INSTYTUT BADAŃ LITERACKICH
POLSKIEJ AKADEMII NAUK

OŚWIECENIE

OPRACOWAŁA
ELŻBIETA ALEKSANDROWSKA
Z ZESPOŁEM
REDAKTOR TOMU DO R. 1958
TADEUSZ MIKULSKI

HASŁA OSOBOWE

P-Ż

ADDENDA A—O

MCMLXX
PAŃSTWOWY INSTYTUT WYDAWNICZY

INSTYTUT BADAŃ LITERACKICH
POLSKIEJ AKADEMII NAUK

BIBLIOGRAFIA LITERATURY POLSKIEJ

· NOWY KORBUT ·

PRACA ZAINICJOWANA PRZEZ
KAZIMIERZA BUDZYKA
REDAKTORA NACZELNEGO
DO 1963 R.

KOMITET REDAKCYJNY
ELŻBIETA ALEKSANDROWSKA · EWA KORZENIEWSKA
JAROSŁAW MACIEJEWSKI · ROMAN POLLAK
STANISŁAW STUPKIEWICZ · ZYGMUNT SZWEYKOWSKI
IRMINA ŚLIWIŃSKA

6

CZĘŚĆ PIERWSZA

PAŃSTWOWY INSTYTUT WYDAWNICZY

REDAKTOR TECHNICZNY: WACŁAW WYSZYŃSKI
OKŁADKĘ I OBWOLUTĘ PROJEKTOWAŁA EWA FRYSZTAK

P

PAPROCKI FRANCISZEK (1723—1790)

Krypt.: X. F. P.

Historyk, geograf, tłumacz, redaktor gazet, wydawca kalendarzy.

Ur. 10 czerwca 1723 na Białorusi w rodzinie szlacheckiej h. Jastrzębiec. Uczył się u jezuitów w Połocku, po czym wstąpił do ich zakonu. W 1740-1742 odbywał nowicjat w Wilnie; w 1742/43 studiował (wraz z I. Nagurczewskim) retorykę w seminarium zakonnym w Słucku. Po roku nauczania w infimie kolegium połockiego studiował filozofię w Nieświeżu (1744/45) i Grodnie (1745-1747), następnie był przez rok nauczycielem poezji w Krożach. Jesienią 1748 rozpoczął czteroletnie studia teologiczne w Warszawie; w czasie drugiego roku uczył też historii i geografii w kolegium warszawskim; w czasie trzeciego — otrzymał święcenia kapłańskie (29 kwietnia 1751). Po ukończeniu teologii przebywał rok w Nieświeżu (na tzw. trzeciej probacji). W 1753/54-1755/56 uczył filozofii, fizyki doświadczalnej, historii, geografii i języka francuskiego w warszawskim (jezuickim) Collegium Nobilium. Następnie — po roku pracy kaznodziejskiej w Pułtusku — przeniesiony do Wilna na stanowisko profesora filozofii w Akademii, w 1759/60 pełnił nadto funkcję seniora Wydziału Filozoficznego. W 1760-1763 był prefektem Drukarni Akademickiej, wydawał wówczas i redagował pierwsze stałe na Litwie czasopismo *Kurier Litewski* (z dodatkiem *Wiadomości Literackie*). W 1762/63 sprawował też obowiązki dyrektora niższych klas Akademii i prefekta bursy. W 1763/64-1764/65 był regensem wileńskiego Collegium Nobilium i seminarium kleryków diecezjalnych. W tymże czasie rozpoczął wydawanie „Kalendarzyków politycznych". Od 8 sierpnia 1765 do 27 września 1768 pełnił funkcję rektora kolegium kowieńskiego (nie konwiktu krzemienieckiego!) i prowadził jego budowę. Następnie aż do kasaty zakonu był prokuratorem litewskiej prowincji zakonnej i rezydował w Warszawie. Po kasacie został dziekanem katedry inflanckiej, kanonikiem łowickim i emerytem KEN. Był magistrem sztuk wyzwolonych i doktorem filozofii (już w 1758 podpisany był na k. tyt. tytułem doktora filozofii), oraz doktorem teologii (wg katalogów zakonnych z 1770). Kawaler papieskiego orderu Złotej Ostrogi. Zmarł w 1790.

TWÓRCZOŚĆ

1. Domowe wiadomości polskie i Wielkiego Księstwa Litewskiego do druku podane Roku Pańskiego 1753. Wil. 1753. Wyd. nast. rozdzielonymi częściami:

1) Domowe wiadomości o Koronie Polskiej abo o Małej i Wielkiej Polszcze przedrukowane roku 1763. Wil. 1763 (na końcu dod. pytania); toż Wil. 1771.

2) Domowe wiadomości o Wielkim Księstwie Litewskim z przyłączeniem historii tegoż narodu przedrukowane. Wil. 1760; toż Wil. 1763; toż Wil. 1771; toż Wil. 1775.

Wszystkie wyd. anonim. Pierwodruk przypisywany był autorstwu K. A. Hołówki (por. Estr. XVIII, 1901, s. 251-252) i Paprockiego (Kraszewski, Brown, Sommervogel, Załęski, Finkel, Bednarski); autorstwo wyd. osob. rozdzielonych części przypisywał Paprockiemu i Estr. (XXIV,

http://rcin.org.pl

1912, s. 83), zaznaczając jednak, że przedrukowywał Hołówkę.

Edycje obu części z 1763 i 1771 często oprawiane były razem, dołączano do nich nadto „Historię polską" W. A. Łubieńskiego (por. Prace edytorskie poz. 3).

2. Europa z części świata najprzedniejsza opisana, Józefowi Załuskiemu ofiarowana. W-wa b. r.; toż W-wa 1754. Wyd. nast.: Przemyśl b. r. („... w nowy sposób przedrukowana"); Lw. b. r.; Kalisz 1756; Sandomierz 1760; Poz. 1766; Przemyśl 1767; Wil. 1775 („z dołożeniem 3 tablic uniwersalnych Azji, Afryki i Ameryki")

Kompilacja z dzieła Łubieńskiego „Świat we wszystkich swoich częściach" (por. ŁUBIEŃSKI W. A., Twórczość poz. 1).

3. Kazanie na obłóczynach, miane w kościele WW. PP. Wizytek, w Warszawie d. 26 listopada 1754 r.

Druk ulotny, inform. Estr. (za Brownem).

4. Dzieje Pretendentów Korony Angielskiej podczas uroczystego na doktorską dostojność podniesienia ichmościów panów akademików Akademii Wileńskiej Societatis Jesu. Do druku podane przez... w tejże Akademii filozofii doktora i profesora. Wil. 1758. Wyd. 2 Wil. 1778.

Enc. kościelna odnotowuje nadto wyd.: 1785.

5. Wiadomość o Księstwie Kurlandzkim i Semigalskim z różnych dziejopisów zebrana, Najjaśniejszemu Królewiczowi polskiemu Karolowi... przy uroczystym szczęśliwego przybycia do Wilna powinszowaniu, od obowiązanej wiecznie Najjaśniejszemu Imieniowi Akademii Wileńskiej Societatis Jesu ofiarowana. Wil. 1759.

6. Wojny znaczniejsze przed narodzeniem i po narodzeniu Chrystusa Pana aż do ostatniego pokoju Paryskiego i Hubertsburskiego roku 1763, między różnymi narodami miane. Z wyrażeniem przyczyn wojowania i zwycięstwa, tudzież pożytku lub straty. Z dołożeniem na swych miejscach imion polskich w rycerskich dziełach znakomitych. Napisane przez ... prefekta Akademii Wileńskiej. Ks. 1: Od Cyrusa do śmierci cesarza Oktawiana Augusta. Wil. 1763.

Dedyk. Aleksandrowi Sapieże, wojewodzie połockiemu, hetmanowi polnemu.

Kompilacja z Ch. Rollina, Saliana, Liwiusza i in.

7. O sprawie rycerskiej polskiej historia z różnych autorów ojczystych i postronnych i konstytucji sejmowych zebrana przez ... Łowicz 1776. Wyd. jako t. 2 Flawiusza Wegecjusza Renata ... O sprawie rycerskiej nauka (zob. Przekłady poz. 1).

Dedyk. Ksaweremu Massalskiemu.

Na początku dzieła czterowiersz ku pochwale bitności; na końcu wiersz: Głos stanu wojennego Europy do Polaków.

8. Wiadomość każdemu obywatelowi Korony Polskiej i W. X. Lit. potrzebna. Albo specyfikacja starostw i królewszczyzn... udysponowanych przez Sejm r. 1775 i 1776 skończony. Łowicz 1777.

Z przedmową do A. Korwina Kossakowskiego.

9. Elementarz dla płci męskiej nowym sposobem i użytecznym ułożony przez X. F. P. Łowicz 1777.

Przekłady

1. F. Vegetius Renatus: O sprawie rycerskiej nauka z przydatkiem do tejże materii pisma z innych najprzedniejszych autorów tłumaczona przez ... dziekana katedralnego inflanckiego, kanonika łowickiego, kawalera orderu Złotej Ostrogi. T. 1. Łowicz 1776.

Na s. 465-486: Wybór krótki terminów wojennych.

Tyt. oryginału: Rei militaris instituta.

T. 2 zob. Twórczość poz. 7. Oba tomy stanowią c.d. „Wojen znaczniejszych" (zob. Twórczość poz. 6).

2. C. F. Nonnotte: Błędy Woltera wybrane z księgi francuskiej pod tymże tytułem: Les Erreurs de Voltaire, napisanej przez ... a zaleconej listem Klemensa XIII papieża z odpowiedziami na nie i życiem tegoż Woltera. Łowicz 1780. Wyd. nast.: Nieśwież 1781; Sandomierz b. r.

Dedyk. wierszem K. K. z Platerów Hylzenowej, wojewodzinie mińskiej.

Prace edytorskie i redakcyjne

1. *Kurier Litewski* (z dod.: *Wiadomości Literackie*; *Wiadomości Cudzoziemskie*). Wil. 1760-1763.

2. Kalendarzyk polityczny na Rok Pański 1764... Wil. (1763). Wyd. 2 Wil. (1763, dr. franciszkańska).

Toż na lata: 1765 („z krótkim zebraniem konstytucji Sejmu Konwokacyjnego i Paktów Konwentów"). Wil. (1764); 1766. (Wil. 1765); 1767 (tu „Sumariusz konstytucji W. X. Lit. Czopowe, szelężne na zniesienie podatków dawnego czopowego i podymnego"). Wil. (1766); 1768 (tu „Chronologia książąt i królów polskich i litewskich, imiona panów Europy, przypadki znaczniejsze l. 1766-1767, szerokość geograficzna miejsc determinowanych przez astronomów wileńskich"). Wil. (1767); 1769 (tyt.: Kalendarzyk politycz-

http://rcin.org.pl

ny wileński..., tu „Specyfikacja kwart z starostw W. X. Lit."). Wil. (1768); 1770. Wil. (1769); 1771 (tu „Specyfikacja kwart ... i opisanie krótkie morowego powietrza"). Wil. (1770).

3. W. A. Łubieński: Historia polska z opisaniem rządu i urzędów polskich przez ... napisana, na cztery części podzielona, a na żądanie wielu przedrukowana. Wil. 1763. Wyd. 2 Wil. 1771.

Wydawcę, za historykami jezuickimi, ujawnia Estr. Oba wydania oprawiane często z edycjami z 1763 i 1771 obu części „Domowych wiadomości" (zob. Twórczość poz. 1).

Zob też: Łubieński W. A., Twórczość poz. 1.

Listy

1. Do M. Poczobuta Odlanickiego 2 listy z Warszawy — z 28 i 30 września 1772. Rkps Bibl. Czart. (Arch. Kuratorii Wil. — zbiory nie uporządkowane).

Inform. Bednarski, s. 351.

2. Do J. A. Załuskiego z 1773. Rkps Bibl. Nar. sygn. 3268.

3. Od A. Drągowskiego, prokuratora prowincji małopolskiej, z 19 listopada 1762. Rkps Arch. OO. Jezuitów w Kr. (Teki Schnaydra vol. 670 poz. 1673).

OPRACOWANIA

Rkpsy Arch. Romanum Societatis Jesu: Lithuanica 58, 59 (katalogi roczne); Lithuanica 28-32 (katalogi trzyletnie z l. 1749, 1754, 1757, 1761, 1764, 1767, 1770). — J. I. Kraszewski: Wilno od początków jego do r. 1750. T. 4. Wil. 1842 s. 292. — M. Baliński: Dawna Akademia Wileńska. Petersb. 1862 s. 235. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. *Przegl. Poz.* t. 33 (1862) i osob. Poz. 1862. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 20 (1865). — R. Pilat: Początek publicystyki literackiej w Polsce. Lw. 1882. — *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 18 (1892). — C. Sommervogel: Bibliothèque de la Compagnie de Jésus. Bibliographie. T. 6. Bruksela 1894. — W. Smoleński: Kalendarze w Polsce w. XVIII. W: Pisma historyczne. T. 2. Kr. 1901. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 3-4. Lw. 1902 (-Kr.) 1906. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. W skróceniu. Kr. 1908. — X. J. N. (Niedzielski). *Podręczna enc. kościelna.* T. 29/30 (1913). — Wileńskie „Wiadomości Literackie" 1760 r. *Wiad. Lit.* 1924 nr 1. — S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933. — Z. Florczak, L. Pszczołowska: (Oprac. wyd.) Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 2. W-wa 1958. — A. Gryczowa, K. Korotajowa, W. Krajewski: Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII w. Z. 5: Wielkie Księstwo Litewskie. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 10. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — B. Natoński: Wypisy ze źródeł jezuickich i uwagi. (Maszynopis w posiadaniu redakcji).

PAWLIKOWSKI JÓZEF (1767—1829)

Publicysta, pamiętnikarz.

Ur. w 1767 pod Piotrkowem w rodzinie mieszczańskiej pochodzenia szlacheckiego (h. Cholewa). Uczył się zapewne w piotrkowskich szkołach wydziałowych, następnie studiował prawo w Szkole Głównej Koronnej jako słuchacz „lekcji publicznych". Związany był z krakowskim Związkiem Filantropów. Pod koniec 1787 przebywał w Wilnie. W 1788 był gorliwym monarchistą i ofiarowywał swe usługi Stanisławowi Augustowi. W czasie Sejmu Czteroletniego działał jako publicysta. Był jednym z głównych organizatorów i uczestników spisku 1793, pracował wówczas w Warszawie jako adwokat. W czasie insurekcji 1794 należał do jakobińskiego skrzydła ruchu. Po Maciejowicach emigrował do Belgii, a następnie do Francji, gdzie 22 sierpnia 1795 podpisał akt zawiązania Deputacji. Cieszył się zaufaniem T. Kościuszki i był jego osobistym sekretarzem. Po ogłoszeniu broszury „Czy Polacy wybić się mogą na niepodległość?" (1800) — inwigilowany przez policję francuską. Po wypadkach 1812-1815 przebywał w Warszawie, utrzymując się z udzielanych porad adwokackich. Od 1821 działał w Towarzystwie Patriotycznym. W lipcu 1826 uwięziony w klasztorze karmelitów na Lesznie. Zmarł w 1829 w Warszawie (w więzieniu).

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. O poddanych polskich. (Kr.) 1788. (Wyd. anonim.). Fragm. przedr. S. Inglot w: Próby reform włościańskich w Polsce XVIII w. Wybór źródeł. Wr. 1952; całość *Materiały do dziejów Sejmu Czteroletniego*. T. 1. Wr. 1955.

Autorstwo udowodnił E. Rostworowski; poprzednio przypisywano je D. Pilchowskiemu, J. Wybickiemu, M. Poniatowskiemu, M. F. Karpiowi i A. Zamoyskiemu.

2. Myśli polityczne dla Polski. W-wa 1789. Wyd. nast.: W-wa 1789 (w rzeczywistości: Łuck 1790, przedr. „korsarski"); toż wyd. tyt. pt. Przydatek do „Uwag nad życiem Jana Zamoyskiego" pod myśl nad stanem Polski do druku podany w Chełmie roku 1791. (Łuck 1791); fragm. przedr. S. Inglot, jw. poz. 1.

Autorstwo, jw. poz. 1.

3. Czy Polacy wybić się mogą na niepodległość? W Prykopiu nad Donem (Paryż 1800). (Anonim.). Wyd. nast.: Czy Polacy mogą się wybić na niepodległość? Wyd. J. N. Leszczyński, „wyd. 2 popr." W-wa 1831 (z przypisaniem autorstwa K. Kniaziewiczowi); (wyd. J. N. Leszczyński) „wyd. nowe popr." W-wa 1831 (z przypisaniem autorstwa jw.); W-wa 1831 (Lw. 1834 — tajny druk Ossol., wg wyd. 3, z przypisaniem autorstwa jw.); *Przegląd dziejów polskich*. T. 3 (red. J. N. Janowski, W. Heltman). Poitiers 1839 (anonim., z sugestią autorstwa K. Kniaziewicza lub J. Sułkowskiego); Poitiers 1839 (anonim.); „wyd. 6" i „wyd. 7" (Paryż) 1843 (dwa wyd., przedr. wyd. osob. z Poitiers); wyd. H. Mościcki w: Pisma Tadeusza Kościuszki. W-wa 1947 (z przypisaniem autorstwa Kościuszce, wyd. nie popr.); wg wyd. 2 do druku przygot. i wstępem opatrzył E. Halicz. W-wa 1967.

Fragm. przedr. w zbiorach: Wybór tekstów źródłowych z historii Polski w l. 1784-1864. Oprac. S. Kieniewicz, T. Mencel, W. Rostocki. W-wa 1956; Nurty lewicowe w dobie powstań narodowych 1794-1849. Oprac. J. Kowecki, T. Łepkowski i in. Wr. 1961 *PAN. Bibl. Hist. Roku Mickiewicza* S. II t. 5.

Większość nakładu wyd. 1 uległa konfiskacie policyjnej, nie zachował się ani jeden egz. w publicznych bibliotekach Polski, Paryża i Moskwy; fotokopia k. tyt. ogł. w przekł. ros. i w wyd. Halicza.

Autorstwo Pawlikowskiego, przy współpracy T. Kościuszki, uzasadnili na podstawie dokumentów współczesnych W. Tokarz (Ostatnie lata H. Kołłątaja), A. M. Skałkowski (O kokardę legionów) i E. Halicz. Broszurę „napisał Pawlikowski, sekretarz Kościuszki, pod jego osobistym kierownictwem".

Przekł. niem.: wyd. ok. 1800 (inform.: „Listy znakomitych Polaków", s. 112; A.M. Skałkowski, s. 138; E. Halicz, s. 24).

Przekł. ros.: *Izbrannyje proizwiedienija polskich myslitielej*. Red. I. S. Miller, I. S. Narskij. T. 1. Moskwa 1956 s. 539-584 (wg wyd. H. Mościckiego).

4. Réponse aux assertions de l'auteur des Campagnes de Suworow au sujet de celle que ce général fit en Pologne dans l'année 1794. Paryż 1800.

Odpowiedź na pismo F. Anthing: Les Campagnes de feldmaréchal Suworow Rymniksky. Gotha 1799, toż Londyn 1799.

5. O prawach kryminalnych. W-wa 1818.

Druk. wyd. pod nazwiskiem Pawlikowskiego (bez imienia).

6. Sprostowanie pism względem Kościuszki. *Weteran Poz.* 1825 nr 1-4.

7. Pamiętnik o przygotowaniach do insurekcji kościuszkowskiej. Fragm. Wyd. L. S. (Siemieński). *Przegl. Pol.* R. 10 (1875/76) t. 3 (39) z. 7 s. 59-97. Fragm. przedr.: A. Zahorski w: Polska sztuka wojenna w okresie powstania kościuszkowskiego. W-wa 1960 *Wypisy Źródłowe do Historii Pol. Sztuki Wojennej* 10; J. Kowecki, T. Łepkowski, jw. poz. 3 s. 3-8.

Fragm. odpisu w Ossol. sygn. 6974/I 5.

8. Negocjacje w Paryżu w 1806 r. o powrót do Polski, między Kościuszką, dawniej naczelnikiem Polski, i Napoleonem Bonaparte, cesarzem francuskim. Rkps (odpis) Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 236 k. 26-47).

Wg przypuszczeń B. Leśnodorskiego (s. 237-238) autorstwa Pawlikowskiego jest zapewne artykuł o sądach kryminalnych ogł. w czasopiśmie *Dzien. Powstania Narodu* 1794 nr 3-4. W paryskim *Moniteur* 1809 (z 24 września) ogł. nadto wspomnienie o I. Potockim.

Listy

1. Do J. Przybylskiego z Wilna z 20 października 1787, z W-wy z 8 listopada 1788. Z rkpsu Bibl. Jagiel. sygn. 148/II fragm. cyt.: E. Rostworowski: Jakobin J. Pawlikowski anonimowym autorem słynnych pism politycznych. *Kwart. Hist.* R. 43 (1956) nr 2; E. Rostworowski: „Myśli polityczne" J. Pawlikowskiego. W: Legendy i fakty XVIII w. W-wa 1963.

Z korespondencji z Przybylskim wynika, że pisywał również do K. Ostrowskiego, kanonika krakowskiego.

2. Do Stanisława Augusta z Krakowa z 2 sierpnia 1788. Z rkpsu Bibl. Czart. sygn. 723 ogł.: J. Korzonek (W. Konop-

http://rcin.org.pl

czyński). *Przegl. Powsz.* t. 232 (1951); E. Rostworowski, jw. poz. 1.

3. Memoriał do Napoleona z 29 sierpnia 1807. Rkps Arch. du Ministère des Affaires Étrangères w Paryżu (Pologne sygn. 324 k. 242-243).

OPRACOWANIA

Archiwum Wybickiego. T. 1 (1768--1801). Wyd. A. M. Skałkowski. Gdańsk 1948. — J. N. Leszczyński: (Wstęp do) Czy Polacy mogą się wybić na niepodległość. W-wa 1831. — Listy znakomitych Polaków wyjaśniające historię legionów polskich. Kr. 1831 s. 55, 94. — Listy Alojzego Orchowskiego do Mikołaja Rohozy z 1833 r. *Spr. Zarządu Muz. Nar. Pol. w Raperswilu za r. 1907.* Paryż 1908 s. 70-71. — (Wstęp do wyd. 5-7) Czy Polacy mogą się wybić ... Poitiers 1839, Paryż 1843 (dwa wyd.); przedr. *Demokrata Pol.* 1840 s. 126-127. — I. Prądzyński: Pamiętniki. (Powst. przed 1850). Kr. 1909 s. 168-169. — L. Łukaszewicz: Rys dziejów piśmiennictwa polskiego. Poz. 1860 s. 451. — R. Pilat: O literaturze politycznej Sejmu Czteroletniego. Kr. 1871. — L. Siemieński. *Przegl. Pol.* R. 10 (1875/76) t. 3(39) z. 7 s. 67-68. — W. Kalinka: Sejm Czteroletni. T. 2. Kr. 1896 s. 534-537. — T. Korzon: Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta. T. 1. Kr. 1897. — A. Kraushar: Barss, palestrant warszawski. Lw. 1903 s. 61 (przypis). — W. Tokarz: Ostatnie lata Hugona Kołłątaja. T. 1. Kr. 1905 s. 95. — Sz. Askenazy: Łukasiński. T. 2. W-wa 1908; wyd. 2 zmien. W-wa 1929. — W. Smoleński: Emigracja polska w l. 1795-1797. *Przegl. Hist.* t. 11 (1910) i odb. (W-wa 1911 s. 4). — W. Tokarz: Warszawa przed wybuchem powstania 17 kwietnia 1794. Kr. 1911 s. 1, 112-113.— M. Kukiel: Próby powstańcze po trzecim rozbiorze 1795-1797. Kr. 1912 s. 95, 342. — A. M. Skałkowski: O kokardę legionów. Lw. 1912 s. 136-137. — W. Smoleński: Publicyści anonimowi z końca XVIII w. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) i odb. (W-wa 1912). —

Sz. Askenazy: Napoleon a Polska. T. 3. W-wa 1919. [Polemika: B. Limanowski: Historia demokracji polskiej w epoce porozbiorowej. Wyd. 2. Cz. 1. W-wa 1922; M. Handelsman: Rozwój narodowości nowoczesnej na Zachodzie europejskim. W-wa 1924 s. 188]. — A. M. Skałkowski: Z dziejów insurekcji 1794 r. W-wa 1926. — W. Tokarz: Insurekcja warszawska. Lw. 1934; wyd. nast. W-wa 1950. — W. Konopczyński: Wśród błędów. *Przegl. Powsz.* t. 230 (1950) nr 7/8. — J. Broda: Andrzej Zamoyski a sprawa chłopska. W-wa 1951. — J. Korzonek (W. Konopczyński): Trzeci nauczyciel Wielkiego Sejmu. *Przegl. Powsz.* t. 232 (1951) s. 293-306. — J. Woliński, J. Michalski, E. Rostworowski: (Wstęp do) *Materiały do dziejów Sejmu Czteroletniego.* T. 1. Wr. 1955. — E. Rostworowski: Jakobin J. Pawlikowski anonimowym autorem słynnych pism politycznych. (O poddanych polskich, Myśli polityczne dla Polski). *Kwart. Hist.* R. 43 (1956) nr 2. — J. Szczepaniec: Reedycje tytułowe druków w Polsce XVIII w. *Ze skarbca kultury* 1957 z. 1. — B. Leśnodorski: Polscy jakobini. W-wa 1960 *Studia i Materiały do Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 3. — K. Kosiński: Drogi staropolskiej literatury politycznej. *Przegl. Hum.* 1961 nr 1 s. 56-58. — M. Piszczkowski: J. Pawlikowski i traktat „O poddanych polskich". (Karta z dziejów publicystyki Sejmu Czteroletniego). *Ruch Lit.* 1962 z. 2. — M. Piszczkowski: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 2. Wr. 1963 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 9. — E. Rostworowski: „Myśli polityczne" J. Pawlikowskiego. W: Legendy i fakty XVIII w. W-wa 1963. — J. Giza: Poglądy J. Pawlikowskiego na istotę, cel i wykonanie kary. *Przegl. Penitencjarny* 1965 nr 1. — J. Pachoński: Legiony polskie. *Polityka* 1965 nr 45. — W. Konopczyński: Polscy pisarze polityczni XVIII w. (do Sejmu Czteroletniego). W-wa 1966. — E. Halicz: Katechizm demokratyczny polskich walk narodowowyzwoleńczych w XIX w. („Czy Polacy wybić się mogą na niepodległość"). *Zesz. Nauk. Wojskowej Akad. Politycznej. S. Hist.* 1967 nr 14. — E. Halicz: Nieznany memoriał polskiego jakobina z 1807 r. *Tamże* 1967 nr 16. — E. Halicz: (Wstęp do) Czy Polacy wybić się mogą na niepodległość. W-wa 1967. [Rec. wyd.: L. Lechowicz. *Nowe Drogi* 1967 nr 7; J. Skowronek. *Kultura* 1967 nr 42].

http://rcin.org.pl

PERZYNA LUDWIK (1742—1812)

Krypt.: B. L. P. Z. B. M.

Lekarz, pisarz i polemista religijny.

Ur. w 1742 w Krakowie. Przypuszczalnie studiował za granicą (we Wrocławiu?) nauki lekarskie (wg A. Schletza był samoukiem). Ok. 1782 wstąpił do bonifratrów (Zakonu Szpitalnego Św. Jana Bożego, Zakonu Braci Miłosierdzia). Po odbyciu nowicjatu złożył uroczyste śluby zakonne w 1786 w Warszawie. Od 1788 był przeorem i lekarzem szpitala Św. Ducha w Kaliszu, a od 1790 — w warszawskim szpitalu Św. Jana Bożego. W 1793 wrócił do Kalisza na stanowisko przeora domu zakonnego przy szpitalu Św. Ducha. W czasie insurekcji 1794 pracował w szpitalu w Łowiczu, przebywał tam też zapewne aż do końca istnienia konwentu bonifratrów w tym mieście (tj. do 1807). Z pism jego wynika, że leczył chorych również w Skałce na Podolu, na Wołoszczyźnie, Pokuciu i Spiszu. Zmarł w 1812 przypuszczalnie w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Porządek życia w czerstwości zdrowia w długie prowadzący lata. Ze wszystkich dzieł p. Tyssota w jedno zebrany. Kalisz 1789 (anonim.). Wyd. nast.: Supraśl 1789; Kalisz 1793 (wyd. rozszerz. i podpisane); Łowicz 1799.

Kompilacja z dzieł S. A. Tissota.

2. Anatomia krótko zebrana, chcącym się uczyć lekarskiej i cyrulickiej nauki, lubo bez wyobrażeń, ale dokładnie i z pracą napisana. Kalisz 1790.

Z regestrem „znaczniejszych polsko-łacińskich słów w anatomii".

3. Nauka położna krótko zebrana, cyrulikom, położnym, jako też i babom, czyli kobietom przy rozwiązaniu rodzących położnic służącym, dla wiadomości bardzo potrzebna. Na pytania i odpowiedzi rozłożona. Kalisz 1790.

5. Myśli i uwagi nad farmazonami. B. L. P. Z. B. M. W Betleem. B. m. (1791).

Druk not. przez Estr. bez rozwiązania autorstwa (XXII, 1908, s. 155), nie wymieniony w bibliografii Schletza. Na autorstwo Perzyny wskazuje jego własna inform. w zakończeniu poz. 7.

5. Nauki cyrulickiej krótko zebranej, to jest: nauki dla chcących się uczyć cyrulickiej umiejętności dokładnie napisanej, wszystkim oraz gospodarzom i wszelkim zgromadzeniom tak duchownym jako i świeckim nieuchronnie potrzebnej, a dla łatwiejszego każdego pojęcia w pytaniach i odpowiedziach ułożonej, części 3. Cz. 1. Kalisz 1792; cz. 2-3. Kalisz 1793.

Na końcu dzieła dod.: Sposób urzędowych relacji z wyprowadzonych wizji, czyli oględzin ciała ludzkiego... Kalisz 1793.

6. Lekarz dla włościan, czyli rada dla pospólstwa w chorobach i dolegliwościach naszemu krajowi albo właściwych, albo po większej części przyswojonych, każdemu naszego kraju mieszkańcowi do wiadomości potrzebna. Kalisz 1793.

Dedyk. Janowi Szweynertowi, kanonikowi gnieźnieńskiemu.

Na końcu dzieła dod.: Przydatek o lubieżnej chorobie. 1793.

7. Homilia do swoich braci zakonnych, utwierdzając ich w wierze objawionej przeciw zaraźliwym teraźniejszych deistów mowom. Łowicz 1796.

Przekłady

1. Reguła św. Augustyna wraz z ustawami Zakonu Św. Jana Bożego, przez Ojca Św. Pawła V potwierdzona, z przydatkiem różnych rezolucji... W-wa 1836.

Przekł. z włoskiego i niem.

Bibliografię pism Perzyny podaje A. Schletz: Wykaz prac br. L. Perzyny. *Nasza Przeszłość* t. 13 (1961) s. 142-144.

OPRACOWANIA

L. Gąsiorowski: Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce. Poz. 1854. — A. F. Adamowicz: Krótki rys postępu i początków anatomii w Polsce i Litwie. Wil. 1855. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 20 (1865). — S. Kośmiński: Słownik lekarzów polskich. W-wa 1888. — A. Rothe: Rys dziejów psychiatrii w Polsce. W-wa 1893. — W. Męczkowski: O szpitalu Św. Ducha i Św. Trójcy w Kaliszu. *Monografie historyczne szpitali w Królestwie Polskim.* T. 1. W-wa 1907 s. 238, 284-285. — *Podręczna enc. kościelna.* T. 31/32 (1913). — R. Wierzbicki: Historia słownictwa lekarskiego polskiego. *Arch. Historii i Filozofii Medycyny* t. 1 (1924) s. 63. — F. Giedroyć: Kartka z dziejów mianownictwa lekarskiego polskiego. *Tamże*, t. 5 (1926) z. 2 s. 216,

http://rcin.org.pl

219. — T. Łapiński: Szpital Jana Bożego. W-wa 1928 s. 11. — W. Z. Brauer: Polskie piśmiennictwo położnicze XVIII w. *Arch. Historii i Filozofii Medycyny* t. 14 (1934) s. 76, 93, 101. — L. Chaskielewicz: L. Perzyna (1742--1812) i jego zasługi dla medycyny polskiej. *Tamże* t. 17 (1938) z. 2. — A. Schletz: L. Perzyna, lekarz, nauczyciel i wychowawca ludu, 1742-1812. *Nasza Przeszłość* t. 13 (1961). — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — S. Schwann: O chorobach zawodowych w polskim piśmiennictwie medycznym w XVIII i na początku XIX w. *Kwart. Historii Nauki i Techniki* 1965 nr 1/2.

PĘKALSKI WOJCIECH (ok. 1780—1817)

Pseud. i krypt.: Suflerowicz Hiacynt(?); W. P.

Dramatopisarz, librecista, redaktor.

Ur. ok. 1780; syn Ignacego, subdelegata grodzkiego piotrkowskiego. W 1802 rozpoczął w Warszawie karierę urzędniczą jako sędzia w policji. W 1807 mianowany sekretarzem Dyrekcji Sprawiedliwości Księstwa Warszawskiego, w rok później sekretarzem Rady Nadzorczej nowo otwartej Szkoły Prawa i Administracji. Od 1809 pełnił funkcje pisarza Sądu Kryminalnego departamentów warszawskiego i kaliskiego. Podczas wojny 1809 dwukrotnie wyjeżdżał do Petersburga w sprawach urzędowych. W 1815 został stałym zastępcą sędziego kryminalnego, w 1815-1816 pełnił funkcje sekretarza redakcji w biurze Rządu Królestwa Polskiego, w 1816 objął stanowisko prokuratora przy Sądzie Kryminalnym województw mazowieckiego i kaliskiego. Od 1814 był redaktorem *Gazety Korespondenta Warszawskiego i Zagranicznego*, w tymże roku wszedł do odnowionego składu członków Dyrekcji Rządowej Teatrów (z teatrem współpracował od 1804). Należał do wybitniejszych działaczy wolnomularskich. W 1805 wstąpił do loży Świątynia Mądrości przejętej w 1809 przez Świątynię Izis, w której w 1811-1812 pełnił funkcję mówcy. Dostąpił stopnia kawalera różanego krzyża (VII). W 1816 przeszedł do loży Kazimierz Wielki. W styczniu 1817 zaginął w nie wyjaśnionych okolicznościach. Oświadczył rodzinie, że udaje się do Wiejskiej Kawy, śledztwo wykazało tylko, że poszedł ul. Świętojerską do Franciszkańskiej. Wdowa, Józefa z Chwałkowskich (wg Simona; wg Uruskiego: z Falkowskich), przez wiele lat nie wierzyła w jego śmierć. Po jej zgonie (30 stycznia 1822) brat jej oświadczył w urzędowym podaniu: „nie podlega żadnemu powątpiewaniu, że poświęcenie się jego pracy dla dobra ogólnego z natężeniem siły fizyczne nawet przechodzącym usposobiło umysł jego do melancholii, która niezaprzeczenie stała się przyczyną smutnego jego zgonu".

TWÓRCZOŚĆ

1. Figle pazia. Komedia w 5 aktach z niemieckiego. Wyst. W-wa 21 października 1804.

Autora wskazuje „Krótka kronika" (*Roczn. Teatru Nar. Warsz.*).
Wg A. F. Kotzebue.

2. Trafiła kosa na kamień. Komedia w 1 akcie z francuskiego. Wyst. W-wa 28 grudnia 1804.

Autora wskazuje „Krótka kronika".
Wg J. B. Dubois: Marton et Frontin, ou assaut de valets.

3. Hipolit i Rozwida. Drama w 3 aktach z niemieckiego. Wyst. W-wa 28 grudnia 1804.

Przypuszczenie autorstwa Pękalskiego wysuwa E. Szwankowski.
Wg J. H. D. Zschokke.

4. Ojciec naprędce, czyli Alojzy i jego kredytorowie. Komedia w 1 akcie z francuskiego. Wyst. W-wa 22 kwietnia 1805.

Autora wskazuje „Krótka kronika".
Wg P. A. Vieillard de Boismartin: Le Père d'occasion.

5. Przegroda, czyli wiele trudów dla niczego. Komedia w 1 akcie z francuskiego. Wyst. W-wa 22 listopada 1805.

Autora wskazuje „Krótka kronika".
Wg J. M. Dieulafoy.

6. Rotmistrz Gorecki (czyli oswobodzenie). Opera narodowa w 3 aktach, z muzyką J. Stefaniego, oryginalnie przez ... sekre-

http://rcin.org.pl

tarza Dyrekcji Sprawiedliwości napisana, a na Teatrze Narodowym w Warszawie dnia 3 kwietnia roku 1807 wystawiona. W-wa 1807.

Na wstępie dedyk. do F. Radolińskiego, szefa szwadronu jazdy Powstania Wielkopolskiego, oraz „Przedmowa", w której autor zaznacza, że osnowę zaczerpnął z powieści J. Lipińskiego pod tymże tytułem. W wykazie osób podana premierowa obsada.

7. Ton modny. Komedia w 3 aktach z niemieckiego. Wyst. W-wa 8 listopada 1807.

Autorstwo wg Estr. Komedię: Modne życie pod schodami, wg D. Garrick: High Life Below Stairs, napisał w 1817 J. U. Niemcewicz. (Por. NIEMCEWICZ J. U., Twórczość poz. 58).
Wg J. J. Voss, Delainvalle.

8. Niedowierzanie i przekora. Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa 27 listopada 1807.

Rkps Bibl. Nar. (BOZ sygn. 975) pt. Niedowierzanie i złośliwość, czyli wet za wet albo Niedowierzanie i przekora, czyli za podejrzliwość skarany amant.

Autora wskazuje „Krótka kronika". Inny tyt.: Mały odwet, czyli niedowierzanie i przekora.
Wg J. M. Dieulafoy: Défiance et malice. Toż przerabiał K. Majeranowski pt. Niedowierzanie i przekora, czyli wet za wet. (Por. MAJERANOWSKI K., Twórczość poz. 6).

9. Stary myśliwy. Komedioopera w 3 aktach z francuskiego, z muzyką J. Stefaniego. Wyst. W-wa 31 stycznia 1808.

Autora wskazuje M. Karasowski.
Wg Francis (M. F. Leroi d'Allarde), Tournay.

10. Legionista, czyli dwóch mężów za jednego. Komedia w 1 akcie z francuskiego. Wyst. W-wa 7 lutego 1808.

Autora wskazują *Roczn. Teatru Nar. Warsz.*
Wg M. N. Balisson de Rougemont.

11. Maska żelazna. Tragedia w 5 aktach z niemieckiego. Wyst. W-wa 19 lutego 1808. Rkps znajdował się w Bibl. Teatr. Warsz. sygn. 536.

Autorstwo jw. poz. 10.
Wg J. H. D. Zschokke: Die eiserne Larve.

12. Kochankowie przemienni. Komedioopera w 1 akcie z francuskiego, z muzyką J. Stefaniego. Wyst. W-wa 11 marca 1808. Tekst w rkpsie Bibl. Teatr. Warsz. nosił tyt.: Kochankowie przemienni, czyli nie trzeba ryb przed siecią łapać (por. E. Szwankowski, s. 273).

Autorstwo jw. poz. 10.
Wg J. Patrat.

13. Echo (w lesie). Opera w 1 akcie wierszem, z muzyką J. Elsnera. Wyst. W-wa 22 kwietnia 1808. Fragm. ogł. L. Simon. *Kur. Warsz.* 1938 nr 242. Rkps Ossol. sygn. 10164/I (pt. Echo. Intermezzo oryginalne). Rkps partytury J. Elsnera w Bibl. Nar.

Autorstwo wg *Roczn. Teatru Nar. Warsz.* oraz „Summariusza" J. Elsnera.

14. Dwa słowa, czyli nocleg zbójców (lub: Noc w lesie). Mała opera w 1 akcie z francuskiego, z muzyką N. Dalayraca. Wyst. W-wa 12 maja 1808.

Autorstwo wg *Roczn. Teatru Nar. Warsz.*
Wg B. J. Marsollier des Vivetières.

15. Próżniak pracowity. Komedia w 1 akcie z francuskiego. Wyst. W-wa 20 maja 1808.

Autorstwo jw. poz. 14.
Wg L. B. Picard.

16. Pustota. Opera w 2 aktach z francuskiego, z muzyką E. N. Méhula. Wyst. W-wa 20 maja 1808. Fragm. ogł. *Dykcjonarzyk teatralny*. Poz. 1808.

Autorstwo jw. poz. 14.
Wg J. N. Bouilly.

17. Młodość Henryka V. Komedia w 3 aktach z francuskiego. Wyst. W-wa 16 października 1808.

Autorstwo jw. poz. 14.
Wg A. V. Pineux-Duval.
W rkpsie Ossol. sygn. 10128/I znajduje się przekł. tejże komedii dokonany w 1811 przez niejakiego K. Ł. (K. Łopuszańskiego).

18. Protekcja. Komedia w 1 akcie z francuskiego. Wyst. W-wa 28 października 1808. Rkps Państw. Centralne Arch. Hist. w Kijowie sygn. 228, 1, 136.

Autorstwo jw. poz. 14.
Wg L. B. Picard.

19. Agnieszka Sorel — Karol VII. Komedia w 3 aktach z francuskiego. Wyst. W-wa 30 października 1808.

Autorstwo jw. poz. 14.
Wg J. N. Bouilly, L. E. Dupaty.

20. Bruis i Palaprat. Komedia w 1 akcie z francuskiego. Wyst. W-wa 6 listopada 1808.

Autorstwo wg Estr.
Wg Ch. G. Étienne.

21. Parawan. Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa 13 listopada 1808.

Autorstwo wg *Roczn. Teatru Nar. Warsz.*
Wg F. A. E. Planard.

22. Obraz. Komedia w 1 akcie z francuskiego. Wyst. W-wa 25 listopada 1808.

Autorstwo jw. poz. 21.
Wg A. F. Creuzé de Lesser, J. F. Roger.

23. Dziecię stawione na kartę, czyli gracz (Gracz, czyli dziecko stawione na kartę). Drama w 5 aktach z niemieckiego. Wyst. W-wa 21 grudnia 1808. Rkps znajdował się w Bibl. Teatr. Warsz. sygn. 1306.

Autorstwo jw. poz. 21.
Wg A. W. Iffland: Der Spieler.

http://rcin.org.pl

24. Gabriella d'Estres. Opera w 3 aktach z francuskiego z muzyką E. N. Méhula. Wyst. W-wa 1 stycznia 1809.

Autorstwo jw. poz. 21.
Wg C. Godard d'Aucour de Saint-Just.

25. Państwo Staruszkiewiczowie (czyli kolczyk brylantowy). Komedia w 1 akcie z francuskiego. Wyst. W-wa 5 marca 1809.

Autorstwo jw. poz. 21.
Wg A. J. B. Simonnin, N. Brazier: Monsieur et madame Denis, ou souvenez-vous en.

26. Nina, czyli obłąkana z miłości. Opera w 2 aktach z włoskiego tłumaczona, z muzyką G. Paisiello. Wyst. W-wa 7 marca 1809.

Autorstwo wg Estr. i M. Karasowskiego.
Wg G. Lorenzi: Nina, ossia la pazza per amore (por. B. J. Marsollier des Vivetières: Nina, ou la folle par amour).

27. Pokój nad Prutem. Dramat historyczny w 5 aktach z niemieckiego. Wyst. W-wa 16 kwietnia 1809.

Autorstwo wg *Roczn. Teatru Nar. Warsz.*
Wg F. Kratter.

28. Forpoczty marszałka de Saxe. Komedioopera w 1 akcie z francuskiego. Wyst. W-wa 19 listopada 1809. Rkps pt. Przednie straże marszałka Saskiego — znajdował się w Bibl. Teatr. Warsz.

Autorstwo ustalił E. Szwankowski za *Gaz. Warsz.*
Wg Ch. F. J. B. Moreau, H. F. Dumolard.

29. Dwaj roztargnieni, czyli inwalidzi pruscy (Inwalidzi pruscy roztargnieni). Komedia w 1 akcie z niemieckiego. Wyst. W-wa 12 stycznia 1810.

Autorstwo wg *Roczn. Teatru Nar. Warsz.*
Wg A. F. Kotzebue.

30. Gwałtu! gore! Komedia w 1 akcie z francuskiego. Wyst. W-wa 14 stycznia 1810.

Autorstwo jw. poz. 29.
Wg N. Gersin, J. M. Dieulafoy.

31. Benefis. Opera oryginalna wierszem w 1 akcie z muzyką J. Elsnera. Wyst. W-wa 26 stycznia 1810. Fragm. ogł.: *Gaz. Warsz.* 1810 dod. do nru 9; *Gaz. Korespondenta Warsz.* 1810 dod. do nru 10.

Autor wg E. Szwankowskiego (za *Gaz. Warsz.*) i „Summariusza" Elsnera.

32. Puszcza pod Hermansztadt (czyli księżniczka w austerii). Dramat w 4 aktach. Wyst. W-wa 26 stycznia 1810. Rkpsy: Państw. Centralne Arch. Hist. w Kijowie sygn. 228, 1, 204; Ossol. sygn. 10625/I (pt. Puszcza pod Hermansztadem) bez wskazania nazwiska Pękalskiego; inny znajdował się w Bibl. Zamoyskich sygn. 1003.

Autorstwo wg *Roczn. Teatru Nar. Warsz.*
Wg J. F. Weissenthurn: Der Wald bei Hermanstadt.
I. Werowski przeł. „Puszczę" z późniejszej wersji L. C. Caigniez: La Forêt d'Hermanstadt, ou la fausse épouse. Rkps pt. Puszcza pod Hermanstadt, czyli małżonka fałszywa. Komediodrama w 3 aktach — znajdował się w Bibl. Zamoyskich sygn. 1009.

33. Narzeczeni. Komedia w 1 akcie z francuskiego. Wyst. W-wa 20 maja 1810.

Autorstwo jw. poz. 32.

34. Lepiej w Paryżu. Komedia w 4 aktach z francuskiego. Wyst. W-wa 8 czerwca 1810.

Autorstwo jw. poz. 32.
Wg L. B. Picard.

35. Łgarz. Komedia w 3 aktach z włoskiego. Wyst. W-wa 7 października 1810. Rkps Ossol. sygn. 5011/I. Estr. podaje tyt.: Łgarz nad łgarzami.

Autorstwo jw. poz. 32.
Wg C. Goldoni: Il Bugiardo.

36. Głowa brązowa, czyli zbieg węgierski (czyli miłość nierozsądna). Dramat w 3 aktach z francuskiego. Wyst. W-wa 26 października 1810. Rkps Ossol. sygn. 5026/I — z podpisem W. P., dat. 6 października 1810.

Autorstwo jw. poz. 32.
Wg Augustin (J. B. Hapdé).

37. Raul, dziedzic na Crequi. Opera w 3 aktach z francuskiego, z muzyką N. Dalayraca. Wyst. W-wa 11 listopada 1810.

Autorstwo jw. poz. 32.
Wg J. M. Monvel.

38. Człowiek z Czarnego Lasu (Człowiek w Czarnym Lesie). Drama w 3 aktach z francuskiego. Wyst. W-wa 9 grudnia 1810. Rkps znajdował się w Bibl. Teatr. Warsz. sygn. 1335.

Autorstwo jw. poz. 32.
Autorami źródła wg B. Korzeniewskiego byli: J. B. E. de Boirie (E. de Cantiran), J. B. Frédéric (F. Dupetit Méré): L'Homme de la Forêt Noire; *Gaz. Warsz.* wskazuje na R. Ch. G. de Pixérécourt; Estr. V (1967) 149: L. T. Gilbert, R. Ch. G. de Pixérécourt.

39. Antykwariusz, czyli piekło domowe. Komedia w 3 aktach z włoskiego. Wyst. W-wa 31 marca 1811.

Autorstwo jw. poz. 32.
Wg C. Goldoni: La Famiglia dell'antiquario.

40. Ciekawość kobiet (Ciekawość kobieca), czyli gdzie też oni chodzą. Komedia w 3 aktach z włoskiego. Wyst. W-wa 17 października 1811.

Autorstwo jw. poz. 32.
Wg C. Goldoni: La Donna curiose.

41. Mowa przy obchodzie pamiątki zeszłych B∴ B∴ ś∴ i d∴ □ Świątynia

http://rcin.org.pl

Izys pod Wschodem Warszawy miana na posiedzeniu dnia 16 mca X. (16 grudnia), R∴ P∴ Ś∴ 5811 przez ... mówcę tejże. (W-wa 1811).

Na zgon: I. Tańskiego, A. F. Nagłowskiego, S. Kuszewskiego, K. Kuszewskiego, S. Kublickiego, D. Poniatowskiego, K. Sapiehy, C. Godebskiego, I. Potockiego i in.

42. Kopciuszek. Opera w 3 aktach z powieści bajecznej francuskiej przez p. Étienne napisana, z muzyką p. Nicolo (N. Isouard). Wyst. W-wa 26 grudnia 1811. Arię pt. „Romans" ogł. *Roczn. Teatru Nar. Warsz. 1812-1813* (W-wa 1813).

Autorstwo wg *Roczn. Teatru Nar. Warsz.*
Wg Ch. G. Étienne: Cendrillon (wg Ch. Perrault: Contes de ma mère l'Oye).

43. Cymbałek. Komedioopera (lub komedia ze śpiewami) w 1 akcie z francuskiego. Wyst. W-wa 10 stycznia 1812.

Autorstwo jw. poz. 42.
Wg Ch. A. Sewrin.

44. Poseł turecki, czyli przyjaźń między kobietami (Pensja panien, czyli poseł turecki). Komedia w 1 akcie z francuskiego. Wyst. W-wa 10 stycznia 1812.

Autorstwo jw. poz. 42.
Wg Ch. G. Étienne.

45. Marcinowa z Dunaju w Stambule w seraju. Komedioopera krotochwilna w 3 aktach z francuskiego, z muzyką K. Kurpińskiego. Wyst. W-wa 20 marca 1812. Rkps Ossol. sygn. 10226/I.

Autorstwo wg M. Karasowskiego.
Wg J. Aude: Madame Angot au sérail de Constantinople.

46. Pan Kminek z Pipiszek. Krotochwila w 5 aktach. Wyst. W-wa 15 stycznia 1813.

Autorstwo (wg Estr., L. Simona i E. Szwankowskiego) przypisywane też A. F. Żółkowskiemu. (Zob. Żółkowski A. F., Utwory o niepewnym autorstwie poz. 3).
Wg A. F. Kotzebue: Der Pächter Fettkümmel von Pippelskirchen.

47. Karykatury. Komedia w 3 aktach z włoskiego. Wyst. W-wa 31 października 1813. Rkps Ossol. sygn. 10180/I.

Autorstwo wg *Roczn. Teatru Nar. Warsz.*
Wg C. Goldoni: La Donna stravagante.

48. Wiersz przyjaźni i wdzięczności Najprzew∴ i Najdo∴ B∴ Piotrowi Rejchowi, członkowi S∴ i D∴ □ Świątyni Izys w dzień obchodu skończonego przez niego pół wieku zakonnego życia, to jest dnia 28 mca IV. (28 czerwca) R∴ P∴ Ś∴ 5814 przez B∴ ... poświęcony. (W-wa 1814).

49. (Mąż złapany) Dom zajezdny, czyli osobliwsza nauka. Komedia w 1 akcie z francuskiego ... przełożona wierszem z zastanowieniem przez ... r. 1814.

Rkps Ossol. sygn. 5007/I.
Wg M. A. Desaugiers, M. J. Gentil de Chavagnac.

50. Hilary. Opera z muzyką J. Nicolo (N. Isouard). Wyst. W-wa 5 października 1815.

Autorstwo wg *Roczn. Teatru Nar. Warsz.*
Wg Ch. G. Étienne: Joconde (wg powiastki A. H. von Lafontaine).

51. Regulus. Tragedia w 5 aktach wierszem z francuskiego. Wyst. W-wa 25 sierpnia 1816.

Autorstwo jw. poz. 50.
Wg C. J. Dorat: Regulus (na podstawie „Attilo Regolo" P. A. Metastasia).
W 1807 grano tragedię „Regulus" A. Glińskiego opartą na utworze H. J. Collina. (Zob. Gliński A., Twórczość poz. 14. Zob. też: Kamiński J. N., Przekłady poz. 22).

52. Kantata na dzień urodzin Ludwika Osińskiego. (Muzyka J. Elsnera, wiersz W. Pękalskiego).

Inform. „Summariusz" Elsnera.

Pisał recenzje teatralne w *Gazecie Korespondenta Warsz.* i *Zagr.* (pod pseud. Hiacynta Suflerowicza?).

Zob. też: Żółkowski A. F., Utwory o niepewnym autorstwie poz. 4.
Estr. (I, 1870, 399) mylnie przypisywał Pękalskiemu dramę Świergockiego „Wieniec laurowy, czyli moc praw" (wg F. J. W. Zieglera). Zob. erratę do „Krótkiej kroniki" (*Roczn. Teatru Nar. Warsz. 1814-1815.* (W-wa 1815) s. 48).

Przekłady

1. Motywa kodeksu francuskiego kryminalnego sądowego postępowania, tłumaczone ze zlecenia Min. Sprawiedliwości przez ... pisarza Sądu Sprawiedliwości Kryminalnej Departamentów Warsz. i Kalisk. W-wa 1811.

OPRACOWANIA

Roczn. Teatru Nar. Warsz. z l. 1808-1816. (W-wa 1809-1816) (w t.: ... *od 1 stycznia 1813 do 1 stycznia 1814*: (L. A. Dmuszewski): Krótka kronika teatru polskiego 1764-1808). Fragm. przedr.: L. Bernacki w: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 1. Lw. 1925 s. 385-409; E. Szwankowski w: Teatr Wojciecha Bogusławskiego w l. 1799-1814. Wr. 1954 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 1 (s. 155-240). — Recenzje teatralne Towarzystwa Iksów, 1815-1819. Oprac. J. Lipiński. Wr. 1956 *Tamże* 4. — J. Elsner: Summariusz moich utworów muzycznych. Przeł. K. Lubomirski. Oprac. A. Nowak-Romanowicz. Kr. 1957 *Źródła Pamiętnikarsko-Lit. do Dziejów Muzyki Pol.* 4. — A. Sowiński: Les Musiciens polonais et slaves anciens

http://rcin.org.pl

et modernes, dictionnaire biographique... Paryż 1857; wersja pol.: Słownik muzyków polskich dawnych i nowoczesnych... Paryż 1874. — M. Karasowski: Rys historyczny opery polskiej. W-wa 1859. — *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 20 (1865). — S. Uruski: Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. T. 13. W-wa 1916. — S. Małachowski-Łempicki: Wolnomularstwo za okupacji pruskiej (1795-1807). *Wiedza i Życie* 1928 nr 3 i odb. — S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738-1821. Kr. 1929. — B. Korzeniewski: „Drama" w warszawskim Teatrze Narodowym podczas dyrekcji Ludwika Osińskiego (1814-1831). W-wa 1934 *Studia z Zakresu Historii Lit. Pol.* 11. — L. Simon: Zapomniany pisarz sceniczny W. Pękalski. *Kur. Warsz.* 1938 nr 242. — K. Michałowski: Opery polskie. Kr. 1954 *Materiały do Bibliografii Muzyki Pol.* 1. — E. Szwankowski: Teatr Wojciecha Bogusławskiego w l. 1799-1814. Wr. 1954 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 1. — A. Papierzowa: Libretta oper polskich z l. 1800-1830. Kr. 1959. [Rec.: S. Durski. *Pam. Teatr.* 1961 z. 1]. — W. Giełżyński: Prasa warszawska 1661-1914. W-wa 1962.

PIEROŻYŃSKI LEON (ok. 1747–1827)

Dramatopisarz, poeta.

Ur. ok. 1747. W latach siedemdziesiątych był w Warszawie, w 1777 debiutował jako aktor na scenie narodowej w sztuce własnego układu „Pasterka sabaudzka". W 1778 zawarł związek małżeński z aktorką, Franciszką Marunowską, siostrą Agnieszki Truskolawskiej, po czym, w tymże roku, występował z własnym zespołem aktorskim w Lublinie. Wrócił tam z występami w końcu 1781, ale wkrótce dołączył do zespołu Truskolawskich we Lwowie. Po upadku ich antrepryzy w 1783 występował parę miesięcy w Lublinie. W tymże roku udał się z zespołem „aktorów narodowych" z Warszawy do Nieświeża i występował w teatrze K. Radziwiłła, będąc równocześnie kierownikiem trupy. W 1785 był przez krótki czas w zespole W. Bogusławskiego w Wilnie, po czym wrócił do Warszawy (żona została w Wilnie do maja 1786).

30 maja 1786 podpisał trzyletni kontrakt z F. Ryxem na współpracę z Teatrem Narodowym (z gażą miesięczną 12 dukatów). W 1787 otrzymał z kasy teatru 228 dukatów „za tłumaczenie sztuk z francuskiego, włoskiego i niemieckiego". Od maja 1789 do 1791 prowadził znów teatr w Lublinie (obok Józefa Harasimowicza i Wojciecha Jasińskiego). W tym zapewne czasie rozszedł się ostatecznie z żoną, która dołączyła do zespołu Bogusławskiego (już w 1786 urodziła Bogusławskiemu córkę Rozalię); w styczniu 1788 składał Pierożyński do marszałka w. koronnego M. Mniszcha drastyczną skargę na niemoralne prowadzenie się żony. W 1791 występował w przedstawieniach Teatru na Wyspie w Łazienkach.

Na pocz. XIX w. (a może już wcześniej) przebywał na Wołyniu. Związany był z rodziną b. wojewody smoleńskiego F. K. Sapiehy, której poświęcił parę drukowanych w Poczajowie wierszy panegirycznych. Zmarł w 1827 w domu Tomasza Olszewskiego we wsi Łyczówka (pow. Stary Konstantynów, parafia Kupiel).

TWÓRCZOŚĆ

1. Młoda Indianka. Komedia w 1 akcie. W-wa 1775 (bezimiennie). Wyst. W-wa wrzesień 1777.

Rkps (z nazwiskiem Pierożyńskiego) znajdował się w Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 327.

Wg N. S. R. Chamfort: La Jeune Indienne.

2. Pasterka sabaudzka. Komedia pasterska. Wyst. W-wa 4 listopada 1777.

Autora wskazał W. Bogusławski.

Wg sztuki G. F. Desfontaines-Lavallée lub powiastki J. F. Marmontela „La Bergère des Alpes".

3. Nie każdy śpi, co chrapi. Opera w 1 akcie z muzyką j. p. Kajetaniego (Gaetaniego = Kajetana Majera). Wyst. W-wa 1779. Wyd.: W-wa 1779; Lw. b. r. (oba wyd. bezimienne).

Inne tyt.: Nie każdy śpi ten, co chrapi; Nie zawsze śpi ten, co chrapi.

Autora wskazał Z. Raszewski (*Pam. Teatr.* 1966 z. 1/4 s. 112). Taż opera była wyst. we Lw. (19 lutego 1799) z muzyką J. Stefaniego.

http://rcin.org.pl

4. Trzy życzenia. Opera w 1 akcie, przełożona z francuskiego i na teatrze warszawskim reprezentowana (w 1780). W-wa 1782 (bezimiennie). Fragm. ogł. w zbiorze: Piosnki i arie z różnych operów i komedii zebrane. W-wa 1801.

Autora podaje L. A. Dmuszewski.

Wg Castet, J. F. Guichard: Le Bucheron, ou les trois souhaits. Muzyka: F. A. D. Philidor.

5. Wyspa Alczyny, czyli widma ukarana. Opera w 3 aktach. Wyst. W-wa 1784. Rkps znajdował się w Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 729.

Inny tyt.: Alczyna.

Autora podaje L. A. Dmuszewski.

Wg G. Bertati: L'Isola di Alcina. Muzyka: G. Gazzaniga.

6. Johanka i Bernardon. Opera w 2 aktach. Wyst. W-wa 1786. Rkpsy znajdowały się w Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 87, 666.

Inne tyt.: Bernardon, czyli mąż oszukany; Johanka i Bernardon, czyli mąż podejrzliwy; Johanka i Bernardon, czyli mąż zazdrosny; Mąż podejrzliwy.

Autora wskazał L. A. Dmuszewski.

Wg F. Livigni: Gianina e Bernardone. Muzyka: D. Cimarosa.

7. Zazdrości wieśniacze. Opera w 3 aktach. Wyst. W-wa 27 maja 1786 (pt. Dzierżawca). Rkps znajdował się w Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 155.

Autora podaje L. A. Dmuszewski.

Wg T. Grandi: Le Gelosie villane. Muzyka: G. Sarti.

8. Żołnierz z przypadku czarnoksiężnik. Opera w 1 akcie. Wyst. W-wa 11 marca 1787. Rkps (z nazwiskiem Pierożyńskiego) znajdował się w Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 154.

Inne tyt.: Żołnierz alchimista; Żołnierz czarnoksiężnik, czyli uczta diabelska.

Wg L. Anseaume: Le Soldat magicien. Muzyka: F. A. D. Philidor (wg L. Bernackiego; wg innych źródeł: Gaetano = K. Majer).

9. Zazdrośnik na doświadczeniu. Opera w 3 aktach. Wyst. W-wa 15 lipca 1787. Rkps znajdował się w Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 664.

Inne tyt.: Zazdrosny na doświadczeniu; Zazdrośnik na doświadczeniu, czyli maskarada.

Autora podaje L. A. Dmuszewski.

Wg G. Bertati: Il Geloso in cimento. Muzyka: P. Anfossi.

10. Kochanek zazdrosny, czyli fałszywe pozory. Opera w 3 aktach z francuskiego, muzyka kompozycji p. (A. E. M.) Grétry, grana w Warszawie na teatrze publicznym przez aktorów JKMci narodowych, dnia 8 września 1787 roku, to jest w dzień anniwersarza elekcji Naj. Pana. W-wa 1787 (bezimiennie).

Autora podaje L. A. Dmuszewski.

Wg Th. d'Hèle: Les Fausses apparences, ou l'amant jaloux.

11. Zbieg. Opera w 3 aktach. Wyst. W-wa 17 stycznia 1788. Rkps (z nazwiskiem Pierożyńskiego) znajdował się w Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 749.

Wg M. J. Sedaine: Le Déserteur. Muzyka: P. A. Monsigny.

12. Melanida. Komedia w 5 aktach. Wyst. W-wa 7 września 1788. Rkps (z nazwiskiem Pierożyńskiego) znajdował się w Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 1304.

Wg P. C. La Chaussée: Mélanide.

13. Dwaj się kłócą, trzeci zyskuje. Opera. Wyst. W-wa 1788. Rkps (dat. 1789) znajdował się w Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 733.

Autora podaje L. A. Dmuszewski.

Wg C. Goldoni: Fra i due litiganti il terzo gode. Muzyka: G. Sarti.

14. Jacek mistrz, czyli szkoła łagodności. Komedia w 4 aktach. Rkps (z nazwiskiem Pierożyńskiego, dat.: Lubl. 1789) znajdował się w Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 333.

15. Na ślub Janusza księcia Sapiehy z Honoratą Młodecką, wiersz, w Werbnie 12 lutego 1803. B. m. (1803).

16. Głos od zwłok Ksawerego księcia Sapiehy, wojewody smoleńskiego. Poczajów (1808).

17. Nagrobek Kassyldzie z Załęskich Sapieżynie, wojewodzinie smoleńskiej. Poczajów (1808).

Parę wierszy Pierożyńskiego (Dobry humor; Do księcia Sapiehy wojewody smoleńskiego; Nagrobek autora; Do Anny; Do Józefa Wilczopolskiego podkomorzego) ogł. *Bibl. Warsz.* 1844 t. 4 s. 422--425.

Zob. też: ZABŁOCKI F., Twórczość poz. 47, 48.

Materiały

1. Skarga do marszałka w. koronnego M. Mniszcha ze stycznia 1788. Rkps Bibl. Czart. sygn. 965 s. 515. Ogł. M. Rulikowski. *Teatr* 1931 nr 9; fragm. przedr. K. Wierzbicka w: Życie teatralne w Warszawie za Stanisława Augusta. W-wa 1949 *Bibl. Hist. im. T. Korzona* 28; całość w: Scena 1765-1795. *Teatr Narodowy 1765--1794*. (W-wa 1967) s. 829-830.

OPRACOWANIA

(L. A. DMUSZEWSKI): Krótka kronika teatru polskiego 1764-1808. *Roczn. Teatru Nar. Warsz. od 1 stycznia 1813 do 1 stycznia 1814*. (W-wa 1814); przedr. L. Bernacki w: Teatr, dramat i muzyka za Sta-

http://rcin.org.pl

nisława Augusta. T. 1. Lw. 1925. — L. A. Dmuszewski: Spis wszystkich oper granych w polskim języku na teatrach warszawskich od założenia polskiej sceny. *Tyg. Muzyczny* 1820; przedr. M. Karasowski w: Rys historyczny opery polskiej. W-wa 1859. — W. Bogusławski: Wiadomości o Franciszce Pierożyńskiej. W: Dzieła. T. 10. W-wa 1823; przedr. w wyd. fotoof.: Dzieje Teatru Narodowego. (W-wa 1965). — L. Pierożyński, poeta przeszłego wieku. (Z listu z Kijowa). *Bibl. Warsz.* 1844 t. 4. — L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 1-2. Lw. 1925. — M. Rulikowski: Blaski i cienie aktorstwa. *Teatr* 1931 nr 9. — J. Riabinin: Teatr i zabawy w Lublinie za Stanisława Augusta. Lubl. 1932. — A. Miller: Teatr polski i muzyka na Litwie jako strażnice kultury Zachodu (1745-1865). Wil. 1936. — K. Wierzbicka: Życie teatralne w Warszawie za Stanisława Augusta. W-wa 1949 *Bibl. Hist. im. T. Korzona* 28. — E. Szwankowski: Teatr Wojciecha Bogusławskiego w l. 1799-1814. Wr. 1954 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 1. — A. Nowak-Romanowicz: Muzyka polskiego Oświecenia i wczesnego Romantyzmu. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej*. T. 2. (W-wa 1966). — J. Got: Antreprener w kłopotach, czyli dwa teatry Wojciecha Bogusławskiego. (Bogusławski we Lwowie). *Pam. Teatr.* 1966 (wyd. 1967) z. 1/4. — Z. Raszewski: Teatr Narodowy w l. 1779-1789. *Pam. Teatr.* 1966 (wyd. 1967) z. 1/4; *Teatr Narodowy w dobie Oświecenia*. (Red. E. Heise, K. Wierzbicka-Michalska). Wr. 1967. — E. Szwankowski: Polskie zespoły aktorskie w XVIII w. *Teatr Narodowy w dobie Oświecenia*, jw. — *Teatr Narodowy 1765-1794*. Red. J. Kott. (W-wa 1967). — K. Wierzbicka-Michalska: Sześć studiów o teatrze stanisławowskim. Wr. 1967 *Studia z Dziejów Teatru w Pol.* 5.

PILCHOWSKI DAWID ZYGMUNT (1735—1803)

Publicysta, tłumacz, edytor, pisarz religijny.

Ur. 15 grudnia 1735 w Rutkiszkach (pow. augustowski). Uczył się w szkołach jezuickich (do retoryki włącznie). 3 września 1752 wstąpił do jezuitów. W 1754-1757 odbył w Wilnie studia filozoficzne, po czym podjął pracę nauczycielską w zakonnych szkołach wileńskich (do jesieni 1759 w infimie, potem w klasach gramatyki i poezji). Od 1761 studiował w Akademii Wileńskiej teologię, uzyskując w 1766 stopień doktora filozofii i magistra nauk wyzwolonych. W tymże roku powrócił do pracy pedagogicznej w wileńskim Collegium Nobilium i Seminarium Szyszkowskiego. Przez rok pełnił funkcję wychowawcy młodzieży i spowiednika, od 1767 również prefekta studiów i profesora wymowy, od r. 1768 także poetyki. 15 sierpnia 1769 złożył uroczyste śluby zakonne. W 1773 mianowany prefektem konwiktu Szyszkowskiego (dla kleryków jezuickich) i biblioteki, której sam był ofiarodawcą. 8 października t. r. uzyskał doktorat teologii. Po kasacie zakonu uczył nadal w Collegium Nobilium (aż do jego zniesienia) oraz kierował drukarnią pojezuicką. Powtarzana za J. I. Kossakowskim informacja, jakoby Pilchowski w ostatnich latach przed kasatą przebywał u boku generała zakonu w Rzymie, jest w świetle dokumentów jezuickich całkowicie mylna. Od 23 listopada 1778 — doktor prawa kanonicznego.

W czerwcu i lipcu 1783 jako wizytator generalny Komisji Edukacji Narodowej wizytował szkoły wydziału szkolnego nowogródzkiego i części litewskiego oraz poleskiego. Czynność tę powtarzał w 1785, 1786 i 1787. W 1783 powołany nadto na profesora literatury i prezesa Kolegium Moralnego Szkoły Głównej Wielkiego Księstwa Litewskiego (na stanowiskach tych zostawał do 1793). W okresie Sejmu Czteroletniego włączył się do dyskusji publicystycznej, występując jako rzecznik praw chłopów. W 1793 powołany przez Sejm Grodzieński na członka targowickiej Komisji Edukacyjnej Litewskiej. W insurekcji kościuszkowskiej działał jako deputowany (kierownik) Wydziału Instrukcji Deputacji Centralnej Wielkiego Księstwa Litewskiego, po upadku Wilna przebywał z Deputacją w Grodnie. W 1797 należał do utworzonej wówczas komisji do spraw szkolnych.

http://rcin.org.pl

Karierę duchowną rozpoczął kanonią inflancką, w 1792 został kanonikiem wileńskim (koadiutorem prałata-dziekana S. Bohusza Siestrzeńcewicza), w styczniu 1794 — sufraganem nominatem wileńskim i administratorem „in spiritualibus" diecezji wileńskiej. Prekonizowany 1 czerwca 1795 z tytułem biskupa Echinas in partibus infidelium. W czasach stanisławowskich odznaczony orderem Św. Stanisława. W 1800 powołany na członka czynnego warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Zmarł 4 grudnia (wg starego stylu: 22 listopada) 1803 w Wilnie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiersz. Wyd. w: Żal po śmierci J. W. Imci Pana Antoniego z Ursynów Dowoyny Sołłohuba. (Wil. 1760).

2. Przemowa. Powst. w 1768 jako wstęp do mów i ćwiczeń retorycznych uczniów. Rkps był w Bibl. Uniw. Wil. nr XXI 10/1. Fragm. ogł. S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933 s. 228-229.

3. Sto uwag krótkich a ważnych myślącym o zbawieniu swym do roztrząśnienia podanych. Wil. 1777. Wyd. nast.: Wil. 1784; Wil. 1798; wyd. 5 Kr. 1880; Kr. 1881.

4. Sadzawka owcza dla wszelkiego stanu ludzi potrzebna, niemocnych na duszy wzruszeniem swych kart czasów pewnych pilnie uważnym czytaniem i rozmyślaniem uzdrawiająca, ślepym, chromym, wyschłym nie już na ciele, ale na duszy, dla postradania łaski u Boga przez grzechy, do pozyskania na nowo pożyteczna. Kto pierwszy w nią wstąpi do przygotowania się na spowiedź dożywotnią, czytając w niej nauki do spowiedzi, dla niektórych stanów przestrogi opisane, będzie oczyszczonym z brudu grzechowego. (Wil. 1780).

Wyd. bezimienne.

5. Mowa na pochwałę Najjaśniejszego Trybunału. Wygł. 1781. Wyd. w: Mowy wyborne po większej części z starożytnych mówców i dziejopisów zebrane. T. 2. Wil. 1784 s. 184-192.

6. Odpowiedź na pytanie, izali nieczułość w wyższych wiekach ku poddanym tak była opanowała serca Polaków, iż uczeni nawet nią zarażeni zostali? Czyli dodatek do księgi „O poddanych polskich". (Wil.) 1789. Przedr. *Materiały do dziejów Sejmu Czteroletniego*. T. 1. Wr. 1955.

Ponadto ogł. listy pasterskie.

Wg domniemania L. Łukaszewicza i L. Rogalskiego, przyjętego mimo sprostowania R. Pilata przez J. Bielińskiego — miał być też autorem broszury publicystycznej: O poddanych polskich (zob. Pawlikowski J., Twórczość poz. 1).

Przekłady

1. C. Sallustius Crispus: O wojnach z Katyliną i Jugurthą. Wil. 1767. Wyd. nast. pt. Historia o wojnie z Katyliną. Poczajów 1776 (tekst pol. i łac.). Fragm. przedr.: I. Szydłowski w: Przykłady stylu polskiego. T. 1. Wil. 1827; Z. Florczak, L. Pszczołowska w: Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 2. W-wa 1958.

2. L. Annaeus Seneca: O krótkości życia, o życiu szczęśliwym, o opatrzności, o pokoju duszy, o stałości mądrego, ksiąg pięcioro. Wil. 1771. Wyd. nast. Wil. 1792. Fragm. Przedmowy z wyd. 1 przedr. Z. Florczak, L. Pszczołowska, jw. poz. 1.

3. L. Annaeus Seneca: O łaskawości i gniewie. Wil. 1775. Wyd. 2 Wil. 1782. Fragm. Przedmowy z wyd. 1 przedr. Z. Florczak, L. Pszczołowska, jw. poz. 1.

4. J. Thierard: Zebranie nauk chrześcijańskich wydane włoskim językiem ... a na polskie przełożone ... r. 1776. Wil. (1776).

5. L. Annaeus Seneca: Listy do Luciliusza. T. 1-4. Wil. 1781-1782. Listy I-II przedr. *Weteran Poz.* 1825 nr 1.

6. A. F. Muret: Mowa za Zygmuntem Augustem kr. pol. do Piusa V pap. Wyd. w: Mowy wyborne po większej części z starożytnych mówców i dziejopisów zebrane. T. 2. Wil. 1784 s. 29-57.

Prace edytorskie

1. L. Annaeus Seneca: O dobrodziejstwach ksiąg siedmioro przekładania Imć Pana Łukasza Górnickiego. Wil. 1772.

2. P. Skarga: Żywoty świętych Starego i Nowego Zakonu ... na język polski przełożone i za życia autora dziewięć razy, a po zejściu jego powtórnie przedrukowane. Wil. 1780.

Przedr. ed. z 1747.

Listy

1. Do M. Poczobuta Odlanickiego z 1774. Rkpsy były w Bibl. Czart. (Arch. Kuratorii Wil. — zbiory nie uporządkowane). Drobne fragm. 2 listów cyt. i o innych wspomina S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933 s. 466, 467.

http://rcin.org.pl

2. Do Jana Śniadeckiego z Wilna z 22 maja 1792. Ogł. M. Baliński: Dawna Akademia Wileńska. Petersb. 1862 s. 501-503. Drobny fragm. z rkpsu Bibl. Jagiel. sygn. 3131 ogł. W. Wisłocki. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 5 (1877) s. 438.

3. Do G. Piramowicza (?) z Grodna z 7 grudnia 1792. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 5335/7.

OPRACOWANIA

Catalogus triennalis primus Collegii Nobilium Vilnensis S. J. anno 1770. Rkps Arch. Romanum Societatis Jesu (Lithuanica 32 f 149 nr 9). — Catalogus personarum et officiorum provinciae Lithuanae Societatis Jesu ex anno 1756/57 in annum 1773/74. — Korespondencja Jana Śniadeckiego. Listy z Krakowa. T. 2 (1787-1807). Wyd. M. Chamcówna, S. Tync. Wr. 1956. — S. K. Potocki: Pochwała Józefa Szymanowskiego. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 1 (1802). — (Nekrolog). *Kur. Litewski* 1803 nr 97; przedr. J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 3. Kr. 1899-1900 s. 288--289. — F. N. Golański: Kazanie podczas żałobnego nabożeństwa przy ... przeniesieniu do wystawionego pomnika zwłok śp. D. Pilchowskiego ... miane ... dn. 28 listopada 1804. Wil. 1805. — J. I. Kossakowski: Rys życia i pism D. Pilchowskiego. *Nowy Pam. Warsz.* 1804 maj; przedr. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 4 (1807). — S. B. Jundziłł: Pamiętniki życia. (Powst. 1835--1840). Wyd. A. M. Kurpiel. Kr. 1905 jako odb. z *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 13 (1914). — S. P. (Plater). *Enc. mała pol.* T. 2 (Leszno 1847). — L. Łukaszewicz: Rys dziejów piśmiennictwa polskiego. Poz. 1860 s. 451. — M. Baliński: Dawna Akademia Wileńska. Petersb. 1862. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. *Przegl. Poz.* t. 33 (1862) i osob. Poz. 1862. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 20 (1865). — R. Pilat: O literaturze politycznej Sejmu Czteroletniego. Kr. 1871 s. 186-187. — L. Rogalski: Historia literatury polskiej. T. 2. W-wa 1871 s. 182. — F. Suryn: D. Pilchowski. *Tyg. Ilustr.* 1876 t. 2 nr 30. — W. Tekieliński: Opis dzienny szkół wileńskich, akademii i uniwersytetu oraz diariusz znaczniejszych wypadków w Wilnie, od r. 1781 po r. 1824 nastałych, z autentycznego dokumentu ogłosił ... Wil. 1876 s. 118-119. — *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 19 (1893). — Sbornik matierialow dla istorii proswieszczenija w Rossii izwleczennych iz Archiwa Ministierstwa Narodnogo Proswieszczenija. Petersb. 1893-1898 s. 223-225. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 2-3. Kr. 1899--1900. — A. Kraushar: Warsz. Tow. Przyj. Nauk. T. 1, 6. Kr. 1900, 1905. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 3-5 cz. 1. Lw. 1902— Kr. 1906. — J. Kurczewski: Ks. D. Pilchowski profesor prawa kanonicznego Akademii Wileńskiej. *Kwart. Teolog.* R. 3 (1904) z. 1-2. — J. Kurczewski: Kościół zamkowy, czyli katedra wileńska. T. 3. Wil. 1910 s. 390-416. — W. Smoleński: Publicyści anonimowi z końca w. XVIII. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) i odb. (W-wa 1912). — X. J. N. (Niedzielski). *Podręczna enc. kościelna.* T. 31/32 (1913). —

L. Janowski: Wszechnica Wileńska. Wil. 1921 s. 7-8, 42. — J. Fijałek: Ks. D. Pilchowski. *Kwart. Teolog.* 1923. — W. Januszkiewiczówna: D. Pilchowski jako profesor literatury w Szkole Głównej W. Księstwa Litewskiego. *Księga pam. ku uczczeniu 350 rocznicy założenia i 10 wskrzeszenia Uniw. Wil.* T. 1: Z dziejów dawnego uniwersytetu. Wil. 1929 i odb. — S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933. — K. Drewnowski: Dziennikarstwo polskie za czasów powstania kościuszkowskiego. *Przegl. Hist.* t. 33 (1935) z. 1. — T. Mikulski: Pani Byszewska. *Środy Lit.* 1936 nr 6 s. 12-14; przedr. w: W kręgu Oświeconych. (W-wa 1960). — W. v. Kratz: Exjezuiten als Bischöfe (1773-1822). *Arch. Historicum Societatis Jesu* R. 6 (1937) z. 2. — L. Jannowski: Słownik bio- bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego. Wyd. pod kierunkiem R. Mienickiego. Wil. 1939. — A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773--1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. — J. Hulewicz: Opinia publiczna wobec Komisji Edukacji Narodowej. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949. — M. Chamcówna: Dyskusja nad katedrą literatury w Szkole Głównej Koronnej. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4. — W. Taszycki: (Wstęp do) Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. (1953) *BN* I, 146. — J. Poplatek: Udział byłych jezuitów w Komisji Edukacji Narodowej. (Powst. przed 1955). T. 2. (Maszynopis Arch. OO. Jezuitów w Kr.). — E. Rostworowski: Jakobin Józef Pawlikowski anonimowym autorem słynnych pism politycznych. *Kwart. Hist.* R. 43 (1956) nr 2. — Z. Florczak, L. Pszczołowska: (Przypisy do) Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 1. W-wa 1958 s. 422. — K. Kosiński:

http://rcin.org.pl

Drogi staropolskiej literatury politycznej. *Przegl. Hum.* 1961 nr 1 s. 57. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — E. Rostworowski: „Myśli polityczne" Józefa Pawlikowskiego. W: Legendy i fakty XVIII w. W-wa 1963. — B. Natoński: Wypisy ze źródeł jezuickich i uwagi. (Maszynopis w posiadaniu redakcji).

PIOTROWSKI GRACJAN JÓZEF (1724–1785)

Pseud.: Szczyrzecki.

Kaznodzieja, satyryk, publicysta.

Ur. w 1724 w Sandomierzu; na chrzcie otrzymał imię Józef. Uczył się w szkołach pijarów, w 1749 wstąpił w Podolińcu do ich zgromadzenia, przyjmując imię Gracjana od św. Chryzostoma. Studia zakonne odbył w Międzyrzeczu Koreckim (1752–1755), po czym uczył w klasie najniższej w Wieluniu (1756) i Warszawie (1757). W 1758 był nauczycielem składni i gramatyki w Łukowie, a w 1759-1761 retoryki w Szczuczynie Mazowieckim, tamże w ostatnim roku pełnił funkcję prefekta szkół. W 1761-1763 studiował w Warszawie teologię. Po jej ukończeniu — profesor retoryki i prefekt szkół pijarskich w Łowiczu (1763-1765). Od jesieni 1765 przebywał w Warszawie, pełniąc w 1765/66 i 1769/70 funkcję kronikarza domu zakonnego, w 1767-1770 był profesorem retoryki, filozofii i teologii w Collegium Nobilium. W 1770-1774 współpracował z *Monitorem*. Od 1773 do 1777 sprawował obowiązki superiora domu zakonnego i rektora kolegium w Górze, następnie do 1780 — drugiego asystenta i sekretarza prowincjała, a w 1781-1783 — rektora kolegium w Rzeszowie. Ostatnie dwa lata życia spędził na probostwie w Lisku (diecezja przemyska), gdzie zmarł w 1785.

TWÓRCZOŚĆ

1. Adrian, tragedia w szkołach szczuczyńskich księży Scholarum Piarum roku 1760 d. 6 lipca ... reprezentowana. B. m. r. (Streszcz.).

Wg L. Cellot.

Poz. nie not. w bibliografii „Dramat staropolski od początków do powstania sceny narodowej". T. 1. (Red. W. Korotaj). Wr. 1965 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 14.

2. Oratio pro instauratione studiorum ad magnam studiosae iuventutis frequentiam habita in libera republica. W-wa 1765. Wyd. nast. w: J. D. A. Janocki: Excerptum Polonicae litteraturae huius atque superioris aetatis. Cz. 4. Wr. 1766 s. 387–402.

3. Oratio in laudem Divi Thomae Aquinatis politici ac theologi Christiani de politices studio cum theologia Christiana coniungendo in aedibus sacris apud religiosos Patres Ordinis Praedicatorum, Varsoviae 1767 die 7 Martii habita. B. m. (1767).

Dedyk. J. A. Załuskiemu.

4. Kazania w piątki Postu Wielkiego miane. W-wa 1770.

5. Satyr przeciwko zdaniom i zgorszeniom wieku naszego ... za powodem „Satyra" Jana Kochanowskiego, książęcia naszych poetów. T. 1. Powst. 1770-1773. 6 satyr ogł. *Monitor* 1770 nr 23, 24, 31, 33, 35; 1771 nr 41. Całość (25 satyr) wyd. W-wa 1773. Niektóre satyry przedr.: K. Bartoszewicz w: Księgi humoru polskiego. T. 2. Petersb. 1897; J. Lemański w: Satyra polska. Antologia. T. 1. W-wa b. r.; J. Tuwim w: Polski słownik pijacki i antologia bachiczna. W-wa 1935 i wyd. nast.; Z. Florczak, L. Pszczołowska w: Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 2. W-wa 1958.

6. Kazania przeciwko zdaniom i zgorszeniom wieku naszego na święta całego roku, jako też i inne moralne, miane ... T. 1. W-wa 1772.

7. Satyr przeciwko zdaniom i zgorszeniom wieku naszego. T. 2. Rkps. 2 satyry ogł. anonim. *Monitor* 1773 nr 85 (inc.: Cudze karać występki jest to znakiem cnoty...); 1774 nr 60 (inc.: Na złe sprawy widoczne powstawać surowie...).

8. Kazanie na wyprowadzeniu z kolegiaty Brzozowskiej ciała śp. ... księdza Józefa Tadeusza Kierskiego biskupa przemyskiego ... miane w r. 1783, dnia 24 stycznia... Lw. (1783).

Artykuły ogł. w czasopiśmie *Monitor* 1770 nr 37, 44, 47.

Bibliografię twórczości podaje I. Chrzanowski: Z dziejów satyry polskiej XVIII w. W-wa 1909 s. 96.

http://rcin.org.pl

Materiały

1. Adnotacje z wizytacji klasztoru w Opolu Lubelskim w 1779. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2339 k. 74 v., 155 v. (na in. k. podpisy uwierzytelniające).

OPRACOWANIA

A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809 s. 486. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812 s. 130. — K. Brodziński: O satyrze. (Odczyt na posiedzeniu Król. Tow. Przyj. Nauk 25 listopada 1822). W-wa 1822 i wyd. nast. — L. Osiński: Wykład literatury porównawczej czytanej w Uniwersytecie Warszawskim. (Wygł. 1818-1830). Wyd. w: Dzieła. T. 3. W-wa 1861 s. 337. — J. Korzeniowski: Kurs poezji. W-wa 1829 s. 301; przedr. w: Dzieła. T. 12. W-wa 1873 s. 127. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 20 (1865) s. 758-759. — S. Badeni: O satyrze. (Studium literackie). Lw. 1870 s. 35. — J. S. Pelczar: Zarys dziejów kaznodziejstwa w kościele katolickim. Cz. 2. Kaznodzieje polscy. Kr. 1896; wyd. 2: Zarys dziejów kaznodziejstwa w Polsce. Kr. 1917. — J. Tretiak: O satyrach Krasickiego. W: Szkice literackie. S. I. Kr. 1896 s. 27. — I. Chrzanowski: Ks. G. Piotrowski i jego „Satyr". *Bibl. Warsz.* 1902 t. 3-4; przedr. w: Z dziejów satyry polskiej XVIII w. W-wa 1909. — I. Chrzanowski: Przyczynki do pism G. Piotrowskiego. *Pam. Lit.* R. 2 (1903); przedr. jw. — G. Korbut: Początki wpływu Boileau'a w Polsce. *Spr. z Posiedzeń Tow. Nauk. Warsz.* t. 3 (1910) z. 8 i odb. (W-wa 1910 s. 98); przedr. w: Szkice i drobiazgi historycznoliterackie. W-wa 1935. — X. J. N. (Niedzielski). *Podręczna enc. kościelna.* T. 31/32 (1913). —

I. Chrzanowski: Poezja polska za czasów Stanisława Augusta. *Dzieje literatury pięknej w Polsce. AU.* Cz. 1. Kr. 1918; wyd. 2 Kr. 1935; wyd. 3 pt. Poezja stanisławowska. W: Studia i szkice. T. 1. Kr. 1939 *Prace Hist.-Lit.* 51. — M. Śliwińska: Duchowieństwo a sprawa włościańska za Stanisława Augusta. *Przegl. Powsz.* t. 183 (1929). — J. Lemański: (Wstęp do) Satyra polska. Antologia. T. 1. W-wa b. r. — W. Borowy: O poezji polskiej w w. XVIII. Kr. 1948. — T. Mikulski: „Czytywałem Polaka Modrzewskiego". *Pam. Lit.* R. 45 (1954) z. 1; przedr. w: Ze studiów nad Oświeceniem. (W-wa 1956). — Z. Goliński: (Wstęp do) I. Krasicki: Satyry i listy. Wr. (1958) *BN* I, 169 s. XXII-XXIV. — E. Aleksandrowska: Johan Turesson Oxenstierna w Polsce. Z warsztatu bibliografa „Monitora" (1). *Pam. Lit.* R. 50 (1959) z. 3/4 s. 492. — L. Chmaj: (Przypisy do) Historia Domus Varsaviensis Scholarum Piarum. Wr. 1959 *PAN. Arch. Dziejów Oświaty* 1. — M. Pelczyński: Studia macaronica. Stanisław Orzelski na tle poezji makaronicznej w Polsce. Poz. 1960 *Poz. Tow. Przyj. Nauk Wydz. Filol.-Filoz. Prace Komisji Filol.* t. 10 z. 1. — M. Piszczkowski: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 1. Kr. 1960 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 6. — E. Rabowicz: Nieznana satyra na opresję chłopską. *Gdań. Zesz. Hum.* 1960 z. 1/2. — A. Aleksandrowicz: Z badań nad twórczością satyryczną G. Piotrowskiego. *Annales Univ. M. Curie-Skłodowskiej* 1961 S. F. — S. Tync: Pijarzy a sprawa włościańska. *Nasza Przeszłość* t. 15 (1962). — A. Aleksandrowicz: G. Piotrowski — poprzednik Adama Naruszewicza. W: Twórczość satyryczna Adama Naruszewicza. Wr. 1964 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 1.

PIRAMOWICZ GRZEGORZ (1735–1801)

Krypt. i allonimy: G. P.; G. P. I.; G. P. J.; G. P. S. J.; X. Gr. Pir.; Jan hr. Potocki kasztelanic lwowski; Pisandro; Pyram.

Pedagog, poeta, teoretyk wymowy i poezji, kaznodzieja.

Ur. 25 listopada 1735 we Lwowie w ormiańskiej rodzinie kupieckiej; syn Jakuba, tytularnego sekretarza JKMci, i Anny z Nikorowiczów. Uczył się w kolegium jezuitów we Lwowie, w 1754 (10 sierpnia) wstąpił do ich zakonu. Po odbyciu trzyletniego nowicjatu w Krakowie przebywał w Jurowicach nad Prypecią (1757-1759). W 1759/60 uczył poetyki w Łucku, od r. n. studiował teologię we Lwowie. 29 lipca 1763 wyświęcony na kapłana; w 1764 — doktor teologii. W tymże roku został kaznodzieją i profesorem teologii kolegium krzemienieckiego. W 1766/67 odbywał „trzecią probację zakonną" w Jarosławiu, po czym wrócił do Lwowa. W 1768-1770 przebywał we Francji

http://rcin.org.pl

i Rzymie jako opiekun Kajetana, Pawła i Jana Potockich, kasztelaniców lwowskich. W Rzymie wykładał teologię moralną w rzymskim kolegium jezuickim, złożył ostatnie śluby zakonne (po 29 października 1769) i zbliżył się do Ignacego Potockiego, kształcącego się w Nazarenum. W 1771-1773 wykładał logikę w kolegium lwowskim i był kaznodzieją katedralnym. W 1771 rozpoczął współpracę z *Zabawami Przyjemnymi i Pożytecznymi* (do 1777). W 1772-1773 towarzyszył do Spa Adamowi Rzewuskiemu. Kasata zakonu zastała go w Warszawie, gdzie bawił od sierpnia 1773, zamieszkał wówczas w domu I. Potockiego jako jego sekretarz. Z pocz. 1774 został pracownikiem Komisji Edukacji Narodowej, biorąc już poprzednio (nieoficjalnie) udział w jej pracach; w r. n. powołany na sekretarza Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych — zasłużył się na tym stanowisku jako współtwórca ówczesnego ustawodawstwa szkolnego. W 1774 otrzymał od Potockiego probostwo w Kurowie, w 2 lata później w Końskowoli (od Czartoryskich). W 1777-1789 miał też beneficjum maciejowickie.

W 1779-1780 towarzyszył żonie Ignacego i Stanisławostwu Potockim w podróży do Włoch i Francji. W przejeździe przez Kraków promowany na doktora filozofii i praw w Szkole Głównej Koronnej. W Rzymie 7 kwietnia 1780 powołany na członka Arkadii pod imieniem Pyrama (w patencie: Pisandra). W lecie 1782 wizytował z ramienia Komisji szkoły W. Ks. Litewskiego. W 1783 założył w Kurowie szkółkę parafialną. W 1784 leczył się w Krzeszowicach. W 1785-1786 jeździł z S. K. Potockim i E. Lubomirską do Włoch. W 1787 z powodu złego stanu zdrowia ustąpił z Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych, pozostając jednak nadal jego honorowym sekretarzem i opracowując dla Komisji pisma, odezwy i podręczniki. W 1788-1792 przebywał przeważnie w Kurowie, jesienią 1792 ciężko chorował. W maju 1793 wyjechał na kurację do Baden, zatrzymując się w Dreźnie i Lipsku w nadziei zobaczenia się z I. Potockim. Na pocz. 1794 przebywał u Czartoryskich w Sieniawie, w następnym (czas jakiś) we Lwowie. W 1797 był wraz z Potockim internowany przez władze austriackie w Krakowie. W końcu 1800 pod naciskiem władz austriackich zrzekł się probostwa w Kurowie (na rzecz brata, Stanisława) i w Końskowoli (na rzecz F. Zabłockiego) i przeniósł się na probostwo w Międzyrzeczu Lubelskim. Był także kanonikiem kamienieckim. W 1801 powołany do Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Zmarł 14 listopada 1801 w Międzyrzeczu, oddany do ostatnich chwil pracy nad oświatą dzieci wiejskich.

TWÓRCZOŚĆ

1. Dwa kazania domowe do zakonników miane. (Przemyśl 1767).

2. Wiersz w dzień dorocznej pamiątki koronacji Najjaśniejszego Króla Imci Stanisława Augusta ... powszechną ojczyzny radość z ocalenia w nieszczęśliwym przypadku nieoszacowanego całemu królestwu życia oświadczający. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1771 t. 4 cz. 2 s. 383-388 i osob. b. m. 1771 (dwie ody).

3. Wiersz z okoliczności imienin JKMci. Ojczyzna do Króla JMci. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1772 t. 5 cz. 2 s. 315-326.

4. Kazanie na wotywie dziękczynienia Panu Bogu za zachowanie Króla Imci z przypadku niesłychanego z dnia 3 na 4 listopada śpiewanej w katedralnym lwowskim kościele. W-wa 1772.

5. Do JWielmożnego JMci Pana Wacława Rzewuskiego ... Wiersz swój na siedm psalmów pokutnych na światło publiczne wydającego, 1773 (wiersz). Wyd. w: W. Rzewuski: Wiersz na siedm psalmów pokutnych. W-wa 1773.

6. Na ogród Jaśnie Wielmożnego Potockiego, pisarza wielkiego W. Ks. Litewskiego, wiersz. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1773 t. 8 cz. 1 s. 195-202.

7. Przy rozstaniu się z połecznością zakonną wiersz. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1773 t. 8 cz. 2 s. 285-291 i odb.; toż wyd. osob. (W-wa 1773).

8. (Uniwersał ogłaszający) Ustanowienie Komisji nad edukacją młodzi narodowej szlacheckiej dozór mającej. Dan w Warszawie dnia 24 października r. 1773. (W-wa 1773). Przedr.: J. Lewicki: Ustawodawstwo szkolne za czasów Komisji Edukacji Narodowej. Kr. 1925 s. 1-5;

http://rcin.org.pl

S. Tync: Komisja Edukacji Narodowej. Wybór źródeł. Wr. (1954) *BN* I, 126 s. 24-30.

Autorstwo wątpliwe. Przypisywane przez Estr. za W. Wisłockim, kwestionowane przez Lewickiego.

9. List do przyjaciela o Komisji Rzeczypospolitej nad edukacją narodową. Z Warszawy dnia 6 listopada 1773. W-wa (1774, dwa wyd.). Przedr. S. Tync, jw. poz. 8 s. 359-368.

10. Z okoliczności oddanej buławy polnej koronnej ... Sewerynowi Rzewuskiemu. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1774 t. 9 cz. 1 s. 151-157 i odb.; toż wyd. osob. (W-wa b. r., pod krypt. G. P.).

11. List pewnego nauką znakomitego męża do tłumaczów księgi doktorskiej pana Tissot pod tytułem: Rada dla pospólstwa względem zdrowia jego, po wydanym dziele pisany die 25 Jan. 1774. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1774 t. 10 cz. 2 s. 354-361 i odb.; toż wyd. osob. (W-wa b. r.). Przedr. w: S. A. Tissot: Rada dla pospólstwa względem zdrowia jego. W-wa 1777.

12. Ustanowienie Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych. *Gaz. Warsz.* 1775 nr 19 Addytament. Przedr.: W. Wisłocki: Poczet chronologiczny prac ... G. Piramowicza. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 5 (1877) s. 301-307; T. Wierzbowski: Protokoły posiedzeń Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych 1775-1792. W-wa 1908 *Komisja Edukacji Nar.* 36 s. 1-4; S. Tync: jw. poz. 8 s. 64-70.

Przekł. franc.: J. B. Dubois de Jancigny. *Journal Encyclopédique de Bouillon* 1778 s. 506-511.

13. Uwagi o nowym instrukcji publicznej układzie przez Komisją Edukacji Narodowej uczynionym. (W-wa 1776). Przedr.: Z. Kukulski: Pierwiastkowe przepisy pedagogiczne Komisji Edukacji Narodowej z l. 1773-1776. Lubl. 1923 s. 140-158; S. Kot: Źródła do historii wychowania. T. 2. W-wa 1930 s. 147-158; S. Tync, jw. poz. 8 s. 161-183; fragm.: B. Suchodolski: Idee społeczne doby stanisławowskiej. W-wa 1948 s. 188; J. Lubieniecka: Reforma programu szkolnego Komisji Edukacji Narodowej. W-wa (1962) s. 55-57, 82-83, 129-132.

14. Wiersze z pewnego manuskryptu wyjęte (Do straconej wolności; Wolność przywrócona; Język zgadzającym się oczom z myślą jest przeszkodą; Przyczyna smutnych myśli; Przemowa do snu; Nadzieja bojaźń zwycięża; Apostrofa do Fillidy; Fillida Elpina ... chwali; Elpin Fillidzie odpowiada; Melancholia kochającego się). *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1776 t. 14 cz. 1 s. 109-153.

15. Mowa w dzień rocznicy otwarcia Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych na sesji dnia 7 marca 1776. Przez ... sekretarza Komisji Edukacji Narodowej w tymże Towarzystwie miana. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1776 t. 14 cz. 1 s. 189-202 i odb.; toż wyd. osob. W-wa (1776). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1. Fragm. przedr. Z. Florczak, L. Pszczołowska w: Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 2. Wr. 1958.

Przekł. franc.: J. B. Dubois de Jancigny. *Journal Encyclopédique de Bouillon* 1778 s. 516-521.

16. Mowa w dzień rocznicy otwarcia Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych na sesji dnia 7 (faktycznie: 8) marca 1777 ... *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1777 t. 15 cz. 1 s. 116-135 i odb.; toż wyd. osob. W-wa (1777). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1. Fragm. przedr. Z. Florczak, L. Pszczołowska, jw. poz. 15; J. Lubieniecka, jw. poz. 13 s. 83-85.

Przekł. franc.: J. B. Dubois de Jancigny. *Journal Encyclopédique de Bouillon* 1779 s. 489-500.

17. Mowa w dzień rocznicy otwarcia Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych na sesji dnia 7 marca 1778 ... W-wa (1778). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1. Fragm. przedr. Z. Florczak, L. Pszczołowska, jw. poz. 15; J. Lubieniecka, jw. poz. 13 s. 68-73.

18. Mowa w dzień rocznicy otwarcia Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych na sesji dnia 8 marca 1779 ... W-wa (1779). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1. Fragm. przedr. Z. Florczak, L. Pszczołowska, jw. poz. 15.

19. Krótka wiadomość o bagnach pontyńskich i osuszeniu onychże przez dzisiejszego papieża przedsięwziętym, spisana podczas podróży na toż miejsce r. 1780. Rkps Bibl. Nar. nr akc. 6927 (z Arch. Wilan. sygn. 191).

20. Projekt. Ustawy Komisji Edukacji Narodowej dla stanu akademickiego i na szkoły w krajach Rzeczypospolitej przepisane. B. m. 1781. Wyd. nast. całkowicie zmien. pt. Ustawy Komisji Edukacji Narodowej. W-wa 1783; wyd. 2 Wil. 1819. Wyd. nast. m. in.: wyd. S. Sobieski Lw. 1872; W-wa 1902; wyd. S. Tync, jw. poz. 8 s. 561-723. Fragm. przedr. S. Kot: Źródła do historii wychowania. T. 2. W-wa 1930 s. 168-179.

Wyd. zmien. pt. Ustawy Komisji Edukacji Narodowej dla stanu akademickiego i na szkoły w krajach Rzeczypospolitej przepisane (2 lutego 1790).

http://rcin.org.pl

Z rkpsu Bibl. Zamoyskich i Bibl. Czart. ogł. J. Lewicki, jw. poz. 8 s. 209-330.

Praca zbior. Piramowicz był głównym autorem.

21. Mowa miana w dzień rocznicy otwarcia Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych na sesji dnia 7 marca 1781 ... W-wa (1781). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1, 2. Fragm. przedr.: S. Tync, jw. poz. 8 s. 59-63, 401-403; Z. Florczak, L. Pszczołowska, jw. poz. 15.

Przekł. franc.: rkps Ossol. sygn. 333 (obecnie we Lw.).

22. Mowa miana w dzień rocznicy otwarcia Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych na sesji dnia 7 marca 1782 ... W-wa (1782). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1; przedr. S. Kot, jw. poz. 13 s. 158-167. Fragm. przedr. J. Lubieniecka, jw. poz. 13 s. 85-86.

23. Mowa miana w dzień rocznicy otwarcia Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych na sesji dnia 7 (faktycznie: 8) marca 1783 ... W-wa (1783). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1. Fragm. przedr.: S. Tync, jw. poz. 8 s. 50-52, 73-76; J. Lubieniecka, jw. poz. 13 s. 76-77.

24. Mowa miana w dzień rocznicy otwarcia Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych na sesji dnia 10 marca 1785 ... W-wa (1785). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1. Fragm. przedr. J. Lubieniecka, jw. poz. 13 s. 81.

25. Nauka obyczajowa dla ludu. Wyd. w: Elementarz dla szkół parafialnych narodowych. Kr. 1785. Toż wyd. nast.: wyd. 2 Kr. 1792; wyd. 3 Wil. 1808; „wyd. 3" Kr. 1810; Wil. 1820; wyd. Z. Kukulski. Lubl. 1930.

Wyd. osob.: W-wa 1800; W-wa 1802 (dwa wyd.); W-wa 1808; Poz. 1808; W-wa 1811; W-wa 1814 (dwa wyd.); Wil. 1825; Wil. 1826; Wil. 1827; b. m. 1828; W-wa 1829; Wil. 1830; Kr. 1843; Lw. 1845; W-wa 1862; Kr. 1876; Chyrów 1938.

26. Mowa miana w dzień rocznicy otwarcia Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych na sesji dnia 7 (faktycznie: 8) marca 1786 ... W-wa (1786). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1. Fragm. przedr.: S. Tync, jw. poz. 8 s. 63-64; J. Lubieniecka, jw. poz. 13 s. 62-64.

27. Powinności nauczyciela mianowicie zaś w szkołach parafialnych i sposoby ich dopełnienia. W-wa 1787. Wyd. nast.: Wil. 1801; przeróbka pt. Instrukcja dla nauczycieli szkół początkowych. Oprac. J. Lipiński. W-wa 1817, toż Wil. 1819, toż Kr. 1820, toż Poz. 1849; „wyd. 2" Kr. 1850; wyd. S. Sobieski. Lw. 1872 *Bibl. Pedag. i Dydaktyczna* II; wyd. 9 Lw. 1894 *Bibl. dla Nauczycieli Szkół Lud.* 18.; wg pierwodruku wyd. W. Osterloff. W-wa 1919 *Skarbnica Pedag.* 1; b. m. 1920; wyd. 11 oprac. W. Kucharski. Lw. 1923, toż Lw. 1927; wyd. 13 Lw. 1930; wg pierwodruku wyd. T. Mizia. W-wa 1958 *Biblioteczka Tekstów Pedag.*; jw. wyd. K. Mrozowska. Wr. (1958) *BN* I, 171, toż wyd. 2. Wr. (1959). Fragm. przedr. S. Tync, jw. poz. 8 s. 226-228, 280-285.

Wisłocki przypuszcza, że fragm. był napisany i wyd. już w 1785.

28. Przestrogi dla czytających pisma historyczno-polityczne, jako to pamiętniki, dzienniki, wojaże, geografie i tym podobne. W-wa 1787.

Wyd. anonim. Polemika z czasop. *Pam. Hist. i Polit.*

29. Mowa miana w dzień rocznicy otwarcia Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych na sesji dnia 12 (faktycznie: 15) marca 1788... W-wa (1788). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1, 2.

30. Przemowa do wojska w obozie pod Gołębiem przy poświęceniu sztandarów. W-wa (1791); Lubl. (1791).

31. Uniwersał do narodu pod dniem 29 maja 1792. B. m. (1792).

32. Uniwersał zachęcający młódź edukującą się w szkołach do błagania Boga o odwrócenie nieszczęść i klęsk od ojczyzny. Dan w Warszawie na sesji ordynacyjnej w Pałacu Rzeczypospolitej Krasińskich zwanym, dnia 31 miesiąca maja r. 1792. (W-wa 1792). Przedr. S. Kot, jw. poz. 13 s. 205-206.

33. Wymowa i poezja dla szkół narodowych. Cz. 1. Kr. 1792; wyd. 2 Wil. 1792. Cz. 2. Kr. (1815, wg *Pam. Warsz.* 1818 t. 10 s. 142: 1817). Cz. 3. Kr. 1819. Fragm. przedr.: I. Szydłowski w: Przykłady stylu polskiego. T. 1. Wil. 1827; B. Suchodolski w: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953 s. 387-395; S. Tync, jw. poz. 8 s. 189-192; Z. Florczak, L. Pszczołowska, jw. poz. 15 t. 1; J. Lubieniecka, jw. poz. 13 s. 118-125.

Rkps fragm. w Bibl. Nar. nr akc. 6941 (z Arch. Wilan. sygn. 220).

34. Myśli do odezwy Deputacji. Z rkpsu Ossol. sygn. 1779 ogł. S. Borowski: Kodeks Stanisława Augusta. W-wa 1938 s. 66-74.

Współautor F. K. Dmochowski.

http://rcin.org.pl

35. Myśli do prospektu Kodeksu. Z rkpsu PAU sygn. 184 ogł. S. Borowski, jw. poz. 34 s. 75-90.

Współautor F. K. Dmochowski.

36. Piosenki dla pociechy ludu przedrukowane.

Druk widział J. P. Woronicz. Inform. W. Wisłocki, jw. poz. 12 s. 443-444.

37. Książka użyteczna dla ludu. (Tyt. wg W. Wisłockiego). Nie wyd. Rkps zaginął.

Materiały i notaty do niej zawiera rkps Bibl. Nar. nr akc. 6941 (z Arch. Wilan. sygn. 220) pt. Do książki pożytecznej dla wieśniaków przykłady moralne i powieści ciekawe, bajeczki, przypowieści.

W. Wisłocki (jw. poz. 12) wymienia jeszcze inne pozycje, których egzemplarzy nie odnaleziono dotychczas, m. in.: Uwagi rękopiśmienne o sposobie prowadzenia nauk. 1775; — O ułożeniu książki elementarnej na szkoły wiejskie. 1777 (Z. Kukulski we wstępie do „Elementarza dla szkół parafialnych narodowych...", Lubl. 1930 s. VII-VIII, pisze, że na zebraniu Towarzystwa 4 marca 1777 Piramowicz podobny projekt czytał); — Pieśni nabożne tłumaczone z łacińskiego na polski język dla parafian. Bibliografia Lewickiego notuje również nie odnalezione dzieło Piramowicza: Zbiór nauki chrześcijańskiej. 1794.

Wiele natomiast pism odnotowanych przez Wisłockiego jako nie odszukane ogł. J. Lewicki (Ustawodawstwo szkolne za czasów Komisji Edukacji Narodowej...), kwestionując jednak autorstwo Piramowicza. Np. Obwieszczenie od Komisji Edukacji Narodowej względem napisania książek elementarnych do szkół wojewódzkich. 1775 — przypisuje I. Potockiemu; Przepis Komisji Edukacji Narodowej na szkoły wojewódzkie. 1774 — I. Potockiemu; Przepis dla szkół parafialnych. 1774 — I. Massalskiemu. Podobnie ma się rzecz z innymi „Przepisami". Istnieją tu trudności obiektywne w ustaleniu autorstwa, ponieważ wiele prac Komisji było pisanych kolektywnie, poza tym Piramowicz jako sekretarz brał udział w redagowaniu prawie wszystkich pism.

W *Zabawach Przyjemnych i Pożytecznych* (1771-1776) ogł. nadto szereg wierszy drobniejszych. W rkpsie Bibl. Nar. (BOZ sygn. 1492 k. 10-11) znajduje się nie znany wiersz Piramowicza: Schronienie muzom (inc.: Dokąd, strwożone muzy, biegniecie), powst. przed wrześniem 1793. Wiersze jego autorstwa zachowane też w rkpsie Bibl. Jagiel. sygn. 7882 IV.

Zob. też Rzewuski Wacław, Twórczość poz. 23.

Przekłady

1. F. M. Leśniewski: Carmen nuptiale illustrissimis excellentissimisque sponsis Joanni Chodkiewicz, senatorio Samogitiae praefecto ... et Ludovicae Rzewuska, lectissimae palatini Cracoviensis, campestris copiarum Regni ductoris filiae. Podhorce 1766.

2. Phaedrus: Bajki wybrane po łacinie, po polsku i po francusku, przełożenie nowe z przypisami. Lw. 1767.

Na pocz.: Krótkie zebranie nauk o apologu, czyli bajce.

Druk dedyk. I. Potockiemu, „ukochanemu bratu", pod dedyk. podpisany Jan Potocki, kasztelanic lwowski. Przekł. uchodził jednak już współcześnie (wg J. Albertrandiego i J. E. Minasowicza) za pracę Piramowicza, nauczyciela kasztelaniców lwowskich. Por. też Estr. XXIV (1912), 216.

3. M. Furgault: Dykcjonarz starożytności dla szkół narodowych. W-wa 1779 (dwa wyd.). Wyd. nast. pomnoż.: Połock 1807.

Prace edytorskie

1. Wypisy z autorów klasycznych do nauk w szkołach narodowych stosowane. (T. 1-2 na kl. 1 i 2). B. m. 1777. Wyd. nast. t. 1 na kl. 1: W-wa 1781; W-wa 1782; Kr. 1787; wyd. 5 Kr. 1789; wyd. 6 Kr. 1791; b. m. r.; Wil. 1796; Wil. 1798. Wyd. nast. t. 2 na kl. 2: W-wa 1780; W-wa 1781; „wyd. 2" Kr. 1783; „wyd. 3" Kr. 1784; Kr. 1788; Wil. 1793; W-wa 1795; Wil. 1796; Berdyczów 1797; Wil. 1798.

2. M. J. Mniszech, J. Szymanowski, A. K. Czartoryski: Listy krytyczne o różnych literatury rodzajach i dziełach. (Dod. do) A. K. Czartoryski. Kawa. Komedia w 1 akcie. W-wa 1779.

Wydania zbiorowe

1. Mowy miane w Towarzystwie do Ksiąg Elementarnych w l. 1776-1788. (Wyd. W. Wisłocki). Kr. 1889 *Bibl. Pedag. Tow. Nauczycieli Szkół Wyższych* 2.

Zawartość: Twórczość poz. 15-18, 21-24, 26, 29.

2. Powinności nauczyciela oraz wybór mów i listów. Oprac. K. Mrozowska. Wr. (1958) *BN* I, 171; wyd. 2 Wr. (1959).

Zawartość: Twórczość poz. 27, 21, 29; Listy (zob. poz. 1, 2, 4).

Listy i materiały

1. Do Pelagii Potockiej z 1768-1770. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiory Roskie pudło 48 nr 29). List z Rzymu z 8 kwietnia 1769 ogł. K. Mrozowska, zob. Wyd. zbior. poz. 2.

2. Do brata, Piotra Piramowicza, z 1773. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiory Roskie pudło 73 nr 104, 204).

http://rcin.org.pl

Fragm. ogł. K. Mrozowska, zob. Wyd. zbior. poz. 2 (wstęp).

3. Do G. Heynego z 1776, do M. Zaleskiego 2 listy z 1789-1790, do H. Kołłątaja 7 listów z 1789-1792. Ogł. W. Wisłocki. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 5 (1877) s. 317-318, 417-433.

4. Do I. Potockiego z 1779-1794 oraz do A. K. Czartoryskiego z 1779. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 279 b). Fragm. ogł.: W. Wisłocki: G. Piramowicza proboszcza kurowskiego listy z podróży do Włoch r. 1779-1780 pisane do I. Potockiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 5 (1877) s. 353-369; K. Mrozowska, zob. Wyd. zbior. poz. 2; J. Platt: Sielanki i poezje sielskie Adama Naruszewicza. Wr. 1967 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 6 s. 60-61.

5. Do I. Czartoryskiej z 1786-1802. Rkps Bibl. Czart. sygn. III 1961.

6. Do P. Milewskiego z 1790-1791. Rkps był w Bibl. Nar. (depozyt prezydenta nr 422), zniszcz. w 1944.

7. Do M. Molskiego z 1801. Ogł. T. Wierzbowski w: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904.

8. Do S. K. Potockiego. Rkps był w Bibl. Nar. (depozyt prezydenta pudło V), zniszcz. w 1944.

9. Do Jana Śniadeckiego. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 4041.

10. Od F. M. Leśniewskiego, M. Piramowicza, W. Rzewuskiego i in. z 1759-1774. Rkps był w Bibl. Nar. (depozyt prezydenta nr 421), zniszcz. w 1944.

11. Od Pelagii Potockiej z 2 grudnia 1773. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiory Roskie pudło 37 nr 148).

12. Od D. Pilchowskiego (prawdopodobnie do Piramowicza). Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 5335/7.

12. Pismo Piramowicza z Tyburu z 21 października 1769, udzielające plenipotencję Grzegorzowi Nikorowiczowi do rozporządzania majątkiem po zmarłym Jakubie Piramowiczu, ojcu pisarza. Ogł. A. Knot w: Nowe przyczynki do biografii ks. G. Piramowicza. *Przegl. Powsz.* t. 210 (1936) i odb. (Tamże inne dokumenty dotyczące rodziny pisarza).

13. Odpis metryki chrztu. W: Liber metricae novitiorum Societatis Jesu (1709-1773). Rkps Ossol. sygn. 100/II k. 79 v.

Materiały do działalności G. Piramowicza jako proboszcza znajdują się w Państw. Arch. Wojew. w Lubl.: Księgi Miejskie Kurowa nr 11 s. 364-366, 5 paźdz. 1777; nr 12 s. 182, 19 maja 1778; s. 190, 21 maja 1778; s. 294, 8 czerwca 1778.

Bibliografię twórczości podają: W. Wisłocki: Poczet chronologiczny prac ... G. Piramowicza. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 5 (1877) i odb.; J. Lewicki: Bibliografia druków odnoszących się do Komisji Edukacji Narodowej. *Muzeum* 1907 i odb. (Lw. 1908 s. 85-91).

OPRACOWANIA

Protokoły posiedzeń Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych 1775-1792. Wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1908 *Komisja Edukacji Narodowej* 36. — Protokoły posiedzeń Komisji Edukacji Narodowej. Wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1910 *Tamże* 37. — Polska stanisławowska w oczach cudzoziemców. T. 1. Oprac. W. Zawadzki. (W-wa) 1963 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — S. K. Potocki: Pochwała G. Piramowicza. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 2 (1803) i odb. (W-wa 1802); przedr. w: Pochwały, mowy i rozprawy. Cz. 1. W-wa 1816. — F. K. Dmochowski: Wiadomość o życiu i pismach G. Piramowicza. *Nowy Pam. Warsz.* 1803 maj; przedr. w: Pisma rozmaite. T. 2. W-wa 1826. — J. P. Woronicz: Rozprawa o pieśniach narodowych ... czytana na posiedzeniu publicznym dnia 5 maja 1803 r. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 2 (1803) i wyd. nast. — J. U. Niemcewicz: Pamiętniki czasów moich. (Powst. 1823-1838). Wersję 1 wyd. J. Dihm. T. 1-2. W-wa 1957 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych*; wersję 2 wyd. K. Niemcewicz. Paryż 1848. — T. Dziekoński: O historii retoryki w naszym kraju. *Popis publiczny uczniów Król. Liceum Warszawskiego* 1825. — K. Brodziński: Kurs literatury. (Wygł. 1825-1831). Wyd. w: Pisma. T. 5. Poz. 1873 s. 138 i wyd. nast. — K. Brodziński: Myśli o języku polskim. W: Pisma. T. 8. Poz. 1874 s. 112 i wyd. nast. — K. Tańska (Hoffmanowa): G. Piramowicz. *Rozrywki dla Dzieci* 1828 t. 9 nr 51; przedr. w: Wybór pism. T. 4. Wr. 1833; Pisma. T. 10. W-wa 1859; Dzieła. T. 6. W-wa 1875. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — A. Magier: Estetyka miasta stołecznego Warszawy. (Ukończ. ok. 1833). Wyd. H. Szwankowska, komentarz hist.-lit. opr. J. W. Gomulicki. Wr. 1963. — J. Łukaszewicz: Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim od najdawniejszych czasów aż do r. 1794. T. 2. Poz. 1850. — S. Barącz: Żywoty sławnych Ormian w Polsce. Lw. 1856. —

http://rcin.org.pl

J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. *Przegl. Poz.* t. 33 (1862) i osob. Poz. 1862. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 20 (1865). —

A. Kuliczkowski: G. Piramowicz, ustęp z dziejów dydaktyki polskiej. *Szkoła* 1869. — A. Giller: Wykład ks. R. Wilczyńskiego w Paryżu o G. Piramowiczu i jego czasach. *Dzien. Poz.* 1870 nr 34. — Roman z Pawłowic (R. Wilczyński): Pogląd na czasy i prace G. Piramowicza. *Gaz. Nar.* 1871 nr 212-228 i odb. (Lw. 1871). — S. Zarański: Komisja Edukacji Narodowej a Rada Szkolna Krajowa. Kr. 1870. — S. Sobieski: (Wstęp do) Powinności nauczyciela. Lw. 1872 *Bibl. Pedag. i Dydaktyczna* II. — F. Próchnicki: O życiu Franciszka Karpińskiego. *Spr. Dyr. c. k. Gimn. Franciszka Józefa we Lw. za l. 1875-1876* i odb. (Lw. 1876). — W. Wisłocki: Poczet chronologiczny prac drukowanych i rękopiśmiennych G. Piramowicza. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 5 (1877) i odb. — S. Parasiewicz: O życiu i pismach G. Piramowicza. *Szkoła* 1879 nr 12, 14. — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce XVIII w. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 19 (1893). — J. S. Pelczar: Zarys dziejów kaznodziejstwa w kościele katolickim. Cz. 2. Kaznodzieje polscy. Kr. 1896; wyd. 2: Zarys dziejów kaznodziejstwa w Polsce. Kr. 1917. — F. Majchrowicz: Historia pedagogiki. Drohobycz 1901. — P. Chmielowski: Dzieje krytyki literackiej w Polsce. W-wa 1902 s. 100-101. — K. Król: G. Piramowicz jako higienista. *Przegl. Pedag.* 1902 nr 1-3. — A. Karbowiak: Pedagogika Komisji Edukacji Narodowej w świetle systemów pedagogicznych XVIII w. *Przew. Nauk. i Lit.* 1907. — Prażmowska: Sylwetki pedagogów. *Wychowanie* 1910. — W. Dąbrowski. *Enc. wych.* T. 8 (1909). — K. M. Morawski: Ignacy Potocki. Cz. 1: 1750-1788. Kr. 1911. — H. Radlińska: Tradycje polskiego szkolnictwa elementarnego. *Ruch Pedag.* R. 1 (1912). — W. Smoleński: Publicyści anonimowi z końca w. XVIII. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) i odb. (W-wa 1912). — T. Bzowski: Ks. G. Piramowicz. *Roczn. Chyrowskie* 1913. — *Podręczna enc. kościelna.* T. 31/32 (1913). — M. Szyjkowski: Myśl J. J. Rousseau w Polsce XVIII w. Kr. 1913. —

T. Wierzbowski: Szkoły parafialne w Polsce i na Litwie za czasów Komisji Edukacji Narodowej 1773-1794. Kr. 1921 *Prace Monogr z Dziejów Wych. i Szkolnictwa w Pol.* 1. — S. Tync: Nauka moralna w szkołach Komisji Edukacji Narodowej. Kr. 1922. — Z. Kukulski: (Wstęp do) Pierwiastkowe przepisy pedagogiczne Komisji Edukacji Narodowej z l. 1773/1776. Lubl. 1923. — J. Lewicki: (Wstęp do) Ustawodawstwo szkolne za czasów Komisji Edukacji Narodowej. Kr. 1925. — H. Pohoska: Sprawa oświaty ludu w dobie Komisji Edukacji Narodowej. Kr. 1925 *Prace Monogr. z Dziejów Wych. i Szkolnictwa w Pol.* 6. — W. Bobkowska: Nowe prądy w polskim szkolnictwie ludowym w pocz. XIX w. Kr. 1928. — E. Białynia: Ideały Komisji Edukacji Narodowej w pismach G. Piramowicza. *Wiedza i Życie* 1930 z. 6. — Z. Kukulski: (Wstęp do) Elementarz dla szkół parafialnych. Lubl. 1930. — M. Loret: Życie polskie w Rzymie w XVIII w. Rzym (1930). [Rec.: H. Barycz: Z historii związków kulturalnych między Rzymem a Polską w XVIII w. *Przegl. Współcz.* t. 41 (1932) nr 121]. — J. Lubczyński: (Wstęp do) Powinności nauczyciela. Wyd. 13. Lw. 1930. — S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933. — A. Knot: G. Piramowicz. W dwusetną rocznicę urodzin. *Reduta — Tydzień Pol.* 1935 nr 43. — S. Bednarski: Dzieje kulturalne jezuickiego kolegium we Lwowie w XVIII w. *Pam. Lit.* R. 33 (1936). — A. Knot: Nowe przyczynki do biografii ks. G. Piramowicza. *Przegl. Powsz.* t. 210 (1936) i odb. (Kr. 1936). — E. Suchan: Historyczny zarys organizacji szkolnictwa elementarnego w Polsce od Komisji Edukacji Narodowej po dobę obecną. Brześć n/Bugiem 1937 s. 56. — K. Wiskowaty: Polnische Enzyklopädien. *Slavische Rundschau* 1937. — Ł. Kurdybacha: Wpływ Komisji Edukacji Narodowej na b. Galicję. *Ziemia Czerwieńska* R. 4 (1938) z. 1 i odb. (Lw. 1938). — W. Wąsik: Zagadnienie wartości kultury w Polsce w wieku Oświecenia. *Kultura i Wych.* 1938 z. 3. — L. Winniczuk: Pliniusz Młodszy w Polsce. *Eos* 1940/1946 z. 1/2 s. 205--218. — A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773--1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. —

W. Bobkowska: Pruska polityka szkolna na ziemiach polskich w l. 1793-1806. W-wa 1948. [Rec.: H. Pohoska. *Kwart. Hist.* R. 56 (1948) z. 3/4]. — M. Chamcówna: Dyskusja nad katedrą literatury w Szkole Głównej Koronnej. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4. — Ł. Kurdybacha: (Udział w dyskusji). *Kołłątaj i wiek Oświecenia.* W-wa 1951 s. 249. — B. Suchodolski: U źródeł postępowych tradycji nauki w Polsce. *Myśl Współcz.*

http://rcin.org.pl

1951 nr 6/7 s. 242. — C. Bobińska: Szkice o ideologach polskiego Oświecenia. Kołłątaj i Staszic. Wr. 1952 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 10. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — S. Tync: (Wstęp do) Komisja Edukacji Narodowej. Wybór źródeł. Wr. (1954) *BN* I, 126. — J. Poplatek: Udział b. jezuitów w Komisji Edukacji Narodowej. (Powst. przed 1955). (Maszynopis Arch. OO. Jezuitów w Kr.). — E. Rzadkowska: Encyklopedia i Diderot w polskim Oświeceniu. Wr. 1955 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 24. — T. Mizia: Pedagogika G. Piramowicza. *Nowa Szkoła* 1956 nr 1. — M. Chamcówna: Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej. Szkoła Główna Koronna w okresie wizyty i rektoratu H. Kołłątaja 1777-1786. Wr. 1957 *PAN Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 2. — K. Karaś: Pedagog epoki reform. *Kultura i Życie* 1958 nr 14. — T. Mizia: Ideologia oświatowa G. Piramowicza. *Rozpr. z Dziejów Oświaty* t. 1 (1958) s. 75-98. — T. Mizia: (Wstęp do) Powinności nauczyciela... W-wa 1958 *Biblioteczka Tekstów Pedag.* [Rec. wyd.: W. Billip. *Nowe Książki* 1958 nr 15]. — K. Mrozowska: G. Piramowicz jako sekretarz Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych (1775-1787). *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 6 S. A. z. 2 (1958). — K. Mrozowska: (Wstęp do) Powinności nauczyciela... Wr. (1958) *BN* I, 171; wyd. 2 W-wa (1959). — E. Aleksandrowska: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770-1777. Monografia bibliograficzna. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9. — I. Homola-Dzikowska: „Pamiętnik Historyczno-Polityczny" Piotra Świtkowskiego. Kr. 1960 *Uniw. Jagiel. Studia i Rozpr.* — J. Lubieniecka: Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych. W-wa 1960 *Monogr. z Dziejów Oświaty* 4. — A. Koronczewski: Polska terminologia gramatyczna. Wr. 1961 *PAN. Prace Językozn.* 23. — W. Semkowicz: Przewodnik po zbiorze rękopisów wilanowskich. W-wa 1961. — J. Lubieniecka: (Wstęp do) Reforma programu szkolnego Komisji Edukacji Narodowej. Wybór tekstów. W-wa (1962). — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — J. Starnawski: Przyczynki do biografii Kniaźnina, Zabłockiego i Piramowicza zebrane w Kurowie i Końskowoli. *Archiwa, Biblioteki i Muz. Kościelne* t. 7 (1963) s. 273-278. — T. Mizia: Szkolnictwo parafialne w czasach Komisji Edukacji Narodowej. Wr. 1964 *Monogr. z Dziejów Oświaty* 6. — E. Rostworowski: La Suisse et la Pologne au XVIIIe siècle. *Échanges entre la Pologne et la Suisse du XIVe au XIXe siècle. Choses — Hommes — Idées.* Genewa 1964. — J. Platt: Sielanki i poezje sielskie Adama Naruszewicza. Wr. 1967 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 6. — J. Rudnicka: Biblioteka Wilanowska. Dwieście lat jej dziejów (1741-1932). W-wa 1967.

Zob. też: Komisja Edukacji Narodowej.

POCZOBUT ODLANICKI MARCIN (1728–1810)

Inna forma nazwiska: Poczobutt.

Matematyk, astronom, poeta.

Ur. 30 października 1728 w Słomiance (pow. grodzieński); syn Kazimierza, krajczego grodzieńskiego, i Heleny z Hlebowiczów. Kształcił się od 1738 w kolegium jezuitów w Grodnie i tam w 1745 wstąpił do nowicjatu jezuickiego. Od 1751 uczył w szkołach zakonnych w Połocku i Wilnie. W 1754-1756 studiował język grecki, matematykę i astronomię na uniwersytecie w Pradze. Wróciwszy do Wilna, uczył języka greckiego i matematyki oraz studiował teologię. W 1760 wyjechał na dalsze studia do Niemiec, Włoch i Francji, gdzie przez dwa lata pracował w Marsylii pod kierunkiem astronoma E. Pézénasa. Z pocz. 1763, w związku z usunięciem jezuitów z Francji, przeniósł się do Awinionu, następnie zwiedził Neapol i Rzym. W 1764 przez Florencję, Wenecję i Wiedeń wrócił do Wilna i objął katedrę matematyki i astronomii w Akademii. W styczniu 1767 otrzymał tytuł astronoma królewskiego. W 1768 zwiedzał obserwatoria astronomiczne w Kopenhadze i Amsterdamie, po czym jeździł do Anglii i Francji w celu zakupu narzędzi astronomicznych. 3 czerwca 1769 obserwował w Rewlu zaćmienie słońca.

http://rcin.org.pl

W tym czasie został członkiem The Royal Society of London for Improving Natural Knowledge. W Wilnie urządził gabinet fizyczno-astronomiczny i obserwatorium. Po kasacie jezuitów uzyskał od króla w listopadzie 1773 przywilej na prowadzenie drukarni pojezuickiej; w 1774 był redaktorem *Gazet Wileńskich*. W 1775 Stanisław August uczcił jego zasługi specjalnym medalem pamiątkowym; w 1778 Académie des Sciences w Paryżu mianowała go członkiem korespondentem. W 1780 otrzymał tytuł kanonika smoleńskiego.

W 1780-1799 był rektorem Szkoły Głównej W. Księstwa Litewskiego i na zlecenie Komisji Edukacji Narodowej reformował szkolnictwo na Litwie. Od końca 1782 do maja 1783 pracował w Warszawie (m. in. z H. Kołłątajem i G. Piramowiczem) nad ustawą dla szkół publicznych. W maju 1785 otrzymał order Św. Stanisława, a w 1793, w czasie pobytu w Grodnie, order Orła Białego. W Grodnie bawił również w 1795-1796, uczestnicząc w zebraniach literacko-naukowych Stanisława Augusta. Od 1800 był członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Warszawie. W 1802-1803 pełnił funkcje rektora Szkoły Głównej Wileńskiej w zastępstwie nieobecnego H. Stroynowskiego. W grudniu 1803 został członkiem korespondentem Institut National (Classe des Sciences Physiques et Mathématiques). W 1805 wyjeżdżał (przez Warszawę, Kraków, Wiedeń) na leczenie do Baden. W 1808 złożył posiadane godności i w Dyneburgu wstąpił ponownie do jezuitów. Zmarł 8 lutego 1810 w Dyneburgu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Rym do Załuskiego. B.m.r.; toż w: Ad Illustrissimum Excellentissimum ac Reverendissimum Dominum D. Josephum ... Załuski ... anno ... 1760. B.m.r.

2. Obserwacje astronomiczne. T. 1-34. Powst. 1762-1808.

Fragm. pt. Observations commencées à Marseille et continuées à Avignon, ogł. A. H. Paulian w: Traité des prix entre Descartes et Newton. Avignon 1763; fragm. ogł. M. Hell. *Ephemerides Astronomicae* (Wiedeń) 1768, 1777.

Obserwacje z 1773 ogł. pt. Cahiers des observations astronomiques faites à l'Observatoire Royal de Vilna en 1773, présentés au Roi. Wil. 1777.

Obserwacje nad konstelacją Ciołka Poniatowskiego ogł. pt. Observationes ad determinandam positionem 16 stellarum e quibus constellatio Vitelli Poniatoviani formatur. *Ephemerides Astronomicae* (Berlin) 1785.

Obserwacje zaćmienia księżyca ogł. *Gaz. Warsz.* 1791 nr 87 Suplement; obserwacje zaćmienia słońca dokonane wraz z Janem Śniadeckim ogł. *Gaz. Warsz.* 1793 nr 77 Suplement.

Obserwacje planety Ceres ogł. *Kur. Litewski* 1802 kwiecień i *Gaz. Warsz.* 1802; przedr. F. K. Zach, prawdopodobnie w *Monatl. Correspondenz zur Beförderung der Erd- und Himmelskunde* 1802 lipiec.

3. Calculus eclipsis lunaris quae accidit die 24 Febr. 1766, pro Observatorio Academico Vilnensi Societatis Jesu institutus. (Wil. 1766).

4. Materia tentaminis mathematici ex trigonometria plana. (Wil.) 1766.

5. Oratio habita ... 8 kal. Decembris a. 1781. *Universitas et Academia Vilnensis* Wil. (1781).

6. Do Najjaśniejszego Pana Stanisława Augusta. *Pamiątka stoletnia zwycięstwa pod Wiedniem przez Jana III króla polskiego nad Turkami otrzymanego r. 1683. Z woli Prześwietnej Komisji Edukacji Narodowej przez Szkołę Główną W. Ks. Litewskiego uroczyście obchodzona d. 11 i 12 października r. 1783.* Wil. (1784).

7. Kalendarz akademicki na rok od d. 1 października 1787 r. do dnia 1 października 1788 r. Wil. (1787).

8. Wiadomość o funduszu i dochodach szpitala i probostwa Św. Trójcy w mieście stołecznym W. Ks. Litewskiego Wilnie będącego, prześwietnej Komisji Województwa Wileńskiego do wyprowadzenia podatku ofiary na wojsko przeznaczonej, dana dnia 21 września roku 1789. (Wil. 1789). Przedr. *Dzieje Dobroczynności Kraj. i Zagr.* 1823 s. 162-180.

Oprac. razem z T. Kundziczem.

9. Przemowa na posiedzeniu publicznym Szkoły Głównej W. Ks. Litewskiego dnia 1 lipca 1791 miana i druga przemowa miana na posiedzeniu dnia 3 maja 1792. B. m. r.

Inform. J. Bieliński (t. 3 s. 47).

http://rcin.org.pl

10. Clementia Alexandri Primi maior rebus gestis Alexandri Magni, carmen. *Sesja publiczna Uniwersytetu i Akademii Wileńskiej w dzień uroczystego w Wilnie obchodu koronacji ... Aleksandra I.* Wil. 1801 (wiersz w jęz. pol. i łac.). Przedr. M. Baliński: Dawna Akademia Wileńska. Petersb. 1862 s. 540.

11. Ad Augustum Imperatorem Alexandrum I carmen lectum in publico consessu imperator. Universit. Vilnensis. Wil. (1803); toż Petersb. 1803 (razem z przekł. ros.). Przedr. M. Baliński, jw. poz. 10 s. 542-545.

Przekł. ros.: Petersb. 1803 (razem z oryginałem łac.).

12. O dawności Zodiaku egipskiego w Denderah. Wil. 1803; toż *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 3 (1804).

Przekł. franc.: Verdier: Essais sur l'époque de l'antiquité du Zodiaque de Denderah. Wil. 1803; wyd. nast. popr.: Recherches sur l'antiquité du Zodiaque de Denderah, présentées à Sa Sainteté Pie VII. Wiedeń 1805.

Przekł. ros.: J. Martinow. *Siewiernyj wiestnik* t. 11 (1804).

Od 1774 do końca XVIII w. wydawał „Kalendarz Wileński Polityczny".

Przekłady

1. A. C. Clairaut: Początki geometrii. Wil. 1772.

2. Grzegorz z Nazjanzu: Threnus quo cupit dissolvi et esse cum Christo rudi Minerva Latine redditus. B. m. r.

Na k. tyt. obok tytułu łac. — grecki tyt. oryginału; teksty: grecki, tłum. łac., parodia łac. i pol. Autorstwo przekładu niepewne, suponuje Estr. XXIII (1910), 71-72.

Listy i materiały

1. Do Stanisława Augusta z 1766 i n. Rkps Bibl. Czart. sygn. 654.

2. Do J. Chreptowicza z 1768-1805. Wykorzystał i liczne fragm. ogł. M. Baliński w: Ks. M. Poczobut. Obraz życia akademickiego (do 1785). *Teka Wil.* 1858 t. 5-6, toż przedr. i rozsz. (do 1805) w: Dawna Akademia Wileńska. Petersb. 1862 (tu poza listami cyt. w tekście poszczególnych rozdziałów — aneks zawierający listy: od A. Wagnera z 16 czerwca 1762; do J. Chreptowicza po 3 października 1787, z 19 lutego, 2 marca i 1 października 1803, z 23 stycznia 1805; do Jana Śniadeckiego z 4 kwietnia 1793 i 26 grudnia 1801. W niektórych listach wiersze). List z 22 września 1773 (tu w postscriptum projekt utworzenia towarzystwa literackiego, zob. poz. 16) ogł. S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 5 cz. 1. Kr. 1906 s. 64-65 (przypis). Fragm. 25 listów z 1781-1782 pt. Listy M. Poczobuta do J. Chreptowicza. Z Archiwum hr. K. Przeździeckiego, ogł. *Kron. Rodz.* 1883 s. 362-371.

Prawdopodobnie do J. Chreptowicza adresowany jest też list z 4 listopada 1804, ogł. pt. List J. X. M. Poczobuta astronoma w Wilnie do J. C. *Nowy Pam. Warsz.* t. 16 (1804) s. 232-234 (w liście wiersz).

3. Do różnych adresatów 260 listów z 1768-1808, m. in. do Jana Śniadeckiego, do I. Massalskiego. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3119. List z 25 marca 1788 (do J. Śniadeckiego) znajduje się również w Ossol. sygn. 968/I, Bibl. PAN Kr. sygn. 165.

Fragm. listu do I. Massalskiego z 16 grudnia 1768 ogł. S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933 s. 347.

Listy do Jana Śniadeckiego z 25 marca 1788, z 2 lutego 1803, 14 marca i 21 kwietnia 1804, fragm. z 1808, od tegoż z 16 lutego 1788, 15 grudnia 1792, 27 sierpnia i 22 października 1808 oraz fragm. listu do J. Chreptowicza z 17 września 1805, ogł. M. Baliński w: Pamiętniki o Janie Śniadeckim. T. 1-2. Wil. 1865 (1864-1865); list z 2 lutego 1803 przedr. M. Chamcówna w: J. Śniadecki: O Koperniku. Wr. (1955) *BN* I, 159. 2 listy do Jana Śniadeckiego ogł. M. Baliński: Dawna Akademia Wileńska, jw. poz. 2. Liczne fragm. listów do Jana Śniadeckiego z 1795-1797 ogł. i wykorzystał A. Wrzosek w: Jędrzej Śniadecki. Życiorys i rozbiór pism. T. 1. Kr. 1910 (tu również wzmianka o liście od Jędrzeja Śniadeckiego z lipca-sierpnia 1797).

4. Do A. Naruszewicza 2 listy — z Wilna z 5 września 1778 i 19 września 1789, od A. Naruszewicza 6 listów z 1774-1789. Listy od A. Naruszewicza i fragm. do tegoż z 19 września 1789 ogł. E. Rabowicz: Inedita Adama Naruszewicza. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 3; przedr. i uzup. listem z 1778 J. Platt w: Korespondencja Adama Naruszewicza, 1762-1796. Wr. 1959.

5. Do J. Mickiewicza z 1795. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 1001.

6. Do F. Karpińskiego z 28 czerwca 1799. Treść listu podał K. W. Wójcicki: Franciszek Karpiński. *Kłosy* 1869 t. 9 nr 218. Z autografu Bibl. PAN Kr. sygn. 718 wyd. T. Mikulski, R. Sobol w: Korespondencja Franciszka Karpińskiego z l. 1763-1825. Wr. 1958 *Arch. Lit.* 4.

http://rcin.org.pl

7. Od różnych adresatów 147 listów z 1771-1779, m. in. od J. Chevalier, A. Skorulskiego, J. Strzeckiego. Rkps Bibl. Uniw. Wil. sygn. 2782.

8. Od Stanisława Augusta z 1772. Rkps Bibl. Czart. sygn. 714.

9. Od różnych adresatów, m. in. od F. Paprockiego z 28 września i 30 września 1772, od D. Pilchowskiego i M. Hella z 1774. Rkps Bibl. Czart. (Arch. Kuratorii Wil. — zbiory nie uporządkowane). Dwa drobne fragm. cyt. i o in. wspomina S. Bednarski, jw. poz. 3.

10. Od różnych adresatów z 1776-1793. Rkps Bibl. Uniw. Wil. (depozyt Bibl. Czart. 32, 38-49, 50-51, 108).

11. Od J. Bernoulli z 23 października 1778. Z autografu ogł. J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 3. Kr. 1899-1900 s. 43-44.

12. Od F. Karpińskiego z 6 sierpnia 1787. Ogł. J. Kliński: Nieznany list Fr. Karpińskiego. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk w Wil.* t. 3 (1909, wyd. 1910); przedr. T. Mikulski, R. Sobol, jw. poz. 6.

13. Od Jana Śniadeckiego z 1788-1793. Wyd. M. Chamcówna, S. Tync w: Korespondencja Jana Śniadeckiego. Listy z Krakowa. T. 2: 1787-1807. Wr. 1954.

Tu również wzmianki o listach z 1802 i korespondencji z J. J. de Lalande. Zob. też poz. 3.

14. Od F. Karpińskiego z 20 maja 1792. Ogł. J. Platt w: Karpinsciana wileńskie W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia, 2. Wr. 1965 *Arch. Lit.* 9.

15. Od Jana Śniadeckiego 2 listy, prawdopodobnie z 1808-1809. Rkpsy były w Zbiorach Jaszuńskich, odpisy L. Kamykowskiego w Bibl. PAN Kr. sygn. 2811-2816 (Korespondencja Jana Śniadeckiego. Listy z Wilna, t. 3: 1807-1830).

16. Pro memoria z Wilna. Streszcz. projektu M. Poczobuta dotyczącego założenia towarzystwa literackiego, zawarte w liście A. Naruszewicza do Stanisława Augusta z W-wy po 22 września 1773. Ogł. B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953 s. 311-317; przedr. J. Platt, jw. poz. 4.

Zob. też poz. 2.

OPRACOWANIA

Korespondencja Adama Naruszewicza, 1762-1796. Wyd. J. Platt. Wr. 1959. — Korespondencja Jana Śniadeckiego. Listy z Krakowa. T. 1 (1780-1787). Wyd. L. Kamykowski. Kr. 1932 *PAU. Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* 1; t. 2 (1787-1807). Wyd. M. Chamcówna, S. Tync. Wr. 1954. — J. Forster: (Listy o Wilnie 1784-1787). W: W. Ochenkowski: Listy cudzoziemca o Wilnie. *Przew. Nauk. i Lit.* 1879 s. 346, 348. — J. E. Biester: Kilka słów o Polsce pisanych latem 1791 r. Przeł., wyd. i oprac. W. Zawadzki w: Polska stanisławowska w oczach cudzoziemców. T. 2. (W-wa) 1963 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — Wspomnienia pośmiertne. *Kur. Litewski* 1810 nr 16. — Wiadomość o życiu ks. M. Odlanickiego Poczobuta. *Pam. Warsz.* 1810 t. 2 s. 99-107. — J. Śniadecki: Żywot uczony i publiczny M. Odlanickiego Poczobuta, czytany na publicznym posiedzeniu Imper. Wileńskiego Uniwersytetu przy zamknięciu rocznego biegu nauk d. 30 czerwca 1810 r. Wil. 1810; przedr. w: Dzieła. T. 2. W-wa 1837 i wyd. nast. — F. K. Bohusz: Życie literackie ks. M. Poczobuta. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 9 (1816). — E. Marylski: Wspomnienia zgonu zasłużonych w narodzie Polaków. W-wa 1829 s. 38-39. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — S. B. Jundziłł: Pamiętniki życia. (Powst. ok. 1835-1840). Wyd. A. M. Kurpiel. Kr. 1905 jako odb. z *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 13 (1914). — J. Frank: Pamiętniki. (Powst. przed 1842). Tłum. W. Zahorski. T. 1-3. Wil. 1913. — Jan ze Świsłoczy (J. Chodźko): Ustęp biograficzny o ks. M. Poczobucie. *Rubon* t. 7 (1846). — S. P. (Plater). *Enc. mała pol.* T. 2. (Leszno 1847). — M. Gusiew: Stoletnieje suszczestwowanije wilenskoj astronomiczeskoj obsierwatorii. *Pamiatnaja kniżka wilenskoj gubiernii* 1853. — W. Przybylski: Sto lat istnienia wileńskiego obserwatorium astronomicznego. *Gaz. Warsz.* 1854 nr 203-208, 215. — M. Baliński: Ks. M. Poczobut. Obraz życia akademickiego. *Teka Wil.* 1858 t. 5 s. 235-270, 1858 t. 6 s. 217-241; przedr. uzup. dalszymi rozdziałami w: Dawna Akademia Wileńska. Petersb. 1862. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. *Przegl. Poz.* t. 33 (1862) i osob. Poz. 1862. — F. M. S. (Sobieszczański): M. Poczobut. *Tyg. Ilustr.* 1864 t. 2 nr 267. — M. Baliński: Pamiętniki o Janie Śniadeckim. T. 1. Wil. 1865 (1864). — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 20 (1865). — L. Dębicki: Puławy. T. 3. Lw. 1888 rozdz. 4. — *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 19 (1893). — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 2-3. Kr. 1899-1900. — D. Wierz-

http://rcin.org.pl

BICKI: M. Poczobut Odlanicki. *Album biogr. zasłużonych Polaków i Polek w. XIX.* T. 1. W-wa 1901. — S. ZAŁĘSKI: Jezuici w Polsce. T. 3. Lw. 1902; t. 4 cz. 4. Kr. 1905; t. 5 cz. 1. Kr. 1906. — A. LEWICKIJ: Poczobut. *Russkij biograficzeskij słowar, izdawajemyj impieratorskim russkim istoriczeskim obszczestwom.* Petersb. 1903-1913 s. 732-733. — L. UZIĘBŁO: Pamięci Poczobuta. W setną rocznicę zgonu wielkiego astronoma. *Tyg. Ilustr.* 1910 t. 2 nr 53. — X. J. N. (NIEDZIELSKI). *Podręczna enc. kościelna.* T. 31/32 (1913). —

L. UZIĘBŁO: Ks. M. Poczobut-Odlanicki. *Dzien. Wil.* 1928 nr 273. — S. BEDNARSKI: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933. — T. MIKULSKI: Pani Byszewska. *Środy Lit.* 1936 nr 3; przedr. w: W kręgu Oświeconych. (W-wa 1960). — Nieznane materiały do dziejów Uniwersytetu Wileńskiego i oświaty na ziemiach dawnego W. Księstwa Litewskiego. Wyd. L. Nowak. *Ateneum Wil.* 1938 z. 2 s. 281. — L. JANOWSKI: Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego. Wyd. pod kierunkiem R. Mienickiego. Wil. 1939. — A. JOBERT: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. — J. HULEWICZ: Opinia publiczna wobec Komisji Edukacji Narodowej. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949. — B. SUCHODOLSKI: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — K. MROZOWSKA: Walka o nauczycieli świeckich w dobie Komisji Edukacji Narodowej na terenie Korony. Wr. 1956 *Monogr. Pedag.* 5. — E. RABOWICZ: Inedita Adama Naruszewicza. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 3. — M. CHAMCÓWNA: Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej. Szkoła Główna Koronna w l. 1786-1795. Wr. 1959 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 9. — E. BEREZOWSKI: M. Poczobutt-Odlanicki (1728-1810). *Przegl. Geodezyjny* 1963 nr 3. — J. PLATT: Karpinsciana wileńskie. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia, 2. Wr. 1965 *Arch. Lit.* 9. — E. RABOWICZ: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 3. — J. ŁOJEK: „Gazeta Grodzieńska" 1776-1783. *Roczn. Historii Czasopiśmiennictwa Pol.* t. 5 (1966) z. 2.

PODOSKI FRANCISZEK ALEKSANDER (zm. 1792)

Krypt.: F. H. J. P. K. M.; F. H. P. K. M.; H. F. J. P. K. M.; H. F. P. K. M.; H. J. P. K. M.

Tłumacz.

Żył za panowania Sasów i Stanisława Augusta; syn Mikołaja h. Junosza, wojewody płockiego, i Teofili z Wapowskich. W 1739-1741 kształcił się w Collegium Nazarenum w Rzymie, studiując filozofię, teologię i prawo. W 1742 immatrykulowany w Akademii Krakowskiej (wraz z bratem Gabrielem), nosił wówczas tytuł kanonika katedry płockiej. Ze starosty bobrownickiego został w 1770 kasztelanem ciechanowskim a w 1779 kasztelanem mazowieckim. Godność tę złożył w 1791. 13 lutego 1771 odznaczony orderem Św. Stanisława. Zmarł 20 października 1792.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady.

1. F. Fénelon: Rozmowy wielkich królów i sławnych mężów w Polach Elizejskich, z powieściami zabawnymi, dla wydoskonalenia młodego królewicza napisane. T. 1-2. W-wa 1785-1786.

2. M. Cervantes de Saavedra: Historia, czyli dzieje i przygody przedziwnego Don Quischotta z Manchy. Z hiszpańskiego na francuskie, a teraz na polskie przełożone przez F. H. P. K. M. T. 1. W-wa (Łowicz) 1781; całość t. 1-6. W-wa 1786. Rozdz. 6-7 z t. 2 ogł. *Monitor* 1785 nr 89-99 (anonim.).

Przekł. wg franc. wersji Fillieau de Saint-Martin, rozszerzonej o apokryficzną część trzecią (t. 5-6).

3. F. Sheridan: Pamiątki Miss Sydney Bidulph, wyjęte z jej dziennika, z angielskiego na francuskie, teraz na polskie przełożone przez H. F. P. K. M. T. 1-4. W-wa 1786.

Wg dedyk. F. Podoskiego dla I. Branickiej: przekład dokonany z tłumaczenia franc. A. F. Prévost d'Exiles; B. Gubrynowicz ustalił, że z przeróbki J. B. R. Robineta.

http://rcin.org.pl

4. Theophrastos, J. de La Bruyère: Charaktery, czyli przymioty z Teofrasta... z Obyczajami tego wieku, przez p. de La Bruyère z Akademii Paryskiej przełożone i napisane, a z francuskiego na polskie tłumaczone. T. 1-2. W-wa 1787.

W t. 1 (s. 1-66) przekł. charakterów Teofrasta za pośrednictwem przekł. franc. La Bruyère'a, od s. 67 i w t. 2 przekł. charakterów La Bruyère'a.

5. A. Pope: Poemata moralne i krytyczne, czyli początki obyczajności i smakowitości, z angielskiego języka ... na francuski wiersz przez księdza du Resnel z Akademii Paryskiej, a teraz na polski ... przełożone. W-wa 1787. (Razem z poz. 6 i wierszami).

6. P. A. Metastasio: Pasterki chińskie. Dramma z włoskiego... W-wa b. r. (Razem z poz. 5).

7. Wyborne zdania i myśli, czyli apophtegmata i powieści starożytnych mężów sławnych: wyjęte z Plutarcha, Diogenesa Laercjusza, Eliana, Atheneusza, Stobea, Macrobiusza i innych. Tłumaczenia Mikołaja Perrot d'Ablancourt z Opisaniem strategemmatów i bitwów Greków i Rzymianów, od Frontina napisanych. Na polski język przełożone. T. 1-2. W-wa 1787.

W t. 2.: J. Frontinus: Opisanie strategemmatów i bitwów Greków i Rzymianów.

8. Ezop: Fabuły ... każda we czterech wierszach, dla użytku dzieci z francuskiego przetłumaczone. W-wa 1787.

9. Voltaire: Zaira. Tragedia w 5 aktach wierszem, z Woltera przełożona. W-wa 1787.

Druk anonim. Autorstwo przekładu wg Estr. XXXIII, 1939, 317; w t. 5 błędnie zapisano tenże druk pod przekładem A. J. Orłowskiego (zob. Orłowski A. J., Przekłady poz. 1).

Listy

1. Do J. A. Załuskiego 2 listy franc. z 1753. Rkps Bibl. Nar. sygn. III 3253/3 s. 75-78.

2. Korespondencja z Michałem Szymakowskim z 1762. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2348 k. 18 v. - 19 v.

3. Do Stanisława Augusta z różnych lat. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 682, 683, 698, 723, 735, 844.

OPRACOWANIA

Album studiosorum Universitatis Cracoviensis. T. 5 (1720-1780). Wyd. K. Lewicki, J. Zathey. Kr. 1956 s. 70. — A. K. Czartoryski: Myśli o pismach polskich. (Powst. 1801). Wyd. 2. Kr. 1860 *Bibl. Pol.* 10-11 s. 107-109. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 20 (1865). — B. Gubrynowicz: Romans w Polsce za czasów Stanisława Augusta. Lw. 1904. — M. Dadlez: Pope w Polsce w XVIII w. W-wa 1923 *Prace Hist.-Lit.* 19 s. 8. — Z. Matkowski: Cervantes w Polsce. W: Studia literackie. Kr. 1923 s. 78. — S. Łoza: Kawalerowie orderu Św. Stanisława, 1765--1813. W-wa 1925. — S. Helsztyński: Polskie przekłady Miltona i Pope'a. *Pam. Lit.* R. 25 (1928) s. 476-477. — M. Loret: Polskie pielgrzymstwo naukowe w Rzymie od XVI-XVIII w. *Nauka Pol.* 1929 s. 171. — E. Boyé: O polskich przekładach „Don Kiszota". *Przegl. Współcz.* t. 35 (1930) nr 103 s. 195-211. — M. Loret: Życie polskie w Rzymie w XVIII w. Rzym (1930). — J. Morawski: O nie wydanych przekładach polskich „Don Kichota". *Spr. PAU* 1935 nr 8 s. 239. — E. Boyé: Polski Avellaneda. *Dzien. Pol.* 1937 nr 66. — S. Ciesielska-Borkowska: Polskie przekłady „Don Kichota". *Spr. PAU* 1949 nr 5 s. 235-237. — S. Ciesielska-Borkowska: Cervantesa „Don Quijote" w polskich przekładach. Kr. 1957 *Zesz. Nauk. Uniw. Jagiel.* nr 13: *S. Nauk Społ.-Filologia* z. 3 s. 262, 271. — Z. Sinko: Powieść angielska osiemnastego wieku a powieść polska l. 1764-1830. (W-wa 1961) *IBL PAN. Historia i Teoria Lit.* 6. — S. Graciotti: Attorno al „Polak w Paryżu". *Studi in onore di Ettore lo Gatto e Giovanni Maver.* Florencja 1962 i odb. — E. Rostworowski: Czasy saskie (1702-1764). W zbiorze: Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1364--1764. T. 1. Kr. 1964 *Universitas Jagellonica* 21/1. — J. Rudnicka: Bibliografia powieści polskiej 1601-1800. Wr. 1964 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 13. — Z. Sinko: Powieść zachodnioeuropejska w kulturze polskiego Oświecenia. Wr. 1968 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 8.

http://rcin.org.pl

POGORZELSKI MICHAŁ (1737—1798)

Błędna forma nazwiska: PAGARZELSKI.

Poeta i pieśniarz ludowy.

Ur. 4 września 1737 w Lepaku (pow. Ełk); syn Wojciecha, wolnego chłopa, i Marii z Dołęgów. Uczył się w Ełku i w Szkole Staromiejskiej w Królewcu (od 18 kwietnia 1754). 25 sierpnia 1762 immatrykulowany na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Królewieckiego. W 1769-1771 pracował jako nauczyciel i organista w Ragnecie nad Niemnem. Od 1772 — rektor szkoły w Kutach k. Węgorzewa. Ok. 1779 ożenił się z Rachelą Gutowską. W 1780 objął probostwo polsko-ewangelickie w Kalinowie. Popularny był wśród polskiej ludności miejscowej jako pieśniarz, kaznodzieja i gawędziarz. Zmarł na puchlinę wodną w Kalinowie 29 kwietnia 1798.

Propaganda niemiecka usiłowała spopularyzować Pogorzelskiego jako rodzimego „wschodnio-pruskiego" oryginała, pieśniarza i kaznodzieję, imputując mu nie napisane przezeń utwory i komponując dowolnie jego biografię.

TWÓRCZOŚĆ

Pozostawione w rkpsie wiersze Pogorzelskiego zaginęły po jego śmierci; dwie mazurskie pieśni Pogorzelskiego w wersji pol. i niem., wpisane przezeń do kalinowskich ksiąg kościelnych (zaginionych po drugiej wojnie światowej), odczytywał i ogł. po niem. F. Tetzner: Die Slaven in Deutschland. Brunszwik 1902 s. 203--211, a po pol. W. Kętrzyński: O Mazurach. Poz. 1872 s. 35, 41 (stąd cyt. E. Sukertowa-Biedrawina). Inne wg tradycji weszły anonim. do „Przydatku" do „Nowo wydanego kancjonału pruskiego" Jerzego Wasiańskiego (wyd. wielokrotnie od poł. XVIII w. do 1926). Pieśń weselną Pogorzelskiego ogł. K. Małłek w: Wesele mazurskie. W-wa 1937.

Nie jest natomiast autorstwa Pogorzelskiego osławione kazanie na śmierć proboszcza szczytnickiego Spiridona i wiersz o pluskwie, ogł. pod jego nazwiskiem w *Neue Preussische Provinzialblätter* 1848 t. 1 s. 184-187 (przedr.: H. Schumann, A. G. Krüger, Ch. Krollmann (1942), zob niżej).

OPRACOWANIA

L. RHESA: Kurzgefasste Nachrichten von allen seit 1775 an den evangelischen Kirchen in Ostpreussen angestellten Predigern als Fortsetzung der Arnoldtschen Presbyterologie. Królewiec 1834 s. 10. — *Neue Preussische Provinzialblätter* 1848 t. 1 s. 184-187. — W. KĘTRZYŃSKI: O Mazurach. Poz. 1872. — H. BRAUN: Denkschrift der Einweihung der neuen Kirche in Kutten. Węgorzewo 1887. — H. BRAUN: Alte und neue Bilder aus Masuren. Węgorzewo 1888; wyd. nast.: Aus der masurischen Heimat. Węgorzewo 1925 s. 23-25. — F. SKOWRONEK: Das Masurenbuch. Berlin 1901 s. 98. — F. TETZNER: Die Slaven in Deutschland. Brunszwik 1902 s. 203-211. — G. ERLER: Die Matrikeln der Albertus-Universität zu Königsberg in Ostpreussen. T. 2. Lipsk 1911/12 s. 482. — A. G. KRÜGER: Ein masurisches Original. Szczytno 1916. — H. SCHUMANN: Unser Masuren. M. Pogorzelski die Lieblingsgestalt der Masuren. Drezno 1921 s. 186. — H. GOLLUB: Geschichte des Stadt Ortelsburg. Szczytno 1926 s. 118. — F. MIELERT: Ostpreussen. Lipsk 1926 s. 56-60. — R. BUDZIŃSKI: Entdeckung Preussen. Drezno 1929 s. 27. — CH. KROLLMANN: M. Pogorzelski, Wahrheit und Dichtung. *Altpreussische Forschungen* (Królewiec) 1942 s. 55-69. — CH. KROLLMANN. *Altpreussische Biographie*. Królewiec 1944 s. 511. — E. SUKERTOWA-BIEDRAWINA: M. Pogorzelski, pieśniarz mazurski. W-wa 1956; przedr. w: Karty z dziejów Mazur. Wybór pism. Olsztyn 1961. — E. SUKERTOWA-BIEDRAWINA: Zapomniany pieśniarz mazurski. *Słowo na Warmii i Mazurach* 1956 nr 15. — W. VON POSER: M. Pogorzelski, ein masurisches Original. *Beiträge z. Geschichte der Stadt und des Kreises Ortelsburg...* T. 4. Würzburg 1957 s. 384. [Polemika: E. SUKERTOWA-BIEDRAWINA: W obronie M. Pogorzelskiego. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1957 s. 182-188]. — E. SUKERTOWA-BIEDRAWINA: Świadomość narodowa na Mazurach i Warmii w pieśni ludowej. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1962 nr 1. — T. ORACKI: Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla od poł. XV w. do 1945 r. (W-wa) 1963.

http://rcin.org.pl

POHL ANDRZEJ (JĘDRZEJ) (1742—1820)

Teolog, biblista, kaznodzieja, historyk zakonu, polemista religijny.

Ur. 3 listopada 1742 w Lidzbarku Warmińskim (Heilsbergu) w rodzinie mieszczańskiej; syn Jana i Elżbiety. Do szkół uczęszczał w Łowiczu. 8 września 1759 wstąpił do Zgromadzenia Księży Misjonarzy w Warszawie. Po odbyciu nowicjatu w seminarium internum 9 września 1761 złożył śluby zakonne. W 1760-1764 odbył studia teologiczne w seminarium Św. Krzyża; w 1764 wysłany do Wilna na stanowisko profesora seminarium diecezjalnego. W 1765 uzyskał święcenia kapłańskie. W 1767 dla poratowania zdrowia przeniesiony do Siemiatycz, gdzie pełnił obowiązki prefekta kościoła parafialnego, a w 1770-1776 także asystenta domu zakonnego. Od 1776 był asystentem domu Św. Krzyża w Warszawie. W 1782 powołany na superiora Zgromadzenia w Wilnie, gdzie rozwinął ożywioną działalność społeczno-charytatywną; w 1788-1791 założył Szpital Dzieciątka Jezus dla podrzutków, w 1797 wszedł do Komisji Szpitalnej. W czasie insurekcji kościuszkowskiej — członek Rady Tymczasowej Litewskiej.

Ok. 1796 po utworzeniu prowincji litewskiej Zgromadzenia został jej pierwszym wizytatorem (nominowany przez wizytatora generalnego ks. J. Jakubowskiego, a w 1806 potwierdzony przez wikariusza generalnego ks. Hanon); równocześnie sprawował urząd wizytatora SS. Miłosierdzia na Litwie. Założył kilka seminariów misjonarskich (w 1800 w Krasławiu, w 1804 w Zasławiu, w 1814 w Śmiłowiczach). Sprawował też obowiązki profesora seminarium duchownego wileńskiego. W 1811 uzyskał tytuł doktora teologii Uniwersytetu Wileńskiego. Od 1814 zarządzał również kościołem Św. Kazimierza. Zmarł w Wilnie 13 listopada 1820; pochowany na Rossie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kazania misyjne. T. 1-4. Wygł. w okresie pobytu w Siemiatyczach (1767-1776). Wyd. Wil. 1815.

2. Status domus seu continuatio descriptionis status domus Varsaviensis Congr. Missionis ad S. Crucem per ... et Michaëlem Symonowicz ab anno 1735 facta. Rkps zniszcz. w W-wie w 1944.

L. 1735-1782 oprac. Pohl, dalsze Symonowicz.

3. Zbiór krótki medytacji stosowanych do reguł i obowiązków powołania Zgromadzenia Księży Misjonarzów. Wil. 1793.

4. Philosophia naturalis, theologiae revelatae praeambula sex partibus comprehensa. Wil. 1794.

Druk rzadkością bibliograficzną. U Estr. (XXIV, 1912, 224) zapisany s.v. Philosophia, z nieco innym tyt. (... preambula ex gravissimis authoribus collecta ad usum seminariorum impressa) i dat. (1795).

5. Rekolekcje duchowne na ośm dni rozłożone dla wygody duchowieństwa. Wil. 1795.

Estr. (IV, 1878, 40) dat.: ok. 1800.

6. Katechizm moralny. T. 1-4. Wil. 1804-1806.

7. Kazania pogrzebowe. T. 1-2. Wil. 1806.

8. Życie JX. Tomasza Hussarzewskiego, kapłana Zgromadzenia XX. Misjonarzów, ś. teologii doktora i w Uniwersytecie Wileńskim ... profesora. (Wil. 1807).

9. Medytacje z pospolitych reguł Sióstr Miłosierdzia. Wil. 1808.

10. Mowy kaznodziejskie. Wil. 1809. Wyd. nast. Wil. 1820.

11. Katechizm dogmatyczny o religii w powszechności i różnych jej prawidłach. Wil. 1809.

12. Institutiones theologiae dogmaticae et moralis ad usum seminariorum. T. 1-4. Wil. 1809-1810. Wyd. nast.: Institutiones theologiae moralis... T. 1-2. W-wa 1845; wyd. 3 rozszerz. W-wa 1858.

Wg podręcznika P. Colleta, ale oryginalne.

13. Scriptura Sacra per quaestiones exposita responsionibus explicata, contra incredulos defensa, opus ad sciendas et intelligendas divinas litteras utilissimum. T. 1-5. Wil. 1810-1812.

14. Konferencje podczas pięciodniowych rekolekcji do duchowieństwa świeckiego miane. Wil. 1811.

Zapewne toż samo zapisane w *Dzien. Wil* pt. Rekolekcje duchowne na pięć dni rozłożone dla wygody duchowieństwa. Wil. 1811.

http://rcin.org.pl

15. Kazania świętalne na uroczystości Chrystusa Pana, Najświętszej Marii Panny i niektórych Świętych Pańskich. Cz. 1-3. Wil. 1811.

16. Kazania moralne o powinnościach człowieka ku Bogu, bliźniemu i sobie samemu. Wil. 1812.

17. Kazania dogmatyczno-moralne. Wil. 1814.

18. Powinności chrześcijańskie, czyli katechizm misyjny. Wil. 1814.

19. Generalny rachunek sumienia. Wil. 1814.

20. Mowy kaznodziejskie w różnych okolicznościach pogrzebowych. Wil. 1814.

21. Medytacje na niedziele i święta uroczyste dla duchowieństwa. Wil. 1817.

U Estr. nie not.

22. Rozprawa: czy wolno wszystkim bez braku czytać Księgi Pisma Świętego w językach krajowych drukowane, napisana i wydrukowana 1817 w maju. Wil. 1817. Wyd. nast. Wr. 1817.

Wyd. wrocławskie nie not. u Estr., egz. w Ossol. sygn. 90719/I.
Wyd. bezimienne.

23. Prosta odpowiedź prostego chrześcijanina, wiernego jednak, na niewierne pismo żydowskie niedawno tu w Wilnie drukowane, to jest: na List Rabina Lizbońskiego do Rabina Brzeskiego. Wil. 1817.

Odpowiedź polemiczna na pismo Michała Dłuskiego; wyd. bezimiennie; miała być wykupywana i niszczona przez masonerię. Autorstwo przypisywano błędnie autorowi innej odpowiedzi na toż pismo — dominikaninowi Alojzemu Korzeniowskiemu.

24. Kazania na Nowy Rok i na Post Wielki. Wil. 1818.

25. Kazania adwentowe. Wil. 1818.

U Estr. nie not.

26. Nauki moralne dla odprawujących duchowne rekolekcje zebrane i spisane r. 1818. Wil. 1818.

27. Medytacje dla odprawujących rekolekcje napisane w r. 1819. Wil. 1819.

28. Rubricellae Breviarii et Missalis Romani juxta decreta Sacrae Rituum Congregationis... T. 1-2. Wil. 1821.

Wyd. pośmiertne wykładów z liturgii.

29. Ceremonie biskupie. T. 1. Rkps był w Arch. Ks. Ks. Misjonarzy w Wil.

30. Konferencje o cnotach stanowi duchownemu służących na 3 części rozłożone. Rkps jw.

31. Wykład pacierza. Rkps jw.

Prace edytorskie

1. P. Collet: Institutiones theologicae scholasticae quas ad usum seminariorum e propriis suis praelectionibus contraxit Petrus Collet... T. 1-2. Editio nova. Wil. 1784.

2. Collectio bullarum et decretorum Congregationem Missionis concernentium. Wil. 1815.

Listy

1. Korespondencja z generałem jezuitów na Białej Rusi T. Brzozowskim z 1814. Rkps Arch. OO. Jezuitów w Kr. sygn. 590/d.

OPRACOWANIA

Produkt w sprawie ks. Jędrzeja Pohla ... przeciwko JW. Józefowi Platerowi. (Wil. 1768). — Nekrolog. *Dzien. Wil.* 1820 t. 3 s. 473-476. — (J. Stankonowicz): Pamiątka życia śp. J. X. A. Pohla, pierwszego w państwie rosyjskim jeneralnego wizytatora XX. Misjonarzy i SS. Miłosierdzia. Wil. 1821. — *Dzieje Dobroczynności Kraj. i Zagr.* 1822 t. 3 s. 732-733. — S. Szantyr: Zbiór wiadomości o kościele religii katolickiej w cesarstwie rosyjskim, a w szczególności w prowincjach od Polski odłączonych. Poz. 1843. — G. J.: X. A. Pohl. *Przyj. Ludu* R. 13 (1846) nr 21-22. — M. Kamocki, G. Perboyre: La Congrégation de la Mission en Pologne. Mémoires de la Congrégation de la Mission. T. 1. Paryż 1863/64 s. 550--571. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 20 (1865). — E. Rosset: Notices bibliographiques sur les écrivains de la Congrégation de la Mission. Angoulême 1878 s. 199-201. — *Warta* 1879 nr 249. — N. (M. Nowodworski). *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 20 (1894). — J. S. Pelczar: Zarys dziejów kaznodziejstwa w kościele katolickim. T. 2: Kaznodzieje polscy. Kr. 1896; wyd. 2: Zarys dziejów kaznodziejstwa w Polsce. Kr. 1917. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 2. Kr. 1899-1900. — Wołyniak (J. M. Giżycki): O misjonarzach w Wilnie. *Przew. Nauk. i Lit.* t. 33 (1905) s. 24-29, 50-53 i odb. (Lw. 1905). — W. Krynicki: Wymowa święta. W-wa 1906. — X. J. N. (Niedzielski). *Podręczna enc. kościelna.* T. 31/32 (1913). —

http://rcin.org.pl

Księga pam. trzechsetlecia Zgromadzenia Księży Misjonarzy (1625-1925). Kr. 1925 s. 114-118, 123, 129-131, 173, 196, 207--209, 233. — J. Nieczuja-Urbański: W sprawie „Prostej odpowiedzi na List Rabina Brzeskiego". *Przegl. Hist.* S. I t. 6 (1926/27). — P. Pawellek: Działalność Księży Misjonarzy domu wileńskiego. Kr. 1931 s. 8-10, 65-81, 84, 86, 88, 90, 93-94, 96, 98, 104, 106, 108. — S. Pigoń: Kampania przeciwmasońska. *Ateneum Wil.* R. 8 (1931/32); przedr.: Między kazalnicą a lożą. Kampania przeciwmasońska w Wilnie 1817 r. W: Wśród twórców. Kr. 1947. — S. Rosiak: Prowincja litewska Sióstr Miłosierdzia. Wil. 1933 s. 35, 50-51, 151, 206-207, 227-229, 254. — L. Janowski: Słownik biobibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego. Wyd. pod kierunkiem R. Mienickiego. Wil. 1939. — A. Schletz: Józef Jakubowski. Kr. 1945. — W. Wicher: Nauka teologii moralnej w dawnych seminariach misjonarskich w Polsce. *Nasza Przeszłość* t. 2 (1947) s. 170-172, 175, 177. — A. Schletz: O niektórych podręcznikach liturgicznych w Polsce. Kr. 1949 s. 10-13. — J. Rymkiewicz: Piotr Collet i jego wpływ na teologię moralną w Polsce. (Maszynopis). — A. Schletz: Słownik pisarzy Zgromadzenia Misji w Polsce. (Maszynopis).

POMORZKANT ATANAZY JÓZEF (1736—1823)

Inna forma nazwiska: Pomorzkantt.

Bibliograf, kaznodzieja, tłumacz.

Ur. 16 lutego 1736 w ziemi chełmskiej. Uczył się w szkołach pijarskich w Chełmie. 30 września 1753 wstąpił do zgromadzenia pijarów, przyjmując imię Atanazego od św. Józefa (imię chrzestne: Józef). Nowicjat odbył w Podolińcu (1753/54-1754/55), po czym studiował retorykę w Rzeszowie (1755/56) i filozofię w Międzyrzeczu Koreckim (1756/57-1757/58). W 1758/59-1760/61 uczył w Złoczowie w klasach infimy, gramatyki i poezji (kolejno); w roku następnym w Rzeszowie (poezji). W 1763/64 odbył studium teologii spekulatywnej w krakowskim seminarium pijarskim, po czym uczył retoryki i poetyki w Rzeszowie (1764/65), Warężu (1765/66-1766/67) i Międzyrzeczu (1769/70). Był też kaznodzieją w Krakowie (1771), Rzeszowie (1772-1773, tu równocześnie — prefektem szkół), w kolegiacie łowickiej (1774) i w katedrze krakowskiej (1775-1777). Następnie pełnił obowiązki prefekta (do 1780) i kaznodziei (do 1781) warszawskiego Collegium Regium. W l. 1782-1784 przebywał u rodziny. W 1785-1789 — rektor kolegium i proboszcz w Rydzynie, po czym przebywał w Warszawie sprawując urzędy: konsultora prowincji zakonnej (1790), konsultora i sekretarza (1791-1792) oraz asystenta (1793-1795). W 1796-1798 był rektorem kolegium w Szczuczynie Mazowieckim, w 1799-1801 — rektorem w Łomży. W 1802-1804 pełnił znowu obowiązki konsultora prowincji w Warszawie. Następnie przebywał tamże jako „pater emeritus", oddając się wyłącznie pracy naukowej. Zmarł 6 maja 1823 w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kazanie w czasie kanonizacji ś. Jana Kantego miane. Kr. 1780.

2. Mowa miana na pogrzebie J. O. X. Augusta Sułkowskiego ... przez ... Schol. Piar. rektora kolegium i proboszcza kościoła rydzyńskiego. Dnia 28 stycznia r. 1786 w Rydzynie. Leszno (1786).

Przekł. franc.: nie znany. Inform. *Dzien. Wil.* 1823 t. 2 s. 233.

Przekł. niem.: J. Ch. Bockshammer: Rede bei dem Leichenbegängnisse des Durchlauchtigsten Fürsten und Herrn August Sułkowski ... Aus dem Polnischen übersetzt... Wr. 1786.

3. Spis pism pijarów prowincji polskiej do 1794. Uzupełnił go do 1812, wzbogacił życiorysami i wyd. Sz. Bielski pt. Vita et scripta quorundam e Congregatione Clericorum Regularium Scholarum Piarum in Provincia Polona professorum, qui operibus editis patriae et ecclesiae proficuis nomen suum memorabile fecerunt. W-wa 1812.

Przekłady

1. Ks. Cochin: Kazania. Przekł. z franc. T. 1-8. Nie wyd.

http://rcin.org.pl

2. Słownik łacińsko-polski. Nie ukończ.; nie wyd.

Przekł. słownika łacińsko-niemieckiego J. G. Haasa, wg ed. Lipsk 1808.

Materiały

1. Adnotacje z wizytacji klasztoru w Opolu Lubelskim w 1790. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2339 k. 94 v. (na in. k. podpisy uwierzytelniające).

OPRACOWANIA

Matricula Provinciae Polonae Scholarum Piarum 1742-1865. Rkps Arch. OO. Pijarów w Kr. nr 331 (odpis J. Buby w posiadaniu redakcji). — A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812 s. 147-148. — Pisarze słowników języka polskiego. *Dzien. Wil.* 1819 t. 1 s. 608. — Nekrolog. *Dzien. Wil.* 1823 t. 2 s. 232-233. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 21 (1865). — J. K. Szelewski: A. J. Pomorzkant. *Kalendarz J. Ungra na r. 1856*; przedr. w: K. W. Wójcicki: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 2. W-wa 1856. — J. N. (Niedzielski). *Podręczna enc. kościelna.* T. 31/32 (1913).

PONIATOWSKI STANISŁAW AUGUST (STANISŁAW ANTONI) (1732–1798)

Pseud.: Eques Salsinatus; Miłośnicki; Salsinatus Magnus; Un bon citoyen.

Pisarz polityczny i mówca, pamiętnikarz, tłumacz, epistolograf, mecenas.

Ur. 17 stycznia 1732 w Wołczynie (woj. brzeskolitewskie); syn Stanisława h. Ciołek, wojewody mazowieckiego, od 1752 kasztelana krakowskiego, polityka i pisarza politycznego, oraz Konstancji z Czartoryskich. Kształcił się w domu i w kolegium teatynów w Warszawie. W 1748 jeździł do Belgii i Holandii, po powrocie rozpoczął praktykę polityczną w kancelarii wuja, kanclerza w. litewskiego M. Czartoryskiego (1748-1750). W 1750 leczył się w Berlinie; w tymże roku — poseł na sejm z ziemi zakroczymskiej. W 1751 mianowany pułkownikiem łanowym i komisarzem na trybunał skarbowy, następnie wyjeżdżał do Drezna i Wiednia (1752). W 1752 — poseł na sejm z ziemi łomżyńskiej i starosta sądowy przemyski (objął starostwo z pocz. 1753). W marcu 1753 wyjechał przez Austrię, Saksonię i Holandię do Francji i Anglii. W Paryżu (sierpień 1753 — luty 1754) pogłębił znajomość filozofii, literatury i sztuki, zetknął się z czołowymi przedstawicielami Oświecenia francuskiego (Montesquieu, d'Alembert, Diderot), zawarł przyjaźń z madame Geoffrin. W Anglii (luty—czerwiec 1754) interesował się kwestiami ustrojowymi, obradami parlamentu, bywał w salonach arystokracji i na dworze królewskim.

26 maja 1755 nominowany stolnikiem litewskim. W czerwcu t.r. wysłany przez Familię do Petersburga (oficjalnie pełnił funkcję sekretarza posła angielskiego Ch. H. Williamsa), gdzie już w grudniu nawiązał romans z wielką księżną Katarzyną, późniejszą Katarzyną II; odwołany z poselstwa w lipcu 1756. W styczniu r.n. wrócił nad Newę w charakterze posła elektora saskiego, równocześnie pertraktował w interesach politycznych Familii. Kontynuacja romansu doprowadziła do skandalu (6 lipca 1758), którego o mało nie przypłacił życiem, oraz do odwołania z poselstwa w sierpniu 1758. W tymże roku — poseł inflancki na sejm; w 1760 — poseł przemyski; w 1761 — poseł bielski (przyczynił się do zerwania sejmu); w 1762 — poseł mielnicki; w 1764 — poseł ziemi warszawskiej.

Propozycję obrania go na tron polski zgłosił poseł rosyjski H. K. Kayserling wobec prymasa W. Łubieńskiego i posła pruskiego — 7 sierpnia 1764, od tej chwili wybór był przesądzony. 6 września przy poparciu Familii i pod presją Rosji wybrany królem, elekcję ogłoszono 7 września; koronowany 25 listopada. Przyjął wówczas imię Augusta, którego odtąd używał zamiast drugiego imienia chrzestnego (Antoniego). Lata 1764-1766 wypełniła mu gorączkowa działalność reformatorska, polityczna, gospodarcza

http://rcin.org.pl

i kulturalna. M.in. zawdzięcza mu się powołanie instytucji, które w zasadniczy sposób przyczyniły się do przewrotu umysłowego w Polsce: Szkoły Rycerskiej (1765), *Monitora* (21 marca 1765), publicznej sceny narodowej (19 listopada 1765). Równocześnie niedawny konkurent do ręki Katarzyny II rozpoczął potajemnie zabiegi o związek małżeński z arcyksiężniczką Krystyną lub księżniczką z domu burbońskiego — wkrótce udaremnione przez rosyjską dyplomację.

Na sejmie 1766 emancypacyjna polityka króla i Familii załamała się wobec kontrofensywnej polityki Rosji i opozycji wewnętrznej. W r.n. pod osłoną armii rosyjskiej zawiązały się konfederacje różnowiercze (słucka i toruńska, 20 marca) oraz magnacko-antykrólewska — radomska (23 czerwca), która z kolei w czasie terrorystycznego sejmu „repninowskiego" przekształciła się w antydysydencką, antykrólewską i antyrosyjską zbrojną konfederację barską (29 lutego 1768). 22 października 1770 Generalność barska ogłosiła akt detronizacji Poniatowskiego, a 3 listopada 1771 konfederaci dokonali nieudanego zamachu na jego osobę.

W czasie sejmu rozbiorowego (1773-1775) i następnego (1776) zdołał „wytargować" od mocarstw zaborczych zgodę na przeprowadzenie niektórych reform ustrojowych i podjęcie ustaw o zasadniczym znaczeniu politycznym lub kulturalnym (reorganizacja wojska, powołanie Rady Nieustającej, utworzenie Komisji Edukacji Narodowej, zniesienie tortur i procesów o czary). Kontynuował organizowane od ok. 1770 „obiady czwartkowe", skupiał wokół swego dworu wybitnych ludzi nauki, literatury i sztuki, nagradzał ich osiągnięcia dotacjami pieniężnymi, medalami „Merentibus" i specjalnie wybijanymi („Sapere auso", „Pod znakiem poetów") oraz ustanowionym przez siebie (7 maja 1765) orderem Św. Stanisława. Łożył znaczne fundusze na inwestycje budowlane (m. in. przebudowę Zamku i budowę Łazienek od 1775), zbiory biblioteczne, numizmatyczne i galerię sztuki. W 1777 został członkiem loży wolnomularskiej Karl zu den 3 Helmen, przyłączonej w końcu 1778 do Katarzyny pod Gwiazdą Północną; uzyskał VII stopień masoński (dawny szkocki XXI), działał pod symbolicznymi imionami Salsinatus Magnus i Eques Salsinatus, wykorzystując tę przynależność do neutralizowania wpływów Potockich w Wielkim Wschodzie Narodowym. W czerwcu 1778 przyjęty w poczet członków Petersburskiej Akademii Nauk.

W latach następnych konsolidująca się coraz bardziej magnacka opozycja wewnętrzna, do której przystąpili i niektórzy członkowie Familii (S. Lubomirski i A. K. Czartoryski) oraz dawni przyjaciele (F. K. Branicki) — w oparciu o potajemne zabiegi na dworach zaborczych — udaremniała coraz skuteczniej dzieło reformy królewskiej. Odrzucenie na sejmie 1780 (31 października) projektu „Zbioru praw sądowych" A. Zamoyskiego było załamaniem się drugiej od czasów elekcji próby reform państwowych. Szczyt konsolidacji osiągnęła opozycja w 1785 w związku z tzw. aferą Dogrumowej, w której A. K. Czartoryski, a następnie król, obwinieni zostali o zamierzone względem siebie trucicielstwo. Stanisław August ulegał coraz bardziej wpływom posła rosyjskiego O. M. Stackelberga („prokonsula"). W jesieni 1781 odbył podróż do Wiśniowca, aby powitać przejeżdżającego tamtędy następcę tronu rosyjskiego w. księcia Pawła (trwała od 9 października do 8 grudnia). W 1783 i dalszych zabiegał o wejście Polski do sojuszu rosyjsko-austriackiego w planowanej przez te mocarstwa wojnie z Turcją, w związku z czym krzewił kult Jana III Sobieskiego (obchód rocznicy odsieczy wiedeńskiej 13 września 1783, odsłonięcie pomnika Sobieskiego 14 września 1788). W 1784, w czasie podróży na sejm grodzieński (trwała od 26 sierpnia do 3 grudnia), odwiedził m.in. Nieśwież Radziwiłłów i Słonim Ogińskich. 23 lutego 1787 udał się na Ukrainę w celu przeprowadzenia nieoficjalnych negocjacji z Katarzyną II w sprawie aliansu antytureckiego. Spotkanie nastąpiło w Kaniowie 6 maja i nie przyniosło oczekiwanych rezultatów; w kilka dni później spotkał się w Korsuniu z Józefem II. W drodze powrotnej odwiedził Kraków i zreformowany uniwersytet, do Warszawy wrócił 22 lipca.

http://rcin.org.pl

W okresie Sejmu Czteroletniego bronił zrazu sojuszu polsko-rosyjskiego, z czasem, pod presją opinii publicznej, podjął współpracę ze stronnictwem patriotycznym, stając się głównym autorem „Ustawy rządowej 3 maja".

W październiku 1791 powołany na członka Akademii Nauk w Berlinie. W wyniku niepowodzeń armii polskiej w wojnie polsko-rosyjskiej 1792 wydał jako naczelny wódz rozkaz zaprzestania działań i 23 lipca podpisał akces do konfederacji targowickiej, ponowiony 25 sierpnia. Następnie wziął udział w sejmie grodzieńskim ratyfikującym drugi rozbiór Polski (wyjechał z Warszawy 4 kwietnia 1793, wrócił 3 grudnia), po tym fakcie spotkał się z powszechnym potępieniem. W okresie insurekcji kościuszkowskiej był na ogół biernym świadkiem rozgrywających się wydarzeń, choć 22 kwietnia podpisał akces, łożył znaczne sumy na cele powstańcze, podejmował próby osłabienia radykalizmu ruchu, a w obliczu klęski zabiegał u Suworowa i w Petersburgu o ochronę Warszawy od represji i głodu.

7 stycznia 1795 z rozkazu Katarzyny II i pod strażą kozaków udał się do Grodna (przybył 12 stycznia), gdzie po podpisaniu przez zaborców ostatecznego rozbioru Polski abdykował 25 listopada. Zamierzał wyjechać do Włoch lub Szwajcarii, ale z polecenia carycy pozostał w Grodnie — nadzorowany przez generała-gubernatora Litwy N. W. Repnina. 12 lutego 1797 wyjechał do Petersburga (przybył 15 marca) na zaproszenie Pawła I, a następnie do Moskwy (przybył 9 kwietnia), gdzie 15 kwietnia uczestniczył w koronacji cesarza w Uspienskim Soborze. 31 maja udał się z powrotem do Petersburga do przeznaczonego mu na rezydencję Pałacu Marmurowego. W wygnaniu, od września 1795, towarzyszyła mu z synami Michałem i Stanisławem Elżbieta z Szydłowskich Grabowska, długoletnia kochanka, która po śmierci męża, J. J. Grabowskiego (zm. w lutym 1789) — już wg opinii współczesnych — uchodziła za morganatyczną żonę króla. Dziećmi ich mieli być: Konstancja (zam. Dernałowiczowa), Michał — późniejszy napoleoński generał, Kazimierz, Izabela (zam. Sobolewska) i Stanisław Grabowscy. Mniej lub bardziej przelotne związki romansowe łączyły go również m. in. z: Elżbietą z Czartoryskich Lubomirską, Izabelą Czartoryską, Elżbietą z Branickich Sapieżyną, Magdaleną z Lubomirskich Sapieżyną (dzieci: Konstancja zam. Szwanowa i Michał Cichocki — późniejszy napoleoński generał), Jadwigą Ciechanowiecką 2°v. Manuzziową, księżną kurlandzką Dorotą de Medem.

Zmarł nagle 12 lutego 1798 w Petersburgu; pochowany z królewskim ceremoniałem w kościele Św. Katarzyny, skąd w lipcu 1938 przewieziono jego zwłoki do Polski i złożono w krypcie kościoła kolegiackiego w Wołczynie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Anecdote historique. Fragm. powiastki filozoficznej. Powst. 1763. Rkps Bibl. Czart. sygn. 798.

2. Mowa po złączeniu się Izby Poselskiej z Senatorską, przy oddaniu Pieczęci Koronnych i Litewskiej, d. 4 Decembris anno 1764 siedząc na tronie miana. B. m. 1764.

3. Mowa Króla JMci na sejmie dnia 23 Septembris 1766 miana. B. m. 1766.
W czasie tegoż sejmu ogł. nadto osob. mowę dat. 11 października.

4. Considérations d'un bon citoyen sur les mémoires russe et prussien du 11 novembre. Powst. 11/12 listopada 1766. Ogł. w: Mémoires. T. 1. Petersb. 1914 s. 547-552 (zob. poz. 23).
Pamflet rozrzucany w rkpsach anonim.

5. Mowa JKMci na sejmie d. 12 8bris miana. B. m. (1767).

6. (Uwagi nieinteresownego obywatela). Powst. 1 poł. 1768.
Streszcz. niem. z oryginału franc. w: Geschichte der Staatsveränderungen von Polen. T. 2. Lipsk 1777 s. 16 n.
Inform. Relacje rezydenta toruńskiego na dworze polskim dra S. L. Gereta. Spolszczył i podał K. Liske. *Dzien. Poz.* 1868 nr 92.

7. Mowa, którą Król JMć PNM miał dnia 5 maja na sejmie 1773 (oraz:) Nota a Ministerio JKMci Rzplitej podana ministrom Dworów Wiedeńskiego, Petersburskiego i Berlińskiego. B. m. 1773.

http://rcin.org.pl

W czasie tegoż sejmu ogł. nadto osob. mowy dat.: 10 maja (dwa wyd.), 12 maja, 14 maja.

Przekł. niem.: Vier Reden die Se Maj. der König von Pohlen an die versammelten Stände auf dem Reichs-Tage zu Warschau 1773 gehalten... Aus dem Pohlnischen übersetzt. B.m. 1773.

8. Mowa JKM. miana za królobójcami w Izbie Senatorskiej dnia 2 sierpnia 1773. B. m. 1773.

Przekł. franc.: Discours du Roi, adressé aux Juges des Régicides le 2 août 1773. B.m. (1773).

Przekł. niem.: Rede Ihro Maj. des Königs welche Allerhöchst Dieselbe in dem Senatoren--Saal den 2 Aug. 1773 zum Besten der Königs--Mörder gehalten haben. Aus dem pohln. Original übersetzt. W-wa 1773.

9. Mowa Króla JMci na sesji sejmowej dnia 29 Augusti miana. B. m. 1776.

W czasie tegoż sejmu ogł. nadto osob. mowę dat. 23 września.

Przekł. franc.: Traduction de la Harangue du Roi prononcée à la diète le 29 août 1776. B.m. 1776.

Także: Traduction du Discours... le 23 septembre 1776. W-wa 1776.

Przekł. niem.: Rede Ihro Maj. des Königs ... am August 1776. B.m. 1776.

Także: Zweyte Rede, welche Seine Majestät der König ... den 23 September gehalten haben. W-wa 1776.

10. Mowa JKMci w Stanach Zgromadzonych na sejmie dnia 23 Octobra 1782 miana. B. m. 1782 (trzy wyd.).

11. Mowa JKMci miana na sejmie grodzieńskim przed rozłączeniem Izb dnia 23 Octobra 1784. W-wa 1784; toż w: Zbiór mów w czasie sejmu ... 1784 mianych w Grodnie. Wil. 1784 s. 65-80.

12. Odpowiedź Jego Królewskiej Mości na mowę Książęcia Prymasa. W: Powitanie Najjaśniejszego Pana powracającego do stolicy z podróży kaniowskiej, przez JOXcia Imci Prymasa w kościele kolegiaty warszawskiej d. 22 lipca r. 1787. (W-wa 1787).

13. Mowa JKMci po złączeniu się Izb dnia 7 paźdz. i Akt Konfederacji Generalnej Obojga Narodów, W-wa 1788. Mowa wyd. też osob.: W-wa 1788.

W czasie Sejmu Czteroletniego ogł. nadto osob. „Mowy" i „Głosy" dat.: 6 listopada 1788 (dwa wyd.), 19 grudnia t. r., 9 stycznia 1789, 1 września t. r., 2 września t. r., 7 września t. r., 15 marca 1790, 17 września t. r., 20 września t. r., 13 grudnia 1791, 27 stycznia 1792, 21 maja t. r. (w dod. do *Gaz. Warsz.* 1792 nr 41 i osob.).

Przekł. franc.: Traduction de la Harangue du Roi prononcée le 6 novembre 1788. B.m. 1788.

Także: Traduction du Discours ... le 15 mars 1790. B.m. 1790; Discours à l'ouverture de la séance du 21 mai. W-wa 1792.

Przekł. niem.: Rede des Königs in der den 6 November 1788 gehaltenen Reichstags-Session. B.m. 1788.

Także: Rede ... vom 7 September 1789. B.m. 1789.

14. List Najjaśniejszego Pana do Króla Jego Mości Pruskiego d. 17 marca 1790 r. pisany. B. m. 1790.

15. Pismo ważne ze strony Króla. B. m. 1790.

Rejestruje Estr. XXV (1913), 20, powołując się na egz. Bibl. Krasiń.

16. Reforma konstytucji. Powst. przed 3 marca 1791. Rkps (autograf A. Linowskiego pisany „pod dyktatem króla") Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 98 s. 785-810).

Projekt konstytucji oparty na wcześniejszych projektach redagowanych przy współpracy S. Piattolego (rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych, Arch. Wilan. sygn. 197 s. 723-725, 657-684, 689-706, sygn. 98 s. 829-832). Projekt stał się podstawą „Uchwały rządowej" z 3 maja 1791.

17. Lettre du Roi de Pologne à l'Assemblée Nationale, avec les détails de la révolution arrivée dans ce pays, envoyé par lui-même. (Paryż) 1791.

18. Mowa JKM. dnia 3 miesiąca maja roku 1792 w kościele Świętego Krzyża miana. (W-wa 1792).

19. Kopia listu królewskiego do JW. Stanisława Szczęsnego Potockiego, generała artylerii koronnej, marszałka konfederacji generalnej d. 24 lipca 1792 r. z Warszawy pisanego (oraz:) Kopia responsu JW. Potockiego na list Jego Królewskiej Mości d. 24 lipca pisany. Dubno 1792.

20. Zdanie o królu polskim. Powst. w końcu 1792. Wyd. (Gdańsk 1793, przed 16 lutym). Toż z rkpsu Bibl. Pol. w Paryżu sygn. 31 (z popr. króla) ogł. (pod nazwiskiem M. Wolskiego) B. Zaleski, razem z pismem Wolskiego (Odpowiedź na zarzuty uczynione Stanisławowi, królowi polskiemu), pod wspólnym tyt.: Obrona Stanisława Augusta. *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu. R. 1867.* Paryż 1868.

Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Królestwa Pol. sygn. 364, 356 k. 799-835 i 839-873, sygn. 359 k. 77-95. Szkic drugiego tomiku „Zdania" zachowany w Arch. jw., pudło 90 k. IV nr 12.

Tekst druk. (pierwodr. i wyd. Zaleskiego) kończy się na wyjaśnieniu okoliczności, w któ-

http://rcin.org.pl

rych doszło do drugiego akcesu króla do Targowicy, rkpsy Arch. Głównego (także wersji franc., zob. niżej) zawierają również ciąg dalszy pisma oraz przypisy, dotyczące wypadków pocz. 1793. W rkpsie 356 k. 799-835 pt. Zdanie o królu polskim 1792 wydrukowane(!), z niektórymi przypiskami teraz dodanymi — ostatnia chronologicznie wzmianka dotyczy egzekucji J. K. Kossakowskiego z 9 maja 1794.

Miejsce druku pierwodruku i jego okoliczności ustalił E. Rostworowski.

Wersja franc.: Opinion sur le roi de Pologne. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Królestwa Pol. sygn. 354, 360 k. 266-279 — ten ostatni rkps zawiera wersję „Zdania" najbardziej rozbudowaną).

21. Kopia listu JKMci do Marszałka Konfederacji O. N. z Warszawy d. 18 lutego 1793 (oraz:) Kopia listu Xcia Poniatowskiego prymasa do Generała Artylerii Marszałka Konfederacji d. 18 lutego 1793 z Warszawy. B. m. 1793.

22. Głos Najjaśniejszego Króla Imci na sejmie extraordynaryjnym w Grodnie, po notach od posłów JP. Sieversa rosyjskiego i Buchholtza pruskiego, d. 20 czerwca roku 1793 miany. W-wa 1793 (dwa wyd.); toż w: Zbiór mów sejmu extraordynaryjnego roku 1793 dnia 17 czerwca w Grodnie zaczętego. W-wa 1793.

W czasie tegoż sejmu ogł. nadto osob. mowy dat.: 17 lipca, 26 lipca, 10 sierpnia, 17 sierpnia.

Przekł. franc.: Traduction du Discours du Roi à la diète de Grodno le 10 août 1793. B.m. 1793.

Także: Précis du discours ... le 17 août 1793. B.m. 1793; Précis du premier (... et du second) discours ... le 29 août 1793. B.m. 1793.

23. Mémoires. Powst. 1771-1797. T. 1-10. Rkps — czystopis w Centralnyj Gosudarstwiennyj Archiw Driewnich Aktow Moskwa (Fondy b. gosudarstwiennych archiwow Rossijskoj Impierii. Razriad I: Siekrietnyje pakiety, F. L. 1729-1841). T. 1-8 wyd. S. M. Goriainow: Mémoires du roi Stanislas-Auguste Poniatowski. T. 1 (dotyczy l. 1732-1773, cz. 1-4 odpowiadające t. 1-4 rkpsu). Petersb. 1914; t. 2 (dotyczy l. 1771-1779, cz. 5-8 jw.). Leningrad 1924 (s. 1-660 wydruk. w Petersb. 1915, s. 661-726, 4 nlb. i tabl. dodruk. w 1924; egz. Ossol. sygn. 186829 złożony tylko z partii wydruk. w 1915 posiada specjalną k. tyt. dodruk. we Lw. 1922 z adresem: Petersb. 1915).

Nie wyd. t. 9-10 dotyczą powstania kościuszkowskiego i podróży do Moskwy.

Do pamiętników włączył autor obszerne partie korespondencji, wiele mów (niektóre nie druk. poza tym) i in. pisma (m.in. poz. 4).

Przekł. pol. t. 1-2 (dotyczą l. 1732-1758): Pamiętniki Stanisława Augusta. Tłum. B. Zaleski. Wyd. J. I. Kraszewski. Drezno 1870 *Bibl. Pam. i Podróży po Dawnej Pol.* 3 (wg rkpsu „Mémoires" z Bibl. Czart., kopia w Bibl. Pol. w Paryżu sygn. 30). Wyd. nast.: W-wa 1903 (dod. do *Kur. Codz.*). Pierwodr. t. 1 (skróc.) pt. Młodość i wychowanie Stanisława Augusta, ogł. tłumacz w *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu. R. 1866.* Paryż 1867 s. 232-278. — Pamiętniki króla Stanisława Augusta. T. 1 cz. 1 (t. 1-2 rkpsu, jw.). Przekł. dokonany z upoważnienia Cesarskiej Akademii Nauk w Piotrogrodzie pod red. W. Konopczyńskiego i S. Ptaszyckiego. W-wa 1915 (wg wyd. Goriainowa, tłum. dokonane również w oparciu o przekł. B. Zaleskiego).

Przekł. niem. t. 1-4: Die Memoiren des letzten Königs von Polen Stanisław August Poniatowski. (Übersetzt von I.v. Powa. Eingeleitet von A.v. Guttry). Monachium (1917) *Polnische Bibliotek* Abteilung II Band 1 (wg wyd. Goriainowa).

Wyd. fragmentaryczne: Mémoires de Stanislas-Auguste Poniatowski ... et sa correspondance avec l'impératrice Catherine II. Poz. 1862 (z rkpsów po M. Wolskim w Bibl. Pol. w Paryżu sygn. 38, dotyczą l. 1760-1763, 1787; obok tekstu oryginalnego przekł. pol.). — Mémoires secrets et inédits de Stanislas-Auguste comte Poniatowski ... relatifs à ses rapports intimes avec l'impératrice Catherine II et à son avènement au trône (oraz:) Journal privé du roi Stanislas-Auguste pendant son voyage en Russie pour le couronnement de l'empereur Paul I. Suivi d'une relation de ses funérailles depuis le 12 février jusqu'au 8 mars 1798. Lipsk 1862. — Kilka epizodów z czasów Stanisława Augusta (z not. z 1778). Ogł. H. Schmitt. *Dzien. Lit.* 1865 nr 84-85. — Diariusz króla Stanisława Augusta podczas powstania w Warszawie 1794 r. (16 kwietnia — 12 maja). (Przeł. B. Zaleski). *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu. R. 1866.* Paryż 1867 s. 280-294. — Notanda historica. (Fragm. pamiętników Stanisława Augusta w przekł. pol., dotyczące jego rządów w l. 1764-1767. Z t. 3 i 4 rkpsu petersb. ogł. S. M. Goriainow). *Przegl. Hist.* t. 10 (1910) s. 118-132, 259-273.

Przekł. ros. (fragm.): Otrywki iz dniewnych zapisok (od marca 1797 do 12 lutego 1798). *Wiestnik Jewropy* 1808 cz. 39 nr 11. — S. M. Goriainow: Pawieł pierwyj i Stanisław August. Po nieizdannoj rukopisi. *Russkij archiw* 1912 t. 1 s. 21-45 (fragm. z 1797).

Fragm. rkpsów pamiętników zachowane nadto w Arch. Główne Akt Dawnych:

http://rcin.org.pl

Arch. Królestwa Pol. pudło 89 nr 39 — fragm. brulionu t. 4 czystopisu; pudło 91 k. VIII nr 12 — pt. Manuscrit du ... exposé l'histoire de sa vie depuis 1758 jusqu'en 1763 ... écrit de la main de (F.) Bacciarelli avec corrections de la main du roi; pudło 90 k. IV nr 18 fol. k. 183 — rkps b. tyt. z adnotacją: „Ces annales d'après leur contenu et l'époque dont y est question, peuvent servir d'annexe au fragment du „Mémoires" du roi Stanislas-Auguste de Pologne". — Urywek dotyczący okresu od 30 marca do 16 kwietnia 1797 był w Bibl. Krasiń. sygn. 4.014 nr 129.

Litteraria Stanisława Augusta: bajka „Celestyn reformat warszawski" i poemacik „Invocatio Musarum" (pisane prozą podzieloną na wiersze) oraz szkic poematu na zniesienie zakonu jezuitów, z nie istniejącej dziś teki litterariów królewskich (przechowywanej przed 1944 w Bibl. Nar. sygn. 262) ogł. S. Tomkowicz w: Stanisław August jako poeta. *Czas* 1879 nr 83-84 i osob. Kr. 1879; przedr. w: Z wieku Stanisława Augusta. (T. 1). Kr. 1882.

Bruliony niektórych litterariów zachowane w rkpsie Bibl. Czart. sygn. 938.

Przypisywano królowi także inne utwory poetyckie (W. Gomulicki: Poeci na tronie polskim. W: Kłosy z polskiej niwy. W-wa 1912; sprost. B. Orłowski. *Pam. Lit.* R. 12 (1913) s. 312-314).

Nadto pisma urzędowe: instrukcje, listy okólne, rozporządzenia, uniwersały — zob. Estr. XXV (1913), 15-27 oraz dod. i sprost. do t. XXV.

Miał też pisywać w *Monitorze*; uchodzi za autora nr 46 z 1769 (podpisanego pseud. Miłośnicki), S. Ozimek przypisywał mu też nr 65 z 1766 (podpisany pseud. Theatralski) — w tym wypadku autorstwo Poniatowskiego dyskusyjne (L. Bernacki przypisywał je I. Krasickiemu).

Autorstwo króla odnośnie „Myśli względem żydowskiego systematu" (por. L. Gumplewicz: Stanisława Augusta projekt reformy żydostwa polskiego. Kr. 1875) uchylił E. Rostworowski (*Materiały do dziejów Sejmu Czteroletniego*. T. 6. Wr. 1969).

Rkpsy mów sejmowych i przemówień zachowane m. in.: zbiór mów z 1761-1793 w Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Królestwa Pol. nr 207), 12 mów z 1773--1781 z własnoręcznymi uwagami króla w rkpsie Ossol. sygn. 5832/III. Szczegółowe dane o rkpsach podaje P. Bańkowski: Archiwum Stanisława Augusta. W-wa 1958.

P r z e k ł a d y

1. W. Shakespeare: Essai du traduction de César de... Powst. 1753. Z rkpsu Bibl. Jagiel. sygn. 911 s. 81-95 ogł. L. Bernacki: W. Shakespeare, Julius Caesar ins Französische übersetzt von Stanislaus August Poniatowski... Aus der Handschrift mit Einleitung und Facsimile herausgegeben von... *Jahrbuch der Deutschen Shakespeare-Gesellschaft*. Berlin-Schöneberg 1906 s. 187-202 i osob. Weimar 1906 (popr. do tekstu ogł. B. Orłowski. *Pam. Lit.* R. 12 (1913) s. 312); przedr. w: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925.

Przekł. sc. 1-3 i fragm. 4 z aktu I. Tłum. lekcyjne.

2. Allégorie traduite de l'anglois (L'Esprit et le Savoir furent enfants d'Apollon de différentes mères...). Rkps jw., nie wyd.

Tłum. lekcyjne.

3. Q. Horatius Flaccus: Próbki przekł. pieśni. Ogł. S. Tomkowicz w: Stanisław August jako poeta. *Czas* 1879 nr 83-84 i osob. Kr. 1879; przedr. w: Z wieku Stanisława Augusta. (T. 1). Kr. 1882.

4. A. Naruszewicz: Traduction libre de la cantate exécutée en langue polonaise à l'inauguration de la statue du roi Jean Sobieski. W-wa (1788). Rkps Bibl. Czart. sygn. 938 s. 391-398.

Druk. anonim.

5. S. Trembecki: Traduction d'un hymne militaire. Powst. 1791. Z autografu Bibl. PAN Kr. sygn. 2665I k. 8 ogł. E. Rabowicz: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 3 s. 348.

6. A. G. Rezzonico della Torre: Traduction du sonnet italien que le Cte ... adressa à Catherine II, lors de son expédition navale destinée à porter la guerre dans l'Archipel. (Je crois voir couvert de son armure...). Autograf Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Królestwa Pol. sygn. 356 k. 951).

Przekł. na franc., składający się z 35 białych wierszy.

L i s t y i m a t e r i a ł y

1. Do Ch. Williamsa z 1756. Ogł. i przeł. Earl of Ilchester, Langford-Brooke: Correspondence of Catherine the Great when Grand-Duchess, with Sir Charles Handbury-Williams and Letters from Poniatowski. Londyn 1929 s. 143-144, 153-156, 172-176, 254-255.

2. Do H. K. Kayserlinga z 1757, do H. Brühla z 1757-1758 zbiór listów, do kanclerza ros. A. P. Biestużewa-Riumina z 1758, do hr. M. I. Woroncowa z 1758

http://rcin.org.pl

i in.; korespondencja z Katarzyną II z 1762-1764, 1766, 1770 i in.; od Augusta III Sasa z 1757 oraz inne listy i dokumenty. Włączone w tekst „Mémoires", zob. Twórczość poz. 23.

3. Do Katarzyny II memoriał z 10/21 sierpnia 1763. Z autografu Ossol. sygn. 1621/I tekst franc. wraz z przekł. pol. ogł. *Bibl. Ossol.* t. 8 (1866) s. 1-21.

4. Korespondencja z Katarzyną II. W: Mémoires de Stanislas-Auguste Poniatowski ... et sa correspondance avec l'impératrice Catherine II. Poz. 1862.

5. Correspondance inédite du roi ... et de Mme (M. T.) Geoffrin (1764-1777). Wyd. C. de Mouÿ. Paryż 1875.

Przekł. pol.: Listy Stanisława Augusta do pani Geoffrin od r. 1764 do r. 1777. Wyd. L. Siemieński. *Czas* 1875 nr 219-297, 1876 nr 1 (z przerwami) i odb. Kr. 1876. — Fragm. w przekł. W. Zawadzkiego ogł. K. Wierzbicka-Michalska w: Scena 1765-1795. *Teatr Narodowy 1765-1794*. Red. J. Kott. (W-wa 1967).

Przekł. ang. listu z lipca 1776 ogł. T. Besterman: Voltaire's Correspondence. T. 62. Genewa 1961 nr 12562.

6. Do Katarzyny Mniszech z września/ /października 1764. Ogł. T. Besterman: Voltaire's Correspondence. T. 56. Genewa 1960 nr 11275.

7. Do J. H. S. Formey z 4 maja 1765. Ogł. T. Wierzbowski w: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904.

8. Korespondencja z aktorami, antreprenerami i ludźmi teatru z 1765-1775, m. in. z K. Tomatisem, J. Bielawskim, F. Ryxem. Ogł. K. Wierzbicka w: Źródła do historii teatru warszawskiego. Cz. 1. Wr. 1951; przedr. niektóre i uzup. nowymi w: Scena 1765-1795, jw. poz. 5.

9. Korespondencja z I. Krasickim z 1765-1790, A. Husarzewskim z 1766, A. S. Grabowskim z 1766, A. K. Czartoryskim z 1768, A. Charczewską z 1788. Ogł. L. Bernacki. *Pam. Lit.* R. 26 (1929) s. 421-426, 457, 657-679.

10. Korespondencja z I. Krasickim z 1765-1796. Wyd. Z. Goliński, M. Klimowicz, R. Wołoszyński w: Korespondencja Ignacego Krasickiego. T. 1-2. Wr. 1958.

Tamże szczegółowe inform. o wcześniejszych drukach listów i rkpsach.

11. Do dyrektora mennicy warszawskiej. Ogł. H. Sadowski: Listy Stanisława Augusta. *Wędrowiec* 1900 t. 2 s. 678.

12. Korespondencja z 1766-1783 z Leonardem Eulerem, petersburską Akademią Nauk i synem Leonarda — Janem Albrechtem Eulerem (24 listy). Ogł. T. Kłado, R. W. Wołoszyński. *Studia i Materiały do Dziejów Nauki Pol.* S. C z. 10 (1965).

13. Korespondencja z A. Moszyńskim z 1767-1785. Z rkpsu Bibl. Czart. sygn. 676 fragm. ogł. T. Mańkowski w: Kolekcjonerstwo Stanisława Augusta w świetle korespondencji z Augustem Moszyńskim. Lw. 1926.

14. Korespondencja z Voltaire'em z 1767-1772 (5 listów Stanisława Augusta i 3 listy Voltaire'a). Przekł. ang. ogł. T. Besterman: Voltaire's Correspondence. T. 64. Genewa 1961 nr 13016, 13088; t. 67. Genewa 1961 nr 13660; t. 80. Genewa 1963 nr 16443, 16454, 16488; t. 81. Genewa 1963 nr 16495.

Przekł. pol. 1 listu ogł. *Gaz. Lw.* 1878 nr 287.

15. Do F. Abregati z 10 lutego 1768. Ogł. E. Masi: La Vita e tempi gli amici di Francesco Abregati commediografo del secolo XVIII. Bolonia 1888 s. 183-184.

16. Do F. K. Branickiego 28 listów z 1768 i 3 listy do in. Ogł. L. Gumplewicz: Korespondencja między Stanisławem Augustem a Ksawerym Branickim w r. 1768. Kr. 1872.

17. Do A. Krasińskiego z 2 kwietnia 1768; do J. Puławskiego z 2 kwietnia 1768; do A. Mokronowskiego 3 listy z kwietnia i maja 1768, od tegoż z 28 maja 1768; do A. Zamoyskiego z 1769. Ogł. K. Sienkiewicz w: Skarbiec historii polskiej. T. 1-2. Paryż 1839 (1840)-1840.

18. Do S. Sz. Potockiego 49 listów z 1768-1792. Ogł. J. I. Kraszewski. *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu. R. 1868*. Paryż 1869 s. 259-310.

19. Korespondencja z K. S. Radziwiłłem z 1768-1790. Ogł. E. Łuniński w: Listy ks. Karola Radziwiłła „Panie kochanku" (1751-1790). W-wa 1906.

20. Do P. A. Metastasio z 2 listopada 1771. Ogł. W. Roszkowska. *Pam. Lit.* R. 56 (1965) z. 3.

21. Korespondencja z A. Naruszewiczem z 1771-1796. Wyd. J. Platt w: Korespondencja Adama Naruszewicza, 1762-1796. Wr. 1959. Uzupełnili: S. Pelesz owa: Nieznane listy A. Naruszewicza (do króla z 30 marca 1785). *Ruch Lit.* 1965 nr 6; A. F. Grabski: Nieznane fragmenty korespondencji A. Naruszewicza z kró-

http://rcin.org.pl

lem Stanisławem Augustem z l. 1793-1794. *Przegl. Hist.* R. 51 (1960) z. 4.

W ed. Platta szczegółowe inform. o drukach wcześniejszych i rkpsach. Zob. też poz. 57.

22. Listy z Warszawy z 1772-1774. Ogł. H. Schmitt w: Materiały historyczne z XVIII w. T. 1: Materiały do dziejów bezkrólewia po śmierci Augusta III i pierwszych lat dziesięciu panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego. T. 2. Lw. 1857 s. 5-271 (przedr. z *Dzien. Lit.* 1857).

23. Korespondencja z M. Glayre'em z 1772-1792, gen. Monet z 1772-1787, F. K. Branickim z 1772-1773 i in. Ogł. E. Mottaz: Stanislas Poniatowski et Maurice Glayre. Correspondance relative aux partages de la Pologne. Paryż 1897.

Przekł. pol.: J. z Chmielowskich Baranowska: Stanisław Poniatowski i Maurycy Glayre. Korespondencja dotycząca rozbiorów Polski. Cz. 1-2. W-wa (1901) *Bibl. Dzieł Wyborowych* 199-200.

24. Do K. Sapiehy z 29 grudnia 1773, od tegoż z 1 grudnia 1773, od I. Wodzickiego z 25 września 1794. Ogł. K. Mrozowska w: Szkoła Rycerska Stanisława Augusta Poniatowskiego (1765-1794). Wr. 1961 *PAN. Monogr. Pedag.* 8.

25. Korespondencja z S. Trembeckim z 1774-1795. Wyd. J. Kott, R. Kaleta w: S. Trembecki: Listy. T. 1-2. Wr. 1954. Publikację uzupełniają: J. Platt: Nieznane listy S. Trembeckiego w zbiorze Jabłonny. *Pam. Lit.* R. 45 (1954) z. 3 (32 listy z 1796-1797); J. Platt: Trembeciana. *Tamże* R. 47 (1956) z. 3 (list Trembeckiego z 1780); E. Rabowicz w: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 5 (Aneks, listy uzup. z 1776-1797).

W ed. Kotta szczegółowe inform. o wcześniejszych drukach listów i rkpsach.

26. Do NN. z 19 marca 1775. Ogł. W. Konopczyński: Geneza i ustanowienie Rady Nieustającej. Kr. 1917 s. 410.

27. Do Seweryna Rzewuskiego z 27 sierpnia 1775. Ogł. L. Rzewuski w: Kronika podhorecka, 1706-1779. Kr. 1860.

28. Do P. Brzostowskiego 2 listy z 1775, do T. Bukatego 4 listy z 1788-1797. Ogł. M. Baliński: Pamiętniki o Janie Śniadeckim. T. 2. Wil. 1865 s. 82-87, 461-462.

29. Do S. Badeniego 48 listów z 1778-1797. Fragm. ogł. S. Tomkowicz: Z prywatnej korespondencji Stanisława Augusta ze Stanisławem Badenim, regentem koronnym. *Czas* 1882 nr 94-96 i osob. Kr. 1882; toż w: Z wieku Stanisława Augusta. (T. 1). Kr. 1882.

30. Do A. K. Czartoryskiego 5 listów z 1781-1794, do elektora saskiego Fryderyka Augusta III z 1791, do S. Sz. Potockiego. Ogł. L. Dębicki w: Puławy. T. 1. Lw. 1887.

31. Do Augusta Sułkowskiego z 12 września 1781. Ogł. K. M. Morawski. *Kwart. Hist.* R. 24 (1910) s. 536.

32. Korespondencja krajowa Stanisława Augusta z l. 1784-1792. Ogł. B. Zaleski. *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu. R. 1870-1872.* Poz. 1872 i odb.

33. Do Joanny ze Sługockich Komorowskiej z 15 lutego 1785. *Kron. Rodz.* 1878 s. 747.

34. Korespondencja z F. Karpińskim z 1785 i 1792. Wyd. T. Mikulski, R. Sobol w: Korespondencja Franciszka Karpińskiego z l. 1763-1825. Wr. 1958 *Arch. Lit.* 4.

Tamże szczegółowe inform. o wcześniejszych drukach i rkpsach.

35. Korespondencja z J. Bachmińską z 1788, 3 notaty z 1785-1789, korespondencja z S. Trembeckim z 1781-1789 (jw. poz. 25). Z rkpsu Bibl. Czart. sygn. 847 ogł. H. Biegeleisen. *Ateneum* 1897 t. 4.

36. Do M. Karpowicza z 31 maja 1786. Fragm. ogł. A. Marciejewski w: Mowa duchowna przy wprowadzeniu ciała do kościoła katedralnego ... M. F. Karpowicza. W-wa 1805 s. 25-27.

37. Do K. S. Radziwiłła z 1786, F. Łubieńskiego z 1792-1793, M. T. Geoffrin z 1765 (jw. w poz. 5); od ks. Józefa Poniatowskiego z 1793-1795. Ogł. E. Raczyński. *Obraz Polaków i Polski w XVIII w.* T. 16. Poz. 1842.

38. Do Horace Walpole z 7 czerwca 1786 (także faksymile), do T. Bukatego z 19 maja 1796, do Antoniny z Białłozorów Ogińskiej z 29 lutego 1797. Z rkpsów ze zbiorów prywatnych ogł. A. Janta Połczyński: Pamięci Stanisława Augusta. W: Losy i ludzie. Spotkania — przygody — studia 1931-1960. Londyn 1961 s. 214, 211, 216.

Tamże fragm. z listów Walpole'a do Stanisława Augusta (przedr. z oksfordzkiego wyd. pism zbior. tego autora).

39. Korespondencja z P. Kicińskim z 1787, z Katarzyną II z 1792-1795, z F. Bukatym z 1789-1793, J. Bułhakowem z 1792, Iwanem Aschem z 1794, N. W. Repninem z 1797, A. Bezborodką

http://rcin.org.pl

z 1797. Ogł. W. Kalinka w: Ostatnie lata panowania Stanisława Augusta. Cz. 2. Poz. 1868. *Pam. z XVIII W.* 10/2.

40. Do Benedykta Karpia, z 23 marca 1787. Ogł. I. Szydłowski w: Przykłady stylu polskiego. T. 1. Wil. 1827.

41. Do Elżbiety Grabowskiej ponad 100 listów, biletów i depesz z 1788-1797. Z rkpsu Bibl. Czart. sygn. 3157 przygot. do druku R. Kaleta (maszynopis). 1 list b.d. ogł. S. Szenic: Pani Grabowska. W: Ochmistrzyni i faworyty królewskie. W-wa 1961 s. 59.

42. Do Stefana Grabowskiego z 1788--1797. *Myśl Nar.* 1916 maj-czerwiec.

43. Do A. Deboli fragm. 4 listów — z 28 listopada, 5, 12 i 16 grudnia 1789. Ze Zbioru Popielów nr 414. *Materiały do dziejów Sejmu Czteroletniego.* T. 2. Wr. 1959.

44. Do Adama Bukara 2 listy z 1789 i 1791. Ogł. F. Chwalibóg. *Myśl Nar.* 1928 nr 24 s. 399.

45. Do Jana Bakałowicza z 1790-1792. Ogł. W. Horodyński: Z pamiętnika mojego ojca Józefa Horodyńskiego. W-wa 1916 s. 11.

46. Do J. R. Watsona 68 listów z 1790--1796. Fragm. ogł. *Kron. Rodz.* 1889 s. 261, 340, 556, 621, 656, 691, 721, 752; 1890 s. 180, 198.

47. Korespondencja z A. Debolim z 1791--1792 (wybór). Ogł. J. Łojek: Rok nadziei i rok klęski, 1791-1792. Z korespondencji Stanisława Augusta z posłem polskim w Petersburgu Augustynem Debolim wybrał i oprac.... (W-wa) 1964.

Zawiera także: fragm. relacji F. K. Woyny z 1791 oraz raport S. K. Potockiego z Jass ze stycznia 1792.

Z rkpsów Arch. Głównego Akt Dawnych (Zbiór Popielów vol. 413, 421, 415), Bibl. Czart. sygn. 933.

48. Korespondencja z S. Piattolim z 1791--1792. Ogł. A. d'Ancona w: Scipione Piattoli. Florencja 1915 (anex).

49. Korespondencja z ks. J. Poniatowskim z 1791-1797. Ogł. B. Dembiński: Stanisław August i ks. Józef Poniatowski w świetle własnej korespondencji. Lw. 1904 *Arch. Nauk.* dz. 1 t. 2.

50. Do Akademii Umiejętności w Berlinie z 16 listopada 1791, do dr Trallesa z 26 października 1791. *Astrea* t. 2 (1822).

51. Do J. Meisnera z 4 listopada 1791, do S. Trembeckiego z 1793 i 1794 2 listy (jw. poz. 25). Ogł. L. Bernacki: Z korespondencji Stanisława Trembeckiego. *Pam. Lit.* R. 35 (1938) s. 214-218 i odb.

52. Korespondencja z I. Bykowskim z 1792. Ogł. T. Mikulski w: Ze studiów nad Oświeceniem. (W-wa 1956).

53. Do T. Czackiego z 1792. Ogł. A. Osiński w: O życiu i pismach Tadeusza Czackiego. Krzemieniec 1816; wyd. 2 Kr. 1851.

54. Do Michała Cichockiego i Mikołaja Ledóchowskiego 11 listów z 1793-1797. Z rkpsu Ossol. sygn. 2605/I ogł. T. Mikulski: Listy Stanisława Augusta. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia. Wr. 1960 *Arch. Lit.* 5.

55. Do T. Kościuszki z 1794, do T. Wawrzeckiego z 1794. Ogł. W. Suchodolski. *Przegl. Hist.* t. 11 (1910).

56. Korespondencja z T. Kościuszką z 1794. Ogł. J. Riabinin. *Przegl. Hist.* t. 18 (1914).

57. Korespondencja z 1794: list do Teresy Poniatowskiej z 7 lipca, od A. Naruszewicza z 4 sierpnia i do Naruszewicza z 10 sierpnia i 4 września, do Bereśniewicza z 22 października. Ogł. E. Kipa, M. Kukiel. *Kwart. Hist.* R. 31 (1917) s. 243-252.

Publikacja nie znana wydawcy zbioru korespondencji A. Naruszewicza, nie uwzględniony też tam list króla do Naruszewicza z 4 września 1794 (por. poz. 21).

58. Korespondencja z 1794 z I. Wyssogotą-Zakrzewskim, H. Kołłątajem, A. Dziekońskim, T. Wawrzeckim. Ogł. J. Riabinin. *Pam. Lubel. na l. 1931-1934.* T. 2. Lubl. 1935.

59. Do I. Wyssogoty-Zakrzewskiego z 22 lipca 1794. Ogł. K. Kantecki: Z autografów Zakładu Nar. im. Ossolińskich. W: Studia i szkice. Poz. 1883 s. 399.

60. Do M. Wolskiego z 15 grudnia 1794. Ogł. L. Wegner w: Hugo Kołłątaj na posiedzeniu rady królewskiej z dnia 23 lipca 1792 r. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 5 (1869) i odb.; fragm. przedr.: W. Smoleński w: Publicyści anonimowi z końca w. XVIII. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) i odb. W-wa 1912; E. Rostworowski: Legendy i fakty XVIII w. W-wa 1963 s. 489.

61. Do Andrzeja Gawrońskiego z 3 stycznia 1795. *Rozmaitości* (Lw.) 1844 nr 20 s. 159.

62. Do G. Washingtona z 1795. Ogł. T. Dubiecki. *Gaz. Chicagowska* 1926.

Por. *Problemy* 1959 nr 3 s. 214.

http://rcin.org.pl

63. Do E. Lubomirskiej wyciągi z 7 listów z 1795-1797. Ogł. K. Kantecki: Król bez tronu. W: Studia i szkice. Poz. 1883 s. 439-444.

64. Do Pietra Stiepanowicza Wałujewa z 1797. Soobszcz. P. A. Muchanow s primiecz. P. A. Wałujewa. *Russkaja starina* 1870 t. 2 s. 296-298 (w wyd. 3 s. 542-544).

65. Od Katarzyny II z 1762-1763. *Sbornik Impieratorskogo Russkogo Obszczestwa*. T. 48. Petersb. 1885; z 1763-1764. *Tamże*. T. 51. Petersb. 1886; z 1764-1766. *Tamże*. T. 57. Petersb. 1887; z 1766-1767. *Tamże*. T. 67. Petersb. 1889; z 1768-1769. *Tamże*. T. 87. Petersb. 1893; z 1769-1771. *Tamże*. T. 97. Petersb. 1896; z 1772-1773. *Tamże*. T. 118. Petersb. 1904; z 1774-1775. *Tamże*. T. 135. Petersb. 1911.

66. Od aktorów narodowych z 1767. Ogł. M. Klimowicz: Początki teatru stanisławowskiego, 1765-1773. (W-wa 1965) s. 397; przedr. K. Wierzbicka-Michalska, jw. poz. 5 (poprawiając dat. na 1778).

67. Od J. G. Noverre'a 4 listy z 1767. Ogł.: A. Szyfman: Ocalony rękopis i znalezione listy Noverre'a. *Pam. Teatr.* 1954 z. 3/4; K. Wierzbicka: Jeszcze o warszawskich projektach Noverre'a. *Tamże* 1956 z. 1.

68. Od P. A. Metastasio z 1771. Ogł. B. Brunelli: I. Classici Mondadori. S. I. Mediolan 1954.

69. Od aktorów włoskich z 4 kwietnia 1775, od Franciszka Rzewuskiego z 5 i 20 sierpnia 1775, od F. Ryxa z 1775 i z 23 kwietnia 1776; od A. Moszyńskiego z 1 czerwca 1776. Ogł. Z. Wołoszyńska w: Wokół antrepryzy teatralnej Sułkowskich. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia. Wr. 1960 *Arch. Lit.* 5. Niektóre przedr. K. Wierzbicka, jw. poz. 5.

70. Od A. Naruszewicza z 1776-1784 (jw. poz. 21), od J. E. Minasowicza (z 1777), od NN. z 1 marca 1783 (prośba za K. J. Skrzetuskim), od J. F. Bystrzyckiego, przepisy noszenia żałoby dworskiej wydane przez króla w 1784-1792, od H. Kołłątaja z 1785, prośba o przywrócenie jezuitów Polsce, wyliczenie osób, które udają się z królem do Kaniowa w 1787. Ogł. K. W. Wójcicki w: Archiwum domowe. W-wa 1856.

70a. Od A. O. Okęckiego z 1776-1792. Oprac. J. Zbiniewska. *Nasza Przeszłość* t. 27 (1967).

71. Od aktorów warszawskich z 1778 — ok. 1789. Ogł. K. Wierzbicka: Z dziejów aktorstwa w czasach stanisławowskich. *Pam. Teatr.* 1952 z. 2/3; przedr. w: Scena 1765-1795, jw. poz. 5.

72. Od Katarzyny II z 30 września 1779. Ogł. R. Sitowskij. *Russkaja starina* t. 20 (1877) s. 252.

73. Od L. Bruneta z 1780, od J. Bachmińskiej z 13 lipca 1789. Ogł. J. Kott w: S. Trembecki: Pisma wszystkie. T. 1 W-wa 1953 s. XXIV-XXV, XLIII.

74. Fragm. z 10 listów od F. Mazzei z 1789-1791. Z rkpsów korespondencji Mazzei w Królewskiej Nar. Bibl. we Florencji ogł. R. Ciampini w: Un Osservatore italiano della rivoluzione francese. Lettere inedite di Filippo Mazzei al re Stanislao Augusto di Polonia. Florencja 1934. Tenże wyd.: Lettere di Filippo Mazzei alla corte di Polonia 1788-1792. T. 1. Bolonia 1937 (t. 2 nie wyszedł).

Korespondencja Stanisława Augusta z Mazzeim z 1789-1791 zachowana też w rkpsach Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Ossol. sygn. 277/I).

75. Od Antoniego Zabłockiego z 15 lipca 1791. Ze Zbioru Popielów nr 15. *Materiały do dziejów Sejmu Czteroletniego*. T. 4. Wr. 1961.

76. Od Aleksandry Gorzeńskiej z 1792. Ogł. A. M. Skałkowski: Mentorka króla i Kościuszki. *Ilustr. Kur. Codz.* 1932 nr 358; tenże: Głos Wielkopolanki przeciw Targowicy i Grodnu. *Roczn. Hist.* R. 9 (1935) z. 2.

77. Od T. Włodka z 1793. Ogł. J. Szczepaniec w: Monopol prasowy Tadeusza Włodka w Polsce w l. 1793-1796. *Ze skarbca kultury* z. 16 (1964).

78. Od Katarzyny II w: Pis'ma Jekatieriny k Poniatowskomu i k gr. A. W. Branickoj. *Archiw kniazia Woroncowa*. T. 25 (ok. 1883).

79. Zabawy szkolne Stanisława Augusta, gdy był młodym, ręką jego własną pisane. (T. 2). Rkps Bibl. Czart. sygn. 911.

M.in. fragm. dzienników podróży, „traductions diverses depuis le 30 d'octobre 1747". Zob. też Przekłady poz. 1, 2.

80. Rozmowy z ludźmi. Niektóre ogł.: H. Schmitt. *Dzien. Lit.* 1865; W. Kalinka w: Ostatnie lata panowania Stanisława Augusta. Cz. 2. Poz. 1868 *Pam. z XVIII W.* 10/2; H. Schmitt w: Dzieje panowania Stanisława Augusta Poniatowskiego. T. 2. Lw. 1869; B. Zaleski w: Korespondencja

http://rcin.org.pl

krajowa Stanisława Augusta z l. 1784 do 1792. *Roczn. Tow. Hist. Lit. w Paryżu. R. 1870-1872.* Poz. 1872 i odb.; H. Schmitt w: Źródła odnoszące się do pierwszego okresu panowania Stanisława Augusta po r. 1773. Lw. 1884; E. Łuniński w: Listy księcia Karola St. Radziwiłła „Panie Kochanku". W-wa 1906; S. Goriainow. *Przegl. Hist.* t. 10 (1910); W. Suchodolski. *Przegl. Hist.* t.11 (1910); K. M. Morawski. *Kwart. Hist.* R. 24 (1910); K. M. Morawski w: Ignacy Potocki. Cz. 1. Kr. 1911; J. Riabinin. *Przegl. Hist.* t. 12 (1911); Sz. Askenazy: Przymierze polsko-pruskie. W-wa 1918; wybór wyd. S. Wasylewski: Stanisława Augusta Poniatowskiego rozmowy z ludźmi... Lw. 1930.

Wiele rozmów przytaczają też „Mémoires", zob. Twórczość poz. 23.

Zob. nadto korespondencję z literatami polskimi nie zarejestrowaną wyżej (w rkpsach lub druk. — do króla):
Albertrandi J., Listy poz. 3, 5;
Aleksandrowicz T., Listy poz. 1;
Baudouin J., Listy poz. 3;
Bielawski J., Listy poz. 1, 2, 4-6;
Bieliński F., Listy poz. 2, 3;
Boelcke J. I., Listy poz. 1;
Bogusławski J. K., Listy poz. 2;
Bogusławski W., Korespondencja poz. 2, 3;
Bohomolec F., Listy poz. 1;
Bohusz F. K., Listy poz. 1;
Borch M., Listy poz. 1, 3;
Boscamp-Lasopolski K. A., Listy poz. 1, 2 (Addenda);
Brühl A. F., Listy poz. 5;
Byszewska L., Listy poz. 2 (Addenda);
Chołoniewski F. K., Listy poz. 1 (Addenda);
Chołoniewski I., Listy poz. 1 (Addenda);
Chomiński F. K., Listy poz. 3, 4;
Chreptowicz J., Listy poz. 8, 17;
Czacki T., Listy poz. 3, 33;
Czaplic C., Listy poz. 1;
Czarnek M., Listy poz. 1-4, 6-10;
Czartoryska I., Listy poz. 7;
Glave Kolbielski K. F., Listy poz. 3;
Hube J. M., Listy poz. 1;
Hulewicz B., Listy poz. 1;
Jabłonowska A., Listy poz. 3, 6, 8-12;
Jabłonowski J. A., Listy poz. 7, 19, 20, 22;
Jakubowski J., Listy poz. 1;
Jeleński G., Listy poz. 1;
Jezierski F., Listy poz. 2;
Jundziłł S. B., Listy poz. 2;
Karpowicz M., Listy poz. 1;
Kiciński P., Listy poz. 1, 4, 5, 12;
Kniażewicz G., Listy poz. 1 (Addenda);
Kochański J., Listy poz. 1;
Kołłątaj H., Listy poz. 14, 49;
Komorowski J. Ciołek, Listy poz. 6 (Addenda);
Konarski S., Listy poz. 7;
Kończa M., Listy poz. 2 (Addenda);
Korsak R., Listy poz. 1;
Kossakowski A., Listy poz. 1-3;
Krasiński A., Listy poz. 4, 7;
Krzywkowski J., Listy poz. 3 (Addenda);
Krzywkowski L., Listy poz. 1 (Addenda);
Kuropatnicki E. A., Listy poz. 1, 5 (Addenda);
Lachowski S., Listy poz. 1;
Leszczyński S., Listy poz. 2, 14;
Linowski A., Listy poz. 1, 2;
Lipski T., Listy poz. 3;
Lutyński T., Listy poz. 2;
Łobarzewski I., Listy poz. 1;
Łuskina S., Listy poz. 1;
Maimon S., Twórczość poz. 1;
Matuszewicz M., Listy poz. 4;
Matuszewicz T., Listy poz. 1;
Mitzler de Kolof W., Listy poz. 6;
Molski M., Twórczość poz. 2;
Morski T., Listy poz. 2;
Mostowska A., Listy poz. 1;
Mostowski T., Listy poz. 1;
Moszczeński A., Listy poz. 1;
Nagłowski A. F., Listy poz. 1;
Narbutt K., Listy poz. 1;
Oraczewski F., Listy poz. 2, 8;
Ossoliński J. M., Listy poz. 23a (Uzupełnienia);
Pawlikowski J., Listy poz. 2;
Poczobut Odlanicki M., Listy poz. 1, 8;
Podoski F., Listy poz. 3;
Potocki I., Listy poz. 6, 28;
Potocki J., Listy poz. 1, 3;
Potocki S. K., Listy poz. 4;
Potocki S. Sz., Twórczość poz. 17, 20, Listy poz. 4 7, 11, 13, 15, 20.
Przybylski J., Listy poz. 2;
Pyrrhys de Varille C. F., Twórczość poz. 14, 15, Listy poz. 3;
Radziwiłł M., Listy poz. 1;
Rogaliński J., Listy poz. 1;
Rogaliński K., Listy poz. 4 (Addenda);
Rzewuski A. W., Listy poz. 1, 3;
Rzewuski Seweryn, Twórczość poz. 17, Listy poz. 1, 10;
Rzewuski W., Listy poz. 13, 19;
Sanguszkowa B., Listy poz. 4, 5, 7;
Sapieżyna T., Listy poz. 5;
Siarczyński F., Listy poz. 1;
Siestrzeńcewicz S. Bohusz, Listy poz. 2;
Skrzetuski K. J., Listy poz. 3;
Stroynowski H., Listy poz. 1;
Stroynowski W., Listy poz. 1, 2;
Syruć B., Listy poz. 1;
Szymanowski J., Listy poz. 1;
Śniadecki Jan, Listy poz. 1, 7a, 29;
Świętorzecki J. K., Listy poz. 1, 3;
Tarnowski J. Amor, Listy poz. 1 (Addenda);
Trębicki A., Listy poz. 2-5;
Turski Wojciech, Listy poz. 1;
Ustrzycki K., Listy poz. 3;
Węgierski T. K., Listy poz. 1, 6;
Wielądko W., Listy poz. 4;
Wielhorski M., Listy poz. 4;
Wirtemberska M., Listy poz. 3;
Witoszyński I., Listy poz. 1;
Wolski M., Listy poz. 1, 2, 6;
Woyna F. K., Listy poz. 1;
Wybicki J., Listy poz. 1, 4;
Wyrwicz K., Listy poz. 1, 2;
Załuski J. A., Listy poz. 14;
Zamoyski A., Listy poz. 2, 3, 6.

Powyższy rejestr korespondencji Stanisława Augusta objął jedynie ważniejsze uchwycone pozycje ogłoszone drukiem, pozycje również rękopiśmienne występują tylko przy korespondencji króla z literatami polskimi, zapisanej w tym haśle

http://rcin.org.pl

w formie odsyłaczowej. Ogromne zbiory korespondencji urzędowej i prywatnej Poniatowskiego były gromadzone w Archiwum Królewskim. Po śmierci króla poważną część Archiwum, odziedziczoną przez ks. Stanisława Poniatowskiego, wywieziono do zamku Lichtenstein p. Wiedniem, tę część uważa się dotąd za zaginioną. Papiery wywiezione przez króla do Petersburga i przechowywane w Gabinecie JKMci zostały włączone do zbiorów rosyjskiego Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych, wyodrębnione w tzw. Archiwum Królestwa Polskiego, w którym zajmowały 391 ksiąg, pudeł i tek. W 1923 na mocy traktatu ryskiego zostały zwrócone Polsce i włączone do zbiorów Arch. Głównego Akt Dawnych. Ponad 450 innych jednostek archiwaliów królewskich przeszło w posiadanie sekretarza Stanisława Augusta — Marcina Badeniego. W poł. XIX w. dostały się one drogą dziedziczenia do rodziny Popielów, od której odkupiło je w 1930 Arch. Główne Akt Dawnych. Jeszcze inną część korespondencji królewskiej przechowywał T. Czacki w swych zbiorach poryckich, po jego śmierci zakupili ją Czartoryscy dla Bibl. Puławskiej, skąd po latach znalazła się w Bibl. Czart. w Krakowie (pod sygn. 617-961). Resztki Archiwum Królewskiego, z partii odziedziczonej przez ks. Józefa Poniatowskiego, przewieziono w 1823 do Jabłonny, posiadłości jego spadkobierców — dziś przechowywane są w Arch. Głównym Akt Dawnych. Niektóre kodeksy z dawnego zbioru Stanisława Augusta przechowują nadto: Bibl. PAN Kr., Bibl. Nar., Ossol., Bibl. Kórn. Zbiór 246 listów do F. Rzewuskiego z 1766, 1775 i 1777 zachowany w Bibl. Uniw. Lw. sygn. 1512-1514 III.

Szczegółowy wykaz archiwaliów znajdujących się w większości wymienionych zbiorów podaje P. Bańkowski w: Archiwum Stanisława Augusta. W-wa 1958; informację Bańkowskiego o archiwaliach w zbiorach zagranicznych rozszerza J. Fabre w: Stanislas-Auguste Poniatowski et l'Europe des Lumières. Paryż 1952 (Sources et documentation).

OPRACOWANIA

Monografie i zarysy monograficzne

N. Bain: The Last King of Poland and his Contemporaries. Londyn 1919. — O. Forst-Battaglia: Stanisław August Poniatowski und der Ausgang des Alten Polenstaates. Berlin (1927). [Rec.: A. Ś. *Myśl Nar.* 1928 nr 12 s. 175-176; E. Hanisch. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* t. 4 (1928) s. 83-84; F. Muckermann. *Pologne Littéraire* 1928 nr 23-24; S. Truchim. *Wiad. Lit.* 1928 nr 10; J. Feldman. *Przegl. Powsz.* t. 182 (1929) s. 177-184; W. Konopczyński. *Kwart. Hist.* R. 43 (1929) z. 4 s. 596-601]. — O. Rudziański: Stanisław August w pierwszym okresie swego panowania 1764-1773. W-wa 1927. — J. Nieć: Młodość ostatniego elekta. Stanisław August Poniatowski, 1732-1764. Kr. (1935) *Prace Kr. Oddz. Pol. Tow. Hist.* 11. — Z. Mann: Stanisław August na sejmie ostatnim. W-wa 1938. [Rec.: J. Nieć. *Kwart. Hist.* R. 53 (1939) z. 2 s. 289-291]. — J. P. Palewski: Stanislas-Auguste Poniatowski, dernier roi de Pologne. Paryż 1946. — J. Fabre: Stanislas-Auguste Poniatowski et l'Europe des Lumières. Paryż 1952. [Rec.: B. Leśnodorski. *Kwart. Hist.* R. 59 (1952) nr 2]. — S. Mackiewicz: Stanisław August. Londyn 1953; wyd. 2 W-wa 1956. [Rec.: J. Sakowski. *Wiadomości* (Londyn) 1953, przedr. skróc. *Kierunki* 1957 nr 11; L. Eustachiewicz. *Tyg. Zach.* 1957 nr 25; P. Hertz. *Przegl. Kult.* 1957 nr 14; P. Jasienica. *Nowe Książki* 1957 nr 12; M. Klimowicz. *Nowe Sygnały* 1957 nr 16; W. Kołodziejski. *Tyg. Powsz.* 1957 nr 29; J. K. Kowalski. *Nowa Kultura* 1957 nr 23; J. Łojek. *Współczesność* 1957 nr 5; A. Mackiewicz. *Kierunki* 1957 nr 19 (odpowiedź J. Łojkowi); J. Piórkowski. *Nowa Kultura* 1957 nr 19; S. Zabiełło. *Kierunki* 1957 nr 11; J. Ziomek. *Życie Lit.* 1957 nr 34]. — A. Zahorski: Stanisław August polityk. W-wa 1959 *Światowid*; wyd. 2 W-wa 1966. — E. Rostworowski: Ostatni król Rzeczypospolitej. Geneza i upadek Konstytucji 3 Maja. W-wa 1966 *Bibl. Wiedzy Hist.* [Rec.: J. Górski, *Życie Warszawy* 1967 nr 49; W. M. Grabski. *Kwart. Hist.* R. 74 (1967) z. 4; J. Michalski. *Przegl. Hist.* t. 58 (1967) z. 3; A. Szomański. *Więź* 1967 nr 11/12; A. Zahorski. *Nowe Książki* 1967 nr 6].

L. S. Geret: Relacje rezydenta toruńskiego na dworze polskim. Cz. 1 (1765-1768). Spolszczył K. Liske. *Dzien. Lit.* 1868 nr 43-49; 1869 nr 13-18, 20; 1870 nr 20-22. — (O zamachu królobójczym dokonanym 3 listopada roku teraźniejszego). *Monitor* 1771 nr 95-97. — S. Lubomirski: Dziennik przybycia i bytności króla jegomości Stanisława Augusta w Puławach w sierpniu i wrześniu 1777 r. Ogł. *Kółko Dom.* t. 5 (1865) s. 37-40. — A. Naruszewicz: Podróż królewska d. 9 października zaczęta, a d. 8 grudnia zakończona. R. P. 1781. B. m. (1782) i wyd. nast. — Przyjęcie Najjaśniejszego

http://rcin.org.pl

Pana Stanisława Augusta ... w Siedlcach r. 1783. W-wa (1783). — A. Naruszewicz: Diariusz podróży Najjaśniejszego Stanisława Augusta króla polskiego na sejm grodzieński ... r. 1784... W-wa 1784 — E. Craven: A Journey Through the Crimea to Constantinople in a Series of Letters from ... to his ... Margrave of Brandenbourg, Auspach and Bareith, written in the Year 1786. Wiedeń 1800 s. 175-185. — A. Naruszewicz: Diariusz podróży Najjaśniejszego Stanisława Augusta króla polskiego na Ukrainę i bytność w Krakowie, aż do powrotu do Warszawy dnia 22 lipca r. 1787. W-wa 1787; wyd. nast. W-wa 1788. — (A. Naruszewicz): Opisanie festynu danego w Łazienkach ... z okazji inauguracji statui króla Jana III, dnia 14 września r. 1788. (W-wa 1788). — C. C. Rulhière: Histoire d'anarchie de Pologne.(Powst.przed 1792). Wyd. P. Daunou. Paryż 1807 i wyd. nast. Przekł. pol.: Tłomaczenie z francuskiego Historii bezrządu Polski. T. 1. W-wa 1808. — (H. Kołłątaj, I. Potocki): O ustanowieniu i upadku Konstytucji polskiej 3 Maja 1791. Cz. 1-2. Metz (Lipsk lub Kr.) 1793 i wyd. nast. — (M. Wolski): Uwagi nad książką pt. O ustanowieniu i upadku Konstytucji 3 Maja. Ogł. B. Zaleski. *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu. R. 1867.* Paryż 1868. — Dokumenta do historii drugiego i trzeciego podziału. Wyd. W. Kalinka. W: Ostatnie lata panowania Stanisława Augusta. Cz. 2. Poz. 1868 *Pam. z XVIII W.* 10/2. — Polska stanisławowska w oczach cudzoziemców. Oprac. W. Zawadzki. T. 1-2. (W-wa) 1963 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — E. Biezborodko: Dziennik ... od dnia przyjazdu króla Stanisława Augusta z Warszawy do Grodna, w 1795 r. Przekł. pol. ogł. E. Tyszkiewicz w: Króla Stanisława Augusta ostatni pobyt w Grodnie. *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu. R. 1873-1878.* T. 1. Poz. 1879. — M. Molski: Stanislaida albo uwagi nad panowaniem Stanisława Augusta, króla polskiego. (Powst. 1796). W-wa 1831. — (F. Bacciarelli): Ostatni rok życia króla Stanisława Augusta, czyli dziennik prywatny opisujący jego pobyt w Rosji (1797-1798). Ogł. L. Siemieński. Kr. 1862. — G. Białobrzeski: Wiersz prosty historyczny na książkę wydaną w Metz r. 1793, część 2ga, „O ustanowieniu i upadku Konstytucji polskiej 3go Maja r. 1791"... (Powst. 1819). Ogł. i oprac. R. Kaleta w zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia, 3. Wr. 1969 *Arch. Lit.* 13. — J. K.: (O mecenacie kulturalnym Stanisława Augusta). *Gaz. Korespondenta Warsz. i Zagr.* 1821 nr 106 s. 1243. — (Paizjello na dworze Stanisława Augusta w 1782). *Kur. Warsz.* 1824 nr 157. — E. Craven: The Original Memoirs. (Powst. przed 1828). T. 1-2. Londyn 1914. — A. Magier: Estetyka miasta stołecznego Warszawy. (Ukończ. ok. 1833). Wyd. H. Szwankowska, komentarz hist.-lit. oprac. J. W. Gomulicki. Wr. 1963. Fragm. pt. Dwór i zarysy domowego życia Stanisława Augusta, ogł. K. W. Wójcicki w: Archiwum domowe. W-wa 1856. — Łazienki. *Przyj. Ludu* R. 1 (1835) s. 43 n. — L. d'Abrantes: Une Soirée chez madame Geoffrin. Bruksela 1837 s. 256. — J. U. Niemcewicz: Żywoty znacznych w XVIII w. ludzi. Wyd. A. M. Kurpiel. Kr. 1904. — A. E. Koźmian: Wyciągi piotrowickie. Cz. 1-2. Wr. 1842-1845. (Tu m. in.: Dziennik pobytu Stanisława Augusta w Kaniowie). — J. Sagatyński: Pamiętnik ... byłego pazia króla S. Poniatowskiego. Poz. 1845. —.

J. Lelewel: Panowanie króla polskiego Stanisława Augusta. Bruksela 1847. — J. Bartoszewicz: Panowie niemieccy na dworze Stanisława Augusta. W-wa 1852. — F. M. Sobieszczański: Pałac i Łazienki królewskie. *Kalendarz powszechny 1852* s. 1 n. — Maksymilian Zero (E. Liwski): Kaniów, wyjątek z podróży tędy i owędy. *Dzien. Warsz.* 1854 nr 297-299. — J. Bartoszewicz: Łazienki. *Księga Świata* R. 1 (1856) s. 147 n. — K. W. Wójcicki: Porwanie króla Stanisława Augusta. *Dzien. Lit.* 1857 t. 2 s. 930, 938, 947. — Pierwsze lata panowania Stanisława Augusta. Epizod historyczny z nieznanego rękopisu. *Czas* (*Dod. Mies.*) 1858 t. 2 s. 3-49, 243-291. — J. I. Kraszewski: Podróż króla Stanisława Augusta do Kaniowa w r. 1787, podług listów K. K. Platera. Wil. 1860. — K. W. Wójcicki. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 23 (1866). — W. Kalinka: Ostatnie lata panowania Stanisława Augusta. Cz. 1. Poz. 1868 *Pam. z XVIII W.* 10/1. — N. Kostomarow: Poslednije gody Rieczi Pospolitoj (1789-1795). Istoriczeskaja monografija. Petersb. 1869. — de Paulé: Poslednij polskij korol w Grodnie i Litwa w ischodie XVIII w. *Wosiemnadcatyj wiek.* Izd. P. I. Bartieniewa. T. 4. Moskwa 1869. — H. Schmitt: Dzieje panowania Stanisława Augusta. T. 1-2. Lw. 1869. — L. Gumplowicz: (Wstęp do) Korespondencja między Stanisławem Augustem a Ksawerym Branickim, łowczym koronnym, w r. 1768. Kr. 1872. — B. Zaleski: Korespondencja krajowa Stanisława Augusta z l. 1784 do 1792. *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu. R. 1870-1872.* Poz.

http://rcin.org.pl

1872 s. 147-402 i odb. — J. I. Kraszewski: Polska w czasie trzech rozbiorów 1772-1796. T. 1-3. Poz. 1873-1875 i wyd. nast. — C. de Mouÿ: (Wstęp do) Correspondance inédite du roi Stanislas-Auguste Poniatowski et de Mme Geoffrin (1764-1777). Paryż 1875. — Dr Antoni J. (A. J. Rolle): Stanisław August w Grodnie. *Przew. Nauk. i Lit.* 1875; przedr. w: Opowiadania historyczne. Lw. 1887; Wybór pism. T. 2: Gawędy historyczne. Oprac. W. Zawadzki. Kr. (1966). — W. Łoś: Wizerunki króla Stanisława Augusta. Kr. 1876. — L. Siemieński: Listy Stanisława Augusta do pani Geoffrin od r. 1764 do 1777. Kr. 1876. — K. Kantecki: Król bez tronu. *Gaz. Lw.* 1877 nr 114-117; przedr. w: Szkice i opowiadania. Poz. 1883. — Dr Antoni J. (A. J. Rolle): Czartoryscy i Repnin (1794-1797). *Przew. Nauk. i Lit.* 1877. — Dr Antoni J. (A. J. Rolle): Porwanie króla. Nowe opowiadania historyczne. Lw. 1878; przedr. w: Wybór pism. T. 1: Gawędy historyczne. Oprac. W. Zawadzki. Kr. (1966). — S. Tomkowicz: Stanisław August jako poeta. *Czas* 1879 nr 83-84 i osob. Kr. 1879; przedr. w: Z wieku Stanisława Augusta. (T. 1). Kr. 1888. — E. Tyszkiewicz: Króla Stanisława Augusta ostatni pobyt w Grodnie. *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu. R. 1873-1878.* T. 1. Poz. 1879 s. 1-188. — J. Bartoszewicz: O dochodach króla Stanisława Augusta. W: Dzieła. T. 8. Kr. 1880. — W. Kalinka: Sejm Czteroletni. T. 1-3. Lw. 1881-1888; wyd. 4 Lw. 1895. — T. Korzon: Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta. T. 1-4. Kr. 1882-1885; wyd. nast. popr. i powiększ. t. 1-6. Kr. 1893-1896. — S. Kudriawcewa: Zapiski ... doczeri korola S. Poniatowskogo. *Russkaja starina* t. 36 (1882) s. 119-130. — S. Tomkowicz: Z prywatnej korespondencji Stanisława Augusta ze Stanisławem Badenim, regentem koronnym. *Czas* 1882 nr 94-96 i osob. Kr. 1882; przedr. w: Z wieku Stanisława Augusta, jw. — S. Tomkowicz: Stanisław August w pogoni za sławą. W: Z wieku Stanisława Augusta, jw. — K. Kantecki: Poniatowscy. W: Szkice i opowiadania. Poz. 1883 s. 245-251. —

P. Jaxa Bykowski: Dwór królewski w Grodnie. W-wa 1884. — W. Smoleński: Towarzystwa naukowe i literackie w Polsce XVIII w. *Ateneum* 1887 t. 4 s. 43; przedr. w: Pisma historyczne. T. 2. Kr. 1901. — L. Dębicki: Puławy. T. 3. Lw. 1888 rozdz. 6. — W. Kalinka: Konstytucja 3 Maja. Lw. 1888. — W. Ostrożyński: Sprawa zamachu na Stanisława Augusta z 3 listopada 1771 r. przed Sądem Sejmowym. Lw. 1891. — R. Roepell: Das Interregnum. Wahl und Krönung von Stanislaus August Poniatowski. Poz. 1892. — Sz. Askenazy: Die letzte polnische Königswahl. Getynga 1894. — T. T. Jeż: Stanisław August w oświetleniu psychologicznym. *Głos* 1897. — Alkar (A. Kraushar): Książę Repnin i Polska w pierwszym czteroleciu panowania Stanisława Augusta (1764-1768). T. 1-2. Kr. 1897. — E. Mottaz: Introduction (do) Stanislas Poniatowski et Maurice Glayre. Correspondance relative aux partages de la Pologne. Paryż 1897. [Rec. wyd.: B. Dembiński. *Kwart. Hist.* R. 11 (1897) s. 855-856]. — W. Smoleński: Ostatni rok Sejmu Wielkiego. Kr. 1897. — B. Dembiński: Z korespondencji Stanisława Augusta. *Przegl. Pol.* t. 128 (1898); przedr. w: Z dziejów i życia narodu. Lw. 1913. — T. Korzon: Zamknięcie dziejów wewnętrznych Polski za panowania Stanisława Augusta. Lw. 1899. —

L. Bernacki: Stanisław August Poniatowski tłumaczem Szekspira. *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — J. D. Karwicki: Wiśniowiec w listopadzie 1781 r. i podróż Stanisława Augusta do Kamieńca. *Bibl. Warsz.* 1903 t. 1. — W. Smoleński: Konfederacja targowicka. Kr. 1903. — B. Dembiński: Stanisław August i ks. Józef Poniatowski w świetle własnej korespondencji. Lw. 1904 *Arch. Nauk.* dz. 1 t. 2; przedr. w: Z dziejów i życia narodu, jw. [Rec. T. Korzon. *Kwart. Hist.* R. 19 (1905) s. 326-336]. — A. Kraushar: Marek Reverdil, lektor i bibliotekarz Stanisława Augusta. W: Dwa szkice historyczne z czasów Stanisława Augusta. W-wa 1905. — M. Godlewski: Archiwum Stanisława Augusta. *Kwart. Hist.* R. 22 (1908) s. 680-686. — Z. Suchanowski: Nieznane pamiętniki. *Tyg. Ilustr.* 1908 t. 2 s. 693, 713. — P. Ettinger: Portret Stanisława Augusta przez Ludwika Tocqué. *Na ziemi naszej. Dod. Lit. Nauk.* do *Kur. Lw.* 1910 nr 15. — S. M. Goriainow: Pierwsze lata rządów Stanisława Augusta w świetle własnych jego pamiętników. *Przegl. Hist.* t. 10 (1910). — K. M. Morawski: Dwie rozmowy Stanisława Augusta z Ksawerym Branickim. *Kwart. Hist.* R. 24 (1910). — K. M. Morawski: Stanisław August o losach Polski. *Tamże* R. 24 (1910). — W. Suchodolski: Przyczynek źródłowy do roli Stanisława Augusta w wypadkach 1794 r. *Przegl. Hist.* t. 11 (1910). — I. Baranowski: Udział Stanisława Augusta w przygotowaniu kodeksu dyplomatycznego. *Tamże* 12 (1911) z. 2. — S. A. Kozłowski:

http://rcin.org.pl

Przyczynek do rodowodu Stanisława Augusta Poniatowskiego, króla polskiego. *Mies. Heraldyczny* 1911 nr 3/4. — H. Mościcki: Pamiętniki Stanisława Augusta w Warszawie. *Tyg. Ilustr.* 1911 t. 1 s. 189. — J. Riabinin: Rozmowy króla z naczelnikiem. *Przegl. Hist.* t. 12 (1911). — W. Gomulicki: Poeci na tronie polskim. W: Kłosy z polskiej niwy. W-wa 1912. [Sprost.: B. Orłowski: W sprawie twórczości literackiej Stanisława Augusta. *Pam. Lit.* R. 12 (1913)]. — (Ch.). *Podręczna enc. kościelna.* T. 31/32 (1913). — B. Dembiński: Polska na przełomie. Lw. 1913. — Estr. XXV (1913) s. 27-41. — S. Mnémon (M. Ostrowska): L'Origine de Poniatowski. Kr. 1913. — K. M. Morawski: Z wieku Łazienek. Kr. 1913. — L. Bernacki: Shakespeare w Polsce do końca XVIII w. Kr. 1914; wyd. rozszerz. w: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. [Rec.: M. Rulikowski. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/26) i odb.]. — S. M. Goriainow: (Wstęp do) Mémoires. T. 1. Petersb. 1914. — J. Riabinin: Korespondencja króla z naczelnikiem podczas powstania 1794 r. *Przegl. Hist.* t. 18 (1914). — A. d'Ancona: Scipione Piattoli e la Polonia. Florencja 1915. — W. K. (Konopczyński): (Wstęp do) Pamiętniki. T. 1 cz. 1. W-wa 1915. — W. Horodyński: Z pamiętnika mojego ojca Józefa Horodyńskiego. W-wa 1916 s. 11. — I. Baranowski: Warszawa za Stanisława Augusta. W-wa 1917. — W. Konopczyński: Geneza Rady Nieustającej. Kr. 1917. — A. Kraushar: Festyn w Łazienkach królewskich za Stanisława Augusta. W: Echa przeszłości. W-wa 1917. — A. Lauterbach: Styl Stanisława Augusta. Klasycyzm warszawski w. XVIII. W-wa 1918. — W. Mejbaum: O tron Stanisława Augusta. Lw. 1918. — W. Tatarkiewicz: Rządy artystyczne Stanisława Augusta. W-wa 1919. — S. Wasylewski: Na dworze króla Stasia. Lw. 1919; wyd. 4 Kr. 1957. — S. Wasylewski: Przypadki Króla Jegomości. Opowieści ludzi współczesnych. Lw. 1920; wyd. nast. Kr. 1957. — S. Wasylewski: Porwanie króla i sąd nad zmówionymi. W: Sprawy ponure. Obrazy z kronik sądowych wieku Oświecenia. Zebrał i oprac. ... Lw. 1922; wyd. nast. Kr. 1963. — M. Morelowski: Związek zbiorów graficznych króla Stanisława Augusta z historią i kulturą Polski. Poz. 1923. — L. Bernacki: Korespondencja Stanisława Augusta. (Poz. 1925). — W. Tatarkiewicz: Pięć studiów o Łazienkach Stanisława Augusta. Lw. 1925.— T. Mańkowski: Kolekcjonerstwo Stanisława Augusta w świetle korespondencji z Augustem Moszyńskim. Lw. 1926. — A. M. Skałkowski: Stanisław August wobec powstania. W: Z dziejów insurekcji 1794 r. W-wa 1926. —.

Z. Batowski: Gabinet rycin króla Stanisława Augusta i Muzeum Warsz. Towarzystwa Przyjaciół Nauk. (Odczyt). *Roczn. Tow. Nauk. Warsz.* 1928 i nadb. — L. Bernacki: Drobiazgi literackie z czasów Stanisława Augusta. *Pam. Lit.* R. 25 (1928). — M. Godlewski: Arcybiskup Siestrzeńcewicz i Stanisław August w Petersburgu. *Przegl. Powsz.* 1928 nr 532. [Rec.: O. Forst-Battaglia. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1928 s. 343-344]. — S. Łempicki: Mecenat kulturalny w Polsce. (Problem i postulaty). *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. — T. Mańkowski: Obrazy Rembrandta w galerii Stanisława Augusta. *Spr. PAU* t. 33 (1928) nr 8 s. 6-8; *Prace Komisji Historii Sztuki* 1930 z. 1. — S. Papée: Rehabilitacja Stanisława Augusta. *Tęcza* 1928 nr 18. — K. Sterling: Sprawa o zamach na Stanisława Augusta. *Gaz. Sądowa* i odb. (W-wa 1928). — C. Szmidt: W obronie Stanisława Augusta. *Tęcza* 1928 nr 27. — E. Starczewski: Widma przeszłości. Szkice historyczne. Kr. 1929. — S. Truchim: Wizyty królewskie. Wspomnienia o obyczaju dworskim z czasów Stanisława Augusta Poniatowskiego. Poz. 1929 (o wizycie w Nieświeżu w 1784, w Kaniowie 1787, w Puławach 1777). — W. Godziszewski: Stolnik litewski. Czasy Stanisława Augusta. W-wa 1930. — J. Grabowski: Ks. Piattoli w Polsce. *Insurekcje* 1930 z. 3. — T. Mańkowski: Do dziejów biblioteki Stanisława Augusta. *Przegl. Bibl.* 1930 z. 2 i odb. — A. M. Skałkowski: Towarzystwo Przyjaciół Konstytucji 3 Maja. *Pam. Bibl. Kórn.* z. 2 (1930) i odb. (Poz. 1930). — A. M. Skałkowski: (Wstęp do): Rozmowy z ludźmi. Lw. 1930. [Rec. wyd.: B. Dembiński. *Tęcza* 1930 z. 47, 49; L. Dębicki. *Kur. Warsz.* 1930 nr 90]. — S. Wasylewski: Król Poniatowski jako pisarz. *Echo Tygodnia* 1930 nr 4. — S. Wasylewski: Przyjaźń z Ks. Biskupem Warmińskim. *Kur. Por.* (Lw.) 1930 nr 372; *Kur. Poz.* 1930 nr 575. —

J. Nieć: Stanisława Augusta Poniatowskiego plan reformy Rzeczypospolitej. *Historia* t. 1 (1931) nr 1. — W. Olszewicz: Biblioteka króla Stanisława Augusta. *Przegl. Bibl.* 1931 z. 1 i odb. — T. Mańkowski: Galeria Stanisława Augusta. Lw. 1932. [Rec.: W. Tatarkiewicz. *Wiad. Lit.* 1932 nr 11]. — B. Dembiński: Stanislas-Auguste et ses relations intellectuelles avec l'étranger. *La Pologne*

http://rcin.org.pl

au VIIe Congrès International des Sciences Historiques. T. 1. W-wa 1933 i odb. — B. Dembiński: Stanisław August jako członek pruskiej Królewskiej Akademii Nauk. *Spr. PAU* 1933 nr 3 s. 16-18. — J. Nowak: Satyra polityczna Sejmu Czteroletniego. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* 41. — W. Tatarkiewicz: Ujazdów i początki Łazienek Stanisławowskich. *Spr. Tow. Nauk. Warsz.* 1933 z. 7-9 i odb. (W-wa 1934). — R. Ciampini: Un Osservatore italiano della rivoluzione francese. Lettere inedite di Filippo Mazzei al re Stanislao Augusto di Polonia. Florencja 1934. [Rec.: Z. Krzemicka. *Kwart. Hist.* R. 49 (1935) s. 621-622]. — P. Ettinger: Nieznany portret Stanisława Augusta. *Wiad. Lit.* 1934 nr 27 s. 4. — M. Loret: Watykan a Polska w dobie rozbiorów (1772-1795). *Przegl. Współcz.* t. 49 (1934) nr 146. — T. Mańkowski: Mecenat Stanisława Augusta. *Życie Sztuki* 1934 s. 157-167 i odb. — W. Tokarz: Insurekcja warszawska. Lw. 1934; wyd. 2 W-wa 1950. [Rec.: A. M. Skałkowski. *Kwart. Hist.* R. 49 (1935) z. 1-2 s. 176-183; W. Tokarz: (Odpowiedź na recenzję). *Tamże* R. 50 (1936) z. 1 s. 179-183]. —

M. Martin: Une Française à Varsovie en 1766, Mme Geoffrin chez le roi de Pologne Stanislas-Auguste. Paryż 1935 *Centre d'Études Polonaises. Séances et Travaux*. — J. Nowak: Satyra polityczna konfederacji targowickiej i sejmu grodzieńskiego. Kr. 1935 *Prace Hist.-Lit.* 47. — W. Ogrodziński: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae*. T. 2. Kr. 1935 i odb. (Kr. 1935 s. 63-66). — J. Riabinin: Z dziejów 1794 r. *Pam. Lubel. na l. 1931-1934*. T. 2. Lubl. 1935 i odb. — L. Zalewski: Król Stanisław Poniatowski w Węgrowie. *Tamże* i odb. — Z. Batowski: Jean Pillement na dworze Stanisława Augusta. W-wa 1936 *Prace z Historii Sztuki* 2. — Z. Ciechanowska: Literatura niemiecka a polska w XVIII w. Stan badań. *Księga referatów Zjazdu Nauk. im. I. Krasickiego*. Lw. 1936; *Pam. Lit.* R. 33 (1936) i odb. — W. Konopczyński: Konfederacja barska. T. 1-2. W-wa 1936-1938. — Ł. Kurdybacha: Stosunki literacko-kulturalne polsko-gdańskie w XVIII w. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* 1936 z. 3. — A. Leo: Pani Geoffrin u króla Stanisława Augusta. *Przegl. Współcz.* t. 57 (1936) nr 4. — W. Sidorowicz: Walka o moskiewski alians (1782-1784). *Polityka Narodów* t. 8 (1936) z. 3. — K. Zbyszewski: Stanisław August przegrał bitwę maciejowicką. *Prosto z mostu* 1936 nr 51. —

J. Fabre: Stanislas-Auguste et les hommes de lettres français. *Arch. Neophilologicum* 1937 i odb. — P. Francastel: Les Relations artistiques entre la Pologne et la France. *Revue des Études Slaves* 1937. — W. Granzow: Sztuka za Stanisława Augusta. *Głos Ewangelicki* 1937 i odb. (W-wa 1937). — J. Lorentowicz: Wolter a Stanisław August. *Kur. Por.* 1937 nr 10. — S. Podolski: Kościół ostatniego króla. *Tęcza* 1937 z. 4 s. 45-48. — L. Bernacki: Z korespondencji Trembeckiego. *Pam. Lit.* R. 35 (1938). — S. Borowski: Kodeks Stanisława Augusta. Zbiór dokumentów. W-wa 1938. [Rec.: W. Hejnosz. *Kwart. Hist.* R. 52 (1938) s. 713-715]. — B. Dembiński: Un Suisse au service du roi de Pologne. Maurice Glayre, ami du roi Stanislas-Auguste. W-wa 1938. — Z. Lasocki: Wawel czy Wołczyn? Kr. 1938. (Pokłosie dyskusji nad trumną Stanisława Augusta). — J. Maleszewski: Odyseja Poniatowskich. *Tyg. Ilustr.* 1938 nr 52 s. 1005-1008. — W. Dzwonkowski: Stanisław August, Katarzyna II i Paweł I. *Wiad. Lit.* 1939 nr 16. — M. Opałek: Król bibliofil. *Silva rerum* 1939 z. 3 s. 45-48. — A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. —

T. Mańkowski: Związki artystyczne Stanisława Augusta z Rzymem i Paryżem. *Spr. PAU* 1946 nr 9 s. 295-297. — J. Dąbrowski: Odbudowa pałacu królewskiego w Łazienkach. *Biuletyn Historii Sztuki i Kultury* 1947 nr 1/2. — S. Lorentz: O polskich zbieraczach waz antycznych. *Meander* 1947 nr 1. — T. Mańkowski: André Le Brun, rzeźbiarz Stanisława Augusta. *Spr. PAU* 1947 nr 1 s. 9-11. — A. M. Skałkowski: Rewizjonizm w naszej historiografii. *Problemy* 1947 nr 2. — A. M. Skałkowski: Rehabilitacja Stanisława Augusta. *Tamże* 1947 nr 4. — M. Walicki: Nowo odnalezione obrazy z galerii Stanisława Augusta. S. I. *Biuletyn Historii Sztuki i Kultury* 1947 nr 3/4. — S. J. Gąsiorowski: Katalog artystów, których dzieła znajdowały się w zbiorze Stanisława Augusta Poniatowskiego. *Spr. PAU* 1948 nr 2 s. 73-74. — S. J. Gąsiorowski: Rysunki młodzieńcze Stanisława Augusta Poniatowskiego w rękopisie nr 911 Bibl. Muzeum Ks. Ks. Czartoryskich w Krakowie. *Tamże* 1948 nr 2 s. 74. — Z. Kaczmarczyk: Reformy stanisławowskie (1764-1795) na tle dziejów państwa polskiego w czasach nowożytnych. Poz. 1948. — W. Łukaszewicz: Filippo Mazzei (1730-1816). Zarys biograficzny. *Kwart. Hist.* R. 56 (1948) z. 3/4. — T. Mańkowski: Rzeźby zbioru

http://rcin.org.pl

Stanisława Augusta. Kr. 1948 *Rozpr. PAU Wydz. Filol.* t. 47 nr 7. —

J. Kott: O nową syntezę polskiego Oświecenia. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4; przedr.: *Przegl. Hist.* t. 58 (1951); *Kołłątaj i wiek Oświecenia*. W-wa 1951; Trwałe wartości literatury polskiego Oświecenia. (W-wa 1951). — Z. Batowski: Malarki Stanisława Augusta. Wr. 1951. — R. Kaleta: Karuzel. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) z. 3/4 i odb. [Sprost.: W. Tatarkiewicz: Łazienki warszawskie. W-wa 1957 s. 272]. — B. Leśnodorski: Dzieło Sejmu Czteroletniego (1788-1792). Wr. 1951. — J. Reychman: Zbiory orientaliów w Polsce XVIII w. *Studia nad książką poświęcone pamięci K. Piekarskiego*. Wr. 1951. — Z. Batowski: Portret Stanisława Augusta „z klepsydrą". *Biul. Historii Sztuki* 1952 nr 2. [Uzup.: Z. Niesiołowska-Rothertowa: Portret Stanisława Augusta z klepsydrą. Notatka uzupełniająca. *Tamże* 1953 nr 1]. — R. Kaleta: „Poselstwo do Rzymu". *Zesz. Wr.* 1952 nr 1 i odb. — J. Michalski: Propaganda konserwatywna w walce z reformą w początkach panowania Stanisława Augusta. *Przegl. Hist.* t. 43 (1952). — S. N.: Jak król polski ufundował galerię obrazów w Londynie. *Wiedza i Życie* 1952 nr 5 s. 460-461. — J. Kott: (Wstęp do) S. Trembecki: Pisma wszystkie. T. 1. W-wa 1953. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — E. Rzadkowska: Encyklopedia i Diderot w polskim Oświeceniu. Wr. 1955 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 24. — S. Szenic: Zamach na króla Stanisława Augusta w d. 3 listopada 1771; Trucicielska afera majorowej Dogrumowej. W: Pitaval warszawski. (W-wa) 1955. — J. Michalski: Plan Czartoryskich naprawy Rzeczypospolitej. *Kwart. Hist.* R. 63 (1956). — S. Ozimek: Kto to był Theatralski? *Pam. Teatr.* 1956 z. 2/3. —

S. Mackiewicz: Dostojewski i Stanisław August. *Kierunki* 1957 nr 2. — E. Rostworowski: Sprawa aukcji wojska na tle sytuacji politycznej przed Sejmem Czteroletnim. W-wa 1957. — W. Tatarkiewicz: Łazienki warszawskie. W-wa 1957. — P. Bańkowski: Archiwum Stanisława Augusta. W-wa 1958. [Rec.: W. Olszewicz. *Przegl. Hist.* t. 56 (1965) nr 3]. — M. Godlewski: Dwa pogrzeby: Augusta II i Stanisława Augusta. *Nasza Przeszłość* t.7 (1958).— P. Bańkowski: Gabinet Jego Królewskiej Mości i jego Archiwum. *Archiwum Główne Akt Dawnych. Przewodnik po zespołach*. T. 1. W-wa 1959. — T. Dubiecki: O liście Stanisława Augusta do Waszyngtona. *Problemy* 1959 nr 3 s. 214.— A. Jendrysik: Premiera „Mariage de Figaro" w Polsce. *Przegl. Hum.* 1959 nr 3. — J. Dihm: Sprawa konstytucji ekonomicznej z 1791r. (na tle wewnętrznej i zagranicznej polityki Polski). Wr. 1959 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 10. [Rec. i polemiki: E. Rostworowski. *Przegl. Hist.* t. 51 (1960); J. Dihm. *Tamże* t. 52 (1961); E. Rostworowski. *Tamże* t. 53 (1962)]. — R. W. Wołoszyński: Stanisław August i jego Polska w oczach współczesnych im Francuzów. *Mówią wieki* 1959 nr 1. — R. W. Wołoszyński: Z dziejów mecenatu Stanisława Augusta nad poszukiwaniami górniczo-hutniczymi w Polsce. *Kwart. Historii Kultury Materialnej* 1959 nr 3. — W. Dzwonkowski, S. Wasylewski: Grabowska Elżbieta z Szydłowskich. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959-1960). — R. Kaleta: Spartanka. Nieznany poemat Stanisława Trembeckiego. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia. Wr. 1960 *Arch. Lit.* 5. — B. Leśnodorski: Polscy jakobini. Karta z dziejów insurekcji 1794 r. (W-wa) 1960 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 3. — T. Mikulski: Listy Stanisława Augusta. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia. Wr. 1960 *Arch. Lit.* 5. — J. Platt: Wokół sporu Trembeckiego z Brunetem. Listy Szymona Corticellego do króla Stanisława Augusta i Jana Komarzewskiego. *Ze skarbca kultury* 1960 z. 12. — E. Rostworowski: Domysły wokół tzw. supliki torczyńskiej. *Kwart. Hist.* R. 67 (1960); przedr. w: Legendy i fakty XVIII w. W-wa 1963. — A. Janta Połczyński: Pamięci Stanisława Augusta. W: Losy i ludzie. Spotkania — przygody — studia 1931-1960. Londyn 1961. — R. Kaleta: Odrodny kuzyn księcia Józefa. (Uwagi w związku z książką M. Brandysa „Nieznany książę Poniatowski"). *Przegl. Hum.* 1961 nr 4. — R. Kaleta: Utytułowane kochanki króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. *Problemy* 1961 nr 2. — R. Kaleta: O miłostkach ostatniego króla polskiego. *Tamże* 1961 nr 3. — J. Łojek: Strusie króla Stasia. W-wa 1961. — A. Słomczyński: Królewskie cienie nad Warszawą. *Stolica* 1961 nr 20. — Pamięci Stanisława Augusta. (Okoliczności sprowadzenia i pochowania zwłok w r. 1938). *Za i przeciw* 1961 nr 28, 32, 33/34. — S. Szenic: Pani Grabowska. W: Ochmistrzyni i faworyty królewskie. W-wa 1961. —

R. Kaleta: Turniej paszkwilancki z okazji odsłonięcia pomnika Jana III Sobieskiego. *Przegl. Hum.* 1962 nr 1. — J. Łojek:

http://rcin.org.pl

Misja Debolego w Petersburgu w l. 1787-1792. Z dziejów stosunków polsko-rosyjskich w czasach Sejmu Czteroletniego. Wr. 1962. [Rec.: J. Michalski. *Przegl. Hist.* t. 56 (1965) z. 3]. — M. Rymszyna: Gabinet Stanisława Augusta. W-wa 1962 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 5. [Rec.: W. Olszewicz. *Przegl. Hist.* t. 56 (1965) z. 3]. — K. Sawicki: Stanisław August — protektor geodezji i kartografii. *Przegl. Geodezyjny* 1962 nr 1. — S. Zabłocki: Stanisław August jako inicjator przekładów z Horacego. *Eos* vol. 52 (1962) fasc. 1 s. 191-207 i odb. — E. Rostworowski: „Marzenie dobrego obywatela" czyli królewski projekt konstytucji; Zdanie o królu polskim. W: Legendy i fakty XVIII w. W-wa 1963. — G. Bozzolato: Polonia e Russia alla fine del XVIII secolo. (Scipione Piattoli: un avventuriero onorato). Padwa 1964. — J. Łojek: (Oprac. wyd.) Rok nadziei i rok klęski 1791-1792. Korespondencja Stanisława Augusta Poniatowskiego z posłem polskim w Petersburgu. (W-wa) 1964. [Rec. S. Zieliński. *Nowe Książki* 1965 nr 7]. — J. Mayer: Nieznane fragmenty „Famy" na cześć pobytu Stanisława Augusta w Krakowie w 1787 r. *Comptes Rendus de la Société des Sciences et des Lettres de Wr.* t. 10 (1955, wyd. 1964). — E. Rostworowski: La Suisse et la Pologne au XVIIIe siècle. *Échanges entre la Pologne et la Suisse du XIVe au XIXe siècle. Choses—Hommes—Idées.* Genewa 1964. — R. W. Wołoszyński: Polska w opiniach Francuzów XVIII w. Rulhière i jego współcześni. W-wa 1964. — T. Kłado, R. W. Wołoszyński: Korespondencja Stanisława Augusta z Leonardem Eulerem i Petersburską Akademią Nauk, 1766-1783. Materiały do dziejów współpracy naukowej polsko-rosyjskiej w dziedzinie kartografii w XVIII w. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* S. C z. 10 (1965). — E. Rabowicz: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 3. — J. Axer: Król Stanisław August i dysydenci w inskrypcjach łacińskich Warszawy. *Meander* 1966 nr 11/12. — S. W. Jackman: Angielskie świadectwo pomysłów reformatorskich Stanisława Augusta. *Kwart. Hist.* R. 73 (1966) z. 4. — W. Olszewicz: Bibliofil na tronie. (Biblioteka Stanisława Augusta). Z polskiego tysiąclecia. *Problemy* 1966 nr 5. — S. Pietraszko: Doktryna literacka polskiego klasycyzmu. Wr. 1966 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 4. — R. W. Wołoszyński: „Filozof na tronie". W: Pokolenia oświeconych. Szkice z dziejów kultury polskiej XVIII w. W-wa 1967.

Zob. też: II. Oświecenie w Polsce 3 E (Szkoła Rycerska); Obiady czwartkowe; Teatr dworski IV (Teatr Stanisława Augusta na Zamku, Teatr dworski w Łazienkach); Teatr publiczny w Warszawie.

POPŁAWSKI ANTONI IGNACY HIACYNT (1739—1799)

Krypt.: A. P.***

Pedagog, ekonomista, pisarz polityczny.

Ur. 25 sierpnia 1739 w woj. krakowskim. Uczył się w szkołach pijarskich; 27 sierpnia 1754 wstąpił do zgromadzenia pijarów w Podolińcu, przyjmując imię Antoniego od św. Ignacego (imię chrzestne: Hiacynt). W 1756 złożył śluby zakonne. W 1756/57 studiował retorykę w seminarium zakonnym w Rzeszowie, w 1757/58-1758/59 — filozofię w Międzyrzeczu Koreckim. Ok. 1760 wyznaczony na nauczyciela w pijarskim Collegium Nobilium w Warszawie. W 1763 studiował w Warszawie teologię. Na dalszą naukę wyjechał w 1764 do Rzymu i Paryża, gdzie w ciągu trzech lat zdobył stopień doktora filozofii i praw. Po powrocie do kraju w jesieni 1767 podjął obowiązki profesora wymowy w warszawskim Collegium Nobilium, od 1772 uczył również prawa naturalnego (do 1777). Wysunął się na czoło polskich działaczy fizjokratycznych. Z projektów reformy szkolnictwa, napisanych na wezwanie Komisji Edukacji Narodowej w 1774, projekt Popławskiego otrzymał pierwszeństwo i nagrodę. Od 1775 był członkiem Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych; w 1779-1780 pełnił obowiązki sekretarza Towarzystwa (w zastępstwie bawiącego za granicą Piramowicza). 17 czerwca 1780 otrzymał patent na profesora Szkoły Głównej Koronnej i rektora Seminarium Kandydatów Stanu Nauczycielskiego w Krakowie. W 1783 zrezygnował z rektorstwa Seminarium, zostając przy profesurze prawa natury, ekonomii, prawa politycznego i narodów (do 1796). Zmarł 12 marca 1799 w Krakowie.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Zbiór niektórych materii politycznych. Powst. 1769-1774. Wyd. W-wa 1774.

Zawartość: 1) O ekonomii politycznej względem rolnictwa krajowego. Cz. 1-2; 2) Objaśnienie i dowód następującej propozycji...: Choćby nie można było otrzymać u narodów pogranicznych wolności od ceł za towary z Polski wychodzące i do niej wchodzące, użyteczniej jednak byłoby dla Polski też wolność ustanowić w swoim kraju...; 3) Zdanie na podaną w roku 1770 do rezolucji kwestią następującą: Jakie nauki należałoby dawać kmiotkom ... szacownej cząstce społeczeństwa ludzkiego...; 4) Uwagi polityczne do rządu polskiego i jego polityki stosujące się; 5) O zewnętrznym rządzie Rzeczypospolitej.

Fragm. rozpr. 1) pt. O ekonomii politycznej w każdym państwie, przedr. B. Suchodolski w: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; fragm. rozpr. 3) pt. O potrzebie nauk dla rolników, przedr. S. Tync w: Komisja Edukacji Narodowej. Wybór źródeł. Wr. (1954) *BN* I, 126; rozpr. 3) w całości przedr. Wyd. zbior. poz. 1; fragm. rozpr. 4) i 5) przedr. *Seriarz Projektów do Prawa i Innych Pism* 1785 cz. 6 s. 270 n., cz. 7 s. 349 n., cz. 8 s. 417 n.

2. Nauka o prawie przyrodzonym krótko i jaśnie zebrana ... dla uczących się polityki in Collegio Nobilium S. P. w Warszawie. Powst. 1771. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 193 s. 549-652).

3. O rozporządzeniu i wydoskonaleniu edukacji obywatelskiej, projekt prześwietnej Komisji Edukacji Narodowej Korony Polskiej i W. Ks. Litewskiego w marcu 1774 podany. W-wa 1775. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1. Fragm. przedr.: B. Suchodolski, jw. poz. 1; S. Tync, jw. poz. 1; Z. Florczak, L. Pszczołowska w: Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 2. W-wa 1958; H. Hinz, A. Sikora w: Polska myśl filozoficzna. Oświecenie — Romantyzm. (W-wa 1964).

4. Kopia pierwszego listu z Warszawy do podkomorzego ziemi przed następującym sejmikiem i sejmem 1776. B. m. (1776).

5. Projekt na seminarium profesorów. Powst. 3 grudnia 1776, złożony w Komisji Edukacji Narodowej w 1777. Z rkpsu Bibl. Jagiel. sygn. akc. 166/51 wyd. S. Tync, zob. Wyd. zbior. poz. 1.

6. Moralna nauka dla szkół narodowych na pierwszą i drugą klasę. B. m. 1778. Wyd. nast.: na I klasę. Kr. 1785; na II klasę. Kr. 1785; na I klasę. Kr. 1787; na I i II klasę. Kr. 1794; toż Wil. 1795; toż b. m. r.; na I klasę. B. m. (po 1800); na II klasę. Wil. (po 1800); na I i II klasę w oprac. S. Sobieskiego. Lw. 1863; fragm. na I i II klasę, zob. Wyd. zbior. poz. 1.

Do niektórych wyd. dołączane były „Przypisy" przeznaczone dla nauczycieli. Fragm. „Przypisów" przedr.: Wyd. zbior. poz. 1; J. Lubieniecka w: Reforma programu szkolnego Komisji Edukacji Narodowej. Wybór tekstów. W-wa (1962); H. Hinz, A. Sikora, jw. poz. 3.

7. Mowa w dzień rocznicy otwarcia Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych na sesji dnia (8) marca 1780. W-wa (1780, dwa warianty k. tyt.). Przedr. S. Tync, zob. Wyd. zbior. poz. 1.

8. Mowa przy otwarciu Seminarium na profesorów narodowych stanu akademickiego dnia 2-go października 1780 w Krakowie miana. (Kr. 1780). Fragm. przedr. S. Tync, jw. poz. 1; całość przedr. Wyd. zbior. poz. 1.

9. Podania z nauki prawa natury i politycznego ... na popis publiczny wyłożone, R. P. 1781 dnia 21 lipca w Krakowie. (Kr. 1781).

10. Uwagi nad pochwałą wieku ośmnastego, ekscerpt z Pamiętnika roku 1784 miesiąca grudnia pod liczbą VI. B. m. (1785; dwa wyd.).

Wyd. bezimiennie; autorstwu Popławskiego przypisuje Estr., natomiast W. Smoleński (Publicyści anonimowi z końca XVIII w. W-wa. 1912) i I. Homola-Dzikowska („Pamiętnik Historyczno-Polityczny" Piotra Świtkowskiego. Kr. 1960) upatrują autora w Antonim Małachowskim.

Polemika z art.: Zaszczyty wieku ośmnastego. *Pam. Polit.-Hist.* 1784 t. 2 cz. 6.

11. Moralna nauka dla szkół narodowych na trzecią klasę. Powst. 1783-1785. Czytana w Towarzystwie do Ksiąg Elementarnych 15, 18 i 22 marca 1785, a po poprawkach autora 1785-1786, ponownie czytana w październiku i listopadzie 1786. Wyd. Kr. 1787. Wyd. nast.: Wil. 1788; Kr. 1790; Kr. 1794; Wil. 1799; Wil. (po 1800); Poczajów 1801; Kr. 1809; b. m. r.; pt. Nauka moralna dla szkół narodowych. Wyd. T. Grabowski. Kr. 1918 *Zabytki Literatury Wych.* 1; fragm. zob. Wyd. zbior. poz. 1.

Przekłady

1. G. F. Coyer: Historia Jana Sobieskiego. Przekł. z jęz. franc. powst. 1762.

O przekł. wspomina S. Konarski, por. S. Tync: Wstęp do Wyd. zbior. (s. XI).

http://rcin.org.pl

Wydania zbiorowe

1. Pisma pedagogiczne. Wstępem i objaśnieniami opatrzył S. Tync. Wr. 1957 *Bibl. Klasyków Pedagogiki. Pisarze Pol.* Zawartość: Twórczość poz. 3, rozpr. 3) poz. 1, poz. 7, 5, 8, fragm. poz. 6 i 11; Program wykładów prawa w Szkole Głównej Koronnej; Listy poz. 2.

Listy

1. Do S. K. Potockiego z 1773. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 260).

2. Do I. Potockiego 18 listów z 1777-1790, do H. Kołłątaja 17 listów z 1780-1782. Z rkpsów Arch. Głównego Akt Dawnych ogł. S. Tync, zob. Wyd. zbior. poz. 1.

3. Listy z 1792. Rkps Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 631.

4. Od H. Kołłątaja z 29 grudnia 1781. Kopię listu ogł. M. Baliński; Pamiętniki o Janie Śniadeckim. T. 1. Wil. 1865 (1864) s. 63-64 (przypis).

5. Od H. Kołłątaja b. r. Rkps (odpis) Bibl. Jagiel. sygn. 3137.

OPRACOWANIA

Korespondencja Jana Śniadeckiego. Listy z Krakowa. T. 1: 1780-1787. Wyd. L. Kamykowski. Kr. 1932 *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* 1; t. 2: 1787-1807. Wyd. M. Chamcówna, S. Tync. Wr. 1954. — A. Markiewicz: Nauka obyczajowa o obrzydzeniu występków... Kr. 1810 s. 180 n. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 21 (1865). — T. Korzon: Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta. T. 1-3. Kr. 1882-1884 i wyd. nast. — Z. Pietkiewicz: Ekonomiści w Polsce. IV. Ks. A. Popławski. *Dod. Mies. Przegl. Tyg.* 1889 t. 2. — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce w XVIII w. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — J. W. Dawid: Nauka o rzeczach. W-wa 1892 s. 194-195 i wyd. nast. — J. Marchlewski: Der Physiokratismus in Polen. Zurych 1896. Przekł. pol. skróc.: Fizjokratyzm w dawnej Polsce. *Bibl. Warsz.* 1896 t. 4 i odb. W-wa 1897; wyd. pełne w: Pisma wybrane. T. 1. W-wa 1952 s. 62-65. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 1, 3. Kr. 1899-1900. — S. Dickstein: Głos ks. A. Popławskiego pijara (1774) w sprawie reformy wychowania narodowego. *Na powodzian. Księga zbior. prac lit. i artystycznych.* W-wa 1904. — A. Karbowiak: Pedagogika Komisji Edukacji Narodowej w świetle systemów pedagogicznych XVIII w. *Przew. Nauk. i Lit.* 1907 s. 425-426, 520-522, 727. — J. Bieliński. *Enc. wych.* T. 8 (1909). — J. Lewicki: Geografia za czasów Komisji Edukacji Narodowej. *Przyczynki do Dziejów Wych. i Oświaty w Pol.* Dod. 6 do *Muzeum* 1910. — M. Straszewski: Dzieje filozoficznej myśli polskiej w okresie porozbiorowym. T. 1. Kr. 1912 s. 142-143, 344. — X. J. N. (Niedzielski). *Podręczna enc. kościelna.* T. 31/32 (1913). — M. Szyjkowski: Myśl Jana Jakuba Rousseau w Polsce XVIII w. Kr. 1913. —

S. Tync: Podręcznik ks. A. Popławskiego „Moralna nauka". W: Nauka moralna w szkołach Komisji Edukacji Narodowej. Kr. 1922. — S. Kot: Historia wychowania. Kr. 1924; wyd. nast. Lw. 1934. — M. Śliwińska: Duchowieństwo a sprawa włościańska za Stanisława Augusta. *Przegl. Powsz.* t. 183 (1929). — W. Wąsik: Zagadnienie wartości kultury w Polsce w wieku Owiecenia. *Kultura i Wych.* 1938 z. 3 s. 240-241. — A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. — A. Jobert: Magnats polonais et physiocrates français, 1767-1774. Paryż 1941. — B. Suchodolski: Idee społeczne doby stanisławowskiej. W-wa 1948 s. 217. — J. Hulewicz: Opinia publiczna wobec Komisji Edukacji Narodowej. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949. — P. Słania: Uniwersytet Jagielloński a sprawa włościańska z końcem XVIII w. *Tamże.* — B. Leśnodorski, K. Opałek: Nauka polskiego Oświecenia w walce o postęp. (W-wa) 1951. — K. Opałek: Prawo natury u polskich fizjokratów. W-wa 1953 s. 68-101. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — S. Kolasa: Prawo narodów w szkołach polskich wieku Oświecenia. W-wa 1954. — S. Tync: (Wstęp do) Komisja Edukacji Narodowej. Wybór źródeł. Wr. (1954) *BN* I, 126. — K. Opałek: Myśl Oświecenia w Krakowie. Kr. (1955). — E. Rzadkowska: Encyklopedia i Diderot w polskim Oświeceniu. Wr. 1955 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 24. — B. Wieczorkiewicz: Poglądy metodyczne Kopczyńskiego. *Poradnik Język.* 1955 z. 10. — K. Mrozowska: Walka o nauczycieli świeckich w dobie Komisji Edukacji Narodowej na terenie Korony. Wr. 1956 *Monogr. Pedag.* 5. — B. Suchodolski: Rozwój i problematyka filozofii Oświecenia w Polsce.

http://rcin.org.pl

Z dziejów polskiej myśli filozoficznej i społecznej. T. 2. W-wa 1956; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli... jw. — S. Tync: (Wstęp do) Pisma pedagogiczne. Wr. 1957 *Bibl. Klasyków Pedagogiki. Pisarze Pol.* — M. Chamcówna: Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej. (T. 1:) Szkoła Główna Koronna w okresie wizyty i rektoratu Hugona Kołłątaja, 1777-1786; (t. 2:) Szkoła Główna Koronna w l. 1786-1795. Wr. 1957-1959 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 2, 9. — W. Wąsik: Historia filozofii polskiej. T. 1. W-wa 1958. — L. Chmaj: (Przypisy do) Historia Domus Varsaviensis Scholarum Piarum. Wr. 1959 *Arch. Dziejów Oświaty* 1. — S. Hubert: Poglądy na prawo narodów w Polsce czasów Oświecenia. Wr. 1960 *Prace Wr. Tow. Nauk. S. A* 66. — J. Lubieniecka: Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych. W-wa 1960 *Monogr. z Dziejów Oświaty* 4. — J. Buba: Pijarzy w Polsce. *Nasza Przeszłość* t. 15 (1962). — J. Lubieniecka: (Wstęp do) Reforma programu szkolnego Komisji Edukacji Narodowej. Wybór tekstów. W-wa (1962). — H. Pohoska: Pijarzy wizytatorami Komisji Edukacji Narodowej. *Nasza Przeszłość* t. 15 (1962). — S. Tync: Pijarzy a sprawa włościańska. *Tamże*. — H. Hinz: A. Popławski. (Nota w zbiorze) Polska myśl filozoficzna. Oświecenie—Romantyzm. (W-wa 1964). — K. Opałek: Nauka prawa w Uniwersytecie Jagiellońskim w okresie Oświecenia. W zbiorze: Studia z dziejów Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. (Red. M. Patkaniowski). Kr. 1964 *Zesz. Nauk. Uniw. Jagiel.* nr 100: *Prace Prawnicze* z. 18. — M. Patkaniowski: Dzieje Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego od reformy Kołłątajowskiej do końca XIX stulecia. Kr. 1964 *Zesz. Nauk. Uniw. Jagiel.* nr 79: *Prace Prawnicze* z. 13. — M. Chamcówna: Epoka wielkiej reformy. W zbiorze: Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1765-1850. T. 2 cz. 1. Kr. 1965 *Universitas Jagellonica* 21/2. — W. Konopczyński: Polscy pisarze polityczni XVIII w. (do Sejmu Czteroletniego). W-wa 1966.

POTOCKA Z TYSZKIEWICZÓW (2° v. WĄSOWICZOWA) ANNA MARIA (1779—1867)

Pamiętnikarka.

Ur. 26 marca 1779 w Warszawie; córka Ludwika Tyszkiewicza, pisarza wielkiego litewskiego, i Konstancji z Poniatowskich (bratanicy Stanisława Augusta). Wychowywała się pod opieką francuskiej guwernantki w Białymstoku, w domu ciotecznej babki, Izabeli Branickiej. W 1795 brała w Dreźnie lekcje rysunku u francuskiego malarza I. Duviviera. 27 maja 1805 wyszła za mąż za Aleksandra Potockiego, syna Stanisława Kostki. Ze związku tego miała troje dzieci: Augusta, Natalię i Maurycego. Mieszkała z mężem w Warszawie i Wilanowie. Była znawczynią sztuki, szczególnie architektury ogrodów; z jej inicjatywą wiąże się założenie rezydencji Potockich w Natolinie. W 1810-1811 przebywała w Paryżu. W 1817 nastąpiło zerwanie małżeństwa z Potockim (z inicjatywy męża i teściowej), zalegalizowane rozwodem w 1821. Potocka została przy swych dobrach dziedzicznych: Jabłonnej, Kraszewie i Zatorze (po Poniatowskich), majątkach w okolicach Wilna i pałacu w Warszawie (po Tyszkiewiczach), a od teściowej, Aleksandry Potockiej, otrzymała Mokotów.

Wkrótce po rozwodzie wyszła za mąż za pułkownika Stanisława Dunin-Wąsowicza (w powstaniu listopadowym awansowanego do stopnia generała brygady). Przebudowała w stylu pseudogotyckim (była propagatorką tego stylu w Polsce) pałac i urządziła ogrody w Mokotowie. Prowadziła ekskluzywny salon w Pałacu Potockich przy Krakowskim Przedmieściu. Krzewiła kult Józefa Poniatowskiego urządzając w Jabłonnie muzeum jego pamięci; jej też głównie zawdzięcza Warszawa pomnik księcia dłuta B. Thorvaldsena. W 1826-1827 podróżowała po Włoszech.

Po powstaniu mąż pamiętnikarki zamieszkał w Zatorze. Łączy się z tym chyba przebudowa zamku (1836) wg projektu F. M. Lanciego i urządzenie ogrodów w tej rezydencji. Przebudowała też kaplicę Św. Zofii w Katedrze na Wawelu. W 1844 sprze-

http://rcin.org.pl

dała Mokotów. Nabyła natomiast Przeciszów k. Zatora, Palczew i trzy domy w Krakowie. Od 1851 zamieszkała wraz z mężem w Paryżu. Trzymała się podobno z dala od Wielkiej Emigracji. Opiekowała się wychowankami polskiej szkoły na Batignolles. Grała na giełdzie. Zmarła 16 sierpnia 1867 w Paryżu; w 1868 przewieziono zwłoki do Zatora.

TWÓRCZOŚĆ

1. Souvenir d'un témoin oculaire. I partie: Pourquoi j'écris; II partie: Voyage en France; III partie: Retour en Pologne; IV partie: Voyage d'Italie. Powst. 1812--1857-1860. Rkps cz. 1-3 (autograf brulionu) Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 308a/I-III); tamże pod sygn. 308b znajduje się autograf (czystopis) wersji zmien. i skróc.: Souvenirs. I partie: Souvenirs d'un témoin oculaire; II partie: Voyage en France — oraz autograf (czystopis) cz. 4.

Cz. 1-3 wyd. (skróc.) K. Stryjeński: Mémoires de la comtesse Potocka (1794--1820). Paryż 1897 (pięć wyd.); wyd. nast.: (wyd. 9) Paryż 1911; (wyd. 12) Paryż 1924. — Cz. 4 wyd. (jw.) K. Stryjeński: Voyage d'Italie (1826-1827)... Paryż 1899.

Przekł. pol.: J. A.: Pamiętniki... Cz. 1-3. Z przedmową P. Chmielowskiego. T. 1-2. W-wa 1898 *Bibl. Dzieł Wyborowych* 32-33; pierwodr. fragm.: Z pamiętników p. Anny Wąsowiczowej z Tyszkiewiczów. I. Pałac w Białymstoku; II. Łańcut i Puławy. *Przegl. Pol.* 1896 t. 4 s. 1-26.

Przekł. wg wyd. franc. z wyraźnymi śladami interwencji cenzury, zwłaszcza w cz. 3.

Wyd. nast.: Wspomnienia naocznego świadka. (Cz. 1-3). Oprac. B. Grochulska. Przekł. J. R. (!) przejrzała i uzup. na podstawie rkpsu 308a Z. Lewinówna; (W-wa) 1965 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych*; pierwodr. fragm. *Mówią wieki* 1959 nr 8.

Przekł. ang.: Kopenhaga. (Inform. B. Grochulska).

Przekł. czeski cz. 1-3: J. Staněk: Paměti z let 1794-1820. Praga 1906. (Wg wyd. 7 franc.).

Przekł. duński: Kopenhaga. (Inform. B. Grochulska).

Przekł. niem. cz. 1-4: O. Marschall von Bieberstein: Die Memoiren... T. 1-2. Lipsk 1899-1900.

Przekł. ros.: Miemuary grafini... *Istoriczeskij wiestnik* t. 68/69 (1897). — A. N. Kudrjawcew. Petersb. 1915.

Listy i materiały

1. Korespondencja z Aleksandrem Potockim z 1805-1831. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 294 —. ok. 300 listów wraz z brulionami odpowiedzi).

2. Listy do S. K. Potockiego. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 265).

3. Do S. Dunin-Wąsowicza z 1855. Rkps Bibl. Nar. sygn. III 5992.

4. Listy do A. J. Czartoryskiego. Rkps Bibl. Czart. sygn. Ew. 1005 (Arch. Dom. 437).

Zob. też następujące zespoły rkpsów: Arch. Wąsowiczowej i Arch. gospodarcze wilan. w Arch. Głównym Akt Dawnych (Arch. Wilan.); Arch. Krzeszowickie w Wojew. Arch. Państw. Kr.; Bibl. Jagiel. sygn. 7544; Bibl. Nar. sygn. 859.

OPRACOWANIA

Z Warszawy. *Gaz. Warsz.* 1779 nr 27 *Suplement.* — M. de Pradt: Histoire de l'ambassade dans le Grand Duché de Varsovie en 1812. Paryż 1815. — A. de Montesquinou: Souvenirs sur la révolution, l'empire, la restauration et le règne de Louis-Philippe. Paryż b. r. — J. L. Orański: Mokotów. (Poemat). W-wa 1826. — A. Magier: Estetyka miasta stołecznego Warszawy. (Ukończ. ok. 1833). Wyd. H. Szwankowska, komentarz hist.-lit. oprac. J. W. Gomulicki. Wr. 1963. — A. Nakwaska: Wyjątki z pamiętników współczesnych. *Gaz. Warsz.* 1852 nr 197-219. — R. Rzewuska: Mémoires ... (1788-1865). Publiées par son arrière-petite fille G. Caetani Grenier. T. 1. Rzym (1939) s. 279 n.— A. E. Koźmian: Wspomnienia. T. 1-2. Poz. 1867. — L. Dembowski: Moje wspomnienia. (Powst. przed 1877). T. 1. Petersb. 1898 s. 75. — J. Falkowski: Obrazy z życia kilku ostatnich pokoleń w Polsce. T. 1. Poz. 1877. — O salonie i salonach. *Czas* 1881 nr 76. [Polemika: E. J.: Kilka słów z powodu artykułu „O salonie i salonach". *Czas* 1881 nr. 97]. — T. Żychliński: Złota księga szlachty polskiej. R. 5. Poz. 1883 s. 397--398; R. 14. Poz. 1892 s. 72. — A. E. Koźmian: Listy. T. 3. Lw. 1894 s. 423 n.; t. 4. Lw. 1896 s. 19 n. —

K. Stryjeński: (Wstęp do) Mémoires. Paryż 1897. — (Mémoires. Rec.): Chronique du premier empire. *Le Temps* 1897 nr z 13 marca; F. *Czas* 1897 nr 43; J. Grabiński: Le Memorie della contessa Potocka. *Rassegna Nazionale* 1897; M***

http://rcin.org.pl

Przegl. Powsz. 1897 t. 2; M. de La Rocheterie. *Revue des Questions Historiques* 1898 (32); P. B. *Historische Zeitschr.* t. 30 (1898) s. 329; (A. Sorel): Les Petits mémoires sur l'empire. *Le Temps* 1898 nr z 3 lutego. — P. Chmielowski: (Wstęp do:) Pamiętniki. T. 1. W-wa 1898 *Bibl. Dzieł Wyborowych* 32. — („Pamiętniki" i „Mémoires". Rec.): Sz. Askenazy. *Bibl. Warsz.* 1898 t. 2; *Kwart. Hist.* R. 12 (1898); W. Gomulicki. *Wędrowiec* 1898 nr 40; W. Kosiakiewicz. *Kraj* 1898 nr 38; E. Biré. *L'Univers et le Monde* 1899 nr z 21 lutego; J. Caro. *Deutsche Literaturzeit* 1899 nr 18; E. Daniels. *Preussische Jahrbücher* t. 98 (1899) z. 2; F. *Czas* 1899 nr 107; A. Rombowski. *Tyg. Ilustr.* 1899 t. 1 s. 62, 85, 109; J. Grabiński: Voyages d'Italie par la comtesse A. Potocka. *Rassegna Nazionale* 1902. — Sz. Askenazy: Pamiętniki pani Potockiej. W: Wczasy historyczne. T. 1. W-wa 1902. — S. Wasylewski: Siostrzenica ks. Józefa wychodzi za mąż (1802). W: Opowieści dziewczęce. Lw. 1920; wyd. nast. Kr. 1957. — D. Angeli: Roma romantica. VII: Lo snobismo della contessa Potocka, Marzocco (?) 1930. — M. Handelsman: Adam Czartoryski. T. 1-3. W-wa 1948-1950. — S. Lorentz: Natolin. W-wa 1948. — K. Beylin: Spotkali się w Warszawie 1831-1860. W-wa 1953. — K. Beylin: Tajemnice Warszawy z l. 1822-1830. W-wa 1956. — W. Dworzaczek: Genealogia. W-wa 1959. — M. Brandys: Nieznany książę Poniatowski. (W-wa) 1960; wyd. 2 popr. W-wa 1964. — S. Lorentz: Jabłonna. Wr. 1961. — W. Semkowicz: Przewodnik po zbiorze rękopisów wilanowskich. W-wa 1961 s. 207, 215-216. — M. Zakrzewska: Mokotów, pałacyk i założenia ogrodowe. *Kwart. Architektury i Urbanistyki* R.7 (1962) nr 1. — B. Grochulska: (Wstęp do) Wspomnienia naocznego świadka. (W-wa) 1965 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* [Rec. wyd.: J. Iwaszkiewicz. *Życie Warszawy* 1966 nr 38; A. Międzyrzecki. *Świat* 1966 nr 3; A. Zahorski. *Kultura* 1966 nr 8; T. Żółciński. *Twórczość* 1966 nr 8; E. Jankowski. *Roczn. Lit. 1965* (W-wa 1967) s. 177].

POTOCKI IGNACY (1750–1809)

Pseud., krypt. i allonimy: Anonim; I. P.; J. P.; Jan K. Szabrański.

Polityk, pedagog, historyk, poeta, dramatopisarz, tłumacz.

Ur. 28 lutego 1750 w Radzyniu na Podlasiu; syn Eustachego, pułkownika wojsk koronnych, później generała artylerii litewskiej, i Marii z Kątskich (Konckich, Kąckich); brat Stanisława Kostki. Uczył się w pijarskim Collegium Nobilium w Warszawie, w 1765-1768 w Nazarenum w Rzymie (studiował nauki prawne), następnie podróżował po Włoszech, Francji i Niemczech. Po powrocie do kraju (w kwietniu 1771) został w 1772 pisarzem nadwornym litewskim (do 1782). 27 grudnia 1772 ożenił się z Elżbietą Lubomirską, marszałkówną w. koronną. Od 1773 (14 października) do 1794 — członek Komisji Edukacji Narodowej; w 1775-1788 — przewodniczył w Towarzystwie do Ksiąg Elementarnych; w 1774 powierzono mu nadto administrację Biblioteki Załuskich (do 1794). W 1777-1778 członek Towarzystwa Fizycznego. Należał do antykrólewskiej opozycji magnackiej; już w końcu 1776 (do marca 1777) jeździł z jej ramienia (wraz z F. K. Branickim) do Petersburga; po śmierci S. Lubomirskiego (1783) wysunął się na jej czoło. W 1778-1780 — marszałek Rady Nieustającej, potem (do 1784) — członek. Od ok. 1777 należał do wolnomularstwa (w VII stopniu), był członkiem loży Świątynia Izis, w 1781-1784 (do 4 marca) — mistrzem Wielkiego Wschodu Narodowego. W 1780 zasiadał w deputacji powołanej do rozpatrzenia gospodarki finansowej A. Tyzenhauza; na sejmie 1782 występował w obronie biskupa K. Sołtyka. Po śmierci żony (22 kwietnia 1783) podróżował do jesieni 1784 po Włoszech i Francji. Na sejmie 1784 mianowany marszałkiem nadwornym litewskim (do 1791); na sejmie 1786 wchodził w skład sądu rozpatrującego sprawę Dogrumowej (należał do stronników A. K. Czartoryskiego). W lutym 1787 jeździł na spotkanie Katarzyny II do Kijowa, potem do Lwowa do Józefa II. Latem 1788 bawił w Berlinie i Pyrmoncie.

http://rcin.org.pl

Na Sejmie Czteroletnim należał do Deputacji do Formy Rządu; był jednym z czołowych przywódców stronnictwa patriotycznego, sprawcą przymierza polsko-pruskiego i współtwórcą Konstytucji 3 Maja. W 1791 mianowany marszałkiem wielkim litewskim; w tymże roku został ministrem policji w Straży Praw Obojga Narodów. Pod nieobecność F. K. Branickiego pełnił też obowiązki ministra wojny (w czasie kampanii 1792). W sierpniu 1792 złożył protest przeciw kapitulacji przed Targowicą i emigrował do Lipska i Drezna, gdzie uczestniczył w przygotowaniach do powstania. W czasie insurekcji — radca Wydziału Interesów Zagranicznych Rady Najwyższej Narodowej; od 17 października — członek Rady Wojennej. Po upadku Warszawy więziony w Petersburgu, uwolniony w końcu 1796 przez Pawła I. W 1797 aresztowany przez Austriaków w czasie kuracji w Bardiowie i na podstawie oskarżenia o kontakty z legionami internowany w Krakowie. Po uwolnieniu zamieszkał w Kurowie.

W 1801 wybrany członkiem rzeczywistym Towarzystwa Przyjaciół Nauk, w którego pracach wziął (z Kurowa) czynny udział. W 1809 wrócił do życia politycznego, został prezesem rządu dozorczego przy Gubernium Lwowskim (29 maja), w lipcu udał się jako delegat Polaków z Galicji do Napoleona do Wiednia, gdzie zmarł 30 sierpnia 1809. Kawaler orderów Św. Stanisława (od 14 lipca 1774) i Orła Białego (od 1778). Pozostawił bogatą bibliotekę i zbiory numizmatyczne.

TWÓRCZOŚĆ

1. Pamiętnik o ustanowieniu porządku w nauce prawa cywilnego i o założeniu zgromadzenia prawnych ludzi. Wygł. W-wa 11 czerwca 1772, na obiedzie czwartkowym. Ogł. pod krypt. J. P. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1772 t. 5 cz. 2; wyd. osob. pt. Pamiętnik pierwszy. (W-wa) 1772. Cz. 2 pt. Pamiętnik drugi. Ogł. anonim. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1772 t. 6 cz. 2; przedr. *Monitor* 1784 nr 88-90.

Autorstwo niepewne; K. M. Morawski, Estr. (XXV, 1913, 146) i J. Rudnicka przypisują I. Potockiemu; W. Smoleński A. Zamoyskiemu; A. M. Skałkowski domyśla się autora w Janie Przyłuskim, prokuratorze domu warsz. jezuitów i autorze *Zabaw* (Józef Wybicki. I: 1747-1795. Poz. 1927 s. 21).

2. Myśli o edukacji i instrukcji w Polszcze ustanowić się mającej. Projekt przedstawiony Komisji Edukacji Narodowej 24 marca 1774. Ogł. S. Kot: Adama Czartoryskiego i I. Potockiego projekty urządzenia wychowania publicznego. *Epoka wielkiej reformy* Lw. 1923 i odb.

Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 273).

2a. Wstęp do mów Demostenesa przekładania I. Nagurczewskiego P. R. W: Filipiki Demostenesa z przyłączeniem uwag historycznych i politycznych. Przekładania I. Nagurczewskiego. T. 1. W-wa 1774 (dwa warianty tyt.).

„Wstęp" podpisany przez Potockiego opatrzony osob. paginacją (I-XLVIII), włączony między dedyk. tłumacza i „Przedmowę tłumacza". W niektórych egz. nie występuje.

3. Przemowa ... komisarza Edukacji Narodowej przy ustanowieniu i otwarciu w Lublinie szkół wojewódzkich miana dnia 18 października 1774. B. m. (1774).

4. Zbiór anektodów petersburskich. Powst. 1776. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 273 II (8).

5. Sekator. Komedia w 3 aktach. Powst. 1777. Rkps jw. sygn. 273 II (10).

6. Observations sur l'ouvrage intitulé Essai sur l'histoire littéraire de Pologne. B. m. (1778).

Autorstwo niepewne; wg domniemania Estr. Wg K. M. Morawskiego autorstwa Potockiego jest inny druk, polemizujący również z J. B. Dubois de Jancigny, przypisywany przez Estr. (XIX, 1903, 213) J. Kazimirskiemu: Exemplum litterarum Georgii Veridicini ad clarissimum virem Georgium Veramantium occasione vulgati nuper Gallice libri, qui specimen historiae Polonae inscribitur datarum. W-wa 1778.

Por. Dubois de Jancigny J. B., Twórczość poz. 2.

7. Głos ... przy usprawiedliwieniu czynów Rady Nieustającej, 19 października 1780. B. m. (1780).

Druk zawiera także: Pożegnanie Rady Nieustającej na sesji 30 września przez tegoż.

8. O Akademii Krakowskiej poema w 3 pieśniach. Powst. 1781. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 273 (7)).

Dat. Estr. XXV, 146.

9. Pożar w Pałacu Rzeczypospolitej. Drama liryczne. Powst. po 12 grudnia 1782. Rkps jw. sygn. 273 II (12).

http://rcin.org.pl

10. Wypis instrukcji i rezolucji stosujących się do wizyty i reformy Akademii Krakowskiej dokonanej przez Hugona Kołłątaja z usprawiedliwieniem każdego punktu. Powst. przed 1783. Z rkpsu Bibl. PAN Kr. sygn. 63 ogł. J. Lewicki. *Książka pam. ku uczczeniu jubileuszu 300 rocznicy założenia Gimnazjum Św. Anny w Krakowie*. Kr. 1888.

11. Wiersze okolicznościowe i ulotne pisane ok. 1783-1785. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 221, 273 II (14)).

Wiersze druk.: Oda o balonie. Ogł. K. M. Morawski: Ignacy Potocki. Cz. 1. W-wa 1911 s. 118-120; przedr. w: Z wieku Łazienek. Kr. 1913 s. 158-161. — Rady do ozdoby ogrodu Klementowickiego ... napisane pod imieniem niespełnego rozumu szlachcica Jana K. Szabrańskiego, który przy autorze bawił w tychże Klementowicach. *Sławianin* 1839 s. 153-155; toż pt. Ignacego Potockiego rady, jak ozdobić ogród klementowicki, ogł. J. Szujski jako wiersz E. Sanguszki (Próby Muzy ks. E. Sanguszki. Dod. do: E. Sanguszko: Pamiętniki. Kr. 1876 s. 173-176).

Parę tytułów innych wierszy wymienia J. Rudnicka: Biblioteka I. Potockiego. Wr. 1953 s. 69.

12. Głos podziękowania za laskę nadworną W. Ks. Litewskiego ... na Sejmie Walnym Grodzieńskim dnia 23 października miany. W-wa (1784).

13. Zdanie ... względem ustanowienia katedry literatury w Szkołach Głównych. Wygł. 14 stycznia 1785 na sesji Tow. do Ksiąg Elementarnych. Ogł. L. Kamykowski: Katedra literatury w Krakowie za czasów Komisji Edukacji Narodowej. *Pam. Lit.* R. 33 (1936); *Księga referatów Zjazdu Nauk. im. I. Krasickiego*. Lw. 1936 s. 221-234 i nadb.

14. Głosy ... na sesji sejmowej dnia 24 października 1786 r. miane. (W-wa 1786).

15. Głos ... na sesji sejmowej dnia 24 października 1788 r. o rządzie nad wojskiem. B. m. (1788).

W czasie tego sejmu wyd. nadto osob. następujące mowy: z 14 i 19 stycznia 1789, 12 marca t.r., 20 kwietnia t.r., 5 maja t.r., 6 listopada t.r., 10 grudnia t.r.; 10 i 15 marca 1790, 10 maja t.r., 18, 21 i 28 grudnia t.r.; 31 marca 1791, 3 maja t.r., 21 listopada t.r.; 17 stycznia 1792.

Przekł. franc.: Sur l'autorité militaire. Avis de ... prononcé en diète, dans la séance du 24 8bre 1788. B.m. (1788).

Także: Avis ... du 19 janvier 1789. B.m. (1789). — Avis ... du 20 avril 1789. B.m. (1789).

16. Zasady do poprawy rządu r. 1789. B. m. r.; toż nieco zmien.: Zasady do poprawy formy rządu na sesji sejmowej dnia 23 Decembra 1789 jednomyślnością uchwalone. B. m. r. Wyd. nast. w: Volumina legum. T. 9. Kr. 1889 s. 157-159.

Brulion i czystopis (red. 1 i 2) w Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 98 s. 159-161, 163-164).

Na pierwodruku podpisany A. S. Krasiński jako przewodniczący Deputacji do Formy Rządu— autorem jednak jest Potocki.

16a. Projekt do formy rządu. Przedłożony sejmowi 2 sierpnia 1790. B. m. (1790, dwa wyd.).

Bruliony i czystopis w rkpsach jw. sygn. 104, 99.

Projekt ogł. jako dzieło Deputacji do Formy Rządu, jw. poz. 16.

17. Odpowiedź do J. W. Stanisława Szczęsnego Potockiego ... posła wdztwa bracławskiego, na odezwę jego do Narodu przed sejmikami z determinacji Stanów 16 Novembris 1790 nastąpić mającymi, pisana i powszechności udzielona. B. m. (1790).

18. Refleksje nad pismem wydanym pod imieniem Imci Pana Rzewuskiego, hetmana polnego koronnego. W-wa 1790.

Autorstwo niepewne, kwestionuje W. Konopczyński. (Wśród błędów. *Przegl. Powsz.* 1950 nr 7/8).

19. Na pismo, któremu napis: O konstytucji 3 Maja 1791. Do JWW. Zaleskiego trockiego i Matuszewica brzeskiego, litewskich posłów odpowiedź. (Lw. 1791, dwa wyd.).

Autorstwo niepewne: Estr. przypisał I. Ledóchowskiemu, następnie (XXV, 144) za W. Smoleńskim I. Potockiemu; R. Pilat przypisywał H. Kołłątajowi.

20. O rokoszu pod Targowicą rzecz krótka. B. m. (1792); *Korespondent Warsz.* 1792 nr 34-35. Broszura weszła następnie z pewnymi zmianami w skład poz. 21.

Autorstwo niepewne. Estr. XXV, 144 przypisuje je za W. Smoleńskim (Publicyści anonimowi ... W-wa 1912) Potockiemu, przypisywane jest również F. K. Dmochowskiemu, a było — H. Kołłątajowi.

21. O ustanowieniu i upadku Konstytucji polskiej 3 Maja 1791. Cz. 1-2. Metz (właściwie Lipsk lub Kr.) 1793. Wyd. nast.: Lw. 1793 (W-wa 1794); W-wa 1830 (wyd. arkuszami); Paryż 1868 *Bibl. Lud.* 21-26; Lw. b.r. *Bibl. Mrówki* 146-151. Fragm. w: H. Kołłątaj: Wybór

http://rcin.org.pl

pism. Kr. 1912; H. Kołłątaj: Wybór pism politycznych. Wr. (1952) *BN* I, 140.

Współautor dzieła: H. Kołłątaj; wyd. F. K. Dmochowski, któremu przypisywano również współautorstwo.

Przekł. niem.: S. B. Linde: Vom Entstehen und Untergange der polnischen Konstitution vom 3-ten Mai 1791. T. 1-2. (Lipsk) 1793.

22. Epoki nauk w Polszcze. Projekt dzieła. Powst. po 1796. Ogł. J. Rudnicka: I. Potockiego zapowiedź dzieła „Epoki nauk w Polszcze". *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 2 (1954) i nadb. Rkps jw. poz. 16 (sygn. 273).

23. List do redaktora „Pamiętnika Warszawskiego" o nowym przełożeniu na polskie poetyki Horacego, przez samego onejże tłumacza przesłany. *Nowy Pam. Warsz.* t. 4 (1801) s. 94-107 i odb. W-wa 1801.

Podpisany krypt. J. P.; Estr. (III, 1876, 5) błędnie przypisywał autorstwo J. Przybylskiemu. W tekście listu duże fragm. przekładu.

24. Le Tyran et l'honnête homme. Z Horacjusza. Powst. ok. 1801. Ogł. J. Rudnicka, jw. poz. 11 s. 69.

Rkps w książce: Les Poésies de Horace. T. 2. Paryż 1781, egz. Bibl. Nar. (Zbiory Wilan. sygn. W 18032).

25. Postrzeżenia ... w dziele Tadeusza Czackiego „O litewskich i polskich prawach". Powst. ok. 28 lutego 1802. *Pam. Warsz.* t. 2 (1815) s. 194-212, 335-356; t. 3 (1815) s. 217-235.

26. Jaki był wpływ reformacji (to jest zmiany nauki i karności kościelnej) przez Marcina Lutra wprowadzonej do stanu politycznego w Polszcze i do postępku w niej oświecenia narodowego. Powst. 1805-1806. Ogł. S. Kot. *Ref. w Pol.* 1922 t. 2 i osob. Kr. 1922.

Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 200).

Napisane na konkurs Tow. Warsz. Przyi. Nauk z 3 marca 1805.

27. Poczet muzyków, muzykopisów i kompozytorów polskich. *Pam. Warsz.* t. 8 (1818).

28. Historia królów elekcyjnych od Zygmunta III do Stanisława Augusta. Ogł. W. Tarnowski, oprac. S. Kunasiewicz. *Arch. Wróblewieckie.* Z. 3. Poz. 1878.

Może powst. w 1792? Por. H. Kołłątaj: Listy pisane z emigracji. T. 1. Poz. 1872 s. 64.

29. Uwagi o architekturze. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 278). Drobne fragm. cyt. J. Rudnicka, jw. poz. 11 s. 67.

30. Przysłowia (dwa krótkie utwory dramatyczne bez tyt. i fragm. trzeciego). Rkps jw. sygn. 273 II (6, 14).

Artykuły i drobne utwory ogł. *Pam. Warsz.* (1815, 1818).

Wydał nadto szereg urzędowych uniwersałów i pism (zob. Estr. XXV); uniwersały Potockiego wydane imieniem Komisji Edukacji Narodowej przedr. J. Lewicki w: Ustawodawstwo szkolne za czasów Komisji Edukacji Narodowej. Kr. 1925.

Wiele pism politycznych, naukowych i literackich pozostawił w rkpsach (m. in.): Arch. Główne Akt Dawnych: Arch. Wilan. sygn. 273 I-II (Dzieła uczone ...), sygn. 101 (bruliony pism politycznych z okresu Sejmu Wielkiego), sygn. 275 (bruliony mów i głosów dyskusyjnych wypowiedzianych na Radzie Nieustającej, sejmach i w różnych komisjach, bruliony memoriałów), sygn. 197 i 308a (projekty ustaw sprzed Konstytucji 3 Maja); Metryka Litewska IX/23, IX/26 (jw.). — Bibl. KUL 71 (2) nr 620 (jw.). — Ossol. sygn. 6847/I i II (Teki W. Kalinki t. 3).

Niektóre pisma włączone do rejestru twórczości I. Potockiego mają autorstwo niepewne; poprzednio przyznawano mu nadto m.in.: Listy polskie pisane w r. 1785, wydane przez Jana Wit... (zob. Potocki S. K., Twórczość poz. 8); Réveiller notre nation assoupie... (zob. Potocki J., Twórczość poz. 5); Uwagi polityczne do prawideł religii i zdrowej filozofii zastosowane ... W-wa 1791; List drugi Obywatela Wołyńskiego do Obywatela Mazowieckiego 12 marca 1790. W-wa 1791; Do JW JMci Panów Tadeusza Czackiego ... i Mikołaja Wolskiego ... z okoliczności wydanego pisma o Konstytucji 3 Maja ... (zob. Dmochowski F. K., Twórczość poz. 14).

Przekłady

1. E. Condillac: Logika. Czytana na posiedzeniu Tow. do Ksiąg Elementarnych. W-wa 1778. Nie wyd. Rkps (odpis) Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 215), bruliony oryginalne jw. sygn. 273 II.

2. Stanisławowi Małachowskiemu, marszałkowi konfederacji i sejmu, uwielbienie. Wiersz z łacińskiego przełożony. B. m. (1789?).

3. Q. Horatius Flaccus: List do Pizonów. Fragm. Zob. Twórczość poz. 23.

Listy i materiały

1. Do matki, Marii Eustachowej Potockiej z 1765-1766. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 318 I-II).

http://rcin.org.pl

2. Do I. Krasickiego z 13 października 1767 i marca 1768. Z rkpsu jw. sygn. 273 I wyd. Z. Goliński, M. Klimowicz, R. Wołoszyński w: Korespondencja Ignacego Krasickiego. T. 1. Wr. 1958.

3. Do brata, Stanisława Kostki Potockiego w zbiorze z 1772-1777. Rkps jw. sygn. 260. — W zbiorze z 1786-1806. Rkps jw. sygn. 265 I-II. — W zbiorze z 1787--1809 (także listy do bratowej, Aleksandry Stanisławowej Potockiej). Rkps jw. sygn. 279 b I.

4. Do teścia, S. Lubomirskiego z 8 marca i 23 kwietnia 1776 z Petersburga. Ogł. K. M. Morawski: I. Potocki. Cz. 1. W-wa 1911 s. 105 n.

Tu także ogł. list od F. K. Branickiego z 15 grudnia 1784 (s. 122-123). Por. nadto poz. 26.

5. Korespondencja z E. Condillac z 1777--1778. Rkps Arch. Popielów sygn. 139 (Arch. Główne Akt Dawnych ?). List Potockiego z 1777 w sprawie ułożenia podręcznika logiki dla szkół publicznych ogł. w dziełach Condillaca, zob. też: A. Jobert: Une Correspondance polonaise de Condillac. *Revue d'Histoire Moderne* t. 11 (1936).

Kopia listu Condillaca z 1779 w Bibl. Jagiel. sygn. 7923 IV.

5a. Do G. B. de Mably z 2 września 1777. Inform. i fragm. cyt. Sz. Askenazy: Studia historyczno-krytyczne. Kr. 1897 s. 35-36.

6. Korespondencja ze Stanisławem Augustem z 1778, 1781-1783. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 683, 719, 929. — Do Stanisława Augusta z 1788. Rkps Ossol. sygn. 527/III; fragm. ogł. M. Janik: Hugo Kołłątaj. Lw. 1913 s. 95-96. — Z 1791. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Królestwa Pol. sygn. 392).

Por. nadto poz. 28.

7. Do N. N. z 1779. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 372 (20)).

8. Do Ludwiki z Mniszchów Józefowej Potockiej z 1780. Rkps Ossol. sygn. 11629/II.

9. Do H. Kołłątaja z 17 listopada 1781. Rkps w Moskwie.

Inform. za W. Tokarzem K. M. Morawski.

10. Do Seweryna Rzewuskiego z 1784, 1785, 1786. Rkps Wojew. Arch. Państw. Kr. (Arch. Podhoreckie sygn. II 2/86); cyt. E. Rostworowski w: Sprawa aukcji wojska na tle sytuacji politycznej przed Sejmem Czteroletnim. W-wa 1957.

11. Do E. Sapieżyny z 11 czerwca 1784 i 3 września 1786. Rkpsy były w Bibl. Krasiń. (Arch. Kodeńskie).

12. Do I. Czartoryskiej z 1786-1802. Rkps Bibl. Czart. sygn. III 1961.

13. Do E. d'Aloy 153 listy z 1789-1791. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 277 I). Fragm. cyt. E. Rostworowski w: Legendy i fakty XVIII w. W-wa 1963.

14. Do S. Piattolego z 1791-1793. Rkps jw. sygn. 273 I. Fragm. cyt. E. Rostworowski, jw.

14a. Do Józefa Mostowskiego, w zbiorze z 1791-1794. Rkps Bibl. Nar. (BOZ sygn. 834).

15. Do córki, K. Potockiej 5 listów z Petersburga z 1795-1796. Ogł. W. Tarnowski, oprac. S. Kunasiewicz. *Arch. Wróblewieckie*. Z. 3. Poz. 1878.

16. Do bratanka, Aleksandra Potockiego w zbiorze z 1795-1827. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 286).

17. Do G. E. Grodka z 1800. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3097.

18. Do J. U. Niemcewicza z 25 kwietnia 1803. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych, (Arch. Wilan. sygn. 178). Ogł. J. Rudnicka w: Biblioteka Wilanowska. Dwieście lat jej dziejów (1741-1932). W-wa 1967.

19. Do A. J. Czartoryskiego z 1804-1805. Rkps Bibl. Czart. (Arch. Dom. sygn. 1226).

19a. Do J. Albertrandiego w zbiorze z 1765-1805. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1 (A/a).

20. Do Jana Śniadeckiego z 1808. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3131.

21. Do S. B. Lindego b.d. Rkps jw. sygn. 7860 IV.

22. Listy. Rkps Universitätsbibliothek w Lipsku — Kestnersammlung (Polonica).

23. Bruliony listów. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 14, 276).

24. Od Stanisława Kostki Potockiego w zbiorze z 1771-1777. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 260). — Z 1772-1777 bruliony. Rkps jw. sygn. 261. — Z 1789-1790 (także od jego żony Aleksandry z Lubomirskich). Rkps jw. sygn. 279 b V. — Z 1792. Rkps jw. sygn. 279 b VII. — 17 listów z Berli-

http://rcin.org.pl

na, Karlsbadu i Drezna z 1792-1794. Rkps jw. sygn. 280 (B, 5).

25. Od A. K. Czartoryskiego z 1776 do Petersburga. Ogł. K. M. Morawski, jw. poz. 4 s. 109-110. — W zbiorze z 1783--1792. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 279 a). — Korespondencja Czartoryskiego. Rkps Bibl. Czart. sygn. Ew. 589-591 (Arch. Dom. 21-23).

26. Od różnych osób z 1776-1809, m.in. od żony, Elżbiety z Lubomirskich, z 1776, 1779-1780. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 279 b I). Fragm. cyt. J. Rudnicka: Biblioteka I. Potockiego. Wr. 1953 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 4.

Por. poz. 29, 39, 45.

27. Od A. Popławskiego 18 listów z 1777--1790. Ogł. S. Tync w: A. Popławski: Pisma pedagogiczne. Wr. 1957 *Bibl. Klasyków Pedagogiki. Pisarze Pol.*

28. Od Stanisława Augusta 64 listy i 1 brulion odpowiedzi — z 1779-1794. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 184). — Z 1783-1784. Rkps jw. sygn. 279 b II.

Por. poz. 6.

29. Od G. Piramowicza z 1779-1794. Rkps jw. sygn. 279 b I. Fragm. ogł.: W. Wisłocki: Grzegorza Piramowicza, proboszcza kurowskiego, listy z podróży do Włoch r. 1779-1780 pisane do I. Potockiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 5 (1877) s. 353-369; K. Mrozowska w: G. Piramowicz: Powinności nauczyciela oraz wybór mów i listów. Wr. (1958) *BN* I, 171, toż wyd. 2 Wr. (1959); J. Platt: Sielanki i poezje sielskie Adama Naruszewicza. Wr. 1967 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 6 s. 60-61.

30. Od Jakuba Regulskiego, plenipotenta dóbr Potockich, 37 listów z 1779. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 371).

31. Od T. K. Węgierskiego 13 listów z 1779-1781. Rkps jw. sygn. 279 a (obecnie 446). Przekł. pol. fragm. listu z 8 maja 1781 ogł. J. W. Gomulicki. *Nowe Książki* 1958 nr 6 s. 362. — Z Paryża z 2 czerwca 1782. Z odpisu b. Ossol. sygn. 1848 (obecnie we Lw.) ogł. L. Bernacki. *Pam. Lit.* R. 25 (1928) s. 608.

32. Od różnych osób z 1783-1784, m. in. od F. Barssa i J. Chreptowicza. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 279 b III).

Por. poz. 28, 33, 35, 36, 38-40.

33. Od F. Oraczewskiego w zbiorze z 1783 -1784. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 279 b II). — W zbiorze z 1786-1788. Rkps jw. sygn. 279 b IV. List z 28 grudnia 1788 ogł. M. Skorzepianka: Feliks Oraczewski, rektor Krakowskiej Szkoły Głównej. Kr. 1935 s. 183-192. — W zbiorze z 1789-1790. Rkps jw. sygn. 279 b V.

34. Od różnych osób z 1783-1792. Rkps jw. sygn. 279 a.

Por. poz. 25, 35, 37, 39, 46.

35. Od ciotki, K. Kossakowskiej w zbiorze z 1783-1792. Rkps jw. sygn. 279 a. Niektóre ogł. z odpisów K. Waliszewski: Listy Katarzyny Kossakowskiej. Poz. 1883. — W zbiorze z 1783-1784. Rkps jw. sygn. 279 b II. — W zbiorze z 1785 i 1787. Rkps jw. sygn. 279 b III. — W zbiorze z 1786 i 1788. Rkps jw. sygn. 279 b IV. — W zbiorze z 1789. Rkps jw. sygn. 279 b V. — Z 1798-1802. Ogł. W. Tarnowski, oprac. S. Kunasiewicz, jw. poz. 15.

36. Od J. Bielawskiego z 1783-1784. Rkps jw. sygn. 279 b II. Fragm. listu z 15 czerwca 1784 cyt. K. M. Morawski: Z wieku Łazienek. Kr. 1913 s. 143.

37. Od H. Kołłątaja w zbiorze z 1783--1792. Rkps jw. sygn. 279 a. — W zbiorze z 1786 i 1788. Rkps jw. sygn. 279 b IV. — 1 list z Lipska. Rkps jw. sygn. 280 (B, 1).

38. Od E. d'Aloy z 1783-1784. Rkps jw. sygn. 279 b II. — Z 1789-1791 250 listów oraz parę listów od innych członków legacji polskiej w Berlinie. Rkps jw. sygn. 277 II. Fragm. cyt. E. Rostworowski, jw. poz. 13.

39. Od brata, Jana Potockiego z 1783-1784. Rkps jw. sygn. 279 b II. — W zbiorze z 1783-1792. Rkps jw. sygn. 279 a. — W zbiorze z 1789-1790. Rkps jw. sygn. 279 b V. — Z 1793 listy od jego żony. Rkps jw. sygn. 279 b I.

40. Od brata, Jerzego Potockiego z 1783--1784. Rkps jw. sygn. 279 b II. — 140 listów z 1789-1794. Rkps jw. sygn. 227.

41. Od Jana Śniadeckiego z 25 grudnia 1784 i 2 października 1790. Wyd. M. Chamcówna, S. Tync w: Korespondencja Jana Śniadeckiego. T. 2. Wr. 1954.

42. Od różnych osób z 1785 i 1787. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 279 b III).

Por. poz. 35, 43, 45, 46.

http://rcin.org.pl

43. Od S. Piattolego z 1785 i 1787. Rkps jw. sygn. 279 b III. — Z 1790-1792. Rkpsy jw. sygn. 273 I, 279 b VI, 279 b VII. Fragm. cyt. E. Rostworowski, jw. poz. 13. — 1 list z Drezna. Rkps jw. sygn. 280 (D. 3).

44. Od różnych osób z 1786 i 1788. Rkps jw. sygn. 279 b IV.

Por. poz. 33, 35, 37, 45, 46.

45. Od córki, Krystyny, z 1786-1788. Rkps jw. sygn. 279 b IV, III. — Z 1792--1794. Rkps jw. sygn. 279 b I.

46. Od Seweryna Rzewuskiego z 11 maja 1786. Rkps Wojew. Arch. Państw. Kr. (Arch. Podhoreckie sygn. XV/1). Fragm. cyt. E. Rostworowski, jw. poz. 10. — Z 25 września 1787 i 29 stycznia 1788. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 279 a, 279 b III, IV).

47. Od różnych osób z zagranicy z 1788--1794: A) Od posłów polskich za granicą (m. in. od T. Morskiego 19 listów; od T. Mostowskiego 15 listów); B) Od emigrantów polskich; C) Od posłów państw obcych; D) Od innych cudzoziemców. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 280).

Por. poz. 24, 37, 43, 54.

48. Od różnych osób z 1789 i 1790. Rkps jw. sygn. 279 b V.

Por. poz. 24, 33, 35, 39.

49. Od A. Debolego z 1789-1791. Rkps Ossol. sygn. 6848/I (Teki Kalinki t. 4).

50. Od A. Naruszewicza z 25 grudnia 1789. Wyd. J. Platt w: Korespondencja Adama Naruszewicza, 1762-1796. Wr. 1959.

51. Od różnych osób z 1791, m. in. od S. B. Jundziłła z 10 lipca 1791. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 279 b VI).

Por. poz. 43.

52. Od Piotra Birona z 1791. Rkps jw. sygn. 11/30.

53. Od F. Zabłockiego z 22 lipca 1791. Ogł. R. Kaleta w: Nawracanie posła. *Pam. Lit.* R. 46 (1958) z. 3; przedr. *Przegl. Hum.* 1963 nr 4.

54. Od J. U. Niemcewicza z 1791-1792. Rkps Ossol. sygn. 1855/II; fragm. cyt. A. Goriaczko: Gazeta Narodowa i Obca. Wr. 1953 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 12 s. 27-31. — 57 listów z 1792-1794. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 280 (B IV); fragm. ogł. E. Kipa. *Pam. Lit.* R. 48 (1957) z. 1. — Z 29 marca 1803. Ogł. W. Tarnowski, oprac. S. Kunasiewicz, jw. poz. 15 (z błędnym dat.: 1813; także ogł. list od W. Engeströma z 28 stycznia 1809). — Z ok. 1804. Rkps Bibl. Nar. nr akc. 6930 (z Arch. Wilan. sygn. 216).

55. Od różnych osób z 1792. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 279 b VII).

Por. poz. 24, 43.

56. Od ks. J. Poniatowskiego z lipca 1792. Rkps jw. sygn. 106.

57. Tajna korespondencja z Warszawy 1792-1794, listy Jana i Ludwika Dembowskich, J. Świętorzeckiego, Ł. Jankowskiego i in. Rkps jw. sygn. 194. Wyd. (ze skrótami) M. Rymszyna, A. Zahorski. W-wa 1961 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 4.

58. Od J. Wybickiego z 1796 i 1797 2 listy. Ogł. W. Smoleński: Emigracja polska. *Przegl. Hist.* t. 10 (1910) s. 87, 92 i odb. W-wa 1911. Por. nadto: Archiwum Wybickiego. T. 1. Wyd. A. M. Skałkowski. Gdańsk 1948 s. 96.

59. Od T. Czackiego z 1803-1808 i brulion odpowiedzi. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 136).

60. Liste alphabétique à mon usage des éditeurs et imprimeurs qui ont les mieux mérites des lettres; Notes alphabétiques des principaux ouvrages, cahiers. Rome 1769; Dzienniczek; Notes de mon voyage de Varsovie à Pyrmont. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 273 I-II). Fragm. cyt. J. Rudnicka, jw. poz. 25.

61. Hrabia Potocki jest winien panu Tomatisowi... Rachunek franc. w przekł. na język pol. ogł. z odpisu J. W. Gomulicki: Rachunek dla szulera. *Nowe Książki* 1960 nr 4.

62. Pisma z kancelarii prywatnej I. Potockiego dotyczące Komisji Edukacji Narodowej. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 309 a).

63. Różne papiery i pisma. Rkps jw. sygn. 313 I-II.

OPRACOWANIA

M o n o g r a f i a: K. M. Morawski: I. Potocki. Cz. 1. 1750-1788. Wyd. ze wstępem Sz. Askenazego. Kr. 1911 *Monogr. w Zakresie Dziejów Nowożytnych* 21.

Protokoły z posiedzeń Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych, 1775-1794.

http://rcin.org.pl

Wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1908 *Komisja Edukacji Nar.* 36. — Protokoły z posiedzeń Komisji Edukacji Narodowej. Wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1910 *Tamże* 37. — Akty powstania Kościuszki. T. 1-3. Wyd. Sz. Askenazy, W. Dzwonkowski, E. Kipa, R. Morcinek. Kr. 1918- Wr. 1955. — Polska stanisławowska w oczach cudzoziemców. T. 1-2. Oprac. W. Zawadzki. (W-wa) 1963 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — Anonim Podolanin (L. Cieszkowski): Pamiętnik anegdotyczny z czasów Stanisława Augusta. Wyd. J. I. Kraszewski. Poz. 1867. — J. U. Niemcewicz: Pochwała pogrzebowa I. Potockiego. W-wa 1809; przedr. *Roczn. Warsz. Tow. Przyj. Nauk* t. 8 (1812). — J. U. N. (Niemcewicz): Smutne dla kraju doniesienie. *Gaz. Korespondenta Warsz.* 1809 nr 76 (dod.). — L. Osiński: O życiu I. Potockiego. *Pam. Warsz.* 1809 nr 1. — J. Pawlikowski: (Wspomnienie w formie listu). *Moniteur* (Paryż) 1809 nr z 24 września. — S. K. Potocki: Mowa przy złożeniu w grobie Wilanowskim ... ciała I. Potockiego. W: Pochwały, mowy i rozprawy. T. 1. W-wa 1816. — A. Chodkiewicz: Portrety wsławionych Polaków. W-wa 1820. — J. U. Niemcewicz: Pamiętniki czasów moich. (Powst. 1823-1838). Wersję 1 wyd. J. Dihm. T. 1-2. (W-wa) 1957 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych*; wersję 2 wyd. K. Niemcewicz. Paryż 1848. — *Gaz. Korespondenta Warsz. i Zagr.* 1830 nr 291 s. 2806. — A. Magier: Estetyka miasta stołecznego Warszawy. (Ukończ. ok. 1833). Wyd. H. Szwankowska, komentarz hist.-lit. J. W. Gomulickiego. Wr. 1963. — W. Wilkoszewski: Rys historyczno-chronologiczny Towarzystwa Wolnego Mularstwa w Polsce. (Powst. przed 1838). Wyd. z rkpsu T. Święcicki. Londyn 1968. — K. Koźmian: Pamiętniki. T. 1-3. Poz. 1858, Kr. 1865. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 21 (1865). — R. Pilat: O literaturze politycznej Sejmu Czteroletniego (1788-1792). *Przegl. Pol.* 1871 listopad — 1872 luty i odb. (Kr. 1872). — H. Skimborowicz, W. Gerson: Wilanów. Album. Zbiór widoków i pamiątek. W-wa 1877. — W. Wisłocki: Poczet chronologiczny prac drukowanych i rękopiśmiennych Grzegorza Piramowicza. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 5 (1877) s. 223-449 i odb. — W. Kalinka: Sejm Czteroletni. T. 1-3. Kr. 1881-1888 i wyd. nast. — T. Korzon: Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta. T. 2-4. Kr. 1883-1885 i wyd. nast. — W. Smoleński: Żywioły zachowawcze i Komisja Edukacyjna. *Ateneum* 1889 t. 1-2; przedr. w: Pisma historyczne. T. 2. Kr. 1901. — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce XVIII w. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — S. Biegański: Wiadomość o Polakach, którzy się kształcili w Kolegium Nazareńskim ks. ks. pijarów w Rzymie. *Kwart. Hist.* R. 11 (1897). — W. Smoleński: Ostatni rok Sejmu Wielkiego. Kr. 1897. — K. M. Morawski: Pogląd na opozycję magnacką między pierwszym rozbiorem a Sejmem Czteroletnim. Kr. 1908. — S. Załęski: O masonii w Polsce od r. 1738 do 1822. Kr. 1908. — H. Konic. *Enc. wych.* T. 8 (1909). — B. Dembiński: I. Potocki. W stuletnią rocznicę zgonu. *Bibl. Warsz.* 1909 t. 1; przedr. w: Z dziejów i życia narodu. Lw. 1913 s. 213 n. — K. M. Morawski: I. Potocki a Komisja Edukacyjna. *Bibl. Warsz.* 1909 t. 4. — K. M. Morawski: Wczesna młodość I. Potockiego. *Przegl. Pol.* t. 171 (1909). — W. Tokarz: Warszawa przed wybuchem powstania 17 kwietnia 1794. Kr. 1911. — W. Smoleński: Publicyści anonimowi z końca w. XVIII. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) i odb. (W-wa 1912). — J. Lewicki: Bibliografia druków komisji Edukacji Narodowej. W-wa 1913. — Sz. Askenazy: Przymierze polsko-pruskie. Wyd. 3. W-wa 1918. — J. Lewicki: (Wstęp do) Ustawodawstwo szkolne za czasów Komisji Edukacji Narodowej. Kr. 1925. — L. Bernacki: Drobiazgi literackie z czasów Stanisława Augusta. *Pam. Lit.* R. 25 (1928). — S. Łempicki: Mecenat kulturalny w Polsce. (Problem i postulaty). *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. — M. Loret: Polskie pielgrzymstwo naukowe w Rzymie od XVI-XVIII w. *Nauka Pol.* 1929 s. 171. — S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738-1821. Kr. 1929. — E. Starczewski: Widma przeszłości. Szkice historyczne. Kr. 1929 s. 516-529. — J. Grabowski: Ks. Piattoli w Polsce. *Insurekcje* 1930 z. 3. — M. Hornowska: Rękopisy Biblioteki Ordynacji Krasińskich dotyczące dziejów szkolnictwa polskiego. W-wa 1930. — M. Loret: Życie polskie w Rzymie w XVIII w. Rzym (1930). — J. Reiss: Historia muzyki polskiej. W-wa 1930 i wyd. nast. — W. Tokarz: Insurekcja warszawska. Lw. 1934; wyd. 2. W-wa 1950. — J. Feldman: Na przełomie stosunków polsko-francuskich 1774-1787. Vergennes wobec Polski. Kr. 1935 *Spr. PAU Wydz. Hist.-Filol.* S. II t. 69 (44) nr 4. — W. Ogrodziński: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae.* T. 2. Kr. 1935 i odb. — L. Kamykowski: Katedra literatury w Krakowie za czasów Komisji Edukacji Narodowej. *Księga re-*

http://rcin.org.pl

feratów Zjazdu Nauk. im. I. Krasickiego. Lw. 1936. (Dyskusja: s. 710); *Pam. Lit.* R. 33 (1936) i odb. — Z. Kukulski: Pierwsi nauczyciele świeccy w szkole wydziałowej lubelskiej za czasów Komisji Edukacji Narodowej. Lubl. 1936. — B. Dembiński: Misja I. Potockiego w Berlinie w r. 1792. *Kwart. Hist.* R. 51 (1937) z.1-2 i odb. — A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. —

J. Hulewicz: Opinia publiczna wobec Komisji Edukacji Narodowej. W-wa 1947. — H. Rzadkowska: Stosunek polskiej opinii publicznej do rewolucji francuskiej. W-wa 1948 *Bibl. Hist.* — M. Chamcówna: Dyskusja nad katedrą literatury w Szkole Głównej Koronnej. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4. — W. Konopczyński: Wśród błędów. *Przegl. Powsz.* 1950 nr 7/8. — B. Leśnodorski: Dzieło Sejmu Czteroletniego (1788-1792). Wr. 1951. — B. Leśnodorski: Rzeczpospolita w drugiej poł. XVIII w. Typ państwa i zmiany formy rządu. *Przegl. Hist.* t. 41 (1951); *Kołłątaj i wiek Oświecenia.* W-wa 1951. — B. Leśnodorski, K. Opałek: Nauka polskiego Oświecenia w walce o postęp. (W-wa) 1951. — E. Rostworowski: Hugo Kołłątaj wobec zagadnienia obywatelskiej siły zbrojnej (1784-1793). *Przegl. Hist.* t. 42 (1951) s. 357. — C. Bobińska: Szkice o ideologach polskiego Oświecenia. Kołłątaj i Staszic. Wr. 1952 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 10. — W. Łukaszewicz: Targowica i powstanie kościuszkowskie. (W-wa) 1953. — J. Rudnicka: Biblioteka I. Potockiego. Wr. 1953 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 4. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — J. Rudnicka: I. Potockiego zapowiedź dzieła „Epoki nauk w Polszcze". *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 2 (1954) i nadb. — F. Przyłubski: Opowieść o Lindem i jego słowniku. W-wa 1955 *Wiedza Powsz.* — E. Rzadkowska: Encyklopedia i Diderot w polskim Oświeceniu. Wr. 1955 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 24. — E. Rostworowski: Sprawa zaplecza przemysłowego dla armii na Sejmie Czteroletnim. *Kwart. Hist.* R. 63 (1956) nr 4/5. — M. Chamcówna: Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej. (T. 1-2). Wr. 1957-1959 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 2, 9. — E. Kipa: Na marginesie literatury Sejmu Wielkiego. *Pam. Lit.* R. 48 (1957) z. 1; przedr. w: Studia i szkice historyczne. Wr. 1959. — E. Rostworowski: Sprawa aukcji wojska na tle politycznym przed Sejmem Czteroletnim. W-wa 1957. — J. Dihm: Sprawa konstytucji ekonomicznej z 1791 r. (na tle wewnętrznej i zagranicznej polityki Polski). Wr. 1959 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 10. [Rec. i polemiki: E. Rostworowski. *Przegl. Hist.* t. 51 (1960); J. Dihm. *Tamże* t. 52 (1961); E. Rostworowski. *Tamże* t. 53 (1962)]. — A. Zahorski: Centralne instytucje policyjne w Polsce w dobie rozbiorów. W-wa 1959 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 3. — J. Lubieniecka: Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych. W-wa 1962 *Monogr. z Dziejów Oświaty* 4. — B. Leśnodorski: Polscy jakobini. Karta z dziejów insurekcji 1794 r. W-wa 1961 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 3. — W. Semkowicz: Przewodnik po zbiorze rękopisów wilanowskich. W-wa 1961. — A. Zahorski: (Wstęp do) Tajna korespondencja z Warszawy do I. Potockiego, 1792-1794. W-wa 1961 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 4. [Rec. wyd.: W. Cesarski. *Twórczość* 1961 nr 12; Z. Lewinówna. *Nowe Książki* 1962 nr 9; J. Kowecki. *Roczn. Warsz.* t. 3 (1962, wyd. 1963) s. 337-341]. — D. Ciepieńko-Zielińska: Królewięta na Tulczynie. W-wa 1962 *Światowid.* — J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1957* (W-wa 1962). — E. Rabowicz: Literackie kontakty Trembeckiego z Mierem. *Pam. Lit.* R. 53 (1962) z. 4; przedr. popr. i zmien. w: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 3. — E. Rostworowski: „Marzenie dobrego obywatela", czyli królewski projekt konstytucji. W: Legendy i fakty XVIII w. W-wa 1963. — G. Bozzolato: Polonia e Russia alla fine del XVIII secolo. (Scipione Piattoli: un avventuriero onorato). Padwa 1964. — E. Rostworowski: Ostatni król Rzeczypospolitej. Geneza i upadek Konstytucji 3 Maja. W-wa 1966 *Bibl. Wiedzy Hist.* — K. Krzos: Z księciem Józefem w Galicji w 1809 r. Rząd Centralny obojga Galicji. W-wa 1967. — J. Rudnicka: Biblioteka Wilanowska. Dwieście lat jej dziejów (1741-1932). W-wa 1967.

http://rcin.org.pl

POTOCKI JAN (1761—1815)

Pseud. i krypt.: Graf***; M. L. C. J. P.

Podróżnik, historyk, powieściopisarz, dramatopisarz, publicysta.

Ur. 8 marca 1761; syn osiadłych w Tarnopolu Józefa, krajczego koronnego, i Anny Teresy z Ossolińskich. W 1773-1776 kształcił się wraz z bratem Sewerynem w Genewie i Lozannie. W 1778 w stopniu podporucznika armii austriackiej uczestniczył w kampanii bawarskiej. W 1779-1780 brał udział w morskich wyprawach zakonu maltańskiego (kawaler maltański) przeciw korsarzom śródziemnomorskim. Wróciwszy do kraju (ok. 1782) podjął studia nad historią Słowiańszczyzny. W 1783 ożenił się z Julią Lubomirską, marszałkówną w. koronną, dziedziczką Łańcuta i Krzeszowic — „najpiękniejszą Polką" (zm. 1794). W 1784 odznaczony orderem Św. Stanisława. W tymże roku odbył podróż morską z Chersonia przez Stambuł do Egiptu, skąd udał się do Wenecji. W 1785--1787 przebywał w Paryżu (w rezydencji E. Lubomirskiej), gościł w salonie wdowy po Helwecjuszu, przyjaźnił się z C. F. Volneyem, sprzyjał społeczno-politycznym dążeniom mieszczaństwa francuskiego. Jesienią 1787 jeździł do Holandii i był świadkiem wojny domowej.

W marcu 1788 wrócił (via Wiedeń) do kraju, „przywdział strój polski" i włączał się w życie polityczne jako zdeklarowany przeciwnik Prus. 13 maja t.r. ofiarował na powiększenie korpusu inżynierów, w którym miał stopień kapitana, 1/5 swych dochodów (jako daninę coroczną). Zabiegał o utworzenie polskich formacji strzeleckich (freikorów). Wybrany posłem poznańskim, wziął czynny udział w pracach Sejmu Czteroletniego. W październiku 1788 założył Drukarnię Wolną (w pałacu przy Rymarskiej nr hipot. 744), w której wydawał *Journal Hebdomadaire de la Diète de Varsovie* (od 9 listopada 1788) oraz liczne broszury i pisma polityczne (działała do lutego 1791). W 1789 zainicjował dyskusyjny klub sejmowy połączony z czytelnią czasopism (w pałacu Borchów na Miodowej). 14 maja 1790 towarzyszył J. F. Blanchardowi w locie balonem nad Warszawą. W lutym 1791 wyjechał (via Paryż) do Hiszpanii i Maroka, następnie do Anglii. 10 kwietnia 1792 wystąpił z wojska. 29 maja t.r. przeprowadził w sejmie uchwałę o zorganizowaniu „korpusu kurpików" iwspółpracował z Komisją Wojskową przy jego konstytuowaniu. Wkrótce po przejęciu władzy przez Targowicę wyjechał do Niemiec (do 1796).

W 1797-1798 podróżował po stepach Astrachania, Kaukazie i Ukrainie. W 1798 ożenił się z Konstancją Potocką, córką Stanisława Szczęsnego. Zamieszkał w Petersburgu, wszedł w służbę ministerstwa spraw zagranicznych (pod kierunkiem A. J. Czartoryskiego) i w zakupionej drukarni zajął się ogłaszaniem własnych dzieł. Za „Histoire primitive des peuples de Russie" obdarzony przez Aleksandra I tytułem tajnego radcy i orderem Św. Włodzimierza; nie uzyskał natomiast oczekiwanego uznania ze strony kół naukowych. W 1803, w drodze do Włoch przez Warszawę, powołany na członka przybranego warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (które nie podjęło jednak decyzji poprzedzenia edycji „Historii" A. Naruszewicza pracą Potockiego o Słowiańszczyźnie). Odtąd zajmował się głównie badaniami nad chronologią historii powszechnej epoki najdawniejszej. Od maja 1805 do lata 1806 był kierownikiem naukowym poselstwa rosyjskiego do Chin (dotarł tylko do Urgi, obecnie Ułan Bator). W styczniu 1806 powołany na członka honorowego Akademii Nauk w Petersburgu, przed 1810 — na członka towarzystwa naukowego w Moskwie. Po ustąpieniu Czartoryskiego z ministerium wycofał się również ze służby rządowej i osiadł na Podolu (właściciel Pikowa i Uładówki pod Berdyczowem). Nadal jednak często przebywał w Petersburgu, a w 1810 wydawał tam gazetę *Le Conservateur Impartial* (nie *Imperial*!). Bywał gościem Tulczyna, gdzie zbliżył się do S. Trembeckiego. Trawiony melancholią, popełnił samobójstwo 2 grudnia 1815 w Uładówce.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Voyage en Turquie et en Egypte fait en 1784. W-wa 1788. Wyd. nast.: Voyage en Turquie et en Egypte, fait en l'année 1784. Seconde édition revue, corrigée et augmentée. (Z dod. dedyk. do matki i : Voyage en Hollande, fait pendant la révolution de 1787). W-wa 1889 (1789).

Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 735, 800; był też w Bibl. Łańcuckiej.

Przekł. pol. (wg wyd. 2): (J. U. Niemcewicz): Podróż do Turek i Egiptu, z przydanym Dziennikiem podróży do Holandii podczas rewolucji 1787. Z francuskiego przełożona. W-wa 1789. Wyd. nast.: Podróż do Turcji i Egiptu, z Wiadomością o życiu i pismach tego autora. Wyd. Ż. Pauli. Kr. 1849; toż przedr. P. Smolik. Kr. 1924 *Tow. Miłośników Książki*; wyd. i oprac. L. Kukulski. Zob. wyd. zbior. poz. 1.

Przekł. niem. ogł. współcześnie. (Inform. dedyk. wyd. z 1789).

2. Ne quid detrimenti Res Publica capiat. (Tekst franc. i pol.). Tekst franc. wręczony Stanisławowi Augustowi 18 kwietnia 1788. Obie wersje ogł. J. Woliński, J. Michalski, E. Rostworowski. *Materiały do dziejów Sejmu Czteroletniego*. T. 1. Wr. 1955.

Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 929 (tekst pol. i franc.); Ossol. sygn. 551/I (tekst pol.); Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Roskie 92/2, tekst jw.); Wojew. Arch. Państw. Kr. (Arch. Podhoreckie, tekst jw.).

3. Essais de logique. (Oddane do druku 1 maja 1788, z rozkazu marszałkowskiego nie druk.). Kopie Bibl. Czart. sygn. 929 s. 281-289, 291-298.

4. Voix de Polonais zélé.

Utwór nie znany, powołuje się na niego autor w poz. 5.

5. „Réveiller notre nation assoupie..." (Bez tyt., dat. przez Stanisława Augusta na 1 maja 1788). Kopia Bibl. Czart. sygn. 929 s. 263-281.

Przekł. pol.: rkps Ossol. sygn. 527/III s. 18-32.

Z błędnie przyznawanym autorstwem Ignacemu Potockiemu (przyjął je M. Janik: Hugo Kołłątaj. Lw. 1913 s. 95-96).

6. Ofiara podana Najjaśniejszemu Królowi Imci i Prześwietnej Radzie Nieustającej. B. m. (przed 13 maja 1788).

7. Les Trembleurs. Powst. przed 17 maja 1788.

Utwór nie znany. Inform. E. Rostworowski (także o poz. 3-5).

8. Civilité puérile et honnête. Powst. 1788.

Przekł. pol. w: W. Engeström: Pamiętniki... Przełożone z oryginału przez J. I. Kraszewskiego. Poz. 1875; wyd. nast. w: Polska stanisławowska w oczach cudzoziemców. Oprac. W. Zawadzki. T. 2. (W-wa) 1963 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych*.

Inny tyt.: Cours de politesse.

9. Des Choses dont un chasseur a besoin dans les fôrets. Fragm. w rkpsie Bibl. Czart. sygn. 929 s. 299-300.

Instrukcja dla oddziałów strzeleckich.

10. Opis podróży po Polsce w r. 1788. Autograf zniszcz. Fragm. był w posiadaniu L. Siemieńskiego.

11. Essay sur l'histoire universelle et recherches sur celle de la Sarmatie. T. 1-2. W-wa 1789; toż pt. Recherches sur la Sarmatie. T. 1-2. W-wa 1789; t. 3-5 pt. Suite des Recherches sur la Sarmatie. W-wa 1789-1792.

Fragm. autografu Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 193).

12. List turecki Achmana baszy Ogli Kitahika do Polaków. W-wa (po marcu 1790).

13. Relation d'un voyage aérostatique. W-wa 1790 (po 14 maja).

Druk Drukarni Wolnej, egz. nie znany. Inform J. W. Gomulicki (komentarz do: A. Magier: Estetyka miasta stołecznego Warszawy...).

14. Tłumaczenie listu czwartego. Do autora „Dziennika Francuskiego". B. m. (1790).

15. Le Jugement de Momus en belle humeur sur une réplique à l'examen d'un mémoire. Facétie. Badinople 1791.

16. Voyage dans l'Empire de Maroc, fait en l'année 1791. Suivi du Voyage de Hafez, récit oriental. W-wa 1792.

Brulion i czystopis Bibl. Kórn. sygn. 148 (pt. Le Voyage de Hafez).

Przekł. pol.: L. Kukulski, J. Olkiewicz: Podróż do cesarstwa marokańskiego (1791). Oprac. L. Kukulski. Zob. Wyd. zbior. poz. 1.

17. Lettre sur Danzig. B. m. (ok. 1791).

18. Essay d'aphorismes sur la Liberté. (W-wa 1792 maj).

Dat. skorygował L. Kukulski.

19. Parades. Wyst.: Łańcut 1792; Paryż, Théâtre de Sarah Bernhard, kwiecień 1959; Paryż, Théâtre de l'Alliance Française, marzec 1961. Wyd. pt. Recueil des Parades représentées sur le théâtre

http://rcin.org.pl

de Łańcut dans l'année 1792. W-wa 1793 (dedyk. Annie Teofili Sewerynowej Potockiej). Wyd. nast.: oprac. R. Caillois. *Preuves* 1958 nr 87; *Revue de Paris* 1959 sierpień (Cassandre démocrate).

Egz. pierwodr. zachowany w Bibl. Uniw. Warsz.

Zawartość: Gile amoureux, parade en 2 scènes et en prose; Le Calendrier des vieillards, parodie de la Cloison, comédie du Théâtre de Mme de Genlis; Le Comédien bourgeois, scène italienne; Voyage de Cassandre aux Indes, parade; Cassandre homme de lettres, parade en 1 acte et en prose; Cassandre démocrate, parade.

Przekł. pol.: J. Modrzejewski: Parady. *Dialog* 1958 nr 8; wyd. nast. popr. ze wstępem L. Kukulskiego: (W-wa 1966). Wyst. W-wa, Teatr Dramatyczny, 18 listopada 1958.

20. Chroniques, mémoires et recherches pour servir à l'histoire de tous les peuples slaves... Livre 42 comprenant la fin du neuvième siècle de notre ère. Cz. 1-2. W-wa 1793 (niektóre egz. dat. 1792). Włączone nast. do poz. 23 jako t. 4.

Zob. też poz. 30.

21. Les Bohémiens d'Andalousie. Comédie mêlée d'ariettes en 2 actes et en vers ... représentée pour la première fois à Rheinsberg le 20 avril 1794. B. m. r.

Przekł. pol.: J. Zagórski: Cyganie z Andaluzji. Wyst. Łańcut 1967 (jesień).

Inform. B. Loebl: Rzeszów. *Życie Lit.* 1967 nr 826.

22. Voyage dans quelques parties de la Basse-Saxe pour la recherche des antiquités slaves ou vendes. Fait en 1794... Ouvrage orné d'un grand nombre de planches. Hamburg 1795.

Przekł. pol. skróc. cz. 1: L. Kukulski, J. Olkiewicz: Podróż do Dolnej Saksonii (1794). Oprac. L. Kukulski. Zob. Wyd. zbior. poz. 1.

23. Fragments historiques et géographiques sur la Scythie, la Sarmatie et les Slaves, recueillis et commentés... T. 1-4. Brunszwik 1796; toż t. 1-3 odb. tyt.: Brunszwik 1795.

W t. 4 przedr. poz. 20.

24. Mémoire sur un nouveau péryple du Pont Euxin ainsi que sur la plus ancienne histoire des peuples du Taurus, du Caucase et de la Scythie. Wiedeń 1796. Wyd. nast.: zob. poz. 25 t. 2; b. m. 1829.

25. Voyage dans les steps d'Astrakhan et du Caucase. Powst. 1797-1798. Fragm. ogł. J. Klaproth: Voyage à Astrakhan et dans les cantons voisins, en 1797. *Nouvelles Annales des Voyages* (Paryż) 1827 październik. Całość wyd. tenże. Paryż 1829 (t. 1; w t. 2: poz. 24 i 27).

Autorskie wypisy z dziennika w rkpsach: Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Królestwa Pol. vol. 356), Arch. Wojew. w Kr. (Zbiory Krzeszowickie Potockich D. 2). W pierwszym m. in. szersza redakcja rozdz. VII, pt. Histoire de l'irruption des Scythes Scolotes, z dopiskami S. Trembeckiego (ogł. E. Rabowicz. *Arch. Lit.* 13 (1969) s. 432-445).

Przekł. pol.: fragm. przeł. z ros. F. W. *Dzien. Wil.* 1828 t. 5 s. 222-240, 284-304. — Skróc. przekł. całości wg tekstu oryginalnego oprac. L. Kukulski, J. Olkiewicz: Podróż przez Stepy Astrachania i na Kaukaz (1797-1798). Zob. Wyd. zbior. poz. 1.

Przekł. ros. fragm.: *Siewiernyj archiw* 1828 (wg wyd. w *Nouvelles Annales*).

26. Sophiopolis, sur le côté méridional de Crimée entre Simos et Alupka. Petersb. b. r. (XVIII w.).

27. Histoire primitive des peuples de la Russie avec une exposition complète de toutes les notions locales, naturelles et traditionnelles, nécessaires à l'intelligence du quatrième livre d'Hérodote. Petersb. 1802. Przedr. zob. poz. 25 t. 2.

Dedyk. Aleksandrowi I.

28. Dynasties du second livre de Manethon. Florencja 1803; cz. 2: Chronologie des deux premiers livres de Manethon. Petersb. 1805.

W rkpsie Bibl. PAN Kr. sygn. 608: Chronologie des Hébreux pour servir de suite à Manethon.

29. Manuscrit trouvé à Saragosse. Powst. 1803-1815. Wyd. fragmentaryczne: Manuscrit trouvé à Saragosse. Fragments d'un roman. T. 1-2. Petersb. 1804-1805 (wyd. w 100 egz., anonim., bez k. tyt.; t. 1 objął „10 dni", druk t. 2 przerwany przy końcu „13 dnia", w połowie zdania); Avardo, histoire espagnole par M. L. C. J. P. T. 1-4. Paryż 1813 (wyd. dokonane bez wiedzy autora, na podstawie kopii rękopiśmiennej, obejmuje „dni": 12-56); Dix journées de la vie d'Alphonse von Worden. T. 1-3. Paryż 1814 (wyd. bez wskazania autora, obejmuje tekst z „dni" 1-10 i 14); fragm. z tomików paryskich przedr. pod własnym pseud. (hr Courchamps) M. Cousen de Saint Molo w: Souvenirs de la marquise de Créquy de 1710 à 1803. T. 1-4. Paryż (1841) i w: *La Presse* 1842 (druk obu publikacji na skutek stwierdzenia plagiatu przerwano, a sprawa zakończyła się głośnym procesem); Dix journées de la vie d'Al-

http://rcin.org.pl

phonse von Worden. T. 1-3. Paryż 1842 (przedr. wyd. z 1814); Manuscrit trouvé à Saragosse. Oprac. R. Caillois (wg wyd.: Petersb. 1804-1805, Paryż 1813, Paryż 1814). Paryż 1958, tož wyd. 2 Paryż 1961, też wyd. 3 Paryż 1967.

Fragm. autografu „journée 41-50" w Bibl. Nar. (BOZ sygn. 1047). Bibl. Rapperswilska posiadała kopię rękopiśmienną t. 2 (zapewne „dni 11--20"); całość w t. 1-6 znajdowała się przed 1944 w Bibl. Łańcuckiej.

Przekł. pol.: E. Chojecki: Rękopis znaleziony w Saragossie. Romans wydany pośmiertnie z dzieł... T. 1-6. Lipsk 1847 (przekł. dokonany z wersji rękopiśmiennej, daje jedyny zachowany przekaz całości). Wyd. nast.: Lipsk 1857 (wyd. tyt.); Bruksela 1862 *Bibl. Domowa* 24-29 (wyd. tyt.); oprac. J. Lorentowicz. T. 1-3. W-wa 1917 *Bibl. Muz* (wg wyd. lipskiego); oprac. M. Toporowski. T. 1-3. (W-wa) 1950 (wg wyd. Lorentowicza); oprac. L. Kukulski. (W-wa) 1956 (wyd. kryt. wg wyd. lipskiego, ale z uzupełnieniami wg wydań franc.), tož wyd. 2 (W-wa) 1965.

Przeróbka filmowa: Rękopis znaleziony w Saragossie. Scenariusz oprac. T. Kwiatkowski; muzykę — K. Penderecki; scenografię — J. i L. Skarżyńscy, T. Myszorek. Reżyser: W. J. Has; operator: M. Jahoda. Premiera: W-wa 9 lutego 1965.

Przekład ang.: E. Abbott: The Saragossa Manuscript. A Collection of weird tales. (Wyd. i przedm.) R. Caillois. N. Jork 1961; wyd. nast. N. Jork 1962.

Przekł. niem.: F. Adelung: Abentheuer in der Sierra Morena. Aus den Papieren des Grafen von ***. T. 1. Lipsk 1810. — L. Eisler-Fischer (z franc.), M. Reifenberg (z pol.): Die Handschrift von Saragossa. Herausgegeben von R. Caillois. Frankfurt n.Menem 1961 (z przedm. R. Caillois). — W. Creutziger (z franc.), K. Harrer (z pol.): Die Abenteuer in der Sierra Morena oder Die Handschrift von Saragossa. Roman. Herausgegeben von L. Kukulski. Berlin 1962; wyd. 2 Berlin 1963. Fragm. przedr. *Akzente* 1963 nr 2.

Przekł. włoski: A. Devoto: Manoscritto trovato a Saragozza. Testo stabilito e presentato da R. Caillois. Mediolan 1965.

30. Histoire ancienne des provinces de l'empire de Russie. Nr 1: Histoire ancienne du gouvernement de Cherson. Petersb. 1804; Nr 2: Histoire ancienne du gouvernement de Podolie. Petersb. 1805; Nr 3: Histoire ancienne du gouvernement de Wolhynie. Petersb. 1805.

Jest to c.d. poz. 20.

Przekł. ros. cz. 3: S. Russow: Driewniaja istorija wołynskoj gubiernii. Petersb. 1829.

31. Atlas archéologique de la Russie Européenne. Petersb. 1805. Wyd. 2 Petersb. 1810.

Przekł. ros.: W. G. Anastasiewicz: Archieołogiczeskij atłas jewropiejskoj Rosii. Petersb. 1823.

32. Mémoire sur l'expédition en Chine. Powst. 1806. Wyd. W. Kotwicz: J. hr. Potocki i jego podróż do Chin. Wil. 1935 s. 54-79.

Przekł. pol.: L. Kukulski, J. Olkiewicz: Podróż do Mongolii. I: Memoriał o wyprawie do Chin. Zob. Wyd. zbior. poz. 1.

33. Examen critique du fragment égyptien connu sous le nom d'Ancienne chronique. Petersb. 1808.

34. Principes de chronologie pour les temps antérieurs aux Olympiades. Petersb. 1810. Wyd. nast.: cz. 1. Krzemieniec 1813; cz. 2: Principes de chronologie pour les quatorze siècles qui ont précédé la première olympiade vulgaire. Krzemieniec 1815.

35. Description de la nouvelle machine pour battre monnaie, écrite en russe par ... traduite du russe en français par N. O. Petersb. 1811 (tekst franc. i ros.).

36. Le Comte Stanislas Félix Potocki né en 1750... (Życiorys S. Sz. Potockiego). W: Notes (do) S. Trembecki: Sophïowka. Poème polonais traduit par (A.) de Lagarde. Wiedeń 1815 s. 132-146.

Inform. edytor na s. 131 „Notes", tamże wiadomość, że przypisy dotyczące Ukrainy opracowano na podstawie dzieła Potockiego „Histoire primitive des peuples de la Russie" (por. poz. 27).

37. Origines slaves des Cimmeriens, Lithuaniens, des Getes ou Valaches, des Sarmates et des Scytes Tchouds. Rkpsy Ossol. sygn. 2417/III (autograf „chapitre 2"), Bibl. Jagiel. sygn. 3484 („chapitre 2"), Bibl. PAN Kr. sygn. 584.

Artykuły i prace umieszczał nadto w czasopismach: *Journal Hebdomadaire de la Diète de Varsovie* (1788-1791, anonim.), *Le Conservateur Impartial* (1810).

Wydania zbiorowe

1. Podróże. (Przekł. pol. z oryginału franc.). Zebrał i oprac. L. Kukulski. W-wa 1959.

Zawartość: Twórczość poz. 1, 16, 22, 25, 32; Listy poz. 4.

Listy i materiały

1. Do Stanisława Augusta z 1788-1792 i in. listy i relacje z podróży. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 735, 929. Fragm. ogł. E. Rostworowski. *Przegl. Hist.* R. 47 (1956) z. 4, R. 48 (1957) z. 2.

http://rcin.org.pl

2. Do Komisji Wojskowej z 1 czerwca 1792. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Metryka Litewska VII/134 k. 266).

3. Do Stanisława Augusta z lipca 1792. Ogł. E. Krakowski: Un Témoin de l'Europe des Lumières, le comte J. Potocki. (Paryż) 1963 s. 118-119.

4. Do A. J. Czartoryskiego z 1805-1806. Ogł. W. A. Francew: Poslednieje uczenoje putieszestwije grafa J. Potockogo 1805--1806... Praga 1938 s. 5-26.

Przekł. pol. z oryginału franc.: L. Kukulski, J. Olkiewicz: Listy z podróży do Mongolii. Zob. Wyd. zbior. poz. 1.

5. Do NN. z podróży do Chin w 1806, do S. B. Lindego b.d. Rkps Bibl. Nar. sygn. 2674 k. 269-271.

6. Do J. Albertrandiego z 10 maja 1808 z Krzemieńca. Ogł. A. Kraushar w: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 3. W-wa 1902.

7. Korespondencja z J. de Maistre'em z 1810. Przekł. pol. (z oryginału franc.) ogł. S. Chołoniewski. *Athenaeum* 1843 t. 1. List od de Maistre'a w oryginale ogł. w: R. Rzewuska: Mémoires ... (1788-1865). Publiées par son arrière-petite fille G. Caetani Grenier. T. 2. Rzym (1939) s. 43-46.

Wg rkpsów Bibl. Łańcuckiej.

8. Do Jana Śniadeckiego z 1811. Wyd. T. Wierzbowski w: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904.

9. Do Wiktorii z Potockich de Choiseul--Goufier z 15 października 1812. Ogł. Z. Markiewicz. *Ruch Lit.* 1968 z. 5 (tekst franc. i przekł. pol.).

10. Do A. K. Czartoryskiego b.d. i z 1814. Fragm. i streszcz. ogł. L. Dębicki: Puławy. T. 3. Lw. 1888 (rozdz. 1).

11. Do J. M. Ossolińskiego (?) z 20 października b.r. Rkps Ossol. sygn. 5265/III.

12. Od S. Sz. Potockiego kopie listów z 1788-1789. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 336.

13. Od H. Kołłątaja b.d. (odpis). Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 224.

14. Punkta ułożone (przez Komisję Wojskową) z J. Potockim ... podejmującym się erygować korpus pod imieniem kurpików. Z 1792. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Metryka Litewska VII/173 k. 417-420).

15. Ćwiczenia, rachunki i notatki. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3314.

16. Materiały biograficzne. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1354.

17. Noty. Rkpsy Ossol. sygn. 525/III (obecnie we Lw.), 782/II.

OPRACOWANIA

Próby monograficzne

A. Brückner: J. hr. Potockiego prace i zasługi naukowe. W-wa 1911. — E. Krakowski: Un Témoin de l'Europe des Lumières, le comte J. Potocki. (Paryż) 1963. [Rec.: W. Günther. *Wiadomości* (Londyn) 1963 nr 41; J. Petr. *Lětopis Instituta za Serbski Ludosypt* (Budziszyn) S. A 1964 nr 2 s. 247-249].

W. Engeström: Pamiętniki... (Powst. XVIII w.). Przeł. z oryginału przez J. I. Kraszewskiego. Poz. 1875. Przedr. w: Polska stanisławowska w oczach cudzoziemców. Oprac. W. Zawadzki. T. 2. (W-wa) 1963 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — Stanisław (August) Poniatowski, M. Glayre: Korespondencja dotycząca rozbiorów Polski. Tłum. J. Baranowska. Cz. 2. W-wa 1901 s. 68-69. — S. Trembecki: Quelques observations sur les écrits de... J. Potocki. (Powst. ok. 1797). Autograf Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Królestwa Pol. vol. 356 s. 1459-1498). Tekst oryg. i przekł. pol. ogł. i oprac. E. Rabowicz. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia, 3. Wr. 1969 *Arch. Lit.* 13. — M. Konarski: (Urywek z listu do J. Zawadzkiego z 10/22 I 1813). *Dzien. Wil.* 1815 t. 1 s. 118; przedr. J. Kott, R. Kaleta w: S.Trembecki: Listy. T. 2. Wr. 1954. — A. Magier: Estetyka miasta stołecznego Warszawy. (Ukończ. ok. 1833). Wyd. H. Szwankowska; komentarz hist.-lit. oprac. J. W. Gomulicki. Wr. 1963. — M. Baliński: Potocki J. *Wizerunki i Roztrząsania Nauk.* 1835 t. 6 s. 66-135; przedr. w: Pisma historyczne. T. 3. W-wa 1843 (pt. J. Potocki, wędrowiec, literat i dziejopis). — S. Chołoniewski: Proroctwo Józefa de Maistre w Peterburgu przesłane J. Potockiemu r. 1810, sprawdzone w Uładówce R. P. 1841. Dat. 1841. W: Obrazy z galerii życia mego. Lw. 1890. — S. Chołoniewski: Dwa listy hr. Józefa de Maistre z r. 1810 do J. Potockiego, krajczyca koronnego. *Athenaeum* 1843 t. 1. — Ż. Pauli: Wiadomość o życiu i pismach J. Potockiego. (Wstęp do) Podróż do Turcji i Egiptu. Kr. 1849; przedr. w wyd. Kr. 1924 *Tow. Miłośników Książki.* — J. M. Quérard: Les Supercheries littéraires dévoilés. T. 1. Paryż 1857 s. 177-193. — *Pismo zbiorowe.* Wyd. J. Ohryzko. T. 1. Petersb. 1859

http://rcin.org.pl

s. 124. — L. Siemieński: Kilka rysów z literatury i społeczeństwa od r. 1848--1858. T. 2. W-wa 1859. — R. Rzewuska: Mémoires ... (1788-1865). Publiées par son arrière-petite fille G. Caetani Grenier. T. 2. Rzym (1939) s. 43-46, 374. —

F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 21 (1865). — A. Ladraque: Petite question de paternité littéraire. *Le Bibliophile Belge* (Bruksela) R. 2 (1867) s. 290-294. — S. Tarnowski: Romans polski w początku XIX w. *Przegl. Pol.* 1871 luty i odb. (Kr. 1871). — T. Wojciechowski: Chrobacja, rozbiór starożytności słowiańskich. Kr. 1873 s. 77-116. — Zbigniew (M. Sadowska): Słów kilka o humorystyce i humorystach polskich. *Przegl. Tyg.* 1876. — L. Dębicki: Puławy. T. 3. Lw. 1888 (rozdz. 1). — W. Kalinka: Sejm Czteroletni. T. 1. Wyd. 4. Kr. 1895 s. 83. — T. Korzon: Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta. T. 1-6. Wyd. 2. Kr. 1897-1898. — A. Małecki: Lechici w świetle historycznej krytyki. Lw. 1897 s. 101-104. — F. Rawita Gawroński: Zorian Dołęga Chodakowski, jego życie i praca. Lw. 1898 s. 110-116. — W. Gomulicki: J. Potocki jako podróżnik. *Wędrowiec* 1900 nr 35-53. — H. Ułaszyn: O J. Potockim i literaturze Kaukazu. *Przegl. Tyg.* 1901 nr 46-51 i odb. (W-wa 1902). — W. A. Francew: Polskoje sławianowiedienije konca XVIII i pierwoj cetwierti XIX st. Praga 1906 s. 47-62. — E. Łuniński: Polskie wspomnienia o Maroku. *Świat* 1911 nr 50. — W. Smoleński: Publicyści anonimowi z końca w. XVIII. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) i odb. (W-wa 1912 s. 40-41). — J. Lorentowicz: (Wstęp do) Rękopis znaleziony w Saragossie. T. 1. W-wa 1917 *Bibl. Muz.* —

T. Sinko: Historia religii i filozofia w romansie J. Potockiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 59 (1920). — P. Smolik: (Wstęp do) Podróż do Turcji i Egiptu. Kr. 1924 *Tow. Miłośników Książki.* — S. Łoza: Kawalerowie orderu Św. Stanisława, 1765-1813. W-wa 1925. — S. Wasylewski: Pierwszy lot nad Polską przed półtora wiekiem. *Dział Kultury i Sztuki* (dod. do *Kur. Poz.*) 1928 nr 364 z. 10. — W. Kotwicz: (Podróż do Turcji i Egiptu. Rec.). *Roczn. Orient.* t. 7 (1929/30) s. 365-367. — J. S. Bystroń: Polacy w Ziemi Świętej, Syrii i Egipcie, 1147-1914. Kr. 1930 s. 77-79. — I. Turowska-Barowa: Upodobania orientalne Niemcewicza. *Ruch Lit.* R. 6 (1931) nr 4. — J. Giergielewicz: Zarys historii korpusów inżynierów w epoce Stanisława Augusta. W-wa 1933 s. 17-18. — W. A. Francew: Puszkin i hr. J. Potocki. *Ruch Lit.* R. 9 (1934) nr 7. — K. H. Bader: Wielki podróżnik polski, J. hr. Potocki. 1761-1815. *Ziemia* 1935 nr 2. — K. Chłędowski: Salony wiedeńskie w czasie kongresu 1815 r. W: Z przeszłości naszej i obcej. Lw. 1935 s. 276-278. — W. Kotwicz: J. hr. Potocki i jego podróż do Chin. Wil. 1935 *Bibl. Ordynacji Łańcuckiej* 2. — J. Krzyżanowski: Dziewica — trup. Z motywów makabrycznych w literaturze polskiej. W: Paralele. W-wa 1935; wyd. nast. W-wa 1961. — T. Sinko: Pod murem ogrodu Epikura. *Przegl. Współcz.* t. 53 (1935) nr 5 s. 263. — I. Turowska-Barowa: Echa orientalne w literaturze stanisławowskiej. *Prace historycznoliterackie. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego.* Kr. 1936. — A. Piskor: Niewolnik znaku. *Prosto z mostu* 1937 nr 15-16. — W. A. Francew: Poslednieje uczenoje putieszestwije grafa J. Potockogo 1805-1806, iz matieriałow dla jego biografii. Praga 1938. —

J. Andrzejewski: O „Rękopisie znalezionym w Saragossie". *Odrodzenie* 1947 nr 46. — E. Słuszkiewicz: Wiadomości o J. Potockim. Do redaktora „Odrodzenia". *Odrodzenie* 1948 nr 1. — M. Toporowski: (Wstęp do) Rękopis znaleziony w Saragossie. T. 1. (W-wa) 1950. [Rec. wyd.: L. Kukulski. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) z. 2]. — S. Kozakiewicz: Początki krytyki artystycznej w Warszawie. *Materiały do Studiów i Dyskusji* 1951 nr 6. — J. Reychman: Zbiory orientaliów w Polsce XVIII w. *Studia nad książką poświęcone pamięci K. Piekarskiego.* Wr. 1951. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — L. Kukulski: (Wstęp do) Rękopis znaleziony w Saragossie. (W-wa) 1956. — E. Rostworowski: Debiut polityczny J. Potockiego w r. 1788. *Przegl. Hist.* t. 47 (1956) z. 4. — E. Rostworowski: Post scriptum do „Debiutu politycznego J. Potockiego". *Tamże* t. 48 (1957) z. 2. — R. Caillois: Un Chef-d'oeuvre inconnu. *Preuves* 1958 nr 87. — R. Caillois: (Wstęp do) Manuscrit trouvé à Saragosse. Paryż 1958; także do wyd.: Paryż 1961, Frankfurt n. Menem 1961 (w przekł. niem.), N. Jork 1961 (w przekł. ang.), Mediolan 1965 (w przekł. włoskim). — L. Kukulski: „Parady". *Program Teatru Dramatycznego M. St. Warszawy.* (W-wa) 1958. — J. Lewański: (Wstęp), J. Modrzejewski: (Oprac. do) Parady. *Dialog* 1958 nr 8. [Sprost. i uzup.: L. Ku-

http://rcin.org.pl

KULSKI. *Tamże* 1958 nr 10]. — Z. RASZEWSKI: Kaprys J. Potockiego. *Program Teatru Dramatycznego M. St. Warszawy.* (W-wa) 1958. — DEL. (M. ŻUROWSKI): Francuzi odkrywają „Rękopis znaleziony w Saragossie". *Przegl. Hum.* 1958 nr 3. — J. BRZĘKOWSKI: „Rękopis znaleziony w Saragossie". *Kultura* (Paryż) 1959 nr 1/2. — L. KUKULSKI: „Parady". *Tyg. Pol.* (Paryż) 1959 nr 15. — L. KUKULSKI: (Wstęp i oprac. do) Podróże. W-wa 1959. [Rec. wyd.: R. CYBULSKI. *Kierunki* 1959 nr 44; Z. GREŃ. *Twórczość* 1959 nr 12; Z. LEWINÓWNA. *Nowe Książki* 1959 nr 19; H. J. SIKORSKI. *Argumenty* 1959 nr 40; J. ADAMSKI. *Perspectives Polonaises* 1960 nr 1; J. SZTETYŁŁO. *Mówią wieki* 1960 nr 3]. — A. BOUCHER: (The Saragossa Manuscript. Rec.). *New York Times Book Review* 1960. — C. LUTECKI: Powrót Potockiego do Paryża. *Teatr* 1961 nr 10. — J. ŁOJEK: „Giulietta la bella". W: Strusie króla Stasia. W-wa 1961. — J. REYCHMAN: Z dziejów polsko-tureckich stosunków literackich, naukowych i artystycznych. *Przegl. Hum.* 1961 nr 1. — S. TREUGUTT: (Parady. Rec. teatr.). *Przegl. Kult.* 1961 nr 29. — D. CIEPIEŃKO-ZIELIŃSKA: Królewięta na Tulczynie. W-wa 1962 *Światowid.* — W. J. SEIDLER: (Handschrift von Saragossa. Rec.). *Der Monat* 1962 listopad. — *Polska* 1963 nr 11 s. 47 (o wyst. „Parad" w Getyndze). — *Twórczość* 1963 nr 1 s. 152, nr 7 s. 98. — L. KUKULSKI: Posłowie (do) Rękopis znaleziony w Saragossie. (W-wa) 1965. — lk. (L. KUKULSKI): Potocki J. *Słownik folkloru polskiego.* (W-wa) 1965. — J. MAŚLANKA: Zorian Dołęga Chodakowski, jego miejsce w kulturze polskiej i wpływ na polskie piśmiennictwo romantyczne. Wr. 1965 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 13. — J. PETR: K spočatkam zajima polskich slawistow wo serbsku a połobsku problematiku. *Lětopis Instituta za Serbski Ludospyt* (Budziszyn) 1965 S. A nr 12/2. — E. RABOWICZ: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 3. — G. HERLING-GRUDZIŃSKI: Srebrna kulka. *Kultura* (Paryż) 1966 nr 1/2; *Tempo Presente* 1966 nr 1 (o „Rękopisie"). — L. KUKULSKI: Wstęp (do) Parady. (W-wa 1966). — R. CAILLOIS: Odpowiedzialność i styl (tłum. z franc.). W-wa 1967 *Bibl. Krytyki Współczesnej.* — J. RUDNICKA: Opowiadanie w XVIII-wiecznym cyklu „Tysiąc nocy i jedna" w zestawieniu z opowiadaniem w „Poncjanie" i „Rękopisie znalezionym w Saragossie". *Przegl. Hum.* 1967 nr 6. — Z. MARKIEWICZ: Nieznany list J. Potockiego. *Ruch Lit.* 1968 nr 5.

POTOCKI STANISŁAW KOSTKA (1755–1821)

Pseud. i krypt.: AUTOR „ŚWISTKA KRYTYCZNEGO"; JAN WIT...; N. P. W. M. B. S. P.; S. P.; UN POLONAIS; W. (WIEŚNIAK).

Publicysta, mówca, krytyk literacki, historyk kultury, pamiętnikarz, poeta, dramatopisarz, tłumacz.

Ur. w listopadzie 1755 w Lublinie; syn Eustachego, cześnika koronnego, późniejszego generała artylerii litewskiej, i Marianny z Kątskich (Konckich, Kąckich); brat Ignacego. Uczył się w pijarskim Collegium Nobilium w Warszawie. W 1772-1775 przebywał we Włoszech, Francji, Szwajcarii i Niemczech, interesując się głównie architekturą i sztuką (wracał tam jeszcze parokrotnie, m. in. w 1777, 1779-1780, 1783, 1785-1786, 1796-1797). W latach późniejszych opracowywał projekty architektoniczne (m. in. projektował ok. 1788 fasadę warszawskiego kościoła Św. Anny) i utrzymywał bliskie związki z architektami (P. Aigner). W 1776 ożenił się z Aleksandrą Lubomirską, marszałkówną wielką koronną. W 1778 wybrany posłem na sejm z woj. lubelskiego, z którego odtąd nieprzerwanie posłował. W 1781 — podstoli wielki koronny. W roku następnym wszedł do Rady Nieustającej. Należał do stronników opozycyjnej ówcześnie Familii, biorąc czynny udział w aferze Dogrumowej. W 1787-1788 jeździł w towarzystwie J. U. Niemcewicza do Paryża i Londynu. Na Sejmie Czteroletnim związał się ze stronnictwem patriotycznym i należał do jego najlepszych mówców. W 1788 nominowany posłem ekstraordynaryjnym do Paryża. Od 5 maja 1789 do 2 lutego 1790 — szef 14 regimentu piechoty im. Potockich (po Stanisławie Szczęsnym); w 1791 — generał major artylerii wojsk koronnych; w 1792 — generał artylerii koronnej (po Stanisławie

http://rcin.org.pl

Szczęsnym) i szef 5 regimentu fizylierów. W czerwcu t.r. wszedł do Rady Wojennej. W kampanii 1792 walczył na froncie litewskim (m. in. pod Mirem). Po zwycięstwie Targowicy emigrował wraz z Ignacym do Lipska i Drezna, gdzie uczestniczył w przygotowaniach do powstania, nie wziął w nim jednak udziału — aresztowany przez władze austriackie, więziony w Josephstadt i internowany w Pradze. Po uzyskaniu wolności i podróży do Włoch (1796-1797) osiadł w Wilanowie i zajął się studiami nad językiem polskim, literaturą i sztuką.

Należał do organizatorów i najaktywniejszych członków Towarzystwa Przyjaciół Nauk (od 1808 — prezes Wydziału Literatury, od 1818 — prezes Wydziału Nauk). Od 1805 — efor Liceum Warszawskiego. W tymże roku podejmował w Wilanowie Aleksandra I. W Księstwie Warszawskim — senator wojewoda; członek Komisji Rządzącej w Sekcji Skarbu (od 14 stycznia 1807) i przy boku Fryderyka Augusta w Dreźnie (od lipca 1807); prezes Izby Edukacji Publicznej (od 14 lutego 1807), następnie Dyrekcji Edukacji Narodowej; prezes Rady Stanu i Rady Ministrów (od 25 marca 1809); komendant generalny korpusów kadetów (do września 1814). Położył wielkie zasługi w dziele organizacji szkolnictwa. W 1808 jeździł do Francji i Hiszpanii. Po upadku Księstwa emigrował wraz z rządem przez Pragę do Drezna, skąd powrócił do Wilanowa już 6 lipca 1814. Z początkiem 1815 rozpoczął współpracę z *Pamiętnikiem Warszawskim*, angażował się m. in. w polemiki teatralne (zwolennik Towarzystwa Iksów). 20 maja t.r. objął jako minister kierownictwo Wydziału Oświecenia Narodowego, późniejszej Komisji Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, i pozostawał na tym stanowisku do 8 grudnia 1820 (dymisjonowany w wyniku zabiegów episkopatu i ureakcyjnienia się polityki Aleksandra I). Równocześnie był prezesem Rady Stanu, nadto od stycznia 1817 — zastępcą, a od 31 lipca 1818 — prezesem Senatu.

Należał do wolnomularstwa (w VII stopniu). Od 4 marca 1784 do 27 grudnia 1790 — wielki mówca Wielkiego Wschodu Narodowego, od 1 marca 1812 do 3 marca 1821 — wielki mistrz. Był też członkiem Kapituły Najwyższej, członkiem lóż kapitulnych Rycerze Gwiazdy i Bracia Zjednoczeni, członkiem honorowym Świątyni Izis, Kazimierza Wielkiego, Świątyni Równości, Pochodni Północy i Przyjaciół Ludzkości. Nadto członek honorowy Uniwersytetu Krakowskiego z tytułem „princeps eloquentiae" (od 24 lipca 1815), kawaler orderów: Św. Stanisława (5 maja 1777), Orła Białego, Legii Honorowej (1807) i Św. Ludwika (1815). Zmarł 14 września 1821 w Wilanowie. Zostawił bogate zbiory rękopisów, książek i dzieł sztuki.

TWÓRCZOŚĆ

1. Itinéraire des Glaciers de Chamonix. Powst. 1774. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 254).

Pamiętnik wycieczki w Alpy Szwajcarskie w 1774.

2. Mowa ... na sesji sejmowej 23 października 1778. W-wa (1778).

3. Voyage en Italie contenant l'histoire de l'Italie et le jugement sur les antiquités et sur les ouvrages des arts... Powst. 1779. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 245); zaginął po wojnie.

Dod. obejmował fragm. podobnych wspomnień z 1774.

4. Głos ... na sesji dnia 21 października 1782 miany. (W-wa 1782). Przedr. zob. poz. 40.

Wyd. też osob. mowę z 25 października t. r. Przedr. jw.

Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 233).

5. Voyage en Italie et en Allemagne. Powst. 1783, 1795-1797. Rkps jw. sygn. 256.

Fragm. wspomnień z 1783 i 1795-1797.

6. Mowa ... przy zdaniu sprawy z dwóchletnich Rady czynności, na Sejmie Grodzieńskim r. 1784 dnia 20 Octobris miana. B. m. (1784). Przedr. zob. poz. 40.

Wyd. też osob. mowę z 26 grudnia t. r.

Rkpsy jw. sygn. 233, 253 3) z własnoręcznymi popr. autora.

7. Mowa przy obchodzie pamiątki W. M. W. W. N. Andrzeja Mokronowskiego ... miana na zgromadzeniu W. W. N. dnia

http://rcin.org.pl

26 grudnia 1784. W-wa 1784. Przedr. zob. poz. 40.
Rkps jw. sygn. 253 4).

Przekł. niem.: Lipsk 1786; wyd. nast. W-wa 1788.

8. Listy polskie pisane w roku 1785, wydane przez Jana Wit... Cz. 1. (Lw. 1785). Fragm. pt. „Popłoch na operze" przedr. J. Jackl. *Teatr Narodowy 1765--1794*. Red. J. Kott. (W-wa 1967) s. 651--652.
Autograf (czystopis i brulion) jw. sygn. 95/2.

Paszkwil antykrólewski w związku ze sprawą Dogrumowej. Autorstwo ustalił E. Kipa; poprzednio przypisywane Ignacemu Potockiemu.

9. Voyage en Vesuve. Powst. 1786. Rkps jw. sygn. 262 I.
Przekł. pol.: M. L. Bernhard. *Meander* 1952 nr 10.

10. Mowa na zgromadzeniu W. W. N. dnia 15 października 1786 przez N. P. W. M. B. S. P. miana. (W-wa 1786).
Rkps jw. sygn. 253 4).

11. Mowa przy obchodzie pamiątki D. W. D. W. W. B. Stefana de Rieule, generał majora w wojsku Rzplitej przez N. P. W. M. B. S. P. dnia 13 listopada 1786 miana. (W-wa 1786).
Rkps jw. sygn. 253 4).

12. Wieczory sejmowe. Powst. 1786. Rkps jw. sygn. 240. Red. 2 skróc. pt. Rozmowa o sejmikach, sygn. 252.

Rodzaj pamiętnika z sejmu 1786.

13. Myśli ... o ogólnej poprawie rządu krajowego. B. m. (ok. 1788).

Przekł. franc.: Pensées sur la réformation générale du gouvernement de Pologne. W-wa 1789.

14. Mowa ... miana przy oddaniu przez niego projektu Komisji Wojskowej na sesji sejmowej dnia 16 października 1788. (W-wa 1788).

Przekł. franc.: Discours ... prononcé en diète dans la séance du 16 Octobre 1788 en remettant le projet sur le retablissement de la Commission de Guerre. B. m. 1788.

Wyd. nadto inne mowy z Sejmu Czteroletniego: z 24 października i 22 listopada 1788, z 16 stycznia, 10 marca i 16 października 1789, z 20 września 1790, z 6 i 21 grudnia 1791.
Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 233).

15. List do publiczności ... posła lubelskiego o rozrzuconych przeciw niemu paszkwilach. Dat. 20 sierpnia 1789 w Warszawie. B. m. (1789, jako dod. do *Gaz. Warsz.*).

16. List ... do autora pisma pod tytułem Czamarka i sarafan. B. m. (1791).
Zob. Makulski F. Jaxa, Twórczość poz. 16.

17. Pożytki z uchwalonego prawa zasad o przedaży starostw... W-wa 1792.

18. Pochwała Józefa Szymanowskiego, miana w zgromadzeniu Przyjaciół Nauk ... dnia 9 maja 1801. W-wa 1801. Przedr.: *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 1 (1802); w: J. Szymanowski: Wierszem i prozą pisma różne. Wyd. T. Mostowski w: Pisma rozmaite współczesnych wierszem i prozą. T. 1. W-wa 1803 *Wybór Pisarzów Pol.* (pt. Opis życia i prac uczonych ...); zob. poz. 40; w: J. Szymanowski: Poezje. Wil. 1822.
Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 233 II).

19. Umarły żyjący, czyli diabeł włoski. Komedioopera w 3 aktach. Wyst. W-wa 27 kwietnia 1803 (pt. Diabeł włoski, czyli nieboszczyk żyjący). Autograf jw. sygn. 246 I k. 87-133.

Utwór przyznawany błędnie W. Bogusławskiemu (przez Estr. i E. Szwankowskiego). Pomyłkę prostował już J. W. Gomulicki. *Przegl. Hum.* 1957 nr 2.

20. Pochwała Grzegorza Piramowicza, miana w zgromadzeniu Przyjaciół Nauk ... dnia 15 maja 1802. W-wa 1802. Przedr.: *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 2 (1803); zob. poz. 40; *Polska krytyka literacka (1800-1918)*. *Materiały*. T. 1. W-wa 1959.
Rkps jw.

21. O sztuce u dawnych. Wstęp, w którym rozbiór zarzutów czynionych przeciwko sztukom oraz wskazanie ich użyteczności. Rzecz napisana przez ... czytana na posiedzeniu publicznym Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk dnia 5 maja 1803 r. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 2 (1803) i osob. (W-wa) 1803. Przedr. we wstępie do poz. 31.

22. Mowa ... miana przy otwarciu Liceum Warszawskiego na dniu 2 stycznia 1805 r. (W-wa) 1805. Przedr. zob. poz. 40.

Wersja franc.: rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 233 I).

23. Mowa ... miana przy zakończeniu popisu uczniów Liceum Warszawskiego na dniu 28 września 1808 r. W-wa (1808). Przedr. zob. poz. 40.

24. Mowa ... na obchód uroczystości ustalenia Towarzystwa Przyjaciół Nauk przez Fryderyka Augusta dnia 10 listopada 1808 r. W-wa 1808. Wyd. nast.: W-wa (1809); zob. poz. 40; fragm. przedr.

http://rcin.org.pl

A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 2. Kr. 1901 s. 136-138.

25. Pochwała walecznych Polaków w ostatniej wojnie poległych, czytana ... na publicznym posiedzeniu Królewskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk dnia 22 grudnia 1809. W-wa 1810. Przedr.: *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 8 (1812); zob. poz. 40.

Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 233 II).

26. Rozprawa o krytyce, czytana na publicznym posiedzeniu Królewskiego Warsz. Towarzystwa Przyjaciół Nauk dnia 21 stycznia 1811 r. W-wa 1811. Przedr.: *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 9 (1816); zob. poz. 40; *Polska krytyka literacka*, jw. poz. 20.

W rkpsie jw. sygn. 237: Raptularze do Rozprawy o krytyce (oraz:) Odpowiedź na krytykę Rozprawy o krytyce. Por. Trzciński A., Twórczość poz. 20.

27. Rozprawa o potrzebie ćwiczenia się w ojczystej mowie, służyć mająca za wstęp do pisma: O polskim języku, miana przy ukończeniu egzaminu Liceum Warszawskiego 2 września 1811. W-wa 1811. Przedr.: zob. poz. 40; *Poradnik Język.* 1912.

Rkps jw. sygn. 237.

28. Rozprawa o języku polskim ... czytana na posiedzeniach Towarzystwa Królewskiego Warsz. Przyjaciół Nauk w r. 1812. W-wa (1812). Przedr. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 9 (1816).

Rkps jw.

29. Rozprawa o sztuce pisania, czyli o stylu, czytana na publicznym posiedzeniu Królewskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, dnia 7 stycznia 1813 r. W-wa 1813. Przedr. zob. poz. 40; *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 10 (1817).

Rkpsy jw. sygn. 233 III, 242 29) (czystopis).

30. Mowa ... miana w □ Św. Jana, pod osobnym tytułem: Przesąd Zwyciężony na W.·. Krakowa, dnia 12 Mca 1go R.·. P.·. Ś.·. 5813. Kr. 1813.

Rkps jw. sygn. 253.

31. O sztuce u dawnych, czyli Winkelman polski. Cz. 1-3. W-wa 1815. Cz. 1 wyd. też osob. W-wa 1815. Do cz. 3 dołączony dod. — zob. Przekłady poz. 10.

Dedyk. żonie, Aleksandrze z Lubomirskich. We wstępie przedr. poz. 21.

W rkpsie jw. sygn. 258: Wypisy do dzieła...

32. O wymowie i stylu. T. 1-4. W-wa 1815-1816.

Red. 1 i 2 w rkpsach jw. sygn. 231, 232.

Dedyk. A. K. Czartoryskiemu.

W tekście t. 2-4 rozrzucone liczne przekłady, m. in. Przekłady poz. 1-9; z drobniejszych przekł. autorów: H. F. d'Aguesseau, Aischines, H. Bernardin de Saint-Pierre, M. Bourdaille, J. Bridaine, N. Chamfort, F. R. de Chateaubriand, F. Fénelon, B. Fontenelle, J. de La Bruyère, T. Livius, Lucjan z Samosaty, Mme de Maintenon, C. Plinius Secundus, Plutarch z Cheronei, G. T. F. Raynal, l'abbé de Saint-Réal, C. Sallustius Crispus, L. Annaeus Seneca, Mme de Sevigné, Voltaire i in.

33. Rys chronologii, religii, języka, nauk, ludności, rządu, handlu, obyczajów, zwyczajów, sztuk, pomników i celniejszych wynalazków Chińczyków ... Z źródłowych pisarzy zebrany. *Pam. Warsz.* t. 1-3 (1815).

34. Projekt do urządzenia hierarchii akademicznej w krajach Księstwa Warszawskiego. W-wa 1815.

Współautor: W. Surowiecki.

35. Pochwała Ignacego Krasickiego. Powst. 1815. *Pam. Warsz.* t. 4 (1816). Przedr.: zob. poz. 40; w: I. Krasicki: Myszeis. Wil. 1817; w: I. Krasicki: Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki. Paryż 1818.

36. Świstek krytyczny. *Pam. Warsz.* 1816-1817, 1818. Wyd. nast.: wybór oprac. E. Kipa. Wr. (1955) *BN* I, 154 (razem z poz. 45). Fragm. przedr. J. Lipiński w: Recenzje teatralne Towarzystwa Iksów, 1815-1819. Wr. 1956 *Materiały z Dziejów Teatru w Pol.* 4.

W rkpsie Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 239): Kompozycje i bruliony Świstka.

37. Uwagi wieśniaka nad krytyką „Kopciuszka"; Wieśniak do redaktora Gazety Warszawskiej; Dalsze uwagi wieśniaka. *Gaz. Warsz.* 1816 nr 19-21 (dod.).

Rkps jw. sygn. 242 15) — 17).

Podpisane: W.

38. Mowa pogrzebowa Józefa Księcia Poniatowskiego ... na obchód pogrzebu jego w Krakowie ... na zgromadzeniu Towarzystwa Przyjaciół Nauk czytana dnia 30 mca kwietnia r. 1816. B. m. (1816). Przedr.: zob. poz. 40; *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 11 (1817).

Rkps jw. sygn. 233, 243 9).

Przekł. niem.: J. S. Richter: Rede gehalten am Grabe des Fürsten Joseph Poniatowski... Opole 1826.

39. Mowa przy oddaniu medalu ks. Onufremu Kopczyńskiemu ... miana ... d. 30 listopada 1816 r. (W-wa) 1816. Przedr. *Pam. Warsz.* t. 7 (1817).

http://rcin.org.pl

40. Pochwały, mowy i rozprawy. Cz. 1-2. W-wa 1816.

Zawartość cz. 1: Dedyk. do Aleksandra Potockiego; Przedmowa; poz. 7, 18, 35, 20, 24, 25; Mowa przy złożeniu w grobie Wilanowskim ... zwłok Ignacego hr. Potockiego (rkps Arch. Główne Akt Dawnych — Arch. Wilan. sygn. 233 II 5)); Mowa miana przy wyprowadzeniu ciała hr. Adama Potockiego (rkps jw. sygn. 233, 253 1)); poz. 38. —
Cz. 2: Objaśnienie o sejmie zwanym Biskupa Krakowskiego (rkps jw. sygn. 236 5)); poz. 4, 6; Przymówienie się w Izbie Poselskiej na sesji dnia 31 października r. 1782 (rkps jw. sygn. 233 I 12)); poz. 22, 23; Mowa przy zamknięciu egzaminu ... 1815; Rozprawa o medalach mianowicie urzędowych w względzie ich użyteczności i sztuki (rkps jw. sygn. 237 4), rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3009); poz. 26, 29; Rozprawy o języku, wymowie i literaturze polskiej (tu m.in.: Przesłanie ... B. Lindemu i poz. 27 jako rozprawa 1; fragm. w rkpsie Arch. Główne Akt Dawnych — Arch. Wilan. sygn. 237).

41. Pochwała Tadeusza Czackiego ... czytana na publicznym posiedzeniu Towarzystwa Przyjaciół Nauk dnia 15 stycznia 1817. W-wa (1817). Przedr. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 12 (1818).
Rkps jw. sygn. 233 II.

42. Mowa ... prezydującego w Senacie, miana w dzień otwarcia Sejmu 15/27 marca 1818. (W-wa 1818).
Wersja franc.: (W-wa 1818).
Wyd. też osob. mowy z: 28 marca, 3, 6 i 27 kwietnia t. r.
Rkpsy jw. sygn. 233 I.

43. Rozprawa o duchu pism Machiawela z uwagi nad zapytaniem: czyli się wiekiem świat pogarsza? Czytana ... na posiedzeniu publicznym dnia 4 maja 1818 r. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 12 (1818); *Pam. Warsz.* t. 11 (1818).
W rkpsie Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 237): Krótki rozbiór dzieła Machiawela o książęciu.
Przekł. roz.: *Wiestnik Jewropy* 1819 nr 13-14.

44. Żyd nie Żyd? Odpowiedź na „Głos ludu izraelskiego". (W-wa 1818).
Czystopis jw. sygn. 244.
Wyd. anonim. Polemika z K. Surowieckim (zob. SUROWIECKI K., Twórczość poz. 11).

45. Podróż do Ciemnogrodu przez autora Świstka krytycznego. T. 1-4. W-wa 1820. Wyd. nast.: oprac. E. Kipa. Wr. (1955) *BN* I, 154 (razem z poz. 36). Fragm. przedr. H. Hinz, A. Sikora w: Polska myśl filozoficzna. Oświecenie — Romantyzm. (W-wa 1964).
Brulion cz. 1 i fragm. cz. 3 w rkpsach jw. sygn. 241.
Utwór wywołał m. in. napastliwą polemikę K. Surowieckiego (zob. SUROWIECKI K., Twórczość poz. 13).

46. Pochwała Tadeusza Matuszewica ... czytana na posiedzeniu publicznym Towarzystwa Królewskiego Warsz. Przyjaciół Nauk ... dnia 3 maja 1820 r. W-wa (1820). Przedr. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 14 (1821).
Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 233 II).

47. Mowa ... do Tronu, miana na posiedzeniu połączonych Izb, dnia 13 września 1820. (W-wa) 1820.
Wyd. też osob. mowę z 13 października t. r.

48. Lettre d'un Polonais à M. l'abbé Ciampi ... concernant une médaille que l'Université de Varsovie a fait frapper pour éterniser l'époque de son établissement. (W-wa 1821).

49. Sen, czyli sąd Bielawskiego. Ogłaszany błędnie pod nazwiskiem S. Trembeckiego od wyd.: S. Trembecki: Poezje. T. 2. W-wa 1820 (1821).
Autograf Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 238 k. 6-10).
Utwór prozą.

50. Kantata na dzień urodzin Hilarego Siemianowskiego. Autograf jw. sygn. 246 I k. 21-27.

51. Zejście Bielawskiego do prewetu. Opera w 1 akcie. Ogł. R. Kaleta w: Anegdoty i sensacje obyczajowe. W-wa 1958 s. 52-55.
Autograf jw. sygn. 246 I k. 10-12.

52. Cyrce i Ulisses, czyli bydlęta. Opera buffo.
Autograf jw. sygn. 246 I s. 42-55.

53. (Wiersze z różnych lat). Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 235, 246, 250, 251).
Indeks alfabetyczny zawartych tam 182 wierszy oprac. J. Rudnicka: Informacja o wierszach S. K. Potockiego. *Pam. Lit.* R. 55 (1964) z. 2. Z tych opublikowano dotychczas:
Myśl o poezji. W: T. K. Węgierski: Wiersze. W-wa 1803 s. 460 (jako utwór Węgierskiego).
Napis na dom wiejski. W: J. U. Niemcewicz: Pisma różne wierszem i prozą. T. 1. W-wa 1803 s. 526-527, pt. Myśl o szczęściu (jako utwór Niemcewicza).
Duma o panu Moratorym. *Pam. Warsz.* t. 6 (1816) s. 144.
Strumyki. *Astrea* t. 2 (1822) s. 336-337.
Moja satyra. Z odpisu pt. Satyra moja ogł. J. W. Gomulicki. *Twórczość* 1955 nr 4 (z przypisaniem autorstwa T. K. Węgierskiemu).
Moje pierwsze w życiu wiersze. (Wiersz z prozą do T. K. Węgierskiego). Ogł. E. Kipa we wstępie

http://rcin.org.pl

do: Podróż do Ciemnogrodu. Wr. (1955) *BN* I. 154 s. VIII-IX (por. poz. 45).

Banialuka. Ogł. R. Kaleta w: Nie masz zgody. Trzy satyry z wieku Oświecenia. Wr. 1957.

Krytyka na aktorów warszawskiego teatru. Ogł. J. W. Gomulicki. *Przegl. Hum.* 1957 nr 2 s. 65-66.

(Obiady czwartkowe). Fragm. ogł. J. Rudnicka. *Przegl. Hum.* 1958 nr 5 s. 160.

Na wiersz Miera do niego. Ogł. E. Rabowicz. *Pam. Lit.* R. 53 (1962) z. 4 s. 556; przedr. w: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 3 s. 268-269.

Wiersz do Grzegorza Piramowicza. Ogł. R. Kaleta. *Poezja* R. 2 (1966) nr 10.

Wiersz do krajczyny Potockiej. Ogł. R. Kaleta w zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia, 3. Wr. 1969 *Arch. Lit.* 13.

54. Prace z historii polskiej i starożytnej. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 236, 249).

55. Rozprawy i odpowiedzi na krytyki. Rkps jw. sygn. 237.

56. Myśli i fragmenta. Rkps jw. sygn. 238.

57. Pisma o literaturze. Rkpsy jw. sygn. 242-244, 250.

58. Mowy i pisma polityczne. Rkpsy jw. sygn. 248, 253.

59. O architekturze wiejskiej. Projekt dzieła. Rkps jw. sygn. 255 (brulion i czystopis).

60. O sztuce u dzisiejszych tudzież biografie sztycharzy i malarzy. Rkps jw. sygn. 257 (fragm. brulionu oraz materiały bio-bibliograficzne).

Utwory ogł. w czasopismach: *Astrea, Gaz. Warsz., Pam. Warsz.* (od 1815), *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk.*

Niektóre pisma Potockiego związane z jego działalnością w Towarzystwie Przyjaciół Nauk ogł. A. Kraushar w: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 1-8. Kr. 1900-1906 — stąd „Myśli o projekcie nowego dzieła historii polskiej" przedr. M. H. Serejski w: Historycy o historii. Od A. Naruszewicza do S. Kętrzyńskiego. W-wa 1963.

P r z e k ł a d y

1. J. B. Massillon: Wyciąg z kazań Massyliona. Wyd. zob. Twórczość poz. 32 t. 2 s. 29-49.

Tamże i w dalszych tomach przekłady fragm. z jego pism.

2. J. Mascaron, E. Fléchier: Wyjątki z Mascarona i Flesziera. Wyd. zob. Twórczość poz. 32 t. 2 s. 60-70.

Tamże i w dalszych tomach przekłady fragm. z jego pism.

3. J. B. Bossuet: Wypisy z mów pogrzebowych... Wyd. zob. Twórczość poz. 32 t. 2 s. 71-98.

W dalszych tomach przekłady fragm. z jego pism.

4. J. F. Laharpe, A. L. Thomas: Wypisy z pochwał... Wyd. zob. Twórczość poz. 32 t. 2 s. 274-316.

5. G. L. L. de Buffon: Mowa ... o sztuce dobrze pisania. Wyd. zob. Twórczość poz. 32 t. 2 s. 316-332.

Tamże i w dalszych tomach przekłady fragm. z jego pism.

6. J. J. Rousseau: Mowa ... o sztukach i naukach, uważana jako wzór wymowy, w rodzaju moralnym, filozoficznym i politycznym. Wyd. zob. Twórczość poz. 32 t. 2 s. 337-391.

Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 234 I).

W t. 4 fragm. przekładów z innych jego pism, na s. 390 fragm. z „Emila".

7. P. Cornelius Tacitus: (Fragm. „Historii"). Wyd. zob. Twórczość poz. 32 t. 2, 4.

Rkps jw. sygn. 234 I.

8. Demostenes: (Fragm. z mowy o koronie); Filipika, VI. Wyd. zob. Twórczość poz. 32 t. 3 s. 89-92, 104-138, 157-178.

9. M. Tullius Cicero: Wyciąg z mów Cycerona przeciwko Werresowi; Wyciąg z mów Cycerona przeciwko Katylinie; Mowy Cycerona za Murenną i Archiaszem; Mowy Cycerona za Sekscjuszem, Milonem i in. Wyd. zob. Twórczość poz. 32 t. 3 s. 357-520.

Rkps jw. sygn. 234 I.

Tamże w t. 4 dwa listy do Attyka i in. fragm.

10. C. Plinius Secundus: Wyjątki co do sztuk z trzech rozdziałów „Historii naturalnej" Pliniusza, ściągające się do malarstwa i snycerstwa u dawnych. W-wa 1816.

Dod. do cz. 3 dzieła: O sztuce u dawnych, czyli Winkelman polski (zob. Twórczość poz. 31).

11. Q. Horatius Flaccus: (Ody wybrane). Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 234 I, 246, 250).

W rkpsie sygn. 247: przekłady franc. oraz streszcz. i omówienia.

12. J. P. Florian: Galatea. Ks. 1. Autograf jw. sygn. 234 II s. 145-175.

13. J. Macpherson: Fingal, poema Osjana. Pieśń 1; Wojna Inistony; in. Rkps jw. sygn. 234 II.

Tamże streszcz. poematów.

http://rcin.org.pl

14. J. J. Rousseau: Nowa Heloiza. Listy 1-6. Autograf jw. sygn. 238 s. 61-113.

Nadto wiele drobnych przekł. rozrzuconych w poz. 32 Twórczości oraz w rkpsach, m. in. fragm. przekładów powieści: L. Sterne: Wojaż sentymentalny we Francji (sygn. 238 s. 281-287); Voltaire: Kandyd albo najlepszość (sygn. 235 s. 19-20); Voltaire: Zadyg (sygn. 238 s. 81-88).

Prace edytorskie

1. Zbiór uchwał i ogólnych urządzeń Izby Edukacyjnej od czasu jej ustanowienia, to jest od 26 stycznia 1807 do 14 lutego 1809 r. (Przez J. W. Komendanta Jeneralnego Korpusów Kadeckich ... wraz z Izbą Edukacyjną ułożone i w jedno zebrane). W-wa 1809.

Główny wkład edytorski włożył tu J. Lipiński, ówcześnie sekretarz Izby Edukacyjnej.

Listy i materiały

1. Do przyjaciół bruliony odpowiedzi z 1771-1777, m. in. do braci: Ignacego, Jana, Jerzego; kuzyna Aleksandra; Katarzyny Kossakowskiej; J. Bielawskiego. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 261).

Por. poz. 21.

2. Do żony, Aleksandry z Lubomirskich, z 1785-1808. Rkps jw. sygn. 262 I-II.

2a. Do S. Sz. Potockiego z 1788. Rkps. Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Arch. Sanguszków sygn. 771).

3. Do brata, Ignacego, z 1789-1790 i 1792-1794. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 279 b V, VII, 280 (B5)).

3a. Do brata, Jerzego, z 15 stycznia 1790. Rkps (odpis) Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Ossol. sygn. 1848/I).

4. Do Stanisława Augusta raport z misji do Jass w styczniu 1792 (przekł. z franc.). Z rkpsu Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiór Popielów vol. 392) ogł. i przeł. J. Łojek w: Rok nadziei i rok klęski, 1791-1792. Z korespondencji Stanisława Augusta z posłem polskim w Petersburgu Augustynem Deboli. (W-wa) 1964.

5. Do syna, Aleksandra, z 1798-1821. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 263 I-II).

6. Korespondencja z Komisją Rządzącą z okresu 7 sierpień — 23 wrzesień 1807. Wyd. H. Konic w: Materiały do dziejów Komisji Rządzącej. Korespondencja Komisji z delegatami do Drezna, Ludwikiem Gutakowskim i S. Potockim. W-wa 1910 *Prace Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I* 1.

7. Do Napoleona I, króla saskiego Fryderyka Augusta, ministrów francuskich i in. bruliony z 1807-1810, także parę brulionów listów wcześniejszych: do K. Ustrzyckiego z 1782, do J. Bielawskiego. Rkps jw. sygn. 249.

8. Korespondencja z Fryderykiem Augustem i ministrem saskim hr. K. de Bose z 1807. Rkps jw. sygn. 109.

9. Korespondencja z S. Brezą z 1807-1813. Rkps jw. sygn. 266 I-VI.

10. Korespondencja z J. Wybickim z 1807-1809, 1814-1815. Fragm. ogł. A. M. Skałkowski w: Archiwum Wybickiego. T. 2 (1802-1822). Gdańsk 1950.

10a. Do J. Albertrandiego z 15 maja b. r. Rkps Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 1075/III).

11. Do J. S. Bandtkiego z 1809-1821. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 1874.

12. Korespondencja z 1810. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3757.

13. Korespondencja z I. Sobolewskim z 1816-1820. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 267).

14. Do T. Wasilewskiego z 1817. Rkps Ossol. sygn. 4364/III.

15. Do S. Wodzickiego z 1817. Rkps jw. sygn. 6642/III.

16. Korespondencja z 1817-1820 w sprawie bibliotek publicznych. Ogł. M. Łodyński w: Materiały do dziejów państwowej polityki bibliotecznej w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim (1807-1831). Wr. 1958 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 8.

17. Korespondencja w sprawie Uniwersytetu Warszawskiego z 1818-1820. Fragm. ogł. J. Bieliński w: Królewski Uniwersytet Warszawski. T. 1-3. W-wa 1912.

18. Do S. B. Lindego. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3468.

Zob. też poz. 16, 24.

19. Korespondencja z Janem Śniadeckim. Rkps Bibl. PAN Kr. (odpisy ze Zbiorów Jaszuńskich).

Zob. też poz. 31.

20. Odpisy korespondencji dyplomatycznej. Teki W. Kalinki, t. 7. Rkps Ossol. sygn. 6851/I.

http://rcin.org.pl

21. Od przyjaciół z 1771-1777, m. in. od braci, K. Kossakowskiej, F. Oraczewskiego, A. Popławskiego, K. J. Skrzetuskiego, K. Ustrzyckiego. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 260). Fragm. z listów Ustrzyckiego cyt. K. Wierzbicka-Michalska: Sześć studiów o teatrze stanisławowskim. Wr. 1967 *Studia z Dziejów Teatru w Pol.* 5 s. 234.

Por. poz. 1.

22. Od różnych osób z 1786-1787, 1803--1812, 1814-1820. Rkps jw. sygn. 265 I-VIII. List od V. Brenny z 21 września 1789 ogł. S. Lorentz. *Biuletyn Historii Sztuki* 1950 nr 1/4 i nadb.; list od T. Mostowskiego z 4 marca 1807 ogł. J. Platt. *Ze skarbca kultury* 1960 z. 1 (12); list od J. S. Bandtkiego z 24 kwietnia 1812, od J. Wybickiego z 1 września 1815 i od J. U. Niemcewicza z 22 czerwca 1816 ogł. J. Rudnicka w: Biblioteka Wilanowska. Dwieście lat jej dziejów (1741-1932). W-wa 1967.

23. Od różnych osób z 1788-1792. Rkps jw. sygn. 264. — List od I. Krasickiego z 12 listopada 1789 wyd. Z. Goliński, M. Klimowicz, R. Wołoszyński w: Korespondencja I. Krasickiego. T. 2. W-wa 1958. — List od J. Jasińskiego z 13 czerwca 1792 ogł. E. Kipa. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) z. 2 s. 482.

23a. Od G. Piramowicza. Rkps Bibl. Nar. (depozyt prezydenta pudło V); zniszcz. w 1944.

24. Od członków rządu z 1807-1813, m. in. od J. S. Bandtkiego, S. B. Lindego, F. Łubieńskiego, K. Hebdowskiego, T. Matuszewicza, T. Mostowskiego, J. U. Niemcewicza, S. Staszica, J. Wybickiego. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 268 I-III).

25. Od książąt, ministrów, generałów zagranicznych z 1807-1821, m. in. w. ks. Konstantego. Rkps jw. sygn. 269.

26. Od cudzoziemców z 1807-1821. Rkps jw. sygn. 270.

27. Od Fryderyka Augusta saskiego 6 listów z 1809-1815 i od Aleksandra I list z 13/25 maja 1821. Rkps jw. sygn. 173.

28. Od różnych osób, w papierach T. Czackiego. Rkps jw. sygn. 136.

29. Od różnych osób, z 1814-1820 w sprawach Wydziału Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, m. in. od F. Bentkowskiego, Jędrzeja Śniadeckiego, A. Wołłowicza. Rkps jw. sygn. 271. Fragm. ogł. E. Kipa we wstępie do: Podróż do Ciemnogrodu. Wr. (1955) *BN* I, 154.

30. Od P. Maleszewskiego z 1819. Rkps był w Bibl. Wyższej Szkoły Handlowej w W-wie.

31. Od Jana Śniadeckiego. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3140.

Zob. też poz. 19.

32. Od J. U. Niemcewicza. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 293, także w zbiorach sygn. 263, 268, 271).

Por. poz. 24.

33. Wydatki ... z podróży do Francji, Włoch i Niemiec z l. 1772-1774. Rkps jw. sygn. 225 I.

34. Notaty i rachunki z podróży po Włoszech, w jęz. franc. z ok. 1774/75. Rkps Bibl. Nar. (Arch. Wilan. sygn. 440 (857)); zniszcz. w 1944.

35. Pamiętnik interesów... Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Gospodarcze Potockich). Fragm. ogł. S. Lorentz w: Natolin. W-wa 1948; *Roczn. Historii Sztuki* t. 1 (1956) s. 292 n.

36. Teki z rysunkami, projektami i planami architektonicznymi. Rkps Bibl. Nar.

37. Katalog obrazów i etrusków. Powst. ok. 1800, uzup. 1808. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 748 qu); zniszcz. w 1944.

38. Katalog medalów i inne pisma z tej materii. Rkps jw. sygn. 259.

[NDEKS TYTUŁÓW

(E — Prace edytorskie, P — Przekłady, T — Twórczość, U — Uwagi)

Banialuka T-53
Cyrce i Ulisses, czyli bydlęta T-52
Dalsze uwagi wieśniaka T-37
Diabeł włoski, czyli nieboszczyk żyjący T-19
Discours... en remettant le projet sur le retablissement de la Commission de Guerre T-14
Duma o panu Moratorym T-53
Emil (J. J. Rousseau) P- 6
Filipika Demostensa P- 8
Fingal, poema Osjana (J. Macpherson) P-13
Galatea (J. P. Florian) P-12
Głos ... na sesji dnia 21 października 1782 T-4
Historia (Tacyt) P-7
Itinéraire des Glaciers de Chamonix T-1
Kandyd (Voltaire) P-U
Kantata na dzień urodzin H. Sieniawskiego T-50
Krótki rozbiór dzieła Machiawela o książęciu T-43
Krytyka na aktorów warszawskiego teatru T-53
Lettre d'un Polonais à M. l'abbé Ciampi T-48

http://rcin.org.pl

List ... do autora pisma pt. Czamarka i sarafan T-16
List do publiczności ... o rozrzuconych przeciw niemu paszkwilach T-15
Listy polskie pisane w r. 1785 T- 8
Moja satyra T-53
Moje pierwsze w życiu wiersze T-53
Mowa Buffona o sztuce dobrze pisania P- 5
Mowa ... do Tronu miana ... 13 września 1820 P-47
Mowa J. J. Rousseau o sztukach i naukach P-6
Mowa ... miana przy oddaniu ... projektu Komisji Wojskowej T-14
Mowa miana przy otwarciu Liceum Warszawskiego T-22
Mowa miana przy wyprowadzeniu ciała hr. A. Potockiego T-40
Mowa miana przy zakończeniu popisu uczniów T-23
Mowa ... miana w dniu otwarcia Sejmu 15/27 marca 1818 T-42
Mowa ... miana w □ Ś. Jana, pod osobnym tytułem: Przesąd zwyciężony na W.'. Krakowa T-30
Mowa ... na obchód uroczystości ustalenia Towarzystwa Przyjaciół Nauk T-24
Mowa ... na sesji sejmowej 23 października 1778 T- 2
Mowa na zgromadzeniu W.W.N. dnia 15 października 1786 T-10
Mowa pogrzebowa J. ks. Poniatowskiego T-38
Mowa przy obchodzie pamiątki... A. Mokronowskiego T- 7
Mowa przy obchodzie pamiątki... S. de Rieule T-11
Mowa przy oddaniu medalu ks. O. Kopczyńskiemu T-39
Mowa przy zamknięciu egzaminu T-40
Mowa ... przy zdaniu sprawy z dwóchletnich Rady czynności T- 6
Mowa przy złożeniu w grobie Wilanowskim ... zwłok I. hr. Potockiego T-40
Mowy Cycerona P- 9
Mowy i pisma polityczne T-58
Myśli i fragmenta T-56
Myśli ... o ogólnej poprawie rządu krajowego T-13
Myśli o projekcie nowego dzieła historii polskiej T-U
Myśl o poezji T-53
Myśl o szczęściu T-53
Napis na dom wiejski T-53
Na wiersz Miera do niego T-53
Nowa Heloiza (J. J. Rousseau) P-14
O architekturze wiejskiej T-59
(Obiady czwartkowe) T-53
Objaśnienie o sejmie zwanym Biskupa Krakowskiego T-40
Ody wybrane (Horatius) P-11
Opis życia i prac uczonych J. Szymanowskiego T-18
O sztuce u dawnych, czyli Winkelman polski T-31
O sztuce u dawnych. Wstęp T-21
O sztuce u dzisiejszych tudzież biografie sztycharzy i malarzy T-60
O wymowie i stylu T-32
Pensées sur la réformation générale T-13
Pisma o literaturze T-57
Pochwała G. Piramowicza T-20
Pochwała I. Krasickiego T-35
Pochwała J. Szymanowskiego T-18
Pochwała T. Czackiego T-41
Pochwała T. Matuszewica T-46
Pochwała walecznych Polaków w ostatniej wojnie poległych T-25
Pochwały, mowy i rozprawy T-40
Podróż do Ciemnogrodu T-45
Pożytki z uchwalonego prawa T-17
Prace z historii polskiej i starożytnej T-54
Projekt do urządzenia hierachii akademicznej w krajach Księstwa Warszawskiego T-34
Przesłanie ... B. Lindemu T-40
Przymówienie się w Izbie Poselskiej T-40
Rede gehalten am Grabe des Fürsten J. Poniatowski T-38
Rozmowa o sejmikach T-12
Rozprawa o duchu pism Machiawela T-43
Rozprawa o języku polskim T-28
Rozprawa o krytyce T-26
Rozprawa o medalach T-40
Rozprawa o potrzebie ćwiczenia się w ojczystej mowie T-27
Rozprawa o sztuce pisania, czyli o stylu T-29
Rozprawy i odpowiedzi na krytyki T-55
Rozprawy o języku, wymowie i literaturze polskiej T-40
Rys chronologii, religii, języka, nauk, ludności T-33
Satyra moja T-53
Sen, czyli sąd Bielawskiego T-49
Strumyki T-53
Świstek krytyczny T-36
Umarły żyjący, czyli diabeł włoski T-19
Uwagi wieśniaka nad krytyką „Kopciuszka" T-37
Voyage en Italie T- 3
Voyage en Italie et en Allemagne T- 5
Voyage en Vesuve T- 9
Wieczory sejmowe T-12
Wiersz do Grzegorza Piramowicza T-53
Wiersz do krajczyny Potockiej T-53
Wiersze z różnych lat T-53
Wieśniak do redaktora Gazety Warszawskiej T-37
Wojaż sentymentalny (L. Sterne) P-U
Wojna Inistony (J. Macpherson) P-13
Wyciąg z kazań Massyliona P-1
Wyciąg z mów Cycerona P-9
Wyjątki co do sztuk z trzech rozdziałów Pliniusza P-10
Wyjątki z Mascarona i Flesziera P-2
Wypisy z mów pogrzebowych Bossueta P-3
Wypisy z pochwał Laharpa i Thomasa P-4
Zadyg (Voltaire) P-U
Zbiór uchwał i ogólnych urządzeń Izby Edukacyjnej E-1
Zejście Bielawskiego do prewetu T-51
Żyd nie Żyd? T-44

OPRACOWANIA

S. Trembecki: Listy. T. 2. Oprac. J. Kott, R. Kaleta. Wr. 1954 (listy z 1785-1787). — Archiwum Wybickiego. T. 2 (1802-1822). Oprac. A. M. Skałkowski. Gdańsk 1950. — Recenzje teatralne Towarzystwa Iksów, 1815-1819. Oprac. J. Lipiński. Wr. 1956 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 4. — A. Chodkiewicz: Portrety wsławionych Polaków. W-wa 1820. — G. M. Witowski. *Pam. Warsz.* t. 18 (1820); dod. do *Gaz. Warsz.*

http://rcin.org.pl

1820 nr 149, 165, 1821 nr 11 (o „Podróży do Ciemnogrodu"). — J. U. Niemcewicz: Słowo przy pochowaniu ... S. K. Potockiego ... 26 września 1821 r. w Warszawie. *Gaz. Warsz.* 1821 nr 156; przekł. ros. *Wiestnik Jewropy* 1821 nr 19. — W. Bogusławski: Dzieje Teatru Narodowego. T. 4. W-wa 1821 s. 172-173; wyd. nast. fotoof. (W-wa 1965). — A. Prażmowski: Kazanie podczas obchodu żałobnej pamiątki śp. ... S. hr. Potockiego. W-wa 1821. — K. Surowiecki: Świstak warszawski wyświstany, czyli uwagi krytyczne nad warszawskim romansem tytułowanym: Podróż do Ciemnogrodu. Prawdogród (Łowicz) 1821. — J. U. Niemcewicz: Pamiętniki czasów moich. (Powst. 1823-1838). Wersję 1 wyd. J. Dihm. T. 1-2. (W-wa) 1957 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — S. Staszic: Pochwała S. Potockiego. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 18 (1825) i osob. pt. Żywot uczony śp. S. Potockiego. W-wa 1825. — J. K. Szelewski: Recenzja mów, pochwał i rozpraw S. hr. Potockiego. *Popis Publ. Uczniów Szkoły Wojew. Warsz. XX Pijarów ... R. 1826.* W-wa 1826. — K. Brodziński: Myśli o języku polskim. W: Pisma. T. 8. Poz. 1874 s. 113 i wyd. nast. — A. Mickiewicz: O krytykach i recenzentach warszawskich. W: Poezje. T. 1. Petersb. 1829 i wyd. nast.; wyd. H. Życzyński w: A. Mickiewicz: Pisma estetyczno-krytyczne. Kr. (1924) *BN* I, 79. — *Czasopis. Nauk. od Zakładu Nar. im. Ossol. Wyd.* 1831 z. 2 s. 77-88 (o przekł. niem. „Mowy mianej przy grobie Józefa ks. Poniatowskiego"). — W. Wilkoszewski: Rys historyczno-chronologiczny Towarzystwa Wolnego Mularstwa w Polsce. (Powst. przed 1838). Wyd. z rkpsu T. Święcicki. Londyn 1968. — K. Koźmian: Pamiętniki. T. 1-2. Poz. 1858; t. 3. Kr. 1865. — F. Skarbek: Dzieje Księstwa Warszawskiego. (Powst. 1858). T. 1-2. Poz. 1860; wyd. 3 t. 1-3. W-wa 1898. — K. Lewocka: Lato 1821 r. w Wilanowie. *Kółko Dom.* 1861 s. 257-260. — R. Rzewuska: Mémoires ... (1788-1865). Publiées par son arrière-petite fille G. Caetani Grenier. T. 1. Rzym (1939) s. 522-525, rozdz. 30. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 21 (1865). — F. Skarbek: Królestwo Polskie. W: Dzieje Polski. Cz. 2. Poz. 1877 s. 128, 162 n. — H. Skimborowicz, W. Gerson: Wilanów. Album. Zbiór widoków i pamiątek oraz kopie z obrazów galerii wilanowskiej wykonane na drzewie w Drzeworytni Warszawskiej z dodaniem opisów. W-wa 1877. — K. W. Wójcicki: Warszawa, jej życie umysłowe i ruch literacki w ciągu lat trzydziestu (od 1800 do 1830 r.) *Bibl. Warsz.* 1878 t. 2, 1879 t. 1-3 i odb. (W-wa 1880 s. 168 n.) —

P. Chmielowski: Liberalizm i obskurantyzm na Litwie i Rusi (1815-1823). *Ateneum* 1883 t. 1-2; wyd. osob. W-wa (1898) *Bibl. Dzieł Wyborowych* 21. — L. Dębicki: Puławy. T. 3. Lw. 1888 (rozdz. 5). — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce w. XVIII. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — H. Konic: Karta z dziejów oświaty w Polsce. Władze oświecenia publicznego i oświata elementarna w Księstwie Warszawskim. Kr. 1895. — W. Smoleński: Ostatni rok Sejmu Wielkiego. Kr. 1896. — P. Chmielowski: Metodyka historii literatury polskiej. W-wa 1899. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 1-9. Kr. 1900-1911. — P. Chmielowski: S. Potocki jako felietonista. *Tyg. Ilustr.* 1901 t. 2 nr 40-42. — T. Grabowski: Ludwik Osiński i ówczesna krytyka literacka. Kr. 1901 s. 48-49, 54-60. — P. Chmielowski: Dzieje krytyki literackiej w Polsce. W-wa 1902. — H. Konic: Komisja Rządząca 1807 r. W-wa 1904. — H. Konic: Komisja Rządząca. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 37/38 (1905). — W. Tokarz: Ostatnie lata Hugona Kołłątaja. T. 1-2. Kr. 1905. — K. Rudnicki: Biskup Kajetan Sołtyk. Kr. 1906 *Monogr. w Zakresie Dziejów Nowożytnych* 5. — S. Krzemiński. *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907). — Sz. Askenazy: Łukasiński. T. 1-2. W-wa 1908 i wyd. nast. — M. Szyjkowski: „Génie du christianisme" a prądy umysłowe w Polsce porozbiorowej. *Przew. Nauk. i Lit.* 1908 i odb. (Lw. 1908 s. 149-159). — H. Konic. *Enc. wych.* T. 8 (1909). — H. Konic: (Wstęp do) Materiały do dziejów Komisji Rządzącej. Korespondencja Komisji z delegatami do Drezna, Ludwikiem Gutakowskim i S. Potockim. W-wa 1910 *Prace Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I* 1. — M. Straszewski: Dzieje filozoficznej myśli polskiej w okresie porozbiorowym. T. 1. Kr. 1912 s. 468-472. — N. Gąsiorowska: Wolność druku w Królestwie Kongresowym (1815-1830). W-wa 1916 *Monogr. w Zakresie Dziejów Nowożytnych* 23. — W. Gorzycki: S. Potocki jako przeciwnik romantyzmu. *Przew. Nauk. i Lit.* 1917. — H. Życzyński: Badania nad historią estetyki i teorii literatury w Polsce. I. Estetyka „Pamiętnika Warszawskiego" (1815-1822). *Pam. Lit.* R. 16 (1918). — J. Łoś: Z dziedziny stylistyki. 2. S. Potocki; 3. Potocki. Euzebiusz Słowacki. *Jęz. Pol.* 1919 nr 4-5. —

S. Łoza: Kawalerowie Orderu Św. Stanisława, 1765-1813. W-wa 1925. —

http://rcin.org.pl

J. Nieczuja Urbański: Mowy masońskie S. Potockiego. *Pam. Lit.* R. 24 (1927). — W. Bobkowska: Nowe prądy w polskim szkolnictwie ludowym w pocz. XIX w. Kr. 1928. — T. Mańkowski: O poglądach na sztukę w czasach Stanisława Augusta. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* 1929 z. 1 s. 36-37. — M. Loret: Życie polskie w Rzymie w XVIII w. Rzym (1930).— M. Szyjkowski: Polská účast w českém národním obrození. Cz. 1. Praga 1931 s. 27-28. — S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933. — A. Lauterbach: S. K. Potocki jako architekt. *Spr. PAU* 1933 nr 2. — J. Nowak: Satyra polityczna konfederacji targowickiej i sejmu grodzieńskiego. Kr. 1935 *Prace Hist.-Lit.* 47. — W. Olszewicz: O polskich przekładach Jana Jakuba Russa. *Pam. Lit.* R. 33 (1936); *Księga referatów Zjazdu Nauk. im. I. Krasickiego.* Lw. 1936 i odb. — J. S. Bystroń: Literaci i grafomani z czasów Królestwa Kongresowego 1815-1831. Lw. 1938 s. 59-77. — H. Barycz: Podróże polskie do Neapolu w w. XV-XVIII. *Przegl. Współcz.* t. 68 (1939) nr 1; przedr. w: Spojrzenia w przeszłość polsko-włoską. Wr. 1965. — J. Czarnowski: Z dziejów wolnomularskich XVIII w. Kilka dokumentów dotyczących misji S. Potockiego w Paryżu w 1787 r. *Kwart. Hist.* R. 53 (1939/45) z. 2 i odb. — A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. — Z. Libera: Polski liberalizm. *Kuźnica* 1946 nr 16. — S. Lorentz: O polskich zbieraczach waz antycznych. *Meander* 1947 nr 1. — W. Bobkowska: Pruska polityka szkolna na ziemiach polskich w l. 1793-1806. W-wa 1948. — S. Lorentz: Natolin. W-wa 1948 *Prace z Historii Sztuki Wyd. przez Tow. Nauk. Warsz.* 2. — I. Chrzanowski: Potocki jako pseudoklasyk. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949. — S. Lorentz: List V. Brenny do S. K. Potockiego z r. 1789. *Biuletyn Historii Sztuki* 1950 nr 1/4 i odb. — M. L. Bernhard: S. K. Potocki, kolekcjoner waz greckich. *Meander* 1951 nr 8/9. — A. Ryszkiewicz: Sprawy artystyczne w działalności Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk (1800-1832). *Materiały do Studiów i Dyskusji* 1951 nr 6. — J. Starzyński, S. Lorentz: (Udział w dyskusji). *Kołłątaj i wiek Oświecenia.* W-wa 1951 s. 178, 254-259. — M. L. Bernhard: Wycieczka na Wezuwiusz S. K. Potockiego. *Meander* 1952 nr 10. — C. Bobińska: Szkice o ideologach polskiego Oświecenia. Kołłątaj i Staszic. Wr. 1952 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 10. — W. Łukaszewicz: Targowica i powstanie kościuszkowskie. (W-wa 1953). — K. Orchowska: Z polskiego Oświecenia. (Spr. z sesji PAN Wydz. Nauk Społ. poświęconej działalności naukowej, artystycznej i politycznej S. K. Potockiego). *Nauka Pol.* 1953 nr 2. — J. Rudnicka: Biblioteka Ignacego Potockiego. Wr. 1953 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 4. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 PAN. *Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — J. Lipiński: Wojciech Bogusławski w polskiej krytyce teatralnej z 1814-1819. (Warszawa i Wilno). *Pam. Teatr.* 1954 s. 3/4. —

E. Kipa: (Wstęp do) „Podróż do Ciemnogrodu" i „Świstek krytyczny". Wr. (1955) *BN* I, 154. [Rec.: L. Flaszen. *Życie Lit.* 1955 nr 34; H. Hinz. *Myśl Filoz.* 1956 z. 1; Z. Libera. *Pam. Lit.* R. 48 (1957) z. 3; M. Żywczyński. *Przegl. Hist.* t. 47 (1956) z. 2]. — A. Kowalska: „Świstek krytyczny" Potockiego a „Wiadomości Brukowe". (W sprawie genealogii „Wiadomości Brukowych"). *Prace Polon.* S. XII (1955). — *Roczn. Historii Sztuki* t. 1 (1956). (Tu: M. L. Bernhard: „O sztuce u dawnych, czyli Winkelman polski" S. K. Potockiego; E. Kipa: S. K. Potocki jako minister wyznań religijnych; Z. Libera: S. K. Potocki jako pisarz i krytyk literacki; S. Lorentz: Działalność S. K. Potockiego w dziedzinie architektury; K. Michałowski: S. K. Potocki jako archeolog; J. Starzyński: S. K. Potocki jako historyk i teoretyk sztuki; M. L. Bernhard: Wystawa poświęcona działalności S. K. Potockiego, 5-12 maja 1953 r.). — J. W. Gomulicki: S. K. Potocki jako antagonista Wojciecha Bogusławskiego. *Przegl. Hum.* 1957 nr 2. — E. Kipa: Na marginesie literatury Sejmu Wielkiego. *Pam. Lit.* R. 48 (1957) z. 1; przedr. w: Studia i szkice historyczne. Wr. 1956. [Polemika: G. Frydrychowicz. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 3]. — J. W. Gomulicki: Biesiada w Wilanowie. *Nowe Książki* 1958 nr 5. — J. Rudnicka: Mecenat S. K. Potockiego w świetle jego spuścizny rękopiśmiennej. *Przegl. Hum.* 1958 nr 5. — J. Wiśniewski: Historia teatru polskiego w czasopismach z r. 1957. *Pam. Teatr.* 1958 z. 1. — A. Kowalska: Warszawa literacka w okresie przełomu kulturalnego 1815-1822. (W-wa 1961) *Bibl. Syrenki.* — W. Semkowicz: Przewodnik po zbiorze rękopisów wilanowskich. W-wa 1961. — J. W. Gomulicki: Oświecenie (do r. 1815). *Roczn. Lit. 1957* (W-wa 1962) s. 191. — E. Ra-

http://rcin.org.pl

BOWICZ: Literackie kontakty Trembeckiego z Mierem. *Pam. Lit.* R. 53 (1962) z. 4 s. 556; przedr. zmien. i popr. w: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 3. — S. HRABEC, F. PEPŁOWSKI: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — M. PISZCZKOWSKI: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 2. Wr. 1963 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 9. — J. RUDNICKA: Informacja o wierszach S. K. Potockiego. *Pam. Lit.* R. 55 (1964) z. 2. — B. KRAKOWSKI: Z badań nad oratorstwem Sejmu Czteroletniego. *Gdań. Zesz. Hum.* R. 8 (1965) *Prace Hist.-Lit.* nr 18. — E. RABOWICZ: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 3. — R. KALETA: Do króla, Do Zosi, Do Róży (nieznane wiersze polskiego Oświecenia). *Poezja* R. 2 (1966) nr 10. — J. PLATT: Sielanki i poezje sielskie Adama Naruszewicza. Wr. 1967 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 6. — J. RUDNICKA: Biblioteka Wilanowska. Dwieście lat jej dziejów (1741-1932). W-wa 1967. — B. MAJEWSKA-MASZKOWSKA. T. S. JAROSZEWSKI: Podróż S. K. Potockiego do Włoch w l. 1785-1786 w świetle jego korespondencji z żoną. *Sarmatia artistica. Ks. pam. ku czci W. Tomkiewicza.* W-wa 1968. — R. KALETA: Przyjaciele i zalotnicy. Korespondencja poetycka i wiersze do krajczyny Potockiej W. Miera, S. Potockiego i Wojciecha Turskiego. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia, 3. Wr. 1969 *Arch. Lit.* 13.

POTOCKI STANISŁAW SZCZĘSNY (FELIKS) (ok. 1752–1805)

Pseud.: LIBATIDE STRIMONIO; MĄŻ OBYWATEL.

P o e t a, p o l i t y k.

Ur. ok. 1752 (wg Estr. w 1750, wg Dworzaczka w 1751, wg Smoleńskiego, Starczewskiego i Czerneckiego 1752, wg Czartkowskiego w 1753) w Krystynopolu; syn Franciszka Salezego, krajczego w. koronnego, od 1756 wojewody kijowskiego, i Anny Elżbiety z Potockich, wojewodzianki poznańskiej. Wychowywał się w domu pod kierunkiem matki i M. Wolfa, pijara z kolegium w Warężu. W 1768 został starostą bełskim. 26 grudnia 1770 lub 1 stycznia 1771 zawarł (w Niestanicach) potajemne małżeństwo z Gertrudą Komorowską, starościanką nowosielską, zakończone 13 lutego 1771 tragiczną śmiercią Gertrudy, zaduszonej przez ludzi wojewody po porwaniu jej z Nowego Sioła. Celem ukrycia śmierci kontynuowali Potoccy wszczęty już w styczniu proces o unieważnienie małżeństwa. Od 12 kwietnia 1771 do 17 grudnia 1772 odbył Szczęsny w towarzystwie ks. Wolfa i B. Hulewicza podróż do Austrii, Szwajcarii i Włoch; w Rzymie powołany do Arkadii. Po powrocie nie zastał rodziców przy życiu. Kontynuował proces z pozwu Komorowskich przeciwko ojcu o porwanie Gertrudy, zakończony ugodą w 1774 (wypłacił im wielkie odszkodowanie w gotówce i dobrach ziemskich).

W pocz. 1774 mianowany chorążym w. koronnym. 1 grudnia t.r. ożenił się z Józefą Amelią Mniszchówną, kasztelanką krakowską. W 1775 odznaczony orderami Orła Białego (2 października) i Św. Stanisława. W tym czasie sprzedał A. Ponińskiemu dobra galicyjskie i przeniósł się na Ukrainę, gdzie zajął się zarządzaniem majątkami i budową rezydencji w Tulczynie ukończonej w 1778. Z pomocą Ponińskiego uzyskał na sejmie 1775 cztery starostwa na prawie emfiteutycznym (hrubieszowskie, sokalskie, hajsyńskie i zwinogrodzkie). Po urządzeniu się w Tulczynie podróżował z żoną po Włoszech i Szwajcarii. Po śmierci A. A. Czartoryskiego (4 kwietnia 1782) został wojewodą ruskim. 5 grudnia 1783 otrzymał rosyjski order Św. Andrzeja. W czasie sejmu 1784 nabył u J. Stępkowskiego stanowisko dowódcy dywizji ukraińskiej z rangą generała lejtenanta i ufundował Rzeczypospolitej 24 armaty i regiment piechoty im. Potockich (nr 14), którego został szefem (do 5 maja 1789; w 1791 zrzekł się samowolnie dalszego utrzymywania regimentu). Fundacja stała się powodem patriotycznych manifestacji puławskich w 1786, połączonych ze zjazdami opozycji antykrólewskiej. W 1787 witał Katarzynę II w Kijowie i był przez nią wyróżniany; 17 kwietnia uczestniczył w spotkaniu kaniowskim;

http://rcin.org.pl

w maju przyjmował w Tulczynie Stanisława Augusta. Jako dowódca dywizji ukraińskiej oddawał duże usługi armii rosyjskiej, w styczniu 1788 otrzymał od Katarzyny szpadę i epolety z brylantami; żona jego była damą orderu Św. Katarzyny (od 1793). W poł. 1788 nabył od A. F. Brühla stopień generała artylerii koronnej i szefostwo regimentu 5 fizylierów. W czerwcu t.r. zrzekł się urzędu wojewody ruskiego. Należał do wolnomularstwa, od 27 grudnia 1785 do 11 stycznia 1789 sprawował urząd mistrza Wielkiego Wschodu Narodowego.

Na Sejmie Czteroletnim — poseł bracławski, w 1788 wyznaczony na posła do Petersburga; deklarował się jako zwolennik przymierza z Rosją, a równocześnie przeciwnik Prus i króla, utracił wtedy posiadaną uprzednio popularność. Obrażony na Sejm w styczniu 1789 wyjechał na Ukrainę pod pretekstem podjęcia obrony przed buntami chłopskimi. W jesieni t.r. urlopowany ze stanowiska dowódcy dywizji ukraińskiej udał się „dla zdrowia" do Włoch, Austrii, Niemiec i Francji, skąd utrzymywał z krajem korespondencję zachęcającą do opozycji przeciw Sejmowi. W 1790 rozpoczął z Wiednia, wraz z Sewerynem Rzewuskim, zabiegi o interwencję Rosji przeciw królowi i Sejmowi. W październiku 1791 udał się w tym celu, wraz z Rzewuskim, na rozmowy do Jass. W tym czasie związał się z Zofią Wittową (z domu Glavani), żoną komendanta Chersonia. 27 stycznia 1792 pozbawiony przez Sejm wszystkich urzędów publicznych.

W marcu t.r. prowadził w Petersburgu, wraz z Rzewuskim, F. K. Branickim i Sz. Kossakowskim, pertraktacje z min. P. Zubowem i Katarzyną II, następnie za ich przyzwoleniem zajął się organizacją konfederacji targowickiej; po ogłoszeniu jej został marszałkiem koronnym konfederacji, szefem pułku lekkiej jazdy humańskiej, odzyskał też wszystkie utracone uprzednio urzędy. Od listopada 1792 do stycznia 1793 delegowany wraz z Rzewuskim i Branickim do Petersburga dla przedstawienia Katarzynie projektu nowego rządu polskiego. 15 marca 1793 opuścił Grodno i wraz z synami udał się do Petersburga. 23 marca zawarł z żoną ugodę majątkową, a w poł. roku wyjechał z Wittową do Hamburga. W czasie insurekcji kościuszkowskiej 9 września 1794 Sąd Najwyższy Kryminalny Koronny skazał go zaocznie na karę śmierci, utratę czci, urzędów, prerogatyw i majątków; wyrok śmierci wykonano symbolicznie 29 t.m.

Latem 1795, wezwany przez Katarzynę i obdarzony przez nią stopniem rosyjskiego generała en chef, wrócił do Tulczyna i rozpoczął starania o rozwód Wittowej i własny oraz o zniesienie zawartej uprzednio z żoną ugody majątkowej. Po uzyskaniu rozwodu 17/28 kwietnia 1798 poślubił Wittową, osiadł początkowo w Humaniu i zajął się zakładaniem słynnej Zofijówki. Ostatnie lata zmącił mu tragicznie romans ukochanego syna Jerzego Szczęsnego z macochą. Odwiedzał go i pocieszał iluminat i mistyk Tadeusz Grabianka. Zmarł 15/26 marca 1805 w Tulczynie.

Literaturą zajmowała się też druga żona Szczęsnego — J. A. z Mniszchów. Komedię jej autorstwa (Cnota rzadka przyjaciel prawdziwy, rkps był w Bibl. Krasiń.) wystawiono 24 kwietnia 1777 na teatrze dukielskim; „Wspomnienia" F. Kowalskiego przytaczają parę wierszy jej autorstwa; *Pamiętnik Naukowo-Literacki* (1848 t. 1 s. 43-49) ogł. z rkpsu dwie jej powiastki (Ożenienie filozoficzne, Panna S...) — autograf tych powiastek i in. pism przechowuje Państw. Cntralne Arch. Hist. w Kijowie sygn. 49, 2, 2971. List menipejski w Arch. Główne Akt Dawnych (Zb. Popielów nr 201).

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiersze z 1775-1777 i n. Rkpsy Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Arch. Potockich z Krzeszowic sygn. Pot. D. 214) i Arch. Główne Akt Dawnych (Zb. Anny Branickiej nr 245). Wiersz „Miej urzędy i honory..." ogł. wg innej podstawy tekstowej w: F. Kowalski: Wspomnienia... Wyd. 2. Kijów 1912 s. 393; wiersz „Nie w tym żyjemy czasie..." ogł. w poz. 6.

2. Oda do piosnek nie dających się składać. Powst. przed 1782. Rkps Ossol. sygn. 763/I k.120.

3. Mowa... podczas Sejmu Ordynaryjnego w Warszawie w Senacie d. 20 8bra 1782 miana. B.m. (1782).

http://rcin.org.pl

4. Mowa ... podczas Sejmu Ordynaryjnego w Grodnie ... d. 20 8bra 1784. B.m. (1784).

W czasie tegoż sejmu ogł. nadto osob. mowy i „głosy" dat.: 23 października; 4 listopada (dwa wyd.).

5. Pieśń JW.Wojewody Ruskiego na imieniny swojej małżonce ofiarowana (Kto ma serce czułe, stałe...). Powst. 1786. Rkpsy Bibl. Kórn. sygn. 1619 s. 192; Ossol. sygn. 559/II k. 205 (anonim., pt. Do ojczyzny i Kasi), z tego rkpsu fragm. ogł. J. Kott jako anonim. pieśń patriotyczną i jakobińską z powstania kościuszkowskiego (Trwałe wartości literatury polskiego Oświecenia. (W-wa 1951) s. 71).

Dat. wg R. Kalety.

6. Życzenie Jaśnie Wielmożnego ... żonie swojej w dniu imienin 19 marca 1786 r. dane. B.m. (1786); toż wyd. anonim. pt. Wiersz męża obywatela do żony obywatelki na dzień jej imienin. (W-wa 1786).

Rkpsy Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Arch. Potockich z Krzeszowic sygn. Pot. D. 214); Bibl. Racz. sygn. 113; Bibl. Uniw. Poz. sygn. 238.

7. Przymówienie się ... na sesji dnia 24 października 1786. (W-wa) 1786.

W czasie tego sejmu ogł. nadto osob. mowy dat.: 25 października; 26 października („O potrzebie ubezpieczenia wolności stanu rycerskiego w sejmikowaniu", dwa odbicia).

8. Od wojewody ruskiego do ks. generałowej, która grała rolę Matki Spartanki. Powst. po 19 listopada 1786. Z rkpsu (odpisu) Ossol. sygn. 4285/III ogł. A. Jendrysik w: F.D. Kniaźnin: Utwory dramatyczne. (W-wa 1958) *Teatr Pol. Oświecenia* s. 96 (pt. Wiersz ... do księżny Izabeli Czartoryskiej generałowej ziem podolskich).

9. Mowa ... na sesji sejmowej dnia 27 października roku 1788 miana. W-wa (1788).

W t.r. ogł. osob. mowy sejmowe dat.: 5 listopada; 24 listopada.

10. Do Benedykta Hulewicza, posła wołyńskiego, dnia 22 czerwca 1790 roku z Wiednia. B.m. (1790).

W t.r. ogł. nadto dalsze pisma polityczne adresowane do Hulewicza, dat.: 7 sierpnia; 7 i 14 sierpnia; 21 sierpnia; 15 września.

11. Protestacja przeciw sukcesji tronu w Polszcze... W Wiedniu dnia 15 sierpnia 1790. B.m. (1790); toż wyd. pt. Wypis z ksiąg ziemskich województwa bracławskiego 25 września 1790. B.m. (1790).

Współautor: Seweryn Rzewuski.

12. Tchórze. Bajka. (Wiedeń 1790). Fragm. cyt. J. Nowak: Satyra polityczna Sejmu Czteroletniego. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* 44 s. 150.

Egz. unik. w Bibl. IBL W-wa.

Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 2348 s. 140 (dat. po 21 października 1790); Bibl. Jagiel. sygn. 101 t. 9 s. 776 (dat. po 12 października t.r.); Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 253/II); Bibl. Kórn. sygn. 508. Wszystkie nie wymieniają nazwiska autora.

Wyd. anonim. Autorstwo i dat. (listopad 1790) wg E. Kipy: Na marginesie literatury Sejmu Czteroletniego (Studia i szkice, s. 49).

13. Odezwa obywatela i posła do narodu przed sejmikami z determinacji stanów 16 Novembris 1790 nastąpić mającymi za bezpieczeństwem wolności Rzeczypospolitej. Dan u Wód Badeńskich 20/10 1790. B.m. (1790).

14. List odpowiedny ... do Najjaśniejszego Stanisława Augusta Króla Polskiego pisany z Wiednia dnia 23 listopada 1790 r. B.m. (1790).

15. List ... do Jaśnie Wielmożnego Małachowskiego marszałka sejmowego i Konfederacji Koronnej, z Wiednia pod dniem 23 listop. r. 1790 pisany. B.m. (1790).

16. List odpowiedny ... do Jaśnie Wielmożnego Zaleskiego posła województwa trockiego, pisany z Wiednia dnia 4 grudnia 1790. B.m. (1790).

17. Kopia Responsu ... do Króla, pisanego de dato 30 Maii 1791. Kopia Responsu ... pisanego do Małachowskiego d. 30 maja. — Kopia Responsu ... do Ign. Potockiego M.W.L. d. 30 maja. — Kopia Responsu ... do Sew. Rzewuskiego d. 30 maja. B.m. (1791).

Kopie responsu do króla i Małachowskiego miały też współcześnie inne wyd. b.m.r.

18. Mowa ... Generalnej Konfederacji Koronnej marszałka. B.m. (1792 po 14 maja).

19. Kopia Responsu ... na list Króla Jmci 24 Julii pisany. B.m. (1792, dwa wyd., drugie pt. Kopia Responsu ... na list Jego Król. Mości d. 24 lipca 1792 r. pisany); Dubno 1792 (razem z „Kopią listu królewskiego").

20. Kopia listu J.J.W. i. J.J.O Marszałków Konfederacji Generalnej Obojga Narodów do Króla Jmci dnia 19 mca listopada 1792 r. z Grodna pisanego. B.m. (1792).

Wyszła też drukiem kopia analogicznego listu dat. 5 grudnia 1792.

Podpisani: Potocki i Aleksander Sapieha.

21. Płyń, strumyku, cichym biegiem... Wiersz wyryty na tablicy marmurowej

http://rcin.org.pl

w Zofijówce. Ogł. A. Czartkowski: Pan na Tulczynie. Lw. (1925) *Gawędy o Dawnym Obyczaju* 9 s. 47.

Jako marszałek konfederacji targowickiej ogł. liczne pisma urzędowe: odezwy, uniwersały, listy itp. Rejestruje je Estr. XXV, 1913, 164-169. Tamże inform. o pismach procesowych Potockiego.

Zob. też: Tomaszewski D. Bończa, Twórczość poz. 4.

Rzeczywistym autorem większości mów, odezw, uniwersałów i listów politycznych Potockiego ma być D. Bończa Tomaszewski.

Pod nazwiskiem S. Sz. Potockiego ukazał się w 1805 w Machnówce „korsarski" przedruk t. 1-4 *Zabaw Przyjemnych i Pożytecznych* z 1803-1804 red. przez C. Godebskiego i K. Kosseckiego.

Listy i materiały

1. Zbiór korespondencji i papierów Potockiego, m.in. korespondencja z ojcem 1771-1772, Jakubem i Antoniną Komorowskimi (teściami) z 1771, M. Wyczółkowskim, B. Hulewiczem, M. Ossowskim z 1787, Sewerynem Rzewuskim. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 2888, 2889, 2890, 3172. Niektóre listy ogł.: J. Czernecki: Mały król na Rusi. Kr. (1939) s. 260 n., 264 n., 271; E. Rostworowski: Korespondencja Sz. Potockiego z Sewerynem Rzewuskim z l. 1788-1796. *Przegl. Hist.* t. 45 (1954) z. 4.

2. Do Seweryna Rzewuskiego 39 listów i biletów z 1773-1796. Rkps Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Arch. Podhoreckie sygn. II 2/84). Niektóre ogł. E. Rostworowski, jw. poz. 1.

3. Kopiariusz korespondencji Potockiego. Rkps Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Arch. Dom. Potockich sygn. 231). Niektóre listy do i od Seweryna Rzewuskiego ogł.: W. Kalinka: Sejm Czteroletni. T. 1. Kr. 1896 s. 131; E. Rostworowski, jw. poz. 1.

4. Kopiariusz listów Potockiego, m.in. do Stanisława Augusta (54 listy), do B. Hulewicza, do Jana Potockiego z 1788-1789. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 336.

5. Korespondencja z Eliaszem Wodzickim z 1777 i b.d. Rkpsy Ossol. sygn. 11676, 11671/II.

6. Do Ludwiki z Mniszchów Józefowej Potockiej 2 listy z 1778-1779. Rkps jw. sygn. 11629/II.

7. Do Stanisława Augusta w zbiorach z 1764-1780, 1780-1784, 1786-1787, 1787-1788, 1788-1792. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 682, 683, 700, 723, 733.

8. Do I. Potockiego 11 listów z 1778-1791 i b.d. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 279 a nr 330).

9. Korespondencja Potockiego z Departamentem Wojskowym. Rkps Bibl. Kórn. sygn. 229.

10. Autografy listów z 1785, 1796. Rkpsy Ossol. sygn. 6520/III, 5973/III.

11. Korespondencja ze Stanisławem Augustem, instrukcje, rozkazy itp. z 1785-1787. Rkps Bibl. Czart. sygn. 929. List od króla ogł. L. Dębicki w: Puławy. T. 1. Lw. 1887.

12. Do S.K. Potockiego z 1788-1792. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 264).

13. Kopie korespondencji ze Stanisławem Augustem i S. Małachowskim z 1788-1792. Rkps Bibl. Kórn. sygn. 2223.

14. Do A. Moszczeńskiego z 1789. Ogł. A. Czartkowski: Pan na Tulczynie. W-wa (1925) *Gawędy o Dawnym Obyczaju* 9 s. 224.

15. Do Stanisława Augusta, S. Małachowskiego, I. Potockiego, T. Wawrzeckiego i in. z 1789-1791. Rkpsy Ossol. sygn. 485/II, 1376/I, 551/I.

16. Do Seweryna Kaczkowskiego z 1790 i Adama Ponińskiego b.d. Autografy Bibl. Jagiel. sygn. 6147 t. 11.

17. Korespondencja z O. Morskim, kasztelanem kamienieckim, z 1792. Rkps Ossol. sygn. 486/III.

18. Kopie listów z 1792. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1780.

19. Odpis korespondencji dyplomatycznej Potockiego z arch. moskiewskiego w zbiorze z 1769-1793, m.in. listy od J.K. Kossakowskiego z 1792-1793, M.J. Mniszcha z 1792-1793. Rkps Ossol. sygn. 6851/I (Teki W. Kalinki).

20. Do Stanisława Augusta. Bibl. PAN Kr. sygn. 1660.

20a. Do Antoniego Złotnickiego 19 listów z 1804 oraz materiały do sprawy Złotnickiego z Potockim. Rkps Bibl. Nar. (BOZ sygn. 1321).

21. Do gen. ros. Millera. Rkps Ossol. sygn. 545/III.

22. Od różnych osób zbiór listów i dokumentów z 1764-1793 F.S. i S. Sz. Potockich. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 297).

23. Od Stanisława Augusta 49 listów z 1768-1792. Ogł. J.I. Kraszewski. *Roczn.*

http://rcin.org.pl

Tow. Hist.-Lit. w Paryżu. R. 1868. Paryż 1869 s. 259-310.

Odpisy 48 listów w Bibl. PAN Kr. sygn. 120.

24. Zbiór listów od różnych osób, m.in. od I. Krasickiego z 1775, 1787, T. K. Węgierskiego z 1784/85, J. Wybickiego z 1787, S. Trembeckiego z 1804, 1805. Rkpsy Państw. Centr. Arch. Hist. w Kijowie (Zbiór 49). Stąd listy ogł.: Z. Goliński, M. Klimowicz, R. Wołoszyński w: Korespondencja Ignacego Krasickiego. T. 2. Wr. 1958; R. Kaleta w: J. Wybicki: Utwory dramatyczne. (W-wa 1963) *Teatr Pol. Oświecenia*; E. Rabowicz: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 5 (dod).

25. Zbiór listów od różnych osób, m.in. od A.K. Czartoryskiego z 1788, S.K. Potockiego z 1788, Seweryna Rzewuskiego. Rkps Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Arch. Sanguszków sygn. 771 t. 1-3).

26. Od różnych osób z 1788-1796. Rkpsy Bibl. Jagiel. sygn. 6147 t. 1-3, 7, 10, 11, 16, 17.

27. Zbiór listów od różnych osób, m.in. od B. Hulewicza, Sz. Kossakowskiego z 1793, A. Moszczeńskiego, Seweryna Rzewuskiego z 1789-1794. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 3471-3475. Niektóre listy ogł. E. Rostworowski, jw. poz. 1; W. Smoleński: Konfederacja targowicka. Kr. 1903 (dod.).

Pod sygn. 3470 zachowana korespondencja żony Potockiego — Józefy Amelii z Mniszchów.

28. Odpisy listów z 1789-1793 do Potockiego i jego żony Józefy Amelii. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6766/II (Qu. 113).

29. Fragm. korespondencji od różnych osób z 1791-1804 i b.d., m.in. od synów, J. Witte, S. Bohusza Siestrzeńcewicza z 1802. Rkps jw. sygn. 7822/IV.

30. Zbiór korespondencji od różnych osób był w Bibl. Krasiń. sygn. 4047. List od J. Baudouina z 20 września 1792 ogł. W. Smoleński, jw. poz. 27 s. 339 (odpis w Ossol. sygn. 6851/I); list od Pawła I z 5 października 1797 ogł. A. Czartkowski, jw. poz. 14 s. 219.

31. Kopie listów od Katarzyny II z 1792-1793. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 4436.

32. Od T. Kościuszki z września 1792. Rkps Ossol. sygn. 905/II.

33. Od J. Poniatowskiego z 1793. Rkps (odpis) Bibl. Jagiel. sygn. 7042/II.

34. Od A. Węgorzewskiej z 1793. Ogł. M. Witkowski. *Pam. Lit.* R. 49 (1959) z. 3/4.

35. Dokumenty dotyczące ślubu z G. Komorowską i procesu o zabójstwo. Z druków współczesnych i rkpsów ogł. J. Czernecki, jw. poz. 1 s. 114 n., 290 n., 309 n., 321, 328. Niektóre z nich ogł. już poprzednio: A. Bielowski w: Antoni Malczewski, jego żywot i pisma. Lw. 1843; J. I. Kraszewski w: Starościna bełska. W-wa 1858 i wyd. nast.

36. Katalog biblioteki Potockiego. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1425.

Zob. też Chrząszczewski A. R. F., Listy poz. 1.

OPRACOWANIA

K. z Potockich Kossakowska: Listy (1754-1800)... Wyd. K. Waliszewski. Poz. 1883. — (F. Siarczyński): Pochwała S. Sz. Potockiego, generała artylerii koronnej. W-wa 1789. — List do publiczności, czyli uwagi krótkie nad Listami S. Potockiego... do Benedykta Hulewicza ... z Wiednia ... r. 1790. B. m. (1790). — Rok nadziei i rok klęski 1791-1792. Korespondencja Stanisława Augusta Poniatowskiego z posłem polskim w Petersburgu. Wybrał i oprac. J. Łojek. (W-wa) 1964. — Tajna korespondencja z Warszawy 1792-1794 do Ignacego Potockiego. Oprac. M. Rymszyna, A. Zahorski. W-wa 1961 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 4. — A. Trębicki: Opisanie sejmu ekstraordynaryjnego podziałowego r. 1793 w Grodnie. (Powst. 1793). Oprac. J. Kowecki. (W-wa) 1967 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — (J. Potocki): Le Comte S. F. Potocki. W: S. Trembecki: Sophïowka. Poème polonais traduit par (A.) de Lagarde. Wiedeń 1815 s. 132-146. — A. Moszczeński: Pamiętnik do historii polskiej. (Powst. przed 1823). Poz. 1858 i wyd. nast. — F. Kowalski: Wspomnienia (1819-1823). Kijów 1859; wyd. 2 Kijów 1912 s. 393. — J. U. Niemcewicz: Pamiętniki czasów moich. (Powst. 1823-1838). Wersję 1 wyd. J. Dihm. T. 1-2. (W-wa) 1957 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych*; wersję 2 wyd. K. Niemcewicz. Paryż 1848 i wyd. nast. — W. Wilkoszewski: Rys historyczno-chronologiczny Towarzystwa Wolnego Mularstwa w Polsce. (Powst. przed 1838). Wyd. z rkpsu T. Święcicki. Londyn 1968. — J. U. Niemcewicz: Żywoty znacznych w XVIII w. ludzi. Wyd. A. M. Kurpiel. Kr. 1904. — A. Bielowski: Antoni Malczewski, jego żywot i pisma. Lw. 1843. — S. Gr. (Groza): Opisanie Sofiówki. *Rimembranza.* (Wil.) 1843. — A. R. F. Chrząszczewski: Pamiętniki. (Powst. przed 1851). Autograf Bibl. Kórn. sygn. 1154; fragm. ogł. J. I.

http://rcin.org.pl

Kraszewski w: Pamiętniki J. D. Ochockiego. T. 4. Wil. 1857, też wyd. 2 W-wa 1882. — M. Baliński, T. Lipiński: Starożytności polskie. T. 2 cz. 2. W-wa 1845. — J. I. Kraszewski: Starościna bełska (Gertruda z Komorowskich hr. Potocka). T. 1-2. W-wa 1858 i wyd. nast. — H.: Charakterystyka Sz. Potockiego w Sejmie Czteroletnim i konfederacji targowickiej. *Dzien. Lit.* 1860 nr 72-78. —

S. Krzyżanowski: Tulczyn. Monografia. Kr. 1862. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 21 (1865). — D. Iłowajski: Sejm grodzieński r. 1793. Tłum. dzieła wyd. w ruskim języku ... 1870. Poz. 1872. — J. I. Kraszewski: Polska w czasie trzech rozbiorów. T. 2. Poz. 1874; wyd. nast. W-wa 1902 s. 40. — A. J. Rolle: Losy pięknej kobiety. W: Opowiadania historyczne. Lw. 1875; wyd. osob. W-wa 1914 *Popularna Bibl. Hist.* 4; przedr. w: Wybór pism. Oprac. W. Zawadzki. T. 1. Kr. (1966). — L. Potocki: Urywek ze wspomnień pierwszej mojej młodości. Poz. 1876. — W. Kalinka: Sejm Czteroletni. T. 1-3. Lw. 1881-1883 i wyd. nast. — A. J. Rolle: Dwór tulczyński. W: Opowiadania historyczne. S. III. T. 1. W-wa 1882; przedr. w: Wybór pism. T. 2. Kr. (1966). — A. J. Rolle: Fatyma. W: Opowiadania historyczne. S. VII. Lw. 1891; przedr. w: Wybór pism. T. 1. Kr. (1966). — T. Korzon: Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta. T. 1-4. Wyd. 2. Kr. 1897. — W. Smoleński: Konfederacja targowicka. Kr. 1903. — S. T. (Tchórzewski) z Ukrainy: Perła z Dzikich Pól. *Ziarno* 1904 nr 51. — K. M. Morawski: Pogląd na opozycję magnacką między pierwszym rozbiorem a Sejmem Czteroletnim. Kr. 1908. — B. Dembiński: Polska na przełomie. W-wa (1913). —

A. Czartkowski: Pan na Tulczynie. Wspomnienia o S. Sz. Potockim, jego rodzinie i dworze. Lw. (1925) *Gawędy o Dawnym Obyczaju* 9. — W. Tokarz: Sz. Potocki w czasie insurekcji. *Tyg. Ilustr.* 1925 nr 7-9; przedr. w: Rozprawy i szkice. T. 1. W-wa 1959. — S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738-1821. Kr. 1929. — E. Starczewski: Franciszek Salezy i Sz. Potoccy. W: Widma przeszłości. W-wa (1929). — J. Nowak: Satyra polityczna konfederacji targowickiej i sejmu grodzieńskiego. Kr. 1935 *Prace Hist.-Lit.* 47. — J. Czernecki: Mały król na Rusi. Kr. (1939). —

J. Wąsicki: Konfederacja targowicka i ostatni sejm Rzeczypospolitej. Poz. 1952. — W. Łukaszewicz: Targowica i powstanie kościuszkowskie. (W-wa 1953). — E. Rostworowski: Korespondencja Sz. Potockiego z Sewerynem Rzewuskim z l. 1788-1796. *Przegl. Hist.* t. 45 (1954) z. 4. — E. Kipa: Na marginesie literatury Sejmu Czteroletniego. *Pam. Lit.* R. 48 (1957) z. 1; przedr. w: Studia i szkice historyczne. Wr. 1959. — E. Rostworowski: Sprawa aukcji wojska na tle sytuacji politycznej przed Sejmem Czteroletnim. W-wa 1957. — A. Jendrysik: (Wstęp i komentarz do) F. D. Kniaźnin: Utwory dramatyczne. (W-wa 1958) *Teatr Pol. Oświecenia.* — W. Dworzaczek: Genealogia. W-wa 1959 (tabl. 141). — M. Witkowski: O niedoszłym wydaniu zbioru pism antytargowickich. *Pam. Lit.* R. 49 (1959) z. 3/4. — R. Kaleta: „Spartanka". Nieznany poemat Stanisława Trembeckiego. W: Miscellanea z doby Oświecenia. Wr. 1960 *Arch. Lit.* 5 s. 341. — D. Ciepieńko-Zielińska: Królewięta na Tulczynie. (W-wa) 1962 *Światowid.* — W. Serczyk: Projekty i realizacja reform gospodarczych w dobrach S. Sz. Potockiego na Ukrainie prawobrzeżnej. *Zesz. Nauk. Univ. Jagiel.* nr 56 *Prace Hist.* z. 9 (1962). — E. Rabowicz: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 3. — R. Sobol: Z dziejów teatru Potockich w Tulczynie. *Pam. Teatr.* 1966 z. 1/4 i odb.

PROKOPOWICZ ANTONI MAKSYMILIAN (1738–1807)

Krypt. i allonimy: J. J. K. K. L. W. P. K.; Jabłonowski Janusz; M. A. P.; M. P.; P.; X. P. P. K. K. K.

Tłumacz, edytor, autor podręczników i powiastek, kaznodzieja.

Ur. w 1738 w Połonnie na Wołyniu, w rodzinie szlacheckiej h. Lubicz. W 1754 wstąpił w Podolińcu do pijarów. Po ukończeniu studiów zakonnych uczył w szkołach niższych w Radomiu, Łowiczu, Wieluniu, Górze i w Warszawie. W środowisku warszawskim, z inspiracji J. A. Załuskiego i W. Mitzlera de Kolof, rozpoczął działalność

http://rcin.org.pl

literacką (edytorską i przekładową). Następnie wykładał retorykę w Podolińcu i Rzeszowie oraz był kaznodzieją w Radomiu, Złoczowie i Krakowie (w kościele katedralnym), zdobywając sławę kaznodziejską. Mienił się też „teologiem nadwornym JKMci". W Krakowie wykładał nadto teologię w seminarium pijarskim. W tymże czasie związał się z wydawcą i drukarzem krakowskim Ignacym Greblem, stając się dostawcą licznych tekstów literackich tłoczonych w oficynie Greblowskiej, często anonimowo lub też pod nazwiskami obcymi (zapewne możnych klientów). Zajmował się też nauczaniem domowym, uczniem jego był (zapewne m. in.) Alojzy Andrzej Ankwicz, kasztelanic sandecki, późniejszy arcybiskup lwowski. W 1790 osiadł na probostwie w Kętach (w Krakowskiem). Zmarł tamże w 1807.

TWÓRCZOŚĆ

1. Nauka z przypadku, czyli moralne wierszem powieści do obyczajów młodzi przystosowane. Kr. 1784.

Wyd. anonim., ale uchodzi za autorstwa Prokopowicza (Estr. XXV, 1913, 279). Teksty z tego druku przytacza Prokopowicz w poz. 5, wymieniając jako autora Maksymiliana Popławskiego (I).

2. Przypadki wielkie z małych przyczyn. Kr. 1786. Wyd. 2 Kr. 1792.

Dedyk. Ankwiczowej, kasztelanowej sandeckiej. Jest to zbiór opowiadań. Stąd „Nieporządna miłość decymwira" przekładem z „Historii" Liwiusza (por. J. Rudnicka: Bibliografia powieści polskiej 1601-1800, s. 249).

3. Usposobienie do dalszych nauk JMci pana Alojzego Andrzeja hr. Ankwicza, syna kasztelana sandeckiego.

Inform. autor (zob. Przekłady poz. 11), za nim Estr.

4. Sposób do Mszy Św. służenia dla JMci Alojzego Andrzeja hr. Ankwicza, syna kasztelana sandeckiego, ułożony. Kr. 1788.

Druk anonim., autorstwo domniemane (Estr.).

5. Sposób nowy, najłatwiejszy, pisania i czytania razem, dla panienek. Z przypisami dla nauczycielek. Kr. 1790. Fragm. przedr.: S. Tync w: Komisja Edukacji Narodowej. Wybór źródeł. Wr. (1954) *BN* I, 126; Z. Florczak, L. Pszczołowska w: Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 2. W-wa 1958.

6. Kazanie miane w czasie konsekracji kościoła Jeleśni dekanatu żywieckiego, diecezji tarnowskiej, w niedzielę XI po Świątkach, trzecią miesiąca sierpnia roku 1792. Kr. 1792.

7. Kazanie na niedzielę zwaną vacat. B. m. r.

W nie znanych dziś rkpsach pozostawił Prokopowicz „Kazania", „Wykład śś. Epistuł" i „Dziennik, czyli kronikę swego czasu".

Przekłady

1. Opusculum de sacerdotio ex Italico traductum. W-wa 1770.

Jocher błędnie jako tłumacza wymienia Wacława Rzewuskiego, prostuje Estr. XXVI (1915), 567 wg spisu autorskiego dołączonego do poz. 11.

2. Opusculum de sacerdotio continuatio. W-wa b. r.

3. L. Caraccioli: Życie papieża Klemensa XIV Ganganellego. W francuskim języku przez jp. Caraccioli wydane, teraz przełożone na polski. Kr. 1778.

4. L. Caraccioli: Listy papieża Klemensa XIV Ganganellego. T. 1-2. Kr. 1778-1779.

Wyd. anonim. Bielski (s. 184) i Jocher przypisywali przekład Kornelowi Meszczyńskiemu; wg inform. spisu autorskiego (zob. poz. 11) przypisał Prokopowiczowi Sobieszczański i Estr. (XXV).

5. Goussault: Portret damy poczciwej, rozsądnej i prawdziwie chrześcijańskiej, przez X. Goussaulta... Dla dam polskich przez X. P. P. K. K. K. przetłumaczony. Kr. 1779 (z dedyk. do Marianny z Trubiałowskich Gołębiowskiej). Wyd. 2 Kr. 1789 (z dedyk. do Zofii z Małachowskich Duninowej).

W wyd. 2 na k.tyt. wymienione nazwisko tłumacza („...przez X. M. Prokopowicza S. P. teologa nadwornego JKMci"). Tyt. wymieniony też w spisie przy poz. 11. Przekł. przypisywano błędnie A. Trzcińskiemu.

6. J. B. Massillon: Kazania ... z francuskiego, przełożone przez J. O. Xcia J. J. K. K. L. W. P. K. T. 1: Na uroczystości Chrystusa Pana. Kr. 1779; t. 2: Na uroczystości Najświętszej Marii Panny. Kr. 1780. Przedr. zob. poz. 8 t. 3, 2.

7. Filozofka, czyli rozmowa damy z filozofami. (Przekł.). Kr. 1784.

Podpisane krypt. M.A.P. Tyt. wymieniony w spisie autorskim przy poz. 11.

8. J. B. Massillon: Kazania ... przełożone przez J. O. Xiąż. JMci Janusza Jabłonowskiego, kanonika katedralnego łuckiego i warszawskiego. T. 1-10. Kr. 1785-1788.

http://rcin.org.pl

T. 2 i 3 są przedrukami poz. 6. Z t. 5 jako osob. odb. tyt. wyszło: Kazanie ... wielkopostne na Popielec. Kr. 1785; t. 10 wyszedł też w wyd. tyt.: Kazania dla panów, wielkiego i sławnego kaznodziei królewskiego... Tomik szczególny. Kr. 1788.

Autorstwo tytularne przekładu sprostował sam Prokopowicz (zob. poz. 11), za nim Estr. (XXV)

9. C. Fleury: Zebranie krótkie chronologiczne historii kościelnej, napisanej przez ks. Fleury. T. 1-2. Kr. (1786).

Wyd. anonim., o tłumaczu inform. Estr. za Jocherem i samym autorem (por. poz. 11).

10. Ch. Gobinet: Nauki o nabywaniu cnoty w młodości. W-wa 1786.

O autorstwie tego przekładu inform. tłumacza w przedmowie. Inne tłumaczenie „Nauk" ogł w 1768 inny pijar, Martynian Nafalski (wyd. nast.: wyd. 2 W-wa 1778, wyd. 3 W-wa 1791). Zob. też Estr. XVII (1899) 203 i J. Lewicki: Bibliografia druków Komisji Edukacji Narodowej. Lw. 1908 (poz. 551).

11. M. E. Bouvée de La Fite: Rozmówki, komedyjki, powiastki obyczajowe dla małych dzieci. T. 1-2. Kr. 1786-1787.
Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3384.

Dedyk. druku Ankwiczowej, kasztelanowej sandeckiej. Na s. 264 t. 2 podany spis prac tłumacza.

12. J. Müller: Podróże papieżów. Brzeg (Kr.) 1788.

Dedyk. Stanisławowi Minockiemu, kanonikowi krakowskiemu.

13. Życie papieżów. T. 1-2. (Przekł.). Kr.

Druk nie ukończ., arkusze wydruk. obrócono na makulaturę (Estr. XXV, 1913, 278).

14. Ch. Gobinet: Nauka o religii, w której wyłuszcza się, w co mamy wierzyć o Bogu, o Jezusie Chrystusie, o Kościele Katolickim, o cnocie. Cz. 1-3. Kr. 1789.

Dedyk. do Ignacego Bobrowskiego. Tyt. wymieniony w spisie przy poz. 11.

15. Fryderyk II, król pruski: Pamiętnik od pokoju Hubertsburskiego r. 1763 aż do podziału zaboru krajów Polski r. 1775, pisany od Fryderyka króla pruskiego językiem francuskim. Brzeg (Kr.) 1789.

Dedyk. do Jana Biberszteyna Starowieyskiego, podpisana krypt. P.

16. Fryderyk II, król pruski: Opisanie, co się działo ważnego w Europie od r. 1774 do 1778. Brzeg (Kr.) 1789.

Druk nie notowany przez Estr.; egz. w Ossol.

17. Fryderyk II, król pruski: Szkoła świata. Komedia we 3 aktach. Napisana przez pana Satyryka. Kr. 1789. Wyd. nast. (tyt.): Komedia króla pruskiego Fryderyka II. Napisana w 3 aktach, pod imieniem Satyryka. Kr. 1791.

„Przedmowa do czytelnika" podpisana krypt. M.P.

Załączony do poz. 11 spis autorski wymienia nadto następujące prace przekładowe, zapewne nie druk. (Estr. nie rejestruje): „Kazanie na egzekwiach ..., p. X. Metzla. Tamże (Kr.); Dyskurs Fleurego o historii. Tamże; Boisera biskupa kazania. T. VI; Le Boux biskupa kazania. T. II; O modlitwie dla młodych, tegoż (Gobineta); O naśladowaniu młodości Chrystusa, tegoż; O nabożeństwie do Najświętszej Panny Marii, tegoż".

Por. też Twórczość poz. 2.

Prace edytorskie

1. Ł. Górnicki: Rozmów o Dworzaninie napisanych przez JMć Pana Łukasza Górnickiego... Cz. 1. (W niektórych egz. jeszcze drugi tyt.: Dworzanin polski, czyli rozmowy dwie pierwsze o Dworzaninie przez ...). W-wa 1761; cz. 2. W-wa 1762. Fragm. z przedmów wydawcy do obu części przedr. J. G. Styczyński. *Dzien. Wil.* 1818 t. 2 s. 91-99.

Wydawca podpisany pod dedyk. do Władysława Psarskiego. W przedmowie do cz. 2 wylicza następne dzieła „staro-Polaków", które ma „chęć i wolę, ile sposobność i życie pozwoli, wydawać na jaśnię".

OPRACOWANIA

A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812. — J. G. Styczyński: Do „Historii literatury polskiej" mały dodatek. *Dzien. Wil.* 1818 t. 2 s. 91-99. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2. Lw. 1833. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 21 (1866). — A. Grabowski: Wspomnienia. (Powst. przed 1868). Wyd. S. Estreicher. T. 2. Kr. 1909 *Bibl. Kr.* 41. — J. Lewicki: Bibliografia druków odnoszących się do Komisji Edukacji Narodowej. Lw. 1908. — X. J. N. (Niedzielski). *Podręczna enc. kościelna.* T. 33/34 (1914). — L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. — Z. Florczak, L. Pszczołowska: (Przypisy do) Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 2. W-wa 1958. — J. Rudnicka: Bibliografia powieści polskiej 1601-1800. Wr. 1964 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 13.

http://rcin.org.pl

PRZYBYLSKI JACEK (HIACYNT) IDZI (1756—1819)

Pseud. i krypt.: H. P.; J. P.; J. P. AKADEMIK KRAKOWSKI; J. P. JEDEN Z AKADEMIKÓW KRAKOWSKICH; PRZEŁOŻYCIEL ŚPIEWÓW HOMERA I KWINTA.

Filolog klasyczny, tłumacz, poeta.

Ur. 1 września 1756 w Krakowie; syn Bartłomieja, krawca, i Jadwigi z Mańków. W 1765/66-1770/71 dzięki wsparciu swego wuja, Pawła Mańki, profesora Szkół Nowodworskich, kształcił się w tej uczelni. 27 kwietnia 1771 uzyskał bakalaureat, a w 1773 tytuł licencjata filozofii Akademii Krakowskiej. W tymże roku rozpoczął pracę nauczycielską w kolonii akademickiej w Tarnowie. W 1775 uzyskał w Akademii tytuł doktora filozofii i magistra sztuk wyzwolonych oraz przyjął niższe święcenia duchowne („quatuor minorum ordinum"), wkrótce jednak zrezygnował ze stanu duchownego. Od 1775 do 1778 uczył poetyki i wymowy w kolonii akademickiej w Chełmnie. W 1778-1780 — profesor Szkół Nowodworskich; w 1780/81 — profesor szkoły wydziałowej w Lublinie, a w 1781/82-1783/84 — profesor historii i prawa w Warszawie. Pod koniec 1783 uzyskał tytuł konsyliarza królewskiego za mowę wygłoszoną w rocznicę odsieczy wiedeńskiej (wg Pachońskiego: w 1787, podczas bytności Stanisława Augusta w Krakowie).

W październiku 1784 powołany na stanowisko prefekta Biblioteki i profesora „starożytności" Szkoły Głównej Koronnej (wykłady rozpoczął w r. akad. 1787/88). W 1785 dla dokształcenia się w sprawach bibliotecznych wysłany do Wiednia i Rzymu, skąd powrócił w październiku 1786. Uczestniczył w pracach Związku Filantropów. W 1788 mianowany członkiem Departamentu Regencji Kandydatów przy Komisji Edukacji Narodowej. W jesieni 1791 objął również Katedrę Języka i Literatury Greckiej. W lecie 1794 i 1796 leczył się w Karlsbadzie. W 1795 redagował *Monitora Różnych Ciekawości* (prawdopodobnie uczestniczył również w redakcji *Zbioru Tygodniowego Wiadomości* z 1784 i współpracował z *Gazetą Krakowską* od 1796). 24 lutego 1802 otrzymał na własną prośbę zwolnienie z zajmowanych stanowisk uniwersyteckich i emeryturę, wrócił na nie ponownie w 1809, po wcieleniu Krakowa do Księstwa Warszawskiego, i zajmował je: jako prefekt Biblioteki do 4 września 1811, a jako profesor do 1813. Krótko pełnił obowiązki radcy edukacyjnego przy Urzędzie Administracyjnym Księstwa dla Galicji Zachodniej, a w 1811-1812 — dziekana Wydziału Filozoficznego Szkoły Głównej Krakowskiej.

W 1818 marszałkował na sejmiku I gminy miasta Krakowa i wybrany został na jej reprezentanta w sejmie Rzeczypospolitej Krakowskiej. Członek Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (od 1801) i Towarzystwa Naukowego Krakowskiego (od 1816). Zgromadził znaczny księgozbiór, który przekazał testamentem Bibliotece Jagiellońskiej. Zmarł 11 września 1819 w Krakowie; pochowany w kościele Mariackim.

TWÓRCZOŚĆ

1. Mowa na dniu 8 maja roku 1781 imieninami Najjaśniejszego Stanisława Augusta króla polskiego, wielkiego książęcia litewskiego etc. uroczystym do Trybunału Koronnego przy licznym zacnych gości zgromadzeniu ... miana w Lublinie. (Lubl. 1781).

2. Wiersz żałosny na śmierć Jacka Ogrodzkiego. W-wa 1782.

3. Oda do ojczyzny w dzień imienin królewskich. W-wa 1783.

4. Mowa z okoliczności uroczystego obchodu stoletniej pamiątki zwycięstwa Jana III, króla polskiego, nad mocą ottomańską pod Wiedniem roku 1683 dnia 12 września ... roku 1783 dnia 12 października miana. W-wa 1784. Fragm. przedr. S. Tync w: Komisja Edukacji Narodowej. Wybór źródeł. Wr. (1954) *BN* I 126.

5. Ad Rever. Excell. Ill. DD. Florianum Amandum de Janowek Janowski... Anno A. V. 1786 mense Septembri. B. m. (1786).

http://rcin.org.pl

6. Dziennik. Powst. 1787. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3008.

7. Wspominki krakowskie z r. 1787. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 2686.

8. Mowa przy pierwszym rozdawaniu nagród dla cnót czynnych i użytecznych społeczności. Ku uwiecznieniu słodkiej pamiątki bytności w województwie krakowskim Stanisława Augusta, króla dobrego. Podług projektu JW. JP. Feliksa Oraczewskiego ... na Związek Filantropów, czyli Przyjaciół Ludzkości ... dnia 30 grudnia roku 1787 miana. Kr. (1788).

9. Na imieniny Jaśnie Wielmożnego Imci Pana Feliksa z Przybysławic Oraczewskiego ... d. 14 stycznia r. 1788. Kr. (1788).
Autograf Bibl. Czart. sygn. 2742 (pt. Zadźwięk na imieniny...).

10. Dysertacja o kunszcie pisania u starożytnych, na posiedzeniu publicznym Szkoły Głównej Koronnej z okoliczności imienin J. O. Xcia Imci Michała Jerzego Ciołek Poniatowskiego, arcybiskupa gnieźnieńskiego ... dnia 6 października roku 1788 w Sali Jagiellońskiej ... czytana. Kr. (1788).

11. Mowa przy trzecim rozdawaniu nadgród dla cnót czynnych i użytecznych społeczności. Ku uwiecznieniu słodkiej pamiątki bytności w województwie krakowskim dobrego króla Stanisława Augusta. Podług projektu JW. JP. Feliksa z Przybysławic Oraczewskiego ... na Związek Filantropów, czyli Przyjaciół Ludzkości ... na amfiteatrze Szkół Nowodworskich dnia 21 czerwca 1789 miana. Kr. 1789.

12. Heautoumastix, czyli bicz na siebie samego. Nro 1. Kr. 1789. Fragm. przedr. Z. Florczak, L. Pszczołowska w: Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 1. W-wa 1958.

Odpowiedź na przypisywany F.K. Dmochowskiemu i F. Siarczyńskiemu: Zakus nad zaciekami Wszechnicy Krakowskiej... W-wa (1789).

13. Wieki uczone starożytnych Greków i Rzymian w celniejszych zabytkach ich pism w całości lub w ułamkach potomnym wiekom dochowanych tudzież w sławie straconych, uważane przez ... Kr. 1789. Wyd. nast. Kr. 1809.

14. Ortografia języka greckiego. Kr. 1791.

15. Oda na bytność JO Xcia Feliksa Turskiego, biskupa krakowskiego ... w Bibliotece Szkoły Głównej Koronnej, 7 czerwca 1791. (Kr.) 1791.

16. Początki języka greckiego, dla użytku Polaków pierwszy raz wydane. Kr. 1792.

Z epigramatem greckim na pochwałę K. Idatte.

17. Dewizy z okazji Konstytucji 3 Maja na obiedzie przez margrabiego pinczowskiego z Wielopolskich Myszkowskiego, prezyd. krak., dawanym, w cukrach zamknięte. Kr. 1792.

18. Naeniola ad feralem urnam Viri Perillustris ac Reverendissimi M. Christophori Idatte Lotharingi... (Kr. 1792).

19. Filofilia, czyli oda przyjacielska z okoliczności imienin W. IMci Pana Kantego Krusińskiego ... roku 1793 dnia 20 października, przez J. P. (Kr. 1793).

20. Do Safy (Tekli z Jakielskich Żelechowskiej). Z okoliczności wyjazdu z Krakowa Jana Potockiego ... w listopadzie roku 1793. (Kr.) 1793.

21. Lacryma ad tumulum Joannis Cantii Krusiński... Kr. 1794.

22. Łza cicha Polimnii, wraz z wierszem z tejże okoliczności Jędrzeja Trzcińskiego pt. Nagrobek. Kr. 1794.

Elegia na śmierć M. Poniatowskiego.

23. Do Rafała Czerwiakowskiego... W dzień imienin roku 1795 od wdzięcznej Magdaleny z Przybylskich Himnowskiej. (Kr. 1795).

24. Wiersz z powinszowaniem imienin Jędrzejowi Trzcińskiemu ... wraz z powinszowaniem Tekli Żelechowski i podziękowaniem tegoż profesora. Kr. 1795.

25. Sielanka Wyrzynek na Piaskach przy Krakowie. (Kr. 1795).

26. Do J. W. J. Ks. Adama Naruszewicza, biskupa łuckiego. B. m. (179...).

27. Ode Illustrissimo ac Excellenti Viro D. Hartvigo Ludovico Antonio ab Hoym ... a senatu populoque Cracoviensi dicata. (Kr. 1795).
Przekł. pol.: *Gaz. Kr.* 1796 nr 6.

28. Do W. J. X. Antoniego Popławskiego w dzień imienin 13 czerwca 1798. B. m. (1798).

U Estr. XXV (1913) 360 błąd druk. w podanej w tyt. dacie r.: „1793".

29. Do Im. Pana Jana Maja w dzień imienin, dnia 24 czerwca 1799 od drukarzy. (Kr. 1799).

30/31. Carmen saliare in perjucundum introitum Suae Excellentiae ... D. Andreae Rawa Gawroński... ad ecclesiam cathedralem in Vavello... Kr. 1805.

http://rcin.org.pl

32. Oda łacińska imieniem Krakowa do J. P. Prezydenta ... przy jego z Krakowa wyjeździe drukowana. (Kr.) 1808 (1805?).

Druk nie not. u Estr., inform. J. Cybertowicz na podstawie not. bibliogr. Przybylskiego (nazwiska adresata nie zdołał odczytać).

33. Do Jaśnie Oświeconego Książęcia Józefa Poniatowskiego ... z hołdem uszanowania i wdzięczności, przy ofiarowaniu starodawnej chorągwi miejskiej w doroczną oktawę koronacji cesarza Napoleona Wielkiego — miasto Kraków. Kr. 1809 (dwa wyd.); b. m. r.

34. Do Jaśnie Wielmożnego ... Andrzeja Horodyskiego, referendarza cywilno-wojskowego w dzień imienin. Kr. 1809.

Druk anonim. nie not. u Estr. pod hasłem Przybylskiego. Autorstwo rozwiązuje Cybertowicz.

35. Ku czci Najjaśniejszego Fryderyka Augusta, z Bożej łaski króla saskiego, książęcia warszawskiego ... w miesiącu maju roku 1810 w Krakowie po ojcowsku obecnego, pieśń Muz Jagiellońskich przez ... w trzech językach ułożona. Kr. 1810. (W jęz. pol., greckim i łac.).

36. Epigrammata łacińskie do Hugona Kołłątaja w Krakowie w dzień imienin. *Gaz. Kr.* 1810 i osob. (Kr.) 1810.

Druk nie not. u Estr., inform. Cybertowicz.

37. Pieśń wdzięcznej siostry Józefy w imieniny dobroczynnego brata Ignacego Tarchalskiego ... dnia 31 lipca 1811 roku. Kr. (1811).

Druk anonim., autorstwo ustala Cybertowicz.

38. Bukiet na ślub Jeg. Pana Jana Ignacego Grynfelta z Jejm. Panną Julianną Paszkowską, dnia 15 kwietnia 1812 roku od życzliwych... Kr. 1812.

Podpisany: J.T.

39. Powinszowanie imienin Stanisławowi Kostce Zarzeckiemu, prezydentowi krakowskiemu, imieniem przyjaciół drukowane. (Kr.) 1812.

Druk nie not. u Estr., inform. Cybertowicz.

40. Nowożeńcom Władysławowi i Mariannie, rodzicom ich Janowi Sołtykowi, Ignacemu i Teresie z Jabłonowskich Trzebińskim, stryjowi Michałowi Sołtykowi przychylności dowód. Kr. 1813.

41. Wojciechowi Mączeńskiemu, powtarzającemu ślub ... z Marianną z Dzianottych w 50 roku ... małżeństwa, w Krakowie d. 15 lipca 1813 r. wnuki. (Kr. 1813).

Druk anonim., autorstwo ustala Cybertowicz.

42. Prospekt i prenumerata na dzieło pt. Pamiątka dziejów bohatyrskich z wieku Grajskotroskiego, w śpiewach Homera i Kwinta Kalabra, słowiańskim narodom dochowana... Tomów 6 w Krakowie 1814 i 1815. Kr. 1813.

Por. poz. 47.

43. Wielmożnemu ... Klemensowi Korowickiemu ... wiązanie w dzień imienin od gminy dóbr Rudawy w Krakowskiem pod Krzeszowicami. (Kr.) 1814.

Wiersz pisany w imieniu A. Machnickiego, wójta gminy Rudawy.

44. Podziękowanie publiczności miasta Krakowa od artystów dramatycznych po ukończeniu kursu zimowego, dnia 1 maja 1814 r. Kr. (1814).

45. Za pomyślność ... Aleksandra I ... z Petersburga do Wiednia na kongres mocarzów europejskich przez Kraków jadącego. Psalm dwunastu pokoleń Izraela w synagodze Kazimierskiej przy Krakowie, 7 Septemwra/19 września roku ... 1814 ... śpiewany. Kr. (1814).

Przekł. niem.: Psalm der 12 Stämme Israels... B.m. (1814).

46. Die genethliaco benedicti herois Alexandri I, pii, felicis, augusti, omnium Rossiarum imperatoris, Poloniarum regis... 10-mo calend. Januar. 1816. B. m. (1816).

47. Klucz staroświatniczy do sześciudziesiąt dwu śpiewów Homera i Kwinta w rubrykach całego abecadła. Wyjaśnienia ... Cz. 1-2. Kr. 1816 *Pamiątka dziejów bohatyrskich z wieku Grajskotroskiego w śpiewach Homera i Kwinta* t. 6-7. Fragm. „Język polski" przedr. H. Galle. *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907).

Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 147 t. 5.

Tu nadto Przekłady poz. 10, 28, 32, 33.

48. Przy głośnym dziewosłębie J. W. Hrabi Wilhelma na Zelance Zeleńskiego, dziedzica Brzezia i wielu dóbr dwukrajowych, z W. J. Panną Szambelanówną Marianną z Kępińskich, dnia 16 czerwca 1816, powinszowanie dostojnemu państwu młodym od Teofila Henninga, pełnomocnego administratora dóbr hrabiowskich. B. m. (1816).

49. Imci Panu Ambrożemu Grabowskiemu w dzień imienin 7 grudnia 1816 życzenia od drukarzy. (Kr.) 1816.

Wiersz podpisany krypt.: J.P. i L.S.

50. Szanownemu Mężowi Szczepanowi Hołowczycowi ... w imieniny 26 grudnia 1816 powinszowanie od... B. m. (1816).

51. Na zaślubiny Szanownej Pary: Władysława Sołtyka ... z Emilią, Józefa Dunin Wąsowicza i Julii z O-Donellów ... córą jedynaczką. Dnia 17 sierpnia

http://rcin.org.pl

1817 ... uroczyście pobłogosławione. Wiersz upominkowy ... B. m. (1817).

52. Do J. W. Mateusza Dubieckiego. Kr. 1817.

Wiersz pisany w imieniu Ciesielskiego i Rogowskiego, drukarzy.

53. Dnia 26 grudnia 1817 Wielebnemu Prymiceriuszowi Katedry Krakowskiej Szczepanowi Hołowczycowi z powinszowaniem od... B. m. (1817).

54. Matthaeo Dubiecki ... diebus Martii 1818, valedicens H. P. Kr. (1818).

55. Illustrissimo Domino Ignatio Miączyński ab Augustissima Majestate omnium Rossiarum Imperatore, Poloniarum Rege etc. etc. ad formandam Rempublicam Cracoviensium delegato plenipotenti triumviro, Ordinis S. Stanislai I classis equiti. Ode... Kr. 1818.

Ogł. nadto wiersze i artykuły w książkach i czasopismach: Diariusz przyjazdu Stanisława Augusta ... do miasta stołecznego Krakowa. Kr. 1787 (tu: Napisy na ozdobę Sukiennic Krakowskich); Excellentibus dominis... Kr. 1789 (tu: cztery epigramaty łac. na herby doktorów filozofii); *Gaz. Kr.* (1796 n.; tu m. in.: Epigrammata na wnijście wojsk austriackich do Krakowa. 1796 nr 6); *Monitor Różnych Ciekawości* (1795); *Prospectus Lectionum Academicorum...* (1787-1792; fragm. przedr. M. Chamcówna: Uniwersytet Jagielloński ... w l. 1786-1797. Wr. 1959 s. 219-230); J. Trzciński: Dysertacja o wzroście nauk przez ducha obserwacji w Europie... Kr. 1787 (tu: Napis nakamienny na pamiątkę bytności Stanisława Augusta ... w Sali Jagiellońskiej); *Zbiór Tygodniowy Wiadomości* (1784; prawdopodobnie).

W Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich) zachowany rkps sygn. 498/I: Nazwiska poetów polskich przez J. Przybylskiego.

Zob. też: POTOCKI I., Twórczość poz. 23.

Przekłady

1. (J. Lindsay): Podział Polski w siedmiu rozmowach z francuskiego. Lipsk 1774. Wyd. nast. Lipsk 1775.

Druk anonim. Autorstwo domniemane.

2. F. Para du Phanias: Trzy mowy o odmianach w naturze, z francuskiego X. Para... Kr. 1779.

3. Voltaire: Kandyd Wszędobylski, czyli najlepszość. Lipsk (W-wa) 1780. Wyd. nast. W-wa 1803.

Dedyk. I. Potockiemu (bez podpisu). Autorstwo przekładu przypisali Przybylskiemu: K. Koźmian (Pamiętniki, t. 1 s. 5) i A. Grabowski (Wspomnienia, t. 2, s. 104-105).

4. Voltaire: Memnon, czyli mądrość ludzka. Powieść filozoficzna. (Lubl. 1781).

Bez wymienienia tłumacza.

5. Voltaire: Dobry bramin, czyli niechcący być uszczęśliwionym fanatykiem. Powieść filozoficzna. (Lubl. 1781).

Bez wymienienia tłumacza.

6. A.v. Tschabuschnigg: Historyczno-krytyczne wiadomości o życiu i pismach pana Woltera i inszych nowych filozofów. Wykład z niemieckiego przez J. P. jednego z akademików krakowskich. Cz. 1. W-wa 1781; cz. 2. Historyczno-krytyczne wiadomości o życiu i pismach trzydziestu i trzech filozofów naszego wieku, opisane i tłumaczone z niemieckiego. Kr. 1784. Wyd. nast. (tyt.): Kr. 1785.

7. F. Graffigny: Listy Peruwianki, przekładania J. P. W-wa 1784. Wyd. nast. W-wa 1805.

8. H. Sander, J. Ch. Fabricio: Historia naturalna ekonomiczna rolnicza... w niemieckim języku wydana ... a teraz dla powszechnego użytku na polski język przełożona. T. 1-4. Kr. 1786-1787.

Tłumacza wymienia bibliografia przy poz. 16.

9. P. Vergilius Maro: Eneida, czyli wiersz bohatyrski ku czci Enejasza z Troi. Przekładania... T. 1-2. Tłum. 1786-1787. Kr. 1811.

Datę powst. ustala list M. Garnysza z 7 października 1788.

10. Batrachomyomachia, czyli bitwa żab z myszami, wierszem ojczystym, z tekstem greckim Homera obok. Kr. 1789. Wyd. nast. zmien.: Żabomyszeida. W: Klucz staroświatniczy... Kr. 1816 cz. 1 s. 424-432, zob. Twórczość poz. 47.

11. A. Pope: O krytyce ... przekładania... Wiersz polski obok z angielskim. Kr. 1790.

12. Hezjod: Dzieła dochowane wszystkie, to jest: 1. Teogonia. 2. Tarcza Herkulesa. 3. Roboty i dnie. Z greckiego przekładania... Kr. 1790. Cz. 3 wyd. też osob.: Kr. 1790.

Z odą: Do ... K. Idatte.

13. L. Kamoens: Luzjada ... czyli odkrycie Indii Wschodnich. Poemat w pieśniach dziesięciu przekładania... Kr. 1790. Fragm. przedr. Sz. Bielski w: Wybór różnych gatunków poezji z rymotwórców polskich. Cz. 2. Wyd. W-wa 1812.

Z odą: Do ... A. S. Naruszewicza.

http://rcin.org.pl

14. Homer: Iliada. Tłum. 1790-1793. Fragm. wyd.: Iliady księga pierwsza. Mor i Gniew. Wierszem według greckiego oryginału przekładania... Kr. 1790. Całość popr.: Iliada Homerowska ku czci Achila Polejowicza z Ftyi, w śpiewach 24. Przekładania... T. 1-2. Kr. 1814 *Pamiątka dziejów bohatyrskich z wieku Grajskotroskiego w śpiewach Homera i Kwinta* t. 1-2.

Rkpsy Bibl. Jagiel. sygn. 147 t. 1-2 (z 1812), Bibl. PAN Kr. sygn. 1285 (fragm.).

15. J. Milton: Raj utracony. Ksiąg dwanaście. Z angielskiego przekładania... Kr. 1791.

Z odą: Do Stanisława Augusta.

16. J. Milton: Raj odzyskany. Księgi cztery. Z angielskiego przekładania... Kr. 1792.

Z odą: Do ... H. ... Kołłątaia. W dod. bibliografia dzieł Przybylskiego.

17. F. Bessat: Na koronę królewską Stanisława Augusta z napisem: Hanc iussit fortuna mereri. (Kr. 1792).

Pięć przekł. wiersza łac.; m.in. przekł. J. Przybylskiego.

17a. Kallimachos z Kyreny: Hymny i wiersz o warkoczu Bereniki. Nie wyd.

Inform. bibliografia przy poz. 16.

18. Treny Jeremiasza nad zburzeniem Jerozolimy, według tekstu LXX tłumaczów, przekładania ... podczas ciężkiej jego choroby r. 1793. Kr. (1793).

Sto lat myśli pol. datuje: 1794.

19. Siedem psalmów pokutnych według tekstu LXX tłumaczów, przekładania ... podczas ciężkiej choroby r. 1793. Kr. (1793).

20. Fryderyk II król pruski: O złości ludzkiej, z francuskiego. *Monitor Różnych Ciekawości* 1795 cz. 1-2; O wolności. Z listu do Dargeta. *Tamże* cz. 5; Do wojny. *Tamże* cz. 8; Przestroga do Prusaków. *Tamże* cz. 11; Do starzejącego się Woltera. *Tamże* cz. 12; Do Gresseta z pochwałą poezji. *Tamże* cz. 13; Do swego dowcipu. *Tamże* cz. 15.

21. Voltaire: O użytku umiejętności w panujących. *Monitor Różnych Ciekawości* 1795 cz. 10.

22. Voltaire: Ustawy natury. Wiersz ... do Fryderyka II... wierszem ojczystym przełożony. (Kr.) 1795.

Przekł. anonim.

23. (Gott erhalte). Hymn: Boże, zachowaj cesarza, z niemieckiego. *Gaz. Kr.* 1797 nr 17.

24. Rysy charakteru Franciszka II, stylem lapidarnym. Z niemieckiego. Kr. 1797.

25. S. Gessner: Śmierć Abla w pięciu pieśniach z niemieckiego. Kr. 1797. Wyd. nast. Kr. 1800.

W dod. do wyd. 1 bibliografia dzieł Przybylskiego z 1779-1797, w egz. Bibl. Uniw. Poz. z rękopiśmiennymi uzupełnieniami Przybylskiego do 1813.

26. Homer: Odysseja Homerycka. Ku czci Ulisa Laertowicza z Itaki w śpiewach 24. Przekładania... Powst. przed 1799. Wyd. t. 1-2. Kr. 1815 *Pamiątka dziejów bohatyrskich z wieku Grajskotroskiego w śpiewach Homera i Kwinta* t. 4-5.

Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 147 t. 3 (pt. Ulisseja).

Datę powst. ustala list K. C. Mrongowiusza z 14 lutego 1799.

27. P. Ovidius Naso: Wiersze na wygnaniu pisane, to jest Rzeczy smutne, Klątwa na Ibisa, Listy z Pontu. Przekładania... Kr. 1802.

28. Q. Horatius Flaccus: List do Pizonów o kunszcie poetycznym. Podział i przekł. ... Kr. 1803. Wyd. nast. zmien. w: Klucz staroświatniczy... Kr. 1816 cz. 2 s. 223-237, zob. Twórczość poz. 47.

29. M. Molski: Na przyjazd Najjaśniejszego Pana (Fryderyka Augusta) do Warszawy ... d. 17 maja 1810 roku. (Przekł. łac.). *Gaz. Kr.* i osob. (Kr.) 1811.

Druk nie not. u Estr., inform. Cybertowicz.

30. P. Vergilius Maro: Jeorgiki Wirgilowskie do Mecenasa, wiersz dydaktyczny o ziemiaństwie, czyli o gospodarstwie wiejskim, księgi cztery. Kr. 1813.

31. Kwintus Kalaber (Quintus Smyrnaeus): Dopełnienia Iliady Kwintowskie ku czci bohatyrów rozburzycielów Ilionu, w śpiewach 14. Kr. 1815 *Pamiątka dziejów bohatyrskich z wieku Grajskotroskiego w śpiewach Homera i Kwinta* t. 3.

Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 147 t. 4.

32. Koluthos z Lykopolis: Porwanie Heleny. Wyd. w: Klucz staroświatniczy... Kr. 1816 cz. 1 s. 359-368, zob. Twórczość poz. 47.

33. Tryfiodor Egipcjanin: Wzięcie Ilionu. Wyd. w: Klucz staroświatniczy... Kr. 1816 cz. 1 s. 446-463, zob. Twórczość poz. 47.

34. M. W. Dubiecki: Odnowienie wieczystego hołdu dla Polskiej Królowej Marii Panny Bogarodzicy na Jasnej Górze w stoletnią koronacji cudownego

http://rcin.org.pl

obrazu rocznicę d. 8 września 1817 wykonane. (Tłum. „Przełożyciel Śpiewów Homera i Kwinta"). B. m. r.

Obok tekstu przekładu — łac. tekst oryginalny pt. Invocatio perpetuo clientele Reginae Poloniae...

35. A. Persius Flaccus: Satyr sześć. Rkpsy Bibl. Jagiel. sygn. 3269 k. 1-19 (autograf), Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 641/III).

36. S. Klonowic: Victoria deorum. Rkps był w papierach A. Grabowskiego.

Inform. G. Czernicki (*Tyg. Ilustr.* 1865).

37. Voltaire: Henriada. Rkps w Bibl. Jagiel.

Inform. jw.

38. F. G. Klopstock: Mesjada. Rkps jw.

39. Q. Horatius Flaccus: Ody. Rkps jw.

Inne drobne przekłady ogł. w czasopismach: *Gaz. Kr.* i *Monitor Różnych Ciekawości* (jw. Twórczość).

Prace edytorskie

1. Popis roczny uczniów klasy I. W: Popisy roczne szkół województwa krakowskiego w drugim roku po wprowadzeniu nowego układu nauk. (Kr. 1779).

2. Popis roczny uczniów klasy II. W: Popisy roczne szkół województwa krakowskiego trzeciego roku po reformie nauk. (Kr. 1780).

3. Popis roczny uczniów klasy VII z prawa w szkołach lubelskich. (Lubl. 1781).

4. Kalendarz krakowski ... na rok ... 1798. Kr. 1797; toż: ... na rok... 1799. Kr. (1798); toż: ... na rok... 1800. Kr. (1799).

Wg A. Grabowskiego (por. Pachoński, s. 39) wydawał kalendarze także w 1782-1784.

5. L. Ariosto: Orland szalony ... w pieśniach XLVI, niegdyś kardynałowi Hippolitowi z Esty ofiarowany z argumentami Ludwika Dolce. Przekładania Piotra Kochanowskiego, dzieło pośmiertne, aż do końca pieśni 25 doprowadzone, w Bibliotece Akademii Krakowskiej odkryte, pierwszy raz we 2 tomach wydane. T. 1-2. Kr. 1799.

Przypisywane mu tradycyjnie wydanie Epikteta „Ἐγχειρίδιον". Kr. 1787 — wg świadectwa samego Przybylskiego wyd. K. Idatte (por. M. Chamcówna: Uniwersytet Jagielloński ... w l. 1786-1795, s. 226).

Listy i materiały

1. Do i od H. Kołłątaja. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Metryka Litewska dz. IX t. 78, 119). Fragm. listu Przybylskiego z 6 maja 1785 cyt. M. Chamcówna: Uniwersytet Jagielloński ... w l. 1786-1795, s. 122.

2. Do Stanisława Augusta o tłumaczeniu „Iliady" i „Odyssei" z 21 grudnia 1791 i in. Rkps Bibl. Czart. sygn. 735.

3. Do H. Kownackiego z 25 grudnia 1791. Rkps (odpis) Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Ossol. sygn. 1848/I.)

4. Korespondencja (wierszem) z Teklą z Jakielskich Żelechowską z 1793 oraz list od Michała Żelechowskiego z 1795, pisany po śmierci żony. Autografy Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 499/I).

5. Do Józefa Januszewicza z 1797. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3758.

6. Od różnych osób, zbiór z 1776-1800, m. in. od rodziny, A. K. Czartoryskiego, T. Czackiego, K. Idatta, W. R. Karczewskiego, F. D. Kniaźnina, H. Kołłątaja, K. C. Mrongowiusza, F. Oraczewskiego, J. Sołtykowicza, Jana Śniadeckiego, F. Zabłockiego. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 148 z. 1-23. List od Kniaźnina z 1 sierpnia 1793 ogł. L. Kamykowski. *Ruch Lit.* 1932 nr 3 s. 81. — 2 listy od Śniadeckiego z 30 grudnia 1785 i 27 listopada 1791 ogł. w: Korespondencja Jana Śniadeckiego. Listy z Krakowa. T. 1. Kr. 1932, t. 2. Wr. 1954. — List od Karczewskiego z 15 kwietnia 1791 ogł. we fragm. J. Dihm. *Biuletyn Mies. Bibl. Jagiel.* 1953 nr 5; w całości ogł. J. Pawłowiczowa. *Teatr Narodowy 1764-1794.* Red. J. Kott. (W-wa 1967) s. 294-297. — List od brata, Ignacego Przybylskiego, z 26 lipca 1788 ogł. J. Dihm. *Biuletyn Mies. Bibl. Jagiel.* 1953 nr 6. — 2 listy od Mrongowiusza z 1799-1800 ogł.: A. Jałosiński. *Roczn. Gdań.* t. 14 (1955); Z. Florczak, L. Pszczołowska w: Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 2. W-wa 1958; E. Rabowicz. *Gdańskie Gimnazjum Akademickie. Księga pam. dla uczczenia czterechsetnej rocznicy założenia...* Gdynia 1959.

7. Od J. Czecha 1792. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7911 IV.

8. Od G. G. Rykaczewskiego. Ogł. pt. List do WJJ. Przybylskiego, szanownego emeryty Szkoły Głównej Krakowskiej... Kr. 1814.

9. Akta różne urzędowe i prywatne z l. 1775-1818. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 148 z. 24.

http://rcin.org.pl

10. Pisma własnoręczne ... tyczące się szkół, zarządu funduszów itd. Akademii Krakowskiej tudzież Biblioteki Uniwersyteckiej z 1780-1783. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 1155.

Wiele materiałów i dokumentów zachowanych w rkpsach, m. in.: Arch. Uniw. Jagiel. (m. in. nr 4, 8, Akta Senatu t. 41); Państw. Arch. Wojew. w Kr. (Teki A. Grabowskiego sygn. E 154 i in.); Bibl. Czart. sygn. 2742; Bibl. Jagiel. sygn. 1788, 2731, 3190, 4012.

Bibliografia dzieł oryginalnych i tłumaczonych wyd. w 1779-1797 zob.ł Przekłady poz. 16, 25. Ponadto bibliografię twórczości podaje: P. Czajkowski: Pochwała J. Przybylskiego. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* Poczet 1 t. 9 (1824); uzupełnia J. Cybertowicz. *Biuletyn Bibl. Głównej Uniw. im. A. Mickiewicza w Poz.* 1958 nr 2.

OPRACOWANIA

J. Śniadecki: List do J. Gintowta Dziewałtowskiego z 1788. Wyd. M. Chamcówna, S. Tync w: Korespondencja... Listy z Krakowa. T. 2 (1787-1807). Wr. 1954. — (F. K. Dmochowski, F. Siarczyński): Zakus nad zaciekami Wszechnicy Krakowskiej. W-wa (1789); przedr. w: Pisma rozmaite F. K. Dmochowskiego. T. 2. W-wa 1826. — (F. K. Dmochowski): Urywek z bicza kręconego w Krakowie z okazji Zakusu nad zaciekami Wszechnicy Krakowskiej. W-wa 1789; przedr. jw. — *Pam. Lw.* 1818 t. 2 s. 292. — (Nekrologi): (P. Czajkowski): Żywot J. Przybylskiego. *Dod. Nadzwyczajny do Gaz. Kr.* 1819 z 11 września; *Dzien. Wil.* 1820 t. 2; *Rozmaitości* (Lw.) 1820. — J. S. Bandtkie: Historia Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Kr. 1821. — K. Brodziński: Literatura polska. (Powst. 1822-1823). Wyd. w: Pisma. T. 4. Poz. 1872 s. 437 i wyd. nast. — P. Czajkowski: Pochwała J. I. Przybylskiego. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* Poczet 1 t. 9 (1824). — *Przyj. Ludu* t. 9 (1842). — K. Koźmian: Pamiętniki. T. 1. Poz. 1858 s. 5. — A. Grabowski: Wspomnienia. T. 1-2. (Powst. ok. 1860). Wyd. S. Estreicher. Kr. 1909 *Bibl. Kr.* 40-41. — G. Czernicki: J. Przybylski. *Tyg. Ilustr.* 1865 t. 2 nr 318. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 21 (1865). — H. Zathey: Homer w Polsce, przegląd polskich tłumaczeń Homera... Kr. 1874 s. 14-15; wyd. 3. Poz. 1886. —

L. Ćwikliński: Homer i homerycy. *Przew. Nauk. i Lit.* 1881 i odb. — W. Smoleński: Kuźnica Kołłątajowska. *Ateneum* 1884 t. 1-3; wyd. osob. Kr. 1885 s. 148-149 i wyd. nast. — K. E.: Próba przekładu „Eneidy". *Ateneum* 1888 t. 4. — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce w. XVIII. Kr. 1891; wyd. 3. W-wa 1949. — Ks. Wł. S. (Sierakowski). *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 22 (1898). — P. Chmielowski: Metodyka historii literatury polskiej. W-wa 1899. — W. Bełza: Dziwadła literackie. W: Szkice, wspomnienia, obrazki. W-wa 1901. — W. Smoleński: Kalendarze w Polsce w. XVIII. W: Pisma historyczne. T. 2. Kr. 1901. — K. Bąkowski: Dziennikarstwo krakowskie do r. 1848. *Roczn. Kr.* t. 8 (1906). — K. Bąkowski: J. Przybylski. W: Życiorysy krakowian. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7316 t. 4. — H. Galle. *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907). — *Podręczna enc. kościelna.* T. 33/34 (1914). — W. Włoch: Polska elegia patriotyczna w epoce rozbiorów. Kr. 1916 *Prace Hist.-Lit.* 6. —

W. Konczyńska: Zarys historii Biblioteki Jagiellońskiej. Kr. 1923 s. 94-114. — S. Helsztyński: Polskie przekłady Miltona i Pope'a. *Pam. Lit.* R. 25 (1928). — S. Wędkiewicz: Zaniedbana dziedzina humanistyki (III). *Przegl. Współcz.* t. 26 (1928) nr 76. — K. Bartoszewicz: Feliks Oraczewski, inicjator Komisji Edukacyjnej. W: Szkice i portrety literackie. T. 1. Kr. 1930 s. 241-246, 251. — J. Birkenmajer: Les Traductions polonaises de Virgile. *Eos* 1930/31. — M. Szyjkowski: Polská účast v českém národním obrození. Cz. 1. Praga 1931 s. 186-205. — L. Kamykowski: Do genezy „Myśli o pismach polskich" Czartoryskiego. *Ruch Lit.* 1932 nr 3 s. 81. — T. Lehr-Spławiński: Polnische Sprachpflege in Vergangenheit und Gegenwart. *Slavische Rundschau* 1933. — T. Zaderecki: Bibliotekarz i starożytności profesor. *Kur. Lw.* 1933 nr 23 (dod.) — G. Korbut: Pogromca obskurantów sprzed stu lat. W: Szkice i drobiazgi historycznoliterackie. W-wa 1935 s. 135. — W. Ogrodziński: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae.* T. 2. Kr. 1935 i odb. (Kr. 1935 s. 106-107). — W. Ogrodziński: Związki duchowe Śląska z Krakowem na przełomie w. XVIII i XIX. Kat. 1935 s. 11. — Z. Ciechanowska: Literatura niemiecka a polska w XVIII w. Stan badań. *Pam. Lit.* R. 33 (1936) z. 1; *Księga referatów Zjazdu Nauk. im. I. Krasickiego.* Lw. 1936 i odb. — M. Szyjkowski: Polskie peregrynacje do Pragi i Karlowych Warów. Od Augusta Mocnego do Adama Mickiewicza. Bydg. 1936 s. 26. — J. Feldman: Kraków i ziemia krakowska. Kr. 1938. — H. Barycz: Historia Szkół Nowodworskich od założenia do reformy Kołłątaja. Kr. 1939/47 s. 14. — A. Je-

http://rcin.org.pl

BERT: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. —

S. ROSPOND: Nowotwory czy nowopotwory językowe? *Jęz. Pol.* 1945 z. 4. — W. BOROWY: O poezji polskiej w w. XVIII. Kr. 1948. — S. HAMMER: Historia filologii klasycznej w Polsce. Kr. 1948 *PAU. Historia Nauki Pol. w Monogr.* XXVI s. 10-12. — M. CHAMCÓWNA: Dyskusja nad katedrą literatury w Szkole Głównej Koronnej. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4. — J. DIHM: „Nikczemny podrzutek parnasowy". *Biuletyn Mies. Bibl. Jagiel.* 1953 nr 5. — J. DIHM: Jak brat J. Przybylskiego przed 165 laty wędrował po Śląsku w poszukiwaniu pracy. *Tamże* 1953 nr 6. — W. TASZYCKI: (Wstęp do) Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. (1953) *BN* I, 146. — T. BŁASZCZYK: J. I. Przybylski. *Meander* 1954 nr 2. — I. D. SIENIUC: Szkoła Główna Krakowska w dobie Księstwa Warszawskiego. *Roczn. Kr.* t. 33 (1954). — K. OPAŁEK: Myśl Oświecenia w Krakowie. Kr. (1955). — E. RZADKOWSKA: Encyklopedia i Diderot w polskim Oświeceniu. Wr. 1955 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 24. — K. MROZOWSKA: Walka o nauczycieli świeckich w dobie Komisji Edukacji Narodowej na terenie Korony. Wr. 1956 *Monogr. Pedag.* 5. — M. CHAMCÓWNA: Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej. (T. 1:) Szkoła Główna Koronna w okresie wizyty i rektoratu H. Kołłątaja 1777--1786; (t. 2:) Szkoła Główna Koronna w l. 1786-1795. Wr. 1957-1959 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 2, 9. — M. CHAMCÓWNA: „Zakus nad zaciekami Wszechnicy Krakowskiej", czyli o pewnej polemice literackiej i naukowej z XVIII w. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol. Historia Nauk Społ.* t. 6 z. 2 (1958). — J. CYBERTOWICZ: Nieznany fragment bibliografii osobowej J. I. Przybylskiego (1813). *Biuletyn Bibl. Głównej Uniw. im. A. Mickiewicza w Poz.* 1958 nr 2. — Z. FLORCZAK, L. PSZCZOŁOWSKA: (Komentarz do): Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 1. W-wa 1958. — W. BIEŃKOWSKI: Jan Maj, założyciel i pierwszy redaktor „Gazety Krakowskiej" w l. 1796-1831. *Prasa Współczesna i Dawna* 1960. — A. KORONCZEWSKI: Polska terminologia gramatyczna. Wr. 1961 *PAN. Prace Językozn.* 23. — J. PACHOŃSKI: Drukarze, księgarze i bibliofile krakowscy 1750-1815. (Kr. 1962). — S. HRABEC, F. PEPŁOWSKI: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — M. PISZCZKOWSKI: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 2. Wr. 1963 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 9. — M. CHAMCÓWNA, K. MROZOWSKA: Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1765-1850. T. 2 cz. 1. Kr. 1965 *Universitas Jagellonica* 21/2. — Cz. HERNAS: W kalinowym lesie. T. 1: U źródeł polskiej folklorystyki. W-wa 1965. — R. DUTKOWA: Uniwersytet Jagielloński w czasach Księstwa Warszawskiego. Szkoła Główna Krakowska w l. 1809-1814. Wr. 1965 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 30. — S. PIETRASZKO: Doktryna literacka polskiego klasycyzmu. Wr. 1966 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 4. — M. PLEZIA: Dzieje filologii klasycznej w Polsce od pocz. XVII do pocz. XX w. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* S. A. z. 9 (1966). — A. BIRKENMAJER: (O Bibliotece Jagiellońskiej za prefektury J. Przybylskiego). Rkps Bibl. Czart.

PSTROKOŃSKI BALCER (BALTAZAR) (1713—1796)

Pamiętnikarz, pisarz kościelny.

Ur. 1 stycznia 1713 we wsi Piekary (woj. sieradzkie); syn Stanisława z Bużenina h. Poraj i Konstancji z Grodzyńskich. Uczył się u pijarów w Wieluniu (do poetyki włącznie), od ok. 1726 przebywał u krewnego, Józefa Michałowskiego, sędziego grodzkiego krakowskiego, w Słupi i w Krakowie, gdzie uczęszczał do Akademii Krakowskiej (immatrykulowany 8 lipca 1728). Ok. 1731/32, zdecydowawszy się na stan duchowny, powtarzał retorykę u jezuitów w Kaliszu, po czym wstąpił do seminarium duchownego w Gnieźnie; po jego ukończeniu, przyjąwszy święcenia diakońskie, odbył u jezuitów w Kaliszu trzyletnie studia filozoficzne (1734/35-1736/37). W 1736 został kanonikiem kolegiaty w Choczu, wkrótce potem wyświęcony na księdza (w Gnieźnie) i obdarzony probostwem w Mokrzku. W 1756 został kanonikiem kaliskim (krótko przedtem koadiutorem), a w 1762 — z protekcji prymasa W. Łubieńskiego — kanonikiem łowic-

http://rcin.org.pl

kim (do 1767). Na dworze Łubieńskiego pełnił urząd delegata kurii prymacjalnej; w 1765 powołany na kanonię metropolitalną gnieźnieńską (instalowany 29 sierpnia).

W 1766 mianowany przez Łubieńskiego wizytatorem generalnym archidiakonatu gnieźnieńskiego, a przez kapitułę wybrany na deputata do Trybunału Koronnego; w charakterze wiceprezydenta uczestniczył w sesjach trybunalskich w Piotrkowie i Lublinie (1766-1768), na pokrycie wydatków związanych z tą funkcją otrzymał kanonię przy gnieźnieńskiej kolegiacie Św. Jerzego. Od wiosny 1768 do wiosny r.n. przebywał w Rzymie jako rzecznik kapituły gnieźnieńskiej w toczonym na forum Roty Rzymskiej sporze z kanonikami regularnymi Grobu Chrystusa (bożogrobcami). Przez wiele lat, aż do 1778, zajmował się obroną interesów kapituły (m. in. wobec uroszczeń szlachty w ziemi wieluńskiej). Za prymasostwa A. K. Ostrowskiego uzyskał dla J. Kitowicza koadiutorię na zajmowaną przez siebie kanonię kaliską. Odrestaurował 9 kościołów, poczynił hojne zapisy na cele oświatowe. Zmarł 14 września 1796 w Gnieźnie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Mieszanina różnych potrzebnych tak co do Pisma Ś., do Ewangelii, do rzeczy kościelnych i duchownych, jako też do historii, do wiadomości rozmaitych obyczajów i rozmów należących, w pustelniczej osobności dla pobożnej swojej zabawy i ułagodzenia tęschliwej starości swojej, bo w wieku życia swego 66, zebranych i napisanych przez ... familii jego zostawionych R. P. 1778, po tym do 1796 dopisanych, w wieku życia jego 84. Rkps Arch. Archidiecezjalne Gniezno (Arch. Kapituły Metropolitalnej — Gniezno MS 255).

2. Nauki kościelne dla zachowania kapłańskiego ducha, przez ... ku pożytkowi swemu zebrane, a przez niego ... ks. Janowi Długajowi, prefektowi seminarium gnieźnieńskiego, dla seminarzystów i kapłanów na rekolekcje przybywających zdać się mogące, ofiarowane R. P. 1787. Rkps jw. MS 72 c. Streszcz. i fragm. ogł. T. Trzciński: Nieznana praca B. Pstrokońskiego. *Przegl. Kościelny* t. 6 (1904) s. 419-430, t. 7 (1905) s. 19-30, 116-126, 161-176 i odb. Poz. 1905.

Zawierają wiele realiów obyczajowych.

3. Pamiętnik reperacji Kościoła Metropolitalnego Gnieźnieńskiego po zgorzeniu jego dnia 25 sierpnia R. P. 1760, z regestów fabrycznych, percept i expens lat 28, to jest do roku 1788 kontynuowany, przez ... w ostatniej jego starości, bo w roku życia 76 i w kalectwie na nogę nieuleczonym, dla wiadomości potomność interesującej starannie zebrany i ręką jego pisany. Rkps jw. B. 112. Fragm. cyt. J. Korytkowski: Prałaci i kanonicy Katedry Metropolitalnej Gnieźnieńskiej. T. 3. Gniezno 1883 s. 341-344.

4. Pamiętniki, pisane do 1796. Rkps zaginiony. Fragm. ogł. *Orędownik Nauk.* 1842 nr 39-41. Część początkową (za l. 1720-1777) ogł. E. Raczyński: Pamiętniki księdza ... kanonika katedralnego gnieźnieńskiego z rękopismu wydane przez... Wr. 1844 *Obraz Polaków i Polski w XVIII W.* 19.

Listy i materiały

1. Do kapituły gnieźnieńskiej i jej członków z 1767, 1774-1776, 1778. Rkps Arch. Archidiecezjalne Gniezno (Arch. Kapituły Metropolitalnej — Gniezno Gr. 4 I a Nr 38: Listy prałatów i kanoników gnieźnieńskich vol. 8, nr 65-69, 72-76, 78). Fragm. ogł. J. Korytkowski, jw. Twórczość poz. 3 (a nadto: Odpowiedź Pstrokońskiego imieniem kapituły z 23 lutego 1783 — na notę A. Naruszewicza z 13 t. m.; list od G. Podoskiego z 29 czerwca 1775).

2. Do Jana Karskiego, kanonika gnieźnieńskiego, list z 1768; do Józefa Ryczywolskiego, kanonika gnieźnieńskiego, z 1768-1769 10 listów. Rkps jw. Luzy, 03 nr 37-47.

W tymże zespole archiwalnym zachowane protokoły wizytacji archidiecezji z 1766, wizytacji kościoła Św. Jerzego (B. 94) i Św. Stanisława w Gnieźnie z 1781 — 1782, testament, akt zgonu i akta fundacji Pstrokońskiego.

OPRACOWANIA

Album studiosorum Universitatis Cracoviensis. T. 5 (1720-1780). Wyd. K. Lewicki, J. Zathey. Kr. 1956 s. 34. — J. Lanhaus: Itinerarium bożogrobca gnieźnieńskiego ks. ... z r. 1768. Rkps Arch. Archidiecezjalne Gniezno (Bibl. Katedralna — Gniezno MS 227 I; cz. II zaginęła). Streszcz. i fragm. ogł. S. Karwowski pt. jw. Poz. 1890. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 21 (1865). — J. Koryt-

http://rcin.org.pl

KOWSKI: Prałaci i kanonicy Katedry Metropolitalnej Gnieźnieńskiej. T. 3. Gniezno 1883. — Ks. A. Z. (ZAREMBA). *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 22 (1898). — T. TRZCIŃSKI: Nieznana praca B. Pstrokońskiego. *Przegl. Kościelny* t. 6 (1904) s. 419-430, t. 7 (1905) s. 19-30, 116-126, 161-176 i odb. Poz. 1905 (z uzupełnieniami ks. A. M.). — S. URUSKI: Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. T. 15 (1931) s. 66. — *Podręczna enc. kościelna*. T. 33/34 (1914). — M. LORET: Życie polskie w Rzymie w XVIII w. Rzym (1930). — A. WOJTKOWSKI: Bibliografia historii Wielkopolski. T. 1. Poz. 1938.

PUSZET DE PUGET JÓZEF (zm. 1820)

Inne formy nazwiska: PUCHET; PUGET; PUGETT; PUJET; PUŻET.

Pisarz polityczny.

Ur. w diecezji krakowskiej, pochodził z osiadłej w Polsce rodziny baronów francuskich; syn Jana, starosty duninowskiego. Studiował w Akademii Krakowskiej (immatrykulowany 22 maja 1759). Był księdzem, kustoszem wiślickim i kanonikiem sandomierskim — instalowanym w kolegiacie już w 1760, jako koadiutor ks. Zygmunta Krajewskiego, kanonika prebendy Zajączkowice, po którego śmierci został proboszczem Zajączkowic (1789). Ok. 1764 kształcił się w Rzymie. Cieszył się zaufaniem Stanisława Augusta, z jego polecenia przebywał przy Ignacym Krasickim (w podróży do Berlina w 1780-1781, w Heilsbergu w 1781, 1783, 1784, 1786). Kawaler orderu Św. Stanisława (od 17 marca 1792). W 1803 był już nieobecny w kapitule z powodu utraty wzroku. Zmarł w 1820.

TWÓRCZOŚĆ

1. O uszczęśliwieniu narodów przez ... kustosza wiślickiego. T. 1: O obyczajach, prawach, urzędach, naukach i rolnictwie. W-wa 1788; t. 2: O religii. W-wa 1789.

OPRACOWANIA

Album studiosorum Universitatis Cracoviensis. T. 5 (1720-1780). Wyd. K. Lewicki, J. Zathey. Kr. 1956 s. 125. — Korespondencja Ignacego Krasickiego. T. 1-2. Wyd. i oprac. Z. Goliński, M. Klimowicz, R. Wołoszyński. Wr. 1958. — S. ŁOZA: Kawalerowie orderu Św. Stanisława, 1765-1813. W-wa 1925. — J. WIŚNIEWSKI: Katalog prałatów i kanoników sandomierskich od 1186 do 1926 r. Radom 1926. — M. LORET: Życie polskie w Rzymie w XVIII w. Rzym (1930) s. 239 (na innych stronach identyfikowany błędnie z synem Jakuba, rezydenta pol. w Rzymie za Augusta II). — E. ROSTWOROWSKI: Czasy saskie (1702-1764). W zbiorze: Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1364-1764. T. 1. Kr. 1964 *Universitas Jagellonica* 21/1. — W. KONOPCZYŃSKI: Polscy pisarze polityczni XVIII w. (do Sejmu Czteroletniego). W-wa 1966.

PUTANOWICZ JÓZEF ALOJZY (1737—1788)

Krypt.: A. O.; M. J. P. A. O.

Filozof, historyk, matematyk, meteorolog, pedagog, mówca, kaznodzieja, autor kalendarzy, panegirysta.

Ur. w 1737 w krakowskiej rodzinie mieszczańskiej; syn Józefa. W 1747 rozpoczął studia w Akademii Krakowskiej (immatrykulowany 30 maja). W 1750 uzyskał bakalaureat sztuk wyzwolonych, w 1751 — magisterium sztuk wyzwolonych i doktorat filozofii. Następnie był profesorem (extraneus) Szkół Nowodworskich i Wydziału Filozoficznego (uczył matematyki, retoryki, dialektyki i języka francuskiego). W 1756 — prefekt Szkół Nowodworskich i senior Szkoły Św. Anny (do 1758?), w 1758 — senior Szkoły Najświętszej Marii Panny (do 1761). Tytułował się też sekretarzem JKMci, uprzywilejowanym matematykiem królewskim i geometrą przysięgłym. 24 stycznia 1761 wszedł do Collegium Minorum uniwersytetu; w tymże roku wysłany na sty-

http://rcin.org.pl

pendium Justusa Słowikowskiego do Włoch, gdzie studiował teologię w Akademii Rzymskiej (w 1762 doktoryzowany), a nadto filozofię, matematykę i architekturę. W 1763 wyświęcony na księdza.

Po powrocie do Krakowa w 1764 mianowany profesorem filozofii eklektycznej na Wydziale Filozoficznym (pierwsze wykłady tej filozofii w Akademii); równocześnie wykładał matematykę i język francuski. W 1765 — członek komisji powołanej do zreformowania studiów filozoficznych i matematycznych (jego projekt zyskał 15 marca aprobatę Akademii). W tymże roku wszedł do Collegium Maiorum (27 sierpnia) i pełnił obowiązki dziekana Wydziału Filozoficznego. W 1766 — kantor kolegiaty nowosądeckiej, kanonik kościoła Św. Anny w Krakowie i pleban Rabki (do 1769); w 1768 — pleban Lanckorony, cenzor diecezjalny ksiąg (również w 1780), prowizor i wizytator generalny kolonii akademickich w Chełmnie i Nowym Sączu; w 1769 — proboszcz kolegiaty Wszystkich Świętych w Krakowie (do 30 listopada 1781). Od 8 listopada 1773 — profesor teologii.

W lutym 1774 bawił w Warszawie jako członek delegacji wysłanej przez Akademię do króla i Komisji Edukacji Narodowej. W 1777 wybrany do delegacji mającej pośredniczyć między Akademią a wizytującym ją z ramienia Komisji H. Kołłątajem. W 1778 został prefektem Biblioteki Uniwersyteckiej, którą faktycznie zarządzał i porządkował już w latach poprzednich. Należał do komisji powołanej do opracowania podręcznika teologii dla seminariów duchownych. W 1780 — kanonik katedralny płocki i prezes Kolegium Teologicznego (od 29 września), a po jego likwidacji (1783) — prezes Kolegium Moralnego. W grudniu 1781 został proboszczem przemkowskim. W końcu 1784 emerytowany z posad uniwersyteckich z powodu pijaństwa, w które popadł zgnębiony oskarżeniem o niedbałe rządy w bibliotece i zatargiem z wicebibliotekarzem A. J. Penzlem. W czasie wizytacji F. Oraczewskiego w 1786 był w komisji badającej stan biblioteki i zajmował się porządkowaniem archiwum. Zmarł w Krakowie z 12 na 13 lutego 1788, „zgryziony nakazem rugującym go z kolegium i stancji".

TWÓRCZOŚĆ

1. Kolęda krakowska, czyli kalendarz historyczno-polityczny ... na Rok Pański 1754... Kr. b. r.; toż: ... na Rok Pański 1755... Kr. b. r.; toż: ... na Rok Pański 1756... Kr. b. r.; toż: ... na Rok Pański 1757... Kr. b. r.; toż: ... albo kalendarz astronomiczno i geograficzno-chronologiczny na Rok Pański 1758 ... Kr. b. r.; toż: ... albo kalendarz astronomiczno-chronologiczno-polityczny na rok Pański 1759... Kr. b. r.: toż: ... na Rok Pański 1760... Kr. b. r.; toż: ... albo kalendarz polityczny na Rok Pański 1761... Kr. b. r.

Dedyk. Adamowi Jordanowi, Kazimierzowi i Wiktorowi Raczyńskim, Wojciechowi Męcińskiemu, Aleksandrowi Łętowskiemu. Dedyk. podpisane krypt. A.O. (= Autor Operis).

2. Kalendarz polski i ruski ... na Rok Pański 1755... Kr. b. r.; toż: ... na Rok Pański 1756... Kr. b. r.; toż: ... na Rok Pański 1757... Kr. b. r.; toż: ... na Rok 1758... Kr. b. r.; toż: ... na Rok 1759... Kr. b. r.; toż: ... na Rok Pański 1760... Kr. b. r.; toż: ... na Rok 1761... Kr. b. r.

3. Revolutio vitae Illustris ... Joannis Przypkowski, Philosophiae doctoris ... puncto fatorum terminata, cumq; ejusdem posthumae exuviae in Ecclesia Collegiata Divae Annae ad domum mortis transferrentur, opera ... Anno Domini 1758, die 14 Januarii reducta. Kr. 1758.

4. Quaestio medica de febra maligna inflammatoria ... pro loco inter ... Medicinae doctores et professores in Universitate Studii Generalis ... obtinendo a M. Paulo Soldadini ... publice ad disputandum ... proposita et per ... decisa. Anno Domini 1758, die 25 Januarii. Kr. 1758.

Wykład wniosków rozprawy Soldadiniego.

5. Classica mortis feralia luctuosum obitum Magnifici ... D. M. Josephi Gregorii Popiołek, Sacrae Theologiae doctoris ... ad vocalem immortalis gloriae famam et posthumam nominis memoriam doloroso academicae juventutis spiritu excitata... Kr. 1758 (po 17 czerwca).

Dedyk. Kazimierzowi Stęplowskiemu i Antoniemu Wójcickiemu.

6. Programma geographicum ... iuventuti academicae in Universitate Cracoviensis Rhetoricae Scholae ... ad resolvendum propositum, Anno Domini

http://rcin.org.pl

1759, die 5 mensis Aprilis, sub assistentia ... Kr. 1759.

7. Vivat juventuti academicae, solenne. Ad splendidissimum pontificiam in Cathedram ingressum Celsissimi ... Cajetani Sołtyk ... episcopi Cracoviensis ... Inter festivas exultantis Patriae et Ecclesiae acclamationes, publicae ergo augendae laetitiae. Viva voce intonatum. Plausu vero panegyrico a ... declaratum. Anno Domini 1759, die 29 mensis Aprilis. (Kr.) 1759.

8. Corona justitiae sacra laurea theologica post consummatum meritorum in Statione Academica cursum, virtuti ... D. M. Casimiri Stęplowski, Sacrae Theologiae licenciati ... dum a ... D. M. Alberto Grzymala, Sacrae Theologiae doctore et professore ... ritu solenni renuntiaretur; reposita vectigali vero clientalis svadae applausu ... adorata. Anno Domini 1759, die vero 26 mensis Novembris. Kr. 1759.

9. Mowa przy oddaniu penegiryku i powitaniu Jaśnie Wielmożnego ... Adama Jordana, kasztelana wojnickiego ... Na sejmiku w Proszowicach roku 1760 miana. B. m. (1760).

Podpisana krypt.: M.J.P.A.O. W druku zawarta też odpowiedź Jordana.

10. Eques senator Illustrissimus ... Adamus de Zakliczyn Jordan, castellanus Voynicensis ... e voto Regni Scholae Universitatis Cracoviensis comitante vectigali penna ... provectus. Anno Domini 1760, die 18 mensis Augusti. Kr. 1760.

11. Celsitudo gentilitiorum decorum, archi-praesulei in fastigium honoris, maximis meritis et virtutibus Illustrissimi ... D. Venceslai Hieronymi de Bogusławice Sierakowski ... archiepiscopi Leopoliensis ... ad ... ingressum metropolitanam Roxolaniae in Archi-Cathedram. Publica florentissimae archi-dioceseos solemnitate, e voto Primaevae Regni Scholae Jagellonicae Universitatis applaudente vectigali penna ... Anno Domini 1760. die 28 mensis Septembris. Kr. 1760.

12. Questio astronomica de systemate mundi. Ex diversis astronomorum cum veterū, tum recentiorū placitis desumpta ... a ... proposita, Anno Domini 1761, die 24 mensis Januarii. Kr. 1761.

13. Ordinatio studiorum Facultatis Philosophicae... Anno Domini 1765, die 12 Martii, facta et subsequenter per Universitatem approbata. (Kr.) 1765. Przedr. J. Muczkowski w: Statuta nec non liber promotionum Philosophorum Ordinis in Universitate Studiorum Jagellonica ab anno 1402 ad annum 1849. Kr. 1849.

Formalnie praca Komisji, faktycznie — Putanowicza (inform. J. Niegowiecki, współczłonek Komisji).

14. Dissertatio philosophica ex pneumatologia, de Deo, Divinisque perfectionibus. Per... Pro loco obtinendo in Majori Universitatis Cracoviensis Collegio publicae disputationi... Anno Dni 1765, die 27 mensis Augusti exposita. Kr. 1765.

Dedyk. Antoniemu Michałowi Potockiemu.

15. Quid aversandum et quid prosequendum, jis, qui recens nomina sua Universitati dedere. Oratio academica... per... dum maxima amplissimorum virorum frequentia in Jagellonica Universitatis Cracoviensis Aula, primas in AA. LL. et Philosophia laureas VII. VV. DD. ejusdem laureae candidatis... ritu solemni conferret, Anno Domini 1765, die 12 mensis Octobris, recitata. B. m. 1765.

16. Institutiones geographiae methodicae. Ex probatissimis autoribus, cumprimis Cluverio ac Wolfio collectae et ad usum juventutis academicae Universitatis Cracoviensis accommodatae. Kr. 1766 (po 20 lutym).

Podręcznik.

17. Propositiones ex praeliminaribus philosophiae ipsaque logica, Frāc. comiti... Czerny... et Nicolao Wybranowski ... (Sub assistentia... respondens M. Jos. Meyzel...). Kr. 1766.

18. Kazanie przedsejmowe na solennej wotywie w przeświętnej Krakowskiej Katedrze, przez... Roku Pańskiego 1766, dnia 6 października, miane. B. m. (1766).

19. Litterae. Mores. Religio. Seu de triplici scopo iuventutis instituendae. Oratio academica ... per ... dum maxima amplissimorum virorum frequentia in Jagellonica Universitatis Cracoviensis Aula, primas in AA. LL. et Philosophia laureas VIII. VV. DD. ejusdem laureae candidatis ... ritu solemni conferret, Anno Domini 1768, die 27 mensis Octobris, recitata. B. m. 1768.

20. Kazanie na dzień uroczysty ś. Benedykta, patriarchy Zachodu, w kościele Tynieckim XX. Benedyktynów, przez ... miane. Kr. 1769.

Dedyk. ks. Amandowi Florianowi Janowskiemu.

21. Propositiones ex macrocosmologia et meteorologia. Per ... ad disputandum in ... Jagellonis Aula, die 31 mensis Martii, anno 1773 ... selectae. B. m. 1773.

http://rcin.org.pl

22. De studio historiae ecclesiasticae... Cum primum Theologicam Cathedram in Universitate Cracoviensi conscenderet, oratio inauguralis, 1773, 6to Idus Novembris. B. m. 1773.

23. Stan wewnętrzny i zewnętrzny Studii Generalis Universitatis Cracoviensis. Kr. 1774.

Wyd. bezimienne.

24. Repertorium manuscriptorum Bibliothecae Collegii Maioris Universitatis Cracoviensis, cura et studio M. M. Michaelis Mrugaczewski et ... anno aerae vulgaris 1777 in ordinem alphabeticum suasque sedes digestum. Rkpsy (odpisy) Bibl. Jagiel. sygn. 272, Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 138); excerptum w Ossol. sygn. 725/I 2).

25. Życie, cuda i dzieje kanonizacji ś. Jana Kantego, kapłana świeckiego w Akademii Krakowskiej, Pisma Bożego doktora i profesora, uroczystym ośmiodniem w stolicy Królestwa, mieście Krakowie, roku zbawienia naszego 1775 uwielbione. Przez... (Imprimatur dat. 24 września 1777). Kr. 1780.

Dedyk. K. Sołtykowi i M. Poniatowskiemu. W druku zawarte także pisma innych autorów, m.in. pieśń I. Wilczka (łac. i pol.).

26. Illustrissimo ac Reverendissimo Domino Ludovico Caelestino Gozdava de Mnin Dydziński... Aureola theologici honoris collata solenni ritu a... Anno Domini 1780, die 10 8bris. Kr. 1780.

27. Actus doctoratus in Sacra Theologia ... DD. MM. Josephi Szabel ... et Francisci Kolendowicz ... per... Anno Domini 1780, IV kalendas Octobris, die divo Venceslao... expeditus. B. m. 1780.

28. Kazanie... W zbiorze: Pamiątka od wprowadzenia przecudownego obrazu Bogarodzicy ... z Bełskiego zamku na Jasną Górę, czwartego zakończonego a zaczętego piątego wieku uroczystością ośmiodniową w miesiącu wrześniu R. P. 1782 uwielbiona. Częstochowa 1784.

29. De voto Jephte dissertatio intra octiduanas publicas disputationes, Thomisticae Scholae S. Ordinis Praedicatorum recitata. Pridie Iduum Martii 1785. (Kr.) 1785.

30. Sława książąt i królów polskich. Kr. 1787.

Dedyk. Stanisławowi Augustowi. Wiersz łac. i pol.

Przekłady

1. Zbioru prawa szkolnego dla Akademii Krakowskiej Głównej Królestwa Szkoły i innych Królestwa Polskiego Szkół część I. Corporis juris scholastici pro Universitate Cracoviensi Principe Regni Scholae, caeterisque aliis in Regno Polono Gymnasiis pars I. (Kr. ok. 1787).

Przekł. z łac. na pol. Obejmuje w. XIV i XV (do 1462). Brak końca, bo druk przerwano. Egz. zachowany w rkpsie Bibl. Jagiel. sygn. 3834.

Prace edytorskie

1. Petrus de Riga: Joseph Aegypti prorex. B. m. r.

Listy i materiały

1. Od H. Kołłątaja z 1784. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Metryka Litewska dz. IX t. 119).

2. Institutio ad ecclesiam parochialem in Przemyków, die 9 Augusti 1784. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 243.

OPRACOWANIA

Album studiosorum Universitatis Cracoviensis. T. 5 (1720-1780). Wyd. K. Lewicki, J. Zathey. Kr. 1956 s. 84. — Statuta nec non liber promotionum Philosophorum Ordinis in Universitate Studiorum Jagellonica. Wyd. J. Muczkowski. Kr. 1849. — (J. Niegowiecki): Reflexiones nonnulae super ordinationem novellam inclitae Facultatis Philosophicae, a quodam professore factae. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 1183. — H. Kołłątaj: Raport z wizytacji Akademii Krakowskiej odbytej w r. 1777. Ogł. J. Leniek. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 13 (1909) s. 226-227. — A. J. Penzel: (Wstęp do) De arte historica. Lipsk 1784. — J. Śniadecki: Korespondencja... Listy z Krakowa. T. 1 (1780-1787). Wyd. L. Kamykowski. Kr. 1932 *PAU. Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* 1; t. 2 (1787-1807). Wyd. M. Chamcówna, S. Tync. Wr. 1954. — J. Śniadecki: Żywot literacki Hugona Kołłątaja. Wil. 1814 s. 38 i wyd. nast. — J. S. Bandtkie: Historia Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Kr. 1821. — J. Łukaszewicz: Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim od najdawniejszych czasów aż do r. 1794. T. 1. Poz. 1849. — *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 21 (1865). — J. S. Pelczar: Zarys dziejów kaznodziejstwa w kościele katolickim. Cz. 2: Kaznodzieje polscy. Kr. 1896; wyd. 2 uzup.: Zarys dziejów kaznodziejstwa w Polsce. Kr. 1917. — Ks. Wł. S. (Sierakowski). *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 22 (1898). —

W. Smoleński: Kalendarze w Polsce

http://rcin.org.pl

w. XVIII. W: Pisma historyczne. T. 2. Kr. 1901. — *Podręczna enc. kościelna.* T. 33/34 (1914). — W. Konczyńska: Zarys historii Biblioteki Jagiellońskiej. Kr. 1923. — M. Loret: Życie polskie w Rzymie w XVIII w. Rzym (1930). — H. Barycz: Historia Szkół Nowodworskich od założenia do reformy H. Kołłątaja (1588-1777). Kr. 1939-1947 s. 221 n. — M. Chamcówna: Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej. (T. 1-2). Wr. 1957-1959 *Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 2, 9. — J. Pachoński: Drukarze, księgarze i bibliofile krakowscy 1750-1815. (Kr. 1962). — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — E. Rostworowski: Czasy saskie (1702-1764). W zbiorze: Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1364-1764. T. 1. Kr. 1964 *Universitas Jagellonica* 21/1. — M. Chamcówna: Epoka wielkiej reformy. W zbiorze: Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1765-1850. T. 2 cz. 1. Kr. 1965. *Tamże* 21/2.

PYRRHYS DE VARILLE CÉSAR FÉLICITÉ (1708 — ok. 1800)

Inne formy nazwiska: Pyrhus de Varille; Pyrrhus de Varille; Pyrris de Varille; Pyrrus Warylleusz.

Pseud.: Un Patriote modéré.

Pisarz polityczny i pedagogiczny, teoretyk literatury i teatru, poeta.

Ur. w 1708 we Francji w rodzinie szlacheckiej; syn wcześnie zmarłego wojskowego (rodem z Prowansji) i Normandki. Od dzieciństwa zajmował się literaturą, pisał ody, listy poetyckie i komedie, w wieku 15 lat rekomendowany był na dworze królewskim. Bez skutku ubiegał się o szarżę lejtenanta w regimencie normandzkim oraz o połowę wojskowej gaży pobieranej przez ojca. Zawiedziony w swych nadziejach, w 1755 przybył do Polski (w towarzystwie posła francuskiego hr. Ch. F. de Broglie) i uzyskał stanowisko nauczyciela w domu B. Sanguszkowej, marszałkowej w. litewskiej (uczył jej trzech synów: Józefa, Janusza i Hieronima). Mieszkał na dworze lubartowskim, często przebywał również w podwarszawskiej rezydencji Sanguszkowej w Szymanowie oraz w Warszawie (w czasie nauki Sanguszków w pijarskim Collegium Nobilium i długich pobytów marszałkowej od 1763). Zbliżył się do S. Konarskiego, czytywał z I. Krasickim Horacjusza, przyjaźnił się z Wojciechem Jakubowskim, utrzymywał kontakty naukowe z J. A. Jabłonowskim, organizował przedstawienia teatru de société i czynnie w nich uczestniczył (grał rolę Agamemnona w „Ifigenii" J. B. Racine'a — 14 sierpnia 1764 w pałacu M. Radziwiłłowej przy ul. Długiej, 20 sierpnia w Pałacu Saskim). Nosił tytuł pułkownika wojsk polskich.

W 1763-1764 popierał wraz z żoną (francuską guwernantką) „rewolucję" Familii. Na sejmie koronacyjnym 1764 przypuszczony „cum successoribus" do indygenatu polskiego (wg Fabre'a: dopiero 1 czerwca 1765). W tymże czasie otrzymał od Sanguszkowej wioskę przynoszącą mu „4000 liv." renty. W czasie konfederacji słuckiej, jako zwolennik i propagator reform ustrojowych, obawiał się prześladowań i zabiegał u I. Krasickiego o opiekę. Po napisaniu „Coup d'oeil sur les vues secrètes de Puissances" zmuszony był uchodzić z Polski. Wyjechał wówczas z synem do Paryża, gdzie przebywał ok. 6 lat, żonę pozostawił w nie znanym bliżej klasztorze lubelskim. W czerwcu 1774 (pod nieobecność w kraju?) powołany przez Komisję Edukacji Narodowej na akademika (członka projektowanej akademii warszawskiej).

Po powrocie do Polski, aż do śmierci Sanguszkowej (2 października 1791), mieszkał w Lubartowie. W 1782 i 1784 ubiegał się u Stanisława Augusta o pensję dożywotnią. Zmarł ok. 1800.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Ode sur la naissance de M. le Dauphin présentée à la reine le 20 Octobre 1729. B. m. r.

2. Lettre sur l'éducation d'un seigneur Polonois à Son Altesse Monseigneur le Prince Jean Sanguszko... W-wa 1757. Wyd. nast. Saint Malo 1770.

3. Compendium politicum, seu brevis dissertatio de variis Poloni Imperii vicibus, in qua Reipublicae sive libertatis, necnon in comitiis vetandi juris origo, progressus, et status praesens, nova methodo inquiruntur, et ad calculum usque describuntur. W-wa 1760. Wyd. nast. W-wa 1761.

Obok myśli politycznych i pedagogicznych rozważania z teorii literatury i teatru.

Przekł. pol.: Zebranie polityczne, albo krótki opis różnych panowania polskiego odmian, w którym Rzeczypospolitej czyli wolności, tudzież i na sejmach wolnego Nie Pozwalam głosu, pierwiastki, postępek i stan teraźniejszy nowym sposobem wynajdują się i dokładnie opisują. Z łacińskiego na polski język przetłumaczone. W-wa 1763 lub 1762 (dwa odbicia). Fragm. przedr. J. Pawłowiczowa. *Teatr Narodowy 1765-1794*. Red. J. Kott. (W-wa 1967) s. 94-96.

Dedyk. narodowi polskiemu. Wg W. Smoleńskiego przekładał F. Bohomolec; zaprzeczył S. Bednarski.

Treść historii politycznej narodu polskiego. Przeł. z łac. A. R. F. Chrząszczewski. Rkps Bibl. Kórn. sygn. 1150.

4. Lettres historiques et politiques à Son Altesse le Prince Jean Sanguszko sur les interrègnes de Pologne depuis l'établissement des Pacta Conventa ou l'élection libre des rois. Écrites de Lubartow à Varsovie 1764. (W-wa 1764). Wyd. nast. zob. poz. 10.

Zawiera: Première lettre sur les diètes de convocation. Préface ou lettre préliminaire (dat. 1 kwietnia 1764).

Zob. też poz. 5-6.

Przekł. pol.: Listy o bezkrólewiach polskich do JO. Książęcia Jana Sanguszki francuskim językiem przez ... pisane, na polski język przełożone. W-wa 1764.

Przekł. tylko listu pierwszego.

5. Seconde lettre politique à Son Altesse le Prince Jean Sanguszko, sur l'élection des rois de Pologne depuis Henri de Valois jusqu'à l'interrègne qui précéda celle d'Auguste II. W-wa 1764. Wyd. nast. zob. poz. 10.

Dat. 12 kwietnia.

Zob. też poz. 4, 6.

6. Troisième lettre politique à Son Altesse le Prince Jean Sanguszko, sur les interrègnes de Pologne depuis la mort du roi Jean III jusqu'à celle d'Auguste III. (Partie 1-2). W-wa 1764. Wyd. nast. zob. poz. 10.

Dat. 22 kwietnia.

Zob. też poz. 4-5.

7. Ad Illustrissimum Serenissimae Reipublicae Polonae Equestrem Ordinem in variis conventibus ante-comitialibus coronationis congregatum de indigenatu expostulando epistola. W-wa 1764. — Do Prześwietnego Najjaśniejszej Rzeczypospolitej Polskiej Stanu Rycerskiego na przedkoronacyjne sejmiki zjeżdżającego się, list o indygenat upraszający. W-wa 1764. Wyd. nast. zob. poz. 10.

Dat. 15 października. Tekst pol. i łac., w przedr.: łac. i franc.

8. Lettres d'un patriote modéré à son ami. Powst. 1765-1767 i były rozpowszechniane w rkpsach. Fragm. ogł. w: Préface (do) poz. 10; całość w poz. 13.

Dat. powstania wg „Mémoire" (poz. 15).

9. Plan de conciliation adressé à N. Panin. Powst. 1768 (?). Wyd. zob. poz. 13.

O piśmie tym, jego adresacie i wyd. bez wiedzy autora — inform. „Mémoire".

10. Lettres sur la constitution actuelle de la Pologne et la tenue des ses diètes. (Drugi tyt.:) Lettres sur la Pologne. W-wa (Paryż) 1769. Wyd. nast. W-wa (Paryż) 1771.

Zawartość: Préface; poz. 7, 4-6 i fragm. poz. 8 (w Préface); Listy poz. 1; Extrait des Constitutions de la Diète du Couronnement ... de décembre 1764, page 61, titulo: Indigénat Mr Pyrrhys de Varille...

11. Ad Celsissimum Principem Josephum Alexandrum de ducibus Prussis Jabłonovium ... vovet atque consecrat ... gente Gallus, animo Polonus. Lw. (ok. 1770?).

12. Un Coup d'oeil sur les vues secrètes que peuvent avoir les Puissances de l'Europe, par rapport à la situation actuelle de Pologne, le 10 juin 1771. Rkpsy wysłane do ministrów obcych dworów i magnatów polskich. Wyd. zob. poz. 13.

Wyd. dokonane bez wiedzy autora i z dodatkami, do których się autor nie przyznawał (inform. „Mémoire").

13. Réflexions politiques sur la Pologne ou lettres d'un patriote modéré à son ami avec plusieurs autres lettres, et Un Coup d'oeil sur les vues secrètes que peuvent avoir les Puissances de l'Europe par rapport à la situation actuelle de Pologne... Londyn 1772 (trzy odbicia).

Zawartość: poz. 8, 9, 12.

http://rcin.org.pl

14. Lettre ... à Sa Majesté le Roi de Pologne (dat. 31 grudnia 1773). B. m. 1774 (3 stycznia).

Rkps i egz. druku w Arch. Główne Akt Dawnym (Zbiór Popielów 179 k. 42-45).

15. Mémoire ... présenté au Roi et à la République. B. m. (1774?).

Rkps i egz. druku w Arch. Główne Akt Dawnych, jw. k. 46-52.

Na końcu druku: Extrait du Diplome de l'indigénat du Chevalier de Pyrrhys.

16. La Gloire et le bonheur de la Russie sous le règne de Catherine II, impératrice de toutes les Russies. Ode. W-wa 1780.

17. Zawdzięczenie urodzonemu de Pyrrhys, pułkownikowi w wojsku koronnym. B. m. (1782).

Egz. w Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiór Popielów 202 k. 552).

18. Oda do Fileny, czyli Nowy Adam, albo Niewinność cnotliwej miłości. Przez pana ... napisana i na polski język przełożona. (W-wa 1787).

19. Lettre d'un gentilhomme Polonois à Mr. Hennin, premier commis au Département des Affaires Étrangères et secrétaire du Conseil d'État de France; suivie des Considérations politiques... W-wa 1789.

Przez Pyrrhysa podpisany tylko „Lettre" (od. s. 14).

Przekł. pol.: List Polaka do J. P. Hennin, pierwszego dozorcy Departamentu Interesów Cudzoziemskich i sekretarza Stanów Francji, jako też i Uwagi polityczne... B. m. 1789.

20. Ode à Son Altesse Madame la Princesse Sanguszko, grande maréchale de Lithuanie, le jour de Ste Barbe sa fête. B. m. r. (przed 1791).

21. Sentiment impartial sur un écrit intitulé: Ma confession de foi et sur l'imposant ouvrage de Mr. Burke contre le docteur Price, d'un club Anglais, et contre l'Assemblée Nationale de France. (W-wa 1791).

Dat. w kwietniu 1791.

22. Praevia de origine nationum... B. m. r.

Wg supozycji W. Włocha: Pyrrhys de Varille jest też zapewne autorem wiersza: Les Funérailles de la Pologne. B. m. 1775 (Polska elegia patriotyczna w okresie rozbiorów, Kr. 1916 *Prace Hist.-Lit.* 6. s. 10, na s. 102-103 przedruk tekstu).

Estr. XXV, 428 przypisał mu nadto druk anonim.: Essai politique sur la Pologne. W-wa 1764 — powołując się na *Enc. powsz.* Orgelbranda, choć tam (t. 8, 1861, s. 323) druk ten przypisany Ch. d'Éon de Beaumont (także w Estr. XIII, 65); J. M. Quérard przypisał „Essai" R. J. Boskoviciowi (La France littéraire. T. 1. Paryż 1827 s. 425); R. W. Wołoszyński za autora „Essai" uważa L. A. Duperron de Castéra (s. 184, 307).

Listy i materiały

1. Do A. A. Czartoryskiego z 24 grudnia 1764. Ogł. zob. Twórczość poz. 10.

2. Do I. Krasickiego z 11 kwietnia 1767. Fragm. ogł. J. Łukaszewicz: Historia szkół w Koronie i Wielkim Księstwie Litewskim. T. 2. Poz. 1850 s. 160-161; tekst pełny (oryginał franc. i przekł. pol.) ogł. Z. Goliński, M. Klimowicz, R. Wołoszyński w: Korespondencja I. Krasickiego. T. 1. Wr. 1958.

Autograf w Arch. Diecezji Warmińskiej w Olsztynie.

3. Do Stanisława Augusta z sierpnia 1784 (w jęz. franc.). Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiór Popielów 182 k. 434-435).

4. Akt nadania indygenatu. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1766. Druk. wyciągi zob. Twórczość poz. 10 i 15.

5. Notes des livres et autres cahiers et extraits, confiés à ... par de ... le prince de Jabłonowski, 1770. Rkps Bibl. Czart. sygn. 1162.

Zbiór listów Pyrrhysa był w arch. Sanguszków w Sławucie (inform. W. Smoleński).

OPRACOWANIA

Préface (do) Lettres sur la constitution actuelle de la Pologne ... W-wa (Paryż) 1769; wyd. nast. W-wa (Paryż) 1771. — Un Confédéré de Thorn: Démonstration des droits des Grecs et protestants contre le manifeste de la République confédérée de Pologne. Réponse à l'exposition des droits de déssidents. Réflexions de Pyrrhys et les Observations d'un confédéré de Bar sur le traité d'amitié et garantie de l'an 1768. Berlin 1772. Przekł. pol.: Przedłożenie praw Greków nieunitów i dysydentów przeciwko manifestowi Rzeczypospolitej skonfederowanej Polskiej z Repliką na Odpowiedź okazanych praw dysydentskich; Refleksje ... i Uwagi pewnego barskiego konfederata nad traktatem przyjaźni i gwarancji roku 1768. B. m. 1773. — Protokoły posiedzeń Komisji Edukacji Narodowej, 1773-1777. Wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1910 *Komisja Edukacji Nar.* 37 s. 22. — A. Magier: Estetyka miasta stołecznego Warszawy. (Ukończ. ok. 1833). Wyd. H. Szwankowska, ko-

http://rcin.org.pl

mentarz hist.-lit. oprac. J. W. Gomulicki. Wr. 1963. —

W. Smoleński: C. Pyrrhys de Varille. Przyczynek do historii i literatury politycznej w. XVIII. W: Pisma historyczne. T. 1. Kr. 1901. — M. Szyjkowski: Myśl Jana Jakuba Rousseau w Polsce XVIII w. Kr. 1913. — W. Smoleński: Rousseau w Polsce. W: Przewrót umysłowy w Polsce w. XVIII. Wyd. 2 W-wa 1923; wyd. 3 W-wa 1949. — S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933 s. 126. — A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. — J. Fabre: Stanislas-Auguste Poniatowski et l'Europe des Lumières. Paryż 1952. — W. Zawadzki: Relacje cudzoziemców o polskim teatrze XVIII i pocz. XIX w. *Przegl. Hum.* 1958 nr 4. — J. Jackl: Z badań nad teatrem czasów saskich. *Pam. Teatr.* 1960 z. 1 s. 108-110, 114. — J. Adamus: Monarchizm i republikanizm w syntezie dziejów Polski. Łódź 1961. — A. Nikliborc: L'Enseignement du français dans les écoles polonaises du XVIIIe siècle. Wr. 1962 *Prace Wr. Tow. Nauk. S. A* 83. — R. W. Wołoszyński: Polska w opiniach Francuzów XVIII w. W-wa 1964. — W. Konopczyński: Polscy pisarze polityczni XVIII w. (do Sejmu Czteroletniego). W-wa 1966. — S. Pietraszko: Doktryna literacka polskiego klasycyzmu. Wr. 1966 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 4. — *Teatr Narodowy 1764-1794.* Red. J. Kott. (W-wa 1967).

R

RACZYŃSKA Z MOSZCZEŃSKICH TERESA (ok. 1738—1818)

Poetka.

Ur. ok. 1738; jedyna córka Stefana, miecznika wschowskiego, i Justyny z Raczyńskich, po których odziedziczyła liczne posiadłości ziemskie w Poznańskiem, Krakowskiem i Radomskiem. W 1760 poślubiła Kazimierza Raczyńskiego, od 1764 marszałka konfederacji wielkopolskiej, od 1768 pisarza w. koronnego, starostę hamersztyńskiego i czerwonogrodzkiego, w 1779-1791 generała wielkopolskiego, w 1783-1793 marszałka nadwornego koronnego. W 1770 zbudowali pałac w swej rezydencji w Rogalinie, w 1780 — w Warszawie. Po upadku państwa mieszkali początkowo w Warszawie (Raczyński był prezesem komisji bankowej „do urządzenia długów" Stanisława Augusta), później we Lwowie. W 1798 otrzymali tytuł hrabiów pruskich. W czasach stanisławowskich Raczyńska cieszyła się sławą „godnej literatki", przynoszącej „wielki honor" prowincji wielkopolskiej. Zmarła w 1818.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiersz na pałac szolecki Xcia Imci Kazimierza Poniatowskiego. Powst. ok. 1774-1776. Rkps był w Bibl. Nar. sygn. 262-M k. 474-475, zwrotki 11-19 (z opuszczeniami) ogł. S. Tomkowicz w: Z wieku Stanisława Augusta. T. 2. Kr. 1882 s. 79-81. Toż pt. Myśli pewnej osoby kilka dni bawiącej w Warszawie. Rkps w Bibl. Jagiel. sygn. 888 i kopia A. Magiera, z tej ostatniej ogł. je H. Szwankowska w: A. Magier: Estetyka miasta stołecznego Warszawy. Wr. 1963 s. 203-205; fragm. przedr. J. Jackl. *Teatr Narodowy 1764-1794.* Red. J. Kott. (W-wa 1967) s. 368.

Inne wiersze Raczyńskiej nie znane.

Listy i materiały

1. Do Atanazego Raczyńskiego z 1816. Rkps Bibl. Racz. sygn. 1996/5.

2. Listy od Garczyńskiej w zbiorze akt J. Zaremby z 1767-1772. Rkps Bibl. Kórn. sygn. 2113.

3. Informacja W. J. Mć Panu Atanazemu Raczyńskiemu do dóbr Czarnolasu jadącemu 15 maja 1811 r. Rkps Bibl. Racz. sygn. 1996/70 (pisany ręką K. Raczyńskiego, podpisany przez T. Raczyńską).

4. Testament, zeznany we Wrocławiu 18 września 1811. Ogł. T. Żychliński: Złota księga szlachty polskiej. R. 15. Poz. 1893 s. 293.

http://rcin.org.pl

OPRACOWANIA

S. Tomkowicz: Z wieku Stanisława Augusta. T. 2. Kr. 1882 s. 79-81. — T. Żychliński: Złota księga szlachty polskiej. R. 15. Poz. 1893 s. 260 n., R. 19. Poz. 1897 s. 69-70. — R. Kaleta: Rozkład feudalizmu w świetle nieznanej satyry bibliograficznej. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) z. 2 s. 623. — E. Aleksandrowska: Materiały do życia i twórczości A. F. Nagłowskiego. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia. Wr. 1960 *Arch. Lit.* 5 s. 67, 88, 91. — J. W. Gomulicki: (Komentarz historycznoliteracki do) A. Magier: Estetyka miasta stołecznego Warszawy. Wr. 1963.

RADZIWIŁŁ MACIEJ (1749—1800)

Dramatopisarz.

Ur. 10 listopada 1749; syn Leona Michała, strażnika polnego litewskiego, i Anny z Mycielskich. W okresie konfederacji barskiej przebywał w Dreźnie i leczył się w Baden. Od 1786 — podkomorzy litewski. W 1787 ożenił się z Elżbietą Chodkiewiczówną, starościanką żmudzką. W 1788 odznaczony orderem Św. Stanisława. Od 1790 — kasztelan wileński. K. S. Radziwiłł ustanowił go (testamentem) głównym opiekunem małoletniego Dominika Radziwiłła. Opiekę tę odebrał mu Michał Radziwiłł wyrokiem sądu sejmu grodzieńskiego 1793; wyrok ów uchyliła powstańcza Rada Najwyższa Narodowa (10 czerwca 1794). W październiku 1794 uzyskał od tejże Rady zezwolenie na wyjazd do Galicji (do 15 stycznia 1795). Przyjaciel F. Karpińskiego. Zajmował się też twórczością muzyczną, komponował sonaty, serenady, opery (?). Zmarł 2 września 1800.

TWÓRCZOŚĆ

1. Agatka, czyli przyjazd pana. Operetka w 3 aktach. Wyst.: Nieśwież 17 września 1784; W-wa 30 października 1785. (Muzyka: J. D. Holland). Rkpsy Bibl. Nar. sygn. 6960, Bibl. PAN Kr. sygn. 1954 (odpis B. Puljanowskiego z 1900 wg tekstu z arch. nieświeskiego). Partycja orkiestrowa w rkpsie Bibl. PAN Kr. sygn. 617.

Red. w 2 aktach pt. Pan dobry jest ojcem poddanych. Wyst. W-wa 20 października 1799. (Muzyka: A. Danesi). Rkps był w Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 665.

2. Wójt osady albańskiej (lub: albiańskiej). Opera w 3 aktach. Wyst. Nieśwież (Alba) 4 listopada 1786. (Muzyka: M. Radziwiłł?). Rkps Bibl. im. Zielińskich w Płocku.

3. Trzy listy ... do J. OO. Książąt Ichmościów Michała, wojewody wil., i Józefa, wojewody trockiego, Radziwiłłów. B. m. (1790).

Listy

1. Do Stanisława Augusta 2 listy z 1790. Ogł. E. Łuniński w: Listy ks. Karola Stanisława Radziwiłła „Panie kochanku" (1751-1790). W-wa 1906.

2. Korespondencja z F. Karpińskim z 1791-1792, 1798-1799. Wyd.: S. Pigoń w: K. M. Górski: Pisma literackie. W-wa 1913 s. 632-637, 667-669; T. Mikulski, R. Sobol w: Korespondencja Franciszka Karpińskiego z l. 1763-1825. Wr. 1958 *Arch. Lit.* 4.

3. Do Józefa Radziwiłła z Białej z 30 maja 1792. Autograf Ossol. sygn. 5427/III.

4. Do Michała Radziwiłła 2 listy z 1798-1799. Wyd. T. Mikulski, R. Sobol, jw. poz. 1.

5. Do gen. majora Radziszewskiego 4 listy. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3608.

OPRACOWANIA

K. H. v. Heyking: Wspomnienia z ostatnich lat Polski i Kurlandii, 1752-1796. Tłum. i oprac. W. Zawadzki. W: Polska stanisławowska w oczach cudzoziemców. (W-wa) 1963 *Bibl. Pam. Pol.* i *Obcych.* — Korespondencja Franciszka Karpińskiego z l. 1763-1825. Wyd. i oprac. T. Mikulski, R. Sobol. Wr. 1958 *Arch. Lit.* 4. — Teatr i życie teatralne w gazetach i gazetkach pisanych (1763-1794). Wyd. i oprac. J. Jackl. *Teatr Narodowy 1765-1794.* Red. J. Kott. (W-wa 1967). — Akty powstania Kościuszki. T. 1-2. Wyd. Sz. Askenazy, W. Dzwonkowski. Kr. 1918. — E. Kotłubaj: Galeria nieświeska. Wil. 1857. — *Ruch Muzyczny* 1862 nr 50 s. 798. — *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 12 (1863). — R. Ettinger

http://rcin.org.pl

Biographisch-Bibliographisches Quellen-Lexikon der Musiker und Musikgelehrten. Lipsk 1899-1904. — Z. Jachimecki: Rozwój kultury muzycznej w Polsce. Kr. 1914 s. 101-104. — Z. Jachimecki: Historia muzyki polskiej. Kr. 1920 s. 107-111; wyd. nast. zmien. pt. Muzyka polska w rozwoju historycznym. T. 1 cz. 2. Kr. (1951) s. 74-83. — S. Windakiewicz: Teatr polski przed powstaniem sceny narodowej. Kr. 1921 s. 96-97. — M. Rulikowski: Poprzedniczka „Krakowiaków i górali". *Życie Teatru* 1924 nr 7-10 i odb. [Rec.: E. Kucharski. *Pam. Lit.* R. 21 (1924/25)]. — L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. — S. Łoza: Kawalerowie orderu Św. Stanisława, 1765-1813. W-wa 1925. — K. Bartoszewicz: Radziwiłłowie. W-wa (1928) s. 53-56. — A. Miller: Teatr polski i muzyka na Litwie, jako strażnice kultury Zachodu (1745-1865). Wil. 1936 s. 41-43. — A. Chybiński: Słownik muzyków dawnej Polski do r. 1800. Kr. 1949. — K. Michałowski: Opery polskie. Kr. 1954 *Materiały do Bibliografii Muzyki Pol.* 1. — I. Belza: Istorija polskoj muzykalnoj kultury. T. 1. Moskwa 1954. — J. Prosnak: Kultura muzyczna Warszawy XVIII w. Kr. 1955 *Studia i Materiały do Dziejów Muzyki Pol.* 2. — T. Strumiłło: Źródła i początki romantyzmu w muzyce polskiej. Kr. 1956 *Studia i Materiały do Dziejów Muzyki Pol.* 3. — W. Dworzaczek: Genealogia. W-wa 1959 tabl. 164. — M. Piszczkowski: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 1. Kr. 1960 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 6. — K. Wierzbicka: O teatrze radziwiłłowskim i innych teatrach magnackich. W: Teatr Urszuli Radziwiłłowej. (W-wa 1961) *Teatr Pol. Oświecenia.* — A. Nowak-Romanowicz: Muzyka polskiego Oświecenia i wczesnego Romantyzmu. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej.* T. 2. (W-wa 1966). — J. Golos: Zagadnienie muzyki w teatrze stanisławowskim. W zbiorze: Wrocławskie spotkanie teatralne. Wr. 1967 *IBL PAN. Studia Staropol.* 18. — W. M. (Malinowski). *Słownik muzyków pol.* (Red. J. Chomiński). T. 2. (Kr. 1967).

RADZIWIŁŁ UDALRYK (ULRYK) KRZYSZTOF (1712 — ok. 1770)

Poeta, tłumacz, mówca, erudyta.

Ur. 19 lutego 1712 w Zdzięciole na Litwie; syn Mikołaja Faustyna, miecznika litewskiego, późniejszego wojewody nowogródzkiego, i Barbary Zawiszanki Kiežgajłówny, wojewodzianki mińskiej. Kształcił się w kraju i w Ritter-Akademie w Legnicy (1729-1730), następnie podróżował po Europie. W 1734 mianowany koniuszym W. Księstwa Litewskiego. W 1740 ożenił się z Zofią z Rejów, 1°v. Janową Pepłowską (zm. 1748); w 1767 poślubił Eleonorę Kamieńską. Rezydował przeważnie w Tajkurach. W 1747 został regimentarzem generalnym wojsk W. Księstwa Litewskiego; w 1762 — pisarzem w. litewskim; w 1764 podpisywał się „generał lejtnant od kawalerii wojsk W. Księstwa Litewskiego". W tymże roku posłował z ziemi chełmskiej „do rekognicji nowo obranego króla". Był także starostą mińskim. Zmarł ok. 1770 (zachowany testament dat. 1770; wg Estr. zm. w 1773; J. Bartoszewicz i Dworzaczek podają oczywiście błędne daty: 1769 i 1763). Pochowany w Nieświeżu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Opisanie wszystkich nacji w Europie znajdujących się. Powst. od 1728. Nie wyd.

2. Opisanie zgryzot ludzkich we wszystkich stanach. Poczajów 1741.

Tyt. wg Korbuta (za J. A. Załuskim i A. Brücknerem); wg Estr. (za J.D.A. Janockim): Opisanie nędzy ludzkiego żywota we wszystkich stanach.

3. Mowa ... posła na sejm z województwa bracławskiego. A. D. 1746. (Lubl. 1746).

4. Historia uniwersalna zawierająca w sobie historię świętą, świecką i kościelną, począwszy od stworzenia świata po nasze czasy ku pożytkowi ... panny Elżbiety Rejówny. T. 1-5. Powst. 1748-1756. T. 1 w rkpsie Bibl. Akademii Nauk USRR w Kijowie (Arch. Chreptowiczów sygn. I 6043, pt. Historia powszechna); 14 ark. z tegoż tomu wyd. b. m. (1758).

Druk przerwany w środku zdania.

5. Diariusz podjazdu mego na hajdamaków z Berdyczowa ekspediowanego r. 1749. B. m. r.

6. Elegie moralne. Wyd. J. A. Załuski w: E. Drużbacka: Zbiór rytmów duchownych,

http://rcin.org.pl

panegirycznych, moralnych i światowych. W-wa 1752 *Zebranie Rytmów przez Wierszopisów Żyjących lub Naszego Wieku Zeszłych Pisanych* 1. Przedr. w: E. Drużbacka: Poezje. T. 1-2. Lipsk 1837; J. Sokołowska, K. Żukowska: Poeci polskiego baroku. T. 2. (W-wa 1965).

Omyłkowo umieszczone przez Załuskiego wśród wierszy E. Drużbackiej. Załuski wyjaśnia omyłkę w t. 3 *Zebrania Rytmów*. Jest to grupa wierszy zaczynających się utworem: Jak się świat obraca nienawiścią lub też miłością.

7. Wiersz ... na pochwałę ... Elżbiety Drużbackiej, skarbnikowej żydaczewskiej, w Rzemieniu nad Wisłoką rezydującej. Wyd. J. A. Załuski, jw. poz. 6. Przedr. J. Sokołowska, K. Żukowska, jw. poz. 6.

8. Krytyki światowe, albo satyry, do różnych stanów i kondycji ludzi ściągające się, przez niewiadomego we francuskim języku autora w Paryżu wydane, a przez syna ojczyzny polskiej, poniżej wiadomością o autorze w kilku wierszach wyrażonego, na wiersz ojczysty przetłumaczone z przydatkiem piszącego rytmem polskim tę księgę na pożytek moralny wszystkich żyjących ludzi w roku 1754 światu ogłoszone. Rkpsy: Bibl. Lenina w Moskwie sygn. P 218 nr 527, był w Bibl. Zamoyskich. Fragm. ogł. I. Chrzanowski w: Z dziejów satyry polskiej XVIII w. W-wa 1909.

Cz. 1-2; w cz. 1: 10 satyr, które poprzedza „Dyskurs o szczęśliwości życia wiejskiego"; w cz. 2: Wyroki życia ludzkiego (w 89 punktach). Oryginał franc. nie odnaleziony.

9. Oda animująca monarchów wojujących do pokoju ... R. P. 1763 d. 14 stycznia immediate przed zawarciem pokoju hubertsburskiego napisana. B. m. (1763); *Warsz. Extraordynaryjne Tyg. Wiadomości* 1763 nr 15.

10. Kopia listu ... pisanego do stanów W. Księstwa Litewskiego skonfederowanych die 28 Junii 1764. B. m. (1764). Rkps Ossol. sygn. 1404/II.

11. Exposé du droit d'ordination ou Pacta familiae de la maison des Radzivilles présenté ... aux ministres des cours étrangères... W-wa (1764).

12. Mowa ... miana na audiencji publicznej w Warszawie d. ... września 1764. B. m. r.

13. Mowa ... miana na generale pruskim w Grudziądzu 31 października 1764. Rkps był w Ossol. sygn. 1426/II (obecnie we Lw.).

14. Słowo nic w swojej przyzwoitości opisane. B. m. r.

15. Uczone zabawy wierszem i prozą. Rkps był w Bibl. Krasiń. Stąd „Kunsztu kochania argumenty cztery" ogł.: *Głos Warsz.* 1910 nr 36; W. Konopczyński w: Od Sobieskiego do Kościuszki. W-wa (1921).

16. Próba kunsztu wojennego. Nie wyd.

Utwory zamieszczał nadto w czasopismach: *Monitor* (zob. Przekłady poz. 2); *Nowe Wiad. Ekonomiczne i Uczone* (tu: O wynalezieniu moim machiny, która na stawie płynąc staw z wszelkiego wyczyszcza zielska. 1761 s. 685-696).

P r z e k ł a d y

1. Dyssekcja mózgownicy ptitmetra, czyli fonfornisja. Tłum. w Rejowcu 26 kwietnia 1766. Nie wyd.

Przekł. ze *Spectatora*.

2. A. L. Thomas: Do ludu. *Monitor* 1768 nr 22.

3. P. Corneille: Medea. Nie wyd.

4. P. Corneille: Polieukt. Nie wyd.

5. E. Boursault: Komedia Ezopowa. Nie wyd. Fragm. w jęz. białoruskim przytacza A. Brückner w: Dzieje literatury polskiej w zarysie. T. 1. W-wa 1903.

6. Sofokles: Antygona. Fragm. Nie wyd.

7. J. B. Racine: Thebaida. Rkps Państw. Centralne Arch. Hist. w Kijowie (sygn. 257, 1, 129).

8. J. F. de Bielefeld: Listy familijne. Nie wyd.

L i s t y

1. 198 listów z 1722-1770. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch.Radziwiłłów dz. IV: Listy, teka 39, koperty 569-576).

2. Korespondencja z B. Radziwiłłową z 1742-1754, M. Radziwiłłem z 1742--1755, Z. Radziwiłłową z 1742-1765, z Rzyszczewskim z 1749-1760, z J. Potockim z 1744-1749, z W. Mitzlerem de Kolof z 1756-1762, z A. K. Czartoryskim z 1759, z J. K. Branickim z 1754, z J. Sanguszką z 1754, z P. Gołębiowskim z 1747, z H. Brühlem z 1752, 1757, z Des Issarts z 1749, z baszą chocimskim z 1761, z chanem z 1761, z G. Benoit z 1762, z jakimś ministrem z 1758, z T. Dobrzyckim, R. Jałowieckim, J. Rzepą z 1749-1752. Fragm. ogł. W. Konopczyński w: Mrok i świt. W-wa 1911.

3. Korespondencja z J. A. Załuskim z 1747, 1750, 1751. Rkpsy Bibl. Nar. sygn. 3247, 3250, 3251.

http://rcin.org.pl

4. Do W. Mitzlera de Kolof z 1757-1758, do I. Rzyszczewskiego z 1758, do A. P. Biestużewa-Riumina z 1757, do M. Czartoryskiego z 1758, do T. Dunina z 1757, do ks. Michałowskiego z 1758, do S. Konarskiego z 6 stycznia 1762, do J. K. Branickiego. Rkpsy Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 251/III). List do S. Konarskiego znajduje się nadto w Bibl. Czart. sygn. 1950.

5. Do K. Radziwiłła z 6 listopada 1762. Rkps Ossol. sygn. 1076/II.

6. Do J. Mniszcha z 5 kwietnia 1763. Rkps Bibl. Czart. sygn. 3854.

7. Do starosty Oryszkowskiego z 1765 i kopia listu do Kamieńskiego, wojskiego wołyńskiego z 1767. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6147 t. 12.

8. Do carowej Katarzyny II z 15 czerwca 1770. Rkps był w Arch. Spraw Zagranicznych w Moskwie.

9. Od S. Konarskiego z 10 grudnia 1761. Rkps Lw. Państw. Nauk. Bibl. jw. poz. 4 i Bibl. Czart. sygn. 1950. Ogł. W. Konopczyński w Załącznikach do: Stanisław Konarski. W-wa 1926 s. 388.

10. Od Fryderyka II króla pruskiego z Wrocławia z 22 kwietnia 1762. Rkps był w Geheimes Staatsarchiv w Berlinie (Pol. Corr. XXI 383).

11. Od S. Konarskiego b. d. Z arch. pijarskiego ogł. J. Nowak-Dłużewski w: Listy Stanisława Konarskiego. W-wa 1962.

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Lexicon derer itztlebenden Gelehrten in Polen. T. 1. Wr. 1755 s. 136. — E. Kotłubaj: Galeria nieświeska portretów radziwiłłowskich Wil. 1857 s. 365-366. — J. Bartoszewicz: Książę U. Radziwiłł. *Pismo zbior. wil.* Wil. 1859. — L. Łętowski: Wspomnienia pamiętnikarskie. (Ukończ. 1864). Wyd. H. Barycz. Wr. 1956. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 21 (1865). — A. Wejnert: Do Redakcji „Biblioteki Warszawskiej". *Bibl. Warsz.* 1874 t. 4 s. 467 n. — G. Wendt: Geschichte der Königlichen Ritter-Akademie zu Liegnitz. Beilage zum Programm der Königlichen Ritter-Akademie zu Liegnitz. Osten 1893. — A. Brückner: Dzieje literatury polskiej w zarysie. T. 1. W-wa 1903. — I. Chrzanowski: Z dziejów satyry polskiej XVIII w. W-wa 1909. — W. Konopczyński: „Feniks samojedny". Z życia księcia U. Radziwiłła. *Bibl. Warsz.* 1911 t. 2; toż pt. Książę U. Radziwiłł. (Z dziejów naszej bezpartyjności). W: Mrok i świt. W-wa 1911. — M. Skibiński: Europa a Polska w dobie wojny o sukcesję austriacką w l. 1740-1745. T. 2. Kr. 1913 s. 134. — W. Konopczyński: Od Sobieskiego do Kościuszki. W-wa (1921). — K. Bartoszewicz: Radziwiłłowie. W-wa (1928) s. 119-142. — W. Borowy: O poezji polskiej w w. XVIII. Kr. 1948. — R. Kaleta, M. Klimowicz: Prekursorzy Oświecenia. „Monitor" z roku 1763 na tle swoich czasów; Mitzler de Kolof redaktor i wydawca. Wr. 1953 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 20. — Z. Staniszewski: Pierwsze polskie czasopismo ogłoszeniowe „Warszawskie Extraordynaryjne Tygodniowe Wiadomości". *Roczn. Bibl.* R. 1 (1957) z. 1/2, R. 2 (1958) z. 1/2. — W. Dworzaczek: Genealogia polska. W-wa 1959. — J. Minkiewicz: Polacy w legnickiej Akademii Rycerskiej w l. 1708-1811. *Szkice legnickie.* T. 4. Wr. 1967.

RADZIWIŁŁOWA Z WIŚNIOWIECKICH FRANCISZKA URSZULA (1705—1753)

Dramatopisarka, poetka.

Ur. 13 lutego 1705 w Czartoryjsku na Wołyniu; córka Janusza Antoniego Korybuta Wiśniowieckiego, wojewody wileńskiego, potem wojewody i kasztelana krakowskiego, i Teofili z Leszczyńskich, 1°v. Konarzewskiej. 23 kwietnia 1725 poślubiła Michała Kazimierza Radziwiłła „Rybeńku", późniejszego wojewodę wileńskiego i hetmana w. litewskiego oraz założyciela teatru w Nieświeżu. Pisała dla tego teatru sztuki, które odgrywało pałacowe towarzystwo amatorskie. Dała pierwsze polskie tłumaczenia molierowskie. Była matką Karola Stanisława Radziwiłła „Panie kochanku". Zmarła 23 maja 1753 w Nowogródku.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Listy do męża pisane. (Powst. wg Mycielskiego w 1728; wg Sajkowskiego przed 1740). Z rkpsu ogł. J. Mycielski. *Przegl. Pol.* t. 63 (1882) (4 listy wierszem); jeden list przedr. B. Merwin w: Polskie listy miłosne od XV do XIX w. Lw. 1922.

Rkps 2 listów w Ossol. sygn. 11984/I 28, 29.

2. Nadgrobek synowi memu księciu Mikołajowi Krzysztofowi Radziwiłłowi zmarłemu w Białej 1729 w trzecim roku. Rkps Bibl. Kórn. sygn. 1604.

3. Przestrogi córce mojej Annie Marii. Wyd. pt. Przestrogi zbawienne, alias informacja życia ... córce swojej Annie Marii dane roku 1732, teraz zaś J. O. Księżniczkom Ichmościom Teofili i Katarzynie Radziwiłłównom ... po śmierci najukochańszej swej matki na pamiątkę ofiarowane. Powst. 1738 (wg G. Korbuta). Nieśwież 1755. Przedr. J. Sokołowska, K. Żukowska w: Poeci polskiego baroku. T. 2. (W-wa 1965).

Podobizna unikatu z Muz. Czapskich w Kr. ogł. w: P. Chmielowski: Historia literatury polskiej. Wyd. S. Kossowski. T. 1. Lw. 1914 s. 455.

Rkpsy Bibl. Kórn. sygn. 1604; Ossol. sygn. 11984/I 38 (fragm.), 7070/II t. 43 (odpis L. Bernackiego), Bibl. Nar. sygn., 6903.

4. Miłość dowcipna. Komedia (w 2 aktach). Wyst. Nieśwież 13 czerwca 1746. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1, 2.

Autograf i odpis Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Radziwiłłów VII/114).

5. Opatrzności Boskiej dzieło. Tragedia (w 7 aktach). Wyst. Nieśwież 11 grudnia 1746. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1-3.

Autograf i odpis jw. poz. 4, fragm. w rkpsie Ossol. sygn. 11984/I 13.

Na końcu wyd. 2 dod. 22 zagadki; jedną przedr. Estr. XXVI, 107; kilka przedr.: J. Mycielski, jw. poz. 1; J. Sokołowska, K. Żukowska, jw. poz. 3.

6. Interesowany sędzia miłość. Komedia (w 6 aktach). Wyst. Nieśwież 3 sierpnia 1747. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1, 2.

Odpis jw. poz. 4.

7. Tragedia trzech sióstr: Agappy, Chiony, Ireny, męczenniczek za Dioklecjana cesarza (w 3 aktach). Wyst. Nieśwież 4 marca 1748. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 (pt. Tragedia trzech rodzonych sióstr), poz. 2 (pt. Sędzia bez rozsądku).

Autograf i odpis jw. poz. 4.

8. Z oczu się miłość rodzi. Komedia. Wyst. Nieśwież 14 czerwca 1749. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1, 2. Fragm. (pt. Polixen) przedr. M. H. Juszyński w: Dykcjonarz poetów polskich. T. 2. Kr. 1820.

Autograf i odpis jw. poz. 4.

9. Przejźrzane nie mija. Komedia (w 5 aktach). Wyst. Nieśwież 24 czerwca 1749. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1, 2.

Wg Molière: Les Amants magnifiques.

10. Miłość wspaniała. Tragedia (komedia w 5 aktach). Wyst. Nieśwież 13 stycznia 1750. Wyd. (pt. Złoto w ogniu) zob. Wyd. zbior. poz. 2, 3. Fragm. przedr. J. Kott w: Poezja polskiego Oświecenia. Antologia. W-wa 1954, toż wyd. 2 W-wa 1956.

Wyst. także pt. Cnota wypróbowana.

Treść zaczerpnięta z opowiadania H. Morsztyna: Historia o Przemysławie (Antypasty małżeńskie. Kr. 1650).

11. Konsolacja po kłopotach. Komedia (w 4 aktach). Wyst. Nieśwież 3 września 1750. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 2.

Autograf jw. poz. 4 (pt. Konsolacja w kłopotach).

Wg L. Bernackiego źródłem komedii jest: Historia Timanta i Parteniei, znana z autografu Radziwiłłowej.

12. Igrzysko fortuny. Komedia (w 5 aktach). Wyst. Nieśwież 24 grudnia 1750. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 2.

Autograf i odpis jw. poz. 4.

13. Banut i Aruja. Tragedia (komedia w 2 aktach). Wyst. Nieśwież 27 lutego 1751. Wyd. (pt. Niecnota w sidłach) zob. Wyd. zbior. poz. 2, 3.

Autograf i odpis jw. poz. 4.

Wg powiastki z „Historii o siedmiu mędrcach".

14. Sędzia od rozumu odsądzony. Komedia (w 4 aktach). Wyst. Nieśwież 9 marca 1751. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 2.

Autograf jw. poz. 4.

15. Miłość mistrzyni doskonała. Komedia (w 5 aktach). Wyst. Nieśwież 15 sierpnia 1752. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 2.

Autograf jw. poz. 4 (pt. Miłość mistrzynią), fragm. w rkpsie Ossol. sygn. 11984/I 1, 2.

16. Szczęśliwe nieszczęście. Opera (w 5 scenach). Wyst. Nieśwież 15 sierpnia 1752. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 2.

17. Komedia wytwornych i śmiesznych dziwaczek (w 1 akcie). Wyst. Nieśwież 23 września 1752. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 2 (pt. Tragedia z francuskiego języka na polski wytłumaczona), poz. 3.

http://rcin.org.pl

Autograf jw. poz. 4.

Tyt. również: Kawalerowie wzgardzeni. Wg Molière: Les Précieuses ridicules.

18. Ślepa miłość nie patrzy na koniec. Opera (w 7 scenach). Wyst. Nieśwież 20 listopada 1752. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 2.

19. Gwałtem medyk. Komedia (w 3 aktach). Wyst. Nieśwież 23 listopada 1752. Wyd. (pt. Komedia z francuskiego języka na polski przetłumaczona) zob. Wyd. zbior. poz. 2.

Autograf jw. poz. 4.

Tyt. również: Gwałtem doktor; Komedia dra Skanarella; Skanarelle; Doktor mimo chęci. Wg Molière: Le Médecin malgré lui.

20. Wiersze. Rkpsy Ossol. sygn. 5359/II, 11984/I (zbiór wierszy Radziwiłłowej zebrany w 1758); Bibl. Kórn. sygn. 1604 (tu m. in. oprócz poz. 2 i 3 wiersze: Respons mój na list księżniczki Imci Radziwiłłówny, Excusa na gniew pewny damy, Punkta dla każdy żony — fragm. z tego ostatniego ogł. A. Sajkowski. *Pam. Teatr.* 1962 z. 3/4 s. 541-542); Bibl. Jagiel. sygn. 6304 III.

Przekłady

1. Żołnierskie nabożeństwo powołaniu wojskowych ludzi właśnie służące ... z francuskiego na polski język przetłumaczone i z osobliwszych nauk i modlitw żołnierskich przydatkiem, które się z ksiąg w. ks. Piotra Skargi ... wyjęły, do druku podane. Wyd. M. Kurzeniecki. Wil. 1748. Wyd. nast. Wil. 1754.

Tyt. u Korbuta: O obowiązkach żołnierza chrześcijańskiego.

Wydania zbiorowe

1. (Komedie i tragedie. Nieśwież 1751).

O wyd. inform. J. A. Załuski: Bibliotheca poetarum Polonorum... W-wa 1754 s. 75. Z tego wyd. zachowanych tylko sześć nie numerowanych tomików.

Zawartość: Twórczość poz. 4-9.

2. Komedie i tragedie przednio-dowcipnym wynalazkiem, wybornym wiersza kształtem, bujnością rzeczy i poważnymi przykładami znamienite przez ... złożone. Na wspaniałym theatrum książęcym w Nieświżu, sprawą najzacniejszych dam i najzacniejszych kawalerów na widok nieraz pokazane. Zawsze jednostajnym najgodniejszych widzów i słuchaczów zdaniem wychwalone. (Do druku podał J. Pobóg Fryczyński). (Żółkiew) 1754.

Zawartość: Twórczość poz. 4-19.

3. Teatr... Oprac. i posłowiem opatrzyła K. Wierzbicka. (W-wa 1961) *Teatr Pol. Oświecenia.*

Zawartość: Twórczość poz. 5, 10, 13, 17.

Listy

1. Ponad 1000 listów, przeważnie do męża. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Nieświeskie dz. IV t. 48-52).

2. Do Tekli Wiśniowieckiej z 1737. Rkps Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 97b.

OPRACOWANIA

S. Jaszowski: O życiu i dziełach U. z ks. Wiśniowieckich ks. Radziwiłłowej, wojewodziny wileńskiej. *Pszczoła Pol.* 1820 t. 3. — J. Sowiński: O uczonych Polkach. W-wa 1821. — K. Brodziński: Literatura polska. (Powst. 1822-1823). W: Pisma. T. 5. Poz. 1873 s. 27 i wyd. nast. — E. Kotłubaj: Galeria nieświeska portretów radziwiłłowskich. Wil. 1857 s. 440, 458. — J. Śmigalska: F. U. z ks. Korybutów Wiśniowieckich ks. Radziwiłłowa. *Kółko Dom.* 1862/63 s. 321-328. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 21 (1865). — W. Chomętowski: Dzieje teatru polskiego od najdawniejszych czasów do 1750 r. W-wa 1870 s. 112-135. — A. Tyszyński: Komedia polska w XVIII w. W: Wizerunki polskie. W-wa 1875 s. 167-204. — J. Bartoszewicz: Zamek bialski. Lw. 1881. — J. Mycielski: Matka księcia „Panie Kochanku". *Przegl. Pol.* t. 63 (1882). — B. Puljanowski: Zbiór notatek do dziejów teatru nieświeskiego. (Powst. 1900). Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1954. — L. Bernacki: Przyczynki do dziejów dawnej powieści polskiej. *Pam. Lit.* R. 2 (1903) s. 583. — J. P.: Teatr na zamku nieświeskim. *Tyg. Ilustr.* 1903 t. 1 nr 8. — B. Kąsinowski: (Wstęp do) F. Zabłocki: Zabobonnik. Brody 1906 *Arcydzieła Pol. i Obcych Pisarzy* 43-44. — B. Kielski: O wpływie Moliera na rozwój komedii polskiej. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 42 (1907) i odb. (Kr. 1906). — M. Dienst: Teatr U. Radziwiłłowej w Nieświeżu w r. 1740. *Kłosy* 1914 nr 1. — S. Wasylewski: U księżnej pani. *Kron. Powsz.* 1913 nr 17-19; wyd. osob. Lw. (1917). —

M. Szyjkowski: Księżnej U. F. Radziwiłłowej „Przepis na żony" (1750). *Ilustr. Kur. Codz.* 1919 nr 160. — M. Szyjkowski: Dzieje nowożytnej tragedii polskiej. Kr. 1920. — S. Windakiewicz: Teatr przed powstaniem sceny narodowej. Kr. 1921. — L. Bernacki: Teatr,

http://rcin.org.pl

dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. — K. Bartoszewicz: Radziwiłłowie. W-wa (1928) s. 194-204. — S. Łempicki: Mecenat kulturalny w Polsce. (Problem i postulaty). *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. — J. Krzyżanowski: Pogłosy „Dekamerona" w powieści polskiej XVI-XVII w. Zamość 1929. — J. Lorentowicz: Zarys dziejów teatru w Polsce. *Wiedza o Polsce.* T. 2. W-wa b. r. s. 459; toż w odb. zbior. pt. *Literatura i teatr polski.* W-wa b. r. — L. Simon: Z dziejów teatru nieświeskiego. *Ruch Lit.* 1932 nr 3. — A. Miller: Teatr polski i muzyka na Litwie jako strażnice kultury Zachodu. Wil. 1936. — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938. — S. Dąbrowski: Teatr hetmański w Białymstoku. Białystok 1939. —

W. Borowy: O poezji polskiej w w. XVIII. Kr. 1948. — K. Wierzbicka: Życie teatralne w Warszawie za Stanisława Augusta. W-wa 1949 *Bibl. Hist. im. T. Korzona* 28. — K. Konarski: Teatr warszawski w dobie saskiej. *Pam. Teatr.* 1952 z. 2/3. — K. Wierzbicka: Historia sceny polskiej. Cz. 1. W-wa 1953. — K. Wierzbicka: Ze studiów nad teatrem poddańczym w Polsce. *Pam. Teatr.* 1953 z. 1. — B. Król: Teatry na wolnym powietrzu w Polsce w XVIII w. *Tamże* 1955 z. 2. — J. Szwedowska: (O pierwszym wydaniu dramatów F. U. Radziwiłłowej). Maszynopis w Bibl. IBL W-wa. — H. Feicht: Muzyka w okresie polskiego baroku. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej.* T. 1. Kr. 1958. — J. Kott: Bohomolec, albo o początkach komedii Oświecenia. (Wstęp do) F. Bohomolec: Komedie konwiktowe. (W-wa 1960) *Teatr Pol. Oświecenia.* — C. Backvis: Nad antologią dramatu staropolskiego. *Pam. Teatr.* 1960 z. 3/4. — S. Durski: Tomasz Aleksandrowicz — zapomniany prekursor teatru Oświecenia. *Prace Polon.* S. 16 (1960). — J. Jackl: Z badań nad teatrem czasów saskich. *Pam. Teatr.* 1960 z. 1. — M. Piszczkowski: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 1. Kr. 1960 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 6. — A. Stender-Petersen: Die Dramen, insbesondere die Komödien, der Fürstin Radziwiłł. *Zeitsch. f. Slavische Philologie* 1960 nr 2. — J. Krzyżanowski: Talia i Melpomena w Nieświeżu. *Pam. Teatr.* 1961 z. 3; toż w: U. Radziwiłłowa: Teatr. Oprac. K. Wierzbicka. (W-wa 1961) *Teatr Pol. Oświecenia.* — A. Sajkowski: Z dziejów teatru nieświeskiego (1746-1762). *Pam. Teatr.* 1961 z. 3. — K. Wierzbicka: O teatrze radziwiłłowskim i innych teatrach magnackich w XVIII w. (Posłowie do) U. Radziwiłłowa: Teatr, jw. [Rec. wyd.: J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1961* (W-wa 1962) s. 172-173; A. Sajkowski. *Pam. Teatr.* 1962 z. 3/4]. — A. Sajkowski: Repertuar teatrów ks. U. F. i Michała Kazimierza Radziwiłłów z l. 1740-1762. W: W. Rzewuski: Tragedie i komedie. Oprac. J. Majerowa. (W-wa 1962) *Teatr Pol. Oświecenia.* — Dramat staropolski od początków do powstania sceny narodowej. Bibliografia. T. 1. (Red. W. Korotaj). Wr. 1965 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 14/1. — J. Gołos: Zagadnienie muzyki w teatrze staropolskim. W zbiorze: Wrocławskie spotkanie teatralne. Wr. 1967 *IBL PAN. Studia Staropol.* 18.

RAKOWIECKI IGNACY BENEDYKT (1783—1839)

Krypt.: I. B. R.

Prawnik, slawista, tłumacz, ekonomista.

Ur. w grudniu 1783 w Berdyczowie w drobnoszlacheckiej rodzinie unickiej; syn Teodora, rytownika w drukarni karmelitów, i Marianny z Milanowskich. Uczył się w szkole w Berdyczowie, od 1802 pracował jako geometra na Wołyniu i Litwie. Od grudnia 1803 był nauczycielem języka francuskiego i rosyjskiego w szkole humańskiej. Następnie studiował na Uniwersytecie Wileńskim prawo, ekonomię polityczną i filologię słowiańską. W 1807 przebywał w Księstwie Warszawskim, w 1808 przyjął obowiązki notariusza pow. poznańskiego, które wkrótce zamienił na posadę pisarza sądu pokoju w pow. krotoszyńskim. W 1809 pracował w biurze Towarzystwa Gospodarczo-Rolniczego w Warszawie. W 1810-1811 był plenipotentem Aleksandra Potockiego (do urządzenia dóbr koło Mohylewa), a w 1812-1823 — Stanisława Zamoyskiego (w 1812-1817: administrator sądowy dóbr Bieżuńskich i Żuromińskich). W 1824-1832 pełnił obowiązki kuratora szkół woj. podlaskiego. 9 września 1829 ożenił się z Amelią

http://rcin.org.pl

Kitajewską. W powstaniu listopadowym udziału nie wziął. W 1833 powołany przez Dyrektora Głównego Sprawiedliwości do pracy nad przekładem polskim zbioru praw rosyjskich, równocześnie został inspektorem Szkoły Obwodowej przy ul. Długiej. 29 lipca 1835 mianowany nadto notariuszem kancelarii ziemiańskiej woj. mazowieckiego (po W. Majewskim). W styczniu 1839 emerytowany. Członek Towarzystwa Przyjaciół Nauk (od 1820 — przybrany, od 1823 — czynny). Za przekład „Prawdy ruskiej" nagrodzony w 1820 złotym medalem Akademii Cesarskiej w Petersburgu. Zmarł 22 lipca 1839 w nabytej na własność wsi Grala Dąbrowizna na Podlasiu; pochowany w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. List 44. O potrzebie dzieła elementarnego: o rolnictwie i ekonomice. W zbiorze: Korespondencja w materiach obraz kraju i narodu polskiego rozjaśniających. Cz. 1. W-wa 1807 (wyd. jako dod. do *Gaz. Warsz.* 1807).

2. List do matki troskliwej o dobre wychowanie syna swego, czyli uwagi jakiej edukacji, nauki i wiadomości w pożyciu i obywatelstwie nieodzowna jest potrzeba. W-wa 1811.

3. Rede am Friedensfeste. Dorpat 1814.

4. Eine Rede am Namensfeste S. K. M. Alexander. Dorpat 1814.

5. Uwagi nad stanem teraźniejszym wieku niniejszego 1814 r. pisane. Rkps znajdował się w Cesarskiej Bibl. Publ. w Petersburgu, obecnie zaginiony

Przypisany Rakowieckiemu przez R. Hubego.

6. Zasady rządzenia, urządzania i doprowadzania do dobrego stanu dóbr ziemskich. W-wa 1818.

Prospekt cz. 2 poz. 16.

7. O stanie cywilnym dawnych Słowian. Wygł. 3 maja 1820. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 14 (1821) i odb. W-wa 1820. Fragm. przedr. S. Krzemiński. *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907) s. 306-309.

Przekł. ros.: W. G. Anastasiewicz: O grażdanstwie driewnych Sławian. *Soriewnowatiel prosweszczenija i błagotworienija* 1822 nr 7.

8. Prawda ruska. W-wa 1820. (Prospekt).

Por. Prace edytorskie poz. 1.

9. Rys historyczny zwyczajów, obyczajów, religii, praw i języka dawnych słowiańskich i słowiańsko-ruskich narodów. Cz. 1-2. Wyd. zob. Prace edytorskie poz. 1 t. 1.

10. Poczet chronologiczny panujących w Rosji od Ruryka I do Piotra W. Wyd. zob. Prace edytorskie poz. 1 t. 1; wyd. osob. b. m. r.

11. Rys historyczny początku i stanu języka słowiańskiego i polskiego. Cz. 1-2. Wyd. zob. Prace edytorskie poz. 1 t. 2.

12. O sposobach upowszechnienia nauki gospodarstwa ziemiańskiego. W-wa 1823.

13. Przemowa. Wygł. w 1823 w Tow. Przyj. Nauk. Ogł. A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 5. Kr. 1904 s. 359-363.

14. O sposobach moralnego ukształcenia ludu pospolitego. B. m. (1830). Wyd. nast. zob. poz. 16 cz. 2.

15. Słowo o potrzebie pisma periodycznego w przedmiocie historycznym, handlowym i ekonomicznym. *Dzien. Powsz. Kraj.* 1832 nr 92 i odb.

16. Pisma rozmaite. Cz. 1-2. W-wa 1834-1835.

Zawartość cz. 1 pt. Wiadomości względem języka, literatury i historii Słowian: Do czytelnika; Wiadomość o dziele Ekonomidesa. — Cz. 2 pt. Wiadomości wszystkim stanom przydatne: Wstęp; poz. 14; O zasadach gospodarstwa ziemiańskiego stosownych do zasad gospodarstwa krajowego; O nauce gospodarstwa moralnego obejmującej teorię i praktykę sztuki rządzenia się w każdym stanie i powołaniu; poz. 17.

Cz. 2 jest rozbudowanym planem zamierzonego dzieła pt. Zasady gospodarstwa moralnego (por. poz. 17).

17. O istotnych i naturalnych człowieka potrzebach. Wyd. zob. poz. 16 cz. 2. Wyd. nast.: wyd. osob. powiększ. (nie ukończ.) W-wa 1839.

Fragm. zamierzonego dzieła pt. Zasady gospodarstwa moralnego. 21 czerwca 1839 ogł. prenumeraty na całe dzieło.

18. Odezwa do miłośników języka i starożytności słowiańskich. W-wa 1836.

Przekłady

1. Pieśń o wyprawie Igora. Przekład prozą, powst. 1820. Fragm. zob. Prace edytorskie poz. 1 t. 1, 2.

Pierwszy pol. przekład z oryginału.

2. (V. Hanka): Rękopis królodworski. Fragm. w: Rys historyczny zwyczajów..., zob. Twórczość poz. 9; Prace edytorskie poz. 1 t. 1. Całość została w rkpsie.

http://rcin.org.pl

3. (V. Hanka): Rękopis zielonogórski (tzw. Sąd Lubuszy). Wyd. w dwóch wersjach, zob. Prace edytorskie poz. 1 t. 1, 2.

4. J. G. Herder: (Fragm. rozpr.: Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit). Wyd. zob. Prace edytorskie poz. 1 t. 1.

5. Prawda ruska. Wyd. zob. Prace edytorskie poz. 1 t. 2.

Prace edytorskie

1. Prawda ruska, czyli prawa Wielkiego Księcia Jarosława Władymirowicza tudzież traktaty Olga i Igora ww. ks. ks. kijowskich z cesarzami greckimi i Mścisława Dawidowicza ks. smoleńskiego z Rygą zawarte, których teksta obok z polskim tłumaczeniem poprzedza Rys historyczny zwyczajów, obyczajów, religii, praw i języka dawnych słowiańskich i słowiańsko-ruskich narodów. T. 1-2. W-wa 1820-1822.

Zawartość: t. 1: Dedyk. Aleksandrowi I; Cel dzieła; Przedsłowie; Twórczość poz. 9, 10; Przekłady fragm. poz. 1, 2, 3, 4.

T. 2: Traktat ks. Olga z cesarzami greckimi zawarty 912 roku; Traktat ks. Igora z cesarzami greckimi zawarty 945 roku; Traktat Mścisława Dawidowicza, księcia smoleńskiego, z Rygą i Gotlandią zawarty 1228 roku; Prawda ruska — tekst ros., starosłowiański i pol. (zob. Przekłady fragm. poz. 1, 3, 5); Twórczość poz. 11; Słownik celniejszych wyrazów słowiańskich, których rozbiór i znaczenie w t. 1 i 2 było okazywanym; Tabela postaci słowiańsko-ruskich.

Do stworzenia tego dzieła pobudziła Rakowieckiego praca S. B. Lindego „O Statucie Litewskim" (W-wa 1816).

Teksty źródłowe przejęte m.in. z ed. I. N. Bołtina i historii N. M. Karamzina.

Listy i materiały

1. Do J. Lelewela z 1813, 1817, 1822. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 4435.

2. Korespondencja z 1820-1835 z Akademią Rosyjską, V. Hanką, A. S. Szyszkowem i in. Ogł. W. A. Francew: Pis'ma k Wiaczesławu Gankie. W-wa 1905; W. A. Francew: Polskoje sławianowiedienije konca XVIII i pierwoj czetwierti XIX stoletija. Praga 1906 (dod.).; A. S. Szyszkow: Zapiski, mnienija i pieriepiska. Berlin 1870.

3. Od A. Czarnockiego z 29 stycznia 1822. *Gaz. Lit.* 1822 nr 10; przedr. K. W. Wójcicki: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 2. W-wa 1856 s. 56-58.

OPRACOWANIA

(Prawda ruska. Rec.:) W. G. Anastasiewicz. *Soriewnowatiel proswieszczenija i błagotworienija* 1822 nr 11; J. Dobrovský. *Jahrbücher d. Literatur* t. 27 (Wiedeń) 1824 s. 88-119. — K. W. Wójcicki: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 2. W-wa 1856. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 21 (1865). — N. Kariejew: I. B. Rakowieckij. *Enciklopiediczeskij słowar* Brockhaus-Efron. T. 25 (Petersb. 1899). — O. Balzer: Historia porównawcza praw słowiańskich. Lw. 1900. — W. Grabski: Historia Towarzystwa Rolniczego. T. 1. W-wa 1904. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 5, 8. Kr. 1904, 1906. — W. A. Francew: Polskoje sławianowiedienije konca XVIII i pierwoj czetwierti XIX st. Praga 1906 s. 217-243. — S. Krzemiński. *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907). — E. Kołodziejczyk: Słowianofilstwo Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (1800-1832). *Świat Słowiański* 1909 t. 2 s. 210. — V. Jagić: Istorija słowianskoj filologii. Petersb. 1910. — T. Tarnawski: Z powodu setnej rocznicy dzieła I. B. Rakowieckiego. *Czasop. Prawnicze i Ekonomiczne* t. 19 (1921) nr 5-6. — Z. Klarnerówna: Słowianofilstwo w literaturze polskiej l. 1800 do 1848. W-wa 1926. — B. Vydra: „Slovo o pluku Igorově", jeho ohlasy a vlivy v literatuře polské a české. *Sborník praci I Sjezdu Slovanských Filologů v Praze 1929.* T. 1. Praga 1929; wersja rozszerz. *Bratislava* t. 4 (1930). — W. A. Francew: O polských překladech Rukopisu Kralodvorskeho. *Časopis pro moderní filologii* 17 (1931). — M. Szyjkowski: Polská účast v českém národním obrození. Cz. 1. Praga 1931. — J. Ujejski: Dzieje polskiego mesjanizmu do powstania listopadowego włącznie. Lw. 1931. — J. Adamus: W. A. Maciejowski und das Programm der slavischen Rechtgeschichte. *Przew. Hist. Prawny* R. 3 (1933) s. 101 n. — T. Tarnawski: Uwod u istoriju slovenskih prava. Belgrad 1933 s. 133 n. — N. Ł. Rubinsztejn: Russkaja istoriografija. Moskwa 1941. — A. Brückner: Dzieje kultury polskiej. T. 4. Kr. 1946. — T. Lehr-Spławiński: Zarys dziejów słowianoznawstwa polskiego. Kr. 1948 *PAU. Historia Nauki Pol. w Monogr.* XXIX. — A. Vetulani: Dzieje historii prawa w Polsce. Kr. 1948 *Tamże* XVIIa. — B. Suchodolski: Rola Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk w rozwoju kultury umysłowej w Polsce. W-wa 1951. — A. Obrębska-Jabłońska: (Wstęp do) Słowo o wyprawie Igora. W-wa 1954 s. 73-74. — M. Szolson: O pierwszym przekładzie „Słowa o wyprawie Igora" na język polski. *Kwart. Instytutu Pol.-Radzieckiego* 1956 nr 3/4

http://rcin.org.pl

s. 68 n. — A. F. Grabski: I. B. Rakowiecki i jego badania nad dawną Słowiańszczyzną. *Slavia Orientalis* 1958 z. 3/4. — A. F. Grabski: Metoda porównawcza w badaniach historyczno-prawnych I. B. Rakowieckiego. *Zesz. Nauk. Uniw. Łódz.* S. I z. 8 (1958). — J. Bardach: Historia praw słowiańskich. Przedmiot i metody badawcze. *Kwart. Hist.* R. 70 (1963) nr 2. — E. Adler: J. G. Herder i Oświecenie niemieckie. W-wa 1965. — J. Maślanka: Zorian Dołęga Chodakowski, jego miejsce w kulturze polskiej i wpływ na polskie piśmiennictwo romantyczne. Wr. 1965 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 13.

RAUTENSTRAUCHOWA Z GIEDROYCIÓW ŁUCJA BARBARA (1798—1886)

Pseud. i krypt.: Autorka „Emmeliny" i „Ragany"; Autorka „Ragany"; Ł.…; Ł***; Ł. z G. R.; Ł. z ks. G. R.; Paulina Mikułowska; R. Ł. z G.

Powieściopisarka, autorka książek podróżniczych, dramatopisarka, tłumaczka.

Ur. 22 czerwca 1798 w Bobcinie (pow. brasławski); córka Romualda Giedroycia, b. generała lejtenanta wojsk litewskich, i Karoliny z Borzymowskich; siostra Kunegundy Białopiotrowiczowej. W czasie odwrotu Napoleona spod Moskwy wysłana przez ojca z matką i rodzeństwem do Francji, przebywała do 1814 w Malmaison na dworze eks-cesarzowej Józefiny de Beauharnais. Po powrocie mieszkała z rodzicami w Warszawie, gdzie ojciec jej był członkiem Komitetu Wojskowego. Uczęszczała na prelekcje uniwersyteckie L. Osińskiego. W 1822 wyszła za mąż za rozwiedzionego gen. dywizji Józefa Rautenstraucha, dyrektora w Komisji Wojny, który po powstaniu listopadowym został generałem adiutantem Mikołaja I, członkiem Rady Administracyjnej Królestwa i naczelnikiem spraw po b. Komisji Wojny. Opiekowała się jego córeczką i nawiązała bliskie stosunki z Czartoryskimi, krewnymi pierwszej żony Rautenstraucha. Przez pewien czas była wizytatorką szkół żeńskich. W 1836 wyjechała do Francji (Paryża i Sèvres), gdzie od śmierci ojca (1824) mieszkała jej matka i brat Józef. Poznała tam m. in. J. U. Niemcewicza, A. Mickiewicza, C. K. Norwida. Przed śmiercią męża (1842) wróciła do Warszawy, potem przebywała w Krakowie i Poznaniu. W 1844-1846 podróżowała po Niemczech, Szwajcarii, Włoszech i Francji. W 1853 osiadła w Puławach. Przyjaźniła się z A. E. Odyńcem i I. Domejką. Zmarła 2 maja 1886 w Puławach; pochowana w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Emmelina i Arnolf, przez Ł.... W-wa 1821.

2. Ragana, czyli płochość, przez Ł.... T. 1-3. W-wa 1830.

3. Przeznaczenie, przez autorkę Emmeliny i Ragany. T. 1-2. W-wa 1831.

4. Wspomnienia moje o Francji. Kr. 1839.
Pod względem jęz. przerobił A. Mułkowski.

5. Ostatnia podróż do Francji, ostatnie jej wrażenia. Lipsk 1841.

6. Miasta, góry i doliny. T. 1-5. Poz. 1844. Fragm.: Kilka wydartych i przedartych kartek z dziełka nazwanego „Góry i doliny". *Niezapominajki*. W-wa 1844 s. 70-94; *Przyj. Ludu* 1844 nr 22, 24, 26-30; *Podarek dla Płci Pięknej* 1855 t. 2 s. 70-92.
Pod względem jęz. przerobił A. Mułkowski.

7. W Alpach i za Alpami. Fragm. *Bibl. Warsz.* 1846 t. 4 s. 229-272. Całość: t. 1-3. W-wa 1847. Wyd. 2 W-wa 1850.

8. Kalendarzyk wspomnień narodowych na rok 1862 ułożony i wydany przez Paulinę Mikułowską. Lw. 1861.

9. Nie igraj z ogniem. Komedia w 1 akcie. Nie wyd.
O poz. tej i nast. (10-12) inform. Estr. I (wyd. 1) 352, IV (wyd. 2) 351.

10. Sąsiadki. Komedia w 2 aktach. Nie wyd.

11. Autoromania. Komedia w 1 akcie. Nie wyd.

12. Kochani ludzie. Komedia w 1 akcie. Nie wyd.

http://rcin.org.pl

13. Pamiętniki.

Wspomina je W. K. Zieliński (*Kłosy* 1882 nr 865) i K. Kaszewski (*Kłosy* 1886 nr 1090).

Artykuły i drobne utwory ogł. w czasopismach i zbiorach: *Kłosy* (tu m. in.: Do redakcji. Z powodu artykułu o „Cienistej". 1882 nr 869; Kunegunda z książąt Giedroyciów Białopiotrowiczowa. (Wspomnienie rodzinne). 1884 nr 970--974); *Kron. Rodz.* (1882, 1886; tu m. in. wiersz: Pomnij ten domek w ustronnej dolinie... — przedr. *Kłosy* 1886 nr 1090); *Księga Świata* (1852); *Niezapominajki. Noworocznik* (W-wa 1844); *Pam. Warsz.* (tu: Myśl o wychowaniu kobiet, t. 3 (1822) s. 348-373); *Pierwiosnek. Noworocznik* (W-wa 1838-1843, tu wspomnienia podróżnicze); *Podarunek dla Płci Pięknej* (1855); *Przyj. Ludu* (1844).

Miała też współpracować z wydawnictwami paryskimi: *Encyclopédie des gens du monde* (1831-1834), *Nowe Rozrywki dla Dzieci* (1834).

Przekłady

1. A. L. Staël-Holstein: Korynna, czyli Włochy. W-wa 1853. Wyd. nast. W-wa 1857.

Współautor przekładu: K. Witte.

Przypisywany Rautenstrauchowej przekład komedii P. Duporta i E. A. Scribe'a „Starsza siostra" (wyst. W-wa 3 VIII 1835); napisany pod jej rzekomym pseud. Bujna (Estr. I, wyd. 1, 375 i V, wyd. 2, 44), w rzeczywistości sygnowało nazwisko jej pasierbicy — Laury Buyno.

Listy

1. Do A. Mickiewicza 2 listy z 1838-1839. Z rkpsu Muz. A. Mickiewicza w Paryżu ogł. łub cyt. J. Odrowąż-Pieniążek: Listy do A. Mickiewicza w Muzeum A. Mickiewicza w Paryżu. Wr. 1968 *Arch. Lit.* 12.

2. Do L. P. (L. Potockiego?) z ok. 1845. Ogł. L. P. *Gaz. Warsz.* 1845 nr 54.

3. Do J. Muczkowskiego. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 4175.

4. Listy z 1859-1861. Rkps jw. sygn. 4561.

5. Do J. I. Kraszewskiego z 1861 i 1864. Rkpsy jw. sygn. 6460 IV, 6484 IV.

6. Do C. K. Norwida z 1861 i b. d. Rkps Bibl. Nar. sygn. 6290. List z 1861 ogł. J. W. Gomulicki: Podróże po Szpargalii. *Nowe Książki* 1958 nr 2.

7. Do M. Wiszniewskiego z 1861 oraz list z 1872 dotyczący A. Wiszniewskiego. Rkps Ossol. sygn. 3093/II.

8. Do M. Balińskiego b.d. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7913 III.

9. Do NN z 1885. Rkps Bibl. Nar. sygn. 2674.

10. Do NN b. d. Autograf Ossol. sygn. 9871/II 90).

11. Listy. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 4573.

OPRACOWANIA

(Emmelina i Arnolf. Rec.): F. D. (F. S. Dmochowski). *Wanda* 1821 t. 2 s. 124; X. G. (K. Giżycki?). *Gaz. Lit.* 1821 nr 17, 20, 22. — (Ragana, czyli płochość. Rec.): A. G. (A. Gorczyński). *Pam. dla Płci Pięknej* 1830 t. 1 s. 153--159; *Kur. Pol.* 1830 nr 37. — (Przeznaczenie. Rec.): L. Z. *Gaz. Kr.* 1831 nr 253. — (Wspomnienia moje o Francji. Rec.): K. Podwysocki. *Athenaeum* 1841 t. 5 s. 215-223. — (Miasta, góry i doliny. Rec.): *Bibl. Warsz.* 1844 t. 4 s. 627-638; *Kur. Warsz.* 1844 nr 308; L. P. (L. Potocki?). *Gaz. Warsz.* 1845 nr 54. — K. W. Wójcicki. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 21 (1865). — K. W. Zieliński: Cienista w Puławach. *Kłosy* 1882 nr 865. — W. Marrené (Morzkowska): Nasze autorki. *Tyg. Powsz.* 1885 nr 20-22. — (Nekrologi): Chorąży (S. Godlewski). *Niwa* 1886 nr 275; (G. Czernicki). *Rola* 1886 nr 21; M. Ilnicka. *Bluszcz* 1886 nr 19-21; *Gaz. Pol.* 1886 maj; K. Kaszewski. *Kłosy* 1886 nr 1090; Kalendarz „Wieku". W-wa 1886 s. 9-10; *Kron. Rodz.* 1886 nr 10; *Kur. Codz.* 1886 nr 123; *Kur. Pol.* 1886 nr 123, 147; W. Marrené (Morzkowska). *Świt* 1886 nr 111-113; A. E. Odyniec: Do Ł. Rautenstrauchowej. (Wiersz). *Przegl. Polityczny, Społ. i Lit.* 1886 nr 113; O. Viola (M. Wołowski). *Tyg. Romansów i Powieści* 1886 nr 906; *Wiek* 1886 nr 100; X. *Tyg. Ilustr.* 1886 nr 176. — K. N. (Nakwaska): Kilka wspomnień z życia śp. Ł. z ks. Giedroyciów Rautenstrauchowej. *Kłosy* 1889 nr 1229, 1232, 1233. —

K. Wojciechowski: Werter w Polsce. Lw. 1904. — M. Szyjkowski: Osjan w Polsce na tle genezy romantycznego ruchu. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 53 (1913) i odb. (Kr. 1912). — K. Wojciechowski: Historia powieści w Polsce. Lw. 1925. — A. Bronarski: Stosunki intelektualne polsko-szwajcarskie w ciągu wieków. *Przegl. Współcz.* t. 38 (1931) nr 112/113. — T. Heller: Ostatnia romantyczka. *Bluszcz* 1936 nr 29. — S. Pagaczewski: Wojaże księżnej pani. *Tyg. Powsz.* 1955 nr 33. — A. Jakubiszyn-Tatarkiewicz: Od Malmaison do Puław, czyli odyseja polskiej Korynny. *Kamena* 1958 nr 10/12. — Z. Sinko:

http://rcin.org.pl

Powieść angielska osiemnastego wieku a powieść polska l. 1764-1830. (W-wa 1961) *IBL. Hist. i Teoria Lit. Hist. Lit.* 6. — K. Bartoszyński: O powieściach Fryderyka Skarbka. (W-wa 1963) *Tamże* 8. — M. Jasińska: Narrator w powieści przedromantycznej 1776-1831. (W-wa 1965) *Tamże* 15.

REKLEWSKI WINCENTY (1786—1812)

Krypt.: W. R.

P o e t a.

Ur. w 1786 we wsi Obręczna w pow. radomskim (wg Z. Hordyńskiego i K. Brodzińskiego: w Boleszynie w Kieleckiem); syn średniego szlachcica Józefa, sprawującego później urząd sędziego pokoju. Uczył się w szkole podwydziałowej w Słupi Nowej; od 1804 studiował na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Krakowskiego, kolegując z A. Brodzińskim. W 1806 przerwał studia i wstąpił do wojska Księstwa Warszawskiego, awansując 12 lipca 1807 do stopnia podporucznika 2 batalionu artylerii pieszej. Za walki p. Raszynem i Sandomierzem odznaczony złotym krzyżem Virtuti Militari. 1 kwietnia 1809 uzyskał stopień porucznika, a 2 lipca t. r. — kapitana. W 1809-1811 dowodził 12 kompanią artylerii pieszej w Krakowie, następnie był poddyrektorem fortyfikacji korpusu inżynierów w Modlinie (w stopniu podpułkownika). W 1812 wziął udział w wyprawie Napoleona na Moskwę. Po bitwie p. Smoleńskiem, w której się odznaczył, zachorował i został przewieziony do Moskwy. Zmarł w 1812 w lazarecie w Moskwie.

TWÓRCZOŚĆ

1. (Wiersze:) Wiesław o Kwiatosławie; Laura i Filon, czyli zakład; Ułomek z sielanki Wiesław i Skotosław. Wyd. A. Brodziński w: Zabawki wierszem. Kr. 1807; wyd. 2 tyt.: Kr. 1808.

2. Pienia wiejskie przez W. R. Kr. 1811. Kilka wierszy tego zbiorku przedr. Ż. Pauli pt. Sielanki krakowskie. Kr. 1850.

3. Wieńce. Poema pastoralne; Sonet (inc.: Nie znałem wtedy miłości...). Ogł. K. Brodziński. *Pam. Warsz.* t. 19 (1821) s. 381-392.

4. Robienie kwiatów. Poema. Z rkpsu ogł. B. Gubrynowicz: O nieznanych utworach W. Reklewskiego. *Pam. Lit.* R. 24 (1927) i odb.

Tamże ogł. poz. 5 i parę drobnych wierszy i fragm.

5. Cecylia utracona. Poemat heroikomiczny, nie ukończ. (przerwany na pieśni 6). Fragm. z rkpsu ogł. B. Gubrynowicz, jw. poz. 4.

Parę wierszy Reklewskiego przedr. antologie (m. in.): L. S. Korotyński: Poeci legioniści. W-wa 1907; J. Tuwim: Księga wierszy polskich XIX w. T. 1. W-wa 1954, wyd. 2 W-wa 1956; P. Hertz: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959; Cz. Zgorzelski: Ballada polska. Wr. (1962) *BN* I, 177.

L i s t y

1. Do J. Stattlera z 1811. Rkps Ossol. sygn. 12156/III.

OPRACOWANIA

K. Brodziński: Wiadomość o W. Reklewskim. *Pam. Warsz.* t. 1 (1815); przedr. w: Pisma. T. 5. Poz. 1873 s. 129-133 i wyd. nast. — J. Lipiński: O poemacie sielskim. *Pam. Warsz.* t. 1 (1815). — K. Brodziński: (Przypisy do wierszy Reklewskiego). *Tamże* t. 19 (1821); przedr. w: Pisma estetyczno-krytyczne. T. 2. Wr. 1964. — (Ż. Pauli): Krótka wiadomość o życiu W. Reklewskiego. W wyd.: Sielanki krakowskie. Kr. 1850. — A. Grabowski: Wspomnienia. T. 2. (Powst. ok. 1860). Wyd. S. Estreicher. Kr. 1909 *Bibl. Kr.* 41. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 22 (1866). — W. K. Stattler: Przypomnienie starych znajomości. *Kłosy* 1873 nr 430. — M. Gawalewicz: O śpiewaku „Wiesława". W: Sylwetki i szkice literackie. Kr. 1888. — Z. Hordyński: Brodzińskiego lata szkolne. *Kwart. Hist.* R. 2 (1888). — B. Gubrynowicz: W. Reklewski. Szkic literacki. Lw. 1893. [Rec.: L. M. Dziama. *Przegl. Powsz.* t. 40 (1893)]. — F. Krček: Do życiorysu W. Reklewskiego. *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — B. Gembarzewski: Wojsko polskie 1806-

http://rcin.org.pl

-1814. W-wa 1905. — J. Michalski. *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907). — L. S. Korotyński: Poeci legioniści. Wybór ich poezji. W-wa 1907 *Tania Bibl.* 26. [Rec.: W. Hahn. *Książka* 1909 s. 98-99]. — Z. Przyrembel: O pieśniarzach - żołnierzach w r. 1812 poległych. *Dzien. Kijowski* 1912 nr 232. — M. Smolarski: Poezja legionów. Kr. 1912 s. 132-136. — M. Szyjkowski: Gessneryzm w poezji polskiej. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 53 (1916) i odb. (Kr. 1914). —

M. Szyjkowski: Le Préromantisme en Pologne: Le Gessnerisme. *Revue des Études Slaves* t. 6 (1926). — B. Gubrynowicz: O nieznanych utworach W. Reklewskiego. *Pam. Lit.* R. 24 (1927) i odb.; przedr. w: Studia literackie. W-wa 1935. — A. P. (Patkowski): Ze stron rodzinnych W. Reklewskiego. *Pam. Świętokrzyski* 1930 (Kielce 1931). — M. Kridl: Poeci legioniści. W: Poezja w l. 1795-1863. *Dzieje literatury pięknej w Polsce. PAU.* Cz. 2. Wyd. 2. Kr. 1936. — S. Windakiewicz: Epika polska. Kr. 1939. — Cz. Zgorzelski: Duma — poprzedniczka ballady. Tor. 1949 *Tow. Nauk. w Tor. Prace Wydz. Filol.-Filoz.* t. 2 z. 2. — J. W. Gomulicki: W. Reklewski. W: J. Tuwim: Księga wierszy polskich XIX w. T. 1. W-wa 1954; wyd. 2 W-wa 1956. — Cz. Zgorzelski: Ze studiów nad tekstami Brodzińskiego. *Pam. Lit.* R. 48 (1957) z. 4. — W. A. Kempa: Wiersze żołnierzy tułaczy (z 1797-1814). *Mówią wieki* 1959 nr 5. — M. Piszczkowski: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 2. Wr. 1963 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 9. — Cz. Hernas: W kalinowym lesie. T. 1: U źródeł polskiej folklorystyki. (W-wa 1965).

ROGALIŃSKI JÓZEF FELIKS (1728—1802)

Fizyk, matematyk, teoretyk wojskowości, astronom, kaznodzieja.

Ur. 20 listopada 1728 w Jurkowie (pow. Kościan); syn Antoniego Rogalińskiego h. Łodzia, sędziego ziemskiego wschowskiego, i Heleny z Rogalińskich. 15 sierpnia 1746 wstąpił do zakonu jezuitów. Nowicjat odbył u Św. Szczepana w Krakowie (1746-1748), po czym studiował filozofię w Jarosławiu (1748-1751). W 1751-1754 był nauczycielem szkół zakonnych: w Brześciu Litewskim (1751/52, uczył początków i gramatyki), Toruniu (1752/53, gramatyki) i Kaliszu (1753/54, poetyki). Jesienią 1754 wysłany na trzyletnie studia teologiczne do Collegium Romanum. Od jesieni 1759 studiował w Paryżu matematykę, fizykę i astronomię (dwa i pół roku). Do kraju powrócił w 1762 z tytułem doktora teologii i obojga praw i skierowany został do pracy w kolegium poznańskim na stanowisku doradcy rektora, duszpasterza oraz profesora matematyki i fizyki doświadczalnej (w 1768-1769 prowadził nadto protokół narad domowych). Do 1766 urządził przy kolegium obserwatorium astronomiczne i muzeum fizyczne (z funduszów własnych i ks. Ignacego Trąbczyńskiego, nadwornego kapelana rodziny Leszczyńskich) i został jego prefektem. Równocześnie z pracą w kolegium prowadził publiczne wykłady z fizyki eksperymentalnej (do 1773), kierował kursami dla matematyków i geometrów, prowadził obserwacje astronomiczne i meteorologiczne. W 1772 obdarowany przez króla medalem „Merentibus".

Po kasacie zakonu pozostał w Poznaniu i zabiegał około utworzenia z pojezuickiego kolegium Akademii Wielkopolskiej, uzyskując dla swych planów poparcie Sułkowskich, biskupa poznańskiego A. S. Młodziejowskiego i Komisji Edukacji Narodowej. W lecie 1774 otrzymał od Komisji nominację na rektora Akademii Poznańskiej (pojezuickiej, równocześnie istniała druga Akademia Poznańska, zwana też Akademią Lubrańskiego, kolonia akademicka uniwersytetu krakowskiego); w zamian ofiarował Akademii muzeum i obserwatorium, czym ujęta z kolei KEN przyznała mu przywilej dożywotni na prowadzenie drukarni pojezuickiej (w 1792 przejął ją rząd pruski). Równocześnie powołano Rogalińskiego na stanowisko wizytatora szkolnego departamentu wielkopolskiego. W 1775 tytułowano go oficjalnie rektorem Akademii Wielkopolskiej (od 21 marca) i powołanie jej wydawało się bliskie realizacji (działał już tymczasowy wydział teologicz-

http://rcin.org.pl

ny). Ostatecznie jednak sprawa upadła w 1780 po złączeniu obu Akademii Poznańskich w szkołę wydziałową, a Rogaliński podał się do dymisji (13 marca 1780). Gabinet i obserwatorium jego fundacji częściowo zniszczały, częściowo przejęła je w 1783 Szkoła Główna Koronna. Rogaliński — jako koadiutor katedry poznańskiej (od 1775), archidiakon śremski i proboszcz wschowski (od 1777) — poświęcił się wówczas pracy duszpasterskiej; we Wschowie opiekował się szkółką parafialną. 19 września 1789 odznaczony orderem Św. Stanisława. Zmarł 6 listopada 1802 we Wschowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Tablica na zawsze wyrachowana wschodu i zachodu słońca na Poznań i miejsca przyległe. Poz. 1763.

2. O sztuce budowniczej na swoje porządki podzielonej zabawa ciekawa miana w szkołach poznańskich. (Poz.) 1764. Wyd. 2: Sztuka budownicza ... teraz na nowo poprawiona, przedrukowana, przerysowana. Wyd. F. Degen. W-wa 1775.

3. Doświadczenia skutków rzeczy pod zmysły podpadających na publicznych posiedzeniach w szkołach poznańskich Societatis Jesu na widok wystawione i wykładane. Ks. 1. Poz. 1765; ks. 2. Poz. 1767; ks. 3. Poz. 1770; ks. 4. Poz. 1776. Wyd. 2 tyt. ks. 1-3: Poz. 1771. Duże fragm. „Przemowy" przedr.: F. Chłapowski w: Życie i prace ks. J. Rogalińskiego. Cz. 1. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 28 (1901) i odb. Poz. 1902; S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933 s. 361-367; B. Suchodolski w: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953.

Wzorował się na dziele swego mistrza J. A. Nollet: Leçons de physique expérimentale. W ks. 4 zawarty obszerny wykład „nauki wojennej".

4. Kazanie na zaczęciu sejmu walnego ordynaryjnego dnia 5 października roku 1778 w Kolegiacie Warszawskiej miane. W-wa (1778).

5. Mowa J. W. Jmci księdza ... dziekana i deputata na Trybunał Koronny Katedry Poznańskiej delegowanego od tegoż Trybunału do J. K. Mci, dnia 19 października roku 1783 miana. B. m. (1783),

6. Kazanie na uroczystej wotywie przed elekcją plenipotenta na sejm i sędziów apelacyjnych miast wolnych województwa poznańskiego miane. Poz. (1791).

Drobne wiersze (z 1746) i obserwacje astronomiczne ogł. F. Chłapowski, jw. poz. 3.

Rkpsy wierszy w Ossol. sygn. 30/II, 31/II i Bibl. Uniw. Poz. sygn. 69, 279, 334.

Listy i materiały

1. Do Stanisława Augusta z 9 września 1772, z 1778. Rkps Bibl. Czart. sygn. 105.

2. Do A. Sułkowskiego 9 listów z 1774--1778 oraz notatki i rachunki. Ogł. F. Chłapowski, jw. Twórczość poz. 3 (cz. 2. Poz. 1905).

3. Odpis metryki chrztu. W: Liber metricae novitiorum Societatis Jesu (1709-1773). Rkps Ossol. sygn. 100/II k. 69.

4. Notatnik życia duchownego za l. 1747-1783. Rkps Arch. Prowincji Małopol. Towarzystwa Jezusowego nr 38 (bez tyt.). Omów. S. Bednarski, jw. Twórczość poz. 3 s. 71. Na końcu notatnika: Oratio ante scholam. Faksymile autografu i przekł. pol. modlitwy ogł. S. Bednarski, s. 377-378.

OPRACOWANIA

Próba monografii: F. Chłapowski: Życie i prace ks. J. Rogalińskiego. Cz. 1-2. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 28 (1901), t. 31 (1904) i odb. cz. 1-2 (Poz. 1902-1905).

Catalogus personarum et officiorum provinciae Polonae Societatis Jesu ex a. 1746 in a. 1774. Rkps Arch. Romanum Soc. Jesu Polonica 46, 48. — *Komisja Edukacji Narodowej i jej szkoły w Koronie 1773-1794.* Wyd. T. Wierzbowski. Z. 20, 23-25, 35, 37-39. W-wa 1901-1917. — Polska stanisławowska w oczach cudzoziemców. T. 1. Oprac. W. Zawadzki. (W-wa) 1963 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — F. K. Dmochowski: Wiadomość o życiu i pismach J. Rogalińskiego. *Nowy Pam. Warsz.* 1803 kwiecień; przedr. w: Pisma rozmaite. T. 2. W-wa 1826. — J. Śniadecki: Życie przez niego samego opisane. (Powst. ok. 1828). W: Korespondencja... Listy z Krakowa. T. 1: 1780-1787. Wyd. L. Kamykowski. Kr. 1932 *PAU. Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* 1 s. 8, 29. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. *Przegl. Poz.* t. 33 (1862) i osob. (Poz. 1862). — F. Karliński: Rys dziejów obserwatorium astronomicznego przy Uniwersytecie Krakowskim. Kr. 1864. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 22 (1866). — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce w. XVIII. Kr. 1891; wyd. 3

http://rcin.org.pl

W-wa 1949. — A. Sz. (Szaniawski). *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 23 (1899). — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 3. Lw. 1902. — M. Straszewski: Dzieje filozoficznej myśli polskiej w okresie porozbiorowym. T. 1. Kr. 1912. — X. J. N. (Niedzielski). *Podręczna enc. kościelna*. T. 33/34 (1914). — S. Łoza: Kawalerowie orderu Św. Stanisława, 1765--1813. W-wa 1925. — S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933. — A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — J. Poplatek: Udział byłych jezuitów w Komisji Edukacji Narodowej. (Powst. przed 1955). (Maszynopis w Arch. OO. Jezuitów w Kr.). — L. Chmaj: Kartezjanizm w Polsce w XVII i XVIII w. *Myśl Filoz.* 1956 z. 5 s. 98-99. — T. Nowak: Przegląd polskiego piśmiennictwa z dziedziny fortyfikacji i inżynierii wojskowej w XVI-XVIII w. *Studia i Materiały do Historii Wojskowości* t. 11 cz. 2 (1965) s. 122 n. — R. W. Wołoszyński: Pokolenia oświeconych. Szkice z dziejów kultury polskiej XVIII w. W-wa 1967. — B. Natoński: Wypisy ze źródeł jezuickich i uwagi. (Maszynopis w posiadaniu redakcji).

ROGALIŃSKI KASPER (GASPER) (przed 1728—1788)

Pseud.: Rogalina.

Poeta, polityk.

Ur. przed 1728 zapewne w Jurkowie (pow. Kościan); syn Antoniego h. Łodzia, sędziego ziemskiego wschowskiego, starosty nakielskiego, i Heleny z Rogalińskich; starszy brat Józefa. Pisał się z Dzwonowa, był starostą obornickim, później nakielskim (od 1761) i rogozińskim. W 1759 — poseł nadzwyczajny do Petersburga z projektem organizacji dostaw dla armii rosyjskich; w pocz. 1760 posłował do cesarzowej Elżbiety od W. Łubieńskiego i szlachty z żądaniem wynagrodzenia szkód poczynionych w Polsce przez armię rosyjską. Przysyłał stamtąd J. Mniszchowi i W. Łubieńskiemu cyfrowaną korespondencję. W 1761 powołany na sekretarza generalnego Skarbu Koronnego do dostarczania żywności i furażu dla wojsk rosyjskich. W 1763 posłował z ramienia króla, prymasa i hetmana w.kor. do Fryderyka II ze skargą na gwałty wojsk pruskich (nie przyjęty przez Fryderyka). W 1764 posłował z Poznańskiego na sejm konwokacyjny (następnie na sejmy od 1766 do 1776) i został stronnikiem Familii. Należał do kręgu poetów dworskich Stanisława Augusta (wymieniony obok C. Czaplica i W. Jakubowskiego w sielance A. Naruszewicza „Oczekiwanie pasterza na towarzyszów") i współpracował z *Monitorem* (1766).

21 kwietnia 1766 powołany na asesora dyrekcji Kompanii Manufaktur Wełnianych. W 1767 — na komisarza do regulacji rzek spławnych. Od t.r. do 1780 stale powoływany do Komisji Skarbu Koronnego.

W czasie konfederacji barskiej należał do niesławnej Rady Patriotycznej M. N. Wołkońskiego. Na sejmie rozbiorowym 1773-1775 delegowany do układów handlowych z Austrią i Prusami. Konsyliarz ze stanu rycerskiego I kompletu Rady Nieustającej. W 1778 został wojewodą inflanckim. W 1780 — delegowany do wysłuchania rachunków Komisji Skarbowej Litewskiej (rozpoczął sprawę A. Tyzenhauza). Należał do wolnomularstwa, w 1780 uczestniczył w zjeździe w Wilhelmsbadzie (namiestnik Trzech Chełmów i mistrz deputowany Cnotliwego Sarmaty i Gwiazdy Biegunowej). Żonaty był z Anną Golińską, po raz drugi z Konstancją z Bekierskich Bielską, kasztelanową halicką. Kawaler orderów Orła Białego i Św. Stanisława; hrabia Św. Cesarstwa Rzymskiego (od 1787). Zmarł w 1788.

TWÓRCZOŚĆ.

1. Artykuły z wierszykami w tekście. *Monitor* 1766 nr 24, 26, 32, 33, 38. Niektóre przedr. *Monitor* 1779 nr 31, 1780 nr 4, 93, 1781 nr 21.

2. Mowa ... imieniem Stanu Rycerskiego.

http://rcin.org.pl

W zbiorze: *Żal polskiej ojczyzny nad śmiercią ... Władysława Aleksandra Łubieńskiego arcybiskupa gnieźnieńskiego ... w ... kolegiacie łowickiej w czasie aktu pogrzebowego dnia 27 lipca R. P. 1767 ... imieniem Najjaśniejszego Króla JMci Stanisława Augusta, całej Rzeczypospolitej i stanu duchownego oświadczony.* Łowicz 1767.

3. Mowa ... delegata od Komisji Rzeczypospolitej Skarbu Koronnego, na Prześwietnej Delegacji d. 17 stycznia 1774. B.m. (1774).

4. Mowa ... na sesji sejmowej dnia 17 Octobra roku 1778 przy czynieniu relacji o stanie Skarbu Koronnego miana. B.m. (1778; dwa wyd.).

W czasie tegoż sejmu ogł. też osob. mowę dat. 24 października.

5. Głos ... dnia 21 października 1780. (W-wa) 1780.

Twórczość poetycka Rogalińskiego nie jest właściwie znana poza: wierszykami rozproszonymi w *Monitorze* (zob. poz. 1); fragm. wiersza ogł. przez S. Tomkowicza z teki literariów Stanisława Augusta (Z wieku Stanisława Augusta. T. 2. Kr. 1882 s. 73 — bez rozwiązania autora, podpisanego pseud.: Rogalina); dwoma swawolnymi epigramatami zachowanymi w rkpsie Bibl. PAN Kr. sygn. 615 i odpisie L. Bernackiego (rkps Ossol. sygn. 7070/II VII) s. 163, 165).

Listy i materiały

1. Korespondencja z Jerzym Mniszchem. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 3835-3853.

Inform. W. Konopczyński.

2. Korespondencja z W. A. Łubieńskim. Rkpsy Bibl. Uniw. Warsz. (Acta Primitialia). Niektóre listy i instrukcje z 1759-1760 w rkpsach Ossol. sygn. 353/II 32, 50.

3. Do nieznanego senatora wielkopolskiego z 27 sierpnia 1763. Ogł. T. Żychliński: Złota księga szlachty polskiej. R. 6. Poz. 1884 s. 291.

4. Do Stanisława Augusta w zbiorach z 1763-1780, 1780-1784, 1780-1786, 1786-1787, 1780-1792. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 685, 686, 698, 700, 729.

5. Korespondencja z Antonim Barnabą Jabłonowskim wojewodą poznańskim b.d. i z 1767. Rkpsy Ossol. sygn. 486/III 43), 562/II 27), 714/I, 1406/I, Bibl. Akademii Nauk USRR (Arch. Chreptowiczów sygn. I 5989).

6. Do Ksawerego Molskiego z ok. 1767-1772. Rkps Bibl. Kórn. sygn. 2113.

7. Do J. Wybickiego z 1776. Wyd. zob. Wybicki J., Twórczość poz. 1.

8. Do Adama Ponińskiego b.d. Rkps (autograf) Bibl. Jagiel. sygn. 6147 IV t. 13.

9. Od kanclerza rosyjskiego M. I. Woroncowa z 21 marca 1760. Rkps Ossol. sygn. 353/II 54).

10. Od Daniela Lassow z 7 lutego 1762 (lub 1763). Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1134.

11. Od Voltaire'a z 20 sierpnia 1767 z Paryża. Kopie w rkpsach Ossol. sygn. 714/I k. 38-39, 1406/II 62). Przekł. ang. ogł. T. Besterman w: Voltaire's Correspondences. T. 66. Genewa 1961 (nr 13487).

Publikacja zawiera również przekł. franc. listu Rogalińskiego do NN. b.d.

Korespondencja Rogalińskiego zachowana też w rkpsach Hauptstaatsarchiv w Dreźnie (m.in. loc. 3035, 3592).

OPRACOWANIA

A. Naruszewicz: Oczekiwanie pasterza na towarzyszów. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1771 t. 3 cz. 1 s. 126 i wyd. nast. — W. Wilkoszewski: Rys historyczno-chronologiczny Towarzystwa Wolnego Mularstwa w Polsce. (Powst. przed 1838). Wyd. z rkpsu T. Święcicki. Londyn 1968. — T. Żychliński: Złota księga szlachty polskiej. R. 6-7. Poz. 1884-1885. — T. Korzon: Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta. T. 2-4. Wyd. 2. W-wa 1897. — F. Chłapowski: Życie i prace ks. Józefa Rogalińskiego. Cz. 1. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 28 (1901) i odb. (Poz. 1902). — W. Konopczyński: Mrok i świt. W-wa 1911. — W. Konopczyński: Polska w dobie wojny siedmioletniej. T. 2. W-wa 1911 *Monogr. w Zakresie Dziejów Nowożytnych* 16. — S. Uruski: Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. T. 15. W-wa 1931 s. 215-216. — S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738-1821. Kr. 1929. — L. Bernacki: Materiały do życiorysu i twórczości Krasickiego. *Pam. Lit.* R. 30 (1933) s. 417, 428, 429. — W. Konopczyński: Konfederacja barska. T. 1-2. W-wa 1936-1938.

http://rcin.org.pl

ROSOŁOWSKI STANISŁAW (1797—1855)

Inna forma nazwiska: Rossołowski.

Krypt.: St. R.

P o e t a, t ł u m a c z, l e k a r z.

Ur. 5 lutego 1797 w miasteczku Różana k. Słonimia. Matką jego była aktorka sceny wileńskiej, z v. Kuczyńska. Gimnazjum ukończył w Wilnie w 1811, po czym studiował jako stypendysta skarbowy medycynę na Uniwersytecie Wileńskim, interesując się również literaturą. Doktorat medycyny uzyskał w 1817, w tymże czasie ożenił się z córką Opitza, piekarza wileńskiego, i przyjął obowiązki prywatnego lekarza w domu jednego z magnatów rosyjskich w Pińszczyźnie. Współpracował z czasopismami wileńskimi i warszawskimi posyłając im swoje utwory. W 1830 powrócił do Wilna, gdzie pracował jako lekarz — bez większego jednak powodzenia. Parę lat przed śmiercią utracił ukochanego syna, Edwarda, doktora medycyny uniwersytetu moskiewskiego. Zmarł 11 września (wg starego stylu: 31 sierpnia) 1855 w Wilnie.

TWÓRCZOŚĆ

1. De polipi cordis vivente in homine generatione. Wil. 1818.
Rozpr. doktorska.

2. Poezje. T. 1-2. Rkps przygot. do druku, który zapowiedziały już *Wizerunki i Roztrząsania Nauk.*, znajdował się w rękach A. H. Kirkora.

Wiersze ogł. w czasopismach i zbiorach: *Biruta*. *Noworocznik* (Wil. 1837-1838; tu: Filozofia. Dumanie ... do markiza L. M. E. Cz. 1 s. 144-149), *Dzieje Dobroczynności Kraj. i Zagr.* (1823), *Dzien. Wil.* (1815-1829), *Gaz. Warsz.* (1855; tu: Wiersze do syna w dzień Nowego Roku 1835. Nr 286; Wiersz do swego syna w wigilię Nowego Roku 1843. Nr 288), *Noworocznik Literacki 1844* (Petersb.-Wil. 1843; tu: Przy ofiarowaniu książki do nabożeństwa dla syna. S. 24-25), *Noworocznik litewski na r. 1831* (Wil. 1830; tu: Do K. W. Posyłając mu tłumaczenie 4 pieśni Childe-Harolda z Byrona. S. 165), *Pam. Warsz.* (1822-1823; tu: Do S. M. zachęcając do pisania wierszy. 1822 t. 3 s. 227-232), *Radegast* (Wil. 1843; tu: Wiersz w imionniku dla Flory B. T. 1 s. 11-12), *Teka Wil.* (1858 nr 3), *Tyg. Wil.* (od 1815), *Wanda* (1820), *Znicz* (Wil. 1834).

Niektóre przedr.: *Tyg. Ilustr.* 1866 nr 343; L. Uziębło. *Z ziemi pagórków leśnych, z ziemi łąk zielonych. Ks. zbior. ... A. Mickiewicza*. W-wa 1899; P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

Niektóre zachowane w rkpsach: Bibl. Jagiel. sygn. 2963 (Prace roczne w wierszu ... ucznia kl. VI w gimnazjum wileńskim, r. 1811), Bibl. PAN Kr. sygn. 1876 t. 3 (Wiersz do Fryderyka Hechella).

P r z e k ł a d y

1. P. Vergilius Maro: Eneida. Fragm. z ks. 9 i 8. *Dzien. Wil.* 1815 t. 1 s. 331-335, 1819 t. 2 s. 407-412.

2. G. E. Lessing: Bajki (Paw i kogut, Jaskółka). *Tyg. Wil.* 1816 t. 2 nr 48.

3. H. Racan de Bueil: Słodycz wiejskiego życia. *Dzien. Wil.* 1817 t. 6 s. 239-241; Powrót na wieś. *Tamże* 1818 t. 1 s. 409-412.
Rkps Bibl. Uniw. Wil. sygn. 935.

4. J. J. Le Franc de Pompignan: Dydona. Wyjątki tragedii. *Dzien. Wil.* 1818 t. 1 s. 496-502, t. 2 s. 89-90; Oda na śmierć J. B. Rousseau. *Tamże* 1820 t. 2 nr 3.

5. V. Fabre: Tass. Oda. *Dzien. Wil.* 1820 t. 2 nr 1.

6. J. Delille: Dobroczynność. *Dzien. Wil.* 1820 t. 3 s. 185-189. Przedr.: *Wanda* 1820 t. 2; *Dzieje Dobroczynności Kraj. i Zagr.* 1823 t. 2 s. 216 n.

7. P. D. Le Brun: Zapadnienie Lizbony w r. 1775. Oda. *Dzien. Wil.* 1821 t. 1; Oda do słońca. Z powodu nieszczęść, jakie trapiły ziemie po upadku Lizbony napisana. *Tamże* 1822 t. 2, toż *Pam. Warsz.* t. 2 (1822) s. 250-260.

8. G. G. Byron: Childe-Harold. Fragm. poematu. *Dzien. Wil.* 1829 t.: Literatura nadobna s. 40-43, 53-56, *Noworocznik litewski na r. 1831*. Wil. 1830 s. 166-175, *Radegast*. Wil. 1843 t. 1; Odpowiedź na list przyjaciela. *Znicz*. Wil. 1834 s. 212.

9. T. Moore: Melodie irlandzkie. *Dzien. Wil.* 1829 t.: Literatura nadobna s. 98-104, 115-119.

http://rcin.org.pl

10. J. Addison: Hymn do Boga. Naśladowany przez... *Dzien. Wil.* 1829 t.: Literatura nadobna s. 255-256.

11. A. de Lamartine: Człowiek. Do lorda Byrona dumanie. *Noworocznik litewski na r. 1831.* Wil. 1830 s. 296-306; Wyjątek o człowieku z „Harmonii świętych". *Znicz.* Wil. 1834 s. 118.

12. V. Hugo: Wiersz do młodej dziewczyny. *Znicz.* Wil. 1834 s. 119.

OPRACOWANIA

Korespondencja filomatów 1815-1823. T. 4: Archiwum filomatów. Cz. 1. Wyd. J. Czubek. Kr. 1913. — S. Morawski: Kilka lat młodości mojej w Wilnie (1818-1825). (Powst. 1848). Oprac. A. Czartkowski, H. Mościcki. W-wa 1924; wyd. nast. (W-wa) 1959 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — (Nekrologi:) W. Syrokomla (L. Kondratowicz). *Dzien. Wil.* 1855 nr z 3 września i odb.; Wacław P. (Przybylski). *Gaz. Warsz.* 1855 nr 288; *Wiad. Pol.* (Paryż) 1856 nr 11-12; Wyjątek z listu**. *Bibl. Warsz.* 1857 t. 3. — Jan ze Śliwina (A. H. Kirkor): Przechadzki po Wilnie i jego okolicach. Wil. 1858 s. 298-301. — L. Jenike: S. Rosołowski. *Tyg. Ilustr.* 1865 nr 326. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 22 (1866). — A. E. Odyniec: Wspomnienia z przeszłości opowiadane Deotymie. *Kron. Rodz.* 1880 nr 4; wyd. osob. W-wa 1884 s. 123-124, 216-217. — Dr Szeliga (J. Bieliński): Bibliografia czasopism wileńskich (1805-1860). *Wiadomości Bibliogr.* 1884-1886. — J. Bieliński: Doktorowie medycyny promowani w Wilnie. *Pam. Lekarski* 1886 i odb. (W-wa 1886). — J. Bieliński: Stan nauk lekarskich za czasów Akademii Medyko-Chirurgicznej Wileńskiej. W-wa 1889. — J. Tretiak: Młodość Mickiewicza. T. 2. Petersb. 1898 s. 53-54. — L. Uziębło: Doktor-poeta. *Z ziemi pagórków leśnych, z ziemi łąk zielonych. Ks. zbior. ... A. Mickiewicza.* W-wa 1899 s. 315-319. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 3. Wil. 1899-1900. — L. Uziębło: S. Rosołowski. (W 50-tą rocznicę śmierci). *Kur. Litewski* 1905 nr 2. — L. Uziębło: Na półwieczną doktora poety pamiątkę. *Wędrowiec* 1905 nr 38. — L. Janowski: Słownik bio-bibliograficzny d. Uniwersytetu Wileńskiego. Wyd. pod kierunkiem R. Mienickiego. Wil. 1939. — P. Hertz: S. Rosołowski. W: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

RUTKOWSKI ONUFRY JÓZEF (1746–1815)

Krypt.: X. O. R. S. P.

Poeta.

Ur. 26 grudnia 1746. 29 sierpnia 1762 wstąpił w Podolińcu do zakonu pijarów, przyjmując imię Onufrego (imię chrzestne: Józef). Po odbyciu nowicjatu studiował w Nowym Sączu humaniora (1765) i logikę (1766), a w Międzyrzeczu Koreckim fizykę (1767). Następnie podjął pracę nauczycielską: w 1768 uczył w szkołach pijarskich w Chełmie (w infimie), w 1769-1770 w Szczuczynie Mazowieckim (w infimie i gramatyce). W 1771-1772 studiował teologię w Chełmie i Warszawie (po roku). W 1773 — nauczyciel gramatyki w Warszawie; w roku następnym przeniesiony na stanowisko nauczyciela retoryki i poetyki do Góry, w 1775 — do Lwowa. Następnie uczył retoryki w Złoczowie (1777-1778) i Chełmie (1779), w 1780-1784 był tamże profesorem filozofii i kierownikiem szkoły (praefectus scholarum). Od 1784 do 1791 pełnił obowiązki guwernera w nie znanym bliżej domu szlacheckim. Do zajęć w szkołach pijarskich wrócił w 1792: rok uczył w warszawskim Collegium Nobilium, następny — w szkołach chełmskich. Od lata 1793 do 1798 był wychowawcą w domu Suffczyńskich. W 1799 osiadł na probostwie w Łęcznej (w Lubelskiem). Zmarł w 1815 w Lublinie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiersz radośny na dzień ślubny Jaśnie Wielmożnego Jerzego hrabi Potockiego, starosty tłomackiego, i Barbary Brzostowskiej, podskarbianki w. W. X. Lit. B. m. (1773).

2. Zabawki poetyckie rozmaitym wierszem polskim napisane przez X. ... Scholarum Piarum, w Konwikcie Nobilium lwowskim retoryki i poetyki profesora. Lw. 1775.

http://rcin.org.pl

Dedyk. Jakubowi Komorowskiemu, kasztelanowi santockiemu.

Zbiór ód, satyr, eklog, sielanek i rozmów wierszem, m.in. przekł. z M. Sarbiewskiego, J. Walliusa, „Oda XIII. Na dzień imienin Adama Naruszewicza poety laurem i medalem od króla Stanisława Augusta udarowanego".

3. Oda wdzięczność okazująca Jaśnie Wielmożnemu Jmć Xiędzu Samuelowi na Głownie Głowińskiemu, sufraganowi lwowskiemu, biskupowi hebrońskiemu, imieniem Konwiktu Nobilium lwowskiego Scholarum Piarum ... z okazji świeżo przysłanego mu z Wiednia orderu ofiarowana, przez X. ... retoryki i poetyki profesora. Lw. 1776.

4. Wiersz do JW. Naruszewicza, biskupa luckiego i brzeskiego, orderów polskich kawalera, z okoliczności mianej przez niego mowy w izbie sejmowej d. 3 stycznia 1791 r. B. m. (1791).

Druk podpisany krypt. X.O.R.S.P. Tekst podpisany pełnym nazwiskiem w rkpsie Bibl. Czart. sygn. 2348 s. 219.

Listy

1. Do Antoniego Skarbka Leszczyńskiego 2 listy z 1798. Rkps Ossol. sygn. 11900/II.

OPRACOWANIA

Matricula provinciae Polonae Scholarum Piarum 1742-1865. Rkps Arch. O.O. Pijarów Kr. sygn. 434. — A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809 s. 598. — J. W. Gomulicki: Oświecenie (do r. 1815). *Roczn. Lit. 1957* (W-wa 1962) s. 189.

RZEWUSKA Z LUBOMIRSKICH ROZALIA ALEKSANDRA (1788—1865)

Pamiętnikarka, powieściopisarka.

Ur. 3 września 1788 w Paryżu; córka Aleksandra, kasztelana kijowskiego i francuskiego maréchal de camp, oraz Rozalii z Chodkiewiczów. Od 19 listopada 1793 więziona wraz z matką przez rewolucyjne władze francuskie w Petite Force; po tragicznej śmierci matki (zgilotynowana 30 czerwca 1794) przebywała w szpitalu więziennym, następnie pod opieką przyjaciółki matki ks. Amelii Hohenzollern, wreszcie H. Ks. Błeszyńskiego w Szwajcarii, gdzie odnalazł ją ojciec. W czasie bierzmowania (w Berlinie ok. 1796) przyjęła imię Rozalii, które odtąd nosiła (chrzestne: Aleksandra). Dalsze dzieciństwo spędziła w Opolu k. Lublina (w sąsiedztwie Puław) pod opieką emigrantki francuskiej hrabiny de La Porte. W 1801-1802 dopełniała edukację w Warszawie, utrzymując bliskie kontakty z emigrantami francuskimi i dworem Ludwika XVIII. W 1804 wyjechała z chorym ojcem do Wiednia, po jego śmierci (13 lipca 1804) znalazła się pod opieką Sewerynostwa Rzewuskich, wkrótce potem (1805) wyszła za mąż za ich syna Wacława Seweryna (Emira). Uczestniczyła w życiu towarzyskim arystokracji wiedeńskiej (udział w spektaklach teatru de société). W 1811 (1810?), opuszczona przez męża, wróciła wraz z dziećmi do Opola, gdzie zajęła się ich edukacją oraz porządkowaniem spraw majątkowych (rządcą Opola ok. 1818 i n. był M. A. Horodyski). W 1814 jeździła do Wiednia, w 1816 do Petersburga (w sprawach majątkowych), w 1818-1820, 1822 przebywała często w Wiedniu, gdzie kształcili się jej synowie, w 1821 — w Petersburgu, podzielając zainteresowania society petersburskiej mistycyzmem. Bywała też często w Warszawie, gdzie należała do towarzystwa dworu w. ks. Konstantego i utrzymywała bezpośrednie kontakty z Aleksandrem I (za Mikołaja I — honorowa dama dworu cesarzowej; w Wiedniu przyjmowana na dworze cesarskim). Ze względu na te stosunki, jak i jawnie wyznawane ultralegitymistyczne, wrogie wszelkim ruchom wolnościowym poglądy potępiana przez polskie koła patriotyczne i posądzana o działalność szpiegowską. Od jesieni 1830 przebywała znowu w Wiedniu, gdzie doszły ją wieści o wybuchu powstania i śmierci syna Stanisława (zm. 2 lipca) oraz zaginięciu męża (14 maja). W 1832 bawiła z córką w Opolu, w r.n. udała się przez Austrię do Włoch (do 1834). W 1835 mieszkała w Wiedniu. W 1836 jeździła z córką przez Wołyń i Ukrainę do Odessy i Konstanty-

http://rcin.org.pl

nopola, w 1837 — do Niemiec (przyjmowana na dworze króla pruskiego), tu dowiedziała się o śmierci syna Witolda, walczącego w armii rosyjskiej na Kaukazie (zm. 31 maja/12 czerwca). Od 1838 przebywała we Włoszech, gdzie wydała córkę za mąż za księcia Michela Ange Caetani de Teano (29 stycznia 1840), a wkrótce przeżyła jej śmierć (24 lipca 1842; z czworga jej dzieci pozostał przy życiu tylko syn Leon). Następnie przebywała czas dłuższy w Wiedniu i Szwajcarii (do 1848). Do Włoch — w odwiedziny do zięcia i wnuków — jeździła jeszcze w l. 1852, 1857 i 1863 (podobno też z misją wywiadowczą od Wielopolskiego); do Wiednia w 1860. Do końca życia pozostawała w bliskich stosunkach ze sferami rządzącymi, uczestniczyła w życiu towarzyskim, interesowała się literaturą (odwiedzała K. Koźmiana w Piotrowicach) i sztuką. Zmarła 1 stycznia 1865.

TWÓRCZOŚĆ

1. Jadwiga królowa polska. Romans historyczny. (Tłumaczył z francuskiego Władysław Ostrowski). T. 1-2. W-wa 1823 (po 11 sierpnia).

Wyd. bezimiennie.

2. Mémoires ... (1788-1865). Publiées par son arrière-petite fille G. Caetani Grenier. T. 1-2. Rzym 1939; t. 3. Rzym (1950).

Z autografów zachowanych w zbiorach rodzinnych w Rzymie.

T. 3 zawiera: (A. J. Rolle): Vie de l'emir Rzewuski. Traduction du polonais par P. Van Aarssen; Index biographique.

Listy i materiały

1. Zbiór listów. Rkps Bibl. PAN w Rzymie.

Inform. wstęp do „Mémoires".

2. Listy. Rkps Ossol. sygn. 5738/I t. 1.

3. Do Niny NN. b. d. Rkps Bibl. Nar. sygn. II5994.

4. Do NN b.d. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7861 IV.

5. Od syna, Leona Rzewuskiego, z 1852. Rkps Bibl. Nar. sygn. III5992.

6. Od K. Koźmiana. Fragm. wyd. w: K. Koźmian: Pisma prozą. Kr. 1888 (pt. List o Puławach); inny tekst ogł. L. Dębicki w: Puławy. T. 3. Lw. 1888.

7. Refleksje na temat przeczytanej książki. Rkps Ossol. sygn. 12295/III 42.

OPRACOWANIA:

K. Koźmian: Pamiętniki. (Powst. przed 1856). T. 1. Poz. 1858 s. 203-205 i wyd. nast. — F. K. Prek: Czasy i ludzie. (Powst. przed 1856). Wyd. H. Barycz. Wr. 1959. — R. Rzewuska. Sprostowanie wieści o sposobie uwolnienia z więzienia paryskiego. *Tyg. Ilustr.* t. 13 (1866). — L. Siemieński: Rzewuski i przygody jego w Arabii. *Przegl. Pol.* t. 18-19 (1870/71) t. 2-3 i osob. (Kr. 1870); przedr. w: Portrety literackie. Poz. 1875. — E. Skrodzki (Wielisław): Wieczory piątkowe i inne gawędy. *Bluszcz* 1875-1877; wyd. nast. oprac. M. Opałek. (W-wa) 1962 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — P. Jaxa-Bykowski: Przyczynek do wspomnień o R. z Lubomirskich Rzewuskiej. Resztki zeszłowiecznych oryginałów. *Kłosy* 1879 t. 1 s. 110 n. — L. Kapliński: Émir Rzewuski. Poz. 1881. — Dr Antoni J. (A. J. Rolle): Emir Rzewuski. *Przegl. Pol.* t. 60 (1882/83) t. 2; przedr. w: Opowiadania historyczne. S. IV. T. 1. W-wa 1884; Wybór pism. Oprac. W. Zawadzki. T. 3. Kr. (1966). Przekł. franc.: P. Van Aarssen: Vie de l'emir Rzewuski. W: R. Rzewuska: Mémoires... T. 3. (Rzym 1950). — P. P. (Popiel): S. Rzewuski. Na podstawie pamiętników i wspomnień. *Przegl. Powsz.* t. 22 z. 1 (1889). — A. Kraushar: Ofiara terroryzmu. Legenda i prawda o tragicznym zgonie Rozalii z Chodkiewiczów ks. Lubomirskiej. Kr. 1897. — S. Wasylewski: Różyczka z Czarnobyla. W: Twarz i kobieta. Poz. b. r.; wyd. nast. Kr. 1960. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 7. Kr. 1906 s. 42. — W. Dzwonkowski: Dziedzice Opolszczyzny. *Wiad. Lit.* 1936 nr 53/54. — S. Wasylewski: Karolina Sobańska. Występne życie i złe czyny tajnej ajentki wywiadu carskiego. Kr. 1959. — S. Wasylewski: Życie polskie w XIX w. Kr. 1962. — H. Stankowska: Początki powieści historycznej w Polsce. Opole 1965 *Zesz. Nauk. Wyższej Szkoły Pedag. w Opolu. S. B: Studia i Rozpr.* 11.

http://rcin.org.pl

RZEWUSKI ADAM WAWRZYNIEC (1760—1825)

Krypt.: A. R. K. W.; A. W. R.

Pisarz polityczny, mówca, poeta i teoretyk literatury, tłumacz.

Ur. w 1760; syn Stanisława Ferdynanda, chorążego w. litewskiego, i Katarzyny Karoliny Radziwiłłówny, wojewodzianki wileńskiej; wnuk Wacława hetmana. W 1771-1776 uczył się w warszawskich szkołach jezuickich (Collegium Nobilium) i pojezuickich. W 1776-1777 ogłosił w *Zabawach Przyjemnych i Pożytecznych* niektóre z pisanych wówczas wierszy. Od 1778 był rotmistrzem kawalerii narodowej. W 1778 i 1782 posłował na sejm z woj. nowogródzkiego; w 1784 — z woj. wołyńskiego; w 1786 — z bracławskiego. Podpułkownik 14 regimentu pieszego im. Potockich (ufundowanego w 1785 przez S. Sz. Potockiego).

W Sejmie Czteroletnim uczestniczył jako poseł woj. podolskiego (od 1788), występował jako rzecznik obozu staroszlacheckiego, przeciwnik reform i konstytucji. W 1789 posłował z ramienia sejmu do Danii. 5 listopada 1790 otrzymał kasztelanię witebską, w tymże też zapewne roku zawarł związek małżeński z córką swej siostry Franciszki — Justyną Rdułtowską, podkomorzanką nowogródzką (pierwszym ich dzieckiem był urodzony w 1791 przyszły powieściopisarz — Henryk). Kasztelanii zrzekł się w czasie Targowicy, uzasadniając ten krok w słynnym liście do Stanisława Augusta (dat. 18 grudnia 1792).

Po upadku państwa był marszałkiem szlachty guberni kijowskiej, następnie radca tajnym i senatorem rosyjskim. Przebywał w swych majątkach wołyńskich w Pohrebyszczach i Cudnowie, utrzymywał kontakty z T. Czackim, z okolicznymi literatami (R. Korsakiem, T. Hyżdeuem), odwiedzał S. Trembeckiego w Tulczynie. Przez długie okresy mieszkał też w Petersburgu. Należał do wolnomularstwa, uzyskując VII stopień wtajemniczenia; mistrz katedralny loży Orzeł Biały na Wschodzie Petersburga (1818-1819), mistrz loży Astrea (1819-1820), członek honorowy lóż: Kazimierz Wielki (1819-1820), Szkoła Sokratesa, Szczęśliwe Oswobodzenie (1820), Przyjaciele Ludzkości (1821). Kawaler „różnych orderów", Św. Stanisława od 7 października 1789. Zmarł w 1825 w Pohrebyszczach.

TWÓRCZOŚĆ

1. Głos ... w Izbie Poselskiej miany. (W-wa 1778).

W czasie tego sejmu wyd. też osob. mowy: Przymówienie się ... w Izbie Senatorskiej (b. d.); Zdanie ... na sesji dnia 31 października.

2. Głos ... w Izbie Senatorskiej na sesji dnia 22 października roku 1782 miany. (W-wa 1782). Toż wyd. w: Zbiór mów różnych w czasie ... sejmu roku 1782 mianych. Wil. 1782.

W związku z tą mową ogł. do autora list Seweryn Rzewuski, zob. RZEWUSKI S., Twórczość poz. 7.

W czasie tego sejmu wyd. też osob. mowy dat.: b. d. (po 30 października), 31 października, 2 listopada, 4 listopada. Też wyd. w: Zbiór mów różnych, jw.

3. Głos ... 1784 roku na sesji piętnastej dnia 20 października miany. (W-wa 1784).

W czasie tego sejmu wyd. też osob. Przymówienie się ... w Izbie Senatorskiej dnia 22 października.

4. Przymówienie się ... na rugach ex turno miane dnia 3 Octobris 1786. B. m. (1786).

W czasie tego sejmu wyd. też osob. mowy dat.: 8 października (dwa wyd.), 23 października (dwa wyd.), 27 października, 2 listopada (wraz z Projektem), 6 listopada.

5. Głos ... miany na sesji sejmowej dni. 27 października roku 1788. B. m. (1788).

6. O formie rządu republikańskiego myśli. T. 1 cz. 1-2. Powst. Kopenhaga 1789. Wyd. W-wa 1790 (po 5 listopada).

Tu zawarte również poglądy teoretycznolite-rackie autora.

7. O proponowanej przez Dwór Londyński cesji miasta Gdańska cum territorio dla Dworu Berlińskiego, uwagi. B. m. (1790)a

http://rcin.org.pl

8. Głos ... dnia 7 miesiąca lutego 1791 roku miany. B. m. (1791).

Z powodu powołania do senatu.

W tymże roku wyd. też osob. mowy sejmowe dat.: 17 lutego, 21 lutego, 20 października („z okazji namienionej Konstytucji 3 Maja"), 31 października.

9. Kopia listu senatora litewskiego do przyjaciela w Warszawie mieszkającego. *Gaz. Nar. i Obca* 1791 nr 61. Wyd. nast.: fragm. przedr. J. K. Szaniawski w: List odpowiedni, pisany do przyjaciela: Względem Ustawy Rządowej na dniu 3 Maja roku 1791 uchwalonej. W-wa 1792; całość — J. Woliński, J. Michalski, E. Rostworowski. *Materiały do Dziejów Sejmu Czteroletniego*. T. 1. Wr. 1955 s. 560-562.

Rkps (odpis) Bibl. Czart. sygn. 929.

Pierwodruk podpisany krypt. A.R.K.W.

Polemizował z broszurą A. Trzcińskiego w swej „Dysertacji o wzroście świateł". Kr. 1791 (zob. TRZCIŃSKI A., Twórczość poz. 13).

10. Mowa przy otwarciu Gimnazjum w Kijowie, miana przez ... dnia 30 stycznia 1812 r. Krzemieniec 1812.

Pisał też wiersze, niektóre ogł. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* (1776 t. 14 cz. 2 s. 272-279, 366-367; 1777 t. 15 cz. 2 s. 309-313). Wiersz: Urzędy nic sławie cnotliwego nie przydają. Do Stanisława Potockiego wojewody ruskiego — zachowany w rkpsach Bibl. Jagiel. sygn. 101, 1461, 4365.

Przekłady

1. M. K. Sarbiewski: Oda z ... „Mądry człowiek gardzi próżną chwałą". *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1777 t. 15 cz. 2 s. 313-314.

2. S. Konarski: Pieśni III, V, IX, XXII. W: S. Konarski: Wiersze wszystkie z łacińskich na polskie przełożone. W-wa 1778.

Listy i materiały

1. Najjaśniejszy Królu, Panie Miłościwy i Prześwietna Rado Nieustająca. B. m. r.

Prośba w sprawie skargi Piotra Turkuła, rozpatrywanej w l. 1779-1782.

2. Do J. K. Świętorzeckiego z 1792. Rkps Bibl. Czart. sygn. 929 s. 1233.

3. Do Stanisława Augusta składając kasztelanię po przystąpieniu tegoż króla do konfederacji targowickiej napisany. Dat. 18 grudnia 1792. Ogł.: Ż. Pauli w: Psalmy pokutne przekładu Wacława Rzewuskiego. Berlin 1860; M. Rymszyna, A. Zahorski w: Tajna korespondencja z Warszawy do Ignacego Potockiego 1792-1794. W-wa 1961 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 4 s. 121 (z kopii w Arch. Głównym Akt Dawnych).

Rkps Bibl. Czart. sygn. 729.

4. Do Ksawerego Lubomirskiego 3 listy z 1796-1798. Rkps Ossol. sygn. 6027/II.

5. Korespondencja z R. Korsakiem z 1813-1814. Rkps Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 828/I). Fragm. ogł.: H. Biegeleisen. *Bibl. Warsz.* 1880 t. 2 s. 324; J. Kott, R. Kaleta w: S. Trembecki: Listy. T. 2. Wr. 1954; E. Rabowicz w: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 3.

6. Do NN. b. d. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6147IV t. 13 s. 78-79.

7. Od Bazylego Engelharta z 1795; od siostry, Teofili Lubomirskiej, z 1798. Rkps Ossol. sygn. 6027/II.

OPRACOWANIA

Korespondencja Adama Naruszewicza, 1762-1796. Oprac. J. Platt. Wr. 1959. — Tajna korespondencja z Warszawy do Ignacego Potockiego, 1792-1794. Oprac. M. Rymszyna, A. Zahorski. W-wa 1961 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 4. — R. RZEWUSKA: Mémoires ... (1788-1865). Wyd. G. Caetani Grenier. T. 2. Rzym 1939 s. 301 n. — F. M. S. (SOBIESZCZAŃSKI). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 22 (1866). — R. PILAT: O literaturze politycznej Sejmu Czteroletniego (1788-1792). *Przegl. Pol.* 1871 listopad-1872 styczeń-luty i odb. (Kr. 1872). — H. BIEGELEISEN: Rajmund Korsak. *Bibl. Warsz.* 1880 t. 2. — K. WALISZEWSKI: Z dziejów XVIII w. Cz. 1-2. Kr. 1892 s. 394 n. — W. SMOLEŃSKI: Publicyści anonimowi z końca w. XVIII. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) i odb. (W-wa 1912). — M. SZYJKOWSKI: Myśl Jana Jakuba Rousseau w Polsce XVIII w. Kr. 1913 s. 157-165. — S. ŁOZA: Kawalerowie orderu Św. Stanisława, 1765-1813. W-wa 1925. — S. MAŁACHOWSKI-ŁEMPICKI: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738-1821. Kr. 1929. —

Z. LEŚNODORSKI: Miasta i mieszczanie w powieści stanisławowskiej. *Pam. Lit.* R. 32 (1935) s. 168-169. — S. PIETRASZKO: (Wstęp do) F. K. Dmochowski: Sztuka rymotwórcza. Wr. (1956) *BN* I, 158 s. XCI-XCII. — E. ALEKSANDROWSKA: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770--1777. Monografia bibliograficzna. Wr.

http://rcin.org.pl

1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9. — W. Dworzaczek: Genealogia. W-wa 1959 tabl. 157. — S. Wasylewski: Karolina Sobańska. Występne życie i złe czyny tajnej ajentki wywiadu carskiego. Kr. 1959. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — E. Rabowicz: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 3. — S. Pietraszko: Doktryna literacka polskiego klasycyzmu. Wr. 1966 *Tamże* 4.

RZEWUSKI SEWERYN (1743–1811)

Krypt.: S. R. S. D. G. M. W. K. I. K. Mci; S. R. S. D. GM. Poseł Podolski Współwięzień.

Pisarz polityczny, mówca, poeta, dramatopisarz (?).

Ur. w 1743 (w Podhorcach?); syn Wacława, wówczas pisarza polnego koronnego, i Anny z Lubomirskich. Uczył się początkowo u teatynów w Warszawie; od 1754 wychowawcą młodych Rzewuskich był L. A. Caraccioli, pod którego opieką przebywali w 1755-1759 w Austrii, Włoszech i Francji. W 1760 otrzymał nominację na generała majora wojsk koronnych; w 1761 był starostą dolińskim (wkrótce także stuleńskim). Poseł podolski na sejm 1767, na którym należał do opozycji. Z 13/14 października uwięziony wraz z ojcem przez gen. O. A. Igelströma na rozkaz ambasadora N. W. Repnina i zesłany do Kaługi, skąd powrócił w styczniu 1773 i osiadł w Siedliskach w ziemi chełmskiej. W kwietniu 1774 mianowany po ojcu hetmanem polnym koronnym, w 1775 otrzymał (wspólnie z ojcem) od króla tytułem rekompensaty za zesłanie bogate starostwo kowelskie oraz order Św. Stanisława (4 września). Na sejmie 1776 występował przeciw Stanisławowi Augustowi i ograniczeniu władzy hetmańskiej. Odtąd należał do przywódców opozycji magnackiej. W 1778 jeździł do dworu wiedeńskiego zabiegając o jego interwencję w sprawy polskie. W 1779 bawił w Paryżu (utrzymywał kontakty z C. C. Rulhière'em). W 1782 występował przeciw królowi w sprawie biskupa K. Sołtyka, potem w sprawie Dogrumowej. W 1782 ożenił się z Konstancją Lubomirską.

Nie podpisał konfederacji Sejmu Czteroletniego i nie wziął udziału w jego pracach, usiłując z zewnątrz unicestwić jego działanie. W 1789 za pośrednictwem żony szukał poparcia w Berlinie, następnie w Dreźnie. W 1790 przebywał przeważnie w Wiedniu, wystąpił wówczas wobec dworu austriackiego z programem konfederacji antykrólewskiej. Nie uzyskawszy poparcia Austrii rozpoczął wraz ze S. Sz. Potockim zabiegi o interwencję Rosji przeciw Sejmowi i królowi. W tym celu z końcem 1791 udał się na rozmowy do Jass. 27 stycznia 1792 pozbawiony przez Sejm urzędu hetmańskiego. W marcu prowadził wraz z Potockim, F. K. Branickim i Sz. Kossakowskim pertraktacje z min. P. Zubowem i Katarzyną II, następnie za ich przyzwoleniem zajął się organizacją konfederacji targowickiej, po ogłoszeniu jej aktu uzyskał utracone hetmaństwo polne koronne. Od listopada 1792 do stycznia 1793 delegowany wraz z Potockim i Branickim dla przedstawienia Katarzynie projektu nowego rządu polskiego, skąd powrócił zawiedziony w swych planach uzyskania nieograniczonej władzy hetmańskiej. 31 stycznia wystąpił na sesji konfederackiej przeciw wkroczeniu wojsk pruskich do Polski, usiłował też podjąć obronę kraju. 17 kwietnia wystosował protest przeciw deklaracji dworu rosyjskiego i pruskiego o rozbiorze Polski, po czym na rozkaz J. J. Sieversa wyjechał z Grodna z pominięciem Warszawy do Podhorzec. W czasie powstania kościuszkowskiego skazany zaocznie na karę śmierci (9 września). 12 t.m. 1794 oferował Katarzynie trwałe spacyfikowanie Polski w zamian za otrzymanie władzy dyktatorskiej. Po trzecim rozbiorze osiadł w Wiedniu, gdzie zmarł w 1811.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Mens humana immortalis. Canente Severino Rz.wuski. Poczajów 1760. Wyd. 2 W-wa 1761.

Wiersz dedyk. H. Brühlowi.

Autorstwo wg karty tyt., J. H. Rychtera i J. Majerowei. Estr. XXVI (1915) 561 (za L. A. Caracciolim i H. Juszyńskim) przypisuje Wacławowi.

2. Supplex libellus populorum ad reges. Scriptore Severino Rzewuski. Poczajów 1762.

Przekł. pol.: rkps Ossol. sygn. 1178 (obecnie we Lw.).

Autorstwo jw. poz. 1. Estr. 556, 563 suponuje autorstwo Wacława.

3. Felicitas Poloniae rex incolumis. W-wa 1763.

Wiersz z pochwałą Augusta III.

Autorstwo jw. poz. 1. Estr. 567 suponuje autorstwo Wacława.

4. Głos ... wojewodzica krakowskiego, starosty dolińskiego, posła podolskiego na Sejmie Ekstraordynaryjnym Warszawskim dnia 6 października 1767. B. m. (1767).

5. List ... do Przeświętnych Województw, Ziem i Powiatów, na sejmiki przedsejmowe poselskie pisany. R. P. 1776. B. m. (po 1 lipca 1776).

6. Mowa ... miana na sejmie dnia 28 Augusti 1776. B. m. (1776, dwa wyd.).

Przekł. franc.: Discours prononcé par ... à la Diète le 28 Août 1776. B.m. (1776).

W czasie tego sejmu ogł. nadto osob. mowy: z 6, 23 i 27 września oraz z 10 i 12 października.

Rkpsy Ossol. sygn. 575/III, 577/III, 1074/II.

7. List ... do Jaśnie Wielmożnego (Adama) Rzewuskiego, posła nowogrodzkiego. Gruszczyn 4 Novembris 1782. B. m. (1782).

8. Do mojej żony. (Wiersz). Powst. po 1782. B. m. r.

Egz. z własnoręcznymi poprawkami autora w Ossol. sygn. XVIII-12224-III. Rkps zob. poz. 21.

Wyd. anonim.

9. Gesta populi Poloni ab excessu Augusti III. Powst. przed 1787. Nie wyd.

O napisaniu tej i zapisanej w poz. nast. broszury inform. L. A. Caraccioli (De La Platière: Galerie universelle des hommes. Paryż 1787 s. 58). Rkps znajduje się zapewne w nie uporządkowanym dotąd Arch. Podhoreckim (Wojew. Arch. Państw. w Kr.).

10. Paradoxa politica. Powst. przed 1787. Nie wyd.

Por. not. do poz. 9.

11. O sukcesji tronu w Polszcze rzecz krótka. Amsterdam (Drezno lub Kr.?) 1789; (W-wa) 1789 (dwa odbicia).

Broszura wywołała szereg pism polemicznych, zabierali głos m.in.: A. S. Krasiński (zob. Twórczość poz. 3), H. Kołłątaj (zob. Twórczość poz. 20), F. S. Jezierski (zob. Twórczość poz. 7), T. Morski (zob. Twórczość poz. 2), I. Potocki (zob. Twórczość poz. 18). W obronie jej wystąpił Wojciech Turski (zob. Twórczość poz. 7).

12. Punkta do formy rządu w Polszcze. B. m. (1789). Wyd. nast. b. m. (1790).

13. Nad prawem, które by szlachcie bez posesji activitatem na sejmikach odbierało, uwagi. B. m. (1790); (W-wa 1790).

14. O tronie polskim zawsze obieralnym z dziejów i prawa dowody. (W-wa 1790).

15. Odpis na list przyjaciela względem listu J. M. Ks. Krasińskiego, biskupa kamienieckiego. (W-wa 1790); (Lw. 1790).

16. Protestacja przeciw sukcesji tronu w Polszcze... W Wiedniu dnia 15 sierpnia 1790. B. m. (1790). Toż wyd. jako: Wypis z Ksiąg Ziemskich Województwa Bracławskiego 25 września 1790. B. m. (1790).

Współautor: S. Sz. Potocki.

17. Lettre ... au Roi. De Jassy le 1 janvier 1792. B. m. 1792.

Przekł. pol.: Kopia listu ... do Najjaśniejszego Stanisława Augusta... B. m. (1792); pt. List ... do Jego Królewskiej Mości. Die 1 Januarii 1792. Jassy. B. m (1792); w broszurze: Listy ... Stanisława Szczęsnego Potockiego ... i Seweryna Rzewuskiego. B. m. (po 10 stycznia 1792).

18. Uniwersał dla wszystkich... Dan w Targowicy ... dnia 14 miesiąca maja 1792. B. m. (1792).

19. Głos ... na sesji konfederackiej dnia 31 stycznia 1793 roku miany, względem wkroczenia wojska pruskiego w granice polskie. B. m. (1793).

20. Protestacja ... z okoliczności podziału krajów polskich. Działo się w Grodnie na sesji Konfederacji Generalnej Koronnej dnia 17 kwietnia 1793. B. m. (1793); toż wyd. jako: Wypis Protestacji ... z okoliczności podziału krajów polskich. B. m. (1793). Przedr. W. Smoleński: Konfederacja targowicka. Kr. 1903 s. 424-425.

21. Poezje. Powst. ok. 1765-1797. Rkpsy Ossol. sygn. 851/I (ofiarowany w 1833 przez S. Lubicz Jaszowskiego) — fragm. ogł. J. H. Rychter. *Tyg. Ilustr.* 1884 nr 96 (tu m. in. poz. 8), sygn. 691/I, 7070/II (Teki L. Bernackiego t. 43). Wiersze z okresu kałuskiego były w rkpsach Bibl. Nar. (zwróconych z Cesarskiej Bibl.

http://rcin.org.pl

Publ. w Petersb. sygn. Pol. Q. XIV. 3, Pol. Q. XIV. 107). „Śnieżek. Wiersz do..." ogł. *Pam. Lw.* 1818 t. 2 s. 121.

Autorstwa S. Rzewuskiego są też prawdopodobnie 2 dramaty zachowane w rkpsach Arch. Podhoreckiego (Wojew. Arch. Państw. w Kr.): Mitrydates, tragedia tłumaczona oraz tragedia b. tyt. o Czetwertyńskim i buntach Chmielnickiego (por. J. Majerowa, s. 14-15, 37).

Prace edytorskie

1. Mowy i listy ... Wacława Rzewuskiego ... zebrane przez S. R. S. D. G. M. W. K. I. K. Mci. Poczajów 1761 (dwa wyd.). Wyd. 3 Supraśl 1788.

Listy i materiały

1. Korespondencja ze Stanisławem Augustem z 1775-1776, 1783 i z synowcem z 1782. Kopie Ossol. sygn. 1074/II. — Z 1786 i 1791. Rkps Bibl. Czart. sygn. 929. Por. też poz. 10.

2. Do I. Potockiego z 11 maja 1786. Rkps Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Arch. Podhoreckie sygn. XV/1). Fragm. cyt. E. Rostworowski w: Sprawa aukcji wojska na tle sytuacji politycznej przed Sejmem Czteroletnim. W-wa 1957. — Z 25 września 1787 i 29 stycznia 1788. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 279 a, 279 b).

3. Do S. Sz. Potockiego z 30 lipca 1788. Rkps Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Arch. Sanguszków sygn. 771 t. 2 nr 55). — Z 11 lipca 1788. Ogł. W. Kalinka: Sejm Czteroletni. T. 1. Kr. 1896 s. 131 (z kopiariusza Wojew. Arch. Państw. w Kr. — Arch. Potockich Dom. sygn. 231). — Z 1788-1800. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 2889-2890. List z 1 października 1788 ogł. E. Rostworowski. *Przegl. Hist.* t. 45 (1954) z. 4. — Z 1789-1794. Rkps jw. sygn. 3471-3475. Fragm. i listy z 27 stycznia 1791, 25 i 28 lutego 1791 i z 1791 (bez bliższej daty) ogł. E. Rostworowski, jw.

4. Do Leopolda II i Józefa II — z 1791-1792; Projet donné ... au mois de février à sa Majesté sur une confédération et révolution à opérer; in. pisma polityczne. Rkpsy Haus-Hof-und Staatsarchiv w Wiedniu (Polen fasc. 66 specialia).

5. Do J. J. Sieversa z Grodna 25 kwietnia 1793. Rkps Bibl. Pol. w Paryżu. Ogł. B. Dembiński: Zmierzch hetmana. *Studia historyczne ku czci S. Kutrzeby*. T. 2. Kr. 1938 i odb. Wg Estr. XXVI (1915) 556: wyd. b.m. (1793) pt. List do J. W. Siwersa, posła wielkiego rosyjskiego. Druk miał być niszczony przez rząd rosyjski.

6. Do Katarzyny II koncept listu z 1 czerwca 1793. Rkps Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Arch. Podhoreckie). — Z 12 września 1794. Rkps Ossol. sygn. 6847/I i II cz. 1 s. 583-602.

7. Do Stefana Lubowidzkiego z 2 lipca 1793. Ogł. W. Smoleński: Konfederacja targowicka. Kr. 1903 (dod.).

8. Do J. M. Ossolińskiego z 26 marca 1805. Rkps Ossol. sygn. 921/II.

9. Koncepty listów S. Rzewuskiego. Rkps Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Arch. Podhoreckie sygn. XV/1).

10. Od ojca, W. Rzewuskiego, z 1764-1778, od K. Sołtyka z 6 maja 1773, od Stanisława Augusta z 27 sierpnia 1775. Fragm. ogł. L. Rzewuski w: Kronika podhorecka, 1706-1779. Kr. 1860.

11. Od S. Sz. Potockiego z 1773-1796 39 listów i biletów. Rkps Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Arch. Podhoreckie sygn. II 2/84). — Z 1788. Rkps Bibl. Czart. sygn. 2889. — Z 1789 i in. (kopie z XIX w.). Rkps Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Arch. Potockich Dom. sygn. 231). — 20 listów i fragm. z 1788-1796 z rkpsów jw. ogł. E. Rostworowski, jw. poz. 3.

12. Od różnych adresatów z 1779-1788, m. in. od: C. C. Rulhière'a z 1779 (?); F. K. Branickiego z 4 i 17 września 1782, 23 czerwca 1783; M. Dzierżanowskiego z 20 stycznia 1785; gen. Kobyłeckiego z 18 października oraz 3, 17 i 22 listopada 1786; A. K. Czartoryskiego z 22 listopada 1786 i 19 marca 1788; M. Paca z 18 maja 1787; W. Suchodolskiego z 12 października 1787; M. Sierakowskiego z 29 listopada 1787; od S. Piattolego z 6 stycznia 1788. Rkpsy Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Arch. Podhoreckie sygn. II 2/5, 2/21, 2/27, 2/28, 2/41, 2/46, 2/77, 2/77a, 2/80, 3/22 i in.).

13. Od I. Potockiego z 3 listopada 1784, 21 marca 1785, 16 listopada 1786 i in. Rkps jw. sygn. II 2/86. Fragm. cyt. E. Rostworowski, jw. poz. 2.

14. Od F. Karpińskiego z 6 listopada 1784. Z rkpsu Wojew. Arch. Państw. (Arch. Podhoreckie sygn. II 2/39a) wyd. T. Mikulski, R. Sobol w: Korespondencja F. Karpińskiego. Wr. 1958 *Arch. Lit.* 4.

15. Od W. A. Kaunitza z 15 września 1788. Z rkpsu Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Arch. Podhoreckie sygn. II 2/40) ogł.

http://rcin.org.pl

A. Beer: Leopold II, Franz II und Katharina II. Korrespondenz. Lipsk 1874.

16. Od A. Naruszewicza z 20 maja 1790. Z rkpsu Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Arch. Podhoreckie sygn. XIII 2/35) wyd. J. Platt w: Korespondencja Adama Naruszewicza 1762-1796. Wr. 1959.

17. Od J. J. Sieversa z 24 kwietnia 1794. Rkps Ossol. sygn. 6847/I-II (Teki Kalinki t. 3).

18. Relacje i diariusze z 1761-1764. Ogł. L. Rzewuski, jw. poz. 10.

Różne pisma Rzewuskiego zachowały się nadto w rkpsach: Ossol. sygn. 6847/I i II (Teki Kalinki t. 3); Bibl. Czart.; Bibl. PAN Kr. sygn. 615; Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Arch. Podhoreckie).

Bibliografię wierszy Rzewuskiego zachowanych w rkpsie Ossol. sygn. 851/I uzupełnioną wykazem jego prac druk. podaje J. H. Rychter: Nie wydane poezje S. Rzewuskiego. *Wiad. Bibliogr.* R. 3 (1884) s. 182-183.

OPRACOWANIA

Rok nadziei i rok klęski, 1791-1792. Korespondencja Stanisława Augusta Poniatowskiego z posłem polskim w Petersburgu. Wybrał i oprac. J. Łojek. (W-wa) 1964. — Tajna korespondencja z Warszawy 1792-1794 do I. Potockiego. Oprac. M. Rymszyna, A. Zahorski. W-wa 1961 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 4. — A. Moszczeński: Pamiętnik do historii polskiej. (Powst. przed 1823). Poz. 1858 i wyd. nast. — J. U. Niemcewicz: Pamiętniki czasów moich. (Powst. 1823-1838). Wersję 1 wyd. J. Dihm. T. 1-2. (W-wa) 1957 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych*; wersję 2 wyd. K. Niemcewicz. Paryż 1848 i wyd. nast. — J. U. Niemcewicz: Żywoty znacznych w XVIII w. ludzi. Wyd. A. M. Kurpiel. Kr. 1904. — L. Rzewuski: Kronika podhorecka, 1706-1779. Kr. 1860. — R. Rzewuska: Mémoires ... (1788-1865). T. 1-2. Wyd. G. Caetani Grenier. Rzym 1939. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 22 (1866). — D. Iłowajski: Sejm grodzieński r. 1793. Tłum. dzieła wyd. w ruskim języku ... 1870. Poz. 1872. — R. Pilat: O literaturze politycznej Sejmu Czteroletniego (1788-1792). *Przegl. Pol.* 1871 listopad — 1872 styczeń-luty i odb. (Kr. 1872 s. 127-129). — W. Kalinka: Sejm Czteroletni. T. 2. Lw. 1881 § 158. — J. H. Rychter: Hetman Rzewuski jako poeta. *Tyg. Ilustr.* 1884 nr 96. — J. H. Rychter: Nie wydane poezje S. Rzewuskiego. *Wiad. Bibliogr.* R. 3 (1884) s. 182-183. — W. Smoleński: Kuźnica Kołłątajowska. *Ateneum* 1884 t. 1-3; wyd. osob. Kr. 1885 s. 61 n. i wyd. nast. — W. Smoleński: Ostatni rok Sejmu Wielkiego. Kr. 1896. — W. Smoleński: Konfederacja targowicka. Kr. 1903. — K. Rudnicki: Biskup Kajetan Sołtyk. W-wa 1906. — K. M. Morawski: Pogląd na opozycję magnacką między pierwszym rozbiorem a Sejmem Czteroletnim. Kr. 1908. — M. Szyjkowski: Myśl Jana Jakuba Rousseau w Polsce XVIII w. Kr. 1913 s. 152-153. — B. Dembiński: Plany S. Rzewuskiego. *Kwart. Hist.* R. 28 (1914). —

T. Korzon: Dzieje wojen i wojskowości w Polsce. T. 3. Lw. 1923. — S. Łoza: Kawalerowie orderu Św. Stanisława, 1765-1813. W-wa 1925. — E. Starczewski: S. Rzewuski. W: Widma przeszłości. Szkice historyczne. Kr. 1929. — B. Dembiński: Zmierzch hetmana. S. Rzewuski w l. 1788-1793. *Studia historyczne ku czci S. Kutrzeby*. T. 2. Kr. 1938 i odb. — A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. — H. Rzadkowska: Stosunek polskiej opinii publicznej do rewolucji francuskiej. W-wa 1948 *Bibl. Hist.* — J. Ziomek: Hugo Kołłątaj w czasie Sejmu Czteroletniego. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4. — B. Leśnodorski: Dzieło Sejmu Czteroletniego (1788-1792). Wr. 1951. — J. Wąsicki: Konfederacja targowicka i ostatni sejm Rzeczypospolitej. Poz. 1952. — W. Łukaszewicz: Targowica i powstanie kościuszkowskie. (W-wa) 1953. — E. Rostworowski: Korespondencja Szczęsnego Potockiego z S. Rzewuskim z l. 1788-1796. *Przegl. Hist.* t. 45 (1954) z. 4. — E. Rostworowski: Sprawa aukcji wojska na tle sytuacji politycznej przed Sejmem Czteroletnim. W-wa 1957. — G. Frydrychowicz: Na marginesie literatury Sejmu Wielkiego. W związku z niektórymi propozycjami Emila Kipy. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 3. — I. Homola-Dzikowska: „Pamiętnik Historyczno-Polityczny" Piotra Świtkowskiego. Kr. 1960 *Uniw. Jagiel. Rozpr. i Studia*. — D. Ciepieńko-Zielińska: Królewięta na Tulczynie. W-wa 1962 *Światowid*. — J. Majerowa: (Wstęp do) W. Rzewuski: Tragedie i komedie. (W-wa 1962) *Teatr Pol. Oświecenia*. — E. Rostworowski: Ostatni król Rzeczypospolitej. Geneza i upadek Konstytucji 3 Maja. W-wa (1966) *Bibl. Wiedzy Hist.*

http://rcin.org.pl

RZEWUSKI STANISŁAW (1806—1831)

Pseud.: Stanisławski Stanisław.

Filolog, historyk, filozof, wojskowy.

Ur. w 1806 w Wiedniu; syn Wacława Seweryna — Emira, i Rozalii Aleksandry z Lubomirskich. Dzieciństwo spędził w Wiedniu i Opolu (lubelskim). Kształcił się w Wiedniu, potem (1822/23-1823/24) studiował wraz z bratem Leonem na uniwersytecie w Paryżu, uzyskując w 1824 doktorat filozofii. Po powrocie do kraju (przez Niemcy, Austrię, Czechy) uczęszczał w Warszawie (1824/25-1825/26) do Szkoły Aplikacyjnej Artylerii i Inżynierii. W 1827 został podporucznikiem w stacjonującej w Grójcu 1 lekkiej kompanii artylerii pieszej Królestwa Polskiego. Po przebytym zapaleniu płuc był wielokrotnie urlopowany i leczył się u wód. W 1828 (nie: w 1831, jak błędnie podają pamiętniki matki) ożenił się z Józefą Walicką (2°v. Zdzisławową Zamoyską). Od 1829, przydzielony do służby w Arsenale, mieszkał w Warszawie. Zwolennik idei politycznych ks. H. F. de Lamennais. Wraz z Władysławem i Zdzisławem Zamoyskimi oraz Tytusem Potockim usiłował odwieść koła konspiracyjne od wszczynania powstania. W czasie powstania walczył w armii powstańczej; przeciwnik polityczny M. Mochnackiego — przyczynił się do rozwiązania Klubu Patriotycznego. W marcu 1831 awansowany do stopnia porucznika; służył przy komendancie miasta Warszawy (opracował projekt zarządu stolicy przez gubernatora wojennego). Po bitwie pod Dębem Wielkiem (31 marca) ciężko zachorował (gruźlica) i wywieziony został do Krakowa. 3 maja powołany na członka przybranego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (z wyborów 24 kwietnia). Zmarł 2 lipca 1831 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. De ionica philosophia commentatio. Paryż 1824 *Academia Parisiensis, Facultas Litterarum.*

2. De la poésie lyrique et en particulier de Jean Kochanowski, lyrique polonais. Paryż 1824 *Académie de Paris. Faculté des Lettres.*

Przekł. pol.: Rys rozprawy o poezji lirycznej... z uwagami Tytusa P. (Potockiego). *Dzien. Warsz.* t. 3 (1826).

3. Wiadomość o fabryce prochu w Nissie. W-wa 1829.

4. Myśli o zastosowaniu fizjologii do historii, mianowicie polskiej. *Pam. Fiz. Mat. i Statystycznych Umiejętności* 1830 i odb.

Listy i materiały

1. Do J. Buczyńskiego 19 listów z 1826-1828. Rkps Ossol. sygn. 5738/I.

2. Zapiski i wspomnienia z podróży przez Niemcy, Austrię i Czechy w 1824. Omów. i fragm. ogł. P. P. (Popiel). *Przegl. Powsz.* t. 22 z. 1 (1889).

3. Projekt zarządu m. Warszawy przez gubernatora wojennego, 1831. Ogł. S. Barzykowski w: Historia powstania listopadowego. Poz. 1884.

OPRACOWANIA

Nekrolog. *Kur. Pol.* 1831 nr 560, 562. — F. K. Prek: Czasy i ludzie. (Powst. przed 1856). Wyd. H. Barycz. Wr. 1959. — R. Rzewuska: Mémoires ... (1788-1865). Wyd. G. Caetani Grenier. T. 2. Rzym 1939 s. 191-195. — S. Barzykowski: Historia powstania listopadowego. Poz. 1884. [Omów.: P. P. (Popiel): Barzykowski o powstaniu r. 1830. *Przegl. Pol.* 1885 i odb. (Kr. 1885 s. 20-21)]. — S. Tarnowski: Co u nas o Kochanowskim pisano. *W trzechsetną rocznicę J. Kochanowskiego, 1584-1884.* Kr. 1884 s. 215-216. — W. Smoleński: Szkoły historyczne w Polsce. W-wa 1887 s. 27. — P. P. (Popiel): S. Rzewuski. Na podstawie jego zapisków i własnych wspomnień. *Przegl. Powsz.* t. 22 z. 1 (1889). — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 8. Kr. 1906 s. 29. — Jenerał Zamoyski 1803-1868. T. 1-2. Poz. 1910-1913. — W. Dzwonkowski: Dziedzice Opolszczyzny. *Wiad. Lit.* 1936 nr 53/54.

http://rcin.org.pl

RZEWUSKI WACŁAW (1706—1779)

Allonimy i krypt.: J. R. S. D. G. L. W. K.; Józef Rzewuski starosta drohobycki, generał lejtnant wojsk koronnych; Pewien kompacjent; S. R. S. C. R. P. W. K. JKMci; Stanisław Rzewuski; W. R. W. K. H. P. K.

Poeta, dramatopisarz, teoretyk poezji i wymowy, pisarz polityczny.

Ur. 29 października 1706 w Rozdole; syn Stanisława Mateusza, hetmana polnego koronnego, późniejszego wielkiego, i Ludwiki Kunickiej, podczaszanki czernihowskiej; ojciec Seweryna. Kształcił się u pijarów (prawdopodobnie w Warężu w woj. bełskim). Następnie odbył dłuższą podróż do Austrii, Niemiec, Anglii, Holandii i przebywał 3 lata we Francji. W 1724 został starostą romanowskim, w 1728 drohobyckim, a w 1730— kruszwickim. W 1731 — marszałek trybunału radomskiego, w 1732 — pisarz polny koronny. W tymże roku ożenił się z Anną Lubomirską, wojewodzianką czernihowską. Po śmierci Augusta II bronił dla Stanisława Leszczyńskiego twierdzy kamienieckiej, następnie emigrował na Wołoszczyznę, ostatecznie jednak uznał Augusta III i marszałkował na sejmie pacyfikacyjnym (1736). W tymże roku — wojewoda podolski, w 1737 — marszałek trybunału koronnego w Lublinie, a w 1749 — w Piotrkowie. Od 1752 piastował godność hetmana polnego koronnego. W 1754 założył w pałacu podhoreckim prywatny teatr, dający przedstawienia aż do 1767, w latach pięćdziesiątych działała tam również drukarnia. W 1762 został wojewodą krakowskim. W czasie interregnum 1764 zwolennik stronnictwa saskiego, wkrótce po elekcji uznał wybór Stanisława Augusta, zajmując jednak wobec niego stanowisko pełne rezerwy.

Należał do konfederacji radomskiej. Na sejmie 1767 ostro wystąpił przeciw projektowi równouprawnienia dysydentów, co stało się powodem porwania go wraz z synem Sewerynem z rozkazu N. W. Repnina i wywiezienia do Kaługi. Z zesłania powrócił w styczniu 1773 i osiadł w Siedliskach w ziemi chełmskiej, nie wracając do odciętych kordonem austriackim Podhorzec. Od kwietnia t.r. do lutego 1774 — hetman wielki koronny (godności tej zrzekł się z powodu złego stanu zdrowia). W 1775 otrzymał (wspólnie z Sewerynem) od króla starostwo kowelskie jako rekompensatę za poniesione w niewoli cierpienia. Od grudnia 1778 — kasztelan krakowski. Uczestniczył w pracach Komisji Likwidacji Długów Rzeczypospolitej. Zmarł 27 października 1779 w Siedliskach.

TWÓRCZOŚĆ

1. Żal publiczny po nieopłakanej wiekami śmierci po smutnych od nas w nieśmiertelność przenosinach sławnej pamięci ... Augusta II wierszem polskim ogłoszony. W-wa 1733.

Rkpsy Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Ossol. sygn. 1311, 1387); Arch. Hist. w Wil. zbiór nr 739; Arch. Tow. Przyj. Nauk w Wil. rejestr 2 nr 110.

2. Mowa ... przy odebraniu komendy fortec pogranicznych podolskich, miana w Kamieńcu R. P. 1734. B. m. (1734). Przedr. w poz. 13.

3. Mowa ... przy odebraniu laski od ziemstwa lubelskiego r. 1737. B. m. (1738). Przedr. w poz. 13.

4. Na Sądu boskiego tragedią. Ogł. J. A. Załuski. *Zebranie Rytmów przez Wierszopisów Żyjących lub Naszego Wieku Zeszłych Pisanych*. T. 3. W-wa 1754 s. 484. Przedr. J. Pawłowiczowa. *Teatr Narodowy 1765-1794*. Red. J. Kott. (W-wa 1967).

5. Myśli w teraźniejszych okolicznościach Rzeczypospolitej, przez S. R. S. C. R. P. W. K. JKMci. Powst. 1752. Poczajów 1756 (dwa odbicia).

Autorstwo Rzewuskiemu przypisał L. A. Caraccioli, za nim W. Konopczyński.

6. Monumentum doloris divae memoriae serenissimae Mariae Josephae Poloniarum Reginae cum lacrymis dedicatum plangente Stanislao Rzewuski. Poczajów 1757. Wyd. nast. zmien.: W-wa 1757; Kr. 1758 (razem z wersją pol.). Fragm. przedr. W. Mitzler de Kolof. *Acta Litteraria Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae* 1757 trimestre 2 s. 143-146.

http://rcin.org.pl

Wersja pol.: Wyrysowanie żalów wiecznej pamięci ... przez pewnego kompacjenta na polski wiersz przetłumaczone. Kr. 1758 (razem z tekstem łac., jw.). — Wirsz (!) żałosny, sławnej pamięci Najjaśniejszej Marii Józefie, Królowej Polskiej, ze łzami przypisany. Przez Józefa Rzewuskiego ... z łacińskiego na polski język przetłumaczony. Lw. 1758.

7. Dziwak. Komedia (w 5 aktach) przez J. R. S. D. G. L. W. K. Wyst. Podhorce 30 maja 1759. Wyd. Lw. 1760. Wyd. nast.: zob. poz. 11, 15; Wyd. zbior. poz. 1. Fragm. przedr. J. Kott w: Poezja polskiego Oświecenia. Antologia. (W-wa) 1954, wyd. 2 (W-wa) 1956.

8. Żółkiewski. Tragedia (w 5 aktach) przez Józefa Rzewuskiego... W-wa 1758 (dwa wyd.). Wyst.: Podhorce 21 października 1759; Nieśwież 26 stycznia 1761. Wyd. nast.: zob. poz. 11, 15; Wyd. zbior. poz. 1. Fragm. przedr. Sz. Bielski w: Wybór różnych gatunków poezji. Cz. 3. W-wa 1807 s. 139-146.

Dedyk. E. z Czartoryskich Lubomirskiej. Dwa wyd. z 1758 zawierają dwie różne redakcje tekstu (w akcie IV), wydania nast. (poz. 11 i 15) oparte na obszerniejszej o 36 w. redakcji B.

9. Natręt. Komedia (w 5 aktach) przez J. R. S. D. G. L. W. K. Poczajów 1759. Wyst. Podhorce 20 października 1759. Wyd. nast.: zob. poz. 11, 15; Wyd. zbior. poz. 1.

10. Władysław pod Warną. Tragedia (w 5 aktach) przez Józefa Rzewuskiego... Lw. 1760. Wyst. Nieśwież 31 stycznia 1761. Wyd. nast.: zob. poz. 11, 15; Wyd. zbior. poz. 1.

Dedyk. K. K. z Radziwiłłów Rzewuskiej.

11. Zabawki wierszem polskim. Przez Józefa Rzewuskiego... W-wa 1760. Wyd. nast. zmien. i powiększ. zob. poz. 15.

Zawartość: poz. 8 (red. B), 10, 7, 9; Wiersze (Życie człowieka, O równości szczęścia doczesnego, Gaj, Źrzódło, Łąka, Noc).

„Życie człowieka" ogł. nadto *Monitor* 1770 nr 75 s. 595-598; „Noc" przedr. W. Borowy w: Od Kochanowskiego do Staffa. Antologia liryki polskiej. Lw. 1930 i wyd. nast.; „Życie człowieka", „Źrzódło", „Łąka", „Noc" przedr. J. Sokołowska, K. Żukowska w: Poeci polskiego baroku. T. 2. (W-wa 1965).

Rkpsy „Życia człowieka" w Ossol. sygn. 1479/II (pt. Opisanie życia ludzkiego), Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 935/II, 1025/IV pt. jw.), Bibl. Nar. sygn. 6653 (pt. jw.).

12. Mowa ... miana na radzie senatorskiej warszawskiej R. P. 1761. B. m. (1761). Wyd. nast. w poz. 13 (razem z tekstem łac.).

Przekł. łac.: A. Ledóchowski. Wyd. w poz. 13 (razem z tekstem pol., jw).

13. Mowy i listy ... zebrane przez S. R. S. D. G. M. W. K. J. K. Mci. Poczajów 1761 (dwa wyd.). Wyd. 3 (wg wyd. 2): Supraśl 1788. Pierwodr. listów 18-19 w: S. Konarski: De emendandis eloquentiae vitiis. Liber 1. W-wa 1741 s. 109-112.

Tu m. in. poz. 2, 3, 12, Listy i materiały poz.1.

14. Objaśnienie nieszczęśliwych skutków z tylu zerwanych sejmów wynikających. (Poczajów 1762).

Rkps Ossol. sygn. 340/II.

Autorstwo niepewne, przypisuje hipotetycznie W. Konopczyński.

15. Zabawki wierszopiskie i krasomówskie. Przez Józefa Rzewuskiego... Przedrukowanie wtóre, poprawne i przyczynione. Poczajów 1762.

Wyd. zmien. poz. 11.

Zawartość: O nauce wierszopiskiej (wiersz); poz. 8 (red. B), 10, 7, 9; Wiersze (jw. poz. 11 oraz: Do potwarcy, Do tegoż); Zabawki krasomówskie (tu: O nauce krasomówskiej, Mowa o pochwałach cnoty, Przy oddawaniu i odbieraniu lasek, Mowa wojnę radząca, Mowa odradzająca wojnę).

Wiersz „O nauce wierszopiskiej" przedr.: A. Brodnicki w: W przededniu odrodzenia literatury polskiej (1706-1779). Poz. (1903) (fragm.); J. Kott, jw. poz. 7; J. Majerowa, zob. Wyd. zbior. poz. 1; J. Sokołowska, K. Żukowska, jw. poz. 11; J. Pawłowiczowa, jw. poz. 4 (fragm.). — „Do potwarcy" i „Do tegoż" przedr. J. Tuwim w: Cztery wieki fraszki polskiej. W-wa 1937, wyd. 2 W-wa 1957; J. Sokołowska, K. Żukowska, jw. — Fragm. rozpr. „O nauce krasomówskiej" przedr. Z. Florczak, L. Pszczołowska w: Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 1. W-wa 1958.

16. Mowa ... dziękująca za województwo krakowskie, miana na radzie senatorskiej w Warszawie R. P. 1762, dnia 25 października. B. m. (1762).

17. List ojczyzny do synów koronnych o konfederacji. B. m. (1763).

Autorstwo przypisuje W. Konopczyński.

18. Idea cuiusdam Poloni. Powst. 1763. Rkps Ossol. sygn. 1072/II.

Inform. Estr. XXVI (1915) 571.

19. Mowa ... miana na radzie warszawskiej R. P. 1763, dnia 7 marca. B. m. (1763).

20. Mowa ... miana na radzie senatorskiej u JO. Xcia Prymasa R. P. 1763, dnia 7 listopada w Warszawie. (W-wa 1763).

http://rcin.org.pl

21. Myśli o niezawodnym utrzymaniu sejmów i liberi veto, z projektami na konwokacją Roku Pańskiego 1764. B. m. (przed 28 marca 1764, dwa wyd.).

Polemika z t. 3 dzieła S. Konarskiego „O skutecznym rad sposobie", replikował na nią Konarski broszurą „Myśli na myśli", zob. Twórczość poz. 44.

22. Myśli o mądrych uwagach naganiających niezawodny sposób utrzymania sejmów i liberi veto. R. P. 1764. B. m. (po 28 marca 1764). Wyd. nast. b. m. r.

Replika na replikę Konarskiego, zob. jw.

23. Zabawki dziejopiskie, albo zebranie dziejów znakomitszych od stworzenia świata do początków wieku naszego, to jest do Roku Pańskiego 1701. Przez Józefa Rzewuskiego... Lw. 1766.

Dedyk. (wierszem) L. z Rzewuskich Chodkiewiczowei. Na wstępie wiersz G. Piramowicza do autora.

24. (Nota franc. dołączona do) Expositio iurium eorum qui dissidentium nomine veniunt, summarumque potestatum quarum partes illorum tueri interest. Petersb. 1766.

Autorstwo niepewne, por. Estr. XXVI, 571.

25. Mowa ... o przywrócenie władzy hetmańskiej miana na sejmie warszawskim d. 26 Novembris 1766. B. m. (1766).

26. Mowa ... miana na sejmie ekstraordynaryjnym warszawskim R. P. 1767, dnia 5 października. B. m. (1767).

27. Ode ad Illustrissimum comitem Załuski, episcopum Kioviae, in diem sancto Josepho tutelari suo sacram. Rkps był w Bibl. Nar. (zwrócony z Cesarskiej Bibl. Publ. w Petersb. sygn. Pol. Q. XIV. 107).

28. Ode in jacturam Societatis Jesu. B. m. (1773, razem z tekstem pol.).

Przekł. pol.: Oda o upadku zakonu Soc. Jesu. (Gorzkie łzy w niebie...). B. m. (1773, razem z tekstem łac., jw.); przedr. S. Załęski: Historia zniesienia zakonu jezuitów. T. 2. Lw. 1874 s. 47-48. Rkpsy Bibl. PAN Kr. sygn. 292, Bibl. Kórn. sygn. 508, Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 935/II). — W żalu zatopie nieba by rozciekły... Rkpsy Bibl. Jagiel. sygn. 6899 s. 420-422, Bibl. Nar. sygn. 5371. — Gdy niebianie mieć oczy płaczliwe... Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6899 s. 418-419.

29. Odpis ... na wiersz poprzedzający, dany 1775 r. W: I. Zubowski: Wiersz ... na życie prywatne ... Wacława Rzewuskiego... B. m. 1775.

Rkps Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 935/II).

30. List ... do przeświętnych województw, ziem i powiatów, na sejmiki przedsejmowe poselskie pisany R. P. 1776. B. m. (1776). Przedr. L. Rzewuski w: Kronika podhorecka, 1706-1779. Kr. 1860.

Wersja łac.: Literae ... ad palatinatuum, terrarum et districtuum conventus ... pro eligendis ... datae A.D. 1776. B.m. 1776.

31. Dziennik podróży po Polsce. Nie wyd.

Inform. Estr. XXVI, 571.

32. Diariusz drogi z Lublina do Drezna. Nie wyd.

Inform. jw.

33. Siedem mów o religii. Nie wyd.

Inform. jw. (za L.A. Caracciolim).

Niektóre pisma Rzewuskiego rozproszone po zbiorach współczesnych, np.: J. Daneykowicz Ostrowski: Swada polska. T. 1. Lubl. 1745; Mowy wyborne. Lubl. 1759. Wydawał też pisma urzędowe.

Rkpsy różnych pism zachowane m. in. w: Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Arch. Podhoreckie), Bibl. Czart. sygn. 828, Bibl. PAN Kr. sygn. 2348 (mowy z sejmu 1762), Ossol. sygn. 423/II, 436/II, 562/II, 565/II, 780/II, 1071/II, 1072/II, 1074/II, 1078/II, 1403/II, 1408/II, 1311/II, Bibl. IBL w W-wie sygn. 11 (tu wiersz: „Zabawki dla Jmci Pana Moliwdy" (A. Kossakowskiego) oraz wierszowana odpowiedź adresata: „Na przesłane wiersze w dobieraniu składów".

Zob. też: Prokopowicz A. M., Przekłady poz. 1; Rzewuski Seweryn, Twórczość poz. 1-3.

Przekłady

1. Wiersz na siedm psalmów pokutnych, przez ... w Kałudze pisany. Powst. 1768-1772. Wil. 1773. Wyd. nast.: Lw. 1773; Lubl. 1773; W-wa 1773; „wyd. 2" W-wa 1806; „wyd. 3" oprac. Ż. Pauli pt. Psalmy pokutne przekładu ... i życiorys tegoż wyjęty z „Żywotów hetmanów" ... oraz z „Kroniki podhoreckiej" przez L. R. (Rzewuskiego). Berlin-Poz. 1860; „wyd. 2" Kr. 1864.

Zawartość: Do kochanej ojczyzny (wiersz); Do JWP. W. Rzewuskiego (anonim.); Psalmy pokutne, 1-7 (wg Psalmów Dawidowych); Przydatek tegoż autora (Pieśń do Matki Boskiej — przekł. Magnificat, Pieśni o św. Józefie, 1-2 — z łac.). W wyd. W-wa 1773: anonim. wiersz do Rzewuskiego zastąpiony wierszem G.P.S.J. (G. Piramowicza). W wyd. Berlin 1860: w „Przydatkach" przedr. tylko jedna pieśń o św. Józefie, nadto dod. fragm. listów Rzewuskiego z poz. 13 Twórczości. W wyd. Kr. 1864: dod. wiersz od wydawcy.

http://rcin.org.pl

2. Pieśni po większej części Dawidowe z Księgi Świętej wyjęte, a polskim wierszem opisane przez ... R. P. 1769. Rkps Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Arch. Podhoreckie Sanguszków Teka XVI/3).

Przekł. 68 kolejnych psalmów, fragm. były w rkpsie Bibl. Nar. (zwróconym z Cesarskiej Bibl. Publ. w Petersb. sygn. Pol. Q. XIV. 3).

Zob. też poz. 1.

3. Q. Horatius Flaccus: Ody. Przekł. 1769-1773. Nie wyd.

Inform. Estr. XXVI, 571 (za L. A. Caracciolim).

Wydania zbiorowe

1. Tragedie i komedie. Oprac. i wstępem poprzedziła J. Majerowa. (W-wa 1962) *Teatr Pol. Oświecenia.*

Zawartość: Twórczość poz. 7, 8 (red. A) — 10 oraz „O nauce wierszopiskiej" (z poz. 15).

Listy i materiały

1. Korespondencja z 1728-1739, m. in. z T. Potockim, J. Szembekiem, J. J. Przebendowskim, F. M. Ossolińskim, J. Scypionem, Sewerynem Rzewuskim (podczaszym koronnym), M. Rzewuskim, Klemensem XII, J. A. Sanguszką. Wyd. zob. Twórczość poz. 13. Fragm. przedr. w Przekładach poz. 1 (wyd. Berlin 1860).

List do J. A. Sanguszki i odpowiedź wyd. też osob.: List pisany do Xcia Sanguszki. B. m. (po 3 marca 1754); Respons dany z Podhorec die 6 Martii roku 1754. B. m. (1754).

2. Korespondencja z 1734-1778, m. in. z S. Leszczyńskim, S. Humieckim, J. K. Branickim, F. Rzewuskim, Sewerynem Rzewuskim (synem), S. Lubomirskim, K. Sołtykiem, Fryderykiem królewiczem, Klemensem XII, Klemensem XIV, K. S. Radziwiłłem. Fragm. ogł. L. Rzewuski w: Kronika podhorecka, 1706-1779. Kr. 1860.

3. Korespondencja z H. Brühlem z 1744--1749, 1752. Rkps Landeshauptarchiv w Dreźnie loc. 3588, 3589, 3591.

4. Korespondencja z J. A. Załuskim z 1745, 1748, 1750-1752, 1755, 1758-1763, 1773. Rkpsy Bibl. Nar. sygn. 3245, 3248, 3250-3252, 3255, 3258-3263, 3268.

5. Do A. Małachowskiego 4 listy z 1750--1761. Rkps Ossol. sygn. 11835/II.

5a. Do księcia NN. z 25 lipca z Chełmia. Rkps Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Ossol. sygn. 1848/I).

6. Korespondencja z J. A. Sanguszką z 1754, A. S. Załuskim z 1754, Mehmetem baszą z 1753, Augustem III z 1754. Rkps Ossol. sygn. 1311/I.

Zob. też poz. 1.

7. Do J. Mniszcha z 1759-1762. Z rkpsów Bibl. Czart. fragm. ogł. A. Podraza, E. Rostworowski. *Przegl. Hist.* R. 47 (1956) z. 1.

8. Do S. Konarskiego z 1760. W: S. Konarski: O skutecznym rad sposobie. T. 1. W-wa 1760 s. 190.

9. Korespondencja z M. A. Sapiehą. Rkps Ossol. sygn. 249/II.

10. Do J. A. Jabłonowskiego z 1762. Rkps Bibl. Czart. sygn. 1136.

11. Do Augusta III z 1762, od Katarzyny II z 1763. Rkps Ossol. sygn. 1072/II.

12. Do P. Małachowskiego z 1764. Rkps jw. sygn. 11860/II.

13. Do Stanisława Augusta z 1764. Rkps jw. sygn. 1404/II.

14. Do S. Lubomirskiego z 1767. Rkps jw. sygn. 565/II.

15. Od S. Konarskiego 4 listy z 1745, 1765. Ogł. J. Nowak-Dłużewski: Listy Stanisława Konarskiego, 1733-1771. W-wa 1962.

16. Od J. A. Jabłonowskiego z 1754-1773 i z 1763-1764. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 1160, 1153.

17. Od K. S. Radziwiłła z 1764, do H. K. Kayserlinga i in. Rkps Ossol. sygn. 718/I. List Radziwiłła ogł.: Cz. Jankowski w: Korespondencja ks. Karola Stanisława Radziwiłła ... 1744-1790. Kr. 1898; E. Łuniński w: Listy ks. Karola Stanisława Radziwiłła „Panie kochanku" (1751--1790). W-wa 1906 (tu także ogł. tekst intercyzy ślubnej zawartej między K. S. Radziwiłłem a W. Rzewuskim w 1764).

18. Od I. Krasickiego z 10 czerwca 1767. Wyd. Z. Goliński, M. Klimowicz, R. Wołoszyński w: Korespondencja Ignacego Krasickiego. T. 1. Wr. 1958.

19. Od Stanisława Augusta z 3 lipca 1767. Rkps Ossol. sygn. 1073/II.

20. Akces ... do konfederacji generalnej koronnej w Radomiu, Busko 24 lipca 1766. Rkps Ossol. sygn. 562/II, 1071/II.

Ponadto korespondencja z różnych lat w rkpsach Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Arch. Podhoreckie).

OPRACOWANIA

S. Brodowski: Żywoty hetmanów Królestwa Polskiego i W. Księstwa Litewskie-

http://rcin.org.pl

go. (Powst. przed 1776). Wyd. Ż. Pauli. Lw. 1844; wyd. 2 Lw. 1850. Fragm.: W. Rzewuski, hetman wielki koronny. W: Psalmy pokutne. Przekład W. Rzewuskiego. Berlin 1860 s. 5-13. — L. A. Caraccioli: La Vie du comte W. Rzewuski, grand général et premier sénateur de Pologne. Liège 1782; przedr. De La Platière w: Galerie universelle des hommes. Paryż 1787. — Comtesse Golowin: Souvenirs. Wyd. K. Waliszewski. Paryż 1910. — Baronne Montez: Souvenirs. Wyd. Paryż 1914. — J. K. W.: Moje postrzeżenia nad teatrem. O stanie teatru polskiego. *Nowy Pam. Warsz.* t. 3 (1801) s. 110. — I. Krasicki: O rymotwórstwie i rymotwórcach. W: Dzieła poetyckie. T. 3. W-wa 1803 s. 252 i wyd. nast. — H. Kołłątaj: Stan oświecenia w Polszcze w ostatnich latach panowania Augusta III (1750-1764). (Powst. ok. 1803-1810). Wyd. E. Raczyński. Poz. 1841 *Obraz Polaków i Polski* 11-12 s. 45 i wyd. nast. — Sz. Bielski: (Wstęp do) Wybór różnych gatunków poezji. Cz. 3. W-wa 1807 s. XXXIII. — E. Słowacki: O sztuce dobrego pisania w języku polskim. (Powst. przed. 1815). W: Dzieła. T. 2. Wil. 1826. — A. Chodkiewicz: Portrety wsławionych Polaków. W-wa 1820. — L. Osiński: O pierwiastkowej dramatyce w Polszcze. *Sybilla Nadwiślańska* 1821 s. 151-153; przedr. *Rozmaitości Warsz.* 1821. — O „Żółkiewskim" Józefa (!) Rzewuskiego w porównaniu z „Żółkiewskim" Ignacego Humnickiego. *Wanda* 1821 t. 3 s. 189-192. — K. Tańska (Hoffmanowa): Wychowanie W. Rzewuskiego, wielkiego hetmana. *Rozrywki dla Dzieci* t. 1 (1824) nr 3, toż wyd. 2 1827; przedr. w: Wybór pism. T. 4. Wr. 1833; Pisma. T. 10. W-wa 1859; Dzieła. T. 6. W-wa 1875. — E. Marylski: Wspomnienia zgonu zasłużonych w narodzie Polaków. W-wa 1829. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 3. Lw. 1833. — W. Trębicki: Uwagi nad dziełem „Starożytny teatr w Polsce" przez K. W. Wójcickiego. *Bibl. Warsz.* 1843 t. 4 s. 332, 343. — *Przyj. Dom.* 1857-1858. — K. Estreicher: Rzewuski W. *Rozmaitości* (Lw.) 1858 s. 377-388. — L. Rzewuski: Kronika podhorecka, 1706--1779. Kr. 1860. — J. Bartoszewicz: W. Rzewuski. W: Hetmani polscy. Z. 6. W-wa 1862. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 22 (1866). — A. Tyszyński: Komedia polska w XVIII w. *Bibl. Warsz.* 1870 t. 3; przedr. w: Wizerunki polskie. W-wa 1875. — W. Wisłocki: O „Wierszu na siedm psalmów pokutnych". *Roczn. dla Archeologów, Numizmatyków i Bibliografów Pol.* 1871 (Kr. 1874) s. 273. — S. Tarnowski: Szekspir w Polsce. *Przegl. Pol.* 1876/77 t. 2. — S. Estreicher: Szekspir w Polsce XVIII w. *Czas* 1891 nr 271-274 i odb. (Kr. 1892). — K. M. Górski: Pierwsza młodość Karpińskiego. *Bibl. Warsz.* 1891 t. 4; przedr. w: Pisma literackie. Kr. 1913. — Ż. Pauli: Teatr i muzyka w Polsce. (Powst. przed 1895). Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 5400 s. 242. — J. Zahorski: Szekspir w Polsce. W: W. Shakespeare: Dzieła. (Wyd. pod red. H. Biegeleisena). T. 9. Lw. 1897 i odb. (Lw. 1896). — P. Chmielowski: Nasza literatura dramatyczna. Petersb. 1898. [Rec.: K. Wojciechowski. *Kwart. Hist.* R. 12 (1898) s. 888]. — A. G. Bem: Teoria poezji polskiej. Petersb. 1899 s. 402-403. —

P. Chmielowski: Dzieje krytyki literackiej w Polsce. W-wa 1902 s. 78-83. — A. Kraushar: Książę Repnin a Polska w pierwszym czteroleciu panowania Stanisława Augusta. W-wa 1902. — B. Kielski: O wpływie Moliera na rozwój komedii polskiej. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 42 (1907) i odb. (Kr. 1906). — W. Konopczyński: Polska w dobie wojny siedmioletniej. Cz. 1-2. Kr. 1909-1911. — S. Dobrzycki: Notatki do dziejów języka polskiego literackiego. *Prace Filol.* t. 7 (1911). — W. Konopczyński: Mrok i świt. W-wa 1911 s. 312 n. — A. Brodnicki: W przededniu odrodzenia literatury polskiej (1706-1779). W. Rzewuski. *Filareta* 1913 i odb. (Poz. 1913). — S. Turowski: Prace Józefa Andrzeja Załuskiego w niewoli moskiewskiej. *Spr. AU* t. 19 (1914) nr 5 s. 6 n. — M. Dynowska: Filip Nereusz Golański na tle współczesnej epoki. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 55 (1917) i odb. (Kr. 1916). — I. Chrzanowski: O komediach Aleksandra Fredry. Kr. 1917. — T. Grabowski: Krytyka literacka w Polsce w epoce pseudoklasycyzmu. Kr. 1918. — W. Hahn: Poezja dramatyczna w epoce przedrozbiorowej. *Dzieje literatury pięknej w Polsce AU.* Cz. 2. Kr. 1918. — W. Hahn: Stanisław Żółkiewski w poezji polskiej. Poz. b. r. — Graf W. Rzewuski. *Polsko--Bulgarski Préhled* 1920 nr 14 s. 110. — M. Szyjkowski: Dzieje nowożytnej tragedii polskiej. Typ pseudoklasyczny. Kr. 1920. — M. Szyjkowski: Dzieje komedii polskiej w zarysie. Kr. 1921. — S. Windakiewicz: Teatr polski przed powstaniem sceny narodowej. Kr. 1921. — W. Folkierski: Molière en Pologne. *Révue de la Littérature Comparée* 1922 nr 2 s. 179-180. — M. Szyjkowski: U progu nowożytnej tragedii w Polsce. *Przegl. Współcz.* R. 1 (1922) t. 2 nr 4 s. 177. —

http://rcin.org.pl

L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. — K. Wojciechowski: Wiek Oświecenia. Lw. 1926. — S. Łempicki: Mecenat kulturalny w Polsce. (Problem i postulaty). *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. — L. Simon: Teatr ks. Radziwiłłów w Nieświeżu. *Teatr* 1931 nr 7. — Z. Ciechanowska: Die Anfänge der Goethe-Kenntnis in Polen. *Germanoslavica* 1931/32 s. 392. — S. Łukasik: La France et la Pologne à travers les siècles jusqu'à la Grande Révolution. Paryż 1933. — L. Winniczuk: Terencjusz w Polsce. *Charisteria G. Przychocki a discipulis oblata.* W-wa 1934. — W. Ogrodziński: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae.* T. 2. Kr. 1935 i odb. (Kr. 1935 s. 55). — Z. Ciechanowska: Literatura niemiecka a polska w XVIII w. Stan badań. *Księga referatów Zjazdu Nauk. im. I. Krasickiego.* Lw. 1936; *Pam. Lit.* R. 33 (1936) i odb. — W. Konopczyński: Konfederacja barska. T. 1-2. W-wa 1936-1938. — M. Szyjkowski: Dramat w Polsce. *Dzieje literatury pięknej w Polsce. PAU.* Cz. 2. Wyd. 2. Kr. 1936. — S. Windakiewicz: Poezja ziemiańska. Kr. 1938. — S. Windakiewicz: Epika polska. Kr. 1939. — W. Borowy: O poezji polskiej w w. XVIII. Kr. 1948. — R. Kaleta, M. Klimowicz: Prekursorzy Oświecenia. „Monitor" z r. 1763 na tle swoich czasów; Mitzler de Kolof, redaktor i wydawca. Wr. 1953 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 20. — K. Wierzbicka: Historia sceny polskiej. Cz. 1. W-wa 1953. — R. Wołoszyński: (Wstęp do) I. Krasicki: Komedie. (W-wa 1956) *Teatr Pol. Oświecenia* s. 10, 37, 48. — S. Pietraszko: (Wstęp do) F. K. Dmochowski: Sztuka rymotwórcza. Wr. (1956) *BN* I, 158 s. LXV. — S. Ozimek: Udział „Monitora" w kształtowaniu Teatru Narodowego (1765-1785). Wr. 1957 *Studia i Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 2. — Z. Florczak, L. Pszczołowska: (Przypisy do) Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 1. W-wa 1958. — J. Nowak-Dłużewski: O datę startową polskiego Oświecenia. *Przegl. Hum.* 1959 nr 1; przedr. w: Z historii polskiej literatury i kultury. (W-wa 1967). — M. Strzałkowa: Studia polsko-hiszpańskie. Kr. 1960 *Zesz. Nauk. Uniw. Jagiel. Rozpr. i Studia* 26. — A. Sajkowski: Z dziejów teatru nieświeskiego (1746-1762). *Pam. Teatr.* 1961 z. 3 s. 414-415. — A. Stender-Petersen: Die Komödien von W. Rzewuski. (Zur Geschichte der polnischen Magnatenbühne, II). *Zeitschr. f. Slavische Philologie* t. 29 (1961) z. 2. — J. Majerowa: (Wstęp i oprac. wyd.) Tragedie i komedie. (W-wa 1962) *Teatr Pol. Oświecenia.* [Rec.: J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1962* (W-wa 1964) s. 193-194]. — W. Konopczyński: Polscy pisarze polityczni XVIII w. (do Sejmu Czteroletniego). W-wa 1966. — S. Pietraszko: Doktryna literacka polskiego klasycyzmu. Wr. 1966 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 4.

RZEWUSKI WACŁAW SEWERYN (EMIR) (1785–1831)

Nazwiska przybrane, przydomki i krypt.: Abu Assed; Arslan Emir; Le Comte W. S. R.; Dżiecar el cheil; Emir Tadj el faher Abdel Nischan (Tadż el faher Abd-el-Niszan, Tadż el-fahr, Tadż ul faher, Tag el facher Abo (!)); Hrabia W. S. R.; W... R...

Orientalista, pamiętnikarz, poeta.

Ur. w 1785 (w Siedliskach?); syn Seweryna, hetmana polnego koronnego, i Konstancji z Lubomirskich; wnuk Wacława hetmana. Od ok. 10 roku życia mieszkał w Wiedniu, kształcił się w Theresianischen Militärakademie, a następnie (inżynier miner) służył w armii austriackiej. W 1805 ożenił się z Rozalią Aleksandrą Lubomirską. Zainteresowania orientalne Rzewuskiego wyniesione z tradycji rodzinnej pogłębiły kontakty z wujami — Janem Potockim i A. K. Czartoryskim. Studiował języki wschodnie (uczył go syryjski uczony Antun Arida), nawiązał bliskie stosunki z podróżnikami i badaczami Orientu (J. Klaproth, J. Hammer), był inicjatorem wiedeńskiego towarzystwa orientalistycznego, łożył na wydawnictwo *Mines de l'Orient* (1809-1820) i współpracował w jego redakcji (obok Hammera). W 1809 walczył jako dowódca szwadronu węgierskich huzarów — Kinmayera, wyróżniając się w bitwie p. Aspern. Wkrótce, rotmistrz ułanów — Schwarzenberga, poprosił o dymisję.

Po śmierci ojca (1811) opuścił żonę i osiadł w swych dobrach wołyńskich: w Sawraniu (tu założył sławną stadninę koni arabskich), Kuźminie i Łanowcach. W tymże roku

http://rcin.org.pl

w Daszowie u siostry, Marii Jarosławowej Potockiej, zawarł znajomość z paszą Ramizem, na którego dworze w Nikołajewie n. Bohem spędził następnie czas pewien, układając projekt wspólnej podróży na Wschód. W 1812-1813 mieszkał przeważnie w Krzemieńcu, utrzymywał bliskie kontakty z T. Czackim i jego liceum. W czasie kongresu wiedeńskiego bawił w Wiedniu, gdzie przedstawiony został Aleksandrowi I jako najlepszy w Europie jeździec i hodowca koni. Po powrocie przebywał u żony i dzieci w Opolu (lubelskim). W tymże czasie (1815) wybrany na członka warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, z którym utrzymywał kontakty od 1812 (był już wówczas członkiem towarzystw naukowych w Getyndze i Monachium oraz kawalerem orderu Św. Jana Jerozolimskiego).

W 1817 wyruszył w podróż do Azji Mniejszej z misją zakupu koni arabskich (kohejlanów) dla Aleksandra I i królowej wirtemberskiej. Do grudnia przebywał w Stambule, nawiązując bliższe stosunki z ambasadą rosyjską, a także francuską, hiszpańską i holenderską. Prócz misji handlowej miał również realizować bliżej nie znaną misję polityczną. Ze Stambułu udał się do Aleksandrii, następnie brał udział w wyprawie na państwo Wahhabitów w Arabii (w wojsku Muhammada Ali, namiestnika Egiptu), uzyskał tytuł Emira el-Umara i przydomek Tadż el-faher. W końcu maja 1818 wrócił do Turcji. W styczniu 1819 podjął nową podróż na Wschód, w Halebie (Aleppo) w Syrii założył swą główną rezydencję (Gulistan), skąd udawał się na pustynię, spędzając najwięcej czasu między Beduinami w poszukiwaniu koni. Zyskał popularność wśród Arabów i uznany został za emira i szeika przez 13 plemion pustyni Nedżd. Równocześnie przeprowadzał studia z dziedziny etnografii, geografii, archeologii i in. Utrzymywał stosunki z dyplomatycznymi kołami francuskimi, zawarł przyjaźń z Alibejem (Badia y Leblich) oraz z przebywającą w Libanie słynną lady Ester Lucy Stanhope. W jesieni 1819 był świadkiem rewolucji antytureckiej w Halebie (miał się angażować po stronie powstańców); 3 listopada udał się w drogę powrotną.

Na Wołyń z powodu trudności finansowych (sekwestr ostatniej partii koni) i politycznych wrócił dopiero w poł. czerwca 1820. Majątki zastał w ruinie, pewną poprawę sytuacji spowodował zwrot (w kwietniu 1821) zasekwestrowanych uprzednio koni oraz nadejście zebranych w Arabii cennych zbiorów książek i rękopisów orientalnych, numizmatów, rzeźb i in. (największa ich część po jego śmierci trafiła do bibliotek cesarskich w Wiedniu i Petersburgu). Mieszkał w Sawraniu, lata jednak spędzał przeważnie w otoczeniu Kozaków w stepach. Bawił często w Sławucie E. Sanguszki i Białej Cerkwi W. Branickiego. Wkrótce po powrocie starał się za pośrednictwem K. Kontryma o wydanie swych pism, później zrezygnował z tego przedsięwzięcia. W Sawraniu przebywali: poeta ukraiński Tomasz Padurra (1825-1831) i teorbanista Grzegorz Widort. Obok literatury zajmował się Rzewuski malarstwem i muzyką (m. in. komponował melodie do „Śpiewów historycznych" J. U. Niemcewicza oraz do pieśni Padurry „Ukrainky z nutoju", W-wa 1844). W 1825 miał brać udział w zorganizowanym na terenie Ukrainy rewolucyjno-szlacheckim Związku Południowym. W czasie powstania listopadowego dowodził powstańczym konnym oddziałem Kozaków. Po bitwie p. Daszowem 14 maja 1831 zaginął bez wieści.

Upamiętniony w legendzie i literaturze (m.in. w poezjach A. Mickiewicza, J. Słowackiego, W. Pola). W 1840 przebywał na Dżebel-Ker w Arabii samozwaniec podający się za Rzewuskiego-emira.

TWÓRCZOŚĆ

1. Pytania do rozwiązania. Krzemieniec 1813.

Oprac. dla Liceum Krzemienieckiego, dotyczą historii, geografii, astronomii, gramatyki.

2. Notice sur les chevaux arabes. *Mines de l'Orient*. T. 5. Wiedeń 1816 s. 49-59.

Przekł. niem.: *Fundgruben des Orients*. T. 5. Wiedeń 1816 s. 49-59.

3. Sur l'introduction du sang oriental des chevaux d'Europe. *Mines de l'Orient*. T. 5. Wiedeń 1816 s. 333-345.

Przekł. pol. skróc.: Konie arabskie

http://rcin.org.pl

(z „Revue de Paris"). *Rozmaitości* (Lw.) 1832 nr 28.

Przekł. niem.: *Fundgruben des Orients*. T. 5. Wiedeń 1816 s. 333-345.

4. Voyage à Palmire ou Tadmor dans le désert, avec une courte recherche sur le vent du désert Sancieli, avec une carte. (Dat.: Haleb 20 sierpnia 1819). *Mines de l'Orient*. T. 6. Wiedeń 1818 (faktycznie 1820).

Rkps (brulion) Bibl. Nar. sygn. 6475II t. 1 s. 161-181.

Przekł. pol. fragm.: Podróż do Palmiry czyli Tadmor w stepie, z krótką uwagą nad wiatrem pustyni zwanym samicki. Wyjątek z dzieła pt. Kopalnie wschodnie. *Gaz. Lit.* 1821 nr 49; *Dzien. Wil.* 1821 t. 2 s. 416-430.

Przekł. niem.: *Fundgruben des Orients*. T. 6. Wiedeń 1818 (faktycznie 1820).

5. Mémoires secrets sur les affaires d'Orient. Powst. w Arabii (?).

Zaginione, wspomina je autor wielokrotnie w tekście poz. 6.

6. Sur les chevaux orientaux et provenants des races orientales. T. 1-3. Rkps Bibl. Nar. sygn. 6475II.

Zbiór uwag i spostrzeżeń przeplatany elementami diariusza bądź autobiografii, bądź też dłuższymi rozprawkami. Układ chaotyczny. Większość spostrzeżeń zaczerpnięta nie z autopsji, ale z literatury. Do rkpsu dołączone mapki, rysunki, teksty nut, piosenek, korespondencji itp. Niektóre fragm. częściowo styczne z ogł. w poz. 2-4, 7. Por. J. Reychman (*Przegl. Orient.* 1965 nr 3-4).

Przekł. pol. fragm. ogł.: T. Rutkowski: Wiadomość o rasach koni arabskich. *Bibl. Warsz.* 1866 t. 4; L. Siemieński w: W. Rzewuski i przygody jego w Arabii. *Przegl. Pol.* t. 18-19 (1870/71) t. 2-3 i osob. Kr. 1870, przedr. w: Portrety literackie. Poz. 1875; L. Kapliński w: Emir Rzewuski. Poz. 1881; J. S. Bystroń w: Polacy w Ziemi Świętej, Syrii i Egipcie (1147-1914). Kr. 1930; W. Pruski. *Jeździec i Hodowca* 1933 nr 33.

7. Wiadomość o lady Ester Łucja Stanhope znanej w Arabii pod imieniem Ester Malek. *Astrea* t. 5 (1825) s. 23 n. Fragm. pt. Pobyt u lady Stanhope w Arabii — przedr.: *Rozmaitości* (Lw.) 1825 nr 18; *Gaz. Kr.* 1825 nr 30. Przedr. całości *Dzien. Warsz.* 1852 nr 286-287; z rkpsu ogł. *Przyj. Dom.* 1857 nr 43; przedr. *Astrea* 1924 nr 1.

Przeróbka fragm. poz. 6.

8. Melodie arabskie: Pustynia Nedżu; Hymn ranny Beduinów Wehabitów; Wojna Wehabitów; Nedżi-Köchejlany. Ogł. M. Mann: Podróż na Wschód. T. 3. Kr. 1855 s. 177-185, 195-201, 203-208, 225-232. Poszczególne wiersze przedr.: *Czas* 1855 nr 96; J. S. Bystroń, jw. poz. 6; W. Pruski, jw. poz. 6. Drobne fragm. ogł. L. Siemieński, jw. poz. 6 s. 118-119.

Dedyk. A. Osińskiemu.

Rkpsy poezji Rzewuskiego były w posiadaniu L. Rzewuskiego. Autograf przekł. pieśni z Biblii w rkpsie Bibl. Jagiel. sygn. 7861 IV k. 62.

9. Melodia arabska: Do Mlichi. Ogł. L. Siemieński, jw. poz. 6 s. 120-121.

10. Melodie greckie: Starzec na mogile Achillesa; Dziewica Lezbu; Niewolnik Olimpu; Bobolina do dziewic Grecji; Odysseusz do Greków; Śpiew grecki. Trzy wiersze ogł. *Czas. Dod. Mies.* 1856 t. 3 s. 401-407; fragm. L. Siemieński, jw. poz. 6 s. 122-123.

Dedyk. Teofili z Okryńskich Gomolińskiej.

11. Refleksje nad ruinami Palmiry. Poemat. Fragm. przytacza J. S. Bystroń, jw. poz. 6 s. 102-103.

12. Oxyna. Poemat w 2 pieśniach. Streszcz. podaje L. Siemieński, jw. poz. 6 s. 125.

13. Treny na grobie Maryny. (5 wierszy). Fragm. ogł. L. Siemieński, jw. poz. 6 s. 124.

14. Pierwsza część historii Skanderbega (Aleksandra I). Rkps Ossol. sygn. 545/III k. 31-34.

Autorstwo Rzewuskiego ogłoszonych pod jego nazwiskiem „Marzeń" (Z pozostałych rękopisów... *Dzien. Lit.* 1865 nr 24, 29, 30) zakwestionował L. Siemieński (jw. poz. 6 s. 126).

Przekłady

1. Przekłady tekstów arabskich, perskich i tureckich na jęz. franc. i niem. Zob. Prace edytorskie poz. 1.

2. A. Malczewski: Maria. Przekł. na jęz. franc.

Inform. *Kur. Pol.* 1829 nr 25.

Prace edytorskie

1. *Mines de l'Orient exploitées par une société d'amateurs*. Sous les auspices de... Tyt. niem.: *Fundgruben des Orients*... Tyt. arabski. T. 1-6. Wiedeń 1809-1818 (faktycznie 1820).

Teksty ogł. w jęz. franc., niem., łac. i arabskim. T. 1 wyszedł 1 stycznia 1809. Rzewuski był nakładcą i współpracownikiem dzieła (zob. Twórczość poz. 2-4, nadto ogł. tu przekłady tekstów arabskich, perskich i tureckich). Por. też Listy poz. 1, 2.

http://rcin.org.pl

Listy i materiały

1. Do warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk 2 listy z 29 października 1812 (przesyłając *Mines de l'Orient*) i 8 kwietnia 1815 z Opola (z podziękowaniem za przyjęcie do Towarzystwa); do A. Chodkiewicza z 1815. Ogł. A. Kraushar w: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 3, 8. Kr. 1902, 1906.

2. Lettre à MM. les collaborateurs des „Mines de l'Orient". W-wa 1817.
Dat.: z Opola 23 stycznia 1817.

3. Korespondencja z E. L. Stanhope (częściowo fikcyjna); brulion listu do J. Hammera z 1819 (?); do hrabiny NN. Ogł. L. Siemieński w: W. Rzewuski i przygody jego w Arabii. *Przegl. Pol.* 1870/71 i osob. Kr. 1870, przedr. w: Portrety literackie. Poz. 1875; fragm. przedr.: L. Kapliński w: Emir Rzewuski. Poz. 1881; J. S. Bystroń w: Polacy w Ziemi Świętej, Syrii i Egipcie (1147-1914). Kr. 1930 s. 106-107; S. Podhorska-Okołów: Bohater wielkiej przygody. W-wa 1960.

4. Korespondencja w sprawie zakupów koni przez Aleksandra I i królową wirtemberską, m. in.: do G. A. Stroganowa z 27 lutego 1820; od Katarzyny, królowej wirtemberskiej, 3 listy z 1817-1818; od Wilhelma, króla wirtemberskiego, 2 listy z 1819 i 1825; od w. księcia Konstantego z 1822. Rkps Bibl. Nar. sygn. 5760 III, fragm. w rkpsie 6475 II. List od królowej wirtemberskiej z 12 grudnia 1817 ogł. w przekł. pol.: L. Siemieński, jw. poz. 3; L. Kapliński, jw. poz. 3; S. Podhorska-Okołów, jw. poz. 3.

5. Do Aleksandra I z maja 1822. Ogł. A. J. Rolle w: Emir Rzewuski. *Przegl. Pol.* t. 60 (1882/83) t. 2, przedr. w: Opowiadania historyczne. S. IV t. 1. W-wa 1884, Wybór pism. T. 3. Kr (1966), przekł. franc. w: R. Rzewuska: Mémoires ... (1788-1865). T. 3. Rzym (1950) s. 500.

6. Do K. Rozwadowskiego 3 listy z 1822. Rkps Ossol. sygn. 7936/III.

7. Do warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk z Kuźmina 3 stycznia b. r. (list dedykacyjny przy ofiarowaniu autografu „Zofiówki" S. Trembeckiego). Ogł. T. Baranowski. *Prace Komisji do Badań nad Historią Lit. i Oświaty* t. 1 (W-wa 1914) s. 190-191.
Autograf Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 215.

8. Do NN. b. d. (fragm.) i różne notatki. Rkps Ossol. sygn. 12041/III.

9. Do NN. b.d. i notatki historyczne. Rkpsy Bibl. Uniw. we Lw. sygn. 1033—1034 II.

10. Do E. Sanguszki. Rkps Wojew. Arch. Państw. w Kr.
Inform. J. Reychman (*Przegl. Orient.* 1965 nr 3 s. 234).

11. Od P. Ruffina z 1809. Ogł. H. Dehérain: Ruffin diplomate français et les orientalistes autrichiens. *Revue d'Histoire Diplomatique* 1925 s. 202 n.

12. Od J. Sękowskiego z 3/15 września 1820 i od I. Sobolewskiego z 14 czerwca 1820. Rkps Bibl. Nar. sygn. 2675/4. Ogł.: L. Siemieński, jw. poz. 3; L. Kapliński, jw. poz. 3.

13. Circé. Cantate de J. B. Rousseau mise en musique. Dedyk. matce w 1803. Rkps Bibl. Kórn. sygn. 1147.

14. Kopia oświadczenia W. Rzewuskiego dotycząca jego udziału w bitwie p. Aspern, potwierdzona przez Wiktora de Rohan 1809. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2021.

15. Manuscrits orientaux qui se trouvent à vendre chez Kuppitsch à Vienne. Collection Rzewuski. Wiedeń 1831.

OPRACOWANIA

(J. U. Niemcewicz): Listy litewskie. List XXI. W-wa 1812. — Materiały do dziejów literatury i oświaty na Litwie i Rusi ... (1805-1865). Wyd. T. Turkowski. T. 1. Wil. 1935. (Wypowiedzi z 1815). — (Podróż do Palmiry. Rec.). *Gaz. Lit.* 1821 nr 32. — *Kur. Pol.* 1829 nr 25. — O W. hr. Rzewuskim znanym na Wschodzie pod imieniem Emira Tadż Ulfechra. *Rozmaitości* (Lw.) 1831 nr 44. — F. Wrotnowski: Powstanie na Wołyniu, Podolu i Ukrainie w r. 1831. Paryż 1838. — A. Jełowicki: Niezwykłe postacie. W: Moje wspomnienia. Paryż 1839 (ks. 1 rozdz. 11). — M. Budzyński: W. Rzewuski. Fantazja z czasów powstania podolsko-ukraińskiego w 1831 r. Bruksela 1841. — E. L. Stanhope: Memoirs. Londyn 1848. — M. Mann: Podróż na Wschód. Kr. 1855. — Poezje wschodnie W. Rzewuskiego. *Czas* 1855 nr 96. — F. K. Prek: Czasy i ludzie. (Powst. przed 1856). Wyd. H. Barycz. Wr. 1959.— *Czas* 1857 nr 159 (inform. o rkpsach). — *Ruch Muzyczny* 1859 nr 8, 29, 46. — A. Borkowska: Emir Tadż-el-Fachr. *Kółko Dom.* 1865 s. 41-42. — R. Rzewuska: Mémoires ... (1788-1865). Wyd. G. Caetani Grenier. T. 1-3. Rzym 1939-(1950). — T. Rutkowski: Wiadomości

http://rcin.org.pl

o rasach koni arabskich. *Bibl. Warsz.* 1866 t. 4 s. 440-462. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 22 (1866). — J. Strutyński (Berlicz Sas): Ukraina. Obrazki czasu i ludzi. *Dzien. Lit.* 1869. — L. Siemieński: W. Rzewuski i przygody jego w Arabii. *Przegl. Pol.* t. 18-19 (1870/71) t. 2-3 i osob. (Kr. 1870); przedr. pt. Emir Tadż-el-Faher. W: Portrety literackie. Poz. 1875. — T. Stecki: Wołyń. T. 2. Lw. 1871 s. 172. — Stach ze Lwowa (S. Dobrzeniecki?): W. Rzewuski. *Dzwonek Lw.* 1872 t. 5 nr 11. — A. Sowiński: Słownik muzyków polskich dawnych i nowoczesnych. Paryż 1874. — C. v. Wurzbach: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Österreich. T. 27 (Wiedeń 1874). — Prawdziwy życiorys Tomasza Padurry. Poz. 1875 s. 232-235. — (S. Duchińska): W. Rzewuski, założyciel Towarzystwa Orientalistów w Wiedniu. *Bibl. Warsz.* 1877 t. 2 s. 92. — L. Sapieha: Wspomnienia. (Powst. przed 1878). Lw. (1912) s. 22-25. — P. Jaxa-Bykowski: Mirza Tadż el-Faher. W: Trzy epizody z dawnego życia szlacheckiego. W-wa 1879 s. 159 n. — P. Jaxa-Bykowski: Resztki zeszłowiecznych oryginałów. *Kłosy* 1879 nr 707-719. — A. Pług (A. Pietkiewicz): Pismo arabskie W. Rzewuskiego. *Kłosy* 1880 nr 807. [Uzup.: A. Pług: (A. Pietkiewicz): Jeszcze o piśmie arabskim W. Rzewuskiego. *Tamże* 1880 nr 810. Zob. też nr 795]. — L. Kapliński: Emir Rzewuski. Poz. 1881. — Dr Antoni J. (A. J. Rolle): Emir Rzewuski. *Przegl. Pol.* t. 60 (1882/83) t. 2 s. 3-48, 226-262; przedr. w: Opowiadania historyczne. S. IV t. 1. W-wa 1884; Wybór pism. Oprac. W. Zawadzki. T. 3. Kr. (1966). Przekł. franc.: P. Van Aarssen: Vie de l'émir Rzewuski. W: R. Rzewuska: Mémoires... T. 3. Rzym (1950). — S. Wigura (F. Rawita Gawroński): Złotobrody emir. Powieść ukraińska. Lw. 1891. — E. Heleniusz (E. Iwanowski): Wspomnienia polskich czasów dawnych i późniejszych. T. 2. Lw. 1894. — S. Demby: Album pisarzy polskich. W-wa 1898. — J. Karwicki-Dunin: Opowiadania historyczne. Lw. 1898. — A. Raczyński: Z pamiętników. *Ateneum* 1898 t. 2 s. 538. — M. Rolle: Ateny wołyńskie. Lw. 1898; wyd. 2 Lw. 1923. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 3, 8. Kr. 1902, 1906. — S. Bojanowski: Sylwetki koni orientalnych i ich hodowców. Kr. 1906 s. 29-36. — A. Poliński: Dzieje muzyki polskiej w zarysie. Lw. 1907 s. 162. — K. Pułaski: Kronika polskich rodów szlacheckich Podola, Wołynia i Ukrainy. T. 1. Brody 1911 s. 192-193. — S. Wasylewski: U księżnej pani. Lw. 1920 s. 101-104 i wyd. nast. — A. Birkenmajer: Rękopisy orientalne emira W. Rzewuskiego w bibliotece publicznej w Petersburgu. *Exlibris* 1924 z. 5 i odb. — H. Dehérain: Ruffin diplomate français et les orientalistes autrichiens. *Revue d'Histoire Diplomatique* 1925. — J. Iwaszkiewicz: Jeszcze jedna wersja o zgonie Emira Rzewuskiego. *Kur. Warsz.* 1926 nr z 17 maja. — J. S. Bystroń: Lady Hester Stanhope. *Przegl. Współcz.* t. 23 (1927) nr 67. — J. Iwaszkiewicz: Farys de Miłaszewski et son prototyp (W. Rzewuski). *Pologne Littéraire* (W-wa) 1927 nr 8. — J. L.: Emir W. Rzewuski o koniach arabskich. *Świat* 1928 nr 18. — W. Pruski: To i owo o koniach arabskich i ich hodowcach ubiegłego stulecia. *Jeździec i Hodowca* 1928 nr 9-10. — J. S. Bystroń: Polacy w Ziemi Świętej, Syrii i Egipcie (1147-1914). Kr. 1930. [Rec.: T. Kowalski. *Roczn. Orient.* 1929/30 s. 311]. — S. Zieliński: Mały słownik pionierów polskich kolonialnych i morskich. W-wa 1932 s. 448-450. — W. Pruski: Emir Rzewuski i jego kontakty ze Sławutą. *Jeździec i Hodowca* 1933 nr 33. — M. M-ski: Emir Rzewuski. *Znicz* (Łuck) 1935 nr 12. — J. Reychman: W. Rzewuski jako wydawca pierwszego pisma orientalistycznego. *Wschód* R. 6 (1935) z. 1-2. — W. Dzwonkowski: Dziedzice Opolszczyzny. *Wiad. Lit.* 1936 nr 53/54. — A. Piskor: Niewolnik znaku. *Prosto z mostu* 1937 nr 15. — A. Piskor: Siedem ekscelencji i jedna dama. W-wa 1939 s. 173-185. — A. Rzewuski: Tajemnica farysa. *Gaz. Pol.* 1939 nr z 9 sierpnia. —

J. Reiss: Najpiękniejsza z wszystkich jest muzyka polska. Kr. 1946. — J. Reychman: Znajomość i nauczanie języków orientalnych w Polsce XVIII w. Wr. 1950. — J. Reychman: Zbiory orientaliów w Polsce XVIII w. *Studia nad książką poświęcone pamięci K. Piekarskiego.* Wr. 1951 .— J. Fück: Die arabischen Studien in Europa vom 12. bis in den Anfang des 19. Jahrhunderts. Lipsk 1955 s. 159-165. — S. Przeworski: Z polskich badań naukowych w Azji Zachodniej. W: Szkice z dziejów polskiej orientalistyki. W-wa 1957. — W. Dworzaczek: Genealogia. W-wa 1959 tabl. 157. — J. Reychman: Życie polskie w Stambule w XVIII w. W-wa 1959. — S. Podhorska-Okołów: Bohater wielkiej przygody. W-wa 1960. — S. Wasylewski: Życie polskie w XIX w. Kr. 1962. — S. Kubiak: L'Apport polonais aux études ethnographiques sur l'Asie Occidental. *Folia Orientalia* t. 5 (1963) nr 1-2 s. 210-211. —

http://rcin.org.pl

J. REYCHMAN: Orient w kulturze polskiego Oświecenia. Wr. 1964. — J. REYCHMAN: W. Rzewuski — Tadż el-Fahr. *Kontynenty* 1965 nr 7. — J. REYCHMAN: Z badań nad rękopisem W. Rzewuskiego o koniach arabskich. *Przegl. Orient.* 1965 nr 3-4. — *Słownik muzyków polskich.* T. 2. Red. J. Chomiński. (Kr. 1967).

S

SAKOWICZ FABIAN (1742— po 1787)

Krypt.: F. S.

Poeta, tłumacz.

Ur. 6 listopada 1742. 6 września 1759 wstąpił do zakonu jezuitów. Nowicjat odbył w Witebsku (1759/60) i Nieświeżu (1760/61), po czym uczył gramatyki w tamtejszym kolegium. W 1763/64-1765/66 studiował filozofię i matematykę w seminarium nieświeskim. Od jesieni 1766 przebywał w Warszawie; w 1766/67 uczył gramatyki w kolegium na Starym Mieście, w roku następnym — poetyki, po czym przeszedł czteroletnie studia teologiczne (1768/69-1771/72) i uzyskał święcenia kapłańskie. W latach następnych uczył w Collegium Nobilium, również po kasacie zakonu, aż do likwidacji uczelni w 1777. W 1772-1777 współpracował z *Zabawami Przyjemnymi i Pożytecznymi*. Od 1777 był zatrudniony przy kopiowaniu „Historii" Naruszewicza, za co pobierał ze szkatuły królewskiej miesięczną pensję (10 dukatów) i miał zapewnione na Zamku wspólne z Naruszewiczem mieszkanie. Bawił też z Naruszewiczem u K. Jezierskiego w Powieci na Polesiu.

W maju 1778 otrzymał z rąk Stanisława Augusta (na prośbę Naruszewicza) probostwo w Czarnawczycach (pow. brzeskolitewski). Jako proboszcz Czarnawczyc występował jeszcze w 1787 (na liście subskrybentów „Poezji" F. D. Kniaźnina). Dalsze losy nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiersze. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1772-1777 (tu m. in.: Oda do Adama (Naruszewicza) poety w dzień jego rodzin. 1772 t. 5 cz. 1 s. 23-29; Wiersz pasterski J. X. K. W. (WYRWICZOWI) R. C. N. W. S. J. w dzień Jego imienin ofiarowany. 1772 t. 6 cz. 2 s. 331-338; Do J. W. JMci Ks. A. S. Naruszewicza biskupa koadiutora smoleńskiego w dzień jego konsekracji. 1775 t. 12 cz. 1 s. 1-6; Do J. O. Ks. JMci A. Czartoryskiego generała Ziem Podolskich. 1776 t. 13 cz. 1 s. 3-6; Do Jego Królewskiej Mości Pana Naszego Miłościwego Collegium Nobilium pt. Soc. Jesu, dla doświadczenia postępku w naukach ćwiczącej się młodzi łaskawie odwiedzającego. 1776 t. 14 cz. 1 s. 182-188; Krótkość życia ludzkiego. 1777 t. 16 cz. 1 s. 188-189).

2. Do Najjaśniejszego Pana konwikt swój dla doświadczenia postępu w naukach ćwiczącej się młodzi łaskawie odwiedzającego. Oda. B. m. r.; też *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1774 t. 10 cz. 1 s. 124-128.

Egz. druku osob. w Bibl. PAN w Gdańsku sygn. 788/56.

Przekłady

1. Q. Horatius Flaccus: Pieśni (1, 3, 15, 16 z ks. II, 3, 6, 18, 27 z ks. III, 3 z ks. epodon). W: Pieśni wszystkie Horacjusza przekładania różnych. T. 1-2. W-wa 1773 (-1775).

OPRACOWANIA

Catalogus personarum et officiorum provinciae Masoviae ex a. 1759 in a. 1773. Rkps Arch. Romanum Societatis Jesu Lithuanica 60. — Catalogus triennalis primus Collegii Varsaviensis a. 1767. Rkps jw. Lithuanica 32 A f 15 nr 48. — Korespondencja Adama Naruszewicza, 1762-1796. Wyd. i oprac. J. Platt. Wr.

http://rcin.org.pl

1959. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. *Przegl. Poz.* t. 33 (1862) i osob. Poz. 1862. — I. Z. Turowska-Barowa: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne (1770-1777). Ze studiów nad literaturą stanisławowską. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* 40. — W. Ogrodziński: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae*. T. 2. Kr. 1935 i odb. — W. Borowy: O poezji polskiej w w. XVIII. Kr. 1948. — J. Poplatek: Udział byłych jezuitów w Komisji Edukacji Narodowej. (Powst. przed 1955). (Maszynopis Arch. OO. Jezuitów w Kr.). — E. Aleksandrowska: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770-1777. Monografia bibliograficzna. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — B. Natoński: Wypisy ze źródeł jezuickich i uwagi. (Maszynopis w posiadaniu redakcji).

SANGUSZKO EUSTACHY (1768—1844)

Pamiętnikarz, poeta.

Ur. 26 października 1768 w Lubelskiem; syn Hieronima Janusza, późniejszego wojewody wołyńskiego, i Urszuli Cecylii z Potockich (siostry Ignacego i Stanisława Kostki). Wychowywał się na dworze babki Barbary Sanguszkowej. W 1781 wyjechał na studia wojskowe do Strasburga. W 1784-1786 służył w pułku dragonów Royal-Allemand. Po powrocie do kraju wstąpił do wojska polskiego (8 brygady kawalerii narodowej M. Wielhorskiego, późniejszej II Ukraińskiej). 3 lutego 1789 uzyskał stopień rotmistrza, 5 października — majora, 28 kwietnia 1792 — wicebrygadiera. Poseł lubelski na Sejm Czteroletni. W kwietniu 1790 — członek „deputacji do ułożenia regulaminu służbowego". W wojnie 1792 odznaczył się pod Zieleńcami (23 czerwca otrzymał Virtuti Militari). 25 lipca objął po S. Mokronowskim dowództwo macierzystej brygady; 1 sierpnia mianowany brygadierem. Za rządów Targowicy „abszytował się", wkrótce jednak dla ratowania dóbr wstąpił do armii rosyjskiej — otrzymując dowództwo pułku kimburskich dragonów (7 listopada 1793). Po wybuchu powstania przyłączył się do dywizji gen. J. Grochowskiego. 2 czerwca 1794 awansował na generała majora. W bitwie pod Szczekocinami dowodził prawym skrzydłem i wybitnie się odznaczył osłaniając odwrót wojsk polskich. W oblężonej Warszawie był pomocnikiem ks. Józefa Poniatowskiego, 26 sierpnia ranny w walkach o Powązki. Z oblężonego miasta przedsięwziął w przebraniu chłopskim głośną wyprawę na grób swej ukochanej — Julii Potockiej.

Po upadku insurekcji przebywał w Trieście, skąd wrócił do Sławuty na Wołyniu po uzyskaniu amnestii (wydalony z wojska, internowany w Sławucie). Po zdjęciu internowania jeździł do Wiednia i Drezna. 26 czerwca 1798 ożenił się z Klementyną Czartoryską, stolnikówną litewską, i osiadł w Antoninach.

We wrześniu 1809 posłował od S. Golicyna do Głównej Kwatery Wojsk Polskich w Krakowie z misją skłonienia ks. Józefa Poniatowskiego do przejścia na stronę Rosji. W czasie wojny 1812 przebywał w Kwaterze Głównej Napoleona jako tytularny adiutant cesarza. Odznaczony Legią Honorową. 21 grudnia 1812 został wiceregimentarzem pospolitego ruszenia; 3 lutego 1813 mianowany generałem dywizji. W końcu tego miesiąca dymisjonował się i, uzyskawszy amnestię Aleksandra I, wrócił do Sławuty. W latach późniejszych ciężko przeżył śmierć córki Doroty (Karolowej Sanguszkowej) i zesłanie syna Romana, powstańca 1830-1831. Zmarł 2 grudnia 1844 w Sławucie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Mowa sejmowa z 13 listopada 1788. W zbiorze: Zbiór mów i pism niektórych w czasie sejmu Stanów Skonfederowanych r. 1788. T. 3. Wil. (1788) s. 58 n.; przedr. J. Szujski w przedmowie do wyd. poz. 2 (s. XII-XIV).

2. Wykaz doświadczeń przez ojca dla dzieci swoich w roku 1815 spisany. Wyd. (z dużymi opuszczeniami) J. Szujski:

http://rcin.org.pl

Ks. E. Sanguszki Pamiętniki 1786-1815. Kr. 1876.

Rkps oryginalny był w posiadaniu Heleny Józefowej Potockiej w W-wie, drugi — w Bibl. Wilan. Kopia L. Chodźki znajdowała się w Zbiorach Rapperswilskich Bibl. Nar., zniszcz. w 1944.

3. Próby Muzy... Wyd. J. Szujski jako dod. do poz. 2.

Zawartość: (Wiersze) 1. Na śmierć córki Doroty; 2. Do córki; 3. Godzina północy; 4. Do Krakowa; 5. Przechadzka (autograf pt. „Podróżny w Tatrach" w Ossol. sygn. 9897/II); 6. Do młodego poety; 7. Ignacego Potockiego rady, jak ozdobić ogród Klementowicki (tož ogł. jako wiersz I. Potockiego. *Sławianin* (Lw.) 1839 s. 153-155).

Wg autora nekrologu pisał nadto poematy satyryczne i przekłady („Pociągały go Nocy Younga po śmierci córki, pociągały Psalmy Dawida").

Listy i materiały

1. Do ojca, Hieronima Sanguszki, 4 listy — z 17, 21 i 28 października 1788 oraz z 6 października b. r. (1798?) z Drezna; od ojca z 16 września 1791; parę listów innych osób pisanych do ojca w jego sprawach — z 1792 i 1812; list żony, Klementyny Sanguszkowej, z 28 lutego 1813. Wyd. J. Szujski w dod. do: Ks. E. Sanguszki Pamiętniki. Kr. 1876 s. 143-150, 160-165.

2. Do Aleksandra Potockiego w zbiorze z 1810-1816. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 288).

3. Do Morżkowskiego, prezesa sądu głównego w Kijowie, b.d. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7861 IV.

4. Od W. Rzewuskiego (emira). Rkps Wojew. Arch. Państw. w Kr.

5. Nominacja na wiceregimentarza, dat. 21 grudnia 1812. Wyd. J. Szujski, jw. poz. 1 s. 151-152.

OPRACOWANIA

Tajna korespondencja z Warszawy do Ignacego Potockiego 1792-1794. Oprac. M. Rymszyna, A. Zahorski. W-wa 1961 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 4. — Raport Kościuszki do narodu z 9 czerwca z obozu pod Kielcami. *Gaz. Wolna Warsz.* 1794 s. 226. — Akty powstania Kościuszki. T. 3. Wyd. W. Dzwonkowski, E. Kipa, R. Morcinek. Wr. 1955. — S. Wodzicki: Wspomnienia (1768-1800). Kr. 1874. — A. K. (Kłodziński): Nekrolog ks. E. Sanguszki. *Bibl. Nauk. Zakładu im. Ossol.* t. 10 (1844) i osob. b. m. 1846. — W. Pol: (Przypisy do) Mohort. Rapsod rycerski z podania. Kr. 1855 i wyd. nast. — K. Koźmian: Pamiętniki. T. 1. Poz. 1858 i wyd. nast. — Głosy pamiętników i dzieł historycznych o usunięciu się ks. E. Sanguszki z urzędu wiceregimentarza. Wyd. J. Szujski w dod. do: Ks. E. Sanguszki Pamiętniki... Kr. 1876 s. 153-161. — J. Szujski: (Wstęp do) Ks. E. Sanguszki Pamiętniki... Kr. 1876. [Rec wyd.: S. Tomkowicz. *Przegl. Pol.* R. 11 (1876-77) t. 1 z. 2 s. 273-280]. —

S. Bojanowski: Sylwetki koni orientalnych i ich hodowców. Kr. 1906. — S. Wasylewski: Twarz i kobieta. Poz. b. r.; wyd. nast. Kr. 1960 s. 101 n. — T. Korzon: Dzieje wojen i wojskowości w Polsce. T. 3. Lw. 1923. — B. Gembarzewski: Rodowody pułków polskich i oddziałów równorzędnych od r. 1717 do r. 1831. W-wa 1925 s. 10. — W. Pruski: To i owo o koniach arabskich i ich hodowcach ubiegłego stulecia. *Jeździec i Hodowca* 1928 nr 9-10. — W. Pruski: Emir Rzewuski i jego kontakty ze Sławutą. *Tamże* 1933 nr 33. — W. Dworzaczek: Genealogia. W-wa 1959. — J. Łojek: Strusie króla Stasia. W-wa 1961 s. 69 n. — B. Pawłowski: Od konfederacji barskiej do powstania styczniowego. W-wa 1961. — Z. Walter-Janke: Bitwa pod Szczekocinami 6 VI 1794. *Studia i Materiały do Historii Wojskowości* t. 8 cz. 1 (1962). — B. Gembarzewski: Żołnierz polski ... od 1797 do 1814 r. Do druku przygot. Z. Stefańska. W-wa 1964. — K. Krzos: Z księciem Józefem w Galicji w 1809 r. Rząd Centralny Obojga Galicji. (W-wa 1967).

SANGUSZKOWA Z DUNINÓW BARBARA URSZULA (1718–1791)

Pseud.: Dama; Pewna dama polska; Pewna zacna weteranka.

Tłumaczka, poetka, moralistka.

Ur. 4 lutego 1718; córka Jakuba, referendarza koronnego, i Marianny z Grudzińskich. W 1734 została żoną (trzecią) Pawła Franciszka Karola Sanguszki, marszałka wielkiego W. Księstwa Litewskiego. 15 kwietnia 1750 owdowiała. W 1755 sprowadziła do Lubartowa, na stanowisko wychowawcy synów, C. F. Pyrrhysa de Varille, który z przerwami

http://rcin.org.pl

przebywał na lubartowskim dworze aż do jej śmierci. Po zamążpójściu córki Krystyny za Franciszka Bielińskiego (1763) mieszkała głównie w Warszawie (w pałacu Bielińskich). Prowadziła wówczas wzorowany na francuskich salon literacki, w którym bywali m. in. przyszły król — S. Poniatowski, I. Krasicki, W. Jakubowski. Spośród gości tego salonu utworzył się występujący w Pałacu Saskim amatorski zespół teatralny, wywodzili się z niego późniejsi organizatorzy warszawskich teatrów „de société". 20 sierpnia 1764 wystawiał „Ifigenię" J. B. Racine'a, oglądaną przez J. H. Bernardina de Saint-Pierre i Poniatowskiego. W czasie konfederacji barskiej przebywała w Gdańsku, należąc do „znacznej kolonii konfederackiej przeważnie z pań złożonej". W latach siedemdziesiątych była przewodniczką znanej w Warszawie „miłej trójcy świętych pań" (Krystyna Bielińska, Bona Granowska, Marianna Lanckorońska), zajmujących się filantropią i aktami pobożnymi (w 1773 przyjmowała w stolicy ks. Marka Jandołowicza). Przebywała też często w Lubartowie i rezydencjach letnich — w Szymanowie i Poddębicach. Po wychowaniu dzieci zajmowała się wychowaniem wnuków, Tekli Bielińskiej (Łubieńskiej) i Eustachego Sanguszki. Utrzymywała kontakty z pierwszymi literatami, przesyłali jej wiersze I. Krasicki, F. Karpiński, W. Jakubowski. Zmarła 2 października 1791 w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Nauka matki córce swojej idącej za mąż dana, a przez osobę wielce szanującą takie dla dzieci nauki do druku podana. W-wa 1756. Wyd. nast.: Lw. 1760 (pt. Uwagi pewnej chwalebnej matki, godnej córce swojej, gdy ją za mąż wydawała, na pożegnanie podane); W-wa 1763; Chełm 1772 (pt. Uwagi...); Kalisz 1783 (jw.).

Wyd. bezimiennie.

2. Wiersze w rozmaitych materiach. Druk.

Inform. I. Krasicki — druk nie zidentyfikowany.

Fragm. wiersza Sanguszkowej (przekł. listu Fryderyka II do brata) dat. 1760 ogł. (z nie istniejącego dziś rkpsu Bibl. Nar. M 262) S. Tomkowicz: Z wieku Stanisława Augusta. T. 2. Kr. 1882 s. 78.

W rkpsie Ossol. sygn. 552/II 5) zachowana przemowa jej autorstwa.

Przekłady

1. F. L. de La Vallière: Uwaga duszy przez pokutę nawracającej się do Boga pełna afektów serdecznych na psalm 50 ... i psalm 102 ... pokutującego Dawida, refleksje na ułomności ludzkie. Przez pewną damę po francusku w Paryżu roku 1715 wydana, a teraz z francuskiego na polski język przez pewną damę polską wytłumaczona. Lubl. 1743.

2. G. C. Bona: Przewodnia do nieba prowadząca, drogę nieomylną przez skuteczny sposób do dojścia zbawienia otwierająca. Z francuskiego na polski język przez damę przetłumaczona. Lubl. 1744.

3. F. Curtius: Opis chorób prędkiego ratunku potrzebujących, który poprzedzają dwa roztrząśnienia, pierwsze: O zaraźliwych chorobach, drugie: O powietrzu na bydło, trzecie jeszcze: O ukąszeniu wściekłej bestii. Przez... W-wa 1783. Wyd. nast.: W-wa 1801.

Autor był lekarzem nadwornym Sanguszkowej i napisał to dzieło na jej „żądanie". O autorstwie przekładu inform. przedmowa.

4. Ph. L. Gérard: Hrabia de Valemont, czyli obłąd rozumu. Listy zebrane i wydane przez M. .... Wytłumaczone z francuskiego na ojczysty język przez pewną zacną weterankę. T. 1-2. W-wa (1788)-1788.

Listy

1. Korespondencja z Januszem Aleksandrem Sanguszką z 1754. Rkpsy Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 99 a 9) i Ossol. sygn. 313/II.

2. Do Antoniego Lubomirskiego, wojewody lubelskiego, z 23 kwietnia 1754. Rkps Ossol. sygn. 313/II.

3. Do A. Krasińskiego z 16 sierpnia i 24 listopada 1769 2 listy. Rkps Bibl. Czart. sygn. 833.

4. Do Stanisława Augusta: z 1764, w zbiorach z 1780-1784, 1786-1787, 1787-1788. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 687, 689, 700, 723.

5. Do Stanisława Augusta i A. Mokronowskiego b. d. 2 listy. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6147IV t. 13.

6. Do Pawła Benoëgo. Rkps Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Ossol. sygn. 454/II).

http://rcin.org.pl

7. Od Stanisława Augusta z 1765 2 listy. Rkps Ossol. sygn. 319/II.

8. Od córki, K. Bielińskiej. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Bibl. Przeździeckich sygn. B-693).

9. Od I. Krasickiego z 14 grudnia 1786. Ogł. J. W. Gomulicki. *Stolica* 1961 nr 31 s. 22.

10. Od Anny z Cetnerów Sanguszkowej. Rkps Bibl. Czart. sygn. 736.

OPRACOWANIA

W. Mitzler de Kolof. *Acta Litteraria Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae* 1756 s. 234. — F. A. Muratowicz: Niepróżnujące próżnowanie. W-wa 1759 s. 34. — W. Jakubowski: Listy ... do J. K. Branickiego w. h. k. z l. 1758-1771. Wyd. J. Bartoszewicz. W-wa 1882 *Bibl. Ordynacji Hr. Krasińskich, Muz. K. Świdzińskiego* 7. — Historia Domus Varsaviensis Scholarum Piarum (1729-1788). Oprac. L. Chmaj. Wr. 1959 *PAN. Arch. do Dziejów Oświaty* 1. — Nekrologi. *Gaz. Warsz.* 1791 nry z 8 i 22 października (Addytamenty). — Polska stanisławowska w oczach cudzoziemców. Wyd. i oprac. W. Zawadzki. T. 1-2. (W-wa) 1963 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych*. — I. Krasicki: (Przypisy do) K. Niesiecki: Herbarz polski. T. 3. Wyd. J. N. Bobrowicz. Lipsk 1839 s. 442. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 2. W-wa 1859 s. 433-435. — J. Ciechoński: Pan starosta Zakrzewski. Kijów 1860. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 22 (1866). — Heleniusz (E. Iwanowski): Pamiątki polskie z różnych czasów. T. 2. Kr. 1882. — S. Tomkowicz: Z wieku Stanisława Augusta. T. 2. Kr. 1882 s. 77-78. — T. Żychliński: Złota księga szlachty polskiej. R. 6. Poz. 1884 s. 100. — Ks. K. D. (Dembiński). *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 24 (1900). — W. Smoleński: Cezar Pyrrhys de Varille. W: Pisma historyczne. T. 1. Kr. 1901. — B. Gubrynowicz: Romans w Polsce za czasów Stanisława Augusta. Lw. 1904. — W. Konopczyński: Konfederacja barska. T. 1-2. W-wa 1936-1938. — J. Rudnicka: Bibliografia powieści polskiej 1601-1800. Wr. 1964 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 13. — E. Rabowicz: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 3.

SAPIEHA ALEKSANDER (1773–1812)

Pseud.: X*** S*** Członek kilku Akademiów i Towarzystw Uczonych.

Slawista, etnograf, przyrodnik.

Ur. 2 września 1773 w Strasburgu w czasie pobytu rodziców na emigracji pobarskiej; syn Józefa, krajczego litewskiego, i Teofili Strzeżysławy z Jabłonowskich. Wychowywał się we Francji, następnie w domu wojewodziny bracławskiej Anny z Sapiehów Jabłonowskiej. Po nauce domowej pracował naukowo w chemicznym laboratorium pijarskim w Warszawie. W 1794 ożenił się z Anną Zamoyską, córką eks-kanclerza wielkiego koronnego. Od 1800 członek Towarzystwa Przyjaciół Nauk, uczestnik jego prac i jeden z najhojniejszych mecenasów. W 1804 jeździł do Paryża i Włoch, w poł. t.r. podjął półtoraroczną podróż do Styrii, Karyntii, Istrii, Chorwacji, Dalmacji, Bośni, Hercegowiny, Albanii, Czarnogóry i Archipelagu Dalmatyńskiego, pozorując celami naukowymi misję francuskiego wywiadowcy politycznego. W 1807 zaciągnął się do I legii formującego się wojska polskiego. W kwietniu 1807 był oficerem ordynansowym używanym do misji poufnych w głównej kwaterze Napoleona. W tamże czasie odznaczony krzyżem Legii Honorowej. Ok. 15 października t. r. za protekcją H. B. Mareta mianowany szambelanem dworu cesarskiego. W maju 1809 polskie władze wojskowe powołały go na stanowisko prezesa — dozorcy bialskiego okręgu cyrkularnego. Piastował też godność miecznika Księstwa Warszawskiego. Z pocz. 1811 zorganizował prywatne biuro wywiadowcze pracujące na rzecz wywiadu francuskiego przeciwko Rosji (główny informator E. P. L. Bignona). 1 lipca 1812 wszedł do Komisji Rządzącej Tymczasowej Litewskiej i objął tam resort wojskowy, niebawem opuścił ją z powodu nieporozumień z gubernatorem T. Hogendorpem. Zmarł tragicznie (pogryziony przez knura) 9 września 1812 w Dereczynie k. Słonimia.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Tablice stosunku nowych miar i wag francuskich z litewskimi i polskimi miarami i wagami, podane Zgromadzeniu Przyjaciół Nauk. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 1 (1802) i osob. W-wa 1802.

Przekł. franc.: Tables de réduction des nouveaux poids et mesures de France, en poids et mesures de Varsovie et de Lithuanie... W-wa 1802.

2. Lettre sur les bords de l'Adriatique, adressée à Mr. Gilibert, docteur en médecine... Powst. ok. 1805. Paryż 1808.

3. Podróże w krajach sławiańskich odbywane w latach 1802 i 1803. Powst. ok. 1805. Referowane 6 grudnia 1806 na zebraniu Towarzystwa Przyjaciół Nauk. (Wr.) 1811. Wyd. nast.: wyd. K. J. Turowski. Sanok 1856 *Bibl. Pol.* 35-37. Fragm. przedr. S. Krzemiński. *Sto lat myśli pol.* T. 1 (1906).

Dat. podróży na k. tyt. fikcyjna, faktycznie odbył ją autor w 1804-1805. Wersja pierwotna napisana po franc., przed wyd. spolszczona i zmodyfikowana.

Przekł. włoski fragm.: ogł. G. Maver w A. Sapieha e il suo „Viaggio nelle terre slave". *Munera litteraria. Księga ku czci prof. R. Pollaka.* Poz. 1962; przedr. *Ricerche Slavistische* 1965.

4. Mowa nad zwłokami podpułkownika Parysa poległego pod Weichselmünde (Wisłoujściem) d. 15 maja 1807, a pochowanego w Wonnebergu (Ujejścisku) d. 17 maja. W zbiorze: Krótki zbiór wierszy, pieśni, mów... W-wa 1809.

Artykuły ogł. w *Nowym Pam. Warsz.* (1802 t. 5, 8).

K. W. Wójcicki, a za nim S. Krzemiński przypisywali mu błędnie autorstwo paszkwilu antykrólewskiego „Na karuzel 1788 roku" (Sto tysięcy na pomnik...).

Listy

1. List z 1802. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6130IV.

2. Do A. Horodyskiego w zbiorze z 1804-1816. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 163.

3. Korespondencja. Rkps Bibl. Czart. sygn. 3763. Fragm. listu od E. P. L. Bignona z 12 czerwca 1811 ogł. M. Handelsman: Instrukcje i depesze rezydentów francuskich w Warszawie 1807-1813. T. 1. Kr. 1914 s. 349-350.

4. Do Towarzystwa Przyjaciół Nauk z 1812. Ogł. A. Kraushar w: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 3. Kr. 1902.

OPRACOWANIA

Instrukcje i depesze rezydentów francuskich w Warszawie 1807-1813. T. 1-2. Wyd. M. Handelsman. Kr. 1914. — J. U. Niemcewicz: Pamiętniki... 1809--1820. T. 1. Wyd. Poz. 1871 s. 186, 325. — E. Czarnecki: Rys zasług naukowych ks. A. Sapiehy. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 18 (1825). — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 22 (1866). — K. W. Wójcicki: Społeczność Warszawy w początkach naszego stulecia. W-wa 1877 s. 222. — L. Dębicki: Pierwsi orientaliści i archeologowie polscy. W: Puławy. T. 3. Lw. 1888 rozdz. 1. — Sapiehowie. Materiały historyczno-genealogiczne i majątkowe. T. 3. Petersb. 1894 s. 422-423. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 1-3, 5, 8. Kr. 1900-1906. — W. A. Francew: Polskoje slawianowiedienije konca XVIII i pierwoj czetwierti XIX st. Praga 1906 s. 78-100. — S. Krzemiński. *Sto lat myśli pol.* T. 1 (1906). — E. Hauterive: La Police secrète du premier empire, bulletins quotidiens adressés par Fouché a l'empereur, 1804-1805. Paryż 1908. — V. Jagić: Istorija slawianskoj filołogii. Petersb. 1910. — J. Iwaszkiewicz: Litwa w r. 1812. Kr. 1912 *Monogr. w Zakresie Dziejów Nowożytnych* 9. — Sz. Askenazy: Napoleon a Polska. T. 3. W-wa 1919. —

A. Gavrilović: Zapjeha (I). W: Slovenska putovanja. Belgrad 1922 s. 7-28. — Z. Klarnerówna: Słowianofilstwo w literaturze polskiej l. 1800-1848. W-wa 1926. — M. Kukiel: Wojna 1812 r. T. 1. Kr. 1927. — T. Matić: Izvještaj austrijskoga političkoga emisara o Dubrovniku iz god. 1805. W: Rešetarov zbornik iz dubrovačke prošlosti. Dubrownik 1931. — T. Matić: Izvještaj austrijskoga političkoga emisara o Dubrovniku i njegovu balkanskom zaledju iz god. 1805. *Starine ... Jugoslavenske Akad. Znanosti i Umijetnosti* t. 37 (Zagrzeb 1934). — Ł. Kurdybacha: Stosunki literacko-kulturalne polsko-gdańskie w XVIII w. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* 1936 z. 3. — J. Michalski: Z dziejów Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W-wa 1953. — I. Esih: Izvještaj o radu u Dubrovačkim Arhivima. *Ljetopis Jugoslovenske Akademije* t. 60 (1955) s. 327. — R. Kaleta: Turniej paszkwilancki z okazji odsłonięcia pomnika Jana III Sobieskiego w Łazienkach. *Przegl. Hum.* 1962 nr 1. — G. Maver: A. Sapieha e il suo „Viaggio nelle terre slave". *Munera litteraria. Księga ku czci prof. R. Pollaka.* Poz. 1962; przedr. *Ricerche Slavistische* 1965 s. 253-263. —

http://rcin.org.pl

J. Maślanka: Zorian Dołęga Chodakowski, jego miejsce w kulturze polskiej i wpływ na polskie piśmiennictwo romantyczne. Wr. 1965 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 13. — K. Krzos: Z księciem Józefem w Galicji w 1809 r. Rząd centralny obojga Galicji. (W-wa 1967).

SAPIEHA MICHAŁ ANTONI (1711—1760)

Krypt.: M. S. P. W. X. L.

Tłumacz tragedii, poeta.

Ur. 10 marca 1711 w Królewcu; najmłodszy syn Aleksandra Pawła, marszałka wielkiego litewskiego, i margrabianki Marii de Béthune. W 1730 otrzymał z rąk ojca starostwo gulbińskie (sprzedał je w 1742), w 1731 — prawo do dóbr Radziwiłłowskich (Neuburskich), z wyłączeniem innych dzieci. 29 czerwca 1733 poślubił Katarzynę Ludwikę Sapieżankę, starościankę bobrujską (rozwiedziony w 1745). W 1739 został łowczym Wielkiego Księstwa Litewskiego (w maju) oraz starostą jałowskim i ostryńskim (później był też starostą rabsztyńskim, tucholskim, wołkowyskim i kalwaryjskim). 9 czerwca 1744 otrzymał list przepowiedni na chorągiew petyhorską. Pod koniec 1745 ożenił się z Teklą Radziwiłłówną (1°v. Józefową Flemmingową, 2°v. Michałową Wiśniowiecką, zm. 22 listopada 1747). Wkrótce potem (26 listopada 1746) został wojewodą podlaskim. Trzeci związek małżeński zawarł z Aleksandrą Czartoryską, podkanclerzanką litewską (2°v. Michałową Kazimierzową Ogińską), ślub odbył się 21 listopada 1748 w kościele Św. Krzyża w Warszawie (równocześnie ze ślubem J. K. Branickiego z I. Poniatowską). Od 8 października 1752 piastował urząd podkanclerzego Wielkiego Księstwa Litewskiego.

Interesował się literaturą, finansował niektóre przedsięwzięcia wydawnicze (m. in. druk ks. 2 „Argenidy" J. Barclaya w przekładzie W. Wyszyńskiego, Wil. 1743), zbierał książki i rękopisy, projektował wydanie zbioru traktatów dyplomatycznych. Prowadził liczne procesy majątkowe. Kawaler orderu Orła Białego. Zmarł 11 października 1760 w Słonimiu (który wniosła mu druga żona); pochowany w grobach Sapiehów w Berezie.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

1. Tragedia Zairy i Orozmana, przez Woltera francuskim wierszem pisana, teraz zaś ojczystym językiem przetłumaczona. Powst. ok. 1747. Wyd. Wil. 1753. Wyd. nast.: Tragedia Zairy i Orozmana, wprzód francuskim wierszem przez Woltera pisana, teraz zaś na ojczysty język przez M. S. P. W. X. L. wierszem przełożona. Z przydatkiem niektórych tłumaczącego autora wierszów do druku podana. Wil. 1753. Wyst. Nieśwież 6 stycznia 1757.

Rks. Ossol. sygn. 5359/II s. 47-52 (fragm.).

Do wyd. 2 dołączona przedm. „Do czytelnika". Inne przekł. zob. Konarski S. Przekłady poz. 2 i Orłowski A. J., Przekłady poz. 1; Podoski F., Przekłady poz 9.

2. Lizymach, tragedia, i niektórych zbiór rytmów, tak własna pracą autora skoncypowanych, jako też z innych języków na ojczysty wiersz przełożonych, do druku podany. Wil. 1755.

Autorstwo domniemane (wg sugestii katalogu Bibl. Zamoyskich umocnionej autorstwem poz. 1 i wspólną dla obu poz. oficyną druk.).

Wg Ch. La Rue: Lysimachus. Przekł. wierszem. Inny przekł. zob. Bohomolec F., Twórczość poz. 11.

Wg J. I. Kraszewskiego miał też przekładać i ogłosić „Henriadę" Voltaire'a (inform. nie potwierdzona gdzie indziej, druk nie znany).

Estr. XXI (1906) 281, a za nim L. Bernacki przypisali mu błędnie Kazimierza Nestora Sapiehy przekład „Bewerleya" (E. Moore'a, druk W-wa 1778), co sprostowała J. Pawłowiczowa (za W. Bogusławskim) i G. Sinko.

Listy

1. Do NN. 3 listy z 1740-1744. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6147IV t. 14 s. 53-58.

2. Do Augusta III w zbiorze od 1750. Rkps Bibl. Czart. sygn. 687.

http://rcin.org.pl

3. Do Jacka Ogrodzkiego z 1752-1754. Rkps jw. sygn. 705.

4. Fragm. korespondencji z 1755-1758. Rkps Bibl. Nar. (BOZ sygn. 939).

5. Do Adama Małachowskiego 2 listy z 1756. Rkps Ossol. sygn. 11836/II.

6. Korespondencja z W. Łubieńskim z 1759 i 1760 (4 listy). Rkps jw. sygn. 353/II 32), 48).

7. Korespondencja z W. Rzewuskim. Rkps jw. sygn. 249/II.

8. Od brata, Józefa Stanisława. Ogł. w: Sapiehowie. Materiały historyczno-genealogiczne... T. 3. Petersb. 1894 s. 295-298. Fragm. listów tegoż cyt. J. Bartoszewicz. *Kłosy* 1871 nr 291.

Nadto listy do Sapiehy i dokumenty w rkpsach (m. in.): Bibl. Jagiel. sygn. 5981, 6636II; Bibl. PAN Kr. sygn. 361; Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 97, 98.

OPRACOWANIA

(Dedyk. w) J. Barclay: Argenida ... w księdze drugiej z łacińskiego języka na wiersz polski przetłumaczonej ... przez X. W. Wyszyńskiego... Wil. 1743.— J. A. Załuski: Bibliotheca poetarum Polonorum qui patrio sermone scripserunt. W-wa (1754) s. 20. — J. D. A. Janocki: Lexicon derer itztlebenden Gelehrten in Polen. T. 1. Wr. 1755 s. 149. — W. Mitzler de Kolof. *Acta Litteraria Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae* 1755 s. 134. — M. Frąckiewicz: Kazanie pogrzebowe przy złożeniu ciała ... M. ... Sapiehy ... miane u Wielebnych OO. Kartuzów w Berezie. Wil. 1761. — S. Giedroyć: Kazanie na pogrzebie ... M. ... Sapiehy ... miane w Słonimiu. Wil. 1761. — M. Matuszewicz: Pamiętniki ... 1714-1765. T. 1-3. Wyd. A. Pawiński. W-wa 1876. — M. H. Juszyński: Dykcjonarz poetów polskich. T. 2. Kr. 1820. — K. Niesiecki: Herbarz polski... Powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopisów, dowodów urzędowych i wyd. przez J. N. Bobrowicza. Lipsk 1841 s. 251. — K. W. Wójcicki: Teatr starożytny w Polsce. T. 1-2. W-wa 1841. [Rec.: W. Trębicki: Uwagi nad dziełem... *Bibl. Warsz.* 1843 t. 4 s. 336]. — J. I. Kraszewski: Wilno od początków jego do r. 1750. T. 4. Wil. 1842 s. 281. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 2. W-wa 1859 s. 435. — *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 22 (1866). — J. Bartoszewicz: Literaci za czasów saskich (1744--1747). *Kłosy* 1871 nr 291, 292. — K. Estreicher: Repertuar sceny polskiej od 1750 do 1871. Kr. 1871 s. 63. — Ż. Pauli: Teatr i muzyka w Polsce. (Powst. przed 1895). Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 5400 s. 242. — Sapiehowie. Materiały historyczno-genealogiczne wydane nakładem rodziny. T. 3. Petersb. 1894 s, 287-323. — B. Pułjanowski: Zbiór notatek do dziejów teatru nieświeskiego. (Powst. przed 1900). Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1954. —

W. Konopczyński: Polska w dobie wojny siedmioletniej. T. 2. W-wa 1911. — M. Smolarski: Studia nad Wolterem w Polsce. Lw. 1918 *Arch. Nauk. Wydawnictwo Tow. dla Popierania Nauki Pol.* dz. 1 t. 9 z. 3. — M. Szyjkowski: Dzieje nowożytnej tragedii polskiej. Typ pseudoklasyczny. Kr. 1920. — S. Windakiewicz: Teatr polski przed powstaniem sceny narodowej. Kr. 1921. — L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. — L. Simon: Teatr Radziwiłłów w Nieświeżu. *Teatr* 1931 nr 7 s. 127. — A. Miller: Teatr polski i muzyka na Litwie jako strażnice kultury Zachodu (1745--1865). Wil. 1936. — M. Szyjkowski: Dramat w Polsce. *Dzieje literatury pięknej w Polsce. PAU.* Cz. 2. Kr. 1936. — W. Borowy: O poezji polskiej w w. XVIII. Kr. 1948. — J. Adamski: (Wstęp do) Voltaire: Syn marnotrawny. Wr. (1951) *BN* II, 63 s. XLVII. — S. Dąbrowski: Historia sceny polskiej: Cz. 1. W-wa 1954 s. 31. — J. Pawłowiczowa: (Wstęp do) Drama mieszczańska. (W-wa 1955) *Teatr Pol. Oświecenia* s. 35-36. — G. Sinko: (Wstęp do) Angielski dramat mieszczański XVIII w. Wr. (1955) *BN* II, 95 s. CXXI. — W. Dworzaczek: Genealogia. W-wa 1959 tabl. 170. — J. Nowak-Dłużewski: O datę startową literatury polskiego Oświecenia. *Przegl. Hum.* 1959 nr 1 s. 147; przedr. w: Z historii polskiej literatury i kultury. (W-wa) 1967. — A. Sajkowski: Repertuar teatrów ks. Urszuli Franciszki i Michała Kazimierza Radziwiłłów z l. 1740-1762. W: W. Rzewuski: Tragedie i komedie. Oprac. J. Majerowa. (W-wa 1962) *Teatr Pol. Oświecenia* s. 272-273. — A. Sajkowski: Od Sierotki do Rybeńki. W kręgu radziwiłłowskiego mecenatu. (Poz. 1965). — Dramat staropolski od początków do powstania sceny narodowej. Bibliografia. T. 1. (Red. W. Korotaj). Wr. 1965 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 14/1.

http://rcin.org.pl

SAPIEŻYNA Z JABŁONOWSKICH TEOFILA STRZEŻYSŁAWA (1742—1816)

Pamiętnikarka.

Ur. 8 sierpnia 1742; córka Józefa Aleksandra Jabłonowskiego, późniejszego stolnika litewskiego, i wojewody nowogródzkiego, i Karoliny z Radziwiłłów (1°v. Sapieżyny). Otrzymała staranne wykształcenie. 3 maja 1757 mianowana przez cesarzową austriacką Marię Teresę damą Krzyża Gwiaździstego. Ok. 1761 poślubiła Józefa Sapiehę, wojewodzica mścisławskiego, w 1766-1784 krojczego wielkiego litewskiego, w konfederacji barskiej regimentarza Generalności Litewskiej (od 1769). W 1770 przebywała wraz z mężem w Gdańsku i u I. Krasickiego w Heilsbergu (Lidzbarku), od 28 grudnia 1771 — przy Generalności w Cieszynie, pomagając w układaniu i sporządzaniu pism konfederackich (głównie ekspedycji zagranicznej). Weszła wówczas w bliskie i długotrwałe stosunki przyjaźni z sekretarzem generalnym barszczan Ignacym Bohuszem; przez niego i innych wywierała pewien wpływ na politykę ruchu. 30 maja 1772 wyjechała wraz z mężem na emigrację, po krótkich pobytach w Opawie, Dreźnie i Monachium, 30 sierpnia przybyli Sapiehowie do Strasburga i tam zamieszkali, od grudnia 1773 do kwietnia 1774 przebywali w Paryżu, księżna Teofila bywała w Wersalu, utrzymywała bliskie kontakty (m. in.) z. M. Wielhorskim i C. C. Rulhière'em.

W 1776 lub 1777 wróciła wraz z mężem do kraju i osiadła w odziedziczonych po ojcu (zm. 1 marca 1777) Lachowcach (na Wołyniu) i pobliskim Teofilpolu (inne nazwy: Kamień, Czołhań). Przeżyła męża (zm. 1792) i tragiczną śmierć syna (zob. hasło Sapieha Aleksander); upamiętniła się w tradycji osobliwym trybem życia („po ojcu wzięła etykietę i dziwactwo"). Zmarła 22 lutego 1816 w Teofilpolu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Dziennik z l. 1771-1775. Rkpsy Bibl. Pol. w Paryżu sygn. 46 (brulion i odpis), Arch. Sławuckie Sapiehów nr 709 (obecnie w Lw. Państw. Nauk. Bibl. — fragm. z 1773). Tekst, do kwietnia 1773, ze skrótami i przekładem fragm. franc. na pol., wyd i oprac. W. Konopczyński: Z pamiętnika konfederatki księżnej T. z Jabłonowskich Sapieżyny (1771-3). Kr. 1914. Fragm. przedr. tenże w: Konfederacja barska. Wybór tekstów. Kr. (1928) *BN* I, 102.

Dziennik zawiera też partie pióra Józefa Sapiehy i Ignacego Bohusza.

Z korespondencji Sapieżyny z F. Karpińskim wynika, że zajmowała się też pisaniem wierszy.

Listy

1. Korespondencja z I. Bohuszem i in. Rkpsy Bibl. Pol. w Paryżu.

2. Do K. S. Radziwiłła m. in. z 1771. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Ordynacji Nieświeskiej).

3. M. in. do kawalera Murinais z 1772. Rkpsy Arch. du Ministère des Affaires Étrangères (Pologne, Correspondance) w Paryżu.

4. Listy z 1773 i 1774. Rkps Bibl. Pol. w Paryżu sygn. 46.

5. Do Stanisława Augusta w zbiorze z 1774-1792. Rkps Bibl. Czart. sygn. 736.

6. Od A. z Sapiehów Jabłonowskiej. Rkpsy Arch. Sapiehów w Lw. Państw. Nauk. Bibl.

7. Od F. Karpińskiego 8 listów z 1794-1811. Wyd. T. Mikulski, R. Sobol w: Korespondencja Franciszka Karpińskiego z l. 1763-1825. Wr. 1958 *Arch. Lit.* 4.

OPRACOWANIA

L. Sapieha: Wspomnienia (z l. 1803-1863). Kr. 1912; wyd. 2 Lw. (ok. 1922) *Bibl. Hist.* 32. — J. Drzewiecki: Pamiętniki. Wil. 1858. — J. Bartoszewicz: Józef Sapieha. *Pismo zbior. wil.* Wil. 1859. — Sapiehowie. Materiały historyczno-genealogiczne wydane nakładem rodziny. T. 3. Petersb. 1874 s. 350-351. — W. Konopczyński: (Oprac. i wstęp do) Z pamiętnika konfederatki... Kr. 1914. — W. Konopczyński: Konfederacja barska. T. 1-2. W-wa 1936-1938. — W. Konopczyński: Kiedy nami rządziły kobiety. Londyn 1960. — R. W. Wołoszyński: Polska w opiniach Francuzów XVIII w. Rulhière i jego współcześni. W-wa 1964. — R. Sobol: Ze studiów nad Karpińskim (1). Wr. 1967 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 7. — R. Kaleta: Dwa imieninowe wiersze F. Karpińskiego. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia, 3. Wr. 1969 *Arch. Lit.* 13.

http://rcin.org.pl

SCHLAG JERZY (GEORG) (1695—1764)

Inne formy nazwiska: Szlag; Szlak.
Pseud. i krypt.: Bićki Jerzy; J. Sz.

Autor podręczników języka polskiego, tłumacz, wydawca.

Ur. 19 marca 1695 w niemieckiej rodzinie chłopskiej w Komorowie (Gross Commerau) p. Trzebnicą; syn Georga. Uczył się w szkołach polsko-ewangelickich w Masłowie i w Trzebnicy (tu mieszkał czas pewien u Efraima Breskotta, nauczyciela tej szkoły, pastora, pisarza polskiego). Od 1711 — uczeń gimnazjum Św. Elżbiety we Wrocławiu. 14 kwietnia 1715 immatrykulowany na wydziale teologii ewangelickiej na uniwersytecie w Halle. Po dwóch latach studiów wrócił do Wrocławia, skąd na wezwanie Breskotta udał się do niego do Wołczyna (śląskiego) i przebywał przy nim przez rok. Po powrocie do Wrocławia udzielał prywatnych lekcji języka polskiego (m. in. w domach zamożnych mieszczan, Pfendnera i Grassa). W 1719 (26 października) i 1723 zdawał egzaminy kwalifikacyjne na duchownego (pierwszy raz przed wrocławskim konsystorzem ewangelickim → 31 października wpisany został na listę kandydatów stanu duchownego (ministerium); drugi raz przed konsystorzem oleśnickim). 30 maja 1727 został moderatorem w miejskiej Polskiej Szkole we Wrocławiu (do 1752) oraz substytutem kaznodziei polskiego przy kościele Św. Krzysztofa. 28 września 1727 ożenił się z Marią Eleonorą Friebe. Po zdaniu trzeciego egzaminu kwalifikacyjnego (27 lipca 1741) uzyskał stanowisko kaznodziei porannego przy kościele Św. Hieronima (do 1752) i generalnego substytuta kaznodziejskiego. Od 1744 — tłumacz urzędowy języka polskiego w Kriegs- -und Domänen-Kammer (znał też czeski, rosyjski, słoweński i węgierski); był również doradcą „do spraw polonicow" w firmie wydawniczej J. J. Korna.

31 stycznia 1752 powołany przez Radę Miejską na kaznodzieję polskiego i niemieckiego w kościele Św. Krzysztofa. W latach pięćdziesiątych uczył w miesiącach letnich w polskiej szkole wiejskiej w Solnikach k. Wrocławia, w 1760 przyczynił się do wzniesienia nowego budynku szkoły i rozporządzeniem królewskim mianowany został jej inspektorem. Prowadził wieloletnią walkę o przyłączenie 40 polskich wsi podwrocławskich do kościoła Św. Krzysztofa i o język polski w obrzędach kościelnych (chrztach, ślubach, pogrzebach). 17 kwietnia 1764 uzyskał ustanowienie przy kościele Św. Krzysztofa polskiej parafii ewangelickiej i został jej proboszczem. Zmarł 11 grudnia 1764 we Wrocławiu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Przepiski dla Polskiej Szkoły Wrocławskiej sporządzone przez Jerzego Bićkiego. (Wr.) 1727.

2. Neue gruendliche und vollstaendige Pohlnische Sprach-Lehre, nicht aus andern ausgeschrieben, noch gantz nach den Grammatiken anderer Sprachen eingerichtet. Sondern durch vieles Nachsinnen allein auf die eigentliche Beschaffenheit der pohlnischen Sprache gegruendet und auf Deutsch in diese Form zusammen gebracht von... Wr. 1734. Wyd. nast.: Gruendliche und vollstaendige... Wr. 1744; Wr. 1754; Wr. 1768.

3. Neun und fünffzig Pohlnisch-Deutsche Handlungs-Gespraeche... Nebst einem doppelten Anhange von Benennung und Resolvirung der Pohlnisch-und Schlesischen und andern Muentz, Maas und Gewichte... Wr. 1736. Wyd. nast.: Wr. 1745; Wr. 1755 (przedm. dat. w styczniu 1745, dwa wyd.).

4. Korespondencja polsko-niemiecka, zawierająca w sobie nie tylko dostatek rozmaitych dla różnych osób i na różne przypadki sporządzonych tak nowych, jako i dawnych listów i innych takowych skryptów, ale też Przydatek niektórych ustnych komplimentów, z krótką, dostateczną jednak o tytułach tak w Polszcze, jak u Niemców zwyczajnych nauką ... wygotowana przez J. Sz. (Wr.) 1741 (na osob. k. tytuł niem.). Wyd. nast.: Wr. 1765; Wr. 1773.

http://rcin.org.pl

5. Antwortschreiben eines polnischen Predigers in der Stadt, an einen angesehenen Seniorem auf dem Lande, auf die Frage: Ob der in einigen evangelisch-polnischen Catechismusbuechern befindliche Ausdruck: Chrystus jest Duchem Świętym poczęty ... allein richtig und unanstoessig sey? Wr. 1756.

Broszura polemiczna przeciw S. W. Ringeltaube, pastorowi w Ligocie Książęcej p. Oleśnicą.

6. (Katechizm polsko-niemiecki. Brzeg ok. 1756).

Egz. nieznany, inform. A. Rombowski (Nauka języka polskiego we Wrocławiu, s. 262).

7. Słownik niemiecko-polski i polsko-niemiecki. Powst. od ok. 1734, nie ukończ.

Inform. A. Rombowski, jw.

Przekłady

1. (Pieśni nabożne. Brzeg 1752).

Przekł. 4 pieśni kościelnych: Jana Schefflera (Angelus Silesius), Joachima Lange i Salomona Liscowa.

Egz. nieznany, inform. A. Rombowski, jw.

Prace edytorskie

1. Kancjonał odnowiony i pomnożony zawierający w sobie pieśni chrześcijańskie Panu Bogu w Trójcy Świętej jedynemu na cześć i chwałę, a pobożnym chrześcijanom na wzbudowanie na Śląsku zwyczajne porządkiem słusznym tak z starodawnych, jako i świeżo przetłumaczonych zebrane. Z przydatkiem Modlitw rozmaitych także z Summariuszem katechizmowym i rejestrami potrzebnymi wydany. Brzeg 1756. Wyd. nast.: Brzeg 1757; Brzeg 1760 (wyd. powiększone do 509 pieśni); Brzeg 1761; Brzeg 1765.

Jest to popr. i uzup. wyd. kancjonału Christiana Rohrmanna z Pawłowa (wyd. 1 w 1723) sporządzone przez Schlaga i opatrzone jego przedmową.

OPRACOWANIA

J. D. Wolf: Wohlverdienstes Ehrengedächtnis, des ... G. Schlag... Brzeg 1765. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. Kat. 1946; wyd. nast. rozszerz. do druku przygot. L. Brożek, Z. Hierowski. Kat. 1965. — A. Rombowski: Polscy ewangelicy we Wrocławiu i okolicy. *Przegl. Zach.* 1953 nr 1-3. — W. Chojnacki: Polskie kancjonały na Śląsku. *Roczn. Bibl.* 1958 z. 1/2. — W. Długoborski: Wrocław w okresie rozwoju manufaktur i początków rządów pruskich (1741-1806). *Dzieje Wrocławia do r. 1807.* W-wa 1958 s. 778, 872. — J. Madeja: Elementarze i nauka elementarna czytania i pisania na Śląsku w w. XVIII i XIX (1763-1848). T. 1. Kat. 1960. — A. Rombowski: Nauka języka polskiego we Wrocławiu (koniec XVI — poł. XVIII). Wr. 1960. — A. Rombowski: J. Schlag. *Ludzie dawnego Wrocławia.* S. II. Wr. 1961. — W. Chojnacki: Bibliografia polskich druków ewangelickich ziem zachodnich i północnych 1530-1939. W-wa 1966.

SIARCZYŃSKI FRANCISZEK LUDWIK DIONIZY (1758—1829)

Krypt.: F. S.; F. S. P. K.; Fr. S.; S...; X. Fr. Siarcz.; X. S. od Ro... K. B. T. P.

Publicysta, historyk, geograf, edytor, tłumacz, kaznodzieja, poeta.

Ur. 12 października 1758 w Hruszowicach w ziemi przemyskiej (pow. jarosławski); syn Ludwika h. Sas, podczaszego nowogródzkiego i podkomorzego sanockiego, oraz Franciszki z Chrzanowskich. Do szkół uczęszczał w Jarosławiu (jezuickich) i w Rzeszowie. W 1773 wstąpił do zgromadzenia pijarów, przyjmując imię Franciszka od św. Ludwika (imiona chrzestne: Dionizy Franciszek Ludwik). Po odbyciu nowicjatu w Podolińcu (1773/74-1774/75) i złożeniu ślubów zakonnych (1775), studiował retorykę w Rzeszowie (1775/76) i filozofię w Międzyrzeczu Koreckim (1776/77-1777/78). W 1778/79-1779/80 uczył kolejno w infimie i gramatyce w Łukowie. Studia teologii spekulatywnej odbył w Krakowie (1780/81), gdzie uzyskał też niższe święcenia duchowne. Święcenia kapłańskie otrzymał 5 kwietnia 1783 w Warszawie.

W 1781/82-1784/85 był profesorem gramatyki, geografii i historii w warszawskim Collegium Nobilium, pełniąc równocześnie funkcję wiceprefekta. W r. szk. 1785/86 uczył wymowy w Radomiu; w następnym wrócił do Warszawy, gdzie podjął w Collegium Regium obowiązki kaznodziei (1786/87-1787/88) i profesora wymowy (1788/89). Zbliżył się do króla, na jego zlecenie opracował memoriał o soli (nagrodzony zań w 1788

http://rcin.org.pl

medalem „Merentibus"), zajął się opracowaniem zbioru umów międzynarodowych zawartych od r. 1764. Miał też uczestniczyć w obiadach czwartkowych Stanisława Augusta. W 1789 był jednym z polemistów Towarzystwa Krytycznego. W t. r. uczestniczył jako delegat zgromadzenia warszawskiego w kapitule prowincjonalnej zakonu (nie: kapitule generalnej w Rzymie). W 1790 — po zwolnieniu ze ślubów zakonnych w 1789 — uzyskał z rąk króla probostwo w ekonomii kozienickiej, zasłużył się tam założeniem szkoły i szpitala. W 1791 otrzymał tytuły kanonika warszawskiego i warmińskiego. W czasie insurekcji przebywał w Warszawie (po złupieniu Kozienic przez wojska rosyjskie) i, od lipca 1794, należał do redakcji *Gazety Wolnej Obywatelskiej* i *Gazety Rządowej*.

9 września 1799 przeniósł się z Kozienic na ofiarowane mu w 1798 przez E. Lubomirską probostwo łańcuckie. W 1801 został dziekanem leżajskim; w t. r. powołany na członka warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (w 1803 przeniesiony w poczet członków przybranych). W jesieni 1804 przeniósł się na ofiarowane mu w 1803 przez Czartoryskich probostwo w kolegiacie jarosławskiej, gdzie spędził 23 lata życia; założył tam szkołę niedzielną i szkółkę dla dziewcząt, pracował naukowo w bibliotece sieniawskiej. Pełnił też wiele funkcji duchownych: w 1806 był komisarzem biskupim na kapitule reformatów; w 1807 — komisarzem biskupim dla dzielonej między diecezje krakowską i przemyską diecezji tarnowskiej; w 1813 egzaminował zakonników z nauk teologicznych; w 1814 został dziekanem jarosławskim, równocześnie wizytował diecezję przemyską w zastępstwie chorego biskupa; w 1818 kandydował na biskupa tynieckiego (nominacji sprzeciwił się rząd austriacki, żywiąc doń urazę za uroczyste przyjęcie zgotowane wojsku polskiemu wkraczającemu do Jarosławia w 1809).

8 września 1827 przyjął nominację na pierwszego dyrektora Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie; 13 listopada sprowadził się do Lwowa i rozpoczął działalność dyrektora. W 1828 podjął wydawanie i redakcję *Czasopismu Naukowego Księgozbioru Publicznego im. Ossolińskich*. W t. r. powołany na członka Krakowskiego Towarzystwa Naukowego; wkrótce został też honorowym kanonikiem przemyskim i, od 1829, deputatem stanu duchownego do sejmu galicyjskiego. Zmarł w czasie pracy w bibliotece 7 listopada 1829.

TWÓRCZOŚĆ

1. Sztuka ogrodnicza, czyli o ogrodnictwie, zawierająca przepisy chodzenia przyzwoitego około ogrodów kwiatowych, kuchennych i sadów, z przydatkiem niektórych ciekawych i użytecznych wiadomości sekretnych. Kr. 1782. Wyd. nast.: ed. 2 popr. Kr. 1785; Kr. 1802; ed. 4 Łuck 1803; Łuck 1805; Kr. 1805; Kr. 1819.

Wyd. bezimiennie.

2. List Sandomierzanki do Podolanki. Kr. 1784. Wyd. nast.: Antipodolanka, czyli list Sandomierzanki do Podolanki. W: (D. M. Krajewski): Podolanka wychowana w stanie natury... Lw. 1784. Fragm. przedr. Z. Florczak, L. Pszczołowska w: Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T.2. W-wa 1958.

Wyd. bezimiennie. Autorstwo sporne; por. Dmochowski F. K., Twórczość poz. 1. Bibliografia prac Siarczyńskiego w *Czasopiśmie Nauk. Księgozbioru Publ. im. Ossol.* (1830 z. 2) pozycji tej nie wymienia.

3. List Paryżanki do Podolanki, czyli oryginał do kopii. (W-wa 1784).

Wyd. bezimiennie. Autorstwo Siarczyńskiego domniemane. C.d. polemiki z powieścią D. M. Krajewskiego.

4. Krótka fizyczna i historyczna wiadomość o soli. Powst. ok. 1785. (W-wa) 1788.

5. Mowa przy dorocznym zaczęciu szkół warszawskich XX. Scholarum Piarum, miana przez... W-wa 1788.

6. Zakus nad zaciekami Wszechnicy Krakowskiej, czyli uwagi nad niektórymi tej akademii dysertacjami. W-wa (1789).

Wyd. bezimiennie; domniemane współautorstwo z F. K. Dmochowskim; por. Dmochowski F. K., Twórczość poz. 10.

Broszura wymierzona przeciw profesorom krakowskim: M. Fijałkowskiemu, J. Przybylskiemu, A. Trzcińskiemu.

http://rcin.org.pl

7. Pochwała Stanisława Szczęsnego Potockiego, generała artylerii kor. W-wa 1789.

Wyd. bezimiennie. Autorstwo Siarczyńskiemu przypisuje Estr. (XXVIII, 1930, s. 3-4) za K. W. Wójcickim i *Enc. kościelną*.

8. Geografia, czyli opisanie naturalne, historyczne i polityczne krajów i narodów we czterech częściach świata zawierających się z dołączeniem geografii astronomicznej. T. 1. W-wa 1790 (druk ukończ. po 1790); t. 2-3. W-wa 1794.

T. 4 o Polsce, zapowiedziany w przedmowie, i dwa końcowe (5-6) nie wyszły. Rkpsy nie zachowane.

W t. 1: słowniczek terminów geograficznych i żeglarskich.

9. Dzień Trzeci Maja roku 1791. W-wa (1791). Wyd. 2 Kr. 1891.

Wyd. 1 bezimienne. Autorstwo wątpliwe, raczej brata — Antoniego.

10. Mowa żałobna na śmierć J. O. Książęcia Adama Kazimierza Czartoryskiego... w obchodzie pogrzebowym przy wyprowadzeniu zwłok jego, przez ... miana dnia 25 marca 1823 w Sieniawie. Lw. 1823.

11. Do Jaśnie Oświeconej Księżnej Jejmości z Książąt Czartoryskich Lubomirskiej w dzień jej urodzenia, dnia 15 października 1823. Lw. 1823. (Wiersz).

12. Kazanie pogrzebne na śmierć JW. JMci Księdza Antoniego z Gołasza Dąb Gołaszewskiego, biskupa przemyskiego ... d. 30 kwietnia 1824 r. w kościele przemyskim, przez ... miane. Lw. 1824.

13. Obraz wieku panowania Zygmunta III ... zawierający opis osób żyjących pod jego panowaniem, znamienitych przez swe czyny pokoju i wojny, cnoty lub występki, dzieła piśmienne, zasługi użyteczne i celne sztuki, porządkiem abecadła ułożony przez... Cz. 1-2. Powst. 1824. Lw. 1828.

Rkps z 1824 w Ossol. sygn. 504/III, 505/III, 506/III; rkps uzupełniający wyd. z 1828 o materiały doprowadzone do XVIII w. sygn. 1243/I-1248/I.

Ciąg dalszy zob. poz. 18.

14. Wiadomość historyczna i statystyczna o mieście Jarosławiu, położonym w Królestwie Galicji, w cyrkule przemyślskim, niegdyś w województwie ruskim, ziemi przemyślskiej, domu JJ. OO. Książąt Czartoryskich dziedzicznym. Przez... Lw. 1826.

Egz. Ossol. sygn. 259945/I zawiera fragm. usunięte przez cenzurę lwowską i fragm. autografu. Rkps Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 1633/III).

15. Obwieszczenie czasopisma, które Zakład Naukowy Księgozbioru imienia Ossolińskich wydawać będzie. B. m. r., druk włączony następnie do *Czasopismu Nauk. Księgozbioru Publ. im. Ossol.* R. 1 (1828) z. 1 s. 1-8.

16. Nowy kalendarz, czyli świętnik lwowski na rok 1829. Lw. (1828).

17. Kazania... Zebrane z pozostałych jego rękopismów (przez J. A. Kamińskiego). Lw. 1832.

18. Obraz wieku panowania Zygmunta III ... czyli obraz stanu, narodu i kraju wystawiający: religią, obyczaje, nauki, prawa i prawodawstwo, swobody szlachty, obieralność królów, swawolę możnowładców, czyny duchowieństwa, stan wojska, handlu, rolnictwa, rzemiosł; pobory, monetę; ludzi znamienitych w obywatelstwie i rycerstwie, w naukach i sztukach; związki z państwami obcymi; przymioty i dzieje osobiste króla i jego rodziny, zgoła wszystko, co do dokładnego obrazu wieku tego należy. T. 1-2. Poz. 1843-1858. Fragm.: *Czasop. Nauk. od Zakładu Nar. im. Ossol. Wyd.* R. 4 (1832) z. 2 s. 42-59, R. 5 (1833) z. 3 s. 34-47; pt. Wojsko polskie za Zygmunta III. *Orędownik Nauk.* 1843 nr 36-38; *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907).

Por. poz. 13.

19. Materiały do geografii Polski. Nie ukończ. słownik geograficzny. Fragm.: Opis powiatu radomskiego przez ... w rękopiśmie pozostały. Wyd. T. Lipiński. W-wa 1847.

Rkps Ossol. sygn. 497-499/III, częściowo 500/III, 501/III.

20. Galicja, czyli słownik historyczno-statystyczno-geograficzny królestwa Galicji. T. 1-3. Rkpsy Ossol.: brulion sygn. 1824/I-1826/I; czystopis sygn. 1827/III-1829/III. T. 1: Galicja, jej ziemie, płody i ludy. Z pism pośmiertnych... (Wyd. P. R.). *Dod. Tyg.* do *Gaz. Lw.* 1857 nr 1, 2, 11, 12, 14, 24, 25, 35-44, 48-51.

Tekst druk. skróc. i przerobiony.

21. Dzieje narodu i kraju Rusi Czerwonej, a w ogólności Rusi południowej. T. 1-3. Fragm.: *Czasopism Nauk. Księgozbioru Publ. im. Ossol.* R. 1 (1828) z. 2 s. 3-42, 63-78, z. 4 s. 3-21; R. 2 (1829) z. 1 s. 3-22, z. 2 s. 50-83, z. 3 s. 14-32, z. 4 s. 3-39, 50-58.

Rkpsy (fragm.) w różnych kodeksach pism Siarczyńskiego w Ossol.

Spis treści rozdziałów dzieła ogł. *Czasopism...* R. 3 (1830) z. 2 s. 132-137.

http://rcin.org.pl

22. Dziennik czynności urzędowych Księgozbioru Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie ... pisany od dnia 1 stycznia roku 1828 (do 28 września 1829; następnie do 20 października 1829 uzup. z notat Siarczyńskiego inną ręką). Wyd. i oprac. Z. Rzepa. Wr. 1967. Fragm. ogł.: T. Modelski. *Roczn. Zakładu Nar. im. Ossol.* t. 4 (1953); J. Kolasa. *Tamże* t. 5 (1955). Rkps Ossol. sygn. 533/III.

Nadto rozprawy, artykuły, recenzje i powiastki ogł. w czasopismach: *Czasopism Nauk. Księgozbioru Publ. im. Ossol.* (1828--1829, 1832-1833 pt. *Czasop. Nauk. od Zakładu Nar. im. Ossol. Wyd.*; tu m. in.: Wspomnienie zasług i dzieł ... J. M. hr. Ossolińskiego. 1828 z. 1 s. 9-38; Wiadomość o życiu i pismach Grzegorza Knapskiego. 1828 z. 3 s. 33-49; Rzecz o stanie piśmiennictwa polskiego w Galicji. 1828 z. 3 s. 114-136; Wiadomość o przekładach Biblii w języku polskim. 1828 z. 4 s. 26-60; Powieść niezbyt dalekiego miejscem i czasem zdarzenia. 1828 z. 4 s. 93--100; O śpiewach narodowych litewskich przez L. J. Rhesę zebranych, a przez F. L. Czelakowskiego na język czeski przełożonych. 1829 z. 1 s. 51-67), *Dzien. Handl.* (1791; tu m. in.: Ekonomia Kozienicka dóbr stołowych JKMci w w-twie sandomierskim, powiecie radomskim. S. 163--179), *Lwowianin* (1835; tu: Solikowski Jan Dymitr z Solek h. Bończa, arcybiskup lwowski. T. 3 s. 151-153), *Muz. Dom.* (1838 t. 1 s. 145-161), *Pam. Relig.-Moral.* (1847; tu: Kozienice. Podług rękopisu F. S. wyd. J. Gacki. T. 13 s. 93-126, 181-209), *Pątnik Nar.* (1827; tu: Rozprawa o starodawnych osadnikach niemieckich. T. 1 s. 129-147), *Pszczoła Pol.* (1820; tu: Uwagi i postrzeżenia czynione nad dziełem: Dzieje panowania Zygmunta III, przez J. U. Niemcewicza, t. 1. T. 2 — rec. t. 2 w rkpsie Ossol. (obecnie Lw.) sygn. 507 k. 217-228), *Rozmaitości* (Lw. 1827; tu: Do nowego redaktora. Nr 1; Obrona krytyki czyli pism rozsądku. Nr 8; O dziele wychodzącym w Wiedniu, z napisem: Neues Conversations-Lexicon. Nr 18).

Wydawał też „niektóre pisemka polityczne i krytyczne bezimiennie, których już dziś w wielkiej liczbie podobnych pism rozeznać nie można" (*Czasopism...* 1830 z. 2 s. 122); pisał wiersze (dwa przytacza A. Rościszewski, rkps Ossol. sygn. 1113/I s. V-VII; panegiryk z 1819 na cześć cesarza austriackiego cyt. K. Chłędowski (Z przeszłości naszej i obcej. Lw. 1935 s. 339-344); zamierzał wydawać „słownik znakomitych Polaków wszystkich wieków", materiały doń zachowane w rkpsach Ossol. sygn. 1243/I-1248/I.

Ponadto w rkpsach Ossol. 28 rozpraw i wiadomości przygotowanych do druku, m. in.: O cenzurze duchownej; O inkwizycji; Swobody i wole; Klasztory bazyliańskie w Galicji; Ordynacja Ostrogska; Sławianie, nie Słowianie; Biskupstwo bakońskie wołoskie (sygn. 149/II, 527/III, 2423/III, 2256/I, 5684/II, 5819/III).

Przekłady

1. Uwaga na koszta pogrzebowe w Wiedniu. Wr. (Kr.) 1781. Wyd. nast.: Kr. 1801; przedr. A. M. Skałkowski w: Archiwum Wybickiego. T. 1. Gdańsk 1948 s. 98-105 (jako pismo Wybickiego).

Przekł. z niem.; wyd. bezimiennie, zarejestrowany w bibliografii prac Siarczyńskiego w *Czasopiśmie...* (1830 z. 2). Współcześnie przypisywany też A. Trzcińskiemu i J. Wybickiemu. Wywołał głośną polemikę, m. in. odpowiadał W. Teleszyński w piśmie „Uwaga nad Uwagą na koszta pogrzebowe w Wiedniu" (Wr. — Lw. 1781).

2. L. Echard: Dykcjonarzyk geograficzny, czyli opisanie królestw, prowincji, miast, biskupstw, księstw, hrabstw, margrabstw, portów, fortec i innych miejsc znaczniejszych w czterech częściach świata... Po angielsku napisany przez pana ... z trzynastej edycji angielskiej na francuski język przełożony, powiększony i poprawiony przez ks. Vosgien. Na koniec z ósmej francuskiej edycji w polskim wydany języku, z dodatkiem zaszłych odmian i umieszczeniem wielu miast i prowincji polskich. T. 1-3. W-wa 1782-1783.

3. G. T. F. Raynal: Historia polityczna rewolucji amerykańskiej teraźniejszej. W-wa 1783.

4. (J. J. Dusch): Listy moralne do utworzenia pięknego serca stosowne, z niemieckiego na polski język przełożone. T. 1-2. Kr. 1785-1788. Wyd. nast.: Kr. 1792-1793 (wyd. tyt.); Kr. 1800 (jw.); Kr. 1805; Kr. 1808.

T. 2 podpisany krypt.: X.S. od Ro.. K.B.T.P.

5. F. T. d' Arnaud Baculard: Daminville. Powieść wyjęta z dzieła francuskiego pana ... pod tytułem: Doświadczenia uczucia. Na polski język przetłumaczona przez F. S. Lw. 1803.

Autorstwo przekładu wg Estr. I (1872, 1959). Bibliografia Siarczyńskiego w *Czasopiśmie* (1830 z. 2) nie rejestruje tej pozycji.

6. J. H. Schmitt: Zgodność i różność między wschodnim i zachodnim kościołem, czyli pomysł ku połączeniu odstępnej cerkwi greckiej z kościołem rzymsko--katolickim. Dzieło ... po niemiecku napisane, a przez F. Schlegela wydane,

http://rcin.org.pl

przełożone zaś i przekształcone po polsku przez ... z różnymi ważnymi jego dodatkami i wydawcy. W-wa 1831.

Wyd. B. Gutkowski.

Parę przekł. ogł. też w *Czasopiśmie Nauk. Księgozbioru Publ. im. Ossol.* (J. Jungmann: O piśmiennictwie wzorowym w ogólności, a w szczególności o czeskim. 1829 z. 2 s. 137-147, z. 3 s. 124-131; B. Lobkovič z Hassensteinu: Przekłady polskie wierszów łacińskich Bolesława Lobkowicza napisanych w w. XV na pochwałę cieplic Karlsbadu. 1829 z. 3 s. 3-13, przekł. Siarczyńskiego obok przekładów M. Popiela i A. Rościszewskiego; Alojzy Henryk z Olmar w Morawii: O działalności powietrza na ciało ludzkie. 1832 z. 4 s. 34-48).

Prace edytorskie

1. Traktaty między mocarstwami europejskimi od roku 1763 zaszłe, podług lat porządku z przyłączoną potrzebnej historii wiadomością opisane. T. 4-6. W-wa 1789-1790.

Poprzednie tomy wydawali F. Obermeier i W. Skrzetuski. Wyd. opatrzone obszerną przedmową i komentarzami.

2. Traktaty, konwencje handlowe i graniczne, wszelkie publiczne umowy, między Rzecząpospolitą Polską i obcymi państwami od roku 1764 dotąd, to jest do r. 1791, za panowania Stanisława Augusta zawarte, w swych oryginalnych językach zebrane i dla wygody powszechnej podane do druku. Cz. 1-2. W-wa 1791.

Drobniejsze prace ogł. w *Czasopiśmie...* 1828 z. 3 s. 59-76, z. 4 s. 61-74.

Listy i materiały

1. Do Stanisława Augusta w zbiorach z 1786-1792. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 700, 734, 736.

2. Do F. P. Turskiego z 15 czerwca 1791. Rkps jw. sygn. 3295II k. 79.

3. Do różnych osób 31 listów z 1812-1829, m. in. do S. z Siarczyńskich Żychlińskiej i jej męża, do Z. Żychlińskiej, do S. Jaszowskiego, do W. Federowicza, do Urbańskich. Rkps Ossol. sygn. 1113/I.

4. Do A. Rościszewskiego 118 listów z 1819-1829. Rkps jw. sygn. 1113/I.

5. Do J. M. Ossolińskiego z 1823. Rkps (kopia) jw. sygn. 2193/II.

6. Do Towarzystwa Przyjaciół Nauk z 24 lipca 1823. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych. (Arch. Tow. Warsz. Przyj. Nauk sygn. 62 s. 103). — Z 1 marca 1829, do J. U. Niemcewicza z 6 czerwca 1829, do E. Czarneckiego z 1 września 1829. Ogł. A. Kraushar w: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 7. W-wa 1905.

7. Do K. Tańskiej w zbiorze z 1826-1845. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 121.

8. Do T. Wasilewskiego z 1828-1829. Rkps Ossol. sygn. 4364/II.

9. Fragm. listu b. d. i notatka historyczna. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7893 IV.

10. Od różnych adresatów, m. in. od A. Rościszewskiego (listy wykorzystane jako karty do notatek). Rkpsy Ossol. sygn. 2423/III, 2424/III.

11. Od K. Tańskiej z 1822. Rkps jw. sygn. 6524/II.

12. Od J. M. Ossolińskiego z 1823. *Bibl. Nauk. Zakładu im. Ossol.* 1842 t. 1 s. 3 n.

13. Od K. Tańskiej z ok. 1825. *Wędrowiec* 1899 nr 30.

14. Od ks. Kwiatkowskiego, H. Lubomirskiego, Ł. Gołębiowskiego, A. Cytry i in. (w sprawie słownika geograficznego). Rkps Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Ossol. sygn. 507/II).

15. Od T. Dzieduszyckiego. Ogł. pt. O krajopisie czyli geografii. *Czasop. Nauk. od Zakładu Nar. im. Ossol. Wyd.* R. 4 (1831) z. 1 s. 88-108.

16. Odpis metryki chrztu. Rkps Ossol. sygn. 1113/I s. 49.

17. Życiorys napisany własnoręcznie 16 lutego 1818. Rkps jw. sygn. 2423/III k. 90-92.

Bibliografię twórczości podają: *Czasopism Nauk. Księgozbioru Publ. im. Ossol.* R. 3 (1830), przedr. w: F. Siarczyński: Obraz wieku panowania Zygmunta III. T. 1. Poz. 1843; T. Wisłocki: Przegląd treści „Czasopisma Naukowego im. Ossolińskich"... (Lw. 1910). Maszynopis Ossol. sygn. 6933/I; J. Kolasa: Bibliografia „Czasopisma Zakładu Narodowego im. Ossolińskich" 1828-1869. *Roczn. Zakładu Nar. im. Ossol.* t. 5 (1957); Z. Rzepa: Bibliografia publikacji Siarczyńskiego w „Czasopiśmie Naukowym Księgozbioru Publicznego im. Ossolińskich". W: F. Siarczyński jako geograf. *Ze skarbca kultury* z. 20 (1969).

O rkpsach inform.: J. Kolasa: O rękopisach F. Siarczyńskiego... *Ze skarbca kultury* 1955 nr 1; Z. Rzepa: Zestawienie rękopisów geograficznych F. Siarczyńskiego. W: F. Siarczyński, jw.

OPRACOWANIA

Matricula provinciae Polonae Scholarum Piarum 1742-1865. Rkps Arch. OO. Pijarów w Kr. nr 611 (odpis J. Buby w posiadaniu redakcji). — Protokoły posiedzeń Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych. 1775-1792. Wyd. T. Wierzbowski. W-wa

http://rcin.org.pl

1908 *Komisja Edukacji Nar.* 36 s. 58--59. — A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812. — J. Dzierzkowski: Przedmowa (o śmierci F. Siarczyńskiego). *Czasopism Nauk. Księgozbioru Publ. im. Ossol.* R. 2 (1829) z. 4 s. 4. — J. A. K. (Kamiński): Na skon JW. ks. F. Siarczyńskiego. (Lw. 1829). — Pismo kuratora Ossolineum do Tow. Warsz. Przyj. Nauk z doniesieniem o zgonie F. Siarczyńskiego i odpowiedź Towarzystwa. Rkps Ossol. sygn. 5819/III. — T. Wasilewski: Głos przy wyprowadzeniu zwłok F. Siarczyńskiego. *Czasopism Nauk. Księgozbioru Publ. im. Ossol.* R. 2 (1829) z. 4. — Wiadomość o życiu i śmierci ks. F. Siarczyńskiego. *Rozmaitości* (Lw.) 1829. — Pozostałe rękopisma po śp. F. Siarczyńskim u sukcesorów jego we Lwowie do nabycia. *Pam. Umiejętności Moral. i Literatury* t. 1 (1830) s. 444--445. — Wiadomość o życiu i pismach ks. F. Siarczyńskiego. (Wg notat J. Dzierzkowskiego). *Czasopism Nauk. Księgozbioru Publ. im. Ossol.* R. 3 (1830) z. 1; przedr. skróc. jako wstęp do: Obraz wieku panowania Zygmunta III. T. 1. Poz. 1843. — *Roczn. Tow. Nauk. z Uniw. Kr. Połączonego* t. 14 (1831) s. 25. — J. A. Kamiński: (Wstęp do) Kazania F. Siarczyńskiego. Zebrane... Lw. 1832. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 3. Lw. 1833. — Uwagi ogólne nad literaturą w Galicji. *Tyg. Lit.* 1842 nr 49-52. — T. Lipiński: (Wstęp do) Opis powiatu radomskiego F. Siarczyńskiego. W-wa 1847. — K. W. Wójcicki: Życiorysy znakomitych ludzi. T. 1. W-wa 1850. — *Dykcjonarz biogr. powsz.* T. 2. W-wa 1851. — F. K. Prek: Czasy i ludzie. (Powst. przed 1856). Wyd. i oprac. H. Barycz. Wr. 1959. — L. Łukaszewicz: Rys dziejów piśmiennictwa polskiego. Poz. 1860. — Ks. F. Siarczyński. *Tyg. Ilustr.* 1863 nr 209. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 23 (1866). — L. T. Rycharski: Literatura polska w historyczno-krytycznym zarysie. T. 2. Kr. 1868 s. 75. — W. Zawadzki: Literatura w Galicji (1772-1848). Lw. 1878; wyd. nast. w: Pamiętniki życia literackiego w Galicji. Kr. (1961). — K. Kantecki: Początek Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. W: Szkice i opowiadania. Poz. 1883. — *Bluszcz* 1884 nr 40. — W. Smoleński: Kuźnica Kołłątajowska. *Ateneum* 1884 t. 1-3 i osob. Kr. 1885; wyd. (4) W-wa 1949. — Wielisław (E. Skrodzki): Wieczory piątkowe i inne gawędy. (Powst. przed 1896). Oprac. M. Opałek. (W-wa) 1962 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — J. S. Pelczar: Zarys dziejów kaznodziejstwa w kościele katolickim. Cz. 2: Kaznodzieje polscy. Kr. 1896; wyd. 2: Zarys dziejów kaznodziejstwa w Polsce. Kr. 1917. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 1, 3, 7. Kr. 1900-1905. — P. Chmielowski: Dzieje krytyki literackiej w Polsce. W-wa 1902. — Ks. K. D. (Dembiński). *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 25 (1902). — B. Gubrynowicz: Romans w Polsce za czasów Stanisława Augusta. Lw. 1904 s. 112-117. — S. Krzemiński. *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907). — J. Lewicki: Geografia za czasów Komisji Edukacji Narodowej, pierwszego w Europie ministerium oświaty. *Muzeum* 1910 i odb. (Lw. 1910). — W. Bruchnalski: Czasopiśmiennictwo galicyjskie 1773-1811. *Stulecie Gazety Lwowskiej 1811-1911.* T. 1. Lw. 1911. — W. Smoleński: Publicyści anonimowi z końca w. XVIII. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) i odb. (W-wa 1912). — X. A. F. (Fajęcki). *Podręczna enc. kościelna.* T. 35/36 (1912). — M. Szyjkowski: Myśl Jana Jakuba Rousseau w Polsce XVIII w. Kr. 1913. — W. Bruchnalski: Rozwój wymowy w Polsce. *Dzieje literatury pięknej w Polsce. AU.* Cz. 2. Kr. 1918. — W. Bruchnalski: Tzw. kalendarz świętych słowiańskich w Polsce i ks. F. Siarczyński. *Prace Filol.* t. 12 (1927). — M. Szyjkowski: Polska účast w českém narodním obrození. Cz. 1-2. Praga 1931-1935. — K. Chłędowski: Ks. F. Siarczyński. W: Z przeszłości naszej i obcej. Lw. 1935. — K. Drewnowski: Dziennikarstwo polskie za czasów powstania kościuszkowskiego. *Przegl. Hist.* t. 49 (1936) z. 1. — J. Harlender: Jarosław i jego ludzie. *Gaz. Jarosławska* R. 5 (1936) i osob. (Jarosław 1937 s. 7-31). — K. Mróz: Szkoły w Kozienicach (1602-1939). Kozienice 1939. — M. Chamcówna: Dyskusja nad katedrą literatury w Szkole Głównej Koronnej. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4. — J. Makara: Parafia łacińska w Jarosławiu. Jarosław 1950 s. 237-254, 260-268, 271--276, 304-306. (Maszynopis na plebanii w Jarosławiu). — B. Leśnodorski: Dzieje Sejmu Czteroletniego (1788-1792). Wr. 1951. — J. Michalski: Z dziejów Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W-wa 1953. — T. Modelski: Ossolineum i czeskie Muzeum Narodowe. *Roczn. Zakładu Nar. im. Ossol.* t. 4 (1953). — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — W. Taszycki: (Wstęp do) Obrońcy języka

http://rcin.org.pl

polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. (1953) *BN* I, 146. — M. H. Serejski: Zarys historii historiografii polskiej. Cz. 1. Łódź 1954. — S. Tync: (Wstęp do) Komisja Edukacji Narodowej. Wybór źródeł. Wr. (1954) *BN* I, 126 s. CXL (o dyskusji wokół „Podolanki"). — J. Kolasa: O rękopisach F. Siarczyńskiego, pierwszego dyrektora Biblioteki im. Ossolińskich we Lwowie. *Ze skarbca kultury* 1955 z. 1. — M. Fleszar: Studia z dziejów geografii ekonomicznej w Polsce od poł. XVIII w. do r. 1848. W-wa 1956 *Prace Geogr.* 8. — T. Mikulski: Narodziny Biblioteki. *Zakład im. Ossolińskich, 1827-1956, w dziesięciolecie działalności we Wrocławiu.* Wr. 1956. — S. Pietraszko: (Wstęp do) F. K. Dmochowski: Sztuka rymotwórcza. Wr. (1956) *BN* I, 158. — J. Kolasa: Bibliografia „Czasopisma Zakładu Narodowego im. Ossolińskich" 1828-1869. *Roczn. Zakładu Nar. im. Ossol.* t. 5 (1957). — M. Chamcówna: Zakus nad zaciekami Wszechnicy Krakowskiej, czyli o pewnej polemice literacko-naukowej z XVIII w. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 6 z. 2 (1958). — Z. Florczak, L. Pszczołowska: (Komentarz do) Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 1-2. W-wa 1958. — J. Kolasa: F. Siarczyński. *Słownik biogr. pracowników książki pol.* Z. próbny. Łódź 1958. — J. Próchnicki: „Gazeta Rządowa" — organ prasowy rewolucji 1794 r. *Prasa Współcz. i Dawna* 1958 nr 2. — H. Rzadkowska: Rozwój myśli historycznej w dobie Oświecenia. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 6 z. 2 (1958). — Z. Maresch: Polskie prawykonanie polemiki literackiej, czyli spór o „Podolankę wychowaną w stanie natury". *Zesz. Nauk. Uniw. Wr.* S. A. nr 17 (1959). — S. Hubert: Poglądy na prawo narodów w Polsce czasów Oświecenia. Wr. 1960 *Prace Wr. Tow. Nauk. S. A.* 66. — J. Lubieniecka: Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych. W-wa 1960 *Monogr. z Dziejów Oświaty* 4 s. 101. — Z. Libiszowska: Opinia polska wobec rewolucji amerykańskiej w XVIII w. Łódź 1962 *Łódz. Tow. Nauk. Wydz. II* 44. — H. Barycz: Wśród gawędziarzy, pamiętnikarzy i uczonych galicyjskich. T. 1. Kr. 1963. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — B. Kumor: Organizacja terytorialna diecezji kieleckiej. *Nasza Przeszłość* t. 17 (1963) s. 200. — S. Pietraszko: Doktryna literacka polskiego klasycyzmu. Wr. 1966 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 4. — Z. Rzepa: F. Siarczyński. *Dziewięć wieków geografii polskiej.* (Red. B. Olszewicz). W-wa 1967. — Z. Rzepa: (Wstęp i komentarz do) Dziennik czynności urzędowych Księgozbioru Narodowego im. Ossolińskich we Lwowie... Wr. 1967. — K. Gottfried: F. Siarczyński, dziejopis jarosławski. *Roczn. Stowarzyszenia Miłośników Jarosławia 1967-1968.* Jarosław 1968. — Z. Rzepa: F. Siarczyński jako geograf. *Ze skarbca kultury* z. 20 (1969).

Zob. też: Ossoliński J. M.

SIEMASZKO JULIAN JERZY ADAM (1739–1773)

Tłumacz, filozof, pedagog, mówca.

Ur. 15 sierpnia 1739 w woj. wileńskim w rodzinie szlacheckiej. 6 lipca 1755 wstąpił do pijarów w Łużkach (pow. dzisieński), przyjmując imię Juliana od św. Jerzego (chrzestne: Adam) — prawdopodobnie po ukończeniu znajdujących się tam pijarskich Szkół Walerianowskich. Nowicjat odbył zapewne w Nowym Dolsku (Lubieszowie), skoro tam składał śluby 25 lipca 1757. Po rocznych studiach humanistycznych studiował w Wilnie filozofię (1758/59-1759/60) i teologię (1760/61-1761/62). Wyświęcony na księdza w 1763. Przez wiele lat uczył w pijarskim Collegium Nobilium w Wilnie. Zmarł tamże 27 czerwca 1773.

TWÓRCZOŚĆ

1. Propositiones philosophicas nomini et honori ... Thaddaei Billewicz ... ad Supremum Tribunal Magni Ducatus Lituaniae nuncupatas publice defendendas exponit ... philosophiae et matheseos auditor facta omnibus argumentandi potestate. Wil. 1760.

2. Specimen mathematicum. Wil. 1760.

3. Selectas propositiones de re theologica propugnandas suscepit ... theologiae auditor. Wil. 1762.

4. Oratio die qua inauguratus est Stanislaus Augustus in orthodoxum Poloniarum Regem dicta in Sacello Sch. Piarum

http://rcin.org.pl

a ... professore eloquentiae in Vilnensi Nobilium Collegio. Wil. 1764.

5. De laudibus Michaelis Comitis Ogiński palatini Vilnensis quum primum totius Lituaniae et sui palatinatus urbem metropolitanam ingrederetur oratio... nomine Provinciae Lituanae. Wil. 1765.

6. De laudibus Joannis Comitis Chodkiewicz praefecti Samogitiae quum metropolitanam illius ducatus urbem Kosienios primum ingrederetur oratio ... nomine Provinciae Lituanae. Wil. 1766.

7. Zdania o stanie politycznym państw europejskich przez Ich Mciów Panów Kawalerów zostających in Collegio Nobilium Vilnensi Scholarum Piarum wyrażone. Wil. 1769. Wyd. nast. Wil. b. r.

Przekłady

1. M. Tullius Cicero: Mowy Cycerona przez ... na ojczysty język przełożone a nakładem J. O. Xcia J. Aleksandra Sapiehy wojewody połockiego ... dla pożytku szlacheckiej młodzi w Konwikcie Dereczyńskim uczącej się wydrukowane. Wil. 1770. Wyd. nast. Wil. 1777.

OPRACOWANIA

Catalogus Clericorum Regularium Pauperum Matris Dei Scholarum Piarum in Lithuana Provincia ab erectione eiusdem Anno Domini 1736 conscriptus. Odpis w Arch. OO. Pijarów w Kr. (odpis J. Buby w posiadaniu redakcji). — S. B. Jundziłł: Pamiętniki życia. (Powst. ok. 1835-1840). Wyd. A. M. Kurpiel. Kr. 1905 jako odb. z *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 13 (1914). — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963.

SIENKIEWICZ KAROL (1793—1860)

Pseud. i krypt.: Exilé de Pologne; K.; K. S.; Karol z Kalinówki; S; YY.

Poeta, tłumacz, historyk, wydawca, publicysta.

Ur. 20 stycznia 1793 w Kalinówce na Ukrainie; syn Antoniego h. Sieniuta, komornika taraszczańskiego, i Józefy z Taniszewskich. Uczył się u bazylianów w Humaniu, w szkole podwydziałowej w Winnicy, a w 1810-1812 w Liceum Wołyńskim (Krzemienieckim). Był prezesem Towarzystwa Młodzianów Gimnazjum Wołyńskiego Kształcących się w Porządnym Mówieniu i Pisaniu. Po krótkiej praktyce rejentalnej w Kijowie (u rejenta Chodykiewicza) powrócił do Krzemieńca, gdzie w 1813-1816 pełnił obowiązki sekretarza osobistego Filipa Platera, ówczesnego wizytatora szkół guberni wołyńskiej, podolskiej i kijowskiej. Uczestniczył w odbywających się u Platera zebraniach literackich, należał do Klubu Piśmienniczego (wraz z T. Zaborowskim i T. Sierocińskim).

W 1817-1818 przebywał w towarzystwie młodych Zamoyskich w Szwajcarii, Włoszech i Niemczech, sposobiąc się z polecenia A. J. Czartoryskiego do objęcia posady guwernera bratanka księcia, Adama (studiował filozofię i historię w Akademii Genewskiej, uczył się matematyki i języków). Po powrocie do kraju (z pocz. 1819) pomagał Ł. Gołębiowskiemu w porządkowaniu zbiorów bibliotecznych Czartoryskich w Puławach i Sieniawie. W jesieni 1819 (13 października) udał się z polecenia i na koszt Czartoryskiego w nową podróż zagraniczną: przez Niemcy i Szwajcarię do Włoch, następnie do Francji (od 1 stycznia do 22 czerwca 1820 bawił w Paryżu) i Wielkiej Brytanii (Londynu i Edynburga). Celem tej podróży było uzupełnienie księgozbioru Czartoryskich, zdobycie wysokich kwalifikacji bibliotekarskich oraz studia ekonomiczne. Z pocz. 1822 przez Francję, Szwajcarię i Niemcy (Drezno, Lipsk, Wrocław) wrócił do Puław, gdzie pełnił obowiązki sekretarza Czartoryskiego i bibliotekarza. Ożenił się wówczas ze Świętosławą Borzęcką (w Lublinie). Po odejściu Gołębiowskiego, w połowie 1823 objął kierownictwo Biblioteki Puławskiej (nominalnie kierownikiem został w lipcu 1824), z której w ciągu kilku lat stworzył świetnie wyposażony warsztat naukowy. Od lutego 1828 pracowała przy Bibliotece, kierowana również przez Sienkiewicza, Drukarnia Puławska. W 1830 wydawał i redagował *Skarbiec dla Dzieci*.

http://rcin.org.pl

Na wieść o powstaniu zaciągnął się w Warszawie do Gwardii Narodowej, uprawiał jednak głównie działalność literacko-publicystyczną. Był autorem projektu sejmowego o powołaniu na tron A. J. Czartoryskiego (20 sierpnia 1831). W obliczu katastrofy ocalił znaczną część księgozbioru puławskiego (w maju i czerwcu 1831), przewożąc go następnie do Sieniawy. W jesieni wyjechał wraz z Czartoryskim na emigrację do Francji i Anglii. W 1833 pracował przez kilka miesięcy jako kustosz w Bibliotece Ossolińskich we Lwowie, w r. n. zmuszony do emigracji (nie uzyskał od władz austriackich pozwolenia na pobyt we Lwowie) osiadł na stałe w Paryżu. Do 1838 pełnił obowiązki sekretarza Czartoryskiego. Należał do komitetu redakcyjnego *Kroniki Emigracji Polskiej* (nr 1 z 15 kwietnia 1834), w l. 1836-1837 był faktycznym redaktorem pisma (odszedł z redakcji 15 stycznia 1838). Od października 1836 — sekretarz Wydziału Historycznego Towarzystwa Literackiego (później: Historyczno-Literackiego).

Po porzuceniu pracy publicystycznej zajął się głównie pracą naukową i organizowaniem Biblioteki Polskiej — otwartej 24 marca 1839. Był członkiem Rady Bibliotecznej, faktycznie — kierownikiem Biblioteki i kasjerem. W grudniu 1853, po zakupieniu przez Bibliotekę domu na spółkę z Władysławem Zamoyskim, a przez to zepchnięcie Biblioteki do roli agendy Hotelu Lambert, Sienkiewicz zrzekł się dalszego kierowania Biblioteką i członkostwa w Towarzystwie Historycznym. Od 1857 wydawał i redagował *Biesiadę Krzemieniecką*. Zmarł 7 lutego 1860 w Paryżu; pochowany na cmentarzu w Montmorency.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiersze z 1811-1859. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 2. Wyd. nast. (wybór) zob. Wyd. zbior. poz. 2.

Tu m.in.: Śmierć. Wiersz pamiątce Józefa Czecha, dyrektora gimnazjum krzemienieckiego poświęcony (1811); Do Dniepru (1812); Mikołaj i Małgorzata. Ballada (1812); Oda na śmierć Czackiego (1813); Pożegnanie z Krzemieńcem (1813); Oda na zgon Księcia Józefa Poniatowskiego (1814).

Fragm. wiersza „Marzenia w ogrodzie krzemienieckim" ogł. anonim. *Ćwiczenia Nauk. Oddz. Literatury* 1818 t. 1 (pt. Ogród), tož przedr. J. J. Szczepański. *Polihymnia*. T. 2. Lw. 1827 (pt. Ogród w Puławach), tož ogł. błędnie pod nazwiskiem T. Zaborowskiego. „Te Deum laudamus" ogł. *Dzien. Powsz. Kraj.* 1831 nr 101. Wiersze z lat ostatnich ogł. *Biesiada Krzemieniecka ... 1859* (1861). Poszczególne wiersze przedr. różne antologie i zbiory, m. in.: J. W. Gomulicki w: Księga wierszy polskich XIX w. Zebrał J. Tuwim. T. 1. W-wa 1956; P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

2. Katalog poloników w Bibliotece Królewskiej w Paryżu. Powst. 1820. Rkps Bibl. Nar. Lat. F. XVIII 38; zniszcz. 1944.

3. Dziennik podróży po Anglii 1820-1821. Z rkpsu Bibl. Nar. sygn. 5680 wyd., wstępem i komentarzem opatrzył B. Horodyski. Wr. 1953.

4. Katalog duplikatów Biblioteki Puławskiej, których licytacja ma odbyć się dnia 29 września i następnych 1829 r. w Warszawie. Puławy 1830.

5. Wiadomość o dzisiejszej Grecji. (Puławy 1830).

Podpisane krypt.: K.

6. Polska a Rosja. Wstęp: O Słowiańszczyźnie. Powst. 1836. W: Skarbiec historii polskiej. T. 2. Paryż 1840 (1842) s. 468-564. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1; fragm.: Słowiańszczyzna. Wyjątek z pism śp. ... Paryż 1862.

7. Rozprawy historyczne i publicystyczne. *Kron. Emigracji Pol.* 1836-1838. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1.

Zawartość: Szlachta polska; Królowie w Polszcze; Dzień 3° maja; Dzień 29° listopada; Dyplomacja emigracji; Powołanie i ważność pism politycznych; Zdanie o Wschodzie; Persja; Środkowa Azja.

8. Skarbiec historii polskiej. (Prospekt). Paryż 1839.

9. Rozprawy historyczne. W: Skarbiec historii polskiej. T. 1-2. Paryż 1839-1840 (1842). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1. t. 1.

Zawartość: poz. 6, a nadto: Dzieje kościelne za Zygmunta Augusta; Bezkrólewie po śmierci Zygmunta Augusta; Poselstwo hr. D'Avaux do Polski; Dążenia partii politycznych za Stanisława Augusta; Dawne starania o restauracją monarchii w Polsce; Kongres Wiedeński; Przedmowa do „Skarbca historii polskiej"; O Adamie Naruszewiczu.

http://rcin.org.pl

10. Sprawozdania i odezwy Towarzystwa Historycznego Polskiego i Biblioteki Narodowej w Paryżu. Paryż 1838-1853.

11. Portée et validité des traités entre Russie et la Pologne. Paryż 1854.

Dedyk. do lorda Dudleya Stuarta podpisana pseud.: Exilé de Pologne.

12. Emigracja w r. 1856, pismo pośmiertne. Powst. 1856. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1 i osob. Paryż 1862.

Zob. też Wyd. zbior. poz. 1 t. 1.

Artykuły i drobne utwory ogł. nadto w czasopismach: *Biesiada Krzemieniecka w Paryżu ... 1858* (tu: Bibliografia krzemieniecka. 1859), *Dzien. Wil.* (tu podpisana krypt. YY rec. książki K. Lacha Szyrmy: Anglia i Szkocja. Przypomnienie z podróży r. 1820-1824 odbytej. 1829 t. 1 s. 192-201), *Skarbiec dla Dzieci* (1830).

Wg M. Danilewiczowej jest może nadto (lub T. Sierociński?) autorem art. „O romansach" druk. anonim. w *Ćwiczeniach Nauk. Oddz. Literatury* 1818 t. 2.

Przekłady

1. J. Dryden: Uczta Aleksandra, czyli moc muzyki. Oda... Powst. 1814. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 2.

2. A. Piron: Metromania. Komedia. Powst. 1815. Fragm. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 2.

3. J. B. Racine: Z „Ifigenii" tragedii Rassyna aktu I scena 2. *Pam. Warsz.* t. 4 (1816) s. 323 n. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 2.

4. J. Macpherson: Carric-Thura. Poema Osjana tłumaczone w górach szkockich 1820 (fragm.). Wyd. B. Horodyski w: Dziennik podróży ... , zob. Twórczość poz. 3.

5. W. Scott: Pani jeziora. Poema ..., tłumaczone z angielskiego przez Karola z Kalinówki. Cz. 1-2. Powst. Edynburg 1821. Wyd. W-wa 1822. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 2.

6. F. R. de Chateaubriand: Trzy pieśni z powieści pana de ... „Przygody ostatniego Abenseraga". Powst. 1828. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 2.

7. J. R. Mac-Culloch: Rozprawa M'Cullocha o początku, postępach, przedmiotach i ważności ekonomii politycznej. Przetłumaczona przez... W-wa 1828.

8. V. Hugo: Hernani, czyli honor kastylijski. Dramat ... wystawiony na teatrze francuskim d. 25 lutego 1830 r. Wytłumaczony na język polski przez S. B. Puławy 1830.

Współtłumaczem H. Błotnicki (krypt. B.) oraz wg notki bibliogr. w t. 2 „Pism": brat Karola — Jan. Por. też: Błotnicki H., Przekłady poz. 3.

9. C. Delavigne: Warszawianka. (Muzyka: K. Kurpiński). Ogł.: K. W. Wójcicki w: Pieśni ojczyste. W-wa 1830; *Polak Sumienny* 1831 nr 31; *Kur. Warsz.* 1831 nr 116; *Złodziej Polityczny* 1831 nr 29; wyd. osob. b. m. r. Wyd. nast.: Paryż 1863 (tekst i nuty); zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 2; poz. 2.

Nadto przedr. w licznych antologiach i zbiorach, m. in. przedr. J. Horoszkiewicz w: Echa minionych lat. T. 1. Lipsk 1889; P. Hertz, jw. Twórczość poz. 1.

Przekł. ang.: Poets and Poetry of Poland. Wyd. P. Sobolewski. Chicago 1881 s. 442-444 i wyd. nast. — *Free Poland* 1915 nr 18 s. 25. — S. Maria Liguoria. *Treasured Polish Songs*. Minneapolis 1953 s. 31-32. — A. Harasowski. *The Golden Book of Polish*. Londyn 1955 s. 100.

10. D. Urquhart: L'Angleterre, la France, la Russie et la Turquie. Ouvrage traduit de l'anglais. Paryż 1835.

11. D. Urquhart: Le Portfolio ou collection de documents politiques relatifs à l'histoire contemporaine. Traduit de l'anglais. T. 1-5. Paryż 1836-1837.

Nadto przekł. drobne utwory lub fragm. z: G. G. Byrona, O. Goldsmitha, T. Graya, A. Mickiewicza (Do Napoleona III. Oda), P. Ovidiusa Nasona, J. Thompsona i in. Zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 2; poz. 2. Pierwodr. przekł. wiersza lorda Stratford de Redcliff ogł. *Biesiada Krzemieniecka ... 1859* (1861).

W okresie krzemienieckim miał nadto przekładać fragm. „Jerozolimy wyzwolonej" T. Tassa i — wspólnie z innymi członkami Klubu Piśmienniczego — „René'go" F. R. de Chateaubriand (teksty nie zachowane). Por. Zaborowski T., Przekłady poz. 1.

Prace edytorskie i redakcyjne

1. *Skarbiec dla Dzieci*. Snopek (nr) 1-8. Puławy 1830.

2. T. Zaborowski: Dumy podolskie za czasów panowania tureckiego w tej ziemi, przez... Staraniem i nakładem ... z przedmową wydawcy. Puławy 1830.

3. J. U. Niemcewicz: Notes sur ma captivité à Saint-Petersbourg en 1794, 1795 et 1796. Ouvrage ... publié d'après le manuscrit autographe de l'auteur par ordre du Comité Historique Polonais. Paryż 1843.

Z przedm. Sienkiewicza.

http://rcin.org.pl

4. *Kronika Emigracji Polskiej.* T. 4-7. Paryż 1836-1838.

5. Skarbiec historii polskiej, przez... T. 1 cz. 1-2. Paryż 1839-1840; t. 2 cz. 1-2. Paryż 1840(1842).

Zawartość: dokumenty dotyczące historii Polski; pamiętn ki (J. Kitowicza, t. 1 s. 16-96); wiersze polityczne (konfederacji barskiej i Sejmu Czteroletniego, t. 1 s. 225-236, t. 2 s. 241, s. 459-467); Bard polski z r. 1795 (A. J. Czartoryskiego), z przedm. J. U. Niemcewicza (t. 1 s. 465-489); wstępy i przypisy wydawcy; rozprawy historyczne (zob. Twórczość poz. 6, 9).

6. Recueil de documents relatifs à la Russie pour la plupart secrets et inédits, utiles à consulter dans la crise actuelle. T. 1-3. Paryż 1853-1854.

7. *Biesiada Krzemieniecka w Paryżu ... 1857-1859.* (Z. 1-3). Paryż 1858-1861.

Z. 3 wyd. w 1861 przygotował Sienkiewicz w 1859.

8. J. Zamoyski: La Deffaicte de Tartares et de Turcs, faicte par ... Nouvelle édition avec notes et à laquelle on a ajouté le discours de Jean Zamoysky tenu à la diète de Varsovie en 1605 et la réponse de Sigismond III, traduits pour la première fois en français. Paryż 1859.

Ze wstępem wydawcy.

Wydania zbiorowe

1. Pisma. (T. 1): Prace historyczne i polityczne. Paryż 1862; (t. 2): Prace literackie. Paryż 1864.

Zawartość t. 1: Twórczość poz. 6-7, 9, 11, a nadto rozprawy ogł. z rkpsów: Uwagi nad historią polską (1836); O zbawieniu Polski przez okrzyknienie króla. Projekt sejmowy (1831); Gazeta dla ludu. Projekt (1830); Gazeta narodowa polska na emigracji. Projekt (1832); Memoriał polityczny (1833); Stan religii w Polsce (1847); Stan edukacji w Polsce (1847); Wstęp do historii Polski (1860).

T. 2: Twórczość poz. 1; Przekłady poz. 1-3, 5,6, 9 oraz przekł. drobnych utworów lub fragm.

„Pisma" wyd. przez utworzoną z przyjaciół Sienkiewicza komisję (na jej czele stał Bohdan Zaleski), z którą współpracowali synowie pisarza.

2. Pisma wierszem, pierwszy raz zebrane i osobno wydane. Kr. 1888.

Zawartość: wybór z t. 2 poz. 1.

Listy i materiały

1. Do rodziny z 1817-1821. Ogł. dr Antoni J. (A. J. Rolle): Listy K. Sienkiewicza z podróży po Europie. *Kron. Rodz.* 1889. Fragm. (26 czerwiec 1820 — 19 lipiec 1821) przedr. B. Horodyski w: Dziennik podróży ... Wr. 1953 (zob. Twórczość poz. 3).

Rkpsy 2 listów — z 1817 i 1820 w Bibl. Jagiel. sygn. 7961 IV.

2. Do A. J. Czartoryskiego z 1817-1821. Rkps Bibl. Czart. (Arch. Dom. bez sygn.). Fragm. (8 sierpień 1820 — 21 czerwiec 1821) ogł. B. Horodyski, jw. poz. 1.

3. Do J. Korzeniowskiego 2 listy — z 1826 i 1853. Rkps Bibl. Nar. sygn. 2669.

4. Do J. S. Bandtkiego z 1830. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 1874. Fragm. z rkpsu przytacza W. A. Francew: Polskoje sławianowiedienije konca XVIII i pierwoj czetwierti XIX st. Praga 1906 s. 285.

5. Do N. Puchalskiego z 1830. Rkps Bibl. Czart. (Arch. Dom. sygn. 2395).

6. Do J. Grabowskiego z 1840-1849. Rkps Ossol. sygn. 4188/III.

7. Do A. Mickiewicza 2 listy z 1841-1844. Ogł. W. Mickiewicz w: Korespondencja Adama Mickiewicza. T. 4. Paryż 1885.

8. Do S. E. Koźmiana z 1846. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2210 t. 13.

9. Do Jakuba Malinowskiego z 1846. Rkps Bibl. Nar. sygn. 2925 (3).

10. Do J. Skrzyneckiego z 1846. Rkps jw. sygn. 2408 t. 2.

11. Do Aleksandra Grabowskiego z 1847 i 1851. Rkps jw. sygn. 2920.

12. Do W. Wielogłowskiego z 1849. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1830.

13. Do Samueli Bécu z 24 lutego 1853. Ogł. S. Wasylewski: K. Sienkiewicz i matka Słowackiego. *Ruch Lit.* 1931 nr 1 s. 10-12.

14. Korespondencja z J. Lelewelem z 1853-1859, 55 listów. Wyd. pt. Korespondencja Joachima Lelewela z K. Sienkiewiczem. *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu. R. 1870-1872.* Poz. 1872 i odb.

15. Do K. Lacha Szyrmy z 1853 (kopia). Rkps Ossol. sygn. 12158/III, 15 h).

15a. Do NN. z 1855. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7881 IV.

16. Korespondencja z A. Bielowskim z 1857-1858. Rkps Ossol. sygn. 2432/II. Fragm. listu z 8 maja 1858 ogł. S. Wasylewski: „Klub piśmienniczy" Tymona Zaborowskiego. *Pam. Lit.* R. 7 (1908) s. 158.

17. Do A. J. Czartoryskiego z 1857-1858. Rkps Bibl. Czart. (Arch. Dom. sygn. 1226).

http://rcin.org.pl

18. Do J. I. Kraszewskiego z 1858. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6478IV.

19. Korespondencja z H. Dembińskim z października 1858. Wyd. pt. Kilka słów o bankiecie dla świętej pamięci Czackiego. (Polemika listowna między gen. Dembińskim a K. Sienkiewiczem). Paryż (1858).

20. Do K. Lubomirskiego z 1859. Rkps Ossol. sygn. 6005/II.

21. Do A. E. Koźmiana z 1860. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2040 t. 1.

22. Do A. J. Czartoryskiego. Rkps Bibl. Czart. (Arch. Dom. sygn. 2573).

23. Do V. Hanki. Ogł. W. A. Francew w: Piśma k W. Gankie. W-wa 1905.

24. Od T. Zaborowskiego 3 listy z 1816. Rkps Ossol. sygn. 4716/II. Fragm. ogł. S. Wasylewski. *Pam. Lit.* R. 7 (1908).

25. Od Ł. Gołębiowskiego z Puław z 10 grudnia 1821. Rkps Bibl. Czart. (Arch. Dom. bez sygn.).

25a. Od A. Czarnockiego b. d. (brulion). Rkps Bibl. im. Sałtykowa-Szczedrina w Leningradzie (Zbiór Pogodina sygn. 2018/I).

26. Od K. W. Ehrentrauta 4 listy z 1829-1830 oraz brulion odpowiedzi Sienkiewicza. Rkps Bibl. Nar. sygn. 2907.

27. Od H. Błotnickiego z 25 lutego 1832. Rkps Bibl. Czart. sygn. 1378.

28. Od A. Klewańskiego z 1832-1842 oraz bruliony listów Sienkiewicza. Rkps Bibl. Czart. sygn. Ew. 3212.

29. Od J. Słowackiego z 16 kwietnia 1832. Ogł. J. Kallenbach: Z pobytu Juliusza Słowackiego w Paryżu 1832 r. *Gaz. Wiecz.* (Lw.) 1917 marzec. Przedr.: J. Pelc w: J. Słowacki: Dzieła. T. 14. Wr. 1949 s. 53-54, toż Wr. 1952; E. Sawrymowicz w: Korespondencja Juliusza Słowackiego. T. 1. Wr. 1962.

30. Od I. Onacewicza. Rkps Bibl. Czart.

31. Od Tespezjusza Dubieckiego. Rkps Ossol. sygn. 12158/III 15 c).

32. Dla nauczyciela. Wskazówki napisane z polecenia A. J. Czartoryskiego (instrukcja A. J. Czartoryskiego dla K. Sienkiewicza). Rkpsy Bibl. Czart. 5565, 5566. Fragm. ogł. B. Horodyski, jw. poz. 1.

33. Noty ... z podróży 1820-1821 (wg hipotezy B. Horodyskiego: noty bibliograficzne). Rkps był w Bibl. Nar. (Różnojęz. F. XVIII, 14); zniszcz. 1944.

34. Projekt wydatków Biblioteki Puławskiej na r. 1824-1825. Rkps Bibl. Czart. (Arch. Dom.).

35. Fragm. dziennika z 1850-1851. Przytacza W. Mickiewicz w: Żywot Adama Mickiewicza. T. 4. Poz. 1895.

36. Autograf w: Autografy znakomitych Polaków. Rkps Ossol. sygn. 9871/II.

Wiele materiałów zachowanych w zbiorach Bibl. Pol. w Paryżu.

Bibliografia: Spis dzieł wydanych przez Sienkiewicza. W: Wyd. zbior. poz. 1 t. 2; przedr. w poz. 2.

OPRACOWANIA

J. S.: (Wzmianka o nowożytnych poetach polskich). *Tyg. Petersb.* 1833 nr 45 s. 274, nr 50 s. 305. — W. Sowiński: Les Musiciens polonais et slaves anciens et modernes. Dictionnaire biographique des compositeurs, chanteurs, instrumentalistes etc. Paryż 1857. Wersja pol.: Słownik muzyków polskich dawnych i nowoczesnych... Paryż 1874. — F. Kowalski: Wspomnienia. T. 1-2. Kijów 1859; wyd. 2 Kijów 1912. — (Nekrolog). *Przegl. Poz.* t. 29 (1860) s. 101. — Odezwa o składkę na oddanie czci pośmiertnej śp. K. Sienkiewiczowi. Paryż 1860. — Wzniesienie grobowca, upamiętnienie przez mszę, wydanie dzieł. *Wiad. Pol.* 1860 nr 11. — A. Andrzejowski: Ramoty starego Detiuka o Wołyniu. T. 1-3. Wil. 1861; wyd. nast. Wil. 1914. — A. Jełowicki: Mowa pogrzebowa na cześć K. Sienkiewicza... Paryż 1861. — Wspomnienie o śp. K. Sienkiewiczu. *Biesiada Krzemieniecka ... 1859* (Paryż) 1861 s. 3-7. — W. Budzyński: Wiadomość o życiu i pismach K. Sienkiewicza. (Wstęp do:) Pisma. (T. 2): Prace literackie. Paryż 1864. — (L. Siemieński): Pogadanki o książkach i ludziach. *Czas* 1864 nr 189; przedr. jako wstęp do: Pisma wierszem, pierwszy raz zebrane i osobno wydane. Kr. 1888. — K. Sienkiewicz. *Roczn. Pol. z l. 1851-1861* t. 4 (Paryż 1865) s. 25-27. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 23 (1866). — K. Godebski: K. Sienkiewicz. *Bibl. Ossol.* t. 12 (1869). — K. W. Wójcicki: Ostatni klasyk. W-wa 1872 s. 24-25. — A. Zdanowicz: Rys dziejów literatury polskiej podług notat... T. 4. Wil. 1878 s. 511-513. — L. Gadon: Z życia Polaków we Francji. Paryż 1883. — Dr Antoni J. (A. J. Rolle): Listy K. Sienkiewicza z podróży po Europie (1817-1821). *Kron. Rodz.* 1889. —

W. Mickiewicz: Biblioteka Polska w Paryżu. *Przegl. Bibl.* 1908. — S. Wasy-

http://rcin.org.pl

LEWSKI: „Klub piśmienniczy" Tymona Zaborowskiego. *Pam. Lit.* R. 7 (1908). — J. KALLENBACH: Z pobytu Juliusza Słowackiego w Paryżu 1832 r. *Gaz. Wiecz.* (Lw.) 1917 marzec. — J. KORPAŁA: K. Sienkiewicza projekt „Kwartalnika Bibliograficznego". *Silva rerum* R. 2 (1927) z. 8-9. — K. BUCZEK: Biblioteka Puławska w czasie walk powstania listopadowego. *Tamże* R. 5 (1930) i odb. — J. ZNAMIROWSKA: Liryka powstania listopadowego. W-wa 1930 *Studia z Zakresu Historii Literatury Pol.* 9. — A. CZARTKOWSKI: Jak ocalały zbiory puławskie w 1831 r. *Kur. Warsz.* 1931 nr 166. — M. DANILEWICZOWA: Życie literackie Krzemieńca w l. 1813-1816. *Roczn. Wołyński* t. 2 (1931) i odb. (Równe 1931); przedr. w: Pierścień z Herkulanum i płaszcz pokutniczy. Londyn 1960. — S. SZPOTAŃSKI: Karol z Kalinówki. *Kur. Warsz.* 1931 nr 185. — S. WASYLEWSKI: K. Sienkiewicz i matka Słowackiego. *Ruch Lit.* 1931 nr 1. — M. DANILEWICZOWA: Tymon Zaborowski. Życie i twórczość (1799-1828). W-wa 1933 *Studia z Zakresu Historii Literatury Pol.* 10. — M. DANILEWICZOWA: Sienkiewicz, nie Zaborowski. *Ruch Lit.* 1935 nr 1. — K. BUCZEK: Z przeszłości Biblioteki Muzeum XX. Czartoryskich. *Przegl. Bibl.* t. 10 (1936). — L. JANOWSKI: Słownik bio- bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego. Wyd. pod kierunkiem R. Mienickiego. Wil. 1939. —

M. HANDELSMAN: Adam Czartoryski. T. 1-3. W-wa 1948 *Tow. Nauk. Warsz. Wydz. II.* — Cz. ZGORZELSKI: Duma poprzedniczka ballady. Tor. 1949 *Tow. Nauk. w Tor. Prace Wydz. Filoz.-Filol.* t. 2 z. 3. — B. HORODYSKI: (Wstęp do) Dziennik podróży po Anglii 1820-1821. Wr. 1953. — S. WĘDKIEWICZ: Victor Hugo et la Pologne. *Bulletin de Centre Polonais de Recherches Scientifiques de Paris* 1953 nr 11. — J. W. GOMULICKI: K. Sienkiewicz. W: Księga wierszy polskich XIX w. Zebrał J. Tuwim. T. 1. W-wa 1956. — P. HERTZ: (Przypisy do) Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959. — T. FRĄCZYK: Drukarnia Biblioteczna w Puławach. *Rozpr. i Spr. Muz. Nar. w Kr.* t. 6 (1960) i odb. — Kalendarz życia i twórczości Juliusza Słowackiego. Oprac. E. Sawrymowicz przy współpracy S. Makowskiego i Z. Sudolskiego. Wr. 1960. — R. KALETA: Stan badań nad polską poezją polityczną z l. 1788-1795. *Pam. Lit.* R. 51 (1960) z. 2 s. 330-332. — M. STRZAŁKOWA: Adam Klewański (1763-1843). Kr. 1960 *PAN Oddz. w Kr. Komisja Hist.-Lit. Prace Monogr.* 7. — J. DĄBROWSKI: „Dziennik Karolów". W: Polacy w Anglii i o Anglię. Kr. 1962. — A. KAMIŃSKI: Polskie związki młodzieży (1804-1831). W-wa 1963.

SIERAKOWSKI WACŁAW (1741–1806)

Poeta, tłumacz, teoretyk muzyki, sztuki ogrodniczej i architektury, moralista, autor pism z dziedziny mechaniki, ekonomiki i in.

Ur. w 1741 w Bogusławicach k. Koła; syn Romana h. Ogończyk, chorążego i sędziego grodzkiego krakowskiego, starosty olszowskiego, i Teresy z Sierakowskich h. Dołęga. Wraz z młodszym bratem Sebastianem uczył się u jezuitów w Przemyślu do retoryki włącznie (1752/53-1758/59), po czym odbył studia filozoficzne i teologiczne, w 1763-1765 — w Rzymie, gdzie też przyjął święcenia. W 1763 został kanonikiem katedry krakowskiej, poprzednio był kanonikiem warszawskim. Następnie był proboszczem w Sandomierzu i koadiutorem proboszcza katedry krakowskiej. W 1776 wybrany deputatem kapituły na Trybunał Koronny.

Od 1780 — prefekt krakowskiej kapeli katedralnej. Posiadał też własną kapelę nadworną, w zamieszkiwanej przez siebie kamienicy kapitulnej przy Grodzkiej 116 organizował koncerty wokalno-instrumentalne (20 lub 23 czerwca 1787 gościł na jednym z nich Stanisława Augusta); w 1784 sprowadził do Krakowa trupę operową. W 1781-1787 utrzymywał własnym kosztem Szkołę Śpiewu, a w 1792 złożył do sejmu petycję w sprawie kształcenia muzycznego w Polsce.

W 1786-1791 utrzymywał w Krakowie — głównie w celach filantropijnych — fabrykę sukna; w 1787 założył aptekę w Sandomierzu; w t.r. został członkiem Związku Filan-

http://rcin.org.pl

tropów. W 1794 urządził na Wawelu fabrykę amunicji dla wojsk powstańczych. W 1797 został proboszczem katedralnym. Wydawał własnym kosztem książki i nuty, na wydanie (nie zrealizowane) Biblii Wujka wyłożył 50 tys. złp. Zgromadził znaczną bibliotekę. Zmarł 24 lutego 1806 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kantaty w muzyce. Ok. 60 kantat, wyst. w Kr. (Grodzka 116) w latach osiemdziesiątych, z tych wydane w osob. druczkach b.m.r., a następnie (w większości) zebrane w zbiorze opatrzonym k. tyt. jw. (b.m.r.):
Kantata w muzyce Abigail. (Muzyka: F. Digne);
Jw. Adam i Ewa;
Jw. Błogosławieństwo Jakuba. (Muzyka: G. B. Casali);
Jw. Boże Narodzenie;
Jw. Na Boże Narodzenie;
Jw. Bł. Bronisława, zakonnica reguły św. Norberta Klasztoru Zwierzynieckiego pod Krakowem. (Muzyka: J. Gołąbek);
Jw. Debbora;

Egz. Ossol., druk nie not. przez Estr.

Jw. Ester. (Muzyka: A. M. Sacchini);
Jw. Ezechiasz król. (Muzyka: F. Fenaroli);
Jw. Św. Filip Neriusz;
Jw. Św. Helena;
Jw. Na honor ś. Cecylii panny i męczenniczki. Powst. 1786. (Muzyka: F. M. Lang);
Jw. Na honor Najświętszej Marii Panny;
Jw. Na honor ś. Szymona z Lipnicy. (Muzyka: F. M. Lang);
Jw. Izaak. (Muzyka: N. Jommelli);
Jw. Ś. Jacek patron Korony Polskiej. (Muzyka: J. Gołąbek);
Jw. Jakub patriarcha;
Jw. Ś. Jan Kanty. (Muzyka: J. Gołąbek);
Jw. Jefte. (Muzyka: G. Andreozzi);
Jw. Jerycho zburzone;
Jw. Joas. (Muzyka: G. Romano);
Jw. Jonas;
Jw. Jonatas. (Muzyka: F. Digne);
Jw. Józef;
Jw. Judyta heroina. (Muzyka: N. Piccini);
Jw. Trzej Królowie. (Muzyka: G. B. Casali);
Jw. Lamentacje, to jest narzekania Jeremiasza;
Jw. Machabejczykowie;
Jw. Męka Pańska;
Jw. Bł. Michał Giedroyć;
Jw. Narodzenie Panny Marii;
Jw. Oblubienica Pańska;
Jw. Opera w muzyce na honor ś. Stanisława. (Muzyka: J. Gołąbek);
Jw. Ofiara Noego. (Muzyka: Pasquali);
Jw. Ruth;
Jw. Salomon matce wdzięczny. (Muzyka: Guilhelmi);
Jw. Salomon na tronie. Wyst. Kr. (Grodzka 116) 20 (lub 23) czerwca 1787 w obecności Stanisława Augusta. (Muzyka: Magheryni). Rkps Ossol. sygn. 4634/II;
Jw. Śmierć Abla. (Muzyka: N. Piccini);
Jw. Śmierć Goliata olbrzyma. (Muzyka F. Digne);
Jw. Tobiasz. (Muzyka: G. B. Casali);
Jw. Na uroczystość Bożego Narodzenia;
Jw. Na uroczystość Narodzenia Pańskiego. (Muzyka: G. B. Casali);
Jw. Zniesienie Chananejczyków. (Muzyka: G. Sarti);
Jw. Na honor ś. Wacława. (Muzyka: T. Zygmuntowski).

Zob. też Przekłady poz. 1, 2.

Teksty i partytury niektórych kantat zachowane w Bibl. Kapituły Wawelskiej, m.in. tytuły nie druk.:
Kantata na powitanie w Krakowie Stanisława Augusta (Stanisław August, król, ojciec łaskawy....). Powst. 1787. (Muzyka: F. M. Lang);
Kantata na pożegnanie Stanisława Augusta (Przyjmij kantat pierwiosnki, Najjaśniejszy Panie...). Powst. 1787. (Muzyka jw.).

Teksty kantat w większości zapewne zapożyczone z włoskiego, pisane pod muzykę głównie włoskich kompozytorów.

2. Uwiadomienie o funduszu dla żebraków i fabryce sukiennej. Kr. 1789.

3. Sztuka muzyki dla młodzieży krajowej, przez ... jako nad kapelą kościelną przełożonego. T. 1-3. Kr. 1795-1796.

4. Architektura cywilna dla młodzi narodowej, przez... Cz. 1-3. Kr. 1796-1797.

Tyt. na k. przedtyt.: O architektury sztuce i nauce. T. 3 pt.: Do Architektury w częściach dwóch wydanej dla powszechnego użytku, względem materiałów na budowle przydane potrzebne wiadomości.

5. Rękodzieło fabryki sukiennej, które w Krakowie 1786 dla wielu pożytków i zatrudnienia ubogich pracą jest ustanowione. Przez ... jako fabryki sukiennej protektora. Cz. 1-3. Kr. 1797.

Na k. przedtyt.: O rękodziele fabryki sukiennej.

6. Postać ogrodów, która do dwóch zmysłów: smaku w owocach i powonienia w kwiatach, szczególniej ściąga się, przez ... wystawiona. Kr. 1798.

Na k. przedtyt.: O ogrodach.

http://rcin.org.pl

7. Silnie, czyli oszczędzenie zdrowia pracujących około ciężarów. Dla użytku powszechnego przez... Kr. 1799.

Na k. przedtyt.: O silniach.
Przeróbka dzieła włoskiego N. Zabaglia.

8. Igraszki uczonego dowcipu, czyli rozmaitość gustu tworzenia wierszów, przez... dla zabawienia szkolnej młodzi. Kr. 1800.

9. Upominek przy spadku XVIII wieku rodzicom ofiarowany, ku uszczęśliwieniu zaczynającego się wieku XIX, przez... Kr. 1801.

10. Krótko zebrana szkoła fortepianu dla zaczynających się uczyć, z najlepszych autorów muzyki wyjęta. B.m.r.

11. Głos budzący powinności swoich zasypiających. T. 1-3. Tekst nie znany.

Inform. spisu autorskiego przy poz. 13 (por. Estr. XXVIII, 1930, 65). Może przekł.?

12. Katechizm z nutami do śpiewania Mszy św. Tekst nie znany.

Inform. jw.

13. Prospekt powodowania młodziana narodowego przez chrześcijańsko-katolicką edukacją do doskonałej obyczajności w tym życiu, aby wiecznej szczęśliwości nie chybił. B.m.r.

Zalecenie własnych dzieł i ich spis.

Przekłady

1. P. Terribilini: Kantata w muzyce Narodzenia Odkupiciela. (Muzyka P. Anfossi). B.m.r. Wyst. Kr. (Grodzka 116) w latach osiemdziesiątych.

2. Józef od braci swoich uznany. Tragedia z włoskiego na polski język przez ... przetłomaczona, grana i śpiewana od młodzi w sztuce muzycznej ćwiczącej się. Kr. b.m. Wyst. Kr. (Grodzka 116) w latach osiemdziesiątych.

Prawdopodobnie przekł. z P. Metastasio: Giuseppe riconosciuto.
Zob. też Twórczość poz. 1.

3. La Selle de l'Étang: Rolnictwo dla włościan, dziedziców i władzy rządowej, przez... Cz. 1-2. Kr. 1798.

Na k. przedtyt.: O rolnictwie.

4. Tomasz a Kempis: O naśladowaniu Chrystusa Pana. Tłumaczenia... Ks. 1-4. Kr. 1798.

Wg Estr. (XXXI, 1936, 206-207) jest to w rzeczywistości nie przekł. Sierakowskiego, ale zmodernizowane i wygładzone wyd. przekł. Jana Wielewickiego (wyd. 1608).

5. Hymny brewiarza rzymskiego, dla użytku powszechnego przez... zebrane i na polski przełożone. Kr. 1799.

Na k. przedtyt.: Hymny kościelne.
Obok przekł. Sierakowskiego jest też parę przekł. obcych; obok hymnów — inne utwory treści religijnej różnych autorów nowszych oraz Sierakowskiego.

6. (L. Scupoli): Potyczka duchowna, w której znajdują się najpewniejsze sposoby do pokonania namiętności swoich... Tłumaczona z francuskiego przez... Kr. 1799.

7. C. I. Massini: Historia kościelna, czyli zbiór żywotów świętych Pańskich w okręgu całego roku, na którego czele życie Jezusa Chrystusa ... tłumaczona z włoskiego ... przez... T. 1-13. Kr. 1799-1800.

8. B. Haeften: Królewska droga krzyża, autora ... tłumaczona z łacińskiego przez... Kr. 1800.

9. J. Heume: Józef we śnie, zawierający fałszywe różnych imaginacje, napisany przez... a tu dla pożytku przetłumaczony przez... T. 1-3. Kr. 1801-1802.

10. L. Guiglaris: Szkoła prawdy otwarta dla książąt i władców, przez... z powodu edukowania Karola Emanuela II książęcia Sabaudii i Piemontu... tłumaczenie z włoskiego przez... T. 1-2. Kr. 1802.

11. Baltazar Gracian doskonałący dworskiego człowieka przez 300 maksym w języku hiszpańskim wydanych, później po francusku wytłumaczonych, a teraz językiem polskim wyłożonych przez... Kr. 1802.

12. M. de Bouviers: Adwokat czyścowy, czyli łatwy sposób dusz w czyścu zostających ratowania, przez... tłumaczenie z łacińskiego. Kr. 1803.

Tyt. u Estr. odnotowany tylko odsyłaczowo s. v. Sierakowski.

Prace edytorskie

1. J. Crasset: Uwagi chrześcijańskie na wszystkie dni całego roku ... przez śp. ks. Krasset w języku francuskim wydane, a dawniej na polski język przetłumaczone i na cztery części podzielone, a teraz na nowo przedrukowane dla bliźnich pożytku. Cz. 1-4. Kr. 1801.

Tyt. zawarty w autorskim spisie prac Sierakowskiego (por. Twórczość poz. 13), ale jest to przekł. J. N. Bąkowskiego (wyd. 1708) nieznacznie stylistycznie przerobiony.

Zob. też Przekłady poz. 4.

Listy.

1. Do Józefa Borowskiego z 1794. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7515 II.

http://rcin.org.pl

OPRACOWANIA

L. Gołębiowski: Gry i zabawy różnych stanów. W-wa 1831. — *Miscellanea Cracoviensia* 1814 fasc. I s. 99. — Ks. M. G.: Ks. W. Sierakowski: (Z rękopisu...). *Pam. Relig.-Moral.* t. 3 (1842) s. 140-145. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 4. Kr. 1853. — Teatr w Krakowie. *Przyj. Ludu* R. 12 (1845) nr 6 s. 46. — A. Grabowski: Rzecz o zasługach obywatelskich i naukowych W. Sierakowskiego. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* R. 19 (1849) s. 535-545 i osob. (Kr. 1850). — A. Grabowski: Wspomnienia. T. 2. (Powst. przed 1858). Wyd. S. Estreicher. Kr. 1908 *Bibl. Kr.* 41. — F.M.S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 23 (1866). — K. Estreicher: Teatra w Polsce. T. 1. Kr. 1873; wyd. nast. fotoof. W-wa 1953 (w t. 4 indeks). — W. Sowiński: Słownik muzyków polskich dawnych i nowoczesnych. Paryż 1874. — W. Górski: Pogawędki o stanie muzykalnym Polski w XVIII w. *Echo Muzyczne, Teatr. i Artyst.* 1886 nr 153. — *Enc. kościelna* Nowodworskiego T. 25 (1902). — E. Kubalski: Z dziejów krakowskiej muzyki. Kr. 1906. — A. Poliński: Dzieje muzyki polskiej w zarysie. Lw. 1907 s. 161. — K. Bąkowski: Dzieje Krakowa. Kr. 1911. — X.A.F. (Fajęcki). *Podręczna enc. kościelna.* T. 35/36 (1912). —

A. Chybiński: Przyczynki do historii krakowskiej kultury muzycznej XVII i XVIII w. *Wiad. Muzyczne* 1925 nr 5-10. — A. Chybiński: Do historii muzyki kościelnej w Polsce. *Hosanna* (Tarnów) 1928 nr 3. — A. Chybiński: Pamiętnik Franciszka Kratzera, kantora wawelskiego. *Przegl. Muzyczny* 1928 nr 2, 3, 5. — J. Reiss: Muzyka w Krakowie w XIX w. Kr. 1931. — A. Chybiński: Dwa listy K. Kratzera do Józefa Sikorskiego. *Pol. Roczn. Muzykologiczny* t. 2 (1936). — J. Reiss: Muzyka kościelna w dawnym Krakowie. *Muzyka Kościelna* 1936 nr 7, 8, 1937 nr 1. — J. Reiss: Almanach muzyczny Krakowa 1780-1914. T. 1. Kr. 1939. —

Z. Jachimecki: Muzykologia i piśmiennictwo muzyczne w Polsce. Kr. 1948. — J. Poplatek: Ks. Sebastian Alojzy Sierakowski (1743-1824). *Nasza Przeszłość* t. 4 (1948). — J. Prosnak: Z dziejów szkolnictwa muzycznego w Polsce. *Kwart. Muzyczny* 1948 nr 23-24. — A. Chybiński: Słownik muzyków dawnej Polski do r. 1800. Kr. 1949. — Z. Jachimecki: Muzyka polska w rozwoju historycznym. T. 1. Kr. 1951. — J. Prosnak: Najdawniejsze polskie podręczniki muzyczne. *Poradnik Muzyczny* 1951 nr 6. — T. Strumiłło: Do dziejów symfonii polskiej. *Muzyka* 1953 nr 5/6. — W. Bieńkowski: Krakowska szkoła muzyczna w l. 1841-1873. *Studia Muzykologiczne* t. 3 (1954). — T. Strumiłło: Szkice z polskiego życia muzycznego XIX w. Kr. 1954 *Małe Monogr. Muzyczne* 5. — K. Opałek: Myśl Oświecenia w Krakowie. Kr. (1955). — T. Strumiłło: Źródła i początki romantyzmu w muzyce polskiej. Kr. 1956 *Studia i Materiały do Dziejów Muzyki Pol.* 3. — T. Przybylski: W. Sierakowski, zapoznany działacz muzyczny wieku Oświecenia. Kr. 1960 (maszynopis Bibl. Wyższej Szkoły Muzycznej w Kr.). — J. Pachoński: Drukarze, księgarze i bibliopole krakowscy 1750-1815. Kr. 1962. — A. Nowak-Romanowicz: Muzyka polskiego Oświecenia i wczesnego Romantyzmu. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej.* T. 2. (Kr. 1966). — TP (T. Przybylski). *Słownik muzyków polskich.* (Red. J. Chomiński). T. 2. (Kr. 1967).

SIEROCIŃSKI TEODOZY (1789—1857)

Krypt.: T. S.

Językoznawca, krytyk literacki, pedagog, tłumacz, poeta.

Ur. w 1789 w Lachowcach na Wołyniu. Kształcił się u bazylianów w Ostrogu, w szkole powiatowej w Lubarze, a w 1809-1816 w Liceum Wołyńskim (Krzemienieckim). Członek (wraz z T. Zaborowskim i K. Sienkiewiczem) uczniowskiego Klubu Piśmienniczego. W 1818 został regensem Konwiktu Funduszowego przy Liceum, prowadził nadto lektoraty języka łacińskiego, francuskiego i niemieckiego. Należał do redakcji *Ćwiczeń Naukowych* i *Pamiętnika Naukowego służącego za ciąg dalszy Ćwiczeń Naukowych* (1818-1819). Od 1823 był nauczycielem języka polskiego i literatury w szkole wojewódzkiej w Szczebrzeszynie. W 1833 przeniósł się do Warszawy, gdzie objął posadę profesora języka polskiego, literatury i pedagogiki w Gimnazjum Gubernialnym i na Kursach Dodatkowych. Następnie uczył w Instytucie Aleksandryjskim dla Panien w Puławach. W ostatnich latach życia emerytowany. Zmarł w 1857.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Pamiątka po dobrym ojcu, z rękopisma bezimiennego przerobiona, pomnożona i wydana przez... W-wa 1825. Wyd. nast. zmien.: wyd. 2 Puławy 1830; wyd. 3 W-wa 1838.

Przeróbka (plagiat) dzieła M. Wiszniewskiego. Pierwotny tekst pod nazwiskiem autentycznego autora wyd. W. R. Korotyński (W-wa 1897).

2. Uwagi o sonecie w ogólności, z załączonym krytycznym rozbiorem sonetów Adama Mickiewicza. *Dzien. Warsz.* t. 9 (1827) nr 26. Przedr. W. Billip w: Mickiewicz w oczach współczesnych... Antologia. Wr. 1962.

Na polemiczny art. B. Cieplińskiego (*Gaz. Pol.* 1827 nr 262) odpowiedział Sierociński w *Gaz. Pol.* 1827 nr 319. Polemikę przedr. W. Billip, jw.

3. O nowym wydaniu poezji Adama Mickiewicza ... drukiem Karola Kraya 1829 r. *Dzien. Warsz.* t. 15 (1829) nr 46 i odb. Przedr. W. Billip, jw.

4. Nowy elementarz dla dobrych dzieci. W-wa 1832.

5. Pierwsze zasady gramatyki polskiej przez... W-wa 1838 (dwa wyd.).

6. Gramatyka polska, ułożona przez... W-wa 1839. Wyd. nast.: wyd. 3 W-wa 1845; wyd. 5 W-wa 1854; wyd. 8 W-wa 1858; wyd. 9 W-wa 1861; wyd. 10 W-wa 1864; wyd. 12 W-wa 1875; wyd. 13 W-wa 1880; Chicago 1883 (wg wyd. 13).

Wyd. skróc.: Gramatyka polska, wydana w skróceniu przez... Wyd. 2 W-wa 1840; wyd. 3 W-wa 1845; wyd. 5 W-wa 1847 (wraz z wyd. skróc. poz. 10); wyd. 6 W-wa 1849 (jw.); wyd. 7 W-wa 1852; wyd. 8 W-wa 1854 (wraz z wyd. skróc. poz. 10); wyd. 11 W-wa 1858; wyd. 14 W-wa 1864; wyd. 15 W-wa 1866; wyd. 16 W-wa 1867; wyd. 19 W-wa 1873; wyd. 20 W-wa 1875; wyd. 21 W-wa 1877; wyd. 22 W-wa 1879; wyd. 23 W-wa 1879; wyd. 26 W-wa 1889.

7. Nauka o stylu przez T. S. W-wa 1840.

8. Zasady poprawnego czytania i pisania po polsku, z załączeniem wypisów dla wprawy w czytanie. W-wa 1845. Wyd. nast.: W-wa 1847; pt. Nowy sposób uczenia czytać w krótkim czasie, z dołączeniem... W-wa (1862).

9. Pedagogika, czyli nauka wychowania, ułożona przez... W-wa 1846. Fragm.: O nauce języków. Wypis z rękopisu „Pedagogiki" zastosowanej do stopnia szkół wojewódzkich. *Dzien. Warsz.* t. 8 (1827) s. 123-167.

10. Gramatyka polska, ułożona przez... Cz. 2 (o składni), z załączeniem Nauki o postaciach retorycznych, o wierszowaniu i o stylu. W-wa 1847. Wyd. 2 W-wa 1862.

Toż (bez: Nauki o postaciach...): Gramatyka polska, ułożona przez... Cz. 2: O składni. Wyd. 2 W-wa 1858; wyd. 3 W-wa 1859.

Wyd. skróc.: W-wa 1847 (razem z wyd. skróc. poz. 6); W-wa 1849 (jw.); W-wa 1854 (jw.).

Nauka o postaciach retorycznych i stylu. Wyd. osob.: W-wa 1857; W-wa 1862.

11. Pogląd historyczny i krytyczny na pisownię polską od roku 1808 aż do naszych czasów. W-wa 1852.

12. Postrzeżenia i wnioski pisownicze. (W-wa 1853).

13. Ogłoszenie prenumeraty na dziełko zbiorowe pt. Pisma celniejsze uczniów i uczennic, poprawione i wydane przez... W-wa 1857.

Artykuły i drobne utwory umieszczał w czasopismach: *Bibl. Warsz.* (tu: rec. „Korespondencji H. Kołłątaja z T. Czackim", t. 1-4, Kr. 1844-45. 1846 t. 3 s. 371-413, t. 4 s. 88-110, 578-601; odpowiedź na rec. H. Skimborowicza. 1847 t. 2 s. 169-180; List do redakcji. 1847 t. 3 s. 360-362; odpowiedź na rec. A. W. 1848 t. 1 s. 634-644), *Ćwiczenia Nauk. Oddz. Literatury* (tu: Jak się potworzyły dzieła oryginalne, jakie są właściwe ich cechy i jakie granice zdrowy rozsądek naznacza w szukaniu oryginalności?; List do redaktora „Ćwiczeń Naukowych Oddziału Literatury"; Pożegnanie. Do przyjaciół; Powitanie Krzemieńca w roku 1814. 1818 t. 1; Tłumaczenie się autora rozprawy o oryginalności. 1818 t. 2 — polemika ze Świstkiem Krytycznym z *Pam. Warsz*), *Dzien. Warsz.* (tu: O słowniku francusko-polskim pana Thibaut, mającym wyjść na widok. T. 7 (1827); O nowym słowniku francusko-polskim wydanym w Wilnie... 1826. T. 8 (1827); Recenzja rozprawy pana Szopowicza pod napisem: Uwagi nad samogłoskami ... wydanej w Krakowie roku 1827. T. 16 (1829)), *Pam. Nauk. Oddz. Literatury* (tu: O uczeniu się języków. 1819 t. 1; O naturalności. 1819 t. 2), *Polak Sumienny* (tu: Przedmowa do dumy T. Zaborowskiego. 1831 nr 119), *Popis publiczny uczniów Szkoły Wojew. im. Zamoyskich w Szczebrzeszynie* (W-wa; tu: O szkodliwych skutkach czynionej różnicy pomiędzy naukami. 1826 s. 11-20; O wpływie wzajemnym nauk jednych na drugie. 1828 s. 17-28).

http://rcin.org.pl

Wg M. Danilewiczowej jest może nadto (lub K. Sienkiewicz?) autorem art. „O romansach" druk. anonim. w *Ćwiczeniach Nauk. Oddz. Literatury* 1818 t. 2.

Przekłady

1. M. Tullius Cicero: O szkodliwych skutkach namiętności. Wyjątki z Uwag Tuskulańskich... Przekład. *Ćwiczenia Nauk. Oddz. Literatury* 1818 t. 1.

2. C. Sallustius Crispus: Próby wojny Katylinowskiej. W-wa 1824.

3. J. G. H. Kiesewetter: Logika, podług Kizewettera, ułożona przez... W-wa 1842.

4. J. H. Campe: Ojcowska rada dla mojej córki, dzieło młodzieży żeńskiej poświęcone. Przekład polski... W-wa 1848. Wyd. nast.: W-wa 1848 (w jęz. pol. i niem.); b. m. r. (w jęz. pol. i franc.).

Prace edytorskie

1. M. B. E. Letissier: Książka młodej chrześcijanki. Listy do mojej córki chrzestnej na różne czasy jej życia. Przekład bezimienny wydany ... po polsku i po francusku. Cz. 1-2. W-wa 1847.

2. A. Rodriguez: O doskonałości chrześcijańskiej. Dzieło z języka hiszpańskiego na francuski kilkakrotnie przełożone, a teraz według ostatniego tłumaczenia francuskiego przez ks. kanonika Cruice do użytku ludzi świeckich zastosowanego, w przekładzie polskim wydane. Przełożył F. Konwerski, a przekład przejrzał i poprawił... W-wa 1858. Wyd. nast.: W-wa 1860; W-wa 1867.

3. Pisma celniejsze uczniów i uczennic, poprawione i wydane przez ... W-wa 1858.

Listy

1. Do NN. z 1821 (?). Rkps Bibl. Nar. sygn. 2674.

2. Do J. Lelewela 2 listy — z 1825, 1827. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 4435.

3. Do J. Korzeniowskiego. Zbiory adresata, teka VI.

Inform. L. Janowski.

OPRACOWANIA

(Jak się potworzyły dzieła oryginalne... Polemika): Świstek (S. K. Potocki): Do redaktora... *Pam. Warsz.* t. 10 (1818) s. 259-269; F.: List do redaktora... *Tamże* s. 399-400; Świstek (S. K. Potocki): List odnaleziony. *Tamże* s. 400-410; Mości Panie Świstku. *Tamże* s. 410-417. — (O uczeniu się języków. Rec.). A. Mickiewicz. Wyd. J. Kallenbach w: Nieznane pisma (1819-1823) z archiwum filomatów. Kr. 1910 s. 135 i wyd. nast. — (Logika, podług Kizewettera. Rec.). *Przegl. Nauk.* 1843 t. 2 s. 172-173. — (Gramatyka polska. Rec.): Kurhanowicz. *Bibl. Warsz.* 1846 t. 1 s. 507; A. W. *Tamże* 1848 t. 1 s. 172-179. — (Pedagogika. Rec.): H. Sk. (Skimborowicz). *Przegl. Nauk.* 1847 t. 1 nr 2 s. 50-60; *Bibl. Warsz.* 1847 t. 2 s. 389-395. — K. Kaczkowski: Wspomnienia o Krzemieńcu. Przypisy oprac. S. Konopacki. *Gwiazda* (Kijów) 1848 t. 3 s. 309. — (Nekrolog). *Przegl. Poz.* t. 25 (1858) s. 101. — F. Kowalski: Wspomnienia. T. 1-2. Kijów 1859; wyd. 2 Kijów 1912 s. 88, 325-326. — A. Andrzejowski: Ramoty starego Detiuka o Wołyniu. T. 4. Wil. 1861 s. 6 i wyd. nast. — A. Słowikowski: Wspomnienia szkoły krzemienieckiej. *Bibl. Warsz.* 1863 t. 2 s. 344, 354. — (A. Słowikowski?): Liceum Wołyńskie w Krzemieńcu... Przez Antoniego Kamieńskiego (!)... przepisany z własnoręcznego oryginału. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 5912. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 23 (1866). — (Pamiątka po dobrym ojcu. Rec.). M. Łyszkowski. *Tyg. Ilustr.* 1868 t. 2 nr 34 s. 87. — A. Zdanowicz: Rys dziejów literatury polskiej ... T. 5. Wil. 1878 s. 125, 222. — M. Rolle: Ateny wołyńskie. Szkic z dziejów oświaty w Polsce. Lw. 1898; wyd. 2 Lw. 1923. —

S. Wasylewski: „Klub piśmienniczy" Tymona Zaborowskiego. *Pam. Lit.* R. 7 (1908). — M. Danilewiczowa: Życie literackie Krzemieńca w l. 1813-1816. *Roczn. Wołyński* t. 2 (1931) i odb. (Równe 1931); przedr. w: Pierścień z Herkulanum i płaszcz pokutniczy. Londyn 1960. — M. Danilewiczowa: Tymon Zaborowski. Życie i twórczość (1799-1828). W-wa 1933 *Studia z Zakresu Historii Literatury Pol.* 10. — L. Janowski: Słownik biobibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego. Wyd. pod kierunkiem R. Mienickiego. Wil. 1939. — Bibliografia filozofii polskiej 1750-1830. (Red. A. Kadler). W-wa 1955. — W. Billip: Mickiewicz w krytyce literackiej przed r. 1830. *Przegl. Hum.* 1959 nr 3. — A. Koronczewski: Polska terminologia gramatyczna. Wr. 1961 *PAN. Prace Językozn.* 23. — W. Billip: (Wstęp i przypisy do) Mickiewicz w oczach współczesnych. Dzieje recepcji na ziemiach polskich w l. 1818-1830. Antologia. Wr. 1962. — A. Kamiński: Polskie związki młodzieży (1804-1831). W-wa 1963.

http://rcin.org.pl

SIESTRZEŃCEWICZ STANISŁAW BOHUSZ (1731–1826)

Inna forma nazwiska: Siestreńcewicz.

Pseud.: Autor „Historii Tauryckiej".

Poeta, dramatopisarz, tłumacz, slawista.

Ur. 3 września 1731 we wsi Zańki (pow. wołkowyski) w rodzinie kalwińskiej; syn Jana, starosty starodubowskiego, i Kornelii z Odyńców. Początkowo uczył się pod kierunkiem wędrującego bakałarza Kozaryna, od 1743 w szkole dysydenckiej w Kiejdanach. W sierpniu 1745 udał się przez Królewiec do Niemiec. Okradziony w Stargardzie — zaciągnął się do wojska pruskiego; służył w kompanii Kleista w regimencie Anhalt-Dessau (nr 3). Ranny w bitwie p. Kasseldorf (15 grudnia 1745) — wystąpił z armii (26 grudnia) i udał się do Berlina, gdzie rozpoczął naukę w Gimnazjum Joachimowskim. 4 października 1748 wyjechał do Frankfurtu n. Odrą na studia filozoficzne w tamtejszym uniwersytecie. Przeszedł na katolicyzm. W lipcu 1751, w tajemnicy przed wierzycielami, udał się do Szczecina, a następnie morzem do Pilawy. Od 27 sierpnia 1751 do końca 1753 przebywał w rodzinnym majątku Ralla k. Wilna. W 1754-1763 był wychowawcą synów Stanisława Ignacego Radziwiłła, krajczego koronnego, w Żyrmuntach w Lidzkiem. W tymże czasie uzyskał rangę chorążego w regimencie konnym Króla Imci W. Księstwa Litewskiego (późniejszej gwardii konnej litewskiej) szefostwa swego pracodawcy.

W 1763, ulegając namowom biskupa wileńskiego I. Massalskiego, rozpoczął w Warszawie — najpierw u pijarów, a potem u misjonarzy — studia teologiczne. Święcenia kapłańskie uzyskał już 3 lipca 1763. W 1765 został koadiutorem kantora kolegiaty wileńskiej, wkrótce po tym — za przekład „Historii" J. Mackenziego — proboszczem w Homlu. W 1768 po powrocie z Francji, dokąd jeździł w celach leczniczych, otrzymał kanonię wileńską. W 1771 sprawował zarząd diecezji wileńskiej w zastępstwie nieobecnego biskupa.

W 1773 mianowany przez Katarzynę II koadiutorem, następnie biskupem białoruskim, a w 1782 arcybiskupem (mohylewskim, ukazem z 16 stycznia). Odznaczył się jako protektor i wskrzesiciel w podległych sobie diecezjach skasowanego przez papieża zakonu jezuitów. Po śmierci Katarzyny przeniósł się do Petersburga, gdzie z początkiem 1797 objął kierownictwo utworzonego z własnej inicjatywy Departamentu dla Spraw Katolickich. W 1798 został metropolitą Kościoła Rzymskokatolickiego w Rosji. Wskutek niełaski Pawła I wydalony w 1800 z Petersburga — przebywał w majątku Bujnicze k. Mohylewa, potem w Malatyczach, skąd w 1801 wezwał go na dawne stanowisko Aleksander I. Uczestniczył w życiu umysłowym i literackim, w Mohylewie uruchomił Drukarnię Biskupią, zajmował się badaniami nad pochodzeniem Słowian. Członek Cesarskiej Akademii Nauk i prezes Towarzystwa Wolno-Ekonomicznego w Petersburgu; członek warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk; członek honorowy Uniwersytetu Jagiellońskiego i in. Kawaler orderu Św. Stanisława (od 20 października 1773). Zmarł 1 grudnia 1826 w Petersburgu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Oda (I gdzież mi to Hipokrene zachwycone myśli niesie...). Wil. 1752 (?).
Inform. A. Werycha Darowski.

2. Kazanie ... w dzień ś. Stanisława Kostki w roku 1771 w katedrze wileńskiej miane. B. m. r.
O zamachu na Stanisława Augusta.
Przekł. niem.: Predigt ... welche er am Tage des H. Stanislaus Kostka anno 1771 in der Kathedral-Kirche zu Wilna gehalten. Aus dem Polnischen ins Deutsche übersetzt von T. J. B. m. r.

3. Providentiae divinae evidens argumentum, consideratio historico-philosophica de summo regis periculo 1771 die 3 Novembris. Wil. 1771. Wyd. nast. W-wa 1771.
Autorstwo Siestrzeńcewiczowi przypisuje S. Parczewski (s. 40), za nim Estr. XXVIII (1930) 78. Równocześnie autorstwo wersji łac. (nieco

http://rcin.org.pl

inny tyt. i tylko warsz. adres wyd.) i pol. przypisywano powszechnie (za świadectwem J. D. A. Janockiego i Sz. Bielskiego) S. Konarskiemu. Zob. KONARSKI S., Twórczość poz. 50.

4. Histoire de la Tauride. Brunświk 1780 (wg Estr.; Korbut i M. Godlewski podają jako datę wyd. 1: 1800). Wyd. nast.: Brunświk 1800; „wyd. 2" pt. Histoire du royaume de la Chersonèse Taurique. Petersb. 1824.

Przekł. ros.: Istorija o Tawrii soczinienniaja na francuskom jazykie. T. 1-2. Petersb. 1806.

5. Gicja w Taurydzie. Tragedia przez autora „Historii Tauryckiej". Mohylew 1783. Wyd. nast. Mohylew 1788.

6. O Rosji zachodniej. Mohylew 1793.

7. Sermo die natali ... Catherinae II ... in aede parochiali Rezitensi dictus d. 21 Aprilis v. s. 1794 anno Mohileviae. B. m. (1794).

8. Sommaire de recherches historiques sur les origines des Sarmates, des Esclavons et des Slaves. Mohylew 1810.

9. Recherches historiques sur l'origine des Sarmates, des Esclavons et des Slaves et sur les époques de la conversion de ces peuples au christianisme. T. 1-4. Petersb. 1812. (Na końcu dod.: Table des noms propres... Petersb. 1813). Wyd. nast.: pt. Précis des recherches... Petersb. 1824; Petersb. 1833 („éd. populaire").

Pol. oprac. fragm.: Badania historyczne o pochodzeniu Skławian. Powst. 1814. Rkps Bibl. Czart.

Przekł. ros. fragm.: Issledowanije o proischożdienii russkogo naroda. Soczinienija... Petersb. 1818.

10. Kazanie miane w Wilnie 1819 r. Wil. 1819.

Przekł. ros.: Petersb. 1819.

Wg inform. F. Stachowskiego i M. Godlewskiego w rkpsach miały pozostać następujące prace Siestrzeńcewicza:
Król ocalony, poemat w pięciu księgach;
Poemat o wzięciu Oczakowa;
Elegia na śmierć Aleksandra I;
Krytyczno filologiczne rozprawy o języku estońskim i litewskim oraz skrócony słownik tychże języków;
Gramatyka litewska;
O wyrobie piwa, rozprawa.

Ponadto pisał i ogł. listy pasterskie i pisma w sprawach kościoła. Inform. Estr. XXVIII, 78-80.

Przekłady

1. J. Mackenzie: Sztuka utrzymania zdrowia i onej historia albo zebranie wszystkiego tego, co lekarze i filozofowie dawni i teraźniejsi przepisali do utrzymania zdrowia; z dokładem najprzedniejszych, ku temu końcowi służących reguł i onych przyczyn, przez... Przełożone z angielskiego przez... Przekł. powst. 1765. Wil. 1769. Wyd. nast. Wil. 1775.

Dedyk. I. Massalskiemu.

2. Katarzyna II carowa rosyjska: Ustawy na gubernie państwa cało-rosyjskiego. Z narodowego na polski przełożone... Mohylew 1777. (W jęz. pol. i ros.). Wyd. nast.: *Seriarz projektów do prawa... formowanych*. Cz. 5. W-wa 1785; osob. Mohylew 1795.

Listy i materiały

1. Dziennik i korespondencja do 18 października 1754. Fragm. przytacza A. Weryha Darowski w: Młodość S. Bohusza Siestrzeńcewicza. Kr. 1872. Rkps znajdował się w Bibl. Platerów w Wiśniowcu.

2. Do Stanisława Augusta w zbiorach z 1761-1792, 1767-1777, 1780-1784, 1786-1787. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 730, 707, 689, 700.

3. Do K. Lubomirskiego z 1791-1802 26 listów; do T. z Rzewuskich Platerowej z 1797-1820 35 listów. Rkps Ossol. sygn. 6029/II.

4. Journal et correspondance de... Cz. 1 (1797-1798). Ogł. M. Godlewski, W. Kriksine. *Starina i nowizna*. T. 16. Petersb. 1912 i osob. Petersb. 1913.

5. Do K. Lubomirskiego z 1799. Rkps Ossol. sygn. 6027/II.

6. Do S. Sz. Potockiego z 1802. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7822 IV.

7. Do Jana Śniadeckiego z 1809. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6340/IV.

8. Do Jana Śniadeckiego z 1811. Ogł. T. Wierzbowski w: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904.

9. Materiały biograficzne dotyczące Siestrzeńcewicza. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1354.

OPRACOWANIA

Korespondencja Ignacego Krasickiego. T. 1-2. Wyd. i oprac. Z. Goliński, M. Klimowicz, R. Wołoszyński. Wr. 1958. — J. ŁASZKIEWICZ: Mowa pogrzebowa ... ks. S. Bohusza Siestrzeńcewicza... Miana w St. Petersburgu ... dnia 9 grudnia 1826 r. Połock 1827. — S. PARCZEWSKI: Oraison funèbre de m. S. Siestrzeńcewicz de Bohusz ...

http://rcin.org.pl

prononcé le 15 décembre 1826... Avec des notes sur la vie privée et publique de son éminence... Petersb. 1827. — F. Stachowski: Rys życia i prac naukowych śp. S. de Bohusz Siestrzeńcewicza, arcybiskupa mohylewskiego. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* Poczet 2 t. 1 (16) (1841). — S. Szantyr: Zbiór wiadomości o kościele i religii katolickiej w cesarstwie rosyjskim. T. 1. Poz. 1843. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 23 (1866). — M. Moroszkin: Jezuity w Rossii w carstwowanije Jekatieriny II i naszego wriemieni. Petersb. 1867. — A. Weryha Darowski: Młodość S. Bohusza Siestrzeńcewicza. *Roczn. dla Archeologów, Numizmatyków i Bibliografów Pol.* 1870 s. 1-14 i odb. (Kr. 1872). — S. Załęski: Historia zniesienia zakonu jezuitów i ich zachowanie na Białej Rusi. T. 1-2. Lw. 1875. — X. K. N. (Niedziałkowski). *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 25 (1902). — M. Godlewski: Siestrzeńcewicz i śmierć O. Grubera S. J. *Kwart. Teolog.* 1905 z. 1/2. — W. Ciechowski: S. Siestrzeńcewicz Bohusz. *Kraj* 1906 nr 29. — W. A. Francew: Polskoje sławianowiedienije konca XVIII i pierwoj czetwierti XIX st. Praga 1906 s. 62-73. — M. Godlewski: Sedes primatialis Vilnensis 1815-1817. Petersb. 1906. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 5 cz. 1. Kr. 1906. — *Monumenta ecclesiastica Petropolitana.* T. 1-4. Petersb. 1906-1911. — M. Godlewski: Ostatnie pragnienie S. Siestrzeńcewicza Bohusza. *Przegl. Hist.* t. 6 (1908). — M. Godlewski: De cardinalatu S. Siestrzeńcewicz. 1784-1817. Petersb. 1909; przekł. pol.: O kardynalacie S. Siestrzeńcewicza. Petersb. 1910. — V. Jagić: Istorija sławianskoj filołogii. Petersb. 1910. — M. Loret: Kościół katolicki a Katarzyna II. 1772-1784. Kr. 1910. — H. Mościcki: Dzieje porozbiorowe Litwy i Rusi. Wil. 1910 s. 34-70 n.; wyd. nast. Wil. (1913). — M. Godlewski. *Podręczna enc. kościelna.* T. 35/36 (1912). — M. Godlewski, W. Kriksine: (Oprac. wyd.) Journal et correspondance. Cz. 1 (1797-1798). *Starina i nowizna.* T. 16. Petersb. 1912 i osob. Petersb. 1913. — W. Kriksine: Nieskolko słow o dniewnikie Siestriencewicza, pierwogo mitropolita wsiech rimskokatoliczeskich cierkwiej w Rossii. *Izd. Obszczestwa riewnitielej russkogo istoriczeskogo proswieszczenija.* Z. 16. Petersb. 1913 s. 23. — G. Lühr: Die Jesuiten von Rössel und Heiligelinde. *Zeitsch. f.d. Geschichte u. Alterthumskunde Ermlands* (Braniewo) t. 20 (1919). — S. Łoza: Kawalerowie orderu Św. Stanisława 1765-1813. W-wa 1925. — M. Godlewski: Arcybiskup Siestrzeńcewicz i Stanisław August w Petersburgu. *Przegl. Powsz.* 1928 nr 532. [Rec.: O. Forst-Battaglia. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1928 s. 343-344]. — L. Kamykowski: (Wstęp do) Korespondencja Jana Śniadeckiego. Listy z Krakowa. T. 1: 1780-1787. Kr. 1932 *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* 1. — Z. Mierzyński: Wybrane żywoty książąt kościoła polskiego w okresie rozbiorowym. Kr. 1937; wyd. nast. W-wa 1949. — W. Łukaszewicz: Targowica i powstanie kościuszkowskie. (W-wa 1953). — J. Petr: K spočatkam zajima polskich slawistow wo serbsku a połobsku problematiku. *Lětopis Instituta za Serbski Ludospyt* (Budziszyn) 1965 S. A nr 12/2.

SIESTRZYŃSKI JAN (1788—1824)

Fizjolog mowy ludzkiej, litograf.

Ur. 24 czerwca 1788 w Szczebrzeszynie; syn Kazimierza pisarza propinacyjnego w dobrach ordynacji Zamoyskich, potem dzierżawcy, i Konstancji z Zawadzkich. Po ukończeniu liceum w Zamościu wstąpił do Instytutu Ekonomicznego Galicyjskiego, z którego został wydalony jako „obcokrajowiec" po wcieleniu obwodu zamojskiego do Księstwa Warszawskiego (1809). Udał się wówczas na studia medyczne do Wiednia. W 1813 otrzymał dyplom magistra chirurgii i akuszera oraz stanowisko asystenta przy Powszechnym Szpitalu Wiedeńskim. W 1815 zetknął się w Wiedniu z ks. Jakubem Falkowskim i pod jego wpływem (a za poparciem E. Lubomirskiego) rozpoczął przygotowania do zawodu nauczyciela w organizowanym przez Falkowskiego instytucie głuchoniemych (zwiedzanie zakładów głuchoniemych w Niemczech i Czechach oraz nauka litografii w Monachium u F. Weishaupta). W 1817 przybył do Warszawy i objął obowiązki nauczyciela w Instytucie Głuchoniemych, zajmując się nadto urządzeniem

http://rcin.org.pl

zakładu litografii dla Instytutu. 22 kwietnia 1818 ożenił się z Antoniną Jarocką. W marcu 1821 — z powodu sporu z dyrektorem Instytutu ks. Falkowskim co do metody nauczania głuchoniemych — ustąpił z Instytutu i po zdaniu egzaminu państwowego (na stopień licencjata medycyny i chirurgii, uprawnionego do praktyki lekarskiej) w maju 1822, został lekarzem batalionowym w 7 pułku piechoty liniowej (z przyrównaniem do stopnia kapitana). W wojsku zorganizował szkołę wzajemnego nauczania według metody J. Lancastera. Zmarł 4 maja 1824 w Końskich (w czasie epidemii tyfusu).

TWÓRCZOŚĆ

1. Teoria i mechanizm mowy z zastosowaniem do nauki czytania dla wszystkich, a do nauki wymawiania dla głuchoniemych dzieci, z dodanymi oraz uwagami nad sposobem uczenia tychże. Powst. 1820. Nie wyd. Fragm. z rkpsu będącego w posiadaniu J. Szczygielskiego, rektora Instytutu Głuchoniemych, ogł. L. Jenike. *Bibl. Warsz.* 1856 t. 3.

2. O litografii. Z rkpsu Bibl. Krasiń. wyd. J. Muszkowski. W-wa 1928.

Listy

1. Korespondencja z Komisją Rządową Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z 1817-1821, m. in. podanie o dymisję z 3 kwietnia 1820. Znajdowała się w Arch. Oświecenia Publ. w W-wie, zniszcz. w 1944.

OPRACOWANIA

Izys Pol. 1820 s. 218. — *Pszczoła Pol.* 1820. — *Gaz. Lit.* 1821. — T. Fisiurkiewicz: Wiadomość historyczna o warszawskim Instytucie Głuchoniemych. *Pam. Relig.-Moral.* 1841. — J. F. Piwarski: Kram malowniczy warszawski. W-wa (ok. 1856). — L. Jenike: Dr J. Siestrzyński, b. nauczyciel warszawskiego Instytutu Głuchoniemych, założyciel pierwszej litografii w Polsce. *Bibl. Warsz.* 1856 t. 3. — L. Jenike: J. Siestrzyński. *Tyg. Ilustr.* 1872 t. 2 nr 248. — Historia warszawskiego Instytutu Głuchoniemych i Ociemniałych. *Pam. Instytutu Głuchoniemych i Ociemniałych z 1872/73.* W-wa 1873. — W. Gomulicki: Litografie polskie najpierwsze. W: Z. Gloger: Encyklopedia staropolska. T. 3. W-wa 1902 s. 148-150 i wyd. nast. — T. Benni: J. Siestrzyńskiego „Teoria i mechanizm mowy" (1820). *Spr. z Posiedzeń Tow. Nauk. Warsz.* 1917 *Wydz. Językoznawstwa i Literatury* nr 4 s. 73-94. — J. Muszkowski: J. Siestrzyński, pierwszy litograf polski. W-wa 1949 *Wiedza Powsz.* Z cyklu: *Drukarstwo polskie* z. 1. — J. M. Michałowski: Litografowany „Miesięcznik Warszawski", zapomniane pisemko stołeczne z 1818 r. *Roczn. Historii Czasopiśmiennictwa Pol.* t. 3 (1963) z. 1. — J. Kaczmarek: O trzech regionalizmach w języku J. Siestrzyńskiego. *Studia z Filologii Pol. i Słowiańskiej* t. 5 (1965).

SIKORSKI ROCH (ok. 1777—po 1846)

Pamiętnikarz.

Ur. ok. 1777 w Bielsku Podlaskim w rodzinie mieszczańskiej pochodzenia szlacheckiego; wcześnie stracił ojca. Ok. 1790 został furmanem u kupca płodów rolnych, Niwińskiego. Służył w wojsku w czasie kampanii 1792, wzięty do niewoli — był w guberni chersońskiej służącym oficera huzarów. Po zwolnieniu w 1794 osiadł w Bielsku w odziedziczonym po ojcu domu i zajął się handlem oraz przemytem koni z Cesarstwa Rosyjskiego do Prus. 3 maja 1800 ożenił się z Praksedą Kondratowiczówną, mieszczanką z Kleszczel (zm. 1816). Wkrótce potem nabył dom w rynku i folwark Klementów. W 1805-1807 był przedsiębiorcą dostaw żywności dla wojska (pruskiego, rosyjskiego i francuskiego), skutkiem niewypłacalności Rosji poniósł znaczne straty. Po włączeniu Bielska do Rosji wybrany „głową" miasta. W 1812 — prezydent Bielska i dowódca gwardii narodowej; w 1813 pełnił funkcję poczmistrza. W 1816 „przy pomocy grosiwa" wylegitymował się ze szlachectwa w deputacji białoruskiej. Żył jeszcze po 1846.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Pamiętnik. Powst. ok. 1822, rozdz. II po 1846. Z rkpsu pozbawionego początku wyd. i oprac. K. Bartoszewicz pt.: „Łyki" i „Kołtuny". Pamiętnik mieszczanina podlaskiego. Kr.-W-wa b.r.

OPRACOWANIA

K. Bartoszewicz: (Wstęp i oprac. do) „Łyki" i „Kołtuny". Pamiętnik mieszczanina podlaskiego. Kr.-W-wa b.r.

SKARBEK FRYDERYK FLORIAN (1792—1866)

Pseud. i krypt.: Agapit Lizowicz; Autor „Pana Antoniego"; Autor „Pana starosty"; Autor „Podróży bez celu"; Autor „Zosi Przybylanki"; F. Hr. S.; F. S.; F. S. K.; Fr. Hr. S.; Fr. Sk.; Hr. S...; Nieznajomy autor; Y**.

Powieściopisarz, dramatopisarz, tłumacz, ekonomista, historyk, pamiętnikarz.

Ur. 15 lutego 1792 w Toruniu; syn Kaspra h. Habdank, kasztelanica inowrocławskiego, rotmistrza kawalerii narodowej, i Ludwiki z Fengerów, córki bankiera toruńskiego. Dzieciństwo spędził w Toruniu oraz (od 1798) w dobrach rodzinnych w Izbicy Kujawskiej i w Żelazowej Woli, tu uczył go Mikołaj Chopin, ojciec Fryderyka. W 1805-1808 uczęszczał do Liceum Warszawskiego (kl. IV—VI). Po rocznym pobycie w Żelazowej Woli, jesienią 1809 udał się na studia wyższe do Paryża, gdzie do lipca 1811 w Collège de France słuchał kursów języków starożytnych, prawa karnego i literatury francuskiej, a w Ogrodzie Botanicznym chemii, geologii i uprawy rolniczo-ogrodniczej. Prywatnie uczył się ekonomii politycznej i administracji u C. Saint-Aubina i P. Maleszewskiego. Po powrocie do kraju został w lutym 1812 referentem honorowym w Wydziale Dochodów Stałych Ministerstwa Skarbu, od lipca do listopada był tłumaczem w Radzie Konfederacji Generalnej, a następnie w kancelarii Rady Ministrów. W tymże czasie bezskutecznie zabiegał o stanowisko wykładowcy ekonomii politycznej w warszawskiej Szkole Prawa i Administracji. W 1813 zamieszkał w majątku Orły k. Żelazowej Woli. W październiku t. r. wybrano go radcą sejmiku, a następnie zastępcą podprefekta pow. sochaczewskiego (1814-1815) i sekretarzem Rady Departamentowej woj. mazowieckiego (1817). 18 lipca 1818 ożenił się z Praksedą Gzowską (zm. 25 maja 1836).

29 października 1818 powołany na zastępcę profesora ekonomii politycznej w Oddziale Administracji Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. Nominację na profesora stałego otrzymał w maju 1820, a w grudniu został profesorem radnym. Do 1830 wykładał teorię ekonomii i naukę administracji oraz naukę finansów i prawo policyjne (od 1826). W styczniu 1819 mianowany również profesorem Szczególnej Szkoły Leśnictwa. Stopień doktora filozofii uzyskał w Uniwersytecie Krakowskim 7 maja 1819. Od grudnia 1818 był nadto członkiem Najwyższej Komisji Egzaminacyjnej dla urzędników. W 1819 nagrodzony przez niderlandzkie Towarzystwo Naukowe w Haarlem medalem za pracę konkursową. 4 lutego 1821 wybrano go członkiem przybranym, a 2 lutego 1823 czynnym warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Przyjął też obowiązki konserwatora biblioteki i muzeum Towarzystwa, zamieszkał wówczas w Pałacu Staszica. W 1822 odbył podróż na Śląsk i do Saksonii. W 1822-1823 (po F. Bentkowskim) redagował z K. Brodzińskim i J. K. Skrodzkim *Pamiętnik Warszawski*. W 1826 bawił na Śląsku i w Pradze. Od maja do października 1828 zwiedzał w Niemczech, Niderlandach i Francji zakłady dobroczynne i więzienia. W Paryżu wybrany członkiem Towarzystwa Filotechnicznego. Po powrocie został (w grudniu) członkiem Rady Dozorczej Szpitali, referendarzem Rady Stanu (1829) i asesorem w Wydziale Więzień i Zakładów Dobroczynnych Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji. Z jej polecenia w 1829 dokonał inspekcji krajowych więzień. Przyczynił się do założenia w Warszawie w 1829 domu przytułku i pracy oraz — wraz z S. Ja-

http://rcin.org.pl

chowiczem — instytutu dla moralnie zaniedbanych dzieci. W maju 1830 uczestniczył w obradach ostatniego sejmu Królestwa Kongresowego. W październiku wyjechał na zaproszenie Mikołaja I do Petersburga dla zwiedzenia szpitali i urządzeń opieki społecznej. W marcu 1831 mianowany nadzwyczajnym radcą stanu, szambelanem dworu cesarskiego oraz członkiem Rady Tymczasowej Królestwa Polskiego. Po powrocie do Warszawy we wrześniu 1831 (odczekawszy w Białymstoku i Grodnie na zakończenie powstania) stanowisk tych jednak nie objął.

W kwietniu 1833 mianowany przez I. Paskiewicza członkiem Rady Głównej Opiekuńczej Zakładów Dobroczynnych w Królestwie i doradcą w sprawach więzień i szpitali w Komisji Spraw Wewnętrznych, Duchownych i Oświecenia, której stałym członkiem został w styczniu 1841. Przyczynił się do budowy kilku zakładów filantropijnych i szpitali oraz więzienia śledczego (tzw. Pawiaka) w Warszawie (1835). W 1835-1837 był dyrektorem Wydziału Przemysłu i Handlu wspomnianej Komisji. 30 kwietnia 1838 ożenił się po raz drugi z Pelagią Rutkowską. W 1842 wybrany członkiem przez niderlandzkie Towarzystwo Moralnej Poprawy Więźniów. Jako prezes Dyrekcji Generalnej Towarzystwa Ogniowego, późniejszej Dyrekcji Ubezpieczeń (od jesieni 1842) założył w 1844 Główną Kasę Oszczędności w Warszawie. Od marca 1845 był prezesem Rady Głównej Opiekuńczej Zakładów Dobroczynnych. Latem 1846 przebywał na kuracji za granicą, po czym na kongresie penitencjarnym we Frankfurcie n. Menem wygłosił referat o więzieniach Królestwa Polskiego. W 1846 otrzymał tytuł hrabiego Królestwa Polskiego (ukazem z 26 marca/7 kwietnia). W marcu 1847 uzyskał rangę tajnego radcy, a w listopadzie 1854 został senatorem i dyrektorem Komisji Rządowej Sprawiedliwości przy Radzie Administracyjnej. Usunięty ze stanowiska dyrektora sprawiedliwości przez namiestnika M. Gorczakowa w marcu 1858 i mianowany prezesem Heroldii Królestwa Polskiego, poprosił o zwolnienie ze służby rządowej, które otrzymał 16 kwietnia. Odtąd trudnił się jedynie pracami pisarskimi, przebywając często poza Warszawą u dzieci — na Kujawach i p. Sochaczewem. Od wczesnej młodości uprawiał też malarstwo krajobrazowe. W 1861 wezwany przez Aleksandra II do udziału w nowo utworzonej Radzie Stanu — dyplomatycznie odmówił. Zmarł 25 listopada 1866 w Warszawie (na wąglik); pochowany na Powązkach.

TWÓRCZOŚĆ

1. Do JW. hrabiego Potockiego; Na mieszkanie Juliana Niemcewicza w Ameryce. Wiersze wygł. 26 września 1808 na popisie uczniów Liceum Warszawskiego. *Gaz. Korespondenta Warsz. i Zagr.* 1808 nr 83 s. 1104.

2. Jakie by kanały w naszym kraju bić można. Powst. Paryż 1810. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 3 t. 1.
Autograf Bibl. Uniw. Warsz.
Rozpr. przesłana warszawskiemu Towarzystwu Przyjaciół Nauk.

3. Krótki zarys ogólnych prawideł ekonomii politycznej podług Adama Smitha. Powst. Paryż 1810-1811. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 3 t. 1.
Autograf Ossol. sygn. 5544/I.

4. Wiersz do wojska polskiego z okoliczności rozpoczętej wojny z Moskwą (Idźcie, waleczni, gdzie was sława woła...). *Gaz. Korespondenta Warsz. i Zagr.* 1812 dod. 2 do nru 53 i osob. (W-wa 1812). Przedr. Z. Mocarski. *Tyg. Tor.* 1924 nr 27 s. 2; *Gaz. Warsz.* 1924 nr 188.
W *Gaz. Korespondenta Warsz. i Zagr.* druk. równocześnie wiersze K. Tymowskiego i F. Wężyka, pod podobnymi tytułami.

5. Panna modna. Komedia w 3 aktach. Wyst. W-wa 31 stycznia 1813. Rkps był w Bibl. Warsz. Teatrów sygn. 244.

6. Gospodarstwo narodowe. (Cz. 1:) Elementarne zasady gospodarstwa narodowego. T. 1-2. W-wa 1820; (cz. 2:) Gospodarstwo narodowe zastosowane, czyli nauka administracji. T. 1-2. W-wa 1821. Wyd. nast. cz. 1: W-wa 1931 *Bibl. Wyższej Szkoły Handlowej* (tu w t. 1 też: Rozprawa przy rozpoczęciu kursu ekonomii politycznej w Królewskim Warszawskim Uniwersytecie czytana, 1818).

7. Chwila wesołości. *Pam. Warsz.* t. 1 (1822) s. 35-46, 128-154, 248-268, 348-377 i osob. W-wa 1822. Wyd. nast. zob. poz. 52 t. 3

http://rcin.org.pl

8. O poprawie moralnej winowajców w więzieniach. Rozprawa czytana na publicznym posiedzeniu Królewskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w dniu 30 kwietnia 1822. *Pam. Warsz.* t. 2 (1822) s. 170-199 i osob. W-wa 1822. Wyd. nast. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 16 (1823) s. 51-83.

9. Co głowa, to rozum; Prosta droga najkrótsza; Podług stawu grobla. *Pam. Warsz.* t. 2 (1822) s. 389-403, t. 3 s. 40-53. Wyd. nast.: osob. pt. Sanszopansiana. Wr. 1840; zob. poz. 52 t. 6.

10. Pochwała A. A. Jacyny, pierwszego sekretarza Uniwersytetu. *Posiedzenie Publiczne Królewskiego Warszawskiego Uniwersytetu dnia 31 lipca 1822 roku.* (W-wa 1822).

11. Pan Antoni. Cz. 1-2. W-wa 1824. Wyd. nast. zob. poz. 52 t. 5.

12. Rys ogólny nauki finansów dla użytku uczniów Uniwersytetu Królewskiego Warszawskiego. W-wa 1824. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 3 t. 1.

13. Podróż bez celu. T. 1-2. W-wa 1824-1825. Wyd. nast. zob. poz. 52 t. 5.

Przekł. niem.: E. v. Lessow: Die Reise ohne Ziel. Th. 1-2. Berlin 1845 *Übersetzungs-Bibliothek ausgewählter Schriften d. modernen polnischen Literatur* 3.

14. Pan starosta. Powst. 1824-1825. Wyd. t. 1-2. W-wa 1826. Wyd. nast.: zob. poz. 52 t. 3; W-wa 1874 *Bibl. Najcelniejszych Utworów*; W-wa 1914; oprac. M. Ludziński. W-wa 1951 (wg wyd. z 1874).

Przekł. niem.: E. v. Lossow: Der Starost und sein Nachbar. Th. 1-2. Berlin 1845 *Übersetzungs-Bibliothek ausgewählter Schriften d. modernen polnischen Literatur* 2.

15. Ogólne zasady nauki gospodarstwa narodowego, czyli czysta teoria ekonomii politycznej. Powst. ok. 1824-1825 z wykładów uniwersyteckich, przerob. ok. 1855. Wyd. t. 1-2. W-wa 1859. Wyd. nast.: skróc. W-wa 1911 *Biblioteczka Dzieł Społ.-Ekonom. S. I: Ekonomiści polscy*; wyd. pełne oprac. K. Krzeczkowski. W-wa 1926 *Bibl. Wyższej Szkoły Handlowej*; oprac. W. Szubert. W-wa 1955.

Autograf Ossol. sygn. 5539/III.

Odmienna wersja franc. zob. poz. 16.

16. Théorie des richesses sociales suivie d'une bibliographie de l'économie politique. Powst. ok. 1825-1826. Wyd. t. 1-2. Paryż 1829. Wyd. nast. Paryż 1839-1840. Przedmowę do nie wyd. t. 3 ogł. W. Szubert: Studia o F. Skarbku jako ekonomiście. Łódź 1954 s. 156-165.

Autograf t. 3 jw. sygn. 5519/III i 5537/III (przedmowa, fragm. dzieła i szkice).

Odmienna wersja pol. zob. poz. 15.

Przekł. pol.: S. Lazarowa: Przedmowa; Wstęp do t. 1. W: Ogólne zasady nauki gospodarstwa narodowego. T. 1. W-wa 1955 s. 261-275 (zob. poz. 15). — Wstęp do t. 2; Bibliografia ekonomii politycznej; Przedmowa do t. 3 (toż poprzednio ogł. W. Szubert, jw. s. 165-173); Szkic pracy; Księga trzecia (c.d. Szkicu). W: Ogólne zasady..., jw. t. 2 s. 235-260, 289-457.

17. Tarło. Powieść z dziejów polskich. Powst. 1825-1826. Wyd. t. 1-3. W-wa 1827. Wyd. nast.: zob. poz. 52 t. 1; Chicago 1885.

Autograf Ossol. sygn. 5494/III.

Przekł. franc.: C. Forster: Tarlo. Roman polonais. Publié par M. Waldor. Paryż 1834.

Przekł. niem. fragm.: J. C. Z.: Tarlo. Eine Erzählung aus der polnischen Geschichte. *Magazin f.d. Literatur d. Auslandes* (Berlin) 1833 nr 28 s. 112.

18. Głos ... miany w Bielanach d. 24 stycznia 1826 przed wpuszczeniem do grobu zwłok śp. Stanisława Staszica. W-wa 1826. Przedr. w: *Zbiór mów na obchodzie pogrzebowym ks. Stanisława Staszica.* W-wa 1826; Pamiętniki. Poz. 1878 s. 101-104 (zob. poz. 75 b).

Autograf Ossol. sygn. 5534/I.

19. Popas. Komedia w 1 akcie. Powst. ok. 1826-1827. W-wa 1829. Wyd. nast. zob. poz. 60 t. 2. Wyst.: W-wa 19 października 1829, Kr. 4 lutego 1830, Poz. 1841, Bydg. 27 marca 1870 (amatorsko).

Muzyka: S. Moniuszko (Kr. 17 października 1849).

20. O ubóstwie i ubogich. W-wa 1827. Wyd. nast. zob. wyd. zbior. poz. 3 t. 2.

21. Damian Ruszczyc. Powieść z czasów Jana III. T. 1-3. W-wa 1827-1828. Wyd. nast.: zob. poz. 52 t. 2; Chicago 1886; Gródek 1890.

Autograf Ossol. sygn. 5496/III.

22. Zdanie sprawy z podróży po niektórych krajach Europy z polecenia Rządu odbytej w zamiarze zwiedzenia zakładów dla ubogich i więzień. Powst. 1828. *Pam. Umiejętności Moral. i Literatury* 1830 t. 1 s. 378-400, t. 2 s. 15-48 i osob. W-wa 1830. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 3 t. 2.

Autograf jw. sygn. 5529/II.

http://rcin.org.pl

23. O instytucie berlińskim dla poprawy moralnej zepsutych dzieci. (Rzecz wyjęta z rozprawy czytanej na publicznym posiedzeniu Królewskiego Warsz. Tow. Przyj. Nauk d. 15 grudnia 1828). W-wa 1829.

24. Intryga w straganie, czyli mniemane terna. Krotochwila w 1 akcie ze śpiewami. Wyst. W-wa 16 października 1829. Fragm. *Motyl* 1829 nr 43. Całość W-wa 1834.

Muzyka: W. Kratzer.

Rkps Bibl. Czart. sygn. 4948 II, był też w Bibl. Warsz. Teatrów sygn. 1511.

25. Piętnaście lat, czyli życie lokaja. Komedioopera w 3 aktach. Powst. przed 7 grudnia 1829. Wyst. W-wa 29 marca 1830. Rkps był w Bibl. Warsz. Teatrów sygn. 1534.

26. Biuraliści. Komedioopera (krotochwila) w 1 akcie. Wyst.: W-wa 18 grudnia 1829, Kr. 17 listopada 1836. Wyd. W-wa 1834 *Teatra Warsz.* 8.

27. Historia wielu małżeństw. Powiastka powst. przed 1830. *Wianek. Noworocznik na r. 1836* (W-wa). Wyd. nast. zob. poz. 52 t. 6 i osob. Wr. 1840.

28. Narzucona i odebrana. Powiastka powst. przed 1830 (lub ok. 1840?). Wyd. zob. poz. 52 t. 6.

Autograf Ossol. sygn. 5498/II.

29. Nieproszeni goście. Komedia w 1 akcie. Wyst.: W-wa 1 lutego 1830, Kr. 17 listopada 1836, Poz. 16 lutego 1849 (amatorsko). Wyd. W-wa 1834 *Teatra Warsz.* 3. Wyd. nast. zob. poz. 60 t. 2.

Rkps Ossol. sygn. 10984/I (z 1877).

30. Co głowa, to rozum. Komedia w 1 akcie. Powst. dla teatru amatorskiego przed 15 kwietnia 1830. Wyst. W-wa 16 czerwca 1830. Wyd. zob. poz. 60 t. 2.

31. Pan domu. Komedioopera w 1 akcie. Wyst.: W-wa 26 kwietnia 1830, Kr. 19 marca 1844. Rkps był w Bibl. Warsz. Teatrów sygn. 144, 1673.

Muzyka: L. Marczewski (W-wa 4 maja 1916).

32. Życie i przypadki Faustyna Feliksa na Dodoszach Dodosińskiego. Powst. 1830-1831. Wyd. E. Raczyński. T. 1-2. Wr. 1838. Wyd. nast.: zob. poz. 52 t. 4; Petersb. 1860 *Bibl. Zaściankowa* 2 (razem z poz. 56); W-wa 1874 *Bibl. Najcelniejszych Utworów*; oprac. K. Bartoszyński. W-wa 1959.

Autograf Ossol. sygn. 5492/III.

Przekł. niem.: A. Mauritius: Leben und Schicksale des Felix Faustin Dodosinski von Dodoscha. Th. 1-2. Berlin 1844 *Übersetzungs-Bibliothek ausgewählter Schriften d. modernen polnischen Literatur* 1.

33. Essai de morale civique. Powst. 1831, przerob. 1857. Bruksela 1860.

34. Roztrzepany. Komedia w 3 aktach. Wyst.: W-wa 25 stycznia 1832, Bydg. 27 marca 1870 (amatorsko). Wyd. zob. poz. 60 t. 2.

Rkps Ossol. sygn. 10723/I.

35. Prima aprilis. Komedioopera w 1 akcie. Wyst. W-wa 1 kwietnia 1832. Rkps był w Bibl. Warsz. Teatrów sygn. 1531.

36. Figle panien. Komedioopera w 1 akcie. Wyst. W-wa 6 sierpnia 1832. Rkps Bibl. Czart. sygn. 4912 II, był też w Bibl. Warsz. Teatrów sygn. 1582.

Muzyka: J. Stefani.

37. Zmiana mieszkań. Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa 12 października 1832. Rkpsy były w Bibl. Warsz. Teatrów sygn. 1598, 1619.

38. Ludzie nieczuli. Komedia w 3 aktach. Powst. 1832. Wyd. zob. poz. 60 t. 1.

Rkps Ossol. sygn. 5508/I (rola Walerii).

Spalony w 1944 rkps Bibl. Warsz. Teatrów sygn. 420 miał zanotowaną datę i obsadę z 1832.

39. Laura, czyli zalotność i obmowa. Komedia w 4 aktach. Powst. 1832. Wyst. W-wa 14 kwietnia 1833. Wyd. zob. poz. 60 t. 1.

Rkps Ossol. sygn. 10621/I.

40. Czemuż nie była sierotą? Drama w 3 aktach. Wyst.: W-wa 21 lipca 1833, Lw. 28 stycznia 1834, Kr. 8 stycznia 1835, Poz. 1838. Wyd. W-wa 1833. Wyd. nast. zob. poz. 60 t. 1.

Rkps jw. sygn. 11157/I.

41. Przez sen. Krotochwila w 1 akcie. Wyst.: W-wa 31 lipca 1833, Kr. 2 stycznia 1842. Rkpsy Bibl. Jagiel. sygn. 4480, Ossol. sygn. 10403/I.

Muzyka: J. Damse.

42. Sumienie. Dramat w 3 aktach. Wyst.: W-wa 15 grudnia 1833, Lw. 26 września 1834. Wyd. zob. poz. 60 t. 1.

Rkps Ossol. sygn. 10687/I.

43. Po pijanemu. Krotochwila w 1 akcie. W-wa 1834. Wyst. W-wa 16 stycznia 1835.

Rkps był w Bibl. Warsz. Teatrów sygn. 1670.

44. Rok 1935, czyli kobiety XX wieku. Widowisko sceniczne w 4 obrazach (komedia w 3 aktach). Wyst. W-wa 22 marca 1835. Rkps był jw. sygn. 142.

Muzyka: J. Damse.

http://rcin.org.pl

45. Po trzeźwemu. Krotochwila w 1 akcie. Wyst. W-wa 19 czerwca 1835. Rkps był jw. sygn. 1684.

46. Żona Fra-Diavolo. Dramat w 3 aktach. Wyst.: W-wa 13 marca 1836, Lw. 13 lipca 1836, Kr. 27 listopada 1836, Poz. 1838. Wyd. zob. poz. 60 t. 1.

Rkps Teatru w Kat. sygn. 795 (z teatru lw. 1836).

47. Z siedmiu najbrzydsza. Komedia w 3 aktach. Wyst.: W-wa 5 czerwca 1836, Lw. 2 grudnia 1836, Poz. 20 lutego 1842. Wyd. zob. poz. 60 t. 2.

Wg L. Angely: Von Sieben die Hässlichste.

48. Na jawie. Krotochwila w 1 akcie. Wyst. W-wa 8 marca 1837. Rkps był w Bibl. Warsz. Teatrów sygn. 1725.

49. Na Saskiej Kępie. Krotochwila w 1 akcie. Wyst. W-wa 17 grudnia 1837. Rkps był jw. sygn. 1737.

50. Małe przyjemności pożycia. W-wa 1839. Wyd. nast. zob. poz. 52 t. 6.

Autograf Ossol. sygn. 5497/II.

51. Pan Kwiryn (lub: Strach ma wielkie oczy), czyli podejrzany. Komedia w 3 aktach. Wyst. W-wa 6 listopada 1840. Wyd. zob. poz. 60 t. 2.

Rkps Teatru w Kat. sygn. 661 (z teatru lw. 1877).

52. Powieści i pisma humorystyczne. T. 1-6. Wr. 1840; t. 7. Wr. 1847.

Zawartość t. 1: poz. 17; t. 2: poz. 21; t. 3: poz. 7, 14; t. 4: poz. 32; t. 5: poz. 11, 13; t. 6: poz. 9, 27, 28, 50; t. 7: poz. 56.

Niektóre tyt. wychodziły też w osob. odb. (por. poz. 27).

53. Considérations générales sur le meilleur régime des prisons suivies d'un plan de maison pénitentiaire de Mr. Henri Marconi. W-wa 1842.

54. Na zakończenie poranków muzycznych w Pałacu Paca na rzecz ubogich. (Kantata). W-wa 1843.

Muzyka: I. F. Dobrzyński (op. 44).

55. Po maskaradzie. Krotochwila w 1 akcie ze śpiewami. Wyst.: W-wa 20 czerwca 1844, Kr. 5 lutego 1848. Rkps Bibl. Czart. sygn. 5081/III, był też w Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 1855.

Wg J. Bayrd, P. Dumanoir. Autor muzyki nieznany.

56. Pamiętniki Seglasa. *Bibl. Warsz.* 1844 t. 4 s. 90-133, 337-360, 473-504, 1845 t. 1 s. 19-50, 445-457, 521-543, t. 2 s. 107-134, 378-394, 613-623 i odb. W-wa 1845. Wyd. nast.: zob. poz. 52 t. 7; Petersb. 1860 *Bibl. Zaściankowa* 2 (razem z poz. 32); Gródek 1890; fragm. oprac. P. Chmielowski. W-wa 1898 *Bibl. Dzieł Wyborowych* 37; oprac. K. Bartoszyński. W-wa 1959.

Autograf Ossol. sygn. 5493/III (fragm. brulionu).

57. Mowa miana przy uroczystym otwarciu Głównej Kasy Oszczędności w Warszawie. W zbiorze: Dwie mowy miane... W-wa 1844 (razem z mową A. Kotowskiego).

58. Idées générales sur la Législation pénale dans ses rapports avec le Système pénitentiaire. Powst. przed 1847. Bruksela 1848.

Autograf Ossol. sygn. 5517/II i I.

59. Zosia Przybylanka. Komedia w 3 aktach. Wyst.: W-wa 4 lipca 1847, Lw. 10 listopada 1847, Lubl. 16 grudnia 1880. Wyd. zob. poz. 60 t. 2.

60. Teatr. T. 1-2. W-wa 1847.

Zawartość t. 1: poz. 38, 39, 40, 42, 46; t. 2: poz. 19, 29, 30, 34, 47, 51, 59.

61. Urzędniczka. Komedia w 2 aktach. Powst. ok. 1857. Autograf Ossol. sygn. 5507/I i II.

Spalony w 1944 rkps Bibl. Warsz. Teatrów sygn. 2108 dat. 1858.

62. Zacny człowiek. Komedia w 3 aktach. Powst. ok. 1857. Autograf Ossol. sygn. 5510/II (red. wierszem i prozą z datą cenzury: 1864, złożony Warsz. Teatrom Rządowym w 1865).

63. Dzieje Księstwa Warszawskiego. Powst. 1858. Wyd. t. 1-2. Poz. 1860. Wyd. nast.: wyd. 2 przerob. przez autora w 1866. Poz. 1876 (jako t. 1 i 2 części 1 Dziejów Polski — zob. poz. 72); wyd. 3 cenzur. t. 1-3. W-wa 1897 *Bibl. Dzieł Wyborowych* 8-10.

Autografy Ossol. sygn. 5490/II (ocenzurowany rkps wyd. 1), sygn. 5491/I (Materiały do dziejów Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego do r. 1825, t. 1-2: wypisy z gazet, dzieł i listów), sygn. 5530/III.

64. Powiastki polskie. Fragm.: Łukasz Stempel. (Z prawdziwego zdarzenia). *Czas* (*Dod. Mies.*) 1858 t. 14 s. 116-137; Hulanka w sądzie. *Tyg. Ilustr.* 1860 t. 1 nr 32 s. 285-287. Cały zbiór: Poz. 1861. Wyd. nast.: Poz. 1883; Chicago 1885.

Zawartość zbioru: Przedmowa; Wyprawa kujawska; Hulanka w sądzie; Łukasz Stempel; Dwie siostry; Przewoźnik; Jeniec wojenny; Jaszczułt; Mundur; Kruk.

Autograf jw. sygn. 5506/I (tu nadto: Wyprawa wołoska).

Kilka powiastek wyd. osob.: Łukasz Stempel. W-wa 1907 *Bibl. Uniw. Lud.*

http://rcin.org.pl

42; wyd. 2. W-wa 1918. — Mundur. Jaszczułt. W-wa 1907 *Bibl. Uniw. Lud.* 43; wyd. 2. W-wa 1925. — Dwie siostry. Przewoźnik. W-wa 1907 *Bibl. Uniw. Lud.* 44; wyd. 2. W-wa (ok. 1918).

Mundur — wyd. też J. W. Gomulicki w antologii: Iskry z popiołów. W-wa 1959 s. 37-47.

65. Lekarstwo. Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa ok. 20 czerwca 1860 (amatorsko). Ogł. *Kłosy* 1865 t. 1 s. 182-184, 194-198, 206-208.

Autograf Ossol. sygn. 5531/II.

66. Gospodarstwo narodowe stosowane. (T. 1). W-wa 1860.

Autograf jw. sygn. 5500/II.

Dzieło nie ukończ.

67. Wspomnienie o Warszawskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk. *Roczn. C. K. Tow. Nauk. w Kr.* t. 27 (1860) t. 4 poszyt 3 s. 94-124 i osob. Kr. 1860.

68. Cztery miniatury. *Kłosy* 1866 nr 39-42.

Autograf Ossol. sygn. 5505/I.

69. Pierścionki. Opowiadania: Dorota; Major; Dwóch konkurentów; Pan Anzelm; Gala; Kasztelan. Powst. ok. 1865-1866. Autografy Ossol. sygn. 5505/II (tu także: Urywki) i 5541/II. Opowiadanie pt. Kasztelan. *Sobótka* (Poz.) 1871 nr 19 s. 223-225 i nr 20 s. 235-236; wyd. też w: H. Potworowska: Zemsta królowej. Podług Dickensa. Poz. 1872.

70. Matka zalotna. Obrazek dramatyczny w 2 aktach. *Kłosy* 1866 t. 3 s. 246-248, 258-259, 282-283 i 291-293.

Autograf Ossol. sygn. 5531/II.

71. Olim. Powieść. Berlin 1866.

Autograf jw. sygn. 5499/III.

72. Dzieje Polski. Cz. 1 t. 1-2 zob. poz. 63 (przerob. w 1866); cz. 2: Królestwo Polskie od epoki początku swego do rewolucji listopadowej; cz. 3: Królestwo Polskie po rewolucji listopadowej. Poz. 1877.

Autografy jw. sygn. 5530/I i 5491/I (jw. poz. 63), 5513/II.

Przeróbka franc.: Histoire du Royaume Constitutionnel de Pologne. T. 1: 1815-1830; t. 2: 1830-1860. Autograf jw. sygn. 5514/III.

73. Małe protektorki. Komedia w 3 aktach. Autograf jw. sygn. 5509/I.

74. Panny za panie. Fraszka sceniczna. Autograf jw. sygn. 5506/I.

75. Pamiętniki i dzienniki.

a) Dzienniki podróży z 1809, 1822, 1826. Autograf Ossol. sygn. 5527/I. Fragm. pt. Notatki śląskie — ogł. T. Mikulski. *Zaranie Śląskie* 1947 z. 4 s. 190-195; przedr. w: Temat Wrocław. Wr. 1961 s. 44-56.

b) Pamiętniki. Poz. 1878 (wyd. niekompletne). Fragm. pt. Spełniona klątwa. Ustęp z pamiętników. *Kłosy* 1865 t. 1 nr 5 s. 50. Inne fragm.: Pamiętnik; Powrót mój do kraju; Ogólny pogląd na czasy Księstwa Warszawskiego. Ogł. K. W. Wójcicki. *Sobótka* (Poz.) 1871 nr 12 s. 133-135, nr 13 s. 149-151, nr 14 s. 164-166. — Z pamiętników. *Bibl. Warsz.* 1876 t. 1 s. 181-204, t. 2 s. 17-36, 1877 t. 1 s. 62-72, t. 2 s. 395-417. — *Przegl. Lw.* 1877. — *Przegl. Pol.* 1878.

Autografy jw. sygn. 5521-5526/I-II (obejmują l. 1792-1865) i 5528/I (dziennik podróży do Petersburga 1830); rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 718.

Pamiętniki i dzienniki Skarbka nie zostały ogł. w całości.

Ponadto 2 wiersze sztambuchowe z 1817 i 1818 oraz wiersz z 1831 umieścił Skarbek w swych „Pamiętnikach" (wyd. 1878 s. 78-80 i 191-192, zob. poz. 75 b); tam także w całości lub fragm. kilka mów. Wiersz: Pomnik Franciszka Dmochowskiego na Parnasie — ogł. K. W. Wójcicki. *Bibl. Warsz.* 1871 t. 4 s. 411; wiersz b. tyt. ogł. A. Czartkowski w: Ze sztambucha Kazimiery Wołowskiej. *Ruch Lit.* 1932 nr 2.

Wystąpienia, projekty, raporty i recenzje w Towarzystwie Przyjaciół Nauk podał w całości lub fragm. A. Kraushar w: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 5-8. Kr. 1904-1906.

Różne projekty i konspekty wykładów uniwersyteckich ogł. J. Bieliński: Królewski Uniwersytet Warszawski (1816-1832). T. 2. W-wa 1911 s. 272 n.

Rozprawki ekonomiczne z dziedziny ubezpieczeń ogł. K. Krzeczkowski w: Rozwój ubezpieczeń publicznych w Polsce. T. 2 cz. 2. W-wa 1935. Fragm. notat z pomysłami do różnych pism ogł. tenże w przypisach do „Pism pomniejszych", t. 1 s. 516-519, t. 2 s. 393-398 i 401-406 (zob. Wyd. zbior. poz. 3). 2 pisma ekonomiczne z 1820 i ok. 1840 ogł. W. Szubert w „Dodatku" do: Ogólne zasady nauki gospodarstwa narodowego. T. 2. W-wa 1955 s. 458-478 (zob. poz. 15).

Utwory i przekłady oraz artykuły i rozprawy ogł. w czasopismach: *Bibl. Warsz.* (1841-1858); *Bibliothèque Universelle* (tu wersja franc. rozpr.: O sposobie zapobiegania nędzy uboższych klas ludności za pomocą zakładania osad rolniczych. 1821 kwiecień); *Czas* (tu: Ogłoszenie konkursu na historię finansów

http://rcin.org.pl

dawnej Polski. 1860 nr 162); *Gaz. Codz.* (1854 nr 32 i 51); *Gaz. Korespondenta Warsz. i Zagr.* (ok. 1812, rec. teatr.); *Gaz. Warsz.* (tu: Raport o więzieniach Królestwa Polskiego. 1832 nr 60; Antoni Brodowski. 1832 nr 91); *Kur. Warsz.* (1827 nr 102 s. 416-417); *Orzeł Biały* (tu: Słowo o wyborach. 1820 t. 1 nr 4; Pan Ignacy. Jw. t. 2 nr 9; Cnotliwy urzędnik. Jw. nr 12; jako dod. do roczn. 1820: O radach obywatelskich); *Pam. Relig.-Moral.* (1854 t. 26); *Pam. Umiejętności Moral. i Literatury* (1830); *Pam. Warsz.* (1815-1818, 1822-1823; tu: bajki. 1816 t. 1-2, 1817 t. 2-3; publicystyka satyryczna. 1817 t. 7-8; rozpr. społ.-ekonomiczne); *Pam. Warsz. Umiejętności Czystych i Stosowanych* (1829); *Pismo Zbior. J. Ohryzki* (tu: Bitwa pod Raszynem. Ustęp. 1859 t. 1 s. 197-206); *Przyj. Dzieci* (tu: Spacery po ulicach Warszawy. 1862 nr 42, 46, 51, 60 i 69); *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* (1860); *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* (1822-1825 t. 15-18; tu m. in.: Rys zasług ks. Adama Czartoryskiego. 1825 t. 18 oraz rozpr. społ.-ekonomiczne); *Revue Encyclopédique* (Paryż 1828 wrzesień); *Rozrywki dla Dzieci* (tu: Nekrolog Emilii Chopin. 1827 t. 7 nr 41 s. 236-240); *Sybilla Nadwiślańska* (tu: Listy z Warszawy. 1821 t. 1 nr 1-2, 4; nr 5: polemika z A...A...); *Sylwan* (1820 t. 1 s. 104-114); *Tyg. Pol.* (1832-1833); *Zbiór urządzeń i wiadomości tyczących się ubezpieczeń w Królestwie Polskim* (1843 t. 2 s. 160--167). — Artykuły i rozprawy społ.--ekonomiczne z czasopism przedr. Pisma pomniejsze. T. 1-2. W-wa 1936-1937 (zob. wyd. zbior. poz. 3).

J. I. Kraszewski (Wybór pism. Oddz. 10. W-wa 1894 s. 15) przypisywał Skarbkowi autorstwo powieści: Pan unterlejtnant Wojciech. Romans oryginalny. W-wa 1826 — podpisanej w druku krypt. A.B. (Adam Borowski? — por. M. Jasińska: Narrator w powieści przedromantycznej 1776-1831. W-wa 1965).

Przekłady

1. Bulletin de la Diète (de la Confédération du Royaume de Pologne). W-wa 1812 nr 1-34.

Skarbek był jednym z współtłumaczy „Diariusza sejmowego".

2. Anakreon: Pieśni. Przekł. ukończ. 1814. W-wa 1816.

3. Ch. Ganilh: O dochodzie publicznym ludów starożytnych, średniego wieku i nowoczesnych, a w szczególności o Francji i Anglii od środka 15-go do 19-go wieku. Przekł. Powst. 1814. Fragm. *Pam. Warsz.* t. 2 (1815) s. 223-230 (przedmowa); przedr. zob. wyd. zbior. poz. 3 t. 1. Całość t. 1-2. W-wa 1816.

Tož przekł. S. Kłokocki.

4. J. Capo d'Istria: Zdanie sprawy o Instytucie p. de Fellenberg w Hofwylu Najjaśniejszemu Cesarz. Aleksandrowi w miesiącu październiku 1814 podane. W-wa 1816.

5. Ch. Ganilh: Dykcjonarz ekonomii politycznej własnymi uwagami znacznie pomnożony. Przekł. powst. ok. 1825. W-wa 1828 (właściwie: 1826-1828 w kolejnych zeszytach).

Franc. oryginał Skarbek w wielu miejscach przerobił i uzupełnił oraz dodał „Przedmowę", „Krótki rys historii i literatury ekonomii politycznej" i przeszło 20 haseł-artykułów. Dodatki przedr. zob. Wyd. zbior. poz. 3 t. 1.

Prace edytorskie

1. J. Kitowicz: Wyimki z rękopisma o obyczajach za czasów Augusta Trzeciego. *Pam. Warsz.* t. 4-5 (1823).

Wydania zbiorowe

1. Powieści i pisma humorystyczne. T. 1-6. Wr. 1840; t. 7. Wr. 1847.

Zawartość zob. Twórczość poz. 52.

2. Teatr. T. 1-2. W-wa 1847.

Zawartość zob. Twórczość poz. 60.

3. Pisma pomniejsze. Wyd. K. Krzeczkowski. T. 1-2. W-wa 1936-1937 *Bibl. Szkoły Głównej Handlowej.*

Zawartość: pisma druk. w czasopismach i osob. oraz pozostałe w rkpsach (2 artykuły ogł. *Ekonomista* 1932 nr 2 s. 93-105).
T. 1: Pisma ekonomiczne (przedr. 17 artykułów z czasopism i 2 publikacje osob. oraz ogł. 9 rkpsów; tu m.in.: Twórczość poz. 2, 3, 12, Przekłady poz. 3 (fragm.), 5 (dodatki Skarbka), rec. „Gospodarstwa narodowego" z komentarzem Skarbka).
T. 2: Pisma społeczne (przedr. 13 artykułów z czasopism i 2 publikacje osob. oraz ogł. 6 rkpsów; tu m.in.: Twórczość poz. 20, 22).

Listy i materiały

1. Do S. B. Lindego 2 listy z 1810. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3468. Ogł. K. W. Wójcicki: F. hr. Skarbek. *Bibl. Warsz.* 1871 t. 4 s. 414-416 i odb. W-wa 1873 s. 55-57.

2. Do Komisji Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z 6 września 1818. Ogł.: T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904 s. 186-187; J. Bieliński: Królewski Uniwersytet Warszawski. T. 2. W-wa 1911 s. 439.

3. Do Rady Uniwersytetu Warszawskiego z 1 grudnia 1819. Ogł. J. Bieliński, jw. poz. 2 s. 440.

http://rcin.org.pl

4. Listy z 1826-1866, m. in. do G. Cuvier, Ł. Gołębiowskiego, K. Kosseckiego, F. K. Łabęckiego, K. Trębickiego i W. Łuszczewskiego oraz do Institut de France. Rkps Ossol. sygn. 5539/III. Fragm. listu do Ł. Gołębiowskiego — ogł. K. Krzeczkowski: (Wstęp do) Pisma pomniejsze. T. 1. W-wa 1936 s. VII; listy do Institut de France z 1826 (?) i do Warszawskiego Komitetu Cenzury z 1854 — ogł. W. Szubert: Studia o F. Skarbku jako ekonomiście. Łódź 1954 s. 144-145, 173-174.

5. Do Stanisława Grabowskiego z 9 kwietnia 1828. Ogł. J. Bieliński, jw. poz. 2 s. 441.

6. Do Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych 2 listy z 1828. Ogł. K. Krzeczkowski, jw. poz. 4 t. 2 s. 398-400.

7. Do księgarzy z 1829-1866, m. in. do E. Flatau, P. Gambu, Gebethnera i Wolffa, L. Hachette, B. Jańskiego, Th. Lesigne, J. Lewińskiego, J. Milikowskiego, H. Natansona, S. Orgelbranda, J. B. A. Paulin, Z. Schlettera, M. B. Wolffa i J. K. Żupańskiego. Rkps Ossol. sygn. 5540/II. List do J. B. A. Paulin z 1831 — ogł. W. Szubert w dod. do: Ogólne zasady nauki gospodarstwa narodowego. T. 2. W-wa 1955 s. 479-480 (zob. Twórczość poz. 15).

8. Do F. Wężyka z 1858. Rkps Ossol. sygn. 12321/III.

9. Do J. I. Kraszewskiego 6 listów z 1859-1862. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6478 IV.

9a. Do K. W. Wójcickiego z 1859. Rkps jw. sygn. 7833 IV.

10. Do L. Wołowskiego z lutego 1860. Rkps Ossol. sygn. 5522/I. Ogł. W. Szubert, jw. poz. 4 s. 174-175.

11. Do J. Chęcińskiego z 1860-1866. Rkps Ossol. sygn. 4360/II.

12. Do min. Płatonowa list z 1861 (?). Ogł. w: Pamiętniki. Poz. 1878 s. 312-313 (zob. Twórczość poz. 75 b).

13. Do redakcji „Kłosów" z lutego 1866. *Kłosy* 1866 nr 37.

14. Do J. Lelewela. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 4435.

15. Do NN. Rkps Ossol. sygn. 5427/III.

16. Od Komisji Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z 18 sierpnia 1818. Ogł. J. Bieliński, jw. poz. 2 s. 439.

17. Od P. Maleszewskiego z 1820-1821 (bruliony). Rkps był w Bibl. b. Wyższej Szkoły Handlowej w W-wie.

18. Od K. Brodzińskiego 4 listy z 1821-1824. Ogł. B. Gubrynowicz: Ze studiów nad życiem i pismami K. Brodzińskiego. II. Z nieznanej korespondencji Brodzińskiego. *Księga pam. ku uczczeniu 250 rocznicy założenia Uniwersytetu Lwowskiego*. T. 1. Lw. 1912 s. 27-29 i odb. — 2 listy — z 1826 i b. d. Ogł. B. Gubrynowicz: Garść szczegółów do biografii i twórczości K. Brodzińskiego. III. Z korespondencji poetyckiej z F. Skarbkiem. *Pam. Lit.* R. 21 (1924-25) s. 289-290.

19. Od sekretarza stanu list z 1826. Ogł. w: Pamiętniki, jw. poz. 12 s. 105.

20. Od B. Jańskiego z 15 lipca 1829. Rkps Ossol. sygn. 5540/II. Ogł. W. Szubert, jw. poz. 4 s. 151-154. — 2 listy z 1837. Ogł. E. Callier: Bogdan Jański, pierwszy pokutnik jawny i apostoł emigracji polskiej we Francji. Poz. 1876 s. 122-123 i 127-128.

21. Od F. Morawskiego. Rkpsy Bibl. Jagiel. sygn. 3460, 9930. — List z 2 sierpnia 1848 (dat. błędnie: 1858!). Ogł. K. W. Wójcicki. *Bibl. Warsz.* 1871 t. 1 s. 403 i w odb. (s. 18).

22. Od J. Łempickiego z 12 grudnia 1854. Ogł. T. Żychliński: Złota księga szlachty polskiej. R. 25. Poz. 1903 s. 127.

23. Od R. Mohla list z 1860. Ogł. w: Pamiętniki, jw. poz. 12 s. 304-305.

24. Metryka chrztu dat. 15 lutego 1792; akt ślubu z Pelagią Rutkowską dat. 30 kwietnia 1838; 3 akty nominacyjne (na szambelana, 1831; na członka Rady Tymczasowej, 1831; na dyrektora sprawiedliwości, 1854); akt nadania tytułu hrabiowskiego, 1846; akt dziękczynny urzędników przy ustąpieniu ze służby publicznej. Ogł. T. Żychliński, jw. poz. 22 s. 121-123, 127.

25. Nominacja na profesora stałego Uniwersytetu Warszawskiego, dat. 30 maja 1820. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 2 s. 194.

26. Autobiografia dat. 19 września 1823. Ogł. J. Bieliński, jw. poz. 2 s. 437-440 (tu też inne dokumenty z okresu uniwersyteckiego).

27. 3 wykazy stanu służby z 1842, 1847 i 1854. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Akta Dyrekcji Ubezpieczeń). Ogł. J. Łazowski. *Ekonomista* 1923 nr 1 s. 67-74.

28. Dokumenty osobiste. Rkps Ossol. sygn. 5698/III.

http://rcin.org.pl

29. Bruliony listów, notatki, zapiski i regestr wydatków. Rkpsy Ossol. sygn. 5541-5543/I, II i 5545/I.

Bibliografię twórczości Skarbka zestawił (wg Notat C. Walewskiego) K. W. Wójcicki: F. hr. Skarbek. W-wa 1873 s. 59-65.

Inform. o rkpsach w Ossol. podała Z. Żebrowska: Wiadomość o rękopisach F. Skarbka. *Roczn. Zakładu Nar. im. Ossol.* t. I (1927) s. 735-744 i odb. (Lw. 1927).

Rkpsy znajdują się w: Bibl. Nar., Bibl. PAN w Kr., Książnicy Miejskiej w Tor., Muz. Mickiewicza w Paryżu (sygn. 962 i 971: wiersze dla M. Szymanowskiej z 1831), Ossol. (tu m. in. sygn. 4986/I, 5427/III, 5501-5504/I-III: pisma ekonomiczne, 5511-5512/I, III: wiersze, 5520/I: Une Médecine. Proverbe en 1 acte, 5532/III: urywki i pomysły do komedii oraz 5535-5536/II, 5538/I, 5544/I i 5546/I: pisma ekonomiczne), Bibl. Poz. Tow. Przyj. Nauk (sygn. 336: Wycinek ze zbioru różnych wierszy po większej części nie drukowanych śp. F. Skarbka własnoręcznie przez niego pisanych).

INDEKS TYTUŁÓW

Cz-Czasopisma, E — Prace edytorskie, L — Listy i materiały, P — Przekłady, T — Twórczość, U — Uwagi, Z — Wydania zbiorowe)

Antoni Brodowski Cz-GW
Bitwa pod Raszynem Cz-PZ
Biuraliści T-26
Bulletin de la Diète P-1
Chwila wesołości T-7
Cnotliwy urzędnik Cz-OB
Co głowa, to rozum (komedia) T-30
Co głowa, to rozum (powieść) T-9
Considérations générales sur le meilleur régime des prisons T-53
Czemuż nie była sierotą? T-40
Cztery miniatury T-68
Damian Ruszczyc T-21
Do JW. hrabiego Potockiego T-1
Dorota T-69
Dwie siostry T-64
Dwóch konkurentów T-69
Dykcjonarz ekonomii politycznej (Ch. Ganilh) P-5
Dzieje Księstwa Warszawskiego T-63
Dzieje Polski T-63, 72
Dzienniki podróży z 1809, 1822 i 1826 T-75a
Elementarne zasady gospodarstwa narodowego T-6
Essai de morale civique T-33
Figle panien T-36
Gala T-69
Głos ... przed wpuszczeniem do grobu zwłok śp. Stanisława Staszica T-18
Gospodarstwo narodowe T-6
Gospodarstwo narodowe stosowane T-66
Gospodarstwo narodowe zastosowane T-6
Histoire du Royaume Constitutionnel de Pologne T-72
Historia wielu małżeństw T-27
Hulanka w sądzie T-64
Idées générales sur la Législation pénale T-58
Intryga w straganie, czyli mniemane terna T-24
Jakie by kanały w naszym kraju bić można T-2
Jaszczułt T-64
Jeniec wojenny T-64
Kasztelan T-69
Królestwo Polskie ... do rewolucji listopadowej T-72
Królestwo Polskie po rewolucji listopadowej T-72
Krótki rys historii i literatury ekonomii politycznej P-5
Krótki zarys ogólnych prawideł ekonomii politycznej T-3
Kruk T-64
Laura, czyli zalotność i obmowa T-39
Leben und Schicksale des Felix ... Dodosinski T-32
Lekarstwo T-65
Listy z Warszawy Cz-SN
Ludzie nieczuli T-38
Łukasz Stempel T-64
Major T-69
Małe protektorki T-73
Małe przyjemności pożycia T-50
Matka zalotna T-70
Médecine (Une) L-U
Mowa miana przy ... otwarciu Głównej Kasy Oszczędności T-57
Mundur T-64
Na jawie T-48
Na mieszkanie Juliana Niemcewicza w Ameryce T-1
Narzucona i odebrana T-28
Na Saskiej Kępie T-49
Na zakończenie poranków muzycznych T-54
Nekrolog Emilii Chopin Cz-RD
Nieproszeni goście T-29
Notatki śląskie T-75a
O dochodzie publicznym... (Ch. Ganilh) P-3
Ogłoszenie konkursu na historię finansów Cz-Cz
Ogólne zasady nauki gospodarstwa narodowego T-15
Ogólny pogląd na czasy Księstwa Warszawskiego T-75b
O instytucie berlińskim T-23
Olim T-71
O poprawie moralnej winowajców w więzieniach T-8
O radach obywatelskich Cz-OB
O sposobie zapobiegania nędzy uboższych klas Cz-BU
O ubóstwie i ubogich T-20
Pamiętnik T-75b
Pamiętniki T-75b

http://rcin.org.pl

Pamiętniki i dzienniki T-75
Pamiętniki Seglasa T-56
Pan Antoni T-11
Pan Anzelm T-69
Pan domu T-31
Pan Ignacy Cz-OB
Pan Kwiryn, czyli podejrzany T-51
Pan starosta T-14
Panna modna T-5
Panny za panie T-74
Pierścionki T-69
Pieśni (Anakreon) P-2
Piętnaście lat, czyli życie lokaja T-25
Pisma ekonomiczne Z-3
Pisma pomniejsze Z-3
Pisma społeczne Z-3
Pochwała A. A. Jacyny T-10
Podług stawu grobla T-9
Podróż bez celu T-13
Po maskaradzie T-55
Pomnik Franciszka Dmochowskiego na Parnasie T-U
Popas T-19
Po pijanemu T-43
Po trzeźwemu T-45
Powiastki polskie T-64
Powieści i pisma humorystyczne T-52, Z-1
Powrót mój do kraju T-75b
Prima aprilis T-35
Prosta droga najkrótsza T-9
Przewoźnik T-64
Przez sen T-41
Raport o więzieniach Królestwa Polskiego Cz-GW
Reise ohne Ziel T-13
Rok 1935, czyli kobiety XX wieku T-44
Rozprawa przy rozpoczęciu kursu ekonomii politycznej T-6
Roztrzepany T-34
Rys ogólny nauki finansów T-12
Rys zasług ks. Adama Czartoryskiego Cz-RTWPN
Sanszopansiana T-9
Słowo o wyborach Cz-OB
Spacery po ulicach Warszawy Cz-PDz
Spełniona klątwa T-75b
Starost (Der) und sein Nachbar T-14
Strach ma wielkie oczy T-51
Sumienie T-42
Tarlo T-17
Tarło T-17
Teatr T-60, Z-2
Théorie des richesses sociales T-16
Urywki T-69
Urzędniczka T-61
Wiersz do wojska polskiego z okoliczności rozpoczętej wojny z Moskwą T-4
Wspomnienie o Warszawskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk T-67
Wyimki z rękopisma o obyczajach za czasów Augusta Trzeciego (J. Kitowicz) E-1
Wyprawa kujawska T-64
Wyprawa wołoska T-64
Zacny człowiek T-62
Zdanie sprawy o Instytucie (J. Capo d'Istria) P-4
Zdanie sprawy z podróży po niektórych krajach Europy T-22
Zmiana mieszkań T-37
Zosia Przybylanka T-59
Z pamiętników T-75b
Z siedmiu najbrzydsza T-47
Żona Fra-Diavolo T-46
Życie i przypadki Faustyna ... Dodosińskiego T-32

OPRACOWANIA

Biografia i pamiętniki

Gaz. Korespondenta Warsz. i Zagr. 1808 nr 80 s. 1061-1062. — *Gaz. Warsz.* 1808 nr 80 s. 1329-1331. — F. Chopin: Korespondencja. Wyd. i oprac. B. E. Sydow. T. 1-2. W-wa 1955. — K. W. Wójcicki: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 3. W-wa 1858. — S. K. Kossakowski: Monografie historyczno-genealogiczne niektórych rodzin polskich. T. 2. W-wa 1860 s. 136-139. — K. Wł. W. (Wójcicki): F. hr. Skarbek. *Kłosy* 1865 nr 3. — *Bibl. Warsz.* 1866 t. 4 s. 484. — F. Krupiński: F. hr. Skarbek. *Tyg. Ilustr.* 1866 t. 2 (14) nr 378, nr 379. — A. Wiślicki: F. Skarbek. *Przegl. Tyg.* 1866 s. 387. — K. W. Wójcicki: Nekrolog. *Kłosy* 1866 t. 15 nr 74. — K. W. W. (Wójcicki). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 23 (1866). — Bolesławita (J. I. Kraszewski): F. Skarbek. W: Rachunki z r. 1866. Poz. 1867 s. 326-332. — L. Wołowski: (Wspomnienie pośmiertne). *Annales de la Société d'Économie Politique 1867-1868* t. 7 (wyd. Paryż 1895) s. 76-77. — (Pamiętniki. Rec.): K. Kantecki. *Przew. Nauk. i Lit.* 1878 s. 855-864; M. *Przegl. Lw.* t. 16 (1878) s. 362-368; R. Nałęcz. *Przegl. Pol.* 1878/79 t. 2 s. 106-112; M. Chyliński. *Dwutyg. Nauk.* 1879 nr 4. — F. Skarbek. *Lech* 1878 nr 21-22. — P. Chmielowski: F. Skarbek. *Złota przędza poetów i prozaików polskich.* T. 2. W-wa 1885. — Wł.: F. Skarbek. *Tyg. Ilustr.* 1892 t. 5 nr 113. — P. Chmielowski: F. hr. Skarbek. *Album biogr. zasłużonych Polaków i Polek w XIX w.* T. 2. W-wa 1901. — J. Grajnert: Wspomnienia z życia umysłowo-artystycznego Warszawy w ciągu l. 1853-63. *Wędrowiec* 1901 nr 43. — T. Żychliński: Złota księga szlachty polskiej. R. 25. Poz. 1903. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 5-8. Kr. 1904-1906. — G. Korbut. *Sto lat myśli pol.* T. 3 (1907). — J. Bieliński: Królewski Uniwersytet Warszawski (1816-1831). T. 2. W-wa 1911. — B. Gubrynowicz: Ze studiów nad życiem i pismami K. Brodzińskiego. *Księga pam. ku uczczeniu 250 rocznicy założenia Uniwersytetu Lwowskiego.* T. 1. Lw. 1912 s. 27-29 i odb. —

http://rcin.org.pl

J. Łazowski: Przyczynek do życiorysu F. Skarbka. (Z urzędowych akt osobistych). *Ekonomista* 1923 nr 1 s. 66-74. — B. Gubrynowicz: Garść szczegółów do biografii i twórczości K. Brodzińskiego. *Pam. Lit.* R. 21 (1924/25) s. 289-290. — J. Ruchniewicz: Toruń w życiu Chopina. Tor. 1926. — K. Krzeczkowski: Zapomniany nauczyciel F. Skarbka. *Ekonomista* 1928 nr 4 s. 28-43. — K. Krzeczkowski: Skarbek F. *Enc. of Social Sciences*. T. 14. N. Jork 1934; wyd. nast. N. Jork 1950. — J. Sienkiewicz: Pamiętnik wystawy „Malarstwo warszawskie I poł. XIX w." W-wa 1936. — Z. Bogusławska: Pisarz dawnej epoki — F. Skarbek. *Teka Pomorska* 1936/37 nr 3/4. —

T. Mikulski: (Wstęp do) Notatki śląskie. *Zaranie Śląskie* 1947 z. 4; przedr. w: Temat Wrocław. Wr. 1961. — T. Mikulski: „Podobny do Yoryka". *Zesz. Wr.* 1947 nr 3; przedr. rozszerz. w: Spotkania wrocławskie. Wr. 1950 i wyd. nast. [Rec.: I. Kucharska. *Polonistyka* 1949 nr 4; J. Gawałkiewicz. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) z. 1 s. 328-330]. — S. Kozakiewicz: Warszawskie wystawy sztuk pięknych w l. 1819-1845. Wr. 1952. — J. Chałasiński: Czasopisma naukowe warszawskie w latach Królestwa Kongresowego. *Przegl. Nauk Hist.-Spol.* 1954 t. 4 s. 19-21. — J. Sienkiewicz: Widok z Pałacu Staszica w 1825 r. *Stolica* 1955 nr 15. — J. Makowski: F. Skarbek. *Nowy Tor* 1956 nr 43. — A. Bartoszewicz: Jeszcze jedna decentralizacja. *Pomorze* 1958 nr 14. — Z. Komorowski: Imiennik. *Kierunki* 1958 nr 39. — *Problemy* 1958 nr 4 s. 237. — F. German: Chopin i literaci warszawscy. (Kr. 1960). — T. Gumiński: F. Skarbek w Legnicy. *Wiad. Legnickie* 1961 nr 3. — Sztuka warszawska... (Katalog wystawy). W-wa 1962. — P. Dzianisz: Okolica Chopina. Gdynia 1964. — F. German: F. Skarbek w Warszawie. *Stolica* 1967 nr 51/52 — Z. Suchar: Życie i przypadki F. Skarbka. *Pomorze* 1967 nr 2.

Opracowania twórczości

K. W. Wójcicki: F. hr. Skarbek. *Bibl. Warsz.* 1871 t. 1 s. 219 n., 397 n., t. 4 s. 403 n. i odb. rozszerz. (W-wa 1873). — K. Wojciechowski: Przyczynek do dziejów reakcji przeciw wszechwładztwu uczucia po r. 1820. *Pam. Lit.* R. 4 (1905) s. 275-278. — Pec: Rozbiór działalności literackiej F. Skarbka. (Streszcz.). *Muzeum* 1906 t. 2 s. 136-137. — K. Kaszewski: (Wstęp do) Anakreon. W-wa 1907. — Z. Mocarski: Młodzieńczy wiersz F. Skarbka. *Tyg. Tor.* 1924 nr 27; *Gaz. Warsz.* 1924 nr 188. — J. Korpała: Za kulisami młodej Warszawy literackiej przed powstaniem listopadowym. *Pam. Lit.* R. 28 (1931) s. 563-564. — M. Szyjkowski: Polská účast v českém narodním obrození. Cz. 1. Praga 1931. — J. Ujejski: Dzieje polskiego mesjanizmu do powstania listopadowego włącznie. Lw. 1931. — A. Czartkowski: Ze sztambucha Kazimiery Wołowskiej. *Ruch Lit.* 1932 nr 2. — B. Suchodolski: Kultura i osobowość. W-wa 1935 s. 369-378 i 644. — Z. Libera: Pisarze liberalizmu polskiego. *Tow. Nauk. Warsz. Spr. z Posiedzeń Wydz. I Językoznawstwa i Hist. Lit.* R. 42 (1949) s. 83-87. — M. Piszczkowski: Idylla pańsko-chłopska w literaturze polskiej. *Księga pam. ... J. Kleinera*. Łódź 1949. — K. Wyka: (Wstęp do) A Fredro: Pisma wszystkie. T. 1. W-wa 1955 s. 37-43, 94. — Z. Libera: Z problemów sentymentalizmu w literaturze polskiej. *Z polskich studiów slawistycznych*. T. 2. W-wa 1958. — J. W. Gomulicki: (Nota do) Iskry z popiołów. W-wa 1959 s. 35-36. — M. Piszczkowski: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 2. Wr. 1963 *PAN Oddz. w Kr. Komisja Hist.-Lit.* 9. — A. Bartoszewicz: Toruń w życiu i twórczości F. Skarbka. *Roczn. Tor.* R. 1 (1966).

Utwory powieściowe

Monografie: A. Słapa: F. Skarbek jako powieściopisarz. Kr. 1918 *Prace Hist.-Lit.* 9. [Rec.: K. Wojciechowski. *Pam. Lit.* R. 16 (1918) s. 127-130; W. Feldman. *Nowa Reforma* 1919 nr 360]. — K. Bartoszyński: O powieściach F. Skarbka. (W-wa 1963) *IBL PAN. Historia i Teoria Lit. Hist. Lit.* 8. [Rec.: H. Markiewicz. *Ruch Lit.* 1963 z. 5/6; J. Ziętarska. *Przegl. Hum.* 1964 nr 1; Z. Libera. *Roczn. Lit. 1963* (W-wa 1965) s. 222-223; M. Żmigrodzka. *Pam. Lit.* R. 56 (1965) z. 3].

(Chwila wesołości. Rec.). *Gaz. Lit.* 1822. — (Pan Antoni. Podróż bez celu. Rec.): *Dziedzilia czyli Pam. Płocki* 1824; F. S. Dmochowski. *Bibl. Pol.* 1825 t. 1. — (Pan starosta. Rec.). F. S. Dmochowski. *Bibl. Pol.* 1826 t. 1. — K. N...ska (Nakwaska): O romansach historycznych z powodu nowego dzieła F. Skarbka pt. Tarło. *Gaz. Pol.* 1827 nr 49 n. [Polemika: *Gaz. Korespondenta Warsz. i Zagr.* 1827 nr 46]. — (Tarło. Rec.): F. S. Dmochowski. *Bibl. Pol.* 1827 t. 3; *Gaz. Pol.* 1827 s. 198-206; *Rozmaitości* (Lw.) 1833 nr 21; J. C. Z. *Magazin f. d. Literatur d. Auslandes* (Berlin) 1833 nr 28 s. 112. —

http://rcin.org.pl

J. I. KRASZEWSKI: O polskich romansopisarzach. *Wizerunki i Roztrząsania Nauk.* 1836 nr 11; przedr. w: Wybór pism. Oddz. 10. W-wa 1894 s. 15. — (Życie i przypadki Faustyna Dodosińskiego. Rec.): S. T. *Tyg. Lit.* 1838; J. I. KRASZEWSKI. *Tyg. Petersb.* 1839 nr 35; *Athenaeum* 1841 t. 5 s. 208; E. z RADECKA MIKULICZ. *Tyg. Petersb.* 1842. — (Powieści i pisma humorystyczne. Rec.). K. LIBELT. *Tyg. Lit.* 1841. — M. GRABOWSKI. *Tyg. Petersb.* 1845. — (Der Starost und sein Nachbar; Die Reise ohne Ziel. Rec. przekł.). IG. S. (SANKIEWICZ). *Bibl. Warsz.* 1847 t. 2 s. 206-208. — L. DUNIN-BORKOWSKI: Powieściopisarstwo polskie. *Tyg. Pol.* 1848. — (Powiastki polskie. Rec.). K. WŁ. W. (WÓJCICKI). *Bibl. Warsz.* 1862 t. 1 s. 394-396. — (Olim. Rec.). F. FALEŃSKI. *Tyg. Ilustr.* 1866 t. 14 s. 262--263. — K. W. WÓJCICKI: O powieści. *Kłosy* 1868 nr 132-133, 135-136. — S. TARNOWSKI: Romans polski w początku XIX w. *Przegl. Pol.* 1871 t. 3 i odb. (Kr. 1871); przedr. *Niwa* 1880 t. 18. — (Kasztelan. Rec.). *Gaz. Wielkopol.* 1872 nr 7. — P. CHMIELOWSKI: (Wstęp do) Pamiętniki Seglasa. W-wa 1898 *Bibl. Dzieł Wyborowych* 37. —

K. WOJCIECHOWSKI: Przedmowy do pierwszych powieści polskich XIX w. *Pam. Lit.* R. 4 (1905) s. 271-272. — W. BOROWY: Ignacy Chodźko. Kr. 1914 *Prace Hist.-Lit.* 4 s. 95-96. — Z. SZWEYKOWSKI: Powieści historyczne Henryka Rzewuskiego. W-wa 1922 *Studia z Zakresu Hist. Literatury Pol.* 1 s. 20-22. — K. WOJCIECHOWSKI: Historia powieści w Polsce. Lw. 1925. — J. KRZYŻANOWSKI: Z dziejów walterskotyzmu polskiego. *Przegl. Współcz.* t. 44 (1933) nr 130; przedr. w: W świecie romantycznym. Kr. 1961 *Bibl. Studiów Lit.* — Z. SZWEYKOWSKI: Rozwój powieści w Polsce. *Dzieje literatury pięknej w Polsce. PAU.* Cz. 2. Wyd. 2. Kr. 1936. — M. LUDZIŃSKI: (Posłowie do) Pan starosta. W-wa 1951. — K. BARTOSZYŃSKI: (Posłowie do) Pamiętniki Seglasa. W-wa 1959. [Rec. wyd.: W. BILLIP. *Nowa Kultura* 1959 nr 33; KONRAD (L. GLUCK). *Słowo Powsz.* 1959 nr 122; J. JACKL. *Nowe Książki* 1959 nr 13; x.x. (S. PIETRASZKO). *Odra* 1959 nr 35; H. STANKOWSKA. *Polonistyka* 1960 nr 1; J. JAROWIECKI. *Wiad. Hist.* 1961 nr 3]. — K. BARTOSZYŃSKI: (Posłowie do) Życie i przypadki Faustyna Dodosińskiego. W-wa 1959. [Rec. wyd.: W. BILLIP, J. JACKL, H. STANKOWSKA, jw.; (j. r.) (J. RATAJCZAK). *Tyg. Zach.* 1960 nr 6]. — Z. SINKO: Powieść angielska osiemnastego wieku a powieść polska 1. 1764-1830. (W-wa 1961) *IBL PAN. Historia i Teoria Lit. Hist. Lit.* 6. — H. STANKOWSKA: Analiza wątku romansowego we wczesnych historycznych powieściach polskich. *Zesz. Nauk. Wyższej Szkoły Pedag. w Opolu* 1962 (wyd. 1963) *Hist. Lit. z.* 2. — M. JASIŃSKA: Narrator w powieści przedromantycznej (1776-1831). (W-wa 1965) *IBL PAN. Historia i Teoria Lit. Hist. Lit.* 15. — H. STANKOWSKA: Początki powieści historycznej w Polsce (do r. 1830). Opole 1966 *Zesz. Nauk. Wyższej Szkoły Pedag. w Opolu S. B: Studia i Rozpr.* 11.

Utwory dramatyczne

(Panna modna. Rec. teatr.). *Gaz. Warsz.* 1813 nr 14 s. 205. — (Intryga w straganie. Rec. teatr.): *Gaz. Pol.* 1829 nr 304; T. *Gaz. Warsz.* 1829 nr 316; *Kur. Warsz.* 1829 nr 308, 1830 nr 5. — (Biuraliści. Rec. teatr.): T. *Gaz. Warsz.* 1829 nr 343; *Kur. Pol.* 1829 nr 18; *Kur. Warsz.* 1829 nr 339, 1830 nr 20, 83. — (Piętnaście lat. Rec. teatr.): *Dekameron Pol.* 1830 nr 10 s. 30; T. *Gaz. Warsz.* 1830 nr 88; *Kur. Litewski* 1830 nr 38; *Kur. Warsz.* 1830 nr 86; *Pam. dla Płci Pięknej* 1830 t. 2 s. 58. — (Pan domu. Rec. teatr.): *Dzien. Powsz. Kraj.* 1830 nr 116; *Gaz. Korespondenta Warsz. i Zagr.* 1830 nr 106; *Gaz. Pol.* 1830 nr 318; *Kur. Warsz.* 1830 nr 113, 317; *Pam. dla Płci Pięknej* 1830 t. 2 s. 136. — (Czemuż nie była sierotą? Rec. teatr.): *Rozmaitości* (Lw.) 1833 nr 34, 49; *Gaz. Kr.* 1835 nr 8-9; *Kur. Kr.* 1835 nr 7. — (Sumienie. Rec. teatr.). *Rozmaitości* (Lw.) 1834 nr 5 s. 41. — (Żona Fra-Diavolo. Rec. teatr.). *Gaz. Kr.* 1836 nr 276. — (Nieproszeni goście; Biuraliści. Rec. teatr.). *Tamże* 1836 nr 288, 297. — (Intryga w straganie. Rec.). *Rozmaitości* (Lw.) 1839 nr 24. — (Biuraliści. Rec. teatr.). *Gaz. Teatr.* 1843 nr 56, 79. — (Zosia Przybylanka. Rec. teatr.): *Dzien. Mód Paryskich* 1847 nr 26 s. 271; *Ruch Muzyczny* 1862 nr 52 s. 828. — (Lekarstwo. Not. teatr.). *Tyg. Ilustr.* 1860 t. 1 nr 37 s. 335. — (Po maskaradzie. Rec. teatr.). S. PAWLICKI. *Bibl. Warsz.* 1868 t. 1 s. 475. — M. SZYJKOWSKI: Dzieje komedii polskiej w zarysie. Kr. 1921. — M. SZYJKOWSKI: Dramat w Polsce. *Dzieje literatury pięknej w Polsce. PAU.* Cz. 2. Wyd. 2. Kr. 1936.

Pisma ekonomiczno-społeczne i historyczne

(Gospodarstwo narodowe. Rec.): *Orzeł Biały* 1820 t. 5 s. 217-222; *Dekada Pol.* 1821 s. 237-240; *Leipziger Literatur-Zeitung* 1823 nr 228-229 (przekł. pol.

http://rcin.org.pl

Pam. Warsz. t. 6 (1823) s. 360-381; przedr. zob. Wyd. zbior. poz. 3 t. 1). — (O ubóstwie i ubogich. Rec.). *Gaz. Pol.* 1827 nr 187. — (Dykcjonarz ekonomii politycznej. Rec. przeróbki). F. B. (Bentkowski?). *Pam. Warsz. Umiejętności Czystych i Stosowanych* 1829 t. 1. — List Polaka w Paryżu bawiącego. *Gaz. Pol.* 1829 nr 63. — (Théorie des richesses sociales. Rec.): *Figaro* (Paryż) 1829 nr 43 (przedr. z przekł. pol. W. Szubert: Studia o F. Skarbku jako ekonomiście. Łódź 1954 s. 146-151); *Journal de Rouen* 1829 nr 72; *Journal des Débats* 1829 nr z 5 lutego (przekł. pol. *Pam. Warsz. Umiejętności Czystych i Stosowanych* 1829 t. 1 s. 262-264); *Le Mercure de France* 1829 t. 14 z. 10 (przekł. pol. jw. t. 2 s. 183-190); *Nouveau Journal de Paris* 1829 nr 364; *Revue Encyclopédique* 1829 maj (przekł. pol. *Gaz. Pol.* 1829 nr 204, nr 205); *Czasopis. Nauk. od Zakładu Nar. im. Ossol. Wyd.* 1832 z. 1 s. 33-39. — Uwagi nad częścią wyjątku z raportu F. Skarbka „O więzieniach Królestwa Polskiego", umieszczoną w nr 60 „Gazety Warszawskiej" 1832 r. (W-wa (1832). — L. Bianchini: Miscellanea di economia. Neapol 1836 (o „Théorie des richesses sociales"). — C. G. Coquelin, G. U. Guillaumin: Dictionnaire de l'économie politique. T. 1. Paryż 1852. — (Ogólne zasady nauki gospodarstwa narodowego. Prospekt). *Bibl. Warsz.* 1858 t. 3 s. 471-472. — (Dzieje Księstwa Warszawskiego. Rec.). L. Siemieński. *Czas. Dod. Mies.* 1859 t. 16 s. 494-511. — M. Marasse: Przegląd polskiej literatury ekonomicznej. Kr. 1864. —

J. B. Oczapowski: Celniejsi pisarze umiejętności skarbowej. *Ekonomista* 1868 t. 2 s. 14-15. — E. Stawiski: Studia ekonomiczne. *Bibl. Warsz.* 1872 t. 2 s. 169. — (Dzieje Polski. Cz. 2-3. Rec.): S. Buszczyński. *Ruch Lit.* 1877 t. 4 nr 28-37; B. Limanowski. *Tydzień Lit.* 1877 s. 123-125. — Z. Pietkiewicz: Ekonomiści w Polsce. (Przyczynek do dziejów ekonomii politycznej u nas). *Przegl. Tyg.* (dod. mies.) 1885 t. 2 s. 417-436. — J. Chmielowski: (Wstęp do) Dzieje Księstwa Warszawskiego. Wyd. 3. W-wa 1897 *Bibl. Dzieł Wyborowych* 8. — S. Grabski: Der polnische Nationalökonom Graf F. Skarbek. *Zeitschrift f. Volkswirtschaft, Sozialpolitik u. Verwaltung* 1899 t. 8 z. 5 s. 504-529. [Rec.: S. Głąbiński. *Kwart. Hist.* R. 14 (1900) s. 296-298; S. Piotrowski. *Ateneum* 1900 t. 4 s. 172-175; H. Radziszewski. *Bibl. Warsz.* 1900 t. 1 s. 555-560]. — S. Grabski: Współczesna nasza literatura ekonomiczna i stanowisko jej w historii rozwoju polskiej myśli ekonomicznej. *Ekonomista* R. 1 (1901) nr 1-2. — Bo. W. (K. Krzeczkowski): Dobroczynność publiczna (w Królestwie Polskim) 1815-1900. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 41 (1908/09) s. 32-34. — Ż. Grotowski: Rozwój zakładów dobroczynnych w Warszawie. W-wa 1910 s. 112 n. — Z. Daszyńska-Golińska: F. hr Skarbek jako ekonomista i działacz społeczny. (Wstęp do) Ogólne zasady nauki gospodarstwa narodowego. W-wa 1911. — Ż. Grotowski: Poglądy ekonomistów polskich pocz. XIX stulecia na reformy gospodarcze. *Ekonomista* R. 11 (1911) t. 2 nr 2, R. 12 (1912) nr 2-3; wyd. osob.: Statyści polscy pocz. XIX stulecia. Kr. 1923 s. 64-65. —

Z. Daszyńska-Golińska: Polska nauka ekonomiki. Próba charakterystyki. *Ekonomista* R. 20 (1920) nr 2. — E. Czapska: Sale zarobkowe Staszica. Wykonanie testamentu Staszica (1827-1830). *Stanisław Staszic 1755-1826. Księga zbior.* Lubl. 1928. — E. Taylor: Ekonomia w Szkole Głównej Warszawskiej. *Ekonomista* R. 30 (1930) nr 1 s. 1-39. — (Elementarne zasady gospodarstwa narodowego. Rec.). J. Bogdanowicz. *Roczn. Dziejów Społ.* 1932 z. 2. — J. Haytler: F. hr. Skarbek jako penitencjarysta. W-wa 1935 *Biblioteczka Penitencjarystów Pol.* [Rec.: S. Pławski. *Przegl. Prawa i Administracji* t. 61 (1936) s. 281-284; Ważniejsze głosy krytyki o rozprawie J. Haytlera... W-wa (1938)]. — K. Krzeczkowski: Rozwój ubezpieczeń publicznych w Polsce. T. 2 cz. 1-2. W-wa 1935. — A. Grodek: Idea banku narodowego. (Geneza Banku Polskiego 1763-1828). W-wa 1936; przedr. w: Studia z historii myśli ekonomicznej. W-wa 1963. — A. Grodek: Piotr Małeszewski (1767-1828) i jego nauka społeczna. W-wa 1936; przedr. w: Studia z historii myśli ekonomicznej, jw. — K. Krzeczkowski: (Wstępy do) Pisma pomniejsze. T. 1-2. W-wa 1936-1937. [Rec. wyd.: M. Karpiński. *Przegl. Prawa i Administracji* t. 61 (1936) s. 284-285]. — S. Głąbiński: Historia ekonomiki polskiej. T. 1. Lw. 1939 s. 373 n. —

E. Taylor: Wstęp do ekonomiki. Wyd. 2. Gdynia 1947. — J. Czarkowski: Zarys dziejów myśli ekonomicznej w Polsce. Kr. 1948 *Historia Nauki Pol. w Monogr.* XVIII. — A. Grodek: Polska postępowa myśl finansowa epoki feudalizmu i kapitalizmu. *Ekonomista* R. 50 (1950) nr 4; przedr. w: Studia z historii polskiej myśli ekonomicznej, jw. — B. Suchodolski: U źródeł postępowych tradycji nauki w Polsce. *Myśl Współcz.* 1951 nr 6/7. — B. Suchodolski: Głos

http://rcin.org.pl

w dyskusji. *Kołłątaj i wiek Oświecenia*. W-wa 1951 s. 151. — Z. Gajczyk: Uwagi w sprawie poglądów ekonomicznych F. Skarbka. *Ekonomista* 1952 nr 4 s. 230-235. — A. Grodek: Zarys historii polskiej myśli ekonomicznej. Cz. 1. *Tamże* 1952 nr 3; przedr. w: Studia z historii myśli ekonomicznej, jw. — W. Szubert: F. Skarbek w polskiej i obcej literaturze ekonomicznej. *Przegl. Nauk Hist. i Społ.* 1952 t. 2 s. 230-235 i odb.; przedr. w zbiorze: Studia o F. Skarbku jako ekonomiście. Łódź 1954 *Prace z Historii Myśli Społ.* 3. [Rec.: S. Szefler. *Ekonomista* 1955 nr 1; K. Grzybowski. *Journal of Central Europ. Affairs* t. 16 (1957) nr 4; W. W. Soroka. *American Slavic a. East European Review* 1957 s. 407-409]. — W. Szubert: F. Skarbek w historii polskiej myśli ekonomicznej. *Ekonomista* 1953 nr 3 s. 192-197. — W. Szubert: (Wstęp do) Ogólne zasady nauki gospodarstwa narodowego. T. 1. W-wa 1955. [Rec. wyd.: Z. Gajczyk. *Ekonomista* 1956 nr 4 s. 179-192; J. Górski. *Roczn. Dziejów Społ. i Gosp.* t. 19 (1957) s. 498-512]. — M. Fleszar: Studia z dziejów geografii ekonomicznej w Polsce od poł. XVIII w. do r. 1848. W-wa 1956 *Prace Geogr.* 8. — J. Górski: Sporne problemy tzw. „klasycyzmu" w polskiej myśli ekonomicznej l. 1800-1830. *Ekonomista* 1957 nr 6. [Rec.: A. Grodek. *Kwart. Hist.* R. 65 (1958) nr 3]. — E. Taylor: F. Skarbek — ojciec polskiej ekonomii politycznej. *Roczn. Pol. Tow. Ekonomicznego* 1956/57. — M. Senkowska: Raport F. Skarbka o warszawskim więzieniu śledczym z 1828 r. *Czasop. Prawno-Hist.* t. 9 (1957) z. 2. — Z. Komorowski: F. Skarbek — polski prekursor socjologii. *Przegl. Pol. i Obcy* 1958 nr 3. — Z. Komorowski: F. Skarbek — ojciec pozytywizmu. *Biul. Informacyjny PAX* 1958 nr 5. — T. Kur: Jubileusz PZU. *Stolica* 1958 nr 47. — M. Senkowska: F. Skarbek — polski reformator więziennictwa. *Prawo i Życie* 1961 nr 11. — J. Górski: Polska myśl ekonomiczna a rozwój gospodarczy l. 1807-1830. Studia nad początkiem zacofania gospodarczego. W-wa 1963. — S. Smoleński: F. Skarbek (1792-1866). Tradycje polskiej myśli ekonomicznej. *Przegl. Ekonomiki Przemysłu Okrętowego* 1966 s. 72-74.

SKORASZEWSKI JÓZEF MAKSYMILAN (2 poł. w. XVIII—1 poł. w. XIX)

Inne formy nazwiska: Pomian-Skoraszewski; Pomian von Skoraszewski; Skóraszewski.

Krypt.: P.R.B.C.S. Podkomorzyc Parnawski.

Tłumacz, autor podręczników.

Data urodzenia i pochodzenie nieznane. Według metryki miał się nazywać Bartłomiejem Grzegorzem, Józefem Maksymilianem nazwał się z czasem podobno sam, przyjmując nadto bezprawnie do nazwiska przydomek: Pomian. W latach dziewięćdziesiątych wydawał przekłady powieści i powiastek w warszawskiej oficynie Dufoura. Następnie drukował w Łowiczu (1803), Piotrkowie (1804), Gdańsku (1805) i Wilnie (1808 lub 1805), głównie podręczniki, podając się za „profesora matematyki, historii i fizyki eksperymentalnej, aprobowanego nauk wyzwolonych i stanu akademickiego kandydata, zgromadzenia elementarnego członka". W 1804/05 miał prowadzić w Piotrkowie konwikt szlachecki wzorowany na pijarskim konwikcie żoliborskim, ogłosił nawet drukiem „Egzamin" z półrocznych jego nauk. „Wszystko to przecież było tylko udaniem. Zwykła podobno gospoda nazwana została przez niego imieniem konwiktu nobilium". Po niedoszłym egzaminie zniknął z Piotrkowa, tym bardziej że Pomianowie z Poznańskiego wystąpili przeciw niemu z pretensjami o bezprawne używanie ich przydomka rodowego. W 1805 podjął w Gdańsku wydawnictwo periodyczne *Magazyn Literatury Polskiej*, które wszakże zakończyło się już na 6 numerze. Inne koleje życia nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Geografia albo zbiór wiadomości wielce potrzebnych o świecie i krajach od ludzi mieszkalnych, dla wygody szkół krajowych wydziałowych równie i prywatnie młodzi edukującej się z różnych autorów zebrana i sposobem łatwym ułożona przez... Łowicz 1803.

http://rcin.org.pl

2. Doniesienie o dziełach nowo wydanych i prenumeratach na nie. Piotrków 1804.

Dat. 31 marca. Zapowiadał druk w toruńskiej oficynie J. A. Kimmla: „Gabinetu moralności" wierszem, herbarza w t. 1-8, geografii trzech prowincji w t. 1-12, konstytucji M. Ładowskiego i A. Trębickiego, historii rewolucji polskiej i francuskiej. Nic z tego nie wyszło.

3. *Magazyn Literatury Polskiej*. Nr 1-6. Gdańsk 1805 (styczeń-czerwiec).

Zawartość: Chronologia dziejów powszechnych.

4. Egzamin z półrocznych nauk klasycznych i języków przez imć panów kawalerów Konwiktu Kolegium Nobilium JKMci w Piotrkowie d. 10 marca 1805 okazany, a ... Ludwice Augustynie ... królowej pruskiej w dniu narodzin ... przez ... do druku podany. Gdańsk 1805.

5. Historia dla imci panów kawalerów konwiktu Collegium Nobilium z różnych autorów zebrana i na polski język przetłumaczona przez... Gdańsk 1805.

6. Gramatyka polsko-łacińska dla szkolnej młodzieży sposobem łatwym ułożona przez... Gdańsk 1805.

Przekłady.

1. Pierwiastki literatury polskiej, czyli powieści moralne w języku polskim przez P. R. B. C. S. Podkomorzyca Parnawskiego po pierwszy raz wydane. W-wa 1792.

Tu m.in przekł. powiastek z czasopism *The Guardian* nr 167 (Abdalach i Balsora) i *The Rambler* 1751 (Nuradin i Almamulin — przedr. w poz. 4).

2. J. H. Bernardin de Saint-Pierre: Paweł i Maria, kochankowie jakich mało. Historia indyjska tłumaczona z angielskiego przez... T. 1-2. W-wa 1793. Wyd. nast.: W-wa 1796; W-wa 1805.

Tyt. oryginału franc.: Paul et Virginie; tyt. przekł. ang.: Paul and Mary, an Indian Story.

3. Rozmowy bardzo łatwe dla chcących się uczyć polskiego i niemieckiego języka przez... Gdańsk 1805.

4. Firnar i Zohar, czyli pragnienia nierozsądne; Nuradin i Almamulin, czyli użycie bogactw nierozsądne. Wil. 1808 (lub 1805).

Wyd. anonim., tłumacza rozwiązuje J. Reychman przez zestawienie z zawartością poz. 1. Zob. też Twórczość poz. 5.

OPRACOWANIA

J. Gacki: Dzieje instytutów edukacyjnych, mianowicie pijarskich zakładów w Piotrkowie. *Popis publiczny uczniów Szkoły Wojewódzkiej XX. Pijarów w Piotrkowie*. W-wa 1830. — B. Gubrynowicz: Romans w Polsce za czasów Stanisława Augusta. Lw. 1904. — W. Pniewski: Język polski w dawnych szkołach gdańskich. Gdańsk 1938 *Studia Gdań.* 2. — Z. Sinko: Powieść angielska osiemnastego wieku a powieść polska 1. 1764-1830. W-wa 1961 *IBL PAN. Hist. i Teoria Lit.* 6. — J. Rudnicka: Bibliografia powieści polskiej 1601-1800. Wr. 1964 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 13. — J. Reychman: Orient w kulturze polskiego Oświecenia. Wr. 1964.

SKRZETUSKI KAJETAN JÓZEF (1743—1806)

Pseud. i krypt.: J. K. S. S. P.; Jeden z XX. Scholarum Piarum Prowincji Polskiej.

Historyk, pedagog, poeta, tłumacz.

Ur. 31 marca 1743 na Rusi Czerwonej. Kształcił się w szkołach pijarskich. 8 lipca 1759 wstąpił do zgromadzenia pijarów, przyjmując imię Kajetana od św. Eustachego (imię chrzestne: Józef). Po odbyciu nowicjatu w Podolińcu (1759/60-1760/61) studiował retorykę w Rzeszowie (1761/62) i filozofię w Międzyrzeczu Koreckim (1762/63-1763/64). Następnie uczył w infimie w Złoczowie (1764/65) i w poetyce w Warszawie (1765/66). W 1766/67-1767/68 studiował tamże teologię, po czym (do 1776) uczył historii w Collegium Nobilium. Współpracował z *Zabawami Przyjemnymi i Pożytecznymi* (1772-1774). W l. 1777-1779 kształcił się za granicą (m. in. w Paryżu), po powrocie uczył ponownie w Collegium Nobilium, a od 1781/82 „cum honore Provinciae" w Szkole Rycerskiej (nauk historycznych i prawnych). W 1784 pełnił też przejściowo obowiązki bibliotekarza Szkoły. W 1785 otrzymał jako beneficium probostwo w Książu Wielkim k. Miechowa. W 1788-1789 sprawował urząd konsultora prowincji zakonnej, a w 1790-1792 — asystenta. W 1793 i 1794 uczył znowu w Szkole Rycerskiej („historiae et humaniorum").

Po rozwiązaniu Korpusu Kadetów wrócił do Collegium Nobilium (1795). W 1797 osiadł na probostwie w Książu Wielkim, gdzie zmarł 30 kwietnia 1806 (wg „Matriculi": w 1798).

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Rada prawdziwie przyjacielska o skutecznym człowieka uszczęśliwieniu ku pożytkowi młodzi dana przez jednego z XX. Scholarum Piarum Prowincji Polskiej. W-wa (1769). Wyd. nast. b. m. 1812.

Wg Sz. Bielskiego: z francuskiego.

2. Historia polityczna królestwa francuskiego od założenia monarchii do czasów teraźniejszych, z przydatkiem: O rządu odmianie; Szlachectwa, hrabiów, parów początku; Parlamencie; Dawnej kawalerii; Dziejopisach królestwa; tudzież Wzoru latopisarskiego współżyjących papieżów, cesarzów, królów ... i Tablic genealogicznych panujących familii; na koniec Szczególnych i osobliwszych anektotów i Opisania wielkich ludzi. Dla pożytku szlachetnej młodzi zebrana. Cz. 1-2. W-wa 1773.

Dedyk. Stanisławowi Augustowi.

3. Historia polityczna dla szlachetnej młodzi zawierająca zebranie krótkie: Przypadków znakomitych w dawnych monarchiach ... tudzież Uwagi polityczne nad zaszłymi w tychże państwach odmianami; na koniec: Wyobrażenie heroiczne niektórych sławnych w starożytności ludzi. Do pojęcia młodego wieku przystosowana. Cz. 1. W-wa 1773. Wyd. nast. W-wa 1777.

Dedyk. E. Lubomirskiej.

Cz. 2 pt.: ... zawierająca zebranie krótkie ... tudzież Uwagi polityczne ... O polityce i wojennej sztuce; O utrzymaniu pokoju w Europie; na koniec: Wyobrażenie heroiczne sławnych ludzi... W-wa 1775.

Dedyk. F. Rzewuskiemu.
Tu m.in. Przekłady poz. 1.

4. Mokotów. Ofiarowany J. O. Księżnie Lubomirski, marszałkowej w. k. w dzień imienin jej. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1774 t. 9 cz. 1 i osob. b. m. r. Wyd. nast.: przedr. J. Kott. *Twórczość* 1952 nr 12, w: Poezja polskiego Oświecenia. Antologia. (W-wa) 1954, toż wyd. 2 (W-wa) 1956.

5. Na dzień 8 maja w 1774 z okazji imienin Jaśnie Oświeconego Książęcia JMci Stanisława Lubomirskiego ... wiersz. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1774 t. 10 cz. 1.

6. Historia powszechna dla szkół narodowych na klasę III, pierwszy raz wydana. W-wa 1781. Wyd. nast.: Wil. 1783; Kr. 1784; Wil. 1791; Kr. 1792; Wil. 1804; Wil. 1809; Wil. 1810; Berdyczów 1812; W-wa 1819.

7. Przypisy do historii powszechnej dla szkół narodowych na klasę III, pierwszy raz wydane. W-wa 1782. Wyd. nast. Wil. 1783. Fragm. przedr.: S. Tync w: Komisja Edukacji Narodowej. Wybór źródeł. Wr. (1954) *BN* I 126; J. Lubieniecka w: Reforma programu szkolnego Komisji Edukacji Narodowej. Wybór źródeł. W-wa (1962).

8. Kazanie na niedzielę pierwszą po Trzech Królach o powolności potrzebnej w młodym wieku do nabycia rozumu i cnoty... W-wa 1783.

Dedyk. M. Poniatowskiemu.

9. Wiersz z okazji weselnych obrządków ... Izabelli Lasocki ... i ... Michała Ogińskiego ... 17 maja 1789 w Brzezinach odprawionych. B. m. (1789).

10. Widok polityczny w teraźniejszych okolicznościach Polski. W-wa 1791.

Wyd. anonim., autorstwo wg Sz. Bielskiego.

11. Prawidła początkowe nauki obyczajów do pojęcia uczącej się młodzi przystosowane... W-wa 1793. Wyd. nast. W-wa 1805.

Przekłady

1. (J. J. Rousseau): Projekt nieprzerwanego w Europie pokoju. Wyd. zob. Twórczość poz. 3 cz. 2.

Tyt. oryginału: Extrait du projet de la paix perpétuelle.

2. P. A. Metastasio: Dramma tragiczne Łaskawość Tytusa, z włoskiego języka ... na polski przełożone przez... W-wa 1779.

Tyt. oryginału: La Clemenza di Tito.

3. Voltaire: Brutus. Tragedia w 5 aktach przez ... napisana, na wiersz ojczysty przełożona przez... W-wa 1780. Fragm. przedr. Sz. Bielski w: Wybór różnych gatunków poezji. Cz. 3. W-wa 1807.

4. (F. T. M. d'Arnaud de Baculard): Zabawa tkliwego serca, czyli doświadczenie czułości. Z francuskiego przełożył... W-wa 1782.

Zawartość: Fannia, przypadek zdarzony w Anglii; Batylda, historia francuska.

5. S. F. de Genlis: Wieczory zamkowe, albo ciąg nauki obyczajów do pojęcia młodzi przystosowany. Z francuskiego dzieła ... na ojczysty język przełożył... Cz. 1-3. W-wa 1786. Wyd. nast.: W-wa 1789-1791; W-wa 1804; W-wa 1807; W-wa 1813.

Tyt. oryginału: Les Veillées du château, ou cours de moral...

6. F. de Beauharnais: Heroizm tkliwości, do zabawy pożytecznej służące

http://rcin.org.pl

dzieło... Na język ojczysty przełożył... Cz. 1-4. W-wa 1792.

Tyt. oryginału: Lettres de Stéphanie, ou l'héroïsme du sentiment.

Nadto w *Zabawach Przyjemnych i Pożytecznych* (1772 t. 2 cz. 1) ogł. przekł. satyry Horacjusza.

Listy i materiały

1. Do S. K. Potockiego w zbiorze z 1771--1777. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 260).

2. Do Teodora Szymanowskiego b. d. Rkps Bibl. Nar. sygn. IV5752 3).

3. Prośba do króla Stanisława Augusta za K. Skrzetuskim z daty 1 marca 1783 r. (bezimienna). Ogł. K. W. Wójcicki: Archiwum domowe. W-wa 1856 s. 94.
Rkps Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 132 42).

OPRACOWANIA

Matricula provinciae Polonae Scholarum Piarum 1742-1865. Rkps Arch. OO. Pijarów w Kr. nr 397 (odpis J. Buby w posiadaniu redakcji). — Protokoły posiedzeń Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych, 1775-1792. Wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1908 *Komisja Edukacji Nar.* 36. — Tajna korespondencja z Warszawy do Ignacego Potockiego, 1792--1794. Wyd. i oprac. M. Rymszyna, A. Zahorski. W-wa 1961 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 4. — A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 23 (1866). — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce w. XVIII. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — A. Karbowiak: O książkach elementarnych... Komisji Edukacji Narodowej. *Muzeum* 1893 i odb. — H. Ł. (Łopaciński). *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 25 (1902). — W. Smoleński: Publicyści anonimowi z końca XVIII w. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) i odb. (W-wa 1912). — K. Chodynicki: Poglądy na zadania historii w epoce Stanisława Augusta. Kr. 1915 *Prace Hist.-Lit.* 5. — M. Szyjkowski: Dzieje nowożytnej tragedii polskiej. Typ pseudoklasyczny. 1661--1831. Kr. 1920 s. 419. — S. Tync: Nauka moralna w szkołach Komisji Edukacji Narodowej. Kr. 1922. — L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. — W. Smoleński: Monteskiusz w Polsce. W-wa 1927. — M. Miterzanka: Działalność pedagogiczna ks. A. Czartoryskiego, generała ziem podolskich. Kr. 1931. — I. Z. Turowska-Barowa: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* 40. — W. Ogrodziński: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae*. T. 2. Kr. 1935 i odb. (Kr. 1935 s. 91-92). — A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773--1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. —

W. Bobkowska: Pruska polityka szkolna na ziemiach polskich w l. 1793-1806. W-wa 1948. [Rec.: H. Pohoska. *Kwart. Hist.* R. 56 (1948) z. 3/4]. — E. Jarra: Echi vichiani nel pensiero Polacco del secolo XVIII. *Rivista Internazionale di Filosofia del Diritto* 1952 fasc. III. — K. Opałek: Prawo natury u polskich fizjokratów. W-wa 1953. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — J. Kolasa: Prawo narodów w szkołach polskich wieku Oświecenia. W-wa 1954. — M. H. Serejski: Zarys historii historiografii polskiej. Cz. 1. Łódź 1954. — E. Rzadkowska: Encyklopedia i Diderot w polskim Oświeceniu. Wr. 1955 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 24. — M. H. Serejski: Koncepcja historii powszechnej Joachima Lelewela. W-wa 1958. — E. Aleksandrowska: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770-1777. Monografia bibliograficzna. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9. — S. Hubert: Poglądy na prawo narodów w Polsce czasów Oświecenia. Wr. 1960 *Prace Wr. Tow. Nauk. S. A* 66. — J. Lubieniecka: Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych. W-wa 1960 *Monogr. z Dziejów Oświaty* 4 s. 93-95, 98-100. — K. Mrozowska: Szkoła Rycerska Stanisława Augusta Poniatowskiego (1765-1794). Wr. 1961 *PAN. Monogr. Pedag.* 8. — J. Buba: Pijarzy w Polsce. *Nasza Przeszłość* t. 15 (1962). — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — J. Rudnicka: Bibliografia powieści polskiej 1601-1800. Wr. 1964 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 13. — W. Konopczyński: Polscy pisarze polityczni XVIII w. (do Sejmu Czteroletniego). W-wa 1966. — A. Wojtkowski: Zagadnienie przyczyn wielkości i upadku państw i narodów w podręcznikach pijarskich XVIII w. *Kultura i literatura w dawnej Polsce*. W-wa 1968.

http://rcin.org.pl

SKRZETUSKI WINCENTY BARTŁOMIEJ (1745—1791)

Krypt.: W. S.

Historyk, prawnik, publicysta, tłumacz.

Ur. w 1745 w Skrzetuszu w Krakowskiem; syn Stanisława. Kształcił się w Akademii Krakowskiej (immatrykulowany 25 maja 1756). W 1760 wstąpił w Podolińcu do zgromadzenia pijarów, przyjmując imię Wincentego (chrzestne: Bartłomiej). Studia humanistyczne odbył w Rzeszowie (1762), filozoficzne w Międzyrzeczu Koreckim (1763-1765), teologiczne w Krakowie (1768-1769). W 1765 uczył w klasie najniższej w Warszawie; w 1766 — w gramatyce w Radomiu, a w następnym — w Rzeszowie. W 1770 i 1772 uczył tamże retoryki. W 1771 pełnił funkcję prokuratora fabryk domowych pijarskich. W 1773-1774 przebywał w Warszawie, pracował w Archiwum Koronnym nad uporządkowaniem akt dyplomatycznych i pisał kronikę zakonnego domu warszawskiego „Annus 1772 in 1773" i „Annus 1773 in 1774", ale nie cieszył się najlepszą opinią u władz pijarskich („praeter eruditionem nihil habet religiosi"). Za „Mowy o główniejszych materiach politycznych" odznaczony przez króla medalem „Merentibus" (13 lipca 1773). L. 1774-1776 spędził w Paryżu. Po powrocie zabiegał bezskutecznie o probostwo. W 1780 był wychowawcą Stadnickiego, równocześnie uczył w warszawskim Collegium Nobilium. W 1782-84 pełnił także obowiązki prefekta szkół. W 1785-1787 przebywał przy Stanisławie Poniatowskim jako jego doradca. Dzięki Poniatowskiemu otrzymał bogatą koadiutorię w Grodnie, a następnie probostwo w majątku księcia na Żmudzi. W czasie Sejmu Czteroletniego pisał dla posłów mowy sejmowe. Zmarł 2 grudnia 1791 w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Opisanie państw europejskich geograficzne Win. Skrzetuskiego, 1770. Rzeszów. Rkps z XVIII w. Bibl. Jagiel. sygn. 4419.

Z dopiskiem innej ręki: „JMć ks. Skrzetuski a. 1770 dawał na retoryce w Rzeszowie". Tenże rkps zawiera nadto pracę: Elementa poeticae ac primae eloquentiae praecepta, in docenta utentiaque divisa, nobili iuventuti in Scholis Pius tradita Ressoviae a. 1773 in a. 1774. Tu nazwisko Skrzetuskiego wymienione tylko w dopisku: „Przez Winc. Skrzetuskiego 1774, w Rzeszowie". Autorstwo jego tej pracy wydaje się wątpliwe (nie przebywał i nie wykładał w tym czasie w Rzeszowie).

2. Dzieje Królestwa Szwedzkiego od panowania Waldemara, to jest od r. 1250, aż do niniejszego roku według lat porządku opisane. W-wa 1772. Wyd. nast. pt. Historia Królestwa Szwedzkiego. W-wa 1792.

Wyd. 1 dedyk. A. Mokronowskiemu.

3. O zwierzchności krajowej w Grecji pod Amfikcjonami. Wyd. w zbiorze: Historia polityczna państw starożytnych, od pewnego Towarzystwa napisana. T. 1. W-wa (1771-)1772.

Rozpr. podpisana krypt. W. S.

4. Mowy o główniejszych materiach politycznych. Powst. 1772-1774. T. 1 wyd. W-wa 1773; t. 2 zaginął w rkpsie. Niektóre mowy przedr.: M. Charkiewicz w: Compendium institutionum oratoriarum. Wil. 1782; *Monitor* 1784 nr 21-22; J. K. Bogusławski w: Mowy i wierzse moralne. T. 2. Wil. 1801; B. Suchodolski w: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953 (fragm.); Z. Florczak, L. Pszczołowska w: Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 1. W-wa 1958.

Tu m.in. Przekłady poz. 2.

5. Podziękowanie Najjaśniejszemu Panu za dany medal portretem J. K. Mci ozdobiony. (Wiersz). *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1773 t. 8 i osob. b. m. r.

6. Mowa przy dorocznym otwarciu szkół wojewódzkich u XX. Pijarów w Warszawie miana przez ... nauczyciela klasy VII dnia 25 września r. 1780. B. m. (1780).

7. Prawo polityczne narodu polskiego. T. 1-2. W-wa 1782-1784. Wyd. nast.: t. 1-2. W-wa 1787.

Wyd. 1 dedyk. B. Walickiemu.

Przeróbka niem.: J. S. Bandtkie: Historisch-kritische Analecten... Wr. 1802.

8. Historia powszechna dla szkół narodowych na klasę IV, dzieje greckie zawierająca. Pierwszy raz wydana. Kr. 1786. Wyd. nast.: Wil. 1797; Grodno b. r. (XVIII w.); Wil. 1806; Wil. 1810; Krzemieniec 1819.

Wyd. anonim.

http://rcin.org.pl

Przekłady

1. A. M. Ramsay: Podróże Cyrusa, historia obyczajna z rozmową o bajkach pogańskich i o ich teologii przez kawalera Ramsay, po francusku opisane, a dla pożytku na polski język przetłumaczone. T. 1-2. W-wa 1770 (dwa wyd.). Wyd: nast. W-wa 1803.

Wyd. bez wskazania tłumacza.

2. J. F. de La Harpe: O nieszczęśliwościach wojny i o pożytkach pokoju. Wyd. zob. Twórczość poz. 4.

3. J. B. Massillon: Kazania na uroczystości Chrystusa Pana przetłumaczone przez... Kr. 1782.

Inform. Estr. za katalogiem pijarskim; czy nie pomylone z przekł. A. M. Prokopowicza? Zob. Prokopowicz A. M., Przekłady poz. 6.

4. G. B. de Mably: O prawodawstwie, czyli o pierwszych zasadach praw z francuskiego języka wykład. W-wa 1783.

Wyd. bez wskazania tłumacza.

Prace edytorskie

1. Traktaty między mocarstwami europejskimi od roku 1648 zaszłe do roku 1763 podług lat porządku z przyłączoną potrzebnej historii wiadomością opisane. T. 3. W-wa 1774.

Wyd. bez wskazania wydawcy, przypisywane Skrzetuskiemu przez tradycję, T. 1-2 wyd. F. Obermeier, t. 4-6 — F. Siarczyński.

Listy

1. Do A. Mokronowskiego 6 listów z 1773-1776. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6147 t. 14 k. 150-161.

OPRACOWANIA

Album studiosorum Universitatis Cracoviensis. T. 5 (1720-1780). Wyd. K. Lewicki, J. Zathey. Kr. 1956 s. 116. — A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812. — F. Bentkowski: Żywot i prace uczone ks. W. Skrzetuskiego S. P. *Posiedzenie publiczne Królewskiego Warszawskiego Uniwersytetu na uczczenie pamiątki uczonych mężów odbyte d. 14 lipca 1827.* W-wa (1827). — K. W. Wójcicki: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 2. W-wa 1856. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 23 (1866). — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce XVIII w. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — A. Karbowiak: O książkach elementarnych na szkoły wojewódzkie z czasów Komisji Edukacji Narodowej. *Muzeum* 1893 i odb. — H. Ł. (Łopaciński). *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 25 (1902). — S. Grabski: Zarys rozwoju idei społeczno-gospodarczych w Polsce. T. 1. Kr. 1903. — S. Tync: Nauka moralna w szkołach Edukacji Narodowej. Kr. 1922. — M. Śliwińska: Duchowieństwo a sprawa włościańska za Stanisława Augusta. *Przegl. Powsz.* t. 183 (1929). — S. Głąbiński: Historia ekonomiki polskiej. T. 2. Lw. 1939. — A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. — W. Bobkowska: Pruska polityka szkolna na ziemiach polskich w l. 1793-1806. W-wa 1948. [Rec.: H. Pohoska. *Kwart. Hist.* R. 56 (1948) z. 3/4]. — A. Vetulani: Dzieje historii prawa w Polsce. Kr. 1948 *PAU. Historia Nauki Pol. w Monogr.* XVIIa. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — J. Kolasa: Prawo narodów w szkołach polskich wieku Oświecenia. W-wa 1954. — E. Rzadkowska: Encyklopedia i Diderot w polskim Oświeceniu. Wr. 1955 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 24. — M. H. Serejski: Koncepcja historii powszechnej Joachima Lelewela. W-wa 1958. — L. Chmaj: (Przypisy do) Historia Domus Varsaviensis Scholarum Piarum. Wr. 1959 *PAN. Arch. Dziejów Oświaty* 1. — S. Hubert: Poglądy na prawo narodów w Polsce czasów Oświecenia. Wr. 1960 *Prace Wr. Tow. Nauk. S. A* 66. — J. Lubieniecka: Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych. W-wa 1960 *Monogr. z Dziejów Oświaty* 4 s. 36, 100-101. — T. Słowikowski: Poglądy na nauczanie historii w Polsce w XVIII w. Kr. 1960 *PAN Oddz. w Kr. Komisja Prac Pedag. Prace Monogr.* 6. — J. Buba: Pijarzy w Polsce. *Nasza Przeszłość* t. 15 (1962). — Z. Libiszowska: Opinia polska wobec rewolucji amerykańskiej w XVIII w. Łódź 1962 *Łódz. Tow. Nauk. Wydz.* II 44. — S. Salmonowicz: Krystian Bogumił Steiner (1746-1814), toruński prawnik i historyk. Tor. 1962 *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* R. 65 z. 2. — S. Tync: Pijarzy a sprawa włościańska. *Nasza Przeszłość* t. 15 (1962). — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — J. Rudnicka: Bibliografia powieści polskiej 1601-1800. Wr. 1964 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 13 (s. v. Ramsay). — W. Konopczyński: Polscy pisarze polityczni XVIII w. (do Sejmu Czteroletniego). W-wa 1966. — A. Wojtkowski: Zagadnienie przyczyn wielkości i upadku państw i narodów w podręcznikach pijarskich XVIII w. *Kultura i literatura w dawnej Polsce.* W-wa 1968.

http://rcin.org.pl

SŁOTWIŃSKI FELIKS (1788—1863)

Prawnik, filozof, matematyk.

Ur. 18 maja 1788 we wsi Borowy (pow. tarnowski); syn Kazimierza h. Leliwa i Franciszki z Dunin Brzezińskich. Szkołę początkową ukończył w Jaśle (1798), gimnazjum w Tarnowie (1803), po czym studiował filozofię na Uniwersytecie Lwowskim (absolutorium uzyskał 22 sierpnia 1805) oraz prawo i nauki ścisłe w Szkole Głównej Krakowskiej (absolutorium z prawa dat. 6 września 1808). W 1809-1811 uczył w Szkołach Przygłównych w Krakowie; równocześnie ubiegał się (bez powodzenia) o posadę profesora matematyki w warszawskiej Szkole Kadetów i o Katedrę Matematyki Elementarnej w Szkole Głównej Krakowskiej. 8 czerwca 1811 doktoryzował się z filozofii (na podstawie rozprawy matematycznej); w tymże czasie (21 maja) powołany zastępczo na wakującą po Józefie Januszewiczu Katedrę Prawa Natury i Ekonomii Politycznej uniwersytetu krakowskiego. Patent na profesora otrzymał 14 listopada 1812. 3 maja 1815 uzyskał doktorat praw. W wykładzie prawa natury reprezentował kantowską wersję „prawa rozumowego" (krytyczną względem oświeconego fizjokratyzmu). Od końca 1814, równocześnie z pracą na uniwersytecie, zajmował się praktyką adwokacką (patron Trybunału Cywilnego I Instancji departamentu krakowskiego). Brał też udział w życiu politycznym posłując kilkakrotnie, od 1817 począwszy, do Zgromadzenia Reprezentantów Rzeczypospolitej Krakowskiej, należał do tzw. partii sądowej. W 1817 sprzedał odziedziczoną po rodzicach wioskę, nabywając w zamian kamienicę przy ul. Szerokiej 78. W 1818 mianowany członkiem Komitetu Redakcji Kodeksów (pracował w niej do 1837). W 1820 został dziekanem Wydziału Prawa i członkiem Wielkiej Rady Uniwersytetu Jagiellońskiego. Od 1822 był też obrońcą skarbowym.

W 1829 usunięty został ze stanowiska profesora Uniwersytetu na interwencję sejmowej „partii prezesowskiej" (S. Wodzickiego), pod zarzutem niezgodności głoszonych przez niego poglądów z nauką Kościoła — rolę głównego oskarżyciela odegrał dziekan Wydziału Teologicznego ks. Mateusz Kozłowski. W 1831 wrócił do pracy w Uniwersytecie, przestał się jednak angażować politycznie. W 1833 piastował znów urząd dziekana Wydziału Prawa (był dziekanem jeszcze w latach czterdziestych). W 1833-1847 wykładał prawo rzymskie i kanoniczne, potem przez krótki okres: prawo karne i prawo natury, następnie prawo kanoniczne oraz procedurę cywilną austriacką.

W 1834-1835 wydawał czasopismo prawnicze *Themis* (poszyt 1-3). W 1849 brał udział (w Wiedniu) w pracach komitetu dla ustalenia słowiańskiej terminologii prawniczej. Był czynnym członkiem Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. Wykłady uniwersyteckie prowadził do 1857; oficjalnie emerytowany w 1860. Zmarł 3 marca 1863 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Supremo Educationis Consilio Varsoviensi... trisectionis cuiuscunque anguli resolutionem humillime dedicat. Kr. 1811.

Rozpr. doktorska z filozofii.

2. Rozprawa o historii prawa natury i systematach różnych jego pisarzów. Ze zlecenia Świetnego Wydziału Prawnego, przez ... w celu odbywania konkursu na Katedrę Prawa Natury w Szkole Głównej Krakowskiej wakującą, w przeciągu dwóch miesięcy do wypracowania onej naznaczonych ukończona. Kr. 1812.

3. Rozprawa o potrzebie, prawnym początku i celu rządów. Napisana i czytana w amfiteatrze Nowodworskim ... w dniu 5 października 1813. Kr. 1815.

4. Odpowiedź ... na zdanie odprzeczne W. J. X. Andrzeja Trzcińskiego ... znajdujące się na karcie 65 w dziełku pod tytułem: Duch księgi natury odcieniony, wyszłym. Kr. 1814.

Por. Trzciński A., Twórczość poz. 23.

5. Rozprawa o metodzie matematycznym (!) w ogólności, a w szczególności o spo-

http://rcin.org.pl

sobie nauczania matematyki elementarnej. Kr. 1815.

6. De necessitate praescriptionum in statu civili cum respectu ad ius naturae, Romanum et Austriacum systematica dissertatio. Kr. 1815.

Rozpr. doktorska z prawa.

7. Prawo natury rządowe ... stosownie do porządku śp. K. A. Martiniego, zasad F. Zeillera, a metodu (!) F. Eggera, w języku polskim ułożone. Kr. 1815.

Nadto wyd. osob.: Treść dzieła O prawie natury rządowej, przez ... (Kr.) b.r.

8. O istotnych zasadach nauki skarbowej. Kr. 1818.

9. Do Prześwietnej Komisji Kwalifikacyjnej. (Kwalifikacja do urzędu sędziego apelacyjnego, w dniu 8 grudnia 1819 podana). Kr. b. r.

10. Głos ... członka Rady Wielkiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, miany na tejże Radzie d. 2 listopada 1821. Kr. (1821).

11. Prawo narodów naturalne, połączone z praktyką państw europejskich. Kr. 1822.

12. Prawo natury prywatne, połączone z uwagami nad prawem rzymskim, kodeksem galicyjskim i francuskim dotąd obowiązującym. T. 1-2. Kr. 1825.

W t. 2 dodana poz. 13. Por. też poz. 15.

13. Rozprawa o początkach i o postępach w nauce prawa natury, tudzież o istotnych różnicach między dawnym i dzisiejszym systematem tej umiejętności. Kr. 1825; toż w t. 2 poz. 12.

14. Programma iuris ecclesiastici publici et privati. Kr. 1826.

15. Prawo natury przez ścisłe odpowiedzi na bezgruntowne, fałszywe i obelżywe zarzuty Ojca Mateusza, dominikana krakowskiego, w godności filozoficznej nauki prawa wystawione. Powst. 1828. Wyd. w: Rozprawa między Ojcem Mateuszem dominikanem krakowskim a Feliksem Słotwińskim o dziele politycznym pt. Prawo natury prywatne ... wyszłym z druku w Krakowie 1825 r. Wr. 1829 (tu także: Uwagi nad dziełem ... przez Ojca Mateusza poczynione...).

Por. poz. 12.

Wersja łac.: Vindiciae iuris naturae ab erroneis, frivolis et calumniosis obiectionibus Patris Matthaei... repurgatae. (Kr.) 1830.

16. De immunitate ecclesiastica brevis disceptatio. *Roczn. Tow. Nauk. z Uniw. Kr. Połączonego* t. 15 (1833) i odb. Kr. 1833.

17. Ustawodawstwo Rzeczypospolitej Krakowskiej od chwili utworzenia jej politycznego bytu, to jest od roku 1815 aż do roku 1836. Zebrał w treści... Kr. 1836.

18. O jurysdykcji cywilnej zewnętrznej. Napisał ... i czytał na posiedzeniu publicznym Towarzystwa Naukowego, dnia 19 lutego 1838 r. ... Kr. 1838.

19. O jurysdykcji karnej zewnętrznej. Napisał ... i czytał na posiedzeniu publicznym Towarzystwa Naukowego ... dnia 11 czerwca 1838 r. Kr. 1838.

20. Institutiones iuris ecclesiastici... T. 1-2. Kr. 1839-1840.

21. Rys postępowania cywilnego w sądach Wolnego Miasta Krakowa, porównany z postępowaniem cywilnym w sądach galicyjskich. Kr. 1844.

22. Głos miany na posiedzeniu komitetu zajmującego się układaniem terminologii prawniczo-politycznej dla narodów słowiańskich, w Wiedniu dnia 17 września 1849. Wiedeń b. r.

23. Uwagi nad sektą Rongego i Czerskiego, dwóch byłych kapłanów rzymskokatolickich, odniesione do charakterów istotnych, znamionujących Boską objawioną religię. Kr. 1850.

24. O stanie prawnym włościan okręgu krakowskiego, a zarazem o prawach dziedziców, wynikających z najwyższych postanowień, znoszących pańszczyznę i różne daniny włościańskie. *Roczn. Tow. Nauk. z Uniw. Kr. Połączonego* t. 5 (20) (1850) i odb. Kr. 1851.

25. Uwagi Radcy Cesarskiego ... Członka Komisji pogorzelców do Wiednia delegowanej, nad relacją przez Wydział Skarbu i Administracji w Radzie Miejskiej, w przedmiocie projektów sub 3 i 4 zdaną. Ogł. H. Meciszewski w: Wiadomość do historii negocjacji pożyczki przez Wysoki Rząd Krajowy na odbudowanie spalonej części M. Krakowa udzielić się mianej. Kr. 1851.

26. Dzieje powszechnego Soboru Trydenckiego. Kr. 1857.

27. Wykład naukowy konkordatu, między ... Piusem IX i ... Franciszkiem Józefem I cesarzem Austrii d. 18 sierpnia 1855 r. w Wiedniu zawartego... (Fragm. wygł. na posiedzeniu Kr. Tow. Nauk. 1 grudnia 1857). Kr. 1858.

http://rcin.org.pl

28. O początku i przedmiocie konkordatów, z powołaniem ustaw zabezpieczających w Polsce całość religii katolickiej i wolność innych wyznań chrześcijańskich. *Roczn. Tow. Nauk. z Uniw. Kr. Połączonego* t. 2 (25) (1858) i odb. Kr. 1858.

29. Obalenie zasad febronianizmu w prawie kanonicznym w austriackim państwie przez drugi artykuł konkordatu między ... Piusem IX a ... Franciszkiem Józefem... Rzecz czytana przez... *Roczn. Tow. Nauk. z Uniw. Kr. Połączonego* t. 4 (27) (1860) i odb. Kr. 1860.

30. Krótki rys życia mojego. B. m. r.

Druk nie not. przez Estr. Egz. w Bibl. Jagiel. sygn. 22778 IV (inform. K. Opałek, s. 83). Może tekst identyczny z poz. 6 Listów i materiałów?

Nadto ogł. szereg pism procesowych (por. K. Opałek, s. 83-84). Rozprawy druk. w *Roczn. Tow. Nauk. z Uniw. Kr. Połączonego* i w *Themis* (1834-1835).

Wykłady uniwersyteckie Słotwińskiego, spisane przez F. Milżeckiego (pt. De enciclopedia et methodologia iuris; Ius ecclesiasticum; Prawo natury ... podług Zeilera i Martyniego), znajdują się w Ossol. sygn. 6172/I, 6173/I, 6174/I.

Przekłady

1. Zbiór niektórych wyrazów prawa natury prywatnego, z języka niemieckiego na polski przetłumaczonych. Powst. 1812. Rkps Arch. Uniw. Jagiel. S I 316.

2. F. A. Zeiller: Prawo natury prywatne ... terminologią i niektórymi prawniczymi przysłowiami pomnożone. Kr. 1813.

3. M. W. Voigt: Źródła spokojności duszy, które człowiek w swym własnym umyśle znajduje, dla wewnętrznego uspokojenia myślących ludzi przez ... w języku niemieckim napisane, a przez ... na język polski przełożone, potrzebnymi uwagami i przypisami pomnożone. Kr. 1814. Wyd. nast. Kr. 1845 (wyd. tyt.).

4. Ustawa cywilna sądowa dla Galicji Zachodniej. (Przekład). Wiedeń 1803 (1862).

Listy i materiały

1. Do Dyrektora Edukacji Narodowej z 15 sierpnia 1812 i in. Rkps Arch. Uniw. Jagiel. S I 316. Fragm. cyt. K. Opałek, s. 90, 91.

2. List z 1814. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3756.

3. Do Jana Śniadeckiego z 1827. Rkps jw. sygn. 3131.

4. Do V. Hanki. Ogł. W. A. Francew w: Pisma k W. Gankie. W-wa 1905.

5. Programma iuris naturae primo semestri tradendi, dat. 23 września 1811. Rkps Arch. Uniw. Jagiel. S I 130.

Tamże: Uwagi Dyrektora Edukacji, z 25 stycznia 1812.

6. Bieg życia... Dat. 17 sierpnia 1826. Rkps Arch. Uniw. Jagiel. S I 316.

Por. Twórczość poz. 30.

7. Odpowiedź Słotwińskiego udzielona Izbie Reprezentantów 11 czerwca 1828. Rkps jw. S I 84.

Arch. Uniw. Jagiel. przechowuje nadto wiele innych materiałów dotyczących Słotwińskiego.

OPRACOWANIA

(Supremo Educationis Consilio... Rec.): *Allgemeine Literatur Zeitung* (Halle) 1814 t. 4 s. 483-484; Uwagi nad pismem pt.: Supremo Educationis... przez jednego z członków Król. Tow. Warsz. Przyj. Nauk na posiedzeniu Wydziału Umiejętności dnia 24 kwietnia r. 1814 czytane. *Pam. Warsz.* t. 1 (1815) s. 422-434. — F. Kojsiewicz: Niektóre uwagi odnoszące się do tłumaczenia dzieła Voigta „O źródłach spokojności duszy". Dat. 1844. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6805II k. 1-35. — A. Grabowski: Wspomnienia. T. 2. (Powst. ok. 1860). Wyd. S. Estreicher. Kr. 1909 *Bibl. Kr.* 41. — (Nekrologi): M. Koczyński: F. Leliwa Słotwiński. Wspomnienie pośmiertne. *Czasopis. Poświęcone Prawu i Umiejętnościom Polit.* 1863 s. 189 n.; *Kur. Warsz.* 1863 nr 58. — A. Tessarczyk: Rzeczpospolita Krakowska wolna, niepodległa i ściśle neutralna ... (1815-1846). Poszyt 1-4. Kr. 1863-1870. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 23 (1866). — K. B. Szczaniecki: System prawa narodów. I. Rys rozwoju prawa narodów w dziejach. Kr. 1872. — F. Kasparek: Udział Polaków w uprawie prawa międzynarodowego. *Przew. Nauk. i Lit.* 1885 t. 1 s. 163 n. i odb. (Lw. 1885). — K. Bąkowski: F. Słotwiński. Szkic biograficzny. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7316 IV. — M. Szyjkowski: „Génie du christianisme" a prądy umysłowe w Polsce porozbiorowej. Lw. 1908 s. 97 n. — M. Straszewski: Dzieje filozoficznej myśli polskiej w okresie porozbiorowym. T. 1. Kr. 1912 s. 361-366, 444, 472. — L. Ręgorowicz: Szkolnictwo Wolnego Miasta Krakowa w dobie kuratorii Józefa hr. Załuskiego. W-wa 1930 *Prace Monogr.*

http://rcin.org.pl

z Dziejów Wychowania i Szkolnictwa w Pol. 7. — W. Bobkowska: Korespondencja Metternicha w sprawie Uniwersytetu Krakowskiego, 1820-1829. Kr. 1935 *PAU. Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* 3 s. LXXVI. —

T. Glemma: Wydział teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1795-1847. Kr. 1949. — W. Pawlak: Twórczość F. Słotwińskiego na tle polskiej nauki prawa narodów końca XVIII i pocz. XIX stulecia. *Spr. Wr. Tow. Nauk.* R. 4 (1949, druk. 1952) z. 2. — K. Opałek: Prawo natury u polskich fizjokratów. W-wa 1953. — W. Pawlak: Przyczynek do postępowych tradycji polskiej nauki prawa narodów (F. Słotwiński). *Państwo i Prawo* R. 8 (1953) nr 11. — M. Żychowski: Na marginesie źródeł do „Zarysu historii polskiej myśli ekonomicznej". *Ekonomista* 1953 z. 1 s. 179-182. — Bibliografia filozofii polskiej. 1765-1850. (Red. A. Kadler). W-wa 1955. — Sz. Wachholz: Rzeczpospolita Krakowska (okres od 1815 do 1830 r.). W-wa 1957. — B. Suchodolski: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — A. Petrani: Nauka prawa kanonicznego w Polsce w XVIII i XIX w. Lubl. 1961 s. 167. — K. Opałek: F. Słotwiński (1788-1863). Skrót referatu. *Spr. Wydz. Nauk. Społ. PAN* 1962 z. 5. — J. Pachoński: Drukarze, księgarze i bibliofile krakowscy, 1750-1815. Kr. 1962. — K. Opałek: U schyłku prawa natury. F. Słotwiński (1788-1863). *Zesz. Nauk. Uniw. Jagiel.* 100 *Prace Prawnicze* 18 (1964) s. 79-102. — M. Patkaniowski: Dzieje Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kr. 1964 *Zesz. Nauk. Uniw. Jagiel.* 79 *Prace Prawnicze* 13. — M. Chamcówna, K. Mrozowska: Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1765-1850. T. 2 cz. 1. Kr. 1965 *Universitas Jagellonica* 21/2. — R. Dutkowa: Uniwersytet Jagielloński w czasach Księstwa Warszawskiego. Szkoła Główna Krakowska w l. 1809-1814. Wr. 1965 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 30. — W. Wąsik: Historia filozofii polskiej. T. 2. W-wa 1966.

SŁOWACKI EUZEBIUSZ TOMASZ (1772–1814)

Krypt.: E. S.

Teoretyk i historyk literatury, tłumacz, dramatopisarz, poeta, pedagog.

Ur. 14 grudnia 1772 (wg inform. w testamencie) w Podhorcach (Galicji Wschodniej); syn Jakuba, zarządcy kluczy podhoreckiego i oleskiego w dobrach Wacława Rzewuskiego, i Małgorzaty z Zeydlerów. Ok. 1780 przeniósł się z rodziną na Wołyń (w okolice Dubna); od 1781 uczył się w szkołach krzemienieckich. Nie posiadając środków na dalsze studia postarał się o patent na geometrę królewskiego (wydany 31 maja 1792) i przez osiem lat pracował na Wołyniu jako geometra prywatny. W 1800 został nauczycielem domowym u Józefa Poniatowskiego w Tuhańczy (pow. kaniowski), gdzie poznał T. Czackiego, który w 1806 powierzył mu nauczanie wymowy i poezji w Liceum Wołyńskim (Krzemienieckim). W 1808 ożenił się z Salomeą Januszewską. Ojciec Juliusza.

W 1811 w wyniku konkursu powołany na profesora wymowy i poezji na Uniwersytecie Wileńskim. W sierpniu t. r. przeniósł się z rodziną do Wilna. Współpracował *z Kurierem Litewskim* (w 1811-1814, od 1812 redaktor). Zmarł na gruźlicę 10 listopada 1814 w Wilnie (wg starego stylu: 29 października); pochowany na cmentarzu Rosskim.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wanda. Tragedia w 5 aktach. Powst. ok. 1806. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 4.

2. O stanie oświecenia i literatury u dawnych. Rzecz czytana przed zaczęciem lekcji w Krzemieńcu r. 1807 czerwca 24 dnia. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 3. Fragm. przedr. I. Szydłowski w: Przykłady stylu polskiego. T. 1. Wil. 1827.

3. Mowa przy rozpoczęciu popisów rocznych w Gimnazjum Wołyńskim przez ... dnia 10 lipca r. 1808 miana. B. m. (1808). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 3.

4. O potrzebie doskonalenia języków narodowych i używania mowy ojczystej w wykładzie nauk. Rzecz miana przy rozpoczęciu popisów rocznych w Gimnazjum Wołyńskim przez ... dnia 16 lipca 1809 r.

http://rcin.org.pl

B. m. (1809). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 3.

5. Mowa przy zakończeniu roku szkolnego w Gimnazjum Wołyńskim, o szkodach wynikających z przerwania biegu nauk, miana przez ... dnia 17 miesiąca lipca 1810 r. (Krzemieniec) b. r. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 3.

6. O sztuce dobrego pisania w języku polskim. Powst. przed 1811. *Dzien. Wil.* 1815 t. 1. Wyd. nast.: *Pam. Lw.* 1817 t. 4 nr 13-16; pt. Sztuka dobrego pisania... zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 2.

Rkps Ossol. sygn. 1459/I (odpis J. Mrozińskiego).

Rozpr. konkursowa do Katedry Wymowy i Poezji Uniw. Wil.

Na końcu dod.: Przestrogi względem wprawiania uczniów do dobrego w języku polskim pisania.

7. O życiu i pracach uczonych Józefa Czecha... Rzecz czytana na obchodzie uroczystym pogrzebu w Gimnazjum Wołyńskim, dnia 28 kwietnia roku 1811. Wil. 1811. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 3. Fragm. przedr. I. Szydłowski, jw. poz. 2.

8. Elegia nad śmiercią Józefa Czecha... (Prozą). Powst. 1811. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 3.

9. Mowa miana r. 1811 przed rozpoczęciem lekcji wymowy i poezji w Uniwersytecie Wileńskim. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 3.

10. O wymowie. Wygł. na Uniwersytecie Wileńskim. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 2. Wyd. nast. (wybór): pt. Teoria wymowy. Zob. Wyd. zbior. poz. 2.

11. O poezji. Wygł. na Uniwersytecie Wileńskim. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 2. Wyd. nast. (wybór): pt. Teoria poezji. Zob. Wyd. zbior. poz. 2.

12. Oda na obchód uroczysty dnia 15 sierpnia 1812 roku w Wilnie. Wil. (1812) pt. Oda. *Kur. Litewski* 1812 nr 65.

Rkps Ossol. sygn. 1286/I (pt. Wiersz na wejście Napoleona Wielkiego do Wilna).

13. Mendog, król litewski. Tragedia w 5 aktach oryginalnie wierszem napisana. Wyst. W-wa 1 stycznia 1813. Fragm. *Pam. Galicyjski* 1821 s. 73-81. Całość zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 4.

Rkpsy (odpisy): Bibl. Jagiel. sygn. 6065II (pt. Aldona, czyli wierność małżeńska. Tragedia oryginalna ... przez Alojzego Felińskiego (!)); Ossol. sygn. 11357/I (pt. Mendog książę litewski. Trajedia w 5 aktach wierszem Felińskiego (!)).

14. O przekładaniu z obcych języków na ojczysty. Rzecz czytana na posiedzeniu publicznym Cesarskiego Uniwersytetu Wileńskiego dnia 15 września 1813 roku. *Dzien. Wil.* 1820 t. 3. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 3.

15. Wiersz z powodu wielkiego zwycięstwa pod Lipskiem dnia 6/18 października 1813 r. otrzymanego. Wyd. L. A. Cappelli w: In occasione delle insigni vittorie riportate dagli alleati sull'esercito francese nel mese d'ottobre dell'anno 1813. (Wil. 1813).

16. Rozbiory pisarzów. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 3. Fragm. przedr. I. Szydłowski, jw. poz. 1.

17. Teoria smaku w dziełach sztuk pięknych. Fragm. *Tyg. Wil.* 1819 t. 7-8 (anonim.). Całość zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1 cz.1. Fragm. przedr. I. Szydłowski, jw. poz. 2.

18. Uwagi powszechne nad językami, sztuką pisania i postaciami mowy. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1 cz. 2. Wyd. nast. (wybór): pt. Teoria stylu. Zob. Wyd. zbior. poz. 2.

19. (Wiersze drobne z 1808-1814). Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 4. Wybór przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

20. Pamiętniki. Nie wyd.

Inform. i cyt. L. Borowski.

Nadto ogł. recenzje teatralne w *Kur. Litewskim* 1811-1814.

P r z e k ł a d y

1. Voltaire: Henriada w 10 pieśniach przez... Przełożona na język polski przez... W-wa 1803.

Wyd. bez wiedzy tłumacza.

2. J. B. Racine: Andromacha. Tłum. przed poł. 1806. Nie wyd.

Inform. korespondencja.

3. J. B. Racine: Ifigenia. Tłum. przed poł. 1806. Nie wyd.

Inform. jw.

4. S. Propertius: Propercjusza elegie. Tłum. przed poł. 1806. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 4. Fragm. *Dzien. Wil.* 1820 t. 1 s. 453-462.

Wybór. Poprzedzony „Uwagami nad charakterem elegii Propercjusza".

5. P. Vergilius Maro: Przekłady z Wirgiliusza. Tłum. przed poł. 1806. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 4.

http://rcin.org.pl

Zawartość: Pasterki (dwie); Ziemiaństwo (fragm. z ks. II); Eneida (ks. II-IV, VI, fragm. ks. IX). Poprzedzone „Krótką wiadomością o życiu i dziełach Wirgiliusza".

6. Przykłady stylu w prozie. Cz. 1: Tłumaczenia z pisarzów obcych. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 3.

Zawartość: wybór mów M. Tulliusa Cicerona (poprzedzony „Krótką wiadomością o życiu Cycerona"); fragm. z pism T. Liviusa; fragm. z pism P. Corneliusa Tacyta; fragm. z tragedii Sofoklesa; fragm. z mowy J. B. Bossueta; fragm. z kazań J. Bridaine'a; fragm. z pism J. J. Barthélemy'ego.

7. Q. Horatius Flaccus: Przekłady z Horacjusza. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 4.

Wybór ód i listów.

8. P. Ovidius Naso: Przekład z Owidiusza (Żalów ks. I elegia 3). Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 4.

9. Przekłady z poetów nowoczesnych. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 4.

Zawartość: T. Tasso: Jerozolimy wyzwolonej pieśń 2; S. Gessner: Pierwszy żeglarz. Poema. Idylle (V, VIII, IX); J. Delille: O imaginacji (początek ks. V) — pierwodr. *Dzien. Wil.* 1815 t. 1 s. 29 n., *Pam. Warsz.* t. 1-2 (1815).

Nadto w tymże tomie „Dziel", między wierszami oryginalnymi, pomieszczono przekł. dwóch bajek z C. J. Dorata — pierwodr. „Strusia" *Tyg. Wil.* 1804 nr 7.

Wydania zbiorowe

1. Dzieła z pozostałych rękopismów ogłoszone. T. 1. Wil. 1824; t. 2-4. Wil. 1826. Przedr. t. 1: Wil. 1827.

Zawartość t. 1: Twórczość poz. 17, 18; t. 2: Twórczość poz. 10, 11, 6; t. 3: Twórczość poz. 16, Przekłady poz. 6, Twórczość poz. 2-5, 7-9, 14; t. 4: Twórczość poz. 13, 1, Przekłady poz. 4, 5, 7-9, Twórczość poz. 19.

2. Prawidła wymowy i poezji wyjęte z Dzieł... Wil. 1826. Wyd. nast.: W-wa 1833; Wil. 1844; Wil. 1847; Wil. 1853; Wil. 1858.

Zawartość: Twórczość poz. 18 (wybór), 10 (jw.), 11 (jw.).

Listy i materiały

1. Do H. Kołłątaja 2 listy z 1806. Wyd. F. Kojsiewicz w: Korespondencja listowna Hugona Kołłątaja z Tadeuszem Czackim. T. 4. Kr. 1845; przedr. S. Makowski, Z. Sudolski w: W kręgu bliskich poety. Listy rodziny Juliusza Słowackiego. (W-wa 1960) *Bibl. Tow. im. A. Mickiewicza* 1.

2. Do A. Chodkiewicza z 12/24 lipca 1808. Z rkpsu Arch. Chodkiewiczów z Młynowa w Muz. Nar. Kr. nr inw. 110094 ogł. S. Makowski, Z. Sudolski, jw.

3. Do Jana Śniadeckiego 3 listy z 1810--1811; do Rady Uniwersytetu Wileńskiego z 1 stycznia 1814. Wyd. T. Wierzbowski w: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904; przedr. S. Makowski, Z. Sudolski, jw.

3a. Do Jana Śniadeckiego z 3/15 marca 1811 i odpowiedź Śniadeckiego z 15/27. Z rkpsów Bibl. Uniw. Wil. sygn. KC 287 i Bibl. PAN Kr. sygn. 2815 ogł. S. Makowski, Z. Sudolski w: W kręgu rodziny i przyjaciół Słowackiego. (W-wa 1967) *Bibl. Tow. im. A. Mickiewicza* 8.

4. Do J. I. Kossakowskiego z ok. 14 sierpnia 1812. Z rkpsu Bibl. Jagiel. ogł. S. Makowski, Z. Sudolski, jw. poz. 1.

4a. Intercyza ślubna E. i Salomei Słowackich z 1 grudnia 1808. Z oryginału w Muz. Nar. w W-wie sygn. 42 ogł. S. Makowski, Z. Sudolski, jw. poz. 3a.

5. Od Jana Śniadeckiego z 5 lutego 1811. Wyd. M. Baliński w: Pamiętniki o Janie Śniadeckim. T. 2. Wil. 1865.

6. Metryka chrztu z 1774. Ogł.: *Warta* 1886 nr 628; *Słowo Pol.* 1909 nr 26 s. 5.

7. Testament z 30 sierpnia/11 września 1814. Z oryginału w Muz. im. A. Mickiewicza w W-wie ogł. E. Sawrymowicz w: Kalendarz życia i twórczości Juliusza Słowackiego. Wr. 1960.

OPRACOWANIA

O. L. (Osiński?): „Henriada" Woltera na język polski przełożona. *Nowy Pam. Warsz.* t. 12 (1803) s. 100-114. — T. Czacki: Pisma nie wydane. Wyd. K. Sienkiewicz w: Skarbiec historii polskiej. T. 2. Paryż 1840 s. 142, 155. — (Mendog. Rec.). *Gaz. Warsz.* 1813 nr 2 (dod.). — (Wspomnienie pośmiertne). *Kur. Litewski* 1814 nr 88. — G. E. Groddeck: Observations sur une dissertation présentée au concours pour la Chaire d'Éloquence de l'Université Impériale de Vilna. Wil. 1815. — J. Śniadecki: Konkurs do katedr wymowy i poezji w Imperatorskim Uniwersytecie Wileńskim. W: Dzieła. T. 3. W-wa 1837 s. 145-163. — L. Borowski: Wiadomość o życiu i pismach E. Słowackiego, profesora wymowy i poezji w Imperatorskim Uniwersytecie Wileńskim. *Dzien. Wil.* 1815 t. 1 s. 20-28; przedr.: *Pam. Lw.* 1816 t. 1 s. 236-247; (Wstęp do) E. Słowacki: Dzieła. T. 1. Wil. 1824, toż przedr. Wil. 1827; *Lwowianin* 1838 t. 3. — (Mendog. Rec.). *Kur. Warsz.* 1824 nr 262 s. 733. —

http://rcin.org.pl

K. A. Vieilh de Boisjoslin: Biographie universelle... Paryż 1826-1831. — S. Plater. *Enc. mała pol.* T. 2 (Leszno 1839-1841). — S. B. Jundziłł: Pamiętniki. (Powst. ok. 1835-1842). Wyd. A. M. Kurpiel. Kr. 1905 jako odb. z *Arch. do Dziejów Literatury i Oświaty w Pol.* t. 13 (1914). — J. Frank: Pamiętniki. (Powst. przed 1842). Przeł. z franc. i wyd. W. Zahorski. T. 3. Wil. 1913 s. 91. — I. Chodźko: Dwie konwersacje z przeszłości. Wil. 1857; przedr. w: Pisma. T. 10. Wil. 1875 s. 80-81. — H. Kirkor: Przechadzki po Wilnie i jego okolicach. Wil. 1858 s. 247-248. — A. Słowikowski: Wspomnienia szkoły krzemienieckiej. *Bibl. Warsz.* 1863 t. 2 s. 355. — (A. Słowikowski?): Liceum Wołyńskie w Krzemieńcu, wykład dawanych w nim nauk. Przez Antoniego Kamieńskiego (!) ... Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 5912 s. 40-42, 88-92. — M. Baliński: Pamiętniki o Janie Śniadeckim. T. 1. Wil. 1865 (1864) s. 591-599. — F. H. Lewestam. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 23 (1866). — C. v. Wurzbach: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. T. 35. (Wiedeń 1877). — A. Tyszyński: Dwie poezje przedśmiertne. (Ojca i syna Słowackich). *Tyg. Ilustr.* 1879 t. 8 nr 189. — E. Pawłowicz: Grób E. Słowackiego na Rossie. W: Wspomnienia znad Wilii i Niemna. Lw. 1882. — K. E.: O polskich przekładach „Eneidy". *Ateneum* 1888 t. 4. —

W. Hahn: Kilka słów o genezie „Mindowego". Lw. 1894. — A. Bućkiewicz: O b. wyższych zakładach naukowych w Wilnie i Krzemieńcu. (Powst. ok. 1895). Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1602 t. 3 s. 98, 132-133. — F. Hoesick: Życie Juliusza Słowackiego na tle współczesnej epoki. Biografia psychologiczna. T. 1. Kr. 1896. — L. Méyet: Na Rossie. *Tyg. Ilustr.* 1897 t. 2 nr 44. — M. Rolle: Ateny wołyńskie. Szkic z dziejów oświaty w Polsce. Lw. 1898; wyd. 2 Lw. 1923. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 1-3. Kr. 1899-1900. — F. Hoesick: E. Słowacki. W: Szkice i opowiadania historycznoliterackie. W-wa 1900; przedr. *Album biogr. zasłużonych Polaków i Polek w. XIX.* T. 1. W-wa 1901. — T. Grabowski: Ludwik Osiński i ówczesna krytyka literacka. Kr. 1901 s. 42-46. — P. Chmielowski: Dzieje krytyki literackiej w Polsce. W-wa 1902. — L. Méyet: Gniazdo poety. *Gaz. Lw.* 1902 nr 259-269; przedr. pt. Szlachectwo rodu Słowackich. *Bibl. Warsz.* 1903 t. 2. — L. Méyet: Z dziejów rodziny Słowackich. Dziadek Juliusza. *Gaz. Lw.* 1903 nr 141-148. — S. Schneider: G. E. Groddeck. W setną rocznicę powołania jego do Wilna na katedrę literatury greckiej. *Muzeum* 1904 i odb. (s. 20-22). — L. Uziębło: „Głos" prof. Golańskiego i E. Słowacki. (Szczegół do dziejów katedry literatury). *Na powodzian. Księga zbior. prac lit. i artyst.* W-wa 1904. — T. Grabowski: Młodość Słowackiego. *Bibl. Warsz.* 1905 t. 1. — H. Galle. *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907). — W. Hahn: Kilka notatek o E. Słowackim. *Pam. Lit.* R. 8 (1909). — L. Janowski: Lata uniwersyteckie Słowackiego. Lw. 1909 *Dod.* 4 do *Muzeum*; przedr. w: W promieniach Wilna i Krzemieńca. Wil. 1923. — L. Janowski: O pismach historycznoliterackich S. B. Jundziłła. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk w Wil.* t. 3 (1910) i odb. (Wil. 1910 s. 14, 46). — K.: W sprawie tablicy pamiątkowej E. Słowackiego. *Słowo Pol.* 1909 nr 482. — J. Kallenbach. *Kur. Warsz.* 1909 nr 1; przedr. *Dzien. Kijowski* 1909 styczeń. — W. Kryczyński: Jakub i E. Słowaccy w Podhorcach. *Słowo Pol.* 1909 nr 414. —

J. Witek: E. Słowacki. Szkic biograficzno-literacki. *Księga pam. ... J. Słowackiego.* T. 1. Lw. 1909; *Spr. Dyrektora Gimn. w Drohobyczu za r. 1909.* — T. Sinko: Hellenizm Juliusza Słowackiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 47 (1910) i odb.; wyd. nast. rozszerz. W-wa 1925. — M. Smolarski: Poezja legionów. Kr. 1912. — M. Straszewski: Dzieje filozoficznej myśli polskiej w okresie porozbiorowym. T. 1. Kr. 1912 s. 420-421, 431. — T. Grabowski: E. Słowacki jako krytyk literacki. *Spr. AU* 1913 nr 8. — J. B. Richter: O poetyce E. Słowackiego słów kilka. *Pam. Lit.* R. 12 (1913). — K. Kosiński: E. Słowackiego „Uwagi powszechne nad językami, sztuką pisania i postaciami mowy". *Pam. Lit.* R. 13 (1914/15) i odb. (Lw. 1914). — T. Grabowski: Krytyka literacka w Polsce w epoce pseudoklasycyzmu. Kr. 1918 s. 318-330. — M. Smolarski: Studia nad Wolterem w Polsce. Lw. 1918 *Arch. Nauk. Wydawnictwa Tow. dla Popierania Nauki Pol.* dz. 1. t. 9 z. 3. — H. Życzyński: Badania nad historią estetyki i teorii literatury w Polsce. 1. Estetyka „Pamiętnika Warszawskiego". *Pam. Lit.* R. 16 (1918) s. 210. —

J. Łoś: Z dziedziny stylistyki. 3. Potocki. E. Słowacki. *Język. Pol.* 1919 nr 5 s. 146-147. — M. Szyjkowski: Dzieje nowożytnej tragedii polskiej. Typ pseudoklasyczny. 1661-1831. Kr. 1920. — T. Sinko: O tradycjach klasycznych Adama Mickiewicza. Kr. 1923 s. 21-23. — J. Korpała: Do badań nad E. Słowackim.

http://rcin.org.pl

Ruch Lit. 1927 nr 7. — H. Mortkowiczówna: Podania o Wandzie. Dzieje wątku literackiego. W-wa 1927 *Studia z Zakresu Hist. Literatury Pol.* 7. — E. Lukas: Z dziejów katedry literatury polskiej na Uniwersytecie Wileńskim (1808 r.). *Alma Mater Vilnensis* z. 7 (1928). — A. Sobczuk: E. Słowacki. *Nasz Widnokrąg* (Krzemieniec) 1928 nr 2. — S. Pigoń: Historia jednego konkursu do katedry wymowy i poezji. Kartka z dziejów krytyki literackiej w Polsce. *Księga pam. ku uczczeniu 350 rocznicy założenia i 10 wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego.* T. 1. Wil. 1929; przedr. w: Z ogniw życia i literatury. Wr. 1961. — J. Birkenmajer: Les Traductions polonaises de Virgile. *Eos* 1930/31. — Z. Riessówna: E. Słowacki jako tłumacz Wergiliusza. *Księga Wergiliuszowa.* Wil. 1930 *Alma Mater Vilnensis Bibl.* z. 1 i odb. — F. Hoesick: Rok 1812 w Wilnie. W: Pisma zbiorowe. T. 7. W-wa 1933. — F. Hoesick: Wilno i Krzemieniec. W: Pisma zbiorowe. T. 3. W-wa 1933 s. 50-53. — T. Lehr-Spławiński: Polnische Sprachpflege in Vergangenheit und Gegenwart. *Slavische Rundschau* 1933. — J. Kleiner: Mickiewicz. T. 1. Lw. 1934; wyd. nast. Lubl. 1948. — R. Ganszyniec: Bibliografia horatiańska. *Przegl. Klas.* 1935 s. 628. — G. Korbut: Pogromca obskurantów sprzed stu lat. W: Szkice i drobiazgi historycznoliterackie. W-wa 1935 s. 137. — W. Ogrodziński: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae.* Cz. 2. Kr. 1935 i odb. — S. Windakiewicz: Epika polska. Kr. 1936 s. 131. — L. Janowski: Słownik biobibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego. Wyd. pod kierunkiem R. Mienickiego. Wil. 1939. —

J. Kulczycka-Saloni: O E. Słowackim. *Kuźnica* 1949 nr 13. — S. Linowska: Milczenie w dramacie. *Spr. z Posiedzeń Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I* 1949 s. 72. — E. Szwankowski: Teatr Wojciecha Bogusławskiego w l. 1799-1814. Wr. 1954 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 1. — Bibliografia filozofii polskiej 1750--1830. (Red. A. Kadler). W-wa 1955. — Z. Skwarczyński: W szkole sentymentalizmu. „Tygodnik Wileński" z 1804 r. Łódź 1958 *Łódz. Tow. Nauk. Wydz. I* 34. — T. Tatarkiewiczowa: O polskich teoretykach przekładów w XVIII w. i na przełomie XIX w. *Przegl. Hum.* 1959 nr 4. — Kalendarz życia i twórczości Juliusza Słowackiego. Oprac. E. Sawrymowicz przy współpracy S. Makowskiego i Z. Sudolskiego. Wr. 1960. — S. Makowski, Z. Sudolski: (Życiorys E. Słowackiego). W: W kręgu bliskich poety. Listy rodziny Juliusza Słowackiego. (W-wa 1960) *Bibl. Tow. im. A. Mickiewicza* 1. — S. Makowski, Z. Sudolski: W kręgu rodziny i przyjaciół Słowackiego. (W-wa 1967) *Tamże* 8.

SMARZEWSKI MARCIN (1788—1866)

Krypt.: S.

Pamiętnikarz, poeta, tłumacz.

Ur. w 1788 w Izdebkach (cyrkuł sanocki); syn Tadeusza, podstolego pilzneńskiego, i Józefy z Siarczyńskich (siostry ks. F. Siarczyńskiego). W 1796-1803 uczył się w szkole normalnej i gimnazjum w Przemyślu, w 1803-1805 studiował prawo na Uniwersytecie Lwowskim, a po przeniesieniu Uniwersytetu do Krakowa w liceum (do 1808). Następnie praktykował jako dependent u adwokata lwowskiego M. Lewickiego. 21 czerwca 1809 wstąpił do kompanii grenadierów wojska Księstwa Warszawskiego (1 batalionu 8 pułku piechoty); po zajęciu Krakowa — przydzielony do pracy w kancelarii pułku. 9 listopada mianowany podporucznikiem i przeniesiony do 3 kompanii fizylierów, następnie do woltyżerów. Od 1809 należał do loży wolnomularskiej Bracia Polacy Zjednoczeni. 13 stycznia 1812, awansowany do stopnia porucznika, objął dowództwo kompanii woltyżerów i na tym stanowisku wziął udział w kampanii 1812, walczył p. Borodino, Tarutino, Wiaźmą i n. Berezyną. 8 czerwca 1813 udał się za armią Księstwa do Saksonii i objął poprzednie stanowisko w 8 pułku. Za kampanię 1812 odznaczony złotym orderem Virtuti Militari (patent otrzymał 9 kwietnia 1813). Wziął udział w kampanii 1813, po czym wyjechał wraz z wojskiem do Francji.

9 sierpnia 1814 wrócił do Warszawy, uzyskał nieograniczony urlop z wojska (jako porucznik wzorowego batalionu strzelców pieszych) i udał się do matki do Myślatycz k. Mościsk, gdzie osiadł na dzierżawie. 30 kwietnia 1817 ożenił się z Eufemią Kraińską

http://rcin.org.pl

(ślubu udzielał F. Siarczyński); w 1822-1823 zarządzał Hermanowicami, majątkiem teściowej. 14 listopada 1825 zaprzysiężony w Przemyślu jako sądowy detaksator dóbr ziemskich. Po śmierci F. Siarczyńskiego (7 listopada 1829) wysuwany był przez H. Lubomirskiego na dyrektora Zakładu Narodowego im. Ossolińskich, ale nie uzyskał zgody rządu austriackiego; powtórnie wysuwano go na to stanowisko w 1834.

Wziął udział w powstaniu listopadowym (od 22 kwietnia 1831 w Warszawie). W pocz. czerwca awansowany do stopnia majora z poruczeniem zorganizowania pieszego batalionu Legii Nadwiślańskiej. Formował go w Stopnicy k. Staszowa, 10 sierpnia ewakuował do Skalmierza. 24 września uszedł do Krakowa. Po powstaniu — dymisjonowany z wojska w stopniu podpułkownika — wrócił do Myślatycz (30 października). W 1843-1845 uczestniczył w pracach lwowskiego Sejmu Stanowego (związany z postępową grupą ziemian). W 1848 — komendant Gwardii Narodowej obwodu przemyskiego, równocześnie — członek ugodowo-konserwatywnego Towarzystwa Ziemiańskiego. W 1864, w celu zapewnienia sobie opieki lekarskiej, przeniósł się do Lwowa. Zmarł tamże 23 lipca 1866.

TWÓRCZOŚĆ

1. Rozmaitości (literackie). Powst. 1812--1864. Autograf (b. k. tyt.) Ossol. sygn. 13128/III.

Zawartość: Felicjada, rapsod studencki z końca XVIII wieku (w 2 pieśniach); 64 wiersze (38 wierszy okolicznościowych, 4 bajki, 22 wiersze różne — 2: „Natchnienie" i „Módlcie się" ogł. *Przyj. Dom.* 1863 nr 77, 85); tłumaczenia utworów obcych, zob. Przekłady poz. 1-5; rozprawki i wspomnienia (m.in. późniejsze redakcje fragmentów „Pamiętnika", zob. poz. 2); O autorze „Rozmaitości" słów kilka (autobiografia).

2. Pamiętnik z 1809-1866. Autograf obejmujący l. 1811-1866 (brak s. 1-28), powst. 1840-1866, w Ossol. sygn. 12614/III; kopia części pamiętnika z 1847-1866 w Lw. Państw. Nauk. Bibl. sygn. 338-340; późniejsze redakcje fragmentów (powst. 1860-1864) zob. poz. 1.

Pamiętnik 1809-1831. W aneksie: Ciekawsze wydarzenia społeczno-polityczne w Galicji lat 1843-1849 i 1863-1864 w relacji M. Smarzewskiego (wybór). Wyd. i oprac. (wg autografu uzupeł. fragmentami z poz. 1) F. Sawicka. Wr. 1962 *Źródła Hist.-Lit.* 3. Fragm. (z red. „Rozmaitości") pt. „Moje notaty z r. 1812" ogł. *Czas* 1864 nr 26, 37, 47 (pod krypt. S.).

Przekłady

1. P. J. Béranger: La Chatte; L'Indépendant; Souvenir d'un militaire. Autograf zob. Twórczość poz. 1.

2. A. Blumauer: Eneida trawestowana. Autograf jw.

3. J. W. Goethe: Faust (fragm.); Trupie gody; Lis. Autograf jw. „Lis" ogł. bezimiennie pt.: Lis Mykita. (Z niemieckiego wierszem przerobione z zastosowaniem do obyczajów polskich). Lw. 1860; wyd. nast.: Lis Mykita. Poemat naśladowany z wzoru niemieckiego. Lw. (1907) *Bibl. Powsz.* 638-640.

Estr. błędnie przypisywał autorstwo przekł. „Lisa Mykity" Maurycemu Kraińskiemu.

4. A. M. L. Lamartine: Méditation. Autograf jw.

5. J. Ch. Zedlitz: Totenkränze. Canzone. Autograf jw.

Wg inform. autobiograficznej tłum. jeszcze m. in.: „Andromakę", „Athalię" i „Brytanika" J. B. Racine'a, „Mahometa" Voltaire'a, fragm. „Historii powszechnej" K. V. Rottecka, niektóre „Listy o Ameryce" M. Chevalier.

Listy

1. Do ks. Jana Szafrańskiego z 1854. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6446IV k. 68-69.

2. Notatka b. d. o przebiegu służby wojskowej w 1809-1831. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7888 III.

OPRACOWANIA

(Wspomnienia pośmiertne): *Czas* 1866 nr 209; *Kalendarz Wydawnictwa Dzieł Tanich i Pożytecznych na r. 1867.* R. 1 (Kr. 1866) s. 65-67. — C. v. Wurzbach: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. T. 35. (Wiedeń 1877). — A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 7 (1908) s. 204. — F. Sawicka: (Wstęp i oprac. do) Pamiętnik 1809-1831. Wr. 1962 *Źródła Hist.-Lit.* 3.

http://rcin.org.pl

SOKOŁOWSKI ŁUKASZ (1739—1770)

Krypt.: L. S.; S. L...

Tłumacz.

Ur. w 1739 w diecezji chełmskiej (woj. ruskim). W 1757 wstąpił do zakonu pijarów, przyjmując imię Łukasza od św. Tomasza. Studiował humaniora w seminarium pijarskim w Rzeszowie, logikę i filozofię w Międzyrzeczu Koreckim i Złoczowie, gdzie w 1763 uzyskał stopień magistra. Studia teologiczne ukończył w Chełmie. W 1766-1768 przebywał w Warszawie, w 1767 był superprefektem i magistrem w Collegium Nobilium, uczył poezji i retoryki. Od 1769 przebywał w Rzeszowie. Zmarł 19 czerwca 1770 w Rzeszowie.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

1. Awantury arabskie, lub tysiąc nocy i jedna, w języku francuskim przez I. M. P. Galand (A. Galland) wydane, a świeżo na polski język dla publicznej satysfakcji przetłumaczone. T. 1-12. W-wa 1767-1769.

Wyd. „zaczytane", zachowało się tylko parę egz. pojedynczych tomów.

Wyd. nast.: t. 1-2. W-wa 1772, t. 3. W-wa 1774 (dwa warianty), t. 4-5. W-wa 1775, t. 6. W-wa 1779, t. 7. W-wa 1772, t. 8-9. W-wa 1773, t. 10-12. W-wa 1774; fragm. *Monitor* 1774 nr 39, 65; fragm.: Turczyn wojażujący. Z języka rosyjskiego (!). Mohylew (?) 1789, toż W-wa (?) 1789; t. 7. W-wa 1790; fragm.: Ptak gadający i drzewo śpiewające. Awantura indyjska. Grodno (1794-1797); fragm.: Podróż podjęta dla miłości dziewcząt. Powieść indyjska. Grodno (1794-1797); fragm.: Turczyn wojażujący. Supraśl 1797 (dwa warianty); Historia o Ganemie synu Abjuba (Ajuba), niewolnikiem miłości nazwanym. B. m. r. (not. Estr. XVIII, 212 wg katalogu K. Jabłonowskiego); t. 1-6: Tysiąc nocy i jedna. Powieści arabskie, z języka arabskiego przełożone przez Antoniego Gallanda, podług francuskiego przekładu polskie tłomaczenie, nowo przejrzane i poprawione w teraźniejszym drugim wydaniu. Wil. 1819, toż wyd. tyt. Wil. 1841.

Żadne z wydań nie wymienia nazwiska tłumacza; przekł. przypisywany Sokołowskiemu przez tradycję (za A. Horănyim i Sz. Bielskim). Lipskie wyd. „Tysiąc nocy i jedna" (t. 1-12. Lipsk 1844) przynosi, wg inform. k. tyt., przekład odmienny; „przekład polski podług nowego wydania paryskiego z r. 1840, przez ***". Określenie, na którym przekładzie oparto dalsze wydania, dowolnie przerabiane lub skracane (W-wa 1873, Poz. 1888, t. 1-12. Złoczów 1901-1902 *Bibl. Powsz.*), wymaga badań szczegółowych, ponieważ informacji takiej nie podają ich k. tyt. (poza ogólnikiem: „przekład polski na podstawie wydania paryskiego").

2. D'Arnay: Życie prywatne Rzymian, przez ... a dla przysłużenia się publico na polski język przełożone. W-wa 1768. Wyd. nast. W-wa 1776 (wg katalogu Grölla).

Dedyk. A. K. Czartoryskiemu podpisana: S. L....

3. Ésope en belle humeur, ou l'élite de ses fables enrichies de discours moraux et de quatrains; auxquelles on a joint les plus belles fables de Phedre, de Pilpai et de La Motte. Avec Les Devoirs de l'honnête homme, ou maximes politiques et morales tirées des plus célèbres écrivains de ce siècle pour servir d'instruction aux personnes, qui ont à vivre dans le grand monde, par Charles Mouton... (Drugi tyt.:) Ezop w wesołym humorze, albo wybrane jego bajki, z naukami moralnymi i wierszykami; tudzież najpiękniejsze bajeczki Fedra, Pilpego i pana de La Motte; z przydatkiem Powinności poczciwego człowieka, albo maksym politycznych i moralnych, wybranych z najcelniejszych naszego wieku pisarzów, służących dla urodzonych dla Rzeczypospolitej osób. Na język polski przełożone. Lipsk-W-wa 1769 (tekst pol. i franc., „La Vie d'Ésope" tylko po franc.).

Wyd. nast.: W-wa 1774 (wyd. odnotowane przez Estr. za Jocherem, nie znane z autopsji, jeśli istniało — zapewne wyd. tyt.); pt. Bajki wybrane Ezopa z naukami moralnymi i wierszykami; tudzież najpiękniejsze bajeczki Fedra i Filelfa. Po francusku, po polsku i po niemiecku. Edycja nowa. (Tyt. franc.:) Fables choisies d'Ésope Phrygien... (Tyt. niem.:) Auserlesene Fabeln Aesopi... W-wa 1779 (pominięcie „Przedmowy" z wyd. 1, wg Moutona; dodanie: M. Gröll: Przestroga względem tej drugiej edycji; „Życie Ezopa" tylko w przekł. pol.), toż wyd. tyt. (?) W-wa 1793.

Żadne z wydań nie wymienia nazwiska tłumacza, autorstwo przekł. jw. poz. 1.

Wyd. oparte na ed. Ch. Moutona (Hamburg 1707). Wbrew zapowiedzi tytułu wyd. 1 nie

http://rcin.org.pl

zawiera: ani bajek rzekomego Pilpaja (Filelfa) czyli „Pańczatantry" (błędnie wymieniał je także tyt. wyd. z 1779!), ani bajek La Motte'a, ani maksym Moutona. Być może, choroba nie pozwoliła wywiązać się tłumaczowi z zaciągniętego wobec wydawcy zobowiązania (zafiksowanego na k. tyt.). Nie przetłumaczoną partię ed. Moutona wydał M. Gröll w t. r. 1769 w jęz. franc.: Fables choisies tirées de M. de La Motte; Les Fables politiques et morales de Pilpai philosophe indien; Les Devoirs de l'honnête homme. Pour servir de suite aux Fables d'Ésope. (W-wa 1769).

OPRACOWANIA

A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812. — *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 23 (1866). — *Podręczna enc. kościelna.* T. 35/36 (1912). — B. Gubrynowicz: Romans w Polsce za czasów Stanisława Augusta. Lw. 1904. — T. Lewicki: (Wstęp do) Księga tysiąca i jednej nocy. Wybrane opowieści. Wr. (1959) *BN* II, 115 s. XXXV. — J. Reychman: Orient w kulturze polskiego Oświecenia. Wr. 1964. — J. Rudnicka: Bibliografia powieści polskiej 1601-1800. Wr. 1964 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 13.

SOŁTYK ROMAN (1791—1843)

Pamiętnikarz-historyk, wojskowy.

Ur. w 1791 w Warszawie; syn Stanisława, eks-podstolego w. koronnego, i Karoliny z Sapiehów, kanclerzanki wielkiej litewskiej, 1°v. Teodorowej Potockiej, wojewodziny bełskiej. Uczył się w domu oraz w École Polytechnique w Paryżu (1805-1807), następnie służył w wojsku Księstwa Warszawskiego. 19 maja 1808 — podporucznik nadliczbowy 1 baterii artylerii konnej; 29 sierpnia — porucznik; 11 kwietnia 1809 — kapitan i dowódca 2 kompanii artylerii konnej (odznaczył się p. Zamościem, za osłonę przeprawy p. Wrzawami odznaczony 12 czerwca Złotym Krzyżem Virtuti Militari). 30 marca 1810 mianowany dowódcą 2 szwadronu w pułku artylerii konnej; 24 października awansowany do stopnia szefa szwadronu; 1 kwietnia 1811 przeniesiony do 6 pułku ułanów. Od 27 czerwca 1812 — oficer w sztabie generalnym Wielkiej Armii na stanowisku adiutanta gen. dywizji M. Sokolnickiego. Za kampanię rosyjską odznaczony Legią Honorową. W bitwie pod Lipskiem (16 października 1813) wzięty do niewoli.

29 kwietnia 1816 wykreślony przez w. ks. Konstantego z listy oficerów Królestwa Polskiego. Zajął się wówczas gospodarstwem w rodzinnych dobrach (Chlewiska i Iwaniska). W 1822 wybrany członkiem Rady Województwa Sandomierskiego; w 1825 — posłem na sejm z pow. szydłowieckiego (należał do opozycji sejmowej). Brał udział w pracach Towarzystwa Patriotycznego, w 1826 w obawie przed aresztowaniem schronił się do Niemiec, ale zatrzymany w Hanowerze, został wydany władzom Królestwa Polskiego; wkrótce uzyskał wolność. W 1830 — poseł na sejm z Końskich (wsławił się mową proponującą wykup ziemi dla włościan za sumę uchwaloną na pomnik dla Aleksandra I).

W czasie powstania listopadowego organizował wojsko liniowe i gwardię narodową ruchomą jako regimentarz (w stopniu pułkownika) województw: podlaskiego, płockiego, augustowskiego i lubelskiego (mianowany 6 grudnia 1830); następnie organizował w Sandomierskiem walkę z korpusem Kreuza (delegowany 15 lutego 1831); w obronie Warszawy dowódca II linii artylerii. Był wiceprezesem Towarzystwa Patriotycznego; na sejmie zgłosił wniosek o detronizację Romanowów (20 stycznia). Po kapitulacji stolicy przebywał z rządem w Zakroczymiu, gdzie mianowany został generałem brygady i wysłany w misji dyplomatycznej do dworów angielskiego i francuskiego. Po upadku powstania osiadł w Paryżu, dobra jego uległy konfiskacie. 8 grudnia 1831 wybrany do Komitetu Narodowego Stałego (pod prezydencją J. Lelewela); 29 kwietnia 1832 powołany w Awinionie (zaocznie) do Delegacji, a 9 maja wszedł do Rady Generałów. 10 grudnia, wraz z innymi członkami Komitetu, wydalony z Paryża. Brał jednak udział w przygotowaniach do sejmu emigracyjnego i podpisał „Akt 25" (26 stycznia 1833).

http://rcin.org.pl

Sympatyzował z karbonariuszami i uczestniczył w Wyprawie Sabaudzkiej, za co wydalony został z Francji (na krótko), przebywał wówczas w Anglii, gdzie zaproszony został przez Asocjację Przyjaciół Polski do Komitetu Rozdziału Pomocy dla Uchodźców Polskich, przyznanej przez rząd brytyjski (za co atakowany był przez emigrację). Po powrocie do Francji mieszkał w St. Germain en Laye. Żonaty był z Konstancją Heleną z Moszczeńskich, 1°v. Antoniową Stadnicką. Zmarł 22 listopada (wg Michauda: października) 1843 w St. Germain en Laye.

TWÓRCZOŚĆ

1. La Pologne. Précis historique, politique et militaire de sa révolution, précédé d'une esquisse de l'histoire de la Pologne depuis son origine jusqu'en 1830. T. 1-2. Paryż 1833.

U Estr. IV (1878) 312 błędna dat.: 1835.

Przekł. niem.: Polen, geographisch und historisch geschildert mit einer vollständigen Geschichte der Jahre 1830 und 1831. T. 1-2. Stuttgart 1834. — H. Elsner: Polen und seine Helden im letzten Freiheitskampfe nebst einem kurzen Abriss der polnischen Geschichte seit ihrem Beginn bis zum Jahre 1830. Von... Aus dem Französischen übersetzt... T. 1-2. Stuttgart 1834.

Przekł. szwedzkie: Polen. Historisk-politisk och militärisk skildring af dess sista revolution af... T. 1-2. Sztokholm 1834-1835. — Polen. Historisk, politisk och militärisk skildring des revolution och frihetskrig 1830 och 31. T. 1-2. Sztokholm 1835.

Przekł. włoski: La Polognia e sua rivoluzione nel 1830, per... Mediolan 1863.

2. O związkach przedrewolucyjnych. *Pam. Emigracji* (Paryż) 1833 cz. 3 nr 8: *Jan Albert Jagiellończyk* s. 2-5.

3. Odpowiedź Mochnackiemu. Paryż 1835.

4. Napoléon en 1812. Mémoires historiques et militaires sur la campagne de Russie, par... Paryż 1836.

Przekł. niem.: L. Bischoff: Napoleon im Jahre 1812, übersetzt... Wesel 1837; wyd. 2 Wesel 1838-1839.

5. Notes et observations sur le premier volume de Histoire de la révolution polonaise de 29 Novembre 1830-31 par Louis Mierosławski. Powst. Paryż 1838. Kopia L. Chodźki była w Zbiorach Rapperswilskich Bibl. Nar.

6. Relation des opérations de l'armée aux ordres du Prince Joseph Poniatowski pendant la campagne de 1809 en Pologne contre les Autrichiens, par... Paryż 1841.

Przekł. pol.: E. Leszczyńska: Kampania 1809 r. Raport o działaniach armii pozostającej pod rozkazami ks. Józefa Poniatowskiego podczas kampanii 1809 r. W-wa 1906.

7. Objaśnienie względem adresu przesłanego do Izb Angielskich przez jen. Rybińskiego. Paryż 1842 (po 21 sierpnia).

8. Kilka słów na broszurę panów Chełmickiego i Zwierkowskiego, wydaną pod dniem 20 lutego 1843 r. w Paryżu. (Paryż) 1843.

9. Odpowiedź ... posła i jenerała na pismo panów Chełmickiego posła i Zwierkowskiego deputowanego, w Paryżu 20 czerwca 1843 r. wydane. (Paryż) 1843.

Egz. w Ossol., Estr. nie notuje.

Wystąpienia i mowy Sołtyka ogł. nadto m. in. w zbiorach:
Mowy przy rozpoczęciu i zamknięciu teraźniejszego sejmu... z oddaniem projektu hr. Sołtyka o pomniku wskrzesicielowi Polski b. p. Aleksandrowi I... W-wa 1830; Parlament angielski z dnia 30 czerwca 1842 ... do emigracji polskiej. Bruksela 1842.

Listy

1. Do S. Goszczyńskiego b. d. w zbiorze z 1833-1875. Rkps Bibl. Nar. sygn. 2958 k. 176-177.

2. Do S. E. Koźmiana z 1841 2 listy. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2210 t. 13.

3. Korespondencja polityczna z 1842-1843. Rkps Ossol. sygn. 3808/III.

4. Od F. S. Gawrońskiego z 1823. Rkps (brulion) Bibl. PAN Kr. sygn. 2164 t. 2.

OPRACOWANIA

J. Straszewicz: Les Polonais et les Polonaises de la révolution du 29 Novembre 1830. Paryż 1832. — T. Świtkowski: O wzięciu Woli dnia 6 września 1831 r. Sprostowanie opisów gen. Umińskiego i Sołtyka. Paryż 1833; wyd. 2 Kr. 1905. — Dwudziesty dziewiąty listopada. Przyczynek do biografii ... Sołtyka R. ... Tymowskiego K. ... *Nowa Polska* 1835 s. 399-404. — (J. Czyński): Biographies polonaises extraites de „La Biographie des hommes du jour", par G. Sarrut et B. Saint-Edme. Z. 2. Paryż 1837. — K. Mayer: Erinnerungen an

http://rcin.org.pl

Polen 1830-31. Wyd. 2. Hamburg 1838. — (Relations des opérations ... de 1809 en Pologne. Rec.): W. Chrzanowski. *Dzien. Nar.* 1841 nr 19; *Kraj i Emigracja* 1841 z. 1. — J. B. Ostrowski: Rybiński, Sołtyk. *Orzeł Biały* (Bruksela) R. 3 (1843) nr 22. — Odpowiedź p. Sołtykowi na jego „Kilka słów" ogłoszonych drukiem na dniu 2 maja 1843 r. w Paryżu. Paryż 1843 (podpisany Niemojowski i in.). — (Nekrologi): *Demokrata Pol.* (Poitiers) t. 6 (1843); *Nowa Polska* 1843. — A. T. Krosnowski: Almanach historique ou souvenir de l'émigration polonaise. Paryż 1847 s. 577. — L. G. Michaud: Biographie universelle ancienne et moderne. T. 39 (Paryż 1854-1858). — S. Barzykowski: Historia powstania listopadowego. T. 1-5. Poz. 1883-1884. — T. Żychliński: Złota księga szlachty polskiej. R. 17. Poz. 1895. — L. Gadon: Wielka emigracja w pierwszych latach po powstaniu listopadowym. T. 1-3. Kr. 1901-1902; wyd. 2 Paryż (ok. 1960). — B. Limanowski: Historia demokracji polskiej w epoce porozbiorowej. Zurych 1901; wyd. 3 W-wa 1946. — *Enc. powsz.* Orgelbranda. Wyd. 2. T. 13 (1902). — J. Leszczyński: (Wstęp do) Kampania 1809 r. W-wa 1906. — (Kampania 1809 r. Rec.). A. M. Skałkowski. *Kwart. Hist.* t. 15 (1906) z. 3 s. 560-561. — W. Tokarz: Wojna polsko-rosyjska 1830-1831 r. W-wa 1930.

SOŁTYKOWICZ JÓZEF FLORIAN (1762–1831)

Krypt.: J. S.; J. S. F. D. P. i M. P.

Prawnik, ekonomista, filozof, historyk i teoretyk nauki, publicysta, poeta.

Ur. w 1762 w Krakowie; syn Floriana, regenta ziemi piotrkowskiej. Kształcił się w szkołach krakowskich i w Akademii. W czerwcu 1777 uzyskał bakalaureat nauk wyzwolonych i magisterium filozofii. W t. r. został słuchaczem Seminarium Kandydatów Stanu Akademickiego. 7 października 1780 promowany na doktora filozofii i magistra nauk wyzwolonych. W l. szk. 1782/83-1787/88 był profesorem prawa natury, politycznego, narodów i ekonomii politycznej w szkołach wydziałowych w Lublinie. Od 1786 pełnił równocześnie na terenie Lubelszczyzny obowiązki plenipotenta księgarza i drukarza krakowskiego Ignacego Grebla. W l. 1788/89-1795/96 był profesorem wyżej wymienionych przedmiotów w Szkołach Przygłównych Krakowskich (Nowodworskich). W czasie insurekcji kościuszkowskiej powołany (8 maja 1794) na stanowisko komisarza w Wydziale Bezpieczeństwa Komisji Porządkowej Krakowskiej; działał też nad zorganizowaniem ruchu powstańczego w Kaliszu. W 1798/99, po aresztowaniu Józefa Januszewicza, wykładał prawo natury na uniwersytecie krakowskim. Następnie — profesor emeryt szkół wydziałowych; prowadził w tym czasie pensjonat dla młodzieży szlacheckiej, której udostępniał zebrany przez siebie znaczny księgozbiór.

W okresie Księstwa Warszawskiego powołany do pracy na uniwersytecie (jeden z „ludzi Kołłątaja"). Od 9 grudnia 1809 do 3 stycznia 1811 był dziekanem Wydziału Filozoficznego Szkoły Głównej Krakowskiej. Członek Komisji do Interesów Akademickich, pracującej nad ułożeniem przyszłej organizacji uniwersytetu (wraz z B. Garyckim i J. Januszewiczem opracował projekt organizacji seminarium nauczycielskiego). W 1814 wykładał prawo karne. W 1815 powiększył grono profesorów emerytów. W t. r. wszedł do Komitetu Akademickiego przy Komisji Organizacyjnej Wolnego Miasta Krakowa (do 1818). Od 1816 członek czynny Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. Przez krótki okres czasu (do 8 listopada 1826) był asesorem powołanego w 1826 Komitetu Nadzoru i Karności przy Kuratorii Generalnej. Od 25 października 1826 — z ramienia uniwersytetu senator dożywotni senatu Rzeczypospolitej Krakowskiej. Zmarł 25 kwietnia 1831 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Zbiór wierszy pisanych przez ... które mu zostały od r. 1782. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3748. Fragm. ogł. J. H. Rychter. *Bibl. Warsz.* 1886 t. 4.

Tu także nieco wierszy z lat późniejszych, m.in. powst. w 1793 „Sen o Polsce".

http://rcin.org.pl

2. Mowa w r. 1786 w Lublinie w dzień rozpoczęcia nauk szkolnych miana do Trybunału o potrzebie stosowania nauk i wszelkich umiejętności do stanu narodu. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 2840.

3. Mowa o potrzebie poprawy prawodawstwa i wykonywania onego dla uczynienia skuteczną edukacji publicznej ... przy otwarciu dorocznych nauk w Szkołach Przygłównych Krakowskich ... d. 29 września 1788 uczyniona. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3347.

4. Początki, czyli zasady różnych twierdzeń ekonomicznych, przez ... w r. 1790 w Szkołach Przygłównych Krakowskich wykładane. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3398.

5. Prawo natury polityczne w Szkołach Przygłównych Krakowskich w r. 1790-1791 dawane uczniom klas VI; Prawo natury i nauka prawa natury...; Historia narodu polskiego... Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3751.

6. Roztrząśnienie przyczyn, dla których stan miejski do prawodawstwa przypuszczony być nie może. Tor. 1791.

Poz. niepewna. Rejestruje Estr. XXIX (1933) 74 za inform. katalogu J. Cypcera z 1840 r.

7. Przemowa ... nauczyciela prawa w Szkołach Przygłównych Koronnych do dyrektorów przy tychże Szkołach domowy dozór nad młodzią sprawujących; przed odebraniem od nich przysięgi na ustawę dnia 3 i 5 Maja 1791 roku, w obecności zgromadzonej na amfiteatr wszystkiej młodzi szkolnej. Dnia 15 lutego 1792 roku miana. B. m. (1792).

Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 87.

8. Wywód o skutecznym sposobie zaprowadzenia i ugruntowania dobrych obyczajów. Na obchód roczny pamiątki wolnej konstytucji dnia 3-go Maja 1791 roku i imienin Ojca Ojczyzny, Najjaśniejszego Stanisława Augusta z woli narodu króla Polskiego i W. X. L. Na amfiteatrze Szkół Krakowskich czytany. Oświeconym prawodawcom poświęcony. Kr. (1792).

9. Ja lepiej trzymam o królu. (Kr. 1792, cztery wyd.).

Druk anonim., autorstwo domniemane.

Przekł. niem.: Ich habe eine bessere Meinung vom Könige. Eine Unterredung über die jetzigen Vorfälle in Polen. B.m. 1792.

10. Ekonomia polityczna. Powst. 1797. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3399.

11. Traktat dla szkół narodowych o miłości ojczyzny, z rozkazu rządu ułożony. Powst. 1809 (po 20 października). Nie wyd.

Inform. L. Stolarzewicz (*Przegl. Powsz.* t. 131 (1916) s. 389-390).

12. O stanie Akademii Krakowskiej i o publicznych a mianowicie uczonych pracach akademików od założenia jej w roku 1347 aż do teraźniejszego czasu, krótki wykład historyczny przez ... na posiedzeniu publicznym Szkoły Głównej 10 maja 1810 podany. Kr. 1810 (druk ukończ. 1812).

Autograf Bibl. Jagiel. sygn. 3030, 2550 t. 2.

Rejestr do tego dzieła wyd. A. Sozański (Przemyśl 1859).

13. Quaedam de Bibliotheca Universitatis Cracoviensis, per ... concinnata 1814. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 231.

Z dopiskami J. S. Bandtkiego.

14. Myśli o reformie Szkoły Głównej. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3753/13.

15. O przyczynach wewnętrznych i najbliższych, tudzież zewnętrznych i dalszych nędzy naszych włościan. Z wyłożeniem sposobów zniszczenia tychże przyczyn i ich skutków. Kr. 1815.

Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3750.

16. Rozprawa nad przyczynami uwłaczających naukom mniemań, odradzających się w różnych wiekach świata. Na czterech posiedzeniach publicznych Towarzystwa Naukowego ... czytana (15 czerwca 1817, 18 października 1818, 18 października 1822, 15 maja 1826). *Roczn. Tow. Nauk. z Uniw. Kr. Połączonego* t. 3, 5, 8, 12 (1818-1827); wyd. osob. Kr. 1828. Fragm. przedr. S. Krzemiński. *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907).

Fragm. rkpsu (wraz z opiniami prof. prof. P. Czajkowskiego i W. Litwińskiego) w Bibl. Jagiel. sygn. 3753/10.

17. Uwagi o podatku konsumpcyjnym, przedrukowane z „Gazety Krakowskiej" z dnia 16 listopada 1817 nr 92. B. m. r.

18. Uwagi nad pismem pod tytułem: Rzut oka polityczny na obecny stan Wolnego Miasta Krakowa i jego okręgu, czyli rzut oka prosty na rzut oka krzywy. Lipsk 1828.

19. Rys życia i zasług w stanie akademickim śp. ... Bonifacego Garyckiego. *Roczn. Tow. Nauk. z Uniw. Kr. Połączonego* t. 11 (1829) s. 90-124.

Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3731.

Artykuły ogł. w czasopismach: *Gaz. Kr.* (tu m. in.: Zdanie... nad projektem zaprowadzenia w kraju loterii liczbowej.

http://rcin.org.pl

1821 nr 2), *Roczn. Tow. Nauk. z Uniw. Kr. Połączonego* (1818-1829), *Themis* (tu: Głos o karze śmierci miany w izbie prawodawczej Rzeczypospolitej Krakowskiej, dnia 20 lutego 1818. 1834 poszyt 2 s. 16-34).

Przypisywano nadto Sołtykowiczowi — przysądzony ostatecznie F. S. Jezierskiemu — głośny anonim. druk ulotny: Głos na prędce do stanu miejskiego (W-wa 1790), zob. JEZIERSKI F. S., Twórczość poz. 13.

Sołtykowicz zaś rościł pretensje do autorstwa wydanej przez A. Markiewicza książki: Moralność w wykładzie prawa przyrodzonego, stosownie do przepisów Komisji Edukacyjnej w klasie IV Szkół Przygłównych Krakowskich, podczas przerwania bytu Polski, dawana przez A.M. Kr. 1809 — jako wydanej bezprawnie na podstawie jego rkpsów (por. polemikę w *Gaz. Kr.* 1809 nr 93, 97n.). Najprawdopodobniej podobieństwo obu prac wynikło z oparcia ich na jednym źródle (poglądach H. Stroynowskiego).

Listy i materiały

1. Korespondencja z J. Przybylskim. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 148.

2. Do sekretarza Szkoły Głównej Koronnej, w zbiorze z 1784-1788. Rkps jw. sygn. 4041.

3. Do J. Januszewicza 2 listy, w zbiorze z 1793-1837. Rkps jw. sygn. 3758.

4. Do J. S. Bandtkiego, w zbiorze z 1809-1830. Rkps jw. sygn. 1874.

5. List z 1809. Rkps jw. sygn. 3756 nr 146.

6. Do M. A. Horodyskiego z 23 listopada 1809. Rkps Bibl. PAN sygn. 163 s. 191.

7. Do A. K. Czartoryskiego z 1811-1812. Rkps Bibl. Czart. (Arch. Dom. sygn. 597).

8. Do Jana Śniadeckiego z 1813. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3131.

9. Od Urzędu Administracyjnego Cyrkułu Krakowskiego, radcy Wydziału Edukacji i Komisji do Interesów Akademickich, dat. 20 października 1809. Ogł. L. Stolarzewicz. *Przegl. Powsz.* t. 131 (1916) s. 389-390.

10. Od Sebastiana Sierakowskiego 5 listów z 1820-1821 w sprawie odnowienia Sali Jagiellońskiej (biblioteki). Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3197.

11. Notice sur la vie de J. S. (Autobiografia). Rkps jw. sygn. 3750/4.

12. Papiery z dziekanii Wydziału Filozoficznego z 1809-1815. Rkps jw. sygn. 1041.

13. Papiery do sejmów b. Rzeczypospolitej Krakowskiej z r. 1817, 1818, 1819, 1820 i 1822, po św. p. ... pozostałe. Rkps jw. sygn. 1040.

OPRACOWANIA

Akty powstania Kościuszki. T. 3. Wyd. W. Dzwonkowski, E. Kipa, R. Morcinek. Wr. 1955. — (O stanie Akademii Krakowskiej. Rec.): *Allgemeine Literatur-Zeitung* (Halle) 1813 t. 1 s. 786-790; *Wiener Literarische Zeitung* 1813 nr 74; *Pam. Warsz.* t. 1 (1815) s. 172-178; *Pam. Lw.* t. 6 (1817) s. 151-154. — Nekrolog. *Goniec Kr.* 1831 dod. do nru 99. — F. KOJSIEWICZ: Żywot J. Sołtykowicza. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3028. — A. JEŁOWICKI: Moje wspomnienia. T. 1. Paryż 1839 s. 70 n. — Statuta nec non liber promotionum philosophorum ordinis in Universitate studiorum Jagellonica ab anno 1402 ad annum 1849. Wyd. J. Muczkowski. Kr. 1849 s. 433, 436. — A. GRABOWSKI: Wspomnienia. T. 1. (Powst. ok. 1860). Wyd. S. Estreicher. Kr. 1909 *Bibl. Kr.* 40. — K. Wł. W. (K. W. WÓJCICKI). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 23 (1866). — F. KASPAREK: Udział Polaków w uprawie prawa międzynarodowego. *Przew. Nauk. i Lit.* 1885 t. 1 i odb. (Lw. 1885). — J. H. RYCHTER: J. Sołtykowicz jako uczony i poeta. *Bibl. Warsz.* 1886 t. 4. — H. STRUVE: Wstęp krytyczny do Filozofii. W-wa 1896; wyd. 3 W-wa 1903 s. 5. — W. TOKARZ: Ostatnie lata Hugona Kołłątaja (1794-1812). T. 1-2. Kr. 1905. — S. KRZEMIŃSKI. *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907). — T. KUPCZYŃSKI: Kraków w powstaniu kościuszkowskim. Kr. 1912 *Bibl. Kr.* 44. — M. STRASZEWSKI: Dzieje filozoficznej myśli polskiej w okresie porozbiorowym. T. 1. Kr. 1912 s. 367-381. — L. STOLARZEWICZ: Traktat o miłości ojczyzny z r. 1809. *Przegl. Powsz.* t. 131 (1916) s. 389-390. — W. SMOLEŃSKI: Monteskiusz w Polsce w. XVIII. W-wa 1927. — W. WĄSIK: Zagadnienie wartości kultury w Polsce wieku Oświecenia. *Kultura i Wychowanie* 1938 z. 3 s. 235-236 i odb. — A. JOBERT: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. — B. SUCHODOLSKI: Filozofia polska w dobie rozkładu feudalizmu. *Myśl Filoz.* 1952 nr 1 s. 168-169; przedr. w: Studia z dziejów nauki i filozofii w Polsce w. XVIII. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — K. OPAŁEK: Prawo natury u polskich fizjokratów. W-wa 1953. — Bibliografia filozofii polskiej 1765-1850. (Red. A.

http://rcin.org.pl

Kadler). W-wa 1955. — K. Opałek: Myśl Oświecenia w Krakowie. Kr. (1955). — K. Mrozowska: Walka o nauczycieli świeckich w dobie Komisji Edukacji Narodowej na terenie Korony. Wr. 1956 *Monogr. Pedag.* 5. — M. Chamcówna: Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej. (T. 1:) Szkoła Główna Koronna w okresie wizyty i rektoratu H. Kołłątaja 1777-1786. Wr. 1957 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 2; (t. 2:) Szkoła Główna Koronna w l. 1786-1795. Wr. 1959 *Tamże* 9. — Sz. Wachholz: Rzeczpospolita Krakowska. Okres od 1815 do 1830 r. W-wa 1957. — W. Wąsik: Historia filozofii polskiej. T. 1. (W-wa 1958). — B. Leśnodorski: Polscy jakobini. Karta z dziejów insurekcji 1794 r. (W-wa) 1960 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 3. — J. Woliński, J. Michalski, E. Rostworowski: (Komentarz do) *Materiały do Dziejów Sejmu Czteroletniego*. T. 3. Wr. 1960 s. 426-427. — J. Pachoński: Drukarze, księgarze i bibliofile krakowscy 1750-1815. Kr. 1962. — K. Opałek: Nauka prawa w Uniwersytecie Jagiellońskim w okresie Oświecenia. Studia z dziejów Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kr. 1964 *Zesz. Nauk. Univ. Jagiel.* 100 *Prace Prawnicze* z. 18. — M. Patkaniowski: Dzieje Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kr. 1964 *Zesz. Nauk. Univ. Jagiel.* 79 *Prace Prawnicze* z. 13. — M. Chamcówna, K. Mrozowska: Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1765-1850. T. 2 cz. 1. Kr. 1965 *Universitas Jagellonica* 21/2. — R. Dutkowa: Uniwersytet Jagielloński w czasach Księstwa Warszawskiego. Szkoła Główna Krakowska w l. 1809-1814. Wr. 1965 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 30. — I. Stasiewicz: Poglądy na naukę w Polsce okresu Oświecenia na tle ogólnoeuropejskim. Wr. 1967 *Tamże* 38.

STARZYŃSKI STANISŁAW (1784—1851)

Inna forma nazwiska: Starzeński.

Pseud.: Podolanin; Stach Doliwa z...; Stach z Zamiechowa.

Poeta, dramatopisarz, tłumacz, prozaik.

Ur. na jesieni 1784 w Zamiechowie na Podolu; syn Erazma h. Doliwa, właściciela Zamiechowa, chorążego podolskiego i rotmistrza kawalerii narodowej, oraz Teresy z Poniatowskich, 2°v. Kobylańskiej. Początkowo uczył się w Warszawie, najpierw na prywatnej pensji Hankiego, od 1793 w Szkole Rycerskiej. W 1795 uczył się w prywatnej szkole Varambona we Lwowie, w następnym — u kanonika ormiańskiego Floriana Minasiewicza. W r. szk. 1799/1800 kontynuował naukę u pijarów w Międzyrzeczu Koreckim. W 1802 przebywał „dla nabrania ogłady" w Petersburgu, następnie bawił w Tuhańczy, posiadłości swego wuja — Józefa Poniatowskiego (poznał tam nauczyciela dzieci Poniatowskiego — Euzebiusza Słowackiego). Od 1803 przebywał przez półtora roku w Wilnie, należał do Towarzystwa Filomatycznego, redagował wraz z Witalisem Izbickim *Tygodnik Wileński* (1804), uczył się na Uniwersytecie.

W 1805 wrócił do domu; w 1807 osiadł na dzierżawie we wsi Buryłów (pow. bałcki na Podolu); w 1811 przeniósł się do Dubinowa. Często odwiedzał Warszawę. Od 1816 dzierżawił Niemirówkę i Oczeretną w kluczu sawrańskim. W 1817 jeździł do Odessy, następnie do Włoch. Po śmierci ojca (1818) osiadł w Zamiechowie. Przyjaźnił się z Julianem Sabińskim (pasierbem swego stryja, Józefa Starzyńskiego), Franciszkiem Kowalskim, Tymonem Zaborowskim. Często bywał w Kamieńcu Podolskim, popierał tamtejszy teatr, zwłaszcza za dyrekcji Seweryna Malinowskiego.

Od maja 1823 do jesieni 1830 przebywał z krótkimi przerwami za granicą; głównie w Paryżu, a nadto we Francji południowej, Niemczech, Anglii (1829). Do kraju wrócił wezwany nakazem w. ks. Konstantego. W 1835-1836 bawił w Warszawie i leczył się w Busku. W 1837 sprzedał Zamiechów, a nabył część miasteczka Zbrzyzie n. Zbruczem i połowę wsi Siekierzyska; w 1839 kupił futor p. Kamieńcem (nazwany przez Starzyńskiego Rajską Bramką).

Po wielu bezskutecznych staraniach o pozwolenie na wyjazd za granicę uzyskał

http://rcin.org.pl

w 1842 paszport do Galicji, gdzie też w scedowanym mu przez matkę Kulparkowie p. Lwowem osiadł na stałe. Często wyjeżdżał do Wiednia, Gräfenberga, Karlsbadu i Cieplic. Parę lat przed śmiercią utracił wzrok. Zmarł w 1851 w Kulparkowie, zapisując Kulparków gminie ewangelickiej we Lwowie, której przez parę ostatnich lat był członkiem.

TWÓRCZOŚĆ

1. Matka rodu Dobratyńskich. Tragedia w 5 aktach wierszem, naśladowana z niemieckiego. Wyst.: W-wa 1822; Kamieniec Podolski 1822/23; Lw. 13 grudnia 1824. Fragm. *Dzien. Warsz.* 1827 t. 8. Całość wyd. A. Kozieradzki. Lw. 1850, toż w poz. 16 (wyd. tyt.). Wyd. nast. Złoczów 1893 *Bibl. Powsz.* 71-72.

Rkpsy Ossol. sygn. 5315/I, 5316/I, 10214/I; Bibl. Jagiel. sygn. 6741II (odpis teatr., z pozwoleniem cenzury z r. 1857 na wyst. w teatrze kr.), 6774II, 7213II.

Wg F. Grillparzer: Ahnfrau. F. Kowalski w „Pamiętniku" pisze: „cały trzeci akt jest mego tłumaczenia".

2. Małżeństwo z rozwagi. Komedio-opera w 2 aktach. Wyst. Lw. 22 maja 1827.

Wg E. A. Scribe. Inform. B. Lasocka.

3. Śpiewki i wiersze Podolanina z lat 1828, 1829 i 1830. Z dołączeniem kilku innego pióra. W-wa 1830.

Zawartość: Krakowiak; Kowal; Śmiech zdrowiu służy; Maj; Słowik; Baneluka; Obaczymy; Do zobaczyska; Odjazd z Francji; Diabeł nieboszczyk (P. J. Bérangera); Paciórek; Zostawcie mnie w mojej chacie; Scewola. Śpiew na śmierć Sabińskiego; Wiersz Podolanina do F. W.(Wężyka) — Odpowiedź F. W.(Wężyka).

Rkpsy wierszy Ossol. sygn. 2290 t. 1-2 (pt. Poezje w dwóch wiązkach zawarte) zawierają nadto wiele wierszy Starzyńskiego nie ogł. lub rozproszonych w czasopismach, wydawnictwach zbior. (zob. niżej) oraz w pracy R. Kesselringa: (Stach z Zamiechowa) S. Doliwa hr. Starzyński. Lw. 1929.

M.in.: Z poematu E. Parny „Isnel i Aslega"; Na grobie Kajetana Węgierskiego w Marsylii (1825); Do Adama Mickiewicza mazurek (przed 1829); Do Elżbiety. Elegie; Mazurek pobratymczy; Bóg ojciec (z Bérangera); Na śmierć Rajmunda Korsaka; Na śmierć Tymona Zaborowskiego; Do autora Skarg Jeremiego (1848). Najwcześniejszy wiersz: Stępak, dat. 1801.

Muzykę do piosenek Starzyńskiego komponował W. Sowiński i in.

4. Mazur przedrewolucyjny zwany Trzeci Maj, z towarzyszeniem fortepianu. W-wa 1830.

Muzyka: W. Sowiński.

5. Bomożki (!) przecięte, czyli aktorowie na prowincji. Pustota karnawałowa we 2 aktach ze śpiewkami. Wyst.: W-wa, Teatr Rozmaitości, 20 kwietnia 1836 (pt. Bankocetle przecięte); Lw. 17 stycznia 1839 (pt. Weksle przecięte); Wil. 1846; Kr. 1849. Autograf Ossol. sygn. 2290 t. 3.

Muzyka: J. Damse.

6. Kąpiel w Busku. Pustota we 2 aktach ze śpiewkami. Autograf jw. sygn. 9760/I (dat. 1836).

Autorstwo wg świadectwa Starzyńskiego, zob. rkps Ossol. sygn. 2290 t. 7 s. 188.

7. Dział familijny. Krotochwila w 1 akcie oryginalna, wierszem wolnym napisana. Autograf jw. sygn. 2290 t. 4 (dat. 1836).

8. Terenia w kłopotach. Krotochwila oryginalna ze śpiewkami w 1 akcie. Autograf jw. sygn. 2299 t. 3 (dat. 1837).

9. Plotki, czyli przyjemności nowego nabycia. Pustota w 1 akcie ze śpiewkami. Autograf jw. sygn. 2290 t. 3 (dat. 1837); t. 5 (dat. 1838).

10. Wiersz do Karola Lipińskiego. Lw. 1844.

11. Mania do wierszów. Komedia w 5 aktach, naśladowana z francuskiego. Autograf Ossol. sygn. 2290 t. 3 (dat. Wiedeń 31 marca 1845). Wyst. Lw. Wyd. W-wa 1850, toż w poz. 16 (wyd. tyt.).

Wg A. Piron.

12. Cykuta. Komedia we 2 aktach wierszem, naśladowana z francuskiego. Wiedeń 1847, toż w poz. 16 (wyd. tyt.).

Wg E. Augier.

13. Małżonek w więzieniu. Komedia w 4 aktach, naśladowana z francuskiego. Autograf Ossol. sygn. 2290 t. 4 (z not.: „Stara fraszka niegdyś dla teatru lw. napisana. Cenzura grać jej nie pozwoliła").

14. Cygan. Powieść (nie dokończ.). Rkps Ossol. sygn. 2290 t. 6.

15. Dzienniki i pamiętniki (fragm.): Wyjątek z mego dziennika 1829 r.; Głowa miejsca szuka. Wyjątek z pamiętników nie wartych pamięci; Nouvelles à la main. Dat. 3-15 wrzesień 1843; Pamiętniki nic warte; Moje wspomnienia (do 1845). Rkpsy jw. sygn. 2290 t. 5, 7.

16. Poezje Stacha Doliwy z ... Cz. 1: Teatr. Wyd. A. Kozieradzki. Lw. 1851.

Wyd. tyt., zbierające pod nową k. tyt. uprzednie wydania poz. 1, 11, 12.

http://rcin.org.pl

Nadto pozostawił w rkpsach Ossol. sygn. 2290 t. 5-8 wiele drobniejszych pism oraz fragm. i szkiców, jak: opowiadania, pisma publicystyczne i filozoficzne, biogramy, zestawienia historyczne i in. M. in.: Niezawodna recepta (1834); O podróży dyliżansem w 1829 r.; Myśli moje przy kominku; Projekt względem zniesienia pańszczyzny w Galicji (1847); Marzenia starego hreczkosieja; Dzieci rekruty; Droga ku szczęściu; Podróż do mego grobowca w Kulparkowie. Do A. Kozieradzkiego (proza z wierszami); Tłoka we żniwa (proza z wierszami); Uwagi względem celu życia i nieśmiertelności ducha dla Eugeniusza de L'Arbe (wnuka pisarza); Kilka słów o wynagrodzeniu za zniesioną pańszczyznę w Galicji (1849); Rozmowa dwóch znajomych w kilka dni po śmierci Stanisława Doliwy Starzyńskiego; Kilka dat historycznych o okrucieństwach szlachty polskiej. Niektóre ogł. R. Kesselring, jw. poz. 3, nadto podał „Spis utworów Starzyńskiego zawartych w 8 tomach Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich nr 2290".

Wiele utworów Starzyńskiego rozproszonych w czasopismach i zbiorach: *Abendzeitung* (Drezno; tu: Elegia XI: Do Elżbiety, w przekł. niem. Tiedgego. 1824 nr 57), *Bard Oswobodzonej Polski* (1830-1831), *Dzien. Lit.* (1868), *Dzien. Warsz.* (1827), *Dzien. Wil.* (1805), *Gaz. Lw.* (1875), *Haliczanin* (T. 2. Lw. 1830; tu m. in.: Do E... (Elżbiety). Elegia; Dumka podolska; Śpiewy gminne), *Muz. Dom.* (1836-1837), *Pam. Lit.* (tu: Do Euzebiusza Słowackiego. 1909 s. 137-138), *Polak Sumienny* (1831 nr 1), *Ruch Lit.* (1875, 1877, 1878), *Tyg. Petersb.* (tu m. in.: List do Redaktora. 1841 nr 86), *Tyg. Pol. i Zagr.* (1818-1819; tu m. in.: Duma o Tadeuszu Kościuszce. 1819 t. 2), *Tyg. Wil.* (1804 i 1818, tu: Elegia na śmierć ojca), *Wianek. Noworocznik na r. 1836.*

Nadto: fragm. „Elegii ojcu zmarłego wieszcza z Miodoboru" ogł. K. Sienkiewicz w Przedmowie do wyd. „Dum podolskich" T. Zaborowskiego. (Puławy 1830); wiersz „Do Adama Mickiewicza w przejeździe jego do Włoch w 1829 roku" ogł. w: Korespondencja A. Mickiewicza. T. 2. Paryż 1872 s. 256-258; wiersz „Rozpacz" (z Kotzebuego) ogł. błędnie pod imieniem T. Zaborowskiego H. Biegeleisen. *Ateneum* 1883 t. 4.

Kilka wierszyków Starzyńskiego zachowanych w rkpsach Zaborowskiego: Ossol. sygn. 4720, 5199; Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 843).

Kilka wierszy w antologiach i zbiorach przedr. (m. in.): J. Horoszkiewicz: Echa minionych lat. T. 1. Lipsk 1889; K. Bartoszewicz: Księgi humoru polskiego. T. 4. Petersb. 1897; J. W. Gomulicki: Księga wierszy polskich XIX w. Zebrał J. Tuwim. W-wa 1956; P. Hertz: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959; J. Starnawski: Adam Mickiewicz w poezji polskiej i obcej. Antologia. Wr. 1961.

Przekłady

1. Voltaire: Scytowie. Tragedia. Tłum. Wil. ok. 1804. Fragm. b. tyt. (akt 2-3) w rkpsie Ossol. sygn. 2290 t. 4.

Data przekł. wg inform. autora w: Moje wspomnienia (rkps jw. t. 7).

2. J. P. C. Florian: Ero i Leander. Scena liryczna (w 1 akcie). Z francuskiego p. ... wierszem polskim przełożone. *Dzien. Wil.* 1805 nr 8 s. 428-440. Wyst. W-wa 6 grudnia 1816.

Muzyka: K. Kurpiński.

3. A. G. Müllner: Przewina. Tragedia w 4 aktach ... z niemieckiego wolnym wierszem przełożona. Autografy Ossol. sygn. 2290 t. 3 (dat. 1842); 10182/I (dat. 1843). Wyst. Lw. 3 marca 1844. Fragm.: *Dzien. Warsz.* 1827 t. 7; *Dzien. Mód Paryskich* 1843.

F. Kowalski (Pamiętnik) podaje się za tłumacza aktów 3-4.

Tyt. oryginału: Die Schuld.

4. A. G. Müllner: 29 Februar. Dramat. Nie wyd.

Inform. *Enc. powsz.* Orgelbranda.

Drobne przekłady — zob. Twórczość poz. 3 i inform. o utworach ogł. w czasopismach.

Listy

1. Do Adriana Bieńkiewicza z 1822. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7862IV k. 61.

2. Do Floriana Łaszowskiego 338 listów z 1825-1847. Rkps Ossol. sygn. 6293/III.

3. Do Aleksandra Weryhy Darowskiego z 1839. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7815IV k. 148-149.

4. Do Mikołaja Ścisłowskiego z 12 lutego 1843 z Kamieńca (w liście wiersz). Rkps Ossol. sygn. 2290 t. 7 s. 203-204.

5. Do A. B., mający służyć za przedmowę do projektowanego wydania piosenek autora. Rkps jw. sygn. 2290 t. 1.

OPRACOWANIA

(Śpiewki i wiersze. Rec.). *Nowa Polska* 1831 nr 90. — J. Słowacki: Raptularz

http://rcin.org.pl

z 1844-1849. W: Pamiętnik. W-wa (1901) *Bibl. Dzieł Wyborowych* 208. — A. Kozieradzki: (Wstęp do) Matka rodu Dobratyńskich... Lw. 1850. — *Kur. Warsz.* 1850 nr 127 s. 670. — F. Kowalski: Wspomnienia. T. 2. Kijów 1859; wyd. nast. Kijów 1912. — L. Dunin Borkowski: Parafiańszczyzna. T. 1. Wr. 1843; t. 2. Poz. 1849. — (Mania do wierszów. Rec. teatr.). *Kur. Warsz.* 1850 nr 127. — K. W. Wójcicki: S. Doliwa-Starzyński. *Tyg. Ilustr.* 1862 t. 1 nr 121. [Uzup.: J. S. (Sabiński). *Tyg. Ilustr.* 1862 t. 1 nr 142]. — K. W. Wójcicki. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 24 (1867). — K. W. Wójcicki: Warszawa i jej społeczność w początkach naszego stulecia. *Bibl. Warsz.* 1874 t. 1, 2, 4; wyd. osob. W-wa 1875. — R. *Gaz. Lw.* 1875 nr 33. — (O rękopisach Starzyńskiego). *Ruch Lit.* 1875 nr 11 s. 176. [Uzup.: W. Baworowski. *Tamże* 1875 nr 12 s. 193]. — K. Estreicher: Teatra w Polsce. T. 2-3. Kr. 1876-1879; wyd. 2 fotoof. W-wa (1953). — C. v. Wurzbach: Biographisches Lexicon des Kaiserthums Oesterreich. T. 37 (Wiedeń 1878). — W. Zawadzki: Literatura w Galicji (1772-1848). Lw. 1878; wyd. nast. w: Pamiętniki życia literackiego w Galicji. Kr. (1961). — H. Biegeleisen: Nie wydane pisma Stacha Doliwy (S. hr. Starzyńskiego). *Wiad. Bibliogr.* 1884 nr 3-4. — J. H. Rychter: S. Doliwa Starzyński i grobowiec jego w Kulparkowie pod Lwowem. *Kłosy* 1884 nr 991. — Dr Antoni J. (A. J. Rolle): Literacka drużyna. W: Szkice i opowiadania. S. 5. Kr. 1887; przedr. w: Wybór pism. T. 3: Sylwetki literackie. Oprac. W. Zawadzki. Kr. (1966). — S. (Schnür-) Pepłowski: Teatr polski we Lwowie (1780-1881). T. 1. Lw. 1889. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 3. Kr. 1899-1900. — S. Schnür-Pepłowski: Polski Béranger. *Kraj* 1900 nr 7-8. — K. Wojciechowski: Listy Franciszka Wężyka z r. 1828-1831. *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — W. Hahn: Kilka notatek o Euzebiuszu Słowackim. I. E. Słowacki i S. Doliwa hr. Starzyński. *Pam. Lit.* R. 8 (1909). — A. Prusiewicz: Teatr polski w Kamieńcu Podolskim. *Ruś* 1911 z. 1. — R. Kesselring: (Stach z Zamiechowa) S. Doliwa hr. Starzyński. Rys biograficzny. Lw. 1929. — J. Znamirowska: Liryka powstania listopadowego. W-wa 1930 *Studia z Zakresu Historii Literatury Pol.* 9. — M. Danilewiczowa: Tymon Zaborowski. Życie i twórczość (1799-1828). W-wa 1933 *Tamże* 10. — L. Janowski: Słownik bio- bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego. Wyd. pod kierunkiem R. Mienickiego. Wil. 1939. — K. Michałowski: Opery polskie. (Kr. 1954) *Materiały do Bibliografii Muzyki Pol.* 1. — J. W. Gomulicki: S. Starzyński. W: Księga wierszy polskich XIX w. Zebrał J. Tuwim. T. 1. W-wa 1956. — J. M. Kasjan: Nieznana poezja S. Starzyńskiego. *Zesz. Nauk. Univ. M. Kopernika w Tor. Nauki Hum.-Społ.* z. 1 (1957). — Z. Skwarczyński: W szkole sentymentalizmu. „Tygodnik Wileński" z 1804 r. Łódź 1958 *Łódz. Tow. Nauk. Prace Wydz. II* 34. — P. Hertz: (Not. do) Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959. — A. Papierzowa: Libretta oper polskich z l. 1800-1830. Kr. 1959. — A. Kowalska: Warszawa literacka w okresie przełomu kulturalnego 1815-1822. W-wa (1961) *Bibl. Syrenki.* — W. Steinitz: „Polenlieder" wśród niemieckich pieśni ludowych. *Pam. Lit.* R. 52 (1961) z. 4 s. 596-600. — A. Kamiński: Polskie związki młodzieży (1804-1831). W-wa 1963. — A. Zieliński: Wśród spuścizny poetyckiej S. Starzyńskiego. *Prace Polon.* S. XXI (1966). — B. Lasocka: Teatr lwowski w l. 1800-1842. W-wa 1967.

STASZIC STANISŁAW WAWRZYNIEC (1755–1826)

Inne formy nazwiska: Stasic; Staszyc; Stazis.

Pseud.: Pisarz „Uwag nad życiem Jana Zamoyskiego"; S.; Zakordonowy obywatel pruski(?).

Pisarz polityczny, filozof, przyrodnik, tłumacz.

Ur. na jesieni 1755 (chrzczony 6 listopada) w Pile; syn Wawrzyńca, burmistrza Piły i sekretarza JKMci (od 1757). Matką jego była Katarzyna z Mędlickich, burmistrzanka pilska. Kształcił się w seminarium duchownym w Poznaniu, gdzie też na przełomie 1778/79 przyjął święcenia kapłańskie. Jeszcze przedtem (9 lipca 1778) uzyskał kanclerstwo kolegiaty szamotulskiej, wraz z dochodami z dóbr Jankowice (ustąpił z kanclerstwa

http://rcin.org.pl

2 grudnia 1796). W poł. 1779 wyjechał na studia do Lipska i Getyngi (1 rok), a następnie Paryża, tu przez 2 lata studiował nauki fizyczne i przyrodnicze w Collège de France (poznał G. L. Buffona), zwiedził też Alpy i Apeniny.

Po powrocie do kraju w 1781 objął posadę wychowawcy synów eks-kanclerza Andrzeja Zamoyskiego. W 1782 uzyskał w Akademii Zamojskiej doktorat obojga praw i katedrę języka francuskiego (do 1784). W 1788 został proboszczem turobińskim (do 1791) i rektorem w Czarnęcinie. W pierwszych latach Sejmu Czteroletniego przebywał w Warszawie. Z pocz. kwietnia 1790 wyjechał z Zamoyskimi do Wiednia, a w końcu roku — do Włoch. Powrócił do Zamościa w końcu grudnia 1791.

Po śmierci A. Zamoyskiego (10 luty 1792) stał się doradcą finansowym wdowy, co doprowadziło do niesnasek z wychowankami. W tym czasie miał już znaczny kapitał własny, którym umiejętnie obracał. W pocz. marca 1793 bawił krótko w Warszawie. Od końca 1794 do czerwca 1797 przebywał z Zamoyskimi w Wiedniu. Po śmierci Konstancji Zamoyskiej (1797) jej syn Aleksander wytoczył Staszicowi proces o fałszerstwo skryptu dłużnego, zakończony w 1801 ugodą ze Stanisławem Zamoyskim i wycofaniem skargi.

W 1798-1799 odbywał podróże naukowe po kraju (prowadził badania geologiczne i geograficzne). 30 marca 1800 zakupił dobra hrubieszowskie, intabulowane 9 marca 1801 (na nazwisko Anny z Zamoyskich Sapieżyny, urzędowo przejął je na własność dopiero 19 sierpnia 1811). W 1801 nabył domy na siedzibę Towarzystwa Przyjaciół Nauk, na którego członka powołany został już w 1800. Od jesieni 1804 do czerwca 1805 przebywał za granicą (we Wrocławiu, Dreźnie i Paryżu). 3 sierpnia 1805 podjął wyprawę geologiczną w Tatry, z wejściem na Krywań i Łomnicę (21 sierpnia — pierwsze wejście).

W czasie Księstwa Warszawskiego pełnił wiele urzędów publicznych: 14 lutego 1807 powołany na członka Izby Edukacyjnej; w czerwcu — na członka Dyrekcji Skarbowej (następnie etatowego konsyliarza Ministerstwa Skarbu); w listopadzie 1808 został referendarzem stanu przy Radzie Stanu; w t. r. — członkiem Najwyższej Komisji Egzaminacyjnej dla Urzędników oraz przewodniczącym w Radzie Szkoły Prawa i Administracji; od 1809 prowadził Dozór Szkoły Lekarskiej; w 1810 został radcą stanu (na tym stanowisku przyczynił się do zorganizowania Rady Górniczej); 7 stycznia 1812 powołany na członka Sekcji Ekonomicznej w Dyrekcji Edukacyjnej. Nadto po śmierci J. Albertrandiego wybrany został (16 października 1808) na zaszczytne stanowisko prezesa Towarzystwa Przyjaciół Nauk, na którym działał aż do śmierci. Po upadku Księstwa przebywał czas pewien (od lutego 1813) wraz z K. Koźmianem w majątku M. Badeniego w Bejscach.

Wziął też czynny udział w życiu publicznym Królestwa Kongresowego. 15 czerwca 1815 został członkiem Rady Stanu i Wydziału Oświecenia Narodowego, późniejszej Komisji Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. W 1816 mianowany członkiem Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji oraz dyrektorem Dyrekcji Przemysłu i Kunsztów — na tym stanowisku zajmował się organizacją zawodowych szkół niedzielnych, przemysłu i szkolnictwa górniczego. W końcu listopada 1816 powołany na przewodniczącego Rady Ogólnej Szkoły Głównej Warszawskiej. W t. r. założył Towarzystwo Rolnicze Hrubieszowskie i nadał w swych dobrach chłopom ziemię na własność. 1 lutego 1817 został członkiem Dyrekcji Wykonawczej, a 31 maja — zastępcą ministra Komisji Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Na tym stanowisku podpisał dekret o cenzurze druków wychodzących w Królestwie, co spowodowało wniesienie przeciwko niemu skargi sejmowej przez W. Niemojowskiego (z 12 października 1820). Po dymisji S. K. Potockiego ze stanowiska ministra Komisji W. R. i O. P. (8 grudnia 1820) pozostał na zajmowanym urzędzie, nie miał już jednak większego znaczenia. Uczestniczył w fundacji (sfinansował połowę fundacji) następnej siedziby Towarzystwa

http://rcin.org.pl

Przyjaciół Nauk — Pałacu Staszica (kamień węgielny położony 28 września 1820, budowa ukończona w październiku 1823); był inicjatorem budowy pomnika Mikołaja Kopernika.

Z powodu konfliktów z ministrem K. Druckim-Lubeckim w sprawach Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego i nierentowności gospodarki w górnictwie i hutnictwie złożył prośbę o zwolnienie ze stanowiska generalnego dyrektora Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji (28 marca (maja?) 1824). Po uzyskaniu dymisji mianowany ministrem stanu i członkiem Rady Administracyjnej. Był też przewodniczącym Rady Politechnicznej, Komisji Emerytalnej Urzędników (od 23 listopada 1824), członkiem Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych i prezesem Deputacji do Ułożenia Hierarchii Urzędników (od 4 stycznia 1825). Kawaler orderów: Św. Stanisława kl. I (od 19 listopada 1815) i Orła Białego (od 5 sierpnia 1818). Zmarł 20 stycznia 1826 w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Myśl tłomacza. Powst. przed 1786. Wyd. jako wstęp do: G. L. Buffon: Epoki natury. Zob. Przekłady poz. 3 (wyd. 1 i nast.), a nadto Wyd. zbior. poz. 5 t. 2, poz. 6.

Fragm. przedr.: *Pam. Warsz.* 1810 t. 2 nr 4; zob. Wyd. zbior. poz. 2; B. Suchodolski w: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; H. Hinz, A. Sikora w: Polska myśl filozoficzna. Oświecenie. Romantyzm. (W-wa 1964).

2. Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego, kanclerza i hetmana w. k. do dzisiejszego stanu Rzeczypospolitej Polskiej przystosowane. Przedmowa dat. „w Heilsbergu 20 maja 1785". Wyd. (W-wa 1787, bez korekty). Wyd. nast.: wyd. 2 (W-wa 1787, usunięte błędy druk.); wyd. 3 (Supraśl 1787, przedr. korsarski); wyd. 4 (Łuck, przed 4 marca 1789, jw.); pt.: ... przystosowane, w r. 1784 pisane, a w r. 1785 (!) do druku podane. Zob. poz. 21 t. 1 i odb. W-wa 1816; wyd. K. J. Turowski. Kr. 1861 *Bibl. Pol.* 13-15; wyd. Z. Daszyńska-Golińska. W-wa 1919 *Bibl. Dzieł Społ.-Ekonomicznych* S. I (tu także poz. 11, 19); wyd. (ze skrótami) H. Mościcki w zbiorze: Konstytucja 3 Maja 1791 r. (Dostosowane do programu M. W. R. i O. P.). W-wa (1924) *Szk. Biblioteczka Hist.* 3; oprac. S. Czarnowski. Kr. (1926) *BN* I, 90, tož wyd. 2 zmien. Wr. (1952); zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 1.

Fragm. przedr. (m. in.): A. Tom pt. Edukacja. Z autobiografią autora. W-wa 1921 *Bibl. Związku Nauczycieli Szkół Powsz.* 4; zob. Wyd. zbior. poz. 2, 3; B. Suchodolski w: Idee społeczne doby stanisławowskiej. W-wa 1948; tenże w: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; zob. Wyd. zbior. poz. 4; J. Michalski w: Historia Polski, 1764-1795. Wybór tekstów. W-wa 1954; zob. Wyd. zbior. poz. 6.

Część dzieła pt. Pochwała Jana Zamoyskiego (w wyd. 1 s. 233-365) opuszczona została w odb. W-wa 1816 i wyd. późniejszych, z wyjątkiem wyd. J. K. Turowskiego. W poz. 21 wyd. jako poz. osob. w t. 4. Fragm. z „Pochwały" przedr.: zob. Wyd. zbior. poz. 2, 4, 5 t. 2, poz. 6.

Przekł. niem. fragm.: (Ch. G. Steiner): Betrachtungen über das Leben des Johann Zamoyski. *Polnische Bibliothek* 1787 z. 1 s. 74-97.

Przekł. ros.: J. Usijewicz: Razmyszlenija nad żiźńju Jana Zamoyskogo, kanclera i wielikogo koronnogo gietmana. Zob. Wyd. zbior. Przekł. ros.

3. Poprawy i przydatki do książki „Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego". Dat. „W Heilsbergu 10 listopada 1788". (W-wa 1789).

Wykaz błędów druku i uzupełnienie tekstu wyd. 1.

4. Przestrogi dla Polski z teraźniejszych politycznych Europy związków i z praw natury wypadające. Przez pisarza „Uwag nad życiem Jana Zamoyskiego". Dnia 4 stycznia 1790. (W-wa 1790, obejmuje przedm. i rozdz. 1-24). Wyd. nast.: wyd. 2 (Supraśl 1790, przedr. korsarski, zawartość jw.); wyd. 3 (W-wa 1790, obejmuje przedm. i rozdz. 1-39); wyd. 4: t. 1-2. (Supraśl 1790, zawartość jw.), toż wyd. tyt.: Mądry Polak po szkodzie. T. 1-2. (Supraśl 1791); pt. Przestrogi dla Polski w r. 1789 pisane, a 1790 drukiem wydane. Zob. poz. 21 t. 1 i odb. W-wa 1816; wyd. skróc. oprac. T. Grabowski. W-wa 1916 *Bibl. Dzieł Społ.-Ekonomicznych* S. I t. 10 (razem z poz. 10); oprac. S. Czarnowski. Kr. (1926) *BN* I, 98; zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 1.

Fragm. przedr. (m. in.): J. Kruszyński w: S. Staszic a kwestia żydowska. Lubl. 1926 (1925); *Świat* 1926 nr 3; zob. Wyd. zbior. poz. 2, 3; M. Piszczkowski w: Obrońcy chłopów w literaturze polskiej. Cz. 2. Kr. 1948; B. Suchodolski w: Idee społeczne..., jw. poz. 2; S. Inglot

http://rcin.org.pl

w: Próby reform włościańskich w Polsce XVIII w. Wr. 1952; zob. Wyd. zbior. poz. 4, 6; H. Hinz, A. Sikora, jw. poz. 1.

Rkps Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 1641/I).

Przekł. ros.: J. Usijewicz: Priedostierieżenija, kotoryje wytiekajut dla Polszi iz nyniesznieg o politiczeskogo położenija w Jewropie i iz zakonow prirody. Zob. Wyd. zbior. Przekł. ros.

5. Uwagi zakordonowego obywatela pruskiego nad protestacją konfederacji targowickiej przeciwko wkroczeniu wojsk pruskich do Polski. Tor. (?) 1793.

Druk anonim., autorstwo niepewne.

6. Ród ludzki. Poema dydaktyczne. Ks. 1-18.

Red. 1 (brulionowa) powst. 1791-1797: Ród ludzki. Wersja brulionowa po raz pierwszy ogł. drukiem wg zachowanego rkpsu. Oprac. Z. Daszkowski, przedm. napisał B. Suchodolski. (W-wa) 1959 *Bibl. Klasyków Filozofii*. Fragm. przedr. H. Hinz, A. Sikora, jw. poz. 1.

Rkps (autograf) Bibl. Nar. sygn. III3066 (przejściowo 4001).

Red. 2 (druk.): fragm.: Obraz wszczynania się pierwszych uczuć i wyobrażeń... Rzecz czytana na posiedzeniu publicznym Warsz. Tow. Przyj. Nauk dnia 21 stycznia 1811 r. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 19 (1816) s. 129-144. Całość: Ród ludzki... Zob. poz. 21 t. 7-9 i odb. W-wa 1820 (obok tekstu poematu: Uwagi do „Rodu ludzkiego"). Wyd. nast. skróc. zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 2.

Fragm. przedr. (m. in.): *Sto lat myśli pol.* T. 1 (1906); J. Kruszyński, jw. poz. 4; *Echo Ziemi Lubartowskiej* 1926 nr 2; *Myśl Nar.* 1926 nr 4; zob. Wyd. zbior. poz. 2, 3, 4, 6; M. H. Serejski w: Historycy o historii. W-wa 1963.

Rkpsy (odpisy): Bibl. PAN Kr. sygn. 1283 (pieśni XV-XVIII); Bibl. Racz. sygn. 280 (4); Bibl. Uniw. Lw. (fragm.). Zachowane nadto egz. korektowe t. 7 i 9.

Przekł. ang. fragm.: *For Your Freedom and Ours*. N. Jork 1943 s. 56-57, toż wyd. nast. pt. *The Democratic Heritage of Poland*. Londyn 1944 s. 35-36.

7. Dziennik podróży 1789-1805. Fragm. wyd.: A. Kraushar w: Dziennik podróży ks. S. Staszica (1777-1791). T. 1-2. W-wa 1903 (tu autorstwa Staszica tylko dziennik z 1790-1791); J. Iwaszkiewicz: Z nieznanego dziennika Staszica. *Kur. Warsz.* 1926 nr 1. Całość z autografu wyd. Cz. Leśniewski. Kr. 1931 *Arch. do Dziejów Lit. Pol.* t. 17 (S. II t. 2).

Fragm. przedr. (m. in.): zob. Wyd. zbior. poz. 3-6.

Autografy i odpisy: Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 138; były też w Bibl. Przeździeckich sygn. 95.8.

8. O ziemiorodztwie Karpatów i innych gór i równin Polski. Rozpr. I: O ziemiorodztwie gór dawnej Sarmacji, a później Polski. Pierwsza rozprawa o równinach tej krainy, o paśmie Łysogór, o części Beskidów i Bielaw. Czytana na posiedzeniu publicznym Tow. Warsz. Przyj. Nauk dnia 13 grudnia 1805. (W-wa 1805). Całość: rozpr. I-IX. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 6-12 (1810-1818); zob. poz. 21 t. 3 i odb. W-wa 1815 (z tablicami, poz. 9 i słowniczkiem). Wyd. nast.: wyd. fotoof. ze wstępem W. Goetla. W-wa 1955 (razem z poz. 9).

Fragm. przedr. (m. in.): *Sto lat myśli pol.* T. 1 (1906); *Czasop. Górniczo-Hutnicze* 1918 z. 2; *Siew* 1926 nr 4; zob. Wyd. zbior. poz. 2-6.

9. Carta geologica totius Poloniae, Moldaviae, Transsilvaniae et partis Hungariae et Valachiae. Inventa per ... anno 1806. Wyd. zob. poz. 21 t. 3 i odb. W-wa 1815 (razem z poz. 8). Wyd. nast.: wyd. osob. z kopii oryginału Bibl. Jagiel. Dąbrowa Górnicza (1826); wyd. fotoof. W-wa 1955 (razem z poz. 8).

10. O statystyce Polski. Krótki rzut wiadomości potrzebnych tym, którzy ten kraj chcą oswobodzić, i tym, którzy nim chcą rządzić. W-wa 1807 (trzy wyd. z dwojakim układem k. tyt.). Wyd. nast.: przedr. S. Dębowski (J. S. Dembowski). Kr. 1809 (z dod. „Uwag nad tymże dziełem"); pt.: ... Krótki rzut wiadomości w roku 1807. Zob. poz. 21 t. 4 i odb. W-wa 1816; zob. poz. 20; W-wa 1816 (wg wyd. S. Dębowskiego); wyd. T. Grabowski. W-wa 1916 (razem z poz. 4); zob. Wyd. zbior. poz. 5.

Fragm. przedr. (m. in.): *Sto lat myśli pol.* T. 1 (1906); zob. Wyd. zbior. poz. 3, 4.

Rkps Ossol. sygn. 9856/I; fragm. Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 1268/I).

Przekł. franc.: Coup d'oeil sur la statistique de la Pologne. W-wa 1807.

Przekł. niem.: J. F. Bauch: Kurzer Entwurf der Statistik von Polen. Tłum. 1807. Nie wyd.

11. Do Sejmu. Co się z nami stanie? Co nam we wszystkich działaniach na pierwszej uwadze mieć należy? (W-wa 1808). Wyd. nast.: W-wa (1809); pt. Do sejmu w roku 1808. Zob. poz. 21 t. 4 i odb. W-wa 1816; zob. poz. 20; wyd. Z. Daszyńska-Golińska. W-wa 1919 (razem z poz. 2, 19).

Fragm. przedr. (m. in.): *Sto lat myśli pol.* T. 1 (1906); zob. Wyd. zbior. poz. 4.

http://rcin.org.pl

12. Po zdobyciu Krakowa przez wojska polskie w r. 1809. Mowa pod posągiem Czarnieckiego w Tykocinie. Wygł. 1809. Wyd. zob. poz. 21 t. 4 i odb. W-wa 1816. Wyd. nast.: zob. poz. 20; *Sto lat myśli pol.* T. 1 (1906).

13. Pochwała Ludwika Gutakowskiego miana w Tow. Król. Rolniczym d. 7 stycznia 1812 r. Wyd. zob. poz. 21 t. 4 i odb. W-wa 1816. Wyd. nast. zob. poz. 20.

14. O ortografii. Wyd. zob. poz. 21 t. 6 i odb. W-wa 1814.

Wstęp do przekł. „Iliady" (zob. Przekłady poz. 7).

15. Ostatnie moje do spółrodaków słowo. Wyd. zob. poz. 21 t. 4 i odb. W-wa 1814.

16. Przemowy do uczniów: ... po ukończonym egzaminie w szkole departamentowej warszawskiej XX Pijarów w Warszawie, dnia 23 lipca 1814; ... po egzaminie w Konwikcie XX Pijarów w Warszawie, dnia 30 lipca 1814; ... po egzaminie w szkole departamentowej warszawskiej. Wyd. zob. poz. 21 t. 4 i odb. W-wa 1814. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 2, 6.

Fragm. lub poszczególne mowy przedr.: *Staszyc.* (Poz.) 1889; zob. Wyd. zbior. poz. 3-5.

17. Myśli o równowadze politycznej w Europie. Czytane w Wydziale Literatury Towarzystwa Przyjaciół Nauk 1815. Wyd. zob. poz. 21 t. 4 i odb. W-wa 1815. Wyd nast.: zob. poz. 20; zob. Wyd. zbior. poz. 3 (fragm.), poz. 5.

18. Pochwała Andrzeja Zamoyskiego. Wyd. zob. poz. 21 t. 4 i odb. W-wa 1816. Fragm. zob. Wyd. zbior. poz. 5.

19. O przyczynach szkodliwości Żydów i środkach usposobienia ich, aby się społeczeństwu użytecznymi stali. *Pam. Warsz.* t. 4 (1816) s. 390-429; toż zob. poz. 21 t. 4; fragm. wyd. osob.: O środkach usposobienia Żydów, tak aby się stali użytecznymi wszelkiemu społeczeństwu i krajowi, w którym mieszkają. B. m. r. Wyd. nast.: przedr. A. Rohling w: Zgubne zasady talmudyzmu. Lw. 1875, toż Lw. 1883; *Przegl. Krytyki* 1910; pt. Memoriał Staszica. *Myśl Niepodległa* 1914 nr 272-274; Z. Daszyńska-Golińska. W-wa 1919 (razem z poz. 2, 11); J. Kruszyński, jw. poz. 4.

20. Zbiór pochwał Marka Aurelego, Lud. Gutakowskiego oraz i innych pism, jako to: Myśli o równowadze politycznej w Europie. O statystyce Polski. Mowa pod posągiem Czarnieckiego 1809. Do sejmu r. 1809 itd. W-wa 1816.

Zawartość: poz. 10-13, 17; Przekłady poz. 5.

21. Dzieła. T. 1-9. W-wa 1816 (1814) — — 1820.

Wyd. oprac. przez autora.

Zawartość t. 1: poz. 2 (bez „Pochwały Jana Zamoyskiego"), poz. 4.
T. 2: Przekłady poz. 3.
T. 3: Twórczość poz. 8, 9.
T. 4: Przekłady poz. 5; Twórczość poz. 2 („Pochwała Jana Zamoyskiego"), poz. 13, 18, 17, 10, 12, 11, 15, fragm. poz. 23 i 24; Mowa przy zaprowadzeniu akademickiego Wydziału Nauk Lekarskich, d. 28 kwietnia 1810 r.; Twórczość poz. 16; Krótki zbiór główniejszych zasad wychowania publicznego w Polsce, Francji, w Austrii, w Prusiech, w Rosji i w Księstwie Warszawskim w roku 1814; Myśli, czyli główniejsze zasady do ułożenia zasady czyli instytucji akademicznej w Księstwie Warszawskim; Obrona funduszu edukacyjnego do Tronu podana przeciw twierdzeniom tych, którzy w r. 1809 i 1810 usiłowali te dobra sobie przywłaszczyć jako własność ziemiańską; Twórczość poz. 19; Listy i materiały poz. 80; Narodowość.
T. 5: Przekłady poz. 1, 4, 2.
T. 6: Twórczość poz. 14; Przekłady poz. 7.
T. 7-9: Twórczość poz. 6.

Większość utworów wyd. w „Dziełach" otrzymało osob. odbitki, z dat. często wyprzedzającą dat. k. tyt. „Dzieł". Zob. poz. 2, 4, 6, 8, 9, 10-18; Przekłady poz. 1-5, 7.

22. Pochwała Stanisława Potockiego, czytana na publicznym posiedzeniu Towarzystwa Królewskiego Przyjaciół Nauk dnia 7 maja 1824 roku. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 18 (1825) i odb.: Żywot uczony śp. Stanisława Potockiego. W-wa 1825. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 2, 4, 6.

23. Zagajenia posiedzeń Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk z 1809--1825. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 8-18 (1812-1825). Zagajenia z: 22 grudnia 1809, 8 września 1809, 30 kwietnia 1810, 30 kwietnia 1811, 2 stycznia 1812. Zob. też poz. 21 t. 4; zagajenia z: 15 stycznia 1818, 24 listopada 1819, 3 maja 1820, 23 listopada 1820, 26 listopada 1821, 30 kwietnia 1822, 25 listopada 1822, 30 kwietnia 1823. *Rozmaitości* (Lw.) 1818 nr 2, 1819 nr 57, 59, 141-143, 1820 nr 57, 59, 142, 1821 nr 141-143, 1822 nr 57-62, 141-142, 1823 nr 32.

Przedr. poszczególnych przemówień i fragm.: *Sto lat myśli pol.* T. 1 (1906); zob. Wyd. zbior. poz. 2-6; M. H. Serejski, jw. poz. 6.

24. Zdania sprawy z prac czteroletnich Towarzystwa Królewskiego Przyjaciół Nauk, uczynione przez ... na posiedze-

http://rcin.org.pl

niach publicznych tegoż towarzystwa ... w l. 1809, 1814, 1817, 1820 i 1826. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 8 (1812), t. 10 (1817), t. 12 (1818), t. 15 (1822), t. 19 (1827). Zdanie sprawy ... 10 stycznia 1814, zob. też poz. 21 t. 4.

Przedr. poszczególnych przemówień i fragm.: *Rozmaitości* (Lw.) 1817 nr 12-13; *Gaz. Wielkiego Księstwa Poz.* 1826 nr 34-38; zob. Wyd. zbior. poz. 2, 5, 6.

Artykuły i drobniejsze prace ogł. w czasopismach i zbiorach: *Gaz. Warsz.* (tu: Mowa przy otwarciu Szkoły Przygotowawczej do Instytutu Politechnicznego, dnia 4 stycznia 1826 r. 1826 nr 5); *Commentationes in Consessu professorum Universitatis Literariae Regiae Varsaviensis recitatae...* (W-wa 1818); *Journal de Physique, de Chimie, d'Histoire Naturelle et des Arts* (tu m. in.: Sur les frontières de la Galicie. 1807 t. 64-65); *Pam. Warsz.* (1815-1821); *Roczn. Instytutów Relig. i Edukacyjnych Pol.* (W-wa 1824); *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* (1812-1825); *Rozmaitości* (Lw.).

Nadto wiele drobniejszych pism Staszica, głównie dotyczących jego działalności pedagogicznej, ukazało się pośmiertnie w publikacjach (m. in.): Bar: Zbiór przepisów administracyjnych Królestwa Polskiego. Wydział Oświecenia. T. 4. W-wa 1868. — H. Konic: Kartka z dziejów oświaty w Polsce. Kr. 1895. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 1-8. W-wa 1900-1906 (tu m. in.: Myśli z roku 1805 o książkach najpożyteczniejszych. T. 1 s. 375-381; Uwagi nad planem historii polskiej ułożonym przez ks. Adama Prażmowskiego. T. 3 s. 198-200). — Dr Szeliga (J. Bieliński). *Bibl. Warsz.* 1903 t. 1 s. 169-180. — J. Bieliński: Królewski Uniwersytet Warszawski, 1816-1831. T. 1. W-wa 1907. — H. Rygier: Materiały do dziejów oświaty w Polsce. Nr 1-4. W-wa 1917-1919. — Z. Kukulski: Udział Staszica w pracach Izby Edukacyjnej (1807-1812). *Stanisław Staszic 1755-1826. Księga zbior.* Lubl. 1928. — Z. Kukulski: Źródła do dziejów wychowania i szkolnictwa w Polsce z doby Izby Edukacyjnej Publicznej 1807-1812. Lubl. 1931. Pisma te zostały przeważnie zebrane w Wyd. zbior. (głównie w poz. 2, 6, 7), które nadto przyniosły wiele nowych publikacji z rkpsów.

P r z e k ł a d y

1. L. Racine: Religia. Poema ... z francuskiego tłomaczone przez ... z dodaniem przypisków, do których przyłączone poema pana Voltaira: O zapadnieniu Lizbony. W-wa 1779 (por. poz. 2). Wyd. nast.: Religia. Poema w języku francuskim napisane przez ... a przetłomaczone na język polski w r. 1772 przez... Zob. Twórczość poz. 21 t. 5 i odb. W-wa 1816 (razem z poz. 4).

2. Voltaire: O zapadnieniu Lizbony. W-wa 1779 (razem z poz. 1). Wyd. nast.: zob. Twórczość poz. 21 t. 5 i odb. W-wa 1815 (razem z poz. 7).

3. G. L. Buffon: Epoki natury, przez ... wydane w języku francuskim, przez ... wytłomaczone na język polski z dodaniem myśli i niektórych uwag. Tłum. 1784. Wyd. W-wa 1786. Wyd. nast.: ... edycja druga, pomnożona uwagami nad ziemią polską. Kr. 1803; ... tłomaczone z francuskiego przez ... w r. 1784, przedrukowane w Krakowie roku 1803, a teraz na nowo w r. 1816. Zob. Twórczość poz. 21 t. 2 i odb. W-wa (1816).

Fragm. przedr.: *Staszyc* (Poz.) 1889 s. 57; *Głos Lubel.* 1926 nr 17; *Postęp* 1926 nr 15; zob. Wyd. zbior. poz. 4.

Por. Twórczość poz. 1.

4. J. P. Claris de Florian: Numa Pompiliusz, drugi król Rzymu. Przez pana ... w języku francuskim, przez ... w języku polskim. T. 1-2. W-wa 1788. Wyd. nast.: ... Edycja druga dokładnie poprawiona. T. 1-2. W-wa 1798; t. 1-2. Berdyczów 1799; ... Edycja trzecia jak najdokładniej poprawiona i przedrukowana. T. 1-2. W-wa 1801 (dwa wyd.); t. 1-2. W-wa 1808; t. 1-2. Berdyczów 1813; pt. Numa Pompili... Zob. Twórczość poz. 21 t. 5 i odb. W-wa 1816 (razem z poz. 1); t. 1-2. Berdyczów 1817.

5. A. L. Thomas: Pochwała Marka Aureliusza przez pana ... w języku francuskim, przez ... w języku polskim. W-wa 1789. Wyd. nast. zob. Twórczość poz. 20, 21 t. 4 i odb. W-wa 1816.

Fragm. przedr. zob. Wyd. zbior. poz. 6.

6. C. C. Rulhière: Tłumaczenie z francuskiego Historii bezrządu Polski. T. 1. W-wa 1808.

Przekł. zbior., Staszic był jednym z tłumaczy

7. Homer: Iliada... Tłomaczona przez... T. 1-2. Wyd. zob. Twórczość poz. 21 t. 6 i odb. W-wa 1815 (razem z poz. 2).

Fragm. rkpsu był w Bibl. Uniw. Lw. (opraw. na końcu „Dziel" t. 9 sygn. 55937III).

Przekł. wierszem nierymowanym.
Por. Twórczość poz. 14.

http://rcin.org.pl

Wydania zbiorowe

1. Dzieła. T. 1-9. W-wa 1816 (1814)-1820.

Zob. Twórczość poz. 21.

2. Pisma pedagogiczne. Wyd. i oprac. Z. Kukulski. Przedm. poprzedził I. Chrzanowski. Lubl. 1926.

Zawartość: Listy i materiały poz. 78; Twórczość fragm. poz. 2, 1, 4, poz. 16, fragm. poz. 6, poz. 22, fragm. poz. 8, 23, 24; Listy i materiały fragm. poz. 80, 81; nadto drobniejsze pisma i materiały pedagogiczne przedr. z Twórczości poz. 21, z publikacji rozproszonych oraz ogł. z rkpsów.

3. Wybór pism. Oprac. i wstępem opatrzyła C. Bobińska. W-wa 1948 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* 42. Wyd. nast. W-wa 1952 *Tamże*.

Zawartość: Twórczość wybór z poz. 2, 4, fragm. poz. 7, 8, 10, 23, 16, 6, 17; Listy i materiały poz. 78, fragm. poz. 83, 80; Narodowość.

4. O nauce, jej znaczeniu i organizacji. Wybór pism. Oprac. (i wstępem poprzedził) B. Suchodolski. (W-wa) 1952.

Zawartość: fragm. z różnych pism Staszica (m.in. z Listy i materiały poz. 78; Twórczość poz. 2, 6; Przekłady poz. 3; Twórczość poz. 23, 4, 11, 8, 10, 7, 22, 16), ułożone wg wyłonionych przez wydawcę zagadnień: Nauka w walce o postęp; Teoria poznania i metodologia; Prace i wskazania naukowe; Organizacja nauki; Nauka i wykształcenie publiczne.

5. Pisma filozoficzne i społeczne. Oprac. i wstępem poprzedził B. Suchodolski. T. 1-2. (W-wa) 1954 *Bibl. Klasyków Filozofii Pol.*

Zawartość t. 1: Listy i materiały poz. 78; Twórczość poz. 2 (bez „Pochwały"), poz. 4.
T. 2: Twórczość poz. 6 (tekst skróc.), poz. 1; fragm. poz. 8, „Pochwała Jana Zamoyskiego" (z poz. 2), fragm. poz. 18; Narodowość; fragm. poz. 23, 24; poz. 10, 17; fragm. poz. 7.

6. Pisma i wypowiedzi pedagogiczne. Oprac. (i przedm. poprzedził) T. Nowacki. Wr. 1956 *Bibl. Klasyków Pedagogiki*.

Zawartość: (1): Myśli i rozprawy, tu: Twórczość fragm. poz. 2; poz. 1; Przekłady fragm. poz. 5; Twórczość fragm. poz. 7, 6; Listy i materiały fragm. poz. 80; nadto drobniejsze pisma przedr. z Twórczości poz. 21 i publikacji późniejszych.
(2): Mowy i wezwania, tu: Twórczość fragm. poz. 4, 8, 23, 24; poz. 16, 22; nadto jw.

7. Materiały do działalności pedagogicznej. Oprac. i wstępem opatrzył T. Nowacki. Wr. 1957 *Źródła do Dziejów Myśli Pedag.* 2.

Zawartość: pisma pedagogiczne — dokumenty z l. 1807-1820, ogł. z rkpsów Arch. Głównego Akt Dawnych, arch. kr. oraz z Arch. Oświecenia Publ. w W-wie (stąd za pośrednictwem publikacji wcześniejszych). Tu m.in.: Listy i materiały fragm. poz. 6; poz. 7, 8, 20.

Przekłady

Ros.: Izbrannoje. Pieriewod s polskogo. Moskwa 1957. (Przekł. J. Usijewicz, wyd. J. Miller, wstęp oprac. J. Miller, I. Narskij)).

Zawartość: Listy poz. 78; Twórczość poz. 2, 4.

Listy i materiały

1. Do NN. z 9 września 1788. Ogł. F. Chmielewska w: Korespondencja S. Staszica. *Stanisław Staszic 1755-1826. Księga zbior.* Lubl. 1928 s. 740 (rkps Bibl. Zamoyskich).

2. Do Konstancji Zamoyskiej z 1 marca 1793. Ogł. A. Jendrysik: Nieznany list Staszica z r. 1793. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia. Wr. 1960 *Arch. Lit.* 5 s. 417-424 (rkps Ossol. sygn. 5427/III). — B. d. Rkps Bibl. Nar. sygn. III3066 (przejściowo 4001).

3. Do Jana Śniadeckiego 5 listów z 1802-1821. Ogł. Z. Kukulski w: Korespondencja S. Staszica. *Stanisław Staszic...* s. 745-747 (rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3127). — Z 16 stycznia 1810. Ogł. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904 s. 161. — Z 3 maja 1810. Rkps Bibl. PAN Kr. (Zbiory Jaszuńskie). — Z 17 sierpnia 1820. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3129.

4. Do Józefa Markowskiego z sierpnia 1806. Ogł. Z. Kukulski, jw. poz. 3 s. 741-742 (rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3757).

5. Lettre de St. Stazis (!) à J.-C. Delaméterie sur des mélanites trouvées en Pologne. *Journal de Physique, de Chimie, d'Histoire Naturelle et des Arts* (Paryż) 1807 t. 64 janvier.

6. Do S. K. Potockiego w zbiorach z 1807-1813, 1814-1820. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 268, 271). Listy z 4 października 1807 i 23 czerwca 1816 ogł. T. Nowacki, zob. Wyd. zbior. poz. 7.

7. Do Komisji Rządzącej z 25 września 1807. Ogł. T. Nowacki, zob. Wyd. zbior. poz. 7.

8. Do króla (Fryderyka Augusta, księcia warszawskiego) z 11 września 1810 i 21 listopada 1812. Ogł. T. Nowacki, zob. Wyd. zbior. poz. 7.

9. Do J. S. Bandtkiego z 10 listopada 1812. Ogł. Z. Kukulski, jw. poz. 3 s. 742 (rkps Bibl. Jagiel. sygn. 1874).

10. Do R. Estreichera z 1812. Rkps Arch. Akt Dawnych Kr. (Zbiór A. Grabowskiego: Autografy znakomitych Polaków).

http://rcin.org.pl

11. Do K. Koźmiana z 1813. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2031 t. 1.

12. Do Łubkowskiego 2 listy — z 26 i 28 maja 1814. Ogł. F. Chmielewska, jw. poz. 1 s. 742-743 (rkps Bibl. Zamoyskich).

13. Do NN. z 21 września 1814. Ogł. Z. Kukulski, jw. poz. 3 s. 744-745 (rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1353).

14. Do namiestnika królewskiego z 5 i 13 marca 1816 o zwolnienie z Komisji Likwidacyjnej; podanie o dymisję ze stanowiska dyrektora Komisji Spraw Wewnętrznych z 28 marca (lub maja?) 1824. Ogł. J. Iwaszkiewicz: Spis materiałów dotyczących działalności S. Staszica, z Arch. Akt Dawnych w Warszawie. *Stanisław Staszic...*, s. 748-749, 750.

15. Do S. Wodzickiego 2 listy z 1816-1817. Rkps Ossol. sygn. 11656/II.

16. Do F. Mireckiego z 1820. Rkps Arch. Akt Dawnych Kr. (Zbiór A. Grabowskiego: Autografy znakomitych Polaków).

17. Do Teodora Urbańskiego z 10 października 1820. Ogł. W. Choroszewski. *Pam. Kielecki. Zbiory prac ku uczczeniu A. Mickiewicza. 1798-1898.* Kielce (1901) s. 67-69.

18. Do J. Mrozińskiego z 1824. Rkps Ossol. sygn. 6524/II.

19. Do G. E. Grodka kilka listów. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3097.

20. Do J. Zajączka b. d. w sprawie ogrodu botanicznego. Ogł. T. Nowacki, zob. Wyd. zbior. poz. 7.

21. Od Janickiego z 16 kwietnia (1795?). Rkps Bibl. Nar. sygn. III3066 (przejściowo 4001).

22. Od J. Czaykowskiego z 22 kwietnia 1795. Rkps jw. sygn. III3066. Od F. Czaykowskiego z 8 kwietnia 1812. Ogł. A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 3. Kr. 1901 s. 279-280.

23. Od J. M. Ossolińskiego z 1 grudnia 1798 (w sprawie procesu z Aleksandrem Zamoyskim). Ogł. Cz. Leśniewski w: S. Staszic, jego życie i ideologia w dobie Polski Niepodległej (1755-1795). W-wa 1926 *Rozpr. Hist. Tow. Nauk. Warsz.* t. 5 z. 2. — Listy z 18 kwietnia 1815 i 20 listopada 1818. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 319-320, t. 4 s. 380-381.

24. Od S. Małachowskiego z 7 sierpnia 1806. Ogł. Z. Kukulski, jw. poz. 3 s. 741 (rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3757).

25. Od Józefa Łęskiego z 27 kwietnia 1807. Rkps Bibl. Nar. sygn. III3066 (przejściowo 4001). — Z 1814. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 313-316.

26. Od rezydenta franc. J. Ch. de Serra z 10 listopada 1808 i 14 lutego 1811 (franc.). Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 190, 262-263.

27. Od Williama Maclure z 4 września 1810 (ang.). Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 258.

28. Od Jana Śniadeckiego z 1810. Ogł. M. Baliński w: Pamiętniki o Janie Śniadeckim. T. 2. Wil. 1865 (1864).

29. Od F. Łubieńskiego z 6 stycznia 1811. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 259.

30. Od F. Wężyka z 17 stycznia 1811. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 259-260.

31. Od K. Koźmiana z 18 stycznia 1811. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 260.

32. Od J. F. A. Tarnowskiego z 18 stycznia 1811. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 261.

33. Od S. Zamoyskiego z 28 stycznia 1811. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 261-262.

34. Od W. d'Engeström z 23 kwietnia 1811 (franc.). Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 263.

35. Od A. Osińskiego z 20 czerwca 1811. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 266-267.

36. Od F. L. Kreysiga z Drezna 10 sierpnia 1811 (łac.). Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 267-268.

37. Od W. G. Anastasiewicza z 1811. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 271-272.

38. Od J. S. Vatera 2 listy z 1811-1812 (łac.). Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 273-274.

39. Od Samuela Teleky, kanclerza siedmiogrodzkiego, z 12 grudnia 1811 (łac.). Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 272-273.

40. Od V. Hanki z 26 stycznia 1812 (czes.). Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 276-277.

41. Od Wincentego Bathyani z 18 lutego 1812 (łac.). Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 278-279.

42. Od barona de Racknitz z Drezna 27 lutego 1812 (franc.). Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 277.

http://rcin.org.pl

43. Od J. W. Bandtkiego z 18 kwietnia 1812. Ogł. A. Kraushar, jw. poz 22 t. 3 s. 280.

44. Od J. S. Dembowskiego z 11 lipca 1812. Rkps Bibl. Uniw. Warsz. Polonica Q. XVIII nr 7.

45. Od Paschalisa Poullina z 1 sierpnia 1812 (franc.). Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 279.

46. Od Jana Hoffmanna 2 listy z 1812 (niem.). Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 274-276, 278.

47. Od W. Stroynowskiego z 1815. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 319.

48. Od M. Pawłowicza z 1816. Ogł. T. Nowacki. *Teki Arch.* z. 7 (1961).

49. Od I. Sobolewskiego 7 listów z 1816--1825. Ogł. T. Nowacki, jw. poz. 48.

50. Od J. Siestrzyńskiego z 22 i 25 lutego 1818. Rkps Bibl. Nar. sygn. III3066 (przejściowo 4001).

51. Od J. U. Niemcewicza z 1818. Ogł. W. A. Francew. *Ruch Lit.* 1932 nr 9 s. 268-296 (rkps Ossol. sygn. 7067/II). — Z 27 czerwca 1818 i dopisek z 30 czerwca. Ogł. T. Nowacki. *Pam. Lit.* R. 50 (1959) z. 1 s. 174-175 (rkps Centralnego Państw. Arch. Akt Dawnych w Moskwie).

52. Od A. Czarnockiego (Z. Dołęgi Chodakowskiego) 2 listy — z 12/24 listopada 1818 i 24 maja/5 czerwca 1823. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 4 s. 373-375, t. 5 s. 455-457.

53. Od hr. Einsiedel Detko imieniem króla saskiego z 24 marca 1819 (franc.). Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 4 s. 387.

54. Od dra Kerckhoffa z 18 lipca 1819 (łac.). Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 394.

55. Od G. E. Grodka z 1819 (franc.). Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 4 s. 381--382.

56. Od konsula austriackiego Du Cheta z 21 stycznia 1820. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 5 s. 427-428.

57. Od L. Osińskiego z 1821. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 3 s. 181.

58. Od min. N. P. Rumiancewa z 24 maja 1821 (franc.). Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 5 s. 439-440.

59. Od Aleksandra I cesarza rosyjskiego z 13 czerwca 1822. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 5 s. 447.

60. Od K. C. Mrongowiusza 2 listy z 6 lutego i 24 czerwca 1824. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 6 s. 418-419.

61. Od Augusta Jacoba z 28 lutego 1824 (łac.). Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 6 s. 419.

62. Od K. Kurpińskiego z 8 lutego 1825. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 6 s. 426.

63. Od Jollagego i Hopfgartena, giserów niemieckich w Rzymie, z 1 maja 1825 (franc.). Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 6 s. 440-441.

64. Od Christianiego, dyrektora generalnego dróg i mostów, z 13 lipca 1825. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 6 s. 427--429.

65. Od S. Dunin Borkowskiego. Rkps Ossol. sygn. 544/III k. 16-19.

66. Od I. Dzieduszyckiego b. d. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 6 s. 423.

67. Od prof. Hammera b. d. (franc.). Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 6 s. 421 n.

68. Od J. Jaworskiego b. d. Rkps Bibl. Nar. sygn. III3066 (przejściowo 4001).

69. Od (A.?) Linowskiego b. d. Rkps jw. sygn. III3066 (przejściowo 4001).

70. Od J. Sierakowskiego z 1817. Ogł. T. Wierzbowski, jw. poz. 3 s. 181.

71. Od T. Sapalskiego z Krakowa b. d. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 6 s. 426.

72. Od Z. Vogla b. d. Rkps Bibl. Nar. sygn. III3066 (przejściowo 4001).

73. Metryka chrztu z 6 listopada 1755. Ogł.: H. Mościcki. *Tyg. Ilustr.* 1906 t. 1 nr 3, s. 45; Cz. Leśniewski, jw. poz. 23. Faksymile w: *Stanisław Staszic...*, s. 14.

74. Akt nadania tytułu sekretarza JKMci ojcu S. Staszica — Wawrzyńcowi Staszicowi (oblatowany 24 września 1757); Curriculum vitae brata S. Staszica — ks. Andrzeja Stasica. Ogł. Cz. Leśniewski, jw. poz. 23.

75. Akt nadania Staszicowi tytułu kanclerza kolegiaty szamotulskiej (9 lipca 1778) i akt złożenia Staszica z tejże godności (2 grudnia 1796). Ogł.: X. Kaźmierski. *Kur. Poz.* 1926 nr 64 s. 7; Cz. Leśniewski, jw. poz. 23.

76. Dokumenty dotyczące stosunku S. Staszica z Akademią Zamojską; Dokumenty dotyczące procesu Staszica z Aleksandrem Zamoyskim. Ogł. Cz. Leśniewski, jw. poz. 23.

http://rcin.org.pl

77. Skąd powstał mój majątek. (Powst. ok. 1797-1800). Ogł.: A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 3 s. 195-197 (pt. Stosunki majątkowe ks. Staszica); Z. Kukulski: Trzy dokumenty z życia Staszica. *Stanisław Staszic...*, s. 16-18.

Autograf Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Tow. Przyj. Nauk vol. 21 k. 16).

78. Krótki rys życia mego. Autobiografia przedłożona Towarzystwu Przyjaciół Nauk w 1800. Ogł. J. Klaczko: Autobiografia Staszica. *Goniec Pol.* 1850 nr 130-131. Przedr. w: W. Seredyński, A. Dzieduszycka: Wypisy, przykłady i wzory form prozy i poezji polskiej. Książka do czytania ułożona przez... Wyd. 2. W-wa 1881 s. 361-365; J. Klaczko: Zapomniane pisma polskie (1850-1866). Kr. 1912 s. 177-187; J. Klaczko: Pisma z l. 1849-1851. Poz. 1919 s. 51-61; J. Klaczko: Autobiografia Staszica. Zamość (1920) *Książnica Zamojska* 8. — Ogł. A. Kraushar w wyd.: Dziennik podróży (1777-1791). W-wa 1903 (zob. Twórczość poz. 7); przedr. *Tyg. Ilustr.* 1905 t. 2 s. 839-840. — Ogł. A. Tom w wyd.: Edukacja. Z autobiografią autora. W-wa 1921 (zob. Twórczość poz. 2). — Ogł. *Postęp* 1926 nr 15 s. 2-4 (pt. Ku pamięci. Krótki rys życia mego). — Ogł. Z. Kukulski, zob. Wyd. zbior. poz. 2; tenże jw. poz. 77 s. 4-7 (wg uwierzytelnionej kopii Bibl. Uniw. Warsz., z fragm. faksymile). — Zob. Wyd. zbior. poz. 3, poz. 4 (fragm.), poz. 5 t. 1.

Przekł. ros.: J. Usijewicz: Kratkij oczerk mojej żiźni. Zob. wyd. zbior. Przekł. ros.

79. Skarga W. Niemojowskiego przeciw JWW. S. hr. Potockiemu ministrowi WR i OP i X. Staszicowi radcy stanu, wniesiona na sesji izby poselskiej dnia 12/13 października 1820 r. Ogł. Z. Kukulski: Udział Staszica w pracach Izby Edukacyjnej (1807-1812). *Stanisław Staszic...*, s. 751-752 (rkps Bibl. Racz. sygn. 230).

80. Kontrakt Towarzystwa Rolniczego Rubieszowskiego w zamiarze udoskonalenia rolnictwa i przemysłu, oraz wspólnego ratowania się w nieszczęściach. Wyd. zob. Twórczość poz. 21 t. 4. Wyd. nast.: przedr. W. Zawadzki w: S. Staszic. Szkic biograficzny. *Dzien. Lit.* 1860 i odb. Lw. 1860; J. Wojewódzki. *Enc. rolnictwa*. T. 5 (1879) i odb. W-wa 1879; Z. Daszyńska-Golińska w wyd.: Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego (zob. Twórczość poz. 2); fragm. zob. Wyd. zbior. poz. 2, 3, 6.

Rkps Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 774 (red. pierwotna).

81. Ustawa Towarzystwu Rolniczemu Hrubieszowskiemu przez śp. S. Staszica w dn. 7 lutego 1822 r. nadana, pod dn. 25 czerwca 1822 przez Aleksandra I sankcjonowana. Wyd. H. Wierciński w: Jeszcze z powodu wydzielenia Chełmszczyzny. Kr. 1913 s. 101-145 (rkps Bibl. Łopacińskiego sygn. 1461); fragm. zob. Wyd. zbior. poz. 2.

82. Reskrypt cesarski w sprawie fundacji Hrubieszowskiej ks. Staszica, 13 czerwca 1822. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 5 s. 446-447.

83. Testament (z 1824). Ogł.: *Gaz. Lw.* 1826 nr 15; *Rozmaitości Lit.* 1828; przedr. W. Zawadzki, jw. poz. 80; J. Wojewódzki, jw. poz. 80; *Piast* 1926 nr 5 s. 3-4; *Nasza Praca* (Tomaszów Mazowiecki) 1926 nr 7 s. 104; ogł. (z urzędowej kopii) Z. Kukulski, jw. poz. 77 s. 10-14 (rkps Arch. Państw. w Lubl. — Akta Lubel. Komisji Włościańskiej r. 1867 nr 439); fragm. zob. Wyd. zbior. poz. 3.

84. Akt zejścia śp. prezesa Staszica. Ogł. A. Kraushar, jw. poz. 22 t. 6 s. 430.

Spis materiałów, dotyczących działalności S. Staszica w Arch. Akt Dawnych w Warszawie. Ogł. J. Iwaszkiewicz. *Stanisław Staszic* ..., s. 748 n.

Bibliografię podaje: W. Hahn: Bibliografia o S. Staszicu. *Stanisław Staszic* ..., s. 757-797.

INDEKS TYTUŁÓW

(Cz — Czasopisma, L — Listy i materiały, P — Przekłady, T — Twórczość, U — Uwagi, Z — Wydania zbiorowe)

Autobiografia	L-78	Historia bezrządu Polski (C. C. Rulhière)	P-6
Betrachtungen über das Leben des J. Zamoyski	T-2	Iliada (Homer)	P-7
Carta geologica	T-9	Izbrannoje	Z-P
Coup d'oeil sur la statistique de la Pologne	T-10	Kontrakt Towarzystwa Rolniczego Rubieszowskiego	L-80
Do Sejmu	T-11	Kratkij oczerk mojej żiźni	L-78
Dzieła	T-21, Z-1	Krótki rys życia mego	L-78
Dziennik podróży	T-7	Krótki zbiór główniejszych zasad wychowania publicznego	T-21
Epoki natury (G. L. Buffon)	P-3		

http://rcin.org.pl

Kurzer Entwurf der Statistik von Polen T-10
Materiały do działalności pedagogicznej Z-7
Mądry Polak po szkodzie T-4
Mowa przy otwarciu Szkoły Przygotowawczej do Instytutu Politechnicznego Cz-GW
Mowa przy zaprowadzeniu akademickiego Wydziału Nauk Lekarskich T-21
Myśli, czyli główniejsze zasady do ułożenia zasady, czyli instytucji akademicznej T-21
Myśli o równowadze politycznej T-17
Myśli z roku 1805 o książkach najpożyteczniejszych T-U
Myśl tłomacza T-1
Narodowość T-21, Z-3,5
Numa Pompili (lub: Pompiliusz), drugi król Rzymu (J. P. de Florian) P-4
Obraz wszczynania się pierwszych uczuć i wyobrażeń T-6
Obrona funduszu edukacyjnego T-21
O nauce, jej znaczeniu i organizacji Z-4
O ortografii T-14
O przyczynach szkodliwości Żydów T-19
Ostatnie moje do spółrodaków słowo T-15
O statystyce Polski T-10
O środkach usposobienia Żydów T-19
O zapadnieniu Lizbony (Voltaire) P-2
O ziemiorodztwie gór dawnej Sarmacji T-8
O ziemiorodztwie Karpatów T-8
Pisma filozoficzne i społeczne Z-5
Pisma i wypowiedzi pedagogiczne Z-6
Pisma pedagogiczne Z-2
Pochwała A. Zamoyskiego T-18
Pochwała J. Zamoyskiego T-2
Pochwała L. Gutakowskiego T-13
Pochwała Marka Aureliusza (A. L. Thomas) P-5
Pochwała S. Potockiego T-22
Poprawy i przydatki do książki „Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego" T-3
Po zdobyciu Krakowa przez wojska polskie w r. 1809 T-12
Priedostierieżenija kotoryje wytiekajut dla Polszi T-4
Przemowy do uczniów T-16
Przestrogi dla Polski T-4
Razmyszlenija nad żiźńju J. Zamoyskogo T-2
Religia (L. Racine) P-1
Ród ludzki T-6
Skąd powstał mój majątek L-77
Sur les frontières de la Galicie Cz-JPh
Ustawa Towarzystwu Rolniczemu Hrubieszowskiemu ... nadana L-81
Uwagi nad planem historii polskiej T-U
Uwagi nad życiem J. Zamoyskiego T-2
Uwagi zakordonowego obywatela pruskiego T-5
Wybór pism Z-3
Zagajenia posiedzeń Tow. Warsz. Przyj. Nauk T-23
Zbiór pochwał Marka Aurelego, L. Gutakowskiego oraz i innych pism T-20
Zdania sprawy z prac czteroletnich Tow. Królewskiego Przyj. Nauk T-24

OPRACOWANIA

Monografie: Cz. Leśniewski: S. Staszic, jego życie i ideologia w dobie Polski Niepodległej (1755-1795). W-wa 1926 *Rozpr. Hist. Tow. Nauk Warsz.* t. 5 z. 2 [Rec.: H. Pohoska. *Szkoła Powsz.* 1926 s. 149-153; *Minerwa Pol.* 1927 nr 1; H. Więckowska. *Wiad. Lit.* 1927 nr 39]. — B. Szacka: Portret mieszczanina. W-wa (1962) *Bibl. Wiedzy Hist.* [Rec.: H. Hinz. *Argumenty* 1962 nr 10, *Nowe Książki* 1962 nr 10; J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1962* (W-wa 1964) s. 199-200]. — B. Szacka: S. Staszic. (W-wa 1966) *Ludzie Żywi* 9. [Rec.: S. Piwko. *Nowe Książki* 1967 nr 5; Z. Wójcik. *Kwart. Historii Nauki i Techniki* 1967 nr 3]

Raporty szkoły wydziałowej poznańskiej składane Szkole Głównej Koronnej w l. 1777-1789. Ogł. T. Wierzbowski. W-wa 1905 *Komisja Edukacji Nar.* 7 s. 212, 232. — (Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego. Rec. i polemiki): (Ch. G. Steiner). *Polnische Bibliothek* 1787 z. 1, przekł. pol. *Bibl. Warsz.* 1788 cz. 2; *Zbiór pism, do których były powodem „Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego"*. Pierwsze pismo — Ósme pismo. (W-wa) 1788-1790; (F. Nax): Uwagi nad uwagami, czyli obserwacje nad książką, która w r. 1785 wyszła pod tytułem Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego, kanclerza i hetmana w. kor. W-wa 1789 i wyd. nast.; (J. Pawlikowski): Myśli polityczne dla Polski. W-wa 1789 i wyd. nast. — (Przestrogi dla Polski. Rec. i omów.): W: Tagebuch des unterm Bande der Konföderazion im Jahre 1788 angefangenen und ins gegenwärtige 1789 Jahr fortgesetzten merkwürdigen polnischen Reichstages nebst verschiedenen bei dieser Gelegenheit herausgekommenen Schriften. T. 4. W-wa-Lipsk 1789; J. J. Kausch: Nachrichten über Polen. T. 1. Salzburg (Graz) 1793 s. 293-294, przekł. pol. W. Zawadzki: Wizerunki narodu polskiego. W zbiorze: Polska stanisławowska w oczach cudzoziemców. T. 2. (W-wa) 1963 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — (O statystyce Polski. Rec. i omów.): *Allgemeine Literaturzeitung* (Halle) 1808; S. Dębowski (J. S. Dembowski): Uwagi nad

http://rcin.org.pl

pismem „O statystyce Polski". Kr. 1809 (dwa wyd.). — Przekład „Iliady" ks. Staszica. *Tyg. Pol.* 1819 t. 3 nr 31-32, 38. —

(Nekrologi, mowy żałobne): *Dzien. Wil.* 1826; J. Falkowski: Mowa na pogrzebie ks. S. Staszica. *Gaz. Warsz.* 1826 nr 17; *Gaz. Lw.* 1826 nr 12; W. Grzymała: Głos na żałobnym nabożeństwie ... śp. ... S. Staszica w dniu 30 stycznia 1826. W-wa 1826; *Kur. Warsz.* 1826 nr 19; *Nowiny Nauk.* 1826 t. 1 s. 18-19; F. Skarbek, W. Szweykowski, W. Grzymała. *Zbiór mów na obchodzie pogrzebowym ks. S. Staszica.* W-wa 1826; Staszic. *Zeitgenossen. Ein biographisches Magazin f.d.Geschichte unserer Zeit* 1926, przekł. pol. *Rozmaitości* (Lw.) 1926 nr 36; J. U. Niemcewicz: Obraz życia i czynów S. Staszica. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 20 (1828) i wyd. nast.; Memoir of the Late Abbé Staszyc... *Polonia* 1832 nr 5. —

J. U. Niemcewicz: Pamiętniki od r. 1811-1820. T. 1-2. Poz. 1871. — J. U. Niemcewicz: Pamiętniki czasów moich. (Powst. 1823-1838). Wersja 2 wyd. Paryż 1848 i wyd. nast.; wersja 1 wyd. (W-wa) 1957 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — (K. Koźmian): Ks. S. Staszic. *Przyj. Ludu* 1837 nr 33-34. — F. Węgleński: O ustawie rolniczego towarzystwa ratowania się wspólnie w nieszczęściach, przez S. Staszica... *Roczn. Gospodarstwa Kraj.* t. 11-12 (1847-1848). — J. Klaczko: Autobiografia Staszica. *Goniec Pol.* 1850 nr 130-131 i wyd. nast. — K. Koźmian: Pamiętniki. T. 1-2. Poz. 1858 i wyd. nast.; fragm. przedr. J. W. Gomulicki: Staszic i aktorki warszawskie. *Nowe Książki* 1959 nr 1; Zamiast budzika. *Tamże* 1959 nr 2. — H. Skimborowicz: S. Staszic. *Księga Świata* 1858 cz. 2. — W. Anczyc: S. Staszic. *Tyg. Ilustr.* 1860 t. 2 s. 401, 415, 467. — W. Zawadzki: S. Staszic. Szkic biograficzny. *Dzien. Lit.* 1860 i odb. (Lw. 1860). — F. Skarbek: Pamiętniki. (Powst. przed 1866). Poz. 1878 s. 97-100. — J. Szujski: S. Staszic jako pisarz polityczny. *Przegl. Pol.* 1866 z. 3 s. 540-565; przedr. w: Roztrząsania i opowiadania historyczne. Kr. 1876 s. 1-32; Dzieła. S.II t. 5. Kr. 1885 s. 179-207. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 24 (1867). — R. Pilat: O literaturze politycznej Sejmu Czteroletniego (1788-1792). *Przegl. Pol.* 1871 listopad — 1872 styczeń, luty i odb. (Kr. 1872). — W. Dłużniewski: Dwunastu solenizantów. Wyjątek z pamiętników familijnych. *Strzecha* 1872 s. 489 n. — J. I. Kraszewski: Polska w czasie trzech rozbiorów. T. 1-2. Poz. 1873; wyd. nast. W-wa 1902. — Uwagi nad politycznym, naukowym i filantropijnym działaniem S. Staszica. Poz. 1873. — M. Glücksberg: S. Staszic. *Niwa* R. 3 (1875) t. 6 s. 346 n., 421 n., 510 n., 569 n., 634 n., 728 n., 805 n., 905 n. — K. Promyk (Prószyński): O ks. S. Staszycu. W-wa 1875; wyd. 8 W-wa 1926. — Wielisław (E. Skrodzki): Wieczory piątkowe. *Bluszcz* 1875 nr 32; wyd. osob. oprac. M. Opałek. (W-wa) 1962 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — J. Wojewódzki: Myśl S. Staszica w zapisie na Dom Zarobkowy... W-wa 1875. (C. d.:) Kwestia Domu Zarobkowego w Warszawie... W-wa 1877. — E. Heleniusz (Iwanowski): Wspomnienia lat minionych. T. 1. Kr. 1876 s. 99-103. — J. Trejdosiewicz: Prace geologiczne S. Staszica, znajdujące się w Bibliotece Uniwersytetu Warszawskiego. *Przyroda i Przemysł* 1876 nr 25. — K. W. Wójcicki: Społeczność Warszawy w początkach naszego stulecia. W-wa 1877 (rozdz. 3).— J. Wojewódzki. *Enc. rolnictwa.* T. 5 (1879) s. 494-521 i odb. rozszerz.: S. W. Staszic jako założyciel Towarzystwa Rolniczego Hrubieszowskiego i jako autor „Ziemiorodztwa". W-wa 1879. —

L. Ćwikliński: Homer i homerycy. *Przew. Nauk. i Lit.* t. 9 (1881) i odb. (Lw. 1881). — W. Kalinka: S. Staszic. W: Sejm Czteroletni. T. 2. Lw. 1881 §155 i wyd. nast.; przedr.: *Kraj* 1886; *Przegl. Pol.* t. 79 (1886). — J. Goldszmit: Dobroczyńca, jakich mało. Ks. S. Staszic jako filantrop i mąż stanu. W-wa 1882. — J. Wojewódzki: Korespondencja co do ostatnich pism o Staszycu. *Bibl. Warsz.* 1882 t. 3 s. 150-152. — Wielisław (E. Skrodzki): Ze wspomnień o Staszicu. *Tyg. Ilustr.* 1884 nr 101-102. — T. Korzon: Staszic jako historiozof. *Kwart. Hist.* R. 1 (1887); przedr. w: Listy otwarte. T. 2. W-wa 1916. — F. S. Krysiak: Staszic jako polityk, uczony i filantrop. *Tyg. Przemysłowy* 1888 i odb. (Poz. 1888). — (J. Chociszewski): Krótki rys życia S. Staszyca. *Staszyc* (Poz.) 1889 nr 2-3. — B. Limanowski: Żywot S. Staszica. Lw. 1889; wyd. nast. Kr. 1904. — W. Szajnocha: S. Staszic jako geolog. *Przew. Nauk. i Lit.* t. 17 (1889) z. 6 i odb. (Lw. 1889). — Fr. Kr. (F. S. Krysiak): Staszyc S. *Trzeci Maj. Ku uczczeniu setnej rocznicy konstytucji ... 1791-1891.* Poz. 1891 s. 159-166. — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce XVIII w. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — Alkar (A. Kraushar): Bajkow, z kartek pamiętnika rękopiśmiennego (1824-1829). *Przew. Nauk. i Lit.* t. 20 (1892) i odb. (Lw. 1893). — J. Mar-

http://rcin.org.pl

CHLEWSKI: Der Physiokratismus in Polen. Zurych 1896. Przekł. pol. skróc.: Fizjokratyzm w dawnej Polsce. *Bibl. Warsz.* 1896 i odb.; tekst pełny w: Pisma wybrane. T. 1. W-wa 1952. — S. PAWIŃSKI: S. Staszic. *Niwa* 1897 nr 36-37 i odb. — T. GRABOWSKI: Studia nad wiekiem osiemnastym. I. S. Staszic, jego pisma polityczne i pojęcia filozoficzne. *Przegl. Pol.* t. 127 (1898) i odb. (Kr. 1898). — J. PIÓRKIEWICZ: S. Staszic. Życiorys. Lw. 1898 *Bibl. dla Młodzieży* S.I, 37. — S. ELIASZ-RADZIKOWSKI: Staszyc w Tatrach. *Przegl. Zakopiański* 1899 nr 6. — E. SIWIŃSKI: S. Staszic. Źródła jego poglądów, uczuć, cnót. *Dod. Mies. Przegl. Tyg.* 1899 t. 1. — J. A. WADOWSKI: Wiadomość o profesorach Akademii Zamojskiej. W-wa 1899-1900. — A. KRAUSHAR: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 1-9. Kr. 1900-1911. —

A. KRAUSHAR: Nieznane wędrówki ks. S. Staszica po obczyźnie. *Tyg. Ilustr.* 1901 t. 2 nr 42-43. — R. PLENKIEWICZ: S. W. Staszic. *Album biogr. zasłużonych Polaków i Polek w. XIX.* T. 1. W-wa 1901. — Z. GARGAS: Staszic jako statystyk. *Przegl. Prawa i Administracji* 1902 nr 9 i odb. (Lw. 1902). — S. GRABSKI: Zarys rozwoju idei społeczno-gospodarczych w Polsce od pierwszego rozbioru do r. 1831. Systemy społeczne syntetyczno-filozoficzne Staszica i Kołłątaja. *Przegl. Pol.* t. 144-146 (1902) i odb. (Kr. 1903). — T. GRABOWSKI: Kilka szczegółów do życia i genezy dzieł Staszica. *Spr. AU* 1903. — T. KORZON: (Dziennik podróży ... 1771-1791. Wyd. A. Kraushar. Rec.). *Kwart. Hist.* R. 17 (1903) s. 656-668; przedr. w: Listy otwarte. T. 3. Lw. 1916. — A. LANGE: S. Staszic. *Wędrowiec* 1903 nr 14-15. — J. NADRATOWSKI. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 26 (1903). — S. CZARNOWSKI: Filozofia społeczna w Polsce w końcu XVIII i pocz. XIX w. *Bibl. Warsz.* 1904 t. 4. — A. KARBOWIAK: Z działalności S. Staszica jako członka Dyrekcji Edukacji Narodowej. *Muzeum* 1904 s. 328-330. — A. J. RODKIEWICZ: Pierwsza politechnika polska. Kr. 1904 *Monogr. w Zakresie Dziejów Nowożytnych* 6. — WŁ. K. (KOROTYŃSKI): S. Staszic. *Kur. Warsz.* 1905 nr 1. — A. K. (KRAUSHAR): Wizerunki i pamiątki po S. Staszicu. *Tyg. Ilustr.* 1905 s. 839. — FR. KR. (F. S. KRYSIAK): S. Staszic. *Praca* 1905 s. 878-881. — M. SOKOLNICKI: Polska myśl historyczna od Naruszewicza do Lelewela. *Bibl. Warsz.* 1905 t. 3. —

M. BRZEZIŃSKI: Myśli Staszica o wychowaniu. W: Szkoła polska. W-wa 1906 s. 59-62. — W. CIECHOWSKI: S. Staszic. *Kraj* 1906 nr 34. — S. DICKSTEIN: S. Staszic (1755-1826). *Przegl. Techniczny* 1906 i odb. (W-wa 1906). — W. A. FRANCEW: Polskoje sławianowiedienije konca XVIII i pierwoj czetwierti XIX st. Praga 1906. — A. KRAUSHAR: Rocznica Staszica. *Tyg. Ilustr.* 1906 t. 1 nr 55. — S. KRZEMIŃSKI. *Sto lat myśli polskiej.* T. 1 (1906). — H. ŁOPACIŃSKI: Grób Staszica na Bielanach p. Warszawą. *Nasz Kraj* (Lw.) 1906 t. 2 nr 5. — H. Ł. (ŁOPACIŃSKI): S. Staszic. *Ziemia Lubel.* 1906 nr 44-46, 48, 50, 51, 53, 54. — H. MOŚCICKI: Pamiątki po Staszicu w Pile. *Tyg. Ilustr.* 1906 t. 1 nr 3. — T. POCHWALSKI: Zasługi Staszica na polu geologii i górnictwa w Polsce. *Przegl. Techniczny* 1906 nr 11, 14, 16, 18, 20, 24 i odb. (W-wa 1906). — M. REITER: S. Staszic. Lw. 1906 *Bibl. Macierzy Pol.* 35. — E. ŻMIJEWSKA: S. Staszic. *Ognisko* 1906 nr 9. — (T. GRABOWSKI): S. Staszica życie i działalność. *Spr. Dyrekcji Wyższej Szkoły Realnej w Kr. za R. 1908* s. 3-23 (nie ukończ.). — Odsłonięcie tablicy pamiątkowej ks. S. Staszica. *Kur. Warsz.* 1908 nr 149. — E. KOŁODZIEJCZYK: Słowianofilstwo Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (1800-1832). *Świat Słowiański* 1909 t. 2 s. 205-207. — S. AMBROZIEWICZOWA: S. Staszic, jego życie i czyny. W-wa 1910. — E. ROMER: S. Staszica „O ziemiorodztwie Karpatów". *Kosmos* 1911 z. 10-12 i odb. (Lw. 1911); przedr. w: Wybór pism. T. 4. W-wa 1964. — M. STRASZEWSKI: Filozofia społeczna S. Staszica. *Przew. Nauk. i Lit.* 1911; przedr. w: Dzieje filozoficznej myśli polskiej. Kr. 1912 s. 70-119. — E. BOGUSŁAWSKA: S. Staszic. Tarnów 1913. — R. DANYSZ (FLESZAROWA): Étude critique d'une carte ancienne de Pologne dressée par S. Staszic (1806). Paryż 1913. — M. JANIK: Hugo Kołłątaj. Monografia. Lw. 1913. — B. STAWENO: Staszic za granicą (1790-1791). *Bibl. Warsz.* 1913 t. 3. — M. SZYJKOWSKI: Myśl Jana Jakuba Rousseau w Polsce XVIII w. Kr. 1913. — K. ŻYLSKI: Poglądy społeczno-polityczne Staszica. *Prawnik* 1913 nr 4 i odb. (Lw. 1913). — F. GABRYL: Polska filozofia religijna w w. XIX. W-wa 1914. — W. WYSOCKI: „Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego" S. Staszica. *Spr. I Gimn. w Rzeszowie* 1914 s. I-XL. — W. ĆWIK: Wpływ Volneya na „Ród ludzki" Staszica. *Pam. Lit.* R. 13 (1914/15). — I. CHRZANOWSKI: „Ród ludzki" Staszica jako wytwór filozofii wieku Oświecenia. *Arch. Komisji do Badania Historii Filozofii w Pol.* t. 1 cz. 1 (1915); przedr. w: Studia i szkice. T. 1. Kr. 1939 *Prace Hist. Lit.* 51. — T. WIŚNIOWSKI: W setną rocz-

http://rcin.org.pl

nicę pierwszej geologii polskiej. O Staszicu jako geologu. *Kosmos* t. 40 (1915) i odb. (Lw. 1915). — T. Wiśniowski: W setną rocznicę pierwszej mapy geologicznej polskiej S. Staszica. *Kur. Lw.* 1915 i odb. — K. Chołoniewska: S. Staszic. Jego życie i czyny. W-wa 1916 *Biblioteczka Nar.* 84. — S. Harassek: Kant w Polsce przed r. 1830. Kr. 1916 *Prace Hist.-Lit.* 8. — S. Lubicz: S. Staszyc (1755-1826). Moskwa 1916. — T. J. Papi: S. Staszic. W: Obrazki z życia znakomitych Polaków i Polek. T. 4. Petersb. 1916. — M. Smolarski: Studia nad Wolterem w Polsce. Lw. 1918 *Arch. Nauk. Wydawnictwo Tow. do Popierania Nauki Pol.* dz. 1 t. 9 z. 3. — S. Polak: Ks. S. Staszyc i Hrubieszowskie Towarzystwo Rolnicze. Zamość 1918. —

B. Limanowski: S. Staszic. Życiorys. W-wa (1920) *Plutarch Pol.* 1. — F. Bujak: Towarzystwo Hrubieszowskie Staszica. Zamość 1921; przedr. w: Z odległej i bliskiej przeszłości. Studia historyczno-gospodarcze. Lw. 1924. — W. Gorzycki: Oświata publiczna w Księstwie Warszawskim. Lw. 1921. — N. Gąsiorowska: Górnictwo i hutnictwo w Królestwie Polskim (1815-1830). W-wa 1922. — M. Dadlez: Pope w Polsce w XVIII w. Kr. 1923 *Prace Hist. Lit.* 19. — T. Sinko: Wiersz „Iliady" Staszica i polski heksametr. *Jęz. Pol.* 1923 s. 37-44, 76-79. — K. Bartoszewicz: S. Staszic. Na setną rocznicę zgonu. *Nowa Reforma* 1925 nr 298. — A. Berger: Poglądy polityczne S. Staszica. *Ziemia Lubel.* 1925 nr 304-305, 307-311; przedr. w: Studia polityczne. Lubl. 1927. — S. Cieszkowski: S. Staszic... Zarys biograficzny w setną rocznicę zgonu. W-wa 1925 *Bibl. Domu Pol.* 32. — S. Cieszkowski: Staszic czy Staszyc. *Kur. Warsz.* 1925 nr 279. — I. Chrzanowski: W przededniu wielkiej rocznicy. *Głos Narodu* 1925 nr 298; przedr. *Głos Lubel.* 1926 nr 6. — M. Gawlik: S. Staszic... (W setną rocznicę zgonu). Lw. 1926 (1925) *Nasza Bibl.* 6. — K. Król: Nazwisko Staszica. *Kur. Warsz.* 1925 nr 289. — W. Smoleński: Spór o Jana Zamoyskiego w publicystyce polskiej w. XVIII. W: Studia historyczne. W-wa 1925. — H. Więckowska: Opozycja liberalna w Królestwie Kongresowym 1815-1830. W-wa 1925. —

F. Araszkiewicz: Oddźwięk idei staszicowskich w „Popiołach" Żeromskiego. *Głos Lubel.* 1926 nr 17. — H. Barycz: Egzemplarz korektowy „Rodu ludzkiego" Staszica. Kr. 1926. — Z. Bielińska: Krajobraz w „Rodzie ludzkim" Staszica. *Głos Lubel.* 1926 nr 17. — T. Bocheński: Staszic w Tatrach. *Tamże* 1926 nr 20, 24. — J. Bojasiński: S. Staszic. *Przegl. Pedag.* 1926 s. 60-61, 97-98. — I. Chrzanowski: (Wstęp do) Pisma pedagogiczne. Lubl. 1926; przedr.: *Głos Lubel.* 1926 nr 17; *Myśl Nar.* 1926 nr 4; *Warszawianka* 1926 nr 20; w: Literatura a naród. Lw. 1936. — J. M. Chudek: S. Staszic. W setną rocznicę zgonu 1826-1926. Kościan 1926. — S. Czarnowski: (Wstęp do) Przestrogi dla Polski. Kr. (1926) *BN* I, 98. — S. Czarnowski: (Wstęp do) Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego. Kr. (1926) *BN* I, 90; wyd. 2 zmien. Wr. (1952). — A. Č. (Černy): S. Staszic. *Slovenský přehled* 1926 nr 2. — I. Czuma: Podstawa konstytucji i systemu reprezentacyjnego według Staszica. *Głos Lubel.* 1926 nr 17. — R. Danysz-Fleszarowa: S. Staszic jako przyrodnik. *Ziemia* 1926 nr 2; *Przyroda i Technika* 1926 z. 6. — F. Dec: Ks. Staszic jako przyrodnik. *Głos Lubel.* 1926 nr 17. — J. Dmochowski: Poglądy ekonomiczne S. Staszica. *Tyg. Ilustr.* 1926 nr 3. — M. Dynowska: S. Staszic. *Dziś i jutro* 1926 nr 3. — Z. Fndeisenówna: Wielki patriota S. Staszic. B. m. 1926. — W. Goetel: S. Staszic, ojciec geologii polskiej. *Tyg. Ilustr.* 1926 nr 3. — L. Górski: Udział Staszica w pracach Królewskiego Towarzystwa Gospodarczo-Rolniczego. *Głos Lubel.* 1926 nr 17. — T. Grabowski: Staszic na tle swej epoki. *Myśl Nar.* 1926 nr 7; *Przegl. Oświat.* 1926 nr 4; *Słowo Pol.* 1926 nr 76. — A. Grzymała-Siedlecki: Uwagi nad życiem S. Staszica. *Kur. Warsz.* 1926 nr 17. — F. Gucwa: Cechy językowe Staszica. *Głos Lubel.* 1926 nr 17. — W. Hahn: Religijność ks. S. Staszica. *Ateneum Kapłańskie* 1926 z. 3 i odb. (Włocławek 1926). — W. Hahn: S. Staszic jako obrońca grobów królewskich na Wawelu. *Ilustr. Kur. Codz.* 1926 nr 53 (*Kur. Lit.-Nauk.* nr 8). — W. Hahn: S. Staszic jako pedagog. *Ziemia* 1926 nr 2. — W. Hahn: S. Staszic. W setną rocznicę śmierci. *Nowa Reforma* 1926 nr 13-14. — W. Hahn: S. Staszic. Życie i dzieła. Lubl. 1926. [Rec. J. Birkenmajer: Nowa biografia Staszica. *Myśl Nar.* 1926 nr 4]. — W. Hahn: Staszic a chwila obecna. *Głos Lubel.* 1926 nr 17. — A. Jachimczyk: Życie S. Staszica. *Siew* 1926 nr 4. — T. Jakubowski: S. Staszic jako pierwszy spółdzielca polski i założyciel „Towarzystwa Rolniczego w Hrubieszowie". *Głos Lubel.* 1926 nr 17. — A. Janowski: S. Staszic. W-wa 1926. —

L. Kamykowski: Staszicowa oda do młodości. *Głos Lubel.* 1926 nr 17. — X. Kaźmierski: Dwa dokumenty wielkopolskie o Staszicu. *Kur. Poz.* 1926 nr

http://rcin.org.pl

64 (dod. *Dział Kultury i Sztuki*). — Z. Klarnerówna: Słowianofilstwo w literaturze polskiej l. 1800 do 1848. W-wa 1926. — P. Krechowicz: Pogląd Staszica na dzieje ludzkości, a przede wszystkim Polski. *Głos Lubel.* 1926 nr 20. — J. Krzyżanowski: S. Staszic (1826-1926). *Tamże* 1926 nr 17; przedr. w: W świecie romantycznym (Kr. 1961) *Bibl. Studiów Lit.* — J. Kruszyński: S. Staszic a kwestia żydowska. Lubl. 1926. [Polemika: I. Lewin: Staszic a Żydzi. *Chwila* 1926 nr 2457-2458]. — Z. Kukulski: Lata szkolne Staszica. *I. Chrzanowskiemu uczniowie lubliniacy.* Lubl. 1926 i odb. — Z. Kukulski: Staszic członkiem Lubelskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. *Głos Lubel.* 1926 nr 20. — Z. Kukulski: W wiekową rocznicę śmierci Staszica. *Tamże* 1926 nr 17. — S. Małachowski-Łempicki: Nielegalne wydanie pism S. Staszica. *Ruch Lit.* 1926 nr 10; przedr. *Stanisław Staszic 1755-1826. Księga zbior.* Lubl. 1928. — S. Małachowski-Łempicki: Raporty policji tajnej o S. Staszicu. *Nowy Kur. Pol.* 1926 nr 18; przedr. *Stanisław Staszic ...*, jw. — H. Monat: S. Staszic (1755-1826). *Prager Presse* 1926 nr 20. — J. Morozewicz: S. Staszic. W 100-letnią rocznicę zgonu. *Spr. Pol. Instytutu Geologicznego* t. 3 (1926) z. 3-4 i odb. (W-wa 1926). — H. Mościcki: S. Staszic. 1755-1826. *Dzień Pol.* 1926 nr 15; *Kur. Warsz.* 1926 nr 1; *Wiek* 1926 nr 7371. — H. Mościcki: Staszicowskie przestrogi dla Polski. *Tyg. Ilustr.* 1926 nr 3. — J. Nieczuja-Urbański: Uwagi nad życiem S. Staszica. (Idee monarchiczne S. Staszica). *Przegl. Wszechpol.* 1926 nr 2. — A. Nowaczyński: Uwagi nad żywotem S. Staszica. *Gaz. Warsz. Poranna* 1926 nr 17. —

W. Olszewicz: Staszic i Lubecki. *Ekonomista* 1926 t. 1 s. 7-14. — H. Orsza(-Radlińska): S. Staszic jako działacz społeczno-oświatowy. *Polska Oświata Pozaszkolna* 1926 nr 1. — H. Orsza-Radlińska: S. Staszic. B. m. 1926. — A. Palmieri: La Politica cristiana di S. Staszic. *L'Europa Orientale* 1926. — S. Rodkiewicz: Staszicowskie fundacje w m. st. Warszawie. *Kron. W-wy* 1926 s. 37-43 i odb. (W-wa 1926). — S. Rosochacki: S. Staszic i Borettiowie. *Kur. Warsz.* 1926 nr 93. — F. Różycki: S. Staszic jako geolog. *II Spr. I Gimn Męskiego Magistratu M.St. W-wy* 1925/26. — T. Sinko: Staszic jako poeta. *Ilustr. Kur. Codz.* 1926 nr 16 (*Kur. Lit.-Nauk.* nr 3). — T. S. (Sinko): Stulecie Staszica. *Czas* 1926 nr 14. — S. Soltan-Pereświet: Chopin o pogrzebie Staszica. *Wiad. Lit.* 1926 nr 7. — M. Starzewski: Teoria społeczno-polityczna Staszica a J. J. Rousseau. *Przegl. Współcz.* t. 16 (1926) nr 46 i odb. (Kr. 1926). — B. Suchodolski: S. Staszic na tle epoki. Rola Oświecenia w odrodzeniu Polski XVIII w. *II Spr. I Gimn. Męskiego Magistratu M.St. W-wy* 1925/26 i odb. (W-wa 1926). — Z. Śliwińska: S. Staszic. W setną rocznicę zgonu. *Orędownik Wielkopol.* 1926 nr 16. — A. Świętochowski: S. Staszic. W: Czcigodni Polacy. W-wa 1926; przedr. *Gaz. Warsz. Poranna* 1926 nr 17. — A. Świętochowski: Wielki obywatel. *Myśl Nar.* 1926 nr 4. — (T. Turkowski): O życiu i pracach S. Staszica, dobroczyńcy narodu polskiego. Wil. 1926. — J. Ujejski: Julia Alpinula. *Ruch Lit.* 1926 nr 7; przedr. *Stanisław Staszic ...*, jw. — K. Wasiak: Staszic jako pedagog. *II Spr. I Gimn. Męskiego Magistratu M.St. W-wy* 1925/26. — A. Widomski: Społeczno-polityczna ideologia Staszica. *Tamże* 1925/26. — J. Wiślicki: Staszic a Liga Narodów. *Głos Lubel.* 1926 nr 17. — T. Włossek: Uroczystość odsłonięcia pomnika S. Staszica w Kielcach. *Ziemia* 1926 nr 17. — A. Wojtkowski: Kult S. Staszica w Poznaniu. *Kron. M. Poz.* R. 4 (1926) nr 2. — A. Wojtkowski: Wielkopolska a Staszic. *Kur. Por.* 1926 nr 36. — A. Wolmar: Co Warszawa zabytkowa zawdzięcza Staszicowi. *Kron. W-wy* 1926 s. 43-49. — J. Woroniecki: Siła twórcza kariery Staszica. *Głos Lubel.* 1926 nr 17. — W. Wysocki: S. Staszic. Wykład popularny. Kr. 1926. — L. Zalewski: Patriarcha demokracji polskiej. *Głos Lubel.* 1926 nr 17. — M. Zdziechowski: Nauki Staszica. *Czas* 1926 nr 21. — Cz. Leśniewski: Bohusz—nie Staszic. *Przegl. Hist.* t. 26 (1927) z. 3. — Cz. Leśniewski: Uwagi w sprawie „Dziennika podróży" przypisywanego fałszywie Staszicowi. *Spr. z Czynności i Posiedzeń PAU* 1927 nr 6. — H. Orsza-Radlińska: Udział Staszica w Komitecie Nowosilcowa. *Minerwa Pol.* 1927 nr 2. — E. Ptaszyński: Poglądy Staszica na wychowanie. Z przedm. Z. Kukulskiego. Lubl. 1927. — W. Smoleński: Monteskiusz w Polsce w. XVIII. W-wa 1927. — M. Starzewski: (Wstęp do) J. J. Rousseau: O umowie społecznej. Kr. (1927) *BN* II, 44 s. LIII-LVII. — W. Tarnawski: Z dziejów wpływu „Osjana" w Polsce. *Prace Filol.* t. 12 (1927) i odb. — T. Wiśniowski: S. Staszic, le père de la géologie polonaise. *Estratto dall' Archivio di Storia della Scienza* t. 8 (Rzym 1927) nr 1. — W. Bobkowska: Nowe prądy w polskim szkolnictwie ludowym w pocz. XIX w. Kr. 1928. — K. Konarski: Ostatnia podróż wizyta-

http://rcin.org.pl

cyjna ks. S. Staszica. *Ziemia* 1928 nr 2. — Cz. Leśniewski: S. Staszic. *Sztuka i Praca* 1928. —

Stanisław Staszic 1755-1826. Księga zbior. Lubl. 1928. (Tu: F. Bielak: Prace kierownicze S. Staszica w Warszawskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk; W. Bruchnalski: Staszic w poetycznych epicediach warszawskich 1826 r.; J. Brzozowska: Szkoły niedzielne w Warszawie w czasach urzędowania Staszica; K. Chodynicki: Stosunek władz Królestwa Kongresowego do Towarzystwa Hrubieszowskiego; E. Czapska: Sale zarobkowe Staszica. Wykonanie testamentu Staszica (1827-1830); I. Czuma: Skarbowa sylwetka Staszica; R. Danysz-Fleszarowa: O znakach hipsometrycznych, znajdujących się na mapie geologicznej Polski S. Staszica; Z. Daszyńska-Golińska: Poglądy ekonomiczne S. Staszica; S. Dickstein: Staszic i Dembowski; M. Dunajówna: Pogląd na świat Staszica na tle jego religijności; J. Fiedorowicz: Staszic a Liga Narodów; B. Fuliński: Staszic jako przyrodnik; T. Grabowski: S. Staszic (1755-1826). Próba syntezy; W. Hahn: Bibliografia o S. Staszicu; W. Hahn: O fragmentach rękopiśmiennych przekładu „Iliady", „Rodu ludzkiego" i „Uwag" do „Rodu ludzkiego" S. Staszica; M. Hubicka: Szkoła Akademiczno-Górnicza w Kielcach (1816-1827); L. Kamykowski: S. Staszica nauka moralna; F. Koneczny: Kultura czynu u Staszica; W. M. Kozłowski: Poglądy filozoficzne S. Staszica; Z. Kukulski: Trzy dokumenty z życia Staszica; Z. Kukulski: Udział Staszica w pracach Izby Edukacyjnej (1807-1812); S. Małachowski-Łempicki: Pozgonna cześć Staszica; H. Orsza-Radlińska: Staszic jako działacz społeczny; J. Piekałkiewicz: Staszic jako statystyk; S. Ptaszycki: Rady Staszica współrodakom dane; R. Rachwald: Zarys stosunków w fundacji Staszica od wyjścia Rosjan do chwili obecnej; J. Riabinin: Hrubieszowskie Towarzystwo Rolnicze na przełomie; T. Sinko: „Iliada" Staszica; S. Szober: O języku S. Staszica. [Rec.: E. Klich. *Kur. Poz.* 1927 nr 334]; W. Szajnocha: S. Staszic jako geolog; M. Świerz: S. Staszic w Tatrach; S. Tołwiński: Organizacja współczesna Domu Zarobkowego im. S. Staszica w Warszawie; E. Tymanówna: Towarzystwo Rolnicze Hrubieszowskie w l. 1816-1886; A. Wiatrowski: Oporni unici na ziemi Staszica; T. Wiśniowski: Staszic — geolog; L. Zalewski: Biblioteki klasztorne w diecezjach lubelskiej i podlaskiej a pisma Staszica; Materiały; Notatki; Zapisane wyżej przedr.) [Rec.: O. Forst-Battaglia. *Jahrbücher f. Kultur u. Geschichte d. Slaven* 1928 t. 4 s. 4; T. Grabowski. *Tęcza* 1928 nr 30; G. Korbut. *Ruch Lit.* 1928 nr 7; H. Życzyński. *Tamże* 1928 nr 7]. —

K. Konarski: S. Staszic i minister Stanisław Grabowski jako krajoznawcy. *Ziemia* 1929 nr 7. — Cz. Leśniewski: Około zgonu S. Staszica. *Księga pam. ... M. Handelsmana* W-wa 1929 i odb. — W. J. Rose: Staszic, Social Crusader. *Poland* (N. Jork) 1929 December s. 796-800, 849. — M. Loret: Życie polskie w Rzymie w XVIII w. Rzym (1930). — A. Bronarski: Stosunki intelektualne polsko-szwajcarskie w ciągu wieków. *Przegl. Współcz.* t. 38 (1931) nr 112/113. — (Dziennik podróży 1789-1805. Rec.): K. Czachowski. *Czas* 1931 nr 232; T. Grabowski. *Tęcza* 1931 z. 48; S. Szpotański. *Kur. Warsz.* 1931 nr 148. — M. Szyjkowski: Polská účast w českém národním obrození. Cz. 1. Praga 1931 s. 164. — J. Ujejski: Dzieje polskiego mesjanizmu do powstania listopadowego włącznie. Lw. 1931. — T. Zaderecki: Poeta w sutannie. *Kur. Lw.* 1931 nr 317, 324. — W. A. Francew: Nieznany list J. U. Niemcewicza do S. Staszica. *Ruch Lit.* 1932 nr 9. — M. Radwan: Dolina rzeki Kamiennej w programie Staszica i Druckiego-Lubeckiego. *Ziemia* 1932 nr 7. — S. Łukasik: La France et la Pologne à travers les siècles jusqu'à la Grande Révolution. Paryż 1933. — Z. Włoch: Stosunek S. Staszica do medycyny i zasługi jego jako współorganizatora i przełożonego pierwszej Akademickiej Szkoły Lekarskiej w Warszawie. *Arch. Historii i Filozofii Medycyny* t. 14 (1934) i odb. (Poz. 1935). — M. Bersano Begey: Il Viaggio in Italia di S. Staszic (1790-1791). Turyn 1935. — F. Koneczny: O wielości cywilizacji. Kr. 1935. — G. Korbut: Pogromca obskurantów sprzed stu lat. W: Szkice i drobiazgi historycznoliterackie. W-wa 1935. — L. Musioł: Śląsk w pamiętnikach Staszica. *Zaranie Śląskie* 1935 z. 3 s. 206-208. [Uzup.: L. Brożek. *Tamże* 1935 z. 3 s. 290-292]. — M. Wdówka: S. Staszic. Łódź 1936. — F. Koneczny: O dalsze badania nad Staszicem. *Myśl Nar.* 1938 nr 27. — H. Barycz: Podróże polskie do Neapolu w wiekach XV-XVIII. *Przegl. Współcz.* t. 68 (1939) nr 1 s. 102-104; przedr. w: Spojrzenia w przeszłość polsko-włoską. Wr. 1965. — S. Głąbiński: Historia ekonomiki polskiej. T. 2. Lw. 1939. — A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique.

http://rcin.org.pl

Paryż 1941. — W. J. Rose: S. Staszic. W: Great Men and Women of Poland. N. Jork 1941. —

W. Borowy: Staszyc jako poeta. *Nauka i Sztuka* 1945 nr 1 s. 103-115. — Z. Skwarczyński: (Chłop polski w dziejach i literaturze. Teksty i dokumenty. Łódź 1945. Rec.). *Wieś* 1945 nr 5/6 s. 8. — A. Berger: Patriarcha demokracji polskiej. Lubl. 1946. — S. Inglot: Udział chłopów w obronie Polski. Zarys historyczny. Łódź 1946. — R. Pisarski: Pierwiastek ludowy i społeczny w piśmiennictwie polskim. Kr. (1946) s. 58-61. — B. Suchodolski: Polskie tradycje demokratyczne. Idea demokracji w ujęciu myślicieli polskich od S. Staszica do S. Witkiewicza. Wr. (1946). — C. Bobińska: Staszic a sprawa pruska w Sejmie Czteroletnim. (Przyczynki do formowania się nowożytnej świadomości narodowej). *Myśl Współcz.* 1947 nr 9/10. — T. Grabowski: S. Staszic jako słowianofil. *Kur. Wielkopol.* 1947 nr 210. — T. Mikulski: Literatura i geologia. *Ekran Tygodnia* 1947 nr 20 (dod. *Wr. Kur. Ilustr.*); przedr. w: Spotkania wrocławskie. Wr. (1950) i wyd. nast. — C. Bobińska: Staszyc na tle swej epoki. *Kuźnica* 1948 nr 36. — C. Bobińska: (Wstęp do) Wybór pism. W-wa 1948 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* 42; wyd. 2 W-wa 1952. — W. Bobkowska: Pruska polityka szkolna na ziemiach polskich. w l. 1793-1806. W-wa 1948. — W. Borowy: O poezji polskiej w w. XVIII. Kr. 1948. — S. Krokowski: S. Staszic, syn Ziem Odzyskanych. Poz. 1948 *Bibl. Kron. M. Poz.* 11. — (M): Inicjujemy stworzenie w Pile muzeum pamiątek po Staszicu. *Gaz. Poz.* 1948 nr 2. — H. Rzadkowska: Stosunek polskiej opinii publicznej do rewolucji francuskiej. W-wa 1948 *Bibl. Hist.* — B. Suchodolski: Idee społeczne doby stanisławowskiej. W-wa 1948 s. 218. — H. Brodowska: Chłopi hrubieszowscy w Staszicowskim Towarzystwie. *Wieś* 1949 nr 20. — J. Ziomek: Libertynizm literatury stanisławowskiej. *Kuźnica* 1949 nr 33-34. — C. Bobińska: Polski i rosyjski luminarz XVIII w. (w związku z 200-leciem urodzin Radiszczewa). *Wiedza i Życie* 1950 nr 1. — A. Hutnikiewicz: Żywot na miarę wieczności. *Dziś i jutro* 1950 nr 17. — W. Konopczyński: Wśród błędów. *Przegl. Powsz.* t. 230 (1950) nr 7/8. — W. Łukaszewicz· Hugo Kołłątaj — w dwusetną rocznicę urodzin (1750--1812). *Prace Polon.* S. VIII (1950). —

C. Bobińska: Oświecenie polskie. Cz. 2: Staszyc i Kuźnica Kołłątajowska. *Wiedza i Życie* 1951 nr 3. — C. Bobińska: Społeczno-ekonomiczne idee polskiego Oświecenia. *Przegl. Hist.* t. 42 (1951); *Kołłątaj i wiek Oświecenia.* W-wa 1951. — A. Bocheński: Czterej księża Oświecenia. (Analogie i różnice). *Tyg. Powsz.* 1951 nr 19. — P. Biegański: Pałac Staszica, siedziba Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. W-wa 1951. [Rec.: B. Leśnodorski. *Życie Nauki* 1952 nr 1/2]. — K. Dębnicki: Geolog, społecznik, wychowawca. *Przekrój* 1951 nr 309. — J. B.: S. Staszic — bojownik postępu. *Po prostu* 1951 nr 5. — J. Korzonek: (W. Konopczyński): Staszic a Kołłątaj. *Przegl. Powsz.* t. 231 (1951) nr 3. — B. Leśnodorski: Dzieło Sejmu Czteroletniego (1788-1792). Wr. 1951. — B. Leśnodorski: Postępowe tradycje polskiego Oświecenia. *Myśl Współcz.* 1951 nr 6/7. — B. Leśnodorski, K. Opałek: Nauka polskiego Oświecenia w walce o postęp. (W-wa) 1951. — L. Marszałek: S. Staszic, wielki poprzednik spółdzielczości polskiej. *Przegl. Spółdzielczy* 1951 nr 2. — J. Michalski: Kołłątaj a Warszawskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) z. 3/4. — T. Mikulski: Walka o język polski w czasach Oświecenia. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) z. 3/4; przedr. w: Ze studiów nad Oświeceniem. (W-wa 1956). — S. Pigoń: Staszicowa oda do młodości. *Życie i Myśl* 1951 nr 5/6; przedr. w: Z ogniw życia i literatury. Wr. 1961. — L. Przemski: Edward Dembowski jako krytyk i historyk literatury. *Twórczość* 1951 nr 7 s. 101. — J. Rawicz: S. Staszic. W 125 rocznicę śmierci. *Trybuna Ludu* 1951 nr 20. — A. Rogalanka: S. Staszic (1755-1826). Katalog wystawy. Wstęp W. Jakóbczyk. Poz. 1951. — E. Rostworowski: Hugo Kołłątaj wobec obywatelskiej siły zbrojnej (1784-1793). *Przegl. Hist.* t. 42 (1951) s. 346. — E. Rostworowski: S. Staszic. (W-wa) 1951 *Mała Bibl. Tow. Wiedzy Powsz.* — A. Ryszkiewicz: Sprawy artystyczne w działalności Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk (1800-1832). *Materiały do Studiów i Dyskusji* 1951 nr 6. — M. Suchocki: Istota postawy ideowo-moralnej ks. S. Staszica. *Życie i Myśl* 1951 nr 5/6. — B. Suchodolski: U źródeł postępowych tradycji nauki w Polsce. *Myśl Współcz.* 1951 nr 6/7. — B. Suchodolski: Rola Towarzystwa Przyjaciół Nauk w rozwoju kultury umysłowej w Polsce. W-wa 1951. —

C. Bobińska: Szkice o ideologach polskiego Oświecenia. Kołłątaj i Staszic. Wr. 1952 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 10. — K. Grzybowski: Dwa nurty polskiej myśli konstytucyjnej. *Kwart. Hist.* R. 59 (1952) s. 47. — B. Suchodolski: Filozofia polska w dobie rozkładu feudalizmu.

http://rcin.org.pl

Myśl Filoz. 1952 nr 1; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — B. Suchodolski: Pedagogiczna działalność Staszica. *Nowa Szkoła* 1952 nr 2. — B. Suchodolski: (Wstęp do) O nauce, jej znaczeniu i organizacji. Wybór pism S. Staszica. (W-wa) 1952. [Rec. wyd.: T. Bukowski. *Życie Lit.* 1953 nr 30; B. Plewniak Szacka. *Myśl Filoz.* 1953 nr 4; J. A. Szczepański. *Trybuna Ludu* 1953 nr 76]. — J. Lis: S. Staszic — twórca szkolnictwa zawodowego. *Świat i Życie* (dod. do *Dzien. Zach.*) 1953 nr 28. — J. Litwin: Na szlaku sprawy chłopskiej. *Wieś* 1953 nr 47 s. 6. — J. Michalski: Z dziejów Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W-wa 1953. — M. i T. Nowaccy: W sprawie Staszica jako ekonomisty. *Ekonomista* 1953 kwart. 2. — K. Opałek: Prawo natury u polskich fizjokratów. W-wa 1953. — B. Suchodolski: Filozofia historii w „Rodzie ludzkim" S. Staszica. *Myśl Filoz.* 1953 nr 3; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej, jw. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. jw. — J. Sikora: Tradycje zdrady i tradycje patriotyzmu. (Z dziejów stosunków polsko-watykańskich). *Nowe Drogi* 1953 nr 5. — S. Żurawicki: Uwagi do „Zarysu historii polskiej myśli ekonomicznej". *Ekonomista* 1953 kwart. 2 s. 183-189. —

T. Mikulski: Uwagi nad „Uwagami". *Pam. Lit.* R. 45 (1954) z. 3; przedr. w: Studia nad Oświeceniem. (W-wa 1956). — M. H. Serejski: Zarys historii historiografii polskiej. Cz. 1. Łódź 1954. — M. Tyrowicz: Beskidzkie i tatrzańskie wędrówki S. Staszica. *Tyg. Powsz.* 1954 nr 36. — B. Suchodolski: (Wstęp do) Pisma filozoficzne i społeczne. T. 1. W-wa 1954 *Bibl. Klasyków Filozofii.* [Rec. wyd.: B. S. (Szacka). *Myśl Filoz.* 1955 nr 4; W. Strzałkowski. *Wiadomości* (Londyn) 1965 nr 15]. — L. Bandura: Poglądy pedagogiczne S. Staszica. W-wa 1955. — W. Goetel: (Wstęp do) O ziemiorództwie Karpatów. W-wa 1955. [Rec.: K. Maślankiewicz. *Wiedza i Życie* 1956 nr 4]. — W. J. Rose: S. Staszic, 1755-1826. *The Slavonic a. East European Review* t. 33 (1955) nr 81. — H. Brodowska: Towarzystwo Rolnicze Hrubieszowskie. W-wa 1956. — M. Fleszar: Studia z dziejów geografii ekonomicznej w Polsce od poł. XVIII w. do r. 1848. W-wa 1956 *Prace Geogr.* 8. — A. Jendrysik: O wydaniach „Przestróg dla Polski" w XVIII w. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 2. — S. Krokowski: Piła, miasto S. Staszica. Piła 1956. — J. Miller, I. Narskij: Priedsłowije (do) Izbrannoje. Pieriewod s polskogo. Moskwa 1957. — T. Nowacki: (Wstęp do) Pisma i wypowiedzi pedagogiczne. Wr. 1956 *Bibl. Klasyków Pedagogiki.* [Rec. wyd.: H. Miszewska. *Nowa Szkoła* 1957 nr 5]. — J. W. Gomulicki: Dzieje pewnej książki („Rodu ludzkiego"). *Nowe Książki* 1957 nr 15. — J. Grzywicka: Ekonomiczne poglądy S. Staszica. W-wa 1957. — T. Nowacki: (Wstęp do) Materiały do działalności pedagogicznej Staszica. Wr. 1957 *Źródła do Dziejów Myśli Pedag.* 2. — M. Borucka-Arctowa: Wkład S. Staszica do nauki o społeczeństwie. *Studia i Materiały do Dziejów Nauki w Pol.* t. 6 z. 2 (1958) i odb. — B. Suchodolski: Pedagogiczna działalność S. Staszica. *Materiały do Studiów Pedag.* t. 4 (1958). — B. Suchodolski: Rozwój i problematyka filozofii Oświecenia w Polsce; S. Staszic; Staszic jako uczony. W: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — W. Wąsik: Historia filozofii polskiej. T. 1. W-wa 1958. — W. Goetel: S. Staszic. *Polscy badacze przyrody.* W-wa 1959. — J. W. Gomulicki: Do dziejów „Rodu ludzkiego". *Nowe Książki* 1959 nr 21. — T. Nowacki: Nieznany list Niemcewicza do Staszica. *Pam. Lit.* R. 50 (1959) z. 1. — B. Schnitter: S. Staszic a rozwój medycyny w okresie Oświecenia. *Roczn. Pilski* t. 1 (1959). — B. Suchodolski: (Wstęp do) Ród ludzki. Wersja brulionowa... (W-wa) 1959. [Rec. wyd.: H. Hinz. *Nowe Książki* 1959 nr 22; T. Nowacki. *Przegl. Hist.-Oświat.* 1960 nr 3]. — T. Tatarkiewiczowa: O polskich teoretykach przekładów w XVIII i na przełomie XIX w. *Przegl. Hum.* 1959 nr 4. — R. Wołoszyński: Tadeusza Mikulskiego rozprawa o hymnie „Święta miłości kochanej ojczyzny..." *Pam. Lit.* R. 50 (1959) z. 3/4 s. 91. — F. German: Chopin i literaci warszawscy. (Kr. 1960). — A. Jendrysik: Nieznany list Staszica z r. 1793. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia. Wr. 1960 *Arch. Lit.* 5. — B. Leśnodorski: Polscy jakobini. Karta z dziejów insurekcji 1794 r. (W-wa) 1960 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 3. — T. Sinko: Czy S. Staszic był na Wezuwiuszu? *Nowa Kultura* 1960 nr 6. —

A. Jendrysik: O wydaniach „Uwag nad życiem Jana Zamoyskiego" w XVIII w. *Pam. Lit.* R. 52 (1961) z. 2. [Polemika: J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1961* (W-wa 1962)]. — K. Kosiński: Drogi staropolskiej literatury politycznej. *Przegl.*

http://rcin.org.pl

Hum. 1961 nr 1 s. 58-59. — A. Kowalska: Warszawa literacka w okresie przełomu kulturalnego 1815-1822. (W-wa 1961) *Bibl. Syrenki.* — F. Marciakówna: O nieznanym egzemplarzu korektowym „Rodu ludzkiego" Staszica. *Pam. Lit.* R. 52 (1961) z. 1. — T. Nowacki: (Oprac. wyd. listów do S. Staszica). *Teki Arch.* z. 7 (1961). — W. Berbelicki: Poprawki i noty Staszica do „Epok natury" Buffona. *Biuletyn Bibl. Jagiel.* 1962 nr 1. — F. Cieślak: Archiwum Towarzystwa Rolniczego Hrubieszowskiego fundacji Staszica (1784-1945). *Archeion* 1963 s. 89-104. — J. Dąbrowski: Staszic w Anglii i o Anglii. W: Polacy w Anglii i o Anglii. Kr. 1962. — J. Staszewski: S. Staszica synteza hipsometrii Polski. *Zesz. Geogr. Wyższej Szkoły Pedag. Gdańsk* R. 4 (1962) s. 229-236. — J. Górski: Polska myśl ekonomiczna a rozwój gospodarczy l. 1807-1830. Studia nad początkiem zacofania gospodarczego. W-wa 1963. — M. Piszczkowski: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 2. Wr. 1963 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 9. — B. Schnitter: Balneologia i klimatologia w pracach S. Staszica. *Balneologia Pol.* t. 12 (1963). — K. Zienkowska: Jacek Jezierski, kasztelan łukowski (1722-1805). W-wa 1963. — B. Szacka: O historiografii S. Staszica. *Studia Filoz.* 1964 nr 2. —M. Brahmer: Due scrittori polacchi nell' Italia settecentesca. *Problemi di lingua e letteratura italiana del settecento. Atti del IV congresso dell' Associazione internazionale per gli studi di lingua e letteratura italiana. Magonza e Colonia, 28 IV-1 V 1962.* Wiesbaden 1965. — R. Ilnicka-Miduchowa: Poglądy S. Staszica na nauczanie historii. *Roczn. Nauk.-Dydaktyczne* z. 20 (1965). — A. Jendrysik: Wokół genezy „Uwag" Staszica. *Zesz. Nauk. Wyższej Szkoły Pedag. w Kat.* nr 24 *Prace Hist.-Lit.* z. 3 (1965) — K. Koźmiński: S. Staszic. W-wa 1965 (powieść biogr.). — B. Szacka: Teoria i utopia S. Staszica. W-wa 1965. [Rec.: J. Jedlicki. *Nowe Książki* 1966 nr 6; Z. Libera. *Roczn. Lit. 1965* (W-wa 1967) s. 258-259]. — A. Bocheński: S. Staszic. W: Wędrówki po dziejach przemysłu polskiego. (W-wa) 1966. — I. Karasińska: Praeceptor Poloniae. *Stolica* 1966 nr 39. — J. Kolbuszewski: Obraz Tatr w „Ziemiorodztwie" S. Staszica. *Przegl. Hum.* 1966 nr 4. — L. Marszałek: S. Staszic, prekursor spółdzielczości chłopskiej w Europie. W-wa 1966 (sesja nauk. w Hrubieszowie, 17 V 1966). — B. Seyda: S. Staszic o medycynie. *Kwart. Historii Nauki i Techniki* 1966 nr 4. — L. Wernic: Syn ziemi nadnoteckiej. *Słowo na Warmii i Mazurach* 1966 nr 4. [Uzup.: *Tamże* 1966 nr 9]. — A. Żyga: Staszicowa „podróż" po Pogórzu. *Widnokrąg* 1966 nr 18. — R. Fleszarowa: S. Staszic. *Dziewięć wieków geografii.* (Red. B. Olszewicz). W-wa 1967. — J. Górski: Poglądy ekonomiczne S. Staszica. *Kwart. Historii Nauki i Techniki* 1967 nr 2. — I. Karwacka: S. Staszic, prekursor polskiej myśli statystycznej. *Wiad. Statystyczne* 1967 nr 1. — S. Porbadnik: Muzeum S. Staszica w Pile. *Roczn. Nadnotecki* t. 2 (1967). — R. W. Wołoszyński: Pokolenia oświeconych. Szkice z dziejów kultury polskiej XVIII w. W-wa 1967.

STAWSKI STANISŁAW (zm. 1796)

Krypt.: S. S.(?)

Tłumacz, autor podręczników do nauki języka polskiego.

Pochodził z wrocławskiej rodziny polskiej (wg E. Maleczyńskiej), wyznania ewangelickiego (wg W. Chojnackiego). Współpracował z firmą wydawniczą W. B. Korna. W 1790 był nauczycielem języka polskiego w Gimazjum Św. Elżbiety we Wrocławiu, mieszkał w kamienicy kowala Feyfra przy ul. Świdnickiej (róg Flederwisz = Miotlanej). W 1794 uczył również (także języka polskiego) w dwu innych gimnazjach wrocławskich: w żydowskiej Wilhelmsschule i w prowadzonej przez gminę ewangelicko-reformowaną szlacheckiej Friedrichsschule. Zmarł w 1796 we Wrocławiu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Książeczka do sylabizowania i czytania dla polskiej klasy Gimnazjum Ś. Elżbiety w Wrocławiu. — Buchstabier und Lesebüchlein für die polnische Klasse des Elisabeth. Gymnasii in Breslau. Wr. 1790. Wyd. nast. powiększ. i popr.: Wr. 1794.

Estr. notuje tylko wyd. 2; o obu inform. W. Chojnacki (nr 2056-2057).

http://rcin.org.pl

2. Manualik do nauczenia się polskiego języka wydany przez ... nauczyciela tegoż języka we trzech najznaczniejszych szkołach w Wrocławiu. (Nakładem wydawcy). — Handbuch zur Erlernung der polnischen Sprache... Wr.-Jelenia Góra -Leszno 1796.

Tu m.in. Przekłady poz. 8-9.

W. Chojnacki błędnie podaje 1795 jako rok wyd. (nr 2058).

Przekłady

1. Ch. F. Gellert: Komedia o dewotce. Wr. 1771.

O druku inform. Estr. (XVII, 1899, 81) za katalogiem Bibl. Dzikowskiej i Chreptowiczów. Autorstwo przekł. domniemane — zob. adnotacje do poz. 3.

Tyt. oryginału: Die Betschwester.

2. Ch. F. Gellert: Komedia o losie szczęścia w loterii, we 3 aktach od jmci pana ... sławnego Akademii Lipskiej profesora po niemiecku napisana, teraz zaś na polski język przełożona. Wr. 1771.

Autorstwo przekł. domniemane — zob. adnotacje do poz. 3.

Tyt. oryginału: Das Los in der Lotterie.

3. Ch. F. Gellert: Listy jmci pana ... słynnego w Akademii Lipskiej profesora z niemieckiego na polski język przełożone przez S. S. Wr. 1774.

Autorstwo przekł. domniemane (zgodność krypt. z imieniem i nazwiskiem Stawskiego; współpraca Stawskiego z oficyną wydawniczą W. B. Korna, w której druk wyszedł; podobne prace przekł. z literatury niem. na pol.). Estr. (XVII, 1899, 421) przypisuje przekł. S. Szymańskiemu, istnieją jednak powody do zakwestionowania tego przypisania (brak jakichkolwiek związków Szymańskiego z oficyną Korna oraz niezarejestrowanie tego tytułu w jego autobiografii, zob. Szymański S., Materiały poz. 3).

W przedmowie tłumacza zawarta obietnica przetłumaczenia i in. pism Gellerta, co pozwala wnosić o tożsamości autorstwa przekładu poz. 4 (druk. także u Korna). Przyjmując zaś autorstwo Stawskiego dla tych dwóch tytułów i znając jego przekłady komedii (zob. poz. 6, 8, 9) wolno przypuszczać, że spod jego pióra wyszły nadto przekłady zapisane w poz. 1 i 2 (druk. również u Korna).

4. Ch. F. Gellert: Moralne pisma od jmci pana ... sławnego Akademii Lipskiej profesora po niemiecku wydane, teraz zaś na polski język przełożone. T. 1-2. Wr. 1775-1776.

Autorstwo przekł. domniemane — zob. adnotacje do poz. 3.

5. J. H. Campe: Książeczka moralna dla dzieci od imci pana ... po niemiecku napisana, teraz zaś na ojczysty język przełożona. Wr. 1779. Wyd. 2: Wr.-Leszno 1800.

Tłumacz podpisany pod przedm., w której m.in. przeciwstawia „niemieckim krajom" swoją ojczyznę, określając ją „naszym sarmackim królestwem".

Tyt. oryginału: Sittenbüchlein für Kinder.

6. Panna swojej się niewinności pomszcząca. Tragedia we 3 aktach, z niektórymi odmianami z niemieckiego na polski język przez ... przełożona. Wr. 1779.

U W. Chojnackiego błędnie podany rok wyd.: 1799 (nr 1675).

7. (J. M. Miller): Zygwarda klasztorne przypadki, z niemieckiego na polski język przez ... przełożone. T. (1-)2. Wr. 1779-1780.

Z przedm. tłumacza.

Tyt. oryginału: Siegwart. Eine Klostergeschichte; przekł. nie obejmuje t. 3 oryginału.

8. J. Engel: Paź. Komedia dla dzieci w 1 akcie, od jmci pana ... po niemiecku napisana, teraz na polski język przełożona, w Wrocławiu, 1794. Wyd. zob. Twórczość poz. 2 s. 145-198.

Tyt. oryginału: Der Edelknabe.

9. (G. Stephanie): Zbieg z synowskiej miłości. Komedia we 3 aktach, z niemieckiego na polski język przełożona. Wyd. jw. s. 199-318.

Tyt. oryginału: Der Desertör aus Kindesliebe. Inny przekł. wyd. anonim. w W-wie 1778 (wyst. W-wa 1776).

OPRACOWANIA

(Książeczka do sylabizowania. Rec.). *Litterarische Chronik von Schlesien* 1790 Stück 11 s. 339-342. — B. Gubrynowicz: Romans w Polsce za czasów Stanisława Augusta. Lw. 1904 s. 71, 154. — M. Szyjkowski: Myśl Jana Jakuba Rousseau w Polsce XVIII w. Kr. 1913. — L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. — Z. Ciechanowska: Echa Wertera w Polsce. *Przegl. Powsz.* t. 165 (1925) s. 324. — K. Wojciechowski: Historia powieści w Polsce. Lw. 1925. — Z. Ciechanowska: Literatura niemiecka a polska w XVIII w. *Pam. Lit.* R. 33 (1936) s. 30 i odb.; *Księga referatów Zjazdu Nauk. im. I. Krasickiego*. Lw. 1936. — E. Maleczyńska: Polskie tradycje naukowe i uniwersyteckie Wrocławia. Wr. 1946 s. 56. — Z. Ciechanowska: Twórczość Goethego w Polsce. *Twórczość* 1949 nr 8 s. 83. — W. Długoborski: Wrocław w okresie rozwoju manufaktur i początków rządów pruskich (1741-1806). *Dzieje Wrocławia do r. 1807*. W-wa 1958 s. 872. — J. Rudnicka: Bibliografia powieści polskiej

http://rcin.org.pl

1601-1800. Wr. 1964 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 13. — W. Chojnacki: Bibliografia polskich druków ewangelickich ziem zachodnich i północnych 1530-1939. W-wa 1966. — Z. Sinko: Powieść zachodnioeuropejska w kulturze literackiej polskiego Oświecenia. Wr. 1968 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 9.

STEBELSKI IGNACY (zm. ok. 1805)

Historyk, tłumacz.

Należał do zakonu bazylianów, prowincji litewskiej. Przebywał w różnych klasztorach bazyliańskich, pisał historię swego zakonu i kościoła grecko-unickiego w Polsce. Zmarł ok. 1808 w Włodzimierzu (nie w 1790 w Supraśli!).

TWÓRCZOŚĆ

1. Dwa wielkie światła na horyzoncie połockim z cieniów zakonnych powstające, czyli żywoty ŚŚ. Panien i Matek Eufrozyny i Parascewii, zakonnic i hegumenij, pod ustawą Ś. O. Bazylego W. w Monastyrze Ś. Spasa za Połockiem żyjących, z Chronologią i Przydatkiem niektórych służących do tego pożytecznych krajowych wiadomości, z rozmaitych dziejopisów i pism zebranych. T. 1. Wil. 1781.

T. 2: Chronologia, albo porządne według lat zebranie znaczniejszych w Koronie Polskiej i w Wielkim Księstwie Litew. a mianowicie na Białej Rusi w Połocku dziejów i rewolucji, zwłaszcza tych, które się tyczą tak starodawnego Monastyru Ś. Spasa za Połockiem, niegdyś przez ŚŚ. Panny i Matki Eufrozynę i Prascewię hegumenie rządzonego, jako też teraźniejszego Klasztoru na Zamku Połockim założonego. Wil. 1782.

T. 3: Przydatek do Chronologii, to jest rzeczy te, które w poprzedzających dwóch tomikach częstokroć się namieniały, a przez obszerność swoją umieścić się wygodnie tamże nie mogły. Wil. 1783.

Wyd. nast.: wyd. 2. T. 1-3. Lw. 1866-1867; ponowne rozszerz. opracowanie autorskie fragm. t. 3 z autografu Bibl. PAN Kr. ogł. W. Seredyński: Ostatnie ks. Stebelskiego prace. *Scriptores Rerum Polonicarum. Arch. Komisji Hist.* T. 4. Kr. 1878.

Żywot św. Eufrozyny jest przekładem z języka cerkiewno-słowiańskiego na język pol., zob. Przekłady poz. 1. Żywot św. Parascewii — odpisem ze starej księgi.

Przekłady.

1. Makarij, metropolita moskiewski i wszechrosyjski: Żywot św. Eufrozyny. Wyd. zob. Twórczość poz. 1 t. 1.

Jest to fragm. z dzieła „Wielikije Minieji Czet'ji" (rodzaj staroruskiej encyklopedii o charakterze teologiczno-umoralniającym i hagiograficzno-dydaktycznym).

OPRACOWANIA

Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826 s. 189. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 24 (1867). — W. Seredyński: (Wstęp i przypisy do) Ostatnie ks. Stebelskiego prace. *Scriptores Rerum Polonicarum. Arch. Komisji Hist.* T. 4. Kr. 1878. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 2. Kr. 1899-1900. — *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 26 (1903) s. 519. — *Ukrajińska zahalna encyklopedija.* (Red. I. Rakowski). T. 3 (Lw. b. r.) s. 190. — *Podręczna enc. kościelna.* T. 37/38 (1913). — L. Abramowicz: Cztery wieki drukarstwa w Wilnie. Wil. 1925 s. 75. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963.

STEINER KRYSTIAN BOGUMIŁ (CHRISTIAN GOTTLIEB) (1746—1814)

Prawnik, historyk, publicysta, krytyk literacki.

Ur. 8 stycznia 1746 w Toruniu (na Nowym Mieście) w rodzinie mieszczańskiej wyznania ewangelickiego. Syn Jerzego Fryderyka, mistrza białoskórniczego, i Doroty z Kaltenbachów. Uczył się w Szkole Nowomiejskiej (zapewne) i w Gimnazjum Toruńskim. W 1762 otrzymał od Rady Miejskiej stypendium na dalsze studia w Lipsku (tzw. Stipendium Haltenhofianum). 10 maja 1764 immatrykulowany na Uniwersytecie Lipskim. Studiował prawo, historię, filologię klasyczną i języki nowożytne. Do To-

http://rcin.org.pl

runia powrócił w październiku 1766 i podjął pracę w kancelarii Rady Miejskiej, porzucił ją jednak wkrótce i zajął się praktyką adwokacką (przed sądami miejskimi).

W 1784 powołany do Warszawy na stanowisko profesora języka łacińskiego, historii starożytnej i prawa cywilnego w Szkole Rycerskiej. W 1787 (od 16 czerwca) — 1788 wydawał i redagował „połuczone" czasopismo *Polnische Bibliothek*, a w 1788 *Bibliotekę Warszawską Literatury Zagranicznej i Narodowej* (cz. 1 wyszła pt. *Dziennik Warszawski*). W tym czasie ożenił się z Reginą Graef (zmarłą niebawem w czasie porodu, wraz z dzieckiem). Z pocz. 1793 uzyskał na własną prośbę dymisję ze stanowiska w Szkole Rycerskiej (z podziękowaniem królewskim dat. 9 lutego) i wrócił do Torunia, gdzie podjął przerwany przed laty zawód prawnika.

W 1794-1795 występował jako adwokat (Justitz-Comissarius) przy departamencie Prus Zachodnich. W 1796 zajmował stanowisko aktualnego radcy kryminalnego przy Regencji Prus Południowych, w 1797 przeszedł do pracy w aparacie sądowym magistratu toruńskiego. W 1799 był asesorem i radcą opiekuńczym przy Regencji Prus Południowych; po przeniesieniu urzędu do Płocka wrócił do praktyki adwokackiej.

W okresie Księstwa Warszawskiego, w 1807, powołany został na prezydenta Torunia (godności z powodu złego stanu zdrowia nie przyjął) oraz na prezesa Sądu Kryminalnego departamentów bydgoskiego i płockiego z siedzibą w Toruniu. Po przeniesieniu Sądu do Płocka (5 września 1809) pełnił urząd sędziego przy Trybunale Departamentalnym Bydgoskim. 28 września 1809 Rada Dozorcza Szkoły Prawa i Administracji proponowała mu objęcie Katedry Prawa Karnego (propozycji z powodu wieku i złego stanu zdrowia nie przyjął). Wkrótce, uzyskawszy znaczny spadek, zrezygnował z dalszej pracy urzędniczej. Zmarł 10 listopada 1814 w Toruniu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Exercitationes ad ius Polonicum tam publicum quam privatum. Fasciculus 1. Toruń 1786.

Tu rozpr.: De scartabello; De vestigiis iuris Germanici antiqui in iure equestri. Polonico exercitatio prima.

2. Über das Polnische Reichsgrundgesetz: Neminem captivabimus nisi iure victum, aut in maleficio deprehensum etc. Nebst Bemerkungen über die Justizverfassung in Polen bis ins fünfzehnte Jahrhundert. Berlin 1791.

3. Bemerkungen über die kulmische Gütergemeinschaft zwischen Eheleuten. Toruń 1794.

4. Über Pfandesverschreibungen auf adliche Güter nach polnischen Rechten. Toruń 1803.

5. Über annos maiorennitatis, discretionis et competentiae nach polnischen Rechten. Toruń 1804.

Nadto ogł. prace w czasopismach: *Berliner Monatsschrift* (1792, tu art.: Auszug aus dem Bericht, welchen die zu Untersuchung der Kronschatzkomission ernannte Deputation... abgestattet hat), *Bibl. Warsz.* (inny tyt. *Dzien. Warsz.*, 1788), *Polnische Bibliothek* (1787-1788, tu art.: Gegenseitiges Bedürfnis durch die Macht unterstützt ist die Quelle alles Rechts. Eigentum und dessen Wirkungen... 1787 Heft 1 s. 38-69 — oraz recenzje literackie i naukowe, m. in. prac historycznych i literackich A. Naruszewicza, I. Krasickiego, F. D. Kniaźnina, F. N. Golańskiego, S. Staszica, J. K. Kossakowskiego). Rec. Steinera z komedii J. Drozdowskiego „Umizgi dla przysługi" przedr. J. Pawłowiczowa. *Teatr Narodowy 1765-1794*. Red. J. Kott. (W-wa 1967) s. 278-285.

Prace redaktorskie

1. *Polnische Bibliothek*. (Dwumiesięcznik). W-wa (16 czerwiec) 1787-1788 Heft 1-9.

Wydawał i redagował. Stąd dużo przekładów pol. w poz. 2.

2. *Dziennik Warszawski*. (Kwartalnik). Cz. 1-3. W-wa 1788; od cz. 2 pt. *Biblioteka Warszawska Literatury Zagranicznej i Narodowej, Zawierająca w Sobie Materie Statystyczne, Wypisy i Wiadomości Dziel...*

Redagował. Tu dużo przekładów z poz. 1.

Listy

1. Korespondencja z Radą Dozorczą Szkoły Prawa i Administracji — z 28 września i 8 października 1809. Ogł. J.

http://rcin.org.pl

Bieliński: Królewski Uniwersytet Warszawski (1816-1831). T. 2. W-wa 1908 s. 1905.

OPRACOWANIA

Monografia: S. Salmonowicz: K. B. Steiner (1746-1814), toruński prawnik i historyk. Studium z dziejów nauki prawa doby Oświecenia w Polsce. Tor. 1962 *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* R. 65 (1960) z. 2. (Z bibliografią). [Rec.: J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1962* (W-wa 1964) s. 197; L. Pauli. *Czasop. Hist.-Prawne* t. 16 (1964) z. 2].

J. J. Kausch: Nachrichten über Polen. T. 1. Salzburg (Graz) 1793 s. 300-301. — F. Herzberg: Süd-Preussen und Neu-Ost-Preussen. Berlin 1798 s. 137. — F. Schulz: Reise eines Liefländers von Riga nach Warschau. Berlin 1795-1796. Przekł. pol. J. I. Kraszewski: Polska w roku 1793. Drezno 1870 *Bibl. Pam. i Podróży po Dawnej Pol.* 1; wyd. nast.: Podróże Inflantczyka z Rygi do Warszawy. W-wa 1956; w zbiorze: Polska stanisławowska w oczach cudzoziemców. T. 2. (W-wa) 1963 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — E. Bornschein: Geschichte von Polen. Lipsk 1808 s. 50. — W... r.sen.et B. L. (K. J. Wachslager, J. W. Bandtkie): Żywot Steinera, prezesa Trybunału Kryminalnego Departamentu Płockiego i Bydgoskiego. *Pam. Warsz.* t. 5 (1816); przedr. S. Salmonowicz w aneksie do: K. B. Steiner (1746-1814), toruński prawnik i historyk..., jw. — J. Lelewel: Rozbiór prac historycznych Adama Naruszewicza i Tadeusza Czackiego, czytany na publicznym posiedzeniu Tow. Przyj. Nauk 20 kwietnia 1826 r. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk* t. 19 (1827); przedr. w: Polska, dzieje i rzeczy jej. T. 17. Poz. 1865. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 2-3. Lw. 1833. — J. W. Bandtkie: Historia prawa polskiego. W-wa 1850. — W. Dutkiewicz: Prawo hipoteczne w Królestwie Polskim. W-wa 1850. — J. W. Bandtkie: Prawo prywatne polskie. W-wa 1851. — S. Bukar: Pamiętniki. (Powst. przed 1853). Wyd J. I. Kraszewski. Drezno 1871 *Bibl. Pam. i Podróży po Dawnej Pol.* 5 s. 26 i wyd. nast. — A. Jocher: Obraz bibliograficzno-historyczny literatury i nauk w Polsce. T. 3. Wil. 1857. — P. Burzyński: Prawo prywatne polskie. T. 1-2. Kr. 1867-1871. [Rec.: W. Dutkiewicz: Uwagi nad dziełem „Prawo prywatne polskie" P. Burzyńskiego. W-wa 1873 s. 42]. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 24 (1867). — J. Chyliński: Rzecz o skartabellach. *Bibl. Ossol.* t. 11 (1868) s. 218, 224-225, 231-232. — R. Pilat: Początki publicystyki literackiej w Polsce. Lw. 1882. — W. Czajewski: Czasopiśmiennictwo warszawskie. *Warszawa ilustrowana.* T. 4. W-wa 1896 s. 128 i odb. — R. Arnold: Geschichte der deutschen Polenliteratur. Halle 1900 s. 96-98. —

J. Bieliński: Królewski Uniwersytet Warszawski (1816-1831). T. 2. W-wa 1908. — P. Dąbkowski: Prawo prywatne polskie. T. 1. Lw. 1910/11. — O. Balcer: Skartabellat w ustroju szlachectwa polskiego. Kr. 1911 s. 1-34. — K. Chodynicki: Poglądy na zadania historii w epoce Stanisława Augusta. W-wa 1915 *Prace Hist.-Lit.* 5. — B. Pomocki: Literaturgeschichte der Provinz Westpreussen. Gdańsk 1915 s. 109-139. — L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. — K. Wojciechowski: Wiek Oświecenia. Lw. 1926. — M. Miterzanka: Działalność pedagogiczna Adama ks. Czartoryskiego, generała ziem podolskich. W-wa 1931. — Z. Mocarski: Kultura umysłowa na Pomorzu. Zarys dziejów i bibliografia ogólna. Tor. 1931. — Z. Ciechanowska: Les Rélations littéraires entre la Pologne et l'Allemagne au XVIIIe siècle. Kr. 1933 s. 2. — J. Fabre: La Propagande des idées philosophiques en Pologne sous Stanislas-Auguste et l'École Varsavienne des Cadets. *Revue de la Littérature Comparée* 1935 s. 658. — Z. Ciechanowska: Literatura polska a niemiecka w XVIII w. Stan badań. *Księga referatów Zjazdu Naukowego im. I. Krasickiego.* Lw. 1936 s. 133; *Pam. Lit.* R. 33 (1936) i odb. —

Z. Zdrójkowski: Teodor Ostrowski (1750-1802), pisarz dawnego polskiego prawa sądowego. W-wa 1956 *Dawni Pol. Pisarze Prawnicy* 1 s. 16-18. — M. Cieśla: Nauczanie języków obcych nowożytnych w Szkole Rycerskiej w Warszawie (1766-1794). *Rozprawy z dziejów oświaty.* T. 1. Wr. 1958. — S. Salmonowicz: Ch. B. Steiner (1746-1814) jako publicysta i wydawca. Z dziejów czasopiśmiennictwa oświeceniowego. *Prasa Współcz. i Dawna* 1958 nr 3. — W. Sobociński: Prusy Południowe w dziejach państwa i prawa Polski. *Czasop. Prawno-Hist.* t. 10 (1958) cz. 1 s. 156. — J. Wojtowicz: Mieszczaństwo pomorskie w epoce Oświecenia. *Pomorze nowożytne.* W-wa 1959 s. 371. — S. Salmonowicz: K. B. Steiner (1746-1814), toruński prawnik doby Oświecenia. *Zapiski Hist.* t. 25

http://rcin.org.pl

(1960) z. 3/4. — S. Salmonowicz: K. B. Steiner (1746-1814), zapomniany krytyk Adama Naruszewicza. *Kwart. Hist.* R. 67 (1960) nr 1. — K. Mrozowska: Szkoła Rycerska Stanisława Augusta Poniatowskiego (1765-1795). Wr. 1961 *Monogr. Pedag.* 8. — S. Salmonowicz: K. B. Steiner (1746-1814), prawnik, historyk i literat polskiego Oświecenia. *Czasop. Prawno-Hist.* 1961 z. 1.

STROYNOWSKI HIERONIM (1752—1815)

Inna forma nazwiska: Strojnowski.

Prawnik, ekonomista, mówca.

Ur. 20 września 1752 w Chodaczkowie (pow. krzemieniecki); syn Benedykta h. Strzemię i Marianny; brat Waleriana. Uczył się u pijarów w Złoczowie, w 1766 wstąpił w Podolińcu do ich zgromadzenia, przyjmując imię Hieronima od św. Benedykta (imię chrzestne: Hieronim), i uczył się dalej w tamtejszej szkole zakonnej, a w 1770-1771 w Rzeszowie. W 1768 złożył śluby zakonne. W 1772 — nauczyciel w kolegium pijarskim w Złoczowie, w 1773 — w Międzyrzeczu Koreckim; w 1774-1780 uczył geometrii, logiki i ekonomii politycznej w Collegium Nobilium w Warszawie. W 1776 wyświęcony na księdza. W 1781 powołany na profesora prawa natury w Szkole Głównej W. Księstwa Litewskiego, w 1782 na prefekta kandydatów Seminarium Akademickiego w Krakowie, uzyskał wówczas promocję na doktora teologii i obojga praw Szkoły Głównej Koronnej. W 1783-1789 — znowu profesor w Wilnie; w 1787-1788 wyjeżdżał w celach leczniczych do Włoch, gdzie uzyskał członkostwo akademii nauk we Florencji (1787) i akademii arkadyjskiej w Rzymie (1788). W 1790, zwolniony ze ślubów zakonnych, otrzymał kanonię kijowską, a w 1792 probostwo w Korcu. W 1791 powołany przez Sejm Czteroletni do komisji kodyfikacyjnej, w 1792 odznaczony medalem „Merentibus". W 1793 wszedł do Komisji Edukacyjnej Litewskiej oraz wrócił na katedrę profesorską w Wilnie. W 1794 otrzymał koadiutorię katedralną wileńską i order Św. Stanisława (4 grudnia). W 1797 był również proboszczem Św. Jana. W 1798 zasiadał w litewskim trybunale duchownym. W 1799-1806 — rektor Szkoły Głównej Wileńskiej (przemianowanej w 1803 na Uniwersytet Wileński). W 1802-1803 przebywał na rozkaz Aleksandra I w Petersburgu, uczestnicząc w opracowywaniu zasad nowej organizacji szkolnictwa. Od 1803 — prałat scholastyk katedry wileńskiej. W 1806 odznaczony orderem Św. Anny. W t. r. został biskupem koadiutorem łuckim; konsekrowany w Łucku 19 stycznia 1808, z tytułem biskupa lambertyńskiego. Był deputatem kapituły łuckiej do kolegium biskupów w Petersburgu. Po śmierci biskupa wileńskiego J. N. Kossakowskiego (26 września 1808) — mianowany administratorem diecezji wileńskiej; w 1814 — biskupem wileńskim. Był członkiem wileńskiego Towarzystwa Dobroczynności, warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i petersburskiego towarzystwa ekonomicznego. Zgromadził bogatą galerię obrazów. Zmarł 5 sierpnia 1815 w Elnokampiu p. Wilnem; pochowany w majątku brata w Horochowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Nauka prawa przyrodzonego, politycznego, ekonomiki politycznej i prawa narodów... Dla pożytku uczniów i słuchaczów do druku podana. Powst. 1780. Wil. 1785. Wyd. nast.: Wil. 1791; skróc. Wil. 1805; W-wa 1805 (dwa wyd., jw.). Fragm. przedr. B. Suchodolski w: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953.

Rkps pt. Zbiór prawa, dat. 1780 (wersja obszerniejsza od druk.) w Bibl. Nar. nr akc. 6926 (z Arch. Wilan. sygn. 190).

Przekł. ros.: W. G. Anastasiewicz: Nauka prawa prirodnogo, politiczeskogo, gosudarstwiennogo choziajstwa i prawa narodow. Petersb. 1809 (wg wyd. W-wa 1805).

2. Mowa wygłoszona 29 list. 1783 o nieszczęśliwych skutkach dla ludzi i narodów

http://rcin.org.pl

z powodu niedostatecznej znajomości praw moralnych.

Nie wiadomo, czy wyd. Por. Estr. XXIX (1933) 336.

3. Mowa ... przy rozpoczęciu dwuletniego kursu nauki prawa przyrodzonego w Wilnie dnia 5 października 1789 miana, a z woli Komisji Edukacji Narodowej na sesji dnia 24 stycznia r. 1790 do druku podana. W-wa (1790). Fragm. przedr. B. Suchodolski, jw. poz. 1.

4. Mowa ... o Konstytucji rządu ustanowionej dnia 3 i 5 maja r. 1791. Czytana na posiedzeniu publicznym Szkoły Głównej W. X. Lit. dnia 1 lipca r. 1791. B. m. (1791).

5. Myśli do prospektu rozdziału VIII ks. 1 o sukcesji oraz projekt podziału kodeksu. Wyd. S. Borowski: Kodeks Stanisława Augusta. W-wa 1938 s. 63-66, 175-180.

6. Mowa przy ofiarowaniu dzieła swojego pt. Nauki prawa natury do biblioteki Stanisławowi Augustowi odwiedzającemu Akademią w Wilnie d. 20 lutego 1797. B. m. (1797). Wyd. nast. Wil. 1802.

Estr. (XXIX, 1933, 336) wyd. 1 odnotowuje tylko na podstawie inform. katalogów Bibl. Dzikowskiej i Chreptowiczów.

7. Mowa na obchód koronacji cesarza Aleksandra I miana d. 29 września 1801 r. Wil. (1801). Fragm. przedr. A. Kraushar w: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 1. Kr. 1900.

8. Mowa przy opuszczeniu rektoratu (w 1806). W: A. Bućkiewicz: O b. wyższych zakładach naukowych w Wilnie i Krzemieńcu. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1062 t. 3 s. 46-47.

Listy i materiały

1. List w zbiorze korespondencji Stanisława Augusta z 1774-1792. Rkps Bibl. Czart. sygn. 736.

2. Do J. Chreptowicza 36 listów z 1777--1805. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3514.

3. Do Jana Śniadeckiego 11 listów z 1794-1809. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3128. — 3 listy z 1802. Ogł. M. Baliński w: Pamiętniki o Janie Śniadeckim. T. 2. Wil. 1865. — Listy z 1809-1810. Rkpsy Bibl. Czart. (Arch. Kuratorii Wil. nr 123, 124).

4. Do K. Chromińskiego z 1803. Rkps Bibl. Nar. sygn. 2675.

5. Do M. Poczobuta kopia listu z 27 stycznia 1803. Ogł. M. Baliński: Dawna Akademia Wileńska. Petersb. 1862 s. 551-552.

6. Korespondencja z A. J. Czartoryskim z 1803-1806, na końcu listy do Czartoryskiego z 1807-1813. Rkps Bibl. Czart. (Arch. Kuratorii Wil. nr 128).

7. Do G. E. Grodka z 1804-1811 4 listy. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3097.

8. Do J. Albertrandiego z 1805. Ogł. A. Kraushar w: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 1. Kr. 1900.

9. Od J. U. Niemcewicza brulion listu z podziękowaniem za dyplom członka honorowego Towarzystwa Naukowego Uniwersytetu Wileńskiego. Rkps Bibl. Nar. nr akc. 6939 (z Arch. Wilan. sygn. 216).

10. Raporty i in. papiery urzędowe Stroynowskiego jako rektora Uniwersytetu Wileńskiego z 1800, 1804, 1805. Rkpsy Bibl. Czart. (Arch. Kuratorii Wil. nr 154 c), 29 f), 306, 307).

11. Druk nominacji na rektora Uniwersytetu Wileńskiego z 1803. Rkps Ossol. sygn. 12015/III 2).

12. Opisy służbowe w zbiorach z 1805--1810. Rkpsy Bibl. Czart. (Arch. Kuratorii Wil. nr 271, 272).

13. Reskrypt cesarski nadający Stroynowskiemu order Św. Anny. Ogł. *Kur. Litewski* 1806 nr 67-68.

OPRACOWANIA

Korespondencja Jana Śniadeckiego. Listy z Krakowa. T. 1 (1780-1787). Oprac. L. Kamykowski. Kr. 1932 *PAN. Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* 1; t. 2 (1787-1807). Oprac. M. Chamcówna, S. Tync. Wr. 1954. — M. Skierniewski: Kazanie na uroczystość konsekracji H. Stroynowskiego, biskupa lambertyńskiego ... w Łucku 19 stycznia 1808. B. m. (1808). — A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812. — F. Słotwiński: Rozprawa o historii prawa natury i systematach różnych jego pisarzów. Kr. 1812 s. 61--68. — Korespondencja listowna Hugona Kołłątaja z Tadeuszem Czackim... Wyd. F. Kojsiewicz. T. 1-3. Kr. 1844-1845. — F. N. Golański: Kazanie na uroczystych egzekwiach w kościele akademickim Św. Jana ku pamiątce śp. H. Stroynowskiego. (Wil.) 1815. — Obchód żałobny po śp. H. Stroynowskim. *Kur. Litewski* 1815 nr 84. — J. Znosko: Postawienie pomnika dla śp. Stroynowskiego. *Dzien. Wil.* 1828 t. 3 s. 467. — I. Chodynicki: Dy-

http://rcin.org.pl

kcjonarz uczonych Polaków. T. 3. Lw. 1833. —

J. G. Rudomina: H. Stroynowski. *Wizerunki i Roztrząsania Nauk.* t. 5 (1839) i osob. pt. Żywot H. Stroynowskiego, rektora Cesarskiego Wileńskiego Uniwersytetu, biskupa wileńskiego. Wil. 1839. [Rec.: *Przyj. Ludu* 1839/40 nr 32; J. G. Radomina: Odpowiedź na recenzję... *Wizerunki i Roztrząsania Nauk.* t. 15 (1840) i odb.; Kilka słów z powodu recenzji... i odpowiedzi na takową. *Tamże* t. 16 (1840)]. — H. Skimborowicz. *Pismo Dod.* do *Gaz. Porannej* 1839. — H. Skimborowicz. *Piśmiennictwo Kraj.* 1840 nr 40. — S. B. Jundziłł: Pamiętniki życia. (Powst. ok. 1835-1840). Wyd. A. M. Kurpiel. Kr. 1905 jako odb. z *Arch. do Dziejów Literatury i Oświaty w Pol.* t. 13 (1914). — J. Frank: Pamiętniki. (Powst. przed 1842). Z franc. przetłum., wstępem i uwagami opatrzył W. Zahorski. T. 1-3. Wil. 1913. — Jan ze Śliwina (A. H. Kirkor): Przechadzki po Wilnie i jego okolicach. Wil. 1859. — J. Bartoszewicz: H. Stroynowski. *Tyg. Ilustr.* 1861 t. 2 nr 95, 96. — M. Baliński: Dawna Akademia Wileńska. Petersb. 1862. — M. Baliński: Pamiętniki o Janie Śniadeckim. T. 1-2. Wil. 1865 (1864-1865). — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 24 (1867). — K. B. Szczaniecki: System prawa narodów. I. Rys rozwoju prawa narodów w dziejach. Kr. 1872. — F. Kasparek: Udział Polaków w uprawie prawa międzynarodowego. Lw. 1885 s. 16-19. — Z. Pietkiewicz: Ekonomiści w Polsce. III. H. Strojnowski. *Dod. Mies. Przegl. Tyg.* 1887 t. 2 nr 7. — F. A. Symon: De Seminario Principali Vilnensi. *Academia Cesarea Romano-Catholica Ecclesiastica Petropolitana anno academico 1887/88.* Petersb. 1887 s. 11-13, 14, 17. — M. Żmigrodzki: Historia Wileńskiego Uniwersytetu za czasów kuratorii ks. A. Czartoryskiego. *Przew. Nauk. i Lit.* 1888. — P. Żukowicz: O profiessorach Bogosłowskogo fakultieta Wilenskogo Uniwiersitieta w nastojaszczem stoletii. Petersb. 1888. — A. Bućkiewicz: O b. wyższych zakładach naukowych w Wilnie i Krzemieńcu. (Powst. przed 1895). Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1062 t. 2-3. — J. Marchlewski: Der Physiokratismus in Polen. Zurych 1896; przekł. pol. skróc.: Fizjokratyzm w dawnej Polsce. *Bibl. Warsz.* 1896 t. 4 i odb. (W-wa 1897); przekł. pełny w: Pisma wybrane. T. 1. W-wa 1952. — L. Méyet: Mickiewicz nauczycielem prawa. *Prawda. Książka zbior. ... A. Świętochowskiego.* Lw. 1899. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 2-3. Kr. 1899-1900. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 1. Kr. 1900. — *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 26 (1903). — S. Grabski: Zarys rozwoju idei społeczno-gospodarczych w Polsce. T. 1. Kr. 1903 s. 48-53. — W. Zahorski: H. Stroynowski. *Album biogr. zasłużonych Polaków i Polek w. XIX.* T. 2. W-wa 1903. — A. Wrzosek: Jędrzej Śniadecki. T. 1. Kr. 1910. — W. Smoleński: Publicyści anonimowi z końca w. XVIII. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) i odb. (W-wa 1912). — M. Straszewski: Dzieje filozoficznej myśli polskiej. T. 1. Kr. 1912. — X. J. N. (Niedzielski). *Podręczna enc. kościelna.* T. 37/38 (1913). —

S. Dziewulski: Polska myśl ekonomiczna na Wszechnicy Wileńskiej. *Ekonomista* R. 19 (1919) t. 1 i odb. (W-wa 1920). — S. Tync: Nauka moralna w szkołach Komisji Edukacji Narodowej. Kr. 1922. — S. Łoza: Kawalerowie orderu Św. Stanisława, 1765-1813. W-wa 1925. — W. Smoleński: Monteskiusz w Polsce w. XVIII. W-wa 1927. — H. Dembiński: Uniwersalizm Stroynowskiego a idea fizjokratyczna. *Kur. Wil.* 1929 nr 232. — L. Finkel: Pawia — Wilno. (Z końcem XVIII i w pocz. XIX w.). *Księga pam. ku uczczeniu 350 rocznicy założenia i 10 wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego.* T. 1: Z dziejów dawnego Uniwersytetu. Wil. 1929 s. 69 i odb. (Wil. 1929). — A. Marchwiński: Poglądy filozoficzno-prawne H. Stroynowskiego (1752-1815). W-wa 1930 *Prace Seminarium Filozofii Prawa Uniw. Warsz.* 4. — A. Grodek: Katedra ekonomii w Wilnie, 1803-1831. *Ekonomista* R. 33 (1933) t. 1; przedr. w: Studia z historii myśli ekonomicznej. W-wa 1963. — W. Worotyński: Seminarium Główne w Wilnie. Powstanie i pierwszy okres dziejów (1803-1816). Wil. 1935. — S. Borowski: Kodeks Stanisława Augusta. W-wa 1938 s. 26. — S. Głąbiński: Historia ekonomiki polskiej. T. 2. Lw. 1939. — L. Janowski: Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego. Wyd. pod kierunkiem R. Mienickiego. Wil. 1939. — Zarys statystyczny szkół wydziału wileńskiego. Wyd. M. Ambros. I. Czasy Stroynowskiego i Śniadeckiego Jana. *Ateneum Wil.* 1939 z. 1. — A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. —

W. Bobkowska: Pruska polityka szkolna na ziemiach polskich w l. 1793-1806. W-wa 1948. [Rec.: H. Pohoska. *Kwart. Hist.* R. 56 (1948) z. 3/4]. — B. Leśnodorski: Dzieło Sejmu Czteroletniego

http://rcin.org.pl

(1788-1792). Wr. 1951. — B. Leśnodorski, K. Opałek: Nauka polskiego Oświecenia w walce o postęp. (W-wa) 1951. — C. Bobińska: Szkice o ideologach polskiego Oświecenia. Kołłątaj i Staszic. Wr. 1952 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 10. — K. Opałek: H. Stroynowski — przedstawiciel postępowej myśli prawniczej polskiego Oświecenia. *Państwo i Prawo* 1952 z. 1. — K. Opałek: Prawo natury u polskich fizjokratów. W-wa 1953. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — J. Kolasa: Prawo narodów w szkołach polskich wieku Oświecenia. W-wa 1954. — K. Opałek: Myśl Oświecenia w Krakowie. Kr. (1955.) — M. Chamcówna: Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej. Szkoła Główna Koronna w okresie wizyty Hugona Kołłątaja 1777-1786. Wr. 1957 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 2. — K. Grottowa: Zbiory sztuki Jana Feliksa i Walerii Tarnowskich w Dzikowie (1803-1849). Wr. 1957. — L. Chmaj: (Przypisy do) Historia Domus Varsaviensis Scholarum Piarum. W-wa 1959 *Arch. Dziejów Oświaty* 1. — S. Hubert: Poglądy na prawo narodów w Polsce czasów Oświecenia. Wr. 1960 *Prace Wr. Tow. Nauk. S. A* 66. — J. Lubieniecka: Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych. W-wa 1960 *Monogr. z Dziejów Oświaty* 4. — H. Pohoska: Pijarzy wizytatorami Komisji Edukacji Narodowej. *Nasza Przeszłość* t. 15 (1962). — S. Tync: Pijarzy a sprawa włościańska. *Tamże* t. 15 (1962). — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — W. Konopczyński: Polscy pisarze polityczni XVIII w. (do Sejmu Czteroletniego). W-wa 1966.

STROYNOWSKI WALERIAN (1759?—1834)

Inna forma nazwiska: Strojnowski.

Ekonomista, polityk.

Ur. prawdopodobnie w 1759 w Chodaczkowie (pow. krzemieniecki); syn Benedykta h. Strzemię i Marianny; brat Hieronima. Po ukończeniu szkół (pijarskich w Złoczowie?) poświęcił się zawodowi prawniczemu. Ok. 1780 ożenił się z Aleksandrą z Tarnowskich, 1°v. Michałową Jełowicką, starościną bracławską (córką ich była Waleria Tarnowska). W 1781 został podkomorzym buskim. W 1788-1791 — poseł na Sejm Czteroletni i aktywny stronnik reform. W czasie insurekcji powołany na komisarza porządkowego wołyńskiego (15 czerwca 1794). W 1795 nabył od Stanisława Poniatowskiego miasteczko i klucz Horochów na Wołyniu (liczący 17 wsi). Wykupił skonfiskowane biskupom unickim folwarki Rożyszcze i Żabcze, tworząc fortunę należącą do znaczniejszych na Wołyniu. Majątki uprzemysłowił, w Horochowie wybudował kościół, szpital i pałac (w stylu neoklasycznym), w którym zgromadził znaczną bibliotekę i zbiór obrazów. W 1795 wyjeżdżał do Włoch via Praga, w 1803-1804 jeździł tam powtórnie w towarzystwie córki i zięcia (W. i J. F. Tarnowskich), następnie do 1805 przebywał we Francji.

W 1808 podpisywał się „hrabia na hrabstwie Horochowskim". W 1811 uzyskał godność senatora i tajnego radcy rosyjskiego. Odtąd mieszkał przeważnie w Petersburgu, ożenił się z Jakatieriną Butkiewicz i nabył w Rosji dobra ziemskie. Pod koniec życia — z powodu nieuczciwych procesów — utracił łaskę cesarską i został pozbawiony godności senatorskiej. Pozostał jednak nadal w Petersburgu.

Był kawalerem orderu Św. Stanisława (1784) i Orła Białego (1792), członkiem honorowym Uniwersytetu Wileńskiego, warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (1815) i Towarzystwa Rolniczego w Petersburgu. Zmarł 12 listopada 1834 w Petersburgu; pochowany w Horochowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Zdanie ... dane in turno na sesji sejmowej roku 1788 dnia 11 8bris. B. m. (1788).

W czasie Sejmu Czteroletniego wyszły nadto osob. (pt. Zdanie..., Mowa..., Głos... lub Przymówienie się...) następująco dat. mowy sejmowe Stroynowskiego:

http://rcin.org.pl

17 i 25 października, 3, 14, 20 (dwie) i 22 listopada, 8, 10 i 15 grudnia 1788; 6, 19 i 26 lutego, 27 marca, 20 kwietnia i 28 maja 1789; 8 października 1790.

2. Mowa ... na sejmikach wołyńskich trzech powiatów dnia 18 lutego 1792 miana. B. m. (1792).

3. Duch prawa o bankructwach i dawności ziemskiej. Łuck 1808.

4. O ugodach dziedziców z włościanami. Wil. 1808.

Przekł. ros.: W. A....z (Anastasiewicz): O dogoworach pomieszczikow s kriestianami. Wil. 1809.

5. Discours ... présenté au Sénat le 15 avril 1814. Lubl. 1814.

6. Ekonomika powszechna krajowa narodów. W-wa 1816. Wyd. nast. skróc. W-wa 1912 *Biblioteczka Dzieł Społ.-Ekonomicznych* 6.

Przekł. ros.: (W. Anastasiewicz): Wsieobszczaja ekonomija narodow. Petersb. 1817.

7. Mowy sejmowe z 1825. W zbiorze: Mowy sejmowe z r. 1825 przez różnych wchodzących do sejmu miane... W-wa 1825.

Pracował nad dziełem: Traité sur l'état de Rome et de la Toscane (nie ukończ.).

Listy

1. Do Stanisława Augusta 3 listy w zbiorze z 1774-1792. Rkps Bibl. Czart. sygn. 736.

2. Korespondencja ze Stanisławem Augustem z 1788, 1792. Rkps jw. sygn. 930.

3. Korespondencja z córką i zięciem, W. i J. F. Tarnowskimi. Rkps Państw. Arch. Wojew. Kr., Wawel (Arch. Tarnowskich z Dzikowa).

4. Do Jana Śniadeckiego z 1804. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3128.

5. Do S. Staszica z 1815. Ogł. A. Kraushar w: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 3. Kr. 1902.

OPRACOWANIA

Korespondencja Adama Naruszewicza 1762-1796. Oprac. J. Platt. Wr. 1959. — Akty powstania Kościuszki. T. 1. Wyd. Sz. Askenazy, W. Dzwonkowski. Kr. 1918. — Nekrolog. *Kur. Warsz.* 1834 nr 330. — W. Tarnowska: Mon journal. (Powst. 1804-1838). Rkps Bibl. Jagiel. przyb. 112-120/52. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 2. W-wa 1859. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 24 (1867). — T. Korzon: Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta. T. 1-3, 6. Kr. 1882-1884. — P. Chmielowski: Liberalizm i obskurantyzm na Litwie i Rusi (1815-1823). *Ateneum* 1883 t. 1-3; wyd. osob. W-wa (1898) *Bibl. Dzieł. Wyborowych* 21. — T. Żychliński: Złota księga szlachty polskiej. R. 6. Poz. 1884 s. 366. — J. Marchlewski: Der Physiokratismus in Polen. Zurych 1896; przekł. pol. skróc.: Fizjokratyzm w dawnej Polsce. *Bibl. Warsz.* 1896 t. 4 i odb. (W-wa 1897); przekł. pełny w: Pisma wybrane. T. 1. W-wa 1952. — S. Tarnowski: Domowa kronika dzikowska. (Powst. 1897). Rkps Bibl. Jagiel. przyb. 126/52. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1931). T. 1-3. Kr. 1899-1900. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 3. Kr. 1902, t. 8. Kr. 1906. —

S. Grabski: Zarys rozwoju idei społeczno-gospodarczych w Polsce. T. 1. Kr. 1903 s. 53-55. — S. Czarnowski: Filozofia społeczna w Polsce w końcu XVIII i na pocz. XIX w. *Bibl. Warsz.* 1904 t. 4. — Z. Gargas: Charakterystyka W. Stroynowskiego. (Wstęp do) Ekonomika powszechna krajowa narodów. W-wa 1912 *Biblioteczka Dzieł Społ.-Ekonomicznych* 6. — Ż. Grotowski: Statyści polscy pocz. XIX stulecia. Kr. 1923. — S. Łoza: Kawalerowie orderu Św. Stanisława, 1765-1813. W-wa 1925. — A. Grodek: Piotr Maleszewski (1767-1828) i jego nauka społeczna. W-wa 1936; przedr. w: Studia z historii myśli ekonomicznej. W-wa 1963. — A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. — H. Rzadkowska: Stosunek polskiej opinii publicznej do rewolucji francuskiej. W-wa 1948 *Bibl. Hist.* — E. Rostworowski: Hugo Kołłątaj wobec zagadnienia obywatelskiej siły zbrojnej (1784-1793). *Przegl. Hist.* t. 42 (1951) s. 351-352. — K. Grottowa: Zbiory sztuki Jana Feliksa i Walerii Tarnowskich w Dzikowie (1803-1849). Wr. 1957.

http://rcin.org.pl

STYCZYŃSKI JAN GWALBERT (1786–1845)

Krypt.: J. G. S.

Krytyk literacki, poeta, powieściopisarz, tłumacz, bibliograf.

Ur. w 1786 na Litwie; syn nauczyciela. Po ukończeniu szkół średnich pracował jako nauczyciel domowy, następnie kształcił się na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Wileńskiego. Ukończywszy studia w 1815 ze stopniem kandydata podjął pracę nauczyciela logiki, wymowy i literatury polskiej w Gimnazjum Podolskim w Winnicy. Następnie od września 1823 do września 1828 przebywał na Litwie jako nauczyciel domowy. Należał do winnickiego Towarzystwa Dobroczynności. W 1815-1825 współpracował z *Dziennikiem Wileńskim*. W r. szk. 1828/29 uczył języka łacińskiego, polskiego, logiki i retoryki w gimnazjum w Klewaniu, a od 17 września 1829 — w Żytomierzu. W końcu października 1832 przeniesiony na posadę nauczyciela łaciny w gimnazjum kamienieckim. W 1844 emerytowany. Zmarł 9 maja 1845 w Kamieńcu Podolskim (u T. Turkowskiego za A. Prusiewiczem błędnie: w 1858).

TWÓRCZOŚĆ

1. Uwagi nad Pułtawą, poematem bohatyrskim (N. Muśnickiego). *Dzien. Wil.* 1817 t. 5 s. 168-202.

Tamże t. 6 s. 610-622: Odpowiedź ... ks. W. Buczyńskiemu S. J. co do krytyki poematu ks. Muśnickiego pt. Pułtawa (zob. Opracowania).

2. Jagiellonida, poemat Dyzmy Bończy Tomaszewskiego w treści i wyjątkach z rękopismu. *Dzien. Wil.* 1817 t. 6 s. 113-145.

3. Do Historii literatury polskiej (F. Bentkowskiego) mały dodatek. *Dzien. Wil.* 1818 t. 2 s. 91, 188, 495; 1819 t. 1 s. 451, t. 2 s. 210, 313, 553; 1821 t. 1 s. 111, t. 2 s. 233, 363, t. 3 s. 237; 1822 t. 2 s. 496, t. 3 s. 138, 248, 336.

4. Bajki. *Dzien. Wil.* 1817 t. 5 s. 117; 1823 t. 2 s. 198-203; 1825 t. 1 s. 77-80, 219, 332, 458, t. 2 s. 78, 89, 90.

5. Mendog, król litewski. Romans przez J. G. S. napisany. Wil. 1825.

Ogł. nadto parę drobnych utworów w czasopismach: *Dzien. Wil.* (tu: Wiersz na szkołę Niemirowską. 1816 t. 4 s. 107; Jakobinizm literacki. Z powodu dzieła F. Jarońskiego „O filozofii". 1817 t. 5 s. 105-107; Nekrolog B. Hulewicza. 1817 t. 5 s. 536), *Pam. Warsz.*, *Wiad. Brukowe* (wg inform. E. Iwanowskiego i A. J. Rollego).

Przekłady

1. J. B. Rousseau: Tryumf miłości. Wolne tłumaczenie kantaty. *Dzien. Wil.* 1815 t. 1 s. 335-337.

2. A. Piron: Sąd ostateczny. Naśladowanie ody... *Dzien. Wil.* 1815 t. 1 s. 518-522.

3. A. L. Thomas: Wyjątek listu ... do gminu. *Dzien. Wil.* 1817 t. 5 s. 32-33.

4. J. Ch. Delaveaux: Z „Nocy wiejskich" pana De La Wó wolne tłumaczenie wyjątków. *Dzien. Wil.* 1817 t. 5 s. 216-220.

5. Q. Horatius Flaccus: Do Kalliopy. Oda. *Dzien. Wil.* 1817 t. 5 s. 435-438.

6. Nocy rzymskie w grobach Scypijonów. Wolne tłumaczenie z francuskiego. *Dzien. Wil.* 1821 t. 1 s. 311-320.

7. G. I. Engelmann: O stawianiu zbożowego spichrza, w którym się ziarno przez kilka lat zachowuje od zepsucia lepiej niżeli w znajomych dotąd magazynach, tłumaczone z niemieckiego i wydane z rozrządzenia Ministerium Spraw Wewnętrznych Departamentu Krajowego Gospodarstwa i Publicznych Budowli. Wil. 1826.

Prace edytorskie

1. Wybór z różnych gatunków poezji polskiej. T. 1-3. Nie wyd.

Prospekt ogł. *Dzien. Wil.* 1817 t. 6 s. 580-584, zbiór przedstawiony warszawskiemu Towarzystwu Przyjaciół Nauk w 1820, nie wyd. z powodu braku prenumeratorów (*Dzien. Wil.* 1820 t. 1 s. 383-384).

Ogł. w czasopismach z rkpsów utwory literackie: F. Bohomolca (*Dzien. Wil.* 1817 t. 5 s. 562), I. Bykowskiego i F. D. Kniaźnina (*Pam. Warsz.* 1819 t. 14 s. 93-97), J. N. W. (*Dzien. Wil.* 1821 t. 1 s. 166-173), R. Korsaka (*tamże* 1819 t. 1 s. 710-714), D. Bończy Tomaszewskiego (*tamże* 1817 t. 6 s. 233-234; 1818 t. 1 s.

http://rcin.org.pl

218, 297), S. Trembeckiego i pseudo-Trembeckiego (*tamże* 1816 t. 4 s. 108; 1819 t. 1 s. 714-716) i in.

Listy i materiały

1. Do J. Zawadzkiego 6 listów z Winnicy z 1817. Wyd. T. Turkowski: Materiały do dziejów literatury i oświaty na Litwie i Rusi. T. 1. Wil. 1935 s. 325-333.

2. Do J. Lelewela 4 listy z 1819, 1820 i 1823. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 4435.

3. Do ks. Jana Ostapowicza b. d. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7846 IV k. 28-29.

4. Opisy służby w Gimnazjum Podolskim z 1816-1823. Rkpsy Bibl. Czart. (Arch. Kuratorii Wil. nr 275, 276, 279, 281, 283, 284, 286, 287, 290).

5. Notatki. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7862IV k. 77-78.

OPRACOWANIA

X. W. B. (W. Buczyński): Nad uwagami J. Styczyńskiego o „Pułtawie", poemacie bohatyrskim ks. N. Muśnickiego S. J. uwagi. *Dzien. Wil.* 1817 t. 5 s. 610-648; wyd. osob. pt. Rozbiór wiadomości pomieszczonych w recenzji poematu „Pułtawa". Połock 1818. — W. Buczyński: Na zarzuty J. Styczyńskiego przeciw obronie poematu ks. N. Muśnickiego pt. „Pułtawa". *Mies. Połocki* 1818 nr 2 s. 113-132. — F. Kowalski: Wspomnienia. T. 1. Kijów 1859 s. 11; wyd. 2 oprac. H. Ułaszyn. Kijów 1912. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 24 (1867). — E. Helcniusz (E. Iwanowski): Wspomnienia lat minionych. T. 2. Kr. 1876 s. 311-312. — Dr Antoni J. (A. J. Rolle): Oświata na dawnych kresach (1795-1832 r.). *Przew. Nauk. i Lit.* 1876 s. 184, 285-286, 380-384. — A. J. Rolle: Wycieczka do Kamieńca. Kłosy 1878 nr 671 s. 302. — P. Chmielowski: Liberalizm i obskurantyzm na Litwie i Rusi (1815-1823). *Ateneum* 1883 t. 1-3; wyd. osob. W-wa (1898) *Bibl. Dzieł Wyborowych* 21. — Dr Antoni J. (A. J. Rolle): J. G. Styczyński. W: Szkice i opowiadania. S. V. Kr. 1887; przedr. w: Wybór pism. T. 3. Kr. (1966). — P. Chmielowski: Estetyczno-krytyczne poglądy Adama Mickiewicza. *Pam. Tow. Lit. im. A. Mickiewicza* R. 2 (1888). — Z. Hordyński. *Kwart. Hist.* R. 7 (1893) s. 390. — W. Borowy: Ignacy Chodźko. Kr. 1914 *Prace Hist.-Lit.* 4. — A. Prusiewicz: Kamieniec Podolski. Kijów 1915 s. 25, 106. — T. Turkowski: (Przypisy do) Materiały do dziejów literatury i oświaty na Litwie i Rusi. T. 1. Wil. 1935 *Źródła i Materiały Hist. Wydz. III Tow. Przyj. Nauk w Wil.* 2. — L. Janowski: Słownik bio- bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego. Wyd. pod kierunkiem R. Mienickiego. Wil. 1939. — J. Korpała: Zarys dziejów bibliografii w Polsce. Wr. 1953 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 5. — H. Stankowska: Początki powieści historycznej w Polsce. Opole 1965 *Zesz. Nauk. Wyższej Szkoły Pedag. w Opolu. S. B: Studia i Rozpr.* 11.

SUROWIECKI KAROL (1750—1824)

Krypt. i pseud.: Eks-pacjent; Ksiądz z kropidłem; M. N. G.; Prowincjonalny filozof; Rabbi Moses Ben Abraham, duchowny synagogi Ł.; W.·. B.·. E.·. D.·. K.·. Stop: R.·. †.·.; W.·. B.·. N.·. O.·. N. □.·. N.; W.·. B.·. S.·. W.·. K.·. Stop.·. R.·. †.·.; W. P. M. N. M.; W. P. M. W. B.; X. N. G. N. S. M. W. B.; X. R. W.

Polemista i pisarz religijny, tłumacz.

Ur. 4 lutego 1750 na Kujawach w rodzinie drobnoszlacheckiej; syn Jana, dzierżawcy, od lat sześćdziesiątych wójta wsi Imielniki p. Gnieznem; brat Wawrzyńca. Uczył się w Poznaniu. W 1768 wstąpił do franciszkanów konwentualnych. Po otrzymaniu święceń kapłańskich był zakonnym lektorem filozofii. W 1786 przeszedł do reformatów (prowincji wielkopolskiej). W 1786-1787 — kaznodzieja w Kaliszu, od 1788 — w Warszawie. W 1793 z powodu niezwykle ostrego tonu kazań skierowanych głównie przeciw Oświeceniu, wolnomularstwu i rewolucji francuskiej został przez władze zakonne zawieszony w prawach kaznodziei i skierowany do Lutomierska na stanowisko gwardiana. Następnie był kaznodzieją w Kaliszu, gwardianem w Szczawinie Kościelnym i sekretarzem prowincji (od 1798). W 1800-1802 (lub 1803) i 1806-1810 pełnił obowiązki prefekta oraz profesora języka francuskiego i niemieckiego w prowadzonej przez reformatów szkole

http://rcin.org.pl

publicznej w Pakości; w 1803-1805 był kaznodzieją niemieckim w Osiecznej i Rawiczu. Nadto w 1800 (lub 1801)-1803 wchodził w skład zarządu prowincji (definitor).

Od 1810 do 1815 — profesor retoryki w Lutomiersku i Warszawie, po czym przebywał w Miedniewicach k. Żyrardowa, pełniąc obowiązki lektora teologii moralnej. Z zakonspirowanej tam wówczas drukarni zakonnej (przeniesionej po 1810 z klasztoru w Woźnikach k. Grodziska Wielkopolskiego) wyszły prawdopodobnie niektóre z jego pism polemicznych. W 1818-1821 sprawował urząd zastępcy prowincjała. Po wydaniu broszury polemicznej „Świstak warszawski wyświstany" (1821) czasowo zasuspendowany przez arcybiskupa warszawskiego Sz. Hołowczyca, z równoczesnym nakazem wycofania książki z obiegu. W 1822 mianowany wizytatorem generalnym małopolskiej prowincji zakonnej. Zmarł 26 kwietnia 1824 w Miedniewicach.

TWÓRCZOŚĆ

1. Ksiądz z kropidłem na Cygana z gandzarą. W-wa (1792 styczeń).

Jeden z głosów polemicznych wywołanych broszurą: Cygan cnotliwy gandzarą prawdy nieład chłoszczący. (W-wa 1791) — przypisywaną też błędnie autorstwu Surowieckiego. W odpowiedzi na „Księdza z kropidłem" wyszły broszury: Sekundant bezbronny między Cyganem z gandzarą a Księdzem z kropidłem, na placu z perswazją przyjacielską (W-wa 1792); Fajerka pełna ognia miłości ku ojczyźnie na osuszenie zbyt mokrego kropidła, przez K.J.F.W.R.P.L.(b.m. 1792).

2. Python lipsko-warszawski diabeł. Kontr-tragedia na tragedią Saul wyjętą z Pisma Świętego. Grana przez aktorów tamtego świata w roku 1789; a w roku 1792 światu ziemskiemu objawiona. W-wa 1792 (wrzesień). Wyd. nast. b. m. 1822.

Odpowiedź polemiczna na tragedię P. D. Hueta wyd. w przekładzie pol., z franc. przekładu Voltaire'a, w 1789 w Lipsku (faktycznie: W-wie). Z „Pythonem" polemizował Kapostas (zob. KAPOSTAS A., Twórczość poz. 6).

3. Góra rodząca. Bajka sprawdzona w osiemnastym wieku, na schyłku onegoż wyjaśniona roku 1792. B. m. (1792). Fragm. przedr. H. Hinz w: Polska myśl filozoficzna. Oświecenie. Romantyzm. (W-wa 1964).

M.in. polemizuje z pismami Kapostasa (zob. KAPOSTAS A., Twórczość poz. 6 i 8), anonim. broszurą: Nauki rządzą światem (W-wa 1792) i rozprawą J. P. Rabauta: Uwagi polityczne nad niniejszymi okolicznościami... (Nancy 1792).

4. Odpowiedź na zagęszczone między ludźmi pytanie: Co się dziś dzieje? i na co zabiera się pod słońcem? Dana przez W. P. M. W. B. roku 1813. B. m. 1813.

5. Misja lożowego apostoła odprawiona przez W.·.B.·.N.·.O.·.N.□.·. N. R.·. Praw.·. Św.·. 5814. Berdyczów (W-wa lub Miedniewice?) 1814.

Toż — jak wynika z omów. treści M. Nowodworskiego (s. 55 n.) — lub inne wyd. zapisane przez Estr. IV (1878) 412 pt.: Misja lożowego apostoła, czyli rozprawa między bratem insynuatorem (verbarzem) i profanem (religiantem), podzielona na 6 paragrafów... B.m.r.

6. Przypisek do książki pod tytułem: Cudowny schyłek osiemnastego wieku ... ofiarowany przyjaciołom prawdy przez X. R. W. B. m. 1815.

Por. Przekłady poz. 5.

7. Problema ascetyczne. Jakim sposobem przy katolickiej wierze ugruntować w sobie nadzieję o Zbawicielu, pomimo wszystkie ciężary grzechowe i zawady wrodzonej ułomności. Rozwiązane przez M. N. G. r. 1815. B. m. 1815.

8. Tragiczne śpiewy masońskie. Śpiew pierwszy z okazji zagrożonego niegdy Wolno-Mularskiego Zakonu. Alarm oświaty. Hymn nucony w Szan.·.□ BB.·. Zjedn.·. Polaków pod Wschodem Warszawy, dnia 24 miesiąca VII. R.·. Praw.·. Św.·. 5815. Przez W.·.B.·.E.·.D.·.K.·. Stop: R.·. †.·.; Śpiew drugi z powodu świeżo upadłego Wolno-Mularskiego Zakonu. Katastrofa oświaty. Hymn rzucony w Najszan.·. Matce □ BB.·. pod W.·. Wschodem Warszawy kapitularnie zgromadzonych Polaków, dnia ostatniego miesiąca VII. R.·. Praw.·. Ś.·. 5821. Przez W.·. B.·. S.·. W.·. K.·. Stop.·. R.·. †.·. Powst. 1815-1821. Wyd. B. m. r.

9. List prowincjonalnego do warszawskiego filozofa. (W materii pisemka „O znaczeniu władzy duchownej obok świeckiej..."). Wil. (W-wa lub Miedniewice?) 1817 (sierpień).

Przeciwko broszurze S. Węgrzeckiego ogł. w *Gaz. Korespondenta Warsz.* 1817 nr 48-53.

10. Eklektyk zimnokrwisty filozof. Stawający w charakterze pośrednika ku ukończeniu morderczej walki między dwiema zapalonymi logikami: perypatetykiem pod imieniem wiejskiego plebana i neoterykiem pod tytułem Kopernikowego rywala. Z okazji pisemka: O zna-

http://rcin.org.pl

czeniu władzy duchownej obok świeckiej. Przez W. P. M. N. M. B. m. 1818.

Por. poz. 9.

11. Głos ludu izraelskiego do prawdziwych chrześcijan polskich przeciw fałszywym ich politykom, przez Rabbi Moses Ben Abrahama, duchownego synagogi Ł. B. m. (W-wa) 1818.

Z tym polemizował S. K. Potocki (zob. Potocki S. K., Twórczość poz. 44).

12. Komentarz, czyli wykład nowej księgi objawień. Pismo niegdy w języku francuskim przez p. Wolneya, jakobińsko-filozoficznego proroka, a przed laty kilkadziesiąt na polski język przetłumaczone pod tytułem: Rozwaliny, ułożone dla załatwienia czytelnikom pojęcia nazbyt głębokich tajemnic i częścią wygórowanych, częścią zawikłanych sensów pochwalonego proroka. W-wa 1820.

13. Świstak warszawski wyświstany, czyli uwagi krytyczne nad warszawskim romansem tytułowanym: Podróż do Ciemnogrodu, pod imieniem pisarza nazwanego Świstek przez drukarską pomyłkę. Prawdogród (Łowicz) 1821.

Napastliwa polemika z utworem S. K. Potockiego (zob. Potocki S. K., Twórczość poz. 45).

14. Tłumaczenie tajemnic nowej wiary, objawionej Polakom przez J. Baudouina Francuza, w kilku pisemkach, szczególniej w tytułowanym: Głębsze uważanie mesmeryzmu, czyli teorii praktycznej, dane ze strony chrześcijańsko-katolickich religiantów. W-wa 1822.

Zob. Baudouin de Courtenay J., Twórczość poz. 30-34.

15. Homilie rymowane, wyjaśniające mistyczne sensa 2go psalmu Dawida, uiszczonego do litery pod panowaniem dzisiejszego filozofizmu, czyli bezbożniczej oświaty. Ogłoszone polskiej publiczności w roku 1822. (W-wa) 1822.

16. Antidot ascetyczny, czyli niezawodne lekarstwo religijne na umysłową truciznę pospolicie zarażającą, a częstokroć śmiertelnie paraliżującą dusze pragnące ugruntować się w chrześcijańskiej cnocie... Ogłoszony przez Eks-pacjenta... W-wa 1823.

17. Odpowiedź na bluźnierstwa Weishaupta. B. m. r.

Inform. Estr., M. Nowodworowski nie wymienia wśród prac Surowieckiego.

Przekłady

1. Podróż Józefa II do piekła i powitanie się z Rychardem Altonem. Z francuskiego przełożone, w drukarni Plutona. B. m. 1790.

Autorstwo Surowieckiego domniemane.

2. Sąd bezstronny jednej damy filozofki. B. m. r. (wg M. Nowodworskiego: 1802, wg. Estr.: 1815).

Przekł. z franc.

3. A. Barruel: Święte tajemnice masonii sprofanowane. Wyjątek z dzieł... Mémoires pour servir à l'histoire du jacobinisme. Lw. (W-wa) 1805 (dwa wyd., jedno skróc.).

4. A. Barruel: Historia jakobinizmu wyjęta z dzieł ... Mémoires pour servir à l'histoire du jacobinisme. T. 1-4. Berdyczów (W-wa) 1812.

5. (G. Marchetti:) Cudowny schyłek osiemnastego wieku, czyli niesłychane widoki, które w roku 1796 i 1797 podobało się Bogu przedstawić ludzkim oczom w rzymskich i zarzymskich, szczególniej Najświętszej Matki Jezusowej obrazach. Dzieło w włoskim egzemplarzu autentykowanym ... przełożone na język francuski, na koniec polskim językiem ogłoszone przez X. N. G. N. S. M. W. B. Wr. 1814.

Por. Twórczość poz. 6.

6. A. Barruel: Historia duchowieństwa w czasie rewolucji francuskiej, przez ... po francusku i angielsku wydana w Londynie roku 1801; przełożona na polski język. T. 1-2. Kr. 1815.

Rejestruje Estr. II (1961) 97.

7. J. F. Laharpe: Wolter między prorokami, czyli dzieło o fanatyzmie w języku rewolucyjnym, albo prześladowaniu wznieconym od barbarzyńców osiemnastego wieku na chrześcijańską religią i jej ministrów, przez ...; przełożone na język polski 1816. T. 1-2. B. m. (1816).

T. 2 pt.: Przypisek tłumacza do dzieła Jana Franciszka Laharpe „O fanatyzmie".

8. A. Barruel: Helwienki, czyli listy prowincjonalno-filozoficzne, przez... Dzieło (z francuskiego) z edycji amsterdamskiej roku 1785-88 tłumaczone. T. 1-5. W-wa 1817-1819.

Ustalenie wykazu pism autorstwa Surowieckiego nastręcza wiele trudności, ponieważ żaden druk nie został podpisany jego nazwiskiem. Wg M. Nowodworskiego (s. 128) nie są Surowieckiego, przypisywane mu przez F. M. Sobieszczańskiego i in., następujące przekłady: C. L. Richard: Wolter między nieboszczykami. Przekład z francuskiego. Kr. 1781; M. Le Prince de Beaumont: Amerykanki albo dowód religii chrześcijańskiej przez światło przyrodzone, od pani ... napisany, a teraz na ojczysty język przełożony i do druku podany. T. 1-6. W-wa 1784-1785; Frankmasonia mężczyzn i kobiet symboliczna,

http://rcin.org.pl

czyli niskich stopniów, z dzieła w 12 tomach in folio: Cérémonies et coutumes religieuses à Paris 1809. Części 2 oraz Dodatek obejmujący opis masonii pod Wielkim Wschodem Francuskim... B.m.r.

Natomiast przekł.: Filozofka europejska przeciw chińskiemu mandarynowi... W-wa 1820, omawiany przez Nowodworskiego jako dzieło Surowieckiego, Estr. (I, 1870, 435) przypisuje Ludwice Dzieduszyckiej (ogł. pod pseud.: Hrabina galicyjska L.D.).

OPRACOWANIA

Akta kapituł i prowincjałów wielkopolskich z l. 1786-1824. Rkps Arch. Prowincji Reformatów w Kr. — Catalogus Antonianae in Maiori Poloniae provinciae Reformatae (1788). Rkps Arch. Diecezjalnego w Płocku. — Continuatio protocolli Conventus Stopnicensis (1799--1826). Rkps Arch. Prowincji Reformatów w Kr. — Dalszy ciąg dodatku do Kronik Braci Mniejszych Św. Franciszka. Rkps jw. — Inventarium totius archivii provinciae Maioris Poloniae S. Antonii de Padva. Rkps jw. — Scrutinium antiquitatis Conventus Calissiensis. T. 2. Rkps jw. — Scrutinium antiquitatis Conventus Lutomieriensis. T. 2. Rkps jw. — Scrutinium antiquitatis Conventus Varsaviensis. T. 1-3. Rkps jw. — Arch. parafialne w Miedniewicach: Scrutinium antiquitatis Miednievicensis PP. S. Francisci Reformatorum. Rkps Arch. Diecezjalne w Płocku. — O. Myślkowski: Dalszy ciąg przydatku do Kronik Braci Mniejszych Św. Franciszka. W-wa 1806 s. 137-138. — F. Jarośki: Mowa z powodu pogrzebu śp. K. Surowieckiego w Warszawie d. 11 maja 1824 r. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6909 IV. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 24 (1867). — X.: Korespondencja. Z diecezji kaliskiej. *Przegl. Katol.* 1867 s. 143, 156-157. — M. N. (Nowodworski): Ks. K. Surowiecki. *Przegl. Katol.* 1870 nr 16-22 i odb. (W-wa 1870). — K. W. Wójcicki: Warszawa, jej życie umysłowe i ruch literacki w ciągu lat trzydziestu (od 1800 do 1830 r.). *Bibl. Warsz.* 1878 t. 2, 1879 t. 1-3 i odb. (W-wa 1880 s. 168-169). — P. Chmielowski: Liberalizm i obskurantyzm na Litwie i Rusi (1815-1823). *Ateneum* 1883 t. 1-3 i osob. W-wa (1898) *Bibl. Dzieł Wyborowych* 21. — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce w. XVIII. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — Ks. A. Z. (Zaremba). *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 27 (1904). — M. Szyjkowski: „Génie du christianisme" a prądy umysłowe w Polsce porozbiorowej. Lw. 1908. — W. Smoleński: Publicyści anonimowi z końca w. XVIII. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912 i odb. (W-wa 1912 s. 23-25, 48). — M. Straszewski: Dzieje filozoficznej myśli polskiej w okresie porozbiorowym. T. 1. Kr. 1912 s. 461-463. — A. Kraushar: Senator Nowosilcow i cenzura za Królestwa Kongresowego (1819-29). Kr. (1913) *Miscellanea Hist.* 54 s. 35-37. — *Podręczna enc. kościelna.* T. 37/38 (1913). — F. Gabryl: Ks. K. Surowiecki. W: Polska filozofia religijna w w. XIX. T. 2. W-wa 1914 s. 135 n. — N. Gąsiorowska: Wolność druku w Królestwie Kongresowym 1815-1830. W-wa 1916 *Monogr. w Zakresie Dziejów Nowożytnych* 23. — K. Górski: Epizod walki racjonalistów z obskurantami na pocz. XIX w. Węgrzecki i Surowiecki. *Ruch Lit.* 1929 nr 6. — S. Małachowski-Łempicki: Ksiądz Surowiecki w walce z wolnomularstwem. *Przegl. Powsz.* t. 190 (1931) nr 568. — S. Pigoń: Kampania przeciwmasońska. *Ateneum Wil.* R. 8 (1931/32) i odb. (Wil. 1933); przedr.: Między kazalnicą a lożą. Kampania przeciwmasońska w Wilnie 1817 r. W: Wśród twórców. Kr. 1947. — G. Korbut: Pogromca obskurantów sprzed stu lat. W: Szkice i drobiazgi historycznoliterackie. W-wa 1935 s. 105, 128. — J. S. Bystroń: Literaci i grafomani z czasów Królestwa Kongresowego 1815-1830. Lw. (1938). — T. Kozłowski: Polska bibliografia religijna. Dod. do *Ateneum Kapłańskiego* z grudnia 1938. — J. Wojnowski: Zarys życia religijnego Warszawy w l. 1788-1806. *Nasza Przeszłość* t. 1 (1946). — H. Rzadkowska: Stosunek polskiej opinii publicznej do rewolucji francuskiej. W-wa 1948 *Bibl. Hist.* — J. Kott: Poezja polskich jakobinów. 1. Plebejska Warszawa. *Nowa Kultura* 1951 nr 26. — Bibliografia filozofii polskiej 1750-1830. (Red. A. Kadler). W-wa 1955. — E. Kipa: (Wstęp do): S. K. Potocki: Podróż do Ciemnogrodu. Wr. (1955) *BN* I, 154. — A. Gella: Wawrzyniec Surowiecki. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 5. — I. Homola-Dzikowska: Walka o wolność druku w publicystyce polskiej 2 poł. XVIII w. *Przegl. Hist.* t. 51 (1960) z. 1. — A. Kowalska: Warszawa literacka w okresie przełomu kulturalnego 1815-1822. (W-wa 1961) *Bibl. Syrenki.* — H. Hinz: K. Surowiecki. (Nota do wyboru tekstów w zbiorze) Polska myśl filozoficzna. Oświecenie. Romantyzm. W-wa 1964. — M. Fleszar: Wawrzyniec Surowiecki. *Dziewięć wieków geografii polskiej.* (Red. B. Olszewicz). W-wa 1967. — A. Szteinke: Wypisy ze źródeł reformackich. (Maszynopis w posiadaniu redakcji).

http://rcin.org.pl

SUROWIECKI WAWRZYNIEC (1769—1827)

Krypt.: W. S.

Historyk (slawista), ekonomista, geograf, pedagog, publicysta, antropolog.

Ur. 4 sierpnia 1769 we wsi Imielniki p. Gnieznem w rodzinie drobnoszlacheckiej; syn Jana, miejscowego wójta; brat osławionego reformaty Karola. Uczył się w szkołach Komisji Edukacji Narodowej w Kaliszu i Poznaniu, następnie — zamierzając poświęcić się stanowi duchownemu — w seminarium ks. ks. misjonarzy w Warszawie (1788-1791), które opuścił ze względu na zły stan zdrowia. W 1792 starał się bezskutecznie (z powodu słabego zdrowia) o przyjęcie do Szkoły Artylerii, po czym kształcił się w jednej z francuskich pensji warszawskich. Po roku rozpoczął pracę guwernera w domu Walerianostwa Stroynowskich na Wołyniu. Wiosną 1794 wyruszył do Krakowa z zamiarem wzięcia udziału w insurekcji, ale wstrzymały go nieprzewidziane trudności. W 1795 rozpoczął studia prawnicze na Uniwersytecie Lwowskim, równocześnie zajął się pracą redaktorską. W 1795 redagował *Zbiór Pism Ciekawych*, a w 1795-1798 — wydawany przez Towarzystwo Patriotycznych Polityków, którego został członkiem, *Dziennik Patriotycznych Polityków*. W 1799 przebywał z wielkim ochmistrzem Galicji hr. Siemieńskim w Wiedniu. W 1800-1802 mieszkał w Poznańskiem, od 1802 do 1806 bawił w charakterze nauczyciela Ludwika Sczanieckiego w Dreźnie, prowadząc nadto własne studia historyczno-ekonomiczne. Z pocz. 1807 podjął pracę w Wydziale Edukacyjnym Księstwa Warszawskiego, wkrótce jednak powrócił do Drezna na posadę urzędniczą w Ministerium Sekretariatu Stanu, kontynuując również prace naukowe. W 1811/12 — zastępca profesora statystyki w Szkole Głównej Prawa i Administracji w Warszawie. W 1810-1817 był sekretarzem generalnym Dyrekcji Edukacyjnej; następnie aż do dymisji S. K. Potockiego ze stanowiska ministra oświaty (w końcu 1820) — członkiem czynnym Komisji Rządowej Wyznań i Oświecenia Publicznego. Od 1821 aż do końca życia był jedynie członkiem Rady Ogólnej Wychowania Publicznego. Członek warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (od 1807 — przybrany, od 1815 — czynny) i Krakowskiego Towarzystwa Naukowego (od 1816); kawaler orderu Św. Stanisława (III kl.). Zmarł 10 czerwca 1827 w Warszawie. Przed śmiercią zapisał 36 tys. złp. na stypendia dla ubogiej młodzieży, kształcącej się na Uniwersytecie Warszawskim.

TWÓRCZOŚĆ

1. O jezuitach w Polsce. Powst. 1802-1806.

Rozpr. nie znana, wymieniona w autobiografii (zob. Listy i materiały poz. 6).

2. O szkodliwym wpływie na umysł ludzki filozofii Fichtego. Powst. 1802-1806.

Rozpr. nie znana, jw. poz. 1.

3. List do przyjaciela mieszkającego nad rzeką Wartą: o wadach edukacji młodzieży polskiej. (Dat. W-wa 28 września 1806). W-wa 1806. Wyd. nast.: W-wa 1807; zob. Wyd. zbior. poz. 1.

4. Uwagi względem poddanych w Polszcze i projekt do ich uwolnienia. W-wa 1807. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1, 2.

5. List 27, 29, 42. W zbiorze: Korespondencja w materiach obraz kraju i narodu polskiego rozjaśniających. Cz. 1. W-wa 1807 (wyd. jako dod. do *Gaz. Warsz.* 1807).

6. Rozprawa o sposobach dopełnienia historii i znajomości dawnych Słowian... czytana na posiedzeniu publicznym Towarzystwa Przyjaciół Nauk, dnia 19 stycznia 1809 roku. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 8 (1812). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1.

7. O upadku przemysłu i miast w Polszcze. W-wa 1810. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1; W-wa 1918 *Biblioteczka Dzieł Społ.-Ekonomicznych* S. I t. 11; zob. Wyd. zbior. poz. 2.

Dedyk. F. Łubieńskiemu.

8. O rzekach i spławach krajów Księstwa Warszawskiego, z zlecenia JW. Łubieńskiego... Cz. 1. W-wa 1811. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1.

Części dalsze nie wyszły.

http://rcin.org.pl

9. Mowa ... miana przy zaprowadzeniu Szkoły Administracji dnia 1 października 1811 r. w Warszawie. O statystyce. *Otwarcie Szkoły Nauk Prawa i Administracji w Warszawie.* (W-wa 1811); *Gaz. Warsz.* 1811 nr 82. Przedr. *Studia z dziejów Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego.* W-wa 1963.

Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Teki Skimborowicza XXIV 1/32).

10. O statystyce Księstwa Warszawskiego. Wykład w Szkole Prawa 1812 r. Nie ukończ. Z autografu Bibl. PAN Kr. sygn. 680 ogł. J. Grzywicka, A. Łukaszewicz. Zob. Wyd. zbior. poz. 2.

11. Projekt do urządzenia hierarchii akademicznej w krajach Księstwa Warszawskiego. W-wa 1815.

Współautor: S. K. Potocki.

12. Uwagi ... nad rozprawą W. Skorochoda Majewskiego o śledzeniu początku narodów słowiańskich. Powst. 1816. Ogł. A. Kraushar w: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 4. W-wa 1902.

13. Uwagi o cechach.... napisane w czerwcu 1816. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 13 (1820). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1, 2.

14. Zdanie o piśmie Z. Dołęgi Chodakowskiego pod tytułem: O Słowiańszczyźnie przedchrześcijańskiej. *Pam. Warsz.* t. 14 (1819). Wyd. nast. w: Z. D. Chodakowski: O Słowiańszczyźnie przed chrześcijaństwem. Kr. 1835; zob. Wyd. zbior. poz. 1.

15. Śledzenie początku narodów słowiańskich. W-wa 1820. Wyd. nast.: *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 17 (1824) (po odczytaniu na posiedzeniu 24 stycznia 1824) i odb. W-wa 1824; zob. Wyd. zbior. poz. 1; Wr. 1964 (wyd. fototypiczne z odb. W-wa 1824).

Przekł. niem.: P. J. Šafařik: Über die Abkunft der Slaven. Buda 1828.

Przekł. ros.: L. Ordyński. *Siewiernyj archiw* 1826. — J. Bielawski: Issledowanije naczała narodow sławianskich. *Cztienija w Impieratorskom obszczestwie po istorii i driewnostiach rossijskich pri Moskowskom Uniwiersitietie* 1846 i odb. Moskwa 1846.

16. O charakterach pisma runicznego u dawnych barbarzyńców europejskich z domniemaniem o stanie ich oświecenia. Wygł. na posiedzeniu Towarzystwa Przyjaciół Nauk 30 kwietnia 1822. *Pam. Warsz.* t. 3 (1822) s. 149-169 i osob. W-wa 1822. Wyd. nast.: *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 16 (1823); zob. Wyd. zbior. poz. 1.

Prace ogł. nadto w czasopismach: *Dzien. Patriotycznych Polityków* (1795-1798), *Pam. Warsz.* (1807-1822), *Zbiór Pism Ciekawych* (1795).

Przypisuje mu się też autorstwo nie ukończonej pracy historycznej zachowanej w rkpsie Arch. Głównego Akt Dawnych (Teki Skimborowicza sygn. XXIV 1/33).

Wg A. Gelli (s. 173): być może autorem nie podpisanego a przypisywanego J. F. Naxowi artykułu: O spławności i połączeniu niektórych rzek krajowych. *Pam. Warsz.* 1809 nr 10. Tymczasem autorstwo na rzecz Naxa rozstrzyga autograf ze zbiorów Tow. Przyj. Nauk. w Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 4.4.7 (zniszcz.).

Estr. (XXX, 1934, 66) z zaznaczeniem wątpliwości przypisywał nadto Surowieckiemu (za K. W. Wójcickim) przekład dziełka K. Eckarthausena: Bóg jest moją miłością najczystszą, moją modlitwą i rozważaniem... Przełożona z francuskiego przez Kazimierza ... Polaka. Kr. 1796. Gdzie indziej wszakże tenże Estr. (VI, 1967, 24) przypisuje bez wątpliwości 2 edycję tegoż przekładu Kazimierzowi Cieńskiemu. Wójcicki informował jednak o innym druku, wyszłym we Lw. 1797 i bez pseudonimu, ale druk taki nie jest znany. Może należy go natomiast utożsamić z drukiem przekładu wyd. we Wrocławiu w 1797? (por. Estr, XVI, 1898, 7-8).

Wydania zbiorowe

1. Dzieła. Wyd. K. J. Turowski. Kr. 1861 *Bibl. Pol.* 6-12.

Zawartość: Twórczość poz. 3, 4, 6-8, 13-16.

2. Wybór pism. Wyboru dokonali i wstępem opatrzyli J. Grzywicka, A. Łukaszewicz. W-wa 1957.

Zawartość: Twórczość poz. 4, 7, 10, 13: Listy i materiały poz. 7.

Listy i materiały

1. Do S. B. Lindego z 21 grudnia 1808, do J. S. Bandtkiego z 6 stycznia 1817 i od Bandtkiego z 1 kwietnia 1817. Ogł. T. Wierzbowski w: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904.

Rkps listu do Bandtkiego w Bibl. Jagiel. sygn. 1874.

2. Do Szkoły Głównej Prawa i Administracji z 4 lipca 1812, brulion listu do F. Łubieńskiego (?) z 7 lipca 1812 oraz listy z 1812 od F. Łubieńskiego, uczniów i A. Stawiarskiego. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 680.

3. Do S. K. Potockiego w zbiorze z 1814-1820. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 271).

4. Do S. B. Lindego z 1815. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3468.

5. Do Towarzystwa Przyjaciół Nauk z 1827. Fragm. ogł. A. Kraushar w: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 6. W-wa 1905.

http://rcin.org.pl

6. Krótki opis życia. Autograf Arch. Główne Akt Dawnych (Teki Skimborowicza XXIV 1/31).

7. Plan „Statystyki Księstwa Warszawskiego"; Examen uczniów ze statystyki. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 2.
Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 680 (z 1812).

8. Dyplom mianowania członkiem warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, wystawiony 8 stycznia 1815. Rkps Ossol. sygn. 5257/III.

9. Recenzje i opinie pisane na użytek Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Tow. Przyj. Nauk).

OPRACOWANIA

Monografia: A. Gella: W. Surowiecki. Wr.-W-wa 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 5.

(O upadku przemysłu i miast. Rec.) *Allgemeine Literatur-Zeitung* (Halle) 1811 nr 198. — (Nekrologi:) *Gaz. Korespondenta Warsz.* 1827 czerwiec; *Monitor Warsz.* 1827 nr 89. — P. J. Šafařik: Über die Abkunft der Slaven nach Lorenz Surowiecki. Buda 1828. — F. Bentkowski: Wiadomość o życiu i pismach W. Surowieckiego. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 21 (1830). [Rec.: K. Brodziński. W: Pisma estetyczno-krytyczne. T. 2. Wr. 1964]. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 3. Lw. 1833. — K. W. Wójcicki: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 3. W-wa 1858. — K. W. Wójcicki: Historia literatury polskiej. Wyd. 2. T. 3. W-wa 1860; streszcz. przedr. K. J. Turowski w wyd.: Dzieła. Kr. 1861 *Bibl. Pol.* 6-12. — K. W. W. (Wójcicki). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 24 (1867). — M. Dzieduszycki: Przeszłowieczny dziennik lwowski. *Przew. Nauk. i Lit.* 1875. — Wielisław (E. Skrodzki): Wieczory piątkowe. *Bluszcz* 1875 nr 32; wyd. nast. oprac. M. Opałek. (W-wa) 1962 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — K. W. Wójcicki: Warszawa, jej życie umysłowe i ruch literacki w ciągu lat trzydziestu. W-wa 1880. — Z. Pietkiewicz: Ekonomiści w Polsce. I. W. Surowiecki. *Dod. Mies. Przegl. Tyg.* 1885 z. 8. — A. Rembowski: Historia prawa wieczysto-czynszowego. W-wa 1886. — L. Finkel, S. Starzyński: Historia Uniwersytetu Lwowskiego. T. 1-2. Lw. 1894. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 1-7. Kr. 1900-1905. — L. Niederle: Slovanské starožitnosti. Praga 1902. Przekł. pol. X. Chamiec: Starożytności słowiańskie. W-wa 1907. — S. Grabski: Idee społeczno-gospodarcze w Polsce. *Przegl. Pol.* t. 153 (1904) z. 3. — W. Grabski: Historia Towarzystwa Rolniczego. T. 1-2. W-wa 1904. — W. A. Francew: Polskoje sławianowiedienije konca XVIII i pierwoj czetwierti XIX st. Praga 1906 s. 193-217. — J. Bieliński: Królewski Uniwersytet Warszawski (1816-1831). T. 1-3. W-wa 1907-1912. — S. Krzemiński. *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907). — E. Kołodziejczyk: Słowianofilstwo Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (1800-1832). *Świat Słowiański* 1909 t. 2 s. 209. — K. T. Wobłyj: Oczerki po istorii polskoj fabricznoj promyszlennosti. T. 1. Kijów 1909 s. 359-367. — V. Jagić: Istorija sławianskoj filołogii. Petersb. 1910. — J. Bruchnalski: Czasopiśmiennictwo galicyjskie 1773-1811. *Stulecie Gazety Lwowskiej.* Lw. 1911. — Z. Kirkor-Kiedroniowa: Włościanie i ich sprawa w dobie organizacyjnej i konstytucyjnej Królestwa Polskiego. Kr. 1912. — M. Szyjkowski: Dzieje polskiego upiora przed wystąpieniem Mickiewicza. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 55 (1917) i odb. (Kr. 1917). — Ż. Grotowski: Statyści polscy początków XIX stulecia. Kr. 1923. — H. Grosman: Struktura społeczno-ekonomiczna Księstwa Warszawskiego. W-wa 1925. — Z. Klarnerówna: Słowianofilstwo w literaturze polskiej l. 1800-1848. W-wa 1926. — K. Tymieniecki: Społeczność Słowian lechickich. Lw. 1928. — J. Ujejski: Dzieje polskiego mesjanizmu do powstania listopadowego włącznie. Lw. 1931. — F. Zweig: Liberalizm polskiej myśli ekonomicznej. Kr. 1937 s. 12-14. — S. Głąbiński: Historia ekonomiki polskiej. T. 2. Lw. 1939. —

T. Lehr-Spławiński: Zarys dziejów słowianoznawstwa polskiego. Kr. 1948 *PAU. Historia Nauki Pol. w Monogr.* XIX. — Z. Libera: Pisarze liberalizmu polskiego. *Spr. z Posiedzeń Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I* 1949 s. 83-87. — J. Deresiewicz: Z badań nad początkami układu kapitalistycznego w przemyśle poznańskim w 2 poł. XVIII w. *Przegl. Zach.* 1951 nr 9/10 s. 54-55. — J. Michalski: Kołłątaj a Warszawskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) z. 3/4 s. 1026. — B. Suchodolski: Rola Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk. W-wa 1951. — J. Rutkowski: Historia gospodarcza Polski (do 1864 r.). W-wa 1953. — J. Michalski: Z dziejów Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W-wa 1953. — J. Topolski: W sprawie poglądów ekonomicznych okresu panowania folwarku pańszczyźnianego. *Ekonomista*

http://rcin.org.pl

1953 nr 1. — J. Czekanowski: Die schweizerische antropologische Aufnahme im Lichte der polnischen Untersuchungsmethoden. *Przegl. Antropologiczny* t. 20 (1954) i odb. s. 8-9, 77. — E. Kipa: Materiały do dziejów organizacji kościoła katolickiego w Królestwie Polskim 1815--1820. Dymisja S. K. Potockiego. *Teki Arch.* z. 3 (1954). — M. H. Serejski: Zarys historii historiografii polskiej. Cz. 1 (od poł. XVIII w. do r. 1860). Łódź 1954. — F. Bronowski: W. Surowiecki jako badacz dawnej Słowiańszczyzny. *Zesz. Nauk. Uniw. Łódz. S. I: Nauki Hum.-Społ.* z. 3 (1956). — M. Fleszar: Studia z dziejów geografii ekonomicznej w Polsce od poł. XVIII w. do r. 1848. W-wa 1956 *Prace Geogr.* 8. — A. Łukaszewicz: Z zagadnień teorii ekonomicznej w pracach W. Surowieckiego. *Ekonomista* 1956 nr 4. — M. Fleszar: Wykłady W. Surowieckiego z geografii ekonomicznej Polski w Szkole Głównej Prawa i Administracji w 1811/1812 r. *Przegl. Geogr.* t. 29 (1957) z. 2. — J. Grzywicka, A. Łukaszewicz: (Wstęp do) Wybór pism. W-wa 1957. [Rec. wyd.: Z. Wolińska. *Nowe Książki* 1958 nr 3]. — M. Fleszar: Zarys historii geografii ekonomicznej w Polsce do r. 1939. W-wa 1962 *Prace Geogr.* 30. — J. Górski: Polska myśl ekonomiczna a rozwój gospodarczy 1807-1830. Studia nad początkiem zacofania gospodarczego. W-wa 1963. — W. Hensel: (Wstęp do) Śledzenie początku narodów słowiańskich. Wr. 1964. — J. Maślanka: Zorian Dołęga Chodakowski, jego miejsce w kulturze polskiej i wpływ na polskie piśmiennictwo romantyczne. Wr. 1965 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 13. — M. Fleszar: W. Surowiecki. *Dziewięć wieków geografii polskiej.* (Red. B. Olszewicz). W-wa 1967.

SWINARSKI MICHAŁ (1740—1793)

Inne formy nazwiska: Świnarski; Świniarski.

Publicysta, prawnik.

Ur. w 1740 w rodzinie mieszczańskiej pochodzącej z Prus Królewskich. Ożeniony z Marianną Rzecznikówną, córką kupca i radcy miejskiego. W magistracie Starego Miasta Warszawy był najpierw syndykiem, a od grudnia 1775 pisarzem wójtowskim z plenipotencją do stawania w interesach miast w sądach asesorskich. W t. r. nobilitowany, równocześnie uzyskał tytuł „sekretarza JKMci" oraz — na prawie emfiteutycznym — królewszczyznę w starostwie stanisławowskim (k. Mińska Mazowieckiego). Wkrótce nabył w ziemi liwskiej dobra Czarnogłów, Węględówek, Wolę Czarnogłowską i Zimnowodę. Był też właścicielem kamienicy przy ul. Piwnej 103 (którą w części otrzymał z posagiem żony, a w części wykupił). W 1779 postąpił na urząd pisarza radzieckiego, zachowując plenipotencję do występowania w sądach asesorskich. W 1784 — delegat magistratu na sejm grodzieński. Zasłużył się w akcji porządkowania praw miejskich, w czasie Sejmu Czteroletniego był jednym z najaktywniejszych rzeczników równouprawnienia mieszczan. Na sesji delegatów miast na Ratuszu 1 grudnia 1789 odczytał drugą redakcję „Memoriału miast do króla i stanów"; 28 grudnia t. r. wybrany wraz z Jędrzejem Rafałowiczem i Adamem Mędrzeckim na plenipotenta (w sejmie) miast prowincji małopolskiej. 1 sierpnia 1791 wybrany delegatem Starego Miasta Warszawy od Wydziału Warszawskiego Miast.

Posiadał znaczny zbiór dzieł prawniczych i publicystycznych. Ułatwiał A. Naruszewiczowi kwerendy historyczne w archiwum miejskim. Zmarł w Warszawie 31 lipca 1793.

TWÓRCZOŚĆ

1. Ordynacja dla miasta Warszawy względem Żydów. (Ogłoszona 14 maja 1784 przez marszałka w. koronnego M. J. W. Mniszcha). W-wa 1784.

Autorstwo wg W. Smoleńskiego.

2. Ekspozycja praw miasta Warszawy względem Żydów oraz odpowiedź na żądaną przez nich w tymże mieście lokacją. Powst. w grudniu 1788. (W-wa 1789). Przedr. J. Woliński, J. Michalski, E. Rostworowski. *Materiały do dziejów Sejmu Czteroletniego.* T. 2. Wr. 1959.

Autorstwo jw., przyjęte również przez wydawców *Materiałów*. Pismo druk. kosztem magistratu warszawskiego.

http://rcin.org.pl

3. Wiadomość o pierwiastkowej miast zasadzie w Polszcze, ich szczególnych przywilejach i wolnościach oraz o przyczynach upadku tychże miast Najjaśniejszemu Stanisławowi Augustowi Królowi i Najjaśniejszym Rzeczypospolitej Skonfederowanym Stanom w czasie Sejmu roku 1788 zaczętego, a w roku 1789 kontynuowanego podana. W-wa (1789 przed 3 lutym). Przedr. J. Woliński, J. Michalski, E. Rostworowski, jw.

Autorstwo jw. Pismo druk. kosztem magistratu warszawskiego i rozesłane do miast znaczniejszych; opierał się na nim J. Baudouin w swych „Bezstronnych uwagach nad stanem rolniczym i miejskim" (zob. Baudouin de Courtenay J., Twórczość poz. 21).

4. Do Najjaśniejszych Stanów Sejmujących przed poprawą rządu krajowego 1789 roku. (Drugi tyt.:) Sekreta juryzdykcji marszałkowskiej pod laską wielką koronną zamknięte. Powst. we wrześniu 1789 (?). B. m. (1789). Przedr. J. Woliński, J. Michalski, E. Rostworowski, jw. poz. 2.

Autorstwo Swinarskiemu hipotetycznie przypisuje W. Smoleński. Wydawcy *Materiałów* ogł. tę broszurę jako anonimową.

5. Do Prześwietnej Deputacji przez Najjaśniejszego Króla Jegomości i Najjaśniejsze Stany Rzplitej do miasta Warszawy wybranej, podane dnia 5 listopada 1789. B. m. (1789). Przedr. J. Woliński, J. Michalski, E. Rostworowski, jw. poz. 2.

Główne autorstwo przypisuje Swinarskiemu W. Smoleński; R. Pilat przypisywał je Adamowi Mędrzeckiemu; wydawcy *Materiałów* traktują broszurę jako dzieło zbior.

6. Prawa miast polskich do władzy rządowej (w drugim wariancie k. tyt.: prawodawczej), wykonywającej i sądowniczej. Wywód z praw, statutów, konstytucji, szczególnych przywilejów i dyplomatów tak w woluminach praw jako też w archiwum Metryki Koronnej w oryginałach, tudzież w archiwum miast niektórych, znajdujących się, wiernie zebrany... W-wa 1789 (przed 29 listopada). Przedr. J. Woliński, J. Michalski, E. Rostworowski, jw. poz. 2.

Główne autorstwo, obok A. Mędrzeckiego, przypisuje Swinarskiemu W. Smoleński; R. Pilat uważał „Prawa" za dzieło Mędrzeckiego; wydawcy *Materiałów* traktują je jako dzieło zbior.

7. Zbiór praw, dowodów i uwag, z treści tychże wynikających, dla objaśnienia zaszczytów stanowi miejskiemu ex iuribus municipalibus służących, Prześwietnej Deputacji od Najjaśniejszych Stanów Rzeczypospolitej do roztrząśnienia praw i przywilejów miejskich wyznaczonej podany. (Cz. 1-7). W-wa 1790 (druk. częściami od stycznia do kwietnia). Przedr. J. Woliński, J. Michalski, E. Rostworowski, jw. poz. 2 t. 3. Wr. 1960.

Wg W. Smoleńskiego sumariusz opracowany przez Swinarskiego przy współpracy A. Mędrzeckiego (R. Pilat przypisywał go Mędrzeckiemu). Wg wydawców *Materiałów* było to dzieło zbior. opracowane przez wszystkich podpisanych na nim deputatów miejskich.

Uczestniczył też przy układaniu redagowanego przez J. Dekerta „Memoriału miast do Króla i Stanów" (trzy red., powst. i druk. między 24 listopada a 7 grudnia 1789). Parę drobnych pism Swinarskiego ogł. wydawcy *Materiałów* (t. 4. Wr. 1961 s. 445-447; t. 5. Wr. 1964 s. 421-423).

OPRACOWANIA

Materiały do dziejów Sejmu Czteroletniego. Wyd. i oprac. J. Woliński, J. Michalski, E. Rostworowski. T. 2-5. Wr. 1959-1964. — R. Pilat: O literaturze politycznej Sejmu Czteroletniego (1788--1792). *Przegl. Pol.* 1871 listopad — 1872 luty i odb. Kr. 1872. — W. Smoleński: Jan Dekert, prezydent Starej Warszawy, i sprawa miejska podczas Sejmu Wielkiego. W-wa 1912. — W. Smoleński: Publicyści anonimowi z końca XVIII w. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) i odb. (Kr. 1912). — W. Smoleński: Komisja Boni Ordinis. W-wa 1913. — W. Smoleński: Mieszczaństwo warszawskie w końcu w. XVIII. W-wa 1917.

SYRUĆ BERNARD LUDWIK MARCIN SZYMON (1731—1784)

Inna forma nazwiska: Siruć.

Krypt.: X. B. M. S. S. P.

Tłumacz, autor podręczników, matematyk.

Ur. w 1731 w pow. grodzieńskim (zapewne w Różanowszczyźnie, majątku dziedzicznym ojca); syn Józefa, mostowniczego grodzieńskiego i podstarosty żmudzkiego, oraz Barbary z Zabiełłów. Był członkiem zakonu pijarów (pod imieniem Bernarda od Św. Hiacynta). Kształcił się w kraju i w Rzymie (tu studiował matematykę i teologię w pi-

http://rcin.org.pl

jarskim Collegium Novum). Przez rok wykładał matematykę w Theresianum wiedeńskim, potem uczył matematyki w kolegium pijarskim w Wilnie. Przez krótki okres był proboszczem w Poniemuniu (beneficium od stryja Szymona Syrucia, kasztelana witebskiego), wnet jednak wrócił do Wilna, gdzie, uzyskawszy stopień doktora filozofii, wykładał prawo rzymskie w Szkole Głównej Wielkiego Księstwa Litewskiego (1781-1784) oraz Pismo Święte (pierwszy profesor tego przedmiotu). Zmarł w Wilnie w 1784.

TWÓRCZOŚĆ

1. Propositiones ex analysi infinitorum selectas publice demonstrat... in Collegio Novo Scholarum Piarum, theologiae et matheseos auditor themate cum nemine communicato. Rzym 1755.

Praca matematyczna.

2. Selectae propositiones mathematicae. Wil. 1759.

3. Arytmetyka prostacka, czyli nowy sposób czytania rachunków, którego nieumiejących czytać nawet łatwo nauczyć można... Wil. 1767. Wyd. nast.: Wil. 1771; Wil. 1777.

4. Nauka dobrego pisania w języku polskim, z niektórymi przestrogami co do mówienia dla tych, którzy się w szkołach nie uczyli. Wil. 1769.

Dedyk. stryjowi Sz. Syruciowi.

Przekłady

1. (D'Arnay): Zwyczaje starożytnych Rzymian tak w sprawowaniu Rzeczypospolitej, jako też w potocznych sprawach i obrządkach bałwochwalskich używane. Wil. 1762. Wyd. nast.: Wil. 1772; Lw. 1774; Lw. 1779.

Wyd. 1 z dedyk. do Józefa Szczyta, kasztelanica smoleńskiego, z podpisem: X.B.M.S.S.P.; wyd. 2 z dedyk. do Antoniego i Stanisława Reytanów.

Źródło przekł. wskazał Estr. XXVIII (1930) 117.

2. P. J. de Solignac: Historia polska. Napisana w języku francuskim przez... T. 1-2. Wil. 1763; t. 3. Wil. 1767; t. 4. Wil. 1766; t. 5. Wil. 1767.

Przekł. anonim. Dedyk. do Pawła Brzostowskiego podpisana: „Naj. słudzy XX. Scholarum Piarum Coll. Wil." Wg inform. J. A. Załuskiego tłum.: Syruć i Klemens Pokubiatta.

3. L. Caraccioli: Religia poczciwego człowieka. Wil. 1769.

4. M. Fabius Quintilianus: Wyborniejsze mowy sądowe, z łacińskiego języka wytłumaczone przez... Księga pierwsza. Wil. 1769; Księga druga: Mowy mniejsze... Wil. 1771.

Ks. 1 dedyk. Józefowi Prozorowi, staroście kowieńskiemu; ks. 2 dedyk. Andrzejowi Malczewskiemu, komornikowi smoleńskiemu.

5. (J. Casa): Stary Galateusz, czyli powszechne przestrogi obyczajności, z dawnego łacińskiego egzemplarza wytłomaczone przez... Wil. 1772 (dwa wyd.). Wyd. nast. W-wa 1793 (pt. Nowy Galateusz...).

Dedyk. Barbarze z Boguszów Kamieńskiej i Ludwice z Boguszów Syruciowej.

Źródło przekładu wskazał Estr.

6. O naśladowaniu Najświętszej Marii Panny, z łacińskiego. Wil. (1775).

Dat. druku wg J. I. Kraszewskiego.

7. J. Laval: Dzień zakonny, albo sposób bogobojnego wszystkich godzin w zakonie trawienia, przepisany we francuskim języku przez X. Lavala Tow. Jez. Przetłumaczony przez... Wil. 1777.

8. (J. de Missy Rousset): Historia państwa rosyjskiego napisana językiem ojczystym przez Iwana Nestesuranoja, wytłumaczona po polsku przez... T. 1-5. Wil. 1781. T. 5 pt.: Przydatek do Historii rosyjskiej, czyli polityczne tego kraju opisanie przez generała Mannsteyna.

Dedyk. A. K. Czartoryskiemu.

Źródło przekładu wskazał Estr.

Prace edytorskie

1. Collectanea e probatis Latinae linguae scriptoribus ad usum scholasticae iuventutis. Pars prima. Wil. 1761. Wyd. nast.: Wil. 1773; Wil. 1775. Pars secunda. Wil. (1773).

Listy

1. Do Stanisława Augusta, w zbiorze z 1780-1784. Rkps Bibl. Czart. sygn. 689.

OPRACOWANIA

J. A. Załuski: Biblioteka historyków, prawników, polityków. Wyd. J. Muczkowski. Kr. 1832 s. 77-78. — A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809. — J. I. Kraszewski: Wilno od początków jego do r. 1750. T. 4. Wil. 1842. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 23 (1866). — T. Żychliński: Złota księga szlachty polskiej. R. 12. Poz. 1890. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831).

http://rcin.org.pl

T. 2-3. Kr. 1899-1900. — *Podręczna enc. kościelna.* T. 35/36 (1912). — A. Brückner. *Pam. Lit.* R. 30 (1933) s. 146. — L. Janowski: Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego. Wyd. pod kierunkiem R. Mienickiego. Wil. 1939. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963.

SZAHIN FRANCISZEK SOKÓŁ (XVIII w. — 1 poł. XIX)

Poeta.

Pochodził z Litwy z rodziny szlacheckiej; związany był z Uniwersytetem Wileńskim. Ojciec Antoniego Szahina (1798-1842), wykładowcy astronomii na Uniwersytecie Wileńskim, następnie profesora gimnazjum witebskiego i uniwersytetu charkowskiego.

TWÓRCZOŚĆ

1. Do Najjaśniejszego Aleksandra I wiernopoddany. (Wiersz). B. m. (1802?).

Zapewne tym wierszem, z muzyką Naymałowskiego, witano Aleksandra I w 1802 w sali ratuszowej w Wilnie (A. Miller, s. 163).

2. Muza polska ... człowieka utraconego wzroku. Wil. 1804. Kilka wierszy przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

Dedyk. wierszem Aleksandrowi I.

3. Do Jana Śniadeckiego, rektora Imperatorskiego Wileńskiego Uniwersytetu, z okoliczności śmierci Franciszka Smuglewicza, w tymże Uniwersytecie profesora. (Wiersz). B. m. (1807).

4. Wiersz liryczny z okoliczności ocalonego życia Jędrzeja Śniadeckiego. Wil. 1807.

Kopie wierszy w rkpsie Bibl. Jagiel. sygn. 7033IV.

OPRACOWANIA

A. Miller: Teatr i muzyka na Litwie jako strażnice kultury Zachodu (1745-1865). Wil. 1936. — P. Hertz: (Not. do) Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

SZAMBORSKI JAN FERDYNAND AUGUST (1780—1832)

Autor podręczników do nauki języka polskiego, pedagog tłumacz.

Ur. w 1780 w Skarzynie na Mazurach. Uczył języka i literatury polskiej w Seminarium Polskim przy Uniwersytecie Królewieckim (mianowany profesorem 8 września 1820, ale używał tego tytułu na drukach już w 1819). W 1826 przeniósł się na stanowisko kaznodziei polsko-ewangelickiego do Białej Piskiej (Bialla, Gehlenburg). Od 1829 był diakonem w Ostrymkole (Ostrokollen, Scharfenrade). Zmarł tamże w 1832.

TWÓRCZOŚĆ

1. Lehrbuch der polnischen Sprache für Deutsche. Verfasst von... Erster Theil. Królewiec 1819.

2. Deklinacje i koniugacje polskiego języka przez... Królewiec (ok. 1824).

3. Łatwy sposób poznania polskiej pisowni. Królewiec 1824.

4. Eine methodische Aussprachslehre der polnischen Sprache für Deutsche nach welcher schon mehrere derselben in wenigen Stunden, die schwersten Worte der polnischen Sprache, aussprechen und lesen gelernt haben. Verfasst von... Królewiec 1824.

5. Historia pruska dla szkół wiejskich i miejskich, przez... Królewiec (ok. 1824).

6. Gramatyka języka polskiego. Królewiec (ok. 1830).

7. Marcin Luter. Królewiec 1830.

8. O pisowni polskiej dla łatwego nauczenia się czytać. Królewiec (ok. 1830).

Przekłady

1. Nauka krótka jeografii stopniami prowadzona, z niemieckiego według trzeciego ... wydania na polski język przetłomaczona, przez ... Królewiec 1821.

2. J. Hübner: Dwa razy pięćdziesiąt i dwa przedniejszych biblijnych powieści ...

http://rcin.org.pl

z Starego i Nowego Testamentu podług Jana Hübnera ... z pytaniami do rozważań, pożytecznymi naukami, pobożnymi rozmyślaniami i wyrokami Pisma Świętego przez Samuela Krystyna Gotfryda Küstera wypracowanych, a z niemieckiego na polski język przez kilkunastu księży gumbińskiej rejencji i Szamborskiego ... spólnie przetłomaczonych. Królewiec 1824. Wyd. nast.: Królewiec 1844; Królewiec (1866).

3. S. Ch. G. Küster: Odpowiedzi na przyłączone do Dwa razy pięćdziesiąt i dwóch biblijnych powieści pytania do rozważania dla pomocy dającym naukę rodzicom i nauczycielom, jako też dla dorosłej młodzieży ... przez ... wypracowane, a z niemieckiego na polski język przez ... przetłomaczone. Królewiec 1825. Wyd. nast.: Królewiec 1844; Królewiec 1866.

Na s. 205-206 inform. o twórczości literackiej Szamborskiego.

4. Stechern: Anweisung zur Obstbaumzucht. Mit Berücksichtigung auf Boden und Klima, zur Belehrung für die Einsassen des Lyck'schen Kreises ... und in's Polnische übersetzt durch den Herrn Diaconus v. Szamborsky zu Bialla. Wskazka hodowania drzew owocowych. Ełk 1828. (Tekst pol. i niem.). Wyd. nast. Królewiec (przed 1870).

OPRACOWANIA

L. Rhesa: Kurzgefasste Nachrichten von allen seit 1775 an den evangelischen Kirchen in Ostpreussen angestellten Predigern als Fortsetzung der Arnoldtschen Presbyterologie. Królewiec 1834 s. 110, 112. — *Evangelisches Gemeindeblatt* (Królewiec) 1833 s. 31. — Krótki przegląd literatury ewangelicko-polskiej Mazurów i Ślązaków od 1670. Nawsie-Cieszyn 1888 s. 78, 83. — W. Pniewski: Język polski w dawnych szkołach gdańskich. Gdańsk 1938 *Studia Gdań.* 2 s. 190-191. — W. Chojnacki: Zbory polsko-ewangelickie w b. Prusach Wschodnich w XVI-XX w. *Ref. w Pol.* R. 12 (1953-1955, wyd. 1956) nr 45-50 s. 319. — T. Grygier: Seminarium Polskie w Królewcu. *Komunikaty Mazursko-Warmińskie* 1957 nr 2 s. 137. — W. Chojnacki: (Oprac. do) Mazury i Warmia 1800-1870. Wybór źródeł. Wr. 1959 s. 548-549. — T. Oracki: Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla od poł. XV do 1945. W-wa 1963. — W. Chojnacki: Bibliografia polskich druków ewangelickich ziem zachodnich i północnych 1530-1939. W-wa 1966.

SZANIAWSKI JÓZEF KALASANTY (1764–1843)

Pseud. i krypt.: J. K. S.; J. K. S. Szlachcic ziemi łukowskiej; Pewien szlachcic z ziemi łukowskiej.

Filozof, historyk, prawnik, publicysta.

Ur. w 1764 w Kalwarii Zebrzydowskiej; syn Antoniego, niezamożnego szlachcica z ziemi łukowskiej, i nie znanej z nazwiska rodowego Konkordyny. Uczył się w Szkole Podwydziałowej Kaliskiej, potem praktykował u patrona Ołuckiego w Kaliszu i przez trzy lata pełnił urząd sądowego komisarza w województwie kaliskim. Następnie — według nie potwierdzonej źródłami tradycji współczesnych — miał uczęszczać na wykłady Kanta w Królewcu lub studiować w Jenie czy Wrocławiu. 1 marca 1789 zaciągnął się do kawalerii narodowej w charakterze towarzysza (sowitego?) i włączony został do chorągwi Jana Przyłuskiego, kasztelana brzezińskiego, należącej najpierw do I brygady Wielkopolskiej (gen. majora Stanisława Luby), a od 30 listopada 1789 do II brygady Wielkopolskiej (Pawła Biernackiego, kasztelana sieradzkiego); z wojska wystąpił po kapitulacji króla wobec Targowicy. Wkrótce nawiązał kontakty ze sprzysiężeniem przygotowującym powstanie kościuszkowskie. W insurekcji — członek Deputacji do Rachunków Komisji Edukacyjnej oraz (z ramienia klubu jakobinów, do którego należał) — członek Deputacji Indagacyjnej Wydziału Bezpieczeństwa (prowadził m. in. śledztwo przeciw biskupowi W. Skarszewskiemu i marszałkowi F. Moszyńskiemu, był podejrzany o udział w wieszaniach czerwcowych). W 1796 wszedł do tajnej organizacji politycznej pod nazwą Centralizacji Warszawskiej, w 1797 uszedł przed aresztowaniem do Paryża, gdzie stał się jednym z przywódców Deputacji. Od marca 1799 był przedstawicielem i kierownikiem na gruncie paryskim Towarzystwa Republikantów Polskich.

http://rcin.org.pl

W 1801 wrócił do kraju i został wybrany członkiem warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, w 1802-1804 pełnił obowiązki jego sekretarza. Zajmował się wówczas pracą literacką i studiami filozoficznymi. W listopadzie 1806 powołany do Najwyższej Izby Wojennej i Administracyjnej Departamentu Warszawskiego, w lutym 1807 przeszedł za protekcją F. Łubieńskiego do Dyrekcji Sprawiedliwości (w stopniu asesora), we wrześniu t. r. wysłany do Berlina w charakterze komisarza do rewindykacji archiwów. Po ukończeniu misji berlińskiej objął w marcu 1808 stanowisko prokuratora królewskiego przy sądzie kasacyjnym. W 1809 mianowany jednym z dyrektorów Gwardii Narodowej; następnie działał przy Rządzie Centralnym Galicji. W 1810 ożenił się powtórnie (pierwszy związek małżeński zawarł przed 1794) z Ludwiką z Mycielskich, 1°v. Moskorzewską. W 1811 (należąc już poprzednio do opozycji względem rządu Księstwa) podał się do dymisji i osiadł jako plenipotent prawny Stanisława Zamoyskiego w Zwierzyńcu. Zbliżył się do Czartoryskich i ich orientacji politycznej. W kwietniu 1813 posłował z ich ramienia do ks. Józefa Poniatowskiego, po tym do gen. Aleksego Arakczejewa. W 1814 powołany do Komitetu Cywilnego Reformy, wkrótce wyjechał do Wiednia, gdzie wziął udział przy boku A. J. Czartoryskiego w pracach komisji trilateralnej kongresu wiedeńskiego.

W Królestwie Polskim piastował urzędy: głównego sekretarza Rządu Tymczasowego i referendarza stanu (od 1815), prokuratora generalnego (17 października 1816 — 16 października 1821), następnie dyrektora wychowania w Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, a od 7 maja 1822 również kierownika Biura Cenzury. Był nadto wówczas prezesem Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych, członkiem Komitetu Reformy obradującego pod przewodnictwem N. N. Nowosilcowa i członkiem różnych komisji śledczych. W 1829 został kuratorem generalnym instytucji naukowych. Przed wybuchem powstania listopadowego uszedł do Wiednia; po powrocie w grudniu 1831 kierował (do czerwca 1833) wydziałem spraw duchownych w Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego; w lutym 1832 powołany na członka Sądu Najwyższego Kryminalnego (do stycznia 1834); w lipcu 1833 wszedł do Rady Wychowania Publicznego. W 1839 otrzymał pensję emerytalną, ze służby odszedł jednak dopiero w listopadzie 1841. W tym czasie wyjeżdżał kilkakrotnie do Wiednia i Lwowa.

Należał do masonerii (w V stopniu); członek niemieckiej loży Eleusis i poznańskiej Świątyni Mądrości; w 1806 wszedł do warszawskiej loży Świętego Jana, a w grudniu 1807 do loży francuskiej Braci Zjednoczonych. W 1811-1812 — członek czynny Świątyni Izis; w 1819-1820 — Kazimierza Wielkiego; w 1821 — członek honorowy Doskonałości. Był nadto „mówcą do języka niemieckiego" Wielkiego Wschodu Narodowego, a w 1810 — archiwistą. Odznaczony orderami: Orła Czerwonego Pruskiego II kl. (1815), Św. Anny II i I kl. (1815, 1838) oraz Św. Stanisława I kl. (1823). Zmarł 16 maja 1843 we Lwowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Bezstronne zastanowienie się nad projektowaną ustawą następstwa tronu w Polszcze. Przez pewnego szlachcica z ziemi łukowskiej. (W-wa 1790).

Dat. wg T. Kozaneckiego, wg Estr. XXX (1934) 206: 1789.

Autorstwo przypisuje mu W. Smoleński. M. Manteufflowa zaprzecza, wprowadzając równocześnie hipotezę o autorstwie innego J. K. Szaniawskiego, członka tej samej rodziny. Najnowsze badania T. Kozaneckiego zdają się w pełni potwierdzać sąd Smoleńskiego.

2. List odpowiedni pisany do przyjaciela: Względem Ustawy Rządowej na dniu 3 Maja roku 1791 uchwalonej. Przez J. K. S. szlachcica ziemi łukowskiej. W-wa 1792.

Autorstwo jw. poz. 1.

3. Untersuchungen über die Rechtmässigkeit der Teilung Polens. W-wa 1794. Wyd. 2 zmien. W-wa 1795.

Autorstwo nie jest dostatecznie udowodnione; przypisuje mu Estr. XXX, 206 (za Sz. Askenazym).

http://rcin.org.pl

4. Über den Einfluss Friedrichs des Zweiten auf die Aufklärung und Ausbildung seines Jahrhunderts. Eine gekrönte Preisschrift, von J. G. Gebhard... O wpływie, jaki miał Fryderyk II na Oświecenie i ukształcenie swego wieku; dzieło J. J. Gebharda kaznodziei, uwieńczone przez Akademię Umiejętności, w Berlinie 1801. (Recenzja). *Nowy Pam. Warsz.* t. 3 (1801) s. 289-318.

Rkps Bibl. im. Zielińskich w Płocku sygn. 54 (pt. Recenzja Pochwały Fryderyka W. wydanej przez Gebharda).

5. Co jest filozofia? Niektóre myśli służyć mogące do porozumienia się względem odpowiedzi na to pytanie. W-wa 1802.

6. O znamienitszych systematach moralnych starożytności rzecz krótka... Pismo czytane na publicznym tegoż towarzystwa posiedzeniu dnia 16 listopada 1802 roku. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 2 (1803) i odb.

7. Główniejsze rady, 17 XII 1802. Rkps Bibl. Nar. (Bibl. Ordynacji Krasiń. sygn. 11).

Pierwsze „dorywczo rzucone myśli", z których m.in. powstały późniejsze Rady przyjacielskie (por. poz. 12).

8. System chrystianizmu krótko wyłożony... Pismo czytane na publicznym posiedzeniu Towarzystwa Przyjaciół Nauk dnia 5 maja 1803 roku, służące za dalszy ciąg przedsięwziętego wykładu systemów moralnych. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 2 (1803) i odb.

Spr. z rozprawy przedłożyli Towarzystwu w 1803 S. Staszic i T. Czacki (zob. rkps Muz. Nar. w W-wie sygn. 473).

9. Rozbiór dzieła J. G. Fichtego pt. Einige Vorlesungen über die Bestimmung des Gelehrten. Powst. 1803. Rkps Bibl. im. Zielińskich w Płocku. Fragm. ogł. anonim. *Nowy Pam. Warsz.* t. 12 (1803) s. 226 n. (pt. Badania Fichte o przeznaczeniu człowieka).

10. Rzut oka na dzieje filozofii od czasu upadku jej u Greków i Rzymian aż do epoki odrodzenia nauk, służący za przejście od przedstawionych już systematów moralnych starożytności do wykładów nowoczesnych systemów moralnych. Rozprawa czytana na posiedzeniu publicznym Towarzystwa Przyjaciół Nauk, w miesiącu grudniu 1803 r. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 3 (1804) i odb. pt. Rzut oka ... przydana rzecz o skeptykach moralnych i o szkodliwym dążeniu filozofii wieku XVIII. W-wa 1804.

11. Niektóre uwagi podane do namysłu spółredaktorom pisma periodycznego pt. Zbiór materiałów do historii polskiej etc., pisane w miesiącu sierpniu 1804. Ogł. A. Kraushar: Miscellanea historyczne. I. Projekt utworzenia za czasów pruskich w mieście Warszawie towarzystwa historycznego i czasopisma periodycznego pt. Zbiór materiałów do historii polskiej. Lw. 1903.

Autorstwo Szaniawskiego uzasadnia J. Ujejski (Dzieje mesjanizmu polskiego, s. 78-79) i T. Kozanecki.

12. Rady przyjacielskie młodemu czcicielowi nauk i filozofii pragnącemu znaleźć pewniejszą drogę do prawdziwego i wyższego oświecenia. W-wa 1805. Wyd. nast. Lw. 1823.

W egz. wyd. 1 przechowywanym w zbiorach Bibl. Uniw. Warsz. (sygn. 4.23.2.26) znajdują się wstawki pisane ręką Szaniawskiego, wlepione przezeń do tego egz. (zob. s. IX, 52, 102, 111, 146, 154, 164, 195, 203, 213, 214, 233, 242, 266, 273) — nie uwzględnione w druku.

13. Wezwanie z powodu pisma: O statystyce Polski; List 5, 10, 16, 26. W zbiorze: Korespondencja w materiach obraz kraju i narodu polskiego rozjaśniających. Cz. 1. W-wa 1807 (wyd. jako dod. do *Gaz. Warsz.* 1807).

14. Uwagi względem projektowanej przez władze Księstwa Warszawskiego emisji biletów kasowych. Powst. 1807 (?). Rkps Bibl. im. Zielińskich w Płocku.

15. O naturze i przeznaczeniu urzędowań w społeczności, rzecz w krótkich napomknieniach z daleka wskazujących drogę do głębszego wywodu. W-wa 1808.

16. Pochwała Cypriana Godebskiego ... w bitwie pod Raszynem poległego. Wygł. na publicznym posiedzeniu Towarzystwa Przyjaciół Nauk 1809 r. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 8 (1812) i odb. W-wa 1810. Przedr. w: C. Godebski: Dzieła wierszem i prozą. W-wa 1821; *Polska krytyka literacka (1800-1918)*. Materiały. T. 1. W-wa 1959.

17. O rozprawie Jasnogórskiego: Wieki uczone w Polszcze. Referat ... o pierwszym zarysie historii literatury polskiej. Powst. ok. 6 sierpnia 1809. Ogł. A. Kraushar w: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 3. W-wa 1902.

18. Użyteczność, wpływ i zalety pięknych kunsztów. Powst. ok. 1809-1810. Ogł. T. Kozanecki. *Arch. Historii Filozofii i Myśli Społ.* t. 7 (1961) s. 262-275.

http://rcin.org.pl

19. List odpowiedni do przyjaciela, Warszawa 27 czerwca 1813. Rkps Bibl. im. Zielińskich w Płocku.

20. (Uwagi o projektowanej reformie administracji krajowej w byłym Księstwie Warszawskim). Powst. lipiec 1814 (?). Rkps jw.

21. (Głos „Rosjanina" w czasie kongresu wiedeńskiego, za utworzeniem Królestwa Polskiego połączonego unią personalną z Rosją). Powst. 1814/15. Rkps jw. poz. 19.

22. Convient-il de borner à une partie du Duché de Varsovie le bienfait du rétablissement du nom et de la nationalité des Polonais? Powst. 1814/15. Rkps jw. poz. 19.

23. Remarques justificatives d'un Projet, qui garantit la nationalité aux provinces polonaises de différentes dominations. Powst. 1814/15. Rkps jw. poz. 19.

24. Cracovie — projekt umowy trzech mocarstw w sprawie Krakowa i projekt konstytucji Krakowa zredagowane przez Szaniawskiego (w jęz. franc.). Powst. 1814/15. Rkps jw. poz. 19.

25. Myśli do konstytucji prowincjonalnej dla Wielkopolski. Powst. 1815 (marzec-kwiecień?). Rkps jw. poz. 19.

26. (Ogólniejsze myśli względem projektowanej konstytucji Królestwa Polskiego). Powst. 1815 (?). Rkps jw. poz. 19.

27. (Stosunki rosyjsko-angielskie podczas kongresu wiedeńskiego a sprawa nowego ładu w Europie, ze szczególnym uwzględnieniem sprawy polskiej). Powst. 1815 (?). Rkps (w jęz. franc.) jw. poz. 19.

28. Głos w sprawie moratorium na sesji sejmowej 9 kwietnia 1818 r.; Mowa na senacie 13 kwietnia 1818. *Diariusz Sejmu Królestwa Polskiego r. 1818*. T. 2. W-wa (1818); „Głos" miał nadto odb.

29. Wniosek względem poprawy niektórych artykułów tyczących się postępowania sądowego w sprawach własności publicznej. (W-wa 1820).

30. Uwagi względem wychowania i nauk. Powst. w poł. 1821 (?). Autograf Bibl. im. Zielińskich w Płocku. Fragm. (ze skrótami i zmianami) ogł. w poz. 34. Fragm. z autografu ogł. T. Kozanecki, jw. poz. 18 s. 284-290.

Skrót najistotniejszych myśli rozprawy zawarł Szaniawski w opracowanym dla min. S. Grabowskiego memoriale pt. Pro memoria (z 22 stycznia 1822). Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Kancelaria Nowosilcowa nr 546 k. 10-22 v., w jęz. franc.).

31. Opinia względem pisma Wnego Lindego pt. Pierwszy rzut myśli o Generalnej Dyrekcji Bibliotecznej Krajowej. Dat. 13 grudnia 1821. Z rkpsu Bibl. Publ. w W-wie nr 7 A vol. II ogł. M. Łodyński: Materiały do dziejów polityki bibliotecznej w Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim (1807-1831). Wr. 1958 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 8 s. 89-90.

32. (Uzasadnienie konieczności cenzury druku). Powst. 1822 (?). Ogł. T. Kozanecki, jw. poz. 18 s. 291-292.

33. Jaki jest u nas teraz stan prawodawstwa co do cenzury? Powst. 1822 (?). Autograf Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiór Komierowskich sygn. 78/103).

34. Mowa przy instalacji kuratora jeneralnego instytutów naukowych na dn. 19 lipca 1823 odbytej. B. m. (1823).

Tu m.in. wtopione fragm. poz. 30.

35. Mowa miana po odbytym półrocznym publicznym egzaminie w Konwikcie Warszawskim Ks. Ks. Pijarów d. 16 marca 1824. W-wa 1824 (dwa wyd.).

36. Wady główniejsze naszego szkolnego systemu. Powst. 1827. Autograf Bibl. im. Zielińskich w Płocku.

37. Dalsze rozwinięcie rzeczy o wadach naszego szkolnego systemu. Cz. 1. Wychowanie szkolne. (Przedstawione Komitetowi Reformy w 1827). Autograf jw.

38. Filozofia dla Polaków. Powst. 1835. Autograf Bibl. O.O. Jezuitów w Kr. sygn. 655. Fragm. ogł. *Pielgrzym* 1842 t. 2 s. 5-28 w art. pt. Niektóre pomysły o nauce chrześcijańskiej filozofii, podpisanym krypt. J.K.S.

39. Przygotowawcze uwagi do filozoficznej polemiki w czasopismach polskich. *Pielgrzym* 1842 t. 2 s. 233-257.

40. Prawdy najwyższe. *Pielgrzym* 1844 t. 1 s. 225-236.

Autora wskazał T. Kozanecki na podstawie inform. w „Spisie rzeczy zawartych w dwudziestu tomach Pielgrzyma z l. 1842-1846". *Pielgrzym* 1846 t. 4.

41. Synteza. *Pielgrzym* 1845 t. 1 s. 113-120.

Ponadto zbiory rkpsów przechowują wiele innych pism Szaniawskiego: Bibl. im. Zielińskich w Płocku: Uwagi i projekty na posiedzeniu Komitetu Cywilnego Reformy (1814-1815); Notatnik (1810?-1815?). — Bibl. Jagiel.: Rozprawy z 1815, sygn. 5014; Mowy i memoriały z 1816, 1832-1833 i b. d., sygn. 5014. — Arch. Główne Akt Dawnych: Sumy

http://rcin.org.pl

bajońskie, z 1814. Arch. Sucha sygn. 445; Napad na Belweder, tamże sygn. 429/545 k. 317-318 v., 321-322; Kwestia względem kursu prawa w Gimnazjum Wojew. Krakowskiego i in., tamże sygn. 485; Uwagi... przedłożone zgromadzeniu nauczycielskiemu Szkoły Wojewódzkiej Pułtuskiej po odbytej wizycie tejże szkoły d. 6 grudnia 1822 (i) Raport z wizytacji w szkole piotrowickiej d. 21 sierpnia 1830. Zbiór Komierowskich 78/103; Uwagi cenzorskie ... z 27 Augusti 1822. Kancelaria Nowosilcowa sygn. 484 k. 164-165 v.; b. d., tamże k. 201-210 v.; z 17 lutego 1823, tamże k. 221-227; Observations, tamże sygn. 482 k. 116-116 v.

Artykuły umieszczał w czasopismach: *Nowy Pam. Warsz.*, *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk.* i *Pielgrzym*.

Dostarczył nadto P. Maleszewskiemu materiałów do broszury: Lettre de Jean Woytynsky Polonais, au général Dombrowski (por. MALESZEWSKI P., Twórczość poz. 4).

Wg T. Kozaneckiego należy natomiast wykluczyć autorstwo Szaniawskiego (suponowane przez Estr. IV, 1878, 432, a zakwestionowane już przez S. Wasylewskiego) odnośnie pisma: Mowa o duchu klasyczności i romantyczności we względzie filozoficznym przez J. S. K. (por. KIEŁCZEWSKI I. SKARBEK, Twórczość poz. 5).

Przekłady.

1. C. C. Rulhière: Tłumaczenie z francuskiego „Historii bezrządu Polski". Dzieło pośmiertne. T. 1. W-wa 1808.

Współtłumacz (obok S. Staszica, F. K. Dmochowskiego, A. Horodyskiego, A. i K. Gliszczyńskich, A. Wyganowskiego, M. Wodzyńskiego, A. F. Żółkowskiego, A. Orchowskiego i in.).

Listy i materiały

1. Do Kazimierza Gliszczyńskiego i nieznanych adresatów z 1797-1800 z Paryża. Rkps Bibl. Czart. sygn. 3930 (Korespondencja Towarzystwa Republikantów Polskich).

2. Do Julii Niemojewskiej z 27 lipca 1797. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Niemojewskich teka I).

3. Do J. Wybickiego z 21 lutego 1801. Fragm. z autografu w zbiorze Rożnowskiego ogł. A. M. Skałkowski: Archiwum Wybickiego. T. 1. Gdańsk 1948 s. 504-505.

4. Do Towarzystwa Przyjaciół Nauk z 1802 i 1804. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Tow. Przyj. Nauk sygn. 3 k. 1-2).

5. Do P. Maleszewskiego z 1804. Rkpsy były w Bibl. b. Wyższej Szkoły Handlowej w W-wie sygn. XXXIV — XL A 69.

6. Do A. K. Czartoryskiego (?) z 30 kwietnia 1806. Rkps Bibl. im. Zielińskich w Płocku.

7. Kopiariusz listów i akt Szaniawskiego jako komisarza misji dla „odebrania papierów w Berlinie" z 1807 (od września) — 1808 (do marca). Tu m. in. listy do F. Łubieńskiego, J. Łuszczewskiego, T. Brezy. Rkps Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 2.4.26.

8/9. Do M. A. Horodyskiego z 1809-1815. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 163 a) i b).

10. Do Stanisława Zamoyskiego z 1809. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (BOZ sygn. III 9 k. 364, 378, 406).

11. Do Franciszka Paszkowskiego z 1810. Ogł. T. Kozanecki. *Arch. Historii Filozofii i Myśli Społ.* t. 7 (1961) s. 276-282.

12. Do S. K. Potockiego z 1811. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 265 IV).

13. Korespondencja z A. J. Czartoryskim z 1811-1819. Rkps Bibl. Czart. sygn. 5467, 5449.

14. Do żony, L. z Mycielskich Szaniawskiej, z 1814-1818, 1828-1831. Fragm. ogł. M. Smolarski. *Bibl. Warsz.* 1910 t. 4.

15. Do NN. z 1814 (?). Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 718 k. 1184, 1186-1189.

16. Do Józefa Brodowicza z 1815. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 4573.

17. Do Hiacynta Zakrzewskiego z 1816. Bibl. Racz. sygn. 642.

18. Do Józefa Zajączka z 16/17 maja 1817. Ogł. Sz. Askenazy: Dwa stulecia. T. 2. W-wa 1910 s. 377; przedr. S. Kieniewicz: Przemiany społeczne i gospodarcze w Królestwie Polskim (1815-1830). W-wa 1951 s. 176-177.

19. Do Klemensa Urmowskiego z 1823 (dopisek). Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiór Przeździeckich sygn. B. 594).

20. Do N. N. Nowosilcowa z 1824. *Polak Sumienny* 1831 nr 56.

21. Do S. Grabowskiego z 27 stycznia 1824. *Polak Sumienny* 1831 nr 52 (rkps — kopia w Arch. Główne Akt Dawnych — Kancelaria Nowosilcowa sygn. 482 k. 64-67). Zbiór listów do Grabowskiego z 1824, 1826, 1827 i 1830, a także do innych adresatów znajdował się w Arch. Oświecenia Publ. w W-wie (Okręg Nauk. Warsz. sygn. 1562 I; 277 II; S. J. 132; S. J. 101 t. 5; 1707 III). List do Grabowskiego z 20 października 1830 znaj-

http://rcin.org.pl

dował się w Bibl. Krasiń. sygn. 4634. Oba zbiory zniszcz.

22. Do M. Mochnackiego z 7 września 1827. *Kur. Pol.* 1830 nr z 17 grudnia.

23. Do prowincjała jezuitów z 5 lutego 1839. Rkps Arch. O.O. Jezuitów w Kr., fragm. cyt. S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 5 cz. 2. Kr. 1906.
Brulion (autograf) Bibl. Jagiel. sygn. 5014.

24. Do O. Grabowskiej z Tarnowskich z 1839. Rkps jw. sygn. 5072 (bruliony).

25. Do nieznanych adresatów z 1839--1842. Rkps jw. sygn. 5014 (bruliony).

26. Do ks. J. Perkowskiego z 1840-1842 oraz testament z 4 marca 1842. Rkps znajdował się w Bibl. Tow. Przyj. Nauk Poz. sygn. 334; zniszcz.

27. Do Niny Łuszczewskiej z 1842-1843. Rkps Muz. Nar. w W-wie sygn. 935, 936, 937.

28. Od C. Godebskiego z 17 sierpnia 1805. Z rkpsu Bibl. Nar. (BOZ sygn. 1813 s. 38) ogł. M. Józefacka: Listy Cypriana Godebskiego do Ksawerego Kosseckiego i innych osób. W zbiorze: Miscellanea z l. 1800-1850, 2. Wr. 1967 *Arch. Lit.* 11 s. 233-235.

29. Od M. Mochnackiego z 10 września 1827. Kopia znajdowała się w Arch. Głównym Akt Dawnych (Najwyższy Sąd Kryminalny nr 260).

30. Od S. Grabowskiego z 1832. Rkps Bibl. im. Zielińskich w Płocku.

31. Raporty i wnioski o przyjęcie w skład członków pisane dla Towarzystwa Przyjaciół Nauk, z 1802-1811. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Tow. Przyj. Nauk sygn. 17 s. 17, 37-41, 48, 68).

32. Dziennik posiedzeń Towarzystwa Przyjaciół Nauk z 1802-1804 pisany przez Szaniawskiego. Autograf Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Tow. Przyj. Nauk, sygn. 59).

33. Umowa między J.Wm. Stanisławem ... Zamoyskim a J.W. Janem (!) Kalasantym Szaniawskim 22 kwietnia 1811. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (BOZ sygn. 1818 s. 46).

Ponadto szereg not, uwag i dokumentów osobistych: Uwagi do projektu Odezwy Konfederacji (1812). Rkps Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Arch. Sapiehów teka 140); Prokuratoria Generalna Królestwa Pol. do Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, 7 marca 1820. Bibl. PAN Kr. sygn. 718; Pisma do władz rządowych w sprawach osobistych z 1832. Bibl. im. Zielińskich w Płocku; Materiały dotyczące działalności Szaniawskiego jako członka Sądu Najwyższego Kryminalnego w 1832-1834, tamże; Dowody oryginalne radcy stanu J. K. Szaniawskiego z 1807-1837. Arch. Główne Akt Dawnych (Rada Stanu Królestwa Pol. — Sekreteriat Główny sygn. 458 a); Urlopy członka Rady Stanu Szaniawskiego z 1835-1841, tamże sygn. 458 b.

OPRACOWANIA

Archiwum Wybickiego (1768-1822). T. 2. Oprac. A. M. Skałkowski. Gdańsk 1950. — F. Wigura: Iskierka z uderzenia się umysłów pryśniona... W-wa 1819 s.72-73.— S. Grabowski: J. K. Szaniawski. *Polak Sumienny* 1831 nr 56. — M. Mochnacki: Powstanie narodu polskiego 1830 i 1831 r. T. 1. Paryż 1834; wyd. nast. w: Dzieła. T. 2. Poz. 1863 s. 132-133. — W. Wilkoszewski: Rys historyczno-chronologiczny Towarzystwa Wolnego Mularstwa w Polsce. (Powst. przed 1938). Wyd. z rkpsu T. Święcicki. Londyn 1968.—J. U. Niemcewicz: Pamiętniki czasów moich. (Wersja 2 powst. 1834-1838). Wyd. K. Niemcewicz. Paryż 1848; wyd. J. Dihm. T. 2 cz. 3. (W-wa) 1957 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — S. Wodzicki: Wspomnienia z przeszłości od r. 1788 do r. 1840. Kr. 1873. — J. U. Niemcewicz: Pamiętnik o czasach Księstwa Warszawskiego (1807-1809). (Powst. przed 1841). Wyd. A. Kraushar pt. Nieznany pamiętnik... *Bibl. Warsz.* 1902 t. 1-2 i osob. (W-wa 1902). — (Nekrologi): *Gaz. Kr.* 1843 nr 125; *Tyg. Lit.* 1843 nr 23; W. T. (Tarnowski). (Lw.) 1843. — F. Łubieński: Pamiętniki. (Powst. przed 1848). Streścił i oprac. W. Chomętowski. W-wa 1876; wyd. 2 W-wa 1890. — J. Drzewiecki: Pamiętniki. (Powst. ok. 1850). Wyd. J. I. Kraszewski. Wil. 1858; wyd. S. Pawlicki. Kr. 1891. — F. Krupiński: Filozofia w Polsce. W: A. Schwegler: Historia filozofii w zarysie. W-wa 1863 s. 381 n. — R. Rzewuska: Mémoires ... (1788-1865). Publiées par son arrière-petite fille G. Caetani Grenier. T. 1. Rzym (1939). — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 24 (1867). — K. Hankiewicz: Grundzüge der slavischen Philosophie. 2 vermehrte Aufl. Rzeszów 1873 s. 26-28. — M. Wiszniewski: Myśli o ukształtowaniu siebie samego. W-wa 1873. —

A. Z. Molicki: Wykład systematyczny tagmonlogii, czyli dotychczas tzw. fi-

http://rcin.org.pl

lozofii. Część przygotowawcza. Kr. 1875 s. 67-74. — H. Struve: Wstęp krytyczny do filozofii, czyli rozbiór zasadniczych pojęć o filozofii. W-wa 1896; wyd. 3 W-wa 1903. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 1-3, 8. Kr. 1900-1906. — A. M. Kurpiel: Dwie nieznane powieści J. U. Niemcewicza. *Pam. księga dla S. Tarnowskiego*. T. 1. Kr. 1904 s. 153. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 5 cz. 2. Kr. 1906. — J. Bieliński: Królewski Uniwersytet Warszawski. T. 1-3. W-wa 1907-1912. — W. M. Kozłowski. *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907). — M. Szyjkowski: „Génie du christianisme" a prądy umysłowe w Polsce porozbiorowej. Lw. 1908. — J. Kucharzewski: Maurycy Mochnacki. Kr. 1910. — M. Smolarski: J. K. Szaniawski. *Bibl. Warsz.* 1910 t. 4. — S. Szpotański: Maurycy Mochnacki. Kr. 1910 s. 11-13. — A. Śliwiński: Maurycy Mochnacki. Lw. 1910. — S. Wasylewski: „Mowa o duchu klasyczności i romantyczności we względzie filozoficznym". *Pam. Lit.* R. 9 (1910). — H. Struve: Historia logiki jako teorii poznania w Polsce. W-wa 1911. — W. Smoleński: Publicyści anonimowi z końca w. XVIII. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) i odb. (W-wa 1912). — M. Straszewski: Dzieje filozoficznej myśli polskiej w okresie porozbiorowym. T. 1. Kr. 1912 s. 244-272. — F. Gabryl: J. K. Szaniawski. W: Polska filozofia religijna w w. XIX. T. 1. W-wa 1913. — A. Kraushar: Senator Nowosilcow i cenzura za Królestwa Kongresowego. Kr. 1913. — N. Gąsiorowska: Wolność druku w Królestwie Kongresowym 1815-1830. W-wa 1916 *Monogr. w Zakresie Dziejów Nowożytnych* 23. — S. Harassek: Kant w Polsce przed r. 1830. Kr. 1916 *Prace Hist.-Lit.* 8. — A. L.: „O naturze i przeznaczeniu urzędowań w społeczności". Książka z 1808 r. *Kur. Warsz.* 1917 nr 84. —

H. Bachulska: Księstwo Warszawskie w oświetleniu satyry politycznej z 1807-1815. *Przegl. Hist.* 1924 IV. — A. Zieleńczyk: Geneza i charakterystyka kantyzmu polskiego. *Przegl. Filoz.* 1924. — W. Bobkowska: Nowe prądy w polskim szkolnictwie ludowym w pocz. XIX w. Kr. 1928. — S. Bednarski: Biblioteka J. K. Szaniawskiego. Kr. 1929. — S. Koelichenówna: Przejawy reakcji w działalności Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych. *Ks. pam. ... M. Handelsmana*. W-wa 1929. — S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738-1821. Kr. 1929. — A. Bar: Przedlistopadowy romantyzm a polityka. *Przegl. Powsz.* t. 188 (1930). — M. Szyjkowski: Polská účast w českém národním obrození. Cz. 1. Praga 1931 s. 165-169. — J. Ujejski: Dzieje polskiego mesjanizmu do powstania listopadowego włącznie. Lw. 1931. — Z. Ciechanowska: Twórczość Goethego a romantyzm polski. Cz. I. *Spr. PAU* 1932 nr 10 s. 15-19. — A. Bar: Zwolennicy i przeciwnicy filozofii Hegla w polskim czasopiśmiennictwie (1830-50). *Arch. Komisji do Badania Historii Filozofii w Pol.* t. 5 (1933). — M. Manteufflowa: Ideologia i działalność J. K. Szaniawskiego w epoce Królestwa Kongresowego. *Spr. z Posiedzeń Tow. Nauk. Warsz.* 1933 z. 7-9; wyd. osob. pt. J. K. Szaniawski. Ideologia i działalność. 1815-1830. W-wa 1936 *Rozpr. Hist. Tow. Nauk. Warsz.* t. 16 z. 2. [Rec.: A. Zieleńczyk. *Przegl. Filoz.* 1937 s. 468-469; H. Życzyński. *Nowa Książka* 1937 nr 1]. — Z. Ciechanowska: Literatura niemiecka a polska w XVIII w. Stan badań. *Pam. Lit.* R. 33 (1936); *Księga referatów Zjazdu Nauk. im. I. Krasickiego*. Lw. 1936 (Dyskusja, s. 709) i odb. — I. Chrzanowski: Idealny urzędnik. *Kur. Poz.* 1937; przedr. w: Studia i szkice. T. 1. Kr. 1939 *Prace Hist.-Lit.* 51. — L. Kasiński: Wpływ Kanta na Szaniawskiego. *Przegl. Filoz.* 1939 z. 1 i odb. —

K. Wojciechowski: Technologia pracy umysłowej w Polsce. Zarys dziejów i analiza „Rad" J. K. Szaniawskiego. W-wa 1947. [Rec.: R. Wroczyński. *Praca Oświatowa* 1947 nr 6/7]. — H. Rzadkowska: Stosunek polskiej opinii publicznej do rewolucji francuskiej. W-wa 1948 *Bibl. Hist.* — Z. Libera: Pisarz liberalizmu polskiego. *Spr. z Posiedzeń Tow. Nauk. Warsz. Wydz. I.* 1949 s. 83-87. — J. Michalski: Kołłątaj a Warszawskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) z. 3/4. — B. Suchodolski: Filozofia polska w dobie rozkładu feudalizmu. *Myśl Filoz.* 1952 nr 1 s. 161-162; wyd. nast. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — W. Łukaszewicz: Targowica i powstanie kościuszkowskie. (W-wa 1953). — J. Michalski: Z dziejów Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W-wa 1953. — J. Willaume: Misja berlińska J. K. Szaniawskiego w 1807-1808 r. *Annales Univ. M. Curie-Skłodowskiej. Sectio F* vol. 7 (1952, wyd. 1956) s. 201-265. [Rec.: F. Mencel. *Archeion* R. 27 (1957) s. 347-349]. — W. Wąsik: Historia filozofii polskiej. T. 1. W-wa 1958. — J. Krzyżanowski: J. K. Szaniawski. *Polska krytyka literacka (1800-1918)*. Materiały. T. 1. W-wa 1959. — F. German: Chopin

http://rcin.org.pl

i literaci warszawscy. (Kr. 1960). — K. Głombiowski: Polska krytyka polityczna na Śląsku od XVI do końca XVIII w. Kat. 1960. — B. Leśnodorski: Polscy jakobini. Kartka z dziejów insurekcji 1794 r. W-wa 1960 *Studia do Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 3. — T. Kozanecki: Płockie rękopisy J. K. Szaniawskiego. *Arch. Historii Filozofii i Myśli Społ.* t. 7 (1961) s. 249-297. — J. Miąso: Szkolnictwo zawodowe w Królestwie Polskim w l. 1815-1915. Wr. 1966 *PAN. Monogr. z Dziejów Oświaty* 7. — K. Krzos: Z księciem Józefem w Galicji w 1809 r. Rząd Centralny Obojga Galicji. (W-wa 1967).

SZCZEPANOWSKI STANISŁAW (1714—1772)

Kaznodzieja.

Ur. w 1714; syn Michała, stolnika żytomierskiego. W młodości przebywał na dworze Teodora Lubomirskiego, wojewody krakowskiego. 13 sierpnia 1733 wstąpił w Krakowie do zakonu franciszkanów. W 1747 był regensem studiów zakonnych w Krakowie, od 1747 przez trzy lata — regensem studiów w Warszawie, potem przez dwa lata — gwardianem w Lublinie. W 1755 mianowany przez kapitułę prowincjonalną kaznodzieją katedralnym w Gnieźnie. Od 1758 przebywał w Krakowie, przygotowując do druku wygłoszone w Gnieźnie kazania. W l. 1761-1764 pełnił w krakowskim domu zakonnym urząd kustosza, w 1764-1767 gwardiana i prefekta studiów, następnie znowu kustosza (od 1767), prefekta studiów (1770-1771) i gwardiana (od maja 1772). Zmarł nagle 5 listopada 1772 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kazania niedzielne na cały rok w Prześwietnej Katedrze Metropolitańskiej Gnieźnieńskiej miane. Kr. 1761.

2. Kazania świętalne na cały rok w Prześwietnej Katedrze Metropolitańskiej Gnieźnieńskiej miane. Kr. 1762.

OPRACOWANIA

Liber professionis ab a. 1716-1742; ab a. 1743-1778. Rkpsy Arch. Franciszkanów w Kr. sygn. XXVI, XXVIII. — Acta provinciae Polonae ab a. 1748-1757; ab a. 1764-1778. Rkpsy jw. sygn. XXIX, XXXI. — M. Halkiewicz: Continuatio protocoli ab a. 1758-1759. Rkps jw. — Księga zmarłych. Rkps jw. — A. Karwacki: Sławniejsi franciszkanie polscy. Rkps jw. sygn. XX. — K. Kantak: Franciszkanie polscy. T. 2. Kr. 1938. — W. L. Maryniak: Kaznodziejstwo polskiej prowincji oo. franciszkanów w drugiej poł. XVIII w. Praca magisterska Uniw. Jagiel. Radomsko 1951 (maszynopis Arch. Franciszkanów w Kr.). — K. Gruczyński: Działalność duszpasterska franciszkanów warszawskich w l. od 1645 do 1864. Studium historyczno-pastoralne. Praca licencjacka KUL. Lubl. 1963 (maszynopis jw.). — B. J. Urban: Teoria kaznodziejstwa w świetle dzieła Kajetana Karmowskiego (1744-1820) „Kazania niedzielne". Praca licencjacka KUL. Lubl. 1965 (maszynopis jw.).

SZCZEPKOWSKI JÓZEF (zm. po 1820)

Poeta.

Kształcił się w Poznaniu, wspomagany przez ks. Teofila Wolickiego, proboszcza metropolitalnego gnieźnieńskiego. Następnie uczył w Królewskim Seminarium Nauczycielów w Poznaniu, w 1820 był „pierwszym nauczycielem seminarystów". Inne koleje życia nie znane.

Zapewne nie należy go utożsamiać z właścicielem dóbr tegoż imienia i nazwiska, w 1813-1814 członkiem loży wolnomularskiej (w III stopniu) Français et Polonais Réunis à l'Orient de Poznań (por. S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738-1821. Kr. 1929).

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Sto i jedna bajek. Przez ... pierwszego nauczyciela seminarystów przy Królewskim Seminarium Nauczycielów w Poznaniu. Poz. (1820). Wiersze „Szlachcic", „Dwaj wieśniacy", „Śmierć i sen" przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

Tomik dedyk. T. Wolickiemu.

SZERSZNIK LEOPOLD JAN (1747—1814)

Inne formy nazwiska: Scherschnik; Šeršnik.

Historyk, pedagog, slawista, fundator biblioteki.

Ur. 3 marca 1747 w Cieszynie; syn Jana Antoniego, syndyka miejskiego, i Joanny Alojzy z Polzerów, burmistrzanki cieszyńskiej. W 1756-1762 uczył się w szkołach jezuickich w Cieszynie, w 1762-1764 studiował filozofię w Ołomuńcu (9 października 1764 — „primus philosophiae magister"), po czym wstąpił do jezuitów. Po dwuletnim nowicjacie w Brnie i studiach humanistycznych w Brzeźnicach (Czechy) wysłany w 1768 do kolegium akademickiego w Pradze, gdzie studiował matematykę, historię kościoła, język hebrajski i grecki; równocześnie pracował w bibliotece kolegium. W 1770-1772 uczył gramatyki w Chebie. Po powrocie do Pragi na stanowisko katechety Więzienia Staromiejskiego uzyskał doktorat teologii i nawiązał bliskie kontakty osobiste i naukowe ze środowiskiem „budzicieli" czeskich (F. Pubičką, F. M. Pelclem, G. Dobnerem, V. P. Duchovský'm); w 1772 nagrodzony w konkursie Societatis Jablonovianae na temat „Skąd przybyli Słowianie".

4 maja 1774 wyświęcony na księdza. Czas jakiś był adiunktem biblioteki Clementinum, potem prywatnym nauczycielem w Hradcu Králové (w domu Bienenbergów), a od 1775 w Cieszynie. W 1776 rozpoczął pracę nauczycielską w gimnazjum cieszyńskim, w 1777 mianowany profesorem retoryki i poetyki. W 1784-1786 sprawował obowiązki prefekta Konwiktu Tęczyńskiego, w 1787 — katechety, a od 1788 — prefekta gimnazjum; ustanowił medal „Juventi Teschinensi naturam studio merenti". Prowadził też prywatny internat (ok. 1786-1795). Po wielkim pożarze Cieszyna (1789) mianowany inspektorem budowli miejskich. W 1796 został przełożonym Konwiktu Celesty; w t. r. odwiedził go w Cieszynie J. Dobrovský.

W 1804 powołany na nadzorcę (Oberaufseher) szkół w komisariacie cieszyńskim. Był też radcą konsystorialnym diecezji wrocławskiej i referentem spraw szkolnych generalnego wikariatu tej diecezji na Śląsk austriacki. Na tym stanowisku walczył o wprowadzenie do szkół Księstwa Cieszyńskiego języka i podręczników polskich w miejsce niemiecko-czeskich (w sprawozdaniach o stanie szkolnictwa z 1804 i 1807). Pełnił też urząd skarbnika miejskiego. Za zasługi mianowany honorowym proboszczem (z prawem noszenia złotego łańcucha z krzyżem). Zebrał bogatą bibliotekę (po książki jeździł wielokrotnie do Galicji; 11 sierpnia 1811 odwiedził go J. M. Ossoliński) i zbiory muzealne, testamentem utworzył fundację, która trwała do 1918. Biblioteka i zbiory tej fundacji stanowią podstawę obecnej Biblioteki i Muzeum Miejskiego w Cieszynie (ok. 5 tys. dzieł w 1944 wywieźli Niemcy na teren Czechosłowacji). Zmarł w Cieszynie 21 stycznia 1814.

TWÓRCZOŚĆ

1. Problema ex historia Slavica utrum Wilzi, Serbi aut Sorabi, Slavonice dicti Srbi ab Albi et regionibus Germaniae profecti sint in Croatiam et Dalmatiam an ex Illyrico venerint in Germaniam. *Acta Societatis Jablonovianae ... Anni 1772*. Lipsk 1773.

Rkps w Cieszynie sygn. DDV 3a (współoprawny z DDV 3b).

Praca nagrodzona przez Societas Jablonoviana, cyt. też pt. De migratione Serborum dissertatio.

2. Responsum ad questiones de positione Lacus Musiani seu Mysiani, item de Cunis seu Chunis, Cumanis et Slavanis.

http://rcin.org.pl

Powst. 1773 dla Societatis Jablonovianae. Rkps (kopia) w Cieszynie sygn. DDV 3b.

3. De doctis Reginaehradecensibus commentarius. Praga 1773.

4. (Portret Sinapiusa i jego biografia). Powst. ok. 1773. Oddany do druku, druk nie znany.

Inform. J. Wytrzens.

5. Scriptores Societatis Jesu provinciae Bohemiae. Powst. ok. 1773. Oddany do druku, druk nie znany.

Inform. jw.

Przekł. niem.: F. M. Pelcl w: Böhmische, mährische und schlesische Gelehrte und Schriftsteller aus dem Orden der Jesuiten. 1786.

6. Institutiones aritmeticae et algebrae. Opawa 1781.

7. (Dziennik podróży do Górnego Palatynatu, na Śląsk, po Galicji, Austrii i Czechach). Rkps przygot. do druku spłonął w 1789 w Cieszynie.

Inform. J. Król.

8. Epigramma in turrim curiae Teschinensis cui 1 Septembr. 1800 imposita est solemniter corona. Wiedeń 1800.

9. Orbis pictus immutatus. Wiedeń 1800. Rkps w Cieszynie sygn. DD V 1.

10. Exempla interpretationis Latinae e Germanico. Cieszyn 1807.

11. Nachrichten von Schriftstellern und Künstlern aus dem Teschner Fürstenthum. Cieszyn 1810.
Rkps w Cieszynie sygn. DD IV 16.

12. Lesefrüchte aus Quintilian's Werken, zum Unterrichte der Gymnasialschüler im Exerciren gesammelt. Cieszyn 1810.

13. Doctrina de epistolis. Cieszyn 1812.

14. Additamenta ad Bibliothecam scriptorum Societatis Jesu patris Nathanaelis Sotvellii (Romae 1676) scriptores recentiores Societatis Jesu provinciae Bohemiae ad annum 1750 exhibens. Rkps w Brnie.

15. Beiträge zur politischen und Kirchengeschichte des Fürstenthums Teschen. Rkps.

16. Beschreibung der Gegend und der Gärten um Teschen. Rkps w Cieszynie sygn. DD IV 18, DD VIII 15.

17. Botanisch mineralogische Spaziergänge um Teschen, mit besonderer Rücksicht auf Entdeckung von Steinkohlen. Rkps w Cieszynie sygn. DD IX 11.

18. Concordantiae Phaedrianae seu index vocum omnium in Phaedri fabulis occurentium. Rkps.

19. Elementa historiae naturalis fossilium. Rkps.

20. Genealogica Schlesiens. Nachrichten von adeligen Geschlechtern des Fürstenthums Teschen. Rkps w Cieszynie sygn. DD VIII 2, DD VIII 8.

21. Geschichte des katholischen ehemaligen Jesuiten-Gymnasiums in Teschen seit seinem Anfange im Jahre 1674 bis auf die Gegenwart (1814). Rkps.

22. Nachrichten von Hauptschule in der Stadt Teschen und den Landschulen in Fürstenthume Teschen. Rkps.

23. Scriptores historici Teschinenses. Rkps.

Nadto druk. prace (głównie z historii Księstwa Cieszyńskiego) w czasopismach i zbiorach: *Abhandlungen einer Privatgesellschaft in Böhmen* (t. 2. Praga 1776); *Mährisch-schlesischen Wanderer* (1812 marzec); *Patriotisches Tageblatt* (1803 luty, 1805 maj); *Redlicher Verkündiger* (1814 luty); *Vaterländische Blätter* (1812 marzec).

Prace edytorskie

1. B. Balbín: Dissertatio apologetica pro lingua Slavonica... Praga 1775.

Wyd. F. M. Pelcl na podstawie opracowania Szersznika i z jego uwagami, nie kwitując tego faktu (inform. J. Wytrzens i J. Król).

2. J. M. Nagonius: Ad Vladislaum II, Bohemiae et Hungariae regem, poematum libri V. Praga 1777.

Listy i materiały

Zachowane częściowo w zbiorach rkpsów w Brnie, Pradze, Opawie i Cieszynie (tu m. in. kopia testamentu z 1808, korespondencja ze Stanisławem Wydrą z 1800-1804, rkps katalogu manuskryptów biblioteki Clementinum w Pradze). Fragm. korespondencji ogł.: M. Kudělka: Korespondence L. J. Šeršnika s J. P. Cerronim a J. J. Czikannem. *Slezský sborník* R. 51 (Opawa 1953); M. Kudělka: L. J. Šeršnik a G. Dobner. *Tamże* R. 52 (1954); M. Kudělka: (dod. do) L. J. Šeršnik. Ostrawa 1957 (m. in. z J. Hermannem).

W zbiorach Cerroniego w Brnie zachowanych nadto szereg rkpsów Szersznika, m. in. wypisów z historyków polskich.

http://rcin.org.pl

OPRACOWANIA

Monografia: M. Kudělka: L. J. Heršnik. Ostrawa 1957. [Rec.: Z dějin česko-polských styků v počátcích našeho obrození. *Slovanský přehled* 1958 nr 10 s. 364].

De Luca: Das gelehrte Oesterreich. Ein Versuch. T. 1 cz. 2. Wiedeń 1778 s. 93. — *Vaterländische Blätter f. d. Österreichischen Kaiserstaadt* (Wiedeń) 1814 s. 76, 207; 1818 s. 308. — J. J. H. Czikann: L. J. Scherschnik's Ehrengedächtniss. *Moravia* 1815 nr 125-129 i osob. (Brno 1815). — A. Heinrich: Versuch über die Geschichte des Herzogthums Teschen. Cieszyn 1818 s. 204-206. — *Oesterreichs Pantheon*. T. 4. Wiedeń 1830 s. 40 n. — Ch. v. D'Elvert: Historische Literaturgeschichte von Mähren und Oesterreichisch Schlesien. Brno 1850 s. 319, 395. — (P. Stalmach?): L. J. Szersznik. *Gwiazdka Cieszyńska* 1854 nr 42. — C. v. Wurzbach: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. T. 29 (Wiedeń 1875). — V. Brandl: Život J. Dobrovského. Brno 1883. — A. Peter: Geschichte der Stadt Teschen. Cieszyn 1888. — Dr Dybowski. *Gwiazdka Cieszyńska* 1899 nr 47. — J. Londzin: Stan szkół ludowych w Księstwie Cieszyńskim na pocz. XIX stulecia. *Spr. Dyrekcji Pol. Gimnazjum Prywatnego w Cieszynie za rok szkolny 1901/02*. Cieszyn 1902. — W. A. Francew: Polskoje slawianowiedienije konca XVIII i pierwoj czetwierti XIX stoletija. Praga 1906. — F. Popiołek: Dzieje Śląska austriackiego. Cieszyn 1913. — W. Karger: Unbekannte Scherschniks Erinnerungen. Ein Nachwort zu L. Scherschniks Todestag. *Zeitschrift f. Geschichte u. Kulturgeschichte Schlesiens* 16 (1921). — J. Londzin: Polskość Śląska Cieszyńskiego. Cieszyn 1924. — S. Demby: Biblioteki. *Nauka Pol.* 7 (1927) s. 170. —

J. Wytrzens: Życiorys proboszcza L. J. Szersznika. *Zaranie Śląskie* R. 6 (1930) nr 3-4. — F. Popiołek: Zbiory cieszyńskie. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk na Śląsku* t. 2 (1930). — F. Popiołek: Materiały do historii Śląska w zbiorach cieszyńskich. *Tamże* t. 3 (1931). — M. Szyjkowski: Polská účast v českém národním obrození. T. 1. Praga 1932. — Muzeum Miejskie w Cieszynie. *Zaranie Śląskie* R. 11 (1935) s. 309-313. — A. Kawecka-Gryczowa: Wrażenia z bibliotek cieszyńskich. *Tamże* R. 12 (1936) s. 83-89. — B. Indra: Ke stykům Galláše z Heršnikem. *Slezský sborník* R. 43 (Opawa 1945). — A. Grund: Slezsko v době českého obrození a jeho místo v českém literarním vývoji 18-19 století. *Slezsko, český stát a česká kultura*. Opawa 1946. — M. Kudělka: Korespondence L. J. Heršníka s J. P. Cerronim a J. J. Czikannem. *Slezský sborník* R. 51 (Opawa 1953). — M. Kudělka: L. J. Heršnik a Gelasino Dobner. *Slezský sborník* R. 52 (Opawa 1954). — A. Sowa: Żywy świadek dawnych dziejów. *Kalendarz Śląski* 1957. — J. Kurzelowski: O Józefie Bożku, film o nim i nasz komentarz. *Zwrot* (Czeski Cieszyn) R. 9 (1957) nr 12. — J. Koraszewski. *Słownik biogr. pracowników książki pol.* Z. próbny. Łódź 1958. — J. Chlebowczyk: Śląsk Cieszyński w l. 1742-1820. W zbiorze: Górny Śląsk. T. 2. Poz. 1959. — J. Chlebowczyk: Kształtowanie się świadomości narodowej na Śląsku Cieszyńskim. *Kwart. Hist.* R. 66 (1959) nr 2 s. 425. — J. Król: L. J. Szersznik — jego działalność i kontakty z „budzicielami" czeskimi. *Zaranie Śląskie* R. 25 (1962) z. 1. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. Wyd. 2 do druku przygot. L. Brożek, Z. Hierowski. Kat. 1965.

SZOSTAKOWSKI TADEUSZ (zm. 1826)

Krypt.: T. S.

Tłumacz, poeta.

Pochodził z Wołynia. W styczniu 1807 — student medycyny Uniwersytetu Wileńskiego („na funduszu" T. Czackiego), uczęszczający na drugi kurs chemii wykładanej przez Jędrzeja Śniadeckiego. Od 1807 do 1815 był profesorem chemii w Gimnazjum Wołyńskim (polecony przez Śniadeckiego). Następnie, emerytowany z powodu choroby nerwowej, w którą miał popaść w wyniku nieszczęśliwej miłości do Marii Czackiej, osiadł najprawdopodobniej w Wilnie. Zmarł w 1826.

TWÓRCZOŚĆ

1. Programma na nowy przekład wierszem polskim wszystkich pieśni i epodów Q. Horacjusza Flacca przez T. S. Wil. 1817.

Ogłoszenie subskrypcji na przekł., mający obejmować w druku ok. 400-450 s. Wyd. nie

http://rcin.org.pl

ukazało się, przekł. pozostał w rkpsie. W „Programma" próbki przekł. z ks. V i ks. epodów.

2. Pieśni i anakreontyki przez T. S. W-wa 1818. Wiersz „Do sąsiada" przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

Zawartość m. in.: Prospekt na dzieła: Ody i anakreontyki (dat. 6 września 1818); Do czytelnika; Pieśni i anakreontyki (O nieszczęściach ojczyzny za Jana Kazimierza, z przyp. hist.; Pochwała bóstw i bohatyrów pogańskich, jak wojną wsławionych Polaków; Pochwała rządów Aleksandra I; i in.).

Przekłady

1. Q. Horatius Flaccus: Satyry. Ks. 1-2. W rkpsie. Satyrę 5 z ks. I ogł. *Tyg. Wil.* 1817 t. 2 s. 409-413.

2. Q. Horatius Flaccus: Ody. Ks. 1-5. W rkpsie. Fragm. zob. Twórczość poz. 1.

Listy

1. Do J. Lelewela 19 listów z 1809-1822. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 4435 t. 3.

OPRACOWANIA

Jędrzej Śniadecki: (List do brata: z 20 stycznia 1807). Ogł. M. Baliński, Pamiętniki o Janie Śniadeckim. T. 2. Wil. 1865 s. 251. — T. Czacki: (List do A. Jarkowskiego z 1811). *Athenaeum* 1848 oddz. 2 t. 5 s. 108. — A. Osiński: O życiu i pismach Tadeusza Czackiego. Krzemieniec 1816 s. 232 i wyd. nast. — A. Andrzejowski: Ramoty starego Detiuka o Wołyniu. T. 2. Wil. 1861 s. 231-232. — A. Słowikowski: Wspomnienia szkoły krzemienieckiej. *Bibl. Warsz.* 1863 t. 2 s. 350. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 24 (1867). — K. Kaczkowski: Wspomnienia. T. 2. Lw. 1876 s. 204-205. — Sz. Konopacki: Moja druga młodość. T. 1. W-wa 1893 *Bibl. Dzieł Wyborowych* 130 s. 127-128. — M. Rolle: Ateny wołyńskie. Lw. 1898; wyd. 2 W-wa 1923. — W. Ogrodziński: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae.* T. 2. Kr. 1935 i odb. (Kr. 1935 s. 117-118). — L. Janowski: Słownik bio- bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego. Wyd. pod kierunkiem R. Mienickiego. Wil. 1939. — P. Hertz: (Not. do) Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

SZOSTOWICZ URBAN MICHAŁ (1745—1791)

Inne formy nazwiska: Szostakowicz (błędnie); Szóstowicz; Szustowicz.

Krypt.: S.; U. S.; U. S.--- S. P.; U. S. S. P.; U. S. Schol. Piarum.

Poeta, tłumacz, edytor.

Ur. 26 września 1745 (wg „Matricula") w woj. krakowskim. 17 października 1762 wstąpił do zgromadzenia pijarów, przyjmując imię Urbana od św. Michała (imię chrzestne: Michał). Po odbyciu nowicjatu studiował retorykę w Sączu (1764/65) i filozofię w Międzyrzeczu Koreckim (1765/66-1766/67). Następnie uczył w kolegium międzyrzeckim (kolejno w klasach od infimy do poezji) z przerwą w 1770/71, kiedy to „dla uniknięcia zarazy" przebywał poza Międzyrzeczem jako nauczyciel domowy „unius nobilis domi". W r. szk. 1772/73 studiował teologię spekulatywną w warszawskim seminarium pijarskim, po czym uczył w Collegium Nobilium, w 1777/78 sprawując tam nadto funkcję wiceprefekta. W tymże czasie (1774-1777) współpracował z *Zabawami Przyjemnymi i Pożytecznymi*. W 1779-1782 chorował, przebywając nadal w Warszawie. W 1783 objął obowiązki wychowawcy Jana Nepomucena Małachowskiego, syna Mikołaja, wojewody sieradzkiego. W 1786 — proboszcz w Wojniczu, w 1787--1790 — proboszcz w Chęcinach, w 1791 — proboszcz w Końskich. Zmarł tamże 19 grudnia 1791.

TWÓRCZOŚĆ

1. Bukiet na dzień imienin Teodora Piaskowskiego, podkomorzyca krzemienieckiego. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1775 t. 12 cz. 2 i odb.

2. Do Najjaśniejszego Miłościwego Pana Stanisława Augusta... W zbiorze: S. Konarski: Wiersze wszystkie z łacińskich na polskie przełożone. W-wa 1778.

3. Do Jaśnie Oświeconego Książęcia JMci Stanisława Lubomirskiego marszałka w. k. ... W: S. H. Lubomirski: Wiersze zebrane i przedrukowane. W-wa 1782.

Por. Prace edytorskie poz. 2.

http://rcin.org.pl

4. Popielec. (W-wa 1788).

Druk anonim., dat. i autorstwo wg Estr. XXX (1934) 294. Miał być autorem i innych pieśni nabożnych.

5. Do Najjaśniejszego Pana w czasie jego przejazdu przez Chęciny powiatem, spustoszałym zamkiem i kopanymi dawniej marmurami sławne. Rkps Ossol. sygn. 4962/II k. 241.

Najwięcej wierszy zamieścił w czasopiśmie *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* (tu: Na śmierć ... Tekli z Pepłowskich Bielińskiej ... wiersz. 1774 t. 9; Do ... Stanisława Bielińskiego; Miłość i przyjaźń; Bukiet na dzień imienin JW. Joanny z Szaniawskich Piaskowski; Do JW. Joanny Piaskowski. 1775 t. 11; (Do A. Naruszewicza) Oda 3; Oda na dzień weselny; Żal dla niewzajemności w kochaniu; Szczęśliwość osobności; Zemsta miłości; Umowa pasterska. 1775 t. 12; Do Najjaśniejszego Pana w dzień jego imienin. 1776 t. 13; Do Najjaśniejszego Pana od młodzi Collegium Nobilium; Jesień; Słowik; Synogarlice; Woły; Do Teodora Piaskowskiego; Obrona czasu. 1776 t. 14; Do ... Wojciecha Jakubowskiego. 1777 t. 15; Do Najjaśniejszego Pana odwiedzającego Collegium Nobilium; Do ... Józefy Aleksandry Ogiński. 1777 t. 16).

Parę wierszy przedr.: J. K. Bogusławski w: Mowy i wiersze moralne. T. 1. Wil. 1801; Z. Florczak, L. Pszczołowska w: Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 2. W-wa 1958.

W rkpsie Bibl. Nar. sygn. 5396 zachowany wiersz „Do króla na 7 7bris 1788 przez Szustowicza."

Przekłady

1. S. Gessner: Zima. Dafnis. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1776 t. 13 cz. 1.

2. Wiersz tłumaczony z francuskiego owdowiałej i pokrzywdzonej matki od osierociałych dzieci pod figurą trzody. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1776 t. 14 cz. 1.

3. S. Konarski: (Wiersze wybrane w:) Wiersze wszystkie z łacińskich na polskie przełożone. W-wa 1778. Pierwodr. przekł. pieśni Do Najjaśniejszego Króla ... z przyczyny wziętego od niego złotego medalu... *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1777 t. 15 cz. 2.

Autor największej ilości przekł. w zbiorze. Por. Prace edytorskie poz. 1.

Prace edytorskie

1. S. Konarski: Wiersze wszystkie z łacińskich na polskie przełożone. W-wa 1778.

2. S. H. Lubomirski: Wiersze zebrane i przedrukowane. W-wa 1782.

OPRACOWANIA

Matricula provinciae Polonae Scholarum Piarum 1742-1865. Rkps Arch. OO. Pijarów w Kr. nr 439 (odpis J. Buby w posiadaniu redakcji). — Korespondencja Franciszka Karpińskiego z l. 1763-1825. Wyd. T. Mikulski, R. Sobol. Wr. 1958 *Arch. Lit.* 4. — A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809 s. 716. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 24 (1867). — J. Wiśniewski: Dekanat konecki. Radom 1913 s. 134. — M. Szyjkowski: Gessneryzm w poezji polskiej. Kr. 1914. — I. Z. Turowska-Barowa: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne (1770-1777). Ze studiów nad literaturą stanisławowską. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* 40. — E. Aleksandrowska: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770--1777. Monografia bibliograficzna. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — R. Sobol: Ze studiów nad Karpińskim. I. Wr. 1967 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 7.

SZUKIEWICZ FABIAN (2 poł. XVIII w. — po 1842)

Poeta.

Pochodził z rodziny szlacheckiej; był obywatelem pow. lidzkiego. Przed 1808 umarła mu żona, Franciszka. W tymże czasie ubiegał się o asesorię Sądu Głównego Grodzieńskiego, po uzyskaniu której zamieszkał w Grodnie. W 1842 tytułowano go b. asesorem Sądu Głównego Grodzieńskiego.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiersze. Grodno 1808. Wiersze „Do gminu" i „Do panów" przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.
Egz. w Bibl. IBL W-wa sygn. F 3309.

Zawartość: wiersze okolicznościowe, polityczne, refleksyjne, satyryczne, erotyki, epigramaty, wiersze z proza. M. in.: Do literata; Do Czarneckiego; Z wyjątków Fanora Ateńczyka tłumaczenie z franc.; Do Najjaśniejszego Aleksandra ... imperatora Rosji; Do Sobieskiego, króla polskiego; Widok we śnie; Do ... Aleksandra Chodkiewicza; Krótkie opisanie panowania królów polskich.

Wg notatki autorskiej (s. 228) była to „ledwie czwarta część" wierszy napisanych przez Szukiewicza do 1808.

OPRACOWANIA

Prenumeratorowie. W: Wianek z paproci, czyli zbiór poezji. Wyd. P. Medekssza. Wil. 1842 s. 153.

SZURŁOWSKI JAN (zm. 1813)

Poeta.

Syn podsędka dyneburskiego. Uczęszczał do szkół jezuickich w Dyneburgu, potem wstąpił do ich zakonu. Po kasacie jezuitów zarabiał pisząc powinszowania imienin, a zwłaszcza wiersze na „doktoracje" w uniwersytecie wileńskim. Od rektoratu M. Poczobuta Odlanickiego był zatrudniony w kancelarii i bibliotece uniwersyteckiej. Sławny grafoman wileński. Oprócz „własnych konceptów służył on chętnie za parawan innym, którzy nieraz spoza plec jego satyryczne strzały puszczali". Pod koniec życia popadł w obłęd. Zmarł 15 czerwca 1813 w szpitalu bonifratrów w Wilnie.

TWÓRCZOŚĆ

Pisał wiele wierszy okolicznościowych, najczęściej epigramatów, zagadek, szarad, powinszowań i in., które opatrywał objaśnieniami rzeczowymi. Utworów tych nie drukował, ale rozpowszechniał w odpisach. Po jego śmierci szereg tych wierszyków ogł.: L. Borowski, A. E. Odyniec, L. Uziębło i W. Gomulicki (m. in. fragm. cyt. przez A. Mickiewicza ody bohaterskiej na zwycięstwo nad Austriakami o inc.: Czy słyszycie stąpania i znaczne chodzenia..., oraz fragm. erotyku o inc.: O mojej mówić Dominice...)

Jego autorstwu przypisywano także krążące po ówczesnym Wilnie sławne wierszyki satyryczne na profesorów uniwersytetu, znane pod nazwą „Szejne Katarynki". Z tego powodu indagowany był nawet przez policję. Tekst „Szejne Katarynki" ogł.: A. E. Odyniec, L. Finkel (w „Pamiętnikach" O. Śliźnia) i L. Uziębło.

OPRACOWANIA

L. Borowski: Porównanie życia Szurłowskiego i Baki na wzór Plutarcha. *Tyg. Wil.* 1820 t. 9 s. 14-24, 33-42; przedr. K. Bartoszewicz w: Księgi humoru polskiego. T. 3. Petersb. 1897. — P. Jankowski: Chaos. Szczypta kadzidła cieniom wierszokletów. Wil. 1842 s. 191-195. — S. Morawski: Kilka lat młodości mojej w Wilnie (1818-1825). (Powst. 1848). Wyd. A. Czartkowski, H. Mościcki. W-wa 1924; wyd. nast. (W-wa) 1959 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — P. Jankowski: Kilka wspomnień uniwersyteckich. Wil. 1854. — J. I. Kraszewski: Powieść bez tytułu. T. 1. Wil. 1855 s. 90-95. — A. E. Odyniec: Wspomnienia z przeszłości opowiadane Deotymie. W-wa 1884 s. 129 n. (pierwodr. *Kron. Rodz.* 1879-1880). — O. Śliźień: Z pamiętników. (Powst. 1882). Ogł. L. Finkel. *Pam. Tow. Lit. im. A. Mickiewicza* R. 2 (1888). — A. Walicki. *Kraj* 1892 nr 25-26. — L. Uziębło: J. Szurłowski, dziwak wierszopis wileński. *Ateneum* 1904 nr 3-4. — W. Gomulicki: J. Szurłowski, wierszopis wileński. *Życie i Sztuka* (dod. do *Kraju*) 1905 nr 28. — A. Witkowska: Rówieśnicy Mickiewicza. W-wa 1962.

SZWEYKOWSKI WOJCIECH ANZELM (1773—1838)

Inna forma nazwiska: Szwejkowski.

Pedagog, językoznawca, teolog.

Ur. 17 kwietnia 1773 w Makowie k. Pułtuska; syn Stanisława i Urszuli z Majkowskich. Uczył się u pijarów w Łomży; 26 lipca 1789 wstąpił do ich zgromadzenia, przyjmując imię Wojciecha od św. Marcina (chrzestne: Anzelm). Nowicjat odbył w Drohiczynie

http://rcin.org.pl

(1789/90-1790/91), po czym studiował humaniora w Szczuczynie Mazowieckim (1791/92) i filozofię w Łomży (1792/93-1793/94). Od jesieni 1794 uczył w kolegiach warszawskich, od 1796 na stanowisku podprefekta Collegium Nobilium. Równocześnie odbył studia teologiczne (1795/96-1796/97) i uzyskał święcenia kapłańskie (1796). W jesieni 1797 przeniesiony do Łomży na nauczyciela fizyki i matematyki, a od r. n. (1798/99) — wymowy, w 1802 został prefektem szkoły i zastępcą profesora w tamtejszym seminarium nauczycielskim. W t. r. wysłany przez władze szkolne do Niemiec, gdzie (m. in. w Berlinie, Saksonii i północnych Niemczech) poznawał organizację i metody szkół niemieckich oraz studiował język i literaturę niemiecką. W 1804 w Berlinie sekularyzował się. Po powrocie do kraju był profesorem w gimnazjum płockim (1804-1808). Na pocz. 1809 zorganizował szkołę departamentową w Sejnach i został jej rektorem. W 1810 obrany kanonikiem katedry w Płocku. We wrześniu r. n. powołany na członka Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych i mianowany profesorem literatury polskiej (języka i stylu) w Liceum Warszawskim.

25 kwietnia 1813 został członkiem korespondentem, a w 1818 — czynnym warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk; w 1816 — członkiem Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. Pod koniec 1816 wszedł w skład deputacji organizującej Uniwersytet Warszawski, 28 grudnia — powołany do Rady Ogólnej. 18 października 1817 uzyskał nominację na profesora teologii pastoralnej, katechetyki i wymowy kościelnej na Wydziale Teologicznym, na którym pełnił też funkcję prodziekana, a od 21 lutego 1818 — dziekana. 2 marca 1818 wybrany pierwszym rektorem Uniwersytetu (do 1822), sprawował tę godność również w latach następnych: w 1822-1826 z wyborów 2 marca 1822, a w 1826-1831 — wobec niedopuszczenia przez władze Królestwa do wyborów rektorskich — tymczasowo. 16 kwietnia 1818 został członkiem Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego; w t. r. uzyskał doktorat teologii na Uniwersytecie Krakowskim. Od 10 października 1820 był też dyrektorem Seminarium Filologicznego (nauczycielskiego) przy Uniwersytecie. W tym czasie odznaczony orderem Św. Stanisława; w 1822 wybrany na honorowego członka Uniwersytetu Wileńskiego oraz podniesiony przez kapitułę płocką do godności prałata — kustosza; prowadzone równocześnie starania o biskupstwo zamojskie nie zostały uwieńczone powodzeniem.

4 marca 1827 Towarzystwo Przyjaciół Nauk powołało go do Deputacji do Ustalenia Prawideł Pisowni Polskiej. W lecie 1827 i 1828 leczył się w Karlsbadzie, w przejeździe bawił w Pradze. 1 sierpnia 1829 prosił o emeryturę z Uniwersytetu, 31 maja 1830 o trzymiesięczny urlop na wyjazd za granicę dla poratowania zdrowia, a 2 lipca t. r. i 8 stycznia 1831 (już wobec władz powstańczych) o uwolnienie go od obowiązków rektorskich (w wyborach rektorskich z 1831 objął to stanowisko J. K. Skrodzki). 7 lipca 1831 został radcą w Wydziale Wyznań Religijnych Komisji Wyznań. Pod koniec 1832 uzyskał emeryturę; odszedł ze służby państwowej 30 stycznia 1833. Jako emeryt wykładał w Seminarium Głównym Duchownym. Latem 1833 leczył się u wód w Trenczynie i Piszczanach. 24 marca 1837 za kazanie o Zofii Zamoyskiej ukarany pozbawieniem emerytury i wydaleniem z Warszawy do Płocka, latem leczył się w Ciechocinku, w końcu sierpnia uzyskał pozwolenie na powrót do Warszawy. Zmarł 5 sierpnia 1838 w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Mowa do nowo zaciężnych obrońców ojczyzny miana wśród uroczystości poprzedzającej przysięgę wojskową korpusu JW. Jenerała Woyczyńskiego w kościele katedralnym płockim ... dnia 8 marca 1807. (W-wa 1807). Przedr. M. Chmielewski: Krótki zbiór wierszy, pieśni i mów patriotycznych. W-wa 1808 s. 164-182.

2. Mowa w dzień 3-ci maja 1807 miana w kościele katedralnym płockim. Ogł. M. Chmielewski, jw. s. 183-203.

3. Uwagi nad wyższymi szkołami polskimi w porównaniu do niemieckich. Powst.

http://rcin.org.pl

1807. W-wa 1808. Przedr. Z. Kukulski: Źródła do dziejów wychowania i szkolnictwa w Polsce z doby Izby Edukacji Publicznej 1807-1812. Lubl. 1931 s. 14-63.

4. Mowa na uroczystość rozdawania krzyżów wojskowych d. 21 marca 1808. Fragm. *Gaz. Warsz.* 1808 nr 19.

5. Życie i zasługi Onufrego Górskiego. Wygł. w warszawskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk 10 stycznia 1814. Fragm. *Gaz. Poz.* 1814 nr 16; całość *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 10 (1817) s. 141-149.

6. O znakach pisarskich nad samogłoskami. *Programma Liceum Warszawskiego na r. 1816* i osob. W-wa 1816. Wyd. nast. (w nowej wersji) zob. poz. 12 s. 11-54.

7. Mowa (o zasługach Onufrego Kopczyńskiego). Wygł. w warszawskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk 30 listopada 1816. *Pam. Warsz.* t. 7 (1817) s. 82-89. Fragm. przedr. A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 4. Kr. 1902 s. 78-80.

8. O wzajemnej potrzebie łączenia nauk teologicznych z innymi. *Commentationes in consessu professorum Universitatis Litterariae Regiae Varsaviensis recitatae.* W-wa 1817. Przedr. *Dzien. Wil.* 1817 t. 6 nr 5 s. 503 n.

Rozpr. doktorska.

Przekł. ros.: P. Artiemowskij. *Ukrajińskij wiestnik* 1818 cz. 2 s. 133 n. — *Wiestnik Jewropy* 1819 nr 17.

9. Mowa przy inauguracji Uniwersytetu Warszawskiego. Wygł. 14 maja 1818. *Pam. Warsz.* t. 11 (1818) s. 191-215; *Obchód uroczystej inauguracji Uniwersytetu Królewsko-Warszawskiego dnia 14 maja roku 1818.* W-wa 1818. Przedr.: Księga protokołów Rady Ogólnej Uniwersytetu Warszawskiego 1817-1819. Wyd. R. Gerber. W-wa 1958 *Źródła do Historii Uniw. Warsz.* 1 s. 212-220.

10. O pożytkach z czytania żywotów znakomitych nauką mężów, a szczególniej u rodaków. *Posiedzenie publiczne Król. Warsz. Uniw. na uczczenie pamiątki uczonych mężów, a mianowicie Polaków, przy ukończeniu kursu rocznego nauk odbyte dnia 30 lipca 1819 r.* (W-wa 1819).

11. Kazanie na obchodzie pogrzebowym za duszę śp. ks. Stanisława Staszica. Wygł. w katedrze Św. Jana 30 stycznia 1826. W-wa 1826; *Zbiór mów na obchodzie pogrzebowym ks. Stanisława Staszica.* W-wa 1826 s. 6-21. Przedr. *Arch. Teolog.* 1836 z. 4 s. 441-450.

12. O znamionach nad samogłoskami (s. 11-45, nowa wersja poz. 6); O używaniu liter ks lub x (s. 174-182); O używaniu liter z, s (s. 183-222); Zastanowienie się nad zakończeniem trybu bezokolicznego słów polskich: biegnę, mogę, strzegę itp. z powodu rozprawy w tej materii F. Bentkowskiego (s. 287-295); O łączeniu i rozłączaniu wyrazów (s. 462-468). *Rozprawy i wnioski o ortografii polskiej przez deputacją od Król. Tow. Warsz. Przyjaciół Nauk wyznaczoną.* W-wa 1830. Fragm. pt. Zasady pisowni polskiej, wygł. w warszawskim Towarzystwie Przyjaciół Nauk 30 kwietnia 1829.

13. Sprawy o stanie Królewsko-Warszawskiego Uniwersytetu (z 1819-1829). *Posiedzenie publiczne Król.-Warsz. Uniw. ...* 1819-1829 i osob. (W-wa 1819-W-wa 1829). Przedr. w różnych czasopismach; sprawy z 1817/18 i 1818/19 przedr. Księga protokołów Rady Ogólnej, jw. poz. 9 s. 221-226, 229-236.

Coroczne sprawozdania rektorskie wygł. jako mowy.

W rkpsach pozostawił wykłady uniwersyteckie o wymowie kościelnej i teologii pastoralnej. W 1811 przygotował „dzieło do czytania dla uczniów pierwszej klasy" i gramatykę łacińską. W rkpsie Ossol. sygn. 5336/I zachowane kazanie wygł. 23 marca 1807.

Utwory ogł. nadto w czasopismach: *Arch. Teolog.* (1836-1837), *Dzien. Wil.* (m. in. 1821 t. 1), *Gaz. Korespondenta Warsz. i Zagr.* (tu m. in.: Uwiadomienie o liceum w Sejnach. 1809 nr 66 s. 1001), *Gaz. Warsz.* (m. in. patriotyczne kazania wygł. w Płocku i Warszawie w 1807-1808), *Pam. Warsz.* (m. in.: O rękopismach ks. Stanisława Górskiego. T. 11 (1818) s. 318 n.).

Z rkpsów Arch. Głównego Akt Dawnych (Arch. Tow. Przyj. Nauk vol. 27) 4 wspólne oceny pism E. Andraszka, F. Bentkowskiego i K. Brodzińskiego z 1822-1830, ogł. Z. J. Nowak w: K. Brodziński: Pisma estetyczno-krytyczne. T. 1-2. Wr. 1964.

Listy i materiały

1. Do Izby Edukacji Publicznej z 10 października 1807. Ogł. przy „Uwagach nad wyższymi szkołami polskimi..." (zob. Twórczość, poz. 3); przedr. Z. Kukulski: Źródła do dziejów wychowania i szkolnictwa w Polsce z doby Izby Edukacji Publicznej 1807-1812. Lubl. 1931 s. 14-15.

2. Do S. B. Lindego z 11 marca 1812. Ogł. J. Bieliński: Królewski Uniwersytet

http://rcin.org.pl

Warszawski (1816-1831). T. 3. W-wa 1912 s. 9.

3. Do K. Urmowskiego b. d. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7840 IV k. 113-114.

4. Od K. Brodzińskiego z 19 grudnia 1820. Ogł. J. Korpała w zbiorze: Miscellanea z l. 1800-1850. Wr. 1963 *Arch. Lit.* 7 s. 321-322; z 5 października 1824 (?). Ogł. A. Łucki w: K. Brodziński: Nieznane pisma prozą. Kr. 1910 *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* 12 s. 320-324.

5. Materiały biograficzne, korespondencja urzędowa i dokumenty działalności na Uniwersytecie Warszawskim. Ogł.: J. Bieliński, jw. poz. 2 t. 1-3. W-wa 1907-1912 (zwłaszcza w t. 2. s. 164-181); R. Gerber, jw. Twórczość poz. 9.

6. Materiały dotyczące działalności w Towarzystwie Przyjaciół Nauk. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Tow. Przyj. Nauk).

7. Zapis do sztambucha z 1813. Rkps Ossol. sygn. 5427/III.

OPRACOWANIA

Matricula provinciae Polonae Scholarum Piarum 1742-1865. Rkps Arch. OO. Pijarów Kr. nr 767 (odpis J. Buby w posiadaniu redakcji). — *Gaz. Korespondenta Warsz. i Zagr.* 1809 nr 71 s. 1119. — A. Mickiewicz: Notatka dla Wasyla Żukowskiego o współczesnych literatach polskich (z 1829). W: Dzieła. Wyd. Narodowe. T. 14. W-wa 1953 s. 418. — J. K. Gąsiorowski: Mowa w czasie pogrzebu zwłok śp. JW. Ks. W. Szweykowskiego. W-wa 1838. — R. F.: Ks. A. W. Szweykowski. *Przyj. Ludu* R. 5 (1838) nr 38. — K. D. (Dzierżanowski): Krótka wiadomość o szkole łomżyńskiej od 1616 do 1818 r. *Bibl. Warsz.* 1861 t. 1. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 24 (1867). — F. S. Dmochowski: Znakomici literaci z okresu od 1800 do 1830 r. *Kłosy* 1871 t. 12; przedr. w: Wspomnienia od 1806 do 1830 r. Wyd. Z. Libera. (W-wa) 1959 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 3, 4, 6-8. Kr. 1902-1906. — *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 28 (1906). — J. Bieliński: Królewski Uniwersytet Warszawski (1816-1831). T. 1-3. W-wa 1907-1912. — X. R. A. (Archutowski). *Podręczna enc. kościelna.* T. 39/40 (1914). — Z. Kukulski: (Wstęp do): Źródła do dziejów wychowania i szkolnictwa w Polsce z doby Izby Edukacji Publicznej 1807-1812. Lubl. 1931 s. XXVI-XXVII, LIII. — W. Bobkowska: Pruska polityka szkolna na ziemiach polskich w l. 1793-1806. W-wa 1948. — J. Michalski: Z dziejów Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W-wa 1953 *Tow. Nauk. Warsz.* — W. Benedyktowicz, W. Kronman-Czajkowa: Uniwersytet Warszawski 1808-1818-1958. Przewodnik po wystawie. W-wa 1958 s. 10-11. — F. German: Chopin i literaci warszawscy. (Kr. 1960). — A. Kowalska: Warszawa literacka w okresie przełomu kulturalnego 1815-1822. (W-wa 1961) *Bibl. Syrenki.* — T. Kozłowski: Polonika w czasopiśmie rosyjskim „Wiestnik Jewropy" w l. 1815-1822. Praca magisterska Uniw. Łódz. Łódź 1967 (maszynopis).

SZYBIŃSKI DOMINIK ALEKSANDER GABRIEL (1730—1799)

Pedagog, tłumacz.

Ur. 28 marca 1730 we wsi Kołowerta na Wołyniu. 2 września 1745 wstąpił do pijarów, przyjmując imię Dominika od św. Aleksandra (imię chrzestne: Gabriel). Po odbyciu nowicjatu studiował humaniora w Rzeszowie (1747/48) i filozofię w Międzyrzeczu Koreckim (1748/49-1749/50), przez następne dwa lata uczył w infimie kolegium międzyrzeckiego. Studia teologiczne odbył w Warszawie (1752/53-1753/54), pełniąc równocześnie funkcję podprefekta w Collegium Nobilium; w 1754/55 — nauczyciel syntaksy i gramatyki w tymże Collegium. W 1755/56 uczył poezji w Piotrkowie, w 1756/57 — retoryki w Wieluniu, w 1757/58 — w Podolińcu. Od 1757/58 był przez dwa lata profesorem retoryki i prefektem „scholarum" w Radomiu; od 1760/61 — profesorem filozofii i prefektem (jw.) w Międzyrzeczu. W lecie 1763 przeniesiony do Warszawy, gdzie początkowo uczył filozofii w Collegium Regium, a od 1765/66 sprawował urząd regensa Collegium Civilis (dla synów mieszczańskich), w 1772-1774 pełniąc ponadto obowiązki konsultora prowincji.

http://rcin.org.pl

W 1774/75-1776/77 — przełożony i prefekt „scholarum" przekazanego pijarom przez Komisję Edukacji Narodowej kolegium pojezuickiego w Drohiczynie. W 1777/78-1779/80 był rektorem kolegium w Rzeszowie. Od 1780/81 aż do śmierci pełnił obowiązki rektora w Międzyrzeczu. Zmarł tamże 12 lipca 1799.

TWÓRCZOŚĆ

1. Forszryfty nowe polskie, niemieckie, francuskie, angielskie i włoskie, pisane i sztychowane od Michała Keyla w Dreźnie. W-wa 1773.

Keyl tylko sztychował, ale pisał Szybiński. Toż lub odmienną poz. cytuje za katalogiem M. Grölla Estr. (XXX, 1934, 318): Forma charakterów polskich. Pisane przez X. Szybińskiego Sch. Piar. i sztychowane przez Michała Keyla. W-wa 1773.

2. Sztuka pisania, czyli nauka o charakterze dla dam i kawalerów. W-wa 1778. (Sztychował M. Keyl).

Oparte na art. z „Encyklopedii".

Por. Przekłady poz. 5.

3. Prospekt historii tureckiej, czyli państwa ottomańskiego od początku aż do pokoju belgradzkiego, zawartego w roku 1740. Napisany przez J. Ks. Mignot ... a przez ks. Dominika Szybińskiego Schol. Piarum na polski język z francuskiego przełożonej ... podającej się na prenumeratę. W-wa 1779.

Zob. Przekłady poz. 4.

Przekłady

1. P. C. Champré: Historia bogów bajeczna przez alfabet zebrana, czyli dykcjonarzyk mitologiczny dla zrozumienia wierszopisów, rytmów, konceptów, sztuk malarskich i snycerskich ... przełożony z francuskiego napisanego od ... na ojczysty język przez... W-wa 1769. Wyd. 2: Słownik mitologiczny, czyli historia bogów bajeczna... Edycja polska druga powiększona i dokładniejsza. W-wa 1784.

F. Bentkowski (II, 603) i Jocher (nr 857) podają jeszcze za Sz. Bielskim (s. 122) tyt.: Dykcjonarz mitologiczny dla szkół ułożony przez D. Szybińskiego S.P. W-wa 1772. Estr. nie zna takiego druku.

2. Atlas dziecinny, czyli nowy sposób do nauczenia dzieci geografii... Zawierający dokładniejsze opisanie Polski i Litwy tudzież naukę o sferach... Z francuskiego przełożony, powiększony i poprawiony przez... W-wa 1772 (dwa wyd.). Fragm. przedm. przedr. Z. Florczak, L. Pszczołowska w: Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 2. W-wa 1958.

Rozdz. XVII, zawierający opis Polski, napisany samodzielnie.

3. Krótka wiadomość o znakomitszych w świecie monarchiach, starodawnych królestwach, rzeczypospolitych, tudzież o cesarzach państwa rzymskiego, jego podziale, upadku, wznowieniu na Zachodzie, powstaniu natomiast tureckiego na wschodzie ... aż do naszych czasów. Dla pożytku młodzi uczącej się zebrana przez... T. 1-2. W-wa 1772-1773. Wyd. nast.: t. 1-2. W-wa 1790; t. 2 pt. Historia o cesarzach państwa rzymskiego... W-wa 1797 (wg inform. katalogu pijarskiego); t. 1-2. Wil. 1813-1814.

Zapewne przekł. z franc.

4. W. Mignot: Historia turecka, czyli państwo ottomańskie od początku aż do pokoju belgradzkiego, zawartego w roku 1740. Napisana przez ... a przez ... na polski język z francuskiego przełożona. T. 1-5. W-wa 1779.

Zob. też Twórczość poz. 3.

5. Sztuka pisania w trzech rozdziałach, wyjęta z Encyklopedii i pożytecznymi przydatkami pomnożona. W-wa 1781. (Tablice sztychował Prixner w Warszawie). Wyd. nast. W-wa 1784.

Autorstwo przekł. Szybińskiego (może przy współpracy O. Kopczyńskiego?) suponuje Estr.

OPRACOWANIA

Matricula provinciae Polonae Scholarum Piarum 1742-1867. Rkps Arch. OO. Pijarów w Kr. nr 267 (odpis J. Buby w posiadaniu redakcji). — A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 3. Lw. 1833. — A. Jocher: Obraz bibliograficzno-historyczny literatury i nauk w Polsce. T. 1. Wil. 1840. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 24 (1867). — *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 28 (1905). — *Podręczna enc. kościelna.* T. 39/40 (1914). — A. Wojtkowski: Zagadnienie przyczyn wielkości i upadku państw i narodów w podręcznikach pijarskich XVIII w. *Kultura i literatura w dawnej Polsce.* W-wa 1968.

http://rcin.org.pl

SZYDŁOWSKI IGNACY (1793–1846)

Pseud. i krypt.: R. W.(?); Gulbi.

Poeta, tłumacz, krytyk literacki, redaktor i wydawca.

Ur. w 1793 w Hajnie (pow. borysowski); syn Józefa, proboszcza unickiego. Kształcił się w gimnazjum w Mińsku i na uniwersytecie w Wilnie. Studia ukończył ze stopniem magistra. Następnie był nauczycielem wymowy i poezji w gimnazjum w Świsłoczy (1816-1821) i w gimnazjum w Wilnie (1822-1826). Należał do najczynniejszych członków Towarzystwa Szubrawców, używał w nim pseudonimu Gulbi i pełnił „dygnitarski" urząd witajnika drugiego rzędu. W 1818-1822 prowadził redakcję *Tygodnika Wileńskiego*, był również współpracownikiem *Dziennika Wileńskiego*. W 1826-1828 pełnił obowiązki cenzora rządowego; za rektorstwa W. Pelikana (1826-1831) należał do jego najzaufańszych współpracowników. W 1835-1843 kierował redakcją *Wizerunków i Roztrząsań Naukowych* (t. 1-3 z 1835 wraz z L. Rogalskim). W ostatnich latach popadł w alkoholizm. Zmarł 12 marca (wg starego stylu: 28 lutego) 1846 w Wilnie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Szczęście i pokój. Oda pisana w czasie wojny 1812. *Dzien. Wil.* 1815 t. 2.

2. Fraszki i epigramata. *Dzien. Wil.* 1816 t. 5 s. 325-331, 428-435; 1818 t. 1 s. 414-419. Przedr. K. Bartoszewicz w: Księgi humoru polskiego. T. 3. Petersb. 1897.

3. (Wiersze szubrawskie:) Mowa Pana Gulbi witajnika drugiego rzędu w Towarzystwie Szubrawskim przy uroczystym przyjmowaniu nowego członka miana. (Powst. 1817); Mowa szubrawca pana Gulbi dygnitarza ... miana przy wprowadzeniu szubrawca Sotwarosa (Jędrzeja Śniadeckiego) w obowiązki prezydenta Szubrawców. (Powst. 1819); Wstęp do dziejów Towarzystwa Szubrawskiego. Rzecz z okoliczności przyjęcia nowego członka, miana przez... Przekład dosłowny z litewskiego. (Powst. 1819); Mowa szubrawca pana Gulbi ... miana na przyjęcie nowego członka do Towarzystwa Szubrawskiego. Z pierwodr. w *Tyg. Wil.* przedr. K. Bartoszewicz, jw. poz. 2.

4. Oda do Jana Śniadeckiego. Powst. 1819. Ogł. M. Baliński: Pamiętniki o Janie Śniadeckim. T. 2. Wil. 1865 s. 421.

5. Mowa pana Gulbi witajnika drugiego rzędu na przyjęcie nowego członka do Towarzystwa Szubrawskiego, 2-gi zwój dziuplowy. Przekład dosłowny z litewskiego. (Wil. b. r.).

6. Mowa pana Gulbi na powitanie panów Wirszajtosa i Talwasa wchodzących do Towarzystwa Szubrawców. Ogł. I. Chodźko: Pisma. Wil. 1860 s. 10.

7. Oda na pamiątkę urodzin doktora Jennera, wynalazcy wakcyny, obchodzoną przez Cesarskie Towarzystwo Medyczne Wileńskie dnia 6 maja 1820. *Dzien. Wil.* 1820 t. 2 i osob. Wil. 1820.

8. Horodnica. Oda cieniom Antoniego Tyzenhauza poświęcona. *Dzien. Wil.* 1820 t. 3 i osob. Wil. 1820.

9. Dobroczynność. Oda. *Dzieje Dobroczynności Kraj. i Zagr.* 1823 nr 1 i odb. Wil. 1823.

10. Agar na pustyni. Scena liryczna. 1830.

Inform. Estr. IV, 1966, 367.

Utwory ogł. w czasopismach i zbiorach: *Bałamut Petersb.* (1830-1832); *Dzieje Dobroczynności Kraj. i Zagr.*; *Dzien. Wil.* (1815-1823, tu m. in.: Fortuna. Apolog. 1816 t. 5); *Niezapominajki. Noworocznik na r. 1838* (tu: partie wierszowane w traktacie popularnonaukowym A. N. Kumelskiego: Wyjątek z listów do Zofii o fizyce, chemii i historii naturalnej); *Pam. Warsz.* (tu: Oda do szubrawstwa. 1818); *Tyg. Petersb.* (pod pseud.: R. W. (?), tu m. in.: rec. powieści J. I. Kraszewskiego „Kościół Święto-Michalski" i „Rok ostatni panowania Zygmunta III". 1833 s. 169, 287); *Tyg. Wil.* (1816-1822, tu m. in.: Obrzędy weselne ludu wiejskiego w powiecie borysowskim. 1819 t. 8); *Wiadomości Brukowe* (1816-1822); *Wizerunki i Roztrząsania Nauk.* (1835-1843); Wybór różnych gatunków poezji. Wil. 1818.

Parę wierszy przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

Ma być autorem recenzji „Konrada Wallenroda" A. Mickiewicza, włączonej do raportu Nowosilcowa o „Konradzie Wallenrodzie" (ogł. J. Tretiak. *Pam. Tow. Lit. im. A. Mickiewicza* R. 6 (1898); por. G. Korbut: Kto jest autorem pierwszej krytyki „Konrada Wallenroda").

http://rcin.org.pl

Przekłady

1. Q. Horatius Flaccus: Ody z Horacjusza. *Dzien. Wil.* 1816 t. 2 s. 385-391; 501-504.

2. H. F. Storch: O upadku niewoli w Europie. *Dzien. Wil.* 1818 t. 1.

Fragm. z „Cours d'économie politique". t. 5. Przekł. ros. skróc.: *Wiestnik Jewropy* 1819 nr 14.

3. J. de La Fontaine: Szewc i bankier; Kurtyzana paryska. *Dzien. Wil.* 1818 t. 1.

4. J. B. Rousseau: Oda do Fortuny. *Dzien. Wil.* 1818 t. 1.

5. N. J. L. Gilbert: Sąd ostateczny. Oda; Ułomek z listu ... posyłając przekład „Sądu ostatecznego". *Dzien. Wil.* 1819 t. 2; 1822 t. 1.

6. J. Delille: Szczęście i moralność. Z poematu „Imaginacja" pieśń VI. *Dzien. Wil.* 1821 t. 3 s. 315-330, 432-439.

7. P. D. Le Brun: Natchnienie. Oda. *Dzien. Wil.* 1822 t. 1.

8. G. R. Dierżawin: Bóg. Oda. *Dzien. Wil.* 1822 t. 1. Wyd. osob. Lw. 1830. Wyd. nast. Lw. 1846 (razem z przekł. ukraińskim i niem. innych tłumaczy).

9. L. Kamoens: Sława. Oda. *Dzien. Wil.* 1822 t. 1.

10. G. G. Byron: Kalmar i Orla. Poema Osjana. Naśladowanie. *Dzien. Wil.* 1822 t. 2. Wyd. nast. Wil. 1834 (razem z poz. 11).

11. G. G. Byron: Paryzyna. Powieść historyczna. *Dzien. Wil.* 1822 t. 3. Wyd. nast. Wil. 1834 (razem z poz. 10).

12. G. G. Byron: Giaur. Ułomki z powieści tureckiej. *Dzien. Wil.* 1822 t. 3; 1823 t. 1.

Przekł. nie ukończ.

Drobniejsze przekł. ogł. nadto w czasopismach i zbiorach (jw. Twórczość).

Prace edytorskie

1. E. Słowacki: Prawidła wymowy i poezji. Wil. 1826. Wyd. nast.: wyd. 2 Wil. 1833; wyd. 3 Wil. 1844.

2. Przykłady stylu polskiego w rozmaitych rodzajach wymowy i poezji zebrane i ułożone. T. 1: Proza. Wil. 1827.

3. F. J. Noël, F. Laplace: Lekcje łacińskie literatury i moralności, albo zbiór prozą i wierszem najpiękniejszych wyjątków z autorów łacińskich starożytnych, z rozbiorami przez Cycerona, Kwintyliana, Aula-Gelliusza, Rollina i innych ... z przekładem rozbiorów na język polski. T. 1-2. Wil. 1829.

Listy i materiały

1. Do J. Lelewela 2 listy z 1819. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 4435.

2. Opisy służby w gimnazjum w Świsłoczy i w Wilnie. Rkpsy Bibl. Czart. (Arch. Kuratorii Wil. nr 275, 276, 279-281, 283-286).

OPRACOWANIA

Archiwum filomatów. Cz. 1: Korespondencja filomatów, 1815-1823. T. 1-5. Wyd. J. Czubek. Kr. 1913. — (Przykłady stylu polskiego. Rec.). *Rozmaitości Warsz.* 1827 nr 19. — (E. Tyszkiewicz): Opisanie powiatu borysowskiego. Wil. 1847 s. 277-286. — S. Morawski: Kilka lat młodości mojej w Wilnie (1818-1825). (Powst. 1848). Wyd. A. Czartkowski, H. Mościcki. W-wa 1924; wyd. nast. (W-wa) 1959 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — P. Jankowski: Książeczka in 16° bez tytułu i nazwiska autora. Wil. 1856; przedr. *Księga pam. na uczczenie setnej rocznicy urodzin A. Mickiewicza.* T. 1. W-wa (1898) s. 77-82. — Jan ze Śliwina (A. H. Kirkor): Przechadzki po Wilnie i jego okolicach. Wil. 1858 s. 305-306. — I. Chodźko: Próby nowego dykcjonarza. Wil. 1860 s. 8-10. — M. Baliński: Pamiętniki o Janie Śniadeckim. T. 1. Wil. 1865 (1864) s. 801-802. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 24 (1867). — M. Malinowski: Księga wspomnień. (Powst. przed 1868). Wyd. J. Tretiak. T. 3. Kr. 1907 *Źródła do Dziejów Polski Porozbiorowych* s. 78-79. — O. Ślizień: Z pamiętników. (Powst. 1882). Ogł. L. Finkel. *Pam. Tow. Lit. im. A. Mickiewicza* R. 2 (1888) s. 215. — Mniemane pokrewieństwo wiersza I. Szydłowskiego z „Odą do młodości". *Kur. Poz.* 1883 nr 168. — A. E. Odyniec: Wspomnienia z przeszłości opowiadane Deotymie. W-wa 1884 s. 122 n. — W. Mickiewicz: Żywot Adama Mickiewicza. T. 1. Poz. 1890. — L. Uziębło: I. Szydłowski. *Tyg. Ilustr.* 1896 t. 2 nr 40. — G. Korbut: Kto jest autorem pierwszej krytyki „Konrada Wallenroda". *Pam. Tow. Lit. im. A. Mickiewicza* R. 6 (1898). — J. Tretiak: Młodość Mickiewicza. T. 1. Petersb. 1898 s. 68-70, 254-256. — L. Uziębło: Profesor Leon Borowski. *Księga pam. na uczczenie setnej rocznicy urodzin A. Mickiewicza.* T. 2.

http://rcin.org.pl

W-wa 1898 s. 254. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 3. Wil. 1899-1900. —

J. Bieliński: Szubrawcy w Wilnie (1817-1822). Zarys historyczny. Wil. 1910 s. 93. — H. Galle: „Szubrawcy". *Tyg. Ilustr.* 1910 t. 2 nr 48. — S. Kościałkowski: Z literatury polemiczno-sądowej XVIII w. *Ateneum Wil.* 1928 z. 15. — J. Ujejski: Dzieje polskiego mesjanizmu do powstania listopadowego włącznie. Lw. 1931. — T. Turkowski: Materiały do dziejów literatury i oświaty na Litwie i Rusi. T. 1. Wil. 1935 *Źródła i Materiały Hist. Wydz. III Tow. Przyj. Nauk w Wil.* 2 s. 293. — L. Janowski: Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego. Wyd. pod kierunkiem R. Mienickiego. Wil. 1939. — M. Straszewska: Czasopisma literackie w Królestwie Polskim w l. 1835-1848. Cz. 1. Wr. 1953 *IBL. Studia Hist. Lit.* 22. — Z. Skwarczyński: Kazimierz Kontrym; Towarzystwo Szubrawców. Dwa studia. Łódź 1961 *Łódz. Tow. Nauk. Wydz. I* 48. — Z. Skwarczyński: (Wstęp do) „Wiadomości Brukowe". Wybór artykułów. Wr. (1962) *BN* I, 178. — M. Inglot: Polskie czasopisma literackie ziem litewsko-ruskich w l. 1832-1851. (W-wa 1966). — T. Kozłowski: Polonica w czasopiśmie rosyjskim „Wiestnik Jewropy" w l. 1815-1822. Praca magisterska Uniw. Łódz. Łódź 1967 (maszynopis).

SZYLARSKI WALENTY (ok. 1735 – po 1770)

Gramatyk, teoretyk wymowy kościelnej, tłumacz.

Ur. ok. 1735 w archidiecezji lwowskiej w rodzinie szlacheckiej; syn Wawrzyńca. W 1755 uzyskał w Akademii Krakowskiej stopień bakałarza (w t. r. immatrykulowany), a w 1759 magistra nauk wyzwolonych i doktora filozofii. W 1765 uczył wymowy w kolegium kanoników regularnych w Krakowie. Na zlecenie Towarzystwa Literackiego w Polszcze Ustanowionego napisał w 1767 gramatykę języka polskiego. W t. r. współpracował z *Monitorem*. Potem przebywał we Lwowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Rhetorica ecclesiastica antiquo-nova theoretica et practica admodum reverendis dominis Instituti S. Augustini Canonicorum Reg. de Saxia professis, id temporis eloquentiae auditoribus, a ... ejusdemque paulo ante rhetorices in Collegio eorundem Canonicorum Reg. de Saxia professore, immediato Scholae SSmi Spiritus, in praesentiarum Contubernii Geloniani seniore, compendiose tradita, nunc vero insigniter aucta ac in lucem edita. Kr. 1765.

Dedyk. S. Wolskiemu.

2. Gramatyka powszechne wszystkim językom i własne polskiemu prawidła w sobie zamykająca, dla doskonalszego w polskiej mowie poloru, a tym prędszego i łatwiejszego od obojej płci młodzieży obcych języków pojęcia, z dyspozycji Prześwietnego Towarzystwa Literatów przez Mistrza ... do Collegium wezwanego ułożona. 1767. Rkps Ossol. sygn. 1866/I. Przedm. ogł. Z. Florczak, L. Pszczołowska w: Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 2. W-wa 1958.

Por. poz. 3.

3. Początki nauk dla narodowej młodzieży, to jest Gramatyka języka polskiego ucząca, a tym samym pojęcie obcych języków, jako: łacińskiego, francuskiego, niemieckiego, włoskiego i innych, ułatwiająca. Lw. 1770. Przedm. Do czytelnika przedr. Z. Florczak, L. Pszczołowska, jw. poz 2.

Jest to red. skróc. poz. 2.

Przekłady

1. Ch. Rollin: Sposób uczenia i uczenia się nauk wyzwolonych tak co się tycze umiejętności, jako też co należy do obyczajów i religii. Przez M. Karola Rollina ... francuskim językiem opisany, a przez ... ojczystą mową wyłożony. Lw. 1769. Fragm. druk. już *Monitor* 1767 nr 84-88.

OPRACOWANIA

Album studiosorum Universitatis Cracoviensis. T. 5 (1720-1780). Wyd. K. Lewicki, J. Zathey. Kr. 1956 s. 113. — J. K. Plebański: Gramatyka i gramatycy. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 10 (1862) s. 540-545. — F. M. S. (Sobieszczański). *Tamże.* T. 24 (1867). — W. Wisłocki: Nauka języka polskiego w szkołach polskich przed Kopczyńskim. *Spr. Roczne c.k. Gimn. im. Franciszka Józefa we Lw. R. szk. 1868* i odb. (Lw. 1868). — A. A. Kryński: Kwestia językowa. W-wa 1873. — W. Smoleński: Towarzystwa naukowe i literackie w Polsce w. XVIII. *Ateneum* 1887 t. 4 i odb. (W-wa 1887); przedr. w:

http://rcin.org.pl

Pisma historyczne. T. 2. Kr. 1901 s. 34. — B. Bieńkowski: Gramatyka polska. *Enc. wych.* T. 5 (1901) s. 140-142. — *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 28 (1905). — P. Kopko: Krytyczny rozbiór gramatyki narodowej Onufrego Kopczyńskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 46 (1910) s. 246. — J. Łoś: Pisownia polska w przeszłości i obecnie. Kr. 1917. — M. Rudnicki: Z dziejów polskiej myśli językowej i wychowawczej. Poz. 1921 s. 19. — R. Skulski: Z dziejów polonistyki lwowskiej. *Pam. Lit.* R. 33 (1936); *Księga referatów Zjazdu Nauk. im. I. Krasickiego.* Lw. 1936 i odb. — M. Rudnicki: Językoznawstwo polskie w dobie Oświecenia. Poz. 1956 *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 17 z. 2. — Z. Florczak, L. Pszczołowska: (Przypisy do) Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 2. W-wa 1958. — J. Lubieniecka: Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych. W-wa 1960 *Monogr. z Dziejów Oświaty* 4 s. 108. — A. Koronczewski: Polska terminologia gramatyczna. Wr. 1961 *Komitet Językoznawstwa PAN. Prace Językozn.* 23.

SZYMANOWSKI JÓZEF (1748–1801)

Krypt.: J. S.

Tłumacz, poeta, krytyk literacki, prawnik.

Ur. w 1748; syn Macieja, starosty wyszogrodzkiego, później kasztelana rawskiego, i Anny z Łuszczewskich. Kształcił się w pijarskim Collegium Nobilium w Warszawie, po jego ukończeniu przebywał na dworze Czartoryskich, najpierw u Augusta Aleksandra, potem u Adama Kazimierza; uczestniczył w zebraniach literackich w Pałacu Błękitnym, następnie w obiadach czwartkowych Stanisława Augusta (od 1773 nosił tytuł jego szambelana). W 1768-1774 odbył w towarzystwie A. K. Czartoryskiego kilka podróży zagranicznych (do Rosji, Niemiec, Francji i Anglii). Od 1770 ogłaszał wiersze w *Zabawach Przyjemnych i Pożytecznych*. W 1771-1772 należał do wyłonionego spośród uczestników obiadów czwartkowych „towarzystwa przyjaciół kilku" wydających „Historię polityczną państw starożytnych" (obok A. Naruszewicza, W. Piwnickiego, W. Skrzetuskiego, M. Stadnickiego, K. Wyrwicza). Posłował na sejm 1778. W 1781–1784 był członkiem Komisji Skarbowej i Emfiteutycznej Koronnej (komisarz ze stanu rycerskiego). Po śmierci A. A. Czartoryskiego (1782) przeprowadził podział pozostawionego przez zmarłego majątku między A. K. Czartoryskiego i Elżbietę z Czartoryskich Lubomirską. Po przeniesieniu się Czartoryskich do Puław bywał tam częstym gościem.

W 1784 leczył się we Włoszech (30 listopada spotkał go w Neapolu J. U. Niemcewicz). W 1791-1792 uczestniczył w pracach powołanej (25 czerwca 1791) przez sejm deputacji do ułożenia kodeksu praw cywilnych i kryminalnych. Od jesieni 1792 do pocz. 1793 leczył się ponownie we Włoszech (przejazdem bawił w Krakowie — w lecie 1792). W czasie insurekcji kościuszkowskiej był sędzią Sądu Kryminalnego Księstwa Mazowieckiego Rady Zastępczej Tymczasowej (mianowany 22 kwietnia), a następnie zastępcą radcy Rady Najwyższej Narodowej i faktycznym kierownikiem Wydziału Sprawiedliwości (mianowany 28 maja). Od 18 do 24 czerwca, od 17 sierpnia do 2 września i od 22 do 28 października przewodniczył sesjom Rady Najwyższej Narodowej. Po upadku państwa osiadł w majątku Grądy k. Błonia, ale już w 1800, by zapewnić sobie stałą opiekę lekarską, przeniósł się do Warszawy. W listopadzie 1800 powołany do grona pierwszych członków Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Cieszył się wielkim autorytetem jako krytyk literacki i doradca. Zmarł 15 lutego 1801 w Warszawie (pochowany na cmentarzu kościoła Św. Krzyża).

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiersze różne. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1-3. Pierwodr. wierszy: Ismena i Koryl. Pasterka (na wzór p. Fontenelle), Sielanka, Kaimek. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1770 t. 1 cz. 2 i wyd. nast., 1775 t. 11 cz. 2, 1776 t. 14 cz. 2. Kilka

http://rcin.org.pl

piosenek włączył F. D. Kniaźnin do swojej sielanki scenicznej „Troiste wesele", powst. w 1783-1785, wyd. w: Poezje. T. 3. W-wa 1788.

Kilka utworów przedr. w antologiach: Piosnki i arie z różnych operów i komedii. W-wa 1799; W. Borowy: Od Kochanowskiego do Staffa. Lw. 1930, wyd. 3 W-wa 1958; J. Kott: Poezja polskiego Oświecenia. W-wa 1954, wyd. 2 W-wa 1956.

Zbiór ogł. wierszy Szymanowskiego, pomnożony o 2 utwory nie druk., zachowany w bezimiennym rkpsie Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 435/I), pt. Pieśni i wiersze różne.

W niektórych rkpsach pod nazwiskiem Szymanowskiego zapisano wiersze ogł. pod nazwiskami innych poetów, np. „Próżność świata" (inny tyt.: Do Stanisława) w pismach T. K. Węgierskiego, „Do Kossowskiej w tańcu" w pismach S. Trembeckiego.

2. O zwierzchności krajowej w Atenach. W zbiorze: Historia polityczna państw starożytnych od pewnego towarzystwa napisana. T. 1. W-wa (1771-) 1772 s. 316-380.

Rozpr. podpisana krypt. J.S.

3. Listy o guście, czyli o smaku (dwa). W: Listy krytyczne (dod. do) A. K. Czartoryski: Kawa. Komedia w 1 akcie. W-wa 1779. Przedr.: zob. Wyd. zbior. poz. 1, 2; I. Szydłowski w: Przykłady stylu polskiego. T. 1. Wil. 1827; Wyd. zbior. poz. 3. Z. Florczak, L. Pszczołowska w: Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 1. W-wa 1958.

4. Myśli o podziale księgi II-ej, czytane na sesji czwartej (deputacji do ułożenia kodeksu praw cywilnych i kryminalnych) w dniu 12 października 1791. Z odpisów Bibl. PAN Kr. sygn. 180 k. 4-8, 185 k. 4-7 ogł. S. Borowski: Kodeks Stanisława Augusta. Zbiór dokumentów. W-wa 1938 s. 185-188.

5. Uwagi do projektu trybunałów w trzech prowincjach, czytane na sesji czternastej (deputacji do ułożenia kodeksu praw cywilnych i kryminalnych) dnia 3 stycznia 1792. Z autografu Ossol. sygn. 1779/III s. 193-195 ogł. S. Borowski, jw. s. 295-296.

6. Myśli do prospektu prawa kryminalnego odczytane na sesji dwudziestej piątej dnia 14 marca 1792. Z odpisu Ossol. sygn. 1779/III s. 101-114 ogł.: W. Ostrożyński. *Rozpr. i Spr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 25 (1891) s. 170-181; S. Borowski, jw. poz. 4 s. 189-198.

Autograf w Bibl. Czart. sygn. 1181 s. 81-90, odpis w Bibl. PAN Kr. sygn. 185 k. 94-103.

Prospekt pisany pod wpływem G. Filangieriego i C. Beccarii.

7. Myśli do prospektu procesu kryminalnego. (Cz. 2 poz. 6). Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 (pt. O procesie kryminalnym). Wyd. nast. (z odpisu Ossol. sygn. 1779/III s. 117-124) ogł.: W. Ostrożyński, jw. s. 206-213; S. Borowski, jw. poz. 4 s. 204-211.

Autograf Bibl. Czart. sygn. 1181 s. 91-96.

8. Wyprawa na wojaż. Dzieło pogrobowe. W-wa 1801. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1, 3. (Prozą).

Wg F. K. Dmochowskiego pozostawił też dwie pieśni nie ukończ. poematu sentymentalnego.

Utwory podpisane nazwiskiem Szymanowskiego zachowane m. in. w rkpsach: Bibl. PAN Kr. sygn. 615, 2059, 2162, 2202; Ossol. (Zbiory Pawlikowskich sygn. 257).

P r z e k ł a d y

1. J. B. de La Curne (de Ste Palaye): Pamiętniki o dawnym rycerstwie zważanym jako ustanowienie polityczne i żołnierskie. Po francusku przez ... napisane, a teraz na polski wyłożone język. W-wa 1772; toż pt.: Wiadomości historyczne o dawnym rycerstwie... W-wa 1772.

Tłumacz nie podpisany, inform. T. Czacki.

2. Voltaire: Zadyg albo przeznaczenie. Historia wschodnia z francuskiego na polski wyłożona język roku 1773. (Królewiec) 1773. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1, 3.

Wyd. (o tekście przekładu nieznacznie zmien.) pt. Historia wschodnia o Zadigu. Grodno 1776; Wr. 1786; Wr. 1790; W-wa 1811.

Wszystkie wyd. z XVIII w. nie ujawniają nazwiska tłumacza; pod wyd. z 1811 figuruje nazwisko T. K. Węgierskiego (!). Wyd. 1 Estr. (XXXIII. 1939, 311) pomyłkowo datował na 1775.

3. Ch. Montesquieu: Świątynia Wenery w Knidos. W-wa 1778 (dwa wyd. tyt.). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1; W-wa 1805; Parma 1807 (wyd. luksusowe ogł. staraniem J. F. Tarnowskiego); zob. Wyd. zbior. poz. 2, 3.

Fragm. pieśni 1 przedr. I. Krasicki w: O rymotwórstwie i rymotwórcach. *Co tydzień* 1798-1799 i wyd. nast.

Przekł. wierszem (wg przeróbki wierszem Ch.P. Colardeau?). Z przedm.: Tłumacz do czytelnika.

http://rcin.org.pl

Wydania zbiorowe

1. Wierszem i prozą pisma różne. W-wa 1803. Wyd. w: Pisma rozmaite współczesnych wierszem i prozą. T. 1. Edycja T. Mostowskiego. W-wa 1803 *Wybór Pisarzów Pol.*

Zawartość: S. K. Potocki: Opis życia i prac uczonych J. Szymanowskiego; Przekłady poz. 3; Twórczość poz. 1, 3; Przekłady poz. 2; Twórczość poz. 7, 8.

2. Poezje... Wil. 1822.

Zawartość: S. K. Potocki, jw. poz. 1; Przekłady poz. 3; Twórczość poz. 1, 3.

3. Pisma... Wyd. nowe J. N. Bobrowicza. Lipsk 1836 *Bibl. Kieszonkowa Klasyków Pol.* 26.

Zawartość: (K. Tańska-Hoffmanowa): Wiadomość o życiu J. Szymanowskiego; Twórczość poz. 1; Przekłady poz. 3; Twórczość poz. 3; Przekłady poz. 2; Twórczość poz. 8.

Listy

1. Do Stanisława Augusta w zbiorze z 1774-1792. Rkps Bibl. Czart. sygn. 736.

2. Do I. Czartoryskiej z 1786-1801. Rkps jw. sygn. III1961.

3. Fragm. listów z 1792-1801 przytacza K. Tańska (Hoffmanowa). *Rozrywki dla Dzieci* t. 5 (1826) nr 25, toż wyd. 2 1828.

4. Do T. Kościuszki z 1 września 1794. Rkps Bibl. Nar. (BOZ sygn. 2036 t. 4).

Listy zachowane też w prywatnym zbiorze rodziny w W-wie.

OPRACOWANIA

J. B. Dubois: (Rec. „Świątyni Wenery"). *Journal Littéraire de Varsovie* 1778 marzec. — A. K. Czartoryski: (Dedykacja do J. Szymanowskiego w) Kawa. W-wa 1779; przedr. w: Komedie. (W-wa) 1955 *Teatr Pol. Oświecenia.* — Akty powstania Kościuszki. T. 1-3. Wyd. Sz. Askenazy, W. Dzwonkowski, E. Kipa, R. Morcinek. Kr. 1918—Wr. 1955. — *Gaz. Wolna Warsz.* 1794 nr 11, 12, 14, 29 (dod.), 30 (dod.), 37, 46, 49 (o działalności Szymanowskiego w czasie insurekcji). — *Gaz. Warsz.* 1800 nr 59 (dod.) (o obecności Szymanowskiego na popisie uczniów pijarskich). — T. Czacki: O litewskich i polskich prawach. T. 2. W-wa 1801 s. 244. — F. K. Dmochowski: J. Szymanowski. *Nowy Pam. Warsz.* t. 1 (1801); przedr. w: Pisma rozmaite. T. 2. W-wa 1826 (pt. Wiadomość o życiu i pismach J. Szymanowskiego). — (Nekrolog). *Gaz. Warsz.* 1801 nr 14 (dod.). — S. K. Potocki: Pochwała J. Szymanowskiego. Dnia 9 maja 1801 r. *Nowy Pam. Warsz.* t. 2 (1801); *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 1 (1802) i osob. (W-wa 1801); przedr. w: J. Szymanowskiego Wierszem i prozą pisma różne. W-wa 1803; Pochwały, mowy i rozprawy. T. 1. W-wa 1816; Poezje J. Szymanowskiego. Wil. 1822; *Polska krytyka literacka (1800--1918).* Materiały. T. 1. W-wa 1959. — A. K. Czartoryski: Myśli o pismach polskich z uwagami nad sposobem pisania w rozmaitych materiach. Wil. 1801(1810); wyd. nast. Kr. 1860 *Bibl. Pol.* 10-11. — A. Feliński: O wierszowaniu. W: Dzieła. T. 2. Wr. 1840 s. 218-219. — K. Brodziński: O klasyczności i romantyczności, tudzież o duchu poezji polskiej. *Pam. Warsz.* t. 10 (1818) i wyd. nast. — K. Brodziński: Literatura polska. (Powst. 1822-1823). Wyd. w: Pisma. T. 4. Poz. 1872 s. 395-402 i wyd. nast. — K. Tańska (Hoffmanowa): Wiadomość o życiu J. Szymanowskiego. *Rozrywki dla Dzieci* t. 5 (1826) nr 25, toż wyd. 2 1828; wyd. nast. w: Pisma. T. 10. W-wa 1859; Dzieła. T. 6. W-wa 1875; przedr. skróc. w: Pisma J. Szymanowskiego. Lipsk 1836 *Bibl. Kieszonkowa Klasyków Pol.* 26. — A. Magier: Estetyka miasta stołecznego Warszawy. (Ukończ. ok. 1833). Wyd. H. Szwankowska, komentarz hist.-lit. oprac. J. W. Gomulicki. Wr. 1963. — J. U. Niemcewicz: Pamiętniki czasów moich. (Powst. 1834-1838). T. 1. Wyd. J. Dihm. (W-wa) 1957 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* —

K. W. Wójcicki: Życiorysy znakomitych ludzi. T. 2. W-wa 1851. — K. W. Wójcicki: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 3. W-wa 1858. — K. W. Wójcicki: J. Szymanowski. *Tyg. Ilustr.* 1862 t. 1 nr 120. — K. W. Wójcicki. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 24 (1867). — L. Dębicki: Puławy. T. 1, 4. Lw. 1887--1888. — W. Smoleński: Towarzystwa naukowe i literackie w Polsce XVIII w. *Ateneum* 1887 t. 3 i odb. (W-wa 1887); przedr. w: Pisma historyczne. T. 2. Kr. 1901 s. 47-48. — L. Dębicki: Poeci w Puławach. *Gaz. Lw.* 1888; *Tyg. Ilustr.* 1889 t. 13 nr 321; toż w maszynopisie Ossol.: Puławy. T. 5. — E. Krzymuski: J. Szymanowski. Przyczynek do reformy prawa i procesu karnego w Polsce w końcu XVIII w. *Bibl. Warsz.* 1891 t. 4 i odb. (W-wa 1891). — W. Ostrożyński: Ostatni projekt reformy prawa i procesu karnego w Polsce. *Rozpr. i Spr. AU Wydz. Hist.-Filoz.* t. 25 (1891). — T. Korzon: Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta. T. 4. Wyd. 2. Kr. 1897. — T. Grabowski: Ludwik Osiński i ówczesna krytyka literacka. Kr. 1901 s. 48. — A. Kraushar: Tow. Warsz.

http://rcin.org.pl

Przyj. Nauk. T. 1. Kr. 1900. — P. Chmielowski: Dzieje krytyki literackiej w Polsce. W-wa 1902. — W. Jankowski: Pierwiastek ludowy w poezji F. D. Kniaźnina. *Lud* 1902. —

W. Smoleński: Monteskiusz w Polsce w. XVIII. W-wa 1927. — M. Szyjkowski: Polská účast w českém národním obrození. Cz. 1. Praga 1931. — M. Szyjkowski: Julian Ursyn Niemcewicz w Czechach. *Przegl. Współcz.* t. 52 (1935) nr 155; przedr. w: Polskie peregrynacje do Pragi i Karlowych Warów. Od Augusta Mocnego do Adama Mickiewicza. Bydg. 1936. — W. Borowy: O poezji polskiej w w. XVIII. Kr. 1948. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — Z. Zdrójkowski: Tomasz Kuźmirski, nieznany osiemnastowieczny polski prawnik humanitarysta, i jego pisma na tle współczesnej literatury humanitarnej. *Czasopismo Prawno-Hist.* R. 7 (1955) z. 2 s. 143-144, 160. — S. Pietraszko: (Wstęp do) F. K. Dmochowski: Sztuka rymotwórcza. Wr. (1956) *BN* I, 158. — Z. Libera: Z problemów sentymentalizmu w literaturze polskiej. *Z polskich studiów slawistycznych.* T. 2. W-wa 1958. — E. Aleksandrowska: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770-1777. Monografia bibliograficzna. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9. — M. Piszczkowski: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 1. Kr. 1960 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 6. — J. Platt: Tadeusz Mostowski jako wydawca. Z problemów polskich Didotów. *Ze skarbca kultury* 1960 z. 1 (12) s. 77. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — A. Aleksandrowicz: Puławy — środowisko kulturalne i literackie (w. XVIII-XIX). *Puławy. Materiały sesji popularnonaukowej Prezydium Miej. Rady Nar. w Puławach.* Lubl. 1964. — T. Kostkiewiczowa: Model liryki sentymentalnej w twórczości Franciszka Karpińskiego. Wr. 1964 *Z Dziejów Form Artystycznych w Lit. Pol.* 2. — B. Leśnodorski: Beccaria w Polsce XVIII w. *Nauka Pol.* R. 13 (1965) nr 3 s. 57-58. — Z. Kaczmarczyk, B. Leśnodorski: Historia państwa i prawa Polski. T. 2. (Pod red. J. Bardacha). Wyd. 2 uzup. i popr. W-wa 1966. — S. Pietraszko: Doktryna literacka polskiego klasycyzmu. Wr. 1966 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 4.

SZYMAŃSKI STANISŁAW (1752– po 1809)

Krypt.: S. S.

Dramatopisarz, tłumacz, redaktor.

Ur. 22 maja 1752 w Warszawie; syn Stanisława, gminnego Starej Warszawy, i nie znanej z nazwiska rodowego Marianny. Od 1759 uczył się w szkołach jezuickich. 7 września 1767 wstąpił do jezuitów. Nowicjat odbył w Łomży (1767/68-1768/69), po czym studiował retorykę w seminarium zakonnym w Słucku (1769/70) oraz filozofię i matematykę w Połocku (1770/71-1772/73). Kasata zakonu zastała go w Drohiczynie, gdzie rozpoczął jesienią pracę nauczycielską. W 1774-1776 uczył w szkołach publicznych warszawskich i w domach prywatnych, od jesieni 1776 do 1778 — w szkołach płockich. W 1778-1780 — zatrudniony przy opracowywaniu diariusza sejmowego, równocześnie guwerner Idziego Hylzena, starościca marienhawskiego. W 1780-1788 udzielał lekcji prywatnych i zajmował się działalnością edytorską i przekładową, równocześnie był korektorem *Gazety Warszawskiej* S. Łuskiny. W 1788-1790 — powtórnie zatrudniony przy opracowywaniu diariusza sejmowego. W 1790/91 — guwerner Feliksa Czackiego, podczaszyca koronnego; w 1791-1792 (do 5 sierpnia) — redaktor techniczny *Gazety Narodowej i Obcej* i zarządca drukarni. Od jesieni 1792 do 1799 przebywał poza Warszawą (w Kaliszu, Wrocławiu, Dreźnie, Lipsku, Poznaniu i Krakowie); po powrocie aż do 1802 pracował jako tłumacz w redakcji *Gazety Warszawskiej*, pracę tę wykonywał również w 1808-1809. W 1807-1808 udzielał oficerom napoleońskim lekcji języka polskiego. W 1809 na skutek choroby i pożaru pałacu Platerowskiego, w którym mieszkał, znalazł się bez środków do życia. W 1794 używał tytułu „konsyliarza JKMci". Dalsze losy nie znane.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Zośka albo wiejskie zaloty. Opera nowa w 1 akcie przez S. S. Wyst. W-wa 1779. Wyd. W-wa 1780. Wyd. nast.: Lipsk 1784; W-wa 1784. Fragm. w: Piosnki i arie z różnych operów i komedii zebrane. W-wa 1801. Muzyka: M. Kamieński.

Autorstwo przypisywane tradycyjnie, potwierdzone not. *Gaz. Warsz.* 1805 nr 39 dod. Kwestionowały je prace E. Pietraszki i S. Ozimka; sam Szymański nie zapisał tego tytułu (jak również przypisywanego mu przekł. „Listów" Gellerta) w dokładnym rejestrze swojej twórczości literackiej (zob. Materiały poz. 3).

2. Pamiętnikowi Historycznemu i Politycznemu Warszawskiemu pro memoria. Cz. 1. W-wa 1783; cz. 2-3. W-wa 1785.

Polemika przyznawana tradycyjnie K. Wyrwiczowi; wg Szymańskiego był on jej współautorem (inform. Materiały poz. 3).

3. Uwagi w powszechności o stylu listownym ... i drobne przestrogi względem formalności w pisaniu. Wyd. zob. Prace edytorskie poz. 1. Fragm. przedr. Z. Florczak, L. Pszczołowska w: Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 1. W-wa 1958.

Przekłady

1. J. Ballexserd: Dysertacja na to pytanie: jakie są przedniejsze przyczyny śmierci tak wielkiej liczby dzieci i jakie są najskuteczniejsze sposoby do ocalenia ich życia. W-wa 1785.

2. J. Ch. Delaveaux: Nocy wiejskie pana De La Veaux z francuskiego. W-wa 1785. Wyd. nast.: W-wa 1788; Lipsk (Kr.) 1808.

3. F. Curtius: Przepisy dietetyczne, czyli reguły zachowania się w czerstwym zdrowiu i przedłużeniu życia. Cz. 1-2. W-wa 1785-1786.

4. Magazyn anektotów, czyli zbiór rozmaitych powieści, awantur, przypadków, ucinków żartobliwych, dowcipnych, ciekawych, historycznych, moralnych, satyrycznych, tragicznych, komicznych etc., etc. Ku rozrywce umysłu i zabawie w posiedzeniach. Przez S. S. T. 1-3. W-wa 1786; t. 4. W-wa 1787. Wyd. nast. t. 1-4: W-wa 1787-1788; W-wa 1793.

Opis wydań u Estr. XXX (1934) 337 — błędny. Dalsze tomiki „Magazynu" przygotowane do edycji w rkpsie zaginęły (inform. Materiały poz. 3).

Treść „Magazynu" nieoryginalna, przy niektórych tytułach podane określenia: „z angielskiego", „z francuskiego", „z arabskiego" itp. Każdy tom zakończony dłuższym wierszem.

5. C. Marolles: Kazanie przeciwko czytaniu ksiąg bezbożnych i uwłoczących religii, napisane po francusku przez... Przełożone na polski język przez... J. P. Ogińskiej kasztelanowej wileńskiej nakładem do publicznej wiadomości podane. W-wa 1786.

6. K. Wyrwicz: Historia powszechna skrócona. T. 1: W którym się zamyka historia ludu Bożego od stworzenia świata do zburzenia od Rzymian kościoła jerozolimskiego. W-wa 1787. Wyd. nast. W-wa 1793.

Z przedm. tłumacza. Dedyk. A. Okęckiemu. Przekł. popr. i uzup. przez autora. Rozpoczęty ed. przekładu „Historii powszechnej" zaginął w rkpsie (inform. Materiały poz. 3).

7. F. Tott: Opisy Turków i Tatarów ... z francuskiego języka przełożone. T. 1-2. W-wa 1789-1790. Wyd. nast. (tyt.): W-wa 1791.

Przekł. t. 3 przygot. do druku zaginął w rkpsie (inform. Materiały poz. 3).

8. J. H. Campe: Zbiór podróży ważnych i ciekawych, dla nauki i zabawy młodych tłumaczony z Zbioru podróży pana Campe i innych. T. 1. Kr. 1794.

Dalsze tomiki zaginione w rkpsie (inform. Materiały poz. 3).

9. Teofrast—J. de La Bruyère: Charaktery, z przystosowaniem do ówczesnych charakterów polskich. Rkps nie ukończ. przekładu zaginął.

Inform. Materiały poz. 3.

10. J. A. Komenský: Orbis pictus (przekł. na język polski). Rkps nie ukończ. przekładu zaginął.

Por. Prace edytorskie poz. 3. Inform. jw.

11. Opis galerii obrazów w Dreźnie. Tłumaczenie z francuskiego na polskie. Rkps nie ukończ. przekładu zaginął.

Inform. jw.

12. Opis skarbca w Dreźnie zwanego Grüne Gewölbe. Tłumaczenie z francuskiego na polskie. Rkps nie ukończ. przekładu zaginął.

Inform. jw.

13. O chorobach nóg, a w szczególności o nagniotkach, odciskach itd. Rkps nie ukończ. przekładu zaginął.

Inform. jw.

Zob. nadto Prace edytorskie poz. 1; Stawski S., Przekłady poz. 3.

Prace edytorskie

1. Wzory biletów, listów i memoriałów z przydatkiem uwag w powszechności o stylu listownym ... i drobnych prze-

http://rcin.org.pl

stróg względem formalności w pisaniu. Zebrane i podane przez S. S. W-wa 1784. Wyd. nast.: W-wa 1790; wyd. 3 poszerz. t. 1. W-wa 1797, t. 2. W-wa 1795.

Wyd. 1 dedyk. I. Burzyńskiemu. Materiał egzemplifikacyjny w większości tłumaczony.

2. Magazyn anektotów, czyli zbiór rozmaitych powieści... T. 1-4. W-wa 1786-1787. Wyd. nast.: W-wa 1787-1788; W-wa 1793.

Zob. Przekłady poz. 4.

3. J. A. Komenský: Orbis pictus ... z poprawkami i dodatkiem języka polskiego przerobiony i przygotowany, z zamiarem dodania języka rosyjskiego, czeskiego i węgierskiego do jego edycji w Dreźnie z angielskim językiem. Rkps nie ukończ. zaginął.

Zob. Przekłady poz. 10.

Nadto przygotowywał wraz z K. Wyrwiczem nowe wyd. „Geografii powszechnej" Wyrwicza (inform. Materiały poz. 3).

Materiały

1. Odpowiedź pierwsza na zarzuty i pisma ze strony autora i edytora Kalendarzyka Narodowego i Obcego przeciwko Gazecie Narodowej i Obcej oraz jej redaktorowi. (W-wa 27 lutego 1792). B. m. r.

2. Odezwa w odpowiedzi na zaczepkę Łuskinie. B. m. (1792).

Dołączona do *Gaz. Nar. i Obcej* 1792 z 28 sierpnia.

3. Prośba S. Szymańskiego do „litościwych przyjaciół nauk", po 16 września 1809, do tego dołączone: Osnowa życia S. Szymańskiego; Książki wydane przez S. Szymańskiego; Dzieła S. Szymańskiego, rozpoczęte i w rękopismach zatracone podczas turniejów krajowych. Z autografu Bibl. Akad. Nauk USRR w Kijowie (Arch. Chreptowiczów sygn. 16079) ogł. J. Platt: Żywot chudego literata. Materiały do życia i twórczości S. Szymańskiego. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia, 3. Wr. 1969 *Arch. Lit.* 13.

OPRACOWANIA

Teatr polski w Warszawie. *Gaz. Warsz.* 1805 nr 39 dod. — F. K. Dmochowski: Pisma rozmaite. T. 2. W-wa 1826 s. 198. — A. Wejnert: Stuletni jubileusz pierwszej opery polskiej. *Bibl. Warsz.* 1878 t. 4. — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce w. XVIII. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — A. Poliński: Dzieje muzyki polskiej w zarysie. Lw. (1907) s. 171, 174. — W. Smoleński: Publicyści anonimowi z końca w. XVIII. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) i odb. (W-wa 1912). — W. Smoleński: Mieszczaństwo warszawskie w końcu w. XVIII. W-wa 1917. — W. Bruchnalski: Epistulografia. *Dzieje literatury pięknej w Polsce. AU.* Cz. 2. Kr. 1918. — L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. — L. Galle: Wojciech Bogusławski i repertuar teatru polskiego w pierwszym okresie jego działalności. (Do r. 1794). W-wa 1925. — J. Dihm: Niemcewicz jako polityk i publicysta w czasie Sejmu Czteroletniego. Kr. 1928 *Prace Hist.-Lit.* 29. — M. Chybiński: Muzyka polska w rozwoju historycznym. Cz. 2. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 2. W-wa (1930) i odb.; wyd. nast. Kr. 1951. — I. Turowska-Barowa: Echa orientalne w literaturze stanisławowskiej. *Prace historycznoliterackie. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego.* Kr. 1936. — K. Zbyszewski: Niemcewicz od przodu i tyłu. W-wa 1939 s. 167, 257. —

M. Piszczkowski: Kwestia chłopska i chłopi w teatrze polskiego Oświecenia. *Pam. Teatr.* 1952 z. 2/3. — A. Goriaczko: Gazeta Narodowa i Obca. Wr. 1953 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 12. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — E. Pietraszko: S. Szymański — redaktor „Gazety Narodowej i Obcej". Praca magisterska Uniw. Wr. Wr. 1954. (Maszynopis Bibl. Katedry Historii Literatury Polskiej Uniw. Wr. sygn. 86). — J. Prosnak: Kultura muzyczna Warszawy XVIII w. Kr. 1955 *Studia i Materiały do Dziejów Muzyki Pol.* 2. — S. Ozimek: Udział „Monitora" w kształtowaniu Teatru Narodowego (1765-1785). Wr. 1957 *Studia z Dziejów Teatru w Pol.* 2. [Rec.: J. Jackl. *Pam. Teatr.* 1960 z. 1]. — J. Łojek: „Gazeta Warszawska" ks. Łuskiny (1774-1793). W-wa 1959 s. 36, 152. — A. Papierzowa: Libretta oper polskich z l. 1800-1830. Kr. 1959. — M. Piszczkowski: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 1. Kr. 1960 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 6. — J. Platt: Tadeusz Mostowski jako wydawca. Z problemów „polskich Didotów". *Ze skarbca kultury* 1960 z. 1 s. 77. — W. Gielżyński: Prasa warszawska 1661-1914. W-wa 1962. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — A. Nowak-Romanowicz: Muzyka polskiego O-

http://rcin.org.pl

świecenia i wczesnego Romantyzmu. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej*. T. 2: Od Oświecenia do Młodej Polski. (Kr. 1966). — J. Platt: Żywot chudego literata. Materiały do życia i twórczości S. Szymańskiego. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia, 3. Wr. 1969 *Arch. Lit.* 13.

Ś

ŚLIWICKI PIOTR HIACYNT (JACEK) (1705—1774)

Kaznodzieja, biograf, tłumacz.

Ur. 3 lipca 1705 w diecezji poznańskiej; syn Jana, podczaszego chełmińskiego i pisarza skarbu koronnego. 15 stycznia 1721 wstąpił do seminarium internum Zgromadzenia Ks. Ks. Misjonarzy przy kościele Św. Krzyża w Warszawie. Śluby zakonne złożył 4 czerwca 1723. Po ukończeniu seminarium i uzyskaniu święceń kapłańskich był w 1728-1733 profesorem filozofii i teologii w tejże uczelni. W 1737 wyjechał jako prokurator Zgromadzenia do Rzymu, Niemiec i Francji. Po powrocie do Warszawy w 1739 — wybrany na urząd wizytatora generalnego zakonnej prowincji polskiej (był nim do śmierci) i mianowany proboszczem kościoła Św. Krzyża. Słynął jako kaznodzieja, był spowiednikiem Augusta III i Stanisława Augusta oraz cenzorem książek o treści duchownej. Przyjaźnił się z S. Konarskim i współdziałał z nim w dziele reformy szkolnictwa (reformował seminaria misjonarskie), związany był też z J. A. Załuskim. Uczestnik obiadów czwartkowych Stanisława Augusta i zwolennik filozofii recentiorum. Zmarł 5 maja 1774 w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kazania w języku francuskim z 1729-1745. Rkps Arch. Prowincjalne Misjonarzy w Kr. sygn. tymczasowa 56.

2. Kazanie na pogrzebie ... Pawła Karola ... Sanguszka, marszałka wielkiego W.X. Lit. Przez ... miane w Lublinie dnia 25 maja Roku Pańskiego 1751. W: X. P. G. (Giżycki) S. J.: Bieg życia chwalebny ... Karola ... Sanguszka, marszałka wielkiego W. X. L.... Lubl. 1751 i osob. b.m. (1751).

3. Kazanie miane w kaplicy Collegii Nobilium Scholarum Piarum w Warszawie w niedzielę pierwszą po Trzech Królach roku 1757, przez ... B.m. (1757).

4. Opis własnoręczny ... ostatnich momentów Imć Króla (Augusta III). Powst. 1763. Rkps Arch. Prowincjalne Misjonarzy w Kr. sygn. P. I. 32.

W tymże zbiorze rękopiśmiennym zawarte także inne pisma Śliwickiego.

5. Kazanie w dzień ustanowienia orderu Ś. Stanisława dnia 8 maja 1765 r. W-wa 1765.

6. Opisanie pobożnego życia i przykładnego zgonu X. Gabriela Baudouin misjonarza, założyciela Szpitala Głównego w Warszawie pt. Dzieciątka Jezus, który d. 10 lutego 1768 r. umarł. B.m. (1768). Wyd. nast.: z rkpsu listu do ks. Narzymskiego ogł. A. Korniłowicz: Misjonarz ks. Gabriel Baudouin. *Tyg. Petersb.* cz. 16 (1837) nr 88.

7. Kazania. Rkps Arch. Prowincjalne Misjonarzy w Kr. sygn. P I 13.

Przekłady

1. G. Noiret: Krótkie zebranie życia bł. Wincentego a Paulo. W-wa 1729.

Tłumacza rozwiązuje Estr. XXIII, 1910, 169 za J. A. Janockim.

Listy

1. Do J. A. Załuskiego z 1735, 1736, 1744-1746, 1748, 1762 i b.d. Rkpsy Bibl. Nar. sygn. 3235, 3236, 3244-3246, 3248, 3262. Listy i regesty z listów z 1735-1736 ogł. B. S. Kupść, K. Muszyńska w: Korespondencja Józefa Andrzeja Załuskiego 1724-1736. Wr. 1967 *PAN. Źródła do Dziejów Nauki i Techniki* 5.

2. Do ks. Calmeta z 3 lutego 1745. Ogł. ks. Calmet w: Dissertations sur les appa-

http://rcin.org.pl

ritions des anges, des démons et des esprits. Paryż 1746.

3. Do Józefa Sapiehy z 1749. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6147 IV t. 14 k. 164-165.

OPRACOWANIA

J.D.A. Janocki: Polonia litterata nostri temporis. Cz. 1. Wr. 1750 s. 77. — J.D.A. Janocki: Lexicon derer itztlebenden Gelehrten in Polen. T. 1. Wr. 1755 s. 154-158. — W. Mitzler de Kolof. *Acta Litteraria* 1755 trimestre 2 s. 135. — Katalogi Zgromadzenia Ks. Ks. Misjonarzy. Rkpsy Arch. Prowincjalne Misjonarzy sygn. P I 16, P VI 20, P VI 41. — Vita ARD. P. H. Śliwicki visitatoris Congregationis Missionis. Rkps jw. sygn. P VI 4 s. 203-225. — A. Naruszewicz: Życiorysy sławnych Polaków. (Powst. 1780-1781). Rkps Bibl. Czart. sygn. 1748, odpis Ossol. sygn. 608/I. — Stanisław August Poniatowski: Pamiętniki. T. 1 cz. 1. W-wa 1915. — F. N. Golański: Pamiątka Tomasza Husarzewskiego ... i Franciszka Smuglewicza... Wil. 1808 s. 54. — A. Magier: Estetyka miasta stołecznego Warszawy. (Ukończ. ok. 1833). Wyd. H. Szwankowska, komentarz hist.-lit. oprac. J. W. Gomulicki. Wr. 1963. — G. J. Jahołowski: P. H. Śliwicki. W: K. W. Wójcicki: Życiorysy znakomitych ludzi. T. 2. W-wa 1851. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 23 (1866). — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce w. XVIII. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — H. Ł. (Łopaciński). *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 25 (1902). — *Podręczna enc. kościelna.* T. 35/36 (1912). — S. Konopczyński: Stanisław Konarski. W-wa 1926. — L. Chmaj: (Komentarz do) Historia Domus Varsaviensis Scholarum Piarum. Wr. 1959 *PAN. Arch. Dziejów Oświaty* 1. — R. Wołoszyński: Ignacy Krasicki. Utopia i rzeczywistość. Wr. 1970 (w druku).

ŚNIADECKI JAN CHRZCICIEL WŁADYSŁAW (1756–1830)

Pseud. i krypt.: J. S.; Krytykiełło Zachariasz; Przemyślanka; Szczeropolski Zygmunt.

Matematyk, astronom, geograf, filozof, pedagog, krytyk literacki i teoretyk języka, autor kalendarzy, poeta.

Ur. 29 sierpnia 1756 w Żninie (pow. kcyński, woj. gnieźnieńskie) w rodzinie mieszczańskiej pochodzenia szlacheckiego (h. Leliwa); syn Andrzeja, miejscowego piwowara i rolnika, pełniącego też w różnych latach urzędy wójta, ławnika, starszego cechu piwowarów i burmistrza, oraz Franciszki z Giszczyńskich; brat Jędrzeja. Uczył się w szkółce parafialnej w Żninie; w Kolegium Lubrańskiego w Poznaniu (1764/65-1771/72) — uczęszczając też na publiczne wykłady fizyki eksperymentalnej J. Rogalińskiego, profesora kolegium jezuickiego; wreszcie — w Akademii Krakowskiej (1772/73-1774/75), mieszkał w Bursie Jerozolimskiej. W październiku 1772 uzyskał bakalaureat, a 31 marca 1775 — magisterium nauk wyzwolonych i doktorat filozofii. W 1776/77 — profesor (extraneus) algebry w Akademii; w 1777/78 — profesor klasy VI świeżo zreformowanych Szkół Nowodworskich (=Władysławowskich, wykładał w języku polskim ekonomię, logikę, mechanikę, hydrostatykę, hydraulikę i naukę o zachowaniu zdrowia), został też członkiem Oratorium uczelni (do 1786).

We wrześniu 1778, przy finansowym poparciu rektora A. Żołędziowskiego i H. Kołłątaja, wyjechał na studia zagraniczne do Getyngi (do października 1779), Leydy, Utrechtu i paryskiego Collège de France (od stycznia 1780 do lata 1781). Studiował matematykę, fizykę, chemię, historię naturalną, architekturę, języki i literaturę. Uczyli go m. in. A. Kästner, K. L. Hennert, J. A. Cousin, P. S. La Place i J. Delille, z którym zawarł bliższą znajomość prywatną. Do kraju wrócił przez Wiedeń we wrześniu 1781, wezwany przez Komisję Edukacji Narodowej do objęcia katedry matematyki wyższej i astronomii w Szkole Głównej Koronnej. Wykłady z matematyki rozpoczął 9 listopada 1781, z astronomii 30 września 1782. Był pierwszym w tej uczelni wykładowcą tych przedmiotów w języku polskim. W czasie sporu H. Kołłątaja z biskupem K. Sołtykiem popierał Kołłątaja. Należał do Kolegium Fizycznego, wraz z jego prezesem, J. Jaśkiewiczem,

http://rcin.org.pl

pracował nad ułożeniem ustaw Kolegium. W maju 1782 został nadto członkiem powołanej przez Komisję Edukacji Narodowej Rady Wizytatorskiej, a w październiku — sekretarzem uniwersytetu (do 1787). W 1787 pogłębiał w Anglii studia astronomiczne (u F. W. Herschla), zwiedził Cambridge i Oxford.

W czasie rektoratu F. Oraczewskiego w Szkole Głównej Koronnej (1786-1790) należał do najzaciętszych jego przeciwników; w 1789/90 jeździł ze skargami do Warszawy, był (?) inicjatorem powstałego tam Towarzystwa Krytycznego i wreszcie, przy poparciu I. Potockiego i J. Chreptowicza, doprowadził do odwołania Oraczewskiego z rektorstwa, ale sam proponowanego mu wówczas stanowiska rektora nie przyjął, został natomiast prezesem Kolegium Fizycznego. W 1791 uruchomił Obserwatorium Astronomiczne.

W okresie Targowicy zabiegał w Warszawie i na sejmie grodzieńskim o utrzymanie bytu uniwersytetu. Podczas insurekcji działał w krakowskiej Komisji Porządkowej, po upadku powstania chronił się w Żywieckiem, w majątku Wielopolskich. W jesieni 1795 podjął wykłady uniwersyteckie. Od stycznia do kwietnia 1796 przebywał w Wiedniu z delegacją profesorów krakowskich, zabiegających u cesarza o utrzymanie uczelni i zabezpieczenie bytu profesorów. W lipcu 1803 na własną prośbę emerytowany z pracy w uniwersytecie. Udał się wówczas w towarzystwie Antoniny z Morskich Chołoniewskiej w podróż do Niemiec, Francji i Włoch. Wrócił do kraju w lecie 1805; przebywał głównie w Zarzeczu na Wołyniu (majątku Chołoniewskiej); w jesieni 1806 wyjechał przez Poryck do Wilna, gdzie od jesieni 1807 przyjął obowiązki rektora Uniwersytetu Wileńskiego (do 1815) i kierownika Obserwatorium Astronomicznego (do 1825). Prowadził systematyczne obserwacje astronomiczne, które przesyłał Petersburskiej Akademii Nauk (1808 -1822), królewskiemu astronomowi w Berlinie (1813-1825), Instytutowi Narodowemu w Paryżu i Uniwersytetowi Królewieckiemu. Na Uniwersytecie Wileńskim należał do profesorów „narodowców", zajmujących opozycyjne stanowisko wobec profesorów cudzoziemców (z G. E. Grodkiem na czele); jego zasługą było powołanie na Katedrę Literatury Polskiej E. Słowackiego (1811) i L. Borowskiego (1814). Uporządkował kasę Uniwersytetu, uzyskał dla niego nowe gmachy, doprowadził do powstania Komisji Sądowo-Edukacyjnych Wileńskiej i Wołyńskiej, interesował się szkolnictwem średnim, zabiegał o podporządkowanie Uniwersytetowi również szkół jezuickich, założył w Wilnie szkółkę dla nauczycieli żydowskich.

W czasie rządów Napoleona na Litwie — członek Tymczasowej Komisji Rządowej (powołany 8 lipca 1812) oraz przewodniczący działającego w jej ramach Komitetu Oświecenia i Wyznań Religijnych.

Od 1826, emerytowany, przebywał w Jaszunach p. Wilnem, majątku bratanicy, Zofii ze Śniadeckich Balińskiej. Był członkiem czynnym warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (od 1801), Towarzystwa Naukowego Krakowskiego (od 2 maja 1816), członkiem korespondentem Petersburskiej Akademii Nauk, radcą stanu Cesarstwa Rosyjskiego oraz kawalerem rosyjskich orderów Św. Anny (2 kl.) i Św. Włodzimierza (3 kl.). Zmarł 21 (wg starego stylu: 9) listopada 1830 w Jaszunach.

TWÓRCZOŚĆ

1. Propositiones controversae ex philosophia defendentur in Collegio Maiori Universitatis Cracoviensis Anno Domini 1775, die 31 mensis Martii obiectis satisfaciente... (Kr.) 1775.

2. Kalendarz polski i ruski na Rok Pański 1776... Przez ... wyrachowany. Kr. (1775); toż: ... na Rok Pański 1777... Kr. (1776); toż: ... na Rok Pański 1778... Kr. (1777).

3. In laudem divi Stanislai Casimiritani primo in regia scientiarum Universitate Cracoviensi Sacrae Theologiae professoris ... oratio. Kr. 1776.

Z dedyk. do J.K.D. (Dobrzańskiego) i wierszem (Ode iambica) do kapituły kanoników laterańskich.

http://rcin.org.pl

4. Prześwietnej Komisji nad Edukacją Narodową za wprowadzoną do Szkół Władysławskich publiczną nauk reformę młódź Akademii Krakowskiej w tychże Szkołach ucząca się uroczyste podziękowanie pełnym wdzięczności i ukontentowania sercem, przez ... klasy VI profesora składa. B. m. (1777). Wyd. nast.: z rkpsu Metryki Litewskiej (dz. IX t. 99) ogł. L. Kamykowski w: Korespondencja J. Śniadeckiego. T. 1. Kr. 1932 *PAU. Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* 1 s. 37-42.

Wiersz, w pierwodr. zawarte nadto dwa inne wiersze Śniadeckiego: Młódź do ojczyzny; Muzy do potomności.

5. Klasa VI. Popis roczny z nauk przez pytania. Kr. 1778. Z pierwodr. w zbiorach jaszuńskich przedr. L. Kamykowski, jw. s. 42-47; toż przedr. zob. Wyd. zbior. poz. 7.

6. Mowa przy otwarciu nowo rozporządzonych od P. Komis. Edukacy. matematycznych nauk, miana w Krakowie d. 9 listopada r. 1781, przez... (Kr. 1781); toż pt.: Rozprawa o nauk matematycznych początku, znaczeniu i wpływie na oświecenie powszechne, przy otwarciu poruczonej autorowi Katedry Matematyki Wyższej przez Komisją Edukacyjną w Uniwersytecie Krakowskim, czytana publicznie dnia 9 listopada roku 1781. Kr. 1781. Wyd. nast.: zob. poz. 25 t. 2 i 31 t. 2; Wyd. zbior. poz. 4 t. 3, poz. 6 t. 1, poz. 7. Fragm. przedr.: B. Suchodolski w: Idee społeczne doby stanisławowskiej. W-wa 1948; tenże w: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; zob. Wyd. zbior. poz. 5.

Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3145.

7. Pochwała Mikołaja Kopernika, akademika krakowskiego, astronomii odrodziciela, z okazji otwarcia Katedry Astronomicznej dnia 30 września 1782 miana na publicznym ... posiedzeniu. Z rkpsu Ossol. sygn. 175/III ogł. L. Kamykowski. *Pam. Lubel. za l. 1931-1934* t. 2 (1935) s. 254-268 i odb. Wyd. nast.: oprac. M. Chamcówna. Wr. (1955) *BN* I, 159 (razem z poz. 15); zob. Wyd. zbior. poz. 6 t. 1. Fragm. przedr. H. Hinz, A. Sikora w: Polska myśl filozoficzna. Oświecenie. Romantyzm. (W-wa 1964).

8. Rachunku algebraicznego teoria przystosowana do linii krzywych. T. 1-2. Kr. 1782. Fragm. przedr. zob. Wyd. zbior. poz. 5.

Podręcznik. Prospekt ogł. osob. Kr. 1782 (dat. 1 czerwca).

9. Opisanie doświadczenia czynionego z banią powietrzną, w Krakowie dnia 1 kwietnia 1784 puszczoną z Ogrodu Botanicznego na Wesołej... Kr. 1784.

10. Krótki zbiór życia i zasług ks. Antoniego Żołędziowskiego, czytany przed Stanami Akademickimi po odprawionych publicznych egzekwiach dnia 8 czerwca 1784, przez... Z rkpsu Bibl. PAN Kr. ogł. L. Kamykowski: Nieznana mowa J. Śniadeckiego. *Prace naukowe Oddziału Warszawskiego Komisji do Badania Dziejów Wychowania i Szkolnictwa w Polsce.* W-wa 1927 s. 44-48. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 7.

Rkps też w Ossol. sygn. 737/I.

11. Dyskurs przy otwarciu sesji publicznej Szkoły Głównej Koronnej, dnia 11 maja roku 1786 złożonej z okazji imienin JKMci. Z rkpsu Bibl. Jagiel. sygn. 3162 ogł. M. Straszewski w: J. Śniadecki. Jego stanowisko w dziejach oświaty i filozofii w Polsce. Kr. 1875 (Dod.). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 7.

12. O mapie krajowej. Memoriał złożony Komisji Skarbowej w 1790. Ogł. M. Baliński, zob. Wyd. zbior. poz. 4 t. 1 s. 191-203. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 5. Fragm. przedr. B. Suchodolski w: Nauka polska, jw. poz. 6.

Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 1181, Bibl. Jagiel. sygn. 3162.

13. O obserwacjach astronomicznych, przez... Dysertacja czytana na publicznym posiedzeniu Towarzystwa Przyjaciół Nauk dnia 15 maja roku 1802. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 1 (1802) s. 432-461; *Nowy Pam. Warsz.* t. 7 (1802) i odb. W-wa 1802. Wyd. nast.: zob. poz. 25 t. 2; Lw. 1816; poz. 31 t. 2; Wyd. zbior. poz. 4 t. 3, poz. 6 t. 1. Fragm. przedr.: S. Dickstein. *Sto lat myśli pol.* T. 1 (1906); zob. Wyd. zbior. poz. 5.

14. Obserwacja o nowym planecie Cererze, położonym między Marsem i Jowiszem... *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 1 (1802) s. 506-519 i osob. W-wa 1802.

Na s. 520-527 *Roczn.* inne obserwacje Śniadeckiego.

15. O Koperniku. Rozwiązanie zadania, które Towarzystwo Warszawskie Przyjaciół Nauk do odpowiedzi ogłosiło: Oddając hołd winnej pochwały Mikołajowi Kopernikowi pokazać, jak wiele winne mu były nauki matematyczne, mianowicie astronomia w wieku, w którym żył; z których poprzedników, jak wiele i jakim sposobem korzystał i jak wiele mu są winne w czasie teraźniejszym. W-wa 1802, jako odb. z *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 2 (1803) s. 83-192; toż pt. Roz-

http://rcin.org.pl

prawa o Koperniku. *Nowy Pam. Warsz.* t. 8 (1802) s. 358-366, t. 9 (1803) s. 84-104, 211-233. Wyd. nast.: W-wa 1807; zob. poz. 25 t. 1 i 31 t. 1; Wyd. zbior. poz. 4 t. 2; przedr. I. Polkowski: Kopernikijana. T. 2. Gniezno 1873 s. 5-57; oprac. A. Nowicki. W-wa 1953; oprac. M. Chamcówna. Wr. (1955) *BN* I, 159 (razem z poz. 7); zob. Wyd. zbior. poz. 6 t. 1. Fragm. przedr.: S. Dickstein, jw. poz. 13; *Życie Nauki* 1951 nr 5-6; zob. Wyd. zbior. poz. 5.

Przekł. ang.: J. Brenan: Prize Essay on the Literary and Scientific Labors of Copernicus .. Translated from the French of M. Tęgoborski... Dublin 1823.

Przekł. franc.: W. Tęgoborski: Copernic. Discours sur le programme proposé par la Société Littéraire de Varsovie... Paryż 1803. Wyd. nast. popr. przez autora: Discours sur Nicolas Copernic... W-wa 1818; W-wa 1820.

Przeróbki — plagiaty niem.: L. Ideler: Über das Verhältnis des Copernicus zum Altertum. *Museum d. Altertumswiss.* (Berlin) 1810 t. 2 s. 391-454. Wyd. nast. skróc. *Monatl. Correspondenz z. Beförderung d. Erd.- u. Himmelskunde* (Gotha) t. 23 (1811) s. 79-84. — J. H. Westphal: Nicolas Copernicus. Konstanz 1822. — Hoppe: Über Copernicus. *Preuss. Prov. Blätter* t. 8 (1832) s. 547-568 (przekł. skróc.).

Streszcz. perskie: W. Hunter. W: The Meynuca Shemsia Summary of the Copernican System of Astronomy, translated in the Persian... Kalkuta 1826.

Przekł ros.: W. G. Anastasiewicz. Petersb. 1821.

Przekł. włoski: B. Zaydler: Di Niccolo Copernico, astronomo polacco, ragionamento. Fiesole 1830; streszcz. Piza 1830.

16. Jeografia, czyli opisanie matematyczne i fizyczne ziemi... dzieło Towarzystwu Warszawskiemu Przyjaciół Nauk oddane... Powst. 1803. Wyd. W-wa 1804. Wyd. nast. przejrz. i popr.: Wil. 1809; Wil. 1818; zob. Wyd. zbior. poz. 4 t. 6-7. Fragm. przedr. zob. Wyd. zbior. poz. 5.

Przeróbka: F. Drzewiński: Jeografia fizyczna z dzieła J. Śniadeckiego... Wil. 1825.

Przekł. ros.: P. Kawienieckij: Jeografiia ili matiematiczeskije i fizyczeskije opisanie ziemli. Charków 1817 (wg wyd. 2 oryginału).

17. Ciąg dalszy obserwacji astronomicznych robionych w Krakowie przez ... *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 3 (1804) s. 157-177 i odb. W-wa 1804.

Początek w *Roczn.* t. 1 (1802) s. 262-505.

18. Réflexions sur les passages relatifs à histoire et aux affaires de Pologne insérés dans l'ouvrage de M. Villers qui a remporté le prix de l'Institut National de France, le 2 germinal an XI (23 mars 1804). (Paryż) 1804 (cztery wyd., jedno podpisane krypt.: J. S.). Przedr. M. Baliński: Pamiętniki o J. Śniadeckim. T. 2. Wil. 1865 s. 185-196.

Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 3097, Bibl. Jagiel. sygn. 3737 (odpis F. Szopowicza), Bibl. PAN Kr. sygn. 2202 c).

Przekł. pol.: Uwagi ... nad dziełem p. Villers, uwieńczonym przez Instytut Narodowy Francuski. *Nowy Pam. Warsz.* t. 15 (1804) s. 89-108. — F. Szopowicz: Uwagi nad miejscami do dziejów i interesów Polski ściągającymi się w dziele p. Willersa ... przez J. Śniadeckiego napisane, a w r. 1814 przez ... przełożone. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3737. — Z. H.... (Hołowiński): Uwagi ... dotyczące się dziejów Polski nad dziełem... W-wa 1823. — A. Karpowicz: Uwagi nad ustępami odnoszącymi się do historii i spraw Polski... *Znad Wilii i Niemna. Ks. zbior.* Wil. 1906 s. 156-168. — J. B. Gawecki: Uwagi na temat ustępów wątpliwych dotyczących historii Polski i jej spraw. Zob. Wyd. zbior. poz. 6 t. 2.

19. Zagajenie sesji publicznej Uniwersytetu Wileńskiego dnia 15 września roku 1810 v. s. w rocznicę koronacji Najj. Imperatora Aleksandra I, przy rozpoczęciu roku szkolnego nauk. (Że doskonalenie wszystkich władz umysłowych przez rozmaite nauki jest warunkiem prawdziwego oświecenia). Wil. 1810. Wyd. nast.: zob. poz. 25 t. 2 i 31 t. 2; Wyd. zbior. poz. 4 t. 3, poz. 7. Fragm. przedr. J. Rymarkiewicz: Wzory prozy na wszystkie jej rodzaje, stopnie i kształty. Poz. 1856 s. 424 n.

20. Żywot uczony i publiczny Marcina Odlanickiego Poczobuta, czytany na publicznym posiedzeniu Imperatorskiego Wileńskiego Uniwersytetu, przy zamknięciu rocznego biegu nauk dnia 30 czerwca roku 1810 v. s. Wil. 1810. Wyd. nast.: zob. poz. 25 t. 1 i 31 t. 1; wyd. K. J. Turowski. Kr. 1861 *Bibl. Pol.* 45 (razem z poz. 24); zob. Wyd. zbior. poz. 7.

21. W dzień 15 września roku 1811 v. s. jako rocznicę koronacji Najj. Imperatora Aleksandra I, przy rozpoczęciu roku szkolnego nauk. O instrukcji religijnej. Zagajenie posiedzenia publicznego w Uniwersytecie Wileńskim. Wil. 1811 (trzy wyd.). Wyd. nast.: W-wa 1811 (pt. Mowa o religii...); zob. poz. 25 t. 2 i 31 t. 2; Wyd. zbior. poz. 4 t. 3, poz. 7. Fragm. przedr. I. Szydłowski w: Przykłady stylu polskiego T. 1. Wil. 1827.

22. Żywot Piotra hrabi Zawadowskiego, pierwszego ministra narodowego oświecenia w Cesarstwie Rosyjskim, czytany

http://rcin.org.pl

na posiedzeniu publicznym Uniwersytetu Wileńskiego, przy zamknięciu rocznego biegu nauk dnia 30 czerwca roku 1813 v. s. Wyd. nast.: zob. poz. 25 t. 2 i 31 t. 2; Wyd. zbior. poz. 4 t. 3; poz. 7. Fragm. przedr. I. Szydłowski, jw. poz. 21.

23. O języku narodowym w matematyce. Rzecz czytana na posiedzeniu literackim Uniwersytetu Wileńskiego dnia 15 listopada roku 1813 v. s. Wyd. zob. poz. 25 t. 2. Wyd. nast.: zob. poz. 31 t. 2; Wyd. zbior. poz. 4 t. 3, poz. 6 t. 1. Fragm. przedr.: zob. Wyd. zbior. poz. 5; B. Suchodolski w: Nauka polska, jw. poz. 6.

24. Żywot literacki Hugona Kołłątaja z opisaniem stanu Akademii Krakowskiej, w jakim się znajdowała przed rokiem reformy 1780. Powst. 1813. Wyd. zob. poz. 25 t. 1 i osob. Wil. 1814. Wyd. nast.: zob. poz. 31 t. 1; Wyd. zbior. poz. 4 t. 2; wyd. K. J. Turowski. Kr. 1861 *Bibl. Pol.* 45 (razem z poz. 20); pt. Wiadomość o życiu ks. H. Kołłątaja. W: H. Kołłątaj: O ustanowieniu i upadku Konstytucji Polskiej 3 Maja. T. 1. Paryż 1868 *Bibl. Lud.* 21; Lw. 1882 *Bibl. Mrówki* 142-143; oprac. H. Barycz. Wr. (1951) *BN* I, 136. Fragm. przedr. S. Tync w: Komisja Edukacji Narodowej. Wybór źródeł. Wr. (1954) *BN* I, 126.

25. Pisma rozmaite. T. 1-2. Wil. 1814. Wyd. nast. pomnoż.: zob. poz. 31.

Zawartość t. 1 pt. Żywoty uczonych Polaków: poz. 24, 15, 20.

T. 2 pt. Zagajenia i rozprawy w naukach: m. in. Przemowa; poz. 19, 21, 22, 13, 6, 23; Konkurs do Katedry Wymowy i Poezji; Uwagi nad pismem konkursowym i jego krytyką; Podział nauk matematycznych; O metafizyce.

Niektóre utwory wchodzące w skład tej pozycji rozpowszechniane były również w odbitkach.

Przekł. franc.: J. Flaget: Extrait des écrits divers de J. Śniadecki... Paryż 1823.

26. O języku polskim. Powst. 1814-1816. Fragm.: *Dzien. Wil.* 1815 t. 1 s. 7-20, 101-117; toż przedr. *Pam. Lw.* 1816 t. 1 s. 284-300, t. 2 s. 51-72. Dalsze fragm. (w formie listów): *Dzien. Wil.* 1815 t. 1 s. 197-201 (pod pseud.: Przemyślanka); *tamże* 1815 t. 2 s. 575-579 (pod pseud.: Zachariasz Krytykiełło); *Pam. Warsz.* t. 6 (1816) s. 487-504, t. 7 (1817) s. 106-113, 333-345 (pod pseud.: Zygmunt Szczeropolski). Całość: zob. poz. 31 t. 3. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 4 t. 4, poz. 5, poz. 6 t. 2. Fragm. przedr.: S. Dickstein, jw. poz. 13; zob. Wyd. zbior. poz. 7.

27. O Józefie Ludwiku de Lagrange, pierwszym geometrze naszego wieku. *Dzien. Wil.* 1815 t. 2 s. 479-500, 641-669. Wyd. nast.: zob. poz. 31 t. 3; Wyd. zbior. poz. 4 t. 4, poz. 6 t. 1.

28. Malwina. List stryja do synowicy pisany z Warszawy 31 stycznia 1816 r. v. s. z przesłaniem nowego pod tym tytułem romansu. *Dzien. Wil.* 1816 t. 3 s. 121-139 i odb. (Wil. 1816). Wyd. nast.: zob. poz. 31 t. 3; Wyd. zbior. poz. 4 t. 4.

29. O rachunku losów. Wil. 1817. Wyd. nast.: zob. poz. 31 t. 3; Wyd. zbior. poz. 4 t. 4, poz. 5 (fragm.), poz. 6 t. 1.

Autograf (inna red.) w Bibl. Jagiel. sygn. 3161/6.

30. Trygonometria kulista, analitycznie wyłożona do użycia uczących się. Wil. 1817. Wyd. 2 pomnoż.: Wil. 1820. Fragm. przedr. zob. Wyd. zbior. poz. 5.

Przekł. niem.: L. Feldt: Sphärische Trigonometrie in analytischer Darstellung... Übersetzt... Lipsk 1828.

31. Pisma rozmaite. T. 1-4. Wil. 1818-1822.

Zawartość t. 1-2 (1818): przedr. poz. 25. T. 3 (1818) pt. Listy i rozprawy w naukach: m. in. Przemowa; poz. 26, 28, 27, 29; O literaturze; O logice i retoryce (fragm. przedr. I. Szydłowski, jw. poz. 21).

T. 4 (1822) pt. Rozprawy filozoficzne: Przemowa; poz. 32, 33, 34, 36.

32. O pismach klasycznych i romantycznych. *Dzien. Wil.* 1819 t. 1 s. 2-27. Wyd. nast.: zob. poz. 31 t. 4; Wyd. zbior. poz. 4 t. 5, poz. 5, poz. 6 t. 2. Fragm. przedr.: S. Dickstein, jw. poz. 13; *Polska krytyka literacka (1800-1918)*. Materiały. T. 1. W-wa 1959; H. Hinz, A. Sikora, jw. poz. 7.

Przekł. ros.: *Wiestnik Jewropy* 1819 nr 7-8.

33. O filozofii. Rzecz czytana na sesji literackiej Uniwersytetu Wileńskiego dnia 15/27 kwietnia roku 1819. *Dzien. Wil.* 1819 t. 1 s. 457-481 i odb. Wil. 1819; toż *Pam. Lw.* 1819 t. 2 s. 3-32. Wyd. nast.: zob. poz. 31 t. 4, poz. 35; Wyd. zbior. poz. 4 t. 5, poz. 6 t. 2. Fragm. przedr.: S. Dickstein, jw. poz. 13; zob. Wyd. zbior. poz. 5; H. Hinz, A. Sikora, jw. poz. 7.

Autograf Bibl. Jagiel. sygn. 3161/5.

Przekł. niem.: Über Philosophie. Rkps Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 644/III).

Przekł. ros.: *Wiestnik Jewropy* 1819 nr 11. — P. Artiemowskij. *Ukrainskij wiestnik* 1819 czerwiec s. 285-330.

34. Przydatek do pisma „O filozofii". *Dzien. Wil.* 1820 t. 2 s. 121-152, 241-272 i odb. Wil. 1820. Wyd. nast.: zob. poz.

http://rcin.org.pl

31 t. 4, poz. 35; Wyd. zbior. poz. 4 t. 5, poz. 5 (fragm.), poz. 6 t. 2.

Przekł. ros.: *Wiestnik Jewropy* 1822 grudzień.

35. Pisma ... o filozofii Kanta, za staraniem T. E. Szopowicza, a nakładem uczniów Uniwersytetu Jagellońskiego wydane. Kr. 1821.

Zawartość: poz. 33, 34; O metafizyce.

36. Filozofia umysłu ludzkiego, czyli rozważny wywód sił i działań umysłowych. Wyd. zob. poz. 31 t. 4. Wyd. nast.: W-wa 1834; zob. Wyd. zbior. poz. 4 t. 5, poz. 6 t. 2. Fragm. przedr.: S. Dickstein, jw. poz. 13; zob. Wyd. zbior. poz. 5, 7; H. Hinz, A. Sikora, jw. poz. 7.

37. Jana Śniadeckiego życie przez niego samego opisane. Powst. 1828. Z rkpsu Bibl. Jagiel. sygn. 3141 ogł. L. Kamykowski, jw. poz. 4 s. 3-30. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 6 t. 1, poz. 7.

Artykuły, rozprawy, obserwacje astronomiczne i wiersze zamieszczał nadto w czasopismach i książkach zbior.: Adorea immortalis cum erudita virtute, XII. VV. DD. 2dae laureae candidatorum... Anno aerae vulgaris 1773 die 23 Junii. Kr. 1773 (tu wiersz łac.: Ad autorem operis (Jakuba Janowskiego) Carmen Phaleucium; przedr. w Wyd. zbior. poz. 4 t. 4 s. 9), *Dzien. Wil.* (tu m. in.:Meteorologia. 1816 t. 3 s. 65-83; Do redaktora „Dziennika Wileńskiego", dat. 6/18 grudnia 1817. 1817 t. 6 s. 585-586; O rozumowaniu rachunkowym. 1818 t. 1 s. 348-365), *Ephemerides Astronomicae ad Meridianum Vindobonenses* (1787-1806), *Monatliche Korrespondenz* (od 1800), *Pam. Warsz.* (tu m. in.: Uwagi na recenzję „Trygonometrii kulistej". 1818 t. 10 s. 166-178), *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* (1802-1804).

Drobniejsze pisma Śniadeckiego ogł. nadto: M. Straszewski, jw. poz. 11 (Aforyzmy); S. Pigoń: Z dawnego Wilna. Wil. 1929 s. 17-19 (Uwagi nad rozprawą Z. Dołęgi Chodakowskiego); L. Kamykowski, jw. poz. 4 (Cnota i roztropność w wszelkich krokach za niedostępnych towarzyszów rozjeżdżającym się z Szkół Władysławowskich ... uczniom ... przydane; raporty szkolne z 1778. Przedr. Wyd. zbior. poz. 7).

Pisma zachowane nadto w rkpsach: Arch. Główne Akt Dawnych: nr E 30, E 50, Metryka Litewska dz. IX t. 96, 98; Bibl. Czart. sygn. 1850 (Uwagi nad pismem konkursowym, O sztuce dobrego pisania w języku polskim), 16 (raporty szkoln (e;Bibl. Jagiel. sygn. 3153 (obserwacje astronomiczne), 3171 (jw.); Państw. Arch. Wojew. Kr.: Arch. M. Kr. nr 70 (pisma edukacyjne); Arch. Senatu Uniw. Jagiel. nr 1, 4, 6, 8, 27 (Pochwała Kazimierza Wielkiego, z 1783), 299 (pisma edukacyjne).

M. Baliński przypisywał też Śniadeckiemu autorstwo „Katechizmu o tajemnicach rządu polskiego", zob. Jezierski F. S., Twórczość poz. 10.

Wydania zbiorowe

1. Pisma rozmaite. T. 1-2. Wil. 1814.
Zob. Twórczość poz. 25.

2. Pisma rozmaite. T. 1-4. Wil. 1818-1822.
Zob. Twórczość poz. 31.

3. Pisma ... o filozofii Kanta. Kr. 1821.
Zob. Twórczość poz. 35.

4. Dzieła ... Wyd. nowe M. Balińskiego. T. 1-7. W-wa (druk: Lipsk) 1837-1839.
Zawartość t. 1 (1839): M. Baliński: Żywot uczony i publiczny J. Śniadeckiego (w tekście: fragm. korespondencji, zob. Listy poz. 3; Twórczość poz. 12).
T. 2-5 (1837): przedr. poz. 2 (zob. Twórczość poz. 31).
T. 6-7 (1837-1838): Twórczość poz. 16.

5. Wybór pism naukowych. (Cz. 1:) Pisma humanistyczne. Wyd. i oprac. Z. Libera; (cz. 2:) Pisma matematyczne i przyrodnicze. Wyd. i oprac. S. Drobot. W-wa 1954.
Zawartość (cz. 1:) Twórczość poz. 26; O literaturze; Twórczość poz. 32, 33 (fragm.), 34 (fragm.), 36 (fragm.).
(Cz. 2:) m. in. Twórczość poz. 6 (fragm.), 29 (jw.), 23 (jw.), 8 (jw.), 30 (jw.), 15 (jw.), 13 (jw.), 16 (jw.), 12 (prawie w całości).

6. Pisma filozoficzne. Oprac. red. D. Petsch. T. 1-2. (W-wa) 1958 *Bibl. Klasyków Filozofii. Pisarze Pol.* (43).
Zawartość t. 1: m. in. Twórczość poz. 37, 6, 23, 27, 29, 7, 13, 15.
T. 2: m. in. Twórczość poz. 18 (przekł. pol.); Uwagi nad „Historią literatury polskiej" przez F. Bentkowskiego; Twórczość poz. 26, 32, zob. Listy poz. 17; Twórczość poz. 33, 34, 36.

7. Pisma pedagogiczne. Wstępem i komentarzem opatrzył J. Hulewicz. Wr. 1961 *Bibl. Klasyków Pedagogiki. Pisarze Pol.* (14).
Zawartość: J. Hulewicz: Wstęp; Twórczość poz. 37;
Cz. 1. Pisma pedagogiczne z okresu pracy w Szkole Nowodworskiego (m. in. Twórczość poz. 5).
Cz. 2. Rozprawy o roli poznawczej i wychowawczej poszczególnych dyscyplin naukowych (m. in. Twórczość poz. 6, 11).
Cz. 3. Zagajenia sesji publicznych (m. in. Twórczość poz. 19, 21).
Cz. 4. Fragmenty pedagogiczne w pismach filozoficznych (Twórczość poz. 36, fragm.).

http://rcin.org.pl

Cz. 5. Pisma o języku polskim (Twórczość poz. 26, fragm.).
Cz. 6. Biografie uczonych i działaczy oświatowych (Twórczość poz. 10, 20, 22).
Cz. 7. Korespondencja wileńska 1807-1824 (Listy poz. 30).

Listy i materiały

1. Wybór korespondencji z 1779-1830. Teksty listów w całości, fragm. lub streszcz. ogł. M. Baliński w: Pamiętniki o J. Śniadeckim. T. 1-2. Wil. 1865 (1864-1865).

Listy Śniadeckiego zawarte w tej pozycji, a także przeważnie w dalszych (o ile nie zostały ujawnione dopiero w ostatnich latach) weszły następnie do odpowiadających im chronologią zbiorów listów pisarza zawartych w poz. 28-30.

Korespondencja m. in. z H. Kołłątajem, M. Poniatowskim, Sz. Hołłowczycem, L. Lefèvre-Gineau, J. Ingenhouszem, F. Radwańskim, M. Poczobutem Odlanickim, J. Chreptowiczem, F. Scheidtem, Stanisławem Augustem, J. Albertrandim, T. Czackim, F. K. Dmochowskim, A. K. Czartoryskim, A. J. Czartoryskim, P. Zawadowskim, S. Staszicem, S. B. Lindem, T. Wawrzeckim, J. Sierakowskim, F. Szopowiczem, S. Wodzickim, K. Koźmianem, O. Kopczyńskim, F. Oraczewskim, B. Garyckim, J. Januszewiczem, J. Szablem, Jędrzejem Śniadeckim, L. Kropińskim, J. U. Niemcewiczem, M. Zaleskim, B. Czacką, E. Słowackim, A Osińskim, S. Bohuszem Siestrzeńcewiczem, J. S. Bandtkiem, F. Bentkowskim, J. Lelewelem, A. Krzyżanowskim, F. Łubieńskim.

2. Do A. Kästnera 2 listy z 1780-1781, do M. Poniatowskiego z 1781, do F. Szopowicza 25 listów z 1820-1830; od L. Lefèvre-Gineau z 1819, od M. Fussa 2 listy z 1819-1822, od J. Sierakowskiego z 1820. Ogł. M. Straszewski: J. Śniadecki. Jego stanowisko w dziejach oświaty i filozofii w Polsce. Kr. 1875 (Dod.).

3. Wybór korespondencji z 1781-1792. Ogł. M. Baliński, zob. Wyd. zbior. poz. 4 t. 1.

Korespondencja z M. Poniatowskim, H. Kołłątajem, M. Poczobutem Odlanickim, J. Chreptowiczem.

4. La Correspondance de ... avec les savants français (1781-1798). Ogł. A. Birkenmajer, L. Kamykowski. *Organon* t. 2 (1938) s. 95-132 i odb. W-wa 1938.

Korespondenci: J. Cousin, L. Lefèvre-Gineau, Ch. G. Le Roy, Ch. Messier. 22 listy, w tym 10 Śniadeckiego.

5. Do J. Gintowta Dziewałtowskiego 2 listy z 1786-1787, do M. Poniatowskiego z 1787. Ogł. F. M. Sobieszczański. *Tyg. Ilustr.* 1861 t. 2 s. 58-59.

6. Do B. Garyckiego 2 listy z 1786-1787, do M. Badeniego z 1805, do J. S. Bandtkiego z 1814. Ogł. A. Grabowski: Ojczyste spominki. T. 2. Kr. 1845 s. 361 n.

7. Listy w sprawach publicznych od r. 1788 do 1830 pisane. Z autografów (obecnie w Ossol. sygn. 4637/III-4639/III) wyd. J. I. Kraszewski. Poz. 1878.

98 listów do J. Januszewicza, H. Kołłątaja, F. P. Turskiego, M. Poniatowskiego, Stanów Rzeczypospolitej, J. Szabla, F. Scheidta, T. Tutolmina, W. Bogdanowicza, z Dzieduszyckich Morskiej, M. Mecherzyńskiego, F. Radwańskiego.

7a. Do Stanisława Augusta brulion listu z 1798, do gubernatora Korsakowa 2 listy z 1807. Ogł. A. Wrzosek w: Jędrzej Śniadecki. Życiorys i rozbiór pism. T. 1. Kr. 1910.

8. Korespondencja z J. Albertrandim (10 listów z 1801-1803), T. Czackim (18 listów z 1801-1803), od S. Staszica z 1802, do M. Molskiego z 1802, od M. Poczobuta Odlanickiego z 1803, do H. Kołłątaja 2 listy z 1803, korespondencja z F. K. Dmochowskim (4 listy z 1804). Fragm. ogł. M. Chamcówna w wyd.: O Koperniku, zob. Twórczość poz. 15.

9. Do M. Molskiego z 1802 (określony błędnie jako do S. B. Lindego); do S. B. Lindego 4 listy z — 1802, 1810, 1814, 1820; od S. Staszica z 1810; od E. Słowackiego 3 listy z 1810-1811; od J. Potockiego z 1811; od Sz. Malewskiego 2 listy z 1811; od A. Osińskiego z 1811; od K. Daniłłowicza z 1811; od M. Fussa z 1811; od S. Bohusza Siestrzeńcewicza z 1811. Wyd. T. Wierzbowski w: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904. Listy od E. Słowackiego przedr. S. Makowski, Z. Sudolski w: W kręgu bliskich poety. Listy rodziny Juliusza Słowackiego. (W-wa 1960) *Bibl. Tow. im. A. Mickiewicza* 1.

10. Do J. Albertrandiego z 21 kwietnia 1803. Ogł. A. Białecki: Przyczynek do historii życia i prac J. Śniadeckiego. *Gaz. Pol.* 1873 nr 16.

11. Do T. Czackiego z 1803-1811, do A. J. Czartoryskiego z 1807-1809, do J. Czecha z 1809. Teksty w całości lub fragm. ogł. M. Baliński w: Studia historyczne. Wil. 1856.

12. Do H. Kołłątaja 4 listy z 1803-1809. Ogł. F. Kojsiewicz: Korespondencja listowna H. Kołłątaja z T. Czackim. T. 2-4. Kr. 1844-1845.

13. Do A. K. Czartoryskiego 7 listów z 1804-1810, do F. Szopowicza z 1820. Fragm. ogł. L. Dębicki w: Puławy. T. 3. Lw. 1888 rozdz. 4.

14. Do T. Czackiego 15 listów z 1806-1811. Ogł. B. Gubrynowicz: Z nieznanej

http://rcin.org.pl

korespondencji ... z Tadeuszem Czackim (1806-1811). *Księga pam. ku uczczeniu 350 rocznicy założenia i 10 wskrzeszenia Uniw. Wil.* T. 1. Wil. 1929 i odb. Wil. 1929.

15. Do M. Fussa z 1808-1822. Streścił S. Dickstein: O korespondencji J. Śniadeckiego z Akademią Nauk w Petersburgu. *Wiad. Mat.* t. 7 (1903) s. 22-31.
Odpisy listów w rkpsie Bibl. Nar. sygn. 2936.

16. Korespondencja z bratanicą, Zofią ze Śniadeckich Balińską, w zbiorze z 1808--1837. Rkpsy Bibl. Nar. sygn. 2878, 2879, 2881 2).

17. Do H. Kołłątaja z 7/19 listopada 1809 i od Kołłątaja z 4 stycznia 1810. Wyd. zob. Twórczość poz. 24; przedr.: *Pam. Warsz.* t. 1 (1815) s. 333-337, Wyd. zbior. poz. 6 t. 2 (list Śniadeckiego).

18. Do M. Badeniego 12 listów z 1810--1823. Fragm. ogł. J. Iwaszkiewicz: Śniadeciana. *Ateneum Wil.* 1935 s. 241--248.

19. Asygnacja do kasjera Uniwersytetu Wileńskiego z 2 marca 1811, list do S. B. Lindego z 19 listopada/1 grudnia 1816. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7862 IV.

19a. Korespondencja z E. Słowackim z 3/15 i 15/27 marca 1811 (list Słowackiego i odpowiedź Śniadeckiego). Z rkpsów Bibl. Uniw. Wil. sygn. KC 287 i Bibl. PAN Kr. sygn. 2815 (por. poz. 30) ogł. S. Makowski, Z. Sudolski w: W kręgu rodziny i przyjaciół Słowackiego. W-wa 1967. *Bibl. Tow. im. A. Mickiewicza* 8.

20. Korespondencja z J. Lelewelem z 1814-1815. Ogł. w: J. Lelewel: Listy. Oddz. 1. T. 2. Poz. 1879 s. 11-25.

21. Do Ludwiki Śniadeckiej 4 listy z 1815-1825. Rkps Bibl. Nar. sygn. 2881 4).

22. Do W. G. Anastasiewicza z 1818. Ogł. K. Średziński. *Problemy* 1964 nr 5.

23. Do S. Wodzickiego 4 listy z 1820--1822; od Wodzickiego b. d. Rkps Ossol. sygn. 11656/II.

24. Do A. J. Czartoryskiego z 17/29 marca 1821 (fragm.) oraz memoriał w sprawie drukarni J. Zawadzkiego. Z rkpsów Kuratorii Wil. w Bibl. Czart. (nr 126, 127) ogł. T. Turkowski w: Materiały do dziejów literatury i oświaty na Litwie i Rusi. T. 2. Wil. 1937.

25. Do A. Krzyżanowskiego z 13/25 października 1824, do J. U. Niemcewicza z 10 maja 1830 (faksymile). Ogł. A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 6. Kr. 1905 s. 423-425; t. 7. Kr. 1906.

26. Do K. Koźmiana z 1825. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2031 t. 1.

27. Do J. Sierakowskiego z 1825. *Kur. Warsz.* 1902 nr 305.

28. Korespondencja... Listy z Krakowa. Do druku przygot. L. Kamykowski. T. 1: 1780-1787. Kr. 1932 *PAU. Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* 1.

Zawiera 210 listów Śniadeckiego do 22 adresatów z 1780-1787 i list do J. M. Quérarda z 20 listopada 1830, nadto: Twórczość poz. 37 i 4 oraz parę pism pedagogicznych (raportów szkolnych i przemów z 1778). M. in. listy do A. Kästnera, M. Poniatowskiego, H. Kołłątaja, Sz. Hollowczyca, L. Lefèvre-Gineau, K. Idatte'a, Ch. Messiera, J. A. Cousina, W. Szastera, A. Moszyńskiego, J. Gintowta Dziewałtowskiego, J. Przybylskiego, B. Garyckiego, J. Ingenhousza, Komisji Edukacji Narodowej.

Pozycja ta (a także poz. 29-30) obok rkpsów wykorzystuje i powtarza druki wcześniejsze listów Śniadeckiego z tego okresu. We wstępie — rejestracja rękopisów korespondencji Śniadeckiego.

29. Korespondencja... Listy z Krakowa. T. 2: 1787-1807. Ze spuścizny po L. Kamykowskim do druku przygot. M. Chamcówna, S. Tync. Wr. 1954.

Zawiera 205 listów Śniadeckiego do 41 adresatów z 1787-1807 oraz w dod. 3 listy z 1781-1784, pominięte w poz. 28. M. in. listy do A. Szastera, B. Garyckiego, J. Gintowta Dziewałtowskiego, M. Poczobuta Odlanickiego, J. Chreptowicza, M. Poniatowskiego, J. Januszewicza, T. Bukatego, I. Potockiego, H. Kołłątaja, J. Przybylskiego, F. P. Turskiego, J. Szabla, J. Czecha, cesarza Franciszka II, Stanisława Augusta, W. Margelika, A. Chołoniewskiej, F. K. Zacha, J. Albertrandiego, M. Molskiego, T. Czackiego, F. K. Dmochowskiego, M. Badeniego, A. J. Czartoryskiego, S. Stubielewicza, L. Platera.

Zob. też uwagę przy poz. 28; niektóre publikacje umknęły jednak uwadze wydawców, jak np. poz. 13. We wstępie — uzupełnienie rejestracji rękopisów korespondencji Śniadeckiego podanej w poz. 28 (dotyczącej okresu 1780-1807).

30. Korespondencja... Listy z Wilna. T. 3: 1807-1830. Zebrał i odpisał L. Kamykowski. Rkpsy Bibl. PAN Kr. sygn. 2815-2816. Wybór ogł. J. Hulewicz: Korespondencja wileńska (1807-1824), zob. Wyd. zbior. poz. 7 (tu listy do A. J. Czartoryskiego, P. Zawadowskiego, L. Platera, T. Czackiego, J. Chreptowicza, T. Brzozowskiego, B. Woyny, A. Chołoniewskiej, A. Razumowskiego).

Zob. też uwagę przy poz. 28.

http://rcin.org.pl

31. Od różnych osób, do J. Śniadeckiego jako sekretarza Szkoły Głównej Koronnej, z 1784-1787. M. in. od Sz. Hołłowczyca, H. Kołłątaja, G. Piramowicza, F. Zabłockiego. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 4041.

32. Od różnych osób z 1785-1827. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3131-3135. M. in. od F. Oraczewskiego (1787), I. Potockiego (1808), A. Chodkiewicza (1807), W. Surowieckiego (1812, 1825), J. S. Bandtkiego (1815, 1818), G. E. Grodka, J. M. Ossolińskiego (1821). 2 listy od F. K. Dmochowskiego z 1804-1805 ogł. S. Kossowski. *Pam. Lit.* R. 3 (1904) s. 453-455.

Zob. też poz. 35, 44.

33. Od Jędrzeja Śniadeckiego z Pawii 12 kwietnia 1792, od J. P. Franka z 17 maja 1793. Ogł. M. Baliński. *Przyj. Ludu* R. 7 (1840) t. 1 i odb.

34. Od M. Poczobuta Odlanickiego 2 listy — z 4 kwietnia 1793 i 26 grudnia 1801. Ogł. M. Baliński w: Dawna Akademia Wileńska. Petersb. 1862.

35. Od Jędrzeja Śniadeckiego 13 listów — z 1792, 1806-1830. Z rkpsu Bibl. Jagiel. sygn. 3135 ogł. A. Wrzosek, jw. poz. 7a.

36. Od A. J. Czartoryskiego z 1801-1825. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3104.

37. Od A. K. Czartoryskiego z 9 maja 1803. Ogł. L. Kamykowski. *Ruch Lit.* R. 7 (1932) nr 3.

38. Od J. U. Niemcewicza 12 listów z 1807-1824. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3115.

38a. Od K. Chromińskiego z 1808. Rkps jw. sygn. 7912 III.

39. Od L. Kropińskiego 5 listów z 1808-1822. Rkps jw. sygn. 3110.

40. Od J. A. Czartoryskiego z 1809. Ogł. S. Pigoń: Księcia kuratora A. Czartoryskiego troski o język i literaturę polską. *Źródła Mocy* 1931 nr 7 i odb.; przedr. w: Wśród twórców. Kr. 1947.

41. Od T. Czackiego z 1809-1811 (jako do rektora Uniwersytetu Wileńskiego). Rkpsy Bibl. Akad. Nauk USRR Kijów sygn. YH. 258 (c Ф 165).

42. Od Herakliusza Linowskiego z 1809. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6341 IV.

43. Od S. Bohusza Siestrzeńcewicza z 1809. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6340 IV.

44. Od Jędrzeja Śniadeckiego 5 listów — z 1811, 1815, 1816. Z rkpsów Bibl. Jagiel. sygn. 3513, 3135 ogł. A. Wrzosek: Materiały do życiorysu Jędrzeja Śniadeckiego. *Krytyka Lekarska* R. 9 (1905) nr 4, 6-7.

45. Od H. Kołłątaja b. d. Ogł. F. Grzymała. *Sybilla Nadwiślańska* 1821 t. 1 s. 227-239.

46. Od H. Kołłątaja. Rkpsy Bibl. Jagiel. sygn. 3108, Bibl. PAN Kr. sygn. 224.

47. Od A. Osińskiego 2 listy — z 15 czerwca 1816 i lutego 1817. Z rkpsów Bibl. Czart. ogł. Z. J. Nowak: Listy Alojzego Osińskiego do J. Śniadeckiego z l. 1816-1817. *Zesz. Nauk. Wyższej Szkoły Pedag. w Kat. Prace Hist.-Lit. Katedry Historii Literatury Pol.* 1962 s. 237-241.

48. Od J. M. Ossolińskiego z 1 września 1817. Z rkpsu Bibl. Czart. sygn. 678 ogł. J. Kallenbach. *Kron. Powsz.* 1913 nr 15.

49. Od J. Słowackiego z 14/26 stycznia 1829. Ogł. S. Pigoń. *Ruch Lit.* R. 7 (1932) nr 9; przedr. E. Sawrymowicz w: Korespondencja Juliusza Słowackiego. T. 1. Wr. 1962.

50. Memoriały z 1793; Notatki z podróży z 1804; Urywek umowy z 1806; Oświadczenie podane do akt Uniwersytetu Wileńskiego w 1816. Ogł. M. Baliński, jw. poz. 1.

51. Druk o nominacji na rektora Uniwersytetu Wileńskiego (1807). Rkps Ossol. sygn. $12015/III_2$.

52. Nominacja na członka Tymczasowej Komisji Rządowej na Litwie z 2 lipca 1812; instrukcje, protokoły i rozporządzenia Komitetu Oświecenia i Wyznań Religijnych z 1812. Z rkpsu Bibl. Jagiel. sygn. 3162 ogł. L. Kamykowski. *Minerwa Pol.* R. 2 (1929) s. 167-199.

Rkpsy korespondencji Śniadeckiego zachowane w Bibl. Jagiel. (m. in. sygn. 148, 1141, 1874, 3104, 3108, 3110, 3115, 3131-3135, 3137-3142, 3157, 3162, 3468, 3469, 3513, 3729, 3757, 3759, 4041, 5524, 5622, 6340, 6341, 7788 III (tu K. Badeckiego odpisy listów Śniadeckiego ze zbiorów lwowskich) — zob. też poz. 19, 31, 32, 35, 36, 38, 39, 42, 43, 44, 46, 52); Bibl. Czart. (m. in. sygn. 125, 126, 678, 1181 — zob. też poz. 24, 47, 48); Bibl. PAN Kr. (m. in. sygn. 1, 165, 198, 204, 211, 224, 595, 1054, 2031 t. 1, 2220 t. 5, 2260, 2811-2816 — zob. też poz. 26, 30); Bibl. Nar. (m. in. sygn. 2878, 2879, 2881, 2936 — zob. też poz. 15, 16, 21); Ossol. (m. in. sygn. 968/I, 4637-4639/III, 6524/II, 7862/IV, 11656/II, 12015/III — zob. też poz. 7, 23, 51); Bibl. Uniw. Warsz.; Arch. Główne Akt Dawnych (m. in. Arch. Wilan. sygn. 279 b 5, Metryka Litewska dz. IX t. 96); Bibl. Racz.

http://rcin.org.pl

(sygn. 411/38); Bibl. Publ. W-wa (nr inw. 1024); Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 819); Bibl. Akad. Nauk USRR Kijów (zob. poz. 41), Bibl. Uniw. Wil.

Szczegółową informację o rkpsach korespondencji Śniadeckiego, uwzględniającą także zbiory rodzinne w Jaszunach i Bibl. Krasiń., podał w r. 1932 L. Kamykowski (zob. poz. 28); uzupełnili go w 1954 M. Chamcówna i S. Tync (zob. poz. 29). Informacje o rkpsach niektórych listów do Śniadeckiego podał w 1939 L. Janowski (Słownik biobibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego. Wil. 1939 s. 449-450). O listach J. Śniadeckiego z 1788-1796 w Muz. Oświaty Instytutu Pedagogiki inform. Z. J. Mikołajtis (*Komunikaty Nauk. Tow. Lit. im. A. Mickiewicza. Oddz. Częstochowski* R. 2 (1964) nr 14).

OPRACOWANIA

Monografie i zarysy monograficzne

M. Baliński: Pamiętniki o J. Śniadeckim, jego życiu prywatnym i publicznym i dziełach jego. T. 1-2. Wil. 1865 (1864-1865). [Zapowiedź: *Gaz. Pol.* 1863 nr 17; rec.: *Tyg. Mód* 1864 nr 36; 1865 nr 28; *Tyg. Ilustr.* 1865 nr 325; X. Z. *Tyg. Mód* 1865 nr 52]. — M. Straszewski: J. Śniadecki. Jego stanowisko w dziejach oświaty i filozofii w Polsce. Kr. 1875. [Rec.: F. K. *Tyg. Ilustr.* 1876 nr 52; Dr P. (S. Pawlicki). *Przegl. Pol.* 1876/77 t. 2; T. Żuliński. *Ruch Lit.* 1876 nr 28-29; *Czas* 1876 nr 113; *Kron. Rodz.* 1877 nr 16 s. 241-243]. — L. Świeżawski: J. Śniadecki. Jego życie i działalność naukowa. Petersb. 1898 *Życiorysy Sławnych Polaków* 6. [Rec.: Ks. A. P. (Pechnik). *Przegl. Pol.* 1898 t. 1 s. 327-328; *Przew. Nauk. i Lit.* 1899 s. 187-189]. — S. Brzozowski: J. Śniadecki. Życie i dzieła. W-wa 1904 *Książki dla Wszystkich* 169. [Rec.: S. D. (Dickstein). *Wiad. Mat.* 1904 s. 327]. — S. Dür: O J. Śniadeckim. W-wa 1956 *Wiedza Powsz.* — M. Chamcówna: J. Śniadecki. Kr. 1963 *Universitas Jagellonica* 5. [Rec.: A. Witkowska. *Nowe Książki* 1963 nr 20; S. Salmonowicz. *Małopol. Studia Hist.* 1964 z. 3/4; J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1963* (W-wa 1965) s. 205-206].

Biografie i studia ogólne

Statuta nec non liber promotionum Philosophorum Ordinis in Universitate Studiorum Jagellonica. Wyd. J. Muczkowski. Kr. 1849. — *Gaz. Warsz.* 1803 nr 85. — *Kur. Litewski* 1807 nr 17. — H. Kołłątaj: Korespondencja ... z Tadeuszem Czackim. (Sprzed 1812). Wyd. F. Kojsiewicz. T. 1-4. Kr. 1844-1845. — Korespondencja ks. A. (J.) Czartoryskiego i rektora (J.) Twardowskiego z l. 1822-1824. Wyd. J. Ogończyk. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 26 (1900) i odb. (Poz. 1899). — K. A. Vieilh de Boisjoslin: Biographie universelle... Paryż 1826-1831. — (Nekrologi): M. B. (Baliński): Rys życia J. Śniadeckiego. *Kur. Litewski* 1830 nr 141 i osob. Wil. 1830, też: *Dzien. Wil.* 1830 t. 5 s. 356-364, *Gaz. Pol.* 1831 nr 255-257, *Rozmaitości* 1831 nr 19; Charophylax. *Tyg. Petersb.* 1830 cz. 2 nr 37 (lub 47), przedr. i uzup. F. K. Wiesiołowski. *Czasop. Nauk. od Zakładu Nar. im. Ossol. Wyd.* 1831 z. 1 s. 140-146; *Gaz. Pol.* 1830 nr 341. — B. (M. Baliński): Wspomnienia o J. Śniadeckim. *Noworocznik litewski na r. 1831.* Wil. 1831 i odb.; też *Lwowianin* 1835 nr 3. — Lebensbeschreibung des polnischen Gelehrten J. Śniadecki. *Warschauer Zeitung* 1831 nr 208-210. — F. Stachowski: Mowa w czasie żałobnego nabożeństwa za duszę J. Śniadeckiego. Kr. 1832. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 3. Lw. 1833. — J. Śniadecki. *Przyj. Ludu* 1834 nr 4-5. — A. C.: Słowo o kształceniu się Polaków na stopę francuską. *Powsz. Pam. Nauk i Umiejętności* 1835 t. 2. — J. Śniadecki. *Muz. Dom.* 1835 nr 31. — S. B. Jundziłł: Pamiętniki życia. (Powst. ok. 1835-1840). Wyd. A. M. Kurpiel. Kr. 1905 jako odb. z *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 13 (1914). — M. Baliński: Żywot uczony i publiczny J. Śniadeckiego. (Wstęp do) Dzieła J. Śniadeckiego. T. 1. W-wa 1839. — M. Baliński: Napoleon i J. Śniadecki. *Orędownik Nauk.* 1841 nr 49; przedr. w: Studia historyczne. Wil. 1856 (tu także: J. Śniadecki i Tadeusz Czacki). — J. Frank: Pamiętniki. (Powst. przed 1842). Z franc. przetłum. W. Zahorski. Wil. 1913. — J. Paszkowski: O J. Śniadeckim. *Pielgrzym* 1842 t. 3. — J. Paszkowski: Jeszcze słów kilka o J. Śniadeckim do M. G. (Grabowskiego). *Tamże* 1843 t. 2. — S. Plater. *Enc. mała pol.* T. 2 (1847). — S. Morawski: Kilka lat młodości mojej w Wilnie (1818-1825). (Powst. 1848). Oprac. A. Czartkowski, H. Mościcki. W-wa 1924; wyd. nast. (W-wa) 1959 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — A. Krzyżanowski: Dawna Polska. T. 1-2. W-wa 1857 (t. 1 s. 130, 198, 304, t. 2 s. 13, 89, 90). — W. Czartoryski. *Biesiada Krzemieniecka* (Paryż) 1859 s. 4-5. — H. Sk. (Skimborowicz): Życiorys J. Śniadeckiego. *Kalendarz astronomiczno-gospodarski* J. Jaworskiego. W-wa 1862. — F. Karliński: Rys dziejów Obserwatorium As-

http://rcin.org.pl

tronomicznego Uniwersytetu Krakowskiego. Kr. 1864 s. 28-38. — L. Zienkowicz: Wieczory Lacha z Lachów, czyli opowiadania przy kominku. Lipsk 1864 s. 172--185. —

(H. Skimborowicz): J. Śniadecki w Krakowie. *Czas* 1865 nr 199-201, 205, 209-211, 218, 220-221. — K. Dorszewski: Mowa na cześć Jana i Jędrzeja Śniadeckich ... w kościele żnińskim z powodu odsłonięcia pomnika. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 4 (1866) i odb. (Poz. 1866). — K. Libelt: Dwaj bracia Śniadeccy. Poz. 1866; toż skróc. pt. Przemówienie przy uroczystości odsłonięcia tablicy pamiątkowej braci Śniadeckich... *Roczn. Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 4 (1866). — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 23 (1866). — A. Białecki: Przyczynek do historii życia i prac J. Śniadeckiego. *Gaz. Pol.* 1873 nr 16. — K. Kaczkowski: Wspomnienia z przeszłości. *Ojczyzna* 1875 nr 77-78; przedr. w: Wspomnienia. T. 1. Lw. 1876 s. 55-165. — C. v. Wurzbach: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. T. 25 (Wiedeń 1872). — F. Kucharzewski: J. Śniadecki, astronom polski. Rys biograficzno-historyczny. *Przyroda i Przemysł* R. 4 (1875) nr 3-6. — J. I. Kraszewski: (Wstęp do) Listy J. Śniadeckiego w sprawach publicznych od r. 1788 do 1830 pisane. Poz. 1878. [Rec.: P. Chmielowski. *Niwa* t. 14 (1878) s. 752-760; K. Kantecki. *Przew. Nauk. i Lit.* 1878 s. 659-666; Wł. S. (Smoleński). *Nowiny* 1878 nr 31; A. Ś. (Świętochowski). *Przegl. Tyg.* 1878 nr 32; W. P. *Wiek* 1878 nr 165; K. Wł. W. (Wójcicki). *Klosy* 1878 nr 682; P. *Kron. Rodz.* 1882 nr 3]. — J. Czechowicz: Listy Lelewela i Śniadeckiego. *Kur. Warsz.* 1879 nr 140. — A. E. Odyniec: Wspomnienia z przeszłości opowiadane Deotymie. *Kron. Rodz.* 1880 nr 4, 1881 nr 10; wyd. osob. W-wa 1884. — P. Chmielowski: Liberalizm i obskurantyzm na Litwie i Rusi. *Ateneum* 1883 t. 1; wyd. osob. W-wa (1898) *Bibl. Dzieł Wyborowych* 21. — L. Dębicki: Pulawy. T. 3. Lw. 1888 rozdz. 4. — M. Żmigrodzki: Historia Wileńskiego Uniwersytetu za czasów kuratorii ks. Ad. Czartoryskiego. Cz. 1: Epoka od 1803-1816. Rektorowie Stroynowski H. i Śniadecki J. *Przew. Nauk. i Lit.* 1888 t. 1/2. — J. Śniadecki. *Przyj. Dzieci* 1890 nr 47. — W. Kozłowski: J. Śniadecki. *Prawda* 1891 nr 10. — A. Skórski: J. Śniadecki na polu pedagogicznym. *Muzeum* 1892. — A. Bućkiewicz: O b. wyższych zakładach naukowych w Wilnie i Krzemieńcu. (Powst. ok. 1895). Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1062 t. 3 s. 44-45, 61, 65-67, 89-92, 107-108, 119-124, 131, 142, 156. — J. Weigel: J. Śniadecki. *Dzien. Pol.* 1898 i osob. (Lw. 1898). — J. Tretiak: Młodość Mickiewicza. T. 1-2. Petersb. 1898. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 1-3. Kr. 1899-1900. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk 1800-1832. T. 1. 5, 6. Kr. 1900, 1905. — A. Pogodin: Wilenskij uczebnyj okrug 1803-1831. Sbornik matieriałow do istorii proswieszczenija w Rossii. Petersb. 1901 t. 4 i odb.; przekł. pol. *Ognisko* 1903-1904. — S. Dickstein: J. Śniadecki. *Album biogr. zasłużonych Polaków i Polek w. XIX.* T. 1. W-wa 1901. — S. Dickstein: O korespondencji J. Śniadeckiego z Akademią Nauk w Petersburgu. *Wiad. Mat.* 1903 i odb. — W. Korotyński: Mickiewicz i Śniadeccy. *Kur. Warsz.* 1903 nr 355. — S. Kossowski: Z korespondencji F. K. Dmochowskiego z J. Śniadeckim. *Pam. Lit.* R. 3 (1904). — S. Dickstein. *Sto lat myśli pol.* T. 1 (1906). —

M. Daniszewski: Wspomnienie o J. Śniadeckim w 80 rocznicę jego zgonu. *Prąd* 1910 nr 9-10. — J. Śniadecki. *Dzien. Cieszyński* 1910 nr 282. — J. Śniadecki. *Tyg. Nar. Ilustr.* 1910 nr 48. — O. G. Palan: Wspomnienie o J. Śniadeckim w 80 rocznicę zgonu. *Przegl. Warsz.* 1910 nr 9-10. — A. Wrzosek: Jędrzej Śniadecki. Życiorys i rozbiór pism. T. 1. Kr. 1910. — I. Halpern: J. Śniadecki. *Ruch Filoz.* 1911 nr 3. — K. Lubecki: J. Śniadecki. *Głos Narodu* 1911 nr 15. — J. Kallenbach: List J. M. Ossolińskiego do J. Śniadeckiego. *Kron. Powsz.* 1913 nr 15. — W. Sobieski: Uniwersytet Wileński w r. 1812. Kr. 1915. — K. Rosinkiewicz: Skarbiec astronoma. (Udział J. Śniadeckiego w powstaniu kościuszkowskim). *Tyg. Kresowy* 1917 nr 1-2. —

Z. Wasilewski: Rozum czy uczucie? *Przegl. Nar.* t. 16 (1919). — W. Dziewulski: Historia astronomii w Uniwersytecie Wileńskim. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk w Wil.* t. 7 (1921). — L. Janowski: Historiografia Uniwersytetu Wileńskiego. *Tamże* t. 7 (1921) i odb. (Wil. 1922). — L. Janowski: W promieniach Wilna i Krzemieńca. Wil. 1923. — P. Kon: Nieznane pismo J. Śniadeckiego do kahału wileńskiego z r. 1808. *Nasz Przegl.* 1926 nr 225. — L. Dziach: J. Śniadecki a Hugo Kołłątaj. *Ziemia Lubel.* 1928 nr 36. — L. Kamykowski: Astronom na Parnasie, czyli J. Śniadecki i H. Kołłątaj. *Lit. i Nauka* (dod. do *Ziemi Lubel.*) 1928 nr 3. — L. Kamykowski: J. Śniadecki w Komisji Tymczasowego Zarządu Lit-

http://rcin.org.pl

wy. *Minerwa Pol.* R. 2 (1928) z. 1/4. — St. B. (Besser): W przededniu 100 rocznicy śmierci J. Śniadeckiego. *Echo Tyg.* 1929 nr 32. — I. Chrzanowski: J. Śniadecki jako nauczyciel narodu. *Roczn. PAU* 1929/30 i odb. (Kr. 1930); przedr. w: Literatura a naród. Lw. 1936. — B. Gubrynowicz: Z nieznanej korespondencji J. Śniadeckiego z Tadeuszem Czackim (1806-1811). *Księga pam. ku uczczeniu 350. rocznicy założenia i 10. wskrzeszenia Uniw. Wil.* T. 1: Z dziejów dawnego Uniwersytetu. Wil. 1929 i odb. — T. E. Modelski: Sprawa powołania J. Lelewela na katedrę historii w Wilnie. *Ateneum Wil.* 1929 z. 1/4 i odb. — S. Pigoń: Dyletant osobliwy przed sądem uczonych. W: Z dawnego Wilna. Wil. 1929. — S. Pigoń: Historia jednego konkursu do katedry wymowy i poezji (1816). Kartka z dziejów krytyki literackiej w Polsce. *Księga pam. ku uczczeniu 350. rocznicy założenia i 10. wskrzeszenia Uniw. Wil.*, jw.; przedr. w: Z ogniw życia i literatury. Wr. 1961. — W. Szumowski: Krakowska Szkoła Lekarska po reformach Kołłątaja. Kr. 1929 *Bibl. Kr.* 67. — K. Bartoszewicz: Feliks Oraczewski, inicjator Komisji Edukacyjnej. W: Szkice i portrety literackie. T. 1. Kr. 1930. — S. Harassek: W setną rocznicę śmierci J. Śniadeckiego. *Kur. Lit. Nauk.* 1930 nr 48. — P. Kon: J. Śniadecki a oświata wśród Żydów. *Kur. Wil.* 1930 nr 276; *Chwila* 1930 nr 270; *Nasz Przegl.* 1930 nr 338. — Ku czci Śniadeckiego. Uniwersytet Jagielloński w hołdzie swemu uczniowi. *Czas* 1930 nr 270. — G. Landau: J. Śniadecki. *Czas* 1930 nr 268. — H. Romer: J. Śniadecki. *Kur. Wil.* 1930 nr 270. — Setna rocznica śmierci J. Śniadeckiego. *Ilustr. Kur. Codz.* 1930 nr 317.— Setna rocznica śmierci J. Śniadeckiego. *Ruch Filoz.* 1930/31. — Z. Wasilewski: W sto lat po śmierci J. Śniadeckiego. *Myśl Nar.* 1930 nr 46. — J. Wierzbicka: U grobu J. Śniadeckiego. *Alma Mater Vilnensis* z. 9 (1930). — K. T. Wize: J. Śniadecki. *Dzien. Poz.* 1930 nr 270. — B. Żongołłowicz: J. Śniadecki jako rektor. *Słowo* 1930 nr 269; *Gaz. Pol.* 1930 nr 322. —

W. Bruchnalski: Sława, którą daje literatura, w pojęciu J. Śniadeckiego. *Kur. Lw.* 1931 nr 357. — W. Charkiewicz: Tajemnica starego dworu. *Słowo* 1931 nr 190. — Z. Jabłońska-Erdmanowa: Oświecenie i romantyzm w stowarzyszeniach młodzieży wileńskiej na początku XIX w. Wil. 1931. — M. Miterzanka: Działalność pedagogiczna Adama ks. Czartoryskiego, generała ziem podolskich. Lw. 1931. — K. Sławiński: J. Śniadecki. Przemówienie w setną rocznicę śmierci. Wil. 1931. — F. Stopa: Andrzej Kanty Trzciński przed poróżnieniem się z J. Śniadeckim. *Na dziesięciolecie Biblioteki Miejskiej w Bydgoszczy. 1920-1930.* Bydg. 1931. — S. Wasylewski: Jak J. Śniadecki zamierzał powrócić. *Kur. Poz.* 1931 nr 20. — L. Kamykowski: Do genezy „Myśli o pismach polskich" Czartoryskiego. *Ruch Lit.* R. 7 (1932) nr 3. — L. Kamykowski: (Wstęp i oprac. wyd.): Korespondencja J. Śniadeckiego. Listy z Krakowa. T. 1: 1780--1787. Kr. 1932 *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* 1. [Rec. wyd.: W. Szumowski. *Arch. Historii i Filozofii Medycyny w Pol.* 1932; L. Śliwiński. *Ruch Lit.* 1933 nr 9]. — S. Pigoń: List Juliusza Słowackiego do J. Śniadeckiego. *Ruch Lit.* 1932 nr 9. — S. Szeligowski: Rys dziejów Obserwatorium Wileńskiego. *Alma Mater Vilnensis* z. 10 (1932). —

T. E. Modelski: Leleweliana. 1. Ks. Adam Czartoryski i Joachim Lelewel. (Stosunki wzajemne 1808-1809). *Ateneum Wil.* 1933/34. — H. Barycz: J. Śniadecki w świetle własnej korespondencji. *Przegl. Współcz.* 1934 nr 151 i odb. (Kr. 1934). — J. Kleiner: Mickiewicz. T. 1. Lw. 1934 i wyd. nast. — S. Pietraszkiewiczówna: Materiały do historii Towarzystwa Filomatów. T. 3. Kr. 1934 *PAU. Arch. Filomatów* cz. 2. — H. Barycz: Stosunki Litwy z Uniwersytetem Krakowskim w czasach porozbiorowych. *Pam. VI Powsz. Zjazdu Historyków Polskich w Wilnie 17-20 września 1935 r.* Lw. 1935 i nadb. — M. Czapska: Rosyjskie wypadki 1825 r. w listach Ludwiki Śniadeckiej. *Przegl. Współcz.* 1935 nr 161. — B. Suchodolski: Kultura i osobowość. W-wa 1935. — W. Worotyński: Seminarium Główne w Wilnie. T. 1. Wil. 1935. — H. Barycz: W dwusetną rocznicę założenia uniwersytetu w Getyndze. *Przegl. Współcz.* 1937 nr 183. — E. Suchan: Historyczny zarys organizacji szkolnictwa elementarnego w Polsce od Komisji Edukacji Narodowej po dobę obecną. Brześć n/Bugiem 1937. — A. Birkenmajer, L. Kamykowski: (Wstęp do) La Correspondance de J. Śniadecki avec les savants français (1781-1798). *Organon* t. 2 (1938) i odb. — M. Czapska: Ludwika Śniadecka. W-wa 1938; wyd. 2 W-wa 1958. — M. Ambros: Zarys statystyczny szkół Wydziału Wileńskiego. Cz. 1. Czasy Stroynowskiego i Śniadeckiego J. *Ateneum Wil.*1939 z. 1. — L. Janowski: Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego. Wyd. pod

http://rcin.org.pl

red. R. Mienickiego. Wil. 1939. — K. Sławiński: Ród Śniadeckich. *Tyg. Ilustr.* 1939 nr 24. — A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. —

H. Barycz: Zagadnienie uniwersyteckie w Polsce w epoce Oświecenia. *Pam. VII Zjazdu Historyków Polskich.* T. 2. W-wa 1948 s. 90-91. — B. Suchodolski: Idee społeczne doby stanisławowskiej. W-wa 1948. — J. Ziomek: Walka Kołłątaja o reformę Akademii Krakowskiej. *Nowa Kultura* 1950 nr 10. — J. Michalski: Kołłątaj a Warszawskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) z. 3/4. — W. Ostrowski: Sebastian Sierakowski — szermierz postępowej myśli urbanistycznej. *Myśl Współcz.* 1951 nr 8. — B. Suchodolski: Rola Towarzystwa Przyjaciół Nauk w rozwoju kultury umysłowej w Polsce. W-wa 1951. — J. Michalski: Z dziejów Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W-wa 1953. — M. Chamcówna, S. Tync: (Oprac. wyd.) Korespondencja J. Śniadeckiego. T. 2: 1787-1807. Wr. 1954. — K. Mrozowska: Walka o nauczycieli świeckich w dobie Komisji Edukacji Narodowej na terenie Korony. Wr. 1956 *Monogr. Pedag* 5. — I. Bittner: J. Śniadecki. *Wiedza i Życie* 1957 nr 3. — M. Chamcówna: Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej. (T. 1-2). Wr. 1957-1959 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 2, 9. — M. Chamcówna: Szkoła Główna Koronna w walce o autonomię uniwersytecką. *Kwart. Historii Nauki i Techniki* t. 2 (1957) z. 2. — M. Chamcówna: J. Śniadecki jako człowiek. *Zesz. Nauk. Uniw. Wr. S.A.* 11 (1958). — J. Hulewicz: J. Śniadecki jako organizator nauki. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* S. A. t. 6 z. 2 (1958) i odb. — K. Lewicki: J. Śniadecki, obrońca spraw Szkoły Głównej Koronnej na sejmie grodzieńskim 1793. *Rozprawy z dziejów oświaty* T. 1. Wr. 1958. — Z. Libera: J. Śniadecki (1756-1830). *Polska krytyka literacka (1800-1918).* Materiały. T. 1. W-wa 1959. — J. Michalski: Niezrealizowane plany naukowe Lindego. *Pam. Lit.* R. 50 (1959) z. 3/4. — E. Rybka: J. Śniadecki. *Polscy badacze przyrody.* W-wa 1959. — S. Truchim: Współpraca polsko-rosyjska nad organizacją szkolnictwa rosyjskiego w pocz. XIX w. Łódź 1960 *Łódz. Tow. Nauk. Prace Wydz. II* 30. — J. Hulewicz: Działalność oświatowo-pedagogiczna J. Śniadeckiego. (Wstęp do) J. Śniadecki: Pisma pedagogiczne. Wr. 1961 *Bibl. Klasyków Pedagogiki. Pisarze Pol.* (14) — J. Dianni: Studium matematyki na Uniwersytecie Jagiellońskim do poł. XIX w. Kr. 1963 *Universitas Jagellonica* 7. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — J. Księski: Śniadeccy w Żninie. *Problemy* 1963 nr 5. — T. Piechal: Zarys historii katedr fizyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. W zbiorze: Studia z dziejów katedr Wydziału Matematyki, Fizyki, Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kr. 1964 *Universitas Jagellonica* 25. — E. Rybka: Zarys historii astronomii na Uniwersytecie Jagiellońskim. W zbiorze: Studia z dziejów katedr Wydziału Matematyki, Fizyki, Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego, jw. — K. Średziński: Nie publikowany dotąd list J. Śniadeckiego. *Problemy* 1964 nr 5. — M. Chamcówna: Epoka wielkiej reformy. W zbiorze: Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1765--1850. T. 2. Cz. 1. Kr. 1965 *Universitas Jagellonica* 21/2.

T w ó r c z o ś ć

T. Czacki, M. Molski: List do JP. Śniadeckiego o Koperniku, dnia 12 sierpnia 1802 z Królewca. *Nowy Pam. Warsz.* t. 7 (1802). — (Jeografia. Rec.): *Nowy Pam. Warsz.* t. 16 (1804); T. Czacki. *Dzien. Wil.* 1805 nr 2. — (Żywot literacki Hugona Kołłątaja. Rec.): *Allgemeine Literaturzeitung* 1814 nr 263; przekł. pol. *Pam. Warsz.* t. 1 (1815) s. 326-333, 347-351. — (Pisma rozmaite. T. 1-2. Wil. 1814. Rec. i polemiki): *Allgemeine Literaturzeitung* 1815 nr 162, przekł. pol. z komentarzem B. K. J. *Pam. Warsz.* t. 3 (1815) s. 236-259; (S. K. Potocki): Uwagi nad recenzją pisma J. Śniadeckiego „O metafizyce". *Tamże* s. 384-400; B. K. J.: Odpowiedź na uwagi z powodu recenzji „Pism" J. Śniadeckiego. *Tamże* s. 536-540. — (Trygonometria kulista. Rec.): *Dzien. Wil.* 1817 t. 5; J. Twardowski. *Pam. Warsz.* t. 9 (1817). — (Pisma rozmaite. T. 1-4. Wil. 1818-1822. Rec.): *Dzien. Wil.* 1818 t. 1; A. G. *Gaz. Codz. Nar. i Obca* 1818 nr 43; *Rozmaitości* 1819 nr 2; *Dzien. Wil.* 1822 t. 1 s. 331-341, 409-428 (tu rec. „Filozofii umysłu", odb. Wil. 1822, przedr. *Pszczółka Kr.* 1822 t. 2 s. 154-173). — Philopolski (T. Dzieduszycki): Uwagi nad pismem J. Śniadeckiego „O filozofii". *Pam. Lw.* 1819 t. 2 nr 10. — (F. Wężyk?): Uwagi nad J. Śniadeckiego rozprawą „O pismach klasycznych i romantycznych". *Pam. Warsz.* t. 14 (1819). — Nowe dzieła polskie. *Dzien. Wil.* 1820 nr 3. — M. Czacki: O potrzebie metafizyki. W-wa 1821.

http://rcin.org.pl

— (M. Mochnacki): Uwagi nad poezją romantyczną z powodu rozprawy J. Śniadeckiego „O pismach klasycznych i romantycznych". *Dzien. Warsz.* 1825 nr 5, 7. — W. Chłędowski: (O filozofii. Rec.). *Haliczanin* T. 1. Lw. 1830. —

L. Trynkowski: Widnokrąg naukowy. Rzut oka na filozoficzność współczesną. *Piśmiennictwo Kraj.* 1841 nr 15-16. — Wiadomości literackie. *Dzien. Poz.* 1859 nr 287. — D. Szulc: J. Śniadecki. *Gaz. Codz.* 1860 nr 233. — W. Grochowski: J. Śniadecki. *Tyg. Ilustr.* 1861 nr 1-2. — F. Krupiński: Dodatek. Scholastyka. W: A. Schwegler: Historia filozofii w zarysie. W-wa 1863. — J. Niemirycz: Badania filozoficzne tajemnicy życia. T. 1. W-wa 1869. — H. Struve: Wykład systematyczny logiki. W-wa 1870. — A. Belcikowski: Romantyczność przed Mickiewiczem. (Ustęp z większej całości). *Wieniec* 1872 nr 4-10. — J. Ochorowicz: Wstęp i ogólny pogląd na filozofię pozytywną. W-wa 1872 *Bibl. Filozofii Pozytywnej* 1. — K. W. Wójcicki: Ostatni klasyk. Wspomnienie z pierwszej poł. naszego stulecia. *Bibl. Warsz.* 1872 t. 1 i osob. W-wa 1872. — T. Ziemba: J. Śniadecki na polu filozofii. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* poczet 3 t. 20 (1872) i odb. (Kr. 1871). [Rec.: A. Brandowski. *Tyg. Wielkopol.* 1872 s. 93-94]. — J. T. (Tokarzewicz) Hodi: Krytyka nasza w w. XIX. *Klosy* 1873 nr 428. — A. Skórski: Filozofia J. Śniadeckiego. *Tyg. Wielkopol.* 1873 s. 222-224, 231-234, 257-259, 269--270 i odb. (Poz.) 1873. [Rec.: Wł. D. (Dębicki). *Kron. Rodz.* 1873 nr 200; F. O. *Warsz. Roczn. Lit.* 1873 s. 3]. — H. Struve: O filozofii J. Śniadeckiego *Wiek* 1873 nr 113-116. — H. Struve: Die philosophische Literatur der Polen. *Philosophische Monatshefte* 1874 z. 5-7. — T. Żuliński: Krytycy J. Śniadeckiego. *Ruch Lit.* 1876 nr 49. — J. Śniadecki i jego stanowisko filozoficzne. *Kron. Rodz.* 1877 nr 16. —

A. Skórski: J. Śniadecki wobec współczesnej metafizyki niemieckiej i dzisiejszych dążeń filozoficznych krytycznie przedstawiony. Lw. 1890. [Rec.: A. Raciborski. *Kwart. Hist.* R. 6 (1892) s. 840-843]. — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce w. XVIII. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — W. Lutosławski: O poglądach filozoficznych J. Śniadeckiego. *Ateneum* 1894 t. 2. — W. Nałkowski: Geografia J. Śniadeckiego. W: Ziemia i człowiek. W-wa 1901. — H. Struve: Wstęp krytyczny do filozofii. Wyd. 3. W-wa 1903. — S. Czarnowski: Filozofia społeczna w Polsce w końcu XVIII i pocz. XIX w. *Bibl. Warsz.* 1904 t. 4. — A. Wroniecki: Zależność J. Śniadeckiego od J. M. Degéranda. *Przegl. Filoz.* 1904 z. 4. — A. Karpowicz: J. Śniadecki jako historyk. *Znad Wilii i Niemna. Książka zbior.* Wil. 1906. — H. Struve: Historia logiki jako teorii poznania w Polsce. Wyd. 2. W-wa 1911. — W. Smoleński: Publicyści anonimowi z końca w. XVIII. *Przegl. Hist.* t. 14 (1812) s. 325-326 i odb. (W-wa 1912). — M. Straszewski: Dzieje filozoficznej myśli polskiej w czasie porozbiorowym. T. 1. Kr. 1912. — S. Harassek: Kant w Polsce przed r. 1830. Kr. 1916 *Prace Hist.-Lit.* 8. — F. Jaroszyński: Terminologia psychologiczna J. Śniadeckiego. *Przew. Nauk. i Lit.* t. 42 (1914). — S. Rudniański: Stanowisko materializmu francuskiego w dziejach filozofii. *Przegl. Filoz.* 1917 z. 2/4. — A. Birkenmajer: Udział Polski w uprawianiu i w rozwoju nauk ścisłych. *Polska w kulturze powszechnej.* T. 2. Kr. 1918. — M. Straszewski: Myśl filozoficzna polska. *Tamże.* —

I. Halpern: Systemat pedagogiczny J. Śniadeckiego. W-wa 1919. [Rec.: I. Chrzanowski. *Rzeczpospolita* 1920 nr 116]. — Z. Reutt-Witkowska: Śniadeciana. (Z archiwów Obserwatorium Krakowskiego: Dziennik obserwacyj astronomicznych J. Śniadeckiego od 1792-1803 r.). *Kosmos* 1920 i odb. — I. Halpern: J. Śniadecki (1756-1830). *Polska filozofia narodowa.* Kr. 1921. — Z. Wasilewski: Zatarg rozumu z uczuciem. W: Mickiewicz i Słowacki. W-wa (1921). — A. Zieleńczyk: Geneza i charakterystyka kantyzmu polskiego. *Przegl. Filoz.* 1924 s. 159, 160, 162, 166. — P. Smakosz: Krytyka filozofii Kanta przez J. Śniadeckiego. *Przegl. Katolicki* 1924 nr 47, 49, 50, 1925 nr 1 i osob. W-wa 1925. — L. Kamykowski: Nieznana mowa J. Śniadeckiego. *Prace nauk. Oddz. Warsz. Komisji do Badania Dziejów Wych. i Szkolnictwa w Pol. Biuletyn za r. 1925/6.* W-wa 1927. — L. Kamykowski: Śniadeckiego J. „Zbiór życia i zasług ks. Ant. Żołędziowskiego" z 1784 r. *Materiały źródłowe do dziejów wychowania i szkolnictwa w Polsce.* Lw. 1927. — J. Korpała: Dwie recenzje „Jagiellonidy" D. B. Tomaszewskiego. *Ruch Lit.* 1927 nr 10. — W. Bobkowska: Nowe prądy w polskim szkolnictwie ludowym w pocz. XIX w. Kr. 1928. — I. Chrzanowski: Konserwatyzm językowy J. Śniadeckiego. *Symbolae grammaticae in honorem J. Rozwadowski.* T. 2. Kr. 1928 i odb. — K. F. Wize: Fenomenalizm J. Śniadeckiego i aprioryzm Kanta. *Przegl. Filoz.* 1928 s. 80-89. — K. F. Wize: J. Śniadeckiego za grobem zwycięstwo. W: Miscellanea.

http://rcin.org.pl

Poz. 1928. — P. Krzowski: J. Śniadecki jako historyk literatury. *Dzien. Wil.* 1929 nr 271. — W. J. Rose: J. Śniadecki, Schoolman-Scientist. *Poland* (N. Jork) 1929 s. 665-670. — T. Banachiewicz: J. Śniadecki jako astronom. *Kur. Lit.-Nauk.* 1930 nr 53. — I. Chrzanowski: Źródło pomysłu rozprawy J. Śniadeckiego „O pismach klasycznych i romantycznych". (Streszcz.). *Spr. PAU* 1930 nr 10; całość w: Studia i szkice. T. 1. Kr. 1939 *Prace Hist.-Lit.* 51. — J. Śniadecki — chluba nauki polskiej. *Głos Narodu* 1930 nr 313. — M. Junosza: J. Śniadecki. W setną rocznicę zgonu wielkiego uczonego. *Dzien. Wil.* 1930 nr 269. — L. Kamykowski: Ze studiów nad J. Śniadeckim. *Pam. Lubel. za l. 1927-1930* t. 1 (1930) i odb. — K. Kolbuszewski: Stanowisko J. Śniadeckiego wobec współczesnych prądów kultury polskiej. *Alma Mater Vilnensis* z. 9 (1930) i odb. (Wil. 1931); toż *Nasz Przegl.* 1930 nr 338. — W. Tatarkiewicz: J. Śniadecki i jego filozofia. *Kur. Warsz.* 1930 nr 351. — Z. Wasilewski: Duch J. Śniadeckiego. *Kur. Poz.* 1930 nr 539. — J. Czarnocki: Wpływ niemieckiej myśli na polską filozofię. *Przegl. Katolicki* 1931 nr 38-40. — S. Dickstein: J. Śniadecki jako mistrz i krzewiciel nauk matematycznych w Polsce. *Wiad. Mat.* 1931 i odb. — M. Kamieński: Działalność astronomiczna J. Śniadeckiego. *Tamże* 1931 i odb. — M. Massonius: Działalność filozoficzna J. Śniadeckiego. *Ruch Filoz.* 1930/31. — O. Kanfer: J. Śniadecki jako matematyk. *Spr. Gimn. Państw. im. J. Korzeniowskiego w Brodach za r. szk. 1930/31.* Brody 1931 i odb. (Brody 1932). — Z. Kieresiński: Myśli J. Śniadeckiego o języku polskim. *Spr. Dyrekcji Komunalnego Gimn. Męskiego im. J. Śniadeckiego i Żeńskiego im. M. Konopnickiej w Siemianowicach Śląskich za r. 1930/31.* Siemianowice Śl. 1931. — S. Pigoń: Księcia kuratora Adama Czartoryskiego troski o język i literaturę polską. *Źródła Mocy* 1931 z. 7 i odb.; przedr. w: Wśród twórców. Kr. 1947. — Z. Sitnicki: Poglądy społeczne J. Śniadeckiego. *Prawda* 1931 nr 2. — F. Stopa: Głos J. Śniadeckiego w kwestii chłopskiej. *Dzien. Poz.* 1931 nr 107. —

Z. Ciechanowska: Die Anfänge der Goethe-Kenntnis in Polen. *Germanoslavica* 1932/33. — Z. Ciechanowska: Twórczość Goethego a romantyzm polski. *Spr. PAU* 1932 nr 10. — S. Harassek: Prolegomena do filozofii narodowej Trentowskiego. *Kwart. Filoz.* 1933 z. 3-4. — T. Lehr-Spławiński: Polnische Sprachpflege in Vergangenheit und Gegenwart. *Slavische Rundschau* 1933. — K. F. Wize: Système philosophique de J. Śniadecki. *Ruch Filosoficky* (Praga) 1933 nr 1. — L. Kamykowski: J. Śniadeckiego „Pochwała Mikołaja Kopernika" z r. 1782. *Pam. Lubel. za l. 1931-1934* t. 2 (1935) i odb. [Rec.: J. Kulczycka. *Polonista* 1935 z. 6]. — A. M. Skałkowski: J. Śniadeckiego pomysł mapy Polski. *Dzien. Poz.* 1936 nr 156. — B. Nawroczyński: Polska myśl pedagogiczna. Lw. 1938. — I. Chrzanowski: Konserwatyzm językowy J. Śniadeckiego. W: Studia i szkice. T. 1. Kr. 1939 *Prace Hist.-Lit.* 51. — I. Chrzanowski: O kilku studiach nad historią filozofii polskiej. W: Studia i szkice. T. 2. Kr. 1939 *Tamże* 52. —

Z. Klemensiewicz: Miłośnictwo języka w dziejach polszczyzny. *Jęz. Pol.* 1945 z. 1; przedr. w: W kręgu języka literackiego i artystycznego. W-wa 1961. — S. Rospond: Nowotwory czy nowopotwory językowe? *Jęz. Pol.* 1945 z. 4. — P. Słania: Uniwersytet Jagielloński a sprawa włościańska z końcem XVIII w. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949. — H. Barycz: (Wstęp do) Żywot literacki Hugona Kołłątaja. Wr. (1951) *BN* I, 136. [Rec. wyd.: S. Pietraszko. *Zesz. Wr.* 1951 nr 2; S. Dür. *Myśl Filoz.* 1953 nr 3]. — B. Leśnodorski: Z postępowych tradycji szkoły polskiej i nauki w okresie Oświecenia. *Wiedza i Życie* 1951 nr 6/7. — B. Leśnodorski, K. Opałek: Nauka polskiego Oświecenia w walce o postęp. (W-wa) 1951. — T. Mikulski: Walka o język polski w czasach Oświecenia. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) z. 3/4 i odb.; przedr. w: Ze studiów nad Oświeceniem. (W-wa 1956). — B. Suchodolski: U źródeł postępowych tradycji nauki w Polsce. *Myśl Współcz.* 1951 nr 6/7. — C. Bobińska: Szkice o ideologach polskiego Oświecenia. Kołłątaj i Staszic. Wr. 1952 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 10. — B. Suchodolski: Filozofia polska w dobie rozkładu feudalizmu. *Myśl Filoz.* 1952 nr 1; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — R. Żuliński: J. Śniadecki, najwybitniejszy encyklopedysta polski. *Wiedza i Życie* 1952 nr 4. — M. Chamcówna: Studia J. Śniadeckiego nad życiem i dziełem Mikołaja Kopernika. (Materiały). *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 1 (1953). — A. Nowicki: (Wstęp do) O Koperniku. W-wa 1953. — K. Opałek: Prawo natury u polskich fizjokratów. W-wa 1953. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli

http://rcin.org.pl

filozoficznej i naukowej, jw. — S. Dür: Jan Śniadecki — matematyk. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 2 (1954) i odb. (W-wa 1955). — Z. Libera, S. Drobot: (Oprac. wyd.) J. Śniadecki: Wybór pism naukowych. W-wa 1954. [Rec. wyd.: J. Szacki: Spór o ocenę spuścizny filozoficznej J. Śniadeckiego. *Myśl Filoz.* 1955 nr 3]. — J. Possart: Rozprawa kandydacka o światopoglądzie J. Śniadeckiego. *Myśl Filoz.* 1954 z. 2. — Bibliografia filozofii w Polsce 1750-1830. (Red. A. Kadler). W-wa 1955. — M. Chamcówna: (Wstęp do) O Koperniku. Wr. (1955) *BN* I, 159. — S. Drobot: Dzieło J. Śniadeckiego w naukach matematycznych i przyrodniczych. *Wiad. Mat.* t. 1 (1955). — K. Opałek: Myśl Oświecenia w Krakowie. Kr. (1955). — E. Rzadkowska: Encyklopedia i Diderot w polskim Oświeceniu. Wr. 1955 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 24. — S. Dür: Światopogląd J. Śniadeckiego. *Z dziejów polskiej myśli filozoficznej i społecznej.* T. 2: Wiek XVIII. Oświecenie. W-wa 1956. — M. Fleszar: Studia z dziejów geografii ekonomicznej w Polsce od poł. XVIII w. do r. 1848. W-wa 1956 *Prace Geogr.* 8. — M. Rudnicki: Językoznawstwo polskie w dobie Oświecenia. Poz. 1956 *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* t. 17 z. 2. — J. Staszewski: Zagadnienie geografii fizycznej w dziele J. Śniadeckiego. *Geografia w Szkole* t. 9 (1956). — J. Staszewski: „Geografia fizyczna" J. Śniadeckiego na tle epoki. *Przegl. Geogr.* t. 28 (1956). — B. Suchodolski: Rozwój i problematyka filozofii Oświecenia w Polsce. *Z dziejów polskiej myśli filozoficznej i społecznej*, jw.; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej, jw. — K. Opałek: J. Śniadecki jako historyk nauki. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* S. A. t. 6 z. 2 (1958) i odb. — D. Petsch: Od Redakcji. (W wyd.) J. Śniadecki: Pisma filozoficzne. T. 1. W-wa 1958 *Bibl. Klasyków Filozofii. Pisarze Pol.* (43). [Rec. wyd: Ad. T. (Tatomir). *Nowe Książki* 1958 nr 22]. — W. Wąsik: Historia filozofii polskiej. T. 1. W-wa 1958. — J. Hulewicz: Charakter pism pedagogicznych J. Śniadeckiego. (Wstęp do) J. Śniadecki: Pisma pedagogiczne. Wr. 1961 *Bibl. Klasyków Pedagogiki. Pisarze Pol.* (14). [Rec. wyd.: J. Bogusz. *Zesz. Nauk. Wojskowej Akad. Politycznej. S. Pedag.* 1962 nr 7; S. Dür. *Przegl. Hum.* 1962 nr 4; M. Chamcówna. *Przegl. Hist.-Oświat.* 1964 nr 3]. — S. Dür: Społeczno-filozoficzne podstawy poglądów i działalności pedagogicznej J. Śniadeckiego. *Zesz. Nauk. Wyższej Szkoły Pedag. w Opolu* 1963 z. 3 — Cz. Hernas: W kalinowym lesie. T. 1: U źródeł polskiej folklorystyki. (W-wa 1965). — Z. Libera: O zainteresowaniach językoznawczych J. Śniadeckiego. *Prace Filol.* t. 18 (1965) cz. 4. — S. Dür: Wpływ filozofii „szkoły szkockiej" na filozofię polskiego Oświecenia. (Reid a Śniadecki). *Acta Universitatis Vratislaviensis* nr 52: *Prace Filoz.* t. 3 (1966). — J. Szacki: J. Śniadecki — nauka i edukacja narodowa. Filozofia polska. *Argumenty* 1966 nr 4. — T. Kozłowski: Polonica w czasopiśmie rosyjskim „Wiestnik Jewropy" w l. 1815-1822. *Prace Polon.* S. XXIII (1967). — S. Makowski, Z. Sudolski: W kręgu rodziny i przyjaciół Słowackiego. W-wa 1967 *Bibl. Tow. im. A. Mickiewicza* 8. — J. Staszewski: J. Śniadecki. *Dziewięć wieków geografii polskiej.* (Red. B. Olszewicz). W-wa 1967.

ŚNIADECKI JĘDRZEJ (ANDRZEJ) (1768—1838)

Krypt. i pseud.: Filozoficzny Próżniak Wileński; J. Ś.; Sotwaros; Szlachcic na łopacie; Uważnicki Bogumił, szlachcic oszmiański; Włóczęga Guliwer.

Biolog, lekarz, chemik, filozof, publicysta-satyryk.

Ur. 30 listopada 1768 p. Żninem (pow. kcyński, woj. gnieźnieńskie) w rodzinie mieszczańskiej pochodzenia szlacheckiego (h. Leliwa); syn Andrzeja i Franciszki z Giszczyńskich; brat Jana. Uczył się początkowo w szkole klasztornej w Trzemesznie, potem w Szkołach Nowodworskich w Krakowie, które ukończył w lipcu 1787 z wyróżnieniem królewskim (medal „Diligentiae"). W 1787/88-1790/91 studiował medycynę w Szkole Głównej Koronnej, po czym wyjechał przez Wiedeń do Padwy, gdzie już w jesieni 1791 podjął studia medycyny praktycznej, chemii i fizjologii; 2 marca 1793 doktoryzowany z filozofii i medycyny. (Wakacje 1792 spędził w Mediolanie.) Następnie, wspomagany przez braci, udał się przez Londyn do Edynburga na dalsze studia, które zakończył wiosną 1795, po czym przez Londyn i Wiedeń (pobyt u prof. J. P. Franka) wrócił w lutym 1796 do Krakowa. Od wiosny t. r. do jesieni następnego przebywał

http://rcin.org.pl

w Horochowie na Wołyniu na dworze podkomorzego buskiego W. Stroynowskiego. W tym czasie ożenił się z Konstancją z Michałowskich (zm. 1830). W jesieni 1797 objął katedrę chemii i farmacji na Wydziale Lekarskim Szkoły Głównej Litewskiej (dzięki staraniom brata, Jana), był pierwszym wykładowcą tych przedmiotów w języku polskim. Równocześnie zasłynął jako lekarz.

W 1801 powołany do warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Od r. akad. 1803/04 — profesor chemii, członek Wydziału Nauk Fizycznych i Matematycznych. Należał do grupy profesorów „narodowców" wrogiej wobec profesorów cudzoziemców i popierającego ich rektora H. Stroynowskiego. W 1805-1806 współpracował obok S. B. Jundziłła i G. E. Grodka w redakcji *Dziennika Wileńskiego* (także po reaktywowaniu tego pisma w 1815). 12 grudnia 1806 został pierwszym przewodniczącym powstałego wówczas Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego (na tę godność wybierany był następnie w l. 1808, 1812, 1814, 1828, 1830, 1833 i 1836). W 1806 nabył na własność majątek ziemski Bołtup (pow. oszmiański), uzyskując równocześnie za pośrednictwem A. J. Czartoryskiego starostwo sitkowskie. W latach następnych został też właścicielem części Łubianki (1815), Równopola (1819) i Wielbutowa (1831).

W 1810-1811 chorował na długotrwałą „chorobę żółciową" i leczył się w Karlsbadzie (w maju i czerwcu 1811), jeździł tam przez Warszawę i Poznań, a w drodze powrotnej przez Kraków. W 1813 Bołtup został represyjnie zrabowany przez kozaków za udział brata w Tymczasowej Komisji Rządowej (1812). Należał do Towarzystwa Szubrawców (1817-1822, jako jeden z członków założycieli), był czynnym współpracownikiem *Wiadomości Brukowych*, od 17 stycznia 1819 pełnił urząd prezydenta (pseud. Sotwaros). Zapadając coraz poważniej na zdrowiu, w końcu 1822 uzyskał emeryturę i schronił się na wieś.

W 1827 powrócił do pracy na Uniwersytecie obejmując kierownictwo Kliniki Lekarskiej Wileńskiej; po likwidacji Uniwersytetu w 1831 był kierownikiem kliniki Akademii Medyko-Chirurgicznej. W 1834 (od 15 maja do 15 sierpnia) i 1836 pełnił zastępczo obowiązki prezydenta tej uczelni. Od 1830 — współredaktor *Dziennika Medycyny, Chirurgii i Farmacji*. W 1836 powołany na członka honorowego Akademii Medyko-Chirurgicznej w Petersburgu. Był też radcą stanu Cesarstwa Rosyjskiego oraz kawalerem orderów Św. Anny (2 kl.) i Św. Włodzimierza (3 kl.). Zmarł w Wilnie 11 maja 1838.

TWÓRCZOŚĆ

1. Mowa o niepewności zdań i nauk na doświadczeniu fundowanych, przy otwarciu nauk w Szkole Głównej Litewskiej z roku 1799 na rok 1800. Czytana przez ... (Wil. 1799). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 3. Fragm.: *Krytyka Lekarska* R. 2 (1898) nr 11.

2. Początki chemii stosownie do teraźniejszego tej umiejętności stanu dla pożytku uczniów i słuchaczów ułożone i na wzór lekcji akademickich służyć mające. Przez ... T. 1-2. Wil. 1800. Wyd. nast. popr. i pomnoż.: wyd. 2 Wil. 1807 (pt. Początki chemii dla użycia słuchaczów akademickich ułożone przez ...); wyd. 3 Wil. 1816-1817. Fragm. przedr.: zob. Wyd. zbior. poz. 3; B. Suchodolski w: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953.

3. Teoria jestestw organicznych. T. 1. W-wa 1804; t. 2. Wil. 1811. Wyd. nast.: t. 1-3. Wil. 1838; t. 1 (1-3). Wil. 1861; wyd. jubileuszowe staraniem redakcji „Nowin Lekarskich", z przedmową A. Wrzoska. T. 1-2. Poz. 1905. Fragm.: *Krytyka Lekarska* R. 2 (1898) nr 11; zob. Wyd. zbior. poz. 3; przedr. B. Suchodolski, jw. poz. 2; H. Hinz, A. Sikora w: Polska myśl filozoficzna. Oświecenie. Romantyzm. (W-wa 1964).

Przekł. franc.: J. J. Ballard, J. M. Déssaix: Théorie des êtres organisés renferment les généralités de la vie organique. Paryż 1825.

Przekł. niem.: J. Moritz: Theorie der organischen Wesen. T. 1. Królewiec 1810. — A. Neubig. Norymberga 1821.

4. Uwagi o fizycznym wychowaniu dzieci. *Dzien. Wil.* 1805 nr 5-7. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1 i odb. W-wa 1840; wyd. K. J. Turowski. Sanok 1855 *Bibl. Pol.* 16-17; Wil. 1856; Poz. 1867; wyd. nowe ze słowem wstępnym J. Korczaka, wyd. A. Tom. W-wa 1920; oprac. W. Okoń. Wr. 1956. Fragm.: *Krytyka Lekar-*

http://rcin.org.pl

ska R. 2 (1898) nr 1; zob. Wyd. zbior. poz. 3.

5. O rozpuszczeniu. Rzecz do Towarzystwa Królewskiego Przyjaciół Nauk w Warszawie posłana w maju roku 1805. Wil. (1805). Przedr. pt. Rzecz o rozpuszczeniu. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 5 (1808) s. 521-554.

6. Rozprawa o nowym metalu w surowej platynie odkrytym przez ... Czytana na publicznym posiedzeniu Imperatorskiego Uniwersytetu Wileńskiego dnia 28 czerwca 1808. Wil. (1808).

7. Krótki rys chemii dla użytku szkół narodowych Księstwa Warszawskiego. Powst. 1810 na zamówienie Komisji Edukacyjnej. Tekst nie znany. Przedmowę z rkspu Bibl. Jagiel. syg. 3152 ogł. A. Wrzosek. *Wszechświat* 1903 nr 11.

Podręcznik odrzucony przez Komisję.

8. Próżniacko-filozoficzna podróż po bruku. *Wiad. Brukowe* 1818 nr 97, 99, 102, 105; 1819 nr 109, 111, 115, 120, 126, 128, 132, 137, 140, 150, 154, 157; 1820 nr 161, 169, 174, 181, 189, 193, 201, 205, 209; 1821 nr 216, 220, 224, 232, 235, 240, 247. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 4-6; poz. 2 cz. 1-3; wybór przedr. Z. Skwarczyński w: Wiadomości Brukowe. Wybór artykułów. Wr. (1962) *BN* I, 78. Fragm. zob. Wyd. zbior. poz. 3.

Rkps Bibl. Akad. Nauk LSRR w Wil. sygn. 422 III.

Artykuły i drobniejsze rozprawy umieszczał w czasopismach: *Dzien. Medycyny, Chirurgii i Farmacji* (1830 t. 1), *Dzien. Wil.* (w 1805-1806, 1815-1822, artykuły z zakresu chemii i medycyny oraz: Przemowa. 1805 nr 1; Wiadomość o życiu i dziełach Schillera. 1805 nr 7; List do redaktora „Dziennika Wileńskiego" z powodu wyjątku z dzieła pani Staël-Holstein „O Niemczech": Jak wiele nauka języków wpływa na rozwinięcie władz umysłowych w dzieciach. 1815 t. 1), *Pam. Lw.* (tu przedr. niektórych rozpraw z *Dzien. Wil.*, m.in.: O pokarmach, napojach i sposobie życia w ogólności ... 1817 t. 5 nr 20, t. 6 nr 21-22), *Pam. Tow. Lekarskiego Warsz.* (1837 t. 1, 1839 t. 2), *Pam. Tow. Lekarskiego Wil.* (tu m.in.: Krótkie opisanie gorączki w 1812 i 1813, jaka w Wilnie i na całej Litwie panowała. 1818 t. 1), *Pam. Warsz.* (tu: List do redaktora „Pamiętnika Warszawskiego" o tworzeniu nowych wyrazów naukowych, zwłaszcza w chemii, z powodu sporu o nie z hr. Aleksandrem Chodkiewiczem. 1817 t. 8), *Tyg. Pol.* (tu: Filozoficzny Próżniak Wileński Warszawskiemu Świstkowi zdrowia, spokojnego snu i smacznego apetytu. 1819 nr 22), *Tyg. Wil.* (tu: wierszowany logogryf. 1816 t. 1 s. 237; Filozoficzny Próżniak ... jw. 1819 nr 141), *Wiad. Brukowe* (tu: List do redaktora „Wiadomości Brukowych". Dodatek do rozdz. V i VI podróży do Laputy. 1817 nr 56; Dalszy ciąg postrzeżeń włóczęgi Guliwera. 1818 nr 59; Z logiki: Co jest rozum. Rozmowa w Niemieży. 1818 nr 66; Jeszcze postrzeżenia włóczęgi Guliwera. 1818 nr 68; Pisma periodyczne. 1818 nr 76; Synonimy. 1818 nr 79; Z medycyny. Juromania, choroba nie nowa, ale ciężka ... 1818 nr 83-85; Znowu postrzeżenia włóczęgi Guliwera. 1818 nr 86; Obwieszczenie. 1821 nr 263; Lament i raport szlachcica na łopacie. 1822 nr 277; Dalszy ciąg raportu szlachcica na łopacie. 1822 nr 284. Niektóre art. przedr.: K. Bartoszewicz: Księgi humoru polskiego. T. 3. Petersb. 1897 s. 142-177; Z. Skwarczyński, jw. poz. 8).

Niektóre rozprawy ogł. w czasopismach zachowane w rkpsach (autografach i odpisach) Bibl. Jagiel. sygn. 3150.

Inne rkpsy pism Śniadeckiego: Bibl. Akad. Nauk LSRR w Wil. sygn. 1990/III (Mowa Ajaksa domagającego się o zbroję Achilla); Bibl. Jagiel. sygn. 3137 (Wyprawa przeciw gęsiom); Bibl. PAN Kr. sygn. 1864 (odpisy wierszy).

Wydania zbiorowe

1. Dzieła ... Wyd. M. Balińskiego. T. 1-6. W-wa 1840.

Zawartość t. 1: M. Baliński: Życie J. Śniadeckiego; Twórczość poz. 4.
T. 2-3: Pisma medyczne, pisma fizyczno-chemiczne i pisma rozmaite druk. uprzednio w czasopismach oraz: Twórczość poz. 1.
T. 4-6: Twórczość poz. 8 oraz: Pisma rozmaite szubrowskie, druk. uprzednio w czasopismach.

2. Pisma satyryczne ... Do druku przygot. i przedmową opatrzył A. Wrzosek. Cz. 1-3. W-wa 1908 *Bibl. Dzieł Wyborowych* 559, 560, 563.

Zawartość: A. Wrzosek: Przedmowa; przedr. t. 4-6 poz. 1 (w nieco innym układzie).

3. Wybór pism naukowych i publicystycznych. Oprac. B. Skarżyński. (W-wa) 1952.

Zawartość: m.in. fragm. z: Twórczość poz. 2, 3, 4, 8 oraz rozprawy Skarżyńskiego: Życiorys J. Śniadeckiego (wewnątrz tekst i faksymile listu do A. Chodkiewicza, zob. Listy poz. 8); Śniadecki jako chemik i biolog; Śniadecki jako lekarz higienista; Śniadecki jako publicysta.

Listy i materiały

1. Do Jana Śniadeckiego z Pawii 12 kwietnia 1792. Ogł. M. Baliński. *Przyj. Ludu* R. 7 (1840) t. 1 i odb.; przedr. zob. poz. 2.

http://rcin.org.pl

2. Do Jana Śniadeckiego 13 listów — z 1792 (jw. poz. 1), 1806-1830 (z rkpsu Bibl. Jagiel. sygn. 3135); do S. Stubielewicza z 29 października 1803 (z rkpsu Bibl. Jagiel. sygn. 3093); do córek, Zofii i Ludwiki, 19 listów z 1814-1833 (z arch. J. Grabowskiego); do ministra spraw wewnętrznych b.d. (z rkpsu Bibl. Jagiel. sygn. 3162); do M. Balińskiego 5 listów z 1819-1830 (z arch. J. Grabowskiego); do Uniwersytetu Wileńskiego z 21 maja 1821 (z rkpsu Bibl. Jagiel. sygn. 3137); do wnuków z ok. 1825-1838 (z arch. J. Grabowskiego); not. szubrawska (z rkpsu Bibl. Jagiel. sygn. 3038); papiery ze śledztwa w sprawie Tow. Szubrawców (z rkpsu Bibl. Czart. Arch. Kuratorii Wil.). Ogł. A. Wrzosek w: J. Śniadecki. Życiorys i rozbiór pism. T. 1. Kr. 1910.

3. Do T. Czackiego 8 listów z 1803-1805 i b.d. (z rkpsu Bibl. Jagiel. sygn. 3151); do Jana Śniadeckiego 2 listy — z 2 grudnia 1804 i 20 stycznia 1807; tezy z obrony pracy doktorskiej odbytej 2 marca 1793 w Pawii (tekst łac., oryginał w Bibl. Jagiel. sygn. 3162 t. 2, 5). Ogł. M. Baliński: Pamiętniki o Janie Śniadeckim. T. 2. Wil. 1865 s. 203-224, 180-182, 250-255, 125--126.

4. Do F. K. Dmochowskiego z 6 grudnia 1803; od Jana Śniadeckiego z 19 maja 1830. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3140.

5. Do F. K. Dmochowskiego z 28 maja 1804. Rkps Bibl. Uniw. Warsz. (w zbiorze listów Jana Śniadeckiego).

6. Do A. J. Czartoryskiego 9 listów z 1804--1805, 1807, 1810, 1816-1817. Ogł. A. Wrzosek: Listy J. Śniadeckiego do ks. A. Czartoryskiego kuratora Wileńskiego Okręgu Naukowego. Z autografów ... Arch. XX. Czartoryskich w Krakowie (Arch. Kuratorii Wil. nr 125) ... *Krytyka Lekarska* R. 7 (1903) nr 1-2 i odb. Kr. 1903 (tu także faksymile listu z 20 sierpnia 1804).

7. Do Jana Śniadeckiego 5 listów — z 1811, 1815, 1816 (z rkpsów Bibl. Jagiel. sygn. 3513, 3135); do W. Schastra z 18 sierpnia 1811 (z rkpsu Bibl. Jagiel. sygn. 3757); do córki, Zofii, 3 listy — z 1820, 1828 i b.d. (z arch. J. Grabowskiego); do córki, Ludwiki, z 25 sierpnia 1821 (z jw.); do M. Balińskiego z 8 czerwca 1826 (z jw.); do żony z 18 lipca 1826 (z jw.); do wnuków 2 listy b.d. (z jw.); od A. J. Czartoryskiego z 18 listopada 1807 (z rkpsu Bibl. Jagiel. sygn. 3513); od A. Razumowskiego z 30 października 1811 (z jw.); od gen. Kosseckiego z 15 lipca 1826 (z jw.); od N. N. Nowosilcowa 2 listy z 1826-1827 (z jw.); dyplom doktorski z uniwersytetu w Pawii (z rkpsu Arch. Tow. Lekarskiego Wil.); odezwa Towarzystwa Lekarskiego Wileńskiego z 1807 z podpisem J. Śniadeckiego (z jw.); dyplom członkostwa honorowego Akademii Medyczno-Chirurgicznej w Petersburgu z 5 października 1837 (z jw.). Ogł. A. Wrzosek: Materiały do życiorysu J. Śniadeckiego. *Krytyka Lekarska* R. 9 (1905) nr 4, 6, 7.

8. Do A. Chodkiewicza 2 listy. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3157; do tegoż z 16 października 1807 z rkpsu Muz. Nar. Kr. ogł. B. Skarżyński, zob. Wyd. zbior. poz. 3 (tam także faksymile).

9. Listy w zbiorze z 1702-1810. Rkps Bibl. Kórn. sygn. 1851.

10. Do M. Balińskiego 28 listów z 1819--1835 i b.d. Rkps Bibl. Nar. sygn. 2882.

11. Do córki, Z. Balińskiej, 44 listy z 1820--1837 i b.d. Rkps jw. sygn. 2880.

12. Do S. B. Lindego z 1820. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3468.

13. Do S. K. Potockiego. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 265, 271).

14. Do Prokudina Gorskiego, policmajstra wileńskiego, z 1834. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7862 IV k. 122-123.

15. Do wnuków Balińskich. Rkps Bibl. Nar. sygn. 2881 (Korespondencja rodziny Śniadeckich z 1815-1871).

16. Od T. Czackiego z ok. 21 kwietnia 1804; od tegoż z 1805. Rkps (odpis) Bibl. Jagiel. sygn. 3132. Ogł. F. Kojsiewicz: Korespondencja listowna H. Kołłątaja z T. Czackim. T. 2. Kr. 1844 s. 387-392.

17. Od A. J. Czartoryskiego z 12 października 1805. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3104; od tegoż w zbiorze korespondencji Czartoryskiego z J. Twardowskim z 1822-1844. Rkps Bibl. Czart. (Arch. Kuratorii Wil. nr 116).

18. Od Jana Śniadeckiego z 27 lipca 1810 i 21 listopada 1827. Rkps był w Bibl. Krasiń. sygn. 5146; odpisy L. Kamykowskiego zachowane w Bibl. PAN Kr. (Korespondencja Jana Śniadeckiego. T. 3: listy z 1808-1830).

19. Od różnych osób: A. J. Czartoryskiego z 1822, W. Pelikana z 1830, T. Kuczkowskiego z 1834. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3513.

Zob. też poz. 7.

20. Inwentarz Zakładu Chemii dawnego Uniwersytetu Wileńskiego zapoczątkowa-

http://rcin.org.pl

ny przez ... w roku 1797 i doprowadzony do końca przez Ignacego Fouberga. Wyd. K. Sławiński. B.m. 1938.

21. Memoriał w sprawie założenia klinik na Wydziale Lekarskim w Szkole Głównej Litewskiej. Z rkpsu Bibl. Racz. ogł. A. Wrzosek. *Arch. Historii i Filozofii Medycyny* t. 10 (1930).

22. Uwagi nad statutem Uniwersytetu Wileńskiego z 1806-1807. Rkps Bibl. Czart. (Arch. Kuratorii Wil. nr 15 4), 18), 26), 33), 36)).

23. Fragm. notatki o początkach medycyny. Z autografu Bibl. Jagiel. sygn. 7863 IV ogł. J. Strojnowski. *Arch. Historii Medycyny* t. 28 (1965) z. 3 s. 285-286.

24. Autografy (drobne notatki, poświadczenia itp.). Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 5021, Bibl. Nar. sygn. 2683, Bibl. PAN Kr. sygn. 1815, Ossol. sygn. 5257/III.

25. Opisy służby J. Śniadeckiego z 1805-1817, 1819-1822, 1828-1829. Rkpsy Bibl. Czart. (Arch. Kuratorii Wil. nr 271-275, 279-280, 282, 285, 289).

Bibliografię twórczości podaje A. Wrzosek: J. Śniadecki. Życiorys i rozbiór pism. T. 2. Kr. 1910; przedr. B. Skarżyński, zob. Wyd. zbior. poz. 3.

OPRACOWANIA

Monografie i zarysy monograficzne

(J. Weigel): Żywot i prace naukowe i społeczne J. Śniadeckiego. Kr. 1898. [Rec.: L. Bruner. *Wszechświat* 1898 nr 17]. — L. Świeżawski: J. Śniadecki, jego żywot, naukowe i społeczne stanowisko. Petersb. 1900 *Życiorysy Sławnych Polaków* 13. [Rec.: E. S. (Strumpf). *Wszechświat* 1900 nr 16]. — S. Brzozowski: J. Śniadecki, jego życie i dzieła. W-wa 1903. [Rec.: L. Janowski. *Kwart. Hist.* R. 17 (1903); L. Janowski. *Ogniwo* 1903 nr 17; Kodisowa. *Ogniwo* 1903 nr 15; J. Tur (L. Janowski). *Wszechświat* 1903 nr 8]. — A. Wrzosek: J. Śniadecki. Życiorys i rozbiór pism. T. 1-2. Kr. 1910. [Rec.: J. Bieliński. *Książka* 1911 nr 4; A. Birkenmajer. *Przegl. Powsz.* t. 111 (1911) s. 246-253; Dr. K. *Krytyka* t. 31 (1911) s. 262-263; W. Szumowski. *Ruch Filoz.* 1911 nr 2]. — B. Górnicki: J. Śniadecki — żywot i dzieła. *Warsz. Czasop. Lekarskie* 1938 nr 45 i odb.

Biografie i studia ogólne

Korespondencja Jana Śniadeckiego. Listy z Krakowa. T. 1: 1780-1787. Wyd. L. Kamykowski. Kr. 1932 PAU. *Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* 1; t. 2: 1787-1807. Wyd. M. Chamcówna, S. Tync. Wr. 1954; t. 3: 1808-1830. Odpisy L. Kamykowskiego w Bibl. PAN Kr. (W t. 1 m. in. fragm. biografii Jędrzeja napisanej przez Jana w 1828). — H. Kołłątaj: Korespondencja ... z Tadeuszem Czackim. (Sprzed 1812). Wyd. F. Kojsiewicz. T. 1-4. Kr. 1844-1845. — Korespondencja ks. A. (J.) Czartoryskiego i rektora (J.) Twardowskiego z l. 1822-1824. Wyd. J. Ogończyk. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 26 (1900) i odb. (Poz. 1899). — K. A. Vieilh de Boisjoslin: Biographie universelle ... Paryż 1826-1831. — (M. Baliński): J. Śniadecki. *Wizerunki i Roztrząsania Nauk.* 1838 t. 1; przedr. jako wstęp do: Teoria jestestw organicznych. Wyd. 2. T. 3. Wil. 1838. — J. Śniadecki. *Magazyn Powsz.* 1838 nr 27. — S. B. Jundziłł: Pamiętniki życia. (Powst. ok. 1835-1840). Wyd. A. M. Kurpiel. Kr. 1905 jako odb. z *Arch. do Dziejów Literatury i Oświaty w Pol.* t. 13 (1914). — M. Baliński: Życie J. Śniadeckiego. *Przyj. Ludu* R. 7 (1840) nr 1-4, 6-9 i osob. (Leszno 1840); przedr. w: Dzieła J. Śniadeckiego. T. 1. W-wa 1840. — H. Skimborowicz: Wspomnienie życia śp. J. Śniadeckiego. W-wa 1840. (Tu też: L. Trynkowski: Na uczczenie śp. J. Śniadeckiego; wyd. osob. zmien. pt. Mowa pogrzebowa o J. Śniadeckim. Wil. 1861). [Rec.: *Przegl. Warsz.* 1840 t. 2 s. 271-280]. — J. Frank: Pamiętniki. (Powst. przed 1842). Z franc. przetłum. W. Zahorski. Wil. 1913. — G. Puzynina: W Wilnie i w dworach litewskich. Pamiętnik z l. 1815-1843. Wil. 1928 s. 27, 251. — S. Morawski: Kilka lat młodości mojej w Wilnie (1818-1825). (Powst. 1848). Oprac. A. Czartkowski, H. Mościcki. W-wa 1924; wyd. nast. (W-wa) 1959 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — I. Domejko: Pamiętniki (1831-1838). Z autografów wyd. J. Tretiak. Kr. 1908 *Źródła do Dziejów Polski Porozbiorowych* 5. — Jan ze Śliwina (A. H. Kirkor): Przechadzki po Wilnie i jego okolicach. Wil. 1856. — A. Andrzejowski: Ramoty starego Detiuka o Wołyniu. T. 2. Wil. 1861 i wyd. nast. — M. Baliński: Pamiętniki o Janie Śniadeckim. T. 1-2. Wil. 1865 (1864-1865). — K. Dorszewski: Mowa na cześć Jana i Jędrzeja Śniadeckich ... w kościele żnińskim z powodu odsłonięcia pomnika. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 4 (1866) i odb. (Poz. 1866). — K. Libelt: Dwaj bracia Śniadeccy. Poz. 1866; toż skróc. pt. Przemówienie przy uroczystości odsłonięcia tablicy pamiątkowej braci Śniadeckich ... *Roczn. Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 4 (1866). — F. M. S.

http://rcin.org.pl

(Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 23 (1866). — Tułacz Sobarri (A. H. Kirkor): Obrazki litewskie. Poz. 1874. — K. Kaczkowski: Wspomnienia. T. 1-2. Lw. 1876. — W. Szokolski: J. Śniadecki. *Tyg. Ilustr.* 1877 t. 3 s. 65--67. — P. Chmielowski: Towarzystwo Szubrawców i J. Śniadecki. Zarys obyczajowo-literacki. *Tamże* 1878 nr 107-114; przedr. *Kalendarz Wil.* 1881. — Z. Hordyński: Towarzystwo Szubrawców. *Przew. Nauk. i Lit.* 1882 i odb. (Lw. 1883). — T. Ziemba: Mickiewicz pod wpływem profesorów wileńskich. *Bibl. Warsz.* 1883 t. 1 s. 334. — J. Bieliński: A. Śniadeckij. Biograficzeskij oczerk po powodu 50-letniej godowszczyny smierti. Wil. 1888. — S. Kośmiński: Słownik lekarzów polskich. W-wa 1888. — J. Talko-Hryncewicz: J. Śniadecki. W pięćdziesiątą rocznicę jego zgonu. *Przegl. Lit.* (dod. do *Kraju*) 1888 nr 37-38. — J. Bieliński: Cesarskie Towarzystwo Lekarskie Wileńskie. W-wa 1890. — A. S. Krasiński: Wspomnienia. (Powst. przed 1891). Kr. 1901. — A. Bućkiewicz: O b. wyższych zakładach naukowych w Wilnie i Krzemieńcu. (Powst. ok. 1895). Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1062 t. 2 s. 104-106, 135-136, 144, 148; t. 3 s. 48, 85, 104-106, 124. — Cz. Jankowski: Powiat oszmiański. T. 1. Petersb. 1896. — J. B.: J. Śniadecki. *Kur. Codz.* 1897 nr 143. — S. Schnür-Pepłowski: J. Śniadecki (1768-1838). *Kosmos* 1897 nr 11. — W. Zahorski: Zarys dziejów cesarskiego Towarzystwa Lekarskiego w Wilnie. (1805-1897). W-wa 1898. — J. Tretiak: Młodość Mickiewicza. T. 1. Petersb. 1898 s. 49-50. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 1-3. Kr. 1899-1900. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk 1800-1832. T. 1-2. Kr. 1900-1901. — Z. Kramsztyk: J. Śniadecki. *Album biogr. zasłużonych Polaków i Polek w. XIX.* T. 1. W-wa 1901. — W. Korotyński: Mickiewicz i Śniadeccy. *Kur. Warsz.* 1903 nr 355. — J. Lachs: Projekty Tadeusza Czackiego i J. Śniadeckiego, zmierzające do założenia szkoły lekarskiej na Wołyniu. *Przegl. Lekarski* 1903 nr 27-30 i odb. (Kr. 1903). [Polemika: J. Bieliński. *Tamże* 1903 nr 41; J. Lachs. *Tamże*]. — A. Wrzosek: (Oprac. do) Listy J. Śniadeckiego do księcia Adama Czartoryskiego kuratora Okręgu Szkolnego Wileńskiego. *Krytyka Lekarska* R. 7 (1903) nr 1-2 i odb. [Rec.: S. Łagowski. *Tamże* R. 7 (1903) nr 3]. — A. Wrzosek: Materiały do życiorysu J. Śniadeckiego. *Tamże* R. 9 (1905) nr 4, 6, 7. — A. Wrzosek: Rys życia J. Śniadeckiego i krótki rozbiór jego „Teorii jestestw organicznych". (Wstęp do) Teoria jestestw organicznych. Poz. 1905; wyd. osob. pt. Zarys życia J. Śniadeckiego i krótki rozbiór jego „Teorii jestestw organicznych". Poz. 1905. — Z. Kramsztyk. *Sto lat myśli pol.* T. 1 (1906). — J. Bieliński: Szubrawcy w Wilnie (1817-1822). Zarys historyczny. Wil. 1910. —

A. Wrzosek: Religijność naszych znakomitych lekarzy XIX w. *Arch. Historii i Filozofii Medycyny* t. 7 (1927). — Pamięci J. Śniadeckiego. *Kur. Wil.* 1928 nr 122. — L. Uziębło: W 90. rocznicę zgonu J. Śniadeckiego. *Dzien. Wil.* 1928 nr 120. — L. Finkel: Pawia-Wilno. *Księga pam. ku uczczeniu 350. rocznicy założenia i 10. wskrzeszenia Uniw. Wil.* T. 1: Z dziejów dawnego Uniwersytetu. Wil. 1929. — W. Szumowski: Krakowska Szkoła Lekarska po reformach Kołłątaja. Kr. 1929 *Bibl. Kr.* 67. — K. Bartoszewicz: Feliks Oraczewski, inicjator Komisji Edukacyjnej. W: Szkice i portrety literackie. T. 1. Kr. 1930. — L. Kamykowski: Ze studiów nad Janem Śniadeckim. *Pam. Lubel.* t. 1 (1927/30) i odb. — E. Ostachowski: Działalność J. Śniadeckiego jako chemika. *Arch. Historii i Filozofii Medycyny* t. 10 (1930). — B. Suchodolski: Kultura i osobowość. W-wa 1935. —

I. Chrzanowski: W setną rocznicę śmierci J. Śniadeckiego. *Czas* 1938; przedr. w: Studia i szkice. T. 1. Kr. 1939 *Prace Hist.-Lit.* 51; tekst zmien. pt. J. Śniadecki, umysłowość i charakter. *Kur. Poz.* 1938 nr 214. — M. Czapska: Ludwika Śniadecka. W-wa 1938; wyd. 2 W-wa 1958. —

T. J. Dobrowolski: J. Śniadecki — wielki uczony i obywatel (1768-1838). (W setną rocznicę zgonu). *Sprawy Szk. na Śląsku* (dod. mies. do *Chowanny* 1938 nr 4). — A. Januszkiewicz: J. Śniadecki jako lekarz i kierownik Kliniki Medycznej Wileńskiej. *Nowiny Lekarskie* 1938 z. 10. — A. Wrzosek: O J. Śniadeckim. W setną rocznicę śmierci (1768--1838). *Chowanna* 1938 nr 6. — A. Wójcicki: J. Śniadecki jako działacz społeczny. *Roczn. Uniw. Stefana Batorego w Wil.* 1938/39; *Kur. Wil.* 1938 nr 178. — L. Janowski: Słownik bio-bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego. Wyd. pod kierunkiem R. Mienickiego. Wil. 1939. — K. Sławiński: J. Śniadecki — życie i dzieła. (Wykład). *Roczn. Chemii* t. 19 (1939) z. 1/2 i odb. — K. Sławiński: Ród Śniadeckich. *Tyg. Ilustr.* 1939 nr 24. —

S. Pietraszko: Profesor wśród „szubrawców". *Problemy* 1951 nr 10. — B. Krzywobłocka: Prezes Towarzystwa

http://rcin.org.pl

Szubrawców. *Świat* 1953 nr 19. — Z. Skwarczyński: O działalności Kazimierza Kontryma na tle ruchu umysłowego i społecznego w Wilnie w l. 1812-1822. *Przegl. Nauk Hist. i Społ.* t. 4 (1954). — A. Mierzycka: O życiu i zasługach J. Śniadeckiego. W-wa 1955. — S. Konopka: Lekarze i literaci. *Arch. Historii Medycyny* t. 25 (1962) z. 3. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — T. Kikta: J. Śniadecki. *Farmacja Pol.* 1963 nr 10. — J. Księski: Śniadeccy w Żninie. *Problemy* 1963 nr 5. — Z. Suchar: Prezes Szubrawców. Vademecum żywotów osobliwych. *Pomorze* 1967 nr 16. — I. Znaczko-Jaworskij: J. Śniadecki a Petersburska Akademia Nauk. Tłum. z ros. W. Olszewski. *Kwart. Historii Nauki i Techniki* 1967 nr 1.

Twórczość

A. D. (Dąbrowski), P. F.: Ocena pierwsza wydania „Początków chemii" Śniadeckiego. *Nowy Pam. Warsz.* t. 2 (1801). — J. I. Kossakowski: J. Śniadeckiego ... „Teoria jestestw organicznych". Rys krótki tego dzieła. *Dzien. Wil.* 1805 nr 3. — (Początki chemii.... Rec.): *Dzien. Wil.* 1816 t. 4; *Ćwiczenia Nauk.* 1818 t. 1; *Pam. Nauk.* 1821 t. 1. — S. Majorkiewicz: (Dzieła. Rec.). *Przegl. Warsz.* 1840 t. 3 s. 166-171. — A. Chodkiewicz: Odpowiedź na niektóre uwagi J. Śniadeckiego umieszczone w „Dzienniku Warszawskim" na miesiąc sierpień. *Pam. Warsz.* t. 19 (1817) s. 59-77. — H. Feldmanowski: Zalecenie dziełka o fizycznym wychowaniu dzieci przez J. Śniadeckiego. *Szkoła Pol.* 1851 z. 11. — L. Gąsiorowski: Zbiór wiadomości o historii sztuki lekarskiej w Polsce. T. 3-4. Poz. 1853-1855. — H. Kułakowski: Uwagi nad życiem organicznym. *Gaz. Lekarska* t. 7 (1869). — H. Struve: Wykład systematyczny logiki. T. 1. W-wa 1870 s. 194-197. [Polemika: X. *Bibl. Warsz.* 1871 t. 1 s. 149; Kto też był J. Śniadecki. *Gaz. Warsz.* 1871 nr 87 s. 1]. — W. Wilczyński: „Teoria jestestw organicznych" J. Śniadeckiego wobec pojęć ówczesnych. *Gaz. Lekarska* t. 12 (1872). — Z. Kramsztyk: J. Śniadecki. „Teoria jestestw organicznych" wobec dzisiejszych pojęć o życiu. W-wa 1874 (wyd. 1873). [Rec. i polemiki: (P. Chmielowski). *Niwa* 1873 nr 45-46; H. Struve. *Wiek* 1873 nr 142-144; W. Szyszłło. *Bibl. Warsz.* 1873 t. 4; H. Kułakowski. *Gaz. Lekarska* t. 15 (1874) s. 359-365; Z .Kramsztyk: Odpowiedź na krytykę prof. Kułakowskiego. *Tamże* s. 409-412]. — B. Rejchman: J. Śniadecki i Darwin. Przyczynek do dziejów piśmiennictwa naukowego polskiego. *Niwa* 1874 nr 51-53 i odb. — T. Żuliński: Zasady „Teorii jestestw organicznych" J. Śniadeckiego ocenione ze stanowiska dzisiejszych pojęć fizjologicznych. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk Poz.* t. 8 (1874) i odb. [Rec.: J. O. (Ochorowicz?). *Przegl. Kryt.* 1875 nr 5]. — B. Rejchman: Pojęcia J. Śniadeckiego o naturze ciepła. *Pam. II Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich we Lwowie 1875.* Lw. 1876 s. 162-182. — P. Chmielowski: Liberalizm i obskurantyzm na Litwie i Rusi (1815-1823). *Ateneum* 1883 t. 1; wyd. nast. W-wa (1898) *Bibl. Dzieł Wyborowych* 21. — H. Łuczkiewicz: J. Śniadecki wobec współczesnej nauki. *Tyg. Ilustr.* 1888 nr 280. — M. Wołowski: J. Śniadecki jako humorysta. *Tamże.* — J. Bieliński: Stan nauk lekarskich za czasów Akademii Medyko-Chirurgicznej Wileńskiej bibliograficznie przedstawiony. W-wa 1889. — H. Struve: Wstęp krytyczny do filozofii. W-wa 1896; wyd. 3. W-wa 1903. — M. Grochowski: Czy zasłużony nasz fizjolog J. Śniadecki był transformistą? *Kosmos* 1897. — R. Nussbaumowa: J. Śniadecki i Herbert Spencer jako pedagogowie. *Tamże* 1897 i odb. [Rec.: F. Majchrowicz. *Muzeum* 1898 z. 4]. — (J. Weigel): J. Śniadecki. *Przegl. Lekarski* 1897 nr 49 i odb. — S. Kamieński: J. Śniadecki „O wychowaniu fizycznym". *Przegl. Pedag.* 1898 nr 3-4. —

G. Doliński: Jak u nas chowano dzieci? Zarys dziejów pedagogii polskiej. W-wa 1899 *Bibl. Dzieł Wyborowych* 103. — A. Kolberg-Brzozowska: Fizyczne wychowanie dzieci podług J. Śniadeckiego i innych. W-wa 1902 *Książki dla Wszystkich.* — S. Łagowski: J. Śniadecki i jego „Teoria jestestw organicznych". *Kosmos* 1904 i odb. [Rec.: A. Wrzosek. *Przegl. Lekarski* 1904 nr 50]. — K. Antonowicz: Pierwszy biolog polski. *Kraj* 1905 nr 47 (dod. ilustr.). — W. Barewicz: Fryderyk Schiller i tzw. romantyka polska przed Mickiewiczem. Lw. 1905. — (Teoria jestestw organicznych. Wyd. jubileuszowe A. Wrzoska. Rec.): *Krytyka Lekarska* R. 9 (1905) nr 5; A. Langie. *Przegl. Lekarski* 1905 s. 355; S. Łagowski. *Słowo* (Petersb.) 1905 s. 117. — Z. B.: Odczyty z dziejów pedagogii polskiej. *Bluszcz* 1907 nr 12. — A. Wrzosek: (Wstęp do) Pisma satyryczne. W-wa 1908 *Bibl. Dzieł Wyborowych* 559-560, 563. [Rec. wyd.: H. Mościcki. *Bibl. Warsz.* 1908 t. 4; K. J. *Bluszcz* 1909 nr 8]. — S. Sterling: J. Śniadecki i Darwin.

http://rcin.org.pl

W-wa 1909. — H. Struve: Historia logiki jako teorii poznania w Polsce. W-wa 1911. — M. Straszewski: Dzieje filozoficznej myśli polskiej w okresie porozbiorowym. T. 1. Kr. 1912. — M. Szyjkowski: Schiller w Polsce. Kr. 1915. — S. Harassek: Kant w Polsce przed r. 1830. Kr. 1916 *Prace Hist.-Lit.* 8. — S. Rudziński: Stanowisko materializmu francuskiego w dziejach filozofii. *Przegl. Filoz.* 1917 z. 2/4. — A. Galecki: Udział Polaków w uprawianiu i rozwoju chemii. *Polska w kulturze powszechnej.* T. 2. Kr. 1918. — M. Straszewski: Myśl filozoficzna polska. *Tamże.* — A. Wrzosek: Udział medycyny polskiej w kulturze powszechnej ze szczególnym uwzględnieniem czasów porozbiorowych. *Tamże.* — A. Zieleńczyk: Geneza i charakterystyka kantyzmu polskiego. *Przegl. Filoz.* 1924 s. 162-163. — S. Trzebiński: J. Śniadecki a Herman Lotze. *Arch. Historii i Filozofii Medycyny* t. 8 (1928). — E. Ostachowski: Charakterystyka 2 wydania „Początków chemii" J. Śniadeckiego. *Księga pam. XIII Zjazdu Lekarzy i Przyrodników Polskich w Wilnie.* T. 2. Wil. 1930; przedr. *Arch. Historii i Filozofii Medycyny* t. 11 (1931). — W. Szumowski: (Wstęp do) Memoriał w sprawie założenia klinik na Wydziale Lekarskim w Szkole Głównej Litewskiej. *Arch. Historii i Filozofii Medycyny* t. 10 (1930). — M. Szyjkowski: Polská účast v českém národním obrození. Cz. 1. Praga 1931. — W. Tatarkiewicz: Historia filozofii. T. 2. Lw. 1931 i wyd. nast. — M. Biehler: Poglądy J. Śniadeckiego na ustrój kobiecy i niemowlęcy w porównaniu ze współczesnymi poglądami w tej dziedzinie. *Medycyna* 1932 nr 14 i odb. — M. Cetnerszwer: Coup d'oeil sur l'histoire de la chimie en Pologne. *L'Histoire sommaire des sciences en Pologne.* Kr. 1933. — K. Sławiński: J. Śniadecki. Odczyt wypowiedziany na 8 Zjeździe Kół Chemików w Wilnie. *Dzien. Kuratorium Okręgu Szk. Wil.* 1933 i odb. — T. Lehr-Spławiński: Polnische Sprachpflege in Vergangenheit und Gegenwart. *Slavische Rundschau* 1933. — W. Szumowski: Coup d'oeil sur l'évolution de la médecine en Pologne. *L'Histoire sommaire des sciences en Pologne.* Kr. 1933 i odb. — Z. Ciechanowska: Literatura niemiecka a polska w XVIII w. Stan badań. *Księga referatów Zjazdu Nauk. im. I. Krasickiego.* Lw. 1936; *Pam. Lit.* R. 33 (1936) i odb. — S. Dąbrowski: J. Śniadeckiego poglądy na istoty żywe. *Nowiny Lekarskie* 1938 z. 10. — S. Frycz: Dusza dziecka w ręku J. Śniadeckiego. *Siewca* 1938 nr 10. — P. Gantkowski: Zwiastuny higieny społecznej w pismach i naukach J. Śniadeckiego. *Nowiny Lekarskie* 1938 z. 10. — B. Górnicki: Zagadnienia pediatryczne w dziełach J. Śniadeckiego. W-wa 1938. — J. Harabaszewski: J. Śniadecki — nauczyciel chemii i pisarz rzeczy chemicznych. Lw. 1938. [Rec.: E. Jarmulski. *Wszechświat* 1938 nr 6]. — J. Harabaszewski: W stuletnią rocznicę zgonu. *Fizyka i Chemia w Szkole* 1938 z. 4 i odb. — (J. B.): J. Śniadecki o Żydach. *Warsz. Dzien. Nar.* 1938 nr 130. — W. Mozołowski: J. Śniadecki chemik, fizjolog i lekarz. *Pol. Gaz. Lekarska* 1938 nr 47 i odb. — A. Wrzosek: Wielkość J. Śniadeckiego. *Nowiny Lekarskie* 1938 z. 10. — T. Estreicher: Z dziejów polskiego słownictwa chemicznego. *Jęz. Pol.* 1939 nr 2. — W. Lampe: J. Śniadecki i jego działalność chemiczna. (Odczyt). *Roczn. Chemii* t. 19 (1939) z. 1/2 i odb. —

Z. Klemensiewicz: Miłośnictwo języka w dziejach polszczyzny. *Jęz. Pol.* 1945 nr 1; przedr. w: W kręgu języka literackiego i artystycznego. W-wa 1961. — B. Górnicki: J. Śniadecki jako pediatra. Kr. 1950 *Prace Komisji Historii Medycyny i Nauk Mat.-Przyr.* t. 3 nr 3. (Por. *Spr. PAU* 1947 nr 6). — L. Kaltenbergh: Na drogach polskiego Oświecenia. *Służba Zdrowia* 1951 nr 36. — B. Leśnodorski: Z postępowych tradycji szkoły polskiej i nauki w okresie Oświecenia. *Wiedza i Życie* 1951 nr 6/7. — B. Leśnodorski, K. Opałek: Nauka polskiego Oświecenia w walce o postęp. (W-wa) 1951. — B. Leśnodorski, K. Opałek: Z zagadnień historii nauki. *Życie Nauki* 1951 nr 5/6. — B. Skarżyński: J. Śniadecki jako prekursor nowych idei biologii i medycyny. *Zdrowie Publ.* 1951 nr 4. —

B. Skarżyński: (Oprac. wyd.) Wybór pism naukowych i publicystycznych. W-wa 1952. [Rec.: T. Bukowski. *Życie Lit.* 1953 nr 30; S. *Wiedza i Życie* 1953 nr 4]. — B. Skarżyński: J. Śniadecki jako pionier chemii w Polsce. *Nauka Pol.* 1953 nr 3. — B. Skarżyński: J. Śniadecki — wielki uczony polski. *Trybuna Wolności* 1953 nr 19. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 PAN. *Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — E. Kipa: (Wstęp do) S. K. Potocki: „Podróż do Ciemnogrodu" i „Świstek krytyczny". Wr. (1955) *BN* I, 154. — W. Okoń: Dzieło J. Śniadeckiego „O fizycznym wychowaniu dzieci". *Nowa Szkoła* 1955 nr 6. — B. Skarżyński: O J. Śniadeckim.

http://rcin.org.pl

W-wa 1955 *Wiedza Powsz.* — L. Szyfman: J. Śniadecki jako przyrodnik—materialista. *Myśl Filoz.* 1955 nr 1; przedr. *Z dziejów polskiej myśli filozoficznej i społecznej.* T. 2. W-wa 1956. — W. Okoń: (Wstęp do) O fizycznym wychowaniu dzieci. Wr. 1956 *Bibl. Klasyków Pedagogiki.* — E. Ostachowski: J. Śniadecki w dziejach nowożytnej myśli przyrodniczej. *Życie i Myśl* 1956 nr 5/6. — B. Suchodolski: Rozwój i problematyka filozofii Oświecenia w Polsce. *Z dziejów polskiej myśli filozoficznej i społecznej.* T. 2. W-wa 1956; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *jw.* — L. Szyfman: Przyrodnicze i filozoficzne poglądy J. Śniadeckiego. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 4 (1956). — W. Okoń: J. Śniadecki i jego dzieło o wychowaniu fizycznym. *Materiały do studiów pedagogicznych.* T. 4. W-wa 1958. — Z. Skwarczyński: Sprawa chłopska w „Wiadomościach Brukowych". *Prace Polon.* S. XV (1959). — L. Szyfman: J. Śniadecki, przyrodnik-filozof. W-wa 1960. — Z. Skwarczyński: Kazimierz Kontrym. Towarzystwo Szubrawców. Dwa studia. Łódź 1961 *Łódz. Tow. Nauk. Wydz. I* 48. — M. Żmigrodzka: Galicyjska księga snobów. *Pam. Lit.* R. 52 (1961) z. 3 s. 87. — J. Handke: J. Śniadecki i jego poglądy na wychowanie dziecka w wieku przedszkolnym. Fragm. *Wych. w Przedszkolu* 1962 nr 10. — Z. Skwarczyński: (Wstęp do) Wiadomości Brukowe. Wybór artykułów. Wr. (1962) *BN* I, 178. — A. Witkowska: Rówieśnicy Mickiewicza. (W-wa 1962) *Wiedza Powsz.* — K. Bartoszewicz: O powieściach Fryderyka Skarbka. (W-wa 1963) *IBL PAN. Hist. i Teoria Lit. Hist. Lit.* 8. — M. Piszczkowski: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 2. Wr. 1963 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 9. — R. Bilski: J. Śniadecki (1768-1838) pionierem współczesnej reanimizacji. *Pol. Tyg. Lekarski* 1964 nr 43. — Cz. Hernas: W kalinowym lesie. T. 1: U źródeł folklorystyki polskiej. (W-wa 1965). — J. Strojnowski: J. Śniadecki o początkach medycyny. *Arch. Historii Medycyny* t. 28 (1965) z. 3. — J. Strojnowski: Teoria lokalizacji mózgowej J. Śniadeckiego. *Roczn. Filoz.* t. 13 (1965) z. 4. — J. Strojnowski: Psychofizjologia J. Śniadeckiego. Wr. 1968 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 47.

ŚWIĄTKOWSKI MARCIN (ok. 1720—1790)

Teoretyk nauki, historyk szkolnictwa.

Ur. ok. 1720 w diecezji poznańskiej; syn Wojciecha. Kształcił się w Akademii Lubrańskiego w Poznaniu. W semestrze letnim 1740 wpisany do albumu Akademii Krakowskiej (z określeniem: „clericus Minorum Ordinum"). Bakalaureat z nauk wyzwolonych uzyskał już 22 października t. r., 25 września 1745 — magister nauk wyzwolonych i doktor filozofii. W 1746-1749 — wysłany za granicę na koszt A. S. Załuskiego — studiował filozofię i matematykę w Paryżu, Londynie i Halle (tu słuchał wykładów Ch. Wolffa). Po powrocie do Krakowa wykładał jako extraneus w 1749-1754 (przy małej frekwencji słuchaczy) „matematykę czystą" (wg Wolffa) i astronomię praktyczną. W 1750 należał do komisji powołanej przez Załuskiego do ułożenia programu fundowanej przez niego katedry nauk matematyczno-fizycznych, na której profesora przeznaczył Świątkowskiego. Katedra nie została zorganizowana zapewne z powodu niesnasek wynikłych między Akademią a Świątkowskim, w wyniku których w 1755 usunął się on z Akademii i osiedlił w Skalbmierzu, obejmując tam obowiązki kustosza kolegiaty. Pod koniec życia popadł w dziwactwo obwożąc między Warszawą, Berlinem i Wiedniem wielkie foliały na temat kwadratury koła. Zmarł w 1790 w Wiedniu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Prodromus Polonus eruditae veritatis seu tractatus de dignitate et utilitate, impedimentis et subsidiis sedibusque scientiarum rei litterariae promovendae causa ex occasione electi regis Poloniae ... per ... Berlin-Wr. 1765.

Dedyk. Stanisławowi Augustowi. Od. s. 213: o organizacji i historii szkolnictwa.

Przekł. pol. (fragm.): tłum. M. Plezia. W: B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953 s. 243-294; przedr. H. Hinz, A. Sikora w: Polska myśl filozoficzna. Oświecenie. Romantyzm. (W-wa 1964).

2. Monitor somnians seu somnium praesentem Reipublicae Polonae statum re-

http://rcin.org.pl

ferens simulque ejusdem melioris reddendi consilium exhibens. B.m. 1770.

Przeróbka „Apocalipsis" J. D. Solikowskiego. Druk anonim., autorstwo Świątkowskiego wskazał Estr. XXX (1934) 80 za not. na egz. Bibl. Jagiel.

Nadto w rkpsie Bibl. Jagiel. sygn. 243 zachowane projekty „Ordinatio cursus mathematici" z 1750, nad którymi współpracował Świątkowski jako członek komisji.

OPRACOWANIA

Album studiosorum Universitatis Cracoviensis. T. 5 (1720-1780). Wyd. K. Lewicki, J. Zathey. Kr. 1956 s. 62. — J. D. A. Janocki: Lexicon derer itztlebenden Gelehrten in Polen. T. 2. Wr. 1755 s. 64-65, 197. — (Relacja o schyłku życia Świątkowskiego). Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 5359 t. 13 s. 110-113. — H. Kołłątaj: Stan oświecenia w Polszcze w ostatnich latach panowania Augusta III. (Powst. ok. 1803-1810). Poz. 1841 *Obraz Polaków i Polski* 11-12; wyd. nast. kryt. oprac. J. Hulewicz. Wr. (1953) *BN* I, 144 s. 62-63. — Statuta nec non liber promotionum Philosophorum Ordinis in Universitate Studiorum Jagellonica ab a. 1402 ad a. 1849. Wyd. J. Muczkowski. Kr. 1849. — J. Łukaszewicz: Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim od najdawniejszych czasów aż do r. 1794. T. 2. Poz. 1850. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 24 (1867). — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce w. XVIII. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — A. Karbowiak: Pedagogika Komisji Edukacji Narodowej w świetle systemów pedagogicznych XVIII w. *Przew. Nauk.-Lit.* 1907 s. 311. — *Enc. kościelna.* T. 37/38 (1913). — W. Tokarz: Komisja Edukacyjna i Uniwersytet Jagielloński. W-wa 1924 s. 31; przedr. w: Rozprawy i szkice. T. 1. W-wa 1959. —

B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — Bibliografia filozofii polskiej 1750-1830. (Red. A. Kadler). W-wa 1955. — K. Opałek: Myśl Oświecenia w Krakowie. Kr. (1955). — M. Chamcówna: Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej. Szkoła Główna Koronna w okresie wizyty i rektoratu H. Kołłątaja 1777-1786. Wr. 1957 *PAN. Monogr. z dziejów Nauki i Techniki* 2. — H. Lemke: Die Brüder Załuski und ihre Beziehungen zu Gelehrten in Deutschland und Danzig. Studien zur polnischen Frühaufklärung. Berlin 1958 *Quellen u. Studien z. Geschichte Osteuropas* 2. — J. Dianni: Studium matematyki na Uniwersytecie Jagiellońskim do poł. XIX w. Kr. 1963 *Universitas Jagellonica* 7. — E. Rostworowski: Czasy saskie (1702-1764). W zbiorze: Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1364-1764. T. 1. Kr. 1964 *Universitas Jagellonica* 21/1. — I. Stasiewicz: Poglądy na naukę w Polsce okresu Oświecenia na tle europejskim. Wr. 1967 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 38. — R. W. Wołoszyński: Pokolenia oświeconych. Szkice z dziejów kultury polskiej XVIII w. W-wa 1967 *Wiedza Powsz.*

ŚWIDERSKI JĘDRZEJ (ANDRZEJ) (zm. po 1824)

Poeta, tłumacz.

Pochodził z rodziny szlacheckiej. Od 1786 (wg stanu służby) lub od 1780 (wg Alberta Sarmaty) służył w 5 brygadzie kawalerii narodowej (3 Ukraińskiej). W 1787 był namiestnikiem sztandarowym, w 1788 przeszedł na stanowisko chorążego w 4 brygadzie kawalerii narodowej (2 Małopolskiej). W wojnie 1792 walczył p. Grannem. W 1793 — rotmistrz 4 pułku straży przedniej. W czasie insurekcji bił się p. Racławicami i Szczekocinami; w obozie p. Mokotowem 3 lipca 1794 awansowany na majora w wojsku koronnym (na emigracji zeznawał, że był majorem 6 (!) pułku straży przedniej). We wrześniu stał na czele komendy werbunkowej ziemi drohickiej (były nań skargi do Kościuszki, że „bezprawnie i siłą werbuje"). Po upadku powstania wraz z bratem Wojciechem, rotmistrzem, emigrował na Wołoszczyznę. Tam — prawdopodobnie — służyli najpierw na francuskim okręcie korsarskim, pływając między Kefalonią-Zante a Livorno, następnie współpracowali z Konfederacją Wojskową jako łącznicy z Galicją i Podolem rosyjskim. W 1796 byli w Stambule, gdzie wspomógł ich Albert Sarmata (Wojciech Turski), a następnie wyprawił z poleceniami do Polaków w Wenecji. Wkrótce powrócili jednak do Turcji, skoro 4 grudnia 1797 przybyli do Livorno — wspomagani przez

http://rcin.org.pl

przedstawiciela Francji w Stambule gen. Auberta Dubayeta. Jędrzej przewodził wówczas czternastu rodakom skierowanym na kwarantannę i żyjącym z pożyczek konsula francuskiego.

W pocz. 1798 obaj Świderscy byli oficerami nadliczbowymi 3 batalionu 1 legii (a potem 2 legii). Jędrzej pełnił funkcję komendanta placu w Fossombrone; w lutym został oficerem czynnym tej samej jednostki (z braku etatu w stopniu porucznika). W 1799 obaj bracia walczyli p. Weroną i Legnano, a po kapitulacji Mantui dostali się do niewoli austriackiej. Po uwolnieniu przybyli do Paryża (3 grudnia 1799) z zamiarem powrotu do kraju.

W 1804 Jędrzej służył w 22 półbrygadzie francuskiej, a w 1806 w stopniu szefa szwadronu w sztabie 6 korpusu (marszałka Neya). W 1807 był majorem 2 Legionu Północnego, walczył p. Ostrołęką; w 1809 — podpułkownikiem 8 pułku ułanów, odniósł sukces p. Warkami (6 czerwca) i porażkę p. Jedlińskiem (10 t. m.). Od 13 kwietnia 1812 sprawował obowiązki komendanta placu w Rawie (był na tym stanowisku jeszcze wiosną 1813). 16/28 października 1816 dymisjonowany z wojska z adnotacją, że był kilka razy ranny i trzykrotnie w niewoli. Zmarł po 1824.

Osoba Jędrzeja w jego legionowych dziejach jest często w źródłach i opracowaniach historycznych mylona z innymi Świderskimi, których w legionach było aż pięciu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Zabawki wierszem i prozą. T. 1-2. Wil. 1804. Parę wierszy (m. in. z cyklu: Dumania chłopka) przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

2. Muza polska pod tytułem: Pieśni osiemdziesiątletniego starca. W-wa 1807. Wyd. nast. Wiedeń (W-wa) 1807. Pieśń VII „O nierządach kraju i potrzebie sprężystości rządu" przedr. P. Hertz, jw. poz. 1.
Rkpsy Ossol. sygn. 3745/I, 9900/I.

3. Galicja oswobodzona. Poema w 6 pieśniach. Kr. 1810.
Rkps Ossol. sygn. 1796/I.

4. Pustelnik narodowy, wierszem. Płock 1816.

5. Józefada, w 5 pieśniach, nad zgonem śp. książęcia Józefa Poniatowskiego, N. W. W. P., roku 1813 przypadłym. W-wa 1818; toż: ... w 6 pieśniach. W-wa 1818 (tekst nie poszerzony).

6. Poema w 22 pieśniach pod tytułem: Syn marnotrawny. W-wa 1824.

Przekłady

1. L. S. Mercier: Olind i Sofroni. Drama heroiczne w 5 aktach, wierszem polskim ... ułożona (naśladowana z J. F. Cronegka). Wil. 1805.

Listy

1. Od Józefa Sułkowskiego z 25 kwietnia 1796. W: Amilkar Kosiński we Włoszech 1795-1803. Poz. 1877 s. 311 n.

OPRACOWANIA

Archiwum Wybickiego, 1763-1822. T. 1-2. Wyd. A. M. Skałkowski. Gdańsk 1948-1950. — Akty powstania Kościuszki. T. 3. Wyd. W. Dzwonkowski, E. Kipa, R. Morcinek. Wr. 1955. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 24 (1867). — W. Smoleński: Emigracja polska w l. 1795-1797. *Przegl. Hist.* t. 11 (1910) i odb. (W-wa 1911). — M. Smolarski: Poezja legionów. Kr. 1912. — S. Lam: Książe Józef Poniatowski. Dzieje i pieśń. Lw. 1913. — K. Bartoszewicz: Napoleon w rymach polskich. Od 1806 do 1812. W: Szkice i portrety literackie. T. 1. Kr. 1930 s. 295-297. — Cz. Zgorzelski: Duma poprzedniczka ballady. Tor. 1949 *Tow. Nauk. w Tor. Prace Wydz. Filoz.-Filol.* t. 2 z. 3. — P. Hertz: (Not. do) Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959. — J. Pachoński: Informacje biograficzne. (Maszynopis w posiadaniu redakcji).

http://rcin.org.pl

ŚWIETLICKI PAWEŁ (1699—1756)

Niem. forma nazwiska: Swiedelitzcky.

Teolog, kaznodzieja.

Ur. 13 stycznia 1699 w rodzinie pochodzenia szlacheckiego w Ostrowinie p. Ostródą; syn Marcina, kaznodziei ewangelickiego, i Doroty z Brodowskich. Uczył się w gdańskiej szkole Św. Jana (od 1710) i Gimnazjum Akademickim (do 1715), następnie studiował teologię, języki wschodnie i nowożytne. W 1720 wyjechał na studia do Rostoka, Lubeki i Wittenbergi, zwiedził też uniwersytety w Lipsku, Halle i Frankfurcie n. Odrą. W 1724 jeździł do Holandii, w 1725 — do Paryża, skąd udał się do Anglii w celu objęcia posady nauczyciela domowego synów hrabiny von der Lippe. W 1728 został pastorem, 28 lipca t.r. — powołany na kaznodzieję legacji szwedzkiej na kongres w Soisson, następnie był kaznodzieją gabinetowym barona von Gedda w Paryżu.

29 października 1729 mianowany kaznodzieją polskim przy kościele Św. Anny w Gdańsku oraz lektorem języka polskiego w Gimnazjum Akademickim (do 1734); był też kaznodzieją Katowni. W 1734 został diakonem, a w 1750 — pastorem przy kościele Św. Jana. Z powodu propagowania w kazaniach ideologii pietystycznej atakowany był kilkakrotnie przez pastora kościoła Św. Jakuba, Jana Daniela Kickebuscha (1736, 1748). W 1737 leczył się w Karlsbadzie. 18 czerwca 1742 ożenił się z Ludwiką Florentyną Sonntag. Prócz teologii zajmował się badaniami chemicznymi, był członkiem-założycielem gdańskiej Societatis Physicae Experimentalis (od 1742/43). Zmarł w Gdańsku 9 listopada 1756.

TWÓRCZOŚĆ

1. Astrologiam Persicam, ad instantiam Legati Regis Persarum, dum Gedani degeret, nuper conscriptam ... publicam in lucem protrahent praeses Paulus Pater, mathemat. prof. publ. et respondens Paulus Świetlicki, Osteroda Borussus. In auditorio Athenaei maximo die VII Maii anno 1720... (Gdańsk) 1720.

Przedm. Patera, rozpr. o astrologii orientalnej — Świetlickiego.

Dedyk. J. E. Lindemu i 7 in. gdańszczanom.

2. Ruhmvolles Leben des ... Herrn Johann von Sinclair über die Dantziger Soldatesque Obercommandanten zeigte bey solenner Beerdigung 1731 in einer Trauer-Rede. Gdańsk (1731).

3. Antwort - Schreiben auf die Abhandlung der Liebe und Einigkeit aller Gläubigen in der Apostolischen Kirche ... womit ... Herrn Joachimo Weickhmanno ... zum Neuen Jahr anredet Johannes Daniel Kickebusch, Prediger bey der St. Jacobs-Kirche. (Gdańsk) 1736.

Rkps Bibl. Miejskiej w Gdańsku 79 in Ms 501.

Druk nie not. przez Estr., podaje W. Pniewski (wg egz. Bibl. Miejskiej w Gdańsku).

4. Hiobs Glauben als das bewahrteste Mittel recht weise und gerechte Obern zu machen... Gdańsk 1740.

Mowa pogrzebowa dla Gabriela Bömeln.

Druk nie not. przez Estr., podaje W. Pniewski jw.

5. Ordnung des Heils. Gdańsk 1747. Wyd. 2 powiększ. Gdańsk 1749.

Główne dzieło teologiczne autora, napisane w duchu pietystycznym.

Druk nie not. przez Estr., podaje W. Pniewski jw.

6. Die beharrliche Treue in der Selbstverleugnung als die beste Vorbereitung zum seligen und freudigen Sterben wurde bey Beerdigung der Wohledlen und Tugendbelobten Junngfer Theodora Renata Kleinin in der Oberpfarr-Kirche zu St. Marien den II Februarius 1751... Gdańsk (1751).

7. Weitere Ausführung des Entwurfs der Ordnung des Heiles. Wyd. 2. Gdańsk 1771.

Druk nie not. przez Estr., podaje W. Pniewski jw.

OPRACOWANIA

E. Praetorius: Das evangelische Danzig. I: St. Johannis Kirche. Rkps Bibl. Miejskiej w Gdańsku Ms 786 s. 406-407. — G. Reyger: Nachricht von dem Leben Herrn P. Świetlicki Pastoris an der Johannis-Kirche in Danzig. *Neue Sammlung v. Versuchen u. Abhandlungen der Naturforschenden Gesellschaft zu Danzig* I (1778). — E. Schnaase: Geschichte der evangelischen Kirche Danzigs. Gdańsk 1863 s. 230 n., 636 n. — E. Schumann: Geschichte der Naturforschenden Gesellschaft in Dantzig 1743-1892. Gdańsk 1893. — W. Faber: Die polnische Sprache

http://rcin.org.pl

im Danziger Schul- und Kirchenwesen von der Reformation bis zum Weltkrieg. *Zeitschr. d. West-Geschichtsvereins* 1930 nr 70 s. 121, 133. — W. Pniewski: Język polski w dawnych szkołach gdańskich. Gdańsk 1938 *Studia Gdań.* 2. — K. Kubik: Życie naukowe Gdańska w. XVII i XVIII. *Gdań. Zesz. Hum.* R. 6 (1963) nr 1. — T. Oracki: Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla od poł. XV w. do 1945 r. W-wa 1963. — R. W. Wołoszyński: Pokolenia oświeconych. Szkice z dziejów kultury polskiej XVIII w. W-wa 1967 *Wiedza Powsz.*

ŚWIĘCICKI KONSTANTY (ok. 1720— po 1788?)

Filozof-prawnik.

Ur. ok. 1720. Był członkiem zakonu bernardynów, posiadał święcenia kapłańskie. Przed 1763 sprawował urząd definitora litewskiej prowincji zakonnej; w 1763 nosił tytuł lektora teologii (i zapewne już wówczas przynależał do prowincji małopolskiej, w której aktach występuje z tym tytułem) oraz teologa nadwornego Augusta III. W 1762-1763 przebywał w Luce we Włoszech, osobiście doglądając druku swego dzieła „De ure naturae". Na karcie tytułowej wydania madryckiego z 1788 nazwany jest kanonikiem gnieźnieńskim, ale archiwum kapitulne godności tej nie potwierdza. Dalsze losy nie znane.

TWÓRCZOŚĆ

1. De jure naturae et gentium in genere et de jure belli et pacis in specie. Luka 1763. Wyd. nast. Madryt 1788. Całe ustępy dzieła, bez powołania się na źródło, przepisał Antoni Święcicki w swej pracy doktorskiej: Dissertatio ex jure gentium. Kr. 1780.

Polemika z protestanckim pojmowaniem prawa natury, głównie z dziełem Grotiusa.

Estr. (XXX, 1934, 90) nie wymienia wyd. 2, egz. unik. w Bibl. Pałacu Pokoju w Hadze, faksymile k. tyt. reprodukuje S. Hubert.

OPRACOWANIA

F. Bentkowski: Historia literatury polskiej. T. 2. W-wa 1814 s. 34. — S. K.: Ks. K. Święcicki. *Kłosy* 1879 t. 29 nr 731. — F. Kasparek: Udział Polaków w uprawie prawa międzynarodowego. Lw. 1885 s. 10-14. — N. Golichowski: Przed nową epoką. Materiały do historii OO. Bernardynów w Polsce. Kr. 1899 s. 218. — A. Marchwiński: Poglądy filozoficzno-prawne Hieronima Stroynowskiego. W-wa 1930 s. 7. — S. Hubert: Stan i potrzeby badań polskiej nauki prawa międzynarodowego do końca XVIII w. *Spr. Wr. Tow. Nauk.* 1948 (dod. 4). — L. Ehrlich: Prawo narodów i zagadnienia międzynarodowe w piśmiennictwie polskim od XV do XVIII w. *Roczn. Prawa Międzynarodowego.* W-wa 1949. — Bibliografia filozofii polskiej 1750-1830. (Red. A. Kadler). W-wa 1955. — T. Janasz: K. Święcickiego „De jure naturae et gentium in genere et de jure belli et pacis in specie" z 1763 r. *Zesz. Nauk. Uniw. Wr. S. A* nr 22 (1959), *Prawo* VI. — S. Hubert: Poglądy na prawo narodów w Polsce czasów Oświecenia. Wr. 1960 *Prace Wr. Tow. Nauk. S. A* 66.

ŚWIĘCKI TOMASZ (1774—1837)

Historyk, geograf, heraldyk.

Ur. 18 grudnia 1774 we wsi Kostki (pow. węgrowski); syn Michała, ziemianina, i Anny z Budzyńskich. Kształcił się w domu, potem w szkołach w Węgrowie i Drohiczynie. Po 1792 należał do palestry drohiczyńskiej. W 1794 został na sejmikach wybrany na asesora koła rycerskiego, a wkrótce potem zaliczony do palestry lubelskiej. Brał udział jako żołnierz w insurekcji kościuszkowskiej. Po upadku państwa studiował na Uniwersytecie Lwowskim prawo i literaturę. Po egzaminie na urzędnika sądowego był przez cztery lata (1800-1804) sędzią w Krakowie. W czasach Księstwa Warszawskiego pracował jako adwokat przy Sądzie Apelacyjnym, w Królestwie Kongresowym — przy Sądzie Najwyższym w Warszawie. Od 1818 członek Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Zmarł 5 września 1837 w Busku, gdzie przebywał dla poratowania zdrowia.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Historyczna wiadomość o ziemi pomorskiej, mieście Gdańsku oraz żegludze i panowaniu Polaków na Morzu Bałtyckim. W-wa 1811.

2. Opis starożytnej Polski. T. 1-2. W-wa 1816. Wyd. nast.: W-wa 1828; wyd. K. J. Turowski. Kr. 1861 *Bibl. Pol.* S. 5 z. 24-27, 35-37.

3. Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski przez ... Przejrzał w rękopiśmie, objaśnił i uzupełnił przypisami Julian Bartoszewicz. T. 1-2. W-wa 1858.

Z. 1 i 2 oprac. H. Lewestam.

Rozprawy umieszczał w czasopismach: *Dzien. Warsz.* (tu: O marynarce polskiej. 1827; O Kurpikach. 1827 t. 9 s. 278-282; O biskupstwie lubelskim. 1828); *Pam. Warsz.* (tu: Opis Podlasia. 1813); *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* (tu: Rozprawa zawierająca wspomnienia o znakomitych uczonych w Polsce za panowania Domu Jagiellońskiego. T. 19. 1827).

Listy

1. Do Marii Reginy Korzeniowskiej z 1828. Rkps Ossol. sygn. 12720/III k. 339-340.

OPRACOWANIA

K. W. Wójcicki: Ziemięcki Franciszek. W: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 1. W-wa 1855 s. 210-213. — W. Trębicki: Uwagi nad dziełem T. Święckiego pt. „Historyczne pamiątki znamienitych rodzin...". (Powst. przed 1861). Rkps Bibl. Nar. (BOZ sygn. 1380). — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 24 (1867). — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 1, 4, 6, 8. Kr. 1900-1906. — H. Galle: T. Święcki. *Album biogr. zasłużonych Polaków i Polek w. XIX.* T. 1. W-wa 1901.

ŚWIĘTORZECKI JÓZEF KAZIMIERZ (1749— po 1796)

Krypt.: J. K. S.; J. K. Święto.; J. S.; J. Święt.; Józ. Święt.; K. J. S.

Poeta, tłumacz, korespondent polityczny.

Ur. 3 marca 1749; syn Mikołaja, strażnika mińskiego, a od 1787 — obożnego. 10 sierpnia 1765 wstąpił do zakonu jezuitów. Nowicjat odbył w Nieświeżu (1765/66-1766/67), retorykę studiował w Słucku (1767/68), a filozofię w Połocku (1768/69-1770/71). Następnie przebywał w Warszawie na stanowisku nauczyciela infimy w kolegium na Starym Mieście (1771/72) oraz nauczyciela gramatyki i geografii w Collegium Nobilium (1772/73). Po kasacie zakonu uczył nadal w Collegium aż do likwidacji uczelni w 1777, równocześnie ogłaszał wiersze i powiastki w *Zabawach Przyjemnych i Pożytecznych* (od 1774). Nie mając jeszcze ślubów ostatecznych i święceń kapłańskich, wrócił do stanu świeckiego i ożenił się (po 1776) z Anną Heynik (Henynk, Hennynk), córką kamerdynera królewskiego i autorką ogłoszonego w *Zabawach Przyjemnych i Pożytecznych* przekładu powieści moralnej z francuskiego. Od stycznia 1778 do stycznia 1789 pracował jako kopista w kancelarii Departamentu Policji Rady Nieustającej; równocześnie — za pośrednictwem A. Naruszewicza, z którym zostawał w bliskich stosunkach — starał się o pracę w Komisji Edukacji Narodowej, uzyskując w 1781 (na posiedzeniu z 9 czerwca) jako eks-jezuita pensję tymczasową 500 złp. rocznie z obowiązkiem „gotowości na usługi Komisji"; pobierał ją do 1794. Czas jakiś delegowany był do Komisji Boni Ordinis w Łęczycy. W 1788-9 —„kancelarysta" Tow. do Ksiąg Elementarnych.

W czasie Sejmu Czteroletniego związał się z I. Potockim i H. Kołłątajem, przez nich zapewne wszedł do Towarzystwa Przyjaciół Konstytucji 3 Maja. Po utworzeniu Straży Praw (1791) — mianowany regentem w Wydziale Policji Obojga Narodów. Był korespondentem politycznym H. Kołłątaja (1792), I. Potockiego (od końca lipca 1792 do poł. marca 1794), a podobno także innych. Trudnił się również dostarczaniem informacji do gazet. W czasie Targowicy usunięty z posady w policji; podejrzewano go o organizowanie w Warszawie z 24 na 25 lipca 1792 manifestacji antykrólewskich. Należał do loży wolnomularskiej Świątynia Izis i lewicy sprzysiężenia powstańczego. 28 marca 1794,

http://rcin.org.pl

ostrzeżony o grożącym mu aresztowaniu, uszedł z Warszawy. Wrócił po wybuchu insurekcji, w której objął stanowisko sekretarza w Komisji Porządkowej Księstwa Mazowieckiego, później Wydziału Porządku Rady Najwyższej Narodowej i komisarza cywilno-wojskowego ziemi warszawskiej. Należał do powstańczego klubu jakobińskiego. W 1796 przebywał z rodziną przy Naruszewiczu w Janowie Podlaskim, był obecny przy jego śmierci i opieczętowaniu gabinetu, następnie uczestniczył w pracach mających na celu zabezpieczenie pozostałych po zmarłym ruchomości. Występował też jako plenipotent kilku pretendentów do masy spadkowej. Dalsze losy nie znane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiersze i powiastki. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1774-1777.

Tu m.in.: Oda w dzień imienin ofiarowana ... Ksaweremu Działyńskiemu wojewodzicowi poznańskiemu. 1774 t. 9 cz. 1 s. 3-9; Hymn do jutrzenki. S. 91-94; Oda do przyjaźni. S. 161-164; Prośba do Fortuny. Cz. 2 s. 206-209; Oda do A. N. (Naruszewicza) B.K.S. 1775 t. 11 cz. 1 s. 116-122; Szczęśliwość życia wiejskiego. 1776 t. 14 cz. 1 s. 7-20; Do Adama (Naruszewicza). 1777 t. 16 cz. 1 s. 57-59.

Por. również poz. 2.

2. List Kazimierza Wielkiego do Stanisława Augusta króla polskiego. Dnia 8 maja roku 1777. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1777 t. 15 cz. 2 s. 290-308 i osob. b.m.r.

3. Do Najjaśniejszego Stanisława Augusta króla polskiego. W dzień szczęśliwego powrotu do Warszawy. Dnia 10 grudnia 1781 r. B.m. (1781).

4. Opis miasta Łęczycy i jego historia. Nie wyd.

Inform. Estr. XXX (1934) 97.

5. Listy polityczne z Warszawy do Ignacego Potockiego, pisane od 28 lipca 1792 do 15 marca 1794. 37 listów. Autografy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 194). Wyd. (ze skrótami) M. Rymszyna, A. Zahorski w zbiorze: Tajna korespondencja z Warszawy 1792--1794 do Ignacego Potockiego. W-wa 1961 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 4.

Przekłady

1. Q. Horatius Flaccus: Pieśni (7 i 10 z ks. IV, 7 z ks. epodon). Wyd. w: Pieśni wszystkie Horacjusza przekładania różnych. T. 2. W-wa 1773 (1775).

2. Narudyn i Almamulin. Powieść moralna z francuskiego. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1776 t. 14 cz. 1 s. 7-20.

3. Dykcjonarz antyfilozoficzny na zbicie systemów wolterowych. Z francuskiego przełożony ok. 1784.

Inform. list W. Dziurdziewicza (zob. Listy poz. 2, rkps 6657 II k. 94 v.).

Listy i materiały

1. Suplika do Stanisława Augusta o umieszczenie w Komisji Edukacji Narodowej, zaopiniowana przez G. Podoskiego. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2220I.

2. Do A. Chmary 4 listy z 1785-1787; od ks. W. Dziurdziewicza kanonika inflanckiego z 2 kwietnia 1784. Rkpsy Bibl. Jagiel. sygn. 6656II, 6657II, 6658II.

3. Do Stanisława Augusta z 1792. Rkps Bibl. Czart. sygn. 930 s. 929.

4. Do I. Potockiego z 1792-1794. Zob. Twórczość, poz. 5.

5. Od A. W. Rzewuskiego kasztelana witebskiego z 1792. Rkps Bibl. Czart. sygn. 929 s. 1233.

OPRACOWANIA

Catalogus personarum et officiorum provinciae Masoviae ex anno 1765 in annum 1773. Rkps Arch. Romanum Soc. Jesu (Lithuanica 60). — Catalogus primus et secundus triennalis domus primae et secundae probationis Nesvisiensis Soc. Jesu A. D. 1767. Rkps jw. (Lithuanica 32 A f 74 nr 16).—Korespondencja Adama Naruszewicza, 1762-1796. Wyd. J. Platt. Wr. 1959. — Protokoły posiedzeń Komisji Edukacji Narodowej, 1781-1785. Wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1915 *Komisja Edukacji Nar.* 39 s. 30, 40, 85, 138. — Akty powstania Kościuszki. T. 1, 3. Wyd. Sz. Askenazy, W. Dzwonkowski, E. Kipa, R. Morcinek. Kr. 1918 - Wr. 1955. — F. Bentkowski: Historia literatury polskiej. T. 1. W-wa 1814 s. 327, 597. — *Dzien. Warsz.* 1851 nr 119. — T. Korzon: Wewnętrzne dzieje Polski za panowania Stanisława Augusta. Wyd. 2. T. 4. Kr. 1897. — W. Tokarz: Warszawa przed wybuchem powstania 17 kwietnia 1794 r. Kr. 1911. — S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738-1821. Kr. 1929. — A. M. Skałkowski: Towarzystwo Przyjaciół Konstytucji 3 Maja. *Pam. Bibl. Kórn.* 1930. — I. Z. Turowska-Barowa: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne. Ze studiów nad literaturą stanisławowską. Kr. 1933 *Prace Hist. Lit.* 40. — W. Tokarz:

http://rcin.org.pl

Insurekcja warszawska. Lw. 1934; wyd. 2 W-wa 1950. — W. Borowy: Poezja polska w w. XVIII. Kr. 1948. — J. Poplatek: Udział byłych jezuitów w Komisji Edukacji Narodowej. T. 1 s. 62. (Powst. przed 1955). Maszynopis Arch. OO. Jezuitów Kr. — E. Aleksandrowska: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770-1777. Monografia bibliograficzna. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9. — A. Zahorski: Centralne instytucje policyjne w Polsce w dobie rozbiorów. W-wa 1959 *Studia z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 2. — B. Leśnodorski: Polscy jakobini. W-wa 1960 *Tamże* 3. — M. Piszczkowski: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 1. Kr. 1960 *PAN. Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 6. — A. Zahorski: (Wstęp do) Tajna korespondencja z Warszawy ... do Ignacego Potockiego. W-wa 1961 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 4. [Rec.: W. Cesarski. *Twórczość* 1961 nr 12; Z. Lewinówna. *Nowe Książki* 1962 nr 9; J. Kowecki. *Roczn. Warsz.* t. 3 (1962, wyd. 1963)]. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — J. Platt: Masa spadkowa po A. Naruszewiczu. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia, 3. Wr. 1969 *Arch. Lit.* 13. — B. Natoński: Wypisy ze źródeł jezuickich i uwagi. (Maszynopis w posiadaniu redakcji).

ŚWITKOWSKI PIOTR (1744—1793)

Krypt.: A. P. H. P.; E. P.; E. W. W. G.; J. X. P. S.

Publicysta, ekonomista.

Ur. 28 czerwca 1744 prawdopodobnie w Krakowie. Uczył się u jezuitów w Krakowie i 28 czerwca 1765 wstąpił do ich zakonu. Nowicjat odbył w klasztorze przy kościele Św. Szczepana (1765/66-1766/67). W 1767/68 uczył w infimie i gramatyce kolegium łęczyckiego. W 1768-1771 studiował w Poznaniu filozofię i fizykę (pod kierunkiem J. Rogalińskiego). W 1771/72 uczył w infimie kolegium poznańskiego, był pomocnikiem prefekta Bursae Musicorum, równocześnie studiował teologię. Kasata zakonu zastała go w Poznaniu na drugim roku studiów teologicznych, po ich ukończeniu (najprawdopodobniej w 1775) uzyskał święcenia kapłańskie. Nie uczył w szkołach Komisji Edukacji Narodowej, lecz w wieku lat trzydziestu został profesorem emerytem. W 1775 bawił czas jakiś w Kromolicach w Wielkopolsce u kasztelana krzywińskiego Antoniego Zakrzewskiego. W latach następnych wyjeżdżał zapewne do Niemiec. W 1783 gościł u Sułkowskich w Rydzynie, ok. t. r. osiadł na stałe w Warszawie (w pałacu Sułkowskich na Trębackiej 634). Jako dodatek do emerytury otrzymał na zlecenie Komisji Edukacji Narodowej kanonię inflancką. Od października 1782 wydawał i redagował *Pamiętnik Polityczny i Historyczny*. W lutym 1783 za książkę „Budowanie wiejskie" otrzymał z rąk Stanisława Augusta medal „Merentibus". W 1784-1785 wydawał obok *Pamiętnika — Magazyn Warszawski*, a w 1786-1788 *Wybór Wiadomości Gospodarskich*. Od 1785 dzierżawił folwark w Kaliszach p. Warszawą; w 1786 nabył na własność kamienicę „Mafferowską" (Trębacka 636/637) i przeniósł tam redakcję pism. W czasie Sejmu Czteroletniego *Pamiętnik* włączył się do dyskusji politycznych, pismo to zostało zamknięte 7 września 1792 przez rząd targowicki. Podjął wówczas Świtkowski wydawanie *Zabaw Obywatelskich* (1792-1793); w listopadzie 1793 ogłosił prospekt na *Nowy Pamiętnik Dziejów, Pism i Wiadomości*. W t. r. miał zatarg z M. Gröllem z powodu naruszenia przez księgarza jego praw autorskich. Nieprzejednanym jego wrogiem był wydawca *Gazety Warszawskiej* — S. Łuskina. Zmarł nagle 28 grudnia 1793 w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Dwie ody na cześć gości kasztelana Zakrzewskiego. Powst. 1775. Ogł. W. Smoleński. *Przegl. Hist.* t. 20 (1916) s. 192-193.

2. Budowanie wiejskie dziedzicom dóbr i posesorom, toż wszystkim jakążkolwiek zwierzchność po wsiach i miasteczkach mającym do uwagi i praktyki podane.

http://rcin.org.pl

Z figurami. W-wa 1782. Wyd. nast.: wyd. 2 W-wa 1793; wyd. nowe poszerz. pt. Budownictwo wiejskie pożytkowi i wygodzie dziedziców zwierzchników wsi naszych i miasteczek poświęcone. Cz. 1. W-wa 1794.

Dzieło miało ukazać się w trzech częściach, cz. 2 i 3 nie wyszły.

3. Książka dla gospodarzy z rozkazu jednego polskiego patrioty przez J. X. P. S. napisana. W-wa 1785.

Powst. na zamówienie P. Brzostowskiego.

4. O wielkim a łatwym oszczędzaniu drzewa w piecach, kuchniach, gorzelniach, browarach. *Wybór Wiad. Gospodarskich* 1788 nr 8-9 i nadb.

5. Uwiadomienie względem pisma periodyczno-tygodniowego, mającego od roku 1794 wychodzić w Warszawie. (W-wa 1793). Przedr. J. Szczepaniec. *Ze skarbca kultury* z. 16 (1964).

Artykuły, korespondencje, polemiki ogł. w czasopismach: *Magazyn Warsz.* (1784-1785), *Pam. Polit. i Hist.* (1782-1792, tu m.in. polemiki z anonim. pismem „Désaveu sincère au profit de „Pamiętnik", z atakami S. Łuskiny i K. Wyrwicza), *Wybór Wiadomości Gospodarskich* (1786-1788), *Zabawy Obywatelskie* (1792-1793).

Parę artykułów Świtkowskiego przedr.: S. Inglot w: Próby reform włościańskich w Polsce XVIII wieku. Wybór źródeł. Wr. 1952; *Materiały do dziejów Sejmu Czteroletniego*. T. 1. Wr. 1955, t. 3. Wr. 1960.

Wg przypuszczeń I. Homoli-Dzikowskiej (s. 176-177) autorstwa Świtkowskiego być może sławny wiersz: Do księdza Łuskiny. Powst. ok. 1787. Rkpsy Bibl. Nar. sygn. 6716, Bibl. Jagiel. sygn. 3729, Bibl. PAN Kr. sygn. 615. Fragm. ogł.: J. Dihm: J. U. Niemcewicz jako polityk i publicysta w okresie Sejmu Wielkiego. Kr. 1928 s. 99-100; J. Kott w: Trembeciana. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4; tenże w: S. Trembecki: Pisma wszystkie. T. 2. W-wa 1953.

Prace edytorskie i redakcyjne

1. *Pamiętnik Polityczny i Historyczny przypadków, ustaw, osób, miejsc i pism wiek nasz szczególniej interesujących.* W-wa (październik) 1782 — (sierpień) 1792. Wyd. nast. t. 1 z 1782: W-wa 1784.

Miesięcznik broszurowany kwartalnie w tomy. Od 1784 wychodził pt. *Pamiętnik Historyczno-Polityczny przypadków, ustaw, osób, miejsc i pism wiek nasz szczególniej interesujących*; od 1788 pt. *Pamiętnik Historyczno-Polityczno-Ekonomiczny przypadków...*

2. *Magazyn Warszawski pięknych nauk, kunsztów i różnych wiadomości dawnych i nowych dla zabawy i pożytku osób obojej płci, wszelkiego stanu i smaku.* W-wa 1784 (t. 1-3) — 1785 (t. 1-4).

Wychodził co 6 tygodni częściami, łączonymi co kwartał w tom.

Wg hipotezy I. Homoli-Dzikowskiej (s. 17) — współwydawcą i współredaktorem był J. Chreptowicz.

3. *Wybór Wiadomości Gospodarskich.* W-wa 1786-1788.

Miesięcznik.

4. Wybór z Wyboru Wiadomości Gospodarskich. W-wa 1787.

5. *Zabawy Obywatelskie.* W-wa (wrzesień) 1792 nr 1-4 — (wrzesień) 1793 nr 5-10.

Miesięcznik.

Materiały

1. Protest przeciwko M. Gröllowi. *Korespondent Kraj. i Zagr.* 1793 nr z 7 września.

2. Przywilej prasowy P. Świtkowskiego, dat.: Grodno 9 listopada 1793. Z odpisu Arch. Głównego Akt Dawnych ogł. J. Szczepaniec. *Ze skarbca kultury* z. 16 (1964).

3. Testament z 6 grudnia 1793. Ogł. W. Smoleński. *Przegl. Hist.* t. 19 (1915); przedr. w: Studia historyczne. T. 4. W-wa 1925.

OPRACOWANIA

(K. Wyrwicz, S. Szymański): „Pamiętnikowi Historycznemu i Politycznemu" pro memoria. Cz. 1-3. W-wa 1783-1785. — J. Kausch: Nachrichten über Polen. Salzburg (Graz) 1793. — (Nekrolog). *Korespondent Kraj. i Zagr.* 1793 nr z 31 grudnia. — F. K. Dmochowski: Wiadomość o życiu i pismach Karola Wyrwicza. W: Pisma rozmaite. T. 2. W-wa 1826. — J. Bartoszewicz: Gazeta księdza Łuskiny. W: Znakomici mężowie w Polsce XVIII w. T. 1. Petersb. 1853 s. 261 n. — K. W. Wójcicki: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 3. W-wa 1858. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. *Przegl. Poz.* t. 33 (1862) i osob. Poz. 1862. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 24 (1867). — T. Korzon: Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta. T. 1-4. Kr. 1882-1885 i wyd. nast. — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce w. XVIII. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — W. Czajewski: Czasopiśmiennictwo. W: Warszawa ilustrowana. T. 4. W-wa 1895-1896 s. 119-124. — S. Gorski: Dziennikarstwo polskie. Zarys historyczny.

http://rcin.org.pl

W-wa 1905 *Książki dla Wszystkich* 245 s. 47-53. — M. Szyjkowski: „Génie du christianisme" a prądy umysłowe w Polsce porozbiorowej. Lw. 1908 s. 50 n. — K. L. Zalewski: „Sztuka rymotwórcza" Franciszka Ksawerego Dmochowskiego. W-wa 1910 s. 56 n. — M. Szyjkowski: Osjan w Polsce na tle genezy romantycznego ruchu. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 52 (1913) s. 43-47 i odb. (Kr. 1912 s. 43-47). — J. T. Baranowski: Projekty przebudowy wsi polskiej za Stanisława Augusta. *Myśl Pol.* 1915 z. 2 s. 214-217. — W. Smoleński: Testament ks. P. Świtkowskiego. *Przegl. Hist.* t. 19 (1915); przedr. w: Studia historyczne. T. 4. W-wa 1925. — T. Bielecki: Współcześni o Komisji Edukacji Narodowej. *Przegl. Współcz.* R. 2 (1923) t. 7. — W. Hoyer: Zagadnienie wolnego handlu w literaturze i publicystyce polskiej końca XVIII w. *Roczn. Bibl. Wyższej Szkoły Handlowej w W-wie* 1925. — Z. Ciechanowska: Die Anfänge der Goethe-Kenntnis in Polen. *Germanoslavica* 1931/32. — E. Ringelblum: Żydzi w świetle prasy warszawskiej XVIII w. *Mies. Żydowski* 1932 t. 1. — S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933. — A. Grodek: Ks. P. Świtkowski, statysta polski końca XVIII w. *Roczn. Dziejów Społ. i Gospodarczych* t. 3 (1934) i odb. (Lw. 1934). — Z. Ciechanowska: Literatura niemiecka a polska w XVIII w. *Pam. Lit.* R. 33 (1936); *Księga referatów Zjazdu Nauk. im. I. Krasickiego.* Lw. 1936 i odb. — A. Grodek: Idea Banku Narodowego. (Geneza Banku Polskiego 1763-1828). W-wa 1936; przedr. w: Studia z historii myśli ekonomicznej. W-wa 1963. — I. Turowska-Barowa: Echa orientalne w literaturze stanisławowskiej. *Prace historycznoliterackie. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego.* Kr. 1936. — W. Wąsik: Zagadnienie wartości kultury w Polsce w wieku Oświecenia. *Kultura i Wych.* 1938 z. 3 s. 237-240. — H. Rzadkowska: Stosunek polskiej opinii publicznej do rewolucji francuskiej. W-wa 1948 *Bibl. Hist.* — B. Suchodolski: Idee społeczne doby stanisławowskiej. W-wa 1948 s. 218. — J. Kott: O nową syntezę polskiego Oświecenia. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4; przedr.: *Przegl. Hist.* t. 42 (1951); *Kołłątaj i wiek Oświecenia.* W-wa 1951; pt. Trwałe wartości literatury polskiego Oświecenia. (W-wa 1951). — T. Mikulski: Stan badań i potrzeby nauki o literaturze wieku Oświecenia. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4 i odb.; przedr.: *O sytuacji w historii literatury polskiej.* (W-wa 1951); w: Ze studiów nad Oświeceniem. (W-wa 1956). — T. Mikulski: Teofila Glińska. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4 i odb.; przedr. w: Ze studiów nad Oświeceniem, jw. — J. Deresiewicz: Z początków układu kapitalistycznego w Wielkopolsce. *Przegl. Zach.* 1951 nr 11/12. — R. Kaleta: Karuzel. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) z. 3/4 i odb. — B. Leśnodorski: Dzieło Sejmu Czteroletniego (1788-1792). Wr. 1951. — B. Leśnodorski: (Głos w dyskusji). *Kołłątaj i wiek Oświecenia.* W-wa 1951 s. 202-203. — B. Leśnodorski, K. Opałek: Nauka polskiego Oświecenia w walce o postęp. (W-wa) 1951. — S. Lorentz: Architektura wieku Oświecenia w świetle przemian w życiu gospodarczym i umysłowym. *Biuletyn Historii Sztuki* 1951 nr 4 s. 23-24. — T. Mikulski: (J. Reychman: Znajomość i nauczanie języków orientalnych w Polsce XVIII w. Wr. 1950. Rec.). *Pam. Lit.* R. 42 (1951) z. 3/4 s. 1127-1131. — S. J. Pietraszko: Publicystyka P. Świtkowskiego. *Sprawy i Ludzie* (dod. do *Gaz. Robot.*) 1951 nr 16. — S. Śreniowski: Rzeczpospolita i Galicja w l. 1772-1795. *Przegl. Hist.* t. 43 (1952) z. 1 s. 87-88. — A. Goriaczko: Gazeta Narodowa i Obca. Wr. 1953 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 12. — R. Kaleta, M. Klimowicz: Prekursorzy Oświecenia. „Monitor" z r. 1763 na tle swoich czasów; Mitzler de Kolof, redaktor i wydawca. Wr. 1953 *Tamże* 20. — K. Opałek: Prawo natury u polskich fizjokratów. W-wa 1953. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — Bibliografia filozofii polskiej 1750-1830. (Red. A. Kadler). W-wa 1955. — E. Rzadkowska: Encyklopedia i Diderot w polskim Oświeceniu. Wr. 1955 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 24. — B. Suchodolski: Rozwój i problematyka filozofii Oświecenia w Polsce. *Z dziejów polskiej myśli filozoficznej i społecznej.* T. 2. W-wa 1956; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej, jw. — I. Homola: P. Świtkowski i jego „Pamiętnik Historyczno-Polityczny". *Zesz. Nauk. Uniw. Jagiel.* 1958 nr 3. [Rec.: J. Łojek. *Kwart. Prasoznawczy* 1958 nr 4; W. Bieńkowski. *Prasa Współcz.* 1959 z. 1/2]. — J. Rudnicka: W poszukiwaniu starych czasopism. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 4 s. 514. — J. Łojek: „Gazeta Warszawska" księdza Łuskiny. 1774-1793. W-wa 1959. —

I. Homola-Dzikowska: „Pamiętnik Historyczno-Polityczny" P. Świtkowskiego, 1782-1792. Kr. 1960 *Uniw. Jagiel. Rozpr. i Studia.* [Rec.: J. Jackl. *Nowe Książki* 1960 nr 17; Cz. Lechicki. *Zesz. Prasoznawcze* 1961 nr 1/2; J. Rudnicka. *Przegl. Hum.* 1961 nr 3 s. 201; K. Zienkowska.

http://rcin.org.pl

Kwart. Hist. R. 62 (1962) nr 1]. — I. Homola-Dzikowska: Walka o wolność druku w publicystyce polskiej 2 poł. XVIII w. *Przegl. Hist.* t. 51 (1960) z. 1. — B. Leśnodorski: Polscy jakobini. Karta z dziejów insurekcji 1794 r. W-wa 1960 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 3. — J. Łojek: Dziennikarze i prasa w Warszawie w XVIII w. W-wa 1960. — J. Szczepaniec: Monopol prasowy Stefana Łuskiny w Koronie w l. 1773-1793. *Ze skarbca kultury* 1961 z. 13. — S. Gerus: P. Świtkowski, postępowy publicysta polskiego Oświecenia. *Wychowanie* 1962 nr 6. — W. Gielżyński: Prasa warszawska 1661-1914. W-wa 1962. — A. Kozanecki: Walka publicystyki drugiej poł. XVIII w. o usprawnienie transportu wodnego na terenie Rzeczypospolitej. *Roczn. Nauk. Dydakt.* z. 14 (1962) s. 101-114. — Z. Libiszowska: Opinia polska wobec rewolucji amerykańskiej w XVIII w. Łódź 1962 *Łódz. Tow. Nauk. Wydz. II* 44.— S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — J. Krasuski: Zagadnienia oświatowe w prasie P. Świtkowskiego. *Rozpr. z Dziejów Oświaty* t. 7 (1964). — J. Szczepaniec: Monopol prasowy Tadeusza Włodka w Polsce w l. 1793-1796. *Ze skarbca kultury* z. 16 (1964). — A. Żabko-Potopowicz: P. Świtkowski a problem rozwoju leśnictwa w dawnej Rzeczypospolitej. *Zesz. Nauk. Głównej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego S. Hist.* 1965 z. 2. — W. Konopczyński: Polscy pisarze polityczni XVIII w. (do Sejmu Czteroletniego). W-wa 1966.

T

TAŃSKA (HOFFMANOWA) KLEMENTYNA (1798—1845)

Inna forma nazwiska: Hofmanowa.

Pseud. i krypt.: Autorka „Karoliny"; Autorka „Karoliny" i „Krystyny"; Autorka „Pamiątki po dobrej matce"; Autorka „Rozrywek dla Dzieci"; Autorka „Świętych niewiast"; Autorka „Wiązania Helenki"; K...; Klementyna z T. H.; Kl. z T. H.; K. z T. H.; Młoda Polka; Przyjaciółka dzieci; Pustelnica z Żabiej ulicy; T.; Taż sama autorka; XX.

Pisarka dla dzieci i młodzieży, powieściopisarka, dramatopisarka, pedagog, tłumacz, redaktor i edytor.

Ur. 23 listopada 1798 w Warszawie; córka Ignacego i Marianny z Czempińskich (vel Czenpińskich); siostra Aleksandry Tarczewskiej. Wychowywała się początkowo w dzierżawionych przez ojca Wyczułkach p. Sochaczewem, a od czwartego roku życia w Izdebnie k. Błonia u starościny wyszogrodzkiej Anieli ze Świdzińskich Szymanowskiej. Po powrocie matki z Puław do Warszawy (ok. 1811) wróciła do niej. Tu pod wpływem krewnych i przyjaciół domu (Łuszczewskich, Lelewelów, J. P. Woronicza, M. Wyszkowskiego) zajęła się studiami nad językiem, historią i literaturą ojczystą. W 1823-1824 współpracowała w redakcji rękopiśmiennego czasopisma *Rozrywki Wieczorne*, odczytywanego na zebraniach literackich u A. i M. Tarczewskich, w 1824-1828 redagowała i wydawała pierwsze polskie czasopismo młodzieżowe *Rozrywki dla Dzieci*. W 1825 powołana na stanowisko „eforki" dwóch warszawskich pensji i szkół żeńskich; w 1826 podjęła wykłady nauki obyczajowej w nowo powstałym Instytucie Rządowym Wychowania Płci Żeńskiej (tzw. Instytucie Guwernantek); w t. r. — wysunięta przez F. Bentkowskiego i F. Skarbka — kandydowała do warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. 1 stycznia 1828 powołana na stanowisko wizytatora wszystkich stołecznych pensji i szkół żeńskich oraz profesora w Instytucie Guwernantek (z łączną pensją 6000 rubli rocznie). Jako „opiekunka ubogich" działała w Towarzystwie Dobroczynności.

http://rcin.org.pl

7 lutego 1829 wyszła za mąż za Karola Boromeusza Hoffmana, radcę, a następnie dyrektora Banku Polskiego, prawnika, historyka i pisarza politycznego. Należała wraz z mężem do spółki wydawniczo-drukarskiej „A. Gałęzowski i Komp.", pełniąc w niej funkcję redaktora (w 1828-1830 uczestniczyła m. in. w redakcji wydawanego przez tę firmę „Nowego kalendarza domowego"). W 1830 współpracowała z *Dziennikiem dla Dzieci* S. Jachowicza. W czasie powstania listopadowego — współzałożycielka i „naczelniczka" Związku Dobroczynności Patriotycznej Warszawianek (29 grudzień 1830-10 październik 1831). 14 października 1831 emigrowała przez Wrocław (gdzie zatrzymała się u skuzynowanej z Kornami ciotki, Justyny Weiglowej, oraz połączyła z mężem, przebywającym już od lipca za granicą w charakterze agenta paryskiego Komitetu Polskiego) do Drezna. Drezdeński dom Hoffmanów stał się ośrodkiem inteligencji polskiej (odwiedził go i A. Mickiewicz); pisarka uczestniczyła w pracach kierowanego przez Klaudynę Potocką Komitetu Polskiego, pracowała nad przygotowaniem do druku wyboru swych pism oraz nad kontynuacją poznańską *Rozrywek dla Dzieci*. W sierpniu 1832, wydaleni z Drezna, przybyli małżonkowie do Paryża, gdzie Hoffman związał się z obozem Czartoryskich. Autorka nie brała udziału w życiu politycznym emigracji, uczestniczyła natomiast w pracach Towarzystwa Dobroczynności Dam Polskich (od 12 marca 1834), w Towarzystwie Pomocy dla Nieszczęśliwych Polaków na Emigracji (sekretarka), nawiązała kontakty z Towarzystwem Literackim, projektowała założenie prywatnego zakładu wychowawczego (w Paryżu lub w Poznańskiem). Współpracowała z wydawnictwem *Souvenirs de la Pologne historique, statistique et littéraire* (Paryż 1833), z *La Mère de Famille. Journal Moral, Religieux, Littéraire* (t. 1); w pierwszej poł. 1834 redagowała wydawane przez A. Jełowickiego *Nowe Rozrywki dla Dzieci*. Podróżowała po Francji (1833, 1839), jeździła do Szwajcarii (1837), Wrocławia (maj—lipiec 1842) i Poznania (lipiec—sierpień 1842). W 1844 leczyła się we Włoszech (w 1834 i 1841 przeszła operacje raka piersi). Zmarła 21 września 1845 w Passy p. Paryżem.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kolęda Młodej Polki rówiennicom swoim na rok 1819. W-wa (1818). Wyd. nast. powieści: zob. poz. 20 t. 2 (bez „Wandy" i „Jadwigi"); Wyd. zbior. poz. 4 t. 8 (jw.), poz. 5 t. 4 (tu tylko „Barbara Radziwiłłówna").

Zawartość: Kalendarz; Wstęp; Sześć powieści historycznych: Wanda, Małgorzata z Zembocina, Wisława, Ludgarda, Jadwiga, Barbara Radziwiłłówna; Synonimy: Pamięć, Wspomnienie, Pamiątka.

Druk not. przez Estr. pod hasłem Polka Młoda (III, 1876, 453), autorstwo Tańskiej rozwiązała I. Kaniowska-Lewańska.

2. Pamiątka po dobrej matce, czyli ostatnie jej rady dla córki. Przez Młodą Polkę. W-wa 1819 (dedyk. I. Czartoryskiej). Wyd. nast.: „wyd. 2" W-wa 1819; W-wa 1820; „wyd. 3" W-wa 1823 (z zaleceniem książki przez Komisję Rządzącą dla żeńskich instytutów naukowych); Berdyczów 1824; pt. Myśli i zdania moralne wyjęte z Pamiątki po dobrej matce. Wil. 1827; „wyd. 3" W-wa 1830; „wyd. 5" W-wa 1831; zob. poz. 20 t. 1; W-wa 1849; W-wa 1855; W-wa 1862; „wyd. 9 poprzedzone przedmową przez P. Krakowową" W-wa 1872, toż „wyd. 10" W-wa 1883; zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 8, poz. 6 t. 5; Złoczów (1901) *Bibl. Powsz.* 371-373; *Własnymi Siłami* (Tarnów) 1938 nr 1-2 (skróc.).

Wg J. Glatz: Rosaliens Vermächtnis an ihre Tochter Amanda, oder Worte einer gutten Mutter an den Geist und das Hertz ihrer Tochter.

Przekł. czeski: F. M. Vrána: Památka po dobré matce čili posledni rady jeji dčeři. Wyd. F. A. Urbánek. *Bibliotéka pedagogická* sv. LII (Praga) 1879; *Zensky svět* sv. VI (Praga) 1879.

Przekł. franc.: P. Szretter de Szeptycki: Souvenir d'une bonne mère, ou derniers conseils à sa fille. Zob. poz. 20. Przekł. franc.

Przekł. ros.: E. Markianowiczowa. Petersb. (1825 lub 1827; egz. przysłała tłumaczka Tańskiej wraz z listem i odezwą ogł. w *Gaz. Pol.* 1827 nr 166, 170).

3. Powieści moralne dla dzieci. Przez Autorkę Pamiątki po dobrej matce. W-wa 1820. Wyd. nast.: W-wa 1821; popr. i pomnoż. W-wa 1830; zob. poz. 20 t. 7; W-wa 1835; W-wa 1841; popr. i pomnoż. W-wa 1849 (bez „Małego Tomka", dod. „Cnotliwe ubóstwo"); zob. Wyd. zbior. poz. 3 t. 1; W-wa 1855; W-wa 1857; zob. Wyd. zbior. poz. 4 t. 7, poz. 5 t. 1, poz. 6 t. 6 (tu tylko „Wielkanoc" i „Mały Tomek z Jabłonny"); nadto poszczególne powiastki przedr. w różnych tomikach

http://rcin.org.pl

kombinowanych, jak np.: Wybór powiastek. W-wa 1908 *Bibl. Młodzieży Szk.* 45; Nocleg w Kromołowie. Michał Korybut u matki. Tomek z Jabłonny... W-wa 1909 *Zajmujące Czytanki Hist.* S. IV, 2.

Zawartość: Kolęda; Balik dziecinny; Elżbietka; Wielkanoc; Imieniny Zosi; Bukiet róż; Ul; Żniwa; Wezbranie Wisły; Mały Tomek z Jabłonny; Komedia; Ludwisia i Helenka.

4. Amelia matką. Dzieło za dalszy ciąg Pamiątki po dobrej matce służyć mogące, przez tęż samą Autorkę. Cz. 1 (t. 1-2) — 2 (t. 3). W-wa 1822-1824 (dedyk. Z. z Czartoryskich Zamoyskiej); t. 4 przygot. do druku nie wyd. Przedr. fragm. pt. Ułomki religijne: zob. poz. 20 t. 10; Wyd. zbior. poz. 3 t. 3, poz. 4 t. 6.

5. Wiązanie Helenki. Książeczka dla małych dzieci uczących się czytać, przez Autorkę Pamiątki po dobrej matce. W-wa 1823. Wyd. nast.: W-wa 1825 (z poz. 13); W-wa 1828 (jw.); Wil. 1833 (jw., obok pol. tekst franc.); W-wa 1834 (z poz. 13); Wil. 1839 (jw., obok pol. tekst franc.); Kr. 1839; Wil. 1845 (z poz. 13); Wil. 1850 (obok pol. tekst franc.); Kr. 1852; W-wa 1853 (z poz. 13); W-wa 1853 (jw., obok pol. tekst niem.); W-wa 1853 (tylko tekst niem., pt.: Helenschen's Angebinde, ein Büchlein für kleine Kinder); Wil. 1854 (z poz. 13, obok pol. tekst franc.); zob. Wyd. zbior. poz. 4 t. 11 (obok pol. tekst franc., dwa wyd.); W-wa 1872; zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 1; W-wa 1891; poszczególne powiastki w: Wybór powiastek, jw. poz. 3.

6. Powiastki ogł. w: *Rozrywki Wieczorne* (w rkpsie) 1823-1824 (egz. w Bibl. Jagiel. sygn. 6797): Rymarz warszawski, Szczygiełek, Pan młody, Nieszczęśliwy poeta, Lilia z Lidesdalu. Powieść szkocka (z W. Scotta).

Wyd. nast. poszczególnych powiastek: *Rozrywki dla Dzieci* t. 1 (1824) nr 1-3, toż wyd. 2 1827; *Pam. Umiejętności Moral. i Literatury* 1830 t. 1; zob. poz. 20 t. 3, 7; poz. 27; zob. Wyd. zbior. poz. 3 t. 1, poz. 4 t. 7, poz. 5 t. 1,4; w: Wybór powiastek, jw. poz. 3.

Przekł. czeskie: W. S. K.: Řemenář varšavský. *Jindy a nyni* 1833 I 169-171. — *Zlaté klasy* I 153, 249-250.

7. Powiastki ogł. w: *Rozrywki dla Dzieci* t. 1 (1824) — t. 10 (1828), toż wyd. 2 1827-1828: Suknia perkalowa, Listy Monisi, Lekarstwo na próżność, Ślepa, Nauka ojca dana synowi, Chrzciny, Szkodliwy nałóg, Ofiara Romanka, Tonący, Wieczór u babuni, Cnotliwe ubóstwo, Trzy chwile z życia Erazma Vitelliusa, Magdusia i Julia, Kamień grobowy, Spotkanie, Trzy lipy, Kapelusz, Wychowanica, Niedola i pociecha, Garbaty, Szlachetność, Jan Zamoyski na kazaniu Melchiora Mościckiego, Wdowa, Tydzień bytu dwuzłotówki, Przygoda Macieja Stryjkowskiego, Matka i syn, Wdzięczność niebu, Szlachetna otwartość, Paweł Koczara, Pielgrzym z Sandomierza, Kominek, Łoże śmiertelne Szymona (z J. Wilsona), Pogrzeb starego Szymona (jw.), Syn koszykarza (jw.), Rodzina występna (jw.), Tęcza (jw.), Nieszczęścia nauka, Nocleg w Kromołowie, Koleje życia, Safira, czyli zegarek cudowny (z franc. powiastki (Rozalii?) Borkowskiej), Obiad czwartkowy. Opis wyjęty z nieznanych pamiętników, Dwaj rycerze. Powieść z początków XVI w.

Wyd. nast. wyboru: zob. poz. 20 t. 2, 3, 7, 8; poz. 27; Wyd. zbior. poz. 3 t. 1-2, poz. 4 t. 7-8, poz. 5 t. 1-2, 4, poz. 6 t. 6; nadto w tomikach: Wybór powiastek (jw. poz. 3); Nocleg w Kromołowie... (jw. poz. 3); „Obiad czwartkowy" i „Nocleg w Kromołowie". W-wa 1917 *Bibl. Uniw. Lud. i Młodzieży Szk.* 191, też same powiastki, przedr. I. Kotowa. Kr. (1927) *BN* I, 99 (razem z poz. 12).

8. Listy matki o wychowaniu córek swoich. *Rozrywki dla Dzieci* t. 1 (1824) — t. 6 (1826), toż wyd. 2 1827-1828. Wyd. nast. (zmien.): zob. poz. 20 t. 9; Wyd. zbior. poz. 3 t. 3.

9. Listy brata do siostry o języku polskim. (Listy 1-5). *Rozrywki dla Dzieci* t. 1 (1824), toż wyd. 2 1827. Wyd. nast.: zob. poz. 20 t. 10; Wyd. zbior. poz. 4 t. 6, poz. 5 t. 3.

10. Biografie znakomitych Polaków i Polek ogł. w: *Rozrywki dla Dzieci* t. 1 (1824) — t. 10 (1828), toż wyd. 2 1827-1828. Wyd. nast.: zob. poz. 20 t. 4 (wybrane); Wyd. zbior. poz. 4 t. 10 (całość, łącznie z obcego pióra biografiami: Jana Tarnowskiego, T. Czackiego (Ł. G. (Gołębiowskiego)), I. Tańskiego (M. Wyszkowskiego) oraz z dod. biogramem K. z Tańskich Hoffmanowej (J. z P. B.)); Wyd. zbior. poz. 5 t. 6 (jw.).

Zawartość (w porządku chronologicznym stosowanym w wyd. zbior.): Jan Gdańszczanin; Józef Struś; Wiadomość o życiu i pismach ks. Piotra Skargi; Chwile niektóre z życia Jana Karola Chodkiewicza; Wiadomość o życiu Marii Leszczyńskiej królowej francuskiej; Wychowanie Wacława Rzewuskiego wielkiego hetmana; Mikołaj Dzieduszycki; Adam Naruszewicz; Ignacy Krasicki; Grzegorz Piramowicz; Onufry Kopczyński; Stanisław Małachowski; Krótki rys z życia Marianny z Świdzińskich Lanckorońskiej; Franciszek Karpiński; Józef Szymanowski; Franciszek Dionizy Kniaźnin; Wiadomość o ks. Mikołaju Żubrze; Alojzy Feliński.

W biografiach pisarzy wielokrotnie przytaczane liczne fragm. z ich dzieł.

http://rcin.org.pl

11. Komedyjki ogł. w: *Rozrywki dla Dzieci* t. 2 (1824) — t. 10 (1828), też wyd. 2 1827-1828: Obchód urodzin. Zabawa na prędce; Szkółka. Komedyjka w 1 akcie; Wesele Marysi i Jasia. Zabawa wiejska w 2 aktach; Dobre serce Stasia. Komedyjka (wg A. Berquin); List i piosenka. Komedia w 1 akcie (wg Brehier de Lafaye: Théâtre de l'enfance); Odwet. Komedia w 2 aktach (jw.); Zegarek. Komedia w 1 akcie (jw.); Młody nauczyciel, czyli korzyści edukacji. Komedia w 2 aktach (jw.); Wigilia Nowego Roku. Komedia w 1 akcie (jw.).

Wyd. nast.: zob. poz. 20 t. 5 (tu: „Wesele Marysi"), t. 7 (tu „Szkółka"), Wyd. zbior. poz. 3 t. 1 (tu „Szkółka" i „Wesele Marysi"), poz. 4 t. 6 (bez „Wesela Marysi"), t. 9 (tu „Wesele Marysi"), poz. 5 t. 2.

12. Listy Elżbiety Rzeczyckiej do przyjaciółki swojej Urszuli*** za panowania Augusta II pisane. *Rozrywki dla Dzieci* t. 2 (1824) nr 8-12, też wyd. 2 1827. Wyd. nast.: zob. poz. 20 t. 2; Wyd. zbior. poz. 4 t. 8, poz. 5 t. 4, poz. 6 t. 1; W-wa 1908 *Bibl. Uniw. Lud.* 78, też W-wa 1925; W-wa 1908 *Bibl. Młodzieży Szk.* 47; oprac. I. Kotowa. Kr. (1927) *BN* I, 99 (tu również „Nocleg w Kromołowie" i „Obiad czwartkowy", por. poz. 7).

13. Druga książeczka Helenki. Powieści dla dzieci zaczynających już czytać gładko, przez Autorkę Pamiątki po dobrej matce. W-wa 1825. Wyd. nast.: W-wa 1825 (z poz. 5); W-wa 1828 (jw.); W-wa 1828; W-wa 1830; Wil. 1833 (z poz. 5, obok tekstu pol. tekst franc.); W-wa 1834 (z poz. 5); Wil. 1839 (jw., obok tekstu pol. tekst franc.); Kr. 1839: Wil. 1845 (z poz. 5); W-wa — Kr. 1852; W-wa 1853 (z poz. 5); W-wa 1853 (jw., obok pol. tekst niem.); W-wa 1853 (z poz. 5, tylko tekst niem.); Wil. 1854 (z poz. 5, obok pol. tekst franc.); zob. Wyd. zbior. poz. 4 t. 11 (dwa wyd.); W-wa 1874; zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 1; W-wa (1895); zob. Wyd. zbior. poz. 6 t. 6 (tu: Cztery powieści większe), też przedr. pt. Cztery powiastki. W-wa 1909 *Bibl. Młodzieży Szk.* 101.

M.in. wg K. i M. Lamb: Mistress Leicester's School.

14. Opis małej w kraju naszym przejażdżki Anielce Ł. przypisany; Wyjątki z dziennika drugiej w kraju naszym przejażdżki...; Wyjątki z dziennika trzeciej przejażdżki po kraju naszym...; Opis czwartej w kraju naszym przejażdżki...; Opis piątej w kraju naszym przejażdżki...; Opis szóstej w kraju naszym przejażdżki... *Rozrywki dla Dzieci* t. 3 (1825) nr 17-18; t. 6 (1826) nr 32-33; t. 7 (1827) nr 39; t. 8 (1827) nr 45; t. 10 (1828) nr 57, nr 59.

Wyd. nast.: zob. poz. 20 t. 5-6; Wyd. zbior. poz. 4 t. 9 (tu dod. nadto: Podróż do jednej części Prus niegdyś polskich; pierwodr. *Rozrywki...* t. 5 (1826) nr 26-27, pt. Opis podróży do Prus); zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 5 (tu jw.).

15. Dziennik Franciszki Krasińskiej w ostatnich latach Augusta III pisany. *Rozrywki dla Dzieci* t. 4 (1825) nr 20-24, też wyd. 2 1827. Wyd. nast.: zob. poz. 20 t. 3; Wyd. zbior. poz. 4 t. 8, poz. 5 t. 4; W-wa 1892; Złoczów (1892) *Bibl. Powsz.* 58-60; W-wa 1898 *Bibl. Dzieł Wyborowych* 43 (z przedm. T. Jeske-Choińskiego); Wyd. zbior. poz. 6 t. 1; W-wa 1908 *Bibl. Młodzieży Szk.* 46; W-wa 1908 *Bibl. Uniw. Lud.* 77; wg wyd. z 1833 oprac. Z. Szweykowski. W-wa (1924) *Wielka Bibl.* 66; oprac. I. Kotowa. Kr. (1929) *BN* I, 119; oprac. Z. Lewinówna, wstęp A. Frybesowej. W-wa 1961.

Przekł. ang.: The Journal of Francise Krasinska. *Dublin University Journal* t. 13-14 (1839) s. 595-608, 137-148, 290-297, 419-428, 521-536 (autorka i tłum. nie wymienieni). — M. Cook Walker: The Diary of Frances Krasinska. *Continental Monthly* (N. Jork) t. 4-5 (1863-1864). — K. Dziekońska: The Journal of Françoise Krasinska. Chicago 1895.

Przekł. franc.: O. Chodźko: (Le Journal de Françoise Krasinska). *La Pologne historique, littéraire, monumentale et pittoresque.* (Red. L. Chodźko). T. 1. Paryż 1836-1837. — L. Colet: Journal de Françoise Krasinska (fragm.). Paryż 1854 *Romans Populaires Illustrés.*

Przekł. niem.: Inform. I. Kaniowska-Lewańska. Ostatnio fragm. przeł. K. Fischer. *Mickiewicz-Blätter* (Heidelsberg) R. 8 (1963) nr 23-24.

Przekł. włoski: P.T.: Giornale della Contessa Francesca Krasińska ... traduzione di ... Florencja 1900.

16. Książeczka do modlitwy dla dzieci, przez Autorkę Pamiątki po dobrej matce. W-wa 1828. Wyd. nast.: „popr. i powiększ." Lipsk 1839 (w dwóch wersjach, osob. dla chłopców i dziewcząt); pt. Książeczka do nabożeństwa dla młodzi Rzymsko-Katolickiego Kościoła, podług Autorki Pamiątki po dobrej matce. Wil. 1848 (w dwóch wersjach jw.); Lipsk 1849 (w dwóch wersjach jw.); pt. Książka do modlitwy dla małych dzieci, podług układu Autorki Świętych niewiast. W-wa 1850 (w dwóch wersjach jw.); W-wa 1852; W-wa 1853; Wil. 1853; W-wa 1855; pt. Książka do modlitwy dla dzieci. Lw. 1868 (w dwóch wersjach jw.); W-wa 1870 (jw.); pt. Książeczka do nabożeństwa dla dzieci. Lw. 1871.

http://rcin.org.pl

17. Assarmot. Gra historyczna w kostki ułożona dla dzieci przez Autorkę Pamiątki po dobrej matce. W-wa 1829. Wyd. nast.: wyd. 2 popr. Kr. 1851 (pt. Assarmot. Zabawa historyczna... ułożona dla dzieci); Kr. 1861; Wil. 1861.

Przeróbka: Z. d'Abancourt: Piast. Zabawa historyczna podług Assarmota... Lw. 1904.

18. Powieści z Pisma Świętego wybrane z ksiąg historycznych Starego Zakonu, przez Autorkę Pamiątki po dobrej matce. Powst. ok. 1828. Wyd. W-wa (1831). Wyd. nast.: W-wa 1851; Wil. 1856.

Datę pierwodruku ustaliła I. Kaniowska-Lewańska (s. 122, 199), poprzednio błędnie dat. na r. 1819.

Wg Künters biblische Erzählungen. Zob. też poz. 19.

19. Małe powieści z Pisma Świętego. Wr. 1833. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 4 t. 11 (dwa wyd.).

Jest to oprac. dla dzieci poz. 18.

20. Wybór pism... Nowe oryginalne wydanie przejrzane i poprawione przez Autorkę. T. 1-10. Wr. 1833. Nakł. W. B. Korn.

Zawartość t. 1: poz. 2.
T. 2: Powieści historyczne porządkiem chronologicznym ułożone: powiastki wybrane z poz. 1 i 7; poz. 12.
T. 3: Powieści historyczne... (jw.): poz. 15; „Obiad czwartkowy" z poz. 7; „Rymarz warszawski" z poz. 6.
T. 4: poz. 10 (wybór).
T. 5-6: poz. 14 pt. Opisy różnych okolic Królestwa Polskiego, t. 1-2 (opisy 1-6). Przy „Opisie II" przedr. komedyjka „Wesele Marysi i Jasia" (zob. poz. 11).
T. 7-8: Powieści moralne w 3 oddziałach, t. 1-2. Oddz. 1: poz. 3; Oddz. 2: Powieści oryginalne: powiastki wybrane z poz. 6 i 7; Oddz. 3: Powieści naśladowane z franc., z niem. (i z ang.): wybrane z poz. 7.
T. 9: Listy o wychowaniu: poz. 8; Kilka wyjątków o wychowaniu (z franc.).
T. 10: Rozmaitości: poz. 9; O grach ćwiczących umysł; Skarbonka gliniana. Powieść; Dwanaście synonimów; Przypowieści; Anekdoty prawdziwe o dzieciach; Kalendarze; fragm. poz. 4.

Przekł. franc. t. 1: Oeuvre choisie de... Nouvelle édition traduite du polonais par P. Szretter de Szeptycki, émigré polonais. T. 1. Marsylia 1850.

21. Nowy Job. Księga w 4 częściach, ułożona słowami Pisma Świętego, przez... W: A. Mickiewicz: Księgi pielgrzymstwa... Paryż 1834 s. 123-157.

22. Wspomnienia z podróży w obce kraje w listach do Helenki T*****. *Nowe Rozrywki dla Dzieci* (Paryż) 1834 t. 1-2, toż Paryż (Kr. 1862). Wyd. nast.: Lipsk 1853; pt. Drezno i jego okolice, zob. Wyd. zbior. poz. 4 t. 5; Bruksela 1862 *Bibl. Dom.* 2 (tyt. jw.); Bruksela 1864 (jw.); zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 5.

23. Książka do nabożeństwa dla Polek. Kr. (1836). Wyd. nast.: Kr. 1846; Poz. 1850; „wyd. mniejsze" Kr. 1851; Kr. (1852); „wyd. mniejsze" Kr. (1855); jw. Kr. (1858).

24. Powiastki, powieści i komedyjki moralne. Przez Autorkę Pamiątki po dobrej matce. Wr. 1838 *Nowa Biblioteczka Poświęcona Dzieciom i Młodym Panienkom* 2 (wyd. Z. Schletter). Wyd. nast.: wyd. tyt. Wr. 1842; Wr. 1847; pt. Historyjki, powiastki i komedyjki moralne. Wr. 1858, toż „wyd. 2" Berlin 1858; „wyd. 3" W-wa 1875; komedyjki zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 2.

Niektóre utwory sprzedawano też w formie odbitek.

Zawartość: Papuga (z niem.); Palma kwietniowa; Smutne skutki niemądrego figla; Nieuczynność; Przeczucie; Ludwik i Helena; Złotówka; Trzy przyjaciółki; Podwieczorek na Bielanach. Komedyjka w 1 akcie; Odjazd nauczyciela. Komedyjka w 1 akcie; Psota. Komedia w 1 akcie.

25. Małe powieści i rozmowy dla dzieci zaczynających czytać po polsku. Wr. 1838 *Nowa Biblioteczka Poświęcona Dzieciom i Młodym Panienkom* 5. Wyd. nast.: pt. Małe powieści ... dla dzieci zaczynających czytać po francusku. Wr. 1842 (obok pol. tekst franc.); Wr. 1847 (jw.); pt. Pamiątka dla moich dzieci. Wr. 1848; wybór pt. Cztery powiastki, przez Autorkę Wiązania Helenki (wyd. razem z:) Wieczory jesienne, przez Tomasza z Kent. Wr. (1849); Berlin 1859; zob. Wyd. zbior. poz. 4 t. 11 (obok pol. tekst franc., dwa wyd.), poz. 5 t. 1,2 (wybrane powiastki).

Zawartość: Lalka; Nieuwaga ukarana; Mazgaj; Miłość własna; Dobra matka; Zazdrość; Leosia i Emilka; Niedbałość w robotach; Klucz od apteczki; Przyjemność w uczynności; Szkółka wiejska; Obiad u babuni.

26. Karolina. Powieść. T. 1-3. Lipsk 1839. Wyd. nast.: Lipsk 1841; zob. Wyd. zbior. poz. 4 t. 3, poz. 5 t. 10.

Wg powieści J. Bailli.

27. Przyjemność z pożytkiem, czyli ośm powieści. Przez Autorkę Pamiątki po dobrej matce. W-wa (1839).

Dat. wg sprost. Estr. VI (1881) 282, w t. II podawał: 1842.

Zawartość: wybrane powiastki z poz. 6 i 7.

28. Olesia i Adaś. Książeczka dla małych dzieci zaczynających poznawać, co się koło nich dzieje, ułożona przez Przyjaciółkę dzieci. Kr. 1840. Wyd. nast.: Kr. 1844; Kr. 1848.

Wg M. Edgeworth: Early Lessons.

http://rcin.org.pl

29. O moralności kobiet. *Dzien. Dom.* 1840. Pierwodr. fragm.: Wyjątki z nauki moralnej wykładanej przez Kl. z T. H. *Pierwiosnek. Noworocznik na r. 1838.* Wyd. nast.: Kr. 1841; Kr. 1848; poszerz. pt. O powinności kobiet, zob. Wyd. zbior. poz. 2 t. 4-6; t. 1-3. W-wa 1849; t. 1-3. Poz. 1866; Berlin 1866; zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 9.

Rkps w Bibl. Nar. sygn. 1375 (pt. Nauka moralna).

Zbiór oprac. na nowo wykładów mianych w Instytucie Guwernantek w 1826-1831.

30. Krystyna. Powieść. T. 1-2. Lipsk 1841. Wyd. nast.: W-wa 1851; Lipsk 1852 („dwa tomy w jednym"); zob. Wyd. zbior. poz. 4 t. 4, poz. 5 t. 11, poz. 6 t. 2; W-wa 1898 *Dod. do Gaz. Pol.* 11-12 (z przedm. J. Nowińskiego).

31. Jan Kochanowski w Czarnolesie. Obraz z końca XVI wieku, przez Autorkę Karoliny i Krystyny. T. 1-2. Powst. od 1826. Wyd. Lipsk 1842 (dedyk. K. Brodzińskiemu). Wyd. nast.: Lipsk 1845; zob. Wyd. zbior. poz. 4 t. 1; Lipsk 1866 *Bibl. Pisarzy Pol.* 37; zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 12; Lw. (1885, druk. w Gródku) *Bibl. Mrówki* 2; Gródek 1890; Lw. 1892 (wyd. tyt., druk. w Gródku); zob. Wyd. zbior. poz. 6 t. 3-4; Złoczów (1902) *Bibl. Powsz.* 387-394.

Przeróbki: G. Zapolska: Jan Kochanowski. Obrazy z XVI wieku według ... przez... Akt V — dwie red. Rkps Ossol. sygn. 12407/I. — H. Wójcicka: Jan Kochanowski w Czarnolesie według powieści... W-wa 1921.

Plan powieści z 1826 ogł. S. Morawiecki. *Przegl. Lit.* 1897 nr 13/14 — 15/16.

32. Święte niewiasty. Obrazki pobożne kobietom żyjącym w świecie ofiarowane przez... T. 1-2. Lipsk 1843. Wyd. nast.: W-wa 1844; zob. Wyd. zbior. poz. 4 t. 2; Bruksela 1862 *Bibl. Dom.* 6-7; zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 8.

Wg „Żywotów" P. Skargi i in.

33. Opis przejazdu przez Niemcy w listach Wacława do siostry swojej Jadwigi. Lipsk 1844.

34. Plan d'un établissement d'éducation complémentaire pour les femmes. (Paryż) b.r.

35. Pismo Święte wybrane z ksiąg Starego i Nowego Zakonu, objaśnione uwagami pobożnych uczonych i ofiarowane matkom i dzieciom polskim. Przez Autorkę Pamiątki po dobrej matce. T. 1-2. Lw. 1846. Wyd. nast.: W-wa 1849; W-wa 1851; zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 7.

Rkps Ossol. sygn. 3087/I.

36. Pamiętniki. T. 1-3. Pisane od 1818 do 1845. Zob. Wyd. zbior. poz. 2 t. 1-3.

Przekł. ang. (fragm. z t. 3 s. 211): T. Watts w: A. Manawit: Life of Cardinal Mezzofanti. *Transactions of the Philologial Society of London* I (1854) s. 147-148; przedr. C. W. Russel w: Life of Cardinal Mezzofanti. Londyn 1864 s. 444.

37. Encyklopedia doręczna, czyli zbiór ciekawych wiadomości dla panien. Przez Autorkę Pamiątki po dobrej matce. Zob. Wyd. zbior. poz. 2 t. 8-9. Wyd. nast.: t. 1-2. W-wa 1851; zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 3.

38. Notatki. Przez K. z T. H. (Wyd. K. B. Hoffman). W-wa 1851.

Tu m. in. Listy poz. 20. Część zawartości przedr. z Wyd. zbior. poz. 2 t. 7.

39. Historia powszechna dla płci żeńskiej. Dzieło pośmiertne ... uzupełnione i doprowadzone do dzisiejszych czasów przez*** (K. B. Hoffmana). W-wa 1866.

Zob. też Wyd. zbior.

Nadto liczne prace ogł. w czasopismach, zbiorach i książkach (m. in.): *Dzien. dla Dzieci* (1830), *Dzien. Dom.* (1840, tu m. in.: Cztery spotkania w powozach, t. 1), Ł. Gołębiowski: Gry i zabawy różnych stanów w kraju całym. W-wa 1831 (tu: Gry niemowlęce, s. 7; Gry umysłowe, s. 90-97), *La Mère de Famille. Journal Moral, Religieux, Littéraire* (t. 1), *Nowe Rozrywki dla Dzieci* (Paryż 1834 t. 1-2, wyd. nast.: Paryż (Kr. 1862), tu m. in.: Drewniany krzyżyk; Pasowanie na rycerza; Dwa poranki z r. 1471), *Nowy kalendarz domowy za r. 1829* (A. Gałęzowskiego) —... *za r. 1830, Pam. Warsz.* (tu pierwsza publikacja: Synonimy: Odzież, Ubiór, Strój, t. 10 (1818) s. 120 — przedr. *Poradnik Język.* 1951 z. 1), *Rozrywki dla Dzieci* (1824-1828, wyd. 2 1827-1828, pismo niemal wyłącznie zapełnione przez Tańską), *Rozrywki dla Dzieci* (Poz. 1832 nr 1), *Souvenirs de la Pologne historique, statistique et littéraire* (Paryż 1833), *Wanda. Wiązanie na r. 1825* (tu: Zosia; Aleksy).

Wiersz „Modlitwa za więźniów stanu" (z 1827) z rkpsu Bibl. Jagiel. sygn. 2971 ogł. I. Kaniowska-Lewańska (s. 174-175).

Różne drobne utwory Tańskiej zachowane w rkpsie Ossol. sygn. 12175/I.

Wiele przedr. ogł. wypisy szkolne i antologie dla dzieci i młodzieży, ostatnio J. W. Gomulicki w: Iskry z popiołów. W-wa 1960.

P r z e k ł a d y

1. (P. Marivaux): Nie zastanawiać się nad niczym. Powieść więcej prawdy zamyka-

http://rcin.org.pl

jąca niż historii. Z francuskiego. *Pam. Warsz.* t. 12 (1818).

Tyt. oryginału: Sans y penser.

2. A. L. Barbault: Rozmyślania religijne dla dzieci, napisane po angielsku przez panią... Przełożone na język polski przez Autorkę Pamiątki po dobrej matce. W-wa 1827. Wyd. nast. Lw. 1870.

Proza poetycka.

3. (Ch. Schmidt): Gołąbek. Powieść naśladowana z niemieckiego i ofiarowana dzieciom polskim na kolędę. W-wa 1831.

4. (Ch. Montalembert): Życie świętej Elżbiety królewnej węgierskiej, księżnej Turyngii. Przez Autorkę Pamiątki po dobrej matce. Wr. 1838 *Nowa Biblioteczka Poświęcona Dzieciom i Młodym Panienkom* 1. Wyd. nast. (tyt.) Wr. 1842.

Tyt. oryginału: Histoire d'Élisabeth de Hongrie, duchesse de Thuring.

Przekł. niem.: J. Laxy: Leben der heiligen Elisabeth, Landgräfin von Thüringen, übersetzt... Gliwice 1842.

Nadto drobniejsze przekł. w czasopismach, jak np.: „O wychowaniu" E. Ch. P. Guizot. *Rozrywki dla Dzieci* t. 7 (1827) nr 37-41. Zob. też Twórczość poz. 2, 6, 7, 11, 13, 18, 20, 26, 27 — gdzie znajdują się parafrazy i drobne przekł.

Prace edytorskie i redakcyjne

1. *Rozrywki dla Dzieci.* Wydawane przez Autorkę Pamiątki po dobrej matce. (Miesięcznik). T. 1 (W-wa 1824) nr 1 (z 1 stycznia) — t. 10 (1828) nr 60 (z 1 grudnia), toż wyd. 2 W-wa 1827-1828. T. Tomorowiczówna ogł.: Wypisy z 60 numerów „Rozrywek dla Dzieci" zebrane. T. 1-2. Wil. 1832.

2. Liczne wyjątki z dzieł: A. M. Fredro: Przysłowia mów potocznych; Ł. Górnicki: Dworzanin polski; M. Rej: Żywot człowieka poczciwego; S. Orzechowski: (fragm. z dzieł różnych); S. H. Lubomirski: Adwerbia moralne, Rozmowy Artaxessa i Ewandra, Księgi moralne, polityczne i pobożne; A. Frycz Modrzewski: O poprawie Rzeczypospolitej; I. Włodek: O naukach wyzwolonych; P. Skarga: Kazania przygodne; S. Klonowic: Flis; A. Maczuski: O przyjaźniach i przyjaciołach. *Rozrywki dla Dzieci* t. 2 (1824) — t. 10 (1828), toż wyd. 2 1827-1828 (z not. inform. o życiu i dziełach). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 3 (obszerny wybór); wyjątki z Reja, zob. niżej poz. 6; wyjątki z przysłów Lubomirskiego, zob. Wyd. zbior. poz. 4 t. 6.

3. *Nowy kalendarz domowy na rok 1829* (A. Gałęzowskiego). R. 2. W-wa 1829; toż: ... *na rok 1830.* R. 3. W-wa 1830.

Członek redakcji.

4. *Rozrywki dla Dzieci.* (Poz.) 1832 nr 1.

5. *Nowe Rozrywki dla Dzieci,* przez ... Wydanie A. J. (Jełowickiego). (Paryż) 1834 t. 1-2 (styczeń-czerwiec). Wyd. nast.: Paryż (Kr. 1862).

6. Próbki dobrej literatury wieku XVI. Przez Autorkę Pamiątki po dobrej matce. T. 1-2. Wr. 1839 *Nowa Biblioteczka Poświęcona Dzieciom i Młodym Panienkom* 3-4.

Zawartość t. 1: Mikołaj Rej. Krótka wiadomość o pisarzu i dziele; Wyjątki (jw. w poz. 1). T. 2: Jan Kochanowski. Krótka wiadomość o pisarzu i dziele; Wyjątki.

Zob. też Twórczość poz. 10.

Wydania zbiorowe

1. Wybór pism ... Nowe oryginalne wydanie, przejrzane i poprawione przez Autorkę. T. 1-10. Wr. 1833.

Zob. Twórczość poz. 20.

2. Pisma pośmiertne ... T. 1-9. Berlin 1849 (druk. w Lipsku). Nakł. B. Behr.

Zawartość t. 1-3: Twórczość poz. 36, na końcu uzup.: (Ostatnie chwile K. z Tańskich Hoffmanowej).
T. 4-6: Twórczość poz. 29.
T. 7 cz. 1: Myśli i zdania moralne; cz. 2: Ułomki literatury (m.in.: Krótki rys historii literatury polskiej; Opis podróży do Włoch w r. 1844). Wyd. nast. zob. Twórczość poz. 38.
T. 8-9: Twórczość poz. 37.

3. Podarek dobrej matki, czyli powieści moralne. Przez Autorkę Pamiątki po dobrej matce. T. 1-3. Wil. 1850. Nakł. T. Glücksberg.

Zawartość t. 1-2: Powieści moralne: Twórczość poz. 3, powiastki i komedyjki wybrane z poz. 6, 7, 11.
T. 3: O wychowaniu dzieci (jw. Twórczość poz. 20 t. 9 oraz fragm. poz. 4 Twórczości — jak w t. 10 poz. 20).

4. Pisma ... T. 1-11. W-wa 1857-1859. Nakł. S. H. Merzbach. Wyd. 2 t. 11: W-wa 1861.

Zawartość t. 1 (1857): Twórczość poz. 31.
T. 2 (1857): Twórczość poz. 32.
T. 3 (1857): Twórczość poz. 26.
T. 4 (1859): Twórczość poz. 30.
T. 5 (1858): Twórczość poz. 22.
T. 6 (1858) pt. Rozrywki dla dzieci..., t. 1: jw. Twórczość poz. 20 t. 10, a nadto: Twórczość poz. 11 (bez „Wesela Marysi") i „Przysłowia moralne" S. H. Lubomirskiego (zob. Prace edytorskie poz. 2).
T. 7 (1858) pt. Rozrywki dla dzieci..., t. 2: Powieści moralne (jw. Twórczość poz. 20 t. 7-8).
T. 8 (1859) pt. Rozrywki dla dzieci..., t. 3: Po-

http://rcin.org.pl

wieści historyczne porządkiem chronologicznym ułożone (jw. Twórczość poz. 20 t. 2-3).
T. 9 (1859) pt. Rozrywki dla dzieci..., t. 4: Opisy niektórych okolic Polski (jw. Twórczość poz. 14, z dod. „Wesela Marysi" (zob. Twórczość poz. 11) i „Podróży do ... Prus...").
T. 10 (1859) pt. Rozrywki dla dzieci..., t. 5: Powieści historyczne porządkiem chronologicznym ułożone (faktycznie: Biografie znakomitych Polaków i Polek, jw. Twórczość poz. 10, z omów. tam dod. innego autorstwa).
T. 11 (1857, wyd. 2 1861): Twórczość poz. 5 (obok pol. tekst franc.), poz. 13, 25 (obok pol. tekst franc.), poz. 19.

Opis wydania dokonany na podstawie oprawnego kompletu (brak t. 4) Ossol. sygn. 48610I. W pojedynczych tomach nie oprawnych lub w oprawie nie oryginalnej — nie zaznaczona przynależność do jednej edycji, poza tomami objętymi tyt. „Rozrywek" i dodatkową numeracją; sprzedawane były też zapewne oddzielnie. Estr. (II, 1874, 139) opisuje tylko osiem tomów tego wydania, umieszczając w t. 1: Wiązanie Helenki — w dwóch odbiciach, z 1857 i 1861; w t. 4: Jana Kochanowskiego, a w t. 8: Krystynę.

5. Dzieła ... Wydanie nowe pod redakcją Narcyzy Żmichowskiej, z dodaniem życiorysu i objaśnień. T. 1-12. W-wa 1875--1877. Nakł. Spółka Wydawnicza Księgarzy.

Zawartość t. 1 (1875): (N. Żmichowska): Słowo przedwstępne; Twórczość poz. 5, 13, 3; Powieści moralne dla starszych dzieci, ułożone w porządku zastosowanym do stopniowego rozwinięcia ich pojęć o moralności. Cz. 1 (powiastki wybrane z poz. 6, 7 i 25 Twórczości).
T. 2 (1875): Powieści moralne dla starszych dzieci... Cz. 2 (powiastki wybrane z poz. 7 i 25 Twórczości; Anekdoty prawdziwe o dzieciach; Komedyjki (jw. Twórczość poz. 11 oraz 3 komedyjki z poz. 24); O grach ćwiczących umysł; Skarbonka gliniana; Dwanaście synonimów).
T. 3 (1876): Twórczość poz. 9; Wyjątki służące do ukształtowania serca i stylu (tu m. in. obszerny wybór z poz. 2 Prac edytorskich); Kalendarze; Wiadomości mogące być matkom przydatne; Twórczość poz. 37.
T. 4 (1875): Powieści historyczne porządkiem chronologicznym ułożone: wybór z poz. 1, 6 i 7 Twórczości oraz z *Nowych Rozrywek dla Dzieci*; Twórczość poz. 12, 15.
T. 5 (1876): Opisy niektórych okolic Polski: Twórczość poz. 14 (z dod. „Podróży do... Prus"), poz. 22.
T. 6 (1875): Życiorysy porządkiem chronologicznym ułożone (jw. poz. 4 t. 10); Życiorys K. z Tańskich Hoffmanowej z jej własnych notatek i wspomnień ułożony — m. in. list do K. Lewockiej (zob. Listy poz. 19).
T. 7 (1876): Twórczość poz. 35.
T. 8 (1876): Twórczość poz. 32; (N. Żmichowska): Słowo przedwstępne do dzieł (dydaktycznych) pani Hoffmanowej; Twórczość poz. 2.
T. 9 (1876): Twórczość poz. 29.
T. 10 (1876): Twórczość poz. 26.
T. 11 (1877): Twórczość poz. 30.
T. 12 (1877): Twórczość poz. 31.

6. Wybór dzieł ... Wydanie jubileuszowe z portretem autorki. Wstępem i życiorysem opatrzył P. Chmielowski. T. 1-6. Kr. 1898. Nakł. Czytelnia Polska.

Zawartość t. 1: Twórczość poz. 12, 15.
T. 2: Twórczość poz. 30.
T. 3-4: Twórczość poz. 31.
T. 5: Twórczość poz. 2.
T. 6 pt. Wybór powieści, opisów i opowiadań historycznych: I. Cztery powieści większe (z poz. 13 Twórczości); II. Powieści moralne (z poz. 3 i 7 Twórczości); III. Powieści historyczne (z poz. 7 Twórczości).

Listy i materiały

1. Do F. Siarczyńskiego z 1822. Rkps Ossol. sygn. 6524/II.

2. Do J. Lelewela z 1824-1829 13 listów. *Kłosy* 1882 t. 2.

2a. Do siostry, Marii Hermanowej, z ok. 1825. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7891III k. 76-77.

3. Do F. Siarczyńskiego z ok. 1825 oraz zapis do sztambucha Róży Radzymińskiej z 31 maja 1826. *Wędrowiec* 1899 nr 30 (tu też faksymile autografu dla Radzymińskiej).

4. Korespondencja z K. Brodzińskim z 1826 w sprawie „osnowy" powieści „Jan Kochanowski" oraz list Brodzińskiego do NN. (F. Bentkowskiego lub A. Goreckiego?) z 26 stycznia t.r. w tejże sprawie. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 121. Ogł.: S. Morawiecki. *Przegl. Lit.* 1897 nr 13/14—15/16; A. Łucki w: K. Brodziński: Pisma estetyczno-krytyczne. T. 2. W-wa 1934 (1933) *Bibl. Pisarzy Pol. 2-ej Poł. XVIII i 1-ej Ćwierci XIX W.*

5. Korespondencja z Izabelą Starzyńską (list Starzyńskiej i odpowiedź Tańskiej). *Dzien. Warsz.* 1826 t. 6 s. 53-56.

6. Do Aleksandry z Lubomirskich Potockiej z 1828. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 293). Ogł. J. Rudnicka w: Biblioteka Wilanowska. Dwieście lat jej dziejów (1741-1932). W-wa 1967.

7. Do NN. b.d. (sprzed 1829). Rkps Ossol. sygn. 9871/II 85).

8. Do F. K. Preka z 19 września 1829. Rkps jw. sygn. 897/II.

9. Do Marii Reginy Korzeniowskiej i NN. z 1830. Rkps jw. sygn. 12720/II.

10. Zbiór 31 listów 1831-1845; m. in. do H. Radwanowej z Tarczewskich, do A. Tarczewskiej z Tańskich, do M. Tarczewskiego. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6590 III 1.

http://rcin.org.pl

11. Do K. Lacha Szyrmy i jego żony, Józefy, 54 listy z 1832-1844 od obojga Hoffmanów. Rkps Bibl. Kórn. sygn. 2442.

12. Do Karoliny Nakwaskiej fragm. z listów z 11 marca 1838 i 4 kwietnia 1839. Ogł. J. Kallenbach: Adam Mickiewicz. T. 2. Kr. 1897 s. 413-414.

13. Do Klementyny Grabowskiej z 1839. Rkps Ossol. sygn. 4186/II.

14. Do Wiktorowej Jundziłłowej z 1839. *Księga pam. ku uczczeniu setnej rocznicy urodzin A. Mickiewicza.* T. 1. W-wa (1898) s. 188.

15. Do J. N. Bobrowicza z 1840. Faksymile ogł. H. Biegeleisen w: Ilustrowane dzieje literatury polskiej. T. 5. Wiedeń (1898).

16. Do NN. z St. Germain (z ok. 1840). Rkps Ossol. sygn. 5976/III s. 99.

17. List z 1841 (o śmierci J. U. Niemcewicza). *Kur. Warsz.* 1902 nr 303.

18. Korespondencja z B. Trentowskim z 1841. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 121. Streszcz. listu Trentowskiego z 5 lipca 1841 oraz odpowiedź Hoffmanowej ogł. S. Morawiecki, jw. poz. 4.

19. Korespondencja z K. Lewocką. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Teki Skimborowicza nr XXV 30, 31). List do Lewockiej z 1843 (autobiograficzny) ogł. w: Dzieła ... T. 6. W-wa 1875 (zob. Wyd. zbior. poz. 5).

20. Do E. Ziemięckiej z 1842, pt. „List do przyjaciółki" ogł. w: Notatki. W-wa 1851 (zob. Twórczość poz. 38).
Kopia korespondencji z Ziemięcką z 1842 w rkpsie Bibl. Jagiel. sygn. 7891III k. 242-243.

21. Korespondencja z J. Milikowskim z 1843-1844. Rkps Ossol. sygn. 3468/I. Faksymile listu pisarki z 22 sierpnia 1843 ogł. I. Kaniowska-Lewańska (s. 110).

21a. Do NN. z 1845 i b.d. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7854IV k. 79-80.

22. Do A. Cieciszowskiej. Odpis B. Erzepkiego w Bibl. Racz. sygn. 1343.

23. Do Ł. Gołębiowskiego. Ogł. S. Gołębiowski w: Pamiętnik o życiu Łukasza Gołębiowskiego. W-wa 1852.

24. Do K. Koźmiana b.d. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2031 t. 2.

25. Do Kazimierzostwa Małachowskich 55 listów. Rkps jw. sygn. 121.

26. Do Kazimierzowej Małachowskiej. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 9229.

27. Do Towarzystwa Literackiego. Rkps Bibl. Pol. w Paryżu sygn. 468 teka 6.

28. Do B. Trentowskiego. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 9057.

29. Do J. B. Zaleskiego. Rkps jw. sygn. 9239.

30. Od K. Marcinkowskiego, J. Mezzofantiego, J. U. Niemcewicza, F. Siarczyńskiego, J. P. Woronicza, S. Witwickiego, H. Dembińskiego, K. Kniaziewicza, Komitetu Wychowania Narodowego Dzieci Polskich i in. (zob. poz. 4, 18) z 1826-1845. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 121.

31. Od E. Markianowiczowej, tłumaczki na jęz. ros. „Pamiątki po dobrej matce". *Gaz. Pol.* 1827 nr 166 (z 19 czerwca).

32. Od M. Wyszkowskiego z 14 listopada 1828. Ogł. pt. Do autorki „Rozrywek". *Rozrywki dla Dzieci* t. 10 (1828) nr 60, toż wyd. 2 1828. Faksymile w: Poezje M. Wyszkowskiego. W-wa 1830.

33. Fragm. korespondencji do obojga Hoffmanów z 1831-1845; m. in. listy od: H. Błotnickiego (1845), K. Lewockiej (1832), H. Skimborowicza (1839), E. Ziemięckiej. Nadto papiery dotyczące choroby i śmierci pisarki. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6590II 2.

34. Kopia intercyzy małżeńskiej Hoffmanów. Rkps jw. sygn. 7509IV.

35. Notaty pisarki odnoszące się do Związku Dobroczynności Warszawianek; wiersz A. Goreckiego na poświęcenie pomnika Hoffmanowej. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 121.

36. Modlitewnik (teksty własne i odpisy). Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7100I.

37. Listy kondolencyjne do K. Hoffmana i w sprawie spuścizny pisarskiej po Hoffmanowej. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 124.

Bibliografię twórczości podaje I. Kaniowska-Lewańska (s. 207-212).

INDEKS TYTUŁÓW

(Cz — Czasopisma, E — Prace edytorskie, P — Przekłady, T — Twórczość, Z — Wydania zbiorowe)

Adam Naruszewicz T-10
Adwerbia moralne (S. H. Lubomirski) E-2
Aleksy Cz-WW
Alojzy Feliński T-10
Amelia matką T-4

http://rcin.org.pl

Anekdoty prawdziwe o dzieciach T-20, Z-5
Assarmot T-17
Balik dziecinny T-3
Barbara Radziwiłłówna T-1
Biografie znakomitych Polaków i Polek T-10, Z-4
Bukiet róż T-3
Chrzciny T-7
Chwile niektóre z życia Jana Karola Chodkiewicza T-10
Cnotliwe ubóstwo T-7
Cztery powiastki T-13, 25
Cztery powieści większe T-13, Z-6
Cztery spotkania w powozach Cz-DD
Diary (The) of Frances Krasinska T-15
Dobra matka T-25
Dobre serce Stasia (wg A. Berquin) T-11
Drewniany krzyżyk Cz-NRD
Drezno i jego okolice T-22
Druga książeczka Helenki T-13
Dwaj rycerze T-7
Dwanaście synonimów T-20, Z-5
Dwa poranki z r. 1471 Cz-NRD
Dworzanin polski (Ł. Górnicki) E-2
Dzieła Z-5
Dziennik Franciszki Krasińskiej T-15
Elżbietka T-3
Encyklopedia doręczna T-37
Flis (S. Klonowic) E-2
Franciszek Dionizy Kniaźnin T-10
Franciszek Karpiński T-10
Garbaty T-7
Giornale della Contessa Francesca Krasińska T-15
Gołąbek (Ch. Schmidt) P-3
Gry niemowlęce Cz-ŁG
Gry umysłowe Cz-ŁG
Grzegorz Piramowicz T-10
Helenschen's Angebinde T-5
Historia powszechna dla płci żeńskiej T-39
Historyjki, powiastki i komedyjki moralne T-24
Ignacy Krasicki T-10
Imieniny Zosi T-3
Jadwiga T-1
Jan Gdańszczanin T-10
Jan Kochanowski. Krótka wiadomość o pisarzu i dziele E-6
Jan Kochanowski w Czarnolesie T-31
Jan Zamoyski na kazaniu Melchiora Mościckiego T-7
Journal de Françoise Krasinska T-15
Journal (The) of Francise Krasinska T-15
Journal (The) of Françoise Krasinska T-15
Józef Struś T-10
Józef Szymanowski T-10
Kalendarz T-1
Kalendarze T-20, Z-5
Kamień grobowy T-7
Kapelusz T-7
Karolina (wg J. Bailli) T-26
Kazania przygodne (P. Skarga) E-2
Kilka wyjątków o wychowaniu T-20
Klucz od apteczki T-25
Koleje życia T-7
Kolęda T-3
Kolęda Młodej Polki rówiennicom swoim na rok 1819 T-1
Komedia T-3
Komedyjki T-11, Z-5
Kominek T-7
Krótki rys historii literatury polskiej Z-2
Krótki rys z życia Marianny z Świdzińskich Lanckorońskiej T-10
Krystyna T-30
Książeczka do modlitwy dla dzieci T-16
Książeczka do nabożeństwa dla dzieci T-16
Książeczka do nabożeństwa dla młodzi Rzymsko-Katolickiego Kościoła T-16
Książka do modlitwy dla dzieci T-16
Książka do modlitwy dla małych dzieci T-16
Książka do nabożeństwa dla Polek T-23
Księgi moralne, polityczne i pobożne (S. H. Lubomirski) E-2
Lalka T-25
Leben der heiligen Elisabeth P-4
Lekarstwo na próżność T-7
Leosia i Emilka T-25
Lilia z Lidesdalu (W. Scott) T-6
List i piosenka (wg Brehier de Lafaye) T-11
Listy brata do siostry o języku polskim T-9
Listy Elżbiety Rzeczyckiej do przyjaciółki swojej Urszuli*** T-12
Listy matki o wychowaniu córek swoich T-8
Listy Monisi T-7
Listy o wychowaniu T-20
Ludgarda T-1
Ludwik i Helena T-24
Ludwisia i Helenka T-3
Łoże śmiertelne Szymona (J. Wilson) T-7
Magdusia i Julia T-7
Małe powieści i rozmowy dla dzieci T-25
Małe powieści z Pisma Świętego T-19
Małgorzata z Zembocina T-1
Mały Tomek z Jabłonny T-3
Matka i syn T-7
Mazgaj T-25
Mikołaj Dzieduszycki T-10
Mikołaj Rej. Krótka wiadomość o pisarzu i dziele E-6
Miłość własna T-25
Młody nauczyciel (wg Brehier de Lafaye) T-11
Modlitwa za więźniów stanu T-U
Myśli i zdania moralne Z-2
Nauka moralna T-29
Nauka ojca dana synowi T-7
Niedbałość w robotach T-25
Niedola i pociecha T-7
Nieszczęścia nauka T-7
Nieszczęśliwy poeta T-6
Nieuczynność T-24
Nieuwaga ukarana T-25
Nie zastanawiać się nad niczym (P. Marivaux) P-1
Nocleg w Kromołowie T-7

http://rcin.org.pl

Notatki T-38
Nowe Rozrywki dla Dzieci E-5
Nowy Job T-21
Nowy kalendarz domowy E-3
Obchód urodzin T-9
Obiad czwartkowy T-7
Obiad u babuni T-25
Odjazd nauczyciela T-24
Odwet (wg Brehier de Lafaye) T-11
Oeuvre choisie T-20
Ofiara Romanka T-7
O grach ćwiczących umysł T-20, Z-5
Olesia i Adaś (wg M. Edgeworth) T-28
O moralności kobiet T-29
O naukach wyzwolonych (I. Włodek) E-2
Onufry Kopczyński T-10
Opis czwartej w kraju naszym przejażdżki T-14
Opis małej w kraju naszym przejażdżki T-14
Opis piątej w kraju naszym przejażdżki T-14
Opis podróży do Prus T-14
Opis podróży do Włoch w r. 1844 Z-2
Opis przejazdu przez Niemcy w listach Wacława do siostry swojej Jadwigi T-33
Opis szóstej w kraju naszym przejażdżki T-14
Opisy niektórych okolic Polski Z-4, 5
Opisy różnych okolic Królestwa Polskiego T-20
O poprawie Rzeczypospolitej (A. Frycz Modrzewski) E-2
O powinności kobiet T-29
O przyjaźniach i przyjaciołach (A. Maczuski) E-2
O wychowaniu (E. Ch. P. Guizot) P-Cz
O wychowaniu dzieci Z-3
Palma kwietniowa T-24
Památka po dobré matce T-2
Pamiątka dla moich dzieci T-25
Pamiątka po dobrej matce T-2
Pamiętniki T-36
Pan młody T-6
Papuga T-24
Pasowanie na rycerza Cz-NRD
Paweł Koczara T-7
Pielgrzym z Sandomierza T-7
Pisma Z-4
Pisma pośmiertne Z-2
Pismo Święte wybrane z ksiąg Starego i Nowego Zakonu T-35
Plan d'un établissement d'éducation complémentaire pour les femmes T-34
Podarek dobrej matki Z-3
Podróż do jednej części Prus niegdyś polskich T-14
Podwieczorek na Bielanach T-24
Pogrzeb starego Szymona (J. Wilson) T-7
Powiastki T-6, 7
Powiastki, powieści i komedyjki moralne T-24
Powieści historyczne T-20, Z-4, 5, 6
Powieści moralne Z-4, 6
Powieści moralne dla dzieci T-3
Powieści moralne dla starszych dzieci Z-5
Powieści moralne w 3 oddziałach T-20
Powieści naśladowane T-20
Powieści oryginalne T-20
Powieści z Pisma Świętego T-18
Próbki dobrej literatury wieku XVI E-6
Przeczucie T-24
Przygoda Macieja Stryjkowskiego T-7
Przyjemność w uczynności T-25
Przyjemność z pożytkiem T-27
Przypowieści T-20
Przysłowia mów potocznych (A. M. Fredro) E-2
Psota T-24
Řemenář varšavský T-6
Rodzina występna (J. Wilson) T-7
Rozmaitości T-20
Rozmowy Artaxessa i Ewandra (S. H. Lubomirski) E-2
Rozmyślania religijne dla dzieci (A. L. Barbault) P-2
Rozrywki dla Dzieci E-1, 4
Rozrywki dla dzieci Z-4
Rymarz warszawski T-6
Safira, czyli zegarek cudowny (Borkowska) T-7
Skarbonka gliniana T-20, Z-5
Smutne skutki niemądrego figla T-24
Souvenir d'une bonne mère T-2
Spotkanie T-7
Stanisław Małachowski T-10
Suknia perkalowa T-7
Syn koszykarza (J. Wilson) T-7
Synonimy: Odzież, Ubiór, Strój Cz-PW
Synonimy: Pamięć, Wspomnienie, Pamiątka T-1
Synonimy zob. Dwanaście synonimów
Szczygiełek T-6
Szkodliwy nałóg T-7
Szkółka T-11
Szkółka wiejska T-25
Szlachetna otwartość T-7
Szlachetność T-7
Ślepa T-7
Święte niewiasty T-32
Tęcza (J. Wilson) T-7
Tonący T-7
Trzy chwile z życia Erazma Vitelliusa T-7
Trzy lipy T-7
Trzy przyjaciółki T-24
Tydzień bytu dwuzłotówki T-7
Ul T-3
Ułomki literatury Z-2
Wanda T-1
Wdowa T-7
Wdzięczność niebu T-7
Wesele Marysi i Jasia T-11
Wezbranie Wisły T-3
Wiadomości mogące być matkom przydatne Z-5
Wiadomość o ks. Mikołaju Żubrze T-10
Wiadomość o życiu i pismach ks. Piotra Skargi T-10
Wiadomość o życiu Marii Leszczyńskiej T-10

http://rcin.org.pl

Wiązanie Helenki T-5
Wieczór u babuni T-7
Wielkanoc T-3
Wigilia Nowego Roku (wg Brehier de Lafaye) T-11
Wisława T-1
Wspomnienia z podróży w obce kraje w listach do Helenki T***** T-22
Wybór pism... Nowe oryginalne wydanie T-20, Z-1
Wybór dzieł... Wydanie jubileuszowe Z-6
Wybór powieści, opisów i opowiadań historycznych Z-6
Wychowanica T-7
Wychowanie Wacława Rzewuskiego wielkiego hetmana T-10
Wyjątki (J. Kochanowski) E-6
Wyjątki (M. Rej) E-6
Wyjątki służące do ukształtowania serca i stylu Z-5
Wyjątki z dziennika drugiej w kraju naszym przejażdżki T-14
Wyjątki z dziennika trzeciej przejażdżki po kraju naszym T-14
Wyjątki z nauki moralnej T-29
Zazdrość T-25
Zegarek (wg Brehier de Lafaye) T-11
Złotówka T-24
Zosia Cz-WW
Żniwa T-3
Życie świętej Elżbiety królewnej węgierskiej (Ch. Montalembert) P-4
Życiorysy porządkiem chronologicznym ułożone Z-5
Żywot człowieka poczciwego (M. Rej) E-2, 6

OPRACOWANIA

M o n o g r a f i a: I. KANIOWSKA-LEWAŃSKA: Twórczość dla dzieci i młodzieży K. z Tańskich Hofmanowej. Opole 1964 *Zesz. Nauk. Wyższej Szkoły Pedag. w Opolu. S. B.: Studia i Rozpr.* 6. [Rec.: M. STRASZEWSKA. *Przegl. Hum.* 1965 nr 2; Ł. KURDYBACHA. *Rozpr. z Dziejów Oświaty* t. 9 (1966) s. 188-189; Z. LIBERA. *Roczn. Lit. 1964* (W-wa 1966) s. 235; Z. J. NOWAK. *Zaranie Śląskie* 1967 z. 3].

A. TARCZEWSKA: Historia mego życia. Wspomnienia warszawianki. (Powst. ok. 1819). Wyd. i oprac. I. Kaniowska-Lewańska. Wr. 1967. — (Pamiątka po dobrej matce. Rec.). K. BRODZIŃSKI. *Pam. Warsz.* t. 15 (1819) s. 312 i wyd. nast. — K. BRODZIŃSKI: Listy o polskiej literaturze. *Pam. Warsz.* t. 16 (1820) s. 20 i wyd. nast. — J. SOWIŃSKI: O uczonych Polkach. W-wa 1821. — I. E. LACHNICKI: Rozbiór „Amelia matką". *Dzieje Dobroczynności Kraj. i Zagr.* 1823 t. 1. — K. BRODZIŃSKI: O „Osnowie pisma" K. Tańskiej do NN. List z 26 stycznia 1826. Ogł.: S. Morawiecki. *Przegl. Lit.* 1897 nr 13/14—15/16; A. Łucki: K. Brodzińskiego nieznane pisma prozą. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 12 (1910); tenże w: K. Brodziński: Pisma estetyczno-krytyczne. T. 2. W-wa 1934 (1933) *Bibl. Pisarzy Pol. 2-ej Poł. XVIII i 1-ej Ćwierci XIX W.* — Prospekt na wydanie „Wyboru pism Hoffmanowej", Wrocław, W. B. Korn. *Kur. Warsz.* 1832 nr 130. — K. HOFFMAN: Pamiętnik z emigracji (1834-1836). Oprac. E. H. Nieciowa. *Roczn. Bibl. PAN w Kr.* R. 12 (1966, wyd. 1967). — *La Mère de Famille. Journal Moral, Religieux, Littéraire* ... t. 1 nr 3 s. 94-96. — J. I. KRASZEWSKI: O polskich romansopisarzach. *Wizerunki i Roztrząsania Nauk.* t. 11 (1836); przedr. w: Wybór pism. Oddz. 10. Wyd. P. Chmielowski. W-wa 1894. — J. STRASZEWICZ: Les Polonais et les Polonaises de la Révolution du 29 novembre 1830. Paryż 1836. — M. GRABOWSKI: Literatura romansu w Polsce. W: Literatura i krytyka. T. 2. Wil. 1840 s. 84 n. — A. PRZEŹDZIECKI: (Karolina. Rec.). *Tyg. Petersb.* 1840. — H. SKIMBOROWICZ. *Piśmiennictwo Kraj.* 1840. — A. K. (A. A. KURTZ): (O moralności kobiet. Rec.). *Bibl. Warsz.* 1841 t. 3 s. 199-211. —

(Jan Kochanowski. Rec. i polemiki): H. L. (LEWESTAM). *Roczn. Krytyki Lit.* 1842 nr 38-39; M. MODZELEWSKI: Słówko o „Janie Kochanowskim w Czarnolesie", powieści napisanej przez autorkę „Karoliny". *Bibl. Warsz.* 1842 t. 4 s. 177-191; H. SKIMBOROWICZ. *Przegl. Nauk.* 1842 nr 16; A. J. S. (SZABRAŃSKA). *Bibl. Warsz.* 1842 t. 2 s. 426-437. — K. PODWYSOCKI: (Krystyna. Rec.). *Tyg. Petersb.* 1842 nr 24 n. — E. ZIEMIĘCKA: Rozbiór talentu i pism autorki „Rozrywek". *Pielgrzym* 1842 t. 3 s. 53-79, 197-208. — E. ZIEMIĘCKA: (Święte niewiasty. Rec.). *Tamże* 1844 t. 4 s. 220-224. — H. KAJSIEWICZ: Mowa podczas nabożeństwa pogrzebowego za duszę śp. K. z Tańskich Hoffmanowej. Paryż 1845. — (Nekrolog). *Demokracja Pol. XIX W.* 1845 nr 8 s. 32. — E. ZIEMIĘCKA: Wspomnienie K. z Tańskich Hoffmanowej. *Pielgrzym* 1845 t. 4 s. 204-214. — J. SŁOWACKI: List do matki, dat. 15 października 1845. W: Listy do matki 1836-1848. T. 2. Lw. 1876 i wyd. nast. — S. WITWICKI: Listy do J. B. Zaleskiego. (Powst. przed 1848). Lw. 1910. — L. GÓRNICKI: Mowa podczas żałobnego nabożeństwa za duszę śp. K. z Tańskich Hoffmanowej. Kr. 1848. — E. ESTKOWSKI: K. z Tańskich Hoffmanowa. *Szkoła Pol.* 1849 s. 360. — (Ostatnie chwile K. z Tańskich Hoffmanowej. W): Pisma pośmiertne K. z Tańskich Hoffmanowej. T. 3. Berlin 1849. — (Pamiętniki. Rec. wyd.). *Czas* 1849 nr 153. — P. SZRET-

http://rcin.org.pl

TER de SZEPTYCKI: Aperçu du traducteur; Notice sur la vie de l'auteur. W: Oeuvre choisie de C. Hofman née Tański ... T. 1. Marsylia 1850. — E. ESTKOWSKI. *Szkoła Pol.* 1852 s. 46. — F. K. PREK: Czasy i ludzie. (Powst. przed 1856). Wyd. H. Barycz. Wr. 1959. — S. PRUSZAKOWA: K. z Tańskich Hoffmanowa. *Rozrywki dla Młodocianego Wieku* 1856 t. 1. — J. z P.B.: K. z Tańskich Hoffmanowa. Wspomnienie pośmiertne. W: Pisma K. z Tańskich Hoffmanowej. T. 10. W-wa 1859. — F. S. DMOCHOWSKI: O wydawnictwie warszawskim od początku bieżącego stulecia do r. 1840. *Przegl. Europejski* 1863 t. 3. Przedr. w: Wspomnienia od 1806 do 1830 r. Wyd. Z. Libera. (W-wa) 1959 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — K. W. WÓJCICKI. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 12 (1863). — J. CHOCISZEWSKI. *Przyj. Dzieci* R. 1 (Pelplin 1866) s. 44. — F. WASILEWSKA (BOBERSKA): K. z Tańskich Hoffmanowa. Odczyt z d. 23 kwietnia 1871. *Gaz. Nar.* 1871 nr 167, 168, 171, 172; przedr. w: Pisma. Lw. 1893 i osob. (Lw. 1893). — P. KRAKOWOWA: (Wstęp do:) Pamiątka po dobrej matce. Wyd. 9. W-wa 1872, toż wyd. 10. W-wa 1883. — A. ŚWIĘTOCHOWSKI: O średnim wykształceniu kobiet. *Przegl. Tyg.* 1873 s. 115 n. — E. SKRODZKI (WIELISŁAW): Wieczory piątkowe. *Bluszcz* 1875-1877; wyd. nast. oprac. M. Opałek. (W-wa) 1962 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — K. W. WÓJCICKI: Niewiasta polska w początkach naszego stulecia. W-wa 1875. — N. ŻMICHOWSKA: Pogląd na dzieła K. z Tańskich Hoffmanowej. *Bluszcz* 1875 nr 3/4. — N. ŻMICHOWSKA: Słowo przedwstępne. W: Dzieła K. z Tańskich Hoffmanowej. T. 1. W-wa 1875. — N. ŻMICHOWSKA: Życiorys K. z Tańskich Hoffmanowej z jej własnych notatek i wspomnień ułożony. W: Dzieła ... , jw. T. 6. W-wa 1875. — N. ŻMICHOWSKA: Słowo przedwstępne do dzieł (dydaktycznych) pani Hoffmanowej. W: Dzieła... , jw. T. 8. W-wa 1876; przedr. w: Pisma... T. 5. W-wa 1886. — (Dzieła. W-wa 1875-1877. Rec. wyd.): *Gaz. Pol.* 1876 nr 31; *Kron. Rodz.* 1876 nr 3, 9, 17, 22, 24, 1877 nr 4; P. CHMIELOWSKI. *Bibl. Warsz.* 1877 t. 3 s. 159-166; *Przegl. Katolicki* 1877 nr 1. — N. ŻMICHOWSKA: Listy. Do druku przygot. M. Romankówna. T. 1-3. Wr. 1957-1967. — P. CHMIELOWSKI: K. z Tańskich Hoffmanowa. Ustęp z dziejów wychowania. *Bibl. Warsz.* 1877 t. 4; przedr. w: Autorki polskie w. XIX. W-wa 1885 s. 45 n.; *Złota przędza poetów i prozaików polskich.* T. 2. W-wa 1885. — DEOTYMA (J. ŁUSZCZEWSKA): K. Hoffmanowa wobec nowych pokoleń. *Kron. Rodz.* 1881. — S. TARNOWSKI: Co u nas o Kochanowskim pisano. W trzechsetną rocznicę Jana Kochanowskiego, 1584-1884. Kr. 1884. — P. CHMIELOWSKI: Czasopisma polskie dla młodego wieku. *Enc. wych.* T. 3 (1885). — K. LEWOCKA: Ze wspomnień. *Kron. Rodz.* 1890 s. 169-172 i in. — F. MAJCHROWICZ: K. z Tańskich Hoffmanowa a Bronisława Trentowskiego „Chowanna". *Rodzina i Szkoła* 1897 nr 17. — S. MORAWIECKI: Korespondencja K. z Tańskich Hoffmanowej. *Przegl. Lit.* 1897 nr 13/14—15/16. — P. CHMIELOWSKI: K. z Tańskich Hoffmanowa. Zarys biograficzno-pedagogiczny. Petersb. 1898. — A. z CIECISZOWSKICH NETREBSKA: Przyczynek do życiorysu Hoffmanowej. Ze wspomnień rodzinnych. *Wędrowiec* 1898 nr 50. — M. G. (GAWALEWICZ): W setną rocznicę urodzin K. z Tańskich Hoffmanowej. *Kur. Niedz.* 1898 nr 22. — E. JERLICZ: K. z Tańskich Hoffmanowa. Zarys literacki. *Bibl. Warsz.* 1898 t. 4. — J. KRZYMUSKA: Hoffmanowa i wychowanie dzisiejsze. *Tyg. Ilustr.* 1898 t. 2 nr 47 n. — J. NITOWSKI: K. z Tańskich Hoffmanowa. *Przegl. Pedag.* 1898 nr 23. — T. PINI: K. z Tańskich Hoffmanowa. *Szkoła* 1898 nr 8 i odb. — M. ŚLECZKOWSKA: K. z Tańskich Hoffmanowa. Kr. 1898 *Bibl. im. K. Tańskiej* 1. — H. ŁOPACIŃSKI: Dwie drobne pamiątki po K. z Tańskich Hoffmanowej. *Wędrowiec* 1899 nr 30. — A. MACHCZYŃSKA: O życiu, pismach i wpływie K. z Tańskich Hoffmanowej. *Szkoła* 1899. — P. CHMIELOWSKI. *Enc. wych.* T. 5 (1901). — A. KRAUSHAR: Kandydatura panny K. Tańskiej do Towarzystwa Królewskiego Przyjaciół Nauk (1827). *Tyg. Ilustr.* 1901 t. 2 nr 49. — A. KRAUSHAR: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 5, 6, 8. Kr. 1904-1906. — H. GALLE. *Sto lat myśli pol.* T. 3 (1907). — M. JANKOWSKA: Hoffmanowa i Towarzystwo Przyjaciół Nauk. *Słowo Pol.* 1908 nr 114. — K.: Uczczenie grobu Tańskiej-Hoffmanowej w Dniu Zaduszek w Paryżu. *Kur. Poz.* 1908 nr 262. — M. SZYJKOWSKI: Z obozu klasyków. II. Salon literacki. *Bibl. Warsz.* 1911 t. 1. — M. BIENENSTOCK: Ze studiów nad historią oświaty w Polsce. (K. z Tańskich Hoffmanowa). *Spr. Dyrekcji filii c.k. Gimn. w Stryju za r. szk. 1913.* Stryj 1913. — M. BIENENSTOCK: Pedagogika K. z Tańskich Hoffmanowej na tle wieku. *Wych. w Domu i Szkole* 1914 t. 1 s. 231, 344. — W. BOROWY: Ignacy Chodźko. Kr. 1914 *Prace Hist.-Lit.* 4. — A. KRAUSHAR: Generałowa Sowińska i K. Hoffmanowa w czasach powstania listopadowego i po kapitulacji Warszawy. *Przew. Nauk. i Lit.* R. 42 (1914) s. 481 n., 577 n., 688 n.; wyd. osob. W-wa 1917 *Miscellanea Hist.* 67. — K. WOJCIECHOWSKI: O tzw. „powieściach

http://rcin.org.pl

tradycyjnych" K. z Tańskich Hoffmanowej. *Pam. Lit.* R. 13 (1914/15). — „Assarmot". Z dziejów cenzury warszawskiej. *ABC* (dod. do *Świata*) 1916 nr 30 s. 7-8. —

S. Lam: Z listów K. z Tańskich Hoffmanowej do Lelewela. *Tyg. Ilustr.* 1921 t. 2. — B. Merwin: Polskie listy miłosne od XV do XIX w. Lw. 1922 s. 108. — K. Wojciechowski: Historia powieści w Polsce. Lw. 1925. — I. Kotowa: Pierwsze dzieło K. Tańskiej. *Pam. Lit.* R. 22/23 (1925/26) i odb. — I. Kotowa: (Wstęp i oprac. do) Listy Elżbiety Rzeczyckiej. Kr. (1927) *BN* I 99. [Rec. wyd.: J. Krzyżanowski. *Ruch Lit.* 1927 nr 4]. — S. Wasylewski: K. z Tańskich i Delfina z Komarów. W: O miłości romantycznej. Poz. 1928. — I. Kotowa: (Wstęp i oprac. do): Dziennik Franciszki Krasińskiej. Kr. (1929) *BN* I, 119. [Rec. wyd.: K. Czachowski. *Przegl. Współcz.* t. 31 (1929) nr 92 s. 460 n.; *Lw. Wiad. Lit. i Muzyczne* 1930 nr 4 s. 4]. — A. Kraushar: Polki twórcze czasów nowszych. W-wa 1929. — M. Kasterska: Emigracyjna mogiła. *Bluszcz* 1930 nr 48. — Z. Schulbaumówna: Kobieta w powstaniu listopadowym. *Filomata* 1930 z. 24 s. 357. — H. Barycz: Józef Mezzofanti a Polska. *Silva rerum* 1931 z. 1/6. — J. Hulewicz: Walka kobiet polskich o dostęp na uniwersytety. *Przegl. Współcz.* t. 57 (1936) nr 5. — J. Ender: Jak się kształciły nasze prababki. *Tyg. Ilustr.* 1938 nr 32. — W. Hahn. Tańska o mitologii. *Eos* R. 40 (1939) z. 1-2 s. 48, 54. — J. Hulewicz: Sprawa wyższego wykształcenia kobiet w Polsce w XIX w. Kr. 1939. —

Z. Klemensiewicz: Miłośnictwo języka w dziejach polszczyzny. *Jęz. Pol.* 1945 z. 1; przedr. w: W kręgu języka literackiego i artystycznego. W-wa 1961. — K. W. Zawodziński: Dwa jubileusze. *Życie Lit.* 1946 nr 1/2. — T. Mikulski: U ciotek wrocławskich. *Śląsk* 1947 nr 6/7; wyd. nast. pt. U ciotki Justyny. W: Spotkania wrocławskie. Wr. (1950) i wyd. nast. — J. Siwkowska: „Grammatykalne" sprawy zeszłowiecznej Warszawy. Panna Tańska układa synonimy. *Poradnik Język.* 1951 z. 9-10. — M. Romankówna: Inedita Narcyzy Żmichowskiej w Bibliotece Jagiellońskiej. *Prace Polon.* S. X (1952) i odb. — M. Straszewska: Czasopisma literackie w Królestwie Polskim w l. 1832-1848. Cz. 1. Wr. 1953 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 22. — Z. Semrau: Czasopisma poznańskie. Cz. I: 1794-1850. *Kron. Miasta Poz.* 1958 nr 1. — F. German: Chopin i literaci warszawscy. (Kr. 1960). — J. W. G. (Gomulicki): O miejscu urodzenia Hoffmanowej. *Stolica* 1960 nr 9. — I. Kaniowska-Lewańska: Literatura dla dzieci i młodzieży od początków do r. 1864. W-wa 1960. — T. Syga, S. Szenic: Maria Szymanowska i jej czasy. (W-wa) 1960. — A. Frybesowa: (Wstęp); Z. Lewinówna: (Oprac. do) Dziennik Franciszki Krasińskiej. W-wa 1961. [Rec. wyd.: M. Jarochowska. *Życie Lit.* 1961 nr 44; S. Treugutt. *Nowe Książki* 1961 nr 19; M. Kurzędowski. *Kamena* 1962 nr 23]. — A. Kowalska: Warszawa literacka w okresie przełomu kulturalnego 1815-1822. (W-wa 1961) *Bibl. Syrenki.* — Z. Ciechanowska: Hoffmanowa z Tańskich K. *Pol. słownik biogr.* T. 9 z. 4 (1962). — *Literackie przystanki nad Wartą.* Pod red. Z. Szweykowskiego. (Poz. 1962). — K. Bartoszyński: O powieściach Fryderyka Skarbka. (W-wa 1963) *IBL. Historia i Teoria Lit. Hist. Lit.* 8. — M. Piszczkowski: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 2. Wr. 1963 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 9. — M. Stępień: Ze studiów nad Narcyzą Żmichowską. II. Narcyza Żmichowska jako edytorka dzieł K. z Tańskich Hoffmanowej. *Zesz. Nauk. Uniw. Jagiel.* nr 59: *Prace Hist.-Lit.* z. 5: *Filologia* z. 9 (1963). — M. Jasińska: Narrator w powieści przedromantycznej 1776-1831. (W-wa 1965) *IBL. Historia i Teoria Lit. Hist. Lit.* 15. — H. Stankowska: Początki powieści historycznej w Polsce. Opole 1965 *Zesz. Nauk. Wyższej Szkoły Pedag. w Opolu. S. B.: Studia i Rozpr.* 11. — H. Muszyńska-Hoffmanowa: Panny z kamienicy „Pod Fortuną". (Powieść). W-wa 1965. — S. Szostakowski: Nad kartkami starego sztambucha. *Warmia i Mazury* 1966 nr 5. — I. Kaniowska-Lewańska: Odnaleziony zbiorek K. z Tańskich Hoffmanowej. *Ruch Lit.* 1968 nr 1.

TAŃSKI IGNACY (1761–1805)

Poeta, dramatopisarz, tłumacz.

Ur. w 1761 w Wyszogrodzie w ziemi płockiej; syn Tomasza, dzierżawcy majątków Orszymów i Rębów (w dobrach Michała Szymanowskiego, starosty wyszogrodzkiego), i Konstancji z Kurowskich, miecznikówny czerskiej. Spowinowacony przez matkę z Szymanowskimi, od dzieciństwa był z nimi w bliskich stosunkach, również z poetą

http://rcin.org.pl

Józefem. Początkowo uczył się u jezuitów w Płocku, w r. szk. 1770/71 był już uczniem jezuickiego Collegium Nobilium w Warszawie. Ok. 1776 przebywał na dworze Andrzeja Ogińskiego. Od 1778 pracował jako kancelista w Departamencie Policji Rady Nieustającej. Należał do wolnomularstwa; był członkiem loży Katarzyna pod Gwiazdą Północną; w 1781-1783 — podskarbim Świątyni Izis; w 1784-1787 — sekretarzem Wielkiego Wschodu Narodowego, a w 1788-1794 I dozorcą; w 1787 — namiestnikiem mistrza katedry Świątyni Izis, w 1788 — mówcą, w 1789-1790 — mistrzem katedry. Od 1788 sprawował urząd sekretarza w powołanej przez Sejm Czteroletni Deputacji Indagacyjnej w Sprawie Dyzunitów; od 1790 — sekretarza Gabinetu Spraw Cudzoziemskich. 29 stycznia 1791 ożenił się z córką warszawskiego lekarza Marianną Czempińską (vel Czenpińską). (Córkami ich były Klementyna Tańska-Hoffmanowa i Aleksandra Tarczewska.) Przyjaźnił się z M. Wyszkowskim, K. Tyminieckim, A. Felińskim, M. Dzieduszyckim i F. Skarbkiem Rudzkim.

W insurekcji kościuszkowskiej — rewizor korespondencji (od 19 czerwca) oraz członek Deputacji Pocztowej w Wydziale Bezpieczeństwa Rady Najwyższej Narodowej (od 17 lipca). W czasie rzezi Pragi stracił oboje rodziców. Po rozbiorach, pozbawiony urzędu i ulokowanego w bankach kapitału, od ok. 1795 dzierżawił od Jana Łuszczewskiego wioskę Wyczułki (pow. sochaczewski). Ok. 1800 przeniósł się z rodziną na dwór puławski, przyjmując obowiązki sekretarza A. K. Czartoryskiego. W 1804 T. Mostowski, proponując Czartoryskiemu kupno swojej drukarni, wskazywał na Tańskiego jako odpowiedniego kandydata do jej prowadzenia. Zmarł nagle (na apopleksję) 15 sierpnia 1805 w Izdebnie w pow. błońskim (podczas wizyty u Szymanowskich).

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiersze okolicznościowe z ok. 1776-1805. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1.

Tu m.in.: Wiersz Michałowi Ogińskiemu, synowi marszałka sejmowego w r. 1776; Do Michała Szymanowskiego, starosty wyszogrodzkiego ... dnia 29 września 1784 r.; Pochwała kobiet w 1785 r.; Do konia od J. O. X. Sanguszkowej ... Józefowi Szymanowskiemu ofiarowanego 6 września 1785 r.; Tyrsys. Sielanka 1788 r.; Stateczność nagrodzona. Pieśń 1790 r.; Do dziedziców od dzierżawców. Kolęda 1795; Do ... Tekli z Bielińskich Łubieński ... 2 czerwca 1800; Pieśń w Puławach śpiewana; Kolęda w Puławach.

Parę wierszy przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

2. Dobrogost, czyli człowiek rad wszystkiemu. Komedia w 5 aktach, z francuskiego p. Collin d'Harleville. Wyst.: Izdebno 30 marca 1801 (lub 1802); W-wa 26 grudnia 1808. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1.

Rkps Bibl. Tow. Przyj. Nauk w Poz. sygn. 539, na k. 70-71: Do komedii „Dobrogost" na teatrze izdebskim d. 30 marca 1802 granej dodatek (nie wyd.).

Wg J. F. Collin d'Harleville: L'Optimiste.

3. I plotka się czasem przyda. Sielanka na teatrze puławskim grana, 1802. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1.

Rkps jw. sygn. 540.

Muzyka: W. Lessel.

4. Dwa wieki. Komedia w 3 aktach grana na teatrze puławskim. Rkpsy Bibl. Tow. Przyj. Nauk w Poz. sygn. 538, fragm. brulionu w rkpsie sygn. 885; Państw. Centralne Arch. Hist. w Kijowie sygn. 288, 1, 183 (bez nazwiska).

M. Wyszkowski podaje tyt.: Trzy wieki.

5. Gawęda. Komedia w 3 aktach. Rkps Bibl. Tow. Przyj. Nauk w Poz. sygn. 542.

6. Komedia b. tyt. Autograf Bibl. Tow. Przyj. Nauk w Poz. sygn. 541.

7. Żegota, czyli staropolskie obyczaje. Komedia wyst. na teatrze puławskim.

Inform. M. Wyszkowski, ale to zapewne inny tyt. poz. 4, której głównym bohaterem jest właśnie Żegota.

8. Pieśni. W: J. Falkowski: Wzniesienie myśli do Boga, czyli duch chrześcijańskiego nabożeństwa. W-wa 1827 i wyd. nast.

Przekłady

1. O. Goldsmith: Opisanie plebana. Ułomek z poematu ... Chata opuszczona. *Nowy Pam. Warsz.* t. 16 (1804) s. 102-104. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1.

Rkps (odpis) Ossol. (Zbiory Pawlikowskich sygn. 273).

Przekł. dla G. Piramowicza.

http://rcin.org.pl

2. P. Vergilius Maro: Georgicon, czyli o ziemiaństwie. Pieśni 1-2 (nie ukończ.). Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1.

3. J. Delille: Ułomek z poematu o ogrodach. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1.

Prace edytorskie

1. Relacja deputacji do egzaminowania sprawy o bunty oskarżonych na sejmie 1790 roku uczyniona. Cz. 1. W-wa (1790).

Wyd. poprzedzone przedmową.

Wg Estr. XXXI, 1936, 25: „Tański uchodzi za redaktora tego całego zbioru, jakkolwiek nigdzie to nie jest zaznaczone".

2. Anneksa do części pierwszej relacji w materii o buntach na sejmie 1790 roku uczynionej. W-wa (1790).

Por. not. do poz. 1.

3. Treść z relacji od deputacji egzaminującej oskarżonych o bunty stanom sejmującym na sesji semotis arbitris dnia 26 marca r. 1790 uczynionej, za rozkazem Deputacji Interesów Zagranicznych wyciągniona. B.m. (1790).

Por. not. do poz. 1.

Wydania zbiorowe

1. Wiersze i pisma różne. Dzieło pogrobowe. W-wa 1808 *Wybór Pisarzy Pol.* Wyd. nast. W-wa 1816.

Zawartość: Twórczość poz. 1-3; Przekłady poz. 1-3.

Listy i materiały

1. Do J. Łuszczewskiego z 27 września 1787. Podobiznę ogł. K. Tańska-Hoffmanowa. *Rozrywki dla Dzieci* t. 10 (1828) nr 60.

M. Wyszkowski wspomina o całym bloku korespondencji Tańskiego z J. Łuszczewskim z 1783-1805, nie wymienia jednak miejsca przechowywania go.

2. Notatnik. Rkps Bibl. IBL W-wa (Zbiory Michalskiego sygn. 197).

OPRACOWANIA

Exercitationes literariae ... habitae in Collegio Nobilium Varsav. S. J. anno 1771. W-wa 1771. — Akty powstania Kościuszki. T. 1, 3. Wyd. Sz. Askenazy, W. Dzwonkowski, E. Kipa, R. Morcinek. Kr. 1918—Wr. 1955. — Krótka wiadomość o życiu i pismach I. Tańskiego. (Wstęp do) Wiersze i pisma różne. W-wa 1808 *Wybór Pisarzy Pol.*; wyd. nast. W-wa 1816. — (Dobrogost. Rec. teatr.). *Gaz. Warsz.* 1808 nr z 26 grudnia. — K. Brodziński: Literatura polska. (Powst. 1822-1823). W: Pisma. T. 4. Poz. 1872 s. 439 i wyd. nast. — W. Wilkoszewski: Rys historyczno-chronologiczny Towarzystwa Wolnego Mularstwa w Polsce. (Powst. przed 1838). Wyd. z rkpsu T. Święcicki. Londyn 1968. — M. Wyszkowski: Obraz życia i pism I. Tańskiego. *Rozrywki dla Dzieci* t. 10 (1828) nr 60; przedr. w: K. Tańska-Hoffmanowa: Pisma. T. 10. W-wa 1859, Dzieła. T. 6. W-wa 1875. — K. Tańska-Hoffmanowa: Pamiętniki. (Powst. 1818-1845). W: Pisma pośmiertne. T. 1-3. Berlin 1849. — A. Tarczewska: Historia mego życia. Wspomnienia warszawianki. (Powst. ok. 1819). Wyd. i wstępem poprzedziła I. Kaniowska-Lewańska. Wr. 1967. — K. W. Wójcicki: Marianna Tańska. W: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 1. W-wa 1855. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 24 (1867). — T. Korzon: Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta. Wyd. 2. T. 4. Kr. 1897. — S. Załęski: O masonii w Polsce od r. 1738 do 1822. Kr. 1908. — S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738-1821. Kr. 1929. — S. Demby: „Bene merentes", dobrze zasłużeni z ziemi płockiej. *Księga pam. Koła Płoczczan.* W-wa 1931 i odb. — K. Michałowski: Opery polskie. (Kr. 1954) *Materiały do Bibliografii Muzyki Pol.* 1. — P. Hertz: (Not. do) Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959. — A. Papierzowa: Libretta oper polskich z l. 1800-1830. Kr. 1959. — J. Platt: Tadeusz Mostowski jako wydawca. Z problemów „polskich Didotów". *Ze skarbca kultury* 1960 z. 1. — I. Kaniowska-Lewańska: Twórczość dla dzieci i młodzieży Klementyny z Tańskich Hofmanowej. Opole 1964 *Zesz. Nauk. Wyższej Szkoły Pedag. w Opolu. S. B.: Studia i Rozpr.* 6.

TARCZEWSKA Z TAŃSKICH ALEKSANDRA (1792– po 1849)

Krypt.: T.....

Pamiętnikarka.

Ur. 22 października 1792 w Warszawie; córka Ignacego i Marianny z Czempińskich (vel Czenpińskich); siostra Klementyny Tańskiej (Hoffmanowej). Wychowywała się w dzierżawionych przez ojca od ok. 1795 Wyczułkach (pow. sochaczewski), od ok.

http://rcin.org.pl

1800 do poł. 1808 na dworze puławskim, a następnie w Warszawie. Często przebywała też u babki w Wyczułkach. W 1813 (do maja) bawiła w Krakowie u Ferdynandostwa Tarczewskich. 1 lipca 1814 poślubiła za dyspensą papieską swego ciotecznego brata, Marcelego Tarczewskiego, prawnika, późniejszego mecenasa przy Sądzie Najwyższym i asesora w Sekretariacie Jeneralnym Komisji Spraw Wewnętrznych i Policji (ślub cywilny zawarli już 3 maja). W mieszkaniu Tarczewskich w pałacu Tarnowskich odbywały się zebrania literackie, na których odczytywano gazetę rękopiśmienną *Rozrywki Wieczorne* (22 październik 1823-1827), organ zawiązanego tam Towarzystwa Rozrywkowego (pisali w nich m. in.: Tarczewska, Klementyna i Marianna Tańskie, M. Wyszkowski). W czasie powstania listopadowego działała w Związku Dobroczynności Patriotycznej Warszawianek (29 grudzień 1830-10 październik 1831), była jedną z założycielek („opiekunek") Związku.

Po powstaniu przebywali Tarczewscy często w majątku Komorowo p. Warszawą; Tarczewski pełnił obowiązki radcy prawnego w Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych, Duchownych i Oświecenia Publicznego. W latach czterdziestych bywała w salonie Katarzyny Lewockiej. Od 25 maja do 4 czerwca 1842 bawiła we Wrocławiu u ciotki, Justyny Weiglowej, gdzie spotkała po raz ostatni swą siostrę Klementynę. W 1849 była już wdową „od lat paru", z dwunastu jej dzieci żyło wówczas tylko troje. Dalsze losy nie znane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Historia mego życia. Wspomnienia warszawianki. Powst. ok. 1819, nie ukończ. Z rkpsu Bibl. Nar. sygn. II6420 wyd. I. Kaniowska-Lewańska. Wr. 1967.

Nadto ogł.: Synonimy: Dowcip, Rozum, Rozsądek, Mądrość. *Pam. Warsz.* t. 10 (1818) s. 118 n. (pod krypt. T. ...); przedr. J. Siwkowska. *Poradnik Język.* 1951 z. 9 s. 12-13.

Parę własnych wierszy wpisała w 1849 do notatnika ojca (rkps Bibl. IBL W-wa, Zbiory Michalskiego sygn. 197).

Listy

1. Do szwagra, K. B. Hoffmana, w zbiorze z 1831-1868. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 124.

2. Od siostry, K. z Tańskich Hoffmanowej, w zbiorze z 1831-1845. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6590III 1.

OPRACOWANIA

K. Tańska-Hoffmanowa: Pamiętniki. (Powst. 1818-1845). W: Pisma pośmiertne. T. 1-3. Berlin 1849. — K. Tańska-Hoffmanowa: Notatki przez K. z T. H. W-wa 1851. — E. Skrodzki (Wielisław): Wieczory piątkowe. *Bluszcz* 1875-1877; wyd. nast. oprac. M. Opałek. (W-wa) 1962 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — M. Szyjkowski: Z obozu klasyków. II. Salon literacki. *Bibl. Warsz.* 1911 t. 1. — A. Kraushar: Generałowa Sowińska i Klementyna Hoffmanowa w czasach powstania listopadowego i po kapitulacji Warszawy. *Przew. Nauk. i Lit.* R. 42 (1914) i osob. W-wa 1917 *Miscellanea Hist.* 67. — T. Mikulski: U ciotek wrocławskich. *Śląsk* 1947 nr 6/7; wyd. nast. pt. U ciotki Justyny. W: Spotkania wrocławskie. Wr. (1950) i wyd. nast. — I. Kaniowska-Lewańska: Twórczość dla dzieci i młodzieży K. z Tańskich Hoffmanowej. Opole 1964 *Zesz. Nauk. Wyższej Szkoły Pedag. w Opolu S. B.: Studia i Rozpr.* 6. — J. Siwkowska: „Grammatykalne" sprawy zeszłowiecznej Warszawy. Panna Tańska układa synonimy. *Poradnik Język.* 1951 z. 9. — H. Muszyńska-Hoffmanowa: Panny z kamienicy „Pod Fortuną". (Powieść). W-wa 1965. — I. Kaniowska-Lewańska: Wstęp (do) Historia mego życia. Wspomnienia warszawianki. Wr. 1967. [Rec. wyd.: J. Bartnicka. *Nowe Książki* 1967 nr 14; Haka. *Myśl Społ.* 1967 nr 32; A. Szczypiorski. *Życie W-wy* 1967 nr 221; W. Szymborska. *Życie Lit.* 1967 nr 48].

http://rcin.org.pl

TARNOWSKA ZE STROYNOWSKICH WALERIA (1782—1849)

Pamiętnikarka, tłumaczka.

Ur. w 1782 na Wołyniu; córka Waleriana, podkomorzego buskiego, i Aleksandry z Tarnowskich, 1°v. Michałowej Jełowickiej, starościny buskiej. Odebrała staranne wykształcenie domowe, arytmetyki, niemieckiego i kaligrafii uczył ją W. Surowiecki, brała też lekcje malarstwa monumentalnego i miniaturowego. Znaczny wpływ na jej rozwój intelektualny wywarł Jędrzej Śniadecki, gość Stroynowskiego w Horochowie od wiosny 1796 do jesieni 1797. W 1800 poślubiła Jana Feliksa Amora Tarnowskiego, dziedzica Dzikowa. W 1802 zwiedzała Kraków; w październiku 1803 wyjechała wraz z mężem i ojcem w podróż po Włoszech (przez Wiedeń do Wenecji, Padwy, Rzymu, Neapolu, Florencji, Genui i Mediolanu), uczyła się malarstwa miniaturowego u T. Maron i rysunku u A. Cherubiniego, nawiązała stosunki ze światem artystycznym (z A. Canovą, A. Kauffmann i in.) i miejscową arystokracją (m. in. z rodziną Bonapartych). W czasie podróży, dzięki znacznej pomocy finansowej W. Stroynowskiego, Tarnowscy rozpoczęli zbieranie dzieł sztuki, które stały się zaczątkiem ich galerii. Po powrocie do kraju (w maju 1804) malowała pod kierunkiem Dominika del Frate (do 1806). W 1809 mieszkała w Warszawie, brała lekcje u W. Lesseura, w ich domu bywali J. U. Niemcewicz, K. Koźmian, L. Osiński, M. Bacciarelli, Z. Vogel, bliższe stosunki utrzymywali z L. Kropińskim i A. Felińskim, oboje interesowali się literaturą i teatrem. W 1816 mieszkała czas dłuższy u ojca w Petersburgu. W 1821 otrzymała tytułem darowizny Horochów. W 1822 była w Wiedniu, uległa wówczas poglądom Stowarzyszenia Pietystów i księcia Hohenlohe („cudotwórcy"). W 1824-1825 przebywała dla edukacji najstarszego syna w Paryżu, zwiedziła Francję oraz Belgię i Holandię, uczyła się iluminowania rękopisów z myślą o konserwacji zbiorów dzikowskich. Po powstaniu listopadowym mieszkała w Dzikowie. W młodości była zwolenniczką idei republikańskich i wielbicielką Bonapartego jako pierwszego konsula. Zmarła w Dzikowie w 1849.

TWÓRCZOŚĆ

1. Mes voyages. T. 1-2. Powst. we Włoszech 1803-1804, pisane dla córki, Rozalii. Rkps Bibl. Jagiel. przyb. 121-122/52. Ogł. J. Mycielski pt. Une jeune Polonaise en Italie à l'époque du premier consul. *Revue de Pologne* 1924-1926.

Przekł. pol. (fragm. i streszcz.): Podróż Polki do Włoch w epoce napoleońskiej. *Przegl. Pol.* t. 123 (1897) s. 69-103.

2. Mon journal. T. 1-9. Powst. 1804-1838. Rkps Bibl. Jagiel. przyb. 112-120/52.

Dziennik z czasów panieńskich zaginął.

Przekłady

1. Nauka chrześcijańska w rozmowach do przygotowania młodzieży do pierwszej komunii. (Z franc.). T. 1-2. W-wa 1821.

Listy i materiały

1. Korespondencja W. i J. F. Tarnowskich. Rkpsy Państw. Arch. Wojew. Kr., Wawel (Arch. Dzikowskie Tarnowskich). Fragm. cyt. K. Grottowa w: Zbiory sztuki J. F. i W. Tarnowskich. Wr. 1957, tamże faksymile listu A. Canovy do Tarnowskiej, z Rzymu 28 kwietnia 1804 (s. 52-53).

2. Listy W. i J. F. Tarnowskich do rodziców, R. i J. J. Tarnowskich, z Włoch 1803-1804. Rkps Bibl. Jagiel. przyb. 136/52. Fragm. cyt. K. Grottowa, jw.

3. Do W. Krasińskiego z 1842. Rkps Bibl. Nar. sygn. III5992.

4. Do W. Wielogłowskiego z 1849. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1832.

5. Od J. Antonowicza do W. i J. F. Tarnowskich, z Włoch 1802-1803. Rkps Bibl. Jagiel. przyb. 129/51.

6. Notatki z historii sztuki pisane w jęz. franc. i niem. Rkpsy jw. przyb. 127/52, 149/50, 150/52.

7. Akt darowizny Horochowa dokonany przez W. Stroynowskiego dla córki, z 10 sierpnia 1821. Rkps jw. przyb. 41/53.

8. Testament z 24 listopada 1844. Rkps jw. przyb. 41/53.

OPRACOWANIA

A. Feliński: Listy. (Powst. przed 1820). Wyd. J. I. Kraszewski. Kr. 1872. —

http://rcin.org.pl

K. Koźmian: Rys życia J. F. hr. Tarnowskiego. Lw. 1842; *Przyj. Ludu* 1842 nr 5-14; fragm. *Bibl. Nauk. Zakładu im. Ossol.* 1842 t. 3. — K. Tańska Hoffmanowa: Pamiętniki. (Powst. 1818-1845). W: Pisma pośmiertne. T. 1. Berlin 1849. — E. Rastawiecki: Słownik malarzów polskich. T. 1-3. W-wa 1851. — Wspomnienia pośmiertne dwóch matron polskich, Anny hr. Małachowskiej i W. hr. Tarnowskiej. Kr. 1852. — J. Mycielski: Sto lat dziejów malarstwa w Polsce. *Powszechna Wystawa Krajowa we Lwowie w 1894 r.* Kr. 1896. — S. Tarnowski: Domowa kronika dzikowska. (Powst. 1897). Rkps Bibl. Jagiel. przyb. 1265/2. — (Wstęp do) Podróż Polki do Włoch w epoce napoleońskiej. *Przegl. Pol.* t. 123 (1897). — M. Marczak: Biblioteka Tarnowskich w Dzikowie. Kr. 1921. — J. Mycielski: (Wstęp do) Une jeune Polonaise en Italie à l'époque du premier consul. *Revue de Pologne* 1924. — S. Wasylewski: Podróże i malatury pani Tarnowskiej. *Tyg. Ilustr.* 1927 nr 9; przedr. w: Twarz i kobieta. Poz. 1930, wyd. nast. Kr. 1960. — M. Marczak: Zbiory archiwalne hr. Tarnowskich w Dzikowie. W-wa 1939. — K. Grottowa: Zbiory sztuki J. F. i W. Tarnowskich w Dzikowie (1803-1849). Wr. 1957. — W. Dworzaczek: Genealogia. W-wa 1959 (tabl. 96).

TARNOWSKA Z USTRZYCKICH URSZULA (zm. ok. 1829–1831)

Pamiętnikarka.

Ur. zapewne w Wróblewicach k. Lwowa; córka Bogusława Augustyna (z Uniechowa), kasztelana inowłockiego, i matki z Siemianowskich; siostra Kazimierza. 14 marca 1781 poślubiła (we Lwowie) Rafała Amora hr. Tarnowskiego, generała majora wojsk koronnych, eks-marszałka konfederacji barskiej w Sandomierskiem. Po ślubie mieszkali początkowo w majątku Ustrzyckich — Wróblewice, od 1784 w Drążkowie (Drązgowie) k. Puław. 22 marca 1787 gościli w swych dobrach Wasilowszczyźnie w Kijowskiem jadącego do Kaniowa Stanisława Augusta. W 1789 jeździła z mężem do Gdańska i Warszawy. W lipcu 1792 chroniła się wraz z dziećmi przed wojskami rosyjskimi w Sandomierskiem, w czasie insurekcji kościuszkowskiej — we Lwowie. Za udział w powstaniu (Tarnowski był jednym z inicjatorów aktu powstania ziemi stężyckiej) skonfiskowano im Wasilowszczyznę, w celu uzyskania cofnięcia konfiskaty jeździła Tarnowska w czerwcu 1796 do króla i N. W. Repnina do Grodna. Zwrot dóbr uzyskała jednak dopiero za Pawła I w grudniu t. r. (po ich sprzedaniu nabyła Markuszew). 3 marca 1803 zmarł jej mąż w Warszawie, gdzie często ówcześnie przebywała. W 1809 w domu Tarnowskiej przy Krakowskim Przedmieściu mieszkał J. U. Niemcewicz. Utrzymywała bliskie stosunki z Puławami (m. in. była tam obecna podczas wizyty Aleksandra I w 1805). Pod koniec życia ociemniała. Zmarła w czasie powstania listopadowego w 1830 lub 1831 (wg W. Dworzaczka: już w 1829).

TWÓRCZOŚĆ

1. Pamiętniki. Rkps był w Arch. Wróblewieckim, wyd. częściowo: Wspomnienia damy polskiej z XVIII w. Z rękopisów wyd. W. T. (Tarnowski). *Arch. Wróblewieckie.* Z. 1. Poz. 1869 s. 1-119; Pamiętnik damy polskiej z XVIII w. Wyd. W. T. (Tarnowski). *Tamże.* Z. 2. Lw. 1876 s. 1-139; Król Hieronim w Warszawie w r. 1812. Z nie wydanego rękopismu wyd. W. T. (Tarnowski). *Ruch Lit.* 1876 t. 2 s. 54 n. Fragm. o rozmowie ze S. Trembeckim przedr.: S. Wasylewski w: Przypadki Króla Jegomości. Lw. 1920, wyd. nast. Kr. 1957 (pt. Pani Urszula w Grodnie); J. Kott w: S. Trembecki: Pisma wszystkie. T. 1. W-wa 1953 s. 340-342.

2. Pamiątki o Rafale Tarnowskim. Ustęp dodatkowy ze Wspomnień damy polskiej z XVIII w. Wyd. W. T. (Tarnowski). *Ruch Lit.* 1876 t. 2 s. 73 n.

Rkps był jw.

Listy

1. Korespondencja Tarnowskiej (m.in. z Puławami, z I. Potockim i J. U. Niemcewiczem) była w Arch. Wróblewieckim. Stąd list od T. Kościuszki z 1794 ogł. W. Tarnowski. *Arch. Wróblewieckie.* Z. 1. Poz. 1869 s. 24.

OPRACOWANIA

W. T. (Tarnowski): (Wstęp i posłowie). *Arch. Wróblewieckie.* Z. 1. Poz. 1869; z. 2. Lw. 1876. — (Wspomnienia damy pol-

http://rcin.org.pl

skiej. Rec.). Poznańczyk (K. Liske). *Dzien. Lit.* 1869 s. 305-306. — S. Wasylewski: (Not. w) Przypadki króla jegomości. Lw. 1920; wyd. nast. Kr. 1957 s. 173. — W. Dworzaczek: Genealogia. W-wa 1959 (tabl. 96).

TARNOWSKI JAN AMOR (1735 — ok. 1799)

Poeta, filozof.

Ur. w 1735; syn Kajetana Amora z linii wołyńskiej, starosty mogilnickiego (zm. 1748) i Anastazji z Boguszów (vel Bohuszów), podkomorzanki podolskiej, 2°v. Józefowej Mierowej; brat przyrodni Alberta Miera. Uczył się w jezuickim Collegium Nobilium w Warszawie, był uczniem F. Bohomolca. Posiadał znaczne dobra ziemskie („pan na Bereźcach, Tarnówce, Kozinie i Poczajowszczyźnie"). W 1764 — poseł na sejm elekcyjny. Używał tytułu generała majora wojsk koronnych. 2 września 1767 został kasztelanem konarsko-łęczyckim. W tymże czasie zawarł związek małżeński z Teklą Grabianczanką, podczaszanką latyczowską, siostrą głośnego illuminata Tadeusza. Przez siostrę Aleksandrę spowinowacony był z Walerianem Stroynowskim. W 1787 witał Stanisława Augusta jadącego na zjazd w Kaniowie i odznaczony został orderem Św. Stanisława (9 marca). Był też kawalerem orderu Orła Białego (od 19 sierpnia 1791) i bawarskiego Św. Michała. Zmarł ok. 1799.

TWÓRCZOŚĆ

1. Pożytki pokoju pod szczęśliwym w Polszcze panowaniem Augusta III, ojczystym rymem przez... w sztuce krasomówskiej ćwiczącego się in Collegio Nobilium Varsaviensi Soc. Jesu opisane roku 1754. B. m. r. Przedr. F. Bohomolec w: Zabawki poetyckie niektórych kawalerów Akademii Szlacheckiej Warszawskiej Soc. Jesu w krasomowskiej sztuce ćwiczących się. Wyd. 2 W-wa 1758.

2. Wiersz W. JMci P.... do autora Zbioru rytmów napisany 1755 d. 7 Aprilis. Ogł. J. E. Minasowicz w: Zbiór rytmów polskich. T. 2 cz. 3. W-wa 1755 *Zebranie Rytmów przez Wierszopisów Żyjących...* t. 5 s. 343 (razem z „Odpisem autora tegoż dzieła", s. 343-344).

3. Rozmowa filozofa z politykiem o trojakim w Polszcze młodzi wychowaniu napisana przez... W-wa 1756.

Dedyk. matce, A. Tarnowskiej. Utwór mimo świadectwa k. tyt. i dedykacji przypisywany też autorstwu nauczycieli Tarnowskiego — F. Bohomolca lub I. Nagurczewskiego (zob. Bohomolec F., Twórczość poz. 15).

W „Bibliografii filozofii polskiej 1750-1830" (Red. A. Kadler, W-wa 1954 s. 153) tyt. zapisany pod nazwiskiem Tarnowskiego, ale — jak wynika z podanych tam dat ramowych życia i określenia „historyk" — Jana Feliksa!

4. Wiersze. Wyd. F. Bohomolec w: Zabawki poetyckie niektórych kawalerów... Wyd. 2. W-wa 1758. Trzy wiersze stąd przedr. *Monitor*: 1767 nr 7 (Dla przyjaciela nic nie trzeba żałować), 1779 nr 87 (Skutki miłości światowej), 1781 nr 45 (Złe sumienie najbardziej trapi człowieka); wiersz „Piękność znikoma" przedr. J. Kott w: Poezja polskiego Oświecenia. Antologia. W-wa 1954, wyd. 2 W-wa 1956.

5. Diariusz podróży Stanisława Augusta do Kaniowa. Powst. 1787. Tekst nie znany.

Inform. Estr. XXXI, 1936, 50.

Przekłady

1. J. Casa: Galateusz. Tekst nie znany.

Inform jw. Toż przekł. B. Syruć (zob. Syruć B., Przekłady poz. 5).

Listy

1. Do Stanisława Augusta w zbiorach z 1763-1780, 1780-1784, 1780-1786, 1789-1792. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 690, 691, 698, 840.

OPRACOWANIA

T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 2. W-wa 1858 s. 480. — T. Żychliński. Złota księga szlachty polskiej. R. 6. Poz. 1884 s. 356. — S. Tync: Nauka moralna w szkołach Komisji Edukacji Narodowej. W-wa 1922. — S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933. — W. Dworzaczek: Genealogia. W-wa 1959 (tabl. 96). — S. Kostanecki: Pochwała pokoju i Biblioteki Załuskich w utworach uczniów warszawskich z czasów Augusta III. *Roczn. Bibl. Nar.* t. 4 (1968).

http://rcin.org.pl

TARNOWSKI JAN FELIKS AMOR (1779—1842)

Krypt.: J. T.

Bibliofil, historyk, tłumacz.

Ur. w 1779 w Dzikowie; syn Jana Jacka, starosty kahorlickiego, i Rozalii z Czackich, podczaszanki koronnej. Wychowywał się w Warszawie pod opieką wuja, T. Czackiego. Uczyli go O. Kopczyński i J. Antonowicz, przyjaźnił się z A. Felińskim, K. Tymieckim, M. Wyszkowskim; po powstaniu kościuszkowskim gościli ich Tarnowscy w Dzikowie. W 1800 ożenił się z Walerią Stroynowską. Od października 1803 do maja 1804 podróżował z żoną i teściem po Włoszech, zbierając rzadkie druki, rękopisy, dzieła sztuki i antyki, które stały się zaczątkiem biblioteki i galerii dzikowskiej. W 1807 finansował u Bodoniego w Parmie luksusowe wydanie przekładu J. Szymanowskiego „Świątyni Wenery w Knidos". Obdarował Liceum Krzemienieckie książkami, obrazami i grafiką.

10 czerwca 1809 mianowany we Lwowie konsyliarzem-referentem departamentu żydowskiego Rady Zastępczej Krajowej przy Rządzie Centralnym Obojga Galicji (19 czerwca rozwiązana), następnie powołany przez S. Zamoyskiego „do pracy w Rządzie Centralnym" (8 sierpnia zatwierdzony jako radca wydziałowy). W styczniu 1810 odmówił przyjęcia stanowiska członka Rady Stanu Księstwa Warszawskiego. Wszedł natomiast do komisji do przeprowadzenia granic między Księstwem Warszawskim a Austrią. Zamieszkał wówczas w Warszawie. 6 stycznia 1811 wybrany członkiem przybranym Towarzystwa Przyjaciół Nauk, następnie — członkiem honorowym Uniwersytetu Wileńskiego. Uchodził za arbitra w sprawach literatury i sztuki (w 1814 — członek wyłonionej przez Towarzystwo deputacji do oceny rozprawy F. Wężyka „O poezji dramatycznej"; w 1823 i 1828 — członek deputacji do przyznawania nagród na warszawskich wystawach sztuk pięknych). W 1812 przystąpił do konfederacji, następnie przebywał w Dzikowie i przyjmował uchodźców z Warszawy. W 1814 jeździł w delegacji (z S. Zamoyskim) do Paryża dla złożenia hołdu Aleksandrowi I (obdarzony orderem Św. Anny). W 1815 został referendarzem stanu, przewodniczył komisji delimitacyjnej, należał do komisji do spraw traktatu handlowego z Prusami i do komisji kodeksu kryminalnego. W 1818 mianowany senatorem-kasztelanem Królestwa Polskiego, potem członkiem Rady Stanu, Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego oraz sędzią Sądu Najwyższej Instancji. Odznaczony orderem Św. Stanisława (I kl.). W 1825 — przewodniczący deputacji Towarzystwa Przyjaciół Nauk do ułożenia „Dykcjonarza starożytności dawnej Polski".

W okresie powstania listopadowego przebywał biernie w Dzikowie, ale po powstaniu (za uczestnictwo syna) otrzymał zakaz przebywania w granicach cesarstwa rosyjskiego. Sprowadził wówczas do Dzikowa również większość zbiorów horochowskich (darowiznę ojca żony) i zajął się porządkowaniem zgromadzonych dzieł sztuki, biblioteki (do której weszły m. in. księgozbiory M. Juszyńskiego, opactwa oliwskiego i w części Stefana Batorego) i pamiątek narodowych. Wszystko to zamierzał przekazać narodowi, ale spadkobiercy nie spełnili jego woli. W 1833 jeździł w towarzystwie F. M. Sobieszczańskiego do Baden. W 1839 podróżował po Niemczech dla edukacji młodszego syna. Zmarł 3 maja 1842 w Dzikowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Przymówienie się ... na posiedzeniu publicznym Towarzystwa Królewskiego Warszawskiego Przyjaciół Nauk dnia 30 kwietnia 1811. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 9 (1816) s. 251-257.

2. Opisanie bezkrólewia po śmierci Zygmunta Augusta i panowanie Henryka Walezjusza. Praca nie ukończ., pisana od 1813 na zlecenie Towarzystwa Przyjaciół Nauk jako dopełnienie „Historii" A. Naruszewicza. Rkps Bibl. Jagiel. przyb. 172/52.

3. Badania historyczne, jaki wpływ mieć mogły mniemania i literatura ludów wschodnich na ludy zachodnie, szczegól-

http://rcin.org.pl

nie we względzie poezji. Rzecz czytana na posiedzeniu Towarzystwa Królewskiego Przyjaciół Nauk w Warszawie, dnia 24 miesiąca listopada 1819 roku. W-wa 1819; toż *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 13 (1820) s. 264-466.

Rkps był w Zbiorach Dzikowskich P. 4. N. 4 i P. 4. N. 23, razem z „Opisem okolicy sandomierskiej dla p. Tańskiej" (obecnie w Państw. Arch. Woj. Kr., Wawel?).

Inform. A. Chmiel (s. 2).

4. Mowa ... na pogrzebie Alojzego Felińskiego ... miana dnia 16 lutego 1820 roku. Krzemieniec 1820.

5. Wspomnienie o życiu i dziełach Józefa Maksymiliana hr. Ossolińskiego. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 21 (1830) s. 67-90.

Rkps Ossol. sygn. 1087III.

Miał nadto ogł. poezje w *Pam. Warsz.*

Przekłady

1. M. Tullius Cicero: O przyjaźni i o starości (kilka rozdziałów). Powst. od 1802. Rkps pt. „Cycerona Katon Starszy, tłom. przez J. T." był w Zbiorach Dzikowskich P. 2. N. 16 (obecnie w Państ. Arch. Woj. Kr., Wawel?).

Inform. A. Chmiel (s. 13).

2. F. G. Klopstock: Mesjada. 7 pieśni. Fragm. *Pielgrzym* 1845 t. 2 s. 267.

Listy i materiały

1. Do T. Czackiego w zbiorze z 1785-1790. Rkps Bibl. Czart. sygn. 1189.

2. Korespondencja W. i J. F. Tarnowskich. Rkpsy Państw. Arch. Wojew. Kr., Wawel (Arch. Dzikowskie Tarnowskich); m.in. listy od A. Felińskiego i L. Kropińskiego. Fragm. cyt. K. Grottowa w: Zbiory sztuki J. F. i W. Tarnowskich. Wr. 1957.

3. Listy W. i J. F. Tarnowskich do rodziców, R. i J. J. Tarnowskich, z Włoch 1803-1804. Rkps Bibl. Jagiel. przyb. 136/52. Fragm. cyt. K. Grottowa, jw.

4. Do prezesa Towarzystwa Przyjaciół Nauk, S. Staszica, z 18 stycznia 1811. Ogł. A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 3. Kr. 1902 s. 261.

5. Do K. Koźmiana 18 listów — z 1811 i b.d. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2031 t. 1-3.

6. Do J. Zawadzkiego z 1 września 1817. Ogł. T. Turkowski: Materiały do dziejów literatury i oświaty na Litwie i Rusi. Z arch. J. Zawadzkiego... T. 1. Wil. 1935 s. 338.

7. Do F. K. Preka z 30 marca b.r. Rkps Ossol. sygn. 897/II 4) nr 36.

8. Od J. Antonowicza do W. i J. F. Tarnowskich, z Włoch 1802-1803. Rkps Bibl. Jagiel. przyb. 129/51.

9. Fragmenty korespondencji, głównie listy od J. N. Bobrowicza z Lipska w sprawie zamówień księgarskich. Rkps Bibl. Kórn. sygn. 2627.

10. Catalogue des livres (et) estampes du C-te J. F. Tarnowski. Rkpsy Bibl. Jagiel. przyb. 129/52, 132/52 (2 egz.).

OPRACOWANIA

W. Tarnowska: Mon journal. (Powst. 1804-1838). T. 1-9. Rkps Bibl. Jagiel. przyb. 112-120/52. — A. Feliński: Listy. (Powst. przed 1820). Wyd. J. I. Kraszewski. Kr. 1872. — K. Koźmian: Rys życia J. F. Tarnowskiego. Lw. 1842; *Przyj. Ludu* 1842 nr 5-14; fragm. *Bibl. Nauk. Zakładu im. Ossol.* 1842 t. 3. — K. Tańska Hoffmanowa: Pamiętniki. (Powst. 1818-1845). W: Pisma pośmiertne. T. 1. Berlin 1849. — K. Koźmian: Pamiętniki. (Powst. do 1855). T. 1-2. Poz. 1858; t. 3. Kr. 1865. — *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 25 (1867). — S. Tomkowicz: Przyczynek do dziejów początków romantyzmu w Polsce. *Arch. do Dziejów Literatury i Oświaty w Pol.* t. 1 (1878) i odb. (Kr. 1878). — S. Tarnowski: Domowa kronika dzikowska. (Powst. 1897). Rkps Bibl. Jagiel. przyb. 126/52. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 1-4. Kr. 1900-1902; t. 6. Kr. 1905. — A. Chmiel: Rękopisy Biblioteki hr. hr. Tarnowskich w Dzikowie. Kr. 1908. — M. Marczak: Biblioteka Tarnowskich w Dzikowie. Kr. 1921. — M. Marczak: Zbiory archiwalne hr. Tarnowskich w Dzikowie. W-wa 1939. — J. Michalski: Z dziejów Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W-wa 1953. — S. Kozakiewicz: Warszawskie wystawy sztuk pięknych w l. 1819-1845. Wr. 1952. — K. Grottowa: Zbiory sztuki J. F. i W. Tarnowskich w Dzikowie (1803-1849). Wr. 1957. — W. Dworzaczek: Genealogia. W-wa 1959 (tabl. 96). — J. Reychman: Orient w kulturze polskiego Oświecenia. Wr. 1964. — K. Krzos: Z księciem Józefem w Galicji w r. 1809. Rząd Centralny Obojga Galicji. W-wa 1967.

http://rcin.org.pl

TETMAJER KAROL PRZERWA (1784—1875)

Krypt.: K. T.

Poeta, dramatopisarz, zbieracz przysłów.

Ur. w 1784 w rodzinie szlacheckiej, syn Stanisława, sekretarza forum nobilium w Tarnowie, tłumacza rządowego oraz autora przekładu Ch. Wielanda „Sokrates mainomenos" (Lw. 1787), i Piątkowskiej; dziad poety Kazimierza, stryj poety Józefa. Przed 1813 ożenił się z Marcjanną Szeliga Wejmanowską z Kwiatanowic. Prowadził praktykę adwokacką w Tarnowie i Krakowie oraz gospodarował w Kwiatanowicach. Od 3 listopada 1812 należał do loży wolnomularskiej Przesąd Zwyciężony na Wschodzie Krakowa (w I stopniu). Zmarł 26 kwietnia 1875 w Krempachu na Spiszu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Zgoda w oberży. Komedia oryginalna w 2 aktach, przez K. T. Kr. 1811.

2. Bajki (ks. 1-4). Przez ... Kr. 1812. Dwie bajki przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

Z wierszem dedyk.: Cieniom Ignacego Krasickiego.

W rkpsie zostawił „Przysłowia polskie" — zbiór 21 tys. wierszowanych przysłów, zbieranych przez lat 15 (inform. Estr. IV, 1878, 502 i Z. Dębicki).

OPRACOWANIA

F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 25 (1867); oprac. rozszerz. w wyd. 2. T. 14 (1903). — Z. Dębicki: Rodzina Tetmajerów. *Tyg. Ilustr.* 1912 nr 12. — S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738-1821. Kr. 1929. — S. Sierotwiński: (Przypis do) S. Goszczyński: Dziennik podróży do Tatrów. Wr. (1958) *BN* I, 170 s. 191. — P. Hertz: (Not. do) Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

TOŁOCZKO ADAM (1728—1793)

Inna forma nazwiska: Tołłoczko.

Tłumacz.

Ur. 8 stycznia 1728 w woj. trockim, diecezji wileńskiej. Uczył się w Wilnie. 3 września 1743 wstąpił do zgromadzenia pijarów w Nowym Dolsku (Lubieszowie), przyjmując imię Adama od św. Michała (imię chrzestne: Adam). Po odbyciu nowicjatu złożył tamże pierwsze śluby zakonne (3 września 1745). Święceń kapłańskich udzielał mu biskup sufragan białoruski Antoni Żółkowski (przed 1755). Przez wiele lat był nauczycielem w szkołach pijarskich. Zmarł 27 listopada 1793 w Nowym Dolsku.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

1. P. J. Sautel: Zabawki poetyckie alegoryczne, czyli wiersze do rozweselenia umysłów i obyczajów wydoskonalenia dobrane, na trzy książki albo dziesiątki podzielone, niegdyś przez X. Piotra Sautela S. J. łacińskim wierszem, teraz przez ... w polskim języku wydane. Wil. 1776.

Pierwodr. bajki „Mucha w mleku tonąca" ogł. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1774 t. 10 cz. 1 s. 189-199.

2. M. Tullius Cicero: Mowy M. Tuliusa Cycerona na ojczysty język przełożone. T. 1-2. Wil. 1778-1783.

Teksty łac. i pol.

3. Ch. Rollin: O domowym ćwiczeniu dzieci w naukach. Dzieło napisane przez JP. Karola Rollina a przez ... z francuskiego języka wytłumaczone. Wil. 1784.

Prace edytorskie

1. J. A. Comenius (J. A. Komenský): Janua aurea reserata duarum linguarum sive compendiosa methodus Latinam et Polonicam linguam perdiscendi sub titulis centum comprehensa. Ad usum juventutis Scholarum Piarum. Editio nova auctior et emendatior cura... Wil. 1768.

OPRACOWANIA

Catalogus Scholarum Piarum provinciae Lithuanae 1736-1853. Kopia Arch.

http://rcin.org.pl

OO. Pijarów w Kr. (Odpis J. Buby w posiadaniu redakcji). — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 25 (1867). — *Podręczna enc. kościelna.* T. 39/40 (1914). — E. Aleksandrowska: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770-1777. Monografia bibliograficzna. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963.

TOMASZEWSKI DYZMA BOŃCZA (1749—1825)

Pseud. i krypt.: D. B. T.; Pisarz poematu „Rolnictwo".

Poeta, tłumacz, komediopisarz, publicysta, pamiętnikarz.

Ur. 1 stycznia 1749 w woj. sandomierskim; syn Józefa, podczaszego wiślickiego. Kształcił się u jezuitów w Sandomierzu. Następnie przy poparciu wuja, K. Karasia, został aplikantem w kancelarii królewskiej. W okresie konfederacji barskiej porzucił służbę na dworze i walczył w szeregach konfederackich w randze rotmistrza (w oddziale C. F. Dumourieza). W maju 1771, ranny w bitwie p. Lanckoroną, dostał się do niewoli. Uwolniony za wstawiennictwem Stanisława Augusta powrócił do jego służby; już w 1772 został wydelegowany do Petersburga na stanowisko sekretarza rezydenta polskiego A. Debolego. Po śmierci ojca w 1778 powrócił do kraju, sprzedał odziedziczony majątek i wyjechał do Szwajcarii, Włoch i Francji. Po powrocie (w poł. 1780) ulokował resztę sumy spadkowej u S. Sz. Potockiego, otrzymał od niego w dzierżawę wieś Popówkę na Ukrainie i zamieszkał wraz z żoną Elżbietą z Chrząszczewskich w Tulczynie. Stał się odtąd gorliwym stronnikiem Potockiego. W 1784 — deputat na trybunał koronny w Lublinie. Od pocz. 1785 do lutego 1786 przebywał we Francji i Niemczech. Towarzyszył Potockiemu podczas spotkania Stanisława Augusta z Katarzyną II w Kaniowie oraz w 1788 na Sejmie Wielkim. W 1789 objął urząd komisarza cywilno-wojskowego w woj. bracławskim. Rozwinął żywą działalność publicystyczną skierowaną przeciw reformom Sejmu Wielkiego i Konstytucji 3 Maja.

Na pocz. 1792 wezwany do Jass, wziął udział w marcu w delegacji do Petersburga, gdzie otrzymał funkcję sekretarza konfederacji targowickiej. W grudniu 1792 mianowany posłem-rezydentem polskim w Amsterdamie, wyjechał do Wiednia oczekując tam listów uwierzytelniających i odwołania swego poprzednika M. Kleofasa Ogińskiego. Po upadku Targowicy przebywał w Wiedniu, Lwowie, Hamburgu oraz w dzierżawionych w Galicji wioskach Szumlany i Pucułowka. Do Tulczyna powrócił dopiero ok. 1803; otrzymał wówczas od Potockiego w dzierżawę wioskę Pieniążkowa. Po śmierci Potockiego (w 1805) przeniósł się do dóbr hetmanowej K. Rzewuskiej i osiadł w Sofijówce p. Konstantynowem. W 1814 spędził kilka miesięcy w Wiedniu, a w 1819 odbył podróż do Drezna. Za „Jagiellonidę" otrzymał w 1818 tytuł honorowego członka Uniwersytetu Wileńskiego. Wskutek nieformalnego załatwienia transakcji majątkowej z Rzewuską utracił ulokowane w jej dobrach sumy. Wówczas spadkobiercy Potockiego oddali mu w dożywocie wieś Popówkę i tam spędził ostatnie lata. Zmarł w Popówce w 1825.

TWÓRCZOŚĆ

1. Małżeństwo w rozwodzie. Komedia we 3 aktach wierszem polskim napisana. W-wa 1781. Wyst. W-wa 2 grudnia 1781. Wyd. nast. oprac. Z. Wołoszyńska w: Komedia obyczajowa warszawska. T. 2. (W-wa 1960) *Teatr Pol. Oświecenia.*

Wyd. 1 bez nazwiska autora.

2. Do J. W. Stanisława Szczęsnego Potockiego ... w anniwersarz ofiarowanego przezeń Rzeczypospolitej regimentu i 24 harmat. W-wa 1786; b.m.r.

Druk anonim. przypisany Tomaszewskiemu przez Estr. XXXI (1936) 210; w t. XXIII (1910) 117 — przypisywał ten sam wiersz J. U. Niemcewiczowi; przyjmowany też przez tradycję za utwór Niemcewicza.

http://rcin.org.pl

3. Mowa ... pułkownika wojsk kor., komisarza porządku cywilno-wojskowego z powiatu bracławskiego przy tejże komisji w Bracławiu dnia 25 lutego 1790 r. miana. B.m. (1790).

4. Nad konstytucją i rewolucją dnia 3 maja roku 1791 uwagi. (Lw. 1791). Wyd. nast. (W-wa 1792).

Wyd. pod nazwiskiem Tomaszewskiego, współcześni przypisywali autorstwo S. Sz. Potockiemu i S. Rzewuskiemu. Por. Trębicki A., Twórczość poz. 13.

5. Rolnictwo. Poema oryginalne w 4 pieśniach. Lw. 1801. Wyd. nast. Kr. 1802. Fragm. przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

6. Pierwsza miłość. Komedia oryginalna w 3 aktach. Lipsk (Kr.) 1805.

7. Wiersze z 1814. Rkps Ossol. (Zbiory Pawlikowskich sygn. 13).

Zbiór wierszy różnych autorów. Znaczna część wierszy opatrzonych inicjałami D. B. T.; większość nie weszła do poz. 10 (m.in. Przekłady poz. 1).

Uwaga: przypisany w rkpsie Tomaszewskiemu wiersz „Emrod" jest faktycznie autorstwa L. Kropińskiego.

8. Jagiellonida, czyli zjednoczenie Litwy z Polską. Poema oryginalne przez pisarza poematu „Rolnictwo" W 12 pieśniach. Berdyczów (1817). Fragm. z rkpsu ogł. J. G. Styczyński. *Dzien. Wil.* 1817 t. 6. Wyd. nast.: Berdyczów b.r. (dwa wyd.); Połock b.r. Fragm. przedr. P. Hertz jw. poz. 5.

9. Nienawiść ku kobietom. Komedia oryginalna w 5 aktach. Wyd. zob. poz. 10 t. 2.

10. Pisma wierszem i prozą, oryginalne i tłumaczone. T. 1-2. W-wa 1822.

Zawartość: poz. 9; drobne utwory poetyckie, m.in.: Na Peczarę nad Bohem w roku 1788 4 marca (wiersz ogł. w *Dzien. Wil.* 1818 nr 10 pod nazwiskiem S. Trembeckiego pt. Duma, pisana w r. 1788 w Peczarze nad Bohem); wiersz na śmierć w Paryżu księżny z Chodkiewiczów Lubomirski w r. 1795; Na rok 1813 (rkps Ossol., Zbiory Pawlikowskich sygn. 273); Na grób książęcia Józefa Poniatowskiego (rkps jw.); Cztery pory wieku; — opisy historyczno-pamiętnikarskie, m.in.: Podróż z Wiednia do Schenbrun; Powrót na Ukrainę; O Włoszech; O Szwajcarii; Galeria obrazów w Dreźnie; — rozprawy krytyczno-literackie, m.in.: Rozbiór poematu w niemieckim języku Wielanda pod imieniem Gracje; Rozbiór listu Heloizy do Abelarda poety angielskiego Pope; O tragedii Shakespeare'a Romeo i Juliette; Rozbiór poematu kard. Millevoye Miłość macierzyńska; — Przekłady poz. 2-16 i in.

Wiersze ogł. w *Pam. Lw.* 1816-1818.

Nadto wiersze w rkpsie Państw. Centralne Arch. Hist. w Kijowie sygn. 49, 2, 13; 49, 2, 54 (autograf); Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 313/III k. 305, 325-326); Bibl. Jagiel. sygn. 78631V (autografy).

Był też redaktorem i stylistą manifestu konfederacji targowickiej oraz licznych jej uniwersałów i pozwów.

Przekłady

1. J. B. Rousseau: Circe. Kantata. Rkps jw. Twórczość poz. 7.

2. Sapho: Ody (2). Rkps jw.; wyd. zob. Twórczość poz. 10 t. 2.

3. Hātifī: Kruk. Duma. Fragm. z poematu Lejla i Medżun. *Pam. Lw.* 1816 nr 11. Wyd. nast. zob. Twórczość poz. 10 t. 1. Rkps Ossol. (Zbiory Pawlikowskich sygn. 273).

Przekł. z franc. tłum. A. K. Czartoryskiego.

4. A. Pope: Oda do muzyki, naśladowanie. Wyd. zob. Twórczość poz. 10 t. 1.

5. P. Ovidius Naso: Sztuka kochania (fragm.); Elegia. Wyd. zob. Twórczość poz. 10 t. 1.

6. Pindar: Przemiany piękności. Wyd. zob. Twórczość poz. 10 t. 1.

7. Q. Horatius Flaccus: Ody (5). Wyd. zob. Twórczość poz. 10 t. 1.

8. J. Delille: Trzy królestwa. Fragm. Wyd. zob. Twórczość poz. 10 t. 1.

9. P. Vergilius Maro: Bukoliki; Eneida (fragm.). Wyd. zob. Twórczość poz. 10 t. 1.

10. Tibullus: Elegie (2). Wyd. zob. Twórczość poz. 10 t. 1.

11. M. Tullius Cicero: O państwie. Fragm. z dzieła „Rzeczpospolita". Wyd. zob. Twórczość poz. 10 t. 1.

12. A. L. Staël-Holstein: O poezji u Anglików (fragm.). Wyd. zob. Twórczość poz. 10 t. 2.

13. F. Schiller: Radość. Kantata. Wyd. zob. Twórczość poz. 10 t. 2.

14. J. Macpherson: Hymn do słońca Osjana. Wyd. zob. Twórczość poz. 10 t. 2.

15. F. Petrarka: Sonet. Wyd. zob. Twórczość poz. 10 t. 2.

16. P. A. Metastasio: Odjazd; Arie z oper. Wyd. zob. Twórczość poz. 10 t. 2.

Inne drobne przekł. w *Pam. Lw.* 1816.

OPRACOWANIA

A. Trębicki: Opisanie sejmu ekstraordynaryjnego podziałowego r. 1793 w Grodnie. (Powst. 1793). Oprac. J. Kowecki. (W-wa) 1967 *Bibl. Pam. Pol. i*

http://rcin.org.pl

Obcych. — E. Słowacki: Tomaszewskiego „Rolnictwo". (Powst. przed 1815). W: Dzieła. T. 3. Wil. 1826 i wyd. nast. — J. G. Styczyński: „Jagiellonida", poemat D. Bończy Tomaszewskiego. *Dzien. Wil.* 1817 t. 6 s. 113-145. — K. Brodziński: O klasyczności i romantyczności tudzież o duchu poezji polskiej. *Pam. Warsz.* t. 10 (1818) i wyd. nast.; wyd. A. Łucki. Kr. (1920) *BN* I, 10 s. 118-119. — A. Mickiewicz: Uwagi nad „Jagiellonidą" D. Bończy Tomaszewskiego. *Pam. Warsz.* t. 13 (1819) i wyd. nast. [Polemika: A. C. (Chrząszczewski): Odpowiedź na Uwagi nad „Jagiellonidą" umieszczone w numerze pierwszym Pamiętnika Warszawskiego r. 1819. *Tamże* t. 14 (1819), przedr. W. Billip w: Mickiewicz w oczach współczesnych... Antologia. Wr. 1962]. — K. Brodziński: Literatura polska. Odczyty w Uniwersytecie Warszawskim w 1822-1823. W: Pisma. T. 4. Poz. 1872 s. 410 i wyd. nast. — A. R. F. Chrząszczewski: Pamiętniki. (Powst. przed 1851). Autograf Bibl. Kórn. sygn. 1154. Fragm. ogł. J. I. Kraszewski w: Pamiętniki J. D. Ochockiego. T. 4. Wil. 1857, też wyd. 2 W-wa 1882. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 25 (1867). — Berlicz Sas (J. Strutyński): Obrazki czasu i ludzi. W-wa 1876. — K. W. Wójcicki: Warszawa, jej życie umysłowe i ruch literacki w ciągu lat trzydziestu (od 1800 do 1830 r.). *Bibl. Warsz.* 1878 t. 2, 1879 t. 1-3 i odb. (W-wa 1880 s. 61-63). — Dr Antoni J. (A. J. Rolle): D. Bończa Tomaszewski. W: Opowiadania historyczne. S. III. T. 1. W-wa 1882; przedr. w: Wybór pism. T. 2. Oprac. W. Zawadzki. Kr. (1966). — W. Smoleński: Kuźnica Kołłątajowska. *Ateneum* 1884 t. 1-3; wyd. osob. Kr. 1885 s. 152-156. — P. Chmielowski: Estetyczno-krytyczne poglądy Adama Mickiewicza. *Pam. Tow. Lit. im. A. Mickiewicza* R. 2 (1888); przedr. w: Estetyka Mickiewicza. Lw. 1898. — K. Wojciechowski: Kajetan Koźmian, życie i dzieła. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk w Poz.* 1897 i odb. (Lw. 1897 s. 142-144). — W. Smoleński: Konfederacja targowicka. Kr. 1903. — H. Galle. *Sto lat myśli pol.* t. 1 (1906). — Z. Wasilewski: Narodziny poety-romantyka. W: Od romantyków do Kasprowicza. Lw. 1914 s. 76-78. — L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 1-2. Lw. 1925. — A. Czartkowski: Pan na Tulczynie. Wspomnienia o S. Sz. Potockim, jego rodzinie i dworze. Lw. (1925). — J. Korpała: Dwie recenzje „Jagiellonidy" D. Bończy Tomaszewskiego. *Ruch Lit.* 1927 nr 10. — S. Pigoń: Historia jednego konkursu do katedry wymowy i poezji (1816). *Księga pam. ku uczczeniu 350. rocznicy założenia i 10. wskrzeszenia Uniw. Wil.* T. 1: Z dziejów dawnego Uniwersytetu. Wil. 1929 s. 270 n.; przedr. w: Z ogniw życia i literatury. Wr. 1961. — J. Nowak: Satyra polityczna Sejmu Czteroletniego. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* 41. — A. Załuska: Poezja opisowa Delille'a w Polsce. Kr. 1934 *Prace Hist.-Lit.* 44. [Rec.: I. Chrzanowski. *Nowa Książka* 1935 nr 5 s. 243]. — J. Birkenmajer: Epika polska przed Mickiewiczem. *Prąd* t. 36 (1938). — Cz. Zgorzelski: Duma poprzedniczka ballady. Tor. 1949 *Tow. Nauk. w Tor. Prace Wydz. Filoz.-Filol.* t. 2 z. 3. — R. Kaleta: Zapomniane wiersze z ostatnich lat Rzeczypospolitej szlacheckiej. *Ze skarbca kultury* 1951 z. 1. — W. Łukaszewicz: Targowica i powstanie kościuszkowskie. (W-wa 1953). — J. Reychman: Kim był polski tłumacz Hātifī'ego. *Pam Lit.* R. 50 (1959) z. 3/4. — Z. Wołoszyńska: (Wstęp i oprac. do) Komedia obyczajowa warszawska. T. 1-2. (W-wa 1960) *Teatr Pol. Oświecenia.* — D. Ciepieńko-Zielińska: Królewięta na Tulczynie. W-wa 1962 *Światowid.* — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — M. Piszczkowski: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 2. Wr. 1963 *PAN Prace Komisji Hist.-Lit.* 9. — E. Rabowicz: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 3.

TOMASZEWSKI MICHAŁ ANTONI BOŃCZA (zm. 1813)

Dramatopisarz-tłumacz.

Miał być obywatelem guberni kijowskiej (wg F. M. Sobieszczańskiego). Ok. 1800 został współwłaścicielem drukarni w Grodnie. W 1802 przebywał w Wilnie, gdzie założył balet dziecięcy (tańczył w nim m. in. Kazimierz Skibiński). W r. n. wskutek starań antreprenerki teatru wileńskiego, Marianny Morawskiej, zmuszony był Wilno opuścić, wrócił wówczas wraz z swym zespołem baletowym do Grodna. Wkrótce po tym uszedł do zaboru pruskiego (przed wierzycielami?). W 1807 był już jednak znowu na Litwie. Zmarł w 1813.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Fircyk modny. Komedia nowa w 3 aktach. (Kr. lub Wil. 1783).

Druk odnotowuje L. Bernacki i Estr. XXXI, 1936, 213 wg katalogów księgarskich.

2. Opuszczenie wyspy Mogador, czyli wybawienie niewolników. Komedia dramatyczna, oryginalnie przez ... napisana. Wil. 1798.

Dedyk. Ludwice Kossakowskiej.

3. Syn sędzią, czyli zemsta i wdzięczność. Drama w 5 aktach, oryginalnie przez ... napisane. Wil. 1798 (dwa odbicia). Wyst.: Kr. 29 grudnia 1825; Lw. 13 października 1835 (pt. Syn sędzią ojca).

Dedyk. Janowi Fryzelowi, dyrektorowi poczty litewskiej.

4. Dwóch pastorów, czyli miłość braterska. Drama w 5 aktach, przez ... napisane. Wil. 1798.

Dedyk. Jakowowi Bułhakowowi, gubernatorowi litewskiemu.

5. Kobiety, jakich mało na świecie, czyli cnota nadgrodzona. Drama we 3 aktach, przez ... napisane. Wil. 1799.

Dedyk. A. Chodkiewiczowi.

6. Ofiara Minerwy, albo wyroki dopełnione. Tragedia mitologiczno-historyczna w 5 aktach. Grodno (ok. 1800).

Dedyk. Kazimierzowi i Karolinie Sulistrowskim.

7. Hrabina Blaudford, czyli dzieci zamienione. Drama oryginalne w 5 aktach. Wil. 1802.

8. Uszczęśliwienie narodu, czyli miłość i wdzięczność w poddanych. Drama w 2 aktach, z przypadku przejazdu ... Aleksandra I przez prowincje litewskie w roku 1802, napisane przez ... Wil. 1802.

9. Olimpia, czyli miłość i natura. Drama w 5 aktach z niemieckiego. Wil. 1804. Wyst. W-wa 27 października 1809.

10. Samobójstwo, czyli skutki wyniosłości i uwiedzenia. Dramat w 5 aktach z rosyjskiego p. Fiedorowa. Grodno 1807. Egz. unik. w Bibl. Jagiel.

Wg przeróbki W. Fiedorowa utworu N. M. Karamzina „Biednaja Liza".

11. Jabieda, to jest pieniactwo. Komedia satyryczna w 5 aktach w rosyjskim języku napisana wierszem przez Bazylego Kapnista ... tłumaczona prozą przez... Mińsk 1808. Wyd. nast. W-wa 1820 (pt. Pieniactwo).

Dedyk. Zacharowi Karniejewowi, gubernatorowi mińskiemu.

12. Graf Ołhoruski, albo oficer kozacki. Komedia w 2 aktach tłumaczona z niemieckiego przez... Janów 1809.

Wg J. G. A. Cuvelier de Trye.

OPRACOWANIA

K. Skibiński: Pamiętniki aktora (1786--1858). Oprac. i wyd. M. Rulikowski. W-wa 1912. — F.M.S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 25 (1867). — R. Łużny: Dramat rosyjski w Polsce w l. 1800-1822. *Slavia Orientalis* R. 13 (1964) nr 3.

TOMECKI FRANCISZEK BERNARD (1730—1771)

Poeta łaciński.

Ur. ok. 1730 w diecezji krakowskiej; syn Mikołaja i Reginy z Kleczyńskich. W semestrze zimowym 1744/45 rozpoczął naukę w Akademii Krakowskiej. 17 kwietnia 1750 uzyskał bakalaureat, 17 kwietnia 1751 magisterium nauk wyzwolonych i doktorat filozofii, po czym skierowany został na stanowisko dyrektora i profesora poetyki w szkole akademickiej w Nowym Mieście Korczynie. 22 kwietnia 1752 przyjęty do „wspólnej izby Kolegium Mniejszego" Akademii. Od 1755 do 1763 był profesorem poetyki w Szkołach Nowodworskich w Krakowie, równocześnie seniorem szkoły Św. Floriana (od 1756) oraz bursy Starnigielskiej przy ul. Gołębiej (od 1758), prowadził też stancję dla uczniów. W 1763 nosił tytuł sekretarza królewskiego. Uchodził za „dobrego łacińskiego poetę"; w Korczynie i Krakowie był m. in. nauczycielem Stanisława Trembeckiego. Po 1763 wstąpił do zakonu benedyktynów w Tyńcu (przybierając imię Bernarda) i był tam profesorem; święcenia kapłańskie miał zapewne już poprzednio, bo używał tytułu księdza. Zmarł w 1771 w Tyńcu.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Academus Jagellonicus laureati germina honoris virtuti et eruditioni XVII. VV. DD. primae laureae candidatorum proferens et dum per ... Adalbertum Biegaczewic, philosophiae doctorem ... in magna hospitum praesentia aa.ll. et philosophiae baccalaurei, ritu renuntiarentur, votivi applausus gratia a ... eiusdem laureae candidato, metricô calamô descriptus. Anno Domini 1750, die 17 Aprilis. Kr. 1750.

2. Corona dignitatis senectus in viis justitiae reperta ... Adalbertum Bilenski ... concernens, qui cum post quinquagesimum regalis sacerdoti annum ... in ecclesia parochiali Łodygowicensi primitias celebraret a M. ... in Alma Universitate Crac. philosophiae doctore, poeseos in septimum annum professore, Contubernii Starnigeliani seniore, S. R. Majestatis secretario, luci publicae praesentata annô quô Magna Deo ConCessa saLVs Vernabat In Ipso Mense Februario. Kr. 1762.

Dedyk. J. N. Kleczyńskiemu.

3. Fructus honoris et honestatis ope virtutum, meritorum ac laborum perillustris ... Michaelis Czyrnicki ... qui dum in ecclesia collegiata Divae Annae a ... Adalberto Grzymała, sacrae theologiae doctore ... s. theologiae doctor ritu solenni crearetur ac renuntiaretur, per M. ... philosophiae doctorem et professorem Collegam Minorem vocatum, Contubernii Starnigeliani seniorem, Sacrae Regiae Majestatis Secretarium demonstratus Anno sICVt DoMIno pLaCVIt (1763) die 25 mensis Januarii. Kr. 1763.

OPRACOWANIA

Album studiosorum Universitatis Cracoviensis. T. 5 (1720-1780). Wyd. K. Lewicki, J. Zathey. Kr. 1956 s. 77. — Statuta nec non liber promotionum philosophorum ordinis in Universitate Studiorum Jagellonica ab a. 1402 ad. a 1849. Wyd. J. Muczkowski. Kr. 1849. — H. Kołłątaj: Stan oświecenia w Polszcze w ostatnich latach panowania Augusta III. (Powst. ok. 1803-1810). Poz. 1841 *Obraz Polaków i Pol.* 11-12; wyd. nast. oprac. J. Hulewicz. Wr. (1953) *BN* I, 144 s. 68. — H. Barycz: Historia Szkół Nowodworskich od założenia do reformy H. Kołłątaja (1588-1777). Kr. 1939-1947. — E. Rostworowski: Czasy saskie (1702--1764). W zbiorze: Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1364-1764. T. 1. Kr. 1964 *Universitas Jagellonica* 21/1. — E. Rabowicz: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 5.

TREMBECKI STANISŁAW (ok. 1739--1812)

Inna forma nazwiska: Trębecki.

Pseud., krypt. i allonimy: Azarycz Ludwik, dworzanin Rady Nieustającej; Bielawski Józef (?); Czyżewicz Jan Nepomucen; G. J. P. Z. Ł.; Heting (?); Jeden astronom S. P. S. G; Kmita Józef; Korytyński Onufry (?); Mardochée; Nonnote l'abbé; Schultz; Stanisław ou Stanislas le Skythe; S. T. S. J. K. Mci; Żółkowski Wojciech, podsędek płocki.

Poeta, dramatopisarz, tłumacz, historyk.

Ur. ok. 1739 (między 1736 a 1741) najprawdopodobniej w Jastrzębnikach (pow. wiślicki, dziś: Kazimierza Wielka); syn Jakuba „z Łapszowa" h. Prus I, pisarza (1745), sędziego i podstarosty grodzkiego Nowego Miasta Korczyna, dziedzica Jastrzębnik, i Ludwiny ze Stradomskich, 2°v. Kajetanowej Wysokińskiej (od 1772). Przez babkę, Agnieszkę z Bełchackich, spokrewniony był z Radziwiłłami, a przez Radziwiłłów z Massalskimi. Uczył się początkowo (najprawdopodobniej) w szkole akademickiej w Nowym Mieście Korczynie, a w 1753/54-1757 w krakowskich Szkołach Nowodworskich (17 października 1753 wpisany do gramatyki, naukę zakończył retoryką w semestrze letnim 1757). Po powrocie ze szkół zajmował się najprawdopodobniej terminowaniem w kancelarii nowokorczyńskiej i gospodarstwem, 5 maja 1758 został posesorem Chmielowa (27 czerwca 1764 całego klucza), brał udział w życiu publicznym okolicy (m. in. w sejmikach proszowickich). Ok. 1762 uzyskał tytuł generała-adiutanta buławy wielkiej litewskiej. W poł. 1765 wyjechał do Francji i przebywał w Paryżu do poł. 1768, prowadząc życie salonowca, „gracza" i „awanturnika".

http://rcin.org.pl

W poł. 1769 wyjechał ponownie za granicę, na Śląsku (p. Cieszynem lub Oświęcimiem) zaprzysiągł wierność konfederacji barskiej, mianowany został przez P. Mostowskiego konfederackim generałem majorem i w pocz. sierpnia wysłany z tajną misją dyplomatyczną do rządu francuskiego (18 lipca otrzymał instrukcje, 2 sierpnia listy). W Wiedniu (przed 15 września) zdradził tajemnice konfederackie agentowi Stanisława Augusta — Janowi Niewieścińskiemu, po czym — ścigany przez władze konfederackie, kryjąc się pod przybranymi nazwiskami (Schultz, Mardochée, Heting (?)) — pełnił wśród konfederatów funkcję agenta wywiadu królewskiego (przebywał w Paryżu, Karlsbadzie, Bielsku, Wrocławiu). Do kraju wrócił w sierpniu 1772 (bawił wówczas przelotnie w Warszawie), zadłużony ponad wartość posiadanego majątku, ze znacznym zbiorem zakupionych książek. Ponieważ matka w czasie jego nieobecności sprzedała należący do niego klucz chmielowski (z wyjątkiem Irzykowic), zgłosił pretensję do pozostałych po ojcu Jastrzębnik, a nawet do reszty dóbr matki (Świnar, Zielonek i Lędwinowa) i zajął je zajazdem (na końcu 1772 lub na pocz. 1773, od poł. 1773 toczył się o nie proces). Na pocz. 1773 osiadł w Warszawie i wszedł w służbę dworską, 9 lipca otrzymał tytuł rzeczywistego szambelana królewskiego, wraz z przysługującą mu pensją. 7 stycznia 1774 został członkiem Komisji Wojskowej Koronnej (do 1775). Zawiódł się natomiast w planach bogatego ożenku z wdową po architekcie królewskim — Magdaleną Fontana, jak też w staraniach o starostwo nowokorczyńskie. W jesieni 1774 dla spłacenia nękających go wierzycieli sprzedał Jastrzębniki i Irzykowice, a ok. 1780 resztę swych posiadłości.

W 1773-1781 mieszkał na Rynku Nowomiejskim u kamerdynera królewskiego Ludwika Bruneta, któremu Stanisław August powierzył w 1776 kuratelę nad finansami poety, co stało się powodem licznych konfliktów; następnie u Domagalskich (Rynek Nowomiejski nr 343); w okresie Sejmu Czteroletniego w dworku Przysuchowskiego na ul. Długiej (nr 590). Od maja do lipca 1780 towarzyszył S. Poniatowskiemu w jego podróży politycznej do Połocka i Mohylewa, w zimie 1780/81 na Ukrainę, a w lecie 1781 na Litwę (do hetmanowej Tyszkiewiczowej). Ok. 10 października 1781 uzyskał od króla order Św. Stanisława. Z pocz. 1782 zamyślał zostać księdzem w celu zapewnienia sobie przyszłości — ale nie uzyskał na to zgody M. Poniatowskiego, ówczesnego koadiutora biskupa krakowskiego; w tym czasie zbliżył się do I. i S. K. Potockich i ich kręgu literackiego. Od września 1784 do pocz. 1785 leczył się w Królewcu, po drodze (w końcu sierpnia 1784) odwiedził I. Krasickiego w Lidzbarku Warmińskim (Heilsbergu). W czasie procesu Dogrumowej prowadził wobec obu stron dwuznaczną grę, król wstrzymał mu wówczas spłatę jego długów, a nawet na pewien czas pensję. Od sierpnia 1785 do pocz. 1786 przebywał w Gdańsku, po powrocie oferował Stanisławowi Augustowi swe usługi (jako tajnego agenta), a gen. J. Komarzewskiego wyzwał na pojedynek. W sierpniu—październiku 1789 towarzyszył swej długoletniej przyjaciółce, pułkownikowej Józefie Bachmińskiej, do Berlina; przed wyjazdem (w maju i czerwcu) zabiegał natarczywie, lecz bezskutecznie o stanowisko rektora Szkoły Głównej W. Księstwa Litewskiego. W 1790 zajmował się studiami historycznymi. Od końca 1791 (wyjazd z Warszawy ok. 4 listopada) do lata (?) 1792 bawił ze S. Poniatowskim we Włoszech. W Rzymie powołano go na członka nie znanego bliżej towarzystwa naukowego.

W czasie Targowicy pełnił przy jurysdykcji marszałkowskiej urząd cenzora dzieł, pism i sztuk dramatycznych pisanych w językach obcych (powołany przed 1 lutym 1793). W okresie insurekcji był przy królu w Warszawie. Po abdykacji Stanisława Augusta przebywał przy nim w Grodnie (12 styczeń 1795 — poł. lutego 1797), po czym towarzyszył mu w jego podróży przez Wilno do Petersburga. W kwietniu—maju t. r. uczestniczył wraz z królem w ceremoniach koronacyjnych Pawła I w Moskwie. Zajmował się studiami historycznymi. Po śmierci Stanisława Augusta znalazł się w trudnej sytuacji

http://rcin.org.pl

finansowej, choć jeszcze za jego życia posiadał nominację na „dozorcę archiwów polskich i biblioteki publicznej" z roczną pensją 2250 rubli i rangą rzeczywistego radcy stanu — do faktycznego pełnienia urzędu nie był jednak dopuszczony. W 1800 powołany na członka warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. 2 lub 3 kwietnia 1802, dzięki pomocy A. J. Czartoryskiego, który popłacił jego długi, wyjechał przez Witebsk i Kijów do Granowa Czartoryskich, stąd po ok. dwóch latach przeniósł się do S. Sz. Potockiego do pobliskiego Tulczyna (wg L. Potockiego: dopiero na pocz. 1805). Zmarł 12 grudnia 1812 w Tulczynie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Opuchły. Bajka z angielskiego (!) na polski język przetłumaczona. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1773 t. 7 cz. 1 s. 92-98. Wyd. nast.: zob. poz. 34; Wyd. zbior. poz. 1-4, 6-9; Lw. 1882 *Bibl. Mrówki* 6 (razem z poz. 9); Wyd. zbior. poz. 10-11, 13, 15.

Utwór oryginalny, przedstawiający alegorycznie pierwszy rozbiór Polski.

2. Do N.N. (A. Naruszewicza). *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1773 t. 8 cz. 1 s. 118-120. Wyd. nast.: *tamże* 1777 t. 16 cz. 1 s. 86-88; ogł. T. Mostowski jako wiersz Węgierskiego w: T. K. Węgierskiego Pisma różne. W-wa 1803 *Wybór Pisarzów Pol.* (pt. Do S. Trembeckiego szambelana JKMci); zob. Wyd. zbior. poz. 1 (pt. Do ks. biskupa Naruszewicza pisany w r. 1773), 2-4, 6-9, 13, 14, 15.

3. Na dzień siódmy września albo rocznicy elekcji. Powst. 1773 (przed 7 września). *Nowy Pam. Warsz.* t. 8 (1802) s. 107. Wyd. nast.: zob. poz. 34; Wyd. zbior. poz. 1, 3-4, 6-10, 13, 15 (fragm.).

Autograf w Bibl. IBL W-wa (Zbiory Michalskiego sygn. 310, pt. Dzień siódmy września).

4. Nagrobek hajduka zabitego przy obronie króla. Powst. 1773 (przed 13 września). Cztery wersy pt. „Wiersz na obelisko" wyd. K. Zubowski: Helikonki. Lubl. 1789 s. 11; dwa wersy ogł. w druku anonim.: Uwagi nad rokiem 1790. (W-wa 1790) s. 31; dwa wersy z Arch. Popielów ogł. S. Tomkowicz: Z wieku Stanisława Augusta. T. 2. Kr. 1882 s. 71; sześć wersów z rkpsu Ossol. sygn. 559/II ogł. J. Kott w Wyd. zbior. poz. 13 (wśród utworów o niepewnym autorstwie); parę redakcji z różnych odpisów i druków ogł. A. Jendrysik. *Pam. Lit.* R. 50 (1959) z. 3/4 (tu także przeprowadzony dowód autorstwa); dwa wersy z odpisu ogł. przez Jendrysika przedr. J. W. Gomulicki w Wyd. zbior. poz. 15 (pt. Nadgrobek hajduka Butzau).

5. Oda na ruinę zakonu jezuitów. Powst. 1773 (w końcu roku), czyt. na obiadach czwartkowych. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1. Wyd. nast.: Zob. Wyd. zbior. poz. 3-4, 6-10, 13, 15.

W licznych współczesnych odpisach najczęściej pt. Oda do zniesionego zakonu.

6. Do Rybińskiego, biskupa kujawskiego. Powst. 1774. Wyd. zob. poz. 34 (wariant A). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1-4, 6-11, 13, 15 (pt. Stances do Rybińskiego, biskupa kujawskiego).

7. a) Powązki. Epigramma. Powst. 1774. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 10. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 13, 14, 15.

b) Powązki. Idylle. Powst. 1774. Czterowiersz jako motto ogł. J. Baudouin na k. tyt. komedii: Świętoszek zmyślony. W-wa 1775. Całość *Nowy Pam. Warsz.* t. 8 (1802). Wyd. nast.: zob. poz. 34; Wyd. zbior. poz. 1-10; Złoczów (1912) *Bibl. Powsz.* 926 (razem z poz. 33 i 12); Poz. 1923 *Bibl. Arcydzieł Literatury* (jw.); J. Kott, A. Ważyk w: Wiersze, które lubimy. W-wa 1951; Wyd. zbior. poz. 13; J. Kott, S. Lorentz w: Warszawa wieku Oświecenia. W-wa 1954 (fragm.); Wyd. zbior. poz. 14 (fragm.), 15.

Nieznany czterowiersz, wykropkowany przez samego autora, z odpisu Ossol. sygn. 559/II ogł. R. Kaleta: Data powstania cz. 1 „Powązek". *Pam. Lit.* R. 47 (1959) z. 1 s. 153-154.

Początkowy fragm. utworu był w autografie Bibl. Nar. sygn. M. 262, pt. Powązki. Idylle, tłumaczenie z niemieckiego (!) przez l'abbé Nonnote; stąd przypisy i poprawki tekstowe ogł. S. Tomkowicz, jw. poz. 4 s. 101-103. Komentarz z wczesnego odpisu utworu (z 1774) Bibl. PAN Kr. sygn. 272 ogł. E. Rabowicz: S. Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 3 s. 238-239.

Utwór skierowany do A. K. Czartoryskiego.

c) Powązki. Przez jednego astronoma S.P.S.G. Powst. 1776. *Nowy Pam. Warsz.* t. 11 (1803). Wyd. nast.: jw. poz. 7b (utwór traktowany jako c.d. tamtego utworu). Fragm. przedr. J. Kott w:

http://rcin.org.pl

Poezja polskiego Oświecenia. Antologia. W-wa 1954, wyd. 2 W-wa 1956.

Utwór skierowany do I. Czartoryskiej.

8. Oda do J.W.N.B.K.S. (A. Naruszewicza). Powst. 1775 (wg J. W. Gomulickiego). *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1777 t. 16 cz. 1 s. 88-91. Wyd. nast.: zob. poz. 34; zob. Wyd. zbior. poz. 1, 3, 4, 6-9, 13, 14, 15.

9. Bajki niektóre Ezopa w guście de La Fontaine ile możności tłomaczone. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1776 t. 13 cz. 2 s. 271-286 (tu bajki: Jeleń przeglądający się; Wilk i baranek; Pielgrzym i osieł; Koń i wilk (w wyd. nast. pt. Źrebiec i wilk); Pani i dziewki; Kusy lis; Lew i mucha; Myszka, kot i kogut). Siedem przedr. *Nowy Pam. Warsz.* t. 11-13 (1803), t. 17 (1805), a nadto ogł. nową: Gołąbki, t. 10 (1802). Wyd. nast.: zob. poz. 34; Wyd. zbior. poz. 1 (z błędnym dołączeniem bajek: F. D. Kniaźnina „Góra w połogu" i „Pająk i mucha" oraz A. Naruszewicza „Wróbel"), poz. 2 (tu dołączona bajka „Pszczoły", pierwodr. w *Tyg. Pol.* 1819 t. 4 s. 186; tenże utwór ogł. K. Estreicher jako Węgierskiego w: T. K. Węgierski: Pisma wierszem i prozą. Lw. 1882 *Bibl. Klasyków Pol.* 6), 3, 4, 6-9; wyd. osob. pt. Bajki. Lw. (1882) *Bibl. Mrówki* 6 (razem z poz. 1); Wyd. zbior. poz. 10; wyd. osob. W-wa 1890; Wyd. zbior. poz. 11, 12 (wybór 6 bajek), 13, 14 (wybór 8 bajek), 15.

Wiele bajek Trembeckiego przedr. liczne antologie, zbiory i czasopisma, m. in.: I. Krasicki: Bajki i przypowieści tudzież bajki nowe. Z przydaniem bajek z różnych autorów. W-wa 1811 s. 109-115; Wybór bajek polskich z rozprawą o apologu... Leszno-Głogów 1830 s. 118-125; J. Zakrzewski: Wypisy polskie dla płci żeńskiej. T. 1. Wil. 1835; *Przyj. Dom.* (1856 nr 26, 1857 nr 15); *Przyj. Dzieci* (1870, 1889); z nowszych: Z. Skwarczyński: Bajka polska wieku Oświecenia w wyborze. W-wa 1952.

Przekł. ros.: I. Iwanow, Ł. Durskin: Myszionok, kot i pietuch. W antologii: Polskaja poezija. T. 1. Moskwa 1963.

10. Oda nie do druku, ale w rękopisie mająca być ofiarowana J.O. Ks. J.M.P. (Poniatowskiemu) B.P. podczas wjazdu jego. Powst. 1776 (wg R. Kalety; wg J. W. Gomulickiego: 1773-1774). Z autografu Arch. Popielów ogł. S. Tomkowicz, jw. poz. 4 t. 1. Kr. 1882 (określając datę powst.: 1772). Wyd. nast.: z autografu Bibl. Czart. sygn. Ew. XVII 1947 ogł. R. Kaleta. *Ze skarbca kultury* 1953 z. 2; zob. Wyd. zbior. poz. 13 (przedr. z Tomkowicza); J. Kott w: Poezja polskiego Oświecenia, jw. poz. 7 c; Wyd. zbior. poz. 15.

11. List do Irydy. S.T.S.J.K.Mci. Powst. 1776 (wg J. W. Gomulickiego). *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1777 t. 16 cz. 2 s. 295-304. Wyd. nast.: zob. poz. 34 (wariant B); Wyd. zbior. poz. 1-4, 6-13, 15.

12. Polanka, czyli poema wiejskie. Powst. 1779 (wg J. W. Gomulickiego). Dwuwiersz jako motto ogł. na k. tyt. powieści: Kniaź Żegota, czyli Pan dobry. W-wa 1784. Całość *Nowy Pam. Warsz.* t. 18 (1805). Wyd. nast.: zob. poz. 34; Posłanie (wiersz dedyk. Do Księcia Stanisława Poniatowskiego), *Tyg. Wil.* 1817 t. 3 s. 208 (błędnie adresując je do A. K. Czartoryskiego); zob. Wyd. zbior. poz. 1 (odtąd z wierszem dedyk.), 2-4, 6-10; Złoczów 1912 *Bibl. Powsz.* 926 (razem z poz. 33 i 7 b-c); Poz. 1923 *Bibl. Arcydzieł Literatury* 15 (razem jw.); przedr. M. Piszczkowski w: Obrońcy chłopów w literaturze polskiej. Cz. 2. Kr. 1948; Wyd. zbior. poz. 13; przedr. J. Kott w: Poezja polskiego Oświecenia, jw. poz. 7 c; Wyd. zbior. poz. 14, 15 (fragm.).

W odpisach Bibl. Jagiel. sygn. 6899 i Wojew. Arch. Państw. w Łodzi (Zbiór Bartoszewiczów sygn. 126) — podpisane nazwiskiem Józefa Kmity.

13. Syn marnotrawny. Komedia w 5 aktach wierszem przestosowana przez JMci Pana Ludwika Azarycza, dworzanina Rady Nieustającej. Wyst. W-wa (25 XI?) 1779. Wyd. W-wa 1780. Wyd. nast.: zob. poz. 34; Wyd. zbior. poz. 1-4, 6-10; oprac. J. Adamski. Wr. (1951) *BN* I, 63; Wyd. zbior. poz. 13. Fragm. przedr. J. Zakrzewski, jw. poz. 9 t. 3. Wil. 1836. Autograf był w Bibl. Krasiń., zniszcz. w 1944.

Wg Voltaire: L'Enfant prodigue.

13a. Durneis. Poemat heroikomiczny (?). Ukończ. 1779. Tekst nieznany.

O problematyce libertyńskiej i antybarskiej tego utworu inform. gazetka pisana z 22 kwietnia 1779 (rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6799I).

14. Do Najjaśniejszego Pana. (W-wa 1781). Wyd. nast.: *Dzien. Wil.* 1815 t. 1 s. 446 (pt. Na powrót Króla Jegomości z Wiszniowca ... 8 grudnia 1781 r.); *Pam. Warsz.* t. 2 (1815) s. 189 (pt. Wiersz do króla Stanisława Augusta powracającego z podróży wołyńskiej r. 1787 (!); zob. Wyd. zbior. poz. 1-4, 6-13, 15 (fragm.).

15. Regulus. (Uwagi krytyczne o tragedii P. A. Metastasio). Powst. 1781. Z autografu Bibl. Czart. sygn. 847 wyd. H. Biegeleisen: Nieznane prace S. Trembeckiego. *Bibl. Warsz.* 1897 t. 3 s. 301-311. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 13; przedr. J. Pawłowiczowa. *Teatr Narodo-*

http://rcin.org.pl

wy 1765-1794. Red. J. Kott. (W-wa 1967) s. 223-230.

16. Krasopistwo. (Rozprawka). Powst. 1782. Z autografu jw. wyd. H. Biegeleisen, jw. poz. 15 s. 313-315. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 13.

17. Do Ignacego Krasickiego biskupa warmińskiego na przyjazd jego do Warszawy. Powst. 1782 (lipiec). *Dzien. Wil.* 1817 t. 5 s. 207-209. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. ·zod 1-4; J. Zakrzewski, jw. poz. 9 t. 2. Wil. 1835; Wyd. zbior. poz. 6-7; F. L. Čelakovský: Všeslovanské počáteční čtení. Praga 1850 s. 130-132; Wyd. zbior. poz. 8-14, 15 (fragm.).

18. Do Wojciecha Miera bawiącego na wsi. Powst. 1783. *Dzien. Wil.* 1815 t. 1 (pt. Do J.P... M... mieszkającego na wsi). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1 (pt. Do Wojciecha Miera bawiącego na wsi ok. 1790 r. (!)), 2-4, 6-10, 12; J. Kott, A. Ważyk, jw. poz. 7 b; Wyd. zbior. poz. 13-15.

19. Gość w Heilsbergu do J.O. X. B.W. (I. Krasickiego). Powst. 1784 (wrzesień). Wyd. (W-wa 1784, cztery wyd.). Wyd. nast.: zob. poz. 34; Wyd. zbior. poz. 1-4, ‡ε1-9 przedr. J. Kott w: Poezja polskiego Oświecenia, jw. poz. 7 c; wyd. zbior. poz. 15 (fragm.).

Egz. pierwodr. w Ossol. sygn. XVIII-8331-I, XVIII-10123-III, XVIII-8506-II, Bibl. Jagiel. sygn. 1644 I.

20. W dzień św. Franciszka. Wyd. (razem z repliką) F.S. (Synakiewicz) w: Oktawa św. Franciszka, czyli odpis na świętokradzką satyrę przeciw temu świętemu rzuconą w r. 1784 dnia 4 października pt. „W dzień św. Franciszka..." z przydaniem not i uwag świętą religię umacniających połączona. W-wa 1785. Wyd. nast.: przedr. L. Bernacki w: S. Trembeckiego pisma nieznane wierszem. *Księga pam. ku czci O. Balzera*. Lw. 1925 i odb.; zob. Wyd. zbior. poz. 13; J. Kott w: Poezja polskiego Oświecenia, jw. poz. 7 c.

Autorstwo kwestionowane przez E. Rabowicza (s. 91).

21. Spartanka. (Poemat). Powst. 1786. Z odpisu B. Erzepkiego ogł. R. Kaleta: Spartanka. Nieznany poemat S. Trembeckiego. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia. Wr. 1960 *Arch. Lit.* 5.

22. List do J. W. Naruszewicza P.W.W. X.L.B.K.S. Powst. przed 22 lipca 1787. Wyd. (W-wa 1787, dwa wyd.). Wyd. nast.: *Nowy Pam. Warsz.* t. 7 (1802); zob. Wyd. zbior. poz. 1 (pt. Do Adama Naruszewicza, towarzyszącego królowi w podróży kaniowskiej, pisany w r. 1787), 2-4, 6-13, 15 (fragm.).

Egz. pierwodr. w Bibl. IBL W-wa, Bibl. PAN Gdańsk, Państw. Centralne Arch. Hist. Kijów sygn. 49, 2, 87.

O istnieniu dwóch wyd. z 1787 inform. E. Rabowicz, jw. poz. 7b s. 308-310.

23. Do Karola Książęcia de Nassau. Liman. Powst. 1788. *Dzien. Wil.* 1817 t. 5 s. 331-334 (pt. Do Karola Książęcia de Nassau z powodu zwycięstwa na Limanie). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1 (pt. Liman. Wiersz do X-cia Karola de Nassau na zwycięstwo floty rosyjskiej nad turecką w r. 1788), 2-4, 6-10, 13, 15 (fragm.).

24. Pieśń śpiewana na obiedzie w Sielcach pod Łazienkami dnia 7 września 1788 r. B. m. (1788). Wyd. nast.: z kopii w rkpsie Bibl. Czart. sygn. 938 ogł. L. Bernacki, jw. poz. 20; zob. Wyd. zbior. poz. 13, 15.

25. Pieśń do chłopów krakowskich. Powst. przed 16 września 1788. Ogł. I. Stein w: Materiały antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne. T. 2. Kr. 1897; tekst poprawniejszy z autografu Bibl. Czart. sygn. 938 ogł. L. Bernacki, jw. poz. 20; zob. Wyd. zbior. poz. 13; J. Kott w: Poezja polskiego Oświecenia, jw. poz. 7 c; Wyd. zbior. poz. 14, 15.

26. Do moich współziomków. (W-wa 1789). Wyd. nast. w: Zbiór mów i pism niektórych z czasów sejmu stanów skonfederowanych r. 1788. Wil. (1789); *Tyg. Wil.* 1819 t. 2 s. 99; zob. Wyd. zbior. poz. 1-4, 8, 10, 12-13, 15 (fragm.).

27. Anakreontyka przy odebraniu czaszy wina z pięknych rąk od J.W.H. (Hulewiczowej) P. (Pisarzowej) W. (Włodzimierskiej) przez Józefa Bielawskiego. B. m. (1791, wg J. W. Gomulickiego). Wyd. nast.: *Tyg. Pol.* 1819 t. 3 s. 283; zob. Wyd. zbior. poz. 1, 3, 4, 6-10, 13-15.

Wg E. Rabowicza autorem wiersza jest J. Bielawski, nie Trembecki. Zob. Bielawski J., Twórczość poz. 11a.

Przekł. ros.: W. Lewik: Pri połuczenii czaszi wina iz priekrasnych ruczek. W antologii: Polskaja poezija, jw. poz. 9.

28. List do posłów powracających z Grodna, napisany przez G.J.P.Ż.Ł. W-wa 1793. Wyd. nast.: *Dzien. Wil.* 1820 t. 3 (błędnie przypisany M. Molskiemu); zob. Wyd. zbior. poz. 1, 3-4, 7-13, 15 (fragm.).

29. O tragikomedii jednej polskiej zdanie. Powst. zapewne 1795. Z autografu Arch. Popielów ogł. S. Tomkowicz, jw. poz. 4. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 13.

Dotyczy dramatu J. A. Załuskiego: Ludzkość litująca się, czyli obraz nędzy ludzkiej.

http://rcin.org.pl

30. Noty nad refleksjami o książce (F.) Garrana (Recherches politiques sur l'état ancien et moderne de la Pologne). Powst. 1795 lub 1796. Z autografu Arch. Popielów ogł. S. Tomkowicz, jw. poz. 4. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 13.

31. Starożytność grodzieńska. Powst. 1796. Z autografu Bibl. Kórn. sygn. 1367 ogł. R. Kaleta. *Pam. Lit.* R. 50 (1959) z. 3/4 (z podobizną autografu). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 15.

32. Pokarmy. Powst. ok. 1795-1797 (wg J. Kotta; wg E. Rabowicza znacznie wcześniej). Ogł. F. Grzymała. *Astrea* 1822 t. 2 s. 136-152. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 10, 13.

Na podstawie ustnego przekazu G. Piramowicza ogł. pt. Słowniczek zdrowych i niezdrowych pokarmów. *Czasopism Nauk. Księgozbioru Publ. im. Ossol.* 1828 z. 4; fragm. o grzybach przedr. *Kur. Warsz.* 1849 nr 127 s. 618.

Autograf był w Arch. Popielów; zniszcz. w 1944.

32a. Quelques observations sur les écrits de Mr. le Comte Jean Potocki datés du Caucase. Powst. 1797-1798. Z autografu Arch. Królestwa Pol. (w Arch. Głównym Akt Dawnych) sygn. 356 s. 1459-1498, wraz z fragm. innych pism historycznych Trembeckiego, ogł. E. Rabowicz w zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia, 3. Wr. 1969 *Arch. Lit.* 13.

Przekł. pol.: J. Pawłowiczowa. Ogł. jw.

Wg J. Potockiego: miał Trembecki napisać przed 1790 historię Słowian, a wg M. Konarskiego: historię Taurydy; teksty nie znane.

33. Sofijówka w sposobie topograficznym opisana. Powst. 1804. Fragm. *Tyg. Wil.* 1804 nr 13. Całość (z opuszczeniem 20 wersów): *Dzien. Wil.* 1806 maj s. 194-211 (pt. Zofijówka), toż wyd. osob. Lipsk (Wil.) 1806. Wyd. nast.: Wiedeń 1815 (tyt. jw., tekst pełny, zawierający również owe 20 wersów opuszczone w wyd. wcześniejszych; z przekł. franc.); zob. Wyd. zbior. poz. 1 (z opuszczeniem jw.), 2, 3 (z dołączeniem objaśnień A. Mickiewicza), 4, 5 (tekst pełny, z obszernymi objaśnieniami), 6-10; Lw. (1883) *Bibl. Mrówki* 69; Złoczów (1912) *Bibl. Powsz.* 926 (razem z poz. 7 b-c i 12); wyd. kryt. W. T. Baranowski. W-wa 1914 *Prace Komisji do Badań Historii, Literatury i Oświaty* 1; W-wa 1919 *Skarbiec Pol.* 28; Poz. 1923 *Bibl. Arcydzieł Literatury* 15 (razem jw.); Wyd. zbior. poz. 12-13, 14 (fragm.), 15 (jw.).

Autografy w Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 2, 4/17 i Ossol. sygn. 13111/II (zawierają 20 wersów poświęconych Aleksandrowi I, opuszczanych w pierwszych wyd.), faksymile fragm. autografu wrocławskiego ogł. E. Rabowicz, jw. poz. 7 b. Fragm. z autografu Bibl. Czart. sygn. 3955 ogł. S. Pigoń: Kartka z autografu „Sofiówki". *Ruch Lit.* 1927 nr 1. W Bibl. Wyższej Szkoły Pedag. Gdańsk zachowany nadto brulion fragm. utworu, faksymile ogł. E. Rabowicz, jw.

Przekł. franc.: A. de Lagarde: Sophiowka. Poème polonais. Par... Wiedeń 1815 (razem z tekstem pol.).

Przekł. łac. (fragm. początkowy): A. Mickiewicz. Wyd. w: Dzieła. T. 5. Paryż 1880 i wyd. nast. Autograf w notatniku z 1833-1842 w Muz. Mickiewicza w Paryżu.

Przekł. niem. (fragm.): A. Wrr. (Nitschmann). *Magasin f.d. Literatur d. Auslandes* 1840 nr 18-19.

Przekł. ros. (fragm.): W. Bieniediktow. Wyd. w: N. Gierbiel: Poezija Sławian. Petersb. 1871 s. 416-417.

34. Pisma rozmaite wierszem. T. 1-2. Lipsk (Wil.) 1806. (Wariant A). Nakładem przyjaciół autora. Druk. J. Zawadzki. Toż wyd. tyt. (wariant B): Wil. 1806 (tu w t. 1 poz. 6 wymieniona na 11).

Egz. unik. wariantu B w Bibl. PAN Kr. sygn. 8490 i w Bibl. Jagiel. sygn. 276 (tylko t. 2).

Wyd. przygot. bez współudziału autora.

Zawartość t. 1: Bajki (poz. 9 i 1); Wiersze (Na śmierć książęcia Czartoryskiego K.W.W.X.L.; poz. 3, 7b-c, 12, 8, 6 (lub 11), 19, Przekłady poz. 7).
T. 2: poz. 13.

35. Moc uprzedzenia. Tragedia w 5 aktach. Powst. w Tulczynie. Tekst nie znany.

Inform. E. Rabowicz (s. 21) za K. W. Wójcickim i Z. Wolskim.

Ostatnią pracą Trembeckiego była, zapewne, wzmiankowana przez M. Konarskiego, a dotąd nie znana, rec. z „Myśli o pismach polskich" A. K. Czartoryskiego, napisana w 1812.

Utwory Trembeckiego i pseudo-Trembeckiego ogł. nadto liczne zbiory, czasopisma i książki, m. in.: *Dzien. Wil.* (tu m. in.: Kupido (Chłopczyk z rączką..., F. Gawdzickiego). 1815 t. 1 s. 40; Wierszyk do panny Tekli (J. Bielawskiego?). *Jw.*; Kupido pokorny (Gawdzickiego). *Jw.* s. 513; Z imionnika pani A. (Antoniny) G. (Grocholskiej) W.B. 1816 t. 4 s. 108; Z imionnika pani M. (Marcjanny) K. *Jw.*; Do miłości. 1827 nr 20 s. 75); *Korespondent Nar. i Zagr.* (1794 nr 97, tu pol. i łac. dwuwiersz przedr. z nazwiskiem Trembeckiego w *Pam. Warsz.* t. 10 (1818) s. 355); *Nowy Pam. Warsz.* (tu m. in.: Na śmierć księcia Czartoryskiego kanclerza w. W. Ks. Lit. t. 7 (1802)); Opisanie

http://rcin.org.pl

foxhalu warszawskiego i londyńskiego. B. m. r. (W-wa 1785, tu: Do księcia Marcina (Lubomirskiego)); *Pam. Warsz.* (tu m. in.: Do jeneralowej Wittowej. t. 4 (1816) s. 32; Do Jasia o fryzowaniu (J. Kochańskiego). 1817 sierpień); *Pam. Umiejętności Moral. i Literatury* (tu: Odpis na list poetycki Alberta Miera. 1830 z. 2); *Tyg. Pol.* (tu m. in.: Wiersz do księcia*** (N. W. Repnina). 1819 t. 1 s. 293; Oda do Stanisława Augusta (A. Naruszewicza). 1819 nr 7 s. 150 n.); *Tyg. Wil.* (tu m. in.: Portret Kiopka. 1818 t. 4 s. 111); *Znicz* (tu fragm. Epitalamium Hipolitowi i Belinie. 1834 s. 69).

Z publikacji, w których znalazły się wiersze Trembeckiego, warto jeszcze wymienić: „Pamiętniki" K. Koźmiana (t. 2. Poz. 1858, tu: Do Aleksandra Linowskiego); S. Tomkowicza „Z wieku Stanisława Augusta" (jw. poz. 4, tam m. in.: L'impromptu; Na widok monety galicyjskiej); T. K. Węgierskiego „Pisma wierszem i prozą" (jw. poz. 9, tu: Do Węgierskiego. Adieu — wyd. 1 pełnego tekstu wiersza); publikację H. Biegeleisena (jw. poz. 15), gdzie ogł. z autografu Bibl. Czart. sygn. 847 wiersz „Własność soli"; wreszcie J. Kotta „Trembeciana" (*Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4, tu: Do Nagłowskiego).

Z publikacji niekrytycznych zasługują na przywołanie: A. Bielowski: S. Trembeckiego (!) poezje dotąd nie drukowane. *Bibl. Ossol.* t. 9 (1866) — przynosząca 29 wierszy nie Trembeckiego, przypisanych następnie F. Zabłockiemu — lecz powtarzanych jako Trembeckiego jeszcze przez K. Bartoszewicza (*Księga pam. na stolecie ustanowienia Konstytucji 3 Maja*. T. 1. Kr. 1891).

Ogłaszane pod nazwiskiem poety wiersze i inne pisma (z rkpsów) wchodziły stopniowo do jego wydań zbiorowych i zostały w nich z czasem akceptowane przez powtórzenia lub eliminowane, autorstwo wielu z nich nie jest dotąd pewne. Proces wzbogacania i oczyszczania się kanonu tekstów Trembeckiego demonstruje zawartość kolejnych wydań zbiorowych (zob. niżej); J. Kott, wydawca poz. 13 Wyd. zbior., szczegółowo i krytycznie omawia wszystkie, poprzedzające jego edycję, rozproszone publikacje trembecianów. Po jego wydaniu (z 1953) nieznane wiersze lub nieznane wersje wierszy poety ogł.:

J. W. Gomulicki: Ankieta personalna S. Trembeckiego. *Twórczość* 1955 nr 6 (Do Naruszewicza o poznaniu bezimiennika — autorstwo kwestionuje Rabowicz, Do Seweryna Rzewuskiego H.P.K., Do miłości);

J. Platt: Trembeciana. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 3 s. 174 (Paraphrase du sonnet italien de Rezzonico de la Torre);

W. Woźnowski: Nieznane wiersze Trembeckiego i Węgierskiego. *Tamże* s. 177-184 (tu autorstwo Trembeckiego zakwestionował J. W. Gomulicki, por. Opracowania);

J. W. Gomulicki: Trembecki contra Blanchard. *Nowe Książki* 1957 nr 19 (Niech tam sobie Francuz lata... — autorstwo kwestionuje Rabowicz);

E. Rabowicz: Literackie kontakty S. Trembeckiego z Albertem Mierem. *Pam. Lit.* R. 53 (1962) z. 4 (nowe warianty wierszy: „Odpis na list poetycki A. Miera" i „Skoropis do Miera" pt. Na wiersz Miera do niego);

E. Rabowicz: S. Trembecki w świetle nowych źródeł, jw. poz. 7 b (Modlitwa żołnierska (s. 348) — razem z przekł. franc. Stanisława Augusta, Nadgrobek Stanisławowi Augustowi (s. 411), Szarpaj czczące cię serce... (z autografu Wyższej Szkoły Pedag. Gdańsk, s. 437-438)).

Por. nadto poz. 4, 21, 31, 32a.

Wiele wierszy Trembeckiego (i pseudo-Trembeckiego) przedr. antologie i zbiory, m. in.: W. Borowy: Od Kochanowskiego do Staffa. Lw. 1930, wyd. 3 W-wa 1958; J. Kott, A. Ważyk: Wiersze, które lubimy. W-wa 1951; J. Kott: Poezja polskiego Oświecenia, jw. poz. 7 c; S. Czernik, J. Huszcza, J. Saloni: Księga humoru polskiego. W-wa 1958.

Parę wierszy Trembeckiego (i pseudo-Trembeckiego) przetłumaczono w publikacjach: *Česká včela* II 1835 s. 214 (tłum. F. L. Čelakovský); Poljska lirika. Zagrzeb 1939 *Zabavna Biblioteka* t. 602 s. 50 (tłum. J. Benešić); Polskaja poezija, jw. poz. 9 (tłum. W. Bieniediktow).

Przekłady

1. J. B. Racine: Andromacha. Akt 1-2. Tłum. ok. 1778. Tekst włączony do przekł.: Andromacha. Tragedia Racine'a w 5 aktach, przekładania wierszem Alberta Miera. Trzy rkpsy (kopie) z popr. Miera w Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 840-842/II). Wyst. Kr. 31 marca 1828 (pod nazwiskiem Miera). Fragm. *Rozmaitości Nauk.* 1829 s. 53-70.

Por. Mier A., Przekłady poz. 9.

2. A. Piron: Oda do Priapa. Powst. w latach siedemdziesiątych, rozpowszechniana w odpisach. Wyd. w: Dwa wiersze. Berdyczów (Kr.) 1922 (anonim., razem z „Przypadkami siostry starszej opowiedzianymi siostrze młodszej"). Wyd. nast.: z odpisów z XVIII w. ogł. J. Kott w dod. do Wyd. zbior. poz. 13, pt. Obscoena. W-wa 1953 (tu także „Przypadki siostry

http://rcin.org.pl

starszej" i paszkwil „Na Elżbietę"; autorstwo tych ostatnich wątpliwe).

3. W. Shakespeare: Fragment angielski. Powst. przed 1788. *Tyg. Wil.* 1820 t. 9 s. 154. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 2 (pt. Monolog Hamleta wytłumaczony ze znajomej pod tym tytułem tragedii Szekspira), 3, 4, 6-7, 9, 13.

4. A. L. Staël-Holstein: Przyjdzie czas, w którym doznasz tęskliwej boleści... Powst. ok. 1795. Ogł. L. Bernacki z odpisu Bibl. Czart. sygn. 938, jw. Twórczość poz. 20. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 13.

5. W. R. Spencer: Miłość niemowlę. Powst. ok. 1795. *Dzien. Wil.* 1806 t. 4 z. 1. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 3-4, 7, 9; z autografu Bibl. Czart. sygn. 938 ogł. L. Bernacki, jw. Twórczość poz. 20; Wyd. zbior. poz. 13.

6. T. Tasso: Jerozolima wyzwolona. Fragm. ks. 4. *Nowy Pam. Warsz.* t. 4 (1801) s. 240-246 (ogł. pod nazwiskiem A. Miera). Wyd. nast.: przytacza F. K. Dmochowski w: I. Krasicki: O rymotwórstwie i rymotwórcach. W: Dzieła I. Krasickiego T. 3. W-wa 1804 i wyd. nast.; przedr. *Pam. Lw.* 1817 s. 113-115; zob. Wyd. zbior. poz. 13.

Rkps Bibl. Śląska Kat. sygn. 173IV s. 15-23.

Por. MIER A., Przekłady poz. 8.

7. P. Vergilius Maro: Początek ks. 4 „Eneidy". *Nowy Pam. Warsz.* t. 3 (1801) s. 229. Wyd. nast.: zob. Twórczość poz. 34; Wyd. zbior. poz. 1-4, 6-10, 13.

8. Voltaire: Sierota chiński. Akt 1. Tekst włączony do przekł. tragedii J. Radowickiego wyd. pod jego nazwiskiem. (W-wa 1806). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 3, 4, 7-10, 13.

9. (P. A. Metastasio): Sen. Tłumaczenie z włoskiego. *Tyg. Pol.* 1820 nr 77 s. 380. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1-4, 7-10, 13.

W pierwodr. nazwisko Trembeckiego opatrzone znakiem zapytania. Ostatnio kwestionowali autorstwo Trembeckiego J. W. Gomulicki (*Biuletyn Polon.* 1958 nr 3) i E. Rabowicz (s. 76).

10. J. A. Nieledinski-Mielecki: Przestań, strumyczku, mruczenia... Z autografu Arch. Popielów ogł. S. Tomkowicz: Z wieku Stanisława Augusta. T. 2. Kr. 1882 s. 47-48. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 13.

11. Q. Horatius Flaccus: Ułomek z przekładania ody Horacjusza (epody drugiej). *Tyg. Wil.* 1817 t. 3 s. 3. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 2-4, 7, 9, 13.

12. Q. Horatius Flaccus: Oda 7 (faktycznie 10) z ks. II. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 3. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 4, 7, 10, 13; przedr. J. Kott w: Poezja polskiego Oświecenia, jw. Twórczość poz. 7 c.

13. Q. Horatius Flaccus: Ody 10 i 11 z ks. III. Z autografu Arch. Popielów ogł. S. Tomkowicz, jw. poz. 10 s. 49-50. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 13.

14. Q. Horatius Flaccus: List do Augusta. *Dzien. Wil.* 1822 t. 2 s. 330. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 5, 13.

15. Q. Horatius Flaccus: Satyra 6 z ks. II. Z autografu Trembeckiego (opatrzonego jednak nazwiskiem O. Korotyńskiego) Arch. Popielów ogł. S. Tomkowicz, jw. poz. 10. Przedr. zob. Wyd. zbior. poz. 13.

Por. KOROTYŃSKI O., Uzup. II.

Szczegółowe inform. o rkpsach poszczególnych utworów podają przypisy do Wyd. zbior. poz. 13 i 15, wymienione na s. 351 publikacje oraz monografia E. Rabowicza, jw. Twórczość poz. 7b.

Wydania zbiorowe

1. Poezje... Nakładem wydawców „Tygodnika". (Wyd. B. Kiciński). T. 1. W-wa 1819 (przed 1 października); t. 2. W-wa 1820 (na okładce: 1821, z datą cenzury: 15 sierpień 1821); t. 3. W-wa 1819 (na okładce: 1820).

Zawartość t. 1: Życie S. Trembeckiego. — Poemata opisujące (Twórczość poz. 33, 12, 7b-c). — Listy (Twórczość poz. 14, 11, 17, 19, 2, 22, 6, Do Komarzewskiego jenerała, Do Mariańskiego kowala (przez M. Mackiewicza), Do X. Jenerałowej Czartoryskiej (autorstwo niepewne), Do Jasia o fryzowaniu (przez J. Kochańskiego). — Bajki (Twórczość poz. 1, 9, Wróbel (przez A. Naruszewicza, przypisywany był też J. Ancucie i T. K. Węgierskiemu), Góra w połogu (przez F. D. Kniaźnina), Pająk i mucha (jw.)).

T. 2: Oddz. 1: Pieśni (Twórczość poz. 5, 18, 8, 27 (autorstwo niepewne); Przekłady poz. 9 (autorstwo niepewne); Wiersz do jenerałowej Wittowej, Wiersz na przyjęcie Stanisława Augusta w domu Pawła Popiela (nie Trembeckiego), Pieśń do kobiet (autorstwo niepewne), Do pani Tyszkiewiczowej, Wiersz do X-cia Repnina, Wiersz do panny Tekli (przez J. Bielawskiego?), Skoropis do Miera, Kupido (przez F. Gawdzickiego, inc.: Oczął jasnych...), Do Kossowskiej w tańcu (przez J. Szymanowskiego?), Arkadia, Oda Balon (oba przez A. Naruszewicza?), Do F. D. Kniaźnina, Na dom nowy Xcia K. Poniatowskiego, Duma, pisana ... w Peczarze nad Bohem (przez D. Bończę Tomaszewskiego), Do Stryniewicza (Hryniewicza) buńczucznego (przez I. Krasickiego)). — Oddz. 2: Wiersze pisane w materiach politycznych (Twórczość poz. 26, 28, Do fiakrów, Ma pan rozum, Do sądu sejmowego, Joannes Sarcasmus, Do Xcia Czartoryskiego posła województwa lubelskiego (ostatnie pięć przypisane następnie F. Zabłockiemu). — Oddz. 3: Wiersze różne (Twórczość poz. 3, 23,

http://rcin.org.pl

Epitalamium Branickiemu. Wiersz na śmierć Xcia Czartoryskiego w r. 1774, Spowiedź (autorstwo niepewne), Snycerz (przez I. Krasickiego), Do Węgierskiego pożegnanie (tekst niepełny), Kazanie do kaznodziejów). — Oddz. 4: Wiersze pod imieniem Bielawskiego (Sen czyli sąd (przez S. K. Potockiego), Do szacownego poety Bielawskiego. Zgoda (przez B. Hulewicza?), inne, poza niewiadomego autorstwa „Sądem Apollina" i „Epigrammy o sobie samym", przyznawane ostatnio Bielawskiemu).

T. 3: Tłumaczenia (Twórczość poz. 13, Przekłady poz. 7).

2. Poezje... Z popiersiem autora podług rysunku wiedeńskiego. Wydanie trzecie powiększone. Wil. 1821 (z datą cenzury: 21 października). (Druk. B. Neuman).

Egz. unik. w Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 4.20 7/103.

Zawartość: jw. poz. 1 t. 1 (ale bez „Wróbla" w dziale „Bajek") i t. 3, nadto: Wiersze rozmaite (Twórczość poz. 23, 18, 26; Przekłady poz. 9, 11, 3; dziesięć dalszych utworów wspólnych z t. 2 poz. 1 (Do Wittowej, Pieśń do kobiet, Pieśń do Repnina, Arkadia, Balon, Joannes Sarcasmus, cztery wierszyki z bielawsciady) oraz: Do Stanisława Augusta od ziemian sandomierskich (przez F. Gawdzickiego), Z imionnika pani A.G.W.B., Z imionnika pani M.K., Kupido pokorny, Kupido (inc.: Chłopczyk z rączką..., dwa ostatnie przez Gawdzickiego), Nagrobek pannie Antoninie K., Fraczek (nie Trembeckiego), Duma z okoliczności wojny 1812 r. wyniklej (nie Trembeckiego), Pszczoły, Ułomek — będący fragm. wiersza „Do Jana Mariańskiego", opuszczonym w tekście druk. wyżej (wg poz. 1), z przypisem prostującym błędne przypisanie Trembeckiemu utworu.

Tom kończył się adresowanymi do Trembeckiego wierszami A. Felińskiego i F. K. Dmochowskiego, pomieszczonymi po „Ułomku" i po ostatnim wierszu Trembeckiego w tomie: Do księcia ... (Repnina) w czasie pogłoski o bliskiej wojnie tureckiej. Po ukazaniu się t. 2 poz. 1 kolportaż wydania wstrzymano i z gotowego składu spreparowano wyd. nowe, zob. poz. 3.

3. Poezje... Z popiersiem autora podług rysunku wiedeńskiego. Wydanie trzecie powiększone, z dodaniem objaśnień do Zofijówki. T. 1-2. Wil. 1822 (styczeń — marzec). (Druk. B. Neuman).

Zawartość t. 1: jw. poz. 2 bez „Wierszy rozmaitych".

T. 2: Wiersze rozmaite (tekst początkowy, do wiersza „Duma z okoliczności wojny", identyczny jak w poz. 2, kartki z „Dumą" zastąpiono kartkami z trzema wierszami z t. 2 poz. 1: Do Węgierskiego pożegnanie, Kupido (Ocząt jasnych...), Snycerz — oraz przeniesionym z końca poz. 2 „Ułomkiem", po czym powtórzono c.d. tekstu poz. 2 do „Do Księcia*** (Repnina)" włącznie, po czym dodrukowano brakujące wiersze z t. 2 poz. 1 (bez „Spowiedzi") i wstawiono je przed wierszami Felińskiego i Dmochowskiego, włączając nadto przed grupą „Wiersze imieniem Bielawskiego" — nie druk. dotąd pod imieniem Trembeckiego „Wiersz na reprezentacją w Puławach opery Kniaźnina: Matka Spartanka" (pierwodr. ogł. F. D. Kniaźnin w: Poezje. T. 2. W-wa 1787, pt. Bezimiennego na reprezentacją opery...; autorstwo utworu dyskutowane), a po tej grupie — Przekłady poz. 5 i 12, Portret Klopka, na samym końcu tomu wydruk.: Przekłady poz. 8 oraz: Objaśnienia do poematu opisowego „Zofijówka" (A. Mickiewicza).

W niektórych zachowanych egzemplarzach (np. egz. Ossol. sygn. 251000/I) w t. 2 pozostały kartki z „Dumą" nie zamienione.

4. Dzieła poetyczne... Nowe zupełne wydanie z popiersiem autora. T. 1-2. Wr. 1828 (przed 12 lipca). (Nakł. W. B. Korna).

Zawartość i układ jw. poz. 3, jedynymi zmianami — przeniesienie „Ułomka" (z wiersza Mackiewicza) do t. 1 i zlikwidowanie powtórzenia „Epigrammy na Węgierskiego".

5. Rozbiór poezji ... przez H. Klimaszewskiego. Cz. 1. Wil. 1830.

Zawartość: Twórczość poz. 33, 7b-c; Przekłady poz. 7, 14, objaśnienia wydawcy.

Wyd. kryt., oparte również na nie istniejących dziś autografach.

6. Poezje... Z popiersiem autora podług rysunku wiedeńskiego. Wydanie czwarte poprawione i powiększone, z dodaniem objaśnień do Zofijówki. T. 1-2. Wil. 1836 (z datą cenzury: 28 lutego 1835). (Druk. A. Dworzec).

Zawartość i układ jw. poz. 3, ale ze spowodowanymi przez cenzurę następującymi opuszczeniami, w t. 1: Do Jana Mariańskiego; w t. 2: Twórczość poz. 26, 28, Duma pisana ... nad Bohem, Do Węgierskiego pożegnanie, Wiersz na reprezentacją, Ułomek (do wiersza Mackiewicza), dwa wiersze z bielawsciady (Antidotum, Wiersz), wiersz Dmochowskiego.

7. Poezje... Z popiersiem autora. Wyd. nowe J. N. Bobrowicza. T. 1-2. Lipsk 1836 *Bibl. Kieszonkowa Klasyków Pol.* 24-25. (Druk. Breitkopf i Haertel).

Zawartość oparta na poz. 3 (poza paru opuszczeniami), układ nieco zmieniony.

Zawartość t. 1: Krótka wiadomość o życiu S. Trembeckiego (jw. poz. 1). — Bajki (jw. poz. 2). — Wiersze rozmaite (jw. poz. 3 t. 2, ale z pominięciem: poz. 26 Twórczości wraz z wierszem Dmochowskiego, oraz pseudotrembecianów: Fraczek, Duma ... nad Bohem, Do Xcia Czartoryskiego posła wojew. lubel. mówiącego za wolnością druku). — Listy (jw. poz. 1, ale z dod. Ułomka). — Wiersze pod imieniem Bielawskiego (jw. poz. 1 t. 2), a nadto jak w poz. 3 t. 2: Przekłady poz. 5 i 12. — Wiersz Felińskiego. T. 2: (Poemata opisujące): Twórczość poz. 33 (z objaśnieniami A. Mickiewicza), 12, 7b-c; Przekłady poz. 7. — (Przekłady dramatów Voltaire'a): Twórczość poz. 13; Przekłady poz. 8.

8. Poezje... (Wyd. K. J. Turowski). T. 1-3. Sanok 1858. (Nakł. i druk. K. Pollaka). Wyd. nast. (tyt.): Sanok 1868;

http://rcin.org.pl

Poezje... Trzy tomy w jednym. Nowe wydanie. Kr. 1882.

Zawartość i układ jw. poz. 1.

9. Poezje... W-wa 1865 *Bibl. Klasyków Pol.* Oddz. I cz. 2. (Nakł. J. Breslauera). Wyd. nast. (tyt.): W-wa 1909.

Zawartość i układ jw. poz. 7.

10. Pisma... (Wyd. T. Ziemba). T. 1-2. Lw. 1883 *Bibl. Klasyków Pol.* 7-8. (Nakł. H. Altenberga).

Zawartość t. 1: T. Ziemba: Słowo wstępne. — Twórczość poz. 33 (z objaśnieniami Mickiewicza), 12, 7b-c. — Bajki (jw. poz. 1 t. 1, ale w innej kolejności). — Listy (jw. poz. 1 t. 1, ale z pominięciem wiersza Mackiewicza, z włączeniem tu poz. 26 i 28 Twórczości, z dod. „Do Węgierskiego. Adieu" (wersja pełna wiersza „Do Węgierskiego pożegnanie") oraz pseudotrembecianów: Do Kajetana Węgierskiego (Lubom nie jest wierszopis..., przez J. Wybickiego), Do Węgierskiego. Nowy przypadek w lasku (przez A. Naruszewicza)). — Wiersze rozmaite (m.in. Twórczość poz. 23, 18, 3, 5, 27 oraz in. wiersze obecne już w oddz. 1-3 t. 2 poz. 1 oraz w t. 2 poz. 3, ale z opuszczeniem — jako wierszy nie Trembeckiego(!) — poz. 2 i 7 Twórczości, poz. 3 i 11 Przekładów, oraz pseudotrembecianów: czterech zabłocianów (bez „Joannes Sarcasmus"), wiersza Tomaszewskiego, „Snycerza" Krasickiego i anonim. „Fraczka" oraz z dodaniem kilku wierszy dotąd nie ogł. pod nazwiskiem poety, m.in.: Twórczość poz. 7a, Do Jarosława Potockiego (z autografu Bibl. Czart. sygn. 2779)).

T. 2: Wiersze pod nazwiskiem Bielawskiego (jw. poz. 1 t. 2, ale z usunięciem: „Do szacownego poety Bielawskiego. Zgoda" i „Wiersza" oraz z przesunięciem „Snu, czyli sądu" do działu „Utworów prozaicznych"). — Tłumaczenia (Przekłady poz. 7, 9, 5, 12, 8; Twórczość poz. 13). — Pisma prozaiczne (przesunięty z bielawsciady „Sen, czyli sąd", Twórczość poz. 32).

Z wierszy ogłoszonych „Słowo wstępne" poddało w wątpliwość autorstwo Trembeckiego wiersze: Kupido (Wara, chłopcze ...), Do Kossowskiej w tańcu, Balon, Do F. D. Kniaźnina.

11. Bajki i listy. Złoczów (1913) *Bibl. Powsz.* 926.

Zawartość: jw. dział Bajek i Listów w t. 1 poz. 10.

12. Sofijówka i wybór poezji. Oprac. W. Jankowski. Kr. (1925) *BN* I, 80.

Zawartość: Bajki (6 bajek z poz. 9 Twórczości). — Listy (m.in.: Twórczość poz. 11, 14, 17, 22, 26, 28, 18). — Wiersze różne (m.in.: Twórczość poz. 25; Przekłady poz. 3). — Twórczość poz. 33 (tekst pełny).

13. Pisma wszystkie. Wyd. krytyczne oprac. J. Kott. T. 1-2. W-wa 1953.

Zawartość t. 1: Przedmowa wydawcy. — Bajki (Twórczość poz. 9, 1). — Wiersze różne (m.in.: Twórczość poz. 2, 11, 7, 18, 24, 25; Epitalamion Dorantowi i Klimenie, czyli miłość stateczna; Do ks. M. Lubomirskiego). — Wiersze w materiach politycznych (m.in.: Twórczość poz. 10, 3, 5-7, 12, 14, 17, 19, 20, 22, 23, 26, 28, 27). — Dodatek krytyczny.

T. 2: Twórczość poz. 33. — Przekłady i naśladowania (Przekłady poz. 7, 11-15, 6, 3, 9, 10, 4, 5). — Przekłady dramatyczne z Woltera (Twórczość poz. 13; Przekłady poz. 8). — Pisma prozą (m.in. Twórczość poz. 15, 16, 29, 32, 30). — Utwory o niepewnym autorstwie (m.in.: Twórczość poz. 4). — A. Mickiewicz: Objaśnienia do Zofiówki. — Dodatek krytyczny.

Do wyd. dołączono zbroszurowany oddzielnie dod. pt. Obscoena. W-wa 1953 (por. Przekłady poz. 2).

Wiele utworów o błędnym autorstwie Trembeckiego uchyliło wydanie Kotta, nie wprowadzając ich do tekstu wydania (np. „Nagrobku kmiotka" przez Krasickiego i „Rozmowy Maćka z Bartkiem" — przypisanych Trembeckiemu przez I. Chrzanowskiego już w 1918, poematu na założenie Komisji Edukacji Narodowej (Co słyszę, co zmysły me uśpione budzi...) autorstwa F. Wykowskiego — przypisanego Trembeckiemu przez W. Konopczyńskiego w 1913, bajek F. D. Kniaźnina i bajki „Wróbel"), wydzielono w nim nadto utwory o niepewnym autorstwie w specjalny dział, nie zawsze jednak konsekwentnie (pozostawiono np. w kanonie twórczości poety szereg wierszy podpisanych nazwiskiem Bielawskiego, choć miano wątpliwości co do ich autorstwa). Prace następne zakwestionowały lub zaprzeczyły autorstwu Trembeckiego następujących ogł. tu wierszy:

Anakreontyka przy odebraniu czaszy wina (por. Twórczość poz. 27), Bielawski do anonima, Bielawski do nieboszczyków, Hymn do Apollina, Wierszyk do panny Tekli (na rzecz J. Bielawskiego);
Do Stanisława Augusta od ziemian sandomierskich w Radomiu, Kupido (Oczął jasnych ...), Kupido (Chłopczyk z rączką...), Kupido pokorny (na rzecz F. Gawdzickiego);
Do szacownego poety Bielawskiego. Zgoda (na rzecz B. Hulewicza);
Do Jasia o fryzowaniu (na rzecz J. Kochańskiego);
Do Hryniewicza buńczucznego (na rzecz I. Krasickiego);
Arkadia, Balon, Daniel Kalwiński (na rzecz A. Naruszewicza);
Sen, czyli sąd (na rzecz S. K. Potockiego);
Do Kossowskiej w tańcu (na rzecz J. Szymanowskiego);
Do Kajetana Węgierskiego (Lubom nie jest wierszopis..., na rzecz J. Wybickiego);
Na portret księżny Adamowej Czartoryskiej;
Pieśń do kobiet na prędce;
W dzień św. Franciszka (por. Twórczość poz. 20);
Wiersz na przyjęcie Stanisława Augusta ... w domu JW. JMci Pawła Popiela.

Zob. też Przekłady poz. 9.

14. (Wybór poezji). W-wa 1964 *Poeci Pol.*

Zawartość (m.in.): Twórczość poz. 2, 7a, 7b (fragm.), 8, 9 (wybór), 12, 17, 18, 25, 33 (fragm.), parę utworów o autorstwie ostatnio kwestionowanym,m.in. poz.27.

15. Wiersze wybrane. Oprac. i wstępem poprzedził J. W. Gomulicki. (W-wa 1965) *Bibl. Poetów.*

Zawartość (m.in.): J. W. Gomulicki: O poezji Trembeckiego. — Twórczość poz. 1, 2, 4-11,

http://rcin.org.pl

18, 24, 25, 27, 31; fragm. z poz. 3, 12, 14, 17, 19, 22, 26, 28, 33, 34. Znalazły się tu również wiersze o kwestionowanym lub uchylonym autorstwie Trembeckiego: poz. 27, Na reprezentacją opery Kniaźnina, Wierszyk do panny Tekli (pt. Do panny Tekli), Do Jasia o fryzowaniu, Hymn do Apollina, oraz wyeliminowane już z wyd. Kotta: Bielawski do anonima, Do J. U. Niemcewicza (Odcięcie imieniem J. Bielawskiego).

Współcześnie wiersze Trembeckiego rozchodziły się m. in. także w rękopiśmiennych „wydaniach" zbiorowych, sporządzanych masowo w 1785-1787, kilka takich „wydań" (w rkpsach: Bibl. Czart. 1894; Lw. Państw. Nauk Bibl. — Zb. Baworowskich sygn. 447, 448; Bibl. Nar. nr akc. 6757, 6758, BOZ sygn. 1012; Bibl. Kórn. sygn. 520) omawia E. Rabowicz: Korsarskie „wydania" rękopiśmienne. W: S. Trembecki w świetle nowych źródeł, jw.

Listy i materiały

1. Fragm. listów Trembeckiego z okresu jego udziału w konfederacji barskiej. Ogł. W. Konopczyński: Tajemnica Trembeckiego. *Przegl. Nar.* 1913; przedr. w: Od Sobieskiego do Kościuszki. Kr. 1921.

2. Do Sz. Corticellego (?) fragm. 4 listów z 1772 z Bielska. W przekł. pol. ogł. L. Siemieński: Portrety literackie. T. 3. W-wa 1868 s. 31-35.

3. Do K. Karasia z 27 września 1773 fragm. listu i do L. Bruneta z września 1776. Ogł. E. Woroniecki: Trembecki jako słowianofil. *Bibl. Warsz.* 1913 t. 1.

4. Do Stanisława Augusta 31 listów z 1774-1789. Część w całości, część w fragm. i streszcz. ogł. H. Biegeleisen: Listy Trembeckiego do króla. *Ateneum* 1897 t. 4 s. 387-428.

5. Do Stanisława Augusta z 1777 i 1795 oraz do nieznanego adresata z 1779. W całości lub fragm. ogł. S. Tomkowicz: Erudycja Trembeckiego. *Przegl. Pol.* t. 56 (1880); przedr. w: Z wieku Stanisława Augusta. (T. 1.) Kr. 1882. Warianty brulionowe jednego listu z 1777 ogł. T. E. Modelski: Nieznane uwagi marginesowe S. Trembeckiego. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera* Kr. 1928.

6. Do Stanisława Augusta z 1780, J. Komarzewskiego 2 listy z 1781, do F. Ryxa i L. Ryxowej 9 listów z 1783-1794 (w sprawach rachunkowych), do A. Chodkiewicza 3 listy z 1795-1796. Ogł. J. Platt: Trembeciana. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 3.

7. Do Stanisława Augusta z 1 października 1781 wraz z kopią listu otrzymanego od A. Gersona Kalahary z 19 czerwca 1779. Ogł. J. Kott: Trembeciana. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) s. 923-924.

8. Do D. Comellego z 1782 i 2 listy do NN. (= A. Ponińskiego). Ogł. L. Bernacki: Drobiazgi literackie z czasów Stanisława Augusta. *Pam. Lit.* R. 25 (1928) s. 605.

Autograf listów do Ponińskiego w Arch. Państw. Hist. Lw. sygn. 2434, stąd identyfikacja adresata przez E. Rabowicza; w poz. 22 listy te ogł. jako listy do „księcia NN.".

9. Do Ewy Dembowskiej z 1783. Ogł. K. W. Wójcicki: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 1. W-wa 1855 s. 244.

10. Do Stanisława Augusta z Heilsbergu i Królewca z września 1784. Ogł. J. Kott: Dwa listy Trembeckiego. *Zesz. Wr.* 1952 nr 1 s. 19-20.

11. Do Stanisława Augusta z 6 lutego 1785. Ogł. H. Biegeleisen: Udział S. Trembeckiego w sprawie Dogrumowej. *Prawda. Księga zbior. ... A. Świętochowskiego.* Lw. 1899 s. 39.

12. Do W. Engeströma z 1787-1791. Ogł. *Nowy Pam. Warsz.* t. 7 (1802) s. 174-177; przedr. L. Bernacki, jw. poz. 8.

13. Do Stanisława Augusta 7 listów z 1790-1794, 1 list do NN. i 4 kwity. Ogł. L. Bernacki: Z korespondencji Trembeckiego. *Pam. Lit.* R. 35 (1938) s. 213-221.

14. Do J. U. Niemcewicza bilet z 1794. *Kron. Rodz.* 1884 s. 738.

15. Do Stanisława Augusta z 1795. 6 fragm. ogł. S. Tomkowicz: Trembecki i wynalazek balonu. *Czas* 1879 nr 185-186; przedr. jw. poz. 5.

Opis „wynalazku" w Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Królestwa Pol. sygn. 204 k. 118-119).

16. Do Stanisława Augusta 32 listy z 1796-1797. Ogł. J. Platt: Nieznane listy S. Trembeckiego w zbiorze Jabłonny. *Pam. Lit.* R. 45 (1954) z. 3.

17. Do J. Niewieścińskiego z Petersburga 1/12 lutego 1798, do A. J. Czartoryskiego 7 listów z Petersburga i Witebska 1801-1802, do T. Witskiego 16 listów z Petersburga i Witebska 1802. Ogł. W. T. Baranowski: S. Trembeckiego nieznane listy. *Prace Komisji do Badań nad Historią Literatury i Oświaty.* T. 1. W-wa 1914.

18. Do ks. J. Poniatowskiego z ok. 1800. Ogł.: S. Wężyk Groza: Pamiątki i wspom-

http://rcin.org.pl

nienia rozmaite. Wil. 1848 s. 78-80; K. W. Wójcicki. *Dzien. Warsz.* 1854 nr 49-50. Przedr.: L. Siemieński: Portrety literackie, jw. poz. 1 s. 104-107; T. Ziemba, zob. Wyd. zbior. poz. 10 t. 1.

Okoliczność napisania tego listu na podstawie relacji lokaja Trembeckiego, niejakiego Krajewskiego, przytacza K. W. Wójcicki jw., przedr. w: Społeczność Warszawy w początkach naszego stulecia. W-wa 1877 s. 177-179.

19. Do Róży Potockiej z 1804 lub 1805. Ogł. J. Kott: Ostatni list Trembeckiego. *Pam. Lit.* R. 45 (1954) z. 3.

20. Od A. Naruszewicza z 5 marca 1790. Ogł. J. I. Kraszewski. *Gaz. Codz.* 1854 nr 265 i inni; ostatnio przedr. J. Platt w: Korespondencja Adama Naruszewicza, 1762-1796. Wr. 1959.

21. Od J. Albertrandiego z 18 czerwca 1801. Ogł. A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 2. Kr. 1900 s. 133.

22. Listy. T. 1-2. Oprac. J. Kott i R. Kaleta. Wr. 1954.

Tu 216 listów Trembeckiego i do niego oraz noty, pokwitowania itp. z 1769-1802, w tym również poz. 1-5, 7-13, 15, 17, 18, 20, 21, 25, 26; w dod. 11 listów innych osób dotyczących Trembeckiego. Ed. oparta m.in. na odpisach korespondencji Trembeckiego przez L. Bernackiego (rkps Ossol. 7068/II). Ogłoszony tu zbiór uzupełniają poz. 6, 14, 16, 19, a zwłaszcza 23.

23. Korespondencja. Ogł. E. Rabowicz w aneksie do: S. Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN Studia z Okresu Oświecenia* 3 s. 463-511.

Zbiór 39 listów z 1774-1791 Trembeckiego, do Trembeckiego, o Trembeckim, nie uwzględnionych w poz. 22 oraz 12 skryptów dłużnych, rozliczeń lub upoważnień poety.

24. Wypisy z akt kościelnych oraz grodzkich i ziemskich, m. in.: metryka ślubu rodziców poety z 1735, skrypty dłużne, upoważnienia i kontrakty dzierżawne z 1768-1770, testament matki z 1779. Ogł. E. Rabowicz w aneksie do: S. Trembecki w świetle nowych źródeł, jw. poz. 23 s. 447-462.

25. Kwit dla J. Dembowskiej z 11 lipca 1774; „rezolucja" na pytania S. Dembowskiego z 1774 (?). Ogł. K. W. Wójcicki, jw. poz. 9.

Autograf w Bibl. PAN Kr. sygn. 713 s. 624-625 (nie znany wydawcom poz. 22, inform. E. Rabowicz).

26. Rewers dla F. Mierkułowa z 3 grudnia 1799. Ogł. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904 s. 148.

Autograf w Bibl. Jagiel. sygn. 6147 IV t. 16 (jw.)

27. Notaty brulionowe zawierające polemikę z książką M. Wielhorskiego: O przywróceniu dawnego rządu według pierwiastkowych Rzeczypospolitej ustaw. Londyn 1775. Rkpsy PAN Kr. sygn. 1401; Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiór Popielów sygn. 435).

28. Dokument o zwolnieniu S. Trembeckiego z pracy w Cesarskiej Bibliotece Publicznej w Petersburgu. Rkps Bibl. im. Sałtykowa Szczedrina w Leningradzie.

Autografy korespondencji Trembeckiego zachowane w zbiorach: Arch. Główne Akt Dawnych: Arch. Kameralne, Arch. Królestwa Pol., Arch. ks. J. Poniatowskiego, Korespondencja Stanisława Augusta, Zbiory z Muz. Nar. W-wa; Lw. Państw. Nauk. Bibl.; Bibl. Czart.; Bibl. IBL W-wa; Bibl. Nar.; Bibl. PAN Kr.; Muz. Nar. Kr.; Ossol.; Państw. Centralne Arch. Hist. Kijów; Wojew. Arch. Państw. Kr.: Arch. Dom. Potockich.

Szczegółowe inform. podają poz. 22 i 23 oraz poz. 6, 16, 19.

INDEKS TYTUŁÓW

Obejmuje utwory o autorstwie Trembeckiego pewnym, niepewnym (?) i uchylonym (z aktualnym nazwiskiem autorskim po tytule).

(Cz — Czasopisma, P — Przekłady, T — Twórczość, U — Uwagi, Z — Wydania zbiorowe)

Anakreontyka przy odebraniu czaszy wina (przez J. Bielawskiego?) T-27, Z-13
Andromacha (J. B. Racine) P-1
Antidotum przeciw paskwilom (przez J. Bielawskiego) Z-6
Arkadia (przez A. Naruszewicza?) Z-1, 2, 13
Bajki T-9, 34, Z-1, 2, 7, 10, 11, 13
Bajki i listy Z-11
Bajki niektóre Ezopa w guście de La Fontaine T-9
Balon (przez A. Naruszewicza) Z-1, 10, 13
Bezimiennego na reprezentacją opery Matka Spartanka(?) Z-3
Bielawski do anonima (przez J. Bielawskiego?) Z-13, 15
Bielawski do nieboszczyków (przez J. Bielawskiego?) Z-13
Chłopczyk z rączką... (przez F. Gawdzickiego) Cz-DW, Z-2, 13

http://rcin.org.pl

Co słyszę, co zmysły me uśpione budzi... (przez F. Wykowskiego) Z-13
Daniel Kalwiński (przez A. Naruszewicza?) Z-13
Do Adama Naruszewicza, towarzyszącego królowi w podróży kaniowskiej T-22
Do Aleksandra Linowskiego T-U
Do fiakrów (przez F. Zabłockiego?) Z-1
Do Franciszka Dionizego Kniaźnina Z-1, 10
Do Hryniewicza buńczucznego (przez I. Krasickiego) Z-1, 13
Do Ignacego Krasickiego ... na przyjazd jego do Warszawy T-17
Do Jana Mariańskiego kowala (przez M. Mackiewicza) Z-1, 6, 10
Do Jasia o fryzowaniu (przez J. Kochańskiego) Cz-PW, Z-1, 13, 15
Do Jarosława Potockiego Z-10
Do jenerałowej Wittowej Cz-PW, Z-1, 2
Do J.P... M... mieszkającego na wsi T-18
Do J. U. Niemcewicza (przez J. Bielawskiego?) Z-15
Do Kajetana Węgierskiego (Lubom nie jest wierszopis..., przez J. Wybickiego) Z-10, 13
Do Karola Książęcia de Nassau T-23
Do Komarzewskiego jenerała Z-1
Do Kossowskiej w tańcu (przez J. Szymanowskiego?) Z-1, 10, 13
Do ks. biskupa Naruszewicza pisany w r. 1773 T-2
Do księcia Marcina (Lubomirskiego) Cz-Ofw, Z-13
Do księcia Stanisława Poniatowskiego T-12
Do Księcia*** (Repnina) Z-2, 3
Do księżny jenerałowej Czartoryskiej(?) Z-1
Do miłości T-U
Do moich współziomków T-26
Do Nagłowskiego T-U
Do Najjaśniejszego Pana T-14
Do Naruszewicza o poznaniu bezimiennika(?) T-U
Do N.N. (= A. Naruszewicza) T-2
Do pani Tyszkiewiczowej Z-1
Do panny Tekli (przez J. Bielawskiego?) Z-15
Do Rybińskiego, biskupa kujawskiego T-6
Do sądu sejmowego (przez F. Zabłockiego?) Z-1
Do Seweryna Rzewuskiego H.P.K. T-U
Do Stanisława Augusta od ziemian sandomierskich (przez F. Gawdzickiego) Z-2, 13
Do Stryniewicza buńczucznego (przez I. Krasickiego) Z-1
Do szacownego poety Bielawskiego. Zgoda (przez B. Hulewicza?) Z-1, 10, 13
Do Węgierskiego. Adieu T-U, Z-10
Do Węgierskiego. Nowy przypadek w lasku (przez A. Naruszewicza) Z-10
Do Węgierskiego pożegnanie Z-1, 3, 6, 10
Do Wojciecha Miera bawiącego na wsi T-18
Do Xcia Czartoryskiego posła wojew. lubel. (przez F. Zabłockiego?) Z-1, 7
Duma, pisana ... w Peczarze nad Bohem (przez D. Bończę Tomaszewskiego) Z-1, 6, 7, 10
Duma z okoliczności wojny 1812 r. (anonima) Z-2, 3
Durneis T-13a
Dzieła poetyczne Z-4
Dzień siódmy września T-3
Epigramma na Węgierskiego(?) Z-4
Epigramma o sobie samym(?) Z-1
Epitalamion Dorantowi i Klimenie Z-13
Epitalamium Branickiemu Z-1
Epitalamium Hipolitowi i Belinie Cz-Zn
Fraczek (anonima) Z-2, 7, 10
Fragment angielski (W. Shakespeare) P-3
Gołąbki T-9
Gość w Heilsbergu do J.O.X.B.W. T-19
Góra w połogu (przez F. D. Kniaźnina) T-9, Z-1, 13
(Historia Słowian) T-32a
(Historia Taurydy) T-32a
Hymn do Apollina (przez J. Bielawskiego?) Z-13, 15
Impromptu T-U
Jeleń przeglądający się T-9
Jerozolima wyzwolona (T. Tasso) P-6
Joannes Sarcasmus (przez F. Zabłockiego?) Z-1, 10
Kazanie do kaznodziejów Z-1
Koń i wilk T-9
Krasopistwo T-16
Kupido (Chłopczyk z rączką ..., przez F. Gawdzickiego) Cz-DW, Z-2, 13
Kupido (Począt jasnych..., przez F. Gawdzickiego) Z-1, 3, 13
Kupido pokorny (Wara, chłopcze..., przez F. Gawdzickiego) Cz-DW, Z-2, 10, 13
Kusy lis T-9
Lew i mucha T-9
Liman T-23
List do Augusta (Horatius) P-14
List do Irydy T-11
List do J. W. Naruszewicza P.W.W.X.L.B.K.S. T-22
List do posłów powracających z Grodna T-28
Listy Z-1-3, 7, 10-12
Ma pan rozum (przez F. Zabłockiego?) Z-1
Miłość niemowlę (W. R. Spencer) P-5
Moc uprzedzenia T-35

http://rcin.org.pl

Modlitwa żołnierska T-U
Monolog Hamleta (W. Shakespeare) P-3
Myszionok, kot i pietuch T-9
Myszka, kot i kogut T-9
Nadgrobek hajduka Butzau T-4
Nadgrobek Stanisławowi Augustowi T-U
Na dom nowy Xcia K. Poniatowskiego Z-1
Na dzień siódmy września T-3
Na Elżbietę(?) P-2
Nagrobek hajduka zabitego przy obronie króla T-4
Nagrobek kmiotka (przez I. Krasickiego) Z-13
Nagrobek pannie Antoninie K. Z-2
Na portret księżny Adamowej Czartoryskiej(?) Z-13
Na powrót Króla Jegomości z Wiszniowca T-14
Na reprezentacją opery Kniaźnina „Matka Spartanka"(?) Z-15
Na śmierć książęcia Czartoryskiego K.W.W.X.L. T-34
Na śmierć księcia Czartoryskiego kanclerza Cz-NPW
Na widok monety galicyjskiej T-U
Na wiersz Miera do niego T-U
Niech tam sobie Francuz lata...(?) T-U
Noty nad refleksjami o książce Garrana T-30
O tragikomedii jednej polskiej zdanie T-29
Obscoena(?) Z-13
Oda do J.W.N.B.K.S. (= A. Naruszewicza) T-8
Oda do Priapa (A. Piron) P-2
Oda do Stanisława Augusta (przez A. Naruszewicza) Cz-TP
Oda do zniesionego zakonu T-5
Oda na ruinę zakonu jezuitów T-5
Oda nie do druku T-10
Oda 7 (10) z ks. II (Horatius) P-12
Odcięcie imieniem J. Bielawskiego (przez J. Bielawskiego?) Z-15
Ody 10 i 11 z ks. III (Horatius) P-13
Opuchły T-1
Pająk i mucha (przez F. D. Kniaźnina) T-9, Z-1, 13
Pani i dziewki T-9
Paraphrase du sonnet italien (Rezzonico della Torre) T-U
Pielgrzym i osieł T-9
Pieśni Z-1
Pieśń do chłopów krakowskich T-25
Pieśń do kobiet(?) Z-1, 2, 13
Pieśń do Repnina Z-2
Pieśń śpiewana na obiedzie w Sielcach pod Łazienkami T-24
Pisma Z-10
Pisma prozaiczne Z-10
Pisma prozą Z-13
Pisma rozmaite wierszem T-34
Pisma wszystkie Z-13
Początek ks. 4 Eneidy (Vergilius) P-7
Poemata opisujące Z-1-3, 7
(Poemat na założenie Komisji Edukacji Narodowej. Co słyszę, co zmysły me uśpione budzi..., przez F. Wykowskiego) Z-13
Poezje Z-1-3, 6-9
Pokarmy T-32
Polanka, czyli poema wiejskie T-12
Posłanie T-12
Portret Kiopka Cz-TW, Z-3
Powązki. Epigramma T-7a
Powązki. Idylle T-7b
Powązki. Przez jednego astronoma S.P.S.G. T-7c
Pri połuczenii czaszi wina (przez J. Bielawskiego?) T-27
Przekłady dramatyczne z Woltera Z-7, 13
Przekłady i naśladowania Z-13
Przestań, strumyczku, mruczenia... (J. A. Nieledinski Mielecki) P-10
Przyjdzie czas, w którym doznasz... (A. L. Staël-Holstein) P-4
Przypadki siostry starszej(?) P-2
Pszczoły T-9, Z-2
Quelques observations sur les écrits de ... Jean Potocki T-32a
(Recenzja z „Myśli o pismach polskich" A. K. Czartoryskiego) T-U
Regulus T-15
Rozbiór poezji Z-5
Rozmowa Maćka z Bartkiem (anonima) Z-13
Satyra 6 z ks. II (przez O. Korotyńskiego?, Horatius) P-15
Sąd Apollina(?) Z-1
Sen (?, P. A. Metastasio) P-9
Sen, czyli sąd (przez S. K. Potockiego) Z-1, 10, 13
Sierota chiński (Voltaire) P-8
Skoropis do Miera T-U, Z-1
Słowniczek zdrowych i niezdrowych pokarmów T-32
Snycerz (przez I. Krasickiego) Z-1, 3, 10
Sofijówka T-33
Sofijówka i wybór poezji Z-12
Sophiówka T-33
Spartanka T-21
Spowiedź(?) Z-1, 3
Stances do Rybińskiego, biskupa kujawskiego T-6
Starożytność grodzieńska T-31
Syn marnotrawny (z Voltaire'a) T-13
Szarpaj, czczące cię serce... T-U
Tłumaczenia Z-1, 10
Ułomek (przez M. Mackiewicza) Z-2, 3, 4, 6, 7
Ułomek z przekładania ody Horacjusza (epody drugiej) P-11
Utwory o niepewnym autorstwie Z-13
W dzień św. Franciszka(?) T-20, Z-13
Wiersz (J. Bielawskiego) Z-6, 10
Wiersz do króla Stanisława Augusta powracającego z podróży wołyńskiej T-14

http://rcin.org.pl

Wiersz do X-cia Karola de Nassau T-23
Wiersz do Księcia*** (Repnina) Cz-TP
Wiersz do panny Tekli (przez J. Bielawskiego?) Z-1
Wiersz do X-cia Repnina Z-1
Wiersz na obelisko T-4
Wiersz na przyjęcie Stanisława Augusta w domu Pawła Popiela (anonima) Z-1, 13
Wiersz na reprezentacją w Puławach opery Kniaźnina: Matka Spartanka(?) Z-3, 6, 13, 15
Wiersz na śmierć X-cia Czartoryskiego w r. 1774 Z-1
Wiersze T-34
Wiersze imieniem Bielawskiego pisane Z-3
Wiersze pisane w materiach politycznych Z-1, 13
Wiersze pod imieniem Bielawskiego Z-1, 7, 9
Wiersze pod nazwiskiem Bielawskiego Z-10
Wiersze rozmaite Z-2, 3, 7, 9, 10
Wiersze różne Z-1, 2, 12, 13
Wiersze w materiach politycznych Z-13
Wiersze wybrane Z-15
Wierszyk do panny Tekli (przez J. Bielawskiego?) Cz-DW, Z-13, 15
Wilk i baranek T-9
Własność soli T-U
Wróbel (przez A. Naruszewicza) T-9, Z-1, 2, 13
(Wybór poezji) Z-14
Z imionnika pani A.G.W.B. Cz-DW, Z-2
Z imionnika pani M.K. Cz-DW, Z-2
Zofijówka T-33
Źrebiec i wilk T-9

OPRACOWANIA

M o n o g r a f i e: C. Backvis: Un grand poète polonais du XVIIIe siècle: S. Trembecki. L'étrange carrière de sa vie et de sa grandeur. Paryż 1937. [Rec.: T. Mikulski. *Pam. Lit.* R. 35 (1938) s. 310-312, przedr. w: W kręgu Oświeconych. (W-wa 1960); W. Kubacki. *Wiad. Lit.* 1939 nr 36, przedr. w: Lata terminowania. Kr. (1963)]. — E. Rabowicz: S. Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 IBL PAN. *Studia z Okresu Oświecenia* 3. [Rec.: A. Guzek. *Współczesność* 1966 nr 14; H. Hinz. *Nowe Książki* 1966 nr 15; B. Nadolski. *Litery* 1966 nr 5; M. Piszczkowski. *Ruch Lit.* 1966 z. 3].

Album studiosorum Universitatis Cracoviensis. T. 5 (1720-1780). Wyd. K. Lewicki, J. Zathey. Kr. 1956 s. 110. — *Gaz. Warsz.* 1781 nr 81 Suplement (o otrzymaniu przez Trembeckiego orderu Św. Stanisława). — E. Biezborodko: Dziennik ... (1795-1797). W: Króla Stanisława ostatni pobyt w Grodnie. *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu. R. 1873-1878* (Poz. 1878). — F. K. Dmochowski: (O przekładzie Racine'a przez Trembeckiego). *Nowy Pam. Warsz.* t. 8 (1802) s. 102. — (O wystawieniu „Syna marnotrawnego"). *Gaz. Warsz.* 1803 nr 5 (dod. *Teatr*). — E. Słowacki: O przekładaniu z obcych języków na ojczysty. (Powst. przed 1815). *Dzien. Wil.* 1820 t. 3 s. 405 n.; przedr. w: Dzieła. T. 3. Wil. 1826. — M. Konarski: Kilka szczegółów o życiu i dziełach S. Trembeckiego. Wyjątki z listów p. Michała Konarskiego. *Dzien. Wil.* 1815 t. 1 s. 118-126; przedr. R. Kaleta, J. Kott w: S. Trembecki: Listy. T. 2. Wr. 1954. Przekł. ros.: O żizni i soczinenijach S. Trembeckogo. *Wiestnik Jewropy* 1815 cz. 81 s. 241 n., cz. 82 s. 65 n. — A. Feliński: Pisma własne i przekładania wierszem. T. 1. W-wa 1816 s. CXXXIV-CXXXVI. — Materiały do dziejów literatury i oświaty na Litwie i Rusi (1805-1865). T. 1. Oprac. T. Turkowski. Wil. 1935 *Źródła i Materiały Hist. Wydz. III Tow. Przyj. Nauk w Wil.* 2 (listy F. Bernatowicza i M. Konarskiego z 1813 i 1816). — Sofiówka, poema del polacco S. Trembecki. *Lo Spettatore* (Mediolan) 1816. — K. S.: Niewydane dzieła Trembeckiego. *Pam. Warsz.* t. 8 (1817) s. 205-206. — Dzieła Trembeckiego. *Orzeł Biały* 1819 t. 2 s. 103-104 (zapowiedź wyd.). — A. Feliński: O wierszowaniu. (Powst. 1819). *Dzien. Warsz.* 1827 nr 30; wyd. nast. w: Dzieła. T. 2. Wr. 1840 s. 193 n. — Życie Trembeckiego. (Wstęp do): Poezje. T. 1. W-wa 1819; przedr. w Wyd. zbior. 2-4, 6-8. — M. Ogiński: Pamiętniki o Polsce i Polakach od r. 1788 do końca r. 1815. (Powst. 1820). T. 1. Poz. 1870 *Pam. z XVIII W.* 11 s. 15. — (Poezje. T. 1, 3. W-wa 1819(-1820). Rec.). *Tyg. Wil.* 1820 t. 9 s. 25. — Posiedzenie Tow. Warsz. Przyj. Nauk. *Orzeł Biały* 1820 t. 5 nr 4 s. 53. — J. F. Tarnowski: Badania historyczne, jaki wpływ mieć mogły mniemania i literatura ludów wschodnich na ludy zachodnie, szczególnie we względzie poezji. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 13 (1820) s. 360-361. — S. K. Potocki: Znakomici pisarze polscy za czasów Stanisława Augusta aż do dzisiejszej chwili. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 237 s. 149).— *Kur. Warsz.* 1821; przedr. *Rozmaitości* (Lw.) 1821 nr 47 (o testamencie Trembeckiego). — (A. Mickiewicz): Objaśnienia do poematu opisowego „Zofijówka". W: Poezje S. Trembeckiego. T. 2. Wil. 1822; przedr. w Wyd. zbior.

http://rcin.org.pl

poz. 4, 6, 7, 9. — K. Brodziński: Literatura polska. Odczyty w Uniwersytecie Warszawskim 1822-1823. Wyd. w: Pisma. T. 4. Poz. 1872 s. 355-370 i wyd. nast. — S. Jaszowski: S. Trembecki. *Mnemozyne. Galicisches Abendblatt f. gebildete Leser* 1824 nr 73. — A. Magier: Dwór i zarysy domowego życia króla Stanisława Augusta. (Powst. ok. 1824). Wyd. K. W. Wójcicki w: Archiwum domowe. W-wa 1856; toż w: Estetyka miasta stołecznego Warszawy. Wyd. H. Szwankowska, komentarz hist.-lit. oprac. J.W. Gomulicki. Wr. 1963. — *Gaz. Wielkiego Księstwa Poz.* 1826 nr 60 (dod., zapowiedź wyd. „Dziel poetyckich"). — J. Z. (Zakrzewski): Pisma S. Trembeckiego nie drukowane dotychczas. *Dzien. Wil.* 1828 t. 3 s. 177-181. — H. Klimaszewski: O talencie poetyckim S. Trembeckiego. *Dzien. Wil.* 1829 t. 3 s. 433. — Kilka słów o S. Trembeckim. *Pam. dla Płci Pięknej* 1830 t. 1. — S. Trembecki w Paryżu. *Tamże*; przedr. *Rozmaitości* (Lw.) 1830 nr 9, 10. — H. Klimaszewski: Rozbiór poezji S. Trembeckiego. Wil. 1830; fragm. przedr. *Noworocznik Lit.* (Wil. 1831) s. 209-233. [Rec.: *Gaz. Pol.* 1830 nr 194; *Tyg. Petersb.* 1830 nr 43]. — Ł. Gołębiowski: Gry i zabawy. W-wa 1831 s. 34-35. — J.S.: O odezwach cara rosyjskiego do Polaków tudzież o wzywaniach do układów i poddania się usiłowaniach. *Gaz. Pol.* 1831 nr 237 (przypis). — (Anegdoty o Trembeckim). *Rozmaitości* (Lw.) 1832 nr 15, 1833 nr 46. — J. Lelewel: Listy emigracyjne. T. 1: 1831-1835. Wyd. H. Więckowska. Kr. 1948 s. 10. — (F.D. Morawski): Kilka słów o Trembeckim. *Przyj. Ludu* 1837 nr 50; przedr. w: Pisma zbiorowe wierszem i prozą. T. 4. Poz. 1882. — A. Osiński: Wiadomość o życiu Trembeckiego. (Powst. przed 1838). Rkps Ossol. sygn. 2872/II k. 91-92. — J. U. Niemcewicz: Pamiętniki czasów moich. (Powst. 1823-1838). Wersję 1 wyd. K. Niemcewicz. Paryż 1848 i wyd. nast.; wersję 2 wyd. J. Dihm. T. 1-2. (W-wa) 1957 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — J. U. Niemcewicz: Żywoty znacznych w XVIII w. ludzi. Wyd. A. M. Kurpiel. Kr. 1904. — A. Mickiewicz: Kurs drugoletni (1841-2) literatury słowiańskiej. Paryż 1842 s. 113-114 (wykład 16) i wyd. nast. — Z. Golian: S. Trembecki, czyli Polak w Paryżu. Dzieło sceniczne w 2 aktach z jego własnych pamiętników. Pisane w Kr. 1843. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 2788. — S. Gr. (Groza): Opisanie Sofiówki. *Rimembranza* (Wil.) 1843 s. 39-67. — H. Wołodkowicz: List do wydawcy. *Tyg. Petersb.* 1846 nr 5 s. 38; przedr. R. Kaleta, J. Kott w: S. Trembecki: Listy, jw. — K. W. Wójcicki: Życiorysy znakomitych ludzi. T. 1. W-wa 1850. — A. R. F. Chrząszczewski: Pamiętniki. (Powst. przed 1851). Fragm. wyd. J. I. Kraszewski w: Pamiętniki J. D. Ochockiego. T. 4. Wil. 1857 i wyd. nast. — (K. W. Wójcicki): Mój pamiętnik, przez Tadeusza Nekandę. *Dzien. Warsz.* 1854 nr 49-50. — K. W. Wójcicki: Powązki i Trembecki. W: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 1. W-wa 1855 s. 243-245. — H. Rzewuski: Pamiętniki Bartłomieja Michałowskiego. T. 2. W-wa 1857 s. 76, 150, 177-178, 222, 241, 245. — F. S. Dmochowski: Wspomnienia od 1806 do 1830 r. W-wa 1858; wyd. 3 oprac. Z. Libera. (W-wa) 1959 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — J. I. Kraszewski: S. Trembecki jako historyk. *Gaz. Codz.* 1859 nr 244-245; przedr. w: Wybór pism. Oddz. 10. W-wa 1894 s. 745 n. — L. Łętowski: Wspomnienia pamiętnikarskie. (Ukończ. 1864). Wyd. H. Barycz. Wr. 1954. — K. Mecherzyński: O poetach czasów Stanisława Augusta. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 9 (1864) s. 403-412. — J. Łukomski: S. Trembecki. *Przyj. Dzieci* 1865 nr 235. — A. Bielowski: S. Trembeckiego poezje dotąd nie drukowane. *Bibl. Ossol.* t. 9 (1866). [Sprost.: L. Siemieński: Do Augusta Bielowskiego. O nie drukowanych dotąd poezjach S. Trembeckiego. *Czas* 1866 nr 256]. — A. K. (Korzeniowski): Cuique suum. *Tyg. Ilustr.* 1866 s. 32. — L. Siemieński: S. Trembecki. *Bibl. Ossol.* t. 8 (1866); przedr. w: Dzieła. T. 4. W-wa 1881. — F. H. Lewestam: Literatura polska w XIX w. *Kłosy* 1867 nr 94. — L. Siemieński: Historyczność i poezja ogrodów. *Przegl. Pol.* 1867/68 z. 4 s. 410-417. — K. W. W. (Wójcicki). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 25 (1867). — L. Siemieński: Portrety literackie. T. 2-3. W-wa 1868. — K. W. Wójcicki: Do Redakcji „Kłosów". *Kłosy* 1868 nr 170. — A. Tyszyński: Komedia polska w XVIII w. *Bibl. Warsz.* 1870 t. 3; przedr. w: Wizerunki polskie. W-wa 1875. —

Dr Antoni J. (A. J. Rolle): Dwór tulczyński; Losy pięknej kobiety. W: Opowiadania historyczne. Lw. 1875; wyd. nast. w: Wybór pism. Oprac. W. Zawadzki. T. 1, 2. Kr. (1966); wyd. osob.: Losy pięknej kobiety. W-wa 1914. — L. Potocki: Urywek ze wspomnień pierwszej mojej młodości. Poz. 1876 s. 94. — H. Biegeleisen: Życiorys Trembeckiego. *Spr. Czytelni Akad. we Lw.* 1877. — W. Makuszew: S. Triembieckij, zamieczatielniejszij storonnik Rossii w polskoj poezii konca XVIII w. *Driewniaja i nowaja Rossija* 1878 nr 8. [Rec.: W. T. *Wiek* 1878

http://rcin.org.pl

nr 252]. — R. Gryf (P. Bykowski): Z nie wydanego pamiętnika panny Tekli Jerzykowiczównej. *Echo Warsz.* 1879 nr 46. — S. Trembecki. *Świat* 1879 nr 43. — K. Estreicher: Teatra w Polsce. T. 3. Kr. 1879 s. 210-212; wyd. nast. fotoof. W-wa 1954. — S. Tomkowicz: Trembecki i wynalazek balonu. *Czas* 1879 nr 185-186; przedr. w: Z wieku Stanisława Augusta. (T. 1). Kr. 1882. — H. Biegeleisen: Rajmund Korsak. *Bibl. Warsz.* 1880 t. 2. — R. Plenkiewicz: Wiadomość o przekładzie pieśni IV „Jerozolimy wyzwolonej" Tassa, dokonanym przez S. Trembeckiego. *Kłosy* 1880 nr 791. — W. Przyborowski: Niewieście ideały poetów polskich. *Przegl. Tyg.* 1880 s. 520-522; wyd. osob. W-wa 1881. — S. Tomkowicz: Erudycja Trembeckiego. *Przegl. Pol.* t. 56 (1880) i odb.; przedr. w: Z wieku Stanisława Augusta. T. 2. Kr. 1882. — S. Tomkowicz: Jeszcze o uczoności Trembeckiego i kilka nieznanych jego tłumaczeń poetyckich. *Przegl. Pol.* t. 57 (1880) i odb.; przedr. jw. — H. Biegeleisen: Charakteristik Trembecki's. Inaugural-Dissertation. Lipsk 1882; por. Charakterystyka Trembeckiego. *Słowo* 1882 nr 269. [Rec.: *Ateneum* 1882 t. 4 s. 578-579; A. N. *Bibl. Warsz.* 1883 t. 2 s. 125-127]. — S. Tomkowicz: Wiersze nieznane tudzież warianty Naruszewicza, Krasickiego, Trembeckiego. *Przegl. Pol.* t. 65 (1882) i odb.; przedr. jw. — A. G. Bem: S. Trembecki. (Profil). *Prawda* 1883 nr 29; przedr. w: Studia i szkice literackie. W-wa 1904. — T. Ziemba: (Wstęp do) Pisma. T. 1. Lw. 1883 *Bibl. Klasyków Pol.* 7-8. — *Przew. Bibliogr.* 1883 nr 4 s. 77. — W. Smoleński: Kuźnica Kołłątajowska. *Ateneum* 1884 t. 1-3; wyd. osob. Kr. 1885 s. 159-162 i wyd. nast. — S. Witwicki: Notatki z opowiadań Kniaźnina i Niemcewicza. *Kron. Rodz.* 1884 s. 738. — W. Chodźkiewicz: Antoni Malczewski. *Bluszcz* 1887 s. 310. — J. Tretiak: Mickiewicz i Trembecki. *Przegl. Pol.* t. 81 (1886); *Przegl. Lit.* dod. do *Kraju* (Petersb.) 1887 nr 6-9; przedr. w: Szkice literackie. S. I. Kr. 1896. [Rec.: R. Pilat. *Kwart. Hist.* R. 1 (1887) z. 2; R. Pilat. *Pam. Tow. Lit. im. A. Mickiewicza* R. 1 (1887)]. — P. Chmielowski: Estetyczno-krytyczne poglądy Adama Mickiewicza. *Pam. Tow. Lit. im. A. Mickiewicza* R. 2 (1888). — L. Dębicki: Poeci w Puławach. *Gaz. Lw.* 1888 nr 49-55; *Tyg. Ilustr.* 1889 nr 316-319; w: Puławy. T. 5 (maszynopis Ossol.). — K. E.: O polskich przekładach „Eneidy". *Ateneum* 1888 t. 4. — H. Biegeleisen: Konstytucja 3 maja w świetle poezji. *Myśl* 1891 nr 2-4. — S. Estreicher: Szekspir w Polsce XVIII w. Kr. 1892. — Stulecie „Zofiówki". *Kraj* 1895 nr 29. — H. Biegeleisen: Listy Trembeckiego do króla. *Ateneum* 1897 t. 4. [Rec.: Alex. Zor. *Przegl. Lit.* 1898 nr 3]. — H. Biegeleisen: Nieznane prace S. Trembeckiego. *Bibl. Warsz.* 1897 t. 3. — H. Biegeleisen: Spod prasy. Nieznane prace S. Trembeckiego. *Kur. Niedzielny* 1897 nr 39. — H. Biegeleisen: Udział Trembeckiego w sprawie Dogrumowej. *Prawda. Książka zbior. ... A. Świętochowskiego.* Lw. 1899. — W. Gomulicki: Z wierszyków o Trembeckim. *Kraj* 1899 nr 42. — Sz. Askenazy: Przymierze polsko-pruskie. Lw. 1900 s. 220. — H. Biegeleisen: Trembecki i pani Fontana. *Słowo Pol.* 1901 nr 514. — Sz. Askenazy: Książę Denasów. W: Wczasy historyczne. T. 2. W-wa 1904. — S. T. z Ukrainy (S. Tchórzewski): Perła z Dzikich Pól. *Ziarno* 1904 nr 51 s. 487. — W. A. Francew: Polskoje slawianowiedienije konca XVIII i pierwoj czetwierti XIX st. Praga 1906 s. 11-12. — A. Talar: Kilka luźnych szczegółów o życiu i pismach S. Trembeckiego. *Spr. 25. Dyrektora c.k. Gimn. w Sanoku za r. szk. 1905/06.* Sanok 1906 i odb. — I. Chrzanowski: O wydaniach poetów stanisławowskich. *Pam. Lit.* R. 7 (1908). — W. Gomulicki: Polski Tolstoj. *Kur. Warsz.* 1910 nr 342; przedr. w: Kłosy z polskiej niwy. W-wa 1912 s. 235-243. — T. Sinko: Polski anti-Lukrecjusz. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 49 (1911) s. 309-312 i odb. (Kr. 1911 s. 26-29). —

M. Szyjkowski: Jeszcze jedna rocznica. *Nowa Reforma* 1911 nr 587 (dod. lit.); przedr. *Dzien. Chicagowski* 1912 nr 95. — Stulecie Trembeckiego. *Czas* 1912 nr 594. — j.a. (J. Appenszlak): S. Trembecki. (W setną rocznicę zgonu). *Złoty Róg* 1912 nr 52. — W. Dalecka: S. Trembecki. *Kur. Litewski* 1912 nr 274-275. — Z. Dębicki: Dwie rocznice. *Kur. Warsz.* 1912 nr 340. — Z. Dębicki: S. Trembecki na tle epoki. *Tyg. Ilustr.* 1912 t. 2 nr 50. — Emha (M. Haraszkiewicz?): S. Trembecki. W stuletnią rocznicę zgonu. *Wiedza i Praca* (dod. nauk. do *Rodziny i Szkoły*) 1912 nr 21/22-23/24. — M.: S. Trembecki. *Naród. Wiad. Codz.* 1912 nr 285-286. — L. Płoszewski: Trembecki jako tłumacz Tassa. *Pam. Lit.* R. 11 (1912) i odb. — M. W. Rudnicki: Zapomniany. *Gaz. Kujawska* 1912 nr 79. — K. Mohort (M. Synoradzki): S. Trembecki. *Biesiada Lit.* 1912 nr 47. — T. Szczerba: W setną rocznicę zgonu przypomnienie. *Kron. Powsz.* 1912 nr 50-51. — M. Szyjkowski: S. Trembecki. (Szkic jubileuszowy). *Bibl. Warsz.* 1912 t. 1. — M. Topacz: Stulecie

http://rcin.org.pl

Trembeckiego. *Dzien. Kijowski* 1912 nr 342. — E. Woroniecki: S. Trembecki w Tulczynie. *Tyg. Ilustr.* 1912 t. 2 nr 50.— W. Konopczyński: Tajemnica Trembeckiego. *Przegl. Nar.* 1913 nr 1; przedr. w: Od Sobieskiego do Kościuszki. Kr. 1921. — J. Lorentowicz: S. Trembecki. Kilka uogólnień jubileuszowych. *Literatura i Sztuka* 1913 nr 1 (dod. do *Nowej Gaz.* 1913 nr 7). — K. M. Morawski: Historia. *Museion* 1913 z. 3 s. 88-96. — E. Woroniecki: S. Trembecki jako słowianofil. *Bibl. Warsz.* 1913 t. 1. — W. T. Baranowski: (Wstęp do) S. Trembeckiego nieznane listy. *Prace Komisji do Badań nad Historią Literatury i Oświaty.* T. 1. W-wa 1914. — W. T. Baranowski: (Wstęp do) Sofiówka. *Tamże.* — L. Bernacki: Shakespeare w Polsce do końca XVIII w. Kr. 1914; przedr. rozszerz. w: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. — P. Danek: Stosunek Trembeckiego do Rosji. *Spr. Gimn. I w Tarnowie* 1914. — K. Wiakowski: S. Trembecki na tle współczesnej epoki. Cz. 1. *Tamże* 1914. [Rec.: W. Hahn. *Pam. Lit.* R. 13 (1914/15) s. 412-413]. — W. Smoleński: Mieszczaństwo warszawskie w końcu w. XVIII. W-wa 1917. — S. Wasylewski: U księżnej pani. Lw. (1917) s. 113-117 i wyd. nast. — I. Chrzanowski: Poezja za czasów Stanisława Augusta. *Dzieje literatury pięknej w Polsce. AU.* Cz. 1. Kr. 1918; wyd. 2 Kr. 1936; toż nieco zmien. w: Studia i szkice. T. 1. Kr. 1939 *Prace Hist.-Lit.* 51. — J. Łoś: Wiersze polskie w ich dziejowym rozwoju. W-wa 1920 s. 146-148.—

R. Pollak: „Gofred" Tassa-Kochanowskiego. *Prace Komisji Filol. Poz. Tow. Przyj. Nauk* 1922 t. 1 z. 2 s. 161-162. — M. Piszczkowski: Kształt i ruch w poezji Trembeckiego. Lw. 1924. [Rec.: S. Kawyn. *Ruch Lit.* 1927 nr 7]. — L. Bernacki: Nieznane wiersze S. Trembeckiego. *Księga pam. ku czci O. Balzera.* T. 1. Lw. 1925 i odb. (uzupeł.). — W. Jankowski: (Wstęp do) Sofijówka i wybór poezji. Kr. (1925) *BN* I, 80. [Rec. wyd.: M. Piszczkowski. *Pam. Lit.* R. 21 (1924/25) s. 430--433]. — Z. Klarnerówna: Słowianofilstwo w literaturze polskiej l. 1800 do 1848. W-wa (1926) *Studia z Zakresu Historii Literatury Pol.* 4. — G. Korbut: O wiersz Trembeckiego. *Ruch Lit.* 1926 nr 4 s. 126. — K. Wojciechowski: Wiek Oświecenia. Lw. 1926. — J. Biernacka: Przyczynki do oryginalności „Sofijówki" Trembeckiego. *Roczn. Koła Polonistów Słuchaczów Uniw. Warsz.* W-wa 1927 s. 5-11. — S. Pigoń: Kartka z autografu „Zofijówki" Trembeckiego. *Ruch Lit.* 1927 nr 1 s. 16-17. — J. Rostkowska: Domniemana data powstania „Powązek" Trembeckiego. *Ruch Lit.* 1927 nr 1. — T. E. Modelski: Nieznane uwagi marginesowe Trembeckiego. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. [Rec.: S. Łempicki. *Pam. Lit.* R. 26 (1929) s. 117-118]. — J. Birkenmajer: Les Traductions polonaises de Virgile. *Eos* 1930/31. — I. Turowska: O dwóch gołąbkach, czyli historia jednej bajki. *Silva rerum* 1930 z. 1/3 i osob. (Kr. 1930). —

J. Ujejski: Dzieje polskiego mesjanizmu do powstania listopadowego włącznie. Lw. 1931. — S. Wasylewski: Naruch i Trembiec. *Tyg. Ilustr.* 1931 nr 1.—W. Steffen: Vergilius a Trembecki. *Kwart. Klas.* 1931/32 z. 3/4. — S. Łukasik: La France et la Pologne à travers les siècles jusqu'à la Grande Révolution. Paryż 1933. — J. Nowak: Satyra polityczna Sejmu Czteroletniego. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* 41. [Rec.: E. P. (T. Mikulski). *Myśl Nar.* 1933 s. 365; A. Grzymała-Siedlecki. *Kur. Warsz.* 1933 nr 161 wiecz.; J. Prosnak. *Tyg. Ilustr.* 1933 s. 828]. —H. Sieliszczański: Biskup Naruszewicz i szambelan Trembecki. (W 200 rocznicę urodzin). *Kur. Warsz.* 1933 nr 290 wiecz. — I. Z. Turowska-Barowa: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne (1770-1777). Ze studiów nad literaturą stanisławowską. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* 40. — A. Załuska: Poezja opisowa Delille'a w Polsce. Kr. 1934 *Prace Hist.-Lit.* 44. — C. Backvis: Kilka uwag o Trembeckim. *Przegl. Współcz.* t. 53 (1935) nr 6. — M. Grzędzielska: Rym klasyczny polski i początki rymu romantycznego. (Feliński i Mickiewicz do r. 1822). Lw. 1935 *Badania Lit.* 7. — J. Lechoń: Trembecki ... wykazał. *Gaz. Pol.* 1935 nr 270. — J. Nowak: Satyra polityczna konfederacji targowickiej i sejmu grodzieńskiego. Kr. 1935 *Prace Hist.-Lit.* 47. — W. Ogrodziński: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae.* T. 2. Kr. 1935 i odb. — T. Sinko: Pod murem ogrodu Epikura. *Przegl. Współcz.* t. 53 (1935) nr 5 s. 262--263. — W. Konopczyński: Konfederacja barska. T. 1-2. W-wa 1936-1938. — L. Bernacki: Z korespondencji Trembeckiego. *Pam. Lit.* R. 35 (1938) i odb. — C. Backvis: Jak doszedłem do studiów nad literaturą polską i nad Trembeckim. *Przegl. Współcz.* t. 68 (1939) nr 1. — J. Świerzowicz: Rehabilitacja S. Trembeckiego. *Myśl Nar.* 1939 nr 30-31. — H. Barycz: Historia Szkół Nowodworskich od założenia do reformy H. Kołłątaja (1588-1777). Kr. 1939-1947. —

W. Borowy: O poezji polskiej w w. XVIII. Kr. 1948. — M. Piszczkowski:

http://rcin.org.pl

Idylla pańsko-chłopska w literaturze polskiej. *Księga pam. ... J. Kleinera*. Łódź 1949. — J. Trzynadlowski: O syntetycznym i transpozycyjnym obrazie poetyckim. *Tamże*. — J. Ziomek: Libertynizm literatury stanisławowskiej. *Kuźnica* 1949 nr 33-34. — R. Kaleta: Powojenne prace o literaturze stanisławowskiej (1945-1950). *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4. — J. Kott: O nową syntezę polskiego Oświecenia. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4; przedr.: *Przegl. Hist.* t. 42 (1951); *Kołłątaj i wiek Oświecenia*. W-wa 1951; wyd. osob. pt. Trwałe wartości literatury polskiego Oświecenia. (W-wa 1951). — J. Kott: Trembeciana. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4, R. 42 (1951) z. 3/4 i odb. — J. Kott: Trembecki w świetle rękopisów i pierwodruków. (Przedstawienie pracy). *Spr. PAU* t. 50 (1950) i odb. (Kr. 1950). — W. Kubacki: Metastasiana. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4. — J. Adamski: (Wstęp i oprac. do) Voltaire: Syn marnotrawny. Wr. (1951) *BN* II, 63. [Rec. wyd.: W. N. (Natanson). *Teatr* 1952 nr 14 s. 19]. — R. Kaleta: Karuzel. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) z. 3/4 i odb. — M. Piszczkowski: Ze studiów nad twórczością S. Trembeckiego. *Spr. PAU* t. 51 (1951). — A. Ważyk: (Wstęp do) J. Kott, A. Ważyk: Wiersze, które lubimy. (W-wa) 1951 s. 8-9. — J. Kelera: Poezja Jakuba Jasińskiego. Wr. 1952 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 11. — J. Kott: Dwa listy Trembeckiego. *Zesz. Wr.* 1952 nr 1. — T. Mikulski: Gość w Heilsbergu. *Tamże*; przedr. w: W kręgu Oświeconych. (W-wa 1960). — M. Piszczkowski: Ze studiów nad Trembeckim. (Oda do Adama Naruszewicza B.K.S.). *Pam. Słowiański* t. 3 (1952). — R. Kaleta: S. Trembeckiego „Oda nie do druku". *Ze skarbca kultury* 1953 z. 2 i odb. — R. Kaleta, M. Klimowicz: Prekursorzy Oświecenia. „Monitor" z r. 1763 na tle swoich czasów; Mitzler de Kolof redaktor i wydawca. Wr. 1953 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 20. — M. Klimowicz: Nieznane wiersze Ignacego Krasickiego. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) z. 2. — J. Kott: Nad listami Trembeckiego. *Przegl. Kult.* 1953 nr 39.— J. Kott: (Przedmowa do) Pisma wszystkie. T. 1. W-wa 1953. [Rec. wyd.: J. Kelera. *Nowa Kultura* 1953 nr 30; Z. Libera. *Wiedza i Życie* 1953 nr 6; J. A. Szczepański. *Trybuna Ludu* 1953 nr 76; T. Mikulski. *Pam. Lit.* R. 46 (1955) z. 3, przedr. w: W kręgu Oświeconych. (W-wa 1960); K. Budzyk. *Przegl. Hum.* 1957 nr 2]. — R. Wołoszyński: Postawa ideowa Ignacego Krasickiego po r. 1780. Wr. 1953 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 19. — Z. Wasilewski: Świadectwo literatury. *Życie Lit.* 1953 nr 22. — A. Grodzicki: (Syn marnotrawny Rec. teatr.). *Teatr* 1954 nr 8. — J. Kott: (Wstęp do) Listy. T. 1. Wr. 1954. [Rec. wyd.: A. Piorunowa. *Polonistyka* 1954 nr 4; G. Sinko: Futro stanisławowskiego poety. *Życie Lit.* 1954 nr 21]. —

J. W. Gomulicki: S. Trembeckiego ankieta personalna. *Twórczość* 1955 nr 6. [Uzup.: J. Bekker. *Twórczość* 1955 nr 10 s. 191]. — R. Kaleta: Wiadomość o autografach Trembeckiego i Karpińskiego. *Pam. Bibl. Kórn.* z. 5 (1955). — J. Kleiner: Drobiazgi z zakresu poezji stanisławowskiej. 6. Sąd Trembeckiego o Francuzach — sądem pani Graffigny. *Pam. Lit.* R. 46 (1955) z. 2. — M. Piszczkowski: S. Trembeckiego „Bajka o dwóch gołębiach". *Zesz. Nauk. Uniw. Jagiel.* 1955 nr 5. — R. Kaleta: Data powstania I cz. „Powązek" Trembeckiego. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 1. [Uzup.: J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1957* (W-wa 1961) s. 187]. — W. Mincer: Miscellanea bibliograficzne XVIII w. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 1. — J. Platt: Trembeciana. 1. Trembecki i kasa Jego Królewskiej Mości; 2. Listy Trembeckiego do króla i Jana Komarzewskiego; 3. Listy do Aleksandra Chodkiewicza; 4. Niedrukowany wiersz Trembeckiego. *Tamże* R. 47 (1956) z. 3. — J. Lipiński: Recenzje teatralne Towarzystwa Iksów, 1815-1819. Wr. 1956 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 4. — W. Woźnowski: Nieznane wiersze Trembeckiego i Węgierskiego. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 3. [Sprost.: J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1957* (W-wa 1961) s. 187-188]. — K. Budzyk: Spór o polski sylabotonizm. W-wa 1957. — J. W. Gomulicki: Blaski i „nędze" poezji polskiego Oświecenia. *Przegl. Hum.* 1957 nr 1. — J. W. Gomulicki: Trembeciana. *Nowe Książki* 1957 nr 11. — J. W. Gomulicki: Trembecki contra Blanchard. *Tamże* 1957 nr 19. — J. W. Gomulicki: Zaświadczenie dla Trembeckiego. *Tamże* 1957 nr 23. — R. Kaleta: Wiersze na cześć gen. Jakuba Jasińskiego. *Roczn. Zakładu Nar. im. Ossol.* t. 5 (1957). — J. W. Gomulicki: O biskupie Trembeckim. *Nowe Książki* 1958 nr 8. — J. W. Gomulicki: Pseudotrembeciana. *Biuletyn Polon.* 1958 z. 3 s. 45. — J. W. Gomulicki: Skarga na Romana Kaletę. *Nowe Książki* 1958 nr 10. — A. Jendrysik: Gawdzicki, nie Trembecki. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 4.— R. Kaleta: Grób Trembeckiego. *Przegl. Hum.* 1958 nr 4. — R. Kaleta: Nawracanie posła. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 3. — A. Jendrysik: Trembeckiego „Nadgrobek hajduka". *Tamże* R. 50 (1959) z. 3/4. — R. Kaleta: „Starożytność grodzieńska". Nieznany wiersz Trembeckiego. *Tamże*

http://rcin.org.pl

R. 50 (1959) z. 3/4. — R. Wołoszyński: Tadeusza Mikulskiego rozprawa o hymnie „Święta miłości kochanej ojczyzny..." *Tamże* R. 50 (1959) z. 3/4 s. 89. — E. Aleksandrowska: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770-1777. Monografia bibliograficzna. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9. — A. Krupianka: Normy stylistyczne pseudoklasyków w świetle wariantów edytorskich poezji Trembeckiego. *Spr. Tow. Nauk. w Tor.* t. 13 (1959) z. 1/4. —

J. W. Gomulicki: Diogenes w kontuszu. *Stolica* 1960 nr 15. — R. Kaleta: „Spartanka", nieznany poemat S. Trembeckiego. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia. Wr. 1960 *Arch. Lit.* 5. [Rec.: J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1958–1960* (W-wa 1964) s. 224-225]. — R. Kaleta: Stan badań nad polską poezją polityczną z l. 1788-1795. *Pam. Lit.* R. 51 (1960) z. 2 s. 325-327, 331-332 n. — M. Piszczkowski: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 1-2. Kr. 1960-1963 *PAN. Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 6, 9. — J. Platt: Wokół sporu S. Trembeckiego z Brunetem. *Ze skarbca kultury* 1960 z. 1. — E. Rabowicz: Polonica oświeceniowe z ZSRR. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia. Wr. 1960 *Arch. Lit.* 5. — R. Kaleta: Odrodny kuzyn księcia Józefa. (Uwagi w związku z książką M. Brandysa „Nieznany książę Poniatowski"). *Przegl. Hum.* 1961 nr 4 s. 92 n. — Słownik rymów S. Trembeckiego. Praca zespołowa pod red. H. Turskiej. Tor. 1961 *Tow. Nauk. w Tor. Prace Wydz. Filol.-Filoz.* t. 11 z. 3. [Rec.: J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1961* (W-wa 1962) s. 170-171; stg. (S. Grzeszczuk). *Ruch Lit.* 1963 z. 3]. — D. Ciepieńko-Zielińska: Królewięta na Tulczynie. W-wa 1962 *Światowid.* — J. W. Gomulicki: Kiopek i jego przyjaciele. *Stolica* 1962 nr 36. — T. Jendrysik: Benedykt Hulewicz w okresie Sejmu Czteroletniego. Praca magisterska. Wr. 1962. (Maszynopis w Bibl. Katedry Literatury Pol. Uniw. Wr.). — E. Rabowicz: Literackie kontakty S. Trembeckiego z Albertem Mierem. *Pam. Lit.* R. 53 (1962) z. 4 i odb.; przedr. popr. w: S. Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN Studia z Okresu Oświecenia* 3. [Rec.: J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1962* (W-wa 1964) s. 189-192]. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — F. Pepłowski: Z zagadnień edytorstwa osiemnastowiecznego. *Pam. Lit.* R. 54 (1963) z. 3. — W. Kubacki: Starzec z gór. *Ruch Lit.* 1964 nr 3. — J. Rudnicka: Informacja o wierszach Stanisława Kostki Potockiego. *Pam. Lit.* R. 55 (1964) z. 2. — W. Rybicka: Uwagi o słowotwórstwie rzeczowników w „Pismach wszystkich" S. Trembeckiego. *Prace Filol.* t. 18 (1964) nr 3. — Cz. Hernas: W kalinowym lesie. T. 1: U źródeł folklorystyki polskiej. (W-wa 1965). — J. W. Gomulicki: O poezji Trembeckiego. (Wstęp do) Wiersze wybrane. (W-wa 1965) *Bibl. Poetów.* — T. Kostkiewiczowa: Z problematyki gatunkowej polskiego poematu opisowego („Sofiówka" i „Ziemiaństwo polskie"). *Styl i kompozycja. Konferencje teoretyczno-literackie w Toruniu i Ustroniu.* Wr. 1965. — S. Pietraszko: Doktryna literacka polskiego klasycyzmu. Wr. 1966 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 4. — R. Sobol: Ze studiów nad Karpińskim. I. Wr. 1967 *Tamże* 7. — J. Maślanka: Słowiańskie mity historyczne w literaturze polskiego Oświecenia. Wr. 1968 *PAN. Oddz. w Kr. Prace Komisji Słowianoznawstwa* 18. — M. Piszczkowski: W stronę liryki polskiego Oświecenia. *Ruch Lit.* 1968 nr 5. — R. Kaleta: „Wielki poeta dla kilku wierszy". Nieznana opinia Ludwika Łętowskiego o Trembeckim. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia, 3. Wr. 1969 *Arch. Lit.* 13. — E. Rabowicz: Studia historyczne S. Trembeckiego. W zbiorze jw.

TRĘBICKI ANTONI (1764 lub 1765–1834)

Inna forma nazwiska: Trembicki.

Pamiętnikarz, prawnik, polityk, agronom.

Ur. w 1764 (lub 1765) najprawdopodobniej w rodzinnej Płoszczy w Grodzieńskiem; syn Kazimierza h. Ślepowron, łowczego kijowskiego (zm. 1770), i Honoraty z Nietyxów. W młodości był klientem domu Radziwiłłów. Ok. 1788 rozpoczął pracę w kancelarii sztabu generalnego wojsk W. Księstwa Litewskiego na stanowisku regenta w stopniu porucznika kawalerii narodowej. Zajmował je również po powołaniu przez Sejm Czteroletni Komisji Wojskowej Obojga Narodów. Jednocześnie pracował nad zbiorem pol-

http://rcin.org.pl

skiego prawa politycznego i cywilnego oraz zabiegał o względy M. Garnysza, M. Poniatowskiego i in. W 1789 uczestniczył w charakterze adiunkta w poselstwie Piotra Potockiego do Konstantynopola, ale zawrócił z drogi z powodu złego znoszenia podróży morskiej (z Korfu 28 grudnia t. r.). 16 grudnia 1790 przy poparciu królewskim wybrany posłem inflanckim (z Litwy) na Sejm Czteroletni. Związał się z Kuźnicą Kołłątajowską i stronnictwem patriotycznym; był sekretarzem patriotycznego klubu politycznego w pałacu Radziwiłłowskim; należał do założycieli i najaktywniejszych członków Zgromadzenia Przyjaciół Konstytucji Rządowej. Po uchwaleniu prawa o miastach (29 kwietnia 1791) wpisał się w księgę miejską Warszawy. 29 czerwca t. r. wszedł do deputacji do ułożenia kodeksu cywilnego i kryminalnego dla W. Księstwa Litewskiego. Co najmniej od 1790 był członkiem loży wolnomularskiej Świątynia Izis. Ok. t. r. zawarł związek małżeński z Elżbietą Czerską.

15 sierpnia 1792 w ucieczce przed rządem targowickim wyjechał wraz z rodziną na Śląsk (do Sycowa, Wałbrzycha i Wrocławia), ale już 22 września zgłosił na życzenie króla akces do konfederacji i wrócił do kraju, gdzie za sprawą Kossakowskich pozbawiony został urzędu regenta. Ubiegał się bez powodzenia o poselstwo inflanckie na sejm grodzieński; w czasie sejmu przebywał w Grodnie i czynił starania o zwrot regencji oraz o wakujący urząd pisarza wojskowego litewskiego (uzyskał tylko sancyt na odszkodowanie za odebraną regencję). W 1794 podpisał w Warszawie akces do powstania narodowego, ale udziału w nim nie wziął (ponoć wybrany przez mieszkańców na komendanta cyrkułu Krakowskie Przedmieście został z inicjatywy H. Kołłątaja usunięty z tego stanowiska przez władze powstańcze). Przed oblężeniem Warszawy w lipcu 1794 wyjechał do Galicji (do Jarosławia), gdzie odegrał niejasną rolę w wydaniu Kołłątaja władzom austriackim (6 grudnia p. Przemyślem). W pamiętniku „O rewolucji roku 1794" bronił się przed zarzutem denuncjacji. Po rozbiorach był komisarzem dworu pruskiego w Komisji Bankowej do sprawy upadłych banków. W 1798, uzyskawszy wsparcie finansowe ks. J. Poniatowskiego, osiadł na dzierżawie ekonomii rządowej Łomna (pow. warszawski), w sąsiedztwie Jabłonny i L. Gutakowskiego. W tymże czasie rozszedł się z żoną (rozwód uzyskał 3 marca 1809), 2°v. Ludwikową Kamieniecką. Jeździł do Niemiec w celu zapoznania się z nowymi metodami gospodarowania, wkrótce stał się jednym z pionierów postępu rolniczego w kraju.

W 1807 dzięki protekcji Gutakowskiego powołany na stanowisko sekretarza Wydziału Wewnętrznego w Komisji Rządzącej, w dalszej karierze przeszkodziła mu opinia denuncjatora Kołłątaja (po 1807 nie był już na urzędzie). 1 maja 1809 ożenił się z Zofią Rykaczewską, córką owczarza spod Łomna. Należał do założycieli i najczynniejszych członków (do 1820) Towarzystwa Gospodarczo-Rolniczego; w 1810-1812 był jego sekretarzem, w 1815 — dyrektorem I Wydziału, współpracował z *Dziennikiem Towarzystwa Królewskiego Gospodarczo-Rolniczego* (1812). Zabiegał (bez skutku) o utworzenie w Łomnie instytutu rolniczego. Był członkiem przybranym Towarzystwa Przyjaciół Nauk (powołany 6 stycznia 1811). Po 1820 usunął się od wszelkiej działalności publicznej. 29 listopada 1830 stracił najstarszego syna Stanisława, generała brygady, zabitego przez powstańców za obraźliwą odmowę przystąpienia do ruchu; młodszy jego syn Kazimierz, kapitan adiutant w. ks. Konstantego, bił się po stronie rosyjskiej, a po powstaniu przeszedł do rosyjskiej armii. Po tych wydarzeniach „odciął się od ludzi", przeważnie przebywał w Łomnie. Zmarł 25 sierpnia 1834.

TWÓRCZOŚĆ

1. Prospectus dzieła pod tytułem: Prawo Obojga Narodów, zebrane od roku 1346 do roku 1786 i do druku podane. (W-wa 1788).

Por. Prace edytorskie poz. 1.

2. Uwagi nad prawem polskim. Wyd. jako przedm. do Prace edytorskie poz. 1.

3. Głos ... na sesji sejmowej dnia 3 lutego 1791 w interesie szlachty kurlandzkiej. *Przyj. Ludu* 1849 nr 210.

http://rcin.org.pl

4. Zdanie ... na sesji sejmowej dnia 4 lutego 1791 względem kupna pałacu dla posła rosyjskiego. B. m. (1791).

5. Głos ... na sesji sejmowej dnia 28 marca r. 1791 miany przy podaniu projektu względem stanu miejskiego. B. m. (1791); *Gaz. Warsz.* 1791 nr 26 Suplement.

6. Projekt: Miasta nasze królewskie w krajach Rzeczypospolitej ... (podany na sesji 28 marca 1791). B. m. (1791). Wyd. 2 pt. Od Deputacji do miast wyznaczony projekt: Miasta nasze ... podany przez ... z poprawką omyłek w pierwszym egzemplarzu zaszłych. B. m. (1791). Przedr. *Materiały do dziejów Sejmu Czteroletniego.* T. 4. Wr. 1961.

7. Głos ... przy decyzji projektu o kandydatach do najwyższych magistratur po powiatach wybierać się mianych. B. m. (1791); *Gaz. Nar. i Obca* 1791 nr 90.

8. Zdanie ... na sesji sejmowej dnia 24 listopada 1791 r. w materii królewszczyzn. B. m. (1791).

9. Zdanie in turno ... w materii deklaracji względem manifestów przeciw sejmowi i rządowi dnia 6 grudnia r. 1791. B. m. (1791).

10. Zasady do projektu wieczystego urządzenia królewszczyzn. B. m. (1791).

11. Projekt do zdania Prześwietnej Deputacji dla miast wyznaczonej podany. B. m. (1791).

Autorstwo wątpliwe (druk. anonim.).

12. Projekt, czyli zdanie do Projektu od Prześwietnej Deputacji dla miast wyznaczonej ułożone. B. m. (1791).

Autorstwo wątpliwe (druk. anonim.).

13. Odpowiedź autorowi prawdziwemu Uwag Dyzmy Bończy Tomaszewskiego nad konstytucją i rewolucją dnia 3 maja. (Drugi tyt.:) Do moich współziomków i przychylnych, i nieżyczliwych konstytucji 3 maja. B. m. (1792).

Zob. TOMASZEWSKI D. BOŃCZA, Twórczość poz. 4.

14. Do publiczności. Dat. 27 maja 1794 r. w Warszawie. W-wa 1794. Przedr. J. Kowecki w aneksie do wyd. poz. 16 (pt. Obrona A. Trębickiego).

Egz. unik. pierwodr. w Ossol. sygn. XVIII-23063-IV.

W przypisie podany ekstrakt akcesu Trębickiego do Targowicy.

15. Warszawa, 6 czerwca 1794 r. Gdy cnota i sprawiedliwość na zwaliskach przemocy ... wzięła nareszcie górę... *Gaz. Wolna Warsz.* 1794 dod. do nru 13. Przedr. J. Kowecki w aneksie do wyd. poz. 16 (pt. Druga obrona A. Trębickiego).

16. Opisanie sejmu ekstraordynaryjnego podziałowego roku 1793 w Grodnie. Powst. 1793. Z autografu Bibl. Nar. (BOZ sygn. 1179) wyd. i oprac. (razem z poz. 20) J. Kowecki. (W-wa) 1967 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.*

Ed. zawiera nadto w aneksie: poz. 14, 15, 21, Listy poz. 2 (fragm.).

17. O owcach rzecz. *Nowy Pam. Warsz.* t. 16 (1804), t. 17 (1805).

18. Gospodarz wiejski o ospie owczej i środkach zmniejszania jej szkodliwości... W-wa 1816.

19. Informacja dla ekonomów względem uprawy traw i warzyw na paszę i użycia potrzebnych w niej narzędzi. W-wa 1817. Wyd. 2 pt. O gospodarstwie w ugorze, informacja... Wil. 1824. Fragm. przedr. *Gaz. Wiejska* t. 3 (1819) s. 113--128.

20. O rewolucji roku 1794. Powst. ok. 1825. Z autografu Bibl. Nar. (BOZ sygn. 885) wyd. i oprac. (razem z poz. 16) J. Kowecki. (W-wa) 1967 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.*

Fragm. ogł.: W. Smoleński: Uwięzienie Kołłątaja. *Bibl. Warsz.* 1899 t. 4, przedr. w: Pisma historyczne. T. 2. Kr. 1901, w: Wybór pism. W-wa 1954 s. 246-266 (wyjątki z obrony Trębickiego przed zarzutem zadenuncjowania Kołłątaja); W. Smoleński: Konfederacja targowicka. Kr. 1903 s. 434-437 (opis bitwy p. Dubienką); A. M. Skałkowski: A. Trębicki i jego pamiętnik o insurekcji r. 1794. *Kwart. Hist.* R. 45 (1931) s. 267-328 (streszcz. całości i obszerne fragm.).

21. Ambasada Potockiego, starosty szczerzeckiego, do Stambułu. Powst. po 1830, nie ukończ. Z autografu Bibl. Nar. (BOZ sygn. 886) wyd. i oprac. J. Kowecki w aneksie do poz. 16. Fragm. w *Mies. Lit.* 1967 nr 8.

Artykuły, mowy i rozprawy zamieszczał w czasopismach: *Gaz. Nar. i Obca* (1791-1792), *Nowy Pam. Warsz.*, *Dzien. Tow. Król. Gospodarczo-Rolniczego* (1812 nr 1-2).

Wg F. M. Sobieszczańskiego od 1809 miał spisywać dzienniki (nie znane).

Przekłady

1. J. Müller: Historia powszechna. Rkps ofiarowany w 1820 Towarzystwu Przyjaciół Nauk.

http://rcin.org.pl

2. O jezuitach. Autograf Bibl. Nar. (BOZ sygn. 854).

Przekł. dziełka „Les Jésuites criminels de leze (!) majesté dans la théorie et dans la pratique", Amsterdam 1760. Z przedm. tłumacza.

Prace edytorskie

1. Prawo polityczne i cywilne Korony Polskiej i Wielkiego Księstwa Litewskiego, to jest: Nowy zbiór praw Obojga Narodów od roku 1347 aż do teraźniejszych czasów. T. 1. W-wa 1789; t. 2 pt.: ... praw Obojga Narodów, w którym są umieszczone wszystkie prawa Korony Polskiej aż do roku 1791 do ostatnich zapadłych sejmowych ustaw. W-wa 1791.

Dedyk. Michałowi Hieronimowi Radziwiłłowi. Władze pruskie nadały zbiorowi charakter oficjalny. Por. też Twórczość poz. 1-2.

Listy

1. Do Radziwiłłów z 1789-1799. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Radziwiłłów dz. V sygn. 16412).

2. Do Stanisława Augusta z 1790-1792 5 listów oraz do Generalności Litewskiej konfederacji targowickiej z 22 września 1792. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 721, 736, 932. 3 listy do Stanisława Augusta — z 30 lipca, 17 sierpnia i 25 września 1792 oraz list do Generalności ogł. J. Kowecki w aneksie do wyd. poz. 16 Twórczości.

3. Do Stanisława Augusta z 1793. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Królestwa Pol. pudło 90 sygn. 356).

4. Do Stanisława Augusta z 1793. Rkpsy jw. (Zbiór Popielów sygn. 69).

5. Do Stanisława Augusta z 1796-1797. Rkpsy jw. (Zbiór wydzielony z Arch. Jabłonny).

OPRACOWANIA

Kodeks Stanisława Augusta. Zbiór dokumentów. Wyd. S. Borowski. W-wa 1938. — Kuźnica Kołłątajowska. Wybór źródeł. Oprac. B. Leśnodorski. Wr. (1949) *BN* I, 130. — H. Kołłątaj: Mowy na sejmie teraźniejszym r. 1791. W-wa 1791. — Tajna korespondencja z Warszawy do Ignacego Potockiego, 1792-1794. Oprac. M. Rymszyna, A. Zahorski. W-wa 1961 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 4. — Akty powstania Kościuszki. T. 3. Oprac. W. Dzwonkowski, E. Kipa, R. Morcinek. Wr. 1955. — Archiwum Wybickiego. T. 2 (1802-1822). Oprac. A. M. Skałkowski. Gdańsk 1950.— Materiały do dziejów Komisji Rządzącej z r. 1807. Oprac. M. Rostworowski. T. 1. Kr. 1918. — J. U. Niemcewicz: Pamiętniki czasów moich. T. 1-2. (Powst. 1823--1838). Oprac. J. Dihm. (W-wa) 1957 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — F.M.S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 25 (1867). — W. Smoleński: Kuźnica Kołłątajowska. Kr. 1885; przedr. w: Wybór pism. W-wa 1954. — W. Smoleński: Ostatni rok Sejmu Wielkiego. Kr. 1897. — W. Smoleński: Uwięzienie Kołłątaja. *Bibl. Warsz.* 1899 t. 4; przedr. w: Pisma historyczne. T. 2. Kr. 1901; Wybór pism. W-wa 1954. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 2. W-wa 1901, t. 4. W-wa 1902, t. 5. W-wa 1904, t. 6. W-wa 1905. — A. Rembowski: Towarzystwo Królewskie Gospodarczo-Rolnicze. *Bibl. Warsz.* 1901 t. 2. — W. Smoleński: Sprawa włościańska w Polsce w. XVIII. W: Pisma historyczne. T. 3. Kr. 1901. — W. Smoleński: Konfederacja targowicka. Kr. 1903. — W. Grabski: Historia Towarzystwa Rolniczego 1858-1861. T. 1. W-wa 1904. — W. Tokarz: Ostatnie lata Hugona Kołłątaja. T. 1-2. Kr. 1905. — W. Dzwonkowski: Młode lata Kościuszki. *Bibl. Warsz.* 1911 t. 4. — M. Janik: Hugo Kołłątaj. Lw. 1913. — J. Dihm: Niemcewicz jako polityk i publicysta w czasie Sejmu Czteroletniego. Kr. 1928 *Prace Hist.-Lit.* 29. — S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738-1821. Kr. 1929. — A. M. Skałkowski: Towarzystwo Przyjaciół Konstytucji 3-go Maja. *Pam. Bibl. Kórn.* z. 2 (1930) i odb. (Poz. 1930). — A. M. Skałkowski: A. Trębicki i jego pamiętnik o insurekcji r. 1794. *Kwart. Hist.* R. 45 (1931). — W. Tokarz: Insurekcja warszawska. Lw. 1934; wyd. 2 W-wa 1950. — W. Tokarz: Odpowiedź prof. Skałkowskiemu na recenzję „Insurekcji warszawskiej". *Kwart. Hist.* R. 50 (1936); przedr. w: Rozprawy i szkice. T. 1. W-wa 1959. — R. Kaleta: Zapomniane wiersze z ostatnich lat rzeczypospolitej szlacheckiej. *Ze skarbca kultury* 1951 z. 1. — B. Leśnodorski: Dzieło Sejmu Czteroletniego (1788-1792). Studium historyczno-prawne. Wr. 1951. — J. Michalski: Z dziejów Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W-wa 1953 s. 64. — B. Leśnodorski: Polscy jakobini. Karta z dziejów insurekcji 1794 r. Wr. 1960 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 3. — Z. Kosiek: Na drodze do pierwszego polskiego towarzystwa rolniczego. *Kwart. Hist. Nauki i Techniki* R. 8 (1963) nr 3. — J. Kowecki: (Wstęp i oprac. do) Opisanie sejmu ekstraordynaryjnego podziałowego roku 1793 w Grodnie; O rewolucji roku 1794. (W-wa) 1967 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* [Rec.: J. Z. Słojewski. *Kultura* 1967 nr 53; K. Zienkowska. *Nowe Książki* 1967 nr 53].

http://rcin.org.pl

TROTZ MICHAŁ ABRAHAM (ok. 1689 lub 1700—1769)

Inna forma nazwiska: Troc.

Leksykograf, tłumacz, edytor.

Ur. ok. 1689 (wg F. S. Dmochowskiego: ok. 1700) w Warszawie w ewangelickiej rodzinie kupców warszawskich pochodzenia żydowskiego (wg przypuszczenia H. Lemkego). Był prawdopodobnie synem Michała i Florentyny. Od 1726 jako stypendysta królewski studiował prawo na uniwersytecie lipskim. Po studiach udzielał studentom lekcji języka polskiego. Pracował nadto jako przysięgły tłumacz sądowy. 1 kwietnia 1750 uzyskał tytuł i pensję lektora języka polskiego na uniwersytecie. Utrzymywał kontakty naukowe z J.Ch. Gottschedem, J.A. Jabłonowskim (do wojny siedmioletniej pobierał od niego stałą pensję), a zwłaszcza J. A. Załuskim. Z polecenia Załuskiego na aukcjach w Lipsku i innych miastach niemieckich kupował dla jego biblioteki książki, rękopisy i miedzioryty; za jego zachętą podjął prace z zakresu edytorstwa, leksykografii i przekładów. W 1731 naraził się władzom za edycję bajek J.S. Jabłonowskiego, zawierających bajkę (98) skierowaną przeciw reformacji. Zmarł 2 czerwca 1769 w Lipsku.

TWÓRCZOŚĆ

1. Nouveau dictionnaire françois, allemand et polonois, enrichi de plusieurs exemples de l'histoire polonoise, des termes ordinaires des arts et des remarques de grammaire les plus nécessaires, avec une liste alphabéthique des poètes et de meilleurs livres polonois. T. 1-2. Lipsk 1744-1747. Wyd. nast.: Lipsk 1771-1772; Lipsk 1796-1800; Lipsk 1809-1806 (sic); Wr. 1832.

T. 3 pt. Nowy dyksjonarz, to jest mownik polsko-francusko-niemiecki z przydatkiem przysłów potocznych, przestróg gramatycznych, lekarskich, matematycznych i inszym naukom przyzwoitych wyrazów. Lipsk 1764. Wyd. nast.: wyd. S. Nałęcz Moszczeński. Lipsk 1779; Lipsk b. r.; Lipsk 1822.

T. 4 pt. Vollständiges deutsches und polnisches Wörter-Buch. Wyd. S. Nałęcz Moszczeński. Lipsk 1772. Wyd. nast.: Lipsk 1791; Lipsk 1800; Lipsk 1807; Lipsk 1822.

Całość: wyd. „corrigée et augmentée par une société des gens de lettres de ces trois nations". T. 1-4. Lipsk 1812.

Fragm. z przedm. do t. 1 i 3 przedr. Z. Florczak, L. Pszczołowska w: Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 2. Wr. 1958.

Słownik, a zwłaszcza t. 3, ułożony przy współpracy J. A. Załuskiego. T. 4 ma być dziełem Moszczeńskiego.

2. Catalogus omnium et singulorum codicum manuscriptorum Zaluscianae Bibliothecae ... per ... Lipsiae descriptus, anno 1757.

Katalog oprac. na polecenie J. A. Załuskiego, ale nigdy nie druk. Inform. P. Bańkowski (s. 25) i H. Lemke (s. 115).

Przekłady

1. F. Fénelon de Salignac: Przypadki Telemaka syna Ulisesa ... po francusku napisane, a teraz na polski język przełożone i koperszytychami przyozdobione. Lipsk 1750. Wyd. nast.: wyd. 2 (tyt.) Lipsk 1768; wyd. 3 W-wa 1775.

2. S. Gessner: Sielanki (Ewander i Alcymna; Erast; Menalka i Eschyn; Mirtyl i Chloe; Rozbity krużyk). W zbiorze: Zbiór pism z przedniejszych niemieckich autorów. Lipsk 1768.

Trotza jako tłumacza sielanek wymienia Katalog Grölla (Katalog niektórych książek. B.m.r. s. 13, egz. Ossol. sygn. XVIII-3677-III).

Prace edytorskie

1. Bibliotheca Polono-poetica, albo urzędów wielkich splendorem jaśniejących, a ojczystą weną na polskim Parnasie słyniących poetów wiekuiste prace, dla głośnej resonancji zebrane i z regiestrami opatrzone przez ... warszawianina. T. 1-2. Lipsk 1728-1731.

Zawartość t. 1: wiersz M. A. Trotza do króla i przedmowa; J. Barclay: Argenida, która Wacław Potocki ... polskim wierszem z łacińskiego przetłumaczył.

T. 2: J. S. Jabłonowski: Ezop nowy polski, to jest życie Ezopa filozofa frygijskiego, sto i oko bajek.

2. De Pepliers: Nouvelle et parfaite grammaire royale française avec (les notes de Buffier).

Trotz przygotował w 1747 wyd. tej gramatyki dla użytku polskiego. Druk książki był już zaczęty, lecz został przerwany ze względu na wcześniejsze wyd. gramatyki franc. w Warszawie (zob. Lemke, s. 117). Dmochowski inform. o pracy Trotza nad przygotowaniem gramatyki pol., która nie została wydana. Wiadomość ta

http://rcin.org.pl

miała zapewne dotyczyć pracy nad przygotowaniem do druku gramatyki De Pepliers'a.

Bibliografię prac Trotza podaje M. R. Mayenowa w: Walka o język w życiu i literaturze staropolskiej. Wyd. 2 uzup. i rozszerz. W-wa 1956. (Nie obejmuje wszystkich prac Trotza).

Listy i materiały

1. Do J. A. Załuskiego z 1729-1731, 1733--1734, 1739, 1746-1747, 1758-1759, 1762--1763, 1766-1767. Rkpsy Bibl. Nar. sygn. 3229-3231, 3233-3234, 3239, 3246--3247, 3258-3259, 3262-3263, 3266-3267. Listy z 1729-1734 w całości lub streszcz. wyd. B. S. Kupść, K. Muszyńska w: Korespondencja Józefa Andrzeja Załuskiego 1724-1736. Wr. 1967 *PAN. Źródła do Dziejów Nauki i Techniki* 5.

2. Acta das von S. Stawiski und M. A. Trotz gesuchte Predicateum Lectoris publici in der polnischen Sprache. Beschluss des Kirchenrats 20 III 1750. Rkps Sachsische Landeshauptarchiv w Dreźnie loc. 1795.

OPRACOWANIA

Korespondencja Józefa Andrzeja Załuskiego 1724-1736. Oprac. B. S. Kupść, K. Muszyńska. Wr. 1967 *PAN. Źródła do Dziejów Nauki i Techniki* 5. — F. S. Dmochowski: A. M. Trotz. Jego życie i prace. W: Satyryczne powieści i gawędy. W-wa 1859 s. 133 n. — F.M.S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 25 (1867). — A. Brückner: Język Wacława Potockiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 31 (1900) s. 277 i odb. (Kr. 1900 s. 3). — B. Gubrynowicz: Romans w Polsce za czasów Stanisława Augusta. Lw. 1904 s. 28. — A. Brückner: Przyczynki do dziejów języka polskiego. *Rozpr. AU Wydz. Filol. S. III* t. 10 (1917). — S. Łukasik: La France et la Pologne à travers les siècles jusqu'à la Grande Révolution. Paryż 1933. — P. Bańkowski: Rękopisy rewindykowane przez Polskę z ZSRR na podstawie traktatu ryskiego. Kr. 1937. — J. Birn: Język francuski w Polsce w epoce saskiej. *Studia z dziejów kultury polskiej*. W-wa 1949. — F. Przyłubski: Opowieść o Lindem i jego Słowniku. W-wa 1955. — H. Lemke: Die Brüder Załuski und ihre Beziehungen zu Gelehrten in Deutschland und Danzig. Studien zur polnischen Frühaufklärung. Berlin 1958 *Quellen u. Studien z. Geschichte Osteuropas* 2. — M. R. Mayenowa: (Wstęp), Z. Florczak, L. Pszczołowska: (Not. do) Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 1-2. Wr. 1958. — V. Falkenhahn: Das polnische Wörterbuch von seinen Anfängen bis M. A. Trotz und die Wörterbuchtheorie des Grammatikers Onufry Kopczyński. *Zeitschr. f. Slavistik* t. 5 (1960) nr 1 s. 101-111. — M. Manteuffelowa: Gospodarka dubletami w Bibliotece Załuskich. *Roczn. Bibl.* R. 4 (1960) z. 1/2. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963.

TRZCIŃSKI ANDRZEJ (JĘDRZEJ) JAN KANTY (1749–1823)

Pseud., krypt. i allonimy: A. T.***; Badacz natury; Leszczyński Józef; Przyjaciel nauk; Przyjaciel prawdy; Przyjaciel prawdy i ludzkości; Sylen (?).

Fizyk, polemista, tłumacz, poeta.

Ur. w 1749 w archidiecezji gnieźnieńskiej w rodzinie szlacheckiej; syn Jana. Wcześnie utraciwszy ojca pozostawał pod opieką krewnych, którzy powierzyli jego wychowanie profesorowi Akademii Krakowskiej ks. Piotrowi Rydulskiemu. 21 maja 1762 immatrykulowany w Akademii. W 1771 uzyskał magisterium nauk wyzwolonych i doktorat filozofii, po czym wykładał w tejże uczelni matematykę i język francuski (jako extraneus). W 1777 przyjął niższe święcenia duchowne; w t. r. wybrany przez H. Kołłątaja na nauczyciela klasy V zreformowanych Szkół Nowodworskich. W 1779 wysłany przez Komisję Edukacji Narodowej (za protekcją Kołłątaja) na studia zagraniczne: do Getyngi (2 lata) i Strasburga. Tu, wbrew woli Komisji, która przeznaczyła go na profesora fizyki, studiował medycynę i uzyskał doktorat medycyny (1782). Wezwany nakazem Komisji — 11 grudnia 1782 wrócił do Krakowa, gdzie objął katedrę fizyki eksperymentalnej. Wykłady rozpoczął w marcu 1783 (do 1788 wykładał po łacinie). Należał do sprzymierzeńców rektora F. Oraczewskiego w jego walce z Janem Śniadeckim. Był członkiem Związku Filantropów (1787-1789), członkiem powołanego przez KEN Departamentu Regencji Kandydatów (1788-1789), 20 grudnia 1787 po-

http://rcin.org.pl

wołany przez rektora na prezesa Kolegium Fizycznego. Piastowanie przez niego tego urzędu stało się powodem wielu sporów między nim a członkami Kolegium, które oparły się o sądy rektorskie i sądy Komisji, początkowo satysfakcjonujące Trzcińskiego (pismem z 25 maja 1789), ale po wizycie Śniadeckiego w Warszawie przyznające rację stronie przeciwnej (22 sierpnia 1789 wezwany do sądów Komisji), jednak na stanowisku prezesa utrzymał się aż do jesieni 1790. Był jednym z atakowanych przez głośną satyrę „Zakus nad zaciekami Wszechnicy Krakowskiej" (W-wa 1789).

W 1789 występował jeszcze jako clericus minorum ordinum; 3 maja t. r. instalowany na kanonii Katedry Krakowskiej (po śmierci ks. Kazimierza Bodurkiewicza, którego był koadiutorem); w trzy lata później był diakonem. W 1797 pełnił urząd penitencjarza katedralnego. 9 września 1799 złożył austriackiej Komisji Nadwornej wniosek o powierzenie mu urzędu rektora „nad ustanowić się mającymi w Galicji Zachodniej szkołami niemieckimi". Obowiązki profesora fizyki uniwersytetu sprawował do końca 1804, potem emerytowany. Leczył się kilkakrotnie w Karlsbadzie (w 1798, 1807, 1811, 1812, 1814, 1816, 1817). W ostatnich latach był proboszczem kolegiaty Wszystkich Świętych w Krakowie. Od 1816 — członek Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. Zgromadził znaczną bibliotekę. Zmarł 7 czerwca 1823 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Theses philosophicae Aristotelico-Thomisticae ex prima parte cursus philosophici nempe logico desumptae. Kr. 1771.

2. Mowa przed licznym gości zgromadzeniem powiedziana, gdy ... ks. Kołłątaj ... od Przeświętnej Komisji nad Edukacją Narodową delegowany do Akademii Krakow. wizytator do Szkół Władysławskich po uroczystym Ducha Ś. wezwaniu nowy instrukcji publicznej układ od tejże Komisji na wojewódzkie w całym narodzie szkoły przepisany wprowadził, dnia 26 czerwca roku 1777. Kr. (1777).

3. Theses chemico-physicae quas pro licentia gradum doctoris rite obtinendi in alma Argentoratensium Universitate solemni disputationi exponit... (Kr. 1782).

Dedyk. J. Rybińskiemu.

4. Dysertacja o trzęsieniu ziemi na rocznicę założenia Akademii Krakowskiej od Kazimierza Wielkiego w roku 1786, przez ... na Sali Jagiellońskiej czytana. Kr. 1787.

5. Opisanie przyczyn fizycznych trzęsienia ziemi, przez ... na Sali Jagiellońskiej czytane. Kr. 1787.

6. Dysertacja o używaniu lekarskim elektryczności na posiedzeniu publicznym, które Szkoła Główna Koronna corocznie składać zwykła na imieniny Najjaśniejszego Augusta, przez ... w Sali Jagiellońskiej, dnia 14 maja R.P. 1787 czytana. Kr. 1787.

Poz. ta połączona w druku z następną (przez kustosza). Z oboma polemizuje przypisywany F. K. Dmochowskiemu i F. Siarczyńskiemu: Zakus nad zaciekami Wszechnicy Krakowskiej... (W-wa 1789).

7. Dysertacja o wzroście nauk wyzwolonych i mechanicznych przez ducha obserwacji w Europie, o pożytkach i wygodzie ich w społeczności, i o stosowaniu onychże do potrzeb kraju ojczystego, wiekopomnej pamiątce najpożądańszej obecności Najjaśniejszego Stanisława Augusta, przez ... na publicznym posiedzeniu Szkoły Głównej Koronnej w Sali Jagiellońskiej poświęcona. Kr. 1787.

Zob. not. do poz. 6.

8. Przydatek opisujący sposoby prostsze naśladowania wód mineralnych, z innymi wiadomościami stąd wynikającymi i do pojętności wszystkich przystosowanymi. Wyd. zob. Przekłady poz. 3.

9. Rozbiór Zakusu nad zaciekami Wszechnicy Krakowskiej, przez Przyjaciela prawdy. W-wa (1789). Fragm. przedr. Z. Florczak, L. Pszczołowska w: Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 1. W-wa 1958.

Autorstwo niepewne. Por. not. do poz. 6.

10. Rozbiór Uwag Szkoły Matematycznej nad propozycjami fizycznymi, gdzie się mieści usprawiedliwienie obwinionego od tej szkoły, żądanie jego, i rozsądek nad nowym pismem, którego tytuł: Urywek z bicza kręconego w Krakowie. Przez Przyjaciela prawdy. W-wa 1789. Fragm. przedr. Z. Florczak. L. Pszczołowska, jw. poz. 9.

Polemika z satyrą F. K. Dmochowskiego: Urywek bicza kręconego... (W-wa 1789) oraz z memoriałem F. Radwańskiego i Jana Śniadeckiego: Uwagi Szkoły Matematycznej.

http://rcin.org.pl

11. Sylena dydaski o przywarach rządu krajowego i poprawie, czyli nauki tegoż z okoliczności praw stanowić się mających. W-wa 1790. Fragm. przedr. Z. Florczak, L. Pszczołowska, jw. poz. 9.

Autorstwo niepewne, przypisał Estr. XXX (1936) 353.

12. Rozbiór Uwag Kollegium Fizycznego Szkoły Głównej Koronnej nad patologią i terapią, przez Przyjaciela prawdy. B. m. 1791. Fragm. przedr. Z. Florczak, L. Pszczołowska (t. 2), jw. poz. 9.

13. Dysertacja o wzroście świateł przez ducha obserwacji i doświadczenia na rocznicę otwarcia Akademii Krakowskiej od Kazimierza Wielkiego ... ogłoszonego przez odrodzony i wolny naród następstwa do Korony Polskiej Najjaśniejszego Fryderyka Augusta ... poświęcona. Kr. 1791.

14. Propositiones mathematico-physicae publicae disquisitioni expositae pro solitis alumnorum philosophiae naturalis exercitationibus. Kr. 1791.

Tekst pol. i łac.

15. Poema do płci pięknej z powodu jej passu pod hasłem patriotycznym: król z narodem i naród z królem. B. m. 1791. Wyd. 2 b. m. (1794).

Wyd. pod nazwiskiem Józefa Leszczyńskiego.

16. Pasterz dobry wedle Ducha Boskiego, Ś. Stanisław Męczennik, biskup niegdy krakowski, na uroczysty obchod w Kościele Katedralnym Krakowskim tego Celnego Króla i Królestwa patrona z rozrządzenia Stolicy Apostolskiej w rocznicę uchwalonej rządu ustawy przez Najjaśniejsze Rzeczy Pltej Stany pod styrem Ojca Ojczyzny Stanisława Augusta, przyjaciela ludu, w dzień 3 Maja roku 1791, na wzór duchowieństwu, przez ... wystawiony, roku od narodzenia Chrystusa 1792. Kr. 1792.

17. Uwaga nad miejscem szczególnym na cmentarz powszechny. B. m. (ok. 1792). Wyd. nast. Kr. b.r.

18. Rys na porównanie kiny z angusturą, przez Badacza natury. Kr. 1794.

19. Pismo z powodu oryginalnego listu, który się w aktach konfraterni krakowskiej znajduje... Kr. 1810.

Odpowiedź na list Ignacego Miączyńskiego.

20. Uwagi nad Rozprawą o krytyce. Kr. 1811.

Polemika z rozprawą S. K. Potockiego pod takim tyt. (W-wa 1811). W zbiorach Potockiego (Arch. Główne Akt Dawnych, Arch. Wilan. sygn. 237) zachowana „Odpowiedź Trzcińskiemu na krytykę Rozprawy o krytyce" oraz „List z odpowiedzią do księdza kanonika na krytykę Rozprawy o krytyce".

21. Myśli ekonomiczne. (Kr.) 1812.

22. Rzut oka na Anglię. (Kr. 1812).

23. Duch księgi natury, przez Przyjaciela nauk odcieniony, a Jaśnie Wielmożnemu Gubernatorowi Krakowskiemu na wiekopomność naczelnictwa jego w stołecznym niegdyś Królestwa, a dziś wolnego handlu mieście, z najpowinniejszym upoważnieniem poświęcony. Kr. 1813.

Polemika zob. Słotwiński F., Twórczość poz. 4.

24. Pieczęć na usta lekkowiernych duchów wygotowana, a przezacnej archikonfraterni krak. na wskrzeszenie pierwiastkowego jej ducha ku dobru bliźnich i na rozkrzew religii boskiej, przez Przyjaciela prawdy i ludzkości, z wylewem serca ofiarowana. Kr. 1814.

Przeciw F. Słotwińskiemu.

25. Dekada wierszów rzetelnych na honor godnej siostry bractwa miłosierdzia, dnia 9-tego lipca roku zbawienia 1815, przez ... napisana. B. m. (1815).

26. Requête rare et unique à sa Majesté le Roi de Prusse, Grand Duc de Posnanie. B. m. (1816).

27. Solennis protestatio. (Kr. 1816).

Pismo napisane z powodu nominacji na dziekana Katedry Krakowskiej jednego z kanoników; tępione z rozkazu senatu krakowskiego.

28. Demande en complainte à la très haute Commission organisatrice. B. m. 1817.

29. Kopia listu do przyjaciela prawdy i ludzkości. (Kr. 1817).

Spór o ortografię.

30. Rozwinienie pisowni, słowośledni i słowozgodni jenzyka (!) polskiego. W-wa 1818.

31. Kopia porady o prostym kanale na zachodniej stronie głównego miasta w wolnym okręgu krakowskim. (Do Prześwietn. Zgromadzenia woln. niepodl. okręgu krak. 1819). B. m. (1819); toż pt.: Do Prześwietnego Zgromadzenia JJ.WW. Reprezentantów wolnego i niepodległego okręgu krakowskiego. Kr. 1819.

Ogł. nadto wiersze w publikacjach: J. Przybylski: Łza cicha Polimnii... Kr. 1794; J. Przybylski: Wiersz z powinszowaniem imienin Jędrzejowi Trzcińskiemu... Kr. 1795; a prospekty wykładów w: *Prospectus Lectionum Academicorum* (od 1783; fragm. przedr. M. Chamcówna w: Uniwersytet Jagielloński ... 1777-1786.

http://rcin.org.pl

Wr. 1957 *PAN Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 2 s. 319-331).

Przekłady

1. B. Fontenelle: Historia o wyroczniach pogańskich, z francuskiego na polski język przełożona, przez... w A.K.M.P. W-wa 1777.

Fontenelle przerobił łac. dzieło A. Van-Dallego.

2. Spowiedź, czyli jawne wyznanie pana de Voltaire, z francuskiego na ojczysty język przełożone, anegdotami, zdaniami, listami wybornymi, do historii jego życia ściągającymi się, mową przeciwko niezbożnym tego wieku filozofom i różnymi przypiskami powiększone, przez A.T. *** Lw. 1778. Wyd. 2 Kr. 1780.

3. J. Priestley: Nauka o napuszczaniu wody powietrzem kwaskowym, w trzech częściach zamknięta. Z dzieł oryginalnych sławnego ... wyjęta, Przydatkiem zaś opisującym sposoby prostsze naśladowania wód mineralnych ... powiększona. Kr. 1787.

Obok „Przydatku" tłumacza (zob. Twórczość poz. 8) druk zawiera też (od s. 90): Dostrzeżenia fizyczne nad powietrzem stałym przez Feliksa Fontana, z włoskiego przełożone.

4. J. Ch. P. Erxleben: Fizyka ... przez G. Lichtenberga... nowymi wynalazkami i najświeższymi odkryciami pomnożona, dla pożytku powszechnego wydana. Kr. 1788.

Do dzieła dod.: Treść dysertacji mianych na posiedzeniach Szkoły Głównej Koronnej i doniesienia o niej oświeconej powszechności, przez kandydatów stanu nauczycielskiego.

W rkpsie Bibl. Jagiel. sygn. 2966 znajduje się: Pochwała Buonapartego Napoleona ... r. 1799 z franc. przez X ...

Współcześnie podejrzewany był nadto (obok F. Siarczyńskiego i J. Wybickiego) o przekł. z niem. głośnej broszury: Uwaga na koszta pogrzebowe w Wiedniu. Zob. Siarczyński F., Przekłady poz. 1.

Natomiast przyznawany mu z wahaniem przez Estr. (za J. S. Bandtkiem) przekł. z ks. Goussaulta: Portret damy poczciwej... Kr. 1779 — wyszedł spod pióra A. M. Prokopowicza (por. Prokopowicz A. M., Przekłady poz. 5).

Prace edytorskie

1. Kalendarz polski i ruski na rok Pański 1775... Przez ... z należytą pilnością wyrachowany. Kr. (1774); toż: ... na rok Pański 1776... Kr. (1775).

Listy i materiały

1. Do H. Kołłątaja. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Metryka Litewska dz. IX t. 71). Fragm. z listu b.d. i z 2 października 1781 cyt. M. Chamcówna: Uniwersytet Jagielloński... 1777-1786. Wr. 1957 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 2 s. 61, 131.

2. Do I. Potockiego z 28 lutego 1790. Rkps jw. (Arch. Wilan. sygn. 279 b/5).

3. Projekt podany do Komisji Nadwornej 9 września 1799. Rkps Arch. Uniw. Jagiel. S. I 12 s. 64-74.

4. Album podpisów własnoręcznych z 1780-1818. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3378.

Dużo materiałów dotyczących uniwersyteckiej działalności Trzcińskiego zachowało się w Arch. Uniw. Jagiel.

OPRACOWANIA

Album studiosorum Universitatis Cracoviensis. T. 5 (1720-1780). Wyd. K. Lewicki, J. Zathey. Kr. 1956 s. 139. — Korespondencja Jana Śniadeckiego. Listy z Krakowa. T. 1 (1780-1787). Oprac. L. Kamykowski. Kr. 1932 *PAN. Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* 1; t. 2 (1787-1807). Oprac. M. Chamcówna, S. Tync. Wr. 1954. — Komisja Edukacji Narodowej. Wybór źródeł. Oprac. S. Tync. Wr. (1954) *BN* I, 126 s. 125-135. — (F. K. Dmochowski, F. Siarczyński): Zakus nad zaciekami Wszechnicy Krakowskiej. W-wa (1789); przedr. w: F. K. Dmochowski: Pisma rozmaite. T. 2. W-wa 1826. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 3. Kr. 1853. — A. Grabowski: Wspomnienia. T. 1-2. (Powst. ok. 1860). Wyd. S. Estreicher. Kr. 1909 *Bibl. Kr.* 40-41. — M. Baliński: Pamiętniki o Janie Śniadeckim. T. 1-2. Wil. 1865 (1864-1865). — Zakłady uniwersyteckie w Krakowie. Przyczynek do dziejów oświaty krajowej. Kr. 1864. — F.M.S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 25 (1867). — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce w. XVIII. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — W. Smoleński: Kalendarze w Polsce w. XVIII. W: Pisma historyczne. T. 2. Kr. 1901. — M.B. (Bartynowski). *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 29 (1907). — M. Szyjkowski: „Génie du christianisme" a prądy umysłowe w Polsce porozbiorowej. Lw. 1908 s. 94-98. — H. Struve: Historia logiki jako teorii poznania w Polsce. W-wa 1911 s. 211. — M. Straszewski: Dzieje filozoficznej myśli polskiej w okresie porozbiorowym. T. 1. Kr. 1912 s. 357-364. — F. Gabryl: Polska filozofia religijna w w. XIX. T. 2. W-wa 1914. — *Podręczna enc. kościelna*. T. 39/40 (1914). — S. Rud-

http://rcin.org.pl

NIAŃSKI: Stanowisko materializmu francuskiego w dziejach filozofii. *Przegl. Filoz.* 1917 z. 2/4 s. 179. —

W. SZUMOWSKI: Krakowska Szkoła Lekarska po reformach Kołłątaja. Kr. 1929 *Bibl. Kr.* 63. — F. STOPA: A. K. Trzciński przed poróżnieniem się z Janem Śniadeckim. *Na dziesięciolecie Biblioteki Miejskiej w Bydgoszczy. 1920-1930.* Bydg. 1931. — M. SKORZEPIANKA: Feliks Oraczewski rektor Krakowskiej Szkoły Głównej. Kr. 1935 *Bibl. Kr.* 84. — M. SZYJKOWSKI: Polskie peregrynacje do Pragi i Karlowych Warów. Od Augusta Mocnego do Adama Mickiewicza. Bydg. 1936 s. 62. [Rec.: K. WISKOWATY. *Slavische Rundschau* 1937 s. 41]. — H. BARYCZ: W dwusetną rocznicę założenia uniwersytetu w Getyndze. *Przegl. Współcz.* t. 62 (1937) nr 7 s. 62. — A. JOBERT: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. —

T. GLEMMA: Wydział teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1795-1847. Kr. 1949. — M. CHAMCÓWNA: Dyskusja nad katedrą literatury w Szkole Głównej Koronnej. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4 .— B. SUCHODOLSKI: Filozofia polska w dobie rozkładu feudalizmu. *Myśl Filoz.* 1952 nr 1; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — B. SUCHODOLSKI: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. jw. — Bibliografia filozofii polskiej 1750-1830. (Red. A. Kadler). W-wa 1955. — K. OPAŁEK: Myśl Oświecenia w Krakowie. Kr. (1955). — E. RZADKOWSKA: Encyklopedia i Diderot w polskim Oświeceniu. Wr. 1955 *IBL. PAN. Studia Hist.-Lit.* 24. — M. CHAMCÓWNA: Szkoła Główna Koronna w walce o autonomię uniwersytecką. *Kwart. Historii Nauki i Techniki* R. 2 (1957) nr 2. — M. CHAMCÓWNA: Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej. (T. 1:) Szkoła Główna Koronna w okresie wizyty i rektoratu H. Kołłątaja. Wr. 1957 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 2. (T. 2:) Szkoła Główna Koronna w l. 1786-1795. Wr. 1959 *Tamże* 9. — M. CHAMCÓWNA: „Zakus nad zaciekami Wszechnicy Krakowskiej", czyli o pewnej polemice naukowo-literackiej z końca XVIII w. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 6 z. 2 (1958) i odb. — Z. FLORCZAK, L. PSZCZOŁOWSKA: (Komentarz do) Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 1. W-wa 1958. — J. PACHOŃSKI: Drukarze, księgarze i bibliofile krakowscy, 1750-1815. (Kr. 1962). — T. PIECH: Zarys historii katedry fizyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Studia z dziejów Katedr Wydziału Matematyki, Fizyki, Chemii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Kr. 1964 *Universitas Jagellonica* 25. — M. CHAMCÓWNA, K. MROZOWSKA: Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1765-1850. Kr. 1965 *Tamże* 21/2.

TSCHEPIUS SAMUEL ERNEST (1704— po 1761)

Pseud. i krypt.: CHRZEŚCIJAŃSKI S. THEOLOGII STUDENT; JEDEN TEOLOGII ŚWIĘTEJ STUDENT; S. E. T.; STUDENT.

Poeta, tłumacz, bibliograf, bibliofil.

Ur. w 1704 w Działdowie; syn Samuela, miejscowego pastora, pisarza i kaznodziei polsko-ewangelickiego, oraz Neumanówny, burmistrzanki niborskiej. Dziadek Samuela Ernesta Maciej używał jeszcze polskiej formy nazwiska (Trzepski).

Studia teologiczne odbył Tschepius na Uniwersytecie Królewieckim (immatrykulowany 27 marca 1720 na wydziale prawa), następnie był bibliotekarzem, a potem wicerektorem Biblioteki Wallenrodzkiej w Królewcu. Posiadał znaczny zbiór druków polsko-ewangelickich oraz wielu wydawnictw z zakresu historii i piśmiennictwa polskiego XVI-XVII w., pertraktował z nim o ich zakupienie J. A. Załuski (spłonęły w 1761). Zmarł po 1761.

TWÓRCZOŚĆ

1. Pierwiastki owoców poetycznych w języku polskim, to jest dziesiątek piosneczek duchownych, częścią nowo skomponowanych, częścią nowo przetłumaczonych, przez... Królewiec 1728.

2. Wirydarz niebieski, w którym przeszlachetny i wysoko nauczony IMść Pan Maciej Ernest Borecyus ... niezliczone wiecznej radości ziała (!) w kompanii aniołów świętych zbiera, które przeciwko bólom serdecznym ciężko zasmuconej Pani Wdowie i żałosnym Przyja-

http://rcin.org.pl

cielom ... zaleca afektem... Królewiec (1738).

Na końcu dod. wiersz brata autora, Jana Fryderyka. Druk rejestruje W. Chojnacki (nr 2117).

3. Poetyczna uwaga (wierszowana przedmowa do) J. Arnt: Sześć ksiąg o prawdziwym chrześciaństwie... Teraz ale z niemieckiego na polski język na rozmnożenie chwały Bożej w krajach polskich, przy asystencji Boskiej przetłumaczone, przez X. Samuela Tschepiusa, archiprezbytera i proboszcza działdowskiego... Królewiec 1743.

4. Systematisch-catechetische Anleitung zur polnischen Sprache und polnische Bibelhistorie. *Preussische Zehenden* (Królewiec) 1744 t. 3 z. 2-3.

5. Auszug aus dem Leben und Verdiensten Johannis Secluciani, ersten polnischen Predigers Augsb. Confession in Königsberg. *Preussische Sammlung*. T. 3. Gdańsk 1750 s. 77-91.

6. Biblioteka pruska w języku polskim. Rkps zaginiony (prawdopodobnie w czasie pożaru 1761).

Przekłady

Zob. Twórczość poz. 1

Prace edytorskie

1. Doskonały Kancjonał Pruski Królewiecki ... po raz trzeci wydany. Królewiec 1743.

Oprac. Samuel Tschepius (ojciec) przy współpracy syna — Samuela Ernesta (StudEn'I'a) oraz Pośniawskiego z Burkartu i Zielińskiego z Królewca. Druk rejestruje W. Chojnacki (nr 497).

OPRACOWANIA

G. Ch. Pisanski: Enfwurf einer preussischen Literärgeschichte. (Powst. przed 1790). Królewiec 1886 s. 514-515, 662. — J. K. Sembrzycki: Krótki przegląd literatury ewangelicko-polskiej Mazurów i Szlązaków od r. 1670. Nawsie-Cieszyn 1888. — I. Warmiński: Andrzej Samuel i Jan Seklucjan. Poz. 1906. — G. Erler: Matrikel und die Promotionverzeichnisse der Albertus-Universität zu Königsberg i. Pr. 1544-1829. T. 2 (1657-1829). Lipsk 1911/12 s. 305. — E. Sukertowa-Biedrawina: Zarys piśmiennictwa polskiego na Mazurach Pruskich. Działdowo 1935. — E. Sukertowa-Biedrawina: Działdowo w XVIII w. Działdowo 1937 s. 37-38. — A. Kawecka-Gryczowa: Zarys dziejów piśmiennictwa polskiego w Prusach Wschodnich. W-wa 1946. — E. Sukertowa-Biedrawina. *Kalendarz ewangelicki 1961* s. 127-132. — T. Oracki: Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla od poł. XV w. do 1945 r. W-wa 1963. — W. Chojnacki: Bibliografia polskich druków ewangelickich ziem zachodnich i północnych 1530-1939. W-wa 1966.

TURKOWSKI FABIAN TEODOR (1741–1804)

Pseud. i krypt.: S. P. Pleban Mąkobodzki; X. F. T. S. P.

Poeta, tłumacz.

Ur. 3 grudnia 1741 w Krakowskiem. 11 listopada 1758 wstąpił do zgromadzenia pijarów, przyjmując imię Fabiana od św. Teodora (imię chrzestne: Teodor). Po odbyciu nowicjatu w Podolińcu (1758/59-1759/60) studiował retorykę w Rzeszowie (1760/61) i filozofię w Międzyrzeczu Koreckim (1761/62-1762/63). W latach następnych uczył w szkołach pijarskich w Rzeszowie (1763/64-1764/65) i w Łukowie (1765/66-1768/69), w klasach od gramatyki do poezji. W r. szk. 1769/70 studiował teologię spekulatywną w warszawskim seminarium pijarskim, po czym uczył poezji i wymowy w Collegium Nobilium, w 1770/71 sprawując też funkcję wiceprefekta kolegium. W 1775-1792 przebywał na dworze Ossolińskich, najpierw Aleksandra Ossolińskiego, miecznika W. Księstwa Litewskiego, potem jego synów, zajmując się wychowaniem młodych Ossolińskich, którym towarzyszył również w podróżach zagranicznych.

W 1793 osiadł na probostwie Mąkobody na Podlasiu (z protekcji Ossolińskich), gdzie przebywał jeszcze w 1798 (oficjalnie wpisany był w poczet członków pijarskiego kolegium w Drohiczynie). Zmarł 21 sierpnia 1804 w Siedlcach („in parochia"); pochowany tamże.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiersz z okoliczności nowo wymurowanego i kształtnie ozdobionego kościoła Wyszkowskiego, przypisany J.W. Jmci Księdzu Adamowi Naruszewiczowi... Przez S. P. Plebana Mąkobodzkiego. W-wa 1793.

2. Wiersze duchowne, czyli pieśni i hymny kościelne ... częścią ułożone, częścią z łacińskiego na polski język przetłumaczone. W-wa 1795.

Wg Estr. (XXXI, 1936, 394) z drukiem tym należy zapewne utożsamić tyt.: Pieśni nabożne dla użytku ludu. W-wa 1795 (zapewne z inform. Bielskiego: „Paenas et hymnos sacros in usum populi. W-wa 1795").

M. F. Sobieszczański pisał, że hymny i pieśni kościelne Turkowskiego są „dotąd jeszcze po kościołach używane".

3. Do Jaśnie Wielmożnego Jmci Księdza Tomasza Halyburtona ... dnia 21 grudnia 1797 w dzień imienin jego, wiersz z przekonania napisany. B. m. r.

Druk nie notowany przez Estr., egz. w Ossol.

Miał nadto pisać i osobno drukować wiele innych wierszy.

Przekłady

1. J. Owen: Jana Owena Anglika Epigrammata zabawne, panegiryczne i moralne, z łacińskich na wiersz ojczysty przez ... przełożone. T. 1-2. W-wa 1773. Kilkanaście epigramatów przedr.: *Monitor* 1777 nr 1; Sz. Bielski w: Wybór różnych gatunków poezji z rymopisów polskich. Cz. 1. W-wa 1806 s. 152-157 i wyd. nast.

Zob. też Twórczość poz. 2.

OPRACOWANIA

Matricula provinciae Polonae Scholarum Piarum 1742-1865. Rkps Arch. OO. Pijarów w Kr. nr 392 (odpis J. Buby w posiadaniu redakcji). — A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812. — F.M.S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 25 (1867). — *Podręczna enc. kościelna*. T. 39/40 (1914). — R. Ganszyniec: Owen w Polsce. *Pam. Lit.* R. 25 (1926). — E. Aleksandrowska: Nieznany przekład epigramatów Owena. *Pam. Lit.* R. 53 (1962) z. 2.

TURSKI WINCENTY (1772–1837)

Krypt.: W.T.; W.T.B.K.Ch.K.K.

Poeta, tłumacz, redaktor.

Ur. w 1772 w Brześciu Litewskim; syn Wojciecha h. Rogala i Klary z Połońskich, brat Wojciecha (Alberta Sarmaty). W 1781-1789 kształcił się w Szkole Rycerskiej, po czym służył w wojsku Wielkiego Księstwa Litewskiego (19 kwietnia 1794, w stopniu chorążego, podpisał akces do powstania). W czasie powstania on to zapewne wchodził do wileńskiej Deputacji Bezpieczeństwa Publicznego, a następnie do Komisji Indagacyjnej (w spisach wymieniany „W. Turski"). W 1795-1811 mieszkał w Krakowie; w 1809 miał „sobie poruczoną pieczołowitość nad wtrąconymi w więzy nieprzyjaciół naszych" Polakami. Po wyzwoleniu Krakowa był zapewne urzędnikiem departamentu krakowskiego, potem — komendantem Korpusu Kadetów w Chełmnie (w stopniu majora).W jesieni 1815 osiadł w Poznaniu i uzyskał jako b. wojskowy skromną emeryturę, wypłacaną mu przez rząd pruski na mocy układów wiedeńskich. W 1825 redagował i wydawał własnym nakładem miesięcznik *Weteran Poznański*, „tchnący duchem prawdziwego weterana wojsk napoleońskich", ogłaszał w nim m.in. wiersze ze spuścizny rękopiśmiennej po zmarłym w 1824 bracie Wojciechu. Zmarł 3 lutego 1837 w Poznaniu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Hymn konstytucyjny, przez W.T. B. m. (1792).

Estr. (XXXI, 1936, 419) błędnie dat. na 1791.

2. Niektóre wiersze... Kr. 1810. Powst. 1795-1810. (Wyd. „kosztem autora własnym"). Parę przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

Dwa wiersze w rkpsie Ossol. sygn. 780/II s. 417-419.

Zawartość (m.in.): Do publiczności (przedm.); Do Tadeusza Czackiego 1807 r. w Krakowie; W dzień 15 sierpnia r. 1809 w Krakowie; Do legii polskich: Do gen. Dabrowskiego

http://rcin.org.pl

na jego oświadczenie się przeciw karze niewolniczej w wojsku polskim; Odezwa z Krakowa na wiersz Molskiego do Polaków r. 1807; W Nowy Rok 1807; Do Niemcewicza, gdy się wybierał do Ameryki (powst. 1802); Na Zamek Królewski, którego osobliwości oglądała ks. Sanguszkowa z córkami swoimi r. 1795; Wiersz na zdobycie krajów galicyjskich przez Polaków; Przekłady poz. 1.

3. Dnia piętnastego sierpnia r. 1810 w Krakowie. Wiersz pisany przez... (Kr. 1810).

4. Do... Feliksa Pomian hr. Łubieńskiego, ministra sprawiedliwości Księstwa Warszawskiego. (Kr. 1810).

Estr. nie not., egz. w Ossol. sygn. 334876 II.

5. W dzień imienin J. Wgo Stan. Wodzickiego, prefekta departamentu krakowskiego, r. 1811. B. m. (1811).

6. Wiersz w dzień imienin J. Wielmożnego Józefa Nikorowicza, prezesa trybunału cywilnego pierwszej instancji departamentu krakowskiego. B. m. r.

7. Oda do J.O.X. Antoniego Radziwiłła, namiestnika W.X. Poznańskiego. Poz. 1815.

8. Wiersze niektóre W.T.B.K.Ch.K.K. Poz. 1825. (Wyd. litograf. w litografii Symona). Niektóre wiersze (np. „Wiosna", „Do dyrektora Warszawskiego Liceum", „Do cieniów Alojzego Felińskiego", „Na śmierć książęcia Adama Czartoryskiego") przedr. bezimiennie *Weteran Poz.* 1825 nr 1-2.

Nadto ogł. prace (bezimiennie) w *Weteranie Poz.* (1825).

Przekłady

1. (L. A. Thomas): Oda do ludu. Z francuskiego. Wyd. zob. Twórczość poz. 2.

Z dod. przez tłumacza prozaicznym wykładem treści ody.

2. Powieści moralne przekładania... R. 1810. Kr. 1810.

Wg anonsu ogł. na końcu tomiku „Niektórych wierszy" (zob. Twórczość poz. 2) miały być „przypisane J.O. Księciu Henrykowi Lubomirskiemu, prefektowi departamentu krakowskiego", ale w egz. nie ma tej dedykacji.

3. Fleurigeon: Wyjątek z Kodeksu administracyjnego, który pan ... w Paryżu wydał, przekładania... Kr. 1810.

4. (G. B. de Mably): Kondyllak o nauce historii, jako też stosowny dodatek wyjęty z dzieł sławniejszych pisarzów w wieku zeszłym, tłumaczenia... T. 1-2. W-wa 1812.

Cz. 1 ks. 1 w rkpsie Ossol. sygn. 5610/II.

Autorstwo źródła (nie E. B. Condillac, ale Mably) prostuje W. Olszewicz (*Pam. Lit.* R. 33 (1936) s. 477).

W dod. m.in. (od s. 91 t. 2): E. W. Montagu: O wzroście i upadku dawnych rzeczypospolitych; J. J. Rousseau: O wolności człowieka; O Karcie Wielkiej (Magna Charta) i Leśnej z ks. (N.) Jodłowskiego „Historii Anglii"; J. d'Alembert: Rozbiór „Ducha praw" (Ch.) Montesquieu; (C. A.) Helvetius: O zawojowaniu południowych narodów przez północne; (C.) Rulhière: Rosja od Piotra I do Katarzyny II; O niewiadomości, z Voltaire'a; O prawie salickim, z Montesquieu; O lisowczykach, z I. Krasickiego; Wypis z (T.) Czackiego „O litewskich i polskich prawach".

5. J. Choisnin: O elekcji Henryka Walezjusza na króla polskiego. Pamiętniki Jana Szoanę (Jean Choisnin), sekretarza Mąluka, biskupa Walencji i radzcy tajnej rady królewskiej XVI wieku. Przełożył z francuskiego... (Oddane do druku w 1815). Wyd. Wil. 1818.

Z przedm. tłumacza: Do czytelnika. Estr. (I, 1870, 202-203; III, 1962, 159) błędnie inform., że jest to faktycznie przekład pióra A. K. Czartoryskiego; błąd ten powtórzono w t. 4 niniejszej publikacji (zob. Czartoryski A. K., Przekłady poz. 2). Źródłem błędu był zapewne mylny przypis J. U. Niemcewicza w „Pamiętnikach czasów moich" (wyd. J. Dihm, W-wa 1957, t. 1 s. 374). Korespondencja A. K. Czartoryskiego z J. Zawadzkim w sprawie druku tego przekładu potwierdza inform. o tłumaczu zawartą na k. tyt. (Materiały do dziejów literatury i oświaty na Litwie i Rusi. Wyd. T. Turkowski. T. 1. Wil. 1935).

Prace edytorskie i redakcyjne

1. *Weteran Poznański.* Nr 1-12. Poz. 1825 (styczeń-grudzień).

Do nru 12 dołączony dod. zawierający dokończenie, rozpoczętych w nrach wcześniejszych, prac literackich.

Listy

1. Do J. Lelewela z 1825-1826 2 listy. Rkps Bibl. Czart. sygn. 4435.

OPRACOWANIA

Akty powstania Kościuszki. T. 3. Wyd. W. Dzwonkowski, E. Kipa, R. Morcinek. Wr. 1955. — Materiały do dziejów literatury i oświaty na Litwie i Rusi. Z archiwum drukarni i księgarni J. Zawadzkiego w Wilnie z l. 1805-1865 zebrał T. Turkowski. T. 1. Wil. 1935 *Źródła i Materiały Hist. Wydz. III Tow. Przyj. Nauk w Wil.* 2. — *Gaz. Wielkiego Ks. Poz.* 1825 nr 11-13, 16, 20, 25 dod. — E. Kierski: Czasopisma polskie w Poznańskiem

http://rcin.org.pl

od ich początku. *Przegl. Wielkopol. Hist. i Lit.* 1867 s. 18-20. — F.M.S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 25 (1867). — K. Jarochowski: Literatura poznańska. Poz. 1880; wyd. 2 Poz. 1884 s. 49-52. — S. Karwowski: Czasopisma wielkopolskie. Cz. 1. *Dzien. Poz.* 1908 i odb. (Poz. 1908 s. 37). — S. Karwowski: Historia Wielkiego Księstwa Poznańskiego. T. 1 (1815-1852). Poz. 1918 s. 102. — A. Koehlerówna: „Weteran Poznański". *Kron. Miasta Poz.* R. 3 (1925) nr 11. — W. Olszewicz: O polskich przekładach J. J. Rousseau. *Pam. Lit.* R. 33 (1936) s. 477. — A. Wojtkowski: Bibliografia historii Wielkopolski. T. 1. Poz. 1938. — Z. Semrau: Czasopisma poznańskie. Cz. I: 1794-1850. *Kron. Miasta Poz.* 1958 nr 1. — B. Leśnodorski: Polscy jakobini. Karta z dziejów insurekcji 1794 r. (W-wa) 1960 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 3 s. 315. — K. Mrozowska: Szkoła Rycerska Stanisława Augusta (1765-1794). Wr. 1961 *PAN. Monogr. Pedag.* 8.

TURSKI WOJCIECH (1756–1824)

Pseud. i krypt.: Albert le Sarmate; Albert Sarmata; W. S. T. P. J.

Publicysta, tłumacz, poeta, pamiętnikarz.

Ur. w 1756 w Brześciu Litewskim; syn Wojciecha h. Rogala i Klary z Połońskich, brat Wincentego. Od 3 października 1766 do 1776 kształcił się w Szkole Rycerskiej; w 1777/78 — nauczyciel szermierki w tejże Szkole. Potem czas jakiś pracował w Steuerexpedition w Lipsku. Po powrocie do Warszawy zbliżył się do K. Poniatowskiego, przez którego uzyskał tytuł szambelana Stanisława Augusta i pensję. W czasie Sejmu Czteroletniego był przed Sądem Sejmowym „delatorem" Adama Ponińskiego (26 sierpnia 1789 — 28 sierpnia 1790); głosił hasła jakobińskie, będąc równocześnie sprzymierzeńcem stronnictwa staroszlacheckiego, a przeciwnikiem Kuźnicy Kołłątajowskiej (twórca tej nazwy). W 1792 awansowany z brygadiera Korpusu Kadetów na porucznika kawalerii narodowej wojsk koronnych. 22 kwietnia oferował Stanisławowi Augustowi utworzenie oddziału ochotników, na co, przy poparciu I. Potockiego, otrzymał nawet pewne fundusze; w lipcu (na rozkaz J. Poniatowskiego z 6 lipca) organizował oddział detaszowany dla dokonania akcji dywersyjnej przeciw targowiczanom na Podolu.

Na pocz. listopada 1792 wyjechał z Ch. de La Roche, tłumaczem legacji francuskiej w Polsce, do Strasburga, po czym, opatrzony w listy polecające, do Paryża. Tu 30 grudnia, czyniąc się samozwańczo reprezentantem narodu polskiego, wystąpił przed Konwentem z żądaniem zbrojnej pomocy dla Polski (pod nazwiskiem Albert le Sarmate). Następnie działał jako pośrednik między emigracją polską a rządem francuskim, równocześnie pełnił wśród emigrantów funkcję tajnego agenta francuskiego. 25 lutego 1793 mianowany pułkownikiem wojsk francuskich i przydzielony do sztabu armii „Północ" gen. C. M. A. Valence'a. 25 czerwca t. r. przesłał z Vaillencourt francuskiemu ministrowi wojny projekt zorganizowania armii polskiej i skupienia jej pod jego komendą w punktach zbornych w Turcji, Szwecji i Danii. Po wybuchu insurekcji kościuszkowskiej pozostał we Francji; w październiku 1794 był wysuwany przez francuskie koła jakobińskie na kierownika powstania w Polsce.

Od października 1795 do 1798 przebywał w Konstantynopolu jako oficer francuski w służbie Porty, w stopniu generała armii tureckiej; pełnił obowiązki instruktora kawalerii tureckiej. W 1795 namawiał S. Sz. Potockiego do wspólnego zorganizowania walki orężnej przeciw zaborcom. Wspomagał emigrantów z Polski i ułatwiał im wyjazdy do organizujących się we Włoszech legionów. W 1797 przebywał czasowo w Wenecji. W 1799 jeździł do gen. J. E. Championneta do Rzymu z delegacją od grupy emigrantów żądających odsunięcia J. H. Dąbrowskiego i K. Kniaziewicza od dowództwa legionów. W 1800 był dowódcą jazdy (w stopniu pułkownika) w Legii Naddunajskiej (Kniaziewicza); uczestniczył w bitwie pod Hohenlinden (3 grudnia). W latach

http://rcin.org.pl

następnych uzyskał pensję od rządu francuskiego i skierowanie do osiedlenia się w Châlons n. Marną. Ożenił się wówczas z Felicją de Coquelin. W 1812 zjawił się (bez rodziny) w Warszawie, ale nie wiadomo, co wówczas robił. W 1814 oferował Napoleonowi wraz z innymi b. oficerami departamentu, w którym mieszkał, powrót do służby wojskowej. W 1815, w okresie Stu Dni, posyłał z Châlons do cesarza i ministerstwa spraw zagranicznych plany utworzenia nowego legionu polskiego. W ostatnich latach życia mieszkał w Poznaniu. Należał do wolnomularstwa; w 1780 pełnił urząd jałmużnika loży Cnotliwy Sarmata. Zmarł 31 lipca 1824 w zakładzie sióstr miłosierdzia w Poznaniu („pro melancholia").

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiersze. Niektóre ogł. *Weteran Poz.* 1825 (nr 2: Damon i Dorant; nr 3: Do Stanisława Potockiego, z 1786; nr 4: Bilet do księcia Kazimierza Poniatowskiego podkomorzego koronnego imieniem warszawskiej młodzieży 1788 r.; nr 5: Do słonecznika; nr 6: Na jarmark poznański, 1823). Wiersz do Potockiego z rkpsu Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 262 t. 1) ogł. nadto J. Rudnicka: Biblioteka Wilanowska. Dwieście lat jej dziejów (1741-1932). W-wa 1967 s. 94-96. Wiersz do Anny Teresy Potockiej z rkpsu jw. (sygn. 246) ogł. R. Kaleta w zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia, 3. Wr. 1969 *Arch. Lit.* 13.

Inne wiersze od w. wymienionych w rkpsie Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 935/II).

2. Treść zarzutów przez Ur. ... szambelana JKMci W.Xciu Ponińskiemu P.W.K. uczynionych, z treścią usprawiedliwienia na nie. B. m. 1789 (po 26 sierpnia).

3. Mowa urodzonego ... dnia 29 sierpnia roku 1789 do sędziów sejmowych miana. W-wa (1789).

W t. r. ogł. jeszcze osob. dwie mowy miane przed Sądem Sejmowym: 11 listopada i 7 grudnia.

4. Przymówienie się w sprawie UUr. Instygatorów Obojga Narodów i ich donoszącego Ur. ... szambelana Jego Królewskiej Mości, przeciwko W. Adamowi Łodzia Xciu Ponińskiemu ... o ogłoszenie siebie gwałtowne i pokątne za marszałka sejmowego i konfederacji koronnej, tudzież nieprawne tej godności sprawowanie, o branie pensji zagranicznych i interesom zagranicznym na szkodę Rzeczypospolitej służenie, o przedaż różnych konstytucji i sancitów na delegacji między rokiem 1773 a 1775 dopełnioną, i innych wiele przeciw Rzeczypospolitej i jej prawom postępków, na terminie złożenia inkwizycji. B. m. (1790).

5. Sprawa UUr. Instygatorów Obojga Narodów i ich donoszącego Ur. ... szambelana JKMci, przeciwko Wielmożnemu Adamowi Łodzia Książęciu Ponińskiemu... (jw.). (W-wa 1790).

W t. r. ogł. jeszcze osob. trzy mowy miane przed Sądem Sejmowym: 13 marca, 29 marca (pt. Przymówienie się...), 5 czerwca (pt. Przymówienie się...).

6. List do J. W. Suchorzewskiego, kaliskiego, i Suchodolskiego, chełmskiego, posłów. B. m. (po 12 maja 1790).

7. Myśli o królach, o sukcesji, o przeszłym i przyszłym rządzie. W-wa 1790. Fragm. przedr. B. Suchodolski w: Idee społeczne doby stanisławowskiej. W-wa 1948.

Polemizuje głównie z broszurą T. Morskiego „Uwagi nad pismem Seweryna Rzewuskiego" (zob. Morski T., Twórczość poz. 2). Na ostatnich kartach wydruk. list, który autor otrzymał z Łuckiego 1 stycznia 1790. List ten ogł. także Turski osob. pt. Za ostatnią mowę moją do sędziów sejmowych miana raz już w Warszawie okrzyczony, za teraźniejsze moje dzieło spodziewając się być okrzyczonym drugi raz; żebym pokazał, że okrzyk warszawski staje się dla mnie poklaskiem u województw, podaję do druku jeden z listów obywatelskich do mnie pisanych... B.m. (1790).

W odpowiedzi na broszurę ukazał się m.in. wiersz F. Zabłockiego „Joannes Sarcasmus"; zob. też poz. 8.

8. Odpowiedź na dzieło ks. Hugona Kołłątaja referendarza W.X.Lit.: Uwagi nad pismem „Myśli o królach". W-wa 1790.

Dedyk. Stanisławowi Augustowi. Tu użyty po raz pierwszy termin „kuźnica".

9. Nawrócenie się polityczne Wojciecha Turskiego. B. m. (1792).

10. Adresse d'Albert le Sarmate ci-devant Turski à la Convention Nationale, le dimanche 30 decembre 1792, l'an I de la République Française. Imprimé par l'ordre de la Convention Nationale. (Paryż 1793).

Odpisy w rkpsach Bibl. Jagiel. sygn. 3362, Ossol. sygn. 451/III, 551/III.

Przekł. pol.: ogł. W. M. Kozłowski w: Misja Kościuszki do Paryża w r. 1793. Lw. 1899.

http://rcin.org.pl

11. Odezwa ... do wszystkich Polski mieszkańców. Z Paryża, dnia 15 stycznia r. II Rzpltej Francuskiej. Rkpsy Ossol. sygn. 509/III, 1283/I.

12. Mémoires. Rkps był przed 1939 w rękach prywatnych w Paryżu. Extrait des Mémoires inédits (ze zbiorów L. Chodźki) był w Bibl. Nar. (Zbiory Rapperswilskie sygn. 991), zniszcz. w 1944; odpis w posiadaniu J. Pachońskiego.

Nadto ogł. artykuły w *Weteranie Poz.* 1825 (w nrze 1: pochwała „Annales Européennes de Physique végétale et d'économie publique", t. 1 z. 8, Paryż 1821, podpisana: Pułkownik Turski).

Przekłady

1. (J. B. Racine): Fedra. Trajedia (w 5 aktach) przetłumaczona. W-wa 1787. Deklamowana w styczniu 1787 w pałacu Karoliny ks. de Nassau w W-wie. Wyd. nast.: z rkpsu popr. przez tłumacza ogł. Wincenty Turski. *Weteran Poz.* 1825 nr 8-12 (dod.).

Druk, bezimiennie. W przedm. pierwodruku krytyka repertuaru teatru warszawskiego. M. Szarama podaje bałamutnie, jakoby *Polnische Bibliothek* „z 1777-78" (!) inform. o wyd. przekładu „Fedry" Racine'a pióra J. Drozdowskiego (Wolter w czasopismach stanisławowskich. Kr. 1963 *Zesz. Nauk. Uniw. Jagiel.* nr 76: *Prace Hist.-Lit.* z. 6 s. 52).

Przekł. niem. przedm.: *Polnische Bibliothek* 1788 z. 6 s. 90-91.

2. J. de La Fontaine: Adonis. Wiersz ... z francuskiego tłumaczony. *Weteran Poz.* 1825 nr 6.

Prace edytorskie

1. J. J. Rousseau: Uwagi nad rządem polskim oraz nad odmianą, czyli reformą onego projektowaną. Z francuskiego na ojczysty język przełożone... (tłum. M. F. Karp'). W-wa 1789. Wyd. nast. (tyt.): b. m. 1799.

Sz. Askenazy przypisywał Turskiemu również autorstwo bezimiennej apostrofy „Do Russego" (Studia historycznoliterackie. Kr. 1897 s. 68 (nota)).

Listy i materiały

1. Do Stanisława Augusta ze Lwowa 22 kwietnia 1792. Z rkpsu Bibl. Czart. sygn. 731 fragm. ogł. W. Smoleński: Konfederacja targowicka. Kr. 1903 s. 159.

2. Do F. Łaźnińskiego z Konstantynopola 18 maja 1796. Ogł. W. Smoleński: Emigracja polska w l. 1795-1797. *Przegl. Hist.* t. 11 (1910) s. 222 i odb. W-wa 1911.

3. Do L. Carnot z 30 sierpnia 1800. Ogł. A. M. Skałkowski: Archiwum Wybickiego. T. 1. Gdańsk 1948 s. 484.

4. Od F. Rymkiewicza z 1797. Kopia Bibl. Czart. sygn. 5175.

5. Zabezpieczenie losu Alberta Sarmaty. Z archiwów administracji wojennej w Paryżu ogł. A. M. Skałkowski, M. Handelsman. *Kwart. Hist.* R. 26 (1912) s. 97-98.

Obfita korespondencja, raporty, odezwy, plany, zachowane w Arch. du Ministère des Affaires Étrangères w Paryżu dz.: Pologne v. 320-323 (stąd fragm. listu do S. Sz. Potockiego z 6 października 1795 ogł. A. Kraushar. *Przegl. Hist.* t. 13 (1899) i wyd. nast.; plan sojuszu z Rosją ogł. A. M. Skałkowski: O kokardę legionów. Lw. 1912, wyd. 2 Lw. 1915 s. 223-225); dz.: France v. 1801 f. 73-74, 252, 321, v. 1802 f. 169 (tu plany składane Napoleonowi i ministerstwu spraw zagranicznych 27 marca, 15 i 25 kwietnia, 3 czerwca 1815; fragm. ogł. A. M. Skałkowski i M. Handelsman. *Kwart. Hist.* R. 26 (1912) s. 97-98).

OPRACOWANIA

Listy Mniszchowej do matki. *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu 1866.* Paryż 1867 s. 177-178 (list z 1787). — (Fedra. Rec.): B. K. Steiner. *Polnische Bibliothek* 1788 z. 6 s. 89-91. — Krótkie uwagi nad pismem j.p. W. Turskiego o królach, o sukcesji, o przeszłym i przyszłym rządzie. W-wa 1790. — (List otwarty z powodu mowy W. Turskiego w konwencie). *Moniteur Universel* (Paryż) 1793 nr 3. — Tajna korespondencja z Warszawy do Ignacego Potockiego 1792-1794. Oprac. M. Rymszyna, A. Zahorski. W-wa 1961 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 4. — Archiwum Wybickiego. T. 1 (1768-1801). Wyd. A. M. Skałkowski. Gdańsk 1948. — M. Zaleski: Pamiętniki. (Powst. koniec XVIII w.). Poz. 1879 s. 123. — J. Wybicki: Pamiętniki. T. 2. (Powst. 1802-1817). Wyd. E. Raczyński. Poz. 1840 *Obraz Polaków i Polski w XVIII W.* 5 i wyd. nast.; pt. Życie moje. Wyd. A. M. Skałkowski. Kr. (1927) *BN* I, 106. — M. K. Ogiński: Pamiętniki o Polsce i Polakach. (Powst. 1820). T. 2. Poz. 1870 *Pam. z XVIII W.* 11 s. 104. — (Nekrolog). *Gaz. Warsz.* 1824 nr 146. — W. Wilkoszewski: Rys historyczno-chronologiczny Towarzystwa Wolnego Mularstwa w Polsce. (Powst. przed 1838). Wyd. z rkpsu T. Święcicki. Londyn 1968. — J. U. Niemcewicz: Pamiętniki czasów moich. (Powst. 1834-1838). Paryż 1848 i wyd. nast. —

http://rcin.org.pl

F.M.S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 25 (1867). — R. Pilat: O literaturze politycznej Sejmu Czteroletniego (1788-1792). *Przegl. Pol.* 1871 listopad — 1872 luty i odb. (Kr. 1872 s. 139-141). — Sz. Askenazy: Studia historyczno-krytyczne. Kr. 1897 s. 68 (nota). — W. M. Kozłowski: Misja Kościuszki do Paryża w r. 1793. Lw. 1899. — A. Kraushar: Albert Sarmata (W. Turski). *Kwart. Hist.* R. 13 (1899); przedr.: *Kraj* 1899 nr 51, 52, 1900 nr 1; w: Obrazy i wizerunki historyczne. W-wa 1906.—

A. Kraushar: Barss, palestrant warszawski, i jego misja polityczna we Francji (1793-1800). Lw. 1903. — W. Smoleński: Konfederacja targowicka. Kr. 1903 s. 159-160. — W. Smoleński: Emigracja polska w l. 1795-1797. *Przegl. Hist.* t. 11 (1910) i odb. (W-wa 1911). — Z. Aleksandrowicz: Dwa zapomniane paszkwile. *Pam. Lit.* R. 11 (1912). — M. Kukiel: Próby powstańcze po trzecim rozbiorze 1795-1797. W-wa 1912 *Monogr. w Zakresie Dziejów Nowożytnych.* — A. M. Skałkowski: O kokardę legionów. Lw. 1912; wyd. 2 Lw. 1915. — Sz. Askenazy: Upadek Polski a Francja. *Bibl. Warsz.* 1913 t. 1 s. 21, 218. — A. M. Skałkowski: Oficerowie polscy Stu Dni. *Kwart. Hist.* R. 29 (1915) s. 121 n.; przedr. Lw. b. r. — M. Szyjkowski: Myśl Jana Jakuba Rousseau w Polsce XVIII w. Kr. 1913. — H. Mościcki: Generał Jasiński i powstanie kościuszkowskie. W-wa (1917). — S. Karwowski: Historia Wielkiego Księstwa Poznańskiego. T. 1 (1815-1852). Poz. 1918 s. 102 (przypis). — T. Soplica (A. Wolański): Wojna polsko-rosyjska 1792 r. T. 1. Poz. 1924. — L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. — A. Koehlerówna: „Weteran Poznański". *Kron. Miasta Poz.* R. 3 (1925) nr 11. — J. Nowak: Polityczny wiersz masoński z czasów Sejmu Czteroletniego. *Myśl Nar.* 1932 nr 20. — J. Nowak: Satyra polityczna Sejmu Wielkiego. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* 41. — W. Olszewicz: Polskie przekłady J. J. Rousseau. *Pam. Lit.* R. 33 (1936) s. 475. — H. Rzadkowska: Stosunek polskiej opinii publicznej do rewolucji francuskiej. W-wa 1948 *Bibl. Hist.* — B. Suchodolski: Idee społeczne doby stanisławowskiej. W-wa 1948 s. 218. — T. Mikulski: Kuźnica Kołłątajowska „na Szolcu" Czerniakowska 3007. *Nowa Kultura* 1951 nr 43; przedr. w: Ze studiów nad Oświeceniem. (W-wa 1956). — J. Pachoński: Legiony 1796-1807 w świetle najnowszych badań. *Pamiętnik VIII Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Krakowie 14-17 września 1958 r.* Cz. 1. W-wa 1958 s. 272, 275. — B. Leśnodorski: Polscy jakobini. Karta z dziejów insurekcji 1794 r. (W-wa) 1960 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 3. — J. Rudnicka: Biblioteka Wilanowska. Dwieście lat jej dziejów (1741-1932). W-wa 1967. — R. Kaleta: Przyjaciele i zalotnicy. Korespondencja poetycka i wiersze do krajczyny Potockiej Wojciecha Miera, Stanisława Potockiego i W. Turskiego. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia, 3. Wr. 1969 *Arch. Lit.* 13.

TWARDY PAWEŁ (1737–1807)

Pisarz religijny, tłumacz, edytor.

Ur. 19 (wg J. Wantuły: 17) lutego 1737 w Trzycieżu p. Cieszynem; syn Pawła, stelmacha i kilkumorgowego rolnika, oraz Ewy z Kubków (vel Kupków). Od 1747 uczył się w szkole ewangelickiej przy kościele Jezusowym w Cieszynie. W 1758-1760 studiował na uniwersytecie w Halle, po czym był nauczycielem domowym u kupca Langera. W 1762/63-1763/64 — nauczyciel języka polskiego w berlińskim korpusie kadetów. Od 18 stycznia 1765 — kaznodzieja polski i pastor kościoła Św. Krzysztofa we Wrocławiu. W 1803 zrezygnował z tego stanowiska. Zmarł 20 grudnia 1807 we Wrocławiu. Ufundował stypendium dla studenta teologii z Cieszyńskiego, władającego językiem polskim (wypłacane przez magistrat wrocławski aż do pierwszej wojny światowej), i uczynił zapis na założenie szkoły szycia dla dziewcząt w Szelimiu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Modlitwy dla nabożnego chrześcijanina przy spowiedzi i przy używaniu Wieczerzy Pańskiej, z Przydatkiem niektórych pospolitych modlitw... Brzeg 1778 (przedm. dat.: Wr. 15 września 1777). Wyd. nast.: Brzeg 1792; Brzeg 1800; Brzeg 1830; Brzeg 1845; popr. i wyd. J. Gabryś. Kr. 1887; Cieszyn 1890.

http://rcin.org.pl

O ostatnim wyd. inform. J. Wantuła; W. Chojnacki, Estr. i W. Ogrodziński nie rejestrują.

2. Kazania. Nie wyd.

Inform. W. Ogrodziński.

Przekłady

1. *Różne uwagi Fizyczno-Chemicznego Warszawskiego Towarzystwa na Rozszerzenie Praktycznej Umiejętności w Fizyce, Ekonomii, Manufakturach i Fabrykach... które z niemieckiego na polski przetłumaczył* ... T. 1 cz. 1-2. W-wa 1769.

Prace edytorskie

1. S. Dambrowski: Kazania albo wykłady porządne Świętych Ewanielij niedzielnych przez cały rok. Z Pisma Świętego i Doktorów Kościelnych ... zebrane i podług egzemplarza lipskiego Roku Pańsk. 1728 w druk podane. Brzeg 1766.

Współwyd. z poz. 2. Edytor podpisany pod przedm. Wyd. nast. przygot. J. Ch. Bockshammer.

2. S. Dambrowski: Kazania i wykłady porządne Świętych Ewanielij świątecznych, tudzież i innych świętych, które Kościół Boży w Polsce, w Prusiech i indziej zwykł obchodzić przez cały rok ... zebrane i podług egzemplarza lipskiego Roku Pańsk. 1728 w druk podane. Brzeg 1766.

Współwyd. z poz. 1. Wyd. nast. przygot. J. Ch. Bockshammer.

3. Biblia Sacra, to jest: wszystkie księgi Starego i Nowego Przymierza; z żydowskiego i greckiego języka na polski pilnie i wiernie przetłumaczone, a teraz podług edycji halskiej roku 1726 przedrukowane. Brzeg 1768.

Współwyd. z poz. 4.

4. Nowy Testament Pana Naszego Jezusa Chrystusa; z greckiego języka na polski pilnie i wiernie przetłumaczony, a teraz podług halskiej edycji przedrukowany. (Brzeg) 1768.

Współwyd. z poz. 3.

OPRACOWANIA

J. L. Szersznik: Nachrichten von Schriftstellern und Künstlern aus dem Teschner Fürstenthum. Cieszyn 1810 s. 157-158. — J. Gabryś: (Wstęp do) Modlitwy dla nabożnego chrześcijanina... Kr. 1887. — J. Wantuła. *Kalendarz ewangelicki 1937* s. 91-95; przedr. w: Książki i ludzie. Kr. 1956. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. Kat. 1946; wyd. nast. rozszerz. do druku przygot. L. Brożek, Z. Hierowski. Kat. 1965. — A. Rombowski: Polacy ewangelicy we Wrocławiu i okolicy (poł. w. XVIII — pierwsza poł. XIX). *Przegl. Zach.* 1953 nr 1-3. — W. Długoborski: Wrocław w okresie rozwoju manufaktur i początków rządów pruskich (1741-1806). *Dzieje Wrocławia do r. 1807*. W-wa 1958 s. 778, 872. — W. Chojnacki: Bibliografia polskich druków ewangelickich ziem zachodnich i północnych 1530-1939. W-wa 1966.

TYMINIECKI KONSTANTY (1767–1814)

Inna forma nazwiska: Tymieniecki.

Tłumacz, poeta.

Ur. 22 lutego 1767 w Ligocie (woj. sieradzkie); syn Seweryna, miecznika sieradzkiego, i Joanny ze Szczepkowskich. Uczył się w szkołach pijarskich w Wieluniu, po czym — przeznaczony przez ojca do stanu duchownego — w seminarium diecezjalnym w Krakowie, z którego wkrótce przeniósł się do Szkoły Głównej Koronnej. Studiów nie zdołał ukończyć, bo niebawem podjął (z woli ojca) służbę wojskową w stacjonującym w Warszawie regimencie gwardii konnej koronnej. Związał się bliską przyjaźnią z gronem młodych pisarzy grupujących się wokół O. Kopczyńskiego i Biblioteki Załuskich, M. Wyszkowskim — byłym kolegą ze szkół wieluńskich, A. Felińskim, F. Skarbkiem Rudzkim i in. Członek czynny loży wolnomularskiej Świątynia Izis (w 1811/12 — honorowy). W czasie insurekcji kościuszkowskiej wszedł w skład Komisariatu Wojennego Rady Zastępczej Tymczasowej na stanowisko jednego z (czterech) naczelników Departamentu Koni i Zaprzęgu Wszelkiego (25 kwietnia 1794). Następnie wraz z macierzystym regimentem uczestniczył w działaniach wojennych. 18 maja w obozie p. Połańcem awansowany ze stopnia porucznika na sztabskapitana, po bitwie p. Słonimiem (3 sierpnia) awansowany na majora i odznaczony pierścieniem

http://rcin.org.pl

orderowym „Ojczyzna swemu obrońcy". Po upadku powstania przebywał u T. Czackiego w Porycku, w Dzikowie u Tarnowskich i we Lwowie. W 1796 wrócił w Sieradzkie i gospodarował w Ligocie.

16 listopada 1803 powołany na członka przybranego warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W 1806 był członkiem Izby Administracyjnej w Warszawie, następnie radcą departamentu kaliskiego. Po śmierci rodziców (ok. 1809) osiadł w Prażmowie, prowadził wzorowo gospodarstwo, opiekował się włościanami (założył szkółkę wiejską) i uczestniczył w życiu obywatelskim. Zmarł na gruźlicę 17 sierpnia 1814 w Prażmowie; pochowany w kościele parafialnym w Burzeninie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Drobne pisma wierszem i prozą (m.in.: Do K. (Kazimierza) R. (Raczyńskiego) P. (Pisarza) P. (Polnego) K. (Koronnego) wiersz oryginalny we Lwowie r. 1795 pisany; Temis i Melpomena, rozmowa oryginalna na wzór Lucyna). Wyd. zob. Wyd. zbior. t. 2 s. 521-528.

Wiersz „Do przyjaciela" przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959. Faktycznie jest to wiersz A. Miera pt. Bilet do pana Trembeckiego. Pod nazwiskiem Miera ogł. go *Pam. Umiejętności Moral. i Literatury* 1830 z. 2, przedr. J. W. Gomulicki. *Nowe Książki* 1957 nr 11, z autografu Miera ogł. E. Rabowicz. *Pam. Lit.* R. 53 (1962) z. 4 i wyd. nast.

2. O początku i postępie sztuki teatralnej, w szczególności zaś komedii u Rzymian. (Rozprawa). Wyd. zob. Wyd. zbior. t. 1 s. 139-142.

3. Herbomania. Na wzór „Metromanii" A. Pirona. Rys komedii. Rkps był w Bibl. Warsz. Tow. Przyj. Nauk.

Inform. M. Wyszkowski.

4. Naśladowanie „Duncjady" Voltaire'a. Rkps był jw.

Przekłady

1. (J. Macpherson): Osjana Kaledończyka trzy poemata, przekładania... W-wa 1791. Wyd. nast.: fragm. przedr. T. Czacki w: O litewskich i polskich prawach. T. 1. W-wa 1800; poemat „Oitona". *Dzien. Wil.* 1806 nr z 2 czerwca; całość zob. Wyd. zbior. t. 1 s. 1-81.

Egz. pierwodr. w Ossol. (zdekompletowany). Zawartość: Wiadomość o życiu i pismach Osjana; poematy „Oitona", „Karton", „Pieśni Selmy"; epizody z „Brassolis", „Galwina", „Minwana" (te ostatnie dod. w Wyd. zbior.).

2. J. Thomson: Lato. Z poematu Tomsona „Cztery pory roku". Powst. 1796. Fragm. *Pam. Warsz.* 1810 t. 2 nr 4 s. 68-81; całość zob. Wyd. zbior. t. 1 s. 83-135.

3. M. Tullius Cicero: Leliusz, czyli rozmowa o przyjaźni. Powst. ok. 1796. Wyd. zob. Wyd. zbior. t. 2 s. 455-512.

4. J. J. Rousseau: O umowie towarzyskiej, czyli zasady prawa politycznego, przez... Rkpsy (nie podpisane przez tłumacza) w Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 1006/II), Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 7.2.33 (dat. 1799, obecnie zaginiony?).

Tymineckiemu rkpsy te przypisał hipotetycznie W. Olszewicz na podstawie zbieżności ich tytułów z inform. M. Wyszkowskiego.

5. J. Delille: Hymn do piękności. Wyd. zob. Wyd. zbior. t. 2 s. 515-517.

6. A. Pope: Świątynia sławy, ułomek tłumaczony z... Wyd. zob. Wyd. zbior. t. 2 s. 518-519.

7. P. Terentius: Komedie z Publiusza Terencjusza tłumaczone. Wyd. zob. Wyd. zbior. t. 1 s. 139-332, t. 2 s. 3-454.

Zawartość: Twórczość poz. 2; Krótki zbiór życia Terencjusza ze Swetoniego wyjęty; Dziewczyna z Andros. Komedia w 5 aktach (z przyp. tłumacza); Świekra. Komedia w 5 aktach; Bracia. Komedia w 5 aktach (z przyp. tłumacza); Formion. Komedia w 5 aktach; Rzezaniec. Komedia w 5 aktach; Sam siebie karzący. Komedia w 5 aktach.

8. D. Iunius Iuvenalis: Satyry. Przekł. prozą wybranych satyr. Rkps był w Bibl. Warsz. Tow. Przyj. Nauk.

Inform. M. Wyszkowski.

Wydania zbiorowe

1. Pisma... T. 1-2. W-wa 1817. (Wyd. własnym nakładem M. Wyszkowski).

Zawartość t. 1: M. Wyszkowski: Krótka wiadomość o życiu i pismach K. Tymineckiego; Przekłady poz. 1, 2; Twórczość poz. 2; Przekłady poz. 7 (dwie komedie).
T. 2: Przekłady poz. 7 (c.d.), 3, 5, 6; Twórczość poz. 1.

OPRACOWANIA

Excerpt z raportu generała Sierakowskiego p. Słonimiem 3 sierpnia. *Gaz. Wolna Warsz.* 1794 nr 31 (dod.). — Wypis z listu pisanego p. Słonimiem. *Tamże* 1794 nr 32. — Akty powstania Kościuszki. T. 1, 3. Oprac. Sz. Askenazy,

http://rcin.org.pl

W. Dzwonkowski, E. Kipa, R. Morcinek. Kr. 1918, Wr. 1955. — M. Wyszkowski: Krótka wiadomość o życiu i pismach K. Tymnieckiego (Wstęp do): Pisma K. Tymnieckiego. T. 1. W-wa 1817. — A. Feliński: Listy do M. Wyszkowskiego. Wyd. K. Tańska (Hoffmanowa). *Rozrywki dla Dzieci* 1826 t. 6, toż wyd. 2 1828; przedr. w: A. Feliński: Dzieła. T. 2. Wr. 1840. — K.Wł.W. (Wójcicki). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 25 (1867). — K. Kantecki: Dwaj krzemieńczanie. Wizerunki literackie. I. Alojzy Feliński. Lw. 1879 s. 33 n. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 1, 3, 4 (s. 38), 8. Kr. 1900, 1902, 1906. —

M. Szyjkowski: Z obozu klasyków. I. M. Wyszkowski i K. Tymniecki. *Bibl. Warsz.* 1910 t. 4. — M. Szyjkowski: Osjan w Polsce na tle genezy romantycznego ruchu. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 52 (1913) i odb. (Kr. 1912). — S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738--1821. Kr. 1929. — W. Olszewicz: O polskich przekładach J. J. Rousseau. Notatka bibliograficzna. *Pam. Lit.* R. 33 (1936) s. 476. — L. Winniczukówna: Terencjusz w Polsce. *Charisteria G. Przychocki a discipulis oblata.* W-wa 1934 s. 253-254. — J. W. Gomulicki: Trembeciana. *Nowe Książki* 1957 nr 11. — E. Rabowicz: Literackie kontakty Stanisława Trembeckiego z Albertem Mierem. *Pam. Lit.* R. 53 (1962) z. 4; przedr. zmien. i popr. w: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 3. — Z. Kopczyńska, L. Pszczołowska: O wierszu romantycznym. (W-wa 1963) *IBL PAN. Historia i Teoria Literatury* 3. — Cz. Hernas: W kalinowym lesie. T. 1: U źródeł folklorystyki polskiej. (W-wa 1965).

TYMOWSKI TOMASZ KANTORBERY (KANTERBURY) (1790—1850)

Krypt.: K ...; K. T.; K.T ...; K. Tym.; K. Tym ...; T ...; T.K.

Poeta, tłumacz, wersolog, polityk.

Ur. 29 grudnia 1790 w Łapczynej Woli (woj. sandomierskie); syn Stanisława Feliksa h. Sas, wojskiego radomskowskiego, od 1821 senatora-kasztelana Królestwa Polskiego, i Agnieszki z Ostrowskich. Dzieciństwo spędził w Kobielach Wielkich. Uczył się u pijarów w Warszawie, po czym rozpoczął studia prawnicze na uniwersytecie lipskim. W 1808-1810 walczył w oddziałach polskich w Hiszpanii. Do kraju wrócił z końcem 1810 i z pocz. 1811 rozpoczął pracę w kancelarii Rady Stanu przy boku S. K. Potockiego, w którym zyskał stałego protektora. W 1812 przebywał okresowo w Krakowie, w 1813-1814 najprawdopodobniej w Lipsku (kontynuował przerwane studia?). W końcu 1814 był już w Warszawie, niebawem podjął pracę w kancelarii Rady Stanu (przy Potockim); w 1817 (10 czerwca) uzyskał tytuł referendarza stanu i objął stanowisko asesora Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Nawiązał bliskie stosunki ze światem literackim (K. Brodziński, F. Bentkowski, F. Grzymała) i teatralnym (L. Osiński, J. Elsner) stolicy, współpracował z *Pamiętnikiem Warszawskim* (1815-1822), a także *Astreą* (1821), *Sybillą Nadwiślańską* (1821), *Mrówką Poznańską* (1822) i in. W 1819 sprawował urząd cenzora woj. mazowieckiego i przyczynił się do upadku *Kroniki drugiej poł. r. 1819*. Należał do wolnomularstwa, najpierw (po 1811) jako uczeń loży Hesperus na Wschodzie Kalisza, potem (od 5 lipca 1818) jako członek loży Kazimierz Wielki pod Wielkim Wschodem Warszawy, w której, uzyskując III stopień wtajemniczenia, pełnił kolejno urzędy sekretarza i mówcy (od 1820).

17 marca 1821 ożenił się z Konstancją Łącką (wkrótce rozwiedziony). Po 1822 odsunął się od życia publicznego i częściej niż w Warszawie przebywał w swych majątkach w Kobielach Wielkich, Mokrzeszy i Ulesiu p. Częstochową. W marcu 1824 powołany na członka przybranego warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, poprzednio uzyskał członkostwo Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. W 1830 — poseł z pow. częstochowskiego na sejm Królestwa Polskiego; pracował w komisjach do spraw skarbowych oraz do praw organicznych i administracyjnych; reprezentował

http://rcin.org.pl

„partię" kaliszan. Był członkiem Towarzystwa Patriotycznego i uczestniczył w przygotowaniach do powstania listopadowego w Kaliskiem. Od grudnia zasiadał w sejmie powstańczym; związany był z Niemojowskimi i J. Lelewelem; podpisał akt detronizacji Mikołaja I (25 stycznia 1831), głosował za projektem włościańskim. Po restytucji Towarzystwa Patriotycznego został jego wiceprezesem (19 maja 1831). Był też prezesem Towarzystwa Wychowania Dzieci po Poległych Rycerzach (30 czerwca). Nadto służył w Gwardii Narodowej i ogłaszał pisma patriotyczne w prasie powstańczej.

Po kapitulacji emigrował do Paryża; 6 listopada 1831 został członkiem utworzonego przez B. Niemojowskiego Komitetu Tymczasowego Emigracji, z którego 6 grudnia przeszedł do powołanego przez J. Lelewela Komitetu Narodowego Polskiego. W t. r. zgłosił akces do Towarzystwa Historyczno-Literackiego. Od śmierci matki w 1833, z powodu braku wsparcia z kraju, znajdował się w trudnej sytuacji materialnej. Posłował na sejm emigracyjny 1835. 2 lutego 1836 podpisał Akt Konfederacji Narodu Polskiego; w t. r. nakazem władz wydalony z Paryża przeniósł się do Bordeaux. W 1837-1846 — członek Braterskiego Związku Polaków, przerodzonego następnie (1839) w Gminy Zjednoczenia Emigracji Polskiej; w 1844 kandydował do władz Zjednoczenia. W 1845 współpracował z *Dziennikiem Demokracji XIX Wieku*. Popadł w mistycyzm. W 1846 zgłosił akces do Towarzystwa Demokratycznego Polskiego; w 1848 kandydował w wyborach do Centralizacji. Utrzymywał kontakty z wolnomularstwem francuskim. Kawaler orderu Św. Stanisława. Zmarł 1 marca 1850 w Montpellier.

TWÓRCZOŚĆ

1. Dumanie żołnierza polskiego na wałach starożytnego zamku Maurów nad Tagiem. Powst. 1810. Wyd. b. m. r. Wersję (pierwotną?) z rkpsu pt. „Dumanie żołnierza polskiego na wałach Saragossy" ogł. F. Bentkowski w: Historia literatury polskiej. T. 1. W-wa 1814. Nową red. pt. „Dumanie żołnierza polskiego w starożytnym zamku Maurów nad Tagiem" ogł. *Pam. Warsz.* t. 1 (1815) s. 80-83. Wyd. nast. (wg wersji ostatniej): *Polihymnia*. T. 1. Lw. 1827; K. W. Wójcicki: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 3. W-wa 1856 s. VII-IX; Przypomnienie kilku poezji dawniej powszechnie znanych. Lw. 1872; *Złota przędza poetów i prozaików polskich*. T. 4. W-wa 1887; *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907); *Nowa Gaz.* 1912 nr 1 dod.; Poezja legionów. Kr. 1912; *Gaz. Por.* 1921 nr 5816; P. Hertz: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959 i in.

Liczne odpisy w rkpsach, m. in. Bibl. Czart. sygn. 3105, Bibl. PAN Kr. sygn. 614, 1780.

2. Oda z powodu ogłoszenia aktu Konfederacji Jeneralnej, w Krakowie napisana. B. m. (1812); *Gaz. Korespondenta Warsz. i Zagr.* 1812 nr 53; *Zbiór pism tyczących się powstania Królestwa Polskiego*. Kr. 1812 (pt. Oda z okoliczności...).

3. Do braci naszych w służbie moskiewskiej. B. m. (1812); *Zbiór pism* ... (jw.).

4. Wiersz do Litwinów. B. m. (1812).

5. Elegia z powodu wprowadzenia zwłok ks. Józefa Poniatowskiego przez Wojsko Narodowe wracające do ojczyzny. Powst. 1813. *Almanach lubelski na r. 1815 dla amatorów literatury ojczystej*. Lubl. 1815 s. 122-133. Przedr.: *Nowa Gaz. Warsz.* 1913 nr 1; *Sfinks* 1913 t. 4 s. 34-41.

Rkps Ossol. (Zbiory Pawlikowskich sygn. 273).

6. Rym liryczny do Ludwika Osińskiego. B. m. (1817).

7. Elegia na śmierć Tadeusza Kościuszki. *Pam. Warsz.* t. 10 (1818) s. 103-110. Z muzyką K. Kurpińskiego wielokrotnie deklamowana w teatrach.

8. Głos B.·. mówcy □ Kazimierza Wielkiego przed przykryciem tejże do nieograniczonego czasu, d.·. 19 mca 4 R.·. P.·. Ś.·. 5820. W-wa (1820).

9. Na Rok Nowy. Do Stanisława hrabi Potockiego, prezesa Senatu Królestwa Polskiego etc. d. 8 stycznia 1821. (W-wa) 1821; *Kur. Warsz.* 1821 nr 14.

10. Uwagi nad składem polskiego wiersza i o potrzebie nadania mu rytmicznego kształtu. *Mrówka Poz.* 1822.

W tekście jako egzemplifikacja: Zwierciadło prawdy. Powieść wierszem, z francuskiego.

11. La Pologne, la Russie et l'Europe. Discours prononcé le 29 novembre, jour anniversaire de l'insurrection polonaise, par ... nonce polonais. Paryż 1835.

12. Przyszłość. Do ziomków pospólstwo miłujących. Bordeaux 1841.

http://rcin.org.pl

Większość wierszy i pism Tymowskiego rozproszona w czasopismach: *Astrea* (tu: Wiosna. t. 1 (1821) nr 1 s. 64-65; Dumanie wieśniaka (fragm. poematu). Jw. s. 65-67; Troski. Jw. nr 3 s. 183-184), *Bard Oswobodzonej Polski* (tu: Zamiłowanie prawa. 1830 t. 1 nr 3 s. 35-38), *Dzien. Demokracji XIX W.* (1845), *Gaz. Korespondenta Warsz.* (tu m. in.: Odpowiedź na krytykę tłumaczenia trajedii „Mahomet". 1818 nr 18 dod.), *Gaz. Kr.* (tu: Wiersz na zgon Włodzimierza Potockiego. 1812 nr 31 dod.; Do pospolitego ruszenia. 1813 nr 6 dod.), *Gaz. Warsz.* (tu: Do pospolitego ruszenia. 1813 nr 5 dod.), *Kur. Pol.* (tu: Powstaje ojczyzna miła... 1830 nr 373; Sejm polski (spr. z posiedzeń). 1831 nr 399, 401, 407; Gdy dzielnie toczą bohaterskie boje... 1831 nr 471), *Motyl* (tu: Do H... 1828 t. 1; Oda do brzucha. Jw. nr 10), *Pam. Warsz.* (tu: Kupido sanną. t. 1 (1815) s. 155-158; Wypis z listu. Jw. s. 218-223; Anakreontyk. Jw. s. 324--325; Wyjątek z listu pisanego w pierwszych dniach stycznia 1811 r. Jw. s. 415--416; Dywidenda. Pisano w marcu 1812 r. t. 2 (1815) s. 447-448; Golizna. Wiersz pisany w miesiącu kwietniu 1812 r. t. 3 (1815) s. 83-85; Do kredytu. Wiersz pisany w kwietniu 1812 r. Jw. s. 350-353; Oda do brzucha. Jw. s. 505-508; Pieśń do portretu. t. 4 (1816) s. 334-336; Pieśń do Wilanowa. Jw. s. 468-469; Do przyjaciół. t. 6 (1816) s. 77; Pieśń do zgody. t. 9 (1817) s. 96-97; Pieśń. Jw. s. 210-215; Głupstwo i zazdrość. Jw. s. 355; Nagrobek swarliwej żonie, która wkrótce po mężu umarła. t. 11 (1818) s. 235; Niezastanawianie się nad niczym. Powieść więcej prawdy zamykająca niż historii. Z francuskiego. t. 12 (1818) s. 114-119; Prośba do czasu. t. 13 (1819) s. 219-233; Puchacz i światło. Bajka, Nagrobek. Jw. s. 434-435; Chmura i słońce. Bajka. t. 14 (1819) s. 483-484; Ufność w Bogu. t. 15 (1819) s. 319-322; Do dramy. Jw. s. 457-461; Skała. t. 16 (1820) s. 374; Emelina, czyli powitanie księżyca. t. 17 (1820) s. 512--516; Nadgrobek trzem wodzom, Bajki tegoż: Strumień i skała, Sprawa uboga, Wąż i dworak. t. 19 (1821) s. 393-395; Do J.E. (Elsnera). t. 2 (1822) s. 3-4; Bajki: Źródło i strumień, Chmura i słońce, Kamień, Orzeł i róża. Jw. s. 6-9), *Patriota* (1831 nr 1), *Rozmaitości* (Lw., tu: Ufność w Bogu. 1820), *Sybilla Nadwiślańska* (tu: Narodowość. 1821 nr 1; Ojczyzna. Jw. nr 2; Zamiłowanie prawa. Jw. nr 3; Rzeczy krajowe. Jw.), *Tyg. Pol.* (tu: Rzym do p. Gentile Borgondio. 1819 t. 1 s. 49).

Niektóre utwory przedr. w antologiach i zbiorach, m. in.: *Zbiór pism wierszem i prozą tyczących się dziejów Polski.* Gdańsk (1815); S. Krawczykiewicz: Przypomnienie kilku poezji dawniej powszechnie znanych, dziś rzadkich. Lw. 1872; *Złota przędza poetów i prozaików polskich.* T. 4. W-wa 1887; K. Bartoszewicz: Księgi humoru polskiego. T. 3. Petersb. 1897; *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907); L. S. Korotyński: Poeci legioniści. W-wa 1907 *Tania Bibl.* 26; J. Tuwim: Księga wierszy polskich XIX w. T. 1. W-wa 1956; P. Hertz: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959. Zob. też: J. Lipiński: Recenzje teatralne Towarzystwa Iksów, 1814-1819. Wr. 1956 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 4; Cz. Zgorzelski: Ze studiów nad tekstami Brodzińskiego. *Pam. Lit.* R. 48 (1957) z. 4.

Niektóre wiersze przechowywane nadto w rkpsach, m. in.: Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 136), Ossol. sygn. 327/II, 1286/I, Bibl. Uniw. Lw. sygn. 1468/III.

Przekłady

1. Q. Horatius Flaccus: Ody Horacjusza wybrane z ksiąg różnych, rymowym i nierymowym wierszem przetłumaczone. W-wa 1816.

Pierwodr. ody 3 z ks. 3 w *Pam. Warsz.* t. 2 (1815) s. 231-234. „Naśladowanie 9 ody Horacego z księgi IV. Do Stanisława hr. Potockiego". *Tamże* t. 12 (1818) s. 320-322; rkps w Arch. Głównym Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 247).

2. (C. Rossi): Fryderyka i Adolf. Opera w 2 aktach. Muzyka: W. Gyrowetz. Wyst. W-wa 30 maja 1816.

3. F. Schiller: Marzenie. Naśladowanie z Szyllera poematu „Die Ideale". *Pam. Warsz.* t. 5 (1816) s. 185-189; Do radości. Hymn Szyllera przez ... naśladowany. *Tamże* t. 10 (1818) s. 242-247.

4. Voltaire: Mowa Alcyra z trajedii Woltera „Tankret". (Akt 1 sc. 1). *Pam. Warsz.* t. 11 (1818).

5. Voltaire: Mahomet. Trajedia w 5 aktach. Wyst.: W-wa 13 lutego 1817, 23 grudnia 1823. Rkpsy Ossol. sygn. 5131/I, 10634/I, 10753/I (z 1828). Fragm. (akt 1 sc. 4, akt 2 sc. 5) w *Pam. Warsz.* t. 1 (1822) s. 101-115 pt. Wyjątki z tragedii Woltera Mahomet, czyli fanatyzm, tłumaczonej przez...

Listy i materiały

1. Do S. K. Potockiego z 15 sierpnia 1815. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 265 t. 5).

http://rcin.org.pl

2. Korespondencja z L. Chodźką, F. Januszkiewiczem, J. Lelewelem i L. Platerem była w Muz. Pol. w Rapperswilu (zniszcz.) i Bibl. Pol. w Paryżu.

Miscellanea collectanea z Kobiel Wielkich, zawierające m. in. autografy i brulionу pism oraz notatki Tymowskiego, znajdowały się w zbiorach J. Siemieńskiego, dyr. archiwum warsz. (inform. A. Mirkowicz); dokumenty masońskie znajdowały się w zbiorach rodzinnych Tymowskich w Ulesiu p. Częstochową (inform. jw.).

INDEKS TYTUŁÓW

(Cz — Czasopisma, P — Przekłady, T — Twórczość)

Anakreontyk	Cz-PW
Bajki	Cz-PW
Chmura i słońce	Cz-PW
Do braci naszych w służbie moskiewskiej	T-3
Do dramy	Cz-PW
Do H...	Cz-M
Do J.E. (Elsnera)	Cz-PW
Do kredytu	Cz-PW
Do pospolitego ruszenia	Cz-GK, GW
Do przyjaciół	Cz-PW
Do radości (F. Schiller)	P-3
Do S. hr. Potockiego (z Horacjusza)	P-1
Dumanie wieśniaka	Cz-A
Dumanie żołnierza polskiego	T-1
Dywidenda	Cz-PW
Elegia na śmierć T. Kościuszki	T-7
Elegia z powodu wprowadzenia zwłok ks. Józefa Poniatowskiego	T-5
Emelina, czyli powitanie księżyca	Cz-PW
Fryderyka i Adolf (C. Rossi)	P-2
Gdy dzielnie toczą bohaterskie boje	Cz-KP
Głos B.'. mówcy □ Kazimierza Wielkiego	T-8
Głupstwo i zazdrość	Cz-PW
Golizna	Cz-PW
Kamień	Cz-PW
Kupido sanną	Cz-PW
Mahomet (Voltaire)	P-5
Marzenie. Naśladowanie z Szyllera	P-3
Mowa Alcyra z trajedii Woltera „Tankret"	P-4
Nadgrobek trzem wodzom	Cz-PW
Nagrobek	Cz-PW
Nagrobek swarliwej żonie	Cz-PW
Na Rok Nowy. Do S. hrabi Potockiego	T-9
Narodowość	Cz-SN
Naśladowanie 9 ody Horacego z ks. IV	P-1
Niezastanawianie się nad niczym	Cz-PW
Oda do brzucha	Cz-M, PW
Oda z okoliczności ogłoszenia aktu Konfederacji Jeneralnej	T-2
Oda z powodu ogłoszenia aktu Konfederacji Jeneralnej	T-2
Odpowiedź na krytykę tłumaczenia trajedii „Mahomet"	Cz-GKW
Ody Horacjusza	P-1
Ojczyzna	Cz-SN
Orzeł i róża	Cz-PW
Pieśń	Cz-PW
Pieśń do portretu	Cz-PW
Pieśń do Wilanowa	Cz-PW
Pieśń do zgody	Cz-PW
La Pologne, la Russie, et l'Europe	T-11
Powstaje ojczyzna miła	Cz-KP
Prośba do czasu	Cz-PW
Przyszłość. Do ziomków pospólstwo miłujących	T-12
Puchacz i światło	Cz-PW
Rym liryczny do L. Osińskiego	T-6
Rzeczy krajowe	Cz-SN
Rzym do p. Gentile Borgondio	Cz-TP
Sejm polski	Cz-KP
Skała	Cz-PW
Sprawa uboga	Cz-PW
Strumień i skała	Cz-PW
Troski	Cz-A
Ufność w Bogu	CzPW-R
Uwagi nad składem polskiego wiersza	T-10
Wąż i dworak	Cz-PW
Wiersz do Litwinów	T-4
Wiersz na zgon W. Potockiego	Cz-GK
Wiosna	Cz-A
Wyjątek z listu	Cz-PW
Wyjątki z tragedii Woltera Mahomet	P-5
Wypis z listu	Cz-PW
Zamiłowanie prawa	Cz-BOP, SN
Zwierciadło prawdy	T-10
Źródło i strumień	Cz-PW

OPRACOWANIA

Kur. Pol. 1830 nr 174, nr 185. — Diariusz sejmu z r. 1830-1831. Wyd. M. Rostworowski. T. 1-2. Kr. 1907. — J. Lelewel: Pamiętnik z r. 1830-1831. W-wa 1924. — K. Brodziński: Wspomnienia mojej młodości. (Powst. ok. 1833). Wyd. B. Gubrynowicz pt. Nieznany urywek z K. Brodzińskiego „Wspomnienia mojej młodości". *Pam. Lit.* R. 4 (1905 s. 80 n.; wyd. A. Łucki. Kr. (1928) *BN* I, 113. — Dwudziesty dziewiąty listopada. Przyczynek do biografii ... Sołtyka R. ... Tymowskiego K. ... *Nowa Polska* 1835 s. 399-404. — (Nekrologi): *Przegl. Poz.* 1850 kwiecień, przedr. *Pam. Lit.* 1850; Zmarli na emigracji. *Demokrata Pol.* 1851 nr 3, 12. — Listy Maurycego Mochnackiego i brata jego Kamila. W: Dzieła. T. 1. Poz. 1863. — L. Orpiszewski: Kilka wspomnień. *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu R. 1867.* Paryż 1868 s. 49. — F.M.S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 25 (1867). — K. W. Wójcicki: Warszawa, jej życie umysłowe i ruch

http://rcin.org.pl

literacki w ciągu lat trzydziestu (od 1800 do 1830 r.). *Bibl. Warsz.* 1878 t. 2, 1879 t. 1-3 i odb. (W-wa 1880). — T. Lipiński: Zapiski z l. 1825-1831. Kr. 1883 s. 233. — P. Chmielowski: T. K. Tymowski. *Złota przędza poetów i prozaików polskich.* T. 4. W-wa 1887. — Z. L. Sulima (W. Przyborowski): Polacy w Hiszpanii. 1808-1812. W-wa 1888. — L. Gadon: Emigracja polska. T. 1-2. Kr. 1901-1902; wyd. 2 Paryż (ok. 1960). — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 4, 6, 8. Kr. 1902-1906. — L. S. Korotyński: Poeci legioniści. Wybór ich poezji. W-wa 1907 *Tania Bibl.* 26. [Rec. wyd.: W. Hahn. *Książka* 1909 s. 98-99]. — J. Michalski. *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907). — A. Kraushar: Klub patriotyczny warszawski w czasach powstania listopadowego (1830-1831). Kr. 1909 *Miscellanea Hist.* 36. — M. Smolarski: Poezja legionów. Kr. 1912. — N. Gąsiorowska: Wolność druku w Królestwie Kongresowym. 1815-1830. W-wa 1916 s. 30, 35. — M. Smolarski: Studia nad Wolterem w Polsce. Lw. 1918 *Arch. Nauk. Wydawnictwo Tow. dla Popierania Nauki Pol.* dz. I t. 9 z. 3. —

P. Krzowski: K. Tymowski w Towarzystwie Przyjaciół Nauk. *Głos Prawdy* 1928 nr 260 dod. — P. Krzowski: K. Tymowski jako tłumacz Schillera. *Tamże* 1928 nr 261 dod. [Polemika: A. Mirkowicz: K. Tymowski w przyczynkach P. Krzowskiego. *Tamże* 1928 nr 273 dod.] — P. Krzowski: K. Tymowski jako tłumacz Horacego. *Kwart. Klas.* 1929 z. 2 i odb. — S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738-1821. Kr. 1929. — P. Krzowski: K. Tymowski a sprawa włościańska na sejmie 1830 i 1831 r. Studium historyczne. W-wa 1931. — J. Ujejski: Dzieje polskiego mesjanizmu do powstania listopadowego włącznie. Lw. 1931. — A. Załuska: Poezja opisowa Delille'a w Polsce. Kr. 1934 *Prace Hist.-Lit.* 44 (pomyłkowo pod nazwiskiem K. Tymienieckiego). — W. Ogrodziński: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae.* T. 2. Kr. 1935 i odb. —

A. Mirkowicz: K. Tymowski. Szkic biograficzno-literacki. *Prace Polon.* S. I (1937) i odb. — A. Mirkowicz: „Dumanie żołnierza polskiego w starożytnym zamku Maurów nad Tagiem" K. Tymowskiego. *Tamże* S. III (1939). — S. Windakiewicz: Epika polska. Kr. 1939 s. 69-70, 89-90. — Cz. Zgorzelski: Duma poprzedniczka ballady. Tor. 1949 *Tow. Nauk. w Tor. Prace Wydz. Filol.-Filoz.* t. 2 z. 3 — K. Budzyk: Spór o polski sylabotonizm. W-wa 1957. — Cz. Zgorzelski: Ze studiów nad tekstami Brodzińskiego. *Pam. Lit.* R. 48 (1957) z. 4. — W. A. Kempa: Wiersze żołnierzy tułaczy. *Mówią wieki* 1959 nr 5. — A. Kowalska: Warszawa literacka w okresie przełomu kulturalnego 1815-1822. (W-wa 1961) *Bibl. Syrenki.* — W. Bortnowski: Udział „Kaliszan" we władzach powstania listopadowego. *Osiemnaście wieków Kalisza.* T. 3. Kalisz 1962. — M. Tyrowicz: Towarzystwo Demokratyczne Polskie 1832-1863. Przywódcy i kadry członkowskie. W-wa 1964.

TYSZYŃSKI PIOTR CELESTYN DANIEL (1738—1816)

Poeta.

Ur. 27 grudnia 1738. W 1763 wstąpił do pijarów w Podolińcu przyjmując imiona: Piotr od św. Celestyna (imię chrzestne: Daniel). Kształcił się w Międzyrzeczu Koreckim (1766-1768) i w Krakowie (1772-1773). W 1769-1771 był nauczycielem w Złoczowie, w 1775 w Rydzynie, w 1776 uczył retoryki w Łowiczu, a w następnym w Radomiu. W 1778 — prefekt szkół i nauczyciel retoryki w Piotrkowie, potem uczył w kolegium warszawskim (1779-1780), był prefektem i nauczycielem filozofii w Łowiczu (1781-1785), prefektem w Rydzynie (1786), podprefektem Collegium Nobilium w Warszawie (1787-1791) i prorektorem w Łowiczu (1792). W 1793-1795 sprawował urząd superiora w Opolu (lubelskim), w 1799-1800 był tamże rektorem. W 1801-1802 — konsultor zakonu w Radomiu, gdzie następnie do 1813 był wymiennie prefektem szkół lub prorektorem. Zmarł 5 lutego 1816 w Radomiu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Pieśni polityczno-moralne. T. 1. W-wa 1784 i W-wa b. r. (dwa odbicia); t. 2. W-wa 1785. Parę wierszy przedr. w zbiorach: Sz. Bielski: Wybór różnych gatunków poezji z rymotwórców polskich. Cz. 1. W-wa 1806 (tu wiersz „Człowiek

http://rcin.org.pl

szczęśliwy"); J. Kott: Poezja polskiego Oświecenia. Antologia. W-wa 1954, wyd. 2 W-wa 1956 (tu wiersz „Chłop poddany"); J. Kott, S. Lorentz: Warszawa wieku Oświecenia. W-wa 1954 (tu fragm. wiersza „Rozrywki potrzebne" — pt. Żoliborz).

2. Duma w starości. Poemat. Rkps z 1800 w Bibl. Nar. (BOZ sygn. 1344).

OPRACOWANIA

A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809 s. 791. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812. — F. Bentkowski: Historia literatury polskiej. T. 1. W-wa 1814 s. 302. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 25 (1867). — I. Chrzanowski: Z dziejów satyry polskiej XVIII w. W-wa 1909. — L. Chmaj: (Przypisy do) Historia Domus Varsaviensis Scholarum Piarum. Wr. 1959 *PAN. Arch. Dziejów Oświaty* 1. — M. Piszczkowski: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 1. Kr. 1960 *PAN. Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 6. — S. Tync: Pijarzy a sprawa włościańska. *Nasza Przeszłość* t. 15 (1962).

U

UNICKI LEON (zm. po 1821)

Krypt.: L. U.

Poeta, dramatopisarz, tłumacz, lekarz.

Pochodził z Mazowsza. Kształcił się w Wilnie, uzyskując w 1811 stopień doktora medycyny Uniwersytetu Wileńskiego. Powtórny doktorat medycyny uzyskał na uniwersytecie w Królewcu w 1816. Pracował jako lekarz w wojsku rosyjskim. W 1817 przebywał w Horkach w guberni' mohylewskiej. Należał do wolnomularstwa, w 1819 członek (III stopnia) loży Halle der Beständigkeit na Wschodzie Warszawy. Członek moskiewskiego Towarzystwa Natury Badaczów.

TWÓRCZOŚĆ

1. Pierwiastki mej muzy. Przez... Wil. 1805. Stąd kilka wierszy (Pieśń wojny, Odjazd Justyny, Kareta i furman, Satyra do opinii, Wiersz za ludem) przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

2. Pochwała sejmików. Przez L.U. Wil. 1809.

3. Czekino, czyli łapka na grosze. Komedia w 5 aktach wierszem. Przez... Wil. 1809.

4. Do Jaśnie Wielmożnego hrabiego Aleksandra Potockiego, pułkownika wojsk rosyjskich. O zawiści (oda). (W-wa przed 1812).

5. Dissertatio inauguralis de febre verminosa quam conscripsit et publico examini submittit ... Masoviensis. Królewiec 1816.

6. Arystobul. Tragedia w 5 aktach wierszem. Przez ... medycyny doktora, uprzywilejowanego od Królewsko-Pruskiej i Cesarsko-Rosyjskiej Akademii cesarskiego uczonego, Towarzystwa Natury Badaczów w Moskwie członka. Berdyczów 1821.

Przekłady

1. Pieśń do Jana Sobieskiego, króla polskiego, napisana po włosku w owym czasie, kiedy Jan III otrzymał zupełne i chwalebne zwycięstwo nad Turkami pod Wiedniem, ofiarowaną była królowi Sobieskiemu, któren autora złotym łańcuchem udarował, a jako drogi zabytek literatury naszej czyniący zaszczyt waleczności królów naszych tłum. przez... B. m. r.; *Tyg. Wil.* 1816 t. 2 nr 52 s. 422-428.

Tekst włoski i pol.

Listy

1. Do J. Zawadzkiego 2 listy z 1817. Ogł. T. Turkowski w: Materiały do dziejów literatury i oświaty na Litwie i Rusi. T. 1. Wil. 1935 *Źródła i Materiały Hist. Wydz. III Tow. Przyj. Nauk w Wil.* 2.

http://rcin.org.pl

OPRACOWANIA

(Pierwiastki mojej muzy. Rec.): A.B.C. *Gaz. Lit.* (Wil.) 1806 t. 1 nr 3 s. 44-48. — (Arystobul. Rec.): W. E. *Gaz. Lit.* (W-wa) 1822 nr 3. — K. Estreicher: Rys ogólny piśmiennictwa dramatycznego. *Dzien. Lit.* 1854 s. 13. — J. Bieliński: Doktorowie medycyny promowani w Wilnie. W-wa 1886 s. 88. — S. Kośmiński: Słownik lekarzów polskich. W-wa 1888 s. 257. — J. Bieliński: Stan nauk lekarskich z czasów Akademii Medyko-Chirurgicznej Wileńskiej. W-wa 1889 s. 265. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 2. Kr. 1899-1900 s. 309. — S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738--1821. Kr. 1929. — T. Turkowski: (Not. do) Materiały do dziejów literatury i oświaty na Litwie i Rusi. T. 1. Wil. 1935 *Źródła i Materiały Hist. Wydz. III Tow. Przyj. Nauk w Wil.* 2. — L. Janowski: Słownik bio- bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego. Wyd. pod kierunkiem R. Mienickiego. Wil. 1939.

USTRZYCKI KAZIMIERZ (1758—1786)

Poeta.

Ur. w 1758, zapewne w Wróblewicach k. Lwowa; syn Bogusława Augustyna (z Uniechowa), kasztelana inowłockiego, i matki z domu Siemianowskiej; siostrzeniec Andrzeja Mokronowskiego. Kształcił się w pijarskim Collegium Nobilium w Warszawie, następnie podróżował po Europie (Włochy, Austria). W 1778 jako poseł inflancki uczestniczył w obradach sejmowych. Już we wczesnej młodości znany był jako autor wierszy satyrycznych. Miał bywać na obiadach czwartkowych Stanisława Augusta, był jego szambelanem, utrzymywał znajomość z S. Trembeckim i W. Mierem, przyjaźnił się z S. K. Potockim i T. K. Węgierskim. Był aktywnym wolnomularzem (członek loży Bouclier du Nord à l'Orient de Varsovie). Od 1781 — kawaler orderu Św. Stanisława. W 1784 powołany na konsyliarza Rady Nieustającej. Odziedziczone po ojcu (zm. 14 grudnia 1784) Wróblewice przegrał w karty, odkupiła je jednak swym posagiem jego siostra Urszula z Ustrzyckich Tarnowska. Zmarł wkrótce po tym 1 października 1786 w Wróblewicach; pochowany na cmentarzu w Rychcicach.

TWÓRCZOŚĆ

1. Stanislao Augusto Rege Poloniae ac Magno Duce Lithuaniae Domino Clementissimo e maximis vitae periculis divinitus liberato. Oratio in Collegio Nobilium Varsaviensi Schol. Piar. a ... ejusdem Collegii alumno, mense Januario, anno 1772 habita. W-wa 1772.

2. Głos JW.JMPana ... posła inflanckiego, na sesji sejmowej dnia 26 października 1778 roku w Izbie Poselskiej miany. B. m. (1778).

3. Hymn na stoletnią obronę Wiednia. Powst. 1783. Z rkpsu Arch. Wróblewieckiego ogł. W. Tarnowski. *Arch. Wróblewieckie.* Z. 1. Poz. 1869 s. 123-126.

Utwór nazwany przez F. D. Kniaźnina „pełnym wielkiej piękności" (w liście przechowywanym ongiś w Arch. Wróblewieckim).

W rkpsie Bibl. PAN Kr. sygn. 2202 (k. 11-12) oraz w Bibl. Kórn. sygn. 1367 (k. 14-15, autograf) zachowany wiersz Ustrzyckiego: Do ojczyzny. Był też autorem wiersza: Bankiet Apollina (tekst nieznany, inform. W. Mier w wierszu: Do p. Ustrzyckiego, który mi przysłał wiersz pt. Bankiet Apollina. Rkps Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 765/I k. 94)).

Listy

1. Do rodziców, pisane z podróży po Europie. Przechowywane były w Arch. Wróblewieckim.

Inform. W. Tarnowski.

2. Do S. K. Potockiego przeszło 50 listów z 1771-1777 z Włoch i Austrii. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 260).

3. Do Stanisława Augusta z 21 grudnia 1784 i odpowiedź króla z 30 grudnia. Rkps Bibl. Czart. sygn. 698 s. 1359-1361.

4. Od S. K. Potockiego bruliony paru listów z 1784. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 249 k. 85 n.).

http://rcin.org.pl

OPRACOWANIA

Règlemens pour une L.·. Particulière, redigés par Ordre de la J.·. et P.·. L.·. du Bouclier du Nord à l'Orient de Varsovie 1784. B. m. r. — W. Wielądko: Heraldyka, czyli opisanie familii i krwi związku szlachty polskiej i W.X.Litewskiego. T. 4. W-wa 1796 s. (376). — W. Tarnowski: (Wstęp do) Hymn na stoletnią obronę Wiednia. *Arch. Wróblewieckie.* Z. 1. Poz. 1869 s. 123-124. — U. z Ustrzyckich Tarnowska: Pamiętnik damy polskiej z XVIII w. *Tamże.* Z. 2. Lw. 1876 s. 3-4. — S. Łoza: Kawalerowie orderu Św. Stanisława, 1765-1813. W-wa 1925.

V

VOGEL DANIEL (1745–1829)

Autor podręczników, słowników i gramatyk języka polskiego.

Ur. 12 marca 1745 (nie 1742!) w Nidzicy (Neidenburg) w Prusach Książęcych; syn miejscowego skarbnika miejskiego i poczmistrza. Uczył się w Nidzicy w szkole miejskiej, potem na pensji rektora Jana Wilhelma Alexiusa. 12 listopada 1761 rozpoczął studia filozoficzne i teologiczne na uniwersytecie w Królewcu. 11 maja 1767 przybył z Królewca do Wrocławia, gdzie (18 maja) objął posadę nauczyciela języka polskiego i łacińskiego w męskim Gimnazjum Realnym Marii Magdaleny. Równocześnie w żeńskiej szkole Marii Magdaleny uczył w klasach wyższych religii, historii, przyrody, geografii i arytmetyki. Wydawane przez niego podręczniki były podstawą nauczania języka polskiego w gimnazjum wrocławskim, uczono z nich także w Gdańskim Gimnazjum Akademickim, w czasie swych studiów lipskich uczył się z nich polskiego S. B. Linde.

W 1817 we wrocławskim gimnazjum obchodzono jubileusz 50-lecia pracy nauczycielskiej Vogla. Posiadał znaczny zbiór książek polskich, które w 1824 ofiarował bibliotece kościoła Św. Marii Magdaleny (obecnie stanowią własność Biblioteki Uniwersyteckiej). W 1828 przestał nauczać języka polskiego, odtąd uczył tylko przyrody, prowadził księgowość szkoły oraz opiekował się jej biblioteką i zbiorami sztuki. W kwietniu 1829 emerytowany. Zmarł 19 października 1829 we Wrocławiu.

Uwaga: pastorem w Wierzchowicach od 1795 był inny Daniel Vogel (może syn?), ur. 5 kwietnia 1769 we Wrocławiu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Rozmaite uciechy, albo zgromadzenie niektórych geograficznych, fizycznych, politycznych i historycznych nauk i przypadków, na pożytek i snadniejsze pojęcie polskiego języka dla młodzi kwitnącej Szkoły Realnej Wrocławskiej przy kościele Marii Magdaleny. (Drugi tyt.:) Allerley Ergötzlichkeiten, oder Sammlung einiger geographischen... Wr. 1768. Wyd. nast.: Polska książka do czytania, to jest zbiór nauk i zabawek filologicznych, na pożytek i snadniejsze pojęcie polskiego języka dla młodzi kwitnącej Szkoły Realnej Wrocławskiej przy kościele Marii Magdaleny, z powiększeniem i przejrzeniem... Wtora edycja. (Drugi tyt.:) Polnische Lesebuch; das ist Sammlung von philologischen... Wr. 1785.

Wg J. Monety (syna).

2. Polnisch-deutsches Lexicon mit einem deutschen Register versehen, zum Gebrauch der Schulen... Wr. 1786.

Wg J. Monety (syna).

Przekłady

1. H. D. Hermes: Ausführlichere Nachricht von dem jetzigen Zustande des

http://rcin.org.pl

Magdalenäischen Realgymnasii in Breslau... Wr. 1769.

Przekł. tekstu pol. Inform. J. F. Goldbeck, egz. nieznany.

2. Nachrichten an das Publikum die Gesundbrunnen in Schlesien betreffend. Ins Polnische übersetzt... Wr. 1774.

Inform. jw.

Prace edytorskie

1. J. Moneta (syn): Enchiridion Polonicum, oder polnisches Handbuch... Wr.-Lipsk 1774. Wyd. nast. Wr.-Lipsk 1777.

Wyd. uzup. i powiększone przez wydawcę.

2. J. Moneta (syn): Polnische Grammatik, anjetzt aber zum gründlichen Unterricht der Schuljugend durch und durch... Wyd. 5 Wr. 1786; wyd. 6 Wr. 1794 (z przedm. wydawcy); wyd. 7 Wr. 1798; wyd. 8 Wr. 1806; wyd. 9 Wr. 1809.

Wyd. uzup. i powiększone.

Materiały

1. Autobiografia z 23 maja 1824. Rkps Bibl. Uniw. Wr.

2. Catalogus Bibliothecae Vogelianae, Sporządzony w 1824. Z rkpsu Bibl. Uniw. Wr. ogł. M. Walter w: Księgozbiór wrocławskiego polonisty D. Vogla. *Sobótka* R. 2 (1947) i odb. Wr. 1948.

OPRACOWANIA

K. Streit: Alphabetisches Verzeichnis aller im Jahr 1774 in Schlesien lebender Schriftsteller angefertiget... Wr. 1776 s. 142-143. — J. F. Goldbeck: Litterarische Nachrichten von Preussen. T. 2. Lipsk-Drezno 1781 s. 185, 201-202. — J. G. Meusel: Das gelehrte Teutschland oder Lexikon der jetzt lebenden teutschen Schriftsteller... T. 8. Lemgo 1800 s. 229. — W. Pniewski: Język polski w dawnych szkołach gdańskich. Gdańsk 1938 *Studia Gdań.* 2 s. 210. — M. Walter: Księgozbiór wrocławskiego polonisty D. Vogla. *Sobótka* R. 2 (1947) i odb. (Wr. 1948). — W. Długoborski: Wrocław w okresie rozwoju manufaktur i początków rządów pruskich (1741-1806). *Dzieje Wrocławia do r. 1807.* W-wa 1958 s. 870-871. — Z. Florczak, L. Pszczołowska: (Przypisy do) Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 2. W-wa 1958. — A. Rombowski: Nauka języka polskiego we Wrocławiu (koniec w. XVI- poł. w. XVIII). Wr. 1960 *Studia Śląskie.* — M. Walter: D. Vogel. W zbiorze: Ludzie dawnego Wrocławia. S. II. Wr. 1961 *Bibl. Wr.* 3. — T. Oracki: Słownik biograficzny Warmii, Mazur i Powiśla od poł. XV w. do 1945 r. W-wa 1963. — W. Chojnacki: Bibliografia polskich druków ewangelickich ziem zachodnich i północnych 1530-1939. W-wa 1966.

W

WAGA ANTONI STANISŁAW FLORIAN (1799–1890)

Krypt.: A. W.

Przyrodnik, krytyk literacki, pedagog, poeta.

Ur. 8 maja 1799 w Grabowie k. Augustowa; syn Bernarda i Agaty z Gutowskich. Kształcił się u pijarów w Warszawie i w Liceum Warszawskim (do 1817), po czym uczył historii naturalnej w szkołach wojewódzkich pijarskich. W 1820-1823 jako stypendysta rządowy studiował nauki przyrodnicze na uniwersytecie w Berlinie; po powrocie do kraju wstąpił na wydział filozoficzny Uniwersytetu Warszawskiego, który ukończył ze stopniem magistra filozofii. Równocześnie uczył w szkołach pijarskich. W 1826 został profesorem Liceum Warszawskiego, w 1829 Instytutu Pedagogicznego, a w 1832 Gimnazjum Warszawskiego na Lesznie. Po przejściu na emeryturę poświęcił się badaniom ornitologicznym i entomologicznym. W 1841-1890 — członek redakcji *Biblioteki Warszawskiej*. W 1863-1864 odbył z Konstantym Branickim i Władysławem Taczanowskim podróż naukową do Egiptu, Nubii i Syrii, a w 1866 na Półwysep Iberyjski i do Algierii. Zmarł 23 listopada 1890 w Warszawie.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Wielmożnemu IMci Księdzu Janowi Bystrzyckiemu ... w dzień imienia 24 czerwca 1817 roku najobowiązańszy uczeń ofiaruje. B. m. (1817).

Wiersz.

2. Rozprawa o naukach przyrodzonych, a w szczególności o historii naturalnej... W-wa 1819.

3. O zwierzętach przez poetów i malarzy zmyślonych. *Pam. Nauk.* 1819; *Pam. Warsz.* t. 15 (1819) s. 3n., 137n., 281n. i odb. W-wa 1820.

Przekł. ros.: *Wiestnik Jewropy* 1819 nr 21-24. — N. Lewicki: (Fragm. o feniksie). *Ukrainskij wiestnik* 1819 grudzień s. 279-305.

4. Podróż z Berlina do Lipska. Lipsk 1821.

Wiersz do H. Brezy.

5. Do pana Karola Lipińskiego po danym koncercie w Lipsku dnia 25 sierpnia 1821 r. przytomni rodacy z pożegnaniem. (Lipsk 1821).

Wiersz.

6. Rzecz o piórze pod względem jego budowy, różnic i użytku. *Popis publiczny uczniów Szkoły Wojewódzkiej Warszawskiej Ks. Ks. Pijarów.* W-wa 1825 i odb.

7. Wiadomości z nauk przyrodzonych dla użytku Szkoły Guwernantek. T. 1. W-wa 1826; toż pt. Wiadomości z astronomii, fizyki, chimii(!) i mineralogii. W-wa 1826.

8. Książka dla dobrego chłopca ułożona... Dzieło wyłącznie przeznaczone do wprawienia małych dzieci w czytanie pism rozmaitych. W-wa 1826.

9. O nowym szczególnym gatunku pszczołowatego owadu. W-wa 1826.

10. Pobyt w ojczyźnie. W-wa 1827.

Wiersz adresowany do K. Milewskiego.

11. Historyczno-naturalne opisanie znaczniejszych zwierząt, menażerią Van Dinter z Amsterdamu składających. W-wa 1827.

12. Teoria gospodarowania wewnętrznego, czyli zbiór wiadomości potrzebnych gospodyniom, dla użytku instytutów żeńskich. Cz. 1. W-wa 1828. Wyd. nast. W-wa 1837.

13. O błędach przeciwko naukom przyrodzonym w dziełach rymotworców naszych. *Akt uroczysty zakończenia rocznego biegu nauk w Gimnazjum Warszawskim przy ulicy Leszno.* W-wa 1836. Wyd. nast. *Bibl. Warsz.* 1845 t. 3.

14. Wstęp do nauki gospodarowania. *Kalendarz powszechny na rok 1836.* W-wa b. r. i odb.

15. Description de quelques mynapodes en Pologne. Paryż 1839.

Druk nie not. przez Estr.

16. O turach i żubrach z okoliczności znalezienia niedawno czaszki wołu kopalnego w Pruszkowie w Płockiem. *Bibl. Warsz.* 1843 t. 3 i odb.

17. Rozprawa o ptakach, które wyginęły z okręgu ziemskiego. W-wa 1845.

18. Nazwiska monet u różnych narodów i w różnych wiekach używane, abecadłowo spisane i objaśnione przybliżonym porównaniem z dzisiejszymi pieniędzmi polskimi. W-wa 1850.

19. Historia naturalna. Dzieło wskazujące pomoc do nauczenia się tej umiejętności, uważanej w głównych stanowiskach jej wzrostu. T. 1 z. 1. W-wa 1859.

20. Atlas do nauki historii naturalnej ... objaśniony nomenklaturą polską, łacińską i francuską... W-wa 1860.

21. Pochwała hr. Konstantego Tyzenhauza. W: K. Tyzenhauz: Oologia ptaków polskich. W-wa 1862 i odb. W-wa 1862.

22. Nouvelle espèce de salamandride. *Revue et Magazin de Zoologie... Recueil manuel.* Paryż 1876. Fragm. wyd. osob. Fontainebleau 1876.

Liczne artykuły, rozprawy naukowe i popularyzatorskie, korespondencje i wspomnienia ogł. w czasopismach i wydawnictwach zbior.: *Encyklopedia obrazowa systematyczna.* T. 1. W-wa 1838, *Bibl. Warsz.* (1841-1890, tu m. in.: Wzmianka o życiu i dziełach naturalisty naszego ks. Krzysztofa Kluka. 1843 t. 3; Pomnik Klukowi w Ciechanowcu. 1847 t. 4), *Magazyn Powsz.* (1838), *Pam. Fiz., Mat. i Statystycznych Umiejętności* (1830), *Pam. Nauk.* (1819), *Pam. Warsz.* (1819), *Przegl. Nauk. Rozmaitości* (1844), *Przyj. Ludu* (1843), *Przyroda i Przemysł* (1879/80), *Sylwan* (1823), *Tyg. Ilustr.* (1865). Pisywał też do gazetki rękopiśmiennej panien Łuszczewskich *Pszczółka* (1848—1849), art. jego pióra do grudniowego nru z 1848 ogł. J. W. Gomulicki w przyp. do ed. „Pamiętnika" Deotymy (W-wa 1968 s. 224-226).

Zbiór wierszy Wagi, pt. Sielanki, zachowany w rkpsie Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 948/I— collectanea A. Grabowskiego).

Przekłady

1. J. J. Virey: Historia obyczajów i zmyślności zwierząt. T. 1-2. W-wa 1844.

http://rcin.org.pl

2. E. Milne-Edwards: Zoologia. W-wa 1850.

W *Pszczółce Kr.* (1822 t. 2 s. 145) ogł. przekł. ody Horacjusza.

Prace edytorskie

1. M. Cygański: Myślistwo ptasze, dzieło z XVI wieku, obejmujące wykład wszystkiego, co wówczas do ptasznictwa w Polszcze należało, a obok tego wymieniające rodzaje i gatunki ptaków krajowych. Teraz na nowo przedrukowane, z dodaniem przedmowy, objaśnień i przypisów A. Wagi. W-wa 1842.

Listy

1. Do M. Wiszniewskiego z 22 listopada 1842. Z rkpsów Bibl. Poturzyckiej ogł. *Kron. Rodz.* 1886 s. 552.

2. Do J. I. Kraszewskiego z 1852. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6483IV k. 41-42.

3. Do K. W. Wójcickiego z 1858. Rkps jw. sygn. 7833IV k. 126-127.

4. Do H. Rzewuskiego 3 listy z 1859--1864. Rkps Ossol. sygn. 12044/III 1).

5. Do księżnej NN. z 27 sierpnia 1862. Rkps jw. sygn. 9871/II k. 75.

6. Do Ambrożego Grabowskiego z 1866. Rkps jw. sygn. 12153/II 2) k. 31-34.

7. Do W. Zawadzkiego z 1866. Rkps jw. sygn. 3456/II.

8. Listy do A. Wagi, Konstantego Branickiego i Benedykta Dybowskiego. Oprac. K. Kowalska, A. Mroczkowska, B. Zielińska. Wr. 1964.

Notatniki i różne papiery Wagi zachowane w Instytucie Zoologicznym PAN, Oddz. w Kr.

OPRACOWANIA

J. Bartoszewicz: Z notatnika pamiętniczego ... 1842-1848. Ogł. K. Bartoszewicz. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912). — F. S. Dmochowski: Wspomnienia od 1806 do 1830 r. W-wa 1858; wyd. nast. oprac. Z. Libera. (W-wa) 1959 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 25 (1867). — (Nekrologi): *Bibl. Warsz.* 1890 t. 4; *Tyg. Ilustr.* 1890 t. 2 nr 48 s. 346; *Szkoła* 1890 s. 575. — Życiorys. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1354. — Deotyma-J. Łuszczewska: Pamiętnik 1834—1897. Oprac. J. W. Gomulicki. (W-wa 1968). — W. Ogrodziński: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae.* T. 2. Kr. 1935 i odb. (s. 154). — G. Brzęk: Złoty wiek ornitologii polskiej. Wr. 1959. — M. Straszewska: Czasopisma literackie w Królestwie Polskim w l. 1832-1848. Cz. 2 (1840-1848). Wr. 1959 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 23. — T. Kozłowski: Polonica w czasopiśmie rosyjskim „Wiestnik Jewropy". *Prace Polon.* S. XXIII (1967).

WAGA TEODOR SZYMON (1739—1801)

Prawnik, historyk, geograf.

Ur. 26 listopada 1739 w ziemi wiskiej. Uczył się u pijarów w Szczuczynie Mazowieckim. W 1754 wstąpił do ich zgromadzenia przyjmując imię Teodora od św. Klemensa (chrzestne: Szymon). Nowicjat odbył w Podolińcu (1754/55-1755/56), po czym studiował nauki humanistyczne w seminarium zakonnym w Rzeszowie (1756/57), a filozofię w Międzyrzeczu Koreckim (1757/58-1758/59). Od 1759 uczył w warszawskim Collegium Nobilium gramatyki i składni (do 1762). Następne dwa lata spędził w Radomiu na stanowisku nauczyciela gramatyki i poetyki. W 1764-1768 studiował teologię w Warszawie i za granicą, po czym uzyskał święcenia kapłańskie. W 1769 — nauczyciel w nowicjacie w Podolińcu; w 1770 — kaznodzieja w Warszawie. W 1771-1775 — profesor retoryki, polityki i prawa cywilnego w warszawskim Collegium Nobilium. W 1775-1778 przebywał we Włoszech, Francji i Anglii. W Paryżu pomagał O. Rizzi Zanonniemu w opracowaniu szczegółowej mapy Polski. W 1779 był kaznodzieją w Warszawie, od 1780 — rektorem Collegium Regium. W 1781-1786 pełnił funkcję prokuratora zakonnej prowincji polskiej, w 1787-1789 — asystenta prowincji, a w 1790-1792 — rektora Collegium Regium. W 1793-1795 sprawował urząd prowincjała, po czym wrócił na stanowisko rektora Collegium Regium. Zmarł 23 listopada 1801 w Warszawie.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. De vana gloria. W: S. Konarski: Opera lyrica. W-wa 1767.

Wiersz.

2. Krótkie zebranie historii i geografii polskiej. Supraśl 1767. Wyd. nast. przerob. i rozszerz. (z opuszczeniem geografii) pt. Historia książąt i królów polskich krótko zebrana, z niektórymi uwagami nad dziełami narodu dla oświecenia młodzi narodowej...: W-wa 1770; W-wa 1786; W-wa 1789; W-wa 1795; W-wa 1806; W-wa 1808; W-wa 1809; W-wa 1816; Wil. 1816; W-wa 1818; uzup. i wyd. J. Lelewel. Wil. 1818; W-wa 1819; Kr. 1822; Wil. 1824; Wil. 1831; Wil. 1833; Poz. 1857; Poz. 1859; Poz. 1864.

Fragm. wyd. osob. pt. Wyciąg z geografii polskiej. Poz. 1856. Wyd. nast.: Poz. 1860; Poz. 1864.

3. Zbiór krótki wiadomości potrzebnych kawalerowi maltańskiemu dla wygody i pożytku przezacnych familii Królestwa Polskiego i W. Księstwa Litewskiego wydany. W-wa 1775.

Wyd. bezimienne; pod dedyk. do A. Ponińskiego podpisany wydawca: Sandlinger de Rozan.

Druki ulotne rozporządzeń prowincjalskich Wagi z 1792-1795 zachowane w rkpsie Bibl. PAN Kr. sygn. 2339.

Przekłady

1. C. Beccaria: O przestępstwach i karach wykład. Z francuskiego na język polski. Brzeg 1772.

Wyd. bez wskazania tłumacza. Przekł. wg przekładu A. de Morellet.

2. G. Dragonetti: Wykład o cnotach i nadgrodach z francuskiego na język polski przez... W-wa 1773.

Kontynuacja dzieła Beccarii.

Prace edytorskie

1. Inwentarz praw, statutów, konstytucji koronnych i W. Księstwa Litewskiego, znajdujących się w 6 pierwszych tomach Voluminis Legum ... niegdyś przez M. M. Ładowskiego ... potem przez J. A. Załuskiego zebrany, a przez A. Żeglickiego ... pomnożony ... teraz przez ... przedrukowany. (W-wa 1782). Wyd. nast. W-wa 1789.

Przekł. ros.: Rucznoj słowar' ili kratkoje sodierżanije polskich i litowskich zakonow, służaszczich rukowodstwom w sudiebnych tiażbach wsiakogo roda... Pieriewod s polskogo. Petersb. 1810.

2. Kadencje sądów ziemskich i grodzkich oraz jurysdykcji sądowych ultimae instantiae Obojga Narodów ... zebrane. W-wa 1785.

OPRACOWANIA

F. K. Dmochowski: Wiadomość o życiu i pismach ks. T. Wagi i ks. Teodora Ostrowskiego. *Nowy Pam. Warsz.* t. 9 (1803); przedr. jako wstęp do: Historia książąt i królów polskich krótko zebrana. W-wa 1806; w: Pisma rozmaite. T. 2. W-wa 1826. — A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812. — J. Lelewel: Krótkie zbiory historii polskiej. *Dzien. Wil.* 1816 t. 3 s. 256-295; przedr. w: Rozbiory dzieł. Poz. 1844 s. 39 n. — Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826 s. 224-226. — L. G. Michaud: Biographie universelle ancienne et moderne. T. 50 (Paryż 1827). — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 3. Lw. 1833. — K. W. Wójcicki: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 2. W-wa 1856. — F.M.S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 26 (1867). — M.D. (Dzieduszycki). *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 30 (1910). — X.J.A. (Archutowski). *Podręczna enc. kościelna.* T. 41/42 (ok. 1915). — L. Chmaj: (Przypisy do) Historia Domus Varsaviensis Scholarum Piarum. Wr. 1959 *PAN. Arch. Dziejów Oświaty* 1. — E. S. Rappaport: (Przedm. do) C. Beccaria: O przestępstwach karnych. W-wa 1959. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — B. Leśnodorski: Beccaria w Polsce XVIII w. *Nauka Pol.* 1965 nr 3.

http://rcin.org.pl

WEICHARDT TEODOR TOMASZ (zm. po 1808)

Inne formy nazwiska: Weichart; Weychardt.

Pseud.: Trahciew.

Lekarz, filozof, tłumacz, powieściopisarz (?), poeta, edytor.

Pochodził z Krakowskiego. Kształcił się w Lipsku, uzyskując tytuł doktora filozofii i medycyny (18 kwietnia 1776 obronił tezę „De pharmacopoliis rite constituendis"). Powróciwszy do kraju osiadł w Warszawie i „wielkiej używał wziętości". Tytułował się „konsyliarzem nadwornym JKMci" i „Akademii Rzymsko-Cesarskiej towarzyszem". W 1783, wysunięty przez H. Kołłątaja, kandydował do Katedry Patologii i Praktyki w Szkole Głównej Koronnej. W 1784 mieszkał w Sawińcach na Podolu i był lekarzem nadwornym Teodora Potockiego, starosty olsztyńskiego. Następnie przebywał w Tulczynie jako lekarz nadworny S. Sz. Potockiego. Był też sztabsmedykiem dywizji ukraińskiej i podolskiej (pod komendą S. Sz. Potockiego). Żył jeszcze w 1808 (załatwiał sprawy ks. K. von Nassau-Siegen).

TWÓRCZOŚĆ

1. Succedaneorum coffeae inveniendorum regulas proponit... Lipsk 1774.

Druk nie not. przez Estr., inform. S. Kośmiński.

2. Commentatio physica de pharmacopoliis rite constituendis quam authoritate amplissimi philosophici ordinis die 18 April 1776 defendet ... Joanne Christiano Weis Altdorfensi. Lipsk 1776.

3. List Imć Pana a Trahciew do nauczycielów filozofii w Polszcze, zapraszając do obchodzenia pamiątki śmierci pana Woltera. Lipsk (W-wa) 1781.

Pochwała Woltera i jego filozofii.

4. Rada dla matek, względem zapobieżenia różnym słabościom i chorobom, którym dzieci od urodzenia swego podlegać mogą. Przez ... JKMci konsyliarza, Akademii Rzymsko-Cesarskiej towarzysza. W-wa 1782.

Dedyk. A. K. Czartoryskiemu.

5. Odpowiedź na zapytanie, jakim sposobem można częstemu dzieci zabójstwu zapobiec, z rękopisu Weichardta wyjęta.

Inform. Estr. (XXXII, 1938, 317) za katalogiem księgarni Gröbla. Czy wyszła?

6. Do mojej żony 1783. (Już wszystkie chęci moje dopełnione...). B. m. r. Wyd. nast. zob. poz. 9. (Wiersz).

7. Anatomia, to jest nauka poznania części ciała ludzkiego, z rozkazu J. W. Stanisława Szczęsnego Potockiego wojewody ruskiego ... ku pożytkowi felczerów i cyrulików napisana przez ... konsyliarza J.K.Mci, Akademii Rzymsko-Cesarskiej towarzysza. Kr. 1786. Wyd. 2 Kr. 1793.

Oparta na dziele profesora lipskiego Ch. G. Ludwiga „Anweisung zur Erkenntnis der Theile des menschlichen Körpers..." W-wa 1778. Por. Prace edytorskie poz. 1.

8. Przyczyny, dla których się nie żenię. Myśl o stanie małżeńskim wyjęta z rękopisma Jmć Pana ... konsyliarza JKMci, filozofii nauczyciela w Akademii Lipskiej, doktora nadwornego J.W. Potockiego... B. m. 1787.

Na początku list do Aleksandra Kościńskiego, stolnika kołomyjskiego, dat. 26 stycznia 1785. Na s. 26-7 wiersz J. Raciborowskiego pt.: Gwałt woli (autorstwo mylnie bywało przypisywane T. K. Węgierskiemu).

W odpowiedzi na to napisał A. K. Czartoryski: List Mikołaja Doświadczyńskiego pisany do Teodora Weichardta do Tulczyna, radząc jemu, aby się ożenił z Nipuanką. (W-wa) 1787.

9. Wiadomość o damach i miłości, rzadko kiedy między ludźmi statecznie trwałej. Grodno 1788.

Wyd. anonim., na autorstwo Weichardta naprowadzają przedruki jego utworów, tematyka oraz wymienienie jego nazwiska na s. 204. Zawartość: poz. 6; Przekłady poz. 1,3; oraz: Rozumna i stateczna miłość stanu małżeńskiego, Rozmowa żony z rozumem, Baczność w obronie stanu małżeńskiego, Portret niewiast i myśli niektóre o ich stanie, Trefunek szczęśliwy, lecz rzadki.

10. Dykcjonarz magiczny, czyli opisanie historyczno-krytyczne wszystkich czarodziejstw etc., ich początki, wynalezców, sposobów działań, cudów fałszywych, z przyłączeniem uwag fizycznych i zdań wielkich ludzi. Kr. 1788.

Czy wyszło? Estr. inform. za katalogami księgarni Gröbla.

11. Gruntowna nauka wychowania dzieci od czasu ich urodzenia aż do wieku doskonałego, dla rodziców troskliwych o zdrowie dzieci swoich w polskim języku wy-

http://rcin.org.pl

dana przez ... Kons. J.K.Mci, Akademii Rzymsko-Cesarskiej towarzysza. Kr. 1788.

Czy wyszło? Inform. jw.

12. Władysław Laskonogi, rok 1206. Dziejów narodu polskiego ułomek historyczny. W-wa 1790.

Powiastka historyczna, druk. anonim. Możliwość autorstwa Weichardta sugeruje Estr. XXXIII, 1939, 149 (na podstawie wzmianek w tekście o T. K. Węgierskim, jego antyklerykalizmie oraz cyt. wierszyków rzekomego autorstwa Węgierskiego).

Przekłady

1. (P. Tallemant): Podróż do wyspy miłości, czyli list do przyjaciela, z francuskiego. Supraśl 1782. Wyd. nast.: zob. Twórczość poz. 9; Supraśl 1789.

Druk nie not. przez Estr. s.v. Weichart (zob. jednak XXIV, 414). Rejestruje i ustala źródło franc. J. Rudnicka.

2. Liguria, czyli panienka uwiedziona. Powieść przetłumaczona z greckiego przez... B. m. (Kr., Gröbl?) 1785.

Tłum. rzekome? Wg supozycji B. Gubrynowicza i Estr. całość odnosi się zapewne do autentycznego wypadku (J. Rudnicka i Z. Sinkowa przyjmują wiarygodność inform. k. tyt.).

3. (Voltaire): Zaufanie zbyteczne w samym sobie źródłem jest wielu błędów i nieszczęśliwości człowieka. Wyd. zob. Twórczość poz. 9.

Tyt. oryginału: Memnon, ou la sagesse humaine. Przekł. nie znany Estr. ani J. Rudnickiej.

Prace edytorskie

1. Ch. G. Ludwig: Anweisung zur Erkenntnis der Theile des menschlichen Körpers, zum Nutzen der deutschen Wundärzte in Polen. Nach dessen Tod ... herausgegeben von ... W-wa 1778.

2. (T. K. Węgierski): Organy, poemma heroikomiczne w 6 pieśniach. Przez ... konsyliarza J.K.Mci, Doktora Nadwornego J.W. Potockiego starosty olsztyńskiego etc., Akademii Rzymsko-Cesarskiej towarzysza etc. do druku podane. (Kr.) 1784.

Z przedm. wydawcy, którą przedr. J. W. Gomulicki w: T. K. Węgierski: Organy... (W-wa 1956) s. 6.

Wyd. Weichardta było podstawą wszystkich wydań następnych poematu w XVIII i XIX w.

Listy i materiały

1. Do M. Poniatowskiego z 20 października 1783. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Metryka Litewska dz. VII t. 201 k. 487).

2. Pamiętniki służące do objaśnienia dziejów panowania Stanisława Augusta ... zebrane przez T. T. Weichardta. Kopia z rkpsu oryginalnego. T. 1-3. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6755II.

Miscellanea polityczne z 1763-1793.

OPRACOWANIA

L. Gąsiorowski: Zbiór wiadomości do historii sztuki lekarskiej w Polsce. T. 3-4. Poz. 1854-1855. — A. F. Adamowicz: Krótki rys postępu i początków anatomii w Polsce i Litwie. Wil. 1855. — F.M.S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 26 (1867). — K. Estreicher: (Wstęp do) T. K. Węgierski: Pisma wierszem i prozą. Lw. 1882 *Bibl. Klasyków Pol.* 6. — S. Kośmiński: Słownik lekarzów polskich. W-wa 1888. — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce XVIII w. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — F. Giedroyć: Źródła biograficzno-bibliograficzne do dziejów medycyny w dawnej Polsce. W-wa 1911 s. 869. — B. Gubrynowicz: Romans w Polsce za czasów Stanisława Augusta. Lw. 1904. — K. Badecki. *Przegl. Bibl.* t. 2 (1909) s. 59. — M. Smolarski: Studia nad Wolterem w Polsce. Lw. 1918 *Arch. Nauk. Wydawnictwo Tow. dla Popierania Nauki Pol.* dz. 1 t. 9 z. 3. — W. Szumowski: Krakowska Szkoła Lekarska po reformach Kołłątaja. Kr. 1929 *Bibl. Kr.* 67. — J. W. Gomulicki: Komentarz (do) T. K. Węgierski: Organy... (W-wa 1956). [Sprost.: J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1957* (W-wa 1962) s. 189]. — M. Chamcówna: Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej. Szkoła Główna Koronna w okresie wizyty i rektoratu Hugona Kołłątaja 1777-1786. Wr. 1957 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 2. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — J. Rudnicka: Bibliografia powieści polskiej 1601-1800. Wr. 1964 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 13. — Z. Sinko: Powieść zachodnioeuropejska w kulturze polskiego Oświecenia. Wr. 1968 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 8.

http://rcin.org.pl

WĘGIERSKI TOMASZ KAJETAN JAN (1756–1787)

Krypt. i pseud.: K. W.; K. W. S. K.; Vitalgo Eginense.

Poeta, tłumacz, podróżnik.

Ur. w 1756 we wsi Śliwno k. Białej Podlaskiej w rodzinie szlacheckiej h. Wieniawa, pochodzącej z Kaliskiego; syn Tomasza, prowentowego starosty korytnickiego, i Anieli z Paprockich. Od ok. 1764 do 1771 kształcił się w jezuickim Collegium Nobilium w Warszawie (poetyki uczył go A. Naruszewicz). Po ukończeniu Collegium wrócił na Podlasie i bywał gościem na białostockim dworze I. Branickiej, na którym stryj jego, Andrzej, pełnił urząd koniuszego (w grudniu 1772 pozował S. Mirysowi do portretu). W 1774 był znowu w Warszawie, gdzie prawdopodobnie rozpoczął pracę w którejś z magistratur stołecznych. W poł. 1775 uzyskał posadę kancelisty w Departamencie Sprawiedliwości Rady Nieustającej, w tymże czasie otrzymał tytuł szambelana JKMci. Bywał na królewskich obiadach czwartkowych, pisywał do *Zabaw Przyjemnych i Pożytecznych* (1771, 1773-1774, 1777), przyjaźnił się z S. Trembeckim, M. Czarnkiem, K. Ustrzyckim, P. Dufourem, utrzymywał bliskie kontakty z Potockimi.

W końcu 1777 — z powodu ogłoszenia w październiku memoriału przeciwko bezprawiom kasztelana podlaskiego J. Wilczewskiego (który wiosną t. r. zajechał wieś ojca Węgierskiego), naraziwszy się też uprzednio swymi satyrycznymi i libertyńskimi wierszami — utracił posadę w Radzie, protekcję możnych oraz skazany został na grzywnę i tygodniowy areszt w wieży górnej marszałkowskiej. Czas jakiś przebywał w Radzyniu, majątku Kajetana Potockiego, starosty urzędowskiego, w 1779 wyjechał w jego towarzystwie za granicę, zrazu do Spa, a następnie — przez Akwizgran, Frankfurt n. Menem, Kolonię i Moguncję — do Włoch, gdzie przybył w październiku. 13 listopada był w Weronie, potem w Vicenzy, Padwie, Wenecji, Ferrarze, Rzymie (tu 7 kwietnia 1780 powołany na członka Arkadii), znowu w Wenecji, następnie we Florencji, Neapolu i Turynie (jeszcze 23 marca 1781). W kwietniu 1781 zwiedzał Grenoble, wkrótce potem zamieszkał w Paryżu (był tam już 8 maja t. r.). 22 kwietnia 1783 opuścił Paryż, a 16 maja t. r. wyruszył w podróż na Martynikę (przybył do St. Pierre 25 czerwca), skąd 14 lipca wyjechał do San Domingo (przybył 22 t. m.). Dalsza jego podróż wiodła do Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej — był jednym z pierwszych podróżników europejskich odwiedzających już wolne Stany. We wrześniu przyjechał do Filadelfii, gdzie spotkał się z T. Kościuszką; 8 października w Princeton, w towarzystwie gen. N. Greena, złożył wizytę gen. G. Washingtonowi. Następnie, częściowo statkiem po rzece Hudson, odbył podróż na jeziora Jerzego i Champlaina, przez Elizabethtown, Nowy Jork (10 października), Westpoint (16 t. m. będąc gościem gen. Knoxa zwiedzał twierdzę), Albanę i Saratogę. 15 listopada udał się z Nowego Jorku do Rhode Island (morzem), a po przymusowym wylądowaniu w Stonington — do Bostonu (lądem), gdzie przybył 18 t. m.

5 grudnia wyjechał z Bostonu do Irlandii (przybył 15 stycznia 1784), 7 lutego bawił w Cork, następnie przez Szkocję udał się do Anglii (w marcu pisał już z Londynu). Tu zaprzyjaźnił się z księciem Walii, późniejszym Jerzym IV, i grając szczęśliwie w karty wygrał w przeciągu roku ok. 5000 funtów szterlingów. Z myślą o powrocie do Polski ubiegał się bezskutecznie (w listach do Stanisława Augusta, S. Poniatowskiego i in.) o mandat poselski z ziemi bialskiej na sejm 1784, order Św. Stanisława i posadę w Radzie Nieustającej lub też inne stanowisko. W grudniu 1784 leczył się w Bath (pod opieką lekarza księcia Walii dra Turtona), od kwietnia 1785 w Spa (przez kilka miesięcy, w lipcu bawił w Amsterdamie i Brukseli), jesienią t. r. w Szwajcarii. Z pocz. 1786 był w Paryżu, w jesieni i zimie t. r. — w związku z pogorszeniem się stanu jego zdrowia — w Awinionie, skąd 2 stycznia 1787 wyjechał przez Aix-en-Provence do Marsylii (przybył 5 t. m). Należał do wolnomularstwa (15 listopada 1778 podpisał się na liście

http://rcin.org.pl

członków nowo instalowanej loży warszawskiej Doskonałego Milczenia). Zmarł 11 kwietnia 1787 w Marsylii; pochowany na cmentarzu Sainte Marie Majeure. Pozostawił znaczny majątek w bankach angielskich i bogaty zbiór książek (z woli testamentu pisarza zlicytowany w Paryżu).

TWÓRCZOŚĆ.

1. Mowa do Jego Królewskiej Mci miana w Collegium Nobilium S.J. od J.P. ... starościca korytnickiego. *Wiad. Warsz.* 1770 dod. i osob. Wyd. nast.: Mowy wyborne. T. 2. Wil. 1784 s. 208-213; zob. Wyd. zbior. poz. 4.

2. Do JMci księdza Adama Naruszewicza S.J. o małym ludzi uczonych poważaniu. Oda ... starościca korytnickiego. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1772 (1773) t. 7 cz. 1 s. 149-155. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1-4.

3. Bajki. Parę ogł. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* (Kozłowie. 1774 t. 10 cz. 1 s. 108-112; Róża i lilia. 1777 t. 16 cz. 1 s. 178-179; Dwa strumyki — z C. J. Dorata. Jw. s. 190-191); pełny zbiór 12 bajek ogł. T. Mostowski, zob. Wyd. zbior. poz. 1, kilka ogł. tu bajek znajduje się również w zbiorach autografów i rkpsów A. Miera (Kraska i sroka, Młody ptaszek i kraska, Myszka młoda i kot stary, Dwa wróble — z C. J. Dorata, ta ostatnia bajka przypisywana jest również autorstwu J. Ancuty i A. Naruszewicza). Wyd. nast. zbioru: zob. Wyd. zbior. poz. 2-4.

Tekst bajki „Lasek" z przypisami wyjaśniającymi aluzje tekstu z rkpsu Ossol. sygn. 3335/I ogł. nadto M. Klimowicz: T. K. Węgierskiego bajka „Lasek". *Ze skarbca kultury* 1955 z. 1 i odb. Parę bajek przedr. J. Kott w: Poezja polskiego Oświecenia. Antologia. W-wa 1954, wyd. 2 W-wa 1956.

Przekł. ros.: W. Lewik: Kostieł i worobii (Kościół i wróble). W antologii: Polskaia poezija. T. 1. Moskwa 1963.

4. Listy poetyckie. Cztery listy: List do człeka łączącego smak z umiejętnością (z Voltaire'a); List o równości losu ludzkiego (Do S. Trembeckiego. Z Woltera); List o potwarzy. Do *** (Z Woltera); List do wierszopisów — wyd. w zbiorku b. k. tyt. (W-wa ok. 1776), poszczególne listy były też osob. broszurowane i sprzedawane. „Edycja nowa" zbiorku poszerzona o dwa nowe utwory (miały też być sprzedawane osob.) — wyd. W-wa 1776 (przed 3 sierpnia; wyd. nieznane, inform. *Gaz. Warsz.* 1776 nr 3 i 62 *Suplement* i katalogi księgarskie). Inne listy, jak np.: Do księdza Węgierskiego; Do Bielińskiego. Myśl moja; Do Ogińskiego hetmana w. litew.; Do Jędrzeja Zamoyskiego; Moja exkuza (do ks. Gracjana Piotrowskiego); Do Ignacego Potockiego; Do S. Trembeckiego (Ty, co niezwiędłym liściem...); Do Józefa (w rkpsach pt. Do JMci pana starosty garwolińskiego, inc.: Zacny Bieliński, niechaj się nikt u mnie ...); O pożytku niemienia (do Nakwaskiego) — ogł. T. Mostowski, zob: wyd. zbior. poz. 1; znalazło się tu nadto błędnie parę utworów obcego autorstwa: S. Trembeckiego: Do N.N. (A. Naruszewicza) — pt. Do S. Trembeckiego (Szczygieł między kanarki...); anonim. wiersz z *Monitora* 1767: Do „Monitora" Bohomolca (Naprawco obyczajów...). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 2-4, w tej ostatniej znalazły się także przypisywane F. Zabłockiemu, a ostatnio J. Ancucie: List z Warszawy; Do przyjaciela na wieś.

Ostatnio nie znany dotąd list Węgierskiego (wg świadectwa rkpsu Państw. Centralnego Arch. Hist. w Kijowie — sygn. 228, 2, 14): Do Rogalińskiego prosząc o pożyczenie kolaski (Jeśliby z pańskiej łaski ...) — ogł. N. P. Bobrik: Nieopublikowannoje stichotworienije T.K. Wengierskogo. *Slawianskij archiw. Sbornik statiej i matieriałow.* Moskwa 1959 s. 197-198. Inny anonim. odpis w Bibl. Kórn. sygn. 1619 s. 134-135.

Niektóre listy (w całości lub fragm.) Węgierskiego i pseudo-Węgierskiego w antologiach przedr. m. in.: J. Kott, A. Ważyk w: Wiersze, które lubimy. W-wa 1951; J. Kott w: Poezja polskiego Oświecenia, jw. poz. 3; J. Kott, S. Lorentz w: Warszawa wieku Oświecenia. W-wa 1954.

Inform. o rękopisach zob. poz. 12.

5. Portrety pięciu Elżbiet bezstronnym pędzlem malowane i w dzień ich imienin darowane od przyjaznego osobom ich sługi. Powst. przed 19 listopada 1776, krążyły w odpisach. Z rkpsu Ossol. sygn. 451/III i Bibl. PAN Kr. sygn. 11618 ogł. K. Estreicher, zob. Wyd. zbior. poz. 4. Przedr.: *Odrodzenie* 1949 nr 26; *Nowa Kultura* 1958 nr 17.

Pięć 6-wierszowych epigramatów satyrycznych na E. Branicką, E .Czartoryską, E. Lubomirską, E. Potocką i E. Sapieżynę.

6. Organy. Poema heroikomiczne w 6 pieśniach. Powst. 1775-1777 (przed 22 stycznia). Wyd. T. Weichardt. (Kr.) 1784. Wyd. nast.: „korsarskie" pt. Ksiądz pleban diecezji X.B.W. Braniewo (Supraśl)

http://rcin.org.pl

1788; zob. Wyd. zbior. poz. 1-4; wyd. kryt. oprac. J. W. Gomulicki. W-wa 1956. Fragm. przedr. J. Kott w: Poezja polskiego Oświecenia, jw. poz. 3.

Liczne odpisy, m. in. w rkpsach: Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 246); Bibl. Jagiel. sygn. 6899 II (z 1777), 2830 (z 1785); Bibl. Kórn. sygn. 520; Bibl. Nar. sygn. 5399, 5403, (BOZ sygn. 1013); Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 935/II).

Dedyk I. Krasickiemu; wzorowane na „Le Lutrin" N. Boileau'a i „La Pucelle d'Orléans" Voltaire'a.

7. Sen. Potok; Sen 2. Kolaska. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1777 t. 16 cz. 1 s. 73-76. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1-4. „Kolaskę" przedr. też J. Kott, S. Lorentz, jw. poz. 4.

8. Hilas i Celeryna. Sielanka... *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1777 t. 16 cz. 1 s. 81-86. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1-4.

9. Uwagi w sprawie Węgierskiego z Wilczewskimi. (W-wa 1777, październik). Przedr. K. Estreicher w: T. K. Węgierski (1755-1787). *Klosy i kwiaty. Książka zbior.* Kr. 1869 i odb.; toż przedr. jako wstęp do Wyd. zbior. poz. 4 i osob. Lipsk 1883.

Egz. unik. pierwodr. Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiór Popielów nr 26).

Druk wyszedł w 30 odb., które były konfiskowane i niszczone z rozkazu władzy marszałkowskiej.

10. Na wjazd do Warszawy senatora w roku 1778. (Inny tyt.: Na wjazd do Warszawy senatora Szydłowskiego w roku 1778). Wiersz krążył w rkpsach. Ogł. T. Mostowski, zob. Wyd. zbior. poz. 1. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 2-4; przedr. J. Kott, S. Lorentz w: Warszawa wieku Oświecenia, jw. poz. 4.

Wiersz satyryczny na A. K. Czartoryskiego.

11. Kataryniada. Nie wyd. Tekst nie znany.

Wiersz satyryczny na Katarzynę II.

12. Wiersze różne. Powst. przeważnie przed 1779. Poza zapisanymi powyżej krążyły w odpisach rękopiśmiennych, zbiór ich wyd. T. Mostowski, zob. Wyd. zbior. poz. 1 (m. in.: Żona — sen; Jaka ma być żonka moja; Na anniwersarz Elżbiety; Obywatel prawy, 1774; Złe czasy, nie ja), znalazły się tam także wiersze błędnie przypisane Węgierskiemu lub o niepewnym autorstwie (np. J. Koblańskiego: Żądanie moje; — J. Jasińskiego: Mój raj — pt. Mój świat; Do Stanisława — pt. Próżność świata, w niektórych rkpsach przypisywany też J. Szymanowskiemu; Moje zdanie — pt. Mądrość; — F. D. Kniaźnina: Próżny usiłek; — F. Karpińskiego: Przeciwko fanatyzmowi — pt. Fanatyzm; — A. Miera(?): Do Rozyny; — S. K. Potockiego: Myśl o poezji; — wiersze druk. anonim. w *Monitorze* 1767: Więzień do kajdan swych przyuczony... — pt. Rozwaga; Wody żyjące, co w waszym biegu... — pt. Do...). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 2-4, w tej ostatniej zbiór pomnożono nowymi utworami Węgierskiego (np. Sąd czterech ministrów) i pseudo-Węgierskiego (jak: S. Trembeckiego: Pszczoły; — I. Krasickiego: Snycerz i statua — pt. Snycerz; — J. Bielawskiego: Do Bonafini; — J. Jasińskiego: Świętoszek — pt. Rozum bez przesądów; — J. Ancuty: Na bal księcia Lubomirskiego; Bielany).

W latach późniejszych wiersze Węgierskiego lub pseudo-Węgierskiego ogł. następujące publikacje:

K. Bartoszewicz. *Księga pamiątkowa setnej rocznicy ustanowienia Konstytucji 3 Maja.* Kr. 1891 s. 226 (Żądania zabawne, inny tyt.: Żądania próżne; Węgierskiemu przypisywał I. Chrzanowski: Z dziejów satyry polskiej XVIII w. W-wa 1909 s. 94, zaprzeczył J. Nowak-Dłużewski: Satyra polityczna Sejmu Czteroletniego. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* 41 s. 12).

J. Kott: Nieznane wiersze polskiego Oświecenia. *Twórczość* 1951 nr 3 s. 128-130 (Obrona Wirgiliusza rzymskiego, przypisanie hipotetyczne; przedr. w: Poezja polskiego Oświecenia, jw. poz. 3).

J. Kott: Poezja polskiego Oświecenia, jw. poz. 3 s. 176-179 (Spędzenie czasu — ostatnio przypisywany J. Ancucie przez J. W. Gomulickiego w przyp. do wyd. A. Magiera).

J. W. Gomulicki: Kłopoty „ostrego piórka". Nieznana satyra K. Węgierskiego. *Twórczość* 1955 nr 4 s. 177-178 (Satyra moja — faktycznie wiersz S. K. Potockiego).

J. W. Gomulicki: Nad klawiaturą „Organów" K. Węgierskiego. Posłowie do wyd.: Organy. W-wa 1956 s. 67 (Skarga kanonika na kowala).

W. Woźnowski: Nieznane wiersze Trembeckiego i Węgierskiego. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 3 s. 185, 186 (Posłanie do J. W. Oraczewskiego, 1774; Odpis imieniem pewnej damy na bilet od nieznanego).

J. W. Gomulicki: O hardości niewieściej... *Nowe Książki* 1957 nr 11 Podróże po szpargalii (Czemu są harde urodziwe panie...).

J. W. Gomulicki: Na ścianę La Grande-Chartreuse. *Nowe Książki* 1958 nr 6

http://rcin.org.pl

s. 362 Podróże po szpargalii (Ani nieba nadzieja, ani piekła trwoga..., 1781).

Wiele wierszy Węgierskiego i pseudo-Węgierskiego w antologiach przedr. m. in.: J. Kott, A. Ważyk w: Wiersze, które lubimy, jw. poz. 4; J. Kott w: Poezja polskiego Oświecenia, jw. poz. 3; J. Kott, S. Lorentz w: Warszawa wieku Oświecenia, jw. poz. 4.

Rkpsy wierszy znajdują się w licznych odpisach rękopiśmiennych, m. in.: Bibl. Nar. nr akc. 5399 (Rymopism, czyli dzieło K. Węgierskiego ... zebrane), BOZ sygn. 1013 (Dzieło K. Węgierskiego sławnego w tym wieku poety, w różnych materiach, zebrane 1787); Bibl. Kórn. sygn. 520, 1619; Bibl. Jagiel. sygn. 888, 2830, 3760, 6899; Bibl. PAN Kr. sygn. 613, 615, 1618; Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 216; Ossol. sygn. 451/III, 567/II, 692/I, 763/I, 930/II, 1087 (we Lwowie); Państw. Centralne Arch. Hist. w Kijowie sygn. 228, 2, 14 (w tym rkpsie nazwiskiem Węgierskiego opatrzono także „Suplement do Przewodnika warszawskiego" A. Kossakowskiego); Bibl. Uniw. Wil. sygn. 438.

Przekł. ang. wierszy „Żona. Sen", „Co kto lubi", „Kolaska": J. Bowring w: Specimens of the Polish Poets with Notes and Observations on the Literature of Poland. Londyn 1827; *London Magazine* 1827 t. 19 s. 264-266. Przekł. „Co kto lubi" przedr. P. Sobolewski w: Poets and Poetry of Poland. Chicago 1881 s. 148-150 i wyd. nast.

Przekł. czeskie: F. L. Čelakovský w: Spisy básn. 1747 313 (Krasickému v Karlových Vařich); w: Všeslovenské počáteční čtení. Praga 1850.

Przekł. ros.: W. Bieniediktow: Filosof. W antologii: Polskaja poezija, jw. poz. 3. Tu także przekł. W. Lewika wiersza pseudo-Węgierskiego: Nocznaja progułka po Warszawie.

13. Voyage en Italie (en 1779 et 1780). Lettres du feu ... écrites pendant son séjour en Italie. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 5634 (zdekompletowany). Fragm. ogł. M. Brahmer w: Węgierski w Wenecji. *Prace historycznoliterackie. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego.* Kr. 1936 i nadb.

Rkps Bibl. Akad. Nauk. USRR (Arch. Chreptowiczów nr 48 — kopia rkpsu Bibl. Jagiel. sprzed zdekompletowania) zaginął.

Przekł. pol. fragm.: z rkpsu Bibl. Jagiel. ogł. L. Siemieński w: Podróże i pamiętniki T. K. Węgierskiego. *Bibl. Warsz.* 1850 t. 4; toż *Czas. Dod. Mies.* 1850 nr 14. Przedr. w: Wieczornice, powiastki, charaktery, życiorysy i podróże zebrane przez... T. 1. Wil. 1854 s. 130-133.

14. Lettres écrites en forme de journal à une amie à Paris pendant le voyage à la Martinique en 1783. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 5634. Ogł. S. Kossowski w: Z życia K. Węgierskiego. Pamiętniki i listy. *Przew. Nauk. i Lit.* R. 36 (1908) z. 1-5.

Przekł. pol.: S. Kossowski: Listy do przyjaciółki w Paryżu pisane w formie dziennika podczas podróży do Martyniki w r. 1783. Jw. (obok tekstu oryginalnego). Fragm. cyt. L. Siemieński, jw. poz. 13 s. 135-136.

15. Voyage dans l'Amérique Septentrionale (en 1783). Journal d'un voyage fait sur la rivière du Nord jusqu'à Saratoga et de là jusqu'au lac George et Champlain — retour à Boston par Connecticut. Rkpsy Bibl. Jagiel. sygn. 5634 (zdekompletowany), Arch. Chreptowiczów nr 49 (jw. poz. 13) zaginiony. Tekst skombinowany z obu rkpsów ogł. S. Kossowski, jw. poz. 14 z. 5-12.

Przekł. pol.: S. Kossowski: Podróż do Ameryki Północnej. Dziennik podróży odbytej po rzece Północnej do Saratogi, a stamtąd do jeziora Jerzego i Champlain — powrót do Bostonu przez Connecticut. Jw. (obok tekstu oryginalnego). Fragm. z rkpsu Bibl. Jagiel. cyt. L. Siemieński, jw. poz. 13 s. 134-136, 143, 147, 149-157.

Przekł. ang. fragm.: M. Haiman: Poland and the American Revolutionary War. Chicago 1932 s. 115-148.

16. Ułamki dziennika z 1785-1787. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 5634. Tekst franc. ogł. S. Kossowski, jw. poz. 14 z. 12.

Przekł. pol.: S. Kossowski: Szczątek dziennika z r. 1785; Dziennik z dni ostatnich. Jw. (obok tekstu oryginalnego). Fragm. cyt. L. Siemieński, jw. poz. 13 s. 160-161.

Pisał także wiersze franc. i ang. — teksty nie znane.

Przekłady.

1. Porównanie Karola V cesarza z Franciszkiem I królem francuskim. K.W.S.K. (Z francuskiego). *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1771 t. 4 cz. 1 s. 8-14, toż ed. 2 1793. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 4.

2. J. F. Marmontel: Powieści moralne p. ... z francuskiego na język polski wyłożone przez... T. 1-3. Tłum. 1774-1775. Wyd. W-wa 1776 (t. 1 przed 10 stycznia)—1777 (1778; t. 2 przed 11 czerwca 1777, t. 3 przed 4 lipca 1778). Wyd. nast. W-wa 1805.

Dedyk. A. K. Czartoryskiemu.

T. Mostowski przypisywał błędnie Węgierskiemu również przekł. marmontelowskiego „Beli-

http://rcin.org.pl

zariusza" (ed. 1 W-wa 1767!), idąc za nim Estr. III (1876) 72 powtórzył nazwisko Węgierskiego przy wyd. powieści z 1805.

3. J. J. Rousseau: Pigmalion. Scena liryczna ... wierszem przełożona przez... Wyst. W-wa 23 listopada 1777. Wyd. W-wa (1777). Wyd. nast.: Kr. 1799; zob. Wyd. zbior. poz. 1; Kr. 1823; zob. Wyd. zbior. poz. 2-4.

Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3760.

Dedyk. Stanisławowi Augustowi (przedr. J. Pawłowiczowa. *Teatr Narodowy 1765-1794*. Red. J. Kott. (W-wa 1967) s. 203-204). Muzyka: H. Coignet (wyst. 1777); J. J. Rousseau (wyst. 1781).

4. Ch. Montesquieu: Listy perskie p. de ... przetłumaczone z francuskiego. Drezno (W-wa) 1778; cz. 2 pt. Kontynuacja Listów perskich... Drezno (W-wa) 1778. Wyd. nast.: t. 1-2. Drezno (W-wa) 1785 (... przetłumaczone z francuskiego przez ...); Drezno (W-wa) 1804.

Wyd. 1 nie podaje nazwiska tłumacza.

5. J. Racine: Andromacha. Akt 3.

Inform. F. K. Dmochowski. *Nowy Pam. Warsz.* t. 8 (1802) s. 102-103 i W. Zawadzki we wstępie do: Celniejsze tragedie Rasyna. Przekładania Wincentego Kopystyńskiego. Lw. 1859. Przekład wraz z przekładem S. Trembeckiego (akt 1-2) złączony został przez A. Miera z jego przekładem (akt 4-5) i wyst. pod jego nazwiskiem w Kr. 31 marca 1829. Fragm. druk. i rkpsy zob. MIER A., Przekłady poz. 9.

Wyd. pod nazwiskiem Węgierskiego przekład z A. Pope'a (wg przeróbki Ch. P. Colardeau i C. J. Dorata): Listy Heloizy i Abeilarda z francuskiego wierszem polskim przetłomaczone. Tłomaczenie pozostałe K. Węgierskiego. Kr. 1795 — nie jest autorstwa Węgierskiego, ale przedrukiem przekładu S. Chomętowskiego z wyd.: List Heloizy do Abellarda. Przekł. S.** C.*** w Helzbergu. (Heilsbergu) 1787 (list I) oraz przekładu anonim. z wyd.: Listy Heloizy do Abeilarda z francuskiego na polskie. W-wa 1784, wyd. 2 W-wa 1786, wyd. 3 W-wa 1794 (list II). Por. S. Helsztyński: Polskie przekłady Miltona i Pope'a. *Pam. Lit.* R. 25 (1928) s. 481 oraz Estr. XXXII (1938) s. 298; w wiarygodność inform. k. tyt. powątpiewał już T. Mostowski.

Również błędnie pod nazwiskiem Węgierskiego ukazał się przekład z Voltaire'a: Historia wschodnia o Zadigu. W-wa 1811 (przekł. J. Szymanowski?).

Wydania zbiorowe

1. Wiersze różne. (Wyd. T. Mostowski w): Pisma rozmaite współczesnych wierszem i prozą. T. 2. W-wa 1803 *Wybór Pisarzów Pol.*

Zawartość: (T. Mostowski): Wiadomość o Węgierskim i pismach jego; Pigmalion; Organy; Bajki; Sielanka Hilas i Celeryna; Oda do Adama Naruszewicza; Do Stanisława Trembeckiego (S. Trembecki: Do A. Naruszewicza); Listy i wiersze różne.

Por. Twórczość poz. 3, 4, 12 (uwagi o kompletności i pomyłkach wydania).

2. Poezje. Wydanie nowe, z popiersiem autora. Wyd. J. N. Bobrowicz. Lipsk 1837 *Bibl. Kieszonkowa Klasyków Pol.* 29.

Zawartość: O*** (A. E. Odyniec): Krótka wiadomość o życiu T. K. Węgierskiego; Wiersze różne (Bajki, Sielanka..., Oda do A. Naruszewicza, Do S. Trembeckiego — jw. poz. 1); Listy i wiersze różne; Pigmalion; Organy.

W nieco zmienionym układzie przedr. utworów z wyd. T. Mostowskiego.

3. Poezje. Nakładem J. Breslauera. W-wa 1871 (na k. tyt.; na okładce: 1872) *Bibl. Klasyków Pol.* Oddz. 3. Wyd. nast. (tyt.): Poezje. W-wa 1909. (K. Fiszler).

Zawartość: jw. poz. 2 (przedr.).

4. Pisma wierszem i prozą. (Wyd. K. Estreicher). Lw. 1882 *Bibl. Klasyków Pol.* 6. Wyd. nast. (tyt.): Lw. 1888 (na okładce tyt.: Pisma; bez wstępu K. Estreichera i z wydruk. na nowo (aktualnym) spisem rzeczy).

Zawartość: K. Estreicher: T. K. Węgierski (1755-1787); Dodatek do biografii: adresowane do Węgierskiego wiersze S. Trembeckiego (i A. Naruszewicza); F. Zabłocki: Odjazd z Warszawy literata; Przestroga przyjacielska do ks. Łuskiny; Portrety trybunału 1780 zaczętego; Zebranie prac. — Ody i listy; Bajki; Wiersze rozmaite; Organy; Pigmalion; Pisma prozą.

Por. Twórczość poz. 4, 12 (uwagi o kompletności i pomyłkach wydania).

Współcześnie wiersze Węgierskiego rozchodziły się m. in. w rękopiśmiennych „wydaniach" zbiorowych, por. inform. przy poz. 12 Twórczości.

Listy i materiały

1. Dokumenty procesowe Węgierskich z Wilczewskimi z 1777. M. in.: list T. K. Węgierskiego do Stanisława Augusta; druk. manifesty jak np.: Najjaśniejszy Królu Panie Nasz Miłościwy, Prześwietna Rado Nieustająca... (dat. 24 marca 1777). B. m. — skarga rodziców poety; zob. Twórczość poz. 9. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiór Popielów nr 26 k. 333-352).

2. Do I. Potockiego 13 listów (w jęz. franc.) pisanych od 11 grudnia 1779 z Wenecji do 27 lipca 1781 z Paryża. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 279 a, obecnie sygn. 446). Fragm. listu z Paryża 8 maja 1781 ogł. w przekł. pol. J. W. Gomulicki. *Nowe Książki* 1958 nr 6 s. 362; list z Paryża 2 czerwca 1782 z odpisu b. Ossol. sygn. 1848 (obecnie we Lw.) ogł. (w jęz. franc.) L. Bernacki. *Pam. Lit.* R. 25 (1928) s. 608.

http://rcin.org.pl

3. Do J. Dickinsona 2 listy — z Filadelfii 7 września 1783 (nie 1784) i z Bostonu 3 grudnia t. r. (nie 1784). Ogł. S. Kossowski (w jęz. franc. i przekł. pol.). *Przew. Nauk. i Lit.* R. 36 (1908) z. 12 (z rkpsu: Kilka listów K. Węgierskiego przełożonych z angielskiego przez Jana Węgierskiego).

4. Do G. Washingtona z Princeton 18 października 1783 (nie 1784). Ogł. S. Kossowski (w jęz. franc. i przekł. pol.), jw.; z 1785. Ogł. F. N. Golański: Listy, memoriały i supliki z uwagami stosownymi. Wil. 1788 s. 39-44.

5. Do hr. Boufflers z Cork 7 lutego 1784. Ogł. S. Kossowski (w jęz. franc. i przekł. pol.), jw. poz. 3.

6. Do Stanisława Augusta z 16 marca 1784 (w jęz. franc.). Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiór Popielów nr 181 k. 383-385), faksymile fragm. ogł. J. W. Gomulicki w wyd.: Organy. W-wa 1956; streszcz. listu z Londynu z 8 czerwca 1784 (nie 1785). Ogł. S. Kossowski (w jęz. pol. i przekł. franc.), jw. poz. 3; 2 listy — z Londynu 20 lipca 1784 i z Paryża 31 stycznia 1786. Ogł. L. Bernacki (w jęz. franc.), jw. poz. 2 s. 609.

7. Do F. Bukatego 6 listów — z Bath 16, 19 i 23 grudnia 1784, z Amsterdamu 1 lipca 1785, z Brukseli 17 lipca t. r., z pocz. stycznia 1787 z Aix-en-Provence. Autografy (w jęz. ang.) Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiór Muz. Nar. sygn. 79, ze zbiorów Łohojskich). 2 listy — z Bath 19 grudnia i z Aix-en-Provence (nie Aix-la-Chapelle = Akwizgran) ogł. S. Kossowski (w jęz. franc. i przekł. pol.), jw. poz. 3.

8. Do dra Turtona z Bath 22 grudnia (1784). Ogł. S. Kossowski (w jęz. franc. i przekł. pol.), jw. poz. 3.

9. Do S. Sz. Potockiego z końca 1784 lub pocz. 1785. Rkps Państw. Centralne Arch. Hist. w Kijowie sygn. 49, 1, 441 k. 1, odpis w Bibl. Racz. sygn. 1330 (Teki Erzepkiego).

10. Do S. Rogalińskiego z Londynu 8 kwietnia 1785. Ogł. S. Kossowski (w jęz. franc. i przekł. pol.), jw. poz. 3; fragm. przedr. J. Kott, R. Kaleta w: S. Trembecki: Listy. T. 2. Wr. 1954.

11. Do pani Tudor w Bostonie z Londynu 1785. Ogł. S. Kossowski (w jęz. franc. i przekł. pol.), jw. poz. 3.

12. 2 listy b. d. — do księcia Walii i miss Mathew. Ogł. S. Kossowski (w jęz. franc. i przekł. pol.), jw. poz. 3.

13. Od Aleksandry N.N. Fragm. z rkpsu Bibl. Jagiel. sygn. 5634 ogł. (w przekł. pol.) L. Siemieński. *Bibl. Warsz.* 1850 t. 4 s. 484-486, tož *Czas. Dod. Mies.* 1850 nr 14; przedr. w: Wieczornice, powiastki, charaktery, życiorysy i podróże zebrane przez... T. 1. Wil. 1854 s. 137-141. Całość (w jęz. pol. i franc.) pt. Lettre de Julie, ogł. S. Kossowski, jw. poz. 3 z. 4-5.

14. Testament dat. z Marsylii 27 lutego 1787. Przekł. pol. ogł. L. Siemieński. *Bibl. Warsz.* 1851 t. 2 s. 382-383. Przedr. K. W. Wójcicki w: Archiwum domowe. W-wa 1856.

Odpis i inne materiały związane z realizacją testamentu w Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiór Muz. Nar. W-wa sygn. 79).

15. Akt zejścia. Z ksiąg parafialnych w Marsylii ogł. F. Verany. *Le Soleil du Midi* ok. 1898; w przekł. pol. przedr. *Wędrowiec* 1898 nr 28 s. 552.

16. List F. Bukatego do Stanisława Augusta w sprawie Węgierskiego, z Londynu 20 lipca 1784. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Królestwa Pol. 80 (lub 81) k. 187).

17. Pismo angielskiego biura rejentalnego do poselstwa polskiego w Londynie w sprawie spadku po Węgierskim. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiór Muz. Nar. 79 (Moere)).

18. Katalog licytacyjny z 1787 księgozbioru Węgierskiego. Egz. unik. w British Muz.

Inform. J. W. Gomulicki (*Biuletyn Polon.* 1958 z. 3 s. 46.).

Bibliografię twórczości podaje K. Estreicher w: T. K. Węgierski (1755-1787). *Kłosy i kwiaty. Książka zbior.* Kr. 1869 i odb., i wyd. nast.

INDEKS TYTUŁÓW

Obejmuje utwory o autorstwie Węgierskiego pewnym, niepewnym (?) i uchylonym (z aktualnym nazwiskiem autorskim po tytule).

(P — Przekłady, T — Twórczość, U — Uwagi, Z — Wydania zbiorowe)

Andromacha (J. Racine) P-5
Ani nieba nadzieja... T-12
Bajki T-3,Z-1,2,4
Belizariusz (przez anonima; J. F. Marmontel) P-2
Bielany (przez J. Ancutę) T-12

http://rcin.org.pl

Co kto lubi T-12
Czemu są harde urodziwe panie... T-12
Do... (przez anonima) T-12
Do*** (z Voltaire'a) T-4
Do Bielińskiego. Myśl moja T-4
Do Bonafini (przez J. Bielawskiego) T-12
(Do Gracjana Piotrowskiego) T-4
Do Ignacego Potockiego T-4
Do Jędrzeja Zamoyskiego T-4
Do JMci księdza A. Naruszewicza o małym ludzi uczonych poważaniu T-2
Do JMci pana starosty garwolińskiego T-4
Do Józefa T-4
Do księdza Węgierskiego T-4
Do „Monitora" Bohomolca (przez anonima) T-4
(Do Nakwaskiego) T-4
Do Ogińskiego hetmana w. litew. T-4
Do przyjaciela na wieś (przez J. Ancutę) T-4
Do Rogalińskiego prosząc o pożyczenie kolaski T-4
Do Rozyny (przez A. Miera?) T-12
Do S. Trembeckiego (Szczygieł między kanarki...) (przez S. Trembeckiego) T-4, Z-1, 2
Do S. Trembeckiego (Ty, co niezwiędłym liściem...) T-4
Do S. Trembeckiego (z Voltaire'a) T-4
Dwa wróble (przez A. Naruszewicza lub J. Ancutę?; C. J. Dorat) T-3
Dwa strumyki (C. J. Dorat) T-3
Dzieło ... zebrane T-12
Fanatyzm (przez F. Karpińskiego) T-12
Hilas i Celeryna T-8
Historia wschodnia o Zadigu (przez J. Szymanowskiego?; Voltaire) P-U
Jaka ma być żonka moja T-12
Jeśliby z pańskiej łaski... T-4
Kataryniada T-11
Kolaska T-7, 12
Kostieł i worobii T-3
Kościół i wróble T-3
Kozłowie T-3
Krasickému v Karlových Vařich T-12
Kraska i sroka (przez A. Miera?) T-3
Ksiądz pleban diecezji X.B.W. T-6
Lasek T-3
Lettres écrites ... à une amie à Paris pendant le voyage à la Martinique T-14
List do człeka łączącego smak z umiejętnością (z Voltaire'a) T-4
List do wierszopisów T-4
List o potwarzy (z Voltaire'a) T-4
List o równości losu ludzkiego (z Voltaire'a) T-4
List z Warszawy (przez J. Ancutę) T-4
Listy do przyjaciółki T-14
Listy Heloizy i Abeilarda (przez S. Chomętowskiego i anonima; A. Pope) P-U
Listy i wiersze różne Z-1, 2
Listy perskie (Ch. Montesquieu) P-4
Listy poetyckie T-4
Mądrość (przez J. Jasińskiego) T-12
Młody ptaszek i kraska (przez A. Miera?) T-3
Moja exkuza T-4
Mowa do Jego Królewskiej Mości miana w Collegium Nobilium T-1
Mój świat (przez J. Jasińskiego) T-12
Myszka młoda i kot stary (przez A. Miera?) T-3
Myśl o poezji (przez S. K. Potockiego) T-12
Na anniwersarz Elżbiety T-12
Na bal księcia Lubomirskiego (przez J. Ancutę) T-12
Naprawco obyczajów... (przez anonima) T-4
Na wjazd do Warszawy senatora T-10
Nocznaja progułka po Warszawie (przez J. Ancutę) T-12
Obrona Wirgiliusza rzymskiego (?) T-12
Obywatel prawy T-12
Oda do A. Naruszewicza Z-1, 2
Odpis imieniem pewnej damy T-12
Ody i listy Z-4
O pożytku niemienia T-4
Organy T-6, Z-1, 2, 4
Pigmalion (J. J. Rousseau) P-3, Z-1, 2, 4
Pisma Z-4
Pisma prozą Z-4
Pisma wierszem i prozą Z-4
Podróż do Ameryki Północnej T-15
Poezje Z-2, 3
Porównanie Karola V ... z Franciszkiem I P-1
Portrety pięciu Elżbiet T-5
Posłanie do J. W. Oraczewskiego T-12
Potok T-7
Powieści moralne (J. F. Marmontel) P-2
Próżność świata (przez J. Jasińskiego) T-12
Próżny usiłek (przez F. D. Kniaźnina) T-12
Pszczoły (przez S. Trembeckiego) T-12
Rozum bez przesądów (przez J. Jasińskiego) T-12
Rozwaga (przez anonima) T-12
Róża i lilia (C. J. Dorat) T-3
Rymopism, czyli dzieło T-12
Satyra moja (przez S. K. Potockiego) T-12
Sąd czterech ministrów T-12
Sen 2. Kolaska T-7
Sen. Potok T-7
Sielanka Hilas i Celeryna Z-1, 2
Skarga kanonika na kowala T-12
Snycerz (przez I. Krasickiego) T-12
Spędzenie czasu (przez J. Ancutę) T-12
Ty, co niezwiędłym liściem... T-4
Ułamki dziennika z 1785-1787 T-16
Uwagi w sprawie Węgierskiego z Wilczewskimi T-9
Voyage dans l'Amérique Septentrionale T-15
Voyage en Italie T-13
Wiersze rozmaite Z-4
Wiersze różne T-12, Z-1, 2
Więzień do kajdan swych przyuczony... (przez anonima) T-12
Wody żyjące... (przez anonima) T-12
Zacny Bieliński, niechaj się nikt u mnie... T-4
Złe czasy, nie ja T-12
Żądania moje (przez J. Koblańskiego) T-12
Żądania próżne (przez anonima) T-12
Żądania zabawne (przez anonima) T-12
Żona — sen T-12

http://rcin.org.pl

OPRACOWANIA

(T. Weichardt?): Władysław Laskonogi, r. 1206. Dziejów narodu polskiego ułomek historyczny. W-wa 1790. — T. Mostowski: Wiadomość o Węgierskim i pismach jego. (Wstęp do) T. K. Węgierski: Wiersze różne. W: Pisma rozmaite współczesnych wierszem i prozą. T. 2. W-wa 1803 *Wybór Pisarzów Pol.* — K. Brodziński: Rozprawa o satyrze. Wygł. 25 listopada 1822. Wyd. W-wa 1823 i wyd. nast., m. in. w: Pisma estetyczno-krytyczne. T. 1. Wr. 1964. — J. Bowring: Specimens of the Polish Poets with Notes and Obserwations on the Literature of Poland. Londyn 1827. — K. Tańska (Hoffmanowa): Obiad czwartkowy. Opis wyjęty z nieznanych pamiętników. *Rozrywki dla Dzieci* 1828 i wyd. nast., m. in. w: Listy Elżbiety Rzeczyckiej. Oprac. I. Kotowa. Kr. (1927) *BN* I, 99. — O*** (A. E. Odyniec): Krótka wiadomość o życiu T. K. Węgierskiego. (Wstęp do) T. K. Węgierski: Poezje. Lipsk 1837 *Bibl. Kieszonkowa Klasyków Pol.* 29; przedr. w: Poezje. W-wa 1871 *Bibl. Klasyków Pol.* Oddz. 3. — T. K. Węgierski. *Przyj. Ludu* 1837 nr 37. — W. Wilkoszewski: Rys historyczno-chronologiczny Towarzystwa Wolnego Mularstwa w Polsce. Wyd. z rkpsu T. Święcicki. Londyn 1968 s. 32. — L.S. (Siemieński): Podróże i pamiętniki T. K. Węgierskiego. *Bibl. Warsz.* 1850 t. 4, też *Czas. Dod. Lit.* 1850 nr 14; przedr. w: Wieczornice, powiastki, charaktery, życiorysy i podróże, zebrane przez... T. 1. Wil. 1854 s. 112-162. — K. W. Wójcicki: Życiorysy znakomitych ludzi. T. 2. W-wa 1851. — M. Baliński: Pamiętniki o Janie Śniadeckim. T. 1. Wil. 1865 (1864) s. 123-124. — L. Siemieński: K. Węgierski (1755-1787). W: Portrety literackie. T. 1. Poz. 1865 s. 147-185; przedr. w: Dzieła. T. 3. W-wa 1881 s. 92-113. — K. W. Wójcicki. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 25 (1867). — K. Estreicher: T. K. Węgierski (1755-1787). *Kłosy i kwiaty. Książka zbior.* Kr. 1869 i odb.; przedr. jako wstęp do T. K. Węgierski: Pisma wierszem i prozą. Lw. 1882 *Bibl. Klasyków Pol.* 6; wyd. osob. Lipsk 1883. — S. Badeni: O satyrze. Lw. 1870. — W. Przyborowski: K. Węgierski, studium literackie. *Tyg. Wielkopol.* 1870 nr z 15 grudnia; przedr. w: Niewieście ideały poetów polskich. W-wa 1881 s. 62-66. — J. I. Kraszewski: Krasicki. Życie i dzieła. Kartka z dziejów literatury XVIII w. *Ateneum* 1878 t. 1-3 i osob. W-wa 1879. — K. Chłędowski: Paszkwil polski. *Przew. Nauk. i Lit.* 1879; przedr. w: Z przeszłości naszej i obcej. Lw. 1935. —

A. G. Bem: Śmielsze błyski humoru satyrycznego w literaturze staropolskiej. *Ognisko. Książka zbior. ... T. T. Jeża.* W-wa 1882 s. 257 n.; przedr. w: Studia i szkice literackie. W-wa 1904 s. 45-54. — (Pisma wierszem i prozą. Lw. 1882. Rec.): H.B. (Biegeleisen). *Bibl. Warsz.* 1883 t. 1 s. 430-442; A.S. (Świętochowski). *Prawda* 1883 nr 2. — Radwan (W. Sabowski): Notatki literackie. T. K. Węgierski. *Wędrowiec* 1884 nr 51. — W. Gomulicki: Zapoznany. *Prawda* 1887 nr 15. — W. Korotyński: T. K. Węgierski. W stuletnią rocznicę śmierci. Szkic literacki. *Tyg. Powsz.* 1887 nr 16-21, 25-28. — L. Dębicki: Poeci w Puławach. *Gaz. Lw.* 1888 nr 49-55; przedr. *Tyg. Ilustr.* 1889 nr 319, 321; w: Puławy. T. 5 (maszynopis Ossol.). — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce w. XVIII. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — Z. Batowski: Węgierskiego wiersze drobne w stosunku do poezji Woltera. *Czasop. Akad.* 1897 z. 9-12. — Teczka „Wędrowca". (Dokumenty dotyczące śmierci Węgierskiego znalezione w Marsylii). *Wędrowiec* 1898 nr 28. — Z. Gloger: Nieznany portret K. Węgierskiego. *Tyg. Ilustr.* 1902 t. 2 nr 44. — W. Gomulicki: Ekslibrisy polskie. *Tamże* 1902 t. 1 nr 19. — W. Wittyg: Exlibrisy bibliotek polskich XVII i XVIII w. W-wa 1903. — A. N. Nowaczyński: Starościc ukarany, czyli niedole zoila. Tragikomedia z czasów Stanisława Augusta w 4 aktach. W-wa 1906. — M. Szyjkowski: T. K. Węgierskiego „Organy". Przyczynek do charakterystyki poety. *Przew. Nauk. i Lit.* R. 35 (1907) z. 1 i odb. (Lw. 1907). — S. Kossowski: Z życia K. Węgierskiego. Pamiętniki i listy. *Tamże* R. 36 (1908) z. 1-12. — S. Komęza: T. K. Węgierskiego „Organy". *Spr. V Dyrekcji c.k. Wyższej Szkoły Realnej w Jarosławiu za r. szk. 1908/09.* Jarosław 1909. — I. Chrzanowski: Z dziejów satyry polskiej XVIII w. W-wa 1909. — W. Smoleński: Mieszczaństwo warszawskie w końcu w. XVIII. W-wa 1917. — I. Chrzanowski: Poezja polska za czasów Stanisława Augusta. *Dzieje literatury pięknej w Polsce. AU.* Cz. 1. Kr. 1918; wyd. 3 pt. Poezja stanisławowska. W: Studia i szkice. T. 1. Kr. 1939 *Prace Hist.-Lit.* 51. — M. Smolarski: Studia nad Wolterem w Polsce. Lw. 1918 *Arch. Nauk. Wydawnictwo Tow. dla Popierania Nauki Pol.* dz. 1 t. 9 z. 3. —

K. Reychman: T. C. Wengierski et son exlibris. Paryż 1921. — M. Dadlez: Pope w Polsce w XVIII w. Kr. 1923

http://rcin.org.pl

Prace Hist.-Lit. 19. [Rec.: S. Helsztyński. *Pam. Lit.* R. 25 (1928) s. 169]. — L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. — A. Galle: Wojciech Bogusławski i repertuar teatru polskiego w pierwszym okresie jego działalności. W-wa 1925 s. 104-106. — H. Mościcki: Wspomnienia K. Węgierskiego z pobytu w Ameryce w r. 1783. *Kur. Warsz.* 1926 nr 181. — K. Wojciechowski: Wiek Oświecenia. Lw. 1926. — L. Bernacki: Drobiazgi literackie z czasów Stanisława Augusta. *Pam. Lit.* R. 25 (1928) s. 608 n. — S. Helsztyński: Polskie przekłady Miltona i Pope'a. *Pam. Lit.* R. 25 (1928) s. 481. — A. Bronarski: Stosunki intelektualne polsko-szwajcarskie w ciągu wieków. *Przegl. Współcz.* t. 38 (1931) nr 112/113. — M. Haiman: A Polish Poets Travel in America in 1783. W: Poland and the American Revolutionary War. Chicago 1932. — L. Kamykowski: „Ty śpisz, Eneaszu..." Z dziejów jednego motywu. *Ruch Lit.* 1932 nr 6. — S. Łukasik: La France et la Pologne à travers les siècles jusqu'à la Grande Révolution. Paryż 1933. — I. Z. Turowska-Barowa: „Zabawy Przyjemne i Pożyteczne" (1770-1777). Ze studiów nad literaturą stanisławowską. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* 40. — J. M. Życki: K. Węgierski o rozwodach. *Wiad. Lit.* 1934 nr 10. — J. W. Gomulicki: Kompleks fizyczny Węgierskiego. *Prosto z mostu* 1935 nr 26. — M. Brahmer: Węgierski w Wenecji. *Prace historycznoliterackie. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego.* Kr. 1936 i nadb. — W. Olszewicz: O polskich przekładach J. J. Rousseau. *Pam. Lit.* R. 33 (1936); *Księga referatów Zjazdu Nauk. im. I. Krasickiego.* Lw. 1936 i odb. — M. Brahmer: Pod urokiem Wenecji. W: Z dziejów polsko-włoskich stosunków kulturalnych. Studia i materiały. W-wa 1939 *Bibl. Pam. Lit.* 5. — Cz. Miłosz: Na Independence Day. *Odrodzenie* 1947 nr 29 s. 5. — W. Borowy: O poezji polskiej w w. XVIII. Kr. 1948. — S. S. Sowietow: K woprosu o jazykie polskich satiriczeskich poem w XVIII wiekie. *Uczenyje zapiski Instituta sławianowiedienija.* T. 1. Moskwa 1949. Przekł. pol.: Do zagadnienia języka polskich poematów satyrycznych w. XVIII. *Zesz. Wr.* 1951 nr 1. — S. Szenic: Warszawa Chopina. *Odrodzenie* 1949 nr 23. [Polemika: W. Błachut: Jeszcze o „Elżbietach" K. Węgierskiego. *Odrodzenie* 1949 nr 26; S. Szenic: W sprawie „Pięciu Elżbiet" K. Węgierskiego. *Odrodzenie* 1949 nr 29]. — J. Ziomek: Libertynizm literatury stanisławowskiej. *Kuźnica* 1949 nr 33-34. — J. Kott: O nową syntezę polskiego Oświecenia. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4; przedr.: *Przegl. Hist.* t. 42 (1951); *Kołłątaj i wiek Oświecenia.* W-wa 1951; osob. pt.: Trwałe wartości literatury polskiego Oświecenia. (W-wa 1951). — J. Kott: Trembeciana. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4. — Z. Libera: Jakub Jasiński — poeta-jakobin. *Tamże* R. 41 (1950) z. 3/4. — J. Kott: Nieznane wiersze polskiego Oświecenia. *Twórczość* 1951 nr 3. — J. Kott: Poezja polskich jakobinów. 1. Plebejska Warszawa. *Nowa Kultura* 1951 nr 26. — J. Maciejewski: T. K. Węgierski. *Prace Polon.* S. IX (1951) i nadb. — K. Czarnocki: Wierszopis - wędrowiec K. Węgierski. *Dziś i jutro* 1952 nr 2. — A. Czermiński: Poeta, przed którym drżał król i wielmoże. *Kłosy* (dod. do *Chłopskiej Drogi*) 1952 nr 2. — R. Kaleta: „Poselstwo do Rzymu". *Zesz. Wr.* 1952 nr 1. — J. Kelera: Poezja Jakuba Jasińskiego. Wr. 1952 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 11. [Rec.: R. Wołoszyński. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) z. 3/4 i odb.]. — T. Mikulski: Gość w Heilsbergu. *Zesz. Wr.* 1952 nr 1. — W. Błachut: T. K. Węgierski o Ameryce. *Od A do Z* (dod. do *Dzien. Pol.*) 1953 nr 47 s. 3. — R. Kaleta: „Monitor" z r. 1763 na tle swoich czasów. W: R. Kaleta, M. Klimowicz: Prekursorzy Oświecenia. Wr. 1953 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 20. — J. Kozłowski: Boileau-Despréaux w polskich przekładach i przeróbkach. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) z. 3/4. — K. Michałowski: Opery polskie. (Kr. 1954) *Materiały do Bibliografii Muzyki Pol.* 1. — J. W. Gomulicki: Kłopoty „ostrego piórka". Nieznana satyra K. Węgierskiego. *Twórczość* 1955 nr 4. [Sprost.: J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1957* (W-wa 1962) s. 182]. — M. Klimowicz: T. K. Węgierskiego bajka „Lasek". *Ze skarbca kultury* 1955 z. 1. —

J. W. Gomulicki: Nad klawiaturą „Organów" K. Węgierskiego. (Posłowie do wyd.) Organy. W-wa 1956. [Rec.: T. Mikulski. *Nowe Książki* 1957 nr 8, przedr. w: W kręgu oświeconych. (W-wa 1960); J. Odrowąż-Pieniążek: Poema ateusza i libertyna. *Twórczość* 1957 nr 8; sprost. J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1957* s. 188-189]. — W. Woźnowski: Nieznane wiersze Trembeckiego i Węgierskiego. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 3. — J. Pertek: Polacy na szlakach morskich świata. Gdańsk 1957. — N. P. Bobrik: Antifieodalnaja satira T. K. Wengierskogo. *Kratkije soobszczienija Instituta sławianowiedienija.* T. 26. Moskwa 1958 s. 50-72. — A. Aleksandrowicz: O poecie, który możnym się nie kłaniał. (Nieudany mecenat

http://rcin.org.pl

A. K. Czartoryskiego). *Kamena* 1959 nr 4/5. — E. Aleksandrowska: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770-1777. Monografia bibliograficzna. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9. — N. P. Bobrik: Nieopublikowannoje stichotworienije T. K. Wengierskogo. *Sławianskij archiw. Sbornik statiej i matieriałow.* Moskwa 1959. — A. Papierzowa: Libretta oper polskich z l. 1800-1830. Kr. 1959. — J. Szczepaniec: O pierwodrukach „Organów" T. K. Węgierskiego. *Przegl. Hum.* 1959 nr 6. — J. W. Gomulicki: „Portrety pięciu Elżbiet". *Stolica* 1960 nr 47. — A. Jendrysik: „Oddalenie się z Warszawy literata". W sprawie daty powstania satyry Franciszka Zabłockiego. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia. Wr. 1960 *Arch. Lit.* 5. — M. Piszczkowski: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 1. Kr. 1960 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 6. — J. Szczepaniec: Spór Posera z Dufourem o „Powieści moralne" Marmontela. *Roczn. Bibl.* R. 3 (1959, wyd. 1960) z. 3-4. — S. Jaśkiewicz: T. K. Węgierski. Ludzie Kalisza. *Ziemia Kaliska* 1961 nr 9. — J. Zaorski: Pamflety i paszkwile polityczne T. K. Węgierskiego. *Księga referatów wygłoszonych na Ogólnopolskiej Sesji Studenckich Kół Historyków poświęconej problemowi upadku Państwa Polskiego w XVIII w.* Łódź 1961 i odb. (maszynopis powiel.). — R. Kaleta: Turniej paszkwilancki z okazji odsłonięcia pomnika Jana III Sobieskiego w Łazienkach. *Przegl. Hum.* 1962 nr 1. — Z. Libiszowska: Opinia polska wobec rewolucji amerykańskiej w XVIII w. Łódź 1962 *Łódz. Tow. Nauk. Wydz. II* 44. — D. Ciepieńko-Zielińska: Królewięta na Tulczynie. W-wa 1962 *Światowid.* — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — A. Aleksandrowicz: Puławy — środowisko kulturalne i literackie (w. XVIII-XIX). *Puławy. Materiały z sesji popularnonaukowej Prezydium Miej. Rady Nar. w Puławach.* Lubl. 1964. — K. Krejčí: Heroikomika v básnictví Slovanů. Praga 1964. — E. Rabowicz: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 3. — W. Błachut: Gwiazda T. K. Węgierskiego. *Gaz. Kr.* 1966 nr 113. — N. P. Bobrik: Obszczestwienno-politiczeskoje i litieraturnoje znaczenije „Organow" Węgierskiego. *Istoria i kultura sławianskich narodow.* Moskwa 1966. — Z. Libiszowska: Misja polska w Londynie w l. 1769-1795. Łódź 1966 *Łódz. Tow. Nauk. Wydz. II* 64. — S. Pietraszko: Doktryna literacka polskiego klasycyzmu. Wr. 1966 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 4. — J. Platt: Sielanki i poezje sielskie Adama Naruszewicza. Wr. 1967 *Tamże* 6. — J. Rudnicka: Biblioteka Wilanowska. Dwieście lat jej dziejów (1741-1932). W-wa 1967.

WĘŻYK FRANCISZEK (1785–1862)

Pseud. i krypt.: F. W.; F. W. S.; Ildefons Kobiałkiewicz; Mieszkaniec Krakowa.

Poeta, dramatopisarz, powieściopisarz, tłumacz, krytyk literacki, publicysta.

Ur. 7 października 1785 we wsi Witulin na Podlasiu; syn Kazimierza, podstolego wiślickiego, i Marianny z Bogusławskich. Uczył się w 1792-1795 w Białej Radziwiłłowskiej, w 1795-1796 u pijarów w Łukowie, potem znów w Białej i w 1798-1799 na pensji prywatnej Karola Möllera w Warszawie. W 1801 ukończył gimnazjum bialskie i rozpoczął studia prawnicze na Uniwersytecie Krakowskim, słuchając jednocześnie wykładów J. Przybylskiego o literaturze. Po śmierci matki w 1806 przebywał przy ojcu w Witulinie. Z pocz. 1807 przybył do Warszawy i objął obowiązki asesora Sądu Apelacyjnego departamentu warszawskiego (nominacja dat. 29 czerwca 1807). 5 września 1809 uzyskał zwolnienie z zajmowanego stanowiska i przeniósł się do Krakowa, potem do 1813 przebywał przeważnie w Warszawie. W 1810 obrany posłem z pow. bialskiego na sejm warszawski. 6 stycznia 1811 został członkiem przybranym Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W 1812 działał aktywnie w konfederacji generalnej. W tym czasie należał do wolnomularstwa, sprawując w 1811-13 urząd sekretarza Wielkiego Wschodu Narodowego. W 1814 wyjechał do Krakowa, potem osiadł w Witulinie i zajął się gospodarstwem. W 1816 ożenił się z Felicją Mieroszewską. W 1830 zamieszkał w odziedziczonych przez żonę Siedliskach (w woj. krakowskim).

http://rcin.org.pl

W maju 1831 udał się do Warszawy powołany przez rząd powstańczy na urząd senatora-kasztelana. Po powstaniu przebywał w Siedliskach, wyjeżdżając tylko do wód, a w 1834 i 1837 do Drezna (był tam też w 1848). Od 1838 zamieszkał w Krakowie i został obywatelem Rzeczypospolitej Krakowskiej. Od 1840 był nadto właścicielem wsi Minoga (Kieleckie). 29 lutego 1848 obrany członkiem Towarzystwa Naukowego Krakowskiego; od 25 października 1856 do 9 stycznia 1860 był prezesem Towarzystwa, zajmował się wówczas gorliwie budową domu dla Towarzystwa (później siedziby Akademii Umiejętności). Zmarł 2 maja 1862 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Don Carlos. Tragedia w 5 aktach wierszem. Powst. 1805. Rkps Ossol. sygn. 12298/I (z not. cenzury, dat. 14 kwietnia 1808, pozwalającej na wyst. sztuki w teatrze warszawskim. E. Szwankowski nie not. premiery). Nie wyd.

Wg tragedii V. Alfieriego i F. Schillera.

2. Barbara Radziwiłłówna. Tragedia w 5 aktach oryginalnie wierszem napisana. Powst. 1806(?). Wyst. W-wa 22 lutego 1811. Wyd. Kr. 1822 (... Z dodaniem rozprawy drugiej o poezji dramatycznej. Zob. poz. 9).

3. Msza święta. Iudica me Deus. Napisana w 1808 dla ks. J. J. Cybulskiego, dyr. szkoły organistów. Wyd. zob. Wyd. zbior. t. 3.

Rkpsy Ossol. sygn. 12309/III (dwie red.), 12310/I (odpis).

Wiersz ten mylnie przypisywano A. Felińskiemu.

4. Wiersz na śmierć Tadeusza Dembowskiego, ministra skarbu, zmarłego d. 12 kwietnia 1809 r. B. m. (1809). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. t. 3.

Rkps Ossol. sygn. 12311/III.

5. Oda na powrót wojska polskiego do stolicy d. 18 grudnia 1809. (W-wa 1809). Wyd. nast. w: Rys historyczny kampanii odbytej w r. 1809 w Księstwie Warszawskim. Poz. 1869 (5 pierwszych strof); zob. Wyd. zbior. t. 3; *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907).

Rkps Ossol. sygn. 12311/III.

6. Rzym oswobodzony. Scena historyczna w 3 aktach wierszem, przez... Wystawiona pierwszy raz na teatrze warszawskim dnia 21 grudnia 1809 r. z okoliczności triumfalnego powrotu wojska narodowego do stolicy. W-wa 1811. (Muzyka: J. Elsner).

Inny tyt.: Powrót wojowników.

7. Gliński. Tragedia w 5 aktach wierszem. Przez F. W. Powst. 1809-1810. Wyst. W-wa 9 marca 1810. Fragm. *Gaz. Warsz.* 1809. Całość wyd. Kr. 1821 (... Z dodaniem rozprawy pierwszej o poezji dramatycznej. Zob. poz. 9). Wyd. 2 Kr. 1831. Fragm. przedr. *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907).

Rkpsy Ossol. sygn. 12299/I (odpis z 1818, tekst różny od druk. w 1821); Bibl. Czart. sygn. 2458/2 (bruliony); Bibl. Jagiel. sygn. 6062II; Bibl. PAN Kr. sygn. 1305; Państw. Centralne Arch. Hist. w Kijowie sygn. 49, 2, 59; Bibl. Nar. (BOZ sygn. 988 — r. 1819).

Przekł. franc.: Glinski. Tragédie en 5 actes et en vers. Paryż 1823 *Chefs-d'Oeuvre des Théâtres Étrangers*. T. 23: *Chefs-d'Oeuvre du Théâtre Polonais*.

8. Okolice Krakowa. Poema. Powst. 1809-1813. Fragm. *Pam. Warsz.* 1809 t. 3 s. 202-212, 329-340. Całość wyd. Kr. 1820. Wyd. nast.: wyd. 2 popr. i pomnoż. Kr. 1823; wyd. 3 Kr. 1833; Tarnów 1881 *Bibl. Uniwersalna Arcydzieł Pol. i Obcych* 8 b; Złoczów (1896) *Bibl. Powsz.* 192. Fragm. przedr. *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907).

Przekł. ang. fragm.: Cracow's Environs; The Castle of Ojców. Wyd. P. Sobolewski w: Poets and Poetry of Poland. Chicago 1881 i wyd. nast.

W bibliografii M. M. Coleman zapisane błędnie jako przekł. z F. K. Dmochowskiego (M. M. Coleman: Polish Literature in English Translation. A Bibliography compiled by... Cheshire (Conn.) 1963).

9. O poezji dramatycznej. Powst. 1811 z polecenia Tow. Warsz. Przyj. Nauk, odrzucona przez Komisję (Deputację) wybraną z grona Towarzystwa w składzie: L. Osiński, J. U. Niemcewicz, K. Koźmian, J. F. A. Tarnowski. Wyd. częściowo (po odrzuceniu ustępów o Szekspirze): cz. 1 przy poz. 7; cz. 2 przy poz. 2; cz. 3 (powst. 1814-1815) przy poz. 19.

Tekst pierwotny w całości wyd. z rękopisu S. Tomkowicz w: Przyczynek do historii początków romantyzmu w Polsce. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 1 (1878) i odb. (tu również ogł.: Zdanie sprawy o piśmie kol. Wężyka o poezji dramatycznej ... Komisji T.W.P.N. Toż ogł. A. Kraushar jako: Uwagi estetyków Towarzystwa Przyjaciół Nauk: L. Osińskiego, J. Kruszyńskiego i J. Lipińskiego... W: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 3. W-wa 1902). Fragm. przedr.: *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907); *Polska krytyka literacka (1800-1918)* ... T. 1. W-wa 1959.

http://rcin.org.pl

Rkps Ossol. sygn. 12300/I (wraz z odpisem opinii Komisji Tow. Przyj. Nauk.).

10. Wiersz do wojska polskiego z okoliczności rozpoczętej wojny z Moskwą. B. m. (1812). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. t. 3.

Rkpsy Ossol. sygn. 12311/III; Bibl. PAN Kr. sygn. 2171 t. 11.

11. Oda z okoliczności ogłoszenia Polski d. 28 czerwca 1812. W-wa (1812). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. t. 3.

12. Głos ... posła bialskiego, radcy konfederacji jeneralnej, na sesji skonfederowanego sejmu d. 28 czerwca 1812 r. miany. B. m. (1812).

13. Do Kajetana Koźmiana ... goszczącego w dzień imienin u Piotra Okszyca Orzechowskiego ... d. 7 sierpnia 1812. B. m. (1812). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. t. 3.

Rkpsy Ossol. sygn. 12309/III, 12310/I (odpis i druk z popr. autora).

14. Na dzień doroczny urodzin Napoleona Wielkiego d. 15 sierpnia 1812 r. przez F.W. *Gaz. Warsz.* 1812 nr 66 i wyd. osob. b. m. (1812). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. t. 3 (pt. Na dzień doroczny 12 sierpnia).

Rkpsy Ossol. sygn. 12309/III, 12310/I (odpis).

15. Kabalista. Opera komiczna w 2 aktach oryginalnie wierszem napisana. Powst. 1811-1813. Wyst. W-wa 29 stycznia 1813. (Muzyka: J. Elsner). Rkps Ossol. 12302/II (brak zakończenia).

Wzorowana na „Żółtej szlafmycy" F. Zabłockiego.

16. Do J.O. Księcia Józefa Poniatowskiego, naczelnego dowódcy wojsk polskich... Dn. 19 marca r. 1813 w Krakowie. Kr. 1813. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. t. 3 (tekst wg odmiennej niż w pierwodr. wersji rękopiśmiennej).

Rkpsy Ossol. sygn. 12309/III (tu także druk z popr. autora), 12310/I (odpis).

17. Nowiniarz. Komedia w 5 aktach wierszem. Powst. 1811-1815. Rkps Ossol. sygn. 12301/II.

18. Wanda. Tragedia w 5 aktach. Powst. 1811-1815. Wyd. Kr. 1826.

Tekst posłużył za libretto do opery K. Hoffmana: Wanda, córka Krakusa (wyst. Kr. 1 kwietnia 1876).

19. Bolesław Śmiały. Tragedia w 5 aktach. Powst. 1814-1815. Wyst. W-wa 13 i 22 grudnia 1816 (pt. Bolesław Wtóry). Wyd. Kr. 1822 (... Z dodaniem rozprawy trzeciej o poezji dramatycznej. Zob. poz. 9).

Rkpsy Ossol. sygn. 5297/I; Bibl. Nar. (BOZ sygn. 985 — z r. 1816).

20. Daszko i Oksenia, czyli przyłączenie Rusi Czerwonej do Polski. Powieść historyczna z dziejów XIV wieku. Powst. ok. 1815. Rkps Ossol. sygn. 12303/II (brulion i odpis).

21. Władysław Łokietek, czyli Polska w XIII wieku. Powieść historyczna przez F.W. T. 1-3. W-wa 1828. Wyd. nast.: Tarnów 1893; t. 1-2. W-wa 1898 *Bibl. Dzieł Wyborowych* 22-23. Fragm. przedr. *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907).

22. Mieszkaniec Krakowa do mieszkańca Warszawy. Kr. 1829.

Broszura polityczna, wyd. bezimienne.

23. Komat. Powieść z dziejów Jadźwingów. Poemat wierszem. Powst. 1829. Wyd. zob. Wyd. zbior. t. 3.

Rkpsy Ossol. sygn. 12309/III, 12310/I (odpis), 12545/III (materiały).

24. Historia Polski dla użytku młodzieży. Powst. 1828-1830. Rkps Ossol. sygn. 12308/II (dwie red. i dwa odpisy).

Inny tyt.: Dzieje Polski dla dzieci rozpoczęte w 1825 r., a dla wnuków skończone w 1850.

25. Mowa na pogrzebie Woronicza arcybiskupa. W: Kazania i mowy z powodu uroczystego pogrzebu śp. ... Jana Pawła Woronicza. Kr. 1830. Przedr. pt. Przemowa ... wyrzeczona w Krakowie dnia 8 stycznia 1830 r. przy wyprowadzeniu zwłok Woronicza z Pałacu Biskupów na Zamek. W: J. P. Woronicz: Pisma. T. 1. Kr. 1832.

26. O życiu i zgonie Tekli z Wodzickich Małachowskiej, wojewodziny krakowskiej. Kr. 1830.

Wyd. bezimienne.

27. Zygmunt z Szamotuł. Powieść z dziejów XIV wieku. T. 1-3. W-wa 1830. Wyd. nast. Gródek 1898.

Przekł. niem.: K. E. Oelsnitz-Hohenlinden: Sigismund aus Samter. Historische Roman. Zwickau 1834.

28. Przemowa na pogrzebowym obrzędzie Hen. Kamieńskiego jenerała. Przez F.W.S. B. m. 1831.

29. Powstanie Królestwa Polskiego w roku 1830 i 1831. Pamiętnik spisany w r. 1836. Kr. 1895. Wyd. nast. (tyt.) Kr. 1905. Fragm. przedr. *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907).

30. Do Fryderyka Hechell, med. dra i profesora w Uniwersytecie Jagiellońskim, z powodu pisma jego o pijaństwie. Kr. 1844.

Podpisany krypt.: F. W., dat 12 maja 1844.

http://rcin.org.pl

31. Ostatnie chwile Kazimierza Wielkiego. Scena historyczna. Wyd. zob. Wyd. zbior. t. 2.

Rkps Ossol. sygn. 12304/III (cztery red. i fragm. brulionowe).

32. Bezkrólewie I, czyli Jadwiga. Dramat w 5 aktach. Zaczęty w 1845. Fragm. odczytany w Tow. Nauk. Kr. w 1849; ogł.: *Przegl. Poz.* 1858 s. 65-70; *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* poczet 3 t. 3 (1859) s. 28-46 i odb.: Poezja. Scen kilka z dramatu pod napisem Bezkrólewie I. B. m. r., toż w: Trzy mowy, zob. poz. 43. Całość zob. Wyd. zbior. t. 2.

Rkpsy Ossol. sygn. 12304/III, 12305/III (cztery red. i fragm.).

33. Bezkrólewie II. (Anna Jagiellonka) Dramat w 5 aktach (poprzedzony przedmową). Fragm. *Przegl. Poz.* t. 16 (1853) s. 71-82, t. 17 (1853) s. 54-68 i odb.: Bezkrólewie. Dramat wierszem. B. m. r. Całość zob. Wyd. zbior. t. 2. Fragm. przedr. *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907).

Rkpsy Ossol. sygn. 12305/III (cztery red. i fragm.); Bibl. PAN Kr. sygn. 2216 (przedm. i pocz. aktu I).

34. Rysy z życia śp. księdza Karola Antoniewicza, ojca z Towarzystwa Jezuitów. Poz. 1853.

35. Autobiografia. Dat. w odpisie: 21 czerwca 1855. Rkps Ossol. sygn. 12314/I (odpis). Fragm. ogł. S. Tomkowicz w: Żywot F. Wężyka, z użyciem głównie własnych zapisków poety. Zob. Wyd. zbior. t. 2.

36. Piast. Powieść dziejowa. Powst. ok. 1856. Wyd. zob. Wyd. zbior. t. 3.

Rkpsy Ossol. sygn. 12311/III, 12310/I (odpis).

Z dedyk. wierszem do Deotymy.

37. Kajetan Koźmian i Franciszek Paszkowski. *Dod. Mies.* do *Czasu* 1856 s. 389-407 i odb. Kr. 1856.

38. Mowa ... przy objęciu prezesostwa Towarzystwa Naukowego Krakowskiego na posiedzeniu publicznym dnia 28 lutego 1857 w Krakowie. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* poczet 3 t. 1 (1857) i odb. Kr. 1857. Zob. też poz. 43.

39. Mowa ... na posiedzeniu publicznym dnia 6 marca 1858 miana oraz sprawozdanie z prac tegoż Towarzystwa w ciągu 1857. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 2 (1858) i odb. Kr. 1858. Zob. też poz. 43.

40. Mowa ... na posiedzeniu publicznym dnia 26 lutego 1859 r. w Krakowie i sprawozdanie z czynności tegoż Towarzystwa z r. 1858. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 3 (1859) i odb. Kr. 1859. Zob. też poz. 43.

41. Wieś polska. (Poemat. Z dedyk.:) Do J. I. Kraszewskiego (dat. 14 czerwca 1859). Wyd. zob. Wyd. zbior. t. 3.

Rkps Ossol. sygn. 12311/II (fragm.).

42. O poezji dramatycznej rzecz krótka. Powst. 1859. Wyd. zob. Wyd. zbior. t. 2.

Rkps Ossol. sygn. 12304/III (trzy red.).

Art. poprzedza: Wstęp do J. Kremera.

43. Trzy mowy na posiedzeniach publicznych c. k. Towarzystwa Naukowego w Krakowie w dniach 28 lutego 1857 r. — tudzież 6 marca 1858 i 26 lutego 1859. Z dodaniem dwóch ułamków z dramatu pod napisem: Bezkrólewie I, czyli Jadwiga, odczytanych na tychże posiedzeniach: drugim i trzecim. Kr. 1859.

Książka złożona z oprawnych razem odb. poz. 38-40 — oraz odb. z *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* fragmentu poz. 32.

44. Dzieci wieku. Komedia w 3 aktach wierszem. Powst. 1860. Rkps Ossol. sygn. 12307/III (trzy red. i fragm.).

45. Ostatnia mowa ... na posiedzeniu publicznym c. k. Towarzystwa Naukowego w Krakowie, wygłoszona dnia 25 lutego 1860 r. przy zdaniu zarządu tegoż Towarzystwa, po urzędowaniu trzechletnim, nowo obranemu prezesowi drowi i prof. Uniwersytetu Jagiellońskiego Józefowi Majerowi. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* poczet 3 t. 4 (1860) i odb. Kr. 1860.

46. I ja też, czyli Rzeczpospolita Babińska. Komedia historyczna w 3 aktach. *Gaz. Codz.* 1860 nr 273-278. Wyd. osob. W-wa 1861.

Rkps Ossol. sygn. 12306/III (dwie red., odpis z red. 2, fragm.)

Dedyk. A. Fredrze.

47. Zdanie sprawy z budowy domu Towarzystwa Naukowego Krakowskiego i składek na tęż budowę zebranych od dnia 1 lutego 1860 r. do dnia tegoż 1861 przez ... ogłoszone na posiedzeniu publicznym dnia 23 lutego 1861. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 5 (1861) i odb. Kr. 1861.

48. Nowy przedsiębiorca teatru. Prolog przez Ildefonsa Kobiałkiewicza. Wyd. zob. Wyd. zbior. t. 3.

Rkps Ossol. sygn. 12311/III.

49. Poezje drobniejsze z pośmiertnych rękopisów. Zob. Wyd. zbior. t. 3.

Tu m.in.: Do poezji (1808); Do Fryderyka Augusta, króla saskiego ... z przyczyny zakazu grania tragedii „Gliński" w r. 1809; „Syn marnotrawny" i „Głowa brązowa". Z okoliczności pustej prawie reprezentacji pierwszego dzieła

http://rcin.org.pl

1812 r. w Warszawie; Do żądających krytyki na płody pisemne w r. 1827; Jan Kochanowski (1845); Smok Wawelski (1845); Ku czci wiekopomnej pamięci nieboszczki wiewiórki (1846); Do K. Koźmiana (liczne wiersze); Do Deotymy (liczne wiersze); Do Z. A. Helcla (dwa wiersze z 1855); Do Zygmunta K. (Krasińskiego) (1856); Fragment poematu z r. 1831; Smutno mi, Panie (1860).

Rkpsy Ossol. sygn. 12309/III, 12310/I, 12311/III, 12545/III (zawierają również wiersze nie objęte Wyd. zbior.; druk. w czasopismach i publikacjach ulotnych, zob. niżej; jak też dotąd nie druk.).

50. Pamiętnik. Ukończ. 25 stycznia 1862. Rkps Ossol. sygn. 12313/II. Fragm. ogł. S. Tomkowicz, jw. poz. 35.

Utwory ogł. nadto w czasopismach i książkach: *Bibl. Warsz.* (tu: Wiersz do Liszta, w Krakowie dnia 30 marca 1843 r. 1843 t. 2 s. 384-385), *Czas. Dod. Mies.* (1853 nr 87), *Gaz. Codz.*, *Gaz. Warsz.* (1806-1812, tu m. in.: Oda do Polaków. 1807 dod. do nru 16); *Pam. Warsz.* (tu: Strumyk i rzeka. Bajka. 1809 t. 1 s. 301--302; Synonimy polskie przez F.W. 1809 t. 2 s. 43-47, 205-207; Stateczność w cnocie. Oda 1809 t. 3 s. 65-67; O poezji w ogólności. 1815 t. 3 s. 35-47, ogł. anonim., rozprawkę przedrukowywano mylnie jako utwór K. Brodzińskiego, począwszy od t. 8 jego „Dzieł" (Wil. 1844) do t. 6 „Pism" (Poz. 1873) — błąd sprostował P. Chmielowski: Studia i szkice z dziejów literatury polskiej. S. II. Kr. 1889 s. 146; Uwagi nad Jana Śniadeckiego rozprawą „O pismach klasycznych i romantycznych". 1819 t. 14 s. 458-477, ogł. anonim., autorstwo domniemane), *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* (1857-1861), *Rozmaitości* (Lw., 1843 nr 17), *Tyg. Lit.* (1843 nr 16), Mowy miane przy pochowaniu zwłok śp. Macieja Wodzińskiego ... w Dreźnie d. 18 lipca 1848. Lipsk 1848 (s. 3-7), (S. Starzyński): Śpiewy i wiersze Podolanina. W-wa 1831 (tu: Odpowiedź F.W. dnia 7 lipca 1830 r.).

Pisma Wężyka druk. też następujące publikacje: L. Siemieński: Wspomnienia o życiu i pismach F. Wężyka. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 11 (1866) i wyd. nast. — S. Tarnowski: O niewydanych poezjach F. Wężyka. *Rozpr. i Spr. z Posiedzeń Wydz. Filol. AU* t. 3 (1875). — H. Zathey: Z papierów F. Wężyka. *Przegl. Pol.* 1875 luty (tu: Do A. M. (Mickiewicza) po wydaniu „Wallenroda" w Petersburgu; Wiersz na zamknięcie pisarskiego zawodu). — K. Wojciechowski. *Pam. Lit.* R. 1 (1902) (tu tekst pierwotny wiersza: Do A. Mickiewicza po wydaniu „Wallenroda"). — L. Bernacki. *Pam. Lit.* R. 24 (1927) i odb. (tu: Do pisarzy warszawskich wołających o krytykę na dzieła nowej szkoły. 1825).

Wiele wierszy Wężyka rozproszonych zostało w zbiorach jego wyd. i nie wyd. korespondencji, zob. niżej.

Poszczególne utwory przedr. liczne antologie i zbiory, m. in.: Księga wierszy polskich XIX w. Zebrał J. Tuwim. Oprac. J. W. Gomulicki. T. 1. W-wa 1956; P. Hertz: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959; J. Starnawski: Adam Mickiewicz w poezji polskiej i obcej. 1818--1885-1955. Wr. 1961; S. Kawyn: Walka romantyków z klasykami. Wr. (1963).

Pisma prozaiczne nie ogł., mowy, nekrologi, recenzje i artykuły, zachowane w rkpsach Ossol. sygn. 546/III, 12312/IV (tu m. in.: O przeznaczeniu i powinnościach kobiet), 12545/III (tu m. in.: O ruchach politycznych w Europie w r. 1848; Rady dla Towarzystwa Agronomicznego w Krakowie), 12546/III (tu m. in.: Rec. t. 4. „Pism rozmaitych" Jana Śniadeckiego; Nowe polityczne postacie).

Przekłady:

1. Sofokles: Edyp król. Tragedia ... z greckiego. Przekł. dokonany 1 lipca 1804, przejrzany 7 grudnia 1856 w Kr. Wyd. zob. Wyd. zbior. t. 1 (z przedm. tłumacza i wierszem: Na zamknięcie pisarskiego zawodu). Wyd. osob. Kr. 1882.
Rkps Ossol. sygn. 12296/II.

2. P. Vergilius Maro: Eneida. Powst. 1804-1826. Fragm. tekstu pierwotnego *Pam. Warsz.* 1809 t. 1 s. 7-19. Całość tekstu popr. zob. Wyd. zbior. t. 1. Wyd. osob. Kr. 1882.
Rkps Ossol. sygn. 12297/II (ocenzurowany w 1827).

Przekłady drobniejszych utworów w *Pam. Warsz.* 1809 (tu: Mierność. Z angielskiego. T. 1 s. 159-160; Młynarz bez troski. Powieść z francuskiego (F.G.J.S. Andrieux). T. 3 s. 67-68) i Wyd. zbior. t. 3 (tu m. in.: Ideały. Z Szyllera (1809); Godność kobiet. Z Szyllera; Do igrającego. Z Szyllera; Kmieć, syn i jego koń. Z Lafontaine'a; Dies irae).

Wydania zbiorowe.

1. Pisma... Poezje z pośmiertnych rękopisów. T. 1-3. (Wyd. S. Tomkowicz). Kr. 1878.

Wyd. niepełne, oparte na wyborze samego autora, do którego wydawcy „dołączyli tylko małą liczbę ulotnych poezji".
Zawartość t. 1: Tłumaczenia klasyków: Od wydawców; Przekłady poz. 2, 1.
T. 2: Utwory dramatyczne, z dodaniem urywkowych pamiętników autora: Twórczość poz. 42, 31-33; Żywot F. Wężyka z użyciem głównie

http://rcin.org.pl

własnych zapisków poety, skreślony przez S. Tomkowicza (tu fragm. poz. 35 i 50).
T. 3: Poezje liryczne, okolicznościowe i inne pomniejsze, z dodaniem bibliografii: Twórczość poz. 3-5, 10, 11, 13, 14, 16, 23, 36, 41, 48, 49; drobniejsze przekłady; Bibliograficzny spis dzieł F. Wężyka.

Listy i materiały.

1. Do NN. 2 listy b. d. (z ok. 1804?). Rkps Ossol. sygn. 1280/I s. 553-559.

2. Do S. Staszica z 1811. Ogł. A. Kraushar w: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 3. Kr. 1902.

3. Do żony, Felicji z Mieroszewskich Wężykowej, 23 listy z 1815-1860; do K. Koźmiana 14 listów z 1845-1856 (druk. zob. poz. 13); do Z. Kaczkowskiego z 1857; do S. Orgelbranda z 1858; do P. Zienkiewicza z 1859; i in. Rkps Ossol. sygn. 12322/II.

4. Do Michała Potulickiego z 1817. Rkps Bibl. Nar. sygn. II5990.

5. Do F. Bentkowskiego z 7 stycznia 1821. Z rkpsu Bibl. Nr. sygn. 7512 ogł. J. Korpała w zbiorze: Miscellanea z l. 1800-1850. Wr. 1963 *Arch. Lit.* 7.

6. Do Józefa Wodzickiego z 1823. Rkps Ossol. sygn. 11747/II.

7. Do F. Łaszowskiego 4 listy z 1829-1831. Z arch. rodzinnego Z. Łaszowskiego ogł. K. Wojciechowski. *Pam. Lit.* R. 1 (1902).

8. Korespondencja z F. S. Gawrońskim z 1837. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2164 t. 1, 4.

9. Do M. Wiszniewskiego 9 listów z 1840-1844. Z rkpsu Bibl. Przeździeckich ogł. L. Bernacki. *Pam. Lit.* R. 24 (1927) i odb.

10. Do K. Koźmiana z 1840. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2031 t. 3.

11. Do Michała i Justyny Węgierskich w zbiorze z 1804-1842. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 5624.

12. Do Wiktora Kopfi 7 listów — z 1842, 1843, 1859. Rkps jw. sygn. 4891.

13. Korespondencja K. Koźmiana z F. Wężykiem z 1845-1856. Fragm. i wyciągi z 24 listów ogł. I. Skrochowski. *Przegl. Pol.* t. 2 (1845) s. 82-110, 391-445; 105 listów ogł. S. Tomkowicz: Korespondencja literacka K. Koźmiana z F. Wężykiem. 1845-1856. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 14 (1914) i odb. (Kr. 1913). Tu także korespondencja (5 listów) Wężyka z A. E. Koźmianem z 1856-1857.

M.in. z rkpsów poz. 3 i 30.

13a. Do A. K. Jakubowskiego z 1848. Rkps Bibl. Jagiel sygn. 7913III k. 165-166.

13b. Do A. Mickiewicza z 1848. Z rkpsu Muz. A. Mickiewicza w Paryżu ogł. J. Odrowąż-Pieniążek: Listy do A. Mickiewicza w Muzeum A. Mickiewicza w Paryżu. Wr. 1968 *Arch. Lit.* 12.

14. Do M. J. Brodowicza z 1848-1850 i b. d. Rkpsy Ossol. sygn. 12044/III; Bibl. Jagiel. sygn. 4573.

15. Do J. Muczkowskiego 2 listy — z 1848, 1855. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 4175.

16. Do J. B. Załuskiego z 1853-62. Rkpsy Bibl. PAN Kr. sygn. 5605 i b. sygn.

17. Do NN. z 1854; do NN. z 16 marca 1855. Rkpsy Ossol. sygn. 6524/II, 9871/II.

18. Do K. Szajnochy 2 listy z 1855-1857. Rkps jw. sygn. 5880/II; do tegoż z 1857. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7821IV.

19. Do Wacława Szymanowskiego z 1855. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6712III.

20. Do J. I. Kraszewskiego 19 listów z 1857-1862 i b. d. Rkps jw. sygn. 6483IV.

21. Do J. Majera 2 listy — z 1857, 1860. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2020.

22. Do Walerego Wielogłowskiego z 1857. Rkps jw. sygn. 1832.

23. Do A. Bielowskiego z 1858. Rkps Ossol. sygn. 2432/II t. 4.

24. Do S. E. Koźmiana 4 listy z 1858-1859. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2210 t. 16.

25. Do NN. z 1858. Rkps jw. sygn. 2217.

25a. Do H. Wodzickiego z 1859. Rkps Ossol. sygn. 11762/II.

26. Do Antoniego Kłobukowskiego z 1860. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7921III.

27. List z 1860. Rkps jw. sygn. 5001.

28. Do A. E. Odyńca 5 listów z 1860-1861. *Kron. Rodz.* 1883.

29. Do Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. Rkps Oddz. Arch. PAN w Kr. (Zespół Tow. Nauk. Kr. sygn. TNK 46: Wężykiana).

Tu także protokoły Komisji Budowniczej Towarzystwa i akty budowy gmachu.

30. Od różnych osób 379 listów z 1815-1862; m. in.: od ojca, Kazimierza Wężyka z 1815; od żony, Felicji z Mieroszewskich Wężykowej 4 listy b. d.; od L. Osińskiego 2 listy z 1816-1817 (1 druk. w poz. 31); od Józefa Mieroszewskiego 2 listy z 1820-1822; od F. Bentkowskiego

http://rcin.org.pl

z 1821 (druk. w poz. 32); od A. Grabowskiego z 1821; od F. Łaszowskiego 5 listów z 1829-1830; od W. Pola 16 listów z 1843-1848 (1 druk. w poz. 31); od A. E. Koźmiana 11 listów z 1853-1856 (1 druk. w poz. 13); od J. Łuszczewskiej (Deotymy) 40 listów z 1854-1861; od A. Z. Helcla 8 listów z 1855-1859; od Z. Kaczkowskiego 3 listy z 1855-1856 (1 druk. w poz. 31); od J. I. Kraszewskiego 10 listów z 1855-1861 i b. d. (1 druk. w poz. 31); od K. Szajnochy 5 listów z 1855-1857; od C. K. Norwida 2 listy z 1856-1857; od A. Cieszkowskiego z 1857; od F. Morawskiego z 1857; od L. Pietrusińskiego 15 listów z 1857-1859 (1 druk. w poz. 31); od G. Puzyniny 25 listów z 1857-1860; od synów, Teofila, Wilhelma i córki, Tekli 9 listów z 1857-1862; od I. Chodźki 4 listy z 1858-1859; od A. Fredry 2 listy z 1857-1861 (1 druk. w poz. 31); od G. A. Gebethnera z 1858; od S. Orgelbranda 4 listy z 1858; od F. Skarbka z 1858; od K. W. Wójcickiego z 1858; od A. E. Odyńca z 1860; od P. Wilkońskiej z 1860; od J. K. Żupańskiego z 1860. Rkpsy Ossol. sygn. 12316/III-12321/III.

Zob. też poz. 13, 31, 32, 34, 35.

Ze zbioru tego fragm. cyt. Z. Zapała w: F. Wężyk. Monografia bibliograficzno-krytyczna. Kr. 1898.

31. Od L. Osińskiego z 3 stycznia 1817; od W. Pola z 31 grudnia 1843; od Z. Kaczkowskiego z 21 lutego 1856; od L. Pietrusińskiego z 22 maja 1857; od J. I. Kraszewskiego z 24 lutego 1858; od A. Fredry z 9 lipca 1861. Z rkpsów Ossol. sygn. 12316/III-12319/III ogł. Z. Goliński. *Ze skarbca kultury* 1953 z. 1.

Por. poz. 30.

32. Od F. Bentkowskiego ze stycznia 1821. Z rkpsu Ossol. sygn. 12316/III ogł. J. Starnawski. *Ruch Lit.* 1965 nr 1.

Por. poz. 30.

33. Od Władysława Wężyka z Kobiernic 6 października 1843. Z rkpsu Ossol. sygn. 11568/III ogł. H. Barycz: Jeszcze jedno spotkanie wrocławskie. Do biografii Władysława Wężyka. *Pam. Lit.* R. 50 (1959) z. 3/4 s. 599-600.

34. Od Józefa Lompy 5 listów z 1857-1861. Z rkpsu Ossol. sygn. 12318/III ogł. J. Ender: Obrońcy ludu śląskiego. Cz. 1: Józef Lompa. W-wa 1956 s. 138-143.

Por. poz. 30.

35. Od K. Estreichera ze Lwowa 9 listów z 1858-1859. Z rkpsu Ossol. sygn. 12316/III ogł. J. Turska. *Ze skarbca kultury* 1952 z. 1.

Por. poz. 30.

36. Od Fryderyka Skobla 3 listy z 1859. Z rkpsu Oddz. Arch. PAN w Kr. ogł. D. Rederowa, K. Stachowska: Ośrodek naukowy krakowski w świetle materiałów Towarzystwa Naukowego Krakowskiego 1841-1871. Wybór źródeł. *Roczn. Bibl. PAN w Kr.* R. 2 (1956, wyd. 1959).

37. Różne papiery F. Wężyka; m. in. świadectwa z Uniwersytetu Krakowskiego z 1802; nominacja na asesora z 1807; rozporządzenie majątku między dzieci; pisma z okresu prezesury w Towarzystwie Naukowym Krakowskim. Rkps Ossol. sygn. 12546/III.

38. Papiery dotyczące budowy domu Towarzystwa Naukowego Krakowskiego i in. Rkps Ossol. sygn. 12315/III.

Bibliografię twórczości podaje S. Tomkowicz: Bibliograficzny spis dzieł F. Wężyka. W: Pisma. T. 3. Kr. 1878. Dodatek (zob. Wyd. zbior.).

INDEKS TYTUŁÓW

(Cz — Wykaz czasopism, P — Przekłady, T — Twórczość, U — Uwagi, Z — Wydania zbiorowe)

Anna Jagiellonka (Bezkrólewie II) T-33
Autobiografia T-35
Barbara Radziwiłłówna T-2
Bezkrólewie. Dramat... T-33
Bezkrólewie I, czyli Jadwiga T-32
Bezkrólewie II T-33
Bolesław Śmiały T-19
Bolesław Wtóry T-19
Castle (the) of Ojców T-8
Cracow's Environs T-8
Daszko i Oksenia, czyli przyłączenie Rusi Czerwonej do Polski T-20
Dies irae P-U
Do Adama Mickiewicza T-U
Do Deotymy T-49
Do Fryderyka Augusta ... z przyczyny zakazu grania tragedii „Gliński" T-49
Do Fryderyka Hechell ... z powodu pisma jego o pijaństwie T-30
Do igrającego (F. Schiller) P-U
Do J.O. Księcia J. Poniatowskiego T-16
Do J. I. Kraszewskiego (Wieś polska) T-41
Do K. Koźmiana T-49
Do Kajetana Koźmiana ... goszczącego... u Piotra Okszyca Orzechowskiego T-13
Don Carlos T-1
Do pisarzy warszawskich wołających o krytykę T-U
Do poezji T-49

http://rcin.org.pl

Do Z. A. Helcla T-49
Do Zygmunta Krasińskiego T-49
Do żądających krytyki na płody pisemne T-49
Dzieci wieku T-44
Dzieje Polski dla dzieci T-24
Edyp król (Sofokles) P-1
Eneida (P. Vergilius Maro) P-2
Fragment poematu z r. 1831 T-49
Gliński T-7
Głos ... posła bialskiego T-12
Godność kobiet (F. Schiller) P-U
Historia Polski dla użytku młodzieży T-24
Ideały (F. Schiller) P-U
I ja też, czyli Rzeczpospolita Babińska T-46
Iudica me Deus T-3
Jan Kochanowski T-49
Kabalista T-15
Kajetan Koźmian i Franciszek Paszkowski T-37
Kmieć, syn i jego koń (J. Lafontaine) P-U
Komat T-23
Ku czci ... nieboszczki wiewiórki T-49
Mierność P-U
Mieszkaniec Krakowa do mieszkańca Warszawy T-22
Młynarz bez troski (F.G.J.S. Andrieux) P-U
Mowa na pogrzebie Woronicza T-25
Mowa ... na posiedzeniu publicznym dnia 6 marca 1858 T-39
Mowa ... na posiedzeniu publicznym dnia 26 lutego 1859 T-40
Mowa ... przy objęciu prezesostwa Towarzystwa Naukowego Krakowskiego T-38
Msza święta T-3
Na dzień doroczny 12 sierpnia T-14
Na dzień doroczny urodzin Napoleona Wielkiego T-14
Na zamknięcie pisarskiego zawodu P-1
Nowe polityczne postacie T-U
Nowiniarz T-17
Nowy przedsiębiorca teatru T-48
Oda do Polaków Cz-GW
Oda na powrót wojska polskiego do stolicy T-5
Oda z okoliczności ogłoszenia Polski T-11
Odpowiedź F.W. dnia 7 lipca 1830 r. Cz-SS
Okolice Krakowa T-8
O poezji dramatycznej T-9
O poezji dramatycznej rzecz krótka T-42
O poezji w ogólności Cz-PW
O przeznaczeniu i powinnościach kobiet T-U
O ruchach politycznych w Europie T-U
Ostatnia mowa ... na posiedzeniu ... Towarzystwa Naukowego w Krakowie T-45
Ostatnie chwile Kazimierza Wielkiego T-31
O życiu i zgonie Tekli z Wodzickich Małachowskiej T-26
Pamiętnik T-50
Piast T-36
Pisma Z-1
Poezja. Scen kilka z dramatu pod napisem Bezkrólewie I T-32
Poezje drobniejsze z pośmiertnych rękopisów T-49
Poezje liryczne, okolicznościowe i inne pomniejsze Z-1
Poezje z pośmiertnych rękopisów Z-1
Powrót wojowników T-6
Powstanie Królestwa Polskiego T-29
Przemowa na pogrzebowym obrzędzie H. Kamieńskiego T-28
Przemowa ... przy wyprowadzeniu zwłok Woronicza T-25
Rady dla Towarzystwa Agronomicznego w Krakowie T-U
Recenzja t. 4. „Pism rozmaitych" Jana Śniadeckiego T-U
Rysy z życia ... Karola Antoniewicza T-34
Rzym oswobodzony T-6
Sigismund aus Samter T-27
Smok Wawelski T-49
Smutno mi, Panie T-49
Stateczność w cnocie Cz-PW
Strumyk i rzeka Cz-PW
„Syn marnotrawny" i „Głowa brązowa" T-49
Synonimy polskie Cz-PW
Tłumaczenia klasyków Z-1
Trzy mowy na posiedzeniach ... Towarzystwa Naukowego w Krakowie T-43
Utwory dramatyczne, z dodaniem urywkowych pamiętników Z-1
Uwagi nad Jana Śniadeckiego rozprawą „O pismach klasycznych i romantycznych" Cz-PW
Wanda T-18
Wiersz do Liszta Cz-BW
Wiersz do wojska polskiego z okoliczności rozpoczętej wojny z Moskwą T-10
Wiersz na śmierć Tadeusza Dembowskiego T-4
Wiersz na zamknięcie pisarskiego zawodu T-U
Wieś polska T-41
Władysław Łokietek, czyli Polska w XIII wieku T-21
Wstęp do J. Kremera T-42
Zdanie sprawy z budowy domu Towarzystwa Naukowego Krakowskiego T-47
Zygmunt z Szamotuł T-27

OPRACOWANIA

Monografia: Z. Zapała: F. Wężyk. Monografia bibliograficzno-krytyczna. Kr. 1898; wyd. nast. (tyt.) Kr. 1904.

(Rzym oswobodzony. Omów. przedstawienia): *Gaz. Warsz.* 1809; *Gaz. Kr.* 1809 nr 105; *Pam. Warsz.* 1809 t. 2. — L. Osiński: (Gliński. Rec. teatr.). *Pam. Warsz.* 1810 marzec; przedr. w: Dzieła. T. 4. W-wa 1862 s. 366 n. — X. (F. Morawski?): (Bolesław Śmiały. Rec. teatr.). *Gaz. Korespondenta Warsz.* 1816 nr 102, 103, 104; przedr. J. Lipiński w: Recenzje teatralne Towarzystwa Iksów, 1815-1819. Wr. 1956 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 4. — (Okolice Krakowa. Rec.). *Pszczółka Kr.* 1820 t. 2 s. 236.— (Władysław Łokietek. Rec.). *Czasop. Nauk. od Zakładu Nar. im. Ossol. Wyd.* 1832 z. 2 s. 60-66. — (Zygmunt z Sza-

http://rcin.org.pl

motuł. Rec.). *Tamże* 1834 z. 1 s. 79-82. — W. Wilkoszewski: Rys historyczno-chronologiczny Towarzystwa Wolnego Mularstwa w Polsce. (Powst. przed 1838). Wyd. z rkpsu T. Święcicki. Londyn 1968. — K. Koźmian i F. Wężyk. *Czas* 1852 nr 182. — K. Koźmian: Pamiętniki. (Powst. przed 1856). T. 1-3. Poz. 1858-Kr. 1865 i wyd. nast. — F. K. Prek: Czasy i ludzie. (Powst. przed 1856). Wyd. H. Barycz. Wr. 1959. — F. S. Dmochowski: Wspomnienia od 1806 do 1830 r. W-wa 1858; wyd. nast. oprac. Z. Libera.(W-wa) 1959 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — A. Grabowski: Wspomnienia. T. 1-2. (Powst. ok. 1860). Wyd. S. Estreicher. Kr. 1909 *Bibl. Kr.* 40-41. — K. W. Wójcicki: F. Wężyk. *Tyg. Ilustr.* 1860 t. 2 nr 53. — (Wspomnienie pośmiertne). *Czas* 1862 nr z 6 maja. — J. I. Kraszewski: Kartki z podróży 1858-1864 r. Lipsk 1866. — L. Łętowski: Wspomnienia pamiętnikarskie. (Ukończ. 1864). Wyd. H. Barycz. Wr. 1956. — L. Siemieński: Wspomnienia o pismach i życiu F. Wężyka. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 11 (1866); przedr. w: Portrety literackie. T. 3. Poz. 1868; Dzieła. T. 4. W-wa 1881. — *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 25 (1867). — F. S. Dmochowski: Znakomici literaci z okresu od 1800 do 1830 r. *Kłosy* t. 12 (1871); przedr. Z. Libera w wyd.: Wspomnienia..., jw. — S. Tarnowski: Romans polski w pocz. XIX w. *Przegl. Pol.* 1871 luty i odb. (Kr. 1871). — S. Tarnowski: O niewydanych poezjach F. Wężyka. *Rozpr. i Spr. z Posiedzeń Wydz. Filol. AU* t. 3 (1875) s. 220-255. — S. Tomkowicz: Barbara Radziwiłłówna u historyków, w rzeczywistości i w poezji. *Przegl. Pol.* 1875 luty, marzec, kwiecień.— H. Zathey: Z papierów F. Wężyka. *Przegl. Pol.* 1875 luty. — S. Tomkowicz: Przyczynek do historii początków romantyzmu w Polsce. *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Polsce* t. 1 (1878) s. 265 i odb. (Kr. 1878). — S. Tomkowicz: Żywot F. Wężyka. W: Pisma F. Wężyka. Poezje z pośmiertnych rękopisów. T. 2. Kr. 1878. — K.E.: O polskich przekładach „Eneidy". *Ateneum* 1888 t. 4. — P. Chmielowski: Studia i szkice z dziejów literatury polskiej. S. I. Kr. 1889 s. 146. — P. Chmielowski: Nasza literatura dramatyczna. T. 1. Petersb. 1898. — J. Mohort (J. Ochorowicz): (Wstęp do) F. Wężyk: Władysław Łokietek. T. 1. W-wa 1898 *Bibl. Dzieł Wyborowych* 22. — K. Bąkowski: F. Wężyk. Szkic biograficzny. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7316IV. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 2-3. W-wa 1901-1902. — P. Chmielowski: Znaczniejsze teorie dramatu w literaturze polskiej. *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — M. Magiera: Stosunek Zachariasza Wernera do literatury polskiej z uwzględnieniem „Wandy" Wężyka. *Spr. Dyr. c.k. Gimn. w Wadowicach za r. szk. 1902.* Wadowice 1902. — K. Wojciechowski: Listy F. Wężyka z r. 1828-1831. *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — A. E. Balicki: Bolesław Śmiały i św. Stanisław Szczepanowski w poezji polskiej. Kr. 1905. — H. Galle. *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907). — Deotyma (J. Łuszczewska): Pamiętnik 1834-1897. *Bibl. Warsz.* 1910 i odb.; wyd. nast. oprac. J. W. Gomulicki. (W-wa 1968). — S. Tomkowicz: Korespondencja literacka K. Koźmiana z F. Wężykiem (1845-1856). *Arch. do Dziejów Lit. i Oświaty w Pol.* t. 14 (1914) i odb. (Kr. 1913). [Rec.: S. Tarnowski. *Przegl. Pol.* 1914 styczeń s. 114-117; S. Zdziarski. *Przegl. Powsz.* t. 135 (1917) s. 392-396]. — I. Chrzanowski: Czym był Wirgiliusz dla Polaków po utracie niepodległości? *Głos Narodu* 1915 nr 588, 590, 593, 596 i odb. Kr. 1916; przedr.: *Tyg. Ilustr.* 1916 t. 1 nr 7, 8, 10; w: Z epoki romantyzmu. Kr. 1918. — M. Szyjkowski: Schiller w Polsce. Kr. 1915. — H. Życzyński: Badania nad historią estetyki i teorii literatury w Polsce. I. Estetyka „Pamiętnika Warszawskiego" (1815-1822). *Pam. Lit.* R. 16 (1918). —

M. Szyjkowski: Dzieje nowożytnej tragedii polskiej. Typ pseudoklasyczny 1661-1831. Kr. 1920. — K. Wojciechowski: Historia powieści w Polsce. Lw. 1925. — S. Helsztyński: Polskie przekłady Miltona i Pope'a. *Pam. Lit.* R. 25 (1928). — K. Bartoszewicz: Napoleon w rymach polskich. Od 1806-1812. W: Szkice i portrety literackie. T. 1. Kr. 1930 s. 257, 262, 277-282. — J. Birkenmajer: Les Traductions polonaises de Virgile. *Eos* 1930/31. — J. Krzyżanowski: Z dziejów walterskotyzmu polskiego. *Przegl. Współcz.* t. 44 nr 130 (1933); przedr. w: W świecie romantycznym. (Kr. 1961) *Bibl. Studiów Lit.* — A. Załuska: Poezja opisowa Delille'a w Polsce. Kr. 1934 *Prace Hist.-Lit.* 44. — M. Kridl: Poezja w l. 1795-1863. *Dzieje literatury pięknej w Polsce. PAU.* Cz. 2. Kr. 1936. — Z. Szweykowski: Rozwój powieści w Polsce. III: Powieść w l. 1776-1930. *Tamże.* — M. Szyjkowski: Dramat w Polsce. *Tamże.* — C. Szulczewski: F. Wężyk jako teoretyk i twórca dramatu. Przyczynek do dziejów preromantyzmu w Polsce. W-wa 1938. — S. Windakiewicz: Epika polska. Kr. 1939. —

W. Hahn: Wpływ Szekspira na polską literaturę dramatyczną. *Teatr* 1947 nr

http://rcin.org.pl

1-2. — Cz. Zgorzelski: Duma poprzedniczka ballady. Tor. 1949 *Tow. Nauk. w Tor. Prace Wydz. Filoz.-Filol.* t. 2 z. 3. — J. Turska: Listy K. Estreichera do F. Wężyka. *Ze skarbca kultury* 1952 z. 1. — K. Beylin: Teatry warszawskie w raportach Mackrotta z l. 1822-1830. *Pam. Teatr.* 1953 z. 2. — Z. Goliński: Papiery F. Wężyka w rękopisach Ossolińskich. *Ze skarbca kultury* 1953 z. 1. — E. Szwankowski: Teatr Wojciecha Bogusławskiego w l. 1799-1814. Wr. 1954 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 1. — J. W. Gomulicki· F. Wężyk. W: Księga wierszy polskich XIX w. Zebrał J. Tuwim. T. 1. W-wa 1956. — A. Nowak-Romanowicz: Józef Elsner. Monografia. (Kr. 1957) *Studia i Materiały do Dziejów Muzyki Pol.* 4. — H. Barycz: Jeszcze jedno spotkanie wrocławskie. *Pam. Lit.* R. 50 (1959) z. 3/4. — J. Krzyżanowski: F. Wężyk. *Polska krytyka literacka (1800-1918). Materiały.* T. 1. W-wa 1959. — A. Papierzowa: Libretta oper polskich z l. 1800-1830. (Kr. 1959). — H. Stankowska: Analiza wątku romansowego we wczesnych historycznych powieściach polskich. *Zesz. Nauk. Wyższej Szkoły Pedag. w Opolu* 1962 (wyd. 1963) *Historia Literatury* z. 2. — K. Bartoszewicz: O powieściach Fryderyka Skarbka. (W-wa 1963) *IBL PAN. Historia i Teoria Lit. Historia Lit.* 8. — H. Barycz: Wśród gawędziarzy, pamiętnikarzy i uczonych galicyjskich. T. 1-2. Kr. 1963. — S. Kawyn: (Wstęp i przypisy do) Walka romantyków z klasykami. Wr. (1963) *BN* I, 183. — L. Pszczołowska: O wierszu romantycznym. (W-wa 1963) *IBL PAN. Historia i Teoria Lit. Teoria Lit.* 3. — M. Jasińska: Narrator w powieści przedromantycznej (1776-1831). (W-wa 1965) *IBL PAN. Historia i Teoria Lit. Hist. Lit.* 15. — H. Stankowska: Początki powieści historycznej w Polsce (do r. 1830). Opole 1966 *Zesz. Nauk. Wyższej Szkoły Pedag. w Opolu S.B: Studia i Rozpr.* 11. — K. Stachowska: Dzieje budowy domu Towarzystwa Naukowego Krakowskiego w l. 1857-1866. *Roczn. Bibl. PAN w Kr.* R. 12 (1966, wyd. 1967). — J. Maślanka: Słowiańskie mity historyczne w literaturze polskiego Oświecenia. Wr. 1968 *PAN. Oddz. w Kr. Prace Komisji Słowianoznawstwa* 18.

WICHERT JAN (1737–1791)

Inne formy nazwiska: Wihert; de Wihert.

Dramatopisarz, pedagog.

Ur. 2 lipca 1737 na Białorusi w rodzinie szlacheckiej. 22 sierpnia 1754 wstąpił do jezuitów. Po ukończeniu nowicjatu studiował retorykę w Słucku (1756/7-1757/8) i filozofię w Nieświeżu i Warszawie (1760/1-1762/3). W 1758-1760 uczył retoryki w Bobrujsku, w 1763-1765 w Połocku. W 1765/6-1768/9 studiował teologię w Połocku i Warszawie (w 1768 wyświęcony na księdza). Następnie profesor geografii naturalnej i filozofii w warszawskim Collegium Nobilium. Po kasacie zakonu został prałatem kustoszem inflanckim, uczył też w szkołach Komisji Edukacji Narodowej (w 1788-1790 — emeryt litewski KEN). Zmarł na pocz. 1791 w Warszawie; zapisał Szkole Głównej W. Ks. Litewskiego bogatą „kolekcję historii naturalnej".

W literaturze przedmiotu mylony jest z Janem Ludwikiem (ur. 1743), też jezuitą, profesorem w Słonimiu i Wilnie, oraz z innymi jezuitami tegoż nazwiska (w momencie kasaty było w tym zakonie aż ośmiu Wichertów).

TWÓRCZOŚĆ

1. Teodor. Tragedia. Wyst. (Połock) 1764.
Inform. Estr. IV, 1966, 374.

2. Miłość ku ojczyźnie abo Themistokles. Tragedia JWielm. J. X. Józefowi Kryńskiemu ... na oświadczenie należytej wdzięczności przypisana, od Prześwietnej Młodzi w szkołach bobrujskich S.J. wyprawiona R. P. 1768 dnia 31 lipca. W-wa b.r.

Autor podpisany pod dedyk. Utwór nie rejestrowany przez L. Bernackiego.

3. Exercitationes litterariae (in Coll. Nobilium S. J. a. 1771-1772). (W-wa 1771-1772).

Autorstwo tez: inform. S. Bednarski, s. 513.

http://rcin.org.pl

4. Sposób najpomyślniejszego wychowania w cnocie, naukach i wszelkich zdaniach najprawdziwszych, dla młodzi polskiej przez ... opisany. T. 1: O wychowaniu w powszechności. Powst. w Rzymie w 1774. Rkps Arch. Wilan. Potockich sygn. 226 — zaginiony przed 1900.

Inform. W. Semkowicz: Przewodnik po zbiorach rękopisów wilanowskich. W-wa 1961 s. 170.

5. Belizar. Trajedia przez ... w 5 aktach roku 1787 dnia 15 grudnia napisana. W-wa 1787.

Wg powieści J. F. Marmontela.

OPRACOWANIA

Catalogus personarum et officiorum provinciae Lithuanicae ex a. 1755 in a. 1756 — ex a. 1758 in. a. 1759; Catalogus... provinciae Masoviae ex a. 1771 in. a. 1772; Catalogus primus cum secundo collegii Polocensis S. J. a. 1767. Rkpsy Arch. Romanum S. J. (Lithuanica 32 A f 112 nr 57, 59). — K. B. Steiner: (Belizar. Rec.). *Polnische Bibliothek* 1788 z. 7 s. 84-85. — Protokoły posiedzeń KEN 1786-1794. Oprac. T. Mizia. Wr. 1969 *PAN. Arch. Dziejów Oświaty* 3. — S. B. Jundziłł; Pamiętniki życia. (Powst. ok. 1835-1840). Wyd. A. M. Kurpiel. Kr. 1905 (s. 68) jako odb. z *Arch. do Dziejów Literatury i Oświaty w Pol.* t. 13 (1914). — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. *Przegl. Poz.* t. 33 (1862) i osob. Poz. 1862. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 3. Kr. 1899-1900. — X. J. N. (Niedzielski). *Podręczna enc. kościelna.* T. 41/42 (ok. 1915). — L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. — S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933. — J. Poplatek: Udział byłych jezuitów w Komisji Edukacji Narodowej. (Powst. przed 1955). T. 1 s. 496. (Maszynopis w Arch. OO. Jezuitów w Kr.). — B. Natoński: Wypisy ze źródeł jezuickich i uwagi. (Maszynopis w posiadaniu redakcji).

WIELĄDKO WOJCIECH WINCENTY (1744–1822)

Inna forma nazwiska: Wielądek.

Krypt.: W. W.

Heraldyk, historyk, poeta, dramatopisarz, tłumacz, edytor „wydań" rękopiśmiennych, leksykograf.

Ur. w 1744 na Ukrainie; syn Józefa, stolnika kijowskiego. Ukończył szkoły jezuickie, następnie pracował w kancelarii kanclerza wielkiego koronnego A. S. Młodziejowskiego. Zapewne wówczas nauczył się języków (francuskiego, niemieckiego i włoskiego) oraz — korzystając z dostępu do archiwum koronnego — podjął studia historyczne. Po śmierci Młodziejowskiego (w marcu 1780) — prowadził żywot „chudego literata": tłumaczył książki, pisał wiersze, sztuki teatralne, sam i przy współpracy innych sporządzał i rozpowszechniał „wydania" rękopiśmienne utworów popularnych ówcześnie poetów, wierszy obscoenicznych i politycznych (w czasie Sejmu Czteroletniego miała istnieć w jego domu przy ul. Nowolipie 2423 „kuźnia paszkwilów"). Zajmował się nadto studiami historycznymi, heraldycznymi i leksykografią. Zmarł 30 listopada 1822 w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Powinszowanie w dniu imienin Wielmożnej Jmci Pani Ludwiki Ryxowej, starościny piaseczyńskiej, przez ... ofiarowane dn. 25 sierpnia r. 1786. B. m. 1786.

2. Duch przeciwieństwa, czyli żona sprzeczna. Komedia w 3 aktach, przez p. Frenois w francuskim języku napisana, a przez ... przetłumaczona w r. 1786. Rkpsy były w Bibl. Krasiń. sygn. 3312 i Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 125 — zniszcz. w 1944.

Wg Ch. R. Dufresny: L'Esprit de contradiction. Zob. też Bogusławski W., Twórczość poz. 83.

3. Abszytowani oficjerowie (lub: Oficjerowie abszytowani). Komedia w 5 aktach. Powst. 1788. Wyst. W-wa 6 listopada

http://rcin.org.pl

1790. Rkps był w Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 317 i Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 4.5.37.

Wg Ch. F. Gellert: Die Abgedankten Offiziere.

4. Oda w dzień imienin JW. Jmci Pana Michała Ogińskiego, hetmana wielkiego W.X. Lit. ... przez ... ofiarowana d. 29 września 1789. W-wa 1789.

5. Epicedion śp. Jejm. Pani Ludwice Ryxowej, starościnie piaseczyńskiej, zmarłej dnia 14 marca 1794 r. W-wa 1794.

Podpisane krypt.: W.W.

6. W dzień imienin Najjaśniejszej Najpotężniejszej Monarchini Katarzyny II ... przez... dnia 24 Novembris/5 Decembris 1794. W-wa 1794.

7. Wieniec helikoński ... Aleksandrowi Wasilewiczowi ... Suworowowi, generałowi en chef wojsk wszystkich Najjaśniejszej Imperatorowej ... ofiarowany d. 24 Novembris/5 grudnia r. 1794. W-wa 1794.

8. Heraldyka, czyli opisanie herbów, w jakim który jest kształcie, oraz familie rodowitej szlachty polskiej i W.X. Litewskiego z ich herbami. Przy tym: Wsławieni męstwem i odwagą, wytworną nauką, cnotą, gorliwością i innymi zasługami w ojczyźnie dawniejszego i teraźniejszego wieku Polacy. T. 1-2. W-wa 1794; t. 3. W-wa 1795; t. 4. W-wa 1796; t. 5. W-wa 1798.

Całość dzieła w t. 1-12 przeszła w rkpsie ze zbiorów W. Platera do Bibl. Poz. Tow. Przyj. Nauk.

Notaty rękopiśmienne i materiały w Arch. Główne Akt Dawnych (zbiory rewindykowane w 1958 z ZSRR).

Dzieło oparte na herbarzu K. Niesieckiego.

9. Radosny odgłos sławy w dzień urodzenia ... Monarchini Wielkiej Katarzyny II ... wydany d. 1 maja/21 kwietnia r. 1795. W-wa 1795.

10. Figlarna dziewczyna, czyli dowcip w kochaniu. Komedia oryginalna w 3 aktach. W-wa 1796. Wyd. nast. W-wa (ok. 1808).

11. Pustelnik (lub: Lichwiarz z rozpaczy). Komedia oryginalna. Wyst. W-wa 17 kwietnia 1796.

12. Parafianka. Utwór dramatyczny. Powst. przed 1798. Nie wyd.

Inform. list do Stanisława Augusta (zob. Listy poz. 4).

13. Epithalamion z okoliczności zaślubienia się JW. Piotra Biszpinka z JW. Józefą Kicką. Powst. przed 1801. B. m. r.

14. Epicedion śp. J. Wielmożnemu Maciejowi Sobolewskiemu ... dnia 2go miesiąca lipca 1804 r. zmarłemu. W-wa 1804.

Podpisane krypt.: W.W.

15. Oda do Jaśnie Oświeconego Książęcia Jmci Konstantego Czartoryskiego ... z okoliczności szczęśliwego rozwiązania Jaśnie Oświeconej Księżnej Jmości Angeli z Książąt Radziwiłłów Czartoryskiej ... w miesiącu lipcu 1804. W-wa 1804.

16. Gustaw Adolf król szwedzki. Komedia. Powst. 1805. Nie wyd.

Inform. Estr. IV, 1966, 374.

17. Epicedion, czyli wiersz żałobny śp. Jaśnie W. Magdalenie z Sołtyków Straszowej ... zmarłej dnia 25 maja 1808 r. W-wa 1808.

18. Zbiór historii polskiej, czyli znakomite przypadki za panowania Augusta II, Augusta III i Stanisława Augusta... (Do r. 1792). T. 1-7. Nie wyd.

Diariusz do panowania Sasów do 1763. Dat. 1808. Rkpsy Bibl. Nar. (BOZ sygn. 824 — autograf), Bibl. Akad. Nauk USRR (Arch. Chreptowiczów sygn. I 6040-I 6042). — Dzieje polskie, czyli przypadki znaczniejsze od czasów interregnum po śmierci Augusta III za panowania ... Stanisława Augusta. T. 1-3 (dotyczące l. 1763-1767, 1768-1770, 1771-1773). Rkps Ossol. sygn. 162-164/II; toż t. 4-5 (l. 1773-1776, 1777-1779). Rkpsy Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Ossol. sygn. 94/115 i 95/116), Bibl. Jagiel. sygn. 6218 III, Bibl. PAN Kr. sygn. 1152; toż t. 1-3 (l. 1764-1772). Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6093I; toż t. 4-7 (l. 1772-1792). Rkps Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 1295/I).

19. Epicedion, czyli wiersz żałobny na śmierć Jaśnie Oświeconej Marty z Trembickich Radziwiłłowej, krajczyny W.X. Lit. dnia 13 września 1812 r. zmarłej. W-wa 1812.

Podpisane krypt.: W.W.

20. Głos prawdy w dzień imienin Jaśnie Oświeconego Książęcia Jmci Michała Hieronima Radziwiłła, wojewody b. wileńskiego ... dnia 29 września 1813 r. wydany. B. m. 1813.

Wydawał nadto pisma ulotne wierszem i prozą, ,,zastosowane do żywiej obchodzących zdarzeń społeczność krajową, które jako bezimiennie drukowane dziś trudne do wyliczenia" (K. W. Wójcicki, s. 108).

Wiele wierszy zostało w rkpsach, m.in. w: Bibl. PAN w Gdańsku sygn. N 1 38 (autografy z 1786, 1790, 1791), Arch.

http://rcin.org.pl

Główne Akt Dawnych — Arch. Wilan. sygn. 204, 221 (do I. Potockiego z 1789, 1790 oraz do S. K. Potockiego b. d., z 1814).

W rkpsie miał też pozostać nie ukończ. słownik łacińsko-niemiecko-francusko-włosko-polski.

Przekłady

1. Kucharz doskonały, pożyteczny dla zatrudniających się gospodarstwem ... z francuskiego przetłumaczony i wielą przydatkami pomnożony. W-wa 1783. Wyd. nast.: W-wa 1786; t. 1-2. W-wa 1800; t. 1-2. W-wa 1808; t. 1-2. W-wa 1812.

Prace edytorskie (rękopiśmienne)

1. Dzieło, czyli rymopis sławnego w tym wieku poety JW. Trembeckiego ... zebrany r. 1785 w W-wie. Rkps Bibl. Czart. sygn. 1894; toż: ... zebrany r. 1786 w W-wie. Rkps Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 448); toż: ... zebrany r. 1787. Rkpsy jw. sygn. 447 i Bibl. Nar. (BOZ sygn. 1012).

W ostatnim zbiorze Wielądko jest tylko jednym z kopistów.

„Edytora" pozycji niniejszej i nast. rozwiązał E. Rabowicz.

2. Dzieło Kajetana Węgierskiego, sławnego w tym wieku poety, w różnych materiach zebrane r. 1787. Rkps Bibl. Nar. (BOZ sygn. 1013); toż b. d. Rkps Bibl. Nar. nr akc. 5399.

3. Miscellanea, czyli pisma ciekawe w różnych materiach zebrane r. 1787. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiór Popielów sygn. 237).

Tu Wielądko jest tylko jednym z kopistów.

4. Wiersze swawolne dla rozrywki, a nie dla zgorszenia zebrane r. 1787. Rkps Ossol. sygn. 879/I.

Mylnie przypisywane W. Mierowi.

5. Wiersze i satyry okolicznościowe r. 1789. Rkps Bibl. Kórn. sygn. 507.

6. Wiersze ciekawe i zabawne od początku sejmu agitującego się w Warszawie w r. 1789 i 1790 zbierane. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3736.

7. Zagadki i odpowiedzi na nie r. 1790. Rkps Bibl. PAN w Gdańsku sygn. 1550.

8. Wybór pism ciekawych za panowania Stanisława Augusta ... wydanych, dla ciekawości potomnym czasom zebrany. T. 1-25. Rkps Bibl. Krasiń. sygn. 3875-3889 — zniszcz. w 1944.

Zawierał: listy, manifesty, akty publiczne ułożone w porządku chronologicznym, dotyczące l. 1764-1772.

Listy

1. Korespondencja z osobami, dla których Wielądko opracowywał rodowody w „Heraldyce" lub którym oferował swoje opracowanie. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (zbiory rewindykowane w 1958 z ZSRR).

2. Do Radziwiłłów 4 listy. Rkps jw. (Arch. Radziwiłłów dz. V teka 426 nr 17262).

3. Do F. Ryxa b.d. Rkps jw. (Arch. Jabłonny sygn. A 39).

4. Do Stanisława Augusta. Rkps jw. (Arch. Kameralne nr 1600).

5. Listy z 10 marca i 1 lipca 1798. Rkps jw. (Arch. Tyzenhauzów G. 555 k. 1-2).

6. Do T. Życkiego z 26 grudnia 1798 i do S. B. Lindego z 13 maja 1819. Ogł. T. Wierzbowski w: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904.

7. Do S. K. Potockiego z 15 lutego 1812. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 268 t. 2).

OPRACOWANIA

(Nekrologi): *Dzien. Wil.* 1822 t. 2 s. 233; *Kur. Warsz.* 1823 nr 83. — Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826 s. 202. — J. Bartoszewicz: Znakomici mężowie polscy w XVIII w. T. 1. Petersb. 1853 s. 298. — K. W. Wójcicki: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 3. W-wa 1858. — F.M.S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 26 (1867). — T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904. — W. Smoleński: Mieszczaństwo warszawskie w końcu w. XVIII. W-wa 1917. — W. Konopczyński: Konfederacja barska. T. 2. W-wa 1938. — W. Dworzaczek: Genealogia polska. W-wa 1959. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — E. Rabowicz: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 3. — J. Rudnicka: Biblioteka Wilanowska. Dwieście lat jej dziejów (1741-1932). W-wa 1967.

http://rcin.org.pl

WIELHORSKI MICHAŁ (ok. 1730—1814)

Inne formy nazwiska: Wielehorski; Wielohorski.

Pisarz polityczny.

Ur. ok. 1730 na Wołyniu (zapewne w rodzinnym Horochowie); syn Feliksa Ignacego h. Kierdej, starosty bracławskiego, i Ludwiny z Zamoyskich. Wcześnie osierocony przez rodziców (ojciec zm. w 1737), wychowywał się pod opieką krewnych („z opieki wyszedł" w 1746); kształcił się we Francji. 5 listopada 1754 ożenił się z Elżbietą Ogińską, wojewodzianką trocką (siostrą Michała Kazimierza), autorką przekładu komedii „Patelin patron" wystawionej na scenie dukielskiej (zm. w 1771). Posiadał liczne dobra ziemskie (Horochów, Chołojów, Łupcza, Metna, Wyspa, Kniesioł, Paniowce, Tyśmienica, Leszczyna, Ożechowce, Łabuńki); w Horochowie utrzymywał sławną kapelę, występującą i na scenie dworskiej Augusta III.

Był rotmistrzem chorągwi pancernej 1 pułku wojsk koronnych, od 1755 — pułkownikiem. Od t. r. — starosta sielecki, potem też kamieniecki. 22 marca 1758 został obożnym wielkim koronnym. Związany był z partią dworską Augusta III, w 1761 z jej ramienia jeździł do Wilna na reasumpcję Trybunału Litewskiego, po śmierci Sasa posłował z Białegostoku do Drezna po zbrojne posiłki dla „republikanów". 22 marca 1763 otrzymał nominację na kuchmistrza Wielkiego Księstwa Litewskiego (z urzędu zrezygnował w 1775). Jako poseł wołyński uczestniczył w obradach sejmu 1766, należąc do przywódców opozycji występującej przeciwko reformom Czartoryskich.

Wszedł do konfederacji radomskiej i w jej imieniu (wraz z Ludwikiem Pociejem, Józefem Ossolińskim i Józefem Potockim) posłował do Petersburga do Katarzyny II (od sierpnia 1767 do stycznia 1768). Następnie wziął udział w ruchu barskim; od stycznia 1770 był delegatem Generalności do rządu francuskiego w Paryżu. We Francji wszedł w bliższe stosunki z C. C. de Rulhière'em, J. J. Rousseau i G. B. de Mably'm, inspirując powstanie „Considérations sur le gouvernement de Pologne" i „Du gouvernement et de loix de la Pologne". Z emigracji wrócił wiosną 1776, w towarzystwie ks. Mably'ego, którego przez czas jakiś (ok. roku) gościł w Horochowie. Należał do wolnomularstwa, był członkiem kierowanej z Dukli loży Cnotliwego Wędrowca i „maître'em" du Bouclier du Nord (1784). W 1782-1786 był deputatem stanu rycerskiego do wydziału stanów galicyjskich. 27 lutego 1787 uzyskał austriacki tytuł hrabiowski i urząd koniuszego wielkiego Królestw Galicji i Lodomerii. Kawaler orderów Orła Białego (od 1758) i Św. Huberta. Zmarł w 1814.

TWÓRCZOŚĆ

1. Projekt względem pieniędzy. Powst. kwiecień 1761. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 312. Streszcz. podaje W. Konopczyński: Przesilenie monetarne w Polsce. *Ekonomista* R. 10 (1910) s. 47.

2. Mowy ... miane na Sejmie Ordynaryjnym Warszawskim 1766, dnia 11 Octobris; dnia 20 Octobris; dnia 22 Octobris. B. m. (1766).

W czasie tego sejmu ogł. nadto następujące mowy: z 30 października, 6 i 18 listopada.

3. Lettre de créance donnée par la diète... Petersb. 1767.

Not. Estr. XXXII (1938) 452 za J. I. Kraszewskim (Polska w czasie trzech rozbiorów. T. 3, Kr. 1875, s. 101).

4. (List do pewnej księżnej o nowym projekcie elekcji). W: Considérations politiques et philosophiques sur les affaires présentes du Nord, et particulièrement sur celles de Pologne. Londyn 1774.

5. O przywróceniu dawnego rządu według pierwiastkowych Rzeczypospolitej ustaw. B. m. 1775.

Na s. 284-303 list od G. B. de Mably'ego (por. listy poz. 10).

Przekł. franc.: (A. Weydlich): Essai sur le rétablissement de l'ancienne forme du gouvernement de Pologne, suivant la constitution primitive de la République. Londyn(?) 1775.

Recenzent z *Gazette Universelle de Littérature* (1776 nr 36) wzmiankował o innym jeszcze przekładzie franc. „drukowanym aktualnie w Szwecji lub Holandii". Ten druk nie znany.

http://rcin.org.pl

6. Uwagi nad rękopisem „Observations de mr l'abbé de Mably sur la réforme des loix de la Pologne". Rkps (odpis) Bibl. Jagiel. sygn. 7224IV.

7. Nouveaux principes de la langue polonaise. Rkps Ossol. sygn. 882/I.

8. Do publiczności. Przez ... koniuszego wielkiego Królestw Galicji i Lodomerii... B. m. (po 18 maja 1790).

Przekł. franc.: Au Public. Par... B.m. (po 18 maja 1790).

Estr. (XXXII, 454) błędnie potraktował Michała Wielhorskiego, koniuszego wielkiego Królestw Galicji i Lodomerii, jako osobę różną od Michała Wielhorskiego, kuchmistrza W.Księstwa Litewskiego.

Pisał nadto liczne memoriały polityczne zachowane w rkpsach, m. in. w Ossol. sygn. 525/II 62) (tu memoriały przedstawione w 1782-1785 cesarzowi austriackiemu) oraz w zbiorach jego pism z okresu konfederacji barskiej (zob. Listy poz. 5).

Wg inform. K. H. Heykinga był autorem napisanej w jęz. franc. pochwały Zygmunta Augusta (na wzór eklog A. L. Thomasa).

Konfederackie komunikaty ogł. w *Gazette de France* (1770-1773).

Prace edytorskie

1. Manifest de la République confédérée de Pologne du quinze novembre mille sept cents soixante-neuf. Traduit du polonais. (Paryż) 1770.

Druk poza manifestem tytułowym przynosi cały zbiór najważniejszych proklamacji konfederackich. Przy red. zbioru współpracowali z Wielhorskim: C. C. do Rulhière i G. B. de Mably.

Przekł. niem.: Manifest der Confoederirten Republik von Pohlen, vom 15 November 1769. B.m. 1770.

Listy i materiały

1. List z 1753. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 4913.

2. Do Marii Amelii Mniszchowej zbiór listów. Rkps Bibl. Czart. sygn. 3470.

3. Korespondencja z J. A. Mniszchem. M. in. rkpsy Bibl. Czart. sygn. 3861, Bibl. Krasiń. sygn. 3983 (zniszcz.).

4. Do Stanisława Augusta w zbiorach z 1764-1780, 1780-1784. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 692, 694.

5. Korespondencja i materiały z czasów konfederacji barskiej, najważniejsze zbiory w rkpsach: Arch. du Ministère des Affaires Étrangères (Pologne, Correspondance) w Paryżu; Hauptstaatsarchiv w Dreźnie; Arch. Ministerstwa Spraw Zagranicznych (Dieła polskija) w Moskwie; b. Bibl. Tow. Przyj. Nauk w Wilnie; Arch. Główne Akt Dawnych — Arch. Ordynacji Nieświeskiej (tu głównie korespondencja z K. S. Radziwiłłem); Bibl. Czart. m. in. sygn. 832, 833, 943; Bibl. Jagiel. sygn. 6579IV; Ossol. sygn. 562/II 39), 3041/II (tu notaty z papierów Wielhorskiego z 1769). Zob. też poz. 2-3, 8.

Fragm. ogł. m. in.: H. Schmitt: Źródła odnoszące się do pierwszego okresu panowania Stanisława Augusta, do r. 1773. Lw. 1884 s. 103, 184-186, 205-208; A. M. Skałkowski w: Archiwum Wybickiego. T. 1. Gdańsk 1948.

6. Do Jana Jakuba Zamoyskiego z 1772-1776. Rkps Państw. Centralne Hist. Arch. w Kijowie sygn. 256, 1, 1035 k. 11-17.

7. Korespondencja z J. d'Alembertem z 1774 (listy d'Alemberta i Wielhorskiego z 1 lipca t. r.). Fragm. ogł. Sz. Askenazy. *Bibl. Warsz.* 1898 t. 1 s. 454.

8. Zbiór korespondencji Wielhorskiego zawierający m. in. listy do synów. Rkpsy Bibl. Krasiń., m. in. sygn. 3993 (zniszcz.).

9. Od J. J. Rousseau 4 listy — z 1770(?), 1771 i 1774. List z 1770 ogł.: W. Olszewicz. *Annales J. J. Rousseau* t. 9 (1913/14) s. 34 (tekst franc.); W. M. Kozłowski w: Rousseau i Polska. W: H. Hettner: J. J. Rousseau. Przekł. M. Pieńkowski. W-wa 1914 (tekst pol.). — List z 1771 ogł. W. Konopczyński. *Themis Pol.* 1913 z. 2. — Listy z 1774 ogł. Sz. Askenazy. *Bibl. Warsz.* 1898 t. 1 i J. Finot. *Revues des Revues* 1898 nr 15. — Zob. też J. J. Rousseau: Correspondance générale. Ed. T. Dufour. T. 20. Paryż 1934.

10. Od G. B. de Mably list z ok. 1774. Ogł. zob. Twórczość poz. 5 s. 284-303; przedr. w: List JP. Bartłomieja Werpechowskiego ... do JW. Rzewuskiego, hetmana polnego koronnego, z okazji pisma jego względem sukcesji tronu. B. m. (1790). — Wyciągi z 12 listów z 1777-1784. Ogł. Sz. Askenazy: Listy Mably'ego. *Kwart. Hist.* R. 14 (1900) s. 229-238.

OPRACOWANIA

A.O. (S. Duńczewski): (Dedyk. do) Kalendarz polski i ruski na rok pański 1765... Zamość b. r. — T. Sapieżyna: Z pamiętnika konfederatki ... (1771-3). Wyd. W. Konopczyński. Kr. 1914. — (Essai sur le rétablissement... Rec.) *Gazette Universelle de Littérature* 1776 nr 36. — S. Trembecki: Listy. Oprac. J. Kott, R. Kaleta. T. 1. Wr. 1954.

http://rcin.org.pl

(Listy z 1775-1776). — S. Trembecki: O rządach Polski. (Powst. ok. 1776). Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1401. — Correspondance inédite du roi Stanislas-Auguste Poniatowski et de madame Geoffrin (1764-1777). Wyd. C. de Mouÿ. Paryż 1875. Przekł. pol.: Listy Stanisława Augusta do pani Geoffrin. Wyd. L. Siemieński. Kr. 1876. — P. Gautier: (Dedyk. do) Mémoire sur nouveau système d'agriculture convenable à la Pologne. Lw. 1777. — Règlemens pour une L.·. Particulière, rédigés par Ordre de la J.·. et P.·. L.·. du Bouclier du Nord à l'Orient de Varsovie 1784. B. m. (ok. 1784). — K. H. Heyking: Aus Polens und Kurlands letzten Tagen. Memoiren 1752--1796. Berlin 1897. Przekł. pol.: Wspomnienia z ostatnich lat Polski i Kurlandii. Tłum. W. Zawadzki. W: Polska stanisławowska w oczach cudzoziemców. T. 1. (W-wa) 1963 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — J. Kitowicz: Pamiętniki. T. 1. Lw. 1882 s. 77. — Stanisław August Poniatowski: Mémoires du roi... T. 1-2. Petersb. 1914-Leningrad 1924. — H. Vautrin: Observateur en Pologne. Paryż 1807. Przekł. pol.: Obserwator w Polsce. Tłum. W. Zawadzki. W: Polska stanisławowska w oczach cudzoziemców, jw. — F. M. Grimm: Correspondance littéraire. T. 1-2. Paryż 1812. — *Rozmaitości* (Lw.) 1829. (O poznaniu się z J. J. Rousseau). — A. Magier: Estetyka miasta stołecznego Warszawy. (Ukończ. ok. 1833). Wyd. H. Szwankowska. Wr. 1963. — K. Niesiecki: Herbarz polski... Powiększony dodatkami z późniejszych autorów, rękopismów, dowodów urzędowych i wyd. przez J. N. Bobrowicza. T. 9. Lipsk 1842 s. 295. — P. Dołgorukij: Rossijskaja rodosłownaja kniga. T. 3. Petersb. 1854-1857 s. 96. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin i osób dawnej Polski. T. 2. W-wa 1859 s. 531. — J. Szujski: Stare książki i dawni ludzie. *Hasło* 1865 nr 39--42; przedr. w: Dzieła. S. III. T. 1. Kr. 1885 s. 192-200. — J. Szujski: Dzieje Polski według ostatnich badań. T. 4. Lw. 1866 s. 550-551. — K. B. Hoffman: Historia reform politycznych w dawnej Polsce. Lipsk 1867 s. 249, 277-294. — F.M.S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 25 (1867). —

S. Tomkowicz: Z wieku Stanisława Augusta. *Przegl. Pol.* 1882 i osob. t. 2. Kr. 1882. — J. Wolff: Senatorowie i dygnitarze Wielkiego Księstwa Litewskiego 1386-1795. Kr. 1885. — W. Smoleński: Szkoły historyczne w Polsce. *Ateneum* 1886 t. 4 s. 131-132 i odb. (W-wa 1887 s. 7-9); wyd. nast. w: Pisma historyczne. T. 3. Kr. 1901. — *Spr. Komisji do Badania Historii Sztuki w Pol.* t. 6 (1890) s. XLV (inform. o portrecie Wielhorskiego). — Sz. Askenazy: Mably. W: Studia historyczno-krytyczne. Kr. 1894; wyd. 2 Kr. 1897. — J. S. Dunin-Borkowski: Genealogia żyjących utytułowanych rodów polskich. Lw. 1895; wyd. nast.: Lw. 1914, Lw. b. r. (pt. Almanach błękitny...). — H. Biegeleisen: Nieznane prace Stanisława Trembeckiego. *Bibl. Warsz.* 1897 t. 3. — Sz. Askenazy: Listy Roussa. *Bibl. Warsz.* 1898 t. 1 s. 443-454. — Sz. Askenazy: Listy Mably'ego. *Kwart. Hist.* R. 14 (1900) s. 229-238. — A. Kraushar: Książę Repnin i Polska w pierwszym czteroleciu panowania Stanisława Augusta (1764--1768). T. 1-2. W-wa 1900. — W. Konopczyński: Polska w dobie wojny siedmioletniej. T. 1-2. Kr. 1909-1911. — F. Girardin: Le Comte de Wielhorski et J. J. Rousseau. *Bulletin du Bibliophile* 1909 i odb. (Paryż 1911). — W. Konopczyński: Przesilenie monetarne w Polsce. *Ekonomista* R. 10 (1910) s. 47. — W. Olszewicz: Documents polonais sur J. J. Rousseau et Thérèse Levasseur. *Annales J. J. Rousseau* t. 7 1911 i odb. (b. m. 1911 s. 2-9). — F. Girardin: Quelques mots au sujet du manuscrit de J. J. Rousseau „Considérations sur le gouvernement de Pologne". *Bulletin du Bibliophile* i odb. (Paryż 1912). — W. Konopczyński: Jan Jakub Rousseau doradcą Polaków. *Themis Pol.* t. 1 cz. 2 (1913) s. 1-28. [Polemika: Sz. Askenazy: Napoleon a Polska. T. 1. Kr. 1918 s. 159]. — M. Szyjkowski: Myśl Jana Jakuba Rousseau w Polsce XVIII w. Kr. 1913. — W. Konopczyński: Geneza i ustanowienie Rady Nieustającej. Kr. 1917. — W. Konopczyński: Liberum veto. Studium porównawczo-historyczne. Kr. 1918. —

W. Konopczyński: Od Sobieskiego do Kościuszki. Kr. 1921. — M. Starzewski: Patriotyczne prace posła konfederacji barskiej w Paryżu. (Wstęp do) J. J. Rousseau: Uwagi nad rządem polskim. Kr. (1924) *BN* II, 32. — J. Willaume: Generał Józef Wielhorski, 1757-1817. Poz. 1925. — W. Konopczyński: (Wstęp do) Konfederacja barska. Wybór tekstów. Kr. (1928) *BN* I, 102 s. XXXVII--XXXVIII. — T. E. Modelski: Nieznane uwagi marginesowe Stanisława Trembeckiego. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928 s. 602-638. — W. Konopczyński: Konfederacja barska. T. 1-2. W-wa 1936-1938. — J. Fabre: Stanislas-Auguste et les hommes de lettres français. *Arch. Neophilologicum* t. 2 (1937) s. 25 i odb. (Kr. 1937). —

http://rcin.org.pl

A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. — J. Fabre: Stanislas-Auguste Poniatowski et l'Europe des Lumières. Paryż 1952. — W. Konopczyński: Kiedy nami rządziły kobiety. Londyn 1960. — P. Arnaud: „Uwagi nad rządem Polski" Jana Jakuba Rousseau. Przekł. A. Sternberg. *Przegl. Hum.* 1961 nr 3. — K. Kosiński: Drogi staropolskiej literatury politycznej. *Tamże* 1961 nr 1 s. 54. — R. W. Wołoszyński: Polska w opiniach Francuzów XVIII w. Rulhière i jego współcześni. W-wa 1964. — W. Konopczyński: Polscy pisarze polityczni XVIII w. (do Sejmu Czteroletniego). W-wa 1966. —R. W. Wołoszyński: Pokolenia oświeconych. Szkice z dziejów kultury polskiej XVIII w. W-wa 1967 *Wiedza Powsz.*

WIERZBICKI PIOTR BAZYLI (ok. 1776–1852)

Pamiętnikarz.

Ur. w Warszawie ok. 1776; syn Jana, komornika ziemskiego warszawskiego, i Franciszki Olszewskiej. W 1791 był kadetem pułkowym w 11 (późniejszym 10) regimencie piechoty szefostwa I. Działyńskiego; 8 czerwca 1794 uzyskał stopień chorążego. Po upadku powstania kościuszkowskiego emigrował do Paryża; w marcu 1796 starał się o przydział na instruktora wojskowego do Turcji. 6 kwietnia t.r. wyjechał do Marsylii, gdzie zaciągnął się do batalionu cudzoziemskiego skierowanego na Korsykę. W grudniu przybył z Korsyki do Mediolanu. Od 8 lutego 1797 — kapitan w 2 batalionie strzelców Legii Polskich Posiłkowych Lombardii (faktyczny organizator tego batalionu); 28 maja t.r. awansowany do stopnia majora. Wkrótce po tym przeniesiony do batalionu 4 (późniejszego 3) I legii. Uczestniczył w wojnie neapolitańskiej (1798-1799), po ostrym konflikcie z J.H. Dąbrowskim zażądał dymisji (wraz ze swym dowódcą, pułkownikiem J. Zeydlizem) i przeniósł się do Legii Naddunajskiej K. Kniaziewicza (16 marca 1800). W 1801 brał udział w wyprawie na Elbę. Po reorganizacji legionów w końcu t.r. — przydzielony do 3 polskiej półbrygady (późniejszej 113 półbrygady piechoty liniowej francuskiej) i wysłany na San Domingo (w I rzucie), wylądował w Port au Prince 12 października 1802. Wśród zaciętych walk, w których zginęła większość jego towarzyszy, dotrwał do 1806. 18 października t.r. wypłynął z Hawany statkiem „Kutr", jako dowódca zaokrętowanego tam wojska polsko-francuskiego, wśród którego znajdował się podporucznik Kazimierz Lux.

W 1807 wrócił do Polski. 28 czerwca 1808 został szefem batalionu w 6 pułku piechoty Księstwa Warszawskiego; 21 lipca 1809 — pułkownikiem wojsk galicyjsko-francuskich; 1 sierpnia t.r. — komendantem placu 2 kl. w Serocku; 20 marca 1810 — dowódcą 10 pułku piechoty w Gdańsku, uzyskał wówczas krzyż Virtuti Militari. 27 grudnia 1811 — szef sztabu 3 dywizji; w 1812 dowodził dywizją nad Bugiem; w 1813 dostał się p. Lipskiem do niewoli.

28 października 1816 dymisjonowany z wojska. Osiadł w majątku Jędrzejki (Jędrzejniki) w pow. stanisławowskim na Mazowszu. Później zamieszkał w Warszawie, „gdzie pasjonował się współpracą z Luxem nad «Historią Legionów»". Słynął z świetnej pamięci i talentu gawędziarskiego. Zmarł 16 sierpnia 1852 w Warszawie (na cholerę); pochowany na Cmentarzu Ewangelickim na Woli.

TWÓRCZOŚĆ

1. Zniszczenie wojska polskiego po rewolucji 1794 r. Rkps był w Bibl. Nar. w zbiorach po J. I. Kraszewskim, zniszcz. w 1944.

2. Historia Legionów Polskich. Rkpsy Bibl. Nar. (Zbiory Rapperswilskie sygn. 114 — oryginał K. Luxa i sygn. 76 — odpis J. I. Kraszewskiego) — zniszcz. w 1944; zachowana kopia J. Pachońskiego z 1938 w zbiorach tegoż. Fragm. wyd.: Wyciąg z pamiętników P. B. Wierzbickiego „Wyprawa na San Domingo". Ułożył i wyd. L. Potocki. *Bibl. Warsz.* 1847 t. 1 s. 102-122, 583-608; A. Oppman w: Na San Domingo. W-wa 1917; A. M.

http://rcin.org.pl

Skałkowski w: Polacy na San Domingo 1802-1809. Poz. 1921; J. Pertek w: Polacy na szlakach morskich świata. Gdańsk 1957.

„Historia" jest wspólnym dziełem Wierzbickiego i Luxa, kwestię tę omawia szczegółowo J. Pachoński. Polemikę dotyczącą jej autorstwa rejestrują Opracowania; zabierał w niej głos również Wierzbicki. Por. też Lux K. (Addenda). Twórczość poz. 1.

OPRACOWANIA

(Historia Legionów Polskich. Polemika w sprawie autorstwa): K. W. Wójcicki: Do redakcji „Biblioteki Warszawskiej". *Bibl. Warsz.* 1847 t. 3 s. 173-176; P. B. Wierzbicki: Do redakcji „Biblioteki Warszawskiej". *Tamże* 1847 t. 4 s. 656-661. — K. W. Wójcicki: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 1. W-wa 1855 s. 109, 111, 255. — A. Mosbach: Słówko o dziełku „Amilkar Kosiński we Włoszech 1795-1803 r." Wr. 1877. — K. W. Wójcicki: (Amilkar Kosiński we Włoszech. Rec.). *Bibl. Warsz.* 1877 t. 2 s. 510; przedr. *Dzien. Poz.* 1877 nr 149. — B. Gembarzewski: Wojsko polskie 1807-1814. W-wa 1905 i wyd. nast. — A. Oppman: Na San Domingo. W-wa 1917. — A. M. Skałkowski: Polacy na San Domingo 1802-1809. Poz. 1921. — B. Gembarzewski: Rodowody pułków polskich. W-wa 1925. — E. Maliszewski: Bibliografia pamiętników polskich i Polski dotyczących. W-wa 1928. — J. Pertek: Polacy na szlakach morskich świata. Gdańsk 1957. — J. Pachoński: Legiony polskie 1794-1807. Prawda i legenda. T. 1: Działalność niepodległościowa i zaczątki legionów 1794-1797. W-wa 1969 (dalsze tomy w przygot.; materiały dotyczące Wierzbickiego udostępnione redakcji). — J. Pachoński: Kartoteka oficerów legionowych. (Wypisy udostępnione redakcji).

WIKLIŃSKI MAKSYMILIAN (2 poł. XVIII w.)

Podróżnik, orientalista.

Pochodzenie i młodość nie znane. Służył jako ochotnik w francuskim pułku Rohan Chabot. W 1768, zaciągnąwszy się do francuskiej służby morsko-kolonialnej, odbył na fregacie „La Paix" podróż przez Madagaskar do Indii, przebywał tam ok. 10 lat, głównie na wschodnich wybrzeżach (m. in. w Pondichery, Bengalu i Kalkucie), zwiedził też wyspy Mauritius i Réunion. W 1779 wyruszył ponownie do Indii, ale zatrzymany przez Anglików koło Przylądka Dobrej Nadziei, zdołał dotrzeć tylko na Cejlon, skąd udał się wzdłuż zachodnich brzegów Indii i wybrzeża Arabii do Persji, a następnie drogą lądową z Basry do Aleppo w Syrii (1781). Do Francji wrócił dzięki wsparciu posła holenderskiego w Stambule. Następnie powrócił do Polski. Dalsze losy nie znane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Voyages de ... aux Îles de France, aux Indes, en Perse et dans les pays de Proche Orient, 1768-1781. Rkpsy Bibl. Krasiń. sygn. 3457 (poprzednio Bibl. Czart. sygn. 1483) — zniszcz. w 1944, Bibl. Kórn.; odpisy B. Olszewicza w depozycie Pracowni Historii Geografii Instytutu Geografii PAN we Wr.

Nie są to pamiętniki przeżyć osobistych, ale opis zwiedzanych krajów, stosunków politycznych, zwyczajów miejscowych, działań wojennych itp.

Listy

1. Do barona Haestena, posła holenderskiego w Stambule z grudnia 1781 i marca 1782. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Królestwa Pol.).

OPRACOWANIA

S. Stasiak: (O historii orientalistyki polskiej). *Collectanea Orientalia* 1934 z. 6 s. 24. — J. Reychman: Polacy w obcej służbie kolonialnej w Indiach w XVIII w. *Sprawy Morskie i Kolonialne* t. 3 (1936) z. 1. — J. Pertek: Polacy na szlakach morskich świata. Gdańsk 1957. — J. Reychman: Życie polskie w Stambule w XVIII w. W-wa 1959. — E. Słuszkiewicz: India as Seen by Polish Travellers up to the 19 th. Century. *Indo-Asian Culture* 1961 nr 2. — J. Reychman: Orient w kulturze polskiego Oświecenia. Wr. 1964. — E. Słuszkiewicz: (Wstęp do) A. L. Basham: Indie od początku dziejów do podboju muzułmańskiego. W-wa 1964. — B. Olszewicz: Chronologia geografii polskiej. *Dziewięć wieków geografii polskiej.* (Red. B. Olszewicz). W-wa 1967.

http://rcin.org.pl

WILCZEK IGNACY (1728— po 1790)

Poeta łaciński.

Ur. 29 lipca 1728. Pochodził ze Słowacji. 23 września 1747 wstąpił do zakonu jezuitów. Nowicjat odbył w Krakowie (2 lata), po czym studiował filozofię w Ostrogu (3 lata). W 1752-1754 uczył w infimie w Łucku, w 1754/55 poetyki w Ostrogu, następnie był przez 4 lata słuchaczem teologii w kolegium Św. Piotra w Krakowie. W 1758 wyświęcony na księdza. Od 1760 przebywał w Krośnie jako profesor retoryki i logiki, kronikarz domu zakonnego, kaznodzieja i duszpasterz. W 1763-1766 uczył filozofii w Kaliszu. Tamże 2 lutego 1765 złożył ostateczne śluby zakonne. W 1766-1769 uczył filozofii w Poznaniu, a następnie Pisma Świętego, prawa kościelnego i teologii w Krakowie w kolegium Św. Piotra. Po kasacie zakonu przebywał zapewne w Krakowie, w 1778 należał do powołanego przez H. Kołłątaja komitetu redakcyjnego do opracowania nowych podręczników dla Wydziału Teologii Szkoły Głównej Koronnej. Zmarł po 1790.

TWÓRCZOŚĆ

1. De Deo uno carmen. Poz. 1777. Wyd. nast.: zob. poz. 5, 7.

2. De coloribus et sono carmen. Poz. 1777. Wyd. nast. zob. poz. 5.

Dwa poematy.

3. Ad divinum Joannem Cantium carmen. Wyd. J. A. Putanowicz w: Życie, cuda i dzieje kanonizacji ś. Jana Kantego, kapłana świeckiego w Akademii Krakowskiej... Kr. 1780.

Wiersz w jęz. łac. i pol.

4. De Divina Providentia et virtute carmen. W-wa 1785. Wyd. nast.: zob. poz. 5, 7.

Dwa poematy.

5. Carmina. Pars 1-2. Kalisz 1785.

Zawartość cz. 1: poz. 1; De Divina Providentia (z poz. 4); De anima immortali; De religione; De virtute (z poz. 4).
Cz. 2: poz. 2; De prognosticis; De figura terrae.

6. Gemitus libelli recens editi mendosam editionem deplorantis. B. m. 1785.

Elegia do J. Płochockiego.

7. Carmina. Kr. 1788.

Zawartość: Ad lectorem; Dedyk. do I. Skarbka Woyczyńskiego; poz. 1; De Divina Providentia (z poz. 4); Divina scientia et gratia; De virtute (z poz. 4); Epigramma.

OPRACOWANIA

Rkpsy Arch. Romanum Societatis Jesu (Polonica 35 f 19 nr 8, 37 f 42 nr 14, 37 f 75 nr 5, 46, 47, 48). — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. *Przegl. Poz.* t. 33 (1862) i osob. (Poz. 1862). — T. Sinko: Polski Anti-Lukrecjusz. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 49 (1911) s. 286--399. — T. Sinko: Poeta filozoficzny. W: Poezja nowołacińska. *Dzieje literatury pięknej w Polsce. AU.* Cz. 1. Kr. 1918; wyd. 2 Kr. 1935. — T. Sinko: Pod murem ogrodu Epikura. *Przegl. Współcz.* t. 53 (1935) nr 5. — M. Chamcówna: Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej. Szkoła Główna Koronna w okresie wizyty i rektoratu H. Kołłątaja 1777-1786. Wr. 1957 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 2. — B. Natoński: Wypisy ze źródeł jezuickich i uwagi. (Maszynopis w posiadaniu redakcji).

WIRTEMBERSKA Z CZARTORYSKICH MARIA ANNA (1768—1854)

Inne formy nazwiska: de Wirtemberg; Wirtembergska; von Würtemberg; von Würtemberg-Montbéliard.

Pseud.: La Princesse W***.

Powieściopisarka, komediopisarka, poetka.

Ur. 15 marca 1768 w Warszawie; córka Adama Kazimierza Czartoryskiego, generała ziem podolskich, i Izabeli z Flemmingów. Otrzymała staranne wykształcenie domowe, obok francuskiej guwernantki Madeleine Petit uczyli ją m. in. F. Karpiński (1782/83), F. D. Kniaźnin (od 1783), J. Koblański, S. L'Huillier, J. P. Norblin. 28 października

http://rcin.org.pl

1784 wydano ją za mąż za Fryderyka Ludwika ks. Würtemberg-Montbéliard, pruskiego generała majora, siostrzeńca Fryderyka II, brata wielkiej księżnej rosyjskiej. (Ślub odbył się w Siedlcach). W styczniu 1785 małżonkowie wyjechali do Berlina, następnie do Montbéliard, po czym osiedli w zamku w Treptow n. Regą (Trzebiatów) na Pomorzu. W 1788 przenieśli się do Polski, w 1789 książę uzyskał indygenat i nominację na generała-lejtenanta dowódcę dywizji małopolskiej wojsk koronnych. W czasie kampanii wojennej 1792, dowodząc frontem litewskim, działał na korzyść Prus i Rosji i przyczynił się do przegrania wojny. Po wykryciu zdrady zmuszony był uchodzić z Polski, a Maria już w maju 1792 wszczęła proces rozwodowy i zamknęła się chwilowo w warszawskim klasztorze sakramentek. Rozwód uzyskała w październiku 1793, kosztem oddania mężowi jedynego syna, Adama Karola Wilhelma (ur. 16 stycznia 1792), po czym przebywała najczęściej przy rodzicach w Puławach i Sieniawie. Wraz z matką zajmowała się działalnością oświatową i filantropijną wśród ludu, a w okresie porozbiorowym uczestniczyła w tworzeniu w Puławach muzeów pamiątek narodowych. Była przedmiotem sentymentalnych adoracji L. Kropińskiego, T. Matuszewicza, J. M. Fredry i in., sama podobnym sentymentem darzyła ks. J. Poniatowskiego. W lecie 1796 bawiła w Karlsbadzie. W 1798-1804 zimy spędzała w Wiedniu.

W okresie Księstwa Warszawskiego i pierwszych latach Królestwa Kongresowego mieszkała w zimie w Warszawie, utrzymywała salon literacki (przy ul. Leszno), uczestniczyła w przedstawieniach teatru de société pałacu Pod Blachą; od 1810 była wizytatorką pensji żeńskich. Należała do członków - założycieli warszawskiego Towarzystwa Dobroczynności (założonego 14 grudnia 1814). Była członkiem Towarzystwa Iksów (1815-1819). Lata spędzała najchętniej w Puławach oraz we własnych rezydencjach wiejskich — Pilicy i Gruszczynie. W 1816 (od 22 lipca) jeździła w towarzystwie C. Beydale i brata Konstantego do Warmbrunn (Cieplice), następnie (1816-poł. 1818) do Austrii, Włoch i Szwajcarii (Wiednia, Neapolu, Rzymu, Genewy).

3 marca 1831 przeżyła w pałacu puławskim tragiczne chwile bombardowania go z rozkazu własnego syna, generała rosyjskiego. Po powstaniu listopadowym przeniosła się z matką do swych dóbr w Wysocku k. Jarosławia (inne tytułem represji przekazano w 1832 w posiadanie syna). Po śmierci matki (17 czerwca 1835 w Wiedniu) żyła w wędrówkach po rodzinie, między Wiedniem, Florencją i Paryżem, po śmierci siostry, Zofii Zamoyskiej, osiadła przy bracie Adamie Jerzym w Hotelu Lambert w Paryżu (od 20 lipca 1837). Zajmowała się działalnością filantropijną i religijną, m. in. ufundowała domy klasztorne dla zakonnic Zgromadzenia Św. Wincentego a Paulo w Wysocku (w 1822) oraz w Genewie (w 1835). Utrzymywała kontakty z synem usiłując zmienić jego hulaszczy tryb życia. Zmarła 21 października 1854 w Paryżu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiersze (m. in.: Żale Marii Stuart; Miłość i słowa; Coriolan dit à sa mère; Grzyb i poziomka; Konar; Marynki do mojej matki; Nasze życie powązkowskie; Z Katula; Z l'abbé de Lille; Halina i Filon). Rkps Bibl. Czart. sygn. ew. 633 (Arch. Dom. 65). Niektóre ogł.: L. Dębicki. *Przew. Nauk. i Lit.* 1887, przedr. w: Puławy. T. 4. Lw. 1888 s. 153-157; W. Jankowski w: Puławy. Lw. 1909.

Wiersz „Marynki do mojej matki" ogł. H. Barycz w: F. K. Prek: Czasy i ludzie. Wr. 1959 s. 435-438; wiersz „Róża" z rkpsu Bibl. Czart. sygn. ew. 3191 ogł. R. Kaleta. *Poezja* R. 2 (1966) nr 10.

Inne rkpsy z wierszami Wirtemberskiej (m. in.): Bibl. Czart. sygn. 3955-3958, ew. 739 (przepisane ręką F. D. Kniaźnina); Bibl. Jagiel. sygn. 3096 (odpisy F. K. Preka); Bibl. PAN Kr. sygn. 2202 (papiery Koźmianów); Bibl. Nar. sygn. 1492 (papiery Z. Zamoyskiej); Państw. Centralne Arch. Hist. w Kijowie sygn. 49, 2, 54.

2. Wspomnienia z r. 1792 i 1794. Fragm. Rkps (autograf i kopia) Bibl. Pol. w Paryżu sygn. 537.

3. Opis obchodów odbytych w Puławach w r. 1803 i 1806. Rkps Bibl. Czart. sygn. ew. 1078 (Arch. Dom. 510).

4. Couplets de Catalons chantés par la Prsse du Würtemberg au Pr. Joseph

http://rcin.org.pl

Poniatowski le 7 mai 1808 à la fête qui lui donnait la Comtesse Tyszkiewicz; Synonimy. Rkps jw. sygn. ew. 633 (Arch. Dom. 65).

W rkpsie sygn. ew. 644 (Arch. Dom. 76): Synonimy polskie zaczęte w r. 1808 — są również synonimy autorstwa Wirtemberskiej.

5. Opowiadanie o dwóch księżniczkach, Herminé i Phébé. Powst. ok. 1808(?). Rkps Bibl. Czart. sygn. ew. 633 (Arch. Dom. 65).

6. (Szkice literackie w jęz. franc., m. in.:) Joland Alix de Beaujeu à la très noble et très illustre dame du château gotique; Malvina fille du...; Sur le bandeau de l'amour propre. Powst. ok. 1808. Rkps jw.

6a. Recueil de romances dédiés à Sophie Zamoyska. Dat. 1808. Rkps Bibl. Nar. (BOZ sygn. 1557).

Może identyczne z poz. 5 i 6?

7. Malwina, czyli domyślność serca. Romans oryginalny. Powst. 1813. Wyd. t. 1-2. W-wa 1816 (z przedm.: Do mego brata). Wyd. nast.: wyd. 2 popr. W-wa 1817; wyd. 3 popr. W-wa 1822; wyd. 4 W-wa 1828-1829; wyd. K. Wojciechowski (na podstawie wyd. 2 i rkpsów Bibl. Zamoyskich). Kr. (ok. 1921) *BN* I, 23, tož wyd. 2 Kr. (1925); wyd. W. Billip (na podstawie wyd. 2 i 3). W-wa 1958. Fragm. przedr. *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907).

W Bibl. Zamoyskich znajdowały się 2 rkpsy: sygn. 1842 (autograf, obecnie nie istniejący) i sygn. 1090 (kopia autorska z popr., obecnie w Bibl. Nar.). W Bibl. Czart.: Malwina i Ludomir (kopia-czystopis) — sygn. ew. 3550 oraz szkic do powieści pt. Malvine fille — sygn. ew. 633 (Arch. Dom. 65). Faksymile autografu ogł. J. Kleiner w: Studia z zakresu literatury i filozofii. W-wa 1925.

Dat. powst. wg listu autorki do A. J. Czartoryskiego z 10 stycznia 1813 (rkps Bibl. Czart. sygn. ew. 824 — Arch. Dom. 256).

Wg domysłu J. Lipińskiego Wirtemberska być może autorką scenicznej przeróbki powieści: Starościanka Malwina, czyli doświadczenie na prędce (wyst. W-wa 21 lutego 1817).

Przekł. franc.: A. Nakwaska: Malvina ou l'instinct du coeur. T. 1-2. W-wa 1817. Wyd. 2: La Polonaise ou l'instinct du coeur. T. 1-2. Paryż 1822.

Przekł. ros.: Moskwa 1834.

8. Diariusz podróży do Warmbrunn (Cieplic) w r. 1816; Diariusz podróży do Włoch w l. 1816-1818; Fragmentaryczny pamiętnik z l. 1818-1824. Rkps Bibl. Czart. sygn. ew. 3194 (Arch. Dom. 63).

9. Niektóre zdarzenia, myśli i uczucia doznane za granicą. Powst. 1816-1818. Rkpsy jw. sygn. ew. 630 (Arch. Dom. 61): autograf z popr. oraz brudnopis opow. „Berta i Rozwinda"; ew. 634 (Arch. Dom. 65): czystopis fragm. końcowego; ew. 3179 (Arch. Dom. 64): kopia (niepełna).

Utwór literacki wzorowany na „Podróży sentymentalnej" L. Sterne'a.

10. Powieści wiejskie (Rozyna dobra córka, czyli jarmark św. Małgorzaty w Jeziorowie; Kul, czyli chłop sumienny; Jasiukowa grobla; Wiejska wieczerza, czyli traf przez Grzegorza Hoinę dzieciom opowiedziany; Ucieczka Kasi). Wyd. w: (I. Czartoryska): Pielgrzym w Dobromilu, czyli nauki wiejskie. Z dodatkiem powieści. W-wa 1819 (dwa wyd.). Wyd. nast.: W-wa 1820; W-wa 1823; W-wa 1826; W-wa 1830; W-wa 1852; Wil. 1857; Żytomierz 1860; Wil. 1861 (1862).

Rkps Bibl. Czart. sygn. ew. 3190 (Arch. Dom. 70, z przedm. „Do mojej matki").

11. Korale. Komedyjka w 1 akcie. Rkps jw. sygn. ew. 633 (Arch. Dom. 65).

12. Opis niektórych cenniejszych pamiątek zachowanych w Świątyni Sybilli w Puławach. Powst. ok. 1827. Rkps jw. sygn. 3033.

Współautorstwo (obok F. D. Morawskiego, K. Tańskiej, K. i A. Koźmianów). Pióra Wirtemberskiej: „Popiersie Stanisława Mokronowskiego", „Klinga żelazna i nożyce zakrzywione do strzyżenia owiec".

13. Zdarzenia w Puławach opisane przez... (po 1834). Rkps jw. sygn. ew. 633 (Arch. Dom. 65).

14. Niektóre szczegóły wyjęte z pamiętników Marii Stuart — o jej dzieciństwie, pierwszej młodości i pobycie we Francji. Rkps jw. sygn. ew. 634 (Arch. Dom. 66).

Biografia literacka.

Zachowane też inne pisma rękopiśmienne, jak np.: Modlitwy (Bibl. Czart. sygn. ew. 624 — Arch. Dom. 59), Articles des sciences... (sygn. ew. 637 — Arch. Dom. 69), Modlitwa za duszę ojca (Ossol. sygn. 907/II 19, obecnie we Lw.).

Przekłady

1. (J. P. Claris de Florian): Ojciec dobry. Komedia w 1 akcie z francuskiego przetłumaczona. Przekł. powst. Treptow 18 listopada 1786. Rkps Bibl. Czart. sygn. ew. 633 (Arch. Dom. 65): brulion (s. 311-335), czystopis z dedyk. „Do mego ojca" (s. 241-279), wersja zmien. (s. 285-310).

http://rcin.org.pl

W 1790 przekładała również „Galatęę" tegoż autora (inform. w liście do matki z 11 marca 1790, zob. S. Duchińska: Wspomnienia z życia M. ... Wirtemberskiej..., s. 113).

2. Zbiór tłumaczeń ofiarowanych A. K. Czartoryskiemu od córek. Dat. 1794. Rkps jw. sygn. ew. 576 (Arch. Dom. 8).

Przekł. M. Wirtemberskiej i Zofii Czartoryskiej, m.in. fragm. z Tacyta, W. Shakespeare'a, J. Miltona, W. Robertsona.

Zob. też Twórczość poz. 1.

Listy i materiały

1. Do brata, A. J. Czartoryskiego, z 1781--1802, 1781-1815, 1816-1824, 1825-1830, 1831-1839. T. 1-5. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. ew. 823 (Arch. Dom. 255) — 827 (Arch. Dom. 259).

2. Do matki, I. Czartoryskiej, z Treptow 1785-1787 oraz z 1790-1816 (list dat. 2 lutego 1815 — pisany był faktycznie w 1816!); do brata, A. J. Czartoryskiego, z 1831-1836, 1845; do siostrzeńca, W. Zamoyskiego, z 1836-1849; do J. z Działyńskich Zamoyskiej z 1852. Fragm. ogł. S. Duchińska: Wspomnienia z życia M. z ks. Czartoryskich ks. Wirtemberskiej. *Kron. Rodz.* 1885 nr 7-14, 16-20 i osob. W-wa 1886.

3. Do Stanisława Augusta z ok. 1785--1786. Rkps Bibl. Czart. sygn. 696.

4. Lettres et papiers des princes de Würtemberg, 1786-1847. Tu m. in. korespondencja Wirtemberskiej z mężem, korespondencja i dokumenty dotyczące ich rozwodu, obfita korespondencja Wirtemberskiej z synem Adamem. Rkps jw. sygn. ew. 651 (Arch. Dom. 83).

Kopie niektórych listów M. i L. Wirtemberskich w rkpsie sygn. ew. 2976.

5. Do matki, I. Czartoryskiej, z 1790--1816 (tu też, jak w poz. 2, błędna dat. listu z 2 lutego 1815!); do siostrzenicy, Jadwigi z Zamoyskich Sapieżyny, z 7 kwietnia 1831. Ogł. L. Dębicki. *Przew. Nauk. i Lit.* 1887, przedr. w: Puławy. T. 4. Lw. 1888 s. 165-193.

Listy do matki częściowo te same co w poz. 2.

6. Do Marii Matuszewicowej z 28 października 1792. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 15 (B).

7. Do T. Mostowskiego fragm. listów z 1798-1799. Ogł. H. Lisicki. *Gaz. Lw.* 1885 nr 171-176.

8. Do C. Beydale z 1800-1839. Rkps Bibl. Czart. sygn. ew. 992 (Arch. Dom. 424).

9. Do w. ks. Konstantego z grudnia 1814. Rkps Bibl. Pol. w Paryżu sygn. 537.

10. Do matki, I. Czartoryskiej, i brata, A. J. Czartoryskiego. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. ew. 1112, ew. 828 (Arch. Dom. 260).

11. Do ojca, A. K. Czartoryskiego, z 1816--1817. Rkps jw. sygn. ew. 1114.

12. Do J. Skrzyneckiego z 1818. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2408 t. 2.

13. Do Amelii Prekowej 3 listy z 1830--1831. Rkps Ossol. sygn. 897/II.

14. Do brata, A. J. Czartoryskiego, 2 listy b. d. (po 1830). Rkps Bibl. Czart. sygn. ew. 3247.

15. Do F. D. Morawskiego z 22 sierpnia (1833?). Ogł. L. Dębicki. *Gaz. Lw.* 1888, też w maszynopisie Ossol.: Puławy. T. 5 s. 168-170.

16. Do NN. z 10 grudnia 1834 o „Księgach narodu i pielgrzymstwa polskiego" (wypis z listu). Rkps Bibl. Pol. w Paryżu sygn. 54.

Tu także pisma (autografy) w sprawie spadku po synu.

16a. Do Piotra Stadnickiego z 1838. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7864IV k. 110-111.

17. Do F. D. Morawskiego z pocz. 1842; do Kajetana Morawskiego z 22 października 1843. *Kron. Rodz.* 1886 s. 141-142.

Rkps listu do Kajetana z 1843 w Bibl. Nar. sygn. II6427 zapewne identyczny z tu ogłoszonym.

18. Do A. E. Koźmiana z 1843. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2040 t. 2.

19. Do L. Kropińskiego. Rkps Bibl. Czart. sygn. ew. 3186.

20. Do Anny Sapieżyny. Rkps jw. sygn. ew. 1201.

21. Listy do NN. Rkps jw. sygn. ew. 1200.

22. Od matki, I. Czartoryskiej, b. d. (ok. 1779), z 1784-1800, 1801-1811, 1812-1824. Rkpsy jw. sygn. ew. 3182, ew. 1142, ew. 1111, ew. 3181, ew. 3266. Fragm. listu b. d. (ok. 1815?) ogł. L. Dębicki: Puławy. T. 2. Lw. 1887 s. 309.

23. Od ojca, A. K. Czartoryskiego; Aleksandra I; Zamoyskich; Würtembergów i in. Rkps Bibl. Czart. sygn. ew. 1200.

24. Od L. Kropińskiego z 21 maja 1813. Rkps jw. sygn. 5535 s. 135-137.

25. Od męża, L. v. Würtemberg. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 15 (B).

26. Od rodziny z 1812 i n.; m. in. od Anny, Konstantego i Aleksandra Czartoryskich. Rkps Bibl. Czart. sygn. ew. 649 (Arch. Dom. 81).

http://rcin.org.pl

27. Od ojca, A. K. Czartoryskiego. Rkps jw. sygn. ew. 3189.

28. Korespondencja z różnych lat z różnymi osobami; m. in. listy od F. D. Morawskiego, H. Błotnickiego, J. U. Niemcewicza. Rkpsy jw. sygn. ew. 650 (Arch. Dom. 82), ew. 1113.

29. Od C. Beydale. Rkps jw. sygn. ew. 848 (Arch. Dom. 280).

30. Od brata, A. J. Czartoryskiego, z 1830--1840, 1841-1854. T. 2-3. Rkpsy jw. sygn. ew. 830 (Arch. Dom. 262), ew. 831 (Arch. Dom. 263). Od tegoż b. d. Rkps jw. sygn. ew. 1766 (Arch. Dom. 261).

31. Listy od rodziny z 1836-1854; m. in. od Władysława, Augusta i Zdzisława Zamoyskich. Rkps jw. sygn. ew. 648 (Arch. Dom. 80).

32. Od siostry — Zofii Zamoyskiej (zm. 1837). Rkps jw. sygn. ew. 1174.

33. Od L. Kropińskiego z 5 maja 1840. *Kron. Rodz.* 1886 nr 5 s. 142.

34. Notatniki. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. ew. 3191 (Arch. Dom. 73, dat. 1786, z odpisami fragm. literackich, m. in. z „Nowej Heloizy" J. J. Rousseau, „Imagination" J. Delille'a, ze „Spectateura"), ew. 3228, ew. 3369.

35. Błękitne soboty zebrane w r. 1808. Rkps jw. sygn. ew. 3192 (Arch. Dom. 72).

Albumik sporządzony przez Wirtemberską, zawierający odpisy wierszy J. Lipińskiego, T. Matuszewicza, J. U. Niemcewicza, J. M. Fredry i in., na końcu notatnika: „O miłych moich sobotach".

36. Deklaracja do Rządów Krajowych na zafundowanie domu dla Sióstr Miłosierdzia, dat. Sieniawa 4 maja 1822. Rkps Ossol. sygn. 1087/II 47 (obecnie we Lw.).

37. Odpowiedź na artykuł „Dziennika Powsz." 1831 nr 176 (z 28 czerwca) o spaleniu Lubartowa na rozkaz syna Wirtemberskiej. Rkps Bibl. Czart. sygn. ew. 651 (Arch. Dom. 83).

38. Papiery różne, głównie rachunki, korespondencja w sprawach majątkowych i in. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. ew. 644 (Arch. Dom. 76), ew. 645 (Arch. Dom. 77), ew. 647 (Arch. Dom. 79, tu także rachunki pogrzebowe), ew. 1202, 5325; Bibl. Pol. w Paryżu sygn. 537 (Wyrok Sądu Apelacyjnego Królestwa Pol. z 1845).

OPRACOWANIA

Gaz. Warsz. 1768 nr 29 (not. o urodzeniu). — *Gaz. Warsz.* 1784 nr 87, 1785 nr 5, nr 9. — I. Czartoryska: Dylíżansem przez Śląsk. Dziennik podróży do Cieplic w r. 1816. Z franc. przeł. oraz oprac. J. Bujańska. Wr. 1968. — S.S. (A. Linowski): „Malwina, czyli domyślność serca". *Pam. Warsz.* 1816 luty. — (J. Śniadecki): Malwina. List stryja do synowicy pisany z Warszawy. *Dzien. Wil.* 1816 t. 3 s. 121-139; przedr. w: Dzieła. T. 4. W-wa 1837 s. 97-115. — A. Jełowicki: Moje wspomnienia. T. 2. Paryż 1839 s. 307. — J. U. Niemcewicz: Pamiętniki czasów moich. T. 1-2. (Powst. 1823-1838). Wyd. J. Dihm. (W-wa) 1957 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — A. Cichowski: Ks. M. z Czartoryskich Wirtemberska. *Przegl. Poz.* t. 19 (1854) s. 502. — E. Podolski: Kazanie przy żałobnym nabożeństwie za duszę... M. ... Würtemberskiej miane w kaplicy niemieckiej w Londynie. Paryż 1854. — Wspomnienie pośmiertne. *Wiad. Pol.* 1854 s. 114 n. — Nouvelle biographie générale. T. 12 (Paryż 1855) s. 745. — K. Koźmian: Pamiętniki. (Powst. przed 1856). T. 1. Poz. 1858 s. 211; t. 2. Poz. 1858 s. 64, 347-348. — F. K. Prek: Czasy i ludzie. (Powst. przed 1856). Wyd. H. Barycz. Wr. 1959. — (A. E. Koźmian): Wizerunki osób społeczeństwa warszawskiego z czasów Kongresowego Królestwa. Dwie siostry: M. ks. z Czartoryskich Wirtemberska i Zofia Zamoyska. *Przegl. Poz.* t. 24 (1857). — L. Siemieński: Autorka „Malwiny" i „Pielgrzyma". W: Kilka rysów z literatury i społeczeństwa od r. 1848-1858. T. 1. W-wa 1859; przedr.: M. z ks. Czartoryskich ks. Wirtemberska. W: Dzieła. T. 3. W-wa 1881 s. 138-159. — R. Rzewuska: Mémoires ... (1785-1865). Publiées par son arrière-petite fille G. Caetani Grenier. T. 1. Rzym 1939 s. 431, 501 n., 508 n., 520 n. — F.M.S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 27 (1867). — S. Tarnowski: Romans polski w początku XIX w. *Przegl. Pol.* 1871, luty i odb. (Kr. 1871). — K. W. Wójcicki: Niewiasta polska w początkach naszego stulecia (1800-1830). W-wa 1875. — L. Dembowski: Moje wspomnienia. (Powst. przed 1878). Petersb. 1898. — J. Falkowski: Wspomnienia z r. 1848 i 1849. Poz. 1879 s. 246 n. —

H. Biegeleisen: Towarzystwo Iksów. *Bibl. Warsz.* 1885 t. 4. — P. Chmielowski: M. z ks. Czartoryskich księżna Wirtemberska. W: Autorki polskie w. XIX.

http://rcin.org.pl

W-wa 1885. — S. Duchińska: Wspomnienia z życia M. z ks. Czartoryskich ks. Wirtemberskiej. *Kron. Rodz.* 1885 nr 7-14, 16-20 i wyd. osob. (rozszerz.) W-wa 1886. — H. Lisicki: Listy ks. M. z Czartoryskich Wirtemberskiej do T. Mostowskiego. *Gaz. Lw.* 1885 nr 171-176. — L. Dębicki: Małżeństwo ks. M. Czartoryskiej z ks. L. Wirtemberskim. *Przew. Nauk. i Lit.* 1886; przedr. w: Puławy. T. 1. Lw. 1887. — L. Dębicki: Dwie autorki. *Przew. Nauk. i Lit.* 1887; przedr. w: Puławy. T. 4. Lw. 1888. — L. Dębicki: Poeci w Puławach. *Gaz. Lw.* 1888 nr 49-55; tož w: Puławy. T. 5. (Maszynopis Ossol.). — Z. Sz. Feliński: Pamiętniki. Cz. 1. Kr. 1897 s. 290-297. — R. Plenkiewicz: Księżna M. Wirtemberska. *Album biogr. zasłużonych Polaków i Polek w. XIX.* T. 1. W-wa 1901. — K. Wojciechowski: Czy autorka „Malwiny" znała Wertera? *Pam. Lit.* R. 3 (1904). — K. Wojciechowski: Przedmowy do pierwszych powieści polskich XIX w.; Przyczynek do dziejów reakcji przeciw wszechwładztwu uczucia po r. 1820. *Pam. Lit.* R. 4 (1905) i odb.: Dwie notatki do dziejów romansu polskiego z początków XIX w. (Lw. 1905). — H. Galle. *Sto lat myśli pol.* T. 2 (1907). — W. Jankowski: Puławy. Lw. 1909 s. 20-22. — T. z Potockich Wodzicka: Ze zwierzeń dziewczęcych. Pamiętniki Zofii z Matuszewiczów Kickiej, 1796-1822. Kr. 1910. — M. Szyjkowski: Osjan w Polsce na tle genezy romantycznego ruchu. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 52 (1913) i odb. (Kr. 1912). — K. Wojciechowski: „Malwina" ks. M. z Czartoryskich Wirtemberskiej. *Pam. Lit.* R. 12 (1913). — W. Borowy: Ignacy Chodźko. Kr. 1914 *Prace Hist.-Lit.* 4. — A. Kraushar: Salony i zebrania literackie warszawskie na schyłku w. XVIII i w ubiegłym stuleciu. W-wa 1916. — K. Wojciechowski: Rozwój powieści w Polsce. Od r. 1776-1830. *Dzieje literatury pięknej w Polsce. AU.* Cz. 2. Kr. 1918. — K. Wojciechowski: (Wstęp do) Malwina. Kr. (ok. 1921) *BN* I, 23. [Rec.: W. Borowy: „Serc rozkosze niezmienione". *Rzeczpospolita* 1921 nr 14; przedr. skróc.: Kamienne rękawiczki. W-wa 1932 s. 83-90]. —

J. Kleiner: Powieść M. z Czartoryskich Wirtemberskiej. *Przegl. Nar.* 1921 nr 1; przedr. w: Studia z zakresu literatury i filozofii. W-wa 1925. — L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. — K. Wojciechowski: Historia powieści w Polsce. Lw. 1925. — S. Wasylewski: Kto napisał „Malwinę"? *Bluszcz* 1931 nr 8, 9, 13. — L. Ziółkowski: „Malwina" ks. Wirtemberskiej a „L'Imagination" Delille'a. *Pam. Lubel. za l. 1931-1934* t. 2 (1935). — M. Kuncewiczowa, W. Melcer: Domyślne serce księżniczki Czartoryskiej. *Bluszcz* 1933 s. 7. — T. Turkowski: Materiały do dziejów literatury i oświaty na Litwie i Rusi. T. 1. Wil. 1935 s. 125. — M. Znatowicz-Szczepańska: Listy do miłego przyjaciela. *Przegl. Współcz.* t. 51 (1934) nr 151. — Z. Szweykowski: Rozwój powieści w Polsce. III: Powieść w l. 1776-1930. *Dzieje literatury pięknej w Polsce. PAU.* Cz. 2. Kr. 1936. — A. Załuska: „Malwina" ks. Wirtemberskiej w świetle „L'Imagination" Delille'a. *Prace historycznoliterackie. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego.* Kr. 1936 i odb. —

M. Handelsman: Adam Czartoryski. T. 1. W-wa 1948 *Tow. Nauk. Warsz. Wydz. II.* — J. Lipiński: (Wstęp i oprac. do) Recenzje teatralne Towarzystwa Iksów, 1815-1819. Wr. 1956 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 4. — W. Billip: (Wstęp do) Malwina... W-wa 1958. [Rec. wyd.: K. Meloch. *Nowa Kultura* 1959 nr 31, *Nowe Książki* 1959 nr 4]. — T. Syga: W warszawskim salonie. *Stolica* 1959 nr 13. — J. Platt: Tadeusz Mostowski jako wydawca. Z problemów „polskich Didotów". *Ze skarbca kultury* 1960 z. 12 s. 80. — Z. Sinko: Powieść angielska XVIII w. a powieść polska l. 1764-1830. (W-wa 1961) *IBL PAN. Historia i Teoria Lit. Historia Literatury* 6. — K. Bartoszyński: O powieściach Fryderyka Skarbka. (W-wa 1963) *IBL PAN. Historia i Teoria Lit. Historia Literatury* 8. — M. Piszczkowski: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 2. Wr. 1963 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 9. — A. Aleksandrowicz: Puławy — środowisko kulturalne i literackie (w. XVIII-XIX). *Puławy. Materiały z sesji popularnonaukowej Prezydium Miejskiej Rady Nar. w Puławach.* Lubl. 1964. — W. Kubacki: Twórczość Feliksa Bernatowicza. Wr. 1964 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 12. — Z. Nowakowski: Zestawienie ważniejszych prac o Puławach i Czartoryskich. *Puławy. Materiały z sesji* ... (jw.). — K. Budzyk: Sytuacja „Malwiny" w powieściopisarstwie polskim. *Prace Polon.* S. XX (1965). — M. Jasińska: Narrator w powieści przedromantycznej (1776-1831). (W-wa 1965) *IBL PAN. Historia i Teoria Lit. Historia Literatury* 15. — K. Budzyk: Dwie „Malwiny". *Prace o literaturze i teatrze ofiarowane Z. Szweykowskiemu.* Wr. 1966. — A. Aleksan-

http://rcin.org.pl

DROWICZ-ULRICH: W kręgu przyjaźni sentymentalnej. I-II. *Przegl. Hum.* 1967 nr 4-5. — A. ALEKSANDROWICZ-ULRICH: Nieznana „Podróż sentymentalna" M. Wirtemberskiej. *Pam. Lit.* R. 59 (1968) z. 2.

WIŚNIEWSKI ANTONI JAKUB (1718–1774)

Inna forma nazwiska: WIŚNIOWSKI.

Pseud. i krypt.: A. W.; A. W. S. P.; ANTONIUS A S. SAMUELE; CARPOPHORUS PHILALETHES (KARPOFORUS FILALETES); X. A. W. S. P.

Filozof, dramatopisarz, pedagog, tłumacz, wydawca kalendarzy.

Ur. 22 lipca 1718 w Smogulcu. Początkowo uczył się w Łęczycy, potem u pijarów w Łowiczu. W 1736 wstąpił do zgromadzenia pijarskiego w Podolińcu przyjmując imię Antoniego od św. Samuela (chrzestne: Jakub). Był następnie nauczycielem gramatyki i składni w nowicjacie w Łowiczu; w 1740-1741 poezji, a w 1742 filozofii — w Warszawie. Teologię studiował w 1743 w Warszawie, gdzie pełnił równocześnie funkcję podprefekta. W 1744 uczył w Collegium Nobilium poetyki, a w 1746 — fizyki. Wówczas wystąpił publicznie z tezami z nowszej filozofii i fizyki, dowodząc jałowości scholastyki. W 1747 wyjechał na dalsze studia do Rzymu, Turynu i Wiednia jako wychowawca Kaspra Lubomirskiego, wojewodzica krakowskiego. Następnie jako guwerner hr. Löwendhala studiował filozofię i fizykę w Paryżu, Halle i Lipsku. W Halle zawarł znajomość osobistą w Ch. Wolffem. Po powrocie do kraju w 1751 urządził w Collegium Nobilium gabinet fizyczny, sprowadzając narzędzia z zagranicy, i rozpoczął wykłady z nowszej filozofii i fizyki doświadczalnej. Jego tezy z 1752, 1753, 1754 stały się przedmiotem ataków ze strony jezuitów. W 1756 towarzyszył Janowi Karolowi Mniszchowi w poselstwie do Konstantynopola. Po powrocie został teologiem nadwornym; w 1759 był rektorem Collegium Nobilium, a w 1760 asystentem prowincji polskiej. W 1763 jeździł do Paryża, wróciwszy otrzymał probostwo lebickie w Podolińcu. W 1766-1768 piastował godność prowincjała. Jako eks-prowincjał osiadł w Podolińcu, gdzie zmarł 14 marca 1774.

TWÓRCZOŚĆ

1. Grammatica Gallica brevis et facilis. W-wa 1743 (dwa odbicia). Wyd. nast.: W-wa 1750; W-wa 1753; W-wa 1758; W-wa 1763; W-wa 1770; b. m. 1771; W-wa 1775; W-wa b. r.

Z wierszem łac.: Ad lectorem. Wyd. 1 dedyk. Ludwikowi Pociejowi.

2. Propositiones philosophicae ex physica recentiorum in aedibus Zaluscianis ... ab ... propugnatae. W-wa 1746.

Dedyk. A. S. Załuskiemu. Z propozycjami tymi polemizowali liczni autorzy (por. Estr. XXXIII, 1939, 74-75), a zwłaszcza K. Stęplowski.

3. Propositiones philosophicae ex physica recentiorum, quas sub auspiciis ... Andreae Stanislai Kostka Załuski ... publice propugnandas suscepit in Collegio Nobilium Varsaviensi Scholarum Piarum ... Ignatius Pac ... assistente P. Antonio Wiśniowski... W-wa 1746.

Autorstwo Wiśniewskiego domniemane.

4. Perykles. Tragedia polska. Wyst. W-wa Collegium Nobilium Scholarum Piarum 1746.

Program: Perykles, tragedia polska, i Le François à Londres... (W-wa 1746). Przedr. L. Bernacki w: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 1. Lw. 1925.

5. Propositiones philosophicae ex illustrioribus veterum recentiorumque philosophorum placitis depromptae, quas in Collegio Varsaviensi Scholarum Piarum ... propugnandas susceperunt ... Josephus Dąbkowski ... Adamus Worowski ... Ludovicus Ekielski ... mense Junio 1752. B. m. (1752).

Autorstwo Wiśniewskiego domniemane.

6. Propositiones philosophicae ex illustrioribus veterum recentiorumque philosophorum placitis depromptae, quas sub auspiciis ... Theodori Czartoryjski ... propugnandas susceperunt ... 1753 ...

http://rcin.org.pl

Junio ... Varsaviae, Coll. Sch. Piarum. B. m. (1753).

Autorstwo Wiśniewskiego domniemane.

7. Oratio de utilitate ex Varsaviensi bonarum artium et scientiarum academia in Poloniam redundatura ... A. D. VII Decembr. 1753 dicta... (Lipsk? 1754). Przedr. *Nouvelle Bibliothèque Germanique* t. 15 (1754) cz. 1 s. 118 n.

Przekł. pol.: M. Plezia w: B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953 s. 188-197.

Wygł. na akademii mariańskiej J. A. Załuskiego.

8. Propositiones ex geometriae elementis selectas, quas sub auspiciis ... Adami Stanislai Grabowski ... evolvendas demonstrandasque suscipiunt ... convictores Collegii Nobilium Varsaviensis Scholarum Piarum mense Septembri 1754. B. m. (1754).

Dedyk. A. S. Grabowskiemu.

9. Propositiones philosophicae, quas ... Joanni Małachowski ... nuncupatas publice propugnandas exponunt Joannes Poniński ... Casimirus Tarło ... Thadaeus Tarło ... Collegii Nobilium Varsaviensis Schol. Piarum convictores mense Septembri 1754. B. m. (1754).

Autorstwo Wiśniewskiego domniemane.

10. Carpophorus Philalethes ad auctorem apologiae pro arte disputandi peripateticorum. Werona 1754 (Elbląg 1755). Przedr. W. Mincer. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 4 (1956) s. 338--344.

Egz. unik. pierwodruku w kodeksie rękopiśmiennym Bibl. Uniw. Tor. sygn. 711. Rkpsy (kopie druku) w Ossol. sygn. 719/I, 737/I.

Przekł. pol.: Z. Neumanowa: Karpoforus Filaletes do autora apologii sztuki dowodzenia sposobem perypatetycznym. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 4 (1956) s. 328-338.

Polemika z: K. Stęplowski: Logica incipientium regulas definiendi, dividendi et argumentandi in ordine ad faciliorum philosophiae peripateticae captum continens... Kr. 1753. C.d. dyskusji rejestruje „Bibliografia filozofii polskiej 1750-1830" (s. 123).

11. Rozmowa filozoficzna z etyki o uszczęśliwieniu człowieka w życiu, przez filozofii uczących się konwiktorów Collegii Nobilium Schol. Piar. miana Roku P. 1757. W-wa (1757). Przedr. zob. poz. 19 t. 1.

Dedyk. B. Sanguszkowej. Na końcu: przekł. ody Horacjusza (2, ks. epodon). Zob. też poz. 23.

12. Selectae ex philosophia propositiones publice defensae praeside. Ant. Wiśniewski. W-wa 1757.

Bronił tez Jan Linowski. Inform. „Bibliografia filozofii" (s. 159).

13. Elementa philosophiae Varsaviae in Collegio Nobilium Scholarum Piarum per ... tradita A. D. 1757-1759, audita a Josepho ... Mniszech starosta Sanocensi. T. 1-4. Rkpsy Ossol. sygn. 5647/I, 5449/I.

14. Rozmowa filozoficzna o boskich prócz jestności przymiotach przeciw niegodziwie sobie przywłaszczających nazwisko deistów, przez filozofii uczących się kawalerów in Varsaviensi Nobilium Collegio Scholarum Piarum miana roku 1758. W-wa (1758). Przedr. zob. poz. 19 t. 1.

Dedyk. A. I. Komorowskiemu. Zob. też poz. 23.

15. État général de la République de Pologne. B. m. (1759).

Dedyk. H. Brühlowi.

16. Tableau de la diète de la République de Pologne ... dédié à ... (H.) Brühl ... le jour de sa fête 12 juillet 1760. B. m. (1760).

17. Tableau de la République de la Pologne. W-wa 1760.

Dedyk. H. Brühlowi (dat. 12 lipca 1760).

18. Table chronologique des rois de Pologne. Présenté au Roy l'année 1760. Table 1-2. B. m. (1760).

19. Rozmowy w ciekawych i potrzebnych w filozoficznych i politycznych materiach w Collegium Nobilium warszawskim Scholarum Piarum miane. T. 1-3. W-wa 1760-1762. Wyd. nast. t. 2: W-wa 1760 (drugie odbicie); pt. Rozmowy o poprawie obyczajów polskich przez kawalerów uczących się w Collegio Nobilium Schol. Piarum miane. B. m. r. Wyd. nast. t. 3: W-wa 1764; W-wa 1791.

Zawartość t. 1 (1760): dedyk. A. Lubomirskiemu; poz. 11 (pt. O uszczęśliwieniu człowieka w życiu); O uszczęśliwieniu własnej ojczyzny (przypisywana autorstwu S. Konarskiego, faktycznie autorstwa F. Szaniawskiego); poz. 14 (pt. O boskich przymiotach przeciwko deistom); O co najbardziej i najpierwej w edukacii starać się potrzeba (autorstwa C. Kaliszewskiego).

T. 2 (1761): dedyk. Z. z Krasińskich Lubomirskiej; O poprawie obyczajów polskich prawa boskiego tyczących się; O poprawie obyczajów polskich prawa ojczystego tyczących się (przeróbka tekstu Sz. Starowolskiego, w zakończeniu przekł. ody Sarbiewskiego „Przeciw zepsutym obyczajom polskim"); O powinnościach człowieka (autorstwo przypisywane S. Chruścikowskiemu).

T. 3 (1762): dedyk. J. z Grabińskich Tarłowej; poz. 20; Przekłady poz. 3 (skróc., z przekł. ody Horacjusza).

http://rcin.org.pl

20. O nieśmiertelności duszy ludzkiej. Rozmowa filozoficzna o nieśmiertelności duszy ludzkiej, przez uczących się filozofii kawalerów in Collegio Nobil. Vars. Schol. Piar. miana. W-wa 1761. Przedr. zob. poz. 19 t. 3.

Dedyk. K. Sołtykowi. Zob. też poz. 23.

21. Propositiones philosophicae ex illustrioribus veterum recentiorumque philosophorum placitis depromptae, quas ... Francisco Salesio Potocki ... nuncupatas publice propugnandas exponunt ... Petrus Potocki ... Joannes Szymanowski ... in Collegio Nob. Vars. Schol. Piar. Phiāe et Matheseos auditores. Mense Junio 1761. W-wa 1761.

Autorstwo Wiśniewskiego domniemane.

22. Propositiones philosophicae ex veterum ac recentiorum philosophorum placitis delectae, quas defendendas studiosi philosophiae in Collegio Regio Scholarum Piarum suscipiunt. W-wa 1769.

23. De vera felicitate cum privata hominum tum publica regnorum. Disceptationes philosophicae ... contra incredulos nostri temporis. T. 1-2. W-wa 1775.

Zawartość t. 1: De beatitudine hominis in hac vita (przeróbka poz. 11); De vera Dei Optimi Maximi felicitatisque nostrae notione (przeróbka poz. 14); De immortalitate animae humanae (przeróbka poz. 20). Na pocz.: przedm. wydawców.
T. 2: De praecipua regnorum felicitate; De officiis hominis in quovis vitae statu.

Wiersz Wiśniewskiego do czytelnika na pochwałę J. A. Załuskiego ogł. tenże w: *Zabranie Rytmów przez Wierszopisów Żyjących lub Naszego Wieku Zeszłych Pisanych*. T. 3. W-wa 1754 s. 489.

Miał też uczestniczyć w opracowaniu „Ordinationes visitationis Apostolicae ... pro Provincia Polona ... Scholarum Piarum". W-wa 1753-1754 (1755), por. Konarski S., Twórczość poz. 30.

Przekłady

1. Q. Horatius Flaccus: Oda 2 ks. epodon. Wyd. zob. Twórczość poz. 11; przedr.: *Monitor* 1770 nr 100, w: Pieśni wszystkie Horacjusza przekładania różnych. T. 2. W-wa 1773 (1775). — Oda 16 ks. epodon. Wyd. zob. poz. 3. — Oda 22 ks. I. *Monitor* 1770 nr 80; przedr. w: Pieśni wszystkie... (jw.). T. 1. W-wa 1773. — Oda 3 ks. II, oda 7 ks. IV. W: Pieśni wszystkie... (jw.). T. 1-2. W-wa 1773 (-1775).

2. M. K. Sarbiewski: Przeciw zepsutym obyczajom polskim. Wyd. zob. Twórczość poz. 19 t. 2. — Ad Aulum Laevinum oda. W: M. K. Sarbiewski: Opera posthuma. W-wa 1769 s. 294-295.

3. (Ch. de Montesquieu): Uwagi nad przyczynami wielkości i upadku Rzeczypospolitej Rzymskiej. W-wa 1762. Przedr. skróc. zob. Twórczość poz. 19 t. 3.

Współtłumacz: G. J. Baxter. Na końcu: przekł. ody Horacjusza (16, ks. epodon).

Miał też tłumaczyć tragedie franc.

Prace edytorskie

1. Kolęda warszawska na rok przybyszowy 1753. W-wa (1752); toż: ... na rok 1754. W-wa (1753); toż: ... na rok 1755. W-wa (1754); toż: ... na rok 1756. W-wa (1755); toż: ... na rok 1757. W-wa (1756); toż: ... na rok 1758. W-wa (1757); toż: ... na rok 1759. W-wa (1758); toż: ... na rok 1760. W-wa (1759); toż: ... na rok 1761. W-wa (1760); toż: ... na rok 1762. W-wa (1761); toż: ... na rok 1763. W-wa (1762); toż: ... na rok 1764. W-wa (1763); toż: ... na rok 1765. W-wa (1764).

Współwydawca.

2. Constitutiones Clericorum Regularium Scholarum Piarum. W-wa 1768.

Był zapewne tylko wydawcą zbioru zebranego przez innych.

Listy i materiały

1. Korespondencja z J. A. Załuskim z 1759, 1763. Rkpsy Bibl. Nar. sygn. 3259, 3263.

2. Listy z 1763-1764. Rkps Landeshauptarchiv w Dreźnie loc. 13545 conv. 12.

3. Listy prowincjalskie z 1765-1768. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2339.

OPRACOWANIA

Historia Domus Varsaviensis Scholarum Piarum (1729-1784). Wyd. i oprac. L. Chmaj. Wr. 1959 *PAN. Arch. Dziejów Oświaty* 1. — J. D. Janocki: Polonia litterata nostri temporis. Cz. 1. Wr. 1750. — W. Mitzler de Kolof. *Warschauer Bibliothek* 1754 s. 171. — (Oratio de utilitate. Rec.). *Neue Zeitungen von Gelehrten Sachen* 1754 nr 56. — J. A. Załuski: Bibliotheca poetarum Polonorum qui patrio sermone scripserunt. W-wa 1754 s. 19. — J. D. Janocki: Lexicon derer itztlebenden Gelehrten in Polen. T. 1-2. Wr. 1755. — W. Mitzler de Kolof. *Acta Litteraria* 1756 s. 305. — Matricula provinciae Polonae Scholarum Piarum 1756-1864. Fragm. ogł. Z. Zdrójkowski: Teodor Ostrowski. W-wa 1956 *Dawni Pol. Pisarze Prawnicy* 1 s. 303. — *Thornische Nachrichten* 1764. — J. A. Załuski: Biblioteka historyków, prawników, polityków. (Powst. przed 1774). Wyd. J. Muczkowski. Kr. 1832 s. 90. —

http://rcin.org.pl

A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809 s. 834-845. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812. — *Dzien. Wil.* 1816 t. 3 s. 261. — Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826 s. 226. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 3. Lw. 1833. — J. Łukaszewicz: Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim. T. 2. Poz. 1850. — F. Krupiński: Filozofia w Polsce. W: A. Schwegler: Historia filozofii w zarysie. W-wa 1863 s. 414-416. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 27 (1867). — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce w. XVIII. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 3. Lw. 1903. — M. Janik: Z dziejów wymowy w w. XVII i XVIII. *Pam. Lit.* R. 9 (1910) s. 27-29. — H. Struve: Historia logiki jako teorii poznania w Polsce. W-wa 1911. — X. J. N. (Niedzielski). *Podręczna enc. kościelna.* T. 41/42 (ok. 1915). — W. Tokarz: Komisja Edukacyjna i Uniwersytet Jagielloński. *Przegl. Warsz.* 1923 t. 4 i odb. (W-wa 1924); przedr. w: Rozprawy i szkice. T. 1. W-wa 1959. — S. Kot: Historia wychowania. W-wa 1924; wyd. nast. zmien. Lw. 1934. — L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 1-2. Lw. 1925. — W. Konopczyński: Stanisław Konarski. W-wa 1926. — S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933. —

W. Ogrodziński: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae.* T. 1. Kr. 1935 i odb. (s. 52-54). — W. Wąsik: Kartezjusz w Polsce. *Przegl. Filoz.* 1937 z. 4 s. 415-416. — A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. — J. Birn: Język francuski w Polsce w epoce saskiej. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949. — B. Leśnodorski, K. Opałek: Nauka polskiego Oświecenia w walce o postęp. (W-wa) 1951. — R. Kaleta: „Poselstwo do Rzymu". *Zesz. Wr.* 1952 nr 1 s. 71 i odb. — R. Kaleta, M. Klimowicz: Prekursorzy Oświecenia. „Monitor" z r. 1763 na tle swoich czasów; Mitzler de Kolof redaktor i wydawca. Wr. 1953 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 20. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — Bibliografia filozofii polskiej 1750-1830. (Red. A. Kadler). W-wa 1955. — L. Chmaj: Kartezjanizm w Polsce w XVII i XVIII w. *Myśl Filoz.* 1956 z. 5. — W. Mincer: Nieznana broszura A. Wiśniewskiego z 1754 r. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 4 (1956). — B. Suchodolski: Rozwój i problematyka filozofii Oświecenia w Polsce. *Z dziejów polskiej myśli filozoficznej i społecznej.* T. 2. W-wa 1956; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej, jw. — Ł. Kurdybacha: (Wstęp do) S. Konarski: Pisma pedagogiczne. Wr. 1959 *Bibl. Klasyków Pedagogiki.* —J. Skarbek: Pojęcia wstępne fizyki A. Wiśniewskiego. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Pol.* t. 6 z. 3 (1959). — W. Wąsik: Historia filozofii polskiej. T. 1. W-wa 1959. — W. M. Grabski: Z zagadnień genezy nauk ścisłych w szkolnictwie pijarskim. *Studencki Przegl. Hist.* t. 1 (1960). — J. Buba: Na wspólnych pijarów i Galileusza szlakach. *Księga pam. ku czci S. Pigonia* Kr. 1961. —A. Niklibore: Les Manuels du français publiés en Pologne au XVIIIe siècle. Wr. 1961 *Wr. Tow. Nauk. Rozpr. Komisji Język.* 3. — J. Buba: Pijarzy w Polsce. *Nasza Przeszłość* t. 15 (1962). — M. Gotkiewicz: Kolegium podolinieckie. *Tamże.* — A. Niklibore: L'Enseignement du français dans les écoles polonaises au XVIIIe siècle. Wr. 1962 *Prace Wr. Tow. Nauk. S. A* 83. — S. Tync: Pijarzy a sprawa włościańska. *Nasza Przeszłość,* jw. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — W. Konopczyński: Polscy pisarze polityczni XVIII w. (do Sejmu Czteroletniego). W-wa 1966. — J. Stasiewicz: Poglądy na naukę w Polsce okresu Oświecenia na tle ogólnoeuropejskim. Wr. 1967 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 38. — R. W. Wołoszyński: Pokolenia oświeconych. Szkice z dziejów kultury polskiej XVIII w. W-wa 1967 *Wiedza Powsz.* — J. Pujdak: Walka A. Wiśniewskiego o filozofię recentiorum w Polsce XVIII w. Praca doktorska Uniw. Warsz. (Maszynopis).

http://rcin.org.pl

WIŚNIOWSKI FRANCISZEK SALEZY (1775–1807)

Inna forma nazwiska: WISZNIOWSKI.

Poeta, tłumacz.

Ur. 30 stycznia 1775 w Lubitowie p. Kowlem; syn Dionizego, sędziego grodzkiego czernihowskiego, i Katarzyny z Lubienieckich. Uczył się w szkołach bazyliańskich we Włodzimierzu (uczył go J. Antonowicz), w 1791 ukończył z odznaczeniami klasę VI. Po ukończeniu szkół przebywał w Warszawie, a następnie na dworze poczajowskim Stefana Lewińskiego, biskupa łuckiego obrządku greckokatolickiego, po jego śmierci (23 stycznia 1806) — osiadł na wsi na gospodarstwie. Utrzymywał stosunki z A. Felińskim, L. Kropińskim, swym b. nauczycielem — Antonowiczem i T. Czackim, który zamierzał powołać go do pracy w Liceum Wołyńskim. Zmarł 15 września 1807 w Boremlu.

TWÓRCZOŚĆ

Zob. wyd. zbior. poz. 1.

Przekłady

1. A. Pope: Wiersz o człowieku. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 s. 13-22.

Tłum. z oryginału.

Wydania zbiorowe

1. Wiersze pośmiertne. (Wyd. K. Piotrowski). W-wa 1816. Wiersz „Do Ludwika Kropińskiego" przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

Zawartość: Przekłady poz. 1; Pieśń II; Do Ludwika Kropińskiego. Moje marzenia; Naśladowanie XII elegii z Tybulla.

Jest to tylko ułomek spuścizny poetyckiej Wiśniowskiego, znaczną część rkpsów zniszczył autor przed śmiercią.

OPRACOWANIA

Gaz. Nar. i Obca 1791 nr 12 s. 46. — A. FELIŃSKI: Do F. Wiśniowskiego. (Wiersz powst. 1799). *Astrea* t. 2 (1822) s. 219-228; przedr. K. Kantecki w: Dwaj krzemieńczanie. Lw. 1879. — K. PIOTROWSKI: Krótka wiadomość o życiu F. Wiśniowskiego. (Wstęp do) Pisma pośmiertne F. Wiśniowskiego. W-wa 1816. — K. Wł. W. (WÓJCICKI). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 27 (1867). — P. HERTZ: (Not. do) Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

WITOSZYŃSKI IGNACY (1746–1809)

Kaznodzieja, tłumacz.

Ur. 8 stycznia 1746 w Przemyskiem. 17 sierpnia 1760 wstąpił do jezuitów. Nowicjat i roczne studium retoryki odbył w Ostrogu (1760/61-1762/63), po czym studiował filozofię w kolegium Św. Jana w Jarosławiu (1763/64-1765/66). W latach następnych był nauczycielem tegoż kolegium (kolejno infimy, gramatyki i syntaksy). W 1769/70-1770/71 studiował we Lwowie nauki matematyczne, a w 1771/72-1772/73 odbywał studia teologiczne w Lublinie i Wiedniu (po roku). Kasata zakonu zastała go w Wiedniu. W 1776 był plebanem w Powsinie p. Warszawą i kanclerzem w kancelarii biskupa poznańsko-warszawskiego A. S. Młodziejowskiego; w tymże czasie rozpoczął w Warszawie działalność kaznodziejską. W 1780 mianowany kanonikiem kamienieckim, tytułowany był wówczas również proboszczem satanowskim. Wkrótce potem został nadwornym kaznodzieją królewskim, w okresie Sejmu Czteroletniego był kaznodzieją sejmowym. Wsławił się tłumnie uczęszczanymi śmiałymi kazaniami patriotycznymi; po jednym z kazań adwentowych 1787 (nie 1788!) został czasowo pozbawiony prawa głoszenia kazań i tylko protekcja króla uchroniła go od więzienia. W imieniu obrażonych skierował do niego napastliwy wiersz S. Trembecki („Do kaznodziejów z powodu kazania adwentowego ks. Witoszyńskiego w kaplicy królewskiej 1788 (!) r. mianego"). Na pocz. 1790 (przed 5 marca) nominowany kanonikiem koadiutorem warszawskim.

http://rcin.org.pl

Za kazanie wygłoszone na pogrzebie żony marszałka sejmowego S. Małachowskiego (16 marca 1791) nagrodzony przez króla złotym medalem. Uczestniczył w przygotowaniach do powstania 1794 (figurował na liście podejrzanych sporządzonej przez Stanisława Augusta dla O. Igelströma). W czasie odwrotu Rosjan z Warszawy został w Powsinie dotkliwie pobity i doszczętnie obrabowany. Podpisał akces do powstania, sprawował urząd powstańczego komisarza porządkowego Księstwa Mazowieckiego, a przede wszystkim głosił kazania patriotyczne. Po upadku państwa przebywał w Satanowie i na kanonii w Kamieńcu, gdzie 5 grudnia 1795 wygłosił wiernopoddańcze kazanie na imieniny Katarzyny II. Zmarł w 1809 w Kamieńcu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Propositiones selectae ex universa philosophia adnotationibus illustratae. Auctore P. Gregorio Arakiełowicz e Soc. Jesu quas indiscrimatim defendendas suscipit mense Junio ... anno vulgaris aerae Christianae 1768. Przemyśl 1768.

2. Kazanie do ... księży proboszczów i plebanów dekanatu piaseczyńskiego ... na zwykłym wiośnianym zgromadzeniu ... w kościele Ujazdowskim dnia 21 maja roku 1776 miane przez... W-wa 1776.

Dedyk. A. S. Młodziejowskiemu.

3. Kazanie przy uroczystym ogłoszeniu policzenia w poczet błogosławionych powagą Piusa VI ... Michała od Wszystkich Świętych Zakonu Trójcy Najświętszej od wykupienia niewolników ... w kościele Trynitarzów Bosych na Solcu dnia 27 września R. P. 1780 przez... W-wa 1780.

Dedyk. Helenie Ogińskiej, kasztelanowej wileńskiej.

4. Kazanie na pogrzebie ... Adama Kolumny Cieciszowskiego, pisarza wielkiego koronnego... W Kollegiacie Warszawskiej ... 23 maja 1783 przez ... miane. W-wa 1783.

5. Kazanie na uroczystych egzekwiach za duszę śp. ... X. Gabriela Wodzińskiego, biskupa smoleńskiego ... w kościele warszawskim Ś. Krzyża 11 grudnia 1788 przez ... miane. W-wa 1788.

6. Kazanie o powinnościach i cnotach młodego wieku do szlachetnej młodzi pod rządem i dozorem ... XX. Pijarów w Konwikcie Warszawskim zostającej ... 10 stycznia R. P. 1790 przez ... w kaplicy tegoż Konwiktu mówione. W-wa 1790.

7. Kazanie na pogrzebie ... Jana hr. Korwina Krasińskiego, starosty opinogórskiego ... na sejm ... posła ... w kościele warszawskim Świętego Krzyża przez ... d. 5 marca 1790 r. miane. W-wa 1790.

8. Kazanie na uroczystość św. Stanisława ... w czasie ciągu obrad sejmowych ... przez ... w kościele warszawskim Ś. Krzyża d. 8 maja R. P. 1790 mówione. W-wa 1790.

9. Kazanie o cnotach chlubnych i potrzebnych dla płci żeńskiej na obchodzie ... za duszę ... Konstancji z Czapskich Małachowski, referendarzowy w.k., marszałkowy sejmu, przykładem życia jej dowiedzionych; w kościele Św. Krzyża warsz. przez ... dnia 16 marca R. P. 1791 mówione. W-wa 1791.

Dedyk. S. Małachowskiemu.

10. Kazanie o środkach i sposobach zachęcających do cnoty i zrażających występki w celu i widokach duchownych razem i politycznych uważanych. W dzień ... św. Stanisława ... Korony Polskiej i Najjaśniejszego Stanisława Augusta ... patrona. Do Najjaśniejszych Rzeczypospolitej Stanów w podwojonym JWW. Posłów składzie na Sejm Ordynaryjny ... zgromadzonych. W kościele warszawskim Ś. Krzyża ... przez ... 8 maja R. P. 1791 mówione. W-wa 1791.

Dedyk. Stanisławowi Augustowi.

11. Nauka z okazji zgromadzonego w dzień niedzielny na słuchanie Mszy Świętej do kościoła Powsińskiego Batalionu Regimentu Szefostwa JW. Działyńskiego, maszerującego do obozu pod Gołąb, przez plebana miejscowego ... mówiona dnia 26 sierpnia Roku Pańskiego 1791. W-wa 1791.

12. Mowa kaznodziejska na żałobnym nabożeństwie za dusze mężne trupem poległych w obronie ojczyzny ... w dniach pamiętnych 17 i 18 kwietnia. W Kollegiacie Warszawskiej dnia 29 kwietnia Roku Pańskiego 1794 przez ... miana. Lubl. 1794.

13. Kazanie patriotyczne zachęcające naród do posłuszeństwa i ufności w Najwyższym Rządzie Aktem Powstania ogłoszonym i wyznaczonym. Na nabożeństwie o Duchu Świętym w obecności Króla JMci, Najwyższej Rady pod naczelnictwem Tadeusza Kościuszki, magistratur, rycerstwa, obywatelów miasta i licz-

http://rcin.org.pl

nego ludu, w Warszawie w kościele Św. Krzyża dnia 10 czerwca Roku Pańskiego 1794 przez ... miane. W-wa 1794.

14. Kazanie na pogrzebie ... Michała Jerzego Ciołka Poniatowskiego, arcybiskupa gnieźnieńskiego ... prymasa ... dnia 18 sierpnia Roku Pańskiego 1794 w Kollegiacie Warszawskiej Ś. Jana przez... W-wa 1794.

15. Kazanie przy uroczystym obchodzie imienin Najjaśniejszej ... Monarchini Katarzyny Wtórej ... przez ... kaznodzieję Najjaśniejszego Króla JMci Polskiego Stanisława Augusta ... w Kościele Katedralnym obrządku łacińskiego dnia 5 grudnia nowego kalendarza Roku Pańskiego 1795 mówione. Poczajów 1796.

Tekst pol. i ros.

Przekłady

1. Ch. F. Gellert: Napomnienie na piśmie dane od ojca synowi przy wysyłaniu go na nabywanie nauk do akademii, z pism ... wyjęte i z niemieckiego na polskie przetłumaczone. Wil. 1774. Wyd. nast.: W-wa 1780; Wil. 1781.

Tłumacz podpisany pod dedyk.

2. Theologia pastoralis in usum alumnorum seminarii Graeco Premisliensis dioecesani per ... tradita. Rkps Ossol. (Zbiór Pawlikowskich sygn. 78 — odpis B. Dwernickiego).

Przekł. pol.

Listy

1. Do Stanisława Augusta z Satanowa 18 lipca 1796. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Korespondencja Stanisława Augusta t. 2 k. 1268).

2. Od A. S. Krasińskiego 11 listów z 1787--1789. Rkps Bibl. Czart. sygn. 946.

OPRACOWANIA

Catalogus personarum et officiorum provinciae Poloniae Minoris Societatis Jesu ex anno 1760/61 in annum 1772/73. Rkps Arch. Romanum Societatis Jesu (Polonica 49). — Catalogus primus triennalis collegii Leopoliensis Societatis Jesu anni 1770. Rkps jw. (Polonica 42 f 61 nr 40). — Akty powstania Kościuszki. T. 1-3. Wyd. Sz. Askenazy, W. Dzwonkowski, E. Kipa, R. Morcinek. Kr. 1918—Wr. 1955. — A. Magier: Estetyka miasta stołecznego Warszawy. (Ukończ. ok. 1833). Wyd. H. Szwankowska, komentarz hist.-lit. oprac. J. W. Gomulicki. Wr. 1963. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. *Przegl. Poz.* t. 33 (1862) i osob. Poz. 1862. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 27 (1867). — J. S. Pelczar: Zarys dziejów kaznodziejstwa w kościele katolickim. Cz. 2: Kaznodzieje polscy. Kr. 1896; wyd. 2: Zarys dziejów kaznodziejstwa w Polsce. Kr. 1917. — C. Sommervogel: Bibliothèque de la Compagnie de Jésus. T. 8. Bruksela 1898 k. 1180. — K. Bartoszewicz: Dzieje insurekcji kościuszkowskiej. Wiedeń b. r. — X. J. N. (Niedzielski). *Podręczna enc. kościelna.* T. 41/42 (ok. 1915). — S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933. — W. Tokarz: Insurekcja warszawska. Lw. 1934; wyd. 2 W-wa 1950. — W. Kratz: Exjesuiten als Bischöfe (1773-1822). *Arch. Historicum Societatis Jesu* R. 7 (1937) z. 2 s. 209. — T. Dubiecki: Kazanie ks. Witoszyńskiego. *Tyg. Powsz.* 1946 nr 26. — J. Kott: (Przypisy do) S. Trembecki: Pisma wszystkie. T. 1. (W-wa) 1953. — B. Leśnodorski: Polscy jakobini. Karta z dziejów insurekcji 1794 r. W-wa 1960 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 3. — E. Rabowicz: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 3. — B. Natoński: Wypisy ze źródeł jezuickich i uwagi. (Maszynopis w posiadaniu redakcji).

WITOWSKI GERARD MAURYCY (1787—1837)

Pseud. i krypt.: G. W.; Pustelnik z Krakowskiego Przedmieścia; Pustelnik z Krak. Przedm.; P... z K... P...; W***; W****; X.

Publicysta, poeta, dramatopisarz, ekonomista.

Ur. w 1787. W 1810 studiował ekonomię w Paryżu, opiekował się nim wówczas Piotr Maleszewski. W Warszawie pracował jako urzędnik w Komisji Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, następnie był asesorem w Komitecie Starozakonnych. Należał do redakcji *Gazety Warszawskiej* (1816-1821), współpracował z *Pamiętnikiem Warszawskim* (od 1818). Pisał i przerabiał dla sceny warszawskiej utwory dramatyczne. Zmarł 8 października 1837 w Warszawie; pochowany na Cmentarzu Powązkowskim.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Szkoła kobiet. Komedia w 5 aktach. Powst. 1816. Fragm.: *Pam. Warsz.* t. 12 (1818) s. 424-430; *Pam. Nauk.* 1819 t. 2 s. 46-61. Całość W-wa 1819.

Wg Molière: L'École des femmes.

2. Dwaj zięciowie. Komedia w 5 aktach. Wyst. W-wa 3 listopada 1817. Wyd. W-wa 1818.

Wg Ch. G. Étienne: Les Deux gendres.

3. Kinal. Poema żartobliwe. *Pam. Warsz.* t. 11 (1818) s. 417-425. Toż pt. „Tryumf Rajmunda" druk. uprzednio bez wiedzy autora i z przekręceniami tekstu, pod krypt. E. B. *Tyg. Pol. i Zagr.* 1818 nr 17 (zob. List Pustelnika z Krakowskiego Przedmieścia do redaktora „Pamiętnika Warszawskiego". *Pam. Warsz.* t. 11 (1818) s. 414-416).

4. Pustelnik z Krakowskiego Przedmieścia, czyli charaktery ludzi i obyczajów. *Gaz. Warsz.* 1816 nr z 5 marca — 1821 nr z 28 maja. Fragm. przedr. *Rozmaitości* (Lw.) 1819 nr 89, 106, 119, 146, 1821 nr 10, 11, 30, 31, 39. Wyd. osob. cz. 1: t. 1-2. W-wa 1818; całości: t. 1-4. W-wa 1828-1829.

Naśladowanie felietonów franc.: L'Ermite de Chaussée d'Antin, par Jaïs (V. E. Jouy). Z „Pustelnikiem" polemizował J. Brykczyński i B. Kiciński w *Tyg. Pol. i Zagr.*

Przekł. i adaptacje ros. (fragm.): (G. Kwitka-Osnowianienko). *Wiestnik Jewropy* 1819 nr 14, 15, 20; 1820 nr 5, 7, 18.

5. Ekonomia polityczna. *Gaz. Warsz.* 1819.

Wg „Bogactwa narodów" A. Smitha.

Przekł. ros. nrów 56, 63, 71, 82, 93, 101: *Wiestnik Jewropy* 1819 nr 15, 19, 20; 1820 nr 6; 1821 nr 4.

6. Recenzja „Podróży do Ciemnogrodu przez autora Świstka Krytycznego". *Pam. Warsz.* t. 18 (1820) s. 497-520 (poprzedzona listem: Do Wgo redaktora „Pamiętnika Warszawskiego", dat. 12 października 1820, s. 349-351). Wyd. nast.: dod. do *Gaz. Warsz.* i *Gaz. Korespondenta Warsz. i Zagr.* 1820 nr 149, 165, 1821 nr 11 i osob. pt. Recenzja, Stanisława hr. Potockiego „Podróż do Ciemnogrodu". (W-wa 1821).

7. Kobiety wysoko uczone. Komedia w 5 aktach. Fragm. *Pam. Warsz.* t. 19 (1821) s. 109-118.

Wg Molière: Les Femmes savantes.

8. Świętoszek. Komedia w 5 aktach. Powst. 1827. Nie wyd.

Inform. kartoteki L. Simona.
Wg Molière: Tartuffe ou l'imposteur.

9. Opisanie obchodu żałobnego po wiekopomnej pamięci najjaśniejszym Aleksandrze I. W-wa 1828.

10. Życie Joanny d'Arc zwanej Dziewicą Orleańską. Z rękopismów Pustelnika z Krakowskiego Przedmieścia. W-wa 1829.

11. Waliza. Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa 13 listopada 1833. Nie wyd.

Inform. jw. poz. 8.

Utwory zamieszczał w czasop.: *Gaz. Warsz.* (1816-1821; w dod. do 1819 nr 20 rec. teatr. z krypt. X), *Gaz. Korespondenta Warsz.*, *Kur. Pol.* (1830), *Pam. Nauk.* (1819), *Pam. Warsz.* (1818-1821), *Rozmaitości* (Lw., 1819, 1821), *Tyg. Pol. i Zagr.* (1818).

Listy

1. Do J. Buczyńskiego, sekretarza stanu Królestwa Polskiego, z 30 stycznia 1815. Rkps Ossol. sygn. 5739/II s. 247-250.

OPRACOWANIA.

Recenzje teatralne Towarzystwa Iksów, 1815-1819. Oprac. J. Lipiński. Wr. 1956 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 4. — W. Bogusławski: Dzieła dramatyczne. T. 7. W-wa 1823 s. 238. — Wiadomości krajowe. *Gaz. Warsz.* 1837 nr 273 (not. o śmierci). — F. S. Dmochowski: Wspomnienia od 1806 do 1830 r. W-wa 1858; wyd. nast. oprac. Z. Libera. (W-wa) 1959 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — J. Krasiński: W pierwszych latach Królestwa Kongresowego. Ze wspomnień... (Powst. przed 1845). *Bibl. Warsz.* 1913 t. 2 s. 49-50. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 27 (1867). — J. Krasiński: Pamiętniki od r. 1790 do 1831, skróc. przez F. Reuttowicza. Poz. 1877 s. 158-159. — P. Chmielowski. *Pam. Lit.* R. 1 (1902) s. 275. — B. Gubrynowicz: Kazimierz Brodziński. Życie i dzieła. Cz. 1 (1791-1821). Lw. 1917 s. 223 n. — A. Grodek: Piotr Maleszewski (1767-1828) i jego nauka społeczna. W-wa 1936; wyd. nast. w: Studia z historii myśli ekonomicznej. W-wa 1963. — A. Kowalska: O felietonie „Gazety Warszawskiej" z l. 1816-1820. (Od „Spektatora" do Pustelnika z Krakowskiego Przedmieścia). *Prace Polon.* S. IX (1951). — E. Kipa: (Wstęp do) S. K. Potocki: Podróż do Ciemnogrodu i Świstek Krytyczny. (Wybór). Wr. (1955) *BN* I 154 s. LXXXVIII-LXXXIX. — W. Polakowska: O „Pustelniku Londyńskim z Ulicy Pikadilli", pierwszym czasopiśmie anglistycznym w Polsce. *Pra-*

http://rcin.org.pl

ce Polon. S. XIV (1958). — A. Kowalska: Warszawa literacka w okresie przełomu kulturalnego 1815-1822. (W-wa 1961) *Bibl. Syrenki.* — W. Gielżyński: Prasa warszawska 1661-1914. W-wa 1962. — K. Krejčí: Heroikomika w básnictví Slovanů. Praga 1964. — T. Kozłowski: Polonica w czasopiśmie rosyjskim „Wiestnik Jewropy" w l. 1815-1822. *Prace Polon.* S. XXIII (1967).

WŁODEK IGNACY (1723—1780)

Teoretyk nauki i literatury, pedagog, leksykograf.

Ur. 24 lipca 1723 w parafii tarnopolskiej; syn Józefa, łowczego żydaczowskiego, i Franciszki. 1 sierpnia 1741 wstąpił do zakonu jezuitów. Po odbyciu dwuletniego nowicjatu w Krakowie (1741/42-1742/43) studiował filozofię w Ostrogu (3 lata). Od jesieni 1746 uczył w kolegium w Krzemieńcu w infimie (1746/47), gramatyce (1747/48) i poetyce (1748/49). W 1749/50-1752/53 studiował teologię w kolegium Św. Piotra w Krakowie. 16 lipca 1752 przyjął w Brzozowie k. Krosna święcenia kapłańskie. W 1753/54 — profesor retoryki i kronikarz domu zakonnego w Łucku, w następnym odbywał tzw. trzecią probację w Jarosławiu; w 1755/56 — profesor retoryki w Piotrkowie Trybunalskim. W 1756 przydzielony do wielkopolskiej prowincji zakonnej, objął w jesieni stanowisko profesora logiki w kolegium poznańskim. Od 1757/58 — profesor retoryki w seminarium zakonnym przy nowicjacie Św. Szczepana w Krakowie oraz kronikarz domu i prefekt biblioteki. 1 listopada 1758 złożył ostateczne śluby zakonne. W 1766 wysłany do Rzymu, gdzie aż do kasaty zakonu pełnił funkcję sekretarza polskiej asystencji zakonnej. Zmarł w 1780 w Rzymie.

TWÓRCZOŚĆ

1. O naukach wyzwolonych w powszechności i szczególności księgi dwie, od ... napisane i do druku podane. (Wyd. K. Korycki). Rzym 1780 (po 8 kwietnia 1781). Wyd. nast. skróc.: O naukach wyzwolonych z książki napisanej przez ... wyjątki. Wr. 1814.

Fragm. przedr.: *Monitor* 1785 nry 19-21, 29-31, 34-37, 47, 48, 60-64; B. Domasławski w: Mędrek w prawdziwej swojej postaci. Sandomierz 1786; tenże w: Mędrek lingwista. Sandomierz 1786; pt. Lucjan Greczyn do polskiej młodzieży. W-wa 1802; I. Szydłowski w: Przykłady stylu polskiego. T. 1. Wil. 1827; K. Tańska. *Rozrywki dla Dzieci* t. 7 (1827) nr 41 — t. 8 (1827) nr 44, tož wyd. 2 1828, przedr. w: Dzieła. T. 3. W-wa 1875; *Pam. Sandomierski* 1829/30 t. 2 s. 106-109; J. Popliński w: Nowe wypisy polskie. Leszno 1838; J. Rymarkiewicz w: Wzory prozy. T. 3. Poz. 1877; B. Suchodolski w: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; Z. Florczak, L. Pszczołowska w: Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 1. W-wa 1958.

Dzieło nie ukończ. Na końcu dołączony: Słownik polski dawny, czyli zebranie słów dawnych zaniedbanych polskich z ich tłomaczeniem (b. osob. k. tyt., ale z odrębną paginacją i sygnowaniem).

Materiały

1. Odpis metryki chrztu. W: Liber metricae novitiorum Societatis Jesu (1709--1773). Rkps Ossol. sygn. 100/II k. 60.

OPRACOWANIA

Monografia: I. Stasiewicz: Z początków teorii nauki w Polsce. I. Włodek i jego dzieło. Wr. 1963 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 22. [Rec.: K. Opałek. *Kwart. Historii Nauki* 1964 nr 3/4; W. Olszewicz. *Tamże* 1965 nr 4].

Rkps Arch. Romanum Societatis Jesu (Polonica 46, 34 f 3 nr 5, 37 f 3 nr 9). — Materiały do dziejów literatury i oświaty na Litwie i Rusi (1805-1865). Wyd. T. Turkowski. T. 1. Wil. 1935 *Źródła i Materiały Hist. Wydz. III Tow. Przyj. Nauk w Wil.* 2. — List K. Brodzińskiego do A. Grabowskiego z kwietnia 1814. Ogł. A. Łucki. *Arch. do Dziejów Literatury i Oświaty w Pol.* T. 12. Kr. 1910 s. 300. — O. Kopczyński: Gramatyka języka polskiego. W-wa 1817 s. 140. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. *Przegl. Poz.* t. 33 (1862) i osob. Poz. 1862. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 27 (1867). — P. Chmie-

http://rcin.org.pl

LOWSKI: Dzieje krytyki literackiej w Polsce. W-wa 1902 s. 123. — S. ZAŁĘSKI: Jezuici w Polsce. T. 3. Lw. 1902; t. 5. Kr. 1906. — H. STRUVE: Wstęp krytyczny do filozofii. Wyd. 3. W-wa 1903. — T. SINKO: Polski Anti-Lukrecjusz. *Rozpr. AU. Wydz. Filol.* t. 49 (1911) s. 394. — T. SINKO: Polski apologeta humanizmu z w. XVIII. *Eos* 1911. — H. STRUVE: Historia logiki jako teorii poznania w Polsce. W-wa 1911. — *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 32 (1913). — M. DYNOWSKA: Filip Nereusz Golański na tle współczesnej epoki. *Rozpr. AU. Wydz. Filol.* t. 55 (1917) i odb. (Kr. 1916). — T. GRABOWSKI: Krytyka literacka w Polsce w epoce pseudoklasycyzmu. Kr. 1918. — T. SINKO: Spór o antyk w w. XVII i XVIII. *Przegl. Warsz.* 1922 t. 4 nr 14 s. 261-262. — M. HARTLEB: Nagrobek Urszulki — studium o genezie i budowie „Trenów" Jana Kochanowskiego. Kr. 1927 s. 9. — M. LORET: Życie polskie w Rzymie w XVIII w. Rzym (1930). — S. BEDNARSKI: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933. — J. S. BYSTROŃ: Przysłowia polskie. Kr. 1933 s. 201. — Z. LEŚNODORSKI: Lucjan w Polsce. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* 43. — B. NADOLSKI: Epoka stanisławowska wobec polskiego Renesansu. *Pam. Lit.* R. 33 (1936) z. 2 s. 448-450, 452; *Księga referatów Zjazdu Nauk. im. I. Krasickiego.* Lw. 1936 (Dyskusja: s. 710) i odb. —

W. BOROWY: O poezji polskiej w w. XVIII. Kr. 1948. — H. BARYCZ: Rozwój historii oświaty, wychowania i kultury w Polsce. Kr. 1949 s. 45-46. — T. MIKULSKI: Walka o język polski w czasach Oświecenia. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) z. 3/4 i odb.; przedr. w: Ze studiów nad Oświeceniem. (W-wa 1956). — B. SUCHODOLSKI: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — W. TASZYCKI: (Wstęp do) Obrońcy języka polskiego. Wiek XV-XVIII. Wr. (1953) *BN* I, 146. — P. GRZEGORCZYK: Problematyka tłumaczeń. *O sztuce tłumaczenia.* (Red. M. Rusinek). Wr. 1955 s. 464. — A. CIEŃSKI: I. Włodek jako krytyk i teoretyk literatury. *Roczn. Zakładu Nar. im. Ossol.* t. 5 (1957). — M. R. MAYENOWA: (Wstęp); Z. FLORCZAK, L. PSZCZOŁOWSKA: (Not. do) Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 1. W-wa 1958. — T. TATARKIEWICZOWA: O polskich teoretykach przekładów w XVIII w. i na przełomie XIX w. *Przegl. Hum.* 1959 nr 4. — I. STASIEWICZ: Z problemów nauki okresu Oświecenia. Wr. 1960 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 12. — I. STASIEWICZ: I. Włodek — jeden z pierwszych teoretyków nauki w Polsce XVIII w. Zagadnienie wpływu warunków zewnętrznych na rozwój umysłowy. *Spr. z Prac Nauk. Wydz. Nauk Społ. PAN* R. 4 (1961) z. 2. — S. HRABEC, F. PEPŁOWSKI: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — I. STASIEWICZ: Poglądy na naukę w Polsce okresu Oświecenia na tle europejskim. Wr. 1967 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 38. — B. NATOŃSKI: Wypisy ze źródeł jezuickich i uwagi. (Maszynopis w posiadaniu redakcji).

WODZICKI STANISŁAW (1764—1843)

Pamiętnikarz, poeta, botanik, polityk.

Ur. 27 lipca 1764 w Rogowie; syn Franciszka, starosty grybowskiego, i Zofii z Krasińskich. Dzieciństwo spędził u babki w Złotej. Od 1769 uczył się na pensji w Krakowie, następnie w domu pod kierunkiem pijarów D. M. Krajewskiego (od 1777) i F. Schwalbena (od 1780) oraz Francuza ks. Vanille. W 1782 rozpoczął studia na Wydziale Prawa Uniwersytetu Lwowskiego. W 1786 bawił w Lublinie, doglądając procesów toczonych z Wielopolskimi o majątek matki i ciotki Franciszki (królewiczowej), później jeździł do Wiednia. W okresie Sejmu Czteroletniego często przebywał w Warszawie, w 1789-1792 sprawował urząd komisarza cywilno-wojskowego pow. sandomierskiego i wiślickiego. Podczas powstania kościuszkowskiego mianowany ziemiańskim generałem-majorem milicji pow. sandomierskiego (28 marca) i komisarzem porządkowym sandomierskim (7 czerwca). W 1795 ożenił się z Anną Jabłonowską, kasztelanką wiślicką (intercyza ślubna dat. 15 września).

W Księstwie Warszawskim pełnił obowiązki dyrektora policji m. Krakowa (od 1809), radcy prefektury departamentu krakowskiego i zastępcy prefekta (od 24 maja 1810),

http://rcin.org.pl

wreszcie, po ustąpieniu H. Lubomirskiego, prefekta (od 5 września 1810). 27 marca 1812 powołany nadto na prezesa nowo utworzonej Komisji Potrzeb Wojskowych Księstwa. 21 września t. r. odznaczony orderem Św. Stanisława. Po śmierci ks. Józefa Poniatowskiego ogłosił w Krakowie patriotyczne „Obwieszczenie" (26 grudnia 1813), co naraziło go na szykany ze strony ówczesnego okupacyjnego zarządcy departamentu krakowskiego, Pawła Awierina.

2 listopada 1815 z inicjatywy komisarzy pełnomocnych państw zaborczych powołany na prezesa Senatu Rządzącego Rzeczypospolitej Krakowskiej. Na stanowisku tym okazał się ultralojalistą, zwolennikiem Św. Przymierza i przywódcą faktycznie rządzącej oligarchii arystokratycznej. Jako prezes utworzonej 16 czerwca 1818 do nadzoru nad Uniwersytetem Rady Wielkiej — walczył z jego autonomią i studenckimi organizacjami, odwołując się do pomocy K. Metternicha i N. N. Nowosilcowa. W 1822 skompromitował się samowolą w sprawie J. Wazzana. W wyborach do senatu w 1824 przeszedł już tylko nieznaczną większością głosów, a w 1827 — wymaganej większości nie uzyskał. Spowodowało to sprzeciw arystokratycznej mniejszości oraz interwencję rezydentów zaborców, w wyniku czego wybory unieważniono, zawieszono czynności Izby Reprezentantów i w drodze nielegalnych wyborów (18 grudnia 1827) pozostawiono go na tym stanowisku. W czasie powstania listopadowego odbyła się skierowana przeciwko niemu burzliwa demonstracja kierowana przez studentów, z J. Gudrajczykiem na czele (16 stycznia 1831), która spowodowała za sprawą członka Senatu ks. L. Łętowskiego usunięcie Wodzickiego z prezesury Senatu (19 stycznia). Wyjechał wówczas do Królestwa, gdzie już od 14 lipca 1817 posiadał tytuł senatora-kasztelana, a od 1819 senatora-wojewody — po paromiesięcznym pobycie w Warszawie — osiadł w Niedźwiedziu (pow. miechowski), majątku nabytym już w 1808, w którym jeszcze przed 1813 założył wspaniały park, pod względem ilości roślin stał się on wkrótce największym ogrodem botanicznym w Polsce.

Prace naukowe z zakresu ogrodnictwa otworzyły Wodzickiemu wstęp do towarzystw naukowych. 2 lutego 1816 uzyskał tytuł doktora honoris causa Uniwersytetu Jagiellońskiego (uroczyście wręczony 18 lutego), 15 marca t. r. powołany na wiceprezesa Towarzystwa Naukowego Krakowskiego, 4 lutego 1821 na członka honorowego warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 7 września t. r. na członka praskiego Kaiserlich-Königliche Patriotisch-ökonomische Gesellschaft, 10 listopada 1828 na członka korespondenta Societatis Medico-Botanica Londinensis. Na mocy uchwały Rady Reprezentantów Wolnego M. Krakowa z 26 sierpnia 1833 został wybity na cześć Wodzickiego medal honorowy, wręczony mu 22 listopada 1835. Od ok. 1828 chorował na oczy, w ostatnich latach życia prawie nie widział (pamiętniki w większej części dyktował). Wielokrotnie leczył się za granicą, m. in. w Karlsbadzie (w l. 1829, 1833, 1840, 1841) i w Baden (1833). Zmarł 14 marca 1843 w Krakowie; pochowany w Niedźwiedziu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Zabawki. Powst. 1779-1797. Autograf (czystopis) Bibl. Jagiel. sygn. 7242III. Jeden z wierszy („Napis w Łobzowie") nadto w rkpsie Bibl. Czart. sygn. 2594 s. 310-313.

Zawartość: Zbiór wierszy oryginalnych i tłum. następująco zgrupowanych: I. Kawałki tłumaczone; II. Bajki tłumaczone; III. Krotochwile; IV. Bajki oryginalne; V. Napisy; VI. Powieści z Grécourta tłumaczone; VII. Wiersze z rozmaitych okoliczności; VIII. Pieśni; IX. Wiersze z rozmaitych okoliczności (c.d.). Por. też Przekłady poz. 1-14.

Bruliony niektórych wierszy rozproszone w papierach Wodzickiego przechowywanych w Ossol.

2. Uwagi nad pytaniem: Czyli Żydzi polscy mają być, lub nie, przypuszczeni do praw obywatelskich i politycznych? Kr. 1816.

3. Mowa ... przy katafalku Tadeusza Kościuszki, dnia 23 czerwca 1818. (Kr. 1818).

4. O hodowaniu, użytku, mnożeniu i poznawaniu drzew, krzewów, roślin i ziół celniejszych ku ozdobie ogrodów, przy

http://rcin.org.pl

zastosowaniu do naszej strefy. Dzieło miłośnikom ogrodów poświęcone przez... T. 1-2. Kr. 1818; t. 3. Kr. 1820; t. 4: Obejmujący dodatki do t. 2 i 3 z późniejszych dzieł tudzież pism periodycznych ogrodniczych wyczerpane. Kr. 1825; t. 5: Obejmujący wyjątki z nowych dzieł ogrodniczych r. 1825 drukowanych, niemniej przybyłych do mego zbioru roślin i tych które w poprzednich tomach opuszczone zostały. Kr. 1825; t. 6: Jako nowy dodatek do trzech pierwszych, obejmujący cokolwiek okazało się ciekawego z dzieł nowych w tym przedmiocie. Kr. 1828. Wyd. 2 popr. t. 1-3: Kr. 1824-1827.

Fragm. rkpsu Ossol. sygn. 11661/III.

W t. 1 wstęp: O wpływie oświaty ludów na ogrody, a nawzajem o wpływie ogrodów na obyczaje i szczęście domowe; tož ogł. *Roczn. Tow. Nauk. Kr. z Uniw. Połączonego* t. 3 (1818) s. 68-91.

5. Notice sur l'horticulture de l'ancienne Pologne. *Annales de l'Institut Royal Horticole de Fromont.* T. 5. Paryż 1833; *Journal de l'Académie d'Horticulture* 1833 t. 1.

Przekł. pol.: Wiadomość o ogrodnictwie w dawnej Polsce. *Ogrodnik Pol.* 1884 nr 10-13.

6. Pamiętniki. Powst. 1837-1843. T. 1: Przygody tak prywatnego, jak publicznego życia mego. R. 1840; t. 2: Wspomnienia 77-letniego starca jako dodatek do historii Stanisława Augusta, zaczęty 1837 r.; t. 3: Wspomnienia 80-letniego starca jako dodatek do historii Stanisława Augusta, zaczęty 1837 r. aż po r. 1842; t. 4: Część trzecia moich pamiętników, od Sejmu Czteroletniego poczynając aż do śmierci Stanisława Augusta, to jest od r. 1788 do 1798; t. 5: O urzędowaniu moim w Rzeczypospolitej Krakowskiej, 1805--1831. Rkpsy Ossol. sygn. 6642-6646/III (z Arch. Wodzickich z Kościelnik).

T. 1 i 2 (fragm.) pt. Wspomnienia z przeszłości od roku 1768 do roku 1840. *Czas* 1872 i osob. Kr. 1873. — T. 5 pt. Pamiętniki... Kr. 1888 *Bibl. Nowa Uniwersalna.* Fragm. przedr. J. Bieniarzówna w: Rzeczpospolita Krakowska 1815-1846. Wybór źródeł. Wr. (1951) *BN* I, 138 s. 289-294, 309-311.

Odpis z t. 2 w Bibl. Jagiel. sygn. 6451IV.

Liczne mowy i pisma urzędowe w rkpsach, „Zdanie ... względem kopalń jaworznickich" ogł. J. Bieniarzówna, jw. poz. 6 s. 133-140.

P r z e k ł a d y

1. É. D. Desforges de Parny: Do W... Z... Powst. 1780. Autograf przekł. tego wiersza i nast. zob. Twórczość poz. 1.

2. P. Corneille: Kawałek z tragedii „Cynna". (Akt 2 sc. 1). Powst. 1781.

3. J. W. de Grécourt: Powieści. Powst. 1782.

4. A. L. Thomas: Czas. Powst. 1782.

5. J. B. Rousseau: Wierność. Powst. 1782.

6. B. Imbert: Do hrabiego du Nord. Powst. 1782.

7. H. de Racan: Szczęśliwość cnotliwego. Powst. 1782.

8. P. J. B. Desforges-Maillard: Rozkosz cnoty nieoddzielna. Powst. 1782.

9. Ch. F. Panard: Zazwyczaj cnotliwi tylko podpadają obmowie. Powst. 1782.

10. E. Le Brun: Nieszczęsne gry skutki. Powst. 1782.

11. A. Deshoulières: O grze. Powst. 1782.

12. Voltaire: Kart potęga. Powst. 1782.

13. S. L. Mercier: Wybór bajek z „Mon Bonnet de Nuit". Powst. 1787.

14. C. J. Rouget de Lisle: Hymn Marsylczyków polski. Powst. ok. 1793. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7243IV.

L i s t y i m a t e r i a ł y

1. Do Eliasza Wodzickiego z 1791-1794 4 listy i 2 kopie. Rkps Ossol. sygn. 11675/II.

2. Do Tekli z Wodzickich Małachowskiej z 1807 3 listy. Rkps jw. sygn. 11863/II.

3. Do różnych adresatów zbiór listów z 1810-1840 i b. d.; m. in. do Aleksandra I b. d., K. v. Metternicha b. d., Jana Śniadeckiego b. d., J. P. Woronicza b. d., M. Badeniego z 1810-1815, żony Anny z 1819-1840; nadto od zięciów, córek i in. Rkps jw. sygn. 11659/II.

W tymże zbiorze korespondencja żony Wodzickiego.

4. Do M. Badeniego zbiory listów. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1696a, 2459. Fragm. listu z 17 września 1822 ogł. J. Bieniarzówna, jw. Twórczość poz. 6 s. 90-91.

5. Do Antoniego Stadnickiego z 1817--1824 zbiór listów. Rkps Ossol. sygn. 1430/I. Wyjątki ogł. dr Br. Ł.: Z listów prezesa Rzeczypospolitej Krakowskiej. *Bibl. Warsz.* 1904 t. 2 s. 375-384.

6. Do ambasadora francuskiego w Wiedniu z 1819. Ogł. M. Krzywosąd Kępieński. *Bibl. Warsz.* 1883 t. 4 s. 409-410.

http://rcin.org.pl

7. Korespondencja z K. v. Metternichem z 1820-1821. Rkps Arch. Państw. w Wiedniu (Haus-Hof- u. Staatsarchiv, Krakau 30). 10 listów z okresu 10 października 1820 — 3 grudnia 1821 ogł. W. Bobkowska w: Korespondencja Metternicha w sprawie Uniwersytetu Krakowskiego, 1820-1829. Kr. 1935 *PAU. Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* 3; list od Metternicha b. d. ogł. M. Krzywosąd Kępieński, jw. poz. 6 s. 223.

8. Korespondencja z Walentym Litwińskim z 10-12 grudnia 1820 i in. Rkps Arch. Uniw. Jagiel. (Akta Senatu I 439).

9. Do Antoniego Radziwiłła, konserwatora Uniwersytetu z ramienia Prus. Rkpsy Wojew. Arch. Państw. w Poz. (Namiestnik VIII).

10. Do I. Sobolewskiego z 28 lutego 1821. Ogł. A. Tessarczyk: Rzeczpospolita Krakowska. Kr. 1863 s. 160-161. Przedr. J. Bieniarzówna, jw. Twórczość poz. 6 s. 240-242.

11. Do N. N. Nowosilcowa z 18 marca 1821. Rkps Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Wolne M. Kr. III-2-F 1).

12. Korespondencja z Janem Śniadeckim z października — grudnia 1821. Ogł. M. Baliński w: Pamiętniki o Janie Śniadeckim. T. 1. Wil. 1865 (1864).

13. Do Tadeusza Wasilewskiego z 1825-1835 5 listów. Rkps Ossol. sygn. 4364/II.

14. Do Daniela Edwarda Friedleina z 1836. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7836IV.

15. Do Henryka Wodzickiego z 1839-1843 2 listy. Rkps Ossol. sygn. 11764/II.

16. Do barona Morenheima b. d. Rkps jw. sygn. 6642/III.

17. Od różnych adresatów zbiór 112 listów z 1792-1837; m. in. od J. S. Dembowskiego z 1792, D. M. Krajewskiego z 1814, A. K. Czartoryskiego z 1815, A. J. Czartoryskiego z 1816, F. Gawdzickiego z 1823, od zięciów i dzieci. Rkps jw. sygn. 11654/II.

18. Od T. Kościuszki z 28 marca 1794. Ogł. L. Siemieński w: Listy Kościuszki do jenerała Mokronowskiego i innych osób. Lw. 1877 s. 133-136.

19. Od M. Badeniego z 1810-1824 234 listy. Rkps Ossol. sygn. 11653/II. Kilka listów z 1821-1823 ogł. M. Krzywosąd Kępieński, jw. poz. 6 s. 397-398, 400-403.

20. Od różnych osób z 1810-1837 84 listy; m. in. od F. Węgleńskiego z 1810-1811, T. Wawrzeckiego z 1814, J. P. Woronicza z 1817-1829, J. Zajączka z 1817-1821, od dzieci. Rkps Ossol. sygn. 11657/II.

21. Od różnych osób z 1810-1838 108 listów; m. in. od S. Staszica z 1816-1817, Jana Śniadeckiego z 1820-1822, Towarzystwa Medyczno-Botanicznego w Londynie z 1828, od rodziny. Rkps jw. sygn. 11656/II.

22. Od różnych osób z 1812-1840 84 listy; m. in. od J. U. Niemcewicza z 1812-1828, T. Mostowskiego z 1816, K. v. Metternicha z 1821-1823, T. Matuszewicza (obrońcy prawnego) z 1832-1840. Rkps Ossol. sygn. 11655/II.

23. Od Tadeusza Kamieńskiego z 1814 podanie. Rkps jw. sygn. 2400/II.

24. Od Stanisława Zarzeckiego z 1815-1826 140 listów, nadto 3 bez adresata. Rkps Ossol. sygn. 11658/II. B. d. i z 1828 3 listy ogł. M. Krzywosąd Kępieński, jw. poz. 6 1884 t. 1 s. 218-219, 233-235.

25. Od Aleksandra I z 19 listopada/1 grudnia 1815. Ogł. M. Krzywosąd Kępieński, jw. poz. 6 s. 8.

26. Od różnych adresatów zbiór listów z 1817-1831; m. in. od S. K. Potockiego z 1817, N. N. Nowosilcowa z 1820-1821, I. Sobolewskiego z 1821, J. Zajączka z 1821-1824, S. Grabowskiego z 1822, F. Nakwaskiego z 1831. Rkps Ossol. sygn. 6642/II. List Sobolewskiego z 9 marca 1821 ogł. J. Bieniarzówna, jw. Twórczość poz. 6 s. 161-162.

27. Od A. Radziwiłła z 9 listopada 1820. Ogł. M. Krzywosąd Kępieński, jw. poz. 6 1884 t. 1 s. 224.

28. Od intendenta policji A. Kosteckiego z 8 lutego 1821. Rkps Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Wolne M. Kr. III-2-F 1).

29. Od N. N. Nowosilcowa z 23 marca/4 kwietnia 1821, od A. J. Czartoryskiego z 11 grudnia 1830. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1054.

30. Od D. Oebschelwitza z 15 sierpnia 1823. Ogł. M. Krzywosąd Kępieński, jw. poz. 6 s. 404-405.

31. Od Józefa Załuskiego z 1825-1828 3 listy. Ogł. M. Krzywosąd Kępieński, jw. poz. 6 s. 405-406, 1884 t. 1 s. 240-242.

32. Od A. Czapskiego z 16 grudnia 1825. Ogł. J. Bieniarzówna, jw. Twórczość poz. 6 s. 174-175.

http://rcin.org.pl

33. Od różnych adresatów 11 listów z 1834-1840; m. in. od Franciszka Ludwika Wodzickiego z 1834-1837, Katarzyny Konarskiej z Wodzickich z 1835-1838, Ignacego Konarskiego z 1836, Edwarda Niemojowskiego z 1839. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7667IV.

Tu nadto różne papiery z 1797-1799, 1824-1840.

34. Od Edwarda Niemojowskiego z 1837. Rkps jw. sygn. 7913III t. 2 k. 10-11.

35. Obwieszczenie. W Krakowie 26 grudnia 1813 roku. Kr. 1813 (druk plakat.). Egz. w Bibl. Jagiel. sygn. 15184III.

36. Katalog roślin ogrodu Niedźwiedzkiego, których nabywać w zamian tamże brakujących każdemu wolno; z r. 1813. B. m. (1813).

37. Materiały do działalności publicznej w Krakowie, m. in. do sprawy tajnych stowarzyszeń młodzieży z 1821. Rkps Ossol. sygn. 11660/III.

38. Szklarnie ogrodu Niedźwiedzkiego, czyli spis zimochowków tamże hodowanych. Kr. (1825).

Do tego ukazały się 2 dod.: Dodatek do spisu cenniejszych zimochowków ogrodu Niedźwiedzkiego od r. 1825 do 1827. (Kr. 1828); Drugi dodatek do spisu roślin niedźwiedzkich od 1 października 1827 do 1 lipca 1829. (Kr. 1829).

39. Dziennik ogrodniczy 7 kwartałów od 1 stycznia 1829 do ostatniego grudnia 1830. T. 1-2. Kr. 1829 — Lw. 1830; t. 3 (za l. 1831-1833). Kr. 1834; t. 4 (za l. 1834-1835). Kr. 1836.

40. Dyplomy, nominacje, powinszowania, panegiryki na cześć Wodzickiego, wypisy z dzieł literackich. Rkps Ossol. sygn. 11662/III. Nominacje na prezesa Rzeczypospolitej Krakowskiej i na senatora-kasztelana Królestwa Polskiego ogł. M. Krzywosąd Kępieński, jw. poz. 6 s. 9-10, 388-389.

41. Wypiski z różnych autorów (własność Wodzickiego, zawierają też jego autografy). Rkpsy Bibl. Jagiel. sygn. 7241-7243, 7339IV

Zob. też Twórczość poz. 1.

42. Papiery majątkowe. Rkps Ossol. sygn. 11626/II.

43. Klepsydra z zawiadomieniem o eksportacji zwłok. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 4574.

Inne liczne materiały do działalności publicznej Wodzickiego w Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Wolne M. Kr.) i Arch. Uniw. Jagiel. (Akta Senatu).

OPRACOWANIA

Akty powstania Kościuszki. T. 1, 3. Wyd. Sz. Askenazy, W. Dzwonkowski, E. Kipa, R. Morcinek. Kr. 1818-Wr. 1955. — A. Czapski: (Notatnik z ok. 1803). Rkps Bibl. Poz. Tow. Przyj. Nauk sygn. 241 s. 4 n. — E. Komar: Do J. W. S. Wodzickiego prefekta Departamentu Krakowskiego. Kr. 1811. — W. Turski: W dzień imienin ... S. Wodzickiego ... r. 1811. B. m. (1811). — Pomniki prawa Rzeczypospolitej Krakowskiej. T. 1. Wyd. W. Tokarz. Kr. 1932 (m. in. Protokoły Komisji Organizacyjnej z 1815-1818). — Rzeczpospolita Krakowska, 1815-1846. Wybór źródeł. Wstępem i objaśnieniami opatrzyła J. Bieniarzówna. Wr. (1951) *BN* I, 138. — F. Salomoński: Wiersz uświetniający uchwałę sejmową w dniu 10 grudnia r. 1818, zatwierdzającą następne trzechlecie ... Prezesa Senatu Rządzącego J. W. S. hr. Wodzickiego. (Kr. 1818). — Korespondencja Metternicha w sprawie Uniwersytetu Krakowskiego, 1820-1829. Wyd. i wstępem poprzedziła W. Bobkowska. Kr. 1935 *PAU. Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* 3. — Do J. W. S. hr. Wodzickiego ... z powodu jednomyślnego potwierdzenia go na urzędzie prezesa Senatu Rządzącego... Dnia 5 grudnia 1821 r. w Krakowie. (Kr. 1821). — M. Dubiecki: Adresse à S. E. M. le Comte Wodzicki ... pour souhaiter la Nouvelle Année 1821. Kr. (1821). — Opis uroczystości narodowej z powodu zatwierdzenia na prezesostwie S. Wodzickiego i kantaty. *Pszczółka Kr.* 1821 t. 4. — Do ... S. Wodzickiego ... d. 28 lutego 1822. Kr. (1822). — Kantata śpiewana w Teatrze Narodowym dnia 19 grudnia 1824. (Kr. 1824). — Listy Józefa Maksymiliana Ossolińskiego do Ambrożego Grabowskiego (1813-1826). Wyd. B. Horodyski. Wr. 1950. — Index lectionum in Universitate studiorum Jagellonica 1826/1827. (Kr. 1826). (Spis darów Wodzickiego.) — E. Komar. *Goniec Kr.* 1827 dod. do nru 26. — Kantata na obchód uroczystości narodowej z powodu potwierdzenia naczelnika rządu, w Krakowie dnia 2 marca 1828 r. przez artystów dramatycznych Teatru Narodowego odegrana. (Kr. 1828). — S. i I. Gieszkowscy: Do ... S. Wodzickiego... Powinszowanie na Nowy Rok 1829. (Kr. 1829). — M. Goldreich: Na dzień imienin ... S. Wodzickiego ... 8 maja 1829. (Kr. 1829). — (F. Wężyk): Mieszkaniec Krakowa do mieszkańca Warszawy. Kr. 1829. — Krakau unter der Praesi-

http://rcin.org.pl

dentschaft des Grafen Wodzicki. (B. m.) 1831. — *Dzien. Powsz.* 1831 nr 26; *Goniec Kr.* 1831 nr 29 (replika W. Siemieńskiego). — J. Mieroszewski: Obrona S. hr. Wodzickiego. *Goniec Kr.* 1831 nr 42 i odb. — *Kur. Pol.* 1831 nr 403 (dat. z Kr. 19 I), nr 406 (protest). — H. z Działyńskich Błędowska: Pamiątka przeszłości z l. 1794-1832. Wyd. K. Kostenicz, Z. Makowiecka. (W-wa) 1960 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — Adres reprezentantów Krakowa do S. hr. Wodzickiego. Kr. 1933. — (Relacja z uroczystości wręczenia medalu). *Gaz. Kr.* 1835 nr 268. — F. K. Kojsiewicz: Skarga restytucyjna księżny Carginan, S. hr. Wodzickiego, Izabeli Pomianowskiej przeciwko Tomaszowi Gembarzewskiemu ... podane w Warszawie dnia 18 lut. (1 marca) 1836 r. B. m. (1836). — E. Wasilewski: Visum et repertum zmarłej Rzplitej Krakowskiej, r. 1839. W: Poezje. Kr. (1925) *BN* I, 85; przedr. J. Bieniarzówna w: Rzeczpospolita Krakowska. Wybór źródeł. Wr. (1951) *BN* I, 138 s. 316-329. — L. Królikowski: Memoriał historyczny i polityczny o stanie obecnym Wolnego Miasta Krakowa i jego okręgu. Paryż 1840. — J. Rudnicki: Replika S. hr. Wodzickiego, Antoniego Hoenzel, Józefa Louis i małż. Lublickich na odpowiedź Mieroszewskich. B. m. r. — J. Rudnicki: Rekurs ze strony S. hr. Wodzickiego ... od wyroków Sądu Apelacyjnego Królestwa Polskiego 18/30 czerwca 1840 r. ... w przedmiocie dóbr Leszna. Kr. 1840. —

(Nekrologi): *Gaz. Kr.* 1843 nr 62, 68; *Gaz. Lw.* 1843 nr 34; *Kur. Warsz.* 1843 nr 77, 88; *Kur. Wil.* 1843 nr z 26 marca; F. Thierry: Notice nécrologique sur M. le Comte S. Wodzicki ... mort à Cracovie le 14 mars 1843. 2 éd. Paryż 1846. — L. Górnicki: Przemowa na pogrzebie śp. hr. Wodzickiego ... w dniu 17 marca 1843 r. w kościele archipresbiterialnym N. Marii Panny. Kr. 1843. — F. Wężyk: Przemowa na pogrzebie śp. S. Wodzickiego. Rkps Ossol. sygn. 546/III, 12312/IV. — (R. Kämpf): Krakau und ein Blick über seine Grenzen. Lipsk 1844. — J. P.....k: Rys krótki życia S. hr. Wodzickiego. *Przyj. Ludu* R. 12 (1845) nr 1. — F. Hechel: Człowiek nauki, taki jakim był. Pamiętniki profesora Uniwersytetu Jagiellońskiego. (Powst. przed 1851). T. 2. Wyd. W. Szumowski. Kr. 1939 (1945). — H. Meciszewski: Historia ukarania Jana Wazona, czeladnika cukierniczego w Krakowie. W aneksie do: Rzecz do historii majątku Uniwersytetu Krakowskiego. Kr. 1850. — H. Meciszewski: Historia Rzeczypospolitej Krakowskiej. Kr. 1851. — F. K. Prek: Czasy i ludzie. (Powst. przed 1856). Wyd. H. Barycz. Wr. 1959. — J. Majer: Pogląd historyczny na Towarzystwo Naukowe Krakowskie z czasu jego związku z Uniwersytetem Jagiellońskim. Kr. 1858. — K. Skibiński: Pamiętnik aktora (1785-1858). Wyd. M. Rulikowski. W-wa 1912; przedr. w: Wspomnienia aktorów (1800-1925). Wyd. S. Dąbrowski, R. Górski. (W-wa) 1963 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — A. Tessarczyk: Rzeczpospolita Krakowska, wolna, niepodległa i ściśle neutralna. Poszyt 1-3. Kr. 1863-1869. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 27 (1867). — A. Grabowski: Wspomnienia. (Powst. przed 1868). Wyd. S. Estreicher. T. 2. Kr. 1909 *Bibl. Kr.* 41. — L. Łętowski: Wspomnienia pamiętnikarskie. (Powst. przed 1868). Wyd. H. Barycz. Wr. 1952. — Pamiętniki krakowskiej rodziny Louisów (1831-1869). Wyd. J. Zathey, wstępem poprzedziła J. Bieniarzówna. Kr. 1962. — J. Radwański: Założenie plantów krakowskich. Kr. 1872. — J. Brodowicz: Napis do portretu śp. S. Wodzickiego dnia 1 grudnia 1873 r. B. m. r. — M. Krzywosąd Kępieński: S. hr. Wodzicki... Przyczynek do dziejów Krakowa 1815-1830. *Bibl. Warsz.* 1883 t. 4, 1884 t. 1, 2. [J. K. Plebański: (Stanowisko redakcji pisma wobec rozprawy Kępieńskiego). *Bibl. Warsz.* 1884 t. 2 s. 56-59]. — P. Lelewel: Pamiętniki i diariusz domu naszego. (Powst. przed 1884). Wyd. J. Lelewel-Friemannowa. Wr. 1966. — J. Wawel-Louis: Sądownictwo Rzeczypospolitej Krakowskiej. Kr. 1884. — J. Mieroszewski: Dzieje Rzeczypospolitej Krakowskiej. *Przew. Nauk. i Lit.* 1886. Tekst obszerniejszy w rkpsie Bibl. PAN Kr. sygn. 1405. — J. Wawel-Louis: Życie światowe i towarzyskie Rzeczypospolitej Krakowskiej (1816-1846). Kr. 1886. — S. i S. Mieroszewscy: Wspomnienia lat ubiegłych (sprzed 1887). Wyd. M. i H. Baryczowie. Kr. 1964. —

(Pamiętniki. Rec.): H. Lisicki. *Kwart. Hist.* R. 2 (1888); S. T. (Tomkowicz). *Przegl. Pol.* R. 22 t. 87 (1888) kwart. 3. — T. Żychliński: Złota księga szlachty polskiej. R. 11. Poz. 1889. — L. Dębicki: Trzy pokolenia w Krakowie. Kr. 1896. — S. Schnür-Pepłowski: Obrazy z przeszłości Galicji i Krakowa (1772-1858). Lw. 1896. — J. Rostafiński: O działach ogrodniczych S. Wodzickiego. Kr. 1900.— J. Drège: Ogrody w Polsce. *Wielka enc. powsz. ilustr.* S. II t. 3/4 (1904) s. 945. — K. Bąkowski: Kronika krakowska, 1796-1848. T. 1-3. Kr. 1905-1910 *Bibl. Kr.* 27, 30, 42. — W. Tokarz: Ostatnie lata Hugona Kołłątaja. Kr. 1905. — Sz. Askena-

http://rcin.org.pl

zy: Dwa stulecia, XVIII i XIX. Badania i przyczynki. T. 2. W-wa 1910. — F. Klein: Planty krakowskie. Kr. 1910. — E. Łuniński: Wspominki. Z dni historycznych kart kilka. W-wa 1910. — S. Stetkiewicz: Rzeczpospolita Krakowska w dobie powstania listopadowego. Kr. 1912 *Bibl. Kr.* 45. — M. Bałaban: Dzieje Żydów w Galicji i Rzeczypospolitej Krakowskiej, 1772-1868. Lw. 1916. — E. Jankowski: Dzieje ogrodnictwa w Polsce w zarysie. W-wa 1923. —

L. Ręgorowicz: Szkolnictwo Wolnego Miasta Krakowa w dobie kuratorii Józefa hr. Załuskiego. W-wa 1930 *Prace Monogr. z Dziejów Wych. i Szkolnictwa w Pol.* 7. — H. Barycz: Z dziejów walki o autonomię Uniwersytetu Krakowskiego w l. 1820-1826. *Chowanna* R. 8 (1937) s. 97-110 i odb. (Kr. 1937). — J. Bieniarzówna: Rzeczpospolita Krakowska, 1815-1846. Kr. 1948. — W. Knapowska: Nawroty polskich ruchów zbrojnych 1830-1834. Z dziejów dyplomatycznych i rewolucyjnych Wolnego Miasta Krakowa. Poz. 1948 *Poz. Tow. Nauk. Komisja Hist.* t. 14 z. 2. — J. Turska: Archiwum Wodzickich z Kościelnik w zbiorach Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. *Roczn. Zakładu Nar. im. Ossol.* t. 4 (1953). — Sz. Wachholz: Rzeczpospolita Krakowska (okres od 1815 do 1830). W-wa 1957. — Historia Polski. T. 2 cz. 2. (Red. S. Kieniewicz, W. Kula). W-wa 1958. — A. Żeleńska-Chełchowska: Inwentarz akt senatu i władz nadrzędnych oraz Wydziałów Uniwersytetu Jagiellońskiego (1796-1849). Kr. 1962 *Universitas Jagellonica* 1. — S. Salmonowicz: O obrazę honoru generała Pawła Grabowskiego. W zbiorze: Pitawal krakowski. W-wa 1962. — H. Barycz: Wśród gawędziarzy, pamiętnikarzy i uczonych galicyjskich. T. 1. Kr. 1963. — M. Frančić: Cztery pokolenia studentów krakowskich (od Oświecenia do powstania 1846 r.). W zbiorze: Studia do dziejów młodzieży Uniwersytetu Krakowskiego od Oświecenia do poł. XIX w. T. 1. Kr. 1964 *Universitas Jagellonica* 20. — K. Mrozowska: Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1795-1850. W zbiorze: Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego. T. 2 cz. 1. Kr. 1965 *Tamże* 21/2. — J. Maślanka: Słowiańskie mity historyczne w literaturze polskiego Oświecenia. Wr. 1968 *PAN. Oddz. w Kr. Prace Komisji Słowianoznawstwa* 18.

WOLICKI TOMASZ (ok. 1770– po 1821)

Tłumacz.

Ur. ok. 1770; syn Ignacego h. Janina, żupnika ziemi sieradzkiej i dziedzica Godziętowa k. Wielunia, oraz Józefy Wiesiołowskiej; młodszy brat Jana Nepomucena (1766-1847), sędziego najwyższej instancji w Królestwie Polskim, i Teofila (1767-1829), od 1828 arcybiskupa gnieźnieńskiego. W 1792 uczestniczył w sejmiku krakowskim, 18 lutego podał do Ksiąg Ziemiańskich powiatów krakowskiego, proszowickiego i Księstwa Siewierskiego uchwałę tego sejmiku. W l. 1794-1796 był dostawcą przekładów powieści francuskich dla krakowskiej firmy wydawniczej J. Maja. W 1821 przetłumaczył z polecenia brata, Teofila, ówcześnie proboszcza katedry poznańskiej, „Naukę dla włościan". Dalsze losy nie znane.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

1. J. H. Bernardin de Saint-Pierre: Chatka indyjska. W języku francuskim wydana przez Jakuba Saint-Pierre. Przekładania... Kr. 1794 (dwa wyd.; w jednym na k. tyt. „prez" zamiast „przez").

2. J. F. Marmontel: Śniadania wiejskie, czyli przypadki niewinności. W języku francuskim przez p. ... wydane, a na polski przełożone przez... Kr. 1794. Wyd. nast. W-wa 1803 (pt. Poranki wiejskie, czyli...).

3. J. H. Bernardin de Saint-Pierre: Paweł i Wirginia. Przez Jakuba Saint-Pierre napisana, z francuskiego przekładania ... Kr. 1795. Wyd. nast. Kr. 1805.

4. L. S. Mercier: Sympatia. Historia moralna przez ... z francuskiego przekładania... Kr. 1795.

Od s. 75: Izotyzm, czyli dobry geniusz.

5. Dumania samotnego młodzieńca. Przekładania... Kr. 1796.

M. Szyjkowski i M. Straszewski błędnie inform., że jest to przekł. z J. J. Rousseau.

6. Nauka dla włościan, jak mogą żyć swobodnie i wesoło, uczciwie do majątku

http://rcin.org.pl

i dobrego bytu przychodzić oraz i bliźnim w przygodach być pomocnymi. Z niemieckiego przez... W-wa 1821. Wyd. nast.: W-wa 1830; Poz. 1862.

Wyd. 1 (3 tys. egzemplarzy) wydał własnym nakładem Teofil Wolicki, z przeznaczeniem dla szkółek parafialnych w Poznańskiem.

Materiały

1. Działo się w Krakowie przed Księgami ziemiańskimi województwa krakowskiego, powiatów krakowskiego, proszowskiego(!) i Księstwa Siewierskiego, d. 18 lutego R. P. 1792. Ur. T. Wolicki uchwałę na sejmiku w Krakowie przez obywateli województwa postanowioną w Księgi Ziemiańskie podał. B. m. (1792).

OPRACOWANIA

K. W. Wójcicki: Jan Nepomucen Wolicki. W: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 3. W-wa 1858. — Jul. B. (Bartoszewicz): Wolicki Teofil. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 27 (1867). — B. Gubrynowicz: Romans polski za czasów Stanisława Augusta. Lw. 1904. — M. Szyjkowski: „Génie du christianisme" a prądy umysłowe w Polsce porozbiorowej. Lw. 1908. — M. Straszewski: Dzieje filozoficznej myśli polskiej w okresie porozbiorowym. T. 1. Kr. 1912. — J. Rudnicka: Bibliografia powieści polskiej 1601-1800. Wr. 1964 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 13. — Z. Sinko: Powieść zachodnioeuropejska w kulturze literackiej polskiego Oświecenia. Wr. 1968 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 8.

WOLSKI JÓZEF (1786–1838)

Dramatopisarz, leksykograf.

Ur. w 1786 w Warszawie; tamże uczęszczał do szkół — odebrał staranne wychowanie, posiadał doskonałą znajomość języka francuskiego. W 1803 rozpoczął w teatrze W. Bogusławskiego w Warszawie zawód aktora dramatycznego i śpiewaka — barytona (debiutował 30 października w roli Alfonsa w operze J. Albertiniego — W. Bogusławskiego „Don Juan"). W 1805-1810 występował w teatrze wileńskim M. Każyńskiego. Uczestniczył też w sławnych koncertach organizowanych przez dra J. Franka i jego żonę (śpiewał partię barytonową w oratorium Haydna „Stworzenie świata"). Od 6 grudnia 1810 do 1835 występował ponownie na scenie warszawskiej (czasami również na warszawskiej scenie francuskiej). Ponadto był profesorem języka francuskiego w Szkole Dramatycznej (od 1811); udzielał też lekcji prywatnych. Przyjaźnił się z A. Magierem i razem z nim pracował nad słownikiem terminów technicznych, z którego materiałów korzystał obficie S. B. Linde. Od 1822 pracował nad słownikiem francusko-polskim, od 1835 poświęcił się wyłącznie tej pracy. Posiadał bogatą bibliotekę. Zmarł nagle 13 maja 1838 w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Najjaśniejsi podróżni. Komedia w 3 aktach. Wyst. W-wa 27 stycznia 1809.

Wg A. V. Pineux Duval: Le Menuisier de Livonie, ou les illustres voyageurs.

2. Ekbert, pierwszy król angielski, czyli koniec heptarchii (albo: czyli połączenie się Anglików). Melodramma w 3 aktach. Wyst. Wil. 30 stycznia 1810.

Muzyka: J. Deszczyński.

Wg Ph. A. L. P. Plancher de Valcour: Ecbert, premier roi d'Angleterre, ou la fin de l'heptarchie. Źródło wskazała B. Lasocka (Teatr lwowski w. l. 1800-1842. W-wa 1967 s. 317); Estr. V. 1967, 97 jako autora oryginału podaje R. C. G. de Pixérécourt.

3. Górnicy szwedzcy, czyli Gustaw (Waza) w Dalekarlii. Drama w 5 aktach z francuskiego p. J. H. La Martellière. Wyst. W-wa 13 października 1811. Rkps Ossol. sygn. 5044/I.

4. Ojciec rywalem. Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa 29 grudnia 1813.

Wg M. Guyot de Merville: Le Consentement forcé. Toż przekł. W. Bogusławski.

5. Chciwy sukcesor. (1815).

Utwór dramatyczny. Inform. Estr. V, 158.

6. Okropny zgon graczy. Ballada w 3 częściach. Rkps Ossol. sygn. 5293/I.

7. Gustaw Waza, czyli oswobodzenie Szwecji. Tragedia w 5 aktach.

Wg J. H. La Martellière.

Inform. Estr. V, 74 — czy nie identyczne z poz. 3?

http://rcin.org.pl

8. Dykcjonarz gramatyczny francuski. Powst. od 1822. Przygot. do druku A-C (do „charge"), rkps i materiały przekazane testamentem Adrianowi Krzyżanowskiemu.

Inform. K. W. Wójcicki.

OPRACOWANIA

Recenzje teatralne Towarzystwa Iksów, 1815-1819. Oprac. J. Lipiński. Wr. 1956 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 4. — A. Magier: Estetyka miasta stołecznego Warszawy. (Ukończ. ok. 1833). Wyd. H. Szwankowska, komentarz teatralny oprac. E. Szwankowski, komentarz hist.-lit. J. W. Gomulicki. Wr. 1963. — J. Frank: Pamiętniki. T. 3. (Powst. przed 1842). Wyd. W. Zahorski. Wil. 1921. — K. W. Wójcicki: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 1. W-wa 1855. — A. Miller: Teatr polski i muzyka na Litwie jako strażnice kultury Zachodu (1745-1865). Wil. 1936. — K. Michałowski: Opery polskie. (Kr. 1954) *Materiały do Bibliografii Muzyki Pol.* 1. — E. Szwankowski: Teatr Wojciecha Bogusławskiego w l. 1794-1814. Wr. 1954 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 1. — A. Papierzowa: Libretta oper polskich z l. 1800-1822. Kr. 1959.

WOLSKI KONSTANTY (1762–1810)

Krypt.: K. W.

Publicysta, pedagog, tłumacz, kaznodzieja.

Ur. 17 października 1762 w woj. sandomierskim. Kształcił się w szkołach pijarskich, 12 sierpnia 1777 wstąpił w Górze do zgromadzenia pijarów, przyjmując imię Konstantego od św. Gracjana. Po odbyciu nowicjatu złożył w 1779 w Łukowie śluby zakonne, po czym studiował retorykę w Rzeszowie (1779/80) i filozofię w Międzyrzeczu Koreckim (1780/81-1781/82). W 1782/83-1783/84 przebywał w Collegium Nobilium w Warszawie (zapewne uczył). W 1784/85-1786/87 był w Radomiu profesorem matematyki, w 1787/88 — kaznodzieją, w 1788/89 — profesorem wymowy. W r. n. wykładał w Warszawie prawo i historię (zapewne w Collegium Nobilium). W 1791-1794 (do Wielkanocy) pełnił w Warszawie obowiązki kaznodziei, a od 1792/93 także wychowawcy w Collegium Nobilium. Od Wielkanocy 1794 do 1795 (jesieni?) przebywał w Dreźnie, towarzysząc w charakterze guwernera synom nie znanego z nazwiska magnata. W 1796-1799 mieszkał w Collegium Nobilium, sprawując obowiązki kaznodziei w Collegium Regium (1796-1798), profesora historii i wychowawcy w Collegium Nobilium (1797/98) oraz prefekta tego kolegium (1798/99).

W 1800 wystąpił z zakonu („more illegitimo") i wszedł w związki małżeńskie z Anną Bürger. W 1801-1807 utrzymywał w Warszawie wraz z L. Osińskim pensjonat dla młodzieży męskiej. W 1804 mianowany profesorem literatury polskiej w Liceum Warszawskim. Pomagał S. B. Lindemu w pracy nad wydaniem „Słownika języka polskiego". W 1808 powołany na członka Izby Edukacyjnej, rozwinął ożywioną działalność jako dyrektor Redakcji Ksiąg Elementarnych. Od 1809 — członek czynny Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Zmarł w 1810 w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kazanie o próżności szlachectwa bez cnoty i jak się młodzież szlachetna do przyszłych obowiązków sposobić powinna. W-wa 1791.

2. Kazanie na zakończenie czterdziestogodzinnego nabożeństwa o dobrodziejstwach Boga dla narodu polskiego i ufności w nim w teraźniejszych wojny niebezpieczeństwach miane... W-wa 1792.

3. Kazanie o korzyściach na całe życie i na zbawienie wieczne mających spływać z edukacji... W-wa 1798.

4. Ksiądz małżonek. Nic dziwnego, nic nowego. B. m. 1800.

Autorstwo domniemane, przypisywane również F. K. Dmochowskiemu. Na to wyszło: Zdanie o niedawno wyszłym dziele pt. Ksiądz małżonek. W-wa 1800.

http://rcin.org.pl

5. Obrona księdza małżonka, czyli list odpowiedni na krytykę wyszłą przeciwko niemu. W-wa 1800.

Autorstwo jw. poz. 4.

6. Układ edukacji w pensji nowo utworzonej pod dozorem... W-wa 1801.

Współautor: L. Osiński.

7. Mowa o ważności ustanowienia i wprowadzenia po szkołach książek elementarnych. Miana na posiedzeniu publicznym Towarzystwa Przyjaciół Nauk ... 18 września 1809 r. W-wa 1809. Przedr.: *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 8 (1812); Z. Kukulski: Źródła do dziejów wychowania i szkolnictwa w Polsce z doby Izby Edukacyjnej Publicznej 1807-1812. Lubl. 1931 s. 494-505.

8. Nauka początkowego czytania, pisania i rachunków ułożona przez ... a przez Towarzystwo Elementarne potwierdzona. W-wa 1811. Wyd. nast.: W-wa 1818; W-wa 1819 (dwa wyd.); W-wa 1830; Kr. 1830; W-wa 1835.

9. Przepisy dla nauczycielów dających naukę początkowego czytania. W-wa 1811. Wyd. nast. W-wa 1830.

Prace ogł. nadto w czasopismach: *Gaz. Korespondenta Warsz. i Zagr.* (tu m. in. nekrolog F. K. Dmochowskiego. 1808 dod. do nru 51), *Gaz. Warsz.*, *Nowy Pam. Warsz.*, *Pam. Warsz.* (tu m. in.: Do redaktora „Pamiętnika" o „Słowniku języka polskiego". 1809 t. 1 s. 35-78).

P r z e k ł a d y

1. Voltaire: Zaira. Tragedia (w 5 aktach) ... tłumaczona przez... W-wa 1801. Wyst. W-wa 2 stycznia 1803.

Tekst dramatu poprzedza: Rozbiór „Zairy" i zdanie o niej wyjęte z treści dzieła p. La Harpe.

2. T. Livius: Ks. 1-2 „Dziejów rzymskich". *Nowy Pam. Warsz.* t. 19 (1805) s. 99-115. Fragm. przedr. I. Szydłowski w: Przykłady stylu polskiego. T. 1. Wil. 1827.

3. J. B. Racine: Ifigenia w Aulidzie. Tragedia w 5 aktach. Wyst. W-wa 25 października 1807.

4. J. Lagrange-Chancel: Mężykow na Syberii, czyli Fiedor i Maria. Dramat w 3 aktach z francuskiego. Wyst. W-wa 29 grudnia 1813.

L i s t y

1. Do L. Osińskiego z 1809. Ogł. A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 3. Kr. 1902 s. 231.

OPRACOWANIA

Matricula provinciae Polonae Scholarum Piarum 1742-1865. Rkps Arch. OO. Pijarów w Kr. nr 658 (odpis J. Buby w posiadaniu redakcji). — E. Czarnecki: Wiadomość o życiu i pismach K. Wolskiego ... czytana na posiedzeniu publicznym ... Towarzystwa dnia 30 kwietnia 1812. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 9 (1816) s. 471-484. — K. W. Wójcicki: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 1. W-wa 1855. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 27 (1867). — F. Nowakowski: Elementarz. *Enc. wych.* T. 3 (1885) s. 487. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 1-3. Kr. 1900-1902. — W. Smoleński: Celibat duchowieństwa w Polsce. W: Pisma historyczne. T. 3. Kr. 1901 s. 483-484. — F. Bizoń: Historia wychowania. Lw. 1913 § 39. — Ks. A. P. (Pęski). *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 32 (1913). — M. Smolarski: Studia nad Wolterem w Polsce. Lw. 1918 *Arch. Nauk. Wydawnictwo Tow. dla Popierania Nauki Pol.* dz. 1 t. 9 z. 3. — S. Kot: Historia wychowania. W-wa 1924; wyd. 2 Lw. 1934. — W. Bobkowska: Nowe prądy w polskim szkolnictwie ludowym w pocz. XIX w. Kr. 1928. — J. Hulewicz: (Wstęp do) H. Kołłątaj: Stan oświecenia w Polszcze w ostatnich latach panowania Augusta III (1750-1764). Wr. (1953) *BN* I, 144 s. XIX. — J. Michalski: Z dziejów Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W-wa 1953. — E. Szwankowski: Teatr Wojciecha Bogusławskiego w l. 1799-1814. Wr. 1954 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 1. — S. Truchim: Rola pijarów w rozwoju szkolnictwa Księstwa Warszawskiego. *Zesz. Nauk. Uniw. Łódz. S. 1: Nauki Hum.-Społ.* z. 7 (1957). — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963.

http://rcin.org.pl

WOLSKI MIKOŁAJ (1762—1802 lub 1803)

Poeta, tłumacz, publicysta.

Ur. w 1762 na Litwie. Uczył się w Szkole Głównej Litewskiej, pozyskując sympatię i protekcję M. Poczobuta Odlanickiego. Następnie przebywał w Szczorsach jako bibliotekarz w domu J. Chreptowicza. Po zawarciu małżeństwa z Angelą z Kownackich, pisarzówną grodzką nurską (1°v. Krasuską lub Krajewską?), dworką kasztelanowej krakowskiej I. Branickiej, przeniósł się na dwór białostocki oraz stał się gospodarzem wioski Koszki p. Białymstokiem, „wypuszczonej" w dożywocie przez Branicką jego żonie. Wkrótce, za protekcją kasztelanowej, został szambelanem Stanisława Augusta. W okresie Sejmu Czteroletniego powołany na członka Deputacji Litewskiej do ułożenia prawa cywilnego i kryminalnego. Za Targowicy wszedł do Komisji Edukacyjnej Obojga Narodów oraz do Komisji Skarbu Koronnego (16 grudnia 1793). 19 kwietnia 1794 podpisał akces do powstania kościuszkowskiego. 20 grudnia t. r. udekorowany orderem Św. Stanisława. Należał do najwierniejszych dworzan Stanisława Augusta, towarzyszył mu na wygnaniu w Grodnie i Petersburgu. Po śmierci króla wrócił do Białegostoku. Członek Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Zmarł w Białymstoku w lutym 1802 (wg Dmochowskiego; wg Sobieszczańskiego i Bielińskiego: w 1803).

TWÓRCZOŚĆ

1. Do JMci Ks. Karpowicza z okazji kazania jego o miłości ojczyzny. Powst. 1780. *Astrea* t. 4 (1823) nr 1 s. 27-31, pt. Wiersz ... Do ks. Michała Karpowicza z powodu kazania jego o miłości ojczyzny.

Wiersz ogł. także (błędnie) pod nazwiskiem F. Zabłockiego (*Przegl. Lw.* 1872 t. 2 s. 254-257, przedr. A. Schletz: Współpraca misjonarzy z Komisją Edukacji Narodowej. Kr. 1946 s. 178 n.).

2. Mowa... zawierająca uwagi nad pierwiastkowymi dziejami świata, nad dawnym Egiptem, nad Assyrią, Medami i Persami. Wil. 1784.

Praca uczniowska.

3. Dwie nocy, czyli rozmyślania o sztuce gwiazdarskiej. Wiersz do WJMci ks. Marcina Poczobuta ... 1784. Dzieło pogrobowe. *Nowy Pam. Warsz.* t. 13 (1804) s. 127 n., 237-244.

4. List cnotliwej żony do przyjaciółki o obowiązkach karmienia dzieci własnymi piersiami. Napisany przez ... roku 1789 w Wilnie. *Dzien. Wil.* 1820 t. 2 s. 57-62.

5. Do J.Ośw. Książęcia Jmci Aleksandra Sapiehy, kanclerza wielkiego, marszałka Trybunału Głównego Wielkiego Ks. Lit. ... w dzień imienin. B. m. (1789).

6. Oświadczenie się względem pisma, któremu napis: Do JJ.WW.Ichmość Panów Tadeusza Czackiego, starosty nowogrodzkiego, i Mikołaja Wolskiego, szambelana J.K. Mci, z okoliczności wydanego pisma O konstytucji Trzeciego Maja, JJ.WW. Zaleskiemu, posłowi trockiemu, i Matuszewicowi, posłowi brzeskiemu-litewskiemu, poświęconego. B. m. (1791).

Napisane w odpowiedzi na broszurę F. K. Dmochowskiego(?), imputującą mu autorstwo pisma „O konstytucji...". Por. Dmochowski F. K., Twórczość poz. 14; Czacki T., Twórczość poz. 9.

7. Do W. J. Księdza Franciszka Ksawerego Dmochowskiego S.P. z okoliczności wydanego pisma pt. Do JWW. Imć Panów Tadeusza Czackiego ... i Mikołaja Wolskiego. B. m. (1791).

Por. poz. 6.

8. List ojca do syna względem odjęcia wolności Księciu Ponińskiemu. B. m. (1791).

Autorstwo niepewne, przypisuje W. Smoleński (Publicyści anonimowi...).

9. Do J.Ośw. Książęcia Jego Mości Ignacego Massalskiego, biskupa wileńskiego ... w dzień imienin. B. m. (najpóźniej 1794).

10. Odpowiedź na zarzuty uczynione Stanisławowi królowi polskiemu w piśmie 1793 roku wydanym „O ustanowieniu i upadku Konstytucji polskiej 3 Maja". Powst. 1795. Rkps (czystopis) Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Królestwa Pol. Ks. 183). Toż z rkpsu (z popr.) Bibl. Pol. w Paryżu sygn. 31, nie będącego jeszcze wersją ostateczną, pt. Uwagi nad książką pod tytułem „O ustanowieniu i upadku Konstytucji 3 Maja" — ogł. B. Zaleski, razem z pismem królewskim: Zdanie o królu polskim — pod wspólnym tyt.: Obrona Stanisława Augusta. *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu. R. 1867.* Paryż 1868.

http://rcin.org.pl

Autorstwo i dat. były sporne. Rozstrzygnął je ostatecznie na rzecz Wolskiego E. Rostworowski, uchylając jednocześnie przypisane mu przez Zaleskiego autorstwo pisma Stanisława Augusta: Zdanie o królu polskim. Zob. PONIATOWSKI STANISŁAW AUGUST, Twórczość poz. 20. „Odpowiedź" pisana jednak na podstawie materiałów dostarczonych przez króla i pod jego redakcją.

11. Pamiętniki z ostatnich chwil Stanisława Augusta. Nie wyd.

Inform. F. M. Sobieszczański. (Tekst nie rejestrowany w „Bibliografii pamiętników polskich" E. Maliszewskiego, W-wa 1928).

Drobne utwory ogł. nadto w czasopismach: *Astrea* (tu: Werki. Wyjątek z poematu. t. 4 (1823) nr 1 s. 32-33), *Wanda* (tu: Na obraz Kiopka, pieska króla Stan. Augusta. 1820 t. 1 s. 55 — przedr.: J. Kott w: S. Trembecki: Pisma wszystkie. T. 1. W-wa 1953 s. 292; J. W. Gomulicki. *Stolica* 1962 nr 36 s. 19).

Przekłady

1. (A. Beuvius): Familia podźwigniona. Przypowieść niemiecka. B. m. (1784).

Autora oryginału wskazał Estr. XXXIII, 1939 302.

2. P. A. C. de Beaumarchais: Dzień pusty, albo Wesele Figara. Komedia w 5 aktach p. de ... po polsku przetłumaczona. Wyst. Wil. 8 maja 1786. Wyd. W-wa 1786 (listopad). Fragm. przedr. w zbiorach: Rozrywki w smutku... W-wa 1796; Piosnki i arie z różnych operów i komedii zebrane. W-wa 1801.

Por. też ZABŁOCKI F., Twórczość poz. 37.

3. E. Young: Noce. Nie wyd.

Inform. G. Korbut.

4. P. Vergilius Maro: Georgiki. Nie wyd.

Inform. F. K. Dmochowski.

Drobne przekł. ogł. *Wanda* 1820 t. 1 (Pieśń — z W. R. Spencera, inc.: Trzpiotek Wenery... s. 36, Pieśń z francuskiego, inc.: W twoim oddaleniu... s. 36-37).

Listy

1. Do Stanisława Augusta z 9 grudnia 1794. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 212.

Por. poz. 6.

2. Korespondencja z królem w sprawie „Uwag nad książką...". Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Korespondencja Stanisława Augusta k. 655-666, 668-670). List od króla z 4/16 września 1797 ogł. B. Zaleski. *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu. Rok 1867.* Paryż 1868; fragm. cyt. E. Rabowicz: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 3 s. 404-405.

3. Do Wiktora Gołuchowskiego szambelana w zbiorze z 1793-1800. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 998.

4. Do K. Koźmiana z 1800. Rkps jw. sygn. 2031 t. 1.

5. Od T. Czackiego 2 listy — z 28 września 1792 i 3 grudnia 1792. Ogł. D. Chodźko. *Ondyna Druskienickich Źródeł* 1846 z. 8 s. 6-21.

6. Od Stanisława Augusta z 15 grudnia 1794. Ogł. L. Wegner. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk w Poz.* t. 5 (1869) s. 45-51 i odb.; fragm. przedr.: W. Smoleński w: Publicyści anonimowi z końca w. XVIII. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) i odb.; E. Rostworowski: Legendy i fakty XVIII w. W-wa 1963 s. 489.

List jest odpowiedzią na poz. 1; rkps w Bibl. PAN Kr. sygn. 212. Tamże pióra H. Kołłątaja: Krótkie objaśnienie dla lepszego zrozumienia listu p. Wolskiego pisanego do Stanisława Augusta 9 grudnia 1794 i odpowiedzi, którą mu dał król pod datą 15 tegoż miesiąca i roku. Fragm. cyt. W. Tokarz w: Ostatnie lata Hugona Kołłątaja. T. 1. Kr. 1905.

7. Od R. Korsaka z 1797 2 listy. Rkps Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiór Baworowskich sygn. 828/I). Ogł. H. Biegeleisen: Rajmund Korsak. *Bibl. Warsz.* 1880 t. 2 s. 321; fragm. przedr. E. Rabowicz, jw. poz. 2, s. 381.

OPRACOWANIA

„Wesele Figara" na teatrze wileńskim. *Gaz. Warsz.* 1786 nr 45; przedr. J. Jackl. *Teatr Narodowy 1765-1794.* Red. J. Kott. (W-wa 1967). — (S. K. POTOCKI): Sen, czyli sąd Bielawskiego. (Powst. 1791). Wyd. (błędnie) w: S. Trembecki: Poezje. T. 2. W-wa 1820 (1821); wyd. nast.: S. Trembecki: Pisma wszystkie. T. 2. W-wa 1953. — Volumina legum. T. 10: Konstytucje Sejmu Grodzieńskiego z 1793 r. Wyd. Z. Kaczmarczyk. Poz. 1952 *Poz. Tow. Przyj. Nauk. Wydawnictwa Źródłowe Komisji Hist.* 9. — Akty powstania Kościuszki. T. 3. Wyd. W. Dzwonkowski, E. Kipa, R. Morcinek. Wr. 1955. — E. BIEZBORODKO: Króla Stanisława ostatni pobyt w Grodnie. (Powst. 1795-1796). Przekł. pol. *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu. R. 1873-1878.* Poz. 1878 t. 1. — F. K. DMOCHOWSKI: O życiu i pismach M. Wolskiego. *Nowy Pam. Warsz.* t. 13 (1804) s. 93; przedr. w: Pisma rozmaite. T. 2. W-wa 1826. — A. FELIŃSKI: O wierszowaniu. W: Dzieła. T. 2. Wr. 1840 s. 205-206. — K. BRO-

http://rcin.org.pl

DZIŃSKI: Literatura polska. (Powst. 1822-1823). W: Pisma. T. 4. Poz. 1872 s. 406 i wyd. nast. — Przypisek redakcji. *Astrea* t. 4 (1823) nr 1 s. 27-29. — K. KOŹMIAN: Pamiętniki. T. 1. Poz. 1858 s. 265-267. — F. M. SOBIESZCZAŃSKI. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 27 (1867). — B. ZALESKI: M. Wolskiego „Obrona Stanisława Augusta". *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu. Rok 1867.* Paryż 1868. — L. WEGNER: Hugo Kołłątaj na posiedzeniu rady królewskiej z dnia 23 lipca 1792. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk w Poz.* t. 5 (1869). — W. SMOLEŃSKI: Kuźnica Kołłątajowska. *Ateneum* 1884 t. 1-3; wyd. osob. Kr. 1885 s. 157-162; wyd. nast. W-wa 1949. — W. SMOLEŃSKI: Ostatni rok Sejmu Wielkiego. Kr. 1896 s. 76-77. — K. WOJCIECHOWSKI: Kajetan Koźmian, życie i dzieła. *Roczn. Tow. Przyj. Nauk w Poz.* 1896 i odb. (Lw. 1897 s. 24). — T. KORZON: Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta. Wyd. 2. T. 5. W-wa 1898. — J. BIELIŃSKI: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 1-3. Kr. 1899-1900. — A. KRAUSHAR: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 1. Kr. 1900 s. 229. — W. TOKARZ: Ostatnie lata Hugona Kołłątaja. T. 1. Kr. 1905. — W. SMOLEŃSKI: Publicyści anonimowi z końca w. XVIII. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) i odb. (s. 41-42, 47-48, 58). — L. BERNACKI: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. — S. ŁOZA: Kawalerowie orderu Św. Stanisława 1765-1813. W-wa 1925. — H. RZADKOWSKA: Stosunek polskiej opinii publicznej do rewolucji francuskiej. W-wa 1948 *Bibl. Hist.* — A. JENDRYSIK: Premiera „Mariage de Figaro" w Polsce. *Przegl. Hum.* 1959 nr 3. — J. W. GOMULICKI: Kiopek i jego przyjaciele. *Stolica* 1962 nr 36. — E. ROSTWOROWSKI: „Zdanie o królu polskim". W: Legendy i fakty XVIII w. W-wa 1963. — E. RABOWICZ: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL. PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 3.

WORONICZ JAN PAWEŁ (1757—1829)

Pseud. i krypt.: I. W.; J. W.; JEDEN Z SYNÓW OJCZYZNY.

P o e t a, k a z n o d z i e j a, m ó w c a.

Ur. 28 czerwca (chrzczony 3 lipca) 1757 (wg przywoływanych przez A. Drogoszewskiego odpisów metryk; wg katalogów jezuickich: 6 lipca 1753) w Brodowie p. Ostrogiem (nie w Tajkurach!). Syn Piotra h. Pawęża (nie Jana!), dzierżawcy Brodowa i Tajkur (nie stolnika wołyńskiego!), i Magdaleny (nie Marianny!) z Jackowskich (nie z Kmitów h. Szreniawa!). Uczył się w szkołach jezuickich w Ostrogu (nie Łucku!). 5 września 1770 wstąpił do jezuitów w Ostrogu, gdzie też odbył dwuletni nowicjat i roczny kurs retoryki. Po kasacie zakonu studiował w Akademii Wileńskiej, uzyskując doktorat obojga praw. W 1777 był nauczycielem klasy I w szkole pojezuickiej w Ostrogu. Od 1781 przebywał w Warszawie i w Osiecku u ks. Jędrzeja Reptowskiego, proboszcza Osiecka, kanonika poznańskiego. W 1783-1784 studiował teologię w warszawskim seminarium Św. Krzyża Ks. Ks. Misjonarzy. 3 marca 1784, jeszcze przed uzyskaniem święceń kapłańskich, otrzymał za protekcją biskupa poznańskiego i warszawskiego A. Okęckiego (nie A. K. Czartoryskiego!) probostwo w Liwie na Podlasiu (wraz z przywiązanym doń tytułem infułata), objął je zapewne dopiero w lipcu t. r. 11 listopada t. r. instalowany na kanonii kijowskiej.

W okresie Sejmu Czteroletniego przebywał przeważnie w stolicy, pisał mowy sejmowe i listy pasterskie dla K. Cieciszowskiego, biskupa kijowskiego, i M. Garnysza, biskupa chełmskiego, oraz aktualne pisma polityczne. Zdobył też wówczas sławę kaznodziejską. 15 października 1791 złożył probostwo liwskie, a objął urząd audytora kurii biskupiej chełmskiej, z siedzibą w Warszawie. 23 marca 1794 instalowany na kanonii chełmskiej. W insurekcji kościuszkowskiej był komisarzem Komisji Porządkowej Księstwa Mazowieckiego (od 23 czerwca 1794). Wkrótce po rozbiorach został kanonikiem warszawskim (instalowany 12 marca 1795) i włocławskim (nie wrocławskim! — jak błędnie korygował A. Drogoszewski, mianowany 27 listopada 1797, instalowany 22 marca 1798, zrezygnował z kanonii 27 kwietnia 1799). Od 12 maja 1796 był też audytorem diecezji kujawskiej).

http://rcin.org.pl

Od ok. poł. 1800 do końca 1802 (nie w 1795-1798 ani w 1795-1800!) był proboszczem w Kazimierzu Dolnym i częstym gościem w Puławach Czartoryskich. Już w 1800 powołany na członka Towarzystwa Przyjaciół Nauk, w którego pracach wziął żywy udział. W 1803 przeniósł się na probostwo do Powsina p. Warszawą (do 1815), często przebywał również w stolicy (mieszkał na „kanonii"). W 1806 powołany na członka Izby Wojenno-Administracyjnej Księstwa Warszawskiego oraz na członka powstałego przy Uniwersytecie Wileńskim Towarzystwa Nauk i Umiejętności. 12 sierpnia 1808 został członkiem Rady Stanu; 22 września 1810 wszedł do Sekcji Spraw Wewnętrznych i Obrządków Religijnych. 10 marca 1809 nominowany dziekanem kapituły warszawskiej.

18 kwietnia 1815 został biskupem krakowskim (prekonizowany 18 grudnia t. r., konsekrowany 8 maja 1816 u Św. Jana w Warszawie), opatem komendatoryjnym lądzkim i senatorem Królestwa Polskiego. W 1816 był kawalerem orderu Orła Białego, od 25 grudnia t. r. — prezesem Towarzystwa Dobroczynności Wolnego Miasta Krakowa. W 1828 obdarzony godnością arcybiskupa warszawskiego i prymasa Królestwa Polskiego (prekonizowany 28 stycznia). 24 maja 1829 koronował w Warszawie Mikołaja I na króla polskiego. 1 czerwca t. r. mianowany senatorem-kasztelanem. Od końca lata leczył się w Karlsbadzie, zmarł z 6 na 7 grudnia (nie 4!) 1829 w Wiedniu. 8 stycznia 1830 pochowany w podziemiach Katedry Krakowskiej.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiersz do JW. Imć Pani Ludwiki Chodkiewiczowej, starościny żmudzkiej ... w dzień jej imienin. B. m. (ok. 1780?).

Druk bezimienny. Autorstwo przyjmuje Estr. XXXIII, 1939, 336 (wg notatki na druku).

2. Do ... księdza Jędrzeja Reptowskiego ... w dzień imienin 1781 r. B. m. (1781). Odpis zob. poz. 55 t. 2 (pt. Oda do X.A.R.K.P.).

3. Pieśni wiejskie dla ... księdza Gaspra Cieciszowskiego, biskupa koadiutora kijowskiego... odwiedzającego Osieck i tamtejszy parafialny poświęcającego kościół. Dnia 19 maja roku 1782. B. m. (1782). Odpis zob. poz. 55 t. 2. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 7 t. 1.

4. Do ... księdza Antoniego Okęckiego, biskupa poznańskiego i warszawskiego... W dzień imienin dnia 13 czerwca roku 1782. B. m. (1782). Odpis zob. poz. 55 t. 2.

5. Sielanka Aleksys... Roku 1782 w listopadzie. B. m. r. Odpis zob. poz. 55 t. 2. Wyd. nast.: zob. wyd. zbior. poz. 2, poz. 4 t. 2, poz. 7 t. 1.

6. Sielanki z okazji aktu ślubnego ... Ignacego Działyńskiego, wojewodzica kaliskiego ... z Felicjanną Woroniczówną... Dnia 19 stycznia 1783 w Trojanowie odprawionego. (W-wa 1783). Odpis zob. poz. 55 t. 2.

Pierwodr. podpisany: I.W.

7. Żal pasterza przy utracie owieczki. Sielanka z okoliczności śmierci ... Adama Cieciszowskiego, pisarza wielkiego koronnego... Powst. w maju 1783. B. m. (1783).

8. Do ... księdza Antoniego Okęckiego, biskupa poznańskiego i warszawskiego... Dnia 13 czerwca 1783. (Sielanka Moszny). B. m. (1783). Odpis zob. poz. 55 t. 2.

Pierwodr. podpisany: I.W.

9. List z wygnania do przyjaciela (J. Reptowskiego). 1 grudnia 1783. B. m. r. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 4 t. 2, poz. 7 t. 1.

10. Sielanka Bolechowice... Wiersz do ks. Józefa Olechowskiego, archidiakona krakowskiego. 19 marca 1784. B. m. 1784. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 4 t. 2, poz. 7 t. 1.

11. Na pokoje nowe w Zamku Królewskim obrazami sławniejszych czynów polskich, portretami i bustami znakomitszych Polaków ozdobione. R. 1786 w listopadzie. (W-wa) 1786. Odpis zob. poz. 55 t. 2. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 4 t. 2 (z błędną dat.: „R. 1783..."), poz. 7 t. 1 (z dat. jw.).

Pierwodr. podpisany: J.W.

12. Na wjazd JO. Książęcia Jmci Michała Jerzego Ciołka Poniatowskiego ... 1786 dnia 11 października. B. m. (1786). Odpis zob. poz. 55 t. 2.

13. Karta z dziejów starożytnego kościoła w Liwie. Rękopis ... z 1786 z zachowaniem pisowni autora wyd. K. Leszczyński. W-wa 1916.

14. Uwagi nad Projektem składu w Zakroczymiu (podanym przez T. Czackiego).

http://rcin.org.pl

Powst. 1787. Autograf Bibl. Jagiel. sygn. 1799; odpis zob. poz. 55 t. 4.

15. Mowa ... księdza Cieciszowskiego. biskupa kijowskiego ... miana na sesji sejmowej dnia 16 marca r. 1789. W-wa 1789. Odpis zob. poz. 55 t. 4 (pt. Mowa w imieniu biskupa kijowskiego w obronie funduszów duchownych). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 6.

16. Kazanie na dzień i uroczystość orderu Ś. Stanisława, biskupa i męczennika, miane przed zgromadzeniem kawalerów tego orderu, przez... w Kościele X.X. Misjonarzów dnia 8 maja 1789. W-wa (1789). Odpis zob. poz. 55 t. 3. Wyd. nast. zob. poz. 5 t. 4.

17. List pasterski ... K. Cieciszowskiego, biskupa kijowskiego i czernihowskiego do duchowieństwa polecający modlitwy w skutku szczęśliwie rozpoczętego sejmu. B. m. (1789). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 6.

Dat. 27 grudnia 1789.

18. Uwagi nad pismem: Plenipotenci miast duchownych do JW. Sołtyka, posła krakowskiego. B. m. (ok. 1789). Odpis zob. poz. 55 t. 4.

Druk bezimienny; na egz. Bibl. Jagiel. not. rękopiśmienna o autorstwie.

19. Głos ... księdza Cieciszowskiego, biskupa kijowskiego na sesji sejmowej. Dnia 2 września 1790. (W-wa 1790). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 6.

20. List ... K. Cieciszowskiego, biskupa kijowskiego i czernihowskiego. Dan w Warszawie 10 maja 1791. (O modły za ustawą 3 Maja). B. m. (1791). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 6.

21. Pociecha w utrapieniu. Powst. 1792 (wg W. Włocha i A. Drogoszewskiego; poprzednio przyjmowano dat.: 1796; wg not. na odpisie: 1794). Odpis zob. poz. 55 t. 2. Ogł. R. Ottmann. *Przegl. Pol.* t. 68 (1883) i odb. Przedr. J. Horoszkiewicz w: Pieśni z muzyką. Kr. (1898) (z dod. strofki ósmej).

Autorstwo, uważane za niepewne, potwierdził A. Drogoszewski, stwierdzając istnienie autografu Woronicza tego wiersza, z podpisem sygnującym autorstwo.

22. Emilka. Sielanka. (Inny tyt.: Pieśń Elizy. Sielanka). Powst. 30 czerwca 1793 (wg A. Drogoszewskiego). Odpis zob. poz. 55 t. 2. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 2. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 3 (z dat. powst.), poz. 4 t. 2, poz. 7 t. 1.

Przeróbką autorską utworu: Heneta. Sielanka. Powst. 1 lipca 1806, na urodziny Augusta Potockiego. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 221), Bibl. Jagiel. sygn. 3746, Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 5.6.64, Bibl. Akad. Nauk USRR w Kijowie sygn. 869 (Muz. 781).

23. Kazanie na konkluzji pogrzebu księcia Michała Jerzego ... Poniatowskiego ... prymasa Korony Polskiej, miane w Kościele Kolegiaty Królewskiej w Warszawie dnia 20 miesiąca sierpnia roku 1794. W-wa (1794). Odpis zob. poz. 55 t. 3. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 4.

Autograf Ossol. sygn. 1333/I (z popr. Stanisława Augusta).

24. Sen Antka Pawęży. Powst. ok. 1795 (wg A. Drogoszewskiego). Odpis zob. poz. 55 t. 2. Wyd. zob. wyd. zbior. poz. 7 t. 1.

25. Zjawienie Emilki na pełni kwadry II, lunacji XIII, cyklu słonecznego XII. Powst. na przełomie 1796/97 (wg A. Drogoszewskiego). B. m. r. Odpis zob. poz. 55 t. 2. Wyd. nast.: (Kr.) 1828; zob. Wyd. zbior. poz. 2, poz. 4 t. 2, poz. 7 t. 1; wyd. K. Król. W-wa 1918 *Biblioteczka Nar.* 99 (razem z poz. 27, 31). Fragm. przedr. *Sto lat myśli pol.* T. 1 (1906).

26. Sejm wiślicki. Ułamek z poematu Sławniejsze czyny Polaków. Powst. ok. 1800 (wg A. Drogoszewskiego). *Pam. Warsz.* t. 9 (1817). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 2, poz. 4 t. 2, poz. 7 t. 1.

Rkpsy Ossol. sygn. 12367/III (kopia), Bibl. Akad. Nauk USRR w Kijowie sygn. 869 (Muz. 781).

27. Świątynia Sybilli. (Inny tyt.: Sybilla). Poema historyczne w 4 pieśniach. Powst. 1801 (wg A. Drogoszewskiego). Wyd. bez wiedzy autora F. Bentkowski pt. Sybilla. Poema... Lw. (W-wa) 1818. Odpis zob. poz. 55 t. 1. Wyd. nast.: wyd. 2 popr. wyd. z autografu K. Mecherzyński pt. Świątynia Sybilli. Poema. ... (Kr.) 1828 (dwa wyd., tekst jednego okrojony przez cenzurę); wyd. 3 pt. Sybilla... Kr. 1831; zob. Wyd. zbior. poz. 2, poz. 4 t. 1 i osob. Kr. 1832; Wyd. zbior. poz. 7 t. 2 i osob. Lipsk (1854); Lw. 1869 (razem z poz. 31); Lw. 1879 *Bibl. Mrówki* 1; wyd. K. Król. W-wa 1918 *Biblioteczka Nar.* 99 (razem z poz. 25, 31).

Fragm. przedr.: *Sto lat myśli pol.* T. 1 (1906); P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

W Bibl. Jagiel. nr inw. 1530 znajduje się fragm. (s. 17-32) rozpoczętej edycji b. k. tyt. i m. dr.

Rkpsy Bibl. Jagiel. sygn. 3447 (odpis z 1817); Bibl. PAN Kr. sygn. 620 (W), 621 (W); Bibl. Nar. nr akc. 6935 (Arch. Wilan. sygn. 209); Ossol. sygn. 6778/II,

http://rcin.org.pl

12367/II; Bibl. Akad. Nauk USRR w Kijowie sygn. 869 (Muz. 781); Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 731/I); Bibl. Uniw. Lw. sygn. 316/II.

28. Rozprawa o pieśniach narodowych ... czytana na posiedzeniu publicznym dnia 5 maja 1803 r. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 2 (1803) s. 369-402. Odpis zob. poz. 55 t. 1. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 4, poz. 7 t. 3. Fragm. przedr. *Sto lat myśli pol.* T. 1 (1906).

29. Referat o rozprawie O. Kopczyńskiego: O duchu języka polskiego. Wygł. 11 listopada 1804 w Tow. Warsz. Przyj. Nauk. Rkps zapewne w Arch. Głównym Akt Dawnych (Arch. Tow. Przyj. Nauk).

30. Rozprawa II o pieśniach narodowych ... czytana na posiedzeniu publicznym dnia 15 maja 1805. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 6 (1810) s. 308--318. Odpis zob. poz. 55 t. 1. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 4, poz. 7 t. 3.

31. Hymn do Boga. O dobrodziejstwach dla naszego narodu, dziejami wyświadczonych. Wygł. 15 maja 1805 jw. poz. 30. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 6 (1810) s. 319-330 i osob. b. m. (ok. 1810). Wyd. nast.: Lw. 1818 (pt. ... O dobrodziejstwach Opatrzności narodowi polskiemu wyświadczonych po upadku Polski. Przez jednego z synów ojczyzny napisany); (Kr. 1831); zob. Wyd. zbior. poz. 2, poz. 4 t. 2, poz. 7 t. 2; Lw. 1869 (razem z poz. 27); wyd. J. Chociszewski. Poz. 1877; *Sto lat myśli pol.* T. 1 (1906); wyd. K. Król. W-wa 1918 *Biblioteczka Nar.* 99 (razem z poz. 25, 27); Zamość 1919 (ze wstępem A. Kurpińskiego); przedr. P. Hertz, jw. poz. 27.

Poz. ta, wraz z poz. 32, 36 i 39, miała wejść do projektowanego przez Woronicza „Pieśnioksięgu polskiego".

32. Assarmot, syn Jektana, praprawnuk Sema, praszczur Noego, narodów sarmackich patriarcha. *Nowy Pam. Warsz.* t. 18 (1805) i osob.: Wyjątek z „Pamiętnika Warszawskiego" drukowanego w roku 1805 pt. Poezja Assarmot. B. m. (1805). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 2, poz. 3, poz. 4 t. 1, poz. 7 t. 2; Paryż 1863; *Sto lat myśli pol.* T. 1 (1906); przedr. P. Hertz, jw. poz. 27.

Zob. poz. 31.

Przekł. czeski: V. Štulc. *Světozor* 1876.

Przekł. niem.: *Goettingische Gelehrte Anzeigen* 1822.

33. Rozprawa III o pieśniach narodowych, czytana na posiedzeniu publicznym Tow. Przyj. Nauk w Warszawie d. 17 maja 1806. Odpis zob. poz. 55 t. 1.

34. Kazanie przy uroczystym poświęceniu orłów i chorągwi polskich wojsku narodowemu nadanych, miane przez ... dnia 3 maja 1807 w Warszawie. W-wa 1807 (dwa wyd.). Odpis zob. poz. 55 t. 3. Wyd. nast.: W-wa 1831; zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 4. Fragm. przedr. *Sto lat myśli pol.* T. 1 (1906).

35. Głos poprzedzający odczytanie drugiej części poematu „Lechiada" na publicznym posiedzeniu Tow. Przyj. Nauk w Warszawie dnia 15 maja 1807 r. B. m. (ok. 1807). Odpis zob. poz. 55 t. 1 (pt. Rozprawa IV o pieśniach narodowych, czytana na posiedzeniu publicznym...). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 4, poz. 7 t. 3.

36. Lech (inny tyt.: Lechiada). Poema historyczne w 3 pieśniach (pieśń III nie dokończ.). Pieśń I dat. 17 maja 1806, pieśń II wygł. 15 maja 1807 w Tow. Przyj. Nauk. Odpis zob. poz. 55 t. 1. Ogł. *Pam. Kr.* 1830 t. 1 z. 1. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 2, poz. 4 t. 1, poz. 7 t. 2. Fragm. przedr. *Sto lat myśli pol.* T. 1 (1906).

Fragm. w rkpsie Bibl. Jagiel. sygn. 2967.

Zob. poz. 31.

37. Kazanie przy pierwszym otwarciu Sejmu Głównego Księstwa Warszawskiego ... dnia 10 marca 1809 r. W-wa 1809. Odpis zob. poz. 55 t. 3. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 4.

Przekł. franc.: W. Tęgoborski: Discours prononcé dans la Cathédrale de Varsovie lors de l'ouverture de la première assemblée nationale du Duché de Varsovie... W-wa 1809.

Przekł. niem.: J. Malisch: Rede des Warschauer Dom-Dechants und Staats-Raths... B.m. (ok. 1810).

38. Mowa w czasie obrządku pogrzebowego Józefa Czartoryskiego ... w Kościele X.X. Kapucynów warszawskich 20 lutego 1810 roku miana. (W-wa 1810). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 5, poz. 7 t. 3.

39. Jagiellonida. Poemat w 24 pieśniach. Pierwszy rys. Odpis zob. poz. 55 t. 1. Z autografu Ossol. sygn. 1334/III ogł. H. Biegeleisen. *Kłosy* 1883 nr 926-929.

Prozaiczny plan epopei. We wstępie ogólny pogląd na epopeję narodową. Zob. poz. 31.

40. Kazanie przy otwarciu Sejmu Nadzwyczajnego Księstwa Warszawskiego, dnia 26 czerwca 1812 roku miane w Kościele Katedralnym warszawskim przez...

http://rcin.org.pl

W-wa 1812. Odpis zob. poz. 55 t. 3. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 5. Rkps Ossol. sygn. 3774/II.

Przekł. franc.: Discours prononcé dans la Cathédrale de Varsovie lors de l'ouverture de la diète extraordinaire du Duché de Varsovie. W-wa (1812).

41. Pochwała Jana Nepomucena Kossakowskiego, biskupa wileńskiego, członka Towarzystwa, czytana na posiedzeniu publicznym Tow. Król. Warsz. Przyj. Nauk 7 stycznia 1813 r. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 10 (1817) s. 12-17. Odpis zob. poz. 55 t. 5. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 5, poz. 7 t. 3. Fragm. przedr. I. Szydłowski w: Przykłady stylu polskiego. T. 1. Wil. 1827.

42. Wiersz na pogrzebie i wyprowadzeniu zwłok księcia Józefa Poniatowskiego... Z przyłączeniem nadgrobku na piramidzie marmurowej wyrytym w Lipsku dnia 24 maja 1813 r. W-wa (1813).

43. Referat o odczycie J. Lelewela: Stosunki handlowe Fenicjanów a później Kartagińczyków z Grekami. Powst. 1813. Ogł. A. Kraushar w: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 3. W-wa 1902.

Współautor: K. Kwiatkowski.

44. Kazanie na pogrzebie sprowadzonych do Warszawy zwłok ... książęcia Józefa Poniatowskiego... Miane w Kościele Warszawskim Ś. Krzyża dnia 10 września 1814 roku, przez... W-wa 1814 (dwa wyd.); b. m. r. Odpis zob. poz. 55 t. 3. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 5, poz. 6, poz. 7 t. 3.

Przekł. franc.: W. Tegoborski: Discours ... à l'enterrement des restes mortels de ... le Prince Joseph Poniatowski... W-wa 1814.

45. Obwieszczenie o objęciu administracji i biskupstwa diecezji krakowskiej. Kr. 1815. Odpis zob. poz. 55 t. 5. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 1, poz. 6, 9.

46. Kazanie przy uroczystych egzekwiach ... Izabeli z książąt Czartoryskich księżny Lubomirskiej, w Kościele Warszawskim Ś. Krzyża dnia 14 grudnia 1816 roku miane. W-wa 1817; Kr. 1817. Odpis zob. poz. 55 t. 5. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 5.

Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 221).

47. Przemowa przy spuszczaniu do grobu śmiertelnych zwłoków ... Józefa księcia Poniatowskiego, w Kościele Katedralnym Krakowskim miana przez ... dnia 23 lipca 1817. Kr. 1817. Odpis zob. poz. 55 t. 3. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 5, poz. 7 t. 3.

48. Opisanie stuletniego obchodu koronacji Obrazu Częstochowskiego, dnia 16 września 1817 r. W zbiorze: Krótkie podanie historii starożytnego Obrazu Boga-Rodzicy Marii na Jasnej Górze przy Częstochowie. B. m. (po 1820). Odpis zob. poz. 55 t. 5. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 6.

49. Przymówienie się ... w czasie dyskusji projektu do prawa o małżeństwie, na posiedzeniu Senatu dnia 2 kwietnia 1818 roku. (W-wa 1818). Odpis zob. poz. 55 t. 3. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 5.

50. Przemowa przy złożeniu do grobu śmiertelnych zwłoków ... Tadeusza Kościuszki ... w Kościele Katedralnym Krakowskim miana przez ... dnia 23 czerwca 1818. Kr. (1818). Odpis zob. poz. 55 t. 3. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 5, poz. 7 t. 3.

51. Anieli z hr. Wodzickich Zygmuntowej Działyńskiej ślubny przypominek, d. 19 czerwca 1821 r. (Kr. 1821). Odpis zob. poz. 55 t. 2. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 4 t. 2, poz. 7 t. 1.

52. Kazanie na pogrzebie ... księcia Adama Czartoryskiego, byłego generała ziem podolskich. Miane w Kościele Warszawskim Ś. Krzyża dnia 22 kwietnia 1823 r. przez... W-wa 1823. Przedr. Kr. 1823. Odpis zob. poz. 55 t. 3. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 6, poz. 7 t. 3.

53. Homilia na dzień Nowego Lata 1824, przez... w Kościele Katedralnym na Zamku w czasie Mszy Świętej przez samego JW. Pasterza śpiewanej miana. Kr. 1824. Odpis zob. poz. 55 t. 5. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1, poz. 5 t. 2, poz. 6, 9.

54. Mowa miana przy uroczystym poświęceniu ... Franciszka Ksawerego Zglenickiego ... na biskupa gortyneńskiego. Kr. 1824 (po 17 grudnia), dod. do *Gaz. Kr.* 1824 nr 100. Odpis zob. poz. 55 t. 5. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 1, poz. 6.

55. Pisma ... wierszem i prozą. T. 1-5. Odpisy różnych rąk przygotowywane do druku przez autora ok. 1825. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 2809.

Teksty wielokrotnie różne od druk., wiele dotąd nie ogłoszonych. Obok pism Woronicza zdarzają się odpisy utworów innych autorów, bez zaznaczenia tego faktu (m.in.: „Głos umarłych" A. Naruszewicza, „Obrona wojska moskiewskiego w Polszcze przez Iwana Wasilewicza" przypisywana J. U. Niemcewiczowi, „Paw w dobrach Pana Podstolego" F. K. Dmochowskiego, wszystkie w t. 2).

http://rcin.org.pl

Zawartość t. 1. Poezje: poz. 28, 30, 32, 33, 35, 36, 27, 39, 31 oraz: Do Barbary Czackiej ... z okazji przepisania rękopisu „Sybilli".

T. 2. Poezje: poz. 3, 6, 5, 24, 25, 22, 12, 4, 8, 2, 51, 21, 11; Przekłady poz. 1; różne inne wiersze (m.in.: Duma Mirtyl, Kolędnicy, Armida do Rinalda, Do Stanisława Małachowskiego w dzień imienin, Do ... Jana Wulfersa, Do autora „Wyprawy na wojaż" J.S. (Szymanowskiego), Bilet do F.B. (Bieńkowskiego) P.D., Odpis na bilet A.R. (Reptowskiego) K.P.

T. 3. Pisma polityczne: 1. Kazania w przemianach i wypadkach politycznych (tu poz. 16, 23, 34, 37, 40, 44, 47, 50, 52). — 2. Mówienia sejmowe (tu m.in. poz. 49). — 3. Odezwy (tu Odezwa do duchowieństwa obojga obrządków ... względem gruntownego oświecenia ludu przez kazania i nauki stosowne do okoliczności narodowego powstania (Komisja Porządkowa Ks. Mazowieckiego 19 sierpnia 1794) oraz kilka „Odezw do narodu" z 1807-1809, pisanych imieniem władz Księstwa Warszawskiego).

T. 4. Pisma statystyczno-polityczne i tyczące się stanu duchowieństwa w Polsce (tu m.in. poz. 14, 18, 15).

T. 5: 1. Mowy pogrzebowe (tu m.in. poz. 46, 41). — 2. Homilie biskupie (tu m.in. poz. 53, 54). — 3. Listy i urządzenia pasterskie (tu m.in. poz. 45, 48).

56. Kazanie ... podczas pamiętnego pogrzebowego obchodu po ... Aleksandrze I, dnia 17 kwietnia 1826 r. w Kościele Metropolitalnym Warszawskim miane. (W-wa 1826); pt. Kazanie miane w dniu 17 kwietnia 1826 w czasie obchodu pogrzebowego po... (W-wa 1826); pt. Mowa ... przy obrzędzie żałoby narodowej po... W-wa 1826. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 6, poz. 7 t. 3.

57. Ogłoszenie Wielkiego Jubileuszu w diecezji krakowskiej 1826 roku. Dat. 14 sierpnia 1826. W-wa 1826. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 1, poz. 6, 9. Przekł. niem.: Ankündigung des Jubeljahres in der Krakauer... B.m. (1826).

58. List pasterski z powodu Wielkiego Jubileuszu, zaczynającego się w diecezji krakowskiej dnia 16 września 1826 r. Dan w Warszawie dnia 20 sierpnia tegoż roku. B. m. 1826. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 1, poz. 6, 9.

59. List pasterski do duchowieństwa i wiernych diecezji krakowskiej donoszący o przedłużeniu okresu jubileuszowego. Dat. 1 marca 1827. Kr. 1827. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 1, poz. 6, 9.

60. Homilia przy pierwszym uroczystym wstępie do Kościoła Metropolitalnego Warszawskiego miana dnia 21 września roku 1828. W-wa 1828. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 1, poz. 6, 9.

61. Dzienniczek nabożeństwa do użytku prawowiernych chrześcijan Rzymsko-Katolickiego Kościoła, z uwagami o modlitwie w ogólności, ułożony przez... Wil. 1832. Wyd. nast.: Wil. 1836; wyd. 5 Wil. 1847.

Wiele pism Woronicza, zwłaszcza religijnych, ogł. dopiero pośmiertnie w Wydaniach zbiorowych (zob. niżej).

Drobniejsze pisma ogł. nadto w czasopismach: *Pam. Warsz.* (tu m. in.: Bukiet Klementynie. 1818 t. 10); *Biesiada Lit.* (tu m. in.: Antoniemu Goreckiemu, 1817. 1885 t. 20 nr 32); *Przegl. Pol.* (1883 t. 68).

Niektóre przedr. w antologiach i zbiorach literackich i religijnych (jak np.: Ewangelie na wszystkie niedziele roku ze stosownymi do nich naukami... Zebrane z dzieł ks. Woronicza, ks. Skargi, ks. Antoniewicza i wielu innych. T. 2. W-wa 1854).

Rkpsy z różnymi pismami Woronicza zachowane nadto m. in. w Bibl. Jagiel. sygn. 1799, 4746; Ossol. sygn. 949/I, 5599/I; Arch. Kurii Biskupiej w Kr.

Estr. XXXIII (490) wysuwa hipotezę o możliwości autorstwa Woronicza wydanego bezimiennie poematu w 12 pieśniach: Ksiądz pleban w przyzwoitym myślenia sposobie praktyk albo sposób urzędu plebańskiego praktykowany. W-wa 1787.

Przekłady

1. (A. Pope): Skotopaski (Wiosna, czyli Damon; Lato, czyli Aleksy; Jesień, czyli Hylas i Egon; Zima, czyli Dafne); Mesjasz. Ekloga na wzór „Poliona" Wirgiliusza. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 2809 t. 2 (zob. Twórczość poz. 55). „Jesień" ogł. *Pam. Lw.* 1819 nr 10 s. 319-326 (pod nazwiskiem Kunegundy Bąkowskiej).

Źródło przekładu wskazał S. Helsztyński (*Pam. Lit.* R. 25 (1928) s. 475), ale autorstwo Woronicza ze względu na publikację „Jesieni" pod nazwiskiem Bąkowskiej (zob. Addenda, hasło Komorowska (Bąkowska) K.) — wątpliwe, tym bardziej że świadectwo tytułu rkpsu Bibl. Jagiel. nie zawsze zgodne jest z jego zawartością (por. uwagi przy zapisie tego rkpsu).

Wydania zbiorowe

1. Kazania, czyli nauki parafialne na niedziele i święta oraz nauki przygodne. T. 1-2. Kr. 1829. (Druk. J. Matecki bez wiedzy autora).

Zawartość t. 1: Przedm. wydawcy; Nauki niedzielne; Nauki przygodne (faktycznie tylko: Nauki parafialne przygodne, zob. niżej poz. 5 t. 1).

T. 2: Nauki świątalne (tu m.in. Twórczość poz. 53).

http://rcin.org.pl

2. Poezje. (Kr.) 1831.

Każdy tyt. z osob. paginacją.

Zawartość: Twórczość poz. 32, 36, 27, 26, 31, 25; Poezje różne (tu poz. 5, 22, 51; Wiersz do Józefa Olechowskiego... (19 III 1783); Do Barbary Czackiej...).

3. Poezje patriotyczne. (W-wa 1831).

Każdy tyt. z osob. paginacją.

Zawartość: Twórczość poz. 22, 32 oraz: błędnie jako wiersz Woronicza: Obrona wojska moskiewskiego w Polszcze... i T... ... G...: Wiersz na śmierć Piotra Bielińskiego.

4. Poezje. T. 1-2. Kr. 1832. (Nakł. i druk. J. Czecha).

Zawartość t. 1: Woronicz (życiorys); Twórczość poz. 27, 32, 36.

T. 2: Twórczość poz. 31, 26, 25; Wiersze różne (tu: poz. 5, 22, 10, 51, 9, 11 oraz: Wiersz do Józefa Olechowskiego (19 III 1783), Wiersz do ks. A. Czartoryskiego g.z.p. (24 XII 1801); Wiersz do Barbary Czackiej...; Kolęda na r. 1784; Rozstanie się z przyjacielem (VII 1784), Świadectwo kanarkowi (3 V 1809), Do A.G.).

5. Pisma. T. 1-3: Kazania tudzież nauki parafialne. Kr. 1832-1833; t. 4-6: Pisma rozmaite ... biegiem lat ułożone. T. 1-3. Kr. 1832, toż wyd. tyt. Kr. 1838. (Nakł. i druk. J. Czecha).

T. 1-3 oraz 4-6 były też puszczane w obieg księgarski tylko z drugim tytułem, jako osobne publikacje „Kazań" i „Pism rozmaitych" (te ostatnie miały wówczas tylko wewnętrzny podział t. 1-3). W niektórych egz. drugi tyt. k. tyt. t. 4: Pisma historyczne ... chronologicznym porządkiem ułożone (zamiast: Pisma rozmaite...).

Zawartość t. 1: F. Wężyk: Przemowa; Kazania przygodne (tu m.in. Twórczość poz. 54, 57, 58, 59, 60, 45); Nauki parafialne przygodne.

T. 2: Kazania świątalne (tu m.in. Twórczość poz. 53).

T. 3: Kazania niedzielne.

T. 4: A. J. Czartoryski: Pochwała J. P. Woronicza; Twórczość poz. 16, 23, 28, 30, 34, 35, 37.

T. 5: tu m.in. Twórczość poz. 38, 40, 41, 44, 46, 47, 49, 50; Listy poz. 3, 4; Pałac biskupów krakowskich. Rzecz skreślona do opisu Krakowa z r. 1822.

T. 6: tu m.in. Twórczość poz. 52, 56; Pisma Woronicza pod obcymi nazwiskami wydane (tu: Twórczość poz. 15, 17, 19, 20, 48; List pasterski biskupa M. Garnysza przy objęciu biskupstwa lubelskiego... 30 sierpnia 1790 r.; List pasterski J. Bończy Miaskowskiego, biskupa warszawskiego, obwieszczający ... otworzenie biskupstwa ... 9 lutego 1800 r.).

6. Kazania tudzież nauki parafialne. Wyd. 3. Kr. 1845. (Nakł. i druk. J. Czecha).

Zawartość: F. Wężyk: Przemowa; (Kazania przygodne, jak w wyd. z 1832); Nauki parafialne przygodne (jak w wyd .z 1829 i 1832, ale z pominięciem końcowego „Przymówienia się przy rozpoczęciu sejmu..."); Kazania świątalne (tu m.in. Twórczość poz. 53); Kazania niedzielne (jak w wyd. poprzednich, ale z dod. „Nauki II na ósmą niedzielę po Zielonych Świętach").

7. Dzieła poetyczne wierszem i prozą. T. 1-3. Wyd. J. N. Bobrowicz. Lipsk 1853 *Bibl. Kieszonkowa Klasyków Pol.* 38-40.

Zawartość t. 1: Przymówienie się wydawcy; Krótka wiadomość o życiu J. P. Woronicza (przedr. z poz. 4); Wiersze różne (jw. w t. 2 poz. 4, a nadto: Twórczość poz. 24, 3; Do ... Michała Jerzego Ciołka Poniatowskiego ... w dzień imienin).

T. 2: Twórczość poz. 31, 26, 25, 27, 32, 36.

T. 3: Pisma różne prozą (tu m.in.: Twórczość poz. 28, 30, 35, 38, 41, 44, 47, 50, 52, 56; Listy poz. 3).

8. Homilie, nauki i przemowy dotąd drukiem nie ogłoszone, z własnoręcznych pierwotworów autora zebrane. Kr. 1852. (Nakł. i druk. J. Czecha).

Zawartość: głównie pisma z l. 1825-1829, nadto: Nauka w rocznicę poświęcenia kościoła parafialnego w Powsinie r. 1804.

9. Kazania, nauki parafialne, tudzież homilie i odezwy. Wyd. 4. Kr. 1857. (Nakł. i druk. J. Czecha).

Zawartość: Woronicz; Kazania świątalne (jak w wyd. poprzednich, ale uzup. zawartością wyd. z 1852, tu m.in. Twórczość poz. 53); Kazania niedzielne (uzup. jw.); Kazania przygodne i odezwy (uzup. jw., tu m.in. Twórczość poz. 57, 58, 59, 45, 60).

10. Mowy pogrzebowe i homilie dotąd drukiem nie ogłoszone. Z własnoręcznych pierwotworów autora zebrane. Kr. 1861. (Nakł. i druk. J. Czecha).

Zawartość m.in.: Mowa na pogrzebie M. Kazimierza Ogińskiego ... 11 czerwca 1800; Mowa na pogrzebie Rafała hr. Tarnowskiego ... 14 marca 1803; Mowa na nabożeństwie żałobnym za duszę Tekli z Bielińskich hr. Łubieńskiej ... 6 września 1810; Przemowa podczas przeniesienia zwłok Ignacego i Stanisława hr. Potockich ... do nowo wystawionej kaplicy ... 20 września 1827; Homilia na dzień św. Stanisława ... 8 maja 1824; Homilia na dzień św. Stanisława ...8 maja 1827.

Listy i materiały

1. Do H. Kołłątaja z 10 sierpnia 1806 i odpowiedź. Ogł. F. Kojsiewicz w: Listy H. Kołłątaja w przedmiotach naukowych... T. 4. Kr. 1845 s. 171 n.

2. Do brata z 1812. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7864IV k. 104-105.

3. Do Aleksandra I, cesarza rosyjskiego, z 10 maja 1815 (list dziękczynny za udzielone mu biskupstwo krakowskie) i odpowiedź. Rkps (kopia) Ossol. sygn. 509/III (obecnie we Lw.). List Woronicza zob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 5, poz. 7 t. 3.

http://rcin.org.pl

4. Do Towarzystwa Dobroczynności w Krakowie z 25 grudnia 1816. Żob. Wyd. zbior. poz. 5 t. 5.

5. Do S. K. Potockiego. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 265, 271).

6. Do S. Wodzickiego 21 listów z 1817--1829. Rkps Ossol. sygn. 11657/II.

7. Do NN. z 1823. Rkps Bibl. Nar. sygn. 2674.

8. Kopia listu z 8 lutego 1825. Rkps Bibl. Czart. sygn. 5462 s. 919.

9. Do Hermana Hołowińskiego z 1826. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7841IV k. 100--101.

10. Do K. z Tańskich Hoffmanowej z ok. 1826-1829. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 121.

11. Do Grochulskiego b. d. Rkps Ossol. sygn. 12044/III.

12. Listy. Rkpsy Bibl. Jagiel. sygn. 5040; Bibl. PAN Kr. sygn. 1353.

13. Od F. Łubieńskiego z 1826. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7912III k. 223-224.

14. Od S. Wodzickiego b. d. Rkps Ossol. sygn. 11659/II.

15. Autografy. Rkpsy Bibl. Jagiel. sygn. 5759; Bibl. PAN Kr. 596 (W).

Bibliografię twórczości Woronicza podaje A. Jougan: Ks. prymas Woronicz. Monografia. Cz. 1-2. Lw. 1908 (cz. 2 s. 3-12, 76-79, 126-127, 205-206, 220-222, 230-231); koryguje A. Drogoszewski. *Prace Komisji do Badań nad Historią Literatury i Oświaty* t. 3 (1929).

INDEKS TYTUŁÓW

(Cz — Czasopisma, P — Przekłady, T — Twórczość, Z — Wydania zbiorowe)

Aleksys (Sielanka Aleksys) T-5
Anieli z hr. Wodzickich Zygmuntowej Działyńskiej ślubny przypominek T-51
Ankündigung des Jubeljahres in der Krakauer T-57
Antoniemu Goreckiemu, 1817 Cz-BL
Armida do Rinalda T-55
Assarmot, syn Jektana, praprawnuk Sema, praszczur Noego, narodów sarmackich patriarcha T-32
Bilet do F.B. (Bieńkowskiego) P.D. T-55
Bolechowice (Sielanka Bolechowice) T-10
Bukiet Klementynie Cz-PW
Discours ... à l'enterrement des restes mortels de... Joseph Poniatowski T-44
Discours prononcé... lors de l'ouverture de la diète extraordinaire du Duché de Varsovie T-40
Discours prononcé... lors de l'ouverture de la première assamblée nationale du Duché de Varsovie T-37
Do A.G. Z-4
Do autora „Wyprawy na wojaż" J.S. (Szymanowskiego) T-55
Do Barbary Czackiej T-55, Z-2
Do ... Jana Wulfersa T-55
Do ... księdza Antoniego Okęckiego... 1782 T-4
Do ... księdza Antoniego Okęckiego... 1783 T-8
Do ... księdza Jędrzeja Reptowskiego T-2
Do ... Michała Jerzego... Poniatowskiego Z-7
Do ... Stanisława Malachowskiego T-55
Duma Mirtyl T-55
Dzieła poetyczne wierszem i prozą Z-7
Dzienniczek nabożeństwa T-61
Emilka T-22
Głos ... ks. Cieciszowskiego ... 2 września 1790 T-19
Głos poprzedzający odczytanie drugiej części poematu „Lechiada" T-35
Heneta T-22
Homilia na dzień Nowego Lata 1824 T-53
Homilia na dzień św. Stanisława ... 1824 Z-10
Homilia na dzień św. Stanisława ... 1827 Z-10
Homilia przy pierwszym uroczystym wstępie do Kościoła Metropolitalnego Warszawskiego T-60
Homilie biskupie T-55
Homilie, nauki i przemowy dotąd drukiem nie ogłoszone Z-8
Hymn do Boga T-31
Jagiellonida T-39
Jesień, czyli Hylas i Egon (A. Pope) P-1
Karta z dziejów starożytnego kościoła w Liwie T-13
Kazania, czyli nauki parafialne Z-1
Kazania, nauki parafialne, tudzież homilie i odezwy Z-9
Kazania niedzielne Z-5, 6, 9
Kazania przygodne Z-5, 6, 9
Kazania świątalne Z-5, 6, 9
Kazania tudzież nauki parafialne Z-5, 6
Kazania w przemianach i wypadkach politycznych T-55
Kazanie miane w dniu 17 kwietnia 1826 T-56
Kazanie na dzień i uroczystość orderu Ś. Stanisława ... 1789 T-16

http://rcin.org.pl

Kazanie na konkluzji pogrzebu ... Michała Jerzego Poniatowskiego T-23
Kazanie na pogrzebie ... księcia Adama Czartoryskiego T-52
Kazanie na pogrzebie ... zwłok ... książęcia Józefa Poniatowskiego T-44
Kazanie ... podczas ... pogrzebowego obchodu po ... Aleksandrze I T-56
Kazanie przy otwarciu Sejmu Nadzwyczajnego Księstwa Warszawskiego T-40
Kazanie przy pierwszym otwarciu Sejmu Głównego Księstwa Warszawskiego T-37
Kazanie przy uroczystych egzekwiach ... Izabeli z książąt Czartoryskich księżny Lubomirskiej T-46
Kazanie przy uroczystym poświęceniu orłów i chorągwi polskich T-34
Kolęda na r. 1784 Z-4
Kolędnicy T-55
Ksiądz pleban w przyzwoitym sposobie praktyk...(?) T-U
Lato, czyli Aleksy P-1
Lech T-36
Lechiada T-36
List ... K. Cieciszowskiego ... 10 maja 1791 T-20
List pasterski biskupa M. Garnysza Z-5
List pasterski ... donoszący o przedłużeniu okresu jubileuszowego T-59
List pasterski J. Bończy Miaskowskiego Z-5
List pasterski ... K. Cieciszowskiego T-17
List pasterski z powodu Wielkiego Jubileuszu T-58
Listy i urządzenia pasterskie T-55
List z wygnania do przyjaciela T-9
Mesjasz. Ekloga (A. Pope) P-1
Mirtyl T-55
Moszny T-7
Mowa ... ks. Cieciszowskiego ... 16 marca r. 1789 T-15
Mowa miana przy uroczystym poświęceniu ... F. K. Zglenickiego T-54
Mowa na nabożeństwie żałobnym za duszę Tekli ... Łubieńskiej Z-10
Mowa na pogrzebie M. Kazimierza Ogińskiego Z-10
Mowa na pogrzebie Rafała ... Tarnowskiego Z-10
Mowa przy obrzędzie żałoby narodowej po ... Aleksandrze I T-56
Mowa w czasie obrządku pogrzebowego ... Józefa Czartoryskiego T-38
Mowa w imieniu biskupa kijowskiego T-15
Mowy pogrzebowe T-55
Mowy pogrzebowe i homilie dotąd drukiem nie ogłoszone Z-10
Mówienia sejmowe T-55
Na pokoje nowe w Zamku Królewskim T-11
Nauka II na ósmą niedzielę po Zielonych Świętach Z-6
Nauka w rocznicę poświęcenia kościoła parafialnego w Powsinie Z-8
Nauki niedzielne Z-1
Nauki parafialne przygodne Z-1, 5, 6
Nauki przygodne Z-1
Nauki świątalne Z-1
Na wjazd ... Michała Jerzego Ciołka Poniatowskiego T-12
Obwieszczenie o objęciu administracji i biskupstwa diecezji krakowskiej T-45
Oda do X.A.R.K.P. T-2
Odezwa do duchowieństwa T-55
Odezwy T-55
Odezwy do narodu T-55
O dobrodziejstwach dla naszego narodu dziejami wyświadczonych (Hymn do Boga) T-31
O dobrodziejstwach Opatrzności narodowi polskiemu wyświadczonych po upadku Polski (Hymn do Boga) T-31
Odpis na bilet A.R. (Reptowskiego) T-55
Ogłoszenie Wielkiego Jubileuszu T-57
Opisanie stuletniego obchodu koronacji Obrazu Częstochowskiego T-48
Pałac biskupów krakowskich Z-5
Pieśń Elizy T-22
Pieśnioksiąg polski T-31
Pieśni wiejskie T-3
Pisma Z-5
Pisma historyczne Z-5
Pisma ... pod obcymi nazwiskami wydane Z-5
Pisma polityczne T-55
Pisma rozmaite Z-5
Pisma różne prozą Z-7
Pisma statystyczno-polityczne T-55
Pisma ... wierszem i prozą T-55
Pochwała Jana Nepomucena Kossakowskiego T-41
Pociecha w utrapieniu T-21
Poezja Assarmot T-32
Poezje T-55, Z-2, 4
Poezje patriotyczne Z-3
Poezje różne Z-2, 4
Przemowa podczas przeniesienia zwłok Ignacego i Stanisława Potockich Z-10
Przemowa przy spuszczaniu do grobu ... zwłoków ... Józefa księcia Poniatowskiego T-47
Przemowa przy złożeniu do grobu śmiertelnych zwłoków ... Tadeusza Kościuszki T-50
Przymówienie się przy rozpoczęciu sejmu Z-6
Przymówienie się ... w czasie dyskusji projektu do prawa o małżeństwie T-49
Rede des Warschauer Dom-Dechants T-37
Referat o odczycie J. Lelewela T-43

http://rcin.org.pl

Referat o rozprawie O. Kopczyńskiego: O duchu języka polskiego T-29
Rozprawa o pieśniach narodowych ... 1803 T-28
Rozprawa II o pieśniach narodowych ... 1805 T-30
Rozprawa III o pieśniach narodowych ... 1806 T-33
Rozprawa IV o pieśniach narodowych ... 1807 T-35
Rozstanie się z przyjacielem Z-4
Sejm wiślicki T-26
Sen Antka Pawęży T-24
Sielanka Aleksys T-5
Sielanka Bolechowice T-10
Sielanka Moszny T-8
Sielanki z okazji aktu ślubnego ... Ignacego Działyńskiego ... z Felicjanną Woroniczówną T-6
Sielanka z okoliczności śmierci ... Adama Cieciszowskiego (Żal pasterza przy utracie owieczki) T-7
Skotopaski (A. Pope) P-1
Sławniejsze czyny Polaków T-26
Sybilla T-27
Świadectwo kanarkowi Z-4
Świątynia Sybilli T-27
Uwagi nad pismem: Plenipotenci miast duchownych T-18
Uwagi nad Projektem składu w Zakroczymiu T-14
Wiersz do Barbary Czackiej Z-4
Wiersz do Józefa Olechowskiego Z-2, 4
Wiersz do ks. A. Czartoryskiego Z-4
Wiersz ... do Ludwiki Chodkiewiczowej T-1
Wiersze na pogrzebie i wyprowadzeniu zwłok księcia Józefa Poniatowskiego T-42
Wiersze różne Z-4, 7
Wiosna, czyli Damon (A. Pope) P-1
Wyjątek z „Pamiętnika Warszawskiego" ... Assarmot T-32
Zima, czyli Dafne (A. Pope) P-1
Zjawienie Emilki T-25
Żal pasterza przy utracie owieczki T-7

OPRACOWANIA

M o n o g r a f i a: A. Jougan: Ks. prymas Woronicz. Monografia. Cz. 1-2. Lw. 1908. [Rec. i sprost.: K. Jarecki. *Pam. Lit.* R. 7 (1908); I. Chrzanowski. *Książka* 1909 s. 657-660; A. Drogoszewski. *Prace Komisji do Badań nad Historią Literatury i Oświaty* t. 3 (1929)].

Catalogus personarum Societatis Jesu Minoris Poloniae 1771/72. B. m. (1772). — Catalogus ... 1772/73. B. m. (1773). — Raporty generalnych wizytatorów z r. 1774. Wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1906 *Komisja Edukacji Nar.* z. 24 s. 103-105. — Akty powstania Kościuszki. T. 1. Wyd. Sz. Askenazy, W. Dzwonkowski. Kr. 1918 s. 354. — Korespondencja w materiach obraz kraju i narodu polskiego rozjaśniających. List XXIX (W. Surowiecki do J. P. Woronicza o wspólnych badaniach nad starożytnościami słowiańskimi). W-wa 1807 (dod. do *Gaz. Warsz.*). — K. Brodziński: O klasyczności i romantyczności, tudzież o duchu poezji polskiej. *Pam. Warsz.* t. 10 (1818) i wyd. nast.; oprac. A. Łucki. Kr. (1920) *BN* I, 10. — (O poezjach Woronicza). *Goettingische Gelehrte Anzeigen* 1822 nr 32. Przekł. pol. *Gaz. Lit.* 1822 nr 18. — K. Brodziński: Literatura polska. (Powst. 1822-1823). Wyd. w: Pisma. T. 4. Poz. 1872 s. 442-449 i wyd. nast. — *Kur. Warsz.* 1825 nr 211. — *Gaz. Warsz.* 1829 nr 284, 333, 334, 342 (o ostatnich chwilach życia i śmierci Woronicza). — *Kur. Warsz.* 1829 nr 333, 1830 nr 13. — A. J. Czartoryski: Pochwała J. P. Woronicza. Puławy 1830; przedr. w: J. P. Woronicz: Pisma. T. 4. Kr. 1832. — J. M. Dzięcielski: List pasterski. *Kur. Pol.* 1830 nr 54. — Kazania i mowy z powodu uroczystego pogrzebu śp. J. W. J. P. Woronicza arcybiskupa warszawskiego ... w dniach 8 i 9 stycznia 1830 r. miane. Kr. 1830. — Programma żałobnego obrzędu pochowania zwłok śp. ... J. Woronicza... (Kr.) 1830. — M. Mochnacki: O literaturze polskiej w w. XIX. W-wa 1830 i wyd. nast. — (M. Mochnacki): Woronicz. *Kur. Pol.* 1830 nr 42; przedr. w: Pisma. Lw. 1910 s. 225-234. — F. Wężyk: Przemowa. W: J. P. Woronicz: Pisma. T. 1. Kr. 1832; przedr. w: Kazania tudzież nauki parafialne. Kr. 1845. — Woronicz. W wyd.: Poezje. T. 1. Kr. 1832; przedr.: Krótka wiadomość o życiu J. P. Woronicza. W: Pisma poetyczne wierszem i prozą. T. 1. Lipsk 1853 *Bibl. Kieszonkowa Klasyków Pol.* 38. — S. Wodzicki: Pamiętniki. (Powst. ok. 1840). Kr. 1888. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 2. Kr. 1852. — S. Grzegorzewska: Pamiętniki. Fragm. ogł. *Bibl. Warsz.* 1856 t. 1-4; wyd. osob. W-wa 1888 s. 27-31. — K. Koźmian: J. P. Pawęża Woronicz. W: Pamiętniki. T. 2. Poz. 1858 s. 145-165. — T. Święcki: Historyczne pamiątki znamienitych rodzin polskich. T. 2. W-wa 1859. — J. I. Kraszewski: J. P. Pawęża Woronicz. *Tyg. Ilustr.* 1860 t. 2 nr 65. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1862 i osob. Poz. 1862. — L. Łętowski: Wspomnienia pamiętnikarskie. (Ukończ. 1864). Wyd. H. Barycz. Wr. 1952. — K. W. Wójcicki. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 27 (1867). —

http://rcin.org.pl

A. Grabowski: Wspomnienia. T. 1-2. (Powst. przed 1868). Wyd. S. Estreicher. Kr. 1909 *Bibl. Kr.* 40-41. — L. Siemieński: J. P. Woronicz poeta i mówca kościelny. *Pamiątka obchodu pięćdziesięcioletniej rocznicy Tow. Nauk. Kr.* Kr. 1868 i odb. (Kr. 1869). — L. Siemieński: P. Woronicz. W: Portrety literackie. T. 4. Poz. 1875 s. 103-143; przedr. w: Dzieła. T. 5. W-wa 1881 s. 168-191. — Pomnik grobowy ks. J. P. Woronicza. *Kłosy* 1879 nr 741. —

H. Biegeleisen: Nieznana epopeja J. P. Woronicza pt. Jagiellonida. *Kłosy* 1883 nr 926-929. — R. Ottmann: J. P. Woronicz. *Przegl. Pol.* t. 68 (1883) maj-czerwiec i odb. [Rec.: T. Z. (Ziemba). *Tyg. Ilustr.* 1883 t. 2 nr 36]. — J. H. Rychter: Z nieznanych poezji J. P. Woronicza. *Biesiada Lit.* t. 20 (1885) nr 32. — L. Dębicki: Puławy. T. 1-3. Lw. 1887-1888 (t. 1 rozdz. 4, t. 3 rozdz. 6). — P. Chmielowski: Pogląd na poezję polską w pierwszej poł. XIX stulecia. W: Studia i szkice z dziejów literatury polskiej. S. II. Kr. 1889. — L. Dębicki: Poeci w Puławach. J. P. Woronicz. *Przew. Nauk. i Lit.* 1889; toż w: Puławy. T. 5 (maszynopis Ossol.). — S. Dołęga Cieszkowski: Senatorowie Księstwa Warszawskiego 1807-1815-1831. W-wa 1891. — J. S. Pelczar: Zarys dziejów kaznodziejstwa w kościele katolickim. Cz. 2: Kaznodzieje polscy. Kr. 1896. Wyd. 2: Zarys dziejów kaznodziejstwa w Polsce. Kr. 1917. — Ks. S. Ch.: Rodowód arcybiskupa Woronicza. *Przegl. Katolicki* 1897 nr 29. — Chwila i miejsce zgonu ks. prymasa Woronicza. *Spr. Wydz. Bibl. Pol. w Wiedniu za r. 1897.* Wiedeń 1898. — L. Dembowski: Moje wspomnienia. T. 1-2. Petersb. 1898. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 2-3. Kr. 1899-1900. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 1-9. Kr. 1900-1911. — S. Kijeński: Ks. J. P. Woronicz. *Album biogr. zasłużonych Polaków i Polek w. XIX.* T. 1. W-wa 1901. — A. Jougan: O kazaniach jubileuszowych polskich. Szkice historyczno-homiletyczne. Lw. 1902. — K. Bąkowski: J. P. Woronicz. Szkic biograficzny. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7316IV. —

A. G. Bem: Echa mesjanistyczne w literaturze polskiej. W: Studia i szkice literackie. W-wa 1904 s. 169-171 i wyd. nast. — K. Jarecki: Idee historiozoficzne Woronicza a mesjanizm polski. *Pam. Lit.* R. 3 (1904). — A. Niemojewski: „Sybilla" i „Przedświt". *Myśl. Księga zbior.* W-wa 1904. — S. Chodyński: Biskupi sufragani włocławscy. Włocławek 1906 s. 78. — W. A. Francew: Polskoje sławianowiedienije konca XVIII i pierwoj czetwierti XIX st. Praga 1906. — H. Galle. *Sto lat myśli pol.* T. 1 (1906). — W. Ćwik: Wpływ „Ruin" Volneya na „Sybillę" Woronicza. *Pam. Lit.* R. 12 (1913). — X.J.G. (Gawrychowski). *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 32 (1913). — E. Woroniecki: Ks. prymas J. Pawęża Woronicz i jego słowianofilstwo. *Przegl. Hist.* t. 17 (1913). — M. Szyjkowski: Gessneryzm w poezji polskiej. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 53 (1916) i odb. (Kr. 1914). — I. Chrzanowski: Czym był Wirgiliusz dla Polaków po utracie niepodległości? *Głos Narodu* 1915 nr 588, 590, 593, 596 i odb. (Kr. 1915); przedr. *Tyg. Ilustr.* 1916 nr 7 s. 1; w: Z epoki romantyzmu. Kr. 1918. — F. Gucwa: Wpływ Wergiliusza na Woronicza. *Pam. Lit.* R. 14 (1916). — W. Włoch: Polska elegia patriotyczna w epoce rozbiorów. Kr. 1916 *Prace Hist.-Lit.* 6. — X.K.T. *Podręczna enc. kościelna.* T. 43/44 (ok. 1916). — A. Jougan: Z kazań politycznych ks. Woronicza o odbudowie państwa polskiego. *Przegl. Powsz.* t. 136 (1917). — T. Grabowski: Krytyka literacka w Polsce w epoce pseudoklasycyzmu. Kr. 1918. — K. Król: (Wstęp do) Świątynia Sybilli. W-wa 1918 *Biblioteka Nar.* 99 i odb.: J. P. Woronicz, znakomity poeta. W-wa 1919. — A. Kurpiński: (Wstęp do) Hymn do Boga. Zamość 1919. —

F. Gucwa: Przyroda w sielankach Woronicza. *Ignacemu Chrzanowskiemu uczniowie lubliniacy. 1910-1925.* Lubl. 1926. [Rec.: J. Birkenmajer. *Ruch Lit.* 1926 nr 9]. — Z. Klarnerówna: Słowianofilstwo w literaturze polskiej l. 1800 do 1848. W-wa 1926. — L. Łomiński: Kazimierz nad Wisłą. Lubl. 1926 s. 71. — S. Helsztyński: Woronicz — tłumaczem Pope'a. *Ruch Lit.* 1927 nr 10. — I. Chrzanowski: Idea mesjaniczna Woronicza. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928; przedr. w: Studia i szkice. T. 1. Kr. 1939 *Prace Hist.-Lit.* 51. — A. Drogoszewski: Elementy XVIII w. w historiozofii Woronicza. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. [Rec.: S. Łempicki. *Pam. Lit.* R. 26 (1929) s. 115-116]. — A. Drogoszewski: O ideę mesjaniczną Woronicza. Na marginesie rozprawy I. Chrzanowskiego. *Ruch Lit.* 1928 nr 3. — S. Helsztyński: Polskie przekłady Miltona i Pope'a. *Pam. Lit.* R. 25 (1928). — I. Chrzanowski: Zapomniana rocznica. (Stulecie zgonu Woronicza). *Głos Narodu* 1929 nr 347. — A. Drogoszewski: Czy „Sybilla" jest echem „Ruin" Volneya? (Na marginesie badań nad Wo-

http://rcin.org.pl

roniczem). *Pam. Lit.* R. 26 (1929). — A. Drogoszewski: Kilka dat do życiorysu i działalności pisarskiej Woronicza. (Na marginesie badań nad Woroniczem). *Prace Komisji do Badań nad Historią Literatury i Oświaty* t. 3 (1929). — J. Kwietniewski: W setną rocznicę śmierci J. P. Woronicza. *Gaz. Pol.* 1929 nr 39. — T. Sinko: Nasz przyjaciel Maro. *Przegl. Współcz.* t. 35 (1930) nr 102 s. 18-19. — L. Kamykowski: Jan Kochanowski nauczycielem pierwszego polskiego poety-mesjanisty. *Głos Lubel.* 1931 nr 275 i odb. — M. Szyjkowski: Polská účast w českém národním obrození. Cz. 1. Praga 1931 s. 36-37. — J. Ujejski: Dzieje polskiego mesjanizmu do powstania listopadowego włącznie. Lw. 1931. — I. Chrzanowski: Około wychowania narodowego. Trzy odczyty. W-wa 1932. — S. Dąbrowski: Z młodości Woronicza. *Ruch Lit.* 1932 nr 1. — L. Kamykowski: Do źródeł mesjanizmu J. P. Woronicza. *Pam. Lit.* R. 29 (1932). — W. Jankowski: Drobiazgi bibliograficzne. *Tamże* R. 30 (1933). — A. Załuska: Poezja opisowa Delille'a w Polsce. Kr. 1934 *Prace Hist.-Lit.* 44. — I. Chrzanowski: Poezja polska za czasów Stanisława Augusta. *Dzieje literatury pięknej w Polsce. PAU.* Cz. 1. Kr. 1935; przedr.: Poezja stanisławowska. W: Studia i szkice. T. 1. Kr. 1939 *Prace Hist.-Lit.* 51. — M. Szyjkowski: J. P. Woronicz w Czechach. *Przegl. Powsz.* t. 206 (1935); przedr. w: Polskie peregrynacje do Pragi i Karlowych Warów. Od Augusta Mocnego do Adama Mickiewicza. Bydg. 1936; przedr.: Polacy w Karlowych Warach. *Przegl. Zach.* 1948 półr. II s. 226-228. [Rec.: K. Wiskowaty. *Slavische Rundschau* 1937 s. 41]. — Z. Ciechanowska: Literatura niemiecka a polska w XVIII w. Stan badań. *Pam. Lit.* R. 33 (1936); *Księga referatów Zjazdu Nauk. im. I. Krasickiego.* Lw. 1936 i odb. — A. Drogoszewski: Woronicz a Naruszewicz. *Tamże.* — M. Kridl: Poezja w l. 1795-1863. *Dzieje literatury pięknej w Polsce. PAU.* Cz. 2. Kr. 1936. — L. Zaleski: Wartości żywe mesjanizmu polskiego. *Prace hist.-lit. Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego.* Kr. 1936. — W. von Kratz: Exjezuiten als Bischöfe (1773-1822). *Arch. Historicum Societatis Jesu* R. 6 (1937) z. 2. — J. Birkenmajer: Epika polska przed Mickiewiczem. *Prąd* t. 36 (1938). — S. Windakiewicz: Epika polska. Kr. 1939 s. 143. —

A. Drogoszewski: Interpretacja „Zjawienia Emilki" a mesjanizm Woronicza. *Pam. Lit.* R. 37 (1947). — W. Borowy: O poezji polskiej w w. XVIII. Kr. 1948. — T. Glemma: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1795-1847. Kr. 1949. — E. Kipa (Wstęp do) S. K. Potocki: „Podróż do Ciemnogrodu" i „Świstek krytyczny", Wr. (1955) *BN* I, 154. — J. Poplatek: Udział byłych jezuitów w pracach Komisji Edukacji Narodowej. (Powst. przed 1955). T. 1 s. 211. (Maszynopis Arch. OO. Jezuitów w Kr.). — A. Nowak-Romanowicz: Józef Elsner. Monografia. Kr. 1957 *Studia i Materiały do Dziejów Muzyki Pol.* 4. — J. Trybusiewicz: Zagadnienie historyzmu w twórczości J. P. Woronicza. *Arch. Historii Filozofii i Myśli Społ.* z. 4 (1959). — F. German: Chopin i literaci warszawscy. (Kr. 1960). — J. W. Gomulicki: „Śmętosz". *Stolica* 1960 nr 22. — W. Kubacki: „Do matki Polki". *Przegl. Hum.* 1961 nr 3 s. 22-23, 25. — J. Zbiniowska: Biskup Okęcki w poezji Woronicza. *Nasza Przeszłość* t. 13 (1961). — M. Piszczkowski: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 2. Wr. 1963 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 9. — A. Aleksandrowicz: Puławy — środowisko kulturalne i literackie (w. XVIII-XIX). *Puławy. Materiały z sesji popularnonauk. Prezydium Miej. Rady Nar. w Puławach.* Lubl. 1964. — M. Inglot: Cenzura carska z l. 1832-1850 wobec arcydzieł literatury polskiej. *Ze skarbca kultury* z. 17 (1965). — B. Krakowski: Z badań nad oratorstwem Sejmu Czteroletniego. *Gdań. Zesz. Hum.* R. 8 (1965) *Prace Hist.-Lit.* nr 1. — J. Maślanka: Zorian Dołęga Chodakowski, jego miejsce w kulturze polskiej i wpływ na polskie piśmiennictwo romantyczne. Wr. 1965 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 13. — J. Maślanka: Słowiańskie mity historyczne w literaturze polskiego Oświecenia. Wr. 1968 *PAN. Oddz. w Kr. Prace Komisji Słowianoznawstwa* 18. — J. Wysocki: Józef Ignacy Rybiński, biskup włocławski i pomorski 1777-1806. Rzym 1967 (1968). — B. Natoński: Wypisy ze źródeł jezuickich i uwagi. (Maszynopis w posiadaniu redakcji).

http://rcin.org.pl

WOYNA FRANCISZEK KSAWERY (1750—1813)

Inne formy nazwiska: Wojna; Wojno; Woyno.

Dramatopisarz, poeta.

Ur. w 1750 w Warszawie w rodzinie h. Trąby. Utożsamić go zapewne należy z F. Woyną, cześnikowiczem podlaskim, w 1765/66 uczniem warszawskiego Collegium Nobilium Scholarum Piarum, występującym w przedstawieniu szkolnym tragedii „Atalia". Służył w wojsku i był adiutantem Stanisława Augusta; 27 września 1772 został jego szambelanem. Był ulubieńcem królewskim; uczęszczał na literackie obiady czwartkowe; występował w przedstawieniach teatru „de société": u Magdaleny Sapieżyny, w „komedialni" za Zamku (26 grudnia 1785 grał Almavivę w „Weselu Figara") i w teatrze w Łazienkach (6 września 1788 w „Henryku IV na łowach"). Równocześnie (od ok. 1778) opiekował się z ramienia króla aktorami teatru warszawskiego i — z jegoż polecenia — uczestniczył w próbach niektórych sztuk (w 1782 w próbach „Fraskatanki"). Był protektorem W. Bogusławskiego.

W 1779 — mianowany dowódcą pułku 1 JKMci i Rzplitej lekkiej jazdy (ułanów królewskich nadwornych). 1 stycznia 1780 odznaczony orderem Św. Stanisława. 25 lipca 1781 ożenił się z Teresą Czaplicówną, łowczanką koronną (zostając zięciem C. Czaplica). W podarunku ślubnym otrzymał od króla starostwo stanisławowskie na Mazowszu (26 lipca). Jeszcze w t. r. został generałem-majorem wojsk koronnych i wicekomendantem Szkoły Rycerskiej. W 1784-1786 — komisarz ze stanu rycerskiego w Komisji Skarbowej i Emfiteutycznej Koronnej. W 1786-1788 — konsyliarz w Radzie Nieustającej (w Departamencie do Spraw Cudzoziemskich). Był czynnym wolnomularzem, kawalerem różanego krzyża (VII stopień), mistrzem loży Bouclier du Nord (1784), członkiem Najwyższej Kapituły i namiestnikiem mistrza w loży Świątynia Izis (w 1811/12 — członkiem honorowym); od 4 marca 1784 do 27 grudnia 1786 sprawował urząd namiestnika Wielkiego Wschodu Polskiego.

7 grudnia 1788 ogłoszony przez sejm posłem ekstraordynaryjnym i ministrem pełnomocnym do Wiednia, stanowisko objął 12 marca 1789, zabiegał o przymierze Polski z Austrią. 18 sierpnia 1790 udekorowany orderem Orła Białego. W czasie Targowicy przebywał w Warszawie pełniąc funkcję wicekomendanta Szkoły Rycerskiej. Na sejmie grodzieńskim 1793 powołany na konsyliarza Rady Nieustającej; by wycofać się z tego stanowiska, wrócił na poselstwo do Wiednia, w tymże czasie mianowany generałem lejtenantem. Po 1794 osiadł na stałe w Wiedniu. W 1796 został tajnym radcą cesarstwa i prezydentem sądu krajowego w Krakowie, w listopadzie 1797 — wicekanclerzem w kancelarii nadwornej Obojga Galicji, a w 1802 — wicekanclerzem połączonej kancelarii nadwornej Czech, Austrii i Galicji, urząd ten sprawował aż do śmierci. W 1800 otrzymał tytuł hrabiowski. Piastował też godność podkomorzego cesarstwa. Udzielał pomocy Polakom zdążającym do legionów i emigrantom. Po długiej chorobie zmarł w Wiedniu 15 maja 1813 (na apopleksję).

TWÓRCZOŚĆ

1. Zmyślona niewierność. Komedia w 1 akcie z francuskiego wytłumaczona. Wyst. i wyd. W-wa 1778.

Wyd. bezimiennie.

Wg N. Th. Barthé: Les Fausses infidélités. Zapewne był autorem i innych sztuk teatralnych.

Wg tradycji pisał też wiersze i komponował piosenki. Jedyny jego wiersz druk. przekazały *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1775 t. 11 cz. 1 s. 77-78 (Do JMci pana Szczęsnego Oraczewskiego w dzień urodzin i imienin jego), rkps był w Bibl. Nar. sygn. 262 („Litteraria" Stanisława Augusta). Tradycja i niektóre kopie rękopiśmienne przypisują mu także autorstwo wiersza swawolnego „Pieśń" (Niech żyje zawsze ten luby kątek...), równocześnie przypisując je także C. Czaplicowi (zob. Twórczość poz. 5) i F. Bohomolcowi. Tekst pod nazwiskiem Czaplica ogł. J. W. Gomulicki (*Nowe Książki* 1958 nr 15), zawarty jest też w rkpsach: Bibl. Jagiel. sygn. 6899 (źródło publikacji Gomulickiego), Bibl.

http://rcin.org.pl

PAN Kr. sygn. 615 (pt. Wab powszechny, w tymże rkpsie pod nazwiskiem Stanisława Woyno (!) zapisana replika pt. Kołek), Ossol. sygn. 692/II i 7070/II (odpis L. Bernackiego z rkpsu Bibl. Krasiń. sygn. 4586, należącego kiedyś do B. Kicińskiego, z jego not. o autorstwie Woyny). Zapisany pod nazwiskiem Woyny w rkpsie Ossol. sygn. 3335/I wiersz „Choć nie znam Muz..." ogł. J. W. Gomulicki: Wiersz na żart. *Nowe Książki* 1959 nr 7.

J. U. Niemcewicz błędnie przypisywał autorstwu Woyny pieśń „Kurdesz nad kurdeszami", przyznaną ostatecznie F. Bohomolcowi (zob. Twórczość poz. 39), była przyznawana również autorstwu Czaplica.

Listy

1. Korespondencja ze Stanisławem Augustem: w zbiorze z 1771-1792. Rkps Bibl. Czart. sygn. 737; w zbiorze z 1776--1792. Rkps jw. sygn. 730; w zbiorze z 1780-1786. Rkps jw. sygn. 698; korespondencja ze Stanisławem Augustem i Departamentem Spraw Cudzoziemskich z 1789-1794. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych: Zbiór Popielów (nry 424, 90), Arch. Królestwa Pol. Fragm. listów Woyny z 1791 (od 4 maja do 16 listopada) ogł. J. Łojek: Fragmenty relacji F. K. Woyny posła ekstraordynaryjnego Rzeczypospolitej w Wiedniu. W: Rok nadziei i rok klęski, 1791-1792. Z korespondencji Stanisława Augusta z posłem polskim Augustynem Deboli wybrał i oprac. ... (W-wa) 1964.

2. Do I. Potockiego 8 listów w zbiorze z 1788-1794. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 280). — Bilet w monosylabach pisany. Rkpsy Ossol. sygn. 556/II, Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 937/II).

3. Do S. K. Potockiego. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 264). Fragm. listu z 30 listopada 1790 cyt. E. Kipa: Studia i szkice historyczne. Wr. 1959 s. 42.

4. Od S. Trembeckiego z 10 kwietnia 1778. Wyd. J. Kott, R. Kaleta w: S. Trembecki: Listy. T. 1. Wr. 1954.

OPRACOWANIA

Gaz. Warsz. 1780 nr 2; 1781 nr 60. — Tajna korespondencja z Warszawy 1792--1794 do Ignacego Potockiego. Oprac. M. Rymszyna, A. Zahorski. W-wa 1963 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 4. — *Gaz. Kr.* 1797 nr 92. — S. Trembecki: Listy. T. 1-2. Oprac. J. Kott, R. Kaleta. Wr. 1954. — Dictionnaire biographique des hommes marquants. T. 3 (Londyn 1800) s. 512. — (Nekrologi): *Gaz. Warsz.* 1813 nr 51; *Korespondent Warsz.* 1813 nr 56. — W. Bogusławski: Dzieje Teatru Narodowego. W: Dzieła. T. 1. W-wa 1820 s. 33; wyd. osob. Przemyśl 1884; wyd. fotoof. (W-wa 1965). — A. Magier: Estetyka miasta stołecznego Warszawy. (Ukończ. ok. 1833). Wyd. H. Szwankowska, komentarz hist.--lit. oprac. J. W. Gomulicki. Wr. 1963. — W. Wilkoszewski: Rys historyczno-chronologiczny Towarzystwa Wolnego Mularstwa w Polsce. (Powst. przed 1838). Wyd. z rkpsu T. Święcicki. Londyn 1968. — J. U. Niemcewicz: Pamiętniki czasów moich. (Powst. 1823-1838). Wersję 2 wyd. K. Niemcewicz. Paryż 1848 s. 30 i wyd. nast.; wersję 1 wyd. J. Dihm. T. 1-2. (W-wa) 1957 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — J. Drzewiecki: Pamiętniki. Wil. 1850 s. 58. — F. K. Prek: Czasy i ludzie. (Powst. przed 1856). Oprac. H. Barycz. Wr. 1959. — Jul. B. (Bartoszewicz). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 27 (1867). — C. v. Wurzbach. *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich.* T. 58 (Wiedeń 1889). — S. Wasylewski: Na dworze króla Stasia. Lw. 1919; wyd. 4 Kr. 1957. — L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 1-2. Lw. 1925. — S. Łoza: Kawalerowie orderu Św. Stanisława 1765-1813. W-wa 1925. — S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738-1821. Kr. 1929. — J. Prosnak: Kultura muzyczna Warszawy XVIII w. (Kr. 1955) *Studia i Materiały do Dziejów Muzyki Pol.* 2. — J. W. Gomulicki: Wiersz na żart. *Nowe Książki* 1959 nr 7. — K. Mrozowska: Szkoła Rycerska Stanisława Augusta Poniatowskiego (1765-1794). Wr. 1961 *PAN. Monogr. Pedag.* 8. — J. Łojek: (Oprac. wyd.) Rok nadziei i rok klęski, 1791-1792. Z korespondencji Stanisława Augusta z posłem polskim w Petersburgu Augustynem Deboli. (W-wa) 1964. — *Teatr Narodowy 1765-1794.* Red. J. Kott. (W-wa 1967). — K. Wierzbicka-Michalska: Sześć studiów o teatrze stanisławowskim. Wr. 1967 *Studia z Dziejów Teatru w Pol.* 5.

http://rcin.org.pl

WRÓBLEWSKA Z BORZYMOWSKICH TEKLA (koniec XVIII — po 1835)

Tłumaczka, dramatopisarka, poetka.

Szczegóły życia nieznane. Utrzymywała kontakty literackie i towarzyskie z Ignacym Bykowskim. W 1815 (a zapewne przedtem i potem) mieszkała w Dziśnie n. Dźwiną w Połockiem. Zmarła po 1835.

TWÓRCZOŚĆ

1. Zabawki wiejskie. Cykl utworów, podanych do druku u księży pijarów w Wilnie przed 1806. Nie wyd.

2. Teatr życia ludzkiego. W: I. Bykowski: Życie ... przez niego samego napisane w r. 1806. Rkps Bibl. IBL W-wa (fragm. nie wyd.).

Wg W. Shakespeare: Jak wam się podoba. (Akt 2 scena 7. Monolog Jakuba).

3. Szczęście. Rkps jw. poz. 2.

4. Człowiek, jakiego trudno znaleźć. Rkps jw. poz. 2.

5. Pantea, królowa Suzy. Tragedia oryginalna w 5 aktach przez ... z ułomkami poezji. Wil. 1817.

6. Mustafa i Zeangir. Tragedia oryginalna w 5 aktach przez ... z ułomkami poezji. Wil. 1818. Stąd wiersz „Do snu" przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

Wg M. de Scudéry: Histoire de Giangir et de Mustapha.

7. Narymund, wielki książę litewski. Tragedia oryginalna w 5 aktach ... z ułomkami poezji. Wil. 1820. Stąd wiersz „Panicz młody" przedr. P. Hertz, jw. poz. 6.

Przekłady

1. Ch. P. Colardeau: Astarbe. Tragedia z francuskiego. Tłum. przed 1815. Nie wyd.

Inform. autorka w liście do Zawadzkiego.

2. Ch. P. Colardeau: Kalista, czyli piękna pokutnica, z francuskiego. Tłum. przed 1815. Nie wyd.

Inform. jw.

Listy

1. Do J. Zawadzkiego 2 listy — z 2 stycznia 1815 i 10 sierpnia (1835?). Ogł. T. Turkowski w: Materiały do dziejów literatury i oświaty na Litwie i Rusi ... z l. 1805-1865. T. 1. Wil. 1935 *Źródła i Materiały Hist. Wydz. III Tow. Przyj. Nauk w Wil.* 2.

OPRACOWANIA

J. Sowiński: O uczonych Polkach. W-wa 1821. — T. Turkowski: (Przypisy do) Materiały do dziejów literatury i oświaty na Litwie i Rusi ... z l. 1805-1865. T. 1. Wil. 1935 *Źródła i Materiały Hist. Wydz. III Tow. Przyj. Nauk w Wil.* 2. — T. Mikulski: „Życie Ignacego Bykowskiego". *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4 i odb.; przedr. w: Ze studiów nad Oświeceniem. (W-wa 1956).

WULFERS JAN (1741—1804)

Inna forma nazwiska: Wulffers.

Krypt.: J. W. Prof. Lit. w Korp. Kadet.; Prof. Lit. w Korpusie Ichmość PP. Kadetów JKMci i Rzplitej (niegdyś Jezuita).

Tłumacz.

Ur. 22 lutego 1741 w Warszawie w rodzinie mieszczańskiej. Uczył się w warszawskich szkołach jezuickich (do retoryki włącznie). 13 sierpnia 1756 wstąpił do zakonu jezuitów. W l. 1756/57-1757/58 odbywał nowicjat w Wilnie. Następnie uczył gramatyki w Drohiczynie (1758/59-1759/60) oraz historii, geografii i języka niemieckiego w Witebsku (1760/61). Od jesieni 1761 do lata 1764 studiował filozofię w seminarium zakonnym w Orszy. W 1764/65-1765/66 był profesorem retoryki, poezji, historii i języka niemieckiego w Witebsku, nadto pisał kronikę domu oraz pełnił urząd viceregensa seminarium (1765/66). Następnie odbywał studia teologiczne w Połocku (1766/67) i Warszawie (1767-1770), tu równocześnie uczył języka hebrajskiego i niemieckiego. Od r. szk. 1770/71 pracował w warszawskim konwikcie szlacheckim na stanowiskach: prefekta

http://rcin.org.pl

generalnego, profesora fizyki, języka niemieckiego, francuskiego i historii. Po kasacie zakonu pracował nadal w konwikcie szlacheckim aż do jego likwidacji w 1777.

W 1778 objął (po I. Nagurczewskim) katedrę historii i literatury polskiej oraz języka łacińskiego w Szkole Rycerskiej, od 1780 pełnił także obowiązki sekretarza Szkoły, a od 1786 — bibliotekarza (wg K. Mrozowskiej; wg J. Poplatka: w 1779-1782). Z posady nauczyciela tej uczelni odszedł przed jej zamknięciem, ale po 1790 wysłany był podobno za granicę dla zapoznania się z zagranicznymi instytutami militarnymi (figurujący w 1794 w rozkładzie zajęć Szkoły Rycerskiej Wulfers to zapewne — wg Mrozowskiej — inny nauczyciel tego nazwiska, ks. Piotr Wulfers). W 1791 — emeryt Komisji Edukacji Narodowej. Zmarł w 1804 w Warszawie.

Obok Jana zapisał się w dziejach literatury ówczesnej inny jezuita tegoż nazwiska — Stefan (zob. hasło następne). Estr. (XXXIII, 1939) stworzył fikcyjną osobę Jana Szczepana (Stefana) Wulffersa, przypisując mu dzieła obu pisarzy.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

1. P. Cornelius Nepos: Życia wybornych hetmanów, przekładania JPP. Kadetów Korp. Warszawskiego w VII klasie literatury uczących się, z dodanym od ich profesora (niegdyś jezuity) Wypisem chronologicznym, na objaśnienie tegoż autora służącym. W-wa 1783.

Dedyk. do Komisji Edukacji Narodowej podpisana: J. W. Prof. Lit. w Korp. Kadet. Autorstwo przekładu niepewne; wg J. Albertrandiego tłum. Wulfers; wg dołączonego do książki regestru tłum. kadeci: Józef Wasilewski, Adam Radziminski, Wincenty Wygonowski, Ksawery Wyszkowski i Józef Rembieliński. Najprawdopodobniej były to przekłady uczniów poprawione przez Wulfersa.

2. T. Livius: Mowy z Liwiusza, z pochopami do nich i skutkami onychże, z pierwszych V ksiąg od Prof. Lit. w Korp. Ichmość PP. Kadetów JKMci i Rzplitej (niegdyś jezuity) wybrane i wytłumaczone. T. 1. W-wa 1784.

Dedyk. do F. J. Moszyńskiego podpisana nazwiskiem tłumacza.

3. Q. Curtius Rufus: Mowy z Kurcjusza, z pochopami do nich i skutkami onychże, z X ksiąg od Prof. Lit. w Korp. Ichmość PP. Kadetów JKMci i Rzplitej wydane i wytłumaczone. W-wa (po 1784).

Dedyk. do F. K. Woyny podpisana nazwiskiem tłumacza, F. M. Sobieszczański dat. druk na 1787.

Materiały.

1. Tekst przywileju królewskiego danego P. Dufourowi na druk dzieła Wulfersa, dat. 22 czerwca 1783. Ogł. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904 s. 123.

OPRACOWANIA

Catalogus personarum et officiorum provinciae Masoviae Societatis Jesu 1756-1777. Rkps Arch. Romanum Societatis Jesu (Lithuanica 59, 60). — A. Jocher: Obraz bibliograficzno-historyczny literatury i nauk w Polsce. T. 1. Wil. 1840. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1861-1862 i wyd. osob. Poz. 1862. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 27 (1867). — M. Miterzanka: Działalność pedagogiczna Adama ks. Czartoryskiego, generała ziem podolskich. W-wa 1931 *Prace Monogr. z Dziejów Wych. i Szkolnictwa w Pol.* 8. — K. Mrozowska: Szkoła Rycerska Stanisława Augusta Poniatowskiego (1765-1794). Wr. 1961 *Monogr. Pedag.* 8. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — J. Poplatek: Udział byłych jezuitów w Komisji Edukacji Narodowej. T. 1 s. 101-102. (Maszynopis Wydawnictwa Apostolstwa Modlitwy w Kr. — Arch. Jezuitów). — B. Natoński: Wypisy ze źródeł jezuickich i uwagi. (Maszynopis w posiadaniu redakcji).

WULFERS STEFAN (SZCZEPAN) (1732— po 1778)

Inna forma nazwiska: Wulffers.

Tłumacz.

Ur. 18 października 1732 w Warszawie (zapewne brat Jana). 12 sierpnia 1747 wstąpił w Warszawie do zakonu jezuitów. Nowicjat odbywał w Wilnie (1747/48-1748/49), po czym studiował przez trzy lata w Akademii Wileńskiej filozofię (1749/50-1751/52).

http://rcin.org.pl

W 1752/53-1753/54 uczył w wileńskim kolegium szlacheckim (w infimie oraz języka niemieckiego). W 1754/55-1755/56 studiował w Akademii pod kierunkiem Tomasza Żebrowskiego nauki matematyczne. Po ich ukończeniu uczył tamże geografii (1756/57), a następnie studiował teologię w Wilnie (1757/58-1758/59) i Pińsku (1759/60-1760/61). W 1763/64 pełnił w Warszawie obowiązki kaznodziei odświętnego i katechety niemieckiego, w 1764/65 przebywał w Połocku (odbywał trzeci rok nowicjatu), po czym powrócił do Warszawy, gdzie w 1765-1769 pełnił obowiązki kustosza w Bibliotece Załuskich, rozpoczął współpracę z *Monitorem* (1769), wszedł w bliższe stosunki z młodym J. Wybickim. W 1769 wyjechał do Saksonii w charakterze guwernera wojewodzica wileńskiego Hieronima Radziwiłła. Po powrocie w 1773 (prawdopodobnie już po kasacie zakonu) podjął pracę w Bibliotece Załuskich (ale pracował, zdaje się, tylko do śmierci J. A. Załuskiego). Zmarł po 1778.

Zob. uwagę pod życiorysem Jana Wulfersa (hasło poprzedzające).

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

1. Listy chrześcijańskiego filozofa do młodzieńca spod dozoru nauczycielów wychodzącego pisane, w których jasno i co najkrócej dowody najgruntowniejsze religii potrzebę i ustanowienie stwierdzające zebrane są i wyłożone. W-wa 1766.

Druk anonim. Tłumacza rozwiązuje Estr. XXXIII (1939) 405 — zapewne na podstawie wiadomości o istnieniu egzemplarzy dedyk. J. A. Załuskiemu; z osoby adresata wnosić należy, że autorem dedykacji był Stefan.

Przekł. drukowany był arkuszami wychodzącymi we środy i soboty.

2. W. Mitzler de Kolof: Znaczenie wychowania pierwiastkowego. *Monitor* 1769 nr 58-59, 79-80, 82-83, 90-91, 93-94, 99, 100-102; 1770 nr 8-9, 22, 27.

Autorstwo wg W. Smoleńskiego (s. 43, za J. E. Minasowiczem). Wg tegoż źródła był nadto autorem (a może tłumaczem?) *Monitora* 1769 nr 70.

Przypisanie mu natomiast (bo raczej on niż Jan mógłby tu być brany pod uwagę) przez Estr. autorstwa dziełka: O greckiej i rzymskiej wymowie, także o początkowych ustawach sztuki krasomówskiej. Z których dadzą dowód Imość Panowie ... uczący się krasomówstwa w Collegium Nobilium Warszawskim Societatis Jesu. (W-wa) 1766 — jest całkowicie nieuzasadnione, ponieważ argument uzasadnienia jest nieprawdziwy. Profesorem retoryki w Collegium był bowiem w tym czasie nie Wulfers, jak mniemał Estr., ale Adam Naruszewicz. W konwikcie zaś wykładał ten przedmiot Jan Hinz. Raczej więc oni, a zwłaszcza Naruszewicz, winni być podejrzewani o autorstwo dziełka.

Listy

1. Do J. A. Załuskiego z 1753, 1759 i 1768. Rkpsy Bibl. Nar. sygn. 3253, 3259, 3268.

2. Listy. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Radziwiłłów).

3. Od K. S. Radziwiłła z 1772. Rkps Bibl. Czart. sygn. 1163 p. 847.

OPRACOWANIA

Catalogus personarum et officiorum provinciae Lithuaniae (od 1759: Masoviae) Societatis Jesu 1747-1773. Rkps Arch. Romanum Soc. Jesu (Lithuanica 58, 59, 60). — Catalogus primus Collegii Academici Vilnensis anni 1757. Rkps jw. (Lithuanica 30 f. 226). — J. Wybicki: Życie moje. Wyd. A. M. Skałkowski. Kr. (1927) *BN* I, 106 s. 41. — W. Smoleński: Towarzystwa naukowe i literackie w Polsce XVIII w. *Ateneum* 1887 t. 4 i odb. (W-wa 1887). — R. Kaleta, M. Klimowicz: Prekursorzy Oświecenia. Wr. 1953 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 20. — J. Poplatek: Udział byłych jezuitów w Komisji Edukacji Narodowej. T. 1 s. 93-94. (Maszynopis Wydawnictwa Apostolstwa Modlitwy w Kr. — Arch. Jezuitów). — B. Natoński: Wypisy ze źródeł jezuickich i uwagi. (Maszynopis w posiadaniu redakcji).

http://rcin.org.pl

WYBICKI JÓZEF RUFIN (1747—1822)

Pseud., krypt. i allonimy: Citoyen Polonois (?); J. W.; J. W. P. P.; Un Polonois; Sokal Józef.

Pisarz polityczny, prawnik, ekonomista, dramatopisarz, pamiętnikarz, poeta, tłumacz, pedagog.

Ur. 29 września 1747 w Będominie (pow. Kościerzyna); syn Piotra h. Rogala, sędziego ziemskiego mirachowskiego, i Konstancji Ostoja-Lniskiej. Od dwunastego roku wychowywał się u stryja Franciszka, proboszcza skarszewskiego. Następnie uczył się w kolegium jezuickim w Gdańsku; wydalony ze szkoły rozpoczął praktykę sądową w kancelarii grodzkiej w Skarszewach, od ok. 15 kwietnia 1765 przy trybunale poznańskim i bydgoskim (1766). Poseł kościerski na sejm 1767/68 — odznaczył się protestem przeciw porwaniu senatorów (na sesji 27 lutego 1768). Z ramienia sejmu wyznaczony komisarzem do Lwowa, skąd uszedł do Baru i Chocimia, gdzie mianowany został generalnym konsyliarzem konfederacji i wysłany (ok. poł. lipca 1768) z misją polityczną do A. Krasińskiego do Cieszyna (podróżował przez Węgry, w przebraniu chłopskim). Następnie towarzyszył Krasińskiemu w podróży do Wiednia, skąd w końcu września podążył do Berlina i Gdańska z misją zorganizowania ruchu konfederackiego na Pomorzu i w Poznańskiem. W 1770/71 studiował na uniwersytecie w Lejdzie prawo i historię powszechną. W 1771 przebywał w Gdańsku i Cieszynie, skąd wysłany został do Wiednia na stanowisko sekretarza generalnego posła barskiego. Przed wyjazdem mianowany tytularnie pułkownikiem (5 października). Po powrocie do kraju w końcu 1772 osiadł w Będominie; na wiosnę 1774 ożenił się z Kunegundą Drwęską (zm. w styczniu 1776). 12 lipca 1775 mianowany podwojewodzim poznańskim.

W 1776 sprzedał urząd podwojewodziego i przeniósł się do Warszawy. W t. r. powołany przez A. Zamoyskiego do współpracy nad ułożeniem kodeksu praw cywilnych (pełnił funkcję sekretarza komisji i redaktora zbioru). 27 maja 1777 został członkiem Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych, 30 t. m. mianowany generalnym wizytatorem Komisji Edukacji Narodowej — departamentu wileńskiego. Od jesieni wizytował Akademię Wileńską i szkoły litewskie, w 1778 przeprowadzał reformę Akademii. Współpracował z S. Poniatowskim w dziale czynszowania włościan w podwarszawskich majątkach Poniatowskiego, w 1779 towarzyszył mu w podróży do dóbr ukraińskich. W pocz. 1780 bawił u I. Krasickiego w Lidzbarku Warmińskim (Heilsbergu). W t. r. posłował na sejm (poseł poznański), ożenił się z Esterą Wierusz Kowalską, podsędkówną wschowską, i został szambelanem królewskim (nominowany 13 listopada). W 1781 — zrażony porażką kodeksu na sejmie 1780 — osiadł w Manieczkach k. Śremu (nabytych kontraktem dat. 21 czerwca 1781) i zajął się gospodarstwem, literaturą i teatrem. Pisane przez siebie utwory dramatyczne wystawiał w sąsiedzkich domach, u Turnów w Radomicku, w teatrze A. B. Jabłonowskiego w pobliskim Racocie i in. W 1784 — poseł na sejm z ziemi kaliskiej.

W czasie Sejmu Czteroletniego powołany do komisji podatkowej woj. poznańskiego i do deputacji kodyfikacyjnej. 6 sierpnia 1791 wpisał się do ksiąg miejskich Śremu. 10 sierpnia t. r. wybrany plenipotentem m. Poznania na sejm; wszedł nadto z wydziału poznańskiego do Komisji Policji Obojga Narodów. W lecie 1793 przeniósł się wraz z rodziną z Manieczek (po II rozbiorze weszły do zaboru pruskiego) do majątku Krobowo p. Warszawą, w końcu roku zamieszkał w Pałacu Zamoyskich w Warszawie. Na sejmie grodzieńskim powołany na komisarza masy upadłościowej Tepperów w Komisji do Upadłych Banków.

19 kwietnia 1794 został radcą powstańczego Wydziału Wojskowego Rady Zastępczej Tymczasowej, 28 kwietnia — członkiem Deputacji dla Podupadłych. Po utworzeniu Rady Najwyższej Narodowej powołany na zastępcę radcy w Wydziale Potrzeb Wojsko-

http://rcin.org.pl

wych. Następnie był delegatem Rady (od 10 czerwca) dla ziemi warszawskiej i czerskiej i (od 9 września) pełnomocnikiem Rady dla woj. łęczyckiego, kujawskiego i sieradzkiego przy dywizji J. H. Dąbrowskiego (organizował wówczas władze na terenach popruskich). 4 października mianowany generałem-majorem milicji pomorskiej, następnie pełnił funkcję pełnomocnika dla Rawy. Skazany zaocznie przez władze pruskie za udział w powstaniu na karę śmierci i konfiskatę majątku — z pocz. 1795, z paszportem na nazwisko Józefa Sokala, wyemigrował do Paryża (przez Czechy i Szwajcarię), gdzie pracował (podobno z ramienia masonerii) jako cenzor korespondencji polskiej i rosyjskiej. (Do wolnomularstwa należał zapewne już od pobytu na studiach w Leydzie, przynależność jego do loży polskiej nie została dotąd stwierdzona). Związany był z działalnością Agencji; współinicjator legionów. Od lata 1797 przywódca ideowy i kierownik propagandy w głównej kwaterze legionów we Włoszech. W 1798 wrócił do Paryża. W maju 1802 zamieszkał z synami we Wrocławiu, skąd w 1804 przeniósł się do Drezna. W 1805 powołany do warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

W listopadzie 1806 przybył na wezwanie Napoleona do Berlina — został pełnomocnikiem („reprezentantem") cesarza na zajmowanych przez Francuzów terenach polskich i zajął się organizacją władz cywilnych oraz aprowizacją wojsk. W styczniu 1807 wszedł do Komisji Rządzącej; 17 marca został pełnomocnikiem Komisji dla ziem na prawym brzegu Wisły. W lipcu t. r. odznaczony w Dreźnie Złotym Krzyżem Legii Honorowej; po rozwiązaniu Komisji — mianowany senatorem wojewodą (17 grudnia) i odznaczony orderem Orła Białego. Z pocz. 1809 został prezesem Komisji do Uregulowania Sum Bajońskich; od kwietnia do lipca jako prefekt departamentu poznańskiego organizował obronę Wielkopolski. Od stycznia do lipca 1811 — prezes dyrekcji Instytutu Kredytowego Sum Bajońskich. W 1812 — członek konfederacji generalnej; po klęsce Napoleona przebywał w Głogowie (czasowo internowany przez Rosjan). W 1816-1818 był prezesem delegacji administracyjnej, w 1817 (od 25 listopada) — prezesem Sądu Najwyższego Królestwa Polskiego (do 1820) i prezesem Deputacji Prawodawczej (do 1821). Zmarł w Manieczkach 10 marca 1822.

TWÓRCZOŚĆ

1. Myśli polityczne o wolności cywilnej. Poz. 1775; Myśl druga. Poz. 1776; Myśl trzecia. Poz. 1776.

Wyd. bezimiennie, ale pod dedyk. „Myśli" I (dedyk. K. Raczyńskiemu) położony krypt. J.W.P.P. Do „Myśli" II dołączony list od K. Raczyńskiego, do „Myśli" III — od K. Rogalińskiego.

2. Mowa ... wizytatora Akademii Wileńskiej ... do akademików. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1777 t. 16 cz. 1 s. 162-174; wyd. osob. (Wil. 1778). Przedr.: M. Baliński w: Dawna Akademia Wileńska. Petersb. 1862; *Alma Mater Vilnensis* z. 8 (1929); zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1 s. 69-73.

3. Listy patriotyczne do Jaśnie Wielmożnego eks-kanclerza Zamoyskiego prawa układającego pisane. T. 1-2. Powst. 1776. Wyd. W-wa 1777-1778. Wyd. nast.: oprac. K. Opałek. Wr. (1955) *BN* I, 155.

Fragm. przedr.: B. Suchodolski w: Idee społeczne doby stanisławowskiej. W-wa 1948; M. Piszczkowski w: Obrońcy chłopów w literaturze polskiej. Cz. 2. Kr. 1948; S. Inglot w: Próby reform włościańskich w Polsce XVIII w. Wr. 1952; B. Suchodolski w: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953.

Pierwodr. bezimienny. List I mający charakter dedyk. do A. Zamoyskiego dat. „z prowincji 24 grudnia 1776 r.".

4. Podróżny w Pawłowie w dobrach JW. JX. Brzostowskiego... (Wiersz). B. m. (ok. 1778). Przedr.: M. Baliński: Pamiętniki o Janie Śniadeckim. T. 2. Wil. 1865 s. 465; w zbiorze: Kolekcje wierszów od różnych autorów z różnych okoliczności napisanych. B. m. r.; zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1 s. 73-74.

5. Wiadomość z Olszewnicy, wsi J. O. Ks. Jmci Stanisława Poniatowskiego. B. m. (1778). Wyd. nast.: przedr. J. Kott: Trembeciana. Cz. 2. *Pam. Lit.* R. 42 (1951) z. 3/4 s. 910-914; S. Inglot, jw. poz. 3.

Pierwodr. bezimienny. Autorstwo wg Estr. XXXIII, 1939, 407; A. M. Skałkowski nie łączy tego wiersza z autorstwem Wybickiego (por. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1 s. 86).

http://rcin.org.pl

6. Myśli obywatela względem monety papierowej. *Monitor* 1778 nr 6-9; wyd. osob. W-wa b. r.

Druk bezimienny. O wyd. osob. inform. F. M. Sobieszczański, podając nieco zmien. tyt.: Uwagi względem monety papierowej.

7. Projekt do puszczania ludzi na czynsz i uwalniania ich od poddaństwa. Powst. 1778; Ustawy dla mieszkańców Olszewnicy, Krubina i Janówka ogłoszone i przez nich przyjęte dnia 15 Oktobra 1778; Uwagi ekonomiczne, podane in Aprili 1779. Zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1 s. 74-93.

Pierwodr. „Ustaw" ogł. A. M. Skałkowski. *Roczn. Hist.* t. 2 (1926) i w odb. pt. J. Wybicki. I. 1768-1794. Poz. 1926 *Życiorysy Zasłużonych Polaków W. XVIII i XIX* 7 s. 58-59.

Z rkpsów (autografów) Sarbinowa i Bibl. Czart. sygn. 806.

8. Ciemnota — przesąd — uprzedzenia. Powst. po 1780. Z autografu Bibl. Uniw. Warsz. (Zbiór z Sarbinowa) ogł. A. Lewak: Masoński rękopis J. Wybickiego. *Przegl. Hum.* 1959 nr 4 s. 119-132.

9. Rozmowa między szlachcicem polskim, Szwajcarem i Żydem w Gdańsku. (W-wa) 1780. Wyd. nast. b. m. 1782. Fragm. przedr. S. Inglot, jw. poz. 3.

Druk anonim.

10. Wykład sposobów do rzekospławności i handlów wprowadzenia. W-wa 1782.

Druk. anonim. Autorstwo domniemane, przypisywane również F. Czajkowskiemu (por. Estr. XXXIII, 412).

11. Kulig. Komedia w 5 aktach, przez .... napisana, a przez aktorów JKMci na teatrze warszawskim reprezentowana (25 stycznia 1783). W-wa 1783. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 2.

Do tekstu włączony „Kurdesz" F. Bohomolca.

12. Zygmunt August. Tragedia oryginalna w 5 aktach. W-wa 1779 (1783). Wyd. nast. W-wa 1787.

Dedyk. S. Poniatowskiemu. Dat. pierwodruku skorygowali A. Polakowska i R. Kaleta.

Do tekstu włączony fragm. tragedii I. Krasickiego pod takim samym tyt. (fragm. aktu I sc. 7).

13. Uwagi polityczne i krytyczne nad stanem dawnym i dzisiejszym narodu polskiego. Powst. przed 1784, nie ukończ. Zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1 s. 107-122.

Z autografu Sarbinowa.

Przypisane M. Poniatowskiemu.

14. Mowa ... posła z województwa kaliskiego na Sejm Walny Grodzieński, jako do egzaminowania czynnościów Rady Nieustającej delegowanego, roku 1784 dnia 20 października przed Stanami miana. B. m. (1784); *Pam. Hist.-Polityczny* 1784 t. 4 cz. 12 s. 1113-1126.

15. Wiersz na wjazd Jaśnie Wielmożnego Imć Pana Franciszka Kęszyckiego, bywszego kasztelana kaliskiego, na województwo gnieźnieńskie, Kawalera Orderów Polskich, dnia 2 lipca roku 1786. B. m. (1786).

Druk anonim., autorstwo wg not. osiemnastowiecznej na egz. Bibl. Poz. Tow. Przyj. Nauk sygn. 2775. Por. Wyd. zbior. poz. 2 s. 55.

16. Kmiotek. Wyst. Radomicko 1786/1787. Wyd. pt. Opera oryginalna Kmiotek w 2 aktach. Poz. 1788. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 2.

Rkps Bibl. Poz. Tow. Przyj. Nauk sygn. 525 (odpis z popr. autora).

Wyd. 1 z wierszem dedyk. do chorążyny poznańskiej A. Gorzeńskiej (przedr. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1 s. 132).

Muzyka: Wybicki i J. Wański (uwertura). Jedna z arii śpiewana była na melodię popularnego ówcześnie mazurka, który stał się następnie melodią „Pieśni legionów" (zob. poz. 35).

17. Samnitka. Wyd. pt. Opera oryginalna Samnitka w 3 aktach. Poz. 1787.

Dedyk. S. Sz. Potockiemu (przedr. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1 s. 130).

Wg J. F. Marmontel — A. E. Grétry: Les Mariages Samnites.

18. Pasterka zabłąkana, czyli obraz wojny holenderskiej. Opera oryginalna w 3 aktach. Powst. 1787. Rkps Bibl. Racz. sygn. 348 (urwany na akcie 2; z popr. autora).

19. Facjendar. Utwór (sceniczny?) wierszem. Powst. ok. 1788. Tekst nie znany.

Inform. autor w wierszu „Do Kniaźnina". A. M. Skałkowski utożsamia sztukę ze znaną z afisza komedią w 5 aktach: Złotogłów, czyli Facjendarz warszawski, wyst. w W-wie 1790-1791 (zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1 s. 139), z przypuszczeniem Skałkowskiego polemizuje R. Kaleta (zob. Wyd. zbior. poz. 2 s. 57).

20. Polka. Opera w 3 aktach. W-wa 1788. Wyd. nast.: b. m. 1789; zob. Wyd. zbior. poz. 2. Fragm. przedr. Sz. Bielski: Wybór różnych gatunków poezji z rymotwórców polskich. Cz. 3. W-wa 1807 s. 181-183, wyd. 2 W-wa 1814. Wyst. (po raz pierwszy?) W-wa 22 maja 1807.

Muzyka: J. Stefani (z 1807).

Wyd. 1 z wierszem dedyk. do J.A. z Mniszchów Potockiej.

Inne tyt.: Obrona Trembowli; Kazanowska (Kazanoska); Polka, czyli oblężenie Trembowli.

21. Ojczyzna z jednym synem. Komedia polityczna. Powst. w końcu 1788. Wyst. w Wielkopolsce w domach wojewodziny brzeskokujawskiej Dąbskiej i u A. A. Gorzeńskich.

http://rcin.org.pl

Inform. autor w liście do A. Gorzeńskiego z 30 stycznia 1789. Fragm. krążyły współcześnie w odpisach (por. J. Suchorzewski: Mowa sejmowa miana na sesji sejmowej 18 I 1791; fragm. z druczku ulotnego cyt. R. Kaleta, zob. Wyd. zbior. poz. 2 s. 58-59).

22. Mowy ... w różnych czasiech miane. W-wa 1791.

Zawartość: 4 mowy: 1) na ratuszu poznańskim z 10 sierpnia 1791; 2) tamże po wyborze na plenipotenta m. Poznania; 3) na Zamku Królewskim z 13 września t.r.; 4) na rozpoczęcie sejmu 15 września t.r.

Dwie pierwsze mowy druk. nadto osob. i przedr. w Wyd. zbior. poz. 1 t. 1 s. 144-149.

23. Jarmark. Komedia w 3 aktach. Powst. 1791. Rkps Bibl. Czart. sygn. 938 (odpis z popr. autora) z listem dedyk. do Stanisława Augusta (ogł. R. Kaleta, zob. Wyd. zbior. poz. 2 s. 460).

Red. 2 (pełniejsza): Szlachcic mieszczanin. Komedia we 3 aktach. Wyst. W-wa 21 listopada 1791.

Red. 3 pt. jw. wyst. W-wa 26 grudnia 1791. Wyd. skróc.: Jarmark albo szlachcic mieszczaninem. Komedia w 3 aktach. Do warunków scenicznych przystosowali A. M. Skałkowski i Z. Grot. Poz. 1944. Wyd. pełne — zob. Wyd. zbior. poz. 2.

Odpis autoryzowany red. 2 i 3 był w Bibl. Teatrów Warsz. nr 96, zniszcz. w 1944. Kopia tego odpisu sporządzona przez A. M. Skałkowskiego zachowała się w Bibl. Uniw. Poz. sygn. 39 IV i stała się podstawą obu wydań.

Do tekstu włączony wiersz F. Karpińskiego: Rzucajmy kwiat po drodze...

24. Gustaw Waza. Drama. Tekst nie znany.

Inform. autor w liście do H. Kołłątaja z 30 maja 1791.

W rkpsie Bibl. Jagiel. sygn. 3760 zachowany utwór sceniczny pt. Gustaw Waza. Tragedia z rewolucji szwedzkiej. Może to tekst Wybickiego? Kwestię sygnalizuje J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1963*, s. 210.

25. Zasady do prospektu kodeksu. Powst. 1791. Z rkpsu Ossol. sygn. 1779/III ogł. S. Borowski: Kodeks Stanisława Augusta. W-wa 1938 s. 48-55.

26. Myśli do prospektów rozdziałów V i VI ... o właścicielach gruntów ziemiańskich. Powst. 1792. Z rkpsu Bibl. PAN Kr. sygn. 180 ogł. S. Borowski: Kodeks Stanisława Augusta. W-wa 1938 s. 155-160.

27. Wzór dla Polek. B. m. (ok. 1792).

Druk anonim., autorstwo hipotetycznie przypisuje Estr. XXXIII, 408.

28. Do obywateli a mieszkańców ziemi polskiej wyznania auszpurskiego, zwyczajnie Holendrami zwanych. B. m. 1794.

Tekst. pol. i niem. Druk urzędowy wyd. w imieniu Rady Najwyższej Narodowej.

29. Mémoires pour servir à l'histoire des révolutions de Pologne, particulièrement à celle de 1794. Par un citoyen polonois. Paryż (1795).

Autorstwo niepewne: Sz. Askenazy przypisuje Wybickiemu; Estr. XXXIII, 413-414 — F. K Dmochowskiemu (por. Dmochowski F. K., Twórczość poz. 18). Pismo miało być napisane pierwotnie po pol., następnie przełożone na franc. przez Ch. de La Roche.

30. Kościuszko au peuple français. Paryż (1795). Wyd. nast. Paryż 1806; *Bulletin Polonais* 1894 nr 67.

Druk anonim.

Przekł. pol.: Kościuszko do ludu francuskiego. B. m. r. Wyd. nast.: z rkpsu Bibl. Kórn. sygn. 1406 IX 54 wyd. A. M. Skałkowski, zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1 s. 180-198.

Por. Dmochowski F. K., Twórczość poz. 20.

31. Réflexions sur les causes naturelles de l'union entre la Porte Ottomane, la France, la Pologne, la Suède et le Danemarck. Paryż (1795). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1 s. 225-232.

Wyd. anonim.

32. L'Anéantissement de la Pologne peut-il être consommé par la pacification générale? Powst. 1796. Zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1 s. 216-224.

Autograf w zbiorze Sarbinowa.

33. Réflexions politiques et économiques sur les richesses territoriales de la Pologne et son commerce au-dehors. Paryż (ok. 1797).

Druk. anonim. Autorstwo przypisuje Estr. XXXIII, 414,

34. Précis des causes de la destruction de la Pologne et des motifs, qui nécessitent sa restauration. Paryż 1797.

Wyd. anonim. Autorstwo niepewne (na podstawie not. na rkpsie Bibl. Ordynacji Zamoyskich nr 1363), przypisywane też F. K. Dmochowskiemu (por. Dmochowski F. K., Twórczość poz. 21).

35. Pieśń legionów polskich we Włoszech. Powst. w lipcu 1797. Ogł. w rękopiśmiennym piśmie legionowym *Dekada Pol.* nr 1 (Mantua 1799 luty). Wyd.: W-wa 1806: 1) jako druk ulot.; 2) pt. Piosnka patriotyczna. *Kalendarzyk kieszonkowy patriotyczny na r. 1807 z zagadkami.* Wyd. nast.: Gdańsk b. r.; w zbiorku: Ulubione pieśni. W-wa 1829; wyd. L. Chodźko, zob. przekł. franc.; wersję zmien. i powiększ. ogł. K. W. Wójcicki w: Pieśni ojczyste. (W-wa) 1830; pt.

http://rcin.org.pl

Mazurek Dąbrowskiego. B. m. 1831 (druk ulot., tekst pol. i franc.); nadto wiele dalszych wydań w postaci tajnych lub jawnych druków ulot., w czasopismach, śpiewnikach i zbiorach, w kraju i za granicą.

Tekst pierwotny zachowany w autografie w zbiorach E. Różnowskiego reprodukował w 24 odbitkach faksymilowych B. Kraszewski w 1885; wyd.: J. Horoszkiewicz w: Echa minionych lat. T. 1. Lipsk 1889 (a nadto wersję późniejszą); *Kur. Lw.* (dod. lit.) 1892 nr 41-42 (z odb. Bibl. Rapperswilskiej); L. Finkel. Lw. (1894), tож wyd. 2 Kr. (1910) — wyd. albumowe z ilustracjami J. Kossaka, z dod. późniejszej wersji tekstu oraz reprodukcji ossolińskiej odb. faksymilowej autografu, na której edycję oparto. Przedr. m. in.: I. Chrzanowski: Nasz hymn narodowy. Lw. 1922 i wyd. nast.; *Poradnik dla Nauczycieli* 1947/48 nr 5; zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1 s. 245 (z reprodukcją faksymile); J. Willaume w rozpr.: „Jeszcze Polska ..." W: S. Russocki, S. K. Kuczyński, J. Willaume: Godło, barwy i hymn Rzeczypospolitej. W-wa 1963 *Bibl. Wiedzy Hist.* (tu reprodukcja faksymile oraz parę wariantów wersji późniejszych).

Zob. też: PIEŚŃ LEGIONÓW.

Przekł. ang.: *The Polish Exile* 1833 nr 1. — W. J. Linton: The Polish National Hymn. *The English Republic* 1853 June 4. — P. Sobolewski: Poland is not yet lost. W: Poets and Poetry of Poland. Chicago 1881 s. 201. Przedr.: *Free Poland* R. 1 (1915) nr 17; *The Polish Review* 1943 z 3 maja s. 7; pt. Polish National Anthem — Jeszcze Polska nie zginęła. (Londyn) 1943. — J. P. Wachowski. *Free Poland* R. 1 (1915) nr 8. — E. Markham. *The Botsford Collection of Folk Songs*. Ed. F. H. Botsford. T. 2. N. Jork 1922 s. 138-139. — O. Paul: May our Poland never perish. *Memoires of Poland*. N. Jork 1937 s. 47-48. — J. Williams: Polish National Anthem. W: K. Adler: Songs of Many Wars from the 16th. to the 20th. Century. N. Jork 1943 s. 71-73. — V. Janda. *Treasured Polish Songs*. Minneapolis 1953 s. 27. — A. Harasowski. *The Golden Book of Polish Songs*. Londyn 1955 s. 62-63.

Przekł. bułgarski: *Polski Pregled* 1918. Przedr. J. Gołąbek: „Jeszcze Polska nie zginęła" wśród Słowian. *Przegl. Hum.* 1924 z. 4 s. 137-172 (tu także omów. licznych słowiańskich przeróbek pieśni).

Przekł. czeski: K. Prokop. Przedr. J. Gołąbek, jw.

Przekł. franc.: G. Fulgence: Chant national polonais. Ogł. L. Chodźko w: Histoire des légions polonaises en Italie sous le commandement du général Dombrowski. Paryż 1829 (tekst pol. i franc.). — W: Mazurek Dąbrowskiego. B.m. 1831 (razem z tekstem pol.). — pt. La Marseillaise des Polonais. Paryż 1863.

Przekł. łużycki: J. E. Smoler'. 1842. Przedr. *Świat Słowiański* 1910 t. 1 s. 40-41.

Przekł. niem.: Noch ist Polen nicht verloren. B.m.r. — Tłum. A. Heise, W. Hahn. *Begegnung mit Polen* (Düsseldorf) R. 3 (1966) nr 5.

Przekł. ros.: S. Kirsanow: Mazurka Dombrowskiego. W antologii: Polskaja poezija. T. 1. Moskwa 1963.

36. Lettre d'un Polonois, représentant des villes en 1791 et membre du gouvernement provisoire de la dernière révolution de Pologne, au citoyen N.N., membre du corps législatif de la République Cisalpine. Powst. w końcu 1797. Wyd. b. m. (1798). Wyd. nast.: w zbiorze: Listy znakomitych Polaków wyjaśniające historię legionów polskich. Kr. 1831 s. 127-142; zob. Wyd. zbior. poz. 1 s. 309-316.

Wyd. anonim.

37. Moje godziny szczęśliwe. T. 1. Wr. 1804 (1803). Wyd. nast.: Wr. 1805; t. 1-2. Wr. 1806; Wr. 1819.

38. Rozmowy i podróże ojca z dwoma synami. T. 1. Powst. 1803. Wyd. Wr. 1804.

Por. uwagi przy poz. 39.

39. Początki geografii politycznej. Éléments de la géographie moderne. Wr. 1804. Wyd. nast.: wyd. 2 poszerz. Wr. 1806; Wr. 1811 (z dopełnieniem: Dodatek odmian, które od r. 1806 aż do 1811 zaszły, tudzież obszerniejszy opis Księstwa Warszawskiego).

Dzieło kontynuacją poz. 38, zapowiedziane prospektem: Do publiczności. O dziele pod tytułem: Wstęp do wiadomości politycznych, to jest początki geografii porównanej dawnej z teraźniejszą, z wyjątkami historii i chronologii. Rozmów ojca z synami t. 2. Drezno 1806.

40. Pierwiastki wieku dziecinnego, dziełko początkowej nauki po polsku i po francusku. Wr. 1804. Wyd. nast.: Wr. 1806; Wr. 1814; Wr. 1819 (pt. Les Prémices de la jeunesse).

Tekst pol. i franc.

41. Mowa ... w dzień instalacji Prześwietnej Regencji, czyli Najwyższego Trybunału Sprawiedliwości departamentu warszawskiego miana na sesji dnia 8 grudnia 1806 r. (W-wa 1806). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 2 s. 70-71.

42. O pożytku i potrzebie zaczynania nauk młodzieży od historii naturalnej. Rozprawa odczytana 19 stycznia 1809 na sesji Towarzystwa Warszawskiego Przyjaciół Nauk. Fragm. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 2 s. 263-267.

43. Discours prononcé le 30 mai 1812 sur la frontière entre Fraustadt et Glo-

http://rcin.org.pl

gau ... pour saluer Sa Majesté L'Impéreur Napoléon... W-wa (1812). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 2 s. 471.

W pierwodr. tekst franc. i pol.

Przekł. pol. (inny): *Gaz. Poz.* 1812 nr 55 dod.

44. Discours ... à Napoléon avec la réponse de Napoléon. Mowa do Najjaśniejszego Cesarza Francuzów ... dnia 11 lipca r. 1812 w Wilnie miana. B. m. (1812, trzy wyd.); *Gaz. Poz.* 1812 nr 61 dod. 1; *Gaz. Warsz.* 1812 nr z 25 lipca dod. 2; *Zbiór pism tyczących się powstania Królestwa Polskiego.* Kr. 1812 nr 1. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 2 s. 475--477.

W pierwodrukach tekst franc. i pol.

45. Pamiętniki. Powst. 1802-1817. Fragm. *Tyg. Lit.* 1838-1839. Całość (ale z opuszczeniami) wyd. E. Raczyński. T. 1-3. Poz. 1840 *Obraz Polaków i Pol. w XVIII W.* t. 4-6. Fragm. opuszcz. w ed. Raczyńskiego wyd. osob.: Dodatek do pamiętników odnoszący się do życia Andrzeja Zamoyskiego. Poz. 1842.

Wyd. nast. pamiętników (wg ed. Raczyńskiego): wyd. 2 Lw. 1881 *Bibl. Pol.* 23; wyd. A. Kaczurba. Przemyśl 1883 *Bibl. Uniwersalna Arcydzieł Pol. i Obcych* 1 b; wyd. skróc. ze wstępem H. Mościckiego. W-wa 1905 *Dzieje Porozbiorowe Narodu Pol. w Żywym Słowie* 2-3; pt. „Życie moje" oraz „Wspomnienie o Andrzeju i Konstancji Zamoyskich". Z rkpsów wyd. i objaśnił A. M. Skałkowski. Kr. (1927) *BN* I, 106 (wyd. zupełne).

Fragm. przedr. w licznych antologiach i zbiorach, m. in. przedr. S. Krzemiński. *Sto lat myśli pol.* T. 1 (1906).

46. Listy obywatelskie do Jana Węgleńskiego, ministra stanu Królestwa Polskiego. *Pam. Warsz.* t. 6 (1816) — t. 8 (1817) i odb. (częściowa) W-wa 1816.

W Bibl. Poz. Tow. Przyj. Nauk zachowany egz. (sygn. 1562) z popr. i dopiskami autora.

47. Mowa ... d. 27 marca 1818 r. w Izbie Poselskiej miana. W-wa 1818; *Gaz. Korespondenta Warsz. i Zagr.* 1818 nr 26. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 2 s. 508-512.

Przekł. niem.: Rede ... gehalten ... am 27 März 1818 in der Landboten-Kammer. W-wa 1818. — *Staats u. Gelehrte Zeitung d. Hamburgischen ... Correspondenten* 1818 nr 63.

48. Mowa w Izbie Senatorskiej d. 3 kwietnia 1818 r. W-wa 1818; *Gaz. Korespondenta Warsz. i Zagr.* 1818 nr 26. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 2 s. 512-514.

49. Zbiór myśli politycznych o rządzie reprezentacyjnym. Cz. 1. W-wa 1819.

Dedyk. J. Zajączkowi.

Dalsze części nie wyszły.

Artykuły zamieszczał w czasopiśmie *Monitor* (tu m. in.: O przywrócenie kredytu w Polszcze. 1778 nr 13); archiwalia z okresu prac nad kodeksem praw cywilnych — w *Gaz. Warsz.* 1817 nr 81, 83, 85, 89, 91.

Drobne wiersze Wybickiego z rkpsów ogł. A. M. Skałkowski: *Kur. Poz.* 1926 nr 478-530; *Roczn. Hist.* t. 2 (1926) s. 264-270 i w odb. Poz. 1927 s. 59-65; zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1 s. 125-128, 131-138. Wg J. W. Gomulickiego (*Roczn. Lit. 1957*, s. 187) Wybicki ma być nadto autorem wierszy: „Do Kajetana Węgierskiego" (Lubom nie jest wierszopis, wiersz poważam wiele ...) i „Autor wierszów" — ogł. przez W. Woźnowskiego pod nazwiskami S. Trembeckiego i T. K. Węgierskiego (Nieznane wiersze Trembeckiego i Węgierskiego. *Pam. Lit.* R. 47 (1956) z. 3), nb. wiersz pierwszy uważany był za utwór Węgierskiego już od wyd. K. Estreichera z 1882.

Ostatnio hipotetycznie pod nazwiskiem Wybickiego ogł. E. Rabowicz wiersz „Na maskaradę niewolników" (Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 3 s. 251-252).

Nadto ogł. Wybicki liczne druki urzędowe: odezwy, ogłoszenia, rozporządzenia, relacje z frontu — w druk. ulot. i czasopismach: *Gaz. Rządowa* (1794), *Gaz. Wolna Warsz.* (1794), *Gaz. Poz.* (1806-1812), *Gaz. Warsz.* (1806-1812), *Gaz. Korespondenta Warsz. i Zagr.* (1806--1812), *Dzien. Konfederacji Jeneralnej Królestwa Pol.* (1812). Wiele przedr. w Wyd. zbior. poz. 1 t. 1-2.

Rkpsy jego pism znajdują się w Bibl. Czart., Bibl. Jagiel., Bibl. Racz., Bibl. Tow. Przyj. Nauk w Poz., Bibl. Uniw. Warsz. (tu zbiór z Sarbinowa), Ossol.

Autorstwo niektórych pism przyznawanych Wybickiemu jest dotąd dyskusyjne. Wiele tytułów przyznawanych mu współcześnie lub przez tradycję zostało z czasem uchylonych, należą do nich m.in. „Uwagi nad życiem Jana Zamoyskiego" S. Staszica, „O poddanych polskich" i „Myśli polityczne dla Polski" J. Pawlikowskiego, komedie „Mędrzec" I. Krasickiego i „Warrona wsi". Obszerniejszy zestaw tytułów przyznanych mu bezpodstawnie podaje Estr. XXXIII, 415.

Przekłady

1. J. F. de Bielefeld: Les Institutions politiques. Przekł. pol. powst. ok. 1771. Nie wyd.

Inform. „Pamiętniki".

http://rcin.org.pl

2. Voltaire: Samson. Opera (w 5 aktach) z francuskiego wytłumaczona przez J. W. W-wa 1781.

Dedyk. Magdalenie Raczyńskiej.

3. Uwaga na koszta pogrzebowe w Wiedniu. Wr. (Kr.) 1781. Wyd. nast.: Kr. 1801; zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1 s. 98-105.

Przekł. z niem. druk. anonim. Autorstwo Wybickiego niepewne, przypisywano je również F. Siarczyńskiemu (por. SIARCZYŃSKI F., Przekłady poz. 1); podejrzewano o nie nadto A. Trzcińskiego.

4. A. H. Vadelaincourt: Początek mitologii. Wr. 1803. Wyd. nast.: Wr. 1805; Wr. 1806; Wr. 1810; Wr. 1816.

Tekst pol. i franc.

Prace redakcyjne

1. (A. Zamoyski): Zbiór praw sądowych na mocy konstytucji roku 1776 ułożony. Cz. 1-3. W-wa 1778.

Współpraca redakcyjna, a także pewien wkład autorski.

Wydania zbiorowe

1. Archiwum Wybickiego. T. 1 (1768--1801) — t. 2 (1802-1822). Zebrał i wyd. A. M. Skałkowski. Gdańsk 1948-1950. T. 3: oprac. A. Lewak na podstawie materiałów zebranych przez Skałkowskiego. W przygot.

Zawartość t. 1-2: zbiór dokumentów politycznych i osobistych, korespondencji, materiałów, referatów, projektów, pism urzędowych i politycznych — autorstwa Wybickiego i in. M.in. Twórczość poz. 2, 4, 7, 13, 16 (tylko dedyk.), 17 (jw.), 22 (tylko 2 mowy), 30-32, 35, 36, 41-44, 47, 48; Przekłady poz. 3; Listy i materiały poz. 1. Z prac literackich znalazły się tu jedynie wiersze Wybickiego.

T. 3: objąć ma prace literackie pisarza.

Podstawą wydawnictwa był własny zbiór Wybickiego zachowany w rękach rodziny w Sarbinowie k. Krobi i w Berlinie — po 1945 zbiór sarbinowski przekazany został Bibl. Uniw. Warsz. Zbiór Wybickiego wydawca dopełnił materiałami z innych zbiorów rękopiśmiennych oraz drukami.

2. Utwory dramatyczne. Wybrał, oprac. i wstępem opatrzył R. Kaleta. (W-wa 1963) *Teatr Pol. Oświecenia.*

Zawartość: Twórczość poz. 11, 16, 20, 23; Listy poz. 7.

Listy i materiały

1. Korespondencja z 1769-1819, m. in. listy do A. Krasińskiego z 1769, do Stanisława Augusta z 1780 i 1783, do żony Estery z 1780 n., korespondencja z córką Teresą, z S. Poniatowskim z 1783, H. Kołłątajem z 1791, T. Kościuszką z 1794, J. Dembowskim, J. H. Dąbrowskim, K. Kniaziewiczem, F. Barssem, J. K. Szaniawskim, I. Potockim, S. K. Potockim; dokumenty i materiały osobiste i polityczne, m. in.: „Manifest mój" z 5-30 marca 1768, instrukcje barskie, bruliony mów i pism politycznych. Zob. Wyd. zbior. poz. 1.

Częstokrotnie są tu przedr. poszczególnych dokumentów i listów wydanych już uprzednio w poz. 3-5, 8, 9, 14, 15, 17-19, 22.

2. Do NN. 3 listy — z 1774, 1779 i 1780. Rkps Bibl. Czart. sygn. 2609. List z 1779 (do M. Lniskiego?) ogł. R. Kaleta. *Przegl. Hum.* 1961 nr 4.

3. Do NN. z 18 kwietnia 1780, od E. Sartoriusa z 8 września 1779, fragm. 2 listów S. Poniatowskiego — z 6 stycznia i 17 lutego 1783, do A. Gorzeńskiego z 30 stycznia 1789, od H. Kołłątaja z 22 sierpnia 1791, od G. T. F. Beitlera z 29 września 1791, od syndyka Poznania Sobolewskiego 3 listy — z 9 września, 2 grudnia 1791, z 25 maja 1792. Z rkpsów sarbinowskich ogł. A. M. Skałkowski: Wybiciana. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 7 nr 10 (1928) s. 273-282.

Niektóre listy przedr. w poz. 1.

4. Do Stanisława Augusta z 14 listopada 1783. Z rkpsu Bibl. Czart. sygn. 694 ogł. W. Olszewicz: Dalsze wybiciana. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 7 nr 11 (1928) s. 302.

Toż przedr. w poz. 1.

5. Do Augusta Sułkowskiego z 2 grudnia (1785), do Antoniego Sułkowskiego z 31 maja 1790. Z rkpsów Arch. Rydzyńskiego w Bibl. Tow. Przyj. Nauk w Poz. ogł. A. M. Skałkowski: Wybiciana III. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 9 nr 5-6 (1933) s. 61-66.

Toż przedr. w poz. 1.

6. Do Ludwiki Turno z 28 lutego 1787. Z autografu Ossol. sygn. 4185/III ogł. R. Kaleta. *Pam. Teatr.* 1953 z. 2 s. 61.

Toż przedr. w poz. 7.

7. Do S. Sz. Potockiego z 9 sierpnia 1787, do H. Kołłątaja z 30 maja 1791, do Stanisława Augusta z maja (?) 1791 list dedykacyjny do komedii „Jarmark" (zob. Twórczość poz. 23), fragm. z listu od M. Poniatowskiego z 10 stycznia 1785, przedr. poz. 6 i z poz. 1 (listy do króla z 14 listopada i odpis z 6 grudnia 1783, z 24 t. m.). Ogł. R. Kaleta we wstępie i przypisach do Wyd. zbior. poz. 2.

Z rkpsów Państw. Centralne Arch. Hist. w Kijowie sygn. 49, 1, 984.

http://rcin.org.pl

Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Arch. Potockich D. 234), Bibl. Czart. sygn. 938, Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiory Jabłonny — Arch. gospodarcze M. Poniatowskiego sygn. 121).

8. Do Piotra Potockiego z 11 listopada 1796, do tegoż i Weygtynowskiego (S. Sołtyka) z 8 lutego i 16 kwietnia 1797. Ogł. W. Smoleński: Emigracja polska w l. 1795--1797. *Przegl. Hist.* t. 11 (1910) s. 87, 92, 219 i odb. W-wa 1911.

Listy podpisane również przez F. Barssa, Petersona (K. Potockiego) i in.

List z 16 kwietnia przedr. w poz. 1.

9. Do J. H. Dąbrowskiego 2 listy — z 5 lutego (1798) i 27 maja 1809 oraz 2 listy od niego — z 23 grudnia 1800 i 8 października 1806; do K. Kniaziewicza b. d. (z 1801?) i od niego z 13 lutego 1807; do A. Kosińskiego z 9 maja 1809; od T. Kościuszki 2 listy z 12 lutego i 29 grudnia 1801; od J. Poniatowskiego z 29 kwietnia 1807; od J. U. Niemcewicza b. d. Ogł. J. Jastrzębska: Kilka listów z epoki legionów. *Tydzień* (dod. do *Kur. Lw.*) 1902 i odb. Lw. 1903.

Niektóre listy przedr. w poz. 1.

10. Do Aleksandra Potockiego w zbiorze z 1812-1831. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 290).

11. Do S. K. Potockiego. Rkpsy jw. sygn. 265, 268. List z 1 września 1815 ogł. J. Rudnicka w: Biblioteka Wilanowska. Dwieście lat jej dziejów (1741-1932). W-wa 1967.

12. Do S. Zamoyskiego z 1815. Z autografu ogł. A. M. Skałkowski w: Życie moje (s. XXVIII), zob. Twórczość poz. 45.

13. Do K. Kosseckiego b. d. Rkps Bibl. Racz. b. sygn.

14. Akty związane z misjami politycznymi z 1768-1772; od A. Krasińskiego 2 listy z 1772, od H. Kołłątaja z 21 sierpnia 1772, 2 listy pierwszej żony Wybickiego z 1774. Z rkpsów sarbinowskich, rogalińskich i Książnicy im. Kopernika w Tor. ogł. A. M. Skałkowski: Wybiciana. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 7 nr 9 (1928) s. 237--257.

Przedr. w poz. 1.

15. Instrukcja konfederacka dla Wybickiego z 15 lutego 1772, Journal de 1772, list od M. Lniskiego z 28 czerwca 1772. Ogł. A. M. Skałkowski w dod. do: J. Wybicki. I. 1768-1794. *Roczn. Hist.* t. 2 (1926) i osob. Poz. 1927 *Życiorysy Zasłużonych Polaków XVIII i XIX W.* 7 s. 50-55.

Przedr. w poz. 1.

16. Od K. Raczyńskiego i K. Rogajińskiego z 1776. Zob. Twórczość poz. 1.

17. Od żony Estery z 1781, od F. Lubieńskiego 2 listy z 1807, od J. H. Dąbrowskiego 5 listów z 1807, od J. Zajączka z 1807, od S. Brezy 2 listy. Ogł. E. Raczyński w: Pamiętniki. T. 3, zob. Twórczość poz. 45.

Niektóre listy przedr. w poz. 1.

18. Od A. Zamoyskiego z 20 sierpnia 1791. Wyd. w: Dodatek do pamiętników, zob. Twórczość poz. 45.

Przedr. w poz. 1.

19. Od różnych osób z 1797-1801, m.in. od K. Kniaziewicza 6 listów — z 16 grudnia 1797, 25 maja, 10 lipca i 21 sierpnia 1799, z 16 czerwca i 8 października 1800; od Weygtynowskiego (S. Sołtyka) z 20 stycznia 1798; od F. Barssa z 15 lipca 1799; od J. H. Dąbrowskiego 5 listów — z 8 i 18 października 1799, z 2, 17 i 29 czerwca 1780; od F. Schulza z 15 marca 1801. Ogł. w zbiorze: Listy znakomitych Polaków wyjaśniające historię legionów polskich. Kr. 1831.

Niektóre listy przedr. w poz. 1.

20. Od F. Barssa z 4 listopada 1799. Ogł. E. Rostworowski. *Kwart. Hist.* R. 63 (1956) z. 2 s. 78.

21. Od córki Teresy. Ogł. A. M. Skałkowski. *Kur. Poz.* 1926 nr 493.

22. Nominacja na szambelana JKMci dat. 13 listopada 1780. Ogł. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904 s. 126.

Przedr. w poz. 1.

23. List gończy pruski przeciw Wybickiemu. *Gaz. Warsz.* 1796 nr 16.

OPRACOWANIA

Próby monografii

A. M. Skałkowski: J. Wybicki. I. 1747-1795. *Roczn. Hist.* t. 2 (1926) i odb. (Poz. 1927 *Życiorysy Zasłużonych Polaków XVIII i XIX W.* 7). — J. Lechicka: J. Wybicki, życie i twórczość. Tor. 1962 *Roczn. Tow. Nauk. w Tor.* R. 66 (1961) z. 1. [Rec.: J. Wojtowicz. *Pomorze* 1963 nr 7; J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1962* (W-wa 1964) s. 198-199; A. Lewak. *Zapiski Hist.* 1964 z. 1; A. Zahorski. *Acta Poloniae Historica* t. 10 (1964); J. Piechocki. *Pomorze* 1965 nr 5; T. Cieślak. *Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza* t. 9 (1966) z. 1].

(O „Listach patriotycznych"). *Journal Littéraire de Varsovie* 1777 z. 1-2, 1778

http://rcin.org.pl

z. 2. — (Moje godziny szczęśliwe. Rec.). *Nowy Pam. Warsz.* t. 15 (1804) s. 366--369. — (Rozmowy i podróże ojca z dwoma synami. Rec.). *Tamże* s. 358-365. — Uwagi ks. A. Dąbrowskiego i ks. J. Bystrzyckiego nad rozprawą senatora Wybickiego „O użytkach zaczęcia edukacji od historii naturalnej" (1808). Ogł. A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 3. Kr. 1902 s. 192 n. — J. H. Dąbrowski: Pamiętnik wojskowy legionów polskich we Włoszech. (Powst. przed 1818). Poz. 1864 *Pam. z XVIII W.* 3. — W. Bogusławski: Dzieje Teatru Narodowego. W: Dzieła dramatyczne. T. 1. W-wa 1820 s. 39, 69 i odb.; wyd. nast. Przemyśl 1884; wyd. fotoof. (W-wa 1965). — J. U. Niemcewicz: Pamiętniki 1811--1820. T. 1-2. Poz. 1871.—M. K. Ogiński: Mémoires ... sur la Pologne et les Polonais, depuis 1788 jusqu'à la fin de 1815. (Powst. 1820). T. 1-4. Paryż 1826-1827 i wyd. nast. Przekł. pol.: Pamiętniki... T. 1-4. Poz. 1870-1873 *Pam. z XVIII W.* 11. — (Nekrologi): *Dzien. Wil.* 1823 t. 1 s. 362; *Roczn. Warsz. na r. 1823* s. 109. — L. Chodźko: Histoire des légions polonaises en Italie sous le commandement du général Dombrowski. Paryż 1829. — F. z Błociszewa Gajewski: Pamiętniki (1802-1831). T. 1. Poz. (1913) s. 129-131. — J. Ł. (Łukaszewicz): Racot. *Przyj. Ludu* t. 3 (1836) s. 194. — J. U. Niemcewicz: Pamiętniki czasów moich. (Powst. 1823-1838). Wersję 2 wyd. K. Niemcewicz. Paryż 1848 i wyd. nast.; wersję 1 wyd. J. Dihm. (W-wa) 1957 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — S. Witwicki: Wieczory pielgrzyma. Z. 1. Paryż 1837 i wyd. nast. — L. Chodźko: La Pologne historique, littéraire, monumentale et illustrée. T. 1. Paryż 1839-1841. — (Życiorys). *Wielkopolanin* 1849 nr 22-25. — K. Koźmian: Pamiętniki. (Powst. przed 1856). T. 3. Kr. 1865 s. 370. — J. Lelewel: (Moje godziny szczęśliwe. Rec.). W: Polska, dzieje i rzeczy jej. T. 18. Poz. 1865. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 27 (1867). — *Sobótka* (Poz.) 1871. — T. Morawski: Dzieje narodu polskiego. T. 6. Poz. 1872 s. 20. — S. Tomkowicz: Barbara Radziwiłłówna u historyków, w rzeczywistości i w poezji. *Przegl. Pol.* 1874/75 t. 3 s. 348 n. — M. Krzywosąd Kępieński: Wybicki J. *Kłosy* 1883 nr 940-954 (z przerwami). — Dr Antoni J. (A. J. Rolle): Niedoszłe legiony. W książce: Nowe opowiadania historyczne. Lw. 1883. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 1-5. Kr. 1900-1904. — W. Ossowski: J. Wybicki. *Album biogr. zasłużonych Polaków i Polek w. XIX.* T. 2. W-wa 1903. — A. M. Skałkowski: Jan Henryk Dąbrowski. Kr. 1904. — H. M. (Mościcki): J. Wybicki. *Tyg. Ilustr.* 1905 nr 26. — H. Mościcki: (Wstęp do) Pamiętniki. T. 1. W-wa 1905 *Dzieje Porozbiorowe Narodu Pol. w Żywym Słowie* 2. [Rec.: J. Dąbrowski. *Sfinks* 1908 s. 151-157]. — S. Krzemiński. *Sto lat myśli pol.* T. 1 (1906). — W. Smoleński: Emigracja polska w l. 1795-1797. *Przegl. Hist.* t. 11 (1910) i odb. (W-wa 1911). — W. Hahn: O komedii przypisywanej J. Wybickiemu pt. „Mędrzec". *Księga pam. ku czci B. Orzechowicza.* T. 1. Lw. 1916. — M. Tarnawski: Kodeks Zamoyskiego na tle stosunków kościelno-państwowych za czasów Stanisława Augusta. Lw. 1916. — H. Mościcki: Twórca pieśni „Jeszcze Polska nie zginęła". W-wa 1918 *Bibl. Uniw. Lud. i Młodzieży Szk.* 213. — H. Mościcki: Wybicki o Dąbrowskim. *Kur. Warsz.* 1918 nr 1. — Sz. Askenazy: Napoleon a Polska. T. 1-3. W-wa 1918. —

M. Szyjkowski: Dzieje nowożytnej tragedii polskiej. Typ pseudoklasyczny. 1661-1831. Kr. 1920. — W. Hahn: O operze J. Wybickiego „Pasterka zabłąkana, czyli obraz wojny holenderskiej". *Pam. Lit.* R. 19 (1921). — M. Szyjkowski: Dzieje komedii polskiej w zarysie. Kr. 1921. — T. Grabowski: J. Wybicki. *Kur. Poz.* 1922 nr 58-59. — H. Mościcki: Twórca pieśni „Jeszcze Polska nie zginęła". J. Wybicki. *Kur. Warsz.* 1922 nr 1. — L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 1-2. Lw. 1925. — L. Galle: Wojciech Bogusławski i repertuar teatru polskiego w pierwszym okresie jego działalności. W-wa 1925 s. 187. — W. Hahn: „Samnitka" i „Warro na wsi". Dwa utwory dramatyczne J. Wybickiego. *Księga pam. ku czci O. Balzera.* T. 1. Lw. 1925. — F. Podhorecki: Pamiętniki i listy Wybickiego. (Na marginesie odczytu A. M. Skałkowskiego). *Dział Kultury i Sztuki* (dod. do *Kur. Poz.*) 1926 nr 286. — K. Breitmeier: Narodziny tematu. Polak a Francuz. W: Szkice literackie. Jasło 1927. — A. M. Skałkowski: (Wstęp do) Życie moje. Kr. (1927) *BN* I, 106. [Rec. wyd.: *Almanach BN. W dziesięciolecie wydawnictwa. 1919-1929* s. 234-235; W. Konopczyński. *Kwart. Hist.* R. 42 (1928) s. 653-656]. — L. Bernacki: Krasiciana. *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928 s. 586. — W. Olszewicz: Dalsze wybiciana. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 7 nr 11 (1928). — B. Pawłowski: Nieznany list generała J. H. Dąbrowskiego. *Kur. Warsz.* 1928 nr 257. — A. M. Skałkowski: Wy-

http://rcin.org.pl

biciana. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 7 nr 9-10 (1928). — A. M. Skałkowski: Wybicki a Pomorze. *Pomerania* 1928 s. 46-49. — J. Staszewski: Dąbrowski i Wybicki w Poznaniu. *Kur. Poz.* 1928 nr 510. — J. Staszewski: Raporta J. Wybickiego z r. 1809. *Roczn. Hist.* t. 4 (1928) z. 1. — J. Staszewski: Wybicki i prefektura poznańska wobec organizacji powstania 1809 r. *Kron. M. Poz.* 1928 nr 2 s. 179-190. — A. Wojtkowski: Pomorzanie w Wielkopolsce. Poz. 1928. (Dod. do czasop. *Pomerania* 1928). — W. Brumer: Służba narodowa Wojciecha Bogusławskiego. W-wa 1929 s. 23-30. — A. M. Skałkowski: Wybicki a legiony. *Roczn. Hist.* t. 5 (1929) z. 1. — A. M. Skałkowski: Pomniki grobowe J. Wybickiego. *Tęcza* 1930 z. 44. — A. M. Skałkowski: Wiejska muza Wybickiego. *Kur. Poz.* 1930 nr 394. — A. Wojtkowski: Jak mieszczanie województwa poznańskiego wybrali swojego pierwszego posła. *Tęcza* 1930 z. 18. — A. M. Skałkowski: Wybiciana (III). *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 9 nr 5-6 (1933). — *Katalog wystawy zbiorów teatralnych i muzycznych Biblioteki Narodowej w Warszawie.* W-wa 1934. — W. Konopczyński: Przegląd źródeł do konfederacji barskiej. *Kwart. Hist.* R. 48 (1934) s. 540-541 i odb. — J. Staszewski: Poznań przed 125 laty. *Kron. M. Poz.* 1934 s. 186-201. — W. Tokarz: Insurekcja warszawska. Lw. 1934; wyd. 2 W-wa 1950. — W. Olszewicz: J. Wybicki jako kodyfikator prawa. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 10 nr 3 (1935). — A. M. Skałkowski: Wybickiego „Jarmark", fraszka sceniczna z doby Konstytucji 3-go maja. *Kur. Lit.-Nauk.* 1935 nr 16. — W. Borek: Slivensko a slavanstvo. Bratysława 1936 s. 103-107. — I. Chrzanowski: J. Wybicki w świetle własnych pamiętników. W: Literatura a naród. Lw. 1936. — W. Konopczyński: Konfederacja barska. T. 1-2. W-wa 1936-1938. — A. M. Skałkowski: Gdańsk w życiu Wybickiego. *Wiad. Lit.* 1939 nr 31/32. — A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. —

S. Inglot: Udział chłopów w obronie Polski. Zarys historyczny. Łódź 1946. — S. Papée: Krasicki. Naruszewicz. Wybicki. Mickiewicz. Wyd. 2. Kr. 1946. — R. Pisarski. Pierwiastek ludowy i społeczny w piśmiennictwie polskim. Kr. (1946) s. 64-67. — J. Muszyńska-Zygmańska: Wielkopolska w powstaniu kościuszkowskim. Poz. 1947. — A. M. Skałkowski: (Oprac. wyd.) Archiwum Wybickiego. T. 1-2. Gdańsk 1948-1950. [Rec.: W. Dworzaczek. *Roczn. Hist.* t. 17 (1948) z. 2; J. Lechicka. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 14 (1948) z. 1/4; J. Broda. *Roczn. Dziejów Społ. i Gospodarczych* 1949; T. Mencel. *Archeion* 1955 s. 357-363]. — W. Borowy: O poezji polskiej w w. XVIII. Kr. 1948. — B. Suchodolski: Idee społeczne doby stanisławowskiej. W-wa 1948. — B. Baranowski: Społeczne koncepcje. Krytyka Wybickiego. Łódź 1949. — B. Baranowski: Społeczne tło „Kmiotka" Wybickiego. *Prace Polon.* S. VII (1949) i nadb. [Rec.: R. Kaleta: Powojenne prace o literaturze stanisławowskiej (1945-1950). *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4 s. 1108 i odb.] — J. Hulewicz: Opinia publiczna wobec Komisji Edukacji Narodowej. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949. — J. Lechicka: Wybicki i Komisja Edukacji Narodowej. *Zapiski Tow. Nauk. w Tor.* t. 15 (1949). — K. Wierzbicka: Życie teatralne w Warszawie za Stanisława Augusta. W-wa 1949 *Bibl. Hist. im. T. Korzona* 28. [Rec.: E. Szwankowski. *Kwart. Hist.* R. 58 (1950/51) z. 1/2 s. 192]. — Ł. Kurdybacha: „Listy patriotyczne" J. Wybickiego. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4 i odb. — T. Mikulski: Godziny szczęśliwe Wybickiego. W: Spotkania wrocławskie. Wr. (1950) i wyd. nast. — J. Ziomek: Hugo Kołłątaj w czasie Sejmu Czteroletniego. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4. — Ł. Kurdybacha: Dzieje kodeksu Andrzeja Zamoyskiego. (W-wa) 1951. [Rec.: zob. Zamoyski A.]. — Ł. Kurdybacha: (Głos w dyskusji). *Kołłątaj i wiek Oświecenia.* W-wa 1951 s. 240-241. — B. Leśnodorski: Dzieło Sejmu Czteroletniego (1788-1792). Wr. 1951. — B. Leśnodorski, K. Opałek: Nauka polskiego Oświecenia w walce o postęp. (W-wa) 1951. — E. Rostworowski: Hugo Kołłątaj wobec zagadnienia obywatelskiej siły zbrojnej (1784-1793). *Przegl. Hist.* t. 42 (1951) s. 337. — M. Piszczkowski: Kwestia chłopska i chłopi w teatrze polskiego Oświecenia. *Pam. Teatr.* 1952 z. 2/3. — R. Kaleta: Kiedy powstał „Kmiotek" Wybickiego? *Pam. Teatr.* 1953 z. 2 i odb. — R. Kaleta, M. Klimowicz: Prekursorzy Oświecenia. „Monitor" z r. 1763 na tle swoich czasów; Mitzler de Kolof redaktor i wydawca. Wr. 1953 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 20. — J. Rutkowski: Historia gospodarcza Polski (do 1864 r.). W-wa 1953. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1959 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — R. Wołoszyński: Postawa

http://rcin.org.pl

ideowa Ignacego Krasickiego po r. 1780. Wr. 1953 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 19. — T. Mikulski: Uwagi nad „Uwagami". *Pam. Lit.* R. 45 (1954) z. 3; przedr. w: Studia z okresu Oświecenia. (W-wa 1956). — K. Opałek: (Wstęp do) Listy patriotyczne. Wr. (1955) *BN* I, 155. [Rec.: (h. h.) (H. Hinz). *Myśl Filoz.* 1955 nr 5/6; J. Łukasiewicz. *Kwart. Hist.* R. 64 (1957) nr 2]. — E. Rostworowski: Jakobin Józef Pawlikowski anonimowym autorem słynnych pism politycznych. („O poddanych polskich", „Myśli polityczne dla Polski"). *Kwart. Hist.* R. 63 (1956) z. 2. — T. Strumiłło: Źródła i początki romantyzmu w muzyce polskiej. Kr. 1956 *Studia i Materiały z Dziejów Muzyki Pol.* 3. — B. Suchodolski: Rozwój i problematyka filozofii Oświecenia w Polsce. Z dziejów polskiej myśli filozoficznej i społecznej. T. 2. W-wa 1956; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej, jw. — R. Wołoszyński: (Wstęp do) I. Krasicki: Komedie. (W-wa 1956) *Teatr Pol. Oświecenia.* — J. Wąsicki: Powstanie kościuszkowskie w Wielkopolsce. Poz. 1957. —

J. Kelera: Tragedia oświeceniowo-sentymentalna w Polsce przed r. 1795. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 3. — A. Lewak: Masoński rękopis J. Wybickiego. *Przegl. Hum.* 1959 nr 4. — I. Homola-Dzikowska: „Pamiętnik Historyczno-Polityczny" Piotra Świtkowskiego. Kr. 1960 *Uniw. Jagiel. Rozpr. i Studia.* — S. Hubert: Poglądy na prawo narodów w Polsce czasów Oświecenia. Wr. 1960 *Prace Wr. Tow. Nauk. S. A* 66. — R. Kaleta: Stan badań nad polską poezją polityczną z l. 1788-1795. *Pam. Lit.* R. 51 (1960) z. 2 s. 345. — J. Kelera: J. Wybicki — literat mimochodem. *Program Teatru Śląskiego.* Kat. 1960. — B. Leśnodorski: Polscy jakobini. Karta z dziejów insurekcji 1794 r. W-wa 1960 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 3. — J. Lubieniecka: Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych. W-wa 1960 *Monogr. z Dziejów Oświaty* 4 s. 33. — M. Piszczkowski: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 1. Kr. 1960 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 6. — R. Kaleta: Odrodny kuzyn księcia Józefa. (Uwagi w związku z książką M. Brandysa „Nieznany książę Poniatowski"). *Przegl. Hum.* 1961 nr 4 s. 88 n.— K. Kosiński: Drogi staropolskiej literatury politycznej. *Tamże* 1961 nr 1 s. 55-56. — E. Kozłowski: J. Wybicki wójt miasta Skarszew. *Kaszëbë* 1961 nr 6. — K. Koźmiński: J. Wybicki. *Caritas* 1961 nr 5. — A. Lewak: Uwagi nad życiem i ideami J. Wybickiego. (Na tle 1. i 2. tomu „Archiwum J. Wybickiego"). *Przegl. Hum.* 1961 nr 1. — Z. Libiszowska: Opinia polska wobec rewolucji amerykańskiej w XVIII w. Łódź 1962 *Łódz. Tow. Nauk. Wydz. II* 44. — A. Polakowska: Będziem Polakami. *Literackie przystanki nad Wartą.* (Poz. 1962). — J. Górski: Polska myśl ekonomiczna a rozwój gospodarczy l. 1807-1830. Studia nad początkiem zacofania gospodarczego. W-wa 1963. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — R. Kaleta: (Wstęp i oprac.) Utwory dramatyczne. (W-wa 1963) *Teatr Pol. Oświecenia.* [Rec.: J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1963* (W-wa 1965) s. 209-211; J. Piechocki. *Pomorze* 1965 nr 5]. — K. Koźmiński: J. Wybicki. W-wa 1963. (Powieść biogr.). — M. Piszczkowski: Nieporozumienia wokół „Pana Podstolego". *Ruch Lit.* 1963 nr 2. — E. Rostworowski: „Myśli polityczne" Józefa Pawlikowskiego. W: Legendy i fakty XVIII w. W-wa 1963. — J. Willaume: „Jeszcze Polska ..." W książce: S. Russocki, S. K. Kuczyński, J. Willaume: Godło, barwy i hymn Rzeczypospolitej. W-wa (1963) *Bibl. Wiedzy Hist.* — F. Pabich: Autor nieśmiertelnego hymnu narodowego, J. Wybicki — budowniczym papierni w Będominie w pow. kościerskim. *Przegl. Papierniczy* 1965 nr 7. — W. A. Drapella: Monumentalny projekt „rzęsistej łodziopłynności". *Nautologia* R. 1 (1966) nr 1. — W. Konopczyński: Polscy pisarze polityczni XVIII w. (do Sejmu Czteroletniego). W-wa 1966. — S. Pietraszko: Doktryna literacka polskiego klasycyzmu. Wr. 1966 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 4. — J. Piórkowski: J. Wybicki und die polnische National-Hymne. *Mickiewicz-Blätter* 1966 nr 32. — I. Nowak-Romanowicz: Muzyka polskiego Oświecenia i wczesnego Romantyzmu. *Z dziejów polskiej kultury muzycznej.* T. 2: Od Oświecenia do Młodej Polski. (Kr. 1966). — F. Walicki: Pięścią, szablą i piórem. *Głos Wybrzeża* 1966 nr 95. — L. Dudek: Działalność J. Wybickiego jako organizatora zaopatrzenia wojska. *Przegl. Kwatermistrzowski* 1967 z. 1.— S. Pestka: Ambasador niepodległości. *Litery* 1967 nr 9. — (K. Swaryczewska). *Słownik muzyków pol.* (Red. J. Chomiński). T. 2. (Kr. 1967).

http://rcin.org.pl

WYBRANOWSKI ANTONI (zm. po 1826).

Krypt.: A. W.

Poeta, tłumacz, historyk.

Obywatel woj. lubelskiego. Zapewne syn Domicjusza (zm. 1796) i Salomei z Deszertów, stolnikówny nowogrodzkiej; mąż Modesty Cieńskiej (ożeniony przed 1815), potem — Anieli Paprockiej (ożeniony przed 1826). W 1806 zaciągnął się zapewne do formującego się w Poznaniu wojska polskiego i brał udział w wojnie (w przypisie do wierszy wspomina o swoim dla ojczyzny „poświęceniu w r. 1806"). Inne koleje życia nie znane. Zmarł po 1826.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiersz na przybycie do Poznania Najjaśniejszego Niezwyciężonego Cesarza Francuzów, Króla Włoskiego... Zbawcy Polaków. Przez ... obywatela wojew. lubelskiego. Poz. 1806. Przedr. w zbiorze: Zbiór mów i wierszy patriotycznych. W-wa 1808.

2. Wiersze różne. Lubl. 1817. Wiersze „Do prawdziwego Polaka pierwszy raz przybyłego do ojczyzny po nowym jej bytowaniu w r. 1811", „Polacy do Rosjan w r. 1813", „Wieśniak w Warszawie" (1815) przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959. Pierwodr. „Wiersza na zawieszenie orłów złotych w Lublinie" ogł. *Gaz. Warsz.* 1809 s. 1039.

Zawartość: m.in. Przekłady poz. 2-3.

3. Myśli o Pawle I z powodu zgonu Kościuszki. (Wiersz). B. m. (1817).

4. Pamiętnik chronologiczny historii powszechnej. W-wa 1820; toż b. m. r.

Przekłady

1. Voltaire: Śmierć Cezara. Trajedia w 3 aktach z dzieł Woltera, tłumaczona przez ... Lubl. 1815.

2. P. Ovidius Naso: Do ministra... Przebłaganie z Owidiusza (Tristia, ks. I elegia 2). Wyd. zob. Twórczość poz. 2.

3. Voltaire: Alzira albo Amerykanie. Trajedia (w 5 aktach) po francusku przez Woltera. Wyd. zob. Twórczość poz. 2.

OPRACOWANIA

K. Koźmian: Pamiętniki. T. 2. Poz. 1858 s. 19 i wyd. nast. — T. Żychliński: Złota księga szlachty polskiej. R. 2. Poz. 1880 s. 347. — M. Smolarski: Poezja legionów. Czasy, pieśń i jej dzieje. Kr. 1912. — M. Smolarski: Studia nad Wolterem w Polsce. Lw. 1918 *Arch. Nauk. Wydawnictwo Tow. dla Popierania Nauki Pol.* dz. 1 t. 9 z. 3. — P. Hertz: (Not. do) Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

WYKOWSKI FELICJAN (1728—1784)

Pseud.: Odenil (Odinil) Apesuntski; Odenil Apesuntski P. A.; Odenil Apesuntski Pasterz Arkadyjski; Odenil Apezuński Pasterz Arkadyjski; Odenillo Apesunzio (Apizanzio).

Poeta, tłumacz, matematyk, astronom.

Ur. 9 czerwca 1728 w diecezji krakowskiej. Do zakonu pijarów wstąpił w Nowym Dolsku 3 września 1743 (pod imieniem Felicjana od św. Stefana — imię chrzestne: Felicjan). Śluby zakonne złożył tamże 3 września 1745. Kształcił się w Rzymie i tam w 1752 przyjął święcenia kapłańskie oraz został powołany na członka Akademii Arkadyjskiej (pod pseud. Odenillo Apesunzio vel Apizanzio, którym następnie, w formie spolszczonej, podpisywał swoje wiersze). Po powrocie do kraju uczył nauk matematycznych „po rozmaitych kolegiach" pijarskich. W 1766-1772 sprawował urząd prowincjała prowincji litewskiej, z siedzibą w Wilnie. W pocz. 1766 jeździł (chyba na krótko) do Rzymu. Następnie (do 1774?) był przełożonym konwiktu wileńskiego. Zdobył sobie sławę poetycką („Co w Polszcze Naruszewicz, tó ty jesteś w Litwie"). Potem przebywał czas jakiś w Warszawie. W 1774-1777 współpracował z *Zabawami Przyjemnymi i Po-*

http://rcin.org.pl

żytecznymi. W 1782 nagrodzony przez Stanisława Augusta złotym medalem (za przekład „Widoku rzeczywistości religii chrześcijańskiej"). Zmarł w Wojciechowicach (Sandomierskie) 17 października 1784.

Nie należy go mylić z innym pijarem tegoż nazwiska — Felicjanem od św. Jana Kantego, ur. w 1758 w Kowlu, zm. w 1803 w Dąbrowicy.

TWÓRCZOŚĆ

1. Propositiones theologicae iuxta mentem Angelici Praeceptoris. Rzym (ok. 1752).

2. Wiersz złożony (I) I) ((LXXIII. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1774 t. 10 cz. 2 s. 224-240. Wyd. nast.: z anonim. rkpsu Bibl. Nar. sygn. M 262 (zniszcz. w 1944) ogł. pod nazwiskiem F. Zabłockiego S. Tomkowicz w: Z wieku Stanisława Augusta. T. 2. Kr. 1882 s. 105-111.

Wiersz ten głoszący pochwałę Komisji Edukacji Narodowej (inc.: Cóż słyszę? Co zmysły me uśpione budzi...) przypisywany był również S. Trembeckiemu (por. W. Konopczyński: Tajemnica Trembeckiego. *Przegl. Nar.* 1913 nr 1, przedr. w: Od Sobieskiego do Kościuszki. Kr. 1921).

3. Na imieniny Jaśnie Wielmożnego JMci Księdza Pawła Ksawerego Brzostowskiego, referendarza WXLit. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1774 t. 10 cz. 2 s. 403--404 i wyd. osob. b. m. r.

4. Dzień 6 7bra 1777; Na dzień urodzenia JWJP. Scypionówny, podstolanki WXLit.; Wdzięczność dla JO. Księżnej Jej Mości Wojewodzinej Bracławskiej. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1777 t. 16 cz. 2 s. 388-398.

5. Oświadczenie prawdziwej przyjaźni W. J. P. Józefowi Wińczy, skarbnikowi orszańskiemu, w dzień imienin. Wil. 1778.

6. Do J. W. J. Pana Podkomorzego Województwa Wileńskiego (Giedroycia) po odebranym orderze Ś. Stanisława. B. m. 1778.

7. Malowanie J. W. Tyszkiewiczowy, pisarzowej w. W. X. L. B. m. r.

Wiersz mógł powstać w l. 1775-1781. Skierowany był albo do Konstancji z Poniatowskich, żony Ludwika Tyszkiewicza, pisarza w. W.Ks. Litewskiego w 1775-1779, albo też do Marii Teresy z Poniatowskich, żony Wincentego Tyszkiewicza, pisarza w. W.Ks.Litewskiego w 1780-1781.

8. Najjaśniejszemu Panu Swemu Miłościwemu udarowany medalem złotym tłumacz książki o Rzeczywistości religii chrześcijańskiej dzięki czyni. B. m. (1782).

9. Institutiones mathematicae. Rkps.

Inform. F. M. Sobieszczański.

10. Observationes astronomicae. Rkps.

Inform. jw.

Przekłady

1. S. D. Jennings: Widok rzeczywistości religii chrześcijańskiej, wziętej w sobie samej. Po angielsku napisany przez Jmć Pana ... po francusku przełożony przez Jmć Pana Le Tourneur, a po polsku wytłumaczony przez ... W-wa 1782. Wyd. 2 Wil. 1802.

Wyd. 1 dedyk. Annie z Sapiehów Jabłonowskiej.

Listy

1. Do Konstancji z Dembińskich Wodzickiej z 8 stycznia 1766. Rkps Ossol. sygn. 11622/II.

OPRACOWANIA

Catalogus Scholarum Piarum provinciae Lithuanae ab a. 1736. Rkps Arch. OO. Pijarów w Kr. (odpis J. Buby w posiadaniu redakcji). — Do Najprzewielebniejszego w Bogu, Jegomości Księdza Felicjana Wykowskiego, eks-prowincjała Konwiktu Wileńskiego Schol. Piarum. B. m. 1778. — A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809 s. 851-853. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 28 (1868) — S. Tomkowicz: Z wieku Stanisława Augusta. T. 2. Kr. 1882 s. 104-111. — J. M. G. (Giżycki): Pijarzy w Polsce. *Podręczna enc. kościelna*. T. 31/32 (1913) s. 153. — X.J.N. (Niedzielski). *Tamże*. T. 43/44 (1916). — E. Aleksandrowska: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770-1777. Monografia bibliograficzna. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9. — W. Roszkowska: Polacy w rzymskiej „Arkadii" (1699-1766). *Pam. Lit.* R. 56 (1965) z. 3.

http://rcin.org.pl

WYRWICZ KAROL (1717—1793)

Krypt.: K. W.

Geograf, historyk, publicysta, kaznodzieja.

Ur. 2 listopada 1717 w pow. brasławskim (woj. wileńskie); syn Aleksandra h. Dołęga i Anny z Bolesławskich. Uczył się w szkołach jezuickich w Pińsku i Dyneburgu. 10 sierpnia 1734 wstąpił do jezuitów. Nowicjat odbył w Wilnie (1734-1736), po czym uczył przez rok w infimie w Poszawszu na Żmudzi (1736/37). W 1737-1740 studiował w Wilnie filozofię. Po dwuletniej pracy nauczycielskiej w Wilnie (profesor gramatyki) i Pińsku (profesor retoryki i poezji) rozpoczął jesienią 1742 studia teologiczne w Akademii Wileńskiej; ukończył je publicznym aktem 20 maja 1746, ale stopnia doktorskiego nie uzyskał. 26 czerwca 1745 wyświęcony na księdza. W 1747 przeniesiony do Kroż na Żmudzi na stanowisko nauczyciela retoryki, w latach następnych uczył w Nowogródku retoryki, poetyki, historii i geografii, pełniąc równocześnie obowiązki prokuratora kolegium. Ostateczne śluby zakonne złożył 15 sierpnia 1751. W t. r. skierowany do Dyneburga na nadwornego kapelana kasztelana inflanckiego Jana Augusta Hylzena i wychowawcę jego syna Józefa. W 1752-1757 przebywał wraz z Hylzenami w Połocku. Stanowisko to wywarło poważny wpływ na dalszą działalność Wyrwicza, w bogatej bibliotece Hylzenów pogłębił znajomość historii i geografii, dwukrotnie wyjeżdżał ze swym wychowankiem do Wiednia i Paryża, zwiedził Austrię, Niemcy, Holandię, Francję i Włochy, zapoznając się z polecenia przełożonych ze stanem nauk w wyższych uczelniach zagranicznych.

W 1757 odwołany do Warszawy na stanowisko profesora etyki i historii Collegium Nobilium. Utrzymywał nadal bliskie stosunki z rodziną Hylzenów. W 1759-1762 był bibliotekarzem kolegium i zarządcą warszawskiej drukarni zakonnej, a w 1760-1761 — także prokuratorem prowincji mazowieckiej. W 1762 został regensem zagrożonego ruiną finansową Collegium Nobilium, ocalił je od niej, a nadto podniósł poziom naukowy uczelni. W 1765 wysłany przez Stanisława Augusta do dworu austriackiego w celu negocjacji o rękę arcyksiężniczki. Uczestniczył w królewskich obiadach czwartkowych. Od 1771 był także superiorem domu jezuickiego w Kobyłce p. Warszawą. W 1772 za pracę organizacyjną i działalność naukowo-literacką nagrodzony przez króla specjalnie dla niego wybitym medalem. W t. r. podjął budowę nowego gmachu kolegium przy ul. Zakroczymskiej. Kasata zakonu podcięła plany budowy i działalność pedagogiczną Wyrwicza. W 1773-1776 utrzymywał uczelnię w oparciu o pomoc króla i fundusze specjalnie dla niego utworzonej parafii przy kaplicy Św. Krzyża, zwanej potem parafią Św. Andrzeja. W 1775 zyskał tytuł opata hebdowskiego i pewną pomoc finansową Komisji Edukacji Narodowej. W 1776 zrażony trudnościami zrzekł się rektorstwa kolegium na rzecz ks. F. Bieńkowskiego. W 1780 zrezygnował również z parafii i zamknął się w domku koło kościoła Św. Andrzeja. Przyjaźnił się z S. Łuskiną i popierał go w jego polemikach z P. Świtkowskim. W 1783 odznaczony orderem Św. Stanisława. W 1791 zrezygnował również z opactwa hebdowskiego. Odkładane w oczekiwaniu na przywrócenie zakonu oszczędności utracił przy bankructwie banku Tepperów. Zmarł nagle 6 czerwca 1793 w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Mowa do J.O. Książąt Ichmościów Adama, generała ziem podolskich, i Izabeli z hrabiów Flemingów Czartoryskich w dzień pożądanego ich ślubu przy oddaniu weselnych rymów imieniem Prowincji Mazowieckiej i Domu Warszawskiego Soc. Jesu przez ... w Wołczynie dnia 19 listopada roku 1761 miana. B. m. r.

2. Tabella porównanych monet zagranicznych w kraju do czasu idących... Dla informacji oficjalistów Skarbu JKMci i Rzpltej po komorach celnych będących, wydana od Komisji Skarbu Koronnego Rzpltej. W-wa (1766).

3. Uwagi nad Historią odmian w państwie rosyjskim, przez Jakuba Lacombe po francusku napisaną, na polski język przetłu-

http://rcin.org.pl

maczoną (przez G. Kniażewicza). W: J. Lacombe: Historia odmian zaszłych w państwie rosyjskim. W-wa 1766. (Dod. do *Zbiór Dziejopisów Polskich* t. 2).

Uwagi poprzedzają: „Pisarze dziejów moskiewskich" i „Chronologia albo porządek panowania monarchów ruskich" — zebrane i ułożone przez Wyrwicza.

4. Abrégé raisonné de l'histoire universelle. (Drugi tyt.:) Abrégé ... sacré et profane à l'usage des pensionnaires de Collège des Nobles de Varsovie de la Compagnie de Jésu. T. 1. W-wa 1766; t. 2 cz. wstępna: Origine des états modernes et des nations. (Drugi tyt.:) Origine ... servant à l'abrégé raisonné de l'histoire moderne générale et politique, à l'usage des pensionnaires... W-wa 1769; t. 2 (całość). W-wa 1771.

Dedyk. A. K. Czartoryskiemu podpisana przez Wyrwicza.

Przekł. pol. skróc. i zmien.: S. Szymański: Historia powszechna skrócona. T. 1: W którym się zamyka historia ludu Bożego od stworzenia świata do zburzenia od Rzymian kościoła jerozolimskiego. W-wa 1787. Wyd. nast. W-wa 1793.

Przekł. i przeróbka dokonane przy współpracy autora. Z przedmową tłumacza. Cd. tłumaczenia zaginął w rkpsie.

5. Geografia czasów teraźniejszych. (Drugi tyt.:) Geografia ... albo opisanie naturalne i polityczne królestw, państw, stanów wszelakich ... ku pożytkowi narodowej młodzi wydana. T. 1. W-wa 1768. Wyd. nast. Wil. 1794.

Dedyk. E. Branickiej.

T. 2 nie wyszedł, t. 1 był wycofany z handlu wskutek nacisku posła rosyjskiego N. W. Repnina.

6. Geografia powszechna. (Drugi tyt.:) Geografia ... czasów teraźniejszych albo opisanie krótkie krajów całego świata... Z najświeższych wiadomości krajopisarzów i wędrowników zebrana ku pożytkowi młodzi narodowej ... wydana. W-wa 1770 (1773). Wyd. nast.: wyd. tyt. W-wa 1773; W-wa 1794.

Dedyk. M. Czartoryskiemu.

Autor pracował wraz z S. Szymańskim nad przeróbką tego dzieła. Rkps przeróbki zaginął.

7. Wstęp do pisma tygodniowego o stanach politycznym, cywilnym i duchownym państw starożytnych, to jest o zwierzchności krajowej w powszechności. W zbiorze: Historia polityczna państw starożytnych, od pewnego towarzystwa napisana. T. 1. W-wa (1771-)1772.

Rozpr. podpisana krypt. K.W., stanowi rozdz. I-IX.

8. Kazanie w dzień ostatni pogrzebu Andrzeja Stanisława Kostki Młodziejowskiego ... w kościele Kolegiaty Królewskiej Warszawskiej od ... dnia 1 kwietnia roku 1780 miane. W-wa (1780).

Przekł. niem.: Uebersetzung der Rede bey der Leiche des H.A.S.K. Młodziejowski von... W-wa 1780.

9. Kazanie o prawidle i celu władzy sejmowej na zaczęciu sejmu walnego sześcioniedzielnego, dnia 2 października 1780. W kościele Kolegiaty Królewskiej Warszawskiej przez ... miane. W-wa (1780).

Dedyk. S. Poniatowskiemu.

10. Pamiętnikowi Historycznemu i Politycznemu Warszawskiemu pro memoria. Cz. 1. W-wa 1783; cz. 2-3. W-wa 1785.

Wyd. bezimiennie. Współautorem polemiki był S. Szymański.

11. Powitanie ... Ogińskiego, miecznika W. Ks. Lit., w dobrach dziedzicznych Dryświatach. Wil. 1791.

12. Konfederacja gołąbska. Obraz historyczny skreślony za czasów Stanisława Augusta przez niewiadomego pisarza. (Wyd. I. Moraczewski). Poz. 1853. Wyd. nast. Poz. 1862.

13. Liga Kambrejska. Nie wyd.

Inform. F. K. Dmochowski.

Miał też współpracować z *Monitorem* (inform. L. Bernacki). Ma być nadto autorem rozpr. „O wojnie". *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1774 t. 9 cz. 2 s. 211-239 (druk. anonim., inform. K. Augustowska, ale nie uzasadnia swej informacji).

Prace edytorskie

1. Kalendarz warszawski na rok 1760. W-wa 1759; toż: ... na rok 1761. W-wa 1760; toż: ... na rok 1762. W-wa 1761.

2. Kalendarzyk polityczny na rok 1760. W-wa 1759; toż: ... na rok 1761. W-wa 1760; toż: ... na rok 1762. W-wa 1761.

Miał też współpracować z F. Łojką przy oprac. wyd. „Zbioru deklaracji" z 1773 (zob. Łojko F., Twórczość poz. 8).

Listy i materiały

1. Do Stanisława Augusta z 1774 i b. d. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2220 t. 3.

2. Pro memoria ... do Stanisława Augusta i Komisji Edukacji Narodowej z 1774. Rkps Bibl. Czart. sygn. 818.

3. Projekt edukacji narodowej po zniesieniu jezuitów. Z 7 października 1773. Z rkpsu Bibl. PAN Kr. ogł. J. Lewicki: Geneza Komisji Edukacji Narodowej. W-wa 1923 s. 68-70.

4. Informacja o konwikcie szlacheckim złożona w 1775 Komisji Edukacji Naro-

http://rcin.org.pl

dowej. Rkps był w Arch. Uniw. Wil. sygn. 416.

5. Autobiografia z 1780. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1354 s. 165-167.

Projekty edukacyjne Wyrwicza były także w zbiorze rkpsów Bibl. Popielów (inform. i wykorzystał J. Poplatek).

OPRACOWANIA

Catalogi breves provinciae Lithuanae ab a. 1734/35 ad a. 1772/73. Rkps Arch. Romanum Societatis Jesu (Lithuanica 58). — Catalogus primus et secundus collegii academici Vilnensis Societatis Jesu a. 1740. Rkps jw. (Lithuanica 26 f 232 nr 40). — Catalogus primus et secundus collegii Varsaviensis a. 1767. Rkps jw. (Lithuanica 32A f 6 nr 10). — Protokoły posiedzeń Komisji Rozdawniczej Koronnej 1774-1776. Wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1912 *Komisja Edukacji Nar.* 35 s. 42-45. — Protokoły posiedzeń Komisji Edukacji Narodowej 1773-1777. Wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1910 *Tamże* 37 s. 29, 34, 61, 64, 88, 111, 112, 130, 147, 156, 161, 170. — Protokoły posiedzeń ... (jw.) 1778-1780. Wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1913 *Tamże* 38 s. 136, 162-163. — F. Siarczyński: Dykcjonarzyk geograficzny. T. 3. W-wa 1783. — S. Szymański: (Przedm. do) Historia powszechna skrócona. W-wa 1787. — F. Siarczyński: Geografia, czyli opisanie naturalne, historyczne i polityczne... T. 1. W-wa 1790 (przedm.). — Uwagi obywatela krakowskiego nad „Ofiarą" osób pojezuickich przy Gazecie Warszawskiej drukowanej nro 90... B. m. (1790). — (Nekrolog). *Gaz. Warsz.* 1793 nr 46-47 Suplement. —

F. K. Dmochowski: Wiadomość o życiu i pismach K. Wyrwicza. *Nowy Pam. Warsz.* 1803 nr 11; przedr. w: Pisma rozmaite. T. 2. W-wa 1826. — *Dzien. Wil.* 1821 t. 1 s. 116. — J. Wybicki: Pamiętniki. (Powst. do 1817). Wyd. E. Raczyński. Poz. 1840 *Obraz Polaków i Pol. w XVIII W.* t. 4-6 s. 27-28, 124-125 i wyd. nast. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 3. Lw. 1833. — Ludwik z Pokiewa: Litwa pod względem starożytnych zabytków, obyczajów i zwyczajów. Wil. 1846 s. 153. — J. Bartoszewicz: Kościół Św. Andrzeja. *Bibl. Warsz.* 1850 t. 1. — J. Bartoszewicz: Znakomici mężowie polscy XVIII w. T. 1. Petersb. 1853 s. 160, 261 n. — K. W. Wójcicki: Konfederacja gołąbska. *Bibl. Warsz.* 1853 t. 4. — K. W. Wójcicki: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 2. W-wa 1856. — J. Bartoszewicz: Historia literatury polskiej. W-wa 1861. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. *Przegl. Poz.* t. 33 (1862) i osob. Poz. 1862. — K. Wyrwicz. *Tyg. Ilustr.* 1865 nr 280. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 28 (1868). — S. Załęski: Historia zniesienia zakonu jezuitów i jego zachowanie na Białej Rusi. T. 2. Lw. 1874. — T. Korzon: Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta. T. 1-2. Kr. 1882-1883 i wyd. nast. — W. Smoleński: Towarzystwa naukowe i literackie w Polsce w XVIII w. *Ateneum* 1887 t. 3 i osob. (W-wa 1887); przedr. w: Pisma historyczne. T. 2. Kr. 1901. — W. Smoleński: Żywioły zachowawcze i Komisja Edukacyjna. *Ateneum* 1889 t. 2; przedr. jw. — L. (J. T. Lubomirski): Dupont de Nemours. *Enc. wych.* T. 3 (1890). — J. K. Plebański: Geografia. *Tamże* T. 4 (1890) s. 486. — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce w. XVIII. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — C. Sommervogel: Bibliothèque de la Compagnie de Jésus. T. 8. Bruksela 1894 k. 1307. — W. Czajewski: Warszawa ilustrowana. W-wa 1895. — J. S. Pelczar: Zarys dziejów kaznodziejstwa w kościele katolickim. Cz. 2: Kaznodzieje polscy. Kr. 1896; wyd. 2: Zarys dziejów kaznodziejstwa w Polsce. Kr. 1917. — T. Korzon: Dola i niedola Jana Sobieskiego. T. 3. Kr. 1898 s. 276. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 2-3. Kr. 1900. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 1. Kr. 1900. — W. Smoleński: Kalendarze w Polsce w. XVIII. W: Pisma historyczne. T. 2. Kr. 1901. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 4. Kr. 1905. — J. Lewicki: Geografia za czasów Komisji Edukacji Narodowej. *Przyczynki do dziejów wychowania i oświaty w Polsce.* Dod. 6 do *Muzeum* 1910 s. 102. — B. Olszewicz: Joachim Lelewel jako historyk geografii. *Ziemia* 1911 nr 37 s. 603. — W. Smoleński: Publicyści anonimowi z końca XVIII w. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) z. 3 s. 330 i odb. (W-wa 1912). — Ks. A. P. (Pęski). *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 32 (1913). — M. Szyjkowski: Myśl Jana Jakuba Rousseau w Polsce XVIII w. Kr. 1913. — X. J. N. (Niedzielski). *Podręczna enc. kościelna.* T. 43/44 (ok. 1916). —

J. Lewicki: Geneza Komisji Edukacji Narodowej. *Przegl. Pedag.* 1922 nr 4, 1923 nr 1 i osob. W-wa 1923 *Bibl. Filomacka* 1 s. 38, 67 n. — W. Smoleński: Monteskiusz w Polsce w. XVIII. W-wa 1927. — S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół

http://rcin.org.pl

jezuickich w Polsce. Kr. 1933. — L. Bernacki: Materiały do życiorysu i twórczości Ignacego Krasickiego. *Pam. Lit.* R. 30 (1933) s. 139. — A. Przyboś: Konfederacja gołąbska. Tarnopol 1936 (wstęp). — A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne. Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — J. Kolasa: Prawo narodów w szkołach polskich wieku Oświecenia. W-wa 1954. — J. Poplatek: Udział byłych jezuitów w Komisji Edukacji Narodowej. (Powst. przed 1955). T. 2 s. 313-323. (Maszynopis Arch. OO. Jezuitów w Kr.). — J. Łojek: „Gazeta Warszawska" ks. Łuskiny (1774-1793). W-wa 1959. — I. Homola-Dzikowska: „Pamiętnik Historyczno-Polityczny" Piotra Świtkowskiego, 1782-1792. Kr. 1960 *Uniw. Jagiel. Rozpr. i Studia.* — I. Homola-Dzikowska: Walka o wolność druku w publicystyce polskiej 2 poł. XVIII w. *Przegl. Hist.* t. 51 (1960) z. 1. — S. Hubert: Poglądy na prawo narodów w Polsce czasów Oświecenia. Wr. 1960 *Prace Wr. Tow. Nauk. S. A* 66. — J. Łojek: Dziennikarze i prasa w Warszawie w XVIII w. W-wa 1960. — J. Szczepaniec: Monopol prasowy S. Łuskiny w Koronie w l. 1773-1793. *Ze skarbca kultury* 1961 z. 13. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — K. Augustowska: K. Wyrwicz. *Dziewięć wieków geografii polskiej.* (Red. B. Olszewicz). W-wa 1967. — J. Platt: Żywot „chudego literata". Materiały do życia i twórczości Stanisława Szymańskiego. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia, 3. Wr. 1969 *Arch. Lit.* 13. — B. Natoński: Wypisy ze źródeł jezuickich i uwagi. (Maszynopis w posiadaniu redakcji).

WYSZKOWSKI MICHAŁ (1770–1829)

Krypt.: F. M.; M. W.

Poeta, tłumacz, redaktor i wydawca.

Ur. 14 września 1770 w dziedzicznej wiosce Krupin (woj. kaliskie). Od 1777 uczył się w szkołach pijarskich w Wieluniu. Od 1788 pracował w Komisji Skarbowej Koronnej w Warszawie, uzupełniając równocześnie swe wykształcenie pod kierunkiem O. Kopczyńskiego. W 1792-1795 był generalnym kontrolerem bilansów Komisji Skarbu Koronnego Obojga Narodów. W tym czasie związał się bliską przyjaźnią z gronem młodych literatów, A. Felińskim, K. Tymnieckim i F. Skarbkiem Rudzkim, które powiększyli następnie M. Dzieduszycki i I. Tański. 19 kwietnia 1794 podpisał akces do powstania, 19 czerwca powołany na rewizora korespondencji, a 17 lipca na członka Deputacji Pocztowej Wydziału Bezpieczeństwa. Po upadku państwa porzucił pracę urzędniczą (za wykonywaną uprzednio uzyskał z czasem emeryturę od władz pruskich), początkowo przebywał czas jakiś u Tarnowskich w Dzikowie, u Dzieduszyckich w Sokołowie (dokąd odwiózł chorego Mikołaja), następnie w Sieradzu. Ok. 1796 osiadł na ojcowiźnie w Kaliskiem, skąd w 1798 jeździł do Pokoju (Carlsruhe) na Śląsku Opolskim, w 1803 — do Gdańska. W 1804 powołany na członka przybranego warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk (członkiem czynnym został 6 lutego 1820).

W czasach Księstwa Warszawskiego wrócił do służby urzędniczej; w 1806-1808 był asesorem Izby Administracyjnej departamentu warszawskiego, potem zastępcą prezesa w Komisji Żywności Wojska, w 1810 objął stanowisko radcy w ministerstwie spraw wewnętrznych i policji (potwierdzony 6 czerwca 1810). W 1811-1812 — członek czynny loży wolnomularskiej Świątynia Izis (w III stopniu). Po kongresie wiedeńskim mianowany sekretarzem generalnym Komisji Spraw Wewnętrznych i Policji, wkrótce potem, za bytności Aleksandra I w Warszawie, odznaczony orderem Św. Stanisława. Po krótkiej przerwie w pracy, z powodu choroby i kuracji za granicą, 10 czerwca 1817 mianowany referendarzem stanu; pracował najpierw w Komisji Instrukcyjnej, a od 17 stycznia 1818 — w Komisji Najwyższej Egzaminacyjnej. Pod koniec życia awansowany do stopnia nadzwyczajnego radcy stanu.

http://rcin.org.pl

Należał do Towarzystwa Iksów (1814-1819), był przyjacielem domu pań Tańskich, następnie bywalcem salonu mecenasostwa Tarczewskich, członkiem powstałego tam Towarzystwa Rozrywkowego oraz redaktorem organu tego Towarzystwa — gazety rękopiśmiennej *Rozrywki Wieczorne* (22 październik 1823-1827). Zmarł 4 maja 1829 w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Rozrywki młodości wierszem i prozą. T. 1. W-wa 1790. Egz. nie znany.

Inform. K. Lach Szyrma. Miały zawierać sielanki w guście Gessnera i Karpińskiego oraz kilka okolicznościowych wierszy politycznych; niektóre przedr. w Wyd. zbior. s. 1-17 (m.in. Na obywatelską uroczystość daną dla Stanisława Małachowskiego dnia 14 maja r. 1789).

2. Opis podróży do Carlsruhe w Szląsku, wierszem i prozą w liście do Jana Tarnowskiego, r. 1798. Wyd. zob. Wyd. zbior. s. 63-75.

3. Opis podróży do Gdańska w roku 1803 odprawionej, w liście do przyjaciela. (Wiersz z prozą). *Nowy Pam. Warsz.* t. 16 (1804) s. 213-232, 343-350. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. s. 110-130.

4. Przymówienie się referendarza stanu ... na posiedzeniu senatu dnia 23 kwietnia 1818 roku, przy wprowadzeniu kodeksu karzącego. B. m. (1818).

5. O przyjaźni Leszka z Goworkiem. Pieśń narodowa; Śpiew historyczny o Kazimierzu Wielkim. *Tyg. Pol. i Zagr.* 1818 t. 4 s. 115-118 (anonim.), s. 217-219 (pod krypt. F. M.). Przedr. pieśni pierwszej: *Rozmaitości* (Lw.) 1819 nr 1. Wyd. nast. zmien. obu: zob. Wyd. zbior. s. 99-106.

Podaną w Wyd. zbior. dat. pieśni (1803) kwestionuje Cz. Zgorzelski.

6. Przymówienie się ... na posiedzeniu publicznym dnia 3 maja 1820 r., przed rozpoczęciem czytania przez niego wyimków z poezji zmarłego niedawno kolegi Alojzego Felińskiego. *Orzeł Biały* 1820 t. 5 nr 4; *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 14 (1821) s. 124-126. Przedr. A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 5. Kr. 1905 s. 63-64.

7. Wiersze różne z 1791-1827. Wyd. zob. Wyd. zbior.

Tu m.in.: Do J. U. Niemcewicza posła inflanckiego (z okoliczności napisanej przez niego komedii pod tytułem: Powrót posła, w przypisie list Niemcewicza); Literat w kłopotach; Powinszowanie Józefowi Bielawskiemu r. 1794; Do Bielawskiego w kurtę i szarawary przybranego; Odpowiedź Bielawskiego; List do jenerała Xawerego Wyszkowskiego roku 1803. (Wiersz z prozą).

Wiersze: „Do Jana Tarnowskiego z okoliczności jego urodzin roku 1795 w Dzikowie" i „Na śmierć Mikołaja Dzieduszyckiego, roku 1797" przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

Nadto drobniejsze wiersze i prace ogł. w czasopismach: *Gaz. Warsz.* (tu: Pożegnanie Pułku 7 Piechoty i Kompanii 3 Batalionu Artylerii w kraj francuski wychodzących. 1808 nr 64), *Kur. Warsz.* (tu: nekrolog M. z Czempińskich Tańskiej. 1825 nr 207), *Pam. Warsz.* (tu: Do Polek. 1809 t. 1 nr 3; rec. „Ogólnej ordynacji sądowej dla państw pruskich ..." I. Stawierskiego, jw. nr 7), *Rozrywki dla Dzieci* (tu: Obraz życia i pism Ignacego Tańskiego. T. 10 (1828) nr 60), *Rozrywki Wieczorne* (rkps z 1823-1827, nry z 23 października 1823 — 2 lutego 1825 zachowane w rkpsie Bibl. Jagiel. sygn. 6797).

Zob. też Prace edytorskie i Wyd. zbior.

Przekłady

1. O. Kopczyński: Czapka znak i puklerz wolności. B. m. (1791).

2. J. F. G. Zachariae: Świątynia nudów. Przełożył na język polski... *Nowy Pam. Warsz.* t. 3 (1801) s. 98-106. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. s. 89-99.

Przekł. „ze zręcznym do polskich obyczajów zastosowaniem" fragm. poematu „Das Schnupftuch".

3. Ch. Montesquieu: Cefiza. *Nowy Pam. Warsz.* t. 3 (1801) s. 361-364. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. s. 60-63.

4. J. F. Saint-Lambert: Pory roku. Fragm.: Polowanie na jelenia. Wyjątek z poematu ... *Nowy Pam. Warsz.* t. 11 (1803) s. 252-254; Początek zimy. Z „Pór roku" ... Ogł. F. K. Dmochowski w: I. Krasicki: Dzieła. Edycja nowa i zupełna. T. 3. W-wa 1803 i wyd. nast., toż powiększone o 58 w. dalszych — zob. Wyd. zbior. s. 76-86.

5. J. Delille: Obraz człowieka podejrzliwego. Wyjątek z poematu francuskiego p. de Lille „O imaginacji", czytany na posiedzeniu publicznym Towarzystwa Przyjaciół Nauk, przez ... dnia 19 stycznia 1809 r. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 8 (1812) s. 144-148. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. s. 158-161.

6. J. F. G. Zachariae: Faeton. Poema rycersko-żartobliwe w 5 pieśniach; z p. ...

http://rcin.org.pl

przekładania... *Pam. Warsz.* 1809 t. 1 nr 2-3 i osob. W-wa 1809. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. s. 130-157.

7. Wyjątki tłumaczeń różnych trajedii Woltera, Kornela, Rassyna. Wyd. zob. Wyd. zbior. s. 44-54.

8. Drobne przekłady z Marcjalisa, B. de Bovier Fontenelle'a, D. S. de Saint Pavina i in. Wyd. zob. Wyd. zbior.

Prace edytorskie

1. K. Tyminiecki: Pisma. T. 1-2. W-wa 1817.

Ed. poprzedzona rozpr.: Krótka wiadomość o życiu i pismach Konstantego Tymineckiego. Oprac. i nakład Wyszkowskiego.

Wydania zbiorowe

1. Poezje... Wydanie pośmiertne. W-wa 1830.

Zawartość: K. Lach Szyrma: Życie M. Wyszkowskiego; Charakter M. Wyszkowskiego przez niego samego skreślony (ułomek); Twórczość poz. 1 (fragm.), 2, 3, 5, 7; Przekłady poz. 2 3, 4 (fragm.), 5-8; Dodatek do pism M. Wyszkowskiego (nr z 22 listopada 1823 *Rozrywek Wieczornych*; Recenzja przez... czytana d. 29 list. 1823; Listy poz. 2, 3).

Listy

1. List ... do prezydującego w Towarzystwie Warszawskim Przyjaciół Nauk z 8 sierpnia 1804. *Nowy Pam. Warsz.* t. 15 (1804) s. 356-358. Przedr. I. Szydłowski w: Przykłady stylu polskiego. T. 1. Wil. 1827.

2. Do K. Tańskiej z 14 listopada 1828. *Rozrywki dla Dzieci* t. 10 (1828) nr 60, toż wyd. 2 1828. Faksymile ogł. w Wyd. zbior.

3. Od J. U. Niemcewicza z 1791. Ogł. w Wyd. zbior. s. 19.

4. Od A. Felińskiego fragm. listów z 1795--1819. Ogł. K. Tańska. *Rozrywki dla Dzieci* t. 6 (1826) nr 35, toż wyd. 2 1828; przedr. w: Dzieła A. Felińskiego. T. 2. Wr. 1840; Dzieła K. z Tańskich Hoffmanowej. T. 6. W-wa 1875.

OPRACOWANIA

A. Feliński: Listy. Wyd. J. I. Kraszewski. *Na dziś* (Kr.) 1872 i wyd. osob. Kr. 1872. — K. Tańska (Hoffmanowa): O Alojzym Felińskim. *Rozrywki dla Dzieci* t. 6 (1826) nr 35. — K. Lach Szyrma: Życie M. Wyszkowskiego. Fragm. *Kur. Pol.* 1829 nr 12; całość *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 21 (1830); toż jako wstęp do: Poezje M. Wyszkowskiego. W-wa 1830. — *Kur. Pol.* 1830 nr 71, 97; *Pam. dla Płci Pięknej* 1830 t. 1 z. 5 s. 213-214 (not. o edycji „Poezji"). — K. Wójcicki: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 1. W-wa 1855. — K. Koźmian: Pamiętniki. T. 1-2. Poz. 1858; t. 3. Kr. 1865. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 28 (1868). — K. W. Wójcicki: Społeczność Warszawy w początkach naszego stulecia. W-wa 1877. — K. Kantecki: Dwaj krzemieńczanie. Wizerunki literackie. I. Alojzy Feliński. Lw. 1879 s. 30. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 2, 5, 7. Kr. 1901-1905. — M. Szyjkowski: Z obozu klasyków. I. Rymotwórcy zapomniani. M. Wyszkowski i K. Tyminiecki. *Bibl. Warsz.* 1910 t. 4. — M. Szyjkowski: Z obozu klasyków. II. Salon literacki. *Tamże* 1911 t. 1. — L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. — Z. Mocarski: Opis podróży do Gdańska z r. 1803 klasyka warszawskiego. *Mestwin* 1928 nr 13-14. — W. Pniewski: Gdańsk w polskiej literaturze pięknej. *Roczn. Gdań.* t. 4/5 (1930/31) s. 17-18. — Cz. Zgorzelski: Poeci romantyczni u grobu dawnych bogów. *Ziemia* 1935 s. 64-68. — Cz. Zgorzelski: Duma poprzedniczka ballady. Tor. 1949 *Tow. Nauk. w Tor. Prace Wydz. Filol.-Filoz.* t. 2 z. 3. — I. Kaniowska-Lewańska: Twórczość dla dzieci i młodzieży Klementyny z Tańskich Hofmanowej. Opole 1964 *Zesz. Nauk. Wyższej Szkoły Pedag. w Opolu* S. B.: *Studia i Rozpr.* 6.

http://rcin.org.pl

Z

ZABŁOCKI FRANCISZEK KSAWERY MIKOŁAJ (1752–1821)

Krypt.: F*** D*** Z***; F. M. D. Z.; F. Z.; F*** Z***.

Komediopisarz, poeta, publicysta, tłumacz.

Ur. 2 stycznia 1752 w rodzinie szlacheckiej (na Wołyniu?); syn Stanisława (wcześnie zmarłego) i Barbary z Pruszyńskich, 2°v. Chmielowskiej (od ok. 1758). Kształcić się miał w kolegium pijarskim w Międzyrzeczu Koreckim. Ok. 1770 przebywał na dworze stolnika ciechanowskiego Antoniego Górskiego. Przypisywany mu fakt przynależności do zakonu jezuitów nie znajduje potwierdzenia w źródłach jezuickich, bezpośrednio zaprzeczył mu również sam poeta (zob. „Myśli nawiasowe Polaka"). Związany był jednak z warszawskim literackim środowiskiem eks-jezuickim: w 1774 uczestniczył we współautorstwie „Pieśni wszystkich Horacjusza przekładania różnych", w 1774-1777 był autorem *Zabaw Przyjemnych i Pożytecznych*, przyjaźnił się z eks-jezuitą F. D. Kniaźninem, korzystał z wsparcia A. Naruszewicza, wreszcie — mieszkał czas jakiś w budynku pojezuickim przy ul. Brzozowej. 12 czerwca 1774 uzyskał posadę protokolisty w kancelarii Komisji Edukacji Narodowej, od 23 września do 20 grudnia t. r. wizytował wraz z Adamem Jakukiewiczem szkoły departamentu ruskiego (w woj. wołyńskim, kijowskim, bracławskim i podolskim). Związany był z dworem A. K. Czartoryskiego, być może dorywczo pełnił funkcję także osobistego sekretarza księcia. Ok. 1778 ożenił się z nie znaną bliżej aktorką Katarzyną, a po roku owdowiał.

W 1778 zwrócił na siebie uwagę Komisji i króla przekładem „Dzieł" C. Saint-Réala, zakwalifikowanych do czytania w szkołach podległych Komisji. W sierpniu 1780 za komedię „Zabobonnik" otrzymał od Stanisława Augusta medal „Merentibus" i 100 dukatów (wypłaconych 8 lutego 1781); fragmenty miał czytać na obiedzie czwartkowym, częstszym bywalcem obiadów został jednak zapewne dopiero po 1783. W 1781-1783 współpracował z Teatrem Narodowym. 11 września 1783 powołany (na miejsce po ks. Stefanie Rousselu) na członka Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych (pensjonowanego), pozostając równocześnie nadal przy obowiązkach protokolisty. W 1784 zastępował przez kilka miesięcy sekretarza Towarzystwa. Współpracował w redakcji podręczników, był współtłumaczem podręcznika fizyki; po śmierci F. Bohomolca (1784) sporządził inwentarz Drukarni Nadwornej. W 1785-1788 ponownie współpracował z teatrem, pobierając miesięczną gażę za dostarczanie kilku komedii rocznie. 1 października 1787 uzyskał spłatę swych długów przez Szkatułę Królewską. Od 26 kwietnia 1788, w zastępstwie chorującego G. Piramowicza, pełnił obowiązki faktycznego sekretarza Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych (w 1788 i 1791 nagradzany z tego tytułu). Należał do wolnomularstwa — członek czynny loży Świątynia Izis.

W czasie Sejmu Czteroletniego był czołowym poetą-publicystą stronnictwa patriotycznego. W lipcu 1791, przy poparciu I. Potockiego, został regentem kancelarii Wydziału Edukacyjnego Straży Praw. W październiku 1792 jako urzędnik Komisji złożył przysięgę na wierność konfederacji targowickiej (ze względu na bezpieczeństwo brata, Antoniego, konsula Rzeczypospolitej w Chersoniu). Ok. 19 kwietnia 1794 zgłosił akces do powstania kościuszkowskiego (wraz z bratem). 24 kwietnia — powołany do Komisji Paszportowej Rady Zastępczej Tymczasowej; 14 maja — do Komisji Indagacyjnej, nominację tę potwierdziła Rada Najwyższa Narodowa 22 czerwca i 17 lipca. Równocześnie, od 13 czerwca do 30 października, pełnił obowiązki sekretarza Wydziału Instrukcji Rady Najwyższej Narodowej, na tym stanowisku sprawował m.in. kontrolę nad ruchem wydawniczym. Brał udział w obronie Pragi.

http://rcin.org.pl

W poł. 1795 udał się do Rzymu, gdzie odbył studia teologiczne i przyjął święcenia kapłańskie. W 1797 sprowadził go stamtąd do Sieniawy A. K. Czartoryski. Przez krótki okres zajmował się wówczas edukacją młodego Hadika. W 1798 osiadł w osieroconej przez J. Koblańskiego parafii Górze-Jaroszynie k. Puław, od 1800 był po G. Piramowiczu proboszczem w Końskowoli, gdzie opiekował się chorym Kniaźninem aż do jego śmierci w 1807. W 1818 redakcja *Wiadomości Brukowych* próbowała bezskutecznie nakłonić go do współpracy. Zajmował się duszpasterstwem i nauczaniem dzieci. Przed śmiercią opracował na nowo pięć komedii i przekazał je Bibliotece Puławskiej. Zmarł jako dziekan Końskowoli 10 września 1821; pochowany w Końskowoli.

TWÓRCZOŚĆ

1. Do W. I. Mci pana Antoniego Górskiego, stolnika ziemi ciechanowskiej, przy powrocie z zagranicy od wód Trenczyńskich. Oda napisana przez najobowiązańszego sługę... B.m. (ok. 1770?). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 3.

Egz. unik. w Bibl. Poz. Tow. Przyj. Nauk sygn. cym. 32.337.

2. Na dzień imienin Jaśnie Wielmożnego Jegomości księdza Andrzeja Młodziejowskiego, biskupa poznańskiego i warszawskiego, kanclerza wielkiego koronnego ... oda... B.m. (przed 1774?).

Egz. unik. w Bibl. IBL W-wa.

3. Wiersze (ody, bajki, sielanki, listy). *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1774 t. 9 cz. 1 — 1777 t. 15 cz. 2. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 6 (nie wszystkie), poz. 2 t. 2 (wybór z poz. poprzedniej), poz. 3 (wszystkie).

Tu m.in.: Do J.W.X.A.N. (Naruszewicza) B.K.S.; Pasterka Loas i Dafne; Kupido więzień; Bajka Słowik i czyżyk; Oda do przyjaciela (F. D. Kniaźnina); Pasterka Instynkt, albo niewinna miłość; Oda z okoliczności konsekracji X. A. Naruszewicza; Duma ubogiego literata; Oda z okoliczności imienin X. A. Czartoryskiego; Rady młodej panie dane.

Niektóre wiersze ogł. w *Zabawach* anonim., autorstwo paru z nich przyznał Zabłockiemu dopiero F. S. Dmochowski, a nawet B. Erzepki.

4. Przeszkoda nieprzewidziana. Komedia p. Destouches, akademika francuskiego, w 5 aktach, dla teatru warszawskiego przetłumaczona. W-wa 1776. Wyst. W-wa 18 marca 1776.

Wyd. bezimienne. Autorstwo Zabłockiemu przypisał L. A. Dmuszewski i F. S. Dmochowski.

Wg Ph. N. Destouches: L'Obstacle imprévu, ou l'obstacle sans obstacle.

5. Cztery żywioły. Poema umizgów. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1777 t. 16 cz. 2 s. 305-339 i odb. W-wa 1777 (z dod. wierszowanej dedyk. do A. K. Czartoryskiego). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 3.

6. Dwojakie głupstwo. Komedia w 3 aktach. W-wa 1780 (czerwiec).

Wyd. bezimienne. Tu i dalej, jeśli nie zaznaczono inaczej, autorstwo wg własnoręcznego spisu Zabłockiego, zob. s. 494.

Wg A. Bret: La Double extravagance.

7. Ociec dobry. Komedia w 5 aktach p. Diderot. W-wa 1780 (lipiec). Wyst. W-wa 17 stycznia 1782.

Wyd. bezimienne.

Wg D. Diderot: Le Père de famille.

8. Balik gospodarski. Opera komiczna we 3 aktach. W-wa 1780 (jesień; z wierszem dedyk.: Franciszkowi Dionizemu Kniaźninowi przyjacielowi swojemu). Muzyka: M. Kamieński. Wyst. W-wa 1781 (?). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1, poz. 2 t. 1.

Fragm. w zbiorze: Piosnki i arie z różnych operów i komedii zebrane. W-wa 1801; dedyk. przedr. B. Erzepki, zob. Wyd. zbior. poz. 3; fragm. aktu 1 sc. 1 przedr. L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925 s. 36-39.

Wg Ch. S. Favart: Le Bal bourgeois.

9. Do Jaśnie Oświeconego Książęcia Jegomości Krasickiego, biskupa warmińskiego. W-wa 1780. Wyd. nast.: *Tyg. Pol. i Zagr.* 1818 nr 52 s. 301-304; zob. Wyd. zbior. poz. 3; przedr. J. Kott w: Poezja polskiego Oświecenia. Antologia. W-wa 1954, wyd. 2 W-wa 1956; Z. Goliński w: I. Krasicki: „Monachomachia" i „Antymonachomachia". Wr. (1969) *BN* I, 197.

Pierwodr. bezimienny. Autorstwo przypisywane też F. Bohomolcowi i J. Wybickiemu.

10. Zabobonnik. Komedia we 3 aktach... W-wa 1781 (styczeń-luty; z nazwiskiem Zabłockiego i dedyk. wierszowaną A. K. Czartoryskiemu). Wyst. W-wa 4 kwietnia 1781. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1 (ze skreśleniami cenzury): wyd. K. J. Turowski. Sanok 1856 *Bibl. Pol.* 38-40 (razem z poz. 14, pt. Komedie); zob. Wyd. zbior. poz. 2 t. 1; wyd. i oprac. B. Kąsinowski. Brody 1906 *Arcydzieła Pol. i Obcych Pisarzy* 43-44; Lw. (ok. 1913) *Bibl. Powsz.* 971-972; W-wa 1955 *Bibl. Świetlicowa „Czytelnika"* (uwagi inscenizacyjne

http://rcin.org.pl

oprac. G. Lipszyc, projekty dekoracji i kostiumów K. Nowicki).

Fragm. aktu 1 sc. 1 przedr. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 121-124.

Niektóre warianty tekstu podał B. Kąsinowski. *Pam. Lit.* R. 4 (1905); fragm. wykreślony przez cenzora w Wyd. zbior. poz. 1 przytacza I. Chrzanowski. *Pam. Lit.* R. 7 (1908). Fragm. aktu 1 z brulionu-autografu ogł. B. Erzepki, zob. Wyd. zbior. poz. 3; autograf-brulion w całości ogł. J. Pawłowiczowa w: Miscellanea z doby Oświecenia, 3.Wr. 1969 *Arch. Lit.* 13.

Brulion-autograf Bibl. Czart. sygn. 2483.

Wg J. A. Romagnesi: Le Superstitieux.

11. Szczyry niegrzecznie. Komedia w 4 aktach. Nie ukończ. Fragm. aktu 1 sc. 1 dat. 1780 w rkpsie Bibl. Czart. sygn. 2483 (brulion-autograf); wyd. B. Erzepki, zob. Wyd. zbior. poz. 3. Wyd. nast. ogł. J. Pawłowiczowa, jw. poz. 10.

Tyt. pierwotny: Szczerość niegrzeczna.

12. Tradycja dowcipem załatwiona. Komedioopera. Muzyka: M. Kamieński. Wyst. W-wa 1780 (wg Dmuszewskiego) lub 1789 (wg spisu Zabłockiego). Rkps z partyturą muzyczną w Arch. Tow. Muzycznego W-wa; odpis L. Bernackiego w Ossol. sygn. 7069/I.

13. Oddalenie się z Warszawy literata. (Wiersz satyryczny). Powst. kwiecień 1781. *Nowy Pam. Warsz.* t. 6 (1802). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 5, poz. 2 t. 2; z rkpsu Bibl. PAN Kr. pt. „Odjazd z Warszawy literata" ogł. K. Estreicher w: T. K. Węgierski: Pisma wierszem i prozą. Lw. 1882 *Bibl. Klasyków Pol.* 6; zob. Wyd. zbior. poz. 3; przedr. J. Kott, jw. poz. 9 (z autografu Ossol.).

Autograf Ossol. sygn. 691/I, kopia z popr. A. K. Czartoryskiego w Bibl. Czart. sygn. 3956.

Data powst. wg A. Jendrysika (*Arch. Lit.* t. 5 (1960) s. 326-333), poprzednio dat. na 1783.

14. Fircyk w zalotach. Komedia we 3 aktach. Wyst. W-wa 16 czerwca 1781. Wyd. W-wa 1781 (lipiec; z wierszem dedyk. do Stanisława Augusta); toż (wyd. 2?) W-wa 1781 (egz. Ossol. sygn. XVIII-11485-II). Wyd. nast.: Wil. 1820 (nakł. A. Żółkowskiego, tekst wg wyd. 2); przygot. F. S. Dmochowski, zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 2 (tekst jw.); wyd. K. J. Turowski. Sanok 1856 *Bibl. Pol.* 38-40 (tekst wg wyd. Żółkowskiego; razem z poz. 10 jw.); zob. Wyd. zbior. poz. 2 t. 1 (tekst wg wyd. Dmochowskiego); Lw. (1883) *Bibl. Mrówki* 178 (tekst jw.); Lw.-Złoczów (1905) *Bibl. Powsz.* 534 (tekst jw.), toż Lw.-Złoczów (1927); oprac. B. Kąsinowski. Brody (1907) *Arcydzieła Pol. i Obcych Pisarzy* 58 (tekst wg wyd. 2); wyd. J. Michalski. W-wa 1908 *Wybór Najcelniejszych Pisarzów Pol. i Obcych* (tekst wg wyd. Dmochowskiego); oprac. J. Pogonowski. Lw. 1921 *Bibl. Arcydzieł Klasycznych* 27-28 (tekst wg wyd. Kąsinowskiego); oprac. S. Vrtel-Wierczyński. W-wa (1924) *Bibl. Pol.* 101 (tekst wg wyd. 1), toż W-wa (1930); ze wstępem E. Marwickiego. Łódź (1932) *Bibl. Klasyków Pol.* 26 (tekst wg wyd. Wierczyńskiego); oprac. K. Czachowski, wstęp J. Z. Jakubowskiego. W-wa 1948 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* 36 (tekst jw.), toż wyd. 2 W-wa 1949, toż wyd. 3 W-wa 1951; wstęp i oprac. inscenizacyjne B. Hajdukiewicz. W-wa 1951 (tekst niepełny i amplifikowany obcymi tekstami m.in. F. Bohomolca); W-wa 1953 (tekst wg wyd. Wierczyńskiego, przypisy oprac. L. Joachimowicz, na s. 5-8: Mała kronika życia i twórczości F. Zabłockiego oprac. przez R. Taborskiego); oprac. J. Saloni, wstęp Z. Kubikowskiego. (Wr. 1953) *Nasza Bibl.* (tekst wg wyd. Wierczyńskiego), toż wyd. 2 (Wr. 1958), toż wyd. 3 zmien. oprac. J. Pawłowiczowa. (Wr. 1965); oprac. J. Pawłowiczowa. Wr. (1961) *BN* I, 176 (tekst wg wyd. 1), toż wyd. 2 uzup. Wr. (1969).

Fragm. aktu 1 sc. 1 przedr. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 61-68; wiersz dedyk. zob. Wyd. zbior. poz. 3.

Wg J. A. Romagnesi: Le Petit-maître amoureux.

15. Dziewczyna sędzią. Komedia we 3 aktach przez F*** Z***. W-wa 1781 (czerwiec); toż wyd. tyt. W-wa 1781 (...przez Fr. Zabłockiego). Wyst. W-wa 12 października 1783.

Fragm. aktu 1 sc. 1 przedr. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 58-60.

Inny tyt.: Dziewczyna sędzią, czyli żona w kości wygrana.

Wg J. A. Romagnesi: La Fille arbitre.

16. Gamrat, albo ukaranie mężów. Komedia we 3 aktach. Rozpoczęta w czerwcu 1781. Wyst. W-wa 30 czerwca 1785. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 4 (pt. Mężowie poprawieni przez swoje żony). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 2 t. 2.

Fragm. aktu 1 sc. 1 i 2 przedr. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 68-75.

Brulion-autograf Bibl. Czart. sygn. 2483 ogł. J. Pawłowiczowa, jw. poz. 10. Czystopis-autograf w Bibl. Czart. sygn. 2491. Autograf Bibl. Nar. z Cesarskiej Publ. Bibl. Petersb. i odpis z Bibl. Zamoyskich — zniszcz. w 1944.

Wg N. Hauteroche: Les Apparences trompeuses, ou les maris infidèles.

http://rcin.org.pl

17. Doktor lubelski. Komedia we 3 aktach, z francuskiego przerobiona i na teatrze warszawskim reprezentowana (14 lipca 1781). W-wa 1781. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 2, poz. 2 t. 1.

Fragm. aktu 1 sc. 1 przedr. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 42-45.

Pierwodr. bezimienny.
Wg N. Hauteroche: Crispin médecin.

18. Przywidzenia punktu honoru. Komedia w trzech aktach, na teatrze warszawskim reprezentowana (11 sierpnia 1781). W-wa 1782 (marzec).

Fragm. aktu 1 sc. 1 przedr. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 101-102.

Pierwodr. bezimienny.
Wg A. R. Lesage: Le Point d'honneur (przeróbka z F. de Rojas: No ay amigo par amigo).

19. Filozof żonaty. Komedia w 5 aktach p. Nericault Destouches. W-wa 1781 (wrzesień). Wyst. W-wa 30 grudnia 1781.

Wyd. bezimienne.
Wg Ph. N. Destouches: Le Philosophe marié, ou le mari honteux de l'être.

20. Gdyracz. Komedia w 3 aktach, na teatrze warszawskim reprezentowana. W-wa 1781 (wrzesień).

Wyd. bezimienne.
Wg D. Brueys, J. Palaprat: Le Grondeur.

21. Żądanie nieprzewidziane. Komedia w 3 aktach. W-wa 1782 (marzec). Wyst. W-wa 1782 (pt. Balik na kredyt; w 1783 pt. Żądanie nieprzewidziane, czyli balik na kredyt).

Wyd. bezimienne.
Wg L. S. Mercier: La Demande imprévue.

22. Doktor z musu. Komedia we 3 aktach, na teatrze warszawskim reprezentowana (1782). W-wa 1782.

Wyd. bezimienne.
Wg Molière: Le Médecin malgré lui.

23. Samochwał, albo amant wilkołak. Komedia we 4 aktach, na teatrze warszawskim reprezentowana (1782?). W-wa 1782.

Wyd. bezimienne.
Wg J. Collot d'Herbois: L'Amant loup-garou, ou M. Rodomont (przeróbka z W. Shakespeare: Merry Wives of Windsor).

24. Amfitrio. Komedia we 3 aktach, z Moliera przez ... Wyst. W-wa 1782. Wyd. W-wa 1783 (lipiec). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 6, poz. 2 t. 2.

Wg Molière: Amphitrion.

25. Żółta szlafmyca, albo kolęda na Nowy Rok. Opera w 3 aktach przez ... W-wa 1783 (wiosna). Muzyka: Gaetano (K. Majer). Wyst. W-wa 1783; 1 maja 1788 (z muz. Ertiniego). Wyd. nast.: Wil. 1812 (nakł. A. Żółkowskiego); Wil. 1820; zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 1, poz. 2 t. 1.

Fragm. aktu 1 sc. 1 i 2 przedr. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 75-80.

Autograf-brulion Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 204 (dawna 4 7/4).

Inny tyt.: Kolęda.
Wg P. A. A. Piis, P. Y. Barré: Les Étrennes de Mercure, ou le bonnet magique.

26. Sarmatyzm. Komedia w 5 aktach. Powst. 1784 (red. 1). Wyst. W-wa 19 czerwca 1785. Wyd. Wil. 1820 (red. 2 z 1785; nakł. A. Żółkowskiego). Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 3, poz. 2 t. 1; Lw. (1905) *Bibl. Powsz.* 501; oprac. H. Galle. W-wa 1909 *Wybór Pisarzów Pol. dla Domu i Szkoły* 17, toż W-wa 1914; oprac. P. Lewiczewski. Tarnów 1925; oprac. W. Hahn. Lw. 1926 *Nasza Bibl.* 11; oprac. kryt. wg autografu z 1820 L. Bernacki. Kr. (1928) *BN* I, 115, toż wyd. 2 uzup. T. Mikulski. Wr. (1951), toż wyd. 3 Wr. (1954); oprac. J. Ster. Łódź 1930 *Bibl. Klasyków Pol.* 19; Łódź 1938; Kr. 1945 *Bibl. Arcydzieł Literatury Pol.*; oprac. P. Lewiczewski. Kr. 1947; oprac. K. Czachowski, wstęp Z. Libery. W-wa 1947 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* 10, toż wyd. 2 W-wa 1948, toż wyd. 3 przejrz. i popr. W-wa 1951; oprac. R. Taborski. W-wa 1953 (z „Małą kroniką życia i twórczości F. Zabłockiego" przez R. T. i „Sarmatyzmem na scenie" przez S. D. (Dąbrowskiego).

Fragm. aktu 1 sc. 1 i 2 przedr. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 104-112.

Z istniejących trzech wersji w autografach zachowany jedynie autograf Bibl. Czart. sygn. 2489 (red. 2 z 1785, z odmianami wcześniejszymi w przypisach); autografy Bibl. Nar. z Cesarskiej Publ. Bibl. Petersb. i Bibl. Zamoyskich sygn. 208 (dat. 1784) — zniszcz. w 1944.

Wg N. Hauteroche: Les Nobles de province.

27. Sierota. Komedia w 5 aktach. Wyst. W-wa 8 września 1785. Tekst (zdefektowany) był w rkpsie Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 381, fragm. (akt 3 i 4) w rkpsie Bibl. Zamoyskich sygn. 770. Fragm. aktu 1 sc. 1 ogł. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 112-114.

Wg Fiquet de Bocage: Orpheline (przeróbka z S. Centlivre: A Bold Stroke for a Wife).

28. Małżonkowie pojednani, czyli przesąd modny. Komedia w 5 aktach, z francuskiego p. de La Chaussée wolne tłumaczenie. Wyst. W-wa 4 listopada 1785. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 4. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 2 t. 2.

Autograf Bibl. Czart. sygn. 1966. Autografy Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 224

http://rcin.org.pl

i Bibl. Nar. z Cesarskiej Publ. Bibl. Petersb. — zniszcz. w 1944.

Inny tyt.: Pojednani małżonkowie.
Wg P. C. de La Chaussée: Le Préjugé à la mode.

29. Arlekin Mahomet, albo taradajka latająca. Drama śmieszno-płaczliwo-filozofo-sowizdrzalskie w 4 aktach przez ... dla teatru warszawskiego napisane r. 1785. Wyst. W-wa 1786. Rkps Bibl. Tow. Poz. Przyj. Nauk sygn. 123; rkps Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 1282 zniszcz. w 1944. Fragm. aktu 1 sc. 1 ogł. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 35-36.

Wg J. F. Cailhava: Arlequin Mahomet, ou le cabriolet volant.
Tekst „Arlekina Mahometa" z 1831 w rkpsie Ossol. nie jest tekstem utworu Zabłockiego.

30. Medea. Melodrama z muzyką. Powst. ok. 1785. Muzyka: G. Benda. Rkpsy (kopie) Bibl. Nar. (BOZ sygn. 1000, pt. Medea i Jazon, melodrama z muzyką sławnego p. Bendy) i Ossol. sygn. 7069/I (odpis L. Bernackiego). Fragm. z aktu 1 sc. 1 ogł. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 87-89.

Wg F. W. Gotter: Medea (przeróbka z P. Corneille: Médée. Tragédie). Inny przekł. proza: Medea i Jazon. Melodrama przetłumaczone z niemieckiego. W-wa 1781.

31. Garbaci. Komedia. Wyst. W-wa 10 lipca 1785.

Inne tyt.: Ukarani garbaci; Ukochani garbaci.
Zapewne wg L. Carmontelle: Les Bossus. Comédie en 1 acte.

32. Człowiek dobrze myślący. Komedia w 5 aktach. Wyst. W-wa 17 kwietnia 1786. Rkps był w Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 362; fragm. zachowany w rkpsie Ossol. sygn. 7069/I (odpis L. Bernackiego). Fragm. aktu 1 sc. 1 ogł. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 39-41.

Wg M. J. Sedaine: Le Philosophe sans le savoir.

33. Soliman II, albo trzy sułtanki. Komedia w 3 aktach. Wyst. W-wa 7 maja 1786. Rkps był w Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 417 i w Bibl. Zamoyskich sygn. 757. Fragm. aktu 1 sc. 1 ogł. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 114-119.

Autorstwo Zabłockiego wg L. A. Dmuszewskiego, I. Werowskiego i F. S. Dmochowskiego.
Wg Ch. S. Favart: Soliman II, ou les trois sultanes.

34. Zdrajca ukarany. Komedia w 5 aktach. Wyst. W-wa 8 lipca 1786. Rkps był w Bibl. Zamoyskich sygn. 779; fragm. odpisane zachowane w rkpsie Ossol. sygn. 7069/I (odpisy L. Bernackiego). Fragm. aktu 1 sc. 2 ogł. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 124-128.

Autorstwo Zabłockiego jw. poz. 33.
Wg A. R. Lesage: Le Traître puni (przeróbka z F. de Rojas: La Traicion busca el castigo).

35. Kompania dobrana bez subiekcji. Komedia w 2 aktach, przełożona z niemieckiego. Powst. 1786. Fragm. autografu był w Bibl. Zamoyskich sygn. 770; odpis zachowany w Ossol. sygn. 7069/I (odpis L. Bernackiego). Fragm. z aktu 1 sc. 1 i 2 ogł. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 80-82.

36. Powtórne zakochanie się. Komedia. Powst. 1786. Wyst. W-wa 1786.

Zapewne wg P. Marivaux: La Double inconstance.

37. Figaro. Komedia w 5 aktach. Powst. przed listopadem 1786. Wyst. W-wa 12 grudnia 1787.

Wg P.A.C. de Beaumarchais: La Folle journée, ou le mariage de Figaro. Zob. też Wolski M., Przekłady poz. 2.

38. Przysięgi miłosne. Komedia. Powst. ok. 1786/87.

Zapewne wg P. Marivaux: Les Serments indiscrets.

39. Król w kraju rozkoszy. Komedia zapustna w 3 aktach według Legranda. Muzyka: J. Stefani. Wyst. W-wa 3 lutego 1787. Z autografu Bibl. Czart. sygn. 2496 ogł. J. Jackl. *Dialog* 1960 nr 6; fragm. aktu 1 sc. 2 z tegoż źródła ogł. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 82-84.
Wcześniejsza wersja tekstu była w autografie Bibl. Zamoyskich sygn. 754; fragm. zachowane w publikacjach: P. Chmielowski: F. Zabłocki. *Echo Muzyczne i Teatr.* 1889 nr 321, przedr. w: Nasza literatura dramatyczna. Petersb. 1898; M. Gawalewicz: O autorze „Fircyka w zalotach". *Tyg. Ilustr.* 1890 t. 2 i w wyd. osob. pt. F. Zabłocki. Kr. 1894.

Wg M. A. Legrand: Le Roi de Cocagne.

40. Matka konfidentka. Komedia w 3 aktach. Wyst. W-wa 6 maja 1787.

Zapewne wg P. Marivaux: La Mère confidente.

41. Wielkie rzeczy, i cóż mi to wadzi! Komedia we 2 aktach. Wyst. W-wa 3 czerwca 1787. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 3. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 2 t. 2.
Rkps Bibl. Zamoyskich sygn. 758 zniszcz. w 1944; w rkpsie Ossol. sygn. 10849/I odpis z druku (z 1877).

Wg F. Bentkowskiego (Historia literatury polskiej. T. 1. W-wa 1814 s. 577): przekł. z franc.

42. Fat ukarany. Komedia. Powst. ok. 1787.

Zapewne wg A. Pont-de-Vesle: Le Fat puni.

http://rcin.org.pl

43. Pigmalion i Galatea, czyli obraz kobiet. Komedia w 3 aktach. Wyst. W-wa 25 listopada 1787. Rkpsy były w Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 339 i w Bibl. Zamoyskich sygn. 776 (odpis z popr. Zabłockiego), stąd odpisy fragm. zachowane w rkpsie Ossol. sygn. 7069/I (odpisy L. Bernackiego). Fragm. aktu 1 sc. 1 ogł. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 93-97.

Wg J. A. Romagnesi: Pigmalion.

44. Rozsądny z miłości. Komedia. Wyst. W-wa 30 listopada 1787.

Była przypisywana również T. Truskolawskiemu. Autorstwo Zabłockiego potwierdza jego spis.

45. Lucylla. Komedia w 1 akcie z ariami. Muzyka: A. E. M. Grétry. Wyst. W-wa 22 grudnia 1787. Autograf w Bibl. Nar. (BOZ sygn. 996, dat. 1787); odpis fragm. w Ossol. sygn. 7069/I (odpis L. Bernackiego). Fragm. sc. 1 ogł. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 85-86.

Wg J. F. Marmontel: Lucile.

46. Szkoła panien, czyli nocne rendez-vous. Komedia w 5 aktach. Powst. ok. 1788. Wyst. (wznowione?) W-wa 1799(?), 30 maja 1806. Rkps był w Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 338. Fragm. aktu 1 sc. 1 ogł. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 89-90.

Inne tyt.: Nocne rendez-vous; Niewiniątka warszawskie.

Wg J. F. Jünger: Der Revers.

47. Żona zazdrosna. Komedia w 5 aktach. Wyst. W-wa 7 maja 1788. Rkps dat. 1788 był w Bibl. Zamoyskich sygn. 771. Fragm. aktu 1 sc. 1 ogł. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 129-130.

Autorstwo Zabłockiego wg L. A. Dmuszewskiego, I. Werowskiego i F. S. Dmochowskiego; F. Bentkowski (t. 1, s. 576) i Estr. (I, 1780, IV, 1965) błędnie przypisują L. Pierożyńskiemu.

Wg P. Desforges: La Femme jalouse.

48. Piękna Arsena, czyli triumf miłości. Komedia z ariami w 4 aktach tłumaczona z francuskiego. Muzyka: P. A. Monsigny. Wyst. W-wa 7 października 1788. Rkps dat. 1788 w Bibl. Nar. (BOZ sygn. 1034); odpisy fragm. w Ossol. sygn. 7069/I (odpisy L. Bernackiego). Fragm. aktu 1 sc. 1 ogł. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 91-92.

Autorstwo Zabłockiego wg I. Werowskiego, F. S. Dmochowskiego i L. A. Dmuszewskiego („Krótka kronika...", w „Spisie oper..." jako autora wskazywał L. Pierożyńskiego). W. Bogusławski („Dzieje Teatru Narodowego...", s. 55) sztukę tę odnotował pod r. 1786.

Wg Ch. S. Favart: La Belle Arsène (przeróbka z Voltaire: La Bégueule).

49. Szkoła ojców. Komedia w 5 aktach. Wyst. W-wa 8 listopada 1788. Autograf dat. 1788 w Bibl. Nar. (BOZ sygn. 994); odpis fragm. w Ossol. sygn. 7069/I (odpis L. Bernackiego). Fragm. aktu 1 sc. 1 ogł. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 119-120.

Wg A. Pieyre: L'École des pères.

50. Wychowanka. Komedia. Wyst. W-wa 25 listopada 1788.

Zapewne wg Ch. B. Fagan: La Pupille.

51. Dzień kłamstwa. Komedia w 5 aktach. Wyst. W-wa 26 grudnia 1788. Autograf w Bibl. Nar. (BOZ sygn. 995); odpis fragm. w Ossol. sygn. 7069/I (odpis L. Bernackiego). Fragm. aktu 1 sc. 1 ogł. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 49-58.

W autografie skreślony tyt.: Zalotność umizgów, czyli konkurencja do Ireny.

Wg Ph. N. Destouches: Archimenteur, ou le vieux fou dupé.

52. Wyniosłość i niewinność. Komedia. Powst. ok. 1788.

53. Człowiek osobliwszy. Komedia. Powst. ok. 1788.

Zapewne wg Ph. N. Destouches: L'Homme singulier.

54. Sługa wspaniała. Komedia. Powst. ok. 1788.

Zapewne wg Ch. Sablier: La Suivante généreuse (przeróbka z C. Goldoni: La Serva amorosa).

55. Pan ze sługą konkurent. Komedia. Powst. ok. 1788.

Jest to ostatnia pozycja w spisie Zabłockiego.

Zapewne wg A. R. Lesage: Crispin rival de son maître.

56. Satyry, pamflety, paszkwile oraz inne wiersze i pisma polityczne z okresu Sejmu Czteroletniego 1788-1791. Rozpowszechniane anonim. w odpisach i drukach(?). Przypisuje się jego autorstwu lub suponuje następujące utwory i grupy utworów:

Pamięć Suchorzewskiego w potomności (Król Jagiełło zbił Krzyżaki...). Wyd. na rozkaz Suchorzewskiego w: Przymówienie się ... Jana Suchorzewskiego ... na sesji dnia 12 października 1790 roku. W-wa (1790); przedr. J. Nowak w: Satyra polityczna Sejmu Czteroletniego. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* 41 (z nazwiskiem Zabłockiego); R. Kaleta. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 3 s. 167-169 (z zakwestionowaniem autorstwa Zabłockiego, następnie je jednak zaaprobował, zob. *Przegl. Hum.* 1963 nr 4 s. 8).

Przekleństwo narodu. Wyd. w broszurze: Przyjaciel dekretowanego Adama, a niegdyś J.O. Xcia Ponińskiego... Strasburg (W-wa) 1790; przedr. *Warta* 1881 nr 347.

Joannes Sarcasmus. *Pam. Warsz.* t. 11

http://rcin.org.pl

(1818) s. 231 n.; przedr. *Rozmaitości* (Lw.) 1819 nr 5.

Ma pan rozum; Do sądu sejmowego; Joannes Sarcasmus; Do ks. Czartoryskiego, posła województwa lubelskiego, mówiącego za wolnością druku. Jako utwory S. Trembeckiego ogł. B. Kiciński w: S. Trembecki: Poezje. T. 2. W-wa 1820.

Do fiakrów; Do pewnego ministra; Do nowego sztabu; Do króla i narodu; Tryumwirat (fragm.). Ogł. K. Sienkiewicz — pierwszy raz z nazwiskiem Zabłockiego — w: Skarbiec historii polskiej. T. 1. Paryż 1839, t. 2. Paryż 1840.

29 wierszy (wybranych) z rkpsu Ossol. sygn. 1633/I (odpis z kopiariusza z XVIII w.) jako wiersze Trembeckiego ogł. A. Bielowski: S. Trembeckiego poezje dotąd nie drukowane. *Bibl. Ossol.* 1866 t. 9; autorstwo na rzecz Zabłockiego sprostował L. Siemieński. *Czas* 1866 nr 256; przeoczywszy sprostowanie 12 wierszy pod nazwiskiem Trembeckiego przedr. (z ed. Kicińskiego i Bielowskiego) K. Bartoszewicz. *Ks. pam. setnej rocznicy ustanowienia Konstytucji 3 Maja.* T. 1. Kr. 1891.

Do JMci Księdza Karpowicza z okazji kazania jego o miłości ojczyzny (faktycznie autorstwa M. Wolskiego, pierwodr. w *Astrei* t. 4 (1823) s. 27); Do Księcia A. Czartoryskiego G.Z.P. ganiącego paszkwile (jak w wyd. Kicińskiego); Do rycerzów nowego zaciągu (jak w wyd. K. Sienkiewicza); Pies Wojciecha Turskiego do psa księdza Kołłątaja. Ogł. pod nazwiskiem Zabłockiego *Przegl. Lw.* 1872 t. 3 s. 254, 488, 689.

60 wierszy, pt. Wiersze polityczne z l. 1788-1791, ogł. B. Erzepki, zob. Wyd. zbior. poz. 3 — weszły tu wiersze z wcześniejszych publikacji: *Pam. Warsz.*, ed. Trembeckiego, ed. Sienkiewicza, ed. Bielowskiego (bez „Księdza Spiridiona kapucyna"), a nadto dotąd nie druk.: z rkpsów Bibl. Poz. Tow. Przyj. Nauk sygn. 148, 799, 817, 821, Bibl. Kórn. sygn. 34 oraz z arch. Z. Zakrzewskiego w Zagości (sporo z nich było też w rkpsie Ossol. sygn. 1633, ale zostało przez Bielowskiego pominiętych, m. in. cała grupa wierszy antyhetmańskich, „Opisanie geniusza satyry"). Nadto w osob. poddziale, pt. Proza, zamieścił Erzepki 4 satyry prozą, a w tzw. Dodatku — hipotetycznie przypisaną Zabłockiemu „Kolędę nową na rok 1791" oraz „Wiersze różnych autorów pod adresem F. Zabłockiego w czasie Czteroletniego Sejmu napisane", tu znalazł się m. in. ogł. już w *Przegl. Lw.* „Pies Wojciecha Turskiego" — jako przypisany błędnie Zabłockiemu. 2 inne wiersze do Turskiego (Ej, Turski, ty marudo, śledzienniku, zrzędo...; Mówił ojciec do syna: „Głupcze opętany"...) ogł. pod nazwiskiem Zabłockiego Z. Aleksandrowicz: Dwa zapomniane paszkwile. *Pam. Lit.* R. 9 (1912) s. 604 n. (z rkpsów Bibl. PAN Kr. sygn. 613 i 615; zachowane też w Ossol. sygn. 486 /III, 540/III, 692/I).

Do JMci pana Wojciecha Turskiego ... delatora w sprawie księcia Ponińskiego... (Gdy się w ciało śmiertelna zakradła gangrena...) ogł. J. Nowak: Polityczny wiersz masoński z czasów Sejmu Czteroletniego. *Myśl Nar.* 1932 nr 20. Zapisany też w rkpsie Ossol. 1633/I.

Satyry: Ojcowie duchowni; Panowie; Na Potockiego, eks-wojew. ruskiego — z autografów Jana Śniadeckiego w Bibl. Jagiel. sygn. 3148, z supozycją autorstwa Zabłockiego, ogł. L. Kamykowski: Dwie satyry. Lubl. 1933 *Biblioteczka Lubel. Tow. Miłośników Książki* 4.

Kilka wierszy z ed. Erzepkiego pod nazwiskiem Zabłockiego przedr. J. Kott w: Poezja polskiego Oświecenia, jw. poz. 9, tu nadto po raz pierwszy ogł. pełny tekst wiersza: Ostatnia przestroga dla Branickiego (z rkpsu Bibl. Jagiel. sygn. 3736; toż w rkpsie Bibl. Nar. nr akc. 5396 — przypisane J. Czyżowi).

Do JW. Suchorzewskiego, posła kaliskiego (Mości panie kaliski! Wiadomość się szerzy..), z autografu w Arch. Głównym Akt Dawnych (Zbiór Popielów sygn. 205) ogł. R. Kaleta: Nawracanie posła. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 3 s. 163-165 (razem z faksymile).

Myśli nawiasowe Polaka lewą ręką pisane (satyra prozą). Z rkpsu Bibl. Jagiel. nr akc. 85/56 ogł. R. Kaleta. *Przegl. Hum.* 1963 nr 4 s. 16-27 (weryfikując równocześnie tym rkpsem, opatrzonym nazwiskiem Zabłockiego, większość utworów z rkpsu Ossol. 1633/I i in.).

Wiele wierszy tegoż bloku zachowanych w rkpsie Bibl. Pol. w Paryżu sygn. 123: F. M. Zabłocki: Wiersze. Rkps przygot. do druku przez L. Siemieńskiego; mikrofilm w Bibl. IBL W-wa.

Liczne przedr. tych wierszy pod nazwiskiem Zabłockiego w różnych wypisach, antologiach i zbiorach, m. in. w: Postępowa poezja polska schyłku Rzeczypospolitej szlacheckiej 1788-1794. Oprac. W. Wiewiórowa. (Wr. 1956) *Nasza Bibl.* (tu niektóre wiersze, choć ogł. już uprzednio, podano nie wg druków, ale innych odpisów rękopiśmiennych,

http://rcin.org.pl

np. Na uchwałę 100 tysięcy wojska — z Bibl. Kórn. sygn. 521).

Przekł. ang. wiersza „Do sądu sejmowego": J. Pietrkiewicz: Denunciation. W: Five Centuries of Polish Poetry. Londyn 1960 s. 54.

Sprawę autorstwa Zabłockiego tej grupy wierszy nadal uważa się za otwartą, o autorstwo poszczególnych wierszy lub grup posądzani są też: J. Baudouin, F. K. Dmochowski, J. Drozdowski, F. Gawdzicki, J. Jasiński, Sz. Jasiński, F. S. Jezierski, H. Kołłątaj, S. Kublicki, F. Makulski, M.(?) Mirosławski, A. Naruszewicz, I. i S. K. Potoccy, K. Tyminiecki i in. Ostatnio autograf Zabłockiego z wierszem „Do sądu sejmowego" odnalazł R. Kaleta.

57. Zoe, czyli skutki ambicji i miłości. Drama w 3 aktach. Wyst. W-wa 27 lutego 1791. Rkps był w Bibl. Zamoyskich sygn. 1008, zniszcz. w 1944. Fragm. ogł. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 128-130.

Autorstwo wg L. A. Dmuszewskiego, I. Werowskiego i F. S. Dmochowskiego. Tekst zachowany w Bibl. Tow. Poz. Przyj. Nauk sygn. 505 (dat. 1783!) nie jest zapewne pióra Zabłockiego.

Wg L. S. Mercier: Zoe. Zob. też Bogusławski W., Twórczość poz. 37.

58. Kuplety do baletu „Kleopatra" (do sc. 5). Wyst. W-wa, Teatr w Łazienkach, 7 września 1791. Z autografu Bibl. Czart. sygn. 938 ogł. L. Bernacki, jw. poz. 8 t. 1 s. 470-471.

59. Przypadki zalotnicze. Komedia w 3 aktach. Wyst. W-wa 2 października 1791. Autograf był w Bibl. Zamoyskich sygn. 798, zniszcz. w 1944; odpis fragm. w rkpsie Ossol. sygn. 7069/I (odpis L. Bernackiego). Fragm. ogł. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 97-100.

60. Rokoszanie, czyli książę Montmouth, królewicz angielski. Drama historyczne w 3 aktach z francuskiego przełożone. Wyst. W-wa 17 stycznia 1792. Rkps był w Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 1336. Fragm. aktu 1 sc. 1 ogł. L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 102-104.

Autorstwo wg L. A. Dmuszewskiego, I. Werowskiego i F. S. Dmochowskiego.

Wg N. M. Bodard de Tezay: Le Duc de Montmouth.

61. Drzewo zaczarowane. Opera komiczna we 2 aktach. Muzyka: J. Stefani. Wyst. W-wa 17 kwietnia 1796. Rkps Bibl. Nar. (BOZ sygn. 982); odpis Ossol. sygn. 7069/I (odpis L. Bernackiego). Fragm. ogł. w: Rozrywka w smutku, czyli piosnki i arie... W-wa 1796; L. Bernacki, jw. poz. 8 s. 45-48 (fragm. aktu 1 sc. 1).

Autorstwo jw.

Wg P. L. Moline: L'Arbre enchanté.

62. Sowizdrzał, rycerz z przypadku. Komedia w 5 aktach. Wyst. W-wa 1796. Rkps był w Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 180, zniszcz. w 1944; akt 1 i fragm. aktu 2 zachowane w Bibl. Tow. Poz. Przyj. Nauk sygn. 77. Fragm. ogł. W. Hahn. *Pam. Lit.* R. 10 (1911) s. 32-49.

Autorstwo jw.

Wg Th. Corneille: Le Geôlier de soi-même, ou Jodelet prince, przeróbki z P. Calderona.

63. Pasterz szalony. Komedia pasterska w 5 aktach. Wolne przełożenie z Tomasza Kornela. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 5. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 2 t. 2. Fragm. przedr. W. Hahn. *Pam. Lit.* R. 10 (1911) s. 49 n.

Autograf Bibl. Czart. sygn. 2492.

Wg Th. Corneille: Le Berger extravagant.

Wiersz Zabłockiego „Do Ignacego" ogł. *Pam. Warsz.* t. 4 (1823) s. 237-243; „Epigram" ogł. F. Morawski w: Kilka słów do historii napisów w Polsce. W: Pisma zbiorowe wierszem i prozą. T. 4. Poz. 1882 s. 147; Wierszyk „Czerstwe zdrowie", dat. 1 stycznia 1821, ogł. S. Kossowski. *Pam. Lit.* R. 4 (1905) s. 325.

Zob. też J. Zaorski: Pierwszy paszkwil polityczny Zabłockiego? *Zesz. Nauk. Uniw. Łódz.* S. 1 z. 36 (1964) (ogł. tekst satyry na A. Tyzenhauza powst. w Wilnie 1779 pt. Patrat scelera qui parcit scaelestis, inc.: Wygnał senat sławnego z Rzymu Scypiona...).

Niektóre wiersze przedr. antologie i wypisy.

Bibliografie komedii: Własnoręczny spis komedii pozostawił Zabłocki w rkpsie Bibl. Czart. sygn. 2483. Ogł. B. Kąsinowski. *Pam. Lit.* R. 4 (1905); ogł. z popr. L. Bernacki. *Pam. Lit.* R. 6 (1907) oraz przedr. w: Teatr, dramat i muzyka..., jw. poz. 8 t. 2 s. 25-26. Równocześnie ogł. Bernacki spis komedii Zabłockiego sporządzony przez I. Werowskiego (z rkpsu Bibl. Jagiel. sygn. 3611, później Bibl. Zamoyskich), spis sporządzony przez F. S. Dmochowskiego (w Wyd. zbior. poz. 1 t. 1), spis z *Roczn. Teatru Nar. Warsz. 1813-1814* sporządzony przez L. A. Dmuszewskiego (nie Zalewskiego!), spis K. Estreichera (wyciągnięty w „Bibliografii polskiej", t. 1, 1870, s. 338-411), wreszcie ułożony na podstawie powyższych źródeł własny „Krytyczny spis komedii F. Zabłockiego" (s. 31-33). Spis komedii z autografu Bibl. Czart. ogł. też J. Pawłowiczowa, jw. poz. 10.

Przekłady

1. (M. de Scudéry): Piękność, rozum i cnota. Z francuskiego tłumaczył... *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1774 t. 9 cz. 1 s. 29-30. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 6, poz. 3.

2. (I. de Benserade): Bajki. I-V. *Zabawy*... jw. s. 30-32. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 3.

http://rcin.org.pl

3. Molière: Misantrop. Akt 1 sc. 4. *Zabawy*... jw. s. 32-33. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 3.

4. Fryderyk II król pruski: List XIII ... do swojej siostry de Bareith o używaniu fortuny, z francuskiego tłomaczenie... *Zabawy*... jw. s. 103-118; Oda ... do Mopercjusza. Życie jest snem. Tłomaczenia... *Zabawy*... jw. cz. 2 s. 303-312; Podchlebstwo. Oda... przetł. ... *Zabawy*... jw. t. 10 cz. 1 s. 155-163. Wyd. nast.: zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 6, poz. 3.

5. Q. Horatius Flaccus: Ody 1, 7-13 z ks. IV. W: Pieśni wszystkie Horacjusza przekładania różnych. T. 2. W-wa 1773 (ok. 15 marca 1775), toż wyd. 2 W-wa 1819. Wyd. nast.: Wybór pieśni, listów i satyr Horacjusza. Wil. 1817 (oda 7 i 10); zob. Wyd. zbior. poz. 3 (wszystkie).

Pierwodr. pieśni 1 — *Zabawy*... jw. 1774 t. 10 cz. 2 s. 249-252; przedr. zob. Wyd. zbior. poz. 1 t. 6.

6. J. Vernet: Rozmowy sokratyczne w różnych materiach politycznych i moralnych, z francuskiego przetłumaczone od j. p. ... W-wa 1775. „Rozmowę o zmyśleniu" przedr. I. Szydłowski: Przykłady stylu polskiego. T. 1. Wil. 1827 s. 108-113.

Dedyk. K.A.A. Czartoryskiemu.

7. C. de Saint-Réal: Dzieła... T. 1-3. W-wa 1778.

8. J. M. Hube: Fizyka dla szkół narodowych. Cz. 2. Fizyka partykularna. Czytana przez Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych 1790-1792. Przekł. nie ukończ.

Cz. 1 (wyd. Kr. 1792) tłum.: A. Kukiel, J. Koc, F. Szopowicz. Zob. Hube J. M., Twórczość poz. 9.

9. H. Fielding: Podrzutek, czyli historia Tom Dżona. Tłumaczona z Dziel angielskich pana... T. 1-4. W-wa 1793.

Tłumacz podpisany w przypisie do „Krótkiego uwiadomienia" w t. 1. Przekł. z franc. przekładu P. A. de La Place'a: Histoire de Tom Jones ... par M.D.L.P.

Nadto ogł. w *Zabawach Przyjemnych i Pożytecznych* kilka przekł. z franc. dotąd źródłowo nie zidentyfikowanych (1774 t. 9 cz. 1 s. 34-48, cz. 2 s. 342-358, t. 10 cz. 2 s. 390-403; przedr. Wyd. zbior. poz. 3).

Wydania zbiorowe

1. Dzieła... Wydane przez F. S. Dmochowskiego. T. 1-6. W-wa 1829-1830 *Bibl. Nar.* oddz. III-VI (t. 8-13).

Zawartość t. 1 (1829): F. S. Dmochowski: Wiadomość o życiu i pismach F. Zabłockiego; Twórczość poz. 10 (z dedyk.), 8.
T. 2 (1829): Twórczość poz. 14 (z dedyk.), 25, 17.
T. 3 (1829): Twórczość poz. 26, 41.
T. 4 (1830): Twórczość poz. 16, 28.
T. 5 (1830): Twórczość poz. 63; Różne wiersze: Spacer nocny po Warszawie (przypisywany też J. Ancucie i T. K. Węgierskiemu), Twórczość poz. 13, Do Ignacego.
T. 6 (1830): Wiadomość o życiu i pismach... jw. w t. 1, ale nie ukończ.; Twórczość poz. 24; Różne wiersze: Twórczość poz. 3 (bez „Bajek", „Ody do przyjaciela", „Rad młodej panie danych"); Przekłady poz. 1, 4, 5 (pieśń 1), inne nie zidentyfikowane przekł. z *Zabaw* (bez „Pieśni bachicznej")).

Wydawca korzystał m.in. z rkpsów Zabłockiego z Bibl. Puławskiej (zachowanych w Bibl. Czart.) oraz z rkpsów teatralnych.

2. Dzieła... T. 1-2. (Wyd. P. Chmielowski, nakł. S. Lewentala). W-wa 1877 *Bibl. Najcelniejszych Utworów Literatury Europejskiej. Literatura Pol.*

Zawartość t. 1: (P. Chmielowski): F. Zabłocki; Twórczość poz. 10, 14, 8, 25, 17, 26.
T. 2: Twórczość poz. 16, 41, 24, 28, 63; Różne wiersze (jw. w t. 5 poz. 1 oraz wybór z druk. w t. 6).

Teksty wg wyd. F. S. Dmochowskiego.

3. Pisma... Zebrał i wyd. B. Erzepki. Poz. 1903.

Zawartość: (B. Erzepki): Słowo wstępne; Ody (Twórczość poz. 1, 9, ody z poz. 3, dedyk. z poz. 8, 10, 14); Pasterki (z poz. 3 Twórczości); Satyry (z poz. 3 Twórczości „Duma ubogiego literata", poz. 13); Wiersze rozmaite (Przekłady poz. 2; z poz. 3 Twórczości; z t. 5 poz. 1 Wyd. zbior.; a nadto: „Do bizuna" A. Naruszewicza, przypisywany też F. Bohomolcowi; „List z Warszawy do przyjaciela na wsi mieszkającego" J. Ancuty, przypisywany też T. K. Węgierskiemu; „List z Warszawy do przyjaciela siedzącego na wsi" jw.; „Poprawa Warszawy" T. K. Węgierskiego; „Snycerz" I. Krasickiego; „Epigram" wg publikacji F. Morawskiego); Twórczość poz. 5; Wiersze polityczne 1788-1791 (zob. Twórczość poz. 56); Przekłady i naśladowania (Przekłady poz. 5, 1, 4, inne przekł. z *Zabaw* nie zidentyfikowane); Urywki różnych komedii (Przekłady poz. 3, fragm. z poz. 10 Twórczości, poz. 11); Proza zob. Twórczość poz. 56); Dodatki (zob. iw.).

Listy i materiały

1. Do ks. Mikoszewskiego, rektora szkół żytomierskich, 6 urzędowych listów z 1775. Autografy w Lw. Państ. Nauk. Bibl. (Arch. Luba-Radzymińskich sygn. 171/II 2 cz. 4 (S-Z)); mikrofilmy w Bibl. IBL W-wa.

2. Do sekretarza Szkoły Głównej Koronnej w zbiorze z 1784-1788. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 4041.

3. Do I. Potockiego z 22 lipca 1791. Z autografu w Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 279 b t. 4)

http://rcin.org.pl

ogł. R. Kaleta: Nawracanie posła. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 3 s. 193-195 i odb. (tu także faksymile); przedr. tenże. *Przegl. Hum.* 1963 nr 4 s. 6-7.

4. Do przyjaciela w Wilnie (Grümberga?) z Końskowoli 3 września 1817. Fragm. ogł. *Dzien. Wil.* 1817 t. 6 s. 676.

5. Do J. Przybylskiego. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 148 (zbiór z 1776-1818).

6. Do Ł. Gołębiowskiego z 19 lipca b. r. (po 1817). Z autografu obecnie w Bibl. PAN Kr. sygn. 713 ogł. K. Wł. W. (Wójcicki). *Tyg. Ilustr.* 1863 t. 8 nr 211; przedr. L. Bernacki. *Pam. Lit.* R. 25 (1928) s. 610.

7. Do NN. z 21 kwietnia 1819. Z autografu w arch. parafialnym w Końskowoli ogł. J. Starnawski. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* t. 7 (1963) s. 278.

8. Raport wizyty departamentu szkół województw ruskich z woli JOKs. JM. A. (K.) Czartoryskiego, generała ziem ruskich, jako najwyższego tychże szkół rządcy, dnia 23 września przez ks. A. Jakukiewicza i F. Zabłockiego zaczętej, a 20 grudnia 1774 zakończonej. Ogł. T. Wierzbowski: Raporty generalnych wizytatorów z r. 1774. W-wa 1906 *Komisja Edukacji Nar.* 24 s. 85-122.

9. Pisma urzędowe z podpisem m. in. F. Zabłockiego jako urzędnika Komisji Edukacji Narodowej (zbiór z 1779-1829). Rkps Bibl. Jagiel. 3136.

10. 11 pism do własnej kasy, pisanych w imieniu Wydziału Instrukcji Rady Najwyższej Narodowej od 26 czerwca do 30 września 1794. Z rkpsu Bibl. PAN Kr. sygn. 1422 ogł. H. Oprawko, J. Szczepaniec: Materiały do działalności wydawniczej naczelnych władz powstańczych w r. 1794. *Ze skarbca kultury* z. 16 (1964) s. 231-232, 243, 252, 254, 259, 267, 271, 273, 278, 280, 283.

11. Raport do Wydziału Bezpieczeństwa Rady Najwyższej Narodowej z 12 października 1794. Z autografu Bibl. Poturzyckiej ogł. K. Kantecki. *Przew. Nauk. i Lit.* R. 6 (1878) t. 1 s. 118-119.

Autograf obecnie w Lw. Państw. Nauk. Bibl. bez sygn. (zbiór autografów); mikrofilm w Bibl. IBL W-wa.

12. Obwieszczenia Wydziału Instrukcji Rady Najwyższej Narodowej ogł. w prasie powstańczej z 1794, pisane przez Zabłockiego jako sekretarza, niektóre przedr. B. Leśnodorski w: Kuźnica Kołłątajowska. Wybór źródeł. Wr. (1949) *BN* I, 130.

13. Akt zgonu. Odpis zachowany w papierach B. Erzepkiego w Bibl. Racz.

Zob. też: Bibl. Czart. sygn. 775 s. 10 (Rejestr osób... którzy powszechne Merentibus odebrali); Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Ks. J. Poniatowskiego A 214: Księga darów Stanisława Augusta).

INDEKS TYTUŁÓW

Obejmuje utwory o autorstwie Zabłockiego pewnym, niepewnym (?) i uchylonym (z aktualnym nazwiskiem autora pol. po tytule).

(Cz — Czasopisma, P — Przekłady, T — Twórczość, U — Uwagi, Z — Wydania zbiorowe)

Amfitrio (Molière) T-24
Arlekin Mahomet, albo taradajka latająca (J. F. Cailhava) T-29
Bajka Słowik i czyżyk T-3
Bajki (I. de Benserade) P-2, Z-1
Balik gospodarski (Ch. S. Favart) T-8
Balik na kredyt (L. S. Mercier) T-21
Czerstwe zdrowie Cz-PL
Człowiek dobrze myślący (M. J. Sedaine) T-32
Człowiek osobliwszy (Ph. N. Destouches) T-53
Cztery żywioły T-5
Denunciation T-56
Do ... Antoniego Górskiego ... przy powrocie z zagranicy... Oda T-1
Do bizuna (przez A. Naruszewicza) Z-3
Do ... Czartoryskiego g.z.p. ganiącego paszkwile przy wolności pisania i drukowania(?) T-56
Do ... Czartoryskiego, posła województwa lubelskiego(?) T-56
Do fiakrów(?) T-56
Do Ignacego Cz-PW, Z-1
Do J.W.X.N. (Naruszewicza) T-3
Do ... Karpowicza z okazji kazania jego o miłości ojczyzny (przez M. Wolskiego) T-56
Do ... Krasickiego biskupa warmińskiego(?) T-9
Do króla i narodu(?) T-56
Do nowego sztabu(?) T-56
Do pewnego ministra(?) T-56
Do rycerzów nowego zaciągu(?) T-56
Do sądu sejmowego T-56
Do ... Suchorzewskiego, posła kaliskiego T-56
Do ... Wojciecha Turskiego(?) T-56
Doktor lubelski (N. Hauteroche) T-17
Doktor z musu (Molière) T-22
Drzewo zaczarowane (P. L. Moline) T-61
Duma ubogiego literata T-3
Dwojakie głupstwo T-6
Dzieła Z-1, 2

http://rcin.org.pl

Dzieła (C. de Saint-Réal) P-7
Dzień kłamstwa (Ph. N. Destouches) T-51
Dziewczyna sędzią (J. A. Romagnesi) T-15
Ej, Turski, ty marudo...(?) T-56
Epigram Cz-FM, Z-3
Fat ukarany (A. Pont-de-Vesle?) T-42
Figaro (P. A. C. de Beaumarchais) T-37
Filozof żonaty (Ph. N. Destouches) T-19
Fircyk w zalotach (J. A. Romagnesi) T-14
Fizyka dla szkół narodowych. Cz. 2 (J. M. Hube) P-8
Fizyka partykularna (jw.) P-8
Gamrat, albo ukaranie mężów (N. Hauteroche) T-16
Garbaci (L. Carmontelle) T-31
Gdyracz (D. Brueys, J. Palaprat) T-20
Gdy się w ciało...(?) T-56
Joannes Sarcasmus(?) T-56
Kleopatra (Kuplety do baletu) T-58
Kolęda (P. A. A. Piis, P. Y. Barré) T-25
Kolęda nowa na r. 1791(?) T-56
Kompania dobrana bez subiekcji T-35
Król Jagiełło zbił Krzyżaki...(?) T-56
Król w kraju rozkoszy (M. A. Legrand) T-39
Ksiądz Spiridion kapucyn(?) T-56
Kupido więzień T-3
Kuplety do baletu „Kleopatra" T-58
List XIII ... do swojej siostry de Bareith (Fryderyk II) P-4
List z Warszawy do przyjaciela na wsi mieszkającego (przez J. Ancutę) Z-3
List z Warszawy do przyjaciela siedzącego na wsi (jw.) Z-3
Lucylla (J. F. Marmontel) T-45
Małżonkowie pojednani, czyli przesąd modny (N. de La Chaussée) T-28
Ma pan rozum(?) T-56
Matka konfidentka (P. Marivaux?) T-40
Medea (F. G. Gotter) T-30
Medea i Jazon T-30
Mężowie poprawieni przez swoje żony (N. Hauteroche) T-16
Misantrop (Molière) P-3
Mości panie Kaliski... T-56
Mówił ojciec do syna...(?) T-56
Myśli nawiasowe Polaka T-56
Na dzień imienin ... Andrzeja Młodziejowskiego ... Oda T-2
Na Potockiego eks-wojewodę ruskiego(?) T-56
Na uchwałę 100 tysięcy wojska(?) T-56
Nocne rendez-vous (J. F. Jünger) T-46
Ociec dobry (D. Diderot) T-7
Oda do Mopercjusza (Fryderyk II) P-4
Oda do przyjaciela T-3, Z-1
Oda z okoliczności imienin ... A. Czartoryskiego T-3
Oda z okoliczności konsekracji ... Naruszewicza T-3
Ody (Horacjusz) P-5
Oddalenie się z Warszawy literata T-13
Odjazd z Warszawy literata T-13
Ojcowie duchowni(?) T-56
Opisanie geniusza satyry(?) T-56
Ostatnia przestroga dla Branickiego(?) T-56
Pamięć Suchorzewskiego w potomności(?) T-56
Panowie(?) T-56
Pan ze sługą konkurent (A. R. Lesage?) T-55
Pasterka Instynkt albo niewinna miłość T-3
Pasterka Loas i Dafne T-3
Pasterki Z-3
Pasterz szalony (Th. Corneille) T-63
Patrat scaelera(?) T-U
Pies Wojciecha Turskiego(?) T-56
Pieśń bachiczna Z-1
Piękna Arsena, czyli tryumf miłości (Ch. S. Favart) T-48
Piękność, rozum, cnota (M. de Scudéry) P-1
Pigmalion i Galatea, czyli obraz kobiet (J. A. Romagnesi) T-43
Pisma Z-3
Podchlebstwo. Oda (Fryderyk II) P-4
Podrzutek, czyli historia Tom Dżona (H. Fielding) P-9
Poprawa Warszawy (przez T. K. Węgierskiego) Z-3
Powtórne zakochanie się (P. Marivaux?) T-36
Przekleństwo narodu(?) T-56
Przekłady i naśladowania Z-3
Przeszkoda nieprzewidziana (Ph. N. Destouches) T-4
Przypadki zalotnicze T-59
Przysięgi miłosne (P. Marivaux?) T-38
Przywidzenia punktu honoru (A. R. Lesage) T-18
Rady młodej panie dane T-3, Z-1
Rokoszanie, czyli książę Montmouth (N. M. Bodard de Tezay) T-60
Rozmowy sokratyczne w różnych materiach politycznych i moralnych (J. Vernet) P-6
Rozsądny z miłości T-44
Samochwał, albo amant wilkołak (J. Collot d'Herbois) T-23
Sarmatyzm (N. Hauteroche) T-26
Satyry Z-3
Satyry, pamflety, paszkwile oraz inne wiersze i pisma polityczne(?) T-56
Sierota (Fiquet de Bocage) T-27
Sługa wspaniała (C. Sablier?) T-54
Snycerz (przez I. Krasickiego) Z-3
Soliman II, albo trzy sułtanki (Ch. S. Favart) T-33
Sowizdrzał, rycerz z przypadku (Th. Corneille) T-62
Spacer nocny po Warszawie (przez J. Ancutę) Z-1
Szczerość niegrzeczna T-11
Szczyry niegrzecznie T-11
Szkoła ojców (A. Pieyre) T-49
Szkoła panien, czyli nocne rendez-vous (J. F. Jünger) T-46
Tradycja dowcipem załatwiona T-12
Tryumwirat(?) T-56
Ukarani garbaci (L. Carmontelle) T-31
Ukochani garbaci (jw.) T-31
Urywki różnych komedii Z-3
Wielkie rzeczy, i cóż mi to wadzi! T-41
Wiersze T-3
Wiersze polityczne(?) T-56, Z-3
Wiersze rozmaite Z-3
Wychowanka (Ch. B. Fagan?) T-50
Wygnał senat sławnego z Rzymu Scypiona...(?) T-U

http://rcin.org.pl

Wyniosłość i niewinność T-52
Zabobonnik (J. A. Romagnesi) T-10
Zdrajca ukarany (A. R. Lesage) T-34
Zoe, czyli skutki ambicji i miłości (L. S. Mercier) T-57
Żądanie nieprzewidziane (L. S. Mercier) T-21
Żona zazdrosna (P. Desforges) T-47
Żółta szlafmyca, albo kolęda na Nowy Rok T-25
Życie jest snem (Fryderyk II) P-4

OPRACOWANIA

Biografie, przyczynki, opracowania ogólne

Protokoły posiedzeń Komisji Edukacji Narodowej 1773-1777; ... 1778-1780; ... 1781-1785. Wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1910-1915 *Komisja Edukacji Nar.* 37-39. — Raporty generalnych wizytatorów z r. 1774. Wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1906 *Tamże* 24. — Protokoły posiedzeń Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych 1775-1792. Wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1908 *Tamże* 36. — Komisja Edukacji Narodowej. Wybór źródeł. Oprac. S. Tync. Wr. (1954) *BN* I, 126. — F. D. Kniaźnin: Erotyki. W-wa 1779 (tu wiersze do Zabłockiego). — F. D. Kniaźnin: Carmina. W-wa 1781 (jw.). — F. D. Kniaźnin: Poezje. T. 1-2. W-wa 1787 (jw.). — G. Piramowicz: Mowa w dzień rocznicy otwarcia Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych na sesji dnia 12 marca 1788. W-wa 1788. — W. R. Karczewski: List do Jacka Przybylskiego z 15 kwietnia 1791. Z rkpsu Bibl. Jagiel. sygn. 148 t. 1 fragm. ogł. J. Dihm: „Nikczemny podrzutek parnasowy". *Biul. Mies. Bibl. Jagiel.* 1953 nr 5; całość ogł. J. Pawłowiczowa. *Teatr Narodowy 1765-1794.* Pod red. J. Kotta. (W-wa 1967). — Tajna korespondencja z Warszawy 1792-1794 do Ignacego Potockiego. Oprac. M. Rymszyna, A. Zahorski. W-wa 1961 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 4. — Akty powstania Kościuszki. T. 1-3. Oprac. Sz. Askenazy, W. Dzwonkowski, E. Kipa, R. Morcinek. Kr. 1918-Wr. 1955. — Materiały do działalności wydawniczej naczelnych władz powstańczych 1794 r. Oprac. H. Oprawko, J. Szczepaniec. *Ze skarbca kultury* z. 16 (1964). — A. Dantiscus (A. K. Czartoryski): Myśli o pismach polskich, z uwagami nad sposobem pisania w rozmaitych materiach. Wil. 1801 (1810) i wyd. nast. — F. Bentkowski: Historia literatury polskiej. T. 1-2. W-wa 1814. — (L. A. Dmuszewski): Krótka kronika teatru polskiego 1764-1808. *Roczn. Teatru Nar. Warsz. od 1 stycznia 1813 do 1 stycznia 1814.* (W-wa 1814); przedr. L. Bernacki w: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 1. Lw. 1925. — L. A. Dmuszewski: Spis wszystkich oper granych w polskim języku na teatrach warszawskich od założenia polskiej sceny do miesiąca października 1820 r. *Tyg. Muzyczny* 1820; przedr. M. Karasowski: Rys historyczny opery polskiej. W-wa 1859 s. 353-355. —

(Nekrologi): *Kur. Warsz.* 1821 nr 244; *Wiad. Brukowe* 1822 nr 28. — K. Tańska: Obiad czwartkowy. Opis ... z nieznanych dotąd pamiętników. *Rozrywki dla Dzieci* 1828 i wyd. nast.; przedr. w: Listy Elżbiety Rzeczyckiej. Oprac. I. Kotowa. Kr. (1927) *BN* I, 99. — F. S. Dmochowski: Wiadomość o życiu i pismach F. Zabłockiego. (Wstęp do) Dzieła F. Zabłockiego. T. 1, 6. W-wa 1829-1830; przedr. w: Satyryczne powieści i gawędy. W-wa 1859 (pt. O życiu i pismach Zabłockiego). — J. U. Niemcewicz: Pamiętniki czasów moich. (Powst. 1823-1838). Wersję 2 wyd. K. Niemcewicz. Paryż 1848 i wyd. nast.; wersję 1 wyd. J. Dihm. T. 1-2. (W-wa) 1957 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 3. Lw. 1833. — List p. Grümberga do p. J. Rychtera. *Wizerunki i Roztrząsania Nauk. Poczet Nowy* 2 1839 t. 7. — W. Szymanowski: List do redakcji „Dziennika Warszawskiego". *Dzien. Warsz.* 1855 nr 47, 50. — H. Rzewuski: Pamiętniki Bartłomieja Michałowskiego. T. 3. Petersb. 1857 s. 156. — K. Skibiński: Pamiętnik aktora (1786-1858). Oprac. M. Rulikowski. W-wa 1912. — K. W. W. (Wójcicki): Zabłocki. *Tyg. Ilustr.* t. 7 (1863) t. 1 nr 185. — K. W. Wójcicki. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 28 (1868). — A. Bełcikowski: F. Zabłocki, komediopisarz z epoki Stanisława Augusta. *Tyg. Ilustr.* 1868 nr 20-21; przedr. w: Ze studiów nad literaturą polską. W-wa 1886. — (P. Chmielowski): F. Zabłocki. (Wstęp do) Dzieła F. Zabłockiego. T. 1. W-wa 1877 *Bibl. Najcelniejszych Utworów Literatury Europejskiej. Literatura Pol.* — K. Kantecki: Z autografów Biblioteki Poturzyckiej. *Przew. Nauk. i Lit.* R. 6 (1878) t. 1 s. 116-120. — K. Chłędowski: Wojna z fircykiem. *Gaz. Lw.* 1879 nr 65-66; przedr. w: Z przeszłości naszej i obcej. Kr. 1935. —

T. Żychliński: Złota księga szlachty polskiej. R. 9. Poz. 1887. — P. Chmielowski: F. Zabłocki. *Echo Muzyczne i Teatr.* 1889 nr 321, 323-326; przedr.

http://rcin.org.pl

w: Nasza literatura dramatyczna. T. 1. Petersb. 1898. — M. Gawalewicz: O autorze „Fircyka w zalotach". (F. Zabłocki). Szkic biograficzno-krytyczny. *Tyg. Ilustr.* 1890 t. 2 nr 27-37; wyd. osob. pt. F. Zabłocki. Szkic biograficzno-krytyczny. Kr. 1894. [Rec.: *Kraj* (Petersb.) 1890 nr 20; *Tyg. Mód i Powieści* 1890 nr 21; *Wiek* 1890 nr 109; A. Br. *Kur. Codz.* 1890 nr 123, 135; L. Śliwowski. *Dzien. dla Wszystkich* 1890 nr 109, 112; *Ateneum* 1895 t. 2]. — L. Dembowski: Moje wspomnienia. T. 1. Petersb. 1898. — T. Korzon: Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta. T. 5. Kr. 1898. — S. Kossowski: Nieznany drobiazg ks. F. Zabłockiego. *Pam. Lit.* R. 4 (1905). — S. Paluchowski: Kniaźnin i Zabłocki w stosunku do siebie i dworu Czartoryskich. *Spr. Dyrekcji c. k. Gimn. V we Lw. za r. szk. 1907.* — T. Wierzbowski: Komisja Edukacji Narodowej. 1773-1794. Monografia historyczna. W-wa 1911. — X. J. G. (Gawrychowski). *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 32 (1913). — M. Szyjkowski: Gessneryzm w poezji polskiej. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 53 (1916) s. 183-185. — X. K. T. *Podręczna enc. kościelna.* T. 43/44 (1916). —

M. Piszczkowski: Kształt i ruch w poezji Trembeckiego. Lw. 1924 s. 64-66. — S. Łukasik: Le Prince A. C. Czartoryski et la renaissance du théâtre nationale en Pologne au XVIIIe siècle. *La Revue de Pologne* 1925/26 nr 1/2. — L. Bernacki: (Wstęp do) Sarmatyzm. Kr. (1928) *BN* I, 115; tož wyd. 3 Wr. (1954). [Rec.: M. Piszczkowski. *Pam. Lit.* R. 25 (1928) s. 329-334]. — J. Sajdak: F. Zabłocki jako tłumacz Horacego. *Księga pam. ... S. Dobrzyckiego.* Poz. 1928 i odb. [Rec.: S. Łempicki. Trzy księgi pamiątkowe. *Pam. Lit.* R. 26 (1929) s. 118-119]. — W. Tokarz: Deputacja Indagacyjna. *Rozpr. Wydz. Hist.-Filol. PAU* S. 2 t. 42 (1928) nr 2; przedr. w: Rozprawy i szkice. T. 1. W-wa 1959. — I. Z. Turowska-Barowa: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne (1770-1777). Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* 40. — (Dwie satyry. Ogł. L. Kamykowski. Lubl. 1933 *Biblioteczka Lubel. Tow. Miłośników Książki* 4. Rec.): W. Hahn. *Nowa Książka* 1935 z. 5. — W. Ogrodziński: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae.* T. 2. Kr. 1935 i odb. — L. Kamykowski: Sielanka polska. (Zasadnicze linie rozwoju i kwestia dalszych badań). *Prace historycznoliterackie Księga zbior. ku czci I. Chrzanowskiego.* Kr. 1936. — A. Grychowski: Lublin w twórczości pisarzy polskich. Cz. 1. Lubl. 1939; wyd. nast. Lubl. 1965. — A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. —

Z. Krawczykowski: Życie i dzieło F. Zabłockiego. *Łódź Teatr.* 1947/48 nr 1. — W. Borowy: O poezji polskiej w w. XVIII. Kr. 1948. — R. Taborski: Mała kronika życia i twórczości F. Zabłockiego. W wyd.: Fircyk w zalotach. W-wa 1953; Sarmatyzm. W-wa 1953. — E. Rzadkowska: Encyklopedia i Diderot w polskim Oświeceniu. Wr. 1955 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 24. — E. Aleksandrowska: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770-1777. Monografia bibliograficzna. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9. — T. Mikulski: F. Zabłocki. *Program Teatru Młodego Widza.* Łódź 1959. — B. Leśnodorski: Polscy jakobini. Karta z dziejów 1794 r. (W-wa 1960) *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 3. — J. Lubieniecka: Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych. W-wa 1960 *Monogr. z Dziejów Oświaty* 4. — M. Piszczkowski: Zagadnienia wiejskie w literaturze polskiego Oświecenia. Cz. 1-2. Kr. 1960-1963 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Hist.-Lit.* 6, 9. — W. Błachut: F. Zabłocki. *Gaz. Kr.* 1961 nr 220. — J. Z. Jakubowski: F. Zabłocki. *Program Teatru Pol.* Szczecin 1961. — Z. Sinko: Powieść angielska XVIII w. a powieść polska l. 1764-1840. (W-wa 1961) *PAN IBL. Studia z Historii i Teorii Literatury Pol.* 6. — S. Graciotti: Attorno al „Polak w Paryżu". *Studi in onore di Ettore lo Gatto e Giovanni Maver.* Florencja 1962 i odb. — S. Zabłocki: Stanisław August jako inicjator przekładów Horacego. *Eos* t. 52 (1962) fasc. 1 i odb. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — J. Pawłowiczowa: F. Zabłocki. *Program Teatru Rozmaitości.* Wr. 1962/63 (przedstawienie „Fircyka w zalotach"); tož *Program Teatru Ziemi Pomorskiej w Grudziądzu.* Sezon 1964/65 (przedstawienie „Baliku gospodarskiego"). — J. Starnawski: Przyczynki do biografii Kniaźnina, Zabłockiego i Piramowicza zebrane z Kurowa i Końskowoli. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* t. 7 (1963) s. 275-278. — A. Aleksandrowicz: Puławy — środowisko kulturalne i literackie Puław (w. XVIII-XIX). *Puławy. Materiały sesji popularnonaukowej Prezydium M.R.N. w Puławach.* Lubl. 1964. — W. Kubacki: W wyobraźni. W-wa 1964. — W. Natanson: Gustaw pod portretem Zabłockiego. *Życie Lit.* 1965 nr 32. — W. Natanson: F. Zabłocki. *Teatr Lud.* 1965 nr 8/9. —

http://rcin.org.pl

J. Pawłowiczowa: F. Zabłocki (wstęp do) Fircyk w zalotach. (Wr. 1965) *Nasza Bibl.* — S. Treugutt: Dostawca repertuaru. *Teatr Pol.* z. 9 (1965/66). —Z. Raszewski: Teatr Narodowy w l. 1779-1789. *Pam. Teatr.* 1966 (wyd. 1967) z. 1/4; *Teatr Narodowy w dobie Oświecenia. Księga pam. sesji poświęconej 200-leciu Teatru Narodowego.* Wr. 1967. — Z. Sinko: Powieść zachodnioeuropejska w kulturze literackiej polskiego Oświecenia. Wr. 1968 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 8.

Twórczość dramatyczna

Annonces et Avis Divers 1781 nr 3, 25 (rec. teatr.); przedr. *Teatr Narodowy 1765-1784.* Red. J. Kott. (W-wa 1967). — (Amfitrion. Rec. teatr.). *Gaz. Warsz.* 1812 nr 37; przedr. E. Szwankowski w: Teatr Wojciecha Bogusławskiego w l. 1799-1814. Wr. 1954 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 1. — X.: (Fircyk w zalotach. Rec. teatr.). *Gaz. Korespondenta Warsz.* 1815 nr 70; przedr. J. Lipiński w: Recenzje teatralne Towarzystwa Iksów, 1815-1819. Wr. 1956 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 4. — Z. Bartoszewicz: „Żółta szlafmyca" F. Zabłockiego. *Tyg. Wil.* 1820 t. 2 s. 321-339. — W. Bogusławski: Dzieje Teatru Narodowego. W: Dzieła. T. 1, 4. W-wa 1820, 1821 i odb.; wyd. nast. Przemyśl 1884; wyd. fotoof. (W-wa 1965). — L. Osiński: O pierwiastkowej dramatyce w Polszcze. *Sybilla Nadwiślańska* 1821 nr 3; przedr. K. W. Wójcicki w: Teatr starożytny w Polsce. T. 1. W-wa 1841. — E. Słowacki: Zabłockiego komedia „Zabobonnik". W: Dzieła. T. 3. Wil. 1826. — K. Brodziński: Polska literatura dramatyczna. (Powst. 1823-1830). W: Pisma. T. 5. Poz. 1873 s. 37-58 i wyd. nast. — K. W. Wójcicki: Spojrzenie na literaturę dramatyczną polską. *Bibl. Warsz.* 1843 t. 2. — K. Estreicher. Rys ogólny piśmiennictwa dramatycznego polskiego od r. 1750 do 1800. *Dzien. Lit.* 1853 nr 42. — K. Estreicher: (List do F. Wężyka, z 20 września 1858). Ogł. J. Turska: Listy Estreichera do Wężyka. *Ze skarbca kultury* 1952 z. 1 s. 82-84. — Studia nad epoką Stanisława Augusta, a w szczególności nad teatrem. III. Zabłocki F. *Przegl. Europejski* 1863 t. 6 s. 29-35. — F. H. Lewestam: Literatura polska w XIX w. *Kłosy* 1867 nr 95. — A. Tyszyński: Komedia polska w XVIII w. *Bibl. Warsz.* 1870 t. 3; przedr. w: Wizerunki polskie. W-wa 1875. — (S. Koźmian): (Fircyk w zalotach. Rec. teatr.). *Przegl. Pol.* 1870/71 t. 3 s. 166-168; przedr. w: Rzeczy teatralne. Kr. 1904. — K. Estreicher: Molière en Pologne. *Le Molièriste* R. 4 (Paryż 1883) s. 149--150. — (Amfitrio. Rec. teatr.). *Czas* 1886 nr 43. —

P. Chmielowski: Zapomniane utwory. (Król w kraju rozkoszy). *Kur. Warsz.* 1890 nr 1; *Nowa Reforma* 1894 nr 293. [Rec.: *Przegl. Polit., Społ. i Lit.* 1895 nr 1]. — W. Smoleński: „Zabobonnik" F. Zabłockiego. W: Przewrót umysłowy w Polsce w. XVIII. W-wa 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — S. Estreicher: Szekspir w Polsce XVIII w. Kr. 1892. — B. Kąsinowski: Beiträge zu einem Studium des Lustspieldichters F. Zabłocki. *Jahresbericht XIX des k. k. Rudolfs Gymnasium im Brody.* Brody 1897 i osob. [Rec.: P. Chmielowski. *Prawda* 1898 nr 20; L. Dziama. *Przegl. Lit.* 1908 nr 3]. — A. G. Bem: Teoria poezji polskiej. Petersb. 1899 s. 403-408. — (Mr) (M. Rolle): (Fircyk w zalotach. Rec. teatr. poprzedzona wstępem o F. Zabłockim). *Gaz. Lw.* 1899 nr 264. — W. Jankowski: Figaro polski. *Pam. Lit.* R. 4 (1905). (O „Baliku gospodarskim"). — B. Kąsinowski: Garść nowych szczegółów o dramatycznej twórczości F. Zabłockiego. *Pam. Lit.* R. 4 (1905). — B. Kielski: O wpływie Moliera na rozwój komedii polskiej. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 42 (1907) s. 178-201 i odb. (Kr. 1906 s. 50-73). — E. Bieder: Komedie F. Zabłockiego na tle epoki. *Spr. Gimn. w Bochni* 1906, 1907. [Rec.: W. Hahn. *Muzeum* 1908 t. 1 s. 671--672]. — L. Bernacki: Źródła niektórych komedii F. Zabłockiego. *Pam. Lit.* R. 6 (1907) i odb. rozszerz. (Lw. 1908); wyd. nast. w: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. [Rec.: Kaz. Bart. (Bartoszewicz). *Nowa Reforma* 1907 nr 475; S. Dobrzycki. *Przegl. Powsz.* t. 96 (1907) s. 117-120; B. Kąsinowski. *Dzien. Poz.* 1907 nr 189; I. Chrzanowski. *Książka* 1908 nr 1]. — I. Chrzanowski: O wydaniach poetów stanisławowskich. *Pam. Lit.* R. 7 (1908). — F. Krček: W sprawie wiersza 366 „Fircyka w zalotach" Zabłockiego. *Tamże* R. 9 (1910). — W. Hahn: Tomasz Corneille i F. Zabłocki. *Tamże* R. 10 (1911). — W. Hahn: W sprawie źródeł komedii F. Zabłockiego. *Tamże* R. 10 (1911). — W. Tarnawski: O polskich przekładach dramatów Szekspira. Kr. 1913. — B. Kąsinowski: F. Zabłockiego „Król w kraju rozkoszy". *Pam. Lit.* R. 15 (1917). — W. Hahn: Poezja dramatyczna w epoce przedrozbiorowej. *Dzieje literatury pięknej w Polsce. AU.* Cz. 2. Kr. 1918. —

M. Szyjkowski: Dzieje komedii polskiej w zarysie. Kr. 1921. — W. Folkierski: Molière en Pologne. *Revue de Littérature*

http://rcin.org.pl

Comparée R. 2 (Paryż 1922) nr 2 s. 175-200. — L. Bernacki: Komedie F. Zabłockiego. W: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. — L. Bernacki: Repertuar utworów scenicznych 1765-1794. Tamże. — E. Marwicki: (Wstęp do) Fircyk w zalotach. Łódź (1932) *Bibl. Klasyków Pol.* 26. — M. Mleczkówna: Ludwik Sebastian Mercier w Polsce XVIII w. *Ruch Lit.* 1932 nr 5 s. 142-144. — S. Łukasik: La France et la Pologne à travers les siècles jusqu'à la Grande Révolution. Paryż 1933. — M. Szyjkowski: Dramat w Polsce. *Dzieje literatury pięknej w Polsce. PAU.* Cz. 2. Wyd. 2 Kr. 1936. — J. Lorentowicz: Teatr Polski w Warszawie 1913-1938. W-wa 1938. —

W. Hahn: Komedie F. Zabłockiego na scenach polskich. *Łódź Teatr.* 1947/48 nr 3. [Uzup.: W. Wiktor: Jeszcze o Zabłockim na scenach polskich. *Tamże* 1947/48 nr 3]. — Z. Libera: (Wstęp do) Sarmatyzm. W-wa 1947 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* 10 i wyd. nast. —

(Fircyk w zalotach. Omów. i rec. teatr.): W. Chylicka. *Dzien. Bałtycki* 1946 nr 6; W. Madejski. *Dzien. Zachodni* 1947 nr 238; L. Schiller: Pamięci J. Osterwy. *Łódź Teatr.* 1946/47 nr 1, *Kuźnica* 1947 nr 21, przedr. w: Teatr ogromny. W-wa 1961; J. Saloni: Fircyk z sercem ognistym. *Łódź Teatr.* 1947/48 nr 1; J. Saloni: Rehabilitacja „Fircyka". *Tamże* 1947/48 nr 1; Z. Krawczyński: „Fircyk" w opinii krytyków i na scenie polskiej. *Tamże* 1947/48 nr 1; T. Trzciński: Jeszcze w sprawie „Fircyka". *Tamże* 1947/48 nr 3; W. Dzieduszycki. *Nowiny Lit.* 1948 nr 33; J. Z. Jakubowski: (Wstęp do) Fircyk w zalotach. W-wa 1948 *Bibl. Pisarzy Pol. i Obcych* 36 i wyd. nast.; T. Mikulski: Przedstawienie „Fircyka w zalotach" we Wrocławiu. *Zesz. Wr.* 1948; B. Hajdukiewicz: (Wstęp do) Fircyk w zalotach. W-wa 1951; J. Iwaszkiewicz: Jaracz i Osterwa w „Fircyku w zalotach" (w Kijowie 1916/17). *Program Teatru Narodowego.* W-wa 1952, przedr. *Program Teatru Młodego Widza.* Łódź 1959; T. Mikulski: F. Zabłocki. *Program Państw. Teatru Nar. „Fircyk w zalotach".* W-wa 1952; S. Dąbrowski. *Teatr* 1952 nr 12; A. Grodzicki. *Tamże* 1952 nr 15; Jaszcz. (J. A. Szczepański). *Trybuna Ludu* 1952 nr 219; O. Porycki. *Przegl. Powsz.* 1952 nr 10; (szcz.). *Dziś i jutro* 1952 nr 35; J. Szymański. *Nowa Kultura* 1952 nr 34; L. Tyrmand. *Tyg. Powsz.* 1952 nr 38; J. Żuławski. *Twórczość* 1952; Z. Kubikowski: (Wstęp do) Fircyk w zalotach. (W-wa 1953) *Nasza Bibl.* i wyd. nast.

J. Z. Jakubowski: Teatr epoki Oświecenia w walce o reformy społeczne i wyzwolenie narodowe. *Teatr* 1951 nr 6. — T. Mikulski: (Nota do) Sarmatyzm. Oprac. L. Bernacki. Wyd. 2. Wr. (1951) *BN* I, 115. [Rec. wyd.: W. N. (Natanson). *Teatr* 1952 nr 13]. — M. Piszczkowski: Kwestia chłopska i chłopi w teatrze polskiego Oświecenia. *Pam. Teatr.* 1952 z. 2/3. —

(Balik gospodarski. Rec. teatr.): Z. Greń. *Życie Lit.* 1952 nr 19; L. Prorok. *Dziś i jutro* 1953 nr 37. —

(Żółta szlafmyca. Rec. teatr.): J. Gawalkiewicz. *Żesz. Wr.* 1952 nr 3; Z. Greń. *Twórczość* 1952 nr 8; *Życie Lit.* 1952 nr 19. —

S. Dąbrowski: „Sarmatyzm" na scenie. (Wstęp do) Sarmatyzm. W-wa 1953. — S. Treugutt: Nad Zabłockim. *Przegl. Kult.* 1952 nr 5. — S. Reczek: O nazwiskach bohaterów komedii polskiej XVIII w. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) z. 3/4 i odb. — K. Wierzbicka: Warszawska scena narodowa na przełomie (1795-1799). *Pam. Teatr.* 1954 z. 3/4. — S. Pietraszko: (Wstęp do) F. K. Dmochowski: Sztuka rymotwórcza. Wr. (1956) *BN* I, 158. — J. Kott: Polski Molier (Amfitrion). *Przegl. Kult.* 1958 nr 25; przedr. w: Miarka za miarkę. W-wa 1962. —

(Balik gospodarski. Omów. i rec. teatr.): Z. Kopalko. *Program Teatru im. A. Fredry.* Gniezno 1959; T. Kwaśniewski. *Życie Częstochowskie* 1959 nr 256; M. Misiorny. *Głos Wielkopol.* 1959 nr 304. —

(Fircyk w zalotach. Omów. i rec. teatr.): S. Gąssowski. *Gaz. Poz.* 1959 nr 293; M. Jagoszewski. *Dzien. Łódz.* 1959 nr 274; Z. Karczewska-Markiewicz. *Życie Warszawy* 1959 nr 119; I. Lubaszewska. *Express Wiecz.* 1959 nr 125; (W. Mężnicki). *Dzien. Bałtycki* 1959 nr 127; J. N. Miller. *Głos Pracy* 1959 nr 171; W. Orłowski. *Głos Rob.* 1959 nr 281; J. Panasewicz. *Express Ilustr.* 1959 nr 274; H. Przewoska. *Stolica* 1959 nr 31; R. Szydłowski. *Trybuna Ludu* 1959 nr 137; L. Flaszen. *Echo Krakowa* 1960 nr 293; T. Kudliński. *Dzien. Pol.* 1960 nr 290; S. Papée. *Program Teatru im. Słowackiego.* Kr. 1960; Z. Kubikowski. *Program Teatru Pol.* Szczecin 1961; J. Pawłowiczowa: (Wstęp do) Fircyk w zalotach. Wr. (1961) *BN* I, 176 i wyd. nast. [Rec.: J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1961* (W-wa 1962) s. 173]; J. Bajdor. *Słowo Pol.* 1962 nr 257; J. P. Gawlik. *Słowo Ludu* 1962 nr 335; J. Pawłowiczowa: Anty-„Fircyk". *Gaz. Rob.* 1962 nr 277; K. Siemiatycka. *Gaz. Białostocka* 1962 nr 64; I. Solińska. *Gaz. Zielonogórska* 1962 nr 80; H. Stanakowska: „Fircyk w zalotach" F. Za-

http://rcin.org.pl

błockiego. W-wa 1962 *Bibl. Analiz Lit.*; wyd. 2 popr. W-wa 1965. [Not.: J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1962* (W-wa 1964) s. 194]; B. Winnicki. *Słowo Pol.* 1962 nr 263; M. Kosińska. *Życie Warszawy* 1963 nr 57; I. Lubaszewska. *Express Wiecz.* 1963 nr 56; R. Szydłowski. *Trybuna Ludu* 1963 nr 70; J. Szymkiewicz. *Głos Pomorza* 1963 nr 222; J. Kott: Najbardziej uroczy ze wszystkich fircyków. *Program Teatru Nar.* W-wa 1963/64; R. Szydłowski. *Trybuna Ludu* 1964 nr z 12 kwietnia; (E. Żmudzka). *Zwierciadło* 1964 nr 20; J. Pawłowiczowa: (Wstęp do) Fircyk w zalotach. (Wr. 1965) *Nasza Bibl.*; J. Ziomek: Cztery morały sprzed dwustu lat. *Teatr* 1965 nr 21. — A. F. (Falkiewicz): Dramaturgia stanisławowska. *Program Bałtyckiego Teatru Dramatycznego im. J. Słowackiego.* Koszalin-Słupsk 1965/66. —

(Król w kraju rozkoszy. Omów. i rec. teatr.): J. Jackl. *Program Państw. Teatru Powsz.* W-wa 1959/60; A. Bańkowska. *Stolica* 1960 nr 29; K. Beylin. *Express Wiecz.* 1960 nr 171; J. Jackl: „Król w kraju rozkoszy". (Nota do wyd.). *Dialog* 1960 nr 6; J. Jackl: „Król w kraju rozkoszy". *Współczesność* 1960 nr 13; (M. Kosińska). *Życie Warszawy* 1960 nr 171; J. Maciejewski. *Współczesność* 1960 nr 15; J. N. Miller. *Głos Pracy* 1960 nr 158; M. Piwińska. *Teatr* 1960 nr 16; K. Puzyna: Zabłocki i Słowacki. *Dialog* 1960 nr 7. [Polemiki: I. Boltuć-Staszewska. *Tamże* 1960 nr 9; Szperacz (M. Danilewiczowa). *Wiadomości* 1960 nr 51/52; J. Pawłowiczowa. *Dialog* 1961 nr 1]; R. Szydłowski. *Trybuna Ludu* 1960 nr 192. —

(Arlekin Mahomet. Omów. i rec. teatr.): E. Aleksandrowska: Wrocławska konferencja naukowa poświęcona twórczości I. Krasickiego i literaturze okresu Oświecenia, 23-25 XI 1961. *Pam. Lit.* R. 53 (1962) z. 2 (m. in. skrót referatu J. Pawłowiczowej: „Arlekin Mahomet" F. Zabłockiego); J. Pawłowiczowa, Z. Hübner. *Program Teatru Pol.* Wr. 1962/63; R. Wołoszyński: „Arlekin Mahomet" Zabłockiego. *Słowo Pol.* 1962 nr 309; B. Bąk. *Tamże* 1963 nr 7; J. P. Gawlik. *Życie Lit.* 1963 nr 15; J. Kelera. *Odra* 1963 nr 3; T. Lutogniewski. *Gaz. Rob.* 1963 nr 7; G. Sinko. *Nowa Kultura* 1963 nr 13. —

Z. Raszewski: Staroświecczyzna i postęp czasu. W-wa 1963. — W. Kubacki: Słowacki i Zabłocki. *Pam. Lit.* R. 55 (1964) z. 1. —

(Balik gospodarski. Omów. i rec. teatr.): S. Gąssowski. *Program Teatru Ziemi Pomorskiej.* Grudziądz 1964/65; A. Grodzicki. *Życie Warszawy* 1966 nr 67; Jaszcz. (J. A. Szczepański). *Trybuna Ludu* 1966 nr 77; (E. Żmudzka). *Zwierciadło* 1966 nr 18. —

(Samochwał, albo amant wilkołak. Rec. teatr. i omów.): L. Eustachiewicz. *Życie i Myśl* 1965 nr 5; J. Kulmowa: O zawiściach rodu dysertacja nieuczona. *Teatr Pol.* z. 9 (1965/66); Z. Raszewski. *Teatr* 1965 nr 8; Jaszcz. (J. A. Szczepański). *Trybuna Ludu* 1965 nr 75; E. Szrojt: Od „Kumoszek" Szekspira do „Samochwała". *Teatr Pol.* z. 9 (1965/66); (E. Żmudzka). *Zwierciadło* 1965 nr 14. —

(Sarmatyzm. Omów. i rec. teatr.): W. Natanson. *Program Praskiego Teatru Ludowego.* W-wa 1965/66; W. Natanson: Zagadka sarmacka. *Teatr* 1965 nr 10; R. Szydłowski: Szacowny antenat „Zemsty". *Trybuna Ludu* 1965 nr 89. —

(Amfitrion. Rec. teatr.): L. Goliński. *Trybuna Ludu* 1966 nr 254; (P. Kajewski). *Magazyn Tyg. Gaz. Rob.* 1966 nr 37; K. (M. Kosińska). *Życie Warszawy* 1966 nr 222; J. Majerowa. *Słowo Pol.* 1966 nr 218. —

M. Czanerle: O dramacie Oświecenia i Fredrze. Rozmowa z B. Korzeniewskim i J. Kottem. *Teatr* 1966 nr 18. — J. Gott: Antreprener w kłopotach, czyli dwa teatry W. Bogusławskiego. *Pam. Teatr.* 1966 (wyd. 1967) z. 1/4. — R. Sobol: Z dziejów teatru Potockich w Tulczynie. *Pam. Teatr.* 1966 (wyd. 1967) z. 1/4. — J. Kott: Główne problemy teatru w dobie Oświecenia. *Teatr Narodowy 1765-1794.* Red. J. Kott. (W-wa 1967). — M. Piszczkowski: Sztuka amplifikacji poetyckiej w „Żółtej szlafmycy" F. Zabłockiego. *Ruch Lit.* 1968 nr 1. — J. Pawłowiczowa: Bruliony komedii Zabłockiego. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia, 3. Wr. 1969 *Arch. Lit.* 13.

Wiersze i pisma satyryczno-polityczne

Wyjątek z listu p. Grümberga do p. Jana Richtera. *Wizerunki i Roztrząsania Nauk. Poczet Nowy* 2 1839 t. 7. — A. Bielowski: S. Trembeckiego poezje dotąd nie drukowane. *Bibl. Ossol.* 1866 t. 9. [Sprost.: L. Siemieński: Do Augusta Bielowskiego o nie drukowanych dotąd poezjach S. Trembeckiego. *Czas* 1866 nr 256]. — (Pisma F. Zabłockiego. Oprac. B. Erzepki. Poz. 1903. Rec.): *Przegl. Polit., Społ. i Lit.* 1903 nr 200; W. Jankowski. *Pam. Lit.* R. 3 (1904) s. 144-149; J. Michalski. *Książka* 1904 s. 226-227; wł. (S. Zdziarski). *Przegl. Powsz.* t. 81 (1904) s. 132; L. *Tamże* t. 93 (1907)

http://rcin.org.pl

s. 426. — Sz. Askenazy: Książę Denasów. W: Wczasy historyczne. T. 2. W-wa 1904. — A. Ch. (Chołoniewski): Odkrycie literackie. *Świat* 1907 nr 37. — J. Pietrzycki: Detronizacja poety. *Nowa Reforma* 1907 nr 489. — J. Pietrzycki: Na marginesie literatury. *Nasz Kraj* t. 2 (1907) s. 171 n. — Z. Aleksandrowicz: Dwa zapomniane paszkwile. *Pam. Lit.* R. 11 (1912). — J. Nowak: Satyra polityczna Sejmu Czteroletniego. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* 41. [Rec.: E. P. (T. Mikulski). *Myśl Nar.* 1933 s. 365; A. Grzymała-Siedlecki. *Kur. Warsz.* 1933 nr 161 wiecz.; J. Prosnak. *Tyg. Ilustr.* 1933 s. 828]. — M. Świerzowicz: F. Zabłocki o satyrze politycznej. *Filomata* 1938 l. 102 s. 11-13. —

H. Rzadkowska: Stosunek polskiej opinii publicznej do rewolucji francuskiej. W-wa 1948 *Bibl. Hist.* — J. Ziomek: Libertynizm literatury stanisławowskiej. *Kuźnica* 1949 nr 33-34. — J. Nowak-Dłużewski: Poezja Sejmu Czteroletniego. Nowe pozycje literackie. *Pam. Lit.* R. 41(1950) z. 3/4. — T. Mikulski: Walka o język polski w czasach Oświecenia. *Tamże* R. 42 (1951) i odb.; przedr. w: Ze studiów nad Oświeceniem. (W-wa 1956). — R. Kaleta: „Poselstwo do Rzymu". *Zesz. Wr.* 1952 nr 1. — J. Ziomek: Współtwórcy Konstytucji Trzeciego Maja. *Życie Lit.* 1952 nr 9. — M. Klimowicz: Archiwum Świejkowskich. (O wierszu: Na Foksal). *Ze skarbca kultury* 1953 z. 1. — W. Wiewiórowa: (Wstęp i oprac.) Postępowa poezja schyłku Rzeczypospolitej szlacheckiej 1788-1794. Wybór. (Wr. 1956) *Nasza Bibl.* [Rec.: J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1957* (W-wa 1962) s. 191--194]. — E. Kipa: Na marginesie literatury Sejmu Wielkiego. *Pam. Lit.* R. 48 (1957) z. 1; przedr. w: Studia i szkice historyczne. Wr. 1959. — R. Kaleta: Nawracanie posła. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 3 i odb. — A. Jendrysik: „Oddalenie się z Warszawy literata". W sprawie daty powstania satyry F. Zabłockiego. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia. Wr. 1960 *Arch. Lit.* 5. [Rec.: J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1958-1960* (W-wa 1964) s. 224]. — R. Kaleta: Stan badań nad polską poezją polityczną w l. 1788-1795. *Pam. Lit.* R. 51 (1960) z. 2. — R. Kaleta: O twórczości satyrycznej i paszkwilanckiej F. Zabłockiego w okresie Sejmu Czteroletniego. *Przegl. Hum.* 1963 nr 3-4. [Rec.: J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1963* (W-wa 1965) s. 192-195]. — K. Zienkowska: Jacek Jezierski kasztelan łukowski (1722-1805). W-wa 1963. — J. Zaorski: Pierwszy paszkwil polityczny Zabłockiego? *Zesz. Nauk. Uniw. Łódz.* S. I z. 36 (1964). — E. Rabowicz: Stanisław Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN Studia z Okresu Oświecenia* 3. — M. Klimowicz: Literatura stanisławowska wobec sarmatyzmu i Oświecenia. Słownik wiedzy literackiej. *Życie Lit.* 1967 nr 3.

ZABOROWSKI TYMON (1799—1828)

Poeta, dramatopisarz, tłumacz, krytyk literacki.

Ur. 18 kwietnia 1799 w majątku rodziców Liczkowce n. Zbruczem, w cyrkule czortkowskim w Galicji Wschodniej; syn Józefa i Julianny z Szeptyckich. Uczył się początkowo w domu pod kierunkiem emigranta francuskiego Rochetina, potem przez krótki czas w gimnazjum lwowskim, a w l. szk. 1810/11-1815/16 w Liceum Wołyńskim (Krzemienieckim), mieszkając na stancji u A. Osińskiego. Należał do Towarzystwa Dobroczynności Młodzianów Gimnazjum Wołyńskiego (w 1815/16 — prezes), uczęszczał na zebrania literackie organizowane w domu Filipa Platera (na których czytał swoje utwory), był członkiem Klubu Piśmienniczego (m. in. wraz z K. Sienkiewiczem i T. Sierocińskim). W końcu 1816 udał się przez Lwów do Warszawy, gdzie objął posadę asesora w Delegacji Administracyjnej Rady Stanu Królestwa Polskiego. Zajmował się jednak głównie literaturą, już w lutym 1817 nawiązał kontakty z L. Osińskim, był gorliwym czytelnikiem Biblioteki Towarzystwa Przyjaciół Nauk, stał się jednym z inicjatorów czasopisma b. krzemieńczan — *Ćwiczenia Naukowe* i w 1818 prowadził redakcję „Oddziału Literatury" czasopisma. W jesieni 1818 opuścił Warszawę (12 października był już w Liczkowcach) i osiadł w majątku rodziców, zajmując się literaturą i gospodarstwem.

W 1819 (1 lutego) powołany na członka reaktywowanego Towarzystwa Młodzianów Gimnazjum Wołyńskiego Kształcących się w Porządnym Mówieniu i Pisaniu. Utrzymy-

http://rcin.org.pl

wał kontakty z b. kolegami z Liceum, szczególnie serdecznie przyjaźnił się z b. krzemieńczaninem i sąsiadem Florianem Łaszowskim. W 1819 (15 listopad—2 grudzień) i 1822 (26 lipiec—31 sierpień) jeździł do Lublina i Puław, gdzie czytał F. Morawskiemu i A. J. Czartoryskiemu swoje utwory. W 1822 wszedł w bliższe stosunki z Julianem Sabińskim i został członkiem nie znanego bliżej Związku Wolnych Braci Podolan, związał się też z jakąś tajną organizacją patriotyczną działającą na Podolu rosyjskim. Nawiązał znajomość i kontakty literackie z S. Starzyńskim.

Dwie nieszczęśliwe miłości (do Anny Czechowiczowej z Rozwadowskich — zerwana w 1822, i do Laury Zabielskiej z Siemianowskich), nieporozumienia z matką oraz niezadowolenie z własnej twórczości poetyckiej doprowadziły go do depresji psychicznej. W 1826 zamierzał wstąpić do zakonu jezuitów (jeździł do Starej Wsi). 20 (wg nagrobka i współczesnych nekrologów; wg M. Danilewiczowej: 28!) marca 1828 zmarł śmiercią (najprawdopodobniej) samobójczą, tonąc w Zbruczu (lub też w stawie położonym przy drodze do Horodnicy, majątku Zabielskich); pochowany na cmentarzu w Liczkowcach.

TWÓRCZOŚĆ

1. Drobne utwory z 1814-1816. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1.

Rkpsy (m. in.) Ossol. sygn. 4716/II, 5199/III; Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Ossol. sygn. 489/III pt. Wiersze wyjęte z listów T. Zaborowskiego do wuja Winc. Szeptyckiego).

Tu m. in.: Duma o Bolesławie Śmiałym; Do strumyka (z A. Deshoulières); Do mego wuja (Winc. Szeptyckiego); Oda do Polski; Oda do fortuny (z J. B. Rousseau); 1793-1809 (urywek powieści).

2. Oryginalna trajedia Stanisława Szczepanowskiego zabitego na Skałce. Powst. 1815. Zachowany fragm. (sc. 4). Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1.

Rkps był w Bibl. Nar. (zbiory J. I. Kraszewskiego).

3. Bolesław i Zbigniew. Trajedia. Powst. 1816. Zachowany fragm. z aktu I. Wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1.

Autograf Ossol. sygn. 4716/II

4. Klub piśmienniczy. Poemat (heroikomiczny) w 8 pieśniach. Powst. 1816 (red. 1) — 1818 (red. 2). Pieśń I w red. 1 z autografu Ossol. sygn. 4716/II ogł. S. Wasylewski. *Pam. Lit.* R. 7 (1908); zachowane pieśni wg kopii z 1818 Bibl. Krasiń. sygn. 2949 ogł. S. Vrtel (-Wierczyński). *Lamus* 1909 i odb. Lw. 1909; zachowane pieśni uzup. fragm. i streszcz. z listu Zaborowskiego do K. Sienkiewicza (dat. 2 marca 1816, rkps Ossol. jw.) zob. Wyd. zbior. poz. 1.

5. Zdobycie Kijowa (inne tyt.: Boleslaida, Chrobriada, Pieśni o Bolesławie Chrobrym zdobywającym Kijów). Poemat rycerski w 26 pieśniach, parokrotnie przerabiany, nie zachowany w całości — zniszcz. przez autora.

7 pieśni: 1) Dobremir i Aniela, 2) Aniela i Dymitr, 3) Jamedyk Błud, czarnoksiężnik ruski, 4) Chrobry pod Kijowem, 5) Jamedyk Błud w głębi ziemi, 6) Dobremir i Aniela w Łucku, 7) Grób świętego Wojciecha. *Ćwiczenia Nauk. Oddz. Literatury* 1818 t. 1-2. Przedr. sześciu pieśni (bez pieśni 4) Chrobry pod Kijowem) ogł. J. J. Szczepański. *Polihymnia*. Lw. 1827 t. 1 s. 102-145, t. 2 s. 113-162; przedr. pieśni 1) pt. Ułomek z poematu Dobremir i Aniela. *Dzien. Warsz.* t. 6 (1826) s. 57.

Nowa red. pieśni 1) i 2): Aniela. Ustęp z poematu rycerskiego, którego przedmiotem Zdobycie Kijowa przez Bolesława Chrobrego w r. 1018. W-wa 1818. Wyd. nast.: Minkowce 1819 (przedr. z błędami); fragm. *Haliczanin*. T. 1. Lw. 1830 s. 112.

Wyd. zachowanej całości wg wyd. warsz. „Anieli" (pieśni 1) i 2)) i wyd. *Ćwiczeń Nauk.* (pieśni 3-7), wraz z wariantami w przypisach dwóch pierwszych pieśni i fragm. trzeciej (wg *Ćwiczeń Nauk.* oraz rkpsów Bibl. Nar. — Zbiory J. I. Kraszewskiego, Ossol. sygn. 4716/II i Bibl. Czart. sygn. 2457) zob. Wyd. zbior. poz. 1.

Rkps pieśni 1)-3) zachowany też w Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Ossol. sygn. 849/III). Zachowany w rkpsie Ossol. sygn. 4716/II „Układ Zdobycia Kijowa" ogł.: J. Jupiter. *Pam. Lit.* R. 29 (1932) s. 349; Wyd. zbior. poz. 1 s. 562-563.

6. Wiadomość o Wiktorze Leńkiewiczu. *Ćwiczenia Nauk. Oddz. Literatury* 1818 t. 2 s. 120-123. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1.

7. O zewnętrznej budowie wiersza polskiego. *Ćwiczenia Nauk. Oddz. Literatury* 1818 t. 2 s. 147-158. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1.

8. Parnas we śnie (inny tyt.: Podróż moja do Parnasu). (Poemat). *Tyg. Pol. i Zagr.* 1818 t. 3 nr 30 s. 73-89. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1.

Kopia autorska Ossol. sygn. 5290/I.

http://rcin.org.pl

9. Bojan. Poemat. Powst. 1822. Fragm.: Wstęp do pieśni Bojana i jego śpiew pierwszy; Śpiew Bojana przed pieśnią drugą umieszczony; Początek pieśni drugiej Bojana. Ogł. H. Biegeleisen. *Ateneum* 1883 t. 4. Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1.

Autografy były w Bibl. Nar. (Zbiory J. I. Kraszewskiego), odpisy w rkpsach Ossol. sygn. 981/I, 5199/III.

10. Bohdan Chmielnicki. Tragedia oryginalna w 5 aktach. Powst. 1823. Z kopii autorskiej Ossol. sygn. 489/III (obecnie w Lw. Państw. Nauk. Bibl.) wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1.

Dedyk. do J. Sabińskiego ogł. z kopii Ossol. sygn. 4720/II. Autograf (kopia?) w Ossol. sygn. 5199/III s. 85-125 (pt. Chmielnicki).

11. Umwit. Poema dramatyczne w 3 aktach. Powst. 1824. Fragm. z kopii autorskiej Ossol. sygn. 489/III (obecnie we Lw. jw.) ogł. *Czasopismo Nauk. od Zakładu Nar. im. Ossol. Wyd.* 1832 z. 4, 1833 z. 1. Całość z autografu Bibl. Czart. sygn. 2457 zob. Wyd. zbior. poz. 1.

12. Tajemnica, czyli Borys i Milwiana. Trajedyja oryginalna w 5 aktach. Powst. 1824. Z odpisu autorskiego Bibl. Czart. sygn. 2457 wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1.

Pierwszy rzut utworu w rkpsie Ossol. sygn. 489 /III (obecnie we Lw. jw.).

13. Dumy podolskie za czasów panowania tureckiego w tej ziemi. Dumę 14) (Chrzanowska) ogł. bez wiedzy autora J. J. Szczepański. *Polihymnia*. Lw. 1827 t. 1 s. 94-102 (pt. Oblężenie Trembowli); przedr. *Rozmaitości* (Lw.) 1828. Całość wyd.: W. Chłędowski. *Haliczanin*. T. 2. Lw. 1830; K. Sienkiewicz. Puławy (1830) (druk bibliofil. bez dumy wstępnej). Wyd. nast. zob. Wyd. zbior. poz. 1 (z zestawieniem odmianek tekstu w przypisach).

Dumę 4) (Powstanie) przedr.: *Bard Oswobodzonej Polski* 1831 t. 1, *Polak Sumienny* 1831 nr 119, *Złodziej Polityczny* 1831 nr 24.

Autograf Bibl. Czart. sygn. 2457, kopia Ossol. sygn. 489/III (obecnie we Lw. jw.).

W red. 1 (rozpoczętej w 1823) były dumy cyklem utworów odnoszących się bezpośrednio do współczesności, „koloryt turecki" nadał im autor w redakcjach późniejszych (zachowanych).

Przekł. ang. dumy „Powstanie": A. A. Jakubowski: The Insurrection. W: Remembrances of a Polish Exil. Albany (N. Jork) 1835 s. 70.

14. Drobne utwory z 1820-1825. Z rkpsów oraz pierwodr. w: *Dzien. Warsz.* 1826, *Pam. Umiejętności, Sztuk i Nauk* 1826, *Haliczanin*. T. 1. Lw. 1830, *Ateneum* 1883 t. 4 — wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1.

Tu m. in. Westchnienie Podolanina po śmierci Alojzego Felińskiego; Do Emmy. Naśladowanie z Goethego; Do Stanisława Starzyńskiego; Wyjątek z pieśni o Haraldzie; Z Szylera naśladowanie; Do ojczyzny.

Kilkanaście utworów Zaborowskiego przedr. antologie i zbiory (m. in.): *Sto lat myśli pol.* T. 3 (1907); Księga wierszy polskich XIX w. Zebrał J. Tuwim. Opr. J. W. Gomulicki. T. 1. W-wa 1956; P. Hertz: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

Przypisywany Zaborowskiemu przez J. Birkenmajera (*Ruch Lit.* 1932 nr 7) art. „O romansach" druk. anonim. w *Ćwiczeniach Nauk. Oddz. Literatury* 1818 t. 2 — zdaniem Danilewiczowej wyszedł raczej spod pióra K. Sienkiewicza lub T. Sierocińskiego.

Przekłady

1. F. R. de Chateaubriand: René. Powst. 1815/16. Przekł. nie zachowany.

Zaborowski był jednym z tłumaczy. Inform. (za korespondencją) M. Danilewiczowa: T. Zaborowski..., s. 29.

2. J. B. Racine: Fedra. Przekł. rozpoczęty w 1816, nie zachowany.

Inform. M. Danilewiczowa, jw. s. 198.

3. Voltaire: Tankred. Trajedia Woltera w 5 aktach wierszem. Wyst. W-wa 25 kwietnia i 4 maja 1817. Z kopii teatralnej z 1817 Bibl. Warsz. Teatrów Miejskich sygn. 549 (następnie Bibl. Nar.) wyd. zob. Wyd. zbior. poz. 1.

Kopia z 1824 w Bibl. Nar. (BOZ sygn. 984).

J. Lipiński (Recenzje teatralne Towarzystwa Iksów...) podaje błędnie (za M. Szyjkowskim), że tłumaczem wystawionego w 1817 r. „Tankreda" był H. L. Zalewski!

Wydania zbiorowe

1. Pisma zebrane. Oprac. M. Danilewiczowa. W-wa 1936 *Bibl. Pisarzy Pol. 2-ej Poł. XVIII W. i 1-ej Ćwierci XIX W.*

Zawartość: Twórczość poz. 1-14; Przekłady poz. 3.

W rkpsie Ossol. sygn. 4720/II zachowany rkps przygotowanego do druku zbiorowego wydania poezji Zaborowskiego, opracowanego przez Kajetana Jabłońskiego w 1843; inny rkps w Bibl. Uniw. Lw. (Zbiory Baworowskich sygn. 768/III).

Listy i materiały

1. Odpisy listów: do ojca z 19 października 1809; do rodziców z 1810; do wuja Wincentego Szeptyckiego b.d., z 2 lutego 1815, z 22 grudnia 1821 i 6 maja 1823. Rkps Ossol. sygn. 4720/II.

http://rcin.org.pl

2. Do Floriana Łaszowskiego 381 listów z 1813-1828. Rkpsy były w Bibl. Nar. (Zbiory J. I. Kraszewskiego). — Listy: z 24 września, 6 i 7 października 1821, wyłączone z powyższego zbioru. Rkpsy były w prywatnych zbiorach J. Z. Łaszowskiego we Lw. — Odpisy i wyciągi z kilkunastu listów z 1820-1824. Rkps Ossol. sygn. 981/I. — Wypisy wierszy z listów z 1814-1828. Rkps jw. sygn. 5199/III. — Fragm. ogł.: H. Biegeleisen. *Ateneum* 1883 t. 4; M. Danilewiczowa w: T. Zaborowski... W-wa 1933 *Studia z Zakresu Historii Lit. Pol.* 10.

3. Do wuja W. Szeptyckiego 5 listów z 1815-1823 (m. in. z 22 grudnia 1821 i 6 maja 1823 — jw. poz. 1). Rkps Ossol. sygn. 5199/III.

4. Do Adolfa Dobrowolskiego 2 listy — z 23 listopada 1815 i 2/14 lipca 1816; do Tadeusza Wasilewskiego z 13/25 lutego 1815; do Karola Sienkiewicza 3 listy — z 2, 20 i 24 marca 1816. Rkps Ossol. sygn. 4716/II. Fragm. korespondencji do K. Sienkiewicza ogł. S. Wasylewski. *Pam. Lit.* R. 7 (1908).

5. Do Józefa Korzeniowskiego z 17 kwietnia 1817. Rkps był w Bibl. Nar.

6. Do Juliana Sabińskiego z 1822-1823. Rkps Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 843/II). Fragm. ogł. H. Biegeleisen, jw. poz. 2.

7. Do Józefa Grottgera b.d. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7865 IV k. 2 (w liście wiersz).

8. Traité complet d'arithmétique, enseigné par M. Rochetin et fait par moi, Timon Zaborowski, l'an 1810 à Liczkowce. Rkps Bibl. Czart. sygn. 2270.

9. Świadectwa szkolne T. Zaborowskiego z 1812-1816 (m. in. listy pochwalne T. Czackiego z 1812). Rkpsy były w Arch. Szeptyckich w Przyłbicach. Fragm. ogł. S. Schnür-Pepłowski. *Gaz. Lw.* 1899 nr 89. — Odpisy listów Czackiego i dwóch pism F. Platera — z 1814 i 1815, w sprawie przyznania Zaborowskiemu srebrnych medali. Rkps Ossol. sygn. 4720/II.

Szczegółowy rejestr materiałów podaje M. Danilewiczowa: T. Zaborowski..., s. 251.

10. Korespondencja rodziców Tymona z opiekunem syna w Krzemieńcu A. Osińskim. Rkps Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 794, 803, 804).

Bibliografię twórczości Zaborowskiego (rkpsów i druków) podaje M. Danilewiczowa: T. Zaborowski..., s. 258-259; M. Danilewiczowa: (Przypisy do) Wyd. zbior. poz. 1.

OPRACOWANIA

Monografia: M. Danilewiczowa: T. Zaborowski. Życie i twórczość (1799--1828). W-wa 1933 *Studia z Zakresu Historii Lit. Pol.* 10. [Rec.: A. Grzymała-Siedlecki. *Kur. Warsz.* 1933 nr 288 wiecz.; T. B. S. *Gaz. Warsz.* 1933 nr 338; A. Drogoszewski. *Polonista* 1934 z. 3/4; M. Giergielewicz: Na marginesie studiów o autorach „drugorzędnych". *Ruch Lit.* 1934 nr 9].

X.: Recenzja „Tankreda". *Gaz. Korespondenta Warsz.* 1817 nr 35; przedr. J. Lipiński w: Recenzje teatralne Towarzystwa Iksów 1814-1819. Wr. 1956 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 4. — Naddniestrzanin: Goście złej wróżby. (Wiersz). *Rozmaitości* (Lw.) 1828 nr z 2 maja. — (Nekrologi:) *Mnemosine* (dod. do *Lemberger Zeitung*) 1828 nr 47; J. S. (Sabiński), F. Ł. (Łaszowski): Znad brzegów Zbrucza. *Rozmaitości* (Lw.) 1828 nr z 16 maja; *Gaz. Pol.* 1828 nr 133; *Gaz. Korespondenta Warsz. i Zagr.* 1829 nr 7. — Życiorys T. Zaborowskiego. Rkps Ossol. sygn. 981/I. — K. Sienkiewicz: Przedmowa wydawcy (do) Dumy podolskie. Puławy 1830. — T. Sierociński: (Przedmowa do dumy) Powstanie. *Polak Sumienny* 1831 nr 119. — J. Bartoszewicz: T. Zaborowski. *Dzien. Warsz.* 1856 nr 38, 55. — F. S. Dmochowski: Wspomnienia od 1806 do 1830 r. W-wa 1858 s. 163; wyd. nast. oprac. Z. Libera. (W-wa) 1959 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — F. Kowalski: Wspomnienia (1819-1823). Kijów 1859; wyd. 2 Kijów 1912 s. 131, 252-253. — A. Andrzejowski: Ramoty starego Detiuka. T. 2. Kr. 1866; wyd. 2. Wil. 1921 s. 222-223. — (W. Pol): Pamiętnik do literatury polskiej XIX w. Lw. 1866 s. 342-344. — (A. Słowikowski?): Liceum Wołyńskie w Krzemieńcu ... Przez Antoniego Kamieńskiego (!)... przepisany z własnoręcznego oryginału. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 5912. —

K. W. Wójcicki. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 28 (1868). — F. S. Dmochowski: Znakomici literaci z okresu od r. 1800 do 1830. *Kłosy* 1871 t. 1; przedr. w: Wspomnienia... (W-wa) 1959 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — L. Sowiński: T. Zaborowski i pisma jego pośmiertne. *Wieniec* 1872 nr 34. — K. Kantecki: Przeceniony poeta. *Gaz. Lw.* 1875 nr 43-45. — K. Kantecki: Dwaj krzemieńczanie. T. 2. Lw. 1879 s. 183. — K. W. Wójcicki: Warszawa, jej życie umysłowe i ruch literacki w ciągu lat trzydziestu (od 1800 do 1831 r.). *Bibl. Warsz.* 1878 t. 2, 1879 t. 1-3 i odb. (W-wa 1880 s. 96-97 i 125-128). — W. Zawadzki: Literatura w Galicji (1772-1848).

http://rcin.org.pl

Lw. 1878 s. 32; wyd. nast. w: Pamiętniki życia literackiego w Galicji. Kr. (1961). — H. Biegeleisen: T. Zaborowski. *Ateneum* 1883 t. 4 s. 313-345, 536-588. — Dr Antoni J. (A. J. Rolle): Literacka drużyna. W: Szkice i opowiadania. S. V. Kr. 1887; przedr. w: Wybór pism. Oprac. W. Zawadzki. T. 3. Kr. (1966). — F. Wasilewska (Boberska): Opowiadanie zdarzeń rzeczywistych. (Z życia T. Zaborowskiego). W: Pisma. Lw. 1893 s. 319-329. — F. Krček: Poprzedniczka krzemieniecka Akademickich Bratnich Pomocy. *Muzeum* 1896 s. 857. — S. Schnür-Pepłowski: Wieszcz Miodoboru. (Sylweta literacka). *Gaz. Lw.* 1899 nr 89. — H. Galle: T. Zaborowski. *Album biogr. zasłużonych Polaków i Polek w. XIX.* T. 1. W-wa 1901. — K. Wojciechowski: Listy Franciszka Wężyka z r. 1828-1831. *Pam. Lit.* R. 1 (1902). — K. Wojciechowski: Obchód imienin Julii z Szeptyckich Józefowej Zaborowskiej, matki poety T. Zaborowskiego, w Liczkowcach dnia 16 lutego 1815 r. *Gaz. Lw.* 1906 nr 78. — H. Galle. *Sto lat myśli pol.* T. 3 (1907). — S. Wasylewski: „Klub piśmienniczy" T. Zaborowskiego. *Pam. Lit.* R. 7 (1908). — Towarzystwo Naukowe Tułaczów Polskich. *Spr. Muz. Nar. Pol. w Rapperswilu za r. 1909* s. 81. — S. Vrtel (-Wierczyński): T. Zaborowskiego „Klub piśmienniczy". *Lamus* 1909 z. 2 i odb. — J. Tretiak: Bohdan Zaleski. T. 1. Kr. 1911 s. 52. — M. Rolle: Tadeusz Czacki i Krzemieniec. Lw. 1913 s. 95. — S. Vrtel (-Wierczyński): J. I. Kraszewski w sprawie wydania autografów T. Zaborowskiego. *Pam. Lit.* R. 13 (1914/15) z. 3-4. — J. Kallenbach: Poezja w l. 1800-1863. *Dzieje literatury pięknej w Polsce. AU.* Cz. 1. Kr. 1918. —

S. Wasylewski: O miłości romantycznej. Lw. 1921; wyd. 2. Poz. 1928 s. 51-52. — M. Rolle: Ateny wołyńskie. Wyd. 2. Lw. 1923 s. 214, 277. — W. Bruchnalski: Bolesław Chrobry a poezja polska. *Sokoli rok Chrobrowski* 1925 s. 33 n. — O. Kownacka-Machnicka: O poemacie T. Zaborowskiego „Bolesław Chrobry". *Pam. Lit.* R. 21 (1924/25). — B. Suchodolski: Seweryn Goszczyński. W-wa 1927. — Artur i Wanda. Wyd. M. Wolska, M. Pawlikowska. Medyka 1928 s. 473-475. — L. Komarnicki: Z historii poczucia piękna przyrody w polskiej literaturze romantycznej. T. Zaborowski. *Prace Komisji Tow. Nauk. Warsz. do Badań nad Historią Literatury i Oświaty.* T. 3. W-wa 1929. — S. Wasylewski: Bardzo przyjemne miasto Poznań. Poz. (1929) s. 173, 192-193. — J. Znamirowska: Liryka powstania listopadowego. W-wa 1930 *Studia z Zakresu Historii Literatury Pol.* 9 s. 120. — Cz. Chowaniec: Z lwowskich autografów Biblioteki Polskiej w Paryżu. *Studia lwowskie.* Lw. 1932 s. 175-176. — M. Danilewiczowa: Życie literackie Krzemieńca w l. 1813-1816. *Roczn. Wołyński* t. 2 (1931) i odb. (Równe 1931); przedr. w: Pierścień z Herkulanum i płaszcz pokutniczy. Londyn 1960. — J. Ujejski: Dzieje polskiego mesjanizmu do powstania listopadowego włącznie. Lw. 1931. — J. Birkenmajer: Rehabilitacja T. Zaborowskiego. *Ruch Lit.* 1932 nr 7. — M. Danilewiczowa: T. Zaborowski — „Wieszcz Miodoboru". *Gaz. Pol.* 1932 nr z 7 października. — J. Jupiter: O eposie T. Zaborowskiego pt. „Zdobycie Kijowa" i jego redakcjach. *Pam. Lit.* R. 29 (1932). — T. Pini: Czasy przejściowe w literaturze 1795-1822. *Polska, jej dzieje i kultura.* T. 3. W-wa (1933) s. 492-493. — M. Danilewiczowa: Sienkiewicz, nie Zaborowski! *Ruch Lit.* 1935 nr 1. — M. Bielanka-Luftowa: Znaczenie terytorium w tzw. szkole ukraińskiej. *Pam. Lit.* R. 33 (1936); *Księga referatów Zjazdu Nauk. im. I. Krasickiego.* Lw. 1936 i odb. — M. Danilewiczowa: (Wstęp do) Pisma zebrane. W-wa 1936 *Bibl. Pisarzy Pol. 2-ej Pol. XVIII W. i 1-ej Ćwierci XIX W.* [Rec.: J. Birkenmajer. *Ruch Lit.* 1937 nr 2]. — M. Kridl: Poezja w l. 1795-1863. *Dzieje literatury pięknej w Polsce. PAU.* Cz. 2. Wyd. 2. Kr. 1936. — J. Birkenmajer: Epika polska przed Mickiewiczem. *Prąd* t. 36 (1938). — L. Janowski: Słownik bio- bibliograficzny dawnego Uniwersytetu Wileńskiego. Wyd. pod kierunkiem R. Mienickiego. Wil. 1939. —

Cz. Zgorzelski: Duma poprzedniczka ballady. Tor. 1949 *Tow. Nauk. w Tor. Prace Wydz. Filoz.-Filol.* t. 2 z. 3. — J. W. Gomulicki: T. Zaborowski, 1799-1828. W: Księga wierszy polskich XIX w. Zebrał J. Tuwim. T. 1. W-wa 1956. — S. S. Sowietow: Obraz driewnierusskogo Bojana w intierprietacii polskich poetow-romantikow. *Trudy otdiela driewnierusskoj litieratury* t. 14 (1958). — A. Kowalska: Warszawa literacka w okresie przełomu kulturalnego 1815-1822. (W-wa 1961) *Bibl. Syrenki.* — A. Kamiński: Polskie związki młodzieży (1804-1831). W-wa 1963. — K. Krejčí: Heroikomika v básnictví Slovanů. Praga 1964.

http://rcin.org.pl

ZACHARIASIEWICZ GRZEGORZ (1740—1814)

Inna forma nazwiska: ZACHARYASZEWICZ.

Kaznodzieja, tłumacz.

Ur. 1 listopada 1740 we Lwowie w ormiańskiej rodzinie szlacheckiej h. własnego, z przydomkiem Aniołek. Po ukończeniu szkoły średniej (do filozofii włącznie) 2 sierpnia 1760 wstąpił do jezuitów; nowicjat odbywał w Nieświeżu, po jego ukończeniu podjął pracę nauczycielską. W 1763/64-1764/65 uczył w klasach syntaksy i poezji (kolejno) kolegium pułtuskiego. W 1765/66-1768/69 studiował w Warszawie teologię; święcenia kapłańskie uzyskał pod koniec drugiego roku studiów. W 1770/71 odbywał w Pułtusku tzw. trzecią probację zakonną; w 1771/72 pracował jako misjonarz na misji fundacji M. Załuskiego w Kobyłce. Od 1772/73 przebywał w Warszawie pełniąc obowiązki duszpasterza Kolegiaty Św. Jana i kaznodziei świątecznego. Po kasacie zakonu uzyskał probostwa w Inowłodzu, Chruślinie i Rawie, otrzymał też posadę regenta w kancelari prymicjalnej. Niebawem został kanonikiem inflanckim (przed 1776) i łowickim (przed 1780). W 1781 otrzymał prowizję na „kanonię doktoralną fundi Jeziorzany" (metropolitalną gnieźnieńską) i związane z nią probostwo infułackie kolegiaty w Kamieniu (instalowany 8 lutego). W t. r. (24 lutego) promowany w Szkole Głównej W. Księstwa Litewskiego na doktora teologii i obojga praw. Był też opatem komendataryjnym hebdowskim. W latach osiemdziesiątych (?) sprawował obowiązki prowizora łowickiego domu wysłużonych kapłanów, z tego tytułu administrował Drukarnią Prymasowską w Kaliszu.

21 marca 1796 powołany przez arcybiskupa gnieźnieńskiego, I. Krasickiego, na stanowisko audytora generalnego — przed tym obdarzony szlachectwem pruskim (4 maja 1795). 12 marca 1800 przeniesiony na „kanonię fundi Kłecko" i prepozyturę infułacką w Łasku (instalowany 27 marca 1801). W czasie arcybiskupstwa I. Raczyńskiego był wiceadministratorem diecezji warszawskiej; na tym stanowisku w obronie pozycji i majątku duchowieństwa prowadził walkę z rządem Księstwa Warszawskiego. 27 marca 1809 prekonizowany jako biskup Korcyry. W r. n. konsekrowany i instalowany na sufraganii łowickiej. Był członkiem Towarzystwa Przyjaciół Nauk (w listopadzie 1803 przesunięty na członka przybranego). Zmarł w Warszawie 17 maja 1814.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kazania do pokuty wzbudzające podczas dwutygodniowej w Warszawie misji ... w Wielkim Poście R. P. 1771 ... z przydaniem dwu innych przygodnych kazań, w tymże roku podane przez ... W-wa 1771. Wyd. nast. Kr. 1904 (z przedm. J. Rejowicza).

Dedyk. A. S. Młodziejowskiemu.

2. Kazania o powinności szanowania króla istotnej w ś. chrześcijańskiej katolickiej religii, po nieszczęśliwym przypadku dnia 3 listopada zdarzonym. Na uroczystym dziękczynieniu ... miane przez ... a po tym w niektórych miejscach dla objaśnienia przypiskami rozszerzone ... W-wa 1772. Wyd. nast. zob. poz. 5.

3. Kazanie ... na pogrzebie X. Stanisława Konarskiego Scholarum Piarum, dnia 5 sierpnia roku 1773. W-wa 1773. Wyd. nast. zob. poz. 5.

4. Kazanie w kościele XX. Filipinów w Studziennym na uroczystość przeprowadzenia cudami słynącej Matki Boskiej obrazu ze starego do nowego kościoła, w święto Nawiedzenia tejże Boga Rodzicielki w r. 1776 przypadłe, miane przez ... wówczas proboszcza inowłodzkiego, a przez ks. Kazimierza Przybylskiego ... do druku podane. W-wa 1808.

5. Kazania na wszystkie uroczyste w roku święta. Po większej części przeciw gorszącym teraźniejszego wieku zdaniom przystosowane. Przez... T. 1-2. Kalisz 1776.

T. 1 dedyk. M. Poniatowskiemu. W t. 2 do kazań na święta dod.: poz. 2, 3 oraz „Kazanie o uszanowaniu biskupom należącym" (wygł. na konsekracji M. Garnysza).

6. Nauka o odpustach i o jubileuszu na wzór katechizmu, za rozkazaniem... ks. Kozierowskiego, biskupa adranteńskiego, ułożona przez... Łowicz 1776. Wyd. nast. Częstochowa 1826.

http://rcin.org.pl

7. Kazanie miane podczas generalnej wizyty Kolegiaty Łowickiej przez ... Łowicz 1780.

Dedyk. A. K. Ostrowskiemu.

8. Kazanie przy poświęceniu nowego kościoła w Skierniewicach, hojnym nakładem ... Antoniego z Ostrowia Ostrowskiego, arcybiskupa gnieźnieńskiego ... ozdobnie wymurowanego. Miane przez ... R. P. 1780 dnia 30 września. Łowicz 1780.

9. Kazanie żałobne po wielkiej i drogiej pamięci mężu ... Xciu Antonim Kazimierzu z Ostrowa Ostrowskim ... dnia 26 sierp. r. 1784 w Paryżu zmarłym, przy złożeniu jego serca w kościele skierniewickim miane, przez... Roku 1774 (1784) dnia 5 listopada. Łowicz (1784).

10. Kazanie o pożytkowaniu z pomieszania złych pomiędzy dobrymi. Na uroczystość ś. Michała ... mówione w Kollegiacie Łowickiej R. P. 1785. Łowicz 1785.

Dedyk. M. Poniatowskiemu.

11. Wykaz konstytucji apostolskich na stronę obrządku grecko-katolickiego w Polszcze 1812 JW. Biskupowi Lubelskiemu, w celu zapobieżenia przemawiania na obrządek łaciński, przesłany od Biskupa Chełmskiego, dla wiadomości zaś kleru ruskiego drukiem ogłoszony. (Wyd. F. Ciechanowski). W-wa 1821.

Przekłady

1. J. A. Naigeon, P. Ch. Levesque: Krótki zbiór starożytnych moralistów. (Drugi tyt.:) Krótki zbiór starożytnych moralistów z francuskiego na polski język przełożony przez... T. 1-5. Łowicz 1784-1787.

Zawartość t. 1 (1784): Treść zdań moralnych Epikteta; t. 2 (1784): Myśli moralne Konfucjusza; t. 3 (1784): Myśli moralne różnych filozofów chińskich; t. 4 (1785): Myśli moralne Cycerona; t. 5 (1787): Obyczaje wieku Teofrasta opisane przez niegoż, z przydatkiem myśli tegoż filozofa i ucznia jego Menanchra.

T. 6, mający zawierać myśli Isokratesa, nie wyd.

Tyt. oryginału: Collection des moralistes anciens.

2. J. Necker: Uwagi francuskiemu narodowi podane, w francuskim języku napisane przez P***... roku 1792. B. m. (1793).

Autorstwo przekł. przypisuje Zachariasiewiczowi Estr. XXIII, 1910, 74 na podstawie not. współczesnej na egz.

Listy

1. Listy w zbiorze: Listy prałatów i kanoników. Rkps Arch. Kapituły Gnieźnieńskiej vol. XIII nr 73-84.

2. Listy w zbiorze: Sześcioletnia korespondencja władz duchownych z rządem świeckim Księstwa Warszawskiego, służąca do historii Kościoła polskiego. (Zebrał i oprac. J. Jakubowski). W-wa 1816.

3. Do J. Jakubowskiego. Ogł. A. Schletz w załączniku do: Józef Jakubowski, żołnierz i kapłan (1743-1814). Kr. 1945.

OPRACOWANIA

Catalogus personarum et officiorum provinciae Masoviae ex anno 1760/61 in annum 1772/73. Rkps Arch. Romanum Societatis Jesu (Lithuanica 60). — Catalogus primus et secundus triennalis collegii Varsaviensis S. J. anni 1767. Rkps jw. (Lithuanica 32 A f 9 nr 20). — Nekrolog. *Gaz. Warsz.* 1814 nr 41 z 21 maja, dod. — S. Barącz: Żywoty sławnych Ormian w Polsce. Lw. 1856. — J. K. Kłodowski: Wiadomość o kościele i infułacji w Łasku. *Pam. Relig.-Moral.* S. II t. 6 (1860) s. 501. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. *Przegl. Poz.* t. 33 (1862) i osob. Poz. 1862. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 28 (1868). — J. Korytkowski: Prałaci i kanonicy katedry metropolitalnej gnieźnieńskiej. T. 4. Gniezno 1883. — J. S. Pelczar: Zarys dziejów kaznodziejstwa w kościele katolickim. Cz. 2: Kaznodzieje polscy. Kr. 1896; wyd. 2: Zarys dziejów kaznodziejstwa w Polsce. Kr. 1917. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 1. Kr. 1900. — A. Jougan: O kazaniach jubileuszowych polskich. Szkice historyczno-homiletyczne. Lw. 1902. — J. Rejowicz: (Przedm. do) Kazania do pokuty wzbudzające. Kr. 1904. — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 5. Kr. 1906. — Ks. A. P. (Popławski). *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 32 (1913). — X. J. N. (Niedzielski). *Podręczna enc. kościelna.* T. 43/44 (1916). — L. Korwin: Ormiańskie rody szlacheckie. Kr. 1934. — W. Kratz: Exjesuiten als Bischöfe (1773-1822). *Arch. Historicum Societatis Jesu* R. 6 (1937) z. 2 s. 211. — B. Natoński: Wypisy ze źródeł jezuickich i uwagi. (Maszynopis w posiadaniu redakcji).

http://rcin.org.pl

ZACHARKIEWICZ WOJCIECH (XVIII w.)

Pseud. i krypt.: W. B. Z.; W. B. Z. R. Z. B. K.; W. Z. R. Z. B. K.; WOLNY POLAK NIEWOLI ZNAĆ NIE CHCĄCY.

Pisarz polityczny, poeta.

Pochodził z kujawskiej rodziny szlacheckiej h. Brodzic, ojciec jego z powodu ubóstwa przeszedł do stanu mieszczańskiego. Na sejmie 1768 Zacharkiewicz, piastujący już urząd rejenta ziemskiego brzeskokujawskiego, uzyskał przywrócenie praw szlacheckich (uprzednio „naganianych"). Urząd rejenta piastował jeszcze w okresie Sejmu Czteroletniego i Grodzieńskiego (1793), przebywał wówczas w Warszawie, pisał wiersze patriotyczno-panegiryczne i broszury polityczne finansowane i inspirowane przez ambasadę rosyjską. 31 grudnia 1790 otrzymał z ambasady 280 dukatów „za komunikację różnych papierów, za napisanie i drukowanie różnych zdań, jako to: «Maski odkrytej», «Elekcji» i innych". Podczas insurekcji kościuszkowskiej był egzaminowany przez Deputację Indagacyjną. Inne koleje życia nie znane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Ofiara serc obywatelskich Narodu Polskiego i W. X. Lit. Jaśnie Oświeconej Familii Książąt ... Sapiehów z okoliczności przyjazdu na sejm do Warszawy Jaśnie Wielmożnego Branickiego hetmana w. kor. i marszałkostwa sejmowego Jaśnie Oświeconego Xcia ... Sapiehy generała artylerii litewskiej ... w miesiącu grudniu r. 1788, przez wdzięcznego tej Familii patriotę uczyniona. B.m. 1788.

Podpisane krypt.: W.B.Z.R.Z.B.K.

2. W dzień przyjazdu do Warszawy JW ... Katarzyny z Potockich Kossakowskiej ... teraz na Sejm Wielki niewolą znoszący i kajdany kruszący ... przybyłej, od kochającego ojczyznę i prawdziwych patriotów obywatela d. 1 czerwca 1789 r. Oda. B.m. 1789.

3. Do Jaśnie Oświeconego Książęcia Jegomości Krasickiego, biskupa warmijskiego ... w dzień pożądanego przybycia jego do Warszawy ... 8 lipca 1789 r. napisana oda. W-wa 1789.

Podpisana krypt.: W.B.Z.R.Z.B.K.

4. Oda patriotyczna do Jaśnie Wielmożnego JMci Księdza Adama ... Krasińskiego ... na Sejm Wielki Patriotyczny ... dnia ... lipca 1789 r. do Warszawy przybyłego. W-wa 1789.

Podpisana krypt.: W.B.Z.R.Z.B.K.

5. Powinszowanie nowego stopnia ... biskupstwa krakowskiego Jaśnie Oświeconemu Xiążęciu ... Feliksowi Turskiemu ... na Sejmie Wielkim Patriotycznym dnia 10 sierpnia r. 1789 w biskupa krakowskiego ... jednomyślnie przemienionego ... W-wa 1789.

Podpisane krypt.: W.B.Z.R.Z.B.K.

6. Napis pod portret Jaśnie Wielmożnego Wojciecha Suchodolskiego ... mający być z zlecenia wielbicielów jego sztychowany, przez jednego wdzięcznego mu całego narodu obywatela ... dnia 12 ... sierpnia r. ... 1789. W-wa 1789.

Podpisany krypt.: W.B.Z.

7. Do JW. Michała ... Ogińskiego hetmana w. W. X. L. ... w dzień doroczny imienin jego, przez ... W.B.Z.R.Z.B.K. d. 29 września 1789 r. napisana oda. W-wa 1789.

8. Maska odkryta na Marsowym Polu w Paryżu, z francuskiego przetłumaczona. B.m. 1790 (listopad).

Broszura polityczna przeciw Prusom, za Rosją, opłacona przez ambasadę ros. Autora wskazał W. Smoleński na podstawie dokumentów ambasady.

9. Sukcesja albo elekcja, czyli zdanie wolnego Polaka, niewoli znać nie chcącego, jednomyślności w narodzie, końcem odwrócenia od potomków nieszczęśliwości, szukającego. Dnia 8 listopada 1790 r. B. m. 1790.

Autorstwo jw.

10. Hołd winny, sprawiedliwy i rzetelny Najjaśniejszemu Stanisławowi Augustowi Królowi IMci Polskiemu ... z Grodna do Warszawy powracającemu, w mieście Stanisławowie przez wiernego poddanego dnia 5 grudnia 1793 r. oddany. B.m. 1793.

Podpisany krypt.: W.Z.R.Z.B.K.

OPRACOWANIA

Volumina legum. T. 7. Wyd. J. Ohryzko. Petersb. 1860 s. 375. — (P. ŚWITKOWSKI). *Pam. Hist.-Polityczny* 1790 listopad. (O „Masce"). — R. PILAT: O literaturze politycznej Sejmu Czteroletniego. *Przegl. Pol.* 1871 listopad — 1872 luty i odb. (Kr. 1872 s. 120). — W. SMOLEŃSKI: Publicyści anonimowi z końca XVIII w. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) i odb. (W-wa 1912).

http://rcin.org.pl

ZAGÓRSKI FRANCISZEK (1770—1806)

Krypt.: Franciszek Z...

Poeta, tłumacz, teoretyk literatury.

Ur. 10 marca 1770 w Drohiczynie. Uczył się w miejscowych szkołach pijarskich. 15 sierpnia 1787 wstąpił do zgromadzenia pijarów, przyjmując imię Franciszka od św. Jana Bożego. Po odbyciu nowicjatu studiował retorykę w Szczuczynie Mazowieckim (1789/90) i filozofię w Łomży (1790/91-1791/92). W 1792/93 uczył w infimie w Warszawie. W 1793/94-1795/96 był nauczycielem w Górze, a w 1796/97-1799/1800 w warszawskim Collegium Nobilium (uczył matematyki i wymowy). W tymże czasie zasłynął jako kaznodzieja (kolegiaty Św. Jana). Od 1800 nieuleczalnie chory — przebywał w Warszawie i Radziejowie (od 1803), potem za granicą. Zmarł w 1806 w Marchii Brandenburskiej (wg „Matriculi": w 1805 w Radziejowie).

TWÓRCZOŚĆ

1. Oda na dzień urodzin. Do Anny Tyszkiewiczówny Podskarbianki W. X. Lit. B. m. (ok. 1790).

Wyd. bezimiennie; autorstwo wg Estr. XXXIV, 1951, 79.

2. Sielanki; Wieśniak o Warszawie (satyra); Nauka o wierszu pasterskim (rozpr.). Wyd. zob. Przekłady poz. 1.

Przekłady

1. Muzeusz, poeta grecki, o Leandrze i Erze. Przekładania Franciszka Z... Z przydatkiem sielanek. Tomik 1. W-wa 1796.

Zawartość: Musajos (Musaeus): O Leandrze i Erze; przekłady sielanek Nauagera, Claudianusa, Teokryta, Catullusa J. Sannazara i Vergiliusa; Twórczość poz. 2.

2. K. Janicki: Elegia I. (Tristium Liber I). *Nowy Pam. Warsz.* t. 2 (1801) s. 197-200.

Miał nadto przełożyć kilka innych elegii Janickiego.

OPRACOWANIA

Matricula provinciae Polonae Scholarum Piarum 1742-1865. Rkps Arch. OO. Pijarów w Kr. (odpis J. Buby w posiadaniu redakcji). — A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809 s. 366-367. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812. — J. Lipiński: Rozprawa o poemacie sielskim. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk.* T. 10 (1817) s. 430. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 28 (1868).

ZAŁUSKI JÓZEF ANDRZEJ (JĘDRZEJ) (1702—1774)

Pseud. i krypt.: augustJ Zelante cultoRe peRenni in AeVum; Cephas Zelosivius; CEPHASI ZeLOSIVIJ; I. A. Z. B. K.; Imienia ¦Augustowego Zelant; I. Z. B. K.; I. Z. R. K.; I. Z. R. K. O. W.; J. A. Z.; JoZef; Junoszyc Zelant Religii Katolickiej; J. Z.; J. Z. B.¦K.; J. Z. R.; J. Z. R. K.; J. Z. R. K. O. W.; który imieniem Józef jest żarliwy zelant Zakonu religią Rzymską rozszerzającego kleryków Kalassantego; Senator Zelant; ten którego hasło jest takie Jezusie Żegnaj Rządź Króluj; ten który Jeden Z themiklesowi Równych Kocha Ojczyznę Wiernie; ten który Jest Zbawienia Rodaków Kochający; ten który Jest Ziemianów Rodaków Kochający; ten który Jest Ziomków Reputacji i Kwalitet Ogłaszający Wokalista; ten który Jest Życzliwym Regnanta Klientem; ten który Jest Żarliwy Regnanta Klient; wielKi gRzesZnIk nie dosyć pokutujący; wielki z panów polskich senator; xJądZ świecki; X. N. N. domesticus praelatus (?).

Polihistor, bibliograf, historyk, poeta, dramatopisarz, tłumacz, edytor, kaznodzieja, polityk, organizator życia literackiego.

Ur. 12 sierpnia 1702 w Jedlonce (Jedlance) w pow. radomskim; najmłodszy syn Aleksandra Józefa, wojewody rawskiego, i Teresy z Potkańskich, łowczanki sandomierskiej. Od 1708 wychowywał się pod opieką stryjów: u Marcina, biskupa sufragana płoc-

http://rcin.org.pl

kiego i proboszcza warmińskiego w Dobrym Mieście (Gutstadzie) na Warmii, po jego śmierci (7 kwietnia 1709) — u Andrzeja Chryzostoma, biskupa warmińskiego, w Lidzbarku (Heilsbergu), po czym (po zgonie tego ostatniego 1 maja 1711) u Ludwika, biskupa płockiego w Pułtusku. W 1710 przyjął przy bierzmowaniu imię Andrzeja, którego odtąd obok chrzestnego stale używał. W 1712-1715 uczył się kolejno: w kolegium jezuickim w Pułtusku (w gramatyce) oraz u pijarów: w Szczuczynie Mazowieckim (w syntaksie), w Warszawie (w poetyce) i w Piotrkowie (w retoryce). W 1716, po parumiesięcznej nauce języka niemieckiego u Piotra Henniga w Gdańsku, wyjechał wraz z bratem Andrzejem Stanisławem przez Niemcy i Niderlandy do Francji oraz Włoch; od 1718 kształcił się w rzymskim kolegium jezuickim. Po powrocie do kraju otrzymał 21 marca 1719 pierwsze święcenia duchowne i archidiakonat pułtuski. W poł. 1720 wyjechał ponownie do Paryża (przez Wrocław, Czechy i Niemcy), gdzie odbył trzyletnie studia teologiczne w Seminarium Św. Sulpicjusza i w Sorbonie, uzyskując bakalaureat (wg zeznań świadków na procesie informacyjnym na biskupstwo kijowskie: doktorat teologii). Głosił kazania w kościele Św. Sulpicjusza, zwiedzał biblioteki i muzea, czas jakiś przebywał w pustelniach w Issy i La Trappe.

Po powrocie do kraju objął kanonię krakowską (instalowany per procuram już 20 lutego 1723); 7 lutego 1724 doktoryzował się na Wydziale Prawnym Akademii Krakowskiej; 19 marca t. r. wyświęcony na subdiakona i mianowany koadiutorem proboszcza warszawskiego Adama Rostkowskiego. W 1725 został deputatem kapituły krakowskiej na Trybunał Koronny. W 1726 powołany przez Augusta II na kanclerza królewicza Fryderyka Augusta (późniejszego Augusta III), odtąd często przebywał na dworze królewskim. W 1727 wyświęcony na diakona (wg autobiografii; wg świadectwa brata Marcina z 1759: w 1725 miał już święcenia kapłańskie). Referendarzem koronnym został w 1728. Wkrótce potem otrzymał z rąk króla opactwo hebdowskie (koniec 1728 lub pocz. 1729) i przemęckie (maj 1732) oraz probostwo jaworowskie (luty 1732), a od Jana Fryderyka Łukasza Sapiehy, ówcześnie kasztelana trockiego — probostwo infułackie kodeńskie (oba opactwa utraci[ł] w czasie bezkrólewia po Auguście II, a z obu probostw zrezygnował w 1736).

Na elekcji 1733 opowiedział [się] wraz z całą rodziną po stronie Stanisława Leszczyńskiego, towarzyszył mu do Gdańs[ka], a następnie sprawował od niego poselstwo na dworze papieskim Klemensa XII w Rzymie (od 7 grudnia 1733 do 4 października 1736). W czasie tego pobytu powołany na członka towarzystw literackich: Arkadyjskiego i Infoecundorum (1734). W maju 1735 zmienił za pośrednictwem brata Andrzeja Stanisława, ówczesnego biskupa płockiego, archidiakonat pułtuski na scholasterię płocką; w t. r. nominowany przez Leszczyńskiego biskupem chełmińskim, pomezańskim i przemyskim (nominacje wobec upadku Leszczyńskiego nie zyskały potwierdzenia papieskiego) oraz obdarzony godnością tytularną kanclerza królowej. Równocześnie otrzymał od Ludwika XV indygenat francuski i opactwo w Fontenay w Burgundii (27 lutego 1735). Jesienią 1736 podążył za Leszczyńskim z Włoch przez Szwajcarię do Paryża (przybył 22 grudnia), gdzie otrzymał godność wielkiego jałmużnika Lotaryngii (25 grudnia), po czym w kwietniu 1740 udał się z Leszczyńskim do Lunéville. 10 lipca 1738 wyjechał do kraju, gdzie przebywał od października 1738 do lipca 1739; po śmierci Rostkowskiego (1739) został proboszczem warszawskim, ale zawiedziony w staraniach o biskupstwo już 1 stycznia 1740 wrócił na dwór Leszczyńskiego (przez Niemcy i Niderlandy). 11 lipca 1740 nominowany opatem w Villers-Betnach. W 1741 podróżował po Niderlandach, Anglii, Danii i Szwecji. W poł. 1742 poróżniwszy się z Leszczyńskim wrócił do kraju, gdzie wraz z bratem Andrzejem Stanisławem zajął się porządkowaniem i pomnażaniem wspólnego księgozbioru, przekazanego 8 sierpnia 1747 do użytku publicznego (w pałacu Daniłłowiczowskim), pracą literacko-naukową, organizacją polskiego życia literacko-

http://rcin.org.pl

-naukowego (urządzał konkursy literacko-naukowe, zakładał lub projektował towarzystwa literackie — w 1753 i 1766 sławne Akademie Mariańskie „modo Italo", inicjował wydawnictwa, utrzymywał kontakty z krajowymi i zagranicznymi uczonymi i literatami, współpracował z *Journal de Trévoux* — pismem jezuitów francuskich), a także działalnością religijną (m. in. opiekował się drukarnią karmelitów w Berdyczowie, przebudował kościół w Tarczynie, założył konwent kanoniczek w Warszawie i sióstr miłosierdzia w Żytomierzu) i polityczną. W 1752 został opatem wąchockim; w 1755-1758 jeździł do Francji w sprawach związanych z posiadanymi tam opactwami.

W grudniu 1758 nominowany biskupem kijowskim i czernihowskim (prekonizowany 24 września 1759). W związku z trudną sytuacją finansową, w jakiej znalazł się po obaleniu przez spadkobierców testamentu brata Andrzeja Stanisława (zm. 16 grudnia 1758), w 1761 powierzył opiekę nad swą biblioteką jezuitom warszawskim, z warunkiem „konserwowania" jej i udostępniania publiczności. W polityce bronił interesów duchowieństwa i występował przeciw przyznaniu praw politycznych dysydentom, co stało się powodem aresztowania go w czasie sejmu 1767 (w nocy z 13/14 października) z rozkazu ambasadora rosyjskiego N. W. Repnina i wywiezienia (wraz z K. Sołtykiem, biskupem krakowskim, oraz W. Rzewuskim, hetmanem polnym kor., i jego synem Sewerynem) do Rosji (Smoleńska i Kaługi), skąd powrócił do kraju dopiero w marcu 1773. W związku z grożącą jezuitom kasatą podjął starania o powołanie w Warszawie „Wszechnicy Poniatowskiej" (uniwersytetu i akademii) i przekazania jej biblioteki, przerwała je śmierć. Był członkiem licznych towarzystw naukowych, m. in. w Berlinie, Bolonii, Greifswaldzie, Jenie, Nancy, Petersburgu i Rzymie. Kawaler orderu Orła Białego. Zmarł 7 stycznia 1774 w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Zaślubienie w cierniowym wieńcu dusz pokutujących Oblubieńcowi Niebieskiemu, Bogu Wcielonemu. Melodramma wierszem w 1 akcie, spisane w drodze paryskiej dla siostry, wizytki warszawskiej, w r. 1720. Wyd. zob. poz. 28 t. 2.

2. Analecta historica de sacrâ, in die Natalis Domini, a Romanis pontificibus quotannis usitatâ caeremoniâ, ensem et pileum benedicendi eaque munera principibus Christianis mittendi... W-wa 1726. Fragm. przedr.: J. F. Ł. Sapieha w: Adnotationes historicae de origine ... ordinis equitum Aquilae Albae. Kolonia 1730; J. Daneykowicz Ostrowski w: Swada polska i łacińska. T. 1. Lubl. 1745.

W dziele ogł. również utwory kilku innych pisarzy.

3. Eminencja minimi et pusilli syna prawicy i syna wywyższenia w konsystorzu Trójcy Przenajświętszej od wieków in petto destynowana, a dopiero od ... Benedykta XIII ostatniego dnia i grudnia, i roku 1726 ... dwom najmłodszym a oraz najmilszym synom, świętym Ludwikowi Gonzadze i Stanisławowi Kostce, jędrzejowskim nowicjuszom ... konferowana i przy solennej introdukcji w Warszawskiej ... Metropolii roku 1727 12 października, przy pierwszym otwarciu ust kaznodziejskich ... promulgowana. B.m. 1728.

W dedyk. do prymasa, Teodora Jędrzeja Potockiego, kazanie to nazwane „pierwszą lukubracją moją". Na końcu druku: Explikacja miejsc do zrozumienia przytrudniejszych.

Zapewne też samo zapisane przez Estr. (Załuscy, s. 139) na podstawie inform. z „Programma litterarium" jako: Kazanie przy introdukcji nowo kanonizowanych św. Stanisława Kostki i Alojzego. W-wa 1727.

4. De situ Varsaviae. W: H. Ch. Erndtelius: Varsavia physice illustrata. W-wa 1730 (rozdz. I).

5. Dwa miecze katolickiej w królestwie orthodoksejskim odsieczy przeciwko natarczywym pp. dysydentów polskich zamachom ... to jest broń obosieczna od impetycji polskich dysydentów, we 2 częściach wyrażona. Z przydatkiem różnych w podobnej materii skryptów i fragmentów. W-wa 1731.

Wyd. pod pseud.: Cephas Zelosivius.
Tu m. in. Prace edytorskie poz. 2.

6. Programma litterarium ad bibliophilos, typothetas et bibliopegos, tum et quosvis liberalium artium amatores... (W-wa) 1732.

Rkps (odpis z druku) w Ossol. (Zbiory Pawlikowskich sygn. 162).

Tekst w jęz. pol. z licznymi wtrętami łac.

Przekł. łac.: G. P. Schultz: Programma litterarium... Gdańsk 1743. (Dedyk. autorowi).

http://rcin.org.pl

7. Zbiór poetów polskich przez J.Z.R.K. in 1732. Wyd. J. A. Jabłonowski w: Ostafi po polsku... Lw. (1751) k. 12 n. Fragm. przedr. M. Juszyński w: Dykcjonarz poetów polskich. T. 1. Kr. 1820.

Red. rozszerz. zob. poz. 25.

8. Specimen historiae Polonae criticae... Gdańsk 1733. Wyd. nast. (tyt.): W-wa 1735, toż włączone do zbioru: Scriptorum rerum Polonicarum et Prussicarum collectio nova. Gdańsk 1753.

Dedyk. S. Leszczyńskiemu. Pierwsza polska krytyczna praca historyczna.

9. Manualae iuris publici Poloniae in statu Reipublicae acephalo nempe de iudicis capturalibus, funere Regis demortui, Comitiis Convocationis et Electionis et Inaugurationis Regis et Reginae tempore interregni hodierni ex Regni constitutionibus ... ab ... Episcopo Kioviensi pro usu privato collectum. Powst. 1733. Wyd. W-wa 1764.

Przekł. franc.: J. Duclos: Manuel du droit et des usages publics de Pologne... Traduit du latin. W-wa 1764. (Dedyk. autorowi).

10. Do Pewnego Szlachcica tak się nazwanego w Responsie na List do Imci Księdza Hozjusza, biskupa poznańskiego, pisany, czyniącego się uważać statum rei głęboko. B.m. (1735).

Wyd. anonim. Autorstwo Załuskiego suponuje A. Brückner (*Pam. Lit.* R. 15 (1917) s. 328).

11. De saint Bernard sur la dévotion du temps. Panégyrique pour la fête du st. Bernard, par ... abbé du Fontenay. Powst. ok. 1737-1738. Rkps Bibl. Nar. sygn. 3562.

12. Na aplauz Jaśnie Wielmożnej Imci Pani Antoniny z Zahorowskich Zamoyskiej ordynatowej, przy założeniu pierwszego kamienia nowej fundacji w Marywilu, przez ... (W-wa 1743).

13. Informacja o funduszu Ichm. Panien Kanoniczek. (W-wa 1744).

Autorstwo domniemane (Estr., Załuscy, s. 137).

14. Conspectus novae collectionis legum ecclesiasticarum Poloniae (titulo Synodicon Poloniae Orthodoxae) tum et aliae collectionis scriptorum ecclesiasticorum Poloniae ineditorum; tum et editorum quidem sed rarissime obviorum quarum impressionem... W-wa 1744.

Przekł. pol. fragm.: Kondycje prenumeracji na przedrukowanie wszystkich synodów prowincjonalnych i diecezjalnych polskich od roku 1181 do 1743 etc. Projekt przedrukowania lukubracji Pawła Potockiego, kasztelana kamienieckiego. B. m. r.

15. Projekt asocjacji kilkunastu lub kilkudziesiąt uczonych lub w czytaniu nowo wychodzących w cudzych krajach... lukubracji kochających się osób, podany przez ... (Tyt. franc.:) Projet d' Association de plusieurs personnes amateurs de belles lettres... B.m. 1744.

Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 115.

Tekst pol. i franc.

16. Mowa ... referendarza koronnego na Sądach Sejmowych Anno Domini 1746. Die 5 9-bris. B. m. (1746).

Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3738 s. 238 n.

17. Mowa ... referendarza koronnego przy reasumpcji Sądów Relacyjnych A. D. 1746. Die 21 9-bris. B.m. (1746).

18. Kazanie jubileuszowe przy konkluzji walnej anni gratiae walnego dwudziestopięcioletniego lata miłościwego pierwszego dnia 1751 roku ... w bazylice S. Jana Warszawskiej ... przez ... miane, a na prośbę i żądanie ... różnymi przydatkami rozszerzone, a zaś wypracowane w Warszawie r. 1712 (1752) w druk. S. J.

Inform. A. Moszyński (s. 290), który jednak oglądał tylko rkps kazania. Czy zostało wydruk.?

19. Tragedia o świętym Kazimierzu, królewiczu polskim, na dzień wielkopiątkowy adoptowana, z epilogiem o Męce Pańskiej ... Pisał J.Z.R.K. roku 1751 15-23 lutego w Kielcach ... Wyd. zob. poz. 28 t. 2 i osob. b.m. 1756.

20. Anecdota Jablonoviana seu singulari (a) quaedam de celsissima Jablonoviorum domo collecta a... W-wa 1751. Wyd. nast. (tyt. i popr.): W-wa 1752.

Materiały do historii domu Jabłonowskich; na s. 609-638: Bibliotheca Jablonoviana (= bibliografia pism Jana Stanisława Jabłonowskiego). Uzup. i sprost. zob. poz. 29.

21. Witenes albo tragedia o pomście Boskiej nad zelżycielem Najświętszego Sakramentu Witenem, wielkim książęciem litewskim, wierszem nie rytmowym ojczystym wyrażona, spisana przez J.Z.R. K. 1751. Wyd. zob. poz. 28 t. 2.

22. Próba pióra nowego poety w trzech starych satyrach. (W-wa) 1753.

Parafraza listu XII i satyr Boileau. Zob. też poz. 26, 27.

23. Litania o świętych kapłanach świeckich (nie biskupach ani zakonnikach) na dni miesiąców, jak przypadają, ułożona przez xJędZa świeckiego 1753. Wyd. zob. poz. 28 t. 2.

24. Godzinki o ś. Klemensie, papieżu i męczenniku, in gratiam Najjaśniejszego

http://rcin.org.pl

Królewicza Jmci Klemensa spisane roku 1753 10 Novembris. Wyd. zob. poz. 28 t. 2.

Razem z „litanią" i „pieśnią o ś. Klemensie".

25. Bibliotheca poetarum Polonorum qui patrio sermone scripserunt, to jest katalog trojaki polskich wierszopisów ojczystym językiem piszących... W: Publiusza Wirgiliusza Marona Księgi wszystkie, to jest ksiąg dwanaście... W-wa 1754 i osob. (W-wa 1754).

Red. rozszerzona poz. 7.
Na s. 93-98 podany spis prac Załuskiego.

26. Satyra o mowie obojętnej dworskiej alias ekwiwokacji. W-wa 1754.

27. Przestroga (polemika w obronie poz. 22 oraz wiersze, m. in.:) Grzybek na oślą głowę satyrycznego „Satyr" cenzora; Parabolka o ośle na naszych osłów. Wyd. zob. poz. 28 t. 3.

28. (Pisma zebrane, bez osob. k. tyt.). W-wa 1754 *Zebranie Rytmów przez Wierszopisów Żyjących lub Naszego Wieku Zeszłych Pisanych* 2-3. Przedm. do t. 3 przedr. Z. Florczak, L. Pszczołowska w: Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 1. W-wa 1958.

Różna paginacja poszczególnych utworów lub zespołów utworów, co spowodowało pomieszanie arkuszy wewnątrz zachowanych tomów. Nie wszystkie pozycje tomów zapisane zostały w rejestrach tomów. Niektóre utwory były też broszurowane i sprzedawane osob.
Zawartość t. 2: Dedyk. do J. Mniszcha; Przedmowa; Rejestr zbioru tomu II; Prefacja; poz. 1, 19, 21, 23, 24; Przekłady poz. 3, 4, 9-15, 20-25; Prace edytorskie poz. 11 (t. 2); nadto: Testament człowieka chrześcijańskiego; Przydatek wierszy duchownych (tu m. in. Siedm pieśni pokutnych, Hymn św. Ambrożego, Hymn św. Augustyna, Stances de l'état de l'homme); Tren we łzach tonącego libertyna.
T. 3: Dedyk. do A. F. Brühla; Przedmowa; Rejestr zbioru tomu III; poz. 27; Przekłady poz. 5, 7, 16-19, 26-33; Prace edytorskie poz. 11 (t. 3); nadto: Juvenilia, to jest kompozycje w młodym wieku pisane; Additament juvenilium; Oda o fałszywym tego marnego świata szczęściu; Miscellanea; Dodatek dystychów łacińsko-polskich do suplementu juvenilium.

29. Anecdota quaedam singularia celsissimae de Prussis Ducum ac S.R.J. Principum Jablonoviorum domûs ex archivo ... familiae privato ac ex sua (iam nunc publicâ) bibliothecâ collecta ... per ... W-wa 1755.

Z listem dedyk. do J. A. Jabłonowskiego.
Uzup. i sprost. do poz. 20.

30. Dziękowanie J. W. Imci Biskupa Kijowskiego za toż biskupstwo na Senatus Consilium w Warszawie dnia 30 8bra roku 1758. B.m. (1758).

31. Eiusdemque Episcopi ad praelatos illos responsio. W: Praelatorum Kioviensium ad designatum episcopum suum, oratio. W-wa 1759.

32. Information touchant les Juifs, leur Talmud et les infanticides. Powst. 1759. Rkpsy Bibl. Nar. sygn. 3207, 3208.

33. Liturgia Ecclesiae Romano Orthodoxae in conciliis oecumenicis et in textibus sanctorum quatuor priorum a Christo saeculorum... Wil. 1760.

34. Zdanie Księdza Biskupa Kijowskiego na konferencji o redukcji monet. (Anno 1761 23 Januarii). B.m. (1761).
Rkpsy Ossol. sygn. 316/II (60), Bibl. Czart. sygn. 862.

35. Informacja o fundacji Biblioteki J. W. Imci Księdza Józefa Jędrzeja Załuskiego ... B. m. (1761). Przedr. F. M. Sobieszczański: Materiały do historii bibliotek w Polsce. *Bibl. Warsz.* 1848 t. 2 s. 560-567 (na s. 567-570 ogł.: Inscriptio Bibliothecae Publicae Varsaviensis).

Przekł. niem.: Nachricht von der von ... gemachten Stiftung der öffentlichen Warschauer-Bibliothek. B.m. 1761. (Tu także Listy poz. 20).

36. Mowa ... dziękując za krzesło biskupie miana w Warszawie d. 13 Maii 1761. B.m. (1761).

W druku także: List W. Imci X.N.N. domestici praelati pisany d. 15 Maii 1761. Wg domniemania Estr. (Załuscy, s. 141) Załuski był także autorem listu.

37. Pamiątka pasterskiego afektu diecezjanom swoim od ... oddana na misji w r. 1762. B.m. (1762).

38. Mowa miana podczas Senatus Consilium Warszawskiego, 25 października 1762, w mówieniu skrócona, na piśmie rozszerzona. (W-wa 1762).

39. Uwaga na Refleksje osoby nie wiążącej się do żadnej strony nad poróżnieniem się szlachty z duchowieństwem w Polszcze. B.m. 1762.

Na s. 25-114, przedtem: list do autora „Refleksji" i pol. tekst „Refleksji" (oryginalny był franc.).
Wyd. anonim., autorstwo Załuskiego przypisuje W. Konopczyński (Polscy pisarze polityczni XVIII w., s. 248-250).

40. Memoriale rythmicum brevi facilique methodo sacerdotis boni munus comprehendens ad usum dioecesis Kijoviensis. W-wa 1763.

41. Mowa ... miana na konferencji prymasowskiej po śmierci śp. Augusta III r. 1763, 7 listopada, w mowie skrócona, na piśmie powiększona. B.m. (1763).

http://rcin.org.pl

42. List pasterski ... bullę Ojca Ś. Klemensa XIII institutum Societatis Jesu na nową stwierdzającą ... 7 idus Januarii roku 1764 ... wydaną w swojej diecezji we Lwowie. B.m.r. (trzy wyd.; wyd. in 4°: W-wa 1765).

Poświęcony obronie zakonu jezuitów.

43. Mowa ... miana do Stanów Skonfederowanych roku 1764, die 21 Maii. B.m. (1764).

44. Mowa ... miana na konferencji generalnej 5 Junii 1764. B.m. (1764).

45. Mowa ... miana d. 5 grudnia 1764 r. na Sejmie Coronationis, w druku nieco rozszerzona. B. m. (1764).

Przy tym: Mowa tegoż extemporanea miana na sesji d. 19 grudnia.

46. Mowa ... pro immunitate ecclesiastica 1764. B.m. (1764).

Przekł. łac.: Sermo ... pro immunitate ecclesiastica 1764 habitus, nunc ex idiomatae Polonico translatus. B.m. 1773.

47. Strena pastoralis clero dioecesano ab ... A Czernichov. A. D. 1764 oblata. Berdyczów (1764).

48. Litania za Najjaśniejszego Króla ułożona z samych słów Pisma S. i na polski przetłumaczona język. (W-wa 1765).

Na końcu: Wiązanie do Jego Król. Mości na dzień św. Stanisława 1765.

49. Mowa ... miana na senacie 16 Octobris 1766. B.m. (1766); toż oraz inne pisma Załuskiego „de immunitate" ogł. A. Żołędziowski w: Dowody gorliwości polskiej o wiarę świętą katolicką rzymską na Sejmie Walnym Warszawskim okazane R.P. 1766. (Kr. 1766).

Rkps Ossol. (Zbiory Pawlikowskich sygn. 238 k. 124 n.).

50. List do przyjaciela z refleksjami na pretensje jmć pp. dysydentów, roku 1766 przez Senatora Zelanta... B.m. (1766).

Autorstwo domniemane (Estr., Załuscy, 143-144).

51. Objaśnienie błędami zabobonów zarażonych oraz opisanie niegodziwości, która pochodzi (z) sądzenia przez próbę pławienia w wodzie mniemanych czarownic, jako takowa próba jest omylna, różnymi dowodami. Przez... Berdyczów 1766.

52. (List pasterski) Załuski Józef Andrzej ... biskup kijowski... Dan 30 sierpnia 1767 w Warszawie. Proces nakazujący modlitwy o szczęśliwy sukces sejmu. W-wa 1767.

Rkps Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Ossol. sygn. 1406).

Tu także Listy poz. 22.

53. Rozmowy dwóch kawalerów katolika z dysydentem o piśmie, które wyszło z napisem Wykład praw dysydenckich wiernie spisany r. 1767. B. m. (wg Estr.: Kr., wg Rostworowskiego: Wil.) 1767.

Pismo bez podania nazwiska autora ogł. J. M. Hylzen; miało być jednym z powodów wywiezienia Załuskiego do Kaługi.

54. Autor nie dla kształtu. Tragikomiczny dialog o 1 akcie dla szkolnej młodzieży, bez persony niewieściej. Powst. 1768. Rkps Bibl. Nar. zniszcz. w 1944.

55. Czarnoksiężnik kandoru pełny, naszej krwi szafarz. Tragedia duchowna. Powst. 1768. Rkps jw. poz. 54.

56. Głupiec Jezusowy. Drama duchowne, bez persony niewieściej. Powst. 1768. Rkps jw. poz. 54.

57. Gorzkie skutki zbrodni. Tragedia o 3 aktach i o 3 aktorach dla młodzi szlacheckiej. Powst. 1768. Rkps jw. poz. 54.

58. Lichwa Mariańska. Tragikomedia dla szkolnej młodzi, bez persony niewieściej, we 2 aktach. Powst. 1768. Rkps jw. poz. 54.

59. Marian, albo zysk wielki z wielkiej miłości Panny Marii. Drama szkolne, bez persony niewieściej. Powst. 1768. Rkps jw. poz. 54.

60. Miłości ofiara Teofil. Tragedia dla młodzi szkolnej, bez persony niewieściej. Powst. 1768. Rkps jw. poz. 54.

61. Toletańczyk. Tragiczne drama duchowne, bez persony niewieściej. Powst. 1768. Rkps jw. poz. 54.

62. Wokacja do stanu zaniedbana ukarana. Tragedia dla szlacheckiej młodzi, bez persony niewieściej, w 3 aktach. Powst. 1768. Rkps jw. poz. 54.

63. Cała Polska za złoty, to jest opisanie Polski trojakie, z historii duchownej, z historii cywilnej, z historii literackiej, wierszykami technicznymi dla lepszej pamięci wyrażone przez ... w areszcie smoleńskim r. 1768. Rkps (brulion) Bibl. Nar. sygn. 3209, tamże mikrofilm nr 174; był też czystopis Załuskiego tej redakcji, który opisywał S. Turowski (ze zbiorów Cesarskiej Bibl. Publ. w Petersburgu).

Po śmierci Załuskiego z ustanowienia jego testamentu pracę tę przygot. do druku J. E. Minasowicz w rkpsie pt. Polska w obszernych wiadomościach swoich skrócona, z podziałem na 3 części, z których I. Opisanie Polski topograficzne i cywilne, II. Historią polską literacką, III. Historią polską duchowną zawiera. Rzecz cała przez ... częścią w Płocku, częścią w Ka-

http://rcin.org.pl

łudze zebrana i wierszami technicznymi ku lepszej pamięci ułożona R. P. 1768 ... Przez J. E. Minasowicza przejrzana, poprawiona, w niektórych miejscach dopełniona i drukiem na widok podana opus posthumum w Warszawie 1774 (na końcu: Protestacja przed śmiercią, wiersz autora w Kałudze pisany r. 1769; Przypiski edytora wyrażające okoliczności śmierci, pogrzebu, testamentu Załuskiego). Nie wyd.; rkps przeszedł w posiadanie T. Czackiego, obecnie zachowany w Bibl. Nar. nr akc. 5317; odpisy całości oraz przeróbki prozaiczne zachowane m. in. w Bibl. Jagiel. sygn. 210, 5655, nr akc. 170/51 D; Ossol. (Zbiory Pawlikowskich sygn. 163). Fragm. ogł.: L. Rogalski w: Pamiątka katolicka. W-wa 1856 s. 241-291; K. Bartoszewicz w: Morderstwa rytualne w Polsce do poł. XVIII w. W-wa 1914.

Część druga rkpsu opracowanego przez Minasowicza przepisana z polecenia Czackiego przez M. Kozłowskiego stała się podstawą publikacji J. Muczkowskiego pt. Biblioteka historyków, prawników, polityków i innych autorów polskich lub o Polsce piszących. Kr. 1832; część tę rozpowszechniano także w licznych kopiach i przeróbkach (także prozaicznych), m. in. pt. Historia literatury polskiej wierszem nierymowanym napisana ... a przez J. E. Minasowicza przypiskami pomnożona — zachowane odpisy w zbiorach: Bibl. Czart. sygn. 1861; Ossol. sygn. 600/I, 12642/II; Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 813/I); Bibl. Akad. Nauk. USRR w Kijowie (Arch. Chreptowiczów sygn. I 5972 — pt. Opisanie Polski z historii literackiej).

K. Bartoszewicz w 1914 opisywał kopię „Polski w obszernych wiadomościach" z Bibl. Uniw. Warsz. pozbawioną „Historii polskiej literackiej" — skąd wzięła swe źródło inform., że pod tym tytułem faktycznie tej części nie ma (powtórzona również przez K. Estreichera). Wzajemny stosunek do siebie wszystkich tych tytułów wyjaśnia I. Treichel (Z dziejów jednego rękopisu. *Przegl. Bibl.* R. 21 (1953) s. 259-264). Podawane poprzednio inform. bibliogr. przeczyły jedne drugim.

64. Zbiór złoty za talar bity, to jest biblioteka techniczna zawierająca Pismo Święte, historią duchowną, historią cywilną, geografią, topografią, różne matematyczne, gramatyczne kwestie i całą historią, topografią, geografią i ius publicum Polski w wierszykach technicznych i mnemotechnicznych ... w areszcie smoleńskim złożył J.Z.B.K. roku 1768. Autograf Bibl. Nar. sygn. 3210, tamże mikrofilm nr 173.

65. Gigantomachia bezwierców pognębiona, to jest poczet Bogaprzeczców czy ateuszów, deistów i Kościoła Bożego oszczerców, teistów, panteistów... Wierszem opisany przez ... w areszcie Kałudzkim r. 1770. Cz. 1-2. Rkps jw. poz. 54.

66. Nomenklator Biblioteki Publicznej w Warszawie Załuskiej i jej fundatorowi znajomych literatów, to jest krótka rekapitulacja literatów polskich i wirtuozów, którzy od początku tego wieku co do druku podali, albo choć nie podali, ale pisali, albo choć nie pisali, lecz w jakimś kunszcie celowali, wierszem nierymowanym a czasem też i rymowanym ... pisana w areszcie Kałudzkim przez tej księgarni fundatora r. 1771 — aresztu czwartym, a w Warszawie annotacjami różnymi ... aukcjonowana. Rkps jw. poz. 54.

67. Bibliotheca Polona magna universalis. T. 1-10. Powst. 1742-1773. Rkps jw. poz. 54. Część dzieła przerobił M. A. Trotz pt. Catalogus omnium et singulorum codicum manuscriptorum Zaluscianae Bibliothecae ... Lipsiae descriptus, anno 1757.

Pisana na wzór „Bibliothèque historique de la France" J. Lelonga. Por. TROTZ M. A., Twórczość poz. 2.

68. Przypadki niektóre J. M. JMci Księdza Józefa Załuskiego ... które mu się w niewoli moskiewskiej półszostletniej trafiły r. 1767-1773, wierszem od niego podróżnym w Regnowie opisane. Wyd. J. E. Minasowicz. (W-wa) 1773.

Rkps Bibl. Czart. sygn. 3135 (odpis C. Kelina z 1780).

69. List pasterski ... datowany w Warszawie d. 13 marca 1773. (W-wa 1773).

70. Wiersz na ślubny związek dobrej, bo dobranej pary JW. J. Panny Salomei Rostworowskiej kasztelanki zakroczymskiej z JW. JP. Józefem Sołtykiem kasztelanicem sendomirskim w dzień N. P. Narodzenia w Leśnowoli ... zawarty 8 września 1773. Pisany przez ... B. m. (1773).

71. Parentem patriae Stanislaum Augustum Poloniae utriusque regem: ductore Caietano Soltico pontifice Cracoviensi Severiaeque duce, Kijoviensis episc. Musageta redux venerabundus accedit. W-wa 1773.

72. Wiersz ... alludujący do herbu Junoszów Baranka. B.m.r.

73. Swoboda po niewoli zaprzedanego od braci do Egiptu Józefa, rytmem ojczystym na wolny świat polski przez wielkiego z panów polskich senatora z Pisma Św. wyprowadzona. (Poemat w stancach). Rkpsy Bibl. PAN Kr. sygn. 1277, 1300.

Autorstwo wg not. na rkpsie.

http://rcin.org.pl

74. Dissertatio de historicis Poloniae. Rkps Bibl. Czart. sygn. 1162.

Drobniejsze pisma Załuskiego weszły nadto w skład różnych publikacji współczesnych, m. in.: A. Barry: Icon exemplaris vitae ... seu vita summi pontificis Benedicti XIII... W-wa (1726) (tablice papieży i kardynałów z rodu Ursinich); G. Marangoni: Thesaurus parochorum... Rzym 1726 i 1730 (spisy proboszczów polskich); J. Daneykowicz Ostrowski: Swada polska i łacińska. T. 1. Lubl. 1745; Pretensje i interesa Polski do postronnych potencji i tych do Polski, z książki francuskiej Jana Rousseta ... W-wa (1751) (Przedm.); E. Drużbacka: Zbiór rytmów duchownych... W-wa 1752 *Zebranie Rytmów przez Wierszopisów Żyjących lub Naszego Wieku Zeszłych Pisanych* 1.

Zob. też Prace edyt. poz. 16.

Parę wierszy i prac słownikowych Załuskiego ogł. J. E. Minasowicz w *Monitorze* (1770 nr 46; 1774 nr 37, 42, 49; 1776 nr 25, 33, 75; 1777 nr 23; 1778 nr 3; 1780 nr 41).

Był wysuwany na współautora „Głosu wolnego" (zob. Leszczyński S., Twórczość poz. 6): poprawiał prace S. Garczyńskiego, J. D. A. Janockiego, M. A. Trotza, J. A. Jabłonowskiego i in.

Olbrzymią spuściznę literacką pozostawił w rkpsach zdeponowanych w Bibl. Załuskich, skąd główny ich zrąb dostał się do Cesarskiej Bibl. Publ. w Petersburgu (niektóre przeszły do rąk T. Czackiego i in. zbieraczy). Rkpsy te w 1923-1926 zwrócone zostały przez władze radzieckie Polsce, czasowo znalazły się w zbiorach Bibl. Uniw. Warsz., a po utworzeniu w 1928 Bibl. Nar. weszły do jej zbiorów (w Pałacu Potockich); w listopadzie 1944 prawie w całości uległy zniszczeniu, spalone przez niemieckie oddziały Sonderkommando.

Spis szczegółowy ważniejszych prac rękopiśmiennych Załuskiego w oparciu o prace bibliograficzne Janockiego i Załuskiego, o opracowania zbiorów Bibl. Załuskich, Cesarskiej Bibl. Publ. w Petersburgu, rkpsów rewindykowanych mocą traktatu ryskiego, które trafiły do Bibl. Uniw. Warsz. i in. sporządził Estr. (XXXIV, 1951, 223-232 i w odb.: Załuscy, s. 240-266).

P r z e k ł a d y

1. G. Berkeley: Dwa sekreta doświadczone i dziwnie skuteczne ... z języka angielskiego i niemieckiego przetłumaczone, a z prawdziwej ku ojczyźnie i ziomkom swoim miłości po kolędzie komunikowane, roku 1747 6 Januarii, przez J.Z.R.K. W-wa (1747); toż Lw. b.r.

2. Krótka relacja historyczna o męczeństwie śś. obywatelów rzymskich Prymusa i Felicjana, tudzież o translacji, znalezieniu i podwyższeniu ich ciał świętych w kościele S. Szczepana in Monte Caelio w Rzymie... Z włoskiej książeczki ... tłumaczył ... który imieniem Józef jest żarliwy zelant Zakonu religią Rzymską rozszerzającego kleryków Kalassantego... 1748. B.m. 1754.

3. S. Tucci: Tragedia nad wszystkie, co ich było, jest i będzie tragedii, najokropniejsza o sądzie ostatecznym. Pisał ją Junoszyc Zelant Religii Katolickiej ... roku 1749, w drodze podlaskiej. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 2.

Z przedm. o tragediach religijnych i teatrze fragm. przedr. J. Pawłowiczowa. *Teatr Narodowy 1765-1794*. (W-wa 1967 s. 78-81). Na końcu wydruk. tekst pol. i łac. Dies irae...

4. J. V. des Barreaux: Sonet sławny pana ... umierającego i przez autora, i przez różnych pp. polskich uproszonych w wierszu polskim się kochających tłumaczony. Anno 1749. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 2.

Tekst oryginalny franc., przekłady pol.: J.Z.R.K. (trzy wersje); J.F.Ł. Sapiehy; A. Ponińskiego; J. E. Minasowicza.

5. T. Migonitidus: Kolęda poetyczna, to jest lamenta Orfeusza. Kompozycja dramatyczna konsekrowana ... Marii Antonii Walpurdze w Arkadii Rzymskiej ... Napisana przez ... Ojczystym wierszem przetłomaczona przez Imienia Augustowego Zelanta 1749. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 3. (Muzyka: J. Ristori).

6. Apteka dla tych, co jej ani lekarza nie mają, albo sposób konserwowania zdrowia, mianowicie dla tych spisana, co lekarza nie mają, apteki nie znają, to jest Szkoła Salernitańska, z łacińskiego wiersza metrem łacińskim przełożona w podróży, z nienawiści próżnowania, a z miłości ku ubogim chorym po wsiach mieszkającym do druku podana. Przez tego, który Jest Ziemianów Rodaków Kochający... W-wa 1750.

Tyt. oryg.: Schola Salernitana. Obok przekładu wydruk. tekst łac. W dod.: Dyskurs o Szkole Salernitańskiej dla literatów samych.

7. P. A. Metastasio: Temistokles. Tragedia z włoskiego ... tłomaczona po łacinie i reprezentowana u ... teatynów roku 1743. W dziewięć lat po tym w tarczyńskiej drodze tłomaczona z obu języków wierszem polskim, przez tego, który Jeden Z Themiklesowi Równych Kocha Ojczyznę Wiernie. R. P. 1750. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 3.

8. G. Berkeley: Excerpt niektórych refleksji z książki ... wydanej pod tytułem The Querist ... drukowanej w Londynie 1750 in 8°, tłumaczonej exercitii linguae gratiâ przez J. Z. R. K. W: (S. Garczyński:)

http://rcin.org.pl

Anatomia Rzeczypospolitej Polskiej ... (W-wa 1751).

9. M. A. Walpurgis: Nawrócenie świętego Augustyna. Melodramma ... z włoskiego metra na wiersz ojczysty przetłumaczone przez J. Z. R. K. w Kielcach 21, 23 i 24 Febr. 1751. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 2 i osob. (1754). (Muzyka: J. A. Hasse).

10. P. A. Metastasio: Męka Chrystusa Pana. Melodramma duchowne ... wierszem polskim przełożone przez J.Z.R.K. podczas Wielkiego Postu w drodze drezdeńskiej roku 1751. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 2.

11. L. F. Le Blanc de La Vallière: Afekty duszy pokutującej nad 50 Dawidowym psalmem pokutnym: Miserere mei Deus, napisane przez (sławną francuską egipciarkę) księżnę de ... Potem przełożone wierszem francuskim przez ... Marię Antonię Walpurgę, teraz zaś rytmem polskim paraphrastice przez tego, który Jest Życzliwym Regnanta Klientem, w Cieplicach Czeskich tłumaczone ... 1751. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 2 i osob. (W-wa 1754).

12. G. F. Le Jay: Józef przez swych braci zaprzedany. Tragedia bez persony niewieściej, z łacińskiej ... paraphrastice wierszem polskim tłumaczona w drodze wschowskiej r. 1752 przez JoZefa. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 2.

13. P. A. Metastasio: Izaak Pana Zbawiwiciela naszego w Starym Testamencie figurujący, na scenę muzykalną w melodrammie nabożnym wyprowadzony ... z włoskiego metru nie po metrowsku, ale prostotną polską Minerwą w drodze kieleckiej przełożony przez tego, który Jest Zbawienia Rodaków Kochający. R. P. 1752. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 2 i osob. (W-wa 1754). (Muzyka: J. J. Schürer).

14. P. A. Metastasio: Ś. Helena na Górze Kalwarii. Melodramma ... tłumaczone z włoskiego języka w drodze wąchockiej przez J. Z. R.K.O.W. roku 1752. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 2 i osob. (W-wa 1754). (Muzyka: J. A. Hasse).

15. G. C. Pasquini: Depozycja z krzyża Chrystusa Pana Zbawiciela. Melodramma ... tłumaczone na wiersz polski przez tego, którego hasło jest takie Jezusie Żegnaj Rządź Króluj ... podczas rekolekcji 1752. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 2. (Muzyka: J. A. Hasse).

16. Edward III. O miłości dobra pospolitego. Tragedia przez J.Z.R.K. napisana wierszem w kwietniu 1752 w drodze podlaskiej, częścią z francuskiego, częścią z angielskiego języka tłomaczona. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 3.

Wg J. B. L. Gresseta i J. Bancrofta.

Z przedm. (przedr. J. Pawłowiczowa, jw. poz. 3 s. 82-83).

17. P. A. Metastasio: Łaskawość Tytusa. Drama włoskie ... rytmem polskim przełożone przez J.Z.R.K. w drodze suligostowskiej 1752. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 3.

18. P. A. Metastasio: Cato Utyceński. Drama z włoskiego ... tłomaczone w wschowskiej i wąchowskiej drodze 1752, przez J. Z. R. K. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 3.

19. Instrukcja generalna podana młodemu Ludwikowi XV przez Salomona z królów najmędrszego, z francuskiego prozą polską tłumaczona przez Królewicza JMci Polskiego Xawiera, a rytmem przełożona przez tego, który Jest Żarliwym Regnanta Klientem. R. 1752 w maju, w drodze radomskiej. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 3.

20. Peregrynanci u Grobu Chrystusa Pana. Melodramma ... z włoskiego tłumaczone. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 2 (Muzyka: J. A. Hasse).

21. Grób Chrystusa Pana. Melodramma po włosku oratorio ... z włoskiego po polsku tłumaczone przez J.Z.R.K. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 2. (Muzyka: J. A. Ristori).

22. A. S. Załuski: Przedmowa najwyższego kapłana Pana Naszego Jezusa Chrystusa do kapłanów i kleryków kościoła swego ... przez ... po łacinie ogłoszona, a przez ... J.Z.R.K. podobnym metrem przetłumaczona. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 2.

23. Sonet o Zbawicielu na krzyżu. Przekł. z franc. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 2.

Obok wydruk. tekst franc.

24. J. Drexeliusz: Naenia infantilis ad cunasvagentis Jesu ex Anacreonte, Drexeliano patriis rithmis cantata. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 2.

Obok tekstu pol. wydruk. tekst łac.

25. Ch. C. Genest: Józef uznany. Tragedia duchowna z Pisma Ś. Z francuskiego ... przetłumaczona paraphrastice przez JoZefa w drodze zawiślnej 1754. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 2.

Do przekł. dołączony „Dyskurs JP. Malézieu do Najjaśń. Pani Księżnej Cenomanen (du Maine) o tej Józefa tragedii", s. 71-123 (przedr. J. Pawłowiczowa, jw. poz. 3 s. 85-87).

26. G. C. Pasquini: Moderacja w honorze: Cantata (o Plotinie cesarzowej), która przez

http://rcin.org.pl

muzykantów włoskich była śpiewana w Warszawie w Pałacu Królewskim r. 1748 d. 8 grudnia ... Kompozycja jest ... Z włoskiego na wiersz ojczysty tłomaczył Imienia Augustowego Zelant. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 3. (Muzyka: M. Breunich).

Zapewne poz. identyczna z „Melodrammą o Plotynie" not. przez Estr. (Załuscy, s. 148).

27. J. Addison: Słowa umierającego Katona z tragedii angielskiej tłomaczone. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 3.

Parafraza monologu z aktu V sc. 1.

28. Voltaire: Rzym wybawiony albo Catilina. Tragedia z francuskiego ... tłomaczona w drodze zawiślnej podczas karnawału 1754. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 3.

Z przedm. (fragm. przedr. J. Pawłowiczowa, jw. poz. 3 s. 83-84).

29. (F. Fénelon): Katechizm kawalera doskonałego albo portret prawdziwego galantoma, z francuskiego tłumaczony przez J.Z.R.K. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 3.

30. Epigrammata łacińsko-polskie. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 3.

M.in. przekł. z Ovidiusa, Theocrita, J. Owena, J. Sannazara, M. K. Sarbiewskiego.

31. Epigrammata francusko-polskie. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 3.

32. J. B. Rousseau: Oda o fortunie IMć p. ... na muzykalne noty przełożona przez J. P. Royer; tłumaczona po polsku przez J. Z. R. K. i ofiarowana ... marszałkowi w. kor. 1754 9 marca. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 3. Wyd. nast.: Ode do fortuny z francuskiego. Przekładania I. A. Z. B. K. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1772 t. 5 cz. 1 s. 204-209.

W pierwodr. obok tekstu pol. tekst franc.

33. M. A. Muretus: Institutio puerilis comprehensa versibus ad captum puerulorum accommodatis. Rythmis Polonicis exornata ... pro strena anni 1754 ab augustJ Zelante cultoRe peRenni in AeVum. Wyd. zob. Twórczość poz. 28 t. 3.

34. P. A. Metastasio: Demofontes. Opera. Wyst. na warszawskim teatrze królewskim 1759. Rkps Bibl. Nar. zniszcz. 1944.

35. Obraz nędzy ludzkiej. Tragikomedia w 5 aktach. (Wyd. J. E. Minasowicz). W-wa 1768. Wyd. nast.: wyd. 2 pt. Ludzkość litująca się, czyli obraz nędzy ludzkiej. W-wa 1795 (tekst niezgodny z popr. autografem Załuskiego); wg wyd. 1 ogł. J. Pawłowiczowa w: Drama mieszczańska. (W-wa 1955) *Teatr Pol. Oświecenia.*

Wg dramy „L'Humanité ou le tableau de l'indigence" (ogł. pod nazwiskiem D. Diderota w londyńskim wyd. zbior. jego pism z 1773).

36. P. Marivaux: Koniec niespodziany. Komedia w 1 akcie. Powst. 1768. Rkps jw. poz. 34.

37. P. Marivaux: Wyspa roztropności albo Pigmajczykowie obyczajów. Komedia w 3 aktach. Powst. 1768. Rkps jw. poz. 34.

38. J. B. Rousseau: Pas czarnoksięski. Komedia w 1 akcie ... tłumaczył z francuskiego ... dla panien świeckich w klasztorach J. Z. B. K. na smoleńskim wygnaniu 1768. Wyd. W-wa 1781.
Rkps jw. poz. 34.

39. Śmierć Abla. Tragedia w 3 aktach. Powst. 1768. Rkps jw. poz. 34.

Może przekł. tragedii Guisseta? dramatu J. L. Auberta? lub parafraza oratorium P. A. Metastasia?

40. D. Brueys, J. Palaprat: Gniewosz fukliwy. Komedia. Powst. 1768. Rkps jw. poz. 34.

41. S. Gessner: Erast. Drama pastoralne. Powst. 1768. Rkps jw. poz. 34.

42. L. Holberg: Sorcelleries. Tłum. w 1768 z niem. na franc. Rkps jw. poz. 34.

43. P. A. Metastasio: Wyspa bezludna. Opera. Powst. 1768. Rkps jw. poz. 34.

44. J. Régnard: Menechowie albo bliźniacy. Komedia. Powst. 1768. Rkps jw. poz. 34.

45. (Spinelli kardynał): Formularz nabożeństwa codziennego przy odwiedzaniu Najświętszego Sakramentu. W-wa 1773.

Wyd. anonim. Źródło włoskie i autorstwo przekł. wg katalogów M. Grölla i anonsów *Gaz. Warsz.* Por. też Estr. XXIX, 1933, 123.

46. Sz. Starowolski: De reformandis moribus. Nie wyd.

Przekł. na łac. „Reformacji obyczajów". Inform. „Biblioteka historyków" (s. 123). Por. też Estr. XXIX, 205.

Zob. też: Twórczość poz. 28 t. 2 (Przydatek wierszy duchownych); Prace edytorskie poz. 13.

Prace edytorskie

1. D. J. Stella: Wzgarda próżności świata albo księga, w której zamykają się traktaty rozmyślania nabożnego o miłości Boskiej ... przez J. Ch. Załuskiego ... na polski język przetłumaczona ... wydana teraz powtórnie ... od autora synowca I. Z. R. K. ... Kr. 1730.

2. P. Skarga: Dyskurs na konfederacją. W: Dwa miecze katolickiej ... odsieczy ... W-wa 1731.

Zob. Twórczość poz. 5.

http://rcin.org.pl

3. M. M. Ładowski: Inwentarz konstytucji koronnych i Wielkiego Księstwa Litewskiego przez ... krótko zebrany, a przez ... w różnych miejscach i cytatach skorygowany. Przydatkiem opuszczonych artykułów poprawiony i suplementem obszernym od roku 1683 aż do ostatniej konstytucji sejmu 1726 inclusive opatrzony. Lipsk 1733.

W przedm. omówione dotychczasowe wydania praw i statutów.

4. D. Hartley: Sekret wielu experiencjami doświadczony, służący do uleczenia zupełnego ludzi chorujących na kamień ... z angielskiego języka przetłumaczony. Z prawdziwej ku ojczyźnie i ziomkom miłości po kolędzie ogłoszony, przez J. Z. R. K. W-wa (po 1743).

5. M. Bembus: Trąba gniewu Bożego gromiąca grzeszników ... Wystawiona roku 1618 od ... a teraz przez ... teraźniejszym czasom akomodowana, po edycji krakowskiej 1648 przedrukowana. B. m. 1746.

6. P. Potocki: Opera omnia ... Haec singula scripta anecdota ex sua bibliotheca ... edidit ... W-wa 1747.

7. Ł. Górnicki: Dzieje w Koronie Polskiej za Zygmunta I i Zygmunta II Augusta ... przez ... spisane, a teraz nowo wydane przez J. Z. R. K. W-wa 1750.

Z przedm. edytora.

8. Ł. Górnicki: Rozmowa o elekcji, o wolności, o prawie i obyczajach polskich ... Pisana przez ... Teraz nowo wydana i w stylu staropolskim nieco poprawiona przez J. Z. R. K. W-wa (1750).

9. (S. Garczyński): Anatomia Rzeczypospolitej Polskiej synom ojczyzny ku przestrodze i poprawie tego, co z kluby wypadło ... Z przydatkami teraz wydana. (W-wa 1751).

10. Boguphali II de armis et domo Rosarum ... Chronicon Poloniae cum continuatione. W-wa 1752 (nakł. J. A. Jabłonowskiego).

11. *Zebranie Rytmów przez Wierszopisów Żyjących lub Naszego Wieku Zeszłych Pisanych.* T. 1-5. W-wa 1752-1756.

Zawartość t. 1 (1752, dwa wyd.): E. Drużbacka: Zbiór rytmów duchownych, panegirycznych, moralnych i światowych... Zebrany i do druku podany przez J.Z.R.K. (z przedm.; między wierszami Drużbackiej pomieszczone błędnie elegie moralne U. Radziwiłła; w dod. wiersze Załuskiego i J. E. Minasowicza).
T. 2-3 (1754): wiersze Załuskiego, bez osob. k. tyt. (zob. Twórczość poz. 28), wśród nich ogł.: Emblemata et inscriptiones pro ecclesia regii monasterii Varsaviensis S. Monialium ... SS. Sacramenti ... collata a ... (t. 2); wiersze M. Załuskiego, P. Puzyny, J. E. Minasowicza (jw.); Przekłady poz. 4; (S. H. Lubomirskiego) „Historia Orfeusza i Eurydyce" (t. 3); (M. Bukojemskiego) „Pytania ciekawe z Pisma Św. Starego i Nowego Testamentu pod imieniem królowej Saby i na nie odpowiedzi mądre króla Salomona ... nieco skorygowane przez J. Z. R. K" (jw.); (S. H. Lubomirskiego) „Decymka myśli świętych albo dziesięć elegii polskich Pisma Św. sentymentami objaśnionych" (jw.); Wiersze autorowi tych rytmów przypisane (W. Rzewuskiego, J. Radlińskiego, A. Wiśniewskiego, R. Hempla, J. E. Minasowicza, P. Lubienieckiego, A. M. Quiriniego, J. M. Hylzena, B. J. Wessla (jw.); wiersze M. Załuskiego, J. E. Minasowicza, W. Potockiego (jw.).
T. 4 cz. 1-2 — 5 cz. 3-4 (1755-1756): J. E. Minasowicz: Zbiór rytmów polskich. (Te tomy przygot. do druku sam autor).

12. P. Vergilius Maro: Księgi wszystkie, to jest ksiąg dwanaście ... Razem do druku podane staraniem I.Z.R.K.O.W. ... W-wa 1754.

Wyd. przy współpracy J. E. Minasowicza.

Zawartość: Eneida, przekł. A. Kochanowskiego; Georgica, przekł. W. Otwinowskiego; Buccolica, przekł. I. Nagurczewskiego; Życie P. Wirgiliusza Marona przez Aeliusa Donata, przekł. J. E. Minasowicza.

13. R. Archdekin: Sidła zbawienne na szczęśliwy dusz połów do prawowiernej religii katolickiej z ksiąg ks. ... zebrane i do druku podane przez J.Z.R.K. Kr. 1758.

Wg Estr. (Załuscy, s. 231) miał je także przekładać.

14. B. Herbest: Wiary Kościoła Rzymskiego wywody i greckiego niewolnictwa historia ... wypisał ... A do druku podał dla owieczek swego pasterstwa ... W-wa 1761.

15. Synodalia Dioecesis Orthodoxae Kijoviensis publicata ab ... Chełmno 1764.

Z dedyk. do papieża Klemensa XIII.

16. Vota onomastica Regi Poloniarum Stanislao Augusto nuncupata 8 Maii 1766 a ... B.m.r.

Zbiór życzeń imieninowych przeważnie wierszowanych, w różnych językach, niektóre podpisane przez Załuskiego.

17. F. Pable: Wywody i obrona prawdziwej religii. Według katolickich autorów, przeciwko ateuszom, deistom, mędrkom, libertynom, Żydom, poganom ... od ... w łacińskim języku wydana, a teraz znowu nakładem ... przedrukowana, tłumaczenia X.M.P. (Pałuckiego). W-wa 1773.

Nadto zbiory Załuskiego i inicjatywa posłużyły do licznych wydań materiałów historycznych, genealogicznych, prawnych, tekstów literackich i in., zrealizowanych m. in. przez F. Bohomolca, B. Chmielowskiego, M. Dogiela, J. A. Jabłonowskiego,

http://rcin.org.pl

S. Konarskiego, J. E. Minasowicza, W. Mitzlera de Kolof, K. Niesieckiego, M. A. Prokopowicza.

Zob. też Twórczość poz. 2, 5, 9, 20.

Listy i materiały

1. Do F. M. Ossolińskiego z 4 stycznia 1729. Rkps Ossol. sygn. 702/I k. 117-118.

2. Do Radziwiłłów, m. in. z 1729. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Radziwiłłów dz. V teka 466 nr 18414).

3. List z ok. 1733. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 399.

4. Korespondencja z S. Leszczyńskim z 1734-1736, 1761, 1762. Rkps Bibl. Nar. sygn. L 3216. Listy Leszczyńskiego z 1734-1736 wyd. B. S. Kupść, K. Muszyńska w t. 1 „Korespondencji J. A. Załuskiego", zob. poz. 16.

5. Korespondencja z J. A. Jabłonowskim w zbiorze z 1734-1763, m. in. w sprawie druku „Heraldyki". Rkps Bibl. Czart. sygn. 1162.

6. Korespondencja z H. v. Brühlem z 1736--1757. Rkpsy Landeshauptarchiv w Dreźnie loc. 461, 3588, 3589, 3591, 3592 (pt. Correspondenz des Pr. Min. Grafen v. Brühl mit verschiedenen Polen. Grossen).

7. Do J. A. Jabłonowskiego z 4 marca 1743. Ogł. adresat w: Tabulae Jablonovianae ... (cz. 1). Amsterdam 1743 (-1748); przedr. w: cz. 2. Norymberga (-W-wa) 1748 (-1754).

8. Korespondencja z A. M. Quirinim z 1749, wydruk. w: A. M. Quirini: Duae epistolae ... ad J. A. Comitem Załuski ... W-wa 1749 (tu list Quiriniego i odpowiedź Załuskiego).

Zob. też poz. 19 oraz inform. S. Kota (*Spr. z Czynności i Posiedzeń PAU* 1925 nr 10 s. 3).

9. Do S. Konarskiego. Ogł. adresat w: O skutecznym rad sposobie. Cz. 2. W-wa 1761.

10. Listy w zbiorze z 1766-68. Rkpsy Bibl. Jagiel. sygn. 2734-2735.

11. Do Ch. A. Clodiusa. Rkps Sächsische Landesbliothek w Dreźnie sygn. C 110a.

12. Do J. A. Jabłonowskiego. Rkps Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Arch. Sapiehów F 417-36).

13. Do ks. Wąsowicza 8 listów z Kaługi. Rkps PAN Kr. sygn. 1085.

14. Do Stanisława Augusta z 27 września 1773. Rkps jw. sygn. 2220/I. Oryginalny tekst franc. i przekł. pol. ogł. b. d. F. M. Sobieszczański pt. Nota własnoręczna biskupa Załuskiego podana królowi Stanisławowi Augustowi. *Bibl. Warsz.* 1848 t. 2 s. 570-572.

15. Ekscerpty z listów Załuskiego. Rkps Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Ossol. sygn. 717).

16. Zbiór korespondencji z 1724-1773 (przeszło 8500 listów), głównie listy pisane do Załuskiego. Rkpsy Bibl. Nar. sygn. L 3216 (por. poz. 4), 3228-3269 (rewindykowane z b. Cesarskiej Bibl. Publ. w Petersb., nieznacznie uszczuplone w 1944). Część korespondencji pozostała w Rosji zachowana w Bibl. Publ. im. Sałtykowa--Szczedrina w Leningradzie (Arch. Załuskich) — mikrofilmy w Bibl. Nar.

T. 1 oprac. B. S. Kupść, K. Muszyńska: Korespondencja J. A. Załuskiego 1724--1736. Wr. 1967 *PAN. Źródła do Dziejów Nauki i Techniki* 5.

Zawiera 790 listów pisanych do Załuskiego, w pełnym tekście lub streszcz. W załączniku: poz. 23 oraz parę listów i dokumentów dotyczących pisarza.

Poszczególne listy ogł. m. in.: K. Tyszkowski. *Exlibris* 1924 z. 6 s. 195-196 i odb. (od K. Niesieckiego z 1732); Z. Goliński, M. Klimowicz, R. Wołoszyński w: Korespondencja Ignacego Krasickiego. T. 1. Wr. 1958 (od I. Krasickiego z 1762); M. Klimowicz w zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia. Wr. 1965 *Arch. Lit.* 5 (od P. Zatorskiego 11 listów z 1747-1748 oraz fragm. listu B. Szembeka z 1746); E. Marczewska-Stańdowa w zbiorze: Miscellanea, jw. (od E. Drużbackiej 5 listów z 1750-1753); J. Nowak-Dłużewski w: Listy Stanisława Konarskiego 1733-1771. (W-wa) 1962 (od S. Konarskiego 4 listy z 1735-1767); A. Ryszkiewicz w: Petrus Zaise Veterus. *Sarmatia artistica. Księga pam. ku czci W. Tomkiewicza.* W-wa 1968 (od P. Zaise Veterusa z 1761).

17. Od S. Konarskiego z 6 marca 1733. Z rkpsu Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Roskie sygn. LIII/17) ogł. J. Nowak-Dłużewski, jw. poz. 16.

18. Od F. M. Ossolińskiego, druk. pt. Copia listu pisanego z zagranicy ... anno 1736. B. m. r. (dwa wyd. w jęz. pol. i trzy w jęz. włoskim).

19. Od A. M. Quiriniego z 1742-1754, wydruk. w: A. M. Quirinus: Epistolarum decas I-X. (Brixen 1742-1754).

20. Od generała jezuitów L. Ricciego (1761). Ogł. w przekł. niem. w „Informacji o fundacji Biblioteki", zob. Twórczość poz. 35.

21. Od K. v Osten-Sackena z 1766. Rkps Landeshauptarchiv w Dreźnie loc. 3512.

http://rcin.org.pl

22. Od papieża Klemensa XIII, druk. pt. Do J. A. Załuskiego ... W-wa 1767 (razem z listem pasterskim Załuskiego, zob. Twórczość poz. 52).

23. Diariolum meum. Powst. 1748-1750. Z rkpsu Bibl. Publ. im. Sałtykowa-Szczedrina w Leningradzie (Arch. Załuskich) ogł. B. S. Kupść, K. Muszyńska w załączniku do t. 1 „Korespondencji J. A. Załuskiego", zob. poz. 16.

Przekł. pol.: Mój dzienniczek. Ogł. B. S. Kupść: Nieznana autobiografia J. A. Załuskiego. *Przegl. Bibl.* R. 28 (1960) z. 4 i odb.

O innych autobiografiach Załuskiego, które były w jego rkpsach, inform. Estr. (Załuscy, s. 240-241).

24. Metryka urodzenia i chrztu wg zeznań proboszcza jedlońskiego Jana Dynowicza z 7 kwietnia 1759; metryka święceń wg zeznań Marcina Załuskiego z 21 stycznia 1759; dyplom doktora obojga praw z 27 marca 1735; dokumenty z procesu informacyjnego na biskupstwo kijowskie z 12, 15 i 19 stycznia 1759; pytania dotyczące J. A. Załuskiego w procesie informacyjnym biskupa Kandyda Ossolińskiego z 19 października 1773. Z kopii Bibl. Apostolica Vaticana (Processus consistoriales t. 148 k. 71-88, t. 164 k. 385-387) ogł. B. Kumor: Przyczynki źródłowe do biografii J. A. Załuskiego. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia, 3. Wr. 1969 *Arch. Lit.* 13.

25. Titulus Ill-mi J. A. Załuski ep. Kijoviensis. Rkps Ossol. sygn. 91/II k. 452.

26. Testament. Rkpsy były w: Arch. Główne Akt Dawnych nr E 144 k. 11; Bibl. PAN Kr. sygn. 1403. Częściowo ogł.: J. Lelewel: Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 2. Wil. 1826 s. 114, przedr. anastat. (W-wa) 1927; M. Łodyński: Z dziejów Biblioteki Rzeczypospolitej Załuskich Zwanej ... W-wa 1935 s. 14.

Uwaga: inform. Estr. (XXXIV, 232; w odb. Załuscy, s. 268) o korespondencji Załuskiego w Bibl. Miej. w Łodzi (Teki J. Bartoszewicza) dotyczy faktycznie korespondencji Andrzeja Chryzostoma Załuskiego.

INDEKS TYTUŁÓW

(E — Prace edytorskie, P — Przekłady, T — Twórczość)

Additament juvenilium T-28
Afekty duszy pokutującej (L. F. Le Blanc de La Vallière) P-11
Analecta historica de sacra T-2
Anatomia Rzeczypospolitej Polskiej (S. Garczyński) E-9
Anecdota Jablonoviana T-20
Anecdota quaedam singularia ... Jablonoviarum domûs T-29
Apteka dla tych, co jej ani lekarstwa nie mają P-6
Autor nie dla kształtu T-54
Biblioteka historyków, prawników, polityków T-63
Bibliotheca Jablonoviana T-20
Bibliotheca poetarum Polonorum T-25
Bibliotheca Polona magna universalis T-67
Buccolica (P. Vergilius Maro, przekł. I. Nagurczewskiego) E-12
Cała Polska za złoty T-63
Cato Utyceński (P. A. Metastasio) P-18
Chronicon Poloniae cum continuatione (Boguphalus II) E-10
Conspectus novae collectionis legum ecclesiasticarum Poloniae T-14
Czarnoksiężnik kandoru pełny T-55
Decymka myśli świętych (S. H. Lubomirski) E-11
Demofontes (P. A. Metastasio) P-34
Depozycja z krzyża Chrystusa (G. C. Pasquini) P-15
De reformandis moribus (Sz. Starowolski) P-46
De saint Bernard sur la dévotion du temps T-11
De situ Varsaviae T-4
Dies irae P-3
Dissertatio de historicis Poloniae T-74
Dodatek dystychów łacińsko-polskich T-28
Do Pewnego Szlachcica tak się nazwanego w Responsie T-10
Dwa miecze katolickiej... odsieczy T-5
Dwa sekreta doświadczone (G. Berkeley) P-1
Dyskurs JP. Malézieu do ... Księżnej Cenomanen P-25
Dyskurs na konfederacją (P. Skarga) E-2
Dyskurs o Szkole Salernitańskiej P-6
Dzieje w Koronie Polskiej (Ł. Górnicki) E-7
Dziękowanie ... Biskupa Kijowskiego za toż biskupstwo T-30
Edward III P-16
Eiusdemque Episcopi ad praelatos illos responsio T-31
Emblemata et inscriptiones pro ecclesia E-11
Eminencja minimi et pusilli T-3
Eneida (P. Vergilius Maro, przekł. A. Kochanowskiego) E-12
Epigrammata francusko-polskie P-31
Epigrammata łacińsko-polskie P-30
Erast (S. Gessner) P-41
Excerpt niektórych refleksji (G. Berkeley) P-8
Formularz nabożeństwa codziennego (Spinelli) P-45
Georgica (P. Vergilius Maro, przekł. W. Otwinowskiego) E-12
Gigantomachia bezwierców pognębiona T-65
Głupiec Jezusowy T-56
Gniewosz fukliwy (D. Brueys, J. Palaprat) P-40
Godzinki o ś. Klemensie T-24

http://rcin.org.pl

Gorzkie skutki zbrodni T-57
Grób Chrystusa Pana P-21
Grzybek na oślą głowę T-27
Historia literatury polskiej T-63
Historia Orfeusza i Eurydyce (S. H. Lubomirski) E-11
Historia polska duchowna T-63
Historia polska literacka T-63
Hymn św. Ambrożego T-28
Hymn św. Augustyna T-28
Informacja o fundacji Biblioteki T-35
Informacja o funduszu Ichm. Panien Kanoniczek T-13
Information touchant les Juifs T-32
Inscriptio Bibliothecae Publicae Varsaviensis T-35
Institutio puerilis comprehensa (M. A. Muretus) P-33
Instrukcja generalna podana młodemu Ludwikowi XV przez Salomona P-19
Inwentarz konstytucji koronnych i Wielkiego Księstwa Litewskiego (M. M. Ładowski) E-3
Izaak Pana Zbawiciela naszego figurujący (P. A. Metastasio) P-13
Józef przez swych braci zaprzedany (G. F. Le Jay) P-12
Józef uznany (Ch. C. Genest) P-25
Juvenilia, to jest kompozycje w młodym wieku pisane T-28
Katechizm kawalera doskonałego (F. Fénelon) P-29
Kazanie jubileuszowe przy konkluzji walnej T-18
Kazanie przy introdukcji nowo kanonizowanych śś. Stanisława Kostki i Alojzego T-3
Kolęda poetyczna, to jest lamenta Orfeusza (T. Migonitidius) P-5
Kondycje prenumeracji na przedrukowanie wszystkich synodów T-14
Koniec niespodziany (P. Marivaux) P-36
Krótka relacja historyczna o męczeństwie śś. Prymusa i Felicjana P-2
Księgi wszystkie (P. Vergilius Maro) E-12
Lichwa Mariańska T-58
List do przyjaciela z refleksjami na pretensje ... dysydentów T-50
(List pasterski) Dan 30 sierpnia 1767 T-52
List pasterski ... d. 13 marca 1773 T-69
List pasterski ... na bullę Ojca Ś. Klemensa XIII T-42
List W. Imci X.N.N. domestici praelati(?) T-36
Litania o świętych kapłanach świeckich T-23
Litania za Najjaśniejszego Króla T-48
Liturgia Ecclesiae Romano Orthodoxae T-33
Ludzkość litująca się P-35
Łaskawość Tytusa (P. A. Metastasio) P-17
Manualae iuris publici Poloniae T-9
Manuel du droit et des usages publics de Pologne T-9
Marian albo zysk z wielkiej miłości Panny Marii T-59
Melodramma o Plotynie P-26
Memoriale rythmicum brevi facilique T-40
Menechowie albo bliźniacy (J. Régnard) P-44
Męka Chrystusa Pana (P. A. Metastasio) P-10
Miłości ofiara Teofil T-60
Miscellanea T-28
Moderacja w honorze (G. C. Pasquini) P-26
Mowa ... dziękując za krzesło biskupie T-36
Mowa ... miana do Stanów Skonfederowanych T-43
Mowa ... miana na konferencji generalnej T-44
Mowa ... miana na konferencji prymasowskiej T-41
Mowa ... miana... na Sejmie Coronationis T-45
Mowa ... miana na senacie 16 Octobris 1766 T-49
Mowa ... miana na sesji d. 19 grudnia (1764) T-45
Mowa miana podczas Senatus Consilium Warszawskiego 25 października 1762 T-38
Mowa ... na Sądach Sejmowych T-16
Mowa ... pro immunitate ecclesiastica T-46
Mowa ... przy reasumpcji Sądów Relacyjnych T-17
Na aplauz Jaśnie Wielmożnej ... Antoniny z Zahorowskich T-12
Nachricht ... gemachten Stiftung der öffentlichen Warschauer-Bibliothek T-35
Naenia infantilis (J. Drexeliusz) P-24
Nawrócenie św. Augustyna (Maria Antonia Walpurgis) P-9
Nomenklator Biblioteki Publicznej w Warszawie Załuskiej T-66
Obraz nędzy ludzkiej P-35
Objaśnienie błędami zabobonów zarażonych T-51
Oda o fałszywym tego marnego świata szczęściu T-28
Oda o fortunie (J. B. Rousseau) P-32
Ode do fortuny (J. B. Rousseau) P-32
Opera omnia (P. Potocki) E-6
Opisanie Polski topograficzne i cywilne T-63
Opisanie Polski z historii literackiej T-63
Pamiątka pasterskiego afektu T-37
Parabołka o ośle T-27
Parentem patriae Stanislaum Augustum T-71
Pas czarnoksięski (J. B. Rousseau) P-38
Peregrynanci u Grobu Chrystusa Pana P-20
(Pisma zebrane) T-28
Polska w obszernych wiadomościach swoich T-63
Programma litterarium T-6
Projekt asocjacji kilkunastu lub kilkudziesiąt uczonych T-15
Projekt przedrukowania lukubracji Pawła Potockiego T-14
Projet d'Association T-15
Protestacja przed śmiercią T-63
Próba pióra nowego poety T-22
Przedmowa najwyższego kapłana (A. S. Załuski) P-22
Przestroga T-27
Przydatek wierszy duchownych T-28
Przypadki niektóre ... które mu się w niewoli moskiewskiej ... trafiły T-68

http://rcin.org.pl

Pytania ciekawe z Pisma Św. ... pod imieniem królowej Saby (M. Bukojemski) E-11
Rozmowa o elekcji (Ł. Górnicki) E-8
Rozmowy dwóch kawalerów katolika z dysydentem T-53
Rzym wybawiony albo Catilina (Voltaire) P-28
Satyra o mowie obojętnej T-26
Sekret wielu experiencjami doświadczony (D. Hartley) E-4
Sermo ... pro immunitate ecclesiastica T-46
Sidła zbawienne (R. Archdekin) E-13
Siedm pieśni pokutnych T-28
Słowa umierającego Katona (J. Addison) P-27
Sonet o Zbawicielu na krzyżu P-23
Sonet sławny (J. V. des Barreaux) P-4
Sorcelleries (L. Holberg) P-42
Specimen historiae Polonae criticae T-8
Stances de l'état de l'homme T-28
Strena pastoralis clero dioecesano T-47
Swoboda po niewoli zaprzedanego ... Józefa T-73
Synodalia Dioecesis Orthodoxae Kijoviensis E-15
Szkoła Salernitańska P-6
Ś. Helena na Górze Kalwarii (P. A. Metastasio) P-14
Śmierć Abla P-39
Temistokles (P. A. Metastasio) P-7
Testament człowieka chrześcijańskiego T-28
Toletańczyk T-61
Tragedia nad wszystkie ... najokropniejsza (S. Tucci) P-3
Tragedia ... o sądzie ostatecznym (S. Tucci) P-3
Tragedia o świętym Kazimierzu T-19
Trąba gniewu Bożego (M. Bembus) E-5
Tren we łzach tonącego libertyna T-28
Uwaga na Refleksje osoby nie wiążącej się T-39
Vota onomastica E-16
Wiary Kościoła Rzymskiego wywody (B. Herbest) E-14
Wiązanie do Jego Król. Mości na dzień św. Stanisława T-48
Wiersz ... alludujący do herbu Junoszów Baranka T-72
Wiersze autorowi tych rytmów przypisane E-11
Wiersz na ślubny związek ... Salomei Rostworowskiej T-70
Witenes albo tragedia o pomście Boskiej T-21
Wokacja do stanu zaniedbana ukarana T-62
Wyspa bezludna (P. A. Metastasio) P-43
Wyspa roztropności (P. Marivaux) P-37
Wywody i obrona prawdziwej religii (F. Pable) E-17
Wzgarda próżności świata (D. J. Stella) E-1
Zaślubienie w cierniowym wieńcu T-1
Zbiór poetów polskich T-7
Zbiór rytmów duchownych, panegirycznych, moralnych i światowych (E. Drużbacka) E-11
Zbiór rytmów polskich (J. E. Minasowicz) E-11
Zbiór złoty za talar bity T-64
Zdanie ... na konferencji o redukcji monet T-34
Zebranie Rytmów przez Wierszopisów Żyjących T-28, E-11
Życie P. Wirgiliusza Marona przez T. C. Donata (J. E. Minasowicz) E-12

OPRACOWANIA

Warschauer Bibliothek t. 1-2 (1753-1754) (omów. „Conspectus novae collectionis legum ecclesiasticarum", „Satyr", „Zebrania rytmów"). — J. D. A. Janocki: Lexicon derer itztlebenden Gelehrten in Polen. Cz. 2. Wr. 1755 s. 24-46. — Ch. G. Friese: J. A. Załuski. W: De episcopatu Kioviensi ... W-wa 1763; przekł. pol.: J. A. hrabia na Załuskach Załuski. (Tłum. K. Kantak). W-wa 1928. — *Gaz. Warsz.* 1774 nr 3, nr 6 (opis śmierci i pogrzebu).— J. B. Dubois: Essais sur l'histoire littéraire de Pologne. Berlin 1778 s. 395-520. — *Polak Patriota* 1785 t. 2 (o zasługach Załuskiego). — J. D. A. Janocki: Janociana. T. 3. (Powst. przed 1786). W-wa 1819. — Polska stanisławowska w oczach cudzoziemców. Oprac. i wstępem opatrzył W. Zawadzki. T. 1-2. (W-wa) 1963 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — J. Lelewel: Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 2. Wil. 1826; wyd. nast. anastat. (W-wa) 1927. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 3. Lw. 1833. — (J. Popliński): Nowe wypisy polskie. Cz. 2. Leszno 1838 s. 306-309. — F. M. Sobieszczański: Materiały do historii bibliotek w Polsce. Informacja o fundacji biblioteki j. w. ks. J. Załuskiego, biskupa kijowskiego r. 1761. *Bibl. Warsz.* 1848 t. 2. — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 4. Kr. 1853 s. 278-293. — E. Heleniusz (E. Iwanowski): O poświęceniu się i pracach J. Załuskiego. W: Kilka rysów i pamiątek. Poz. 1860 s. 337-365. — H. Skimborowicz. *Księga Świata* t. 9 (1860) s. 128-136. — F. M. S. (Sobieszczański): Bibliografia. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 3 (1860) s. 439. — Minzloff: Catalogue des publications de la Bibliothèque Impériale. Petersb. 1861. — J. Bartoszewicz: J. Załuski. I. Dziecinne lata Załuskiego. *Tyg. Ilustr.* 1862 t. 1 nr 124-125. — (A. Weinert): Wykryty rękopis J. Załuskiego, biskupa kijowskiego. *Bibl. Warsz.* 1867 t. 2 s. 305. — J. Bartoszewicz. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 28 (1868). — K. Estreicher: Jan Daniel Andrzej Janocki. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 38 (1869) i odb. — Estr. I (1870) s. VI-VII. — Minzloff:

http://rcin.org.pl

Progułka po S. P-burskoj Impieratorskoj Publicznoj Bibliotiekie. Petersb. 1872. — A. Moszyński: Wiadomości o rękopisach polskich w Bibliotece Petersburskiej. *Rozpr. AU Wydz. Filol.* t. 1 (1874). — F. Radziszewski: Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach publicznych i prywatnych. Kr. 1875. — J. Bartoszewicz: O przedrukowaniu „Voluminów legum" 1732 r. W: Dzieła. T. 8. Kr. 1880. — T. Żychliński: Złota księga szlachty polskiej. R. 8. Poz. 1886. — S. Tomkowicz: Z wieku Stanisława Augusta. T. 2. Kr. 1882 s. 6-8. — W. Smoleński: Towarzystwa naukowe i literackie w Polsce w. XVIII. *Ateneum* 1887 t. 3 i odb.; przedr. w: Pisma historyczne. T. 2. Kr. 1901. — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce w. XVIII. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — J. S. Pelczar: Zarys dziejów kaznodziejstwa w Kościele Katolickim. Cz. 2: Kaznodzieje polscy. Kr. 1896; wyd. 2 uzup.: Zarys dziejów kaznodziejstwa w Polsce. Kr. 1917. — P. Boyé: Stanislas Leszczyński et le troisième traité de Vienne. Paryż 1898. — P. Chmielowski: Metodyka historii literatury polskiej. W-wa 1899 s. 152-154. — A. Kraushar: Dawne pałace warszawskie. Pałac Załuskich. *Tyg. Ilustr.* 1899 t. 1 nr 9-10. —

A. Kleczeński: Dzieje Biblioteki Załuskich na podstawie obrazu życia i działalności jej fundatora. *Spr. c. k. I Gimn. w Przemyślu* i odb. (Przemyśl 1902). — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 3 cz. 2. Kr. 1902. — S. Tarnowski: Literatura polska. T. 3. Kr. 1904 s. 130-135. — W. Konopczyński: Polska w czasie wojny siedmioletniej. T. 1-2. Kr.-W-wa 1909-1911. — G. Korbut: Początki wpływu Boileau'a w Polsce. *Spr. z Posiedzeń Tow. Nauk. Warsz.* t. 3 (1910) z. 8: *Wydz. Języknawstwa i Lit.* nr 6. — J. Korzeniowski: Zapiski z Cesarskiej Biblioteki Publicznej w Petersburgu. Kr. 1910. — I. Baranowski: Biblioteka Załuskich w Warszawie. W-wa 1912. [Rec.: S. Wierczyński. *Pam. Lit.* R. 11 (1912) s. 627]. — S. Turowski: O rękopisie Załuskiego z r. 1760 „La Pologne, dite paradis des Juifs". *Kwart. Poświęcony Przeszłości Żydów w Pol.* 1912. — K. Kantak. *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 33 (1913). — K. M. Morawski: Biblioteka Załuskich. W: Z wieku Łazienek. Kr. 1913. — S. Turowski: Pierwsza wielka bibliografia polska. („Bibliotheca Polona magna universalis" J. A. Załuskiego). *Czas* 1913 nr 65. — K. Bartoszewicz: J. A. Załuski i jego biblioteka. *Świat* 1914 nr 9. — K. Bartoszewicz: J. J. Załuski. (Notatka biograficzna). *Nowa Reforma* 1914 nr 58-74. — K. Bartoszewicz: Nie wydane dzieło J. A. Załuskiego, biskupa kijowskiego. *Tyg. Ilustr.* 1914 t. 1 nr 8-9; przedr. w: Szkice i portrety literackie. T. 1. Kr. 1930. — K. Bartoszewicz: (Wstęp do) Morderstwa rytualne w Polsce do poł. XVIII w. (W-wa 1914). — S. Turowski: Prace J. A. Załuskiego w niewoli moskiewskiej. *Spr. AU* 1914 nr 5. — K. Chodynicki: Poglądy na zadania historii w epoce Stanisława Augusta. Kr. 1915 *Prace Hist.-Lit.* 5. — X. A. F. (Fajęcki). *Podręczna enc. kościelna.* T. 43/44 (ok. 1916). — T. Grabowski: Krytyka literacka w Polsce w okresie pseudoklasycyzmu. Kr. 1918. — S. Kot: Rzeczpospolita Polska w literaturze politycznej Zachodu. Kr. 1919. — M. Szyjkowski: Dzieje nowożytnej tragedii polskiej. Typ pseudoklasyczny, 1661-1831. Kr. 1920. — S. Ptaszycki. *Enc. nauk pomocniczych historii.* Lubl. 1921 s. 49-50. —

S. Windakiewicz: Teatr polski przed powstaniem sceny narodowej. Kr. 1921 s. 60-61. — J. Lewicki: Geneza Komisji Edukacji Narodowej. *Przegl. Pedag.* 1922-1923 i odb. (W-wa 1923). — K. Tyszkowski: Niesiecki a Załuski. Notatka z dziejów polskiego bibliofilstwa i bibliografii. *Exlibris* 1924 z. 6 i odb. (Kr. 1925). — L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. — Z. Birkenmajerowa: Z młodzieńczych lat J. D. Janockiego. *Prace Komisji Hist. Tow. Przyj. Nauk w Poz.* t. 4 (1927) i odb. (Poz. 1925). — P. Boyé: La Cour polonaise de Lunéville (1737-1766). Nancy 1926 s. 111-125. — H. Barycz: Sztambuch J. A. Załuskiego. *Silva rerum* 1928 z. 10/12 i odb. — J. Feldman: (Wstęp do) Czasy saskie. Kr. (1928) *BN* I, 110. — J. Kozłowska-Studnicka: Katalog rękopisów polskich (poezji) wywiezionych niegdyś do Cesarskiej Biblioteki Publicznej w Petersburgu, znajdujących się obecnie w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie. Kr. 1929. — M. Loret: Życie polskie w Rzymie w XVIII w. Rzym (1930). — M. Szyjkowski: Polská účast w českém národním obrození. Cz. 1. Praga 1931 s. 53-54. — T. Długosz: Z dziejów biskupstwa kijowskiego. *Collectanea Theologica. Przegl. Teolog.* R. 13 (1932). — Z. Wąsowiczówna: Marivaux w Polsce XVIII w. *Ruch Lit.* 1932 nr 5 s. 141-142. — S. Łukasik: La France et la Pologne à travers les siècles jusqu'à la Grande Révolution. Paryż 1933 s. 35 n. — M. Łodyński: U kolebki polskiej polityki bibliotecznej (1774-1794). *Spr. Tow. Nauk. Warsz. Wydz. II* 1934 i odb. (W-wa 1935). — G. Korbut: Początki wpływu Boileau'a w Polsce; Pogromca obskurantów sprzed

http://rcin.org.pl

stu lat. W: Szkice i drobiazgi historyczno-literackie. W-wa 1935 s. 72-87, 137. — M. Łodyński: Z dziejów Biblioteki Rzeczypospolitej Załuskich Zwanej w l. 1783--1794. W-wa 1935. — Z. Ciechanowska: Literatura niemiecka a polska w XVIII w. *Pam. Lit.* R. 33 (1936); *Księga referatów Zjazdu Nauk. im. I. Krasickiego*. Lw. 1936 i odb. — W. Hahn: Początki bibliografii polskiej. *Tamże*. — W. Konopczyński: Konfederacja barska. T. 1-2. W-wa 1936--1938. — Ł. Kurdybacha: Stosunki literacko-kulturalne polsko-gdańskie w XVIII w. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* 1936 z. 3 s. 248-252. — M. Łodyński: Fragmenta Zalusciana. *Przegl. Bibl.* 1938 z. 4 i odb. — A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941.—

W. Konopczyński: Biskup bez biblioteki. *Tyg. Powsz.* 1947 nr 33. — P. Bańkowski: J. A. Załuski i jego dzieło. W dwóchsetną rocznicę otwarcia Biblioteki Załuskich w Warszawie. *Przegl. Bibl.* R. 16 (1948) z. 1/2. — W. Borowy: O poezji polskiej w w. XVIII. Kr. 1948. — B. Horodyski: Spuścizna działu rękopiśmiennego Biblioteki Załuskich. *Przegl. Bibl.* R. 16 (1948) z. 1/2. — T. Przypkowski: Twórczość miedziorytowa Jana Fryderyka Myliusa w zakresie exlibrisu. *Prace Komisji Historii Sztuki PAU* t. 9 (1948). — J. Birn: Język francuski w Polsce w epoce saskiej. *Studia z dziejów kultury polskiej*. W-wa 1949. — G. Sinko: Próby dramatyczne J. A. Załuskiego. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4 i odb. — K. Estreicher: Bibliografia odnosząca się do Załuskich z w. XVII i XVIII. Kr. 1952. Odb. z Estr. XXXIV (1951). — B. Leśnodorski, K. Opałek: Nauka polskiego Oświecenia w walce o postęp. (W-wa) 1951. — R. Kaleta, M. Klimowicz: Prekursorzy Oświecenia. „Monitor" z r. 1763 na tle swoich czasów; Mitzler de Kolof, redaktor i wydawca. Wr. 1953 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 20. — J. Korpała: Zarys dziejów bibliografii w Polsce. Wr. 1953 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 5 (rozdz. 1-3). — J. Kozłowski: Boileau-Despréaux w polskich przekładach i przeróbkach. *Pam. Lit.* R. 44 (1953) z. 3/4. — J. Pawłowiczowa: Dwa wydania „Obrazu nędzy ludzkiej" J. A. Załuskiego. *Tamże* R. 44 (1953) z. 1. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — I. Treichel: Z dziejów jednego rękopisu (J. A. Załuskiego). Notatka bibliograficzna. *Przegl. Bibl.* R. 21 (1953) z. 3. — M. Manteufflowa: Janocki czy Friese? (autorstwo życiorysu J. A. Załuskiego). *Tamże*. R. 23 (1955) z. 3/4. — J. Pawłowiczowa: (Wstęp do) Drama mieszczańska. (Wr. 1955) *Teatr Pol. Oświecenia*. [Rec. wyd.: Z. Goliński. *Pam. Lit.* R. 48 (1957) z. 1]. — M. Klimowicz: „Sen Patrixa" w poezji polskiego Oświecenia. *Pam. Lit.* R. 48 (1957) z. 4. —

H. Lemke: Die Brüder Załuski und ihre Beziehungen zu Gelehrten in Deutschland und Danzig. Studien zur polnischen Frühaufklärung. Berlin 1958 *Quellen u. Studien z. Geschichte Osteuropas* 2. [Rec. O. Feyl. *Zentralblatt f. Bibliothekswesen Jahrgang* 73 (1959) z. 3; B. Olsz. (Olszewicz). *Kwart. Historii Nauki i Techniki* R. 4 (1959) nr 4; G. Schramm. *Jahrbücher f. Geschichte Osteuropas* t. 7 (1959) z. 3; N. Hans. *The Slavonic a. East European Review* t. 38 (1959/60) nr 90; M. Klimowicz. *Pam. Lit.* R. 51 (1960) z. 2; Ł. Kurdybacha. *Kwart. Hist.* R. 67 (1960) nr 1; M. Manteufflowa. *Przegl. Bibl.* R. 28 (1960) z. 1; M. Fryde. *Journal of Centr. Europ. Affairs* vol. 20 (1961) nr 4; J. Kalish. *Zeitschr. f. Geschichtswissenschaft* 9 (1961) z. 1; B. Nadolski. *Gdań. Tesz. Hum.* 1961 nr 1/2; H. Rösel. *Zeitschr. f. Ostforschung* 10 (1961) z. 3; J. W. Gomulicki. *Roczn. Lit. 1958-1960* (W-wa 1964) s. 232-233]. — E. Aleksandrowska: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770--1777. Monografia bibliograficzna. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9. — P. Bańkowski: Biblioteka Publiczna Załuskich i jej twórcy. W-wa 1959. [Rec.: J. W. Gomulicki. *Nowe Książki* 1960 nr 2; J. Wojnowski. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* t. 5 (1962)]. — E. Aleksandrowska: Wiersze siedemnastowieczne i saskie w „Monitorze". Z warsztatu bibliografa „Monitora" (2). *Pam. Lit.* R. 51 (1960) z. 4. — J. Keckówna: „Bibliotheca poetarum Polonorum" J. A. Załuskiego. Z dziejów bibliografii polskiej. *Biuletyn Instytutu Bibliogr.* t. 6 (1960) nr 4. — M. Klimowicz: Materiały do biografii Aleksandra Pawła Zatorskiego. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia. Wr. 1960 *Arch. Lit.* 5. — B. S. Kupść: Nieznana autobiografia J. A. Załuskiego. *Przegl. Bibl.* R. 28 (1960) z. 4 i odb. — M. Manteufflowa: Gospodarka dubletami w Bibliotece Załuskich. *Roczn. Bibl.* R. 4 (1960) z. 1/2. — E. Marczewska-Stańdowa: Listy Elżbiety Drużbackiej. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia, jw. — M. Pełczyński: Studia macaronica. Stanisław Orzelski na tle poezji makaronicznej w Polsce. Poz. 1960 *Poz. Tow. Przyj. Nauk Prace Komisji Filol.* t. 20 z. 1. —

B. S. Kupść: Korespondencja Załuskich jako źródło historyczne do dziejów kultury

http://rcin.org.pl

polskiej wieku Oświecenia. *Roczn. Bibl.* R. 5 (1961). — M. Łodyński: Biblioteka Rzplitej — Załuskich Zwana, na tle ówczesnych bibliotek zagranicznych. *Z dziejów książki i bibliotek w Warszawie*. W-wa 1961. — J. Dobrzyniecka: Jabłonowski Józef Aleksander. *Pol. słownik biogr.* T. 10 (1963). — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — E. Rostworowski: Legendy i fakty XVIII w. W-wa 1963. — E. Rostworowski: Hylzen Jerzy Mikołaj. *Pol. słownik biogr.* T. 10 (1962-64). — H. Barycz: Spojrzenia w przeszłość polsko-włoską. Wr. 1965. — Dramat staropolski od początków do powstania sceny narodowej. Bibliografia. T. 1. (Red. W. Korotaj). Wr. 1965 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 14/1. — B. S. Kupść: Z dziejów fundacji Biblioteki Załuskich. *Roczn. Bibl. Nar.* t. 1 (1965). — E. Rostworowski: Spór Stefana Garczyńskiego z braćmi Załuskimi o rolę duchowieństwa w „Anatomii Rzeczypospolitej". *O naprawę Rzeczypospolitej XVII-XVIII w. Prace ofiarowane W. Czaplińskiemu w 60. rocznicę urodzin.* W-wa 1965. — W. Roszkowska: Polacy w rzymskiej „Arkadii" (1699-1766). *Pam. Lit.* R. 56 (1965) z. 3 i odb. — W. Konopczyński: Polscy pisarze polityczni XVIII w. (do Sejmu Czteroletniego). W-wa 1966. — M. Manteuffłowa: Księgozbiór J. Załuskiego w Lotaryngii i jego droga do Polski. (Przyczynek do życiorysu Załuskiego). *Roczn. Bibl. Nar.* t. 2 (1966). — B. S. Kupść, K. Muszyńska: (Wstęp i oprac.) Korespondencja J. A. Załuskiego 1724-1736. T. 1. Wr. 1967 *PAN. Źródła do Dziejów Nauki i Techniki* 5. — I. Stasiewicz: Poglądy na naukę w Polsce okresu Oświecenia na tle ogólnoeuropejskim. Wr. 1967 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 38. — R. W. Wołoszyński: Pokolenia oświeconych. Szkice z dziejów kultury polskiej XVIII w. W-wa 1967. — J. Maślanka: Słowiańskie mity historyczne w literaturze polskiego Oświecenia. Wr. 1968 *PAN Oddz. w Kr. Prace Komisji Słowianoznawstwa.* 18 — B. Kumor: Przyczynki źródłowe do biografii J. A. Załuskiego. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia, 3. Wr. 1969 *Arch. Lit.* 13.

Zob. też: Biblioteka Publiczna Załuskich.

ZAŁUSKI JÓZEF BONAWENTURA IGNACY (1787—1866)

Pseud.: Dawny oficer gwardii polskiej Napoleona; Dawny towarzysz broni; Józef z Ojcowa; Un Ancien Officier, Josef Z.

Pamiętnikarz, publicysta, poeta.

Ur. 14 lipca 1787 w Ojcowie; syn Teofila, kasztelana buskiego, i Honoraty ze Stempkowskich (1° v. Józefowej Lubomirskiej, 3° v. Igelströmowej). Wychowywał się w Ojcowie u babki Marianny Załuskiej z Dębińskich (1° v. Zygmuntowej Łubieńskiej) oraz w Minodze u ciotki Wiktorii Puszetowej z Załuskich. W 1798-1806 kształcił się w Theresianum w Wiedniu, po czym przebywał na dworze Franciszka I w charakterze pazia. W 1807 przekradł się do Księstwa Warszawskiego i wstąpił (jako szeregowiec) do pułku szwoleżerów gwardii polskiej Napoleona (19 kwietnia). 5 czerwca — porucznik II kl. w 6 kompanii. W 1808 uczestniczył w kampanii hiszpańskiej; 4 października — porucznik I kl. w 3 kompanii; 5 kwietnia 1809 odznaczony Legią Honorową. W bitwie p. Wagram dowodził 1 kompanią. W 1810-1811 walczył w Hiszpanii (komendant placu w Castroxeriz), 26 listopada 1810 uzyskał złoty krzyż Virtuti Militari, a 17 lutego 1811 stopień kapitana. W 1812 walczył w Rosji, w 1813 — w Niemczech; 2 maja 1813 został dowódcą 3 kompanii; 17 lipca — szefem szwadronu, w tymże czasie obdarzony tytułem barona Cesarstwa Francuskiego.

2 lutego 1814 dostał się do niewoli (p. Brienne w Holandii); po uwolnieniu udał się do Warszawy; uczestniczył w zebraniach Towarzystwa Iksów. Następnie przebywał w Petersburgu. 29 marca 1815 wstąpił do ułanów gwardii królewsko-polskiej, uzyskując 20 czerwca stopień podpułkownika, a 10 listopada stanowisko fligel-adiutanta Aleksandra I. 28 sierpnia 1816 zawarł w Krakowie związek małżeński z Zofią Przerembską. Od 27 września 1817 służył w pułku strzelców konnych gwardii; 18 października 1820 awansował do stopnia pułkownika.

http://rcin.org.pl

Był członkiem Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. W 1823 wybrany rektorem uniwersytetu — urzędowania nie objął. 7 kwietnia 1826 powołany przez trzy dwory zaborcze na stanowisko kuratora zakładów naukowych Wolnego Miasta Krakowa (objął je w lipcu). Mimo dbałości o uniwersytet naraził się społeczeństwu swą reakcyjną (w duchu Św. Przymierza) postawą wobec studentów i profesury. Równocześnie kierował wojskowym wywiadem rosyjskim przeciw Austrii. W 1828 brał udział w wojnie tureckiej (w sztabie cesarza); 8 lutego 1829 odznaczony orderem Św. Anny (II kl.); w lipcu t. r. dymisjonowany w stopniu generała brygady.

Po wybuchu powstania zgłosił się w Warszawie już 11 grudnia 1830 do służby wojskowej. 5 stycznia 1831 dymisjonowany z kuratorstwa. 9 lutego mianowany szefem sztabu 2 korpusu piechoty, a 5 maja — szefem wydziału wywiadu w Sztabie Głównym (na stanowisku tym oddał duże usługi powstaniu); 23 sierpnia przeniesiony przez gen. Jana Krukowieckiego na zastępcę dowódcy twierdzy Modlin (gen. Ignacego Ledóchowskiego). Poprzednie uchwały rządu powstańczego (z lutego i sierpnia) uznające Załuskiego za niezdolnego „do piastowania urzędów publicznych" nie były wprowadzone w życie, głównie dzięki zdecydowanemu sprzeciwowi gen. Jana Skrzyneckiego. 9 września 1831 Załuski podał się do dymisji i przez Prusy udał się do galicyjskich dóbr Jasienica p. Krosnem (odziedziczone w 1824 po Igelströmie dobra w zaborze rosyjskim uległy konfiskacie), przyjął obywatelstwo austrackie i zajął się gospodarstwem i literaturą. Od 5 kwietnia 1848 do czerwca t. r. był dowódcą Gwardii Narodowej we Lwowie.

19 czerwca 1849 został aresztowany przez Rosjan idących przeciw powstaniu węgierskiemu i uwięziony w cytadeli warszawskiej, a 18 sierpnia t. r. skazany przez sąd wojenny na rozstrzelanie, jednak na interwencję cesarza Franciszka Józefa został ułaskawiony (22 sierpnia) i odstawiony do granicy. W 1863 gościł w Siedliszowicach k. Tarnowa gen. Mariana Langiewicza po jego odwrocie z Królestwa i był za to ukarany grzywną. Zmarł 25 kwietnia 1866 w Krakowie; pochowany w Siedliszowicach.

TWÓRCZOŚĆ

1. Trojden, książę litewski. Trajedia w 5 aktach. Powst. 1804. Rkps był w Bibl. Nar.

2. Głos J. W. Kuratora Jeneralnego instytutów naukowych Wolnego Miasta Krakowa i jego okręgu przy instalowaniu J. W. Sebastiana Girtlera filozofii i medycyny doktora na urząd rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego w dniu 18 października 1826 r. w amfiteatrze Kolegium Większego Nowodworskiego miany... Kr. 1826.

3. Przypomnienia i dumania z pamięci więźnia w cytadeli warszawskiej w r. 1849 na rozstrzelanie osądzonego, w Tarnowie spisane zaraz po uzyskanym na żądanie Najjaśn. Cesarza Austrii zwolnieniu tegoż roku. Paryż 1855.

4. La Pologne et les Polonais défendus contre les erreurs et les injustices des écrivains français MM. Thiers, Ségur, Lamartine, par un ancien officier, Josef Z. Paryż 1855. Wyd. nast. Paryż 1856. Autograf Bibl. Jagiel. sygn. 6814II.

5. Wspomnienie o pułku lekkokonnym polskim Gwardii Napoleona I i niektóre sprostowania tyczące się tego pułku. *Dod. Mies. do Czasu* 1856 t. 4 s. 597-639 i odb. Kr. 1856; Dalsze wspomnienie o pułku... *Tamże* 1858 t. 1 s. 283-315 i odb. Kr. 1858; Trzecie wspomnienie o pułku... *Tamże* 1858 t. 3 s. 23-67 i odb. Kr. 1858; Czwarte wspomnienie o pułku... *Tamże* 1859 t. 2 s. 3-63 i odb. Kr. 1859; Piąte wspomnienie o pułku... *Tamże* 1859 t. 4 s. 331-397 i odb. Kr. 1859; Szóste wspomnienie o pułku... *Tamże* 1860 t. 1 s. 238-311 i odb. Kr. 1860; Wspomnienie siódme i ostatnie o pułku... *Tamże* 1860 t. 3 s. 391-463 i odb. Kr. 1860.

Trzecie, czwarte, piąte i szóste wspomnienie o pułku... odbito też w łącznej odb. z *Dod. Mies. do Czasu* — Kr. 1860.

Wyd. nast. całości: Wspomnienia o pułku lekkokonnym polskim Gwardii Napoleona I przez cały czas od zawiązania pułku w r. 1807 do końca 1814. Kr. 1862 (tu też na s. 97 przedr. poz. 6).

6. Pamiątka Niegolewskiemu. Wiersz do Piotra Michałowskiego przez dawnego

http://rcin.org.pl

towarzysza broni. *Nadwiślanin* 1857 nr 92. Wyd. nast.: osob. Lw. 1858; zob. poz. 5 (wyd. Kr. 1862).

7. Wspomnienia w skróceniu z 1831 jenerała brygady w Sztabie Głównym Wojska Polskiego. *Dod. Mies. do Czasu* 1860 t. 4 s. 438-530 i odb. Kr. 1861.

Nadto pisma prozą i wierszem ogł. w czasopismach: *Czas* i *Dod. Mies. do Czasu* (tu m. in.: Kilka słów o dawnej broni w Polsce. 1857 t. 3.); *Kur. Pol.* (1831 nr 406, tu odpowiedź na zarzuty polityczne); *Nadwiślanin* (Chełmno); *Przyj. Ludu* (Chełmno 1860); *Rozmaitości Nauk.* (1828-1829, 1831, red.); *Wieniec* (Kr. 1862 nr 3, tu: Psalm 136. Super flumina Babylonis).

Wiersze i inne utwory Załuskiego ogł. też w publikacjach: Wspomnienia o rodzinie Załuskich w XIX stuleciu, druk. jako rękopis. Kr. 1907 (tu wiersz: Dziennik w więzieniu w cytadeli warszawskiej od d. 25 czerwca 1849); J. Staszewski: Generał J. Załuski. Poz. 1934 *Życiorysy Zasłużonych Polaków XVIII i XIX W.* (tu: Wybór utworów poetyckich, oraz: Legenda o zamku ojcowskim).

Przekłady

1. Rozprawa Napoleona Bonaparte, oficera artylerii, napisana w r. 1791 na zadanie: jakie prawdy i uczucia wpajać ludziom dla ich szczęścia, jako przedmiot nagrody wyznaczonej przez Akademię w Lyonie 1791. Wydane w Paryżu w r. 1826 przez jenerała Gourgaud, z francuskiego przełożył dawny oficer gwardii polskiej Napoleona. Paryż 1856.

Listy i materiały

1. Do Józefa Sygierta z 1800-1804. Rkps Ossol. sygn. 858/II.

2. Do S. Wodzickiego 23 listy z 1817-1830. Rkps jw. sygn. 11657/II.

3. Do S. Wodzickiego 3 listy z 1825-1828. Ogł. M. Krzywosąd Kępieński. *Bibl. Warsz.* 1883 t. 4 s. 405-6, 1884 t. 1 s. 240-242.

4. Korespondencja z K. W. Metternichem z 1826-1829. Ogł. z rkpsów Arch. Państw. w Wiedniu W. Bobkowska w: Korespondencja Metternicha w sprawie Uniwersytetu Krakowskiego 1820-1829. Kr. 1935 *PAU. Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* 3.

5. Do A. Radziwiłła z 1826 i n. Rkps Wojew. Arch. Państw. w Poz. (Kancelaria Namiestnikowska VIII 1 f. 345 n.).

6. Do Andrzeja Alojzego Ankwicza z 1827. Rkps Ossol. sygn. 6288/III.

7. Do Romana Hubickiego z 1827. Rkps jw. sygn. 12294/II.

8. Do J. Lelewela z 9 maja 1827. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 4435 VI. Fragm. ogł. H. Barycz: Wśród gawędziarzy, pamiętnikarzy i uczonych galicyjskich. T. 1. Kr. 1963 s. 18.

9. Korespondencja z L. Chodźką, Hilarym Meciszewskim, J. Lelewelem (1827), J. Zajączkiem i in. Rkpsy były w Zbiorach Rapperswilskich. Fragm. listów do L. Chodźki z 1854, 1855, 1860-1862 ogł. z odpisów W. Ręgorowicza J. Staszewski w: Generał J. Załuski. Poz. 1934 *Życiorysy Zasłużonych Polaków XVIII i XIX W.*

10. Do Jana Śniadeckiego z 1830. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3131.

11. Korespondencja Załuskiego (m. in. listy do żony z 1831, od Józefa Chłopickiego z t. r., A. Radziwiłła z t. r., Franciszka Żymirskiego z t. r.) i inne papiery. Rkps Bibl. Czart. sygn. 3235 t. 1-2.

12. Do Amelii z Bronikowskich Załuskiej 2 listy z 1831. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7024III.

13. Do generała Jana Krukowieckiego (raport) z Modlina 1 września 1831. Rkps był w Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 27 f. 12.

14. Do Krystyna Ostrowskiego w zbiorze z 1835-1873. Rkps był w Bibl. Nar. (Zbiory Rapperswilskie sygn. 751 t. 19).

15. Do Kajetana Jabłońskiego z 1844. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7837IV.

16. Do Tadeusza Wasilewskiego z 1845. Rkps Ossol. sygn. 3230/II.

17. Do Aleksandra Fredry z 1846, 1859-1860 i in. Rkpsy Bibl. Nar. (Arch. Szembeków z Siemianowic).

18. Do Gwalberta Pawlikowskiego z 1851; od Kazimierza Małachowskiego z 25 sierpnia 1831; listy i rozkazy z 1831. Ogł. M. Hulewicz: Z papierów po jenerale J. hr. Załuskim. Z manuskryptów Muz. Nar. w Rapperswylu (dz. V nr 64 litera d). *Ruch Lit.* 1877 t. 2 s. 341-343.

19. Do F. Wężyka 9 listów z 1852-1859 (z odpisami wierszy A. Fredry). Rkps Ossol. sygn. 12321/III.

20. Do Walerego Wielogłowskiego z 1852 i 1857 2 listy. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1833.

http://rcin.org.pl

21. Do K. Szajnochy z 1853. Rkps Ossol. sygn. 5880/II.

22. Do Jana Skrzyneckiego z 1857-1858. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2408 t. 2.

23. Do Juliana Horoszkiewicza z 1858. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7877IV.

24. Do NN. z 1859-1863 3 listy; do Augusta Bielowskiego z 1860. Rkps Ossol. sygn. 2432/II.

25. Do „Przeglądu Powszechnego" z 1859; do „Dziennika Literackiego" z 1859; do Włodzimierza Dzieduszyckiego z 1863. Rkps jw. sygn. 6520/III.

26. Do Władysława Zawadzkiego z 1860. Rkps jw. sygn. 3456/II.

27. Do NN. (księgarza krakowskiego) z 16 lipca 1860. Rkps jw. sygn. 9871/II (nr 30).

28. Do Iwona i Michała Załuskich z 1860 i n. Rkpsy były w arch. rodzinnym Załuskich w Iwoniczu.

Inform. J. Staszewski.

29. Do Henryka Wodzickiego 4 listy z 1861-1866. Rkps Ossol. sygn. 11765/II.

30. Do Piotra Szembeka z 1862. Ogł. M. z Fredrów Szembekowa. *Przegl. Pol.* R. 36 t. 143 (1901/02) s. 46-47.

31. Do NN. z 1864. Rkps Bibl. Nar. sygn. II5991.

32. Do Józefa Majera z 1865. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2020.

33. Do W. Pola z 1865. Rkps Ossol. sygn. 12045/III.

34. Korespondencja z Agnieszką Baranowską. Rkpsy były w zbiorach Anieli Chłapowskiej w Czerwonejwsi k. Kościana.

Inform. J. Staszewski.

35. Do Andrzeja Niegolewskiego. Rkpsy były w arch. rodzinnym Niegolewskich w Niegolewie.

Inform. jw.

36. Od E. G. v. Broecker z 1827, od W. Mitkowskiego z 1862. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7912III.

37. Od Molskiego (T.?) z 1829. Rkps Bibl. Nar. sygn. II5991.

38. Od A. Fredry z 20 listopada 1841. Rkps Państw. Arch. Wojew. Kr. (Arch. siedliszowickie Załuskich nr 45).

Tam zapewne i inne listy oraz materiały dotyczące Załuskiego.

39. Od A. Fredry 7 listów z 1857-1859. Autografy w Państw. Instytucie Wydawniczym w W-wie.

Inform. *Nowy Korbut* VII, 345.

40. Od F. Wężyka z 1853-1862. Rkpsy Bibl. PAN Kr. sygn. 5605 i b. sygn.

41. Stan służby Załuskiego; notatki do wspomnień; tłumaczenie Załuskiego z powodu oskarżenia o sprzyjanie Rosji (z 23 lipca 1831); notice abrégée sur la cause polonaise... présentée à Vienne 14 kwietnia 1834; autobiografia z 1866. Ogł. J. Staszewski, jw. poz. 9 (załączniki). Z rkpsów zbiorów prywatnych, Arch. Głównego Akt Dawnych, Zbiorów Rapperswilskich.

42. Memoriał w sprawie zwrotu Biblioteki Załuskich. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 271).

43. Zbiór wierszy różnych autorów pisany przez Załuskiego z pamięci w więzieniu w 1849. Rkps Bibl. Nar. sygn. II5799.

44. Wpis dla Ambrożego Grabowskiego z 1856. Rkps Ossol. sygn. 2183/III.

Materiały dotyczące Załuskiego jako kuratora instytucji naukowych W. M. Krakowa zachowane w Arch. M. Krakowa (Wojew. Arch. Państw. w Kr.) i Arch. Uniw. Jagiel.

OPRACOWANIA

Monografia: J. Staszewski: Generał J. Załuski. Poz. 1934 *Życiorysy Zasłużonych Polaków XVIII i XIX W.*

Korespondencja Metternicha w sprawie Uniwersytetu Krakowskiego 1820-1829. Wyd. i wstępem poprzedziła W. Bobkowska. Kr. 1935 *PAU. Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* 3. — (Ataki polityczne przeciw Załuskiemu): *Polak Sumienny* 1831 nr 10; *Kur. Pol.* 1831 nr 403. — Hellenius (E. A. Iwanowski): Kilka rysów i pamiątek. Poz. 1860. — (Odpowiedzi na „Wspomnienia skrócone"): Konopski. *Dod. Mies. do Czasu* 1860 t. 4; P. Szembek. *Czas* 1862 nr 163; A. F. *Tamże* 1862 nr 177. — F. P. Fonton: Souvenirs. Lettres humoristiques, politiques et militaires écrites en 1828 et 1829 du quartier général de l'armée du Danube. Lipsk 1862. — H. Otowski: Mowa nad grobem ś.p. J. hr. Załuskiego... 30 kwietnia 1866... miana. Tarnów 1866. — A. Załuski:... Kazanie na pogrzebie ś.p. J. hr. Załuskiego miane w kościele Gręborzowskim d. 30 kwietnia 1866. Kr.

http://rcin.org.pl

1866. — *Kalendarz Wydawnictwa dzieł tanich i pożytecznych na r. 1867.* Kr. 1866. — W. P. Hercyk: Zamietki na wospominanija W.M. Jeropkina o Polakie grafie Załuskom w 1828 godu i o gienierale Martynowie. *Russkij archiw* 1878 t. 1 s. 494. — T. Żychliński: Złota księga szlachty polskiej. R. 8. Poz. 1886 s. 462. — C. v. Wurzbach: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. T. 59 (Wiedeń 1890). — G. Smólski: Z pamiętnika kapitana austryjackiego Pecka. *Przegl. Hist.* t. 5 (1907) s. 221. — Wspomnienia o rodzinie Załuskich, druk na prawach rękopisu. Kr. 1907. —

A. Kraushar: Sprawa J. hr. Załuskiego. W-wa 1911 *Miscellanea Hist.* 27. — A. Kraushar: Memorabilia z czasów powstania listopadowego. W-wa 1913. — W. Tokarz: Nasi wywiadowcy w wojnie r. 1831. *Kur. Warsz.* 1927 nr 249. — L. Ręgorowicz: Szkolnictwo W. M. Krakowa w dobie kuratorii J. hr. Załuskiego. Lw. 1930 *Prace Monogr. z Dziejów Wychowania i Szkolnictwa w Pol.* 7. — Sz. Wachholz: Rzeczpospolita Krakowska. Okres od 1815 do 1830 r. W-wa 1957. — A. Żeleńska-Chełchowska: Inwentarz akt senatu i władz nadrzędnych oraz Wydziałów Uniwersytetu Jagiellońskiego (1796-1849). Kr. 1962 *Universitas Jagellonica* 1. — H. Barycz: Wśród gawędziarzy, pamiętnikarzy i uczonych galicyjskich. T. 1. Kr. 1963. — A. Kamiński: Polskie związki młodzieży (1804-1831). W-wa 1963. — K. Mrozowska: Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1795-1850. W zbiorze: Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1765-1850. T. 2 cz. 1. Kr. 1965 *Universitas Jagellonica* 21/2. — W. Białasiewicz: Wywiad polski w okresie powstania listopadowego 1830-1831. *Studia i Materiały do Historii Wojskowości* t. 13 cz. 1 (1967) s. 151. — J. Bieniarzówna: Gdy Kraków był niepodległą Rzeczpospolitą. *Kraków stary i nowy. Praca zbior.* (Kr. 1968).

ZAMOYSKI ANDRZEJ (JĘDRZEJ) (1717—1792)

Polityk, prawnik, pamiętnikarz.

Ur. 12 września 1717 w Bieżuniu (woj. płockie); trzeci syn Michała Zdzisława, łowczego w. koronnego, następnie wojewody lubelskiego, VI ordynata, i Anny z Działyńskich, wojewodzianki chełmińskiej. W 1726-1731 kształcił się za granicą (w Lipsku, Pradze? i Włoszech?). 12 września 1733 uczestniczył w elekcji, głosując wraz z całą rodziną na Stanisława Leszczyńskiego. Ok. 1735-1740 kontynuował studia zagraniczne (w Paryżu, a w 1738-1739 w Ritter-Akademie w Legnicy). W 1742, w wyniku podziału majątków po rodzicach, otrzymał tzw. „schedę drugą" (dobra bieżuńskie, kutniańskie i część beresteckich). W 1745-1754 służył w wojsku saskim (w regimencie szefostwa ks. Albrechta), dochodząc do stopnia pułkownika. Utrzymywał bliskie stosunki z dworem saskim. 21 sierpnia 1757 został wojewodą inowrocławskim (do 14 grudnia 1764); w grudniu 1758 — starostą halickim (na krótko). W 1761 był marszałkiem trybunału koronnego — w tymże czasie zbliżył się do Familii. Po śmierci Augusta III popierał przygotowywany przez Czartoryskich zamach stanu, 23 grudnia 1763 wziął nawet udział w poufnej naradzie w domu Stolnika Litewskiego. Jako polityk-reformator dał się poznać w czasie sejmów 1764. 4 grudnia t. r. mianowany kanclerzem w. koronnym. Równocześnie prezydował (wraz z kanclerzem w. litewskim M. Czartoryskim) w powołanej w styczniu 1765 Komisji Menniczej (także po złożeniu kanclerstwa, jeszcze w 1778) oraz w Kompanii Manufaktur Wełnianych, działającej od 21 kwietnia 1766 do 7 maja 1771; zajmował się intensyfikacją gospodarczą posiadanych dóbr, służyła jej m. in. akcja czynszowania chłopów i mieszczan, którą objął następujące majątki: Kutno (1751), Bieżuń (1760), Magnuszew (1777), Beresteczko i klucz Janowski (1779) — oraz rozbudowa miast (w 1766 uzyskał przywilej lokacyjny dla Kutna, w 1767 dla Bieżunia i Żuromina, w 1776 dla Magnuszewa).

15 października 1766, nie znalazłszy poparcia w sejmie i u króla przeciwko bezprawnej ingerencji Rosji w wewnętrzne sprawy kraju, posuniętej aż do porwania i wywiezienia w głąb Rosji trzech opozycyjnych senatorów (13/14 października), demonstra-

http://rcin.org.pl

cyjnie zrzekł się urzędu kanclerza. W czasie konfederacji barskiej, nie angażując się po żadnej stronie, namawiał króla do pojednania z konfederatami, uczestniczył w jego konferencjach z ministrami i kanclerzami, skłonił go do pertraktacji z Francją (informacja Z. Libiszowskiej o pobycie Zamoyskiego w czasie konfederacji w Anglii nie znajduje potwierdzenia w źródłach). Zajmował się też literaturą publicystyczną.

W 1768 ożenił się z Konstancją z Czartoryskich, 1°v. Klemensową Zamoyską. Od pocz. 1773 do września przebywał w Zamościu, opiekując się Ordynacją Zamoyskich w zastępstwie przebywającego na emigracji ordynata Jana Jakuba (brata). 14 października 1773 powołany na komisarza Komisji Edukacji Narodowej, w której poruczono mu najpierw opiekę nad szkołami woj. mazowieckiego, a następnie sandomierskiego (do 1778), od 1775 prowadził nadto z ramienia Komisji kalkulację funduszów pojezuickich w Koronie i Litwie. 11 września 1776 sejm na wniosek Stanisława Augusta powierzył mu ułożenie kodeksu praw. Projekt kodeksu (opracowany przy współudziale J. Wybickiego, F. Łojki, J. Chreptowicza, K. Szembeka, M. Węgrzeckiego i A. Rogalskiego), uznany za zbyt radykalny społecznie i antyklerykalny, został odrzucony na sesji sejmowej 31 października 1780. Odrzuceniu towarzyszyła gwałtowna polemika publicystyczna (w obronie uprawnień duchowieństwa występował m. in. biskup W. Skarszewski, w obronie praw szlacheckich T. Dłuski i Sz. Czacki).

Odtąd usunął się Zamoyski od działalności publicznej, skupiając się na zarządzaniu majątkami dziedzicznymi i ordynackimi. Prawa i tytuł X ordynata (bez dochodów) uzyskał już 27 października 1777, przysięgę ordynacką w kolegiacie zamojskiej złożył 17 sierpnia 1778, powtórzył ją w Turobinie dla dóbr, które pozostały w granicach Rzeczypospolitej. 30 stycznia 1780 otrzymał przywilej na hrabiostwo austriackie; wkrótce potem został deputatem do Stanów Galicyjskich, funkcję tę starał się wykorzystać dla obrony interesów Ordynacji, zabiegał o potwierdzenie przez Józefa II jej statutu (w tym celu w 1784 jeździł do Lwowa i Wiednia). W Zamościu osiadł jednak dopiero z końcem 1782 lub pocz. 1783, po zawarciu z b. ordynatem nowej umowy, przyznającej mu również dochody (w grudniu 1782). 8 maja 1786 uzyskał u rządu austriackiego zatwierdzenie statutu. Wkrótce na tle Ordynacji wynikły poważne i gorszące niesnaski rodzinne, ze składanymi przez Mniszchów i b. ordynata manifestami, zakończone kompromisem zawartym 24 czerwca 1788 w Łabuniach, przy negocjacji Stanisława Augusta; powtórzyły się jednak jeszcze w pocz. 1789 i po śmierci Jana Jakuba (4 kwietnia 1790). W pocz. kwietnia 1790 powołany przez Sejm Czteroletni do tzw. Komisji Pełnomocnej i wysłany do Wiednia. Od końca t. r. do poł. r. n. przebywał z rodziną i S. Staszicem we Włoszech. Zgromadził bogaty księgozbiór. Był starostą brodnickim, roztockim i płoskirowskim. Kawaler orderów Orła Białego i Św. Stanisława. Zmarł nagle 10 lutego 1792 w Zamościu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Mowa ... na Senatus Consilium w Warszawie na dzień 13 maja 1761 determinowanym miana. B. m. (1761).
Rkps Bibl. Uniw. Lw. sygn. 90.

2. Mowa ... na Senatus Consilium die 26 Octobris Anno 1762. B. m. (1762).
Rkps Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 99.

3. Mowa ... na Senatus Consilium dnia 8 marca 1763 roku. B. m. (1763).
Wyd. nadto osob. mowę z 7 listopada t. r.
Rkpsy Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 122, Arch. Główne Akt Dawnych (BOZ), Ossol. sygn. 6613/II.

4. Mowa ... na Sejmie Convocationis dnia 16 maja 1764 roku w Warszawie miana. (W-wa 1764).
W t. r. wyd. nadto osob. mowy sejmowe: z 7 czerwca i 17 września.
Fragm. mów przedr.: W. T. Kisielewski: Reforma książąt Czartoryskich na Sejmie Konwokacyjnym r. 1764. Sambor 1880 s. 244-249, 270-273; J. Michalski w: Historia Polski 1764-1795. Wybór tekstów. W-wa 1954; S. Tync w: Komisja Edukacji Narodowej. Wybór źródeł. Wr. (1954) *BN* I, 126 (pt. Pierwsza myśl o wychowaniu państwowym).
Rkpsy Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 122 (tu także mowa miana na Sejmie Koro-

http://rcin.org.pl

nacyjnym 20 grudnia t. r.), Bibl. Kórn. sygn. 455, 909.

5. Mowa ... na akcie przysięgi Ordynacji, dnia 9 czerwca 1767 na kolegiacie zamojskiej miana. B. m. (1767).

Estr. nie not., inform. R. Orłowski (s. 306).

6. Dzieje Polski, czyli przypadki znaczniejsze w roku 1768 zdarzone. T. 2. Rkps Bibl. Nar. (BOZ sygn. 1189 s. 1-249), toż Bibl. Kórn. sygn. 1355.

Ułamkowy pamiętnik.

7. Suum cuique. B. m. (1771?). Wyd. nast. (pod nazwiskiem S. Konarskiego): z rkpsu Ossol. sygn. 951/I ogł. R. Pilat. *Przegl. Pol.* R. 4 (1869) t. 4 s. 417-430.

Autorstwo sporne, najpierw przypisywane S. Konarskiemu, następnie A. K. Czartoryskiemu przy współpracy A. Naruszewicza. W. Konopczyński autorstwo broszury przypisuje Zamoyskiemu, ostatnio hipotezę Konopczyńskiego poparli B. Leśnodorski i R. Orłowski (s. 151). Przypisuje mu się nadto, bez dostatecznych jednak argumentów, autorstwo paru innych pism politycznych (rękopiśmiennych) z okresu barskiego, m.in. „Zdanie sprawiedliwego polityka nad teraźniejszą Polski nieszczęśliwością."

8. Zbiór praw sądowych na mocy konstytucji roku 1776 ułożony. C z. 1-3. W-wa 1778. Wyd. nast.: oprac. W. Dutkiewicz. W-wa 1874; fragm. przedr. B. Suchodolski w: Idee społeczne doby stanisławowskiej. W-wa 1948. Red. 1 z oryginału Bibl. Kórn. ogł. B. Leśnodorski w: Dzieło Sejmu Czteroletniego (1788-1792). Wr. 1951.

Jednym z współautorów i współredaktorów był J. Wybicki.

Przekł. niem.: G. Nikisch: Sammlung gerichtlicher Gesetze für das Königreich Polen und Grossherzogthum Lithauen, zufolge der Reichskonstitution des Jahres 1776. W-wa 1780.

9. O czynszach i oczynszowaniu w Polsce. Rkps Bibl. Uniw. Lw. sygn. 5155.

W. Smoleński przypisywał mu utwory J. Pawlikowskiego: „O poddanych polskich". (Kr.) 1788 i „Myśli polityczne dla Polski". W-wa 1789. Wg hipotezy tegoż może być nadto autorem rozprawek: O ustanowieniu porządku w nauce prawa cywilnego i o założeniu zgromadzenia prawnych ludzi. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1772 t. 5 cz. 2 (wyd. osob. pt. Pamiętnik pierwszy. W-wa 1772), oraz: Pamiętnik II. O prawach politycznych i o prawach fundamentalnych. *Zabawy...* 1772 t. 6 cz. 2 (przypisuje się je, również hipotetycznie, I. Potockiemu i Janowi Przyłuskiemu).

Listy i materiały

1. Korespondencja rodzinna. Rkps Ossol. sygn. 2683/I pt. Listy Zamoyskich 1719-1772.

2. Korespondencja z r. 1726-1792, m. in. z ojcem, braćmi Tomaszem i Janem Jakubem, Katarzyną II z 1763 (sygn. 1792, 1803), Stanisławem Augustem i wielu in., listy prywatne i urzędowe. Rkpsy Arch. Główne Akt Dawnych: BOZ, Księgi Kanclerskie. Wykorzystał i omów. R. Orłowski: Działalność społeczno-gospodarcza A. Zamoyskiego (1757-1792). Lubl. 1965 *Uniw. M. Curie-Skłodowskiej w Lubl. Wydz. Hum.*

3. Korespondencja z bratem Janem Jakubem i in., m. in. Stanisławem Augustem. Rkpsy Państw. Centralnego Arch. Hist. w Kijowie f. 256. Wykorzystał i omów. R. Orłowski, jw.

Szczegółowy zestaw podaje P. Bańkowski: Polskie archiwa magnackie w Centralnym Archiwum Historycznym w Kijowie. *Archeion* t. 40 (1964) s. 183-186.

4. Do S. Konarskiego z 21 kwietnia 1761. W: S. Konarski: O skutecznym rad sposobie. T. 2. W-wa 1761 s. 246.

5. Do Fryderyka Krystiana, elektora saskiego z 1763. Rkps Ossol. sygn. 12770A/II.

6. Korespondencja ze Stanisławem Augustem. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 680, 688, 695, 700, 932 (zob. też poz. 2 i 3). List Stanisława Augusta z 1769 ogł. K. Sienkiewicz w: Skarbiec historii polskiej. T. 1. Paryż 1839 (1840).

7. Korespondencja z Józefem Janem Mniszchem w zbiorze z 1766-1794. Rkps Ossol. sygn. 8044/I.

8. Do Stanisława Małachowskiego z 12 czerwca 1791. *Gaz. Nar. i Obca* 1791 nr 50; przedr. W. Smoleński: Publicyści anonimowi z końca w. XVIII. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) s. 336, toż w odb.

9. Do J. Wybickiego z 20 sierpnia 1791. Ogł. w: Dodatek do pamiętników Wybickiego odnoszący się do życia A. Zamoyskiego. Poz. 1842 s. 29-31. Przedr. A. M. Skałkowski: Archiwum Wybickiego. T. 1. Gdańsk 1948 s. 149-150.

10. Od Jacka Małachowskiego z 8 sierpnia 1762. Rkps Ossol. sygn. 11888/II.

11. Od J. Chreptowicza z 1776/77. Ogł. A. M. Skałkowski, jw. poz. 9 s. 44-47.

12. Kopia metryki urodzenia, odpis z 1735. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (BOZ sygn. 586 k. 238).

13. Archiwum familijne, kontrakty dzierżawne, akty prawne, projekty reform, bruliony mów, pisma urzędowe. Rkpsy jw. poz. 2.

http://rcin.org.pl

14. Zeznania złożone przed sądem grodowym krasnystawskim 2 stycznia 1787 i w styczniu 1789. Rkps jw. poz. 3 f. 256, 1, 1975 i 256, 1, 2056.

15. Dokumenty do oczynszowania włościan w dobrach A. Zamoyskiego i instrukcje gospodarcze. Ogł.: T. Lubomirski w: Rolnicza ludność w Polsce od XVI do XVIII w. W-wa 1862 (dotyczą klucza bieżuńskiego); H. Stebelska w: Źródła do sprawy oczynszowania w dobrach mazowieckich A. Zamoyskiego. *Teki Archiwalne* t. 5 (1957) (dotyczą klucza bieżuńskiego i dóbr magnuszewskich); Instrukcje gospodarcze dla dóbr magnackich i szlacheckich z XVIII-XIX w. Wyd. B. Baranowski, J. Bartyś, T. Sobczak. Wr. 1963.

16. Akta Ordynacji Zamojskiej. Rkpsy Wojew. Arch. Państw. w Lubl. Wykorzystał R. Orłowski, jw. poz. 2.

O rkpsach z arch. A. Zamoyskiego inform. nadto P. Bańkowski: Dwa polskie archiwa magnackie w Bibliotece Ukraińskiej Akademii Nauk w Kijowie. *Archeion* t. 40 (1964) s. 191-199.

OPRACOWANIA

M. Matuszewicz: Pamiętniki ... 1714--1765. T. 1-4. W-wa 1876. — Listy pani Mniszchowej, żony marszałka w., pisane do matki, pani Zamoyskiej ... 1787. Wyd. J. I. Kraszewski. *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu. R. 1866.* Paryż 1867. — Polska stanisławowska w oczach cudzoziemców. Oprac. W. Zawadzki. T. 1-2. (W-wa) 1963 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — (Nekrolog). *Gaz. Nar. i Obca* 1792 nr 13. — S. Zamoyski: Ze wspomnień ... 1775--1803. Rkps Bibl. Uniw. Poz. sygn. 44/II. — J. Wybicki: Pamiętniki. (Powst. 1802-1817). Oprac. i wyd. A. M. Skałkowski pt. „Życie moje" oraz „Wspomnienie o A. i Konstancji Zamoyskich". Kr. (1927) *BN* I, 106. — S. Staszic: Pochwała A. Zamoyskiego. W: Dzieła. T. 4. W-wa 1816 i odb. — A. Chodkiewicz: Portrety wsławionych Polaków. W-wa 1820. — A. Magier: Estetyka miasta stołecznego Warszawy. (Ukończ. ok. 1833). Wyd. H. Szwankowska, komentarz hist.-lit. oprac. J. W. Gomulicki. Wr. 1963. — J. U. Niemcewicz: Żywoty znacznych w XVIII w. ludzi. Wyd. A. M. Kurpiel. Kr. 1904. — G. (Gacki): Magnuszew. *Pam. Relig.-Moral.* t. 15 (1848). — K. Koźmian: Pamiętniki. T. 1. Poz. 1858 s. 45-49. —

H. Schmitt: J. Zamoyski i jego projekt do księgi ustaw. *Dzien. Lit.* 1859 nr 1--15. — J. Bartoszewicz. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 28 (1868). — R. Pilat: O literaturze politycznej Sejmu Czteroletniego (1788-1792). *Przegl. Pol.* 1871 listopad — 1872 luty i odb. (Kr. 1872). — W. Dutkiewicz: (Oprac. wyd.) Zbiór praw sądowych. W-wa 1874. — W. T. Kisielewski: Reforma książąt Czartoryskich na Sejmie Konwokacyjnym r. 1764. Sambor 1880. — W. Kalinka: Sejm Czteroletni. T. 2. Lw. 1881 § 159 i wyd. nast. — T. Korzon: Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta. T. 1-4. Kr. 1882-1885 i wyd. nast. — J. Zaleski: Panowanie Stanisława Augusta do czasów Sejmu Czteroletniego. Poz. 1887. — G. Wendt: Geschichte der Königlichen Ritter-Akademie zu Liegnitz. Beilage zum Programm der Königlichen Ritter--Akademie zu Liegnitz. Ostern 1893. — S. Schnür-Pepłowski: Z przeszłości Galicji (1772-1826). T. 1. Lw. 1894. — W. Smoleński: Przyczyny upadku projektu Kodeksu Zamoyskiego. W: Pisma historyczne. T. 1. Kr. 1901. — J. I. Kraszewski: Polska w czasie trzech rozbiorów 1772-1795. T. 1. Wyd. 2. W-wa 1902. — P. Dąbkowski: Prawo prywatne polskie. T. 1-2. Lw. 1910-1911. — W. Smoleński: J. Zamoyski jako domniemany publicysta anonimowy z końca XVIII w. W: Emigracja polska w l. 1795-1797. *Przegl. Hist.* t. 12 (1910) i odb. (W-wa 1911). — W. Smoleński: Publicyści anonimowi z końca w. XVIII. *Tamże* t. 14 (1912) i odb. (W-wa 1912 s. 60-65). — W. Konopczyński: Zaginione archiwum A. Zamoyskiego, kanclerza wielkiego koronnego. *Tamże* t. 16 (1913). — M. Starczewski: Możnowładztwo polskie na tle dziejów. Kijów 1916. — M. Tarnawski: Kodeks Zamoyskiego na tle stosunków kościelno-państwowych za czasów Stanisława Augusta. Lw. 1916. — W. Konopczyński: Geneza i ustanowienie Rady Nieustającej. Kr. 1917. —

M. Handelsman: „Zbioru praw sądowych" J. Zamoyskiego zasady społeczne. *Teka Zamojska* 1919 nr 4. — W. Smoleński: Przyczyny upadku projektu Kodeksu Zamoyskiego. *Tamże* 1919 nr 3. — W. Bobrzyński: „Zbiór praw" A. Zamoyskiego. W: Szkice i studia historyczne. T. 1. Kr. 1922 s. 376-392. — S. Łempicki: Mecenat kulturalny w Polsce. (Problem i postulaty). *Studia staropolskie. Księga ku czci A. Brücknera.* Kr. 1928. — M. Loret: Życie polskie w Rzymie w XVIII w. Rzym (1930). — S. Demby: „Bene merentes", dobrze zasłużeni z ziemi płockiej. W-wa 1931 s. 9. — K. Adolphowa: Szlachta litewska wobec „Zbioru praw" A. Zamoyskiego. (W świetle litewskich instrukcyj poselskich z l. 1776, 1778, 1780 i 1782). *Księga Pam. Koła Hist. Słuchaczy USB w Wil. 1923-1933.*

http://rcin.org.pl

Wil. 1933 *Alma Mater Vilnensis Bibl.* z. 3. — W. KONOPCZYŃSKI: Przegląd źródeł do konfederacji barskiej. *Kwart. Hist.* R. 48 (1934) s. 538-539 i odb. — W. KONOPCZYŃSKI: Wolność oświecona. (Wykład wygł. na Sorbonie 20 III 1935). *Tyg. Powsz.* 1949 nr 18. — W. HEJNOSZ: Stanowisko prawne ludności wieśniaczej w „Zbiorze praw sądowych" A. Zamoyskiego. *Roczn. Dziejów Społ. i Gospodarczych* t. 5 (1936). — W. KONOPCZYŃSKI: Konfederacja barska. T. 1-2. W-wa 1936-1938. — W. K. BIEŃKOWSKI: Chłopskie wczoraj. *Epoka* 1937 nr 12. — L. KRUCZKOWSKI: Dzieje dawne a jednak wciąż nowe... *Tamże* 1937 nr 19-20. — Ł. KURDYBACHA: Staropolski ideał wychowawczy. Lw. 1938 s. 120-121. — A. JOBERT: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne (1773-1794). Son oeuvre d'instruction civique. Paryż 1941. —

B. SUCHODOLSKI: Idee społeczne doby stanisławowskiej. W-wa 1948 s. 219. — J. KOTT: O nową syntezę polskiego Oświecenia. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4; wyd. nast.: *Przegl. Hist.* t. 42 (1951); *Kołłątaj i wiek Oświecenia.* W-wa 1951; pt. Trwałe wartości literatury polskiego Oświecenia. (W-wa 1951). — Ł. KURDYBACHA: „Listy patriotyczne" Józefa Wybickiego. *Pam. Lit.* R. 41 (1950) z. 3/4. — J. BIENIARZÓWNA: Projekty reform magnackich w poł. XVIII w. *Przegl. Hist.* t. 42 (1951). — C. BOBIŃSKA: Społeczno-ekonomiczne idee polskiego Oświecenia. *Tamże* t. 42 (1951); *Kołłątaj i wiek Oświecenia.* W-wa 1951. — J. BRODA: A. Zamoyski a sprawa chłopska w drugiej poł. XVIII w. W-wa 1951. [Rec.: J. MICHALSKI. *Przegl. Hist.* t. 42 (1951) s. 452-454; B. LEŚNODORSKI. *Czasop. Prawno-Hist.* 1952 s. 466-480]. — B. HORODYSKI: Zarys dziejów Biblioteki Ordynacji Zamojskiej. *Studia nad książką poświęcone pamięci K. Piekarskiego.* Wr. 1951. — J. KORZONEK (W. KONOPCZYŃSKI): Trzeci nauczyciel Wielkiego Sejmu. *Przegl. Powsz.* t. 232 (1951) nr 11. — Ł. KURDYBACHA: Dzieje kodeksu A. Zamoyskiego. (W-wa) 1951. [Rec. i polemiki: W. KONOPCZYŃSKI: Rewizja rewizji. *Tyg. Powsz.* 1951 nr 24 s. 9; Ł. KURDYBACHA: W. Konopczyńskiemu w odpowiedzi. *Nowa Kultura* 1951 nr 28 s. 9; J. MICHALSKI. *Przegl. Hist.* t. 42 (1951) s. 444-452; B. LEŚNODORSKI. *Czasop. Prawno-Hist.* 1952 s. 466-480]. — B. LEŚNODORSKI: Dzieło Sejmu Czteroletniego (1788-1792). Wr. 1951. — B. LEŚNODORSKI: Rzeczpospolita w drugiej poł. XVIII w. Typ państwa i zmiany formy rządu. *Przegl. Hist.* t. 42 (1951); *Kołłątaj i Wiek Oświecenia.* W-wa 1951. — J. MICHALSKI: Sprawa miejska w opinii szlacheckiej przed Sejmem Czteroletnim. *Przegl. Hist.* t. 42 (1951). — E. ROSTWOROWSKI: Hugo Kołłątaj wobec zagadnienia obywatelskiej siły zbrojnej (1784-1793). *Tamże* t. 42 (1951). — C. BOBIŃSKA: Szkice o ideologach polskiego Oświecenia. Kołłątaj i Staszic. Wr. 1952 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 10. — W. KONOPCZYŃSKI: Tragedia eks-kanclerza. *Spr. z Posiedzeń Wydz. II Nauk Hist., Społ. i Filoz. Tow. Nauk. Warsz.* R. 43 (1950, wyd. 1952) s. 36-40. — W. KONOPCZYŃSKI: Życiorys A. Zamoyskiego. (Powst. przed 1953). Rkps Bibl. Jagiel. 74/61. — S. ŚRENIOWSKI: Rzeczpospolita i Galicja w l. 1772-1795. *Przegl. Hist.* t. 43 (1952) z. 1 s. 104. —

S. INGLOT: Sprawa chłopska w publicystyce i reformach w Polsce w XVIII w. *Pierwsza konferencja metodologiczna historyków polskich. Przemówienia. Referaty. Dyskusja.* T. 2. W-wa 1953 s. 68. — R. KALETA, M. KLIMOWICZ: Prekursorzy Oświecenia. „Monitor" z r. 1763 na tle swoich czasów; Mitzler de Kolof, redaktor i wydawca. Wr. 1953 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 20. — J. RUTKOWSKI: Historia gospodarcza Polski (do 1864 r.). W-wa 1953. — B. SUCHODOLSKI: Nauka polska w okresie Oświecenia. (W-wa) 1953; przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. (1958) *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — R. WOŁOSZYŃSKI: Postawa ideowa Ignacego Krasickiego po r. 1780. Wr. 1953 *IBL. Studia Hist.-Lit.* 19. — K. OPAŁEK: (Wstęp do) J. Wybicki: Listy patriotyczne. Wr. (1955) *BN* I, 155. — T. MIKULSKI: Ze studiów nad Oświeceniem. Zagadnienia i fakty. (W-wa 1956). — E. ROSTWOROWSKI: Jakobin Józef Pawlikowski anonimowym autorem słynnych pism politycznych. *Kwart. Hist.* R. 63 (1956) nr 2 („O poddanych polskich", „Myśli polityczne dla Polski"). — Z. KACZMARCZYK, B. LEŚNODORSKI: Historia państwa i prawa Polski do r. 1795. Cz. 2. W-wa 1957 i wyd. nast. — B. LEŚNODORSKI: Mowy A. Zamoyskiego na konwokacji 1764 r. *Księga pam. 150-lecia Arch. Głównego Akt Dawnych w Warszawie.* W-wa 1958. — J. MICHALSKI: Studia nad reformą sądownictwa i prawa sądowego w XVIII w. Cz. 1. Wr. 1958 *Prace Instytutu Hist. Univ. Warsz.* 7. — E. ALEKSANDROWSKA: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770-1777. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9. — W. DWORZACZEK: Genealogia. W-wa 1959 (tabl. 135). — J. WOJNAR-SUJECKA: Walka Oświecenia o nowożytny charakter państwa. *Kultura świecka w dziejach narodu.*

http://rcin.org.pl

W-wa 1959. — R. Orłowski: Koloniści — rolnicy niemieccy w Ordynacji Zamojskiej w końcu XVIII w. *Annales Univ. M. Curie-Skłodowskiej Sec. F.* vol. 13 (1960). — R. Orłowski: Z dziejów organizacji handlu spławnego w Ordynacji Zamojskiej w końcu XVIII w. *Annales Univ. M. Curie-Skłodowskiej Sec. F* vol. 11 (1960). — W. Hejnosz: Jeszcze w sprawie przyczyn upadku tzw. Kodeksu Zamoyskiego. *Zesz. Nauk. Uniw. M. Kopernika w Tor. Nauki Hum.-Społ.* 1961 z. 5: *Prawo* II. — K. Kosiński: Drogi staropolskiej literatury politycznej. *Przegl. Hum.* 1961 nr 1 s. 55-56, 58. — S. Łastik: Z dziejów oświecenia żydowskiego. (W-wa 1961). — Z. J. Hirsz: Położenie chłopów w kluczu janowskim w 2 poł. XVIII w. Lubl. 1962. — Z. Libiszowska: Opinia polska wobec rewolucji amerykańskiej w XVIII w. Łódź 1962 *Łódz. Tow. Nauk. Wydz. II* 44. — B. Szacka: Stanisław Staszic. Portret mieszczanina. W-wa (1962) *Bibl. Wiedzy Hist.* — W. M. Grabski: Społeczne i polityczne cele i treści wychowania w mowie J. Zamoyskiego na Sejmie Konwokacyjnym 1764 r. *Zesz. Nauk. Uniw. Łódz.* S. 1 z. 30 (1963). — R. Orłowski: Położenie i walka klasowa chłopów w Ordynacji Zamojskiej w 2 poł. XVIII w. Lubl. 1963. [Rec.: M. Zgórniak. *Acta Poloniae Historica* t. 14 (1966); J. R. Szaflik. *Roczn. Lubel.* t. 6 (1963, wyd. 1967)]. — E. Rostworowski: Legendy i fakty XVIII w. W-wa 1963. — P. Bańkowski: Dwa polskie archiwa magnackie w Bibliotece Ukraińskiej Akademii Nauk w Kijowie. *Archeion* t. 40 (1964) s. 191-199. — P. Bańkowski: Polskie archiwa magnackie w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym w Kijowie. *Tamże* t. 4 (1964) s. 183--186. — J. Goldberg: Osiemnastowieczne lokacje miejskie w dawnych województwach łęczyckim i sieradzkim. *Roczn. Łódz.* t. 9 (1964). — R. Orłowski: Działalność społeczno-gospodarcza A. Zamoyskiego (1757-1792). Rozprawa habilitacyjna. Lubl. 1965 *Uniw. M. Curie-Skłodowskiej w Lubl. Wydz. Hum.* [Rec.: A. Zahorski. *Kwart. Hist.* R. 73 (1966) z. 4; J. Michalski. *Przegl. Hist.* t. 58 (1967) z. 2]. — W. Konopczyński: Polscy pisarze polityczni XVIII w. (do Sejmu Czteroletniego). W-wa 1966. — E. Rostworowski: Ostatni król Rzeczypospolitej. Geneza i upadek Konstytucji 3 maja. W-wa (1966) *Bibl. Wiedzy Hist.* — B. Szacka: Stanisław Staszic. (W-wa 1966) *Ludzie Żywi* 9. — J. Minkiewicz: Polacy w legnickiej Akademii Rycerskiej w 1708-1811. *Szkice legnickie.* T. 4. Wr. 1967. — R. Orłowski: Działalność społeczno-gospodarcza A. Zamoyskiego w latach kanclerstwa. *Roczn. Lubel.* t. 8 (1965-1968).

ZATORSKI ALEKSANDER PAWEŁ MARIAN (1722–1752)

Inna forma nazwiska: Zathorski.

Pseud.: Laupi Trazkosy (Traskoshy, Trazkosi); Podgórzanin.

Powieściopisarz, poeta, autor poradnika miłosnego.

Ur. 22 stycznia 1722, pochodził z drobnej szlachty mazowieckiej. 12 lipca 1737 wstąpił do zakonu pijarów przyjmując imię Mariana od Najświętszego Imienia Marii. Po odbyciu dwuletniego nowicjatu i rocznego kursu retoryki — do 1742 uczył w syntaksie kolegium pijarskiego w Łowiczu. 1743-1744 studiował filozofię w seminarium zakonnym w Rzeszowie. W 1745 wrócił do Łowicza na stanowisko profesora poetyki. Na pocz. 1746 wystąpił w Krakowie z zakonu (po wizytacji apostolskiej ks. Cypriana Komorowskiego). W t. r. rozpoczął studia prawne w Akademii Krakowskiej (w „Album studiosorum" nie wpisany); związany był wówczas z rodziną Jordanów. Na konkursie literackim zorganizowanym w Bibliotece Załuskich w grudniu 1746 otrzymał (w lutym r. n.) złoty medal i drugą nagrodę za mowę o pożytku wypływającym z korzystania z bibliotek publicznych. Odtąd był w bliskich kontaktach z J. A. Załuskim. Wiosną 1747 praktykował w palestrze przy Trybunale Lubelskim. Zapewne jeszcze w t. r. został sekretarzem prywatnym Stanisława Lubomirskiego, podstolego w. koronnego (miał porządkować odziedziczone przez Lubomirskiego archiwum Koniecpolskich w Równem). W grudniu 1748 zabiegał (bez powodzenia) o posadę sekretarza w Bibliotece Załuskich. Zmarł w Lublinie w 1752.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Uwagi do zupełnego zabierających się w stan małżeński szczęścia służące, przez pewnego Podgórzanina... Cz. 1: powszechne naprzód nauki, potem szczególne, ile do samej kawalera osoby należeć może, przestrogi i refleksje zawierająca; cz. 2: jak się kawaler ma zacząć o czyją starać przyjaźń, jak sobie serce damy zniewolić, jak go poznać, doświadczać, jak się przy skutku intencji swoich utrzymać, do refleksji podająca. Wr. 1746 (1747). Wyd. nast.: Wr. 1751; Wr. 1754; Wr. 1768.

W tekście również wiersze erotyczne.

2. Przydatek do Uwag zupełnemu stanowiących się szczęściu służących etc. osobliwy. Przez tegoż co i przed tym Podgórzanina ... to jest listów rozlicznych do delikatnej o pozwoloną przyjaźń negocjacji służących tomików 2. T. 1: kilkadziesiąt listów pierwsze statecznej konkurencji wstępy zawierających mający. Kr. (Wr.) 1746 (1747); t. 2: kilkadziesiąt listów dalsze wiernej konkurencji sukcessa zawierających mający. Wr. 1746 (1747). Wyd. nast.: Wr. 1754; Wr. 1760. Przedm. przedr. Z. Florczak, L. Pszczołowska w: Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 1. W-wa 1958.

W wyd. z 1760 na k. tyt. tomu 1 wydruk.: „t. 2", a na k. tyt. tomu 2: „t. 2 cz. 2". W ten sposób, zgodnie z wolą autora, poz. 2 stanowi t. 2 pozycji 1.

3. De utilitate insigni ex bibliothecis publicis in scientias et artes promanante. Mowa wygł. na konkursie w Bibl. Załuskich w 1746.

Tekst nie znany.

4. Wiersze w zbiorze różnych mów, listów, projektów, publicznych i prywatnych Bonifacego Szembeka, z 1746-1747. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 201. Wiersz „Nieraz, o zacna pani, zadumiony stanę..." ogł. M. Klimowicz. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 4 s. 395-396.

Listy

1. Do J. A. Załuskiego 11 listów z 1747-1748. Z rkpsów Bibl. Nar. sygn. 3246-3247 ogł. M. Klimowicz w zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia. Wr. 1960 *Arch. Lit.* 5.

2. Do A. Chmary z 1751. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6636II k. 45.

OPRACOWANIA

Matricula provinciae Polonae Scholarum Piarum nr 199. Rkps Arch. OO. Pijarów w Kr. (odpis J. Buby w posiadaniu redakcji). — J. D. A. Janocki: Lexicon derer itztlebenden Gelehrten in Polen. Cz. 2. Wr. 1755 s. 47. — A. Brückner: Dzieje literatury polskiej w zarysie. T. 1. W-wa 1903 s. 308-309; wyd. nast. W-wa 1921 s. 372. — Z. Florczak, L. Pszczołowska: (Not. do) Ludzie Oświecenia o języku i stylu. T. 1. W-wa 1958 s. 253. — M. Klimowicz: Narodziny romansu listownego w literaturze polskiej XVIII w. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 4. [Omów.: R. Wołoszyński. *Tamże* R. 50 (1959) z. 1 s. 322]. — M. Klimowicz: Romans Gellerta w literaturze polskiej czasów saskich. *Tamże* R. 50 (1959) z. 3/4. — M. Klimowicz: A. P. Zatorski. Materiały do biografii. W zbiorze: Miscellanea z doby Oświecenia. Wr. 1960 *Arch. Lit.* 5. — J. Rudnicka: Bibliografia powieści polskiej 1601-1800. Wr. 1964 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 13.

ZGIERSKI WINCENTY KISZKA (zm. ok. 1840)

Krypt.: H. W. C. K. Z.; hr. W. C. K. Z.; H. W. C. Z.; Polidor.

Dramatopisarz, poeta, tłumacz, redaktor.

Ur. pod koniec XVIII w., syn Andrzeja, sekretarza sądu lucyńskiego; podawał się za hrabiego, potomka Kiszków z Ciechanowca. Uczył się w gimnazjum w Wilnie i studiował na Uniwersytecie Wileńskim (chemię i literaturę). Dzięki znajomości języka rosyjskiego uzyskał posadę sekretarza w konsystorzu duchownym rzymskokatolickim. „Dzieła swe wydawał własnym nakładem i rozdawał gratis każdemu, kto zechciał". Rozsyłał je również we wspaniałych oprawach na dwory panujących, otrzymując w zamian podarki i dziękczynne listy. Szczycił się uzyskanym tą drogą od papieża orderem Złotej Ostrogi oraz członkostwem Akademii Arkadyjskiej (pod imieniem Polidora). Jako literat był pośmiewiskiem dla współczesnych, wyszydzał go zwłaszcza I. Szydłowski. W listopadzie 1819 usiłował wspólnie z Karolem Chrzczonowiczem, Andrzejem Towiańskim i Tadeuszem Żebrowskim założyć Towarzystwo Antyszubrawskie. W 1823

http://rcin.org.pl

był przypadkowo uwięziony i badany przez Nowosilcowa. Po 1825 wyjechał do Petersburga, gdzie uzyskał posadę urzędnika w ministerstwie finansów. W 1832 wydawał tam czasopismo *Kommierczeskij ukazatiel* — półtygodnik w języku rosyjskim, francuskim (*Le Marchand*) i niemieckim (*Der Kaufmann*), w 1833 — czasopismo literackie *Egida* (w języku polskim, włoskim i francuskim), a w 1836 — *Targowoj adries-kalendar'* (w języku rosyjskim). Zmarł ok. 1840 w jednym z miasteczek rosyjskich.

TWÓRCZOŚĆ

1. Jaśnie Wielmożnemu ... Janowi Śniadeckiemu ... r. 1814 na znak najgłębszego uszanowania bajki napisał... Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3143.

2. Oda do J.O. Książęcia Nikodema z Kozielska Puzyny, biskupa Satalii... (Wil. 1817).

3. Złota wolność, czyli Aleksander I cesarz rosyjski, król polski. Opera w 3 aktach. Powst. 1817. Wyd. Wil. 1818.

Z dod.: Oda do JW. hrabi Michała Platera Zyberga...

4. Któryche̊s, rozmaite ziewy, śpiewy. Wil. 1820.

Parodia wiersza I. Szydłowskiego „Śpiew od ubogich".

5. Chodkiewicz pod Chocimem. Trajedia liryczna w 5 aktach wierszem napisana przez H.W.C.Z. Wil. 1821.

6. Wyzwolenie Izraela. Melodrama tragiczne w 3 aktach z francuskiego przez hr. W.C.K.Z. Wil. 1821.

7. Łaskawość Tytusa. Tragedia.

Tekst nie znany. Utwór wymieniany przez G. Korbuta i Estr. IV, 1966, 384. Czy nie jest to inny tyt. poz. 6?

8. Révélations de plusieurs secrets de la nature qui peuvent être d'une utilité générale. Petersb. 1830.

Prospekt nie zrealizowanego wydawnictwa, które „miało wyjść po francusku, łacinie i rosyjsku w trzech broszurach" (Estr. V, 1880, 284).

9. Nicolaida. Poema. *Egida* 1833 nr 2 n.

Poemat bohaterski na cześć Mikołaja I. Druk wstrzymany przez cenzurę. Tamże ogł. prospekt wyd. osob. poematu.

10. Twórcze ideały pieśni Trembeckiego. Poema. *Egida* 1833 nr 2-7.

Wiersz Zgierskiego „Adelę błonie to pieści..." cyt. A. E. Odyniec (Listy z podróży. T. 1. (W-wa) 1961 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych* s. 44).

Przekłady

1. A. V. Arnault: Germanik. Tragedia w 5 aktach... Wil. (1819).

2. A. P. Sumarokow: Dymitr Samozwaniec. Tragedia w 5 aktach... Wyst. Wil. 30 czerwca 1821. Wyd. Wil. 1821.

3. Biblia dla dzieci, ozdobiona 48 rycinami. Przekład z francuskiego... Wil. 1822.

4. G. R. Dierżawin: Lira... Oda: Bóg. Wil. 1822.

Zbiór 17 ód. Tekst pol. i ros.

5. G. R. Dierżawin: Lira... Oda: Nieśmiertelność duszy. Wil. 1822.

Tekst pol. i ros.

6. G. R. Dierżawin: Lira... Oda: Obraz Felicji. Wil. 1823.

Tekst pol. i ros.

7. G. R. Dierżawin: Na zgon Wielkiej Księżny Olgi Pawłowny. Wil. 1823.

Tekst pol. i ros.

8. G. R. Dierżawin: Lira. Wil. 1825.

Tekst pol. i ros.

9. G. R. Dierżawin: Na narodzenie Najjaśniejszego Cesarza Aleksandra I. Wil. b. r.

Tekst pol. i ros.

10. G. R. Dierżawin: Na narodzenie Wielkiego Książęcia Michała. Wil. b. r.

Tekst pol. i ros.

Prace edytorskie

1. Proces kanoniczny, rządowy i sądowy ... ułożony dla pożytku stanów rzymskokatolickiego wyznania różnych obrzędów... Ks. 1-2. Wil. 1820.

Całość miała się składać z 12 książek.

Listy i materiały

1. Do J. Lelewela z 1825 2 listy. Bibl. Jagiel. sygn. 4435.

2. Podanie do Głównego Urzędu Cenzury w Petersburgu z 25 listopada 1831, z dołączeniem „Konspektu dziennika pod godłem Egida". Rkps Centralnego Państw. Hist. Arch. w Moskwie sygn. 772/1/377.

OPRACOWANIA

Korespondencja filomatów 1815-1823. Archiwum filomatów. Cz. 1. Wyd. J. Czubek. Kr. 1913. — Literatura krajowa i zagraniczna. *Bałamut* (Petersb.) 1833 nr 3. — S. Morawski: Kilka lat młodości mojej w Wilnie (1818-1825). (Powst. 1848). Wyd. A. Czartkowski, H. Mościcki. W-wa

http://rcin.org.pl

1924; wyd. nast. (W-wa) 1959 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — M. Baliński: Pamiętniki o Janie Śniadeckim. T. 1. Wil. 1865 (1864) s. 771. — M. Malinowski: Księga wspomnień. (Powst. przed 1868). Kr. 1907 *Źródła do Dziejów Polski Porozbiorowych* 3. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 28 (1868). — W. Bełza: Dziwadła literackie. *Sobótka. Księga zbior. ... S. Goszczyńskiego.* Lw. 1875; przedr. w: Szkice, wspomnienia, obrazki. W-wa 1901. — A. E. Odyniec: Listy z podróży. T. 1-4. W-wa 1875-1878; wyd. nast. t. 1-3. W-wa 1884; oprac. M. Dernałowicz, M. Toporowski, t. 1-2. (W-wa) 1961 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — A. E. Odyniec: Wspomnienia z przeszłości opowiadane Deotymie. *Kron. Rodz.* 1879/80 nr 17-18 i osob. W-wa 1884 s. 131 n. — O. Ślizień: Z pamiętników. (Powst. 1882). Ogł. L. Finkel. *Pam. Tow. Lit. im. A. Mickiewicza* R. 2 (1888). —

W. Ciechowski: Czasopisma polskie w Petersburgu. *Kraj Codz.* 1908 nr 1. — E. Kołodziejczyk: Bibliografia słowianoznawstwa polskiego. Kr. 1911 s. 144 n. — P. Bańkowski: Kartka z dziejów polskiego życia nad Newą. *Myśl Nar.* 1916 nr 5-6. — W. A. Francew: Dierżawin u Sławian. Iz istorii russko-sławianskich litieraturnych wzaimootnoszenij w XIX st. Praga 1924 s. 10-11. — *Tyg. Wil.* 1925 nr 14. — E. A. Rychlik: Opiera Kiszki Zgierskogo „Złota wolność, czyli Aleksander I". *Sbornik statiej w czest' akadiemika A. J. Sobolewskogo.* Leningrad 1928 s. 299-305. — Z. Jabłońska-Erdmanowa: Oświecenie i romantyzm w stowarzyszeniach młodzieży wileńskiej. Wil. 1931. — K. Olszewicz: Współzawodnik Mickiewicza. *Przekrój* 1945 nr 24. — Z. Skwarczyński: Kazimierz Kontrym; Towarzystwo Szubrawców. Łódź 1961 *Łódz. Tow. Nauk. Wydz. I* 48. — R. Łużny: Dramat rosyjski w Polsce w l. 1800-1822. *Slavia Orientalis* R. 13 (1964) z. 3. — M. Inglot: Polskie czasopisma literackie ziem litewsko-ruskich w l. 1832-1851. W-wa 1966 *Materiały i Studia do Historii Prasy i Czasopiśmiennictwa Pol.* 5. — Z. Makowiecka. *Pol. słownik biogr.* T. 12 (1966/67).

ZUBOWSKI ILDEFONS (1745—1804)

Poeta, tłumacz.

Ur. w 1745 na Podolu. W czternastym roku życia wstąpił do pijarów, przyjmując imię Ildefonsa od św. Hipolita. Po ukończeniu studiów zakonnych uczył w klasach niższych szkół pijarskich w Radomiu, Złoczowie i Warszawie (w Collegium Novum). Następnie był profesorem w Podolińcu, Chełmie i Rzeszowie. W Rzeszowie sprawował też przez lat sześć urząd regensa domu zakonnego i prefekta „scholarum". Potem pełnił obowiązki prefekta „in Convictu Magno" w Warszawie (przez trzy lata). Przez jakiś czas (w tym w 1786 i 1787) był również nauczycielem domowym Józefa Rzeczyckiego. W 1798 obrany prowincjałem rządził tzw. „prowincją pruską" w l. 1799-1801 i 1802-1804. Zmarł w czasie sprawowania tego urzędu — 1 kwietnia 1804 w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiersz na życie prywatne J.W.Jmci Pana Wacława Rzewuskiego, wojewody krakowskiego, we wsi Siedliskach napisany przez... B. m. 1775.

Rkps Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 935/II).

2. Wiersz do Jaśnie Wielmożnej Jmci Katarzyny z Hrabiów Krasickich Rzeczycki, w dzień jej imienin oddany. B. m. (1786).

3. Ogrodnik szczepu. Wiersz nauczyciela do ucznia, Wielmożnego Jmci Pana Józefa Rzeczyckiego... Dnia 19 marca 1787. B. m. (1787).

Przekłady

1. Voltaire: Brutus. Tragedia. Tłum. w 1786. Nie wyd.

Inform. Sz. Bielski: (Wstęp do) Wybór różnych gatunków poezji z rymotwórców polskich. Cz. 3. W-wa 1807 s. XXX.

2. Voltaire: Śmierć Cezara. Tragedia. Tłum. w 1786. Wyjątki ogł. Sz. Bielski w: Wybór różnych gatunków poezji, jw. s. 117-120.

Informacja Sz. Bielskiego (Vita et scripta, s. 165), powtórzona przez encyklopedie XIX-wieczne — o dokonanym przez Zubowskiego przekładzie „Sermones sacrae quadragesimales" J. B. Massillona i wyd. w Wilnie 1783 — nie znajduje potwierdzenia u Estr. Wg rejestracji

http://rcin.org.pl

tegoż w Wilnie w 1783 ukazały się: Mowy postne Massillona... Na polski język przełożone przez X. Karola Lenkiewicza Szkół Pobożnych (Estr. XXII, 1908, 218).

Materiały

1. Adnotacje z wizyty klasztoru w Opolu lubelskim w 1793. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2339 k. 102 v.

OPRACOWANIA

Sz. Bielski: (Wstęp do) Wybór różnych gatunków poezji z rymotwórców polskich. Cz. 3. W-wa 1807 s. XXX i wyd. nast. — A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812. — *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 28 (1868). — *Podręczna enc. kościelna.* T. 43/44 (1916).— M. Smolarski: Studia nad Wolterem w Polsce. Lw. 1918 *Arch. Nauk. Wydawnictwo Tow. Popierania Nauki Pol.* dz. 1 t. 9 z. 3. — L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 1-2. Lw. 1925.

ZUBOWSKI KSAWERY (KSAWIER) (ok. 1740 — po 1791)

Pseud. i krypt.: Autor „Zebranych wierszów". X. Z.; Fr. Justus de Amicis po świecku Damobroński; X. Z.; X. Z. K. K.; Z.; Z. K. K.

Poeta, tłumacz.

Pochodził z Werezub na Białorusi (pow. mścisławski). Urodził się zapewne ok. 1740 i kształcił się w wileńskich szkołach jezuickich („Twój ziomek, niegdyś i Twój kolega" pisał do Sz. Hołowczyca). Był księdzem i doktorem Akademii Wileńskiej (w wierszu do M. Poczobuta Odlanickiego wyznawał: „Ja tych ścian doktorem"). Ok. 1773 uzyskał z rąk królewskich, za protekcją A. Korwina Kossakowskiego, „zagon i kąt domu" —. może było to probostwo berezyńskie, bo w 1778 podpisywał się: „proboszcz berezyn. administrator Krzycz." (Krzyczewa w Mścisławskiem, pozostałego po pierwszym rozbiorze poza granicami Rzeczypospolitej ?). W 1777 został kanonikiem kurzelowskim, instalowany w 1778 na parafii Kluczewsko. W 1788 ustąpił z kanonii.

W 1774-1777 współpracował z *Zabawami Przyjemnymi i Pożytecznymi*, w 1777-1778 z *Monitorem*. W 1786 ubiegał się przez Poczobuta o posadę w szkołach Komisji Edukacji Narodowej, w 1787 — o posadę w Szkole Głównej Wielkiego Księstwa Litewskiego. W t. r. zamierzał wydawać pismo periodyczne *Kollekcja starożytnych i tegoczesnych osobliwości*. W 1788/9 profesor wymowy w szkołach wydziałowych lubelskich; w 1791 — emeryt KEN. Był członkiem loży masońskiej Świątynia Izis (w XVIII w.). Dalsze jego losy nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. (Bajki). *Monitor* 1777 nr 8.

Ogł. pod krypt. Z.K.K. Jedną (przekł. z F. J. T. Desbillona) z dwunastu bajek przedr. w poz. 2 t. 2 s. 143-144. Bajki poprzedzone rozprawką: (Dlaczego pisze się bajki w naszym oświeconym wieku). W. J. Podgórski bezpodstawnie cyt. i analizuje fragm. tej rozprawki jako tekst I. Krasickiego! (*Przegl. Hum.* 1966 nr 6 s. 117).

2. Zebrany wiersz. T. 1-2. W-wa 1786 (-1787). Wyd. nast. (tyt.): Dziełka wierszem... T. 1-2. Wil. 1808 (egz. w Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 4.20 684 ji).

Pierwodr. kilku tekstów (m. in. przekł. z Ch. A. Klotza, F. J. T. Desbillona) ogł. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1774-1776 oraz *Monitor* 1777 nr 8 (zob. poz. 1), 1778 nr 22 s. 101-107 pod pseud. Fr. Justus de Amicis po świecku Damobroński, nr 31 s. 238. Wiersz z t. 1 „Do M. B. (Banti) antrepryzy" przedr. J. Jackl. *Teatr Narodowy 1765-1794*. Red. J. Kott. (W-wa 1967) s. 421-422; wiersz z t. 2 „Do róży" przedr. E. Rabowicz. *Pam. Lit.* R. 53 (1962) z. 4 i wyd. nast.

T. 1 dedyk. A. Korwin Kossakowskiemu, t. 2 — M. Kończy. W wyd. tyt. z 1808 obie dedyk. pominięto.

Zawartość tomów: wiersze pisane w l. 1769-1787 (m.in. poz. 3, Przekłady po.. 2-3) oraz wiersze z prozą i listy. Na końcu t. 2: projekt publikacji *Kollekcja starożytnych i tegoczesnych osobliwości naród polski interesujących.*

3. Uwaga nad przypadkiem pełnym użalenia zabijającej się w ratunku pożaru matki z niemowlętami, w Warszawie

http://rcin.org.pl

r. 1787, d. 7 stycznia. W-wa 1787. Przedr. zob. poz. 2 t. 2.

Pierwodr. wyd. bezimiennie.

4. Helikonki autora Zebranych wierszów. X.Z. Lubl. 1789.

Zawartość: m.in. Przekłady poz. 1, 2, 4 oraz wiersze: Suplika do Jego Królewskiej Mości mężów nie weszłych do świątyni chwały, czasu otwarcia Sali Narodowej w Pałacu Zamkowym Warszawskim 1786 (z przypisami hist.-lit.); Do paszkwilantów, oszczerców i złych synów ojczyzny (1788); Pamiątka XXIV lat najszczęśliwszego panowania Stanisława Augusta w dzień obchodu elekcji, wdzięczną pamiątką Jana III uszanowana, to jest XXIV napisy na inauguracją posągu Jana III w Łazienkach. Dnia 7 września 1788 (poprzedzona mottem z I. Krasickiego, dedyk. łac. dla M. Poniatowskiego oraz wierszem „Do Króla").

Był też autorem opery muzycznej „o nadgrodach ... która przypadkowie czasu pewnego pożaru zgorzała", przypisał ją rektorowi Akademii Wileńskiej Antoniemu Skorulskiemu (Zebrany wiersz, t. 1 s. 137).

Przekłady

1. S. Szymonowic: Pentezylea ... z łacińskiego na polskie przełożona przez... W-wa 1778. Przedr. zob. Twórczość poz. 4 s. 145-207 (pt. Pentazylea).

Wyd. 1 dedyk. S. Siestrzeńcewiczowi.

2. F. G. Joninius: Do Zygmunta III Króla Polskiego i Szwedzkiego. Wiersz z Jonina jezuity, przełożony na polski, przypisany omylnie w edycji warszawskiej Sarbiewskiemu. Wyd. zob. Twórczość poz. 2 t. 1 s. 16-44. — Do trędowatego. Wyd. zob. Twórczość poz. 4 s. 82-83.

3. S. Szymonowic: Zazdrość z... (Flagellum livoris). Przekł. siedmiu ód. Wyd. zob. Twórczość poz. 2 t. 2.

Pierwodr. przekładu ody 2 i 16 ogł. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1774 t. 9 cz. 2 s. 216-220, 297-299.

4. J. Kochanowski: Z łacińskich przełożone pieśni (13 pieśni). Wyd. zob. Twórczość poz. 4 s. 82-143.

Pierwodr. przekładu „Na mieszkanie Prątnice" ogł. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1774 t. 11 cz. 2 s. 300-301; przedr.: zob. Twórczość poz. 2 t. 1 s. 149-150 (pt. Na mieszkanie prątnickie); Twórczość poz. 4 s. 113 (pt. Na mieszkanie pramnickie).

Listy

1. Do M. Poczobuta Odlanickiego 3 listy z 1 stycznia 1776, 25 listopada 1786, 28 lutego 1787. Rkps Bibl. Uniw. Wil. sygn. D.C.49, odpisy w posiadaniu E. Rabowicza.

2. Do I. Krasickiego list „pisany 1787, dnia 11 kwietnia, przy zasłaniu wierszy i projektu kollekcji starożytnych i tegoczesnych osobliwości, naród polski interesujących, na końcu drugiego tomiku „Zebranego wiersza" położonego. Wyd. zob. Twórczość poz. 4 s. 19-21. Przedr. J. W. Gomulicki. *Nowe Książki* 1959 nr 23 s. 1454-1455.

3. Do I. Massalskiego z 25 kwietnia 1787. Wyd. zob. Twórczość poz. 4 s. 30.

OPRACOWANIA

Protokoły Posiedzeń Komisji Edukacji Narodowej 1786-1794. Oprac. T. Mizia. Wr. 1969 *PAN. Arch. Dziejów Oświaty* 3. — J. Gorczyczewski: Poezje i przekładania własne. T. 1. W-wa 1818 s. 65. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 28 (1868). — *Podręczna enc. kościelna.* T. 43/44 (1916). — S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738-1821. Kr. 1929. — J. Wiśniewski: Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w powiecie włoszczowskim. Mariówka 1932. — E. Aleksandrowska: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770-1777. Monografia bibliograficzna. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9. — J. W. Gomulicki: Nieznany list do X.B.W. *Nowe Książki* 1959 nr 23 (Podróże po Szpargalii). — A. Jendrysik: Trembeckiego „Nadgrobek hajduka". *Pam. Lit.* R. 50 (1959) z. 3/4. — E. Rabowicz: Literackie kontakty Trembeckiego z Mierem. *Pam. Lit.* R. 53 (1962) z. 4 s. 578-579; przedr. w: S. Trembecki w świetle nowych źródeł. Wr. 1965 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 5. — J. W. Gomulicki: (Przypisy hist.-lit. do) A. Magier: Estetyka miasta stołecznego Warszawy. Wr. 1963. — W. J. Podgórski: Problem pierwszeństwa: bajka czy satyra? *Przegl. Hum.* 1966 nr 6.

http://rcin.org.pl

Ż

ŻDŻARSKI AUGUSTYN (1794—1846)

Inne formy nazwiska: ZDZIARSKI, ŻDZIARSKI.

Krypt.: A... Z...; A.·. Z.·.; A. Ż.

Poeta, dramatopisarz, tłumacz, powieściopisarz, historyk literatury.

Ur. w 1794 w Krakowie. Kształcił się w Krakowie w gimnazjum i na uniwersytecie (w 1814/15 jako student Oddziału Literatury Wydziału Filozoficznego słuchał wykładów P. Czaykowskiego). W 1818 mianowany przez Komisję Oświecenia nauczycielem języka i literatury polskiej, łacińskiej i greckiej w Szkole Wojewódzkiej w Płocku. 18 sierpnia 1821 złożył w Uniwersytecie Warszawskim egzamin magisterski (przedłożona rozprawa poświęcona była „Iliadzie" Homera). Należał do wolnomularstwa (zapewne członek Doskonałości na Wschodzie Płocka). W 2 poł. 1824 wydawał *Dziedziliję, czyli Pamiętnik Płocki Pięknej Literaturze Poświęcony*. Następnie przeniesiony do Sejn na stanowisko starszego nauczyciela greki i łaciny. W 1841 wrócił do Płocka. Żonaty był z Jabłońską (siostrą poety Hiacynta?). Zmarł w 1846 w Płocku.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wanda. Scena liryczna. Powst. 1817. Wyd. zob. poz. 11 (t. 1).

2. Stefan Batory, czyli spisek Zborowskich. Tragedia. (Inny tyt.: Samuel Zborowski). Wyst. Kr. 20 czerwca 1818. Rkps Bibl. Nar. (BOZ sygn. 860).

3. Bal maskowy. Komedioopera w 1 akcie napisana w r. 1819. Wyd. zob. poz. 11 (t. 2).

4. Nova Elisio in versibus Latinis proposita ab... *Sprawa przed publicznością na popisie rocznym Szkoły Wojewódzkiej Płockiej przez zgromadzenie nauczycielskie w końcu szkolnego r. 1820 na 1821 złożona*. Płock 1821.

5. Szkoła mężów. Komedia we 3 aktach. Z Moliera przetłumaczona i do polskich rzeczy zastosowana. 1822. Fragm. *Dziedzilija, czyli Pam. Płocki* 1824 t. 2 s. 172--194; całość zob. poz. 11 (t. 1).

Wg Molière: L'École de maris.

6. Trzej bracia rywale, czyli kłótnia o zięcia. Komedia w 1 akcie naśladowana z francuskiego... Wyd. zob. poz. 11 (t. 2).

Wg J. de Lafont: Les Trois frères rivaux.

7. Golec dwumilionowy. Komedia wierszem we 3 aktach. Wyd. zob. poz. 11 (t. 2).

8. Oryginały. Komedia oryginalna. Fragm. *Dziedzilija, czyli Pam. Płocki* 1824 t. 1 s. 23-27. Przedr. zob. poz. 11 (t. 1).

9. Małgorzata Zembocka. Powieść osnowy historycznej. *Dziedzilija, czyli Pam. Płocki* 1824 t. 1 s. 70-82.

10. Walgierz Wdały, hrabia tyniecki. Powieść historyczna (wierszem). Wyd. zob. poz. 11 (t. 1).

11. Pisma rozmaite. T. 1. Płock 1825; t. 2. W-wa 1823.

Zawartość t. 1: dedyk. do S. Zamoyskiego; poz. 1, 5, 8, 10; Jan Kochanowski w Czarnolesie (rozpr. przedr. z *Dziedziliji* 1824 nr 4); Przekłady poz. 5-10.

T. 2: dedyk. do Floriana Kobylińskiego; poz. 3, 6, 7; Przekłady poz. 2; Uwagi nad rymami rzymskimi.

Ponadto drobne wiersze pol. i łac., ballady, pieśni, drobne przekł. wierszem i prozą z J. P. Floriana, J. B. Rousseau, F. Schillera, J. Addisona, A. F. E. Langbeina, Eurypidesa, Anakreona i in. Wiele z nich ogł. również *Dziedzilija*.

Parę wierszy przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

12. Wiersz z okoliczności wynalezienia zwłok Władysława Hermana i Bolesława Krzywoustego ... 12 września 1825 czytany. (Płock 1825).

13. Akademik krakowski, czyli ofiara dla ojczyzny. Komedioopera w 1 części. Wyst. i wyd. Płock 1831. Wyd. nast. pt. Akademik, czyli ofiara za ojczyznę. Poz. 1897 *Naród sobie*; Poz. 1920 *Naród sobie*.

Rkps Ossol. sygn. 10742/I (odpis z 1896).

13a. Książeczka dla moich dzieci ... czyli zbiór powieści. anegdot prawdziwych,

http://rcin.org.pl

rozmów, bajeczek i różnych wierszyków, z przydatkiem jednej komedyjki dla dzieci. Płock 1829.

14. Stróż nocny. (Inny tyt.: Kukułka, stróż nocny). Krotofila w 1 akcie, przerobiona z niemieckiego. Wyd. zob. poz. 16 (t. 1).

15. Wnuczka, czyli pojednanie z rodziną. Komedia w 4 częściach oryginalnie napisana. Wyd. zob. poz. 16 (t. 2).

16. Nowy zbiór poezji z dodatkiem rozprawy o poezji niemieckiej. T. 1-2. Płock 1838.

Zawartość t. 1: poz. 14; Rozprawa o poezji niemieckiej (wg T. Heinsiusa); Przekłady poz. 11, 12.

T. 2: poz. 15; Przekłady poz. 13.

Ponadto drobne wiersze, ballady, sielanki, drobne przekł. z S. Gessnera, L. T. Kosegartena, Ch. A. Tiedgego, G. K. Pfeffla i in.

Parę wierszy przedr. P. Hertz, jw. poz. 11.

Rozprawy, wiersze i powieści zamieszczał w czasopismach: *Astrea* (1822; tu m. in.: O języku polskim i jego losie w różnych epokach), *Dziedzilija* (1824; tu m. in.: O Mikołaju Sępie Szarzyńskim. T. 2 s. 77-189), *Gaz. Pol.* (1831), *Pszczółka Kr.* (tu wiersz: Olbrom i Nida. 1820 t. 4 s. 161), *Snopek Nadwiślański* (1844).

Przekłady

1. Voltaire: Brutus. Tragedia w 5 aktach. Fragm. *Pam. Warsz.* t. 2 (1818) s. 499-508.

2. T. Koerner: Niewinna pomyłka, czyli syn i ojciec, oba lepsi. Komedia w 1 akcie, wierszem przełożona z niemieckiej ... Wyd. zob. Twórczość poz. 11 (t. 2).

3. J. N. Bouilly: Młode mężatki. Powieść. Fragm.: Ważność obierania przyjaźni. *Dziedzilija, czyli Pam. Płocki* 1824 t. 1 s. 1-2.

4. Ch. M. Wieland: Mowa Hipokratesa do senatu miasta Abdery, wyjęta z dzieła ... „Abderyci". *Dziedzilija...* 1824 t. 1 s. 55-59.

5. A. Blumauer: Nicowana „Eneida". (Początek). *Dziedzilija...* 1824 t. 1 s. 171-175. Przedr. zob. Twórczość poz. 11 (t. 1).

6. Sophokles: Filoktetes. Tragedia. Fragm. *Dziedzilija...* 1824 t. 1 s. 184-188. Przedr. zob. Twórczość poz. 11 (t. 1).

7. P. Vergilius Maro: Ziemiaństwo. Poemat. Fragm. *Dziedzilija...* 1824 t. 2 s. 154-157. Przedr. zob. Twórczość poz. 11 (t. 1).

8. J. P. C. Florian: Ero i Leander. Scena liryczna. Wyd. zob. Twórczość poz. 11 (t. 1).

Toż przeł. S. Starzyński.

9. Q. Horatius Flaccus: Niektóre ody (z ks. I 4, 7, 10, 14, 23, z ks. II 3, z ks. IV 7). Wyd. zob. Twórczość poz. 11 (t. 1).

10. P. Corneille: Cyd. Tragedia w 5 aktach. Fragm. zob. Twórczość poz. 11 (t. 1).

11. J. B. Racine: Fedra. Tragedia w 5 aktach. Fragm. zob. Twórczość poz. 16 (t. 1).

12. J. W. Goethe: Giec z Berlichingien z żelazną ręką. Dramat w 5 aktach. Fragm. zob. Twórczość poz. 16 (t. 1).

Tyt. oryginału: Götz von Berlichingen.

13. A. G. Müllner: Męczarnie sumienia (Die Schuld). Dramat w 4 częściach z niemieckiego na język polski w całości przełożony. Cz. 1-3 wyd. zob. Twórczość poz. 16 (t. 2), cz. 4 podana w streszcz.

Wg not. tłumacza: cz. 4 nie mogła się ukazać (cenzura?). Toż przekł. S. Starzyński.

14. Homer: Iliada. Przekł. powst. ok. 1840.

Inform. *Orędownik Nauk.* 1840 nr 7.

15. T. Livius: Historia rzymska. Przekł. powst. ok. 1840.

Inform. jw.

Prace edytorskie

1. Wypisy polskie, czyli książka do czytania dla dzieci ułożona z wyimków różnych autorów polskich tak prozą, jak i wierszem, na klasę 1. Płock 1829. Wyd. nast. Płock 1830.

OPRACOWANIA

Wiadomości literackie. *Orędownik Nauk.* 1840 nr 7. — *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 28 (1868). — K. Estreicher: Teatra w Polsce. T. 1-3. Kr. 1873-1879; wyd. nast. fotoof. W-wa 1953. — J. Bieliński: Królewski Uniwersytet Warszawski (1816-1831). T. 3. W-wa 1912. — W. Ogrodziński: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae.* T. 2. Kr. 1935 i odb. (Kr. 1935). — P. Hertz: A. Żdżarski. W: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959. — K. Lewicki: Katedra literatury polskiej w Uniwersytecie Jagiellońskim. *Dzieje Katedry Literatury Pol. w Uniwersytecie Jagiellońskim.* (Kr.) 1966.

http://rcin.org.pl

ŻEGLICKI ARNULF KAZIMIERZ (1697—1766)

Paremiograf, wydawca pism pedagogicznych, prawnych i religijnych.

Ur. w 1697 w Głogowie. W 1712 wstąpił do zakonu pijarów w Podolińcu przyjmując imię Arnulf (imię chrzestne: Kazimierz). Po ukończeniu studiów zakonnych uczył w niższych klasach kolegium rzeszowskiego, potem wykładał retorykę i filozofię w Międzyrzeczu Koreckim i teologię w Warszawie. Był prorektorem i rektorem kolegiów w Chełmie (1737-1742), Podolińcu (1743-1754) i Warszawie (1755-1756), gdzie rozpoczął budowę biblioteki z funduszów otrzymanych za dzieło „Inwentarz nowy praw". W 1757--1759 — asystent prowincji zakonnej. W ostatnich latach życia mieszkał w Podolińcu jako emeryt. Zmarł 22 października 1766 w Podolińcu.

TWÓRCZOŚĆ

Prace edytorskie

1. Inwentarz praw ... znajdujących się w całych Voluminach Legum, niegdyś przez M. M. Ładowskiego ... zebrany, a przez ... pomnożony. W-wa 1732-1733.

2. Adagia Polonica. W-wa 1735. Wyd. 2 pt. Adagia ex celeberrimis scriptoribus tam Latinis quam Polonicis ... collecta. W-wa 1751.

3. Bibliotheca gnomico-historico-symbolico-politica. W-wa 1742. Wyd. nast. W-wa 1743.

4. Inwentarz nowy praw, statutów, konstytucji koronnych i W. Ks. Litew. znajdujących się w sześciu tomach Voluminis Legum ... niegdyś przez M. M. Ładowskiego ... potym przez J. A. Załuskiego zebrany, a przez ... dokończony roku pańskiego 1754. W-wa (1754).

Bywa uważany za Volumina Legum t. 9.

5. J. A. Komenský (Comenius): Orbis sensualium pictus Latino et Polonico idiomate pro usu scholasticae juventutis reimpressus. W-wa 1755. Wyd. nast.: Łowicz 1763; Wil. 1768.

Wydawcę wskazuje Sz. Bielski.

6. Bibliotheca sacro-moralis in quam praeter Sacram Scripturam SS.PP. ac theologorum sententiae, tum conceptus morales et argumenta moralia... collecta. Cz. 1-8. W-wa 1757-1759.

Cz. 5-8 wyd. pod nieco zmien. tyt.: Bibliotheca coelestis seu continuatio Bibliothecae moralis (cz. 5), Bibliotheca sanctorum seu pars VII Bibliothecae moralis, Bibliotheca communis seu pars VIII Bibliothecae sacro-moralis.

7. Schola pietatis seu selectiores devotiones ad usum juventutis Scholarum Piarum. W-wa 1781. Wyd. nast.: W-wa 1792; Piotrków 1794; W-wa 1812; W-wa 1820 (razem z przekł. pol.); Połock 1825.

Przekł. pol.: K. Kamieński: Szkoła pobożności ... w czterech językach: polskim, niemieckim, francuskim i łacińskim. W-wa 1817. Wyd. nast. pt. Szkoła pobożności, w której zamknięte są modlitwy i pieśni po łacinie i po polsku w Kościele Bożym używane. W-wa 1820 (razem z tekstem łac.).

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Polonia litterata nostri temporis. Cz. 1. Wr. 1750 s. 102. — A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 3. Lw. 1833. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 26 (1868). — X. J. N. (Niedzielski). *Podręczna enc. kościelna.* T. 43/44 (ok. 1916).— L. Chmaj: (Przypisy do) Historia Domus Varsaviensis Scholarum Piarum. Wr. 1959 *PAN. Arch. Dziejów Oświaty* 1. — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963.

http://rcin.org.pl

ŻÓŁKOWSKI ALOJZY GONZAGA FORTUNAT (1777—1822)

Dramatopisarz, tłumacz, poeta, publicysta.

Ur. 2 listopada 1777 w Nowogródzkiem w rodzinie szlacheckiej, wcześnie osierocony. Uczył się w Krzemieńcu; jako młody chłopiec walczył w powstaniu kościuszkowskim. Następnie przebywał we Lwowie u stryja generała i praktykował w kancelarii słynnego adwokata Józefa Dzierzkowskiego. Pod wrażeniem przedstawień trupy W. Bogusławskiego potajemnie opuścił dom stryja i udał się piechotą do Warszawy, gdzie w 1797 rozpoczął zawód aktorski (w teatrze A. Truskolawskiej), zyskując po kilku latach popularność i sławę uzdolnionego komika. W 1810-1811 — członek towarzystwa literackiego Sfinks. Od 1811 „puszczał" po Warszawie gazetki pisane treści satyrycznej; był stałym bywalcem kawiarni literackiej „Pod Kopciuszkiem". W 1820-1821 redagował i zapełniał czasopisma satyryczne *Momus* i *Pot-pourri* (wydawane jako dodatki do tygodnika *Wanda*). Należał do wolnomularstwa; w 1819 był członkiem czynnym (w IV stopniu) loży Bouclier du Nord. Był dwukrotnie żonaty, pierwszy raz ok. 1807 (córka Nepomucena ur. 24 grudnia 1807), drugi związek małżeński z aktorką Ludwiką Marią Ebel zawarł 9 lutego 1814 — ich dzieckiem był sławny komik Alojzy-syn. Latem 1822 jeździł przez Wrocław na kurację do Karlsbadu. Zmarł 11 września (nie: listopada!) 1822 w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kartofel Pełka. Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa 1800(?).

Współautor: M. A. Horodyski.
Wg C. Goldoni.

2. List do j. pana Dmuszewskiego, artysty dramatycznego polskiego, z d. 8 lutego 1804. W-wa (1804). Przedr.: K. W. Wójcicki: Artysta-literat. *Pismo zbiorowe wileńskie na r. 1862*. Wil. 1862; *Kur. Teatr*. 1902 nr 1; J. Lipiński. *Pam. Teatr*. 1956 z. 4 s. 679 (fragm.).

3. Wiersz do Ludwika Dmuszewskiego, artysty dramatycznego polskiego, w dzień imienin pisany w dobrej myśli przez jego przyjaciela... (W-wa ok. 1804).

4. Gaweł na księżycu. Komedia we 3 aktach. Wyst. W-wa 11 stycznia 1805. Wyd. W-wa 1805 (dwa wyd.).

Wg H. Beck. Wcześniejsza (1803) przeróbka M. A. Horodyskiego (zob. HORODYSKI M. A. Twórczość poz. 13).

5. Dykcjonarzyk teatralny z dodatkiem pieśni z najnowszych oper dawanych na Teatrze Narodowym warszawskim. Poz. 1808. Fragm. przedr. E. Szwankowski: Teatr Wojciecha Bogusławskiego w l. 1799-1814. Wr. 1954 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 1 s. 349-366.

Współautor: L. A. Dmuszewski.

6. Kartofel na balu. Komedia w 2 aktach. (Inny tyt.: Kartofel w mundurze). Wyst. W-wa 12 stycznia 1810.

Wg Dumaniant (A. J. Bourlain): „Jocrisse, ou bal de l'opéra" lub „Qui de deux a raison, ou la leçon de danse".

7. Komedia w korzennym sklepie. Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa 30 marca 1810.

Wg M. A. M. Désaugiers i Francis (M. F. D. Leroi d'Allarde): La Comédie chez l'épicier.

8. Niestateczny Michaś, czyli sto tysięcy intraty. Komedia w 3 aktach. Wyst. W-wa 4 maja 1811.

Wg L. Ch. Caignez.

9. Dziedzic tronu rzymskiego. Melodrama w 1 akcie. Wyst. W-wa 2 czerwca 1811 („z muzyką z różnych autorów włoskich"). Wyd. W-wa 1811.

10. Pałac Lucypera. Wielka opera heroiczno-komiczna w 4 aktach. Wyst. W-wa 9 listopada 1811. Fragm. *Roczn. Teatru Nar. 1 I 1811 — 1 I 1812*. W-wa (1812). Przedr. E. Szwankowski, jw. poz. 5 s. 202-205.

Muzyka: K. Kurpiński.
Wg J. M. Loaisel de Tréogate: Le Palais enchanté.

11. Gaweł w piekle. Komedioopera w 1 akcie. Wyst. W-wa 29 listopada 1811.

Wg M. A. M. Désaugiers i Francis (M. F. D. Leroi d'Allarde).

12. Powrót z Hiszpanii. Komedioopera w 1 akcie. Wyst. W-wa 17 kwietnia 1812. Fragm. *Roczn. Teatru Nar. 1 I 1812-1 I 1813*. W-wa (1813). Przedr. E. Szwankowski, jw. poz. 5 s. 213.

„Przerobiona z franc." (Ch. A. Pigault-Lebrun?); E. Szwankowski podejrzewa „naśladowanie kilku sztuk na teatrze warszawskim wystawionych", m.in. A. F. Kotzebuego. Sprawa wymaga bliższego zbadania. Np. w jakim sto-

http://rcin.org.pl

sunku pozostaje „Powrót z Hiszpanii" do innych sztuk Żółkowskiego o zbliżonych tyt. i tematyce (poz. 38, 39, Przekłady poz. 27, 32).

13. Bunt Chmielnickiego. Melodrama w 3 aktach. Wyst. W-wa 20 czerwca 1812. Fragm. *Roczn. Teatru Nar. 1 I 1812--1 I 1813.* W-wa (1813). Przedr. E. Szwankowski, jw. poz. 5 s. 218-219. Rkps Muz. Nar. W-wa sygn. 17343.

14. Wkroczenie do Litwy. (Inny tyt.: Wkroczenie wojsk polskich do Litwy). Komedioopera w 1 akcie. Wyst. W-wa 19 lipca 1812. Wyd. (W-wa) 1812.

15. Carowie moskiewscy w niewoli. Drama „ze śpiewaniem" w 3 aktach. Wyst. W-wa 25 września 1812.

16. Król migdałowy. Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa 15 stycznia 1813.

Wg M. A. M. Désaugiers i M. F. D. Leroi d'Allard lub M. E. G. Théaulon de Lambert.

17. Amatorowie dukatów. Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa 9 kwietnia 1813. Rkps Państw. Centralne Arch. Hist. w Kijowie sygn. 228, 1, 135.

Wg R. A. P. Alissan de Chazet, A. M. Lafortelle, M. A. M. Désaugiers: L'Amour de l'argent.

18. Oblężenie Saragossy, czyli wesele pana Kminka z Pipiszek. Komedia w 4 aktach. Wyst. W-wa 9 maja 1813.

Wg A. F. Kotzebue. Żółkowski nawiązuje w niej do wcześniejszej komedii „Pan Kminek z Pipiszek", zob. Utwory o niepewnym autorstwie poz. 3.

19. Próżniacy. Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa 20 czerwca 1813.

Przeróbka z franc. (L. B. Picard?).

20. Świątynia nudów. Melodrama w 2 aktach. Wyst. W-wa 18 lipca 1813. Fragm. *Roczn. Teatru Nar. 1 I 1813-1 I 1814.* W-wa (1814). Przedr. E. Szwankowski jw. poz. 5 s. 226-227. Rkps był w Bibl. Teatru Lw. sygn. 669.

Treść wg poematu J. F. G. Zachariae: Das Schnupftuch — za pośrednictwem przekł. M. Wyszkowskiego (zob. *Gaz. Warsz.* 1813 nr 60 dod., E. Szwankowski, jw. poz. 5 s. 306).

21. Szarlatan. Komedioopera w 2 aktach. Wyst. W-wa 23 stycznia 1814. Fragm.: Śpiewy z opery nowej pt. Szarlatan, czyli wskrzeszanie umarłych. W-wa 1814; całość: W-wa 1828.

Muzyka: K. Kurpiński.

22. Ciotka romansowa. Komedioopera w 1 akcie. (Inne tyt.: Stara Kownacka; Stara Komnacka(!), czyli papugi). Wyst. W-wa 28 stycznia 1814.

Przeróbka z obcego źródła.

23. Benon Burczymucha. Komedia w 2 aktach. Wyst. W-wa 4 lutego 1814.

Przeróbka z niem.

24. Orzeł złoty. Drama w 5 aktach. Wyst. W-wa 1 kwietnia 1814.

Wg C. Gozzi.

25. Herod pod Betlejem. Komedia. Wyst. W-wa 24 kwietnia 1814.

Przeróbka z obcego źródła.

26. Wezuwiusz. Komedia. Wyst. W-wa 1 lipca 1814.

27. Bankructwo partacza. Komedia w 1 akcie. Wyst. (po raz pierwszy?) Lw. 22 lipca 1814. Wyd. Poz. 1899 *Naród sobie* 16.

Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 4495 (pt. Szewc bankrut).

Wg A. L. D. Martainville: La Banqueroute du savetier à propos de bottes. Toż przekł.: J. Adamczewski (zob. Adamczewski J., Twórczość poz. 5), A. Jaworowski (ok. 1875).

28. Kasperek w szczęściu. Komedioopera w 1 akcie. Wyst. W-wa 2 grudnia 1814. Wyd. W-wa 1814.

Przeróbka z franc. (wg. Ch. A. Sewrin de Bassompierre?).

29. Asmodeuszek. Komedioopera w 1 akcie. Wyst. W-wa 30 czerwca 1815 (pt. Asmodeuszek, czyli diabełek różowy). Wyd. W-wa b. r.

Rkps Bibl. Czart. sygn. 4839.

Wg G. D. T. Levrier de Champ-Rion.

30. Zgorszenie, czyli widowisko, któremu trudno dać nazwisko. Komedioopera w 1 akcie. (Inny tyt.: Widowisko bez nazwiska). Wyst. W-wa 1815. Fragm. *Roczn. Teatru Nar. 1 I 1815-1 I 1816.* W-wa (1816). Przedr. E. Szwankowski, jw. poz. 5 s. 319.

Wg A. V. Pineux Duval i A. T. Lauzanne de Vaux Roussel.

31. Dwaj Kasperki. Komedia. Wyst. W-wa 7 września 1815.

Autorstwo wg J. Lipińskiego (Recenzje teatralne Towarzystwa Iksów 1815-1819. Wr. 1956 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 4 s. 57).

32. Guwerner. Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa 13 grudnia 1816.

Wg A. F. Kotzebue. Komedię o identycznym tytule niewiadomego autora wymienia E. Szwankowski (jw. poz. 5 s. 268), wyst. W-wa 30 kwietnia 1810. Czy obie pozycje nie są tym samym?

33. Los na Tyszowce. Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa 10 stycznia 1817. Wyd. W-wa 1817.

Przeróbka z franc.

http://rcin.org.pl

34. Bateria o jednym żołnierzu. Intermezzo w 1 akcie. Wyst. W-wa ok. 17 lutego 1817. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 4493 (dat. 1846).

Muzyka: K. Kurpiński.
Przeróbka z franc.

35. Suplikant. Komedioopera w 1 akcie. Wyst. W-wa 3 grudnia 1817.

Przeróbka z franc. Treść podaje rec. Iksa w *Gaz. Korespondenta Warsz. i Zagr.* 1818 nr 3 dod.; przedr. J. Lipiński, jw. poz. 31 s. 298-302.

36. Czaromysł, książę sławiański. Opera w 2 aktach. (Inne tyt.: Czaromysł, czyli nimfy Gopła Kruświcy; Książę Popiel, czyli powieści czarodziejskie). Wyst. W-wa 27 marca 1818.

Muzyka: K. Kurpiński.

37. Dwóch Sieciechów. Komedia w 3 aktach. Wyst. W-wa 8 grudnia 1818.

Wg L. B. Picard: Les Deux Philiberts. Treść podaje rec. Iksa w *Gaz. Korespondenta Warsz. i Zagr.* 1818 nr 100 dod.; przedr. J. Lipiński, jw. poz. 31 s. 349-350.

38. Saper polski w Pirenejach. Komedia w 3 aktach. (Inny tyt.: Saper w Górach Pirenejskich). Wyst. (pierwszy raz?) Lw. 7 października 1819.

Wg Ch. A. Pigault-Lebrun.

39. Francuzi w Hiszpanii. Drama w 5 aktach. Wyst. W-wa 24 września 1819.

Wg not. na nie istniejącym dziś rkpsie (Bibl. Teatr. Warsz. sygn. 1315): „Ze zdarzeń ostatniej hiszpańskiej wojny napisał A. G. Żółkowski". B. Korzeniewski podejrzewa przeróbkę z Ch. A. Pigault-Lebruna; „sztuka niejednym przypomina Zbójców Schillera" (B. Korzeniewski: „Drama" w warszawskim Teatrze Narodowym podczas dyrekcji L. Osińskiego (1814-1831). W-wa 1934 *Studia z Zakresu Historii Literatury Pol.* 11 s. 92).

40. *Momus*. T. 1-3. W-wa 1820. Dod. do czasop. *Wanda*. Wyd. nast.: (W-wa) 1821; W-wa 1824; W-wa 1829; Kr. (1836); Kr. 1883 (razem z poz. 41); wybór pt. Anegdoty i fraszki humorystyczne z „Momusa" i „Potpourri". Złoczów (1891) *Bibl. Powsz.* 7 (jw.); W-wa 1897 (jw.).

41. *Pot-pourri*. T. 1. Dod. do czasop. *Wanda* 1821 t. 1-2 i osob. W-wa 1821. Wyd. nast. zob. poz. 40.

42. Szlachcic staropolski. Komedia w 4 aktach. Wyst. (po raz pierwszy?) Lw. 19 stycznia 1821. Rkps Bibl. Nar. sygn. II6158 (pt. Szlachcic staropolski i wielki świat).

Wg A. F. Kotzebue.

43. Geniusz wędrowny. Monodrama. Wyst. (po raz pierwszy?) Lubl. 1831.

Inform. L. Simon.

44. Niezgody małżeńskie. Komedia w 1 akcie. Wyst. (wznow.?) W-wa 18 marca 1832.

Inform. jn. poz. 45 (s. 382, 70).
Wg A. F. Kotzebue.

45. Kasperek poprawiony. Komedia w 1 akcie. Wyst. (wznow.?) W-wa 3 maja 1833.

Inform. Estr. I (1872) 395, V (1967) 111.
Wg Ch. A. Sewrin (de Bassompierre).

46. Pan Niewiastko. Komedia w 1 akcie. Wyst. (wznow.?) W-wa 6 kwietnia 1834.

Inform. jw. poz. 45 (s. 363, 57)
Wg A. Gouffé i P. Villiers.

47. Dawne polskie czasy, czyli jaka jest młodzież nasza. Komedioopera w 1 akcie. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6729II (kopia z not. cenzuralną z 1861).

48. Panna Przypiekalewiczówna. Komedia w 3 aktach.

Inform. jw. poz. 45 (s. 395, 110).
Wg J. A. de Ségur. Czy przeróbka komedii „La Femme jalouse" opartej na powieści P. A. F. Choderlos de Laclos „Niebezpieczne związki"?

Przekłady

1. C. C. Rulhière: Tłumaczenie z francuskiego „Historii bezrządu Polski". Dzieło pośmiertne. T. 1. W-wa 1808.

Współautorzy przekł.: S. Staszic, F. K. Dmochowski, J. K. Szaniawski, M. A. Horodyski, A. i K. Gliszczyńscy, M. Wodzyński, A. Wyganowski, A. Orchowski i in.

2. J. B. Dubois: Szkoła sędziów, czyli pojedynek. Drama w 3 aktach. Wyst. W-wa 28 września 1810.

Tyt. oryginału: L'École des juges.

3. J. B. Mardelle, E. F. Varez: Józef, książę z Nevers. Drama w 3 aktach. Wyst. W-wa 25 października 1811.

Tyt. oryginału: Frédéric, duc de Nevers.

4. J. M. Loaisel de Tréogate: Las okropny, czyli rozbójnicy kalabryjscy. Drama w 3 aktach. Wyst. W-wa 10 stycznia 1812.

Tyt. oryginału: La Fôret périlleuse, ou les brigands de Calabre.

5. A. Bernos: Awantura dniem przed bitwą, czyli Fryderyk W. król pruski. Drama w 3 aktach. Wyst. W-wa 28 sierpnia 1812.

Tyt. oryginału: Baron de Feldsheim à la bataille de Friedberg.

http://rcin.org.pl

6. M. C. Cammaille-Saint-Aubin: Włodzimierz, książę Newski. Drama w 5 (3?) aktach. Wyst. W-wa 30 kwietnia 1813.

Tyt. oryginału: Le Prince de la Neva.

7. F. B. Hoffman: Pukiel włosów. Opera w 1 akcie. Wyst. W-wa 30 kwietnia 1813.

Muzyka: N. Dalayrac.

8. Ch. A. Pigault-Lebrun: Wojna z kredytorami. (Inne tyt.: Wojna z lichwiarzami; Wojna z wierzycielami). Komedia w 3 aktach. Wyst. W-wa 30 lipca 1813. Rkps Państw. Centralne Arch. Hist. w Kijowie sygn. 228, 2, 25.

9. N. Dezède (Dezaides): Fryderyk i August, czyli dwaj pazie. Komedia w 2 aktach. Wyst. W-wa 20 sierpnia 1813.

Tyt. oryginału: Auguste et Théodore, ou les deux pages.

10. M. A. Legrand: Kurier zmyślony. Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa 10 września 1813.

11. J. de Rotrou: Wacław, król Polski. Tragedia w 5 aktach. Wyst. W-wa 28 stycznia 1814.

Tyt. oryginału: Venceslas.

12. Dziewice indyjskie. Komedia w 2 aktach. Wyst. W-wa 4 lutego 1814.

13. Upiór ukraiński. Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa 25 lutego 1814.

14. Nie ma z kim walczyć. (Komedia?) Powst. 1814.

Inform. Estr. I (1872) 411, V (1967) 161.

15. R. H. G. de Pixérécourt: Pies z Montargis (lub: Pies pana Aubry), czyli las przy Bondy. Melodrama w 3 aktach. Wyst. W-wa 30 czerwca 1815.

Muzyka: K. Kurpiński (Wil. ok. 1835).
Tyt. oryginału: Le Chien de Montargis, ou le fôret de Bondy.

16. Wdzięczny Afrykanin. (Komedia?). Powst. 1815.

Inform. jw. poz. 14 (s. 161).

17. H. Lacoste (?): Washington, czyli prawo odwetu. Drama w 3 aktach. Wyst. W-wa 15 listopada 1816.

Autorstwo przekł. stwierdza B. Korzeniewski, jw. Twórczość poz. 39 (s. 99).

18. A. Gouffé, P. Villiers: Krawiec, miłośnik muzyki. Operetka w 2 aktach. Powst. 1816. Wyst. (pierwszy raz?) Lw. 30 października 1825.

Muzyka: P. Gaveaux.
Inform. jw. poz. 14 (s. 377, 57).
Tyt. oryginału: Le Bouffe et le tailleur.

19. J. M. Th. Baudouin d'Aubigny: Mali protektorowie, czyli boczne schody. Komedia w 1 akcie. Wyst. i wyd. W-wa 1817.

Tyt. oryginału: Les Petits protecteurs, ou l'escalier dérobé.

20. A. W. Iffland: Nasze przebiegi. Krotochwila w 1 akcie. Wyst. W-wa 17 stycznia 1818. Wyd. W-wa 1818.

Tyt. oryginału: Unser Verkehr.
Zob. też Niemcewicz J. U., Twórczość poz. 59.

21. A. F. Kotzebue: Kozioł, czyli winni i niewinni. Komedia w 3 aktach. Wyst. W-wa 17 stycznia 1818.

Toż przeł. D. Jakubowicz.

22. L. T. Lambert: Krewni Wielkiego Wezyra. Komedia w 1 akcie. Wyst. Lw. 20 lipca 1818.

Inform. jw. poz. 14 (s. 383, 74).

23. L. F. A. Dorvigny: Pojedynek amerykański. Komedia w 1 akcie. Wyst. (po raz pierwszy?) Lw. 1818 (wg Lasockiej: 11 stycznia 1826).

Inform. jw. poz. 14 (s. 373, 40).
Tyt. oryginału: Le Duel singulier.

24. Ch. G. Delestre-Poirson, Mélesville (A. H. J. Duveyrier), E. A. Scribe: Sen, albo kaplica w Glenthorn (albo: Kaplica w Czarnych Skałach, czyli sen okropny). Drama w 3 aktach. Wyst. W-wa 29 sierpnia 1819. Rkps Bibl. Nar. (BOZ sygn. 1018).

Autorstwo przekł. stwierdza Estr. jw. poz. 14 (s. 411, 37) i B. Korzeniewski, jw. Twórczość poz. 39 (s. 98).
Tyt. oryginału: Le Songe, ou la chapelle de Glenthorn.

25. A. F. Kotzebue: Podróż z Berlina do Poczdamu, czyli milczy, kto musi. Komedia w 2 aktach. Wyst. (po raz pierwszy?) Kr. 3 października 1819.

Inform. jw. poz. 14 (s. 382, 70).

26. J. B. E. Cantiran de Boirie, Mélesville (A. H. J. Duveyrier), J. T. Merle: Dwóch Piotrów Wielkich. (Inne tyt.: Wójt w Saardam; Wójt Saardamski). Komedia w 2 (3?) aktach. Wyst. (pierwszy raz?) Lw. 29 czerwca 1819.

Muzyka: G. A. Lortzing.
Inform. Estr. jw. poz. 14 (s. 366, 20).
Tyt. oryginału: Le Bourgmestre de Saardam.

27. A. F. Kotzebue: Polacy w Hiszpanii, czyli wskrzeszenie umarłych. Komedia w 5 aktach. Wyst. (po raz pierwszy?) Lw. 18 lutego 1820.

Inform. jw. poz. 14 (s. 382, 70).

28. Ch. G. Delestre-Poirson, E. A. Scribe: Nowy Pumpernikiel. Komedia w 1 akcie. Wyst. (po raz pierwszy?) Lw. 13 marca 1820.

Inform. Estr. V, 1967, 37.

http://rcin.org.pl

29. J. H. F. La Martelière: Piotr i Paweł, czyli pierwszy żeglarz w Petersburgu. Komedia w 3 aktach. Wyst. (po raz pierwszy?) Lw. 24 kwietnia 1820.

Inform. jw. poz. 14 (s. 383, 74).
Tyt. oryginału: Pierre et Paul, ou une journée de Pierre Le Grand.

30. F. W. Schütz: Studenci, czyli król wczorajszy. Komedia w 1 akcie. Wyst. (pierwszy raz?) Lw. 2 czerwca 1820.

Inform. jw. poz. 14 (s. 393, 108).

31. F. I. Holbein: Róża z gór alpejskich. Drama romantyczne w 5 aktach. Wyst. W-wa 5 marca 1824.

Inform. jw. poz. 14 (s. 379, 62).
Tyt. oryginału: Alpenröschen.

32. Victor (J. B. M. Bins de Saint Victor): Pustoty hiszpańskie. Komedia w 3 aktach. Wyst. (po raz pierwszy?) Lw. 24 października 1824.

33. E. A. Scribe, Xavier (X. B. Saintine): Basza i niedźwiedź. Krotofila w 1 akcie. Wyst. (pierwszy raz?) Lw. 8 lipca 1825. Fragm. w rkpsie Ossol. sygn. 12252/I I A 23.

Inform. jw. poz. 14 (s. 395, 110).
Tyt. oryginału: L'Ours et le pacha.

34. C. L. Costenoble: Talizman niewidzialności. Komedia w 1 akcie. Wyst. (po raz pierwszy?) Lw. 8 stycznia 1830. Rkps Bibl. Nar. (BOZ sygn. 973).

Muzyka: J. Damse.

35. A. N. Béraud, Charles (Ch. Puysaye): Dwa cięcia pałasza. Drama w 3 aktach. Wyst. (pierwszy raz?) Lw. 29 kwietnia 1833.

Inform. jw. poz. 14 (s. 362, 17).
Tyt. oryginału: Les Deux coups de sabre.

36. Lepiej na wsi. Komedia. Wyst. (po raz pierwszy?) Lw. 10 czerwca 1833.

Inform. jw. poz. 14 (s. 411, 161).

37. Nieznajoma z gór, czyli upominek pustelnika. Komedia. Wyst. (po raz pierwszy?) Kr. 1841.

Inform. jw. poz. 14 (s. 411, 161).

38. A. F. Kotzebue: Don Rozamondo, czyli duma hiszpańska. Komedia w 4 aktach.

Inform. jw. poz. 14 (s. 381, 68).

39. Adam i Ewa, czyli dawne grzechy. Wodewil w 1 akcie z francuskiego przez ... przetłumaczony i przerobiony ze śpiewami. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 4495.

Utwory o niepewnym autorstwie

1. Gazeta. Farsa w 1 akcie. Wyst. W-wa 10 stycznia 1806.

Przekł. z niem. Przypuszczenie autorstwa Żółkowskiego wysunął E. Szwankowski, jw. Twórczość poz. 5 (s. 263).

2. A. F. Kotzebue: Pistolety ślepo nabite. Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa 18 stycznia 1811.

Przypuszczenie autorstwa przekł. zob. jw. (s. 291), powtórzył Estr. V, 1967, 70.

3. Pan Kminek z Pipiszek. Krotochwila w 5 aktach. Wyst. W-wa 15 stycznia 1813.

Wg A. F. Kotzebue: Der Pächter Fettkümmel von Pippelskirchen. Autorstwo przeróbki przypisał E. Szwankowski (jw. s. 289) W. Pękalskiemu, powołując się na *Roczn. Teatru Nar.* z 1813; nie odpowiada to prawdzie, ponieważ „Pan Kminek" figuruje tam w rubryce „Autor bezimienny", razem z kontynuacją „Oblężenie Saragossy, czyli wesele pana Kminka z Pipiszek", o której wiadomo na pewno, że wyszła spod pióra Żółkowskiego. Sprawa wymaga bliższego zbadania. Estr. i L. Simon przyznają „Kminka" Pękalskiemu, zob. PĘKALSKI W., Twórczość poz. 46.

4. Rochus Pumpernikiel. Komedioopera w 3 aktach. Wyst. W-wa 23 marca 1813.

Wg quodlibetu M. Stegmayera; pierwowzorem — „Chory z urojenia" Moliera. Autorstwo przeróbki przypisał E. Szwankowski (jw. s. 296) Żółkowskiemu na podobnie jw. błędnej podstawie; Estr. przypisał „Pumpernikla" Żółkowskiemu raz ze znakiem zapytania (I, 1872, 388), raz bez (396; V, 1967, 115), a ponadto przypisał go raz jeszcze W. Pękalskiemu (407; V, 115). Sprawa wymaga bliższego zbadania.

5. Dumaniant (A. J. Bourlain): Przygody nocne, czyli dwóch nieboszczyków. Komedia w 3 aktach. Wyst. W-wa 10 stycznia 1817.

Przypuszczenie autorstwa przekł. wysuwa J. Lipiński, jw. Twórczość poz. 31 s. 241 (przypis).

6. A. F. Kotzebue: Wszystkowiedz. Komedia w 5 aktach. (Inne tyt.: Wielewiedzący; Wielowiedz). Wyst. Lw. 29 października 1819. Rkps Bibl. Nar. (BOZ sygn. 987).

Autorstwo przekładu przypisywane również L. A. Dmuszewskiemu i J. N. Kamińskiemu.

Utwory mylnie przypisane Żółkowskiemu

1. Upominek. (Inny tyt.: Nowy Rok). Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa 10 stycznia 1806.

Wg J. Patrat. Autorstwu Żółkowskiego przekładu zaprzecza „List do redakcji". *Gaz. Warsz.* 1806 nr 4 dod.

http://rcin.org.pl

2. Państwo Staruszkiewiczowie. Komedia w 1 akcie z francuskiego. Wyst. W-wa 3 marca 1809.

Zob. PĘKALSKI W., Twórczość poz. 25.

3. Cymbałek. Komedioopera w 1 akcie z francuskiego. Wyst. W-wa 10 stycznia 1812.

Zob. PĘKALSKI W., Twórczość poz. 43.

4. Alkad z Molorydos. (Inne tyt.: Alkada z Molorydos; Alkada w Molorydos). Komedia w 3 (5?) aktach. Wyst. Lw. 11 marca 1816.

Wg L. B. Picard: L'Alcade de Molorido. Autorstwo na rzecz I. E. Cetnera rozstrzygają *Roczn. Teatru Pol. we Lw. na r. 1815.*

5. Dzwonek. (Inny tyt.: Dzwonek, czyli diabełek pazikiem). Opera w 3 aktach. Wyst. W-wa w czerwcu 1818; Lw. 7 stycznia 1822.

Zob. DMUSZEWSKI L. A., Twórczość poz. 86.

6. Żyd w beczce. (Inny tyt.: Mojsze w beczce). Wodewil w 1 akcie. Poz. 1908 *Naród sobie* 9 (wyd. pod nazwiskiem Żółkowskiego).

Autorstwo przysądził A. Ładnowskiemu L. Simon; zob. też Estr. IV, 1966, 328, 385.

Listy i materiały

1. Listy z Kalisza z 1801. Ogł. S. Dąbrowski. *Echo Ilustr. Kaliskie* 1937 styczeń.

2. List z 1820. (Ze zbiorów Z. Głogera). *Biesiada Lit.* 1903 nr 52.

3. Do Dworzeckiego b.d. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7865IV k. 95-96.

4. Statut towarzystwa Sfinks z 12 grudnia 1810, podpisany m.in. przez Żółkowskiego. Rkps jw. sygn. 6115III.

INDEKS TYTUŁÓW

(M — Utwory mylnie przypisywane Żółkowskiemu, N — Utwory o niepewnym autorstwie, P — Przekłady, T — Twórczość)

Adam i Ewa P-39
Alkada z Molorydos (L. B. Picard) M-4
Alkad z (lub: w) Molorydos (L. B. Picard) M-4
Amatorowie dukatów (wg A. R. P. Alisson de Chazet, A. M. Lafortelle, M. A. M. Désaugiers) T-17
Anegdoty i fraszki humorystyczne T-40
Asmodeuszek (wg G. D. T. Levrier de Champ-Rion) T-29
Asmodeuszek, czyli diabełek różowy (jw.) T-29
Awantura dniem przed bitwą, czyli Fryderyk W. (A. Bernos) P-5
Bankructwo partacza (wg A. L. D. Martainville) T-27
Basza i niedźwiedź (E. A. Scribe, X. B. Saintine) P-33
Bateria o jednym żołnierzu T-34
Benon Burczymucha T-23
Bunt Chmielnickiego T-13
Carowie moskiewscy w niewoli T-15
Ciotka romansowa T-22
Cymbałek M-3
Czaromysł, czyli nimfy Gopła Kruświcy T-36
Czaromysł, książę sławiański T-36
Dawne polskie czasy T-47
Don Rozamondo, czyli duma hiszpańska (A. F. Kotzebue) P-38
Dwa cięcia pałasza (A. N. Béraud, Ch. Puysaye) P-35
Dwaj Kasperki T-31
Dwóch Piotrów Wielkich (J. B. E. Cantiran de Boirie, A. H. J. Duveyrier, J. T. Merle) P-26
Dwóch Sieciechów (wg L. B. Picard) T-37
Dykcjonarzyk teatralny z dodatkiem pieśni z najnowszych oper T-5
Dziedzic tronu rzymskiego T-9
Dziewice indyjskie P-12
Dzwonek M-5
Dzwonek, czyli diabełek pazikiem M-5
Francuzi w Hiszpanii (wg Ch. A. Pigault-Lebrun?) T-39
Fryderyk i August, czyli dwaj pazie (N. Dezède) P-9
Gaweł na księżycu (wg H. Beck) T-4
Gaweł w piekle (wg M. A. Désaugiers, M. F. D. Leroi d'Allarde) T-11
Gazeta N-1
Geniusz wędrowny T-43
Guwerner (wg A. F. Kotzebue) T-32
Herod pod Betlejem T-25
Historia bezrządu Polski (C. C. Rulhière) P-1
Józef, książę z Nevers (J. B. Mardelle, E. F. Varez) P-3
Kaplica w Czarnych Skałach (C. G. Delestre-Poirson, A. H. J. Duveyrier, E. A. Scribe) P-24
Kartofel na balu (wg A. J. Bourlain) T-6
Kartofel Pełka (wg C. Goldoni) T-1
Kartofel w mundurze (wg A. J. Bourlain) T-6
Kasperek poprawiony (wg Ch. A. Sewrin) T-45
Kasperek w szczęściu (wg. Ch. A. Sewrin?) T-28
Komedia w korzennym sklepie (wg M. A. M. Désaugiers, M. F. D. Leroi d'Allarde) T-7
Kozioł, czyli winni i niewinni (A. F. Kotzebue) P-21
Krawiec miłośnik muzyki (A. Gouffé, P. Villiers) P-18
Krewni Wielkiego Wezyra (L.T.L. Lambert) P-22
Król migdałowy (M. A. M. Désaugiers i M. F. D. Leroi d'Allarde lub M. E. G. Théaulon de Lambert) T-16
Książę Popiel, czyli powieści czarodziejskie T-36
Kurier zmyślony (M. A. Legrand) P-10
Las okropny, czyli rozbójnicy kalabryjscy (J. M. Loaisel de Tréogate) P-4
Lepiej na wsi P-36

http://rcin.org.pl

List do j. pana Dmuszewskiego T-2
Los na Tyszowce T-33
Mali protektorowie, czyli boczne schody (J. M. Th. Baudouin d'Aubigny) P-19
Mojsze w beczce M-6
Momus T-40
Nasze przebiegi (A. W. Iffland) P-20
Nie ma z kim walczyć P-14
Niestateczny Michaś, czyli sto tysięcy intraty (wg L. E. Caignez) T-8
Niezgody małżeńskie (wg A. F. Kotzebue) T-44
Nieznajoma z gór, czyli upominek pustelnika P-37
Nowy Pumpernikiel (C. G. Delestre-Poirson, E. A. Scribe) P-28
Nowy Rok (wg J. Patrat) M-1
Oblężenie Saragossy, czyli wesele pana Kminka z Pipiszek (wg A. F. Kotzebue) T-18
Orzeł złoty (wg C. Gozzi) T-24
Pałac Lucypera (wg J. M. Loaisel de Tréogate) T-10
Pan Kminek z Pipiszek (wg A. F. Kotzebue) N-3
Pan Niewiastko (wg A. Gouffé, P. Villiers) T-46
Panna Przypiekalewiczówna (wg J. A. de Ségur) T-48
Państwo Staruszkiewiczowie M-2
Pies pana Aubry, czyli las przy Bondy (R. H. G. de Pixérécourt) P-15
Pies z Montargis, czyli las przy Bondy (R. H. G. de Pixérécourt) P-15
Piotr i Paweł, czyli pierwszy żeglarz w Petersburgu (J. H. F. La Martelière) P-29
Pistolety ślepo nabite (A. F. Kotzebue) N-2
Podróż z Berlina do Poczdamu, czyli milczy, kto musi (A. F. Kotzebue) P-25
Pojedynek amerykański (L. F. A. Dorvigny) P-23
Polacy w Hiszpanii, czyli wskrzeszenie umarłych (A. F. Kotzebue) P-27
Pot-pourri T-41
Powrót z Hiszpanii (wg Ch. A. Pigault-Lebrun?) T-12
Próżniacy (wg L. B. Picard?) T-19
Przygody nocne, czyli dwóch nieboszczyków (A. J. Bourlain) N-5
Pukiel włosów (F. B. Hoffman) P-7
Pustoty hiszpańskie (J. B. M. Bins de Saint Victor) P-32
Rochus Pumpernikiel (wg M. Stegmayer) N-4
Róża z gór alpejskich (F. I. Holbein) P-31
Saper polski w Pirenejach (wg Ch. A. Pigault-Lebrun) T-38
Saper w górach Pirenejskich (wg Ch. A. Pigault-Lebrun) T-38
Sen, albo kaplica w Glenthorn (C. G. Delestre-Poirson, A. H. J. Duveyrier, E. A. Scribe) P-24
Stara Komnacka (!), czyli papugi T-22
Stara Kownacka T-22
Studenci, czyli król wczorajszy (Schütz) P-30
Suplikant T-35
Szarlatan T-21
Szarlatan, czyli wskrzeszanie umarłych T-21
Szewc bankrut (wg A. L. D. Martainville) T-27
Szkoła sędziów, czyli pojedynek (J. B. Dubois) P-2
Szlachcic staropolski (wg A. F. Kotzebue) T-42
Szlachcic staropolski i wielki świat (jw.) T-42
Śpiewy z opery nowej pt. Szarlatan, czyli wskrzeszanie umarłych T-21
Świątynia nudów (wg J. F. G. Zachariae) T-20
Talizman niewidzialności (C. L. Costenoble) P-34
Tłumaczenie z francuskiego „Historii bezrządu Polski" P-1
Upiór ukraiński P-13
Upominek (wg J. Patrat) M-1
Wacław, król Polski (J. de Rotrou) P-11
Washington, czyli prawo odwetu (H. Lacoste?) P-17
Wdzięczny Afrykanin P-16
Wezuwiusz T-26
Widowisko bez nazwiska T-30
Wielewiedzący (A. F. Kotzebue) N-6
Wielowiedz (A. F. Kotzebue) N-6
Wiersz do L. Dmuszewskiego T-3
Wkroczenie do Litwy T-14
Wkroczenie wojsk polskich do Litwy T-14
Włodzimierz książę Newski (M. C. Cammaille-Saint-Aubin) P-6
Wojna z kredytorami (Ch. A. Pigault-Lebrun) P-8
Wojna z lichwiarzami (jw.) P-8
Wojna z wierzycielami (jw.) P-8
Wójt Saardamski (J. B. E. Cantiran de Boirie, A. H. J. Duveyrier, J. T. Merle) P-26
Wójt w Saardam (jw.) P-26
Wszystkowiedz (A. F. Kotzebue) N-6
Zgorszenie, czyli widowisko, któremu trudno dać nazwisko (wg A. V. Pineux Duval, A. T. Lauzanne de Vaux Roussel) T-30
Żyd w beczce M-6

OPRACOWANIA

Próby monografii

E. SZWANKOWSKI: A. Żółkowski (ojciec). W-wa 1956. [Rec.: J. LIPIŃSKI. *Pam. Teatr.* 1956 z. 4]. — A. KOWALSKA: „Momus" A. Żółkowskiego, 1820-1821. Karta z dziejów prasy i sceny warszawskiej. W-wa 1956. [Rec.: S. DURSKI. *Pam. Teatr.* 1958 z. 3/4; W. BIEŃKOWSKI. *Prasa Współcz. i Dawna* 1958 nr 2].

Recenzje teatralne Towarzystwa Iksów, 1815-1819. Oprac. J. Lipiński. Wr. 1956 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 4. — W. BOGUSŁAWSKI: Dzieje Teatru Narodowego. W: Dzieła. T. 1, 4. W-wa 1820, 1821 i odb.; wyd. nast. Przemyśl 1884; wyd. fotoof. (W-wa 1965). — (Nekrologi): (L. A. DMUSZEWSKI). *Kur. Warsz.* 1822 nr 220 z 15 września, przedr.: Krótki rys życia A. Żółkowskiego. *Pszczółka Kr.* 1822 t. 3 s. 200-203, *Świat Dramatyczny* 1838 t. 2 s. 137-139; *Talia* (Petersb.) 1825; *Roczn. Warsz.* 1823 s. 112-113. — K. MAJERANOWSKI: Przeszłość i teraźniejszość. Prolog napisany na otwarcie teatru pod nową antrepryzą w Krakowie. Kr. 1843. — K. W. WÓJCICKI: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 1. W-wa

http://rcin.org.pl

1855. — F. S. Dmochowski: Wspomnienia od 1806 do 1830 r. W-wa 1858; wyd. nast. oprac. Z. Libera. (W-wa) 1959 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — K. Skibiński: Pamiętnik aktora (1786-1858). Oprac. M. Rulikowski. W-wa 1912. — K. W. Wójcicki: Artysta — literat. *Pismo zbiorowe wileńskie na r. 1862.* Wil. 1862. — F. M. S. (Sobieszczański): A. F. Żółkowski. *Tyg. Ilustr.* 1866 t. 14 s. 157--158. — *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 28 (1868). — (A. Żółkowski-Syn). *Kur. Warsz.* 1872 nr 62 (ogł. o zamiarze wydania pism ojca). — K. Estreicher: Teatra w Polsce. T. 1-3. Kr. 1873-1879; wyd. nast. fotoof. W-wa 1953. — K. W. Wójcicki: Warszawa i jej społeczność w początkach naszego stulecia. W-wa 1875 s. 83 n. — K. W. Wójcicki: Kawa literacka w Warszawie. W-wa 1883. — K. W. Wójcicki: Teatr warszawski za dyrekcji Ludwika Osińskiego (1814-1820). *Bibl. Warsz.* 1885 t. 2. — *Biesiada Lit.* 1903 nr 52. — W. Brumer: Służba narodowa Wojciecha Bogusławskiego. W-wa 1929 s. 164 i n. — S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738-1821. Kr. 1929. — B. Korzeniewski: „Drama" w warszawskim Teatrze Narodowym podczas dyrekcji Ludwika Osińskiego (1814-1831). W-wa 1934 *Studia z Zakresu Historii Literatury Pol.* 11. — K. Estreicher: Historia sceny warszawskiej do r. 1850. *Pam. Lit.* R. 33 (1936) i odb. (Lw. 1937). — S. Dąbrowski: Listy A. Żółkowskiego z Kalisza z r. 1801. *Echo Ilustr. Kaliskie* 1937. — S. Windakiewicz: Epika polska. Kr. 1939 s. 87--88, 99-100. —

A. Kowalska: Zapomniana satyra polityczna i społeczna czasów Królestwa Kongresowego. („Momus" i „Pot-pourri" A. Żółkowskiego z l. 1820-1821). *Prace Polon.* S. X (1952) i nadb. — W. Zawadzki: Humor A. Żółkowskiego. *Teatr* 1952 nr 20. — K. Beylin: Teatry warszawskie w raportach Mackrotta z l. 1822--1830. *Pam. Teatr.* 1953 z. 2. — K. Michałowski: Opery polskie. (Kr. 1954) *Materiały do Bibliografii Muzyki Pol.* 1. — E. Szwankowski: Teatr Wojciecha Bogusławskiego w l. 1799-1814. Wr. 1954 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 1. — A. Papierzowa: Libretta oper polskich z l. 1800-1830. Kr. 1959. — J. Szczublewski, E. Szwankowski: Alojzy Żółkowski-syn. (W-wa 1959). — A. Kowalska: Warszawa literacka w okresie przełomu kulturalnego 1815-1822. (W-wa 1961) *Bibl. Syrenki.* — F. German: Chopin i literaci warszawscy. (Kr. 1960). — W. Gielżyński: Prasa warszawska 1661-1914. W-wa 1962. — B. Lasocka: Teatr lwowski w l. 1800-1842. W-wa 1967. — I. Sławińska: Wśród dykcjonarzy teatralnych. *Księga pam. ku czci K. Górskiego.* Tor. 1967.

http://rcin.org.pl

ADDENDA

http://rcin.org.pl

A

AIGNER CHRYSTIAN PIOTR (1756—1841)

Inne formy nazwiska: AJGNER; AYGNER; EIGNER; EJGNER; EYGNER; EYGNIER; HAYGNER.

Estetyk, architekt, wojskowy.

Ur. w 1756 w Puławach (chrzczony 30 czerwca); syn Chrystiana, miejscowego mistrza stolarskiego, i Anny z Gembickich. Studia odbył we Włoszech (w 1779-1780 wspierany przez S. K. Potockiego). W 1782 został budowniczym wojskowym Rzeczypospolitej. W 1785 przebywał 4 miesiące w Neapolu, Rzymie i Bolonii (w towarzystwie S. K. Potockiego). 3 sierpnia 1792 mianowany profesorem architektury i hydrauliki w Szkole Korpusu Inżynierów Koronnych. W powstaniu kościuszkowskim — członek Departamentu Broni i Lazaretów Komisariatu Wojennego Rady Zastępczej Tymczasowej (od 21 maja 1794) oraz członek Departamentu Uzbrojenia Komisariatu Wojennego Rady Najwyższej Narodowej (od 4 czerwca); opracował model kosy i piki bojowej, przebudowywał domy na lazarety, rozpoczął budowę ludwisarni.

10 maja 1807 powołany na członka przybranego warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, a 5 kwietnia 1812 — na czynnego. Od 28 marca 1809 — profesor rysunku, architektury cywilnej i wojskowej w Szkole Aplikacyjnej Artylerii i Inżynierów. W 1812-1816 przebywał we Włoszech, gdzie powołano go na członka honorowego Rzymskiej Akademii Św. Łukasza Umiejętności i Sztuk Pięknych (13 lutego 1814). Od 11 marca 1817 do 18 sierpnia 1818 — profesor architektury wyższej Uniwersytetu Warszawskiego.

Od 1817 pełnił funkcję generalnego budowniczego rządowego Królestwa Polskiego; był też członkiem Rady Ogólnej Budownictwa, Miernictwa, Dróg i Spławów oraz budowniczym Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Policji (od 19 listopada 1818). W jesieni 1819 odznaczony orderem Św. Stanisława (III kl.). W 1825-1827 przebywał w Krakowie, w 1827 wyjechał na stały pobyt do Rzymu (po drodze leczył się w Karlsbadzie). Ok. 1837 zamieszkał we Florencji. Zmarł 8 lutego 1841 we Florencji.

Do jego dzieł architektonicznych należą m. in.: klasycystyczna przebudowa fasady warszawskiego kościoła Św. Anny (1788, wspólnie z S. K. Potockim); przebudowa zespołu rezydencyjnego w Puławach i Łańcucie (1785-1810); przebudowa Pałacu Radziwiłłów na Namiestnikowski (1818-1819); budowa warszawskiego kościoła Św. Aleksandra (1818-1825) i Obserwatorium Astronomicznego (1819-1824).

TWÓRCZOŚĆ

1. Nowa cegielnia wynalazku... architekta warszawskiego. Łowicz 1788 (trzy wyd.). Wyd. nast.: Połock 1791; Wr. b. r.

2. Budownictwo wiejskie z cegły glino-suszonej z plantami chałup wiejskich stosownie do gospodarstwa narodowego. W-wa 1791.

3. Projekt do urządzenia budowniczych policji z umieszczeniem sposobów zagradzających upadkowi miast, a wzrost im

http://rcin.org.pl

nadać zapewniających. Podany... Komisji Policji Obojga Narodów przez budowniczego Wojsk Rzeczypospolitej. B. m. (1792).

4. Krótka nauka o pikach i kosach. W-wa 1794. Wyd. nast.: W-wa 1831; Kr. (1831); Kr. 1831; (Puławy) 1831; wg wyd. z 1794 oprac. A. Zahorski. *Wypisy źródłowe do historii polskiej sztuki wojennej*. Z. 10: *Polska sztuka wojenna w okresie powstania kościuszkowskiego*. W-wa 1960.

5. Słownik architektury. Rkps złożony w kwietniu 1807 w warsz. Tow. Przyj. Nauk.

6. Historia budowniczej sztuki. Rkps złożony w maju 1807 w warsz. Tow. Przyj. Nauk.

7. Rozprawa o świątyniach u starożytnych i o słowiańskich przez... członka Królewskiego Tow. Przyj. Nauk czytana na posiedzeniu publicznym w maju 1808 r. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 7 (1811) s. 293-311.

8. Rozprawa o guście w ogólności, a w szczególności w architekturze, miana na posiedzeniu publicznym Tow. Królewskiego Przyj. Nauk dnia 30 kwietnia 1812 r. przez... W-wa 1812. Wyd. nast. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 9 (1816) s. 429-458.

9. Budowy kościołów. Część pierwsza zamykająca 4 projekta kościołów parafialnych różnej wielkości w 9 tablicach, przez... W-wa 1825.

Materiały

1. Wyciąg z metryki chrztu. Ogł. T. S. Jaroszewski. *Teka Konserwatorska*. Z. 5: *Puławy*. W-wa 1962 s. 84.

OPRACOWANIA

Monografia: T. S. Jaroszewski: Ch. P. Aigner. 1756-1841. Monografia. W-wa 1965 *Studia i Materiały do Hist. i Teorii Architektury i Urbanistyki* 5.

Akty powstania Kościuszki. T. 1-2. Oprac. Sz. Askenazy, W. Dzwonkowski. Kr. 1918; t. 3. Oprac. W. Dzwonkowski, E. Kipa, R. Morcinek. Wr. 1955. — S. Ciampi: Notizie di medici, maestri di musica e cantori, pittori, architetti, scultori ed altri artisti Italiani in Polonia e Polacchi in Italia. Lucca 1830 s. 111. — G. K. Nagler: Neues allgemeines Künstler-Lexikon oder Nachrichten von dem Leben und Werken der Maler, Bildhauer, Baumeister, Kupfersticher, Formschneider, Lithographen, Zeichner, Medailleure, Elfenbeinarbeiter. Monachium 1835 s. 33. — F. M. Sobieszczański: Wiadomości historyczne o sztukach pięknych w dawnej Polsce. T. 2. W-wa 1849 s. 228-230. — Ż. Pauli: Collectanea. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 5396 II k. 769. — J. I. Kraszewski: Ikonoteka. *Teka Wil.* 1858 nr 3 s. 7. — *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 1 (1859); wyd. nast. t. 1 (1898). — E. Dobbert, J. V. Łepkowski. *Allgemeines Künstler Lexicon* J. Meyera. T. 1 (Lipsk 1872). — E. Diehl. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 1 (1890). — N. P. Sobko: Slowar' russkich chudożnikow. T. 1. Petersb. 1893. — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 1-8. Kr. 1900-1906. — J. Bieliński: Królewski Uniwersytet Warszawski 1816-1831. T. 1-3. W-wa 1907-1912. — M. Gumowski: Ch. P. Aigner. W: U. Thieme, F. Becker: Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart. T. 1. Lipsk 1907. — S. Łoza: Słownik architektów i budowniczych Polaków oraz cudzoziemców w Polsce pracujących. W-wa 1916; wyd. nast. W-wa 1930. — W. Załoziecki. Wasmuths Lexikon der Baukunst. T. 1. Berlin 1929. — J. Giergielewicz: Zarys historii korpusów inżynierów w epoce Stanisława Augusta. W-wa 1933. — J. Piotrowski: Zamek w Łańcucie. Lw. 1933. — *Prace Komisji Historii Sztuki*. T. 6 z. 1. Kr. 1934 s. 24-26. — S. Pomarański. *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935).

T. Bujański: P. Aigner jako teoretyk. *Roczn. Filoz. Uniw. Jagiel.* t. 2 (1935/36) i odb. (Kr. 1938). [Rec.: T. Mańkowski. *Dawna Sztuka* R. 2 (1939) z. 3]. — J. Piotrowski: Fryderyk Baumann, architekt i rzeźbiarz polski w okresie klasycyzmu i romantyzmu. *Spr. Tow. Nauk. we Lw.* t. 16 (1936) z. 1 s. 32. — Z. M. (Mocarski): Z przeszłości pl. Krasińskich w Warszawie; Fantazje wielkiego pana; Z przeszłości pl. Trzech Krzyży w Warszawie; Z przeszłości Pałacu Staszica. *Tyg. Ilustr.* 1939 nr 10, 12, 16, 27. — S. Lorentz: Natolin. W-wa 1948. — S. Łoza: Architekci i budowniczowie w Polsce. W-wa 1954. — S. Lorentz: Działalność Stanisława Kostki Potockiego w dziedzinie architektury. *Roczn. Historii Sztuki PAN* t. 1 (1956) s. 450 n. — T. S. Jaroszewski: Pałac w Zarzeczu i grupa pałaców z rotundą w narożu. *Biul. Historii Sztuki* R. 19 (1957) nr 4 s. 311. — T. S. Jaroszewski, M. Kwiatkowski: W sprawie genezy i oddziaływania teoretycznych projektów kościołów P. Aignera. *Tamże* R. 19 (1957) nr 1 s. 75. — A. Zahorski: Uzbrojenie

http://rcin.org.pl

i przemysł zbrojeniowy w powstaniu kościuszkowskim. W-wa 1957. — T. S. Jaroszewski: Ze studiów nad klasycystyczną przebudową kościoła i klasztoru bernardynów w Warszawie. *Kwart. Architektury i Urbanistyki* t. 3 (1958) z. 2 s. 179. — T. S. Jaroszewski, J. Kowalczyk: Artyści w Puławach w XVIII w. w świetle ksiąg metrykalnych parafii Włostowice. *Biul. Historii Sztuki* R. 21 (1959) nr 2 s. 221. — A. Zahorski: Centralne instytucje policyjne w Polsce w dobie rozbiorów. W-wa 1959. — J. Bugajski: Wyższe szkolnictwo wojskowe w Polsce w XIX w. *Studia i Materiały do Historii Wojskowości* t. 7 cz. 2 (1961) s. 105. — T. S. Jaroszewski: Willa ks. marszałkowej Lubomirskiej w Krzeszowicach. *Biul. Historii Sztuki* R. 23 (1961) nr 3 s. 258. — A. Zahorski: Warszawa jako ośrodek polskiego przemysłu zbrojeniowego w powstaniu 1794 r. *Z bohaterskiej przeszłości Warszawy 1794-1864*. W-wa 1961 s. 54-79. — T. S. Jaroszewski: Olesin. *Biul. Historii Sztuki* R. 24 (1962) nr 1. — T. S. Jaroszewski. *Wielka enc. powsz. PWN*. T. 1 (1962). — T. S. Jaroszewski: Puławy w okresie klasycyzmu. *Teka Konserwatorska*. Z. 5: *Puławy*. W-wa 1962.

ALBERTRANDI ANTONI (po 1730—1795)

Inna forma nazwiska: Albertrandy.

Teoretyk malarstwa, poeta.

Ur. w Warszawie po 1730; syn Franciszka, brat Jana Chrzciciela. Studiował malarstwo za granicą. Po powrocie do kraju był malarzem nadwornym Stanisława Augusta i nauczycielem rysunku w Malarni na Zamku. Udzielał też lekcji prywatnych (np. Józefie Amelii z Mniszchów Potockiej). Spod jego pędzla wyszedł m. in. obraz św. Karola Boromeusza w warszawskim kościele Św. Krzyża, projektował też winiety, którymi M. Gröll ozdabiał druki swojej oficyny. Zmarł w Nowem (Neuenburg) k. Świecia w 1795, pochowany w tamtejszym kościele bernardynów (wg K. W. Wójcickiego: zmarł w Warszawie za czasów Księstwa Warszawskiego, przeżywszy lat siedemdziesiąt).

TWÓRCZOŚĆ

1. Bieg teoretyczny malarstwa. W-wa 1787.

2. Wiersz o malarstwie. Pieśni V. W-wa 1790.

Dedyk. Stanisławowi Augustowi.

Zapewne wg poematu C. Watelet: L'Art de peindre (1760). Do wiersza dołączony: Krótki wykład osteologii, myologii tudzież i proporcji ciała ludzkiego wraz z przydatkiem powierzchownych odmian twarzy w każdej namiętności, samym tylko malarzom i snycerzom służący.

Listy

1. Korespondencja. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. H. Skimborowicza teka XXII).

OPRACOWANIA.

S. Ciampi: Notizie di medici, maestri di musica e cantori, pittori, architetti ed altri artisti Italiani in Polonia e Polacchi in Italia. Lucca 1830 s. 87. — J. U. Niemcewicz: Pamiętniki czasów moich. (Powst. 1823-1837). Wersję II wyd. K. Niemcewicz. Paryż 1848 s. 351; wersję I wyd. J. Dihm. T. 2. (W-wa) 1957 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych*. — E. Rastawiecki: Słownik malarzów polskich. T. 1. W-wa 1850 s. 5-6, 242, 332; t. 2. W-wa 1851 s. 117. — K. W. Wójcicki: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 3. W-wa 1858. — L. Dembowski: Moje wspomnienia. T. 1. (Powst. przed 1878). Petersb. 1898 s. 226. — J. Fankidejski: Utracone kościoły i kaplice w dzisiejszej diecezji chełmińskiej. Pelplin 1880 s. 264. — W. Tatarkiewicz: Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie. *Przegl. Hist.* t. 19 (1915) s. 339. — W. Smoleński: Mieszczaństwo warszawskie w końcu w. XVIII. W-wa 1917 s. 53. — T. Mańkowski: O poglądach na sztukę w czasach Stanisława Augusta. *Prace Sekcji Historii Sztuki i Kultury Tow. Nauk. we Lw.* 1929 s. 54-59. — T. Mańkowski: Galeria Stanisława Augusta. Lw. 1932. — Z. Batowski. *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935).

http://rcin.org.pl

ANDRASZEK EDMUND FERDYNAND (1784—1837)

Poeta łaciński, filolog klasyczny, pisarz religijny.

Ur. 22 października 1784 w Fredenthal na Morawach. Uczył się w szkołach pijarskich w Lipniku. W 1799 przysłany przez władze pijarskie do Polski, gdzie 11 września t. r. rozpoczął w Opolu k. Lublina nowicjat zakonny, przyjmując imię Edmunda (imię chrzestne: Ferdynand). Drugi rok nowicjatu odbył w Łukowie, po czym studiował retorykę (1801/02) i filozofię (1802/03-1803/04). Od jesieni 1804 nauczyciel w Opolu. W 1808 wyświęcony na księdza w Kumowie. Następnie uczył w szkołach pijarskich w Łukowie, Radomiu i Warszawie (przy ul. Długiej). W 1813 wrócił do Opola na stanowisko magistra nowicjatu; cieszył się względami biskupa lubelskiego W. Skarszewskiego, utrzymywał bliskie kontakty z opolskim dworem R. Rzewuskiej. W 1818 wezwany do Warszawy dla objęcia urzędu konsultora i sekretarza prowincji polskiej, równocześnie podjął tam obowiązki profesora greki i łaciny. W 1822 został prefektem szkoły wojewódzkiej przy ul. Długiej, nie porzucając pracy nauczycielskiej, obok języków starożytnych uczył historii naturalnej, a nadto teologii (w pijarskich i innych seminariach duchownych). Uprawiał też działalność kaznodziejską.

8 grudnia 1822 kandydował do Towarzystwa Przyjaciół Nauk, wkrótce przyjęty w poczet jego członków (zajmował się urządzaniem gabinetu przyrodniczego Towarzystwa). W 1825 objął urząd asystenta w konsystorzu pijarskim. Przyczynił się do uporządkowania bibliotek zakonnych i zakładania gabinetów przyrodniczych w szkołach pijarskich. W czasie powstania listopadowego wygłaszał kazania patriotyczne. W ostatnich latach życia chorował. Zmarł 24 czerwca 1837 w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Ode ad Illustr. Excell. Rev. D. J. Joann. Paul. Pawęża Woronicz, Epis. Crac., Senatorem Reg. Pol. ... in die consecr. ejus 8 Mai 1816 a. in Eccles. Cath. Varsaviensi S. Joannis Baptistae celebratae, institutum Clericorum Saecularium in communi viventium. B. m. (1816).

2. Oratio in altero saeculari anno Congreg. Schol. Piarum, per ... habita Opolii anno 1817 die 25 mensis Martii. W-wa 1817.

3. Ode in solemni inauguratione Excellentiss. Illustr. ac Rever. D. Dni Stephani Kolumna Hołowczyc, Archiepis. Varsav. Prim., Regn. Pol. Senatoris etc. Congregatio Schol. Piarum d. 12 Maii 1820. B. m. (1820).

4. Ode honoribus Excellentissimi Illustrissimi Reverendissimi Domini Domini Adalberti Leszczyc Skarszewski, Dei et Apostolicae Sedis gratia Archi-Episcopi Varsaviensis Primatis et Senatoris Regni Poloniae etc. dum sedem suam metropolitanam solenni ritu adiret, a Provinc. Polon. Schol. Piarum dicata A. D. 1824 d. XVI Cal. Nov. W-wa 1824.

5. Oratio in comitiis provincialibus Clericorum Congregatorum ad diem V idus Augustas 1825, a P. ... secretario eorundem comitiorum habita. B. m. (1825).

6. Ode. W-wa 1829.

Na dzień koronacji Mikołaja I. Inform. Estr. I (1959) 128, bez wskazania egzemplarza.

7. Ode ... Rev. et Illustr. D. Eduardo Czarnecki, Praelato Custodi Eccl. Metrop., cum sede vacante susciperet administrationem archi-dioeceseos Varsaviensis die quo Janus pace universali clausus senescentem annum 1829 novo 1830 committabat, cantata a Scholis Piis Provinciae Poloniae. B. m. (1830).

Autorstwo domniemane wg hipotezy Estr. III (1962) 347.

8. In solemni inauguratione Excellentissimi Illustrissimi ac Rever. Domini Domini Francisci a Paula Nepomuceni in Pawłowo Pawłowski, Episcopi Plocensis, Ordinis S. Stanislai E. M. equitis etc. Congregatio Schol. Piarum die 22 mens. Maii 1836. B. m. (1836).

9. Ode in solemni inauguratione Excellentissimi Illustrissimi et Reverendissimi Pauli Straszyński, cum Episcopus Augustoviensis seu Seynensis consecraretur et gubernacula administrationis archidioeceseos Varsaviensis dimitteret, ipsa die 7 idus Januarias 1837, cantata a Scholis Piis Varsaviensibus. B. m. (1837).

10. Ode. B. m. r.

Na konsekrację W. Tomaszewskiego na biskupstwo kujawskie. Inform. Estr., jw. poz 6.

http://rcin.org.pl

11. Gramatyka języka łacińskiego dla użytku klas wyższych, przez ... S. P. prof. lit. łacińskiej i greckiej w szkołach publicznych ... wypracowana, a przez ks. I. Presiowskiego ... uporządkowana i na język polski wytłumaczona. — Grammatica linguae Latinae ad usum superiorum classium... (Wyd. P. Radecki). W-wa 1839.

Zawiera tekst łac. i pol. Na wstępie: O życiu i pismach ks. E. Andraszka.

W rkpsach pozostały kazania, pisma religijno-moralne (przeważnie tłumaczone z niem.) i prace filologiczne.

Prace edytorskie

1. S. Konarski: Opera lyrica, quibus accedunt opera ejusdem poetica posthuma. Editio tertia prioribus emendatior, atque ad usum maxime scholasticae juventutis accomodata. W-wa 1826.

2. M. K. Sarbiewski: Carmina in usum juventutis potissimum scholasticae cum commentario P. P. Scholarum Piarum Polonae Provinciae edita. W-wa 1830.

Wyd. tylko ks. 1, przygotowywane dalsze księgi nie ukazały się.

Listy

1. Do K. Urmowskiego b. d. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7840IV k. 51-52.

OPRACOWANIA

O życiu i pismach ks. E. Andraszka S. P. W-wa 1837; wyd. nast. jako wstęp do: Gramatyka języka łacińskiego dla użytku klas wyższych... W-wa 1839. — (J. K. Mętlewicz:) Nekrolog ks. E. Andraszka S. P. *Pam. Relig.-Moral.* t. 1 (1841). — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 1 (1859). — *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 1 (1873). — P. Ch. (Chmielowski). *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 3 (1890). — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 5. Kr. 1904 s. 327-328; t. 8. Kr. 1906 s. 325. — *Podręczna enc. kościelna.* T. 1/2 (1904).

ANTONOWICZ JULIAN (ok. 1750–1824)

Poeta, tłumacz, pedagog, pamiętnikarz.

Ur. ok. 1750 w rodzinie szlacheckiej. Był księdzem zakonu bazylianów prowincji litewskiej. W końcu lat siedemdziesiątych, wysłany przez bazylianów, studiował przez trzy lata w rzymskim Collegium di Propaganda Fide. Po powrocie był profesorem w szkole bazyliańskiej we Włodzimierzu (uczył matematyki, wymowy, fizyki oraz francuskiego, angielskiego i włoskiego), a od 1785 — także prefektem. W 1790, kiedy między bazylianami a Komisją Edukacji Narodowej wynikły spory w kwestii metod nauczania, stanął po stronie Komisji, wkrótce po tym opuścił szkołę włodzimierską, a później zakon. Po wyjeździe z Włodzimierza przebywał u T. Czackiego w Porycku i Warszawie, gdzie był nauczycielem domowym siostrzeńca Czackiego J. F. Tarnowskiego; uczył także A. Felińskiego, F. Wiśniowskiego i in. Następnie przebywał u Tarnowskich w Dzikowie. W 1802-1803 jeździł do Włoch. Po sekularyzacji został kanonikiem łuckim obrządku łacińskiego. W 1807 tytułował się doktorem teologii i filozofii. Odwiedzał T. Czackiego w Krzemieńcu i A. Felińskiego w Osowej. Był nauczycielem synów A. F. Tarnowskiego, zbierał materiały do opracowywanej przez niego historii Polski, w ostatnich latach przebywał głównie w Horochowie Tarnowskich. Zmarł w 1824 w Horochowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Praefatio die 29 Septembris reasumptionis scholae in Scholis Vladimiriensibus habita per ... a. 1783. Rkps Bibl. Czart. sygn. 1181.

2. Mowa z okoliczności uroczystego obchodu stoletniej pamiątki zwycięstwa Jana Sobieskiego, króla polskiego, nad Turkami pod Wiedniem, miana przez ... nauczyciela wymowy w szkołach włodzimierskich r. 1783 d. 12 października. B. m. (1783).

3. (Mowa angielska do Karola Whitworth, ministra pełnomocnego W. Brytanii przy dworze warszawskim). W: Powitanie Najjaśniejszego Stanisława Augusta Króla i Pana naszego, przejeżdżającego przez Włodzimierz do Kaniowa, od szkół tamecznych pod dozorem bazylianów pro-

http://rcin.org.pl

wincji litewskiej, R. P. 1787 dnia 8 marca. Z aktów szkoły wyjęte. W-wa (1787).

4. Gramatyka dla Polaków chcących się uczyć angielskiego języka, krótko zebrana przez ... pierwszy raz pod prasę oddana. W-wa 1788.

Dedyk. K. Whitworthowi.

5. Marsz studentów Szkół Włodzimierskich. Rkps (kopia) Ossol. sygn. 1078/II.

6. Starzec pobożny. Wiersz naśladowany z prozy. B. m. r. (XVIII w.).

7. Kazanie w dzień otworzenia pierwszego nabożeństwa w nowo wybudowanym kościele w mieście Horochowie, dobrach dziedzicznych J. W. Waleriana Stroynowskiego ... przez ... teologii i filozofii doktora. Dnia 8 grudnia 1807. B. m. r.

8. Dziennik ... nauczyciela domowego Jana Bogdana Tarnowskiego, z l. 1814-1823. Z. 1-4. Rkps Ossol. sygn. 12822/I.

Był podobno także autorem gramatyki języka włoskiego.

Przekłady

1. P. A. Metastasio: Łaskawość Tytusa. Rkps Bibl. Jagiel. przyb. 120/52.

2. P. A. Metastasio: Józef poznany. Rkps był w Bibl. Dzikowskiej (obecnie w Bibl. Jagiel.?).

Inform. S. Vrtel-Wierczyński: Dodatkowy spis rękopisów Biblioteki Dzikowskiej. Kr. b.r. s. 12.

Listy i materiały

1. Do W. i J. F. Tarnowskich zbiór listów z Włoch 1802-1803. Rkps Bibl. Jagiel. przyb. 129/51.

2. Wypisy do historii Henryka Walezjusza i Stefana Batorego. Rkps był w Bibl. Dzikowskiej P. 2. N. 24 (obecnie w Bibl. Jagiel?).

Inform. A. Chmiel: Rękopisy Biblioteki hr.hr. Tarnowskich w Dzikowie. Kr. 1908 s. 14.

OPRACOWANIA

Raporty generalnych wizytatorów z l. 1783-1786. Wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1910-1914 *Komisja Edukacji Nar.* 26 (s. 88), 27 (s. 88), 28 (s. 24, 26), 29 (s. 69, 88). — Rkps Arch. Uniw. Jagiel. nr 450 k. 114-116, nr 244 s. 105-107. — I. Chodynicki: Dykcjonarz uczonych Polaków. T. 1. Lw. 1833. — J. I. Kraszewski: Wspomnienia Wołynia, Polesia i Litwy. T. 1. Wil. 1840 s. 26. — M. Baliński, T. Lipiński: Starożytna Polska. T. 2. W-wa 1844 s. 873. — J. Łukaszewicz: Historia szkół w Koronie i Wielkim Księstwie Litewskim od najdawniejszych czasów aż do r. 1794. T. 2. Poz. 1849 s. 471. — J. Drzewiecki: Pamiętniki. (Powst. ok. 1850). Kr. 1891 s. 269. — F. Kowalski: Wspomnienia. (Powst. przed 1862). Kijów 1912 s. 154. — Trudy Kijewskoj Duchownoj Akadiemii. Kijów 1868 s. 255. — H. Cieszkowski: Notatki z mojego życia. Poz. 1873 s. 81. — *Kijewskaja starina* 1882 II s. 460. — O. I. Łewickij: Istoriczeskoje opisanije Władimiro-Wołynskogo Uspienskogo Chrama. Kijów 1892 s. 85, 87. — Driewniaja żidiczinskaja archimandrija na Wołyni. Poczajów 1905 s. 313. — X. S. G. (Galla). *Podręczna enc. kościelna.* T. 1/2 (1904). — Wołyniak (J. M. Giżycki): Bazylianie we Włodzimierzu i Tryhórach. Kr. 1912. — M. Rolle: Ateny wołyńskie. Wyd. 2. Lw. 1923. — J. Skruteń. *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935). — K. Grottowa: Zbiory sztuki J. F. i W. Tarnowskich w Dzikowie (1803-1849). Wr. 1957.

B

BAKAŁOWICZ JAN (1740—1794)

Pisarz polityczny i wojskowy.

Ur. w 1740; syn Stefana, burmistrza Kamieńca Podolskiego. W 1757-1764 kształcił się za granicą, uzyskując w Wiedniu dyplom inżyniera wojskowego. Z protekcji Andrzeja Poniatowskiego wszedł w służbę Stanisława Augusta; 11 sierpnia 1766 awansowany na porucznika artylerii koronnej i wysłany na dalsze studia do akademii inżynierskiej w Mézières. Po powrocie do kraju w 1769 został inżynierem nadwornym

http://rcin.org.pl

i uzyskał stopień kapitana, na przełomie 1773/74 — majora. Ok. 1770 ożenił się z Ludwiką Czaki.

3 sierpnia 1774 nobilitowany i obdarzony dożywotnią dzierżawą Głuska (w ziemi sochaczewskiej) oraz królewszczyzną Komorów (w ziemi rawskiej). Pracował przy demarkacji granicy z Austrią (1776). 14 września 1778 został „pułkownikiem kart geograficznych" i wszedł w skład Departamentu Wojskowego Rady Nieustającej. W 1782-1791 był projektantem i kierownikiem prac fortyfikacyjnych w Kamieńcu Podolskim. W 1788 — „oficjalista" Komisji Wojskowej Obojga Narodów. W 1792 — kwatermistrz korpusu rezerwowego generała lejtenanta Arnolda Byszewskiego. W powstaniu 1794 pełnił od września funkcję generalnego dyrektora prac fortyfikacyjnych na prawym brzegu Wisły i n. Narwią. Poległ 4 listopada 1794 w czasie szturmu Pragi.

TWÓRCZOŚĆ

1. Essais sur la fortification ou application de la fortification au terrain. Manuel de l'attaque des places. W-wa 1769.

Dedyk. Stanisławowi Augustowi.

2. Czynności wojenne. W-wa 1771.

Podręcznik wojskowy.

3. Traité sur le nivellement. W-wa 1773.

Podręcznik mierniczy.

4. Zdanie o pożytku i potrzebie fortec w Królestwie Polskim i państwach jego przez... W-wa 1777.

Rozpr. polityczna.

5. Idée sur la fortification pratique combinée aux attaques. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych. (Zbiór Popielów nr 342 k. 86-132).

Listy

1. Od Stanisława Augusta z 1790-1792. Ogł. W. Horodyński: Z pamiętnika mojego ojca Józefa Horodyńskiego. W-wa 1916 s. 11.

OPRACOWANIA

J. Giergielewicz: Zarys historii korpusów inżynierów w epoce Stanisława Augusta. W-wa 1933. — K. Buczek: J. Bakałowicz, pułkownik kart geograficznych. *Wiad. Służby Geograficznej* 1935 nr 1. — K. Buczek. *Pol. słownik biogr.* T. 1 (1935). — J. Giergielewicz: Wybitni polscy inżynierowie wojskowi. W-wa 1939. — T. Nowak: Przegląd polskiego piśmiennictwa z dziedziny fortyfikacji i inżynierii wojskowej w XVI i XVII w. *Studia i Materiały do Historii Wojskowości* t. 11 cz. 2 (1965) s. 122 n.

BŁĘDOWSKA (ROTTERMUNDOWA) Z DZIAŁYŃSKICH HENRIETA (1794—186...)

Pamiętnikarka.

Ur. 13 czerwca 1794 w Warszawie; córka Ignacego Działyńskiego, generała lejtenanta wojsk koronnych, i Szczęsnej z Woroniczów, kasztelanki bełskiej. Wychowywała się w Trojanowie k. Żytomierza (u babki Józefy z Drohojowskich) i w Szumsku. W 1810 jeździła do Akwizgranu, Spa, Paryża, Drezna i Poznania. Po wojnie 1812 mieszkała przez półtora roku we Lwowie; przyjaźniła się z E. Walkerową, utrzymywała stosunki z L. Kropińskim, A. Malczewskim, E. Felińską. 12 marca 1818 wyszła za mąż za Aleksandra Błędowskiego, eks-majora 3 pułku strzelców konnych (szwagra Kropińskiego) i osiadła w majątku Zikracze. W 1823 jeździła do Wiednia, leczyła się w Karlsbadzie i Marienbadzie.

W 1826 przeżyła trzymiesięczne więzienie męża w związku ze sprawą dekabrystów; w czerwcu t. r. leczyła się w Odessie (zwiedzała po drodze Zofiówkę). 26 lipca 1831 straciła męża (zmarł na cholerę), pułkownika i dowódcę 3 pułku strzelców konnych wojsk powstańczych, a następnie generała brygady (od 4 kwietnia). Błędowska przez pewien czas po powstaniu przebywała w Galicji (Lwów), po czym wróciła na Wołyń i osiadła w Błudowie. Ok. 1835 zawarła związek małżeński z Celestynem Rottermundem, prezesem Izby Cywilnej Sądu Głównego w Żytomierzu. W 1850 bawiła z córką i zięciem w Paryżu. Zmarła w początku lat sześćdziesiątych XIX w.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Pamiątka przeszłości. Wspomnienia z l. 1794-1832. Oprac. K. Kostenicz, Z. Makowiecka. (W-wa) 1960 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych*. Fragm. przedr.: W. Zawadzki w: Pamiętniki dekabrystów. T. 3: Sprawy dekabrystowskie w pamiętnikarstwie polskim. (W-wa) 1960 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych*; H. Przewoska w: Parnas polski we wspomnieniach i anegdocie. W-wa 1964.

Wyd. oparte na rkpsie będącym własnością A. Żółtowskiego; odpis w Bibl. Kórn. sygn. 1617.

OPRACOWANIA

E. Felińska: Pamiętniki z życia. T. 1-3. Wil. 1856; S. II. T. 1-2. Wil. 1859-1860. — H. Olechnowicz Stecki: Wspomnienia mojej młodości. Lw. 1895; fragm. przedr. w aneksie do: Pamiątka przeszłości. (W-wa) 1960 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych*. — T. Bobrowski: Pamiętniki. T. 2. Lw. 1900. — K. Kostenicz, Z. Makowiecka: (Wstęp i komentarz do) Pamiątka przeszłości, jw.

BOREYKO WACŁAW (1764—1854)

Inna forma nazwiska: Borejko.

Pamiętnikarz.

Ur. 16 kwietnia 1764 w Samostrzałach (pow. łucki) w rodzinie Boreyków z Kneruta; syn Jana Pawła, cześnika żytomierskiego, i Anny z Małyńskich. Uczył się u pijarów w Międzyrzeczu Koreckim (do 1782), po czym praktykował przy palestrze w Żytomierzu (dependent mecenasa Józefa Borowieckiego) i pracował przy Trybunale Lubelskim. Miał być „delegatem" z woj. kijowskiego na sejm 1786. W 1789 objął dziedziczne Samostrzały; od 1805 był także właścicielem Wysocka. W 1807 powołany na członka (potem na prezesa) komisji sądowo-edukacyjnej do uporządkowania funduszów edukacyjnych guberni wołyńskiej, podolskiej i kijowskiej; działał w niej do 1832. Sprawował też obowiązki „honorowego dozorcy" szkół. Był miłośnikiem ogrodów; założył słynny park w Samostrzałach oraz ogrody w Wysocku, Wołodarce, Motowidłówce i Sołtanówce; zaopatrywał w rośliny Puławy i ogród botaniczny Liceum Krzemienieckiego. Żonaty był z Józefą Hańską. Zmarł 22 czerwca 1854 w Didowszczyźnie (pow. skwirski).

TWÓRCZOŚĆ

1. Pamiętnik o Wołyniu. Fragm. ogł. M. Grabowski. *Tyg. Petersb.* 1844 nr 37-38; część pt. „Pamiętnik... O obyczajach i zwyczajach" ogł. tenże w: Pamiętniki domowe zebrane i wydane przez... W-wa 1845 s. 1-70, fragm. przedr. *Ondyna Druskienickich Źródeł* 1846 z. 3 s. 3-26. Rkps całości, własność M. Grabowskiego, zaginął.

Rkps-kopia (podstawa druku w „Pamiętnikach domowych") w Bibl. Jagiel. sygn. 6608II.

Art. Boreyki „O wychowaniu dzieci" ogł. pośmiertnie *Nowy astronomiczno-gospodarski i domowy kalendarz* J. Czecha na r. 1859.

Listy i materiały

1. Korespondencja z 1808-1832, dotycząca urzędowania Boreyki w komisji sądowo-edukacyjnej. Rkpsy były w Bibl. Krasiń.

Inform. M. Hornowska: Rękopisy Bibliotek Ordynacji Krasińskich. W-wa 1930 s. 161-233.

2. Do Hieronima Staniewicza z 1830. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6340IV.

3. Od T. Czackiego 35 listów z 1804-1812. Rkps Ossol. sygn. 4962/II.

OPRACOWANIA

M. Grabowski: (Wstęp do) Pamiętnik... O obyczajach i zwyczajach. W: Pamiętniki domowe. W-wa 1845. — T. J. Stecki: Wołyń pod względem statystycznym. T. 1. Lw. 1864 s. 163. — M. Rolle: Ateny wołyńskie. Lw. 1898; wyd. 2 Lw. 1923. — M. Hornowska. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936).

http://rcin.org.pl

BOSCAMP-LASOPOLSKI KAROL ADOLF (zm. 1794)

Pseud.: Apatomachos Wyjaśnicki.

Pamiętnikarz, publicysta, dramatopisarz.

Uważany współcześnie za Wołocha, pochodził prawdopodobnie z Niderlandów, w 1766 zmienił wyznanie kalwińskie na katolickie. W czasie wojny siedmioletniej był kurierem posła pruskiego w Stambule (Haudego), potem jego agentem, wreszcie w 1761 — pruskim ministrem pełnomocnym przy boku chana Krym-Gireja. Poróżniony z chanem o kobietę i niepotrzebny już Fryderykowi II — w 1764 przybył do Warszawy, gdzie od 1 września t. r. uzyskał stanowisko konsyliarza Gabinetu JKMci (do 1786). W tymże jeszcze roku wysłany jako chargé d'affaires do Porty w celu przygotowania przyjęcia poselstwa T. Aleksandrowicza. Zasłużył się założeniem w Stambule polskiej szkoły orientalnej. Do kraju wrócił w jesieni 1766 i objął kierownictwo korespondencji królewskiej ze Wschodem. Na sejmie 1767-1768 uzyskał indygenat i warunkową nobilitację (gdyby nie zdołał wywieść się ze szlachectwa niderlandzkiego), odtąd też używał jako drugiego nazwiska Lasopolski (zatwierdzenie go uchwalił dopiero sejm 1776, 2 listopada). Jako zarządca dóbr jazłowieckich Poniatowskich z Zaleszczyk przebywał często na pograniczu tureckim. Ze względu na dwuznaczną rolę, jaką odegrał wobec barzan (chyba szpiegowską), musiał w 1768 uchodzić do Warszawy.

W 1774 towarzyszył F. K. Branickiemu w podróży do Petersburga. W 1775-1776 prowadził „sprawy wschodnie" w Departamencie Interesów Cudzoziemskich Rady Nieustającej (do jesieni 1776). 3 października 1776 mianowany szambelanem królewskim, a 3 listopada obdarzony orderem Św. Stanisława. W tymże miesiącu wyjechał do Stambułu w charakterze „internuncjusza króla i Rzeczypospolitej"; wrócił do Polski w czerwcu 1778, przywożąc z sobą opisy Turcji; w 1779 sprowadził do kraju Zofię Glavani (1° v. Wittową, 2° v. Szczęsnową Potocką). Karierę dyplomatyczną Boscampa zakończyła uchwała sejmu 1778, wykluczająca z misji zagranicznych ludzi obcego pochodzenia. Założył wówczas wraz z kupcami żydowskimi spółkę do handlu bursztynem i zajął się operacjami lichwiarskimi. Po 1787 był płatnym agentem ambasady rosyjskiej, świadcząc równocześnie usługi szpiegowskie dworowi saskiemu. Przed wojną 1792 uszedł z Warszawy. W czasie Targowicy — szpieg ambasadorów rosyjskich J. Bułhakowa i J. Sieversa, którym pomagał w wychwytywaniu jakobinów i wpływaniu na przebieg sejmików. W czasie Sejmu Grodzieńskiego pilnował dużej grupy posłów (tzw. dzieci Boscampa), by pełnili wolę Sieversa. Po wybuchu powstania kościuszkowskiego schronił się w poselstwie saskim, lecz na żądanie władz powstańczych został wydany. 28 czerwca 1794 powieszony przez lud warszawski.

Był dwukrotnie żonaty, pierwszy raz w 1766 z córką Arnauda, kupca francuskiego w Stambule, drugi raz z Greczynką Tabanówną (zm. 1778). Należał do wolnomularstwa.

TWÓRCZOŚĆ

1. Journal de voyage de Turquie de... internonce extraordinaire et ministre plenipotentiaire du Roi et de la République Pologne à la Porte Ottomane... à commencer du jour de son arrivée à Dłużek près de Kamieniec en Podolie. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 840 p. 627-648; Ossol. sygn. 782/II 1[a]).

2. Mes amours éphémères avec une jeune Bythinienne. Roman véritable: ou bien biographie pittoresque de la fameuse beauté gréco-asiatique... Le tout tiré du journal d'un ancien ministre près la Porte... Z rkpsu Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiór Popielów t. 370) wyd. S. Widłak (razem z przekł. pol.). Kr. (1963).

Rkps (kopia autoryzowana) ofiarowany był Stanisławowi Augustowi i poprzedzony skierowanym doń listem (dat. 20 września [1789]). Dotyczy romansu z Zofią Glavani.

Przekł. pol.: J. Łojek: Moje przelotne miłostki z młodą Bitynką. Opowieść prawdziwa, czyli malowniczy życiorys sławnej piękności grecko-azjatyckiej... Ca-

http://rcin.org.pl

łość wyjęta z dziennika byłego ministra przy Porcie Ottomańskiej... Wyd. (razem z tekstem franc.) przy konsultacji filologicznej S. Widłaka. Kr. (1963).

3. Werden und können Israëliten zu Freimaurern aufgenommen werden? Hamburg 1788.

Broszura polityczna, nie not. przez Estr. Egz. w Bibl. Nationale w Paryżu.

4. La Turcofédéromanie avec son spécifique à coté gratis par Apatomachos Wyjaśnicki opérateur patriote... suivies de la minute du traité d'alliance... entre la Pologne et la Turquie. À Eleuthéropolis (1791).

Autorstwo domniemane. Pamflet napisany na zlecenie ambasady ros. Według opinii współczesnych miał pisać lub inspirować i inne podobne pamflety i paszkwile (I. Potocki używa wyrażenia: „Boscamp i spółka". Zob. E. Kipa: Studia i szkice, s. 38-39). Powstańcza Deputacja Indagacyjna 2 czerwca 1794 wzywała właścicieli drukarń warsz., aby wyszukali i nadesłali wszystkie pisma drukowane przez Boscampa lub z jego woli „przeciw narodowi" (zob. W. Smoleński: Publicyści anonimowi, s. 63-64).

5. Głuchy, czyli pełna oberża. Komedia w 3 aktach z francuskiego tłumaczona. Wyst. W-wa 20 stycznia 1804.

O autorstwie tekstu pol. inform. L. A. Dmuszewski.

Wg J. B. Choudart, P. J. B. Desforges: Le Sourd, ou l'auberge pleine. Zob. też Kudlicz B., Twórczość poz. 26.

Inne pisma Boscampa, m. in. „Vox in deserto" (projekt zdobycia Mołdawii, Besarabii i Multan, z 17 grudnia 1787), „Précis historique ou faits et dates de mes services... tiré de mon journal" (z 23 lipca 1786), Glaneuse périodique de Byzance — zachowane w Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiór Popielów t. 235 i 370) i w Bibl. Czart.

Listy i materiały

1. Korespondencja ze Stanisławem Augustem, J. Ogrodzkim i kancelarią królewską z 1764-1769, 1777-1782 i in. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 623-627, 630-632, 719.

2. Zbiór korespondencji i dokumentów. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiór Popielów t. 370). List do Stanisława Augusta z 20 września (1789) ogł. J. Łojek, S. Widłak, zob. Twórczość poz. 2.

3. Do F. K. Branickiego z 1770 7 listów. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 3304)).

4. Do Adama Ponińskiego z 1782. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6147IV t. 1.

OPRACOWANIA

Polska stanisławowska w oczach cudzoziemców. Wyd. i oprac. W. Zawadzki. T. 1-2. (W-wa) 1963 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych*. — A. Trębicki: Opisanie sejmu ekstraordynaryjnego podziałowego r. 1793 w Grodnie. O rewolucji r. 1794. (Powst. ok. 1793 i ok. 1825). Wyd. i oprac. J. Kowecki. (W-wa) 1967 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych*. — Stanisław August Poniatowski: Mémoires. T. 2. Leningrad 1924. — J. Bartoszewicz. *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 16 (1863). — B. Zaleski: Stosunki Polski z Portą Ottomańską na początku panowania Stanisława Augusta. *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu na r. 1868*. Paryż 1869. — W. Siekierka: Zabiegi numizmatyka polskiego w XVIII w. *Roczn. dla Archeologów, Numizmatyków i Bibliografów Pol. na r. 1871*. Kr. 1874. — K. Liske: Cudzoziemcy w Polsce. Lw. 1876. — A. Rolle: Losy pięknej kobiety. W: Opowiadania historyczne. Lw. 1878; przedr. w: Wybór pism. T. 1. Oprac. W. Zawadzki. Kr. (1966). — W. Smoleński: Polska szkoła orientalna w Stambule na koszcie Rzeczypospolitej (1766-1795). *Kwart. Hist.* R. 1 (1887) z. 1; przedr. w: Pisma historyczne. T. 2. Kr. 1901. — A. Rolle: Fatma. W: Opowiadania historyczne. S. VII. Lw. 1891; przedr. w: Wybór pism. T. 1. Oprac. W. Zawadzki. Kr. (1966). — W. Smoleński: Ostatni rok Sejmu Wielkiego. Kr. 1896.— W. Smoleński: Konfederacja targowicka. Kr. 1903. —

W. K. (Konopczyński). *Wielka enc. powsz. ilustr.* S. II. T. 41/42 (1908/09). — W. Tokarz: Warszawa przed wybuchem powstania 17 kwietnia 1794. Kr. 1911. — W. Smoleński: Publicyści anonimowi z końca w. XVIII. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) i odb. (W-wa 1912). — K. M. M. (Morawski): Poselstwo polskie w Turcji. *Rodzina Pol.* 1924 nr 4. — J. Reychman: Polska szkoła orientalna w Stambule za Stanisława Augusta. *Wschód* 1930 nr 1. — W. Konopczyński: Konfederacja barska. T. 1. W-wa 1936. — W. Konopczyński. *Pol. słownik biogr.* T. 2 (1936). — W. Konopczyński: Polska a Turcja 1683-1792. W-wa 1936. — J. Kott: Doudou i Boscamp. *Wiad. Lit.* 1936 nr 53/54. — E. Kipa: Na marginesie literatury politycznej Sejmu Wielkiego. *Pam. Lit.* R. 48 (1957) z. 1; przedr. w: Studia i szkice historyczne. Wr. 1959. — P. Bańkowski: Archiwum Stanisława Augusta. W-wa 1958. — J. Reychman: Życie polskie

http://rcin.org.pl

w Stambule w XVIII w. W-wa 1959. — M. Rymszyna: Gabinet Stanisława Augusta. W-wa 1962 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 5. — J. Łojek: (Wstęp do) Moje przelotne miłostki z młodą Bitynką. Kr. (1963). — J. Reychman: Orient w kulturze polskiego Oświecenia. Wr. 1964.

BYSZEWSKA Z GINTOWTÓW-DZIEWAŁTOWSKICH LUDWIKA (ok. 1758—po 1799)

Pamiętnikarka, tłumaczka, poetka.

Ur. ok. 1758; córka Antoniego Gintowta h. Trąby, miecznika bełskiego. W 1773 przybyła do Warszawy, w następnym zawarła związek małżeński z Józefem Byszewskim, szambelanem Stanisława Augusta i pułkownikiem, a następnie generałem majorem wojsk koronnych. Mieszkali w królewszczyznach w Rudce i Mierzwicy (Mierzwinie) na Podlasiu. W 1784 rozwiedziona (proces rozwodowy prowadzony od 1779); odtąd gospodarzyła w Fojsławicach (woj. lubelskie) oraz w kilku wsiach w Krakowskiem. Prowadziła liczne procesy (m. in. o Lachowicze w woj. nowogródzkim), opiekowała się karierą wojskową i małżeństwami swych braci. W 1786 jeździła do Wilna w celu uzyskania protekcji kanclerza A. Sapiehy i biskupa I. Massalskiego dla brata Joachima. Po śmierci byłego męża (1792) osiadła w folwarku Lisa p. Brańskiem (woj. brzeskolitewskie) i rozpoczęła proces z T. Aleksandrowiczem o królewszczyzny po mężu, zakończony pomyślnie dla niej w 1798. Z tego okresu datują się jej kontakty literackie z F. Karpińskim. W 1793 prawowała się przed Sejmem Grodzieńskim m. in. ze Szkołą Główną Koronną o dzierżawę dla brata Joachima w opactwie miechowskim. W 1799 jeździła do Krakowa. Dalsze dzieje nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Dziennik podróży z Warszawy do Wilna odbytej w roku 1786. Rkps był w Bibl. Nar. sygn. 504-509 (ze zbiorów Zamoyskich z Podzamcza). Tekst z opuszczeniami i streszcz. ogł. (A. Borkowska). *Kron. Rodz.* 1878 s. 589-592, 620-624, 658-661, 746-750; drobne fragm. ogł. T. Mikulski. *Środy Lit.* (Wil.) 1936 nr 3, przedr. w: W kręgu oświeconych. (W-wa 1960).

Pisany dla brata Joachima Gintowta.

2. Fragment dziennika z l. 1784-1796. Rkps Bibl. Kórn. sygn. 1762.

W rkpsie Bibl. Nar. (jw.) był jeszcze „Rejestr materii do napisania najrzetelniej zacząwszy od apryla w r. 1794" oraz wiersze Byszewskiej (m. in. Przekłady poz. 2).

Przekłady

1. O edukacji fizycznej i moralnej płci żeńskiej wykład z francuskiego. W-wa 1789.

Z dedyk. wierszowaną do Elżbiety z Bielińskich Wielopolskiej margrabiny Myszkowskiej.

2. Psalm XXVI o ufności w Bogu (Pan ufać w sobie każe bez bojaźni...). Druk ulotny b. m. r. Przedr. (A. Borkowska). *Kron. Rodz.* 1878 s. 750.

Rkps był w Bibl. Nar. (jw).

Listy i materiały

1. 51 listów było w rkpsie Bibl. Nar. (jw.).

2. Korespondencja ze Stanisławem Augustem. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 722, 919; Bibl. PAN Kr. sygn. 7.

3. Od F. Karpińskiego b. d. Z autografu Zamoyskich (następnie Bibl. Nar. jw.) ogł.: L. Siemieński. *Przegląd Lw.* t. 14 (1877) z. 14 s. 87; (A. Borkowska). *Kron. Rodz.* 1878 s. 749-750, przedr. T. Mikulski, R. Sobol w: Korespondencja Franciszka Karpińskiego. Wr. 1958 *Arch. Lit.* 4.

4. Podanie do Deputacji Sejmu Grodzieńskiego w sprawie prywatnej. Grodno 1793.

5. Informacja o probostwie miechowskim, na mocy prawa 1768 r. Akademii Krakowskiej inkorporowanym, podana w odpowiedzi na memoriał J. P. Śniadeckiego. Grodno 1793.

Pismo procesowe.

http://rcin.org.pl

OPRACOWANIA

Korespondencja Jana Śniadeckiego. Listy z Krakowa. T. 2 (1787-1807). Oprac. M. Chamcówna, S. Tync. Wr. 1954. — J. Sowiński: O uczonych Polkach. W-wa 1820. — L. Siemieński. *Przegl. Lw.* t. 14 (1877) z. 14. — (A. Borkowska): Dziennik podróży z Warszawy do Wilna. *Kron. Rodz.* 1878 s. 589-750 (z przerwami). — K. M. Morawski. *Kur. Warsz.* 1935 nr 13. — T. Mikulski: Pani Byszewska. *Środy Lit.* 1936 nr 3; przedr. w: W kręgu oświeconych. (W-wa 1960). — T. Mikulski. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937); przedr. w: W kręgu oświeconych, jw.

C

CHODYKIEWICZ KLEMENS (1715–1797)

Kaznodzieja, hagiograf, pisarz religijny, historyk.

Ur. 21 marca 1715 w rodzinie ormiańskiej we Lwowie; tamże wstąpił do zakonu dominikanów i po odbyciu studiów teologicznych przyjął święcenia kapłańskie. Poza teologią zajmował się studiami historycznymi z zakresu historii Kościoła i zakonu dominikańskiego. W 1746-1749 przebywał w Rzymie i Wenecji. Po powrocie zasłynął jako kaznodzieja. W 1751 mianowany sekretarzem ruskiej prowincji zakonnej i nauczycielem filozofii przy zakonnym studium generalnym we Lwowie. W 1761-1764 był przeorem lwowskiego klasztoru Św. Marii Magdaleny. W 1762 uczestniczył w kapitule generalnej w Rzymie. Następnie zajmował się głównie pracą naukową, uzyskał stopień doktora teologii i stanowisko kronikarza zakonu (w zbieraniu materiałów historycznych pomagał mu J. A. Załuski). W 1767 obrany przeorem w Bohorodczanach, potem ponownie w klasztorze Św. Marii Magdaleny we Lwowie. Ok. 1776 przeniósł się do woj. kijowskiego i był przeorem w Chodorkowie na Ukrainie. Zmarł 20 października 1797.

TWÓRCZOŚĆ

1. Sol angelicae intelligentiae illustrissimus Comes Aquinas Clarissimus Ecclesiae Doctor S. Thomas... A p. ... die 7 Martii anno ... 1744. Lw. 1744.

Dedyk. Michałowi Franciszkowi Potockiemu.

2. Monarchini nieba i ziemi, Najjaśniejsza w cudach Księstwa Ruskiego Pani, nieśmiertelnymi na cyprysie od ś. Łukasza ewangelisty malowana łaskami... (Kazanie na 14 niedzielę po Świątkach). Lw. (1746).

3. Vita di s. Giacinto dell'Ordine de'Predicatori. Tratta da Severino, Ribadeneyra, Castillo, Montalcino, Bzovio, Croiset, Pio, Rollandi, Touron ed altri... Wenecja 1749.

Wyd. bezimienne.

4. Trias dissertationum de septem diaconis, deque epistolis ad Corinthios, et martyrio s. Clementis Pontificis Maximi. Rzym 1749.

Dedyk. królewiczowi saskiemu Klemensowi.

5. Głowa Księstwa Ruskiego miasta łaskawa Maryi nawiedzenia Lwów, czyli kazanie podczas oktawy koronacji Najświętszej Panny, miane we Lwowie u dominikanów w r. 1751. W zbiorze: Hasło słowa Bożego... Lw. 1754.

6. Noe czworakiej godności JW. Jan Tobiasz Augustynowicz, arcybiskup lwowski sławnej nacji ormiańskiej ... z arki kościoła swego ... przy asystującej sobie Boskiej łasce wychodzący ... kaznodziejskim stylem na publiczną żałość przez ... wyprowadzony. Lw. 1752.

Dedyk. Józefowi i Agnieszce Augustynowiczom.

7. Relatio coronationis thaumaturgae imaginis Deiparae Virginis Mariae, in ecclesia Sacratissimi Corporis Christi ... Fratrum Praedicatorum Provinciae Russiae Leopoli adservatae... B. m. 1752.

Wyd. bezimiennie.

8. Złota brama heroicznymi dziełami JO. jasnymi cnotami, i świętą gorliwością,

http://rcin.org.pl

JWnej Familii Ogińskich zapalona... Ś. Katarzynie de Riccis ... laurem ... uwieńczonej wystawiona, Pańską łaskawością publicznemu Jej honorowi ogłoszonemu kazaniem i życiem przez... Lw. 1752.

Od s. 23: Żywot Katarzyny de Riccis tłum. z włoskiego.

9. Troista ofiara w prymicjach ś. Franciszka Seraficznego Patriarchy we Mszy Świętej Jędrzeja Awellina, i w profesji quarti voti ś. Stanisława Kostki ... poświęcona przez ... Lw. 1753.

Trzy kazania. Dedyk. Michałowi Franciszkowi Potockiemu.

10. Złoty wiek troistego czasu Trójcę Boską przybyszowymi latami ś. Bazylego W. ... broniący ostatni sąd świata, manifestem różańca w dilacie zatrzymujący, niebo polskiemu królestwu nieustanną opieką ś. Jacka Odrowąża ... przychylający ... pokazany przez... Lw. 1754.

Dedyk. ks. Ambrożemu Antoniemu Turzańskiemu.

Trzy kazania: o św. Bazylim, różańcu i św. Jacku.

11. Gloria clarissimi imperatorio sanguine, sanctissimi apostolorum discipuli et comitis, gloriossimi martyris Clementis, Romani pontificis, huius nominis primi opera et studio... Lw. 1757. Wyd. nast. Lw. 1764.

Wyd. 1 dedyk. J. K. Jabłonowskiemu; 2 — K. Wisłockiemu.

Obszerny, w 21 rozdziałach, żywot papieża.

12. Cudowna mądrość w Ś. Matce Zofii, cudowne cnoty w świętych jej córkach Wierze, Nadziei i Miłości, pannach i męczenniczkach pokazane, czyli kazanie o tychże świętych w Kościele Lwowskim Ś. Zofii r. 1760 miane... Lw. 1762.

Dedyk. J. A. Załuskiemu.

13. Niebo, podobną Synowi Boskiemu chwałą w nadgrodę zasług oddaną Najświętszej Bogarodzicy Pannie Marii, jaśniejące... ks. Szczepanowi z Mikulicz Mikulskiemu ... otworzone na publiczny widok przez ... Lw. 1760.

14. Trzy własności ojcowskie ś. Józefa do Chrystusa jako do syna ... czyli kazanie o tym świętym oblubieńcu Najświętszej Marii, a mniemanym Ojcu Chrystusowym, w kościele Lwowskim WW. Panien Karmelitek ... przez... W-wa 1763.

Dedyk. J. A. Załuskiemu.

15. Dom majestatu najświętszego Boga Rodzicy Panny Marii w obrazie lwowskim ... ukoronowanej, w nowej bazylice pod imieniem Bożego Ciała od Zakonu Kaznodziejskiego Prowincji Ruskiej wystawiony, przy wprowadzeniu tegoż cudownego obrazu ... uwielbiony, przez ... Wacława Hieronima Sierakowskiego, arcybiskupa lwowskiego, d. 29 lipca 1764 r. ... poświęcony, albo kazanie w dzień przeniesienia obrazu do nowego kościoła ... d. 14 sierpnia 1764, przez... B. m. 1764.

16. Dwojakie przemienienie albo kazanie, miane na przeniesienie obrazu Najświętszej Marii Panny z Kaplicy Domagaliczkowskiej do Kościoła Archikatedralnego Lwowskiego i w oktawę tejże solennizacji 1765 r. Lw. 1766.

Dedyk. Józefowi Antoniemu Podowskiemu.

17. Kazanie o serdecznym politowaniu Najświętszej Bogarodzicy Bolesnej. Lw. 1765.

Dedyk. ks. Samuelowi Głowińskiemu.

18. Tron chwały przez wyniosłość ... utracony, seraficznemu patriarsze oddany pod imieniem godnego syna ... ks. Walentego Tyszkowskiego albo kazanie miane we Lwowie w dzień św. Franciszka. Lw. 1766.

19. Troisty charakter Najświętszej Trójcy w ś. Janie Nepomucenie ... wyrażony... Przez ... powszechnemu widokowi pokazany. Lw. 1766.

Dedyk. ks. Łukaszowi Stanisławowi Godurowskiemu.

20. Troista chwała osób Boskich przez czas krótki widzianych św. Benedyktowi ... w trzech przymiotach cudownej kuli, świat cały w sobie wydającej objawiona i uczyniona ... kazaniem na uroczystość tegoż świętego patriarchy, mianym przez... Lw. 1767 (dwa wyd.).

Jedno wyd. dedyk. Maciejowi i Annie Lanckorońskim, drugie ks. Florianowi Janowskiemu.

21. Wyznawca troistej własności imienia Marii b. Szymon de Roxas, Zakonu Św. Trójcy od wykupienia niewolników wyznawca ... kazaniem przy dokończeniu trzydniowej jego uroczystości w Kościele Stanisławowskim tegoż zakonu, przez ... mianym ogłoszony r. 1768 (d. 28 września). B. m. r.

22. Dissertationes historico criticae de utroque Archiepiscopatu Metropolitano Kijoviensi et Haliciensi, uti olim distincto, nec non de Episcopatu Leopoliensi ritûs Graeco uniti a ... certioribus documentis illustratae. (Lw.) 1770.

Dedyk. bisk. Ludwikowi Leonowi Szeptyckiemu.

23. Kazanie na uroczystość ś. Marii Magdaleny w kościele lwowskim pod

http://rcin.org.pl

imieniem Jej, R. P. 1770 miane, przez... Lw. 1771.

Dedyk. Aleksandrowi Franciszkowi i Eleonorze Skarbkom.

24. Kazanie na uroczystość Przemienienia Jezusa Zbawiciela, w Turynieckiej Cerkwi przez ... miane i wydane. Lw. 1771.

25. Kazanie na uroczystość ś. Mikołaja, arcybiskupa mireńskiego, metropolity Licji, wyznawcy i cudotwórcy, przez... Lw. 1772.

Dedyk. Janowi Bromirskiemu i jego żonie.

26. Różaniec z objawienia i rozkazu Najświętszej Marii Boga Rodzicy Panny, przez świętego Dominika ... na wykorzenienie kacerstwa, nawrócenie grzesznych i zachowanie świata od ostatniego upadku ogłoszony... Przez... objaśniony i na zbawienny pożytek wydany. Lw. 1773.

27. Historia życia, cudów i uszanowania powszechnego, wielkiego apostoła i cudotwórcy, ś. Wincentego Ferreriusza, wyznawcy Zakonu Kaznodziejskiego, z dawnych i pewnych dowodów zebrana... Berdyczów 1779.

28. De rebus gestis in Provincia Russiae Ordinis Praedicatorum commentarius libris XI digestus in duas partes divisus. Diversarum antiquitatum monumentis et observationibus illustratus a... Berdyczów 1780.

Jest to tylko cz. 1 dzieła, cz. 2 pozostała w rkpsie, który był w zbiorach K. Świdzińskiego, obecnie zaginiony. Wg inform. J. Zawadzkiego nakład był niszczony przez „prowincjonalną zwierzchność zakonną" (Materiały..., t. 1 s. 102-103).

29. Doskonałość trojakiego stanu córki książęcej ... w JW. śp. Annie Kolumbie z KsKs. Lubomirskich Rzewuskiej ... wypełniona ... przez ... nieśmiertelnej pamięci żałobnym kazaniem podana. B. m. 1786.

Dedyk. Stanisławowi i Honoracie Lubomirskim.

Listy

1. Do J. A. Załuskiego 16 listów z 1751-1763 i b. d. Rkpsy Bibl. Nar. sygn. 3251-3254, 3260, 3262, 3263, 3269.

OPRACOWANIA

J. D. A. Janocki: Lexicon derer itztlebenden Gelehrten in Polen. T. 1-2. Wr. 1755 (t. 1 s. 21, t. 2 s. 175-176). — J. D. A. Janocki: Excerptum Polonicae litteraturae huius atque superioris aetatis. Cz. 1-4. Wr. 1764-1766 s. 55. — Materiały do dziejów literatury i oświaty na Litwie i Rusi. Z archiwum drukarni J. Zawadzkiego w Wilnie z l. 1805-1865 zebrał T. Turkowski. T. 1. Wil. 1935 *Źródła i Materiały Hist. Wydz. III Tow. Przyj. Nauk w Wil.* 2. — M. Wiszniewski: Historia literatury polskiej. T. 1. Kr. 1840 s. 81, t. 2. Kr. 1851 s. 270. — S. Barącz: Żywoty sławnych Ormian w Polsce. Lw. 1856 s. 103-114, 409. — J. I. Kraszewski: Okruszyny. Zbiór powiastek, rozpraw i obrazków. W-wa 1856. — S. Barącz: Rys dziejów zakonu kaznodziejskiego w Polsce. T. 2. Lw. 1861 s. 129-134. — L. H. (Hubert). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 5 (1861). — X. W. K. (Krynicki). *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 3 (1874). — Ks. R. P. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 11/12 (1874). — X. S. G. (Galla). *Podręczna enc. kościelna.* T. 7/8 (1906). — M. Dynowska. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937).

CHOŁONIEWSKI FRANCISZEK KSAWERY (ok. 1750—1830)

Krypt.: X. C. K. B.

Tłumacz.

Ur. między 1748 a 1751; syn Adama (z przydomkiem Myszka), podstolego winnickiego, potem podkomorzego bełskiego i kasztelana buskiego, i Salomei z Kątskich. Uczył się w jezuickim Collegium Nobilium w Warszawie (w 1763 i w 1770/71 występował na popisach). W 1771-1776 był współpracownikiem *Zabaw Przyjemnych i Pożytecznych*. Od 1776 — szambelan Stanisława Augusta. W 1788 został łowczym w. koronnym; w 1790 — członkiem Komisji Cywilno-Wojskowej w Winnicy. 29 grudnia 1788 odznaczony orderem Św. Stanisława, a w 1793 — Orła Białego. Jego konsyliarstwo w konfederacji targowickiej nie jest pewne.

Od 30 marca 1798 — hrabia austriacki. W 1817 został podczaszym koronnym galicyjskim, w 1818 — komisarzem sejmu galicyjskiego oraz tajnym radcą cesarskim i komandorem orderu Św. Stefana. Mieszkał w dziedzicznym Łopatynie. Zmarł 19 września 1830 we Lwowie; pochowany w Łopatynie.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

1. P. Cornelius Tacitus: Mowa Galgaka wodza Brytannów przed potyczką z Rzymianami w Szkocji. Z Tacyta w Życiu Agrykoli. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1771 t. 3 cz. 1; toż ed. 2 1779.

2. Myśli luźne (z francuskiego). *Zabawy...* 1771 t. 3 cz. 1; toż ed. 2 1779.

3. Q. Horatius Flaccus: Satyry (1 i 3 z ks. I). *Zabawy...* 1772 t. 5 cz. 2, 1776 t. 13 cz. 1.

Przekł. prozą.

4. J. J. Rousseau: Mowa... z materii: Jaka jest bohatyrów najpotrzebniejsza cnota? i którym na niej zbywało? *Zabawy...* 1775 t. 12 cz. 1.

Przypisywany jego autorstwu „Projekt względem Żydów i długów kahalnych żydowskich" wyszedł spod pióra jego brata (zob. Chołoniewski Ignacy, Twórczość poz. 2).

Listy

1. Korespondencja ze Stanisławem Augustem. Rkps Bibl. Czart. sygn. 724 s. 53, 57 (w zbiorze z 1771-1792).

2. Do Marii Reginy Korzeniewskiej z 1829. Rkps Ossol. sygn. 12720/III s. 27-28.

3. Do Łukasza Dąbskiego b. d. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7912/III k. 66.

OPRACOWANIA

Nekrolog. *Gaz. Lw.* 1830 nr 109. — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce w. XVIII. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — W. Smoleński: Konfederacja targowicka. Kr. 1903 s. 77, 419. — M. Szyjkowski: Myśl J. J. Rousseau w Polsce XVIII w. Kr. 1913 s. 115. — S. Łoza: Kawalerowie orderu Św. Stanisława 1765-1813. W-wa 1925. — I. Turowska-Barowa: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne (1770-1777). Ze studiów nad literaturą stanisławowską. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* 40. — W. Ogrodziński: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae*. T. 2. Kr. 1935 i odb. — W. Olszewicz: O polskich przekładach Jana Jakuba Rousseau. Notatka bibliograficzna. *Pam. Lit.* R. 33 (1936) z. 4 i odb.; *Księga referatów Zjazdu Nauk. im. I. Krasickiego*. Lw. 1936. — W. Ogrodziński. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937). — E. Aleksandrowska: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770-1777. Monografia bibliograficzna. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9.

CHOŁONIEWSKI IGNACY (ok. 1740—1823)

Tłumacz, poeta, polityk.

Ur. ok. 1740; syn Adama (z przydomkiem Myszka), podstolego winnickiego, i Salomei z Kątskich, brat Franciszka Ksawerego. Uczył się w jezuickim Collegium Nobilium w Warszawie (uczeń F. Bohomolca). W 1766 został szambelanem Stanisława Augusta. Był posłem bracławskim na sejmy 1766, 1776 i 1788-92. Od 1771 — starosta kołomyjski i szczurowiecki oraz członek Komisji Boni Ordinis Miasta Warszawy (do 1774). W 1773 wszedł do Koronnej Komisji Skarbowej; w 1777 pełnił funkcję marszałka na Trybunale Koronnym. W czasie Sejmu Czteroletniego — członek deputacji do reformy sprawy żydowskiej. W 1790 wygotowano dlań nominację na kasztelana czernihowskiego, ale jej ostatecznie nie otrzymał.

Po rozbiorach był tajnym radcą Cesarstwa Austriackiego i uzyskał tytuł hrabiowski (30 marca 1798, wraz z braćmi Franciszkiem Ksawerym i Rafałem). Posiadał liczne dobra dziedziczne w woj. ruskim i wołyńskim, m. in. Chołoniew. Kawaler orderu Św. Stanisława (1776). Zmarł w 1840 w Chołoniewie; pochowany w pobliskim Horochowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Prace szkolne: wzory listów; Mowa przeciw pojedynkom; Dla pomnożenia nauk trzeba i po zakończonych szkołach onymi się bawić (mowa); Nadgrody młodzi szkolnej na końcu roku ofiarowane pomnażają naukę (mowa); Nadgrobek (przekł. łac. wiersza T. Tarkowskiego); Do Ignacego M.... o honorach (wiersz); Do muzyki (wiersz). Ogł. F. Bohomolec w: Zabawki oratorskie niektórych kawalerów... Wil. 1755 (cz. 1 s. 6, 23-25, 64-65, 80-81, 103-104, 111, 115-117, 128-129; cz. 2 s. 10-24, 103-105, 118-122, 138,

http://rcin.org.pl

139-143, 146-147). Wyd. nast. „Zabawek": W-wa 1759; W-wa 1768; W-wa 1779; Wil. 1783; Wil. 1786; Wil. 1796.

Niektóre z listów przekładami z Cicerona, kardynała de Fleury, de Voiture'a.

2. O Żydach i długach kahalnych żydowskich. Projekt posła bracławskiego. Wyd. w: Reforma Żydów. Projekt od Deputacji do tego wyznaczonej. B. m. (1791) i osob. pt. Projekt względem Żydów i długów kahalnych żydowskich. B. m. r. (anonim., dwie wersje).

Autorstwo pisma błędnie przypisywane bratu Ignacego — Franciszkowi Ksaweremu.

Przekłady

1. A. Pope: Osobność z Jana (!) Pope. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1770 t. 2 cz. 2; toż ed. 2 1779.

2. P. Ovidius Naso: Sen z Owidiusza. *Zabawy*... 1771 t. 3 cz. 2; toż ed. 2 1780.

Fragm. z „Metamorphoses".

Listy

1. Korespondencja ze Stanisławem Augustem. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 658 (w zbiorze z 1764-1780), 224 (w zbiorze z 1771-1792).

OPRACOWANIA

A. Magier: Estetyka miasta stołecznego Warszawy. (Ukończ. ok. 1833). Wyd. H. Szwankowska. Wr. 1963. — W. Smoleński: Ostatni rok Sejmu Wielkiego. Kr. 1896 s. 329-330. — W. Smoleński: Stan i sprawa Żydów polskich w XVIII w. W: Pisma historyczne. T. 1. Kr. 1901. — S. Łoza: Kawalerowie orderu Św. Stanisława 1765-1813. W-wa 1925. — I. Turowska-barowa: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne (1770-1777). Ze studiów nad literaturą stanisławowską. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* 40. — W. Ogrodziński. *Pol. słownik biogr.* T. 3 (1937). — E. Aleksandrowska: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770-1777. Monografia bibliograficzna. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9.

CHUĆ JAN (1734—1814)

Niem. forma nazwiska: Kutsch.

Autor podręczników języka polskiego, tłumacz, wydawca.

Ur. 2 czerwca 1734 w Brzezince p. Kluczborkiem w rodzinie wyznania ewangelicko-augsburskiego; syn Mateusza i Anny z Victorów. Do szkół uczęszczał w Wołczynie i Brzegu, po czym studiował teologię ewangelicką na uniwersytecie w Halle (1755-1759), gdzie też pracował jako bibliotekarz. W 1759-1760 — nauczyciel u Ożarowskich w Gorzowie Wielkopolskim (Landsberg). Od 1761 był kaznodzieją w Błotnicy, potem pastorem w Proślicach (od 1762) i Roszkowicach (od 1768). W jesieni 1772 mianowany seniorem i inspektorem szkół w Byczynie. W 1789-1796 sprawował nadzór nad okręgiem kościelnym kluczborskim; od 1807 do 1812 — superintendent kluczborski. Zmarł 14 grudnia 1814 w Byczynie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Pohlnische Sprachlehre für Schulen. Wr.-Jelenia Góra-Leszno 1800.

2. Książeczka do sylabizowania i czytania dla szkół elementarnych, przez... Buchstabier- und Lesebuch für Elementarschulen, von... Brzeg 1803. Wyd. nast. Brzeg 1823.

Tu i gdzie indziej przy tyt. pol. podpisany jako Chuć, przy tyt. niem. — Kutsch.

Zawiera m.in. mały katechizm M. Lutra.

Przekłady

1. J. A. Hermes: Uczna(!) książka religii Jezusowej, z niemieckiego... Przekładania... Lehrbuch der Religion Jesu, von ... übersetzt ins Pohlnische durch... Brzeg 1803. Wyd. nast. Brzeg 1808.

Prace edytorskie

1. Pieśnioksiąg, czyli kancjonał ewanielicki dla Boga czczenia publicznego i domowego. Zebrania... Z przydatkiem modlitw. Brzeg 1804. Wyd. nast.: Kancjonał ewanielicki do używania przy kościelnym i domowym nabożeństwie, z przydatkiem niektórych pieśni nowych i modlitw ...

http://rcin.org.pl

pomnożony przez J. Z. Hennig, p. księdza w Namysłowie. Oleśnica 1836.

W przydatku: Zbiór niektórych modlitw ... przez K. Ch. Klose, diakona byczyńskiego. Przeróbka kancjonału J. Ch. Bockshammera.

OPRACOWANIA

(Pohlnische Sprachlehre. Rec.). *Litterarische Beilage z. d. Schlesischen Provinzialblättern* 1800 s. 200. — (Książeczka do sylabizowania. Rec.). *Tamże* 1804 s. 308-311. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. Kat. 1946; wyd. nast. popr. i rozszerz. do druku przygot. L. Brożek, Z. Hierowski. Kat. 1965. — R. Bossman: Ältere polnische Gesangbücher in Schlesien. Kurytyba 1952. — W. Chojnacki: Bibliografia polskich druków ewangelickich ziem zachodnich i północnych, 1530-1939. W-wa 1966.

CZAJKOWSKI PAWEŁ (ok. 1785—1839)

Inna forma nazwiska: Czaykowski.

Poeta, tłumacz, dramatopisarz, historyk literatury.

Ur. ok. 1785 na Pomorzu. Do szkół uczęszczał w Chełmnie; po ich ukończeniu studiował filozofię w Berlinie i jeździł do Francji. Po powrocie do kraju był nauczycielem języków w instytucie K. Wolskiego i w szkołach departamentowych warszawskich, później — nauczycielem prywatnym w domach Załuskich i Trzebińskich. W 1809-1812 — urzędnik Komisji Żywnościowej i Dyrekcji Własności Narodowych. W 1812 powołany na profesora literatury w szkołach departamentowych toruńskich. Od 4 kwietnia 1815 wykładał w Uniwersytecie Krakowskim literaturę polską na stanowisku zastępcy profesora; nominację na profesora uzyskał 11 lipca t.r. po przedstawieniu rozprawy „De antiqua Polonorum poësi" i zdaniu egzaminu konkursowego (3 i 4 lipca). 14 lutego 1816 uzyskał stopień doktorski. W 1824/25-1832/33 był profesorem literatury polskiej i powszechnej; w 1824/25-1828/29 pełnił też urząd dziekana.

Należał do wolnomularstwa (w IV stopniu), 7 października 1815 afiliowany do loży Przesąd Zwyciężony na Wschodzie Krakowa. Od 1816 członek czynny i sekretarz generalny (od 25 lutego) Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. W 1826/27 piastował okresowo mandat przedstawiciela Uniwersytetu w Zgromadzeniu Narodowym Rzeczypospolitej Krakowskiej, a w 1830 — mandat senatora. W t.r. redagował z J.S. Bandkiem i K. Mecherzyńskim *Pamiętnik Krakowski Nauk i Sztuk Pięknych*. W 1831 kandydował na rektora Uniwersytetu. Od pocz. 1833 chorował, 1 października t.r. emerytowany. Zmarł w Krakowie w 1839.

Synem jego był poeta Antoni Czajkowski.

TWÓRCZOŚĆ.

1. Zygmunt August. Tragedia. Powst. przed 1814, czytana w 1820 na posiedzeniu Tow. Nauk. Kr.

2. De antiqua Polonorum poësi et de spurio L. Annaei Senecae libello de quatuor virtutibus cardinalibus... *Miscellaneorum Cracoviensium fasciculus* 2 (1815) s. 73-76.

3. Oda na ustanowienie Towarzystwa Naukowego w Krakowie. Czytana dnia 6 czerwca 1816 r. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 1 (1817) s. 251-258.

4. Majówka na Bielanach krakowskich. Wygł. w 1816 na Uniw. Kr., czytana na posiedzeniu prywatnym Tow. Nauk. Kr. dnia 15 czerwca 1818 r. (Kr. 1818) i *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 4 (1819) s. 255-265.

5. Żywot Jacka Przybylskiego. *Dod. Nadzwyczajny* do *Gaz. Kr.* 1819 nr z 11 września.

6. Elegia obejmująca życie i zgon Tadeusza Kościuszki, z powodu złożenia zwłok jego do grobów królewskich d. 23 czerwca 1818 roku napisana przez... *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 5 (1820) s. 332-344.

7. Oda do wzniesionej mogiły dla Kościuszki. *Opis święta nar. założenia mogiły T. Kościuszce*. W-wa 1820 (odb. z *Pszczółki Kr.*). Wyd. nast. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 6 (1821) s. 320-323.

Rkps Ossol. sygn. 12979/I 4).

http://rcin.org.pl

8. Rozprawa o edukacji. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 6 (1821) s. 29-73.

9. Sala Jagiellońska. Poemat w 11 pieśniach. Fragm. ogł. *Pszczółka Kr.* 1821 t. 3; *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 12 (1827) s. 281-305; *Pam. Kr. Nauk i Sztuk Pięknych* 1830.

10. Mowa przy pogrzebie Walentego Litwińskiego, byłego rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego... Kr. (1823) i *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 9 (1824) s. 263-284.

11. Wiersz do Jaśnie Wielmożnego Józefa Nikorowicza prezesa Sądu Apelacyjnego ... na cześć jubileuszu jego urzędowania w zawodzie usług publicznych. B.m. (1824).

Druk anonim.

12. Pochwała Jacka Idziego Przybylskiego ... *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 9 (1824) s. 151-214 i odb. Kr. (1824).

13. Pochwała życia i zasług obywatelskich śp. Stanisława Mieroszowskiego, ordynata mysłowskiego ... czytana na posiedzeniu publicznym Tow. Nauk. d. 15 lutego. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 11 (1826) s. 125-167 i odb. Kr. 1826.

14. Rozprawa wykazująca, że Śląsk był częścią Polski, tudzież iż niemiecka poezja winna jest wykrzesanie swoje geniuszowi we Wrocławiu panującego Piasta. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 11 (1826) s. 307-335.

15. Pochwała życia i talentów Michała Stachowicza, profesora malarstwa w Liceum Krakowskim, czytana na posiedzeniu publicznym Tow. Nauk. w d. 11 czerwca 1827 roku przez... *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 12 (1827) s. 238-280 i odb. b.m. (1827).

16. O życiu i wymowie ś. Jana Chryzostoma, z uwagami tyczącymi się obyczajów i światła wieku IV. *Pam. Kr. Nauk i Sztuk Pięknych* 1830 nr 2.

17. Pochwała życia i zasług Jerzego Chrystiana Arnolda dra medycyny. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 14 (1831) s. 38-124.

W tekście fragm. poezji Arnolda w przekł. Czajkowskiego.

Nadto rozprawy i wiersze ogł. w książkach i czasopismach: J. A. Barth: Pacis annis MDCCCXIV i MDCCCXV foederatus armis restituta... Wr. 1818; *Miscellanea Cracoviensia*; *Mrówka Poz.*; *Pszczółka Kr.* (tu m.in. Odpowiedź na uwagi nad moim tłum. Cycerona „O powinnościach" 1821 t. 2).

Fragm. przemówienia Czajkowskiego wygł. 4 lipca 1815 na Uniw. Kr. z rkpsu Arch. Uniw. Jagiel. (Wydz. Filoz. nr 44) ogł. K. Lewicki. *Dzieje Katedry Historii Literatury Polskiej w Uniwersytecie Jagiellońskim.* (Kr.) 1966 s. 52-53.

Wiersze zachowane w rkpsach Bibl. PAN Kr. sygn. 1781 (Oda do konfederacji), 2053 (przekł. Dies irae).

Zob. też: Prace edytorskie poz. 1.

Przekłady.

1. E. D. D. Parny: Raj utracony, w 4 pieśniach, przełożony z dzieł pana ... przez... Wr. 1809 (dwa wyd.).

2. J. Ch. Arnold: Rozprawy (1-4) o hojności królów i względach panów polskich dla rzeczy lekarskiej i lekarzów... *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 7 (1811) s. 166-188 i odb.; t. 10 (1817) s. 330-351 i odb.; t. 13 (1820) s. 504-527 i odb.; t. 15 (1822) s. 135-163 i odb.

Tłumacz nie wymieniony na druku.

3. Voltaire: Rzym oswobodzony, czyli Katylina. Trajedia ... przełożona wierszem polskim przez... Powst. przed 1814. Kr. 1818.

4. F. R. de Chateaubriand: Atala, czyli miłość dwojga dzikich na pustyni. Przełożona z dzieł... Kr. (1817).

Dedyk. J. P. Woroniczowi.

5. M. Tullius Cicero: Mowa... za Archijaszem poetą; O powinnościach. *Pam. Warsz.* t. 11 (1818); t. 19 (1821).

6. J. B. Bossuet: Mowa pogrzebowa na śmierć Henryki Anny królewnej angielskiej, księżniczki Orleanu, miana przez ... dn. 21 sierpnia 1670, przełożona na język polski przez... *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 10 (1825) s. 106-161 i odb. Kr. 1825.

7. E. D. D. Parny: Przemiany Wenery. Poema z greckiego naśladowane. Kr. 1828.

Zob. też Twórczość poz. 17.

Prace edytorskie.

1. T. Tasso: Goffred albo Jeruzalem wyzwolona... Przekładania P. Kochanowskiego. Wr. 1820.

Z rozpr. Czajkowskiego: Uwagi nad poezią polską, życiopismo Torquata Tassa, rozbiór i przekład „Jerozolimy wyzwolonej".

Listy i materiały

1. Korespondencja Czajkowskiego jako sekretarza Tow. Nauk. Kr. z 1816. Odpisy w Bibl. Jagiel. sygn. 5638.

2. Od F. S. Gawrońskiego brulion listu z 1822. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2164 t. 4.

http://rcin.org.pl

Nadto materiały dotyczące Czajkowskiego w rkpsach Bibl. Jagiel. sygn. 278 I, 3753 10) oraz w Arch. Uniw. Jagiel.

OPRACOWANIA

L. Osiński: (Raj utracony. Rec.). *Pam. Warsz.* 1809 nr 6. — F. Bentkowski: Historia literatury polskiej. T. 1. W-wa 1814. — W. Chyliczkowski: Uwagi nad tłumaczeniem Cycerona „O powinnościach" przez P. Czajkowskiego. *Pam. Warsz.* 1821. — S. Wodzicki: Pamiętniki. (Powst. przed 1843). Kr. 1888. — K.W.W. (Wójcicki). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 6 (1861). — A. Grabowski: Wspomnienia. (Powst. przed 1868). T. 1-2. Kr. 1909 *Bibl. Kr.* 40-41. — P. Chm. (Chmielowski). *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 13 (1894). — J. Dobrzycki: Dzieje Almae Matris. Kr. 1925. — S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738-1821. Kr. 1929. — A. Bar. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1937). — K. Mrozowska: Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1795-1850. W zbiorze: Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1765-1850. T. 2 cz. 1. Kr. 1965 *Universitas Jagellonica* 21/2. — K. Lewicki: Katedra Literatury Polskiej w Uniwersytecie Jagiellońskim w l. 1803-1848. *Dzieje Katedry Historii Literatury Polskiej w Uniwersytecie Jagiellońskim.* (Kr.) 1966.

CZOCHROŃ SEBASTIAN JAN KANTY (1750—1819)

Inna forma nazwiska: Czochron.

Kanonista, prawnik, autor kalendarzy, matematyk.

Ur. w 1750 w Poznaniu; syn Marcina, burmistrza Śródki, i Katarzyny z Kuczkowskich. Uczył się w śródzkiej szkole parafialnej i w Akademii Lubrańskiego, od 1768 lub 1769 w Akademii Krakowskiej, uzyskując 20 kwietnia 1771 bakalaureat, a 26 kwietnia 1773 doktorat filozofii i magisterium nauk wyzwolonych. W tymże też zapewne czasie przyjął święcenia kapłańskie (święcenia niższe otrzymał 13 czerwca 1772). Następnie, kandydat stanu akademickiego już od 1770, uczył w Akademii (jako extraneus), był kolejno seniorem szkół Św. Ducha i Św. Anny oraz studiował prawo kanoniczne. W 1775-1782 — nauczyciel matematyki w Szkołach Nowodworskich, a w 1780-1782 także prefekt tych szkół. 20 kwietnia 1776 powołany do Collegium Mniejszego.

Od jesieni 1782 do 1785 studiował (stypendysta Komisji Edukacji Narodowej) prawo kanoniczne w Wiedniu (1782/83), Strasburgu, uzyskując 21 lutego 1785 na uniwersytecie biskupim stopień doktora prawa kanonicznego (studiował równocześnie na uniwersytecie protestanckim — immatrykulowany 28 października 1783), oraz w Paryżu. W prawie kanonicznym był zwolennikiem józefinizmu i gallikanizmu. Po powrocie do Krakowa pracował w Archiwum Uniwersyteckim, od 1 grudnia 1788 na stanowisku regenta. 31 października 1787 powołany na profesora Kolegium Moralnego i sekretarza Szkoły Głównej Koronnej (do 20 lutego 1790). 25 lutego 1790 powołany na sekretarza Kolegium Moralnego. 16 sierpnia 1790 nominowany (z dniem 1 października) profesorem katedry procesu kanonicznego i uposażony probostwem w Luborzycy oraz kanonią smoleńską.

9 września 1796 został asesorem sądu biskupiego, a w 1800 — egzaminatorem protosynodalnym. Ze stanowiska profesora zwolniony 24 kwietnia 1804, otrzymując w dożywocie probostwo luborzyckie zamiast emerytury. Od 1816 członek czynny Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. Zmarł 20 marca 1819 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kalendarz polski i ruski... Na Rok Pański 1774... B. m. r.; toż:... Na Rok Pański 1775... B. m. r.; toż:... Na Rok Pański 1776... B. m. r.; toż:... Na Rok Pański 1777... B. m. r.; toż:... Na Rok Pański 1778... B. m. r.

2. Decisiones canonicae de qualitate ordinandorum, ex libro primo decretalium Gregorii IX. Kr. 1775.

http://rcin.org.pl

3. Wiadomości astrologiczne z 12 znaków niebieskich i 7 planet na rok 1776. B. m. r.

4. Mowa o pożytkach sztuki lekarskiej przy objęciu miejsca w Towarzystwie Lekarskim Szkoły Głównej Koronnej przez Rafała Czerwiakowskiego... dnia 16 listopada 1779 roku miana. Kr. 1779.
Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6810II.

Druk anonim., autorstwo wg rkpsu.

5. Wiadomości algebraiczne. Kr. 1780.

6. Oda na... imieniny... Józefa na Michałowie Michałowskiego wicestarosty i sędziego krakowskiego, i... Józefy z Russockich Michałowskiej... Kr. 1781.

7. Mowa... Szkół Krakowskich prefekta, miana w dzień otwarcia Szkół... Kr. 1781.

8. Oda na... imieniny... Ignacego Prussa na Zielonkach Zielińskiego pułkownika W. K. ... B. m. r.

9. Uwagi moralne gruntujące się na prawie natury i religii dla wiadomości i pożytku młodzieży narodowej... Kr. 1782.

10. Assertiones ex historia juris canonici et jure ecclesiastico universo selectae. Strasburg 1785.

Z dedyk. do Stanisława Augusta. Rozpr. doktorska.

11. Dysertacja z prawa kanonicznego. Powst. 1786. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 4402.

12. Dysertacja o prawodawstwie kryminalnym na posiedzeniu publicznym Szkoły Głównej Koronnej 12 maja 1788 r. czytana. Kr. 1788.
Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 2531.

13. Prawo naturalne. Powst. 1790. Rkps jw.

14. Tłumaczenie tablicy ekonomicznej. Rkps jw.

15. Institutiones processus iudiciarii primae instantiae fori ecclesiastici et civilis. Pars 1-2. Powst. 1790-1800.
Rkps (autograf) Ossol. sygn. 3483/I.

Prace edytorskie

1. Klasa V w Szkołach Wydziałowych Krakowskich. Popis roczny z prawa natury, fizyki, astronomii, algebry i wiadomości o rzeczach kopalnych, pod dozorem... matematyki i klasy V nauczyciela w r. 1781. Kr. 1781.

Listy i materiały

1. Do J. Przybylskiego i H. Kołłątaja. Z rkpsów Bibl. Jagiel. sygn. 148 i Arch. Głównego Akt Dawnych (Metryka Litewska dz. IX t. 76 list 270) ogł. Z. Zdrójkowski. *Zesz. Nauk. Uniw. M. Kopernika, Nauki Hum.-Społ.* Z. 5: *Prawo* (Tor. 1961).

2. Notatki i materiały. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3316.

Materiały dotyczące działalności uniwersyteckiej Czochronia w rkpsach Arch. Senatu Uniw. Jagiel.

OPRACOWANIA

J. Śniadecki: Korespondencja... Listy z Krakowa. T. 1: 1780-1787. Oprac. L. Kamykowski. Kr. 1932 *PAU. Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* 1. — J. M. Janowski. *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* t. 10 (1825) s. 85-105. — J. Leniek: Książka pamiątkowa ku uczczeniu jubileuszu trzechsetnej rocznicy założenia Gimnazjum Św. Anny w Krakowie. Kr. 1888. — S. Tync: Nauka moralna w szkołach Komisji Edukacji Narodowej. Kr. 1922. — M. Skorzepianka. *Pol. słownik biogr.* T. 4 (1938). — K. Opałek: Prawo natury u polskich fizjokratów. W-wa 1953. — K. Opałek: Myśl Oświecenia w Krakowie. Kr. (1955). — M. Chamcówna: Uniwersytet Jagielloński w dobie Komisji Edukacji Narodowej. (T. 1-2). Wr. 1957-1959 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 2, 9. — Z. Zdrójkowski: Prace naukowe S. Czochronia z dziedziny procesu i prawa kryminalnego (1788-1809). *Miscellanea iuridica złożone w darze K. Koranyiemu.* W-wa 1961. — Z. Zdrójkowski: S. Czochroń, krakowski kanonista, wieku Oświecenia przedstawiciel. *Zesz. Nauk. Uniw. M. Kopernika, Nauki Hum.-Społ.* Z. 5: *Prawo* (Tor. 1961). — Z. Zdrójkowski: Prace S. Czochronia, profesora Akademii Krakowskiej, z dziedziny prawa kanonicznego (1785-1800). *Zapiski Hist.* t. 29 (1964) z. 2. — M. Chamcówna: Epoka wielkiej reformy. W zbiorze: Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1765-1850. T. 2 cz. 1. Kr. 1965 *Universitas Jagellonica* 21/2.

http://rcin.org.pl

D

DMOCHOWSKI FRANCISZEK WIKTOR (1780—ok. 1850)

Pamiętnikarz, poeta.

Ur. w 1780 w Łomżyńskiem; syn zagrodowego szlachcica, b. dworzanina Radziwiłłów w Nieświeżu, potem ekonoma PP. Norbertanek, i Konstancji z Złotowskich, sieroty wychowanej w klasztorze. Szkołę ukończył w 1794; od ok. 1798 przebywał u stryja, archiwisty, w Nieświeżu, skąd wiosną 1805 powołany został do wojska rosyjskiego. Ranny pod Austerliz (5 grudnia t. r.), wrócił do rodziców, lecz już w październiku 1806 wcielony został w stopniu wachmistrza do wojska pruskiego (pułku konnego gwardii królowej Ludwiki). Pod Pułtuskiem (26 grudnia t. r.) trafił do niewoli francuskiej i wysłany został do Bretanii do pracy u gospodarza wiejskiego w Nevilas k. Nantes. Po pokoju tylżyckim wcielony do armii francuskiej (4 pułk konnych szaserów paryskich) w stopniu maréchal de logis i skierowany do Hiszpanii (w żandarmerii polowej). 2 grudnia 1808 ranny p. Madrytem; był p. Saragossą; w 1809 uczestniczył w wojnie z Austrią. Po zawieszeniu broni towarzyszył kurierowi do Petersburga. 1 maja 1810 przeniesiony do armii Księstwa Warszawskiego (7 kompanii 4 szwadronu 7 pułku ułanów). W wojnie 1812 ranny p. Mirem (10 lipca), w listopadzie wzięty do niewoli w okolicach Borysowa i wywieziony w głąb Rosji, skąd uciekł i wrócił do pułku w Krakowie. Pod Teplitz (Cieplice Czeskie) trafił do niewoli austriackiej i wcielony został do 1 pułku ułanów szefostwa hr. Maksymiliana Merveldta, z którym walczył we Włoszech i Francji i wrócił do Czech. Po zwolnieniu się z wojska osiadł w Przemyślu, gdzie trudnił się krawiectwem i pisaniem listów miłosnych dla niepiśmiennych. W październiku 1842 poznał go przypadkowo i zaopiekował się jego twórczością A. E. Koźmian.

Był dwukrotnie żonaty (druga żona miała na imię Maria). Zmarł ok. 1850.

TWÓRCZOŚĆ

1. Pisma... b. wachmistrza w wojskach pięciu różnych monarchów, dziś majstra krawieckiego w Przemyślu. Wyd. na korzyść autora przez A. E. Koźmiana. Lw. 1843. Fragm. wspomnień przedr.: *Bibl. Warsz.* 1843 t. 2 s. 387-393; *Athenaeum* 1845 t. 1 s. 181-219.

Rkps (podstawa druku) w Bibl. Uniw. Lw. sygn. 761/II.

Zawartość: Ojciec i syn, czyli wspomnienia czasów przeszłych i naszych; Próby wierszopiskie. Nadto: Przedmowa (wydawcy) i Lista prenumeratorów.

2. Nowości literackie. Naprzeciw krytyce albo raczej satyrze na pismo F. W. Dmochowskiego albo raczej wydawcy onego, przez Leszka Dunina Borkowskiego zarzuconej. Rkps Ossol. (Zbiór Pawlikowskich sygn. 279 s. 49-56).

Pisał też „dziełka" (gawędy?): „Pan Wiktorzy z Rzekunia" i „Podróż z Batogowa", ale nie wiadomo, czy je ukończył.

Listy i materiały

1. Do A. E. Koźmiana. Ogł. adresat w przedm. do poz. 1 Twórczości (s. IV-V).

2. Do L. Dunin-Borkowskiego i A. E. Koźmiana, pisane po 7 września 1843. Rkps Ossol. (Zbiór Pawlikowskich sygn. 279 s. 55-57).

3. Do Kajetana Jabłońskiego z 1744. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7837/IV k. 2-3.

4. Podziękowanie kolatorom i kolatorkom za „Pisma". Rkps Ossol. jw. (s. 47-49).

OPRACOWANIA

Ze Lwowa. *Rozmaitości* (Lw.) 1843 nr 35 s. 280 (not. o wyjściu „Pism"). — (Ojciec i syn, czyli wspomnienia. Rec.:) *Bibl. Warsz.* 1843 t. 2 s. 386; L. Dunin-Borkowski. *Dzien. Mód Paryskich.* 1843 nr z 7 września; J. I. Kraszewski. *Athenaeum* 1845 t. 1 s. 181 n. — J. Klaczko: Notaty biobibliograficzne. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2299 t. 3 k. 77. — S. Wasylewski. *Pol. słownik biogr.* T. 5 (1939-1946).

http://rcin.org.pl

DROZDOWSKI JAN (1766—po 1820)

Pamiętnikarz.

Ur. 24 lipca 1766 w Parchomówce (woj. kijowskie); syn Andrzeja i Katarzyny z Pietraszewskich. Uczył się w szkole elementarnej w Parchomówce, w szkole podwydziałowej w Humaniu (u bazylianów) i wydziałowej w Żytomierzu, po czym studiował chirurgię w Szkole Głównej Koronnej jako stypendysta królewski (immatrykulowany w 1785). Był praktykantem, a następnie asystentem w klinice akademickiej szpitala Św. Łazarza. 15 sierpnia 1791 zaciągnął się do wojska i po złożeniu egzaminu na chirurga batalionowego przed Michałem Bergonzonim i Janem Gottfrydem Stollem, pełnił obowiązki chirurga w 11 regimencie pieszym (szefostwa Działyńskich) i w regimencie gwardii pieszej litewskiej. 14 stycznia 1792 otrzymał patent na sztabschirurga w II Wielkopolskiej Brygadzie Kawalerii Narodowej (wg pamiętników: dopiero w trakcie powstania kościuszkowskiego).

Uczestniczył w wojnie 1792 i powstaniu 1794. Następnie osiadł w Białej Podlaskiej (od grudnia 1793 żonaty był z Marianną Gębicką), gdzie zajmował się praktyką lekarską i gospodarką w dzierżawionym folwarku Burdziałówka. Ok. 1799 złożył w Krakowie egzamin na doktora chirurgii. Ok. 1802 pertraktował w sprawie objęcia posady lekarza w dobrach Jana Potockiego z Bociek. Następnie był kolejno lekarzem w Grodnie i Łomży oraz nostryfikował dyplom w Uniwersytecie Wileńskim. Pod koniec życia podpisywał się „doktor chirurgii, lekarz I kl.-emeryt". Zmarł w czasach Królestwa Kongresowego.

TWÓRCZOŚĆ

1. Pamiętnik... sztabslekarza pułku Działyńskich. Wyd. i przedm. poprzedził W. Przyborowski. *Ateneum* 1883 t. 3. Fragm. przedr. S. Tync w: Komisja Edukacji Narodowej. Wybór źródeł. Wr. (1954) *BN* I, 126.

Podstawą druku był znaleziony w 1878 na Litwie rkps (bez końca) pt. Bieg życia... doktora chirurgii, lekarza I kl.-emeryta.

OPRACOWANIA

W. Przyborowski: (Przedm. do) Pamiętnik... sztabslekarza... *Ateneum* 1883 t. 3. — F. Giedroyć: Źródła biograficzno-bibliograficzne do dziejów medycyny w dawnej Polsce. W-wa 1911. — F. Giedroyć: Służba zdrowia w dawnym wojsku polskim. W-wa 1927. — W. Szumowski: Krakowska Szkoła Lekarska. Kr. 1929. — L. Zembrzuski. *Pol. słownik biogr.* T. 5 (1939-1946). — L. Tochowicz: Zarys historii krakowskiej szkoły medycznej. Kr. 1962. Wersja franc. Kr. 1963.

DRZEWIECKI JÓZEF (1772—1852)

Pamiętnikarz.

Ur. 7 marca 1772 w Juśkowicach (pow. krzemieniecki); syn Felicjana Rafała, podkomorzego krzemienieckiego, i Anny z Błędowskich. Od 1780 uczył się w szkołach krzemienieckich, które ukończył ze złotym medalem. W czasie wojny 1792 — komisarz cywilno-wojskowy woj. wołyńskiego, w t. r. wybrany posłem na sejm. W czasie powstania kościuszkowskiego uzyskał w Lublinie patent na pułkownika milicji wołyńskiej; po bitwie p. Szczekocinami aresztowany przez Austriaków i wydalony z Galicji — wrócił tam jednak dla zbierania ofiar pieniężnych na rzecz powstania. 4 września został wicebrygadierem Wołyńskiej Brygady Kawalerii Narodowej szefostwa Joachima Deniski. Pod Maciejowicami wzięty do niewoli i wywieziony do Taszan, skąd powrócił za poręką Mateusza Radziwiłła; za jego przyczyną uzyskał natomiast uwolnienie m. in. K. Kniaziewicz. W 1795-1796 czynny był w konspiracji lwowskiej, jeździł też do Warszawy, gdzie założył konspiracyjny „klub miejski".

http://rcin.org.pl

Do legionów udał się z K. Kniaziewiczem (przez Wiedeń — Karlsbad — Lipsk — Zurych — Mestre — Passiniano), uzyskał w nich stopień kapitana i przydział do sztabu. W Rzymie był w Radzie Gospodarczej I legii (wraz z Kniaziewiczem woził do Dyrektoriatu do Paryża zdobyczne chorągwie). W czasie kampanii neapolitańskiej służył w 2 batalionie I legii, od 12 września 1799 — w legii naddunajskiej. 10 czerwca 1801 uzyskał we Florencji dymisję i wrócił z K. Kniaziewiczem i S. Fiszerem do kraju; najpierw przebywał w Warszawie, gdzie zbliżył się do T. Czackiego, był jednym z współzałożycieli Towarzystwa Handlu Czarnomorskiego (27 lipca 1802); w 1803 otrzymał od matki Juśkowice i Krasnołukę — w tym czasie ożenił się z Teklą Ostrowską.

Współdziałał z Czackim w akcji rozbudowy szkolnictwa trzech południowych guberni; członek wołyńskiej komisji sądowo-edukacyjnej; po śmierci Czackiego (1813) stał się najzasłużeńszym jego następcą — zabiegał o rozwój szkół elementarnych, o przekształcenie Liceum Krzemienieckiego w uniwersytet, wyjednał od Aleksandra I aprobatę „szerokiego programu nauczania". W 1817 został marszałkiem szlachty pow. krzemienieckiego, w 1833 — kuratorem podolskim, w 1839 — marszałkiem pow. hajsyńskiego. Gospodarował w Juśkowicach, później w Kunce k. Hajsyna. Od 1823 żonaty był z Konstancją Jaroszyńską. Zmarł 20 stycznia 1852.

TWÓRCZOŚĆ

1. Mowa na egzekwiach uroczystych J. O. Księcia Adama Czartoryskiego jenerała ziem podolskich... miana w kościele krzemienieckim licealnym dnia 12 maja 1823 r. W-wa 1823.

2. Pamiętniki. Powst. 1844-1851. Cz. 1 ogł. J. I. Kraszewski *Athenaeum* 1849 t. 4-6, 1850 t. 1-4 i odb. Wil. 1850; całość wyd. tenże pt. Pamiętniki... spisane przez niego samego, 1772-1802, tudzież reszty Pamiętnika tegoż 1806-1851. Z papierów po nim pozostałych zebrane, z przydaniem wiadomości o życiu autora. Wil. 1858. Wyd. nast. oprac. S. Pawlicki. Kr. 1891.

W okresie pobytu w legionach miał też układać piosenki.

Przekłady

1. Katechizm republikański dla oficerów. Z francuskiego.

Inform. *Pol. słownik biogr.*

Listy

1. Listy ogł. F. Chyczewski w: Listy znakomitych Polaków wyjaśniające historię legionów polskich. Kr. 1831.

Autografy w Muz. Wojska Pol.

OPRACOWANIA

A. Osiński: O życiu i pismach Tadeusza Czackiego. Krzemieniec 1816; wyd. 2 Kr. 1851. — H. Dąbrowski: Pamiętnik wojskowy. Poz. 1864. — L. Chodźko: Histoire des légions polonais. T. 2. Paryż 1829. — J. I. Kraszewski: Wspominek o J. Drzewieckim. W: Pamiętniki J. Drzewieckiego. Wil. 1858; przedr. w wyd. 2 Kr. 1891. [Rec. wyd.: *Dzien. Lit.* (Lw.) 1858 II; L. Finkel. *Kwart. Hist.* R. 7 (1893) s. 728-730]. — A. Andrzejowski: Ramoty starego Detiuka o Wołyniu. T. 2-3. Wil. 1861-1862; wyd. nast. Wil. 1914. — W. G. (Grochowski): J. Drzewiecki. *Tyg. Ilustr.* 1861 t. 3 nr 82-83. — K. Wł. W. (Wójcicki). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 7 (1861). — P. Ch. (Chmielowski). *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 17 (1896). — A. Boniecki: Herbarz polski. T. 5. W-wa 1902. — W. Tokarz: Ostatnie lata Hugona Kołłątaja. Kr. 1905. — M. Kukiel: Próby powstańcze po trzecim rozbiorze. W-wa 1912. — A. M. Skałkowski: O kokardę legionów. Lw. 1912. — A. Rolle: Ateny wołyńskie. Wyd. 2. Lw. 1923. — J. Pachoński: Wojna francusko-neapolitańska 1798/99 i udział w niej legionów polskich. T. 1-2. Kr. 1948. — J. Z. Pachoński. *Pol. słownik biogr.* T. 5 (1939-1946). — J. Pachoński: Legiony polskie 1794-1807. Prawda i legenda. T. 1. W-wa 1969.

http://rcin.org.pl

DZIERŻANOWSKI IGNACY (ur. 1746)

Krypt.: J. D. F. A. J. K. Mci; J. D. A. J. K. Mci.

Poeta.

Ur. w 1746; zapewne syn Franciszka h. Grzymała, łowczego liwskiego, i Franciszki z Morykonich. W 1766 był uczniem Szkoły Rycerskiej, następnie fligel adiutantem i generałem adiutantem Stanisława Augusta. Miał uczestniczyć w obiadach czwartkowych (Ignatko z wiersza Naruszewicza „Oczekiwanie pasterza na towarzyszów"?). W 1775 współpracował z *Monitorem*, a w 1777 z *Zabawami Przyjemnymi i Pożytecznymi*. W 1781 należał do grupy „skrybentów" materiałów historycznych A. Naruszewicza, za co pobierał honorarium ze szkatuły królewskiej. Inne dzieje jego życia nie znane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Sielanka z baletu kompozycji J. P. Sacco o miłości Tyrsysa z Clorydą. W-wa 1775; *Monitor* 1775 nr 1 (pod krypt. J. D. A. J. K. Mci).

2. Wiersz z okoliczności gali koronacyjnej Najjaśniejszego Stanisława Augusta, przez J. D. F. A. J. K. Mci. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1777 t. 16 cz. 2 s. 341-349.

OPRACOWANIA

Korespondencja Adama Naruszewicza 1762-1796. Oprac. J. Platt. Wr. 1959. — A. Magier: Estetyka miasta stołecznego Warszawy. (Ukończ. ok. 1833). Wyd. H. Szwankowska. Wr. 1963. — S. Uruski: Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. T. 3. W-wa 1906 s. 348. — E. Aleksandrowska: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770-1777. Monografia bibliograficzna. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9. — K. Mrozowska: Szkoła Rycerska Stanisława Augusta Poniatowskiego (1765-1794). Wr. 1961 *PAN. Monogr. Pedag.* 8.

DZWONKOWSKI TEODOR ANZELM (1764—1850)

Pamiętnikarz-podróżnik.

Ur. w 1764 w Przytułach k. Ostrołęki w rodzinie drobnoszlacheckiej h. Przegonia. Uczył się w Warszawie, ale szkół nie ukończył; znalazł zajęcie przy Komisji Skarbowej i Sądach Ziemskich. W 1783-1785 służył zaciężnie w armii pruskiej (w huzarach), następnie wyjechał do Holandii, gdzie — podając się za Węgra — zaciągnął się na fregatę wojenną „Zefir" (jako kapral piechoty morskiej). W pocz. marca 1786 popłynął przez Kapsztad i Cejlon do Indonezji, przez pięć lat objechał wszystkie kolonie holenderskie. Przebywał też dłużej na Jawie. W drodze powrotnej „Zefir" uczestniczył w eskortowaniu z Kapsztadu konwoju statków handlowych, w obawie przed okrętami rewolucyjnej Francji konwój opływał Wielką Brytanię od północy i został zniszczony przez gwałtowną burzę. Po szczęśliwym wylądowaniu w Holandii (ok. 1791) Dzwonkowski pobrał pięcioletnią gażę i wrócił do Polski. Brał udział w powstaniu kościuszkowskim, później gospodarował przez kilka lat na dzierżawach w Lubelskiem. Następnie był obywatelem m. Krakowa, kasjerem miejskim i nabywcą kamienicy Branickich w Rynku. W 1810 ożenił się z Ludwiką Witkowską. Zmarł w 1850 w Krakowie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Pamiętniki. Streszcz. i drobne fragm. ogł. L. Tomanek. *Kur. Lit.-Nauk.* 1929 nr 6. Rkps był w 1936 w posiadaniu prywatnym (inform. J. Reychman: Polacy w obcej służbie), następnie spłonął w Bibl. Krasiń. (inform. J. Pertek).

OPRACOWANIA

L. Tomanek: Polak z XVIII stulecia w służbie holenderskiej. Pamiętniki imć p. T. A. Dzwonkowskiego. *Kur. Lit.-Nauk.* 1929 nr 6. — *Kur. Codz.* 1933 nr 99. — J. Reychman: Polacy w obcej służbie kolonialnej w Indiach w XVIII

http://rcin.org.pl

w. *Sprawy Morskie i Kolonialne* t. 3 (1936) z. 1. — J. Pertek: Polacy na szlakach morskich świata. Gdańsk 1957. — J. Zathey: (Komentarz do) Pamiętniki krakowskiej rodziny Louisów. Kr. 1962. — J. Reychman: Orient w kulturze polskiego Oświecenia. Wr. 1964. — B. Olszewicz: Chronologia geografii polskiej. *Dziewięć wieków geografii polskiej*. (Red. B. Olszewicz). W-wa 1967.

G

GĄSIANOWSKI JÓZEF DOMINIK (1764—1840)

Pamiętnikarz.

Ur. w 1764 w Poznańskiem. Kształcił się w Poznaniu i u pijarów w Warszawie, po czym za poparciem A. Sapiehy, kanclerza w. litewskiego, wstąpił do korpusu artylerii litewskiej, w 1785 miał stopień chorążego. W t. r. przeszedł do 8 regimentu pieszego litewskiego szefostwa K. S. Radziwiłła, uzyskując rangę porucznika. Do 1793 był adiutantem sztabowym regimentu i komendantem placu w Nieświeżu; równocześnie do śmierci Radziwiłła (w 1790) pełnił funkcję jego sekretarza i adiutanta (generalskiego). W czasie wojny 1792 ciężko ranny, leczył się w domu łowczego królewskiego Bosiackiego, następnie przebywał w Siedlcach na dworze hetmanowej litewskiej A. Ogińskiej — bywał w Warszawie, Puławach i Grodnie (w czasie sejmu). W 1793 — major w 4 pułku przedniej straży koronnej (od maja t. r. — w rosyjskim pułku konstantynowskim). Należał do sprzysiężenia wojskowego i był jego emisariuszem na Podole, Kijowszczyznę i Bracławszczyznę (działał w przebraniu księdza, 2 lutego 1794 miał przyjąć w Granowie fikcyjne święcenia kapłańskie).

W powstaniu kościuszkowskim walczył na Podlasiu, posiadał wówczas stopień pułkownika. W październiku 1794 aresztowany przez Austriaków w Uściługu i przez 3 miesiące więziony w Zamościu. Po uwolnieniu przebywał na dworze arcybiskupa lwowskiego Kajetana Kickiego. 24 września 1805 ożenił się z Teklą Wręcką i osiadł w Haliczu (utrzymywali się z posażnej posesji przy Senatorskiej 211). W 1817 zabiegał w Warszawie o uzyskanie emerytury wojskowej (bezskutecznie). Słynął jako gawędziarz. Zmarł 29 lutego 1840 w Haliczu.

TWÓRCZOŚĆ

1. Pamiętniki pułkownika... z r. 1792-1794. Powst. 1835, spisany na prośbę M. Kunaszewskiego. Wyd. i przedm. opatrzył J. Dobrzański. Lw. 1861.
Rkps Ossol. sygn. 3308/I (zdefekt.).

2. Alba longa. (Opis dworu nieświeskiego i albańczyków). Rkps.
Tekst nie znany; widział go M. Kunaszewski; następnie znajdował się wraz z innymi rękopisami pism Gąsianowskiego, które obejmowały „kilkanaście tomów", w rękach Ferdynanda Bąkowskiego w Uściu k. Stanisławowa.

3. Parchatka. (Opis dworu puławskiego). Rkps.
Tekst nie znany, jw.

Materiały

1. Sprawa J. Gąsianowskiego z 1817. (Arch. w. ks. Konstantego). Rkps Bibl. Pol. w Paryżu sygn. 439.

OPRACOWANIA

Akty powstania Kościuszki. T. 3. Wyd. W. Dzwonkowski, E. Kipa, R. Morcinek. Wr. 1955. — J. Dobrzański: (Przedm. do) Pamiętniki pułkownika... Lw. 1861. — E. K. (Estreicher). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 9 (1862). — T. K. (Korzon). *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 23/24 (1899). — S. Uruski: Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. T. 4. W-wa 1907. — E. Maliszewski: Bibliografia pamiętników polskich i Polski dotyczących. W-wa 1928. — J. Czernecki: (Przypisy do) Mały król na Rusi i jego stolica Krystynopol. Kr. 1939. — A. Śnieżko. *Pol. słownik biogr.* T. 7 (1948-1958).

http://rcin.org.pl

GRABOWSKI JÓZEF IGNACY GOETZENDORF (1791–1881)

Pamiętnikarz, autor pism ekonomiczno-politycznych.

Ur. 23 lutego 1791 we wsi Wełna p. Rogoźnem; syn Adama Mateusza h. Zbiswicz, starosty lipińskiego, generała majora wojsk koronnych (zm. 31 grudnia 1792), i Ludwiki z Turnów, 2°v. Zienkiewiczowej. Uczył się w szkołach publicznych w Warszawie (1799-1802), Wrocławiu i Poznaniu. Od 1806 studiował na uniwersytecie w Dreźnie. W jesieni 1810 odbył podróż do Włoch, Szwajcarii i południowych Niemiec. Od listopada 1810 do lipca 1811 pełnił funkcję sekretarza w Intendenturze Dóbr i Lasów Narodowych w Poznaniu; 20 lutego 1812 powołany na radcę pow. obornickiego. W przededniu kampanii 1812 wstąpił do wojska i wziął w niej udział w jednostce liniowej, w stopniu podoficerskim. W listopadzie — odkomenderowany do Sztabu Głównego Wielkiej Armii, gdzie do końca wojny pełnił obowiązki oficera ordynansowego. 31 stycznia 1813 otrzymał w Poznaniu patent na „rotmistrza VI chorągwi rycerstwa polskiego". W kampaniach 1813 i 1814 pełnił służbę kurierską i łącznikową. 1 maja 1813 awansowany na kapitana i odznaczony krzyżem Virtuti Militari. W końcu t. r. awansowany na szefa szwadronu. 7 stycznia 1814 otrzymał order Legii Honorowej. 29 kwietnia 1816 wykreślony ze służby wojskowej (w stopniu majora).

23 lutego 1817 objął na własność wsie Sypniewo i Iłowo w pow. złotowskim. 15 lutego 1819 zawarł związek małżeński z Klementyną Wyganowską. Ok. 1822 sprzedał Sypniewo i nabył Łukowo, Szymankowo i Wełnę. W 1826 powołany na radcę Dyrekcji Ziemstwa Kredytowego w Poznaniu, w 1828-1838 sprawował w niej godność dyrektora prowincjonalnego. W 1829-1830 był zastępcą deputowanego na Sejm Prowincjonalny poznański i odznaczony został orderem Orła Czerwonego (III kl.). W czasie powstania listopadowego opiekował się rodzinami i majątkami powstańców, kierował komitetem składek, wspierał emigrantów. W Boże Narodzenie 1831 gościł u siebie w Łukowie A. Mickiewicza. Do 1848 utrzymywał też bliskie związki z A. J. Czartoryskim i Hotelem Lambert. W 1834 i 1837 — deputowany na Sejm Prowicjonalny (z pow. bukowskiego i obornickiego). W 1839-1844 — dyrektor Generalnej Dyrekcji Ziemstwa Kredytowego. Był też członkiem pierwszej dyrekcji i udziałowcem Bazaru. 10 września 1840 uzyskał tytuł hrabiego pruskiego. W tym też czasie przeszedł na pozycje konserwatywnego lojalizmu, co naraziło go patriotycznej opinii. W 1845 — marszałek Sejmu Prowincjonalnego. W 1848-1849 przebywał przeważnie we Włoszech. W 1852 (10 listopada) wybrany z pow. bukowskiego i obornickiego do Izby Wyższej (Izby Panów), ale nie miał już znaczenia w życiu politycznym. Lata 1856-1858 spędził w Szwajcarii. W 1859 sprzedał Łukowo i przeniósł się do Królestwa, gdzie zamieszkał w nowo nabytym Rachowie (Lubelskie). Zmarł 6 maja 1881 w Rachowie.

Wychowankiem Grabowskiego (a według tradycji — synem) był Antoni Małecki.

TWÓRCZOŚĆ

1. Journal de mon voyage en Italie, en Suisse et en Allemagne. Powst. w jesieni 1810. Rkps Ossol. sygn. 4199/I.

2. Pamiętniki moje wojskowe z lat 1812, 1813 i 1814, 1815. Pisane później. Z rkpsu Ossol. sygn. 4197/III wyd. (z opuszczeniami i skrótami) i oprac. W. Gąsiorowski: Pamiętniki wojskowe ... oficera sztabu cesarza Napoleona I. 1812-1813-1814. W-wa 1905.

Fragm. (inne red.?) w rkpsach Ossol. sygn. 4195/I (Niektóre pamiętniki z lat 1812-1814), 4194/I (Campagne de 1813 et 1814).

Zob. też poz. 8.

Przekł. franc. wyd. Gąsiorowskiego: J. Chełmiński, A. Malibran: Mémoires militaires de ... traduits du polonais par ... Paryż 1907.

Przekł. niem. jw.: K.v.d. Osten-Sacken: Erinnerungen eines Ordonnanzoffiziers Napoleons aus den Freiheitskriegen 1813/14. Berlin 1910.

3. O wypadkach roku 1831. Rkps Ossol. sygn. 4200/II.

http://rcin.org.pl

4. Le Grand-Duché de Posen 1794-1846. Rkps jw. sygn. 4196/II.

5. Uwagi nad powodami upadku majątków w Wielkim Księstwie Poznańskim. Poz. 1852.

Wyd. bezimiennie.

6. O regulacji stosunków włościańskich w Prusiech. Rkps Ossol. sygn. 4201/II.

7. Gedanken über die vollständige Emanzipation der Juden. Dat. 1858/59. Rkps jw. sygn. 4781/III.

8. Pamiętniki. Pisane od 1863, dotyczą l. 1791-1814. Rkps jw. sygn. 4198/II.

Fragm. dotyczący l. 1812-1814 zapewne nową redakcją poz. 2. A. M. Skałkowski chyba mylnie datę pisania tych pamiętników (zapisaną na k. 303 rkpsu) wiąże z datą wersji druk., odsyłając do inform. na k. 303 tej redakcji!

9. Rozprawy o socjalizmie, demokracji, wolności druku, dziennikarstwie, teatrach i Szwajcarii. Rkps jw. sygn. 4780/III.

10. Drobniejsze rozprawy. Rkps jw. sygn. 4782/II.

11. Płody mojej imaginacji w wolnych chwilach. Rkps jw. sygn. 4214/II.

Różne pisma Grabowskiego zachowane też w licznych pozostawionych przez niego silvach rerum (rkpsy Ossol. sygn. 4766/I-4779/I).

Listy i materiały

1. Do A. Mickiewicza 6 listów z 1837, 1840, 1848, 1855 i 1838 (?). Rkpsy Muz. A. Mickiewicza w Paryżu. Inform. i ogł. w całości lub fragm. J. Odrowąż-Pieniążek: Listy do A. Mickiewicza w Muzeum A. Mickiewicza w Paryżu. Wr. 1968 *Arch. Lit.* 12.

2. Do A. J. Czartoryskiego. Rkps Bibl. Czart. sygn. 5456. Kopia listu z 1847 w rkpsie Ossol. sygn. 12158/III (Papiery dotyczące Towarzystwa Historyczno-Literackiego w Paryżu).

3. Do Konstantego i Katarzyny Lubomirskich 8 listów z 1862-1869. Rkps Ossol. sygn. 6002/II.

4. Do A. Fredry b. d. Rkps jw. sygn. 7144/III.

5. Zbiór listów od różnych osób z 1814-1878, m. in.: od L. Chodźki, A. J. Czartoryskiego, A. Fredry, F. Morawskiego, J. U. Niemcewicza, W. Pola, K. Sienkiewicza, R. Sołtyka. Rkpsy Ossol. sygn. 4186/III-4188/III. Listy: od Jana Bielińskiego z 1828, Tytusa Działyńskiego z 1840 i hr. Arnima v. Beitzenburg z 1841 — ogł. A. M. Skałkowski. *Roczn. Hist.* R. 24 (1954) s. 57 n.

6. Od A. Mickiewicza 10 listów z 1832-1855. Ogł. w: Korespondencja Adama Mickiewicza. Paryż 1870 i wyd. nast.
Rkpsy Ossol. sygn. 3370/II.

7. Od A. Małeckiego 5 listów z 1842-1843. Rkps jw. sygn. 6296/II.

8. Dokumenty familijne. Rkps jw. sygn. 4219/III.

OPRACOWANIA

(Nekrologi): *Posener Tageblatt* 1881 nr 220; *Posener Zeitung* 1881 nr 337; E. A. Odyniec. *Kłosy* 1882 nr 894. — L. Żychliński: Historia sejmów Wielkiego Księstwa Poznańskiego do r. 1847. T. 1-2. Poz. 1867. — M. Motty: Przechadzki po mieście. T. 4. Poz. 1891, wyd. 2: t. 2. (W-wa) 1957 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — T. Skałkowski: Towarzystwo Kredytowe Ziemskie w ziemiach polskich. Lw. 1892. — W. Gąsiorowski: (Wstęp do) Pamiętniki wojskowe. W-wa 1905. [Rec. wyd.: A. Rembowski. *Bibl. Warsz.* 1905 t. 4 s. 575; A. Sokołowski. *Przegl. Pol.* 1905 kwart. 3 s. 330-334; K. Schottmüller. *Historische Monatsblätter f. Posen* XII (1911) s. 134 (rec. wyd. niem.)]. — W. Kętrzyński: Przyczynki do historii ostatniego sejmu poznańskiego r. 1845. *Spr. Zakładu Nar. im. Ossol. za r. 1907* i odb. (Lw. 1908). —

S. Karwowski: Historia Wielkiego Księstwa Poznańskiego. T. 1. Poz. 1918 s. 151, 235. — M. Laubert: Die Anfänge des landwirtschaftlichen Vereinswesens in der Provinz Posen. *Historische Monatsblätter f. Posen* XXIII (1923) nr 1. — E. Maliszewski: Bibliografia pamiętników polskich i Polski dotyczących. W-wa 1928. — A. M. Skałkowski: Bazar poznański. Zarys stuletnich dziejów (1838-1938). Poz. 1938 — A. Wojtkowski: Bibliografia historii Wielkopolski. T. 1. Poz. 1938. — A. M. Skałkowski: Ostatni marszałek sejmu poznańskiego. *Roczn. Hist.* R. 24 (1958). — A. M. Skałkowski. *Pol. słownik biogr.* T. 8 (1959-1960).

http://rcin.org.pl

GROTKOWSKI TOBIASZ (zm. 1822)

Krypt.: T: G: Con. R: Gym: Sluc:

Poeta.

Pochodził z litewskiej rodziny szlacheckiej (h. Ogończyk) wyznania kalwińskiego. Uczył się w radziwiłłowskim gimnazjum w Słucku (w 1745 jako „alumn i stypendysta Jednoty Litewskiej", tj. litewskiego synodu ewangelicko-reformowanego); w 1753 pełnił obowiązki lektora. Następnie studiował w Królewcu i Leydzie (tu od 1755 teologię). Podróż do Leydy odbył morzem; w drodze powrotnej (wypłynął z Amsterdamu we wrześniu 1758) okręt, na którym płynął, uległ rozbiciu przy brzegach Norwegii (k. wyspy Lusterland), zimował wówczas w gospodzie p. Gremstadt, do Gdańska przybył dopiero 31 marca 1759. W 1761 był konseniorem i rektorem w Słucku (dystrykt nowogródzki Jednoty); w 1764 — kaznodzieją w Jamnie (dystrykt podlaski); w 1776 — konseniorem dystryktu podlaskiego (ordynowany w 1778). W 1780 uczestniczył jako delegat Jednoty Litewskiej w synodzie generalnym w Węgrowie. W 1793 mianowany przez kolegium kuratorskie seniorem dystryktu (najprawdopodobniej) zawilejskiego (wg W. Pniewskiego: zaniemeńskiego, ale takiego dystryktu nie było!). W 1811 emerytowany. Żonaty był z Zofią z Cieniów (zm. 1807). Zmarł w 1822, pochowany w Szwabiszkach 2 maja.

TWÓRCZOŚĆ

1. Podróż morska dwu studiujących Polaków, gdy się z Amsterdamu do Gdańska okrętem pławili, powracając z Akademii Leydeńskiej do granic ojczystych, opisana krótko przez T: G: Con. R: Gym: Sluc: W Słucku miesiąca lipca roku 1760 (wierszem). Z rkpsu Bibl. Uniw. Wil. sygn. 1150 ogł. W. Pniewski. *Roczn. Gdań.* t. 7/8 (1933/34, wyd. 1935) s. 416–428.

Rkps wil. zawiera też m.in. inne utwory literackie z kręgu gimnazjum słuckiego.

OPRACOWANIA

W. Pniewski: Nieznany polski poemat morski z XVIII w. *Roczn. Gdań.* t. 7/8 (1933/34, wyd. 1935). — Sz. Konarski: Szlachta kalwińska w Polsce. W-wa 1936. — J. Pertek: Polacy na szlakach morskich świata. Gdańsk 1957.

H

HEIMB LUDWIK (ok. 1710–1765)

Poeta, tłumacz.

Ur. w Cieszynie ok. 1710. W 1717-1721 uczęszczał do gimnazjum w Cieszynie (ukończył 4 klasy), po czym studiował filozofię i teologię (w Ołomuńcu?). Został księdzem i zajmował się pracą duszpasterską. W 1761-1765 był proboszczem w Pruchnej na Śląsku Cieszyńskim. Zmarł w 1765 w Pruchnej.

TWÓRCZOŚĆ

1. (Pochwała Łysej Góry. Poemat). Ogł.: K. Radda pt. Łysa Góra. *Nowy Czas* 1880 nr 9; F. Popiołek w: Poezja z dawnych lat. *Dzien. Cieszyński* 1910 nr 87; P. Musioł (fragm.) w: Literatura śląsko-polska XVIII w. *Zaranie Śląskie* R. 8 (1932) nr 1.

Rkpsy bez tyt. w Bibl. w Cieszynie sygn. DD IX 22 (dwa odpisy, osobny i włączony do „Poemata Ludovici Heimb parochi", obok „Glorii Quadorum").

Przekłady

1. Gloria Quadorum. Poemat. Ogł.: K. Radda pt. Pieśń o Śląsku. *Nowy Czas*

http://rcin.org.pl

1880 nr 12, 16; F. Popiołek (fragm.), jw.; P. Musioł (fragm.), jw.

Rkpsy w Bibl. w Cieszynie sygn. DD IX 22 (dwa odpisy, w rkpsie „Poemata Ludovici Heimb parochi" i rkpsie „Jubilus quadicus novissime ab uno Polonisatus", dat. 1755 — w chronostychu. Rkps ten obejmuje tekst pol., łac. oraz utwór niem. z 1792 J. K. G. Weiganga „Geographisches Lied über Schlesien und die Grafschaft Glatz").

Tekst pol. jest przekładem dawniejszej wersji łac. (oba liczą po 55 czterowierszowych zwrotek); tekst niem. jest utworem odmiennym (139 czterowierszowych zwrotek), ogł. go W. Karger w: Inedita aus der Scherschnik-Bibliothek. *Zeitschrift f. Geschichte u. Kulturgeschichte Schlesiens* (Opawa) XX (1930/33) s. 92-99.

OPRACOWANIA

L. J. Szersznik: Nachrichten von Schriftstellern und Künstlern aus dem Teschner Fürstenthume. Cieszyn 1810 s. 92. — C. v. Wurzbach: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. T. 8 (Wiedeń 1862). — F. Popiołek: Poezja z dawnych lat. *Dzien. Cieszyński* 1910 nr 87. — J. Londzin: Polskość Śląska Cieszyńskiego. Cieszyn 1926 s. 40. — P. Musioł: Literatura śląsko-polska XVIII w. *Zaranie Śląskie* R. 8 (1932) nr 1. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. Kat. 1946; wyd. 2 popr. i rozszerz. do druku przygot. L. Brożek, Z. Hierowski. Kat. 1965.

J

JABŁOŃSKI HIACYNT (zm. przed 1824)

Poeta.

Pochodził zapewne z Płockiego. Służył w armii Księstwa Warszawskiego; w 1807 uczestniczył w bitwie p. Tczewem, w zdobyciu Gdańska, w bitwie p. Friedlandem (wchodził najprawdopodobniej w skład 5 pułku strzelców konnych dowodzonego przez pułkownika K. Turno). Następnie służył w stopniu kapitana w 2 pułku jazdy galicyjsko-francuskiej; 11 lipca 1809 „abszytowany". Zmarł przed 1824.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiersz do młodzieży polskiej, Gwardię Cesarza Francuzów składającej. W-wa 1807.

2. Pieśni dla żołnierzy wojsk polskich. W-wa 1809. Wiersze: „Pieśń do Boga", „Odezwa nadziei", „Nawałność burzy" przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

Autor podpisany pod dedyk.

Dedyk. (wierszem) ks. J. Poniatowskiemu. Teksty wierszy poprzedza wyjaśnienie okoliczności podjęcia druku tomiku oraz spis „obywateli i ziemian pow. mariampolskiego", którzy „przyłożyli się" do jego edycji.

Parę bajek Jabłońskiego ogł. pośmiertnie A. Żdżarski. *Dziedzilija, czyli Pam. Płocki* 1824 t. 2 s. 168.

OPRACOWANIA

B. Gembarzewski: Wojsko polskie 1807-1814. W-wa 1905. — M. Smolarski: Poezja legionów. Czasy, pieśń i jej dzieje. Kr. 1912. — P. Hertz: (Not. do) Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

JASZOWSKI JÓZEF (1788–1865)

Pamiętnikarz.

Ur. 8 lutego 1788 we wsi Moczerady w cyrkule przemyskim; syn Piotra, ziemianina, i Anieli z Tatomirów. Szkołę i gimnazjum ukończył w Przemyślu (1796-1799, 1800-1804), po czym studiował filozofię i prawo na Uniwersytecie Lwowskim (1806-1809). W 1810 przekradł się przez granicę do Księstwa Warszawskiego, 3 marca t.r. wstąpił w Warszawie do 14 kompanii pułku artylerii pieszej i został skierowany do Szkoły Elementarnej Artylerii i Inżynierów. 15 sierpnia t.r. — kapral, 15 kwietnia 1811 — podporucznik-elew

http://rcin.org.pl

w Szkole Aplikacyjnej Artylerii i Inżynierów, 20 lipca t.r. — drugi porucznik, 19 marca 1812 — pierwszy porucznik. Kampanię 1812 odbył jako oficer ordynansowy w sztabie dowódcy artylerii prawoskrzydłowej grupy korpusów Wielkiej Armii, gen. Jacques Allix de Vaux (do lipca), następnie jako adiutant dywizyjnej grupy artylerii w dywizji gen. J. Zajączka. W 1813 był w baterii kapitana Chojnackiego; 28 października odznaczony Legią Honorową. W 1814 służył w 2 kompanii artylerii pieszej. 8 września t.r. wrócił z wojskiem do Warszawy. 21 stycznia 1815 mianowany adiutantem brygady artylerii konnej. 10 kwietnia 1819 — kapitan II kl. w 2 baterii artylerii lekkokonnej; 21 maja 1820 — kapitan I kl. W 1819-1822 był wykładowcą matematyki w Szkole Zimowej Artylerii, w 1820-1822 — profesorem artylerii w Szkole Aplikacyjnej. 11 września 1822 mianowany dowódcą półbaterii rakietników konnych.

7 lutego 1827 ożenił się z Klementyną Kicińską; 24 czerwca t.r. nabył Łychowską Wolę k. Warki. 17 lipca 1830 odznaczony orderem Św. Włodzimierza (IV kl.). W czasie powstania listopadowego awansował na majora (6 lutego 1831) i podpułkownika (14 lipca), został dowódcą brygady artylerii konnej (4 kwietnia) i dowódcą artylerii w korpusie gen. Jankowskiego (w czerwcu); 20 kwietnia otrzymał Virtuti Militari. 1 października 1831 zwolniony w Rypinie ze służby, skorzystał z amnestii i wrócił do Łychowskiej Woli. 14 lipca 1833 dymisjonowany z wojska. 9 sierpnia 1837 — wójt gminy Łychowska Wola. W sierpniu 1844 zamieszkał w Warszawie „dla edukacji dzieci". W 1863 stracił syna w bitwie p. Małogoszczą. Zmarł 5 lipca 1865 w Warszawie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Pamiętnik ... dowódcy rakietników konnych. Powst. 1860. Wyd. W-wa 1968 (z przedm. J. Łojka).
Autograf i kopia autorska w posiadaniu prawnuka, Witolda Jaszowskiego.

Listy i materiały.

1. Do J. I. Kraszewskiego b.d., w zbiorze z 1863-1887. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6508 IV t. 48.

2. Chwile swobodne. Wypisy z lektur z 1815-1819. Rkps w posiadaniu W. Jaszowskiego.

3. Zapiski i notatki o artylerii. Rkps jw.

4. Stan służby wojskowej. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Akta Komisji Wojny fasc. 350).

5. Bieg życia. Zbiór notatek osobistych i dokumentów. Rkps był do 1939 w posiadaniu rodziny.

OPRACOWANIA

K. Kołaczkowski: Wspomnienia. Ks. 3. W-wa 1898 s. 11. — B. Gembarzewski: Wojsko polskie. T. 1: Księstwo Warszawskie, 1807-1814; t. 2: Królestwo Polskie, 1815-1830. Wyd. 2. W-wa 1912. — B. Gembarzewski: Rodowody pułków polskich. W-wa 1925. — J. Bugajski: Wyższe szkolnictwo wojskowe w Polsce w XIX w. *Studia i Materiały do Historii Wojskowości* t. 7 cz. 2 (1961) s. 106, 107, 116. — J. Łojek: (Przedmowa do) Pamiętnik J. Jaszowskiego dowódcy rakietników konnych. W-wa 1968.

JAWORSKI KAZIMIERZ (zm. po 1831)

Krypt.: K: J:

Poeta, tłumacz, dramatopisarz.

Pochodził z Lubelskiego i był związany z Lublinem. W okresie Księstwa Warszawskiego on to zapewne był podporucznikiem Szkoły Aplikacyjnej. W 1831 współpracował z pismem powstańczym *Feniks*. Inne koleje życia nie znane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Oda w dzień uroczystości urodzin Napoleona Wielkiego, Cesarza Francuzów. Lubl. 1809.

2. Annibal, czyli miłość ojczyzny. Trajedia oryginalna w 5 aktach. Cieniom JO. Księcia Józefa Poniatowskiego przy-

http://rcin.org.pl

pisana. Lubl. 1816. Wyd. nast. „z niektórymi odmianami przez autora poczynionymi". Lubl. 1821.

3. Zbiór wierszy. Lubl. 1821. Wiersze „Oda na cześć odzyskanej narodowości", „Krótkość życia. Do L." przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

Zawartość: Przekłady poz. 1-2; wiersze różne (tu m.in. Przekłady poz. 3-4).

4. Wanda. Poema tragiczne w 5 odstępach. Powst. 1827 (wg Estr. IV, 1966, 310). Rkpsy Bibl. Jagiel. sygn. 4458, Bibl. Nar. (BOZ sygn. 1010).

Ogł. też wiersze w *Pam. dla Płci Pięknej* (Przechadzka jesienna. 1830 t. 2 poszyt 3 s. 96-98, przedr. *Rozmaitości* (Lw.) 1832 nr 41; Pogrzeb samobójcy. Z poematu „Nieszczęsna dolina". *Jw.* poszyt 4 s. 140--144; Do Ładу. *Jw.* t. 3 poszyt 6 s. 228--229).

Przekłady

1. A. Haller: Alpy. Poema Hallera z niemieckiego, Franciszkowi Karpińskiemu przypisane. Wyd. zob. Twórczość poz. 3. Do tekstu przekładu dod. wiersz dedyk.: „Do Franciszka Karpińskiego" oraz „Krótka przedwstępna wiadomość".

2. M. Annaeus Lucanus: Farsalii Lukana księgi dwie, Towarzystwu Lubelskiemu Przyjaciół Nauk przypisane. Wyd. zob. Twórczość poz. 3.

Z „Przedmową tłumacza".

3. A. Blumauer: Przestrogi dla dziewczyny; Zefir i róża. Wyd. zob. Twórczość poz. 3.

4. G. A. Bürger: Do pszczół. Wyd. zob. Twórczość poz. 3.

5. J. J. Rousseau: Do Polaków 1772 r., czyli Uwagi ... nad rządem Polski i nad tegoż zamierzoną reformą na życzenie patriotów polskich... Rozdz. 1. *Feniks* 1831 nr 3.

OPRACOWANIA

B. Gembarzewski: Wojsko polskie 1807-1814. W-wa 1905. — P. Hertz: (Not. do) Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959. — A. Grychowski: Lublin w życiu i twórczości pisarzy polskich od średniowiecza do r. 1918. (Lubl. 1965).

JODŁOWSKI NORBERT (1724—1793)

Tłumacz.

Ur. 30 września 1724 w Świlczy (woj. ruskie). 5 sierpnia 1742 wstąpił do pijarów (przyjmując imię Norberta od św. Hieronima). Dwuletni nowicjat odbył w Podolińcu, po czym studiował retorykę i filozofię w Rzeszowie i Międzyrzeczu Koreckim (1744/45--1746/47). Od 1748 — nauczyciel gramatyki w Warężu, od 1749 — poetyki w Rzeszowie. W 1751 rozpoczął studia teologiczne w Warszawie. Po uzyskaniu święceń kapłańskich uczył poetyki w Piotrkowie (1753/54), potem retoryki w Radomiu, Rzeszowie i Nowym Sączu. Od 1766 pełnił obowiązki prefekta nauk w kolegium rzeszowskim, a od 1769 w warszawskim Collegium Nobilium; w 1770-1773 — katecheta Collegium. Następnie był regensem konwiktu w Łukowie oraz wicerektorem i prefektem kolegium w Szczuczynie Mazowieckim (1780/81). Jesienią 1781 wrócił do Warszawy na stanowisko katechety w Collegium Nobilium. W 1784 został wybrany wiceprowincjałem. Odznaczony medalem „Merentibus". Zmarł 21 października 1793; pochowany w Łańcucie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Celsissimo Principi Michaeli Poniatovio cum archiepiscopus Gnesnensis, Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae primas et princeps renuntiatus esset, gratulatio nomine provinciae Polonae Scholarum Piarum. W-wa 1785.

Przekłady

1. C. F. Millot: Historia angielska od czasu podbicia tej wyspy od Rzymian aż do naszego wieku doprowadzona. T. 1-3. W-wa 1789-1791. Fragm. przedr. W. Turski w dod. do: (G. B. de Mably): Kondyllak o nauce historii, jako też stosowny dodatek... T. 2. W-wa 1812.

2. P. Cornelius Tacitus: Dzieła. Nie wyd. na prośbę A. Naruszewicza.

Inform. F. N. Golański.

3. E. Vattel: De iure gentium et belli. Tłum. z jęz. franc. na pol., nie ukończ.

Inform. jw.

http://rcin.org.pl

OPRACOWANIA

Matricula provinciae Polonae Scholarum Piarum 1756-1864. Rkps Arch. OO. Pijarów w Kr. — F. N. Golański: (Mowa). *Nowy Pam. Warsz.* t. 12 (1803) s. 210. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812. — *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 13 (1863). — *Podręczna enc. kościelna.* T. 19/20 (1910). — S. Truchim, *Pol. słownik biogr.* T. 11 z. 2 (1965).

K

KARWOWSKI JOACHIM ANTONI (1736–1821)

Tłumacz.

Ur. 8 września 1736 w Bęćkowie (pow. Grajewo). 22 lipca 1752 wstąpił do zakonu pijarów, przyjmując imię Joachima od bł. Józefa Kalasantego (imię chrzestne: Antoni). Po odbyciu nowicjatu w Podolińcu (1752/53-1753/54), studiów humanistycznych w Rzeszowie (1754/55) i filozoficznych w Międzyrzeczu Koreckim (1755/56-1756/57), został nauczycielem syntaksy i podprefektem w warszawskim Collegium Nobilium. W 1759/60-1760/61 — nauczyciel poetyki i katecheta w Rzeszowie. W 1761/62-1762/63 studiował teologię w Krakowie. W 1765 — profesor retoryki w Wieluniu; od 1766 — profesor filozofii w Szczuczynie Mazowieckim, od 1771 — także teologii. W 1772 powołany na profesora teologii i prawa kanonicznego w kolegium krakowskim. W 1774 był kaznodzieją w Warszawie. W 1775-1795 pełnił obowiązki rektora kolegium szczuczyńskiego. Od 1795 sprawował przez 3 lata godność prowincjała prowincji polskiej, po czym powrócił na stanowisko rektora w Szczuczynie. Zmarł tamże 21 kwietnia 1821.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

1. A. G. Contant d'Orville: Opisanie naturalne, historyczne i polityczne różnych krajów świata, to jest ich położenie, klima, historia, rewolucje, rząd, potęga, prawa, zwyczaje ... przez pana Contant Dorville po francusku wydane. A teraz świeżo na język polski, dla pożytku i ciekawości publicznej, przełożone. W-wa 1774.

2. S. A. Tissot: Rada dla literatów, sedentariuszów i tych wszystkich, którzy przywiązanymi do urzędu swojego pracami rozumu zdrowie swoje wycieńczają, przez pana Tyssot wydana, a dla pożytku publicznego w r. 1774 przełożona przez... W-wa (1774). Wyd. nast.: W-wa 1777; W-wa 1778; W-wa 1785; W-wa 1790; fragm. przedr. T. M. (Mikulski) pt. Rada dla literatów ... ku pokrzepieniu zdrowia moli książkowych zebranych na IV Zjeździe Bibliotekarzy Polskich w nieszkodliwych dawkach przedrukowana i drzeworytami pana (S.) Chrostowskiego osłodzona. W-wa 1936.

Dedyk. I. Potockiemu.
Tyt. oryginału: De valetudine litteratorum.

3. D. Michellessi: Rewolucja szwedzka sprawą Gustawa III ... w r. 1772 utworzona. Z przydatkiem formy nowego rządu i pism zaciągających się do tej odmiany przez ks. ... napisana, a z francuskiego na ojczysty język przełożona. W-wa 1778.

Tłumacz podpisany pod przedm. do czytelnika.

Miał też przekładać wspólnie z Wincentym Jakubowskim i Zarębskim — S. A. Tissota „Rada dla pospólstwa względem zdrowia jego". Zob. też Jakubowski Wincenty, Przekłady poz. 1.

Materiały

1. Rozporządzenia prowincjalskie z 1795-1796. Druki ulot. w rkpsie Bibl. PAN Kr. sygn. 2339 k. 109-110 (na in. k. podpisy uwierzytelniające).

OPRACOWANIA

Matricula provinciae Polonae Scholarum Piarum nr 308. Rkps Arch. OO. Pijarów w Kr. — Historia Domus Varsaviensis Scholarum Piarum. (1729-1788). Oprac. L. Chmaj. Wr. 1959 *Arch. Dziejów*

http://rcin.org.pl

Oświaty 1. — A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 14 (1863). — Ks. W. Kr. (Krynicki). *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 33/34 (1903). — X. S. G. (Galla) *Podręczna enc. kościelna.* T. 19/20 (1910). — S. Truchim. *Pol. słownik biogr.* T. 12 (1966).

KASPAROWICZ GABRIEL ANDRZEJ (JĘDRZEJ) (1717–1785)

Inne formy nazwiska: Kasperowicz; Kasprowicz (błędnie).

Krypt. i pseud.: Filon Achacy Patriałowski; G.A.K. P.A.V.E.L.A.; Tenże co wyżej kapłan.

Poeta, kaznodzieja, pisarz religijny.

Ur. 25 listopada 1717 we Lwowie w szlacheckiej rodzinie ormiańskiej h. Pomian. Kształcił się w kolegium papieskim we Lwowie, po uzyskaniu licencjatury z teologii otrzymał w 1741 święcenia kapłańskie i został kaznodzieją przy lwowskiej archikatedrze ormiańskiej. W 1745 uzyskał tytuł protonotariusza Stolicy Apostolskiej. W 1780 został kanonikiem archikatedry, a w 1784 — proboszczem kapituły. Był też spowiednikiem benedyktynek lwowskich. Zmarł 29 kwietnia 1785 (wg S. Barącza i L. Korwina; wg Estr.: 1788) we Lwowie.

TWÓRCZOŚĆ.

1. Księgi rodzaju Jezusowego na trzy części Różańca Świętego podzielone, w patriarchach, wodzach i królach judzkich otworzone, a przy wykonanej ... trzech sióstr rodzonych Przewielebnych Teresy Marii Wiary, Anny Marii Nadziei, Magdaleny Marii Miłości, reguły Ojca i P. Benedykta Świętego od Ustawicznej Adoracji Najświętszego Sakramentu profesji... Przez... B.m. 1746.

Dedyk. Janowi Wilczkowi, ojcu panien. Pod herbami Wilczków na k. tyt. — wiersze.

2. Raj rozkoszy w męczeńskie róże, wstydu panieńskiego lilie powtórnie w Armenii zaszczepionej, to jest nabożeństwo na 14 czwartków, godzinki, litanie oraz życie ś. Grzegorza, III po śś. Tadeuszu, Bartłomieju apostoła, patriarchy i męczennika Armenii, ś. Rypsymy panny i męczenniczki. Lw. 1750.

3. Lwów głowa Księstwa Ruskiego rezydencjonalne Nieba i Ziemi Monarchini miasto złotą ... koroną ozdobiony. A przy oddaniu koron panegirycznym kazaniem przez ... światu całemu prezentowany. Roku ... 1751. Wyd. w zbiorze: Hasło słowa Bożego... Lw. 1754.

Kazanie z okazji koronacji obrazu w kościele dominikańskim.

4. Potop zbawienny Krwią Najdroższą Zbawiciela świat cały oblewający... Berdyczów 1766.

5. Korona dwunastą gwiazdami ozdobiona a po przesłanej od... Benedykta XIV watykańskiej koronie, Najświętszej i Wielowładnej Królowej Nieba i Ziemi, Marii Pannie, w cudownym obrazie Jej Berdyczowskim u WW.OO. Karmelitów Bosych od dwunastu Apostołów ofiarowana. To jest godzinki na wszystkie święta apostolskie przez ... Berdyczów 1768.

6. Obóz uszykowany wojsk niebieskich Najjaśniejszej Królowej Nieba i Ziemi, przy cudownym i ukoronowanym obrazie Jej w fortecy Berdyczowskiej mieszkającej asystujący, to jest officium albo godzinki na wszystkie uroczystości Aniołów Świętych. Przez ... złożone, a tejże Królowej Anielskiej ofiarowane roku 1769. B.m. 1769.

7. Monarchini Nieba i Ziemi Najświętsza Maria Panna w cudownym i ukoronowanym obrazie w fortecy Berdyczowskiej pierwszymi wodzami pułków Kościoła wojującego otoczona, to jest godzinki na wszystkie uroczystości świętych fundatorów zakonów różnych, przez tegoż co wyżej kapłana złożone, a tejże Wielowładnej Pani przypisane. Berdyczów 1769.

8. Ogród zamknięty, liliami niewinności panieńskiej ozdobiony, pod strażą Królowy Panieńskiej będący, to jest godzinki na święta fundatorek zakonów panieńskich. Przez tegoż co wyżej kapłana złożone, roku którego gdy krew przelał swoją Świętych Święty, w nim stanu panieńskiego jest ogród zamknięty. Berdyczów 1770.

W przydatku: Siedm psalmów o Męce Pańskiej.

9. Wiersze w *Monitorze*: 1776 nr 58 s. 473-476 (wraz z listem do „Monitora"; współautorstwo J. E. Minasowicza); nr

http://rcin.org.pl

95 s. 809-815; nr 102. Wiersz z nru 58 (Orlada albo Orzeł Polski wypierzony) przedr. J. E. Minasowicz w: Zbiór mniejszy poezji polskich drobniejszych... W-wa 1782.

10. G. A. K. P. A. V. E. L. A. do Józ. Ep. Minasowicza, sekretarza królewskiego... (W-wa 1776).

Inform. Estr. (dod. XIX) za A. Brücknerem (*Pam. Lit.* R. 9 (1909) s. 143).

11. Skarb wszechmocności Boskiej nieprzebrany w cudownej Matce swojej kościoła archikatedralnego lwowskiego w obrazie starożytnym w ołtarzu bractwa Niepokalanego Jej Poczęcia ... a w roku 1751 dnia 14 lipca podczas jubileuszu uniwersalnego przeze mnie ... otworzony. Rkps był w Bibl. Kapituły Ormiańskiej we Lw.

Opisy cudów zdarzonych w l. 1751-1774. Inform. S. Barącz.

12. Kronika zakonnic ormiańskich we Lwowie. Rkps jw.

Większa jej część autorstwa Kasparowicza. Inform. jw.

Materiały.

1. Acta publica prothonotarius Apostolici... Rkps Ossol. sygn. 1733/III.

OPRACOWANIA

J. E. Minasowicz: Zbiór mniejszy poezji drobniejszych... W-wa 1782 s. 16.— S. Barącz: Żywoty sławnych Ormian w Polsce. Lw. 1856. — *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 14 (1863). — W. Smoleński: Towarzystwa naukowe i literackie w Polsce w w. XVIII. *Ateneum* 1887 t. 3 i odb. (W-wa 1887 s. 43); przedr. w: Pisma historyczne. T. 2. Kr. 1901. — L. Korwin: Ormiańskie rody szlacheckie. Kr. 1934.

KLUŻYŃSKI IDZI ANTONI (1746—1805)

Inne formy nazwiska: Kluziński; Kluzyński; Klużyński.

Tłumacz.

Ur. 18 stycznia 1746 na Spiszu. 20 lipca 1765 wstąpił do zakonu pijarów, przyjmując imię Idziego od św. Antoniego (imię chrzestne: Antoni). Nowicjat odbył w Podolińcu (1765/66-1766/67), po czym był przez rok nauczycielem gramatyki w podolinieckim kolegium, a przez następny — słuchaczem retoryki. W 1769/70-1770/71 studiował logikę i fizykę w Rzeszowie. Następnie uczył w klasach niższych szkół pijarskich w Warszawie, w 1773-1774 odbywając nadto studia teologiczne; w tymże czasie wyświęcony na księdza. Od 1775 był profesorem kolegium w Górze. W 1778 wrócił do Warszawy, podjął pracę nauczycielską w Collegium Nobilium, a następnie prefekturę pijarskiej drukarni (od 1788). Od poł. 1792 był rektorem domu zakonnego w Łowiczu. Zmarł w Łowiczu 22 lipca 1805.

TWÓRCZOŚĆ

1. O sposobach ratowania bydła w czasie zarazy. W-wa 1774.

Przekłady

1. E. Bertrand: Tewenon, czyli zabawy wiejskie na ośm dni podzielone, przez pana... po francusku napisane, a teraz na polski język przez ks.... przełożone. W-wa 1779 (dwa wyd.). Wyd. nast.: „edycja 2" W-wa 1803.

Rkps fragm. w Bibl. Jagiel. sygn. 6142I.

Powieść wierszem.

OPRACOWANIA

Raporty generalnych wizytatorów z r. 1786. Wyd. T. Wierzbowski. W-wa 1914 *Komisja Edukacji Nar.* 29. — A. Horányi: Scriptores Piarum Scholarum. T. 2. Buda 1809. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812. — *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 14 (1863). — J. Rudnicka: Bibliografia powieści polskiej 1601-1800. Wr. 1964 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 13. — E. Rabowicz. *Pol. słownik. biogr.* T. 13 (1967-1968).

http://rcin.org.pl

KŁAPSIA JAN (1759—1805)

Pisarz religijny i pedagogiczny, kaznodzieja.

Ur. 24 (wg W. Ogrodzińskiego: 29) września 1759 w Skoczowie; syn Jana, wolnego chłopa, i Zuzanny z Sikorów. Uczęszczał do szkoły ewangelickiej w Cieszynie. W 1779-1781 studiował teologię na uniwersytecie lipskim. Po powrocie do Cieszyna jako kandydat teologii zastępował tamtejszych pastorów w ich obowiązkach. 12 marca 1782 wygłosił kazanie (polskie) na uroczystości poświęcenia placu pod kościół w Jaworzu; w 1782-1800 był pastorem i kaznodzieją zboru jaworskiego. W 1784 nie przyjął stanowiska pastora w Podgórzu k. Krakowa. Przed 1799 ożenił się z Katarzyną Paulini (zm. 1804). W 1800 wybrany trzecim pastorem i kaznodzieją polskim w Cieszynie. Zmarł 2 grudnia 1805 w Cieszynie („w czasie pomoru").

TWÓRCZOŚĆ

1. Sieben Predigten zur Beförderung des Reiches Christi. Wiedeń 1786.

Niem. kazania wyd. w celu wspomożenia budowy zboru jaworskiego.

2. Neue Predigten als die Erstlinge meiner jugendlichen Aussaat. Opawa 1786.

3. Lesebuch für Kinder zur Beförderung guter Gesinnungen. Brno 1788.

Tyt. tej i nast. pozycji powtórzony za Wurzbachem, nie not. przez bibliografie pol.; do druku nie zdołano dotrzeć. Czy nie był to podręcznik do nauki czytania w jęz. pol.?

4. Lesebuch für Kinder in protestantisch-österreichischen Erbländern. Wr. 1790.

5. Modlitwy i rozmyślania nabożne, pomnożenie(!) chrześcijaństwa między ludźmi pospolitymi we wszelkim czasie i różnych potrzebach służące: z Przydatkiem, zebrane i do druku podane przez... Wr. 1794. Fragm. przedr. osob.: Krótki zbiór historii chrześcijańskiej religii. Wr. 1795. Wyd. 2 całości: Cieszyn 1887.

Dedyk. „zborom ewangelickim w moim ojczystym cyrkule cieszyńskim".
Zawartość: Modlitwy i rozmyślania nabożne; Krótki zbiór historii religii chrześcijańskiej; Krótka o należytym dziatek ćwiczeniu nauka; Wykład niektórych przy nabożeństwie kościelnym zwyczajnych formuł; Przydatek (5 pieśni z kancjonału brzeskiego J. Ch. Bockshammera i 1 pieśń nieznanej proweniencji — może Kłapsi?).
„Krótki zbiór historii religii chrześcijańskiej" był z rozkazu cenzury katolickiej wycinany z wyd. 1794, i to zarówno z egz. prywatnych, jak i jeszcze nie sprzedanych (tzw. „miszkowana kłapsiówka"). Z tego względu fragm. ten zyskał w 1795 wyd. osob., równocześnie krążył w odpisach. „Niemiszkowana kłapsiówka" ma stanowić wielką rzadkość biblioteczną.

OPRACOWANIA

L. J. Szersznik: Nachrichten von Schriftstellern und Künstlern aus dem Teschner Fürstenthume. Cieszyn 1810 s. 98-100. — J. Gajdzica: Pamiętnik. (Powst. przed 1840). Wyd. J. Wantuła. *Zaranie Śląskie* 1930 z. 3; przedr. L. Brożek w zbiorze: Wspomnienia Cieszyniaków. W-wa 1964. — G. Biermann: (Historia gminy ewangelickiej w Cieszynie). Cieszyn 1859. — J. Klatschek: Historia zboru ewangelickiego w Białej. Cieszyn 1860. — C. v. Wurzbach: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. T. 12 (Wiedeń 1864). — *Zwiastun Ewangeliczny* 1865. — G. Biermann: (Historia protestantyzmu na Śląsku austriackim). Praga 1897. — K. Michejda: Dzieje kościoła ewangelickiego w Księstwie Cieszyńskim. Cieszyn 1909 s. 250-251. — J. Wantuła: Ks. J. Kłapsia, pierwszy kaznodzieja zboru w Jaworzu. *Poseł Ewangelicki* 1932 nr 11-16. — W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. Kat. 1946; wyd. nast. popr. i rozszerz. do druku przygot. L. Brożek, Z. Hierowski. Kat. 1965. — J. Wantuła: Książki i ludzie. Kr. 1956 s. 156-163. — W. Chojnacki: Bibliografia polskich druków ewangelickich ziem zachodnich i północnych, 1530-1939. W-wa 1966. — A. Buzek: Kłapsia Gustaw Henryk. *Pol. słownik biogr.* T. 13/1 (1967).

http://rcin.org.pl

KNIAŻEWICZ GRZEGORZ (1737—1804)

Inna forma nazwiska: KNIAZIEWICZ.

Krypt.: J.G.K.

Tłumacz, ekonomista, historyk, kaznodzieja, poeta, matematyk.

Ur. 9 stycznia 1737 na Białorusi. 2 października 1754 wstąpił do jezuitów. Dwuletni nowicjat odbył w Wilnie, roczne studium retoryki w Słucku. Od 1757/58 uczył w najniższej klasie Akademii Wileńskiej. W 1759/60 — w syntaksie kolegium warszawskiego. W 1760-1763 studiował filozofię w Warszawie (uczył S. Łuskina). W 1763/64 był nauczycielem poetyki, retoryki, historii i francuskiego w Słucku oraz prowadził kronikę domu; od jesieni 1764 — nauczyciel geometrii, mechaniki i niemieckiego w warszawskim Collegium Nobilium, pełniąc równocześnie obowiązki prefekta i wicedyrektora biblioteki. Od jesieni 1766 studiował teologię w warszawskim seminarium zakonnym (uczył J. Bohomolec) i wykładał matematykę w kolegium. W poł. 1769 uzyskał święcenia kapłańskie i wystąpił z zakonu. Odtąd pozostawał pod opieką biskupa wileńskiego I. Massalskiego. Był mierniczym w jego dobrach (używał tytułu „matematyka biskupa wileńskiego"); towarzyszył mu w podróżach do Francji, Niemiec i Anglii (?); uzyskał (na 3 lata) probostwo w Mostach k. Grodna, a następnie skromne beneficjum przy katedrze wileńskiej. Od 1773 współpracował z Komisją Edukacji Narodowej; 7 marca 1775 powołany na członka Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych, ustąpił 21 lutego 1777.

Po śmierci Massalskiego (1794) znalazł się w trudnej sytuacji materialnej. Od 1796 pracował zarobkowo w bibliotece kapituły wileńskiej. W 1801 rozpoczął wydawać pismo periodyczne *Dziennik Gospodarski*. Gdy pod koniec życia popadł w skrajną nędzę, uzyskał z rąk cesarza rosyjskiego Pawła I roczną pensję, którą pobierał do śmierci. Zmarł w 1804 w Wilnie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Na dzień dorocznej koronacji J. K. M. P. N. M. do JW. Jana (!) Księdza Biskupa Wileńskiego wiersze dnia 21 listopada 1769. B.m. (1769).

Druczek obok pol. wierszy Kniaziewicza zawiera wiersze franc. Stanisława Lena i łac. anonim.

2. Kazanie na uroczystość ś. Stanisława biskupa i męczennika, patrona Korony Polskiej i W. X. L. i Najjaśniejszego Stanisława Augusta P. N. M. ... miane przez ... na żądanie JX. Stanisława Bohusza Siestrzeńcewicza ... do druku podane r. 1772 dnia 9 maja. B.m. (1772).

3. Dzieło o edukacji przedstawione w grudniu 1773 na zebraniu Komisji Edukacji Narodowej. Tekst nie znany.

Zachowane w Bibl. Jagiel. sygn. 7924 k. 54-55 bruliony fragm. programów edukacyjnych jego pióra (O moralnej nauce; O dziejach ludzkich i geografii) są zapewne fragm. brulionu tego dzieła.

4. Podręcznik do nauki matematyki w szkołach Komisji Edukacji Narodowej, przedstawiony w 1777. Tekst nie znany.

5. *Dziennik Gospodarski*. T. 1-2. Wil. 1801.

6. Rozwagi o konduktorach, czyli o ściąganiu materii piorunowej albo o ustrzeżeniu się piorunów, przez... Wil. 1801.

7. Historia współczesna Europy od wojny amerykańskiej. Rkps zaginiony przed 1820.

8. Historia życia bpa Massalskiego. Rkps zaginiony jw.

Nadto ogł. anonim. w *Monitorze* 1769 nr 54 s. 437-438 odpowiedź Nieukolubskiemu (J. Albertrandiemu): Mci Panie Nieukolubski.

Przekłady

1. J. Lacombe: Historia odmian zaszłych w państwie rosyjskim napisana francuskim językiem przez jmci pana ... na polski język przez ... Soc. Jesu przełożona. W-wa 1766 (dod. do: *Zbiór Dziejopisów Polskich*. T. 2).

2. R. Bradley: Kalendarz rolniczy i gospodarski przez p. ... napisany, przez ... matematyka J. W. J. X. Bisk. Wileń. na polski język przełożony. Wil. 1770.

Dedyk. I. Massalskiemu.

Wg skróc. przeróbki franc. Puisieux z 1743.

http://rcin.org.pl

3. Folwark, w którym grunta nie zostawują się nigdy ugorem. Przełożony na polski język przez ... matem. J. W. X. Biskupa Wileń. Wil. 1770.

4. P.S. Dupont de Nemours: Obraz rządu człowieka we wszystkich stanach żyjącego, jego powinności względem towarzystwa, zwierzchności, jego praca, moralność etc. w wielkiej tabeli. B.m.r. Przeł. w 1774.

Z komentarzem tłumacza.

Inform. J. Lewicki: Ustawodawstwo szkolne za czasów Komisji Edukacji Narodowej (1773-1793). Kr. 1925 s. LIII-LIV.

5. Historia życia jenerała Bonapartego. Przekład z rosyjskiego. Wil. 1793 (!).

Do tego dołączony: Dodatek zamiast przypisków do dzieła, tłumaczonego z rosyjskiego, Życie, czyny i wyniesienia Bonaparty. B. m.r.

6. (L. Muratori?): Życie Józefa Balsamo znanego pod imieniem hrabi Cagliostro, z procesu rzymskiego w r. 1790 przeciw mu prowadzonego wyjęte, wytłumaczone i notami objaśnione do wyrozumienia sekt masońskich przez J. G. K. Wil. 1793.

7. Zbiór dokumentów do pierwiastkowej fundacji i uposażenia biskupstwa wileńskiego odnoszących się. Przekład z łacińskiego. Fragm. *Dzieje Dobroczynności Kraj. i Zagr.* R. 3 (1822) s. 778-780.

8. L. Muratori: O zaprowadzeniu wiary chrześcijańskiej w Paragwaju. Rkps był w Bibl. Uniw. Wil.

Listy.

1. Do Stanisława Augusta w zbiorach z 1764-1780, 1780-1786. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 667, 697.

OPRACOWANIA

Catalogus personarum et officiorum provinciae Lithuanae (et Masoviae) Societatis Jesu ex anno 1754/55 in annum 1768/69. Rkpsy Arch. Romanum Soc. Jesu Lithuanica 59, 60. — Catalogus primus et secundus Collegii Varsaviensis Societatis Jesu anni 1767. Rkps jw. Lithuanica 32 A f 15 nr 47. — *Komisja Edukacji Narodowej i jej szkoły w Koronie, 1773-1794*. Wyd. T. Wierzbowski. Z. 36. W-wa 1908 s. 4-23; z. 37. W-wa 1910 s. 10, 136. — *Dzieje Dobroczynności Kraj. i Zagr.* R. 3 (1822). — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. *Przegl. Poz.* t. 33 (1862) i osob. Poz. 1862. — F.M.S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 14 (1863). — W. Smoleński: Towarzystwa naukowe i literackie w Polsce w w. XVIII. *Ateneum* 1887 t. 3 i odb. (W-wa 1887 s. 43); wyd. nast. w: Pisma historyczne. T. 2. Kr. 1901. — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce w. XVIII. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — C. Sommervogel: Bibliothèque de la Compagnie de Jésus. T. 4. Bruksela 1893 k. 1129-1131. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 2, 3. Kr. 1899-1900. — S.D. (Dikstein). *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 35/36 (1904). — *Podręczna enc. kościelna.* T. 21/22 (1910). — J. Kurczewski: Kościół zamkowy, czyli katedra wileńska. Wil. 1916 s. 400. —

J. Włodek: Dwa szkice z historii stosunków polsko-angielskich. Kr. 1921 s. 11-12. — S. Surzycki: Rozwój wiedzy rolniczej w Polsce. Kr. 1928 s. 20. — A. Jobert: La Commission d'Éducation Nationale en Pologne. Son oeuvre d'instruction civique 1773-1794. Paryż 1941. — A. Jobert: Les Magnats polonais et les physiocrates français (1767-1774). Paryż 1941 s. 42. — J. Fierich: Nauki rolnicze w szkołach średnich Komisji Edukacji Narodowej. Kr. 1950. — B. Suchodolski: Nauka polska w okresie Oświecenia. W-wa (1953); przedr. w: Studia z dziejów polskiej myśli filozoficznej i naukowej. Wr. 1958 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 8. — J. Poplatek: Udział b. jezuitów w Komisji Edukacji Narodowej. (Powst. przed 1955). Maszynopis Arch. OO. Jezuitów w Kr. (t. 1 s. 80-81). — J. Lubieniecka: Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych. W-wa 1960 *PAN. Monogr. z Dziejów Oświaty* 4. — I. Stasiewicz: Z problemów nauki okresu Oświecenia. Wr. 1960 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 12. — Z. Kosiak. *Pol. słownik biogr.* T. 13/1 (1967). — B. Natoński: Wypisy ze źródeł jezuickich i uwagi. (Maszynopis w posiadaniu redakcji).

KOCIEŁKOWSKI MICHAŁ FRANCISZEK (1739–1811)

Inne formy nazwiska: Kociałkowski; Kociołkowski.

Kaznodzieja, historyk-tłumacz.

Ur. 27 września 1739 w Lipnicy (pow. Turek); syn Konstantego h. Korab, stolnika bracławskiego, i Katarzyny Walewskiej. Po ukończeniu retoryki wstąpił do jezuitów 15 sierpnia 1754. Nowicjat odbył w Krakowie (1754/55-1755/56), retorykę w Jarosławiu

http://rcin.org.pl

u F.M. Leśniewskiego (1756/57), filozofię w Kaliszu (1757/58-1759/60), po czym uczył w syntaksie kolegium poznańskiego (1760/61). Od jesieni 1761 studiował matematykę, geografię i historię w tymże kolegium, a od 1764 do 1769 — teologię. Równocześnie uczył geografii i historii w Collegium Nobilium (w Poznaniu), a w 1767-1769 pełnił tam funkcję wiceregensa. Od jesieni 1769 uczył retoryki w kolegium poznańskim i prowadził jego kronikę. Po kasacie zakonu do 1777 pozostał na stanowisku profesora tejże uczelni. Następnie został z prezenty Teodora Koźmińskiego proboszczem w Swarzędzu. W 1778 uzyskał koadiutorię kanonii gnieźnieńskiej, później probostwo babimojskie, a w 1784 kanonię gnieźnieńską. W 1794 nominowany scholastykiem kapituły, a 15 września t.r. wybrany administratorem archidiecezji (po śmierci M.J. Poniatowskiego). Po objęciu archidiecezji przez I. Krasickiego został jego wikariuszem generalnym i oficjałem (do 14 listopada 1799). Dzierżawił wieś kapitulną Borszewice. Zmarł 19 stycznia 1811 w Marzeninie.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kazanie pogrzebowe, które przy pochowaniu ciała Jaśnie Wielmożnego ... Teodora z Iwanowic Koźmińskiego, wojewodzica kaliskiego miał ... w Kościele Parafialnym Swarzędzkim dnia 30 kwietnia Roku Pańskiego 1778. Poz. 1778.

Przypisane Nepomucenie z Działyńskich Koźmińskiej.

2. Kazanie na zaczęcie Sejmu Walnego miane przez ... w Kościele Kolegiaty Warszawskiej dnia 2 października 1786. W-wa 1786.

Przekłady

1. C. Buffier: Sposób łatwy nauczenia się i pamiętania dziejów powszechnych i rozmiaru czasów, czyli chronologii i historii powszechnej, podany francuskim językiem przez X. ... Soc. Jesu. Przełożone z przydatkiem ciekawych pytań i uwag na dzieje święte i świeckie, dla wygody ich mościów panów kawalerów Collegii Nobilium Posnaniensis. T. 1-2. Poz. 1768-1771. Wyd. nast. Poz. 1779.

Tłumacz nie podpisany, wymieniony na drukarskim przywileju (ogł. T. Wierzbowski: Materiały do dziejów piśmiennictwa polskiego. T. 2. W-wa 1904 s. 118).

Materiały

1. Odpis metryki. W: Liber metricae novitiorum Societatis Jesu (1709-1773). Rkps Ossol. sygn. 100/II.

2. Kronika jezuickiego kolegium poznańskiego z 1769-1773. Rkps Bibl. Racz. sygn. 1832.

3. Acta ... administratoris sede vacante 1794. Ogł. H. Rybus w: Regesty wybranych zapisków z akt działalności arcybiskupów gnieźnieńskich. *Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne* t. 3 (1961) z. 1-2 s. 397-398 i odb. (Lubl. 1961).

Z zachowanej księgi Arch. Konsystorza Łowickiego.

OPRACOWANIA

Komisja Edukacji Narodowej i jej szkoły w Koronie i Litwie. Wyd. T. Wierzbowski. Z. 7. W-wa 1905 s. 205; z. 24. W-wa 1906 s. 28; z. 25. W-wa 1907 s. 17. — F.M.S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 14 (1863). — J. Korytkowski: Prałaci i kanonicy Katedry Metropolitalnej Gnieźnieńskiej. T. 2. Gniezno 1883 s. 266-267. — Pyr. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 35/36 (1904). — *Podręczna enc. kościelna*. T. 21/22 (1910). — S. Bednarski: Upadek i odrodzenie szkół jezuickich w Polsce. Kr. 1933. — J. Poplatek: Udział byłych jezuitów w Komisji Edukacji Narodowej. (Powst. przed 1955). Maszynopis Arch. OO. Jezuitów w Kr. (t. 1 s. 256). — B. Natoński. *Pol. słownik biogr.* T. 13/2 (1967).

KOGNOWICKI KAZIMIERZ (1742—1825)

Historyk, kaznodzieja, poeta, dramatopisarz.

Ur. 10 lutego 1742 zapewne w majątku rodzinnym Łanczanowie (pow. kowieński); syn Jana, miecznika kowieńskiego, i Stankiewiczówny. Uczęszczał do szkół jezuickich w Kownie, po ukończeniu retoryki wstąpił do zakonu jezuitów w Wilnie 15 sierpnia 1764.

http://rcin.org.pl

Po odbyciu dwuletniego nowicjatu uczył w infimie w Poszawszu na Żmudzi (1766/67). W 1767/68-1769/70 studiował filozofię w Akademii Wileńskiej, po czym objął kierownictwo szkoły w organizującym się kolegium w Mereczu, gdzie uczył retoryki, poetyki i matematyki oraz prowadził kronikę domu. W 1772 rozpoczął studia teologiczne w Grodnie, które przerwała kasata zakonu; kontynuował je w Akademii Wileńskiej, gdzie też uzyskał doktorat z filozofii i nauk wyzwolonych. 31 stycznia 1774 wyświęcony na księdza w Grodnie. W 1774-1781 uczył w pojezuickiej szkole w Grodnie. W 1782 jeździł do Rzymu. W 1784-1789 był kaznodzieją trybunalskim w Grodnie, następnie przebywał na dworze Sapiehów w Różanie. Od 1802 podejmował starania o sprowadzenie ciała św. Andrzeja Boboli z Pińska do Połocka.

W 1805 wrócił do zakonu jezuitów, do 1809 był zastępcą przełożonego kolegium w Dyneburgu, potem w Połocku. W 1811 został przełożonym domu misyjnego w Chałczu k. Mohylewa. W 1814-1815 przebywał w Puszy, następnie w Mohylewie (jako doradca rektora i opiekun duchowny kolegium). Po usunięciu jezuitów z Rosji (w maju 1820) bawił czas jakiś w Ferrarze we Włoszech, skąd wrócił do Galicji i osiadł w Przeworsku, gdzie pełnił obowiązki kapelana szpitala szarytek. Zmarł tamże 22 marca 1825.

TWÓRCZOŚĆ

1. Hymen na gody nowożeńców Wielmożnego JMci Pana Adama z Broelów Platera ... i Jaśnie Wielmożnej Jej Mci Panny Marianny Zabiełłówny ... od przywiązanego Ich Pańskiemu Imieniowi ... profesora w szkołach publicznych, napisany w Czerwonym Dworze roku 1774 dnia 24 Augusta. B. m. (1774).

2. Wdzięczność wiekopomna wiecznie należąca dobroczynnemu ojczyzny patronowi świętemu Stanisławowi Kostce, wyznawcy Towarzystwa Jezusowego, w sto lat po obraniu jego za patrona tak Koronie Pol. jako i W. X. L. nieprzepamiętana. Wil. 1774.

Zawartość: Dedyk. I. Branickiej; kazanie o św. Stanisławie Kostce; wiersz o św. Stanisławie Kostce; Niezawodna nadzieja w patronie ojczyzny abo pewna wygrana przy pomocy ś. Stanisława Kostki patrona Królestwa Polskiego. Drama o cudownym kamieniu miasta Lwowa roku 1672; Rozmowa Polaczków; Epigramata.

3. Hymen na gody Jaśnie Wielmożnego JMci Pana Józefa na Wereszczynie Wereszczyńskiego ... i Jaśnie Wielm. Eleonory Giełgudowny ... w dożywotnią przyjaźń wchodzących. Wil. 1781.

4. Droga rzymska z nawrotem do swojej ojczyzny nie bez gościńca nazad powróconego. W-wa 1783.

Dedyk. A. Naruszewiczowi.

5. Kazania dwa obok niedzielne, w Grodnie do Najjaśniejszego Trybunału W.X. Lit. główny sąd rozpoczynającego 1 maja, imieniny Króla Pana Naszego Miłościwego Stanisława Augusta obchodzącego 8 maja, mówione... Grodno 1785.

6. Mowy miane podczas kadencji Trybunału Głównego W.X.Litewskiego w Grodnie roku 1789. W: *Początek i koniec kadencji grodzieńskiej za laski Aleksandra Sapiehy kanclerza W. X. Lit.* B. m. 1789.

7. Życia Sapiehów i listy od monarchów, książąt i różnych panujących do tychże pisane. T. 1. Wil. 1790; t. 2-3. W-wa 1791-1792; t. 4-6 nie wyd. (t. 4 zaginiony, t. 5-6 w rkpsie Ossol. sygn. 2219/III). Wyd. nast. t. 1: pt. Życie Lwa Sapiehy kanclerza wielkiego. Wyd. T. Mostowski w: Życia sławnych Polaków. T. 1. W-wa 1805 *Wybór Pisarzów Pol.*; wyd. F. S. Dmochowski w: Żywoty sławnych Polaków. T. 1-2. W-wa-Radom 1830; wyd. J. N. Bobrowicz w: Życia sławnych Polaków. T. 4. Lipsk 1837; Żywot Lwa Sapiehy kanclerza wielkiego. Wyd. K. J. Turowski. Sanok 1855 *Bibl. Pol.* S. I 25-28.

Zawartość t. 1: Dedyk. do A. M. Sapiehy; Życie Lwa Sapiehy; Listy do Lwa Sapiehy z archiwum różańskiego.

T. 2: Dedyk. do K. Nestora Sapiehy; Życie Jana Piotra Sapiehy; Diariusz wyprawy na wojnę moskiewską Jana Piotra Sapiehy... R. 1608-1611; Listy od monarchów do Jana Piotra Sapiehy.

T. 3: Dedyk. do F. K. Sapiehy; Żywot Kazimierza Lwa Sapiehy.

T. 5: Życie Jana Stanisława Sapiehy.

T. 6: Życie Kazimierza Jana Sapiehy.

W Bibl. Krasiń. pod sygn. 660 był rkps Kognowickiego: Przydatek do precedencji i dziejów domu sapieżyńskiego.

Listy i materiały

1. Do generała zakonu jezuitów Tadeusza Brzozowskiego z 16 grudnia 1807. Rkps (kopia) Arch. OO. Jezuitów Kr. sygn. 1079 f 77.

http://rcin.org.pl

2. Egzorty domowe b. d. Rkps jw. sygn. 963 f 113 i nast.

OPRACOWANIA

Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826 s. 204. — *Bibl. Warsz.* 1862 t. 3 s. 197-198. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. *Przegl. Poz.* 1862 i osob. Poz. 1862. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 15 (1864). — E. Tyszkiewicz: Ks. K. Kognowicki. *Kłosy* t. 9 (1869) nr 231 s. 332. — L. Sowiński: Rys dziejów literatury polskiej. T. 2. Wil. 1875 s. 266. — J. Bartoszewicz: Dzieła. T. 2. Kr. 1877 s. 106. — *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 10 (1877). — Sapiehowie, materiały historyczno-genealogiczne i majątkowe. T. 1-3. Wyd. K. Ożarowski, B. Gorczak. Petersb. 1890-1894. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). T. 2-3. Kr. 1899-1900. — Pyr. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 35/36 (1903). — S. Załęski: Jezuici w Polsce. T. 5 cz. 2. Kr. 1906. — X. J. N. (Niedzielski). *Podręczna enc. kościelna.* T. 21/22 (1910). — Ojcowie i bracia Towarzystwa Jezuickiego zmarli w polskich prowincjach od r. 1820. T. 1. Kr. 1932 s. 83. — J. Poplatek: Bł. Andrzej Bobola. Kr. 1936 s. 197-198. — J. Poplatek: Udział byłych jezuitów w Komisji Edukacji Narodowej. T. 2 s. 373. (Powst. przed 1955). (Maszynopis Arch. OO. Jezuitów Kr.). — B. Natoński. *Pol. słownik biogr.* T. 13/3 (1968).

KOLA DEMETRIUSZ (DYMITR) FRANCISZEK (1699–1766)

Inne formy nazwiska: Cola; Kol.

Pseud.: Apollin Warszawski Scholarum Piarum; Warszawski Scholarum Piarum Apollin.

Poeta, kaznodzieja i pisarz religijny, heraldyk, leksykograf-wydawca.

Ur. 1 stycznia 1699 (wg matrykuli pijarskiej: 1698) w Warszawie w rodzinie obcego pochodzenia. 15 września 1716 wstąpił do pijarów, przyjmując imię Demetriusza Franciszka od Poczęcia Panny Marii (imię chrzestne: Franciszek). Po odbyciu nowicjatu w Podolińcu i ukończeniu studiów zakonnych — uczył w 1722-1726 poetyki w kolegium warszawskim. Następnie był przez 7 lat nauczycielem domowym Jerzego Augusta i Jana Karola Mniszchów (1726-1733?) oraz przez lat 6 kaznodzieją. Nadto w 1733-1735 wykładał w warszawskim kolegium filozofię, w 1735-1736 — teologię, a w 1736-1739 pełnił tamże urząd rektora. W 1741-1748 — asystent polskiej prowincji zakonnej i egzaminator diecezjalny, a do zamieszkania w Górze w 1746 — także wykładowca teologii moralnej i prawa kanonicznego.

W 1748 powołany na teologa nowo mianowanego prymasa — Adama Ignacego Komorowskiego (od 1750 przebywał w Łowiczu). Po śmierci Komorowskiego (1759) pełnił przez 4 lata obowiązki teologa biskupa chełmińskiego — Ignacego Bajera (od 1760 mieszkał ponownie w Górze). Od 1763/64 — profesor prawa kanonicznego w Warszawie i kaznodzieja. Zmarł 14 stycznia 1766 w Warszawie (na apopleksję).

TWÓRCZOŚĆ

1. Jacobus fulmen hostium Carolus imperator animorum Augustus Maiestas patriae; Illmi et Excellmi Dni Jacobi Henrici comitis de Flemming ... Dni nec non Clmae Theclae de Radiviliis ... principis primogenitus panegyrico homagio a Regio Vladislai IV Varsaviensi Scholarum Piarum Collegio adoratus. B.m. 1725.

2. (Panegyris Principi Christophoro Szembek epō Varmiensi dum ad suam cathedram solenniter ingrederetur). W-wa 1725.

3. Wesele stanów wszystkich koronnych z kontraktów przyjaźni wiecznej JWżnej Panny Elżbiety Mniszchówny i JWżnego Pana Karola Wielopolskiego ... podpisanych solenne, światu polskiemu przez Warszawskiego Scholarum Piarum Apollina publikowane... W-wa 1725.

4. Orthodoxum militantis Ecclesiae Armamentarium D. Thomas de Aquino ... olim in basilica Ordinis Praedicatorum ex oratorio suggestu celebratus... W-wa 1726.

Dedyk. Ch. Gasparri.

http://rcin.org.pl

5. Sejm extraordynaryjny warszawski anno 1732-di wierszem polskim przez nowego rymotwórcę opisany. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 5897 (autograf).

Poemat satyryczny. Dedyk. Andrzejowi Sławęckiemu.

6. Kardynalna ś. sprawiedliwości cnota modlitwy ludzi umacniająca ... na zaczęcie Trybunału Skarbowego Radomskiego ... promulgowana ... przez... W-wa 1738.

7. Przywilej dożywotniej przyjaźni, sławy, honoru i fortuny przy ślubnych kontraktach JW. Jmci Panny Bilchildy Szembekówny ... z JW. Jmcią Panem Jerzym Wandalinem Mniszchem ... przez obligowanego wiecznie tym imionom Apollina Warszawskiego Scholarum Piarum ... do protokołu nieśmiertelności podany ... W-wa 1738.

8. Prawda katolicka, to jest katechizm rzymski dla młodzieży Szkół Pobożnych krótko zebrany ... przez ... W-wa 1742.

Dedyk. Adamowi Kicińskiemu.

9. Uwagi chrześcijańskie wszystkim ogólnie, osobliwie zakonnym osobom służące... przez ... wydane. W-wa 1742.

Dedyk. Konstancji z Branickich Sedlnickiej.

10. Kazanie na akt pogrzebowy śp. ... Teodora Lubomirskiego wojewody krakowskiego ... napisane, przytomnemu państwu przy spuszczaniu ciała do grobu ... oddane przez... Die 12 Martii anno 1745. W-wa 1745.

11. Traktat krótki o heraldyce, to jest o herbach rodowitych... Przez ... z przydatkiem introdukcji do historii uniwersalnej napisany... W-wa 1747.

Teoria heraldyki oprac. wg franc. pracy Vallemonta. Dedyk. Kasprowi Lubomirskiemu.

12. Kazanie na zaczęciu jubileuszu wielkiego w kościele Prześwietnej Kolegiaty Łowickiej, roku 1751 dnia 16 maja ... z rozkazu JO. Książęcia JMci Adama ... Komorowskiego arcybiskupa gnieźnieńskiego ... miane i do druku podane przez... W-wa (1751).

13. Obserwacje dla objaśnienia kontrowersji de evocationibus, inter statum spiritualem et saecularem zachodzących, z okazji manifestów, pozwów i różnych skryptów w tym czasie in publicum wyszłych, a mianowicie Memoriału na przeszłe sejmiki przedsejmowe rozesłanego, z praw koronnych zebrane. B.m. 1753. Wyd. 2 b.m. 1755.

Druk. anonim., autorstwo wg Janockiego; dopisek na jednym z egz. podaje jako autora ks. Wojciecha Kraszewskiego.

14. Kazanie na niedzielę 13 po Świątkach na prymicjach ... X. Bazylego Złockiego, kanonika katedralnego kujawskiego, w Starogardzie w kościele farnym miane d. 29 sierpnia R. P. 1762 przez... Chełmno 1762.

15. Rejestr świętych ewangelii na niedziele i święta doroczne do kazań według porządku opisania katechizmu rzymskiego, przez ... W-wa b.r.

Inform. Jocher.

Prace edytorskie

1. Nowy wielki dykcjonarz Jmci X. (Piotra) Daneta francuski, łaciński i polski ... T. 1-2. W-wa 1743-1745.

Z przedm. edytora wyrażającą pochwałę języka pol. J. Birn mylnie przypisuje edycję A. Ożdze.

OPRACOWANIA

J.D.A. Janocki: Lexicon derer itztlebenden Gelehrten in Polen. T. 1. Wr. 1755 s. 68-96. — Historia Domus Varsaviensis Scholarum Piarum (1729-1788). Oprac. L. Chmaj. Wr. 1959 *PAN. Arch. Dziejów Oświaty* 1. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812. — F.M.S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 15 (1864). — J. Korytkowski: Arcybiskupi gnieźnieńscy, prymasowie i metropolici polscy. T. 4. Poz. 1891 s. 604, 614. — W. Smoleński: Przewrót umysłowy w Polsce w. XVIII. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — J. S. Pelczar: Zarys dziejów kaznodziejstwa w kościele katolickim. Cz. 2: Kaznodzieje polscy. Kr. 1896; wyd. 2: Zarys dziejów kaznodziejstwa w Polsce. Kr. 1917. — Ks. W. Kr. (Krynicki). *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 35/36 (1904). — X. S. G. (Galla). *Podręczna enc. kościelna.* T. 21/22 (1910). — J. Birn: Język francuski w Polsce w epoce saskiej. *Studia z dziejów kultury polskiej.* W-wa 1949 s. 387. — J. Buba: Pijarzy w Polsce. *Nasza Przeszłość* t. 15 (1962) s. 17. — Z. Drapella: „Traktat krótki o heraldyce". *Nautologia* vol. 1 (1966) nr 2/3 s. 66, 74. — E. Rabowicz. *Pol. słownik biogr.* T. 13/2 (1967).

http://rcin.org.pl

KOLLACZ JAN PAWEŁ (1726–1789)

Krypt.: X.P.K.A.R.S.

Tłumacz, leksykograf-wydawca.

Ur. 3 listopada 1726 zapewne w Gdańsku, w rodzinie mieszczańskiej; syn Daniela i Katarzyny Elżbiety. 29 sierpnia 1744 wstąpił do jezuitów. Nowicjat odbył w Krakowie (1744/45-1745/46), studia filozoficzne w Kaliszu (1746/47-1748/49), po czym uczył w kolegiach jezuickich w Sandomierzu (1749/50-1750/51) i Brześciu Litewskim (1751/52). Teologię studiował w Lublinie i Krakowie (1752/53-1755/56); w 1756 wyświęcony na księdza. Następnie uczył humaniorów we Wschowie, był prefektem i uczył retoryki w Chojnicach (1759/60-1760/61), w 1761/62-1762/63 przebywał w Rawie, gdzie po złożeniu ślubów ostatecznych (2 lutego 1762) wykładał fizykę i matematykę. W jesieni 1763 przeniesiony do Poznania na stanowisko profesora prawa kanonicznego w kolegium poznańskim oraz kaznodziei niemieckiego. W 1764-1773 był prefektem Drukarni Jezuickiej w Poznaniu. Po kasacie zakonu uzyskał od Marianny Zakrzewskiej, kasztelanowej kaliskiej, prezentę na altarię różańca św. przy kościele farnym w Sarnowej (instytuowany 14 stycznia 1774). Zmarł w Sarnowej 22 stycznia 1789.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

1. Rewolucja teraźniejsza Ameryki Północnej w dwunastu skonfederowanych osadach jarzmo Wielkiej Brytanii zrzucających, z poprzedzającym opisem historycznym i geograficznym tychże krajów z niemieckiego na polski język przetłomaczona przez... Poz. 1778.

2. Diariusz podróży Ojca Świętego Piusa VI, papieża, do Wiednia w r. 1782 odprawionej, z różnych publicznych gazet zebrany i dla przysługi chwalebnej ciekawości ludzkiej do druku podany. Przez ... Kalisz 1782. Wyd. nast. Łowicz 1783.

3. Życie Sebastiana Józefa de Carvalho i Melo, grafa de Oeyras, markiza de Pombal etc., sekretarza stanu i pierwszego ministra Józefa I, króla portugalskiego. Cz. 1(-5) według najnowszej włoskiej edycji na niemiecki język przetłomaczone i w Lipsku r. 1782 drukowane, a na polski język przełożone, przez... B.m.r.

4. Zbiór krótki a prawdziwy życia najjaśniejszego Karola Fryderyka II, króla pruskiego etc. ... który jako Wielki umarł 17 sierpnia roku 1786 ... z niemieckiego wytłomaczony. Przez X. P. K. A. R. S. B.m.r.

Prace edytorskie

1. G. Knapski: Thesauri Polono-Latino-Graeci tomus secundus Latino-Polono-Germanicus novo synonymorum et phrasium poeticarum apparatu auctus; nec non innumeris Latinis, Polonicis ac Germanicis vocabulis locupletatus, per admodum... W-wa-Drezno-Lipsk 1780.

Materiały

1. Odpis metryki chrztu. W: Liber metricae novitiorum Societatis Jesu (1709-1773). Rkps Ossol. sygn. 100/II.

OPRACOWANIA

J. Łukaszewicz: Krótki opis historyczny kościołów parochialnych ... dawnej diecezji poznańskiej. T. 2. Poz. 1858 s. 89. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. *Przegl. Poz.* t. 33 (1862) i osob. Poz. 1862. — F.M.S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 15 (1864). — Pyr. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 37/38 (1905). — *Podręczna enc. kościelna.* T. 21/22 (1910). — S. Hrabec, F. Pepłowski: Wiadomości o autorach i dziełach cytowanych w „Słowniku" Lindego. W-wa 1963. — E. Rabowicz. *Pol. słownik biogr.* T. 13/2 (1967).

KOMOROWSKA (BĄKOWSKA) KUNEGUNDA (ok.1763 – po 1819)

Tłumaczka, poetka.

Ur. ok. 1763; córka Józefa Joachima Komorowskiego i Heleny Anieli Konkordii z Milewskich, siostra Wincentego Józefa. Uczyła się pod kierunkiem A.S. Ustrzyckiego (1776-1778). Dziedziczka Ujścia. W 1794 wyszła za mąż za Jana Wincentego hr. Bąkow-

http://rcin.org.pl

skiego i osiadła w Cycowie. Mąż jej był członkiem Towarzystwa Naukowego Krakowskiego, przyjacielem J. M. Ossolińskiego i plenipotentem jego fundacji na terenie Lwowa (1818-1826), zajmował się też rytownictwem i rysunkiem. W 1819 była autorką *Pamiętnika Lwowskiego*. Dalsze jej dzieje nieznane.

TWÓRCZOŚĆ

Wiersze w rkpsie Bibl. Miejskiej w Bydgoszczy sygn. 528.

Przekłady

1. Wybrane z starożytnych świeckich pisarzów dzieje z zdaniami i wyrokami mędrców o powinnościach ludzkich, we 2 częściach zawarte, z łaciny na ojczysty język ku pożytkowi narodowemu przeniesione. W-wa 1779.

Przeł. tylko cz. 1, cz. 2 przeł. brat (zob. Komorowski W. J., Przekłady poz. 1).

2. P. A. Metastasio: Temistokles. Drama ... z włoskiego przez ... starościankę ochozką i rudzińską tłumaczone. W-wa 1782.

3. A. Pope: Jesień, czyli Hylas i Egon. *Pam. Lw.* 1819 nr 10 s. 319-326. Toż wraz z czterema innymi przekł. sielanek Pope'a w rkpsie Bibl. Jagiel. sygn. 2809 t. 2 z ok. 1825 obejmującym w większości utwory J. P. Woronicza, na tej podstawie przyjmowana za utwór Woronicza.

Por. Woronicz J. P., Przekłady poz. 1.

OPRACOWANIA

J. Sowiński: O uczonych Polkach. Krzemieniec 1821. — F.M.S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 15 (1864). — H.G. (Gay). *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 37/38 (1905). — A. Boniecki: Herbarz polski. T. 11. W-wa 1907 s. 25. — E. Rabowicz: Komorowski Wincenty Józef. *Pol. słownik biogr.* T. 13/3 (1968).

KOMOROWSKI JÓZEF CIOŁEK (ok. 1725— ok. 1795)

Pseud.: Galicjanin teraźniejszy, a z natury dawny w ojczyźnie Polak; Józef Staropolski h. Szabla w rękach; Nieznajomy; Obywatel prowincji W. X. Lit.; Wiernicki; Wierny poddany Galicjanin.

Publicysta.

Ur. ok. 1725; syn Adama h. Ciołek, podczaszego nowogródzkiego, i Eleonory z Piaskowskich. Dzieciństwo spędził w majątku ojcowskim Romaszówka (pow. kołomyjski). Służył w stacjonującym we Lwowie regimencie piechoty buławy polnej koronnej szefostwa J. K. Branickiego; 14 września 1745 występował na sejmiku gospodarczym w Haliczu jako kapitan tego regimentu. W 1749 nosił stopień majora. W maju 1754 deputat na Trybunał Radomski. Na sejmiku pow. kołomyjskiego 12 sierpnia 1754 obrany asesorem powiatowym. W październiku 1754 awansowany do stopnia podpułkownika; odtąd do września 1759 był komendantem garnizonu lwowskiego, na tym stanowisku przejawił energię i dbałość o ład w mieście, ale i naraził się na liczne zatargi (z kahałem — o zaległe świadczenia, z rektorem kolegium jezuickiego — o bezwzględne stłumienie studenckich zajść antyżydowskich i in.). 11 września 1759 obrany przez sejmik halicki komisarzem na Trybunał Skarbowy Radomski — z tego powodu urlopowany na rok ze służby wojskowej. W marcu 1760 awansowany do stopnia pułkownika; wkrótce po tym wystąpił ze służby wojskowej i zajął się gospodarstwem oraz działalnością sejmikową.

W 1760-1764 dzierżawił wieś Krzywczyce w pow. żydaczowskim, następnie — dwa klucze p. Humaniem. W czasie elekcji Stanisława Augusta, którą podpisał w Warszawie, związany był z Familią. Przed 1768 ożenił się z Katarzyną z Żochowskich, 1°v. Chojecką. Na sejmie 1768 powołany do komisji do rozsądzania spraw majątkowych krajczego koronnego, Józefa Potockiego. W 1769-1776 pomagał w sprawach procesowych Pelagii Potockiej i Piotrowi Potockiemu, staroście szczerzeckiemu. Na sejmie delegacyjnym

http://rcin.org.pl

zasiadał w Komisji Rozdawniczej (od 22 marca 1774). Po I rozbiorze przeniósł się do swych 3 wiosek w Galicji, wkrótce — skutkiem ucisku podatkowego Austrii — wyzbył się majątku i zamieszkał u siostrzeńca, brygadiera Ignacego Golejewskiego, w Kopestryniu p. Latyczowem. W jesieni 1776 przebywał w Warszawie i, protegowany przez I. Branicką, ubiegał się o rangę generała-majora i stałą pensję. W okresie Sejmu Czteroletniego przejawił dużą aktywność publicystyczną, przesyłał królowi i S. Małachowskiemu projekty reform, wydawał broszury i rozpowszechniał je po województwie. Rządy targowickie odjęły mu „sposobność drukowania dla oświecenia narodu". Należał do lwowskiej loży wolnomularskiej Doskonała Jedność. Zmarł ok. 1795.

TWÓRCZOŚĆ

1. Trzy noty przesłane S. Małachowskiemu przed 9 maja 1789: 1) inc.: Kiedy duch patriotyczny; 2) inc.: Ja nieszczęśliwy Galicjanin...; 3) inc.: Nie tym końcem przyłączam...

Inform. w liście do Stanisława Augusta z 9 maja 1789, podpisanym pseud.: Wierny poddany Galicjanin; streszcz. podpisane pseud.: Galicjanin teraźniejszy, a z natury dawny w ojczyźnie Polak — przesłał królowi 2 tygodnie później (rkps Bibl. Czart. sygn. 726).

2. Obywatel prowincji W.X.Lit. O zbytkach do narodu. B. m. r.

O druku inform. autor w liście do S. Małachowskiego dołączonym do poz. 4. Broszura rozważa możliwość znalezienia środków na aukcję wojska, jw. 3) nota przesłana Małachowskiemu.

3. Periculum in mora do Sejmu, nie do Rady Nieustającej. B. m. r.

Inform. i tematyka jw.

4. Uwagi o Żydach (inc.: I-mo Żydostwo w krajach...). B. m. (po 11 sierpnia 1790).

Do „Uwag" dołączony list „Do JW. Małachowskiego sejmowego marszałka", dat. 11 sierpnia 1790. Druk podpisany krypt.: Nieznajomy.

5. („Książeczka oświecająca naród, czym był i czym jest praesens". Wyd. ok. 1 lipca 1791).

Druk i jego dosłowny tyt. nie znane, przesłany był przez autora Stanisławowi Augustowi z listem dat. 1 lipca 1791 i inform., że kilkadziesiąt innych egzemplarzy „rozrzucił po województwach".

6. Opinia o chłopach; Opinia o pojedynkach; Opinia o rozwodach. Rkps Bibl. Czart. sygn. 728 przesłany Stanisławowi Augustowi z listem z 4 sierpnia 1791. List i „Opinię o chłopach" ogł. J. Woliński, J. Michalski, E. Rostworowski. *Materiały do dziejów Sejmu Czteroletniego.* T. 1. Wr. 1955.

7. („Zbiór podatków do wyboru". Wyd. przed 15 grudnia 1791).

Druk i jego dosłowny tyt. nie znane, był przesłany Stanisławowi Augustowi wraz z listem dat. 31 grudnia 1791. W treści zapewne zbieżny z przesłaną królowi już 5 września t.r. rękopiśmienną reasumpcją projektów podatków (Bibl. Czart. sygn. 728).

8. Traktat o kawalerii narodowej (inc.: Natura kawalerii narodowej...). Rkps Bibl. Czart. sygn. 728 przesłany Stanisławowi Augustowi z listem dat. 27 lutego 1792.

9. Do narodu (inc.: Odgłos już rozszedł się po Europie...). B. m. (po 15 maja 1792).

Rkps załączony do listu Stanisława Augusta z 15 maja 1792 (Bibl. Czart. sygn. 922).

Podpisany pseud.: Józef Staropolski h. Szabla w rękach.

Listy i materiały

1. Do J. K. Branickiego 68 listów. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Roskie pudło IX nr 60).

2. List z 1769. Rkps jw. pudło XLVI nr 46.

3. Do I. Branickiej 7 listów z 1772--1777. Rkps jw. pudło XLIV nr 31.

4. Do Piotra Potockiego z 1776. Rkps jw. pudło XL nr 105.

5. List z 1782. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 279a/171)

6. Listy do Stanisława Augusta z 1789--1792. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 726, 728--733, 922. Streszcz. i fragm. listów z 1791, ogł. B. Zaleski: Korespondencja ... Stanisława Augusta z l. 1784 do 1792. *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu. R. 1870-1872.* Poz. 1872 s. 372-373 i odb. (Poz. 1872). List z 4 sierpnia 1791 i fragm. in. listów z rkpsu 728 ogł. J. Woliński, J. Michalski, E. Rostworowski, jw. Twórczość poz. 6.

7. Plenipotencja od W. Stefana Komorowskiego pułkownika pancernego uczyniona W. Józefowi Komorowskiemu ... bratu swemu in ordine jak niżej. B. m. (1774).

Inform. o in. rkpsach Komorowskiego podaje E. Rabowicz.

http://rcin.org.pl

OPRACOWANIA

B. Zaleski: Korespondencja krajowa Stanisława Augusta z l. 1784 do 1792. *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu. R. 1870-1872.* Poz. 1872 s. 272-273 i odb. (Poz. 1872 s. 129 n., 229 n.) — W. Smoleński: Ostatni rok Sejmu Wielkiego. Kr. 1896. — J. I. Kraszewski: Polska w okresie trzech rozbiorów. T. 3. Wyd. 2. W-wa 1903 s. 40-41. — W. Smoleński: Publicyści anonimowi końca w. XVIII. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) i odb. (W-wa 1912). — Estr. XXV, 1913, s. XIX. — S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738-1821. Kr. 1929. — S. Śreniowski: Organizacja sejmiku halickiego. Lw. 1938. — E. Rabowicz. *Pol. słownik biogr.* T. 13/3 (1968).

KOMOROWSKI JÓZEF JAN KAROL (1744— po 1797)

Krypt.: J. C. K. C. H.; J. H. K. K. H.

Poeta.

Ur. 19 października 1744. 11 sierpnia 1759 wstąpił do jezuitów. Dwuletni nowicjat i studium retoryki (1761/62) odbył w Ostrogu, filozofię studiował w Jarosławiu (1762/63-1764/65), po czym uczył w kolegiach w Sandomierzu (1765/66-1766/67), Przemyślu (1767/68) i Ostrogu (1768/69, tu poetyki). Teologię studiował we Lwowie (1769/70-1770/71) i Lublinie (1771/72-1772/73), gdzie w 1772 otrzymał święcenia kapłańskie. W 1779 został kanonikiem kapituły chełmskiej. Utrzymywał bliskie kontakty z Jakubem Komorowskim, kasztelanem santockim, i jego rodziną oraz z kasztelanową halicką Konstancją z Bekierskich Bielską, 2°v. Kasprową Rogalińską, kasztelanową inflancką. Żył jeszcze w 1797, tytułował się wówczas kanonikiem surrogatorem chełmskim i proboszczem czerskim.

TWÓRCZOŚĆ

1. Oda na konsekrację JW. J. Księdza Adama Naruszewicza koadiutora smoleńskiego, biskupa emaszańskiego. B. m. (1775); toż pt. Oda II z tejże okoliczności. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1775 t. 12 cz. 1 s. 6-11.

2. Pożegnanie JW. Jmci Księdza Antoniego Okęckiego, biskupa poznańskiego i warszawskiego, podkanclerzego w. k., przenoszącego się na katedrę poznańską, imieniem owczarni [c]hełmskiej uczynione. B. m. (1780).

3. Na zaręczyny Jaśnie Wielmożnej JMć Panny Józefy z hrabiów Komorowski kasztelanki santocki z Wielmożnym Jmci Panem Jędrzejem Rostworowskim podkomorzym JKMci. Oda. B. m. r.

4. Na zaślubiny Wielmożnej Jmci Pani Józefy z hrabiów Komorowskich Rostworowski podkomorzyny nadwornej JKMci P. N. M., w dzień imienin Pana Jakuba Komorowskiego kasztelana santockiego... Oda. B. m. r. Przedr. zob. poz. 5.

5. Zabawki spokojnej samotności na wsi, czyli zbiór wierszów na wsi pisanych. Tomik I: Wiersze pochwalne. Lubl. 1785 (tu m. in. poz. 4).

Dedyk. Konstancji z Bekierskich Rogalińskiej. W dod.: Rzecz ciekawa dla genealogii Kalinowskich i Rogalińskich. Dalsze tomiki nie wyszły.

OPRACOWANIA

Wielka enc. powsz. ilustr. T. 37/38 (1905).

KOMOROWSKI JÓZEF KORCZAK (1732—1761)

Dramatopisarz.

Ur. 11 lutego 1732 zapewne w Rawiszkach (pow. wiłkomierski); syn Bartłomieja h. Korczak, podczaszego wiłkomierskiego, i Teresy z Oziembłowskich. 9 września 1746 wstąpił do jezuitów. Nowicjat odbył w Wilnie (1746/47-1747/48), studium retoryki w Słucku (1748/49), po czym uczył w kolegium w Kownie. W 1751-1754 studiował filozofię w seminarium jezuickim w Krożach, w 1754/55 uczył tamże w klasie syntaksy.

http://rcin.org.pl

Od 1755/56 — profesor poezji w kolegium warszawskim. W 1756-1760 ukończył „maxima cum laude" studia teologiczne; w 1759 wyświęcony na księdza. Nieuleczalnie chory na gruźlicę wrócił do Rawiszek, gdzie zmarł 24 maja 1761.

TWÓRCZOŚĆ

1. Jaddus. Tragedia (w 5 częściach) pod imieniem ... Adama Ignacego Komorowskiego ... od ... młodzi Publicznych Szkół Warszawskich Soc. Jesu poetyckimi naukami bawiącej się, na widok podana Roku Pańskiego 1756, dnia 20 lipca. W-wa 1756.

Wg J. Flawiusz: Antiquitates Judaicae.

OPRACOWANIA

Wielka enc. powsz. ilustr. T. 37/38 (1905). — T. Bieńkowski: Motywy antyczne i ich funkcja w jezuickim dramacie szkolnym w Polsce. *Meander* R. 16 (1961) z. 3 s. 156. — Dramat staropolski od początków do powstania sceny narodowej. Bibliografia. (Red. W. Korotaj). T. 1. Wr. 1965 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 14/1.

KOMOROWSKI WINCENTY JÓZEF (ok. 1765—ok. 1809)

Tłumacz.

Ur. ok. 1765; syn Józefa Joachima h. Korczak, kasztelana bełskiego, i Heleny Anieli Konkordii z Milewskich. Kształcił się wraz z siostrą Kunegundą pod kierunkiem pijara A. S. Ustrzyckiego (1776-1778). W 1788 kandydował na posła chełmskiego do sejmu; wybrany w drugich wyborach w 1790. W tym też czasie zaciągnął się do kawalerii narodowej (w randze rotmistrza). Członek Zgromadzenia Przyjaciół Konstytucji Rządowej. W 1791 został starostą ochozkim i kawalerem orderu Św. Stanisława (11 czerwca). W 1809 służył w randze kapitana w 3 pułku jazdy galicyjsko-francuskiej. Zmarł wkrótce potem; pochowany w Rawie Ruskiej.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

1. Wybrane z starożytnych świeckich pisarzów dzieje z zdaniami i wyrokami mędrców o powinnościach ludzkich, we 2 częściach zawarte, z łaciny na ojczysty język ku pożytkowi narodowemu przeniesione. W-wa 1779.

Tyt. oryginału: Selectae a profanis scriptoribus historiae.

Przeł. tylko cz. 2, przekł. cz. 1 wyszedł spod ręki jego siostry Kunegundy. Całość poprawiał nauczyciel — A. S. Ustrzycki (Sz. Bielski przypisuje przekł. Ustrzyckiemu).

2. (Fryderyk II król pruski): Listy o miłości ojczyzny albo korespondencje listowne Anepistemona z Filopatrosem, z francuskiego na ojczysty język przełożone, z przydatkiem na końcu życia sławnych mężów, o których wzmianka czyni się w listach. W-wa 1782.

Przypisywane też A. S. Ustrzyckiemu, jw.

OPRACOWANIA

E. Rabowicz. *Pol. słownik biogr.* T. 13/3 (1968).

KOŃCZA MICHAŁ (zm. 1794)

Krypt.: M. K.

Tłumacz, poeta.

Był synem Jakuba, kalwina, skarbnika wiłkomierskiego, i Zofii z Hazlerów. Współpracował z *Zabawami Przyjemnymi i Pożytecznymi* (1770-1771). Na sejmie 1773-1775 powołany został na sędziego do asesorskich sądów zadwornych W. Księstwa Litewskiego (urzędował w Komisji do spraw greków nieunitów i dysydentów). Równocześnie otrzymał w emfiteuzę na lat 50 królewszczyzny Kaule i Okajnie w pow. wiłkomierskim oraz Szliki w pow. kowieńskim. Obok urzędowania w asesorii występował wobec władz jako pełnomocnik w sprawach majątkowych osób prywatnych, pośredniczył w transakcjach

http://rcin.org.pl

handlowych oraz zbierał nowiny polityczne i plotki dworskie, które w „osobnym opisaniu" dołączał do listów pisanych do kasztelana mińskiego, Adama Chmary.

Przed 1780 ożenił się z Anną z Dzierżańskich, córką regenta kwarty i hiberny skarbu koronnego (w 1779 zeznawali przed księgami ziemskimi zapis dożywocia). Mieszkali na Pradze. Zmarli 4 listopada 1794, zamordowani w czasie rzezi Pragi.

TWÓRCZOŚĆ

1. Do Muz. (Wiersz). *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1771 t. 3 cz. 2 s. 287-289, toż ed. 2 1780.

Przekłady

1. Q. Horatius Flaccus: Pieśni (5). *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1770 t. 2 cz. 2 — 1771 t. 4 cz. 2, toż ed. 2 1779-1780. Przedr. w: Pieśni wszystkie Horacjusza przekładania różnych. T. 1-2. W-wa 1773 (-1775).

2. P. Ovidius Naso: Z Owidiusza. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1771 t. 4 cz. 2 s. 402-405, toż ed. 2 (po 1792).

4 warianty przekładu fragm. elegii I (Epistulae ex Ponto, liber I).

W rkpsie Bibl. Kórn. sygn. 1870 zachowany autograf Kończy zawierający „Uwagi pewnego Wielkopolanina nad okólnym króla pruskiego listem pod datą 13 września 1772 r. w Berlinie wyszłym, z przyczyn wzięcia w posesją Prus Polskich przez tegoż monarchę" — będące wersją pol. „Réflexions d'un gentilhomme de la Grande Pologne" (zob. Łojko F., Twórczość poz. 3). Jest to zapewne przekład „Réflexions" pióra Kończy; wobec wątpliwości co do autorstwa pisma zachodzić może nawet domniemanie o autorstwie Kończy „Uwag" („Réflexions" byłyby wówczas wersją wtórną).

Listy i materiały

1. Do A. Chmary 2 listy z 8 i 22 kwietnia 1782. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6655II k. 95, 112-113.

2. Do Stanisława Augusta, kanclerza w. koronnego (A. Okęckiego) i P. Kicińskiego(?) listy z 1785-1786 oraz ekscerpty z dokumentów. Rkps Bibl. Czart. sygn. 930 s. 407-434.

3. Do P. Kicińskiego(?) z 24 listopada 1791. Rkps jw. sygn. 920 s. 667.

OPRACOWANIA

I. Turowska-Barowa: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne (1770-1777). Ze studiów nad literaturą stanisławowską. Kr. 1933 *Prace Hist.-Lit.* 40. — W. Ogrodziński: Polskie przekłady Horacego. *Commentationes Horatianae*. T. 2. Kr. 1935 i odb. — Sz. Konarski: Szlachta kalwińska w Polsce. W-wa 1936. — E. Aleksandrowska: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770-1777. Monografia bibliograficzna. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9. — E. Aleksandrowska. *Pol. słownik biogr.* T. 13/4 (1968).

KOSMOWSKI STANISŁAW (ok. 1760—po 1807)

Pamiętnikarz.

Ur. ok. 1760 w Poznańskiem w rodzinie szlacheckiej h. Kościesza. W październiku 1776 wszedł do służby wojskowej (w stopniu szeregowca) w regimencie gwardii konnej koronnej (dragoni mirowscy). W 1787 był w świcie Stanisława Augusta na zjeździe kaniowskim. W czasie Sejmu Czteroletniego szkolił nowo sformowaną kawalerię wielkopolską. 1 grudnia 1789 awansowany na sztabskapitana, w 1792 na kapitana. Należał do sprzysiężenia wojskowego. W insurekcji zasiadał w radzie wojennej gen. S. Mokronowskiego, dowodził macierzystym regimentem, 18 maja awansował na majora, we wrześniu otrzymał pierścień orderowy „Ojczyzna swemu obrońcy". Odznaczył się w bitwach p. Krupczycami i Terespolem, ranny p. Maciejowicami. Powróciwszy do Warszawy miał otrzymać od króla patent na pułkownika.

Po upadku powstania przebywał u rodziny w Poznańskiem, wkrótce potem przekradł się na Wołoszczyznę; od sierpnia 1796 był w konfederacji wojskowej w Bukareszcie, uczestniczył w pertraktacjach z paszą Widynia Passwanem Ogłu. 28 marca 1797 wyjechał z Franciszkiem Ksawerym Dąbrowskim do Jass, a następnie do Petersburga. W latach późniejszych był majorem w formowanym przez Dąbrowskiego wileńskim pułku konnym (w służbie rosyjskiej). Za czasów Księstwa Warszawskiego przebywał w b. Prusach Południowych. Zmarł podobno we Wrocławiu (po 1807).

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Historia polska, czyli rys historii panowania Stanisława Augusta. (Wr.? 1807). Wyd. nast.: fragm. pt. Pamiętniki z końca XVIII w. *Czas* 1859 nr 248-250, 254; całość wyd. L. Siemieński. Poz. 1860 (pt. jw.); toż przedr. Poz. 1867 *Pam. z XVIII W.* 9 (razem z pamiętnikami A. Moszczeńskiego).

Wyd. 1 opatrzone „Przedmową do moich rodaków" i zapowiedzią tomu 2, który się nie ukazał; było wykupywane i niszczone, stanowi rzadkość biblioteczną.

OPRACOWANIA

Akty powstania Kościuszki. T. 3. Wyd. W. Dzwonkowski, E. Kipa, R. Morcinek. Wr. 1955. — Dzień 17 i 18 kwietnia 1794 w Warszawie. Przez naocznego świadka. *Dzien. Lit.* 1860 nr 18-20. — J. Kiliński: Pamiętniki. Wyd. S. Herbst. (W-wa) 1958 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — A. Trębicki: O rewolucji roku 1794. (Powst. ok. 1825). Wyd. J. Kowecki. (W-wa) 1967 *Tamże.* — F.M.S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 15 (1864); przedr. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 39 (1905). — M. Kukiel: Próby powstańcze po trzecim rozbiorze 1795-1797. Kr. 1912 *Monogr. w Zakresie Dziejów Nowożytnych* 19. — A. M. Skałkowski: Z dziejów insurekcji 1794 r. W-wa 1926. — *Enc. wojskowa.* T. 4. (W-wa 1934). — W. Tokarz: Insurekcja warszawska. Lw. 1934; wyd. nast. W-wa 1950.

KOSSAKOWSKI JAKUB KORWIN (1752–1784)

Krypt.: I. K.; I. K. K. S. K.

Poeta-tłumacz.

Ur. 12 maja 1752; syn Mateusza, strażnika kowieńskiego, i Zofii z Gołaszewskich. 14 sierpnia 1765 wstąpił do jezuitów. Nowicjat odbył w Nieświeżu (1765/66-1766/67), studia retoryczne w Słucku (1767/68), a filozoficzne w Nieświeżu (1768/69-1770/71). Następnie uczył kolejno, po roku, w infimie w Nieświeżu i w syntaksie oraz gramatyce w Mińsku. Po kasacie zakonu wrócił do stanu świeckiego, ogłaszał wiersze w *Zabawach Przyjemnych i Pożytecznych* (1773-1774), potem przebywał na Litwie przy J. K. Kossakowskim, późniejszym biskupie inflanckim. W 1781 został podstolim kowieńskim, w następnym — deputatem do trybunału litewskiego i członkiem Komisji Skarbowej i Emfiteutycznej Wielkiego Księstwa Litewskiego. Zmarł nagle na pocz. 1784.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

1. (C. Caius Sallustius): Mowa Katyliny do żołnierzy, tłumaczona przez... *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* 1773 t. 8 cz. 2 s. 346-356.

Przekł. wierszem.

2. (T. Livius): Mowa Weturii do Koriolana syna, tłomaczona przez... *Tamże* 1773 t. 8 cz. 2 s. 371-381.

Przekł. jw.

3. Żal Abrahama z Chaldei wychodzącego. *Tamże* 1774 t. 9 cz. 1 s. 200-204.

4. Żal Abrahama zabijającego syna, tłumaczenie I. K. *Tamże* 1774 t. 9 cz. 2 s. 261-266.

OPRACOWANIA

J. (K.) Kossakowski: Pamiętniki... Wyd. A. Darowski. W-wa 1891. — E. Aleksandrowska: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770-1777. Monografia bibliograficzna. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9. — E. Aleksandrowska. *Pol. słownik biogr.* T. 14 (1969).

KOSSAKOWSKI JÓZEF IGNACY KORWIN (1757–1829)

Krypt.: J. K.

Poeta, powieściopisarz, tłumacz.

Ur. w 1757 w Krakowskiem; syn Antoniego, podstolego nowogródzkiego, i Konstancji z Krosnowskich; brat Jana Nepomucena. Kształcił się w Krakowie (ok. 1763). Od ok. 1775 do wiosny r. n. służył w regimencie gwardii pieszej litewskiej. W czerwcu 1776 wyjechał „dla nabrania poloru" do Wiednia, ale w poł. 1777 był już w kraju. Przez jakiś

http://rcin.org.pl

czas (od października 1777) mieszkał u ks. ks. misjonarzy w Warszawie, w lecie 1779 bawił w Krakowie. Po powrocie do stolicy pracował w kancelarii Jana Jędrzeja Borcha, kanclerza w. koronnego, po jego śmierci (w 1780) obracał się w otoczeniu dworu J. K. Kossakowskiego, biskupa inflanckiego. W 1784-1794 był podczaszym kowieńskim. W 1793 uczestniczył w sprzysiężeniu litewskim, związany był z wileńskim domem Grozmanich, darząc uczuciem Teklę Grozmaniową (rywal Jakuba Jasińskiego). W czasie insurekcji mianowany sekretarzem Wydziału Bezpieczeństwa Rady Najwyższej Narodowej (17 lipca 1794) oraz podczaszym w. litewskim. Po powstaniu wrócił do Wilna, gdzie w marcu 1796 ożenił się z rozwiedzioną dla Jasińskiego Grozmaniową (z Paprockich); zmarła 3 stycznia 1797. Drugą jego żoną była Maria Terebeszanka.

W 1795 wszedł do Komisji Edukacyjnej litewskiej, od 1797 wchodził też do komisji zarządzającej Uniwersytetem Wileńskim, wkrótce potem został nadto dyrektorem generalnym szkół guberni litewskiej, zacieśnionej następnie do wileńskiej i grodzieńskiej (1803), a wreszcie grodzieńskiej (1806). W 1804 organizował gimnazjum w Świsłoczy. 12 grudnia 1807 mianowany dyrektorem szkół guberni wileńskiej. Należał do redakcji *Dziennika Wileńskiego* (od kwietnia 1805 do grudnia 1806). 1 lipca 1812 został sekretarzem generalnym Rządu Tymczasowego na Litwie, następnie emigrował wraz z nim do Lipska. Po powrocie do kraju osiadł w Warszawie. Należał do członków założycieli warszawskiego Towarzystwa Dobroczynności (1814) oraz Towarzystwa Iksów (1815-1819). 13 września 1815 powołany na członka honorowego Wydziału Oświecenia i wizytatora szkół; 7 stycznia 1817 mianowany wizytatorem generalnym Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego; w latach późniejszych miał też tytuł rzeczywistego radcy stanu. Brał udział w pracach Towarzystwa Przyjaciół Nauk (od 6 lutego 1820 — członek czynny). Należał do wolnomularstwa, był członkiem lóż: Świątynia Izis (w w. XVIII i w Księstwie Warszawskim), Szkoła Sokratesa (1819), Doskonała Jedność na Wschodzie Wilna (1820). Posiadał bogatą bibliotekę, część jej zbiorów ofiarował szkołom widzkim, a część Towarzystwu Przyjaciół Nauk. Zmarł w Warszawie 3 lipca 1829.

TWÓRCZOŚĆ

1. Rys życia i pism Dawida Pilchowskiego... Dnia 24 maja 1804 roku. *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 4 (1807) s. 31-44.

2. Pamiętniki 1781-1808. Rkps był w Bibl. Krasiń. sygn. 5726.

3. Zbiór wierszy. Rkps był w Bibl. Nar. sygn. Pol. Q.XIV.62 (dawna sygn. Cesarskiej Bibl. Publ. w Petersb.).

Zawartość: Dobrodziejstwa. Hymny religijne; Śpiewy litewskie na wzór Niemcewicza polskich. (Powst. przed 1815); Bajki i przypowieści; wiersze różne z w. XVIII i pocz. XIX.

4. Przeczucie, czyli hrabia Zahorowski (Saurau) i Jasio z krzywą główką (Krummköpfchen). (Powieść listowna). *Pam. Warsz.* t. 8 (1817) s. 129-176 i odb. W-wa 1817.

5. Pamiętniki 1815-1819. Urywki były w rkpsie Bibl. Nar. sygn. Pol. 9.XVIII.8 (dawna sygn. Cesarskiej Bibl. Publ. w Petersb.).

6 Rys prywatnego i publicznego życia Franciszka Ksawerego Bohusza ... czytany na posiedzeniu publicznym Towarzystwa d. 24 stycznia 1824... *Roczn. Tow. Warsz. Przyj. Nauk* t. 17 (1824) s. 136-147.

Nadto poezje i rozprawy ogł. w czasopismach: *Dzien. Wil.* (1805-1806; tu: Ogólne wyobrażenie rolnictwa. 1805 nr 1-2; Wieśniak. (Poemat). 1805 nr 2; rec. „Teorii jestestw organicznych" Jędrzeja Śniadeckiego. 1805 nr 3; rec. „Dziejów systemów filozoficznych" J. M. de Gérando. 1806 nr 6; O przyczynach różnicy gospodarstwa angielskiego od francuskiego. Jw.), *Nowy Pam. Warsz.* (Czas. (Wiersz). T. 8 (1802) s. 251).

Ma być też autorem napisanego w 1788 wiersza „Do narodu" (Gdybym był kiedy królem, nie byłbym tak słaby...) oraz krążącego w odpisach w czasie Targowicy satyrycznego „Akcesu litewskiego".

Rkpsy (odpisy) niektórych jego utworów zachowane w Bibl. Jagiel. sygn. 7220I k. 43 i Bibl. Nar. sygn. 6716 k. 67-8.

Przekłady

1. J. Delille: Cztery pory roku. *Nowy Pam. Warsz.* t. 8 (1802) s. 359-361. Fragm.

http://rcin.org.pl

przedr. F. K. Dmochowski w: I. Krasicki: O rymotwórstwie i rymotwórcach. W: Dzieła. T. 3. W-wa 1803. — Wdzięczność wzajemna; Marmur. (Wyjątki z „L'Homme de champs"). *Dzien. Wil.* 1805 nr 2.

Fragm. „Pór roku" w rkpsie Ossol. sygn. 1286/I.

Przekł. „Czterech pór roku" przypisywano też błędnie Józefowi Kazimierzowi Kossakowskiemu, m.in. w t. 5 „Nowego Korbuta".

2. G. Legouvé: Zalety kobiet. Poema przekładania... W-wa 1803 (dwa wyd.). Wyd. nast.: Kr. 1813; Kr. 1814; Kr. 1823.

Tyt. oryginału: Le Mérite des femmes.

Od wyd. 3 (z 1813) do druku dołączony przekł. wiersza St. Vincent: Do kobiet (pierwodr. w *Dzien. Wil.*).

3. J. N. Bouilly, M. J. Pain: Nienawiść kobiet. Komedia w 1 akcie. Wyst. (czy pierwszy raz?) Lw. 3 sierpnia 1818.

O wyst. lw. (bez podania tłumacza) inform. B. Lasocka: Teatr lwowski w l. 1800-1842. W-wa 1967.

Listy i materiały

1. Do J. Albertrandiego jako prezesa Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 1.

2. Do Teodora Jordana 2 listy b. d. Rkps Ossol. sygn. 6770/I.

3. Do K. Koźmiana 2 listy b. d. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2031 t. 1-2.

4. Od E. Słowackiego z ok. 14 sierpnia 1812. Z rkpsu Bibl. Jagiel. ogł. S. Makowski, Z. Sudolski: W kręgu bliskich poety. Listy rodziny Juliusza Słowackiego. W-wa 1960 *Bibl. Tow. im. A. Mickiewicza* 1 s. 23-24.

5. Wizyta szkoły postawskiej w r. 1807. Raport z wizytacji. Rkps Bibl. Czart. (Arch. Kuratorii Wil. sygn. 330).

6. Opisy służbowe z 1809 i 1810. Rkpsy jw. (sygn. 273, 274).

OPRACOWANIA

J. N. Kossakowski: Pamiętnik (z 1781-1782). Wyd. J. Weyssenhoff. *Bibl. Warsz.* 1895 t. 2. — Akty powstania Kościuszki. T. 1-2. Wyd. Sz. Askenazy, W. Dzwonkowski. Kr. 1918. — (Nekrologi): *Gaz. Korespondenta Warsz. i Zagr.* 1829 nr 151, 153; *Gaz. Warsz.* 1829 nr z 4 lipca; *Kur. Warsz.* 1829 nr 175. — S. B. Jundziłł: Pamiętniki życia. (Powst. ok. 1835-1840). Wyd. A. M. Kurpiel. Kr. 1905 (s. 147) jako odb. z *Arch. do Dziejów Literatury i Oświaty w Pol.* t. 13 (1914). — F. S. Dmochowski: Wspomnienia od 1806 do 1830 r. W-wa 1858; wyd. nast. oprac. Z. Libera. (W-wa) 1959 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — M. Baliński: Pamiętniki o Janie Śniadeckim. T. 1. Wil. 1865 (1864) s. 671, 688. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 15 (1864). — S. Kossakowski: Monografie historyczno-genealogiczne niektórych rodzin polskich. T. 1-2. W-wa 1876. — K. W. Wójcicki: Społeczność Warszawy w początkach naszego stulecia (1800-1830). W-wa 1877 s. 35, 64. — *Arch. do Dziejów Literatury i Oświaty w Pol.* t. 1 (1878) s. 215-216. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński (1579-1831). Kr. 1899-1900. —

A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 3, 5, 6. Kr. 1902, 1904, 1905. — D. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 39 (1905). — J. Bieliński: Królewski Uniwersytet Warszawski. T. 1. W-wa 1907. — A. Wrzosek: Jędrzej Śniadecki, życiorys i rozbiór pism. T. 1. Kr. 1910. — J. Iwaszkiewicz: Litwa w r. 1812. Kr. 1912. — H. Mościcki: Generał Jasiński i powstanie kościuszkowskie. W-wa 1917. — J. Lipski: Archiwum Kuratorii Wileńskiej X. A. Czartoryskiego. Kr. 1926. — E. Maliszewski: Bibliografia pamiętników polskich i Polski dotyczących. W-wa 1928. — J. Kozłowska-Studnicka: Katalog rękopisów polskich (poezji) wywieziony niegdyś do Cesarskiej Biblioteki Publicznej w Petersburgu, znajdujących się obecnie w Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie. Kr. 1929 (nr 101). — S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738-1821. Kr. 1929. — T. Manteuffel: Centralne władze oświatowe na terenie b. Królestwa Kongresowego (1807-1915). W-wa 1929. — A. Załuska: Poezja opisowa Delille'a w Polsce. Kr. 1934 *Prace Hist.-Lit.* 44. — L. Żytkowicz: Rządy Repnina na Litwie w l. 1794-1797. Wil. 1938. — J. Michalski: Z dziejów Towarzystwa Przyjaciół Nauk. W-wa 1953 s. 38, 176. — H. Wereszycka: Piotr Grozmani. *Pol. słownik biogr.* T. 9 (1960-1961). — E. Rabowicz. *Pol. słownik biogr.* T. 14 (1969).

http://rcin.org.pl

KOŚCIAŁKOWSKI KAJETAN (ok. 1750– po 1776)

Pseud. i krypt.: Ka: Ko: P. W:; K. K. P. W.; PEWIEN ŻYCZLIWY OJCZYŹNIE I MONARSZE OBYWATEL.

Poeta.

Ur. ok. 1750 w rodzinie szlacheckiej osiadłej w pow. wiłkomierskim; syn Franciszka h. Syrokomla, podkomorzego wiłkomierskiego (zm. 1762), i Anny z Mitkiewiczów. W 2 poł. 1773 przebywał w Warszawie, gdzie od 13 listopada 1773 do 29 stycznia r. n. wydawał tygodnik poetyki *Muza Ukryta pod Znakiem Herbu Serokomli*. W 1775 i 1776 pisał do *Monitora* i *Zabaw Przyjemnych i Pożytecznych*. Należał do gorliwych zwolenników Stanisława Augusta. Inne koleje życia nie znane.

TWÓRCZOŚĆ

1. *Muza Ukryta pod Znakiem Herbu Serokomli na 52 tygodni rozłożona, czyli wiersze od pewnego życzliwego ojczyźnie i monarsze obywatela co tydzień na świat wydawane.* Tydzień I-XII. W-wa 1773 (13 listopada) — (1774 29 stycznia).

Egz. unik. (zdefektowany) zachowany w Bibl. Jagiel. Nazwisko autora nie wymienione w druku, naprowadza na nie użyty w tyt. herb i not. rękopiśmienna na egz. Bibl. Jagiel.

2. W dzień imienin Wielmożnej JMć Pani Anny z Mitkiewiczów Kościałkowski podkomorzyny wiłkomirskiej. Wil. 1774.

Wiersze ogł. też w czasopismach: *Monitor* (tu: Bajeczka o ośle i piesku. 1775 nr 97 s. 667), *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* (tu: Z okoliczności ocalonego drogiego zdrowia Króla JMci w okropnym niegdyś przypadku dnia 3 listopada 1771. 1776 t. 14 cz 2 s. 267-271).

OPRACOWANIA

E. ALEKSANDROWSKA: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770-1777. Monografia bibliograficzna. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9. — E. ALEKSANDROWSKA. *Pol. słownik biogr.* T. 14 (1969).

KOŚNY JAN KRZYSZTOF (zm. po 1805)

Niem. forma nazwiska: KOSCHNY.

Autor podręcznika do nauki języka polskiego, tłumacz, wydawca.

Wnuk Jana Kośnego, rektora szkoły byczyńskiej i pisarza polsko-ewangelickiego (zm. w 1751); pastor w Wierzbicy Polskiej (Polnisch Wuerbitz) w pow. kluczborskim. Zmarł po 1805. Szczegóły życia nie znane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Książeczka do sylabizowania i czytania, z której wiele potrzebnego i pożytecznego się nauczyć może, złożona od... Brzeg 1800.

Estr. nie not.; inform. W. Chojnacki (nr 1070).

Przekłady

1. G. F. Seiler: (Mały katechizm). Oleśnica 1783.

Estr. nie not.; inform. W. Chojnacki (nr 2011). Tyt. oryginału: Der kleinste Katechismus für die Kleinen zur Anregung sittlich religiöser Gefühle.

Prace edytorskie

1. Kancjonał do używania przy nabożeństwie domowym i kościelnym. Z przydaniem modlitw. Zebrania ... księdza wierzbyczkiego. Rawicz 1805 (dwa wyd.).

Estr. II (1872) 347 rejestruje jedno wyd., ale bez podania nazwiska wydawcy; inform. W. Chojnacki (nr 873-874).

OPRACOWANIA

C. F. GÜNTHER: Einige Nachrichten zur Geschichte der Oelsnischen Buchdrucker und ihrer Schriften. Oleśnica 1804 s. 14. — (Kancjonał do używania przy nabożeństwie domowym i kościelnym. Rec.). *Schlesische Provinzialblätter* t. 42 (1805) s. 368. — W. OGRODZIŃSKI: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. Kat. 1946 s. 74; wyd. nast. popr. i rozszerz. do druku przygot. L. Brożek, Z. Hierowski.

http://rcin.org.pl

Kat. 1965. — R. Bossman: Ältere polnische Gesangbücher in Schlesien. Kurytyba 1962 s. 41. — W. Chojnacki: Bibliografia polskich druków ewangelickich ziem zachodnich i północnych, 1530-1939. W-wa 1966.

KOWNACKI TYMOTEUSZ HIPOLIT SYMFORIAN (1761–1854)

Edytor, tłumacz, pamiętnikarz, historyk, technolog i historyk górnictwa.

Ur. w 1761 (przed 21 sierpnia) w Wysocicach w Miechowskiem; syn Franciszka h. Suchekomnaty, podstolego smoleńskiego, dzierżawcy klucza sławkowskiego w Księstwie Siewierskim, i Marcjanny z Piegłowskich. W semestrze zimowym 1773/74 immatrykulowany w Akademii Krakowskiej. W 1780 przebywał kilka miesięcy w Paryżu. W 1785-1790 zajmował się uruchomieniem huty ołowianej p. Sławkowem. W 1790-1794 przebywał na dworze prymasa M. J. Poniatowskiego i cieszył się jego zaufaniem; po śmierci prymasa przeszedł na dwór I. Branickiej; równocześnie zajmował się interesami ks. J. Poniatowskiego, od 10 sierpnia 1797 do 6 marca 1798 był jego generalnym plenipotentem na zabór rosyjski; potem przebywał w Białymstoku. W 1798 jeździł z Branicką do Galicji; w poł. r. n. zarządzał jej majątkami w Krakowskiem.

Po ślubie Anny z Tyszkiewiczów Potockiej nawiązał bliższe stosunki z Potockimi, zajmował się interesami Aleksandra Potockiego. Zimę 1808/09 spędził w Padwie i Florencji. W 1812 został członkiem Królewskiego Towarzystwa Gospodarczo-Rolniczego (wprowadzony przez A. Potockiego). W końcu 1813 jeździł z ramienia A. Potockiej do Drezna w sprawie eksportacji zwłok ks. Józefa. Od 1814 był bibliotekarzem Potockich w Wilanowie. Po śmierci Aleksandry Potockiej, usunięty z tego stanowiska przez niechętnego mu Aleksandra, został „gracjalistą domowym", mieszkał w Warszawie w maskowanym niedostatku, stał się charakterystyczną postacią stolicy. Po śmierci Aleksandra otoczyła go opieką synowa zmarłego — Aleksandra Augustowa Potocka. Należał do masonerii, w 1819 był członkiem (III stopnia) loży Bouclier du Nord. Od 4 kwietnia 1821 — członek przybrany Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Zmarł 28 marca 1854 w Warszawie; pochowany w Wilanowie.

Już przez współczesnych mylony był z szambelanem królewskim Józefem Kownackim, towarzyszącym Janowi Potockiemu w podróży do Egiptu. Estreicher pomylił go nadto z innym Hipolitem Kownackim — franciszkaninem, autorem dysertacji o bł. Jakubie Strepie.

TWÓRCZOŚĆ

1. O starożytności kopalni kruszców, wyrabiania metalów, czyli robót górniczych w kluczu sławkowskim ... i w całej ... okolicy ... graniczącej z Śląskiem znajdujących się. W-wa 1791.

2. O górach. W-wa 1792. Wyd. nast. b. m. (ok. 1820).

Wyd. 1 bezimienne.

3. Pamiętniki. T. 1-2, obejmujące l. 1761-1794, powst. w 1780-1795; t. 3-4, obejmujące l. 1795-1809, powst. w 1813-1826. Rkps był w Bibl. Wilan. sygn. 808; zniszcz. w 1944. Kopia obszernych fragmentów zachowana w maszynopisie J. Glinki w Ośrodku Dokumentacji Zabytków (Teki Glinki 419). Fragm. o śmierci M. J. Poniatowskiego ogł. S. Cieślak. *Przegl. Hist.* t. 33 (1936) s. 294-296.

Rozprawy historyczne ogł. w czasopismach: *Czasopis. Nauk. od Zakładu Nar. im. Ossol. Wyd.* 1831 z. 2 (tu: Rozbiór księgi 4 i 5 historii Długoszowej), *Pam. Nauk.* 1837 t. 2 (tu: O błogosławionej Salomei; O nazwisku ziemi Wielkopolska; O koronacji Bolesława I króla polskiego; O małżonkach Bolesława Krzywoustego i synu jego Władysławie; O Mścisławie, księciu halickim), *Pam. Warsz.* 1817-1821 (tu m. in. anonim.: Sejm krakowski r. 1545; Sejm piotrkowski r. 1547. T. 13 (1819); Sejm warszawski r. 1548; O rodzie najdawniejszego Polski dziejopisa, Martinus Gallus zwanego. T. 14 (1819); Dzieje w Księstwie Mazowieckim. T. 16-17 (1820); Statut Piotrkowski. T. 17 (1820); O dawnych statutach polskich; Zwyczaje mazowieckie. T. 18 (1820); O pierwiastkowych edycjach statutów polskich. T. 20 (1820); Statuta

http://rcin.org.pl

i przywileje Księstwa Mazowieckiego. T. 21 (1821)).

Liczne prace zostały w rkpsach, największa ich ilość znajdująca się w Zbiorach Wilan. Bibl. Nar. (depozyt prezydenta) uległa zniszczeniu w 1944. Niektóre zachowane m. in. w: Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiory H. Skimborowicza pudło 6-7 i Arch. Wilan. sygn. 45/I, 271); Bibl. Jagiel. sygn. 1008. Nadto w rkpsie Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Zbiory Baworowskich sygn. 937) zapisany wiersz: Na skąpca monosylabami p. T. Kownackiego (Grosz jest mój Bóg...).

Przekłady

1. (Gall Anonim): Historia Bolesława III, króla polskiego, przez Polaka bezimiennego rytmem łacińskim napisana około r. 1115, wytłumaczona. W-wa 1821.

Jest to pierwszy pol. przekł. „Kroniki" Galla dokonany wg kopii J. Lelewela.

2. (Kronika Wielkopolska). Kronika Lechitów i Polaków napisana przez Godzisława Baszka ... w drugiej połowie wieku XIII, z dawnego rękopismu Biblioteki Wilanowskiej przetłomaczona. W-wa 1822.

3. (Tzw. Kronika Dzierzwy). Kronika polska przez Dzierzwę w końcu wieku XII napisana. Z dodaniem rocznych dziejów ziemi krakowskiej, w szczególności wieku XIII. Z rękopismu Biblioteki Towarzystwa Królewsko-Warszawskiego Przyjaciół Nauk wytłomaczona. W-wa 1823.

4. S. Sarnicki, J. Długosz: O początku i o dawnych królach narodu Wandalów, to jest: Polaków; wyjątki wytłumaczone z kroniki Sarnickiego i z „Historii polskiej" Długosza, przez... W-wa 1823.

5. (Kosmas: Chronica Boëmorum). Kronika czeska na początku wieku XI w łacińskim języku pisana, z tłum. na polski język, tudzież ziemopismo Bedy wieku VIII, list popa Jana wieku XIII, z rękopismów różnych bibliotek. W-wa 1823 (razem z poz. 1 Prac edytorskich).

6. (P. Dyamentowski): Kagnimiri Chronicon Polonorum in quo quatuor regnum munitorum ritu Christiano eorumque gesta descripta sunt. W: Kronika Kagnimira, to jest dzieje pierwszych czterech królów chrześcijańskich w Polsce ... z tłomaczeniem i aneksami. Cz. 1-3. W-wa 1825. Wyd. nast.: wyd. osob. W-wa 1826.

Zob. też poz. 10.

7. (P. Dyamentowski): Chronicon Slavo-Sarmaticum Procosii saeculi X scriptoris, atque De origine Toporeorum, ex libris Zolavi et Kagnimiri saeculi XI scriptorum excerpta. W-wa 1827.

8. (J. Długosz): Kronika wieku XII, czyli dzieje Władysława I, Bolesława III, Władysława II i Bolesława IV, monarchów polskich, z księgi IV i V kompilacji Długosza wytłumaczone. W-wa 1831.

W rkpsie Bibl. Nar. nr akc. 6940 (Arch. Wilan. sygn. 218) pt. „Trzech kronik polskich najdawniejszych wydrukowanych w l. 1825-1831 dokończenie" zachowana część dalsza tekstu: Kroniki wieku XII część wtóra, opisująca dzieje Władysława II i Bolesława IV, monarchów polskich.

9. J. Ostrorog: Monumentum... pro Reipublicae ordinatione congestum. Wyd. J. W. Bandtkie Stężyński. W-wa 1831. Pierwodr. fragm. ogł. *Pam. Warsz.* t. 12-13 (1818-1819) pt. Wyciągi z dzieł Jana Ostroroga o poprawie Rzeczypospolitej, stanom sejmującym za Kazimierza Jagiellończyka przedstawionych.

W wyd. Bandtkiego przekł. pol. Kownackiego podany obok tekstu oryginału.

10. Wyjątki z Kroniki saskiej Dythmara dziejów Bolesława I, króla polskiego, opuszczonych w Kronice Kagnimira na s. 77. Tekst zachowany w rkpsie jw. poz. 8.

Niektóre przekłady ogł. też w *Pam. Warsz.* 1818-1821 (tu: fragm. przekł. z Acta Tomiciana. T. 11-13 (1818-1819); Tłumaczenie Zwodu Prażmowskiego. T. 13 (1819), t. 18 (1820), t. 21 (1821)).

Prace edytorskie

1. (Tzw. Kronika węgiersko-polska). Kronika węgierska na początku wieku XII. W-wa 1823 (razem z poz. 5 Przekładów).

Tekst wg kopii J. Lelewela.

2. W. Kadłubek: Res gestae principum et regum Poloniae per ... saec. XII et XIII enarratae. W-wa 1824 (razem z poz. 3).

Tekst wg rkpsu Bibl. Tow. Przyj. Nauk z kodeksu E. A. Kuropatnickiego — wywiezionego w 1832 do Rosji.

3. (Tzw. Kronika Dzierzwy). Chronicon Polonorum per Dzierswam saeculi XIII scriptorem, compositum. W-wa 1824 (razem z poz. 2).

4. (P. Dyamentowski): Kronika polska przez Prokosza w wieku X napisana, z dodatkami z kroniki Kagnimira, pi-

http://rcin.org.pl

sarza wieku XI, i z przypisami krytycznymi komentatora wieku XVIII pierwszy raz wydrukowana z rękopisma nowo wynalezionego. W-wa 1825.

W rkpsie Bibl. Nar. nr akc. 6940 (jw. Przekłady poz. 8) zachowana część dalsza tekstu: Kroniki Prokosza rozdział VII, opisujący dzieje Mieczysława I, księcia polskiego.

5. (P. Dyamentowski): Kronika Kagnimira, to jest dzieje pierwszych czterech królów chrześcijańskich w Polsce w wieku XI pisane, z „Historii polskiej" Długosza przedrukowane, z tłomaczeniem i aneksami. Cz. 1-3. W-wa 1825.

Drobniejsze prace edytorskie ogł. w *Pam. Warsz.*

Wiele odpisów starych kronik, statutów, roczników i in., autentycznych i falsyfikatów, przygotowywanych do wyd., zostało w rkpsach, których największa część przechowywana w Bibl. Nar. uległa zniszczeniu w 1944, niektóre tylko zachowane, m. in. w rkpsach Bibl. Jagiel. sygn. 1009 (Wyjątki z kronikarzy polskich i słowiańskich przez ... spisane własnoręcznie), Bibl. PAN Kr. sygn. 554 (Niczkonis Plocensis canonici Chronicon).

Listy i materiały

1. Do M. J. Poniatowskiego z 1792. Rkps Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 136.

2. Do A. Potockiego z 1806-1816. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 287).

3. Do I. Gadomskiego z 1819. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7856IV.

4. Od Józefa Oborskiego 2 listy z — 1793, 1798. Rkps Ossol. sygn. 6147/IV t. 9.

5. Zbiór 28 listów od różnych osób, m. in. od rodziny; odpis metryki urodzenia. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 362).

6. Od J. Przybylskiego z 25 grudnia 1791. Rkps (odpis) Lw. Państw. Nauk. Bibl. (Ossol. sygn. 1848/I).

7. Od I. Gadomskiego 28 listów z 1820-1830. Rkps Bibl. Nar. sygn. 2757.

8. Zbiór 58 listów od różnych osób z 1820-1830. Rkps jw. sygn. 2758.

9. Od sióstr, Barbary Romiszewskiej i Salomei Wasilewskiej, 29 listów z 1820-1831. Rkps jw. sygn. 2756.

10. Od Atanazego Raczyńskiego z 1825 i od T. Radziwiłłowej b. d. Rkps Bibl. Uniw. Warsz. sygn. 146.

OPRACOWANIA

Album studiosorum Universitatis Cracoviensis. T. 5 (1720-1780). Wyd. K. Lewicki, J. Zathey. Kr. 1956 s. 180. — (O pierwiastkowych edycjach statutów polskich. Rec.): J. Lelewel: Bibliograficznych ksiąg dwoje. T. 1. Wil. 1823 s. 58-60. — J. Lelewel: „Kronika polska przez Prokosza w w. X napisana", *Bibl. Pol.* 1825 t. 3, 1826 t. 1; przedr. w. Rozbiory dzieł. Poz. 1844 s. 179 n.; Polska, dzieje i rzeczy jej. T. 17. Poz. 1865. — H. Łabęcki: Górnictwo w Polsce. T. 1-2. W-wa 1841. — (Nekrologi): *Kur. Warsz.* 1854 nr 86, 90; *Przegl. Poz.* t. 18 (1854); (K. W. Wójcicki). *Bibl. Warsz.* 1854 t. 2 s. 395-396; *Dzien. Warsz.* 1854 nr 91, nr 126. — K. W. Wójcicki: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 3. W-wa 1858. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 15 (1864). — H. Skimborowicz, W. Gerson: Wilanów. W-wa 1877 s. 93, 101-102. — K. W. Wójcicki: Warszawa, jej życie umysłowe i ruch literacki w ciągu ostatnich lat trzydziestu (od 1800 do 1830 r.). *Bibl. Warsz.* 1879 t. 1 i odb. (W-wa 1880 s. 67-68). — E. Skrodzki-Wielisław: Wieczory piątkowe. (Powst. przed 1896). Oprac. M. Opałek (W-wa) 1962 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — A. Kraushar: Tow. Warsz. Przyj. Nauk. T. 5, 8. Kr. 1905, 1906. — *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 39 (1905).— A. Boniecki: Herbarz polski. T. 12. W-wa 1908. — Sz. Askenazy: Książę Józef Poniatowski. Wyd. 4. W-wa 1922. — W. Konczyńska: Zarys historii Biblioteki Jagiellońskiej. Kr. 1923 s. 110. — S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738-1821. Kr. 1929. — W. Tokarz: Insurekcja warszawska. Lw. 1934; wyd. 2 W-wa 1950. — S. Cieślak: Kownacki o śmierci ks. prymasa Poniatowskiego. *Przegl. Hist.* t. 33 (1936). — W. Ogrodziński: Dyamentowski P. *Pol. słownik biogr.* T. 6 (1947). — W. Kula: Szkice o manufakturach. T. 2. W-wa 1956. — W. Semkowicz: Przewodnik po zbiorze rękopisów wilanowskich. W-wa 1961. — B. Kürbisówna: (Wstęp do) Kronika Wielkopolska. W-wa 1965 s. 37. — M. Plezia: (Wstęp do) Anonim tzw. Gall: Kronika polska. Wr. 1965 s. LXXXII. — R. Fleszarowa: Pierwsze oryginalne prace geologiczne. *Przegl. Geologiczny* t. 14 (1966) s. 218-222. — J. Rudnicka: Biblioteka Wilanowska. Dwieście lat jej dziejów (1741-1932). W-wa 1967. — A. Birkenmajerówna, *Pol. słownik biogr.* T. 14 (1969).

http://rcin.org.pl

KRASIŃSKI JÓZEF WAWRZYNIEC (1783—1845)

Krypt. i pseud: J. C. K.; Wydawca „Piasta".

Dramatopisarz, pamiętnikarz, redaktor, autor przewodników krajoznawczych, dzieł gospodarczych i in.

Ur. 10 sierpnia 1783 w Zegrzu n. Narwią; syn Kazimierza, obożnego w. koronnego, i Anny z Ossolińskich (1° v. Józefowej Ossolińskiej, wojewodziny podlaskiej), brat Elżbiety Jaraczewskiej; zwany „obożnicem". W 1792 wpisany do Regimentu Gwardii Konnej Koronnej (dragonów mirowskich). Uczył się w domu pod kierunkiem misjonarza ks. Tomasza Paszkowskiego, lekcji rysunków udzielał mu J. P. Norblin. W 1794-1796 uczęszczał do liceum zamojskiego. W 1802, po śmierci ojca, osiadł z matką i siostrą w Radziejowicach p. Warszawą. Wykształcenie uzupełniał w Lipsku. Po powrocie do kraju należał do towarzystwa kręgu swego stryjecznego brata Wincentego Krasińskiego, był współzałożycielem opozycyjnego względem pałacu Pod Blachą Towarzystwa Przyjaciół Ojczyzny.

W 1806 wstąpił do 5 pułku piechoty Wojska Polskiego, awansując wkrótce na podporucznika; w 1807 służył w 2 szwadronie pułku szwoleżerów gwardii, po wysłaniu pułku do Francji pozostał w Warszawie, gdzie organizował Gwardię Narodową; od 16 czerwca 1808 grosmajor warszawskiego pułku Gwardii. Na wiosnę r. n. przebywał chwilowo w sztabie Naczelnego Wodza. Po zajęciu Warszawy przez Austriaków znajdował się pod nadzorem policji (zatrzymany z listem ks. J. Poniatowskiego do arcyksięcia Ferdynanda), utrzymywał kontakt konspiracyjny z komendantem Pragi pułk. Józefem Hornowskim. Z 2 na 3 czerwca 1809 był komendantem Gwardii i miasta. 27 września t. r. ożenił się z Emilią Ossolińską ze Sterdyni. 14 czerwca 1810 miał założyć wolnomularską lożę Eden, w której pełnił urząd mistrza. W tymże czasie organizował Gwardię Narodową i spisy wojskowe w departamentach krakowskim i radomskim oraz odznaczony został złotym krzyżem Virtuti Militari. 15 grudnia 1811 wystąpił z Gwardii i został członkiem Komisji Obrachunkowej, lecz już w 1812 wrócił do służby czynnej. 14 sierpnia — szef szwadronu, adiutant dowódcy 18 dywizji V korpusu Wielkiej Armii (gen. K. Kniaziewicza). Na przeprawie przez Berezynę zaopiekował się rannymi Kniaziewiczem i J. Zajączkiem i odwiózł ich do Wilna, następnie, po krótkim pobycie w Zegrzu, udał się do Galicji. Za r. 1812 uzyskał Legię Honorową. 31 marca 1813 zwolniony z wojska.

Odtąd przebywał w Warszawie lub Radziejowicach, gdzie zorganizował domowy teatr amatorski i założył drukarnię (1815). Miał też kierować teatrem domowym Z. Zamoyskiej w Warszawie. W 1815 mianowany szambelanem dworu Aleksandra I. Działał w wolnomularstwie (w VII stopniu), w 1819-1820 — I dozorca lóż Kazimierz Wielki i Połączeni Słowianie. Był też członkiem warszawskiego Towarzystwa Dobroczynności. W 1820 — marszałek sejmiku błońskiego i poseł na sejm (także w 1825), uzyskał też tytuł dziedzicznego hrabiego Królestwa Polskiego. W 1826 uczestniczył w deputacji hołdowniczej Królestwa do Mikołaja I; w Petersburgu poznał A. Puszkina, T. Bułharyna i A. Orłowskiego. Często wyjeżdżał do Karlsbadu. W 1828 powołany na członka Dyrekcji Teatrów Warszawskich. 24 maja 1829 został senatorem kasztelanem i wielkim ochmistrzem dworu. W 1829-1830 wydawał popularne pismo gospodarcze miesięczne *Piast*.

W czasie powstania listopadowego był pułkownikiem — dowódcą 1 pułku Gwardii Narodowej i posłem na sejm, nie przejawiał jednak większej aktywności. Po kapitulacji Warszawy służył w sztabie gen. M. Rybińskiego. Następnie przebywał pewien czas w Krakowie, po czym wrócił do Radziejowic. W tym okresie szczególnie dużo podróżował. W 1833 przebywał we Włoszech, w 1834 i 1835 w Saksonii, w 1838 jeździł do Londynu, zwiedzając po drodze Holandię. Zmarł 19 (lub 14) października 1845 w Krakowie; pochowany w kościele w Zegrzu.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Zamek na Czorsztynie, czyli Bojomir i Wanda. Opera w 2 aktach. Muzyka K. Kurpińskiego. W-wa 1819. Wyst. W-wa 5 marca 1819.

Inny tytuł: Strachy w zamczysku.
P r z e k ł. n i e m.: wyst. [Poz. 1832] (inform. A. Papierzowa, s. 50).

2. Stary komendant w kłopotach. Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa 1819. Wyd. W-wa 1821.

Wg Charles (właśc. L. Chapeau (Desvorges) i Ch. Voirin (V. Varin)): La Petite guerre.

3. Barbara Radziwiłłówna. Tragedia. Powst. ok. 1820. Nie wyd.

Inform. Estr. IV (wyd. 2) 320.

4. Guide du voyageur en Pologne et dans la République de Cracovie ... par J.C.K. W-wa 1820.
Wersja pol.: Przewodnik dla podróżujących po Polsce i Rzeczypospolitej Krakowskiej... W-wa 1821.
P r z e k ł. r o s.: D. Jazykow: Sputnik w Carstwo Polskoje i w Reispubliku Krakowskuju. Petersb. 1822.

5. Nauka dla mężów, czyli żona zazdrosna. Komedia w 2 aktach. W-wa (1820). Wyst. (wznowienie?) W-wa 25 lutego 1832.

Inne tyt.: Nauka mężom; Recepta na złośnicę. Wg A. F. Kotzebue.

6. Wilia Nowego Roku. Komedioopera w 1 akcie z francuskiego naśladowana. Wyst. W-wa 31 grudnia 1820. Wyd. W-wa 1821.

Dwie ostatnie śpiewki wyszły spod pióra Jakuba Sokołowskiego (inform. A. Simonówna. *Pol. Roczn. Muzykologiczny* t. 1 (1935) s. 95).

7. Leśniczy w kozienickiej puszczy. Opera w 1 akcie oryginalnie napisana z muzyką K. Kurpińskiego. Wyst. W-wa 28 października 1821. Wyd. W-wa 1822.

8. Lis w obrotach. Komedia w 1 akcie przerobiona z francuskiego. Wyst. W-wa 21 grudnia 1821. Wyd. W-wa 1822.

9. Kochany dziadunio. Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa 1824. Wyd. W-wa 1827.

O dacie premiery inform. A. Simonówna, s. 95.
Wg E. A. Scribe i A. H. J. Duveyrier.

10. Panna pułkownik huzarów. Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa 1829 (czy pierwszy raz?).

Wg E. A. Scribe. Sztuka pt. „Panna pułkownikiem huzarów", i z tego samego źródła, była wyst. 6 marca 1822 we Lw. (inform. B. Lasocka, s. 351), być może był to tekst Krasińskiego.

11. Suknie pożyczone. Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa, Teatr Rozmaitości, 1829.

Wg F. A. Duvert i H. Nicole.
Inform. Estr. V (wyd. 2) 45, 142 i A. Simonówna, s. 95.

12. Krętosz lokaj bez służby. Komedia w 1 akcie. Przełożona z franc. Wyst. W-wa 20 stycznia 1832.

Inform. A. Simonówna, s. 95. Dat. wystawienia wg H. Świetlickiej (nr 326).

13. Dwie tajemnice. Komedia w 1 akcie. Wyst. W-wa 13 lutego 1832.

Wg Mélesville (A. H. J. Duveyrier).
Inform. Estr. V (wyd. 2) 121, 142. Dat. wystawienia i źródło wg H. Świetlickiej (nr 152, tamże przypisanie autorstwa W. Thullie).

14. Cezario, czyli piękna figlarka. Komedia w 5 aktach. Wyst. W-wa 3 marca 1832.

Wg P. A. Wolff.
Inform. Estr. IV (wyd. 2) 320 i A. Simonówna, s. 95. Dat. wystawienia wg H. Świetlickiej (nr 67).

15. Wuj i siostrzeniec. Komedia w 3 aktach. Przełożona. Wyst. W-wa, Teatr Rozmaitości, 22 października 1832.

Inform. A. Simonówna, s. 95. Dat. wystawienia wg H. Świetlickiej (nr 918, tamże przypisanie autorstwa J. T. S. Jasińskiemu).

16. Dobra pod Wiedniem. Komedia w 4 aktach. Wyst. W-wa 20 grudnia 1832.

Wg J. F. Weissenthurn.
Inform. Estr. V (wyd. 2) 121, 142. Dat. wystawienia wg H. Świetlickiej (nr 112).

17. Pani mecenasowa. Komedia w 3 aktach z niemieckiego. Wyst. W-wa, Teatr Wielki, 10 lipca 1834.

Wg L. Schneider.
Inform. Estr. V (wyd. 2) 107, 142 i A. Simonówna, s. 95. Dat. wystawienia wg H. Świetlickiej (nr 586).

18. Chwila płochości, czyli wieczór modny. Komedia w 3 aktach z francuskiego. Rkps Ossol. sygn. 5091/I. Wyst. W-wa 5 maja 1835.

Wg F. J. D. Bury (pseud. Fulgence) i A. J. M. Vafflard.
Tyt. ten zapisuje też A. Simonówna, s. 95. Dat. wystawienia wg H. Świetlickiej (nr 75). Toż w 1822 przekładał S. Jaszowski.

19. Wieśniak. Komedia w 3 aktach z niemieckiego. Wyst. W-wa, Teatr Wielki, 4 sierpnia 1839.

Inform. Estr. V (wyd. 2) 142 i A. Simonówna, s. 95. Dat. wystawienia wg H. Świetlickiej (nr 900).

20. Bieda w drodze z kobietami, czyli podróż o wspólnym koszcie. Komedia w 5 aktach.

http://rcin.org.pl

Wg L. Angely.
Inform. Estr. V (wyd. 2) 9, 142.

21. Dziecko sprzedane. Komedioopera w 2 aktach.
Inform. A. Simonówna, s. 95.

22. Filozof uciekający przed kobietami. Komedia w 3 aktach.
Wg P. J. C. Le Coque.
Inform. Estr. V (wyd. 2) 75, 142. Tenże tyt. i z tegoż źródła wyst. 22 listopada 1844 we Lw. (inform. B. Lasocka, s. 319), zapewne był to tekst Krasińskiego.

23. Kapitan Zosia. Komedia w 2 aktach.
Wg J. F. A. Bayard i Ph. F. Pinel (pseud. Dumanoir).
Inform. Estr. jw. s. 14, 142.

24. Kochankowie ukryci. Opera w 2 aktach z muzyką J. Elsnera.
Inform. A. Simonówna, s. 95.

25. Kto pierwszy, ten lepszy. Komedia w 3 aktach. Tłumaczenie.
Inform. A. Simonówna, s. 95. Może to przekł. z J. B. Viala wyst. w W-wie już 30 maja 1815 i druk. W-wa 1816?

26. Mała omyłka. Komedia.
Inform. Estr. IV (wyd. 2) 320.

27. Nocleg w Rawie. Opera komiczna w 1 akcie z francuskiego.
Inform. A. Simonówna, s. 95.

28. Podróż do Baden. Komedia w 3 aktach.
Inform. jw.

29. Próżniak miejski. Komedia w 1 akcie.
Inform. jw.

30. Puls. Komedia w 1 akcie. Przełożona.
Inform. jw.

31. Wujaszek. Komedia w 3 aktach. Przełożona.
Inform. jw.

32. Zoe, czyli żona przez weksel. Komedia w 1 akcie. Przełożona.
Inform. jw.

33. Rozrywka na długie wieczory, czyli zbiór rozmaitych kabałek, zwykle pasians zwanych, przez Wydawcę „Piasta". W-wa 1839.

34. Przypominek podręczny alfabetyczny dla wygody i użytku mieszkańców wiejskich chcących urządzić gospodarstwo rolnicze i domowe ... przez Wydawcę „Piasta". Kr. 1845.

35. Pamiętniki, czyli wspomnienia i znaczniejsze wypadki życia mojego, zaczynające się od urodzenia mego w 1783 r. (zakończone na pocz. r. 1844). Powst. od 1838. T. 1-18. Rkps był w zbiorach rodzinnych w Radziejowicach, a następnie w Bibl. Ordynacji Krasiń. sygn. 5805, zniszcz. w 1944.

Skróty i fragm. wyd.: Pamiętniki ... od r. 1790-1831 skrócone przez F. Reuttowicza. Wyd. I. Polkowski. Poz. 1877. — Wyd. J. Falkowski w: Obrazy z życia kilku ostatnich pokoleń w Polsce T. 1. 3, 5. Poz. 1877-1887. — Przeprawa wojska francuskiego ze Smoleńska do Orszy. Wyd. J. Falkowski (przedruk w t. 3 „Obrazów"). *Przegl. Pol.* 17 (1882/83) t. 3 (67) s. 388-409. — Z pamiętników... Uroczystości dworskie w czasie koronacji cesarza Mikołaja. Wyd. J. Falkowski. *Przegl. Powsz.* t. 15 (1887) s. 410. — Z pamiętników... Doświadczenia hipnotyczne z pierwszej ćwierci naszego wieku. Wyd. A. Krasiński. *Przegl. Pol.* R. 23 (1888/89) t. 1 (89) s. 346-377, 546-559. — Ze wspomnień ... (1783--1841). *Bibl. Warsz.* 1912 t. 2 s. 404-448, t. 3 s. 46-85, 209-242, 409-433. — W pierwszych latach Królestwa Kongresowego. Ze wspomnień... *Bibl. Warsz.* 1913 t. 2 s. 41-67.

Fragm. w odpisach: Szczegóły tyczące się historii polskiej od 1790 do 1840 r. wyjęte z pamiętników ... przez sztabs lekarza F. Reuttowicza. Mszczonów 1856. Rkps Ossol. sygn. 6144/I. — Wyjątki z t. 1 i 2 Pamiętnika. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 5148.

Pisma ogł. też w miesięczniku *Piast* (1829-1830).

Przypisywane przez Estr. (IV (wyd. 2) 330, V (wyd. 2) 142) Krasińskiemu tytuły: „Krewni wezyra" i „Pustoty hiszpańskie" uchodzą za sztuki A. F. Żółkowskiego (zob. Żółkowski A.F., Twórczość poz. 22, 32).

Listy i materiały

1. Fragm. korespondencji rodzinnej, do żony 2 listy; do syna, Adama, 2 listy; do zięcia, Kazimierza Łubińskiego. Rkps Bibl. Nar. sygn. III 5762

2. Do K. Koźmiana z 1827. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 2031 t. 1.

3. Projekt Z. Krasińskiego napisu na nagrobku J. W. Krasińskiego. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7856 IV.

OPRACOWANIA

X (M. G. Witowski): (Zamek na Czorsztynie. Rec. teatr.). *Gaz. Warsz.* 1819 dod. do nru 20. — Recenzje teatralne Towarzystwa Iksów 1815-1819. Oprac. J.Lipiński. Wr. 1956 *Materiały do Dziejów Teatru w Pol.* 4. — Diariusz Sejmu z r.

http://rcin.org.pl

1830-1831. T. 1-6. Wyd. M. Rostworowski. Kr. 1907-1912. — Diariusz Senatu z r. 1830-1831. Wyd. S. Pomarański. Kr. 1929. — A. Ostrowski: Pamiętnik z czasów powstania listopadowego. Wyd. K. i W. Rostoccy. Wr. 1961. — Źródła do historii teatru warszawskiego 1762--1833. T. 2. Wyd. K. Wierzbicka. Wr. 1955. — Nekrolog. *Gaz. Codz.* 1845 nr z 20 października. — *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 15 (1864). — J. Falkowski: (Wstęp do) Z pamiętników J. hr. Krasińskiego. *Przegl. Powsz.* t. 15 (1887) s. 410-411. — A. Krasiński: (Wstęp do) Z pamiętników J. hr. Krasińskiego. *Przegl. Pol.* R. 23 (1888/89) t. 1 (89) s. 346. — S. Żychliński: Złota księga szlachty polskiej. R. 12. Poz. 1890. — S. Cieszkowski: Senatorowie Księstwa Warszawskiego i Królestwa Kongresowego. W-wa 1891. — *Wielka enc. powsz. ilustr.* S. I. T. 40 (1907). — A. Boniecki: Herbarz polski. T. 12. W-wa 1908. — A. Kraushar: Typy i oryginały warszawskie. T. 1. W-wa 1912. — (Wstęp do) Ze wspomnień J. hr. Krasińskiego. *Bibl. Warsz.* 1912 t. 2 s. 409-412. — B. Gembarzewski: Wojsko polskie l. 1807-1814. W-wa 1903. — S. Uruski: Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. T. 8. W-wa 1911. — S. Łoza: Legia Honorowa w Polsce. Zamość 1923. —

H. Więckowska: Opozycja liberalna w Królestwie Kongresowym. W-wa 1925. — E. Maliszewski: Bibliografia pamiętników polskich. W-wa 1928. — S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1730-1821. Kr. 1929. — A. Simonówna: Życie muzyczne w świetle „Pamiętnika" J. hr. Krasińskiego. *Pol. Roczn. Muzykologiczny* t. 1 (1935). — B. Pawłowski: Warszawa w r. 1809. Tor. 1948. — T. Strumiłło: Uwertury Karola Kurpińskiego. Kr. 1954 *Bibl. Słuchacza Koncertowego* 7. — A. Papierzowa: Libretta oper polskich z l. 1800-1830. (Kr. 1959). — *Słownik muzyków polskich.* (Red. J. Chomiński). T. 1. (Kr. 1964). — B. Lasocka: Teatr lwowski w l. 1800--1842. W-wa 1967. — H. Świetlicka: Repertuar teatrów warszawskich 1832--1862. W-wa 1968 (maszynopis powielany). — J. Skowronek. *Pol. słownik biogr.* T. 15/2 (1970)

KRZYWKOWSKI JAN (ok. 1752—po 1792)

Pseud.: Wierny poddany anonim.

Publicysta, mówca.

Ur. ok. 1752; syn Wiktora h. Półkozic, obożnego grodzieńskiego i dziedzica części Witkowszczyzny (k. Lipska); brat Leonarda. Po śmierci ojca zostawał pod opieką stryjecznego dziada Izydora, starosty klewkowskiego. Studiował w Akademii Wileńskiej, po czym był palestrantem przy Trybunale Głównym Litewskim. W 1778 tytułował się dworzaninem JKMci. W 1784 starał się bezskutecznie o urząd obożnego grodzieńskiego i szambelanię królewską. Podczas Sejmu Czteroletniego ubiegał się również bez skutku o posadę w policji lub straży, w asesorii litewskiej lub komisariacie wojskowym; nie przyjął natomiast stanowiska profesora prawa krajowego w Szkole Głównej Litewskiej. W czasie Targowicy schronił się przed represjami do Prus i stamtąd, ze Stałupian, donosił królowi o zrabowaniu mu w Wilnie kamienicy „z całym składem". On to zapewne żonaty był z Marianną z Niecieckich. Dalsze losy nie znane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Przy limicie Trybunału Głównego W. Ks. Lit. d. 15 Aprilis 1778 r. palestry trybunalskiej pożegnanie... dworzanina JKMci. B. m. (1778).

2. O sukcesji tronu i władzy stanów. (Drugi tyt.:) Myśl obywatela nad tym: jeśli ma być u nas sukcesja lub elekcja tronu, przez... (W-wa 1790). Wyd. nast. pomnoż.: O sukcesji tronu, władzy stanów i urzędach. (W-wa 1790, druk ukończ. we wrześniu).

Wyd. 1 dedyk. Stanisławowi Augustowi.

3. Gospodarstwo polityczne. (Drugi tyt.:) Niektóre rady i projekta do praw, a naprzód co się tycze urządzenia starostw. Dodano: Uwagi i zasady do przedaży. O projekcie Ossowskiego. O lennościach i ordynacjach. O eksdywizach. O zachęcaniu. W-wa 1791.

http://rcin.org.pl

4. Mowa... na dniu 15 marca roku 1792 do Trybunału Głów. W. Ks. Lit. i powszechności przed przysięgą na obronę Konstytucji 3go Maja wykonaną w Wilnie miana. B. m. (1792).

Listy i materiały

1. Do Żyłłoka (?) 2 listy z 1782. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 4025.

2. Do Pelagii z Potockich Potockiej 2 listy z 1784. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Roskie pudło XLVII nr 14).

3. Do Stanisława Augusta 15 listów z 1790-1792. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 728 s. 381-401, sygn. 733 s. 649-663, sygn. 922 s. 957-969.

4. Do I. Potockiego z 1791. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Arch. Wilan. sygn. 279 b t. 6 s. 132).

5. Sprawa WW. JJ. PP. Dyzmy stty burniskiego, Jana dworzanina JKMci, Leonarda obożnica grodzińskiego, braci Krzywkowskich przeciwko J. W. P. Franciszkowi Jundziłłowi podkomorzemu grodzieńskiemu i J. P. Michałowi Rudzińskiemu. B. m. (po 1784).

Spór o Witkowszczyznę.

OPRACOWANIA

W. Smoleński: Ostatni Rok Sejmu Wielkiego. Kr. 1897. — J. Bieliński: Uniwersytet Wileński, 1579-1831. T. 3. Kr. 1899-1900. — E. Rabowicz. *Pol. słownik biogr.* (w druku).

KRZYWKOWSKI LEONARD (ok. 1755—po 1797)

Krypt.: K. L.(?)

Poeta, publicysta.

Ur. ok. 1755. Syn Wiktora h. Półkozic, obożnego grodzieńskiego, dziedzica części Witkowszczyzny; brat Jana. Po wczesnej śmierci ojca zostawał pod opieką swego dziada stryjecznego Izydora, starosty klewkowskiego. Kształcił się w Akademii Wileńskiej. Od 1784 należał do palestry wyższej Trybunału Głównego Litewskiego. Jako patron cieszył się wzięciem, prowadził m. in. procesy litewskie Potockich. W 1790 używał tytułu szambelana JKMci. W okresie Sejmu Czteroletniego brał udział w agitacji patriotycznej. W 1795-1797 procesował się z pijarami z Dukszt. Dalsze losy nie znane.

TWÓRCZOŚĆ

1. Wiersz do J. W. J. MP. Wacława Rzewuskiego wojewody krakowskiego, hetmana polnego kor., kanclerza orderu Orła Białego przy powitaniu onego od młodzi akademickiej mówiony przez... obożnica grodzieńskiego w Wilnie dnia 4 marca 1773 r. B. m. r.

2. Na dzień św. Stanisława uroczystym obchodem imienin Najjaśniejszego Pana i J. O. Xięcia Jmci Podskarbiego W. Lit. przez... Łopotta obożnego wielkiego i marszałka Trybunału Głównego W. Ks. Lit. ... uczczony. Dnia 8 maja 1788 roku. B. m. r.

Pod tekstem podpisany: K. L., autorstwa Krzywkowskiego domyśla się E. Rabowicz. Druk nie not. przez Estr., egzemplarz w Bibl. PAN w Gdańsku.

3. Na dzień imienin... Stanisława Augusta przez... Aleksandra Sapiehę... marszałka Trybunału Głównego W. Ks. Lit.... obchodzony dnia 8 maja 1789 roku. B. m. r.

Pod tekstem podpisany: K. L. Autorstwo jw. Druk nie not. przez Estr., egzemplarze w Ossol. i w Bibl. PAN w Gdańsku.

4. O wolności polskiej przez... szambelana JKMci. B. m. 1790.

Broszura polityczna.

5. Do Polaków. (Inc.: Ledwo co Polak pozbył przesądu...). B. m. (1792, dwa wyd.).

Pobudka wojenna. Wyd. anonim. Na autora wskazują rkpsy wskazane przez J. Nowaka, uzupełnia je E. Rabowicz.

Listy i materiały

1. Do Stanisława Augusta z 1790. Rkps Bibl. Czart. sygn. 733 s. 659.

2. Sprawa... przeciwko WW. J. Ks. Ks. J. Wysłouchowi... i wszystkim w pow-

http://rcin.org.pl

szechności całej Prowincji Litewskiej J. Ks. Ks. Pijarom. B. m. (1797).

Zob. też: KRZYWKOWSKI JAN, Listy i materiały poz. 5.

OPRACOWANIA

R. PILAT: Literatura polityczna Sejmu Wielkiego. Kr. 1872 s. 146. — W. SMOLEŃSKI: Przewrót umysłowy w Polsce XVIII w. Kr. 1891; wyd. 3 W-wa 1949. — W. SMOLEŃSKI: Szkoły historyczne w Polsce. W-wa 1898 *Bibl. Dzieł Wyborowych* 19; wyd. nast. Wr. (1954) *BN* I 142. — J. NOWAK: Satyra polityczna konfederacji targowickiej i sejmu grodzieńskiego. Kr. 1935 *Prace Hist.-Lit.* 47. — E. RABOWICZ. *Pol. słownik biogr.* (w druku).

KUROPATNICKA Z ŁĘTOWSKICH KATARZYNA KONSTANCJA (1732—1797)

Tłumaczka, poetka.

Ur. w 1732 w Koszyczkach k. Tarnowa; córka Stanisława Łętowskiego, podkomorzego krakowskiego, i Konstancji z Jordanów. W 1751 poślubiła Ewarysta Andrzeja Kuropatnickiego, późniejszego kasztelana bełskiego. Angażowała się w ruchu barskim. Zajmowała się wraz z mężem zbieraniem rękopisów i książek oraz literaturą (słynęła jako poetka). W 1782 została damą orderu Krzyża Gwiaździstego. W 1788 owdowiała. Zmarła w 1797 w Drogini k. Bochni w czasie epidemii tyfusu; pochowana w Tarnowcu.

TWÓRCZOŚĆ

Pisała liczne wiersze oryginalne i tłumaczone z franc., ale ich nie wydawała. Drukiem wyjść miała jedynie przerobiona z franc. „Oda do matek" (Matko, strzeż się swej córki...) — ale Estr. druku tego nie notuje.

Przekłady

1. M. Le Prince de Beaumont: Listy jejmość pani du Montier zebrane przez ... z francuskiego przetłumaczone. T. 1-2. W-wa - Lw. 1780.

Rkpsy Ossol sygn. 1164/I-1165/II (dat. 1772).

Z dedyk. M. Grölla do tłumaczki. Tyt. oryginału: Lettres de Mme du Montier à la Marquise de*** sa fille, avec les réponses. Toż przekładała wcześniej Barbara Sołłohubówna (Wil. 1762).

Liczne inne przekłady zostawić miała w rkpsach (zob. np. rkps Ossol. sygn. 573/II).

Listy

1. Korespondencja z różnymi osobami. Rkpsy Ossol. sygn. 559/II, 570/II, 586/I-590/I; Bibl. Uniw. Lw. sygn. 140-144/II.

Jej korespondencja z okresu konfederacji barskiej stanowić ma ważne źródło historyczne.

OPRACOWANIA

Wiadomość o życiu i pismach K. Kuropatnickiej. *Pam. Galicyjski* 1821 t. 2 s. 73-78. — C. v. WURZBACH: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. T. 13. (Wiedeń 1865). — L. ŁĘTOWSKI: Historia rodziny Łętowskich, domku szlacheckiego na Podgórzu. W Krakowie 1867. Rkps Ossol. sygn. 12775/II. — L. ŁĘTOWSKI: Wspomnienia pamiętnikarskie. (Powst. przed 1868). Przygot. do druku H. Barycz. Wr. 1952; wyd. 2 Wr. 1956. — K. CHŁĘDOWSKI: JM. Państwo Kuropatniccy. *Gaz. Lw.* 1879 nr 114-122; przedr. w: Z przeszłości naszej i obcej. Lw. 1935. — D. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 41/42 (1908/09). — F. BIESIADECKI: Exlibrisy Ewarysta i K. Kuropatnickiej. *Silva rerum* t. 4 (1928) z. 1/2. — S. CYNARSKI: Na dworze Kuropatnickich w Tarnowcu. *Kwart. Rzeszowski* 1967 nr 2.

Zob. też: KUROPATNICKI E. A.

http://rcin.org.pl

KUROPATNICKI EWARYST ANDRZEJ (ok. 1730—1788)

Krypt.: K. K. Bełz.

Heraldyk, geograf, bibliofil, poeta.

Ur. ok. 1730 w Tarnowcu k. Jasła; syn Józefa h. Nieczuja, kasztelanica bieckiego, i Teresy Zuzanny z Kurdwanowskich, 1°v. Andrzejowej Cichowskiej. W 1751 ożenił się z Katarzyną Konstancją z Łętowskich i osiadł w Neledwi k. Zamościa. W 1762-1763 był deputatem bełskim na trybunał koronny, w 1764 — sędzią kapturowym i posłem na sejm konwokacyjny. 21 grudnia t. r. obdarzony kasztelanią buską, 3 października 1766 — kasztelanią bełską, 8 maja 1767 odznaczony orderem Św. Stanisława. W okresie konfederacji barskiej usunął się od życia publicznego. Po pierwszym rozbiorze mieszkał w dobrach galicyjskich — w Tarnowcu, Kulasznie (Sanockie) i nowo nabytych w 1775 Lipinkach (pow. Gorlice). Zajmował się pracą naukową oraz zbieraniem rękopisów i książek. Wraz z żoną utrzymywał ożywione stosunki towarzyskie i kulturalne z dworami Mniszchów (w Dukli), S. Jabłonowskiego (w Trzcinicy), A. Stadnickiego (w Żmigrodzie) i z J. M. Ossolińskim. W Tarnowcu działał teatr amatorski, na którym wystawiano m. in. komedie T. Lipskiego i sztukę „Patelin patron" w przekładzie Elżbiety Wielhorskiej. W 1779 został kawalerem orderu Orła Białego i uzyskał tytuł hrabiego austriackiego (10 września 1782 wpisany do tabeli szlachty galicyjskiej). W 1781 jako poddany austriacki złożył kasztelanię bełską. Był członkiem honorowym („towarzyszem") Szkoły Głównej Koronnej (1781) i Akademii Zamojskiej. Zmarł 21 lutego 1788 w Tarnowcu.

Zasłużył się jako bibliofil, wiele jego collectaneów rękopiśmiennych wzbogaciło zbiory Ossolineum i Biblioteki Uniwersyteckiej we Lwowie. Druki, pomnożone następnie przez syna, Józefa, weszły w skład zbiorów Bibliotek Uniwersyteckich w Warszawie i Lwowie oraz Ossolineum (poprzez zbiory Towarzystwa Przyjaciół Nauk, A. Stadnickiego i W. Baworowskiego). W Ossolineum i Bibliotece Uniwersyteckiej w Warszawie zachowały się też kolekcje jego ekslibrysów.

TWÓRCZOŚĆ

1. Mowy moje różne zebrane, na różnych aktach miane publicznie w latach 1764--1770. Rkps (autograf) Ossol. sygn. 567/II.

W rkpsie jw. sygn. 563/II zachowana nadto mowa sejmowa z 1766 „dziękująca za kasztelanią bełską".

2. Geografia albo dokładne opisanie królestw Galicji i Lodomerii do druku podana. Przemyśl 1786. Wyd. nast. Lw. 1858.

3. Wiadomość o klejnocie szlacheckim oraz o herbach domów szlacheckich w Koronie Polskiej i Wielkim Księstwie Litewskim, tudzież w przyległych prowincjach, z ksiąg Paprockiego, Okolskiego, Potockiego, Rzączyńskiego, Niesieckiego, Duńczewskiego, Chmielowskiego oraz z aktu elekcji króla...Stanisława Augusta... zebrana ... przez... Cz. 1-4. W-wa 1789.

Dedyk. Stanisławowi Augustowi. Tyt. cz. 2: Zbiór nazwisk domów z ich herbami..., cz. 3: Opisy herbów, w jakim który jest kształcie...; cz. 4: Chronologia królów i książąt polskich.

Druk dzieła poprzedził wyd. osob. a następnie włączony do „Wiadomości": Układ i postać dzieła pod tyt.: Wiadomość o klejnocie szlacheckim. W-wa 1783 (dwa wyd.).

Dzieło kompilacyjne, zawiera nadto całe partie tekstów cudzych, m. in.: cz. 2 przedtem nie wyd. „Inflant" J. A. Hylzena; przedruki z „Heraldyki" J. A. Jabłonowskiego i „Spisu szlachty" W. Warszyckiego.

Pisał też wiersze, z tych „Myśli nad cudzej miłości podejściem" ogł. pod krypt. K. K. Bełz. *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne* (1775 t. 12 cz. 1 s. 79-81), a „Wiersz nad śmiercią J. O. Księcia Sapiehy" ogł. z rkpsu Ossol. sygn. 568/II K. Kolbuszewski w: Poezja barska. Kr. (1928) *BN* I, 108 s. 92-94. Autografy paru wierszy w rkpsie Bibl. Uniw. Lw. sygn. 75/II.

Przekłady

1. A. F. Büsching: Geografia Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego, tudzież innych prowincji do nich należących. Przetłumaczona z niemieckiego... Lipsk-Drezno 1768.

Wyd. bez wymienienia tłumacza.

http://rcin.org.pl

Listy i materiały

1. Do Stanisława Augusta w zbiorach z 1764-1780, 1771-1792, 1787-1792. Rkpsy Bibl. Czart. sygn. 668, 728, 732.

2. Do A. S. Młodziejowskiego i K. Sołtyka z 1773. Rkps Ossol. sygn. 571/II 62).

3. Korespondencja z A. Żołędziowskim i rektorem Szkoły Głównej Koronnej (H. Kołłątajem), z 1781-1782. Z rkpsu Arch. Uniw. Jagiel. nr 4 ogł. S. J. Gruczyński. *Roczn. Bibl.* t. 9 (1965) s. 382-386.

4. Od różnych osób z 1762-1772, m. in. 8 listów od Sz. Majchrowicza z 1767, 1770, 1772. Rkpsy Bibl. Uniw. Lw. sygn. 140-144/II.

5. Od różnych osób, m. in. od Stanisława Augusta z 1767, 1772, 1773, 1776; od J. A. Załuskiego z 1773; od rodziny i przyjaciół. Rkpsy Ossol. sygn. 562/II, 570/II, 571/II, 576/III, 577/III, 583/I, 585/I-590/I.

6. Instrukcja wychowawcza... dla syna, Józefa Ksawerego, udającego się na naukę do Kolegium Rzeszowskiego Scholarum Piarum r. 1776. Ogł. i wstępem poprzedził F. Majchrowicz. *Przyj. Szkoły* R. 2 (1923) nr 19-20 i odb. (Poz. 1923).

7. Spisy książek E. A. Kuropatnickiego (własnoręczne). Rkpsy Bibl. Uniw. Lw. sygn. 262, 263.

8. Collectanea rękopisów i druków ulotnych, literackich i politycznych (m. in. z okresu konfederacji barskiej). Zachowane w zbiorach Ossol., niektóre jak np. 342-stronicowy rkps sygn. 567/III pisane w całości ręką Kuropatnickiego. Wiele tekstów stąd ogł. m. in. Sz. Morawski w: Materiały do konfederacji barskiej r. 1767-1768. T. 1. Lw. 1851.

OPRACOWANIA

Gaz. Warsz. 1788 nr 22. — Wiadomość o życiu i pismach Katarzyny Kuropatnickiej. *Pam. Galicyjski* 1821 t. 2 s. 73-78. — Ł. Gołębiowski: O dziejopisach polskich, ich duchu, zaletach i wadach. W-wa 1826 s. 201. — Jul. B. (Bartoszewicz). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 16 (1864). — C. v. Wurzbach: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. T. 13. (Wiedeń 1865, s. v. Kuropatnicka K. K.). — L. Łętowski: Historia rodziny Łętowskich, domku szlacheckiego na Podgórzu. W Krakowie 1867. Rkps Ossol. sygn. 12775/II. Fragm. pt. „E. Kuropatnicki" ogł. H. Barycz w: Z kart pamiętnikarskich bibliofila. *Roczn. Bibl.* R. 8 (1964) z. 3/4 s. 477-478. — L. Łętowski: Wspomnienia pamiętnikarskie. (Powst. przed 1868). Przygot. do druku H. Barycz. Wr. 1952; wyd. 2 Wr. 1956. — K. Reifenkugel: Biblioteka Uniwersytecka we Lwowie. *Przew. Nauk. i Lit.* 1873 s. 191. — K. Chłędowski: JM. Państwo Kuropatniccy. *Gaz. Lw.* 1879 nr 114-122; przedr. w: Z przeszłości naszej i obcej. Lw. 1935. — A. Sozański: Ciekawe szczegóły z literatury i bibliografii. Kr. 1884. — F. Jaworski: Lwowskie znaki biblioteczne. *Tydzień* (dod. lit.-nauk. *Kur. Lw.*) R. 14 (1906) s. 43-51 i odb. Lw. (1907). — D. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 41/42 (1908/09). — A. Boniecki: Herbarz polski. T. 13. W-wa 1909. — S. Uruski: Herbarz szlachty polskiej. T. 8. W-wa 1911 s. 224-225. — F. Majchrowicz: (Wstęp do) Instrukcja wychowawcza kasztelana E. A. Kuropatnickiego dla syna, Józefa Ksawerego, udającego się na naukę do Kolegium Rzeszowskiego Scholarum Piarum r. 1776. *Przyj. Szkoły* R. 2 (1923) nr 19-20 i odb. (Poz. 1923). — E. Chwalewik: Zbiory polskie. T. 1. W-wa 1926 s. 376. — A. Fischer: Zakład Narodowy im. Ossolińskich. Zarys dziejów. Lw. 1927. — F. Biesiadecki: Exlibrisy E. i Katarzyny Kuropatnickich. *Silva rerum* t. 4 (1928) z. 1/2. — W. Konopczyński: Konfederacja barska. T. 2. W-wa 1938. — E. Stoffel-Ożogowa. *Słownik biogr. pracowników książki pol.* Z. próbny. Łódź 1958. — E. Aleksandrowska: Zabawy Przyjemne i Pożyteczne 1770-1777. Monografia bibliograficzna. Wr. 1959 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 9. — H. Barycz: Wśród gawędziarzy, pamiętnikarzy i uczonych galicyjskich. T. 1. Kr. 1963. — J. Garbacik: Ostatni kasztelan biecki(!) i jego siedziba w Tarnowcu. *Studia z dziejów Jasła i powiatu jasielskiego.* Kr. 1964. — S. J. Gruczyński: E. A. Kuropatnickiego członkostwo honorowe Akademii Krakowskiej. *Roczn. Bibl.* R. 9 (1965) z. 3/4. — S. Cynarski: Na dworze Kuropatnickich w Tarnowcu. *Kwart. Rzeszowski* 1967 nr 2.

http://rcin.org.pl

L

LELEWEL PROT ADAM JACEK (1790—1884)

Krypt.: L.

Pamiętnikarz.

Ur. 11 września 1790 w Warszawie; syn Karola Maurycego, b. kapitana gwardii konnej koronnej, kasjera Komisji Edukacji Narodowej, cześnika liwskiego, i Ewy z Szeluttów, cześnikówny rzeczyckiej; brat Joachima. Od 1794 mieszkał z rodzicami w Woli Cygowskiej (pow. radzymiński). W 1802-1806 kształcił się w konwikcie ks. ks. pijarów w Warszawie. W 1807 był osobistym sekretarzem swego powinowatego J. P. Luszczewskiego, ówcześnie ministra spraw wewnętrznych. W czerwcu 1809 wstąpił w Siedlcach do armii Księstwa Warszawskiego. Zrazu służył jako podporucznik nadkompletny fizylierów w 3 pułku piechoty, od 2 października t. r. jako podporucznik kompletny, w końcu 1810 przeniesiony do kompanii artylerii organicznej tegoż pułku. Od 2 sierpnia 1811 — porucznik w kompanii woltyżerów 2 baonu (służył razem z A. Goreckim); od 1 maja 1812 — adiutant polowy gen. E. Żółtowskiego, dowódcy 1 brygady w 17 dywizji V Korpusu Wielkiej Armii (od 12 maja — kapitan-adiutant). Brał udział w kampanii rosyjskiej, jeździł z misją kurierską do Moskwy, brał udział w blokadzie Bobrujska i bitwie n. Berezyną. W 1813 służył w korpusie obserwacyjnym J. H. Dąbrowskiego (adiutant dowódcy piechoty korpusowej gen. Żółtowskiego). 26 sierpnia odznaczony złotym krzyżem Virtuti Militari, 12 października — Legią Honorową. Uczestniczył w walkach n. Łabą i bitwie p. Lipskiem. 21 października dostał się do niewoli i został odtransportowany do kraju.

26 (lub 30) grudnia 1815 wystąpił z wojska. Zimę 1816 przebył u swego ciotecznego dziada K. K. Cieciszowskiego, biskupa łuckiego, następnie (od czerwca) gospodarował na folwarku Retków, skąd w poł. 1818 przeniósł się na dzierżawę do Woli Cygowskiej (w 1822 nabył ją na własność). Od 14 lutego 1817 do 1 kwietnia 1819 sprawował funkcję głównego sekretarza dyrekcji Towarzystwa Ogniowego w Warszawie. W 1821 wstąpił do Towarzystwa Patriotycznego i zorganizował Gminę Zawiślańską (był wówczas w bliskich związkach z L. Kamińskim i B. Kicińskim). W 1822 i 1825 — poseł na sejm z pow. węgrowskiego. 15 kwietnia 1823 ożenił się z Elżbietą Ślaską. 28 czerwca 1824 wybrany wójtem gminy Wola Cygowska. W nocy 23/24 lutego 1826 aresztowany w Warszawie i więziony u karmelitów (jako członek Towarzystwa Patriotycznego), 22 kwietnia zwolniony. W czasie powstania listopadowego był kierownikiem Wydziału Wojskowego przy Rządzie Narodowym (z tytułem referendarza stanu); po upadku Warszawy uszedł z brygadą gen. W. Zawadzkiego do Sandomierza, a następnie do Krakowa (25 września). Po ogłoszeniu amnestii wrócił do Warszawy, gdzie zaopiekował się pismami i zbiorami Joachima. W 1834 wykupił z licytacji skonfiskowany majątek brata — Retków. W 1848 usunięty z urzędu wójta. 22 sierpnia 1850 owdowiał. Współdziałał przy wydaniu listów i pism pośmiertnych Joachima, zbierał bibliotekę, zajmował się ozdobnym ogrodnictwem. W 1863-1864 przebywał przeważnie w Warszawie. Zmarł 21 marca 1884 w Woli Cygowskiej. Papiery po Joachimie i K. K. Cieciszowskim przekazał Bibliotece Jagiellońskiej.

TWÓRCZOŚĆ

1. Pamiętnik dotyczący l. 1790-1832. Powst. 1853-1854, na podstawie diariuszy. Rkps w posiadaniu rodziny (z. 1 — kopia, z. 2 — autograf). Tekst skontaminowany z tekstem poz. 5 i 4, pt. Pamiętniki, wyd. I. Lelewel-Friemannowa w: Pamiętniki i Diariusz domu naszego. Przygotowała do druku i opatrzyła przypisami... Wr. 1966.

Dedyk. dzieciom.

http://rcin.org.pl

2. Żywot Jana Pawła Lelewela. Poz. 1857.
Wyd. anonim.

3. Siła przed prawem. Myśli moje. Uwagi pobieżnie robione nad dziełem Skarbka „Królestwo Polskie z roku 1815", Poznań 1877. Powst. po 1877. Z autografu będącego w posiadaniu rodziny wyd. I. Lelewel-Friemannowa w aneksie do cz. 3 „Pamiętników", jw. poz. 1.

4. Wspomnienia moje o działaniach wojennych korpusu pod dowództwem Jana Henryka Dąbrowskiego. *Bibl. Warsz.* 1878 t. 1 s. 96-109, 231-242 i odb. W-wa 1878. Wyd. nast. skontaminowane z tekstem poz. 1 i 5 wyd. I. Lelewel-Friemannowa, jw. poz. 1.

5. Opowiadania, dotyczące l. 1790-1806. Dyktowane sekretarzowi Józefowi Masławskiemu ok. 1880. Rkps (cz. 1-2) w posiadaniu rodziny. Tekst skontaminowany z poz. 1 i 4 wyd. I. Lelewel-Friemannowa, jw. poz. 1.

6. Diariusz domu naszego. Nr 5, obejmujący l. 1832-1865. Dyktowany J. Masławskiemu w 1880. Z rkpsu będącego w posiadaniu rodziny wyd. I. Lelewel-Friemannowa, jw. poz. 1.

Nry 1-4 zaginęły.

Współcześnie rozprawy ogł. w czasopismach: *Pam. Warsz.* (tu: Uwagi o I. Chodynickiego „Dziejach historyczno-politycznych Europy". T. 17 (1820) s. 114-131), *Przegl. Nauk.* (tu: „Obraz bibliograficzno-historyczny literatury i nauk w Polsce" przez A. Jochera. 1845 t. 2 nr 12 s. 407-423).

Nadto w formie listu do J. K. Żupańskiego ogł. życiorys brata Joachima (Listy Joachima Lelewela. Oddz. I. T. 1. Poz. 1878).

Ma być też autorem artykułu „Kościół w Okrzei" podpisanego pseud. W. Korotyńskiego — Borzywoj (*Tyg. Powsz.* 1883 nr 7).

Listy i materiały

1. Korespondencja z bratem Joachimem z 1799-1860. W: Listy Joachima Lelewela. T. 1-2. Poz. 1878.

2. Do brata Joachima z 1812. Ogł. H. Mościcki w: Z dziejów wojny r. 1812. *Tyg. Ilustr.* 1921 t. 2; Przeprawy wojenne r. 1812 w listach P. Lelewela do brata Joachima. *Pod berłem carów.* W-wa 1924.

3. Do H. Skimborowicza z 1847. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 7826IV.

4. Do J. K. Żupańskiego z 1878. W: Listy Joachima Lelewela. T. 1, jw. poz. 1.

5. Do J. I. Kraszewskiego 2 listy z 1879-1880. Rkps Ossol. sygn. 6514/IV.

6. Od Z. z Kamińskich Węgierskiej z 1861. W: Listy Joachima Lelewela. T. 2, jw. poz. 1.

7. Spis rękopisów po śp. Joachimie Lelewelu darowanych 12 listopada 1875 Bibliotece Jagiellońskiej. Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 3509.

8. Wykaz pism własnoręcznych Cieciszowskiego i innych dotyczących K. K. Kolumny Cieciszowskiego, biskupa metropolity, darowanych w 1882 Bibliotece Jagiellońskiej. Rkps jw. sygn. 4260.

OPRACOWANIA

W. Korotyński: Rodzina Lelewelów. *Tyg. Powsz.* 1882 nr 49 s. 777. — W. Korotyński: P. A. Lelewel. *Kłosy* 1884 t. 1 s. 246, 263. — E. Maliszewski: Bibliografia pamiętników polskich i Polski dotyczących. W-wa 1928. — I. Lelewel-Friemannowa: (Wstęp i przypisy do) Pamiętniki i Diariusz domu naszego. Wr. 1966. [Rec.: W. Błachut: Saga rodu Lelewelów. *Życie Lit.* 1967 nr 13].

LITYŃSKI TADEUSZ NYDPRUCK (ok. 1775— po 1823)

Błędna forma nazwiska: Litwiński.

Krypt.: L. N.; Tad. N.Lit..... K.O.S.W.; Tad... N... L... K.O.S.W.; T. N. L.

Poeta, tłumacz, dramatopisarz, prozaik.

Ur. ok. 1775; w 1797 był w trudnej sytuacji materialnej, z tegoż czasu znane są jego pierwsze wiersze. Mieszkał we wsi Hrud p. Zwiahlem na Wołyniu. Odwiedzał Puławy Czartoryskich, Krzemieniec T. Czackiego, szczególnie bliskie związki łączyły go z rodziną Sanguszków (opiewał Antoniny, Korzec, Lubartów). W 1803 i 1804 bawił w Petersburgu. Interesował się literaturą rosyjską, schlebiał dygnitarzom carskim i Aleksan-

http://rcin.org.pl

drowi I, równocześnie podejmował w swych wierszach tematykę narodową. Po 1811 (a przed 1816) został kawalerem orderu Św. Włodzimierza.

Związany był ze środowiskiem wileńskim, z drukarniami J. Zawadzkiego oraz Zymela i Manesa, z wileńskim Towarzystwem Dobroczynności. Zmarł po 1823.

TWÓRCZOŚĆ

1. Grobowce w kościele Aleksandroniewskim w S. Petersburgu, zebrane w r. 1804. Z dodatkiem wiersza na pamiątkę obchodu stoletniego założenia tej stolicy. Wil. 1808. „Wiersz na pamiątkę obchodu..." przedr. poz. 2, skąd z kolei przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

Prozaiczny opis pomników poprzedzony wierszowaną dedyk. do ministra P. W. Zawadowskiego.

2. Pisma wierszem i prozą T.N.L. T. 1-2. Wil. 1808; t. 3. Wil. 1811; t. 4 (pod krypt. Tad. N. Lit..... K.O.S.W.). Wil. 1816; t. 5 (pod krypt. Tad... N... L... K.O.S.W.). Wil. 1817. Dwa wiersze przedr. *Pam. Warsz.* 1809 t. 2 s. 285-287.

T. 2 dedyk. Romanowi i Władysławowi Sanguszkom, t. 3 — Towarzystwu Dobroczynności w Wilnie, t. 4 — N. N. Nowosilcowowi, t. 5 — N. P. Rumiancewowi.

Zawartość: wiersze okolicznościowe (m. in.: Na otwarcie Gimnazjum Wołyńskiego; Do grających „Fedrę" dnia 1 maja 1808 w Wilnie; Na zgon JW. Adama Naruszewicza; Do Puław ... w r. 1797; Rys ogrodu w Antoninie; Bardowie polscy nad mogiłą ks. Józefa Poniatowskiego; Na rękopism X.E.S. (Sanguszki), w którym zawarte dla dzieci tegoż pewne przepisy); listy manipejskie; sielanki; erotyki (m.in. cykl pieśni do Eleonory); satyry; fragm. dramatyczne (zob. poz. 3); liczne przekłady z literatury ros. (m.in. zob. Przekłady poz. 1-6).

Wg inform. Estr. i Hertza: na k. tyt. tomiku 5 błędnie podana numeracja tomu (7); na egz. Bibl. Jagiel. sygn. 6932I — numeracja prawidłowa.

3. Wyjątki z mellodramatu Admets król Tesalii i Alcesta żona jego, w 4 aktach w polskim języku pisanego. Wyd. zob. poz. 2 t. 4 s. 89-127.

Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 6180III mieści m. in. wiersze Lityńskiego.

Przekłady

1. N. M. Karamzin: Tłumaczenie z „Panteonu"; Ostatnie polecenie dane synowi przez Kozroesa Parfisa. Tłumaczenie z książki perskiej Bostana przez poetę Sadi — p. Karamzin; powieści i wiersze perskie; fragm. z Tacyta; bajki; wiersze „Nowy Rok", „Noc", „Florian Sylin dobroczynny człowiek"; in. Wyd. zob. Twórczość poz. 2 t. 1, 2, 4, 5.

2. (L. Niewachowicz): Sulietowie, czyli Spartanie ośmnastego wieku. Wyjątek z ich dziejów w 5 aktach z dzieła w ruskim języku napisanego w St. Petersburgu przez L. N. 1810 roku tłumaczenie. Wyd. zob. Twórczość poz. 2 t. 3 s. 23-153.

3. I. I. Dmitriew: Do J. W. Mikołaja Piotrowicza Romancowa, kanclerza imperii; pieśni; bajki; Do M. M. Cheraskowa; in. Wyd. zob. Twórczość poz. 2 t. 4-5.

4. M. Antonowskij: Serce i ustawy Katarzyny Wielkiej imperatorowej W. R., zebrane z jej sławnych powieści, pism i prawodawstwa r. 1804 przez... Wyjątki z dzieł. Wyd. zob. Twórczość poz. 2 t. 5 s. 1-29.

5. G. R. Dierżawin: Bóg. Przez pana... Z „Panteonu rosyjskiej poezji", części I, tłumaczenie 1816 r. Wyd. zob. Twórczość poz. 2 t. 5. Wyd. nast. (osob.): Wil. 1821; Wil. 1823 (tekst pol. i ros.).

Wyd. osob. nie wymieniają nazwiska tłumacza.

6. I. A. Kryłow: (Bajki wybrane). Wyd. zob. Twórczość poz. 2 t. 5.

7. G. R. Dierżawin: Oda Narodzenie na północy purpurowego dziecka. Oda na narodzenie wielkiego książęcia Michała Pawłowicza. Wil. 1823 (tekst pol. i ros.).

Druk nie podpisany, tłumacz domniemany (Estr. I, 1872, 304; IV, 1966, 126).

8. G. R. Dierżawin: Oda na śmierć hrabiny Rumiancof. Wil. 1823 (tekst pol. i ros.).

Druk nie podpisany, tłumacz jw. poz. 7.

9. G. R. Dierżawin: Oda Piotrowi Wielkiemu; Oda nagrobna Katarzynie Wtórej; Oda na śmierć wielkiej księżniczki Olgi Pawłówny; Oda Burza. Wil. 1823 (tekst pol. i ros.).

Druk nie podpisany, tłumacz jw. poz. 7.

10. G. R. Dierżawin: Oda Urna. Wil. 1823 (tekst pol. i ros.).

Druk nie podpisany, tłumacz jw. poz. 7.

W poz. 2 Twórczości zawarte nadto inne drobne tłum. z ros., m. in. z I. I. Chemnicera (Podatek dla lwa), A. S. Puszkina (Filin i mędrzec), I. A. Nieledinskiego Mieleckiego (Pieśń na rozłączenie), K. N. Batiuszkowa.

http://rcin.org.pl

Listy i materiały

1. Korespondencja z J. Zawadzkim z 1808--1811. Była w arch. drukarni i księgarni J. Zawadzkiego w Wilnie.

Inform. (ale nie ogłosił) T. Turkowski.

OPRACOWANIA

(Pisma różne wierszem i prozą. Rec.). *Pam. Warsz.* 1809 t. 2 nr 6 s. 284-288. — T. Turkowski: Listy T. Lityńskiego. W: Materiały do dziejów literatury i oświaty na Litwie i Rusi. T. 2. Wil. 1937 *Źródła i Materiały Hist. Wydz. III Tow. Przyj. Nauk w Wil.* 3. — P. Hertz: (Not. do) Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

LUX KAZIMIERZ (1780–1846)

Pamiętnikarz.

Ur. 4 marca 1780 w Warszawie; syn Michała i nie znanej z nazwiska rodowego Emilii. W 1797 wstąpił jako furier do legionów polskich we Włoszech. W 1798 był podoficerem I legii i uczestniczył w wojnie neapolitańskiej. Należał zapewne do Zakładu legionowego w Marsylii, skąd był skierowany w 1801 „na pole walki n.Mincio"; ranny p. Peschierą. Po reorganizacji legionów pod koniec 1801 wszedł do 2 półbrygady polskiej (późniejszej 114 półbrygady piechoty francuskiej), był wówczas zapewne starszym sierżantem. W styczniu 1803 wysłany na San Domingo (w II rzucie), wylądował 20 marca t.r. w Jérémie. Po walkach o Coteaux i Cayes (ranny) awansowany na podporucznika. 20 grudnia t.r. wzięty do niewoli angielskiej, przebywał w niej do 9 września 1804 (na Jamajce i na pontonach w Anglii). Po uwolnieniu (w drodze wymiany jeńców) via Londyn i kontynent wrócił na San Domingo. Od lipca do grudnia 1805 uczestniczył w rejsie kaperskim golety „Mosquito", dowodząc załogą żołnierską. Następnie przebywał w Hawanie, skąd 18 października 1806 wypłynął na San Domingo na statku „Kutr" (pod dowództwem P.B. Wierzbickiego). Wkrótce po tym wyjechał do Francji. 26 kwietnia 1807 wszedł do Legii Północnej.

W 1808 przeszedł do wojska Księstwa Warszawskiego, początkowo przydzielony do 7 pułku piechoty, od 11 maja t.r. — do 6. 18 kwietnia 1809 awansowany do stopnia porucznika (wg J. Pachońskiego; wg B. Gembarzewskiego: 18 stycznia). Nie jest pewne, czy służył też w 8 pułku piechoty. 27 maja 1809 przeszedł na kapitana do 4 pułku piechoty galicyjsko-francuskiej — okresowo był adiutantem placu w Toruniu; za kampanię austriacką udekorowany krzyżem Virtuti Militari. Od 17 czerwca 1812 — szef batalionu w 17 pułku piechoty; uczestniczył w obronie Mohylewa, odznaczył się n. Berezyną. Od 31 stycznia 1813 należał do załogi twierdzy w Modlinie. 4 lutego 1815 — major w 3 pułku strzelców pieszych w Płocku. W 1820 dymisjonowany.

W 1821 był komisarzem obwodu płockiego i członkiem honorowym (w IV stopniu) loży wolnomularskiej Doskonałość na Wschodzie Płocka. W tymże czasie odznaczony orderem Św. Stanisława. W 1832 — komisarz obwodu przasnyskiego. Emerytowany w 1836 — zamieszkał w Warszawie. Żonaty był z E. Janiszewską. Zmarł 16 lipca 1846 w Warszawie; pochowany na Powązkach.

TWÓRCZOŚĆ

1. Pamiętnik historyczny legionów polskich posiłkowych Rzplitej Cyzalpińskiej od roku 1797 po koniec 1806. Powst. na podstawie notatek robionych w czasie działań wojennych; rozwinięciem jego była napisana przy współudziale P. B. Wierzbickiego i w oparciu o dyskusje z współtowarzyszami broni: Historia Legionów Polskich.

Dane o rkpsach, wydaniach i autorstwie podane przy haśle Wierzbicki P. B., Twórczość poz. 2.

2. Wyspa San Domingo pod względem statystycznym opisana, według notat porobionych na miejscu. Ogł. K. W. Wójcicki. *Bibl. Warsz.* 1854 t. 4 s. 197-223, 441-447.

http://rcin.org.pl

3. L'Angleterre, vue à Londres et dans ses provinces, en 1804. Rkps.

Inform. K. W. Wójcicki i J. Pachoński.

OPRACOWANIA.

(Historia Legionów Polskich. Polemika w sprawie autorstwa): K. W. Wójcicki: Do redakcji „Biblioteki Warszawskiej". *Bibl. Warsz.* 1847 t. 3 s. 173-176; P. B. Wierzbicki: Do redakcji „Biblioteki Warszawskiej". *Tamże* 1847 t. 4 s. 656-661. — K. W. Wójcicki: Cmentarz Powązkowski p. Warszawą. T. 1. W-wa 1855. — K.W.W. (Wójcicki). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — A. Mosbach: Słówko o dziełku „Amilkar Kosiński we Włoszech 1795-1803 r." Wr. 1877. — K. W. Wójcicki: (Amilkar Kosiński we Włoszech. Rec.). *Bibl. Warsz.* 1877 t. 2 s. 510; przedr. *Dzien. Poz.* 1877 nr 149. — B. Gembarzewski: Wojsko polskie 1815-1830. W-wa 1903 i wyd. nast. — B. Gembarzewski: Wojsko polskie 1807-1814. W-wa 1905 i wyd. nast. — S. Uruski: Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. T. 9. W-wa 1912. — A. M. Skałkowski: Polacy na San Domingo. Poz. 1921. — E. Maliszewski: Bibliografia pamiętników polskich i Polski dotyczących. W-wa 1928. — S. Małachowski-Łempicki: Wykaz polskich lóż wolnomularskich i ich członków w l. 1738-1821. Kr. 1929. — *Enc. wojskowa.* T. 5 (1936). —

J. Pachoński: Legiony polskie w walce z powstaniami rzymskimi w r. 1798. Kr. 1939. — J. Pachoński: Wojna francusko-neapolitańska 1798-1799 i udział w niej legionów polskich. T. 1-2. Kr. 1947-1948. — J. Pertek: Polacy na szlakach morskich świata. Gdańsk 1957. — J. Pachoński: Legiony polskie 1794-1807. Prawda i legenda. T. 1: Działalność niepodległościowa i zaczątki legionów 1794-1797. W-wa 1969 (dalsze tomy w przygot.; materiały dotyczące Luxa udostępnione redakcji). — J. Pachoński: Kartoteka oficerów legionów. (Wypisy udostępnione redakcji).

Ł

ŁABĘCKI ADAM (1730–1818)

Krypt.: A.L.; A.L.S.J.; A.Ł.; A.Ł.S.J.; J.P.A.Ł.

Poeta polski i łaciński, tłumacz.

Ur. 1 kwietnia 1730 w Wielkopolsce. 16 sierpnia 1754 wstąpił do jezuitów na brata zakonnego. Nowicjat odbył w Domu Św. Szczepana w Krakowie (1754/55-1755/56), po czym przebywał w kolegium w Piotrkowie, pełniąc obowiązki furtiana, infirmera i socjusza. W 1757/58 uczył w infimie w Kaliszu, w r.n. — w infimie w Toruniu. W 1759/60-1760/61 odbywał studia filozoficzne w Kaliszu; w 1761/62-1764/65 — studia teologiczne w Kolegium Św. Piotra w Krakowie. Na trzecim roku teologii wyświęcony na księdza.

Następnie był po pół roku (kolejno): nauczycielem gramatyki w Poznaniu, nauczycielem humaniorów w Wałczu i misjonarzem w Bydgoszczy. W 1766/67-1767/68 — kaznodzieja popołudniowy i wielkopostny w Kolegiacie Poznańskiej. Od jesieni 1768 był misjonarzem i prokuratorem w Siekierkach (majątku kolegium poznańskiego). W 1772/73 — prokurator w Grudziądzu i Jabłonowie (posiadłości kolegium grudziądzkiego). W 1773/74 miał pełnić obowiązki regensa konwiktu i zarządcy kościoła w Rawie, ale czy wobec grożącej zakonowi kasaty przeniósł się do Rawy, czy też pozostał w Grudziądzu — nie wiadomo.

W 1778-1780 przebywał zapewne w Sandomierzu lub Sandomierskiem; w okresie Sejmu Czteroletniego i powstania kościuszkowskiego — w Warszawie, zapewne już wówczas przy kościele Św. Jędrzeja. Był emerytem Komisji Edukacji Narodowej. W 1800 występował jako „presbyter" tego kościoła, w 1806 wygłaszał kazanie w tymże kościele podczas pogrzebu. Zmarł w Warszawie w 1818.

http://rcin.org.pl

TWÓRCZOŚĆ

1. Na dzień XVII stycznia, którego się narodził Najjaśniejszy Stanisław August Król Polski applauz od A. L. S. J. B.m. (nie przed 17 stycznia 1765).

Estr. XXI, 1905, 4 dat.: 1766.

2. Na dzień 17 stycznia urodzin Najjaśniejszego Króla Stanisława Augusta. B.m.r. (dwa wyd.).

Jedno wyd. podpisane krypt. A. Ł. S. J. Inform. Estr., ale czy nie jest to poz. identyczna z poz. 1?

3. Wiersz polski o męce Chrystusa i na wzór o cierpieniu jego przez A. Ł. B.m. 1774.

4. Ad Illustrissimum Dominum Josephum Cajetanum Comitem de Tenczyn Ossoliński ... die nomini eius sacra 19 Martii Anno Domini 1778. B.m. (1778).

Tekst pol. i łac. podpisany krypt. A. Ł.

5. Ad Illustrissimum Excellentissimum Dominum Mathiam Sołtyk palatinum Sandomiriensem ... die magno eius nomini sacra 24 Februarii Anno Domini 1779. B.m. (1779).

Tekst pol. i łac. podpisany krypt. A. Ł.

6. Illustrissimus Josephus Caietanus comes de Tenczyn Ossoliński ... die nominis eius sacra 19 Martii A. D. 1779 ab addictissimis sibi, intima cordium salutatione exceptus. B.m. (1779).

Tekst pol. i łac. podpisany krypt. A. Ł.

7. Powitanie do J. W. Macieja Sołtyka wojewody sandomierskiego ... prezesa oraz do J. W. W. Komisarzów przy rozpoczynającej się pod powagą tegoż J. W. Wojewody Sandomierskiego w mieście Sandomierzu Boni Ordinis Komisji dnia 10 stycznia R. P. 1780 z strony prześw. grodu Sandomierskiego przez J. P. A. Ł. miane. B. m. (1780).

8. Ad Illustrissimum Excellentissimum Dominum Mathiam Sołtyk ... die magno eius nomini sacra 24 Februarii A. D. 1780. B.m. (1780).

Tekst pol. i łac. podpisany krypt. A. Ł.

9. Na dzień 17 stycznia 1783. B.m. (1783).

10. Epigrammata brevissima, partim de novo condita, partim ex variis poetis selecta et in Polonica translata, in quatuor libros divisa 1786. (Tyt. pol.:) Wiersze krótkie, częścią nowo ułożone, częścią z różnych wierszopisów zebrane, i na polskie przełożone, na cztery książki podzielone. (W-wa) 1786.

11. Epigramma in statuam Sobiescianam. (W-wa 1788).

Tekst pol. i łac. podpisany krypt. A. Ł.

12. Spotkanie arbitra z Turkami, pisane 14 listopada 1789 r. (W-wa 1789).

13. Walka kanarków z szczygłami. Powieść z chińskiego. W-wa 1789.

Druk. anonim. polityczna powiastko-bajka. Autorstwo przypisywane Łabęckiemu, ale wątpliwe (Estr. XXI, 1906, 5).

14. Epigrammata brevissima, partim de novo condita, partim ex variis poetis selecta et correcta; in Polonica translata, in duas partes divisa 1790. Opusculum secundum. (Tyt. pol.:) Wiersze krótkie, częścią nowo ułożone, częścią z różnych wierszopisów zebrane i poprawione; na polskie przełożone, na dwie części podzielone 1790. Książeczka druga. B.m. 1790.

Druk podpisany krypt. A. Ł. Zbiór odmienny od poz. 10, zawiera dwuwiersze religijne.

15. Epigrammata Latino et Polono versu ex variis circumstantiis ... (Tyt. pol.:) Wiersze w łacińskim i polskim wierszu z różnych okoliczności... W-wa 1790. Stąd kilka epigramatów przedr. R. Kaleta. *Stolica* 1959 nr 51/52.

16. Wiersz na dzień imienin J. W. Wojciecha Suchodolskiego chorążego i posła ziemi chełmskiej ... d. 23 kwietnia 1790 r. W-wa (1790).

17. Epigrammatum brevium opusculum tertium duas partes continens. Editum 1791. (Tyt. pol.:) Wierszów krótkich książeczka trzecia, dwie części w sobie zawierająca, wydana 1791 r. B.m. 1791.

Tekst pol. i łac. podpisany krypt. A. Ł.

18. Epigramma Serenissimo Regi Poloniarum et Comitiorum Statui, pro singulari munificentia erga liberas civitates Polonas oblatum anno 1791 die 8 Maii. (Tyt. pol.:) Wiersz Najjaśniejszemu Królowi Polskiemu i Sejmującym Stanom za szczodrobliwość ku miastom wolnym polskim ofiarowany roku 1791 dnia 8 maja. W-wa (1791).

Tekst łac. i pol. podpisany krypt. A. Ł.

19. Carmen in diem anniversarium regiae coronationis anno 1791 die 25 Novembris. B.m. (1791).

Druk podpisany krypt. A. Ł.

20. Oda do Polaków pisana w miesiącu lutym 1792. B.m. (1792).

Podpisana krypt. A. Ł.

21. Epigramma ... Georgio Arnold ... festo indigetis sui oblatum anno 1792 die 23 Aprilis. (Tyt. pol.:) Wiersz Jegomości Panu Jerzemu Arnoldowi lekarskiej sztuki nauczycielowi ... w święto patrona swego (!) ofiarowany roku 1792 dnia 23 kwietnia w Warszawie. W-wa 1792.

Tekst łac. i pol. podpisany krypt. A. Ł.

http://rcin.org.pl

22. Epigramma Thadeo Kosciuszko supremo exercitus Poloni duci oblatum anno 1794 Varsaviae. (Tyt. pol.:) Wiersz Tadeuszowi Kościuszkowi ... B.m. (1794). Przedr. J. Nowak-Dłużewski w: Poezja powstania kościuszkowskiego. Kielce 1946.

Druk podpisany krypt. A. Ł., nie not. przez Estr. Egz. Bibl. Wojew. w Kielcach.

23. Tadeusz Kościuszko de se ipso. B.m. (1794). Przedr. J. Nowak-Dłużewski, jw. poz. 22.

Tekst pol. i łac. podpisany krypt. A. Ł. Dodane wiersze do T. Wawrzeckiego, aktualnego wodza narodu.

24. Epitaphium. (W-wa) b.r.

Wierszowane łac. i pol. nagrobki dla rozmaitych osób z czasów rewolucji franc. Czy nie przekł.?

25. Praesens perversitas mundi. (Tyt. pol.): Teraźniejsza przewrotność świata. (W-wa) b.r.

Tekst pol. i łac. podpisany krypt. A. Ł. O prześladowaniach Kościoła przez rewolucję franc. Czy nie przekł.?

26. Najjaśniejszego i Niezwyciężonego Fryderyka Wilhelma III, gdy pierwszy raz po swoim ogłoszeniu na króla pruskiego przybył do Warszawy, wierszem powitanie roku 1797 d. 13 czerwca. W-wa (1797).

Tekst pol. i łac. podpisany krypt. A. Ł.

27. Carmen quo dies coronationis Serenissimi ac Potentissimi Imperatoris Pauli Primi Totius Russiae solennissime declaratur. (Tyt. pol.:) Wiersz, którym się dzień koronacji Najjaśniejszego i Najmocniejszego Cesarza Pawła Pierwszego Całej Rusi najuroczyściej ogłasza. W-wa 1797.

Tekst pol. i łac. podpisany krypt. A. Ł.

28. Wiersz na przyjazd JW. Najzacniejszego i Najprzewielebniejszego JMXiędza Józefa Bończy Miaskowskiego ... napisany r. 1799 w Warszawie. W-wa 1799.

Tekst pol. i łac. podpisany krypt. A. Ł.

29. Responsio authori libri sub titulo: Quid est Papa? (Tyt. pol.:) Odpowiedź pisarzowi książki pod napisem: Co jest Papież? B.m.r.

Tekst pol. i łac. podpisany krypt. A. Ł.

30. Wiersz na cześć Piusa VI (inc.: Papa Pius Roma dubias...) B.m.r. (między 1775--1800).

Tekst pol. i łac. podpisany krypt. A. Ł.

31. Przedmowa przy złożeniu do grobu ciała w kościele Św. Jędrzeja J. W. Jejm. P. Urszuli Moniki z Potockich Wielopolski ... przez ... miana roku 1806 d. 21 maja w Warszawie. B.m. (1806).

32. Epigrammata numero octodecim Potentissimo Galliarum Caesari, Regi Italiae, nec non invictissimo exercituum Duci Napoleoni, paulo prius pacem cum Italis et Austria, nunc cum Russis et Prussia post cruentum bellum et innumeros conflictus stabilienti dedicata anno 1807. W-wa (1807).

33. 1. Buonaparte pacem init cum Austria. 2. Belli damna pacis lucra. B.m.r.

Epigramaty łac. i pol. na cześć Napoleona.

Przekłady.

1. List J. X. Macieja Faittperger do Ojca Świętego Piusa VI, pisany d. 9 marca 1798 r. — Odpowiedź papieża na ten list. B.m. (po 1798).

Tekst łac. i pol. Na końcu druku: Wiersz z okoliczności tych listów; podpisane krypt. A. Ł.

2. Epigrammata solertia ex variis scriptis selecta, in Polonica transversa et typo excusa anno 1800. W-wa 1800.

Tekst łac. i pol.

3. Vitae summorum pontificum a S. Petro Apostolo, usque Pium Septimum... (Tyt. pol.:) Życia papieżów od św.Piotra Apostoła aż do Piusa VII, z przydaniem sztychów i innych pism najkrócej zebrane, na polskie przetłomaczone i do druku podane w roku 1800. Wydanie najświeższe ... nakładem i staraniem... W-wa 1800.

Tekst. łac. i pol.

4. O powrocie jezuitów i powszechnym w szkołach przez nich nauczaniu młodzieży. Książka z francuskiego na polski przełożona przez... W-wa 1805.

Dedyk. Ewie Dembowskiej.

5. O powrocie jezuitów. Książka druga, czyli dodatki ciekawe do pierwszej książki należące, z różnych pism zebrane. W-wa 1805.

Na końcu: Opis dziewięciu misji saratowskich, którymi to księża jezuici w saratowskim kraju zawiadują...

Dedyk. Mariannie z Świdzińskich Lanckorońskiej.

Zob. też Twórczość poz. 10, 14, 24 i 25.

OPRACOWANIA

Catalogus personarum et officiorum provinciae Polonae Societatis Jesu ex anno 1754/55 in annum 1773/74. Rkpsy Arch. Romanum Soc. Jesu Polonica 46, 48. — Catalogus primus collegii Posnaniensis Societatis Jesu anno 1770. Rkps jw. Polonica 37 f 91 nr 3. — J. Brown: Biblioteka pisarzów asystencji polskiej Towarzystwa Jezusowego. *Przegl. Poz.* t. 33 (1862) i osob. Poz. 1862. — F.M.S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbran-

http://rcin.org.pl

da. T. 17 (1864). — *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 12 (1879). — C. Sommervogel: Bibliothèque de la Compagnie de Jésus. T. 4. Bruksela 1893 k. 1336 n. — F.M.S. (Sobieszczański). *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 43/44 (1910). — X.J.N. (Niedzielski). *Podręczna enc. kościelna*. T. 25/26 (1911). — B. Natoński: Wypisy ze źródeł jezuickich i uwagi. (Maszynopis w posiadaniu redakcji).

ŁAŃCUCKI JÓZEF WINCENTY (1756–1841)

Poeta, kaznodzieja, leksykograf.

Ur. 22 czerwca 1756 w Teofilpolu na Wołyniu w rodzinie drobnoszlacheckiej, 22 czerwca 1769 wstąpił do zgromadzenia pijarów, przyjmując imię Józefa Kalasantego od św. Wincentego (imię chrzestne: Wincenty). Nowicjat ukończył złożeniem uroczystych ślubów 2 lutego 1772, po czym studiował nauki humanistyczne w Podolińcu (1772), a filozoficzne w Rzeszowie i Międzyrzeczu Koreckim (1773-1774). Od 1775 — nauczyciel infimy w Warszawie i Łukowie (od 1777); od jesieni 1778 — słuchacz teologii spekulatywnej w Krakowie. Z pocz. 1781 podjął pracę nauczyciela syntaksy i gramatyki w Łowiczu; w 1781/82 — profesor IV klasy w Radomiu, w 1782/83 — profesor matematyki w Szczuczynie Mazowieckim, a w 1783/84-1784/85 — w Collegium Regium w Warszawie. W 1785, powołany na kaznodzieję katedralnego, osiadł w Krakowie i zasłynął jako znakomity mówca. W 1789 należał wraz z H. Kołłątajem, J. Śniadeckim, F. K. Dmochowskim i O. Kopczyńskim do Towarzystwa Krytycznego; prawdopodobnie brał też udział w pracach Kuźnicy Kołłątajowskiej. W czasie insurekcji był członkiem Komisji Porządkowej Krakowskiej (od 8 maja 1794).

Od 1796 uczył w domach U. i Sz. Darowskich, pisarzostwa ziemskich krakowskich i E. i F. Wielopolskich, ordynatostwa pińczowskich. W 1798 opuścił zakon pijarski, równocześnie został proboszczem w Młodzawach, scholastykiem kolegiaty pileckiej i dziekanem kolegiaty opatowskiej, a w 1802 kanonikiem katedralnym krakowskim. W 1809-1810, powołany przez Kołłątaja, sprawował urząd dyrektora Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Krakowskiego; 14 grudnia 1809 uzyskał stopień doktora teologii. Od t. r. — archiprezbiter infułat Kościoła Mariackiego oraz protektor Bractwa Miłosierdzia i Banku Pobożnego. W 1811 — deputowany na sejm z gminy pow. krakowskiego. W 1814 został komandatariuszem opactwa hebdowskiego, a w 1815 — wizytatorem diecezji krakowskiej. W końcu t. r. wszedł do Komisji Organizacyjnej utworzonej w celu rozwinięcia zasad konstytucji W. M. Krakowa (do 1818), był też przewodniczącym powołanego 25 października 1815 Komitetu Akademickiego, a w 1818 marszałkiem Zgromadzenia Reprezentantów (posłował doń jeszcze kilkakrotnie). Przyczynił się do powstania Towarzystwa Naukowego Krakowskiego i został jednym z pierwszych jego członków (1816). W 1817-1818 brał udział w uroczystościach pogrzebowych ks. J. Poniatowskiego i T. Kościuszki.

W 1818/19 — profesor homiletyki przy katedrze teologii pastoralnej Uniwersytetu Jagiellońskiego. W 1821 został prezesem Dozoru Głównego Szkół Początkowych i członkiem Wielkiej Rady Uniwersytetu. Po powstaniu listopadowym wszedł też do komisji nadzwyczajnej powołanej do reorganizacji szkolnictwa. W 1835-1837 był rektorem Uniwersytetu, prezesem Towarzystwa Naukowego Królewskiego i senatorem Rzeczypospolitej Krakowskiej. Uważany był za kryptomasona. Zmarł w Krakowie 27 grudnia 1841.

TWÓRCZOŚĆ

1. Kazania postne i na niektóre uroczystości przez... W-wa (1784).

Dedyk. ks. biskupowi K. Cieciszowskiemu.

2. Kazanie na pogrzebie Szymona Werycha Darowskiego, pisarza ziemskiego krakowskiego, miane przez ... w kościele Panny Marii w Krakowie. Dnia 9 maja r. 1785. Kr. 1785.

http://rcin.org.pl

3. Wiersz do Urszuli z Trzebińskich Darowskiej, pisarzowej ziemskiej krakowskiej, w dzień imienin d. 21 października 1787 r. B. m. (1787).

4. Kazanie jubileuszowe w kościele katedralnym tarnowskim miane przez... Dnia 13 czerwca 1795 r. B. m. (1795; dwa odbicia).

5. Do Teodora Sołtyka, kanonika katedralnego krakowskiego, w dzień jego imienin X. Łańcucki d. 9 sierpnia 1797 r. B. m. (1797).

6. Mowa ... proboszcza młodzawskiego miana dnia 11 lutego 1798. (Kr.) 1798.

Dedyk. Franciszkowi Wielopolskiemu i Elżbiecie z Bielińskich, margrabiom Myszkowskim, ordynatom pińczowskim.

7. Kazanie na uroczystym pogrzebie J. O. Książęcia Imci Feliksa Pawła Turskiego, biskupa krakowskiego ... przez ... w kościele katedralnym krakowskim d. 3 kwietnia 1800 r. miane. Kr. 1800.

8. Kazanie w czasie pogrzebu ciała J. W. W. J. Pana z Urbanic Mikołaja Urbańskiego J. Ces. i C. Król. Mci tajnego konsyliarza ... w kościele archiprez. krakowskim d. 17 grudnia 1805 r. miane przez... Kr. 1806.

9. Przemowa w czasie szlubu Wielmożnego Walentego Osławskiego z Wielmożną Panną Teklą Dembińską d. 9 listopada 1806 r. miana w kościele sędziejowskim przez... B. m. 1806.

10. Modlitwa ubogich w dzień śmierci J. W. P. Pani z hr. Wielopolskich Morsztynowy ... d. 10 kwietnia 1807 w Krakowie zmarłej przez... Kr. (1807).

11. Cieniom Urszuli z Święcickich Szujskiej d. 11 kwietnia 1807 r. w Krakowie zmarłej, X. Łańcucki w dowód niezgasłego szacunku. Kr. (1807).

Wiersz.

12. Wiersz (polityczny). Kr. 1809.

13. Kazanie przy otwarciu Sejmu Głównego Księstwa Warszawskiego, po przyłączeniu do niego nowych czterech departamentów, miane w kościele katedralnym warszawskim przez ... d. 9 grudnia 1811 r. W-wa 1811.

14. Kazanie na pogrzebie zwłoków J. W. Włodzimierza na Złotym Potoku hr. Potockiego pułkownika artylerii konnej Wojska Polskiego ... miane w kościele katedralnym krakowskim przez ... d. 11 kwietnia 1812 r. Kr. (1812).

15. Pochwała Franciszka Bugayskiego, obywatela miasta Krakowa ... w Bractwie Miłosierdzia i Pobożnego Banku starszego, czytana na posiedzeniu osób zgromadzenie to składających d. 5 listopada 1813 r. przez... (Kr. 1813). Przedr. w poz. 26.

16. Do Jaśnie Wielmożnego Pawła Aweryna, aktualnego radcy stanu, naczelnika departamentu krakowskiego ... w dniu jego imienin dnia 20 czerwca (11 lipca) r. 1814. (Kr.) 1814.

Wiersz.

17. Kazanie podczas religijnych obrządków przy złożeniu w grobie Królów Polskich zwłok księcia Józefa Poniatowskiego ... miane dnia 23 lipca 1817 r. w kościele katedralnym krakowskim przez... W-wa (1817) i toż pt. Kazanie podczas religijnych obrzędów przy złożeniu w grobie Królów Polskich zwłoków Józefa Książęcia Poniatowskiego... (W-wa) 1817.

18. Kazanie w czasie uroczystych religijnych obrządków za duszę św. pamięci Tadeusza Kościuszki w kościele katedralnym krakowskim d. 17 grudnia 1817 r. odprawionych, przez ... miane. Kr. 1817.

19. Kazanie w czasie uroczystych obrzędów pogrzebu ciała śp. Tadeusza Kościuszki w kościele katedralnym krakowskim dnia 23 czerwca 1818 r. przez ... miane. Kr. 1818.

20. Mowa ... prezydującego w Zgromadzeniu Reprezentantów przy oddaniu Konstytucji W. M. Krakowa... dnia 11 września 1818 r. miana. (Kr.) 1818. Przedr. w poz. 26.

Egz. pierwodruku, nie not. u Estr., w Ossol. sygn. 321275/I.

21. Do cieniów Tadeusza Kościuszki w czasie uroczystych obrzędów sypania mogiły przez wszystkie stany mieszkańców W. M. Krakowa i jego okręgu na uwiecznienie pamiątki jego przeznaczonej, d. 16 października 1820 r. (Kr. 1820); toż w druku: *Opis święta narodowego założenia mogiły Tadeuszowi Kościuszce... (z „Pszczółki Krakowskiej")*. W-wa 1820 s. 17-20.

Rkps (kopia) Ossol. sygn. 12979/I.

22. Bajki. *Pszczółka Kr.* 1819-1822. Wyd. osob.: Kr. 1832. Parę wierszy przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 2447 (dat. 1830, pt. Bajki i przypowieści).

http://rcin.org.pl

23. Głos ... na Zgromadzeniu Reprezentacji Narodowej w Rzeczypospolitej Krakowskiej w czasie jej obrad dnia 23 grudnia 1823 r. miany. Kr. 1825.

24. Głos... (jw., z r. 1826). Kr. (1826).

25. Kilka słów przy złożeniu do grobu śp. Marianny z Dzianotów Mączeńskiej dnia 9 grudnia 1833 r. przemówionych przez... Kr. 1833.

26. Pisma rozmaite... T. 1: Odezwy przygodne w przedmiotach moralnych, naukowych i obywatelskich. Kr. 1834.

Tu m. in. przedr. poz. 15 i 20.

27. Zbiór synonimów polskich. Rkps.

Inform. F. M. Sobieszczański.

Wiersze w rkpsach Bibl. Jagiel. sygn. 7045/II, 7353/III; Ossol. sygn. 12895/II.

W y d a n i a z b i o r o w e

1. Kazania i mowy... Wyd. T. Kiliński. Poz. 1856.

L i s t y i m a t e r i a ł y

1. Do M. A. Horodyskiego w zbiorze z 1804-1816. Rkps Bibl. PAN Kr. sygn. 163.

2. Od H. Kołłątaja w zbiorze z 1790-1810. Rkps jw. sygn. 204.

Autografy w Ossol. sygn. 12156/III.

Materiały do działalności publicznej Łańcuckiego w Wojew. Arch. Państw. w Kr. (Wolne Miasto Kr.) i w Arch. Uniw. Jagiel.

OPRACOWANIA

Matricula provinciae Polonae Scholarum Piarum nr 494. Rkps Arch. Ks. Ks. Pijarów w Kr. Odpis J. Buby w posiadaniu redakcji. — Sz. Bielski: Vita et scripta. W-wa 1812. — Pomniki prawa Rzeczypospolitej Krakowskiej. T. 1. Wyd. W. Tokarz. Kr. 1932 (m. in.: Protokoły Komisji Organizacyjnej z 1815-1818). — Korespondencja Metternicha w sprawie Uniwersytetu Krakowskiego, 1820-1829. Wyd. W. Bobkowska. Kr. 1935 *PAN Arch. Komisji do Dziejów Oświaty i Szkolnictwa w Pol.* 3. — K. S. (Słotwiński): O bajkach ks. Łańcuckiego. *Czasop. Nauk. od Zakładu Nar. im. Ossol. Wyd.* 1832 z. 2. — (Nekrolog). *Kur. Warsz.* 1842 nr 25 s. 118. — S. Wodzicki: Pamiętniki. (Powst. przed 1843). Kr. 1888 *Bibl. Nowa Uniwersalna.* — L. Łętowski: Katalog biskupów, prałatów i kanoników krakowskich. T. 3. Kr. 1852. — F. Lichocki: Pamiętniki. Poz. 1862 s. 14. — L. Łętowski: Wspomnienia pamiętnikarskie. (Ukończ. 1864). Wyd. H. Barycz. Wr. 1952. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17. (1864). — A. Grabowski: Wspomnienia. (Powst. przed 1868). T. 2. Wyd. S. Estreicher. Kr. 1909 *Bibl. Kr.* 41. — *Enc. kościelna* Nowodworskiego. T. 12 (1879). — Książka pamiątkowa Arcybractwa Miłosierdzia. Kr. 1882 s. 130, 288, 294. — J. N. Janowski: Notatki autobiograficzne. (Powst. 1876-1886). Wyd. M. Tyrowicz. Wr. 1950. — *Ottův Slovník Naučný.* T. 15 (Praga 1900). —

W. Smoleński: Pisma historyczne. Kr. 1901 s. 57-58, 413. — K. Sosnowski: Poezja krakowska z czasów Wolnego Miasta Krakowa. Kr. 1901 *Bibl. Kr.* 20. — K. Bąkowski: Kronika krakowska. Cz. 1-2. Kr. 1905-1909 *Tamże* 27, 30. — W. Tokarz: Ostatnie lata H. Kołłątaja. T. 2. Kr. 1905. — *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 43/44 (1910). — K. Bartoszewicz: Dzieje insurekcji kościuszkowskiej. Wiedeń b. r. s. 156. — T. Kupczyński: Kraków w powstaniu kościuszkowskim. Kr. 1912 *Bibl. Kr.* 44. — M. Romankówna: „Pszczółka Krakowska" (1819-1822). Kr. 1939 *Tamże* 101. — J. Bieniarzówna: Z dziejów liberalnego i konspiracyjnego Krakowa. Kr. 1948 *Tamże* 106. — T. Glemma: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1795-1847. Kr. 1949. — Sz. Wachholz: Rzeczpospolita Krakowska (okres od 1815-1830). Kr. 1957. — J. Pachoński: Drukarze, księgarze i bibliofile krakowscy 1750-1815. Kr. 1962. — R. Dutkowa: Uniwersytet Jagielloński w czasach Księstwa Warszawskiego. Szkoła Główna Krakowska w l. 1809-1814. Wr. 1965 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 29. — K. Mrozowska: Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1795-1850. W zbiorze: Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego. T. 2 cz. 1. Kr. 1965 *Universitas Jagellonica* 21/2. — A. J. Kosiński, M. Turalska: Ofiarodawcy Biblioteki Ossolineum 1817-1848. Wr. 1968. — Biogram J. W. Łańcuckiego, Maszynopis Arch. *Pol. słownika biogr.*

http://rcin.org.pl

ŁOPUSKI ANTONI (1747—1785)

Krypt.: A.L.; A.L.***(?)

Tłumacz, pisarz polityczny (?).

Ur. w 1747 zapewne w Serebryszczach w ziemi chełmskiej; syn Józefa h. Ślepowron, skarbnika chełmskiego (a od 1750 miecznika), i Ludwiki z Lubańskich. W 1767 był porucznikiem regimentu pieszego buławy polnej koronnej i konsyliarzem chełmskim konfederacji radomskiej. Urząd konsyliarza z ziemi chełmskiej sprawował również w konfederacji barskiej, on też był zapewne tym Łopuskim, który wchodził w skład powołanej w Preszowie 1 lutego 1770 delegacji do komisji skarbowej oraz do komitetu redakcyjnego uchwał Generalności z 17 czerwca t. r. Przebywał przez dłuższy okres czasu za granicą, „zwiedził sąsiedzkie narody", po powrocie do kraju nie brał udziału w życiu publicznym, mieszkał w dziedzicznych Serebryszczach i cieszył się szacunkiem współpowietników jako „posiadający wielu nauk wiadomość". Tytułowano go generałem adiutantem buławy polnej koronnej. Zmarł w Serebryszczach w 1785 (pochowany u reformatów w Chełmie), zostawiając przyjaciołom wiele rękopisów swoich pism. Kilka z nich „dla pewnych przyczyn" (najpewniej politycznych) nie mogło być współcześnie ujawnionych.

TWÓRCZOŚĆ

1. Mowa ... konsyliarza konfederacji generalnej koronnej z ziemi chełmskiej miana na sesji konfederacji w Warszawie 1767. B. m. (1767).

Rkpsy Ossol. sygn. 25/II, 565/II 21), 1079/III 4).

Był też zapewne autorem nieznanych pism politycznych.

Przekłady

1. (M. J. Riccoboni): Listy milady Julii Katesby do milady Heleny Kambley przyjaciółki swojej, z francuskiego na polski język przetłumaczone. W-wa 1778. Wyd. 2 W-wa 1793.

Dedyk. gen. Kwaśniowskiej z Bonieckich.

Wyd. bezimienne. Tłumaczy (był nim Łopuski i „najpoufalszy" jego „przyjaciel") ujawnia F*** W*** w przedm. do poz. 5.

Tyt. oryginału: Lettres de Milady Juliette à Milady Henriette Campley, son amie.

2. (L. S. Mercier): Zeneval. Drama w 5 aktach, z francuskiego przełożona przez Józefa(!) Łopuskiego. Wyst. W-wa 1784. Wyd. (J. Baudouin) W-wa 1786.

Rkps był w Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 1320.

Wyd. pośmiertne, dedyk. przez wydawcę Wojciechowi i Annie Suchodolskim. Błąd k. tyt. w imieniu tłumacza koryguje inform. w przedm. F*** W*** do poz. 5.

Tyt. oryginału: Jenneval, ou le Barnevelt français (wg G. Lillo: The London Merchant, or The History of George Barnwell, and Fatal Curiosity).

3. M. J. Riccoboni: Kobieta, jakich mało· Powieść moralna pani ... z francuskiego wyłożona przez A. L. W-wa 1785. Wyd. 2 W-wa 1792.

Tyt. oryginału: Histoire d'Ernestine.

4. (Marné de Morville?): Podwiązka, przypadki zabawne z francuskiego wyłożone przez A. L***. W-wa 1790.

Tłumacza rozwiązuje hipotetycznie J. Rudnicka. Autorkę domniemanego źródła („La Jarretière") wysunęła Z. Sinkowa.

5. Eurylla, powieść. Myśl wzięta z angielskiego, przez... W-wa 1794.

Z przedm. F*** W***, wydawcy i właściciela rkpsu, dat. 8 sierpnia 1788.

6. (F. Th. M. de Baculard d'Arnaud): Adelson i Salwini. Historia angielska z francuskiego. Wielmożny ... tłumaczył. Rkps był w posiadaniu F***W***, wydawcy poz. 5.

Tyt. oryginału: Adelson et Salvini, anecdote anglaise.

OPRACOWANIA

F*** W***: (Przedm. do) Eurylla, powieść. W-wa 1794. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — B. Gubrynowicz: Romans polski za panowania Stanisława Augusta. Lw. 1904. — A. Boniecki, A. Reiski: Herbarz polski. T. 15. W-wa 1912. — L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. — W. Konopczyński: Konfederacja barska. T. 1-2. W-wa 1936-1938. — Z. Raszewski: Staroświecczyzna i postęp czasu. (W-wa 1963). — J. Rudnicka:

http://rcin.org.pl

Bibliografia powieści polskiej 1601-1800. Wr. 1964 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 13. — Z. Sinko: Powieść zachodnioeuropejska w kulturze literackiej polskiego Oświecenia. Wr. 1968 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 9.

ŁOPUSZAŃSKI KAROL (1782–1818)

Krypt.: K. Ł.

Tłumacz, redaktor.

Ur. w 1782 we Lwowie; syn Onufrego z rodziny Łopuszańskich Homicz z Komarnik, miecznikowicza żydaczowskiego i regentowicza grodzkiego horodelskiego. Matką jego była Marianna ze Strzałkowskich. Kształcił się we Lwowie, ukończył gimnazjum i wydział filozoficzny uniwersytetu. Następnie pracował jako urzędnik w C. K. Urzędzie Obrachunkowym. W 1808 wylegitymowany ze szlachectwa w Stanach Galicyjskich. Od r. n. występował jako aktor w Teatrze Polskim J. N. Kamińskiego, podejmując równocześnie pracę autora dramatycznego (tłumacza). Obok działalności teatralnej związał się z dziennikarstwem; od 1810 pracował parę lat w *Gazecie Lwowskiej*, w 1814-1817 wydawał *Rocznik Teatru Polskiego we Lwowie*, w 1816 — poł. 1818 redagował *Pamiętnik Lwowski* (od 1817 — wspólnie z A. T. Chłędowskim). Zbierał książki, rękopisy i ryciny, na które „łożył wszystko, cokolwiek mu się od niezbędnych potrzeb życia z jego szczupłych dochodów zostawało". Zmarł we Lwowie 11 maja 1818 (bezżennie).

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady

1. R. Ch. G. de Pixérécourt: Floreska. Melodrama w 3 aktach z francuskiego pana ... Przekładanie... 1807. Wyst. Lw. 4 listopada 1816. Rkps Ossol. sygn. 10743/I.

2. Ariadna na wyspie Naxos. Drama liryczne w 1 akcie przełożone z niemieckiego przez... 1811. Rkps Ossol. sygn. 10780/I.

3. A. F. Kotzebue: Hrabia Burgundzki. Drama w 4 aktach z niemieckiego p. ... Przełożył ... 1813. Wyst. Lw. 6 maja 1814. Rkps Ossol. sygn. 11369/I.

4. A. F. Kotzebue: Okno zamurowane. Komedia w 1 akcie z niemieckiego p. ... Przełożył... Wyst. Lw. 4 lutego 1814. Rkps Ossol. sygn. 10105/I (dat. 1818).

5. J. F. Weissenthurn: Zawstydzeni zazdrośnicy. Komedia w 3 aktach. Wyst. Lw. 7 marca 1814.

Inne tyt.: Zazdrość zawstydzona; Zazdrość na straży, czyli kuracja z fundamentu.

6. Wychowańce. Tragedia w 5 aktach. Przekład K. Ł. Wyst. Lw. 29 kwietnia 1814.

7. Sukcesja. Drama (tłumaczone). Wyst. Lw. 11 maja 1814.

8. V. Alfieri: Saul. Tragedia w 5 aktach. Wyst. Lw. 13 marca 1815.

9. C. de Saint-Just (Godard d'Aucour): Jan z Paryża. Opera komiczna we 2 aktach przez p. ... w francuskim, przez J. N. Kamińskiego i K. Łopuszańskiego w języku polskim napisana. Muzyka p. F. A. Boieldieu. Wyst. Lw. 24 maja 1815. Rkps Ossol. sygn. 10764/I. Fragm. ogł. *Roczn. Teatru Pol. we Lw.* 1815.

10. Samson sędzia izraelski. Melodramat przekładania K. Ł. Wyst. Lw. 6 listopada 1815.

Może wg C. Ribié?

11. F. L. Schröder: Edward III król angielski i Joanna hrabina salisburska. Tragedia w 3 aktach napisana przez p. ... podług powieści Arnauda. Przełożona z niemieckiego na język ojczysty przez ... 1815. Wyst. Lw. 5 lutego 1816. Rkps Ossol. sygn. 10572/I.

12. A. F. Kotzebue: Oblężenie Saragossy, czyli dzień weselny posesora Tuczybrzucha. Komedia w 4 aktach. Z niemieckiego p. ... przez ... przełożona. Wyst. Lw. 14 lutego 1817. Rkps Ossol. sygn. 10205/I.

B. Lasocka błędnie utożsamia tę wersję z przekładem A. F. Żółkowskiego (s. 348).

Przekłady druk. też w *Roczn. Teatru Pol. we Lw.* (1814-1818) i *Pam. Lw.* (1816-1818).

F. M. Sobieszczański jako najbardziej popularne sztuki Łopuszańskiego wy-

http://rcin.org.pl

mienia nie znane skądinąd tytuły „Apelles" i „Alana".

Natomiast zapisane przez Estr. pod nazwiskiem Łopuszańskiego „Damy romansowe" (wyst. Lw. 29 marca 1816) – B. Lasocka zapisuje pod nazwiskiem F. Błotnickiego (s. 310). Taż (s. 380) oczywiście błędnie przypisuje Łopuszańskiemu przekł. komedii „Zazdrość, czyli tajemnica żony" J. F. A. Bayarda i P. A. Chapelle'a, wyst. w Paryżu w 1835 (!), a we Lw. w 1839 (!).

OPRACOWANIA

A. T. Chłędowski: Wiadomość o życiu K. Łopuszańskiego. *Pam. Lw.* 1818 t. 2 nr 5 s. 76 n. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 45/46 (1911). — A. Boniecki: Herbarz polski. T. 16. W-wa 1913. — B. Lasocka: Teatr lwowski w l. 1800-1842. W-wa 1967.

M

MAŁOWIESKI BONAWENTURA (zm. po 1810)

Inna forma nazwiska: Małowiejski.

Pseud.: Wyszogrodzianin.

Publicysta, poeta.

Był synem Tomasza h. Gozdawa, wojskiego rypińskiego (od 1780). Zajmował się pracą na roli. W 1788 pisywał do *Dziennika Handlowego*, był wówczas komornikiem ziemskim wyszogrodzkim. W czasie Sejmu Czteroletniego — członek Komisji Cywilno-Wojskowej Ziemi Wyszogrodzkiej. 12 maja 1791 urządzał festyn na część króla i Konstytucji 3 Maja oraz wpisał się do ksiąg municypalnych Wyszogrodu. W czasie kampanii 1792 ofiarowywał „człowieka z koniem i całym moderunkiem" i pierścień diamentowy na nagrodę „dystyngującemu się" na wojnie. Po rozbiorach gospodarował. Za Księstwa Warszawskiego pełnił urząd sędziego pokoju pow. wyszogrodzkiego (w 1810 podpisywał się „były sędzia pokoju"). Zmarł po 1810.

TWÓRCZOŚĆ

1. Mowa ... na sejmikach poselskich dnia 18 sierpnia 1788 roku w Wyszogrodzie miana. (W-wa 1788). Przedr. w poz. 2.

2. Pisma różne, patriotyczne, moralne, ekonomiczne i listy w ważnej materii ... obywatela wyszogrodzkiego w 1794 zebrane, teraz na nowo do druku podane. W-wa 1810.

Dedyk. Fryderykowi Augustowi (dat. 30 maja 1810).
Zawartość m. in.: dwa art. druk. w *Dzien. Handlowym* w styczniu i lipcu-sierpniu 1788 (pod pseud. Wyszogrodzianin); poz. 1; listy do Stanisława Augusta i marszałka Sejmu Czteroletniego (S. Małachowskiego); Pieśń nabożna o pomoc Królestwu Polskiemu r. 1792 w czasie wojny z Moskwą; Wiersze w czasie panującej konfederacji targowickiej w r. 1792 napisane; Wiersze w r. 1795 po rozbiorze i upadku insurekcji polskiej zastanawiające się nad przyczynami nieszczęścia Polski; Wiersze po rozbiorze całkowitym Polski.

3. Uwagi polityczno-moralne przez ... dla dzieci swoich napisane w roku 1804, do druku podane roku 1810. W-wa 1810.

OPRACOWANIA

Opisanie festynu (urządzonego przez Małowieskiego w 1791 r.). W: B. Małowieski: Pisma różne. W-wa 1810. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 17 (1864). — *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 45/46 (1910). — W. Smoleński: Publicyści anonimowi z końca w. XVIII. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) i odb. — S. Uruski: Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. T. 10. W-wa 1913. — W. Konopczyński: Polscy pisarze polityczni XVIII w. (do Sejmu Czteroletniego). W-wa 1966.

http://rcin.org.pl

MEIER JÓZEF FRANCISZEK Z WOLDA (1743—1825)

Inne formy nazwiska: Maier; Majer; Mejer.
Krypt.: M. de V.; X. J. M. P. D.

Publicysta, tłumacz, redaktor, wydawca.

Ur. 8 października 1743 w pochodzącej z Inflant lub Kurlandii rodzinie szlacheckiej, używającej przydomka: z Wolda (lub: de Volda). 19 listopada 1759 wstąpił do pijarów, przyjmując imię Józefa od św. Franciszka (imię chrzestne: Franciszek). W 1760/61 studiował w Rzeszowie nauki humanistyczne, w 1761/62 — w Międzyrzeczu Koreckim logikę, po czym był nauczycielem infimy w Warężu (1762/63), Radomiu (1763/64) i Łukowie (1764/65), a w 1765/66 — gramatyki w Warszawie. Pozostawał w niezgodzie z przełożonymi zakonnymi, występował przeciw ślubom zakonnym i już w Łukowie próbował zrzucić habit. Stało się to powodem do wytoczenia przeciwko niemu przez przełożonych sprawy, rozpatrywanej przez władze zakonne w Krakowie (1766) i Podolińcu (1767). W oczekiwaniu na wyrok przebywał w 1767/68 w Wieluniu, skąd zbiegł na Śląsk i rozpoczął żywot waganta. Prawdopodobnie związał się z ruchem barskim. W poł. 1771, wróciwszy niedawno z zagranicy, debiutował jako pisarz na łamach *Monitora*. W 1778 przebywał za granicą. W latach osiemdziesiątych był w kraju, był wówczas księdzem, proboszczem w Daugach i Prełajach i — podobno — spowiednikiem prymasa M. Poniatowskiego. W 1786 prenumerował *Dziennik Handlowy*. 19 września 1787 otrzymał przywilej królewski na wydawanie *Biblioteki Fizyko-Ekonomicznej Nauczającej i Bawiącej* i wydawał ją — podobno przy wsparciu finansowym prymasa — w 1788. Od r. n. miał współpracować z T. Podleckim w redakcji *Dziennika Handlowego* (?).

W okresie Sejmu Czteroletniego należał do działaczy Kuźnicy Kołłątajowskiej. W 1792 wygłaszał patriotyczne kazania w kościołach swych parafii i odbierał przysięgę na wierność Konstytucji 3 Maja. Za Targowicy zajął się działalnością przekładową dla teatru warszawskiego. W tym czasie podpisywał się: „nauczyciel publiczny". Od grudnia 1793 dzierżawił wspólnie z Janem Ciszewskim małą drukarnię przy Rynku Staromiejskim (nr 43), której współwłaścicielem od lipca 1794 był Józef Dziarkowski. Tłoczył w niej druki urzędowe, periodyki oraz patriotyczne i jakobińskie broszury i pisma ulotne. Z pocz. stycznia 1794 podjął wydawanie *Dziennika Uniwersalnego* i *Korespondenta Warszawskiego* (do spółki z M. Pysznicem), zamkniętych niebawem dekretem jurysdykcji marszałkowskiej (z 16 stycznia), wydanym w obronie monopolu prasowego T. Włodka. Był czynny w sprzysiężeniu warszawskim, wciągnął do ruchu m. in. J. Kilińskiego, związany był też z gronem wileńskich przyjaciół J. Jasińskiego. Uczestniczył w walkach ulicznych 17 i 18 kwietnia (19 t. m. podpisał akces do powstania); wydawał i redagował gazety powstańcze: *Gazetę Warszawską*, od nru 4 wychodzącą pt. *Gazety Obywatelskiej*, a od 1 lipca, po połączeniu się z *Gazetą Warszawską Patriotyczną*, pt. *Gazety Obywatelskiej i Patriotycznej Warszawskiej*, oraz *Dziennik Powstania Narodu* (wspólnie z F. K. Dmochowskim?); zajmował się rozprzedażą dzieła „O ustanowieniu i upadku Konstytucji 3 Maja". Należał do jakobińskiego skrzydła ruchu, uczestniczył w wieszaniach majowych i czerwcowych, za te ostatnie aresztowany był przez władze powstańcze (6 lipca), więziony w Pałacu Brühlowskim i sądzony przez Najwyższy Sąd Kryminalny, uzyskując jednak za wstawiennictwem H. Kołłątaja wyrok uniewinniający (30 lipca). W sierpniu zajmował się zbieraniem subskrypcji w V cyrkule Warszawy na pożyczkę państwową. Pod koniec insurekcji miał wchodzić w skład Deputacji Indagacyjnej. Wszedł też do Zgromadzenia na Utrzymanie Rewolucji i Aktu Krakowskiego.

Po upadku powstania wyjechał do Paryża, gdzie zrazu związany był z przeciwną legionom Deputacją. Następnie wrócił do kraju i mieszkał w Warszawie. 30 lipca 1812 w kościele dominikańskim w Kownie wygłosił kazanie z okazji akcesu obywateli pow.

http://rcin.org.pl

kowieńskiego do konfederacji generalnej, agitując za poparciem Napoleona. Po 1816 osiadł w Krakowie, gdzie utrzymywał się ze skromnych dochodów prowadzonego przez siebie antykwariatu. Zmarł w końcu maja 1825 w Krakowie.

Współcześnie działał też m. in. we władzach insurekcji wileńskiej inny ks. Józef Meier z Wolda, również eks-pijar i „vagabundus" (ur. 19 marca 1755, syn Jana strażnika kowieńskiego, od 1771 członek prowincji litewskiej pijarów pod imieniem Józefa od św. Jana Chrzciciela, imię chrzestne: Józef), którego pewne fakty biograficzne przypisywano Meierowi — jakobinowi. Być może, i w powyższym biogramie nie zostały one w pełni rozdzielone. Zastrzeżenie to dotyczy przede wszystkim związków ze sprzysiężeniem wileńskim i kazania z r. 1812.

TWÓRCZOŚĆ

1. (Czyli wolno obywatelowi z swojej oddalić się ojczyzny?) *Monitor* 1771 nr 58.

Art. podpisany krypt.: M. de V., autorstwo rozwiązane wg hipotezy E. Aleksandrowskiej.

2. Myśl do utworzenia banku narodowego. W-wa 1788.

Druk anonim., autorstwo wg ustaleń J. Szczepańca.

3. Prawo natury, czyli o związkach naturalnych. (W-wa 1794?). Fragm. broszury cyt. M. Janik w: Na drogach myśli ludowej. Lw. 1936 s. 17 n.

Druk poza informacją M. Janika nie znany.

Artykuły umieszczał w redagowanych przez siebie czasopismach, zob. Prace redakcyjne i edytorskie.

Z. Lenartowicz przypisuje bezpodstawnie autorstwu Meiera broszurę: Co to jest być prawdziwym patriotą? Przez X. K. H. P. S. (Kazimierza Hoszkiewicza?). W-wa b. r. (w druk. Meiera).

Przekłady

1. *Biblioteka Fizyko-Ekonomiczna Nauczająca i Bawiąca. Rok 1788, czyli Rok Pierwszy...* Na polski język przełożona przez X. J. M. P. D. T. 1 cz. 1-4. W-wa 1788.

Przekł. z *Bibliothèque Physico-Économique Instructive et Amusante* 1782. Estr. i W. Smoleński (Kuźnica Kołłątajowska, 1949 s. 154-155) błędnie inform., jakoby był to przekł. z *Polnische Bibliothek* K. B. Steinera.

2. A. F. Kotzebue: Indianie w Anglii. Drama w 3 aktach. Wyst. W-wa 19 listopada 1793, Lw. 27 października 1796. Rkps był w Bibl. Teatrów Warsz. sygn. 196.

Tyt. oryginału: Die Indianer in England.

3. A. F. Kotzebue: Dziecko miłości. Drama w 5 aktach. Wyst. W-wa 26 grudnia 1793, Lw. 22 października 1796. Rkps był jw. sygn. 309.

Tyt. oryginału: Das Kind der Liebe.

Z. Lenartowicz przypisuje mu nadto bezpodstawnie autorstwo przekładu 3 wydania dzieła P. Rabaut: Uwagi polityczne nad niniejszymi okolicznościami mogące służyć za ciąg dalszy Historii rewolucji francuskiej. W-wa 1794 (w druk. Meiera).

Prace redakcyjne i edytorskie

1. *Biblioteka Fizyko-Ekonomiczna...* T. 1 cz. 1-4. W-wa 1788.

Wyd., red. i tłum., zob. Przekłady poz. 1.

2. *Korespondent Warszawski.* Nr 1-4. W-wa 1794 (do 18 stycznia).

Wyd. i red. wspólnie z M. Pysznicem.

3. *Dziennik Uniwersalny Rozmaite Wiadomości Moralne, Historyczne, Polityczne, Ekonomiczne, Gospodarskie, Wszelkie Umiejętności Wynalazków, Przepisy Niektóre Służące do Wygody i Zdrowia...* W-wa 1794 (arkusz 1 ukazał się 3 stycznia, wyszło tylko 56 s. in 16°).

Wyd. i red.

4. *Gazeta Warszawska*, wyd. od 3 maja pt. *Gazeta Obywatelska*, wyd. od 1 lipca, po połączeniu się z *Gazetą Warszawską Patriotyczną*, pt. *Gazeta Obywatelska i Patriotyczna Warszawska.* W-wa 1794 (22 kwiecień — 16 lipiec).

Anonsowana obok ogłoszeń prasowych wydanym osob. Doniesieniem. Red. i wyd., a od 1 lipca współred. i współwyd.

5. *Dziennik Powstania Narodu.* W-wa 1794 (14 wrzesień — 5 październik).

Red. i wyd. (wspólnie z F. K. Dmochowskim?).

Listy i materiały

1. Memoriały do Komisji Policji z 1793. Ogł. J. Szczepaniec w: Monopol prasowy T. Włodka. *Ze skarbca kultury* z. 16 (1964).

OPRACOWANIA

Gaz. Nar. i Obca 1792 nr 33 Suplement. — *Korespondent Krajowy i Zagraniczny* 1793. Dod. do nru z 28 grud-

http://rcin.org.pl

nia. — *Gaz. Wolna Warsz.* 1794 Dod. do nru 41. — *Korespondent Nar. i Zagr.* 1794 Dod. do nru 73. — *Kur. Litewski.* 1812 nr 62. — J. S. Bandtkie: Historia drukarń w Królestwie Polskim i Wielkim Księstwie Litewskim. T. 2. Kr. 1826 s. 196. — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 18 (1864). — K. Wojda: O rewolucji polskiej z 1794 r. Poz. 1867. — W. Smoleński: Kuźnica Kołłątajowska. *Ateneum* 1884; osob. Kr. 1885 i wyd. nast. — E. Chwalewik. *Wielka enc. powsz. ilustr.* T. 45/6 (1911). — W. Smoleński: Publicyści anonimowi końca w. XVIII. *Przegl. Hist.* t. 14 (1912) i odb. (W-wa 1812). — W. Smoleński: Mieszczaństwo warszawskie w końcu w. XVIII. W-wa 1917. — L. Bernacki: Teatr, dramat i muzyka za Stanisława Augusta. T. 2. Lw. 1925. — K. Drewnowski: Dziennikarstwo polskie za czasów powstania kościuszkowskiego. *Przegl. Hist.* 1935 z. 1. — M. Janik: Na drogach myśli ludowej. Lw. 1936 s. 17. — H. Rzadkowska: Stosunek polskiej opinii publicznej do rewolucji francuskiej. W-wa 1948 *Bibl. Hist.* — Z. Lenartowicz: Działalność publicystyczna i dziennikarska ks. Mejera (1786-1794). *Prasa Pol.* R. 6 (1952) nr 6/7. — A. Międzyrzecki: Drukarnia ks. Mejera. *Świat* 1953 nr 29. — J. Rudnicka: W poszukiwaniu starych czasopism. *Pam. Lit.* R. 49 (1958) z. 4. — J. Łojek: Dziennikarze i prasa w Warszawie w XVIII w. (W-wa) 1960. — W. Giełżyński: Prasa warszawska 1661-1914. W-wa 1962. — B. Leśnodorski: Polscy jakobini. Karta z dziejów insurekcji 1794 r. (W-wa) 1960 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 3. — J. Szczepaniec: Monopol prasowy Tadeusza Włodka w Polsce w l. 1793-1796. *Ze skarbca kultury* z. 16 (1964). — J. Łojek: Bibliografia prasy polskiej 1661-1831. (W-wa 1965). — J. Gott: Bogusławski we Lwowie. *Pam. Teatr.* 1966 (wyd. 1967) nr 1/4. — J. Pachoński: Legiony polskie 1794-1807. Prawda i legenda. T. 1. W-wa 1969. — J. Pachoński: Ksiądz -jakobin, J. z Wolda Meier. (Maszynopis, nie dostępny redakcji).

MOLL JAN IGNACY (zm. 1855)

Inne formy nazwiska: von der Mohl; Mol.

Poeta, tłumacz, dramatopisarz.

Pochodził ze szlacheckiej rodziny inflanckiej używającej tytułu hrabiowskiego. W wileńskim środowisku literackim uchodził za grafomana. Bliskie związki łączyły go z rodziną Platerów i Zyberków. Zmarł 25 grudnia 1855.

TWÓRCZOŚĆ

1. Zabawki wierszem we 2 częściach. Wil. 1806. Kilka wierszy przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

Cz. 1 dedyk. Mariannie z Platerów Zyberkowej, cz. 2 — Teresie z Ogińskich Moll.
Zawartość: Wiersze refleksyjne, sielanki, erotyki, epigramaty, drobne przekłady.

2. Wiersz z okoliczności powrotu do zdrowia Jędrzeja Śniadeckiego. Wil. 1807.

2a. Azemi i Tulikan, czyli widoki wspaniałości panujących. Tragedia w 5 aktach wierszem. Rkps z 1818 w Bibl. Nar. (BOZ sygn. 1042).

3. Wiersz na obchód pamiątki wstąpienia na tron Najjaśniejszego Monarchy Aleksandra I, napisany przez... Wil. b. r.

4. Aleksander I. Opera. Powst. 1825. Nie wyd.

Inform. Estr. IV (1966) 336, także o poz. 6-10.

5. La Liberté en Belgique. Bruksela 1839.

Dedyk. królowi belgijskiemu Leopoldowi I.

6. Jan Sobieski. Tragedia. Nie wyd.

7. Gdzie miłość prowadzi. Komedia. Nie wyd.

8. Polak w stolicy Francji. Utwór dramatyczny. Nie wyd.

9. Sieroty warszawskiej Pragi. Utwór dramatyczny. Nie wyd.

10. Zenobia. Utwór dramatyczny. Nie wyd.

Przekłady

1. J. Delille: Litość. (Pieśń 1). *Dzien. Wil.* 1806 nr 7.

Tyt. oryginału: Malheur et pitié.

2. J. B. Racine: Berenika, królowa Palestyny. Tragedia przekładania... Wil. 1807.

http://rcin.org.pl

3. J. Delille: Dobroć. Poema. (Pieśni 1-4). *Pam. dla Płci Pięknej* 1830 t. 2.

Drobne przekłady z Ch. F. Gellerta, L. Gleima, Horacjusza, Ch. E. Kleista, Voltaire'a i in. ogł. w „Zabawkach wierszem", zob. Twórczość poz. 1.

OPRACOWANIA

S. Morawski: Kilka lat młodości mojej w Wilnie (1818-1825). (Powst. 1848). Wyd. A. Czartkowski, H. Mościcki. W-wa 1924 *Bibl. Pol.*; wyd. 2 (W-wa) 1959 *Bibl. Pam. Pol. i Obcych.* — *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 18 (1864). — A. Załuska: Poezja opisowa Delille'a w Polsce. Kr. 1934 *Prace Hist.-Lit.* 44. — P. Hertz: (Not. do) Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

N

NAGŁO DANIEL (1691—1777)

Inna forma nazwiska: Naglo.

Krypt.: D.N.

Tłumacz i wydawca.

Ur. w 1691 w Kluczborku; syn Adama, właściciela miejscowej traktierni, i Marianny z Nowoków. Uczył się początkowo w Kluczborku, następnie w gimnazjum w Brzegu i na uniwersytecie w Wittenberdze (1717-1721). Przez kilka lat pracował jako nauczyciel domowy; od 1728 był pastorem w Gołkowicach, a od 1752 w Kurzeniu (pow. brzeski). Zmarł 2 września 1777 w Kurzeniu.

TWÓRCZOŚĆ

Przekłady i prace edytorskie

1. Kancjonał nowy polski, abo myśli Bogu poświęcone, to jest pieśni nabożne krześciańskie, których dotąd w języku polskim nie było, ale teraz Panu Bogu na chwałę, na zbudowanie kościoła prawowiernego krześciańskiego i na pomnożenie Kancjonału polskiego, przetłumaczył i własnym kosztem wydrukował, z rejestrami potrzebnymi D. N. Brzeg (1776). Wyd. nast. „z przydatkiem 42 pieśni" przygot. E. K. (E. Kellner). Brzeg 1853.

Zawiera (w wyd. 1) 377 pieśni. Przedm. dat.: „W Kurzniu, d. 24 lipnia(!) 1776", podpisana: „X. Daniel Naglo. Fararz kurzeński, przedtem Galkowski Cruciburgo-Silesius, aet. 84". Wyd. 2 nie not. przez Estr.; rejestruje W. Chojnacki (nr 880).

OPRACOWANIA

W. Ogrodziński: Dzieje piśmiennictwa śląskiego. Kat. 1946; wyd. nast. popr. i rozszerz. do druku przygot. L. Brożek, Z. Hierowski. Kat. 1965. — R. Bossmann: Ältere polnische Gesangbücher in Schlesien. Kurytyba 1962. — W. Chojnacki: Bibliografia polskich druków ewangelickich ziem zachodnich i północnych, 1530-1939. W-wa 1966.

NOWICKI JAN (1775—1829)

Tłumacz, dramatopisarz.

Ur. w 1775 w Lubartowie „z ubogich rodziców szlachetnego stanu". Do szkół uczęszczał w Lublinie i Warszawie; po ich ukończeniu był nauczycielem w „znakomitych domach", m. in. u Stanisława Mieroszewskiego. Z zebranych oszczędności nabył w wieczystą dzierżawę Kapitułkę w Zielonkach k. Krakowa. Odtąd brał czynny udział w życiu publicznym Krakowa: sprawował urząd sędziego pokoju, sędziego Trybunału I Instancji,

http://rcin.org.pl

kilkakrotnie posłował do Zgromadzenia Reprezentantów Wolnego Miasta Krakowa. Był działaczem Towarzystwa Dobroczynności (w 1816-1829 — przewodniczący Wydziału Spisu, w 1816-1822 — redaktor *Rocznika Towarzystwa Dobroczynności*, w 1821 — członek Delegacji Lustrującej Rachunki) oraz członkiem Towarzystwa Naukowego Krakowskiego. Współpracował z krakowskimi firmami wydawniczymi — Gröblów i J. Maja. Żonaty był z Józefą z Wójcikiewiczów (zawarty z nią 17 listopada 1804 ślub uczcił wierszem J. I. Przybylski), w latach późniejszych z Marianną z Ulidowskich. Zmarł bezpotomnie 24 maja 1829, zapisując cały zebrany majątek na cele dobroczynne.

TWÓRCZOŚĆ

1. Cnotliwe syny, albo przyjazd ojca. Drama. Autograf Bibl. Jagiel. sygn. 2980.

Tekst dat. 24 czerwca 1797, dedyk. S. Mieroszewskiemu.

Przekłady

1. F. Th. M. de Baculard d'Arnaud: Lorezzo i Nina. Powieść sycylijska z dzieł pana... Tłomaczył... Kr. 1796. Wyd. nast. Kr. 1807.
Rkps Bibl. Czart. sygn. 3150.

Tyt. oryginału: Lorezzo. Anecdote sicilienne.

2. J. P. C. de Florian: Estella, miłostki pasterskie. Z dzieł francuskich pana ... tłomaczenia... Kr. 1796. Wyd. nast. popr. Kr. 1806.

Dedyk. gen. Psarskiej.
Tyt. oryginału: Estelle, roman pastoral.

3. F. Th. M. de Baculard d'Arnaud: Odpoczynki człowieka czułego, wyjęte z dzieł francuskich pana ... przez ... tłomaczone. T. 1-2. Kr. 1798.

Dedyk. Janowej Ślaskiej (wierszem).
Tyt. oryginału: Délassements de l'homme sensibile, ou anecdotes diverses.

4. A. H. C. Dampmartin: Rysy planu edukacji z dzieł francuskich pana p. ... tłomaczone przez... T. 1-2. Kr. 1800. Wyd. nast. pt. Wyobrażenia o kształceniu rozumu i serca, z przyłączeniem wypisów różnych angielskich. T. 1-2. Kr. 1804.

W wypisach przekł. fragm. z S. Johnsona, J. Swifta, J. J. Rousseau (z ks. IV „Emila").

5. C. F. Volney: Opis Egiptu podług najnowszej podróży pana ... z francuskiego krótko zebrany przez... Kr. 1800.

6. C. F. Volney: Podróż do Syrii i Egiptu odbyta w latach 1783, 1784 i 1785 przez... Kr. 1803.

Wyd. bez wymienienia tłumacza; przekł. Nowickiemu przypisuje F. M. Sobieszczański. Estr. V, 1880, 148 jako tłumacza podaje Romana Markiewicza i błędną datę wyd.: 1802.

7. J. P. C. de Florian: Gonzalw z Korduby, czyli odzyskanie Granady, z opisaniem historycznym Maurów przełożył... T. 1-2. Kr. 1804.

Nadto ogł. rozprawy w *Pam. Warsz.* (tu: A. F. Villemain: O korzyściach i nieprzyzwoitościach krytyki. Przekład przez ... czytany d. 15 marca 1820 na posiedzeniu Tow. Nauk. Krakowskiego. T. 17 (1820) s. 433-470 — rkps w Bibl. Jagiel. sygn. 1867), *Roczn. Tow. Dobroczynności M. Kr.* i *Roczn. Tow. Nauk. Kr.* (tu: Rozprawa o nadużyciu nauk przez sofistyczność, szkolarstwo i pedantyzm. T. 7 (1822) s. 91-172).

Prace edytorskie

1. J. Drohojowski: Pielgrzymka do Ziemi Świętej, Egiptu, niektórych wschodnich i południowych krajów. Odbyta w roku 1788, 89, 90 i 91. T. 1-2. Kr. 1812.

Autorski przekł. z łac., przed drukiem popr. i ogładzony przez Nowickiego. Inform. A. Grabowski, za nim Estr. V, 1967, 177.

2. Organizacja i ustawy Towarzystwa Dobroczynności Wolnego Miasta Krakowa. Kr. 1817.

OPRACOWANIA

J. Głębocki: Wspomnienie zasług śp. J. Nowickiego. *Roczn. Tow. Dobroczynności M. Kr. z R. 1855* t. 37 (1856). — F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 19 (1865). — A. Grabowski: Wspomnienia. T. 1-2. (Powst. przed 1868). Wyd. S. Estreicher. Kr. 1909 *Bibl. Kr.* 40-41. — C. v. Wurzbach: Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich. T. 20 (Wiedeń 1869). — K. Bąkowski: Kronika krakowska 1796-1848. Cz. 2. Kr. 1906 *Bibl. Kr.* 39 s. 152. — J. Pachoński: Drukarze, księgarze i bibliofile krakowscy 1750-1815. Kr. 1962. — J. Rudnicka: Bibliografia powieści polskiej 1601-1800. Wr. 1964 *Książka w Dawnej Kulturze Pol.* 13. — Z. Sinko: Powieść zachodnioeuropejska w kulturze literackiej polskiego Oświecenia. Wr. 1968 *IBL PAN. Studia z Okresu Oświecenia* 8.

http://rcin.org.pl

O

ONOSZKO JAN (ok. 1775— po 1835)

Poeta.

Ur. ok. 1775 w pow. bychowskim w guberni mohylewskiej; syn Ambrożego Jacyny. Uczył się u jezuitów w Mohylewie (do retoryki włącznie), w 1792-1799 studiował teologię w Akademii Połockiej, w 1799 przyjął święcenia kapłańskie. 4 listopada 1809 mianowany kanonikiem łuckim, 21 tegoż miesiąca — kanonikiem mohylewskim. W diecezji łuckiej pełnił przez lat 9 obowiązki deputata do kolegium synodalnego katolickiego w Petersburgu. Słynął wśród ziemiaństwa białoruskiego z talentu poetyckiego („śpiewak białoruski").

20 grudnia 1822 nominowany profesorem nowo utworzonej Katedry Teologii Moralnej Uniwersytetu Warszawskiego; obowiązki podjął 1 stycznia 1823. Po otwarciu Seminarium Głównego (1823) — został jego rektorem (cieszył się względami prymasa i N. N. Nowosilcowa), zatrzymując równocześnie posadę profesora Uniwersytetu i członka Towarzystwa Elementarnego (do lipca 1827). W 1831 dymisjonowany przez Rząd Narodowy ze stanowiska rektora Seminarium. Po powstaniu pozostał w Warszawie. W 1835 żył jeszcze, wchodził w skład deputacji powołanej do ułożenia projektu statutu dla przyszłej akademii duchownej.

Wg przedm. dołączonej przez wydawcę do tomiku poezji Onoszki: zmarł już przed 1828! („w roku ubiegłym dowiedziałam się, że został wymazany z karty żyjących"). Treść przedmowy nie wykazuje bliższej znajomości poety przez jej autorkę, zebrania tomiku z wierszy rozproszonych po okolicznych domach ziemiańskich podjęła się z inspiracji i przy poparciu finansowym b. marszałka pow. lepelskiego Mikołaja Hrebnickiego, „prawdziwej literatury znawcę". Podana więc tam wiadomość o śmierci Onoszki, tym więcej że zaczerpnięta z „wieści", może budzić zastrzeżenia. Zastanawia jednak, że zarówno w przedmowie do tomiku, jak też w notatce P. Medekszy z 1842 — poeta Onoszko ani razu nie został obdarzony tytułem księdza. Fakt ten, obok raczej świeckiej treści jego wierszy, każe postawić znak zapytania w kwestii: czy Onoszko-poeta i Onoszko-ksiądz-teolog to przypadkiem nie dwóch różnych ludzi, błędnie utożsamionych przez *Enc. powsz.* Orgelbranda, Estr. (z równoczesnym podaniem r. 1820 jako daty śmierci!) i J. Bielińskiego — z powodu zbieżności nazwisk, imion, regionów i czasu?

TWÓRCZOŚĆ

1. Poezje... Dzieło pozgonne na druk ubogich. Połock (1828). Wiersze „Skarga" i „Rolnik z dworaka" przedr. P. Hertz w: Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

Egz. Bibl. IBL W-wa sygn. F. 2493.

Dat. druku wg not. cenzury z 14 czerwca 1828.

Tomik obejmuje wiersze refleksyjne, religijne, erotyki i epigramaty. Wg wydawcy objął tylko część zebranej spuścizny poetyckiej Onoszki, nie ogłoszonych pozostało „jeszcze więcej 40 arkuszy z poszytu obejmującego różne ulotne poezje: bajki, listy wierszem itp."

2. Zbiór 37 wierszy nie objętych tomem „Poezji". Wyd. P. Medeksza w: Wianek z paproci, czyli zbiór poezji. Wyd. przez... Wil. 1842.

Egz. Bibl. Jagiel. sygn. 1098I.

Wydawca ogł. tylko część zebranych poezji Onoszki („nimby się nam udało wydać cały zbiór jego robót"), o tomiku połockim nie wiedział.

Listy i materiały

1. Korespondencja z Komisją Rządową z 1827. Ogł. J. Bieliński w: Królewski Uniwersytet Warszawski (1816-1831). T. 2. W-wa 1912 s. 160-161.

2. Życiorys własnoręczny ułożony w czerwcu 1823 dla Uniwersytetu Warszawskiego. Ogł. J. Bieliński, jw. s. 158-159.

OPRACOWANIA

Ostrzeżenie (przedm. do) Poezje... Połock (1828). — P. Medeksza: Przypisek wydawcy. W: Wianek z paproci, czyli zbiór poezji. Wil. 1842 s. 131. — *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 19 (1865). — J. Bieliński: Królewski Uniwersytet Warszawski (1816-1831). T. 1-2. W-wa 1907-1912. — P. Hertz: (Not. do) Zbiór poetów polskich XIX w. Ks. 1. W-wa 1959.

http://rcin.org.pl

OSSOWSKI MICHAŁ (1743— po 1797)

Inna forma nazwiska: Osowski.

Polityk-ekonomista, poeta.

Ur. 25 września 1743 w parafii Zblewo k. Starogardu Gdańskiego (ówcześnie w pow. dzierzgońskim) w rodzinie mieszczańskiej; syn Marcina i Teresy z Deduńskich. 2 sierpnia 1759 wstąpił do zakonu jezuitów. Po odbyciu nowicjatu w Krakowie (1759/60-1760/61, uczył go m. in. I. Włodek) był nauczycielem gramatyki i infimy w Rawie (1761/62). Następnie studiował filozofię w Kaliszu (1762/63-1764/65) i w Poznaniu (1765/66-1766/67, fizyki eksperymentalnej uczył go J. Rogaliński). W 1767/68-1768/69— profesor poetyki w Krośnie. Jesienią 1769 rozpoczął w Poznaniu czteroletnie studia teologiczne oraz pracę profesora geografii, a od 1771/72 także historii powszechnej, w poznańskim Collegium Nobilium. Na czwartym roku teologii (1772/73) przyjął święcenia kapłańskie. Kasata zakonu zastała go w Krakowie, gdzie odbywał tzw. trzecią probację zakonną.

Po kasacie został nauczycielem Prota Potockiego, starościca guzowskiego, towarzyszył mu też w wojażach zagranicznych. Następnie był inspiratorem jego działalności gospodarczej i finansowej, plenipotentem oraz menażerem domów bankowych. Organizując kantor Potockiego w Chersoniu, przyczynił się do rozwoju polskiego handlu czarnomorskiego, za co otrzymał w 1787 z rąk Stanisława Augusta złoty medal (wykonany przez J. F. Holzhäusera). M. in. założył fabryki sukiennicze w Łysobykach i Machnówce. Podobnie jak P. Potocki, związany był gospodarczo i osobiście ze S. Sz. Potockim, hetmanową Branicką oraz z petersburskimi sferami rządowymi (m. in. z G. A. Potiomkinem), równocześnie łączyły go bliskie więzy z H. Kołłątajem, L. Strasserem, P. Kicińskim. W styczniu 1789 poseł nurski Antoni Zieliński złożył do laski marszałkowskiej opracowany przez Ossowskiego projekt sprzedaży starostw oraz emisji pieniędzy papierowych. Od (?) 1790 był także przedstawicielem bankiera holenderskiego P. de Haäna; w kwietniu 1792 załatwił dla Rzeczypospolitej 15 milionową pożyczkę w banku de Haäna. 24 lipca 1790 wszedł (za poparciem Kołłątaja) do powołanej przez sejm Deputacji do ułożenia projektu względem ekonomiki wewnętrznej krajowej. 29 września 1791 za pośrednictwem posła poznańskiego, Antoniego Gliszczyńskiego, przedstawił sejmowi projekt „O urządzeniu starostw". Od poł. 1791 pracował nad konstytucją ekonomiczną mającą uzupełnić Ustawę Rządową. Wyznawca teorii ekonomicznych A. Smitha i zwolennik reform włościańskich. Członek-założyciel Zgromadzenia Przyjaciół Konstytucji Rządowej. W lipcu 1793, wezwany przez P. Zubowa, jeździł do Petersburga „dla układania rządu zabranym prowincjom". W poł. 1797 przedstawił komisji manufaktur w Petersburgu nowoczesne maszyny przędzalnicze skonstruowane według wzorów angielskich. Chorował na gruźlicę. Zmarł po 1797.

TWÓRCZOŚĆ

1. (Wiersze — oda, trzy epigramaty, ekloga — poświęcone biskupowi przemyskiemu J. T. Kierskiemu). Kr. 1768.

Druk nie not. przez Estr., inform. C. Sommervogel. Wiersze pisane zapewne w imieniu jezuickiego kolegium w Krośnie.

2. O pomnożeniu dochodów publicznych, wynalezieniu kapitału publicznego ku zasileniu nowych potrzeb Rzeczypospolitej z oszczędzeniem podatków. (W-wa 1789, pocz. stycznia).

Wyd. anonim.

3. O urządzeniu starostw. Rada i projekt do prawa. (W-wa 1791, przed 22 czerwca).

Wyciąg z projektu ogł. też osob. pt. Urządzenie wieczne dóbr dziedzictwa publicznego od deputacji do tego wyznaczonej. Z projektu JKs. Ossowskiego. B. m. r.

Dat. wg ustaleń E. Rostworowskiego.

4. Konstytucja ekonomiczna. (Projekt prawa). Powst. 1791-1792. Nie ukończ. Fragm. cyt. P. Kiciński w: Głos ... na sesji sejmowej 12 grudnia 1791 miany. B. m. 1791; przedr. w: Mowy miane na sejmie od 1788-1792. W-wa 1792.

http://rcin.org.pl

Listy i materiały

1. Do A. Debolego i do S. Sz. Potockiego z 1787. Rkps Bibl. Czart. sygn. 2888.

2. Do T. Czackiego z 1790. Rkps jw. sygn. 1189 s. 1469.

3. Do H. Kołłątaja z 1791-1792. Rkpsy Bibl. PAN Kr. sygn. 196, 197.

4. Od P. Kicińskiego z 16 marca 1797. Rkps Arch. Główne Akt Dawnych (Zbiór Jabłonny: Korespondencja Stanisława Augusta 3a k. 627).

5. Odpisy korespondencji. Rkps Ossol. sygn. 6851/I (Teki W. Kalinki t. 7).

6. Odpis metryki chrztu sporządzony 16 lipca 1759. W: Liber metricae novitiorum Societatis Jesu (1709-1793). Rkps jw. sygn. 100/II k. 91.

OPRACOWANIA

Monografia: J. Dihm: Sprawa konstytucji ekonomicznej z 1791 r. (na tle wewnętrznej i zagranicznej polityki Polski). Wr. 1959 *PAN. Monogr. z Dziejów Nauki i Techniki* 10. [Rec. i polemiki: E. Rostworowski. *Przegl. Hist.* t. 51 (1960); J. Dihm. *Tamże* t. 52 (1961); E. Rostworowski. *Tamże* t. 53 (1962)].

Catalogus primus triennalis Domus Probationis Cracoviensis 1761. Rkps Arch. Romanum Societatis Jesu (Polonica 33 f. 67 nr 58). — Catalogus primus Collegii Calissiensis Societatis Jesu 1764. Rkps jw. (Polonica 35 f. 30 nr 49). — Catalogus primus Collegii Posnaniensis Societatis Jesu 1767, 1770. Rkps jw. (Polonica 36 f 114 nr 61, 37 f 107 nr 63). — Catalogus personarum et officiorum provinciae Poloniae Maioris Societatis Jesu 1756/60-1773/74. Rkps jw. (Polonica 48). — H. Kołłątaj: Do Stanisława Małachowskiego... Anonima listów kilka. Cz. 3. W-wa (1789) i wyd. nast.; oprac. B. Leśnodorski, H. Wereszycka. T. 2. W-wa 1954 s. 63-65. — (P. Świtkowski): Rozstrzygnięcie dwóch pism. 1) O pomnożeniu dochodów publicznych. *Pam. Hist.-Polit.* 1789 1 s. 68 n. — P. Kiciński: Głos ... na sesji sejmowej 12 grudnia 1791 miany. B. m. 1791; przedr. w: Mowy miane na sejmie od r. 1788-1792. W-wa 1792. — H. Kołłątaj: Do Jana Śniadeckiego (brulion odpowiedzi na list z 21 maja 1791). Rkps Bibl. Jagiel. sygn. 5524; fragm. ogł. J. Dihm: Sprawa konstytucji ekonomicznej z 1791 r., jw. s. 251-252. — H. Kołłątaj: Mowa miana na sesji sejmowej 28 czerwca 1791. W: Mowy miane na sejmie teraźniejszym r. 1791. W-wa 1791; przedr. S. Borowski w: Kodeks Stanisława Augusta. W-wa 1938; B. Leśnodorski w: Kuźnica Kołłątajowska. Wr. (1949) *BN* I 130. — M. Leżeński: Głos ... o uskutecznieniu projektu M. Ossowskiego względem sprzedaży starostw, dnia 10 listopada 1791 w Izbie Sejmowej miany. W-wa 1791. — Rok nadziei i rok klęski 1791-1792. Korespondencja Stanisława Augusta Poniatowskiego z posłem polskim w Petersburgu Augustynem Deboli. Wyd. i oprac. J. Łojek. (W-wa) 1964. — (P. Świtkowski): (O „O urządzeniu starostw"). *Pam. Hist.-Polit.* 1791 I 564 n. — Zastanowienie się nad całego kraju włościanami. Z uwag nad projektem ... ks. Ossowskiego ... wynikłe. B. m. (1792); przedr. *Materiały do dziejów Sejmu Czteroletniego.* T. 1. W-wa 1955. — H. Kołłątaj: Listy ... pisane z emigracji w r. 1792, 1793 i 1794. Zebrał L. Siemieński. T. 1. Poz. 1872 *Pam. z XVIII W.* 12 s. 163. — Tajna korespondencja z Warszawy do I. Potockiego 1792-1794. Oprac. M. Rymszyna, A. Zahorski. (W-wa 1961) *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 4. — Korespondencja Jana Śniadeckiego. T. 2: 1787-1807. Wyd. M. Chamcówna, S. Tync. Wr. 1954 (listy z 1793). — (Stanisław August Poniatowski): Zdanie o królu polskim. (Gdańsk 1793); wyd. nast. w: Obrona Stanisława Augusta. *Roczn. Tow. Hist.-Lit. w Paryżu. R. 1867.* Paryż 1868. — (Stanisław August Poniatowski): Journal privé du roi ... pendant son voyage en Russie ... (1797). W: Mémoires secrets et inédits. Lipsk 1862 s. 151. — Gorzkowski: Do Wybickiego. Z Drezna 22 sierpnia 1807. Ogł. A. M. Skałkowski w: Archiwum Wybickiego. T. 2. Gdańsk 1950 s. 226. — A. Magier: Estetyka miasta stołecznego Warszawy. (Ukończ. ok. 1833). Wyd. H. Szwankowska. Wr. 1963. —

F. M. S. (Sobieszczański). *Enc. powsz.* Orgelbranda. T. 20 (1865). — R. Pilat: O literaturze politycznej Sejmu Czteroletniego. *Przegl. Pol.* 1871 listopad — 1872 luty i odb. (Kr. 1872). — C. Sommervogel: Bibliothèque de la Compagnie de Jésu. T. 4. Bruksela 1893 k. 1254, t. 5. Bruksela 1894 k. 1978. — W. Smoleński: Ostatni rok Sejmu Wielkiego. Kr. 1896. — T. Korzon: Wewnętrzne dzieje Polski za Stanisława Augusta. Wyd. 2. T. 1, 2, 3, 5. Kr. 1897-1898. — S. Pyrowicz: Kwestia finansowa w Sejmie Czteroletnim i projekt ks. M. Ossowskiego. *Ateneum* t. 92 (1898) z. 4. — W. Grabski: Zarys rozwoju idei społeczno-gospodarczych w Polsce. T. 1. Kr. 1903. —

http://rcin.org.pl

w.w.w. *Wielka enc. powsz. ilustr.* S. II. T. 5 (1905). — M. Janik: Hugo Kołłątaj. Lw. 1913. — C. Łagniewski: Bankierstwo w dawnej Polsce i w epoce stanisławowskiej. *Dzieje gospodarcze Polski porozbiorowej w zarysie.* T. 1. (Red. S. A. Kempner). W-wa 1920. — A. M. Skałkowski: Towarzystwo Przyjaciół Konstytucji 3 Maja. *Pam. Bibl. Kórn.* z. 2 (1930) i odb. (Poz. 1930). — A. Grodek: Idea banku narodowego. W-wa 1936; przedr. w: Studia z historii myśli ekonomicznej. W-wa 1963. — W. Kornatowski: Kryzys bankowy w Polsce 1793 r. W-wa 1937. — B. Leśnodorski: (Wstęp do) H. Kołłątaj: Listy anonima. T. 1. W-wa 1954. — E. Rostworowski: Sprawa aukcji wojska na tle sytuacji politycznej przed Sejmem Czteroletnim. W-wa 1957. — I. Homola-Dzikowska: „Pamiętnik Historyczno-Polityczny" Piotra Świtkowskiego, 1782-1792. Kr. 1960 *Uniw. Jagiel. Rozpr. i Studia.* — B. Leśnodorski: Polscy jakobini. Karta z dziejów insurekcji 1794 r. (W-wa) 1963 *Studia i Materiały z Dziejów Pol. w Okresie Oświecenia* 3. — E. Rostworowski: Ostatni król Rzeczypospolitej. Geneza i upadek Konstytucji 3 Maja. W-wa (1966) *Bibl. Wiedzy Hist.*

http://rcin.org.pl

SPIS RZECZY

Paprocki Franciszek 5
Pawlikowski Józef 7
Perzyna Ludwik 10
Pękalski Wojciech 11
Pierożyński Leon 15
Pilchowski Dawid Zygmunt 17
Piotrowski Gracjan Józef 20
Piramowicz Grzegorz 21
Poczobut Odlanicki Marcin 28
Podoski Franciszek Aleksander 32
Pogorzelski Michał 34
Pohl Andrzej (Jędrzej) 35
Pomorzkant Atanazy Józef 37
Poniatowski Stanisław August (Stanisław Antoni) 38
Popławski Antoni Ignacy Hiacynt 55
Potocka z Tyszkiewiczów (2° v. Wąsowiczowa) Anna Maria 58
Potocki Ignacy 60
Potocki Jan 69
Potocki Stanisław Kostka 75
Twórczość 76
Indeks tytułów 82
Opracowania 83
Potocki Stanisław Szczęsny (Feliks) 86
Prokopowicz Antoni Maksymilian 91
Przybylski Jacek (Hiacynt) Idzi 94
Pstrokoński Balcer (Baltazar) 101
Puszet de Puget Józef 103
Putanowicz Józef Alojzy 103
Pyrrhys de Varille César Félicité 107
Raczyńska z Moszczeńskich Teresa 110
Radziwiłł Maciej 111
Radziwiłł Udalryk (Ulryk) Krzysztof 112
Radziwiłłowa z Wiśniowieckich Franciszka Urszula 114
Rakowiecki Ignacy Benedykt 117
Rautenstrauchowa z Giedroyciów Łucja Barbara 120

http://rcin.org.pl

Reklewski Wincenty 122
Rogaliński Józef Feliks 123
Rogaliński Kasper (Gasper) 125
Rosołowski Stanisław 127
Rutkowski Onufry Józef 128
Rzewuska z Lubomirskich Rozalia Aleksandra 129
Rzewuski Adam Wawrzyniec 131
Rzewuski Seweryn 133
Rzewuski Stanisław 137
Rzewuski Wacław 138
Rzewuski Wacław Seweryn (Emir) 143
Sakowicz Fabian 148
Sanguszko Eustachy 149
Sanguszkowa z Duninów Barbara Urszula 150
Sapieha Aleksander 152
Sapieha Michał Antoni 154
Sapieżyna z Jabłonowskich Teofila Strzeżysława 156
Schlag Jerzy (Georg) 157
Siarczyński Franciszek Ludwik Dionizy 158
Siemaszko Julian Jerzy Adam 164
Sienkiewicz Karol 165
Sierakowski Wacław 170
Sierociński Teodozy 173
Siestrzeńcewicz Stanisław Bohusz 176
Siestrzyński Jan 178
Sikorski Roch 179
Skarbek Fryderyk Florian 180
Twórczość 181
Indeks tytułów 188
Opracowania 189
Biografia i pamiętniki 189
Opracowania twórczości 190
Utwory powieściowe 190
Utwory dramatyczne 191
Pisma ekonomiczno-społeczne i historyczne 191
Skoraszewski Józef Maksymilian 193
Skrzetuski Kajetan Józef 194
Skrzetuski Wincenty Bartłomiej 197
Słotwiński Feliks 199
Słowacki Euzebiusz Tomasz 202
Smarzewski Marcin 206
Sokołowski Łukasz 208
Sołtyk Roman 209
Sołtykowicz Józef Florian 211
Starzyński Stanisław 214
Staszic Stanisław Wawrzyniec 217
Twórczość 219
Indeks tytułów 226
Opracowania 227
Stawski Stanisław 235

http://rcin.org.pl

Stebelski Ignacy 237
Steiner Krystian Bogumił (Christian Gottlieb) 237
Stroynowski Hieronim 240
Stroynowski Walerian 243
Styczyński Jan Gwalbert 245
Surowiecki Karol 246
Surowiecki Wawrzyniec 250
Swinarski Michał 253
Syruć Bernard Ludwik Marcin Szymon 254
Szahin Franciszek Sokół 256
Szamborski Jan Ferdynand August 256
Szaniawski Józef Kalasanty 257
Szczepanowski Stanisław 264
Szczepkowski Józef 264
Szersznik Leopold Jan 265
Szostakowski Tadeusz 267
Szostowicz Urban Michał 268
Szukiewicz Fabian 269
Szurłowski Jan 270
Szweykowski Wojciech Anzelm 270
Szybiński Dominik Aleksander Gabriel 273
Szydłowski Ignacy 275
Szylarski Walenty 277
Szymanowski Józef 278
Szymański Stanisław 281
Śliwicki Piotr Hiacynt (Jacek) 284
Śniadecki Jan Chrzciciel Władysław 285
Twórczość 286
Opracowania 294
Monografie i zarysy monograficzne 294
Biografie i studia ogólne 294
Twórczość 297
Śniadecki Jędrzej (Andrzej) 300
Twórczość 301
Opracowania 304
Monografie i zarysy monograficzne 304
Biografie i studia ogólne 304
Twórczość 306
Świątkowski Marcin 308
Świderski Jędrzej (Andrzej) 309
Świetlicki Paweł 311
Święcicki Konstanty 312
Święcki Tomasz 312
Świętorzecki Józef Kazimierz 313
Świtkowski Piotr 315
Tańska (Hoffmanowa) Klementyna 318
Twórczość 319
Indeks tytułów 326
Opracowania 329
Tański Ignacy 331

http://rcin.org.pl

Tarczewska z Tańskich Aleksandra 333
Tarnowska ze Stroynowskich Waleria 335
Tarnowska z Ustrzyckich Urszula 336
Tarnowski Jan Amor 337
Tarnowski Jan Feliks Amor 338
Tetmajer Karol Przerwa 340
Tołoczko Adam 340
Tomaszewski Dyzma Bończa 341
Tomaszewski Michał Antoni Bończa 343
Tomecki Franciszek Bernard 344
Trembecki Stanisław 345
Twórczość 347
Indeks tytułów 356
Opracowania 359
Trębicki Antoni 364
Trotz Michał Abraham 368
Trzciński Andrzej (Jędrzej) Jan Kanty 369
Tschepius Samuel Ernest 373
Turkowski Fabian Teodor 374
Turski Wincenty 375
Turski Wojciech 377
Twardy Paweł 380
Tyminiecki Konstanty 381
Tymowski Tomasz Kantorbery (Kanterbury) 383
Twórczość 384
Indeks tytułów 386
Opracowania 386
Tyszyński Piotr Celestyn Daniel 387
Unicki Leon 388
Ustrzycki Kazimierz 389
Vogel Daniel 390
Waga Antoni Stanisław Florian 391
Waga Teodor Szymon 393
Weichardt Teodor Tomasz 395
Węgierski Tomasz Kajetan Jan 397
Twórczość 398
Indeks tytułów 402
Opracowania 404
Wężyk Franciszek 406
Twórczość 407
Indeks tytułów 412
Opracowania 413
Wichert Jan 415
Wielądko Wojciech Wincenty 416
Wielhorski Michał 419
Wierzbicki Piotr Bazyli 422
Wikliński Maksymilian 423
Wilczek Ignacy 424
Wirtemberska z Czartoryskich Maria Anna 424
Wiśniewski Antoni Jakub 430

http://rcin.org.pl

Wiśniowski Franciszek Salezy 434
Witoszyński Ignacy 434
Witowski Gerard Maurycy 436
Włodek Ignacy 438
Wodzicki Stanisław 439
Wolicki Tomasz 445
Wolski Józef 446
Wolski Konstanty 447
Wolski Mikołaj 449
Woronicz Jan Paweł 451
Twórczość 452
Indeks tytułów 458
Opracowania 460
Woyna Franciszek Ksawery 463
Wróblewska z Borzymowskich Tekla 465
Wulfers Jan 465
Wulfers Stefan (Szczepan) 466
Wybicki Józef Rufin 468
Wybranowski Antoni 479
Wykowski Felicjan 479
Wyrwicz Karol 481
Wyszkowski Michał 484
Zabłocki Franciszek Ksawery Mikołaj 487
Twórczość 488
Indeks tytułów 496
Opracowania 498
Biografie, przyczynki, opracowania ogólne 498
Twórczość dramatyczna 500
Wiersze i pisma satyryczno-polityczne 502
Zaborowski Tymon 503
Zachariasiewicz Grzegorz 508
Zacharkiewicz Wojciech 510
Zagórski Franciszek 511
Załuski Józef Andrzej (Jędrzej) 511
Twórczość 513
Indeks tytułów 523
Opracowania 525
Załuski Józef Bonawentura Ignacy 528
Zamoyski Andrzej (Jędrzej) 532
Zatorski Aleksander Paweł Marian 537
Zgierski Wincenty Kiszka 538
Zubowski Ildefons 540
Zubowski Ksawery (Ksawier) 541
Żdżarski Augustyn 543
Żeglicki Arnulf Kazimierz 545
Żółkowski Alojzy Gonzaga Fortunat 546
Twórczość 546
Indeks tytułów 551
Opracowania 552

http://rcin.org.pl

Addenda

Aigner Chrystian Piotr 557
Albertrandi Antoni 559
Andraszek Edmund Ferdynand 560
Antonowicz Julian 561
Bakałowicz Jan 562
Błędowska (Rottermundowa) z Działyńskich Henrieta 563
Boreyko Wacław 564
Boscamp-Lasopolski Karol Adolf 565
Byszewska z Gintowtów-Dziewałtowskich Ludwika 567
Chodykiewicz Klemens 568
Chołoniewski Franciszek Ksawery 570
Chołoniewski Ignacy 571
Chuć Jan 572
Czajkowski Paweł 573
Czochroń Sebastian Jan Kanty 575
Dmochowski Franciszek Wiktor 577
Drozdowski Jan (II) 578
Drzewiecki Józef 578
Dzierżanowski Ignacy 580
Dzwonkowski Teodor Anzelm 580
Gąsianowski Józef Dominik 581
Grabowski Józef Ignacy Goetzendorf 582
Grotkowski Tobiasz 584
Heimb Ludwik 584
Jabłoński Hiacynt 585
Jaszowski Józef 585
Jaworski Kazimierz 586
Jodłowski Norbert 587
Karwowski Joachim Antoni 588
Kasparowicz Gabriel Andrzej (Jędrzej) 589
Kluźyński Idzi Antoni 590
Kłapsia Jan 591
Kniażewicz Grzegorz 592
Kociełkowski Michał Franciszek 593
Kognowicki Kazimierz 594
Kola Demetriusz (Dymitr) Franciszek 596
Kollacz Jan Paweł 598
Komorowska (Bąkowska) Kunegunda 598
Komorowski Józef Ciołek 599
Komorowski Józef Jan Karol 601
Komorowski Józef Korczak 601
Komorowski Wincenty Józef 602
Kończa Michał 602
Kosmowski Stanisław 603
Kossakowski Jakub Korwin 604
Kossakowski Józef Ignacy Korwin 604
Kościałkowski Kajetan 607
Kośny Jan Krzysztof 607

http://rcin.org.pl

Kownacki Tymoteusz Hipolit Symforian 608
Krasiński Józef Wawrzyniec 611
Krzywkowski Jan 614
Krzywkowski Leonard 615
Kuropatnicka z Łętowskich Katarzyna Konstancja 616
Kuropatnicki Ewaryst Andrzej 617
Lelewel Prot Adam Jacek 619
Lityński Tadeusz Nydpruck 620
Lux Kazimierz 622
Łabęcki Adam 623
Łańcucki Józef Wincenty 626
Łopuski Antoni 629
Łopuszański Karol 630
Małowieski Bonawentura 631
Meier Józef Franciszek z Wolda 632
Moll Jan Ignacy 634
Nagło Daniel 635
Nowicki Jan 635
Onoszko Jan 637
Ossowski Michał 638

http://rcin.org.pl

WYKONANO W DRUKARNI IM. REWOLUCJI PAŹDZIERNIKOWEJ W WARSZAWIE POD DYREKCJĄ EWELINY GABIŃSKIEJ I KIEROWNICTWEM TECHNICZNYM STANISŁAWA NOWAKA, SKŁADAŁ ZESPÓŁ MARIANA GŁOWACKIEGO, TŁOCZYŁ ZESPÓŁ JÓZEFA SKORWIDERA, OPRAWIAŁ ZESPÓŁ JÓZEFA BUJARSKIEGO.

PRINTED IN POLAND

PAŃSTWOWY INSTYTUT WYDAWNICZY, NAKŁAD 6.000 + 250 EGZEMPL. ARK. WYD. 75,9 ARK. DRUK. 40,5 PAPIER MAT. 50 G. KL. III, 70×100 CM, Z PAŃSTWOWEJ WYTWÓRNI PAPIERÓW WARTOŚCIOWYCH W WARSZAWIE. PODPISANO DO DRUKU W SIERPNIU 1970 R. DRUK UKOŃCZONO W STYCZNIU 1971 ROKU ZAM. 877/68 K-34 CENA ZŁ 90.–

http://rcin.org.pl